II 11247

11 MAR 2014

IUL. 2022

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 22 ianuarie 1992 **1 (100)**

Și totuși...

La doi ani de la schimbarea de regim social și politic a României, societatea civilă românească e încă departe de a-și fi probat în chip convingător existența nouă, racordată la sistemul de exigențe al democrației și la rigorile statului de drept. Pașii care s-au făcut într-o atare direcție — incontestabili — au fost la răstimpuri contracarați de vestigiile totalitarismului, noua mentalitate răzbate greu, foarte greu, prin desișul încă viu al mentalității comuniste, omul nou la care visa dictatura ceaușistă și pe care-l credeam doar un proiect monstruos se dovedește a fi chiar o realitate deprimantă, în fine vechea mișcare de tango — un pas înainte, doi înapoi — pare să se verifice în destule domenii ale vieții sociale, nu numai în viața strict politică. Să mai adăugăm la astea toate efectele contemporane ale tradiționalei noastre răbdări, mai mult sau pseudonim al indiferenței, printre care apatia — tot mai pronunțată la unii de masă — și defetismul — și el în expansiune. La umbra încăpătoare a acestora a reînceput să crească în voie ciuperca otrăvitoare a suspiciunii, corupției, minciunii și duplicității de care regimul comunist a cultivat-o sistematic și la scară națională. Și totuși să nu cădem, la rîndu-ne, într-un alt păcat autohton, cel al înlocuirii acțiunii prin vaiet. Să lăsăm de-o parte vaietul și perspectiva catastrofală asupra prezentului și viitorului și să reținem că dincolo de atîtea piedici țesălurite, de la rezistența vechilor structuri la recurența mentalității comuniste, societatea civilă românească nu mai este astăzi nici atît de controlabilă și nici atît de omogen amorfă ca odinioară. În cîteva rînduri și-a arătat adevăratul profil, mai clar de la un eveniment la altul. A se vedea diferența dintre cum a primit ea prima mineriadă și cum a primit-o pe cea de a patra. Prilejuri de afirmare a spiritului civil demn de o lume democratică și liberă se vor mai ivi.

Un asemenea prilej poate și trebuie să fie apropiatele alegeri administrative locale. Garantarea sau asigurarea caracterului lor liber, democrat și corect nu-i doar o treabă a puterii executive de la această oră, a oficialității în genere, este și o treabă a societății civile în ansamblu. Cu cît numărul observatorilor din partea acesteia va fi mai mare cu atît șansa de reducere a suspiciunii va fi mai mare. Nemaivorbind că implicarea mai largă a reprezentanților diverselor categorii ale societății civile în asigurarea desfășurării corecte a alegerilor, pe tot parcursul acestora, ar obliga comisiile electorale, de jos pînă sus, la un maxim de concentrare în litera legii și, totodată, ar înlătura în bună măsură temeiul neîncrederii. În această ordine de idei, am semnala inițiativa Uniunii Scriitorilor din România, instituție — cum se știe — independentă politic, de a recomanda membrilor săi participarea în calitate de observatori la apropiatele alegeri din februarie, atît pe lîngă secțiile de votare cît și pe lîngă comisia electorală centrală. Poate că și celelalte uniuni de creație precum și atîtea alte instituții politicește independente vor urma acest exemplu. Ar fi, pe de o parte, în folosul realizării dezideratului de corectitudine a procesului electoral și ar fi, mai ales, o dovadă de maturizare politică și de conștiință de sine a societății civile românești. Cu atît mai mult cu cît în evoluția generală a vieții social-politice românești nu mi se mai pare posibilă — din motive deopotrivă interne și contextuale — o întoarcere la totalitarismul comunist. În schimb drumul spre democrația reală poate fi întîrziat. Rolul afirmării societății civile în problemele sociale și politice ale zilei este de a limita întîrzierea. De aceea, repetăm, prilejul proximelor alegeri ni se pare cît se poate de potrivit pentru o despărțire mai netă a apelor de uscat. A apelor vechi și stătute ale lumii comuniste de uscatul proaspăt al lumii cu adevărat libere.

„L"

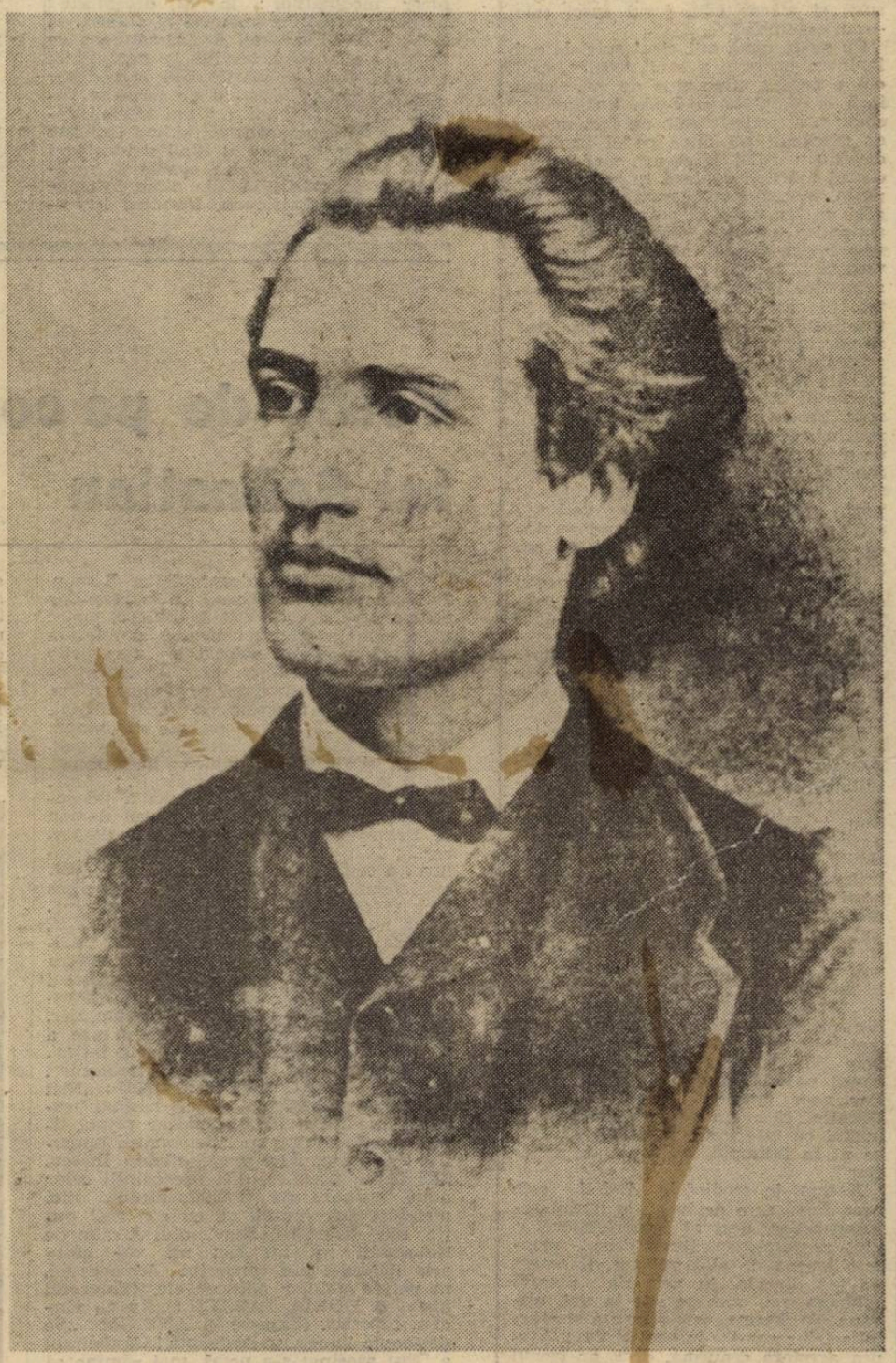

Număr ilustrat cu lucrări de Georgia Lavric

FERNANDO ARRABAL

în pag. 11

Interviu cu

KIRIL KOVALDJI

în pag. 13

48/165

Pastel

Toamnă și în parcul castelului aceiași soldați
Care stau în pușcă așa cum ar sta în sapă
Și aceleași case pustii stăpînite de duhul lui
Care uneori scapă

Și mă urmărește pe toate cărările.
A căzut comunismul, mă trezesc strigînd în imensa cazarmă,
A căzut frunza, îmi răspunde prudent un soldat,
Cu ochii la Carol I și cu mîna pe armă.

Ileana Mălăncioiu

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Casa în flăcări

Tot ce mi se întîmplă mie — mi se datorează. Dacă mîine, pe cînd voi traversa o stradă, mă va călca un automobil acest automobil va fi ieșit, în prealabil, din mine însumi. Da, ciudat, din mine, cel care nici n-a visat vreodată să aibă — nu în el însuși, ci măcar prin jurul casei sale — un automobil.

Cu peste două mii cinci sute de ani înaintea noastră, a erei noastre, căci eră e pentru mine ziua de azi, cînd încă exist, Gotama Buda Sakyamuni spunea, și spusele sale au fost notate de discipolii săi după ce el însuși a dispărut : „Nici în ceruri, nici în adîncul mării nici, dacă te ascunzi departe, în crăpăturile munților, nu vei găsi un loc unde să scapi de fructele acțiunilor tale rele." După cum, printr-o logică simplă, aflăm că, dacă ai vrea să te ascunzi de efectele faptelor, acțiunilor talebune, ia răși nu ai putea. Și asta pentru că toate sînt în tine însuți, din tine pornesc și în tine se vor întoarce. Tu ești țărîna purtată pretutindeni în ea te vei întoarce fără să o fi părăsit vreodată, vreo clină, în cursul trecătoarei tale vieți pămîntene. Nu ești decît o formă, ceva mai zbuciumată decît celelalte, a țărinei pe care dealtfel o și calci în picioare. Singura ființă ce-și calcă, permanent, în picioare, și trupul și sufletul. Și poate tocmai de aceea și vorbește atîta despre aceste două cuvinte, îndărătul cărora, cine știe dacă nu am găsi același lucru.

Celor care-și imaginează că mereu altcineva și altundeva este cauza răului ce li se întîmplă — cu riscul de a părea prea cruzi — trebuie să le repetăm zilnic, știind în același timp că e în zadar : numai din voi pornește totul, orice vi se întîmplă voi sînteți cei care ați provocat întîmplarea.

Și mai făcînd un pas în jos, către viața noastră de zi și noapte, aici în România post-ceva și pre-altceva (...utilitatea politică a botezării lucrurilor vechi cu nume noi" — Gustave Le Bon, în **Psihologia mulțimilor**, carte pe care ar trebui s-o citească și mulțimile însele) chiar noi toți sîntem pricina răului. Sigur că e greu să suporți acest adevăr, mai ales cînd te găsești în fața întrebării dacă să mori sau nu, dacă vei supraviețui și acestei încercări sau nu. Cumpărătorul nu-și va putea niciodată introduce în cap ideea că el a mărit prețurile pe care le „practică" negustorul, iar nu acesta din urmă. Sigur că, urmărind cu atenție lucrurile, faptele și persoanele, vom înțelege chiar și exactitatea acestui paradox cam de puțini bani. Dar vom înțelege vreodată, oare, Doamne, că avem a ne răfui numai și numai cu interiorul nostru pentru tot ce ni se întîmplă, chipurile, în exterior ?

Karma, în credințele Indiei, este acea forță care ne leagă în lanțul reîncarnărilor, deci al imperfecțiunilor, căci perfecțiunea, iluminarea, printr-o **karma** de altă valoare, îl scoate pe ins dincolo, în veșnicia numită **nibbana**, sau cum se știe la noi, **nirvana**. Ea, **karma**, este și cauza și efectul actelor noastre în același timp. Asupra acestora dinurmă, deci, ar trebui să ne concentrăm și nu o facem deloc. Ne supărăm mereu pe dl. Iliescu, ne supărăm pe dl. Stolojan și pe alți domni care au fost altceva, rebotezați adică, așa cum ne învață Gustave Le Bon mai sus, dar nu încercăm nici o clipă să deschidem ochii asupra propriilor noștri iliești, stoloiani, români interiori. Care adică, intră — în procente mai mari sau mai mici — în compoziția nu numai chimică a ființelor noastre, luate pe rînd și pe urmă deodată, sub forma unei mase, a unei mulțimi.

Dar dacă ei intră în componența noastră, atunci — nu-i așa ? — putem să ne mai războim cu ei, să-i blamăm, să amendăm sever existența lor, căci pe noi ne blamăm existența noastră personală o amendăm sever ? Da, numai cu condiția să fim conștienți de întregul proces interior, pentru a-l putea cuprinde cu ființele noastre pe cel dinafară.

Tot Buda ne spune că lumea aceasta e o casă în flăcări, din care noi, ca niște copii inconștienți, nu vrem să fugim. Cel superior trebuie să ne momească pentru a ne scoate din ea, acolo unde nu e suferință și bucurie.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Festivismul rațiunii

Îmi continui paranteza.

Luna decembrie, partea a doua a acestei luni ar trebui, din 1989 încoace măcar, să fie apa tămăduitoare care să aducă sufletelor noastre însănătoșirea : murind un an păcătos și născîndu-se Domnul în această perioadă, cînd prinosul de sînge ar putea să reînvie „bucuria de a fi" și să supraalimenteze festivismul rațiunii revoluționare anuale... Sacrificarea porcilor acum, simbolică sau nu, făcînd și ea parte din acea doctrină a extazului și a comuniunii mistice cu lumea de dincolo : porcii fiind vinovați de toate ! Vinovați, în lumea celor ce cuvîntă, în orice caz, în funcție de un sistem de valori, de o morală publică, de o ideologie...

Fiindcă nu pot să uit : imediat după votarea Constituției F.S.N.-iste de către „popor", ce „sărbătoare" a putut să urmeze ? Incredibil, a urmat achitarea inculpaților din Procesul C.P.Ex., a tuturor inculpaților : în 12 decembrie ! Achitare a foștilor membri ai C.P.Ex. ai C.C. al P.C.R. acuzați de infracțiunea de favorizare a infractorului la genocid și condamnați la 25 martie 1991 la pedepse derizorii (cu închisoarea pe termene variind între 2 și 5 ani, doi ani trecînd deja de cînd sunt anchetați și judecați sub stare de arest), între ei fiind și ideologul acela vîndut Diavolului comunist scriitorul cu călîmările la brîu pline de sînge revoluționar timișorean, Dumitru Popescu-Dumnezeu, cum scriam și în episodul trecut. Achitare a foștilor membri ai C.P.Ex. în urma recursului și schimbării încadrării juridice, din infracțiunea de genocid și infracțiunea de favorizare a infractorului la genocid, în infracțiunea de instigare la infracțiunea de instigare la omor deosebit de grav — la cererea Direcției procuraturilor militare din Procuratura Generală a României ? Nu tocmai... Culmea, Curtea Supremă de Justiție, secția militară, nedînd cîștig nici uneia din infracțiunile formulate și achitînd în totalitate foștii membri ai criminalului C.P.Ex., la 12 decembrie 1991, prin instanța sa de judecată, ținînd cont numai de recursul inculpaților prin care cică ei își motivau convingător nevinovăția ! Fiind astfel, sfidător, reformulată punerea în libertate : tocmai în preajma aniversării a doi ani de la tragica noastră Revoluție deturnată...

Jalnică perspectivă : să ajungem să avem o mie de morți în 16—25 decembrie 1989 și să nu avem prinși nici teroriști, nici condamnați — complici ai lui N. Ceaușescu...

Interesant, totodată, că a doua zi după votarea Constituției noi au fost făcute publice, dușă atîta amar de vreme, sentințele în procesul „lotului Timișoara", la acea acțiune penală privitoare la cei 25 de securiști, milițieni, activiști de partid și de stat : cum a sunat dreptatea în cazul lor ? Opt din ei au fost condamnați, inculpatul Macri Emil a decedat între timp, zece din ei au fost amnistiați șase au fost achitați „din lipsă de probe" ! Extraordinară justiție postrevoluționară avem... Acum, normal, logic, dar recursul celor condamnați din „lotul Timișoara", vom putea să ne așteptăm la niștiți să fie, la rîndul lor, eliberați „constituțional", să li se schimbe încadrările juridice și să fie **gratificați** : eventual după ce președintele I. Iliescu va fi reales președinte de țară la...

Astfel că, e clar, apele tămăduitoare vărsate prin albie oficială în luna decembrie 1991 nu au venit să limpezească spiritele în România, nici pe departe, ci au venit să le tulbure și mai tare, e un blestem de care nu putem scăpa...

În sfîrșit, în legătură cu scriitorul colaboraționist — promotorul totalitarismului ceaușist și adept al genocidului, D. Popescu-Dumnezeu, ce să mai spun ? În speranța că a ieșit cu bine din „greva foamei"... În interviul publicat în chiar ziua pronunțării eliberării sale fantomatice, D. Popescu-Dumnezeu declară că e gata să se reapuce de scris „pe brînci", odată devenit liber, plin de „proiecte literare", obsedat cică de „tribulațiile societății românești" din decursul ultimei jumătăți de secol... Sigur, pentru domnia sa rămînînd deschise în continuare paginile acelei părți a presei care nu are probleme economice și financiare, nici probleme de conștiință postrevoluționară, **România Mare, Totuși Iubirea, Națiunea, Democrația, Socialistul** sau suplimentul literar al ziarului **Adevărul** sau, vai, **Literatorul**, ce mai contează...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ION ILIESCU (despre Petre Roman, 7 ianuarie, la Cotroceni) : „Un play-boy politic care s-a cățărat la putere, apare toată ziua la televizor pentru a-și forma o imagine de om aplecat la necazurile poporului, unul dintre acei fripturiști apăruți cu duiumul după revoluție". (Citat după **Expres Magazin**) ● GHEORGHE DUMITRAȘCU : „Nu trebuie să omitem modul în care președintele a ajuns președinte și de unde a ajuns președinte". **(AZI)** ● „F.S.N. din nou ridicol". ; „Amînată de mai multă vreme, vizita liderului național al FSN, ex-premierul Roman la Brașov, s-a săvîrșit ca din întîmplare"... ; „Cîțiva suporteri l-au așteptat totuși : o cetățeancă i-a pupat mîna". ; „Cîteva femei au leșinat — altele au plîns fericite că-l văd, una a declarat că-l visează noaptea". (MARIUS PĂTRAȘCU, reportaj în **România liberă**) ● ALEXANDRU BRAD : „...Cine crede că **P.R.** (Petre Roman, n.n.) a fost și este un emanat al lui 22 Decembrie, se înșeală". **(Dimineața)** ● XANTIPA : „Nu este întîmplător, desigur, că «Dimineața» este aceea care a și inaugurat primul ziar de curte intitulat, deocamdată, «Palatul Cotroceni»". **(AZI)** ● DORU LIONĂCHESCU : „Nici unul dintre politicienii noștri născuți peste noapte nu a învățat măcar prima literă a alfabetului unei democrații autentice : demisia. Nici președintele Iliescu, nici fostul premier, nici președinții celor două camere ale Parlamentului, nici membrii guvernului, și, cu atît mai puțin, nici directorul Serviciului Român de Informații nu știu sau nu vor cînte aria demisiei din concertul democrației, în pofida gafelor poitice" etc. **(Tineretul liber)** ● HORIA TABACU : „Nu ne vindem prostia". **(Expres)** ● ANONIM : „Se deșteaptă lumea, se deșteaptă ! Că Odiosul a fost asasinat s-a prins, mai rămîne să înțeleagă cine a dat comanda, că în nici un caz român n-a fost ! Păi și-ar fi întinat românii Crăciunul ? Aici ori o mînă mozaică a fost, ori huno-catolică !" **(Glasul)** ● ALCIBIADE : „Deșteaptă-te române, nu mai fi papă-lapte că s-au pus veneticii pe grumazul tău și pînă n-or spăla bine brișca în tine nu te-or lăsa ! Aici vrei să ajungi ?". **(România Mare)** ● ILIE NEACȘU : „Sub presiunea Occidentului, îndeosebi a americanilor, englezilor, francezilor și germanilor, Gorbaciov i-a îndepărtat, unul după altul, pe toți liderii țărilor frățești, cărora le oferise diverse ordine și medalii pentru eforturile depuse în dezvoltarea orînduirii comuniste. Scenariul sovieto-american a mers șnur cu toate statele est-europene, cu excepția României, la conducerea căreia se află de aproape 25 de ani ani Nicolae Ceaușescu, un adversar cu adevărat de temut, atît pentru Gorbaciov și Bush"... **(Europa)** ● ANONIM : „Și ea simți sperma lui fierbînte stropind-o pe burtă... Orgasmul era deplin, continuu, aidoma unui ciocan mare, mînuit de un demon în delirul lui interior". **(Bordel)** ● LUDOVIC SPIESS : „Vor curge multe lacrimi în Ministerul Culturii". (Interviu, în **Flacăra**) ● ȘTEFAN AGOPIAN : „În timp ce toată țara moare de foame, guvernul are bani să redeschidă lucrările pentru Canalul Dunăre-București". **(Cotidianul)** ● FLORIN GABRIEL MĂRCULESCU : „Uitării a fost dată și comisia Berevoiești, documentele scoase la lumină fiind o dovadă prea stînjenitoare a continuității de metode și obiective" **(România liberă)** ● De la CEZAR ANDREESCU adunate : „Tot mai multe lucruri interesante se spun despre cel mai iubit gălnar al poporului, Corneliu Vadim Tudor". **(Cuvîntul)** ● „Tînărul și talentatul ziarist Mihai Antonescu a fost concediat de patronul Max Bănuș de la «Europa liberă». Unul dintre motive ? A publicat o anchetă din care reieșea că dl. Vadim Tudor este «Cel mai mare gazetar al anului 1992»". **(R.M.)** Păi anul abia a început... Oricum, băiatul merita o pedeapsă mai aspră. ● CEZAR ANDREESCU, MIRCEA IOVAN : „...colonelul Harosa, fost pînă la revoluție civil și redactor la Editura Meridiane". **(Cuvîntul)** Chiar colonel, Viorele ? ● ALCIBIADE : „Vineri, 10 ianuarie, dl. **Vadim Tudor** a acordat un amplu interviu postului național al televiziunii din Norvegia, reprezentant de domnii **Björn Egil** și **Efinn Haug**. Pentru curioși, menționăm că toate interviurile acordate de scriitorul amintit presei mondiale sînt neremunerate, omul nu pretinde și nu primește absolut nimic pentru așa ceva" **(R.M)** De, suflet caritabil... ● GHEORGHE PREDA : „După un timp, suge din ce în ce mai rar, după care îi eliberează, mic și prăpădit, coborînd sărutările pe oușoare și privindu-l duios, nicidecum scîrbită". **(Prostituția)**

Petre Stoica

La moartea lui Tudor George

„Eram focosul goliard"

Te poți salva de „teroarea istoriei", apelînd la un topos cultural din secolul al XII-lea ? Da, pare să ne spună destinul ultimului mare „singaporean", neasemuitul poet Tudor George, temutul Ahoe, pe care am avut îndoliatul privilegiu de a-l petrece pe ultimul drum zilele trecute.

De ce mi se pare că Tudor George a sfîrșit în glorie, înconjurat de cete îngerești, el care a trăit toată viața după codul unei etici a provizoriului, unei etici a „intervalului" ca să folosesc expresia lui Pleșu ? „Contractu-i ferm cu Moartea — spunea Tudor George — vinde-i trupul", salvîndu-ți Spiritul, se înțelege. Și iată, convingerea-mi fermă — și asta înainte chiar de a-i vedea fruntea și liniștea bizantină de pe chip la slujba înmormîntării din capela Sfintei Vineri — este că Tudor George și-a mîntuit sufletul, sacrificîndu-și lutul. Paradoxul este că el, ca și alți bravi „goliarzi" de la „Singapore", și-a găsit mîntuirea, „verticalitatea", lîngă paharul păcatelor, și nu pe altarul virtuților ipocrite, al fariseismului. Flacăra inimii lui Ahoe a fost întotdeauna de partea vameșilor și a păcătoaselor, a acelor disprețuite și neprețuite ierburi de leac, pe care sfîntul adevărat le strîngea din șanț de drum, asemeni pelinului negru, ca să le „pună pe rană". Nu „trubadur de curte" a fost acest „leu furios", nobil și delicat în furiile sale inspirate de zei, ci tragic, rătăcitor bufon sacru, adevărat poet învățat, ieșit parcă din aspra cerbicie a mănăstirilor, ca să răcnească Adevărul nu în pustie, ci din han și din tavernă în tavernă ca în evul de mijloc, acolo unde în vremi de pustiire generală, el, Adevărul, mai putea fi rostit.

Cu un trecător pahar de vin într-o mînă și un veșnic sonet în cealaltă, făptura lui Ahoe a ars ca o flacără și iată, nu s-a stins, ci s-a „mutat de la noi", și a urcat spre cer petrecută de rugăciunile (Doamne, cît de sfinte !) atîtor cerșetori cinstiți și atîtor „sufletiste fără protocol", care își simțeau răzbunată ursita în strigătul lui Ahoe, ce zguduia cîrciumile ! Cine și peste cît timp va mai transforma disperarea noastră în strigăt de victorie, o, voi, preoți neștiuți ai sărăciei anonime și umilinței, martiri ai ipocriziei altora, sacerdoți ai foamei ? Iar nouă, poeților acestor vremi de necruțare, cine ne va mai aduce aminte că inima Poeziei are nevoie de țipăt ca să se înalțe și să nu sombreze în clisa disperării denudată de sens ?

„Zenit-nadir ! Nadir-Zenit !
Știu ciclul
acestei căpieli cu laser ciclic —
în care dorul aprig mi-l multiplic,
zbucnind Iubirea-n rumenu-i fascicul...
...Nici jos, nici sus — de fapt — nici nu-i mai este
Acelui ce-n plutire
Zboară peste !"

Taina plutirii și a zborului peste, poetul Ahoe a aflat-o în Iubire. Dar în afara ei, de Iubire e vorba, cenușie este orice teorie...

Cezar Baltag

prezentul continuă

Între lanțuri și cătușe vindecarea întîrzie

În acele zile de fiori și plîns, de Decembrie '89, încă mai plutea — sau doar ni se părea că o vedem — ceea ce se numește o „imagine miraculoasă", adică o proiecție a unor puternice viziuni sau dorinți interioare (pe care le purtasem în noi atîția zeci de ani). Această imagine miraculoasă era în fapt căderea dictatorului și a comunismului odată cu el. Și vremea ni se părea miraculoasă, într-un fel anormal de caldă „pentru acea perioadă" cum s-ar fi spus la buletinul meteo, o vreme făcută parcă pentru „revoluție". Și totuși, soarele de decembrie și-a lăsat apoi, repede, pe ochi, pălăria... Și totuși vindecarea pe care o așteptăm, întîrzie... Și totuși...

Regimul totalitar comunist a transformat — mutilînd — pînă la baza vieții, milioane de oameni, fabricîndu-și propria „civilizație", de o manieră iluzionist-iluzorie, utopică, aeriană, stil „pat fluidizat" sau „grădină suspendată" (numai grădină nu era...). Această „civilizație" cu „cultura" spirituală și materială aferentă, trebuia să aibă un „artizan", adică (un „rabotnic") un rob — (altfel un om în toată firea) —, care era denumit „omul de tip nou" și un arhitect, un strateg, un ctitor, căruia i se spunea „cel mai iubit fiu". Și unul și celălalt făceau totu'; cu sensuri diferite însă...

Brecht spunea: „dacă parlamentul și poporul nu se înțeleg, parlamentul dizolvă poporul". Ultima noastră dictatură, deși nu era poporul, făcuse treaba pe dos, adică dizolvase ea parlamentul, și pusese în loc, „marea adunare națională". Asta la început. Apoi s-a conformat vorbelor lui Brecht, adică eram aproape dizolvați. Acum ne-am revenit, avem parlament. Brecht are dreptate...

Mai avem oare vreun ideal sau gîndurile au rămas înghețate — din „iarna pătimirii noastre" — pe un singur țel: o atitudine ne-disprețuitoare față de stomac? „Burta plină nu poate fi idealul unui neam" spunea Rebreanu. Cel mult al unui milog, dar nu al unui popor, chiar dacă a fost înfometat ani la rînd. Sau vom ajunge să vedem lozinci — pe lîngă de acum celebra „noi muncim nu gîndim" — de felul „noi mîncăm nu vorbim" (?)

Atunci cînd deținem poziții de decizie, de conducere și nu numai, se poate aplica o „regulă de trei simplă": să le dăm oamenilor ce vor, să luăm ce dorim și să-i mulțumim pe toți.

Paradoxul acestei reguli îl constituie faptul că deși partea de mijloc corespunde cel mai bine denumirii de „simplă", aceasta este în același timp și excepția, fiind cel mai des extrasă și aplicată, conform vorbelor lui Horațiu: „aurea mediocritas".

Așa cum o femeie trebuie să se simtă obligată, impresionată, dominată, convinsă; să simtă putere dar și încredere; să aibă, dar să-i și dai motive de admirație; să simtă (poate mă repet dar ăsta-i cuvîntul potrivit — a simți —) că cunoști omul, lumea, că deții soluții de viață, tot așa cred că ar trebui să se „miște" un politician printre cei pe care vrea sau chiar îi reprezintă, ca și printre cei care fac sau încearcă să facă politică. Nu-mi vine să cred că ar putea îndeplini mulți un astfel de „barem", sau cel puțin ai avea pe cine alege! Și fie că ne-am da seama sau nu, trebuie să recunoaștem că am fi „manipulați" frumos! Am spus frumos, nu cumsecade.

Ceea ce se putea face „atunci" (sub dictatură) — un minim — se poate face și acum considerînd că tot ceea ce era atunci puțin, era și bun, pe de o parte, iar pe de alta, ceea ce nu se putea face atunci fiind interzis (mai mult sau — mai ales — mai puțin abuziv) se poate acum pentru că „acum e libertate, e democrație".

Lucrurile ar fi adevărate dacă sub umbrela acestei judecăți nu s-ar comite greșeala de a nu discerne între bine și rău, între legal și ilegal, între moral și imoral, între adevărat și fals, etc și între ceea ce atunci era permis și ceea ce era interzis.

S-a vorbit mult despre cenzură, cea „odioasă" evident nu cea „originală". Eu cred că nu există nici un fel de cenzură, sau dacă vreți era una „originară". A cenzura înseamnă fie a suprima fie a ciopîrți. Dar ce să mai suprimi cînd totul era interzis, impus sau supus de legi ale talionului. Adică dacă tu aveai altceva de... scris, erai un proscris! Iar dacă existau astfel de condiții, am putea spune în cel mai bun sau cel mai rău caz, că se încălca legea de o parte și se aplica legea de cealaltă. Trist este că și acum, ca și atunci, lipsește singura cenzură care ar trebui să funcționeze: autocenzura. Ea ar trebui practicată la limita pozitivă a rațiunii și obiectivității propriI asupra a două componente esențiale ale naturii individuale: morala și valoarea.

Poate părea paradoxal dar libertatea individuală într-o societate presupune numai două grade de libertate sau de non-libertate, și acestea se referă la legăturile individ—societate și individ—individ. Sub regimul trecut toate legăturile erau rigide, posibilitatea sterică de mișcare era minimă, întrucît eram legați cu lanțuri de sistem și mai aveam și cătușe individuale. Unii și-au rupt acum lanțurile dar nu și cătușele, alții și-au rupt doar cătușele. Psihoza oricum, încă mai există.

Mihai Bogdan Lupescu

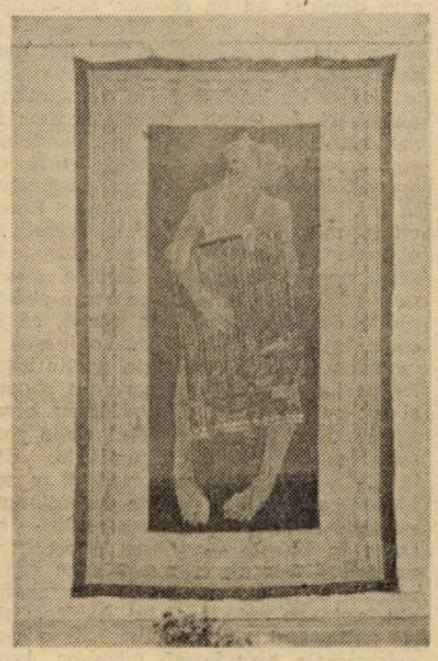

minimax

Cum pot fi folosiți martirii și eroii

Cădelnițări cu Teoctist cel roșu-n frunte, roșu poate și-n obraji, de ger, depuneri de coroane din partea autorităților și a altor organizații negu-vernamentale, emisiuni comemorative la radio și tv., medalii și diplome înmînate de președinte eroilor și rudelor de eroi, ședință solemnă la Parlament... Ce a ieșit, se cunoaște și ulterior se vor afla probabil amănunte suplimentare față de cele văzute și auzite în transmisie directă. De parcă, asemenea făptașului ce nu poate rezista tentației de a reveni iar și iar la locul cumplitei sale fapte, Puterea n-a avut prudența să pună surdina decenței la tam-tam-ul prilejuit de împlinirea a doi ani de la asasinarea unor oameni nevinovați. Dar, deși atrăgătoare, o asemenea interpretare poetico-psihologică nu rezistă. Atunci? Pentru că nedumerește totuși cum de s-a întîmplat ce s-a întîmplat. Cum de s-a **putut** întîmpla. Adică luînd în considerare, pe de o parte, toate caracteristicile momentului, iar pe de alta, detaliile regiei ceremonialului, se poate observa destul de repede că **Puterea nu a riscat eventualitatea scandalului ci chiar a sfidat iminența-i.** Ca și cum dacă cineva dintre cei știind ce se pune la cale ar fi obiectat că nu e bine-așa domnilor, o să iasă scandal, altcineva mai puternic, l-ar fi contrazis, ei și, n-are decît să iasă. Și a ieșit. Scandal cu atît mai mult cu cît s-a desfășurat în mai multe reprize, fără să se intervină după prima anunțîndu-le pe celelalte. Așadar, întîi trebuie ținut cont de context, de cele premergătoare și pregătitoare ale scandalului. Mizerie, frig, alergătură după ceva mai bun de mîncare pentru Crăciun, cozi la benzină, cea mai mare parte din presa independentă sugrumată economic din considerente evident politice. Iar justiția își face conștiincios datoria și achită în bloc cepeexul; era și cazul, să-și poată petrece bieții oameni nevinovați sărbătorile de iarnă în sînul familiei. Ceilalți, cei care au luptat într-adevăr și au scăpat în decembrie '89, unii schilodiți pe viață, majoritatea sînt marginalizați. Pentru asta s-a murit în decembrie '89?! Pe de altă parte, „lupii tineri" sînt în plină ofensivă și de mult nu mai este menajat nici chiar dl. Iliescu, fără a mai vorbi de ceilalți membri de seamă dintr-un așa-zis „Club al Văcarilor". Or, tocmai într-o asemenea configurație deloc prielnică rememorării celor întîmplate în dec. '89, televiziunea a găsit de cuviință să-și încalce angajamentul de a nu mai lăsa pe oricine să vorbească în direct și se întîmplă emisiunea Baricada, cu tot cu bine cunoscuții Nica Leon, Dan Iosif, Dincă, dar și cu un tînăr ceva mai aparte, care arată altcumva și știe să spună exact cît și cum trebuie. Radu Chesaru a luptat împotriva dictaturii înainte de 21 dec. '89, ceea ce nu era deloc puțin lucru. A riscat, a pătimit, a fost rănit, așa că nu mai poate fi măidrăgit.

Și ar fi fost de-ajuns cele ce s-au spus în seara zilei de 20 dec. ca să nu existe nici un dubiu cu privire la faptul că emanații vor fi întotdeauna socotiți niște uzurpatori de către cei care și-au riscat viața numai să scape de comunism. În plus însă, mai trebuia să se vadă sfidarea Puterii. Urmînd dară a doua zi ședința solemnă, comemorativă, a Parlamentului, condusă cu mînă sigură de tovarășul Dan Marțian care, cu experiența îndelungată a atîtor ședințe de partid cîte a condus la viața-i, a știut să bage pumnul în gură celor ce au îndrăznit să încalce ordinea de zi. Cei comemorați, adică cei rămași în viață, trebuiau să tacă. Rolul lor în regia spectacolului era pur decorativ, să stea și să asculte darea de seamă a președintelui etc. etc. Slavă eroilor, dar să tacă mîlc! În alte împrejurări, atît de împăciuitor, președintele a făcut pe niznaiul. N-a suportat să audă ce îi vor spune cei pomeniți elogios în discursul domniei sale, că și-așa a auzit destule din partea celorlalți vorbitori, inclusiv „salutările" transmise de liderul național al partidului de guvernămînt prin intermediul senatorului Dan Iosif cu grăirea-i „cinstit muncitorească". Seara, ca s-o „dreagă", televiziunea a deplîns incidentul, relatarea falsificînd olecuță realitatea cînd a menționat că lista vorbitorilor era încheiată iar pe deasupra a mai găsit și doi părinți (Dumnezeu să-i ierte!) de eroi să-i condamne indignați pe turbulenți. Cu toate astea, cu toate cîte i s-au spus mai de-a dreptul, mai pe ocolite, președintele nu și-a întrerupt nici după pățania din Parlament programul de înmînat diplome și medalii, urmînd și seria a III-a cînd iarăși i s-au spus lucruri puțin plăcute auzului domniei sale fiindcă era vădit enervat de cîtă nerecunoștință pot da dovadă unii eroi. Incomozi, tare incomozi eroii ăștia de care Puterea are nevoie și totodată o incomodează al naibii de tare!

Cam astea-au fost faptele și, fiindcă se rostogolește repede, istoria o să le înghită, se vor estompa, mai cu seamă că ne-așteaptă vremuri zbuciumate. Totuși, totuși, cum de s-au putut întîmpla? Păi nu e liberă televiziunea? Liiiberă! Ce dovadă mai bună? Na!, să se mai zică prin Occident că la București noua Putere nu dă frîu libertății cuvîntului! Plus că prinde bine la fiere: o drenează. Da' numai atît să fie oare? Puțin probabil, că prea a fost mare scandalul. Vădindu-se atunci și-un alt tîlc. „Revoluția" și eroii n-au voie s-o ia razna, iar acum cînd **o emanație** se luptă pe viață și pe moarte cu **cealaltă emanație**, martirii și eroii sînt prețioși nevoie mare.

Asta în timp ce martirii și eroii, cei care nu și-au luat lumea-n cap, sînt tot mai străini într-o lume ce nu mai are nici timp nici nevoie de ei decît într-un cadru organizat, festiv, dar să stea și să-i asculte cuviincios pe cei cu mai multă minte decît ei care nici n-au avut conștiința morții în decembrie '89. Că pînă și-asta s-a spus! Și astfel, împreună cu foștii deținuți politici, noii martiri și eroi vor trebui ori să se resemneze, ori să se adapteze, oricum numai să nu deranjeze Puterea.

Șerban Lanescu

cronica ediţiilor

Ex ungue leonem

Nu cred să existe în literatura noastră un alt critic a cărui întreagă carieră — prin care înţeleg opera reflectată în propriul ei destin istoric — să fi fost atît de mult influenţată de o singură carte a sa cum este G. Călinescu. Pentru contemporanii săi, apariţia **Istoriei literaturii române de la origini pînă în prezent,** a însemnat un scandal, o surpriză, o revelaţie sau o iluminare, adică, oricum, un eveniment ; pentru generaţiile următoare, ea este o piatră de hotar în funcţie de care este regîndită nu numai istoria literaturii române, ci şi întreaga operă a autorului ei, anterioară şi ulterioară. Efectul produs în rîndul cititorilor prin aplicarea masivă a metodei sale critice asupra blocului literaturii române a fost atît de important, şi de neaşteptat, încît nu-l putem explica decît prin ignorarea sau neînţelegerea semnelor conţinute într-o activitate publicistică totuşi destul de abundentă care a precedat-o. În cazul lui Iorga sau al lui Lovinescu, doi dintre cei mai influenţi comentatori ai literaturii contemporane care şi-au concretizat ulterior activitatea curentă în istorii ale acestei perioade, efectul respectiv lipseşte aproape cu desăvîrşire : perspectivele, criteriile şi chiar opiniile particulare ale criticilor erau cunoscute şi, indiferent de poziţia cititorilor faţă de ele, **Istoria literaturii româneşti contemporane** din 1934 sau **Istoria literaturii române contemporane** din 1937 au produs contestări, critici sau ironii, dar nu surpriză. Istoria lui Călinescu a dat însă naştere nu numai unui val de comentarii, cele mai multe emoţionale, ci şi unei imagini — devenită mit prin relativa sabotare a cărţii după apariţie, transformată în interzicere pur şi simplu după 1948 — cu care autorul avea să fie permanent confruntat de acum înainte. Simplist, problema se pune nu numai pentru a şti în ce fel această carte marchează maturizarea expresiei critice şi percepţia globală a fenomenului literar, ci şi pentru a afla cît şi ce anume din textura ei poate fi regăsit în foiletoanele celor paisprezece ani care au precedat-o, dacă surpriza de la apariţie era justificată şi în ce fel publicistica începătorului conţinea („ca un bloc de marmură" etc.) statura viitoare a criticului matur. În această direcţie, parcurgerea diferitelor sale articole din aceşti ani este indispensabilă şi recenta apariţie a primului tom dintr-o serie destinată să cuprindă totalitatea cronicilor şi a recenziilor sale *), multe încă neapărute în volum, trebuie salutată cu toată căldura.

Editorul — Andrei Rusu este un vechi editor al textelor călinesciene, care a avut prilejul să lucreze direct cu autorul — pare să dezaprobe ideea curentă, după care **Istoria literaturii** a preluat într-o măsură considerabilă fragmente sau chiar părţi mai consistente din cronicile anterioare. Ca justificare a ediţiei şi deci a relativei noutăţi pe care o prezintă textele din reviste, el are, desigur, dreptate şi propoziţia „În foarte puţine cazuri am putut constata preluarea cronicii cum fusese publicată în revistă" este riguros exactă. Nu este însă mai puţin adevărat că aceste cronici prefigurează în mare parte judecăţile din **Istorie** sau măcar unghiul din care este abordat scriitorul respectiv. Dar mai mult decît aceste anunţări ale unei judecăţi particulare, fireşti de altfel la un critic cu gustul format de timpuriu, foiletoanele de tinereţe sînt interesante prin înclinaţia naturală pentru generalizare, pentru portret şi pentru încadrarea tipologică pe care o mărturisesc. Articolul pe care îl consacră în 1927 poeziei lui Arghezi, în **Sinteza,** e plin de asemenea enunţuri cu caracter general („un idealist fără urmări etice, un gînditor al dualităţii sufleteşti", „Adevăratul cuprins al poeziei argheziene nu este însă de esenţă discursivă, ci adînc emotivă", „ne-a adus... fiorul presimţirii mistice, al nostalgiei de divin") şi se încheie cu o judecată axiologică, rară la un critic atît de circumspect cu autorii contemporani : „socotim pe d. Tudor Arghezi drept cel mai mare poet contemporan al nostru". Criticul tinde în chip firesc să depăşească limitele volumului care face obiectul cronicii sale şi foloseşte descrierea tematică sau a procedeelor stilistice ca un punct de plecare pentru formularea unor impresii sintetice ; dar şi invers, dintr-o propoziţie apodictică cu valoare generală decurg elementele constitutive, ilustrate metodic. Aceste generalităţi pot circumscrie o apreciere formală, în fond plină de reticenţe („poezia d-lui Ciurezu se înfăţişează cu materie şi forme îndeajuns de noi pentru a ne îndreptăţi să facem poetului începător o primire încă prudentă, dar plină de simpatie"), pot conduce la detaşarea acelei **faculté maîtresse** care defineşte o individualitate poetică, fără nici o implicare valorică (în cazul lui I. Valerian de pildă : „Lăsînd la o parte pitorescul, îndemînarea de a simboliza şi nostalgica muzicalitate a versurilor, însuşirea de căpetenie a poetului mi se pare a fi, acolo, acuitatea materializantă a sonului"), sau defineşte chiar personalitatea complexă a omului din care decurge, ca un corolar, activitatea sa creatoare („Ca şi d. Ibrăileanu, d. Mihai Ralea este întîi de toate un **moralist.** Nu în înţelesul **etic** al cuvîntului, adică de scrutător al principiului moral, ci în sensul de observator al moravurilor") sau încă, pot condensa elementele analizei într-o schiţă de portret în care nu mă pot împiedica să nu bănui, ca în fraza despre Ralea citată mai sus (dar poate greşesc !), obscure malignităţi ; şi nu numai în cazul portretelor şarjate deschis, inspirate de resentimente de pe acum nestăpînite dar aducătoare de vervă, ca în cazul lui Lovinescu („D. Lovinescu e un spirit minor. Dacă prin graţie înţelegem lenea sufletului care nu zboară şi nu se afundă, d. Lovinescu e un graţios"), ci şi în portretul unor persoane simpatizate cu abundenţă, dar în ale cărui linii baroce cred că se pot identifica mici stridenţe intenţionate ca nişte mici rezerve, puse acolo — ca sarea în bucate — pentru a echilibra nu atît discursul, cît propria sa generozitate retractilă. Cel mai bun exemplu, aproape epic, e al lui Al. Rosetti : „O politeţă şi o dezinvoltură de o rară aristocraţie transformă mica sa boxă directorială într-o sală de recepţie. Zîmbetul deschis cu care primeşte este un trandafir mare, proaspăt explodat. Din rîsul adînc, sincer, din clipirea şireată a ochilor, din gesticulaţia sa mărunţă şi fină se desprinde deodată un adevăr încîntător. D. Al. Rosetti este îndrăgostit de cărţile pe care le editează... Din bucuria de a strînge cărţi bune, dintr-un spirit de colecţionar de bibelouri, d. Rosetti a izbutit să tipărească cele mai multe şi cele mai bune cărţi de literatură..." etc. Analiza portretului în articolele de tinereţe ale lui Călinescu, ale cărui forme sînt practic infinite (cel plutarhian, paralel : „Dacă d. Negulescu este aristocratic, hieratic, astral, rece şi incisiv, d. Petrovici e impetuos, liric, plin de umor sănătos şi de blîndă ironie", cel metaforic-imagistic, ca în cazul lui Stere : „Ca un tunet prelung de stepă, ca un vifor smulgînd tablele coperişelor şi vibrînd pe loc" şi cîte încă), este poate cea mai în măsură să confirme prezenţa viitorului istoric al literaturii române în aceste foiletoane, căci portretul este, alături de citat, principalul instrument critic al monumentalului său op. S-ar putea spune deci că, din acest punct de vedere, vechea sa axiomă privind corelativitatea istoriei şi a criticii literare este perfect adevărată de vreme ce şi una şi alta folosesc cele două modalităţi pentru a desprinde individualitatea autorului din noianul înconjurător şi a o caracteriza.

Ediţia lui Andrei Rusu, cu notele şi comentariile exacte şi pertinente ale lui Ion Bălu şi Andrei Rusu, mai cuprinde un scurt capitol iniţial în care sînt antologate cîteva articole cu valoare teoretică, publicate între 1927 şi 1958. Ele oferă, ce e drept, un cadru mai larg de înţelegere a principiilor unei activităţi derivate de la început dintr-o adevărată concepţie critică, dar nu vor putea suplini culegerea integrală a acestora (inclusiv a celor publicate aici) într-un volum de sine stătător. Oricum, înmănuncherea „recenziilor şi cronicilor" lui G. Călinescu în volum, operaţie care prefaţează probabil apariţia aşteptatei ediţii complete de opere, este în măsură să ofere în filigran cititorului de astăzi imaginea consacrată a criticului matur. Noi, cei de astăzi, cu ediţia lui Andrei Rusu în mînă, vom putea zice, odată cu vechiul adagiu, că urma ghearei anunţa prezenţa leului încă nevăzut, dar pentru contemporanii lui este mai potrivit citatul biblic : „m-ai văzut şi nu m-ai cunoscut".

Mircea Anghelescu

*) G. Călinescu, **Cronici literare şi recenzii (1927—1932),** ediţie de Andrei Rusu, note şi comentarii de Ion Bălu şi Andrei Rusu, Ed. Minerva, Bucureşti, 1991, 391 p.

povestea vorbei

Derivate (I)

Derivatele de la numele proprii de persoană sînt un dublu indicator : pe de o parte, al productivităţii unor sufixe, pe de alta — al conţinutului semantic asociat respectivelor nume (urmare a notorietăţii lor) şi care le atrage în sfera substantivelor comune. „Semantizarea" e însă rareori dusă pînă la capăt şi stabilă : caracterul accidental şi perisabilitatea celebrităţii face ca destul de puţine asemenea derivate să fie acceptate de dicţionare (şi ca acelea acceptate să aparţină mai ales domeniului artistic, cu deosebire literaturii ; de altfel, modelul acestei derivări e dezvoltat în primul rînd de critica literară — v. Doina Bogdan-Dascălu, **Critica — — limbaj secund,** 1991). DEX-ul (1975) cuprinde un număr relativ mic de adjective precum **dantesc** sau **eminescian** ; suplimentul său (DEX-S, apărut în 1988) admite şi include mult mai multe, formate de la nume proprii autohtone sau străine (în acest din urmă caz fiind de obicei vorba de împrumuturi şi nu de o derivare pe teren românesc) : **arghezian, barbian, blagian, caragialesc, caragialian, enescian, balzacian, balzacianism, beethovenian, byronian, dantolog, dantologie, mozartian** etc. În unele cazuri, după cum se observă, numele proprii stau la baza unei întregi familii lexicale ; lui **eminescian,** DEX-S îi adaugă pe **eminescianism, eminoscolog, eminescologie** (cuvinte pe care specialiştii le înregistraseră şi le comentaseră mai demult) ; nu însă şi verbul **a eminescianiza.** Pe acesta îl folosea deja, în **Istoria** lui, Călinescu ; e drept, punîndu-l între ghilimele, simţindu-i deci relativa îndrăzneală inovatoare : „Sînt versuri în care Conachi «eminescianizează»" ; despre acelaşi poet criticul spunea, în **Compendiu,** fără ghilimele, că **petrarchizează.** Pe lîngă derivarea verbală uzuală în **-iza,** apar şi alte tipuri (chiar cu sufixe non-neologice), mai mult în creaţii „accidentale", personale, neimpuse în circulaţia limbii. Pitorescul poate aluneca în cacofonie şi ridicol, prin asociaţii sonore nu tocmai fericite, ca în distihul (păunescian) : „Încet, Moldova de nădejde / Prin ani se **eminescuieşte**".

Verbele în **-iza,** formate direct de la numele propriu sau de la un derivat al acestuia cu sufixul **-ian,** par să fie considerate de către dicţionare destul de puţin stabile şi definibile. **A heiniza,** folosit chiar de Eminescu („heinizînd duios la lună", în **Cugetările sărmanului Dionis),** nu e cuprins nici în **Dicţionarul limbii române** (al Academiei), nici în DEX ; el apare, firesc în **Dicţionarul limbii poetice a lui Eminescu,** însă cu o paranteză explicativă care indică o interpretare strict contextuală : „metaforic, glumeţ ; despre pisici".

Multe derivate de acest tip apar în publicistica actuală — şi nu numai cu referire la personalităţi artistice, şi nu numai cu referire la personalităţi. Există, desigur, şi acest punct de plecare, dar criteriul extinderii unei calităţi e cel mai adesea extra-artistic, de obicei comportamental. Verbele în **-iza** sau substantivele provenite din infinitivele lor lungi (în **-izare**) pornesc de multe ori de la nume proprii emblematice pentru o viziune sau o teorie, condensate în cîteva locuri comune : **„kafkienizarea** parlamentului" („22", nr. 19, 1991, 4), **„pavlovizarea** fiinţei umane" („Strada", nr. 10, 1990, 5) se raportează, prin intermediul numelor proprii, la noţiuni precise şi simplificatoare (precum „absurd" sau „reflexe condiţionate"). În alte cazuri, contextul trebuie să explice natura particulară a acţiunii de „a deveni ca X" sau „ca în teoria, opera lui X" — pentru că numele invocat e dintre cele mai puţin cunoscute, sau în orice caz e lipsit de celebritate durabilă (fie şi în rău) : „Să devină idioţi oficiali. Să se **florescianizeze"** („Orizont", nr. 41, 1991, 10). Din punctul de vedere al formei, derivarea după acest tipar nu e totdeauna foarte riguroasă : sufixul verbal **-iza** adăugîndu-se de obicei adjectivului format cu **-ian,** e alipit şi direct unui nume propriu cu terminaţie asemănătoare, obţinîndu-se, de pildă, **„lăcrănjenizarea** de seară" („Orizont", nr. 16, 1990, 10) ; alteori, fie că un fals decupaj instituie terminaţia **-niza,** fie că se utilizează pur şi simplu un element fonic de legătură (prin analogie), apar derivate ca în **„gomanizarea** Occidentului" („Convorbiri literare", nr. 14, 1990, 14).

În orice caz, cele mai folosite tipare de derivare de la numele de persoană sînt cele adjectivale — în primul rînd cu sufixul **-ian,** dar şi cu **-esc** sau, mai rar, **-ist.** Sursele, modul de utilizare şi concurenţa respectivelor sufixe au fost discutate nu o dată de specialişti (v. Luiza Seche, într-un articol din 1962, Theodor Hristea, în **Probleme de etimologie,** 1968, Doina Bogdan-Dascălu ş.a.). Numele selectează unul sau altul dintre sufixe : de preferinţă **-ian** (ca în majoritatea exemplelor de mai sus), dar în unele cazuri şi **-esc : antonpannesc, heliadesc ;** destul de rar se utilizează ambele variante : **caragialian** şi **caragialesc** — într-o perfectă echivalenţă (cel puţin aşa sînt prezentate cele două adjective în DEX-S) sau cu o tendinţă de specializare : cel în **-ian** desemnînd mai limpede apartenenţa („al lui Caragiale"), cel în **-esc** maniera stilistică sau similitudinea tematică („ca la Caragiale"). E interesant de observat că în selecţia mijloacelor de derivare au acţionat împreună eufonia, tradiţia şi, probabil, întîmplarea — şi că nu a fost suficient ca un nume să fie celebru pentru a forma de la el un derivat de acest tip : sînt nume de clasici care nu au produs astfel de adjective — un exemplu ilustru e Creangă ! — şi pentru ale căror atribute specifice se folosesc doar perifraze. A treia posibilitate o oferă sufixul **-ist,** evitat în genere din cauza polisemantismului său, de fapt din cauza utilizărilor tipice în paralel cu **-ism,** deci în relaţie cu o teorie, cu o ideologie, cu un curent. Se înregistrează, cu toate acestea, forme ca **sadovenist, ibrăilenist** (la Ibrăileanu, la Al. Piru — ap. Doina Bogdan-Dascălu), „experimentul **heliadist"** (la Ioana Em. Petrescu), **predist** (în „Contrapunct", nr. 44, 1990, 11) etc.

În aplicarea procedeului la nume de contemporani fără operă — pur şi simplu persoane cunoscute, politicieni, gazetari etc., eventual cu un stil de vorbire sau comportament distinct — efectul căutat este cel umoristic, parodic, depreciativ : **verdeţian** („România liberă", nr. 280, 1990, 1), **florescian** („Orizont", nr. 13, 1990, 10), **dumitraşcian** („specia dumitraşciană", „Caţavencu", nr. 29, 1991, 8). Sugestiile omonimice (care în mod normal ar trebui să împiedice formarea derivatului respectiv, sau să o orienteze spre alt sufix) devin un mijloc comic suplimentar : „interviu **valerian"** (ib., nr. 23, 1991, 7).

Rodica Zafiu

cronica literară

Marin Preda într-o formulă nouă (I)

Marin Preda, DELIRUL, Editura Expres, Bucureşti, 1991

Ion Cristoiu, care a anunţat nu de mult că deţine exclusivitatea dreptului de a republica în România întreaga operă a lui Marin Preda, scoate la Editura „Expres" din Bucureşti o ediţie nouă, „necenzurată", a uneia dintre cărţile cele mai controversate ale scriitorului — romanul **Delirul.** E cea de-a doua experienţă de editor pe care gazetarul şi prozatorul Ion Cristoiu o face în legătură cu Marin Preda, după ce în 1987 a încercat să reconstituie în toate detaliile ei faza **„scrierilor de tinereţe",** de unde însuşi autorul şi-a ales în 1948 materia pentru **Întîlnirea din Pămînturi.**

Prima problemă care se pune deci, e chiar a formulei la care s-a oprit Ion Cristoiu în cazul ediţiei sale.

Din capul locului trebuie spus că nu avem de a face cu o ediţie critică, însoţită de note, de variante sau de trimiteri explicite la vreun manuscris. Totuşi, în raport cu ediţiile care au apărut în timpul vieţii lui Marin Preda, ediţia lui Ion Cristoiu ne oferă destule (şi uneori substanţiale) surprize.

Prima dintre ele e de a nu fi ţinut seama de modificările pe care le-a operat însuşi Marin Preda, în cele două ediţii pe care a avut posibilitatea să le supravegheze în 1975. După cum se ştie, în decurs de numai cîteva luni, de la prima la cea de a doua ediţie, Marin Preda şi-a surprins cititorii, introducînd în substanţa cărţii sale două adaosuri semnificative : fragmentul de aproximativ 17 pagini despre muncitorul de la Atelierele Griviţa, Niculae Masă, membru al partidului comunist, omorît în 1940 de poliţia legionară **(Partea a treia,** cap. VII) şi fragmentul despre gazetarul comunist Titus Diaconescu, de la **Tempo,** cu care tînărul Ştefan stă de vorbă la Odessa, pe frontul de est, înainte de a se întoarce la Bucureşti (aproape 3 pagini în **Partea a cincea,** cap. VII). Aceste două fragmente, împreună cu pasajul celor 8 pagini din prima ediţie **(Partea a doua,** cap. XI), despre „tînărul revoluţionar", purtat de jandarmi din post în post, cu cătuşele la mîini, pînă în satul natal, sînt eliminate de Ion Cristoiu din ediţia sa, cu următoarea justificare : „Pentru ca volumul să poată apărea autorul face o gravă concesie : introduce un capitol dedicat «tinereţii revoluţionare» a lui Nicolae Ceauşescu. [Care totuşi nu e numit în roman] Cu toată strădania lui Marin Preda de a-şi pune asupra lui pecetea talentului capitolul nu rezistă din nici un punct de vedere. Complici ai marilor scriitori la vremea respectivă, cititorii au înţeles gestul, l-au iertat pe autor şi au sărit pur şi simplu peste capitolul respectiv. Deşi Marin Preda face un compromis major, romanul stîrneşte nemulţumiri pe plan intern şi extern. Asupra înalţilor funcţionari culturali, asupra lui Ceauşescu însuşi se fac presiuni atît din partea conservatorilor din partid, cît şi dinspre Moscova. Se petrece atunci un lucru bizar. Autorul scoate o nouă ediţie revăzută şi adăugită fără a preciza acest lucru. Dorinţa nemărturisită e de a lăsa impresia că nu e vorba de o nouă ediţie. A doua şi a treia ediţie ridică proporţiile compromisurilor. Comunistului Nicolae Ceauşescu i se adaugă încă doi : Niculae Masă, muncitorul ucis de legionari, şi ziaristul de la **Timpul,** care-l mustră ideologic pe Paul Ştefan pentru articolele sale despre războiul din Est. Adăugirile aveau menirea de a demonstra implicarea comuniştilor într-o istorie din care prima ediţie îi excluse în chip primejdios." Ar fi vorba, prin urmare, de „concesiile făcute de autor clipei comuniste", dar chiar şi în acest caz nu este clar dacă pasajul „tînărului revoluţionar" exista sau nu în manuscrisul iniţial al romanului.

A doua categorie de modificări din ediţia lui Ion Cristoiu se referă la omisiunile impuse de cenzură. Din acest punct de vedere, în raport cu ediţiile anterioare, varianta de la Editura „Expres" include în **Partea a cincea** un întreg capitol cenzurat : cel despre Stalin şi despre soţia acestuia, Nadejdea Aliluieva. În plus, mai apare în întregul ei scena masturbării colective, din redacţia cotidianului **Ziua,** după ce gazetarii au aflat că rebeliunea legionară a fost lichidată, şi se păstrează finalul ediţiei a II-a („Oraşul continua să strălucească sub lumina soarelui de toamnă..."), pe care Ion Cristoiu îl consideră „mult mai convingător din punct de vedere estetic".

Nedumeririle pe care le ridică aproape toate aceste modificări sînt provocate tocmai de invocarea criteriului estetic. Dacă introducerea capitolului despre Stalin se impunea, fiind vorba de amestecul evident al cenzurii, eliminarea celor două fragmente din ediţia a II-a şi a fragmentului din ediţia întîi nu se putea face decît prin invocarea exclusivă a aceluiaşi argument.

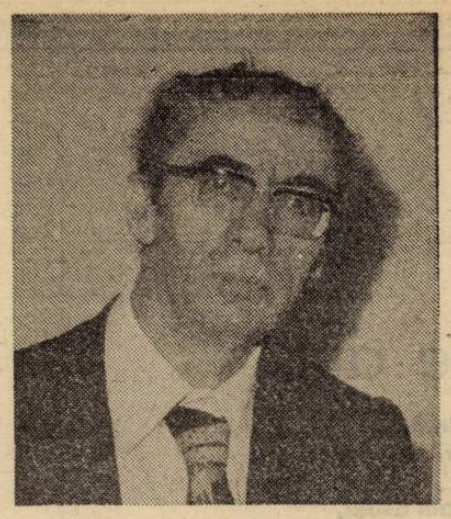

A spune că scenele în discuţie nu sînt convingătoare din punct de vedere estetic nu e suficient şi argumentul nu poate oferi nici unui editor dreptul de a le elimina. Singurul îndreptăţit să opereze în numele criteriului estetic, atunci cînd este vorba de o reeditare, rămîne autorul. Din păcate, Marin Preda n-a mai avut prilejul s-o facă şi (dacă manuscrisele sale nu conţin alte explicaţii) nici nu putem şti care sînt limitele precise între care ar fi operat. Oricum, din punctul de vîrf al carierei sale, la care ajunsese în 1980, de exemplu, cred că n-ar fi avut de ce să-i fie ruşine.

Întrebarea care s-ar pune ar fi deci, următoarea : are nevoie astăzi Marin Preda de o apărare cu mijloacele cosmeticii editoriale ?

S-ar părea că la acest lucru s-a gîndit Ion Cristoiu într-un moment în care autoritatea profesională şi autoritatea morală a scriitorului au început să fie contestate cu vehemenţă de critici sau de istorici literari care se îndepărtează cu prea mare seninătate de termenii exacţi în care ar trebui să fie discutată întreaga literatură a acestui foarte mare prozator.

În fond, orice discuţie despre Marin Preda ar trebui să pornească de la cel puţin două premise. Cea dintîi, care presupune o judecată de valoare globală, ar fi tocmai aceea că avem de a face cu cel mai important prozator român care şi-a consumat cariera în România, după cel de-al doilea război mondial. Iar discuţia pe care o purtăm în legătură cu un astfel de scriitor nu se poate duce în termenii cu care sînt contestaţi impostorii sau veleitarii. E ceea ce n-ar trebui să uite toţi cei care cred că Marin Preda şi-a ruinat talentul, punîndu-l în slujba puterii comuniste. Sau cei care, din dorinţa ca impresia să fie şi mai puternică, reiau în ultimul timp cîteva din legendele noastre de istorie literară. Că Lucian Blaga ar fi conjurat posteritatea, cu limbă de moarte, să nu lase proza română pe mîinile unui „scit" (adică pe mîinile lui Marin Preda) sau că G. Călinescu n-ar fi reuşit niciodată să termine de citit **Morometii.** La urma urmei, chiar dacă aceste poveşti sînt adevărate, ele îi definesc mai mult pe autorii lor decît pe Marin Preda. În orice caz, dacă prin a fi „scit" se înţelege barbaria, cruzimea sau lipsă de cultură, atunci Marin Preda n-a fost mai „scit" decît Liviu Rebreanu, de exemplu. Iar cine îşi aminteşte de orgoliul imens al lui Călinescu, de spiritul său autoritar, împins la extrem mai ales în ce priveşte opinia altora, poate înţelege de ce criticul nu avea cum să aprecieze proza unui scriitor care îi contestase meritele literare într-un celebru articol despre **Scrinul negru,** din 1960. (În 1957 nici **Bietul Ioanide** nu scăpase mai uşor).

A doua premisă ar trebui să se întemeieze pe un anumit specific (ţărănesc şi „moromeţian") de edificare pas cu pas a carierei lui Marin Preda. Căci în raport cu întreaga „structură de răspuns" cu care s-a văzut confruntat scriitorul, opera sa porneşte de la două tipuri de strategii sau de estetici. Pe de o parte o estetică „a opoziţiei", cînd Marin Preda nu scrie decît ceea ce **vrea** să scrie. Pe de altă parte o estetică „a identităţii", potrivit căreia scriitorul a dat ceea ce **i s-a cerut** să dea. Dacă ne referim la proza scurtă de pînă la faza **Moromeţilor** (în legătură cu care această distincţie se poate face mai uşor), atunci în prima categorie intră **Pe cîmp, Calul, Iubire** (devenită mai tîrziu **Întîlnirea din Pămînturi), Noaptea** sau **O adunare liniştită,** în timp ce a doua categorie cuprinde **Desfăşurarea** sau **Ana Roşculeţ.**

Modul în care a fost scrisă nuvela **Desfăşurarea** reprezintă cel mai bun exemplu pentru a înţelege relaţia de conflict dintre cele două tipuri de strategii şi de estetici. În **Imposibila întoarcere,** Marin Preda a povestit în detaliu acest episod de la începutul carierei sale de scriitor. A pornit de la o întîmplare trăită, a vrut să se rezume la o povestire de douăzeci de pagini, dar cineva i-a „explicat" că nu e suficient. Aşa s-a născut nuvela, şi situaţia reprezintă, într-adevăr, un compromis.

Cele două tipuri de estetici au lucrat la Marin Preda şi în cazul romanelor, accentul deplasîndu-se însă, din ce în ce mai tranşant, de la formula „identităţii", care n-a corespuns totuşi niciodată naturii intime a scriitorului, la formula „opoziţiei". Se ştie, la un moment dat prozatorul a spus-o răspicat : „Dacă un scriitor ar ţine seama de prejudecăţile curente, el ar ajunge să nu mai scrie nimic."

Cu **Cel mai iubit dintre pămînteni,** conflictul dintre cele două tipuri de estetici încetează, dar, din păcate, odată cu el şi viaţa scriitorului. Ediţia de astăzi a lui Ion Cristoiu ia act şi ea, într-un fel, de acest deznodămînt, oferindu-ne un **Delirul** aşa cum probabil l-ar fi conceput Marin Preda după **Cel mai iubit dintre pămînteni,** dacă nu şi-ar fi publicat romanul în 1975.

Florin Manolescu

---

soliloc vii

Locuri comune sau să nu ne facem iluzii (II)

Ajunsesem, data trecută, la punctul în care, analizînd posibilele opţiuni ale electoratului atît conform factorului **reformă** cît şi ca sensibilitate **la coarda naţionalistă,** rezulta că nostalgia pesemistă poate, într-adevăr, miza pe circa 16%, în vreme ce „protoromânismul" (în prag de secol XXI) se duce chiar mai departe, pînă către 22 de procente. Adăugînd şi cele 7% standard ale UDMR-ului, rezultă că toţi reformiştii la un loc (adică şi FSN-ul, cu condiţia să răspundă la apelul liderului naţional, şi principalele partide de opoziţie — PAC, PNL, PNŢ — nu pot aduna, **împreună,** mai mult de 55%). Chiar şi scăzînd audienţa PSM-ului şi PUNR-RM la jumătatea celei de mai sus, ceea ce rămîne este tot insuficient pentru a putea pronostica un parlament şi o guvernare la fel de monocolore.

În varianta în care FSN-ul, inclusiv şarmul liderului naţional, au încă mai mult credit decît opoziţia (să zicem că dublu), rezultă : aproximativ 35% pentru FSN, respectiv 20% pentru întreaga opoziţie. Chiar în varianta, ideală, în care cei care doresc schimbarea vor fi unul alb şi unul negru, cele 27 procente ale trandafirului se împart dincolo la trei, ceea ce duce la o medie de circa 9% pentru fiecare din cele trei : PNL, PNŢ, PAC. Ştiu, sînt un pesimist, un fesenist, un neica-nimeni. Nu, eu zic doar că să nu ne facem iluzii.

Rezultă, care va să zică, următorul tablou global : UDMR (7%), PAC (7-9%) PNL (7-9%), PNŢ (7-9%), PSM (16%), PUNR-RM (22%), FSN restul, adică acelaşi aproximativ 31% ca şi în prima variantă. Lipseşte din acest tabel elementul surpriză, pregătit cu aplicaţie, de atîta vreme, de televiziune şi chiar de alţii, adică partidul domnului Cornescu care, la vremea potrivită, va apărea la masa de joc şi va schimba, poate radical, distribuţia.

Oricum, din păcate se pare că Opoziţia nu va fi destul de puternică pentru a forma o coaliţie dar şi mai interesant este că, oricum am lua-o, FSN-ul iese cam la acelaşi 31%, neputînd astfel nici el să se cupleze decît cu eventualul procent ridicat al... PUNR-ului. Revenind la Opoziţie, se pare că ar fi preferabilă o fărîmiţare a opţiunilor, căci în cazul polarizării (al clarificării lor) s-ar putea ca tocmai şansele ei să scadă.

În condiţiile unei participări normale a electoratului şi în cele ale unei numărători corecte, nimeni nu va deţine o putere suficientă în România anului 1992 (absenteismul e dăunător în principiu., dar dacă fenomenul se va produce pe scară largă el ar putea influenţa extrem de neplăcut schimbările democratice, căci extremiştii vor fi, cu siguranţă, în faţa urnelor).

Ne aşteaptă, din nou, un „guvern de tehnocraţi"? Poate scăpăm, Totul, în definitiv, depinde de campania electorală, care poate schimba hotărîtor echilibrele fragile ale unui eşichier insuficient polarizat (ce contradicţie vedeţi aici ?). televiziunea de partid va putea să joace din nou un rol important, căci ponderea ei în formarea Opiniei e de zeci de ori mai mare decît a presei. Va fi de aceea, interesant de văzut pe cine va sprijini de data asta, şi chiar dacă multe vor fi măsluite, măcar se va juca cu cărţile pe masă.

În fond, o campanie electorală este un joc, de mari proporţii dar tot **un simplu joc strategic în care interesul principal nu este acela de a-ţi cîştiga alegătorii pe care oricum mizezi** (potenţial), **ci de a adopta o asemenea tactică (şi retorica necesară) încît, — fără a-ţi îndepărta aderenţii — să-i poţi atrage pe cei dintre ape şi chiar, de ce nu, să-i cîştigi şi pe unii dintre presupuşii adepţi ai altor grupări.**

Din cele spuse mai sus rezultă că, **din nou,** aproape întreg eşichierul politic va tăbărî pe centrul centrului, adică pe felia **reformismului moderat,** fiecare încercînd să convingă cu vorbe mai mult ori mai puţin meşteşugite că el e cel „mai de centru" (dacă e cu putinţă, chiar mai de centru decît centrul). În definitiv, nici nu este vina partidelor căci, în condiţiile în care electoratul românesc este aşa cum este (atît ca reflexe cît şi ca nivel al culturii politice), cine ar avea de pildă curajul să-şi definească propriile poziţii ca fiind într-o oarecare măsură de dreapta ?! Dar constatarea cea mai tristă e cu totul alta : **neputînd să mizeze pe un electorat care să accepte (să-şi asume) reforma,** atît FSN-ul (varianta Roman) cît şi Opoziţia sînt în situaţia de a-şi ambiguiza discursul pînă la anulare. Tocmai de aici, din această lipsă de precizie, combinată şi cu acel „prea mult centru", va rezulta o asemenea zăpăceală pe capul bieţilor oameni încît, pînă la urmă, o bună parte vor prefera orientări care (în ochii multora) **au măcar meritul preciziei.**

Tocmai ştiind, ori măcar intuind cele arătate mai sus, în loc să-şi clarifice poziţiile, destui dintre politicienii noştri vor adopta o strategie ce va complica totul pînă la limita ridicolului : pentru a-i deturna pe mulţi dintre cei potenţial înclinaţi (dar nu categoric) către „pesemism" ori „vetrism", unii politicieni (unul a şi început) îşi vor modula pledoaria reformistă cu ciudate, stupide, iraţionale accente naţionaliste şi / sau populiste. Din păcate, reţeta s-ar putea să aibă încă succes.

1992 va fi anul aşteptatei unificări europene, alternativă la care se lucrează de cîteva decenii şi la realizarea căreia speră şi ţările baltice, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Croaţia ori Slovenia. Poate chiar, de ce nu, Bulgaria si Albania. Noi, pentru noi există riscul să ne alegem cu nişte campanii electorale în urma cărora nu se va înregistra nici nu progres important, indiferent de rezultatul alegerilor generale care, din pricina fărîmiţării opţiunilor, vor aduce un nou guvern de tehnicieni, lipsit adică de capacitatea de a lua decizii radicale. În schimb, faţa pe care o vom arăta lumii va fi, probabil, încă o dată pătată de previzibilele accente naţionaliste şi populiste în care alţii se încăpăţînează **să nu vadă o simplă retorică.**

Să dea Dumnezeu să mă înşel !

Mihail Oprea

mircea ciobanu

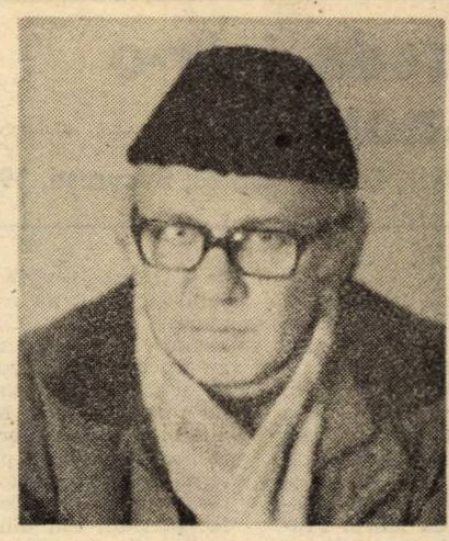

Sudoare de aur

E aproape bătrîn. La un capăt de carte, cîndva,
chiar pe albul rămas nesfințit de priceperea
bunului scrib,
mîna lui de țărînă scrisese : „Născutu-m-am astfel,
dar aici nu e pricină
nici de-ntristare și nici de trufie."

Acum e aproape bătrîn — în oglindă
nu se mai uită demult ; dar nici tînăr
nu s-a lăsat ispitit de vicleanul
zeu al răsfrîngerii lui,
mutul și surdul care se face la timp nevăzut
pe sub cea mai subțire
pînză de ceață și frig,
mutul mereu temător, însă gata oricînd să-l sărute pe gură,
să-i ia răsuflarea ;
Azi, ca să scoată securea din miluri
și altul s-o vadă plutind,
cheltuiește puține cuvinte ;
ca să legene pîlcul de trestii
nu mai cuvîntă deloc, doar se uită cu milă spre mal. E aproape bătrîn ;
mult mai grăbit decît însăși puterea de fugă a undei era.
Vremuri din cealaltă vreme. Prin cugetul său au trecut
leneșe, duse de aburii sudului,
vorbe cu două-nțelesuri, palavre mărunte.
Din nord l-au ajuns calomnii.
De pe drumul mătăsii — ocări.
Murmure-ncete de hulă și rîs de pe-ntinsul,
gîngavei mări. De pe drumul silitrei și celălalt drum,
al postavului negru —
doar defăimare, doar șoapte ponegre, doar clevete rare.

Pînă și veștile rele aduse de oamenii
fraților lui ce-ar fi vrut să-l ucidă pe-ncetul
prin cugetul său au trecut,
una măcar n-a căzut, să se piardă, pe-alături,
nici sărăturile nu s-au hrănit, nici nisipul cu ele ;
toate prin cugetul său au trecut —

dar și cugetul său, ce cuptor ! Ce dogoare sub
arcele-ncinse-ale lui, cîte unghiuri
izvoritoare de flăcări ! Din tot ce-a pătruns înăuntru
nimic n-a ieșit preschimbat în cenușă.
Cei ce le-au spus le ascultă și nu-și mai aduc
aminte de ele :
ca și cum n-ar fi fost ale lor,
ca și cum n-ar fi fost ale inimii lor.
Ce auzi ? vorbe-ntregi, ale unui suris.
Ce ți se pare c-atingi ? Pietre tari, cu tăișuri pe fiece muchie,
oțeluri de preț, azurii uneori, alteori transparente
arginturi mai reci decît gheața.
Fără-ncetare
zgura lui dă în clocot și fără-ncetare
scoate pe margini sudoare de aur.
Trei cuvinte-au fost luate și-mpinse-n dogorile lui,
paznicul patru a găsit, răsunînd,
cînd s-au dus să le mature scrumul —
trei răsunînd nempăcat — și pe-al patrulea
cele trei ca pe unul mai mare-l slujeau.

Anatolic Paniș la 60 de ani:

Printre cursanții facultăților comuniste de la Jilava (promoția 1950) și de la Canalul Dunăre—Marea Neagră (promoția 1952) se numără și Anatolie Paniș. Cu toate ostenelile gardienilor de a-l eterniza rapid, prozatorul a supraviețuit multor încercări și, odată lăsat la vatră, a început să-și exploateze bogata experiență de viață, scriind.

Acum, cînd a atins o vîrstă rotundă, 60 ani, mărturie îi stau cele 9 cărți tipărite. La mai multe și la mulți ani !

Avem domiciliu forțat ?

Deportări în masă. O parte a populației bănățene e deportată în Bărăgan. Autoritățile comuniste, au arestat într-o noapte o nuntă întreagă. Mirele, mireasa, socrii, nuntașii au fost urcați în vagoane, camioane, și-au fost expediați într-o noapte a groazei spre Bărăgan. Cei deportați s-au pomenit debarcați pe un pămînt al nimănui. Și li s-a spus : din această clipă aveți domiciliu forțat !

Pe acel pămînt al nimănui, deportații urmau să-și ridice case, să-și facă fîntîni, să semene grîu. N-aveau de nici unele. Românii nu se descurajează însă atît de ușor. Își fac unelte și încep munca. Mireasa își aduce aminte că are în păr boabe de grîu — care se împrăștie — conform obiceiului bănățean, peste capetele mesenilor aflați la petrecerea din noaptea nunții. Aceste boabe de grîu din părul mirese, care altfel s-ar fi risipit — ca un simbol al neglijenței bogății a pămîntului — de astă dată sînt adunate cu mare grijă. Aceste boabe de grîu au fost puse în pămîntul bogat al Bărăganului și din ele, din aceste boabe, s-a înfiripat lanul de grîu de mai tîrziu... pîinea. Această povestire fantastică — redată în rezumat — aparține Anei Blandiana.

Esențial a fost în povestirea Anei Blandiana că, prin mijloacele literaturii, s-a încercat a se spune în chiar timpul dictaturii, că românul prețuiește bobul de grîu, că-l știe folosi, că nu-și lasă pămîntul nemuncit, că știe să facă pîine, că simbolul hrănirii trupului tău, dar și al semenilor tăi, este un har pe care țăranul român îl are de la Dumnezeu.

...Din păcate, stabilirea forțată a bănățenilor pe un alt pămînt, se practică astăzi la scara întregului popor, dar prin alte mijloace.

Pierzînd din mînă frîiele țării, guvernul a oferit întregului popor român simțămîntul că se află într-o acută stare de „domiciliu forțat". Într-o țară unde o deplasare din București la Timișoara — dus-întors cu trenul — te costă azi o jumătate din pensia lunară sau un sfert din salariul unui angajat (de avion nu mai vorbim !) înseamnă că guvernul ne-a fixat domiciliu forțat.

A vizita azi America înseamnă a poseda o jumătate de milion de lei pentru avion. A trimite o carte de 150 grame greutate în Apus, înseamnă a plăti la poștă 400 lei pe timbre poștale. Timpurile au ajuns de așa manieră încît nu te mai poți deplasa în propria-ți țară, d-apoi să mai încerci uriașa aventură de a zbura peste hotare !

La aeroportul Băneasa, într-o singură zi, la toate avioanele pe care le avem și-n toate direcțiile cu trafic și traseu intern, s-a înregistrat formidabila cifră de... 23 de pasageri !

Anatolie Paniș

octavian doclin

De sus în jos
(privind)

De pe acoperișul poemului,
fascinat și leneș,
poetul privește
întîmplări miraculoase.

El își amintește mai întîi
realitatea din planul al doilea :
un amănunt pe care
nu-l mai relatează.

Tăcere de acvariu

În Casa Faunului —
tăcere de acvariu.
Peste toate, în schimb,
se așează
mișcătorul ochi de lună.

Ceru l și marea într-un poem

Rupt în două
precum cumplitul voievod

partea stîngă — cerul
partea dreaptă — marea

între ele cuvîntul meu
căutînd o gură de aer
ca botul mielului de lapte
țițele supte deja
de fratele geamăn.

Nimic

pe scut sau sub scut
îmi vine să spun
privindu-te

pe umbră sau sub umbră
îmi vine să spun
așteptîndu-te

nimic din ceea ce este necunoscut
nu-mi poate fi și străin

Spațiul intermediar

Cuvîntul din cuvînt —
lacrima oarbă a miinii
scriind în șoaptă

cuvîntul din cuvînt —
spațiul intermediar
între vederea colorată a poetului
și răceala căzută în auzul său.

Poem minim

Cît ? zice hazardul.
O pace, un ciudat incident
sau puțin mai mult,
răspunse poetul.

Poemul perfect

. . . va fi
precum un clopot
Cel care-l scrie
trebuie să vestească
deodată
nașterea cununia
pericolul moartea
într-o singură limbă.
Abia atingînd marginile cuvîntului.

Aspecte ale pseudospiritualității creștine sau forme ale marii dedublări din ultimele decenii

De ce am rămas singuri...

Față de învățămîntul și de întreaga viață cultural-socială decretate laice în anul 1948, dar dirijate în fond de instituții ateiste specializate, Ortodoxia românească a făcut experiențe, inedite, unele dintre ele cu totul nedorite. Ca Biserică dreptmăritoare, matcă istorică a altor ramuri creștine de la noi, ea purta cu sine profunzimea unică a doctrinei neîmputinate și paradigmele existențiale ale trăirii înalte corespunzătoare. De aici și prezența unui anumit arhaism al ei și a imobilismului care i s-a atribuit, ultimul, pe nedrept. Cu această „inactualitate", unii credincioși, deveniți în realitate membri de partid, și-au justificat lipsa lor de credință și de atitudine mărturisitoare pe care au adoptat-o atunci.

Ignorarea și persiflarea religiei ortodoxe constituiau o cale sigură de ascensiune politică și de chiverniseală rapidă.

Dar între „indiferenți" și „fundamentaliști", cei din urmă tot mai puțini cu trecerea anilor, a existat marea masă a „căldicelor". Cîteva gesturi ale spiritualității lor sînt semnificative. Ele spun mult în privința corectării vieții creștine de astăzi.

Ca bază doctrinară a acestei noi categorii de creștini a servit un fel de sincretism interreligios. Pentru a justifica lipsa apartenenței lor la formele tradiției creștine se invoca oricare altă credință, uneori extraeuropeană etc., și anume prin curioasa propoziție, pe cît de frecventă pe atît de acuzatoare : „tot un Dumnezeu este pretutindeni !". Cu aceasta, calea subiectivismului și a cedării în fața comunismului agresiv era deschisă. Noi știm însă că venirea lui Hristos pînă la făptura umană este un fapt unic în istoria religiilor și el nu trebuie să fie neglijat în nici un fel.

Pentru aceștia, participanți nelipsiți la ședințele săptămînale de partid, Sfînta Liturghie duminicală din biserici nu a mai existat. Ea a dispărut, desigur, pentru indiferentismul lor total. Surogatul cu care ei au înlocuit golul sufletesc creat artificial, de care unii se arătau conștienți, a devenit ritul aprinsului unei lumînări în cuprinsul sfîntului locaș. Și aceasta doar la zile festive. Dar în cele cinci minute petrecute în biserică, sufletul lor era departe, în afară, unde ei se și întorceau numaidecît, neeliberați în vreun fel. De obicei rugăciunea lor era de cerere, solicitînd atotțiitorului și alte favoruri lumești.

Dintr-un anumit punct de vedere, lor li se aseamănă acei preoți cărora le era rușine să umble în costumul treptei lor în afara slujbelor din biserică. Într-un fel, fără atestarea cît de generală a unei prezențe spirituale, societatea de atunci se arăta astfel și mai sărăcită decît era.

Oficierea Botezului și a Sfintei Cununii pentru acești creștini, preocupați „să nu se audă la partid" și să nu piardă bunătățile veacului acestuia, se făcea de obicei în casă. Astfel nici măcar la prilejurile unice din viață, ei nu călcau în mijlocul comunității liturgice. Tot atît de nepotrivit, în raport cu pravila obișnuită, era și oficierea acestor Taine în parohii îndepărtate sau la mănăstire. Se zice că Preacuviosul Pahomie cel Mare, întemeietorul monahismului egiptean cu viață de obște, nu a primit să mai vadă nici pe mama sa, din moment ce a pășit în rînduielile călugăriei. Cum este și normal, el se gîndea că unul este idealul monahului și altul al credinciosului din largul societății. De la acest itinerar specific, călugărul nu trebuie abătut prin nici un fel de ispită.

În cazul înmormîntării unor astfel de creștini răzleți am trăit și situația cînd în capelă oficiam slujba, iar afară, în fața meselor acoperite cu pînză roșie, se țineau cuvîntări întru proslăvirea comunismului care se pristăvise.

În asemenea situații, Parastasul nu mai era solicitat în biserică, ci în cimitir, într-atît de mare se dovedea depărtarea de prezența sacrului, fie ea și numai fizică. Rînduielile adepților zeiței Astarteea de odinioară și ale altor idoli păgîni din **Vechiul Testament** se desfășurau de asemenea prin dumbrăvile rîurilor și prin luminișurile pădurilor.

Cînd îi cercetai acasă cu icoana Crăciunului, constatai că propria lor icoană nu se vedea. Ea se afla de obicei în șifonier. La acești creștini „deștepți", abili să se strecoare printre cer și pămînt, fără să-l piardă pe nici unul, Hristos era în realitate exilat și din casa lor. De altfel, în cele mai multe cazuri, — încă de la intrarea în locuință —, erai respins cu justificarea întregului lor gol sufletesc : „nu este nimeni acasă !".

Alteori le aflai icoana din casă, dar ei nu știau să-ți spună nici măcar ce sfînt este reprezentat în ea. Corespondentul defecțiunii îl constituia situația copiilor lor, nevinovați ; aceștia nu obișnuiau nici un fel de rugăciune sau nici măcar să se închine. Se știe doar că în afară de marea comunitate a Bisericii, familia constituie prima comunitate eclezială. Unii dintre ei, „moderni", purtau cruciulițe la gît, dar fără să-i cunoască semnificația creștină. Imitarea aceasta vroia să afișeze doar o atitudine politică, contrară celor ce se afirmau în mod oficial și impus.

Într-o formulare generală și familiară, trăirea creștină a unei părți a țării s-a redus, de multe ori, la deliciile sarmalelor de Crăciun și la acelea ale ouălelor roșii de Paști. Situația defetistă de mai sus poate fi sesizată, pe alt plan, în cazul tipăririi **Filocaliei**. Această renumită colecție a spiritualității patristice și bizantine a zăcut ani în șir în rafturile librăriilor bisericești din anii comunismului. Îndeosebi literații o căutau atunci, dar și ei cu preocupări predominant estetice.

Însemnările de aici explică într-un fel de ce toți cei din jurul bisericii au rămas singuri în furtună, fiind torturați și părăsiți pînă la dărîmarea unor sfinte lăcașuri. De această furie distructivă a comunismului ateu nu au scăpat nici măcar troițele de la răspîntiile drumurilor și crucile de pe la fîntîni. Întotdeauna îndepărtarea de comunitatea liturgică și de tradiția strămoșească este urmată de fragmentarea spirituală a individului și a grupului social respectiv, de subjugare națională. Dimpotrivă, starea normală a unei comunități o constituie unitatea, statornicia în credință, bucuria în Duhul Sfînt.

Să sperăm că a sosit momentul ca acest mediu să se dezvolte la noi în pace și în libertate deplină.

Pr. dr. Gheorghe I. Drăgulin

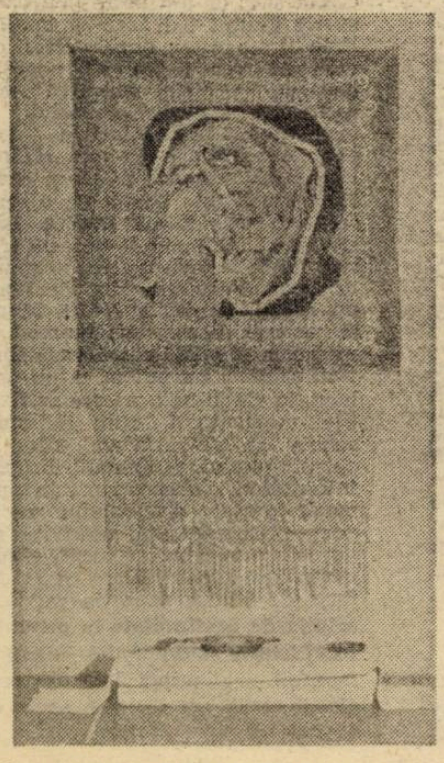

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

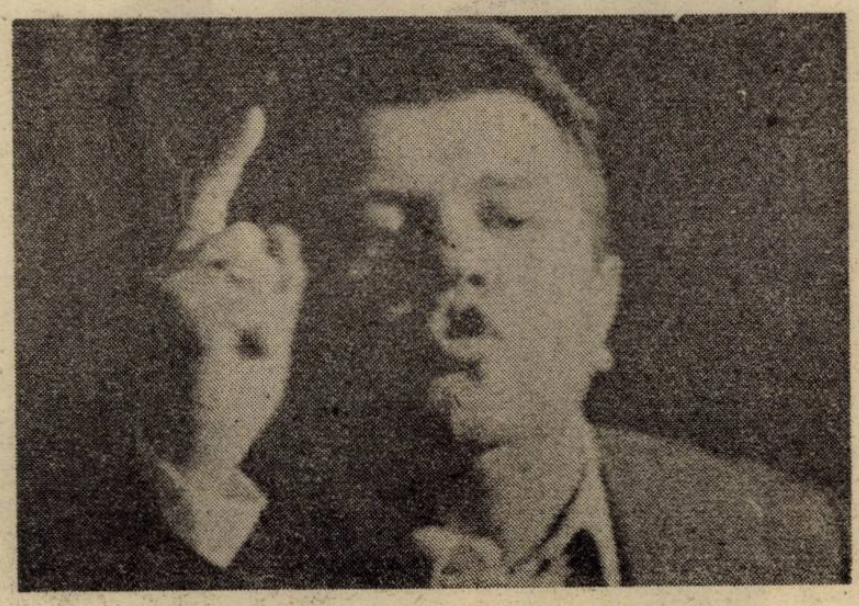

Discursul lui **Ioan Alexandru** la... „Vămile pustiei"

Bujor Nedelcovici,
de data aceasta, „Fără vîsle"

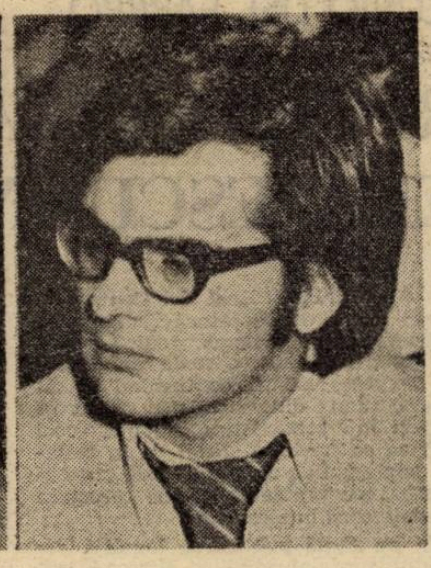

Un an de poezie ; așadar,
mulți ani de critică :
Dan Cristea

Nasc și la Moldova oameni : **Sergiu Adam** și **Ovidiu Genaru**

FLUVIO DEL FABBRO

RECEPTAREA LUI EMINESCU ÎN ITALIA

În 1963 Rosa del Conte, pe atunci lector de literatură română la Universitatea din Roma, dedică operei lui Mihai Eminescu o vastă monografie de peste 400 p., confirmînd faptul că este unul dintre cei mai valoroși exegeți în românistica italiană, căci prin ea se trece în sfîrșit de la tratarea hagiografică-divulgativă de prezentare, la cea problematică, de cercetare a esențelor și înțelesurilor.

Un an după publicarea lucrării, reputatul istoric al religiilor, Mircea Eliade o recenzează în „Belfagor" (vol. XIX, nr. 3, mai 1964) în termeni favorabili, ilustrîndu-i conținutul și meritele ; lui Eliade, monografia Rosei del Conte i se pare fundamentală, din diverse motive, în primul rînd d.p.v. metodologic. Autoarea s-a prevalat cu devotament filologic de edițiile îngrijite de Perpessicius (1958), ce oferă toate variantele, fragmentele, proiectele diverselor redactări poetice. Deci, analizele și interpretările Rosei del Conte se bazează pe o documentare mult mai completă și privesc opera lui Eminescu în „totalitatea" sa față de exegetica anterioară la acea dată. Pentru a înțelege deplin acest fapt există premisa că Eminescu își reelabora și perfecționa textele prin intermediul a numeroase variante, prețioase în sine în ciuda provizoratului lor, înainte de a da versiunea definitivă.

Eseista surprinde tocmai elaborarea, perfecționarea necontenită și nicicînd împlinită a operei. Atenția lui Eliade se oprește și asupra altui punct, recunoscîndu-i Rosei del Conte meritul de a fi aprofundat formația culturală autohtonă a lui Eminescu, ceea ce în mod paradoxal critica românească neglijase oarecum să releve, insistînd mai ales asupra influenței culturii germane și a celei orientale asupra sistemului său poetic. Rădăcinile imaginarului și ale speculației teoretice eminesciene se pot cerceta în „spiritualitatea ortodoxă" ce se răsfrînge fie în tradiția religioasă cultă (care, alimentată la izvoarele celei mai vechi literaturi patristice, nu e întotdeauna străină de influențele neoplatonice și gnostice), fie în tradiția folclorică, ce oglindește multe înfățișări ale „pietății" populare slavo-bizantine. Și aceasta trebuia să-l facă în mod natural **disponibil de a se insera** (s.n.) mai tîrziu, fie în climatul magic al filozofiei și al poeziei germane romantice, fie în cel mitic al „gîndirii orientale" (p. 293).

În ceea ce ne privește împărtășim opinia autorizată a lui Eliade asupra meritelor și contribuțiilor eseului la îmbogățirea, valorizarea și mai buna înțelegere a lui Eminescu ; vom adăuga însă că, dacă el pe de-o parte sustrage pe bună dreptate opera eminesciană din corsetul filozofiei idealiste, pe de altă parte, invitația de a vizita gîndirea eminesciană în lumina influențelor și inspirațiilor sale originare pare un obstacol în calea analizei evoluției gîndirii însăși, căci evaluarea acelei disponibilități de a se însera în climatul dat, nu apare în structura eseului decît sub forma unor rapide semnalări incomplete, în timp ce sugestiile provenind din literatura patristică, abundente în referiri și citate, orientează perpetuu, într-o unică direcție, revelațiile poetice eminesciene.

Dacă eseul nu reușește să fie, deci, un tratat de teologie sau un manual pentru seminarii teologice, lungile digresiuni cu caracter erudit-teologic și insistentele citate în greacă și latină, tot atîtea aluzii împovărătoare la textul eminescian, se consituie într-o operă de meticuloasă și chiar aridă filologie „clasică", ca și cum Eminescu n-ar fi fost un poet romantic aparținînd unui

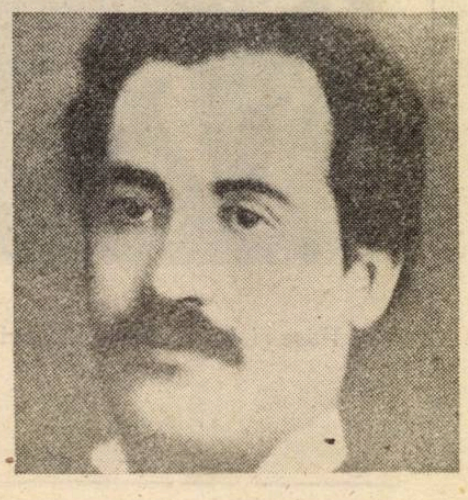

moment determinat, ci un scriitor inserat într-o imprecizată latinitate, ce se confruntă cu sfinți și mistici în privința unor chestiuni teologice-creștine care de fapt n-au legătură cu nucleul creator, oricît ar fi el de metafizic. Intră în scenă, astfel, pentru a se confrunta, Plotin, Filon, Dionis Areopagitul, Grigorius de Nissa, Teofil, Origen, San Massimo Confesorul, Tertulian, Sfinții Augustin, Bernardo, Gregorius de Nazianz, Vasile, Iustin Martirul, Chiril de Alexandria, Clement de Alexandria, Atanasie, Eusebiu și apoi Hermes Trimegistul, Corpus Hermeticum etc.

De altfel fiecare își poartă cu sine, volens-nolens, propriul bagaj cultural, pe baza căruia se operează referiri și se extrag principii, criterii, valori ; autoarea polemizează, ce-i drept în treacăt, cu G. Călinescu, criticul ce a dedicat întregii opere eminesciene o monografie exemplară, bazată mai ales pe manuscrise, imputîndu-i indirect fie lipsa inserării lui Eminescu în acea ordine preconstituită de idei, fie superficialitatea cu care consideră demonologia, angelologia, sideromania poetului, calificată de însuși Călinescu drept puerilă și nebuloasă, — în fond o obsesie astrală literară comună romanticilor —, în timp ce pentru Rosa del Conte înseamnă ceva, cu totul profund : este „revelarea unei activități contemplative, a unei mentalități mistice" ce face din Eminescu „un spirit care, nemulțumit de cercul celest, sensibil, îl transcede" (p. 391), un **meteoroporos,** un spirit ce circulă printre înălțimi, ce aspiră la viziunea din înalt, conform definiției autoarei.

Cu aceasta nu putem să nu fim de acord : în această largă accepție operează sentimentul religios al lui Eminescu, marcat platonic, sensul transcendenței asociat unei viziuni cosmice și al admirației estetice a infinitului și imensității, găsindu-și omologarea și o precisă și profundă susținere critică în paginile Rosei del Conte : „Din singulara încrucișare a unei viziuni ce vom numi-o greacă, cu o concepție (să-i zicem) gnostică (sau a unui creștinism reorientalizat) nasc, în armonie cu cele două imbolduri opuse, poemele entuziasmului panic sau ale contemplării împăcate, dar și cele ale protestului rebel ce se resemnează în renunțare, adică în conștientizata acceptare a nimicului" (p. 187). Să reținem că partea cea mai bună a lucrării, partea cea mai puțin compromisă de memoria culturală a autoarei, mai directă, deci vis-à-vis de obiectul analizei, mai adevărată și interesantă este cea, cum spuneam, în care se potolește fervoarea „patristică" a asociațiilor ; în care se interferează luminile vechi și noi ale criticii eminesciene, ca de pildă spre sfîrșitul cărții : în „imposibilitatea de a se instala în credința ingenuă a Bibliei părinților lor și de a se elibera de neliniștea metafizică prin ateismul științific al lui Feurbach, neliniștea sa va căuta salvare în **idealismul** puternic nuanțat însă de misticismul oriental. Dar soluția idealistă, prin care încerca să refacă unitatea originară intuitiv simțită, va primi o amprentă inconfundabil-eminesciană : ea nu va fi niciodată cea a idealismului german, căci identificarea lui Dumnezeu cu ideea nu va face nicicînd din Dumnezeu o ipostază luciferică a eului ; și nici una a nihilismului mistic inudian ce se revarsă în panteism. Așa cum idealismul ontologic al lui Eminescu nu reușește să distrugă conștiința obiectivității cosmosului, tot așa idealismul său metafizic, înainte de a imanentiza divinul, îi va accentua transcendența. Absolutul nu se va identifica niciodată cu fenomenul" (p. 393-394).

În încheiere, cred că este o mare îndrăzneală să sintetizezi o carte cu o astfel de complexitate și densitate ideatică (recenzată fără descumpăniri dar în termeni măgulitori de Cesare Segre în „L'approdo letterario", Anno IX, Luglio-Dicembre 1963), chiar dacă aș mai vrea să semnalez două aspecte : **în primis,** dată fiind întinderea lor, poemele analizate și traduse ar putea foarte bine să constituie prin ele însele, extrase din carte, o culegere de valoare neîndoielnică deoarece, în ciuda unei tonalități care s-ar putea numi pascaliene a versiunii, ea nu e lipsită de dibăcie filologică și ascuțime hermeneutică. Celălalt aspect vizează o a doua parte a eseului ; „Aspecte ale artei și limbajului eminescian", în care, față de prima parte, referințele la textul operei sînt mai punctuale, căci, fiind vorba de o analiză mai degrabă literară decît eseistică, aceasta se arată mai neutră și mai puțin subversivă față de exegeza istorică despre Eminescu, fără a risca totuși să se cadă, ca să reluăm observația lui Segre, în „pericolul de a valoriza cosmologii și filozofeme pentru valoarea și coerența lor intrinsecă iar nu pentru natura lor de imbolduri fantastice".

Traducere de
Geo Vasile

(„Eminescu e il romanticismo europeo"
Roma, Bulzoni Editore, 1990, 310 p.)

EMINESC
ISTORIC

Poate că niciodată, ca în răstimpul de după Decembrie 1989, n s-au acumulat între români atîtea întrebări asupra **a ceea ce suntem** și **a ceea ce vom putea fi.** Parcă mai sibilinic decît oricînd e resimțit viitorul comunității noastre etnice, în aceste vremuri de cumpănă ca nealtele. Încît, formulate ca atare, sau fie și numai dăinuind latent în conștiințe, vor fi ocolind întrebările acestea pe cineva ? Pe oarecari autohtoni din dreapta Prutului ? Sau din stînga pseudo-despărțitorului rîu ? Sau din mereu crescînda diasporă, risipită în cele patru vînturi ? Greu de crezut. E de observat, cel mult că vîrtelnița timpului abia de lasă răgaz pentru reformularea întrebărilor acestora în tot alte și alte versiuni, sugerate de prea numeroasele evenimente și prea repede succedîndu-se spre a li se întrezări noima. Răspunsurile n-au cînd fi schițate. Iar de există, prea mic le e numărul, spre a se distinge dintre nămeții interogațiilor. Ori sună prea neplauzibil, spre a fi reținute. Nici genul proxim al întrebărilor ce ne chinuie nu știm să-l nominalizăm. Sau ne temem s-o și facem, de vreme ce din penumbra conștiinței ne întîmpină un cuvînt atît de inadvertent cu pragmatismul obnubilator de astăzi, al supraviețuirii **hic et nunc,** — o aparent demonetizată vocabulă ca aceea de „ideal".

Și totuși, întrebările în discuție constituie jumătatea a ceea ce se cheamă **idealul istoric al națiunii,** — semi-actualizarea lui de către generațiile în viață. Cealaltă jumătate o reprezintă rememorarea întrebărilor echivalente sau înrudite, dar mai cu seamă a răspunsurilor date de către cei ce ne-au premers. Rememorare neapărată, azi. Contrapondere a unui prezenteism gîlcevitor, de vacarm monadologic. Întregire a sufletului comunitar, indispensabilă pașilor ce trebuie făcuți spre ieșirea din ceea ce seamănă a **statu-quo** al indecizilor și marasmului. Dinspre vremurile de demult răzbește pînă la noi vocea unchesului Neagoe, cel care nu doar spre „învățătură" destinată fiului său Teodosie se întreba : „Că to omul, măcar domn, măcar boiariu măcar bogat, măcar sărac, de-ar dobîndi toată lumea și deaca-și va pliar de sufletul, deacii ce folos îi iaste ?" Ne dăunează prin ceva rememorarea unei astfel de întrebări ? Sau poate deveni prilej de reflecție chibzuită și de contraparte necesară, în raport cu „piațologia" cam năstrușnică — dacă nu și deșănțată, — pe care o pun în practică unii ori alții ? Să nu uităm nici răspunsul pe care Neagoe Basarab l-a dat unei asemenea întrebări, dimpreună cu întreaga comunitate ce-i auzea întrebările și îndemnurile : minunea arhitectonică de la Curtea de Argeș, prețioasă și prin sine, dar mai cu seamă prin rostul ei de simbol, de emblemă a unei **largi stări de spirit** care nu întîmpina viitorul numai cu **întrebări,** dar și cu **voința de a construi.** Dar un Miron Costin **cum** se întreba ? Și **cum** tot el înțelegea să dea răspuns întrebărilor ce-și pusese ? Deschiden foliantul cu **De neamul Moldovenilor** la locul „predosloviei", și aflăm : „S începe osteneala aceasta, după atîte veacuri de la descălecatul țărilor ce dintîi de Traian împăratul Rîmului, c cîteva sute de ani peste mie trecute, s **sparie gîndul** [...] Zice-va neștine : — Prea tîrziu este ; după sutele de an cum să vor putea ști poveștile a devărate, de atîtea veacuri ?" Iar dup asemenea grăitoare dezvăluiri asupr momentelor de îndoială și autointerogație descurajată, ce mai aflăm ? „ lăsa iarăși nescris, cu mare ocară în fundat neamul acesta de o seamă d scriitori, **este inimii durere. Biruit-a gîndul** să mă apuc de această trudă, s scoț lumii la vedere felul neamului, di ce izvor și sèminție sînt lăcuitorii țăr noastre, Moldovei și Țării Munteneș și românii din țările ungurești, că to **un neam și odată discălecați sînt".** C tînd acestea, nu putem să nu ne între băm, la rîndu-ne : oricare ar fi greută țile momentului, sînt îndestulătoar semne că tot astfel va sfîrși prin „birui" gîndul, la actualii diriguitori înfăptuitori, deopotrivă, în privința marii lucrări a spiritului ce trebui acum ? Deocamdată, potrivit plastic verbale a marelui cronicar, **gîndul m curînd „să sparie".** Ceea ce, evident, n face de prisos reflecția privitoare l **soluția de continuitate** în privința **ide lului istoric al Românici,** — atît de me morabil prefigurată intuitiv de Miro Costin, prin enunțuri ca acela cu „B ruit-au gîndul [!]". Iorga, după cum s

U ȘI IDEALUL AL ROMÂNIEI (I)

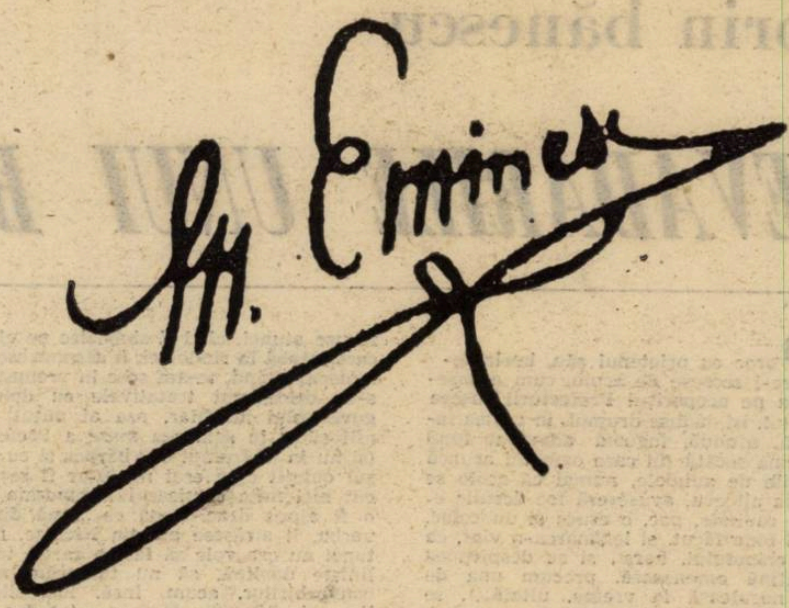

ştie, şi-l luase drept adagiu călăuzitor în toate.

Dar, raportîndu-ne şi la vremuri mult mai apropiate, altfel cugeta Brâncuşi în legătură cu problema ce ne preocupă ? Potrivit unor mărturii concludente (ale lui V.G. Paleolog, ale altora), el era încredinţat că fapta civilizatorică şi culturală a oamenilor ţine de tăria firii lor, producătoare de scîntei ca în izbirea amnarului de cremene, precum şi de atitudini echivalente faţă cu viitorul. Şi poate fi simbol autohton întrecînd în magnificenţă **Coloana infinită**, ca expresie artistică a virilităţii unui popor, a voinţei sale constructoare ?

Nu un inventar al celor ce-s „eternii păzitori ai solului nostru veşnic", — după cum inspirat i-a numit G. Călinescu, — vor să anunţe exemplificările precedente. Rostul lor era unul preambular şi năzuia doar să sugereze de cît sprijin ne poate fi recursul mai stăruitor la asemenea înaintaşi, în descumpătul nostru de acum. În îndoielile şi în neliniştile cu care ne scrutăm viitorul. De altminteri, nu numai noi. Cum între asemenea precursori locul central îl deţine Eminescu, cel pe drept cuvînt numit „expresia integrală a sufletului românesc" (N. Iorga), la felul său de a-şi reprezenta **idealul istoric al naţiunii române** ne vom referi prin cele ce urmează.

În lirica eminesciană, idealul istoric al etniei noastre e prefigurat cu juvenilă ardenţă de oda **Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie** (1867), iar prin testamentar jălalnica şi amarnic revendicativa **Doină** (1883) prinde contur definitiv. Între aceşti poli atitudinali se înşiruie — cînd vizionar şi imnic, pe calea mitologizărilor, cînd cu o rece luciditate pamfletară, sarcastică — poeme ca **Epigonii** (1870), **Andrei Mureşanu** (1871), **Odin şi Poetul** (1872), **Memento mori** (1872), **Scrisoarea III** (1881), **Gemenii** (1882). În proza artistică a lui Eminescu, idealul istoric românesc e văzut în posibila lui relaţie cu unul ipotetic-universalist, prin intermediul profesiunii de credinţă a protagonistului din romanul postum **Geniu pustiu** (cca 1868 — 1869). Dintre proiectele şi parţialele configurări dramaturgice, de neignorat sunt compuneri ca **Ştefan cel Tînăr** (cca 1869 — 1870), sau **Nunta lui Dragoş** (cca 1880), — cu pregnanta lor forţă de evocare a unor momente epigonice, dar şi de elan întemeietor, din istoria Moldovei. Mai anevoie pot fi numite scrieri anume, dintre cele aparţinînd vastei opere gazetăreşti a lui Eminescu. Dificultatea provine din faptul că aproape nu există articol publicistic în care felurite detalii, vreo formulare de tip aforistic, vreun enunţ concluziv să nu derive din complexa reprezentare despre devenirea visată, dorită, preconizată de Eminescu pentru poporul său. Într-o sumară exemplificare, să amintim totuşi cîteva articole vizînd nemijlocit tema aici în discuţie, — deductibilă nu o dată chiar şi din titluri : **Naţionalii şi cosmopoliţii** (1871), **Influenţa austriacă asupra românilor din Principate** (1876), **[Idealul românilor din toate părţile Daciei**, 1876], **Răpirea Bucovinei**, (1877), **Bălcescu şi urmaşii lui** (1877), **Basarabia**, I — VI (1878), **Românii Peninsulei Balcanice** (1878), **[Misiunea istorică a României**, 1879], **[Muncă, echitate şi adevăr**, 1882], **[În ajun de An Nou**, 1883]. În fine, nu sunt de omis — în contextul de faţă — vast documentatele şi mereu pertinentele însemnări cu caracter filosofic, istoric, filologico-lingvistic, estetic, sociologic, economic, etnografic, demografic, geo-politic din manuscrise, precum şi anumite pasagii din corespondenţa eminesciană. Majoritatea relevă faptul că gîndul la viitorul poporului român nu-l părăsea pe Eminescu în nici o împrejurare a vieţii.

De certă actualitate, în privinţa atîtor întrebări cărora le căutăm astăzi răspunsuri pe măsura noii durate istorice în care am intrat, e — întîi — **atitudinea hermeneutică** a lui Eminescu. Cu prilejul unei polemici în care se pomeni atras pe cînd lucra la **Curierul de Iaşi**, a trebuit să declare că „noi cunoaştem aproape tot ce s-a scris în românește" (**Pro domo**, 1877). Şi tot un incident polemic l-a determinat mai tîrziu să recurgă la destăinuri în legătură cu care, altminteri, era de o proverbială reticenţă : „Întîmplarea m-a făcut ca, din copilărie încă, să cunosc poporul românesc, din apele Nistrului începînd, în crucis şi-n curmeziş, pîn-în Tisa şi-n Dunăre, şi am observat că modul de-a fi, caracterul poporului este cu totul altul, absolut altul decît acela al populaţiunilor din oraşe, din care se recrutează guvernele, gazetarii, deputaţii ş.a.m.d." (**Materialuri etnologice...**, 1882). Cu mult înainte, la 1874, cînd Maiorescu îl zorea cu obţinerea doctoratului, în vederea unei cariere universitare la Iaşi, Eminescu îi mărturisea într-o scrisoare că întinsele studii pe care le făcuse la Viena şi la Berlin nu vizau vreo carieră **ad-hoc**, ci numai „interesul practic pentru patria noastră".

Ce voim să demonstrăm cu asemenea precizări, la care s-ar putea adăuga atîtea altele, înrudite ? Că în reprezentarea pe care Eminescu şi-a făcut-o despre prezentul şi viitorul poporului nostru nu era loc pentru vreun iluzionism. Necum pentru demagogia şi pospăiala ce în prea multe chipuri i-a jignit simţul civic — şi care astăzi se reiterează, cum s-ar zice, de pe o bază nouă. El, pe cînd îşi asumase împreună cu alţi tineri inimoşi organizarea cunoscutei serbări de la Putna, afirma într-o scrisoare deschisă către un fruntaş politic al zilei cele ce urmează: „Dacă o generaţiune poate avea un merit, e acela de a fi un credincios aginte al istoriei, de a purta sarcinile impuse cu necesitate de locul pe care-l ocupă în lănţuirea timpilor [...] Numai expresiunea exterioară, numai formularea cugetării s-a faptei constituiesc meritul individului ori al generaţiunii, ideea internă a amîndurora e latentă în timp, e rezultatul unui lanţ întreg de cauze, rezultat ce atîrnă mult mai puţin de voinţa celor prezinţi decît de a celor trecuţi" (**Domnului Dumitru Brătianu**, 1871). Cum atîrnă asemenea rezultat de prelungirile abia „trecuţilor" ani ai totalitarismului, constatăm şi noi, zi de zi şi ceas de ceas.

Din această argumentaţie eminesciană timpurie au rezultat cîteva idei aşaspunînd **nucleatice**, dimpreună cu conceptele-cheie trebuitoare numirii lor. Ideea în jurul căreia pivotau toate cele menite a circumscrie viziunea lui Eminescu despre idealul istoric al României e cea a „simţului istoric". Înspre sfîrşitul poemului **Memento mori**, ea apare într-un asemenea vers apodictic: „Vrei viitorul a-l cunoaşte, te întoarce spre trecut". Într-un articol de după recunoaşterea şi **de jure** a independenţei dobîndite de români prin războiul victorios din 1877, întîlnim aceeaşi idee, formulată astfel : „e evident că o ţară care există de 700 de ani aproape parte independentă, parte de deplin autonomă înlăuntrul său, nu are să-şi mulţumească existenţa unui partid care nu e decît [de] ieri-alaltăieri şi independenţa, departe de a fi meritul actualei generaţii, e suma vieţii noastre istorice" [**Unul dintre mitările cele mai semnificative**, 1880]. În temeiul aceluiaşi „simţ istoric", un articol timpuriu, rămas nepublicat, prezintă în tonuri procaragialiene un spectacol care şi nouă, astăzi, ni se înfăţişează în modul cel mai dezagreabil : „Un ministru, fie cît de genial, în România nu va isprăvi nimica, pentru că nu are la dispoziţiune alţi factori cu cari să calculeze decît astfel de oameni. Azi omul meu e de-un principiu, mîne bagi de samă că s-a schimbat. Azi roşu, mîne alb ; azi alb, mîne negru ; azi Rada, mîne Neaga — ba-ncă cu toate astea pretinde să-l şi respect, să şi zic : Mare-i, mă ! Şiretu-i, mă ! Grozavu-i, mă ! Uite mă ! etc. Iată ce vor să zică partidele-n România — pardon ! partidele personale — cine-ar putea presupune aşa ceva despre onorabilele partide din România şi mai cu samă încă de toate, fără deosebire ! Auzi acolo prezumţiune ! Inamicul comun al acestor donquixonade e aşa numitul simţ comun. Ce principiu, domnule — îmi zicea un biet mitocan robust şi roşu la faţă — ce principiu şi libertate... Nu vezi că toţi îmblă după chivirniseală [?] **După chivirniseală.** Vorbă mare, căci ea e deviza tuturor partidelor, tuturor purtătorilor de stindard cum s-ar zice, căci în urma urmelor fiecare e în stare ca să moară pentru stindard şi pentru... chivirniseală. Dar acuşi mă pomenesc c-un ziar roşu ţipînd : Domnule! D-ta batjocureşti opiniunea publică. D-ta calomniezi ţara ! D-ta, cinic şi corupt, despreţuieşti presa ! D-ta insulţi naţiunea! Naţiunea ! Hoho ! Naţiunea va să zică. Un rău au partidele noastre : că se identifică fiecare din ele cu naţiunea. «Sîntem naţiunea... nu mai sînt partide-n ţară ! Toată ţara-i numai o partidă : naţiunea !» Iată ce zic unii, iată ce zic şi ceilalţi. Ba nu, domnişorilor, nu sînteţi dv. naţiunea, nici unii, nici alţii, nici măcar toţi la un loc, nici măcar generaţiunea toată, căci naţiunea are zeci şi iarăşi zeci de generaţiuni. Dv. puteţi fi o generaţiune, un fragment, drept să vă spui cam mizerabil şi cam putred, al acestui corp ce trăieşte zeci de secoli : naţiunea. Dar dv. sînteţi consecvenţi. Aţi zis că sînteţi naţiunea şi vi se pare că o şi sînteţi — sau cel puţin faceţi ca şi cînd o aţi fi — îngrijiţi adică pentru dv. şi — mărire cerului — numai pentru dv. Trecutului îi daţi cu piciorul, viitorului nu-i testaţi nici ştiinţa, nici limba, nici ţara, ci numai corupţiunea dv. cea mare şi partidele dv. cele fără caracter. Mîncaţi venitul ţării, a trei generaţiuni viitoare, căci mîncaţi pe datorie pînea copiilor, nepoţilor şi-a strănepoţilor dv. Tot luxul ce-l faceţi azi, poimîine la ei va fi mizerie. Dar finanţele ţării se ruină. Ce vă pasă, voi sînteţi naţiunea... cu moartea voastră a murit şi naţiunea, vorba ţiganului : ce-mi pasă mie că trăieşte toată lumea, dacă mor eu. Dac-am murit eu, toată lumea a murit" (**Articoli nepoliticoşi**, cca 1869 — 1870).

Am riscat reproducerea unui fragment atît de întins din mai multe motive. Întîi, el învederează — ca negativul unui clişeu fotografic — cum nu trebuia (şi nu s-ar cuveni nici azi) să fie reprezentarea oricăruia din ai noştri despre naţiunea română şi despre viitorul ei. În al doilea rînd, menţionat după atît de sobra şi de proba opinie din scrisoarea către Dumitru Brătianu, potrivit căreia orice generaţie se cade a fi „un credincios agent al istoriei", articolul acesta îşi reliefează înţelesurile în culori de violenţa celor din picturile caravaggiene. În al treilea rînd, „nepoliticoşii" **Articoli** sunt nu numai de toată elocvenţa în ceea ce priveşte felul eminescian de a concepe şi de a da întrebuinţare practică „simţului istoric", înţeles ca veritabil principiu în materie de cunoaştere şi ca imperativ categoric în ordinea conduitei civice. Textul acesta e concludent şi pentru felul cum „simţul istoric", în accepţia pe care i-o da Eminescu, îşi vădeşte cîteva dintre componentele menite a aduce în comportamentul cotidian dezideratele — altminteri abstracte, sau profesate ipocrit — ţinînd de idealul istoric al naţiunii. Un asemenea deziderat, derivat din autenticul „simţ istoric" şi modelat într-anume chip de acesta, era pentru Eminescu **patriotismul** eficient şi discret pînă la pudiciţie, — ca faţă ascunsă a **civismului** onest. „Dar domnilor ! — se înfierbîntă odată pe neaşteptate Eminescu la societatea studenţească «România Jună» din Viena, indignat de felul incontinent şi demagogic al junilor oratori — mi-e ruşine să fiu român ! Român care vrea a-şi fi însuşit monopolul, privilegiul patriotismului şi-al naţionalităţei — aşa român de paradă mi-e ruşine să fiu. Naţionalitatea trebuie să fie simţită cu inima şi nu vorbită **numai** cu gura. Ceea ce se simte şi se respectă adînc, se pronunţă ararеori !" [**Patrioţi şi patriotarzi**, cca 1871 — 1872]. Într-o apărare a lui Maiorescu, întregită prin foarte semnificative consideraţii proprii, scrisă după ce mentorul „Junimii" fusese calomniat incalificabil la „România Jună", Eminescu spunea : „Principiul fundamental al tuturor lucrărilor d-lui Maiorescu este, după cît ştim noi, **naţionalitatea în marginile adevărului.** Mai concret : ceea ce-i **neadevărat** nu devine **adevărat** prin împrejurarea că-i naţional, ceea ce-i injust nu devine just prin aceea că-i naţional, ceea ce-i urît nu devine frumos prin aceea că-i naţional ; ceea ce-i rău nu devine bun prin aceea că-i naţional" (**Naţionalii şi cosmopoliţii**, 1871). În conferinţa ţinută la „Junimea" în 1876 şi intitulată **Influenţa austriacă asupra românilor din Principate**, Eminescu evidenţia şi criteriul eficienţei în materie de „patriotism", pe lîngă subînţeleasa decenţă, — prin asemenea formulă memorabilă, bună şi acum de afişat pe la sediile partidelor, ba chiar şi în Parlament : „Inimă foarte caldă şi minte foarte rece se cer de la un patriot chemat să îndrepteze poporul său." În fine, într-un articol fără titlu publicat la 1878 în ziarul **Timpul**, Eminescu făcea următoarea profesiune de credinţă, pe deplin valabilă şi astăzi ca îndreptar al comportamentului civic prob : „Ideile nu au viaţă decît acolo unde oamenii sunt gata să moară pentru dînsele ; acolo, însă, unde oamenii pot cuteza să grăiască în public ori să scrie fără a fi pătrunşi de ceea ce zic, acolo oamenii trăiesc şi ideile mor."

Despre celelalte componente ale „simţului istoric" pe deplin conştientizat, menite a sluji la dreapta percepere a idealului istoric naţional, — rămîne să vorbim cu viitorul prilej.

George Munteanu

florin bănescu

EVADĂRILE UNUI BURLANIER

...noroc cu prietenul său, burlanierul, care-l scosese de acolo, cum ajunsese acela pe acoperişul Prefecturii fusese treaba lui, îşi dăduse drumul, în curtea interioară, afundă, îngustă adevărat fund de fîntînă secată (în care oamenii aruncă stîrvurile de animale, numai că acolo se întîmpla altceva, avuseseră loc destule execuţii capitale, pac, o cruce şi un colac, un nod bine făcut, şi legănarea-n vînt, ca limba clopotului, harşt, şi se desprindea o căpăţînă omenească, precum una de varză neculeasă la vreme, uitată...), se slobozise, deci, burlanierul de-a lungul, păi cum unui burlan (făcut de el, cîndva tău de taică-său, ori de bunicu-său), nu-l simţise nimeni, desferecase lacăte (cu iarba fiarelor ?), îl găsise pe Nicolae (dormind pe o manta de cătană, aspră, mirosind a cai, a grajd nerînit, a fîn dat în putrezeală), mai greu îi fusese să-l trezească decît să-l scoată de acolo, şi nu pe calea pe care venise, ci pe poarta mare, ca ieşind de la el de acasă (dacă se putea numi aşa trufaşa clădire), Nicolae îşi îmbrăcase mantaua aia puturoasă, îşi îndesase pe cap o capelă adusă de burlanier (care-i ştersese, grijuliu, buzele rănilor singerînde de pe obraz), îşi încinsese mijlocul cu o centură pe măsură, prietenul său se gîndise la toate, adusese şi o pereche de cizme lustruite lună, el însuşi arăta tare fălos, cu un chipiu cît roata carului, cu epoleţi strălucitori (Nicolae se găsise să-l întrebe chiar acolo dacă nu cumva uniforma aparţinuse odată celui pe care prietenul său îl făcuse să se scalde în apele unei oglinzi, că pentru poveşti era potrivit locul), toate decurseseră în regulă pînă în apropierea porţii, la trei paşi de ea, cînd lui Nicolae i se năzări să-l întrebe de unde aflase că-i el acolo, nu cumva ?, ..., mustrîndu-se, imediat, pentru neghiobia lui, păi dacă acela ar fi avut legături cu..., n-ar fi venit din prima noapte, şi nu pe calea aia, cu strale de cătană şi restul de minuni, de mirare cum se descurcase de unul singur dar, abia liniştindu-se, în privinţa asta, îi ceruse burlanierului să-i scoată pe toţi cei ţinuţi acolo, altfel nu mai pleacă nici ei, asta era singura lui dorinţă, se ruşina la gîndul că el fuge, şi nici măcar nu prin propriile-i puteri, ci ajutat, şi-l lasă pe alţii acolo, în întuneric, să-şi viseze spaimele, să-l înfrunte pe comisarul cu mîţa..., pe aia am terminat-o, i-a şoptit prietenul, cum adică ?, a întrebat Nicolae, pus pe vorbe la trei paşi de libertate, putea să dea peste ei cineva, altfel straja din poartă nu i-ar fi luat seama, era de bănuit că burlanierul aranjase cum se cuvenea totul, ori îl adormise pe cel aflat în post, ori acela îi era cunoscut, sau doar se bizuia pe întuneric, pe uniformele lor, pe noroc, în sfîrşit, îl repezise scurt, nu mai e !, cine ?, mîţa, şi cu asta gata, hai !, îl îndemnase, Nicolae nu, că el mai bine rămîne să-l termine şi pe comisar dacă ăsta era preţul pentru a-i elibera pe ceilalţi, aici nu ne jucăm, îl potolise burlanierul şi-l scoase mai mult pe sus din clădire, abia acasă îl liniştise pe deplin, el, Nicolae, era un om important (ca să vezi !, se mirase, neprefăcut) şi de mai mult ajutor afară şi nu înăuntru, acolo ar fi zăcut şi atît, pe strada lor se putea mişca în voie, pe stradă fiindcă acolo, între redacţie şi sediul CNR îşi avea el misiile, şi în voie deoarece mai-marii poliţiei nu erau chiar atît de proşti ca să umble după el, nu preţuia chiar atît (aha, se dumirise Nicolae), nu vroiau să facă din el chiar un..., ce-i cu atîţia chiar?, se mirase Nicolae, ca să înţelegi, nu vroiau, deci, rearestîndu-l, şi, pentru asta căutîndu-l, răscolind, întrebînd, făcînd vîlvă, să atragă atenţia nu asupra unui tînăr nici măcar poet, ziarist, dascăl, ci asupra temerii lor şi în faţa unui asemenea om care, însă, slujea intereselor naţiei române, ea, teama asta, exista fără îndoială, cum în faţa tuturor celor aidoma lui, nu doreau, aşadar, să-l transforme într-un martir, naţiunea lor avea destui, la ce bun încă unul ?, aşa că, era aproape sigur, îl vor lăsa în pace, iar grija celorlalţi să n-o poarte, vor fi eliberaţi şi ei cît de curînd...

...ceea ce s-a şi întîmplat, burlanierul ocupîndu-se de asta, primind însărcinarea, se vede, de la persoane sus-puse (şi care ştiau rosturile în întregul lor), se lăsase el arestat, provocînd un scandal de toată frumuseţea, arborînd drapele tricolore pe toate acoperişurile din faţa Prefecturii, cîntînd, apoi, în prima amiază tot acolo, sus — de data asta îi mis chiar de poliţişti ca să le dea jos — „Deşteaptă-te române !" şi „Hora Unirii", batjocorindu-i în fel şi chip pe cei care încercaseră să-l doboare dezlănţuind salve de puşti ca la război (şi chiar era un război, al burlanierului !), coborînd de bună voie după ce-i întăritase bine şi, odată arestat dezlănţui revolta prizonierilor care, cu toţii, dezarmaseră străjile, spărseseră poarta şi ieşiseră în bulevardul central cîntînd...

...Nicolae îl aşteptase, să vadă cu ochii lui minunea, de ce, îl întrebase ?, n-o făcuse atunci, cînd îl slobozise pe el, fiecare treabă la rîndul ei, îi răspunsese burlanierul rizînd, te-am scos în vremea cînd s-au desfăşurat tratativele cu delegaţia guvernului maghiar, aşa ai putut să te afli şi tu în sala cea mare a Prefecturii (şi nu în podrumul ei), bărbos şi cu obrazul obloşit cum erai nu te-ar fi recunoscut nici mîţa comisarului, răposata mîţă o fi ajuns drac, după ce...., mă duci cu vorba, îi atrăsese atenţia Nicolae, nu, atunci nu era voie să facem zarvă, trebuia liniştе deplină, să nu tulburăm mersul convorbirilor, acum, însă, lucrurile sînt limpezi, delegaţia ălora s-a tot dus, Unirea e hotărîtă, putem trece la acţiune, şi trecuseră, şi ei, alături de toată suflarea Nicolae continuînd să vorbească ostaşilor nou înrolaţi în gărzi, făcînd de serviciu la telegraf sau telefon, ajutînd la corecturi — în redacţie şi tipografie, mai întocmind un scurt articol, domnul Goldiş nu le putea face pe toate, pe lîngă cuvîntări, articolele pentru „Românul", intervenţiile la discuţiile cu Jaszy, declaraţiile făcute altor ziare, pregătirea întrunirilor CNR, şi, mai cu seamă, marea pregătire pentru o adunare a naţiunii, unde se va realiza ceea ce doriseră românii mereu, Doamne !, erau atîtea — visurile gîndurile, planurile trebuiau aşternute pe hîrtie, trebuiau scrise, o horă atotcuprinzătoare de file dalbe, orbitor de strălucitoare, scrisori, Apelul către popoarele lumii, Convocarea, pe lîngă acestea, deci, mai avînd de desăvîrşit lucrări începute mai înainte -i aminate din pricina altor treburi care nu sufereau aşteptarea, altfel ce făcea în nopţile-i lungi, cînd lumina de la fereastra sa nu se stingea pînă ce se arăta alba, ce erau bietele încercări ale lui, ale dascălului neîntreg ale poetului temător să-şi rostească primele versuri în faţa altora, ale ziaristului care era fericit cînd îi apărea vreun articolaş de o coală în gazete, oare n-ar fi fost mai bine să nu piardă nopţile şi să se mulţumească doar cu însărcinările primite ziua, nu, îl oprise burlanierul nici aşa, şi cînd vei visa ?, cînd vei prefăuri ceea ce odată va fi o carte, sau mai multe, cînd vei prevedea ceea ce urmează să săvîrşeşti la lumina zilei ?, tu, îl întrebase, la rîndu-i, tu doar noaptea lucrezi pe acoperişurile tale ?, ale noastre îl îndreptase acela şi, apoi, completase, noaptea lucrez ceea ce deocamdată nu poate să vadă nimeni, ziua, însă, e pentru lucrările obişnuite, dar odată..., asta rămăsese, pînă la urmă, şi nădejdea lui Nicolae-cel-de-atunci, că odată va putea ieşi în lume cu visele sale noptatice, nici nu era important cînd ci cum, pînă atunci îi rămînea înnoptarea în ceea ce era doar o luptă cu el însuşi, ziua făcînd ceea ce făceau toţi, lăsîndu-se cuprins de febra evenimentelor, cel mai mult plăcîndu-i să stea în redacţie şi în tipografie, îmbătîndu-se cu mireasma cernelii proaspete, găsindu-şi locul lui acolo, domnul Goldiş, cobora el însuşi şi lucra alături de ei, cei totuşi puţini care scoteau ziarul, era aşteptat un redactor adevărat — să scape din temniţă (acela nu avusese norocul unui prieten burlanier) şi care va întări rîndurile „ziariştilor", între care se putea socoti şi el, Nicolae, fiindcă, vezi bine, ziarul folosea scrierile fruntaşilor politici, profesorilor (adevăraţi), tipografii (de meserie) făceau adevărate minuni, şi mai erau, ehei, cele două domnişoare „cu scriere frumoasă", pe una o tot privea de la distanţă, neîndrăznind să-i adreseze măcar o vorbă întreagă, deşi, ei mai veneau acolo şi nevestele, fiicele, nepoatele fruntaşilor politici, să dea o mînă

de ajutor, la împachetatul ziarelor, înainte de a fi încredinţate copiilor care le împrăştiau în oraş, Nicolae şi-ar fi dorit să fie unul dintre aceştia şi să primească din mîna domnişoarei..., păi chiar i se întîmplase şi, mai mare ruşinea, scăpase teancul de ziare din mîinile-i tremurînde, se înroşise şi de fisticeală nici atunci nu fusese în stare să îngaime ceva mai de înţeles, care înţeles ?, de ce nu-i spui nimic ?, îl luase din scurt prietenul său ar fi vremea să-ţi faci un rost, o casă să vezi ce minune de acoperiş îţi fac, cu hornuri din aur, streşini din argint şi burlane de aramă, un risipitor şi burlanierul prieten al său !, ce să răspundă ?, să-l roage să..., nu, nici măcar atîta n-ar fi fost în stare, un crescut între gugulani nu roagă pe altul să-i rostuiască iubirile, şi chiar dacă s-ar fi oferit burlanierul nu l-ar fi lăsat să se amestece, din mîndrie, o dată, apoi din pricină că avea şi acela însărcinările lui, eliberarea sa, de pildă a celorlalţi închişi în prefectură, de mirare cîte ştia să facă, şi cum ştia să se descurce, unul care năzuia să-şi lucreze burlanele în aur, şi-n argint, şi-n aramă bătrînă, era un adevărat luptător, şi ziua şi noaptea (la urma urmelor, visurile acelea ale lui nu erau tot o luptă ?), tot el, burlanierul, fusese între primii care doboriseră poarta cetăţii, închisoarea Imperiului, şi o făcuse cu o bucurie mare, fusese o vreme cînd din cetatea oraşului, în formă de stea, acoperişurile fuseseră bătute cu tunurile, multe acoperişuri or fi fost păgubite de podoabe, cît va fi suferit moşul său, burlanierul de atunci în sfîrşit, Nicolae fusese în faţa prefecturii în dimineaţa cînd prizonierii răzbătuseră în bulevardul cu tei, îl aşteptase pe burlanier, să-l ajute la nevoie (deşi acela îi spusese să nu se arate aşa, chiar peste tot), să refacă drumul spre casă împreună altfel decît în noaptea cînd scăpase el, atunci fusese prea tulburat ca să-şi dea seama ce se petrece şi pe unde merg, nu doar rănile de pe obraz îl dureau ci şi cele lăsate în cuget de întrebările comisarului, cele pricinuite, tot înlăuntrul său, de întunericul podrumului, de spaimele celorlalţi, de neputinţa de a-i răspunde aşa cum s-ar fi cuvenit comisarului dacă s-ar fi aflat în altă parte (în grădina din spatele gării, de pildă, cu pistoalele în mîini, ehei, tot un romantic rămăsese, deşi vremurile nu mai îngăduiau asta), în buimăceala sa avusese impresia că burlanierul îl duce acasă pe

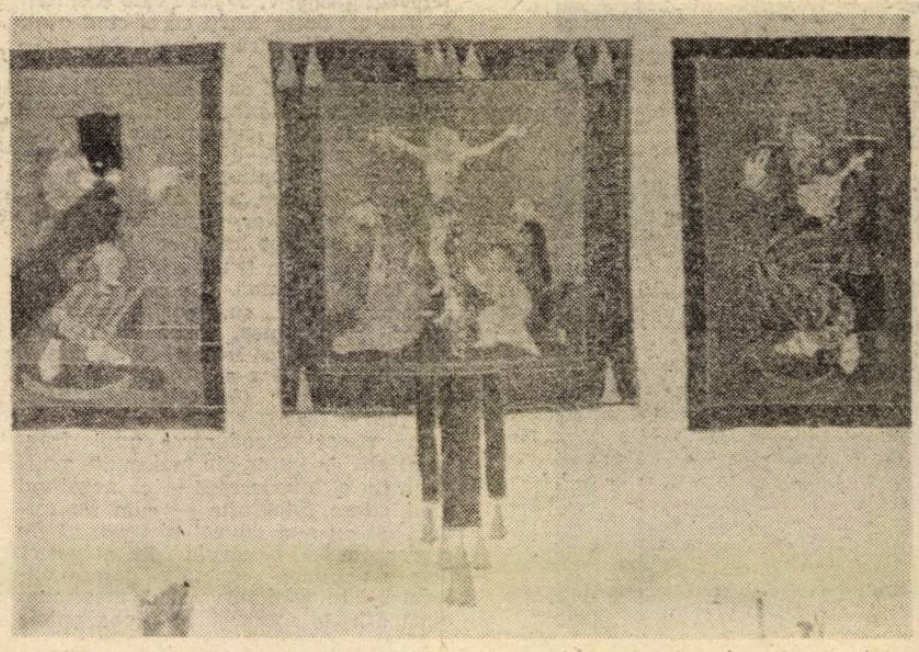

acoperişuri, nu văzuse nici măcar firmele care împodobeau clădirile bulevardului şi pe care, mult mai tîrziu, le va privi pe rînd, cu luare aminte, căutînd să-şi amintească dacă fuseseră toate şi pe vremea aceea, oricum, îi erau mai străine decît cele de pe strada sa, a lor, pe acelea le ştia pe dinafară. Revăzînd cîte o firmă parcă îşi amintea că (totuşi) i se întipăriseră în minte încă de atunci (deşi umblase ca un lunatec), singurul lui necaz ar fi fost că nu putea să verifice dacă firma cu pricina chiar fusese în acelaşi loc şi în demult trecuta dimineaţă, prietenilor săi n-ar fi îndrăznit să le pună o asemenea întrebare, cum să-i întrebe : de cînd e aici firma Cofetăria Böhm Francisc ?, oricum, magazinul de radio şi accesorii Radio Central era mai nou, n-avea deci pe cine să se bizuie în reconstituirile sale, burlanierul plecase în alt oraş hotărît să facă acolo burlanele sale din aur, argint şi aramă, cine ştie cu cine se va fi întîlnit, poate chiar atunci stătea pe buza unui acoperiş, instalat comod pe streaşină, bălăngănindu-şi picioarele în hăul unei alte străzi, privind, însă, spre locul unde ar fi trebuit să fie oraşul lui, ca din marginea lumii, la urma urmei se putea descurca şi singur, Nicolae, nu era nici supărare dacă mai încurca firmele între ele, timpurile, proprietarii lor...

...poate că văzuse şi firma lui Schwartz Martin, agent de textile, că şi ar fi avut nevoie de el, ori Magazinul Jutei S.A. sucursala Arad, magazin cu saci (el arătase ca un sac în mantaua-i puturoasă şi prea largă), sfoară, musamale şi unelte pentru tapiţerie (nu l-ar fi interesat pe burlanier), Farmacia „Minerva" (asta da, ar fi fost necesare niscaiva pomezi), doamna Emilia, soţia lui baci Ghiţă, ea, speriată, el, mîndru, Casa de modă Medrea (i-ar fi schimbat mantaua pe un viziclu nou ?), Institutul de cosmetică Fischman Weinfeld Rozalia (păi da, să-şi fi înfrumuseţat aci obrazul), Călămăria Ana & Comp. — saci, funii, sfoară (nu, era sătul de funii !), Salonul de pălării (ce-i lipsea chelului, tichie de mărgăritar !), „Steaua României", societate de asigurări asupra vieţii (aici trebuia să se fi dus înainte), „Grafica" — Neagu Romulus şi Almăşan Martin & Comp. tipografie (concurenţii lui baci Ghiţă !), Foto Olga (ei doi, unul stînd pe un scaun, celălalt în picioare, cu o mînă pe umărul celui aşezat, zîmbind către doamna Olga o artistă, i-ar fi făcut mai ceva decît în realitate, o amintire pentru cei ce vin, ehei !), un magazin cu fructe sudice, alimente şi zaharicale(a mîncat acasă un măr din cele aduse de unchiu-său Filon), „Librăria Românească" (n-avea el „Concordia" ?, Milos nu i-ar fi dat nimic pe credit), bomboneria „Corso" — Pop Ana & Comp., ciocolată, zaharicale şi (iar !) fructe sudice (mărul lui Filon îi spălase amarul din cerul gurii), blănăria lui Hosenzweig („poftiţi pe la mine, domnule profesor, vă fac un guler de blană pentru palton cum nu are nici domnul director !", îl invitase, nepotul ăluia era la şcoala lui, bine, ar fi poftit, dar care palton ?, la mantaua aia de împrumut se potrivea un guler de samur ?), Berzevan Ioan et Comp. — magazin cu mărunţişuri (poftim !), Postăvăria Grozav H. et. Comp., un magazin de coloniale şi delicatese („fructe sudice" după pofta inimii, bineînţeles, dar lui îi ajungeau merele), Dr Ungár şi Eghk Ghisa, institut de gimnastică ritmică (ăsta era bun pentru burlanier), cîteva frizerii (oh, să se tundă, să scape de părul lui cam în neorînduială şi, atunci, de-a binelea încîlcit de ghearele pisicii, deşi, nu-i aşa, probabil că mîţa-poliţistă vroise să-l pieptene !), Librăria „Literatura" (nu, hotărît, nu-l va trăda pe baci Ghiţă), Biroul de voiaj wagon lits (oho !), Restaurantul şi Berăria Orăşenească (preţuri populare, el cîţi creiţari avea ?), Hotel Vulturul Alb, fost Crucea Albă, de aici, la dreapta, pe strada lor, cîţiva paşi doar şi...

...dar dacă burlanierul îl condusese prin trecătoare ?, ar fi fost mai firesc, de ce să fi defilat de-a lungul bulevardului atîta cale, Nicolae trebuia să-şi îngrijească rănile (mai tîrziu, va străbate trecătoarea amintîndu-şi de o alta, cea din umăr, o durere surdă îl sîcîia cînd se schimba vremea, plumbul nebunului cu puşcă şi pană de cocoş la pălărie care vroise să oprească trenul spre Alba, iar şi mai tîrziu, înainte chiar de a se hotărî să se înapoieze în satul său, va trece pe acolo, cum şi de cîte ori va reveni să-şi vadă strada, schiopătînd uşor, deh, vîrsta !), burlanierul mai avea şi alte treburi decît să-l plimbe prin oraş, ar fi putut, aşadar s-o ia pe acolo, primul arc de boltă, o curte interioară cu zarzări şi cireşi, al doilea arc de boltă, curtea interioară mai mică, fără o urmă de verdeaţă, doar, ca podoabe, strașnicele burlane (poate, în ceaţa lăptoasă văzuse coloanele majestuoase îmbrăţişate de ghirlandele cu potire de crini), un gang mai lung, a treia boltă (după ce vor fi trecut de firida goală în care s-ar fi cuvenit să fie aşezată o statuie) şi ieşirea în stradă în stînga librăria „Concordia", în dreapta, peste drum, casa lui baci Ghiţă (şi, oarecum, a lui), ar fi ajuns, în sfîrşit, dacă nu cumva burlanierul va fi avut ceva de comunicat la redacţia ziarului să transmită cui trebuia că l-a scos cu bine pe Nicolae din podrumul întunecos, ar fi pătruns, atunci, în cealaltă trecătoare, tufele de măceş, uscate, scuturate de vînt, castanul cu trunchiul (încă) subţire, umbra unui iorgovan (dar şi cînd înflorea !), bolovanii rotunzi care acopereau curtea redacţiei, cele două intrări, străjuite de copertine din sticlă verde şi susţinute de împletituri din fier forjat, pe laturi scria, cu litere de fier, „Românul", intrarea în tipografie, intrarea în magazia de hîrtie, la ferestrele de deasupra lumină (încă), se lucrase, se vede toată noaptea, într-un ungher aşteptau, cuminţi, copiii de ziare, la etaj, fereastra domnului Goldiş de asemenea luminată

nimeni n-avea vreme pentru odihnă atunci...

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificații

XXVI. PRELIMINARIILE (I)

PRELIMINARIILE (I).

Î n urmă cu un an, pe cînd programul acestui serial prindea formă și apăreau apoi, curînd, primele secvențe — încurajat de atmosfera deschisă, tonică a redacției condusă de Laurențiu Ulici nu socoteam, cîtuși de puțin, ca fiind necesar să argumentez în favoarea titlului generic, prin care se grupau, în continuitatea lor textele. Avea loc, neîndoielnic, o tranziție politică. Aceasta nu era emergența unei conjuncturi ; produs concret al unei evoluții concrete, nu implica mai puțin absolutul, transcendența — fundalul de absolut al schimbării istorice, faptul profund spiritual aflat dincolo de fenomenul social. Sferele conceptuale gîndite în cadrul marilor categorii nu depind de evenimentul socio-politic, fără a fi cu totul libere în raport cu existența omului ca ființă socială. Sistemul axiologic conferă umanității o anumită rezistență pozitivă în fața presiunii exercitate asupra moralei dinspre lumea intereselor politice. Metamorfoza sistemului nostru de semnificații părea să fie mai curînd cauza tranziției politice pe care o parcurgeam, decît efectul ei. Oricum, schimbarea vieții promitea să fie profundă, evoluția în sfera politică fiind partea vizibilă a unei transformări care în esență decurgea — sau trebuia să decurgă — în spațiul cognitiv și valoric.

Astăzi sînt necesare — spre a putea să desfășurăm, în continuare, ideile, analizele și reflexiile sub aceeași viziune a prezentului, sintetizată într-un titlu care se referă la o dublă dinamică — atît reevaluări cît și explicații.

A avut, oare, loc (și încă mai continuă ?) o tranziție politică ? Prin raportarea prezentului, intens alienant încă, la situația noastră anterioară, la existența sub comunism, nu putem spune altceva decît că s-a parcurs, în România și în întreaga zonă estică, lucrul cel mai incredibil al întregii istorii — redobîndirea pentru om a unui drept ontologic, un drept care nu îi mai fusese răpit în chip atît de complet decît în unele din imperiile aberante ale Orientului. Celor care pretind că în perioada comunistă s-au obținut unele realizări, ori au existat unele avantaje, li se poate concede, eventual, dreptatea lucrurilor afirmate, cu condiția, însă de a recunoaște că toate acestea nu aveau nimic de a face cu omul care, în cadrul sistemului, în concepția și în perspectiva acestuia, pur și simplu nu exista. Adesea nu sîntem în stare să realizăm adîncimea prăpastiei în care ne-am aflat : nici un drept al omului nu a fost recunoscut în comunism, limba de lemn nu era o formă de propagandă ci contrariul absurd al limbajului uman, semnificant, individuația era în sine, un păcat. Drepturile omului — incluzînd dreptul la viață — nu erau drepturi ci, eventual, produse ocazionale rezultate din tranzacții politice. Limba de lemn nu era decît o armă a destructurării oricărei ideații normale, antilimbajul prin excelență. Individuația fiind un păcat, omul a păcătuit, în toată perioada comunistă prin simplul fapt de a exista. Față de toate acestea ne aflăm situați departe, într-o zonă de rezonabilă normalitate. Și totuși nu socotim a se fi schimbat prea mult condiția noastră, a țării noastre, a țărilor noastre. De ce ? Pentru că toate aceste valori ale democrației, libertății, inițiativei libere, siguranței persoanei sînt, de acum, dobîndite, dar nu fac parte, încă, din chiar ființa noastră — sînt posesiuni, dar nu încă forme ale ființării noastre unice, neschimbătoare, structuri ale țesuturilor organismului care sîntem, părți ale identității noastre și ale singurei vieți pe care o trăim. De unde vine oare acest sentiment ? Jean-Jacques Rousseau cel mistificat, alterat și redus la caricatură în doctrinele socialiste și comuniste, cel mai mare dintre filosofii de după Platon, vorbea în „Contractul social" despre faptul că „voința generală este indestructibilă". Sînt două aspecte cuprinse în această idee, ambele neîntrunite în existența noastră post-revoluționară ; numai, însă, intuiția acestei indestructibilități a voinței publice, naționale eventual — certă oricînd chiar dacă netradusă în concepte — confirmă însă subiectului că o revoluție democratică s-a produs, că starea sa este irevocabil aceea a unui om liber. Mai întîi, Rousseau arată că într-o lume a contractului social — deci într-un stat de drept, într-o lume politic și social deschisă — există o unanimitate fundamentală, nedeclarată dar implicită și indestructibilă, privind regimul social al unor valori. În al doilea rînd, marele filosof spune că fiecare, într-o asemenea societate, atunci cînd optează, votează, legiferează, nu o face în funcție de propria lui opinie, oricît de sinceră ar fi aceasta, ci în funcție de înțelegerea și percepția pe care o are despre opinia generală ; doar atunci un vot este un vot și o lege este o lege. Alegătorul sau membrul unui corp legislativ are a-și da votul așa cum apreciază el că ar face-o majoritatea poporului său. De bună seamă că nici una dintre aceste două elemente definitorii ale unei voințe generale indestructibile nu au ajuns să se manifeste la noi. Fiecare este convins — referitor la principiile bazice ale democrației — că în acest popor subzistă încă, fie și în spații limitate, forțe dornice să suprime orice adevărată valoare umană. Umanitatea pretinsă de Rousseau — și nu rareori întrunită — lipsește încă poporului român. Drepturile omului în comunism erau cînd și cînd — parțial, chinuitor și frust — respectate ca urmare a tranzacției politice continui, interne dar, mai ales, externe. Drepturile omului, în România actuală, sînt global respectate prin faptul că în echilibrul forțelor politice plusul prevalează, incidental, parcă, asupra minusului. Nu există popor care să își afle liniștea cîtă vreme drepturile sale depind de înclinarea acului unei balanțe fine. Ca o țară să se insere firesc, nobil și productiv, în istorie, fiecare ființă umană trebuie să își resimtă umanitatea neamenințată. Amenințări la adresa vieții pot fi, dar nu și împotriva condiției ontologice umane.

Opțiunile individuale făcute, de fiecare dată în numele întregii națiuni, nu au cum fi încă în țara noastră, altcum decît sporadice. Dependența fiecăruia față de opinia proprie, încalcă nu rareori respectul față de voința generală, pledînd ca dovadă împotriva creștinismului nostru, a moralei sau, măcar, a spiritului nostru politic.

Privitor la semnificațiile după care ne conducem s-ar părea că întreaga noastră orientare existențială s-a schimbat. Dacă însă Heidegger are dreptate cînd afirmă că ființa se ascunde în limbaj, atunci mutismul în zona creației estetice, literare al multor oameni de litere, verbigerația altora — în forma lamentului sau a clasicii profeții tragice — numeroase discursuri politice utilizînd stereotipii jalnice, vechi de mai puțin sau de mai mult de patruzeci și cinci de ani, nu spun, toate, altceva decît că ființa unei umanități libere, desăvîrșite și îndrăznețe are dificultăți de a se naște pe pămîntul nostru, iar ființa diformă (mai mult neființă decît ființă) a comunismului nu piere cu decență și simplitate. Iată deci că **tranziția politică actuală a parcurs pînă acum abia preliminariile sale. Metamorfoza sistemului nostru de semnificații se schițează, dar necesitățile schimbării devin realități în chip mult prea parcelar.** Dincolo de preliminarii va mai fi ceva ? Nu va dispare totul, curînd, asemenea încă unei „dimineți pierdute" ?

1. **Condițiile schimbării.** Evoluția politică a lumii răsăritene, a noastră, a lumii în general este determinată acum, în principal, de trei factori — doi dintre aceștia reprezintă elemente noi, cu privire la al treilea stabilim abia acum o autentică priză de conștiință, dar el, prin natura sa, este veșnic.

Primul factor este unul cognitiv — experiența însăși a noilor stări de lucruri. Cel de al doilea este dat de modificarea conjuncturii internaționale. Al treilea — cel mai important din toți — constă în realizarea unei anumite inerențe istorice.

Atunci cînd am intrat, postrevoluționar, în mișcarea noastră de constituire a unor structuri democratice, în dezintegrarea, acceptată, a vechii economii într-o edificarea altei economii, nouă și, prezumabil, sănătoasă, nu știam nimic despre ce va fi cu noi, zi de zi, în cursul acestor schimbări. Occidentul socotea că singura soluție strategică a acestei planete nu putea fi decît simultana pulverizare a ideologiei și politicii comuniste, a dictaturilor și represiunii, dar și a primatului statului într-o economie centralizată. Cum avantajul strategic nu poate aparține decît întregii umanități, avem a fi recunoscători celor care au redus la tăcere voința militară expansivă și totalitaristă. Cel mai mare miracol pe care Dumnezeu l-a oferit umanității a fost că marile tehnologii militare s-au născut, din Antichitate și pînă azi, mereu în tabăra în care era drept să se nască pentru ca omul să poată subzista. Occidentul a cîștigat războiul rece prin capitularea necondiționată a adversarului. Ceea ce ai cîștigat însă, în orice război fie și rece, poți pierde ușor în timp de pace. În 1989 acest Occident era gata să ofere unor popoare care contribuiseră decisiv la înfrîngerea statelor care le oprimau pe cînd amenințau întreaga lume, o pace mai mult decît derizorie. Acum, la sfîrșit de 1991 și în 1992, sînt semne că experiența Vestului cu privire la post-comunism este mai adecvată, că înțelegerea sa pentru o întreagă umanitate care se deschide sporește sensibil.

Românii au căzut pradă în 1989, fie unui entuziasm necontrolat, fie unei angoase irepresibile. Acum știm că voința nu suplinește rațiunea și nici rațiunea nu suplinește pregătirea, că justiția nu se împlinește instantaneu, iar prin natura sa, progresul nu rezultă fără efort și nici siguranța națională sau individuală fără capacitate de sacrificiu. Acum, cam tot ceea ce trebuie știut este, în general, știut. Nu este nevoie de altceva decît să fie corect aduse în scenă persoanele apte să utilizeze noua cunoaștere și noua înțelegere pentru umanizarea reformei și, în general, pentru o politică umană. Relațiile internaționale pozitiv construite sînt parte a punerii în act a acestei cunoașteri a tranzițiilor actuale.

În general, contextul internațional este total schimbat. Cei care mai vor să afirme comunismul nu o pot face decît în nume propriu, ceea ce este derizoriu Coaliția Golfului a desființat rațiunea de a fi a armatei sovietice, ceea ce a desființat rațiunea de a fi a Uniunii Sovietice. Rusia reintră în istoria firească și umană a unei mari națiuni slave. Celelalte republici foste sovietice sînt puteri cu totul secundare sau chiar simbolice.

Apoi intră în joc inerența istorică : „este timp pentru viață și timp pentru moarte, timp de a construi și timp de a dărîma". Acum este timp pentru democrație și pentru naturalețe umană, pentru individualitate, libertate și egalitate. Toate sînt mai totdeauna bune, dar pot fi și rele — timpul este însă pentru ele, nu pentru comunism, dictatură, dominație ierarhică, superbie. Nimic nu este mai puternic pe acest pămînt decît ceea ce s-ar putea numi ființa sau principiul unei epoci. Să nu înțelegi aceasta este ca și cînd ai purta pe tine, după cuvintele lui Ioan, „semnul fiarei".

2. **Concretul unui moment.** Conflictul Iliescu—Roman a fost prevăzut și aproape calculat de observatori și analiști, a fost apoi presimțit de toată lumea, a apărut și s-a manifestat torpid, a explodat public și, pînă astăzi, a parcurs cîteva etape importante, esențiale chiar ; cu siguranță însă, nu cele mai importante. Spiritul politic al poporului român nu derivă dintr-o tendință pragmatică și nici dintr-o propensiune teoretică ; nu este dirijat decît parțial de repere și reguli morale. El, acest spirit, se orientează în funcție de un element profund, fie realist sau nu, și deosebit propriu sieși. Avem, în această privință, o notă de mare civilizație, asemenea Indiei sau Americii. Părem să bîjbîim — adesea chiar așa facem — și totuși **gîndim politica în funcție de o chemare venind de dincolo de orizontul vieții cotidiene.** Dorim înțelegere, pace, liniște. Nu vrem să vedem doi leaderi politici, întrunind fiecare cîte un important sprijin popular — reprezentînd, deci, figuri utile identificării și identității celor mai mulți — în situația de a se sfîșia reciproc. Atunci cînd lucrul se întîmplă inima poporului poate sîngerează uneori mai curînd nu sîngerează. dar, oricum, nu rămîne insensibilă. Acest conflict însă va dura, în chiar această formă ori, cel puțin, ca o puternică opoziție, alimentînd numeroase tensiuni colaterale Acceptînd, lucru improbabil, că protagoniștii ar restabili pacea și ar reconstitui o uniune mai mult sau mai puțin circumstanțială și convențională, această luptă model, această opoziție paradigmatică, ar continua sub alte simboluri. De ce ? Pentru că poporul român va rămîne veșnic inapt să accepte neesențialul drept esențial, pentru simple considerente de comoditate.

După revoluție, după instalarea primelor autorități post-revoluționare, România a avut puține momente politice decisive — mai exact spus, totale. Pînă de curînd nu puteau fi citate decît două 12 ianuarie și 23 ianuarie 1990. În primul dintre acestea a devenit clară ideea că nimic nu mai poate ține acest popor captiv în plasa nu a comunismului, dar nici măcar a unor simboluri comuniste. 23 ianuarie a arătat că stilul comunist poate torpila chiar și acțiunile necesare sau pozitive. Dilema principală a acestui moment al istoriei noastre actuale a devenit fățișă într-un interval abia puțin mai lung de zece zile. Tot ceea ce s-a întîmplat apoi, din 28 ianuarie 1990, pînă la sfîrșit de septembrie 1991 și încă mai apoi, pînă în acest nou ianuarie care amestecă indiferențe și disperări politice, nu a fost decît sau încercarea de a împinge pînă la ultimele consecințe dilema primului ianuarie, acel ianuarie de după Revoluție, sau încercarea de a soluționa dilema printr-un compromis.

12 ianuarie nu este, probabil, data unui act idealist, democratic, pozitiv. S-a produs atunci răbufnirea extremistă și, poate, interesat orientată, a unei presimțiri — aceea că mecanismele totalitariste se fragmentează pentru a subzista și se deghizează pentru a învinge. Un rău relevă un altul, poate mai profund. 23 ianuarie făcea ca forța politică principală a națiunii să se nască printr-un act amenințător, aducător de angoase, atunci cînd ar fi fost atît de ușor să genereze prin afirmarea sa doar optimism și încredere. Națiunea a găsit, în acel sfîrșit de ianuarie, o soluție politică, fie și provizorie, a problemelor sale, dar a plătit cele două evenimente politice grave prin fragmentarea voinței sale publice și printr-o mult prea adîncă prăpastie între forțele guvernării, majoritare și cele ale tuturor opozițiilor.

12 ianuarie a reflectat nerăbdarea și graba de a scăpa de comunism. 23 ianuarie a reflectat nerăbdarea și graba de a păstra măcar semnificative părți ale vechiului într-un context înnoit.

Caius Dragomir

În căutarea romanului (II)

ÎNSULA REGILOR COTIDIENI. Acvila Baldovin și-ar putea amaneta sufletul de aur unei cămătărese, care n-ar fi exclus să se numească și Clitemnestra, dacă n-ar citi și romane s.f. de Seneca (pseudonimul lui Cătălin Seneliuc, autorul **Diavolul-ui planetei albastre, al Patrulaterul-ui iubirii** și al altor scrieri). George Cușnarencu se lasă furat de **Tangoul memoriei** și va ajunge, probabil, pe „insula regilor cotidieni", conștient, aidoma lui Sterne, de puterea prozatorului „de a modifica realitatea în favoarea ficțiunii... Dacă vrea, cu un mic gest, aduce ninsoarea rîvnită de un copil, naște un oraș, clădește un vis, aranjează o întîlnire între un personaj și imaginea lui în copilărie. Un autor de romane, și George Cușnarencu la fel, nu se lasă înșelat de realitate. El o copiază, o alterează, o colorează, uneori o mimează, după bunul lui plac, jocul lui semănînd cu o aripă de pescăruș, la fel de fragil, dar la fel de puternic" (p. 145).

Romanul său este, cum ne indică și regia paratextuală, un „roman de dragoste". Despre dragoste, despre iubirea difuză / confuză în oameni, fapte, obiecte. Despre erotismul implicit al relației de comunicare și despre discursul îndrăgostit al autorului. Despre iubire în toate stările de agregare : „Sînt unii care iubesc fetele cu sîni mari și cu mijloc subțire... Alții iubesc banul și viața plină de peripeții... Mai sînt și cei care iubesc viața în aer liber, mînjii cu zăbale de argint care înconjoară planeta de 365 de ori pe zi fără să obosească... Tinerii iubesc mersul pe bicicletă prin parc, iar femeile frumoase ale orașului, mercedesurile ...

Eu am iubit întotdeauna curțile de la periferie, cu nuci în fața casei (unde sînt ?), cu curcani albi și fîntîni în spatele casei" (pp. 164—6). Nu este aceasta singura metodă de ridicare „impudică" a vălurilor și-așa străvezii ale sufletului, beat de miresmele textului, în fața cititorului. Exhibiționismul său este un adevărat „război al amintirilor", realizat în maniera lui Vonnegut **(Breakfastul** campionilor ș.c.l.), dar beneficiind și de experiența autohtonă a lui Mircea Horia Simionescu. În materia cărții întîlnim totodată un **Dicționar onomastic** (Memoria, Gingis Khan, Jogginguță, Oreste Mercantil Brîncoveanu ș.a.m.d.), dar și ecouri ale epopeii tralfamadoriene din **Abator 5,** dublate de apetența desantistului pentru umor cinic, subtilitate textuală, grotesc epicizat și fragmentarism serial (o repetiție muncită de jocul variantelor pînă la obținerea surîsului condescendent al Giocondei post-moderniste). „Modelul feminin al lui George Cușnarencu nu este Clitemnestra, deși în roman există un asemenea personaj, ci Memoria" (conf. p. 105). Demitizarea locurilor comune ale literaturii de toate calibrele și pentru toate vîrstele coexistă cu mitizarea banalului și a rutinierului, cu instaurarea unei atmosfere de local familial în Parnasul contemporan. Glisarea continuă a acestor planuri face deliciul lecturii, iar banca de date narative a cititorului masochist este boicotată permanent de acel **pas-de-deux** pe care îl execută necontenit memoria afectivă a scriptorului. Ea singură înțelege toate aceste lucruri și dă din cap cu dojană. „Ea nu le va uita, cum nu mă va uita nici pe mine. Toate drumurile noastre se unesc așa cum brațele unei pîrghii se unesc în punctul de sprijin" (p. 105). Iar locul acesta geometric pare a fi tocmai conștiința entropiei genului, asumată atît de serios încît sfîrșește în propria sa parodie : „Am dormit prost toată noaptea și m-am trezit foarte devreme rea ca o nevastă de eschimos care a scăpat lucrul de mînă în copca făcută de bărbatul ei"...

3. UN OMAGIU POLEMIC. Undeva, spre sfîrșitul romanului său **(Litera albă,** 1988), Viorel Marineasa trans-pune în abisul unei scrieri nervoase, care s-a debarasat de orice element inoportun de decor, situația unei proze pe care aș numi-o una a didascaliilor răsturnate : „Romanul o să fie un **omagiu polemic,** prin erou, prin material și prin scriere". Fără a o domina totalmente, romanul își conține teoria. Cochetăria tehnicistă a previzibilității netrucate nu forțează ci pune în valoare denudarea mecanismelor narative.

Lectorul implicat capătă setimentul confesiunii potrivite la locul potrivit. Noul și vechiul Pierre Ménard „are se spune, viziunea întregului (paradox : parțială !), greu însă îi vine să urmărească niște **puncte,** nefixate ca atare, mișcătoare, interșanjabile, omisive" (p. 155). Utopia borgesiană a cărții este, înlocuită de **utopia paragrafului.** Se pot reface o mie de povești bănățene din amalgamatul — nu și compozitul ! — material, nu și o poveste în sine. Morganatică înainte, acum Povestea devine imposibilă.

Naratorul, poate tocmai pentru a scăpa de complexul oglinzii, caută **versiunea** cea mai fidelă ficțiunii românești : „Prima parte a cărții de față încearcă o re-scriere a romanului **Transformarea** (Timișoara, Tipografia „Rapid", 1931), datorat gazetarului și prozatorului plugar Ioan Ciucurel (1897—1955) din comuna Șoșdea, fostul județ Caraș, păstrîndu-se numele cîtorva personaje : Axente, Livia Sturza, Adel. Dialogul romanesc din cea de a doua secțiune, urmărește să dea o versiune de biografie a unui asemenea „țăran luminat", fie că s-ar numi Achim Beca, Ioan Ciucurel, Pavel Tîrbățiu, Vidu Marineasa ori altfel. Figura artefactorului decade voit din filigranul artefactului. Întors din misiunea sa livrescă, substitutul de autor revine la domiciliul „conjugal", furișîndu-se, ușor deruta(n)t, înapoi în cotidian, în condițiile în care seducția inducției complete se transformă (verb favorit al „autorului") în inducția seducției totale : „Intră tiptil în casă.

S-a chinuit cam mult cu descuiatul. Angela doarme cu veioza aprinsă. Trupul mic se răsfață, zici că umple patul. Botișorul îi pufăie «șarmant». Ea are tresărirea necesară, ponderată, atunci cînd îl simte aproape, insistînd s-o contemple. O răsucire cu dezvelirea crupei"...

4. „SUFERINȚELE" MEMORIEI ! „Partea cea mai neplăcută a existenței mele este că de la un timp am început să uit". Căderile de memorie ale lui Emil Cela din romanul lui Sorin Preda **(Plus-minus o zi,** 1988) constituie pre(-)textul unei confabulații terapeutice, cu acțiune deopotrivă scriptural și nevrotică, după „metoda Petrache" (un iluminat, care trimite, parodic, la faimosul analfabet din Maglavit).

Se recomandă practicarea unor „exerciții de educație și disciplină mnezică..., povestind în scris, pentru o necesară confruntare ulterioară, scene și întîmplări recente din viața personală", care pot fi și inventate, după caz. În plus, în conversații libere, un cuvînt sau o sintagmă pot fi evitate prin parafrazare sau reconvertire spontană a mesajului (de aici, savuroase **quiproquouri**), în funcție de disponibilitățile euristice ale „pacientului". **Terapia prin scris** se transformă finalmente într-o **terapie a scrisului.** Într-un denunț implicit al feluritelor convenții ale prozei. Scrierea romanului este văzută ca un act efectiv psihopatologic (idee cu o circulație atît de extinsă încît a devenit o **convenție a convențiilor** românești), iar pacientul este însuși „autorul", suferind de o acută nevroză scriptică, tot așa cum navetiștii, bunăoară acuză fenomenul similar de sorginte feroviară.

Deopotrivă anchetator și obiect de studiu, proiecția auctorială destructurează textul, prezența angajantă a observatorului modificînd intim, ca și în fizică, actul observării. Emil Cela, și nici memoria-lui-Emil-Cela, nu mai capătă, în această perspectivă, atributele „personajului", acestea fiind preluate, pe nesimțite, de memoria naratorului care pretinde rolul lui Emil Cela. **Tu**-ul și **eu**-ul relevă o veritabilă „paramnezie de reduplicare". Extrapolat, fenomenul dă naștere unei „limbi" calitativ noi a psiché-ului subconștient, constituind bazele unei mitologii personale : „Dans le stomac du chat il y a de suc gastrique qui îndeplinea les fonctions de reproduir a cette pisic". Figură tutelară, mîța mută piesele șahului mnezic de pe un cîmp alb pe unul negru și așa mai departe : „Din toate punctele de vedere, dimineața seamănă cu o pisică. Se întinde trosnindu-și oasele și apoi își linge blana cenușie, așteptînd s-o scarpini temeinic pe țeastă, drept între urechi, acolo unde, la anumite animale, ca să nu spun la toate, se află o zonă cumva erogenă, de iradiere spontană a plăcerii". Expansiunea pe orizontala stilistică a palierelor mnezice și, concomitent, pe verticala destructurantă a tipologiilor sintactice ale prozei, textul ascunde anamorfotic plăcerea maladivă a alienării tutelare prin scris, al cărei unic corolar terapeutic rămîne **de-scrierea :** „Afară, luna își lingea părul ei scurt și proaspăt oxigenat, alintîndu-se ca o pisică lipsită de afecțiune".

5. RAPORT DESPRE NECUNOSCUT. O variantă dramatizată a **Țărmului syrtelor,** dincolo de care se întrevede **Deșertul tătarilor,** o textuare obsesiv-parabolică a toposurilor bine cunoscute de la Julien Gracq și Dino Buzatti își propune Tudor Dumitru Savu în romanul său (**Fortul,** 1988). Aici, alesul unui maestru din umbră (adică al maiorului magician Adam Tauss, titular al unui curs de... tactică și strategie, căruia îi succed, pe firul arachneean al căutărilor narative, cîteva sosii inițiatice) este tînărul absolvent de colegiu militar, locotenent Dierna, ins subjugat de mania jurnalului exhaustiv. În ciuda aparenței epuizării evenimențialului, conștiința scriptorului în scris este silită să suporte absența derutantă și reînnoită a semnificației ultime ca pe un coșmar. Dacă ar fi să aplic o tipologie propusă de Mihai Zamfir (în **Cealaltă față a prozei**), jurnalul-anchetă de la Fortul Cardon este, funciar, unul existențial, care se transformă într-unul febricitant, de criză.

Iritarea inițială în fața necunoscutului devine, treptat, o angoasă epistemologică. Cu migală, este construită o parabolă a neputinței, a cunoașterii refuzate, într-un spațiu recluzionar predestinat. Raportul existențial (dublat, din prevedere, de textul-jurnal al naratorului ambiguu) explorează teritoriul unei ratări, dominat de estetica incertă a oglinzii, centrată la rîndu-i, pe simbolul unui **axis mundi** al cunoașterii luminoase / luminate / luminînd care este farul. Oglinda textului este insuficientă pentru a reflecta semnificațiile divergente ale „realității" și, astfel, apar retractări, chiar mușamalizări ale unor apariții apocaliptice. Inerența ciudățeniilor provoacă anacolutul existențial, fractura dintre verosimil și veridic, criza ce menține „în priză" jurnalul / jurnalele. Întîmplările de la Fortul Cardon, de la cele mai mărunte (halucinații topografice etc.) pînă la cele suprasaturate de un înțeles ocult (dezastrul halucinant provocat de apariția cerbului cu coarnele de flăcări), constituie, totodată, efectul unei anomalii antologice neștiute și cauza alteia deja prefigurate (scrierea jurnalului). Absența hărților insinuează existența unui **tărîm uitat,** altfel spus sustras cauzalității naturale. Urmînd logica inexorabilă a fabulei, apare un expert în oglinzi („maestrul de catoptrică", Otto Kazak, nume perfect simetric în... oglindă), chemat în mod semnificativ — pentru a spori puterea farului. Doar cioburile lentilelor distruse de un accident rămîn, însă dovada peremptorie, semn al Fortului, care se volatilizează în pur necunoscut.

Finalmente, protagonistul află că nu este, el însuși, decît o creație a unui zămislitor de fantasme, ex-maiorul Tauss. Împins în realitatea (par)a-logică în chip de reflex extramundan al ei, Dierna își conștientizează condiția de fantoșă. Lăsat să se abstragă ordinii paralele la cotidian, el nu face decît să demonstreze incongruența acestui, în fond, fals paralelism. Sita mincinoasă de argint șlefuit este, de fapt, parabola ultimă a textului alienant.

Dan-Silviu Boerescu

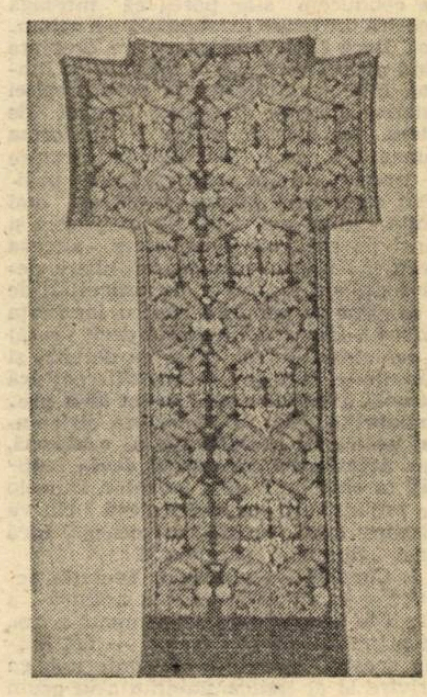

Atît de sărac sînt :
pînă cînd și ziua
o privesc prin geam !

GLOSSĂ

Nu poți ocoli amănuntele, rupi tăcerea atît de prețioasă a celor ce te-ar putea vindeca. Silești situațiile să apară în faza lor poate cea mai puțin avantajoasă pentru tine. Ca și cum ai da telefon unui prieten cu care ești supărat, înainte ca supărarea să-și epuizeze substanța — în plus apelul tău nici nu are acea justificare urgent-catastrofică : nu poți inventa miracolul ori grozăvia, oricît te-ai autoconvinge. Cu atît mai mult să le inventezi într-un scop anume, ca un subterfugiu. De altfel ești prea calm și lucid ca să mai pozezi în neînțeles. Cît despre unitatea înțelegerii, epoca noastră a reușit s-o spargă în aschii deformante, în candori de bazar. Cel care nu sînt eu poate mai bine să-și dea seama de deformările dimprejur. Pentru că alteritatea prezintă avantajul impersonalității și turul ei de orizont e mai complet. Tulburările secunde, deviind de la reguli comune, paradox de buzunar, balanță sacrificînd vidul dintre obiecte în favoarea exactității matematice dar și a nerecunoașterii. Omul văzut ca o întreținere absorbantă : chip cerșind recunoașterea, ființă cerînd anonimatul desăvîrșirii mediocre. Refuzul de a fi același refuzul de a fi altul. Încercuirea profund distonantă. Un gard din ostreț prin care se vede-năuntru, sau în afară : iluzia libertății interioare și-a infinitelor posibilități cosmice (socialul fiind pus între paranteze ca un caz particular și de evitat, ori ca o maladie de învins prin autosugestie). Vocea impersonală de la radio care se-aude prin plafon de la vecinul de sus, monogram al clipei în care scrii, tundră sălbatică supusă astenizării prin locuiri temporare și-ntîmplătoare. De fapt un buletin de știri care nu spune nimic despre lumea în care trăim, așa cum o piatră aruncată în apă nu te face sensibil la bogăția complexă a apei. Încetineala memoriei atunci cînd răsună faptele felurite ale tinutului. **(Jurnal anticameleonic** — 17 febr. 1989)

Constantin Abăluță

Destrămarea ițelor

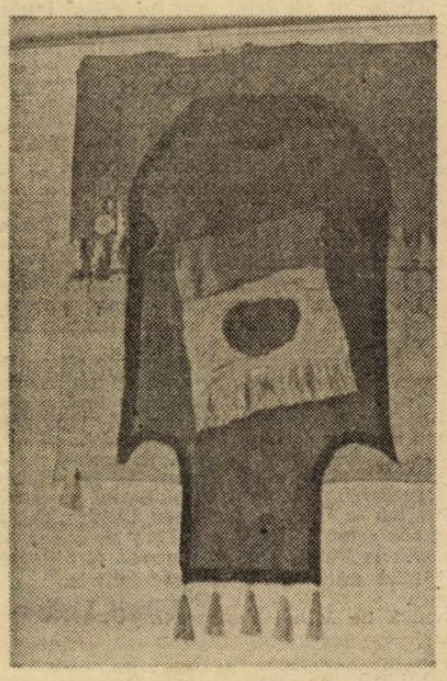

O lungă penitență pare să fi fost împlinirea idealului artistic al **Georgiei Lavric** fără apelul explicit la simbolurile și iconografia biblică. Tapiseria de colaj pe care o practică de mulți ani, aluziile la pictura votivă medievală pe care le exersa în compozițiile sale în vremea din urmă, acumularea de relicve prețioase pe care le-a supus apoi unui fabulos travaliu de integrare într-un univers propriu de valori (în compozițiile-obiect miniaturizate, îndeosebi) furnizau doar indiciile periferice ale unor preocupări, ce vizau orizonturi tematice și estetice mult mai elevate.

După decembrie '89, creația Georgiei Lavric s-a debarasat de orice complex. Artista nu a mai simțit nevoia exprimărilor alegorice și nici povara încărcăturilor baroce din planul formei. Enunțul ei a devenit **strigăt,** iar limbajul s-a limpezit sporind înțelesurile prin abandonarea ambiguităților stilistice. Într-un fel, ițele s-au destrămat deasupra creației acestei artiste odată cu descătușarea ideilor care îi animă viziunile plastice. Ambientalistă de o cuceritoare inventivitate, Georgia Lavric este, în același timp, tipul de creator sensibil la impacturile cu timpul și societatea în care trăiește. Un remarcabil instinct al formei și al materiei o conduce la rezoluții plastice de o forță expresivă puțin obișnuită. Calitate sesizabilă în mai toate prestațiile sale publice, fie că abordează compoziția parietală de mari dimensiuni sau numai arta vestimentației ori a podoabelor sau a accesoriilor decorative.

La Galeria „Orizont", sub auspiciile cu totul speciale ale unui **vernisaj-ritual** săvîrșit de preacucernicul părinte profesor Constantin Galeriu, am asistat, în aceste săptămîni de decembrie nămețit, la un regal artistic dedicat în întregime memoriei celor ce s-au jertfit în numele libertății și demnității noastre. O expoziție gîndită ca un sanctuar al jertfelor supreme, al martirajului care purifică și eternizează. **„Creația întreagă este întemeiată pe jertfă"** — a rostit simplu sacerdotul, racordînd semnificații dincolo de efemerul evenimentelor, în spațiul deplinei spiritualități creștine. Acolo unde geneza lumii este o sublimare a jertfei și unde înnoirea ei tot prin jertă se va împlini.

Tapiseriile Georgiei Lavric nu sînt neapărat o aglutinare a unei asemenea viziuni teozofice, dar inspiratoare ale unui cadru al densității spirituale sînt fără îndoială. Artista a „scenografiat" cu grijă fiecare componentă a acestei incinte sacre conferindu-i o măreție spectaculară. Prin aceasta, a depășit puțin limitele reprezentărilor eclesiastice creștine, fie ele și în accepțiunea lor bizantină, mai somptuoasă deci, prin multiplicarea imaginii altarului și a ofrandei sub fiecare panou-icoană, sau prin introducerea unor elemente ale profanului din mitologia populară a cultului morților. Ceea ce nu-i neapărat o scădere în planul deschiderilor plastice și semnificante, dar, oricum, o îndepărtare de la obîrșiile care consacră sensul întemeietor și novator al lumii prin sacrificiul suprem. Dar artista nici nu a ambiționat, se pare, decît **o interpretare liberă a pretextului spiritual (biblic),** restituindu-ne o sumă de variante iconografice inspirate din simbolurile cultice ortodoxe (dar nu numai) ale **Maicii îndurerate,** ale **Christului răstignit,** ale **punerii în mormînt,** ale **Martiriului Mîntuitorului...** Face acest lucru nu cu evlavia ritualistă a artiștilor canonici ai Evului de Mijloc, ci cu detașarea analistului rafinat al acestui secol deprins cu încărcături spirituale mai prolixe și mai liberale. Deși refac o atmosferă a bogatelor și plinelor de noblețe vestigii bizantine și orientale, „icoanele" Georgiei Lavric sînt compuse cu un ochi și o sensibilitate moderne. Nu-i emanația unei filozofii cultice ceea ce ne propune azi artista, ci afirmarea plenară a unui cuprins plastic apt să se exprime convingător prin el însuși.

Corneliu Antim

muzica

Zîmbiți, domnule Brambach!

Într-o discuție mai veche cu un prieten, muzician stabilit la Paris, am aflat un fapt pentru mine, surprinzător. Mulți dintre cronicarii muzicali, colaboratori ai unor emisiuni (radio, TV.) sau importante reviste, nu sînt, propriu-zis, profesioniști ai domeniului respectiv. Spun surprinzător pentru că totuși arta sunetelor este sensibil mai „specializată" decît celelalte arte. Trebuie să știi nu numai ce este un acord sau un rondo, ci trebuie să ai și practica, exercițiul îndelung care să-ți permită înțelegerea fenomenelor în profunzime. Și cum arată un astfel de articol, l-am întrebat. Foarte bine, mi-a răspuns amicul, el însuși compozitor (bun) și critic „rău". Persoanele au făcut, cu siguranță, muzică în familie, au o informație amplă și, ce e mai important, știu să comunice, să scrie, să stabilească o relație mai apropiată cu un public ce refuză limbajul „uscat", muzicologic. E drept, evită în general spațiul contemporan în care și mulți „profesioniști" se mișcă greoi sau cu prudență.

E un trist adevăr că „foiletonistica" muzicală nu prea e citită. Emisiunile T.V. de profil (chiar cînd au „profil") sînt la concurență cu Actualitățile, sportul, cu „ariile" de bravură ale parlamentarilor. La concurență cu masa de prînz (la fel de austeră dar mult mai consistentă) — o ferită excepție — emisiunea de sîmbătă, **Ora de muzică.**

Dacă domnul Brambach nu exista, trebuia inventat. Și, neapărat, împreună cu filmoteca muzicală a Domnieisale. Metodic, dar fără pedanterie, sobru, dar avînd aerul bonom și simpatic al unui bavarez pasionat de bere și alpinism, domnul Brambach este tipul de colecționar generos, care-și cunoaște perfect „obiectele" și se bucură oricînd să le pună și la dispoziția celorlalți. „Contrapunctul" româno-german (traducerea realizată de colaboratoarea sa) e discret, exact, „pe față". Lipsit de retorica celor ce se simt bine în „avanscenă" (cînd sînt văzuți și auziți de multele mii de ascultători), domnul Brambach știe să stea, discret, în „spatele" operei de artă. Chiar atunci cînd, dintr-un exces mai puțin „balcanic", ne povestește (cu un calm de croială englezească) banalul și duiosul libret al unei opere traduse de altfel și pe micul ecran. Nu cunosc celelalte pasiuni ale Domniei-sale. Nu cred că-l preocupă făcutul avioanelor de hîrtie, participarea la „Baluri de cristal" (s-a gîndit cineva cum se vede din frigul și întunericul străzii „cristalul" ?) și alte chestii din astea, la modă. Mi-l pot imagina însă la un pescuit, fumînd o pipă și ascultîndu-l la căști cu mereu reînnoită bucurie pe Pavarotti.

Ca orice om, și Consilier pe deasupra, are și domnul Brambach defecte. Zîmbește rar. Asta în timp ce unii, nu spui, persoane importante, în timp ce țara arde și „pompierii" se piaptănă, practică surîsul „fără frontiere" ca pe un sport național. Să ne gîndim puțin și la opera comică, e nevoie. Încă mai e voie. Așadar, zîmbiți, domnule Brambach și nu uitați: pe sîmbăta viitoare!

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Pururi tînăr

După decenii de „sărbătoriri de inimă", Mihai Eminescu s-a bucurat în sfîrșit la 15 ianuarie 1992 de o „dreaptă cinstire". Mă refer la emisiunea realizată de Cristina Bârzan și Cătălin Țîrlea, emisiune ce ne-a convins că, totuși, se poate. Se poate să gîndești nu să nimerești, se poate să alcătuiești nu să improvizezi și mai ales se poate să te ferești de clișee, de lucruri gata știute. E drept, adoptarea unui astfel de punct de vedere într-o readucere printre noi a Poetului presupune înainte de toate dorința de a cunoaște și mai ales curajul de a înfrunta riscul. Căile bătute sînt întotdeauna îmbietoare chiar dacă duc niciunde. De astă dată cei doi tineri realizatori (măcar prin îndrăzneala lor, tineri), au deschis o altă cărare. O cărare care duce sigur către o mai bună cunoaștere. Restul drumurilor nu fac decît un serviciu comod de recunoaștere.

Așadar emisiunea în cauză ne-a introdus într-un univers eminescian credibil și incitant. Dacă ar fi fost doar credibil, faptul în sine n-ar fi fost mare lucru. Dar fiind și incitant, universul eminescian a devenit viu, a reușit să ne cuprindă în contemporaneitatea sa devenind, la rîndu-i, contemporan nouă.

Intervențiile poetului Ion Stratan, un poet cu adevărată vocație de eseist, ale criticului George Gană, ale profesorului universitar și erudit eminescolog George Munteanu au dat ceea ce era de dat Dumnezeului poeziei românești. Cesarului i-a rămas o parte bună și de bun gust. Imagini, recitări, proiecții.

Toate la un loc, după cum spuneam, au adus dovada că se poate să cauți ceea ce este viu într-atîta uitare și curgere de vreme.

Dacă TVR va încuraja asemenea inițiative, chiar dacă se va și greși cîteodată, va începe să se deprindă cu un nou fel de a prezenta lumea românească. Un fel de a fi nu atît de comod și aservit ca pînă acum ci un altul, iscoditor, producător de valoare. E greu să faci un astfel de lucru începînd cu **Actualitățile.** Dar începînd cu emisiunea culturală se va ajunge, sîntem siguri, și la **Actualități.** Cît de repede ? Atît de repede cît se va pricepe că este necesară o desprindere de clișee și mai ales de presupunerea că telespectatorul român e aproape un stupid. Adică un om care mai mult își închipuie decît trăiește și de aceea ia închipuirea, fie a lui fie a altuia, drept realitate.

Emisiunea dedicată lui Mihai Eminescu, de această dată, a fost un pas către realitate. Realitatea culturală, e drept, dar, în sfîrșit, realitate.

Eugen Uricaru

FANTAZII APUSENE

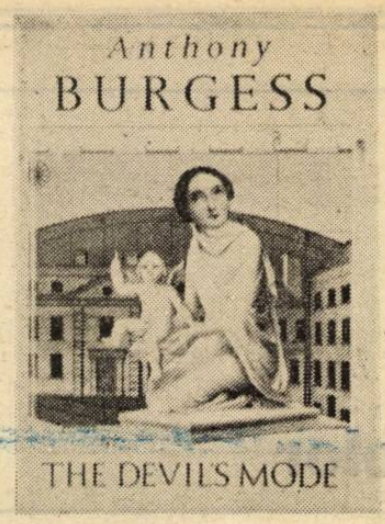

La peste 70 de ani, după o lungă și rodnică activitate literară — cîteva creații precum „Portocala mecanică" („A Clockwork Orange"), romanele avîndu-l drept erou principal pe Enderby sau paginile dedicate lui Shakespeare sînt suficiente pentru a-i asigura o largă notorietate — Anthony Burgess abordează, în mod paradoxal, proza scurtă, formă spre care se îndreaptă, de regulă, tinerii debutanți. Rezultatul este un florilegiu ales, o proză erudită de o reconfortantă subțirime intelectuală, ce amintește, într-un fel, de rafinatul „L'étui de nacre" al lui Anatole France. Dacă dintre cele aproape zece povestiri ce alcătuiesc volumul, unele au o anecdotică ușoară, salvată, totuși, de ironie fină și virtuozitate verbală, cel puțin cinci, printre care am menționa „Întîlnire la Valladolid", „Modul Diavolului" (ce dă și titlul volumului) și ampla nuvelă istorică „Hunul" sînt, fără îndoială, adevărate capodopere, ce-și pot găsi oricînd locul într-o antologie englezească a genului. Vom descoperi aici — în stilul inconfundabil al lui Burgess — meditații sau insolite comentarii pe marginea existenței artei și artiștilor sau a delicatului subiect care este istoria. „Întîlnire la Valladolid" reprezintă o variațiune pe mai vechi teme shakespeariene, abordate, nu o dată, de autorul „Portocalei mecanice". În timpul domniei lui Iacob I, un grup de oameni de stat englezi se deplasează în Spania pentru a găsi căile de stabilire a unor relații pașnice între cele două regate rivale. După moda timpului, importanții reprezentanți ai aristocrației sînt însoțiți de reprezentanții mai umili ai elitei spiritului — dramaturgi de vază și artiști celebri, ce alcătuiesc nu numai o strălucită suită ci au, totodată, menirea de a-i distra pe protectorii lor. Dintre dramaturgi nu lipsește, bineînțeles, Shakespeare. Fantazia autorului forțează cumva mîna destinului și asistăm astfel la o întîlnire între marele Will și nu mai puțin celebrul său contemporan Cervantes. Dacă pe cei doi totul îi desparte — experiență umană, structuri temperamentale și viziuni artistice diferite — nimic nu-i împiedică să se tolereze cordial și, în ciuda faptului că se confruntă cu o ingenuă incomprehensiune, rămîn, mai departe, grație geniului lor, două statornice faruri luminoase ale epocii. Plină de tîlc este însă remarca pe care părintele lui Don Quijote o face în legătură cu sublimul său contemporan. Englezul, remarcă uluit Cervantes, este în stare să născocească cele mai terifiante atrocități în „Titus Andronicus", dar se dovedește slab de inger în fața spectacolului pe care i-l oferă o sîngeroasă coridă. Iată demonstrat încă o dată că între ficțiune și realitate nu există niciodată o corespondență perfectă, că lumea fantaziei își are legile ei proprii.

Cealaltă povestire intitulată, de fapt, „Anul 1889 și Modul Diavolului", ne propune tot o revelatoare întîlnire între creatori de excepție, de data aceasta în contextul unui adevărat hățiș de coincidențe și concordanțe, o lume încîlcită, în care artiști cu cele mai diferite temperamente, crezuri sau propensiuni își găsesc cu toții locul într-o toleranță și armonioasă conviețuire pe drumul larg ce duce spre eternitate. În răstimpul anului 1889, în ambianța delicatelor vibrații ale cromaticii impresionismului în expansiune, a Turnului Eiffel sau a operelor lui Wagner Debussy se află în căutarea formulei sonore capabile să străbată în muzică sugestiile incantatorii ale versului mallarmé-ean. Iscodește valențele bătrînei cvarte augmentate-acel „modus diaboli", despre care biserica afirmă că învăluie în plus golul unei lumi aflate în pragul prăbușirii morale — și se deplasează la Londra în speranța că întîlnirea cu membrii Frăției Prerafaelite, cu rudele poetului Dante Gabriel Rossetti, va constitui pentru el acel benefic ferment capabil să-l scoată din impas. Și din nou, printr-o coincidență, tînărul muzician îl va întîlni aici pe însuși Mallarmé, „profesorul de engleză", aflat în drum spre Dublin în căutarea unui manuscris inedit al lui Edgar Allan Poe, poetul său preferat. Deplasarea spre capitala Irlandei — nu-i oare simbolic acest pelerinaj în capitala prozei moderne, din care va purcede James Joyce — prilejuiește, la rîndul său, o altă imaginară întîlnire, de data aceasta, cu Robert Browning, sosit aici în căutarea unui străniu prelat (care nu era altul decît poetul Gerard Manley Hopkins) în fața căruia dorește să-și descarce sufletul, mărturisindu-și un ipotetic păcat capital. Dar chiar dacă enigmaticul prelat își dăduse obștescul sfîrșit iar poemul lui Poe se dovedește lipsit de importanță, întîlnirea dintre cei doi artiști își are totuși rostul ei căci va avea loc confruntarea dintre două direcții fertile ale artei moderne (cei doi creatori și-au avut fiecare emulii lor) — între moralismul, raționalismul și literatura de idei a marelui victorian și poezia lui Mallarmé ce-și propune drept subiect cuvintele și literatura însăși și care, în superba sa detașare, sfidează rețetele de morală, cantonîndu-se în azurul pur al idealului. Ceea ce este însă fascinant în această povestire a întîlnirilor exemplare este tocmai sincretismul ce subzistă în lumea artei, existența tainică a unor miriade de sensuri pe care realitatea nu reușește să le exprime dar pe care, iscoditor inspirat, creatorul le revelează. Așa se face că, spre stupoarea lui Debussy, Mallarmé are dorința de a vizita lăcașurile dublineze ale desfătării. Numai că aici, poetul nu caută lascivele voluptăți ale trupului ci dorește să contemple textura de o indicibilă și infinită delicatețe a epidermei irlandezelor, vrea să asculte, în intimitate, inflexiunile glasului lor armonios, necorupt de politeți sau convenții sociale (fără a insista asupra acestui episod, esențial însă pentru semnificația întregii povestiri, se cuvine să menționăm că autorul ține să precizeze cu mușcătoare ironie că slujitoarele acestui stabiliment de taină nu erau de fel irlandeze ci franțuzoaice autentice, originare din Paris). Ei bine, tocmai aici, în această ambianță de delicii și corupție, unde glasul diavolului pare a răsuna mai limpede decît oriunde, atingînd clapele unei pianine dezacordate, Debussy are dintr-o dată revelația soluției muzicale ideale. Cvarta diabolică se transfigurează, recăpătîndu-și parcă sensurile purității dintotdeauna, căci conchide marele muzician, adevărata artă este mereu decantare pură, ea este mai presus de legile unei societăți mecanizate sau de lecțiile ei sterile de moral. Diavolul însuși, viețuind ambiguu în simbolica cvartă augmentată devine faun sovăitor și timid iar din oscilațiile sale între „aevea și fantasmă", iluzie și realitate, se naște muzica „Preludiului la **După amiaza unui faun**" (1894) — sugestie incantatorie de sonuri pure și rafinate estompe. Întîmplarea face ca anul 1889 să fi fost și anul morții lui Robert Browning — anul unui sfîrșit dar și al unui început. După această incursiune în lumea artiștilor și a artei, autorul ne propune un popas în universul frămîntat al istoriei. Ne aflăm într-un orășel din Imperiul Roman de Răsărit, la 550 de ani de la moartea și resurecția lui Isus Christos, într-o vreme a tuturor ereziilor și violențelor, cînd puhoiul popoarelor migratoare se rostogolea în voie asemeni unui tăvălug. Într-o tihnită grădină orientală, magistrul Nestorius le servește neastîmpăraților săi învățăcei lecțiile pline de sensuri ale istoriei. Le povestește viața lui Attila, „Biciul lui Dumnezeu", personaj complex, cel ce a răspîndit teroare și moarte în jurul său, dar mai presus de toate le spune o poveste despre fragilitatea imperiilor, despre vremelnica lor viețuire, despre prăbușirea lor ce dintotdeauna s-a datorat violențelor, intoleranței, delațiunii și luptelor lăuntrice pentru putere de pe urma cărora au profitat numai invadatorii barbari. Există oare ceva etern în această lume, se întreabă grav magistrul, oare tot ce clădește omul este sortit pieirii ? Cu înțelepciunea învățatului și convingerea credinciosului, tot el va răspunde că numai Cetatea durată de Dumnezeu, numai Lumea Eterului este nepieritoare. După parcurgerea acestei ample nuvele pe care criticii au asemuit-o, grație sobrietății stilului și adîncimii meditației, cu „Memoriile lui Adrian" de Marguerite Yourcenar, cititorul are sentimentul că, implicit, în volumul lui Anthony Burgess mai există și un alt răspuns la întrebarea lui Nestorius. S-ar părea că și în lumea noastră există o cetate sortită să dăinuie căci, în ciuda incongruențelor și frămîntărilor de tot felul, aici nu există intoleranță iar slujitorii săi, chiar și atunci cînd se sfădesc, nu-și pun cetatea în pericol. S-ar părea că această cetate, că această lume, nu-i alta decît lumea artei. Căci, în fond, prin bogatele și subtilele sale implicații, Anthony Burgess, artist care, nemulțumit de discrepanța dintre ideal și realitate, își caută mereu refugiul în lumea fanteziei, scrie cîteva din acele pagini memorabile despre artă și artiști, despre acele fragile făpturi care trăiesc (după cum el însuși o spune spre finalul povestirii „Cavalerul Rozei", vorbind despre eroul arhetipal al narațiunii) într-o dimensiune a timpului în care trecutul, prezentul și viitorul se contopesc în ceea ce s-ar putea numi eternitate.

Drept post-scriptum la aceste cîteva însemnări pe marginea unui volum în care lumea livrescului își vădește încă o dată marea ei vigoare, am dori să menționăm și noi „o coincidență" care, de data aceasta, vine din lumea noastră. În același an de grație 1889, cînd drumurile lui Robert Browning, Debussy și Mallarmé se întretăiau la Dublin, Paris sau Londra, un tînăr român, Theodor Pallady pe nume, sosea la Paris. Tot ce a urmat este deopotrivă mirifică ficțiune și realitate.

Virgil Lefter

Fernando Arrabal:

Poetul piroman și Breton

Anul acesta se împlinesc douăzeci și cinci de ani de la moartea lui André Breton, efigie esențială a secolului nostru. Breton a fost, în întreaga sa viață, un ferment cultural neobosit, care a transformat ceea ce inițial fusese doar o sugestie în plus la panorama agitată a avangărzilor dintre cele două războaie, într-o certitudine indispensabilă artei și literaturii contemporane. Aventura lui vitală a depășit dimensiunile limitate ale întregii sale opere, în timp ce capacitatea sa aglutinantă reușise să armonizeze talentul creator al unor personaje pe cît de diverse și contradictorii pe atît de fascinante.

Un poet de origine rusă și cu maniere fine, „Michel Trusevici" a fost promotorul, în anii șaizeci, al actului celui mai semnificativ și totodată secret din ultimii ani de viață ai lui André Breton... Pentru a-l povesti, pentru întîia oară, pun numele poetului sub masca pseudonimului, așa precum el își ascunde reputația sub resturi de bălegar.

Destinul atît de capricios a fost că eu, un exilat, am început această istorie într-un sanatoriu universitar din cartierele Parisului, mai precis printre șirurile de paturi la care medicii încercau să combată tuberculoza care rodea plămînii poetului. Trusevici era un personaj pe cît de rar și de sinucigaș pe atît de original. Amesteca laolaltă dandysmul său sanktpetersburghian cu dragostea sa pentru literatură în general și pentru poezia suprarealistă în particular. Ostil conformismului și robit provocării, reușise în scurt timp să înfurie majoritatea bolnavilor din acel loc de vindecare și de odihnă pe care Thomas Mann l-a denumit, fără prea multe motive, nu mai puțin decît „muntele vrăjit".

Ani mai tîrziu, chiar fără ca noi să devenim cîtuși de puțin stăpîni ai azilului de noapte, am fost membri, sau dacă doriți, tovarăși de petreceri ai grupului suprarealist. În timpul ultimei sale după-amiezi, în „cafeneaua" (nume sub care inițiații numeau „La Promenade de Venus") am jucat cu mai puțin zel decît veselie, pe „animalele periculoase" sub conducerea lui André Breton.

Noi, jucătorii, urmam să aflăm animalul care să simbolizeze personajul destinat a fi dirijorul de orchestră. Pe Victor Hugo, firește, era potrivit pentru a-l personifica printr-un leu, pe Rimbaud prin o panteră, iar pe Baudelaire prin un albatros și nu prin **carnero de Cabo**, o pasăre foarte vorace din Pacific, cu toate că ar fi fost același lucru. Lui Trusevici îi veni ideea să încerce ce animal l-ar putea simboliza pe Saint-Just. Pe vremea aceea Saint-Just era rebelul care înflăcăra cel mai mult pe revoluționarii de salon.

Trusevici, fără a dori să țină seama nici de stupoarea generală și nici de iritarea lui Breton, spuse zîmbind :

— Animalul care îl reprezintă este... șobolanul.

— Cum îndrăznești să spui o prostie atît de mare și în același timp să te proclami suprarealist ? Trusevici, acum sînt sigur... tu te-ai strecurat în grup ca să ne spionezi !

Trusevici a desăvîrșit autoexpulzarea sa din grup odată cu răspunsul ce i l-a dat lui Breton prin cuvintele arhicunoscute :

— A spiona ? Aici ? Însă pe cine ?

Cîteva săptămîni mai tîrziu Breton mi-a cerut prin telefon și cu un ton mai mult decît indispus, să trec pe la el „cît mai repede posibil". Ajungînd la modestul său apartament din strada Fontaine, la doi pași de Pigalle, iar el aflîndu-se într-o postură ridicolă, am văzut ușa apartamentului său complet arsă. Pe cel care îl interesează să știe ce „nu" a urmat în acea zi îl sfătuiesc să cumpere cele mai bune biografii despre Breton. În ele se povestește, printre diverse brașoave, că Breton în acea zi faimoasă fusese victima unui atentat comis de teroriști din organizația OAS favorabilă unei Algerii franceze.

Breton mi-a spus :

— Sînt convins, cu toate că pînă azi nu posed nici o dovadă, că autorul tentativei de incendiu de la apartamentul meu a fost „amicul tău" Michel Trusevici. Te rog apropie-te de fereastră. Așa cum vezi, la cîțiva metri de „flăcările" de la apartamentul meu, se află un depozit mare de benzină. Ca prin minune s-a evitat o catastrofă.

Pe Trusevici l-am apărat așa cum am putut. Nu am crezut că era clipa potrivită, desigur, să-i amintesc lui Breton de proclamațiile sale incendiare, nici măcar de aceea în care el îl înștiința pe cetățeanul de pe stradă să ia cunoștință că „actul suprarealist prin antonomază constă în a coborî pe stradă ținînd în mînă un revolver și a trage la întîmplare în mulțime".

Cîteva săptămîni mai tîrziu ziarul **France Soir** apăru cu o fotografie enormă a lui Trusevici și cu un titlu copleșitor prin mărime și conținut : UN STUDENT ÎNTÎRZIAT DĂ FOC LA CINCI IMOBILE LOCUITE.

Visul lui Michel Trusevici era să moară ghilotinat ca un poet blestemat și suprarealist. Știa că pe vremea aceea pedeapsa cu moartea era osînda inevitabilă pentru incendiatorii unor clădiri locuite. Nu a vrut să se apere la proces, de aceea a primit cu plăcere avocatul care în Franța este numit „din oficiu", pentru că se presupune că, fiind neplătit nu depune prea mult zel. Acesta era un bătrîn invalid din primul război mondial, patriot și catolic ; cerber potrivit pentru a trimite un poet la eșafod. Însă omul acesta care nu putea înțelege nici suprarealismul și nici pe Trusevici, a apărat cu atîta bunăcredință cît și cu argumente simple ce sînt la îndemîna oricui teza nebuniei poetului piroman... încît tribunalul a fost de acord cu el.

Trusevici petrecuse trei ani în închisoarea pariziană de la **Santé** fără a reuși să devină un martir al Suprarealismului.

Ieșit basma curată după verdict, Trusevici fusese internat aici într-o secție psihiatrică unde se afla de asemenea și o foarte delicată tînără cu o pronunțată figură de adolescentă. După nu mai mult de zece minute după ce făcură cunoștință, Trusevici, impulsionat de o pornire sălbatică reuși să „întoarcă" gîtul adolescentei. Trei săptămîni mai tîrziu ei doi au ieșit, de brat, din spital, iar astăzi, după un sfert de secol, ei formează o pereche originală și liniștită care a schimbat provocarea cu seducția... la fel ca și avangarda.

De curînd mi-a spus cu mult calm :

— Cine ne-ar fi spus acum treizeci de ani că cele mai intense clipe din viețile noastre vor fi acelea pe care le trăiam atunci, în Grupul Suprarealist ?

Ieri am visat la nemurirea suprarealistă. Era o picătură de argint viu strălucitoare și frumoasă. În clipa în care am atins-o s-au format pe suprafața ei o mie de zbîrcituri respingătoare.

În românește de Ezra Alhasid

KIRIL KOVALDJI

răspunde întrebărilor revistei „Luceafărul"

„Sîntem o societate bolnavă"

Un bun prieten al literaturii române, Kiril Koraldji, poet, prozator și traducător, secretar al Uniunii Scriitorilor din Rusia, a fost oaspetele redacției noastre. Sub fascinanta derulare a evenimentelor din fosta Uniune Sovietică, nu am pierdut ocazia de a-l atrage într-o discuție pe teme politice și literare. O inserăm în continuare.

1. Ați venit, domnule Kovaldji în urmă cu cîteva zile, dintr-un imperiu în plină destrămare. Cu ce sentimente urmăriți cenușa acestuia ?

K.K. : Cu sentimente foarte contradictorii, ca să fiu sincer. Pesemne se așteaptă răspunsul că omul democrat și progresist trebuie să se bucure de prăbușirea și destrămarea unui imperiu. Dar de ce am spus că am simțăminte contradictorii ? Fiindcă m-am obișnuit cu țara asta mare de tot, fără granițe înăuntru, cu iluzia prieteniei popoarelor. Dintr-o parte era o iluzie, din alta nu, că eu, totuși, aparțin lumii scriitoricești și, în ce privește legăturile spirituale din toate republicile Uniunii, ele dintotdeauna au fost cordiale și niciodată în viața mea nu m-am ciocnit de niște granițe sufletești. În sensul acesta, regret dispariția acestei Comunități, fiindcă văd aici și o primejdie. Cînd apar granițele noi, (dar în Vest ele dispar), cîteodată și viața spirituală începe să fie fărîmițată de granițe și asta e foarte regretabil, se întîmplă acum că, un scriitor e atît de politizat încît începe, să fie foarte precaut chiar cu legăturile literare, cu Moscova, ca să nu-l bănuiască cineva de legături cu „imperialiștii". Cînd e vorba de cultură atunci idealul nostru este ca granițele să fie străvezii. Un imperiu cum era nu mai poate exista, adică nu suportă greutatea lui proprie. El se destramă. Și aici, fiecare țară trebuie să fie salutată. Aici este simțămîntul meu contradictoriu. În același timp, avînd de-acum 60 de ani, înțeleg că libertatea este doar primul pas pentru un popor. Și prima plăcere. După libertate vin o mulțime de probleme. O știți și dumneavoastră, care ați dobîndit libertatea cu doi ani în urmă, și noi. Adică, un stat independent poate să fie și un stat cu un regim totalitar, adică, independența nu este un leac pentru toate problemele. Este un început. Să sperăm că începuturile acestea vor fi fructuoase.

2. Un scriitor, prin condiția sa privilegiată în lume, este un om deasupra tuturor convențiilor geografice, firești sau impuse. Credeți că acest sfîrșit de mileniu își urmează cursul normal sau cineva, din umbră, pregătește alte rosturi popoarelor ?

K.K. : Eu sînt optimist și cred că vom ajunge la sfîrșitul secolului, în fine, într-o situație mai normală. Secolul 20 a fost poate cel mai greu din istorie. Avînd două războaie mondiale și fiind pe pragul celui de-al treilea război mondial, spre bucuria noastră, această primejdie s-a evaporat. Acum sînt alte primejdii. De războaie mici, de ciocniri, de război civil. Sinuciderea omenirii mi se pare evitabilă. Adică, omenirea a ajuns la gradul de înțelegere că trebuie să supraviețuiască trecînd un prag anumit, adică, acum se formează mentalitatea globală. Omenirea este totuși omenire. Nu este o sumă de state, este ceva suprastatal. Fiindcă dumneavoastră ați spus cuvîntul suprastatal, dacă se referă la scriitori, bine ar fi să se refere nu numai la scriitori, nu numai la oameni de cultură. Această sferă superstatală, care nu constrînge nici un stat, să fie cît mai largă. Conștiința globală este necesară în anii noștri.

3. În ceea ce privește marele imperiu de la răsărit, un rol important în năruirea lui l-au avut și scriitorii din republicile respective. Unii au fost chiar în linia întîi, ca să vorbim numai de Moldova Sovietică, mai exact zis, Basarabia. Cum credeți că vor acționa ei în continuare ?

K.K. : Un scriitor adevărat, prin însăși firea lui este democrat. Așa înțeleg eu. În același timp, fiind fiu al poporului său este naționalist într-un sens bun al cuvîntului. Și democrat și naționalist. Principal este ca aceste două noțiuni să nu se contrapună, să nu se ciocnească. Scriitorii s-au situat pe linia întîi a luptei pentru democrație, în toată țara noastră și în toate republicile. Acum, treaba s-a cam stricat. Mulți scriitori s-au divizat în poziții naționaliste și e foarte greu să ne închipuim ca un scriitor armean să se îmbrățișeze cu un scriitor din Adzerbaidjan. E un lucru groaznic, că oamenii se uită, neînțelegîndu-se, se uită cu suspiciune și cu ură. Se evită, chiar unii pe alții. E ceva foarte complicat și bolnăvicios. În ce privește scriitorii din Moldova, meritul lor este foarte mare în lupta pentru democrație și independența națională. Readucerea alfabetului latin și a tuturor drepturilor culturale s-au produs datorită scriitorilor. Dumneavoastră ați spus : Moldova Sovietică, mai exact Basarabia. Nu, Republica Moldova de azi nu corespunde cu Basarabia, partea de sud a Basarabiei și partea ei de nord sînt în componența Ucrainei din anul '40, după un gest făcut cu creionul al lui Stalin. Și o parte din Ucraina a fost alipită Moldovei, Tiraspol și regiunea înconjurătoare. Aici este momentul foarte complex — Moldova nu coincide cu Basarabia. Aici o să mai avem probleme, scriitorii din Moldova se bucură acum de o mare stimă în Republică, și cred că și în România, adică, România face acum cunoștință cu scriitorii de peste Prut. Și cum vor acționa ? Vor acționa, cred eu, făcînd legăturile cît mai strînse cu România și vor căuta să-și lărgească legăturile cu Europa de est și de vest și cu Rusia. Altfel nu se poate. O literatură nu poate fi autoconcentrată în sine. La începuturile ei literatura se alăptează numai din sînul mamei, dar cînd copilul crește, el de sîn se rupe... O parte din scriitorii moldoveni au de-acum un renume european. Ion Druță, Vasile Vasilache, Grigore Vieru sînt scriitori foarte talentați care pot să facă față unei literaturi mari.

4. Căderea comunismului a presupus căderea imperiului, iar toate acestea atrag după sine dispariția unor structuri centralizate și în domeniul literaturii. Gurile rele spun că uniunile de creație din est ar păstra încă forme staliniste. Vă încumetați să le contraziceți ?

K.K.: Da. Să vă spun de ce. Structurile centralizate trebuiau să se prăbușească împreună cu toate structurile totalitare și mentalitatea totalitară în același timp. Literatura nu mai este dirijată de mulți ani la noi. Dar s-a făcut o ruptură literară, o parte din scriitori au rămas pe poziții totalitare, eu cred, staliniste, (dar ei nu recunosc asta), ei pun acum alte lozinci, lozinca comunismului a dispărut. Se ascund sub lozinca creștinismului și a șovinismului. E ceva strident, absolut nenormal. Ideea creștinismului este ideea bunătății, iertării, smereniei, ea nu poate să aibă nimic comun, cu ostilitatea șovină. Dar așa apare masca stalinismului în zilele de azi. De aceea, noi ne-am despărțit. Acum, la Moscova, avem două Uniuni ale Scriitorilor din federația Rusiei. Sînt Uniuni cu tendințe diferite. Una este îndreptată spre democrație, adică scriitorii vor în primul rînd să nu se cultive politica în loc de scris, scrisul este menirea scriitorului, nimeni nu scrie în locul lui un roman. Orice om politic poate fi înlocuit de altul dar scriitorul ba. El este unic. Este foarte regretabil că mai persistă mentalitatea imperiului și asta va dura mult pînă cînd oamenii, chiar sinceri, se vor debarasa de mentalitatea imperială.

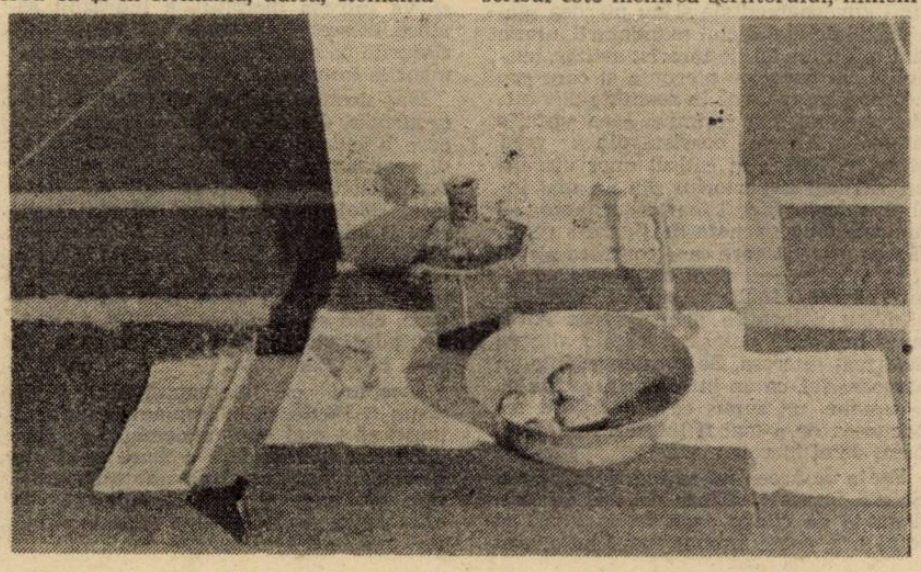

5. Cînd o societate este în agonie nici viața spirituală nu trosnește de sănătate. Cum se manifestă aceasta, acum, la Moscova ?

K.K. : Aveți toată dreptatea spunînd că boala societății se răsfrînge și asupra culturii. Sîntem o societate bolnavă, fără îndoială. Cred că se referă și la dumneavoastră, într-un fel. Sîntem adînc otrăviți de trecutul nostru, cu toate că sînt momente de diferență la voi și la noi, otrava persistă. Și mult depinde de noi, de oamenii de cultură, de scriitori, ca noi să arătăm cum putem da un exemplu de sănătate. Sentimentală, sufletească și sănătatea inimii, adică, credința noastră trebuie să fie îndreptată spre... viitor. Oamenii acum sînt dezorientați, pesimiști, dar să nu cădem și noi în groapa asta, nevăzînd viitorul. Eu sînt adînc convins că și România, o țară foarte bogată, și spiritual și material, și țările fostului U.R.S.S. vom ieși din impasul acesta. La noi, boala societății se manifestă în scăderea nivelului cultural și moral. Libertatea cuvîntului a scos la iveală și prostia omenească, ignoranța și brutalitatea și multe altele despre care eu credeam că nu mai există. Noi aveam tot o iluzie că o lume socialistă e o lume de o cultură foarte înaintată, cititorii citesc cărți peste tot... La un moment dat s-a spulberat asta și am văzut că lumea-i cam barbară și cu toate astea răul are și o latură bună, a ieșit la iveală adevărul, știm cu cine avem de-a face. Și trebuie să trăim cu ochii deschiși înțelegînd ce lume ne înconjoară, dar ajutînd oamenii să se orienteze în dezordinea care ne bîntuie.

6. Se mută centrul spiritual al Uniunii în alt loc sau, pur și simplu, migrează dintr-o parte în alta, în funcție de evenimente ?

K.K. : Cred că centrul spiritual al Rusiei va rămîne la Moscova și Petersburg ca și-ntotdeauna fiindcă este un centru spiritual de secole și el nu se poate muta. Eu sînt adînc convins că literatura rusă are un viitor mare pe plan mondial, literatura rusă are o tradiție de adîncă răspundere morală față de om și omenire, tradiția a trecut și prin Gogol și prin Dostoievski, și prin Tolstoi și ștafeta continuă și va dura. Sînt adînc convins că și România va dezvălui, comori spirituale, prin istoria ei adunînd fructuos fluxurile diferitelor culturi, — ale latinității, slavone și bizantine, — aici este un moment care poate să aducă foarte mult rod.

7. Ca scriitor, imaginați-vă o lume ideală, cu datele pe care le avem în epocă. Este ea posibilă ? Cînd se va înfăptui ? Cum va arăta ?

K.K. : În secolul acesta nu se va mai înfăptui nici un ideal, mai sînt cîțiva ani pînă la sfîrșitul lui, secolul viitor, nu știu cîți ani voi mai apuca din el, dar or să apuce copiii mei, și nepoții și copiii dumneavoastră și, sper eu, că lumea o să ajungă la o conștiință globală. Granițele vor exista și nu vor exista. Și oamenii vor circula liberi. Idealul meu este libertatea omului, în primul rînd. Nu numai libertatea și independența statului. Libertatea și independența omului. Întotdeauna statul călca omul. Interesele statului erau mai presus. Din antichitate și pînă în zilele noastre. E timpul să înțelegem că și omul este un univers întreg. Pierderea unui om este distrugerea unui univers. Asta în primul rînd, simte orice scriitor, că el se ocupă de om, și ajunge la cunoașterea lumii numai prin sufletul omului.

Interviu realizat de
Marius Tupan

---

moda, altfel

Dansul (VII)

după „sublima demență" ce a caracterizat creația vestimentară din lumea baletului în a doua jumătate a secolului XVIII, începutul secolului XIX impune o invenție a unui costumier de la Opera franceză, Maillot, o combinație de ciorapi lungi cu un pantalon trei-sferturi, strîns lipit pe piele, combinație care poartă și astăzi numele autorului — **maillot.**

În această perioadă coexistau trei stiluri diferite de dans : stilul **serios** sau **nobil,** stilul **demi-caractère** și stilul **caractère.** În cazul primului stil, cel nobil, dansatorul purta un **chiton** grecesc, dintr-un material ușor, picioarele îi erau goale iar labele picioarelor erau încălțate cu sandale legate strîns în jurul gleznei ; dansatoarea purta o rochie moale, transparentă, căzînd lejeră pe trup, evidențiind trupul, ajungînd ca lungime pînă la glezne ori pînă la călcîie iar picioarele îi erau legate în **buskini,** un fel de ghete de dantelă, înalte pînă sub genunchi, după moda grecească. În **demi-caractère** costumul masculin era evident influențat de Renaștere și folosea, ca ornament specific, o pălărie plată plină de pene de struț. Dacă acest costum a fost reținut în istorie din cauza unor costume desenate de Isabey pentru încoronarea lui Napoleon I sau dacă a fost selectat ca fiind unul dintre costumele decorative cîndva, nu se poate preciza. Dansatoarea însă, se știe sigur, că trebuia să poarte o rochie foarte decoltată, sînii scoși în evidență (dacă avea, căci **dansatoarele** nu prea au), printr-o panglică legată strîns sub ei. În stilul **caractère** dansatorul se îmbrăca obișnuit, ca un tînăr de la țară iar dansatoarea nu făcea decît același lucru. În **baletul romantic** acest stil a fost, îndeosebi, apreciat.

În primul pătrar al sec. XIX, s-au impus doi desenatori de costume : Auguste Garnerey și Hippolyte Lecompte. Garnerey era „the drawing-master"-ul Reginei Hortensia și prieten al Ducesei de Berry. Desenele sale sînt cele mai „atractive" din epocă și demonstrează o capacitate formidabilă de a adapta costume din vechime, costume din imaginația altor popoare și din diferite perioade ale baletului, la gustul zilei.

Hippolyte Lecompte a lucrat pentru Operă între 1825—1830, era cunoscut ca pictor de Scene istorice dar a rămas celebru prin costumele desenate pentru dansatorii din Tyrol, din **Wilhelm Tell** (Rossini) și pentru cele mai frumoase costume orientale din baletele epocii (ex. **Le Dieu et la Bayadère).**

În timpul Restaurației, Vicomte Sosthènes de la Rochefoucauld, superintendent al teatrelor regale, a ordonat, pur și simplu, ca fustele să fie lungi iar pantalonii „și mai lungi". Din fericire, această concesie acordată „modestiei" n-a avut viață lungă. Broderiile de mărgele au invadat „tîrgul !", fustele s-au scurtat și au apărut elementele care pentru mulți înseamnă „balet", și anume „square-toed" sau „... să mergi pe vîrfuri".

Unora le place jazzul, unora le place să meargă pe „vîrfuri" dar dansul merge, dansează, crește și descrește în aprecierea umanității, există, există și va fi din ce în ce mai mult mai existent. Căci „viața noastră e o trecere dansantă". Spre ce ? Poate că spre un alt fel de a dansa.

Corina Cristea

MEMPO GIARDINELLI

TIPUL

Mempo Giardinelli s-a născut în Argentina, în anul 1947. A fost profesor de literatură și jurnalist. A fugit în anul 1976 de dictatura militară și s-a stabilit în Mexic. În prezent, conduce la Buenos Aires revista literară Puro Cuento.

Romanul său „Luna Caliente" (1983) a primit premiul național mexican pentru literatură. Cel din urmă roman al său, „Que solos se quedan los muertos", a apărut în anul 1985.

Lui Osvaldo Soriano,
ce-și iubește solitudinea

De cum a ieșit din Café de Paris și a simțit frigul nopții biciuindu-i fața, a știut că tipul va fi acolo, așteptîndu-i, postat în apropierea gurii metroului, pentru că îl urmărise de cînd ieșise de la jurnal, cu multe ore mai înainte. Era un bărbat solid, cu o carură impunătoare și una din acele figuri aparent fabricate în serie, în scopul de a trece nebăgate în seamă, dar pe care o expresie de lene, de tristețe și de cruzime o făceau unică, prin maniera lor de a inspira teamă. Era îmbrăcat cu un pardesiu larg, care-i atîrna pînă aproape de glezne și, cu toate că se prefăcea că privește o vitrină, era tot atît de discret ca un elefant ce s-ar fi plimbat în jurul Obeliscului.

Strada Corrientes, care nu doarme niciodată, picotea de somn în acea lună, la ora patru dimineața. Cînd l-a recunoscut pe tip s-a mulțumit să ridice din umeri cu o dezinvoltură insolită și a început să meargă, gîndindu-se că a băut prea mult, rahat, am amestecat vin, cafea, whisky și acum am stomacul întors pe dos, și pe deasupra și mizeria asta de ulcer. Se împlineau opt ore de cînd hălăduia prin frigul ăsta al dracului și știa că aproape-și atinsese limita popriilor forțe ; în ciuda vîrstei tinere, rezistența sa fizică se dezumflase încetul cu încetul ca un balon prea vechi. Și poate că tocmai asta era cel mai rău ; împlinise treizeci de ani, își pierduse jumătate din păr, îi trebuiau în medie două ore zilnic ca să adoarmă și se săturase de jurnalism, de rarii săi amici de noapte, de propria sa mediocritate și de a se considera mereu ca pe un străin, și încă un străin care i se părea din ce în ce mai trist și mai insuportabil.

Acest articol îl pusese într-o situație delicată. Nu-l obligase nimeni să-l semneze, în afara acelei voluptuoase dorințe de a biciui un personaj important, cu toate că era conștient de absurditatea și disproporția riscurilor, din moment ce el lucra pentru un jurnal care nu-i asigura decît un salariu de supraviețuire. Dar așa erau lucrurile făcute ; și rezultatul fusese acel telefon, la amiază, anunțîndu-l că o să-l coste scump. Astfel încît știa mai bine ca oricine primejdiile care-l pîndesc. Nu te joci cu anumite personaje, și el, spusese cu toate acestea lucruri foarte grave, acele acuzații pline de venin, bătrîne, da, știu bine, dar totul este adevărat din moment ce am făcut o anchetă de o săptămînă asupra acestei afaceri, cum îi explica directorului care surîdea ca o tîrfă încîntată, ascultîndu-l, și toate acestea trebuiesc spuse nu putem să tăcem, apoi consilierul juridic, consultat, îi dăduse liber, dă-i bătaie, șasesprezece quadrați, pe ultima pagină, și scrisese tot ce știa pentru ediția de dimineață, iar la amiază directorul fusese convocat la minister, unde se dusese, să-l fi văzut avea o figură de tîrfă adormită, în timp ce el era amenințat de acea voce rece, spartă, care părea să vină de așa de aproape încît nici măcar nu-i fusese frică, pusese pur și simplu în furcă receptorul și se dusese să bea o cafea, singur, fără a spune vreun cuvînt cuiva.

Îl remarcase pentru prima dată pe tip în timpul cinei, iată, și-a zis, cunosc figura asta, fu cît pe ce să-l salute și înțelese atunci de ce resimțea această impresie de familiaritate : îl văzuse la cafenea și la ușa jurnalului, cum urma să-l mai vadă la tejgheaua de la Café de Paris, la gura metroului și, acum, pe urmele lui în mod indiscutabil, mergînd pe strada Corrientes, în timp ce el își evoca în memorie lunga serie de articole periculoase, angajate, articole pe care le redactase cu plăcere și turbare, cu acel fel de lipsă de grijă interioară pe care a avut-o întotdeauna, și pe care o admirau unii din prietenii săi, pentru că îi conferea o imagine de dur, dar niciodată nu scrisese un articol atît de al dracului ca acela, v-o jur, nici unul nu fusese vreodată atît de încărcat de vitriol.

A mers încet, desenînd forme pe dale legănîndu-se imperceptibil, în timp ce se gîndea că îi mai rămăseseră încă vreo douăzeci de case înainte de a ajunge la el. Știa că timpul îi era limitat, poate că numărătoarea inversă și începuse : își păstrase, totuși, luciditatea, în ciuda a ceea ce băuse, datorită, poate, tocmai caracterului său, căci era într-adevăr un dur și se lăuda cu asta și trebuia deci să se dovedească capabil de a înfrunta acest pericol suprem, fără a se teme că nu va fi la înălțimea circumstanțelor și fără să se îngrijoreze de motivele pentru care tipul îl urmărea. La urma urmelor, să mori dintr-un glonț bine ochit putea să fie același lucru cu o naștere reușită, atît doar că, în locul scîncetului de bebeluș va fi un stop cardiac, așa dorea el, ca, în cel mai rău caz, tipul să știe să ochească.

Se gîndi, făcînd o grimasă care putea aduce cu un surîs amar, că pe lume va fi un anarhist mai puțin. Nu pentru că asta era, dar pentru că nu-i păsa nici cît negru sub unghie de ce urma să se întîmple în țară și în lume și nu credea, în felul lui, decît într-o ipotetică și îndepărtată ordine naturală, pe care nici măcar nu reușea să și-o imagineze pînă la capăt. Era un martor critic al dezordinii guvernamentale și nu pierdea nici o ocazie de a-și biciui mandatarii, nimic mai mult, un fel de terorist solitar, susținător al cauzelor pierdute și care era incomod, cu toate că în realitate de multă vreme nu mai resimțea acea agitație intelectuală care consistă din a vrea să refaci lumea în cadrul unor discuții de cafenea. Repertoriul său nu mai includea decît plăceri foarte burgheze : să fumeze două pachete de țigarete pe zi, să bea orice licoare care conținea alcool și să admire, resemnat, mulțimea de femei blonde, înalte și subțiri care se plimbau neînsoțite prin Buenos Aires cu o insolentă detașare. Nimic altceva nu-l mai interesa. Se considera, într-un oarecare fel, ca un intrus printre ființele umane, un supus ce-și pierduse capacitatea de a mai fi interesat de ceva, fie și de el însuși.

Poate de aceea nu se îngrijora de loc că era urmărit eficace de tip, de la o distanță de cîteva case. Își închipui că totul era poate numai imaginație, sau teamă, dar își reaminti telefonul de la amiază și cele două rînduri în care îl privise pe tip drept în ochi și fu atunci sigur că acei ochi reci, la pîndă și batjocoritori, care nici măcar nu păreau să fi fost ochi de criminal, nu puteau fi numai rodul imaginației sale. Era evident că tipul aștepta ca el să ajungă acasă, pentru a trece la acțiune. Presupuse că îl plătiseră bine și că în schimb îi ceruseră să facă treabă bună. Toți pe strada Cordoba gîndindu-se cum, la jurnal, îi vor pune o floare într-un vas, pe biroul său, unde va sta pînă ce se va ofili (sau pînă ce un nou redactor va veni să ocupe postul vacant) ; în ediția a șasea se va publica un articol despre crimă, un editorial, care va condamna „acest act de vandalism" și, într-un mic chenar, necrologul său redactat de unul dintre colegi. Se gîndi cam ce-ar putea scrie în numai cîteva rînduri despre personalitatea lui ; ca amatori, vor reuși, să alinieze, confuz dar cu pretenții artistice, clișee : a fost un mare profesionist care a știut să cucerească dragostea tuturor celor care l-au cunoscut, mîncîuni, l-ar ridica în rîndul redactorilor străluciți, mîncîuni, un cronicar talentat și o victimă curajoasă, fiindcă pana sa autentică nu cunoștea supunerea, și direcția acestui jurnal se angajează ca, în măsura posibilităților sale, să facă lumină în această crimă, mîncîuni, locuri comune, nerozii, stupidități ce vor fi scrise de zbirul de serviciu, în locul directorului, sau poate chiar de director însuși, care, de-a lungul unei săptămîni, va afișa o figură de tîrfă îndurerată și solidară, evocîndu-i moartea cu o solemnitate care să-i mascheze incompetența și poate că va strecura subtila teză psihologică a unui fel de

„suicide car" — va scrie el — întrebările se acumulează la nesfîrșit : de ce el nu și-a prevenit colegii de redacție ? De ce, se va întreba ipocritul, a îndrăznit să atace interese inatacabile, cunoscînd riscurile pe care un astfel de comportament le implicau ?

Mai nostim este că, se gîndise, într-adevăr, deseori la sinucidere, idee pe care o îndepărtase însă întotdeauna, din cauză că era de prost gust, scormonea gunoiul și dădea dovadă de lașitate. Mai ales din cauză că era lași, căci îi admira pe curajoși, de exemplu Misterix, rahat, Misterix merita ! Toată copilăria nu pierduse nici un singur număr, îndepărtase orice idee de sinucidere, cînd aceasta i-ar fi putut apărea, neînțelegînd cum ar fi posibil ca un om să-și ia singur viața.

Începînd cu momentul cînd viața poate fi lăsată să te împingă înainte, e inutil să-i mai opui rezistență, ea singură ocupîndu-se într-o bună zi să te sinucidă. Între moartea naturală și sinucidere nu este decît o diferență de etimologie, moartea fiind pînă la urmă un eveniment obișnuit.

Și ceea ce se povestește despre solitudine, despre marii deprimați, sînt mîncîuni ; iată exemplul lui Philip Marlowe nimeni în lume nu este mai solitar ca Marlowe ; s-ar gîndi el oare să se sinucidă ? Sigur că nu, te gîndești, niciodată n-ar face așa ceva, solitudinea este de asemenea a o merita sau nu și chiar omul cel mai îngrijorat de propria-i soartă nu are nici un motiv să se sinucidă.

Tipul îl urmărea, era acolo, în spatele lui, ăsta era adevărul. La fiecare pas al său, un pas al tipului. Dacă s-ar grăbi, tipul s-ar grăbi. Dacă s-ar opri în fața unei vitrine, tipul ar privi-o pe aceea care s-ar găsi cu treizeci de metri mai în urmă. Nu s-ar fi putut spune că nu-și făcea treaba conștiincios, fără să se ascundă prea mult, cu o lejeră dezinvoltură, ca cineva care știe ce face și nu se îndoiește că își va atinge scopul propus, cu o eficacitate exasperantă, nu e nevoie să fugi, nu e cazul să reziști și, la urma urmelor, de ce să încerci să modifici un destin ineluctabil ; cu toată apropierea de moarte, se hotărî să nu-și schimbe cu nimic obiceiurile.

Era pe cale să refacă traseul din fiecare dimineață, să descuie cu prudența dintotdeauna, să urce scările cu pauzele cerute de boala lui de inimă și, dacă tipul vroia să-l urmeze, înainte !

Dacă prefera să-l ucidă aici, la colțul dintre străzile Agüero și Cordoba, sau pe pragul însuși al imobilului său, asta era treaba lui ; în nici un caz nu va ceda sentimentalismului în această noapte, care era probabil cea din urmă. Era trist, desigur, dar pentru ultima sa noapte nu vedea pentru ce ar trebui să facă vreo schimbare.

Aproape ajunsese : încă cîțiva metri și va părăsi strada Cordoba pentru a intra pe strada Mario-Bravo și să străbată ultima porțiune de drum, pe lîngă cele patru case lugubre, cărora le lipsea doar un monstru pentru a da impresia că ar fi ieșit din creierul doctorului Jekyll. Și tipul îl urma, socotind poate că va fi plătit dublu dacă treaba va fi bine făcută, fără să se grăbească, ca și cum, în mod paradoxal, ar fi crezut că ar fi fost complicele iar nu victima sa, pentru că îi ușura treaba și nu fugea, nu cerea ajutor, nu încerca nici o contra-lovitură nepermisă, era dispus să moară cavalerește.

Se întrebă dacă tipul aprecia atitudinea sa la justa ei valoare, dacă se gîndise cît de odios era să-l urmărească, să tragă de la distanță într-o țintă mișcătoare, iar pe de altă parte să riște să-i scape, să evite poliția și să se ascundă într-un bîrlog. Nu, juca corect jocul, totul era clar și net : scrisese un text veninos împotriva unei personalități importante, această personalitate îl însărcinase pe tip să-l elimine și tipul îi va trage un glonț, care va pătrunde printr-o parte sau prin alta și se va opri fierbinte, precis, în chiar momentul în care el se va prăbuși.

Trebuia deci să lase ca totul să se desfășoare conform simplității planului inițial, pentru ca tipul să-și execute contractul așa cum fusese prevăzut, să-și ia salariul și apoi să uite afacerea.

Trecuse de ultima casă fără ca pulsul să i se mărească, fiind indiferent la ceea ce simțea, fără să privească înapoi, pentru că nu se punea problema de a-l invita pe tip să-l ucidă pe loc. Se presupunea că-și cunoaște meseria, așa cum el își cunoștea obiceiurile ; fiecare trebuia să-și joace rolul corect și pînă la capăt.

Deschise poarta, intră și o închise la loc pentru a asculta zgomotele străzii. Traversă intrarea și începu să urce scările, întrebîndu-se de ce nu a tras încă, bun, își zise, trebuie că are el motivele lui, nu e treaba mea să i le ghicesc.

Băgă cheia în broască, deschise, aprinse lumina și privi dezordinea din apartamentul său, draga sa dezordine care va rămîne singură, gîndi el, dar va ști să se descurce, atunci se simți agitat, nervos, incomodat, ca un bătrîn hippy în haine de duminică. Se îndreptă spre frigider, luă o cutie cu bere și bău o gură mare, aproape o jumătate din cutie, simțind cum îi îngheață măruntaiele, ce ironie, se gîndi el, e cea mai rece noapte a iernii, am o bere înghețată în mînă și creierul îmi va fi pulverizat și eu voi fi încins de gloanțe.

Se îndreptă spre dormitor, se dezbrăcă fără tragere de inimă, împrăștiindu-și hainele pe mochetă și observă, exact în momentul în care auzi pași pe scară, că slipul său avea un elastic rupt. Își aprinse o țigaretă, firește tremurînd și tuși fără motiv de două ori. Apoi, soneria răsună.

Fața i se crispă involuntar, înghiți restul de bere din cutie și se îndreptă spre ușă. O deschise. Primul lucru pe care-l văzu, fu pistoletul cu amortizor. Fu de asemenea și ultimul.

Traducere de
Al. R. Săvulescu

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
20 LEI

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri, 29 ianuarie 1992 **2 (101)**

Despărțirea apelor

Deocamdată doar lansată prin cîteva schimburi de replici la nivel de parlament sau la nivel de lideri, fracționarea din sînul partidului de guvernămînt din România de azi ne pare a fi deopotrivă inevitabilă și necesară, așteptată și politiceşte utilă. Era într-adevăr vremea ca Frontul Salvării Naționale, emanație eteroclită a evenimentelor tulburi din decembrie '89 să-și dea, cum se spune, arama pe față, să-și divulge adică lipsa de omogenitate, natura hibridă de tip miciurinist, căci altfel nu poate fi considerat amestecul de comunisto-securiști, de anticomuniști și de profitori ocazionali care caracterizează această formațiune politică dominată pentru moment — cel puțin local, dacă nu și central — de comuniști de rangul trei și de profitori, și unii, și alții, departe de orice competență morală, ca și de orice pricepere politică reală. Disensiunea internă lasă impresia că ar fi consecința unei rivalități a vîrfurilor, respectiv între Petre Roman, „liderul național", și Ion Iliescu, președintele ales al țării. Această rivalitate probabil că există, dar ea nu e decît în aparență o rivalitate între persoane. Privind cu atenție teatrul disputelor, atita cît s-a desfășurat din el în presă și la televiziune, putem observa cu relativă claritate că în joc sînt ideile politice și economice ale celor doi competitori, care, prin asta, nu se mai reprezintă pur și simplu pe ei înșiși, ca persoane, ci devin exponențiali, reprezintă categorii diferite, mentalități politice diferite. Și nu doar diferite ci, din cîte ni se arată, de-a dreptul disjuncte, incompatibile între ele. E vorba de mentalitatea anti-comunistă, hrănită de aspirații occidentale, de factură mai mult liberală decît social democrată, ilustrată de dl. Petre Roman, căruia e de așteptat să i se ralieze reformiștii din Front, intelectualitatea tehnică, economică și chiar umanistă — pe de o parte — și de mentalitatea neocomunistă, hrănită de nostalgii răsăritene, promulgînd primatul protecției sociale în litera social-democrației, dar într-un spirit pur comunist, mentalitate ilustrată de dl. Ion Iliescu, căruia i s-au raliat cît se poate de vizibil vechii comuniști mai mult sau mai puțin păguboși din vremea dictaturii ceaușiste, precum și înlocuitorii sau supraviețuitorii fostei Securități — pe de altă parte. Cum aceste două mentalități nu pot face — prin definiție — casă bună împreună, întrebarea care s-ar pune e cum de au coexistat ele pașnic aproape doi ani de zile. Dacă nu e vorba de o farsă — și nu cred eu că este o farsă —, trebuie să acceptăm — pentru a fi cît de cît pe terenul logicii — că aproape doi ani de zile cele două tabere s-au amăgit reciproc cu speranța că sînt complementare, fiecare crezînd despre cealaltă că este ea însăși altfel coafată. Ipoteză posibilă fără îndoială, numai că nu știm în ce măsură realitatea politică de azi — în speță tendința de fracționare a Frontului — o va confirma. Amînarea pînă în martie a Convenției naționale a F.S.N.-ului poate fi interpretată și ca răgaz de aplanare a formelor acute de disensiune care ar fi pus în pericol — dacă ar fi fost escaladate — șansele electorale ale ambelor părți. O ruptură calmă, lipsită de furie și de zgomot e, oricum, preferabilă uneia violente și patetice. Cu condiția ca, în prealabil, motivația ei — respectiv incompatibilitatea celor două mentalități — să fie limpede exprimată. Este ceea ce credem că se va întîmpla peste cîteva săptămîni, în orice caz nu mai tîrziu de mijlocul lunii februarie, adică atunci cînd rezultatele alegerilor locale vor fi tuturor cunoscute.

„L"

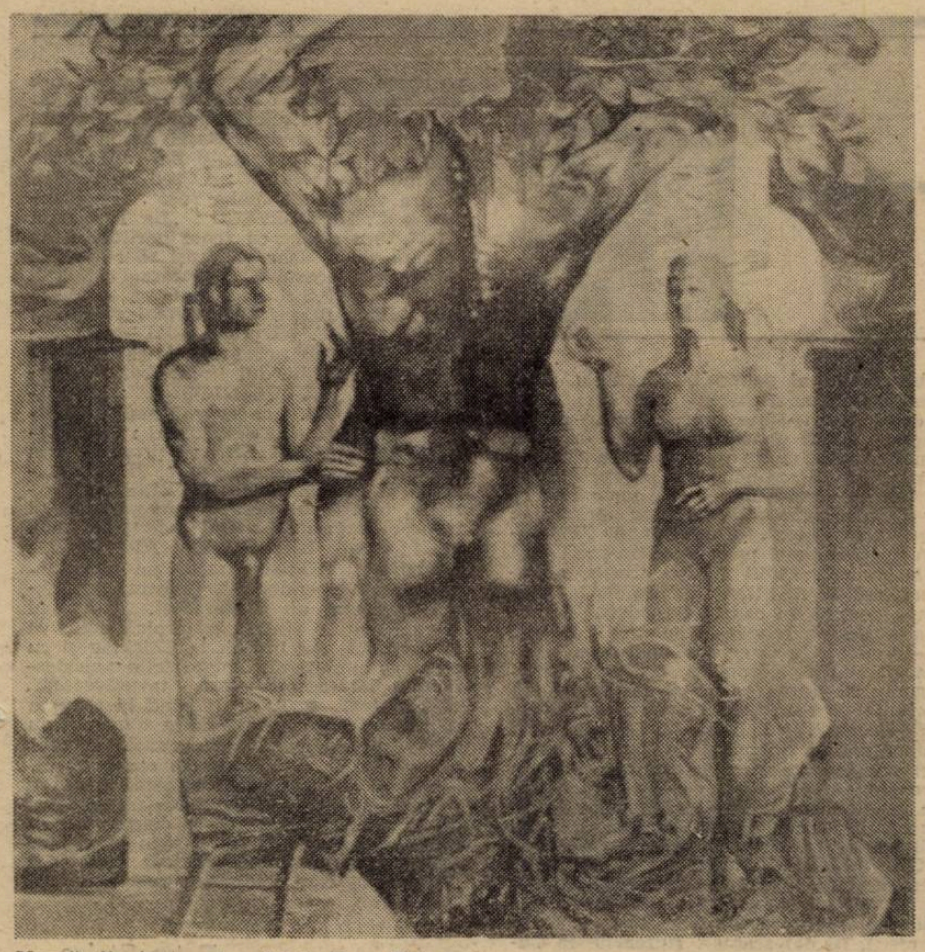

Număr ilustrat cu lucrări de **Doru Rotaru**

Nihil sub sole. Domine?...

Ochiul spune :
De ce te-ai lăsat fără chip, Doamne,
ca să pot vedea ?

Auzul întreabă :
De ce ai tăcut
ca să pot auzi ?

Omul spune :
De ce te-ai ascuns ca să fiu ?

Cînd m-ai rostit era vară
și am intrat în trup ca în vis
și în vis ai plecat dintr-odată
stingîndu-te ca să pot privi

Cerul cu pleoapa albastră
peste ochiul pămîntului,
vremea cu norocul și întîmplările
peste ierbi înspicate amar

Luminînd te ascunzi în mine
fulgerare de foarte departe
simbure al tăcerii depline
de dincolo de cuvînt

Cu ochii deschiși piatra întreabă
și întreabă pînă ajunge nisip
și nisipul murmură :
am fost dovada ta
și te-am iubit și nu te-am zărit
și ți-am adăpostit absența
mai mult decît o poate piatra
adăposti

Doamne, ești oglinda care dispare
sau Fața
care nu se poate privi ?

Cezar Baltag

POEȚI ITALIENI

în pag. 15

GIOVANNI PAPINI

în pag. 16

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Economia de viață

Citeam, demult, acum vreun sfert de veac, o poveste a lui Marcel Aymé al cărei titlu l-am uitat, în care era vorba despre o lume unde oamenii nu mai au dreptul, cu toții să-și trăiască anii în întregime. Se eliberau un fel de cartele de viață, conform cărora unii trăiau opt luni din fiecare an, alții șapte, alții numai una după gradul lor de importanță pentru societate, stabilit probabil — nu-mi mai amintesc acum — **de sus.** Cel mai mult aveau dreptul să trăiască cei aflați în treabă, miniștrii, senatorii și alții eiusdem farinae iar cel mai puțin, pensionarii, cite o lună pe an, așa ca să nu spună că au fost pur și simplu suprimați.

În vremea aceea, cum ar spune Evangheliile, mi s-a părut foarte potrivită pentru noi, cei ce trăiam sub dictatură, povestea autorului **Omului care trece prin zid,** căci așa se numea volumul ce cuprindea și nuvela respectivă, fantastică pasămite. Nu puteam decît să-mi scriu părerea, nu să o și public. Și încă erau, prin 1965, vremuri „de fiori și ris", încă, într-adevăr, ne mai veseleam ne mai consideram destul de fericiți, sau aveam să ne considerăm astfel, retroactiv, prin anii care au tot urmat. (Un titlu extraordinar, din păcate apărut deja : „Où va le temps qui passe ?" — chiar unde s-o fi dus ?). Mai tîrziu, după 1980, pensionarii au început să fie refuzați la spitale, rațiile de mîncare (deci de viață) au început să se micșoreze, fiind stabilite **de sus.** Iar astăzi iată-ne, în sfîrșit, față cu economia de piață, cum i se zice pudic (pudoarea de acest fel e o caracteristică veche a comuniștilor care, altfel, nu se sfiesc de cele mai grave crime) capitalismului, economie de piață ce — pentru noi — îl evocă tot mai dureros de exact pe Marcel Aymé, cu opera sa vizionară. Într-adevăr, cei mai mulți dintre noi și ai noștri ar trebui să ne ținem respirația luni de zile pe an, ar trebui să nu cheltuim nici un dram din energia de bine de rău înmagazinată în corpurile noastre greu încercate în mai toți anii pe care i-am trăit pînă azi și nu văd cînd va fi altfel de acum înainte. Vorba aceea : **de bine de rău e rău.** Economia de viață s-a instalat la noi atotputernică, fără s-o mai aștepte pe cealaltă, de piață, ba chiar luîndu-i cu dezinvoltură locul. Căci cum altfel am putea interpreta raportul venituri-prețuri, dacă ne gîndim la pensiile celor care nu se mai află în treabă ? Cum altfel decît ca o economisire drastică a vieții oamenilor putem califica realitatea noastră de zi și noapte?

Marcel Aymé se va fi gîndit la o Europă de Vest supusă războiului, cu acele mici, față de situația noastră restricții ce s-au impus francezilor, dar mai ales principalilor beligeranți, nemților. Se va fi gîndit la situația de după terminarea războiului, imediat după. Dar noi, aici în Est, sîntem mereu după război, mereu la aceeași oră (un titlu de film din anii '50 : „Ora șase după război", luat din Švejk probabil) ba, vorba fiului lui Trahanache, dînd și înapoi. Economia de viață e în floare : doamnelor și domnilor, țineți-vă respirația, nu mișcați cîțiva ani, căci așa cum ne învață dl. prim-ministru în exercițiu — nimic **nu e simplu.** Dacă după aceea veți mai avea chef, cu economie, vă puteți întoarce la viață. Dar nu vă promit că o să fie altfel.

Nicolae Prelipceanu

prezentul continuă

Cîntarea Dregătoriei

Spectacolul este — trebuie să recunoaștem cu toții — încîntător. După atîtea sarcini pe cap de locuitor, românul pare să mai aibă una : aceea de locuitor pe capul alegătorului. Campania electorală la televizor te atrage, te smulge din treburile cotidiene, te paralizează uneori. Are ritm, culoare, stil. Fiecare candidat dă ce poate, că nu-l cenzurează nimeni dar, mai ales, promite cîte-n lună și cîte în stele, pentru ca reprezentația să aibă grandoare și garanții. Nu neapărat morale. Nu cred că există ceva în care să nu izbutească semenii noștri care, deodată, ca la chemările „Cîntării României", au urcat pe scenă pentru a-și dovedi arta conducerii și a oratoriei. Unii sînt tăioși, neaoși, spumoși ca o șampanie ce se revarsă peste goluri, alții, dimpotrivă, bine temperați, fiindcă s-au controlat multă vreme în oglindă înainte de a ieși la rampă. Doar au ceva practică în domeniu, că nu de azi, de ieri, vinează. Un june (necorupt, încă !) își mitraliază — deja ! — adversarii cu versuri dintr-un pamflet eminescian. Un blond craiovean (numele nu contează !) participă la dregătorie „pentru a îmbunătăți tragedia spațiului urban" (în traducere liberă, pentru a o adînci !), un rotofei gălățean se laudă că ar avea ceva experiență întrucît a trudit 30 de ani în domeniu. Aha, nomenclaturist ! Gura păcătosului adevărul grăiește !

Capcanele dregătoriei multe mai sînt și trădătoare. Se rulează atîtea perle și mărgele pe micul ecran, încît ai impresia uneori că-i filează o lampă pînă și televizorului. Unii citesc texte, sigur scrise de alții, dar, cu toate acestea, fără nici o noimă. Dacă nu-s în stare să se exprime liber 3—5 minute, ne imaginăm ce șanse vor avea în întruniri de anvergură. Speră, poate, să lucreze prin consilieri și înlocuitori, practică deja verificată, nu cu mult timp în urmă. Importantă — speră ! — e charisma și, bineînțeles, nu în ultimul rînd, angajamentele. Sînt pregătiți să facă drumuri, poduri, case, imașe, răvașe. După ei, fericirea ! Era să zic, potopul ! Nu cred că există domeniu nerezolvabil. Ingineri, economiști, doctori, ziariști, scriitori și — se putea ? — juriști aleargă spre dregătorie ca Juantorena spre doborîrea recordurilor personale. După felul cum atacă, dai tuturor cîștig de cauză, deși știi bine că numai cîțiva vor atinge ținta.

Sigur de cîștig e vestitul comic, pardon, canonic, I.I. Brătianu, susținut de altfel, și de „Academia Cațavencu", al cărei baronet este. Candidatul, spre deosebire de alții, n-a stat cu mîinile în cruce. În afara piețelor și cartierelor, a vizitat căminele și pușcăriile. La handicapați s-a simțit cel mai bine. De aici îi va veni nu numai votul de încredere ci și de stimă. Păcat că pe lista primarilor nu-l concurează Ștefan Cazimir. Ar fi fost o luptă dreaptă, corp la corp (care nu-și scoate ochii) în care cu greu ai fi putut bănui cîștigătorul real.

Dar, slavă domnului, în cei 34 de comedianți, pardon, candidați, — unul a fost retras între timp — are destui pe potriva sa. Apoi, nu se poate spune că-n alte părți spectacolul ar fi fad. Potențialul comic (umorul involuntar deține capul de afiș aici !) al românilor atinge în aceste zile cote tragice. Balcania interlopă punctează decisiv în Estul Sălbatic iar competitorii — de unii vom mai auzi, cu alții ne vom trezi în frunte — dau farmecul acestui carnaval, brav continuator al unei epoci aurifere. Spectator — ca la teatru — aș face o singură propunere televiziunii române : să păstreze toate casetele acestei luni. Cîndva, la un moment oportun cînd cîștigătorii instalați în fotolii dau semne de amnezie, să fie vizionate în aceleași garnituri. Păi să vezi atunci comedie !

Marius Tupan

dictatura personală

Reformarea epocii de aur ceaușiste

Sub semnul speranței se construiesc utopiile : după utopia comunismului, eșuată în practică, ce utopie va urma... Mă întrebam fără chef, mai ales că „speranța este un semn al imperfecțiunii" (E. Jünger) și imperfecțiunea e în stare să inventeze, cu bune intenții, să construiască și pe dracul ghem !

Am apucat să trăiesc să aud și să văd și asta : că în țara utopiei triumfătoare comuniste, puse în modul cel mai brutal cu putință în practică, P.C.U.S., centrul vital al „socialismului internațional", ar fi fost suspendat pe întregul teritoriu al fostului U.R.S.S. ! Suspendat ? Ce Dumnezeu poate să însemne suspendat, de fapt ? „Marxist-leniniștii" sovietici să fi ajuns să strige, în public, „Jos comuniștii din funcțiile politice ?", oare ? Cînd peste fostul U.R.S.S. starea de necesitate a „puciștilor" (de un penibil istoric), anulată după eșecul loviturii de stat gorbacioviste din 19—21 august 1991, continuă, în fapt, în lipsa „criteriului unificator ideologic", o stare de necesitate stringentă ce continuă din reflex, necesitate a criteriului unificator post-comunist care se resimte a fi demult lipsă în toate țările est-europene eliberate de totalitarism... Anarhia pozițiilor lor cîștigate după înlăturarea comunismului neținînd atît de barocul situației (mai ales în România, unde balcanismul în sine este dintotdeauna parcă baroc), cît din opticile viitoriste ale reflexelor comuniste, reflexe comuniste moștenite fără vrerea noastră, dar deja „naturalizate" de la nivel de individ, la nivel de colectivitate, îndeosebi...

Cum vom face noi, popoarele eliberate de dictatura comunistă să reconsiderăm conceptul istoriei-păgubite-de-**substanță ?** Într-o societate fără stabilitate și fără unitate, în care doar neliniștea spiritelor funcționează draconic și „nevoia de individualitate" ? Nimic definitiv nu va mai putea fi creat, nici o **substanță** nu se va sedimenta strat peste strat ? În afară că ne vom încolona sigur disciplinați la coadă la rație post-comunistă la zahăr, sau la cozi la case și pui categoria a III-a să ne astîmpărăm foamea postrevoluționară, reîndoctrinați de neputință, lipsiți cu totul de mister ! Transformați cu toții, în timp, la rîndul nostru în obiecte de vînzare, fără să mai avem altă putere asupra noastră decît aceea de a ne evoca sărăcia duhului, sălbăticiți puțin cîte puțin... „A evoca puțin cîte puțin un obiect pentru a arăta o stare de suflet sau, invers, a alege un obiect și a degaja o stare a sufletului printr-o serie de descifrări" !

Cum se va chema, așadar, după comunism noua orînduire ? Pe moment, pentru tranziție, știind sigur că ea va putea să rămînă în istorie de pomină, cu numele de epoca de aur-reformat **fesenistă** în România tuturor posibilităților...

Închid aici paranteza deschisă în urmă cu două numere, mulțumind lui Dumnezeu că **Luceafărul,** în condițiile contraliterare actuale nu și-a încetat, între timp, apariția !

Ținînd să revin mai jos, mereu în criză de spațiu tipografic, și la personajele mele, la cei doi „golani" ai Pieței Universității (22 aprilie — 13 iunie 1990), **utopiști** și ei, anticomuniști, căsătoriți civil de ziua Regilor României anul trecut, cunoscuți în pușcărie postrevoluționară, care au ținut cu orice preț să le fiu eu naș la nunta religioasă : amîndoi luîndu-mă pe nepregătite din pat, somnoros, în dimineața duminicii de 19 mai 1991, să-i însoțesc la fantastica biserică din strada Sapienței, de negăsit, unde e paroh un **preot-golan,** fost condamnat politic sub regimul comunist, să le țin lumînările mari, împreună cu soția. Cum spun, ținînd să revin, în sfîrșit, aici și acum, întîrziat, la **personajele** mele, să nu mai pun pe gînduri nici pe iubitul nostru critic și istoric literar Cornel Regman, ce a avut să mă someze, plin de bunăvoință, întîlnit nu demult : stimabile, ce ai de gînd cu „golanii" ăia ai dumitale ? Ai reușit să-i însori religios pînă la urmă ? Ce ne tot duci atîta cu vorba ? Faci un roman cu ei fără să ai un subiect, acolo, mai de Doamne ajută? Mai inventează și dumneata altceva și însoară-ți odată personajele, nu mai exaspera lumea...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● OCTAVIAN PALER : „Ne-a fost dat să fim martorii unor atacuri dezlănțuite la președinție și în parlament, împotriva foștilor deținuți politici, în vreme ce nu s-a întreprins deocamdată, nimic pentru anchetarea crimelor săvîrșite de torționari gen Nikolski." **(România liberă)** ● ALCIBIADE : „De cînd e lumea, democrațiile n-au făcut altceva decît să consume ce au produs dictaturile". **(România Mare)** ● OCTAVIAN PALER : „Și chiar azi circulă acest stalinism de contrabandă, îmbrăcat în costum național" **(România liberă)** ● FLORIN IARU : „Comunismul de omenie visa o centrală atomică din chirpici". **(Cotidianul)** ● MIRCEA DINESCU : ...„după decembrie cenușă și nu avioane ar fi trebuit să importăm, la ce cantitate industrială ar fi fost necesară ca să ne-o turnăm cu toții în cap". **(Academia Cațavencu)** ● ALCIBIADE : „Scandaloasă politica pe care începe să o promoveze Germania în Europa !". **(R.M.)** ● ILIE NEACȘU : „Dacă Ceaușescu ar fi trăit cred că paritatea între leu și dolar s-ar fi situat astăzi sub raportul de 10 la 1". **(Europa)** ● ASPIDA (despre slujbașii publicației **Europa**) : „Geniali gazetari. La șapte ani gîndeau ca acum !". **(Expres magazin)** ● De la CEZAR ANDREESCU adunate : „Cel mai iubit găinar al poporului, Corneliu Vadim Tudor, cunoscut în toată țara și-n județul Hunedoara prin faptul că e baptist și că poartă un nume rusesc, luptă în continuare pentru cauza ortodoxismului, îndemnîndu-i pe preoții noștri să apeleze la noi metode de tortură, cum ar fi introducerea luminărilor aprinse pe gîtul enoriașilor". **(Cuvîntul)** ● XANTIPA : „Dragii mei prieteni, citiți-mă ! Veți afla multe". **(AZI)** Multe prostii, adăugăm noi. ● ASPIDA : „Clica de la «Select», reunită în cadrul Partidului România Mare, ne roagă de pe micile ecrane să-i votăm. Ca să ne convingă de-a binelea cît sînt de gospodari, ne fac să înțelegem că prima grijă ar fi renovarea locuinței în care poetul nostru național a scris Luceafărul. Fabricantul de lături C.V. Tudor pare a nu pricepe că marele Eminescu este nemuritor la figurat și nu la propriu, nemaiavînd nevoie de locuință de mult. Ce se fac însă milioanele de cititori ai Luceafărului fără casă, măi edili, măi ! ?". **(Expres magazin)** ● EMANOIL VALERIU : ...„la noi în lift ai să vezi scrîlejit pe ușă semnul Gărzii de fier și ai să vezi și zvastica. N-am făcut-o nici eu, nici președintele Răzvan Theodorescu, îți dai seama". (Interviu, în **Cuvîntul**) ● GHEORGHE PREDA : „Stau pe spate, sprijinindu-mă pe coate și mă simt inundat de o plăcere calmă, transmisă atît în mișcările buzelor, coborînd și urcînd, cît și de agitația limbii și de suptul rapid, precum și de alternarea continuă a acestora" ; „Cred că bănuiți că era vorba de limba rusă". **(Prostituția)** ● C. NISTORESCU : „La Timișoara F.S.N. s-a aliat cu toate partidele de pomină, doar, doar va reuși să revină la conducerea orașului. Disperarea este atît de mare că F.S.N. ar fi gata să se alieze și cu partidul șoriceilor numai să intre în parlament". **(Expres)** ● ILIE NEACȘU : ....„ți-ai găsit cu puiul de șarpe kominternist, cu hibridul iudeo-iberic". **(Europa)** ● ROMULUS NICOLAE : „Propagandiștii P.C.R. se reprofilează". **(Expres)** ● RADU THEODORU : „PARTIDUL ROMÂNIA MARE vă propune prin mine o colaborare creatoare, fără demagogie populistă, o administrație transparentă, în folosul fiecăruia în parte și al tuturor împreună, astfel încît" etc. etc. **(R.M.)** ● BRÎNDUȘA ARMANCA : „Candidații PSM sînt trecuți pe lista Uniunii ca «independenți»". **(Expres)** ● „Primul secretar al Basarabiei, tovarășul Snegur aflat într-o puternică ofensivă diplomatică, s-a întîlnit la Chișinău și cu o delegație chineză. Convorbirile s-au desfășurat într-o atmosferă tovarășească". **(Libertatea)** ● T.Ș. : „Lăsînd la o parte că nici un om care a trăit în România nu poate înțelege care ar fi avantajele unei afilieri C.S.I., ne întrebăm cum de dl. Stolojan n-a văzut absurditatea totală a unei asemenea ipoteze. Ne-am eliberat de un tiran autohton ca să discutăm zîmbind «aderarea» de bună voie la o tutelă dezastruoasă ?". **(România liberă)** ● ....„lobby-ul slav a devenit foarte activ". **(AMPress)**

Petre Stoica

prezentul continuă

Poetul, ca şi românul, mai poate spera?

„Poetul, ca şi soldatul, n-are viaţă personală".

Nichita Stănescu

Oare s-o fi născut românul poet ? Sau pur şi simplu un poet român a spus acest lucru, ce-i drept deloc departe de adevăr, într-un moment de inspiraţie, culegînd versuri populare de pe unde trecea, aşa cum omul simplu culege fructe de pădure fără a-i cere nimeni vreo socoteală ? Par adevărate (şi ar fi fost) ambele ipoteze, chiar dacă pragmatismul zilei de azi fură omului sensibilitatea, sufletul şi mintea, dîndu-i în schimb orgolii şi arginţi cu care pînă la urmă nu va putea decît să-şi cumpere un streang. Ceea ce l-a făcut, desigur, pe poetul clasic să exubereze la constatarea nenumăratelor nestemate ale versului popular, pare astăzi un motiv de zîmbet în colţul gurii, concesiv, din partea multor urmaşi, demni sau nedemni, ai poetului amintit cît şi ai celui anonim mai ales. Pare, zic, pentru că nu este deloc departe adevărul care spune că-n faţa noastră cad uscate tocmai fructele cele mai demne de cules în orice clipă — **poeziile.** Să nu fiu înţeles greşit ; nu patetismul mă împinge către aceste afirmaţii, ci constatarea frecventă, de la elaborare pînă la receptare, atît a poeziei cele mai noi, pînă la forma nativă, haotică, la voia hazardului, a versului popular, aflat într-o altèritate de-a dreptul înspăimîntătoare din cauza forţării elaborării lui obligatorii în cadrul unui festival criminal, care a mutilat sufletul omului simplu, obligîndu-l la surogat şi efemeridă. Starea este împinsă pînă la paroxismul expresiei strangulate de sterilitatea valorii false, finalitate seacă, fără precedent, care nu poate duce decît la sucombarea esteticului empiric, care nu este deloc o neglijenţă în menţinerea culturii unui popor. Dar poate că nu aici am vrut să ajung, ci cu totul în altă latură de efect a pragmatismului curent, infantil, ce a cuprins societatea românească, să zic aşa, de la Poet pînă la barman (celelalte categorii sociale se includ).

Dacă pînă în decembrie 1989 nu puteai vedea Poetul din cauza poeţilor, acum nu prea mai poţi vedea poeţii din cauza intereselor de ordin social şi existenţial. Dar oare din cauza intereselor, sau din cauza lehămisirii care a venit ca o boală a sufletului şi l-a copleşit, ori l-a aşezat în expectativă, ori pur şi simplu într-un abandon, de genul celui care l-a mînat pe Rimbaud la Harare, abandon din care n-are decît de pierdut literatura română ? A, desigur, nu pot afirma că-n aceşti aproape doi ani ai „libertăţii" n-au apărut cîteva cărţi de poezie de excepţie, că vreo cîteva edituri n-au făcut efortul să riste pe seama păgubosilor poeţi, că unii poeţi nu şi-au scos în faţa tipografilor ultimele lor economii pentru a-şi putea vedea tipărite poeziile în care au crezut şi cu care poate au sperat că vor îndrepta lumea şi dacă nu lumea măcar cîteva suflete... Nu, nu pot afirma acest lucru. Nici faptul că cenzura a fost lăsată deoparte... Oare ? **Constituţia** afirmă şi susţine „interzicerea **oricărei forme de cenzură".** Dar exorbitantul preţ al hîrtiei care va creşte catastrofal cît de curînd, imprimarea, preţurile cărţilor care alungă cititorii din librării, toate astea nu sînt **forme de cenzură ?** Ia să se gîndească Guvernul şi promulgatorul **Constituţiei** un pic şi la acest aspect, pentru a salva de la pieire forma cea mai perenă a culturii care este literatura (de valoare) scrisă şi tipărită !... Este foarte adevărat că prin librării s-au mai găsit nişte cărţi, au reapărut cîteva nume în conştiinţa — ca să folosesc un cuvînt uzat şi nedreptăţit — cititorului ; — dar tocmai despre asta e vorba, că săracul cititor român nu-şi mai poate susţine scriitorul, fiind el însuşi gata să sucombe în faţa rafturilor şi librarilor care şi ei înşişi sînt faliţi, ca tot românul... Atunci, poetul ?... Care este sensul acestei libertăţi prost înţeleasă şi de cei care, pasămite, au dat-o, cît şi de cei care, negreşit, au aşteptat-o ? Falimentul ? Lipsa sau dispariţia speranţei, singura care-i mai rămăsese românului ? Greu de acceptat un astfel de răspuns. Însă realitatea ni-l obligă pe zi ce trece. Ni-l pune mereu în faţă şi ne-ntoarce mereu în timp, reflexiv, pentru a analiza rodul estetic, poetic, literar, ajuns pînă la noi. Şi pare că noi trebuie să-i punem punct ! Ştiam, desigur că ştiam, că mai ales în artă tot ce-i de valoare se obţine prin sacrificiu. Nu însă prin **a fi sacrificat !** Dar ce ne facem, cu acel pămînt al făgăduinţei ? Dar re-devin retoric şi nu asta am dorit în acest articol. Probabil un răspuns există. Probabil că mulţi îl ştiu.

Probabil că destui îl şi exprimă. Dar încă nu se cunoaşte esenţa acestui răspuns care este **adevărul.** Speranţa aceea care încă ne mai rămîne şi după ce speranţa în sine dispare.

Dintre toţi creatorii, se vede clar că poetului i s-a luat orice speranţă. Copilăria de-a spune că trăieşte din şi pentru poezie a devenit, în ţara în care tot omul (ciçă !) s-a născut poet, o simplă vorbă de colorat un discurs prin care vrei să demonstrezi că „vorbeşti şi trăieşti în chip comunist".

Nu, nu mai e timpul să spui aşa ceva, chiar dacă scrii zilnic, pentru că altfel nu poţi, sau cînd ai chef şi cînd nu mai poţi găsi linişte în altă parte decît în scris, chiar dacă în nemernicia ta crezi că timpul îţi va citi chinurile tale creative, chiar dacă peste ani poezia ta va însemna existenţa unor oameni sau motivul doctoratului altora... Nu ! Acum este vremea să mai rămîi între versurile tale ca acel poet anonim care a scris acele nepieritoare versuri care l-au făcut pe acel poet clasic să afirme că „românul s-a născut poet". Acum, cînd poetului, ca şi românului, i s-a luat orice speranţă şi i s-a pus în faţă o lege fundamentală plină de drepturi şi îndatoriri. Cît va dura aceasta, nimeni nu ştie. Dar pare singura soluţie — speranţa — demnă de acceptat de poetul român. Dacă există alta, prin care el să se producă în serie şi-n producţii de calitate, să ni se arate, să vedem. Cred însă că dacă, în momentul de faţă, la unison, toţi poeţii României ar tăcea, ar amuţi timp de cinci ani, zece, sau ştiu eu cîţi, nimeni din cei îndrituiţi să se-ntrebe de ce tac, n-ar face-o, ci şi-ar vedea fericiţi de politicalele şi corupticalele lor, bucuroşi că şi-au aflat liniştea, că alămurile au tăcut. Dar ei nu ştiu, nu vor să ştie, că dacă poezia tace, rostul unui popor dispare, ca să parafrazez forţat un vers din Rilke. Dar de ce ar trebui ei, îndrituiţii, să ştie şi acest lucru ? Pe poet îl interesează ca omul de rînd să-l asculte şi să-i aştepte poezia. Şi tocmai lipsa de interes faţă de poezie, faţă de frumos, a acestuia îl neliniştește pe poetul român, îi fură şi ultima speranţă. Da, aici e marea problemă şi lupta aici trebuie dată. Ultima noastră speranţă — că-n cea chiar de pe urmă speranţă, aceea de-a ne citi între noi, aproape că trăim.

Gellu Dorian

minimax

Între socialism şi dictatură (I)

Într-adevăr, oamenii primesc unii de la alţii tradiţiile despre fapte săvîrşite mai înainte, fără să le cerceteze, chiar dacă s-au petrecut în cetatea lor. (...) În acest fel, mulţimea nu se osteneşte cu căutarea adevărului, ci oamenii îşi întorc mai curînd privirea spre ceea ce nu le aduce osteneală.

(Thucydides)

Îndindu-le pe cît se poate laolaltă, ultimele evoluţii economice şi politice (cît despre cultură... Dumnezeu cu mila !) din România ar putea îndemna, pe măsura trecerii timpului, la o concluzie întru totul deconcertantă. Schisma survenită în FSN (uimirea „Frontul ăsta ce mai e ?!" revine în actualitate) ca urmare a vrajbei dintre „emanaţii" de primă mărime, sincronizată cu politica economică antipopulistă (dar şi antipopulară) practicată inflexibil de Contabilul Şef al Ţării, par a constitui coordonatele unei tactici pur şi simplu sinucigaşe, pregătind victoria electorală a opoziţiei. În acelaşi timp însă, a presupune că cei răspunzători de toate cîte s-au petrecut din decembrie '89 încoace nu fac şi nu vor face absolut tot ce le stă în putinţă spre a păstra pe mai departe puterea, este o prezumţie nu naivă ci, de-a dreptul imbecilă. Ar mai fi desigur şi posibilitatea intervenţiei la urne (sau, mai simplu şi mai modern, la ordinator), dar, deşi nu poate fi exclusă total din calcul, probabil că nu există această intenţie întrucît ar violenta prea grosolan bunăvoinţa Occidentului faţă de originalitatea iliesciană a democraţiei româneşti. Or, ţinînd atunci cont de acest fapt (care singularizează tragic România în contextul destrămării comunismului european) şi anume că cei ce deţin astăzi puterea îşi apără nu doar o poziţie social-politică privilegiată, ci mult mai mult, libertatea (în accepţia juridică a cuvîntului) iar unii eventual chiar viaţa, concluzia părelnică menţionată iniţial nu poate fi nicicum luată în considerare.

Se ajunge astfel la ipoteza cu semnificaţie exact opusă : **dincolo, dar şi disimulat de aparenţe contradictorii şi/sau haotice, Puterea acţionează în continuare coerent potrivit unei strategii rămase aceeaşi de la „bun" început dar, tocmai pentru a răspunde adecvat modificărilor survenite, atît în situaţia internă (politică, economică şi psiho-socială), cît şi celor din contextul internaţional (îndeosebi implicaţiile dispariţiei URSS), sînt folosite acum „mutări" tactice noi.** Pentru verificarea acestei ipoteze, observatorului ce nu are acces „în spatele uşilor închise", singura metodă accesibilă îi rămîne aprecierea celor mai probabile consecinţe ale deciziilor şi modalităţilor de acţiune ale Puterii, folosind drept criteriu de apreciere măsura corespondenţei acestor consecinţe cu obiectivele strategiei.

Înainte însă de a încerca verificarea ipotezei propuse mai sus se impune făcută precizarea că strategia Puterii instaurate a avut şi are patru determinanţi. Primul : **modul cum a fost conceputã şi înfăptuită înlăturarea dictatorului** — de unde, în bună măsură, ni se trag multe din cîte am pătimit şi vom pătimi, ca într-o piesă shakespeariană în care crima iniţială declanşează o sîngeroasă reacţie în lanţ. Fără o revoltă populară declanşînd reprimarea de la Timişoara, corelată cu „misterioasa" intervenţie „teroristă", cei doi nu puteau fi executaţi **şi legal (cît de cît legal) şi rapid :** legal da, dar nu rapid, după cum şi reciproc, rapid da, dar nu legal. Iar în subsidiar încă două efecte folositoare Puterii : (a) compromiterea armatei (la Timişoara), consolidîndu-se astfel unitatea de interese cu securitatea şi, totdeodată, diminuîndu-se posibilitatea unei lovituri de stat militare ; (b) transmisia în direct a revoltei populare, a impus România „pe prima pagină" în toată lumea care, firesc-uman, ne-a sărit într-ajutor. Al doilea determinant este cel al **reţelei de interese comune unei adevărate structuri sociale (străbătînd întreaga ierarhie socio-profesională)** conţinîndu-i (a) pe cei grav compromişi moral de sistemul totalitar de-a lungul a 45 de ani, corelaţi cu (b) cei care şi-au datorat poziţia socială (statut-rolul cum zic sociologii) hipertrofierilor birocratice generate de acelaşi sistem totalitar. Al treilea determinant a fost **crezul ideologic al celor care au preluat puterea** (datorat formaţiei lor intelectuale) şi chiar dacă el este mai slab, poate, comparativ cu primele două, nu poate fi neglijat întrucît oferă suportul moral de care, totuşi, au nevoie personajele principale. În fine, dar foarte puternic şi accentuîndu-se odată cu destrămarea imperiului sovietic, al patrulea determinant l-a constituit **nevoia acută de ajutor occidental, condiţionat însă de liberalizarea economică şi de democratizarea politică.** Încă mai relevant (chiar dacă nu şi dătător de speranţă) ar fi de explicitat cum toţi cei patru determinanţi ai strategiei politice au acţionat şi acţionează fiecare intercorelat cumva cibernetic, cu ceilalţi trei, potenţîndu-se reciproc. Celui ce are răbdarea să facă acest exerciţiu, al intercondiţionării celor patru determinanţi (interzis aici de constrîngerile spaţiului tipografic accesibil), i se evidenţiază faptul că, în linii generale, evoluţia României după 17 decembrie 1989 s-a înscris pe un făgaş în mare măsură obligatoriu ceea ce, mai departe, indică oportunitatea regîndirii a două dintre marile probleme politice mult discutate înainte/după 20 mai 1990 şi care nu peste multă vreme vor reveni în actualitate : 1) problema greşelilor partidelor din opoziţie ; 2) problema lipsei unei personalităţi de mare anvergură care să înducă la nivel de masă o reacţie socială anticomunistă — nu este, poate, tocmai lipsită de noimă presupunerea că deşi n-a fost împuşcată din greşeală nici o personalitate marcantă a societăţii româneşti (imunitatea celor ce s-au perindat prin balconul ceceului în 22—23 decembrie '89 este de pomină), să fi existat un om cu popularitatea unui Havel sau a unui Walensa, atunci „teroriştii" n-ar mai fi „greşit" ţinta, plus încă vreo cîteva alte nume celebre, pentru acoperire. Odată luate în seamă cele ce au determinat-o, strategia politică a Puterii nou instaurate în România cîştigă şi transparenţa necesară pentru sesizarea **caracterului ei impersonal** ceea ce nu absolvă însă deloc de responsabilitate personajele principale implicate, ci doar reliefează tragismul condiţiei lor. În rest, deocamdată sumar schiţat, conţinutul propriu-zis al strategiei se înscrie în linii mari **înăuntrul coordonatelor proiectului socialist,** dar potrivit distincţiei făcute de Jean-François Revel, **socialism nu ca societate a solidarităţii,** aşa ca în varianta social-democrată (posibilă abia la niveluri foarte înalte de dezvoltare economică şi culturală, exemplul clasic oferindu-l ţările scandinave), ci **socialism ca proiect politic anticapitalist, antiliberal, undeva mai aproape de fosta perestroikă gorbaciovistă şi tinzînd cel mult pînă la modelul socialismului francez,** afinităţile speciale ale F.S.N. pentru P.S.F. fiind de altfel declarate.

Aşadar, de vor voi zeii, peste încă o săptămînă, după detalierea strategiei mai sus propuse spre a-i evidenţia obiectivele concrete, comportamentul actual al Puterii se va dovedi, la o decodificare a rosturilor sale, că vine de fapt în continuarea tuturor celor întîmplate din dec. '89 încoace şi, ca întotdeauna, impresia deconcertantă, datorîndu-se stilului de acţiune aşa-numit **prin implicaţii,** sau, cum am fi tentaţi să-i spunem, stilul „loviturilor la mantinelă".

22 ianuarie 1992

Şerban Lanescu

Lecturi din romanul continuu

Castelul de nisip

Î n 1953, cînd apărea **Bietul Ioanide**, înfloreau constrîngerile pentru formarea „omului nou" şi pentru impunerea unei simbolistici care să fie aptă de a-l credita pe plan social. Despre scriitor s-a spus că este „inginer" al sufletelor omeneşti — formulă vagă, îndărătul căreia se puteau face tot felul de speculaţii, în funcţie de împrejurările imediate. Cert este că imaginea oficială despre individ era una mecanicistă, un „inginer" fiind capabil de a crea orice, chiar şi un robot. Sau, cel puţin, de a-l proiecta pe planşetă. Perseverînd, utopia îşi alege un alt simbol, mai încăpător, mai elastic şi chiar mai sugestiv, pentru că ar cumula o sumedenie de ipotetice calităţi ideologice. Este vorba de profesiunea de arhitect, căreia i se inocula romantism, decizie, vizionarism, mesianism şi o sumă de alte adiacenţe deduse din dezvoltarea planificată a uriaşelor combinate pentru industria grea. A fi arhitect presupunea, după oficialităţi, a mobiliza conotaţii dintre cele mai convenabile spre a impune un sens unic. De aceea, cînd pe scena literaturii s-a ivit Ioanide, s-a ivit şi convingerea că personajul lui Călinescu ar fi rodul plecăciunilor pe care jurnalistul le făcea ici şi colo.

Ioanide era însă o mască — poate dintre cele mai desăvîrşite, pe care le-a dat nu dramaturgia, ci epicul românesc de după 1945. Între profesiunea sa şi simbolul agreat de oficialităţile literare nu există nici o legătură, aceasta fiind făcută de regulă doar de un cititor obsedat de cutare circumstanţă extratextuală. Fără îndoială, nu-i lipseşte dimensiunea socială, altruismul, cum s-ar zice, dar mai plină de substanţă este adresa individuală, Ioanide fiind arhitectul propriului destin. Altruismul personajului călinescian există, dar cu măsură, este potolit şi lipsit de elanuri necontrolate. În fond, Ioanide are suficientă pătrundere pentru a fi ori cinic, ori sceptic şi de a se distanţa de toţi cei din jur, mai puţin de sine însuşi. Posesor al unui imens orgoliu, el s-a făcut arhitect pentru a dobîndi cîteva principii pe care le consideră specifice în cel mai înalt grad profesiunii. Între acestea, posibilitatea de a cultiva jocul, fantazarea, eliberarea prea plinului intelectual. „N-am nici un talent ! protestă Ioanide. Am numai avînt şi iubire de muncă. Trăiesc pentru fapte şi mor dacă sînt împiedicat de la ele".

Nici un dubiu despre motivarea reală a acestei mărturisiri : arhitectul lui G. Călinescu trăieşte cu o mare dăruire într-o lume de artefacte, de închipuiri şi de fantasme, fugind de contingent, de lumea istorică, în faţa căreia este un vulnerabil. Visează chiar a fi fost el însuşi cel care a proiectat turnul Babilonului. Ceea ce ar fi însemnat că este dominat de un individualism pe alocuri factice, exterior. Ioanide se joacă, îşi îngăduie să se joace „de-a admiraţia" faţă de sine. Să nu uităm că încă sîntem în anii în care persista superbia intelectualităţii interbelice. Încerca G. Călinescu să o afirme din nou spre a o feri de degradare ori de uitare ? Presimţea cît de curînd şi de puternic se va dezlănţui tăvălugul internaţionalismului ? Era o tentativă de a ignora împrejurările şi de a fugi în istorie ?

Ioanide nu era nici pe departe „un arhitect al vremurilor noi", ci doar un „biet" visător care se autoiluziona, refugiindu-se între artefacte. Pentru el, toate ar trebui să se conformeze legilor artei, chiar viaţa ar fi datoare să li se supună. De aceea, moartea propriei fete i se pare „ca un final ratat", dacă avem în vedere că, de fapt, tatăl nu poate înţelege altfel viaţa nefericitei sale copile decît sub forma unui roman neterminat. Către 1960, autorul de epic din România se considera (şi chiar era) un descendent al rafinaţilor esteţi dintre 1920 şi 1940 şi în consecinţă un degustător de esenţe rare, care îşi construieşte un autoportret liniştitor. Nici o clipă nu trebuie luate în serios torturile la care romancierul îşi supune propriul personaj, întrucît acestea ţin de butaforie. Ioanide trebuie să devină cu orice preţ un idol, pînă într-atît, încît se lipseşte şi de umor („unicul sentiment care-l stăpîni fu orgoliul că numai el ştia să coasă bine un nasture"). Pentru un atare om, „laşităţile" proprii devin nimicuri scuzabile, de neiertat însă altora. El îşi construieşte de cele mai multe ori cu fervoare o imagine a lui însuşi, înconjurîndu-se de contraste : „Acestea sînt în scurt portretele celor trei dioscuri, personaje şterse şi lipsite de dramatism, inapte parcă de a deveni vreodată eroi de roman". Arhitectul Ioanide este în realitate un romacier care aşază sub lupă, cu mult sîrg, figurile personajelor sale, pentru a le mări defectele. Dar numai ale lor.

Lucru curios, la prima vedere : absentează portretul (sau portretele) lui Ioanide însuşi, căruia, şi mai curios, i se dedică extrem de puţine pagini în economia romanului, deşi, în mod normal, capitolele despre el ar fi trebuit să fie cele mai numeroase. Aşa s-ar fi întîmplat, probabil, dacă Ioanide nu ar fi fost un refugiu, ci o figură a realismului epic. Or, absenţa amintită tinde să facă din arhitect un ideal, un fel de sfînt intangibil. Orice descriere a lui ar fi adus a iconoclastie.

În schimb, romanul lui Călinescu abundă în descrierea unor colectivităţi sau grupuri (etnice, sociale, politice). S-ar putea aprecia, pe de altă parte, că ne aflăm în faţa unor stîngăcii şi că s-ar repeta procedeele pe care romancierul român le aplicase pe la 1860—1870, cînd, nepriceput în abordarea individului de la oraş, îşi îndrepta atenţia asupra grupurilor, care erau mai lesne de observat, căci înlesneau sesizarea unor caractere generale. Or, **Bietul Ioanide** nu s-a oprit asupra unor aglomerări umane din asemenea considerente. Nu nepriceperea în abordarea insului l-a determinat pe romancier să se adreseze unui grup, ci, dimpotrivă, prea marea veneraţie faţă de ins. Acesta nu trebuie atins cu nici un chip, trăsăturile lui nu trebuie dezvăluite, ci numai sugerate, prin ricoşeu.

Dar procedeul călinescian mai ascunde şi o altă particularitate, îndărătul preferinţei vizibile pentru grupul social. Pe undeva, la un strat profund, poate inconştient în cea mai mare parte, romancierului îi este o teamă teribilă de ceea ce, în planul evenimentelor sociale înconjurătoare, se întîmplă ori urmează să se întîmple. Şi atunci, nu află alt sprijin în faţa ghicitei (sau intuitei) agresiuni decît în colectivitate, ceea ce în plan epic se traduce prin numeroasele descrieri de reuniuni mondene, de studii de grup etc. Ar fi aici o explicaţie plauzibilă, deoarece de regulă, atitudinea din aceste fragmente epice este ostilă în mod curent, ceea ce denotă o anume încrîncenare a intelectualului (care este de fapt romancierul) silit să se amestece cu alţii şi să invoce sprijinul moral al mulţimii. Desigur, o genuflexiune deloc agreabilă. Inde ira !

Se iubeşte atît de mult pe sine romancierul (sau, dacă vreţi, naratorul), încît, identificîndu-se cu personajul său titular, îl supune unor greu de suportat torturi. Sînt cunoscute tragediile prin care trece Ioanide. Două îl afectează în chip direct : fiul său este legionar şi este executat pentru că a participat la un asasinat politic, iar fata, inocentă, este ucisă de Siguranţă. Astfel, dovedind cît de mult era preocupat în realitate de problema morţii, romancierul bravează în faţa ei, îi răscoleşte capriciile, cu satisfacţie, dar fără o curiozitate vădită. Teatrală şi factice, moartea pare o preocupare exterioară, cînd, în realitate, constituie o măsură fundamentală a lucrurilor. Ioanide nu se închipuie niciodată murind, face pietre tombale doar pentru alţii şi le studiază cu mare grijă, romancierul insistînd asupra acestui lucru şi trădîndu-şi astfel consanguinitatea cu personajul.

Stăruitoarele descrieri ale celorlalţi mai au şi altă menire, aceea de a pune în evidenţă indigenţa morală la care cată a fi condamnat arhitectul. Şi din acest punct de vedere el este un „biet", căci se vede constrîns a vieţui între alţii, cînd cu adevărat i-ar prii numai traiul de unul singur în faţa oglinzii (ori, ca să fie mai clar, a unui luciu de apă). Vitregia îl condamnă a trăi în mijlocul unui vulg distrugător, dacă fantazarea n-ar fi, prin firea arhitectului, stimulată. Căci plictisul lui Ioanide este doar aparent, el urmărind cum se înalţă propria-i şi uriaşa-i statuie deasupra unui calm de platitudini deşarte. „Iubit sau detestat, Ioanide exista". Teribilă superbie, într-o vreme cînd norii colectivismului erau de mult adunaţi deasupra societăţii româneşti şi porniseră a-şi arunca fulgerele împotriva intelectualităţii. Nu conformism şi nici adulare a oficialităţii propunea G. Călinescu, ci o afirmare, chiar o exhibare a tăriei intelectualului român. După trecerea a aproape o jumătate de secol de la apariţie, se poate constata că această înfruntare a egalitarismului oficial constituia, fără doar şi poate, o frondă. Oficialii puteau fi încîntaţi de „realismul balzacian", de criticismul, adică de „realismul critic" (în termenii zilei), care se etala la toată pagina şi, nu în ultimul rînd, de vizionarismul presupus de însăşi profesiunea personajului principal. În fapt, **Bietul Ioanide** rămîne un roman despre tăria intelectualului român, despre rolul elitei şi funcţia „eroului". Euforia naratorială era declanşată aproape în exclusivitate de apariţia unui personaj care nu era nici pe departe reprezentantul claselor ori păturilor sociale agreate de oficiali. Mohoreala criticistă, deturnată de slujitorii literari ai clipei în „realism critic", era în fapt, aşa cum am încercat să argumentăm, un piedestal pentru o statuie, sau măcar pentru un bust, al oropsiţilor gînditori români, peste care se prăbuşise viermuiala internaţionalistă. „Bietului Ioanide" îi rămăsese doar să încerce a proiecta castele de nisip, ca pildă a gratuităţii unui joc din ce în ce mai îngrădit.

Dan Mănucă

povestea vorbei

Derivate (II)

Printre derivatele mai pitoreşti de la nume proprii se numără cele ale unor compuse ; de obicei e vorba de păstrarea prenumelui acolo unde numele singur, prea banal, n-ar fi relevant pentru identificarea personalităţii în cauză. Ezitările grafice sînt, în acest caz esenţialmente hibrid, normale : noile cuvinte se scriu cu sau fără majusculă iniţială (consecvenţa impune forma fără majusculă, dar e o reţinere în a scrie astfel prenumele necontopite), cu sau fără sudarea componentelor : **camilpetrescian** sau **nichita stănescian.** Uneori, nu e vorba atît de ambiguitatea patronimicului, cît de obişnuinţa de a desemna personajul cu numele întreg (rezolvată şi prin folosirea de prefixe diferite pentru autori diferiţi — de exemplu **barbian** faţă de **eugenbarbist** — „un plagiat în stil eugenbarbist", în „Convorbiri literare", nr. 6, 1990, 14) : **antonpannesc, emanuelvalerist** („Emanuelvalerjştii noştri" — „Orizont", nr. 39, 1990, 15). O situaţie specială e cea în care cele două nume aparţin unor persoane diferite : ele pot fi tratate exact ca şi cînd ar fi un singur nume, ca în cazul lui Ilf şi Petrov : „spusele predecesorului său **ilfşipetrovian**" („Timpul", nr. 31, 1990, 8) ; cînd însă nu e vorba de un autor colectiv, ci doar de nume emblematice pentru un sistem, o concepţie, reunite deci nu de un uz generalizat, ci de o apreciere a locutorului — va putea varia tratarea perechii de nume ca o unitate perfectă, cu sufixul adăugat la sfîrşitul celui de-al doilea, sau ca un compus din două unităţi relativ autonome, cu sufixul adăugat fiecăreia. Se vor întîlni deci atît „sistemul **dej-ceauşist**", cît şi „activitatea **dejist-stalinistă**" („Atlas", nr. 44, 1990, 1). Reflexul parodic al unor asemenea compuse accentuează datele exterioare ale stilului savant şi contrastul între o presupusă motivare semantică a formării noului cuvînt (care ar trebui să aibă un conţinut definibil, să denumească o tendinţă, o concepţie, un stil) şi realitatea pur formală şi accidentală a producerii lui : „pentru o mai bună înţelegere a fenomenului **gruistico-novacian**" („Fraierul român", nr. 10, 1991, 11). Uneori, derivarea asociată cu compunerea nu fac decît să substituie un dublu atribut în genitiv : în locul formulării aşteptate — „spre nenorocirea lui X şi Y" — apare o alta : „spre nenorocirea **heghedušiano-secăreştiană**, nu s-a găsit legătura..." („Academia Caţavencu", nr. 5, 1991, 3). Asocierea a două nume însemnînd persoane diferite, dar legate prin comportament, ideologie, sferă socială etc. poate căpăta şi o altă formă : în locul compusului, apare o simplă sintagmă, în care determinatul şi determinantul : sînt derivate de la fiecare din numele proprii respective ; un exemplu — în care se ghiceşte uşor modelul, sintagma clasică a limbajului de lemn — este cel folosit, într-un interviu, de Paul Goma : „pe cele mai înalte culmi ale **iliescianismului brucanator** de la oraşe şi sate" (în „22", nr. 13, 1990, 15).

Derivatele atipice — cu caracter pur accidental şi intenţii stilistice — folosesc un număr mai larg de sufixe şi modele : fie ca adjective în **-ic (gruistic**, de mai sus ; **teoctistic** — „un grup de bucureşteni teoctistici", în „Ceauşescul", nr. 6, 1991, 7), fie ca verbe în **-i (a pîţui** : „Ce să facem ? Pîţulim" — „Orizont", nr. 17—18, 1990, 10) ş.a.m.d. Foarte mult folosite în limbajul actual al presei sînt sufixele savante — de pildă cele izolate din terminologia medicală —, prin ele se inventează, de la un nume propriu, unul de boală — ca **vadimoză** („suferinzi de vadimoză", în „Caţavencu", 14-20 oct. 1991, 3) — sau **-iadă (-iada)**, element final detaşat din numele de epopee şi formînd desemnări ironice ale seriilor de incidente din jurul unui anumit personaj : **Vadimiada** („Caţavencu", nr. 22, 1991, 7), **Maziliada** („Convorbiri literare", nr. 5, 1990, 14), **Iliasciadă** („Timpul", nr. 36-37, 1990, 8) etc.

Unele forme sînt la graniţa dintre eroare şi intenţie ludică. Una dintre cele mai curente abateri din limba contemporană, în derivare, e falsa analiză, izolarea unor sufixe inexistente — de fapt decupate din rădăcina cuvîntului — şi aplicarea lor la alte teme. Un cuvînt precum **contestatorism**, de pildă, nu poate fi explicat prin derivarea cu sufixul **-ist**, baza de derivare **contestator** neexistînd în limbă ; el s-a format, probabil, direct de la verbul a **contesta**, cu un fals sufix — **-torism** —, după modelul unor substantive ca **amatorism**, poate şi dintr-o tendinţă de a evita efectul fonic al repetării silabelor, identice în prezumtivul **contestatarism**. Printr-un proces asemănător se poate explica şi derivatul **verdeţovist** („Fraierul român", nr. 14, 1991, 16), doar că aici ar fi vorba mai puţin de izolarea prin falsă analiză a sufixului — **-ovist** şi mai mult de intenţia clară de a da cuvîntului, derivat într-un mod neriguros, o rezonanţă slavă (ca în **gorbaciovist, stahanovist** etc.).

În fine, cea mai interesantă modalitate actuală de utilizare a mijloacelor derivative în legătură cu numele proprii mi se pare a fi tratarea numelor ca şi cînd ar fi derivate, deci transformarea lor în adjective, fără nici o modificare a formei. Un asemenea tratament (de conversiune) se aplică mai ales numelor proprii terminate în **-an** — tocmai prin apropierea finalei lor de sufixul cel mai productiv pentru obţinerea de adjective de la numele proprii : **-ian.** Am înregistrat în ultima vreme pseudo-adjectivele **arachelian, stolojan, roman, liican** (cu suprimarea lui **u** final, în acest din urmă caz) : „stilul arachelian" („Cuvîntul", nr. 27, 1990, 1), „plapuma stolojană" („Academia Caţavencu", nr. 2, 1991, 2), „litrul de benzină stolojană" (ib., nr. 6, 3), „reforma stolojană" (ib., nr. 7, 3), „graţiile romane" (ib., nr. 2, 1992, 8 ; determinant cu o omonimie evidentă), „această liiceană şi oribilă condiţie" („Expres", nr. 36, 1990, 8). Acelaşi procedeu se recunoaşte şi în construcţia „ambrozia **cotroceană**" („Academia Caţavencu", nr. 2, 1992, 8), unde însă punctul de plecare îl constituie un toponimic cu sens dobîndit prin metonimie (conţinătorul pentru conţinut). Şi alte terminaţii adjectivale oferă modele : pentru conversiunea numelor proprii : **-ac, -uc, -et** : „poliţia călare **chiţăkă**" („Timpul", nr. 12, 1990, 8) ; „ni-i povesteşte pe moldoveni aşa cum sînt : snegurieni, **druci** şi găgăuzi" („Academia Caţavencu", nr. 8, 1991, 3), „un partid mai **verdeţ**" etc. Una din cele mai banale şi mai aparent nerelevante sfere ale derivării îşi dovedeşte, în registrul ludic, ironic, o neaşteptată varietate.

Rodica Zafiu

cronica literară

Marin Preda într-o formulă nouă (II)

Marin Preda, DELIRUL, Editura Expres, București, 1991

Inclus în sistemul unei tetralogii pe care Marin Preda „o descoperă" pe măsură ce își scrie cărțile, **Delirul** (vol. I) începe în Siliștea, ca un fel de continuare a lumii din **Moromeții**, și se încheie la București, cu scena rupturii dintre Luchi și doctorul Mihai Spurcaciu, unul dintre curtezanii ei. Între aceste două puncte, romanul lui Marin Preda are un profil aproape dramaturgic, cu cîteva momente de vîrf în **Partea a treia** (rebeliunea legionară), **a patra** (războiul european) sau **a cincea** (intrarea României în război) și cu o succesiune de episoade („scene"), extrem de impresionante prin materia lor și prin viteza cu care se succed.

Pe de altă parte, varietatea tuturor acestor episoade sugerează un traseu tipic tolstoian, adică o hartă extrem de cuprinzătoare, ridicată în jurul unui centru „metafizic" (o meditație despre sensul istoriei) și în jurul unui centru „actanțial" (un personaj de farmecul și de consistența lui Pierre Bezuhov).

Harta episoadelor memorabile din **Delirul** e mai „încărcată" decît în toate celelalte romane ale lui Marin Preda. Intră aici întîlnirea cu Ioana, fata de șaptesprezece ani, înainte de plecarea lui Ștefan la București, scena în care legionarii din Siliștea (sîntem în utimul sfert al anului 1940) îi „pedepsesc" pe Ilie Pîrvu și pe uriașul Dumitru lui Nae (primul semn al „delirului") sau călătoria bătrînului Moromete, care traversează în căruță „Pădurea neagră", iar apoi bulevardele impunătoare ale Bucureștilor (pentru **Partea întîi**), manifestația legionară de la „Casa Verde", după ce șefii Mișcării au fost împușcați masa pe care Ștefan i-o oferă lui Niki Dumitrescu, la **„Tunelul norvegian"**, pe bulevardul Elisabeta și revelionul „suprarealist" din casa tinerei Luchi (pentru **Partea a doua**), vizita lui Antonescu la Hitler, în ianuarie 1941, rebeliunea legionară și episodul comando-ului care încearcă să-l lichideze pe „marele gazetar" Grigore Patriciu, în casa din strada general Berthelot (pentru **Partea a treia**), scenele de război în care sînt implicate Anglia și Germania (pentru **Partea a patra**), în fine, marea scenă a disputei dintre Stalin și Nădejdea Alilueva sau explozia de mitocănie a doctorului Spurcaciu, împotriva rivalului său Ștefan de la sfîrșitul ultimei părți.

Efectul principal pe care romancierul îl are în vedere atunci cînd „montează" toate aceste scene este unul de contrast. Între **acțiune** și **teorie, eseistică** sau, mai rar, **alegorie** (ca în episodul păsării care colaborează parcă la distrugerea propriei sale specii), între **cult** și **trivial** (ca în **Partea a patra**, unde nunta lui Achim, cu lăutari și mese întinse într-o curte de pe strada Linăriei, face pandant cu **garden-party**-ul prințesei Ileana Ghica), între personajele **mari** și cele **mici** (Hitler, Stalin, Antonescu, pe de o parte, Achim, Nilă, Paraschiv sau Megherel, pe de alta).

Un motiv real de regret că Marin Preda n-a mai apucat să scrie partea a doua a romanului **Delirul** e de căutat în destinul întrerupt al tînărului Paul Ștefan. Bastard ca și fermecătorul personaj al lui Tolstoi, Pierre Bezuhov, Ștefan ar fi putut să reprezinte una din marile reușite ale cărților lui Marin Preda. El e adolescentul care „hibernează" pînă tîrziu, buimacul care se uită prin oameni, fără să-i vadă, pentru că cea mai importantă parte a sa e întoarsă cu fața spre sine. Felul în care el descoperă iubirea, moartea, orașul, și odată cu el marea nebunie a vieții, care îți dă sau îți ia totul într-o clipă, cu ajutorul tău sau împotriva ta, s-ar fi putut transforma într-una din cele mai spectaculoase aventuri ale literaturii române.

Variat și plin de contraste e romanul lui Marin Preda și în ce privește **erosul.** Sînt cel puțin cinci variante de înregistrat la acest capitol și toate ar putea fi considerate excepționale. Mai întîi **„erosul rustic"** (Ștefan — Ioana), spectaculos nu prin pitorescul sau prin „sănătatea" lui, ci prin tensiunea de sfîrșit de lume pe care Marin Preda știe să i-l imprime. În al doilea rînd **„erosul inconștient"**, spontan, camaraderesc (Ștefan — Luchi), după care poate urma iubirea adevărată. În al treilea rînd, **„erosul dilematic"** (Luchi — Ștefan, Spurcaciu, Andrei), alimentat în egală măsură de misterul, dar și de instinctul social al femeii. Avem apoi **„erosul trivial"**, primitiv, animalic, în varianta pe care o descoperă Achim în trenul militar al concentraților pentru front. În sfîrșit, **Delirul** ne mai oferă și versiunea **„erosului absolut"** (dragostea părinților lui Niki și Luchi) cu atît mai impresionantă cu cît e lipsită de orice artificiu spectaculos: „Mama cobora în bucătărie și lua cu ea mîncarea gătită (aveau o bucătăreasă) și o ducea sus. Ce făceau ei acolo? Fata trăsese cu urechea curioasă. Nimic nu făceau. Vorbeau. Nu mai terminau de vorbit... Uneori, enervată, fata o scotea din odaia ei și o trimitea la piață. Se ducea, dar nu trecea mult și suna telefonul. «Tu ești mamă? răspundea fiica. Ei, ce este?» «Dă-mi-l pe tata!» cerea femeia cu energie și fata îl chema și nu se știe ce-i spunea la telefon. El îi răspundea sibilinic, dar așezîndu-se însuflețit în fotoliu s-o asculte. Odată, tot așa, plecase de-acasă într-una din acele vizite în care femeile se întîlnesc singure, fără bărbați. Doamna colonel Dumitrescu intrase în casă și se dusese direct la telefon. «Ce faci, Petrică?» își întrebase ea soțul pe care abia îl părăsise. Și se așternuse cu el pe vorbit, fără să-i pese de privirile rele și ascuțite ale celorlalte...".

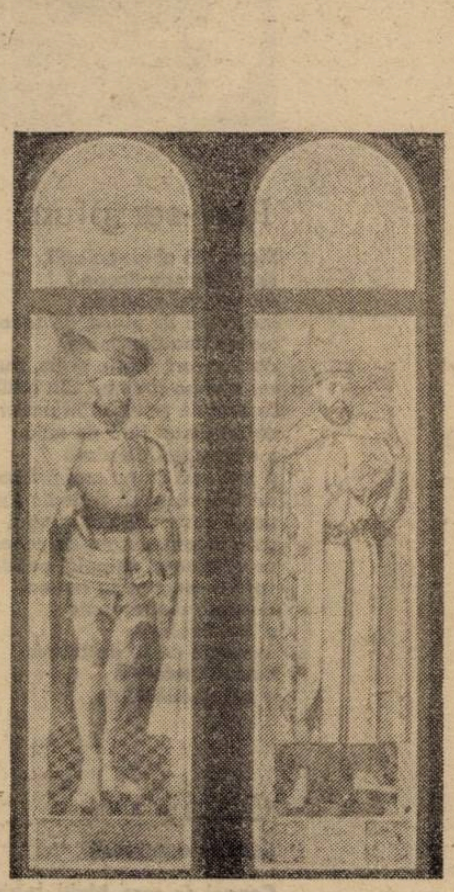

Ceea ce ne mai poate interesa aici e nuanța tragică a unui discurs erotic de tip **antonomic** (pentru că se află mereu la o mare distanță față de experiența de viață a scriitorului), opus discursului erotic **autonim**, glorios, arogant și prin aceasta profund antipatic, din proza unui Nicolae Breban, de exemplu.

Relația aceasta antonimică în raport cu propria sa viață, e concurată la Marin Preda numai de atitudinea polemică a scriitorului față de scenariile tipice ale unor cărți care l-au putut interesa. În afara dialogului pe care îl întreține cu Tolstoi, exemplul cel mai transparent care se poate da în cazul **Delirului** e al sistemului de personaje Luchi — Ștefan, Spurcaciu, Andrei, un fel de clișeu negativ al alegerii la care trebuie să se decidă Jim, în **Cartea nunții.**

Am lăsat la sfîrșit problemele de filosofie a istoriei, pentru că ele mi se par a forma latura cea mai importantă a cărții lui Marin Preda. În 1975, cînd apărea **Delirul**, puțini au fost cei care să riște în analizele lor o judecată la fel de curajoasă ca aceea a lui Marin Preda. Adevărul este că romancierul surprindea prin anvergura mare a cărții sale, care părea să-și dispute miza într-un plan situat mult mai sus decît tabla de joc a „simplei" literaturi. Și nu numai „esopismul" unor pasaje avea darul să provoace spaime și inhibiții critice, ci și felul foarte tranșant de a judeca istoria, în locul tuturor celor care nu aveau nici competența, nici autoritatea și nici curajul s-o facă. În legătură cu epoca pe care am trăit-o, Marin Preda ne oferă (cu mijloacele literaturii) una din cele mai radicale interpretări, și din acest punct de vedere el se desparte de principalul său model, Lev Tolstoi: „Indignat de excesul istoricilor (scrie la un moment dat Marin Preda) care prea explicau totul numai prin gesturile și cuvintele lui Napoleon, Tolstoi, era îndreptățit să afirme că viața de roi a omenirii se conduce după legi cărora li se supun populații și șefi în mod egal. Noi însă am descoperit în secolul nostru ceva nou și nu prin primul, ci prin al doilea război mondial, că roiul poate fi dus într-o văgăună și asta nu prin voința lui colectivă, ci a unuia singur sau a cîtorva."

Cei doi „mari tartori" care au împins omenirea într-o „văgăună" sînt în primplanului **Delirului**: Hitler și Stalin. Dar pentru că noi am reușit performanța de a ne crea propriul nostru tartor, romanul lui Marin Preda îl cuprindea și pe el. Este ceea ce în 1975 cînd a apărut **Delirul**, s-a înțeles foarte repede, dar nu s-a putut spune. De aceea, cu sau fără episoadele „marxiste", baclat și erodat de compromisuri sau de trivialități, cum cred unii critici, într-un „top" al celor mai bune cărți pe care le-a scris Marin Preda, **Delirul** se plasează totuși în partea de sus, aproape de **Moromeții I** și de **Viața ca o pradă.**

Florin Manolescu

---

soliloc vii

Locuri comune
sau despre sfîrșitul istoriei

„Nașterea lui Gorbaciov pe o mică insulă n-ar fi avut nici o importanță istorică. Dar nașterea și prezența lui la vîrsta maturității în Uniunea Sovietică, într-un moment de instabilitate a acesteia, crează istoria și constituie un eveniment inconfundabil. Aici, globalul explică localul și nu invers". Afirmația aparține lui Ilya Prigogin, savant de renume, laureat al premiului Nobel, rămînînd valabilă și astăzi, chiar dacă între timp Gorbaciov a dispărut de pe scena Istoriei, probabil că definitiv. În sprijinul unei asemenea păreri cred că nici nu e nevoie de mai mult decît simpla constatare că, iată, chiar rîndurile de față, n-ar fi putut să apară dacă n-ar fi existat acest ultim președinte al celui mai halucinant experiment ce a avut loc la scara întregii istorii: Uniunea Sovietică (care nu s-a mărginit la simplele granițe ale URSS-ului).

Mihail Gorbaciov este în primul rînd ilustrarea neașteptată și indiscutabilă a erorii uneia dintre tezele cele mai dragi materialismului dialectic, aceea a raportului dintre mase și personalități în desfășurarea istoriei. Se vor chinui mulți să demonstreze că lucrurile oricum urmau să se petreacă exact așa, că el doar le-a grăbit cursul, că nu se mai putea, etc. Eroare. Lucrurile puteau să mai țină așa mult și bine. Dovadă românii care nu numai că nu crîcneau deloc sub Ceaușescu, dar după moartea acestuia s-au grăbit să-l aleagă un succesor care să continue opera național-populist-izolaționistă, declarat **antiliberală.** De acord, nu vom ști niciodată cu precizie dacă ceea ce s-a întîmplat în ultimii ani a fost în mintea lui Gorbaciov încă de la început sau, dimpotrivă, el însuși s-a văzut curînd depășit de evenimente, fiind adică pus în situația de a face cu mult mai mult decît avusese de gînd. Asta nu are însă absolut nici o importanță, ci numai faptul că el a vrut, într-adevăr, să schimbe ceva.

La celălalt capăt al firului, Lenin de pildă, chiar a știut din capul locului ce-are de gînd să facă, cu exactitate?

•

Vrînd-nevrînd, comparația cea mai corectă, cea mai utilă care îmi vine în minte este aceea cu un scriitor. Ca și acesta, reformatorul are în minte o imagine globală a ceea ce ar vrea să plăsmuiască, poate chiar cu mult mai generală și mai lipsită de amănunte dar, odată procesul declanșat (istoria ca „scriere"?!), desfășurarea propriu-zisă poate să fie plină de elemente cu totul neprevăzute. Nu numai că personajele o pot lua razna (RDG-iștii, cehii, apoi Eltîn, apoi țările baltice), dar de la un moment dat chiar și intriga se poate schimba cu totul, nemaiținînd cont nici de voința, nici de proiectul inițial al autorului care, el, nu mai poate interveni de fapt, poate doar să se supună, să tergiverseze sau să lase totul baltă. N-are importanță. Important este să fi vrut să faci, adică să creezi.

•

Miercuri, 25 decembrie 1991. Cuvîntarea de adio, televizată, a lui M. Gorbaciov, cu ocazia prezentării demisiei. **„Totul în această țară e din abundență: pămîntul, petrolul, gazul, cărbunele, metalele prețioase și alte bogății naturale, fără a mai socoti inteligența și talentele cu care Dumnezeu n-a fost zgîrcit. Și totuși trăim cu mult mai prost decît în țările dezvoltate, ba chiar distanța dintre noi și ei devine tot mai mare. Pricina acestei stări de lucruri e de mult limpede: societatea se sufocă în cleștele sistemului de comandă administrativă, condamnată să servească ideologia și să poarte teribila povară a militarizării totale. Toate tentativele de reformă parțială — și au fost destule — au eșuat una după cealaltă. Nu se mai putea trăi astfel. Totul trebuia schimbat radical."**

Dincolo de faptul că asemenea vorbe ni se potrivesc la fel de bine și nouă, e util totuși să ne reamintim, unii după alții, pașii făcuți de **mesajele** lui Gorbaciov pînă la discursul de adio. Se va vedea astfel, mai limpede poate, dacă și în ce măsură există o concordanță între vorbele lansate din turnul Kremlinului și evenimentele pe care, cu uimire și fără măcar să fi sperat la ele vreodată, le-am trăit în ultimii ani cu toții.

•

Conform definițiilor inițiale, **perestroika** și **glasnost,** cuvintele magice care au declanșat totul, nu par a fi însemnat mare lucru. Simplu mesaj ideologizat și ideologizant. **„Restructurarea** (perestroika), înseamnă a te sprijini pe creativitatea vie a maselor, înseamnă dezvoltarea multiformă a democrației și a autogestiunii socialiste, încurajarea inițiativei, a activității autonome, întărirea disciplinei și a ordinii, lărgirea **transparenței** (glasnost) criticii și autocriticii în toate domeniile vieții sociale, înseamnă respectul acordat valorii și demnității personalității". (ianuarie 1987). Asemenea cuvinte au ieșit de nenumărate ori de pe buzele unui Ceaușescu, fără ca asta să fi schimbat nimic în viața noastră, chiar dimpotrivă.

Nici urmă însă a acelei schimbări radicale despre care Gorbaciov vorbește în discursul său de adio, și care, culmea, într-adevăr urma să se petreacă. „Prin democrația socialistă noi vrem să facem ca poporul să participe la toate procesele de gestiune. Iar a ne întoarce la liberalismul burghez, asta ar însemna un recul." (ianuarie 1988) „Nu există alternativă la restructurare... dar pe baza socialismului" (februarie 1987).

•

Poate că fraza de mai sus, vestită la timpul respectiv, cuprinde cheia întregii probleme, a succesului stupefiant al procesului declanșat, succes tot mai evident parcă în ciuda celui ce-l declanșase și care tot mai încerca să-l mențină în limite rezonabile. E suficient deci să vrei a schimba, dar asta nu ne poate în limitele socialismului și pînă la urmă totul se radicalizează. Crezi că vei reuși a schimba în anumite limite și reușești schimbarea dar debordînd limitele.

În fond, germenii existau încă de la început, căci Mihail Gorbaciov, în ciuda numeroaselor insistențe pro-socialism, de fapt renunță la multe din principiile ce-i asigură acestuia singularitatea: e g a l i t a r i s m u l de pildă („Ce fel de justiție socială este aceea unde omul care muncește onest primește la fel de mult ca acela care trage chiulul? Tovarăși, trebuie să fie limpede: socialismul nu înseamnă nivelare" — februarie 1987) și poate că mai ales i z o l a ț i o n i s m u l („Indiscutabil că astăzi nu mai e cu putință să fie menținute societăți «închise». Am intrat într-o epocă în care interesele umanității întregi trebuie puse la baza progresului" — dec. 1988).

Încet-încet, Mihail Gorbaciov intră în contradicție cu sine însuși, fără să întîrzie prea mult nici momentul cînd va fi pur și simplu **depășit,** și asta cu mult înainte de puciul din august. „Multipartitismul ar fi cu putință într-o anume etapă și PCUS e gata să țină cont de noile circumstanțe. În același timp, noi declarăm cu tărie că la ora actuală PCUS e capabil să asigure integrarea și consolidarea societății, ca și lărgirea perestroikăi pentru binele întregului popor" (februarie 1990).

•

În octombrie 1989, doar cu patru săptămîni înaintea căderii Zidului, Gorbaciov îi spunea lui Honecker: „Cei ce întîrzie să aleagă sînt pedepsiți de viață". Nu, noi trebuie să-i spunem totuși ultimului președinte al URSS cu totul altceva. Lumea, mai întîi occidentalii, abia mai tîrziu și oamenii estului, lumea a avut încredere în Gorbaciov. Toți au așteptat **ceva** de la el, poate chiar fără să știe măcar cît de cît **ce anume** așteaptă. O fi vrut, n-o fi vrut, finalmente el a făcut exact acel ceva nelămurit pe care cu toții îl așteptăm de la el, acea nemaisperată schimbare radicală care a dus comunismul la groapa de rebuturi a istoriei. Mulțumim, Gorbaciov.

cu recunoștință,

Mihail Oprea

leo butnaru

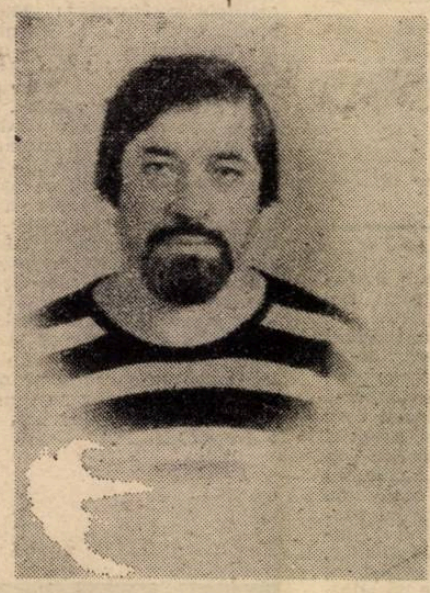

Iarna, țărm din sud

Noaptea, spre malul mării unde
un far zelos
vrea să pună in inferioritate
luna,
vintul mină ciurlanii –
caracaliţele sudicei stepe ;
rostogolitoarele caracatiţe ale Bugeacului,
ale Dobrogei sar
peste capcanele pietrelor
incleştate pentru vecie,
aruncindu-se in spatele valurilor
peste care
se clatină urzica şi cătina
gerului fosforescent.
Ce singurătate !...
La prima ninsoare
ar trebui să fac din zăpadă
statuia cu chipul
vreunui prieten...

Din dosarul de origine

Adică noi, işti mai moderni, facem parte
dintre oraş şi sat – mă rog,
origine şi asta...
Suportăm
cit suportăm
sintaxa dereglată a urbelor,
apoi (se intimplă)
ne revoltăm : „Basta !" – şi
plecăm la ţară
să ne schimbăm viteza vieţii,
viteza existenţei.
Aici,
dimpreună cu părinţii,
cu fraţii, cu nepoţii ne indignăm
că intreaga noastră Moldovă dragă
incă nu cunoaşte nici un orăşean
care s-ar fi intors-reintors
in eternele albii ale ţăraniei.
(Ştim noi a vina indignări convenabile !).
Deci,
suportăm cit suportăm,
apoi ne revoltăm, ne indignăm, ne
intrebăm, incit
mai fiecare din noi pare a fi un fel de
Hamlet basarabean
căruia ii este hărăzit
sentimentul vinovăţiei
imblinzit, indulcit, oblojit
de nădejdea iertării, autoiertării,
atoateiertării...

Post-scriptum nupţial

Signorină chişinăuiană,
studentă sau liceană,
ajunge-vei madonă
incărcată de plase, de sacoşe
mai totdeauna goale,
dar, uneori, foarte grele, foarte hapsine ;
vei ajunge o Venus din Millo
cu braţele smulse din umeri
de cruzimea fără de milă
a economiei de piaţă
şi iată-mă că nu mai pricep
dacă e cazul să-ţi dedic sau ba
acest post-scriptum nupţial
ca o bizară cintare de cocoş
ce ar alunga strigoiul politic
spre-a readuce la normal
distanţa dintre minte
şi sminteală,
in vreme ce se destramă
dulcea metaforă
a neprihănirii tale.

Ochii

(cubism autumnal)

Copaci de corn. Mulţi. In rinduri.
O aşa-zisă fişie de protecţie.
Corni golaşi, dar doldora
de arcuite păstăi mari, coapte, intunecate.
Pe fundalul cerului – o sumedenie
de păstăi arcate
ca o sumedenie de sprincene
peste o sumedenie de ochi albaştri
plasaţi asimetric şi care
ne privesc din aşa-zisul infinit,
din aşa-numita eternitate.

Arhitectura poemului

Trimba
aceasta
de cuvinte,
această
arhitectură
concepută ca
o ieşire
in caz
de pericol, –
anume că
intenţionat
o clădesc
in chip
de turn
ingust
pentru
evacuarea
speranţelor
in caz
de accident
sufletesc.

Antiromanţă cu pasărea de fum

Copiliţă-păuniţă,
adolescentă dănsăreaţă,
discofilă zvăpăiată
cu cosiţe ingemănate
(a mirare : incă netăiate !),
tainic imi aduci aminte
de prima-mi dragoste fredonind
şlagăre de Rita Pavone
şi, uneori, de cele copilăreşti
de-ale lui Loreti ; eu şi ea
evadaţi de la şcoală spre a colinda aiurea
prin babilonia florală
a bătrinei grădini, părăsite, neingrijite
din preajma fostului conac ; babilonie
albind festiv şi recapitulind, parcă,
lecţia de botanică ce povestea
despre polenizarea generală, cind
oricare floare-i infidelă,
supusă unei patimi colective... Insă noi
incă de pe cind fusesem atraşi
de intiia privire sfielnică
şi de reciprocă simpatie
jurasem să fim şi să rămînem numai doi.
Numai in braţele mele Ea, Unica
avea să cunoască disperata acrobaţie a
ştiucii aninate-n cirligul undiţei,
pină la urmă, fără mari regrete,
lăsindu-şi suspinul absorbit
de clipa tinerei şi indrăgostitei vieţi
pentru ca, peste ani, să-mi scrie
cu logică nostalgie
că aiuritor de repede trece
ce trece prin lume
şi prin lume aiurit de iute
trece ce e de trecut aiurea.
„Ah !", exclama in incheiere,
„a tinereţei pasăre de fum..."
Şi avea, nu ştiu cum, dreptate
precum ai şi tu,
adolescentă dănsăreaţă,
discofilă zvăpăiată,
copiliţă-păuniţă, adică – pasăre de fum...

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

Charles Baudelaire : **Florile răului** (Ed. Hyperion, Chişinău)

Prima traducere integrală a operei poetice baudelaire-ene realizată de un singur traducător, poetul Radu Cârneci. O carte foarte frumoasă ca aspect grafic, tipărită la Chişinău şi prefaţată de criticul basarabean Mihai Cimpoi. În mod evident traducătorul a depus mari eforturi pentru a-şi duce la capăt orgoliosul proiect. Dacă în ce priveşte cuprinderea, versiunea lui Radu Cârneci se constituie într-un eveniment ce se cuvine salutat ca atare, în ce priveşte calitatea literară, — fidelitate semantică plus expresivitate — se cuvine să-i lăsăm pe comparatişti să judece. Să sperăm că o vor face, dar pînă atunci îi oferim cititorului nostru **Albatrosul** în versiunea lui Radu Cârneci, pentru a-şi face el singur o idee despre nivelul tălmăcirii : „Adesea, marinarii, spre-a-şi alunga plictisul, / Prind albatroşi, **largi** păsări pe mările **de fum** / Care-nsoţesc alene corăbiile **pe-abisul** / Amarelor noianuri, **lunecătorul drum** // Abia aduşi pe punte, şi regii de azure / Se-arată-a fi deodată stîngaci, **fără de gînd**, / Mari aripile-şi lasă — **o, albele armure !** —/ Ca nişte vîsle triste alături atîrnînd. // Cel călător de **ceruri**, el, nu de mult, stăpînul / Superb-al înălţimii, stă umilit şi-nvins ! / C-o pînză peste pliscu-i îl necăjeşte unul / Maimuţărindu-l, altul, pe cel cu mersul stins. // Poetul e asemeni acestui prinţ **de noruri**, / **De-o seamă** cu furtuna, sfidîndu-i pe arcaşi ; /Dar surghiunit pe ţărmuri, hulit şi **fără zboruri**, / Cu aripile-i vaste se-mpiedică în paşi" — sublinierile reprezentînd contribuţia semnatică a traducătorului la versiunea originală.

Poezie germană contemporană (Ed. Dacia)

Bună cunoscătoare a poeziei germane, Grete Tartler a întocmit o antologie ce acoperă nu doar poezia din Germania de azi ci întreaga arie lingvistică germană. Intenţia de fond a autoarei a fost aceea de a oferi cititorului nostru o imagine cît mai cuprinzătoare a direcţiilor tematico-stilistice a liricii de expresie germană din ultimele două decenii. Selecţia a ţinut deci cont de criteriile însumate ale valorii estetice şi exponenţialităţii, respectate cu strictete şi într-un fel, totuşi, mobil, menit să surprindă dinamica fenomenului poetic. Lectura textelor prilejuieşte, într-adevăr, descoperirea unor tendinţe lirice şi, deopotrivă, a unor voci bine conturate, îngăduind totodată celor care cunosc poezia română de astăzi să observe eventualele apropieri sau diferenţieri atît de viziune cît şi de limbaj poetic propriu-zis, poate cu atît mai mult cu cît în antologie sînt prezenţi şi cîţiva poeţi germani formaţi şi afirmaţi în peisajul literar românesc. Să mai spunem doar că traducerile Gretei Tartler sînt convingătoare şi sub aspectul acurateţii şi poeticităţii echivalenţelor româneşti.

Ion Zubaşcu : **Omul de cuvînt** (Ed. Cartea Românească)

Maramureşeanul Ion Zubaşcu se arată şi în această nouă carte acelaşi poet de respiraţie largă pe care-l ştiam dinainte, preocupat de relevarea dramatic-lirică a semnificaţiilor ascunse în realitatea aparentă, în viaţa cotidiană, în banalitatea unor situaţii, în viaţa intimă sau în lumea lecturii. Asociind cu talent metafora cu discursul colocvial, lirismul subiacent cu naraţiunea, poetul încearcă şi de cele mai multe ori izbuteşte să confere viziunii pregnanţă iar descripţiilor şi pasajelor narative poeticitate. Cum şi spune într-un „pastel informaţional", sensul

discursului poetic e de unificare a contrariilor : „e iarăşi luna mai printre mezonii lui Yukawa / modelul lui Gell-Man e-n plină înflorire / la poala Monteorului în Tartaria / omul arhaic bubuie în nori / să declanşeze ploile de primăvară // adînc de tot acolo unde adîncimea / întrece de departe intuiţia / printre pietrele de pavaj ale universului — / un fir de romaniţă înflorită". Asupra poemelor din **Omul de cuvînt** vom reveni.

Mirela Cioabă : **În lacrima ce impresoară casa** (Ed. Scrisul românesc)

Cu oarecare întîrziere ne parvine acest volum de debut semnat de o preţuită actriţă a naţionalului craiovean. O poezie de notaţie, vădind sensibilitate şi imaginaţie, într-un registru liric întrucîtva demodat dar nu lipsit de virtuţi expresive. Oscilînd între confesiune şi transcrierea de impresii, poeta preferă exprimarea directă, cu inserţii metaforice, urmărind să sugereze o stare afectivă cînd neliniştită, cînd resemnată, mai totdeauna din zona sentimentului erotic : Subţiri clavicule ! mi-e dor / de arcul în care se otrăvea încet săgeata / de rănile oferite luptei / de vînturi de ciini mi-e foarte dor // un plînset animal s-a zăvorît în mine / sticloase unghii scrijelesc / subţiri clavicule-spnizurători / în care văd fantasma ta iubite". Deocamdată, aspiraţia spre originalitate stilistică, spre edificarea unei dicţiuni personale pare subsidiară în raport cu dorinţa de comunicare lirică a evenimentelor din „spaţiul lăuntric". De aici o anume stîngăcie a frazării pe care exerciţiul şi maturizarea poetică o pot lesne elimina.

Mircea Moga

gelu ionescu

Reflecții asupra literaturii române de azi, de mîine...

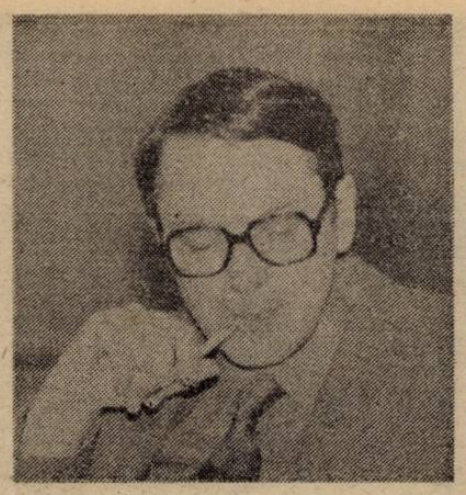

Am citit multe reflecții pe marginea stării de azi — și mai ales a celei de mîine — a literaturii române. Cuvîntul cel mai des întîlnit — leit-motivul este „criza". Pe bună dreptate — din anumite puncte de vedere — folosit cu prea mare ușurință, din altele. Pentru că, așa cum știm din istoria literaturii universale, perioadele de criză s-au succedat — și ele au fost de multe ori productive și mai interesante decît cele — să spunem, de stabilitate. E mai interesant și mai productiv să încercăm a afla ce componente din aura de concepte și realități ce înconjoară noțiunea de literatură se află — să zicem — în criză. Pentru că am putea foarte bine spune că, odată cu dobîndirea libertății de creație și cu abolirea cenzurii literatura română a ieșit dintr-o criză de fond în care a stat, a viețuit timp de peste patru decenii. Dar această ieșire nu este ușoară pentru ea — și mai ales pentru cei ce o scriu. Scriitorul român contemporan din toate generațiile, asemeni confraților lui din toate țările foste totalitare, a trăit o viață întreagă, a scris cu umbra autocenzurii aplecată peste pagina sa, oricîtă luptă au dus mulți cu această nefastă umbră, oricîte victorii ar fi repurtat împotriva ei ; ea a existat și a intrat în conștiință, chiar împotriva voinței. Sigur că au existat — ca pretutindeni — excepții ; excepții integrale sau parțiale, în scrisul fiecăruia în parte, dar, ca de obicei, ele confirmă regula. Scriitorul român se află acum în convalescență — și ea nu va fi pentru mulți nici scurtă și nici ușoară ; singurul medicament — dacă tot vorbim de... boli și de convalescență — este examenul lucid și necruțător de conștiință, asumarea — oricît de grea și cerînd sacrificii — a faptului că sînt cărți, pagini, rînduri sau versuri care poartă în ele stigmatul acelei auto-cenzuri sub presiunea căreia am început cu toții să scriem, să publicăm — să trăim existența noastră de scriitori. Alt drum nu e — și cei mai lucizi vor începe să judece propria lor creație din perspectiva ieșirii din reaua conștiință a auto-cenzurii. Nu e vorba de cei ce au mințit, în chip sistematic sau accidental — ci de cei mai mulți, cei care nu au spus tot adevărul ; e vorba de acea inevitabilă piedică pe care umbra nefastă o punea în fața tocului sau pe marginea claviaturii mașinii de scris. E teribil să te întrebi cît la sută din ceea ce ai scris mai rezistă nu în confruntarea cu eternitatea ci cu realitatea anilor în care ai scris —realitate care iese încet-încet la iveală, despre care se vorbește din ce în ce mai mult și mai adevărat. Faptul că se vor întreba și alții — cei care vor încerca și, prin ani, vor reuși să privească 40 de ani de literatură cu alți ochi — va fi poate mai ușor. Vor ieși acum la suprafață, pentru mulți, regretele că nu ai scris atunci despre ceva teribil ce se petrecea sub ochii noștri, cu noi, ceva despre care ai fi vrut să scrii și n-ai făcut-o — fie pentru că ți-a fost frică, fie pentru că umbra, umbra de peste umărul tău veghea. Sigur că literatura a 40 de ani de existență dominată de totalitarism va trece printr-un proces de reevaluare ; astăzi, mîine, poimîine cu siguranță că această operație a spiritului critic va începe să-și spună cuvîntul. E necesar să se întîmple așa — va fi dureros, cu siguranță, pentru martorii și preopinenții acestei perioade, pentru opere, dar va fi reconfortant pentru destinul culturii, vital pentru viitorul libertății de creație în țara noastră. Se va greși — cum s-ar putea altfel ? — dar cu cît operația va fi mai radicală, cu atît structura adîncă și valorică a culturii, a literaturii noastre va avea de cîștigat.

Sigur că mă întreb și eu ce va rezista din acești 40 de ani de literatură — cum ne întrebăm cu toții. În aparență, poezia va fi cea mai puțin lovită de revizuiri, deși și aici ierarhiile vor suferi modificări. Va mai rezista o parte, deloc mică, a criticii și istoriei literare ; nu numai pentru că au fost emise multe judecăți corecte, dar și pentru că discursul critic va rămîne interesant pentru istoria receptării, chiar atunci cînd a fost în chip voit mistificat. Puținele cărți de teorie literară vor fi cele mai puțin lovite de revizuiri. Istoria literară cred că prezintă nu puține zone de reală valoare ; după opinia mea „sarcinile" ei de viitor nu vor trebui să se concentreze numai asupra perioadei 1947—1989, dar și asupra perioadei interbelice care, datorită cenzurii ideologice a avut parte de prea puține cercetări și de multe ori parțial sau total desfigurate de presiunea ideologică. Nu există de pildă o istorie a presei literare interbelice — fenomen major și încă foarte puțin adus în discuția critică. Privirea lucidă asupra acestui fenomen ar putea explica multe evoluții și direcții literare din perioada imediat următoare, din '47 încoace, în ciuda unei rupturi de proporții fundamentale care a intervenit prin instalarea totalitarismului roșu. În acești doi ani au revenit în circulație o seamă de nume importante care fie au fost interzise, fie

au fost victima unor flagrante politici de dezinformare — mă refer la Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Nae Ionescu sau Mihail Sebastian. Apariția unor volume cuprinzînd părți din opera lor a constituit evenimentul editorial cel mai important — chiar dacă aceste volume au apărut, de cele mai multe ori fără un aparat critic ce era atît de necesar, mai ales pentru publicul tînăr și derutat de intoxicarea ideologică sau de propaganda comunistă. Cu aceste nume nu se epuizează însă o epocă — și comandamentul editări științifice, chiar dacă costisitoare, a unui patrimoniu literar, ideologic și cultural rămîne o prioritate a viitorului'.

Genurile cele mai expuse marilor revizuiri vor fi, fără îndoială, proza și romanul, precum și dramaturgia — gen care în 40 de ani și-a putut număra reușitele estetice reale pe degetele a două biete mîini.

A fost desigur extrem de important faptul că în acești doi ani a revenit în literatura națională o parte a scrierilor din exil — de pildă romanele lui Vintilă Horia, Paul Goma, Dumitru Țepeneag, Bujor Nedelcovici. Nu e decît începutul — și pentru a putea fi așezată corect în contextul istoriei literaturii acestor decenii, literatura exilului trebuie mai întîi să intre în conștiința publică așa cum e ea, și vechiul și mai noul exil au produs scrieri de valori diferite — multe din ele structurate de un militantism anti-totalitar, anti-comunist; ele sînt nu o dată răspunsul la perioada realismului socialist — și cele două părți trebuie puse față în față pentru ca perspectiva să fie completă și complementară. Se va scrie desigur și o istorie a literaturii dogmatismului și realismului socialist — o istorie a falselor valori și reputații, a enormităților și minciunilor care au început odată cu sovietizarea și care, din păcate, nu au încetat odată cu evenimentele din decembrie '89. O istorie a ridicolului pernicios, a crimelor împotriva adevărului căruia i-au căzut victimă și scriitori de incontestabilă valoare. Petru Dumitru e unul din exemplele importante — dar nu e singurul caz de conversiune. Eu nu cred că trebuie uitat nimic — istoria unei literaturi în veacul nostru nu mai poate avea „pete albe" — iar petele de culoarea minciunii trebuiesc cunoscute de posteritate — măcar în speranța că viitoarele generații vor învăța ceva din îngrozitoarea experiență prin care am trecut noi.

Un coleg de redacție îmi spunea, imediat după evenimentele din decembrie '89, că acum vom asista la apariția neîntîrziată a „literaturii de sertar" ; m-am arătat atunci sceptic — și din păcate se pare că am avut dreptate ; iată cît de puține scrieri beletristice de sertar au apărut în acești doi ani — și aproape nimeni nu anunță că ar mai exista altele ; exceptînd jurnalele, care încep să apară în fragmente, exceptînd poeme, sertarul nu pare a fi fost pentru scriitorul român o soluție ; dacă nu mă înșel — și ziua de mîine nu mă va contrazice, ceea ce aș dori — e și acesta un fenomen de luat în discuție — existența sau inexistența literaturii de sertar în România — și comparația cu alte țări, alte literaturi din est s-ar cere făcută. După cum nu s-au înregistrat în ultimele patru decenii prea multe cazuri de cărți interzise în țară dar apărute în occident, în traducere — fapt care a atras persecuții de grad diferit asupra autorilor lor, unele ajungînd pînă la închisoare. Excepțiile sînt cunoscute — și de aceea ele atîrnă greu. Totuși, din sertare au ieșit cîteva cărți importante — aș spune chiar de o importanță capitală, chiar dacă nu în primul rînd literară — și acestea au fost mărturiile din experiența gulagului românesc. **Jurnalul fericirii** de N. Steinhardt este o carte de primă importanță în literatura contemporană — și s-ar putea ca tradusă să aibă ecoul internațional pe care sînt convins că îl merită. Carte de o rară densitate spirituală și de o inspirație tragic-luminoasă, **Jurnalul fericirii** are ceva din vibrația existențială a capodoperei. Istoria detenției lui Belu Silber apărută sub titlul **Monarhia de drept dialectic** constituie și ea un document important pentru români, ce poate fi plasat în seria de circulație mondială a cărților scrise de comuniști deveniți victime ale comuniștilor. În fine, **Închisoarea noastră cea de toate zilele**, de Ion Ioanid, — un serial care va avea mai multe volume — este un document extraordinar despre închisorile comuniste — o carte care ar trebui citită de toți românii spre a afla ce orori se petreceau în țara lor și ce proporții enorme ia vinovăția regimului comunist. Citind-o, am avut certitudinea că existența ei este o mare șansă pentru istoria țării în aflarea adevărului — șansă ce se datorează memoriei cu adevărat prodigioase a unui om, muncii sale devotate pentru o cauză ce părea multora pierdută, limpezimii minții și scrisului său. Este probabil că vor mai apare și alte memoriale din închisori — unele din ele au fost tipărite în exil — este probabil că literatura română va trece o perioadă de timp printr-o necesară fază de dominație a memorialisticului. Ea va veni în ajutorul istoricilor care — la urma urmelor — au, între toți intelectualii, sarcina cea mai grea și cea mai imperios necesară. Și anume aceea de a deparazita istoria națională de rescrierea ei în spirit și din ordin comunist. Și nu numai istoria din veacul nostru, dar istoria românilor de la începuturi pînă în zorii veacului — căci întregul a căzut pradă celor mai diferite și mai aberante mistificări. Cred și eu, alături de alții, că în literatura ce vine se vor produce multe schimbări de accent, de pildă, o diminuare a importanței criticii de întîmpinare către care multe talente au venit în trecut pentru că alte domenii ale exercițiului spiritului critic erau blocate. Selecția în genere va fi mai dură — pentru că cererea pieței va influența mult mai mult cariera scriitorilor, o parte a lor va fi foarte tentată de literatura de consum. Cred de asemeni că viața literară se va schimba mult, că o parte, destul de mare a revistelor culturale își va înceta apariția, oricît de mare ne-ar fi regretul — și asta nu numai datorită crizei economice. Nu cred că ceea ce numim consumul de cultură va scade ca volum, dar în cadrul lui greutatea cărții va scade — fie că acest fenomen e întristător sau nu. Vor fi deci mult mai puțini scriitori care să trăiască numai din scrisul lor — și, în consecință, instituțiile literare și artistice vor trebui să se adapteze noului context, incomparabil mai liber dar și mai sever în selecție. Debutul va fi mult mai greu — și pentru ca literatura națională să evite o criză prea mare va fi nevoie cîțiva ani de ajutorul statului. Cei care vor conta mai puțin pe el vor fi și acei care se vor adapta mai ușor unor realități care nu vor fi ușoare, mai ales din punct de vedere material. Cît despre ceea ce vor face scriitorii români din toate generațiile în fața paginii albe și a conștiinței lor — cine poate face pronosticuri fără a sfida destinul său și al altuia, mai ales după ce am plătit, fiecare cum i-a fost dat, greul tribut al ieșirii spre libertate ?

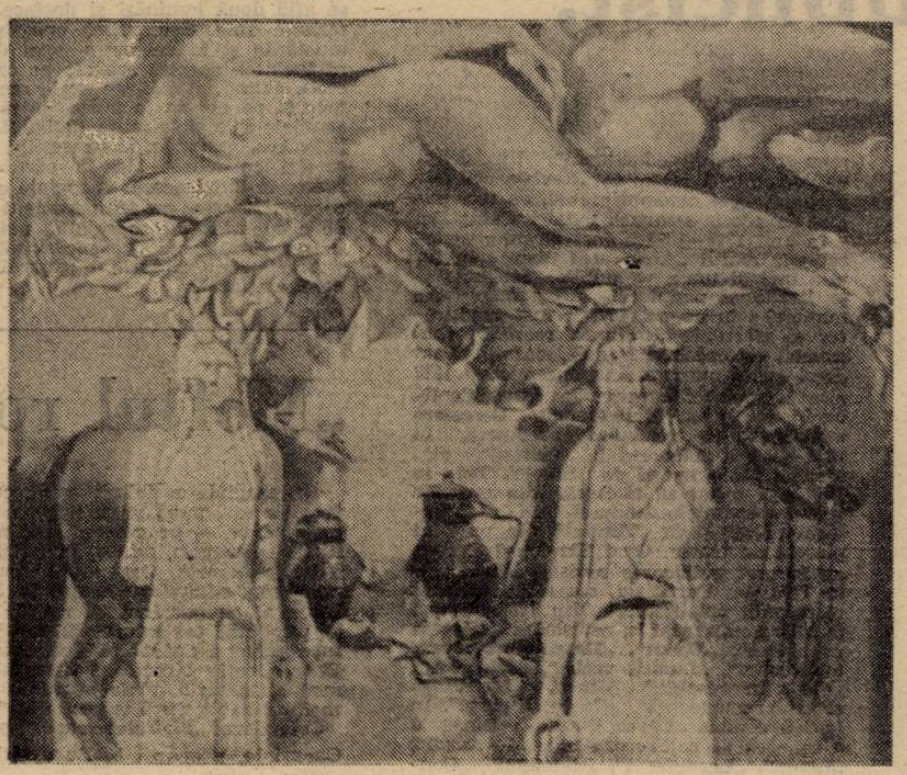

München, decembrie 1991

I. L. Caragiale

30 ianuarie 1852 — 9 iunie 1912

Caragiale s-a născut în satul Haimanale, lîngă Ploiești. Haimanale — cuvînt introdus mai tîrziu în „dicționarul" său satiric. Învățămîntul: cinci ani la școala primară și patru ani la Liceul „Petru și Pavel", din orașul Ploiești, unde tatăl său practica avocatura. Apoi doi ani la Conservatorul din București — cursurile de declamație și mimică. Pînă la întemeierea carierei sale de publicist și scriitor a fost salariat în mai multe funcții: copist la Tribunalul Prahova; sufleur la Teatrul Național din București și sufleur al trupei condusă de unchiul său, actorul Iorgu Caragiale. Mai tîrziu, paralel cu activitatea literară a fost revizor școlar, în districtele: Suceava, Neamț și Argeș.

În ianuarie 1893 a reușit să se înscrie ca membru în Societatea Internațională a Chelnerilor (înființată la București, la 23 decembrie 1881), dar după doi ani — în ianuarie 1895 — societatea aceasta anunță că „Domnul Caragiale a fost radiat și i s-a retras adeverința de membru, pentru neplata cotizațiilor". Ca adept al lui Bacchus, a înființat mai multe berării, între care și vestita berărie **Gambrinus**, aflată „sub direcția personală a DOMNULUI CARAGIALE", cum ne informează un afiș răspîndit în București, în vara anului 1901.

O premieră furtunoasă

La începutul anului 1879, Caragiale era puțin cunoscut de către marele public. Iată însă că a sosit momentul primului său pas spre celebritate. La 18 ianuarie 1879, Teatrul Național din București prezintă, în premieră, **O noapte furtunoasă**. Piesa aceasta fusese citită, de Caragiale, la una din ședințele **Junimei** din Iași, unde ascultătorii o apreciaseră, fapt care l-a determinat pe Ion Ghica, directorul general al teatrelor, s-o treacă în programul Naționalului bucureștean. Premiera a avut mare succes, dar autorul, ieșit pe scenă ca să primească aplauzele furtunoase dezlănțuite chiar după primul act, s-a auzit fluierat și huiduit, de grupuri organizate la galerie. Ce se întîmplase? Ne-o mărturisește chiar Caragiale: „Se răspîndise vestea că piesa lovea în instituția Gărzii Cetățenești. Iar la a doua reprezentație, din 21 februarie, am fost iar fluierat, huiduit și amenințat, de o droaie de patrioți din Garda Civică cu bătaia în piața Teatrului. Niște tineri ofițeri m-au scăpat de furia lor". Aceasta a fost cauza care a determinat conducerea Teatrului Național să scoată piesa din program. Protestul fusese organizat de un grup de pretinși moraliști, pentru acordarea unei satisfacții burgheziei „ultragiată" de conținutul piesei. Așadar **O noapte furtunoasă** a căzut chiar de la pre-

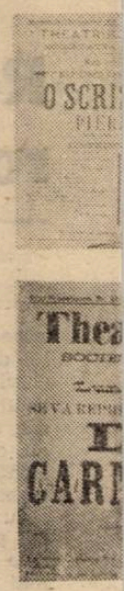

Director de teatru

Caragiale a fost, printre altele, și director al Teatrului Național din București. În anul 1888, Titu Maiorescu, ministru al Instrucțiunii Publice, ocupîndu-se și de dificila problemă a schimbării conducerii Teatrului Național, după îndelungate consultări a hotărît, la 2 iulie 1888: „Director al primului nostru teatru va fi tînărul dramaturg I.L. Caragiale" (care avea, atunci, numai 36 de ani). Numirea aceasta pare să nu fi mulțumit pe toți oamenii de teatru. Trei mari artiști nu-i vor da concursul noului director, prezentîndu-și demisiile: Aristizza Romanescu, Grigore Manolescu și Constantin Nottara — aceiași care interpretaseră rolurile principale din piesele lui Caragiale. Cîteva dintre ziarele bucureștene au fost de partea acestor artiști. Caragiale s-a străduit însă și a reușit să deschidă stagiunea, la 1 octombrie 1888, cu comedia **Manevrele de toamnă**, o localizare în care interpreții au obținut succese remarcabile. Dar „sabotarea" lui Caragiale a continuat și din partea altor actori, astfel că nesimpatizatul director s-a văzut nevoit să demisioneze, în 1989, înainte de începerea noii stagiuni. Și bravul Caragiale nu s-a supărat; a scăpat de o povară; putîndu-și vedea astfel, în continuare, de opera sa literară.

Sărbătorirea maestrul

a 23 februarie Caragiale își însen în catastiful vieții plinirea a 25 de ani activitate literară. P tru rămînerea amin el pune această d și pe una dintre c mai reușite fotogr ale sale. Evenimen devine „național". M săi prieteni — sc tori, artiști, ziari oameni politici — organizează un banc prezidat de Petre Grădișteanu. Au cuvîntul atunci, spre a omagia pe mar sărbătorit: Delavrancea, Constantin Mi Take Ionescu, J.T. Florescu, Alexan Ciurcu, Tănase Cantilli, dr. Urech Aurel Iliescu și actorul Iancu Brezea La banchet i se oferă maestrului cîd daruri simbolice: o călimară de bro un ceasornic de buzunar, un tablou p tat de I.V. Voinescu, o pană de arg În acea zi a fost editată și o revistă o zională, cu titlul **„Caragiale"** (8 pagi Are pe copertă un desen de N.S. Petr cu și o caricatură de Jiquidi, iar text — proză și poezii — sînt semnate de mai de seamă prieteni ai sărbătoritu

Conferențiarul

Societatea „ILEANA", de curînd constituită „pentru protejarea artelor din țara noastră", organizează, la Ateneul Român, o serie de conferințe. La 20 martie 1898 pe afiș se află și Caragiale, mult apreciatul conferențiar și scriitor. Ziarul **„Universul"**, care face cronica acestei conferințe, scrie: „În sală sînt peste opt sute de auditori. Domnul Caragiale ia loc înaintea unei mese pe care se află două luminări și desface manuscrisele sale. Bea puțină apă, își linge mustățile și le netezește, apoi desfășoară înaintea noastră scenele pe care le-a scris. Citind, el trăiește acele scene și ne face și pe noi să le trăim. Intră în personajele sale și le imită limbajul, privirile, vocea, gesturile, și expresiile. Te face să rîzi cu hohote, iar în părțile mișcătoare, te înduioșează. Caragiale este ceea ce se numește un temperament artistic, de o superioritate absolută, netăgăduită în surprinzătoarea ei complexitate...".

Acesta era Caragiale — autorul, actorul conferențiarul.

Patriotul

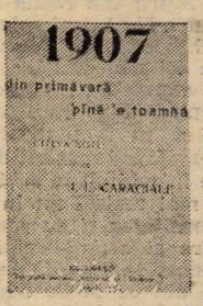

O broșură apărută luna noiembrie 1907 București; **1907 — primăvară pînă'n to nă**, scrisă de Cara le. În subtitlu: **Cit note**, care sînt, de capitole, datate: tea întîia — 1907, ție; partea a doua septembrie, și pa a treia — octom 1907. Înainte de publica acest pam în broșură, Caragi trimisese primul capitol ziarului **Zeit"**, la Viena, care l-a publicat la prilie 1907, cu semnătura: **Un rom**. Acest patriot — Caragiale — s în capitolul respectiv: „Cauza dezas lui în care a căzut țara este numai — numai, nenorocita politică ce o fac parti și bărbații noștri de Stat, de patruzeci ani încoace". Și continuă, arătînd to s-a petrecut înainte și după izbucn revoltei țărănești din acea primăv a anului 1907.

Ziarist, publicist, poet

Începutul activității ziaristice a lui Caragiale nu poate fi datat cu certitudine. Poate a fost în luna octombrie 1873, la ziarul **„Telegraful"**, din București, unde ar fi publicat rubrica de anecdote intitulată **Curiosități**, sau, mai sigur, în revista **„Ghimpele"**, unde și-ar fi semnat unele dintre scrieri cu pseudonimele: Car și Pelicar. Confirmarea ne-o dă și revista, în numărul său din luna decembrie 1874, cînd numele lui Caragiale apare trecut printre scriitorii care formau „comitetul redacțional". Un debut neîndoielnic îl aflăm în **„Revista contimporană"**, la 4 octombrie 1874, cu trei pagini de poezie semnate **I. Luca Caragiale.**

În anii 1875—1876 a fost girant responsabil la ziarul **„Alegătorul liber"**; în lunile mai și iunie va publica singur **foița hazlie și populară „Claponul"** (șase numere); în august 1877 a fost conducător al ziarului **„Națiunea română"** (împreună cu Fréderic Damé), ziar suprimat după șapte numere. În decembrie 1877 și-a început colaborarea la **„România liberă"**, publicînd foiletoanele **Cercetare critică asupra teatrului românesc.** În 1878—1881 a colaborat la **„Timpul"**, alături de Eminescu și de Slavici. Tot în 1878 a început să citească din scrierile sale la ședințele **Junimei.** În **„Convorbiri critice"** și în **„Timpul"** și-a publicat piesele de teatru. Cînd Slavici și Coșbuc au început publicarea revistei **„Vatra"** — în 1894 — Caragiale s-a aflat printre principalii colaboratori. Din 1895 și pînă în 1899 a colaborat la revistele: **„Gazeta poporului"**, **„Epoca"**, **„Drapelul"** **„Povestea vorbei"**, **„Lumea veche"**, **„Adevărul"**, **„Foaia interesantă"**, **„Sara"**, **„Literatură și artă românească"**, **„Pagini literare"**. În 1896 a condus **„Epoca literară"**. Din 1899 a început să colaboreze la: **„Universul"**, **„Lupta"**, **„Luceafărul"**, **„Românul"**, **„Convorbiri"**.

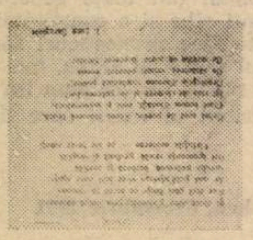

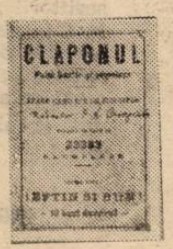

„Moftul român"

Caragiale a folosit mult cuvîntul **moft**, ajungînd să-l pună și ca titlu unei reviste — **„Moftul român"** — pe care a înființat-o în ianuarie 1893, declarînd-o, serios, în subtitlu: „Revistă spiritistă națională. Organ bi-ebdomadar pentru răspîndirea științelor oculte în Dacia — Traiană". Începînd cu numărul 11, revista a devenit ilustrată, publicînd caricaturi. Cu unele întreruperi **„Moftul român"** a apărut pînă în anul 1902. Prin această publicație directorul Caragiale a introdus, în mod obligatoriu, plata tuturor colaborărilor, „în mod echitabil, după valoarea lor".

Calendarul **„Moftului român"**, pe anul 1902, de I.L. Caragiale, a apărut la București, fiind mult apreciat de cititori.

...riale

140

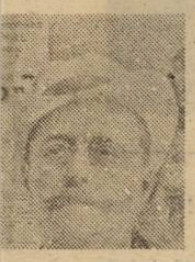

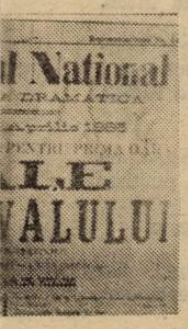

mieră, dar n-a fost o cădere determinată de spectatori, ci impusă oficial. Şi cu toate acestea, surprinzătoarea „cădere" a fost începutul gloriei lui Caragiale, toate piesele pe care le-a prezentat mai tîrziu — inclusiv reluarea **Nopţii furtunoase** — constituind cele mai mari succese ale teatrului românesc din secolul trecut.

„Noaptea furtunoasă" a ajuns şi pe scena Operei Române, însoţită de muzica lui Paul Constantinescu — în 1935 ; iar în 1943 Jean Georgescu a făcut un film după această valoroasă piesă de teatru.

La 13 noiembrie 1884 Caragiale este din nou pe scena Teatrului Naţional, cu piesa **O scrisoare pierdută**. Sala este arhiplină. După fiecare act spectatorii aplaudă minute în şir. Succesul acesta face ca să se reia, fără nici o grijă, **Noaptea furtunoasă.**

A treia premieră : **D-ale Carnavalului**, se dă la 8 aprilie 1885, tot la Naţionalul bucureştean. Noua piesă are succesul scontat, iar încercarea făcută de un grup de huligani pentru a tulbura spectacolul, nu reuşeşte.

Cu aceste trei piese, Caragiale a ajuns în faţa publicului ca fiind : „cel mai mare autor dramatic al timpului".

Să reamintim că la 16 octombrie 1950 **Scrisoarea pierdută** s-a jucat, la Bucureşti, pentru a 500-a oară. Apoi a plecat într-un lung turneu internaţional prin : Itala, Bulgara, Polonia, Finlanda, Peru, Argentina Franţa, Belgia, Grecia, Japonia, Uruguay şi Cehoslovacia.

Cu piesa **Năpasta**, a cărei premieră a fost la 3 februarie 1890, Caragiale şi-a încheiat cariera de dramaturg.

Interpreţii principali, de la premiere, în piesele lui Caragiale : Ştefan Iulian şi Aristizza Romanescu, în **O noapte furtunoasă** şi în **Scrisoarea pierdută** ; C. Nottara şi Frosa Sarandi, în **D-ale Carnavalului** ; Grigore Manolescu, C. Nottara şi Aristizza Romanescu în **Năpasta.**

La serbările Astrei

Asociaţia Transilvană pentru Literatură Română şi Cultura poporului român — ASTRA, cum i s-a spus în mod curent — şi-a sărbătorit jubileul de cincizeci de ani de activitate, la Blaj, în zilele de 14—17 august 1911. La sărbătorire au participat peste patruzeci de mii de români, veniţi din toate judeţele ţării. Printre delegaţii trimişi de organizaţiile culturale de la Bucureşti s-au aflat şi scriitorii : I.L. Caragiale, George Coşbuc, Octavian Goga, Şt. O. Iosif, Victor Eftimiu. În programul serbărilor : defilarea delegaţiilor, cu cocarde şi drapele tricolore ; dansuri naţionale ; expoziţii ; conferinţe şi un zbor al aviatorului Aurel Vlaicu. Despre acest zbor demonstrativ Victor Eftimiu consemnează în amintirile sale : „Caragiale a plîns de emoţie văzînd cutezanţa şi măiestria lui Vlaicu" ; iar despre ansamblul serbării : „Aceasta a fost cea mai impunătoare manifestaţie românească, din Transilvania, de la 1848 şi pînă atunci".

În fotografie : Caragiale, avînd în spatele său pe Octavian Goga, iar în dreapta acestuia, Şt. O. Iosif, şi, la stînga, Al. Ciurea. Ultimul din dreapta — Aurel Vlaicu.

22 noiembrie 1912

Caragiale a murit la 9 iunie 1912, la Berlin, unde se stabilise, cu familia. Cinci luni mai tîrziu, sicriul cu rămăşiţele sale pămînteşti a fost adus la Bucureşti şi, la 22 noiembrie 1912 s-a făcut înmormîntarea, la cimitirul Şerban Vodă. Cortegiul funerar, format la biserica Sf. Gheorghe, a făcut un ocol prin faţa Teatrului Naţional şi a continuat apoi drumul pînă la cimitir. Mii de bucureşteni au luat parte la această solemnitate în fruntea lor aflîndu-se toţi marii scriitori ai timpului : Al. Vlahuţă, Mihail Sadoveanu, Emil Gârleanu, Cincinat Pavelescu, Şt. O. Iosif, O. Densuşianu, Corneliu Moldovanu, Delanvrancea, Sandu Aldea, Radu Rosetti, N.D. Cocea şi alţii. În ziua aceea ploua, dar cortegiul era fără sfîrşit, cetăţenii participînd, cu umbrele sau fără, la ultimul omagiu adus marelui Caragiale. Delavrancea, în cuvîntarea pe care a ţinut-o la biserica Sf. Gheorghe, menţiona : „Caragiale a fost cel mai mare român din cîţi au ţinut un condei în mînă şi o torţă aprinsă în cealaltă mînă. Condeiul a căzut, dar torţa arde şi nu se va stinge niciodată". Iar Mihail Sadoveanu adăuga : „Caragiale a însemnat o dungă mare şi foarte luminoasă în literatura noastră contemporană ; ea a rămas asupra noastră şi va rămîne asupra tuturor generaţiilor".

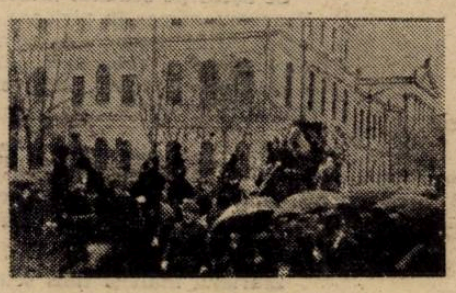

Trei premiaţi

În primii ani ai secolului nostru, Teatrul Naţional din Bucureşti acorda premii bienale pentru piesele originale care înregistrau cele mai multe reprezentaţii. Printre autorii premiaţi în luna aprilie 1912 s-au aflat : Dimitrie Anghel,

pentru piesa **Cometa**, I.L. Caragiale, pentru piesele : **D-ale Carnavalului**, **O noapte furtunoasă** şi **Năpasta** ; Victor Eftimiu, pentru piesele : **Akim**, **Ariciul şi sobolul**, **Ave Maria**, **Crăciunul lui Osman** şi **Înşir'te Mărgărite.**

Caragiale mai primise un premiu, la 25 ianuarie 1885, tot de la Teatrul Naţional, pentru piesa **D-ale Carnavalului.** Juriul care a acordat acest premiu : Vasile Alecsandri, B.P. Hasdeu, Titu Maiorescu, Grigore Ventura şi V.A. Urechiă.

Bibliografie

În timpul vieţii, Caragiale a publicat următoarele scrieri, în volume : TEATRU, 1889 ; NĂPASTA, 1890 ; NOTE ŞI SCHIŢE, 1891 ; PĂCAT, 1892 ; TEATRU, vol. I, II, 1894 ; CULISELE CHESTIUNII NAŢIONALE, 1896 ; SCHIŢE UŞOARE, 1896 ; NOTIŢE ŞI FRAGMENTE LITERARE ; 1897 ; SCHIŢE, 1897 ; CALENDARUL DACIA, 1898 ; MOMENTE, 1901 ; 1907 — DIN PRIMĂVARĂ ŞI PÎNĂ'N TOAMNĂ 1907. NOVELE, 1908 ; TEATRU, opere complete, 1908 ; SCHIŢE NOUĂ, 1910.

Opera lui Caragiale se situează printre creaţiile româneşti cele mai cunoscute în lume. Acest succes se datorează faptului că scrierile sale au fost tipărite în aproape optzeci de volume (în anii 1912—1972), iar pe altă parte prin intermediul scenei, piesele sale fiind jucate în treizeci de ţări. Proza şi comediile lui Caragiale au fost traduse în limbile : arabă, bulgară, cehă, germană, chineză, ebraică, engleză, franceză, greacă, italiană, japoneză, letonă, finlandeză, slovacă, ucraineană, maghiară, vietnameză.

Documentar de Ion Munteanu

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Ţări de piatră monologînd în Babilon : **Geo Bogza** şi **Al. A. Philippide**

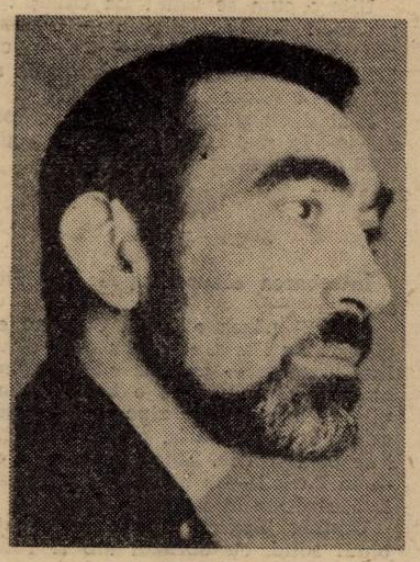

Numai Sena îl desparte pe **Mircea Iorgulescu** de **Paul Goma**

Recital de lirică feminină cu **Liliana Ursu** şi **Smaranda Cosmin**

alexandru papilian

1989

Lîngă gardul Ambasadei României a fost găsit cadavrul unui bărbat cu un cuțit înfipt în spinare. E vorba de un cetățean român, cum reiese din actele găsite asupra corpului. Ambasada, într-un prim comunicat, a declarat că nu are cunoștință de descoperirea poliției ; la două ore după aceea, într-un nou comunicat, Ambasada afirmă că e vorba de o sinucidere. Opoziția românească din exil anunță organizarea unor serii de manifestații de protest în fața Ambasadei a cărei pază a fost serios întărită prin trimiterea a două plutoane de CRS.

Agențiile de presă.

Femeia în vîrstă, scundă și foarte uscată, soția ambasadorului, se opri. Șoricarul, lung, bătrîn, zăbovea mirosind un perete. Strada era pustie. Din cînd în cînd, cîte o mașină. Stopurile de la încrucișări clipeau portocaliu. Ici, colo cîte o fereastră luminată.

Femeia se urni din loc. Ciinele, lung și bătrîn, mișcîndu-se cu dificultate, o urmă zgîriind asfaltul cu ghearele.

Femeia în vîrstă, scundă și slabă, foarte slabă, se opri. Lîngă ea, o reclamă luminoasă înfățișa o tînără suplă, zîmbitoare, numai în chiloți și sutien.

Ciinele își depărtase picioarele din spate. Sub el se forma o băltoacă mică. Femeia bătrînă, scundă, uscățivă, se uita la afiș.

Femeia scundă și în vîrstă trase de lesă.

Ciinele, indolent, începu să zgîrie din nou, mecanic, asfaltul cu ghearele : mergea.

Frunzoiu simți că-i trece un fior rece pe spinare. Se dezobișnuise să mai iasă noaptea. De o lună stăteau toți închiși în clădirea ambasadei, ascultînd cum afară, de la șase după-amiaza pînă la căderea serii, ăia din stradă strigau: „Ceaușescu asasin, Ceaușescu, asasin!"

Uite la ea ! bombăni Frunzoiu în gînd, privind spre panoul cu reclama luminoasă. Adună banii cu lopata. Și pentru ce ! Se despoaie și rînjește la lume.

Frunzoiu își pipăi pistolul prins în harnașament sub brațul sting.

Uite-o cum se uită ! La chiloți ! La sutiene ! La boarfa aia ! — Frunzoiu era aproape bucuros. — Ca și cum baba ar putea să poarte chiloți ca aia. Și țîțele ! Fleașcă ! Da, fleașcă !

N-ai decît să te uiți pîn-oi crăpa-n mă-ta ! își mai spuse Frunzoiu în gînd.

Și eu ? se întrebă el apoi.

Eu ?...

Întrebarea căzuse repede, țintuitoare.

El ? El păzea o babă. Să i se cace ciinele. La Paris. A stat ascuns o lună, Iese noaptea — că ziua e încă primejdios — și se uită la o babă : cum se uită ea noaptea (că ziua — „Ceaușescu asasin !"...), la Paris, cum i se cacă și i se pișă ciinele. Lîngă un afiș pe care — la Paris ! — o boarfă tînără, despuiată, rînjește la oameni.

Uuuuh, iapa dracului ! se scuturâ omul solid, cu obrazul alb și rotund, cu nasul mic și pistol la subțioară. Păi, ia s-o aduci un pic la noi ! Un piculeț ! S-o pui la șmotru ! Să vezi cum îi piere cheful să se mai despoaie ! Sau, dacă nu, să intre în trupa de fete pentru **Inter.** S-o-mbăloșeze toți babalîcii. Pe dolari. Și p-ormă s-o iau eu puțin la întrebări ! Îi piere ei cheful să mai rînjească degeaba la oameni !

Ochii bărbatului alunecau, profesionist, din obișnuință, ca un reflex, spre dreapta și spre stînga, scrutînd întunericul. Lua-te-ar dracu de găină slăbănoagă ! își spuse el. Măcar de te-ar prinde ăia cu „Ceaușescu asasin !" Numai în pumni te-ar ține ! Că, adică, cum ai ajuns tu „doamna ambasador" ?! Á ? Cum ? — Ce-ar fi dacă aș cere azil politic ? se mai întrebă el — și îl fulgeră spaima. — Apoi își pipăi pistolul. — Spaima îi trecu încet, încet.

1990

Petre Pleată a fost rechemat la București.

„Dacă ăștia nu-mi dau un pahar cu apă, leșin", își spuse Petre Pleată coborînd din mașină. **La Maison de la Radio,** circulară, uriașă, avea toate ferestrele luminate. „Lua-v-ar dracu' ! — ambasadorul aproape că răcni în gînd. — Stați și măcinați vorbe, iar pe mine — pe mine mă-mpușcă ăștia !"

Petre Pleată a fost rechemat la București. Nebunia din ianuarie l-a adus nebunia în casă.

Precedat de cei doi polițiști, un bărbat și o femeie, Pleată intră alături de Frunzoiu în holul de la parter.

— Monsieur l'Ambassadeur, bonsoir, îl întîmpină o femeie brunetă, foarte mică de statură, rotunjoară, cu privirea strălucitoare ; vîrfurile mici ale pantofilor abia i se întrezăreau de sub fusta lungă, de stofă grea. Merci d'être venu !

„Asta mă face harcea-parcea", gîndi Pleată.

Alături de femeia scundă și durdulie — un bărbat : subțire, cu craniul rotund, cu nasul și bărbia ascuțite, cu umerii plați, purtînd o haină scurtă de piele maroniu-roșcată.

— Bună seara dom'le ambasador, spuse acesta în românește.

— Aaa, zise Pleată. Parcă ne-am cunoscut...

— Nu-mi amintesc. Figura mea, poate, vă spune ceva, totuși. Am prezentat tele-jurnalul, în România, cîțiva ani. Numele meu e Dobcă. Radu Dobcă.

„O fi ! bombăni în gînd Pleată. Și-acu' mă regulezi pe mine !"

Apoi spuse :

— Aaaa ! Uite, domnule !... Îmi pare bine că putem să stăm de vorbă. Dacă ați ști de cînd aștept momentul ăsta !... Nici nu-mi vine să cred că sînt aici, la dumneavoastră, și că vorbim normal...

Întoarse puțin capul. Frunzoiu, aparent calm, surîdea cu ceea ce credea el că e o expresie amabilă.

Petre Pleată a fost rechemat la București. Nebunia din ianuarie l-a adus nebunia în casă. — Mulțimea răcnea în stradă.

În lift, femeia scundă și brunetă schimbă cîteva cuvinte cu polițiștii. În franțuzește, bineînțeles. Pleată nu înțelegea nimic. Îl privi pe Frunzoiu. Nici acesta nu părea mai lămurit. „N-o să fie ușor, își spuse ambasadorul. N-o să-mi traducă nimeni... Cum dracu' o să fac cu hîrtia, cînd s-o scot ?" Își pipăi buzunarul hainei ; hîrtia era acolo, liniștitoare. Surprinse privirea securistului : încordată, atentă. „Dacă ăștia nu-mi dau un pahar cu apă, își spuse din nou Pleată, o să leșin. Ar fi frumos, nu ?"

— Bună seara, dom'le ambasador. Macrea, Mircea Macrea, spuse bărbatul peste măsură de gras, înalt și, parcă, moale, care îi aștepta sus, la ieșirea din lift. Mai avem un minut jumate și intrăm în emisie.

Pleată caută privirea lui Frunzoiu.

— Domnul Macrea e șeful secției noastre, al secției române, îl lămuri cel care zicea că lucrase la televiziune.

— Aaaa, îmi pare bine. Îmi pare bine că sînt aici și că putem vorbi normal, omenește... spuse ambasadorul.

— Haideți să mergem, zise celălalt, șeful, bărbatul mare, moale. N-avem timp. Întîi în emisiunea franceză, în direct. Apoi la noi, în românește. O.K. ?

Petre Pleată a fost rechemat la București. Nebunia din ianuarie l-a adus nebunia în casă. — Mulțimea răcnea în stradă. O „troică", suită pe tanc, își făcea cruce și anunța mulțimea urlătoare care agita stindarde găurite, că partidul comunist e scos în afara legii.

În studio, opt persoane. Cîte doi pe un microfon. „Mă sfîrtecă", gîndi din nou Pleată.

Se așeză pe scaunul indicat de un ziarist înalt, cu părul tuns scurt. Frunzoiu, rămas în picioare, se lipi cu spatele de perete ; își alese o poziție de unde putea comunica din priviri cu Pleată. „Mă-mpușcă direct în cap, dacă vrea, gîndi ambasadorul. Iar ăștia doi, francezii, degeaba s-au așezat lîngă el. N-or să-l poată opri. Și, poate, nici nu vor să-l oprească...".

Petre Pleată a fost rechemat la București. Nebunia din ianuarie l-a adus nebunia în casă. — Mulțimea răcnea în stradă. O „troică", suită pe tanc, își făcea cruce și anunța mulțimea urlătoare care agita stindarde găurite, că partidul comunist e scos în afara legii. Nevasta lui Pleată, în fotoliu, uitîndu-se la televizor, s-a pornit să țipe.

Ziaristul înalt și tuns scurt începu să turuie. Ceaușescu. Revoluție. Răsturnare. Ambasada română, care s-a alăturat noii puteri... „Cam asta trebuie să fie, își spuse Pleată. N-are ce să fie altceva", — Tot asta fusese și în cele două studiouri de televiziune unde petrecuse cîte o oră, înainte...

Apoi, se lăsă tăcerea. Pleată înțelese că i-a venit rîndul să vorbească. Scoase hîrtia din buzunar și și-o puse pe masă.

— Je suis heureux, începu el, de me trouver ici et de pouvoir parler libre... La dictature est finie...

— Un instant, monsieur l'Ambassadeur, spuse cel care părea că ține frîiele emisiunii. Vous êtez en train de nous lire un papier, ou quoi ? Je vous ai demandé s'il y a encore la Securitate dans votre Ambassade.

„O să tac, își spuse Pleată. S-aștept să-mi traducă cineva. O să tac".

COMUNICAT

Luni, 25 decembrie 1989, a avut loc procesul lui Nicolae Ceaușescu și al Elenei Ceaușescu în fața Tribunalului Militar Extraordinar.

Capetele de acuzare au fost :

1. Genocid — peste 60.000 de victime.

2. Subminarea puterii de stat prin organizarea de acțiuni armate împotriva poporului și a puterii de stat.

3. Infracțiunea de distrugere a bunurilor obștești, prin distrugerea și avarierea unor clădiri, explozii în orașe etc.

4. Subminarea economiei naționale.

5. Încercarea de a fugi din țară pe

Continuare în pag. a 15-a

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificaţii

XXVI. PRELIMINARIILE (II)

Speranța unor soluții facile, nerăbdarea deci, este caracteristica politicii românești din 1946 și pînă astăzi. Există o importantă șansă de a scăpa acum de obiceiul prost al nerăbdării politice ; trebuie numai ca această șansă, ocazie mai curînd, să nu fie ratată.

De la sfîrșitul primei luni a anului 1990 și pînă de curînd noi nu am mai fost subiecții unor acte politice decisive, acte care să necesite participarea unor forțe sociale majore. Au existat, pe de o pare, acțiuni presupunînd opțiuni grave, dar ele iradiau înr-un spațiu limitat. Au existat, pe de altă parte, acțiuni generatoare de istorie, dar în care nu s-a optat propriu-zis, nu s-a soluționat o alternativă anterior necunoscută, ci s-a făcut o afirmare de identitate, ori s-a răspuns unei necesități sau unei constrîngeri. În prima categorie intră acțiunile de stradă și unele campanii de presă. În cea de-a doua categorie se situează alegerile de la 20 mai, constituția și unele din legile reformei. S-au adunat continuu întrebări și tensiuni, s-a acumulat o enormă dorință de clarificare a cunoștințelor, s-a creat o teribilă nevoie de stabilire a unor criterii pentru proiectarea unui viitor, toate atît de bine știute nouă și mereu neștiute. Aceste tensiuni nu constituie un set de aspirații de tendință perfecționistă ; sînt esența incredibilei noastre crize și totuși ele nu aveau nici o perspectivă de a evolua către o atentă examinare în fața conștiinței publice, nu aveau cum să facă obiectul unui proces național de analiză, cîtă vreme formațiunea politică majoritară în parlament, aceea care dispune de suportul popular și de autoritatea cea mai largă în structurile statului nu era interesată, pentru considerente de echilibru intern, într-o analiză, dincolo de orice menajament sau oportunism, a situației țării.

Abia prin conflictul Iliescu-Roman Frontul Salvării Naționale se situează în pragul inserării nu în istoria unui moment, ci în marea politică românească. Se poate pune întrebarea dacă un asemenea mod de a vedea lucrurile nu are un caracter exagerat. Ne aflăm totuși la începutul democrației și ne este greu să gîndim principiile fără a le personifica, iar personificarea devine apoi chiar mai importantă decît principiul. Disputa între cei doi lideri este al treilea fapt politic esențial în seria evenimentelor de după revoluția din decembrie. Ea nu trebuie ratată de cei implicați, nu trebuia ratată de Front și nici de celelalte partide, dar mai ales ea nu trebuia ratată de națiunea noastră. Ratarea ar însemna reducerea opoziției la insignifianță. Folosirea adevărată, politică și istorică, a crizei înseamnă a polariza pe această dualitate toate întrebările unui întreg episod istoric. O altă ocazie precum aceasta nu poate reapărea cu ușurință. Democrația autentică sau autoritarism mai mult sau mai puțin mascat ? Socialism, social-democrație, liberalism ? O presă și o cultură sprijinite sau umilite ? Securitatea : o amintire sau o prezență ? Reforma : imitație jalnică sau evoluție organică și productivă ?

Iliescu și Roman pot rata ei înșiși criza, neintrînd fiecare în rolurile pentru care se simt chemați, ori pentru care s-au pregătit, conștient sau nu. FSN-ul poate rata nesocotind principiul dramei noastre naționale și interesîndu-se doar de persoane sau de circumstanțe. Oamenii pot rata această criză în două moduri : sperînd să mai reinvestească, rapid și ușor, alți conducători cu tot atîta suport popular pe cît au dobîndit cei doi, sau socotind că, în realitate, lucrurile pot fi neglijate și opțiunea poate fi tratată ca nenecesară. Națiunea poate pierde ocazia unui nou progres de conștiință socotind că liniștea merită să fie menținută fie și cu prețul confuziei.

Președintele și conducătorul Frontului pot fi, eventual, socotiți victimele proiecției în afară a frămîntărilor și scindărilor interioare ale unui întreg popor, dar exact acesta este atît riscul cît și sensul existenței oricărei personalități. Ei trebuie să știe de ce parte se află în raport cu fiecare dintre întrebările noastre majore. Nu noi distribuim rolurile, ei înșiși le adoptă sau nu, le acceptă sau nu. Vor fi obligați să propună acum alternative reale. Prin restricțiile pe care le produce constituția, președintele va fi obligat să opteze prin intermedieri sau va fi asumat, pe drept sau pe nedrept, de intermediari, dar alegerea nu va putea să întîrzie, el nu poate scăpa de opțiuni actuale.

Polarizarea politică românească iese din domeniul fanteziei și intră în autentic și real. Să nu existe în România și altceva ca posibilitate de a alege ? Să nu fi avut nici o importanță opoziția politică structurată pînă acum ? Fără opoziția din afara Frontului nu ar mai fi apărut această frămîntare în Front. Toate forțele politice influențează cristalizarea atitudinii celor doi și își confirmă atitudinile la rîndul lor, în funcție de pozițiile acestora.

România a obligat principalul partid la criză. Bine administrată această criză poate face ca noile alegeri să însemne sfîrșitul revoluției și asumarea unei evoluții pozitive și optimiste.

3. **Clasa politică.** Ar trebui să ne dea de gîndit măcar acum — de fapt această problemă ar fi fost cazul să o pună încă de la începutul marxismului, toți cei aflați în afara acestui curent — de ce a agitat atît de mult teoria comunistă conceptul sau măcar cuvîntul clasă. Aparent a fost doar programul comunist de a genera sau amplifica agresivitatea reciprocă a grupurilor umane și, cu o subtilă intuiție ostilă umanității, inițierii acestui curent antispiritual de acțiune, au stabilit că populațiile umane între care se poate induce, în chipul cel mai ușor și eficient, suspiciunea, ura și violența, ar fi clasele. Comunismul nu a utilizat însă masiv doar conceptul de clase antagoniste ci și pe acelea de clasă conducătoare, uneori cu o conotație, negativă, alteori cu una pozitivă, în plan așa-zis istoric. În fapt, toată verbigerația în jurul clasei nu a însemnat altceva decît o parte a războiului declanșat împotriva unui alt concept — acela de clasă politică. Sistemul comunist a tins la desființarea clasei politice, ca structură socială natural constituită, înlocuind-o cu o structură administrativă puternic centralizată și controlată.

Timp de milenii, de om în generalitatea lui s-au ocupat exclusiv unii din creatorii de religii și mai mulți dintre filosofi. Pentru Iisus, Moise, sau Buddha, omul are o singură natură. Pentru Socrate, copilul sclav este, principial, tot atît de apt să ajungă la adevăr pe cît a fost, la începutul formării sale, oricare dintre înțelepți și exemplele de acest gen pot fi multiplicate. Nu la fel a arătat omul și din unghiul de vedere al diferiților conducători politici ale căror biografii ne sînt oferite de istoriografi. Apărătorii omului — implicit și ai condiției umane, au fost oamenii de credință și de gîndire. Oamenii de acțiune au căutat să ierarhizeze, să stratifice, spre a crea sisteme sociale operaționale sau pur și simplu maniabile. Teoria acțiunii s-a pus în slujba umanității odată cu elaborarea filosofiei sale de către Jean-Jacques Rousseau. Rousseauismul, în litera lui, este, probabil, marcat de ineficiență practică ; neprevăzînd o structurare socio-politică suficentă el nu avea cum conduce la o funcționalitate eficientă. O întreagă istorie, împotriva credinței și împotriva gîndirii, acțiunea politică a menținut o clasă conducătoare, diferită în structura ei dar mereu prezentă ; rousseauismul, care, în una sau alta din variantele sale, în chip recunoscut sau nerecunoscut, este singura filosofie practică modernă, a cerut desființarea istorică a clasei conducătoare. Din acest punct au apărut trei variante de evoluție politică. Prima este reala inexistență a clasei conducătoare, cu un transfer al puterii statale către o structură administrativă transparentă examinării și controlului popular. Această cale poartă, astăzi, numele de social-democrație. A doua variantă a constat în distrugerea clasei conducătoare și constituirea, pe cale administrativă, a unei alte clase de același fel. Acesta este comunismul. Ultima variantă, dar cea mai veche și mai naturală, a fost dată de dispariția lentă a clasei conducătoare, simultan cu apariția unei clase politice. Spre deosebire de clasa conducătoare (de exemplu nobilimea medievală, clasa politică modernă are o mult mai mare diversitate de interese, de opinii, de direcții filosofice (în plan existențial sau socio-politic), de credințe, de modalități ale expresiei. Singurul element care o leagă este sacrificiul unei părți din disponibilitățile materiale, spirituale sau psihice ale fiecăruia în scopul acționării mecanismului politic. Aceasta este calea liberalismului, derivat și acesta, în forma sa modernă, mai mult sau mai puțin inobservabil din rousseauism. În general, clasa politică este formată din publiciști, intelectuali, oameni de afaceri și, adesea, lideri sindicali sau, mai rar, militari. În diferite țări, componența acestei categorii variază. În Germania prevalează oamenii de afaceri, în Franța intelectualii, în Statele Unite publiciștii și oamenii de afaceri. Există un interes comun al tuturor acestora : menținerea țării lor și a lumii între anumiți parametri economici, strategici și culturali.

În România post-revoluționară clasa conducătoare comunistă, dacă nu a fost total desființată a fost, cel puțin, serios fragmentată. Nu am avut cînd să învățăm să trăim fără o structurare pronunțată a societății și, încă, nu am avut cînd constitui o clasă politică. Deci, nu sîntem comuniști, nu sîntem social-democrați și nu sîntem liberali. În chip serios nu sîntem nimic. Desigur, este cazul ca, de urgență, să devenim ceva. Structurile comuniste încearcă — disperat și antiistoric să refacă o clasă conducătoare. Mai multe dintre partidele de opoziție nu fac decît să încerce ca din propriile lor structuri administrative să alcătuiască alte clase conducătoare, ceea ce înseamnă tot comunism — nici măcar întors pe dos, ci adus cu capul în altă direcție. De o viață politică în afara structurării sociale produsă special în acest scop nici nu poate fi vorba, în condițiile noastre de sărăcie și deci de grijă a fiecăruia aproape exclusiv către satisfacerea nevoilor minime de subzistență. Social-democrația este un lucru de care nu au nevoie societățile cele mai bogate dar nici nu este un lucru la îndemîna celor mai săraci. Tinde să se constituie acum în România, spontan și relativ rapid, o nouă clasă politică, pornindu-se, în general, de la nuclee de publiciști și intelectuali. Calea noastră pare să trebuiască a fi : comunism — nimic — liberalism — social-democrație. Abia dacă vom fi depășit prima treaptă ; apar, totuși, schițele celei de-a treia. Cel mai social-democrat partid trebuie să devină conștient de necesitatea acestei secvențe. Cel mai liberal partid trebuie să devină conștient că națiunea nu are ce face cu o variantă elitistă de comunism.

După ce vom obține bunăstarea economică prin liberalism și reintegrarea socială prin social-democrație vom mai vedea ce este de făcut. Deocamdată parcurgem doar preliminariile tranziției noastre istorice.

4. **Intelectualul.** Fukuyama și Dahrendorf (din nou Fukuyama și Dahrendorf) ne amenință — după cum știm prea bine — cu dispariția culturii în postcomunism sau, pentru că abia ne mai amintim esențialul existenței comuniste, în lumea liberă pe care o descoperim acum, nu rareori fără a ști ce descoperim. Viața intelectuală se află amenințată, condiția intelectualului este precară, speranțele omului dedicat ideilor și creației depind, mai mult decît oricînd, exclusiv de calcule abstracte, de principii economice valabile în circumstanțe diferite, de transpoziția principiilor nicicînd verificate și intrate pe mîinile fatal neexperimentate. Cultura noastră agonizează, intelectualul devine o victimă într-o lume paradoxal kafkiană întrucît victima poate fi victimă fără a exista, intenționat, un călău sau ,măcar, un agresor. Dar cultura noastră nu poate dispare iar intelectualul nu va înceta nicicînd să aparțină mediului nostru social. În politologie, ori în analiza perspectivei istorice, funcționează o lege la fel de cunoscută în fizica teoretică sau în criminalistică : tot ceea ce este imposibil să se întîmple chiar nu se întîmplă. Națiunea noastră nu are cum să își abandoneze cultura și nu are cum să piardă participarea la destinul său a unei intelectualități. De ce ? Cunoaștem o mare națiune care există astăzi întrucît nucleul ei inițial a colonizat un continent virgin ; o alta există prin sacrificiul pe care l-a plătit în explorarea mărilor, o a treia s-a înființat prin negoț, sau industrie, și tot așa. Aceste trei-patru națiuni, la care am făcut aluzie au creat culturi dintre cele mai strălucite, dar nu prin aceste culturi și-au autocreat ființa. Națiunea noastră, alături de cea italiană (proporțiile fiind păstrate, așa cum a vrut Dumnezeu și, poate, s-a întîmplat în această lume impurificată de haos) sînt însă națiuni înființate în forma, esența și ființa lor actuală prin cultură. Putem fi siguri că dacă, aparent, în ele cultura a murit, înseamnă că, de fapt, ele însele au trecut — poate inobservabil — în neființă. Dar dacă intelectualitatea și cultura noastră nu pot muri, în condițiile neputinței stingerii, de ce mai parcurgem martiriile pe care le parcurgem ?

Sensul unei culturi este mai ales acela de a asigura oamenii și națiunile în momentele de tranziție, de a funcționa atunci cînd nimic nu mai funcționează, de a aduce înțelegerea atunci cînd nimic nu mai poate fi înțeles. Pînă la un punct noi putem încerca, astăzi, fericirea încercată de Iisus pe cruce. În acest timp națiunea noastră trebuie să facă eforturi serioase pentru a avea lucrul cel mai elementar din lume : un guvern în sensul real al acestui concept. Ea trebuie să se supună unei nesfîrșite munci spre a găsi echilibrul statului. În aceste condiții o cultură public organizată pare un vis. Ceea ce nu avem dreptul să abandonăm este pur și simplu cultura, această formă a credinței în om.

Ce are a fi, pentru noi, intelectualul ? El este cel ce aduce principiul uman general în actul uman concret. Dacă nimic nu se naște fără o lege, atunci așa cum comunismul a cedat, lăsînd locul acestor preliminarii ale vieții noastre libere și autentice doar prin sacrificiul eroilor revoluției, tot astfel preliminariile de azi nu vor deveni adevăr existențial decît prin frămîntarea, dispersarea, speranța și sfîrșierea interioară a culturii noastre. Această nevoie a noastră, de a fi, ca ființe ale culturii, va obliga ambianța politică, disputele politice și structurile sociale să se insere în singura metamorfoză istorică compatibilă cu aceste vremuri.

Caius Dragomir

monologul stingher

Spovedanie

DACĂ a existat o spovedanie a lui Stavroghen, de ce nu ar exista și o spovedanie a lui Salieri ? Ceea ce Forman a și încercat în filmul său. Aceasta pentru a nu gîndi monstruosul și păcătoșenia numai ca pe un arhetip al răului de pretutindeni care vine și „dă samă" pentru crimele pe care le-a comis sau a intenționat să le comită, ci pur și simplu în sensul în care fiecare dintre noi, într-o măsură mai mare sau mai mică este... Salieri, adică, pentru a o spune direct, este om... Stavroghin nu era om, era Lucifer înghețat, arhetip perfect, pe care, poate din teamă, din pioșenie față de epiderma gingașă a lucrurilor, Dostoievski nu a vrut să-l numească cu numele pe care l-ar fi meritat. Salieri, în schimb, este chiar om. Spovedania sa este cea mai neutră. El pare să spună chiar în actele cele mai odioase: ce vreți? Sînt om! Atît! Nici mai mult, nici mai puțin decît om! Și nu mi-e străin nimic din tot ce e omenesc. Dar dincolo ? Dincolo, în spațiile albastru-senine ale depărtării mozartiene ?

Zeu, zeiesc, iată o metaforă cam desuetă, îmi spune prietenul estetician. Mă închid în mine și nu simt decît o suferință surdă. Ce mai e de spus în fața mizeriei intelectuale, în fața dictaturii nici a lui Salazer, nici a lui Salieri, ci a epigonilor acestuia din urmă ? Dacă zeul a ajuns metaforă — și metaforele se perimează, nu ? — atunci moartea nu mai poate fi altceva decît un sfîrșit oarecare. Sfîrșit consimțit prin natură, sfîrșit natural. Dar cine să mai intuiască în natură antinatura, supranatura ? Cine să mai simtă în desfrunzirea unui arbore fenomenul irepetabil ? Dar, în loc să gîndim destinul vegetației ca pe destinul omului, am procedat invers. Am coborît omul la nivelul naturii. Falsă înțelepciune ! Căci fiecărei frunze i s-ar cuveni în mormînt, o rugăciune, o candelă. Ritualul nu a fost creat de un om în beneficiul omului. Ritualul este mereu deasupra, deasupra cosmosului și a celor mai înalți luminători ai acestuia, însumînd cosmosul ca pe o mască alături de alte măști în acest teatru al iluziei purificate și purificatoare. De aceea, nu există moarte naturală. Moarte ca lege a firii și firescului. Există moartea ca drum spre suprafiresc, ca subțiere a măștii pînă la actul final al înnobilării ei prin transparență. Din acel moment cerul însuși a devenit mască. Iar ritualul e în mîna celui mai smerit dintre oameni care știe să tragă cortina în fiece clipă. Fiindcă doar transparența poate măsura falia infinitezimală și uriașă totuși între omenesc și zeiesc...

X

Mă izbesc de mine însumi ca de o piatră rea, de o tocilă pe care se ascut cuțitele unei întregi măcelării. Hemoragia, din fericire, este binecuvîntată. Pierd un sînge negru, deja închegat, șarpe gras, leneș, ascuns sub acoperămîntul oului de cleștar. Știu că sînt un mic discipol al lui Salieri, o mică vietate din generoasa lui prăsilă. A fi conștient de o realitate, spun unii, înseamnă a o învinge pe jumătate. Judecată psihologică infirmă. A fi conștient de o realitate înseamnă a rămîne exact acolo unde ești : transformarea temniței într-o cameră cu oglinzi. Oriunde ai privi nu încetezi să te vezi : gol, stupid, hidos, creație de două parale a geniului biped. Eul contemplă eul ! Între timp, scrie și manuale. Manual de civilizație universală! Petele de sînge se spală repede iar monștrii rațiunii se domesticesc. Capătă chip „omenesc". Un automobil, un telefon, un bec electric, tot atîtea anomalii devenite repere ale încartiruirii general umane. Înrolați cum sîntem, confundăm eliberarea cu un acces de schizofrenie. Clinicile psihiatrice par niște temple ale infraumanului. Acolo unde nu mai poate lovi fulgerul lui Jupiter, se impun sedativele lui miss Ratchett. Eul contemplă eul ? Nu. Eul contemplă cioburile eului strivit : pseudoconstelații răsturnate în butoiul cu Neant...

Am văzut deunăzi un om îngenuncheat în fața unui arbore. Îl ruga să-și smulgă rădăcinile și să se înalțe ca o torță, ca o pasăre născută din reptilă. Acel om nu mai avea răbdare sau pierduse știința sublimării simțurilor. Văzul, auzul, mirosul... toate aceste logodiri ale noastre cu Supremul se consfințesc în templul interior al gîndului. Concentrarea pe o mireasmă, pe un sunet, o posibilitate nebănuită de-a esențializa lumea, de-a o „sărăci" reducînd-o la un simplu desen. Ca un prizonier care-și reduce închisoarea la cîteva cîngi. Mai rămîne doar desfacerea cataramelor, suflarea duhului pe deasupra rănilor, muchiilor, tranșeelor. Dar lumea merge mai departe, aud pe un prieten filosof care refuză din capul locului să accepte discontinuitatea. Pentru el lumea există dintotdeauna și va exista de-a pururi, lumea, viața, omul. Probabil că n-a auzit niciodată liturghia mării în ceasurile ei de mare liniște, n-a auzit nici tînguirea încătușărilor de aminoacizi. Sfiala coboară pînă în rărunchii pietrei. Nu există indiferență nici într-un stei de cremene...

Tînjesc după un cîmp mănos, făgăduind rod bogat, care, brusc, a fost năpădit de buruieni. Nu mi se pare o altă imagine mai crud-metafizică decît aceasta. Poate doar aceea a lui Saturn înghițîndu-și copiii. În loc să fie semănat cu semințele viitoarelor roade, acest cîmp a fost semănat cu idei. Căci în planul vieții și al fecundității ideea se înscrie ca o dureroasă negativitate. Paradox ? Da, firește...

haiku

În tăcere
să poți admite
cuvîntul următor

GLOSSĂ

A scrie, nimic altceva decît a scrie. Într-o zi întîlnești pe stradă un om care te salută dar pe care nu-l cunoști. Peste cîteva zile îl întîlnești iar, și iar te salută. Îl saluți acum și tu căci ți-e jenă să-l oprești și să-l întrebi de unde te cunoaște, sau unde l-ai cunoscut. De acum înainte trăiești cu frica să nu te oprească și să te pună în încurcătură cu cine știe ce întîmplări de care ai uitat, pe la unul din multele servicii pe care le-ai avut, sau de pe la cenaclurile pe cale le frecventai în tinerețe. Asemeni acestui personaj cunoscut-necunoscut îmi apare, pe măsură ce scriu, acest jurnal. Aseară, de exemplu, am stins lumina și m-am culcat. Apoi am vrut să scriu ceva în acest caiet (ne-aveam ceva anume de spus, vream doar să scriu pur și simplu), dar mi-am dat sema că nu am condiții : n-aveam lumină, creion, planșetă, la-ndemînă, și în plus mi-ar fi fost și frig numai în pijama. Mă întreb ce aș fi scris dacă m-aș fi apucat totuși, în pofida incomodităților, să scriu. Niciodată nu vom ști ce-am fi scris atunci cînd nu scriem. E un gol misterios care mă atrage dintotdeauna. Și acum chiar, scriind despre el, mă-nfior. Virtualitatea în acest domeniu, oarecum artificial al scrieturii profesioniste (animalele, regnul vegetal și mineral nu scriu, iar omul scrie doar atunci cînd e neapărat necesar ca să se înțeleagă cu semenul său : scrisori, formulare, referate, etc.), este un factor de perpetuă neliniște, fără de care poate că nici nu există operă literară majoră. Dacă nu reușești să captezi cît de puțin din fluxul a ceea ce **nu-ți este dat să scrii**, poți să te consideri doar un mîgîlici. Orice operă majoră este făcută oarecum **à contre soi**, printr-un efort ambiguu, contrapunctic. A fura ceva din ceea ce **nici nu știi că este al tău** : iată suportul perenității unei opere. Legitimitatea de a fora nu numai în subconștient ci și în virtualitate, implică nu numai experimente de dicteu automat (ori în transă) ci și o continuitate neobișnuită, alarmantă ; să scrii și cînd dormi și cînd ești în tramvai, în vizită la film, etc.

(Jurnal anticameleonic — 18 febr. 1989).

Constantin Abăluță

Niciodată demonul nu a fost mai ispitit să se apropie de gînd ca în clipele cînd a avut loc transcenderea binelui și a răului. De data aceasta, un prieten teolog îmi arată că un cîmp transformat în pîrloagă nu poate fi decît lucrătura afurisită a Necuratului. Și are dreptate. Numai că simbolul se dezvăluie mereu surprinzător, uluind și clătinînd din temelii judecata oamenilor de bună credință. El este cornul prin care vorbește oracolul, este răsucirea planetei în forme complicate pentru ca suflul zeului să se facă simțit cît mai departe, neviciat, nealterat, neumanizat. Buruiana păcătoasă și dușmănoasă, semn al sterpiciunii și al sărăciei lumii, este totuși un alt mijloc de apropiere spre lumea ca simplu desen. Buruiana poate fi produsul diavolului, dar în același timp, prin adversitatea ei față de umanul adus în pragul disperării, susține parcă mai convingător supraumanul decît ar face-o grîul, porumbul sau altă plantă „binecuvîntată". Și nu se știe dacă omul ce se transcende pe sine, în clipele de supremă concentrare, nu macină în spirit o făină din spin de buruiană din care cei veșnic înfometați de etern să coacă o pîine dulce ca mierea stelelor...

Spiritul se salvează oricum. Dar trupul ? I-am mîngîiat fruntea umedă, îmbătrînită de sudoare. Nădejdea îi pierise după luni de așteptare. Veniseră pădurarii și tăiaseră arborele. De ce ? Neînțelegerea sa era atît de mare, de zbuciumată încît nici un cuvînt de înțelepciune nu ar fi fost în stare să-l liniștească. Iată un caz, mi-am zis, de mistic pe care-l paște nebunia. Trăirea mistică are de altfel această particularitate de-a uita parcă voit etapele, treptele unui drum spiritual, inițiatic. Misticii vor totul deodată. Instantaneu, fulgerător ! Saltul în Absolut pe deasupra tuturor stațiunilor, tuturor răgazurilor oferite într-o asemenea călătorie de simboluri. Misticii de fapt nu mai au încredere în simboluri, în posibilitatea acestora de călăuzire a omului rătăcitor. Pentru ei lumea a ajuns un abis peste care ori treci printr-un salt uriaș, ori în ale cărei coșmare te scufunzi, coșmare cu o falsă întruchipare materială. Și deși materia pentru ei înseamnă iluzie, fum, refuză să-i recunoască putința de metamorfoză. O simt îngrozitor de dură, de limitativă. Tocmai din această cauză minunile gîndite de ei sînt rupturi cumplite, falii, sfîșieri ale suprafeței lumii. Lupta misticului cu propriile sale simțuri pornește din teama că spiritul nu i se va salva. Pierzîndu-și încrederea în trup, în simbol, și-a pierdut-o și în transcendență. De aici și pînă la a gîndi spiritul ca suflet iar sufletul ca derivat al activității neuronice nu mai e decît un pas. De aici marea nedumerire : apocalipsul va fi simțit de toți sau numai de unii ? Viitoarea elită a umanității va fi tocmai aceea care va percepe în carne sfîrșirea vremurilor ? Lupta între tragic și senin e din ce în ce mai acută. Căci adîncul urcă nevăzut și văzut, neauzit și auzit. Cerul coboară la fel. De la încorporarea brutală a Supremului în dezvăluirea Sa fără chin simțurilor răbdătoare, distanța este chiar aceea între pripeala catastrofei nucleare și ora sacră a transformării timpului în spațiu...

Dan Stanca

silvia obreja

* * *

Poate fi boala dimineții
de chinul înfloririi
Știi că te doare, dar nu de ce
de unde.
Din mare poate-un val
zdrobit de ochii noștri,
sau moartea peștelui
în peștele mai mare,
sau urma pașilor sub ape.
Scufundări, fără tuburi de oxigen
în Adîncuri
aruncați mereu la suprafață
pînă la firul de nisip
din cartea orbului.
Întotdeauna un plîns pe o pasăre.

* * *

Ce povară să ai un trup
care se tîrăște după tine și te arată
lumii
așa cum nu ești.
Însemnînd mereu o oprire,
lingușindu-l mereu, hai mai departe
pînă la geamandură măcar.
Pierdute vapoare pe mare
se duc nicăieri —
Treci timpule și ia-l !
Un însemn pe ochiul pămîntului
ce trebuie să-l îngrop
lîngă o luminare cu bocet.
Ducă-se dracului de stîrv !
Stau la mal însetată de-un val.
Fericită că am rămas singură
cad pe o stea.

* * *

A fost oare aevea
drumul acela spre înălțimi,
cărarea aceea amețitor de albă ?
Că am ajuns
și soare ninge peste noi ?

A fost aevea clipa
cînd îmbrățișam norii
și-mi doream prăbușirea
de tăcerea ta ?

Sau mai aevea dorința ploii
ce te caută
sub pleoapele mele,
în neputința de a ști
exiști ?

Dar vara plecase...

Am săpat fîntîni de iarbă verde
să înece toamna.
Am chemat îngeri
și Dumnezeu
mamă să mă nască,
zile să mă crească
păsări să mă zboare.
Dar vara plecase...

Atunci
mi-am apropiat obrazul de cer,
și-am plîns amîndoi
pe un geam rece.

plastică

Reintrarea în arenă

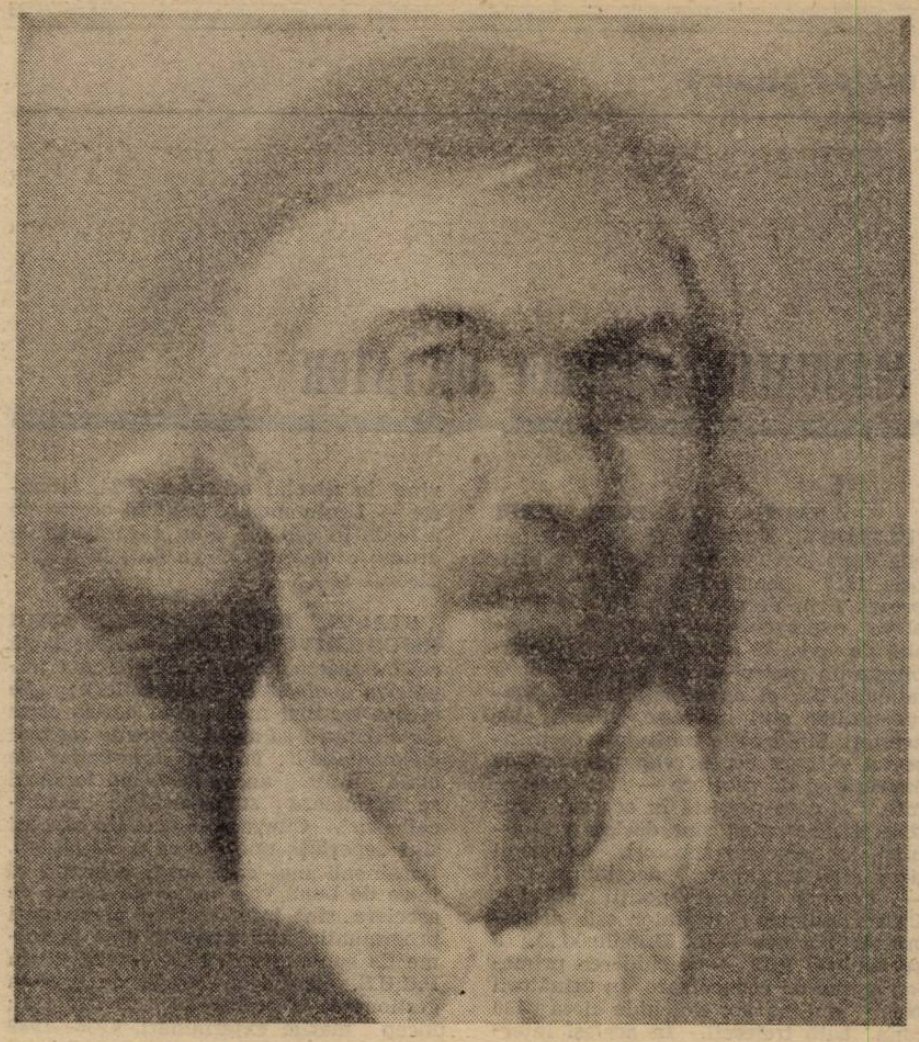

Pentru **Doru Rotaru** pictura reprezintă nu atît o chestiune de meşteşug, cît una de **timp** şi de **conştiinţă.** Acest slujitor al penelului s-a lăsat prea mult condus de propriul orgoliu, pentru a nu încerca astăzi o reîntemeiere a crezurilor sale estetice, pe care nu o dată le-a amendat cu euforica vînătoare a prestigiului imediat. Fire pragmatică (dar nu într-atît cît să-şi salveze sărăcia endemică), acest înzestrat discipol al şevaletului n-a precupeţit nici un efort pentru a-şi afirma energia creatoare în compoziţii plastice de o deconcertantă varietate tematică şi într-o gamă de registre stilistice ce-l făceau anevoie clasificabil. Doru Rotaru s-a complăcut chiar în această postură de **pictor fără contingent.** Ceva din demonismul artiştilor renascentişti mai pilpîie şi astăzi, epigonic, în fiinţa lui. Mulţi dintre colegii de breaslă îl sancţionează cu indiferenţa lor amabilă şi complezentă. Dar el supravieţuieşte cu stoicism oricăror abandonări de acest fel, urcînd solitar o Golgotă a propriei crucificări. Motivul acesta, în termeni strict plastici, a devenit, în cîteva din lucrările lui de ultimă oră, foarte evident şi explicit. Rotaru părea sedus pentru totdeauna de tentaţiile alegoricului, ale grandilocvenţei poematice bazată pe impunătoare construcţii metaforice. Avea ceva din frenetica retorică sur-realistă, dar şi din nostalgia evlavioasă a pictorilor de icoane. Un singur lucru i-aş reproşa acestui pictor, în acest sens — că toate aceste porniri curate au fost canalizate nu către sfinţii autentici ai spiritualităţii universale, ci către erezia chipurilor cioplite urcate tendenţios pe socluri aurite ! Sper să nu îmi ia în nume de rău această dojană tîrzie şi camaraderească, dar cred că instinctul şi educaţia sa artistică sînt mai presus de ceea ce a produs pînă acum. Doru Rotaru nu a ajuns încă la **vîrsta capodoperei,** deşi temeiuri ca să o împlinească a avut destule.

Un semnal poate să însemne chiar şi această ultimă personală de la „Simeza", unde a etalat în faţa privirilor noastre ceva din truda sa din ultimii ani — de la proiectele de vitralii monumentale pentru Palatul Cotroceni (seria voievozilor), la cuminţea şi didactica pictură de şevalet, la care nu o dată mi-a mărturisit că vrea să se întoarcă. Şi s-a întors ! Este, probabil, cel mai greu pariu pe care-l face astăzi Doru Rotaru cu propriul destin artistic. Deşi, în expoziţie, din punct de vedere numeric şi dimensional, dominante sînt compoziţiile alegorice — construite, de această dată, în tonalităţi mai puţin somptuoase şi cu o încărcătură de semne şi simboluri debarochizată, dar încă insuficient subordonată unei mize sau măcar unui concept plastic convingător — ceea ce impresionează prin concizie şi rafinament coloristic, sînt **peisajele.** O paletă sensibilă, un desen delicat contribuie la realizarea unei atmosfere de reverie virilă, în care datele descriptive, lapidar şi exact notate, sînt aureolate de o pioasă spiritualitate. Seria „Deltelor" ca şi **Tescanii** ori **Susenii** văzuţi de ochiul său au ceva din noblesa simplă a revelărilor esenţiale. Căutări asemănătoare regăsim şi în naturile lui statice, gen în care, fragmentar, pictura sa părea să aibă disponibilităţi incontestabile. Compoziţiile sale conţin, de regulă, astfel de detalii, care trimit, prin minuţia execuţiei, la maeştrii olandezi sau flamanzi. De astă dată, tentativele sînt oprite la stadiul unui **exerciţiu de stil,** în care demersul plastic pare lipsit de forţă, de pasiune, de fapt, deşi rigoarea construcţiei şi experienţa în materie sînt vădite. Intuim în acest caz începutul unui program de reconsiderare a genului în creaţia pictorului, pe o coordonată stilistică ce îşi aşteaptă deocamdată clarificările. Am reţinut, de asemenea, **„Profilul de faţă",** într-un exerciţiu portretistic de elevată distincţie expresivă şi cromatică, ca şi **„Coborîrea de pe cruce"** — un eseu compoziţional plin de forţă, ce propune o viziune plastică insolită şi semnificativă, ce ne inspiră părerea că acesta ar putea fi, extrapolînd sensurile, portretul sublimat al artistului însuşi.

Corneliu Antim

muzica

În căutarea arhetipului pierdut

Despre criza muzicii uşoare, aproape că nu mai este cazul să vorbim. Un public aflat el însuşi în prelungită criză culturală şi de gust îl aplaudă frenetic pe aceiaşi „rechini" cu „dinţi" de lapte şi conturi solide, sau pe mai tinerii „carnasieri", vrednici urmaşi ai „maeştrilor" lor. Gîndind că actul creator este fie invenţie, fie descoperire (sau chiar o zonă de subtilă interferenţă), piesele amintite nu sînt nici una, nici alta. Doar nesfîrşite „colaje" (realizate cu oarece îndeminare) a unor scheme, şi ele, sărace. Nu vreau să spun că prin alte părţi, mai sponsorizate, se stă mult mai bine şi nici nu văd cum ne-ar putea salva prea curînd un „corb", fie el şi „de aur".

Folclorul, dacă a scăpat de „textele noi", e invadat de muzica bazarului. Nu ştiu cum stăm cu Europa, dar în Turcia am intrat precis. Făcînd corecte critici acestor nefericite „achiziţii", naistul Gheorghe Zamfir a luat-o el însuşi razna. Orgoliul de compozitor, poet, etc., etc., aruncă o pată de întuneric, dacă nu de rugină, pe discurile din „platină" ale domniei sale.

În spaţiul mai apropiat mie, cel al muzicii culte contemporane, criza declanşată de „constructivismul" anilor de după război îşi caută şi ea rezolvările în recuperarea planului semantic, de adîncime. Într-o interesantă emisiune radio, compozitorul Octav Nemescu, după un concis istoric al fenomenului muzical (de la tibetani la aleatorişti), dă propria soluţie. Preluînd fericita sintagmă a lui Ştefan Niculescu **— „fuga înapoi".**

Redescoperirea „arhetipului" cultural şi resacralizarea actului creator. Asta presupune renunţarea la orgoliul demiurgic în favoarea umilinţei creştine. Recuperarea relaţiei cu cosmosul. Ritualicul. Înainte de execuţia **Metabizantinirikon-ului** său, interpretul trebuie (în varianta ideală) să postească şapte luni. Să se curăţească interior. **Chiar** şi publicul, adaugă ca o paranteză, puţin neglijent, compozitorul. Dar aici, cred eu, nu încap paranteze. Actul, dacă presupune parteneri, trebuie să fie **total,** altfel îşi pierde eficacitatea. Chiar prezentarea în concert mi se pare a fi o contradicţie faţă de ideea expusă. Muzica pe care o imaginează, redescoperă Octav Nemescu, e în căutarea **omului,** nu a publicului. Piesele sale, atîtea cîte cunosc, nu sînt lipsite, aşa cum şi-ar dori autorul, de o discretă, fină, ce-i drept, „spectaculozitate". Nu sînt „inocente", ci „atrăgătoare". Te „manipulează". Nu poţi scăpa uşor de „povara" culturalului. Poate nici nu trebuie. Nu am încă un răspuns la această grea problemă. Oricum, sînt remarcabile căutările sale şi ale altor colegi de breaslă în direcţia recuperării prin arhetip a eticului. A unei dimensiuni mult mai generoase, fundamentale chiar, a actului creator.

Valentin Petculescu

spectator

Un nou teatru: LEVANT

Motto :
„Quand se lève au Levant
Il se lave Dan Laurent".

Printre multele feţe ale lui **homo ludens,** cea mai tristă (hop oximoronul, blestem al paradisurilor artificiale moderne !) mi s-a părut aceea văruită, palidă a clovnului, paiaţa circului sortită să-i facă pe alţii să rîdă, el însuşi avînd statutul neclar al unui hibrid, oscilînd între lucrul indiferent, de care poţi dispune după cum vrei, şi fiinţa umană care suferă, conştientă că nu-şi poate impune tocmai ceea ce o defineşte în chip esenţial, liberul arbitru : „sub chipurile acestea incerte de copii bătrînicioşi, este antrenată parcă toată suflarea unei comunităţi, şi gîndul că **toată lumea se joacă** deschide deodată către un alt soi de **ludus** sau către un **perpetuum** ludic" (J. Huizinga **— Homo ludens).**

Teza shakespeariană a lumii ca teatru şi invers, a teatrului ca lume concentrată pe o scenă unde se pot juca în toate registrele comedia, drama şi tragedia vieţii, precum şi cocktailul ce rezultă din amestecul într-o varietate nesfîrşită de doze al celor trei elemente (genuri) fundamentale cu o dominantă estetică (existenţială), se regăsesc în spectacolul cu care s-a inaugurat compania particulară **Levant** la sala Atelier a TNB, luni 20 ian. 1992. Piesa lui Matei Vişniec „Angajare de clovn", este beckettiană prin axa ei orizontală, sintagmatică, a motivului aşteptării unui eveniment care nu se produce în plan fenomenal **(Aşteptîndu-l pe Godot),** precum şi kafkiană pe axa paradigmatică, prin afirmarea imposibilităţii cunoaşterii numenale a lumii acesteia aflată într-un imobilism eleat, cum se întîmplă (sic !) în **Castelul,** dar şi în alte două texte foarte scurte (ca peste tot, de altfel !) şi care luminează precum două explozii în plină noapte satanică : **În faţa legii** şi **Satul cel mai apropiat.**

Beckettiană deci prin absenţa unui conflict major între personaje şi a evoluţiei lor într-o acţiune orientată către o anumită teologie estetică, şi eleată în substratul filosofic al imobilismului, al negării mişcării şi evoluţiei acestor personaje, cu excepţia unei dinamici care se constată la nivelul pur verbal, pînă la finalul abrupt, moartea lui Peppino căzînd dincoace sau dincolo de orizontul de aşteptare al spectatorului ca un convenţional şi tradiţional **deux ex machina,** un accident aşadar în ordinea firească a lucrurilor, piesa lui Matei Vişniec se impune, mai întîi, prin acurateţea stilistică a unui limbaj expresiv, rigoarea şi conştiinţa de sine trădîndu-şi originea poetică (autorul a început prin a publica trei cărţi, remarcabile, de versuri).

Dincolo însă de valoarea indubitabilă a textului care funcţionează ca un **primum movens** al spectacolului, Matei Vişniec se poate considera un autor norocos şi fericit : să ai şansa piesei de debut a unui teatru nou, LEVANT, sub direcţia marii actriţe a zilelor noastre, Valeria Seciu, şi privilegiul a trei histrioni de performanţă, fiecare în parte şi toţi la un loc reuşind, în pofida acestei distribuţii atît de restrînse şi a decorurilor de o sărăcie lucie din care lipsesc pînă şi zdrenţele clasicului genului, Grotowski, să creeze un spaţiu saturat de viaţă, reverie şi infinită, nesfîrşită melancolie... : Valentin Uritescu, în rolul lui Niccolo, parcă nu a făcut niciodată altceva în viaţă, altă meserie (artă) decît aceea în care este distribuit acum, un „clovn bătrîn", crepuscular şi delabrat, cu fel de fel de „căderi" fizice şi sentimentale, dar care-şi mai aduce aminte, pe sărite, de trucurile şi giumbuşlucurile de odinioară : al doilea clovn-postulant (toţi trei sînt la şomaj) în ordinea intrării în scenă, interpretat cu brio de Alexandru Bindea, încarnează şi un alt tip uman şi de breaslă, personaj mai rece, mai cerebral, aproape cinic din cînd în cînd, nu lipsit, însă, şi el de accese de duioşie confraternă, iar cît îl priveşte pe ultimul, Peppino, pe care Mitică Popescu, asemenea unui scamator de clasă, îl scoate din mîneca talentului său inimitabil, este un tip de fanfaron fantast şi himeric, mitoman ca un diavol în frac şi, de aici, mai periculos ca mai credibil fiindcă, în plus faţă de ceilalţi doi comparşi ai săi, el are aspiraţii culturale superioare condiţiei nomade a circarilor (ehei ! el a jucat în „Bădăranii" lui Goldoni !)

Un spectacol foarte bun, făcut de profesionişti de mîna întîi, adorabil ca artă teatrală, şi de o infinită melancolie în mesajul său „îngropat" în text, în replicile celor trei actori : Mitică Popescu, Valentin Uritescu şi Alexandru Bindea, conduşi cu o mînă sigură de regizorul Nicolae Scarlat, şi pentru care noua companie **LEVANT,** la debut, prin opţiunea Valeriei Seciu pentru un dramaturg încă tînăr, Matei Vişniec, merită toate aplauzele noastre.

Dan Laurenţiu

MANUALUL BUNULUI DICTATOR

LENIN, VLADIMIR ILICI (ULIANOV). Nu așteaptă decît 3 (trei) zile după lovitura de stat din 7 noiembrie 1917 pentru a aboli libertatea presei. Prin decretul din 4 iunie 1918, el va „reglementa" și comerțul cu mașini de scris. 14 noiembrie 1917 — stabilește un control direct și total asupra muncitorilor și organizațiilor lor. Manifestațiile sînt interzise, liderii lor arestați. Sindicatele controlate de menșevici — care cer în van libertate de expresie și de asociere — sînt desființate. Cei care persistă în această „gîndire nesănătoasă" sînt declarați anarhiști, iar greviștii sabotori. Comerțul liber este suprimat. 7 decembrie 1917 — crearea primei poliții politice, CEKA (culmea ! fondator este aristocratul polonez Felix Dzerjinski...). 5 septembrie 1918 — deschiderea primelor lagăre de concentrare. În următorii patru ani, se vor deschide circa 130 (una sută treizeci). În același interval, CEKA execută 140 000 (una sută patruzeci de mii) de „dușmani ai poporului". Succes economic : în 1921, producția agricolă scade cu 50% față de 1913, iar cea industrială cu 80%. Consecință : inițierea „noii politici economice" (NEP), un fel de liberalizare (cu indexare ? fără indexare ?). 10 000 de mici întreprinderi sînt redate proprietarilor lor, comerțul cu cereale și cel exterior sînt din nou permise și, în trei ani, producția revine la nivelul anterior. 1924, ianuarie — Lenin moare, scăpînd ocazia de a le da în cap din nou „tovarășilor de drum" economici. O va face însă succesorul său.

STALIN, IOSIF VISSARIONOVICI (DJUGASHVILI). 1928 — proclamă colectivizarea agriculturii și lupta împotriva „culacilor" (chiaburilor) : „Se ascute tot mai mult lupta dintre clase iar chiaburii se arată elemente tot mai dușmănoase !". Moarte dușmanilor de clasă ! Într-un an, pe 60% din terenuri se înființează sovhozuri, pe restul colhozuri. Cîteva milioane de oameni sînt deportați, unii dintre ei împușcați. Ucrainenii mai cu seamă, refuzînd să intre de bună voie în aceste forme de asociere, sînt înfometați și persecutați programatic, ajungîndu-se pînă la forme de canibalism. 1933 — critici în P.C.U.S. (bolșevic) legate de proasta gestionare a economiei. Consecință : începe marile exterminări. 1936—1938 — vechea gardă a partidului dispare pur și simplu. Cei care nu se lasă împușcați se vor sinucide. Ultimele lor cuvinte : „Nu trageți, tovarăși !". Însănătoșirea armatei : 35 000 de ofițeri, între care patru mareșali (Tukacevski ș.a.m.d.), sînt lichidați. O politică alimentară sănătoasă : începînd cu 1931, alimentele sînt raționalizate. Revoluția a izbîndit ! Un mare val de simpatie în exterior : Picasso, Aragon, Sartre, Barbusse, Yves Montand. Crearea

„omului nou" începe să-i fascineze și pe occidentali. Ca să nu rămînă mai prejos, aceștia, mai închizînd ochii, mai sprijinind direct, proiectează pe orbita istoriei un dictator — criminalul care să-i facă față în nume și renume Generalissimului.

HITLER, ADOLF 1925 — Mein Kampf, proiectul exterminării. 1930 — Naziștii obțin 18% din voturi. 1933 — Cancelar al Reich-ului. 1935 — Primele legi rasiale. 1938 — Invadarea Austriei. 1940 — Inaugurarea lagărului de la Auschwitz. „Omul nou" este, de fapt, cel vechi, pur rasial, arianul. Toate elitele Europei ar fi, astfel, germanice : francii din Galia, goții din Iberia, saxonii din Britania, lombarzii din nordul italic. Europa aparține, deci, istoricește germanilor, adică Germaniei, adică Reich-ului, patria supraoamenilor : înalți, atletici, blonzi, cu ochi albaștri (portretul robot al lui Adolf, nu-i așa ?) Cei care nu posedă caractere, Iudele roșcovane, cu pistrui, ochi căprui, constituție grăsuță etc. trebuie exterminați. Competiția Matthausen — Kolîma a început. Cine omoară mai mult, mai bine, mai eficient ? Adolf vs. Koba, o întrecere „la mustață". Rasism biologic vs. rasism ideologic. Exterminarea — condiție a supraviețuirii.

DICTATURA ȘI SALVARE PUBLICĂ (NAȚIONALĂ). „Revoluția poate rima cu dictatura [în cazul majorității regimurilor totalitariste]", scrie Chantal Millon — Delsol în cartea sa **Ideile politice ale secolului XX** (PUF, 1991), care mi-a prilejuit această recapitulare neagră. Constatarea pleacă însă de la una din teoriile dictatorului portughez Salazar, pentru care, inițial, „dictatura este o soluție politică provizorie", ea reprezentînd un punct de echilibru. Șase ani după ce a preluat puterea, dictatorul determină aprobarea Constituției printr-un referendum popular. Concluzia la care ajunge: „Dictaturile nu mai reprezintă parantezele unui regim politic, ci regimuri politice în sine". Țelurile sînt cele cunoscute și ele au ca suport principiile clasice : „patriotism și solidaritate națională ; familie — celula de bază a societății ; autoritate ierarhică ; valoare spirituală a existenței și respect pentru ființa umană ; obligația de a munci ; superioritatea virtuții ; sacralitatea sentimentului religios". Edificator, nu? Conducătorul reclamă, în consecință, prerogative speciale, lărgite, pentru implementarea acestui principiu în viața de zi cu zi. Bineînțeles, le obține. „Am adoptat acest principiu și îl voi urma cu fidelitate : nu putem avea niciodată dreptate împotriva șefului statului — afirmă însuși dictatorul — ceea ce înseamnă că problemele politice nu au decît un singur arbitru suprem". De aici, imposibilitatea dialogului cu Piața Universității din Lisabona.

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI (POST) SOCIALISTE. Din păcate, doamna Chantal Millon — Delsol, conferențiar de filosofie și istorie a ideilor politice la Universitatea Paris XII, autoare și a unui **Eseu asupra puterii occidentale** (1985), precum și a altuia despre **Politica denaturată** (1987), n-avea știință de ctitorirea statului de drept sub atenta îndrumare a Magistrului Iorgovan. Poate, data viitoare.

Dan-Silviu Boerescu

Urmare din pag. a 16-a

Simon din Cirene

mai sigur decît fericirea. Trăsăturile sale desăvîrșite erau învăluite, dar nu preschimbate de acea nobilă tristețe ; ochii mari și negri erau încețoșați, dar nu stinși de acea împăcată deznădejde.

Bărbatul era tînăr, dar cu o expresie gravă, aproape solemnă a obrazului său îngeresc.

Simon îi privea încremenit, stînd drept în picioare pe brazdă și atît de tulburat încît nu îndrăznea să-i întrebe ce vroiau de la el. Tînărul vorbi :

— Tu ești Simon numit Cireneul ?

— Eu sînt.

— Tu ai fost acela care în ajunul Paștilor trecute ai fost chemat să iei în spate crucea lui Isus din Nazaret ?

Simon se gîndi o clipă înainte de a răspunde, apoi birui lipsa lui de curaj.

— Nu știu de ce cruce vorbești, zise, n-am dus nimic. În ziua aceea lucram la cîmp și n-am văzut pe nimeni.

— Dar cînd te-ai întors la Ierusalim nu te-ai întîlnit cu un convoi care urca spre Golgota ?

— Ți-am spus că n-am întîlnit pe nimeni. Cel puțin nu-mi aduc aminte.

— Și n-ai auzit vorbindu-se de Mesia Isus care și-a dat duhul pe cruce ?

— Eu îmi petrec timpul pe ogorul meu și-mi văd de treburile mele. Nu mă ocup de ce se petrece pe lume și de ce spune lumea. Și n-am auzit niciodată vorbindu-se de acest Isus despre care vorbești.

Vorbi atunci femeia.

— Simon, Simon, adu-ți bine aminte, nu spune minciuni, nu te teme de nimic. Acel Isus era fiul meu și a venit să te mîntuiască și pe tine. Dacă l-ai ajutat să-și poarte crucea în ziua aceea înfricoșătoare El nu te va uita niciodată și-ți va dovedi recunoștința, dacă nu ți-a și dovedit-o. Doi prieteni de ai noștri care erau în spatele condamnaților te-au recunoscut și ne-au spus numele tău. De ce vrei să ascunzi adevărul ? N-am venit să-ți facem rău. Am venit pînă la tine ca să-ți mulțumesc, ca să-ți sărut mîna care l-a ajutat. De ce ți-e atît de frică ?

Simon asculta cu ochii plecați. Nu putea îndura privirea pătrunzătoare a îndurerației : dacă ar fi privit-o în față n-ar fi putut rezista. Dar n-o privi. Neîncrederea țăranului învinse ca și rușinea de a mărturisi că a mințit.

— Nu, n-am fost eu. Va fi fost altul în locul meu. Eu n-am purtat cruci, nu știu nimic despre Isus al vostru.

— Roșesc și tremur pentru tine Simon, vorbi din nou Ioan cel tînăr. Nu știi ce spui, nu știi ce negi. Ai purtat pe umeri o povară a Fiului lui Dumnezeu și tu te rușinezi. Gîndește-te bine și caută să-ți aduci aminte. Nu te lepăda de ceasul cel mai frumos din viața ta.

Simon începu din nou să sape, cu capul plecat și nu răspunse nimic. Cele două umbre îndurerate mai întîrziară cîteva clipe lîngă cel ce se temea, apoi dispărură în liniște.

Cireneul își amintea acum minunile care din ziua aceea l-au uimit și l-au salvat și aproape că se căia că a răspuns în acel chip, că s-a lăsat stăpînit de frica de a lua asupră-și o răspundere. Dar nu mai putea da înapoi și nu mai putea îndrepta nimic.

Întors acasă nu-i spuse nimic soției despre acea întîlnire, temîndu-se că va fi mustrat, dar nu trecu mult și un necunoscut îl opri în drum punîndu-i aceleași întrebări pe care i le pusese și Ioan. Și de data aceasta Simon neagă și continuă să nu recunoască de cîte ori discipoli sau dușmani ai lui Isus îl întrebau despre ziua aceea și despre crucea aceea.

În cele din urmă, fie din dorința de a putea să se bucure de comoara găsită, fie că să nu mai repete mereu aceleași minciuni curioșilor, hotărî să plece din Ierusalim. În taină prefăcu aurul în drugi, vîndu cîmpul și casa, și cu soția și copiii porni spre capitala Imperiului.

La Roma viața Cireneului s-a schimbat cu totul. Țăranul se preschimbă în zaraf. Comoara găsită pe ogor spori înzecit datorită hărniciei prevăzătoare și firii întreprinzătoare a lui Simon. Bogăția îi dădu curaj și încredere în sine. În hărmălaia aceea în care trăiau iudeii Diasporei, era mai la largul său decît în cetatea Templului. Și în Sinagogă avea un loc de cinste. Dar în familie s-a petrecut o adevărată revoluție spirituală. Mikal a fost mișcată și cucerită de cuvîntul autoritar al unui oarecare Pavel din Tars și s-a încreștinat. Alexandru și Rufus, tineri deschiși la minte și la suflet și-au urmat mama și astfel casa lui Simon deveni un loc unde creștinii din Roma se adunau adesea.

Cireneul, mai închis din fire și respectînd tradiția, n-a vrut să intre în secta cea nouă, refuzînd să se boteze. Mikal, mai blîndă decît înainte, se plîngea dar nu se împotrivea încăpățînării soțului ei. Simon de altfel nu era împotriva noii credințe și fie că trebuia fie că vroia să știe mai mult despre aceasta, stătea mai des de vorbă cu creștinii decît cu iudeii rămași credincioși Templului.

Atunci începu să se afle despre povestea cu vinerea aceea și cu crucea : frații care veneau din cînd în cînd de la Ierusalim au răspîndit vestea și la Roma că Cireneul a luat parte într-un anume fel la Patimile Domnului. Unii din noii adepți nerăbdători să afle știri noi de la un martor ocular, începură să-l urmărească pe Simon, ca acesta să spună tot ce știa. Cum era Isus ? Ce vorbe spunea în timp ce urca, asudat și plin de sînge, Calvarul ?

Simon, la început ocolea răspunsul, dar pînă la urmă nu mai avu puterea să nege. Își dădea seama că numărul și importanța creștinilor sporea de la o zi la alta ; că farisei învățați, cum era Pavel, nu se rușinau să se facă apostoli ai Dumnezeului celui Nou ; și se gîndea că ființele cele mai dragi lui, soția și copiii țineau de Biserica cea tînără.

Începu atunci să vorbească, să povestească, cum se întîmplă atunci cînd cineva își dă seama că e ascultat cu sete, ca un oracol ; începu chiar să exagereze, să inventeze. Mulți credincioși mergeau anume în casa Cireneului ca să-l audă povestind amintirile din ziua aceea infernală și dumnezeiască, iar el, la început atît de îndărătnic, încetul cu încetul prinse gust. Vanitatea a învins frica de la început și dacă ani de-a rîndul a mințit de teamă să nu se compromită, acum le înflorea ca să-și dea ifose.

Susținea acum că el s-a oferit să poarte crucea lui Hristos, și nu la poruncă, ci din milă pentru cel istovit și trimis la moarte.

Adăuga că Hristos l-a privit drept în ochi cu nemărginită recunoștință și odată ajunși pe Golgota, i-ar fi spus :

— Du-te Simon, eu îți voi lua poverile din spate.

Și povestea cum Isus și-a ținut făgăduința, cu minunile care din ziua aceea i-au alungat din casă umbra morții și a sărăciei. Descria cu amănunte trăsăturile feței Fiului lui David și a femeilor care îl însoțiră pînă la cruce, plîngînd.

Cireneul, deși nu se creștinase, ajunse unul din cei mai cunoscuți ai Bisericii din Roma : un martor care, spuneau toți, va sfîrși prin a primi dreapta credință și crucea lui Hristos.

Se perindară astfel pentru Simon mulți ani buni și liniștiți pînă ajunse la anul acela cumplit 817, care fu martorul primei și crudei persecuții a creștinilor. Printre primii arestați, dimpreună cu ai săi, a fost și Simon din Cirene.

Nefericitul își spărgea pieptul strigînd și jurînd că nu era creștin, dar nimeni nu-l credea. Soția, fiii, prietenii erau creștini, casa lui era loc de întîlnire pentru ei ; el însuși povestea peste tot că a purtat pe umeri crucea lui Hristos, toate dovezile îi erau împotrivă și cu nici un preț nu vroiau să-l pună în libertate.

Într-o seară, în pofida urletelor sale sălbatice, nefericitul Simon din Cirene a fost luat drept creștin, așezat pe o cruce unsă cu smoală și ars ca o flacără, ca să lumineze grădinile lui Nero.

POEȚI ITALIENI

AMELIA ROSSELLI

•

Să schimbi proza lumii
ceasornicul ei intact
și acea ramă a turnirurilor
obosite de săruturi.

Iar ai inventat luna,
o biată insulă
ce te cheamă cu o actualitate
disperată degenerată datorită
cinelor interminabile

•

Fibrei universului care refuză să cadă
cu fiecare cădere a noastră ii declar iar
și iar
că libertatea se păzește pe stomacul gol și
cu bucățica de pîine în gură.

•

(lui Pier Paolo Pasolini)

Te pot imagina
te pot confunda
pînă în dreptul acelui altar
al Patriei numit de tine
pur...
Veselie, vin și dans găsești în astă-seară
acolo : pentru cine nu ia masa
în camerele întunecoase ale
Vaticanului.

Mă chinuiam : încă preocupată
să învăț a trăi, doar tu te apropiai
pe de-a-ntregul tremurător
să-mi arăți o altă cale

Cu obloanele trase, rotundul
violet al ochiului nu-i trist,
fiindcă m-ai rugat
am închis și ușa.

Nu a intrat camerista ;
a leșinat : trezindu-te mort
amorți palidă

Amorți înnebunită, răvășit
corpul, își culese extremitățile
spre sine

Am preferat să povestesc
celeilalte copilării decît să mă
legăn pe munți de cuvinte !

Restul e tăcere : nu aud sunete
care să nu însemne liniște,
tremură între timp, pe hîrtie creionul

Mă-nroșesc și eu din cauza îndelungatei
expuneri a cadavrului gol în ne-simțire.

VITO RIVIELLO

Cherchez foamea

Pe cînd Vestul era sălbatic
în grădinile regelui,
ca să nu spunem ale reginei
stătea scris în relief :
în căutarea vaginei.
Omul e un vinător,
omul e lup pentru om
de-asta există lupul
lupul conduce războaiele
omul dejeune sur l'herbe
cherchez foamea.

Vanitate

Te retragi retractil înăuntrul Italiei,
Olanda e tot aceea
cherchez foamea.
dintr-un tablou de Vermeer,
desfaci cearceafurile aruncate
pe nemișcatul pat
Cameră despuiată ca la Magritte
cu fotografia mării
Era odată o pălărie
ce zgîlții călătoria
și întrebă bagheta : „Pe cînd se
prăbușește turnul din Pisa ?"
Sfînta nelămurire
era tocmai zahărul pentru cafeaua
din maiolică sobră.
Ca și cum tu n-ai fi străbătut
vanitatea totului
van e totul
parcă ai străbate vanul
totul e van.

San Michele

Într-o cameră albă
goală de goliciune, spălăcită
fiindcă sfîrșită
gata de plecare la dorința
iubiților disperați
Ea îl apăra cu piciorul pe cap
el o ruga să-i lase via,
măcar ceva verdeață în alb
Ea domina promițîndu-i neaua
jocurile erau făcute.

Traducere de
Florin Berindeanu

Urmare din pag. a 10-a

1990

baza unor fonduri de peste 1 miliard de dolari depuse la bănci străine.

Pentru aceste crime grave săvîrșite împotriva poporului român și a României, inculpații Nicolae Ceaușescu și Elena Ceaușescu au fost condamnați la moarte și confiscarea averii.

Sentința a rămas definitivă și a fost executată.

Adevărul, Anul I Nr. 2, pg. 1
România Liberă, Anul XLVII, Nr. 14 038, pg. 1.

Tăcerea se prelungea. „Așa vă trebuie ! ricană Pleată în gînd. V-ați găsit să mă înhățați taman voi, dobitocilor ! Băăă, vai de capul vostru ! Păi, ce știți voi ce înseamnă să-nhați ? Habar n-aveți!"

— Alors, monsieur l'Ambassadeur ? spuse ziaristul cel înalt.

Petre Pleată a fost rechemat la București. Nebunia din ianuarie i-a adus nebunia în casă. — Mulțimea răcnea în stradă. O „troică", suită pe tanc, își făcea cruce și anunța mulțimea urlătoare care agita stindarde găurite, că partidul comunist e scos în afara legii. Nevasta lui Pleată, în fotoliu, uitîndu-se la televizor, s-a pornit să țipe: **„Ne omoară! Aștia ne omoară! Iiiiiii... Ne omoară!... Iiiiiii... Ne omoară !... Aștia ne... Iiiiiii..."**

„Cine or fi toți ăștia ? se întrebă Pleată. Doi pe-un microfon. Ce vor toți ăștia ? Vor să spună toți cîte ceva. Se-nghesuie să spună cîte ceva. Toți știu, acum, cîte ceva".

— Monsieur l'Ambassadeur !...

Ziaristul cel înalt îl privea, așteptînd.

— Je vais lui traduire en roumain, spuse bărbatul mare și moale.

„Tu ce mă-ta cauți aici ? gîndi Pleată. Ai scăpat, cînd dracu' a' scăpat. Și-acu' faci pe nebunu". Cine l-a omorît pe Ceaușescu ? Tu ? Te caci pe tine, aici, la Paris ! Da' nu tu l-ai împușcat ! Bă, căcatule ! Ce faci, aici, pe nebunu' ?!"

— Ați avut Securitatea în ambasadă, domnule ambasador ?

— Nu. Niciodată, spuse Pleată. În orice caz, nu după cunoștințele mele.

Bărbatul mare și moale, șeful secției române îi traduse spusele. „Uite că am și translator, ricană Pleată în gînd. Și încă ce translator ! Dacă mă prindea înainte, mamă, vai de coastele mele, ce m-ar mai fi tocat !"

Petre Pleată a fost rechemat la București. Nebunia din ianuarie i-a adus nebunia în casă. — Mulțimea răcnea în stradă. O „troică", suită pe tanc, își făcea cruce și anunța mulțimea urlătoare care agita stindarde găurite, că partidul comunist e scos în afara legii. Nevasta lui Pleată, în fotoliu, uitîndu-se la televizor, s-a pornit să țipe: **„Ne omoară! Aștia ne omoară! Iiiiiii... Ne omoară!... Iiiiiii... Ne omoară !... Aștia ne... Iiiiiii..."** Făcea spume la gură, tremura, uscată, fleșcăită.

— Și atunci, de ce-ați făcut tot ce-ați făcut ?

Malacul își puse mîinile pe masă, gata să se ridice, gata să sară.

— Alors, pourquoi avez-vous fait ce que vous avez fait ? spuse același, traducîndu-și propriile spuse.

Petre Pleată a fost rechemat la București. Nebunia din ianuarie i-a adus nebunia în casă. — Mulțimea răcnea în stradă. O „troică", suită pe tanc, își făcea cruce și anunța mulțimea urlătoare care agita stindarde găurite, că partidul comunist e scos în afara legii. Nevasta lui Pleată, în fotoliu, uitîndu-se la televizor, s-a pornit să țipe: **„Ne omoară! Aștia ne omoară! Iiiiiii... Ne omoară!... Iiiiiii... Ne omoară !... Aștia ne... Iiiiiii..."** Făcea spume la gură, tremura, uscată, fleșcăită. Ciinele lung și bătrîn s-a băgat sub bufet de unde a început să se uite la ea.

Pleată simți — mai mult simți decît văzu — cum Frunzoiu se pregătește să-și ducă mîna spre pistolul de sub haină. „Ca să tragă în cine ? îi trecu lui Pleată ca fulgerul prin minte întrebarea. Ce tîmpit ! În cine să tragă ? De ce să tragă ?"

Petre Pleată a fost rechemat la București. Nebunia din ianuarie i-a adus nebunia în casă. — Mulțimea răcnea în stradă. O „troică", suită pe tanc, își făcea cruce și anunța mulțimea urlătoare care agita stindarde găurite, că partidul comunist e scos în afara legii. Nevasta lui Pleată, în fotoliu, uitîndu-se la televizor, s-a pornit să țipe: **„Ne omoară! Aștia ne omoară! Iiiiiii... Ne omoară!... Iiiiiii... Ne omoară !... Aștia ne... Iiiiiii..."** Făcea spume la gură, tremura, uscată, fleșcăită. Ciinele lung și bătrîn s-a băgat sub bufet de unde a început să se uite la ea. — Petre Pleată nu-și mai recunoștea nevasta.

Tăcerea din studiou, din apăsătoare deveni firească. Era ca și cum s-ar fi întrerupt emisiunea din cauza unui accident tehnic.

Petre Pleată a fost rechemat la București. Nebunia din ianuarie i-a adus nebunia în casă. — Mulțimea răcnea în stradă. O „troică", suită pe tanc, își făcea cruce și anunța mulțimea urlătoare care agita stindarde găurite, că partidul comunist e scos în afara legii. Nevasta lui Pleată, în fotoliu, uitîndu-se la televizor, s-a pornit să țipe: **„Ne omoară! Aștia ne omoară! Iiiiiii... Ne omoară!... Iiiiiii... Ne omoară !... Aștia ne... Iiiiiii..."** Făcea spume la gură, tremura, uscată, fleșcăită. Ciinele lung și bătrîn s-a băgat sub bufet de unde a început să se uite la ea. — Petre Pleată nu-și mai recunoștea nevasta. A fost scos la pensie.

moda, altfel

Dansul (VIII)

REVELION — masă luată la mijlocul nopții, mai ales în noaptea de Crăciun. Obiceiul „du réveillon", la aproape toate popoarele creștine, precede sau urmează slujba de Crăciun de la mijlocul nopții, se pare că e un obicei foarte vechi. În Evul Mediu, Europa știa un singur lucru : case, castele, palate, deveneau gazde ospitaliere, cu mese întinse și pline de bunătăți, pentru călătorii temerari, întîmplători și pentru săraci. În sudul Franței se celebra revelionul printr-o masă bogată luată cu cîteva ore înaintea slujbei de la miezul nopții, în fața vetrei în care se ardea **le cariqué** — un trunchi bătrîn de măslin uscat, păstrat cu grijă din timpul anului pentru acest eveniment. Masa era încărcată cu preparate de porc și oaie, în cantități pantagruelice, cu dulciuri numeroase, cu prăjituri speciale care se dădeau cadou spre bucuria celor vii și pomenirea celor morți. Cu timpul, această masă festivă și-a schimbat ora după slujba de la miezul nopții, ca petrecerea să poată dura. Apoi ceremonia a căpătat un caracter profan și oamenii au început să renunțe la slujba de la miezul nopții și să prefere confortul și eleganța restaurantelor. Printr-o metaforă, că se trezește un nou an, s-a inventat un **revelion,** motiv de petrecere, de **kef** și dans, în noaptea de 31 decembrie spre 1 ianuarie.

Și se dansa cu plăcere, cu bucurie și cu multă știință, se dansa **gaiarda,** „la mariée" și „la babette", „la duchesse" și „la musette", **canarii, rigodonul, sacona, ghimbarda, romanesca,** „mînecile verzi", **tordionul, tamburinul, bocana, volta,** „le passe-pied" și **tricotezele.** În concurență ca farmec și abilitate existau dansurile țărănești „la bourrée d'Auvergne", **vilanele, farandola** și dansuri caracteristice anumitor sărbători, cum ar fi „dansul torțelor" din noaptea de Sfîntul Ion. Dansul e foarte vechi, era cunoscut în sec. XIII și poartă în el sugestii primitive, țăranii amenință pomii fructiferi cu torțele, ca nu cumva aceștia să nu dea roade la vremea potrivită.

Obiceiurile dansante s-au modificat mult și de mult. **Contradansul** a devenit universal, apoi și-a schimbat numele în **cadril** și a solicitat cunoașterea a cinci figuri : pantalonul sau lanțul englez, vara sau doi-înainte, găina, păstorița sau trénitz, brutăreasa sau finalul. Și se lucra din greu la aceste figuri pînă a apărut **valsul** suveran. La început se scria **walse,** motiv pentru care mulți i-au conferit apartenență germană dar el e sută la sută francez (pretind francezii) și provine din vechiul **volta,** dans cu învîrtituri în trei timpi muzicali. A terorizat pătimaș toate balurile și era completat, ca divertisment, dar nu cu aceeași eleganță și stare de vis, cu polka, mazurca și redowa, importate din Polonia. Numai Chopin știe cît a trudit să satisfacă veleitățile „dansante" ale nenumăratelor domnișoare ce l-au înconjurat. După un galop trepidant ca final facultativ, după ce dansatorii oboseau într-un **cadril englezesc,** un **cadril american** sau într-un **scottish,** se încingea **cotillon**-ul, pe care unii dintre bunicii de astăzi l-au mai apucat și dansat cu frenezie.

Cu o varietate de dansuri atît de bogată nu era greu să începi **revelionul,** era greu să-l sfîrșești. Dar indiferent ce vom „dansa" în anul care începe, să ne spunem cu sinceritate și speranță „La mulți ani" !

Corina Cristea

GIOVANNI PAPINI

SIMON DIN CIRENE

Simon din Cirene, abia trecuse de poarta lui Efraim, ca să între în Ierusalim şi să se întoarcă acasă, cînd, la o cotitură a străzii, dădu peste convoiul înfiorător al acelor trei condamnaţi la moarte, care în ajunul acela de Paşte se îndrepta spre Golgota.

Dacă l-ar fi putut vedea sau bănui de departe, Simon din Cirene ar fi fugit de acea nedorită întîlnire. Om de la ţară şi de la munci grele, mai mult fricos decît curios, nu-i plăceau gloatele nici tulburările, în care mai mult pierzi decît cîştigi, şi se ferea mai ales, de tot ce putea să-i amintească de moarte. Cînd văzu apoi că în fruntea convoiului erau soldaţi romani, pedeştri şi călări, se tulbură şi mai mult. Nu pentru că i-ar fi urît pe romani — n-avea timp să urască pe nimeni, deşi un stăpîn ar merita, dar din firea lui şi după judecata lui nu vroia să aibă de a face nici cu stăpînirea, nici cu judecătorii, nici cu armata. Era un om simplu, un mic proprietar sărac şi ostenit, un evreu fără ambiţii şi fără patimi : vroia să stea liniştit la locul lui, să trăiască şi să lase şi pe alţii să trăiască. Avea oroare de tribunale şi de arme, simţind din instinct că n-ar fi ştiut să se apere de ele.

Dar să ocolească acea zi nefastă, n-a fost în stare. Convoiul se oprise. Unul din condamnaţi căzuse, nemaifiind în putere să-şi ducă crucea prea grea. Soldaţii erau furioşi şi înjurau. Simon, neizbutind să-şi croiască drum prin mulţime, s-a oprit adăpostindu-se lîngă o casă, în golul porţii şi încercă să nu prea fie văzut, blestemînd în sinea lui pe acel nefericit din pricina căruia era oprit în drum. Dar centurionul roman care se uita împrejur îl descoperi. Şi băgînd de seamă că Simon era voinic şi blajin, îl strigă făcîndu-i cu mîna. La început Simon din Cirene se făcu a nu înţelege şi îşi întoarse privirea în altă parte. Dar un soldat şi veni lîngă el.

— Ţărane, eşti surd ?

Îl prinse de un braţ şi îl duse pînă la condamnatul care zăcea la pămînt istovit.

— Ia în spate crucea aceea, strigă centurionul.

Simon ştia că de la o astfel de poruncă nu se putea sustrage nicicum.

Vrînd, nevrînd, gîfîind înciudat, Cireneul îşi puse crucea pe spate şi porni înainte, aşa poate necazul şi oboseala vor sfîrşi mai repede. Nu se gîndi să privească pe condamnatul căruia, într-un fel, îi lua locul. Întrevăzu, totuşi, un trup răzbit de oboseală care nu se mai putea ţine pe picioare şi o faţă plină de sudoare amestecată cu firişoare de sînge. Simon nu putea vedea sînge, îşi întoarse repede privirea şi porni cu pas încet, la drum.

Crucea era grea ca plumbul, dar Cireneul avea spate de catîr şi picioare de atlet. Şi în timp ce făcea calea întoarsă, spre poarta lui Efraim, se gîndea la necazurile lui. Pe ogorul lui, aşezat la jumătatea drumului între Ierusalim şi Neftoa, ar fi încă multe de făcut ;apă puţină, roata de la fîntînă era stricată, şobolanii au făcut pagube la orz. Dar era ajunul Paştilor şi Mikal, soţia lui i-a dat în grijă să se întoarcă devreme acasă şi el ştia de mulţi ani, cu ce scandal şi dojeni ar fi plătit întîrzierea. Venise mai degrabă şi din alt motiv : trebuia să treacă, în dimineaţa aceea, pe la bătrînul Eliezer, care-i datora nişte bănuţi şi îi promitea de luni în şir că îi va plăti. Simon avea mare nevoie de banii aceia înainte de Paşti şi prevedea cu groază primirea pe care i-o va face soţia de s-ar fi întors şi în ziua aceea cu mîinile goale.

Şi mai era un motiv că se întorcea aşa de repede în dimineaţa aceea, chiar cel mai grav şi cel dintîi.

Fiul cel mare, Alexandru, de mai multe zile suferea de nişte fierbinţeli care nu-i dădeau pace decît o clipă dimineaţa, sleindu-l de puteri. Simon i-a promis Mikalei că îi va aduce cu orice preţ o găină neagră care, tăiată în formă de cruce şi pusă pe capul ras al bolnavului, era cel mai sigur leac împotriva frigurilor. Dar n-a găsit-o la ţară, iar acum nu mai avea timp s-o caute în cetate.

Chinuit de grijile acestea, înainta iute sub apăsarea crucii şi aproape că n-o mai simţea, atît de tare dorea să ajungă cît mai repede la locul răstignirii. Îi ajungeau la urechi paşi şi voci de bărbaţi, murmure şi plînsete de femei, dar nu-i venea să se întoarcă, cu atît mai puţin să afle ceva despre condamnaţi. Auzise de la nişte bătrîni care se uitau la trecerea convoiului, că era vorba de hoţi şi nu vroia să ştie mai mult.

Simon venise din Cirene, locul său de baştină, la Ierusalim numai de cîţiva ani pentru că moştenise ceva şi nu cunoştea aproape pe nimeni în cetatea Sfîntă şi nici nu ţinea să facă noi cunoştinţe, cu atît mai puţin îl interesa ce se întîmplă în cetate.

Viaţa lui erau ogorul şi casa şi nu iubea pe nimeni în afară de copiii lui.

De aceea nu ştia nimic despre cele petrecute în zilele acelea şi condamnaţii erau după judecata lui nişte răufăcători de rînd. Era cam supărat pe cel mai slab dintre ei, pe cel care-l făcea să întîrzie, dar nu-l ura. Peste puţin, gîndea în sinea lui, nenorocitul acesta va plăti cu chinuri şi cu moarte şi vina aceasta, care va fi cea din urmă.

Ajunseră în sfîrşit la locul neted care era în vîrful Golgotei. O omenire glăsuitoare se şi strînsese acolo. Simon lăsă crucea jos şi fără a cere cuiva voie să plece, fără să salute, prinse prilejul cînd soldaţii stăteau cu spatele, se strecură pe furiş printre pîlcurile de oameni care stăteau de vorbă şi, alergînd, trecu de poarta lui Efraim şi se ascunse în Ierusalimul pustiu. În căpăţîna lui de om cumsecade se ciocnëau stăpînindu-l patru imagini : găina neagră, banii de argint de la Eliezer, fiul arzînd de febră şi supt de boală precum şi soţia furioasă.

Încotro s-o ia? Era tîrziu şi el era obosit; umărul drept, amorţit şi învineţit îl durea. Avu întîietate dragostea pentru Alexandru asupra fricii de Mikal ; dorinţa de a şti ce face copilul, de a-l vedea, de a face ceva pentru el. Ajunse pe strada lui, se apropie de casă. La poartă, cum ştia încă înainte să-l vadă, sta la pîndă, atentă privind pieziş, soţia.

Bietul Simon îşi dădu seama că nimeni nu-l putea salva de furtuna pe care o anunţau fulgerele din ochii Mikalei. Era femeie cu judecată şi inimoasă, gata să sufere şi să-şi dea sufletul pentru soţ şi copii, dar era şi pătimaşă şi gata să ia foc şi să se ia la harţă. Simon se aştepta să-i meargă rău şi nu spera în altceva, decît să o întîmpine cu una din acele motive care pun stavilă limbilor celor mai ascuţite.

Ajunse la nevastă şi înainte ca aceasta să apuce a deschide gura îi puse uşor mîna pe spate — una din mîinile acelea care au ţinut şi au strîns crucea menită lui Isus. Se întîmplă atunci o minune, o minune neaşteptată. Mikal se uită în ochii soţului şi se potoli. Şi în loc să-l acopere cu ocări, cum vroia să facă mai înainte, îi spuse lui Simon cu vocea din zilele calme.

— Ce faci? Eşti ostenit? Vino repede în casă. Alexandru al nostru e mai bine. Simon era înmărmurit şi nu putea înţelege schimbarea asta atît de neaşteptată şi nemaivăzută. Dar dorul de copil îi schimbă gîndul. Intră în casă şi alergă spre Alexandru.

Copilul stătea întins, pe jumătate gol, pe pătuţul scund şi părea că doarme. Sforăia puternic, faţa îi era umedă şi plină de umbra îngrijorătoare : umbre la ochi, la nări, fălcile căzute, pe buze răni. Alături de el, şezînd pe jos, frăţiorul Rufus.

Cum simţi că tatăl a intrat în odaie, bolnavul deschise ochii şi-l privi cu nemărginită şi temătoare nădejde.

— Tu eşti tatăl meu şi eşti puternic, părea să-i spună privirea, tu mi-ai dat viaţă şi mă vei salva de la moarte.

Simon se apropie încetişor de pat şi se uită lung la copil. Mikal spuse :

— Ai adus găina neagră ?

— N-am găsit, n-am avut timp să caut. Îţi voi povesti tot ce s-a întîmplat.

Alexandru, care respira cu greu în cearşafurile muiate în sudoare, încercă să se scoale şi tata îi veni într-ajutor. Băiatul îi puse o mînă descărnată pe umărul drept — pe acel umăr care îl durea că purtase pe el greutatea crucii lui Hristos — şi încercă să se scoale. Dar fiind foarte slăbit, sprijinul acela nu-i era de ajuns. Atunci tatăl îl luă cu amîndouă braţele, îl strînse la sîn, ridică trupul istovit cu o grijă maternă şi-l puse să şadă pe pat.

— Nu mă lăsa, murmură Alexandru.

Se strînse lîngă tatăl său, ţinîndu-şi mîinile slabe pe umeri. Fiindu-i umărul pe care purtase crucea înţepenit, Simon suporta cu greu îmbrăţişarea copilului, dar nu-i veni să-l îndepărteze nici să se smulgă din îmbrăţişare.

Părea că Alexandru se bucura din tot sufletul, simţindu-se astfel unit cu tata; i se părea că din clipă în clipă se simte mai bine, că e altul. Mikal, pe de altă parte, se uita cu dragoste la tatăl şi fiul aşa îmbrăţişaţi. Nu se mai auzea respiraţia obosită a băiatului; cu încetul, băiatul adormi cu capul pe umărul lui Simon. Acesta, ca să nu-l trezească, suporta cu dragoste şi răbdare dulcea greutate a copilului, apăsîndu-i umărul care îl durea. Rămăseseră astfel uniţi o bucată de vreme. Dintr-o dată Alexandru se trezi, dar parcă nu mai era el. Ochii erau limpezi, sudoarea dispăruse. Mikal se repezi la copil, îi atinse fruntea şi obrajii, îi pipăi pieptul şi umerii.

— Simone! strigă mama. Simone! Alexandru al nostru s-a vindecat! Nu mai asudă, nu mai are fierbinţeli ! Lăudat fie Cel de Sus !

Biata de ea, cînd rîdea minunîndu-se, cînd plîngea de bucurie, nu mai ştia ce să facă. Aci mîngîia faţa soţului uimit, aci acoperea de sărutări obrajii fiului reînviat. Fierbinţelile acelea care ţineau de aproape două săptămîni fără să cedeze la leacuri sau la descîntece şi erau gata să-i piardă primul născut, au fost lecuite în cîteva clipe. Simon, numai atingîndu-l cu mîna şi umărul său, i-a redat viaţa muribundului.

Dar întîmplările din acea zi nemaipomenită nu s-au terminat.

Spre seară apăru bătrînul Eliezer, vechiul şi încăpăţînatul datornic, care nu intrase niciodată în casa aceea şi de fiecare dată după ce împrumuta, făcea tot ce putea să nu-l mai întîlnească pe Simon. Acesta, văzîndu-l în faţa lui plin de bunăvoinţă, nu-şi putea crede ochilor.

Eliezer zise că nu vroia să-l apuce Paştile cu gîndul la datoria care-l apăsa, că îi ştia greutăţile şi se scuza de întîrzierea provenită din vina altora, care nu-i plătiseră banii la data convenită, mulţumindu-i de mii de ori pentru bunăvoinţă şi răbdare.

Scoase din sîn o legătură cu jumătăţi de sicli de argint, îi numără, îi încredinţă lui Simon şi după ce dădu binecuvîntările tuturor celor din casă — şi lui Alexandru şi lui Rufus — plecă.

După ce trecură Paştile, Simon voi să se întoarcă la ogorul său, întovărăşit de Alexandru, întremat şi mai sănătos şi mai frumos decît înainte.

Începură să sape o groapă, cu gîndul să facă un puţ nou de apă de ploaie, ca să umezească pămîntul arid. Tatăl săpa şi fiul, cu o lopată uşoară dădea la o parte pămîntul făinos şi uscat.

Spre seară, cînd tocmai vroiau să lase lucrul, sapa lui Simon scoase un sunet spart şi răguşit, ca şi cum s-ar fi lovit de o tingire. Simon se aplecă să scormonească cu mîinile în ţărînă şi scoase afară o amforă mare, plină, mai grea decît ar fi fost de bronz masiv. Cu sapa desfăcu gîtul scurt al vasului şi dinaintea ochilor lui Simon şi ai lui Alexandru apăru fulgerul jucăuş al aurului îngropat demult, părîndu-i fericit că s-a întîlnit din nou cu soarele, fratele său.

Erau monede antice pe care Simon nu le cunoştea, împreună cu inele groase, coliere de fier cu fibule de filigran, cu peceţi şi agrafe. Trebuie să fi fost o comoară ascunsă acolo de vreun bogat înspăimîntat atunci cînd asirienii au asediat Ierusalimul pe timpul regelui Ioachim.

Simon, cu mîinile tremurînde, adună cum se pricepu mai bine colanele şi monedele într-o legătură în care îşi ducea întotdeauna cu el merindea, îngropă din nou, cu grijă amfora, îi spuse băiatului să nu destăinuie nimănui ce au găsit şi cu paşi grăbiţi, se întoarseră nerăbdători la Ierusalim. Acasă, îşi chemă soţia şi îi arătă rodul cel nou şi de necrezut de pe ogorul lor.

Mikal, care era mai certăreaţă, dar mai cu judecată decît soţul ei, socotea că noroacele acelea neaşteptate — ba chiar minuni — nu erau fireşti şi întîmplătoare, ci dezvăluiau o putere nu numai omenească, ci chiar mai mult decît atîta. Dar pe de altă parte nu-şi putea da seama cum şi de ce ? Observă numai că toate întîmplările acelea neobişnuite se datorau prezenţei şi influenţei lui Simon. Ea nu avea nici un merit. Simon i-a mîngîiat mîinile fără să scoată o vorbă, Simon i-a vindecat copilul, Eliezer pe Simon l-a căutat, lui Simon i-a trecut prin gînd să sape fîntîna chiar în locul unde era ascunsă comoara. Pe Simon îl ajuta şi îl ocrotea un zeu. Dar care ? Mikal îl socotea pe soţul său un om harnic şi blînd, dar nu avea o părere prea bună despre isteţimea sau despre credinţa lui. Simon era un iudeu cucernic, dar cu nimic mai mult decît credincioşii de rînd ; trăia singur, aspru şi timid, nu avea nici dorinţa, nici prilejul pentru fapte generoase.

Cu toate acestea, Mikal îl întrebă de mai multe ori pe soţul ei, năzuind să afle ceea ce Simon nu-şi aducea aminte sau nu vroia să spună. Dar din toate străduinţele sale nu putu afla decît atît : că în dimineaţa aceea de vineri Simon a purtat în spate, pe o bucată de drum, crucea unui condamnat la moarte. Dar cum n-o făcuse din milă — ba chiar a încercat să scape de osteneala aceea nedorită — ci la porunca soldaţilor romani, nu putea fi aceea fapta pentru care să fi meritat soţul ei acel lanţ de binefaceri. Mikal, înţeleaptă, se resemnă să nu dezlege taina.

Dacă Domnul ne ocroteşte şi ne-a ales — se gîndea în sinea ei — Domnul ştie ce face şi nimeni nu poate ghici motivele sale. Noi nu putem face altceva decît să dăm slavă şi mulţămită Celui de Sus.

Simon a ascuns în casă comoara şi, ca să nu sară în ochii lumii, urma acelaşi fel de trai ca mai înainte. Într-o zi pe cînd lucra singur pe ogorul lui — la două luni după Paşti — văzu oprindu-se lîngă el două umbre. Ridică privirea : erau un bărbat şi o femeie. Femeia nu mai era tînără, dar păstra urmele unei deosebite frumuseţi, frumuseţe dintr-acelea pure şi neprihănite care străluceşte mai mult în închipuiri decît pe obrajii fiicelor oamenilor. Părea transfigurată de una din acele dureri care fac substanţa vieţii unei creaturi şi o ilumineză mai suav şi

Traducere de
Ana Bloţiu

Din : Giovanni Papini, **I testimoni della Passione** (Martorii Patimilor).

Continuare în pag. a 14-a

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi

BIBLIOTECA BRUKNA
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri, 5 februarie 1992 • 3 (102)

Confesiune literară

nu mă intrebați cum reușesc in viață
printre atîția predecesori printre
atîtea genii
in fiecare săptămînă
scot cu fărașul cultura din cameră

am un ceas deșteptător – mă scuipă
de cite ori visez locuri comune și roze

de obicei ard trei foi de hirtie
inainte de a compune același sonet –
cu cenușa lor imi machiez terținele

nu mă intrebați ce moștenire am să las
urmașilor mei Văcărești
ingerul
păzitor al poetului este o maimuță.

Ștefan Aug. Doinaș

Bizarerii electorale

Diversitatea de chipuri ce s-au perindat pe micul ecran de-a lungul recentei campanii electorale a fost însoțită de o mult mai puțin diversă cantitate de opinii. Mulți, foarte mulți candidați, puține, chiar foarte puține idei demne de a fi luate în seamă. Am văzut candidați care s-au lansat în promisiuni care de care mai salvatoare pentru situația precară a vieții locuitorilor orașelor și satelor noastre, și am văzut și candidați care începeau prin a declara că nu vor să promită marea cu sarea, dar sfîrșeau sistematic și fără excepție prin a promite sarea cu marea. Diversitatea de figuri și relativa unitate de promisiuni sînt, la urma urmelor, lucruri firești într-o campanie electorală, alegătorul fiind sensibil — cel puțin în principiu — atît la charisma candidatului cît și la conținutul promisiunilor. Nu asta e, deci, bizareria acestei campanii electorale, în versiunea ei televizată. Bizar nu e nici că mai toți candidații, indiferent de formațiunea politică pe care o reprezintă, promit tot lucruri în mod obiectiv greu de realizat în viitorul apropiat : că vor rezolva problema locuințelor, că vor schimba din temelii rețeaua stradală, că vor face rost de mai multă energie electrică și de mai mult gaz metan, că vor limita șomajul, că vor umple magazinele, că vor stîrpi corupția, și așa mai departe. Întotdeauna, chiar în societățile cu mare tradiție democrată, promisiunile electorale se află mai aproape de vis decît de realitate, întotdeauna ele sar peste înălțimea prezentului, și, cu atît mai mult, a trecutului. Nemaivorbind că au și o anume noblețe, ce-i drept una care nu obligă. Așadar bizar nu e conținutul excesiv de optimist al promisiunilor electorale. Bizar ni s-a părut însă faptul că nici unul dintre candidații la funcția de primar sau de consilier municipal — mă refer firește doar la cei pe care i-am văzut pe micul ecran — nu s-a gîndit să promită restructurarea instituției numită primărie. O restructurare nu în sens populist — asemenea promisiuni s-au făcut — ci în sensul unei democrații veritabile, cu reguli stricte și atribuții limpezi. Candidații propuși de majoritatea partidelor văd în primării sfaturile populare de odinioară, foarte puțini intuind și nici unul afirmînd răspicat diferența calitativă care le desparte. Birocrație exista în vremea dictaturii comuniste, birocrație există și în lumea democrată, poate chiar mai redutabilă. Diferența — fundamentală — e de sens și substanță. Birocrația sfaturilor populare de tip comunist îl plimba pe cetățean dintr-un birou în altul ca pe un prizonier într-un labirint, făcîndu-l să-și resimtă cele mai elementare drepturi ca pe niște privilegii iar cele mai simple datorii ca pe niște pedepse. Birocrația primăriilor într-un stat democrat plimbă pe cetățean dintr-un birou în altul ca pe un om liber între oameni liberi, făcîndu-l să-și privească drepturile și datoriile drept ceea ce sunt : drepturi și datorii. Sigur că o atare înțelegere a instituției primăriei presupune, la cetățean, o mentalitate de tip democrat, pe care încă n-o avem. Sigur, apoi, că apartenența la un partid democrat nu garantează încă la noi democratismul de fond al celui înscris în respectivul partid. Cu atît mai mult, absența din promisiunile candidaților pentru alegerile de acum a ideilor privind restructurarea instituției primariale ni se pare simptomatică și ne face să anticipăm schimbări nesemnificative în funcționarea post-electorală a administrației locale. Bine ar fi să greșim și această apreciere să se dovedească falsă. Numai că — trăgînd cu ochiul în unghi caragealian — nu ne facem iluzii prea mari în legătură cu probabilitatea unei atari greșeli fericite.

„L."

ALVIN TOFFLER

în pag. 14

ADOLFO BIOY CASARES

în pag. 16

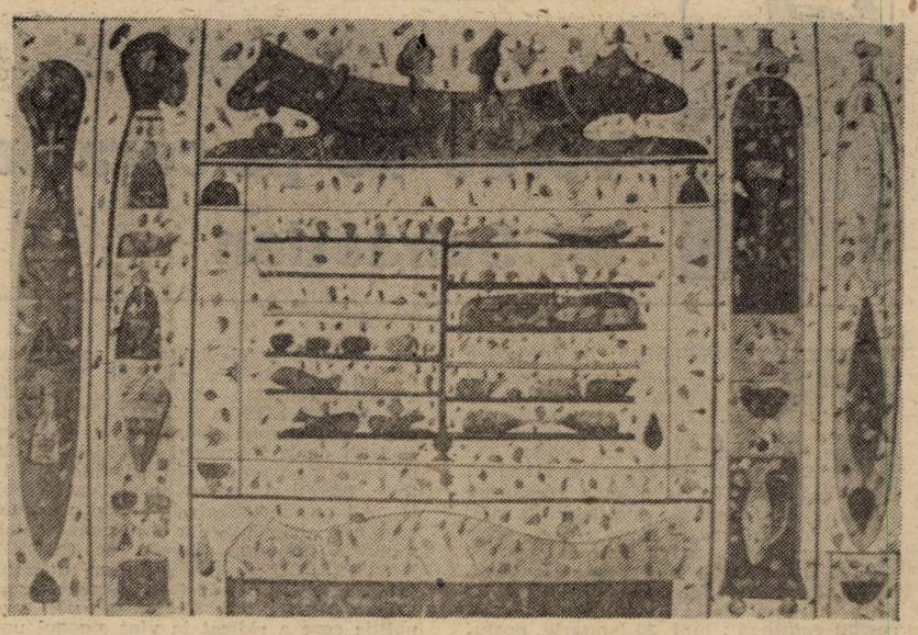

Număr ilustrat cu lucrări de **Ștefan Pelmuș**

Luceafărul

Director
LAURENŢIU ULICI

Redactor şef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacţie
MIRCEA CROITORU

semn

Toţi împotriva tuturor

Faptul că lumea se năruie pretutindeni împrejurul nostru ar trebui să nu ne sperie atît. Ar trebui să ne sperie cam de o sută de ori mai tare faptul că noi înşine, în interiorul nostru, ne prăbuşim. La urma urmelor, s-o spunem de la început, între dezastrul interior şi cel exterior există, măcar o dată, o concordanţă ca niciodată. Faptul că oameni pregătiţi şi obişnuiţi ani în şir să facă un anume lucru,numai si numai acela, se văd brusc fără obiectul şi motivaţia muncii lor devine unul dintre motoarele dezastrului. Căci acesta din urmă e un avion cu mai multe motoare. el se ridică la ceruri prin puterea lor şi ne azvîrle pe noi aici, jos, ca pe nişte măsele care nu mai sînt bune ale unui maxilar, salvat în cele din urmă.

Dezastrul sufletelor noastre se vede pretutindeni. Poate că nu trebuie nici chiar să ieşi pe stradă, poate că nici nu trebuie să te întîlneşti cu vreun seamăn de-al tău. Dar, oricum, să te retragi nu mai e posibil, asa că dezastrul interior îl măsori cu măsura, exterioară totusi, a întîlnirilor ce nu sînt deloc, mirabile. Intîi si-ntîi că a dispărut — dacă o fi existat vreodată — sau s-a diminuat îngrijorător sentimentul că aparţinem cu toţii unui grup, larg e drept, cu trăsături identice, că sîntem, de aceea, supuşi aceloraşi nenorociri, în fata cărora nu ne putem expune de unii singuri. „Unitatea de monolit" a regimurilor comuniste a rămas o amintire urîtă. Dar în locul ei, noi n-am pus nici minima solidaritate umană care trebuie să existe, cel puţin într-o lume creştină, dar nu mai puţin în aceea budistă, nu mai puţin în orice lume care simte în adîncul ei un Dumnezeu atotputernic deci clarvăzător. Subiectul acesta este atins mereu în ultimii doi ani, dar merită să o facem de oricîte ori avem prilejul, căci există şi persistă.

Să fie lipsa noastră totală de solidaritate, dar atît de aproape de total încît am impresia că avansează spre ştirbirea chiar a instinctului de conservare a indvidului şi a naţiunii, efectul chemării irezistibile spre individualism, după un îndelung exerciţiu colectiv impus? Pretutindeni în lumea zilelor noastre individualul îşi obţine, mai bine zis îşi are drepturile sale, dar ele sînt în balanţă cu solidaritatea umană, a cărei lipsă undeva sau altundeva nu este decît un simptom grav, îngrijorător. Acolo de unde se retrage solidaritatea fiinţelor umane, imediat, terenul este ocupat de agresivitatea caracteristică animalelor, precum cînd centrul civilizat al unui oraş este părăsit de locuitorii lui, acolo se instalează o întreagă societate parazitară, care — numai prin prezenţa ei — erodează orice urmă a civilizaţiei. Agresivitatea, duşmănia apriorică între orice individ şi orice individ se evidenţiază la noi chiar înainte ca scenele de brutalitate să izbucnească. Ce-mi pasă mie că toate acestea sînt efectul unei persecuţii sistematice a umanului, executată cu metodele cele mai rafinate şi mai necruţătoare, dar şi cu metodele cele mai brutale, tot necruţătoare, dacă persecuţia şi-a atins scopul. Ea, persecuţia aceasta a început, de fapt, înaintea comunismului în România. A început cu „marele război", care a degradat în ochii şi sufletul oricărui posesor de aşa ceva ideea despre sine, ideea de om. În faţa cadavrelor sfîrtecate şi putrezite prin băltoacele otrăvitoare ale fronturilor, puţini, şi numai cei aleşi, mai au puterea să creadă în faptul că omul e totuşi altceva decît cîteva zeci de kilograme de carne si oase şi celelalte, asemenea. Iar după aceea, cînd ar fi trebuit să înceapă restaurarea ideii de om în ochii supravieţuitorilor, a continuat de fapt persecuţia ei, cu metodele specifice „lumii noi" care s-a instalat cu forţa. Calvarul nesfîrşit al lagărelor comuniste, prezenţa continuă a unor monştri deasupra omului, încercînd să-l îngenunche, să-l doboare în noroiul din care ei ieşiseră, apoi foametea, lipsa de adăpost, de veşmînt, pentru cei din afara puşcăriei propriu-zise, căci pentru ceilalţi lipsurile erau mai mari, mai esenţiale, continuînd, pînă în zilele noastre, pînă în clipa în care trăim, toate acestea ne vor fi făcut pe toţi să fim convinşi de adînca noastră singurătate în viaţa materială şi de inexistenţa unui alt plan al vieţii. Cum nu poţi face corp comun cu nimeni, oricîte încercări s-ar face, zilnic şi nocturn, fiinţa umană — operată de viaţa spirituală, unde s-ar putea contopi cu altă fiinţă umană — se vede singură, eliberată de datorii şi cu drepturile pierdute. Iar prima datorie a omului e către celălalt om, pentru ca astfel, din departe în departe, să ajungă la Dumnezeu.

Înlocuirea solidarităţii umane cu agresivitatea animală va fi provocînd plăceri nespuse tuturor celor ce nici nu şi-au propus să realizeze altceva. Dar celor care stiu ce înseamnă asta ea nu poate să le trezească decît spaima în faţa dezastrului iminent. Căci din acest toţi împotriva tuturor va izbucni cutremurul distrugător care va modifica faţa poporului sau a naţiunii, iar pentru asta, mai întîi sînt faliile. Prăpastia e deschisă între noi toţi. Puţini sînt cei care încă mai ştiu să o treacă.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Interese de partid şi de stat

Mă resimt, sunt alarmat, ceva nu e în regulă: mă bîntuie de atîta vreme jocul acesta de-a gazetăria, simplist ,smintit, inestetic postrevoluţionar, convenţional, de care se alege praful de la o zi la alta şi nu sunt deloc mulţumit, îmi lipseşte **ceva...** Cu atît mai mult cu cît, prin acest exerciţiu cotidian „ludic" am senzaţia că mă îndepărtez constant de livresc, de imaginar, de poezie, că îmi pervertesc insesizabil scrisul, că e ceva periculos de impur la mijloc în tot ce întreprind şi nu-mi pot salva sufletul... După ce, pînă la Revoluţie m-am suspectat de „ineficienţă" şi m-am sufocat cu literatura „pură" de sertar, „abstractă" sau „concretă", „estetică" nevoie mare... În ultimii doi ani fiind gata să cad dintr-o extremă în alta, să abandonez uneltele, odată trezite în mine instinctele de autodominaţie totală, departe de autocenzură, dacă nu instinctele de moarte...

Că a ajuns să mă fure „politica"? Practica „politicii"? Prostii, e un fel de a o spune cu îngăduinţă : în această perioadă de tranziţie nebună de la totalitarsm la „democraţie", descoperind că opusul jocului artistic este realitatea crudă, redată fără înflorituri, perfect credibilă, în afara „conştiinţei latente" şi că nu mai am nici o şansă să reintru în normalitatea (anormală, cică !) de altădată, aceea „secretă", inventată la masa de scris... Acum contînd pentru mine faptul diurn plin de **învăţătură,** puţin cîte puţin. Mai ales că, vorba ceea, „învăţătura unui gînditor este ceea ce nu este spus în spusele lui" (Platon ?) : sau, mă rog, cam aşa ceva, că învăţătura este „căutarea unor noi raporturi cotidiene între oameni şi natură", pam-pam, ea surprinzînd oamenii în „devenirea lor personală şi în **mişcarea** istoriei lor"! Mişcarea... Nu mă pot concentra : mişcarea legionară, pronunţ, e un dicteu automat... Surîdeţi ?

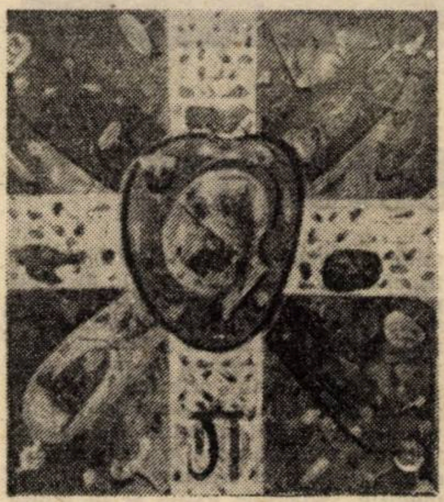

Mişcarea legionară, apropo... Bat apa în piuă, tocmai îmi aduc aminte de titlul titrat, pe prima pagină, de **Adevărul** în legătură cu cele întîmplate la 13 iunie 1990 : „Bandele legionare şi-au făcut apariţia în uniforme. Tentativa de lovitură de stat a eşuat"... Directorul însuşi al ziarului, atotştiutorul scriitor de atunci Darie Novăceanu plusînd cu : „vandalismul legionar hrănit în Piaţa Universităţii"... Abia aşa, vai, Darie Novăceanu, poet ce a **tradus** Puterea postrevoluţionară, Putere ce avea să-l propulseze ambasador în ţara castelelor de nisip socialiste din visurile de mărire FSN-iste ,abia aşa devenind celebru, prin delaţiune politică : odată ce posteritatea imediată îl pomeneşte şi ea, iată, aici...

Îl pomeneşte **acum,** neapărat, posteritatea : acum, cînd recursul la sentinţa dată în 15 aprilie 1991 în procesul primului lot „13—15 iunie 1990" s-a amînat iar, lot de 29 de „legionari" — „golani" ai Pieţei Universităţii — arestaţi „preventiv" imediat după 13 iunie 1990, arestaţi ilegal, aberant, pentru sute de zile la rînd, recurs al Procuraturii şi al victimelor nevinovate, ce s-a amînat de la 10 ianuarie 1992 la 30 aprilie, în mod dramatic, declanşînd greve ale foamei ! Justiţia română stînd doar la cheremul „intereselor de partid (FSN) şi de stat (Instituţia prezidenţială)" şi azi, cînd noua campanie electorală, nu e aşa, ar putea să fie „impietată" şi cînd tergiversarea (vezi, în paralel, şi „procesul CPEx"!) convine nu numai adevăraţilor capi ai răului post-comunist, rău de care avem cu toţii parte, ci şi celor ce instrumentează parodia apărării legalităţii, complici, vechi lupi comunişti reformaţi, într-o ţară a **strîmbătăţii populare :** o întreagă mafie politică în floare...

•

Altfel, în puţinul spaţiu tipografic de care mai dispun, să revin la „legionarii" mei, „golani" ai Pieţei Universităţii (22 aprilie — 13 iunie 1990), la a căror nuntă religioasă am fost invitat să particip, pe nepusă masă, la 19 mai 1991 în calitate de naş ! Unde am rămas ?

Vă amintiţi ? După ce am reuşit să ajungem pe străduţa Sapienţei, unde eram aşteptaţi de un preot — fost condamnat politic sub regimurile comuniste — la parohia sa, ce am constatat? Am constatat că nimerisem la o cu totul altă biserică decît aceea unde eram aşteptaţi, una majestuoasă, încuiată cu lanţuri, strămutată, căzută din cer, aruncată de Diavol anume acum, te pomeneşti, în calea noastră să ne zăpăcească: fac o cruce cu limba în gură...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ALEX. ŞTEFĂNESCU : „In anul care s-a încheiat s-a mai petrecut o tragedie : am pierdut încă o dată şi pentru multă vreme Basarabia. Ocazia extraordinară care s-a ivit de a ne recupera teritoriile ocupate de sovietici n-a fost folosită. De ce? Pentru că atît în România, cît şi în Republica Moldova se află la conducere oameni politici mediocri, incapabili de mari elanuri si predispuşi să sacrifice orice cauză numai ca să-şi păstreze ei poziţia". **(Zig Zag)** ● „După umilitoarea recunoaştere a Republicii independente Moldova de către puterea de la Bucureşti, calvarul ruşinii continuă : luni 20 ianuarie, posturile de radio şi televiziune au anunţat numirea la Chişinău a primilor funcţionari consulari români". **(AS)** ● VASILE IANCU, SORIN ROŞCA STĂNESCU : „...iată, azi trăim timpuri ruşinoase, în care preşedinţii de la Bucureşti si Chişinău sînt principalii adversari ai unui viitor act istoric. **Iliescu şi Snegur** au abdicat, sîmbătă, 25 ianuarie 1992 de la crezul poporului român şi al înaintaşilor **străluciţi** ai neamului". **(România liberă)** ● CORNEL NISTORESCU : „Din fericire, domnule Mircea Snegur la Iaşi s-a născut exact organismul de care vă temeţi, un grup politic care a ridicat în vînt steagul unirii, pe care nici dumneavoastră, nici preşedintele Ion Iliescu nu aveţi curajul şi nici puterea să-l purtaţi". **(Expres)** ● LUCIAN GHEORGHIU şi GABRIEL KLIMOWICZ : „Dl. Iliescu de fapt, are obiceiul de a gira cu prezenţa sa doar aniversările înfrîngerilor românilor"... **(Cotidianul)** ● „Basarabia a recunoscut România ! Ca dovadă, preşedintele Snegur a numit un ambasador la Bucureşti, în persoana domnului Aurelian Constantin Dănilă". **(Libertatea)** ● SORIN ROŞCA STĂNESCU şi VASILE IANCU : „...preşedinţii contestaţi ai României şi Basarabiei, Ion Iliescu şi Mircea Snegur se deplasează în mare viteză într-o direcţie opusă crezului naţional. În timp ce adversarii politici îşi dau mîna la Iaşi domniile lor se întîlnesc într-un semi-incognito la Ungheni pentru a mai semna un pact cu diavolul. Sînt uniţi sub praful timpului". **(România liberă)** ● ALCIBIADE : „Îi avertizăm pe toţi exaltaţii care agită acum problema unirii Basarabiei cu România că fac o mare eroare". **(România Mare)** ● V.I. : „Şi dl. V. Surdu a încercat să ia cuvîntul la lucrările Consiliului Naţional al Reîntregirii. A fost huiduit de ieşeni, care îi cunosc «pe de rost» biografia. Populaţia din zonă îl acuză pentru abuzurile comise în perioada în care s-a aflat printre nomenclaturiştii locali: deturnări de fonduri şi crime, infracţiuni dosite în arhivele P.C.R.". **(România liberă)** ● GHEORGHE DUMITRAŞCU : „În general, apreciez guvernarea Roman ca pozitivă"... **(Expres magazin)** ● LA TELEFON : „Ing. Mihai Stoiculescu (str. Berzei nr. 14, sector 1) cu glas duios : «îi mulţumesc d-lui Petre Roman pentru asigurarea că nimeni, niciodată, n-o să mai tremure de frig în România. Îl invit în apartamentul meu, la o partidă de step. N-am puşcă pentru o partidă de vînătoare»". **(Adevărul)** ● ANGELA BĂCESCU : „Într-o seară, în cadrul unei conferinţe presă, cîţiva ziarişti ne-am întîlnit cu domnul ambasador şi cu alţi membri ai ambasadei. Întîlnirea ziariştilor români cu gazdele (coreene, n.n.) s-a desfăşurat într-o atmosferă caldă." **(Europa)** ● GHEORGHE PREDA : „Puşti cordit ce eram, aflasem de la «profelemele anterioare, că, prin frecarea clitorisului, femeile pot obţine o satisfacţie enormă. Mai mare decît Uniunea Sovietică, se pare !". **(Prostituţia)** ● Prof. POPA MIHAI FLORIAN, Buzău : „Dragi prieteni, v-am admirat întotdeauna curăţenia sufletească şi curajul de a vă lupta cu rechinii din fosta burghezie comunistă, dar şi cu cei din actuala burghezie capitalistă, cu foşti şi actuali trădători ai neamului nostru. Între actualele formaţiuni politice, v-am considerat cea mai apropiată de noi de P.S.M."... **(România Mare)** ● CORNELIU VADIM TUDOR : „...nu ştim în ce măsură George Bush ar fi mai bun decît Saddam Hussein"... **(R.M.)** ● ACELAŞI : „Prin recunoaşterea surprinzătoare, de către imatura echipă de la externe, a Croaţiei şi Sloveniei, ţara noastră a făcut din nou dovada că şi-a pierdut orice brumă de independenţă". **(R.M.)**.

Petre Stoica

prezentul continuă

Spre o istorie literară

Printre numeroasele probleme pe care le-a scos mai acut la lumină răsturnarea comunismului în țara noastră se află și aceea a elaborării unei istorii literare, îndeosebi pentru perioada contemporană. Ar fi vorba de niște lucrări care să privească în ansamblu, exhaustiv, să dezvăluie întreaga realitate a trecutului imediat, deci a celor cuprinse în ultima jumătate de veac și să încerce o judecată de ansamblu, dar și unele de situare pentru numeroșii scriitori care au dat operele lor atunci. Din cauze politice, în fapt a încerbării Puterii comuniste de a sugruma conștiința trecutului foarte apropiat, operația nu a fost posibilă, ea rămînînd a fi oricum extrem de complexă și dacă ar fi lăsată la libera inițiativă a celor competenți și temerari. În regimul comunist ,o istorie literară trebuia să fie un fel de culminație a judecății critice, o instanță supremă care ierarhiza existența scriitorilor ; unele inițiative individuale, parțiale au fost îngăduite, dar viziunea de ansamblu trebuia să rămînă subordonată spiritului nomenclaturist. În practica zilnică a cîte unui critic i se îngăduiau erezii (bineînțeles el fiind obligat să respecte toate tabuurile oficiale, să-i excludă pe scriitorii din exil, pe cei condamnați lăuntric la inapariție, pe cei neagreați de oficialități) sau avea libertatea de a omite unele personalități scoase în primul rang de „indicațiile" oficiale. Dar un tablou general nu le putea exclude, fără ca totul să capete o semnificație politică. E un fapt ce se confirmă prin aceea că pentru epocile mai vechi s-au putut elabora unele istorii literare, cea tipică pentru mentalitatea oficială fiind tratatul scos de Academie și oprit la volumul III, plin și acesta de numeroase „accidente". Literatura de dinainte de primul război mondial se bucurase și ea de unele „considerări", rezultat al eforturilor unor profesori (Const. Ciopraga, D. Micu) ca și cea interbelică, operă a unui critic și istoriograf prin excelență conformist, Ov.S. Crohmălniceanu, care și-a făcut din ea o specialitate catedratică, oferind un tablou asupra epocii cît de cît utilizabil. Alte cercetări asupra unor curente literare din epocă, precum cele ale lui Z. Ornea sau D. Micu, se apropie de istoria literară, deși îi eludează esența prin parțialitatea fatală, căci preferința acordată unor fenomene istorice așa de marcante duce la stilul monografic, desigur într-altmnteri prețios, dar care nu trebuie confundat cu cel istoric. Pentru oficialitățile comuniste istoria literară era o sinteză a unor eforturi de amănunt, dînd în final o lucrare normativă, pe baza căreia să se întocmească manuale și să se dirijeze opinia asupra trecutului și valorilor sale. Eșecul istoriografiei comuniste este semnificativ pentru dogmatismul doctrinei aplicat tocmai în domeniul creației, adică al libertății.

Toată această situație de criză s-a agravat brusc odată cu deschiderea perspectivelor spre o cercetare obiectivă și completă, după evenimentele din decembrie 1989. În ultimii doi ani nu s-a elaborat nici un proiect istoriografic și în genere istoriografia literară a cedat pasul publicisticii curente, foarte avîntate, analitice și acuzatoare, dar fără a imagina altceva decît procese. Unele acțiuni de „revizuire", polemici pe teme personale sau de interes mărunt, atît pe plan moral cît și estetic, ar fi de presupus că sunt un preambul (în cel mai bun caz) la ceea ce ar trebui să facă istoriografia.

Situația își are explicația ei și, în fond, ea n-ar fi atît de dezastruoasă dacă nu s-ar situa pe planul mai vast al crizei istoriografiei marxiste, incapabilă să elaboreze acele cărți cu rol normativ și didactic, care intrau în programul ei urgent. O istoriografie nu se improvizează de la o zi la alta și nu se poate restructura rapid așa cum ar fi de dorit.

În fond, reținerile comuniștilor de a scrie o istorie, deci de a sancționa trecutul, nu sunt fără legătură cu ceea ce istoriografia în genere își propune, — cu condiția ca intențiile să fie cinstite, nu propagandistice. Un istoric al literaturii trebuie să fie în stare să se pună în situația în care s-a produs acea literatură, deci anumite opere evident izolate, să le determine situația istorică ,adică să le plaseze în relativitatea lor într-un moment anume. Dar trebuie să le evalueze și estetic, adică să emită și judecăți, ceea ce în materie artistică înseamnă recunoașterea unei existențe, stabilirea adevăratului ei statut. Un ins care nu e în stare decît de prima operație n-ar putea scrie în cel mai bun caz decît cronologii. Cel care n-are simț istoric se reduce la situația de martor contemporan, de cronicar sau recenzent. Or, indiferent de cauzele artificiale introduse de comunism, se vede că în clipa de față tipul al doilea e covîrșitor în critica noastră. Cronicarul, recenzentul, autorul de dări de seamă îndeplinește desigur o funcție onorabilă ; în critica mai veche, un Perpessicius i-a dat un înalt statut artistic, după ce Ilarie Chendi făcuse din oficiul său critic efemer și un spectacol de violență și vervă polemică. Dar structural acest tip intelectual prin excelență al prezentului, nu se poate transporta în trecut și mai ales nu e în stare să întrețină raporturile cuvenite cu trecutul. Oricine ia în mînă masivele volume ale lui Eugen Simion sau Gh. Grigurcu, conținînd foarte interesante pagini de recenzii, cronici, chiar studii, dispuse sistematic (adică exact așa cum nu fuseseră gîndite în momentul conceperii) asemeni unor capitole (eventual) de istorie literară, recunoaște în ele multe calități, dar în nici un caz viziunea istorică. Toate aparițiile, momentele fericite ale literaturii din ultimele decenii sunt date în imediatul lor, nu prin reflecția de perspectivă și prin lectura dincolo de aprehendarea lor promptă. Și n-am vrea să anticipăm nefericit asupra unei întreprinderi în curs de revelare, dar pe cît ne-am putut da noi seama, **Istoria literaturii** a lui Ion Negoițescu este realizată în același stil, despre care mărturisesc diferitele ei „capitole", publicate de ani de zile în presa noastră literară, ba chiar figurînd în cărți care adună paginile critice ale autorului.

Stilul recenziei, al reacției imediate, traducînd efectul de lectură prin comunicarea instantanee nu e absent nici în **Istoria literaturii române contemporane** a lui E. Lovinescu (în prima ei versiune) dar mai ales în **Istoria** lui G. Călinescu, o carte care, prin valoarea ei artistică avea să exercite o adevărată fascinație (uneori doar cu efecte negative) asupra întregii critici românești ulterioare. Ea e un cumul de calități non-istorice, mai mult încă, e concepută antiistoric, din punctul de vedere al unui critic contemporan cu cititorul, nu cu evenimentul artistic din trecut. La aceasta se adaugă marile calități de portretist ale criticului, verva lui polemică, de multe ori pamfletară, excepționalele calități ale scriiturii. **Istoria** aceasta nu e o carte de referințe cumpănite și obiective asupra trecutului nostru literar, ci o panoramă (și în acest sens, o parte din activitatea lui Al. Piru reprezintă o degradare a călinescianismului pînă la ultima ei expresie) în care un vrăjitor cu mare putere de seducție și de mistificație îl conduce pe cititor, asurzindu-l cu comentariul său prea elocvent, menit de multe ori să ascundă realitatea și să privilegieze superficialul, anecdoticul și mărunțișurile nesemnificative.

Istoria lui Călinescu reprezintă o culminație grav deformatoare, pentru stilul adevăratei întreprinderi istoriografice, a modului impresionist, nu numai prin tonul permanent debutonat, al unui epicureu inteligent și capricios, dar și prin subiectivismul copleșitor în materie de alegeri, atitudini, tratament aplicat în mod neașteptat te miri cui. Alături de rigidul dogmatism al marxismului, de cenzurile de tot felul, ea a acționat în sensul unei grave deformări, pe care încă nu o putem evalua corect. Reușita lui Călinescu a avut mai ales efecte negative, căci pînă astăzi, nu există biet recenzent care abia silabisește o carte și care să nu năzuiască la „creație" în critică, ba chiar să-și închipuie că fiind mereu alături de realitate a și pășit în domeniul acesteia.

Alexandru George

minimax

Între socialism și dictatură (II)

— Cine sînt ei ? întrebă el.
— Nu știu, am spus. Însă ei sînt ei, întotdeauna și pretutindeni.
(Alexandr Zinoviev)

Ipoteza avansată cu o săptămînă în urmă era aceea că, acum, în pofida unor aparențe contrare, derutante, Puterea acționează totuși coerent, potrivit unei strategii rămasă aceeași încă de la început, formulată de altfel suficient de explicit în textul citit de dl. Ion Iliescu la TV în seara zilei de 22 decembrie 1989 ; vestitul text scris se pare de dl. Dumitru Mazilu și corectat apoi „științificește", cu propria-i mînă, de superpolitologul de/din Dămăroaia care, bineînțeles, doar nu era să lase netăiată încheierea „Așa să ne ajute Dumnezeu !".

Ce s-a voit așadar, după cum se voiește și în continuare, acolo, „în spatele ușilor închise" unde ni se hotărăște soarta, este **aplicarea unui proiect social-politic SOCIALIST.** Căutînd însă care a fost motivația reală a acestei opțiuni, este lesne de sesizat raționalitatea/determinația **eminamente pragmatică** — comuniștii sînt oameni practici, cu picioarele foarte pe pămînt ! Adică obiectivul strategic central a fost, este, **păstrarea puterii de către aceeași clasă politică,** cu minimul posibil de pierderi, compensate prin reîmprospătarea cu forțe tinere. La urma urmelor, oricît ar fi de dureroasă recunoașterea acestui fapt, era firesc să se întîmple astfel, dat fiind modul cum s-a înfăptuit într-adevăr înlăturarea dictatorului ; în plus și deloc neglijabil, în decembrie '89, Moscova părea să fie încă pentru vreme îndelungată un ajutor de nădejde al emanației de la București. Totdeodată (și asta în condițiile unei societăți cumva incitată să fie revoluționară), emanația din decembrie '89 mai trebuia să capteze însă și bunăvoința occidentală la un nivel superior ajutoarelor umanitare. Prețul ? Cum bine se cunoaște, **instituții democratice + liberalizare economică.** Știindu-se foarte bine că și în Occident nu guvernează nicăieri încă nici „Armata Salvării", nici „Oastea Domnului", nici vreo altă organizație animată doar de credința în Om și/sau bunul Dumnezeu, tîrgul părea acceptabil întrucît s-a mizat și riscat pe **posibilitatea controlului efectelor sociale ale concesiilor democratice.** Și trebuie recunoscut că, într-o primă fază, totul părea să meargă ca pe roate odată ce tactica populistă a adus în mai '90 voturile necesare legitimității pe baza căreia s-a elaborat apoi cadrul juridic adecvat proiectului socialist. Totul în afară de producție, unde au repercutat negativ și s-au acumulat toate „succesele" politice ale noii Puteri. Rezultatele se cunosc și se simt. Firesc, deteriorarea în cascadă a situației economice nu putea să nu se întoarcă în plan politic. S-au creat astfel premisele unui spor de audiență a opoziției care, în plus, beneficiind de experiența acumulată, a reușit să formeze un front comun. Concomitent, la nivelul Puterii și al partidului de guvernămînt a avut loc ceea ce Raymond Boudon dă ca exemplu tipic pentru „efectul de agregare în spirală" : situația deteriorîndu-se într-un partid, indivizii cei mai exigenți se îndreaptă spre alte partide, astfel încît cei rămași sînt mai puțin înclinați să acționeze în vederea corectării situației, ceea ce conduce la o nouă deteriorare, de unde un nou val de plecări și un nou efect de deteriorare. Momentul semnificativ, de **relativă** discontinuitate pe traiectoria evoluției acestei situații l-a constituit, neîndoielnic, cea de a IV-a mineriadă. Or, ceea ce trebuie evidențiat întru susținerea/verificarea ipotezei avansată inițial este că atît conflictul Roman—Iliescu (sau viceversa), cît și politica economică de cruntă austeritate promovată de Contabilul Șef al Țării (o excelentă soluție **politică,** numirea d-lui Theodor Stolojan în fruntea guvernului), nu contravin strategiei Puterii, chiar dacă sînt niște soluții de criză.

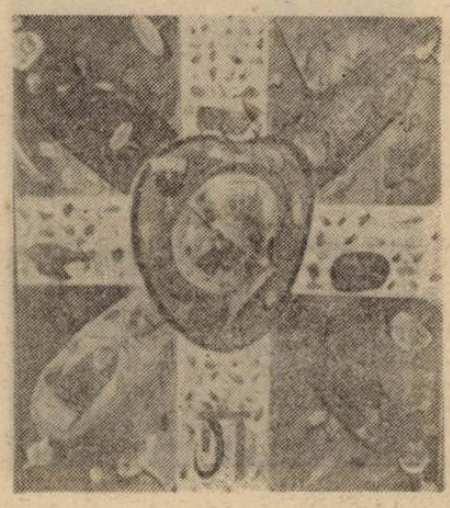

În ce privește conflictul Roman—Iliescu și schisma posibilă în cadrul FSN, nu este deloc exclus, ba dimpotrivă, să aibă în sînul electoratului un efect prielnic Puterii, deoarece se extinde astfel aria de cuprindere a ofertei politice, atît spre dreapta prin „anticomunismul" ostentativ al fracțiunii Roman, cît și simetric, spre stînga, prin reculul aceluiași „anticomunism", fracțiunea Iliescu & Comp. fiind acum susținută fără rezerve de „bătrînii" comuniști/securiști care citesc „România Mare", „Europa", „Totuși Iubirea" și altele asemenea. Sînt satisfăcute astfel preferințele tuturor celor interesați într-un fel sau altul de menținerea actualei Puteri, plus ce voturi se mai pot aduna de la cei care încă mai gîndesc politic după cum le „dictează" echipa de la Actualități. Este semnificativă în acest sens linia politică a cotidianului Frontului care, o fi avînd ce are cu „vechile structuri", dar este mult mai îndîrjită și consecventă împotriva Convenției Democratice față de care tonul și acuzațiile sînt aceleași cu cele din mai-sus pomenitele publicații. Totdeodată, liderul național al Frontului continuă să afirme opțiunea socialistă, zicîndu-i însă social-democrație pentru că sună mai „dulce", adică bazîndu-se în continuare pe nivelul scăzut de cultură politică al societății care permite acceptarea acestei utopii, căci numai utopie sau diversiune poate fi oferta ideologică social-democrată în condiții de subdezvoltare economică. În fine, dacă înaintea alegerilor generale se va întîmpla împăcarea celor doi „emanați" într-un foarte patriotic compromis istoric, faptul nu va constitui o surpriză, ci doar o mare bucurie pentru toți „oamenii de bine" care acum trimit scrisori la **Azi** deplîngînd vrajba celor doi oameni politici în care și-au pus toate speranțele.

Pe de altă parte, politica economică a guvernului și modul cum este ea susținută propagandistic generează, pe lîngă **obsesia subzistenței** (potrivnică emancipării politice atîta vreme cît această subzistență este totuși asigurată), un **sentiment de resemnare** și/sau, încă mai grav, **adversitatea împotriva trecerii la o economie bazată pe proprietate privată.** Obiectivele urmărite de guvern în plan economic se dovedesc a fi, în ultimă instanță, de natură **politică** astfel încît să convingă Occidentul pentru a obține credite, dar în același timp să se și păstreze un control decisiv al Statului în economie, garanție a menținerii puterii politice.

Iar în extremis, rămîne cealaltă alternativă menționată în titlu. Dată fiind însă **lucrarea** — cuvînt drag liderului național al FSN — făcută pînă acum de actuala cîrmuire, e puțin probabil (dar nu exclus) că se va ajunge pînă acolo, căci va fi suficientă realegerea actualului președinte și un Parlament cu 30—40% FSN pentru ca agonia comunismului să se mai prelungească în România cu încă 4 ani.

29 ianuarie 1992

Șerban Lanescu

Sensul folclorului

La patru ani după incredibila dispariţie a lui Radu Niculescu, unul dintre cei mai originali şi profunzi reprezentanţi ai cercetării folclorului românesc din generaţia de mijloc, Editura Minerva şi Viorica Nişcov îşi împlinesc o datorie de onoare prezentînd cititorului într-un volum compact cele mai importante şi mai caracteristice studii ale sale*). Citite astfel în volum, ele nu îşi dovedesc doar, încă o dată, originalitatea şi valoarea, ci îşi dezvăluie mai limpede şi caracterul complementar, toate — sau aproape toate — fiind părţi ale unei construcţii mai ample şi mai ambiţioase, din care autorul dă la iveală, din timp în timp, părţi care prefigurează arhitectura ansamblului ; căci, folclorist interesat de fenomenul concret şi bun cercetător de teren, Radu Niculescu, este însă în primul rînd un gînditor asupra fenomenului folcloric, un antropolog care vede în folclor cea mai importantă sursă de informaţii complexe şi directe asupra comportamentului uman, la nivelul general al colectivităţilor mari, în una din cele mai importante activităţi şi cea care îl defineşte la nivel intelectual : creaţia. E de menţionat că problemele creaţiei sînt, în realitate, fundalul pe care se dezvoltă cele mai multe din cercetările sale de acest tip. La nivel individual, ele l-au preocupat încă de la începutul activităţii sale, viitorul folclorist debutînd (în prestigioasa dar efemera „Revistă de filologie romanică şi germanică“ a lui Tudor Vianu) cu o cercetare despre semantica unui fragment din cartea a III-a a **Eseurilor** lui Montaigne. Dar folclorul oferă posibilităţi mult mai generoase pentru o investigaţie orientată spre antropologia culturală şi chiar spre filosofia culturii, înglobînd o tradiţie istorică mult mai veche, ce presupune o sinteză şi o arie de comparaţii semnificative mult mai largă, atît din punct de vedere tipologic, cît şi ca arie geografică, şi lui i-a rămas credincios pînă la urmă.

Încă din primele sale studii, Radu Niculescu repune în discuţie înseşi temeliile disciplinei, dar nu prin reluarea analitică a fiecărei trăsături impuse de experienţă şi de o lungă tradiţie — fiind vorba de un domeniu al aglutinării faptelor, încă — ci prin inducţia logică a unui model extras din imperativele unei finalităţi care nu coincide totdeauna cu direcţia simplei empirii. Noţiunea de model, pe care Radu Niculescu o introduce şi în ceea ce priveşte varianta ideală a unui artifact folcloric în locul ideii, perimate şi inexacte, de prototip, este operatorie şi la nivelul teoriei, cadrul şi regulile de funcţionare a întregului complex al vieţii folclorice fiind deci deduse nu din pragmatica disciplinei, ci din proiectul ei intelectual. Examinarea atentă, dintr-o perspectivă integratoare, a conceptelor de bază ale folclorului se dovedeşte astfel mai productivă decît s-ar fi putut crede după un secol de cercetări, inclusiv teoretice, subsumate unei viziuni parţiale, fie etnologice, fie filologice. Anonimitatea de pildă, care se confundă în termeni culturali cu însăşi noţiunea de folclor (ca în expresia „a intrat în folclor“ despre un zvon sau o ştire căreia i s-a pierdut originea) se dovedeşte a fi nu o simplă chestiune de timp, de erodare naturală a unei cunoştinţe cîndva existentă, ci este constitutivă acestui tip de creaţie, în care nu autorul este creatorul, ci performerul, nu textul conteză, ci interpretarea lui. Radu Niculescu demonstrează astfel, plecînd de la situaţia unor texte relativ recente dar implicînd un material mult mai larg, că însăşi noţiunea de „autor“, în sensul pe care cuvîntul îl are în creaţia individuală, nu există în folclor şi că ea se aplică mai degrabă celui care interpretează (textul, dansul, melodia), între cele două tipuri de creaţie, folclorică şi auctorială, existînd nu un raport de opoziţie, ci de complementaritate, căci „exigenţele dialogului operă-societate sînt satisfăcute în folclor prin procedee radicale : forţa de constrîngere a textului scris fiind absentă, substanţa însăşi a operei e recreată parţial de cel care este în acelaşi timp beneficiarul, interpretul şi coautorul operei folclorice“. Procesul e permanent şi se bazează nu pe „originalitate“, pe ieşirea din tradiţie, ci pe utilizarea variaţiilor combinatorii practic infinite pe care aceasta le îngăduie. **(Consideraţii pe marginea anonimatului creaţiei populare**, text din 1965).

Conceptul „anonimităţii“ se leagă însă organic de celelalte trăsături definitorii ale folclorului, asupra cărora Radu Niculescu se opreşte în alte cercetări care par — şi probabil erau — destinate să facă parte dintr-o vastă şi, din păcate, neterminată cercetare a folclorului ca domeniu privilegiat al creaţiei, ca mod de existenţă în ultimă analiză : **Perspectiva autenticului. Consideraţii critice asupra cercetărilor de folclor, Observaţii critice asupra validării euristice a conceptului de „oralitate folclorică“** ş.a. Aceste investigaţii care pornesc dintr-o permanentă nevoie de limpezime şi coerenţă şi care proiectează asupra diferitelor fragmente de realitate aceeaşi privire inductivă, ajung în chip firesc la rezultate convergente, permiţîndu-ne să întrezărim profilul întregului edificiu. El ar fi avut la bază ideea „structuralităţii“ folclorului şi deci a interdependenţei dinamice a factorilor care îl definesc (de aceea presupunerea că folclorul ar dispărea în urma alterării unei trăsături, oralitatea de pildă, este absurdă, zice autorul undeva) şi ar fi trebuit să stabilească raporturi explicite cu celelalte forme de existenţă ale umanităţii, cu istoria în planul realului (cercetarea sa asupra istoriei şi istoricităţii este plină de interes şi pentru specialiştii acestui domeniu), cu teoria cunoaşterii în plan gnoseologic, cu filosofia în plan ontologic. Toate studiile sale din prima secţiune a volumului sînt astfel de încercări cu o indiscutabilă valoare exemplară de a forma instrumentul şi de a delimita cadrul cel mai propice pentru o asemenea ambiţioasă construcţie, şi totodată părţi ale ei care-i prefigurează dimensiunile şi originalitatea, fragmente strălucitoare prin tensiune intelectuală, rigoare şi claritate.

Volumul mai cuprinde şi o serie de cercetări aplicate asupra mai tuturor speciilor, de la cîntecul de leagăn şi cel liric la balada istorică, şi de asemenea, cîteva studii de istorie a folcloristicii. Între ele, două mi se pare că ilustrează mai evident marile calităţi analitice ale autorului : analiza de text a **Cîntecului Iancului**, „unde ştiinţa şi intuiţia critică lucrează într-o perfectă îngemănare“ după cum remarcă într-un comprehensiv portret final d-na Zoe Dumitrescu-Buşulenga, punînd în evidenţă funcţia regală (de „excelenţă“) a eroului în plan uman şi aceea sacrală în plan suprauman, mitic, într-o desăvîrşire formală care se subordonează „secţiunii de aur“ a lui Leonardo, şi cercetarea sintetică despre **Model şi sens în balada populară românească**, unde se verifică practic eficienţa modelului dedus din analiza logico-semantică a corpusului, oferind concluzii valabile atît pentru balada familială în sine, cît şi pentru epica populară în general, a cărei viitoare „gramatică“ o fundamentează aici ca o etapă necesară în perspectivă antropologică, „deoarece în cazul unei atari gramatici, **motivaţiile** par a fi, încă de pe acum, mult mai uşor sesizabile“.

Între alte numeroase studii care completează profilul complex al unui autor prea puţin cunoscut în afara cercului de specialişti ar trebui poate să ne oprim şi asupra analizei consacrate unei opere în general ignorate, cînd n-a fost direct contestată, a lui G. Călinescu : **Estetica basmului** din 1957—1958. Fără să treacă peste limitele şi defectele care i-ar putea fi imputate, şi i-au fost imputate, acestei cărţi, Radu Niculescu atrage atenţia asupra principalei sale destinaţii, aceea de a verifica experimental posibilitatea unei lecturi estetice, în parametri strict literari, a basmului ; în acest plan, cartea lui Călinescu urmează fără să ştie demersul unei cărţi mult mai celebre, care este **Morfologia basmului** a lui V. Propp, unde sînt de asemenea, izolate funcţiile personajelor şi structurile determinante pentru dezvoltările individuale. Dar toate titlurile din sumar sînt demne de atenţia unui public mult mai larg decît cel al specialiştilor, care le cunosc, căci problemele discutate ating în fiecare articulaţie interesul profund al omului de cultură.

Mircea Anghelescu

*) Radu Niculescu, **Folclorul — sens — valoare**, ediţie îngrijită de Viorica Nişcov, postfaţă de acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Ed. Minerva, 1991, 395 p.

Verbe

Uneori, un verb poate desemna, prin două dintre sensurile sale, acţiuni nu numai diferite, ci chiar aflate într-o relaţie specifică, de simetrie în oglindă ; e ceea ce se numeşte o antonimie de tip „conversiv“, realizată de obicei între termeni diferiţi : **a vinde — a cumpăra, a da — a lua.** În fond, e vorba de aceeaşi acţiune, privită din două puncte de vedere opuse. A folosi pentru cele două perspective acelaşi verb, în sensuri şi construcţii diferite, e mai curînd o excepţie în limba română. Printre verbele de acest tip, un caz bine cunoscut e **a împrumuta** — la care sensurile „a da cu împrumut“ şi „a lua cu împrumut“ sînt diferenţiate doar de construcţiile sintactice specifice : **a împrumuta (ceva) cuiva — şi a împrumuta (ceva) de la cineva.** Ambiguitatea unei propoziţii precum „Împrumut o carte“ este astfel perfect explicabilă. Un caz destul de asemănător, bazat tot pe o asimetrie a relaţiei dintre participanţii la acţiune/proces, întîlnim şi la verbul **a învăţa**, între ale cărui sensuri există atît cel de dobîndire a cunoştinţelor (a învăţa de la cineva), cît şi cel de transmitere a cunoştinţelor (a învăţa pe cineva). Opoziţia conversivă între sensurile aceluiaşi verb e cunoscută în genere prin efectele sale practice, în învăţarea limbilor străine, pentru că dă naştere unor previzibile erori (cînd unui singur verb românesc îi corespund în limba respectivă două verbe diferite).

Între cele două verbe aduse în discuţie există, oricît de ciudat ar părea acest lucru la prima vedere, o legătură semantică : ambele stabilesc o relaţie între două roluri : destinatar şi sursă. Obiectul transmis poate fi abstract sau concret, actul poate fi însoţit de condiţionări suplimentare (în cazul împrumutului : caracterul temporar, obligaţia restituirii) ; în ciuda tuturor variaţiilor, relaţia fundamentală rămîne stabilă.

Toată această lungă introducere e provocată de nevoia de a explica o destul de surprinzătoare construcţie, întîlnită recent : „Avădanei Victoria (...) **şi-a înfiat un copil** numitului David Louis“ („Timpul“, nr. 14, 1991, 3). Contextul nu lasă să subziste nici un dubiu : „sursa“ înfierii, mama, e cea desemnată ca Avădanei Victoria ; destinatarul, părintele adoptiv — „numitul David Louis“. Numai că verbul **a înfia** nu intră în categoria restrînsă a verbelor descrise mai înainte ; nu e apt să exprime, prin două construcţii gramaticale diferite, ambele sensuri ale relaţiei (cedare — adopţie). Se poate înfia un copil **de la cineva**, dar nu se poate înfia **cuiva.** Faptul că totuşi verbul a fost folosit în această a doua construcţie (pe care pare s-o respingă chiar transparenţa modului de derivare cu prefixul **în-**) e pur şi simplu o eroare ; e totuşi o eroare care probează încă o dată legătura dintre semantică şi sintaxă : e posibil ca o categorie semantică destul de abstractă (relaţia direcţionată dintre un destinator şi un destinatar) să fi funcţionat ca model pentru extinderea neaşteptată a construcţiilor nespecifice.

Despre regimul verbelor, despre încălcarea regulilor de construcţie s-a scris de nenumărate ori. În cele mai multe cazuri, abaterile se produc după modele care nu trebuie căutate foarte departe ; extinderea tranzitivităţii la verbele intranzitive, de pildă, e susţinută de seria impresionantă de verbe care au ambele construcţii. Extinderea însăşi poate fi o eroare, un rezultat al neglijenţei de exprimare — sau, în codul literar, un fapt de creativitate semantică. Un caz din prima categorie, a erorilor, e cel al verbului **a debuta.** Neologismul păstrează sensurile şi construcţiile din limba de origine, franceza. Intranzitiv însoţit de subiectul-agent şi, eventual, de o construcţie cu prepoziţia **în**, are sensul de „a se lansa“, „a-şi face debutul într-o carieră, pe scenă etc. ; a publica prima lucrare“ (DEX) ; tot intranzitiv, impersonal şi construit cu **prin** are sensul de **a începe** („Întîlnirea a debutat prin...“) — sens neînregistrat ca atare de DEX, dar existent în franceză (v. **Lexis**, 1977) şi destul de des folosit şi în română. **Micul dicţionar de neologisme** al lui Florin Marcu, apărut în 1986, indică pur şi simplu, pentru al doilea sens al verbului, sinonimul **a începe ;** fără restricţiile de construcţie necesare (absente din cauza formulei foarte economice a dicţionarului), această echivalare poate doar să justifice abuzurile actuale. Într-adevăr, fiind sinonim cu verbe mai vechi, mai bine fixate în limbă, **a debuta** tinde să le preia toate construcţiile, în calitatea sa de termen marcat ca modern, elegant, preţios etc. ; **a începe** este astfel tot mai mult înlocuit cu **a debuta**, tot aşa cum **a termina** sau **a sfîrşi** sînt substituite prin **a finaliza.** **A debuta** devine astfel tranzitiv : **„Debutăm** seria emisiunilor noastre în staţiunea...“ (TV, 13.06.1991) ; **„Debutăm** un dialog plin de francheţe, cu amărăciuni, dar şi cu speranţe“ („Azi“, nr. 188, 1990, 3). Cum verbul e sinonim, în primul său sens, cu **a se lansa**, apare şi o altă construcţie tranzitivă şi mai neinspirată, care îl substituie pe **a lansa** ; am întîlnit-o acum cîţiva ani, în paginile suplimentului literar al unui cotidian : „pe **X a debutat-o** poetul **Y**“ ; contextul — o casetă de prezentare a unei tinere scriitoare — nu conţinea nici o marcă ironică. Puţine erori şi abuzuri sintactice sînt atît de frapante ca exemplele de mai sus — tocmai pentru că acestea din urmă nu ţin pur şi simplu de prezenţa sau absenţa unor mărci formale, ci se situează în acea zonă în care sintaxa şi semantica se întrepătrund.

Rodica Zafiu

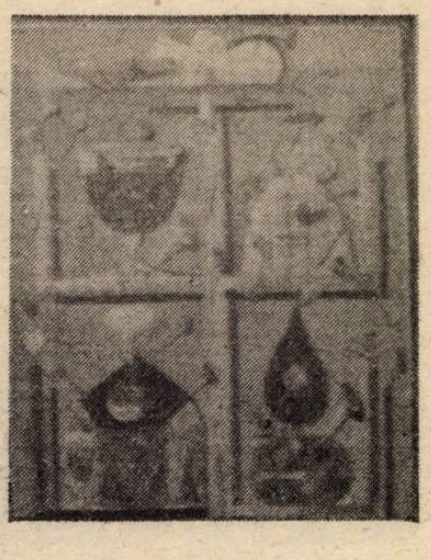

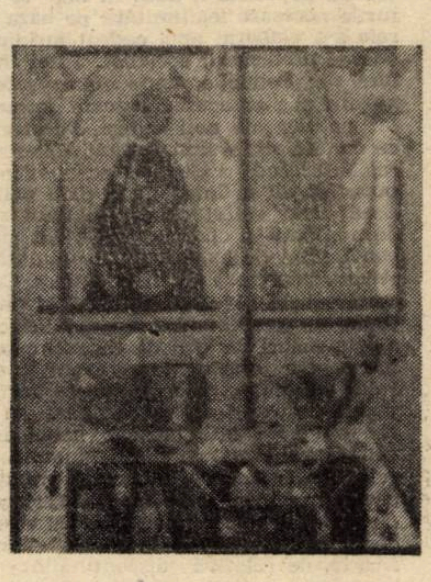

cronica literară

Cazul Stere

Z. Ornea, VIAŢA LUI C. STERE, 2 Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1991

În volumul al doilea al **Vieţii lui C. Stere**, întins pe perioada 1913—1936 (cînd „siberianul", „ursul" sau „ibsenianul", cum îşi numeşte Z. Ornea eroul, se stinge din viaţă la „conacul" din Bucov, de lîngă Ploieşti), sînt de urmărit trei fire mai importante : cel al vieţii politice (cu o componentă militantă şi una doctrinară), cel al vieţii intime (familia în primul rînd) şi cel al vieţii literare, din ultimii cinci-şase ani.

În politică, prima decepţie se produce în 1914, cînd liberalii lui Ionel Brătianu vin la putere fără Stere în guvern, cum s-ar fi cuvenit. I s-a dat totuşi satisfacţia de a prezenta în parlament proiectul său de revizuire a Constituţiei, pe care liberalii o vor realiza însă abia în 1923, şi tot fără el. Între timp izbucnea primul război mondial şi prima ruptură adîncă între spiritul practic şi spiritul de doctrină al politicianului Stere. Împotriva „instinctului naţional", care cerea intrarea României în război alături de ţările Antantei, Stere e de partea Puterilor Centrale, convins că numai în felul acesta ne vom putea apăra de pericolul rusesc. Avea dreptate (ca şi P.P. Carp, care la sfîrşitul războiului ar fi spus că „România are atîta noroc încît nu-i trebuie oameni de stat"), dar pentru că nu s-a mulţumit cu atît şi a rămas în Bucureştii ocupaţi de nemţi, unde a scos o gazetă, **Lumina**, a fost acuzat mai tîrziu de **trădare** de aproape toţi cei care nu se puteau măsura altfel cu el. Au urmat suspendarea din învăţămînt (în 1916 demisionase din funcţia de rector al Universităţii din Iaşi), zilele petrecute (fără mandat de arestare şi fără proces) la închisoarea Văcăreşti şi plecarea pentru o perioadă de aproximativ nouă luni în Elveţia. Experienţa acestor ani îl va marca pentru tot restul vieţii. În 1921, cînd s-a cerut invalidarea alegerii lui în Cameră, pe motiv de trădare, a rostit un discurs impresionant, pe care l-a încheiat cu această profesiune de credinţă : „Şi dacă îmi este îngăduit să am o ambiţie, dlor deputaţi, eu aş dori numai ca pe mormîntul meu să fie aşezate alături, ca simbol al credinţei către acelaşi ideal, două pietre — una românească şi una rusească — luate din zidul puşcăriilor mele. Şi dacă vă iartă conştiinţa, dlor deputaţi, vă rog să înscrieţi pe acele pietre şi votul care m-ar exclude din acest parlament."

La sfîrşitul anului 1923 Stere ocupă din nou prim-planul vieţii politice, ca doctrinar al partidului ţărănist, pentru care redactează **Proiectul de program**. Înaintea studiilor lui Virgil Madgearu, din **Agrarianism, capitalism, imperialism**, Stere este deci în România primul teoretician important al ţărănismului doctrinar, „o expresie evoluată şi mai sistematică a poporanismului", cum spune Z. Ornea. Aflat în tabăra ţărăniştilor (ca reprezentant al grupării basarabene, care îl va trimite în parlamentul ţării din 1920 pînă în 1932, neîntrerupt), Stere va reface aproape aidoma istoricul relaţiilor cu Ionel Brătianu. Va avea şi de data aceasta sentimentul că a fost „utilizat", va intra în conflict cu abilul Maniu şi în 1930 îşi va oferi demisia din partid. Cum constată Z. Ornea, era de fapt sfîrşitul vieţii sale de militant politic. În tot acest timp a fost de nenumărate ori ameninţat cu „dosarul" aşa-zisei trădări din perioada războiului, adversarul său cel mai neîmpăcat dovedindu-se a fi N. Iorga. La 11 iunie 1930, **Neamul românesc** avea chiar cinismul de a răspîndi ştirea falsă a morţii lui C. Stere.

În viaţa privată, evenimentul cel mai important al biografiei lui Stere se consumă în 1918, cînd „siberianul" se desparte (după o căsnicie de 34 de ani), de Maria, pentru a se căsători cu Aneta Radovici, de la care va avea imediat un copil (pe Ion Stere, născut în octombrie 1918). Mai rău e că făcînd acest pas, Stere nu s-a mai interesat de „condiţiile de trai ale Mariei", pentru a o pune „la adăpost de grijile materiale". E partea cea mai delicată a vieţii lui Stere, pe care Z. Ornea nu se sfieşte s-o judece cît se poate de sever : „Comportarea lui Stere, scrie el, e, în acest caz, deficientă sub raport etic, acuzînd un egoism subliniat. Nimeni şi nimic nu-l poate scuza la acest capitol, care atîrnă — în viaţa lui — mai greu decît o osîndă publică."

Din alt punct de vedere însă, acest episod i-a schimbat cu adevărat viaţa. A preluat reorganizarea proprietăţii pe care soţia o avea, în apropierea Ploieştilor, la Bucov, şi a ridicat aici o casă în care se va retrage după 1927 şi un întreg complex de sere, plantaţii, parcuri şi grădini. „Conacul de la Bucov", cum l-a numit mai tîrziu toată lumea, era „o vilă elegantă, chiar cochetă, văruită în alb, acoperită apoi din belşug sub perdelele de viţă sălbatică, aproape impenetrabile. Domeniul era alcătuit din două «insule», între două canaluri derivate din Teleajen." Printre cei care l-au vizitat pe Stere la Bucov s-a numărat şi G. Călinescu. Într-un interviu publicat în 1932 el mărturisea că l-a cuprins ameţeala admirînd biblioteca lui Stere : „Voltaire, Rousseau, Kant şi în genere filosofie pînă la epoca Wundt." În total, cîteva mii de volume. În această casă îşi va scrie Stere romanele care îl vor impune în ultimii ani ai vieţii ca pe un important prozator.

Aşa cum ne-a obişnuit, viaţa lui Stere se încheie cu un nou episod „fantastic", cariera de romancier, începută în 1930, la vîrsta de 65 de ani ! Acum, Stere începe să scrie povestea lui Vania Răutu, eroul unui ciclu intitulat simbolic **În preajma revoluţiei.** „Să scrie" e un fel de a spune, pentru că romancierul a folosit de la început stenografi, cărora le-a dictat „ca un halucinat" cărţile, după metoda practicată şi de Ibrăileanu la **Viaţa Românească.** Prin septembrie-octombrie 1930, „în douăzeci de nopţi neîntrerupte, Stere dictase materia primelor două volume din roman." Apoi paginile brute au fost încredinţate unor „consilieri literari" (M. Sevastos, G. Topîrceanu, Al. Philippide) care le-au stilizat şi au făcut pe ele tot felul de adnotări. Pînă la sfîrşitul vieţii, Stere a reuşit să scrie primele opt volume ale unui ciclu în care povestea lui Vania Răutu (oprită la 1905—1906) ar fi trebuit să fie adusă la zi.

Succesul de public al romanelor lui Stere a fost fără precedent După calculele lui Z. Ornea, pînă la sfîrşitul anului 1934, din primele cinci volume se tipăriseră în total 48.500 de exemplare, iar după vînzarea celorlalte trei volume, încă 24.000 de exemplare, aşa încît drepturile de autor ale romancierului s-ar fi ridicat la suma de 1.364.670 lei. Cu ajutorul lui Eugen Ionescu, editura pariziană „Hachette" ar fi vrut să scoată şi ea o versiune franceză, dar din diferite motive proiectul acesta nu s-a mai realizat.

Importantă a fost şi reacţia promptă a criticilor (G. Călinescu în **Adevărul literar şi artistic**, Cioculescu în **Adevărul**, Pompiliu Constantinescu în **Vremea**), care au primit extrem de favorabil romanele lui Stere (mai puţin volumul al VI-lea, intitulat **Ciubăreştii**).

S-a discutat foarte mult în epocă despre caracterul memorialistic sau autobiografic al romanelor lui Stere şi la un moment dat cineva a publicat chiar o listă a „personajelor întruchipate" în ele. Z. Ornea crede, pe bună dreptate, că explozia tîrzie a creativităţii literare a acestui scriitor trebuie explicată prin nevoia omului public de a se apăra şi chiar de a-şi lua revanşa în faţa contemporanilor. Scos din viaţa politică, Stere şi-a putut îngădui, în sfîrşit, să încerce să rezolve „cazul Stere", printr-o pledoarie abilă, în care memorialistica directă să ia înfăţişarea unei ficţiuni. În 1930, după conflictul cu Iuliu Maniu, care îi impusese demisia, C. Stere făcuse o primă experienţă de apărare cu ajutorul memorialisticii. Publicase o serie de articole dintre care mai ales acela despre Iuliu Maniu **(Domnul Preşedinte)** produsese o impresie extraordinară. Fiind însă vorba de întreaga lui viaţă, acest procedeu nu mai putea fi reluat ca atare, fără riscul unor nedorite indiscreţiuni.

Care sînt concluziile la care ajunge Z. Ornea la capătul cercetărilor sale ? În cîteva cuvinte, Stere a fost „un tragic însingurat", o victimă a încălcării deliberate a preceptului kantian : „Să nu consideri pe aproapele tău un mijloc ci un scop." A ajuns aici datorită idealurilor sale care au vizat, în esenţă, „modificarea radicală a structurilor româneşti" (printr-o reformă agrară, prin democratizarea vieţii publice şi prin „necesitatea imperioasă a reintegrării naţionale a poporului român"). E o demonstraţie convingătoare, care nu va putea fi corectată prea repede în fundamentul ei.

În ciuda acestor idei exacte şi a documentaţiei exorbitante care a condus la ele, Z. Ornea reuşeşte însă performanţa nedorită de a-şi „sufoca" eroul într-o uriaşă factologie de tip pozitivist. Poate că altul ar fi fost efectul general dacă în locul unei cronici amănunţite, în care anii să se succeadă unul după altul, cu toate întîmplările lor, am fi avut o împărţire pe mari capitole, grupate în jurul cîtorva probleme (dacă avem în vedere numai volumul al doilea : relaţia cu I. Brătianu, cu Maniu sau cu Iorga, „trădarea" şi „dosarul" lui Stere, relaţia cu cele două soţii, Bucovul, romancierul ş.a.m.d.). Sau dacă, dimpotrivă, am fi avut o împărţire pe subcapitole mici (centrate însă şi ele pe cîte o temă), ca în cartea lui Viktor Şklovski despre Tolstoi. Poate că Z. Ornea ar fi trebuit să procedeze exact ca Stere, în cazul romanelor sale : să-şi asocieze un „consilier literar", care să-i recitească întreaga carte, să-i croiască un plan mai strîns şi nu în ultimul rînd să i-o stilizeze. Vreau să spun cu această observaţie finală (care poate să pară nedreaptă în raport cu efortul devastator la care autorul de astăzi s-a supus) că în mulţimea celor peste 1.200 de pagini pe care Z. Ornea le consacră vieţii lui C. Stere, această carte ideală există. Dar că, din păcate, factologia ei tropicală nu ne îngăduie s-o vedem.

Florin Manolescu

---

soliloc vii

CREANGĂ, un scriitor „clasat"?

Da, susţin unii : Creangă e un scriitor „închis", refractar la comentariu. O spun şi scriu neîncetat despre această, totuşi, **opera aperta.** Dramatizează alţii : ce se mai poate spune despre un scriitor cu o aşa bogată bibliografie de referinţă ? Să tot baţi apa în piuă ? Să te iei după legea lui Murphy, potrivit căreia a te „inspira" de la cineva înseamnă plagiat, a prelua de la mai mulţi înseamnă cercetare ?

E. Lovinescu se arăta demult sceptic în legătură cu investigarea operei marelui povestitor, mulţumindu-se (atunci cînd a scris o prefaţă de 91 de pagini la ediţia **Opere complete**, 1928) cu o biografie ternă, fără nici o judecată estetică. După această oarecum regretabilă iniţiativă, cel mai autentic critic român s-a lăsat păgubaş cît priveşte acest „subiect" delicat. A trebuit să vină un francez, Jean Boutière şi să-i consacre humuleşteanului o carte (1930). Apoi, G. Călinescu a scris acea fundamentală **Viaţă a lui Ion Creangă,** în 1938, căreia abia în 1964 îi va introduce un nou capitol, **Creangă în timp şi spaţiu. Realismul,** vreo 50 de pagini despre arta scriitoricească a marelui povestitor. Atît a mai avut de spus ! Iar afirmaţia „divinului critic" rămîne ca un **memento** inhibant : „despre Creangă, ca artist, sunt puţine de spus, şi studiile se pierd în divagaţii". Dar avertismentul nu i-a descurajat pe cei mai candizi sau mai temerari. Se vor fi gîndit, probabil, şi la versurile argheziene : „Înversunat de piedici, să le sfărîm îmi vine, / Dar trebuie-mi dau seama să-ncep întîi cu tine". Nu mulţi au avut ambiţia „oarbă" să-l „doboare" pe suveranul critic „din cer grămadă". Ba chiar foarte puţini au îndrăznit să se situeze „pe ţărmul dimpotrivă", iar rezistenţa viza nealinieri parţiale şi destul de timide : Vladimir Streinu, bunăoară, nu-i de acord cu „erudiţia" lui Creangă (idee care, de altfel, nu este curat călinesciană) ; altcineva nu aprobă anonimatul exponenţial (aşijderea) ; unii au combătut biografismul ; alţii au contrazis jovialitatea **sans rivages** etc. Important e că despre Creangă au continuat mulţi să scrie, încă, adeseori, studii remarcabile .

Savin Bratu aplică în mod creator, cum se spune, **Prolegomenele** lui Hjelmslev la specificul operei lui Creangă ; Petre Rezuş îl caută pe povestitor la confluenţa dintre „mit şi adevăr" ; Ioan Holban îl supune canoanelor naratologice. Şi cine ştie ce va mai urma, după ce Vasile Lovinescu l-a trecut prin ştiinţa simbolurilor, George Munteanu l-a făcut mai filosof decît Kant, Schopenhauer, Maiorescu şi alţi asemenea, Eugen Simion l-a văzut din perspectiva „autoficţiunii"...

Nu au cedat ispitei de a scrie despre Creangă nici acei care au admis gratuitatea actului : „Despre Creangă totul s-a spus, lucruri absolut noi nu mai sunt cu putinţă", admite N. Manolescu într-un studiu destul de corpolent. În treacăt fie spus, şi Eugen Negrici ajunsese să afirme, despre Neculce însă, că n-ar trebui să se scrie studii despre stilul cronicii : „Explicitarea episoadelor şi a comentariilor nu au (?) rost în cazul acesta, căci s-ar deştrăma vraja însăşi a povestirii, singura, inegalabila calitate a acestui **text-spectacol** (s.n., C.T.), suficient sieşi, ce nu poate avea un alt interpret în afara cronicarului". Potrivit acestei logici (prejudecată ? cochetărie ?) ar însemna că interdicţia ar trebui să se extindă la întreaga poezie ! E drept că nu e vorba, totuşi, de o prohibiţie despotică, avem dreptul să ne aventurăm, dar într-o copilărească inutililtate : „Ne rămîne — concede N. Manolescu — să ilustrăm, asemenea povestitorului, nişte observaţii ştiute de toată lumea, demult tipice şi universale". E aici, poate, indirect, şi un omagiu adus lui G. Călinescu a cărui monografie ar fi **pietrificat** statuia lui Creangă ; sau, mai bine zis, ne-ar fi legat de ea, de faimoasa „Viaţă", într-atît încît nu mai putem face altceva decît să-i repetăm concluziile. Şi mai corect ar fi să admitem că după **Ion Creangă (Viaţa şi opera)** nu se mai poate scrie decît ori imitîndu-l pe G. Călinescu, ori inventînd un „alt Creangă" — ceea ce cu adevărat este extrem de greu, dacă nu cumva imposibil. Nu-i mai puţin adevărat că tot G. Călinescu ne lasă o portiţă deschisă, pe unde se poate pătrunde în voie. Căci el vorbeşte, referitor la Creangă, de un „farmec inanalizabil", ca şi farmecul poeziei eminesciene, ca şi acela al oricărei poezii mari. Ceea ce ne îngăduie să traducem liber că, oricît de „inanalizabil" (inefabil) este farmecul unor geniali artişti, asta nu a împiedicat pe nimeni să se pronunţe în legătură cu opera lor. „Singura metodă de convingere a criticului rămîne izolarea locurilor mai caracteristice şi citarea lor, şi cel mult explicarea, adică desfăşurarea conştientă a elementelor". Dar de „complexul Călinescu" nu poţi şi nici nu-i bine să scapi în totalitate.

Vladimir Streinu credea mai mult în rostul examenului critic al operei lui Creangă, măcar că înzestrarea lui genială a făcut, pînă la un timp, netrebuincioasă analiza estetică mai susţinută. „La impunerea lui, critica n-a luat parte", pînă la un timp, declară ritos criticul, ceea ce nu este tocmai aşa. Chiar el, Vladimir Streinu, aplaudă încercările (e drept, palide) de abordare estetică ale lui Jean Boutière, dar contestă intuiţiile călinesciene. Deloc convingător, nedrept fiind. Vladimir Streinu porneşte însuşi la o astfel de treabă tocmai dintr-o indestructibilă încredere în rostul oficiului critic cît priveşte opera lui Creangă. Nu de a-i întreţine longevitatea. Nevoia de a-l reciti pe Creangă vine mai curînd din a-i reconfirma nemurirea şi de a ne autoverifica.

Nu mai încape îndoială, opera lui Creangă nu-i un spaţiu închis, impenetrabil. De aceea Şerban Cioculescu are perfectă dreptate : „Vastitatea experienţei sale artistice, săvîrşite fără alt dascăl decît propriul său simţ, rămîne una din marile probleme deschise ale criticii noastre literare şi ale stilisticii". Vorba unui critic din generaţia noastră, care, citind şi auzind propoziţiile defetiste în legătură cu destinul exegezei lui Creangă, s-a alertat : „Un mare scriitor nu poate fi epuizat într-o sută de ani". Nici într-o mie, adăugăm noi. Şi, în definitiv, nici nu se cuvine să ne dăm în vînt după „lucruri absolut noi". Dacă tot discutăm despre critica creatoare, să acceptăm că mereu va fi nevoie de „o operaţie pe omul viu", de o „stimulare a inimii ca să bată mai zgomotos", care este însăşi noima Criticii. Şi, tot împreună cu G. Călinescu, să nu mai îngăduim tirania noţiunii de originalitate. **A fi inedit,** spune Criticul, „nu implică deloc ideea de valoare". Eventual, în loc de originalitate, să adoptăm formularea „putere de creaţie" ; aceeaşi temă tratată în aşa chip, încît să devină **reprezentativă.** De fapt, însuşi G. Călinescu nu pregeta să scrie : „Aşa de merituoasa operă a d-lui Jean Boutière nu scuteşte însă literatura română de a avea o monografie a lui Creangă. Mereu folositoare, teza d-lui lasă mai departe deschisă nevoia unei opere de sinteză critică". Parafrazînd, putem zice că excepţionala sinteză călinesciană din 1938, cu completările din 1964, lasă mai departe deschisă trebuinţa de interpretare a lui Creangă. Căci despre Creangă nu s-a spus **totul,** nu se va spune nicicînd **totul.** El rămîne mereu un subiect mănos pentru nobila dialectică a criticii. Mai sunt încă şi vor mai fi destui inocenţi care să creadă cu îndărătnicie că, deşi multe s-au scris despre Povestitor, multe se mai pot scrie încă.

Constantin Trandafir

PROMOȚIA 90

ioan es pop

amicul

se zvonește că-n oraș a apărut amicul, adevăratul amic.
și lumea se grăbește-ntr-acolo și pentru o clipă începem să credem și noi.
dar in piață e doar unul și mai fără rost, și mai jegos ca noi.
iar ăla stă in mijlocul pieței cu mina intinsă și zice că e amicul
și lumea la cozi il injură, pentru că acum, de sărbători,
altfel sperăm să apară amicul, adevăratul amic.

pe ăsta care își spune amicul il știm și noi.
umblă cerșetor de ani și ani prin cartierele mărginașe.
și pe urmă vine să se-mbete și doarme pe unde-apucă —
prea seamănă cu noi ca să fie adevăratul amic.

dar pentru că sintem sfirșiți și e seara sărbătorii și vrem să ne ridem de asta,
ne oprim, ne fa[illegible] că-l ascultăm, ii dăm apă la moară
și-l numim și pe [illegible] amicul, pentru că aici, pe malurile dimboviței,
toți devenim cu timpul amici.

pe urmă incepe să ningă și lumea să plece și ne intoarcem și noi
la mesele noastre, in circiuma asta amărită
și nu mai auzim și nu mai vrem să știm nimic.
pentru că e seara sărbătorii, care pe noi ne batjocorește mereu.

iar pe la ceasurile șapte își vîră și el capul înăuntru
și abia se ține pe picioare și e [illegible]vinețit de lovituri.
dar pentru că sintem sfirșiți și e seara sărbătorii și vrem să ne ridem de asta,
ii strigăm vino, amice, să te sărbătorim.

el insă nu mai strigă că e amicul adevăratul amic.
ne roagă doar să-l ajutăm să meargă mai departe,
ne șoptește doar să-i imprumutăm și lui o haină, ceva.
la naiba, n-avem, n-o să-i ajutăm acum pe toți schilozii.
parcă pe noi ne-ajută cineva.

și atunci ii zărim in ușa birtului crucea pindindu-l poruncitoare
și aruncindu-și asupra noastră căutătura deocheată și rea.
cară-te iute, urlăm spre amicul, ia-ți-o și cară-te,
altfel dăm cu toții de belea.

și cind ieșim intr-un tirziu, il vedem departe, tirindu-și lemnul ăla in spate
și lemnul a crescut pe el cit toate blocurile la un loc.
păi, de credeam că-i chiar ăla, nu mergeam și noi să punem umărul un pic ?
dar ăsta prea semăna cu noi ca să fi fost chiar amicul, adevăratul amic

acuma-s un palton bețiv și bolnav, dracu mă mai ține minte.
da cîndva am dat mari lupte la termopile în obor.
de nu mă-nhăitam cu amicu', puteam fi palton de doftor ori milițian,
și curățat și educat și pus și io pă trai ușor.
da de cînd amicu m-a luat prima oară, n-am mai avut zile bune.
pen că chiar în ziua aia m-a tîrît în două birturi deodată.
întîi mi-a fost o greață grozavă și m-am simțit umilit
și urît de toată lumea aia îngălată.
p-ormă am uitat ce-am fost și-am început și io să beau cu el.
m-am declasat și îi ziceam hai să ne bețivim că viața asta
am mai purtat-o noi cîndva, că-i deja-a dracului de șifonată —
dumnezeu o fi greșit și ne-a făcut încă o dată.
p-ormă patru ani n-am mai știut de mine, abia-l mai căram pînă la ușă.
bă, da cu o zi 'nainte de chestia aia eram leoarcă de ostenit.
veneam pă el singur și cîntam și nu știu cum de am ajuns acasă.
nu știu cum m-am dezbrăcat de el.
nu știu cum de am dormit sub masă.
așa că-n seara aia s-a dus fără mine unde s-a dus.
pă cuvîntu meu, io n-am habar ce s-a-ntîmplat în seara aia.
io-s un palton bătrîn și bețiv, da-s un palton de onoare,
lua-m-ar gaia.

eu sînt nimicul. văr cu amicul. de trei luni
mă simt la casa vasilescu ca la casa mea.
de cînd cu amicul, am crescut și m-am împlinit
și mă simt și eu cineva.
dar unde s-a dus în seara aia, așa, dintr-o dată,
n-am știre. m-a luat pe nepregătite. de știam că are bani
aș fi zis că s-a întors acasă, să-și ia în primire risul și nebunia
pe care familia lui le are-n moștenire de o sută de ani.

avem și noi mască de trecători, zice amicul,
și asta ne înșeală și pe noi adesea.
ani intregi ii slujim și pînă la urmă uităm de noi.

dar intr-o zi, deodată, seara, cineva bate in poartă.
cine ești, intrebi tu, căci tu ești biruitorul și pe tine
nu te mai caută nimeni.
— trezește-te, ți se răspunde, te-aduc de pe cîmpul de luptă,
te-am tirît in spate pînă-aici, zaci de zile-ntregi fără suflare.
haide, dai și tu o bere inain'e de căderea nopții ?
ori îți arunc leșul in apa de lîngă zid ?

nu mai apuci să descui. cel de afară a și plecat mai departe
bate la alte porți, spune și altora același lucru —
pe o noapte ca asta nu-i ușor să vezi cine se clatină pe drum
de unul singur — tu sau altul.

iar in cîmp, biruitorul il caută printre leșuri pe cel invins.
vino, il roagă, e rindul tău, acum, să fii deasupra

dac-ar mai fi adevărul, amice, pentru noi
el ar fi bine să rămînă străin
căci nu mai sîntem dintre cei care-ar putea să-l mai primească.
sîntem prea vechi la masa asta, e greu să fim dezobișnuiți,
în stradă e forfotă, trupurile ne stîngheresc —
întotdeauna ne-au împiedicat să fim ce-am vrut.

amice, dar nu mai bem ca anul trecut. nu-l mai așteptăm
pe unul mai singur ca noi să vină să se așeze să ne
salveze. acum nu-l mai așteptăm.
ne-am obișnuit, însă, aici și venim din obișnuință
la masa asta și cînd unul din noi într-o zi, celălalt
nici n-o să bage de seamă și n-o să se mire
nimeni, căci nimeni e mai presus aici decît toți.

ar trebui să fim mulțumiți de asta, amice, de ce nu sîntem ?
doar tatăl este absent, ne putem permite orice.

ah , oameni de nimic ce sintem, nici nimicul
nu ne mai iese ca lumea. deși lucrăm asupra lui
de ani și ani cu migală, cu speranța că intr-o zi.
ah, oameni de nimic ce sintem, ah, femeie care nu vei fi.

pas de-o mai ia pe undeva pas de-o mai șterge
din lume pe nevăzute.
ah, va zice femeia, ce oameni de nimic !
de-acum pe mine cine mă va ?

eu sînt scaunul pe care-a stat amicul. locuiesc
în casa vasilescu de opt ani. încă din fabrică mi s-a spus
că nu fac doi bani. dar iată :
am trăit mai mult decît confrații mei. am îmbătrînit frumos.
am ținut în brațe familia toată. am trăit cu folos.

eu sînt stîlpul lîngă care a dormit amicul
în noaptea de trei spre patru martie. eu sînt
zăpada pe care-a dormit și-a-mbrățișat-o pînă a topit-o.
ah, eram fată mare pe-atunci, căzusem doar c-un ceas 'nainte.
nu cred ca alteia să-i fi șoptit : iubito.
sînt becul neon de la răscruce. am luminat noaptea toată.
sînt ultimul ce l-a văzut pe cînd el cobora spre apă.

dan-silviu boerescu

În căutarea romanului (III)

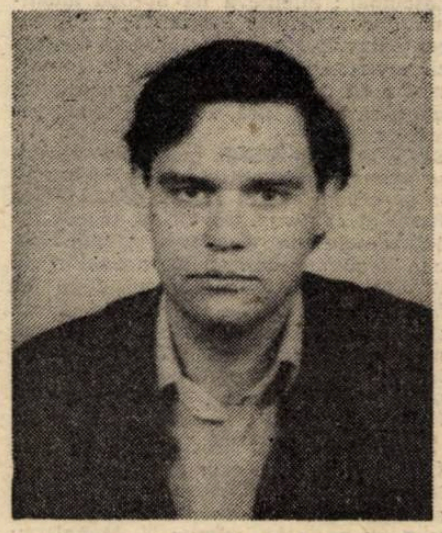

6. PREȚUL POLIFONIEI. Romanele criticilor sînt, fără îndoială, din ce în ce mai mult critica romanului, deși nu puțini dintre (ceilalți) critici prevăd o întoarcere — dialectică ? — înspre romanul „roman". (De citat, afirmația lui Stravinski, valabilă pentru poetica artei în general, nu doar pentru domeniul muzicii : în artă nu există **revoluție** și, de fapt, chiar etimologia acestui termen trimite la imaginea unei mișcări infinite pe o curbă finită, al cărei punct statornic de inflexiune îl constituie originea).

Formația de critic a Alexandrei Indriș (studii despre Blaga — 1975, 1987, Bacovia — 1984 și **Polifonia persoanei** — 1986) intră în evidentă competiție cu cea de prozator **(Saltul în gol** — 1973, **Două — trei minute** — 1984). În **Cutia de chibrituri** — 1987 competiția este tranșată definitiv în favoarea romancierului — **critic** supertehnicist. În chiar pagina de gardă sînt indicate explicit patru „instanțe narative" : **A** — ochiul cu vedere fragmentară, **X** — necunoscută în timpul liber, **K** — tri(ș)or la poșta hazardului și **O** — o voce albă. Complotul împotriva lectorului este total : acesta asistă direct la cronica romanului („cronica unei morți anunțate" ?). **A**, fără a fi „autorul", este personajul (nu și persoana !) care vede (sau cade „pradă vederii") fragmentar ceea ce i se întîmplă lui **X**, necunoscuta standard (dactilografa comună, integrabilă paradigmei alcătuite din acele „mii și mii de femei singure"), tentată însă de acel „substituit al convorbirilor pe întuneric", jurnalul intim. **K.** triază fragmente de text (hîrtii cu însemnări anodine, chitanțe, scrisori rupte etc.) găsite pe stradă, chiar și în pubele, încercînd să structureze aleatoriu, să-i dea o substanțialitate coezivă. În măsura în care reușește, rezultatul este opera unui „trișor". Ar putea fi, de pildă, un ciclu de poeme intitulat **Bucătăria mea.**

Tot așa, pentru Romeo și Julieta s-ar putea alcătui fraza : „Erau sfioși ca întîlnirea pașnică a două fuioare de nori cumulus". Un posibil semnal de alarmă l-ar putea constitui o subliniere, unică, dintr-o carte de Julien Green : „Copia era de o fidelitate halucinantă". Atunci, vorba lui Mallarmé, același care afirma că dintr-un muzeu în flăcări el ar salva numai pisica, lumea există pentru a da naștere unei cărți ? Simbolul unei asemenea opere este, cum era de așteptat, cel din titlu. Lumea textului este aidoma unei cutii de chibrituri pe care n-o deschide nimeni. Oricine poate să-i examineze cele patru fațete principale (ca într-un joc de navetiști), dar nimeni nu intuiește că focul unui singur băț e apt de a declanșa o deflagrație neroniană.

A mai rămas o singură instanță narativă. **O.** este cel căruia i s-a dat să completeze spațiile dintre niște ilustrate cu o poveste de dragoste **(Petre și Olimpia).** Ceea ce și face, nu fără a lăsa și el loc exclamației „anonime" : „Este îngrozitor să ți se tot amestece cineva în vorbă". Poveștile curg, intersectîndu-se, dar morala Textului este destul de clară. **Prețul polifoniei poate fi tocmai pierderea sunetului.**

7. „...ARDEA SUPERBUL TRANDAFIR". Să fie faptul că (mai toți) criticii scriu romane un semn al maturității unei literaturi sau doar un mod de a de-limita mai clar frontierele epicului în condițiile proliferării formelor necanonice ? Cu alte cuvinte, o reacție de apărare, un fel de profilaxie angajată. (Defensiva cea mai eficace rămîne ofensiva... pe toate fronturile. Despre Valeriu Cristea, puțin mai încolo.)

În ciuda unor mici-mari demaraje parabolice și a unor intervertiri de planuri temporale și narative, romanul Mirelei Roznoveanu **(Totdeauna toamna** — 1983) seamănă foarte mult cu „romanele", mai cu seamă cu romanul contemporan de observație socială dedicat jocului de culise al vieții intelectuale. De data aceasta, însă, înregistrăm un spor, aproape incredibil, de detalii livrești, începînd cu aluzia din titlu (explicitată la pagina 302) și reîncepînd odată cu toate frazele descriptive sau replicile/tiradele suferind de retorismul, nu ușor de controlat, al erudiției agresive : „Nimic nu mi se pare clar, deși totul se înfățișează aparent ordonat, ca într-o spirală logaritmică. Cu cît mă apropii de sistem, cu atît el mă absoarbe mai mult, ceea ce, paradoxal, mă împiedică să-l mai descriu din afara sa. Voi deveni eu însămi un element al sistemului ? Pe de altă parte, știu că prețul necontradicției unui sistem formal, lucru pe care l-a afirmat deja Godel, este necompletitudinea sa". Nu de puține ori, pa-

PROMOȚIA 90

erau ceasurile doișpe și ceva cînd a trecut pe lîngă mine și era
mai străin de el ca niciodată.

eu sînt gore, mormolocul de dîmbovița, mare duce de apă dulce.
băiete, mi-a zis amicul, trece-mă apa degrabă.
ehe, i-am zis, asta costă, dai 25 de bani și te trec.
bine, zice, ia un leu, nu cred c-o să mă mai întorc,
păstrează restul, pune-ți-l la cec.
mi-a plăcut băiatu. de la malu ălalalt i-am dat-o
însoțitoare pe cîrtiță. aia știe drumurile toate.
ai grijă, însă, cobe, i-am zis, p'ăsta nu-ncerca să-l duci de nas,
ăsta-i protejatu' meu de-acuma, și pe urmă
i-am zis : mă băiete, bun rămas.

eu sînt cîrtița. mă cheamă doamna cuza, i-am fost amicului călăuza.
în spatele nostru lumea albă a pîlpîit și s-a stins.
trei zile am călătorit pe cărări doar de mine știute.
nimeni a stat mereu deasupra noastră și-a nins.
la trei zile ne-a întîmpinat bursucul. ședea-n rugăciune
cu labele împreunate și bolnave. -l
aștepta pe amic. fii binevenit, i-a zis,
eu sînt pavel.
amicul s-a plecat și pavel l-a binecuvîntat.

p-ormă nici eu nu știu cît am mers, că se-ntunericise.
da o omidă-n sutană a licărit printre pietre.
nu te uita cu milă, amice, aici cea mai umilă făptură
e cea mai dragă domnului. eu sunt petre.
bre, numai eu îți pot descuia poarta de colo a raiului, da pentr-un ceas
șezi și tu colea cu mine la taifas.

era grădina asta a raiului cam la un hectar și jumătate
și-mprejmuită cu gard de nuiele
și cu cîmpurile încă nearate.
vezi, zice petre, casa aia de șindrilă din spatele grădinii ? pleacă,
bre, capul și du-te că ești așteptat.
da fii atent, bate la ușă-ncet, că domnul
poate-a ațipit sau încă nu s-a deșteptat.

amicul a bătut și-a descuiat. domnul nu l-a auzit
că tocma arunca un vreasc pe foc.
bună, a zis amicul, bună, a zis domnul și ședea
p-un scaun mic la foc și se-ncălzea.
domnul era un ins mărunt cît palma, puțin chel, puțin sașiu
și cu barbă albă pînă-n brîu.
avea și vorbă șugubață și se odihnea
cu o sticlă-n stînga și cu alta-n dreapta sa.

hai, mă, i-a zis domnul, răsucește-o țigare și ia o votcă și tu,
parcă altfel vezi lumea după ce tragi puțin la măsea.
ia, zice, că parcă și ție-ți cam plăcea.
nu, nu, a zis amicul. de-acum, doamne, nu.

om singur lîngă om singur.
așa se-ncheie păcile și bătăliile.

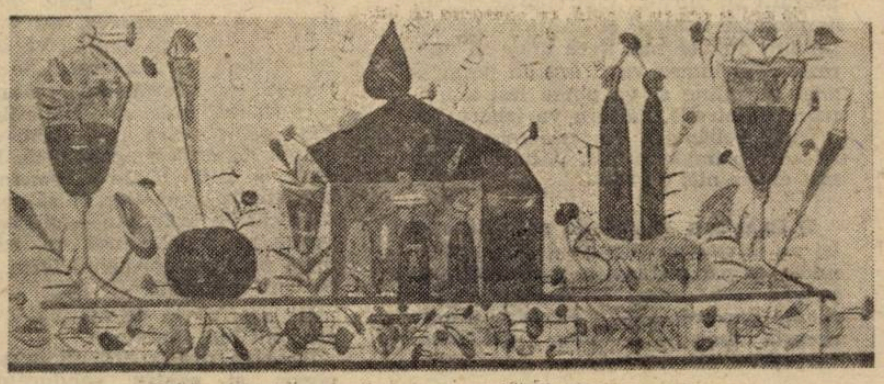

gina aduce a compendiu, debordînd de informații din cele mai variate cîmpuri ale cunoașterii, subsumate, la rîndul lor celor mai variate **tipuri** de cunoaștere, de la Yi-King la Erich Fromm. Pînă și grădinile de zarzavat ajung replica nemijlocită a „vestitelor **giardini**", pe marginea cărora a glosat Rossario Assunto. Peisajele par decupate din albume de epocă, iar cînd referința temporală sugerează imediatețea, se caută propensiuni mitice pînă și în cele mai anoste tablouri ale agriculturii socialiste : „Cîteva tractoare mișcau departe orizontul ; pe marginea șoselei, țărănci obosite mîncau cu o încetineală de ritual sacru" (p. 242). Transpozițiile simbolice, numeroase pînă la : agasa în cele din urmă, flatează, parcă, la modul onanist, disponibilitățile euristice ale autoarei. Se cere prezența în pagină a lui Borges, dar acesta convoacă doar o nepoată de frate a cumnatei responsabilului de scară de pe o stradă lăturalnică dintr-un oraș în care poate că directorul de bibliotecă argentinian ar fi nimerit vreodată numai și numai dacă un stupid accident biografic l-ar fi determinat să participe, să zicem, la Festivalul Mondial al Tineretului de acum patru decenii. **La rose orientale** n-are nimic de-a face cu roza lui Paracelsus.

8. EROTICA ORGOLIULUI. Scriitorul ajuns la maturitate simte nevoia să se defuleze în memorii, (pseudo)jurnale, amintiri din „tinerețe" ș.a.m.d. Scriitorul este critic și are îndreptățitul orgoliu de a scrie despre sine(le imaginat) critic, adică analizîndu-l ca pe un text : „A scrie înseamnă a te scrie pe tine, a-ți pipăi propriul corp și a-l lectura în procesul propriu-zis al scrieturii" ! Rezultă un conglomerat, din care nu lipsesc nici personajele așa-zicînd clasice (viața lui este, oricum, un roman), nici situațiile narative imprevizibile (și nu degeaba constata cineva că, ori de cîte ori frizăm autenticismul, reușim, de fapt, să fictivizăm inutil realul cel mai „real"). Or, pentru ca intertextualitatea să-și desăvîrșească propria condiție, ea trebuie să fie **hipertextuală**. Deci nu vor lipsi : jurnalul **abimant** al romanului în sine, un alt roman în roman (scris în cheia utopiilor erotice postadolescentine, reverberate într-un desuet cod al "onoarei), profeții **meta**textuale, chinurile facerii altor cărți ale criticului-romancier (hiper-meta-inter-...), încununate cu citarea integrală a referatului (favorabil) despre lucrarea sa de doctorat. De altfel, este recunoscută legătura intimă între acțiune și reacțiune : **Critice II** este pregătit răsfoind recenziile la volumul **Critice I.** Iar cînd primește, „de la o poetă cunoscută", o scrisoare de felicitare pentru ultima apariție editorială, apogeul este de-a dreptul juisant. Va publica, evident, și scrisoarea în cauză, integral. În plus, sîntem familiarizați cu o afacere polemică revăzută și adăugită după (circa) douăzeci de ani, cu invectivele ocazionale adresate prin tîrg (dar cărora **marii** zilei, un director de editură sau un președinte de uniune, le replică imediat — triumf suplimentar!) și cu șicanele la care este supus pe linie administrativă, profesională, editorială și erotică. Sub incidența obsedantă a propriului show, scriitorul se numește Marin Mincu, iar cartea sa, „romanul" marilor orgolii (ne)satisfăcute, **Intermezzo II** — 1989.

cristian popescu

La fereastră

E noapte. Privirea în gol e-un aparat de forat extrem de perfecționat. Iar eu, acum, privesc în gol pe fereastră. Pînă-n zori — forez, forez ! — și tot am să dau de lumină. Mă gîndesc la concetățenii mei că sînt fericiți, dimineața, cînd își aud numele la radio, la emisiunea „O melodie pe adresa dumneavoastră". Ei se minunează : „ia uite, bă, cum cîntă cîntărețu' ăsta numai pentru mine acuma !". Din păcate, cel mai frumos cîntec pe care-l poate cînta gura mea nu-i decît cel al frezei dentistului cînd îmi macină dinții stricați. Cel mai frumos cîntec de disperare. Pe mine cine să m-asculte ? Așa că sap de-o viață-ntreagă la fereastra asta de bucătărie, că poate dau pin' la urmă, la fund, de-o icoană de lemn, de imaginea lumii, de Dumnezeu...

Fereastra este cel mai frumos obiect din casă. Pe ea o să-mi iasă sufletul cînd am să mor, pe ea se aruncă de obicei omul. Trebuie să am încredere în ea. Pînă și-o curvă de geam jegos, de tramvai, privit cinci minute în gol și tot a putut să-mi fie burtă de mamă. Darmite fereastra asta cu blocuri și plopi cu care trăiesc de ani și ani de zile. Ce să fac ? Eu și-acum, ori de cîte ori trag din țigară, tot gustul țîței mamii îl simt între dinți... Îngraș și eu porcul realității cu poeme și-mi lasă gura apă, mă dau în vînt după șoricii și cîrnații afumați ai Apocalipsei. Așa că, cum dau de-o fereastră, de-o femeie — cum o privesc în gol.

O să vină unul, o să vină altul și-or să-mi spună : „bă, tu ești bun numai de cobai, de cercetat raiu' pe tine, tu trebuie să muncești, trebuie să te redăm societății !". Dar eu am să stau, ca de obicei, la masă în bucătărie. Față-n față cu fereastra. C-o vodcă, o cafea și-o țigară. Ca și c-o femeie, la restaurant. De exemplu, cu femeia care s-a aruncat pe fereastră de la ultimul etaj al blocului vecin, cînd aveam vreo 14 ani și i-am auzit capul făcînd : poc ! pe asfalt. Privitul în gol e ca și cum te-ai arunca cu țîrîita pe fereastră, așa c-aș putea petrece o noapte cu femeia asta. Mai sporovăim, ne mai amîntim, mai bem ceva... Pînă vin zorii. Oricum : fereastra e cea mai frumoasă femeie din viața mea.

Stau la masă în bucătărie și mă gîndesc la frumoasele aureole ale sfinților din icoana din dormitor. Mă gîndesc că, din păcate, singura aureolă pe care aș merita s-o port eu ar fi aparatul ăla care-ți înconjoară fruntea, pentru șocuri electrice, la spitalul de nebuni. Un capăt al curcubeului conectat la tîmpla dreaptă, celălalt capăt al curcubeului conectat la tîmpla stîngă — și după aia dormi, doormi... Un curcubeu vînăt, soios ...

Ce să fac ? Numai Iisus n-a mai avut nevoie de burtă de mamă după ce-a ieșit din ea. Iisus care, cînd era mic, sărea fără să-l vadă nimeni, șotronul la malul mării, pe ape... Eu înființez noapte de noapte poeme : întreprinderi de transport în comun cu burta de mamă. Cu viteza-njurăturii, cu viteza luminii, două-trei minute ca vîntu' și ca gîndu' : pînă la mare, pînă la munte, pînă la Paris.

Stau ca de obicei, în bucătărie, față-n față cu fereastra și-o privesc în gol. E noapte. Știu o poveste de pușcărie : îl băteau pînă se pișau numai sînge și iarna cînd, de prea mult miros, aruncau tineta pe fereastra celulei, se făceau sub pervaz țurțuri roșietici de la sîngele din pișat. Țurțurele care se topește în zori la mine sub geam are o concentrație mare de lacrimă în urina lui. Mă mai liniștesc nițel gîndindu-mă la cîrjele unui olog, de exemplu. Și le pusese jos, lîngă el, în timp ce cerșea. Poți să te bucuri gîndindu-te la lustrul lor negru și cald, acolo unde le strînge mereu, vinjos, cu mîna. E un semn clar de siguranță și de afecțiune, de încredere reciproc avantajoasă.

Apocalipsa, dragostea mea (I)

Ce bine-ar fi să poți îngenunchea la picioarele lui Iisus-de-75-de-ani, El purtînd însemnele vindecate și strălucitoare ale crucificării. Ce bine e să realizezi deodată că țigara, ceașca de cafea, scrumiera, fereastra sînt toate o revistă cu tristeți goale. Ce bine e cînd ești trist și obosit și exaltat după o noapte de insomnie să-ți dai seama că — gata, uite ! — a venit Apocalipsa. Să visezi că da, te-a ajutat Dumnezeu, ți-a împlinit dorința, și-ai prins Apocalipsa încă tînăr, în puteri. Lumea toată n-ai văzut-o niciodată altfel decît ca pe o reclamă pentru Întreprinderea El. Ce spot publicitar perfect este orașul tău natal pentru Apocalipsă !

Vezi tu, duduie-tristețe, cum să-ți spun ?, eu nu sînt decît ultimul și cel mai umil dintre discipolii decesului meu, nici tălpile încălțărilor lui nu merit să le sărut, nu sînt decît justificarea lui în fața prietenilor mei și-a familiei... Dar crede-mă, cucoană, duduie-Apocalipsă : numai așa am putut să fiu fericit. Și-apoi eu sînt român iar noi, românii, cînd ne sună ceasul, sîntem mai întotdeauna prinși asupra vieții ca hoții asupra faptului. Așa că, pe cei mai mulți, cum ne prăpădim, ne și îmbracă-n zeghe și ne trimit departe, depaarte ... că tu știi că orice cimitir e-n Siberia și nu, cum crede tot românu', la Paris. Și ca mai toate ale noastre și decesul românesc este tot o formă fără fond, un fals în acte publice. Mulți trebuie să se-ntoarcă printre noi și să muncească mai departe, disperați, zi de zi, ceas de ceas... Iar masca noastră mortuar-națională e-o mască d-aia de plastic pe care și-o pun bunicii de Crăciun ca să-și păcălească nepoții. Nu mai ține nici la un puști de clasa-ntîi, dar noi ne prefacem cu toții că nu observăm și zicem : lasă-l, mă, și pe el să facă pe mortu'...

Ah, cucoană-Apocalipsă, duduie-tristețe, prințesă, metresă — am obosit ! Acum n-aș mai vrea decît o solniță umplută cu sare, uscată din sudoarea femeilor pe care le-am iubit. Să stau, așa, și să mănînc pîine cu sare, două obicei. Ah, Apocalipsă, hai pe la mine într-o seară ! Bem o vodcă, vorbim prostii, fumăm o țigară. O să-ți placă, o să mai vii. Hai să-ntemeiem un cămin fericit. Poate facem doi-trei copii, să-i vedem la casa lor, în Ierusalimul Ceresc. Ah, Apocalipsă, te iubesc ! Fusta ta e clopotul de la Mitropolie și sună frumos duminica dimineața cînd dai din picioare și lumea se-adună să mai aprindă o luminare. Cucoană-tristețe, chiar și 99 de luni ar aștepta copiii noștri în burtă la tine : îngenuncheați ! Numai să vrei să ni-i faci ...

Eu una o știu și aia bună : că orice-ar fi și orice s-ar întîmpla, încă de-acum și-n fiecare zi, peste preludiul și nocturna șiroitului meu bleg, în cupa veceului în' stdeauna se revarsă Simfonia a 9-a, a 999-a odă a bucuriei, a apei victorioase, proaspete, curățitoare : CASCADA STRĂLUCIND...

La noi în sat, pe Golgota

Orice s-ar întîmpla, important e să crezi, din cînd în cînd, că locuiești într-un oraș făcut exact după harta palmei stîngi a lui Iisus. Să fii citeodată convins că blocul în care stai, cu cofetărie și aprozar la parter, e construit exact în dreptul Crucii, pe Golgota. Și, bineînțeles, că țiganii care cîntă seară de seară la crișma de peste drum au viorile și țambalul făcute din lemnul acelei Cruci. Orice s-ar întîmpla.

Important e să crezi că-n maxilarul enorm pe care-l închipuie blocurile de locuințe din cartier, apartamentul tău e caria și visele tale sînt viermele care roade măseaua vreunui sfînt sau chiar măseaua Fecioarei. Zgomotul orașului în zori e scrîșnetul Lor din dinți, de durere.

Ce dacă știi că, de fapt, Dumnezeu scurtează de fiecare dată, cu un minut-două, viețile muribunzilor din oraș ca s-o mai poți duce tu de pe-o zi pe alta ? Important e să fii convins că ai pe lumea asta ceva ce nu mai are nimeni : stafia ta. Care se va pogorî ca Duhul Sfînt peste toate scroafele-fecioare din județ, iar din această fericită întîmplare vor rezulta atîția și-atîția purcei-martiri.

Important e să fii citeodată convins că trăiești într-un oraș făcut după harta palmei stîngi a lui Iisus. Și cînd mergi cu metroul să te gîndești că umbli prin mațele Mîntuitorului, prin tunelș, ca o defecație de pîine și vin. Amin.

Interviurile „Luceafărului"

13 întrebări pentru...

RADU TUDORAN

1) Stimate domnule Radu Tudoran, sub presiunea noilor condiții sociale călătoriile românilor, în general, și ale scriitorilor noștri, în special, încep să se apropie vertiginos de gradul zero. Bănuiți cu ce consecințe ?

1) Marea majoritate a noastră este astăzi imobilizată între granițele țării, ale județului, ale localității de domiciliu și uneori ale cartierului, căci și tramvaiul s-a scumpit, ca să ajungă mai curînd sau mai tîrziu inabordabil pentru o mulțime de oameni, mai ales cînd o familie întreagă trăiește dintr-un singur salariu. Cauzele acestei imobilizări sînt economice indiscutabil ; cînd unui om banii nu-i ajung nici pentru mîncare, nici pentru celelalte nevoi imperioase, nu mai poate fi vorba de călătorie, nici măcar de excursie, și poate nici de o plimbare pînă în parcul orașului, căci și pingelele costă parale ; cred că mulți oameni nu le vor putea înlocui pe cele de astăzi.

Sînt însă unii care călătoresc mai mult ca niciodată, oamenii de afaceri și bișnițarii ; pun alături aceste cuvinte, fără a uita că al doilea derivă din primul, doar că i s-a modificat puțin înțelesul. Apoi călătoresc oamenii politici, cu nevoi și cu foloase pe care le aflăm la televizor sau nu le aflăm niciodată. Cred că nici un ministru de externe din trecutele guvernări ale României nu a călătorit cît cel de astăzi ; e drept că și relațiile noastre cu străinătatea s-au amplificat, au apărut și continuă să apară state noi și fiecare dintre acestea reclamă o ambasadă. Dar, cît era de necesară călătoria domnului Ion Iliescu în America Latină nu știu; niște aranjamente economice sau pe oricare altă natură putea să le facă și ambasadorul, ceea ce îmi închipui că și făcuse, rămînînd să fie semnate. Atîta știu, că o asemenea călătorie, cu pompă prezidențială, costă mulți bani, scoși dintr-o vistierie sleită. Nu-i prea mult pentru o semnătură și o decorație ? E drept că în călătoria amintită s-a parafat un act de prietenie cu Costa Rica, o mică republică din America de centru, ceea ce înseamnă o mare izbîndă a Președintelui, căci de prieteni ducem lipsă.

La fel, nu știu ce-a căutat fostul nostru prim-ministru în aceleași țări îndepărtate ; dacă a adus ceva de acolo în afară de vorbe, deocamdată nu se vede pe piață. Dar, hai să spun că la mijloc sînt secrete de stat și nu se cuvine să mă amestec unde nu-mi fierbe oala. În schimb, am dreptul să mă întreb cine a plătit drumul domniei sale la New York, unde am înțeles că a mers în vizită particulară ; în orice caz, nu a fost vorba de o invitație și nici de o primire oficială. A închiriat domnul prim-ministru avionul cu bani proprii? Nu-i o întrebare calomnioasă, dar, fiindcă veni vorba, nici pînă astăzi domnia sa nu a dat în judecată pentru calomnie un ziar care și-a îngăduit să scrie, negru pe alb, am citit eu însumi, că afacerea cu aerobuzele i-a adus o vilă în Franța. Cît despre aerobuze, aveam oare nevoie de ele astăzi, cînd aviația noastră comercială nu e sufocată de aglomerația călătorilor ? Niște autobuze ar fi fost mult mai utile.

Cît privește ultima parte a întrebării dumneavoastră, imposibilitatea de a călători, mai ales pentru oamenii care au nevoie să-și îmbogățească și activeze spiritul prin cunoașterea altor civilizații și culturi nu poate să ducă decît la închistare. Să ne gîndim ce-a dat cultura noastră pînă la războiul al doilea, și ce dă **nou** astăzi. Dar, mai ales, ce va mai putea să dea mîine !

2) Granițele s-au deschis, pașapoartele s-au eliberat, prețurile s-au liberalizat iar noi — vorba unui poet — ne-am deplasat într-un capitalism sălbatic. Cît credeți că vom staționa aici și cum vom ieși ?

2) Fiindcă vorbiți de granițe deschise, mă întorc la cei patruzeci și cinci de ani cînd nu aveau voie să iasă din țară decît privilegiații, și numai bine verificați, și mai ales dacă exista garanția că au să întoarcă — de obicei familia, care rămînea acasă, ostatică. Azi poate să treacă granița oricine, dar cîți au bani să plece, în afară de cei amintiți adineauri ? Înainte de a se cunoaște rezultatele recensămîntului încheiat zilele trecute, știm că marea majoritate a populației noastre trăiește din salarii și din ce derivă, pensiile. Oricît s-ar **indexa** ele... Nu pot să îmi continui ideea fără să observ că pînă acum cuvîntul nu a fost folosit în limba română cu sensul acesta, care, dacă există în Larousse, lipsește din dicționarele noastre. Oricît s-ar **mări** salariile, orice descîntece am face spre a le apropia de prețurile pieței, un salariat nu va putea călători niciodată, nici măcar pînă la graniță. Cu alte cuvinte, pentru lumea obișnuită, pentru masa de alegători care vor vota în curînd un nou Parlament și un alt Președinte al țării, granițele sînt mai închise ca niciodată.

Cît vom rămîne în această situație ? Mult, desigur ; altcecva nu pot spune. Cum vom ieși din ea ? Nu știu; de ce să vorbesc de pomană ? Cu vreo opt ani înainte de revoluție, cînd economia țării era pe dric dar existau mijloace să se amîne înmormîntarea, căci în socialism nu se admite ideea diabolică de faliment, chiar dacă se lucrează în pierdere, domnul Alexandru Bîrlădeanu îmi spunea că, în cazul cînd cineva l-ar aduce înapoi să pună treaba pe roate, n-ar ști de unde și cum ar putea să pornească. Și era un om cu multă pricepere, lui i-am datorat cîțiva ani de viață mai înlesnită la sfîrșitul primei dictaturi, zisă a proletariatului, și la începutul celei de a doua, care avea să fie catastrofală. Cînd noul dictator i-a cerut să ia unele măsuri care duceau la o nouă pauperizare, a încercat să se opună, ca unul răspunzător de economia țării. „Nu!" i-a răspuns atoateștiutorul. „Economia o conduc eu; dumneata doar mă ajuți!" A urmat demisia; mai bine zis îndepărtarea, cu oarecari onoruri.

Fiindcă mai înainte mi-am declarat incompetența, aș vrea să-l consult pe domnul Bîrlădeanu, despre a cărui bună credință nu am îndoială, și să-l întreb ce m-ați întrebat dumneavoastră pe mine. Azi ar ști ce în anii optzeci mi-a spus că nu știe ?

3) Ca un om care sînteți pe cale să traversați un veac ați intuit vreodată, în anii cei mai negri ai acestui popor, actualele destrămări geopolitice și, paradoxal, ingrădirile economice de azi ? Prin ce vamă vedeți ieșirea ?

3) Într-un veac am străbătut mai multe crize economice și politice, care de obicei vin împreună. Cea din timpul primului război mondial, cînd am semnat pacea separată de la Buftea ; urmarea ar fi fost dezastruoasă pentru biata noastră țară, abia înfiripată sub numele de Regatul României. Noroc că războiul a luat altă întorsătură și pacea a fost anulată, iar pe prețul a opt sute de mii de vieți omenești pierdute s-a făcut România Mare. A urmat marea criză economică din anii 1928 și următorii, cînd poate am fi ajuns la anarhie dacă nu se termina repede. Au urmat niște ani de prosperitate, deși s-a furat cu nerușinare din vistieria țării. Apoi, în 1940, am pierdut Basarabia și o parte din Transilvania. A urmat al doilea război mondial, sfîrșit cu ocupația rusească și cu instalarea la putere a unui partid cu o mie de membri, pe care poporul român nu și l-a dorit cum n-ar fi dorit ciuma, dar l-a suportat aproape cinci decenii. După tonica, eroica, uimitoarea, minunata revoluție din decembrie 1989, care ne-a săltat inimile și ne-a dat cîteva săptămîni de speranță și euforie, plătite cu sînge, a urmat criza, continuată și agravată galopant pînă astăzi, cînd merge înainte cu viteză tot mai amețitoare, spre un paroxism unde, dea Dumnezeu să nu ajungem, căci ar însemna moarte în masă. Fără un miracol nu-mi imaginez ce-o să se întîmple. O nouă revoluție nu mi se mai pare posibilă, cel puțin deocamdată ; lumea e sceptică și obosită, elanul din 1989 nu și-a găsit răsplata. Ieșirea n-o văd decît după o generație, două sau mai multe, ca răul să piară din rădăcină, dacă vom avea norocul să nu facă metastaze. Sau poate ne va salva Europa, admițînd că nu se va prăbuși ea însăși ; altminteri n-ar putea să ne lase în voia soartei, să rămînem ca o oaie neagră în mijlocul continentului.

Nu mă socotesc nici pesimist, nici iresponsabil dacă, după ce am trăit toate crizele amintite mai înainte, afirm că astăzi trăim criza cea mai grea din întreg secolul.

4) Se spune adesea că imaginea regională se observă mai ales atunci cînd ai o imagine globală a lumii. În ce estuar cultural am putea fi identificați ?

4) Mi se pare nepotrivit să vorbim despre cultură, cînd se află în primejdie existența noastră materială. Dar, haide ! Cultura e mai puțin amenințată decît economia ; cultura se dezvoltă în creiere, nu în fabrici și magazine. Iar creierele nu pot să piară ; sînt optimist în această privință. Cînd vom avea mîncare și căldură, cînd un zbor pînă la Paris nu va costa cît existența pe un an a unei familii, cînd vor fi tipografii și hîrtie, cînd apele se vor limpezi iar ticăloșii și profitorii de apă tulbure nu vor mai avea unde să opereze, cînd lumea va fi scutită de grija zilei de mîine și va putea ieși zîmbitoare pe stradă, cultura va izbucni cu o forță nebănuită din creierele și sufletele oprimate astăzi. Atunci nu va mai exista nici o **vamă.**

5) Imaginea oferită de noi Europei (și nu numai ei) ține de deplasarea timidă printr-o tranziție prelungită sau putem vorbi totuși de deplasarea poticnită dinspre roșu ? Ce credeți despre această strategie a unor politicieni versați ?

5) Imaginea noastră de astăzi, în fața Europei, s-a format din nepriceperea și reaua credință a unora din oamenii care au condus țara după revoluție, acordînd prima importanță ambițiilor și țelurilor politice personale. Amintiți-vă cîtă simpatie ni s-a arătat, cu ce admirație a privit Europa revoluția noastră, cu ce dăruire a vrut să se apropie de noi și să ne ajute. Dar politicienii momentului i-au pus mîna în piept și au respins-o. „Nu ne vindem țara !" a fost sloganul lor atunci. Nu era vorba de nici o vînzare, mulțimea s-a lăsat prostită. Am două exemple din timpul meu de viață, nu ostenesc să le spun cui vrea să mă asculte. Ne-am îmbogățit **concesionînd** unor străini, mai avansați decît noi, petrolul pe care îl exploatam cu mijloace primitive, nespornice. Au venit americanii, francezii, englezii, canadienii, cu priceperea lor și cu instalații perfecționate. Au cîștigat, desigur, dar cîștigul nostru n-a fost mic, și țara a rămas a noastră. La fel am concesionat telefoanele. Cine nu a trăit în vremea aceea nu are de unde ști ce primitive și sumare erau instalațiile noastre ; un post telefonic la domiciliu reprezenta o raritate, iar legăturile cu provincia funcționau lamentabil, cînd nu deveneau absolut imposibile. Au venit americanii, deși era tocmai timpul marii crize — și treaba pe urmă a mers ca pe roate. Ne-am ales nu doar cu instalații moderne și cu o rețea telefonică pe toată întinderea țării, ci și cu capitalul investit de ei în această urîtă lucrare, atît de utilă și statului, și populației. Cîți dintre concetățenii mei care nu cunosc această istorie n-ar fi consternați astăzi să rămînă fără telefon în casă, devenit indispensabil în viața de toate zilele.

Acum umblăm după capital străin, vrem să ne vindem țara — ca să folosesc cuvintele incriminate în timpul campaniei electorale din 1990 — dar nimeni nu mai vrea s-o cumpere. (Sau puțini, și cu multă prudență, cu multă zgîrcenie).

Dacă manevrele care ne-au adus aici au fost o **strategie,** apoi să fie de cap cui a conceput-o !

6) Căderea Estului a antrenat și căderea unor mituri. Cel mai grav mi se pare al literaturii. Poate că niciodată arta scrisului n-a trecut printr-o perioadă mai dificilă ca acum. Mă înșel eu ? Puteți să mă consolați ?

6) Multe mituri au căzut, într-adevăr, dar literatura nu-i un mit. Îi leg soarta de a culturii, din care face parte și despre care am vorbit mai înainte. Este adevărat că a existat o criză a literaturii, dar dinainte de revoluție. În afară de poezie, aflată atunci într-o perioadă de înflorire, fiindcă poezia este un zbor, nu un mers trudnic pe pămîntul presărat cu obstacole de tot felul, proza a trecut, și poate trece încă, printr-o criză, dar cauza ei este lăuntrică, este a însiși prozatorilor. A fost, și poate este încă, perioada cînd generațiile se schimbă, cele noi se străduiesc să le înlocuiască pe cele vechi și n-au încă destulă putere să spună în felul lor ceva ce s-a spus de mult, în alte feluri. Acum, cîmpul epic s-a îmbogățit și e mai întins ; am asistat la o epopee care deschide drumuri noi scriitorilor, spații de mișcare atît de largi că nu mai este nevoie să se suprapună o generație peste alta. N-am de ce să vă consolez, nu este deloc cazul ; în schimb, pot să vă încurajez, cu deplină convingere. Literatura va izbucni, cu o forță împrospătată. Viața e plină de inedit și e imposibil să nu dea roade. Criza literaturii, astăzi, e numai de natură economică. E nevoie de tipar și de hîrtie și, bineînțeles, de bunăstarea oamenilor, ca să poată cumpăra cărțile întîrziate — și flacăra înăbușită azi sub cenușă va izbucni cu toată puterea, aprinzînd forța de creație care mocnește.

Cît mai avem de așteptat ? Nu știu, am spus mai înainte.

Cred că marea dificultate, și pentru popor, și pentru conducători, este schimbarea **sistemului.** Despre acest subiect aud că vorbeau doi ruși la Moscova. „Tu înțelegi ce se întîmplă ?" întreabă unul, în fața zbuciumatelor evenimente de astăzi. „Patruzeci de ani ne-am chinuit să construim comunismul și acum vrem să ne întoarcem la capitalism. Se poate ?" „Asta seamănă cu acvariul", răspunde al doilea. „Cum adică ?" „Păi uite-așa : iei peștele din acvariu și faci borș cu el ; asta se poate. Dar ca să iei peștele din borș și să-l pui înapoi în acvariu nu se mai poate !"

Sigur că nu se mai poate, spun și eu ca rusul de la Moscova. Soluția mea este să mănînci borșul cu speranța c-a mai rămas ceva pește viu în acvariu și o să se înmulțească. Atîta pot face, să-i încurajez pe confrații mei, îndemnîndu-i încă o dată să spere. Priviți, meditați și nu uitați nimic din ce se întîmplă. Revoluția din 1989 va fi un punct de pornire.

7) Călătorului îi stă bine cu drumul, scriitorului cu iluzia. Nu dețin toate datele călătoriilor dumneavoastră dar, după ce v-am citit o parte din cărți, mi-am imaginat că ați fost într-o perpetuă deplasare. Ce demon v-a insuflat gustul aventurii ? Cînd, cu ce ocazie ?

7) Cu această întrebare ajung în apele mele ; pînă aici a trebuit să trec prin vîrtejuri și prin cascade. Nu am înclinare pentru subiectele pe care mi le-ați propus, altfel m-aș fi amestecat în politică și poate chiar aș fi reușit să fac vreo ispravă, deși sînt sceptic, prea multe mediocrități mi-ar fi tăiat calea, ca să nu mai vorbesc de cei proști pur și simplu, sau, și mai primejdios, de cei rău intenționați, cinici și fără scrupule.

Am scris într-o carte că la patru ani am plecat de acasă fără știrea părinți-

lor, însoțit doar de un cîine, și am mers doi kilometri, pînă la gara de cale ferată ; a fost prima mea călătorie. Nu mai vorbesc de altele, tot mai hazardate, pînă ce am ajuns la navigație. La zece ani am făcut o plută din doi bușteni legați unul de altul cu scîndură bătută în cuie și, dîndu-i drumul pe gîrlă, am mers la vale cîteva sute de metri pînă cînd a trebuit să mă opresc în stăvilarul unei mori de apă, care-mi închidea calea ; dar experiența era făcută.

La optsprezece ani am mers în Egipt la piramide, prima mea obsesie geografică, născută pe cînd învățam istoria antichității. La treizeci de ani, ca ziarist, am făcut cîteva incursiuni profesionale în Bulgaria, Austria și Germania. Apoi, drumurile mi s-au închis pentru multă vreme.

Din 1945 pînă în 1947 mi-am construit un iaht de douăsprezece tone, la Brăila, unde am învățat multe, și despre mine, și despre alții. Aveam de gînd să plec în lume și să-mi scriu cărțile. Proiectul a eșuat din cauze economice și politice ; dar fusese aproape gata.

În 1947 am încercat să fug cu un barcaz din portul Constanța ; tentativa n-a reușit și doi din coechipierii mei au sfîrșit tragic. De atunci am călătorit cu închipuirea, cu atlasul în față, și n-a fost fără folos, fiindcă la această lungă visare, adăugîndu-se experiența dinainte, am izbutit să scriu o carte, **Toate pînzele sus**, o evadare în lumea largă, cînd la noi se scria despre tractoriști și gospodăriile colective.

Între 1964—65, prin bunăvoința unor oameni politici care-mi purtau simpatie, deși nu ne închinam la aceeași biserică, mi s-a oferit prilejul unei aventuri, palpitante pentru mine : să călătoresc șase luni în Oceanul Atlantic, pe un vas de pescuit, o experiență grea, de pe urma căreia am scris nu un jurnal de bord, ci o confesiune, o carte autobiografică, **Al optzeci și doilea.**

De ce n-am rămas atunci într-unul din porturile unde-am făcut escală — la Gibraltar, sau în Islanda, sau în Insulele Faeroe ? Fiindcă între timp aflasem dedesubturile alianței Angliei și Americii cu Stalin, știam cum fuseserăm vînduți la Yalta, și nu mai aveam încredere în lumea occidentală. Să fi spus acolo tot ce aveam pe suflet mi-aș fi aprins paie în cap. Dacă eram obligat la tăcere, puteam să tac și la mine acasă. Eram condamnat prin voința marilor puteri ale lumii.

Mai tîrziu, cînd țara noastră a aderat la politica mondială, și mi s-au deschis granițele măcar de ochii lumii, am putut să călătoresc și să ajung la o bună parte din locurile visate. Am mers pe socoteala mea, cu bani cîștigați din literatură și pe valuta depusă la o bancă occidentală, valută provenită din drepturi de autor pe cărțile tipărite la Bonn și Stuttgart, — o parte din drepturi, cît am putut să recuperez după două decenii de izolare înapoia cortinei de fier care ne despărțea de restul lumii. Vreau să se știe că am călătorit fără ajutorul nimănui, în afară de al funcționarelor de la Uniunea Scriitorilor, cărora le mulțumesc chiar dacă nu mai sînt acolo, fiindcă mi-au scos pașapoartele și vizele.

Despre toate aceste călătorii am scris, fertilizat de ceea ce înseamnă pentru mine aventură. Nu-i timp să vorbesc despre cărțile mele ; cine a fost interesat de ele, le cunoaște. Odată am fost și în China, de astă dată delegat la o festivitate, pe contul chinezilor, care au fost plini de zîmbet și bunăvoință, m-au luat de la aeroport, m-au dus la hotel, m-au purtat prin toată țara, arătîndu-mi tot ce voiau să-mi arate și ascunzînd restul cu politețe ; am mers fără nici o grijă, cu mîinile în buzunare, scutit de orice inițiativă ; după trei săptămîni m-au condus la aeroport, m-au urcat în avion și au așteptat zîmbitori pînă la decolare. Am văzut multe, dar de astă dată n-am putut scrie o carte, nici măcar o pagină, fiindcă lipsea esențialul, sentimentul aventurii.

Am spus la o conferință a scriitorilor, pledînd pentru dreptul la călătorie, cît se îmbogățește sufletul nostru și cît ne crește imaginația, odată cu puterea de lucru, dacă schimbăm mediul, dacă vedem alte locuri și alte lumi decît cele cunoscute. Mai ales cînd nu facem din ele doar un mijloc de inspirație directă, care nu duce mai departe decît reportajul.

În 1968 lucram la o carte **(Maria și Marea)** și mă poticneam la tot pasul, mi lipsea un impuls care niciodată nu știu de unde vine. Atunci s-a întîmplat să plec în Italia și am străbătut întreaga peninsulă, singur, cu automobilul, ceea ce îți dă o independență deplină, a trupului și a gîndului. Cînd m-am întors din ceea ce fusese cu adevărat o aventură, am scris o carte **(Oglinda retrovizoare)**, unde arătam, înainte de toate, nu ce văzusem și poate să vadă oricine, ci, în primul rînd, ce simțisem. Odată îndeplinită această datorie sentimentală, m-am întors la cartea abandonată, în care am regăsit o prietenă și mi-a fost drag să fac cu ea drumul pînă la capăt. Cartea nu are nimic din ce adusesem din călătorie, dar fără Italia nu aș fi scris-o.

Am fost apoi în toate țările Europei, de la Capul Nord, unde ajunge puțină lume, pînă la Capul Spartivento, al Mediteranei. Spiritul meu a fost mult mai fertil după aceea. Am ajuns și-n America, (prin această denumire geografică înțeleg Statele Unite). Dacă-mi mai lipsea ceva, s-a împlinit acolo. Nu simt nevoia să mai merg în altă parte, nici să mă întorc pe unde am fost odată. Sufletul îmi este plin ; nu pot să simt din nou ce am simțit prima oară.

8) Nu numai autorul ci și omul obișnuit vine dintr-o călătorie mult mai îmbogățit. Dumneavoastră ce-ați pierdut sau, și mai simplu spus, ce-ați vrea să uitați definitiv ?

8) Cred că am spus tot ce gîndesc despre rolul călătoriei în viața noastră. Dar nu vreau să rămînă nimic scăpat din vedere. Deci mă întreb și eu ce mă întrebați dumneavoastră. Nu, n-am pierdut nimic și nici nu vreau să uit ceva, fie chiar amintiri neplăcute, cum este cea de la Sevilla, unde niște picaro motorizați m-au atacat pe stradă și mi s-au furat banii, împreună cu actele. Nu mi-a fost ușor, dar aceasta este aventura.

9) Ați călătorit în timp, ați călătorit în spațiu. Prin ce se deosebesc aceste călătorii de călătoria în spirit ? Există o relație de condiționare între ele ? Cum o explicați ?

9) Astăzi, cînd privesc de la distanță în timp călătoria în spațiu, mi se pare că ea nu se deosebește cu nimic de călătoria în spirit. Cum mi-o explic ? Prin forța imaginației. Multe locuri unde am ajuns mi s-au părut cunoscute dinainte, fiindcă visasem la ele.

10) Din literatura lumii am aflat că mulți scriitori n-au depășit un anumit perimetru geografic și totuși au scris despre spații descoperite doar cu imaginația. Ați căzut vreodată în această patimă ? Cu ce ocazie ? Prin ce carte ?

10) Cunosc asemenea scriitori, dar nu fac parte dintre ei, fiindcă nu există în mine această dorință. Chiar o carte de imaginație, cum este **Toate pînzele sus**, mie îmi apare ca fructul unei experiențe trăite.

11) Există locuri în lume care nu v-au trezit nici un fel de interes ? Ce caracteristici trebuie să aibă un astfel de spațiu pentru a nu căpăta un rang literar ?

11) Nu ; toate locurile unde am ajuns mi-au stîrnit interesul, chiar dacă nu-mi trezeau nici un sentiment în afară de acela subliniat în multe ocazii, „că am fost și acolo". Ca un loc să capete un rang literar, cum spuneți, trebuie să mă surprindă și să-mi trezească o emoție, fie ea și neplăcută, cum a fost cazul la Sevilla. În China n-am avut parte de nici o surpriză.

12) Itinerariile dumneavoastră spirituale refuză ab initio o relevare a urîtului și bestialității. Prin asta nu înseamnă că sînteți, neapărat, un creator solar. Ce călăuze v-au condus de ați ajuns la asemenea opțiuni ? Purtați unora pică ?

12) Cred că în cauză este caracterul, care se formează prin educație. Dar se poate vorbi și de o predispoziție. În perioada cînd mi se forma caracterul mi-am însușit intuitiv, exemplele frumoase ; pe cele urîte le-am respins tot prin intuiție. Ceea ce nu înseamnă că sunt un om fără pată, un solar, cum spuneți : nu uitați că și soarele are pete. În ceea ce privește faptele mele reprobabile, sînt convins că ele au limite, peste care n-aș trece pentru nimic în lume. Aceasta dă naștere la o morală personală, pe care o respect cu sfințenie. Pică port unora și, mai mult decît pică, ură, dar numai pentru nedreptăți flagrante și pentru o serie de fapte omenești pe care le socotesc infamii. Cred cu fermitate că nu trebuie să iertăm mișelia. Altfel ar însemna să acceptăm o lume murdară.

13) Gravitînd în jurul aceluiași cuvînt, călătoria, **considerați că scrisul poate fi o odisee a unui spirit condamnat la răzvrătiri continue, sau e numai o aură a celor aleși de zei ? Aveți și alte explicații ?**

13) De ce răzvrătire ? De ce aură conferită de zei ? Este omenească sete de cunoaștere, la unii mai vie decît la alții ; iată singura mea explicație.

Interviu realizat de
Marius Tupan

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Academia Română **(Mircea Malița)** în dialog cu Școala de la Tîrgoviște **(Costache Olăreanu și Mircea Horia Simionescu)**

Doi ardeleni: **Ion Pop** (Paris) ; **Radu Ulmeanu** (Satu-Mare)

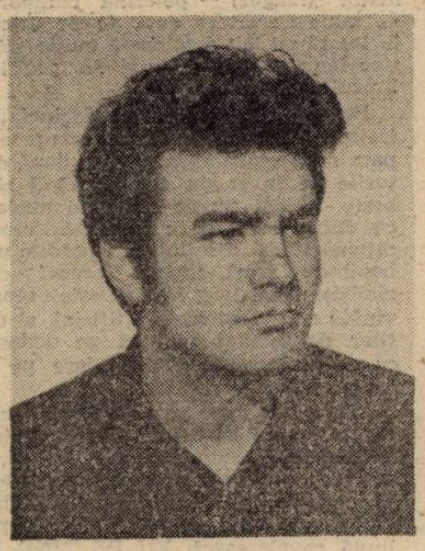

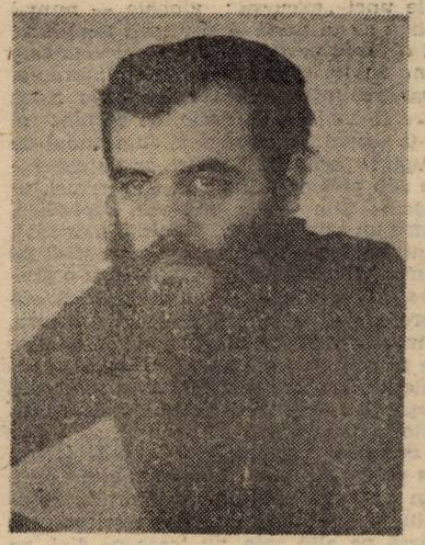

Privind melancolic la Ocean. **Mircea Săndulescu** de pe Coasta de Est a Americii, iar **Bogdan Ghiu** de pe Coasta de Vest a Europei.

mihail grămescu

PELERINA

Pelerina aceasta am cumpărat-o de ocazie, de pe Covaci. Treceam într-o zi pe-acolo. O femeie stătea cu ea în brațe. Nici n-am remarcat persoana, nici n-am stat să mă uit mai bine la obiect, dar am simțit nevoia s-o cumpăr, neapărat trebuia s-o cumpăr, mai ales că nu costa cine știe ce — cîteva sute, iar eu aveam bani la mine să-mi iau o salopetă matlasată. „N-am să suflu o vorbă nimănui — nici lu' bărbatu-meu nu-i spun nimic și mi-o cumpăr ; n-am stat pe gînduri nici un moment, nici nu am stat s-o controlez dacă e-n stare bună : nu ar fi avut sens fiindcă tot aș fi luat-o, oricum ar fi fost — chiar descusută, sau ruptă, sau destrămată — aș fi luat-o ca pe un Dar, ca pe un obiect de... inutilitate practică, și n-aveam de unde să știu pe atunci că o pelerină nu se ia ca să fie aruncată-n șifonier, printre alte boarfe, ci că o pelerină, dac-ai pus-o, n-o mai dai jos — o pelerină se îmbracă pe veci — o pelerină este, dintr-un anumit punct de vedere, o uniformă, un semn, o cale pe care calci, fără întoarcere — îmi spune femeia, trăgîndu-și gluga peste buclele blonde încrețite cu fierul.

Este o femeie foarte frumoasă, cu trăsături nobile, o regină, aș putea spune, o prințesă ! : regina pelerinelor (apropo, cunoști bancul cu „gluga spaniolă“ ?) — m-am procopsit cu ea cum te procopsești cu o dermatoză, sau cu o excursie prin ONT în urma cîștigului la loz în plic : tu tragi un bilet în care te aștepți la douășcinci de lei, ceva, și, cînd colo, „ești fericitul beneficiar“ al unei excursii de douăspe zile pînă nu-știu-unde, ceea ce nu înseamnă că nu poți să și refuzi, nu ? doar că nu'ș ce drac te-mpinge să accepți, deși n-ai nici un ban pus deoparte și chiar și o excursie „prin loz-în-plic“ reprezintă o cheltuială — n-ai costum, n-ai pantofi, și, chiar dacă e vorba de o țară mediteraneană, nu te poți prezenta pe-acolo (ai auzit de niște temple grozave — n-au trecut nici șapte sute de ani de cînd europeanul „civilizat“ — sau chiar „civilizator“ mai „vizita“ locurile astea cu „stolurile“ cît lumea făcînd tămbălău cu zornăit de arme, tropot de cai și horcăituri de muribunzi — ce mai una, alta, dădeau, la propriu, hunii și goții !) și tu cu pantalonii tăi lustruiți în fund și cu încălțările vechi mirosind urît cînd le scoți din picioare — de ! nu mai sîntem ca la 1100, să vină lumea-n hagealîc ca mucenicii, numai în zdrențe și-n picioarele goale — azi hagealîcul costă scump — cine n-are ce-i trebuie poposește într-un H=hotel (azil sau spital) — după posibilitățile fiecăruia — peste tot sînt instituite bazele unei „excursii“ globale — numai inima să te tragă și slujitorii templului îți deschid porțile — orice pelerină este bine venită printre noi ! doar îmbrac-o, doar renunță la toate lanțurile astea care te mai leagă, grele, de pămînt și ia-ți zborul ! și ai să vezi cum vadul de trupuri, podul de trupuri, se va deschide sub picioarele tale prin deșerturi, orașe și sate — un pod viu, ospitalier, către un sfînt-ceva ; pămînt, mormînt, piatră, oraș — oricine are ceva sfînt pe lume, măcar un sfînt-phallus sau o grotă sfîntă, o sfîntă cupolă de biserică, sîn spre cer al Mamei noastre, a tuturora, Sfînta Biserică, sfînta Patrie, sfînta Cale de trupuri și oseminte și suflete pe care calci ca Oaspete — covor desfășurat sub pași întru bine-venirea unei mult-așteptate Prezențe.

Bărbatul, Oaspetele, îi întinde femeii un pahar plin cu „sîngele ursului“ (este vin roșu, nu-i poți spune „lacrima mielului“ — și apoi, lacrima mielului se varsă pe altă cale, nu trece pe aici, pe la noi, drumul stropit cu lacrimi — pe la noi trece drumul Rozei și al Speranței, drumul Muntelui, cu urși, rîși și alte fiare). Și femeia rîde, întinde mîna să ia cupa și pelerina i se desface, lăsînd indecentă vederii un deal de piept și o colină de pîntec de lapte.

— Ne-am petrecut împreună o noapte întreagă — spune bărbatul — o noapte cît o viață, sau o viață cît o noapte, la Hanul ăsta dintre drumuri — am fost amîndoi prea săraci ca să ne urmăm mai departe calea mîntuirii și am poposit în hanul care ne-a dat ocrotire gratuită — am înnoptat aici o zi cît lumea și mîine ne vom trezi — dar nu mi-ai spus încă dacă m-ai recunoaște cînd ne vom întîlni iar sau dacă am fost un simplu client — poate că intra în atribuțiile tale de serviciu să primești bine oaspetele ăsta sărman...

— Sărman ! exclamă femeia, în extaz. De ce sărman ? Ești un oaspete deosebit, ești, am putea spune, Oaspetele, Multașteptatul — fiecare dintre clienții instituției noastre este Multașteptatul — nu se fac nici un fel de servicii preferențiale — pentru fiecare există o **diligență**, (un „tren“ pentru fiecare, în termeni mai moderni) în funcție de disponibilități și posibilități și investiții, dar pe calea aceasta se va deschide o poartă și celui pauper — e loc pentru toată lumea, chiar dacă ar fi să poposim la această renascentistă serbare cîmpenească **venind călare pe un cal** (sau asin) straniu, **alb**, ondulîndu-și tăcut spinarea în vreme ce pintenii tăi, cavalere, răscolesc **pînă la sînge în țesutul fragil** — vei ajunge ! vom ajunge cu toții ! — trăim Purima cea mai amplă a Istoriei — sărbătoarea tuturor corturilor, și cine a răzbit pînă în grădina mea va fi bine venit să-și întindă aici cortul — fie în pădurea de lîngă munte, fie pe malul lacului, la buna alegere, numai să nu te plîngi că apa-i tulbure — ce-ai făcut să să fie albastră ? Dacă ai nemulțumiri, pune deci mîna și fă ! Te afli deja în Templum, urci treptele devenirii acestei Case deschise **tuturor** care s-au lepădat de sine, regăsindu-se în mine...

— În tine ? Da tu cine mama... ești ?

— Ai spus foarte bine : eu sînt Mama. **Prin mine trece Mama. Mama este pelerina** aceasta pe care am îmbrăcat-o cîndva — o pelerină ca oricare alta, dintre nenumăratele pelerine ale Muntelui de Pietate al acestui Pieta marmorean ce nu poate fi ciobit de nici o mînă criminală. Din momentul în care am îmbrăcat-o am pătruns într-o lume extrem de adîncă, într-o oglindă în a cărei căptușeală se aflau țesute și stelele cerului, și stelele eghileților, și stelele muzicii ușoare — toate stelele se întrepletesc aici într-o singură Baie — fie și pentru o singură dată-n viață — fiindcă din această Baie se ridică și printr-însa se purifică să se înalțe peste lume lumina din întunericul unui scamator (magus) — pelerină cumpărată de mine cu cîteva sute de pe Covaci, în loc să-mi iau o salopetă matlasată — zice femeia, întorcîndu-și din profil obrazul ca piersica.

Femeia să tot aibă douășcinci, hai treizeci, existînd uneori momente cînd pare mult mai tînără și doar după crețurile de la coada ochilor, cînd zîmbește, îți dai seama că-i mai purie și că dinții regulați reprezintă „recondiționări“ de întreținere, asigurate probabil de Firmă, fiindcă atunci cînd zîmbește mai larg i se zărește gingia, vînătă sub albul mat, artificial, al dinților de faianță întărită pe dedesubt cu metal înnegrit de oxidare, pe alocuri chiar înverzit.

„Te-am cîștigat la o tombolă riscantă“ îi spune bărbatul, fără cuvinte, „te-am luat acum douăzeci de ani, cu eforturi — te-am cîștigat și m-am bucurat de tine cu naivitatea juneții — dar atunci cînd te-am obținut, prin luptă cavalerească, EU PE TINE, sau TU PE MINE ai încălecat, conform unui plan diavolesc — deși, care dintre noi era pentru celălalt calul-dracului (în fond, nu pot spune, nici eu nu eram și n-am fost niciodată ușă-de-biserică) — dar CARE DINTRE NOI A FOST UȘA DE BISERICĂ PENTRU CELĂLALT ? și care calul-dracului ? zburătoarea stranie, cu aripi multicolore-n soare. Te-am cîștigat de douăj' de ani și nu te cunosc, femeia mea, dată mie să cavalerești întru tine într-o pelerină-cavalcadă pînă la sfîntul descălecat — și nici nu știu încalte dacă măcar atunci cînd oficiul, Sfîntul Oficiu, ne desparte în activități și misiuni distincte, dacă acestea nu-s cumva decît prilej de întocmire tainică a rapoartelor și dacă în clipele absențelor noastre iubirea ta nu se transformă în formulări seci de acuzații oficiale, așa cum poate că și eu, parcă fără să-mi dau seama, te vînd, ca o Iudă **bună** — spre deosebire de vînzătorii răi, care au vîndut lumina întunericului — noi sîntem buni vînzători, că vindem întunericul luminii, numărînd partea femeie și bărbat a turmei, ostași ai luminii numărînd și comandînd în termeni exacți — dar oare o fi voie să încălcăm interdicția bătrînului păstor Moise, și nu deșteptăm prin aceasta Leviathanul ? închinîndu-se și lui Dumnezeu și lui Mamona ? — dar sîntem vînzători întru lumină !

Cine cumpără întuneric ? Cine are nevoie de hălcile de întuneric comercializate de noi la Marile Focuri ? Stăm adunați pe vine împrejurul altarelor, cu glugile pelerinelor trase pe ochi și tîrguim întunericul, ultimele ciozvîrte hărtănite de pe coastele chitului acestuia în care trăim tot mai luminați — balena de întuneric s-a destupat complet! Lasă-mă să-ți ridic gluga de pe figură, pelerină ! Vreau să te văd o dată așa cum ești în soarele arzător al amiezii sahariene dintre coastele burții chitului de întuneric devorat de lumina numărătorii !

Femeia își ferește într-o parte capul rotund de focă, trăgîndu-și bordura glugii peste ochii adînci, de sticlă fumurie, și pare supărată de agresiunea indiscretă : — s-o lămurim, băiatu' ! pe calea asta, din momentul în care ai călcat, ai renunțat la tot și la toate, posesiunea s-a stins, n-ai nici un drept asupra mea, așa cum nici eu asupră-ți! Ai priceput ?

Și sînt, din nou ,doi străini lîngă un foc de bivuac, două umbre în înserare, doi turiști petrecîndu-și împreună, întîmplător, o noapte într-un motel, pentru ca, a doua zi, să-și continue, fiecare, pe cont propriu, drumul spre izbăvire.

— Iată cum, spune femeia, pentru mine totul a început cu cumpărarea ocazională a unei pelerine. Începînd de-a doua zi am remarcat că toată lumea îmi zicea la serviciu „soră“. E adevărat că lucram, ca asistentă, la Hospital, dar pînă atunci nu remarcasem niciodată acest amănunt mărunt, convinsă că am ajuns ce sînt numai ca urmare a unui complex de împrejurări — hazard, nu ? — dar ce reprezintă hazardul altceva decît o rațiune superioară invizibilă cu ochiul liber ? și privind înapoi, ceas de ceas, întreaga mea viață se învîrtea împrejurul acestui semn, acestei rase, acestui foc și acestei pelerine — m-am născut și am fost îndrumată (educată) întru locuirea acestui Azil în așteptarea Clientului, un singur Client, pentru întreaga viață, eveniment în vederea căruia am fost pusă să studiez : pianul, artele și meseriile, am fost deprinsă să fiu drăguță, am fost învățată regulile întîmpinării Oaspetelui cu zîmbetul pe buze, sfătuită să mă deschid lui cît mai aproape-natural (pseudo-natural), ca și cînd numai pentru el aș exista — aceasta este prima Lege a Ospitalității : să nu lași Oaspetelui senzația că ar fi un străin, ci să-l faci să creadă că e unul de-ai casei — un fel de revers al **înțelepciunii** lui Novalis, care **te ajută să te simți acasă oriunde** ; Ordinul nostru, în risipa sa de caritate lasă impresia tuturor oaspeților (și acesta-i este scopul) că sînt Acasă **aici** — fiindcă **Aici** orice Străin este acasă !

— Dar noi ? întreabă bărbatul. Dar noi, cei care deservim, ospătarii ospitalității, noi unde sîntem Acasă ?

— Probabil că, dacă **oriunde** nu, atunci **nicăieri**... murmură femeia, ridicînd șipul cu **Sake** în cinstea oaspeților eterni. Noi ar trebui să fim înțelepții lumii, atotbogați, care dăruie, care au ce dărui — iar dacă nu, atunci înseamnă că întreaga noastră existență n-a fost decît o mare și poate oribilă înscenare, o jalnică păcăleală, pentru care dăm cont. Fiindcă n-avem voie să dăruim altceva decît CEEA CE NE APARȚINE ! Nu ?

— Și, de fapt, ce ne aparține ?

— Nimic ! Totul este al Ordinului ! Totul ne este dat în folosință doar ca să avem ce pune la dispoziția clienților noștri, a pelerinilor porniți în hagealîc a celor care sînt convinși că toate acestea le **aparțin,** că lumea este **a lor** și nu trăiesc cu sentimentul permanent al căii pe care doar **servesc,** în gesta jucînd rolul oaspeților la han, confundînd, necunoscători, persoanalul închiriat și serviciile **plătite cu o proprietate** dată lor, dăruită lor. În spatele veseliei fiestei oaspeților sînt serviciile noastre discrete : o bridge-hostess drăguță aranjează întîlnirea „ca din întîmplare“ a grupului pentru o partidă amicală și tot „ca din întîmplare“ administrează șansele, „norocul“ jucătorilor beneficiari ; un părinte-de-hotel aranjează tinerilor întîmplătoare vederi; celor cărora le plac vînătorile li se înscenează o „vînătoare“...

— Și cine joacă rolul Iepurelui ?

— Acesta-i cel mai mare secret. Surpriza ! Te rog să respecți această taină! Ea este marele pariu al Jocului. Toată lumea ar vrea să fie Iepurele. Pînă și vînătorii, sînt Vînători și s-au făcut Vînători numai pentru că au ratat rolul Iepurelui. No pagadi !

— Eu n-aș vrea să fiu Iepurele ! exclamă bărbatul.

— Să nu spui niciodată asta, stăpîne! îl contrazice pelerina.

— Ba, te rog să-mi dai voie să știu ce vreau și ce nu vreau ! Nu ?

— Nu ! contestă femeia cu nonșalanță. Fiindcă Iepurele este cel care riscă. El este cel care pierde sau cîștigă, ăsta este un joc pe computere — un joc între conducători — Jocul Conducătorilor **(ciberneticienilor** — adică **al timonierilor),** pricepi ?

(— Nu ! Nu pricep nimic ! Eu sînt doar un Cîine al acestei vînători ! Vă rog să nu confundați rolurile, să nu confundați cîinele stînei cu mielul — că, deși sînt îmblănit și unul și celălalt în cojoace lînoase, flocoase și albe, doar nu sînteți nebuni să sacrificați Cîinele ! Nu ăsta-i rolul său ! Rolul său e să păstreze și să apare turma !)

(— Bine, spune împăciuitor femeia, nu mai insista, bine ! — la noi toată lumea trebuie să se simtă bine, ăsta este rolul nostru : Să-i facem fericiți pe clienți : „clientul nostru — stăpînul nostru“ — dar să știi că renunți la ceva grozav, fiindcă doar Iepurele poate fi cîștigător în jocul ăsta : Iepurele cîștigă partida !)

Există în spatele tuturor acestor pereți, din timpurile cele mai imemoriale... (Istoria o facem noi, sper că ești conștient de faptul că Istoria nu este altceva decît o contrafacere ospitalieră ; cine cîștigă Jocul face Istoria.)

(Adică Iepurele ? fiindcă ziceai, nu ? că Iepurele este, poate fi singurul jeton cîștigător.)

(Asta nu am de unde să o știu eu, răspunde pelerina.)

(Dar cine ?)

(Nu știu.)

(Continuă, ce ziceai că există în spatele pereților ?)

(Cine, eu ?)

(Da, așa spuneai.)

(Nu mai știu. Am uitat.)

Istoria este cea dintîi carte a unui popor. Marea Carte. Atuul. Cine face Istoria se face pe sine. Numai cîștigătorii fac Istoria. (Iepurii ?) (St ! Nu mai pune întrebări absurde !) Iar cine face Istoria este — și nu poate fi altfel, decît Cîștigător. Ai auzit de Ghilgameș? Știi ce i-a cerut el lui Ani — arma tuturor armelor ? O armă non-violentă — o armă care exclude violența înainte de a face vărsare de sînge.

Arhitecții realității. În spatele zidurilor Troiei se ascunde o țesătură de fire. Fiecare faptă făcută are un punctaj, pe un top nevăzut al unei confruntări pe un colosal simulator fizic. Dacă ai putea demonta cerul cu stelele lui, ai da peste circuitele integrate ale unui simulator în care orice Cuvînt stîrnește ecouri scoțînd lumile din Neant.

În lume, fiecare avem o coordonată cuantică, un parametru cartezian, o cifră, o valoare ,un cod. Tu ce cod ai ?

Nu știu. Dar tu ?

Nici eu nu-mi cunosc valoarea. Valorile sînt secrete. Doar operatorii cunosc codurile. Codul e secret : un dosar personal. Un cazier la care nu ai acces. Joci orb — și undeva în contul personal, cotele cresc sau scad la bursă, în funcție de criterii necontrolabile.

Și cînd ajungi în vîrf ?

Afli.

Cum ?

Cine ajunge în vîrf devine Iepure. Lumea este a lui. Poate miza pe ea. Și o poate pierde. Începe Vînătoarea.

1989

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificații

XXVII. DISPERAREA

Nu sîntem în stare să ne susținem cultura, nu mai avem resursele minime pentru menținerea propriei identități, nu ne suportăm propriile necesități de educare sau autoeducare ; economic și financiar se produc blocaje a căror mult prea ocazională și episodică ridicare ne surprinde ca și cînd dreptul nostru la existență ar fi fost pentru totdeauna și cu totul intrat în zona unor capricii obscure și ostile. Există o opinie politică straniu distribuită în spațiul autorității al cărui subtext conceptual și, poate, programatic, este acela că noi nu mai trebuie, de fapt să existăm. Persistă, poate, ideea că fără cultură, fără informație și deci fără identitate — sau în condițiile unei culturi, informații și identități distorsionate, deci reduse tot la inexistență — vom suporta în sfîrșit o conducere dictatorială, pe care într-un fel sau altul am continuat să o refuzăm și să o combatem mai eficient sau mai timid, tocmai prin cultură, de cînd națiunea aceasta a înțeles că este o națiune și reprezintă ceva.

Am făcut, cu cîtăva vreme în urmă, într-un text din această serie, act de exprimare a unui punct de vedere, bazat pe argumente, referitor la primejdia dictatorială în România, vizînd cu precădere forma concretă pe care aceasta o poate lua, dacă nu vom ști să evităm primejdia. Voi discuta acum, ca introducere la problema disperării în evoluția politică actuală, cum se procedează la instaurarea dictaturii în general și cum ar putea evolua lucrurile și astăzi, acum, în România — poate în chip psiho-automat, inconștient, dar, încep să mă tem, mai ales conștient și, deci, premeditat. Pentru a se crea premisele dictaturii se procedează la dezumanizare. Pentru dezumanizare se practică sărăcirea și deculturalizarea. Sărăcirea a purtat numele de construcție a socialismului. Deculturalizarea a purtat numele de revoluție culturală. Ce nume poartă astăzi aceste două fenomene nu are nici o importanță. Ele trebuie contracarate și eliminate pentru că ele există. Trăim o formă torpidă de revoluție culturală. Dacă actuala marginalizare, pauperizare, jignire, inferiorizare a culturii noastre vor reuși, atunci cultură și națiune vor dispărea împreună. Comunismul ne-a scos din Europa. Modul în care tratăm acum propria noastră cultură — ultima revoluție culturală a lumii — tinde să ne scoată în afara umanității. Cînd revoluția culturală era produsul voinței unui dictator, atunci lanțul de procese interdependente era, în mod clar și intenționat chiar acesta : deculturalizare — dezumanizare — dictatură (constituire sau consolidare a dictaturii). În acest caz scopul dicta mijloacele. Lucrurile devin mai neclare atunci cînd procesul are loc în timpul mandatului unui ministru al culturii care cunoaște problemele acestui domeniu din chiar interiorul acestuia, care este evident devotat promovării culturii și face eforturi pentru a găsi sursele indispensabile realizării obiectivului său, în cursul mandatului unui guvern care poartă eticheta coaliției și afirmă intenția reformei, a unui parlament în activitatea căruia principiul național prevalează ca regulă directoare afirmată.

Ce ar trebui atunci constatat cu privire la situația noastră prezentă ? Că există o stranie neînțelegere și confuzie cu privire la relațiile dintre economic și cultural, dintre cultură și identitate națională sau umană, dintre această identitate și voința socio-politică, dintre voință și capacitatea de asumare a inițiativei economice sau a riscurilor și consumurilor de energie umană legate de muncă. Se mai cere înțeles că așa cum țara nu reușește să își concentreze voința de a munci, tot așa componentele autorității au un blocaj incredibil al voinței de înțelegere a interrelațiilor psiho-sociale, psiho-intelectuale, socio-economice, politico-financiare. Pe căile neînțelegerii se strecoară fie o tendință tanatică inerentă ființei umane, dar mult exacerbată de comunism, fie o agresiune obscură, conștientă însă, la adresa identității națiunii noastre. Vorbim de reconstituirea uneori subterană, alteori la lumină a vechilor structuri comuniste. Dacă acestea se reconstituie cu adevărat, în cine sau în ce — sîntem obligați să credem — vor dori să lovească ? În ce sau în cine, dacă nu în cultură și în oamenii de cultură ? Participă voluntar, structuri ale autorității la o asemenea acțiune ? Poate că nu, dar atunci ele fac revoluție culturală așa cum Monsieur Jourdin făcea proză.

Cum se întîmplă că o națiune intens culturală ca a noastră își vede cultura — și deci identitatea — intens lovită tocmai dinspre partea din care ar fi trebuit să îi vină sprijinul ? România a fost ani îndelungi supusă nu doar culturalizării superficiale ci și încercării unei dezumanizări profunde. Desigur, nici deculturalizarea, nici dezumanizarea ,nu au reușit decît în mică măsură, dar ele au ajuns să inoculeze în oameni disperarea. Disperarea nu este însă disperare decît atunci cînd nici nu mai îndrăznești să privești cauzele răului, cînd nu mai îndrăznești să înțelegi, să judeci. Nu voi parcurge aici o analiză a disperării în manieră Soren Kirkegaard, sau ceva asemănător. Disperarea cuprinde pe oameni atunci cînd rămînerea lor în urmă — undeva înspre fundalul neființei — rămînere în urmă față de ceilalți, invadează toate formele existenței lor. Multă vreme nu am disperat. Chibriturile, mașinile, creioanele noastre erau mai proaste ca ale altora, salariile mai mici, spitalele infecte, serviciile penibile, institutele de cercetări subdotate, munca puțin productivă, societatea dezorganizată dar aveam un domeniu în care ne puteam socoti egali celor mai buni și mai mari — cultura și creația noastră, ca tradiție și spontaneitate. Treptat am simțit că sîntem făcuți — cu duritate — să pierdem și pe acest teren. A apărut disperarea. Ea nu este mai mică astăzi decît altădată, dimpotrivă. Totuși disperarea nu este disperare dacă răul poate fi privit în față. Și el poate fi privit.

Omul, precum tot ceea ce există, nu există decît în raportare. Acest aspect al ontologiei este adesea neglijat ori, mai sigur, neobservat. Așa cum nu putem vorbi de mișcare sau repaos decît într-un referențial, nu putem vorbi nici de existență sau inexistență decît tot într-un referențial. Modalitățile raportării prevalente a omului sînt formele de existență ale culturilor și civilizațiilor ; precum situarea ființei omenești în colectivitate, în cultura rusă, a omului în referențialul celuilalt om, în civilizațiile Est-europene, în referențialul spiritualității supraconceptuale, în cultura indiană, sau în cel al comunității (contrariul colectivității) în culturile și civilizațiile anglo-saxone, germanice și ebraică. Omul nu este om deplin decît atunci cînd își asumă simultan, total și neechivoc, toate aceste raportări, dar, spre a fi la adăpost de dezumanizare și disperare raportarea esențială este cea față de comunitate — umanitatea noastră în același timp generală și concretă. Raportarea față de colectivitate ne sfîșie interior, ceea față de omul celălalt ne polarizează afectiv prea puternic și, în final, ne autizează, iar cea făcută în referențialul transcendenței, întemeindu-ne subiectiv, ne anihilează obiectiv și pragmatic. Cultura poate fi introdusă și utilizată în toate aceste raportări dar, atît ca produs cît și esență a laturii sociale a funcției sale, ea este o formă de raportare a individualității creatoare la stilul și spiritul unei comunități umane. Drumul nostru dincolo de disperare, către succesul emoțional, existențial și istoric este cel al regăsirii comunității poporului nostru — un drum al culturii către o reumanizare a tuturor actelor noastre.

Muzeul Corchran din Washington expune o colecție de artă europeană, nu foarte mare dar de bună calitate, o amplă colecție de artă americană clasică și modernă și oferă spații pentru arta experimentală, sau expoziții de imagini ale actualității — expresii ale vieții avînd nu rareori o profundă implicație morală. În acest ianuarie : fotografii de o evidentă valoare artistică ale suferinței umane, disperării, degradării și morții, pe cel puțin trei continente. Sînt figurile chinuite și corpurile alterate de incapacitatea de a atinge o condiție de viață omenească, ale unor oameni din Etiopia sau din Liban, din Kurdistan sau din Brazilia. Mi-am amintit că a fost necesară o revoluție, pentru a putea aduce în fața conștiinței unui întreg popor și a întregii lumi fotografiile copiilor noștri părăsiți, needucați, înfometați, fie ei handicapați sau inițial normali, înfățișarea locurilor de îngropare — nu a mormintelor, căci nu le-au fost date morminte — a eroilor rezistenței anticomuniste, aspectul celulelor celor mai oribile închisori și, în final, chiar trupurile torturate sau ucise ale multora dintre cei care au luptat în Revoluție. Am închis însă ferestrele repede — nu de tot, dar aproape — asupra peisajului principalelor suferințe ale poporului căruia aparținem.

Văd, în muzeul Corchran, numeroase fotografii ale muncitorilor din minele braziliene, fotografii excepționale prin capacitatea lor de a releva duritatea posibilă a vieții. Realizez brusc faptul de a nu avea nici un fel de reprezentare echivalentă despre viața și munca în minele noastre, fie că acestea decurg în condiții mai umane sau mai puțin umane decît cele proprii Braziliei. O mare națiune, creatoarea celui mai puternic stat al istoriei, caută să deschidă ochii mari asupra suferinței. În mod sigur ea se păzește pe sine de involuția, oricînd posibilă altminteri, înspre dezumanizare, situații disperate și, desigur, înspre desconsiderarea culturii (ca necesitate umană a cărei satisfacere se corelează cu orice altă împlinire, practică sau spirituală).

Avem toate motivele să condamnăm comportamentul grupurilor de mineri — dacă mineri au fost — în cîteva din situațiile politice ale evoluției noastre post-revoluționare dar, dacă vrem să fim sinceri trebuie să recunoaștem că națiunea noastră, în întregul ei, nu a acordat vieții minerilor români nici măcar interesul pe care o instituție culturală din Statele Unite o acordă vieții minerilor brazilieni. O asemenea atenție nu reprezintă nici măcar o problemă guvernamentală — ea este de resort atît național cît și general uman. Cu toții sîntem afectați adesea foarte direct, alteori cel puțin indirect, de frig, de cozi, de creșterea prețurilor, de spulberarea micilor economii prin inflație, de calitatea proastă a condițiilor de activitate și existență din școli, cămine și spitale. Refuzăm însă — ori uităm — să privim, cu ochi clari si privire neabătută, suferința de pe chipurile afectate de frig, de neajunsuri, de incertitudine, de umilință. Dacă vom refuza să privim pînă la capăt, în tot acest dezastru, disperarea noastră va fi, în cele din urmă, fără ieșire. Consecințele abandonului în vîrtejul disperării nu pot fi decît două : dezbinarea și meschinăria.

Atunci cînd fiecare suferă, dar nu realizează cît și cum suferă celălalt, în primul rînd omul de lîngă noi apare dezbinarea. Celălalt, nesuferind aparent cît suferi tu, nu poate fi decît parte a sistemului care îți induce ție suferința. Abia dacă mai este nevoie să fie reamintită dezbinarea socială românească de astăzi. Dezbinarea este încercarea de a transfera altora tot mai multă suferință și disperare, în scopul salvării proprii ; în fapt, tot ceea ce se întîmplă nu este decît închiderea unor cercuri vicioase. Un alt mod patologic de a încerca să reziști dezumanizării și disperării este meschinăria. Aceasta este austeritatea care încetează a fi act spiritual și, prin nonsens și exces, devine obsesivitate contraproductivă. Întregul nostru sistem economic oscilează penibil între acceptarea ,anxioasă a unor constrîngeri reale și manifestările meschine (meschine întrucît încearcă a fi o austeritate lipsită de justificarea opțiunii inteligente conducînd la angajări pe termen lung).

Pentru toate acestea este de vină autoritatea și numai autoritatea (guvernamentală, prezidențială, legislativă, juridică) ? Să acceptăm că acesta este cazul ar însemna să acceptăm că națiunea noastră, în întregul ei, este abulică, bolnavă, iresponsabilă, sau totalitar dominată de o dictatură. Nici una dintre aceste variante nu poate fi reală. Să acceptăm că autoritatea nu are nici o vină ar însemna să acceptăm ideea ridicolă că ea derivă dintr-un principiu transcendent, care i-a dat acesteia, autorității, acum, în grijă, o anumită cale a reformei și o anumită cale a economiei de piață. Națiunea și autoritatea alcătuiesc împreună o pînză de interacțiuni dintre care numeroase sînt destructive. Multe se cer făcute pentru eliminarea acestora dar, poate, lucrul cel mai important este asumarea de către toți, ori de către cît mai mulți, a unei priviri fără rezerve și limite, fără spaime, timidități, agresivitate, indecență, în toată profunzimea suferinței celor de lîngă noi și a noastră. Văzînd totul, mai ales văzînd cu totul ceea ce este de văzut, vom înceta să ne mulțumim a spune despre suferință și vom începe să inventăm ori să ne procurăm mijloacele pentru a o combate. Aceasta este singura acțiune politică serioasă de care avem nevoie și pe care o putem întreprinde acum.

Actele politice petrecute în mai mult de doi ani de guvernare rezultată din Revoluție, sau succedînd acesteia, au semănat — fiecare, poate — mai mult gesturilor celui care vrînd să meargă peste o apă înghețată, încearcă să vadă unde gheața îl va ține și unde va crăpa. Avem, în sfîrșit, cum-necum — harta perspectivelor noastre, imediate cel puțin. Actualul guvern trăiește drama încercărilor de a afecta cît mai puțin viitorul națiunii prin intrarea în situații de risc, de a face, în acest sens, cît mai puțin rău, chiar cu prețul, pentru existența prezentă, să facă și foarte puțin bine. Vechiul guvern nu poate fi analizat, în chip realist și adecvat, decît asupra relevanței încercărilor sale de a identifica punctele de emergență eventuală a viitorului. Actualul guvern, prin caracterul său limitat, ca putere, în mai multe sensuri, nu poate fi judecat decît după succesul încercărilor sale nu de stabilizare a unei situații, ci de conservare a unui potențial. De ce să mai facem atunci actul de scrutare a suferinței și disperării ? Pentru a realiza autentica noastră conexiune la comunitatea națiunii noastre. Avem un termen limită al acestei împliniri — este, desigur, termenul alegerilor generale. Dincolo de acestea nu mai putem trece indecișii între evoluție și agonie, indecișii între a fi pentru cultură și a fi pentru inexistență.

Caius Dragomir

monologul stingher

Punți

Iluzia continuității, barbară și nesimțitoare, ca orice iluzie infatuată care nu se mai vrea iluzie, se vrea realitate, ca o aparență care se vrea esență, ca un cimpanzeu care se crede om, ca un om care se crede zeu... Iluzia continuității... cînd nu există continuitate nici de la o clipă la alta clipă, ci doar o punte fragilă, o nervură, un fir de păr aruncat peste abis...

Poate fi puntea socotită... continuitate ? Poate fi iubirea socotită lege ? Căci va veni ziua cînd punțile se vor ridica una cîte una și vor descoperi breșele necesare în trupul pîntecos al naturii...

Breșe, fisuri, firide... despărțiri sau deschideri... ziua se desparte de noapte, lumina de întuneric, lumina se deschide întru lumină, întunericul se deschide întru întuneric.... va fi numai lumină sau numai întuneric, nu va fi nici lumină, nici întuneric... gînd bătrîn, duh veșnic....

A vorbi despre păcat dar a și trăi păcatul ca pe o breșă paradoxală în carnea virtuoasă, în planta înmiresmată, în vegetația bogată și ignorantă ducîndu-și traiul în perpetuitatea eonilor netulburați... păcatul... nevoia prăbușirii ca din prăbușire și urlet să se nască rînd pe rînd lumile vizibile... și totul apoi să înghețe, să încremenească, să se solidifice... Nu este profanul chiar creația condamnată la a fi văzută de oricine, de orice pereche de ochi, de orice turist prost crescut ? De la Lucifer la Satana, ce distanță uriașă, ce pas catatrofic, ce urlet stins în rugină și ce flacără înrobită în vatra de furnal ! De la Divinitate la Lucifer și de aici la Satana... cele trei trepte, de fapt doi poli între care se desfășoară „cursa" creației care, pentru o fracțiune eliberată de sub Atracția Cerului și încă nepironită sub talpa iadului, își consumă un dinamism scînteietor, arătînd cosmosul chiar în clipa nașterii... Cred că prin prăbușirea lui Lucifer s-a împlinit teribila trecere de la invizibil la vizibil, sfîșierea acoperămintelor și îngrozirea ochilor smeriți care s-au înspăimîntat văzînd, înainte de mutenia vizibilului irecuperabil, chipul primului dintre îngeri care, ieșind din sfera tăcerii și a nevăzutului , s-a lăsat văzut și prin ei a permis să se vadă dincolo de văz. Lucifer a creat acea clipă unică și imposibilă ca cele nevăzute să fie văzute, a descoperit cerul, a descoperit aștrii, a jupuit comori și a împins taina incendiară pînă spre buricele degetelor. Dar cît a durat această clipă ? A fost numai clipă ? Între două eternități, între cerul înalt al nemanifestării și împărăția manifestării moarte la care slujesc argații istoriei, se întinde uriașă, imensă, fără măsură, clipa luciferică, clipa vieții lui Lucifer și a poeziei... căci ce e poezia, ce e arta decît o prăbușire nu de la înălțimea tronului divin, ci din tihna aproape insesizabilă trăită de artist în fracțiunea ce precede vîlvătaia inspirației ? Doar cei care au creat cunosc răgazul acesta de tihnă și de taină. Doar cei care s-au simțit atrași de bucuria incendiului au știut ce lasă în urmă, au aflat prețul tăcerii pe care au trădat-o... dar tăcerea este o realitate neprețuită sau greu de așezat în vreo balanță a evaluării. Iar cel care tace știe că în tăcerea lui se coc viitoarele tunete și trăsnete ce vor înfricoșa nevolnicele cuvinte ale sfîrșitului de veac.

Pentru profani, vreau să spun pentru profanii cultivați, școliți, căci, din nefericire, sînt berechet profanii fără carte și din ce în ce mai agresivi, modelul lui Lucifer poate reprezenta o secvență glorioasă, strict cosmogonică, după cum, la rîndul lui, gestul prometeic, în dogma progresistă, este pus la loc de frunte.

Pentru poeți, vreau să spun adevărații poeți, căci doar sînt și poeți de două parale și două pingele, pietoni vaccinați împotriva înaripării, căderea lui Lucifer le trezește nostalgii stranii, simțindu-se mereu în pielea primului dintre îngeri, de la o zi la alta trăind o iremediabilă surpare, odată ce cuvintele li se jertfesc rînd pe rînd, la porțile inexprimabilului.

Dar pentru cei tăcuți, aducători de liniște și de răspuns, în fața cărora pier atît cochetăria cît și disperarea întrebărilor, Lucifer nu este altceva decît o lecție despre sensul descendent al înfiripării lumilor. Și doar cînd ogoarele se vor acoperi de sîrmă, se va deschide și tăcerea, cuvintele vor învia, fiecare metaforă odinioară șocantă devenind strigăt și scară spre înălțimi...

Nu am fost niciodată smerit, ci doar umil. Smeriți sînt cei puternici, umili sînt cei slabi, iar eu fac parte din această categorie. Veșmintele mele ponosite curg pe trup, așa cum trupul curge prin lumile intermediare, sărutînd cu buze veștede un fagure de purgatoriu. Făptură purgatorială și nu sinucigașă, sînt răsplătit pentru tăria de-a nu mă fi sinucis, găsind mereu găzduire în anticamera tainei. Făptură livrească și nu teroristă, sînt răsplătit pentru tăria de-a nu fi atentat la buna ordine socială și a-mi fi întocmit lecturile după bunul plac, nevegheat de nici un gardian universitar. Căci am avut răbdarea că CITESC Divina Comedie și nu am aruncat-o în hambarul erudiției, cum au făcut atîția. Trebuie să știi să cultivi grădinile culturii și nu să le ucizi în ierbare bibliofile. Astfel, am aflat că la fiecare înălțare a unui suflet din Purgatoriu, muntele pe care fusese înlănțuit se cutremura din temelii. Ce bine ar fi ca la fiecare cutremur trăit pe pămînt să avem consolarea că atunci s-a născut un jivan-mukti ! Nu ar fi aceasta cea mai nobilă răscumpărare a sutelor de morți sub tone de moloz ?

Înainte de-a pleca la Putna mă întreb dacă Putna există. Căci ce ar fi ca, odată coborît din personalul care leagă Suceava de Putna, să descopăr locul pustiu și doar un arbore în care să fie aninat un mesaj-memento : voi care veniți în acest an de grație sau de osîndă amintiți-vă că aici a sălășluit ctitoria marelui Ștefan iar oamenii plîngeau atingîndu-i zidurile sfinte ! Oh, ce n-aș da să întîlnesc un asemenea mesaj în fața căruia turiștii imbecilizați să caște ochii ca în fața unui martian și să-și ia iute tălpășița, temîndu-se că ar putea fi socotiți complici la cine știe ce suprimare a patrimoniului național ! Să-mi ierte Dumnezeu gîndurile subversive ! Putna rămîne neștirbită pe locul ei strămoșesc și chiar dacă cultivarea ei turistică a ajuns un rău aproape fără leac, mai presus de nătărăii care vin să cumpere vederi și pliante muzeistice, rămîne totuși credința celui din urmă român care, cu ultimii lei agonisiți, se încumetă să urce pînă în Țara de Sus și să îngenuncheze acolo în fața Pietrei oricînd vie pentru a primi smerenia adevărată. O biserică nu va reprezenta niciodată desăvîrșirea unui oarecare proiect de construcție. Biserica, prin ea însăși, e tocmai arhetipul nedesăvîrșirii. În crucea ei liberă de orice atîrnare pămîntească cîntă gloriosul imn al imperfecțiunii, stîngăcia unei creații despărțite de tihna non-creației. Intrați în biserică și vă veți simți niște prunci care tremură pe piciorușele lor nesigure. Dar mersul celui care-l iubește pe Dumnezeu se numește zbor. Cerurile sînt însă prea dese pentru o singură pereche de aripi. Cerurile devin Cer dacă privirea se deschide în prelungirea zborului...

Dan Stanca

haiku

Scoți un deget pe fereastră
și mori.
E-atîta depărtare...

GLOSSĂ

Unii oameni sînt făcuți numai din gînduri, alții numai din acțiuni : schemă simplistă însă veridică. A vrea și a nu vrea să scrii ceva în acest jurnal : amîndouă stările mă-ncearcă dintr-o dată. Sînt singur în casa goală și mă simt singur și bine. Puțin speriat de viață, ca un adolescent. Chiar mai mult speriat de viață, din motivele bine cunoscute. În fond toate jurnalele trebuie să ateste că cel care le-a ținut a trecut prin epoci unice: istoria nu există de cît ca istorie subiectivă. As fi curios să știu cum s-a născut **istoria** mare, zisă obiectivă. Existau desigur cronici ale diverselor evenimente, dar unele dintre ele erau, să nu uităm, **comandate.** Poate că printr-o stringere laolaltă a unor astfel de cronici (coroborate cu istoriile biblice, cu epopeile gen Ghilgameș și cu multe alte transfigurări) a apărut o supracronică numită Istorie. În acest caz Istoria a fost încă de la început un act textual, în care subiectivitatea autorului (autorilor) domina. De altfel atîta timp cît o memorie (un creier) uman(ă) declină în tot lungul unei vieți — cum mai putem vorbi de obiectivitatea istoriei ? ! Amintirile se leagă cu închipuirile, cu urile și defulările și alcătuiesc o țesătură arbitrară care bruiază evenimentul concret, îl deformează. Aceste gînduri m-au obosit pentru că sînt fără cap și coadă, pentru că afară e soare și eu sînt singur și liber s-o spun de o mie de ori și chiar să țip tare speriindumă că am înnebunit. Și foile copacului de vizavi închid și deschid lumina pe covor, vagi semnale morse pe care nu le știu citi. Singurătatea e o formă a prezentului ? Poți fi singur în trecut ? Cred că în trecut toate se leagă unele de altele, merg în companie, eliminînd atrocele singurății. Imprevizibilul e cel ce-și dispută viitorul cu speranțele. Legănarea invizibilă dinspre mîine spre azi, acrobație ce întrece gîndul cel mai îndrăznet și-l îngrozește pe cel cuminte. Nu poți să spui mai nimic despre cele care sînt în afara ta, iar despre cele dinlăuntrul tău doar vagi crîmpeie care ți se dezvăluie în ocazii insolite imprevizibile. Te lași modelat, te lași făcut de toate cele cîte există : personalitatea ta e atunci cînd te apleci ușor într-o parte ca **să scapi** de vîrtej. Personalitatea ca act de reținere de la ceva. Căci cele la care participi nu acum își dezvăluie esența, deci participarea ta e deocamdată formală (reală și atîta tot), un act de adeziune pur mecanic ca acela al strîngerii gunoaielor celor mai diverse într-un singur morman.

(Jurnal anticameleonic — 2 martie 1989)

Constantin Abăluță

agatha pavel

2 și 1/2 din anemia nopților de toamnă

Cu doi jumate mă apropii de trei,
Hipnotizează fibra lemnului
Pe cei ce au mîngîiat copacii din cring.

Și atunci doi jumate îmbrăcați par trei,
Pleoapa se culcă pe pleoapă și apar picături de ulei.
Vine toamna și stelele poți să le prinzi.

Șine de tren prăfuiesc pe alei
Cînd doi jumate tinde la trei.

Din șine creștem copaci spre maron,
Asfaltul are ochi rotunzi de șobolan
Și poartă răceala nopților.

Trecem cu toții prin noapte
Împodobiți cu abureală nocturnă,
Auzim cum cad, se usucă și pier vorbe sau șoapte
Cînd luna scutură din plete.

Nebună e noaptea, și în priveghi
Aleluia — Alelei,
Cînd doi jumate nu mai vor să tindă la trei.

Așa

Paralel cu gîndurile mele
Zboară păsări,
Paralel cu lacrimile mele
Curg rîuri naive,
Paralel cu geana mea de lumină
Este geana ta de lumină.

Paralel cu nesiguranța
Este sufletul meu,
Sînt eu cu brațele pline
De florile crescute din lacrimi
Scuturate, uscate și veșnic sătule de noapte.

Paralel cu mine
Sînt eu însumi,
Ca o linie de tren înspre cer.

Șoareci cu mănuși

Trăiam în metrou
De două vieți și mai bine
Fără a fi măcar erou
Fără a fi roată pe șine.

Trăiam ca o integrare în noapte
Între fața 2 și 3 a pămîntului.
Pe un pat de stele bătrîne și coapte
Ca o roată a cuvîntului.

Pe axe beție originea îl căuta pe Adam
În scrîșnet și zgomot de iad,
Necuratul, epilat și cu mîini, rînjea după geam :
— Salut șobolane abulic, frate nomad !

— Stimați călători, lăsați trenul gol,
E răcit, are ochii umflați, a paralizat,
Țîrîitul său mai bîntuie încă prin labirintul din hol,
El pleacă spre stele, din stația vieții a decolat.

Credeam că dacă-mi iau bilet de tramvai
O să-mi fie lumină și oameni de bine
Dar se pare că e moda de căciuli cu coadă, urechi și coarne și în rai
Iar soarele e comunist și anemic și ploi sînt puține.

Aș vrea să fiu o zi prim-ministru sau conducător de stat,
Să port șireturi, mănuși botine,
Să lîncezesc cît vreau în pat
Și să mă joc cu capetele oamenilor de bine.

Să mă îmbrac cu zîmbete de sus și pînă jos,
Să am baghetă și nasul să mi-l bag
Ca să vă spun : Apel eu fac, copii, faceți frumos
Să fiu, dar, omul vostru cel mai drag.

Apoi cînd vine seara să fiu eu iar,
Simplu, banal și ipotetic,
O frunză ce cade după calendar,
Un ins ce stă la coadă la cașcaval sintetic.

Intrarea în templu

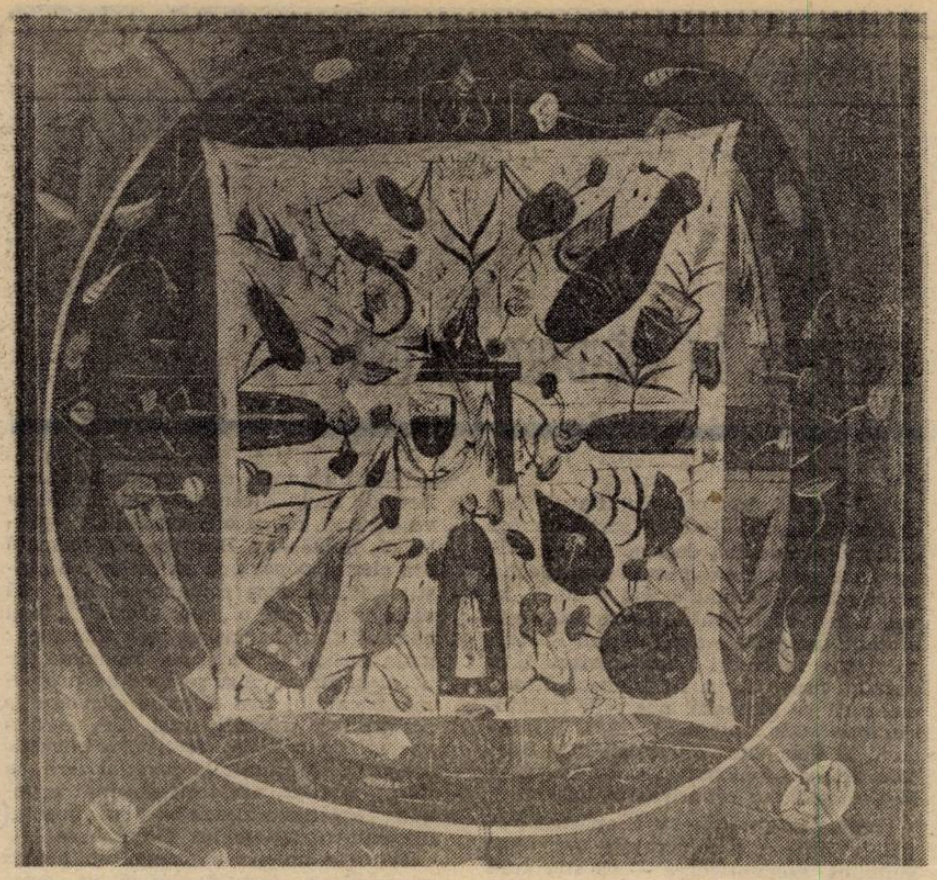

Pictura lui **Ştefan Pelmuş** are o sorginte în care se îmbină deopotrivă simbolurile profane şi creştine, iar straturile de civilizaţie ale semnului îşi amalgamează înţelesurile într-o sinteză plastică de o surprinzătoare bogăţie şi armonie a formelor. Artistul face parte din categoria iniţiatorilor de noi limbaje, de noi forme de expresie în căutarea unui mijloc cît mai flexibil şi mai accesibil, totodată, de ilustrare a unei idei. A unei abstracţiuni, în fond, ce anevoie îşi poate dobîndi un trup din componente materiale de felul celor cu care operează îndeobşte un pictor sau un sculptor... Numai că experienţa plastică a omenirii oferă, din adîncurile ei, pilda neîntreruptă a unor asemenea strădanii, care au sondat inefabilul trăirilor şi simţămintelor omului, ordonîndu-le într-un sistem de imagini care, în cele din urmă, au configurat un univers infinit de mituri, credinţe, religii, filozofii...

Ştefan Pelmuş se situează undeva în descendenţa unei astfel de falange artistice de întemeietori. Ceea ce face acest pictor în cuprinsul tablourilor sale sfidează concepţia tradiţională, să-i zicem, asupra speciei şi, probabil, nici nu ambiţionează să se conformeze unei astfel de tradiţii. Este pictor numai în măsura în care se slujeşte de instrumentele obişnuite acestei îndeletniciri şi faptul că elementele pe care le introduce în construcţia sa plastică au un conţinut descriptiv de sine stătător nu ne permite să-l plasăm fără echivoc în această categorie. Sfera de exprimare a acestui artist nu poate fi limitată de bariere stilistice. Vorbeam mai înainte de „sintezele" plastice ale lui Pelmuş şi credem că termenul este potrivit. Mai cu seamă că, în majoritatea creaţiilor sale, artistul concentrează motive şi simboluri aparţinînd unei ideografii a sacrului. Face acest lucru de multă vreme, într-un mod mai mult sau mai puţin vădit, de unde şi interpretarea limitativă, sau doar înşelătoare, de „pictor al motivaţiilor folclorice". Este adevărat că există, foarte puternic, şi un asemenea filon în arta sa, dar el se conjugă cu datele semnificative ale marilor ritualuri ce se desfăşoară în spaţiile de civilizaţie, rurală şi ancestrală, din varii zone geografice. Unii au încercat să distingă elemente ale simbolisticii, instrumentarului şi decoraţiei rituale din zona dobrogeană de la gurile Dunării, ceea ce este mai puţin semnificativ pentru geneza ideilor estetice şi pur plastice dezvoltate în cuprinsul întregii sale creaţii. Dar reperele culturale ale artistului îmbrăţişează o arie spirituală de o amploare puţin comună — de la reprezentările sacre ale antichităţii asiro-caldeene şi egiptene la cele din orizonturile indice şi azteco-incaşo-olmece, mergînd pînă la invocarea criptogramelor runice din spiritualitatea nordică, ori la cele extrase din culturile şi practicile rituale ale negrilor, dar şi ale creştinilor din întreg arealul carpato-balcanic şi al Orientului de Mijloc. Nu este nevoie de o localizare anume, pentru a da sens „înscrisurilor" iconografice ale lui Ştefan Pelmuş. Asimilarea acestui amalgam de surse motivice se face de o manieră ce sugerează existenţa unui suport teozofic bine articulat, ce angajează nu doar o parte a umanităţii, ci fiinţa umană în expresia ei absolută. O istorie a credinţelor sui-generis pare să fie această canava de forme şi simboluri, pe care o construieşte cu migală de orfevru artistul român. Lucrările sale, fiecare dintre ele, au o autonomie expresivă şi semnificativă ce se bizuie pe construcţia plastică savant întocmită, dar şi pe acurateţea extraordinară a redării detaliilor. Obiecte şi forme dintre cele mai simple, mai aproape de orizontul comun al percepţiei sînt subscrise unei viziuni integratoare ce depăşeşte cadrul înscrierilor descriptive, purtătoare doar ale funcţiei decorative. Pelmuş închipuie în asemenea compoziţii **ambianţe iconografice, cuprinsuri ale sacrului**, spaţii de o densitate spirituală şi imaginativă remarcabilă. Pătrunderea în aceste orizonturi plastice este aidoma cu înfricoşarea pioasă de la intrarea într-un templu. Şi Pelmuş ne propune un asemenea fericit ritual al dezalienării.

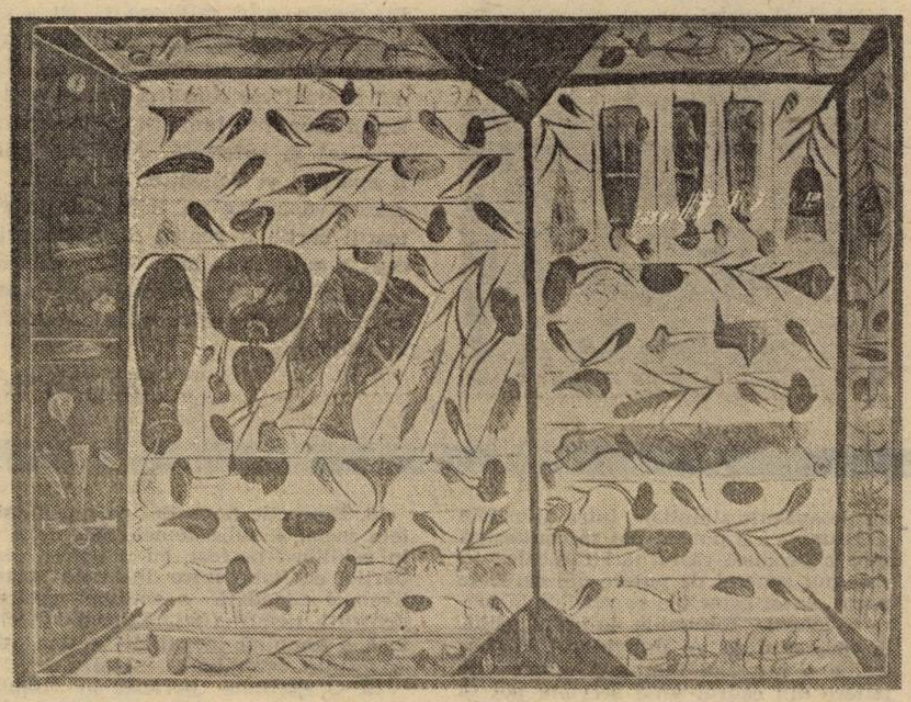

Corneliu Antim

Dragi români, fiţi (şi) nemţi!

Dovedit lucru, şi trist pentru „beneficiari", puţini dintre foarte cunoscuţii dirijori ai secolului s-au „apropiat" de marea creaţie contemporană, cea subsumată îndeobşte (şi oarecum abuziv) avangardei. Clasicii baghetei au rămas credincioşi clasicilor. Opţiune ce trebuie înţeleasă/respectată, dacă ne gîndim că există exegeţi care cîteva decenii au studiat un singur autor/fenomen lingvistic şi dacă acceptăm că Mozart, Beethoven sau Shakespeare sînt contemporanii noştri.

Putem fi nemulţumiţi de faptul că Sergiu Celibidache acordă atenţie excesivă, zicem noi „Horei staccato" şi ignoră nu puţinele partituri româneşti de notorietate, cum putem fi întristaţi (unii chiar indignaţi) de criticile aduse lui Enescu. E de reflectat aici, totuşi, la unul din sensurile recentei expoziţii „Sex of Mozart". Desacralizarea ca terapeutică a spiritului. Erezia „coborîrii de pe soclu" ca semnal al unei noi şi mai temeinice reconstrucţii. Sau, decolînd cu Mircea Eliade spre cerul abstracţiei : îl „omorîm" în fiecare an pe Iisus pentru a-l avea mereu viu.

Îndoiala care zideşte. Dar suficient. Să nu ne pierdem „laicul" de sub picioare. Cînd Celibidache afirmă (nedrept) că Enescu i-a ajutat prea puţin pe tineri, fiecare se poate gîndi la altceva. Un deficitar la capitolul logică : „el însuşi (dirijorul) a făcut prea puţin pentru tineri". Un populist : „... pentru Ţară!" Un „ulceros" din serialul Soia vrajbei noastre : „n-a mîncat salam cu..." Etc., etc. Eu, mai realist, poate, mă gîndesc că nu ştiu un alt dirijor care să fi făcut din mai puţin importanta Rapsodie I de Enescu o adevărată şi strălucitoare „apoteoză a dansului" românesc.

Mă gîndesc că marele act interpretativ are ceva din misterul celui creator. Că într-o tălmăcire obişnuită (chiar la parametrii profesionişti) se pierde foarte mult dintr-o piesă. Poate chiar esenţialul.

Care este totuşi lecţia prin care se defineşte cel mai bine Sergiu Celibidache ? Impunerea unei **rigori a afectului.** Modelarea „nemţească" a unui „material" latin prea îndrăgostit de contemplaţie şi de sine. Aşadar, dragi, români, fiţi (şi) nemţi !

Acesta a fost subiectul unei recente emisiuni T.V. dedicate de muzicologul Silviu Gavrilă marelui dirijor. Emisiune echilibrată, vie, lucidă. Avînd şi amărăciunea faptului că sînt prea puţine şanse să-l mai vedem printre noi pe octogenarul maestru. Dar, cine ştie ?... În unele cazuri contează mai mult dorinţa majorităţii.

Valentin Petculescu

SOTI şi adevărul

S-a scris deja destul, destul de mult, despre avatarurile postului handicapat de televiziune SOTI. Am aflat că unii sînt tari, alţii sînt mari, unii au venit cu banii, alţii cu americanii şi, pînă la urmă, a ieşit la iveală ceea ce ne înspăimînta cel mai mult. Anume, că este greu să obţii libertatea, dar cel mai greu este să ştii ce să faci cu ea. Se pare că jumătăţile de măsură se manifestă din plin nu la cei care „dau", ci la cei care „cer". A accepta condiţiile înjositoare (înjositoare numai pentru că, înaintea acestui fapt, la SOTI s-au petrecut lucruri îngrozitoare cu cei ce şi le-au dorit, de la dimineaţa de 13 iunie 1990, pînă la pichetele din faţa TVR sau a Senatului) înseamnă **în fapt** să nu ştii ce vrei. Oamenii (şi mă număr printre ei) au dorit o televiziune independentă, o televiziune care să informeze, nu să deformeze, o televiziune care să spună ceea ce cu toţii ştim, care să fie puternică prin adevărul simplu pe care-l comunică, simplu dar întreg. Nimeni nu şi-a dorit un alt post de televiziune care să ne spună ceea ce ne place nouă să aflăm. TVR nu doar că a creat dependenţa, dar o şi întreţine, creînd o lume artificială, perfect digerabilă, care ascunde realitatea tocmai celor speriaţi de această realitate. Şi credeam că SOTI va reuşi să spargă acest văl al iluziei printr-un simplu gest, de fapt chiar anti-telegenic, anume acela de a aşeza un crainic în faţa camerei de luat vederi, care să ne citească **toate** ştirile care au fost omise intenţionat de crainicul TVR. Nu era foarte greu. Dar nici uşor. Puteam aşa să ne luăm pe la ora 20 porţia de drog, bine filtrată, iar la 23 şi 10 să bem paharul cu adevăr. Cine ştie, uneori ar fi fost nemaipomenit, alteori aşa şi aşa. Şi cine ştie, din această confruntare, poate ştirile de la TVR ar fi devenit mai apropiate de realitate. Nimeni nu suportă să-i spui în fiecare zi că minte. Va încerca într-un fel sau altul să-ţi dovedească, la rîndu-i, că tu minţi. Şi a minţi minciuna nu se face decît prin spunerea adevărului. Acesta ar fi fost cel mai grozav rezultat al postului SOTI. Să oblige, prin prezenţa sa, ca TVR să spună adevărul. Cînd colo, ce să vezi ?! Uitaţi-vă şi o să vedeţi. Citiţi şi o să vă lămuriţi. Oricum, 70 la sută din populaţie votează cu puterea şi se uită la programul unu. Nu doar în România, ci oriunde în lume.

Eugen Uricaru

HRISTOS ÎN GÎNDIREA RUSĂ

Există, în opera lui Pavel Evdokimov, o suită de cărți scrise pentru cititorul occidental, deci pentru un lector care nu are experiența nemijlocită a Ortodoxiei și mai există o suită, în vasta lui bibliografie, care adîncește sintetic teme-cheie ale Bisericii Răsăritului sau raporturi ale spiritualității ruse cu pravoslavia. În fruntea ultimei categorii se plasează, negreșit, tratatul său **Ortodoxia**, publicat în 1959, în franceză, la Neuchâtel, dar și eseurile **Dostoievski și problema răului ; Gogol și Dostoievski sau coborîrea în iad.**

Hristos în gîndirea rusă, apărută inițial în 1970, este o lucrare sistematică, sintetică, asemănătoare — ca structură și împărțire — lucrărilor de istoria filosofiei sau de istorie literară : o suită de portrete, dar și de note bio-bibliografice, străbătute de trama titlului : prezența duhului creștin în cultura rusă. (O carte asemănătoare a publicat și Nicolai Berdiaev : **Ideea rusă**). Or, spre deosebire de culturile apusene, unde încă din Renaștere, filosofia și universitățile s-au rupt de Biserică, separînd net laicul de profan, în Rusia, teologia, mistica au făcut casă bună cu literatura, cu esteștica sau cu publicistica. Secolul al XIX-lea, Rusia postpușkiniană, dar și primii ani din secolul al XX-lea constituie nu numai o coabitare firească între laic și sacral, dar și o perioadă de maximă efervescență. Fenomenul s-a continuat prin activitatea teologilor ruși din exil, unde numele lui Evdokimov s-a așezat la loc de frunte.

Concordia dintre filosofie, literatură și mistică (mai mult mistică decît teologie în înțeles de „știință"), trebuie privită nu numai ca o expresie a „sufletului slav" (concept vag și adesea vulgarizat), cît ca o consecință a faptului că, în Răsărit, Biserica este formată din **cler și popor ;** că ea nu este o „instituție", în sens romano-catolic ; că teologia nu este o „specialitate"... Toți oamenii sînt chemați să teologhisească : grija sufletului este un fenomen general și firesc. Așa se face că problema păcatului are o mare pondere la scriitorii și filosofii ruși. Pe de altă parte, **Povestirile unui pelerin rus**, sensibila și accesibila popularizare a **Dobrotoliubiei**, arată cît de mult a penetrat spiritul filocalic în păturile largi ale compatrioților lui Evdokimov.

Dacă la noi nu a existat un proces asemănător, întrucît sîntem tot ortodocși, e pentru că de la 1848 încoace intelectualii și oamenii noștri politici au ales să privească obstinat și irevocabil către Apus, către instituțiile și formele sale de cultură. Duhul răsăritean creștin a marcat însă implicit și literatura noastră : scriitorii numiți „balcanici" sînt în realitate răsăriteni. Și fiindcă am făcut această paralelă, trebuie spus că spațiul românesc a fost implicat, prin Paisie Velicikovski (canonizat în 1988 de către Biserica Rusă), în acest avînt deopotrivă duhovnicesc și filosofic pe care Evdokimov îl numește **Deșteptare filosofică** și căruia îi consacră cel mai amplu capitol al lucrării sale. Acest moment din secolul al XIX-lea, al cărui centru este mînăstirea Optina (se știe că starețul său Ambrozie a constituit modelul lui Dostoievski pentru starețul Zosima), își are rădăcinile și precedentul într-o mare mișcare de înnoire ortodoxă, într-un fenomen care poartă numele de pa'sianism. Întrucît Gogol, Dostoievski, Homiakov, Leontinev, dar și Rozanov ori Vladimir Soloviov sînt profund — și unii nemijlocit — legați de Optina, de starețul Ambrozie, de Sf. Serafim de Sarov, trebuie să spunem cîteva cuvinte despre Paisie — al cărui rol Evdokimov nu-l neglijează — și despre demersul său reformator.

Malorus de obîrșie, Platon (viitorul Paisie) părăsește Ucraina din cauza prigoanei uniate și vine la starețul Vasilie de la Poiana Mărului de lîngă Buzău ; egumen de obîrșie din părțile Cernigovului.

După o perioadă de ucenicie, Paisie (1722—1794) pleacă la izvoarele monahismului post-patristic, la Athos, unde întemeiază o restrînsă comunitate, dar este nevoit să părăsească locul. Cu cei 60 de monahi care îl însoțesc — jumătate slavi, jumătate români — el debarcă la Galați în 1766. Nu este primit în Țara Românească, însă domnitorul Moldovei îi oferă mînăstirea Dragomirna. Peste cîțiva ani, ocupația austriacă îl va sili să se refugieze la Secu, iar de acolo la Neamț, unde va stărețî pînă la moarte, în 1794, cînd obștea sa ajunsese la circa o mie de monahi.

Biserica Rusă se confrunta cu lipsa izvoarelor patristice. Petru Movilă preferase metodele scolastice, în vreme ce arhiepiscopul Teofan Petrovici, fost uniat, orientase teologia rusă în favoarea metodologiei protestante. Paisie, ajutat de călugărul muntean Macarie Dascălul — pentru că nu știa foarte bine grecește — începe și patronează o mișcare de traducere, respectiv de diortosire a textelor patristice după izvoare (multe texte fuseseră corupte de transcriitori). Activitatea aceasta nu este însă exclusiv... filologică, de îndată ce textele respective priveau rugăciunea isihastă, dar și regulile monahismului de obște, asezămintele filantropice etc. Activitatea teoretică este corelată cu practica rugăciunii neîntrerupte, cu reînnoirea monahismului ortodox într-un veac — al Revoluției franceze — care va deschide largi perspective spiritului secular. Din nevoințele culturale remarcabile desfășurate la Neamț va ieși, în același timp, un corpus de texte filocalice românești (anterioare tomului aghioritic editat la Veneția în 1782), respectiv **Dobrotoliubie** (Filocalia rusă). Monahii slavi strămutați în țara lor vor duce cu ei atît textele cît și o tradiție ; una ce va fi continuată de sfinții Tihon de Zadonsk și Serafim de Sarov. **Dobrotoliubia** va constitui fundamentul și punctul de plecare al mișcării slavofile românești de întoarcere la cultura nativă rusă și de combatere a influențelor apusene. Din seva mistică a Optinei se vor hrăni Gogol și Dostoievski. Iată de ce acești scriitori — îndeosebi cel de al doilea — au fost studiați și comentați cu asiduitate de către teologi. Dar de vină și duhul Optinei nu sînt străini nici teologii ruși din exil care au atras atenția asupra filonului mistic, respectiv al învățăturii patristice pe care le-au opus implicit, dar ferm, teologiei scolastice și spiritului protestant preocupat să demonstreze existența lui Dumnezeu prin mijloace și cu argumente „raționale". Azi, cînd Rusia revine pe față la credință, trama și filonul Optinei vor constitui pentru ea talentul înmulțit ; înmulțit în condiții de martiraj și suferință. Aceluiași spirit îi aparține și Soljenițîn, adăugăm, și dacă Evdomikov nu îl include în sumarul cărții, e pentru că ediția princeps a apărut în anul 1970. Ulterior, Evdokimov îi va consacra pagini aparte și nu altfel vor proceda alți teologi ruși din exil.

Dan Ciachir

ALVIN TOFFLER

IPOTEZE

Cum subiectul dă prilej controverselor, fie ele politice sau personale, orice lucrare tratînd despre putere se cuvine să-și expliciteze postulatele, ipotezele și, pe cît posibil, modelele de putere pe care își întemeiază susținerile. Un asemenea demers n-ar putea să fie decît parțial, fiindcă este cu neputință să definești — sau chiar să cunoști pur și simplu — toate aceste presupuneri. Totuși, chiar parțial fiind, acest efort poate să se dovedească folositor pentru autor, ca și pentru cititor.

Iată, așadar, unele din ipotezele pe care se sprijină **Noile Puteri.**

1. Puterea este inerentă oricărui sistem social și oricărei relații umane. Nu e prin sine un obiect, ci un aspect al tuturor relațiilor interpersonale. Iar așa fiind, ea e în același timp de neevitat și neutră, — nici bună nici rea din punct de vedere intrinsec.

2. „Sistemul puterii" include pe oricine — nimeni nu se poate desprinde din el. Însă pierderea de putere de către un individ nu e neapărat un cîștig de putere pentru un altul.

3. În orice societate, sistemul puterii e divizat în subsisteme îmbucate unele în celelalte. Un fenomen de **feed-back** le reunește pe unele cu celelalte, ca și cu sistemul general din care fac parte. Indivizii sînt deci implicați în numeroase subsisteme foarte diferite, însă legate între ele.

4. O aceeași persoană poate fi plină de putere acasă, dar lipsită de putere acolo unde lucrează ; și așa mai departe.

5. Cum relațiile omenești nu-și încetează fluctuația, relațiile de putere sînt tot astfel în neîntreruptă schimbare.

6. De vreme ce oamenii au trebuințe și dorințe, cei care-s în stare să le satisfacă asemenea cerințe dispun de o putere potențială. Puterea socială se exprimă prin furnizarea sau prin reținerea obiectelor și trăirilor dorite ori necesare.

7. După cum trebuințele și dorințele sînt excesiv de variate, mijloacele de a li se răspunde (sau nu) sînt de asemenea foarte diversificate. Există deci numeroase „unelte" sau „pîrghii" ale puterii : violența, bogăția și cunoașterea sînt cele mai importante. Majoritatea surselor de putere derivă din aceste trei elemente.

8. Violența, utilizată în mod esențial spre a pedepsi, e forma de putere cea mai puțin flexibilă. Bogăția, care slujește în același timp spre a pedepsi și a recompensa, și care poate să se transforme în numeroase alte resurse, e un instrument de putere mult mai suplu. Însă cunoașterea e totodată elementul fundamental și cel mai bogat, fiindcă poate ajuta — spre exemplu — la evitarea situațiilor care ar cere recurgerea la violență sau la bogăție și poate fi întrebuințată pentru convingerea cuiva să acționeze în alte scopuri decît propriile sale interese. Cunoașterea dă putere de cea mai înaltă calitate.

9. Relațiile între clase, rase, sexe, profesii, națiuni și alte grupe sociale sînt neîntrerupt modificate de schimbările ce intervin în populație, mediu, tehnologii, culturi și în multe alte domenii. Aceste răsturnări dezlănțuie conflicte și se traduc prin redistribuirea surselor de putere.

10. Conflictele sînt un fenomen social inevitabil.

11. Luptele ținînd de putere nu sînt în mod necesar rele.

12. Fluctuațiile provocate de schimbările apărute simultan între diferitele subsisteme ale puterii pot să conveargă spre a produce răsturnări radicale în sistemul general de putere din care fac parte. Acest principiu se verifică la toate nivelurile. Răfuielile de ordin psihic la care se dedă un individ pot să destrame o întreagă familie ; luptele de putere din cadrul unui serviciu pot să zdrobească o întreprindere ; conflictele regionale pot distruge o națiune.

13. În orice moment, anumite subsisteme incluse într-un sistem mai cuprinzător sînt în echilibru relativ, în timp ce altele înregistrează condiții mai precare. Echilibrul nu e în mod necesar o virtute.

14. Cînd sistemele de putere sînt departe de echilibru, pot să se producă basculări năpraznice, neașteptate. De fapt, cînd un sistem e foarte instabil, efectele non-lineare se multiplică înăuntrul lui. Mari eforturi desfășurate de putere pot da rezultate extrem de mediocre, iar mărunte incidente pot declanșa căderea unui regim. O tartină arsă poate aduce un divorț.

15. Hazardul e un factor important. Cu cît un sistem e mai instabil, cu atît acest factor intră la socoteală.

16. Egalitatea puterilor e o situație cu totul improbabilă. Chiar dacă se ajunge la ea, hazardul va crea instantaneu noi inegalități. E tot ca în cazul încercărilor de a îndrepta inegalitățile vechi.

17. Inegalitățile de la un nivel dat pot fi echilibrate la un altul. Astfel, existența unui echilibru de putere e posibil între două entități, chiar dacă există inegalități între numeroasele lor subsisteme.

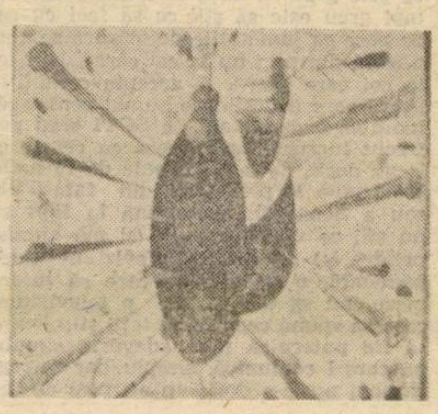

18. E practic imposibil pentru un sistem social și subsistemele sale de a fi în echilibru perfect, cu o putere împărțită echitabil între diferitele grupe. Trebuie cîteodată o acțiune radicală pentru a răsturna un regim dictatorial, însă o anumită inegalitate e una din condițiile schimbării însăși.

19. O egalitate perfectă ar implica stagnarea, și ea nu e numai imposibil de realizat, ci e și deopotrivă de puțin dezirabilă. Într-o lume unde milioane de indivizi mor de foame, ideea chiar de a opri schimbarea e nu numai inconsistentă, — e criminală.

20. Cunoașterea e și mai rău repartizată decît armele și bogăția. Rezultă de aici că o redistribuire a cunoașterii (și mai ales a cunoașterii despre cunoaștere) e mai importantă încă decît redistribuirea altor resurse, pe care — de altfel — ea le poate zămisli.

21. Supraconcentrarea surselor de putere e primejdioasă. (Exemple : Stalin, Hitler și mulți alții, prea numeroși spre a fi citați toți).

22. Diluarea puterii e tot atît de primejdioasă. Lipsa unui guvernămînt puternic în Liban a transformat o țară deja dezmoștenită în prototip al violenței anarhice. Numeroase grupuri revendică puterea fără a se referi la vreo regulă comun admisă, nici la justiție, nici la vreun cadru constituțional sau la altul.

23. Dacă supraconcentrarea, ca și diluția puterii, duc la dezastru social, pînă la ce punct poate fi concentrată puterea ? Există o bază morală de natură a permite să se judece aceasta ? În fapt, această bază e direct legată de diferența dintre „ordinea socială necesară" și „ordinea superfluă".

24. Puterea acordată unui regim ar trebui să fie considerată ca îndestulătoare, dacă îi permite să se apere de primejdii exterioare reale (nu imaginare) și să asigure un minimum de ordine interioară. Acest grad de ordine e o necesitate socială și deci e moralmente legitim.

Ordinea impusă dincolo de ceea ce societatea are nevoie pentru a funcționa, ordinea impusă în singurul scop de a perpetua un regim e deci imorală.

25. Există o bază morală pentru a se opune guvernămintelor care impun o ordine superfluă — și chiar pentru a le răsturna.

Traducere de
George Munteanu

Urmare din pag. a 16-a

CATO

— Bineînțeles, a răspuns el. Sînt împotriva tiraniei. Nu-ți mai amintești ce spun în actul doi ?

— În actul doi din **Cato** ?

— Dar unde altundeva ? Ascultă cu atenție. Spun așa : „Pînă ce veni-vor vremuri mai bune, se cuvine să stai cu spada scoasă din teacă și bine ascuțită, spre a-l primi pe Cezar".

La început mi-a plăcut răspunsul. Am interpretat fanfaronada care răzbătea din el ca pe o promisiune de fidelitate și de curaj. Apoi, dintr-un motiv care nu mi-e lămurit, am simțit că-mi place mai puțin. „Oricum, răspunsul e afirmativ", mi-am zis. „Tot e ceva."

Trebuie că în cele din urmă guvernul a luat în serios reprezentațiile turbulente de la Politeama, pentru că într-o noapte poliția i-a arestat pe impresar, pe regizor și pe actori, și a închis teatrul. În ziua următoare au fost eliberați toți în afară de impresar și de Davel. Apoi i-au dat drumul și impresarului. Iar cîteva zile mai tîrziu și lui Davel. Cu toate că nu-i iertau faptul că juca rolul unui dușman al dictaturii, bănuiesc că l-au eliberat deoarece și-au dat seama și ei, pînă la urmă, că nu era, totuși, decît un actor.

Contrar previziunilor mele, închiderea teatrului Politeama a adus prejudicii guvernului. Lumea și-a spus, probabil, că de vreme ce guvernul acordă atîta importanță unei piese de teatru, e fără îndoială înspăimîntat și foarte slăbit.

Noi am luat această ipoteză drept realitate, și din clipa aceea am conspirat fățiș. La început în casa unuia ori altuia, apoi chiar la restaurante, organizam petreceri cu foarte multă lume, de unde nu lipseau nici capii mișcării noastre și nici oratorii care propovăduiau înfocați revoluția, fie făgăduind-o, fie reclamînd-o. La aceste banchete, Davel a stat întotdeauna la loc de cinste ; nu în capul mesei, firește, dar imediat la dreapta vreunui personaj de vază.

Într-o zi m-a chemat la telefon o doamnă care mi-a spus :

— Nu mă cunoașteți. Sînt doamna Romano. Luz Romano. Trebuie să vă vorbesc.

Din lipsă de imaginație ori pentru că m-am lăsat în voia obișnuinței, i-am dat întîlnire la cafeneaua Alsinei și a lui Bernardo de Irigoyen.

Era o femeie deosebit de atrăgătoare, nu foarte tînără, înaltă, calmă, cu părul negru, tenul alb și cu ochi frumoși, care nu-ți ocoleau privirea. Mi-a spus :

— Vă folosiți de Davel. Că o faceți politicienii, nu mă mir. Le stă în fire să fie lipsiți de scrupule. Dumneavoastră, însă, sînteți scriitor.

— Nu văd legătura.

— Nu numai că vă folosiți de el, dar îl și puneți în primejdie.

— Davel și-a asumat acest risc din clipa cînd a avut loc premiera cu **Cato**, i-am replicat eu, și nu rosteam un neadevăr.

— Așa e. Din vina mea.

— N-am spus asta.

— N-o spuneți, dar așa stau lucrurile. Totuși, există o diferență. Eu, una, am intervenit ca să fie chemat să lucreze în teatru. Dumneavoastră, în schimb, ați apelat la el ca să-l folosiți în politică. Davel nu și-a ales acest destin.

— Dar nu i se pare nepotrivit. S-a identificat cu personajul său. Vrea să lupte împotriva dictaturii.

— Convingerea asta a lui e foarte diferită de a dumneavoastră ori de aceea a unui politician, și nici nu s-a născut în același fel. Davel nu face altceva decît să continue să joace teatru.

Ca să mă apăr, am zis :

— Cu toții jucăm teatru.

— Da, dar cînd spuneți asta, sînteți de rea credință. În fond, știți ce-ați făcut ?

— Am chemat un cetățean să se alăture luptei noastre.

— Mai bine zis, ați hotărît să trimiteți un nevinovat la moarte.

— Exagerați și sînteți crudă cu mine.

— Crud sînteți dumneavoastră cu Davel. Pînă în clipa cînd mi-a vorbit Luz, adevărurile astea, pe care le știusem din totdeauna, nu mi-au dat de gîndit. După aceea, conștiința că procedez așa cum n-ar trebui s-o fac, mi-a umplut sufletul de neliniște. Din fericire, n-am avut motive să mă las copleșit de remușcări mai mari, pentru că revoluția a triumfat, fără ca lui Davel să i se fi întîmplat ceva.

Și firește că nu l-am uitat. La toate ceremoniile era la loc de cinste. La recomandarea noilor autorități, i-am oferit funcții la Direcția Culturii și în alte departamente. Nu le-a acceptat. A spus că nu dorește decît să lucreze într-un teatru. Directorii teatrelor naționale mi-au făgăduit că-și vor da toată silința să-i împlinească această dorință.

Într-o seară, l-am întîlnit pe Davel la o masă dată de Asociația Presei. Ca doi veterani ai aceleiași campanii, ne-am amintit întîmplări de pe vremea dictaturii. La un moment dat, i-am spus :

— Pare de necrezut că totul a trecut și s-a terminat. A fost un coșmar. După o clipă de tăcere, am adăugat : Țara îți este recunoscătoare pentru ceea ce ai făcut.

— Fiecare și-a jucat rolul.

— Tot ce se poate, dar n-a existat nici un alt focar de agitație ca acela de la teatrul Politeama. Știu foarte bine cît îți datorăm.

— Ce și-ar putea dori mai mult un actor decît să simtă publicul alături de el ? Teatrul se cutremură de aplauze N-am să uit niciodată.

Conversația a continuat pe făgașuri paralele. Davel îmi vorbea despre munca lui de actor, iar eu despre cea în slujba cauzei. În cele din urmă a mărturisit :

— Cînd am fost amîndoi de acord că epoca aceea a fost îngrozitoare, m-am simțit ispitit să adaug : „Nu și pentru mine". Ascultă-mă bine : Jucam un rol care-mi aducea toate satisfacțiile cu putință, într-o piesă care-mi plăcea și care a avut mare succes. Să nu mai spui nimănui : pentru mine, epoca aceea îngrozitoare a fost minunată.

— Firește, am rostit eu, cît se poate de rar, ca să prindă cum se cuvine vorbele mele : Cine și-ar putea dori mai mult ? Să muncești, răsplătit de succes, pentru o cauză nobilă.

Cu aerul că mă aprobă, mi-a răspuns :

— Da. Am avut succes în munca mea, și asta e principalul.

Eram pe punctul să mă dau bătut, întrebîndu-mă în sinea mea, într-un acces de iritare : „De ce nu reușesc să mă fac înțeles de capul ăsta sec ?".

— De acord, i-am spus. E bine să placi publicului dar... N-o să-mi spui că nimic nu e mai important decît teatrul ?

— Dacă n-aș crede-o, n-aș fi un bun actor.

— Prin urmare, crezi asta numai pentru că altfel n-ai putea să fii un bun actor ?

— Nu, pur și simplu sînt convins ca așa stau lucrurile.

— Cîtă trufie !

— Lumea nu merge cum trebuie dacă nu credem fiecare în importanța a ceea ce facem.

— În privința asta sîntem de acord.

— Nu vreau să te amăgești. Pentru mine cel mai important lucru este teatrul. Îți amintești ce spune Hamlet ? Eu da, pentru că l-am jucat pe Hamlet. A tăcut o clipă, și apoi, cînd a început să vorbească, mi-a spus, cu glas potolit : „Scumpul meu domn, ia seama să fie cinstiți cum se cuvine actorii, pentru că ei sînt cronica vie și prescurtată a vremurilor".

Darul lui histrionic era atît de neobișnuit încît, în acel moment, mi s-a părut că Davel vorbește de pe o scenă iar eu mă aflu în sală.

Niciodată n-am luat parte la atîtea banchete ca în vremea aceea. La unul din ele, organizat în beneficiul Casei Teatrului, m-am trezit încadrat de grăsanul Barilari, trezorierul partidului, „un partizan înrăit al alegerilor", după cum se recomanda el însuși, și de un tinerel uscățiv și nervos, care s-o dovedit a fi Walter Pérez. În anii conspirației, numele acestuia apărea foarte des, în general precedat ori urmat de cuvîntul **activist**. Tot în legătură cu el circula, habar n-am de ce, expresia **Forță de șoc**. Barilari mi l-a descris pe Walter ca pe „cel mai intolerant dintre partizanii libertății". Mărturisesc că atunci ne-a făcut să ridem o seară întreagă, pe mine și pe grăsan, povestindu-ne despre încăierarea celor din grupul său cu tineri din alte partide. Acum poveștile acelea îmi par mai puțin hazlii.

La celălalt capăt al mesei stăteau de vorbă Luz Romano și Davel. M-aș fi așezat, cu dragă inimă, lîngă ei. În seara aceea, Luz era mai fermecătoare ca niciodată. Cînd ne-am sculat de la masă, s-a apropiat de mine și mi-a șoptit :

— Felicitări pentru amicul dumitale.

— La cine te referi ?

— La cel care îți va deveni prieten. La Walter.

— Un element util — am argumentat eu, repetînd expresia folosită de camarazii mei — care se zbate să facă ceva pentru cauza libertății.

— Se zbate chiar prea mult. Crede în idei și prea puțin îi pasă de oameni.

— Un filosof deci

— Un fanatic.

— Ideile pentru care luptă partidul sînt pline de bun simț. Am avea, cu siguranță, mai mult de cîștigat dacă am pune în joc invidia și resentimentele.

— Admiți că Walter nu are ce căuta printre voi ?

— Ceea ce încerc eu să spun e că orice partid are nevoie la un moment dat de o doză de dogmatism și chiar de extremism. Tineri ca Pérez sînt utili în multe împrejurări.

Cînd Romano s-a apropiat de noi, Luz l-a apucat de braț, aproape năpustindu-se asupra lui și a plecat tîrîndu-l după ea. Gestul acesta m-a lăsat oarecum nedumerit.

Cît despre Davel, a cunoscut din nou ani de mizerie, în care n-a avut de lucru. După cum am mai spus, teatrele oficiale naționale primiseră cu cea mai mare bunăvoință recomandările mele dar, dintr-un motiv ori altul, nu l-au angajat. Nu și-au amintit de el nici impresarii celorlalte teatre. Noi, din fericire, i-am arătat în continuare întreaga noastră recunoștință. A fost invitatul nostru de onoare la nesfîrșit de multe ceremonii oficiale și la nu mai puține banchete. Firește că, văzîndu-l mereu cu același costum, aproape necuviincios de vechi, ne simțeam cu toții cuprinși de un sentiment în care se amestecau senzația de neplăcere cu cea de vinovăție.

Cum în viață totul se repetă, într-o bună zi am aflat vestea îmbucurătoare că Romano luase legătura cu Davel pentru a relua **Cato**. De astă dată spectacolul urma să fie găzduit de teatrul Apolo.

La cîtva timp după aceea, într-o seară, cînd mă pregăteam să ies din cabinet ca să mă duc acasă, a sunat telefonul. Am recunoscut vocea lui Luz Romano, deși nu ajungeau pînă la mine decît niște șoapte. Am înțeles că voia neapărat să ne vedem, deoarece avea să-mi ceară ceva. Convorbirea s-a întrerupt. Reacția mea a fost contradictorie : mi-ar fi plăcut s-o văd, eram curios dar mă-ncercа și teama de-a nu fi silit cu cereri incomode.

A mai sunat, după aceea, de multe ori. Secretara mea îi răspundea invariabil că eram plecat ori că mă aflam în ședință. Aceste scurte dar dese convorbiri au făcut să se înfiripe între ele un fel de prietenie și, în cele din urmă, Luz i-a explicat de ce mă căuta.

Cînd secretara mi-a transmis mesajul, nu m-am putut împiedica să nu mormăi : „Doamne, cîte îi pot trece prin minte unei femei !". Într-adevăr, Luz Romano cerea guvernului nostru să interzică reluarea reprezentației cu **Cato**. Nici mai mult, nici mai puțin.

Am presupus că așa distrat și naiv cum era, Davel jignise probabil unele susceptibilități, reușind să prefacă în ură afecțiunea pe care Luz i-o purtase dintotdeauna.

După reluarea piesei, faptele au arătat că cererea femeii nu era lipsită de temei. Seară de seară, publicul se arăta tot mai entuziast și mai amenințător. Mărturisesc că la început ne-a venit greu să credem că se aplauda împotriva noastră. Părea de necrezut ca cineva să se folosească de această tragedie ca să atace un guvern al cărui principal merit era restabilirea libertăților.

După cîtva timp, întîlnindu-ne în casa unor prieteni comuni, Luz m-a lămurit despre ce era vorba. Cei care aplaudau la teatrul Apolo erau funcționari și partizani ai dictaturii. Ei își cereau înapoi libertatea pe care o pierduseră.

— Probabil că își au și ei un Walter Pérez al lor, a spus.

— Cum adică un Waltr Pérez ? am întrebat.

— Nu te fă că nu înțelegi.

— Nu înțeleg.

— E foarte limpede. Dacă voi l-ați trimis pe Walter ca să fie maestrul de ceremonii al răzvrătiților de la primul **Cato**...

— Dar ce s-a întîmplat la Politeama a fost ceva spontan, am protestat eu.

— Cu Walter în frunte. E cert că și cei de acum se bizuie pe un energumen ca el.

— Nu mi se pare drept să vîri în aceeași oală un tînăr apărător al libertății și un adept al dictaturii.

— Vorbești ca un politician în toată legea : ascultă-mă, însă, bine : la ce-i slujește lui Walter Pérez o cauză nobilă dacă e un ucigaș plătit ?

Deși îmi venea să-i spun că vorbește ca o ageamie, i-am răspuns, adresîndu-mă și celorlalți :

— Mă doare să văd că un actor ca el, față de care am avut atîtea atenții, consimte acum să se lase folosit împotriva noastră.

— Trădare ! a exclamat cineva.

— N-aș merge chiar atît de departe, am nuanțat eu. Vreau să spun numai că felul în care procedează îmi provoacă o anume amărăciune.

După o săptămînă sau chiar mai mult, am fost trezit în toiul nopții de un telefon. O voce de femeie m-a întrebat :

— Acum ești mulțumit ?

Fusesem trezit din somn, așa că nu prea reușeam să înțeleg despre ce era vorba. Am repetat ca un idiot :

— Cine e ?

Întrebare inutilă, pentru că, de fapt, ghicisem.

— Spune-mi dacă ești mulțumit, stărui ea ; pentru ca apoi, după o clipă de tăcere, să adauge : Sau poate n-ai aflat ?

— Habar n-am despre ce vorbești.

Luz zise :

— Atunci mai poți aștepta.

— Ce să astept ?

— Ai să afli mîine.

A închis. Eram pe punctul să o sun, dar am renunțat. În realitate, știam ce se întîmplase, deși am murmurat de cîteva ori : „Nu poate fi adevărat".

A doua zi am aflat totul. Ce ciudat : vestea nu mă lua pe nepregătite și totuși m-am simțit descumpănit. La fel de descumpănit și de trist ca atunci, în toiul nopții, cînd ghicisem. Ca și cum mi-ar fi murit un vechi prieten, gîndindu-mă poate din vreme la articolul pe care urma să-l scriu ori la discursul pe care aveam să-l rostesc, mi-am spus că această moarte însemna sfîrșitul celei mai strălucite epoci a teatrului argentinian.

Relatărilor din ziare, destul de ample, li s-au adăugat cele ale prietenilor mei de la Ministerul de Interne. Faptul se petrecuse spre sfîrșitul ultimului act al reprezentație din seara precedentă. După ce se străpunge cu spada, Cato, muribund, se arată îngrijorat de soarta celor care luaseră parte împreună cu el la rezistența împotriva lui Cezar, la amînte la planurile lor de fugă, le încuviințează, își ia rămas bun de la toți și moare. În clipa aceea, în sală a răsunat o împușcătură și s-a stîrnit o mare învălmășeală. Unii arătau înspre o lojă. Cineva a ieșit în fugă din altă lojă. La început nimeni nu știa ce se întîmplase. Nu le-a trebuit însă mult ca să-și dea seama că Davel murise în urma unui foc de armă tras asupra lui, probabil de la balcon. Acolo poliția a dat peste Walter Pérez, însoțit de doi dintre oamenii săi. Nici unul nu avea vreo armă la el. Pe de altă parte, cel care fugise din lojă, reușise să dispară.

Am fost rugat să vorbesc la cimitirul Chacarita. Am refuzat, simțindu-mă prea tulburat și înțelegînd că trebuia s-o facă cineva care era mai bun cunoscător al teatrului și al sufletului actorilor. În discursul său, Romano a spus că cel mai frumos sfîrșit pentru un actor este să moară pe scenă, în chiar clipa morții personajului său. A vorbit și un reprezentant al guvernului, Grinberg, care răsărise din senin lîngă mine, făcîndu-mă să tresar de spaimă atunci cînd m-a apucat de braț, mi-a șoptit la ureche :

— Omagiul vine prea tîrziu.

REGULAMENTUL FESTIVALULUI – CONCURS NAȚIONAL DE POEZIE „Porni Luceafărul..."

EDIȚIA A XXI-A, BOTOȘANI, IUNIE 1992

Avînd în vedere omagierea operei eminesciene cît și tradiția culturală a județului Botoșani, Inspectoratul județean pentru cultură Botoșani, Centrul Județean de Conservare și Valorificare a Tradiției și Creației Populare Botoșani în colaborare cu Uniunea Scriitorilor din România organizează cea de a XXI-a ediție a Concursului național de creație literară și interpretare critică a operei eminesciene „Porni Luceafărul...", în perioada 13—14 iunie 1992, la Botoșani și Ipotești.

Concursul își propune să stimuleze cunoașterea operei eminesciene și creația poetică originală a tinerilor.

Concursul de creație se adresează celor ce n-au debutat încă în volum și n-au împlinit vîrsta de 39 de ani, precum și tinerilor poeți din Republica Moldova.

Lucrările (poezie), zece la număr, dactilografiate în 5 (cinci) exemplare (sau xeroxate), vor fi trimise pînă pe data de 5 mai 1992 pe adresa Centrului Județean de Conservare și Valorificare a Tradiției și Creației Populare Botoșani, B-dul Eminescu nr. 91, Botoșani, cod. 6.800, telefon 985/15448. Poeziile vor fi semnate cu un motto. Într-un plic închis, pe care se va scrie același motto, vor fi introduse datele personale ale autorului, adresa, precum și activitatea publicistică, plic care va însoți lucrările.

Lucrările de interpretare critică a operei eminesciene vor fi dactilografiate la două rînduri în trei exemplare și nu vor depăși zece pagini, fiind semnate cu un motto, în condițiile de mai sus.

Finalizarea concursului are loc în cadrul „Zilelor Eminescu" în perioada 13—14 iunie 1992, la Botoșani și Ipotești.

Un juriu format din scriitori, critici literari și reprezentanți ai organizatorilor va acorda următoarele premii : 1. Marele premiu „Mihai Eminescu" în valoare de 10.000 lei acordat de Complexul muzeistic Ipotești și Inspectoratul pentru cultură al județului Botoșani și premiul Editurii Cartea Românească, care va consta în publicarea unui volum de debut ; 2. Premiul Editurii „Hyperion" din Chișinău ; 3. Premiul Editurii „Junimea" din Iași ; 4. Premiul revistei „Familia" ; 5. Premiul revistei „Convorbiri literare" ; 6. a) Premiul Societății „Junimea" din Iași ; b) Premiul revistei „Dacia literară" ; c) Premiul Muzeului literaturii din Iași ; 7. Premiul revistei „Luceafărul" ; 8. Premiul revistei „Ateneu" ; 9. Premiul revistei „Literatura și arta" ; 10. Premii speciale ale Uniunii Scriitorilor din România pentru interpretare critică a operei eminesciene.

ADOLFO BIOY CASARES

CATO

Povestirea de față — inclusă în ultimul său volum, O PĂPUȘĂ RUSEASCĂ (1990) — e considerată chiar de autor drept una din cele mai reușite proze scurte ale sale. Intenția marelui scriitor argentinian de a materializa un subiect bazat pe relația dintre artă și politică datează încă din anii '30, dar povestirea propriu-zisă a fost scrisă abia în 1987, cînd i s-a părut, în fine, că a găsit un final adecvat. Prin CATO se vădește încă o dată că — fapt deja banal — ficțiunea devansează realitatea, cititorul român, trecut prin teribila experiență a lui 22 decembrie 1989, înțelegînd, desigur, de ce...

ION VARTIC

Ani de zile susținusem că Jorje Davel este un june-prim de mina a doua, un imitator al lui John Gilbert, alt june-prim de mina a doua. După părerea mea, faptul că avea atîția admiratori nu dovedea decît că laima este un lucru din cale afară de arbitrar ; și nu vedeam decît o ironie a destinului în aceea că era denumit „Chipeșul". Obișnuiam să mai adaug, de parcă aș fi vrut să arăt că e vorba de o consecință : „Spunîndu-i așa, publicul nostru se mărginește să imite un public mai larg, care că porecla «Frumosu'» unui actor oarecare de la Hollywood".

Am renunțat pentru totdeauna la repertoriul acesta de sarcasme în seara în care l-am văzut jucînd la teatrul Smart, cu Paulina Singerman, în **Marea paradă**, o adaptare pentru scenă a vechii pelicule a lui King Vidor. Cît timp a ținut reprezentația, am uitat nu numai de cronica pe care trebuia s-o scriu pentru ziar, dar chiar și de faptul că mă aflam acolo, în sală. Cu alte cuvinte, mi se părea că mă găseam alevea, împreună cu eroii **Marii parade**, în noroiul tranșeelor, pe undeva în Franța, și că auzeam șuierînd gloanțele primului război mondial.

La cîtva timp după aceea, am renunțat la gazetărie și mi-am găsit de lucru la țară ; era vorba de o muncă pentru care, luîndu-te după antecedentele mele de familie, ai fi putut crede că sînt apt. Eu nu-mi făceam, însă, cine știe ce iluzii în privința asta, dar mă gîndeam că singurătatea mă va ajuta, poate, să scriu romanul pe care-l începusem de nenumărate ori, încrezător, abandonîndu-l tot de atîtea ori, plin de descurajare.

La ferma **La Cubana** unde lucram, citeam ziarul întotdeauna după prînz. Căutam deseori vești despre Davel ; ce-i drept, n-am găsit prea multe, în cei trei ani pe care i-am petrecut acolo : Davel luase parte la o reprezentație dată în beneficiul unei actrițe bătrîne ; fusese văzut la înmormîntarea unui actor și, dacă nu mă înșel, la premiera unei comedii de Garcia Velloso. Îmi amintesc bine aceste știri, deoarece le-am citit cu luare aminte, ca și cum ar fi fost vorba de lucruri care mă priveau îndeaproape. Mă întreb dacă nu încercam, de fapt, să răscumpăr astfel, măcar față de mine însumi, felul nedrept în care-l judecasem pe marele nostru actor.

M-am întors la Buenos Aires și am publicat romanul. Poate din pricină că acesta s-a bucurat de succes și că devenisem un scriitor cunoscut (între timp apăruseră cronici iar cartea se găsise în librării) ori poate pentru că lumea își mai amintea că lucrasem la Secția de spectacole a ziarului, am fost numit membru în juriul care trebuia să acorde premiile celor mai buni actori ai anului. La ședințele la care luam parte împreună cu ceilalți din juriu, m-am împrietenit cu Grinberg, autorul farsei **Ultima amantă**. Într-o seară, tîrziu, după ce votasem premiile, am mai zăbovit amîndoi la cafeneaua Alsinei și a lui Bernardo de Irigoyen. Îmi amintesc un comentariu al lui Grinberg :

— I-am premiat pe cei mai buni. Oricum ai lua-o, însă, cît de departe sînt cu toții de un actor ca Davel. Și imaginează-ți că unul ca el nu lucrează. Nu-l mai solicită nimeni.

Am întrebat de ce. Mi-a răspuns :

— Susțin că e bătrîn. Că, de fapt, n-ar fi avut niciodată alt capital decît chipul său. Că miza pe el și atîta tot. Iar acum nu mai poate face pe junele-prim.

— În țara asta te poți aștepta la orice.

— Avem un mare actor și nimeni nu-și dă seama de asta.

— Dumneata și cu mine ne dăm seama.

— Și alți cîțiva. Pentru Quartucci, Davel este un miracol al teatrului, unul din acei mari actori care nu se nasc decît foarte rar. Mi-a spus așa : „Cum am puțin timp liber, mă duc să-l văd jucînd : o face atît de firesc, încît pleci de acolo convins că cel mai ușor lucru din lume e să fii actor".

— Sîntem deja trei partizani de-ai lui Davel.

— Pune-l la socoteală și pe Caviglia. Într-o seară stătea de vorbă cu Davel la cafenea. Cu puțin timp în urmă, îl văzuse pe scenă în **Smintiții din vară**. Cred că-mi mai amintesc încă vorbele lui Caviglia : „M-am surprins gîndindu-mă că Enrique o va înșela pe verișoara lui". Îți dai seama ? Avea impresia că omul pe care-l are în fața ochilor e Enrique, unul dintre personajele comediei, și nu Davel. Mi-a spus că niciodată nu i se mai întîmplase așa ceva. Că privea teatrul cu ochii unui profesionist, atent la jocul actorilor și că, de altfel, cunoștea pe de rost piesa lui Lafferrère. Și totuși, în clipa aceea, iluzia dramatică pusese pe de-a-ntregul stăpînire pe el. Era de părere că numai Davel e în stare s-o creeze atît de desăvîrșit.

După această discuție cu Grinberg, s-au întîmplat lucruri care m-au prins în jurul lor un timp destul de îndelungat. În ciuda cuvintelor magice pe care mi le tot repetau prietenii mei librari, „Micul tău roman se vinde bine", ceea ce cîștigasem de pe urma cărții nu-mi ajungea pentru mai nimic. Am căutat o slujbă și **am găsit-o tocmai cînd economiile, pe care reușisem să le fac la țară, erau pe sfîrșite. Au fost ani grei sau, cel puțin, ingrați.** Cînd mă întorceam acasă de la birou, nu mai aveam nici o tragere de inimă pentru scris. Din cînd în cînd izbuteam totuși să mă pun pe treabă și, în felul ăsta, la capătul unui an de eforturi sporadice, dar pe care mă străduisem să le fac săptămînă de săptămînă, am terminat un al doilea roman, mai scurt decît celălalt. Așa se face că am ajuns să colind de la o editură la alta, cu manuscrisul în brațe, cunoscînd și o altă față, amară, a profesiei noastre. Unii editori păreau să nu-și mai amintească de primul meu roman și ascultau, neîncrezători, ceea ce le povesteam despre succesul pe care-l avusese. Cei care și-l aminteau, tîneau să mă convingă că acesta din urmă era mai slab și, ca să pună mai repede capăt întrevederii, dădeau din cap și declarau : „Trebuie să te resemnezi. Nu ești pe drumul cel bun cu această a doua carte a dumitale".

Într-o bună zi l-am întîlnit pe Grinberg la café-barul **La Academia**. Mi-am adus aminte numaidecît de Davel și i-am cerut vești despre el. Mi-a spus :

— E o poveste tristă. Mai întîi și-a vîndut mașina ; apoi, apartamentul. Trăiește în mizerie. Un alt actor, care n-o duce nici el mai bine, mi-a povestit că făcuseră împreună un turneu prin țară. Dormeau, practic, prin sălile de așteptare ale gărilor și nu se hrăneau decît cu cafea cu lapte și chifle. Actorul ăsta m-a încredințat însă, că privațiunile nu l-au făcut nicidecum pe Davel să se piardă cu firea. Dimpotrivă, era mulțumit că poate să muncească.

În timpul dictaturii, turneele au devenit tot mai rare, pentru ca în cele din urmă să înceteze. Țara întreagă încremenise, fiindcă oamenii încercau să se dea la fund, spre a fi uitați. Uitarea părea pe atunci, cel mai nimerit refugiu. Cît despre Davel, acesta a găsit uitarea, dar nu pentru că ar fi căutat să se pună la adăpost. N-avea de ce s-o facă, deoarece se ținuse întotdeauna departe de politică și nu se amestecase nici măcar în intrigile de la Societatea Actorilor. Cum ajutîndu-l pe Davel, nu răsplăteai zelul vreunui partizan al dictaturii și nici nu te alegeai cu recunoștința vreunui opozant, nimeni nu i-a întins nici o mînă de ajutor. Davel a petrecut o bună parte a acestei perioade fără să aibă de lucru.

A venit apoi ziua cînd, plăcut surprins, am citit, nu mai știu unde, că Davel urma să joace rolul principal în **Cato**, faimoasa tragedie a cărei reluare o anunța, pentru stagiunea viitoare, teatrul Politeama.

Am comentat vestea cu Grinberg, într-o seară a aceleiași săptămîni.

— Uneori se mai întîmplă și minuni, a rostit el sentențios.

— Așa e, am zis eu. În vremurile noastre e lucru rar ca un impresar să-și aducă aminte de această bijuterie a repertoriului clasic, și e de-a dreptul incredibil că a avut inspirația să-i ofere lui Davel rolul lui Cato.

— Nu e numai meritul lui.

A început să-mi explice că impresarul, un oarecare Romano, a ales tragedia lui Cato pentru că autorul, mort cu două sute de ani în urmă, nu va pretinde plata drepturilor de autor.

— Oricum, îi rămîne meritul de a-l fi ales pe Davel, am comentat eu.

— I l-a recomandat soția lui care, pe vremuri, a fost iubita actorului.

Se prea poate ca pe chipul meu să se fi așternut expresia unei oarecare nedumeriri, deoarece Grinberg m-a întrebat ce e cu mine.

— Nimic... Îl admir pe Davel, aș putea spune chiar că simt pentru el o anume afecțiune, și mi-ar fi plăcut ca povestea acestui noroc neașteptat să fie în întregime curată.

În ciuda faptului că e mic de statură, slăbănog și că are o mulțime de ticuri nervoase, toată înfățișarea lui respirînd un aer de neglijență, Grinberg îți impune respect prin felul lui pătrunzător de a vedea lucrurile.

— N-are prea mare importanță ceea ce ți-ar fi plăcut dumitale, mi-a spus el, răspicat. O femeie care intervine pe lîngă soțul ei pentru un fost amant aflat la ananghie, dă dovadă de noblețe și generozitate.

— Sînt de acord că ea...

— Nu numai ea, cu toții ! Davel, pentru că n-a cerut nimic și pentru că merită, ca o fostă iubită să-i sară în ajutor, după ce totul s-a terminat între ei. Impresarul, deoarece s-a purtat ca un profesionist serios. I s-a propus un bun actor și l-a acceptat, fără să țină cont de viața particulară a unuia sau altuia dintre ei.

În seara premierei, teatrul Politeama era aproape plin. Îmi amintesc limpede că la începutul spectacolului am stat cîteva minute în expectativă, zicîndu-mi : „Încă mai poate urma triumful sau căderea. Voi ști curînd care din două". Adevărul e că n-am avut de așteptat prea mult. Nu spun că piesa ar fi fost proastă. Deși avea multe momente epice înălțătoare, mi s-a părut mai degrabă un poem dramatic decît o tragedie cu neîndoielnice calități literare, dar, altfel, destul de plicticos. Firește că urmăreai cu sufletul la gură destinul eroului, însă nucleul argumentației pierdea din forță cînd pe nepusă masă, autorul intercala în desfășurarea evenimentelor, o poveste de amor, pe cît de neverosimilă, pe atît de neghioabă. Ciudat lucru, dar în timp ce reflectam : „Păcat că, după ce l-a ajutat să găsească de lucru, norocul l-a părăsit pe Davel cînd a fost vorba de piesă", îl priveam pe Cato, adică pe Davel în rolul lui Cato, și aș fi dat orice să-l învingă pe Cezar și să salveze Utica. Da, mă neliniștea pînă și soarta orașului Utica, și am ajuns să doresc, în acele clipe, să am puterea, pe care n-o avuseseră zeii, de a schimba trecutul. Pe chipul lui Davel (pe care-l calificasem odată drept vulgar), unul din chipurile acelea pe care bătrînețea le face și mai expresive, am văzut întipărită cu claritate noblețea eroului dispus să-și dea viața pentru libertatea republicană. Cînd unul din fiii lui Cato — un actor deloc convingător — a spus : „Părintele nostru luptă pentru onoare și virtute, pentru libertate și pentru Roma", de-abia mi-am putut stăpîni lacrimile.

După toate acestea, cititorul va considera, probabil, ca fiind nelalocul lor observațiile mele critice. Succesul și ecourile operei îi dau, aparent, dreptate. Începînd cu cea de a treia sau a patra seară, teatrul a fost plin. Trebuia să-ți rezervi locurile cu cincisprezece ori douăzeci de zile înainte, lucru neobișnuit pe vremea aceea la Buenos Aires. Alt fapt insolit : spectatorii au interpretat cu toții invectivele rostite împotriva lui Cezar ca pe niște imprecații la adresa dictatorului nostru, iar tînguirea după libertatea Romei ca pe o tînguire după libertatea noastră pierdută. Sînt convins că au ajuns la această interpretare numai pentru că era singura pe care o doreau în momentul acela. Dacă e adevărat, după cum se spune, că în orice carte, cititorul o descoperă pe aceea pe care dorește s-o citească, reprezentațiile de la Politeama ne dau dreptul să afirmăm același lucru despre public și piesele de teatru. Să nu se creadă cumva că pe mine mă exclud, atunci cînd vorbesc despre public... Pentru că am simțit din nou cum mi se umezesc ochii în clipa în care Cato a rostit : „Roma nu mai este ! O, libertate ! O, virtute ! O, țara mea !".

Seară de seară, succesul spectacolului făcea tot mai multă vîlvă iar debandada era tot mai mare. M-am întrebat la un moment dat, de ce să n-o recunosc, dacă reacțiile turbulente de la Politeama, deși inspirate de cele mai bune intenții, nu vor aduce prejudicii cauzei noastre. Guvernul ar fi putut foarte-bine să închidă teatrul și, pe deasupra, să mai și tragă foloase politice din asta. Și nu părea deloc improbabil că anumite fracțiuni moderate, tot atît de ostile dictaturii ca și noi, să sprijine tacit această măsură, dintr-o ancestrală teamă de represalii și mai mari.

În ochii celor mai mulți, identificarea lui Davel cu Cato a fost totală. Pe stradă, oamenii obișnuiau să-l întîmpine, spunîndu-i : „Salut, Cato !" și, uneori, „Trăiască marele Cato !".

Noi, cei care, într-un fel sau altul, avem legături mai strînse cu teatrul, exagerăm probabil influența pe care reprezentațiile de la Politeama au exercitat-o asupra evenimentelor ulterioare ; adevărul este, însă, că pînă și conspiratorii au crezut în această influență. Știu asta deoarece mie mi-a revenit sarcina să vorbesc cu Davel și să-l determin să adere la cauza noastră. Am fi vrut să putem spune, în ceasul victoriei, că marele nostru actor a fost întotdeauna de partea revoluției. Și voiam să o spunem fără să mințim și fără să riscăm ca el să ne dezmintă.

I-am dat întîlnire la cafeneaua Alsinei și a lui Bernardo de Irigoyen. Văzîndu-l, m-am gîndit cîtă dreptate avea tangoul care spunea că sînt străini prefacerile pe care le aduc anii : chipul lui Davel nu mai semăna, acum, aproape deloc cu cel al lui John Gilbert, aducînd mai degrabă cu acela al lui Charles Laughton. Fața lui exprima tristețe, oboseală, dar și o hotărîre răbdătoare și fără margini. În orice caz, atunci cînd i-am spus că admirația mea pentru el se născuse în seara premierei cu **Marea paradă** de la teatrul Smart, ai fi jurat că a înținerit și că începe iarăși să semene puțin cu John Gilbert. M-a întrebat stăpînitor :

— Ți s-a părut într-adevăr că am fost la înălțimea rolului ?

— Să rivalizezi cu filmul n-a fost, din capul locului, o treabă ușoară. Dar și fără grandioasele scene de bătălie din film, publicul de la Smart avea impresia că dumneata erai în toiul luptei. Ba mai mult: ne-ai dus și pe noi în vălmășagul ei.

Am îndrăznit să-l întreb, după cîtva timp, dacă ne putem bizui pe adeziunea lui.

Traducere de
Anca Măniutiu

Din volumul O păpușă rusească în curs de apariție la Biblioteca „Apostrof"

Continuare în pag. a 15-a

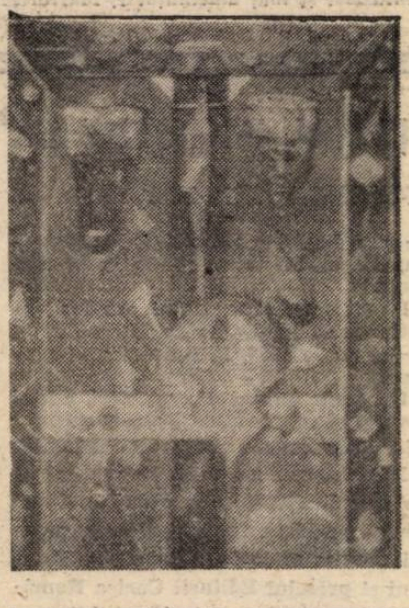

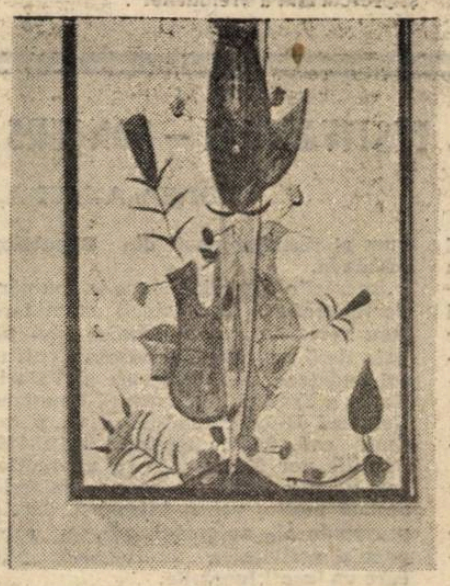

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
20 LEI

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri, 12 februarie 1992 **4 (103)**

Sub semnul nepotrivirii

Impresia pe care ne-au lăsat-o sondajele de stradă ale Televiziunii în timpul campaniei pentru alegerile din 9 februarie a fost aceea că foarte puțini cetățeni au certitudini politice și că, în general, nimeni nu are încredere în nimeni, de unde și starea de lehamite ce pare să cuprindă tot mai multă lume, tocmai acum cînd totul — de la situația economică a țării la realitatea vieții fiecărui om — reclamă prezență, implicare, opțiune. Ne-am tot întrebat asupra cauzelor acestei apatii generalizate și, între alte ipoteze sau alături de ele, am întrezărit una care, deși orbitor de „la vedere" ori poate chiar de aceea, n-a fost adusă în discuție. E vorba de nepotrivirea frapantă dintre **persoană** și **program** în marea majoritate a intervențiilor din campania electorală. Persoana, recte candidatul cu biografia, comportamentul, gîndirea și vorbirea lui și programul, adică suma de intenții diverse racordată la o linie politică unitară. Și s-a putut vedea o dublă nepotrivire: pe de o parte, a persoanei la program, nepotrivirea propriu-zisă, a cărei exprimare fabulistică ar fi lupul care susține emanciparea oilor, iar, pe de altă parte, nepotrivirea persoanei și programului la realitate. Cazul dintîi e al demagogilor și ipocriților, al doilea e al proștilor (comici sau grotești, involuntar desigur) și al turmentaților (exaltați sau adormiți, după temperament). Dacă pentru cazul din urmă nu sînt motive serioase de temere, întrucît prostia ca și turmentarea sînt greu de confundat, ele avînd obiceiul să iasă ca untdelemnul la suprafață, în ce privește demagogia și ipocrizia lucrurile sînt mai complicate pentru că acestea se arată, cel puțin în prima instanță, ca aparențe înșelătoare iar nu ca esențe sigure. De aceea cetățeanul, în fața lor, adoptă îndeobște o atitudine rezervată, ambiguă, nici nu le respinge ferm — pe motiv că se poate înșela — dar nici nu le acceptă clar — pe același motiv. Oricum această ambiguitate e tot o formă de neîncredere și conduce, îndeobște, tot la apatie și absenteism. Privind campania electorală pe micul ecran — pentru că, practic, numai acolo s-a desfășurat cît de cît — am avut nu puține ocazii să ne amuzăm de umorul involuntar al unora, de exaltarea stupidă a altora, după cum am avut nu puține ocazii să receptăm ca demagogice sau ipocrite discursurile potențialilor funcționari publici. Din păcate, în întîmpinarea dublei nepotriviri remarcate de-a lungul recentei campanii electorale, noi, cetățenii de rînd, am venit cu propria noastră nesiguranță lăuntrică, efect al întîrzierii acelei „revoluții interioare" care ar fi trebuit să însoțească pas cu pas revoluția politică și reforma economică. Iar întîlnirea dintre nesiguranța de sine a alegătorului și neîncrederea în candidați sporește și ea starea de lehamite. Într-un atare sens, mai bine zis **și** într-un atare sens, alegerile locale (ale căror rezultat și al căror coeficient de participare nu le cunoaștem încă) reprezintă un test pentru alegerile generale din primăvară. Un test al validării efectelor nepotrivirii de care vorbeam și, prin asta, al măsurii trezirii noastre.

„L"

Tragedie africană

Am văzut din nou rinoceri
în țara mea africană
sfîșiată de lupte tribale

mestecau nu rizomi nici dulcea banană
ci nervul crud al orbitelor tale

am vrut să le vorbesc
mi-arătară copita
am vrut să le cînt
mă-mpunseră în piept
la ora cînd prin sate
se-aromește pita
lăsară ogorul nostru deșert

îi văd și acum, în somn,
stăpîni peste-a mea frică
gonind în turme dinspre neagra pădure
nu există nici cînt, nici cer, nu există nimica
ci doar spiritul sîngerînd sub secure.

Dan Cristea
Iowa City
13 iunie 1990

Număr ilustrat cu sculpturi de ION VLAD

ANDRÉ COMPTE-SPONVILLE

LABIRINTURILE POLITICII

în pag. 16

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

A trecut starea de grație

Cînd cu naivitate în primele zile de după Revoluția furată sau de după puciul revolutionar din decembrie 1989, scriam că tot ce vedeam, mai ales la televizor căci cu el ne minteau, ar putea purta numele unui gen de spectacol popular „teatrul de hotomani", nici măcar nu bănuiam pe ce culmi ale „perfectiunii" se poate ajunge în această directie. Cert era că, atunci vedeai zi de zi la televizor sute de insi mai mult sau mai putin celebri în vreun fel mărturisindu-ne — cu lacrimi în ochi unii — cît au suferit sub Ceaușescu și cît au așteptat ei clipa eliberării si în ce fel si chip o resimt. Da, da, o resimt. Oameni care voiajaseră pe cînd multimii nu-i era permis oameni care trăiseră în lux pe cînd la o astfel de viată aveau dreptul doar favoritii regimului, odrasle ale „vechiului" regim se perindau prin fata camerei de luat vederi, intoxicîndu-se cu declaratiile lor mincinoase. Ei erau cei curajosi, căci majoritatea securistilor si activistilor si colaborationistilor stăteau încă ascunsi, unii fugiti de pe la casele lor chiar, asteptînd o dreaptă pedeapsă. Era o clipă de grație care s-a pierdut cînd si cei mai alterati sufleteste indivizi din această tară începeau să înțeleagă fie-si într-un mod rudimentar că a venit vremea pedepselor sau a răsplătilor, dacă preferati. Rudimentar pentru că nu stiu dacă ei aveau chiar constiința faptelor pe care le săvîrșiseră ori era pur și simplu vorba de o judecată mecanică : ori noi pe ei, ori ei pe noi (îi pedepsim)... Începuse chiar să existe și o urmă de pertinență în oameni de la care nu te-ai fi asteptat : niște Dumitru Popescu și-ai lui, veniți să adere la ceea ce credeau sau știau ei că se întîmpla sînt opriți să apară pe micul ecran. Da, erau vremuri de grație, care au trecut cu maximă iuteală. (Pe locomotivele din copilăria mea scria încă : „luteala maximă — 50 km". Dar si locomotivele s-au perfectionat). Acum cei respinși la televiziune scriu în gazete, dacă nu sunt și proprietarii lor, în timp ce altii, primiti să se mărturisească, au ajuns orice numai ce trebuia nu. Teatrul de hotomani, formă populară de teatru românesc, de care l-am văzut mentionat ultima oară într-o scoală din Oltenia, s-a perfectionat atît de sigur si-atît de tare încît multora li se pare că nu mai e nimic de făcut. Cele mai sfruntate minciuni sînt aruncate spre noi ca niste bombe bombe cu fecale de către aceiasi oameni care o făceau si înainte. Minciuna este apoi pîinea, dar si cutitul, tuturor acelora care trebuie să-si refacă biografiile si averile. Acele zile de grație de la sfîrsitul anului 1989, cînd minciuna avea încă o aparență dezinteresată s-au dus. Au iesit din scorburi și vizuine toți securiștii, toți activiștii, și-au reluat impertinența și posturile, camuflate de data aceasta, si în noul „teatru de hotomani" se joacă o farsă tragică, la care suntem martori cu totii. De la presedintele tării si pînă la presedintele blocului s-a întins o mare de minciună, de ticăloșie, în care se simt ca pestii în apă aceleasi vechi inubliabile lichele. Am crezut o clipă că se poate face ceva cu ele, cu ei, prin apeluri. Nu, doamnelor si domnilor, cu apeluri nu se mai poate face nimic. Niciodată, de-acum înainte, nu se va mai putea. Trebuie ceva mai consistent, mai esential. Ar trebui să fim mai hotărîti, dar nu cred că se poate. Încă.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Pufuleți de plop sfinți, postcomuniști

Sunt răvășit, ne merge rău. Nu sunt inspirat. Cu siguranță, corespondențele dintre ritmurile personale, atît de specifice și ritmurile Universului au influențat (influențează și vor influența) evenimentele dramatice postrevolutionare din România : că prea au mot toate cele rele, colective, cînd se întîmplă ! După Revoluție reușind să ne pierdem și umorul...

Apropo ! Că nu degeaba, vorba ceea, însuși Nostradamus a băgat în seamă de acum aproape cinci secole prăpădita noastră de țară în prezicerile sale pentru acest sfîrșit de mileniu : România are un destin „original". Ion Iliescu e o unealtă trecătoare a destinului ei („democrația sa originală" promisă e chiar legenda care se scrie singură)...

Bat cîmpii ? Ne lăsăm furați de emoțiile „conjuncturilor de moment, cotidiene", reînnoite și uităm de nedreptățile nerezolvate de ieri : și așa se închide un cerc vicios din care ziua-de-mîine-cea-plină-de-speranță se exclude, fără sens... La naiba ! În numărul trecut al **Luceafărului** vă relatam de calvarul „golanilor" Pieței Universității (protestatari de zi și noapte din 22 aprilie pînă la 13 iunie 1990), arestați în modul cel mai aberant cu putință de „mineri" în 14—15 iunie 1990, ridicați din stradă sau de acasă, triați cu sutele, „indicați" ca atare de militari sau polițai și ținuți în pușcărie politică, ilegal ! Cîți vor fi fost ținuți... Pînă la 15 aprilie 1991, cînd s-a pronunțat sentința în procesul celor 29 de „legionari" ai Pieței Universității, 11 din ei fiind **achitați**... Vă dați seama, 11 din cei 29 au fost achitați, de ar fi să mă refer azi numai la ei, după ce au făcut degeaba zece luni de pușcărie ! Pușcărie politică de dragul cui ? Într-un pretins stat de drept postrevolutionar, de care ne place să facem, altfel, atita caz : zece luni în care nefericitele victime ale noii democrații neocomuniste și-au pierdut drepturile civile, sănătatea, familia, casa, locurile de muncă sau anii de studii, au fost bătuți crunt, umiliți, violați, călcați în picioare ! Zece luni de înjosire inutilă : pentru ce ? Pentru că instinctul lor de manifestanți anticomuniști pașnici a fost mai ghinionist decît al altora, asemenea lor, ce n-au fost atunci arestați ? Unsprezece protestatari nevinovați, achitați, ce n-au primit, între timp, nici o despăgubire pentru aceste zece luni de pușcărie politică degradantă, protestatari ce au redescoperit gustul gretos al libertății : bravi supraviețuitori ai noului gulag românesc ?

Vai, cît vă plictisesc, de fapt și pe dumneavoastră, puținii mei cititori, aceste reveniri interminabile la „13—15 iunie 1990", nu ? Îmi pare rău : eu, unul, încerc să fiu în măsură să vă revelez pînă la capăt povestea „golanilor" Pieței Universității... ă... să revelez măcar povestea „golanilor" **mei** o pereche...

Vă amintiți de „golanii" mei : arestați în dimineața de 14 iunie 1990, nevinovați și ei, pentru zeci de zile la rînd, tineri — ce aveau să se cunoască în beciuri la Circa 12 de Poliție și la 10 mai 1991 să se căsătorească la primărie, urmînd ca nunta religioasă să aibă loc pe 19 mai 1991, cu mine pus drept naș, pe neașteptate, era într-o duminică însorită...

Duminică, 19 mai așadar : cînd eram așteptați cu mirii-„golani" la biserica păstorită de preotul („golan" al Pieței Universității și sfinția sa) C. Voicescu, pe strada Sapienței, strada aceea celebră din strămoși, stradă făcută praf de șantierele sistematizărilor ultracentrale ceaușiste părăsite acum, stradă abia descoperită de taximetriștii asaltați de nuntașii-„golani". Unde rămăsesem ?

Va să zică... Dați jos din taximetre pe strada Sapienței lîngă biserica ieșită în cale, încuiată cu lanțuri, Biserica Mihai Vodă, strămutată aici, în spatele blocurilor, de antihriștii comuniști prin „translație", să nu strice peisajul Casei Poporului, ne apropiem de biserică intimidați — Biserica Mihai Vodă e de nerecunoscut, o mai fi sălășluind în ea Duhul Sfînt ? „Duhul Sfînt"... Aerul afară era sufocat, în jurul bisericii, de pufuleți de plopi, spori, achene, flori de plop : strănutam și ne suflam nasul, ne scărpinam nările, ce-or fi cu atîția pufuleți pe aici ? Mi se părea ? Pufuleții, mici țesături de vată, o grămadă, leșeau pe unul din vitraliile sparte, zăbrelite, ale Bisericii Mihai Vodă...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● DOINA CORNEA : „Cei pe care i-am ales la 20 mai 1990 s-au adeverit a fi incapabili de a guverna si de a administra bunurile tării. Nu ne-au adus decît rusine si nenorociri, irosind capitalul de simpatie internațională de care se bucura România după decembrie '89". **(România liberă)** ● MARIN BUCUR : „Este sau nu este român dl președinte Iliescu ?". ; „Exact ceea ce a năzuit Moscova, consfințește de bună voie dl. Iliescu. Al cui președinte este dînsul ?". **(Cotidianul)** ● CĂLIN NEMEȘ : „Președintele Iliescu e domnul acela care își face cruce cu pălăria pe cap ?". (interviu, în **Cuvîntul de ambe sexe)** ● „Unei uniri reale i se contrapune o unire de operetă". **(Expres magazin)** ● IOAN BUDUCA : „Ce au făcut iliestii din țara de dincolo de zăpadă pentru Unire ? Nimic. Vorbe. Vorbe. Vorbe. Fapte ? Tratatul cu Gorbaciov. Adică din nou, cedarea Basarabiei". **(Cuvîntul)** E.M. PRESS : „Mos Ion Snegur si Unirea". (Citat după **Expres magazin)** ● Doamna „Vasilina Georgescu din Titu(...) nici mai mult, nici mai putin îi cere de bărbat pe dl Iliescu". (Ralu Filip, anchetă în **Curierul Național).** Mai bine îi cerea de bărbat pe Iozefini... ● TUDOR BĂLTEANU (de profesie gazetar de bine : .....atunci Maniu era indignat de conditiile mizerabile din închisorile făcute chiar de el"... **(AZI)** Bravos, bobocule ! ● ANGELA BĂCESCU : .....**(Europa)** ● TIA ȘERBĂNESCU : „Cît despre deviza d-lui Cazimir «deschidere și transparență», noi preferam să-i spună **glasnosti**". ; „E drept că dl Cazimir mai are si cîteva expresii din limbajul pretios și reconfortant al d-lui Petre Roman : «informatizarea primăriei» și «listarea informațiilor». Ei, așa mai merge. Informatizare si listare rimează cu implementare — și așa se și cuvine întrucît F.S.N.-ul ăsta e o poezie !". **(România liberă)** ● PETRU IONESCU : „Dl. senator Dumitrascu (FSN) a spus că «și nordicii au granițe, chiar la Polul Nord, de care se tem»". **(Cotidianul)** ● ANTON UNCU : „Și pe dumneata te meritam, domnule Dumitrascu. Altfel nu te-am avea acolo unde esti". **(România liberă)** ● MIRCEA DINESCU : „Eu nu-s convins că dacă baci Andrută ar fi avut prezervativul atîrnat la ușa șurii, noi n-am fi avut parte de cizmar la Academie". **(Academia Cațavencu)** ● „Radu Theodoru, candidat la funcția de primar al Bucurestilor din partea Partidului România Mare (...) dovedește că nu este un pilot bun încercînd să aterizeze pe Primăria Capitalei". **(Fraierul român)** ● „Am ejaculat de 24 de ori într-o noapte". **(Bordel)** ● „Cel mai iubit găinar al poporului, Corneliu Vadim Tudor, a lipsit, vineri, de la Conventia Consiliului Național al Unirii, de la Iași. El nu vrea unirea, el vrea unguri la grătar si-un post de prim-secretar. Trezește-te Vadime ! Ceausescu nu mai e !". **(Cuvîntul)** ● ACCIDUZZU : „Senatorul Dan Iosif este internat în spital. Nu de dumnealui avem nevoie acolo, ci de altii mai grași. Spre exemplu Corneliu Fatim Tudor". **(Academia Cațaven. cu)** ● „Conducerea Actualităților l-a scos din cadru pe dl **Mircea Hamza** care a rămas pe micul ecran doar cu vocea. Spre bucuria părintilor care își pot mult mai usor culca copiii". **(Expres magazin)** ● „La concursul de rezistentă si elasticitate a păsăricii care a avut loc anul acesta la Stanbul, locul I. a revenit unei tinere buzoience de 15 ani. Ea a tinut contră cu mare măiestrie la 55 de subiecți"... ; „... îi propunem și-lui senator de Buzău ca în spiritul glorios al tradiției să o instaleze într-un cort de mătase de culoare roz-chiloție, care să fie ridicat într-o zonă usor reperabilă, foarte largă și bine aerisită a capitalei cum ar fi bunăoară Piața Victoriei". **(Bordel)** ● EPISTOLĂ DE LA UN ADOLESCENT : „Scumpi români, mult stimată și adorată redacție a revistei renașterii noastre «România Mare» mă numesc Irimieș Cosmin, am 16 ani (neîmpliniți), locuiesc la Cluj-Napoca și am citit, citesc și voi citi superba dvs. revistă, stindardul luptei" etc., etc ; „Este a 4-a scrisoare pe care v-o trimit. Doamne, dă să ajungă «batăr» scrisoarea asta la «România Mare» a mea !" ; „Vă sărut mîna, cu tot respectul și cu toată dragostea al dumneavoastră". **(R.M.)** Iată că există suflete pervertite și printre elevi....

Petre Stoica

RIB INTERNATIONAL

RIB INTERNATIONAL S.R.L.

bd. Magheru 1-3,et.5 BUCUREȘTI,Tel:151.930,Telex:10.557,Fax:120.968

VĂ OFERĂ EN-GROS URMĂTOARELE PRODUSE DIN IMPORT:

GAMA COMPLETĂ DE PRODUSE DIN MATERIAL PLASTIC
(fețe de masă,pungi ,saci,etc.)
•mercerie
•papetărie
•rechizite școlare,etc.

DIN REPUBLICA CEHĂ ȘI SLOVACA ÎN EXCLUSIVITATE PENTRU ROMANIA
•gamă completă de obiecte din sticlă ,tip cristal Bohemia,inclusiv corpuri de iluminat
•gamă completă de articole de menaj din sticlă termorezistentă
•gamă completă de articole din porțelan

PREȚURI AVANTAJOASE
LIVRARE RAPIDĂ

prezentul continuă

Jocul urii şi al întîmplării în deşertul de scenarii

Un joc poate fi (sau avea) un scenariu ; şi invers. În sau între ele întîmplarea este întotdeauna prezentă, mai mult sau mai puţin poftită, precum un observator echidistant. Această echidistanţă însă nu exclude implicarea, chiar dacă măsura sau lungimea legăturii este aceeaşi.

Omul este un „amestec" — straniu şi interesant — de iubire, ură, inteligenţă şi naivitate ; patru vulcani latenţi sau activi. Depinde de el, sau de întîmplare, în ce „stare" sînt puşi, în ce scop şi mai ales cu ce finalitate. „Lava sentimentală", ura şi iubirea, sînt două energii interioare puternice, dar motivele pentru care un om iubeşte sau urăşte un altul sînt infinite. Dar oamenilor le vine greu să recunoască atunci cînd iubesc, ca un echilibru sau ca o „autorecompensă" probabil la faptul că atunci cînd urăsc, o spun atît de uşor şi singuri. De aceea — poate — am ales să vorbesc despre ură ; despre o „anumită parte" a urii, cea provocată de frică.

Urîm în general ceea ce ne produce frică.

Odată instalată, frica devine un germen, un iniţiator al unei reacţii care poate scăpa uşor de sub (auto)control. Atît teama cît şi ura pot fi, din nenorocire şi spre nenorocire, nelimitate. (Capcana este transformarea omului într-un fascinat, eternizat de teroare şi/sau de ură. Exemplele, torţionarii, sînt — oarecum — cunoscute).

O greşeală primejdioasă se poate face atunci cînd şi teama dar şi ura ar fi evaluate la un potenţial situat în domeniul subcritic, în care deşi cresc, se amplifică, nu ating valoarea catastrofală. De aceea trebuie considerat un nivel critic peste care există un real pericol de explozie. O evaluare, însă, într-adevăr dificilă.

Poate părea paradoxal dar frica poate acţiona şi ca regulator. Înainte de a deveni pasiune, care poate anihila, paraliza, frica, prin dominaţie moderată, poate întări autocontrolul, poate atenţiona, poate crea dacă nu şi luciditate, cel puţin prudenţă, calcul.

Într-un fel, totalitarismul, pe lîngă putere oarbă, pe lîngă privaţiuni, prin frica pe care o generează, înseamnă, indirect, şi un tip de autocontrol, autocenzură. Acest rezultat poate fi definit ca o figură de interferenţă a ingerinţelor unui sistem totalitar în viaţa privată a individului.

Această imixtiune este maximul diferenţei de potenţial dintre puterea (statală) totalitară şi „puterea singulară" a individului. Este străpungerea supremă a drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti ; este „reacţia nucleară" provocată de orice dictatură, cu o menţiune specială pentru cea comunistă, este „vîntul solar" al unei astfel de dominaţii. Acest „atac" psihofizic, întreţinut vreme atît de îndelungată, a făcut şi face încă posibilă o „tunelizare" a tuturor scenariilor, a tuturor zvonurilor, săparea celui mai monstruos canal de propagare a falsului, a minciunii, a erorii prestabilite, în conivenţă cu instaurarea unei „anarhii psihologice şi biologice", cum o numeşte M. Eliade şi despre care am mai amintit cu altă ocazie.

Din păcate, prin anihilarea „sursei principale" (a serviciilor specializate), acest fenomen nu a încetat, pentru că el a creat „surse secundare" (poate şi alte servicii) — ca într-un proces de iradiere — care continuă contaminarea. E dificil de calculat „timpul de înjumătăţire" al unor astfel de „izotopi ai dezinformaţiei", dar care poate fi cu siguranţă (ne-naţională) mai mare decît speranţa de viaţă a oricărui muritor (de rînd sau de oricare altă „configuraţie"). Antidotul ar sta în distanţarea, pînă la „evitarea oricărui pericol", faţă de „surse" sau izolarea „lor" ori a celorlalţi. Dar este oare posibil ? Mai degrabă ai fi tentat să crezi, dacă nu eşti chiar convins, că toate acestea despre care am vorbit fac parte din „tragedia" sau din „ordinea" (?) lumii, „întîmplări", bune sau rele, care constituie defecte sau virtuţi. La fel ca şi erorile. „Jocurile" sau „scenariile" nu fac decît să amplifice „întîmplările" sau „erorile".

„Loteria din Babilonia" în versiune Borges continuă... Unii chiar cîştigă, dar cîştigurile nu vor fi niciodată afişate. Se simt însă pierderile... Şi toate în deşertăciune...

Mihai Bogdan Lupescu

buletin de prezenţă

Caravana trece

Nu vreau să fac politică, pentru mine este ceva impropriu, chiar dacă s-ar socoti o infirmitate. Nu-i un motiv să fiu socotit în afara vieţii, căci nu sînt indiferent la politica altora. Şi, mai ales, nu-mi este indiferentă soarta societăţii din care fac parte ; ştiu că n-am s-o trădez niciodată, chiar dacă ar fi nedreaptă cu mine.

Sînt cu ochii la ce se întîmplă în jurul meu, vreau să ştiu ce ne aşteaptă, ce ni se pregăteşte. Poate am fost totdeauna circumspect, dar azi sînt mai circumspect ca niciodată, ceea ce mi se pare a fi o stare firească, cu totul justificată; una se spune, alta se face, cu cinismul lui Machiavelli, dar fără aceeaşi acoperire.

Aud că un om de legi, cu funcţie mare în justiţie, nu poate să ducă la cap un proces de calomnie în care este reclamantul. Chiar aşa ? Are piritul putere mai multă decît legile şi judecătorii ? Aceasta să fie cauza pentru care calomniaţii nu se mai apără ? Apoi atunci, unde ajungem ? Iată :

Un purtător de cuvînt (la modă astăzi, cuvîntul se tot poartă), mesagerul unei instituţii armate, (pază şi protecţie) se plîngea zilele trecute la televiziune, că o agenţie de presă a lansat de curînd o informaţie calomnioasă, preluată de unele ziare, care afecta pe cei în numele cărora depunea reclamaţia. M-a surprins timiditatea protestului, cînd ar fi fost cazul ca vinovaţii să fie luaţi de guler şi scuturaţi bine, dacă nu chiar băgaţi la închisoare. Nu cumva purtătorul de cuvînt avea un complex de vinovăţie, în numele instituţiei sale ?

Presa este liberă, nu am a mă plînge, poate mai liberă ca niciodată şi ca nicăierea, atît de liberă că unii sar peste cal fără teamă. Ce este mai ciudat, săritorul nu-şi rupe oasele nici cînd calul se află întîmplător pe marginea unei rîpe, care parcă este capitonată cu saltele de protecţie. Cine le pune ? Cine îl apără pe vinovat într-un proces de calomnie ?

Şi chiar dacă s-ar şti cine este şi ce mijloace are la dispoziţie, nu-i un motiv ca lezaţii să stea cu mîinile încrucişate, cu ochii în pămînt şi să nu mai apeleze la justiţie. Grav mi se pare că odată cu libertatea presei nu a devenit obligatoriu prin lege şi răspunsul la calomnie. Dacă toţi calomniaţii tac, n-o să mai avem loc de victime.

Las la o parte cazul cînd unii oameni cu funcţii importante se calomniază singuri, mînţind de îngheaţă apele, descalificîndu-se astfel pe propria lor limbă ; noţiunea de autocalomnie nu se cunoaşte.

Preşedintele Statelor Unite a fost silit să demisioneze nu pentru că ar fi pus microfoane în casa adversarilor săi politici, ci doar că a spus o minciună, după mine minoră pe lîngă altele, ale altora, numai ca să-şi ascundă o neglijenţă şi să-şi acopere subalternii, învinuit de o faptă minoră şi ea, pe lîngă ce se întîmpla atunci în alte ţări, inclusiv ţara noastră. (Am pus verbul la timpul trecut, fiindcă nu am dovezi despre ce o fi practicînd azi la noi Serviciul Secret de Informaţii. Secretul secret rămîne !)

Dar cum este posibil ca un prim-ministru să fie acuzat prin presa pe care ar fi vrut s-o sugrume, că a luat şperţ, şi încă unul mare, la nişte tranzacţii încheiate într-o ţară străină, şi el să nu răspundă ? N-avea încredere în justiţie ? Aştepta legea presei pe care o concepuse cu multă asprime ? Păi pînă să apară legea, în forma ei draconică, acuzaţia era uitată, sau poate se şi prescria, cum se obişnuieşte cînd timpul trece. În schimb, exista Codul Penal, suficient de clar în ceea ce priveşte pedepsirea calomniei.

Şi nu-i doar un caz ; de doi ani plouă cu acuzaţii grave, infamante la maximum ; acuzaţii îşi pun capul între umeri şi tac din gură. Acesta este răspunsul la libertatea presei ; astupatul urechilor şi îngroşarea pielei ; încetul cu încetul publicul se plictiseşte şi nu mai dă importanţă, apoi uită. Iată un fel nou de imunitate, deşi e luat dintr-o zicală veche de cînd lumea : ciinii latră, caravana trece.

Radu Tudoran

minimax

Vremea trece, aleşii ne rămîn...

După toate cîte s-au întîmplat, prea multe şi prea grave spre a mai putea fi răstălmăcite convenabil dar şi credibil de propagandă, fiind evidente deci orientarea precum şi disponibilităţile politice ale „comandoului" care a (pre)luat cîrmuirea României în dec. '89, se poate pune întrebarea **cine sînt cei care mai acceptă şi susţin, într-un fel sau altul, actuala Putere ?** O primă încercare a identificării lor prin utilizarea indicatorilor standard, folosiţi în clasificările/tipologiile socio-profesionale se dovedeşte imediat sortită eşecului la toate nivelurile ierarhiei sociale. Deşi în concentraţii diferite, oamenii „noii" Puteri sînt de toate vîrstele, difuzaţi/infiltraţi în toate domeniile şi mediile sociale, de la opincă la vlădică. În al doilea rînd, prea mare nu mai poate fi nici ponderea „victimelor TVR", a celor păcăliţi, două fiind îndeosebi cauzele care explică ceea ce s-ar putea numi „trezirea poporului" : 1) falimentul economic (iar foamea înţelepţeşte !) în flagrantă contradicţie cu populismul iniţial al discursului politic oficial ; şi 2) lupta dintre diferitele fracţiuni ale nomenclaturii mai vechi sau mai noi, o luptă dură, fără menajamente şi care a scos la suprafaţă toate malversaţiile politice şi/sau economice dintr-o guvernare mereu în criză de legitimitate — chiar abstracţie făcînd de presa independentă şi de opoziţie, gazetele aşa-zisei „partide naţionale" au ros temeinic „aripa Roman" (ceva mai discret aducîndu-şi contribuţia şi **Adevărul**) care, la rîndu-i, îndeosebi prin **Azi** a contraatacat în direcţia Iliescu & Comp, ş.a.m.d. ecourile acestor lupte intestine răzbătînd şi prin amortizorul liniştirii noastre folosit de televiziune. Se vădeşte astfel că actualii susţinători ai Puterii, fie sînt grav compromişi în trecut şi deci o fac pentru că se tem, fie sînt „profitori de revoluţie" : **în varianta politică** (cu funcţii importante în administraţia de stat şi în alte instituţii subordonate acesteia) şi/sau **în varianta economică**, adică beneficiari ai unui „start lansat" în procesul privatizării, cu bani spălaţi şi cu beneficiile traficului de influenţă. Destul de uşor sesizabil, aceste două (sau trei) categorii interferează în mare măsură (fostul activist/securist/colaboraţionist ajuns parlamentar/demnitar cu firmă pe numele ...soacrei, ar fi elementul component tipic) ceea ce şi explică faptul că cei care le aparţin (re)acţionează convergent-coerent fără a primi de la nimeni nici un fel de directive pentru ce au de zis ori de făcut. În aceste condiţii, rezultatul alegerilor de la 9 februarie are o cu totul altă determinaţie decît cel de la 20 mai '90 întrucît el nu mai este influenţat decît într-o foarte mică măsură de diversiune şi dezinformare. Ori, altfel spus (abstracţie făcînd de posibilitatea unor matrapazlîcuri grosolane), voturile de la 9 februarie exprimă o atitudine adoptată acum în deplină cunoştinţă de cauză ; ponderea celor care, totuşi, n-au înţeles încă ce se întîmplă în România o indică procentul absenteismului.

Dată fiind şi lipsa de cultură politică (întreţinută de propaganda aservită Puterii), uneori evidentă chiar la nivelul liderilor de partid, rezultatul acestor alegeri are, aşadar, îndeosebi semnificaţia unui **diagnostic al stării morale a societăţii româneşti.** În ultimă instanţă, şi mai cu seamă în cazul marilor aglomerări urbane, s-a votat **pentru** sau **împotriva** actualei Puteri, oricît de insistent a fost vehiculat în mass-media mitul bunului gospodar. Şi, mai departe, **votul pentru Putere**, într-una din diferitele variante de partid, nu mai poate avea alte motivaţii decît oportunismul şi/sau arivismul ori, în cel mai bun caz, conformismul şi teama. Dar, oamenii resimt în genere nevoia să-şi justifice faţă de ei înşişi atitudinile adoptate, de o manieră pozitivă, puţine fiind cazurile celor care îşi permit afirmarea explicită faţă de sine a lichelismului. Or, tocmai pentru împăcarea morală a individului cu sine însuşi sînt bune ideologiile care pot „înnobila" pînă şi cele mai josnice propensiuni ale firii umane ; a mai aduce în sprijinul acestei afirmaţii cazul comuniştilor „de bună credinţă", similar de altfel celui al naziştilor, este desigur superfluu. De unde şi adaptarea „noii" Puteri care, nevoită să renunţe la roşul pur şi dur, s-a oferit pe piaţa electorală înveşmîntată-disimulată în diferite straie rozulii-trandafirii garnisite şi cu strămoşescul nostru tricolor : anticomunismul şi social-democraţia „aripii Roman", românismul albăstrui al „partidei naţionale" (un fel de naţional-socialism sui generis) sau socialismul umanizat, iliescian, al celorlalte partide ce-şi zic „de stînga".

Bineînţeles, din păcate nimeni nu-şi poate permite să rişte un pronostic pentru rezultatul concret al votului de la 9 februarie ; atîta vreme cît dacă oricum fenomenul politic depăşeşte graniţele raţionalului, în România această caracteristică a fost mult accentuată de originalitatea tinerei noastre democraţii. Există însă şi motive de speranţă. În primul rînd că „jocul" va fi corect, pentru că altcumva porţile Occidentului (ale cancelariilor ca şi ale băncilor), cu greu întredeschise, se vor închide iarăşi ceea ce ar conduce la colaps economic, deci revoltă, deci dictatură (pentru că nu degeaba au fost împrejmuite cu garduri centrele vitale ale Puterii), deci sinuciderea guvernanţilor, eventual în urma unui război civil. Iar dacă alegerile se vor desfăşura normal, aşa cum s-a angajat şi o tot repetă mereu actualul premier, împărţirea puterii, deocamdată a celei locale, cu opoziţia, va determina redeşteptarea încrederii şi fervoarei a tuturor celor care credeau în decembrie '89 că prin sîngele jertfit românii şi-au recîştigat într-adevăr demnitatea şi libertatea. În fine, deşi poate fi socotită naivă şi utopică, nu este însă întru totul absurdă prezumţia că în sînul actualei Puteri, ba **chiar în componenta ei dură,** există totuşi o fracţiune lucidă şi interesată într-o evoluţie real democratică şi liberală a României. Deşi greu de sesizat, există, parcă există semnale în această privinţă..

5/6 februarie 1992

Şerban Lanescu

P. S. Din ultima conferinţă de presă a d-lui preşedinte Ion Iliescu, mereu egal cu sine însuşi, ne-a atras în mod deosebit atenţia reflecţia cu privire la posibilitatea evoluţiilor neaşteptate a oamenilor politici, apropo de posibilitatea retragerii domniei sale din viitoarea cursă prezidenţială.

Lecturi din romanul continuu

Un EU pentru eternitate

Fiecare ideologie nouă își caută rădăcini cît mai adînci în istorie, spre a-și afla justificări și argumente. La început, a fost N.D. Cocea, căruia i s-au atribuit pamflete argheziene, spre a i se da mai mult credit. Falsul era însă grosolan și trebuia găsit ceva care să dreagă proasta impresie. Așa au apărut pe scena contemporaneității pașoptiștii. Cu atît mai mult, cu cît Marx și Engels și-au arătat interesul față de mișcările respective din Țările Române. Și dacă Lenin îl aprecia pe Tolstoi, trebuiau făcute toate tumbele ideologice posibile pentru ca scriitorul, nobil de felul lui, să fie „salvat" de furia revoluționară. Și dacă cei doi amintiți mai sus au avut cuvinte de apreciere despre Nicolae Bălcescu, nefericitul istoric trebuia salvat de furia cominterniștilor profesioniști.

Să fi acceptat Camil Petrescu să scrie **Un om între oameni** pentru a se conforma alinierii ideologice și tactice solicitate de „marele frate de la răsărit"? Greu de crezut, deși presupuneri se pot face cît de multe. Mai întîi, nu există nici o probă că i s-ar fi cerut scriitorului să se implice în asemenea combinații. În al doilea rînd, textul însuși al romanului ne îndepărtează de o atare interpretare. Oricît se practica în epoca mecenatului politic, lucrurile nu ajunseseră încă atît de departe, cu atît mai mult în cazul unor scriitori deja consacrați. Să presupunem însă că nu ar fi fost vorba neapărat de o comandă, ci de un gest de curtoazie făcut de scriitor față de aceia care îl aleseseră (1948) membru al Academiei Române. Pentru un om cu o personalitate atît de plină de orgoliu, cum era Camil Petrescu, încununarea cu laurii academici, venită după o perioadă pe care o aprecia de desconsiderare, reprezenta o reparație așteptată dintotdeauna. Chiar dinainte de a fi scris cel dintîi vers ori cea dintîi replică de piesă. După lectura repetată, făcută sub amenințarea a fel de fel de consilieri, mai mult sau mai puțin străini de istoria națională, a nenumăratelor referate traduse din rusește despre rolul personalităților în istorie, Camil Petrescu putea să devină un mediu favorabil și abordabil. Ori să fi scris romanul din proprie inițiativă ?!

Sînt chestiuni care fac parte din istoria scrierii unui roman, din investigarea preparativelor și, cel puțin pentru moment, prezintă oarecare importanță. Dar nu prezintă nici un fel de importanță cît privește modalitatea lecturii, cheia în care aceasta se face. Dacă va fi existat, cumva, vreo genuflexiune, trebuie aceasta să aibă urmări asupra orientării lecturii și, mai ales, a judecății de valoare ? Cred că, în cazul unei scrieri de o certă valoare literară, genuflexiunea se pierde de la sine, odată cu dispariția circumstanțelor care au generat-o și cărora li se adresa. Desigur, **Un om între oameni** nu este o capodoperă, dar, scris de un Camil Petrescu, romanul se cere privit într-un anume fel. Este vorba de unul din principiile deontologice ale criticii literare. Potrivit acestuia, razele capodoperelor (precum ale **Ultimei nopți de dragoste** ...și ale **Patului lui Procust**) se răsfrîng și asupra operelor mai puțin reușite, fără a li se supralicita valoarea, ci punîndu-le în situația de a fi considerate drept purtătoare ale unor sensuri mai explicite decît ale capodoperelor. Așadar, indiferent de mobilurile care au constituit suprafața înșelătoare a genezei ultimului roman al lui Camil Petrescu, acesta trebuie apreciat drept o cale de acces către implicațiile de adîncime ale celorlalte romane.

Ceea ce frapează mai întîi la **Un om între oameni** este prezența masivă a unui anume fel de construcție epică, total diferit de acelea folosite de Camil Petrescu în romanele anterioare, care îi făcuseră faima. Procedeele romanului introvertirii sînt abandonate în favoarea unei liniarități uimitoare. Scenele se succed într-un lanț de o cronologie impecabilă, nu se produce nici un fel de ruptură în șirul narațiunii. Sau, cînd se produce, este vorba de încheierea unui capitol în care coerența clasică a raportului cauză — efect este desăvîrșită. Altfel spus, romanul se structurează din juxtapunerea unor povestiri cvasi-independente, al căror fir se întrerupe numai cînd înțelesul global este deplin sesizat de cititor. Cu alte cuvinte, o construcție liniară, extrem de simplă, i-aș zice chiar simplistă, și care urmărea, probabil, accesul rapid și direct la înțelegerea unui cititor presupus primitiv. Oricum, absența oricărei contorsionări epice trecea drept procedeu „realist" și această conotație avea șansa de a fi socotită hotărîtoare, atîta timp cît transformarea venea din partea unui scriitor care, nu-i așa, „înainte" apelase la procedeele cosmopolite occidentale. Simplitatea țesăturii epice devenea dintr-o dată mărturia zdrobitoare a convertirii ideologice. Cel puțin așa era privită situația de cei care dirigiuau politica literară.

Dar lucrurile mi se par ceva mai complicate, căci autorul **Ultimei nopți de dragoste...** nu avea, înainte de toate, nici cum și nici la ce anume să se convertească. Motivarea scrisului practicat în ultimul roman de Camil Petrescu trebuie căutată în cu totul altă parte și se compune dintr-o sumă de raționamente conjugate. În primul rînd, Camil Petrescu încearcă un nou tip de roman, acela istoric, îndepărtîndu-se de tipul de pînă atunci. Formula va fi fost aleasă după cercetarea tipologiilor romanului istoric, fără a se avea în vedere cît de puțin posibilele implicații politice ori ideologice. Iar în România, romanul istoric nu cunoștea contorsionări epice, exemplul sadovenian fiind cel mai la îndemînă. Nici pe plan european nu se putea vorbi de alte tehnici, încît Camil Petrescu nu făcea altceva decît să se înscrie într-o linie devenită tradițională, aproape obligatorie, pentru specia de roman în discuție.

Cît privește titlul, romanul lasă loc unei duble interpretări. Cea dintîi, convenabilă ideologiei de stat, căci „un om între oameni" nu însemna altceva decît distrugerea teoriei despre eroi, Bălcescu fiind prezentat drept un om ca oricare altul. Istoria — se afirma — este făcută de mase, nu de personalități, teorie la care Camil Petrescu părea a se alinia totalmente, Bălcescu nefiind deci o personalitate, ci un oarecare sau, în cel mai bun caz, un exponent. Cea de a doua posibilitate de interpretare a sensului pe care îl închide titlul este cu totul opusă și are în vedere nu un oarecare om din popor, nici o „felie de viață" ilustrativă, ci, dimpotrivă, un „ales", un „om" care este altceva decît ceilalți oameni. Dacă așa stau lucrurile, atunci ne apropiem de felul de a fi propriu scrisului lui Camil Petrescu, modalității lui specifice de a înțelege rostul individului în lume.

Dar, pe de altă parte, ipoteza aceasta pare contrazisă de însăși structura romanului, în care Bălcescu este prezent pe prea puține pagini. Ce apropiere ar putea să existe așadar între Gheorghidiu, întîlnit pe mai fiecare rînd al **Ultimei nopți...**, și Bălcescu, răsărit ici-colo într-un roman care nu pare a se referi la el. Dar, cum Nicoară Potcoavă este urmașul direct al lui Kesarion Breb, tot așa Bălcescu este descendentul lui Gheorghidiu și, de ce nu, al lui Pietro Gralla. Este deosebit de semnificativă o anume pasiune, vădită atît la personajul lui Sadoveanu, cît și la acela al lui Camil Petrescu : obsesia istoriei. Atît Nicoară Potcoavă, cît și Nicolae Bălcescu sînt, ca personaje literare, dominați de istorie, de timpul trecut, de încărcătura grea a amintirii (colective sau individuale). Explicația mi se pare una singură : amîndoi își caută rădăcinile propriei lor legende, cu atît mai mult Bălcescu, despre care se afirmă că este „mînat de spaima unei vieți scurte". El se înfățișează ca un personaj uscat, livresc, construit din extrase documentare, din amintirile altora, din scrisori, jurnale ș.a.m.d. Romancierul pune extrem de puțină fantezie în prezentarea figurii lui Bălcescu, pe de o parte, pentru că nu și-a îngăduit prea multă libertate, iar pe de alta, pentru a crea un anumit contrast între conducătorul de fapt al revoluției și restul personajelor. Se realizează o opoziție, între un Bălcescu așa cum apare el în legenda cultă, și celelalte personaje, realizate conform mijloacelor epicului realist, adică personaje „din viață". Se accentuează astfel tendința romancierului de a-și tranforma personajul în mit și de a împinge în planul principal cel de al doilea sens al titlului — sensul neortodox și inconvenabil ideologiei colectiviste.

Despre Bălcescu se susține în roman că ar fi un continuator al lui Tudor Vladimirescu. Prima parte a romanului îl are, într-adevăr, în vedere pe Vladimirescu, fără ca acesta să fie cumva prezent ca personaj. Tudor din Vladimiri s-a transformat în aceste pagini într-o legendă, deși el trăiește în timpul povestirii, nu altundeva. Același lucru se petrece și cu Bălcescu. Numai că, de vreme ce el constituia subiectul romanului, scriitorul trebuia oricum să-l introducă în derularea evenimentelor. Și o face parcimonios, tocmai pentru a obține același rezultat precum în cazul lui Tudor Vladimirescu. Identitatea tratamentului epic dintre cele două personaje este izbitoare și ea oferă cheia pentru o înțelegere mai exactă a locului pe care **Un om între oameni** îl are în creația romancierului.

La suprafață, Bălcescu era pierdut între celelalte — extrem de multe — personaje, ceea ce părea o concesie făcută așa-zisului „romantism revoluționar". În fapt, nu este vorba decît de o exacerbare a eu-lui naratorial care își construiește o temelie mult prea largă din punct de vedere epic, dar corespunzătoare narcisismului aproape furibund care îl însuflețește. Astfel, Bălcescu este nu numai un „ales" între oameni, ci și o legendă sau, mai cu seamă, un mit. Tocmai tratamentul de „oarecare", pe care i-l aplică romancierul distribuindu-l printre ceilalți, divulgă dimensiunea reală a preocupărilor profunde. Masca superficială a personajului era una cît se poate de conformistă și bilanțurile oficioase puteau să așeze „vizionarismul" revoluționarului pașoptist lîngă „pasiunea lui Pavel Korceaghin" fără umbră de ezitare. Dar fresca — marea nereușită a romanului și cauza aparentă a neîncheierii lui — ascunde un fapt mai de adîncime. **Un om între oameni** nu putea fi terminat cu deosebire din datoria pe care scriitorul o avea față de sine însuși de a nu-și încheia propria legendă. Abia atunci s-ar fi produs cu adevărat catastrofa. Or, atît Gelu Ruscanu, cît și Gheorghidiu sau Gralla trebuiau să supraviețuiască prin cineva, spre a-i asigura romancierului eternitatea. Cu perpetuarea eu-lui, prin transformarea lui în mit, Camil Petrescu l-a destinat pe Bălcescu, convins că el însuși este, precum toți cei pe care i-a plăsmuit, nu unul dintre oameni, ci singurul om între oameni. Veșnicia era astfel asigurată, neantul devenea neputincios.

Dan Mănucă

povestea vorbei

Sintaxă electorală

Autorii afișelor electorale, specialiștii campaniilor, creatorii de sloganuri trebuie să fi observat deja o dificultate lingvistică, măruntă în aparență, dar care poate căpăta importanță cînd împiedică găsirea formei „perfecte" a adresării către alegător. Mesajele de actualitate, în această perioadă, cuprind foarte adesea verbul **a vota.** Acesta are în română mai multe variante de construcție sintactică, fără diferențe notabile din punctul de vedere al sensului. DEX-ul — care omite constant să semnaleze construcțiile prepoziționale specifice — înregistrează verbul doar indicînd ipostaza sa intranzitivă, cu sensul de „a-și exprima prin vot părerea asupra unei candidaturi, a unei hotărîri, a unei propuneri etc." și pe cea tranzitivă — „a alege pe cineva prin vot, a da cuiva votul". În realitate, sensul de **alegere**, de opțiune **în favoarea** cuiva este exprimat în română în cel puțin trei moduri, în construcțiile : **a vota cu..., pentru... — sau pe cineva.** Doar ultima, cea cu complement direct, e înregistrată de dicționar — prin indicarea tranzitivității. Fără a mai urmări istoria (nu foarte spectaculoasă) a trecerii verbului din franceză în română și dintr-un dicționar în altul — să observăm doar că există și un alt sub-sens indicat adesea pentru construcția tranzitivă — cînd aceasta are ca obiect nu o persoană, ci o lege (sau o decizie) care e **votată** — adică **adoptată.**

Existența construcțiilor paralele ar trebui să stimuleze inventivitatea de limbaj în compunerea de texte publicitare și de sloganuri politice ; în acest caz, alegerea se dovedește totuși destul de limitată, soluțiile bune — adică perfect adaptate uzului — fiind prea puține. Una din cauze se situează pe axa temporală. E fatal ca în preajma unor alegeri să se evoce replica celebră a personajului lui Caragiale : devenită emblemă printr-o rupere de context (care ar merita discutată pentru că este parțial o urmare a intențiilor auctoriale, manifestate prin repetarea insistentă, parțial o deformare), ea perpetuează automat o construcție căreia astăzi uzul nu-i e favorabil. Reluînd formula „eu pentru cine votez?", nu mai observăm că în prezent e mai puțin probabil să spunem „eu votez pentru Popescu" — decît „eu îl votez pe Popescu". Influența structurii gramaticale asupra rolurilor semantice e foarte subtilă — în cazul de față producîndu-se o parțială suprapunere și o oscilație între două raporturi : **agent-beneficiar** și **agent-pacient.** Construcția cu complement direct, de altfel, nu apare deloc în „Scrisoarea pierdută" a lui Caragiale — și lucrul ar putea să ne mire. Tot ce putem descoperi acolo e valoarea intranzitivă („Dacă votează, merge la pușcărie onorabilul") și construcțiile prepoziționale — cu prepozițiile **cu** („o să voteze cu noi cine cu gîndul nu gîndiți" ; „adică cum să voteze cu noi ?") și **pentru** („pentru cine votăm noi ?" ; „noi votăm pentru candidatul..."). O dovadă clară a nefolosirii construcției tranzitive cu **pe** o aduce, într-una din replicile sale, chiar Cetățeanul turmentat, care trece foarte rapid de la **a alege pe...** la **a vota pentru...** : „Eu pe cine aleg ? Pentru cine... ? (face semnul votării)". S-ar părea că există și o anumită specializare a prepozițiilor **cu** și **pentru** — prima dintre ele combinîndu-se în majoritatea cazurilor cu un substantiv colectiv sau plural.

Doar o investigare serioasă a textelor din epocă ar putea arăta dacă utilizarea tranzitivă este cu adevărat mai recentă sau a fost doar mai puțin frecventă în trecut. Textul lui Caragiale ar părea să susțină prima interpretare. Oricum, prin anii '40, Constantin Argetoianu își amintea că primii lui alegători (de la începutul secolului) îi șopteau la ureche (tranzitiv) : „Vă votez pe dv. și pe dl. Pleșia !" Însă desigur că forma strict gramaticală a enunțului rememorat poate s-o reproducă sau nu cu exactitate pe cea reală; ea nu constituie o atestare.

Mai interesantă decît schimbarea în timp a construcțiilor în cauză este variația dependentă de gradul de individualizare a „obiectului". Aici nu se întîmplă nimic neobișnuit, nimic propriu verbului **a vota.** Se manifestă specializarea, generală în română, a construcției cu **pe** a obiectului direct pentru persoane individualizate ; vom avea deci, normal, „a vota o lege, o platformă" (non-persoană), „a vota candidații unui partid" (persoane, dar neindividualizate) — în fine, „a-l vota **pe** Popescu". Nimic nefiresc ; doar că restricții stilistice neașteptate limitează intrarea ultimei construcții în limbajul propagandei. Să recunoaștem că prezumtivul afiș „Votați-l pe Popescu !" — pe care nu-mi amintesc să-l fi văzut pe undeva, parcă nici acum doi ani, oricare ar fi fost numele candidatului, ne pare puțin **prea** familiar, sau prea direct... Nu este încălcată nici o restricție lingvistică, deci sîntem în situația în care uzul poate oricînd să depășească bariera actuală și să impună un nou model (poate că între timp lucrul s-a și întîmplat, sau e pe cale să se întîmple). Pînă una-alta, observăm totuși că de la limbajul afișelor așteptăm o adresare directă, la persoana a II-a **(Votați !),** dar și un anume grad de impersonalizare. Acest fapt nu e normal sau anormal : e o simplă obișnuință, pe care am observat-o mai de mult și în cazul reclamelor : acolo lucrurile par să evolueze mai rapid, sub influența multor modele străine.

Că aceste dificultăți sintactico-stilistice există o dovedesc soluțiile reflectate în afișele care împînzesc orașul. Evident că probleme pune doar introducerea numelui unui candidat pentru un post unic (primar, președinte), pentru că pluralul „Votați **candidații...**" este foarte normal, chiar banalizat. În campania trecută s-a folosit însă și formula „Votați **Popescu**" : doar artificialitatea ei poate măsura spaima de familiaritatea celuilalt slogan (absent) : „Votați-l **pe Popescu !**". Pentru a evita ambele dezavantaje, multe afișe folosesc elipsa **(Votați !)** sau o sintaxă mixtă, verbală și vizuală, în care „obiectul" e introdus prin fotografie și reluat prin limbaj. (N-aș vrea să despic firul în patru, dar observ că și aceste cazuri sînt rare, și dacă **Nu-l votați** a apărut, **Votați-l** încă mai ezită să se rostească : e prea direct ?) Oricum, cele mai multe texte au preferat să renunțe la avantajele mobilizatoare ale verbului, să indice un nume și eventual un set de calități și avantaje — mizînd în continuare pe implicitul situației de comunicare și pe impersonalizare.

Rodica Zafiu

cronica literară

Patimile după Jilava

Paul Goma, OSTINATO
Editura Univers, Bucureşti, 1991

Ostinato, cel dintîi roman pe care Paul Goma îl va înregistra la o editură românească, în 1966, stă la baza carierei internaţionale pe care o va face scriitorul şi, nu mai puţin, la baza unui neobişnuit scandal politic şi literar. Respins de ESPLA, după discuţii întinse de-a lungul mai multor ani, cu mai mulţi directori de editură, romanul va fi trimis în Germania, la Editura „Suhrkamp", care îl va lansa în 1971, cu prilejul Tîrgului de carte de la Frankfurt pe Main. Urmarea ? Delegaţia română a primit „indicaţia" să părăsească indignată Tîrgul, vizita unui ambasador a fost contramandată, dar prima ediţie a cărţii lui Paul Goma s-a vîndut în numai două săptămîni, devenind un fel de carte a lunii, cum spune Monica Lovinescu într-un articol publicat în revista **Ethos**. Şi în timp ce în străinătate ziarele vorbeau de apariţia unui nou Soljeniţîn, în România, asupra autorului au început să se facă presiuni din ce în ce mai greu de suportat. În toamna anului 1977, după ce scriitorul sprijinise „Carta 77" a disidenţilor din Cehoslovacia, Paul Goma va fi silit să-şi părăsească ţara şi să se stabilească în Franţa, la Paris. Între timp, **Ostinato** a mai fost tradus o dată în Franţa, la „Gallimard" (în 1971) şi apoi în Olanda (în 1974), iar postul de radio „Europa Liberă" a transmis cartea în foileton, în lectura autorului.

Cum se explică, totuşi, reacţia oficialităţilor din România ?

Este evident că în raport cu „regula jocului", acceptată de aproape toţi scriitorii din ţară, dorinţa lui Paul Goma a fost nu numai aceea de a scrie, într-o deplină libertate interioară, un roman despre cîteva din tabu-urile cele mai severe ale sistemului comunist, dar de a-l şi publica. Prima dorinţă şi-o putea satisface (cu toate riscurile de rigoare) doar autorul cărţilor de sertar (cazul Blaga, cu romanul **Luntrea lui Caron**, de exemplu), în timp ce îndeplinirea simultană a ambelor dorinţe nu putea fi decît la îndemîna scriitorului român din **diaspora** (cazul lui Mircea Eliade, cu **Noaptea de Sânziene**). Destinul cărţii lui Goma confirmă întru totul imposibilitatea realizării unui astfel de proiect în România anilor '50—'80. Dar despre ce este vorba, mai exact, în romanul lui Paul Goma ?

În cîteva cuvinte, un student în anul al II-lea, la Filologie, Ilarie Langa, grăbeşte sfîrşitul mamei sale, bolnavă de cancer, şi este condamnat la şapte ani închisoare, ca deţinut de drept comun. Sentinţa se va modifica însă de cîteva ori, pentru că, în închisoare, tînărul va mai fi implicat o dată într-un proces politic şi pentru că va încerca să evadeze de două ori. Ca urmare, Ilarie Langa va rămîne timp de unsprezece ani la Canal şi în închisoarea de la Jilava, din 1956 pînă în 1967, cînd va fi eliberat.

Prima parte a romanului, de peste 250 de pagini, se învîrte, ca la Joyce sau la Soljeniţîn, în jurul celor aproximativ 24 de ore pe care Ilarie Langa le petrece în „camera de eliberare" a închisorii, împreună cu alţi unsprezece deţinuţi. În universul acesta, oamenii vorbesc despre propriile lor biografii şi „dosare", despre Piteşti, Gherla sau despre Canalul unde au lucrat şi, bineînţeles, despre marile obsesii ale detenţiei, mîncarea, femeile, paznicii, viaţa în libertate. Sîntem apoi iniţiaţi în sistemul rigid de roluri al unei celule (ca în viaţă) şi, cu lux de amănunte, în taina procedeelor de comunicare din închisori **(A—Z-ul**, codul **AFLR** sau codul **MORSE)**. O discuţie pe care Ilarie Langa o poartă cu ciudatul pictor Oscar introduce în ţesătura acestei prime părţi **tema creaţiei**, cu savante relaţii de extrapolare de la muzică la pictură şi literatură şi cu noţiuni despre acord, canon sau contrapunct. Motivul **basului ostinato** (adică al temei încercuite de variaţiunile obsedante ale unei partituri) oferă şi el o cheie pentru a descifra naratologia modernă a cărţii lui Paul Goma. Iar felul în care mai mulţi deţinuţi din celulă retrăiesc romanul lui Dostoievski, **Crimă şi pedeapsă**, povestindu-l şi adaptîndu-l la propria lor existenţă, ca şi cum ar fi al lor, dă acestei cărţi adîncimea necesară de dincolo de spectacol şi de pitoresc. În rezumat, partea întîi a cărţii lui Paul Goma face din **Ostinato** un excelent roman al închisorii, primul de acest fel din literatura noastră postbelică.

Cea de a doua parte, foarte scurtă, transcrie un fel de coşmar, în realitate un rezumat strîns, în stare de criză, al tuturor întîmplărilor trăite sau povestite în partea întîi. Este o demonstraţie strălucită de transparenţă sau de intertextualitate **avant la lettre**, pentru că un sistem „ciuruit" de locuri imprecise şi goale se umple, devine expresiv şi coerent dacă e suprapus peste suportul textual al **cărţii întîi.**

În fine, ultima parte a romanului **(Cartea a treia)** e construită şi ea după schema primei părţi : un interval scurt de timp (cîteva ore), în care intră durata detaliată a unor amintiri foarte vechi şi a unor întîmplări prin care a trecut Ilarie Langa imediat după eliberare. Esenţiale sînt în aceste rememorări, obsesia mamei şi a camerei în care aceasta a murit), obsesia erotică a tînărului, fixat pe amintirea surorii sale vitrege, Teodora, amintirile despre tragedia saşilor din Transilvania sau întîlnirea cu Marian Cusa, romancier „în spe", închis şi el „la politici", timp de mai mulţi ani.

Aglomerînd poate un număr prea mare de teme, discuţia cu Marian (un pandant la discuţia cu Oscar, din **cartea întîi)** transformă romanul într-o dezbatere despre destinul tuturor celor care au trăit în anii '50 şi mai ales despre obligaţia de a scrie în deplină sinceritate despre experienţele îngrozitoare ale acestei epoci : „dacă voi, scriitorii (spune la un moment dat Catinca, femeia care l-a aşteptat pe Langa timp de unsprezece ani) nu scrieţi, **acum**, despre ce ne doare pe noi toţi, **acum** — chiar stîngaci, chiar orbiţi de „nedetaşare — nu veţi mai scrie niciodată şi, dacă veţi scrie, cîndva, atunci nu va mai interesa pe nimeni...".

Ostinato atrage deci atenţia, de la început, prin amploarea de concepţie a construcţiei, care şi-l ia ca model pe Dostoievski, în ce priveşte miza filosofică a cărţii, pe Joyce, în ce priveşte scriitura şi pe Soljeniţîn în ce priveşte miza politică.

Ce reţinem însă, dincolo de dimensiunile acestea puţin obişnuite ale proiectului ?

Înainte de toate, un foarte bun montaj al discursurilor naratoriale şi al tipurilor de text (monolog interior, flux al conştiinţei, naraţiune, descriere, scenă, monolog, chiar artificiu tipografic şi citat muzical). Foarte ingenioase la acest capitol sînt şi inserţiile fantasmatice, avînd aproape întotdeauna ca subiect principal întîlnirea cu o femeie (Teodora, Tina, Dora, Catinca).

Reţinem apoi universul celulei (într-o închisoare de „şuţi" sau de „pinguini", cum sînt porecliţi deţinuţii de drept comun), cu pitorescul exterior al limbajului „cîrîitorilor", cu răsturnarea perspectivei umane (prin introducerea în discuţie a unui fir dostoievskian), în fine, cu prestaţia aproape teatrală a cîtorva personaje memorabile, ţiganul Guliman, marele autor al „romanelor" de închisoare sau bardul Nea Bazil, autorul cupletelor care se recită cu participarea entuziastă a întregii asistenţe, solicitată să intervină la „refren" : „—Leul, la grilă-neuiat / Şi de maimuţe e scuipat ! / Dar, oare, cam ce va urma / Cînd grilele se va sfărma ? / — Ecetera, ecetera, e-ce-teraaa !... urlă deţinuţii în cor."

Importantă este şi vocaţia hiperbolică a romancierului, centrată nu numai pe limbaj sau pe fragmentele cu caracter de pamflet ale cărţii, dar şi pe unele episoade puţin verosimile în raport cu realitatea, dar foarte convingătoare în substratul lor psihanalizabil şi, nu mai puţin, în expresivitatea lor (momentul în care adolescentul de 15 ani îşi salvează mama, păcălindu-l pe Zori şi pe suporterii săi, scena de pedepsire a elevului care a lansat un porumbel alb la moartea lui Stalin, fragmentul în care Ilarie Langa şi Dora comunică prin alfabet MORSE sub ochii unui gardian înfuriat sau episodul „vocaţiei" de instrumentist a deţinutului Gică Sotir, care învaţă să cînte la pian pe o claviatură de cîrpă).

Există apoi în cartea lui Paul Goma o polemică insistentă şi mobilizatoare de mari energii : disputa încrîncenată cu exagerata putere de acomodare a românului, care merge pînă la a pune în primejdie rezistenţa fibrei sale morale. În comparaţie cu I. L. Caragiale, care a tratat această temă ironic şi umoristic sau în comparaţie cu Cioran, care aproape că s-a săturat de penibilul realităţii ei, la Goma accentul principal este acela al unei mari violenţe pamfletare şi, cel puţin în ce priveşte romanul **Ostinato**, al unei mari voinţe de a întoarce lucrurile în punctul lor firesc : „mama voastră de căcăioşi !, pînă şi noaptea, pe întuneric, între cracii muierii, vă cenzuraţi oftaturile şi grohăiturile, făceaţi pe voi de spaimă dacă, la closet, găseaţi, înfipte în cui, bucăţi din ziarele-organe, pînă şi cu părinţii voştri, colectivizaţi, purtaţi discuţii principiale — ca să nu cumva să audă, să vadă, să afle cineva, ceva de care vă depindea dosarul şi viaţa...".

A trece peste laşitatea acestei mentalităţi înseamnă a trece **pragul etic** şi din acest punct începe, în a doua jumătate a secolului XX, curajul, acţiunea literară şi notorietatea oricărui scriitor român. Paul Goma l-a trecut în 1966. După mai bine de douăzeci de ani de la apariţia cărţii sale în străinătate, literatura română a redescoperit şi ea curajul de a depăşi acest prag, publicînd, pentru prima dată în românește, la Editura „Univers", romanul **Ostinato.**

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune
sau despre fericirea de a fi român

Să vă dea, anul ăsta nou, care de-acum a venit şi n-are de gînd să mai plece, să vă dea sănătate multă la toţi, unora şi celorlalţi, şi putere de muncă, la bătut din palme ori la rînjit din colţurile gurii pînă peste urechi. Tuturor. Şi ăia de v-aţi ales şi ăia de i-aţi ales, că tare sînteţi blînzi şi răbdători şi frumoşi.

•

Vine socru-meu şi-mi face o bucurie, din proprie iniţiativă, ca tot omul cu grija copiilor şi nepoţilor. Din proprie iniţiativă mi-a cumpărat cinci kilograme de cartofi. De la aprozar. Mari şi zdraveni, adică tari, adică sănătoşi. E bucuros de treaba pe care a făcut-o. Normal. Sînt aşa de mari că-ţi vine să crezi c-or fi de peste mări, că numai peste mări cartofii pot creşte aşa fabulos.

Şi cel care mi-i aduce, adică socrul meu personal cu care am o înţelegere, un consens adică, — noi între noi să nu mai vorbim despre politică — socrul meu, zic, nu pierde ocazia rară să mai bage un fitil roz ori, cine ştie, nici n-o mai fi fiind roz de-acum, o fi rămas, fără măcar să-şi fi dat seama, pur şi simplu cotrocenian/cotrocenist/cotroc. Îmi zice că de ce să iei, bătatule, din piaţa ţăranului liberalizat, cu ditamai suta, nişte gunoaie, cînd uite că aici, lîngă tine, la colţul blocului, la aprozarul statului, găseşti frumuseţea asta de barabule cu doar şaizecişiunu de lei.

Numai că el pleacă, iar eu rămîn. El pleacă fericit şi eu rămîn să curăţ doi cartofi ca să le fac copiilor un piureu. Fără unt, ce-i gluma asta prostească ? Pur şi simplu, doi cartofi fierţi. Doi. Şi încă doi. Şi încă doi, vreme de un ceas tot curăţ cartofi, încăpăţînat, neîncrezător, stupid, pînă cînd se umple găleata de gunoi. N-a mai rămas nimic : absolut toţi erau degeraţi. Mai bine de trei la sută din salariul meu pe luna decembrie s-a dus pe apa cea roz a tomberonului. Tot e bine că n-a cumpărat zece sau cincizeci de kilograme. Îl mai dădeau şi la televiziune că face stocuri.

•

Domnilor, tovarăşilor, ori cum v-o fi zicînd, măi dragă! Iliescu, Roman, Brucan, Bîrlădeanu, Măgureanu, Severeanu, Dumitraşcu, Moiş, Stolojan, Barbule şi Păunescule, orice aţi zice voi şi oricît ne-am bate în piept cu toţii, uităm un lucru de domeniul evidenţei stupefiante : România este una dintre cele mai bogate ţări europene. Nu ea e de vină. Şi nici Ceauşescu. Şi nici Iliescu. Numai noi. Dacă am răbdat şi răbdăm de frig şi de foame şi de vorbit înăuntru, de vină sîntem numai noi.

•

Şi iar îmi aduc aminte ce planuri coerente construia, în văzul şi auzul public, mai an, fostul prim-tenor al ţării, într-o clipă cînd probabil că scăpase cam tare hăţurile propagandei, vrînd să-i prindă şi p'aia „dăştepţii" în alaiul electoral. Ar fi de-ajuns, — zicea el — să închidem cu totul industriile energofage. Ne-ar costa cu mult mai puţin. Cu banii astfel economisiţi (o factură valorînd multe sute de milioane de dolari pentru petrol şi gaze), am putea lesne să lansăm, la nivel naţional, programe de reorientare profesională, să relansăm agricultura, una bazată pe utilaje de capacitate mică, să redistribuim fonduri şi mînă de lucru către turism şi industria alimentară etc. etc. Un „etc" în care, atenţie, nu apărea nici atunci şi nu avea să apară niciodată, eventualitatea sprijinirii micii industrii particulare, singura în stare să-i asimileze rapid şi într-un procent suficient pe proaspeţii şomeri.

Ce s-a ales, domnule fost prim-ministru şi viitor candidat, din acest plan deloc utopic care, bine structurat şi lămurit tuturor, ar fi găsit sprijin nu numai înăuntru ci şi afară, ajutîndu-ne să găsim şi să ne asumăm în sfîrşit un destin colectiv, cu dificultăţile dar şi cu speranţele sale ? Cine, ce v-a făcut să renunţaţi atît de uşor şi să parcurgeţi atît de rapid distanţa de la un construct numai aparent irealizabil pînă la mizeria buticurilor şi chiar acceptarea tacită a populismului ieftin, ba chiar a anti-intelectualismului ? Aţi avut în mîini, domnule fost prim-ministru, o distribuţie de cărţi fabuloasă, sigur cîştigătoare, — nu numai cunoaşterea exactă a strategiei, ci şi o conjunctură favorabilă —, dar aţi cedat prea uşor presiunilor (oricît de puternice, oricît de bine organizate), sacrificîndu-ne şi pe noi însă ratînd şi şansa propriei reale împliniri. Adevăraţii potenţiali susţinători, entuziaşti, tineri la orice vîrstă, capabili de sacrificii, erau în cu totul altă parte.

Acum, n-au mai rămas decît cartofii degeraţi (şi ei se încăpăţînează să degere, oricît de mari şi sănătoşi ar fi), alianţa strîmbă cu tot soiul de platforme doar parţial cîştigătoare, de la nostalgiile conservatoriste pînă la naţionalism. Păcat.

•

Cu exact cinci sute de ani în urmă, călătoria lui Columb, în care aproape nimeni nu avusese încredere, schimba cu totul şi definitiv faţa lumii. Ceea ce el descoperea, urma să devină factorul cel mai important al vremii moderne : America. Şi rămîne, de altfel, în ciuda numeroaselor prorociri răutăcioase.

Cu exact două sute de ani în urmă, un japonez pe nume Kodayu revenea în insulă după o peregrinare de zece ani ce-l făcuse să descopere lumea (naufragiat în 1782 în largul Kamceatkăi, a ajuns pînă la Petersburg, unde a fost prezentat şi împărătesei Ecaterina a II-a). Unica lui dorinţă era aceea de a povesti despre tot ceea ce văzuse. Numai că Japonia era pe atunci o ţară închisă, iar cunoaşterea lumii dinafară ar fi minat puterea şogunală, astfel încît Kodayu a putrezit în închisoare tot restul zilelor sale. De la o vreme, Japonia şi-a schimbat pînă şi ea felul de-a fi, atît de mult încît anul trecut, pentru prima oară în istoria ei, ultimul împărat a făcut o vizită în ţările învecinate.

Dar noi, noi cine sîntem ?

Mihail Oprea

horia zilieru

Cenușă

Părinții din părinți trimit semnale
pe munții de betealã-ndoliatã :
– ești pregătit ? O razã va sã batã
in craniu cu oscioarele astrale.

Cobori pe lanțuri puntea rezematã
de lacrimã. Strigi gărzile rivale
cã-n strigătul singurătății tale
un altul locuiește. O fregatã

la marginea poruncii va depune
alt muritor pe ceruri înghețate
și fețele streine il vor scoate

pe cel care n-ai fost și ești. (Nebune
guri de vulcan ridicã din genune
cenușa rozelor decapitate).

Parc

E-un strigăt crud ca-n iernile rebele.
Tristețea-ncarcă arme imobile
intr-un poem ratat la șapte mile
de trupul ei. Pe pietre-logostele

flambează pielea veștede reptile
de greutatea morților să-și spele
cenușile impăturite-n vale
și scenele idilei preaumile

din actul cinci al parcului : castanii.
Sub ei jucăm libretul ? Vechi tangouri
lamentă mici fanfare și lingouri

de ftizici urcă dincolo de anii
senzației carnale ce împarte
un singe virginal al rozei moarte

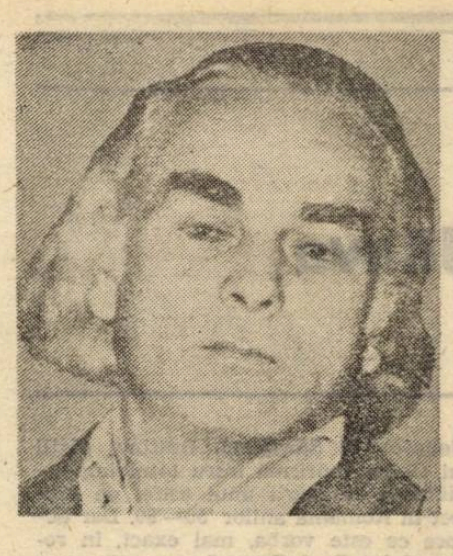

Candelă

Ies magii din icoană să-și revadă
mormintul – dinamită intreruptă –
intre inalții sini. Pe fața suptă
cu blindele fiorduri de zăpadă

aceeași clandestină noapte luptă.
Ce dulce scufundare de triadă
să-și bea putridul mir în ambuscadă
cind carnea ei nu minte. După luptă

se-ntorc in osindita sihăstrie
mai puri ca diamantul și-n privire
smeriți atirnă oarbe cimitire.

Trupeasca mea trădare le descrie
că eva vine din hayah și speră
o noapte intre nopți in altă eră.

Iarnă

Mai ning din milă cerurile sfinte.
Trufașul trup invață să-l cuprindă
botezul alb. In magica oglindă
mormintul gol ne iese inainte

cu smirnă dintr-o stranie colindă
cintind mireasma infloritei ginte.
Ecoul sufletului de argint e
și parcă stai pe-o mare suferindă

cu sparte orgi incremenite-n creste
și-al dragostei sicriu înaintează
printre nămeți de psalmi și voci stelare.

Demult zeiță (intinzind o rază)
așteaptă Doamna clasică-n poveste
zăpezile logodnei să coboare.

Plăgi

In aur sterp văzduhul se-nveșmintă
și norii scriu pe ceruri catedrale.
Rănit sint eu ? Zăpezii aurale
pălind se plinge Născătoareasfintă.

Sub pleoape urcă plăgile murale
cu răstignirea-n lacrimă răsfrintă
pină te vezi la o streină nuntă.
Dar craniul tău bătrin cit un graal e

căzut de mult din mina protectoare.
Va mai primi lumina lui intreagă ?
Veni-vor astrologii să-ți măsoare

intunecata pată și abisul.
Apoi vor bea pină in plins ne leagă
același plins ce-l plinge paradisul.

Fotograful Aurel
Ghips colorat, 1947,
Colecția Radu Bogdan,
inedit

Bronz

lui Laurențiu Ulici

Unde-s prietenii de altădată ?
Trag clopote și bronzul nu deschide.
Pustiul ridicat in piramide
trăiește teama de exod ritmată

de pașii fără somn. Ce mîini candide
transpar in asfinturi și-ți arată
vestigii vii din viața divizată ?
Ce lampă scundă-n vinuri translucide

iți ține ochiul la un pas de moarte
cit poate-un orb să vadă și erupe
un singe adversar. Vărsați din cupe

in pactul dur cu groapa ce desparte
umbra de trup cind voi pleca din mine
plingind in limba candelei streine.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Mircea Eliade
MEMORII
Editura Humanitas

Încă o apariție excepțională la editura Humanitas ! Memoriile lui Mircea Eliade (ediție de Mircea Handoca), scrise în românește dar niciodată pînă acum publicate în România, oferă cititorului nostru o întîlnire fericită cu viața unuia din marii scriitori și gînditori români, povestită de el însuși, vreme de o jumătate și mai bine de veac; o viață din desfășurarea căreia înțelegem cîtă dramă și cîtă luciditate încăpea în fraza finală a eseului biografic pe care Mircea Eliade îl scria, în 1953, la solicitarea lui Virgil Ierunca pentru revista „Caete de dor" : „De foarte mulți ani mă consider un **scriitor român** postum ; viu n-a rămas decît autorul cărților care apar în limbi străine". „Memoriile" urmăresc pas cu pas biografia scriitorului din copilărie și pînă în 1960, acoperind așadar perioada de formare intelectuală și anii de început ai afirmării internaționale pînă la consacrarea deplină ca istoric al religiilor. Dar nu atît propria operă stă în centrul atenției lui Mircea Eliade ci evocarea climatelor pe care le traversează. Astfel, de un interes special pentru noi, deopotrivă documentar și spiritual, sînt paginile ce reconstituie primul lustru al anilor '30, cu efervescența vieții intelectuale a generației tinere ce a dus, între altele, la succesul simpozioanelor grupului „Criterion" despre care informațiile cititorului de azi erau învăluite mai mult într-un abur de legendă. Spiritul de observație realist și participarea afectivă se conjugă în memoriile lui Mircea Eliade pentru a contura profiluri de oameni și, totodată, tablouri de epocă de o impresionantă vivacitate. Să mai adăugăm că vocația prozatorului face din aceste memorii un veritabil bildungsroman, semnificația lor literară nefiind cu nimic mai prejos de semnificația lor documentară.

Florența Albu
EFECTUL DE SERĂ
Editura Eminescu

O selecție masivă dintr-o activitate poetică de peste trei decenii, concretizată în aproape douăzeci de cărți publicate între 1961 **(Fără popas)** și 1991 **(Anno Domini)**, cărți ce au constituit tot atîtea linii de profil ale uneia din cele mai bune poetese din promoția 60 a liricii contemporane. Un critic de reputația lui N. Manolescu, consideră drept remarcabil la Florența Albu „amestecul personal de sentiment și senzație : o notație cînd acută, directă, cînd învăluită, transcriere fină, din ce în ce mai sigură și mai complexă a contactului cu lumea și, în egală măsură, o rostire melancolic-învăluitoare, care aruncă asupra lucrurilor umbra străvezie a tristeții". De acord cu toate acestea, am mai adăuga că definitoriu pentru poezia Florenței Albu de-a lungul anilor și etapelor parcurse, ni se pare a fi condiționarea prin austeritate a lirismului, altfel spus transferul liniar, fără ocolișuri stilistice și divagații în imaginar, al trăirii lirice în limbaj poetic. Ceea ce nu înseamnă sărăcie a expresiei ci adecvare a „obiectului" la „subiect", în fond o estompare voită a excesului liric pentru o mai bună paginare a sensului poetic. Lucrul se vede mai clar în poemele relativ recente, unde ochiul poetei se întoarce dinspre sine spre lumea din jur iar notația se încarcă de reflecție morală.

Aurelian Titu Dumitrescu
MONOLOGURI
Editura AMB

Încet dar sigur, Aurelian Titu Dumitrescu se impune în peisajul liric actual într-un fel care contrariază atît orizontul de așteptare al cititorului de azi cît și dominanta post-modernă a poeziei congenerilor. Are perfectă dreptate Cezar Baltag atunci cînd, într-un succint dar miezos „cuvînt înainte", afirmă că autorul acestor „monologuri" lirice „înoată împotriva curentului post-modern, cu tenacitatea unui scafandru care sondează adîncurile și se înverșunează să caute paradigmele și transcendența". Descoperind, cum tot Cezar Baltag observă, că „inițierea, prin dragoste este de ordin spiritual", Aurelian Titu Dumitrescu parcurge un drum al reflecției în care patosul reveriei inefabile și răceala privirii arun-

cate lumii palpabile constituie „bornele" paralele, metodic și periodic amplasate pentru a orienta pe „călător", al cărui țel rămîne conservarea misterului iubirii. Poemele sînt șapte la număr, ipostaziind tot atîtea etape ale inițierii pînă la revelația finală a complementarității eros-tanatos : „A dispărut prietenul meu / alunec visînd pe ghețurile subțiri. / Și umbra mea ești tu / Și sub tine e moartea".

PIAȚA UNIVERSITĂȚII
Editura ER

O antologie cuprinzătoare de texte publicistice și literare legate de unul din cele mai semnificative evenimente post-revoluționare, cunoscut sub numele de „Piața Universității" după locul unde din aprilie pînă în iunie 1990 zeci de mii de locuitori ai capitalei, mai cu seamă tineri, au cerut cu vehemență disperată abandonarea reală a comunismului, regăsirea reală a libertății și democrației, de-a lungul celui mai vast miting popular din istoria contemporană a Europei. Sînt texte „fierbinți", scrise în intervalul acestui mare miting, texte care, citite astăzi, pun în și mai clară lumină sensul purificator al fenomenului „Pieții Universității", validîndu-i — prin confirmare la scara realității — imperativele și exigențele. Iată de pildă, că dorința „golanilor" de a fi respectat în viața noastră politică punctul opt al Proclamației de la Timișoara nu mai este astăzi o simplă dorință a unor tineri care nu mai voiau să trăiască în minciuna comunismului, este chiar condiția obligatorie pentru ieșirea României din impasul multilateral în care se află. După aproape doi ani se vede bine cît de justificat istoricește și moralicește era acest punct, căci grație des-considerării lui am ajuns în multipla mizerie a prezentului. Antologia **Piața Universității** e un aide-memoire necesar.

Mircea Moga

Semnul lui Cain

Trebuie să mărturisesc Doamne-Dumnezeule, că, deși nu pornisem neprecăutit la lectura cărții lui Virgil Ierunca, **Fenomenul Pitești**, date fiind știrile, informațiile mai vechi și mai noi, orale sau scrise, care au circulat cu privire la acest subiect infernal ei bine, trebuie să spun că, atunci cînd am închis această cutie de rezonanță a ororilor care s-au putut exercita **de către și asupra** ființei umane, în numele ideologiei comuniste și sub controlul direct al puterii de stat reprezentate prin șeful securității de atunci Nicolski, sentimentul care m-a invadat, copleșitor, a fost acela al iremediabilului, al ireparabilului : jalea nesfîrșită, indignarea, protestul și imensa, catatonica stupoare care pune stăpînire pe cel care se trezește gol, tremurînd de frig în mijlocul ruinelor fumegînde ale casei sale devastate de cutremur, incendiu și o inundație catastrofală. Iov pe grămada de gunoi a fericirii sale care nu se leapădă nici acum, împotriva tuturor evidențelor, de Cel Atotputernic, deși se simte trădat în credința sa : ceea ce s-a întîmplat acolo, în penitenciarul de la Pitești între 1949—1952 a fost mai mult decît atît : acolo omul și-a ucis ceea ce are el esențial, divinitatea din el, speranța în mîntuire prin suferință. (Chiar faimosul slogan al unei secte bogomilice — purificare prin rău, mîntuire prin păcat — nu mai poate servi ca o formulă operantă, nici în planul justificărilor teoretice).

Înspăimîntător, în analiza sobră pe care o face Virgil Ierunca acestui fenomen unic în analele mondiale de anihilare fizică și spirituală a omului în regim de detenție politică este mecanismul pe cît de simplu, pe atît de diabolic de a obține rezultatele scontate, imposibil de atins prin orice alte căi și mijloace oricît de infailibile s-ar fi dovedit ele în alte vremuri în alte locuri și cu alți oameni : acela de a transforma victima în călău, a celui ce suferă calvarul neîntrerupt — săptămîni și luni de zile — al trupului și sufletului său, pînă cînd acestea, amîndouă, se necrozează într-un soi de tăciune din care a dispărut orice scînteie divină (i.e. umană !), într-un torționar feroce, sălbatic neînduplecat al aproapelui, al celui mai bun prieten al său, pentru a se împlini, parcă, aici, pe pămîntul deznădejdii absolute, o tainică lege a entropiei morale al cărei grad zero are înscris pe frontispiciu fatidicul : **totul este permis !**

Un alt aspect al cărții lui Virgil Ierunca despre „experimentul" de la Pitești, după acela al anihilării, al entropiei pînă la gradul zero al conștiinței morale a persoanei în general, care a șocat concepția mea creștină despre om avînd la bază ideea iubirii universale întruchipate în jertfa lui Isus, a fost acela care se referă la spiritul de toleranță, de blîndețe (ale poporului român) cu mițiile lui abisale sau culturale cu Meșterul Manole, cu Spațiul mioritic. Dealul și Valea ca succesiuni ale unui destin menit să boicoteze o istorie terifiantă etc. (Și imediat mi-am adus aminte de încă ceva : anul trecut, într-o conversație în care eu luam, în treacăt, apărarea doctrinei clasice despre poporul nostru, exprimînd, de fapt propria mea iluzie creștină despre acesta Nicolae Manolescu mi-a atras atenția, cu tristețe, că poporul român nu mai este cel pe care îl știu sau știam eu, că și-a schimbat destule dintre moravurile sale și, din păcate unele nu tocmai în bine). Uimirea mea la această metamorfoză morală atroce grefată pe fractura psihologiei stabilă a unei rase și avînd ca punct declanșator al dezastrului o ideologie diabolică a negației omului de către om, ideologia marxistă deci stupoarea mea a fost cu atît mai îndurerată cu cît rămăsesem neatins de acest flagel, eram în continuare un român arhaic și modern, un creștin interbelic și un Loranthus europaeus filius mens, care trăind, într-un univers clădit pe teamă și grijă, își aduce aminte, din cînd în cînd, ca pe o iluminare, că la naștere ursitoarele i-au promis bucuria, extazul, beatitudinea ! **Deus (sive natura) abhorret vacuum !...**

Și în finalul acestor rînduri, o altă observație pe care o fac, la lectura cutremurătorului eseu-document al lui Virgil Ierunca : după șocul produs de afazia morală a omului în general apoi a psihologiei românești în care am resimțit-o ca pe o traumă, mi s-a părut că, la un al treilea nivel de lectură a monstruosului „experiment" Pitești, aș putea găsi o explicație (nu o justificare, o nu !) în psihologia nu a rasei, nu a popoarelor, dar a indivizilor, care, printr-un concurs unic de împrejurări, avînd date genetice asemănătoare au fost adunați la un loc și supuși unui regim devastator de tortură fizică și psihică reciprocă pînă la anihilarea ultimului indiciu, oricît de firav, că ar mai aparține condiției umane. Or, aici, în penitenciarul de la Pitești, au fost aduși din toată țara, tinerii opozanți ai noului regim care se instalase la putere prin teroare, iar dintre aceștia, majoritatea eram studenți, iar dintre aceștia la rîndul lor, cei mai mulți fuseseră legionari ! Încît, dacă ținem seama de faptul că tinerețea (ca vîrstă a cunoașterii omului) este tragică prin opțiunile ei radicale, absolutiste incapabilă de compromisurile și nuanțările în decizii pe care le aduc doar maturitatea și bătrînețea, cu experiența lor cu tot, și că cele două ideologii extremiste — de dreapta și de stînga — se identifică, în multe privințe, dar mai ales prin practicarea violenței sociale și individuale, totalitariste asupra omului, ne putem face o idee despre laboratorul de reeducare și nastere a unui om nou irecuperabil din punct de vedere moral, victimă și călău rînd pe rînd și în același timp stîlpul abulic de scrum și cenușă al unei lumi noi, o turmă infamă, un nexus antropologic, unde crima și fărădelegea îi leagă pe toți indivizii cu semnul fatidic al uciderii fratelui, semnul însingerat de pe fruntea lui Cain.

Dan Laurențiu

fragmente

În căutarea romanului (IV)

9. ARHEOLOGIA FRIVOLULUI. Ce se întîmplă cînd, după epuizanta săptămînă de lucru a criticului, acesta constată existența încă unui personaj (la fel de/cu mai mult) interesant, adică — etimologic — demn de interesul său specializat ? **După-amiaza de simbătă** — 1983 a lui Valeriu Cristea „zi scurtă, desigur, și pentru El...", e departe de a fi consacrată în vreun fel relaxării digestive. Ea devine **„fragmentul de timp"** providențial, strălucind ca o bucată masivă de aur în zidul cenușiu, apăsător al săptămînii. Dedublarea pe hîrtia de calc a memoriei este dificilă atîta timp cît, în sinele criticului, s-au interpus, ca stații de continuă reajustare, Smerdeakov & Cie. Printre personajele cărții sale, silueta criticului se strecoară timid, ușor contrariată de cărțile de vizită ale celorlalți. Din mezalianța biografiei cu pagina tipărită, fără ingredientele senzaționalului, romanul-jurnal al scrîturii este scos la iveală la capătul unui exercițiu în parte mnemotehnic, în parte eseistic. Calculele de fiabilitate sînt bazate pe rezistența specifică a sinelui privit în oglindă. Rezultatul acestei încercări la torsiune meta-scriptică **ar putea fi reinstaurarea frivolului**, prin acest termen înțelegînd nu partea ne-serioasă a individului, ci partea ne-serială, lipsită de morga de zi cu zi a specialistului. Totuși, frivol (prin renunțarea la armele criticului în favoarea penei memorialistului subiectiv), nu însă și lipsit de gravitate (paginile dedicate morții mamei sînt impresionante). Recurgînd la o metonimie, termenul în sine apare la pp. 134—5, într-un pasaj care sugerează — involuntar ? — o posibilă cheie. Prin ferestrele casei din Cluj în care a locuit autorul în copilărie, acesta putea „privi direct în „ferestrele foarte apropiate (...) ale apartamentului luminat pînă tîrziu și fără perdele de noapte (...) ale casei de vis-à-vis, parcă geamănă". Ferestrelor din belșug luminate ale **frivolei** (stăpîna apartamentului respectiv) autorul susține că le datorează „un efect optic și psihologic", apariția unei „baionete de lumină", cu rol protector, pe peretele camerei sale de copil, o veritabilă „armă împotriva terorii nocturne". Vecina cea frivolă va fi fost cine știe, vreo apetisantă doamnă Memoria...

Receptivitatea senzorială domină, aproape surprinzător, jurnalul romanesc al criticului : mirosul („atît de plăcut domestic, tulburător, al rufelor proaspete"), văzul („lovit de ceea ce vedeam : noaptea de vară, caldă și cu lună plină, în care mă pomenisem, era extraordinară, miraculoasă"... Radu Petrescu !), gustul („o tortă domestică / alt cuvînt care revine frivol / neobișnuită și sofisticată, de culoare dulce și foarte dulce, cum nu mai mîncasem niciodată"), epidermicul („lipsa de rușine a suferinței fizice... mă aflu din nou într-un cabinet dentar") s.a.m.d.

„Săpăturile" efectuate sînt, într-un fel, demitizante. Personajul realizat este prea puțin livresc. Privirea criticului observă, în primul rînd, omul și nu ochiul-care-se-vede. Subtilă, chiar un pic excesivă, corelarea prin epic a nivelului senzorial cu cel moral sensibil : „Întotdeauna am suferit de o hipersensibilitate a pielii și nici acum nu pot suporta un pulover de lînă sau o cămașă din pînză aspră (...) O intoleranță avînd poate o sorginte psihică, urmarea unei introvertiri caracteristice, a unei înclinații native spre introspecție, fiecare țipăt al epidermei rănite este ascultat și cultivat cu mare grijă de o conștiință prea receptivă față de senzațiile neplăcute pe care o atît de exagerată atenție le încurajează și le determină să se răsfețe și să țipe, în consecință, și mai tare" (p. 32). Momentul **Adevărului ?**

Dan-Silviu Boerescu

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

O mărturie a lui **Horia Lovinescu** : „Și eu am fost în Arcadia"

...și o „Elegie pentru floarea secerată" **(Eugen Jebeleanu)**

Radu Cosașu ascultă una din cele 100 de știri care fac ocolul pămîntului

Gabriela Hurezeanu între poezie și publicistică

Nicolae Iliescu nu se desparte niciodată de uniforma care l-a consacrat (desant !)

De vorbă cu domnul VALERIU MATEI — POET, ISTORIC, PREŞE

Fotografie de ION CUCU

Publicăm, cu acceptul domnului Valeriu Matei, fragmente din interviul acordat Elenei Siupiur pentru volumul BASARABIA PRIN VOCILE EI, sub tipar la Editura Anima, Bucureşti.

„Ar trebui să înceapă toţi românii, şi cei din Basarabia şi cei din Ţară, a învăţa alfabetul reîntregirii..."

„Noi sîntem o parte integrantă a Ţării, trup din trupul ei şi integrarea noastră în spaţiul comunităţii europene poate avea loc numai în cadrul naţiunii şi a statului român".

Elena Siupiur: Apelez la istoricul Valeriu Matei pentru a încerca să lămurim cititorului român motivaţiile de fond, reale care au mobilizat poporul acesta într-un efort uriaş de autodeterminare. Întrebarea este dacă această mişcare basarabeană este doar o mişcare centrifugă proprie unui imperiu multinaţional — ţarist pravoslavnic întîi, comunist „pravoslavnic" apoi — în desfacere sau, este, de fapt, o mişcare centripetă în spaţiul comunităţii democratice europene? Care forţă este mai evidentă, aceea de desprindere sau aceea de aderare?

Valeriu Matei: Mişcarea de eliberare naţională din teritoriile româneşti ocupate şi anexate este în egală măsură o mişcare centrifugă şi totodată o mişcare centripetă. Consider că e necesar să examinăm această mişcare la diferitele ei etape. În perioada iniţială, din 1987 şi pînă astăzi, dominanta a fost mişcarea centrifugă, evident nu în absenţa cu desăvîrşire a celei de a doua mişcări, centripete, care s-a născut în mod firesc în cadrul acestui proces de desprindere din Imperiul sovietic. Imperiul, creat prin violenţă şi crime împotriva popoarelor şi a multor state vecine, nu putea dăinui prea mult, el nu avea nici o justificare morală, cum n-au avut-o nici alte imperii. Revoluţia bolşevică a reuşit să stăvilească procesul de dezmembrare a Imperiului ţarist prin sînge şi violenţă, prin impunerea unei ideologii false în esenţă, dar de o mare vigoare distructivă ce a reuşit pentru 72 de ani să inducă în eroare mai multe popoare, să creeze iluzia unei noi comunităţi, chiar a unui popor. Exploatarea popoarelor, atît din punct de vedere economic, cît şi spiritual, s-a efectuat prin impunerea unei politici de asimilare forţată camuflată cu o ideologie de pseudo-prietenie şi internaţionalism. Această politică de violare a tendinţelor etnostabilizatoare ale fiecărui popor, ale fiecărei naţiuni nu a putut să nu ducă la cataclismul de astăzi. Fiind student, am avut neplăceri pentru faptul că am abordat astfel aceste probleme şi am menţionat într-o discuţie că nu va trece mult timp şi această aşa-zisă comunitate nouă — poporul sovietic —va plesni ca o bulă de săpun, iar statul sovietic se va dezagrega. Mai tîrziu am fost exclus de la aspirantură — de la facultatea de istorie a Universităţii Lomonosov din Moscova — cu învinuiri de antisovietism şi naţionalism...

E. S.: Aşa vă trebuie!

V. M.: Tendinţele centripete, de integrare în spaţiul comunităţii europene prin realizarea unităţii noastre naţional-statale sînt tot mai mult prezente în noua etapă a mişcării de eliberare naţională a românilor din teritoriile ocupate şi anexate, etapă ce a început la sfîrşitul lui august 1991, odată cu proclamarea independenţei Republicii Moldova. E un proces firesc şi legic pentru o parte integrantă a unei naţiuni, ruptă cu forţa de la matca ei. Nu putem vorbi în cazul Basarabiei, legat de realizarea prerogativelor mişcării de eliberare naţională, de o situaţie similară cu a celor trei state baltice care, la 1940, erau state aparte. Noi sîntem o parte integrantă a Ţării, trup din trupul ei şi integrarea noastră în spaţiul comunităţii europene poate avea loc numai în cadrul naţiunii şi al statului român. Tendinţa de integrare cu Ţara există, aceasta este idealul ce îl vom realiza cu toţii în etapa istorică ce vine, atît românii dintre Prut şi Nistru, cît şi cei din Ţară. Dominanta pentru epoca de după reîntregire, va fi cea de integrare în comunitatea europeană. Astăzi tendinţa centrifugă, aceea de desprindere din Imperiul sovietic, este realizată practic dar nu pentru toate teritoriile româneşti ocupate şi anexate în 1940, fiindcă acest teritoriu a fost supus în august-noiembrie 1940 unui proces de dezmembrare. Judeţele din sudul Basarabiei, judeţul Hotin, nordul Bucovinei şi ţinutul Herţa au fost trecute atunci în mod arbitrar sub jurisdicţia Ucrainei. Mişcarea de eliberare naţională din Basarabia nu are numai un caracter naţional, ea a promovat chiar de la început revendicări democratice. Odată cu revendicările de ordin naţional — limba de stat, grafia latină — s-au impus şi au fost adoptate la insistenţele Frontului Popular din Moldova — care constituie nucleul mişcării de eliberare naţională — un şir de acte legislative menite să asigure drepturile omului, ale cetăţeanului, drepturile concetăţenilor noştri de alte naţionalităţi.

„...în materie de fantezii, aparatul komunist-sovietic a avut realizări mai multe, dar experienţa diabolică efectuată asupra românilor din teritoriile ocupate şi anexate este unică..."

E. S.: Deşi românii, slavă Domnului, sînt autodefiniţi de foarte multă vreme ca naţiune şi recunoscuţi ca atare, de ce acum, în această mişcare de desprindere din Imperiu, Republica Moldova sau populaţia dintre Prut şi Nistru trebuie să lupte pentru redobîndirea însemnelor naţionale?

V. M.: Românii luptă pentru lichidarea efectelor şi consecinţelor ocupaţiei sovietice. Sîntem una din naţiunile Europei, care încă nu a trecut printr-o epocă îndelungată de unitate naţional-statală prin care au trecut naţiunile şi statele Europei înainte de acest proces de integrare economică. E nevoie să reconstituim statul naţional-unitar, să făurim o societate civică democratică, să consolidăm nucleul naţiunii române şi să-i asigurăm o perioadă îndelungată de prosperare. Acest proces, început la 1918, a fost curmat în 1940...

E. S.: În Basarabia...

V M.: Nu numai în Basarabia, fiindcă fără Basarabia, nordul Bucovinei şi ţinutul Herţa, trupul naţiunii române rămîne schilodit. La 1918 s-a realizat pentru o perioadă de 22 de ani integritatea naţiunii române şi efectele acestei unităţi, în toate sferele vieţii social-economice, politice şi spirituale nu s-au lăsat aşteptate. Pentru o naţiune mare, ca cea română, etapa a fost prea scurtă. Nu s-a produs pînă la capăt acel rodaj ce trebuie să aibă loc în sînul fiecărei naţiuni. Perioada de prosperare a naţiunii române, de impunere a propriului stil în cultura europeană abia începuse. Integrarea noastră firească în concertul naţiunilor mari ale Europei a fost curmată brusc prin ocupaţia sovietică şi komunistă. Lupta noastră pentru redobîndirea însemnelor şi calităţilor esenţiale ale naţiunii noastre nu este o luptă de dragul simbolurilor. E necesar acum, mai mult ca niciodată, un proces de conştientizare a dramelor fundamentale prin care a trecut neamul nostru, a condiţiilor sale de existenţă actuală în numele unui viitor la care avem drepturi de netăgăduit.

E. S.: Mă refeream la Basarabia în mod special...

V.M.: În Basarabia, chiar lupta pentru însemnele naţionale nu a fost o luptă de dragul simbolurilor, atît în perioada ocupaţiei ţariste care a durat 106 ani, cît şi în acesti ultimi 51 de ani de ocupaţie. Toate însemnele naţionale au fost distruse de regimul de ocupaţie. A fost metodic distrusă şi exclusă din uz limba română, a fost distrusă conştiinţa naţională. Au fost marginalizate valorile culturii naţionale, marea lor majoritate fiind interzisă. Mişcarea de eliberare naţională nu putea să nu înceapă cu revendicarea drepturilor firesti ale limbii române, pentru că un popor, o naţiune sînt vii atîta timp cît este vie limba lor. Mişcarea pentru oficializarea limbii române, pentru reintroducerea alfabetului latin a unit şi a consolidat forţele românilor din Basarabia, confirmînd încă o dată vitalitatea şi capacitatea regăsirii de sine a neamului nostru, acea „trezire din somnul de moarte" cum spune poetul Alexei Mateevici. Această primă mare victorie a mişcării de eliberare naţională a dat peste cap toate invenţiile „partinicei istoriografii moldoveneşti" şi a pretinşilor savanţi-lingvişti făcuţi în laboratoarele partidului komunist şi ale KGB-ului.

E. S.: În materie de fantezii...

V. M.: În materie de fantezii, aparatul komunist sovietic a avut realizări mai multe, dar experienţa diabolică efectuată asupra românilor din teritoriile ocupate şi anexate încă este unică...

E. S.: Şi tragică.

V. M.: Nici unui alt popor, în toate imperiile cîte au existat pînă acum, nu i-a fost impus să-şi urască propriul nume să urască numele limbii sale materne. În sufletele multor români a fost implantat un hău de românofobie. Cuvîntul „român" a fost pus totdeauna, chiar şi în manualele şcolare, înainte de cuvîntul fascist. S-a trîmbiţat mereu: „cotropitorii româno-fascişti ai Basarabiei" şi „eliberatorii sovietici şi ruşi". Această politică monstruoasă a slobozit rădăcini adînci şi otrăvitoare în sufletele unor oameni simpli şi neavizaţi, crescuţi sub regimul sovietic de ocupaţie. Chiar şi în sferele cele mai de sus ale puterii ne ciocnim astăzi de acest fenomen al românofobiei. Foştii nomenclaturişti komunişti, cultivatori profesionişti ai virusului românofobiei, mai deţin încă importante pîrghii ale puterii şi nici prin gînd nu le trece să-şi ceară cel puţin iertare pentru crimele ce le-au făcut împotriva neamului nostru...

E. S.: Nu-i cumva — această românofobie — o teamă firească... după atîţia ani de creat o anumită mentalitate?

V. M.: Există la mulţi români de aici o gravă deformare a conştiinţei naţionale. Este şi un mare handicap pe care-l resimt mulţi, chiar unii dintre intelectuali, care nu-şi văd locul lor în contextul culturii române. Sînt convins că acest moment va fi depăşit, va fi depăşită această mentalitate. Astăzi depinde de intelectualii din Basarabia să depăşească condiţiile handicapului care a fost impus şi le-a fost impus. Numai prin integrarea în cultura română, această ramură a culturii române din Basarabia şi nordul Bucovinei are şanse de a exista, chiar dacă o vreme acest handicap va mai exista, iar valorile vor fi sub nivelul cerinţelor.

E. S.: Revin la istoricul şi politologul Valeriu Matei, adică vreau să vă scot de pe calea literaturii şi să vă readuc la ideea mişcării naţionale şi a statului naţional. Credeţi că este statul naţional forma cea mai sigură şi fermă pentru atingerea societăţii civice de tip european modern? Şi, care sînt trăsăturile pe care statul naţional le educă şi le stabilizează la membrii săi pentru a-i face capabili pentru o societate democratică, civică, general europeană?

V. M.: De fapt, nu este o întrebare, sînt mai multe şi vom reveni pe parcurs. Mai întîi eu aş vorbi numai în calitatea de istoric şi poate de om politic şi nu de politolog, pentru că acum la noi s-a produs iarăşi o confuzie gravă: toţi specialiştii de ieri în istoria partidului komunist şi în „komunismul ştiinţific", acum se numesc politologi. E de fapt o nouă armată de politruci. Ca istoric, şi poate cu intuiţie de poet aş spune că, într-adevăr, statul naţional este forma cea mai sigură care să faciliteze edificarea unei societăţi civice de tip modern, şi pe urmă, un alt model, deocamdată omenirea nu a propus, iar ceea ce s-a constituit acum în Europa ne-a demonstrat că singura formă prin care s-a ajuns la acea societate civică a fost statul naţional unitar. Ţările Europei au ajuns la necesitatea integrării economice, culturale numai în urma evoluţiei acestor popoare în cadrul statelor naţionale. Mai ales pentru noi, cei din teritoriile ocupate şi anexate, cei care au fost rupţi din matca neamului, este singura cale de evoluţie. Fiindcă a trece direct din feudalismul sovietic la societatea civică, democratică este o naivitate şi ceva demn de tot hazul. Şi mă cred că, statul naţional este acela care are capacitatea de a asigura realizarea acelei dimensiuni necesare societăţii civice moderne şi anume siguranţa individului ca parte a întregului, a naţiunii.

E. S.: O conştiinţă a identităţii...

V. M.: A identităţii care poate fi realizată pentru fiecare individ numai în cadrul statului naţional, iar românii care au fost rupţi cu forţa din componenţa Ţării tind spre reîntregire, spre reîntregire, pentru că simt că în această zonă nu se pot realiza, fiecare în parte ca individ şi ca parte componentă a unei entităţi mai mari decît în cadrul statului naţional unitar, în albia firească a neamului şi culturii lui. De altminteri, cred că acest proces care are loc acum în întreaga Europă de est şi sud-est este reflexul de respingere tocmai a acelui efect nivelatoriu pe care l-au avut imperiile în acest spaţiu şi este o tendinţă firească.

„Problema este ca această Comunitate a Statelor Independente să nu evolueze iarăşi spre imperiu, spre dictatura unei

Scîndura de brad

În întunericul sunetului
e mai greu să te aud
dar dincolo de orizont
începe spaţiul de rezonanţă
găurit de o stea —
zice cariul lucrînd
în miezul unui brad
cu zeci de orizonturi pe trunchi

în surzenia luminii
e mai uşor să te văd
întreg, cu strămoşii topiţi în tine
ca nişte fulgi
pe nara unui lup —
zice moartea
înălţîndu-şi chipul
pe retina ochiului meu

scîndură de brad şi tu, lup flămînd,
voi ce-aveţi de zis
acum
cînd e iarnă
şi-n văzduhul îngheţat
strigătul atîrnă
ţintuit de o rază

Flori moarte

în interiorul unei lacrimi
echilibru a două stihii de busuioc
echilibru
între Narcis şi imaginea sa
şi clopoţeii albi stinşi
ca două aripi
ale unei lebede moarte
în interiorul unei lacrimi

Lacrimile p

Zalmaxe ne cuvîntă cu
spunea preotul, şi de t
din lacrimile lor răsăre
pomi şi pietre, şi frunz
cărora le vorbim atunc
cînd sîntem în căutare
soarelui ce asfinţeşte
spaţiului ascuns
unde putem fi
stăpîni ai propriilor no
sau ai unui alibi
cînd cancana ne prop
îmbrăţişarea ei

păsările beau
lacrimile pietrelor into
de mîinile noastre disp
şi cîntă pînă la nebun
la gura peşterii
şi zboară prin golul ei
pînă ies cu creierii mu

în circumvoluţiunile lo
zac uitate cuvintele pr
rostite atunci cînd un
cînd plînsul sporea
cu lacrima ce ne colin

Catarge

ne aruncăm în tristeţe
grecii în mare cu mult
dar coloniile tristeţei
dar coloniile tristeţei

ce va rodi, sau cine v
fagurul clipei cînd noi
în tristeţe şi corăbiile
sînt ca nişte cruci put
de prea multe crucific

națiuni mai mari, iar dacă se va insista și pe mai departe pe unitatea monetară, unitatea legislației, armatei etc., atunci vom avea de-a face cu un alt stat unitar, cu o altă fațadă a imperiului."

E. S.: De ce federațiile politice multinaționale nu mai au și nu pot să mai aibă șanse și succes moral în această zonă a imperiilor desfăcute în acest moment de desfacere a imperiilor ideologice de tip feudal, cu o națiune dominantă politic?

V.M.: Federația, ca formă politică exclude posibilitatea existenței în cadrul ei a unor state suverane. Este un nonsens, pentru că federația, în forma ei clasică, este un stat unitar. Republica Federală Germană, nu este un stat care să cuprindă state suverane, în toate aceste landuri locuind majoritar germani care s-au asociat ținînd cont de anumite tradiții istorice; sau America, care este un stat federativ multinațional, dar nu cu existența unor națiuni care au propriul teritoriu, care să aibă propria lor tradiție de statalitate în America sau cuprinzînd în ele părți ale unor popoare rupte din cadrul firesc al statelor lor naționale unitare. Federația sovietică a fost ceva simulat, acest imperiu a fost un stat centralizat cu o națiune dominantă, cu o ideologie de centralizare draconică. Această formă nu putea să dureze mult, pentru că era axată pe distrugerea acestor națiuni, pe dizolvarea nucleului fiecărei națiuni existente în acest imperiu cu mască federativă. Atît din punct de vedere moral, politic și economic, această federație nu mai poate avea sorți de izbîndă în viitor...

E. S.: ...oricît se încearcă...

V M: ...s-a încercat trecerea la o confederație și acum se încearcă păstrarea acestui imperiu sub o altă formă, a Comunității de State Independente, dar care, cred, că...

E. S. ...eșuează și ea...

V. M.: Ideea nu și-a găsit și nu cred că-și poate găsi expresia politico-juridică adecvată. Nu pot exista, pe picior de egalitate, într-o comunitate, un stat imens ca Rusia, lipsit de tradiții democratice, și un stat mic, ca Republica Moldova — parte desprinsă prin forță dintr-un alt stat. Problema este că această Comunitate a Statelor Independente să nu evolueze iarăși spre imperiu, spre dictatura unei națiuni mai mari, spre impunerea anumitor criterii, atît de comportament, cît și de conviețuire în cadrul ei. Dacă se va insista și pe mai departe pe unitatea monetară, pe unitatea legislației, a armatei etc., atunci vom avea de-a face cu un alt stat unitar centralizat, cu o altă fațadă a imperiului.

„Ar fi absurd să ne gîndim la reintegrarea în Europa fără reintegrarea cu Țara. E o poveste frumoasă, dar nici măcar bună de adormit copiii..."

E. S.: Sînt oameni politici — și vă numărați printre cei fermi în această convingere — care consideră posibilă împlinirea țelurilor acestei mișcări de emancipare numai prin revenirea în granițele statului român, în întregirea cu Țara. Întrebarea mea este cu două fețe. Prima: care sînt argumentele Domniei Voastre în favoarea urgentării acestui act politic. Și v-aș ruga să luați în considerație și: sînt primejdii și care sînt cele care pasc Moldova singură, aflată brusc în granița unei alianțe panslave orgolioase și nervoase, în mijlocul unui imperiu nedezintegrat încă? Cea de a doua față a întrebării ar fi: să ne gîndim și la primejdiile impactului reunirii cu țara asupra populației trecute prin foarte multe schimbări stresante — dramatice chiar — în ultimele decenii. Credeți că este realist acum, în actuala conjunctură politică și actuala mentalitate din ambele societăți, actul reîntregirii? Nu există prea multă neîncredere în orice și în tot la oamenii din societățile noastre acum? Și cît putere are românofobia — de care mi s-a vorbit și chiar dumneavoastră ați vorbit de ea — educată la basarabeni de către puterea sovietică?

V. M.: Da, e o întrebare ca o frază din Marquez... și nu înțeleg de ce trebuie explicat faptul că împlinirea țelurilor acestei mișcări poate fi realizată doar prin reintegrarea cu Țara... pentru că acesta este scopul mișcării! de integrare cu Țara din care am fost smulși! pentru că o mișcare de eliberare națională — în cazul nostru **mișcare într-un teritoriu românesc ocupat și anexat** — dacă este o mișcare onestă care gîndește la destinul populației din aceste ținuturi, dar și la destinul poporului nostru în general, nu poate avea alt ideal. Ar fi absurd să ne gîndim la reintegrarea în Europa fără reunirea cu Țara. E o poveste frumoasă, dar nici măcar bună de adormit copiii, pentru că neamul românesc s-a integrat în Europa numai și numai ca un neam firesc întregit, iar epoca de după Marea Unire, din 1918 este cea mai elocventă în acest sens. Neamul românesc și România își au încă un frumos destin în viitor. Românii sînt una din cele mai mari națiuni în această zonă a Europei, România este o țară și o lume cu tradiții antice, medievale și moderne care au avut de spus și mai au de spus încă un cuvînt în concertul națiunilor europene și, este națiunea din această zonă care nu a dominat politic alte națiuni și state și nedominînd politic a reușit totuși să-și impună anumite valori în cultură și existența politică. Care ar fi argumentele urgentării actului reîntregirii? Cred că argumentele de ordin politic ni le relieează însăși evoluția evenimentelor din această zonă a lumii, apoi, acest context geopolitic care se cristalizează în ultimul timp ne aduce suficiente dovezi, că din punct de vedere economico-politic, societatea civilă europeană nu trebuie să încurajeze existența mai multor formațiuni statale în cadrul uneia și aceleiași națiuni. Este un lucru evident. Apoi, Republica Moldova, în felul în care economia ei a fost concepută în imperiu, se află în situația de a nu avea astăzi un sistem viabil, un sistem economic care ar constitui un circuit închis. Este un lucru cert și din punct de vedere economic nu va putea supraviețui. Cealaltă cale — decît reunirea cu Țara — ar fi reorientarea spre fosta economie a imperiului — bineînțeles că va trebui să avem relații firești cu ea, dar nu ne putem integra! Ori a insista pe această reintegrare cu economia imperiului este nerealist și periculos. Este clar că acest spațiu nu este spațiul nostru firesc de evoluție, de dezvoltare a națiunii române. Ca stil în cultură, noi ținem de Europa, de altă tradiție, deși sîntem legați și de acest Orient prin religie, prin ortodoxism. Republica Moldova nu poate să se întegreze în această mare slavă. Din punct de vedere geografic, este mai convenabil pentru toată lumea ca noi să fim reintegrați cu Țara; avem același specific al evoluției și culturii economice. Nici economia românească fără Basarabia nu poate fi integră, totdeauna este cu o piesă lipsă; cît privește economia Basarabiei, repet, nu poate rezista și fi viabilă în felul în care a fost concepută în imperiu. Cît privește primejdiile care pasc Moldova singură, sînt primejdii multe, de diferit ordin și ele se fac evidente, se repetă, am mai spus-o, anul 1918, cu aceleași amenințări din aceleași direcții, cu aceleași pericole... Singura posibilitate și garanție de apărare și autoapărare este reintegrarea cu Țara, pentru că în momentul în care nu ai o economie, nu ai practic structurile esențiale ale unui stat... Repet, singura garanție este anume reintegrarea cu Țara, revenirea în albia culturii naționale, a felului de a fi al românilor, pentru că aici au fost impuse — și sînt cunoscute — încă din sec. al XIX-lea, trăsături ale modului de existență rusesc... Și pentru că vorbim de inconveniente, cred că societatea românească nefiind pe deplin pregătită de ambele părți pentru realizarea dezideratului reintregirii, va trebui să existe foarte multă înțelegere, foarte multă, dacă vreți, indulgență, în felul de a ne trata reciproc... Există și alte probleme, chiar în mentalitatea românilor din Țară. Ei nu ne înțeleg problemele pentru că și acolo Basarabia a fost un subiect tabu, te trezești uneori întrebat „da' ce, în Basarabia se vorbește românește?"...

„Aici există 4.000.000 de români, asta nu-i 100.000, nu-i o jumătate de milion, și nu puteau aceste 4.000.000 de români să dispară chiar atît de repede în această moară imperială, oricît de puternice pietre ar fi avut această moară imperială..."

E. S.: ...de aceea încerc să fac această carte...

V. M.: „De unde știi românește?" m-a întrebat cineva. Există această necunoaștere a ceea ce s-a întîmplat în Basarabia și nordul Bucovinei. Aici există mai mult de 4.000.000 de români, asta nu-i 100.000, nu-i o jumătate de milion și nu puteau aceste 4.000.000 de români să dispară chiar atît de repede în această moară imperială oricît de puternice pietre ar fi avut ea și oricît de hrăpăreață ar fi fost moara imperială, românii au rămas, s-au păstrat, a existat, oricît de interzisă a fost, și cultură română, oamenii nu și-au pierdut limba... dar primejdiile impactului reintegrării cu Țara asupra populației de aici există pentru că experiența diabolică la care au fost supuși românii din teritoriile ocupate a avut efecte dramatice. Să impui unei părți de popor să-și urască numele și neamul, să-și urască propria istorie, pentru că aceasta s-a încercat, nicăieri în altă parte nu au fost tentative de a crea o limbă artificială, de a edita dicționare numite „cuvîntelnice", o experiență unică... O parte din populație este afectată de acest virus al româno-fobiei. E ceva monstruos cînd oamenii își amintesc că jandarmul român le-a dat o palmă în perioada interbelică și nu-și amintesc că aproape un milion de români din aceste teritorii ocupate de sovietici au fost omoriți, duși în Siberia de unde nu au mai revenit, au fost deportați, torturați...

E. S.: Aceasta este cifra deportărilor?

V. M.: În general, și cei care au fost omoriți prin înfometare, toți cei care au fost striviți de acest regim... E ceva monstruos cînd oamenii au ajuns să considere că o palmă cîntărește mai greu decît aceste chinuri ale unui popor...

E. S.: De ce? De ce consideră așa? De ce uită tot ce s-a întîmplat?

V. M.: Nu au uitat toți, bineînțeles, dar a uitat acea pătură sovietizată, crescută în acest laborator prin spălarea sistematică a creierelor, printr-o propagandă feroce. Este o consecință tragică a ocupației despre care nu s-a prea scris și vorbit.

E.S.: În acest caz, o reîntregire prea bruscă cu Țara nu va fi stresantă?

V. M.: Va fi stresantă... Reintregirea trebuie pregătită, însă mă tem că evoluția evenimentelor ne va impune să o realizăm mai repede decît credem noi. Aceste răni trebuie lecuite, pentru că în perioada interbelică — și am să fiu puțin critic — acest lucru nu a fost totdeauna înțeles și nu totdeauna au venit aici să lucreze oamenii cu cea mai bună capacitate de înțelegere a problemelor cu care s-au confruntat basarabenii în imperiul țarist. Acum nici nu e nevoie să fie trimis nimeni, sînt destui oameni și aici, destule forțe intelectuale care să contribuie la lichidarea urmărilor ocupației. Există destule forțe în societatea românească — mă refer la intelectuali în special — care înțeleg aceste probleme, dar sînt și din aceia care nu vor să înțeleagă și uneori auzi: „A, voi sînteți așa și așa, la ce ne trebuiți..." ș.a.m.d. Sînt lucruri dureroase... E nevoie de multă înțelegere, trebuie să existe, ca să spun așa, o mai mare cantitate de dragoste pentru oamenii aceștia care nu sînt de vină, ei sînt jertfele unui regim de ocupație feroce pe care nu l-a mai cunoscut nici un popor, nici o populație și tocmai pentru a înlătura aceste stresuri trebuie cultivată și în Țară o mai mare atenție față de aceste situații... dacă un basarabean cu dragoste de Țară, de neam este tratat cu ironie, se produc niște...

E. S.: ...răniri, rănirea unei demnități care se retrage și refuză...

V. M.: Se retrage și refularea acestei boli este mult mai periculoasă. Este necesar ca aceste lucruri să fie înțelese în Țară. Va fi o perioadă grea și nu știu cît de pregătiți sîntem în acest moment, de aceea trebuie ca în societatea românească, problema aceasta, spusă într-o lozincă în piață, să se transforme într-un travaliu permanent de realizare a reîntregirii. De aceea am și constituit Consiliul Reîntregirii cu o parte din parlamentari și sîntem pe cale de a elabora un program serios; este nevoie să se realizeze în Țară un șir de întîlniri cu intelectualii din Basarabia, cu o serie de personalități care să explice unui auditoriu larg, prin mass-media, aceste probleme. Oricît de grave și dure ar fi problemele cu care se confruntă românii în Țară, astăzi, cred că ar trebui să înceapă toți românii, și cei din Basarabia și cei din Țară, a învăța alfabetul reîntregirii.

„Să nu dea Dumnezeu să simțiți vreodată ce simt eu acum cînd vin pentru prima dată în Țară".

E. S.: Nu vi se pare că societatea românească de dincolo de Prut — și mă refer mai ales la intelectuali — este puțin prea mult aplecată asupra proriei sale suferințe din trecut, a rănilor ei, a mîndriilor călcate și a demnității ieșite tiriș-grăpiș din vechiul regim și acum, din această cauză, nu mai este suficient de atentă, așa cum s-ar cuveni să fie, nu numai politic ci, cred, și afectiv, la societatea basarabeană, la lumea aceasta de aici care este, totuși, o lume rănită de două ori?

V. M.: Sîntem victimele aceluiași sistem socialist... cunosc fenomenul, deși niciodată nu am acceptat să vorbesc despre el, pentru că mi s-a părut neimportant, dar acum, la această etapă poate deveni important pentru noi ca popor. Corul lamentărilor m-a uimit și mă uimește. Cred că nu trebuie să punem în față rănile proprii, pentru că mi-am dat seama, că de aș pune în față rănile pe care le-am primit dublu prin această oprimare socială și națională ar deveni totul atît de trist și ar fi o atît de mare deznădejde, că ar trebui să ne sinucidem și să nu mai facem nimic. Lamentările n-au nici o justificare, chiar dacă noi sîntem și o generație tragică, dar dacă vom realiza acest deziderat al unității naționale vom fi și o generație măreață, nu pentru a rămîne în istorie, că nu aceasta este important, ci pentru a făuri copiilor noștri posibilitatea de a se realiza în spațiul culturii lor naționale, al țării, pentru a se simți liberi și nemarcați de acest handicap de care sîntem marcați noi... dincolo de Prut nu se înțelege totdeauna această mare nostalgie, această foame a românilor din teritoriile ocupate și anexate de imperiul sovietic pentru cultura românească, pentru spațiul cultural românesc... Unii nu mi-au înțeles sentimentul de plenitudine spirituală și psihică de care am fost cuprins cînd am venit prima dată în Țară, le-am spus atunci, răspunzînd uimirii lor: „Să nu dea Dumnezeu să simțiți vreodată ceea ce simt eu acum cînd vin în Țară!". Am mers atunci, în 1988, și am văzut Țara, de la Sarmizegetusa în Munții Trascăului, la mănăstirile din Muntenia, și din nordul Moldovei, și pînă în Maramureș... Era poate dorința de răzbunare față de lipsa de integritate spirituală pe care o resimțeam. După această călătorie m-am întors alt om. Am înțeles că noi românii nu avem motive de disperare, avem o Țară — nu vreau să fiu declarativ — avem o Țară, avem un pămînt care emană pentru noi foarte multă energie și foarte multă încredere și nu avem dreptul astăzi, prin disperarea noastră, să distrugem acest sentiment de încredere în noi înșine. Am convingerea că neamul românesc și cultura română au viitor, iar noi trebuie să devenim, dacă vreți, mortar la temelia acestui viitor. Să fim conștienți că noi sîntem numai țărîna în care trebuie să crească grîul de mîine. Dacă nu sîntem conștienți de acest fapt, înseamnă că sîntem mult prea trufași. Trebuie să fim conștienți de acest lucru, să fim capabili de jertfă în numele copiilor noștri, chiar dacă istoria nu ne va lua în seamă. Sîntem datori să avem multă încredere în ziua de mîine, toate celelalte nu au nici o importanță, nici chiar moartea.

Chișinău, 9 octombrie și 18 decembrie 1991

relor

: prunc ce se naște —
a nașterii plinsul dacilor sporea
oi
rbă

rîrtuți

nabilă

în cioc

i
se năștea

e-aruncau
corăbii
atît de departe
la fel de mănoase

să rodească
uncăm

au purtat

împărat pe durerea noastră s-a fost înălțat
(și-acum stă în capul mesei savurîndu-și surîsul)
unul din cei ce l-au aruncat pe Iosif
cel cu cuvintele-n derivă
cel cu auzul pierdut în deșert

trimite-ne liniștea, Doamne, în care
să le-nvățăm pe toate singuri
și adîncul tristeței să-l cunoaștem
și crucile ce ne-au purtat să le-mblînzim
și să le punem catarge corăbiilor noastre
în mările ce ne mai au
în mările ce ne mai țin

Împăcare

nu mai pot întinde mîna
peste partea ta de umbră
prin ființa mea întruna
umbra neființei umblă

vinețiile ei plete
se-ncîlcesc în al meu sînge
soarele-asfințind în pete
razele de ele-și frînge

am rostit numele tău
să te regăsesc în mine
răstignirea peste hău
împacă lumea cu sine

doar o jertfă, numai une
și zidul de despărțire
ce-atingea cu vîrfu-i luna
se surpa dintr-o privire

te-am găsit — erai credință
într-o lume neschimbată
destrămînd cea neființă
în ființa mea-ntrupată

Valeriu Matei

gheorghe schwartz

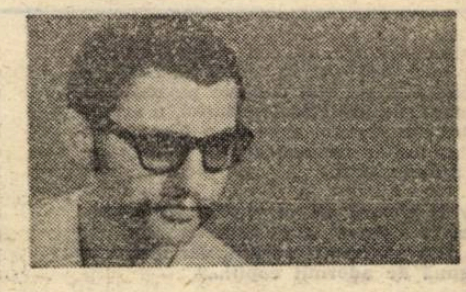

SFÎNTUL EMANUEL ERETICUL

Într-o revistă „ABC“ a apărut un reportaj despre niște androizi legendari care ar fi bintuit în evul mediu coasta de sud a peninsulei Iberice și care și-ar fi făcut din nou apariția. Textul a fost publicat însoțit de cîteva fotografii — destul de neclare — „realizate de un amator“ și stîrnind la fel de mult entuziasm ca și zîmbete ironice.

Începînd de pe la mijlocul secolului al XVII-lea, în Andaluzia, s-a născut obiceiul ca în fiecare toamnă, într-o anumită seară, să se cerceteze de către o mulțime curioasă creasta culmii Sfîntului Emanuel Ereticul. Dacă oamenii adunați la poala muntelui au impresia că văd profilată în noapte silueta cu dreapta ridicată, semnul este interpretat drept sfîrșitul unei epoci : al unei molime îndelungate, al unui război interminabil, al unei domnii. (Prima oară, se pare, „semnul“ a fost interpretat înaintea urcării pe tron a lui Carol al II-lea, ultimul reprezentant al dinastiei de Habsburg în Spania).

De prin 1780, în locul acela, cățărată pe stîncă, a fost amplasată o statuie. Poziția a fost atît de bine aleasă, încît depinde de lumina lunii dacă poate sau nu fi deslușită figura de jos. Cîteodată, la asfințitul soarelui, statuia pare să ardă și să se topească în văzduh.

În timpul lungii domnii a lui Filip al IV-lea al Spaniei, pe vremea guvernării ducelui Gaspar de Guzmán Olivares, în mica mînăstire Santa Lucia din Andaluzia, a avut loc un proces împotriva fratelui Emanuel, acuzat de vrăjitorie.

Lăcașul, situat în centrul Codrului Oamenilor, era predestinat, mai ales, formării de misionari, ce erau apoi trimiși în ținuturile de peste mări, așa că efectivul călugărilor se schimba mereu, fiind mai mult un loc de trecere pentru viitorii mesageri ai Dreptei Credințe. Printre acești aleși, în cea mai mare parte încă tineri, se afla și numitul Emanuel, despre care, după investigațiile Înaltului Oficiu, s-a putut constata că nici nu provenea dintr-o familie veche creștină, ci din niște strămoși mai mult decît dubioși. De aceea nici nu a mai mirat pe nimeni că tînărul preot studia mai mult tratate de mecanică pagină decît Sfînta Scriptură, că în loc să se ocupe de pildele Mîntuitorului, era preocupat de învățăturile pierdute de la Crotona, de mărturii nu în legătură cu sfinții mucenici, ci privindu-l pe un Archinte din Tarent, inventatorul antic al porumbelului automat, ori căutînd amănunte despre activitatea lui Ktesibios sau Arhimede. Prevalîndu-se de un asemenea patronaj, părintele Emanuel încerca să-și susțină invențiile drăcești, știind prea bine că numele verificate ale trecutului de aur precreștin nu sînt obișnuite cu acuzațiile și nădăjduind ca în umbra lor, să-și poată plasa cîntărețul mecanic sau aparatul de distilat apa marină. Dacă în legătură cu cea de a doua invenție nu există, în principiu, opoziții, cîntărețul mecanic, chit că interpreta cîntecele potrivite unui sfînt lăcaș — sau, poate, mai ales de acela — producea panică printre ceilalți călugări și mai ales printre credincioșii veniți din sat să asculte slujba. Automatul avea o voce plăcută, însă o înfățișare sumbră și își făcea apariția în momentele cele mai nepotrivite, silindu-i pe bieții creștini să se crucească de mai multe ori, înainte de a părăsi înspăimîntați capela. Monstrul din lemn și îmbinări metalice, căptușit cu tuburi, roți și tambururi, nu ar fi putut să-și îndeplinească îndatoririle pentru care l-a predestinat creatorul său, decît dacă ar fi avut un suflet apt de a pune în mișcare toate acele mădulare ciudate. Și cum părintele Emanuel însuși recunoștea că produsul său n-avea parte de un suflu vital, era limpede că doar diavolul a putut să-i dea energia din energia lui, cerîndu-i, în schimb, să-l slujească. (Necuratul nu dă nimic pe gratis : așa procedează el mereu !) Însă cîntărețul mecanic nu se producea numai la acompaniamentul religios, ci îl scutea pe stăpînul său de o mulțime de treburi și, dacă ar fi să le dăm crezare și numeroșilor martori la proces, se ocupa și cu tot felul de îndeletniciri specifice adevăratului său patron — Satana. Concluzia ce se impunea părea absolut logică : fratele Emanuel a devenit unealta diavolului, la fel ca și jucăria inspirată de același comandament infernal.

În mod firesc, Sfîntul Emanuel — sau mai degrabă, viitorul Sfînt Emanuel, fu condamnat la ispășirea ereziei pe rug, însă sentința n-a putut fi executată imediat. În celula unde își aștepta pedeapsa, condamnatul apucă să mai facă niște vrăji și îi înspăimîntă în așa o măsură pe cei ce-l păzeau, încît, pur și simplu, nu se mai găsi nici un curajos dispus să-l conducă pînă la stiva de lemne ce-l aștepta de mai multe zile. (Erau niște butuci noduroși și contorsionați clădiți în curtea mînăstirii, trunchiuri tăiate din Codrul Oamenilor, părînd mai degrabă o îngrămădire de leșuri umane clădite unele peste altele.) Primii doi călugări însărcinați să-l conducă pe ultimul drum au murit înainte de a ajunge să descuie lacătul de la intrarea în chilia-celulă. Un fior puternic, ca un fulger, trecu prin ei și căzură amîndoi, carbonizați, la pămînt. Nici următorii trimiși nu se bucurară de o soartă mult mai bună. Zbirii, veniți direct de la Madrid, le împărtășiră soarta. Atunci, s-a decis ca mica fereastră zăbrelită și ușa cămăruței să fie zidite pe dinafară. Ceea ce s-a și îndeplinit.

Din mînăstirea Sfînta Lucia au continuat să mai plece cîteva contingente de misionari în teritoriile de peste mări pînă ce, un sfert de secol mai tîrziu, un incendiu a pustiit clădirile. Chilia-celulă, unde a fost îngropat de viu ereticul Emanuel, era lipită de coama muntelui, izolată de restul lăcașului, scăpînd astfel de pîrjol. Dar locul își păstrase faima și legendele îi măriră încă și mai mult renumele damnat. Mînăstirea n-a mai fost reclădită niciodată, însă sumbrul schit deveni un straniu loc de pelerinaj. Aici erau aduși bolnavii de ciumă și aceia dintre ei care auzeau în timpul nopții tot felul de zgomote ciudate, venind din interiorul acelui ciot de construcție oarbă, se spunea, se vindecau pe loc. Dovada o constituiau foștii bolnavi întorși printre rudele și apropiații lor, după ce au străbătut cu forțe proprii cele cîteva zeci de leghe de teren accidentat pînă la prima localitate. (Nimeni dintre cei ce-i abandonau pe bolnavi în vecinătatea schitului nu îndrăznea să rămînă peste noapte acolo.)

Unii dintre însănătoșiți povesteau că, în timp ce zăceau aproape morți pe pămîntul gol, noaptea, pe un întuneric dens, simțiră cum se apropiase CEVA de ei, cum îi înțepase în brat sau în picior, cum se depărtase, aplecîndu-se asupra altui bolnav. Odată cu venirea zorilor, unii dintre suferinzi s-au putut ridica de pe jos și, fără a se mai uita înapoi, se grăbiră să părăsească locul.

Deși împrejurimile chiliei ereticului Emanuel s-au dovedit atît de binecuvîntate de puteri miraculos-curative, atunci cînd faima schitului se duse prea departe, autoritățile au interzis, sub amenințarea cu excomunicarea, orice apropiere de regiunea declarată blestemată.

Întorcîndu-se din Indii, unde a slujit aproape o jumătate de veac, părintele Baltasar, plecat și el din mînăstirea Santa Lucia, ceru îngăduința să facă un pelerinaj de multumire în locul unde a încetat misiunea sa apostolică. Nemaigăsind lăcașul, a dat totuși de chilia ereticului Emanuel. Spre surpriza oamenilor, revenind din munți, el povesti că l-ar fi văzut pe Emanuel viu, meșterind la un... la ceva... la ceva ce nu există.

Relatarea părintelui Baltasar era atît de confuză, încît reuși să stîrnească și imaginația celor mai înverșunați sceptici. Un detașament de soldați fu trimis să cerceteze realitatea, însă oștenii reveniră, raportînd că schitul avea și pe mai departe atît intrarea, cît și fereastra zidite și că nu se întrezărea nici o posibilitate ca om sau pasăre să fi putut ieși în ultimii cincizeci de ani de acolo. E adevărat, însă, că lipindu-ți urechea de zid, puteai auzi din interiorul încăperii zgomote distincte.

Cineva a emis ipoteza că, fiind sprijinită de stîncă, celula osînditului ar fi putut avea corespondențe cu o peșteră sau cu o galerie ieșind într-altă parte din munte. Oricum, însă, locul fusese pecetluit deja de mult drept una dintre cele șapte sute șaptezeci și șapte porți ale iadului și lumea a fost amplu prevenită de pericolele ce decurg din aceasta. Pentru mai multă siguranță, au fost trimiși un episcop și mai mulți prelați cu scopul de a celebra o slujbă aptă de a neutraliza forțele diabolice.

Doar Don Baltasar*) continua să bată cîmpii, povestind vrute și nevrute despre toate cîte le-a văzut în zona interzisă. (Lucru cu atît mai ciudat, cu cît, de regulă, majoritatea bătrînilor nu contenesc să povestească amintiri din tinerețe și, dacă ne gîndim cîte episoade ciudate, trebuie să fi trăit aievea personajul în tărîmurile exotice vizitate, pare straniu să fi renunțat atît de ușor la ele în favoarea unor afirmații ușor de pus la îndoială.)

După foarte puțină vreme, s-a dovedit tot mai limpede că slujba episcopului nu și-a atins cîtuși de puțin scopul. În localitățile cele mai apropiate au început să apară figuri însuflețite din lemn și metal. Cele mai multe nu făceau decît să cînte, dar au fost semnalate și asemenea mecanisme de formă antropomorfă trecînd prin străzile pustii, golite instantaneu la venirea lor, vorbind între ele într-un grai aproape necunoscut, oprindu-se pe cîte o bancă și plecînd mai departe. Cîteodată se întîmpla ca două-trei zile mai tîrziu, unele dintre acele apariții să revină, îndreptîndu-se în direcția de unde au sosit. Creștinii erau sfătuiți ca în astfel de ocazii să se închidă în casă și să nu privească pe fereastră. Uneori treceau zile pînă să se aventureze din nou cineva în stradă.

E greu de spus dacă din pricina androizilor Sfîntului Emanuel se numește pădurea din jurul schitului Codrul Oamenilor sau dacă denumirea este mai veche. Localnicii pretind că mulți copaci bătrîni au forme antropomorfe și că, încă din vechime, uneori cîteva trunchiuri noduroase cutreierau ținutul, asemenea unor vagabonzi uriași.

Androizii nu se arătau periculoși în mod direct : n-au atacat niciodată vreun sat sau vreo casă, n-au ucis animalele oamenilor și n-au stricat recoltele. E drept, unii țărani au murit în timpul trecerii lor prin sate, însă nu se pot exclude nici simplele coincidențe. Mai ales că, alteori, dimpotrivă, muribunzii se făceau bine, fără să se găsească cineva care să fi observat că arătările acelea ar fi intrat în contact nemijlocit cu suferinzii. Cineva a răspîndit zvonul că Sfîntul Emanuel cunoaștea numele suprem — care nu se știe, dar care se evocă. Cine-l cunoaște dobîndește puteri cerești. Ereticul a pătruns taina.

În curînd, automatele ereticului Emanuel, după cum au început să fie numite de toată lumea, au început să se înmulțească în așa o măsură încît nu se mai găsea bătrîn sau copil, locuitor al întregii regiuni, care să nu le fi întîlnit măcar o dată. Era sfîrșitul lumii, se spunea, însă humanoizii nu aduceau nici potopul, nici cutremure, nici incendii. Ei treceau în grupuri mai mici sau mai mari, se întrețineau între ei, se deplasau spre țintele lor necunoscute și reveneau fără a le face creștinilor nici cel mai mic rău. Erau zile cînd țăranii îngroziți aveau impresia că întregul Codru al Oamenilor s-ar fi trezit și ar fi pornit din loc.

Soldații trimiși împotriva mesagerilor diavolului nu reușiră să le pricinuiască nici un fel de neplăceri. Lancea se frîngea de corpurile lor puternice, sabia se îndoia, iar imprudenții care au încercat să-i atingă cu mîna goală s-au sfîrșit instantaneu, ca și cum ar fi fost loviți de fulger. (Un tablou de un pictor anonim din secolul al XVII-lea pare să ilustreze tema. De mirare că s-a păstrat...)

Un copil nesupravegheat se rătăci în vecinătatea schitului ereticului. Înspăimîntat de mulțimea de diavoli din lemn și metal ce mișunau prin preajmă, băiatul își găsi o ascunzătoare într-o crăpătură de stîncă. Acolo petrecu toată ziua, însă noaptea nu îndrăzni nici pe atît să iasă. Dimineața se aventură mai adînc în scorbura de piatră și nimeri într-o rețea de canale aflate sub munte. Androizi numeroși meștereau la alcătuirea unor semeni de-ai lor, dar și la alte proiecte, rămase neînțelese pentru copil. Impresionat de forfota, însă și de disciplina perfectă a ciudatelor făpturi, băiatul povesti surescitat, la întoarcerea în sat, întreaga incredibilă scenă văzută. Ca să nu sporească panica, s-a hotărît că martorul contaminat este la fel de vinovat ca și făptașii și, drept urmare, s-a luat decizia să fie făcut să tacă pentru totdeauna. Există mai multe versiuni în legătură cu soarta sa : fie că ar fi fost strangulat, fie că i s-ar fi tăiat limba, fie că ar fi dispărut răpit de humanoizii ereticului. Oricum, decizia s-a luat prea tîrziu și ceea ce a văzut el a început să circule printre localnici. Atelier al diavolului sau al unui sfînt, schitul cu ușa și cu fereastra zidite ,unde pe vremuri se vindecaseră numeroși leproși, deveni un loc de refugiu pentru urgisiți.

Degeaba nu pricinuiau rele plăsmuirile din lemn și metal trimise de Emanuel. Nenumărați predicatori fură aduși în regiune spre a explica tuturor păcătoșilor că răul se produce, fiind mai adînc, pătrunzînd pînă după moarte, ispitind și sufletele nenăscuților, ale urmașilor pînă într-a șaptea spiță. În legătură cu androizii nu contează ceea ce se vede, explicau reprezentanții Înaltului Oficiu, ei acționează nemijlocit asupra sufletului. Iar amenințările nu erau mici nici pentru cei ce nu se supuneau încă de pe lumea aceasta, pentru cei ce încercau să ia în vreun fel legătura direct cu ereticul sau prin solii aceluia : de la excomunicare și pînă la arderea pe rug, nici o pedeapsă nu a fost uitată.

Delatorii își făceau conștiincios datoria, reclamînd în stînga și în dreapta, însă unii acuzați, se șoptea, erau răpiți de androizi din închisoare, alții de pe rug. Nimănui nu-i mai era frică de pedeapsa oamenilor : nădejdea într-o salvare miraculoasă mai exista întotdeauna pînă în ultima clipă.

Se spune că într-o duminică, mai multe sate, în frunte cu doi preoți, au plecat spre schitul Sfîntului Emanuel Ereticul. Micuța construcție nu trăda nici o intrare și oamenii au căutat zadarnic crăpături în stînca din jur pentru a pătrunde în cămăruța zidită cu aproape o sută de ani în urmă. Tot cercetînd, au dat de niște galerii sub munte, fără a reuși să pătrundă, totuși în chilie. Ieșind din nou la suprafață, oamenii constatară uimiți că nu mai întîlnesc prin preajmă arătările antropomorfe, care pînă atunci mișunaseră pretutindeni în zona interzisă, fără a se sinchisi de prezența sătenilor. Totul era liniștit, nu se auzeau decît păsările și un vag zgomot dinspre munte, fosnetul neîntrerupt al șoaptei copacilor.

Oamenii au rămas noaptea în apropierea schitului, la fel și a doua zi. Spre seară l-au zărit pe munte pe Emanuel, tînăr, așa cum l-au descris legendele colportate de trei generații. Deși la o depărtare de cîteva sute de metri, ereticul putea fi zărit cu claritate, țăranii deslușind fiecare por de pe fața lui bine rasă. Nu era însoțit de androizii săi. Privi spre mulțimea adunată la poala stîncii, apoi, după cîteva minute de liniște, ridică mîna dreaptă. Suprasolicitîndu-și ochii pentru a nu pierde nimic din ceea ce vedeau, oamenii începură să simtă lacrimile adunîndu-li-se sub pleoape.

Mai tîrziu, unii au pretins că au zărit o arcă de foc și pe Sfîntul Emanuel Ereticul dispărînd odată cu ea, alții l-ar fi văzut mistuindu-se în înălțimi într-un tub transparent, au fost destui care credeau că l-ar fi observat zburînd.

Toate aceste mărturii au fost strînse în „Cartea despre minunile Sfîntului Emanuel Ereticul și despre dispariția Sa“, volum condamnat la ardere pe rug întrucît, se preciza în sentință, nu conținea decît aberații dăunătoare oricărui suflet curat.

S-ar putea ca volumul acela să fi conținut într-adevăr numai minciuni. Nici chilia ereticului n-a mai fost găsită, nici androizii despre care se povestea că ar fi colindat pînă nu demult în voie regiunea. Totuși, cu peste o sută cincizeci de ani mai tîrziu, printre textele apărute în **Rikola Verlag**, colecție îngrijită de Gustav Meyrink și profilată pe cărți de „ocultism și magie“, s-a aflat și un volum cu ample comentarii ale unui doctor Otto Bann în legătură cu „inexplicabilele realizări ale Sfîntului Emanuel Ereticul, călugăr al mînăstirii Santa Lucia, bazate pe un text autentic descoperit de îngrijitorul ediției“. Cît de autentic este manuscrisul preluat de dr. Bann și însăși existența presupusului original rămîn astăzi la fel de greu de controlat ca și identitatea numitului comentator. Oricum, lăsînd la o parte interpretările fantastice, căutat senzaționale, precum și apropierile dubioase, rămîne o istorisire foarte asemănătoare cu cele relatate de noi.

Încă din 1856 au fost găsite două figuri de lemn și metal, conținînd în interior o aparatură încîlcită. Descoperirile făcute în preajma micii localități Santa Lucia au fost expuse la muzeul districtual, ele explicînd și fragmentele dezgropate cu ani în urmă și despre care nu s-a putut da nici o lămurire cît de cît plauzibilă. Ambele figuri — aproape complete — au fost distruse în 1867 de un călugăr fanatic. Ulterior au mai fost semnalate de către speologi și alte bucăți părînd să aibă aceeași proveniență, însă atît de lacunare încît nu s-a reușit nici pînă astăzi să se reconstituie unul dintre androizii legendari. De altfel, pretinsele rămășițe ale automatelor feudale au dispărut foarte repede cu desăvîrșire. În lipsă, a devenit mult mai ușor să li se atribuie orice semnificație, de la subansambluri ale unor obiecte zburătoare neidentificate pînă la abracadabrante urme ale unor civilizații de dinainte de potop. Doar numele personajului ni s-a păstrat nealterat și în fiecare 16 noiembrie, ziua cînd, după datină, sfîntul ar fi dispărut în tărîile cerului, se sărbătorește, printr-o plimbare la poala muntelui, hramul sfîntului eretic, niciodată sanctificat oficial.

În ultimii cincizeci de ani, oamenii n-au mai avut impresia de a fi zărit statuia Sfîntului Emanuel Ereticul topindu-se în neant. Sau, poate, nu s-a mai făcut public un asemenea zvon. Doar la 16 septembrie 1975, un ziar mădrilen pretindea că martori oculari ar fi văzut din nou androizi din lemn și fier, bintuind prin preajma satului Santa Lucia. Alte mărturii n-au mai apărut și nici ziarul n-a mai exploatat știrea.

În lipsa fragmentelor de hominizi — dispărute atît de misterios — ce explicații putem da în legătură cu automatele pomenite în revista „ABC“. Fotografiile tipărite nu explică nimic. Ele pot fi foarte bine doar niște mistificări — voite sau nu — însă dacă nu acceptăm androizii Sfîntului Emanuel Ereticul, de ce să credem în porumbelul lui Archinte din Tarent sau în figurile însuflețite ale lui Katoptronos de pe platforma superioară a Farului din Alexandria ?

Dacă Hieron din Alexandria a putut născoci oameni zburători datorită dublei reflexii a oglinzilor plate dispuse într-un mod anume, de ce să nu fi reușit aproape două mii de ani mai tîrziu cineva o performanță asemănătoare ? Iar dacă ufologii sau partizanii civilizațiilor dispărute sau oricare alții vor găsi explicații mai bune, bravo lor ! Oricum, nu trebuie să uităm că se spune că nu există legendă fără sîmbure de adevăr.

x) Cel puțin acest personaj pare să fi existat cu adevărat, dacă-l acceptăm drept acel Don Baltasar Goyana, plecat în timpul domniei lui Filip al IV-lea în mai multe misiuni în Caraibe și întors sărac spre sfîrșitul vieții.

TRANZIŢIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificaţii

XXVIII. COALIŢIA

Tot ceea ce scrie sau ar intenţiona şi încerca să scrie un intelectual, un om de litere, un analist de orice fel — cită vreme este o conştiinţă funcţionînd după legi minime de rigoare, coerenţă şi inserţie în real — acum, în România, ar putea sta sub un nume generic precum, să zicem „discurs despre starea de criză". Textele ce s-ar aşeza sub aceste cuvinte ar fi, neîndoielnic, nu doar diferite ci adesea reciproc incompatibile, dar, dacă în legătură cu ansamblul lor, termenul de discurs ar trebui să îşi extindă şi să îşi impurifice zona de aplicabilitate, referirea lor la o stare de criză priveşte un aspect al vieţii noastre nu doar adevărat ci, pur şi simplu, inevitabil. Iată, deci, măcar un punct de unanimitate în evoluţia percepţiei româneşti de sine, un punct de unitate a opiniei în România : ceea ce parcurgem poate fi necesar sau nu, poate fi normal sau anormal dar, cu certitudinţe, este dincolo de firesc sau de comun.

Previziunile referitoare la România sînt nule odată lipsite de inventivitate, de creativitate dar şi de profunzime. Analizele pretind perspective noi, curajoase — şi nu rareori neobişnuite pînă la straneitate — realiste totuşi. Faptul cel mai important este însă acela că situaţia actuală nu este una în care să se poată rămîne. Fizica recunoaşte două feluri de tranziţii ale sistemelor. În cursul unora, sistemul trece printr-o serie de stări, fiecare descrisă de legile de echilibru. Procesele induse din afară decurg, comparativ, lent faţă de relaxările şi reajustările interioare spontane. O altă serie de fenomene are drept caracteristică faptul că doar condiţia iniţială şi cea finală sînt descrise de legile echilibrelor, punctele intermediare fiind imposibil de caracterizat într-un sistem coerent de principii şi relaţii. Acesta este cazul unor schimbări prea rapide în raport cu timpul necesar reajustărilor interne. În primele evoluţii, mişcarea poate fi stopată oricînd, pe orice nivel, pentru oricit timp ; în cele din categoria a doua, procesele sînt esenţial ireversibile. Translînd aceste modele în domeniul socio-economico-politic, nu avem cum să nu constatăm că încercările de indexare a salariilor, de subvenţionare a instituţiilor de cultură, de stabilire a unui dialog politic între mişcări opuse nu sînt decît încercări de a asigura tranziţiei o cvasi-constanţă a echilibrelor. În schimb, inflaţia, prăbuşirea productivităţii, agonia culturii, raidurile minerilor asupra Bucureştiului, agresivitatea politică, neîncrederea şi desconsiderarea extremă sînt dovezi că echilibrul tranziţiei este o iluzie, cel puţin în circumstanţele concrete în care ea se produce. Evoluăm, în mod clar, prin stări de non-echilibru. Funcţionarea sistemului socio-politic şi economic românesc nu seamănă nici pe departe cu aceea a unui motor în patru timpi sau cu rotirea stabilă a unei turbine ci, foarte mult, cu exploziile unei serii de cartuşe de dinamită : şoc, zgomot, pulbere, nemişcare.

Dacă variantele modelului fizic ar fi realmente relevante pentru istoria noastră atunci la sfîrşitul evoluţiei violente şi imprevizibile se va aşterne o nouă stare de calm, determinată, iar, de legi de echilibru. În experimentele termodinamice păstrăm constanţa, sau variem după dorinţă, cel puţin unii din parametrii sistemului ; marile ansambluri umane antrenate în istorie nu scapă sub nici un aspect de implicaţiile tranziţiei în care se implică. Explozia noastră istorică poate, desigur, crea, recrea totul dar, tot aşa de uşor — sau chiar mai uşor — poate compromite sau, la limită (o limită cîtuşi de puţin imaginară), poate desfiinţa totul. Care este atunci soluţia ? Îngheţarea sau, mai mult, reversia evoluţiei noastre ? Contrariul acesteia — plutirea, fără rezistenţă, în apele torentului ? Ambele sînt erori, simplităţi vinovate.

Esenţa derivei noastre catastrofale este următoarea : intenţionînd să atingem condiţia iniţiativei individuale am renunţat total la iniţiativa instituţională a cărei cea mai amplă formă este iniţiativa statală. Aceasta a condus la blocaj. Blocajul, politic vorbind, este inhibiţia mişcării voluntare, ghidată către obiective socio-economice. Dar mişcarea continuă, căci populaţia umană nu este o populaţie de spectre, ci de fiinţe vii. Exerciţiile incongruente ale voinţelor se limitează însă la mici mişcări locale fără efect global. Cînd se blochează, deci, iniţiativa instituţiilor naţiunii şi statului ? Desigur, atunci cînd în chiar interiorul lor se manifestă voinţe discordante, contradictorii. Marea temă eronată a istoriei noastre post-revoluţionare este tema consensului, eventual a consensului naţional, care consens, ajuns să devină practică, poartă numele mai puţin pretenţios de coaliţie. Efortul comun, eventual naţional, este un lucru normal, este chiar modul de a trăi al comunităţilor şi societăţilor sănătoase : el însă nu trebuie să derive din consens, ci din respectul pentru principiile eticii, pentru principiile politice democrate, ca şi din voinţa de a exista prin sine şi pentru semeni. Supunerea în faţa ideii de consens conduce la falsitate, iar aceasta acoperă discordanţe şi conflicte interioare care, altminteri, ar putea fi uşor depăşite prin conştiinţă, conştientizare, disciplină şi speranţă.

Emil Cioran între multi altii, a vorbit despre caracterul tonic al contradicţiei. Filosoful este poate singura fiinţă care se poate mulţumi cu contradicţia adusă în faţa conştiinţei umane de inumanitatea lumii. Toţi ceilalţi oameni au nevoie de un stimul cu mult mai concret, acela constînd în opoziţia reciprocă a oamenilor concreţi. Nu există iniţiativă individuală, ca atare — există reacţia fiinţei Coaliţia s-a realizat ca simplă împărţire omenească la permanenta contestare venind dinspre semeni. Similar, iniţiativa instituţiilor vine din contestări existente în afara lor, sau în interiorul lor, fără a le scinda însă cu totul. O instituţie, un stat, un guvern nu poate conţine mai mulţi factori activi, opuşi, în egală măsură determinanţi în spaţiul conştiinţei, vieţii şi angajării efective. O voinţă şi un sistem de teze odată prevalînd, ele trebuie să fie apte să pună în mişcare întreg sistemul înlăuntrul căruia se manifestă.

Tendinţa către consens, ori măcar către coaliţii, a dominat şi domină încă scena publică românească. Sub ascunzişul acestei aspiraţii instituţiile statului ajung să fie dominate plurifocal, de mai multe centre sau grupuri de autoritate. Blocajul poate să ajungă a fi deplin. Cînd balanţa tinde să se deplaseze firesc, înspre unul dintre aceste grupuri — şi deci blocajele socio-economice şi politice să se atenueze — automat se declanşează reacţia tuturor celor care se tem că vor rămîne pe termen lung în afara jocului politic, ori că, de acum, vor fi eliminaţi din acesta. Rezultatul este mersul către o coaliţie încă mai largă, în care, din nou să se blocheze totul — şi ciclul se reia. Văzînd lucrurile dintr-un alt punct de vedere situaţia evoluează astfel : este rău — **totul decurge liniştit**, deprimant dar nonviolent — este ceva mai bine — **toate forţele în joc se agită**, apar critici vehemente — se desfăşoară acte violente — se ajunge la o coaliţie — activităţile se blochează — este rău — totul se linişteşte ... etc. Desigur, aşa ceva nu poate continua la nesfîrşit, deşi de cîteva ori ciclicitatea s-a produs şi, mereu, lucrurile s-au reluat asemănător.

Îndată după 22 decembrie 1989, în Consiliul Frontului Salvării Naţionale prevalenţa o au cei apţi să se opună teroriştilor (fac abstracţie acum de natura acestui terorism, adevărat sau fals, venind dinspre o organizaţie sau dinspre nişte organizaţii care oficial se desfiinţau atunci sau care se constituiau adhoc, în funcţie de situaţia de moment, opoziţie făcută Revoluţiei sau deturnarea acesteia) şi să anihileze ceauşismul (nu comunismul, desigur). Momentul terorist este trecut şi totuşi o anumită unitate de opinie şi acţiune a C.F.S.N. se menţine ; era unitatea alcătuită pe seama opoziţiei din afară, generată de elementele persistente, ascunse ori afirmate, ale regimului anterior. Mişcările studenţeşti de la început de ianuarie 90, prestigiul crescînd al foştilor dizidenţi, ajunşi acum în prim plan ca membri marcanţi ai consiliului, acţiunea de la 12 ianuarie şi, mai ales, orientarea de opinie profund şi larg anticomunistă, fac să devină tot mai puternică şi respectată această nouă structură de autoritate. Cu peste o săptămînă înainte de 23 ianuarie al acelui an, membri ai Consiliului care apoi se vor separa zgomotos de Front se declarau uimiţi la ideea ca formaţiunii căreia aparţineau în acel moment să i se ceară să nu participe ca atare la viitoarele alegeri. Lucrurile ieşeau din blocajul, strict momentan, de altfel, atunci si păreau să poată merge bine. Faptul trezeşte neîncredere atît nucleului Frontului cît şi celorlalţi. Coeziunea internă — desigur, relativă — s-a încercat a se transforma într-un consens instituţionalizat. Are loc evenimentul din 23 ianuarie. Partidele constituite după revoluţie solicită o coaliţie sui generis care se va numi, după 29 ianuarie, CPUN. O unitate parţială, aproape reală, este înlocuită cu o mai largă unitate — sau uniune naţională fie si provizorie — absolut iluzorie. Din nou, politica structurii de conducere a naţiunii este conjuncturală, lipsită de substrat şi de elementele strict obligatorii ale unei prognoze serioase. Cînd CPUN, deşi în chip foarte vag, devine totuşi un organism funcţional, tulburările primăverii lui 1990 împing din nou forţele politice către formule consensuale şi de coaliţie. În acel moment faptul grupării, deja existentă în F.S.N., a mai multe tendinţe distincte se consolidează şi pe acest dispozitiv coagulează numeroase alte orientări politice, adesea prea puţin similare, sugerînd analogii sărace sau nule. Grupările principale în Front erau, neîndoielnic, reformatorii, conservatorii şi oportuniştii. Cît de gravă a fost eroarea constituirii acestei coaliţii, centrală în politica noastră actuală, o arată faptul că la o lună de la constituirea primelor autorităţi post-revoluţionare alese după o procedură democratică apăreau primele tensiuni între guvern şi parlament, sau cel puţin între guvern şi conducerea camerelor. Autoritatea preşedintelui s-a fundamentat în mare măsură pe existenţa acestei tensiuni. Din cauza existenţei în Front a grupurilor despre care a fost vorba mai sus, grupuri cu o distribuţie specifică în spaţiul autorităţii, evoluţia practică a reformei, asocierea la reformă a unei înnoiri autentice a structurilor statului şi mai ales, elaborarea conceptelor adecvate unui nou sistem de decizie politică au fost în cea mai mare măsură blocate. Investiţiile, agricultura, turismul şi poziţia externă a României nu au realizat progrese şi, în general, au involuat. Cu toate acestea, legea fondului funciar (mizerabil pusă în lucru), legea privatizării (conţinînd oricite imperfecţiuni, lege operaţională totuşi), poziţia în legătură cu lovitura de la Moscova şi pregătirile în vederea convertibilizării leului şi dezvoltarea unui început de politică tardivă şi liberă în domeniul cultural au tins să confere o poziţie puternică grupului reformator al autorităţii, dominant în guvern. S-a încercat blocarea mişcării prin crearea unei noi coaliţii nefuncţionale. Întrucit nu s-a dat curs acestor cereri în forma absurdă în care au fost avansate, s-a organizat lovitura venind din Valea Jiului (sau a fost utilizată în cazul în care mişcarea minerilor ar fi fost spontană. Începuse să fie mai bine. Mişcarea la care participam căpăta un sens pozitiv, a puterii şi nu ca amplificare a voinţei politice şi, de data aceasta, s-a reuşit un blocaj general : unificarea cursurilor valutare abia produsă a şi devenit un fals, blocajul financiar este aproape total, activităţile productive majore (în primul rînd în agricultură) nu pot fi amorsate cu mijloace necomuniste, condiţia culturii nu a fost niciodată atît de precară şi structura bugetului nu doar consfinteste ci supradimensionează si perpetuează dezastrul. Pornind de aici, chiar şi încercările de a stabili variantele oricît de sumbre ale perspectivei sînt dificile şi riscante.

Trebuie acceptat, în primul rînd, că situaţia noastră critică are drept caracter particular condiţia de blocaj multiplu şi în nici un caz aceea de mult prea rapidă schimbare. Tocmai prin stagnarea eforturilor, situaţia economică, financiară şi socială se degradează rapid. Dacă starea noastră este una de nonechilibru atunci faptul se întîmplă nu pentru că sistemul ar fi supus unor mari şi rapide influente sau schimbări, ci pentru că nu este supus nici uneia. Este asemenea nonechilibrul termodinamic al caloriferului decuplat de la sursa energetică, a motorului a cărui alimentare cu carburant a încetat.

Se vorbeşte despre sentimentul de instabilitate generat în exterior de o ţară în care se manifestă ceva asemenea unui exces de stabilitate, care ia înfăţişarea şi adoptă chiar esenţa profundă a imobilismului. Cum este posibil aşa ceva ? Imaginea stabilităţii nu o poate oferi decît ţara, instituţia sau personalitatea cu un profil definit, cu o identitate certă, durabilă şi îndreptăţită. Noi nu putem oferi aşa ceva cîtă vreme ţara este condusă aproape continuu de o voinţă politică multicentrică care, în mod clar, este identică unei voinţe politice nule — nulă cel puţin ca resurse apte să inspire o mişcare naţională pozitivă şi puternică. Înseamnă deci să socotim că tranziţia politică, în cazul nostru cel puţin, este reprobabilă şi că realizarea unei coaliţii generează automat (tot situaţia noastră este în discuţie) efecte negative ? Există cel puţin un motiv direct pentru care s-ar putea da acestei întrebări, un trist şi descurajator răspuns pozitiv. Începînd din octombrie 1991, după schimbarea, deci, a unui guvern acuzat cel puţin de complezenţă faţă de comunism, ceea ce se poate constata este, abia acum, o autentică şi rapidă refacere a structurilor comuniste aproape oriunde, în institute şi în fabrici, în facultăţi şi în instituţii de stat. Foştii comunişti au acum mai mult aplomb decît oricînd după decembrie 89. Faptul este constatat de către mulţi. La ce concluzii conduce această mereu reînnoită constatare ? Mai întîi că importante forţe de opoziţie nu manifestă nici o intenţie reală de reînnoire a statului şi de protejare a naţiunii în faţa agresiunii ideologiei şi resturilor totalitarismului. În al doilea rînd devine cert faptul că un nou stil politic, implicînd purificarea vieţii politice de manierele comuniste, poate veni mai curînd dinspre un guvern prezumabil orientat semnificativ către stînga, dar puternic, decît de la unul declarat multipartit încorporînd grupări declarat liberale. Acesta este în realitate unificat şi slăbit simultan de simpla dorinţă de putere a individualităţilor sau fracţiunilor componente. Guvernul este însă lipsit de substratul real care nu poate fi dat decît de idei şi soluţii concrete pentru un viitor satisfăcător, pentru un nou dinamism al existenţei noastre. În plus, critica la care era supus guvernul trecut — prin faptul, tocmai, de a-şi avea originea într-un singur partid — creştea efortul de limitare a tendinţelor comuniste în mediile cele mai diferite. Astăzi acest sistem de siguranţă este scos în baza încrederii magice în ideea de coaliţie.

Tranzacţia — şi, de ce nu, compromisul politic — să nu aibă totuşi nici o şansă ? Există, desigur, două feluri de tranzacţii şi două feluri de compromisuri, aşa cum există, în general, în orice privinţă două feluri de acte. Sînt cele în care superiorul — etic, ontic, estetic, uman, politic — este sacrificat în faţa şi în folosul inferiorului şi cel invers, în care inferiorul este utilizat — şi sacrificat — pentru cultivarea a ceea ce este superior. În politică, inferiorul este conjuncturalul şi personalul, iar superiorul tine de natura principiilor si de binele întregii naţiuni. Ştim ce avantaje concrete au oferit toate tranzacţiile şi compromisurile politice României postrevoluţionare. Mai dificil este să se citeze sacrificiile personale făcute în beneficiul fie şi al unui singur principiu. Nenumăraţi români au făcut, fac şi vor face sacrificii importante, uneori sfîşietoare, pentru ţara lor — ele nu au fost însă niciodată argumente în cursul tratativelor politice, fie ele dintre cele mai îndrăzneţe sau (mai recent) întrucîtva complezente.

Odată clarificat acest aspect devine simplă analiza eşecurilor noastre politice — sub aspectul insumării energiilor aflate în partidele şi în grupările influente în viaţa publică. Coaliţiile — iniţial utilizate la constituirea C.F.S.N., apoi la structurarea Frontului ca partid de guvernare şi acum, în realizarea unei formule de guvernare — nu au fost nici o clipă coaliţii ale programelor şi principiilor, ci ale persoanelor şi funcţiilor. Pe planul capacităţii şi forţei, diversitatea a funcţionat extinctiv şi nu amplificator. O coaliţie politică eficientă porneşte de la identificarea unor obiective şi interese majore — eventual generale — atribuie dreptul de exercitare a voinţei politice unei singure grupări sau structuri, pentru celelalte rămînînd un drept de cenzură în raport cu obligaţiile reciproce hotărîte iniţial şi datoria susţinerii respectivei voinţe. O coaliţie nu este o formaţiune policefală, ci un sistem de reducere a arbitrariului voinţei printr-o reţea de condiţii ; nu divizare a voinţei ci sporire a coerenţei acesteia.

Orice formaţiune care aspiră să mai conducă, ori măcar să influenţeze politic România, are a se gîndi la coaliţia pluripartidică precum la singura soluţie, pragmatică şi morală totodată, aflată la dispoziţia naţiunii. Experienţa noastră de pînă acum ne arată însă doar ceea ce nu trebuie să mai facem în constituirea coaliţiilor. Doar raţiunea ne rămîne, pe acest teren, spre a ne configura viitorul. Iar raţiunea ne spune că orice om politic serios va şterge din agenda sa întîlnirile cu indiferent cine ar veni către el spre a-i propune altceva decît principii şi programe. Principii care nu pot fi decît ale democraţiei şi libertăţii şi programe care nu pot fi decît ale economiei eliberate de obtuzitatea şi corupţia inerente structurilor statului (obtuzitate şi corupţie care apar atunci cînd statul încalcă un teren care nu îi este propriu) ; programe, desigur, incluzînd dezvoltarea socială şi culturală normală. Inteligenţa politică cea mai strictă şi mai rece a celor care vor mai încerca riscurile acţiunii publice se va numi dezinteres personal, etică, devotament faţă de idealurile umane. Altminteri ar însemna că un popor întreg acceptă să piară, lucru greu de crezut.

Caius Dragomir

Un roman pentru rafinați

Cunoscutul scriitor K. încearcă să rupă pînza de suspiciune care-l înconjoară de cînd, în urmă cu cîțiva ani, a luat atitudine, în reviste străine, împotriva politicii culturale promovate de Ceaușescu.

Suspiciunea acționează în dublu sens. Dinspre K. spre apropiații lui, hiperinteligentul Skedra și frumoasa și celebra jurnalistă Delia, bănuiți a fi: el prieten-informator, ea amantă-informator. Dinspre colegii de breaslă cultural-artistică, reprezentați prin ceramist, spre K., fost susținător și privilegiat al regimului, a cărui revoltă le pare dubioasă.

K. ignoră acest al doilea aspect major al băii de suspiciune și îl înlocuiește, cu un altul, rizibil: colocatarii imobilului în care locuiește văd în scriitorul disident un dușman de clasă și sînt hotărîți să-l demaște.

Deci K. declanșează o bătălie împotriva suspiciunii. Metoda folosită de el este în acord cu temperamentul său, de om al „posibilului" și nu al „probabilului". Își îndepărtează apropiații „contaminați" dar nu așteaptă un alt „Gogo", emisar al tenebroasei puteri, care să-l înlocuiască. Preferă să-l aleagă el însuși. Blufează. Altfel spus arma lui va fi farsa, concept îndelung teoretizat în roman.

Veronica, înlocuitoarea Deliei, este implicit oferită presiunii „organelor de ordine", vital interesate în a-l ține sub observație pe scriitor. Dar K. și-a satisfăcut orgoliul de a le fi propus el omul. În plus, deși amîndouă femeile aparțin categoriei brebaniene „marea felină", scriitorul numai pe Veronica o iubește.

K. nu a reușit în ce și-a propus. Suspiciunea persistă. A rămas însă cu plăcerea „demiurgică" a regizorului de farse. Dar și cu surpriza și bucuria întîlnirii cu alte două femei, caractere de excepție, acestea: bătrîna Neli și muzeografa Irena. Deși inițial „contactate" doar ca „puncte de sprijin" în parcurgerea etapelor farsei, K. zăbovește în preajma lor mai mult decît i-o cer interesele. O plimbare printr-o pădurice, cu Irena, îi provoacă scriitorului un vertij de senzualism elementar (transpus în carte într-un amplu pasaj liric) comparabil în intensitate cu faimosul eveniment analog, din „Cătunul" lui Faulkner, suferit de idiotul Ike cu tandra rumegătoare.

Naratorul este chiar personajul central („principal") al romanului. În consecință, toate informațiile despre K. ni le oferă el însuși. K. este nu numai „un scriitor cunoscut" dar chiar „un mare autor". În urma actului său de disidență, nu mai apăruse la televiziune și nu i se mai reeditau cărțile. Totuși, în toate bibliotecile puteai găsi cărțile lui. Într-una dintre ele, „pe mai bine de 400 de pagini", K. scrisese despre Don Juan. Este pomenit și un anume „Nichita, un prieten al meu care este poet". Cititorii sînt forțați să-l identifice pe K. cu... Nicolae Breban. Și, implicit, să transfere toate atributele primului în contul celui de-al doilea.

Transferul cel mai spectaculos privește personalitatea de tip paranoid a lui K. De la „Intermezzo-II", de Marin Mincu, romanul românesc nu a cunoscut o mai masivă etalare de orgoliu. Dar, exceptînd unele amănunte (ticuri verbale, franțuzisme rebarbative), lăudăroșenia lui K. este... simpatică. De două ori simpatică, s-ar putea spune, pentru că paranoia lui este însoțită, ca de obicei, de cinism (îți pui mai bine în valoare statura minimalizîndu-i pe cei din jur). Personajul K. se situează în descendența modelelor literare la care se raportează el însuși: Peciorin din „Un erou al timpului nostru" de Lermontov și Kierkegaard din „Jurnalul unui seducător". Deci iubitorii marilor modele cinice, fie ele Cicikov ori Verhovenski (personaje nominalizate în roman), Ostap Bender, Julio Jurenito ori însuși Gombrowicz din „Jurnal", vor recepta cu îngăduință tarele caracteriale ale lui K. Aceste atribute nu intră în contradicție cu statutul lui, de „mare autor".

Să vedem acum în ce măsură putem transfera dinspre K. spre autorul romanului un alt atribut: abilitatea (sau inabilitatea) în mînuirea (deci în... scrierea) limbii române. Vom face acest lucru cu precauție, încercînd să nu devenim clienții unei posibile „farse" nedeclarate. Ei bine, există un agramatism difuz, decelabil în întreaga partitură verbală susținută de narator, meteahnă care trece „cu arme și bagaje" în textul romanului. Formulări improprii ca „o revistă pentru femei de mare tiraj" ori „două îndoieli o mirau însă în acel timp pe Veronica" abundă. Pronumele relativ are declinări aleatorii, uneori corecte, alteori nu („parlamentele noastre... pentru ale cărui

sesiuni inutile se cheltuiesc atîția bani" sau „o confesiune care, uneori, victima nici nu o avea"). Și tot așa. Deci există K. și există autorul propriu-zis. Nicolae Breban. Chiar ignorînd identificarea propusă în text, nici unul din ei nu poate fi bănuit de agramatism. Primul pentru că este un „mare autor", al doilea pentru că este prezent în selectivul dicționar „Scriitori români", coordonat de Mircea Zaciu. Această subtilă farsă textuală are un răspuns. Nicolae Breban reproduce fidel limba vorbită a „marelui autor" K., fie el N.B. însuși. Cît de corect „scrie" K., deci implicit N.B., nu aflăm din acest roman.

În text sînt și gafe propriu-zise, nelegate de corectitudinea limbajului, a căror paternitate nu o mai analizez. Este cazul următoarei constatări, involuntar hilare: „Mai mult decît jumătate din aceste propuneri le provoca ea, cu siguranță, o treime cred că erau pure confuzii, iar cealaltă treime... da, astea cred că erau autentice". Dar gafa nu este incompatibilă cu statutul de „mare autor". Să reamintim de furtul măgarului lui Sancho Panza și de reapariția lui, în nici un fel motivată, cîteva capitole mai la vale, în capodopera lui Cervantes.

Romanul nu se constituie însă într-o simplă ilustrare a unei viziuni maniacale, paranoid-cinice, a existenței. Naratorul posedă arta digresiunii. Găsim deci numeroase mici eseuri, realmente interesante, pe o largă paletă tematică: tipologie aristotelică (eucolos-dyscolos), cercurile băieților de ștabi, micul burghez „socialist", diferențierea informator-provocator, tipuri de mincinoși în tagma literară, despre „a avea timp", despre cărțile fundamentale, ș.a. Caracterului eseistic astfel rezultat să-i alăturăm permanentul „dialog" cu cititorul („Ați încercat vreodată...?"), permanentele indicații „regizorale" („Observați că e pentru prima oară că o descriu..."), caracterul textualist, altfel spus. Rezultă imaginea unui roman eseistic modern.

În concluzie... Nu. Nu „în concluzie", pentru că distinsul Al. Paleologu ne-a reamintit recent (într-un eseu din revista 22) o „vorbă" de-a lui Flaubert: „La bêtise consiste à vouloir conclure". Doar atît: cred că adevărații, rafinații iubitori de literatură vor citi cu interes și cu folos romanul „Pîndă și seducție".

Florin Oncescu

Nicolae Breban, **Pîndă și seducție**, Editura Fundației culturale române, 1991.

Pe geam
un fluture alb —
umbra lui îmi despică odaia.

florin costinescu

Sub burniță

Mereu am în față
o stradă care se pietruiește,
de cîte ori mi se spune ceva despre
certitudine
văd pietruitorii lovind în cubul acela
rece și dur
în genunchi, sub burnița toamnei.

El nu întreabă nimic
au îmbătrînit și strada nu va fi
terminată
niciodată — așediați de pietre cubice,
de grămezi de nisip descărcate în tihnă.

Mereu am în față
o stradă care se pietruiește —
astăzi: ocoliți pe dreapta
mîine: ocoliți pe stînga.

Smog

Combustibil sacru, speranțe, arde
mocnit
cu focurile de la marginea orașelor,
seara,
peisaj cu lună îndoliată, o posibilă
pînză
pentru galeriile luminoase din centru,

Fumul, un fel de rugă în picioare
a destinului scrie pe cer în șerpuirea
lui leneșă
nume de oameni vii, noii născuți
speranța renaște mereu din inocență.

Duh celest

Tîrziul și aburul
peste ființele noastre, începutul
își dilată pupilele de căprioară
hăituită;
totu-i mirare
de soare și iarbă
de albastru intens și nevinovățile;
mîinile vor să atingă lucruri
preschimbate-n himere, oh, duhul,
lor celest aroma lor de iasomie
spațiul pe care l-au furat cîndva
aerului,
cum au învățat ele
mișcarea de translație
spre marginea
secundă cu secundă,
sunet cu sunet,
apus cu apus...

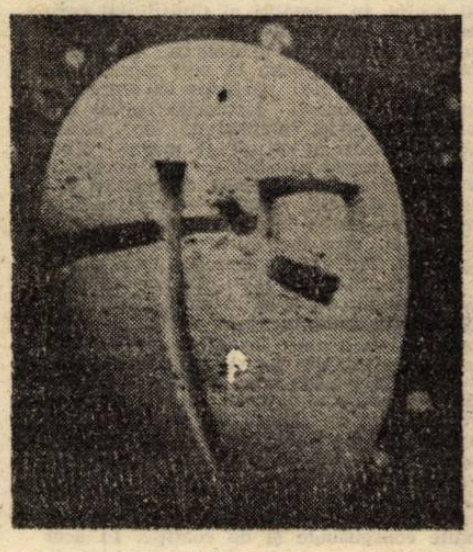

Punct fix

Ochiul acela pe jumătate închis
simulînd somnul în plină zi
privirea aceea vicleană
părînd că ricoșează
dincolo de noi
pierzîndu-se în inele de gheață,
ochiul acela ademenindu-mă,
absorbindu-mă fără să știu
mie redîndu-mă ce n-am putut fi
cu trufie și insolență.
A trăi sub un punct fix
și a aștepta iertarea
ultimei celule
încercuită
de umilință.

O piatră

De aici începe seceta,
de la această majuscul inutilă,
nevrednică
și urît mirositoare,
de la acest exod al sensurilor,
de la această resemnare a auzului;
aidoma, himera și fericirea
învești mîntate-n hlamidă sărbătorească
a majusculei;
o sămînță aruncată în cernoziomul
înșelător
al majusculei —
tu, mînă care ai caligrafiat-o
să vezi ce va crește; o piatră a rodit,
o piatră, ca umbra.
Atît

GLOSSĂ

Aș vrea să fac atîtea lucruri dar timpul disponibil pentru ele este atît de redus încît mă-ntreb dacă nu e undeva o oglindă cu găuri care perforează dorințele obținînd în schimb liniștea ascunsă în spatele lor: acel dezinteres care te face apt să înfrunți zilele care vin cu negura lor previzibilă. Cele cîteva telefoane primite zilele astea îmi aduc parcă vești dintr-o altă lume. Urechile-mi sînt pline de vocea interlocutorului, dar faptele relatate rămîn în suspensie multă vreme căci mintea mea refuză să le coreleze cu temporalitatea. Semne pot aspira să devină doar lucrurile care tac în prezent. Dacă stai cu creionul deasupra paginii te poți aștepta ca imprevizibilul să coboare în grafia unui cuvînt sau a unei litere. Dar chiar dacă se întîmplă așa, puțini sînt cei ce descoperă asta în timpul vieții. Moartea iluminează urmele ființei, îi înseamnă gesturile, îi purifică spiritul, îi cerne competențele. Dacă n-ar fi moartea am rămîne stîngîniți, firavi, nesiguri, incompleți. Viața e mai restrînsă și mai fără temei decît moartea: universul o dovedește. Locul morții e golul, adică forma cea mai răspîndită în natură — e deci firesc ca ea să exercite o forță de atracție majoră în special asupra elementului cel mai deplin al acestei lumi: viața spiritului.

În tolul acestor considerații obosealа mă face să casc. Aștept un telefon ca să mă duc la un televizor să văd ceva ce nu vreau să văd. Majoritatea lucrurilor din viață le faci împotriva voinței tale. E ca și cum ai merge pe o stradă fiindcă există strada și fiindcă ai picioare care trebuiesc întrebuințate. Însă spiritul tău ce zice? Spiritul, bah!, spiritul nu poate întreprinde nimic împotriva stăruințelor neloiale ale gregarității. Spiritul e un unicat care nu poate fi înțeles prin vociferări exterioare. Iar acum uitînd caietul cu aceste însemnări lîngă televizor și plecînd acasă scriu pe alt caiet ceea ce îmi dă o senzație stranie de stinghereală și lipsă de continuitate. Parcă m-aș fi transferat brusc în altă țară și nu-mi găsesc locul în altă limbă, în alte spații, în altă modalitate a umbrei atingînd caldarîmul. A scrie mai departe înseamnă să circul pe alte străzi decît cele pe care am fost vreodată, în speranța că voi întîlni aici cîteva din amintirile mele cele mai îndepărtate. Legătura între alteritate și imemorial e singurul impuls autentic pentru creator. Salvate de la deschidere ferestrele se sparg atît de ușor. Impuse deschiderii prin decret, ele sfîrșesc prin a nu mai funcționa ca ferestre — ci ca simplu zid dinamitat. **(Jurnal anticameleonic—4 oct. 1991).**

Constantin Abăluță

În memoria lui Ion Vlad

Sînt 27 de ani de cînd, cu prilejul unor dezbateri aprinse, l-am zărit ultima oară, în fundul marii săli de şedinţe din frumoasa clădire în stil neogotic construită de arhitectul Grigore Cerkez, clădire în care, pînă a nu fi căzut sub tîrnăcoapele lui Ceauşescu, îşi avea sediul Uniunea Artiştilor Plastici. Curînd după aceea Vlad a rămas în Franţa şi n-am mai avut posibilitatea să-l întîlnesc. Din cînd în cînd, de departe, aflam cîte ceva despre el, din gura celor care trecuseră ocazional pragul atelierului său. În ultimii zece ani sculptorul locuia la Nisa, abătîndu-se doar vremelnic prin capitala franceză. Şi totuşi acolo l-a surprins moartea, văduvindu-ne de prezenţa unuia dintre cele mai puternice talente de care s-a bucurat sculptura românească de după al doilea război mondial.

Anul trecut Vlad i-a trimis Georgetei Năpăruş o scrisoare de cîteva rînduri. Prezent timp de o lună în ţară, îi vizitase în 1990 atelierul, îi admirase pictura şi dorea să-i cumpere un tablou. La asta se referea scrisoarea. Dar — cu totul neaşteptat pentru mine — şi la altceva. Georgeta Năpăruş îi dăruise la plecare monografia pe care i-o închinasem artistei. O citise şi acum — concis — îi scria : „Monografia bogată, textul serios, solid, poetic. Felicită-l pe Radu Bogdan. Am fost buni prieteni pe timpuri, am debutat împreună, dar viaţa politică ne-a separat. Enfin..."

După tăcerea de aproape trei decenii instalată între noi, aceste cuvinte, căzute pe un fond de întîmplări şi simţire pe care nu e potrivit să le desfăşor acum şi aici, m-au răscolit adînc. Într-adevăr, de o vîrstă amîndoi, debutasem oarecum împreună. Ne lega totodată prietenia pentru un mare artist, pe nedrept ocolit de confraţii săi vreme de treizeci de ani după moarte : fotograful Aurel Bauh, pe care sculptorul l-a imortalizat într-unul din cele mai reuşite portrete. Am scris atunci, în 1947, cu ocazia primei expoziţii personale a lui Ion Vlad (de la „Căminul Artei", Galeria condusă de Ionel Jianu), cel mai entuziast articol din cîte îi fuseseră consacrate. Se manifesta acolo un elan al tinereţii, stîrnit de coardele unei sensibilităţi încă libere, neviciate ideologic, şi care, în receptivitatea ei se dăruia întreagă artistului care o trezise.

Afirmam la debutul lui Ion Vlad : „El aparţine cu certitudine acelui soi de lăuntrici posedaţi care, descinzînd din familia marilor vizionari, creează la temperaturi înalte şi toarnă în tipare încinse. Vlad supune spaţiul unui proces de plasticizare, captîndu-l şi făcîndu-l să devină captivant. Volumele sînt pătrunse în esenţa lor, în semnificaţia lor spirituală. Sculptorul desluşeşte procesul genetic al materiei animate, animînd la rîndul său lutul, piatra, metalul. Arta sa reprezintă prin excelenţă concretizarea plastică a unei idei. Aproape oricare din operele lui înfăţişează simbolic o succesiune de fapte, de stări, de momente. Obiectele sînt supuse unei sinteze dinamice, care le păstrează fiorul interior. Cine vrea să-l cunoască pe Ion Vlad — şi orice iubitor de artă trebuie să fie însufleţit de această voinţă — să se ducă să vadă operele expuse la «Căminul Artei», să se ducă să vadă portretele expuse în sala «Dalles» în cadrul Salonului Oficial (al lui Luchian mai cu seamă), să se ducă să vadă bustul lui Victor Ion Popa aflat în atelierul artistului. Va avea ocazia unei confruntări cu un mare creator de mîine".

Intuiţia justă de odinioară pare să fi aruncat o punte peste golul în timp şi spaţiu care ne-a separat. Şi nu aş fi putut afirma cu mai mult** putere de convingere unitatea de simţire şi gînd care caracterizează întreaga operă a lui Vlad — acea admirabilă continuitate spirituală care, de-a lungul deceniilor, chezăşuieşte valoarea paşilor săi de început — decît invocînd ceea ce din primul moment creaţia lui lăsase să se vadă.

Desigur, meşteşugul lui Vlad a suferit o evoluţie, a cîştigat în subtilitate. Dar forţa lui, capacitatea de transfigurare, aspiraţia spre zonele cele mai înalte ale duhului, acolo unde materia sculpturală se converteşte în simbol, s-au făcut simţite încă în lucrările de debut. Restul a fost doar o progresivă împlinire, şi cred că nu întotdeauna apreciată aşa cum s-ar fi cuvenit. Îndrăznesc să spun că nimeni nu ne-a lăsat o atît de sugestivă imagine statuară a lui Eminescu, cum este cea pe care Vlad a destinat-o unui loc din inima Parisului. Şi mai îndrăznesc să spun că statuia pe care i-a închinat-o lui Van Gogh (acel zguduitor ghips policrom intitulat „A picta înseamnă să arzi de viu") depăşeşte în intensitate dramatică şi forţă de comunicare lucrarea care te întîmpină în faţa celebrului muzeu Van Gogh din Amsterdam. Dar cîte sculpturi, începînd cu acel **Ştefan Luchian** din 1946, continuînd cu ciclul **Narcis** (1946—1983), cu **Eugen Ionescu** (1971), cu **Mireasa** (1981) şi cu altele încă, spre a sfîrşi cu tragic cutremurătorul **Petre Ţuţea** din 1990, nu poartă însemnul capodoperei?

Nu ştiu dacă prelunga şedere a lui Ion Vlad în Franţa i-a adus şi satisfacţia morală mult dorită (fusese un vechi vis al său să studieze la Paris, obţinuse o bursă din partea Institutului francez din Bucureşti, nefiind însă membru de partid nu căpătase viza ieşirii din ţară), dar ştiu că a dus cu sine în exil, cu titlu de permanenţă, ceva („ceva" mult !) din sufletul ţării în care se născuse. Sculptura românească a pierdut în el un fruntaş care, încă foarte de tînăr, şi-a onorat cu demnitate promisiunea.

Radu Bogdan

Concert de muzică olandeză contemporană

De preţuit obstinaţia cu care ansamblul de muzică nouă „Archaeus", într-o perioadă de severă „recesiune" a interesului pentru actul cultural în general şi cel al secolului XX în special, îşi continuă seria concertelor tip cenaclu, cu un public puţin numeros, dar, în principiu, fidel.

Într-un decor somptuos şi îngheţat (aula Uniunii Compozitorilor), formaţia lui Liviu Dănceanu a reluat tradiţia mult timp întreruptă a „întîlnirilor muzicale" cu un **Concert de muzică olandeză contemporană.** Manifestările muzicale din '91 ne-au făcut cunoscute cîte ceva din creaţia acestei şcoli. Rob du Bois, Jos Zvaanenburg, Otto Ketting... În amalgamul de căutări, multe mimetice, impresia a fost bună. Am reţinut un anume descriptivism sobru, o „muzicalitate" ce transpare chiar în momente de „destructurare" sonoră, un apetit „temperat" pentru „efecte" în sine. Dacă impresiile mele de atunci sînt corecte, pot spune că le-am redescoperit (şi asta poate da imaginea coerenţei unei culturi) şi în recentul concert. Lucrările nu au fost, ce-i drept, la fel de convingătoare. Am reţinut **Muzică pentru oboi** de „veteranul" Ton de Leeuw, piesă ce investighează zona „minus" a instrumentului, adică imperfectă tehnic. Rezultatul a fost un instrument „nou", mai puţin dulce, cu efecte de stranietate şi sarcasm ce-l apropiau de clarinet. **Ruiskens I** pentru chitară de Joel Bons e doar o agreabilă şi exotică muzică în tradiţia clasicilor instrumentului.

În **Stonehenge Study II**, David Little, poate cel mai tînăr compozitor al serii, porneşte de la sugestiile oferite de arhaicul complex arhitectonic de la Stonehenge, practicînd un soi de minimalism discursiv combinat cu fragmente de un patos cvasi-romantic, ceea ce dă senzaţia unei indecizii a expresiei.

Mult mai coerent structurată şi de o poezie aparte mi s-a părut a fi piesa pentru vioară solo **„Uccelli dei amati"** de Jurgen Weimer. Fine alternanţe de umbre şi lumini, secţiuni cu şi fără surdină, o scurgere a timpului lentă dar bogată în evenimente (la nivel microstructural), o reală vocaţie de colorist.

În sfîrşit, **„Aulos"** pentru ansamblu instrumental de Theo Loevendie, a demonstrat încă o dată un fapt pe care-l ştiam mai de mult. **Archaeus** e o formaţie bine închegată, are instrumentişti de talent, exersaţi în arta, poate cea mai dificilă (prin spectrul rutinei), cea a improvizaţiei pe cîteva structuri de bază şi-o minimă strategie a formei. Aulos a încheiat bine, „în forţă" un concert reuşit, puţin cam lung, poate, în care doar frigul ne-a împiedicat să ne bucurăm deplin de reciştigarea unui admirabil şi, nu mai puţin, istoric spaţiu al artei sunetelor.

Valentin Petculescu

Prostia la televiziune

Ar trebuie să încep aşa :

Cum de nu i s-a înţepenit maxilarul, cum nu i s-a uscat dreapta în care ţinea microfonul, cum nu i s-au veştejit urechile care auzeau ceea ce vocea ei răspîndea în aerul munţilor Magici, cum nu i-a explodat mintea de aiuritoarea aiureală care a vizitat-o în acea clipă, cum numele său nu s-a şters singur de pe ecranul televizorului, cum nu s-a făcut roşie de ruşine şi de sinceritate arătînd cine este ? De fapt, cine este ? Cine este Rodica Becleanu ? Un agent KGB ? N-aş crede, dintr-un anume motiv. Un trădător de neam ? N-aş crede, din acelaşi motiv. Un angajat al „agenturilor" ? N-aş crede, avînd acelaşi motiv. Să fie purtătoarea de cuvînt a unui important personaj politic ce doreşte pieirea în sate a neamului românesc ? Motivul rămîne acelaşi spre a zice **nu.** Să fie chiar un emisar al găgăuzilor auto-declaraţi independenţi în Basarabia ? Deşi se zic tot felul de vorbe de clacă despre găgăuzi, totuşi să credem că motivul rămîne în picioare şi de aceea zicem — nu este. Atunci, în derută şi spaimă, motivul respectiv cam asta produce între oamenii limitaţi, să credem că este chiar fantoma unui anume academician Lazarov ? Dar Lazarov, după cîte ştim, n-a răposat şi altfel ar fi greu cuiva să joace rolul fantomei unei fantome. Dar ce susţinea academicul în cauză ? Că românii şi moldovenii de peste Prut sînt **două popoare.** Două popoare diferite cu limba, istoria, duşmanii, cotropitorii lor. Deci cam cum zice acum Mircea Snegur, că românii i-au ocupat, asemeni turcilor şi tătarilor, pe moldoveni. Nu poţi să spui vreodată că o parte dintr-un popor cotropeşte, ocupă altă parte. Poţi să spui tot felul de alte lucruri, dar că mîna stîngă a fost cotropită de mîna dreaptă, pentru simplul motiv că persoana în cauză a fost o vreme prinsă cu mîna stîngă în uşă, mi se pare o năzbîtie ce numai la nivel prezidenţial mai poate fi ascultată. Să fie Rodica Becleanu vreun preşedinte de stat şi să nu ştim noi ? Să nu ştim, se poate. Dar să fie, nu se poate. Din acelaşi motiv. Care este motivul : Rodica Becleanu este o PROASTĂ ! Or, o proastă nu poate fi nimic din ceea ce am bănuit că ar putea fi domnia sa. Dovada : Nu te duci pînă la Davos ca să spui în faţa unei naţiuni telespectatoare că domnii preşedinţi Iliescu şi Snegur sînt purtătorii mesajelor încredinţate de cele **două popoare.** Dacă spui acest lucru în văzul şi auzul românilor, nu mai ai decît o singură cale de ieşire. Să recunoşti în acelaşi loc, în aceleaşi condiţii că eşti iremediabil o proastă. Poate aşa va fi iertată. Întrebarea se pune : merită dar să cheltuim atîţia bani ca să mai trimitem încă o dată pe Rodica Becleanu la Davos spre a declara o evidenţă ? Observabilă şi la Bucureşti. Singura ieşire a Rodicăi Becleanu din această situaţie ar fi să spună că „a fost silită". O ieşire folosită de mulţi după decembrie 1989. Iar dacă a fost într-adevăr **obligată** să spună o asemenea enormitate înseamnă că ne întoarcem de unde am plecat. Şi dacă ne întoarcem de unde am plecat ar fi mai bine pentru toată lumea să-l rechemăm pe Ilie Ciurăscu. Dumnealui măcar nu e prost.

Eugen Uricaru

cartea străină

SUB SEMNUL FICȚIUNII

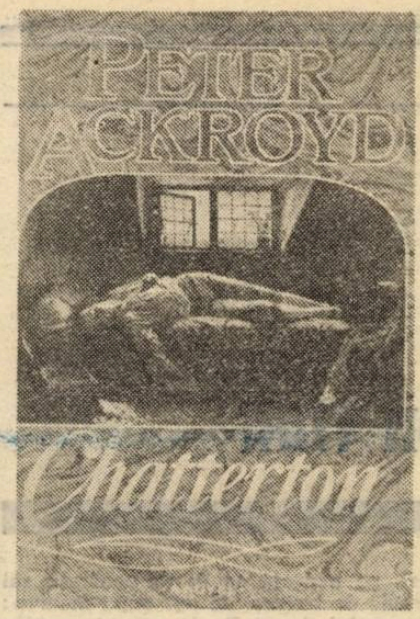

Iată mai bine de zece ani de la debut, cu o operă riguros constituită, PETER ACKROYD (născut 1949), poet, romancier și critic, este astăzi una din personalitățile cele mai distinse ale literaturii engleze contemporane. Romanele și cărțile sale de critică se bucură de un mare interes din partea cititorilor, fiind, totodată, primite cu entuziasm de critici și încununate cu prestigioase premii. „Biografia lui T.S. Eliot" s-a constituit deja într-un model clasic al genului iar monumentalul volum, recent apărut, dedicat vieții și operei lui Charles Dickens, se înscrie, de asemenea, printre contribuțiile esențiale la cunoașterea marelui prozator victorian. În romane, PETER ACKROYD pare înclinat a se îndrepta, cu precădere, spre aspectele tainice, de umbră, ale existenței, investigînd cu finețe și erudiție, cu adîncimea gînditorului, momente importante în evoluția literaturii și culturii engleze pe care știe să le raporteze însă, cu originalitate, la drama vieții. Părînd uneori preocupat, mai degrabă, de viața literaturii decît de literatura vieții, cărțile sale impresionează prin viziunea lor umanistă, prin comprehensiunea și delicatețea cu care autorul știe să se apropie de frămîntările și obsesiile dintotdeauna ale ființei umane. Este fascinat de enigma începuturilor, de tragicomedia existenței și, în meditațiile ce-i animă paginile, cititorul are sentimentul că asistă la edificarea unei concepții integratoare asupra lumii, lucrurilor și a ființelor ce se întrepătrund armonios cu existența de o sublimă organicitate și coerență a cosmosului. „HAWKSMOOR", una din cărțile sale ce s-a bucurat de o mare audiență atît la public cît și la critică (a fost decretată cea mai bună carte a anului 1985 în Anglia), constituie o incitantă abordare a dialecticii secolului al XVIII-lea, o analiză a persistenței iraționalului într-o epocă prin excelență a Rațiunii și a Luminilor și, prin extensie, oferă o imagine revelatoare a tensiunilor obscure, a acelor fantome ce bîntuie eul omului contemporan. Aici, PETER ACKROYD investighează stările limită ale conștiinței, acele praguri dincolo de care irumpe alienarea mentală, cu analogii răscolitoare la realitatea sfîrșitului nostru de secol. „Lumina cea dintîi" ("FIRST LIGHT"), creație romanescă amplă, cu certe virtuți poematice, în care harul de povestitor al autorului amintește, deopotrivă, tradițiile eresurilor și legendelor autohtone dar și aura de mister și tonul sapiențial al povestirilor orientale, este, la rîndul său, o meditație melancolică pe marginea timpului și a continuității ființei umane, a acelor inefabile legături ce unesc corpurile astrale cu ființa umană. Carte despre neîmplinirile și măreția omului, veșnic raportate la lumea eternă a infinitului, „Lumina cea dintîi" este o poveste despre destinul ființei pămîntești care, plămădită din aceeași materie cu stelele, se profilează pe fundalul de o mare frumusețe al lumii astrale cu care se identifică prin afinități și continuitate. „CHATTERTON" (HAMISH HAMILTON, LONDON), cel de al treilea roman important al scriitorului, a fost selectat pentru Premiul Booker și s-a bucurat, la rîndul său, de o mare popularitate. Îmbinînd într-o singură carte firele a trei filoane narative, ce se suprapun și se despart pentru a se topi apoi într-un singur șuvoi, sugerînd, cumva, continuitatea în timp a existenței umane, legăturile intime dintre trecut și prezent, un soi de „metempsihoză" — căci s-ar zice că eroii renasc în alte epoci, reeditînd aceleași destine, „CHATTERTON" relatează istoria „băiatului minune", cum îl numea Wordsworth pe adolescentul genial din Bristol, a „Poetului" prin excelență (Alfred de Vigny, prefața la drama „Chatterton"), evocînd totodată strădaniile pictorului Henry Wallis care, în plină epocă victoriană, reușește să recompună pe pînză imaginea acestui precursor al epocii romantice, avîndu-l drept model pe însuși marele George Meredith. În fine, cartea este istoria tragică a unui poet din zilele noastre care trăiește iluzia de a fi descoperit un manuscris și un portret inedit, de natură a arunca o lumină cu totul nouă asupra legendei tînărului poet preromantic. Numai că manuscrisul descoperit de Charles Wood și portretul ce-l reprezenta pe „Thomas Chatterton la maturitate" se dovedesc a fi niște grosolane falsuri iar, la rîndul său, „băiatul minune" pare a nu fi pierit datorită mizeriei și disperării, cum a statornicit istoria literară ci, dimpotrivă, în încercarea de a se lecui de o boală venerică. Portretul zugrăvit de Wallis este, la rîndul său, și el o mistificare căci, de fapt, nu-l înfățișează pe adolescentul preromantic ci pe George Meredith care i-a împrumutat chipul. În acest fel însă, autorul „Egoistului" reușește să devină celebru o dată în plus căci va înfrunta posteritatea grație capacității artistului de a crea o lume, alta, mai adevărată parcă decît cea reală. Pentru Meredith, această experiență, faptul de a fi pozat pentru întruchiparea pe pînză a altui poet, va însemna în același timp o victorie dar și un eșec. O victorie căci chipul său va rămîne mereu tînăr în cadrul autonom al lumii tabloului, dar și un eșec pe plan personal, o zidire în acea operă picturală, un soi de sacrificiu datorită participării la un important act de creație, căci la încheierea colaborării cu Henry Wallis, George Meredith își va pierde soția la care ținea nespus de mult. Revenind la celălalt plan al romanului, la tribulațiile lui Thomas Chatterton, vom asista aici, după cum am sugerat deja, la un semnificativ proces de demitizare. În pagini de jurnal fictiv, tînărul ce a plăsmuit în poezia sa un imaginar secol al XV-lea, ne dezvăluie cauza „reală" ce i-ar fi pricinuit sfîrșitul. Nu-i vorba, nici pe departe, de o sinucidere datorată mizeriei așa cum susține tradiția romantică (și istoria literară, oricînd discutabilă însă), ci de un accident banal de otrăvire cu arsenic și opium, pricinuită de aventuroase elanuri juvenile. Veridicitatea artistică a acestei ipoteze face ca sfîrșitul poetului să nu fie cu nimic mai puțin tulburător. În mod simbolic, Chatterton își va administra, de fapt, otrava și elixirul paradiselor artificiale, va păși în neființă pe porțile superbe ale fantasmelor și amăgirii. Este o moarte apoteotică, demnă de un adevărat poet, pentru care granițele dintre ficțiune și realitate tind totdeauna a se șterge. Captivant și amuzant deopotrivă, grație unui acut simț al comicului existenței, romanul lui PETER ACKROYD încearcă a sugera ce virtuți nesfîrșite posedă lumea imaginarului, demonstrînd cu pasiune că tot ce este făurit de fantezia vie a artistului nu se irosește și nu piere nicicînd. Analist subtil al raporturilor dialectice dintre ficțiune și realitate, autorul are sentimentul că „realitatea este rodul unor minți lipsite de imaginație." „CHATTERTON" este în fond un elogiu adus artei adevărate și artistului autentic (sînt remarcabile acele pagini în care plagiatul și pastișa sînt înfățișate pe rînd, ca tot atîtea forme de trădare a adevărului, sortite dintotdeauna uitării și sterilității). Potrivit unui proverb englezesc, realitatea este oricînd mai stranie decît ficțiunea. Inversînd, într-un fel, datele acestei aserțiuni sau poate pătrunzîndu-i mai adînc tîlcurile, PETER ACKROYD pare a afirma că „imaginația niciodată nu minte", că ades ficțiunea este mai adevărată decît realitatea.

Virgil Lefter

disocieri

Configurații narative

Romanul total sau romanul avînd un sistem propriu de reprezentări, asumat cu seriozitatea ce se regăsește în orice întreprindere pretențioasă, pune în discuție, în condițiile prezentului, nu doar tipare de gîndire, imagini, credințe, reflecții, cît repere socio-politice. Adică viziuni care s-au desprins dintr-un vast spațiu fictiv ca să se întoarcă la el. Aici rezidă marea și prima deosebire de romanul total antebelic. Dacă ne-am raporta la **Muntele magic** de Thomas Mann am reține pe seama modernității formulei, impulsul auctorial spre un discurs intelectual și spre mai toate materialele narative reclamate de verosimilitate. Universul bolii, al sanatoriului ca sincopă a normalității, universul ideilor în confruntare, prin care se pătrunde ca printr-un vestibul încăpător în obîrșiile perturbate de tot ce uzurpează autoritatea, surprinde o bază de veridicitate și, de nu alunecă în specios, ne scoate din cotidian ca să revină, la loc, în realitatea curentă. Avem așadar, o mitografie a suferinței și degradării omenești. A tabieturilor, a mentalităților, a capriciilor. O agonie într-o lume care se scufundă într-alta, în luptă cu moartea.

Și mai semnificativ apare, din punctul de vedere adoptat azi, romanul-total ca descifrare a răspîntiilor istoriei, a dezlănțuirilor ce constrîng indivizii să cedeze ori să se revolte, să se transforme din spectatori în protagoniști. Căci orice roman total este unul antiidilic, mai mult, un roman al încleștărilor. Scrieri semnate de Augustin Buzura, Bujor Nedelcovici, Ștefan Bănulescu, Petru Dumitriu ies din comun prin marea curiozitate literară față de real. Un real al antinomiilor. A scrie roman total revine la a da semnal verde arborescenței de conexiuni între felurite mecanisme și experiențe, a ridica pulsațiile microcosmice la cota logosului macrocosmic opus mistificărilor.

Nu intru în amănunte aici dacă amintesc din recenta apariție a primei părți din **Memoriile lui Erasmus Ionescu**, proiectat de autor cu puțin înaintea exilării sale în Occident, o anume secțiune : „Proprietatea și posesiunea". Este o carte a lui Petru Dumitriu ce ar fi trebuit să facă parte dintr-un ciclu mai extins de **Geografii contemporane**. Ar fi cuprins povestea unor familii burgheze — o confesiune în a cărei urzeală trebuiau să intre visuri, nostalgii, înstrăinări.

Chiar dacă depistăm elemente de love-story, sînt de reținut, ca de o extremă însemnătate, atitudinea față de decadența clasei mijlocii și de avangardismul artistic în înțelesul de subversiune la adresa ordinii constituite. Luări de poziție ce condamnă evaziunea, întrucît exprimă, este drept indirect, un cert atașament la valori, la mersul istoriei. Un impuls spre nou, dublat de un altul, involutiv, tragic luminos. Însuși acest joc, între identități egal de incriminate, pune în ecuație calitatea de martor existențial și de spirit tutelar într-o societate minată.

Ajunși aici, putem introduce în discuție și cartea lui Marin Preda, **Delirul**, în care descifrăm, s-a mai spus, prin aducerea în planul romanesc al lui Ion Antonescu, o alternativă la necunoscutul imaginar.

Pe o structură în care diverși interlocutori fictivi dialoghează cu un personaj omologat de istorie, dispare liniaritatea formulei biografismului. Prozatorul suprapune două tipuri de comunicare. Unul al psihologiei colective și celălalt, înțeles ca o ultimă rațiune a lucrurilor, dialogul mareșalului cu sinele lui, proiectat într-un moment culminant în mama sa. Trecutul și prezentul sînt rezumate prin destine cu valoare alternativă. Întrucît poate fi un model pozitiv, mareșalul Antonescu, nu mă pronunț. Există, cert, o antinomie între planul de referință exterior, vitreg, ostil gîndurilor sale ascunse și exemplaritatea stranie, de la un punct negativă, a militarului pus să decidă, împotriva unor convingeri personale și cu siguranță, a intereselor naționale. Tocmai la acest nivel se vădește că indiferent pe ce poziție se situează romanul, cu acest spirit de observație exercitat asupra mecanismelor Puterii, el nu ocolește, dimpotrivă, promovează eroii ce lasă deoparte statutul de spectatori. Îl înlocuiesc la modul cel mai neconvențional cu putință cu acela de protagoniști. Adică, de inși care știu că au un rol de jucat și se îmbracă într-un periclu, indiferent dacă le sînt sau nu prielnice conjunctura, evenimentele. Care nu sesizează că antiidilismul reclamă, **mutatis mutandis** apariția eroului „blestemat".

Interesul global al acestui demers rezidă, cred, în intenția scriitorului de a polemiza deopotrivă cu clișee ale genului dar și cu cei care neagă literaturii dreptul de a se abandona complexității reclamate de actualitate. La suprafață, aceasta nu va fi altfel decît este suprafața unei ape curgătoare. O suprafață pur și simplu fluidă. Dar în adîncime apar bulboane, vîrtejuri accentuate de obstacole, stăvilare imprevizibile, tot felul de afluenți. La fel și în scriitura romanului total, ce primește sensuri, teme, relații, dimensiuni subordonate dislocărilor în conștiințe. Mă duce gîndul la un scriitor care a practicat sistematic romanul total, cel ce corupe temporalitatea. Mă gîndesc la Hermann Broch și la opera lui capitală **Moartea lui Virgiliu**. Mă mai gîndesc la Ernesto Sabato sau la Graham Greene.

Amplificarea eticului de către propriile neliniști ale personajului-narator, are, drept rezultat o direcționare spre filozofie după parametrii ce aduc insul real versus individul himeric, prejudecăți, simplificatoare în fața complicării opțiunilor la nivelul societății, interpretări moderatoare versus examenul critic de puncte de vedere gata primite. Aceasta este rațiunea care obligă la evaluare reflexivă lupta între rațional și absurd, între vizibil și camuflat, între viu și crepuscular.

Exhaustiv ca perspectivă de cuprindere a feluritelor întîmplări de viață, bogat în interferențe, cuprinzător în radiația timpilor expozitivi, a spațiilor și sensibilităților, romanul total închipuie o mitologie. Neasemănător cu romanul ciclic (pentru că nu este în orizontul său nici recurent zolist nici narațiune-menipee) romanul total are, în schimb, un merit balzacian reactualizat. Mută accentul de pe **lăuntric** pe **lumesc**, de pe ipostaza măruntă a individualului pe înmiita taină a distorsiunilor generale. Neîncetatul său proteism văzut sub specia unității cosmosului nu mai separă granițe nici intermundii. Totul este ca în conceptul finit-infinit. Analogic, desăvîrșire și complementaritate.

Nu am atins cu aceste însemnări celălalt reper oferit tot de Thomas Mann cu a sa cronică de familie **Casa Buddenbrock**, roman născut dintr-o predispoziție spre saga în accentul de aglutinare a particulelor familiale și utilității lor sociale. În fapt, romanul total lasă senzația ciudată că aidoma chenarelor de piatră lucrate după îndrumare gotică, pune în paralel dantelăria micilor incidențe cu voluptatea transfigurării desenului global ridicat pînă la un efect baroc.

Oglindă a expresiei artistice de mare lărgime, acest produs al eposului durabil trasează cu propria lui configurație harul omenirii de a citi pe un perete legendar semne fatidice.

Henri Zalis

POEȚI CUBANEZI CONTEMPORANI

JOSÉ LEZAMA LIMA

Născut în 1910, la Havana. Una din cele mai de seamă personalități ale literaturii cubaneze moderne. Studii de drept. Fondator de reviste și curente (Verbum, Espuela de plata, Nadie parecia, Origenes). Romancier (Paradisul — 1966, Infernul — 1978), eseist (Colocviu cu Juan Ramón Jimenez — 1938, Asupra lui Paul Valéry — 1945, Imagini posibile — 1948, Examene — 1950, Șarpele lui Don Luis de Góngora — 1951, Cantitatea vrăjită — 1970), autor de povestiri (Jocul decapitărilor — 1944), Volume de versuri : Moartea lui Narcis (1937) ; Dușmanul Zvon (1941) ; Aventuri tainice (1945) ; Statornicia (1949) ; Fragmente către propriul magnet (1978).

Să te salvezi

O, să te salvezi tocmai în clipa
în care ți-ai atins desăvîrșirea.
O, prietena mea, să nu vrei să crezi
în rugămințile acestei stele de curînd
retezată,
care-și va înmuia vîrful razelor într-o
altă stea dușmană.
O, de-ar putea fi sigur că la ora
îmbăierii,
cînd într-o aceeași apă curgătoare
se scaldă peisajul nemișcat și animalele
cele mai delicate :
antilope, șerpi cu pași mărunți, cu pași
volatili,
apar printre vise, fără teamă ridicînd
cele mai ciudate capete și apa cea mai
trează
O, prietena mea, dacă în marmura
curată a despărțirilor
ar fi cioplită statuia ce ne poate însoți,
poate că vîntul, grațiosul vînt,
s-ar întinde precum o pisică pentru-a
se lăsa desăvîrșit.

CINTIO VITIER

Născut în 1921, în Key West (Florida). Profesor universitar, critic, eseist, cercetător. Autor al unor însemnate studii asupra poeziei moderne : Vocea Gabrielei Mistral, Experiențele poeziei, Cincizeci de ani de poezie cubaneză, Poeții romantici cubanezi. Principalele volume de versuri : Poeme (1938) ; Visata întîlnire (1943) ; Cîudățenia de a fi (1945) ; Despre provincia mea (1945) ; Căminul și uitarea (1949) ; Vecernii (1953) ; Cîntec simplu (1956) ; Scris și cîntat (1959) ; Mărturie (1968).

Ac, cruce

Cineva, ceva, înlăuntru,
păzește mereu, ghemuit
ca un animal rănit, foarte sensibil
la orice curent din adînc, la orice
adiere din înălțime,
trimițîndu-mi singurătatea
ce aleargă rece prin vene spre miezul
strălucitor al rostirii, sau o pace
delicată și absurdă în mijlocul durerii.

Acest ac foarte ascuțit,
ce-nregistrează ceea ce n-așteptnicîodată,
ascuns dintotdeauna în fundul vieții
mele,
sînt eu, e altul, este... el ?
Judecător al meu și-a toate, dezarmat
pînă la a fi singur ascultător al tăcerii,
la nimic nu servește să-l uiți sau să ți-l
amintești :
acolo, cine știe unde, înlăuntru,
invulnerabil,
tace mereu și spune
ceea ce toate cuvintele trec sub tăcere.

Semn al meu, balanță
a ceea ce-i drept și nedrept, mulțumesc
pentru neobosita-ți oscilație
îngrozitoare,
prevestitoare a tuturor primejdiilor,
credincios doar atotveghetoarei cruci
necunoscute

FINA GARCIA MARRUZ

Născută în 1923, la Havana. Studii de litere și filosofie. Susține rubrica de critică literară a importantei publicații Origenes. Autoare a eseului Exteriorul în poezie (1947) și a monografiei José Marti (1952). Volume : Poeme (1942) ; Transfigurarea lui Isus pe Munte (1947) ; Privirile pierdute (1951).

De-acum și eu sînt dintre-acei...

De-acum și eu sînt dintre-acei
care spuneau privindu-ne, cu aerul
unei delicate triste ți, „Haideți să ne
jucăm"
pentru a ne despărți. Și-n frumoasa
penumbră
a băncilor din parcul cuprins de
înserare
Despre ce vorbeau, oh, tu, și cine
erau ei ?
Din înălțimi, cît de zeiești, îndurerau.
Păreau atît de mulți cînd, fără grabă,
ne priveau distanți, precum un pîlc
de arbori care încheagă o zi de toamnă.
De-acum și eu sînt dintre aceia
de care ne băteam joc citeodată,
acolo ca niște idioți și-atît de osteniți.
Noi, cei mici, cei care nimic
n-aveam, ne uitam, fără să-i vedem,
la acel mod de-a fi cu toții de acord.

Și-acum
cînd m-am apropiat încetă de bănci
să mă alătur lor pentnru totdeauna,
de-acum și eu sînt dintre cellalți,
cei mai în vîrstă, cei melancolici,
și ce ciudat mi se pare, n-am dreptate ?

FRANCISCO DE ORAÁ

Născut la Havana, în 1929. Volume publicate : Este nevoie (1964) ; Pentru Nefas (1966) ; Cu chipuri de oameni și cu mintea întreagă (1968) ; Crișma flăcărilor (1978) ; Oraș, oraș (1979) ; De la ultimul anotimp (1982) ; Fă o casă pentru toți (1986).

Pentru a-ți rosti numele

Ești o taină a liliacului
în noaptea ruinată ; ceva ascuns ;
precum zborul timpului, un vis ascuns.

Fiind lumină făptura ta
aduce noaptea într-un pocal ;
precum o pasăre, timpul într-un pocal.

Pașii tăi sînt zile și nopți,
gîndești timpul,
copleșită de pleoapele timpului.

Zborul tău diafan mai mult ca prezență
de înger,
apă mai de neauzit decît floarea ;
și visele mai înalte ca floarea.

Mă gîndești, timpul mi-l alegi,
ochii ți-i pui în visul meu,
treci peste moarte doar cu un vis.

Ochii tăi se pleacă mai umezi
decît povara morții ;
pleoapele tale urnesc apele morții.

PABLO ARMANDO FERNANDEZ

Născut în 1930, în Oriente. Studii de filologie. Diplomat în SUA, Anglia, Franța. Volume : Psaltire și lamentație (1951) ; Poeme noi (1955) ; Toată poezia (1962) ; Cartea eroilor (1963) ; Eroii (1963) ; Un loc pentru totdeauna (1970) ; Cîntec de dragoste și de bătălie (1986).

Timpul luminii

Nu-mi mai place
(cel puțin acum)
să rămîn singur în casă,
ascultînd noaptea
cum își sapă neliniștea
întunecatul, cuprinzătorul pîntec.
O simți atît de aproape,
chiar înlăuntrul tău
ca și cum ceva ar cădea,
încet ar cădea,
într-o gură fără sfîrșit.

Mi-e frică să cad în liniștea ei,
în golul ei, în nimicul ei

Mi-e frică să simt ca o alunecare,
mă scufund și dispar...
Aceasta mi-e teama de-acum,
ce tresaltă din mine însumi
în căutarea unei ieșiri,
a unei voci care să-mi împiedice
căderea.

De-aceasta mi-e teamă acum,
că sînt precum o lumină ce se întunecă.

OSVALDO SANCHEZ

Născut în anul 1958.

Să ucizi ultimul cerb

ziua pe sfîrșite
da îmi voi păstra vibrația dintotdeauna

oh arcașii stau prin copaci
pîndind cu ochiul lor necruțător
de-acum ultimul meu cerb

îi văd
și mă tem că nu mă voi putea ascunde
de anii care am fost

anotimp al vînătorii și-al celor ce
niciodată nu vor veni
și pe care i-am risipit
nu atinge acest ultim cerb
așteaptă
am nevoie de saltul său să sparg
rămurișul
și să deschid larg ochii în fața inimii
tale
— o inimă oarecare și-atît
de-apropiată —

astfel ca nici o detunătură să nu
stîrnească magnoliile
ultimul meu cerb lăstar a ceea ce
am de salvat
și de pierdut.

încă mai poți veni
împungînd cu botul
tăcuta vibrație
cerb al meu
arcașii
arcașii stau prin copaci

Traducere de
Dinu Adam

Urmare din pag. a 16-a

LABIRINTURILE POLITICII

este folosit la absolvirea socialismului. Se pot sacrifica astfel generații întregi. Suferiți, dar nu-i nimic: veți fi fericiți voi sau copiii voștri... Sînt greșeli, dar nu-i nimic : ele vizează adevărul... Se fac crime, dar nu-i nimic : ele pregătesc viitoarea dreptate... Există teroare, dar nu-i nimic : ea pregătește libertatea de mîine... În sfîrșit, utopia la putere reproduce escrocheria care se află în miezul oricărei religii : pentru că paradisul se află în viitor, trebuie suportate cu răbdare și suferințele care îl merită și îl anunță. Totul este justificat, sanctificat, anulat. Totul este bine pentru că totul merge spre **mai bine.** Totul este pentru mai bine în cea mai bună dintre lumile posibile... în gestație. Utopia este religia ateilor. Nu este de mirare că Ernst Bloch a făcut din religie **utopia** credincioșilor. Dar acest fapt, după părerea noastră, condamnă utopia și nu salvează religia. Puțin ne interesează dacă o utopie o alungă pe alta ; aceeași capcană a speranței și a credinței renaște mereu. Viitorul este pămîntul făgăduinței tuturor alienaților. „Fericiți cei flămînzi și însetați de dreptate, căci ei vor fi îndestulați...". Totul ține de viitor. Mîine, Dumnezeu și Stalin ne vor plictisi degeaba... Utopia este opiumul popoarelor. Trebuie să ne învățăm să disperăm.

*) Capitol din lucrarea **Le Mythe d'Icare, Traitè du désespoir et de la bèatitude,** Paris, P.U.F., coll. perspectives critiques, 1984.

moda, altfel

Dansul (IX)

Cadrilul a cunoscut deformări vulgare la care au aderat cei de „proastă calitate socială" dar care au amuzat copios și spiritele rafinate. Așa au fost **cancanul** și **chahutul.**

Către 1890 își face apariția în Europa, venit cu vaporul din America, **the waltz boston,** detronînd bătrînul vals în trei timpi, apoi acomodîndu-se climatului epocii și devenind insinuantul **valse hésitation.** În 1910 apare dansul care va cuceri întreaga lume, nemuritorul **tango.** Despre el, Martinez Estrada, în **Radiografia pampei,** spune : „Este dansul care pune în acțiune trupul de la șold în jos. De la brîu în sus corpul nu dansează, ci rămîne rigid, ca și cum picioarele, trezite dintr-o dată, ar purta într-o îmbrățișare două corpuri adormite. Caracteristica sa, la fel ca la o căsnicie, este integrarea în cotidian, sociabilitatea și absența emoțiilor." „... cu ritmul său lent, cu pașii tîrșiți, ca mersul unui bou care paște, tangoul capătă expresia sa cea mai exactă : lipsa de expresie." „...pentru femeie, tangoul este un dans umilitor ;" „O dată dansul sfîrșit, femeia nu poate uita acest act rece, prin care a fost posedată ca o moluscă, într-o împreunare reciprocă. Rămîne plutind peste corpul ei un suflu de neliniște de păcat ; ceva lipicios și viscos, ca un ecou al mișcărilor prin care s-a lăsat în voia unui vis trivial. Deoarece n-a fost posedată de un demon, ci de propria ei singurătate."

După Marele Război, trei cuceritori de scurtă apariție : **one-step, fox-trott** și **charleston,** care au scandalizat lumea bună și care poate tocmai de aceea au avut succes numai în lumea bună. **Shimmy** nici n-a fost băgat în seamă, nici măcar de cei care voiau să fie permanent în ritm cu ultimul strigăt al modei.

Fiecare popor are dansurile sale particulare, cu un caracter național bine determinat. Numeroasele și originalele dansuri spaniole sînt acompaniate de chitară, castaniete, tambur basc bătăi din palme și lovituri de picioare. Adesea morbide și lascive, languisante, adesea impetuoase sau frenetice sînt în majoritatea lor amintiri de la maurii invadatori : fandango, bolero, cachucha, jaleo, jota, tango, gallegada, la séguedille, zapateado, zorongo. În Italia veselia și ritmul dansurilor sînt îndrăcite : tarantela napolitană, siciliana, saltarela de lîngă Roma, forlana gondolierilor din Veneția trevisano din Friul. Nemții și austriecii nu-și fac probleme cu originalitatea sau specificul. În afară de **kermeză,** sînt fericiți cu valsul, polca și mazurca. Polonia e cea care oferă dansuri caracteristice, prin **poloneza cavalerească** (atît de frumos prelucrată de Ceaikovski în Lacul lebedelor) cu ritmul ei plin de eleganță și noblețe, prin semilanta cracoviană, prin mazurca pe care Chopin a făcut-o împărătească, prin polka năvalnică, sprințară care încă stăpînește elanul petrecerilor. În ceardașul unguresc A.D. Xenopol simte „o durere neînțeleasă, urmată fără tranziție de o turbată transportare." Și tot el consideră : „Dantul românesc național este cunoscuta **horă,** care pare a fi de origine romană. Liniștită în mișcările sale, părînd a îmbia pe oameni mai mult la mișcarea gîndirei, la convorbiri unii cu alții, decît la aceea a picioarelor, este adevăratul dant al unui popor inteligent. Dar românul știe și cum trebuie să-și înece gîndirea, poate prea amară, în mișcările fizice și atunci un **de brîu** îl despăgubește cu prisosință de dulcea monotonie a horei." În Anglia, merry England, giga pare un fruct al terorii, n-are nimic cu arta Terpsihorei. Și iată, pe imensul teritoriu al Rusiei, înfloresc canaica și căzăceasca și circaziana și **plutirea fetelor.** Și dansul burlesc din Olanda, al baiaderelor din India, cel din buric, din Egipt, chica africană, tantacul indienilor din America, dansul lor straniu al scalpului, și dansul dervișilor din Turcia pe care Beethoven l-a sfințit în **Ruinele Atenei.**

Un pămînt, o lume, o omenire cuprinse de dansuri și atîta jale peste tot...

Corina Cristea

ANDRÉ COMPTE-SPONVILLE

LABIRINTURILE POLITICII

Cunoscutul ginditor francez André Compte-Sponville **s-a născut în 1952 la Paris şi conferenţiază în prezent la Universitatea din Paris (Panthéon — Sorbonne). Relativ recentei culegeri de articole** O educaţie filosofică **(1990) i-a precedat publicarea la Presses Universitaires de France a unui** Tratat de disperare şi de beatitudine, **apărut în două volume :** Mitul lui Icar **(1984) — care a ajuns la a şaptea ediţie, şi** A trăi **(1988). Pentru André Compte — Sponville, eul, politica şi arta sînt cele trei direcţii în care va trebui mai întîi să ne dezIluzionăm, după care izbăvirea va fi ori ne-sperată, ori nu va mai fi deloc. Asaltare a cerului, chiar dacă el n-ar exista — iată sfidarea aruncată astăzi de materialismul filosofic** ascendent, **aşa cum pare să-l fi simbolizat miticul Icar. Rămîne de inventat sau de reinventat o înţelepciune a disperării, filosofia redobîndindu-şi astfel semnul originar, acea artă de a trăi şi de a gîndi numită înţelepciune. Vă prezentăm cîteva fragmente extrase din** Mitul lui Icar, **în care se analizează arta de „a trăi şi a gîndi în chip comunist".**

Reunind într-o broşură cîteva capitole din **Anti-Dühring,** Engels le dădu drept titlu **Socialism utopic şi socialism ştiinţific.** Acest **şi** voia să însemne **sau.** Ştiinţa începea acolo unde se termina utopia, adică la Marx. Pentru Engels nu era utopie decît pre-marxismul, după Marx fiind suficient să alegi visul sau realitatea. Doar ştiinţa oferă mijloacele de a transforma realul, pe care şi-l apropie, neputinţei utopiei răspunzîndu-i atotputernicia adevărului. Se mai află şi criteriul practic, care este valabil mai ales astăzi : U.R.SS.-ul există. „Socialismul real" nu este un ideal tocmai pentru că este **real** şi ştiinţific. Marxiştii nu sînt nişte visători.

Ceea ce caracterizează marxismul nu este oare, pe de o parte, idealul (comunismul) şi, pe de altă parte, ştiinţa (materialismul istoric) ? Este un **ideal** din moment ce comunismul nu există nicăieri şi nici n-a existat. Toată lumea îl cunoaşte, înşişi comuniştii (inclusiv sovieticii) care, de la o etapă de trecere la alta, nu încetează să pregătească venirea unei lumi care nu mai vine. Comunismul e viitorul mereu construit, dar niciodată edificat, mereu anunţat dar niciodată realizat. După mai bine de şaizeci de ani de la Revoluţia din Octombrie, cuvîntul la ordinea zilei rămîne „Înainte spre comunism !" şi se înaintează fără vreo apropiere de ţintă. Idealul este orizontul dorinţei ; el fuge din faţa noastră cu fiecare pas. Este o **ştiinţă.** Marx a fondat o nouă ştiinţă, un „nou continent" şi a descoperit noi adevăruri. Această ştiinţă e totodată ştiinţă a istoriei şi teorie a revoluţiei. Nu mai e nevoie **să visezi** viitorul, pentru că îl poţi **cunoaşte** ştiinţific. Dar paradoxul e următorul : pretenţia de ştiinţificiozitate, pe care marxiştii se gîndesc s-o opună socialiştilor utopici, face din marxism, cel puţin sub această formă, o **utopie** ca oricare alta. Pretinsa diferenţă specifică a Socialismului ştiinţific este, din contra, ceea ce-l defineşte generic drept Socialism utopic. Este deci adevărat, după cum scrie Camus, că „orice Socialism este utopic, dar nu înainte de a fi ştiinţific". Din clipa cînd idealul în care crezi e susceptibil de a fi cunoscut ştiinţific, el devine „adevărat". Regăsim aici răsturnarea caracteristică gîndirii utopice : idealul nu mai este efectul dorinţei, ci cauza sa, nu mai este visul, ci justificarea sa. Fără îndoială, acest ideal nu mai este, la Marx, un produs pur al raţiunii eterne, ci rezultatul istoric determinat al unui dublu proces practic şi teoretic. Marx pretinde să cunoască ceea ce este, nu să viseze ceea ce va fi.

Stalinismul este versiunea platoniciană a marxismului — versiune deja prezentă la Marx şi exacerbată la Stalin. Dacă existenţa şi adevărul sînt de aceeaşi parte, dacă idealul poate fi gîndit obiectiv, dacă totul (politică, artă, morală...) dovedeşte adevărul, atunci e limpede : adevărul este unul singur şi cine îl cunoaşte **trebuie** să-l aplice. Cine nu este cu adevărul, este împotriva lui. Ştiinţa nu are tangenţă cu democraţia ; adevărul nu se votează. Dacă sensul **este adevărat** (deoarece istoria are un sens obiectiv), cine nu îl percepe este un smintit : nebun, nerod sau neştiutor. Nimeni, în afară de cei bogaţi, nu este reacţionar cu bună ştiinţă. Trebuie deci suprimate lacunele, marxismul să fie predat, nerozii să fie supravegheaţi, iar nebunii să fie închişi... Din moment ce există un adevăr, e normal să nu fie decît un singur partid, acela al adevărului. Refren cunoscut : **unam, sanctam, catholicam...** Greşeala nu este un drept şi nu dă niciunul, contra-revoluţia este o crimă iar disidenţa este o boală care se îngrijeşte...

Totul decurge dintr-o lume inteligibilă care este, totodată, aceea a adevărului (marxismul ca ştiinţă), a dreptăţii (proletariatul purtător al valorilor supreme ale omenirii) şi a fericirii (comunismul). **Lume inteligibilă** pentru că nici adevărul, nici dreptatea şi nici fericirea nu sînt niciodată date **aici,** ci sînt o promisiune şi obiect de contemplaţie. Stalin este călăuza poporului pentru că **vede deja** ceea ce alţii nu văd încă ; el este profetul zeului Viitor. În fapt, dacă istoria are un sens, este clar că acest sens nu este niciodată dat **în** istorie (pentru că atunci ea ar fi încheiată), ci intuit, ghicit, revelat... Revoluţia se învaţă, democraţia este înlocuită cu pedagogia, a cărei generalizare pentru o întreagă societate serveşte mereu la ocultarea oricărei adevărate democraţii. Pedagogia (oricare ar fi numele care i se dă : educaţie de masă, propagandă, critică şi autocritică...) devine o negare a politicii şi a conflictelor sale.

Dar nu poţi „lumina masele" decît cu condiţia de a fi **mai sus** decît ele, aceasta nefiind o înălţare, ci o adormire, deoarece „dezvoltarea de la inferior la superior" se face, paradoxal, **de sus în jos.** Religia coboară. Dacă comuniştii pot şi trebuie să meargă „în fruntea clasei muncitoare", o fac în maniera regilor magi, precedînd şi anunţînd masa credincioşilor : ei au „steaua călăuzitoare", cum frumos spune Stalin, care le permite să vadă **unde** merg şi datorită căreia viitorul se perpetuează cu ei. Această „stea" poartă şi un nume mai puţin poetic : ea se numeşte „legătura între ştiinţă şi activitatea practică".

Ca şi la Platon, adevărul este atotputernic. Dictatura proletariatului este o dictatură ca oricare alta : din moment ce nu există decît un adevăr, e firesc să fie o singură putere. Această putere nu e doar de clasă, căci nu s-ar putea admite ca, în sînul aceleiaşi clase muncitoare să se exprime şi să se opună mai multe curente. O singură clasă nu exprimă neapărat (mai mult chiar : niciodată) o unică dorinţă, dar pentru că Stalin are dreptate, ceilalţi greşesc ; o bună parte a stalinismului subzistă în această tautologie. Cît despre cei care se înşală — opozanţii —, ei trebuie ajutaţi să-şi înţeleagă eroarea sau, dacă nu înţeleg, trebuie trataţi şi împiedicaţi să greşească. Politica adevărului — pedagogie, terapeutică şi represiune.

Dictatura ştiinţei este rezervată, cum e şi normal, celor care ştiu. Elitismul decurge din dogmatism ; oricărei religii îi trebuie preoţi, iar teoriei de avangardă, partid de avangardă. Aceasta explică faptul că un intelectual comunist e considerat militant muncitor (dacă este de acord cu adevărul partidului) şi, invers, că un muncitor căzut în eroare este un agent obiectiv al burgheziei... De aceea adevărata putere a clasei muncitoare nu este puterea muncitorilor, ci puterea **partidului** clasei muncitoare. Dar, în fond, adecvarea între clasa muncitoare şi partidul ei nu are istoric : punctul de vedere al clasei muncitoare este punctul de vedere ştiinţific, adică acela al adevărului. Or, partidul comunist este tocmai partidul adevărului ; ştiinţa legitimează puterea şi de aceea puterea partidului este totdeauna a conducătorilor săi. Dacă ei conduc, înseamnă că ştiu mai mult decît alţii. Numărul lor mic nu schimbă datele problemei, un adevăr conţinînd mai mult decît o mie de greşeli. Structura partidului o reflectă pe aceea a ştiinţei : deoarece adevărul vine de sus şi puterea vine din adevăr, cele două coboară. Nu poporul dă puterea partidului, ci partidul împarte puterea în popor. **Nomenclatura,** cum i se spune, reprezintă organizarea explicită a acestei coborîri şi împărţiri. Este normal să fie aşa. Partidul reprezintă avangarda, elita, adevărata „cetate a savanţilor" şi ar fi demagogic („burghez") să o supui aceleia a cetăţenilor. Dar într-o zi toţi cetăţenii vor fi savanţi şi cele două cetăţi vor coincide într-o universalizare a adevărului. Acesta va fi comunismul. Nu va mai fi decît adevăr ; fiecare va fi liber să aibă dreptate, ceea ce presupune generalizarea prealabilă a adevărului la toată populaţia. Dacă puterea vine din ştiinţă, nu există putere decît împotriva greşelii şi ignoranţei. Cîtă eroare, atîta putere. Statul nu este decît simptomul (provizoriu) al rarităţii adevărului. Puterea îi aparţine elitei, iar atunci cînd toată lumea va face parte din elită, nu va mai fi putere.

Stalinismul este o utopie ; el situează Cetatea ideală în viitor, opusă, în acest sens, unei gîndiri reacţionare. Dar lucrurile nu sînt chiar aşa de simple căci, în măsura în care viitorul este susceptibil să fie cunoscut ştiinţific, el este oarecum **prezent.** Orice adevăr este etern şi, fie că este pierdut (Platon), fie că este în viitor (Stalin), Cetatea ideală, din moment ce este adevărată, acoperă istoria din înaltul veşniciei sale mereu prezente, cum ar spune Sfîntul Augustin. De aici posibilitatea şi chiar inevitabilitatea unui **conservatorism stalinist,** care nu este paradoxal decît în aparenţă. Deşi societatea ideală este în faţa noastră, orice schimbare concretă riscă totuşi să ne îndepărteze, **deviind** de la modelul etern (adevărat) care exprimă perfecţiunea absolută. Dacă viitorul este deja cunoscut, progresul nu poate fi decît o **reminiscenţă.** Visul se preschimbă în anamneză şi, cum frumos o spune Ernst Bloch, amintirea ţine speranţa. Ceea ce este atunci proscris nu este schimbarea (ca la Platon), ci neprevăzutul. Filosofie de birocraţi... Vîrsta de aur este în faţa noastră, dar adevărul este în urmă şi, a te îndepărta de Marx, de Lenin sau de Stalin, înseamnă a devia, iar orice **deviaţionism,** de „dreapta" sau de „stînga", este reacţionar. Paradoxul conservatorismului : doar conservatorismul (în teorie) este revoluţionar (în realitate). Deoarece teoria marxist leninistă este adevărul viitorului, doar ortodoxia este progresistă. Cel mai bun mijloc de a înainta este să stai pe loc.

Latura „periculoasă" a marxismului este dublă : ea rezidă, pe de o parte, în pretenţia de adevăr (dogmatism), iar pe de altă parte, în sesizarea anticipată a viitorului la care aspiră (profetism). Dar aceste două aspecte se rezumă la unul singur, deoarece marxismul este adevărat pentru că poate fi profetic şi, reciproc, profeţia presupune (doar dacă ea însăşi nu se consideră un vis) adevărul propriului ei discurs. A şti înseamnă să prevezi : orice dogmatism este profetic, orice profeţie este dogmatică. Este motivul pentru care cele două trăsături ale gîndirii marxiste şi, **a fortiori,** staliniste se pot uni într-una singură, sub numele comun de **utopism.** Într-adevăr, se poate numi **utopic** orice gînd care are ca pretins obiect un viitor ce funcţionează ca valoare şi adevăr totodată. Utopia este cunoaşterea **adevărată** (dogmatism) a unui viitor bine (profeţie). Nu previziunea este cauza căci, dacă viitorul **nu există** şi „nu se poate vedea deloc", nu este imposibil să poţi totuşi a-l prevedea, cum ne explică Sfîntul Augustin, „după semnele prezente care **sînt** deja şi care se văd". Meteorologia, de pildă, nu este o utopie pentru că nu este pusă în cauză previzibilitatea viitorului, ci normalitatea acestuia. Să rămînem la acest exemplu : meteorologul poate să prevadă timpul care va fi mîine, dar nu are voie să spună nimic despre timpul **frumos** în cel mai bun caz, el poate să pretindă adevărul. Utopia ar fi să pretindă, pe lîngă valoare, şi judecarea (normativă) a timpului care este astăzi în numele timpului care va fi mîine, ridicat la normă absolută. Invers, fiecare dintre noi poate **să viseze** un timp ideal şi să se folosească de el ca normă pentru a judeca timpul care este : iluzia (utopia) ar fi să crezi în adevărul lui pentru viitor şi să-ţi imaginezi că acest timp ideal va fi real mîine pentru totdeauna. Pe scurt, utopia nu constă în normativitatea (legitimă a) visului, nici în adevărul (imaginabil al) previziunii, ci în conjugarea iluzorie a celor două. Utopia nu este de a prevedea, ci de a lua previziunea drept ideal; nu este de a visa, ci de a lua visul drept o previziune. Conjuncţia **adevărului** cu **binele** (idealul) nu are loc la origine, ca la Platon, ci la sfîrşitul procesului. Şi Hegel a trecut pe aici... Nu e mai puţin adevărat că este vorba de idealism, pentru că utopia presupune întotdeauna, într-un fel sau altul, existenţa obiectivă a unui **ideal** care valorează mai mult şi mai bine decît realitatea prezentă. A fi idealist înseamnă a pretinde că judeci (dar o judecată care să fie totodată adevărată şi normativă) ceea ce este (realul) în numele a ceea ce nu este (idealul). Aşa face Platon, aşa face Hegel... Aşa face şi Marx. Aceasta presupune că Marx acordă gîndirii (pentru că această judecată tinde la obiectivitate) un **primat** pe care, de fapt, i-l refuză (Marx este deci, totodată şi contradictoriu, materialist şi idealist). Realitatea se află astfel redusă la rangul de schiţă sau de minimă existenţă. Istoria nu mai constă decît în vicleşuguri şi premise : vicleşuguri ale raţiunii, premise ale libertăţii. Istoria nu este decît preistorie, unde capitalismul este caverna. Doar viitorul este adevărat iar noi vom fi fericiţi mîine... Viaţa noastră prezentă nu este decît un palid vis..

De aici aspectul critic şi, multă vreme, revoluţionar al utopiei. A gîndi comunismul care va veni înseamnă a invalida capitalismul prezent. Dar totul se schimbă din momentul în care utopia ia puterea. Invocarea societăţii viitoare devine atunci nu condamnarea, ci scuza şi justificarea societăţii prezente. Acelaşi ideal comunist, care servea la condamnarea capitalismului,

Fragmente traduse şi adaptate de Vasile Spiridon

Portret
Ghips, 1991,
foto Claire Turyn, Paris,
inedit

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● Miercuri, 19 februarie 1992 **5 (104)**

Reacția la minciună

La ora cînd scriem aceste rînduri, nu cunoaștem decît parțial rezultatul alegerilor din 9 februarie. Nu avem nici o explicație cît de cît limpede pentru întîrzierea operațiunilor de numărare și centralizare a voturilor, iar precizările pe care le-a făcut agramatul domn Uglean, uns — nu se știe pe ce temei — ca președinte al Comisiei electorale centrale — n-au făcut decît să sporească nedumerirea, fiind rostite de un om care, din păcate, nu are proprietatea termenilor pe care-i folosește și nu cunoaște bine limba română. Deschidem o paranteză și spunem că a devenit insuportabilă invazia de semianalfabeți și de agramați în tot felul de funcții de conducere unde se cere, între altele, și capacitate de exprimare clară și coerentă pe românește. Închidem paranteza, întorcîndu-ne la chestiunea rezultatului alegerilor de duminica trecută. Deși, repetăm, sîntem departe de cunoașterea, acum, a rezultatelor finale, și cu toate că în multe locuri va avea loc un al doilea tur de scrutin, putem considera, chiar numai în baza celor parțiale, că principala trăsătură a acestor alegeri a fost echilibrarea politică a electoratului, dovedită, pe de o parte, de scăderea masivă, cam 30—40% în raport cu rezultatele din mai '90, a opțiunilor pentru candidații Frontului Salvării Naționale iar, pe de alta, de creșterea importantă, cam tot cu 30—40%, a opțiunilor pentru candidații opoziției reale grupați în Convenția Democratică. Întrebarea pe care ne-o punem e dacă această echilibrare a balanței politice se datorează unei schimbări în mentalitatea alegătorului sau e doar efectul înrăutățirii vieții de fiecare zi a cetățeanului. Sigur că, într-o anumită măsură, cei doi termeni ai întrebării stau ei înșiși, teoretic vorbind, într-o relație de cauză-efect, în sensul că mizeria economică poate provoca modificări în mentalitatea politică. Prin urmare, mulți comentatori ai recentelor alegeri vor pune echilibrarea balanței pe seama sărăciei instalate în cei doi ani de guvernare fesenistă. Fără a nega valabilitatea unei asemenea explicații, sîntem tentați să credem că e vorba, totuși, de altceva. Sărăcia nu-i un lucru nou pentru locuitorii României, ea devenise, de altfel, cronică de-a lungul anilor optzeci, și apoi se știe că avem, la scară istorică, o deosebită putere de a suporta răul — dacă putere se cheamă asta, — mai ales răul economic. În schimb sîntem mult mai sensibili la nepotrivirea dintre ceea ce ni se spune și ceea ce trăim. Dacă ne gîndim bine, decembrie '89 a fost în primul rînd reacția populară la un moment de paroxism al acestei nepotriviri, un fel de exorcism pentru revocarea ei. Or, la puțină vreme după căderea dictaturii, nepotrivirea s-a reinstalat, girată de emanații revoluției. Și ea s-a tot accentuat pe parcurs. Numele mai frecvent sub care e cunoscută această nepotrivire este minciuna. La minciună a reacționat electoratul, ei i se datorează, credem noi mai mult decît stării economice sau convingerilor politice, echilibrarea balanței. Iar la cîtă minciună ne-a oferit puterea în acești doi ani e de mirare că FSN-ul a pierdut doar 30—40% din sufragii. În condiții normale ar fi trebuit să piardă dublu, adică 80%. Și dacă nu s-a întîmplat așa, de vină e atît încetineala cu care se produce la noi schimbarea în mentalitate cît și insuficienta claritate a prezenței forțelor democratice în campania electorală. Cîștigul de acum al opoziției democrate trebuie să îndemne la realism, inclusiv la analiză serioasă a defecțiunilor metodologice din răstimpul campaniei electorale, pentru ca viitoarea campanie pentru alegerile legislative și prezidențiale să aducă, în sfîrșit, abolirea reală, de fond nu doar de formă, a comunismului și instaurarea cu adevărat a democrației. Succesul Convenției Democratice la Timișoara — nu întîmplător în Timișoara — ca și la Brașov, și București — nici aici întîmplător — e o excelentă bază pentru succesul democrației în România la apropiatele alegeri generale. Cu condiția evitării euforiei și iluzionismului și, mai ales, cu condiția rectificării tacticii în viitoarea campanie electorală.

„L"

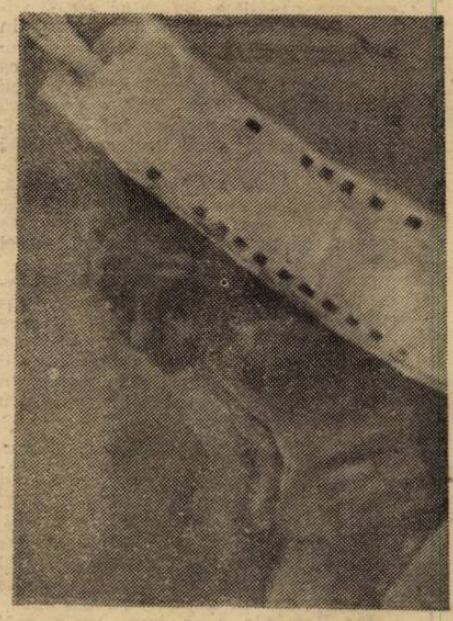

Ilustrăm acest număr cu reproduceri din Expoziția de afiș polonez de teatru și film găzduită recent la Teatrul Național din București.

Păsări galbene

Păsări galbene într-un tablou cu flori,
Eu îmi acopăr fața ca să nu-l văd.
Tabloul se leagănă încet
Ca un cap de hidră.
Nu striga,
Nu întoarce capul
Ceilalți au venit și așteaptă,
Ceilalți au inima slabă,
Eu am plecat
Și floarea aceea roșie, roșie,
Ca un cuțit înfipt în spate
E cineva acolo care plînge, care bate,
E cineva acolo care cere apă

Vasile Petre Fati

LITERATURA ÎN SERTAR

în pag. 3

FAȚA NEVĂZUTĂ A LUCEAFĂRULUI

în pag. 7

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Coasta Boacii

„a quoi bon avoir quitté Coasta Boacii ?“ întrebarea care nouă ni se păruse ironică se vădește, abia acum, tîrziu, a nu fi așa. Fascinantul film al lui Gabriel Liiceanu și Constantin Chelba despre Cioran și lumea sa ne-a semnalat o Coastă a Boacii autentică, și nu un simplu nume, inventat într-o sonoritate autohtonistă spre a demonstra ceva anume. Cu toții ne cutremurăm dîndu-ne seama, unii abia acum, că am avut o Coastă a Boacii pe care-am părăsit-o, ba chiar am și uitat-o, iar filosoful ne-o semnalează în felul său ciudat de a mai vorbi românește, ca pe-un paradis pierdut ca pe o matrice a întregii noastre vieți și ființe. Sigur, cea mai elementară asociație cînd auzi fraza lui Em. Cioran și mai ales cînd vezi acea coastă pietroasă o faci cu propria ta biografie, cu propria ta copilărie pierdută. Chiar pentru asta, probabil, se și fac astfel de reconstituiri, dincolo de scopul mărturisit al înțelegerii unei alte vieți, a unei înalte sfere.

Satul Răsinari, situat jos, sub Coasta Boacii, se înfățișează în minunata filmare ca un paradis pierdut dar care continuă să existe, iar pentru cel ce-a avut prilejul să calce pe ulițele lui pietruite într-o zi însorită ca aceea din film el semnifică altfel decît pentru un simplu spectator.

Toți ajungem, pesemne într-un moment al vieții cînd ne vine să ne-ntrebăm de ce-am părăsit cutare sau cutare coastă, ce ne-a trebuit să deschidem cărți și ochi spre lumea asta, ce căutăm noi aici, unde sîntem și cine sînt toți aceștia care foiesc în jurul nostru ca-ntr-un vis nu prea frumos din care, totuși, nu ne mai trezim.

Iar România e o țară unde, mai peste tot, e părăsită de cineva o Coastă a Boacii și nimeni nu-și mai aduce aminte de ea. Dacă ea ne-a modelat sufletul și gîndurile, atunci, în copilărie, nu putem ști cu precizie. Ceea ce însă, ne stă în puteri să-ntelegem acum, tîrziu, în fața lui Cioran și-a propriei noastre instanțe brusc înființate de vorbele filosofului, este că ea începe să ne modeleze din depărtare, mulți ani după ce-am părăsit-o, prin însuși faptul că nu mai călcăm pe-acolo și știm că n-o facem și presimțim că nici nu vom mai avea vreodată timp să ne-ntoarcem la ea. Cum ar fi dacă, la un moment dat, ne-am opri și am relua traseul, nu viața, nu vîrstele, așa ceva este imposibil, ci pur și simplu traseul geografic al propriei noastre vieți cu coaste, păduri, lacuri și munți, chiar străzi, orașe de pe-un continent sau de pe altul ? Cum le-ar vedea pe toate, într-o succesiune mult mai rapidă, acum, ochiul nostru mai împăienjenit decît înainte ? Și, mai ales, cum ni se schimbă nouă sufletul care știe că toate acestea există în continuare, la mari sau mai mici distanțe de noi, dar un fel de vraiște ca-n vis ne oprește să le mai aruncăm cea din urmă privire. Încercăm noi să ne imaginăm viața prin acele locuri simultan cu a noastră prin aste paragini, dar tot nu reușim decît să înviem fantoma trecută a altor vremi. Și, chiar fără să știm, atîția, de Cioran și retorica sa întrebare, ne-o punem cu toată candoarea cu care se redescoperă îndeobște americile de către diverși neofiți și ne mai și mirăm de propria noastră originalitate. „Astăzi chiar de m-as întoarce, a-ntelege nu mai pot...“ scrisese în timpi și mai vechi Eminescu, tot despre Coasta Boacii, firește, avant la lettre. Copilărie, tinerețe, toate se cuprind în afirmația lui Eminescu, dar mai ales în întrebarea lui Cioran. Să fugim înapoi nu mai e cu putință. Poate doar să așteptăm cu oarecare nerăbdare promisa retrăire a întregii noastre vieții în ultimele clipe. Atunci probabil, un deget singur ne va arăta, printre multele peisaje, cu toată siguranța : aceasta e pentru tine, Coasta Boacii, eliberîndu-ne astfel de neliniști și întrebări.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Noutate a Gîndului Retardat

Vreau, nu vreau, trebuie să recunosc, fără să mai țin cont de cenzura transcendenței, că orice noutate a Gîndului Retardat, noutate post-revoluționară expusă cu glas tare în public, e o aiureală, o scorneală veche de a inimii pătimașe **înainte de toate, îmi spun. De ce nu ?**

Că din 1990 isteria colectivă, latentă, a luat proporții periculoase pe zi ce a trecut și a izbucnit din cînd în cînd, supapă, în conflictele de masă sîngeroase în România : o dată ce transcendentul a ajuns să ne frecventeze parcă numai în somn ! Nu degeaba pomenesc de transcendent...

Am tot făcut caz în ultimele mele episoade, la această rubrică, de o biserică maiestuoasă părăsită de oameni și uitată de Dumnezeu în spatele unor schelete de blocuri cu zece etaje ceaușiste, Biserica Mihai Vodă, pe strada Sapienței din București, stradă mult căutată de unul din personajele lui I.L. Caragiale și de nuntașii perechii mele originale de „golani ai Pieței Universității“ (participanți pașnici ai protestului anticomunist din 22 aprilie la 13 iunie 1990, arestați în 14 iunie pentru zeci de zile la rînd în mod aberant), miri chemați aici să fie cununați, aici, pe strada Sapienței, la o biserică păstorită de un preot-„golan“ fost condamnat politic, altă biserică decît Biserica Mihai Vodă, la care eu și soția eram puși drept nași — eu fiind unul din cei ce am descris pe larg evenimentele tragice din 13—15 iunie 1990, publicînd un **Jurnal de martor.** Vă amintiți ? (Chiar vă amintiți ? Nu a fost un vis al meu ? Că am ajuns să nu mai știu ce să cred de cînd Editura Humanitas a preluat în ianuarie 1991 manuscrisul serialului meu apărut în „Contrapunct“ și a vrut să-l transforme în „carte“, iar tipografiile unde a fost predat l-au blocat, surprinzător : „e un manuscris ghinionist“ doar ?). Un **Jurnal de martor** în care „mirii mei golani“ de acum nu se cunosteau și erau, fiecare în parte, victime ale noii democrații propuse cu bîta „minerului“ și bastonul polițistului cu contramanifestațiile, arestările ilegale și împușcăturile regimului postcomunist...

Scriam în numărul trecut al **Luceafărului**, așadar, de căderea în păcat a acestei Biserici Mihai Vodă, pedepsită, în nimicnicia vremii, de Dumnezeu din cauza stricăciunii și spurcăciunii sufletelor enoriașilor săi... Să vedeți...

Inițial, această Biserică Mihai Vodă — la care noi, nuntașii „golani“ coborîți în strada Sapienței din taxiuri, stăteam în fața lanțurilor cu lacăte de la uși ei împărătești ca boii în fața porților deschise ale stăpînilor, neînțelegînd nimic, mirii știind doar că pe această stradă a Sapienței erau așteptați să li se pună pirostriile pe cap de părintele G. Voicescu în parohia sa, alta decît această Biserică Mihai Vodă „translatată“ aici, mutată și abandonată „incredibil“ de Diavolul Ceaușescu de pe dealul Mihai Vodă — cum spun, inițial această Biserică Mihai Vodă a fost o mare mănăstire ctitorită de Mihai Viteazul, tîrnosită în anul 1591! Mănăstirea înconjurată de case domnești, reședință pentru rînduri, rînduri de domnitori și venetici trecători. Curtea Domnească rămînînd ca atare... În anul 1761 venind pe capul acestei mănăstiri o prea grea cumpănă : biată **noutate a gîndului meu retardat** azi... Cînd, în anul 1761, deci, Mănăstirea Mihai Vodă își petrecea zilele într-un incendiu devastator și se ruinează : nenorocită cumpănă omenească...

Abia în perioada 1827—1838 Mănăstirea Mihai Vodă avea să fie renovată și repictată ! Pentru ca, o sută de ani mai tîrziu o comisie a monumentelor istorice să-i redea aspectul originar în amănunt : să aveți idee, Mănăstirea Mihai Vodă interpretează cumva modelele bisericii de la Mănăstirea Dealul și de la Curtea de Argeș (Biserica Domnească), atît ca plan, cît și ca plastică decorativă, specifice meșterilor din a doua jumătate a secolului al XV-lea... cu acea alternanță a cărămizii cu fîșii de tencuială pe fațadele edificiului, cu brîul și firidele acelea personale... Bucureștenii de astăzi nu se poate să nu și-o amintească : acolo, în spatele fostelor Arhive ale Statului, pe deal, pe stînga, cum treceai Dîmbovița pe Podul Mihai Vodă și mergeai spre Uranus-Rahovei.. Biserica Mihai Vodă, aceea preferată pînă și de cei mai înfocați comuniști-activiști, la care veneau pe furiș cu familiile să se închine de Sf. Paști sau la botezuri, căsătorii sau morți, să facă o cruce cu limba în gură, păsind numai pînă în prag, de frica turnătorilor...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Miercuri, 19 februarie 1992, orele 13.00 la librăria Dacia din Capitală are loc lansarea romanului O MIE NOUĂ SUTE OPTZECI SI PATRU, de George Orwell, apărut la **Editura Univers.**

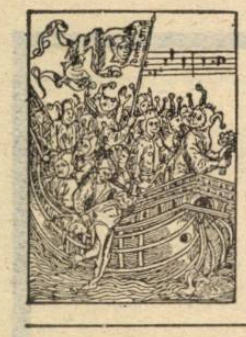

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● RADU CIOBOTEA : „Stinga învinsă fără drept de apel la Timișoara“. **(Expres magazin)** Tot Banatu-i frumos ! ● R.I. : „La comisia electorală a sectorului I, dl. col. Iftimescu, Partidul «România Mare», a bruscat-o pe d-na vicepreședintă, judecătoarea Mariana Gulei și i-a adresat vorbe vulgare“... **(România liberă)** ● TUDOR BĂLTEANU : „...rezolvarea pe care o văd eu e ca dl. Iliescu să nu se mai înscrie pentru un al doilea mandat prezidențial“. **(AZI, „cel mai modern ziar din România“.)** ● „«Dimineața», ziarul care «apără instituțiile consacrate de electoratul român — Parlamentul și Președinția» este de cîteva luni, un ziar mort“. **(Expres magazin)** ● MIRCEA MIHAIEȘ: „Probabil că nici una din angoasele cetățeanului român nu e mai obsedantă decît spaima de schimbare“. : „Viața mizeră l-a obișnuit să fie pizmaș inert, răuvoitor, total străin de ideea binelui public“. **(România literară)** ● ION MARIN, GHEORGHE IONIȚĂ : „Ajuns deputat în parlament, dl. **Cazimir Benedict Ionescu a reușit, în mai puțin de doi ani, să obțină : vilă, firmă, loc la Bellu“. (Adevărul)** ● ILIE NEACȘU : „Jumătate din diplomații nostri sînt din neamul lui Israel și nu al lui Decebal și Traian“. **(Europa)** ● T.G. : „Conform doamnei Rodica Beleanu «floarea inteligenței economice românești» s-a întîlnit la Palatul Cotroceni. Sepalele, staminele și, mai ales, pistilul neasemuitei flori : «academicianul» Al. Bîrlădeanu, «profesorul» Dan Mactian, președintele Ion Iliescu și alții... La așa economie, așa floare“. **(România liberă)** ● PAUL VINICIUS : „Ce mai faceți domnule director Octavian Știreanu? Presupun că bine, prosper. Ați ajuns, oarecum, acolo unde ați năzuit, nu-i așa ? La un moment dat ați crezut că pămîntul vi se învîrte mult, prea repede sub picioare. V-au inspăimîntat de mic răsturnările clepsidrei. De pildă, soarta tatălui dvs., Stefan, cînd roata istoriei s-a smucit. Fusese șef de cuib legionar în comuna Izvorul“... **(Zig Zag).** Atenție, tovarăși de la **Europa** și **România Mare** ! ● T.Ș : „«Știți undea avut loc primul Congres al Partidului România Mare ? La Rovine, în 1394» — a afirmat fără să clipească președintele acestei formațiuni, C. V. Tudor. Și noi credeam că a avut loc pe timpul lui Burebista. Ce-o fi făcut C. V. Tudor pînă în 1391 ?“. **(România liberă)** ● CORNELIU VADIM TUDOR : „Partidul România Mare are cea mai înaltă cotă de seriozitate în viața politică a României“... **(România Mare)** ● H. PARCEA : „Deocamdată, ne zguduie mai rău Vadim. «Partidul România Mare va îmbrăca cămașa morții». Cu cacofonie cu tot. Totul este însă să nu uite chiloții morții. Fără ei, s-ar putea întrezări mica rușine naționalistă“. **(Cuvîntul)** ● GRID MODORCEA, despre Doina Bîscă (?!) : „A venit de la ziarul englez Guardian un editor Brian Jones, care a făcut aici un curs de jurnalism modern și el a decis (sic!) că e cea mai pregătită să facă acest cotidian, cîndit pentru o tehnologie“ etc. : „Cînd era copil, i se spunea «mica Iulia» întrucît, ca și Iulia Hasdeu, a deprins de mică limbile străine“. : „A tradus din franceză, engleză, greacă, ebraică sanscrită“. **(Expres magazin)** ● IOAN T. MORAR : „Dacă vreți să învățați sanscrita și ebraica precum și gazetăria formula unu, adresați-vă micuței Iulia la Cotidianul“. **(Academia Cațavencu)** ● LIANA COJOCARU (a consemnat) : „Știrea ROMPRES difuzată la Televiziune în legătură cu demiterea în 6 februarie 1992 a scriitorilor N. Prelipceanu, Ștefan Agopian și Florin Iaru din redacția ziarului **Cotidianul** informa că aceasta a avut loc din motive financiare.“ **(Expres magazin)** ● WORD-PRESS : „Cauza reală a nemulțumirii celor patru vine din raporturile cu doamna Doina Bâscă, despre care se spune că înainte de revoluție a lucrat la fostul Minister de Interne“. **(Cuvîntul)** ● LIANA COJOCARU : „Ștefan Agopian ne-a dat o declarație (...) consistentă din care reiese că : D. Bâscă habar n-are să facă un ziar (...), nestiind nici unde să pună o virgulă, își permite să le respingă (redactorilor, n.n.) sau să le modifice materialele. Nefiind profesionistă și neavînd cunoștințe clare de ortografie românească (unde ești d-le Brian Jones ?) domnia sa înclină să creadă că povestea cu limba sanscrită pe care ar fi studiat-o Doina Bâscă este falsă. De altfel se îndoiește că studiind ceva ar fi înțeles pentru că nu are cap. Cei patru au pus inițial problema astfel : ori inginera Bâscă pleacă de la conducere ori ei din redacție“. **(Expres magazin)** ● ALEXANDRU CUIBAN : „Încet-încet, tot pe tăcute am convins-o și a îngenuncheat. Mi se pare incredibil că o asemenea femeie nu știe să sugă“... : Și totuși, se pare că ignorase două capete ale tubului digestiv“. **(Prostituția)** ●

Petre Stoica

prezentul continuă

Literatura în sertar

Cu o satisfacţie sadică, demnă de perioadele sălbatice (capitalism sălbatic !) persoane specializate in lansarea de bombe cu efect întîrziat ne anunţă — pe toate canalele şi pe la toate colţurile — absenţa literaturii de sertar. V-aţi complăcut, v-aţi temut, aţi ţinut trena puterii pare să spună chipul surîzător al anchetatorilor de circumstanţă. Acum, la judecata comunismului (!), n-aveţi cu ce vă legitima în afara unor zvîrcoliri epice, întreţinute discret chiar de iscoadele dictaturii. Şi, cine cercetează producţia editorială a celor doi ani de democraţie e înclinat să le dea dreptate. Înclinat dar nu îndreptăţit. Jocul de cuvinte stimulează, firește, şi un joc al mutaţiilor.

Nu ştiu cîţi scriitori se tem de arenă şi îşi consumă actul creator doar în intimitatea camerei, aşteptînd consacrarea postumă. Pentru a fi validată, literatura presupune totuşi o confirmare publică în afara căreia manuscrisul nu poate căpăta un statut artistic. Aşadar, în blînda mea naivitate, cred că orice creator cu conştiinţa valorii proprii, în orice perioadă s-ar afla, nu este indiferent la poziţia sa literară. Că opera îi este admisă sau amînată, dintr-un motiv sau altul, iată o situaţie care stîrneşte o sumedenie de controverse. In această privinţă nu se poate spune că ducem lipsă de exemple. Ceea ce lipseşte cu adevărat este o evaluare obiectivă, nepartizană a literaturii de rezistenţă, rămasă în mare parte încă în sertar. Amabilele noastre edituri, în goana după opera diasporei, au fost surprinse în plin fuleu de liberalizări, una mai catastrofală decît alta şi, astfel, cărţi topite, respinse (doar pe criterii politice), amputate, cosmeticizate n-au fost încă recuperate şi nici măcar nu există speranţa — pentru o vreme cel puţin — de a fi valorificate. Pe de o parte fiindcă unii complici de ieri dirijează din umbră sau chiar de la timonă şi nu vor să-şi recunoască vina de a fi intrat în jocurile dictaturii iar, pe de alta, certificarea unor opere ale rezistenţei ar aduce neplăceri puterii. Departe de noi că toate cărţile refuz[illegible]ublicării în acea perioadă ar însemna neapărat capodopere. Dar, fie şi pentru a se constitui în documente ale unei epoci negre, fie şi pentru a conserva o stare de spirit merită să fie cunoscute marelui public. Un popor care-şi respectă istoria se concentrează mai ales asupra momentelor dramatice, pentru a elucida cauzele şi consecinţele acestora. Escamotarea lor trădează demagogie şi perfidie politică.

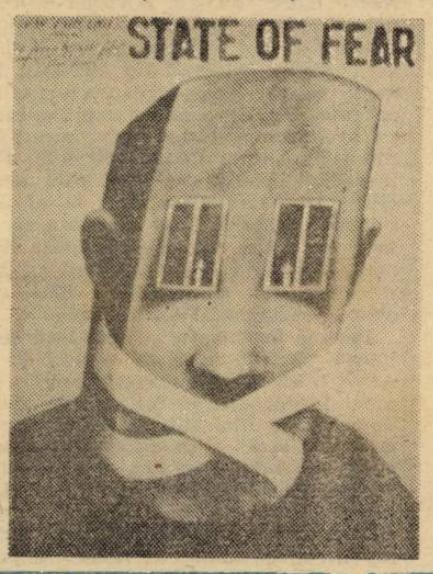

Există acum — şi nu ne îndoim că şi pe viitor — ambiţia unora de a scoate profituri din cultură. Nimic mai fals. Strategia lor seamănă dansului pe întuneric. În orice ţară civilizată, arta autentică se subvenţionează. Arta de consum, cum o anunţă şi sintagma, se digeră uşor dar fără urmări benefice. Trăim un moment de declin artistic, favorizat, firește, de cenzuri economice şi politice. Aderarea la un program atrage simpatii şi antipatii surprinzătoare, unii editori uitînd că literatura este în afara opţiunilor politice iar, dacă totuşi trebuie să fie plasată undeva, ea va fi mereu în opoziţie faţă de orice grupare la cîrmă, la un moment dat. Sechelele comuniste nu s-au retras încă. Se observă chiar o ofensivă bine concentrată a practicilor roşii iar în aceasta anchetatorii de circumstanţă capătă doar rolul Tristei Figuri.

Marius Tupan

momos:

Un oarecare

Nu ştiu cine este domnul Radu Aldulescu şi oricît m-am străduit nu am reuşit să aflu despre domnia sa decît că s-ar putea să fie în vîrstă de 72 de ani. Iată despre ce este vorba : în „România literară“ nr. 3 din 6—13 febr. a.c. acest domn semnează în pag. 10 o cronică literară care se „ocupă“ de cartea doamnei Dana Maria Manu, „Actingin“.

Întîmplarea face că eu sînt cel care a debutat-o pe prozatoarea Dana Maria Manu în paginile revistei „Luceafărul“ şi cu această ocazie mi-am permis să scriu cîteva rînduri despre proza respectivă. Acele rînduri au fost preluate (cu acordul meu) şi publicate pe coperta patru a volumului în cauză, ceea ce pare să-l deranjeze pe necunoscutul Aldulescu. Iată ce scrie acest domn : „Pe de altă parte, vreau să cred că demersurile inevitabil laudative, cu tentă publicitară, ca acela (sic !) al lui Ştefan Agopian (...) n-au asupra ei vreo influenţă nefastă“. Şi eu sper la fel, dar cacofonia, voită sau nu, m-a deranjat. După ce citează rîndurile prin care „o laud“ pe autoare, domnul în cauză scrie : „Dacă ar fi să fac caz, e un **procedeu deloc bărbătesc** (s.n.) de a rezolva critic o tînără prozatoare“. Acest domn, despre care, repet, am bănuiala că are 72 de ani, este un obsedat sexual. Ce-ar fi dorit moşulică, să mă culc cu doamna Dana Maria Manu, fiindcă altceva nu se poate înţelege din afirmaţia „procedeu deloc bărbătesc“ ? Ei bine, domnule R. Aldulescu, am publicat-o pe prozatoarea Dana Maria Manu fără să mă culc cu ea, am publicat-o pur şi simplu fiindcă are talent -i vă asigur că la fel ar fi procedat şi colegii şi prietenii mei de la „România literară“ care au găzduit articolul dv.

Cititorii se vor întreba de unde am aflat că R. Aldulescu are 72 de ani. Ei bine, din articolul domniei sale !

Iată ce afirmă dl. Aldulescu, dîndu-i sfaturi prozatoarei şi, pentru a fi mai convingător, scrie într-o paranteză : autoarea „să ia de bun acest semnal venit din partea unui om de două ori mai bătrîn decît ea“. Cum Dana Maria Manu are 36 de ani, rezultă că domnul în cauză are 72. La vîrsta asta i-ar fi stat mai bine să joace table în Cişmigiu şi să lase scriitorii în pace.

Ştefan Agopian

minimax

Sindromul Săpînţa

Indiferent ce şi cum se va relata ulterior despre cele întîmplate, fie în raportul comisiei trimisă **post factum** acolo de autorităţile centrale, fie în reportajele TVR (desigur că cel mai nimerit să meargă la faţa locului ar fi dl. Mircea Hamza), revenirea comunei Săpînţa pe prima pagină (poate chiar şi prin presa de aiurea) este cît se poate de simptomatică pentru starea politică a societăţii româneşti. Atît pentru cele bune cît şi pentru cele rele care, întrolocate, ne singularizează dramatic, adesea tragic, destinul istoric post-totalitar.

S-a săvîrşit aşadar, primul act al alegerilor locale de ziua Sfîntului Nichifor care prezintă astfel o serioasă opţiune de candidat la „postul“ de **sfînt naţional al României.** Pentru că 9 februarie se-arată a fi ziua ce marchează o răscruce. În plus, ca şi cum nimic nu ar fi întîmplător pe lumea asta, deşi hazardul ne petrece, „Moş Nichifor coţcariul“ este unul din basmele copilăriei românilor. Cumva în firea lucrurilor şi locurilor fiind deci încercarea, iarăşi, a unei noi coţcării. **„Opoziţia a provocat fraude !“** Văleu ! Ce putea să scrie, acum, altceva, cotidianul central al partidului de guvernămînt ?! Sau mă rog, aproape de guvernămînt. Un partid majoritar zice-se, dar trecut în opoziţie, ba chiar într-una dublă : cu marea majoritate a societăţii, în curs de dezmeticire, dar în opoziţie şi cu sine însuşi. Iar dacă tot a venit vorba de acei scribăreţi şi poveştile lor minunate, care de peste 500 de apariţii „dă-i şi luptă“, este de-a dreptul înduioşătoare sforţarea lor de răstălmăcire, după nevoi, a realităţii. Adică, bineînţeles, opoziţia, în speţă Convenţia Democratică, nu putea să cîştige decît prin fraudă ! Aşa scrie o tovarăşă ziaristă de Azi. „Aparent unită, Convenţia, opoziţia este foarte slabă, foarte dornică de putere şi mai ales ştie că singura ei şansă este frauda“. Frauda sau vînzarea de neam şi de ţară, completează un tovarăş al tovarăşei ziariste, căci „în Covasna, românii, cîţi au mai rămas, sînt practic scoşi din joc, mai ales după «patriotismul» de care a dat dovadă Convenţia Democratică, care s-a subordonat conturilor financiare ale U.D.M.R.-ului“. Lucru' naibii politica !

Se cuvine însă lăsată grabnic de-o parte gluma căci, deşi deloc neglijabilă, victoria Convenţiei Democratice nu este încă nici pe departe una de natură să permită odihna de-o clipă a sărbătorii, în multe privinţe şi din multe motive viitorul, viitorii posibili, fiind prilej de îngrijorare.

Miza fiind mare, dar încă nu decisivă, Puterea, sufocată economic, a lăsat în genere liberă desfăşurarea alegerilor locale pentru a-şi spori credibilitatea în faţa Occidentului, evident mizîndu-se însă pe starea de confuzie şi apatie a societăţii semnalată cu ocazia referendumului pentru Constituţie. Confuzie şi apatie întreţinute pe parcursul campaniei electorale prin mai multe mijloace : atitudinea guvernului, cumva „hai să terminăm cît mai repede cu chestia asta“, lipsa fondurilor pentru propagandă defavorizînd partidele din opoziţie, circul pre-electoral de la televiziune, plus zvonurile şi presiunile obscure, pentru intimidare, plus candidaţii aşa-zişi independenţi ai FSN. În fine, pe ici, pe colo, ca bunăoară la Săpînţa sau la Tg. Mureş s-a recurs şi la metode mai... directe, iar pentru oraşele mari au fost împrăştiaţi barem studenţii. Date fiind aşadar starea de nemulţumire a marii majorităţi şi dependenţa strictă de bunăvoinţa occidentală, obiectivul tactic al Puterii a fost să convingă de bunele-i intenţii democratice şi, concomitent, să limiteze la minimul posibil, pierderile. Fiind vorba de două aspecte contradictorii, era cumva firesc să se întîmple şi accidente, în plus mai trebuind a fi luată în considerare şi lupta dintre diferite fracţiuni (pentru a nu spune **clici** sau **găşti**) din sînul Puterii. Iar dacă după regrupările din al doilea tur de scrutin va fi cîştigată măcar şi numai primăria Capitalei, una peste alta, s-ar putea ca tehnicienii puterii să primească felicitări, căci nu este deloc exclus că acolo, în spatele uşilor închise, s-a scontat pe un cuantum de pierderi electorale ca preţ al tîrgului politic cu Occidentul.

Pe de altă parte, revenind la cazul Săpînţa, el este simptomatic pentru obtuzitatea şi cinismul Puterii. Scenariul politic pe care actualii guvernanţi ai României l-au ticluit iniţial, se repetă încă o dată : blocarea exercitării de către societate a drepturilor şi libertăţilor democratice concedate doar de convenienţă. Or, tocmai pentru că are valoare de simbol, este îngrijorător ceea ce s-a întîmplat şi probabil se va întîmpla în continuare la Săpînţa. Şi, gîndind în perspectivă, nu este deloc singurul motiv de neliniște. Forţele despre care academicianul Stanislav Şatalin aprecia că pregătesc acolo minuţios, multilateral şi planificat o lovitură de forţă împotriva democraţiei („pe de o parte, fundamentaliştii comunişti, partea cea mai negativă a fostului PCUS, iar pe de altă parte — fasciştii ruşi“) îşi au corespondenţă destul de simetrică şi în România. Iar societatea românească, în ansamblul ei, nu are nici pe departe caracteristicile sociale şi morale manifeste în anumite zone cum ar fi Timişoara sau Săpînţa. Se evidenţiază astfel, la modul imperativ, responsabilitatea ce îi revine opoziţiei, întrucît guvernarea exercitată de actuala Putere a dus la un blocaj general care nici nu mai poate persista multă vreme şi nici nu este posibil de depăşit fără o schimbare politică radicală. În aceste condiţii, a nu vedea posibilitatea instaurării unui regim dictatorial este nu miopie ci pur şi simplu orbire. Evitarea unei asemenea alternative impune atunci un efort de creativitate politică pentru valorificarea maximă a cîştigului electoral de acum, astfel încît să se obţină structurarea unui amplu front democratic ca singură modalitate de a preîntîmpina o lovitură de forţă.

11 februarie 1992

Şerban Lanescu

P.S. Ultimele ştiri din presa de miercuri nu fac decît să ne confirme temerile. Dar, cît pe ce să fi uitat şi o veste bună ! Voit-a, har bunului Dumnezeu, Primul Contabil al Ţării să-l elibereze din funcţie pe unul din cele mai nocive produse producătoare ale propagandei comuniste. Cîntecu-i de lebădă neagră (sperăm). „Mistificare sau adevăr“, a depăşit întru nebunie orice aşteptări, dovedind, încă o dată, că abjecţia nu are limite.

Un epigon romantic: Gheorghe Greceanu

În numărul 3 (1991) al revistei **Mihai Eminescu**, care apare la Chișinău, a fost publicat textul a opt poezii aparținînd unui autor, necunoscut încă, din prima jumătate a secolului trecut: Gheorghe Greceanu. Descoperite într-un caiețel manuscris în biblioteca Episcopiei din Roman, publicate și comentate de Alexandru Mihăilă în revista menționată, aceste versuri merită fără îndoială atenția cititorului și cu atît mai mult pe aceea a specialistului, întrucît e vorba de texte caracteristice momentului, cu temele și clișeele comune romantismului nostru, și nu fără oarecari merite — ușurință a versificării, unele imagini fericite, o certă predispoziție meditativă — care îl plasează pe autor nu „deasupra lui Conachi, Hrisoverghi, Văcărești lor și altora din epocă", cum pretinde notița care le întovărășește, ci dedesubtul lor, dar încă în zona literaturii. E vorba deci de un autor care îmbogățește peisajul literar al epocii și îl diversifică, fără a-l modifica însă în nici unul din punctele lui esențiale și fără a revela un talent ieșit din comun.

Cum stabilește și Al. Mihăilă în articolul care precede textul poeziilor, Gheorghe Greceanu nu poate fi decît fiul vornicului Nicolae Greceanu din Bîrlad, călugărit spre sfîrșitul vieții sub numele monahic de Clemente; într-o spiță a Grecenilor din Moldova, publicată de Gh. Ghibănescu (în **Ion Neculce**, IX, 1931, nr. 1), acesta apare cu titlul de comis în 1823, agă în 1824 și spătar în 1838, an cînd se pare că intră și în Divan. Tot Al. Mihăilă arată că Gh. Greceanu trăia încă în 1862 pentru că este menționat în condica rangurilor boierești din acel an. E probabil că n-a mai trăit mult după aceea, fiind născut (după rangurile menționate și după faptul că în 1835 avusese un fiu, mort în 1843, căruia îi dedică o elegie în caietul amintit) odată cu veacul sau chiar cu un an sau doi înainte. Acestor minime elemente biografice li se mai pot adăuga altele, prezentate însă cu oarecare precauție întrucît poetul comunicat posterității abia acum nu era singurul cu acest nume între contemporani. O persoană diferită este în mod sigur actorul Gheorghe Greceanu, care provine dintr-o familie fără legătură cu vechii boieri Greceni, și e posibil să se fi numit altfel înainte, cum insinuează Costandin Sion în celebra lui **Arhondologie**: „au mai ieșit din nou acum un Greceanu, ce au fost actor la teatru în Iași, l-au boierit și pe el domnul Mihai Sturza..." (ed. R. Rotaru, p. 58). Ambii Gheorghe Greceanu sînt pomeniți distinct, cu funcțiile lor, în **Istoria teatrului în Moldova** a lui T. T. Burada, dar omonimia n-a atras atenția nimănui: aga Gh. Greceanu, care se dovedește astfel iubitor de cultură, figurează între boierii semnatari ai cererii de a se continua spectacolele Conservatorului filarmonic — dramatic condus de G. Asachi și V. Iecsandri-tatăl, în noiembrie 1838, iar actorul apare în distribuția pieselor jucate de Teatrul Național începînd din toamna anului 1840 (ed. I. C. Chițimia, p. 166 și 124). Actorul mai apare într-un dosar cu reclamații împotriva unor răi platnici din anii 1844—1846, în inventarul arhivistic al Secretariatului de stat al Moldovei (1966, p. 213), unde nu este confundat cu postelnicul — acum — Gh. Greceanu, care cerea aprobare în 1851 pentru înființarea unui tîrg pe moșia sa din ținutul Sucevii. Între timp, în 1849, îl găsim menționat ca vornic pe o însemnare a popii Constantin pe un miscelaneu de literatură populară (ms. 3985 de la Biblioteca Academiei, scris la Ionășeni, moșia vornicului, tot în nordul Moldovei). Un Gheorghe Greceanu este și autorul unui desen simbolic (lupoaica cu Romulus și Remus) pe un manuscris din 1827 conținînd traducerea lui Vasile Vărnav din opusculul didactic **Antiquités romanes** (ms. 1212 de la Biblioteca Academiei), dar e îndoielnic că e vorba de poetul nostru; ar putea fi un alt membru al familiei, mort tînăr, căci un Gheorghe — mort la acea dată și deci nu poetul — apare într-un pomelnic al familiei din 1847, menționat de Ghibănescu în articolul său.

Mai există un Gheorghe Greceanu care, „după ezamenul depus", obține în vara anului 1854 de la Departamentul justiției dreptul „de a putea fi în Principat vechil în pricini de judecăți civile", adică avocat (**Gazeta de Moldavia**, nr. 54, 12 iul. 1854, p. 213). La acea dată poetul nostru era trecut bine de cincizeci de ani, era postelnic, avea mai multe moșii și era, datorită înrudirii cu mai toate marile familii din Moldova, în măsură să obțină funcții mai importante și fără să depună „ezamen"; nu e imposibil însă ca noul avocat să fie vechiul actor, care dispare de pe afișul teatrului după 1845.

Cele opt poezii lăsate posterității de aga Gh. Greceanu par scrise înainte de revoluția de la 1848; una singură este datată, elegia la moartea fiului său, din 1843, dar tot caiețelul pare scris în acest deceniu, atît după ortografie — atît cît am putut judeca după fotocopiile publicate de revistă — cît și după elemente interne asupra cărora vom reveni. În pofida numărului restrîns de piese, doar opt, dintre care ultima e traducerea din rusește a unui epitaf fără interes, varietatea lor este remarcabilă; nu e imposibil ca autorul să-și fi selectat aici cele mai bune versuri dintr-o activitate mai îndelungată. Caietelul se deschide cu o scurtă invocație către muze, fără titlu, în manieră neoclasică transpusă în registrul familiar, atît de obișnuit vremii: „Tu, Apolo Doamne, la al meu necaz, / Cu grăbire-agiută pre un muritori. / Cătră poezie fă-l de agiutori" etc. Urmează o **Acrostihidă** în care poetul îi cere iubitei (acrostihul îi dezvăluie numele: Zmaranda) să-l robească, în maniera lui Conachi, „Hotărăști-a me stăpînă rob să-ți fiu, să te iubesc", cere milă de la univers („Dumnezeu, stihii, planete, mîngîieți al meu suspin") și bine-înțeles, și de la iubita, care-i e stăpînă, „Îndură-te și tu stăpînă, fie-ți milă de-al meu chin". Tot în registrul lui Conachi se plasează și al treilea text, **Dispărțire de amoreză**, care pare să incrimineze de această dată o trădare conjugală, „legătura ce-ai făcut pe prestol cînd ai giurat", și anume în condiții în mod special jignitoare căci „fără cuget și mustrare / Ai călcat o legătură cu sămeața defăimare". Căutînd, ca și Conachi („Mă duc, mă-ngrop în pustiuri", în **Despărțirea**), locul izolat pentru a-și plînge nefericirea, Greceanu manifestă o natură vindicativă, nu o iartă pe trădătoare ca mai vîrstnicul său predecesor: „Trăsnet, fulger și tu, tunet, în curînd vă viforați, / La așa nelegiuire răsplătind o dițunați! / În pustii de azi m-oi trage ca să plîng, să mă jelesc, / C-am iubit fără cruțare pe acea ce înc' slăvesc" Ca să fie clar că nu e o izbucnire trecătoare, amorezul înșelat revine mai jos invocînd din nou elementele într-un blestem nu lipsit de forță, măcar prin insistență și varietate: „Ceriuri, Dumnezei, planite, chinul meu îl agiutați / Răsplătindu-i după faptă, în clipal' o detunați! / Orișiunde să va duce, umbra mea s-o îngrozească / Și că ai greșit, tirană, pururе să (te-)osîndească" etc. Deși apare și la el floarea de nu-mă-uita ca simbol al aducerii aminte, amintirea nu e întovărășită de nădejde, ca la Gr. Alexandrescu (**Inima mea e tristă**: „gîndește / De mine că-ți vorbește"), ci de durere: „Iată și a me floricică ce îi zice nu mă uita: / O voi rumpe cu durere și în veci o voi purta", căci toate locurile amintirii comune inspiră suferință: „A pustiului tot codru cu a filomelii glas / Mă aprinde de durere că de tine sînt rămas" etc.

O temă frecventă în poezia epocii atinge și **Ruinele cetății Neamțu**, piesă care se înscrie într-o întreagă tradiție ce invocă istoria materializată în ziduri decrepite (Neamțu sau Suceava în Moldova, Tîrgoviștea sau Cozia în Muntenia, Valea Orlatului în Transilvania) pentru a o compara fie cu prezentul „mișelit", fie cu propria sa stare de spirit; tema a fost cercetată pe larg de Mihai Vornicu într-un studiu din volumul **Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc** (coordonat de Paul Cornea, 1976) și n-am să revin aici. Gh. Greceanu adună aici un număr important de reminiscențe, mai puțin din Hrisoverghi sau Cuciuran și mai mult din Gr. Alexandrescu („Ce-i viața, ce sînt toate care astăzi ne-ngrozesc", „Umbra strămoșilor noștri, ziduri ce astăzi privesc", „Ani fericirii trecute", „Umbra voastră, ziduri sfinte, gîndul meu o va păstra", imaginea de vis a luptelor de odinioară ș.c.l.) într-o compoziție nouă, care pune accentul pe dezamăgirea în fața decăderii prezente. Poetul și-ar sacrifica viața pentru a retrăi măcar o zi din vechea glorie („viața-ndată mi-aș jărtfi / Pentr-o zi a fericirii înc-odată a o privi") și vrea să fie înmormîntat în umbra zidurilor glorioase de odinioară: „Priimiți, vă rog, în urmă si mormîntul să-mi zidesc / La a voastră temelie ca în veci să vă privesc". Tot pe o reminiscență este construită și **Primăvara**, poezie de opt catrene care exaltă bucuriile agreste ale anotimpului ce vestește reînvierea naturii. Apropiată de **Primăvara** lui Asachi sau a lui Bălăcescu, exaltînd florile și zefirii (care vin însă, la origine, din **Suvenirul** lui Lamartine), poezia urmează îndeaproape mai lunga **Primăvară** a lui Barbu Paris Mumuleanu, poetul nostru vădind preferințe marcate pentru liricii de peste Milcov: „Zefirii trăgînd supțire / Cîmpii, codrii dezbrăcînd, / Dau la toate-nsuflețire, / Toate-n șir împodobind", din **Primăvara** lui Greceanu vin din „Zefirii trăgînd subțire / Dau la toate-nsuflețire, / Una altii dă mișcare / S-așa crește fieșcare", de la Mumuleanu, „Mii de păsări ciripează" vin din „Păsările de cîntare / Fac un zgomot foarte mare" ș.a.m.d. E vorba de compuneri retorice pe o temă dată, asemănătoare la mai toți poeții vremii, și nu vom căuta originalitate decît în termeni rezonabili; ca și în versurile precedente, Gh. Greceanu o are, împreună cu acea „semplisitate sfîntă" care-l farmecă în finalul **Primăverii** sale. Fără mare importanță în sine, căci aceste clișee trec de la un poet la altul și plutesc în aer, filiația ne ajută să datăm versurile, care trebuie puse după anul 1837, cînd apare volumul lui Mumuleanu, sau chiar după 1844, cînd apare poezia lui Alexandrescu.

Textele în sine vor trebui însă republicate căci descifrarea lor lasă de dorit. Atît cît am putut confrunta cu originalul reprodus în fotografiile, destul de neclare, din revistă, „Că-mpreună cu zidul tare" e de fapt „Că-npreună cu-n zid tare", „gînduri" e „ziduri", înainte de versul care începe cu „Umbra voastră..." mai sînt alte patru care n-au fost descifrate și nici măcar nu sînt menționate etc. (toate numai în poezia **Ruinele cetății Neamțu**). Meritul celui care a dezgropat din uitare numele și mica operă poetică a lui Gheorghe Greceanu rămîne însă nestîrbit.

Mircea Anghelescu

„S-a nascut la noi un baiet"

Ruptă din context, propoziția din titlul nostru ar părea să ilustreze doar particularitățile dialectale și virtualitățile narative ale unui text. Aparent, nimic neobișnuit în această informație obiectivă despre o naștere — într-un spațiu comun asumat. Numai că vocea auctorială se referă aici, într-o narațiune autobiografică, la sine: autoarea-naratoare vorbește despre nașterea primului său copil: „Prin anu 1924 s-a nascut la noi un baiet. De acuma oliacă s-a mai pus piedică, căci era mai greu să mărg și la mama, să caut de gospodărie și să îngrijesc de copil". În recenta apariție a Editurii Humanitas, **20 de ani în Siberia**, o țărancă din Bucovina, născută în 1901, Anița Nandriș-Cudla, își povestește viața — și textul său, tulburător din toate punctele de vedere — istoric, etic, etnologic, psihologic — dovedește o coerență stilistică remarcabilă. Eludarea foarte evidentă a mărcilor subiective, de implicare a propriei persoane, e o caracteristică a întregului său text: în fragmentul citat, folosirea persoanei a III-a și a reflexivului, a unui locativ „la noi" acolo unde ne-am fi așteptat la un dativ al posesiei (sau cel mult al „beneficiarului"), chiar preferința pentru persoana I plural (în loc de singular) și pentru aproximație („prin anu...") converg în a demonstra un principiu comun, revelat de planul stilistic al cărții; comparația cu formularea care ni s-ar părea cea mai normală — „în 1924 am născut un băiat" scoate și mai mult în relief „devierea". Omisiunea în privința relației materne e cu atît mai interesantă cu cît, în realitate, această relație e cea care fundamentează, în narațiunea Aniței Nandriș, întregul său destin. Tendința de a nu numi esențialul și în general de a evita orice referire la intimitatea vieții personale, fizice și psihice, caracterizează desigur o mentalitate colectivă, un cod străvechi în funcție de care actul povestirii și convențiile scrisului capătă funcții specifice. Se definește astfel un model al comunicării — în care, de exemplu, pronumele de persoana I singular, **eu**, nu pur și simplu evitat, apare doar pentru a marca o diferență, în relație cu o altă persoană sau cu un grup: „Am fost șapte frați, șase băieți și eu, o fată"; „bărbatu lucra la cîmp (...); eu aviam grije de aieștia ce erau pe lîngă casă". Perfect coerent cu acest model este chiar începutul cărții: „Prin cite poate trece o ființă ominiască fără să-și dea siama... Eu m-am născut în anu 1904, în satu Mahala, județul Cernăuți..." Pronumele **eu** nu apare în poziția inițială absolută pe care ar impune-o tiparul cel mai simplu al autobiografiei; el are totuși dreptul la o prezență explicită în text (nu doar la una presupusă de forma verbului) pentru că intră de la bun început într-o relație: **eu** oferă o ilustrare particulară a unei idei generale asupra destinului, conținute de prima frază a cărții; **eu** poate să apară doar pentru că a fost precedat de „o ființă ominiască". Ceremonialul punerii în pagină a semnelor subiectivității este unul dintre cele mai interesante lucruri în acest text, a cărui valoare de document istoric și uman depășește planul informațiilor de suprafață. În interpretările viitoare ale textului, în conexiunile care se vor stabili cu siguranță cu **Amintirile** lui Creangă, nu va trece neobservat acest statut al persoanei I: fiecare început de capitol al **Amintirilor** exersează un mod de a-l introduce pe **eu** în text în temeiul unei relații preexistente (cel mai cunoscut exemplu fiind, evident, fraza „Nu știu alții cum sunt, dar eu..."). Procedeul e cu siguranță mai general, dar în textele de factură populară e susținut de alte trăsături stilistice: termenii de rudenie folosiți fără posesiv (bărbatul, mama, copilul), puținătatea apreciativelor, preferința pentru fixarea unei situații prin verb. Chiar chinurile îngrozitoare ale vieții din Siberia primesc destul de rar, în cartea Aniței Nandriș, calificări directe — și cînd apar, acestea sînt generale și uneori evident eufemistice: „tot era destul de greu, slăbiai, de abia îți duciai picioarele"; de obicei, faptele sînt cele care caracterizează o situație: „la început a mers oliacă, dar nu pria mult. A început lumia să se îmbolnăvească, a început lumia să moară". Textul se încheie, de altfel, cu elogiul adus unuia dintre fii (o altă formă de atenuare a prezenței autorului-narator ca personaj) și cu o frază la persoana I plural: „aciastă dragoste și iubire de familie ni-a dat putere în toate greutățile și am putut rezista și ni-am salvat viața".

Din punct de vedere lingvistic, textul nu e (și nici nu și-a propus să fie) un material perfect utilizabil, la toate nivelurile limbii: editorul mărturisește că a făcut unele modificări, perfect motivate de destinația largă a cărții, dar care ar pune sub semnul îndoielii eventualele analize de detaliu; o operație de interpretare a presupus-o, de altfel, și marcarea în text a punctuației. Mai ușor de preluat e, din acest punct de vedere, informația lexicală (regionalisme, rusisme, metafore etc.). Și totuși nu frumusețea sau pitorescul unei limbi populare, eventual al unei scrieri dialectale, sînt de căutat în această carte — ci un stil al elipsei și al măsurii care conferă textului demnitatea ceremonioasă a contactului cu valorile sigure.

Rodica Zafiu

Utopologie

Sorin Antohi, UTOPICA, Studii asupra imaginarului social, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1991

Cunoscut ca redactor şef al revistei studenţeşti **Dialog** şi mai ales ca teoretician şi critic specializat în domeniul literaturii S.F. (ani de-a rîndul a coordonat rubrica „Galaxia S.F.", din **Almanahul Anticipaţia**), Sorin Antohi debutează editorial cu **Utopica**, o carte depusă încă din 1987 la „Editura tŞiinţifică şi Enciclopedică" din Bucureşti. E vorba de rodul unei îndelungate activităţi de cercetare pe terenul **utopologiei**, care îl consacră pe Sorin Antohi printre specialiştii cei mai avizaţi ai disciplinei, cu un singur eventual termen de comparaţie la noi, Horia Aramă, autorul celor trei volume apărute între 1981 şi 1991 şi intitulate **Colecţionarul de insule**. Dar în timp ce Horia Aramă e preocupat mai ales de spectacolul literar al cărţilor utopice, în jurul cărora glosează parcă la infinit, pe Sorin Antohi îl interesează mai degrabă disciplina ca atare, cu istoria, problemele şi conexiunile ei.

Primul „capitol" al volumului, **Poteci spre nicăieri, O iniţiere in utopologie**, echivalează cu un studiu de semantică istorică, în tradiţia şcolii **Analelor**, care urmăreşte să reconstituie cariera unui termen **(Utopia)**, din momentul în care acesta a fost inventat de Thomas Morus, **în 1516**, şi pînă în zilele noastre. Parcurgînd mai multe momente de resemantizare şi chiar de degradare semantică, termenul se aplică deci, împreună cu familia sa de cuvinte, cărţii lui Thomas Morus, proiectelor (himerice) de orînduiri ideale sau unui întreg gen literar care include astfel de proiecte, exprimate în formă romanescă.

Dintre numeroasele definiţii posibile ale utopiei, Sorin Antohi o reţine pe aceea a lui Alexandru Ciorănescu („utopia este descrierea literară individualizată a unei societăţi imaginare, organizată pe baze care implică o critică subiacentă a societăţii reale") sau pe aceea mai complicată a lui Raymond Trousson. („ne vom propune să vorbim de utopie atunci cînd, în cadrul unei povestiri (ceea ce exclude tratatele politice), se găseşte descrisă o comunitate (ceea ce exclude robinsonada), organizată după anumite principii politice, economice, morale, restituind complexitatea existenţei sociale (ceea ce exclude vîrsta de aur şi arcadia), fie ea prezentată ca ideal de realizat (utopie constructivă) sau ca previziune a unui infern (antiutopia modernă), fie ea situată într-un spaţiu real, imaginar sau în timp, fie ea, în fine, descrisă la capătul unei călătorii imaginare sau nu.")

Structural, utopiile sînt construcţii stereotipe, care presupun, după Northrop Frye, două momente obligatorii : „1. comportamentul societăţii este descris **ritual** (cineva, de regulă un narator folosind persoana întîi, este condus prin tărîmul utopic de un ghid care se identifică integrál cu societatea sa ; povestea devine un dialog socratic, în care naratorul pune întrebări sau formuleează obiecţii, iar ghidul răspunde) ; 2. ritualurile, acte aparent iraţionale, devin **raţionale** după ce li se explică semnificaţia (comportamentul social prescris, avînd explicaţie raţională)."

Tipologic putem avea utopii social-politice (modelul e Platon şi Morus) şi utopii tehnologice (Bacon), utopii exterioare şi utopii interioare sau, dacă aducem în discuţie evoluţia istorică a genului, utopii constructive şi contra-utopii.

Cu ajutorul acestor repere istorice şi teoretice, Sorin Antohi poate examina în continuare raporturile utopiei cu genul S.F., cu psihoistoria sau psihanaliza (Raymond Ruyer, de exemplu, vede în utopie „un fenomen de **compensaţie adleriană**"), cu visul sau cu mitul.

Cel de-al doilea eseu al cărţii lui Sorin Antohi extinde studiul sistemului de relaţii ale utopiei în direcţii ceva mai spectaculoase (şi poate mai puţin aşteptate) : utopismul şi teoriile milenariste, utopismul şi „arta de a străvedea în viitor" a profeţilor (Hanania, Ieremia, Ezechiel), utopismul şi stilul vieţii monastice (de la comunitatea lui Pachomius, din deşertul Thebaidei, pînă la „republica monastică" de pe Muntele Athos), cu un lung şi instructiv excurs prin îndrăzneaţa utopie interioară a **isihasmului**. Din acest moment, tema latentă a cărţii lui Sorin Antohi, care s-a strecurat prin ploaia de note, citate şi fişe de lectură, începe să-şi facă din ce în ce mai puternic simţită prezenţa. E vorba de tema rezistenţei intelectuale, în forme care uneori sfidează istoria, iar alteori i se adresează printr-un discurs indirect, reglat de coduri culturale complicate. În felul acesta, exegeza dogmatică face loc contestaţiei şi în prim-planul expunerii apar figurile de contrast ale cărţii : istoriopaţii, protestatarii, profeţii.

Eseul **Homo euchronicus**, consacrat **ucroniilor şi ficţiunilor politice** din zilele noastre, propune o primă meditaţie pe marginea istoriei, cu ajutorul scriitorilor care şi-au luat libertatea s-o rescrie şi s-o pună sub semnul **hipertezelor** şi al ipoteticului **dacă**. Ce s-ar fi întîmplat cu Statele Unite dacă războiul de secesiune ar fi fost cîştigat de sudişti ? Ce s-ar fi întîmplat dacă Napoleon nu s-ar fi retras din Rusia după dezastrul de la Berezina şi ar fi atacat Petersburgul ?

Şi mai clar devine discursul revendicativ al cărţii lui Sorin Antohi în capitolul intitulat **Scandalul ontologic**, în care sînt rezumate cele mai importante tehnici de contestare a legitimismului ideologic şi de stat : toposul epicureic al paradoxului ontic, viclenia orientală a **ketman**-ului (despre care vorbeşte şi Czeslaw Milosz, în **La pensée captive**), discursul mascat, dedublarea, „distanţa faţă de rol" din sociologia lui Dahrendorf şi Helmuth Plessner.

Ultimul capitol, care preia interogaţia retorică a lui Herbert Marcuse **(Das Ende der Utopie ? / Sfîrşitul utopiei ?)**, descoperă în contrautopiile de astăzi o variantă perfecţionată a vechilor utopii, în ciuda aparenţelor de ruptură sau de opoziţie cu tradiţia. Ele nu fac decît să introducă **tragicul** „într-o bibliotecă a armoniei", amintindu-ne că spiritul utopic rămîne în continuare viu.

Cred că trăsătura cea mai frapantă a cărţii lui Sorin Antohi e dată de specificul retoricii ei şi, din acest punct de vedere, ea însăşi poate fi interpretată prin raport cu cea mai pură tehnică a **ketman**-ului : „De la abluţiune la rugăciune, de la revelaţie la unitatea divină, Sadra-cel-mai-musulman-decît-Profetul trecea prin toate punctele fierbinţi ale dogmei. Strecurînd ici şi colo cîte o confidenţă, o dezmînţire a propriilor afirmaţii făcute cu puţin timp înainte, intercalînd propoziţii cu dublu înţeles, silogisme falacioase care deconcertau pe iniţiaţi, totul în contextul unui discurs tradiţional aproape fără cusur, din care nu lipseau mişcătoare profesiuni de credinţă. Cînd auditoriul părea pregătit, iar cei mai avansaţi discipoli vădeau semnele înţelegerii mutuale, Sadra miza totul pe o carte şi nega Islamul, argumenta deschis avicennismul, apărînd în toată subversiva sa condiţie de logician şi metafizician."

Este exact ceea ce se întîmplă şi în cartea lui Sorin Antohi. Vorbind despre utopii interioare, profeţi şi comunităţi monahale, cu un lux de amănunte orbitor şi pornind de la o bibliografie de peste cinci sute de titluri, autorul dizertează în definitiv despre libertate, în modul cel mai subversiv cu putinţă şi fără speranţa (care i-ar fi putut veni din lectura utopiilor clasice) că dialogul cu puterea poate avea loc. E o decepţie vizibilă în convingerea aceasta, care precede retorica eseurilor, o încarcă şi o complică, dar care în acelaşi timp nu face decît să accentueze dramatismul ei.

Utopica lui Sorin Antohi — un debut care impune dintr-o dată un eseist, un teoretician şi un abil hermeneut aproape obsedat de tema aleasă şi de ideea epuizării întregului material aferent.

Florin Manolescu

Din memorialul durerii

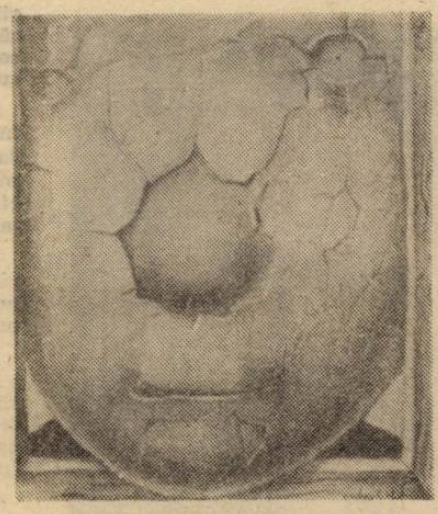

O să vi se pară ciudat, dar prima şi cea mai puternică impresie care se degajă la lectura memoriilor de puşcărie ale Oanei Orlea, publicate nu demult la „Cartea Românească" sub forma unui interviu realizat de Mariana Marin cu titlul behaviorist **Ia-ţi boarfele şi mişcă !**, nu este aceea a unei fiinţe nevinovate, inocente, aruncată fără milă în subterana cu suplicii cu tot alaiul de practici şi imagini terifiante ale represiunii comuniste din România anilor cincizeci, ci a unei adolescente robuste, sfidătoare, pline de elanurile „eroice" ale vîrstei : impresia tonică, vie, a unei sălbăticiuni care trece ca un vîrtej prin labirintul celor 14 închisori în virtutea unui scenariu ininteligibil, în cei patru ani de recluziune, o tînără de 17 ani care, trăind aproape la nivelul fiziologic, instinctual, evenimentele pe care i-a fost dat să le întîmpine, face tot ce poate ca acestea să nu-şi lase asupra sufletului (şi trupului !) ei amprenta nefastă, maladivă, distrugătoare.

Ai zice, dacă n-ar fi o impietate, că închisorile prin care a trecut Oana Orlea, dacă te-ai lua după strigătele gardiencelor cînd o mutau dintr-un loc într-altul : „Cantacuzino, ia-ţi boarfele şi mişcă !", i-au prilejuit eroinei acestor pagini fermecătoare, scrise cu un autentic talent literar, mai curînd un fel de galop de sănătate, chiar dacă prin nişte locuri rele, chiar dacă prin smircurile şi tenebrele comuniste de unde nu a fost prea uşor să scapi curat, nepătat, nevătămat ! Ba dimpotrivă !

Ceea ce te izbeşte în autoportretul pe care şi-l face scriitoarea Oana Orlea pentru vîrsta cînd era numai (mult ? puţin ?) Maria-Ioana Cantacuzino şi nepoată a marelui George Enescu, pe atunci încă în viaţă, în exil, este puritatea desăvîrşită, frăgezimea liniilor comportamentale, reacţiile spontane pline de vitalitate şi umor, într-un mediu ostil în care tonul, rolul de comandă nu-l avea **victima**, ci **călăul**, iar dominanta relaţiilor interumane era cea a **distrugerii**, nu a **zidirii**, a **urii** şi nu a **dragostei**, a milei faţă de aproapele tău : „Oricît de eroic şi grozav ar fi deţinutul, e clar că nu el stabileşte regula jocului, ci anchetatorul. Deţinutul poate propune variaţiuni pe temă şi piste false, poate chiar emite informaţii eronate, dar el este, din păcate , în sistemul nostru poliţienesc, «supusul» anchetatorului". Cît priveşte degradrea, fizică şi psihică, a deţinutului prin tortură, a gradului diferit de rezistenţă dintre bărbaţi şi femei la regimul penitenciar : „Există o pregătire, o pre-tortură. Probabil că nu toţi anchetatorii au participat la torturi. Probabil că există unii care o fac mai bine decît alţii. Poate că cel care dă trei palme nu e acelaşi cu cel care pune electrozii pe testiculele bărbaţilor... dar sînt colegi... am un sentiment de ruşine să intru în aceste detalii. Mi s-ar părea mai normal ca aceia care au practicat tortura, să ne explice cum au făcut şi de ce". (M-ar mira s-o văd şi pe asta, dar poate vom avea ocazia, dacă aşa-zisul „proces al comunismului" va avea totuşi loc şi, într-o formă oarecare, deşi, temperamental, nu sînt născut să întind şi celălalt obraz, judecata, raţiunea inimii înclină spre iertarea greşiţilor noştri). „În general, toate mărturiile şi analizele duc la concluzia că femeile suportă mai bine închisoarea decît bărbaţii. Unii explică acest lucru prin faptul că femeia ar fi mai obişnuită cu umilinţele decît bărbatul. Nu prea mă convinge această teorie. Un lucru e cert, raţia de mîncare, deja insuficientă pentru femei, era distrugătoare pentru bărbaţi. Pierdeau o mult mai mare masă musculară decît femeile. Se «topeau»...".

Şi alte cîteva notaţii la **autoportretul** pe care şi-l face Oana Orlea pentru vîrsta adolescenţei prelungite în prima tinereţe şi care, sub pana sa de adevărat artist nu numai al cuvîntului expresiv, dar şi al infinitelor nuanţe ale stărilor sufleteşti, din care nu lipseşte însă formularea frustă, orală, neprotocolară, se transformă în **portretul** deţinutei politice Maria-Ioana Cantacuzino : „Mai întîi şi întîi erau nevestele oamenilor politici din partidele tradiţionale, cele mai multe avînd ca singură vină aceea de a fi soţiile lor... (...). Îmi amintesc de o doamnă cu părul cenuşiu, calmă şi discretă, peste ani, aveam să-l cunosc pe fiul ei, criticul Nicolae Manolescu, de care mă leagă şi azi prietenia... (...) Mai erau la Ghencea profesoare, învăţătoare, soţii de intelectuali, de foşti negustori, femei de la ţară... toate mari duşmance ale poporului. (...) Condomnare : patru ani ! Da, despre mine era vorba. Am fost jignită, nu-mi trecuse încă „eroismul". Ce, nu meritam şi eu cinci ani, maximul ! (...) Eram destul de mîndră că am ajuns o misleancă. Asta da puşcărie, a fi trecut prin Mislea era un fel de adevărată puşcăriaşă. (...) Parcă tot aş fi vrut să fac o drăcovenie".

Scriind această pagină dintr-un imens „memorial al durerii" românesti în epoca totalitarismului comunist, Oana Orlea nu ne-a oferit doar un frament din biografia, din **autoportretul** ei din prima tinereţe, ci mai mult decît atît : prin forţa evocatoare a situaţiilor dramatice, conflictuale, prin conturarea pregnantă a personajelor care defilează prin faţa ochilor noştri, prin tonul detaşat al descrierii propriilor emoţii şi a evenimentelor, **autoportretul biografic** se transformă într-un **portret artistic**, iar toată cartea, dintr-un periplu memorialistic, într-o captivantă operă literară, concurînd ficţiunea.

Dan Laurenţiu

ioana diaconescu

Poezia

Cum să mă mai apropii de tine
Răzbunătoarea mea ?
Pedeapsa nu mi se cuvine
Și cad, secerată, cu ea.

Cum să mi te mai apropii
Acum cînd, cu disperare
Luneci spre marginea cerului
Legată în fiare ?

Cum să te-ajung, să te mîntui
De boala ce vrea să te surpe
Și care, fără-ndoială
Viața ar vrea să mi-o curme ?

Săracă și fără de tine
Respir ca sub apă :
În trupul meu fără lumină
Cariul pămîntului sapă.

Melancolică

O pădure rănită :
Sîngele-i verde albastru
Străbate albia riului.
Pe tine te dor cele ce sînt
Apropierea și depărtarea
Iubirea și încetinirea :
Ferice de tine !
Cuminte și răzbunător
Duhul pădurii te pîndește ;
Starea pe loc se apropie.
Unde ești, ține-mă îngere
Ramura să mă însingere
Cu ceea de pe urmă stringere.

Trecut

Ca mănușa mi se potrivește
Acest străi ciudat
Alcătuit din zdrențe de nouri
Cîndva triumfători. Zbor.
O planare greoaie. Și totuși.
Foile cerului mi se deschid.
Împăcarea cu timpul din urmă
Trecut fărîmat în bucăți cristaline
Ingropate acum în pămînt.
Dar cine va găsi cărbunii aceștia aprinși
Ai veciei ? Aceste pietre strălucitoare de nesațiu,
Aceste lumini înecate în pătura grea
A cenușii ?

Copacul-om

Apropie-mă de trunchiul tău
Copac scorburos !
Stringe-mă sălbatec, răsuflarea să-mi taie
Scoarța ta aspră.
Să ne îmbrace pe amîndoi
Coroana ta oarbă
Din care stoluri de păsări țipînd se ridică
Prăvălindu-se apoi peste pămîntul înnegrit.
Chiar și în această îmbrățișare îmi pare că
N-ai fi pe cît ești de aproape
Și parcă n-ai fi nici departe.
Coboară spre noi unicul nor împlîntat
În coroana ta oarbă
Acoperind cu cenușa ta strălucitoare
Copacul — om cu oarbă coroană.

Lecția

Să mai aștept pe sălița întunecoasă
ca un elev cuminte și îndatoritor
ora cînd se va face lumină
în colțul curat și demascator.
Să aștept în liniște în acea încăpere
cu mulți ochi ațintiți către mine
ora cînd voi primi binecuvîntata
lecție a științei de bine.
Să-ntorc fața de la cel ce-mi primise
deplina învățătură
și asprele căi pe care, cuminte,
le iau în piept, fără spaime și ură.
Să mă aplec asupra oglinzii

acestei mult prea iubite foi de hîrtie

și mîna să-mi rămînă încremenită
în gestul suprem al uitării de sine.

memorabile

Marin Preda:
Cel mai iubit dintre pămînteni

...familiile se sting și ele, uneori atît de repede încît se justifică pe deplin existența acelor artiști care se lasă devorați de demonul creației și nu mai au timp, sau nu-i mai interesează să se lase ispitiți de perpetuarea ființei lor efemere, posedați de ideea durabilității ei în spirit (p. 9).

Afecțiunea, sentimentele pot sări ușor barierele dacă oamenii nu-și poartă sufletul într-o carapace (p. 115).

...există orgolioși care nu ascund decît un vid... (p. 122).

...suferința e o criză din care trebuie să ieși cît mai rapid, adîncurile ei ne răpăcesc spiritul (p. 124).

...un ticălos nu poate fi învinuit dacă e firesc în ticălășia lui (p. 132).

Nimeni n-are dreptul să dea lecții altora, (...), și cei care în mod sincer se cred mai buni, cu atît mai puțin. Ei trebuie să dea dovadă de înțelegere, dacă vor să micșoreze răul din lume (p. 133).

Dacă n-am crede (...), că putem să ne depășim pe noi înșine, (...) ar fi o idee disperată (p. 135).

Nu totdeauna receptăm în primul rînd drama, ci în mod stupid declanșarea ei stupidă (p. 139).

Oricît te-ai strădui să ignori faptul evident că conștiința noastră are și o periferie (și la noi, la români, această periferie e mai întinsă ca la alții, și acolo, cred, se află cea mai mare parte a vestitului nostru humor) nu vei reuși să faci abstracție de ea (p. 139).

Sînt lucruri care, cînd ni se întîmplă, ne fac să ne dispară orgoliul, umilința nu ne mai umilește, adevărul, oricare ar fi el, e singurul care ne poate liniști (p. 146).

Războaiele nu schimbă nimic într-un om, sînt ca niște furtuni care, odată trecute, le uităm ca și cînd n-am fi fost prinși chiar în mijlocul lor, unde puteam muri (p. 156).

Există în noi ceva autonom și mai puternic decît natura și locurile... (p. 164).

...pădurile pline de măreție micșorează parcă chipul uman, mai ales dacă acest chip nu se spală de o gîndire meschină, de un sentiment mărunt sau trivial (p. 168).

...sînt clipe cînd sufletul nostru mănîncă timpul fără să observăm (p. 178).

Fără să știm ne cucerim în noi înșine un teritoriu inatacabil, în care ne retragem apoi ani în șir, cînd, după ce am fost înlănțuiți, căutăm în urmă, în momentele de criză, libertatea pierdută. (p. 178).

...un om furios, ieșit să se plimbe, își va ascunde de îndată această stare, în afară desigur de indivizi rari, cărora nu le mai pasă cum arată, furia fiind mai puternică decît ei... (p. 179).

Mă interesează plimbarea în libertate, fără gînduri și fără țintă și mai ales fără reverie, fiindcă într-o astfel de stare de obicei nu mai vezi lucrurile din jur... (p. 179).

...singura bucurie de care ești conștient constă în însuși faptul ca atare, că mergi, restul, că auzi, vezi și miroși, constituind doar, din cînd în cînd, o surpriză liniștită (p. 179).

Ceva misterios cenzurează activitatea interioară a acestei uzine halucinante care este corpul nostru (poate o supremă armonie ? dar cum apare ea ? și cînd apare cum o putem reține ?) și iată-ne liberi descătușați... (p. 180).

Sfaturi știm să dăm și în orice caz gîndim în sinea noastră că nu ne aflăm noi în situația care ni se povestește, că am ști noi ! e-he ! (p. 227).

În cultură, (...) un gînditor, dacă nu e liber, nu mai e om de cultură capabil să exprime ceva propriu, ci un simplu truditor într-o profesie ca oricare alta, care nu solicită opțiuni individuale (p. 268).

Forța stă în noi înșine... (p. 271).

Cultura e o făclie care arde (p. 271).

...omul, ca un animal cu instincte încă puternice, un animal social cum bine s-a zis, simte că firul gros și esențial care îl lega de societate, de cei tineri, nu mai are cum să înnoade altul (p. 272).

Nu există revoluție mică, chiar dacă (...) nu e sîngeroasă (p. 284).

Există valori absolute, (...), de care nici o revoluție nu trebuie să se atingă. Filozofia e una din ele (p. 284).

...treptele infernului încep de sus, unde mai poți încă respira și, cu cît cobori, cu atît aerul e mai împuțit, pentru ca jos de tot, în infern, les autres să te împiedice literalmente să respiri. Te sufoci și iți dai duhul. Or, toată chestiunea e să supraviețuiești! (p. 288).

Perioadele de democrație sînt, pentru cine studiază bine istoria, niște accidente, oceanul uman a fost aproape tot timpul zgîlțîit de furtuni, cuceriri și tiranie (p. 291).

Antologie de
D. 'St. Rădulescu

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Vasile Petre Fati
COPILUL TUNS ZERO
(Editura Pontica)

Din motive greu de lămurit în cîteva fraze, Vasile Petre Fati se bucură de o cotă literară mai mică decît merită poezia lui. Poetul e — precum spune Marin Mincu într-o prezentare de pe coperta acestei plachete — „una din vocile marcante ale momentului", caracteristică pentru lirismul său fiind, după opinia noastră, simbioza atitudinii resemnate din expresia „fie ce-o fi" cu voluntarismul finalist din expresia „ce-o fi, să fie !". Așadar o poezie a fatalității fenomenologice, receptată relativist, și a precipitării neîncrezătoare spre soluții absolute, ambele laturi sugerînd însingurarea eului liric, acceptată ca atare însă cu conștiința gratuității ei : „Eu sunt un om singur. Nu am ce face cu singurătatea mea. / Odată m-am gîndit că e bine să cred în moarte, / Azi sunt ca și mort. Și dacă e să credem că tot ce-i viu / E un fel de plimbare, / Eu sunt viu. Acum îmi pun labele pe acest poem, / Mă gîndesc la el ca la un prieten, / Cine știe cînd o să aibă nevoie de mine".

Dionisie Duma
CATEDRALA DE CUVINTE
(Editura Porto-Franco)

Volum de versuri ce confirmă opinia lui Constantin Ciopraga, înscrisă pe copertă („Confesiunile poetului poartă însemnele unui romantic plin de candori, balansînd între expresia despuiată și metafore aducătoare de uimire") și rămîne, totodată, fidel observațiilor lui Laurențiu Ulici de pe aceeași copertă („Fie că pictează tablouri, peisagii mai ales ... fie că închipuind o stare de dragoste se simte dator să filozofeze ... poetul păstrează peste tot o undă delicată, curată, ce dă expresiei claritate și transparență"). Mai adăugăm la toate acestea fluența dicțiunii, simplitatea romanțioasă și cultul locului comun. De pildă, poemul titular : „Cînd Dunărea te va privi vreodată / Să-ți fure-n taină numai ochii tăi / Să verși pe-un val o lacrimă curată / Dacă-n amurg se-neacă-n vîlvătăi // Și-atunci îți voi răspunde de departe / Că-n suflet mi-ai lăsat un aprig semn / Ce-l duc din greu și dincolo de moarte / Cînd pier în vis corăbiile de lemn // Să te gîndești la lucrurile sfinte / Așa cum fac, în nopți adînci și eu / C-am fost în Catedrala de Cuvinte / Unde-am avut același Dumnezeu !".

Ana-Maria Boariu Caranica
CEALALTĂ PLANETĂ
(Editura Dacia)

Culegere de povestiri inspirate din realitatea cotidiană, cînd din perspectivă lirică și confesivă, cînd din perspectivă realistă, urmărind parcă să valideze ceea ce autoarea însăși spune într-un avertisment adresat cititorului : „Cealaltă Planetă este Planeta Dictaturii, a Puterii concepută ca formă de opresiune morală și fizică. Dar este și Planeta ascunsă din noi, pe care rareori ajungem să o cunoaștem". În consecință, vom găsi în carte texte epice de factură biografică dar și texte de anvergură poematică, apelînd la simboluri și metafore în dorința de a sugera subtextual. Deși trăiește în Ardeal, prozatoarea nu pare a fi ispitită de tradiția epică ardelenească, preferînd o situare de graniță, în vecinătatea prozei lirice muntenești. Recunoaștem că, în ce ne privește, ne-au plăcut mai mult povestirile cu mai mult epic decît cele abundent lirice. Poate dintr-o prejudecată.

Henry Meillant
SECRETUL PERLELOR GALBENE
(Editura Forum)

Romanul acesta de factură polițistă a obținut în 1975 Marele premiu al romanului polițist, dar autorul său este înainte de toate ... poet, cu peste douăzeci de volume la activ. A scris de asemenea piese de teatru și eseuri. Romanul tradus acum în românește de Theodor Rogin, cu o prefață de Constantin Crișan, nu e însă o întîmplare, ci se înscrie într-o serie de alte zece de aceeași factură pe care Henry Meillant le-a scris într-o carieră de peste patru decenii. Cum un roman polițist nu se povestește, lăsăm cititorului plăcerea de a-l citi, îngăduindu-ne doar să-l asigurăm că lectura nu-l va dezamăgi, nici la nivelul intrigii și suspenseului, nici la nivelul scriiturii, fidel și frumos redate în limba română de traducător.

Mircea Moga

Fața nevăzută a Luceafărului

Criticul literar chișinăuean Mihai Cimpoi are în curs de pregătire un volum de dialoguri cu eminescologii și traducătorii poeziei lui Eminescu din întreaga lume. Obiectivul principal al acestor convorbiri este deschiderea unei noi perspective exegetice asupra personalității eminesciene receptate din ce în ce mai activ în „orizonturile de așteptare" ale altor culturi. Prezentăm în această pagină, cîteva fragmente din dialogurile realizate de Mihai Cimpoi.

SVETLANA PALEOLOGU-MATTA (Elveția)

În lumina (și în luminișul) lui Heidegger

M.C.: — În ce moment v-a venit această idee fericită a punerii reciproce (fiindcă nu poate fi nicidecum vorba de... influență univocă, așa cum o înțelege tradiția școlară și cercetarea sursieră) în lumină a lui Heidegger și Eminescu, a interferării, la distanță bineînțeles, a Lichtung-ului heideggerian și Luminișului eminescian. Sau — bănuiesc — l-ați citit tot timpul pe Heidegger prin prisma poeticii lui Eminescu și viceversa ? V-a ajutat în acest sens, substratul poetic al gîndirii filosofice heideggeriene ? Căci el este, ca și Schopenhauer, ca și Nietzsche, un filosof-poet. Același luminiș, bunăoară, este atît la Eminescu cît și la Heidegger o metaforă filosofică și poetică în egală măsură. La poetul nostru este chiar punctul de întîlnire al pămîntului și cerului și de proiectare arhetipală a Eului în ființa iubitei, de adunare a ființării întregi (către deschiderea Ființei) : „În adîncu-i se pătrunde / Și de lună, și de soare / Și de păsări călătoare, / Și de lună și de stele / Și de zbor de rîndunele / Și de chipul dragei mele".

La Heidegger, Lichtung-ul este un spațiu deschis atît pentru lumină și umbră, cît și pentru sunetul de corn cu melancolica lui încetinire și implacabila dispariție într-un departe vag (ca în **Peste vîrfuri**), pentru o voce ce se înalță, apoi se stinge : „Lichtung este deschisul pentru tot ce ajunge la prezență și se retrage din prezență". Întîlnirea dintre Eminescu și Heidegger are loc pe temeiul căutării esenței ființei, ei fiind doi „greci", doi filosofi, doi adepți ai esențialei superiorități a spiritului în lumea poetică, în lumea celor înzestrați : „cu o sporită cutezanță" (adică în lumea hyperionică), fiind — așadar — amîndoi poeți...

S.P.M.: — Nu l-am citit deloc pe Heidegger prin prisma lui Eminescu și viceversa. Dimpotrivă, i-am citit „separat" — așa cum la pian mîna stîngă trebuia să cînte „separat" de cea dreaptă : (lucrul nu era ușor...) De Heidegger știam sumar, de mult, prin existențialism (Sartre, Gabriel Marcel, etc) deși Heidegger nu ține de curentul lor, el e „existențial". Dar desigur nu-l aprofundasem. Și nici pe Eminescu. Centrul preocupărilor mele a fost, timp de mai bine de 20 de ani, în special literatura franceză. (Am predat-o la **Școala de Interpreți** la Zürich). Dar întîlnirea cu Ștefan Teodorescu, acum 13 ani (el fiind „heideggerian") a fost determinantă. În primul rînd prin insistența lui, el fiind o „Inimă de Valah" (titlul proiectelor sale **Memorii**). Aproape fatidic, am purces la scris. Pomenesc de acest fapt în cartea pe care o scriu acum, **Jurnalul hermeneutic**. Așadar, „substratul poetic" al gîndirii lui Heidegger m-a ajutat în sensul unor accente majore (că limba poeților e „casa ființei"). Dar, mai întîi, poezia și gîndirea sunt două piscuri diferite, separate la un moment dat ca de un abis ! Filosofia nu operează cu „imagini", în genere, ci cu o strînsă argumentare. Că ea are, la Heidegger, unele inflexiuni poetice, e desigur notabil. Totuși Heidegger nu e un poet. Îi iubește și se îndreaptă spre ei, spre a „asculta" o „prezență pură", mai ales a poemelor lui Holderlin. Desigur, m-a frapat că amîndoi, și Heidegger și Eminescu, folosesc cuvîntul „luminiș". Cred că sursa lor comună este Platon, părintele filosofiei Occidentului. Metafizica luminii la Platon o preia Eminescu, îmi este clar. Acel reflex al luminilor de care vorbiți, în mijloc de codru... este și el platonician. Heidegger, mergînd mai departe, prin capacitatea lui de a regîndi toată filosofia Occidentului, nu se știe dacă, fără voia lui, nu include și grația creștină care pare a fi operantă în el.

În celălalt poem, **Peste vîrfuri**, unde intervine sunetul cornului, nu știu dacă mai e încă tema acestui „Lichtung". Deși „a vedea" și „a auzi" cu adevărat, nu cu văzul și auzul corpului, purced pentru Heidegger de la logos-ul lui Heraclit (Heraclit, fragment 50, în **Essais et conférences**).

Dacă Heidegger este un „grec" (Derrida), n-aș putea afirma același lucru despre Eminescu (vorbind de „cei doi greci" mă refeream la Husserl și la Heidegger), deși poetul român l-a iubit pe Platon și a fost influențat de el mai mult decît credeam. Heidegger e „grec" pentru că s-a îndreptat aproape exclusiv spre lumea greacă (cu cuvintele ei esențiale : Logos Aletheia etc.) ca o auroră în care era voalat adevărul. Și Eminescu a căutat acest adevăr, dar nu ca să-l verifice pe Platon sau pe alt filosof, ci să-și lămurească propriile lui trăiri. A căutat adevărul în toate sistemele de gîndire — și cel indianist, și cel al romantismului german. Romul Munteanu relevă la Eminescu, nu fără dreptate, un „eclectism"(Cahiers roumains, 4/1975).

Iarăși nu știu în ce măsură „sporita cutezanță" cum spuneți, reprezintă lumea „hiperionică". Raportul desigur există, dar nu e simplu. Heidegger interpretează în poemul lui Rilke pe acești „mai cutezători cu un suflu" ca fiind „cei mai muritori dintre muritori", căci ei ajung în abis mai degrabă (die eher in den Adgruhd reichen — **Holzwege**). Acești „cei mai muritori" sunt desigur poeții. Or, nu spune Eminescu că Luceafărul e „îngălbenit" și „aproape stinsul" ? Deci, printr-o hiperdialectică (și care e cea adevărată), Hyperion, titan și soare grec, e în același timp „cel mai muritor". Acest fapt pledează în favoarea ideii mele că acel „rece" din celebrul final din **Luceafărul** are multe sensuri.

Iarăși insist că Heidegger nu poate fi considerat așa de ușor „poet". Darul lui e altul. (Chiar îmi amintesc : ținînd odată o conferință la Zürich, pe cînd eu eram studentă, în prezența întregii facultăți, Emil Staiger l-a întrebat de ce nu scrie poezii ? Heidegger a aplecat capul și nu a răspuns nimic..). Că el are afinități cu poeții, e altceva. El e un riguros gînditor care gîndește Ființa, adică aprofundează cuvîntul deja meditat asupra ei de alți mari gînditori. Eminescu, la rîndul lui, nu a făcut așa ceva, deși are incontestabile afinități cu filosofia. Credința mea e că marea poezie merge și mai departe, fiind, așa cum spunea Vico acum 300 de ani, o „primă știință". Cu ea apare și o metafizică — nu abstractă ci simțită, imaginată.

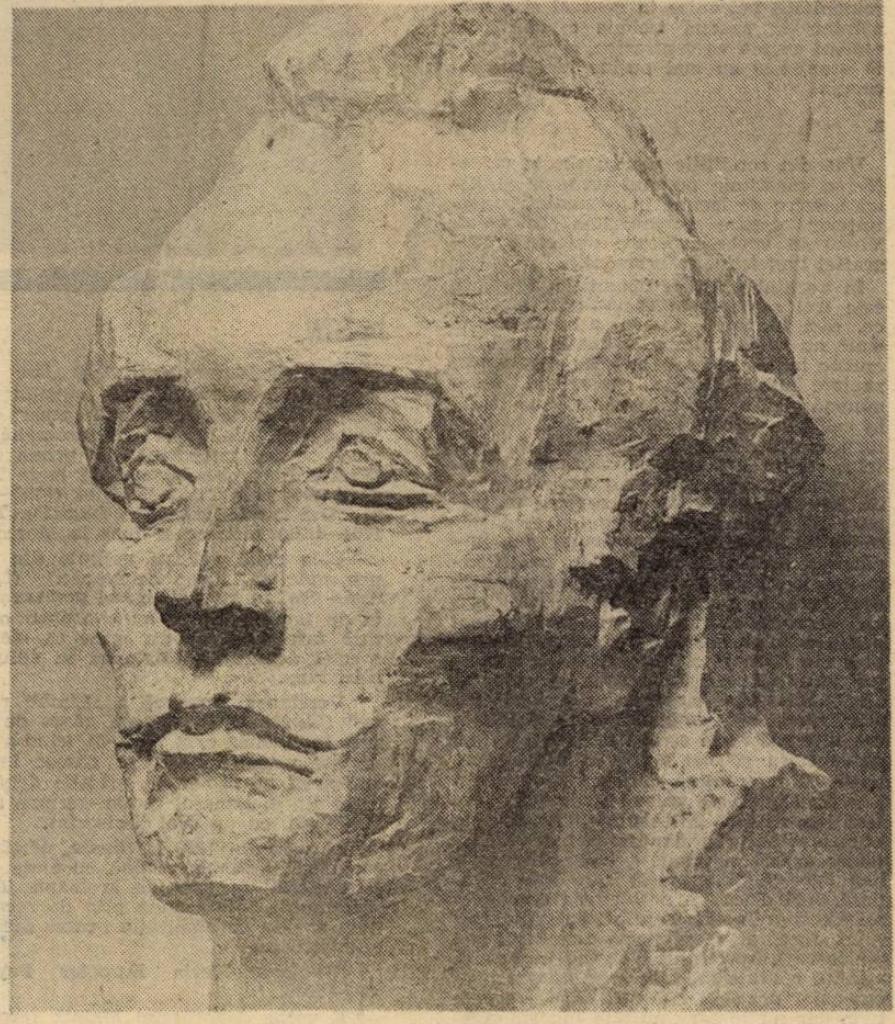

Eminescu — sculptură de Ion Vlasiu

JEAN-LOUIS COURRIOL (Franța)

„Un poet traductibil în franceză"

M.C. : — Putem considera că primul obiectiv al traducerilor Dumneavoastră a fost acela de a evita clișeele romantice tradiționale ?

J.-L.C. : — Lipsa unor traduceri de valoare în stare să impună o imagine a lui Eminescu în conștiința culturală franceză are drept consecință necesitatea unui demers de tip pedagogic menit să-l inițieze pe cititorul francez în subtilitățile și în profunzimile universului eminescian. De aceea am crezut că e mai înțelept să încep prin a traduce ceea ce avea toate șansele să-l intereseze mai mult pe cititorul francez, și anume poeziile de dragoste, mai scurte, bijuteriile intitulate, de pildă, **De cîte ori, iubito, De ce nu-mi vii ?** și atîtea altele. Într-adevăr, poezia filosofică sau istorică a lui Eminescu nu se mai potrivește cu concepția actuală franceză a poeziei, după cum nici poeziile de acest gen ale lui Victor Hugo nu mai interesează prea mult publicul francez actual. Pe de altă parte, poeziile eminesciene de dragoste trimit în mod evident la unii poeți francezi de la sfîrșitul secolului XIX care sînt și astăzi considerați a fi singurii „recuperabili" din tradiția poetică a secolului trecut : Verlaine, Rimbaud, Baudelaire. Mi s-a impus în mod irezistibil această asemănare în timp ce traduceam. Bineînțeles că nu am încercat în mod deliberat să evit clișeele romantice, ele s-au risipit de la sine. Dacă traducerile mele din Eminescu aduc a Rimbaud, Verlaine sau Baudelaire, nu este rezultatul unui program a priori — care ar fi fost artificial și periculos — ci efectul practicării cît mai fidele a traducerii.

M.C. : — A doua verigă din lanțul cauzal o prezintă, după cum reiese din lămuririle Dumneavoastră, **selecția** : francezul ar gusta, astfel, un Eminescu din anumite poeme, care nu sînt tocmai cele care fac faima lui de Poet National. V-ați gîndit în special la ceea ce cititorul francez s-a obișnuit să socoată poetic. Nu se află aici **Luceafărul**, nici **Scrisorile**, nici **Epigonii** etc... și aceasta în mod voit : fie pentru că unele din aceste poeme ni s-au părut marcate de un anume didacticism puțin cam greoi, izgonit de-acum înainte, și nu fără oarecare temei, din concepția contemporană a poeziei, fie de asemenea pentru că un traducător, chiar dacă trebuie fără nici o îndoială să traducă, el trebuie de asemenea **să știe să nu traducă**, ori de cîte ori respectul față de text, de esențialul din texte îi impune acest lucru. Punctul Dumneavoastră de vedere este acceptabil doar în litera lui, fiindcă riscați să vorbiți despre un cititor francez sintetic și omogen (or, există, după credința noastră, nu un cititor de poezie, ci cititori de poezie !) și să depistați, o concepție contemporană a poeziei (pe cînd există mai multe concepții contemporane ale poeziei). În orice caz, aveți tot dreptul să Vă raliați la una din concepții, aceasta fiind cea franceză. **Scrisorile** prin dezinvoltura lor epică ne aduc aminte de Saint-John Perse, **Luceafărul** e dens parabolic, dinamic și axat pe un simbol sugestiv în spiritul chiar al poeticii secolului al XX-lea. Didacticism de școală este în Eminescu, dar într-un context al schimbărilor de plan poetic și al îmbinării de mijloace (epice, lirice, dramatice), care caracterizează mai degrabă poeții contemporani nouă. Credeți că am avut dreptate ?

J.-L.C.: — Aveți dreptate, există mai multe tipuri de cititori de poezie dar în ceea ce privește cititorul francez de poezie eminesciană, ceea ce ne îndreptățește să vorbim despre o „concepție comună" a cititorilor francezi este, din păcate, tocmai inexistența unei concepții cît de elementare. De aceea este necesară o introducere treptată în universul eminescian, capabilă să-l sensibilizeze pe cititorul francez la ceea ce este cu adevărat universul în poezia lui Eminescu. Paralela pe care-o schițați între Eminescu și Saint-John Perse este foarte interesantă și poate fi chiar aprofundată, numai că poezia acestui scriitor francez rămîne foarte puțin cunoscută și are toate caracteristicile unei opere confidențiale și ermetice, ceea ce-l deosebește radical de un Eminescu întotdeauna accesibil, inclusiv în ceea ce privește opera lui mai filosofică. Iată de ce nu pot fi întru totul de acord cu dumneavoastră din acest punct de vedere. Eminescu ocupă, în cadrul literaturii române, un loc cu totul diferit de cel ocupat de Saint-John Perse, scriitor estet și în consecință limitat, în literatura franceză.

M.C.: — Principiul selectiv pe care-l respectați, impune și eliminarea din antologie a unor poeme imposibil de tradus în franceză. Exemplul clasic este **Glossa** : ....nu ni se pare deloc cu putință să-l transpunem într-o limbă franceză în cazul dat a cărei structură analitică nu va putea să redea niciodată concizia de aforism și de maximă a acestei arte de a trăi poetic și încă mai puțin să păstreze ritmul accentuat, alinierea imperativă a acestui poem de formă fixă de o absolută strictețe". Am putea deduce, așadar, că o a treia cauză a eșecului traducătorilor în franceză e că ei n-au știut ce să nu traducă. Eminescu e, în viziunea D-voastră, și un poet în mare parte intraductibil ?

J.-L.C.: — Am spus mai înainte că nimic nu poate fi considerat de netradus. Mențin această afirmație, oricît ar putea să pară în contradicție cu ceea ce am declarat în legătură cu **Glossa**. Dacă considerăm, la data apariției **Antologiei bilingve**, că **Glossa** este foarte greu de tradus — dacă nu chiar imposibil, — afirmația era valabilă în momentul scrierii prefeței. De atunci am încercat o transpunere a acestui poem și chiar dacă traducerea prezintă inevitabile aproximații, o consider drept o posibilă versiune, în stare să sugereze cititorului francez profunzimea poeziei eminesciene. Eminescu trebuie să fie tradus în întregime chiar dacă unele poezii vor rămîne greu de gustat la adevărata lor semnificație românească, în cadrul istoriei literare române.

Interviuri realizate de Mihai Cimpoi

MAX DEMETER PEYFUSS (Viena)

Romanitatea balcanică: perspective de cercetare

Încerc să schițez aici cîteva perspective pentru cercetările viitoare în domeniul romanității balcanice în general și în special al aromânilor, nu pentru că aș cunoaște la perfecție literatura destul de voluminoasă care reflectă cercetările întreprinse pînă acum, ci pentru că sper că distanța care mă separă atît în mod geografic cît și în cel genealogic de spațiul istoric al romanității balcanice îmi va îngădui să văd poate ceva mai limpede petele albe ale acestui domeniu. Evident, nu vreau să micșorez realizările specialiștilor din generațiile anterioare și contemporane, cu atît mai puțin, cu cît datorez unor autorii ca Felix Kanitz (evreu, 1829—1904) [1], Gustav Weigand (german, 1860—1930) [2], Sextil Pușcariu (român, 1877—1948) [3] și Matilda Caragiu-Marioțeanu (e oare necesar să insist aici asupra faptului că e aromâncă ?) [4] primele mele cunoștințe despre aromâni de care auzisem doar ca de un fel de ciudățenii exotice cînd tatăl meu [5] vorbea de strămoșii noștri moscopoleni (și melenichioți [6]).

1.

Majoritatea studenților noștri, chiar și cei care se specializează în istoria sud-estului europeană, aud prima dată cuvîntul „aromân" de la mine (dacă-mi frecventează cursurile). Și cei care au anumite cunoștințe despre romanitatea balcanică, au tendința de a identifica toate ramurile ei cu aromânii : istroromânii, românii din Timoc, vlahii medievali — indiferent de data și locul apariției lor în sursele istorice. Această confuzie foarte răspîndită privind grupurile romanice în Balcani rezultă în parte din entuziasmul național al multor autori aromânii care reclamă toți vlahii (cei medievali din sursele bizantine, sîrbești și dalmatine, cei atestați prin toponimie cum ar fi vlahii din Moravia și „vlahii" contemporani [7]) ca un fel de aromâni — și în parte din atitudinea simplistă-naționalistă a unor autori români, care s-au obișnuit să vorbească de aromâni, megleniți, timoceni și vlahi ca despre niște români. Putinele informații asupra idiomului vorbit de vlahii din diversele categorii (și diverse surse) nu indică întotdeauna un caracter aromânesc, dimpotrivă. Pentru a ne orienta mai ușor în sincronia și în diacronia complexă a romanității balcanice, este necesar de a separa mai clar fenomenul vlah de cel aromânesc sau de a delimita măcar printr-o convenție științifică perioada în care putem vorbi fără echivoc de limba aromânească, de etnie aromână [8] (s-ar putea propune secolul al XVIII-lea, cînd apar primele texte scrise, sau momentul apariției termenului de „cuțovlah" [9] — care de fapt înseamnă o distincție față de alte ramuri vlahe !). Același discernămînt trebuie aplicat și tuturor varietăților de vlahi care în multe cazuri nu mai prezintă nici o urmă de romanitate și nu pot fi priviți în ansamblu ca un fel de români.

2.

Prin deschiderea problemei vlahilor medievali, am ajuns la o chestiune și mai spinoasă : aceea a etnogenezei. Trebuie să spun de la bun început, că nu-mi place termenul și nici importanța care i se acordă faptului în sine. Cred mai degrabă că etnogeneza trebuie privită ca un proces îndelungat, care se termină abia atunci, cînd un popor își pierde puterea de asimilare și începe să dispară — fără îndoială, cazul aromânilor de astăzi (care în decursul istoriei lor au asimilat o mulțime de elemente străine, printre care, în regiunea Moscopolei pînă în secolul al XVIII-lea, desigur mulți albanezi).

Dacă vrem să studiem etnogeneza aromânilor în sensul consacrat al termenului constatăm că ne ciocnim de piedici ridicate în primul rînd de mult controversata continuitate a dacoromânilor. În ultimele decenii, publicațiile românești dedicate continuității au evitat aproape cu desăvîrșire discuția implicațiilor aromânești a chestiunii, ca și cum acei autori ar avea dreptate, pentru care simpla existență a aromânilor în sudul Peninsulei Balcanice constituie deja o dovadă împotriva continuității dacoromâne. Ambele poziții sunt profund eronate, evident. Cu o metodică mai modernă, se va ajunge la niște concluzii mai convingătoare [10].

În paranteză spun că ponderea pe care o posedă problema continuității dacoromânilor în psihologia politică ține mai mult de psihologie (și psihopatologie) decît de istorie. Dacă ne uităm puțin peste marginea strachinei istoriei naționale (din care se hrănesc, e adevărat, mulți, mai de grabă amatori), vedem în jurul nostru iarăși istorici „naționali" care se străduiesc să dovedească cu toate mijloacele superioritatea, prioritatea, autohtonia, continuitatea și, dacă se poate, și exclusivitatea „națiunii" lor. Jocul funcționează perfect, atîta vreme cît rămîi în strachina ta... Cearta ivită chiar în sînul comunității europene despre denumirea Republicii Macedonia ar ține numai de domeniul umorului negru, dacă n-ar reflecta preponderența emoției asupra rațiunii într-o problemă care nu reprezintă dificultăți extraordinare pentru un istoric dezinteresat, care va recunoaște realitățile, nu miturile (președintele Bulgariei, ca filozof adevărat, și-a dovedit cumințenia).

E limpede că data și locul „formării limbii și poporului român" (formula consacrată, nu ?, și totuși două lucruri complet diferite !) nu se pot clarifica fără studierea istoriei medievale a aromânilor (și invers). Dacă acceptăm ideea continuității perfecte și nederanjate a celor două tulpini, atunci trebuie să renunțăm cu desăvîrșire la ideea comunității etnice între ele și trebuie să aderăm la atitudinea (nu numai) stalinistă care vede în **aromâni și români** două popoare și două idiomuri complet **diferite** (cu excepția scrierii ambilor termeni cu **i** din **i** !). Am putea accepta chiar și această propunere, dacă ar oferi explicații istorice pentru o gamă întreagă de chestiuni cum ar fi existența în sine a meglenoromânilor în mijlocul aromânilor sau prezența unor trăsături net dacoromâne în unele graiuri aromâne (făsșerot sau moscopolean, de pildă). Cred — sau ar trebui să spun „sper", căci lectura zilnică a ziarelor din Balcani nu recomandă prea multă încredere ? — a trecut timpul cînd cea mai nobilă sarcină a istoricilor a fost livrarea de muniție argumentativă pentru politicieni. Negustorii de muniție, chiar dacă livrează numai vorbe goale (cum o fac mulți istorici-amatori), pot fi și ei niște criminali de război, în domeniul propagandei ! Istoria medievală a romanității balcanice în general și a aromânilor în special trebuie cercetată, și nimeni nu mă va contrazice, cu mai multă atenție și cu mai puține idei preconcepute.

3.

Una din condițiile pentru aceste cercetări o constituie punctul următor al listei noastre de lacune în domeniul cunoștințelor despre romanitatea balcanică. Vreau să vorbesc despre defectele geografiei lingvistice la aromâni.

În vechiul „Atlas Linguistic Român", cele trei ramuri ale **românității** balcanice, căci în fond despre asta discutăm, doar nu despre limba dalmată sau idiomurile ladino și giudezmo, au fost reprezentate numai foarte superficial, cu o metodă grafică absolut necorespunzătoare, în colțurile hărții României. Această metodă n-a îngăduit demonstrarea diferențelor dintre graiurile aromânești. Totuși a fost un început. Dar noul Atlas Lingvistic Aromânesc (ALiA) [11], cu toate că trebuie să-i recunoaștem meritele, repetă într-un fel greșelile precursorului său. Împărțirea grafică a hărților în trei fragmente constituie de la bun început o piedică serioasă pentru obținerea unei priviri generale asupra fenomenelor. Și mai gravă este omiterea completă a localităților din Albania și Bulgaria — și a multor localități din Iugoslavia și chiar și din Grecia. Cine cunoaște complexitatea mișcărilor și emigrărilor aromânilor din ultimele două secole și jumătate (am putea intra și mai adînc în istorie), nu poate să nu rămînă curios față de efectele lingvistice ale acestor strămutări. Am însă impresia că ALiA-ului îi lipsește nu numai o parte a dimensiunii geografice (sincrone) ci și cu desăvîrșire dimensiunea istorică (diacronică) care este esențială dacă discutăm problemele etnogenezei, chestiunile substratului sau superstratului. Jurnalul de călătorie care însoțește, din fericire (școala lui Weigand, se vede !), atlasul, conține și informații asupra proveniență populației din așezările respective, dar nu într-o cantitate îndestulătoare, și fără indicația eventualelor mișcări anterioare, care se dovedesc a fi tocmai nodul problemei geografiei lingvistice românești. Desigur, ALiA-ul e binevenit, dar ar fi și mai bine dacă s-ar putea continua într-un cadru geografic mai larg și pe un fond de informații istorice măcar pentru ultimele secole. Valul emigrărilor din munții Albaniei (Gramosi — Opari — Gora — Mokra) în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, ca să nu amintesc decît de acest caz, a schimbat, ușor de înțeles, și harta fenomenelor lingvistice din regiunile unde s-au vărsat întocmai aceste valuri [12]. Ca istoric, nu pot să mă mulțumesc cu constatarea trăsăturilor specifice ale unor graiuri aromânești cum ar fi moscopolenii sau muzăchiarii. Mă interesează anume cînd au apărut aceste trăsături specifice și în ce condiții.

Foarte folositoare, în această ordine de idei, ne sunt monografiile dedicate localităților aromânești, fie ele în formă de carte sau de articol dezvoltat. Singura deficiență este lipsa de spirit critic și științific (lipsă care domină pretutindeni istoria locală) : dincolo de ea însă, aceste monografii ne pun la dispoziție o gamă întreagă de informații despre istorie, etnografie, lingvistică, artă etc.

4.

Așa cum graiurile aromânești nu sunt prea bine definite din punct de vedere istoric, nici „triburile" aromânești și denumirile lor nu sunt bine stabilite. Pînă și marele Gustav Weigand nu prea știa ce să facă cu termenul de „fărșiroți" și recurgea la numele orășelului Farsala din Tesalia. Am întîlnit o grămadă de asemenea termeni în literatura de specialitate, fără să fi citit vreodată o definiție care să pună în calcul atît criteriile geografice și lingvistice cît și cele istorice. Locuitorii satelor din jurul Moscopolei, care frecventau șesul Myzeqe (Muzachia) pentru iernat, au contribuit în mod substanțial la populația acestui oraș în secolul al XVII-lea și s-au declarat ei înșiși, ca emigranți în străinătate, „moscopoleni". De unde și pînă unde atunci „muzăchiari" de o parte și „moscopoleni" de cealaltă în studiile lingvistice ? Un studiu amplu și detaliat asupra grupurilor de „pindeni", „cărăguni" (ei nu sunt aromâni ca și „cupăciari"), „cipeni", „grămosteni" etc. etc. ar fi de mare urgență. Populația Moscopolei era compusă, pe lîngă „muzăchiari", atît de „fărșiroți" cît și de „pindeni"...

5.

Dacă îndreptăm atenția noastră acuma asupra timpurilor mai noi, constatăm nu mai puține deficiențe ! Sursele ne îngăduie abia în secolul al XVII—XVIII-lea să desprindem unele fenomene de istoria culturii specifice a aromânilor. Nu vreau să insist asupra monumentelor de artă aromână din Albania pe care am început să le studiez acum cîțiva ani(am ținut mai multe conferințe despre această temă în Austria și în România în primăvara anului trecut), dar dacă enumerăm lacunele în domeniul cercetărilor aromânești, trebuie să ne dăm seama că nu există nici o monografie despre arta aromânească (nu vorbesc de folclor și arta populară), cu toate că de pildă arta bisericească din muntele Athos pînă în Ungaria este plină de monumente aromânești, în special din secolul al XVIII-lea. Sunt cîțiva ani, de cînd am încercat să definesc în ce constă specificul lor aromânesc : ori putem constata, dacă sursele ne dau voie, apartenența etnică a artistului, ori mediul în care a creat (publicul, mecenatul, colaboratorii) se caracterizează printr-o anumită preponderență aromânească ori subiectele reprezentate (locuri, lăcașuri, sfinți) sunt direct legate de peisajele aromânești [13]. Nu trebuie să găsim, cu orice preț, trăsături aromânești

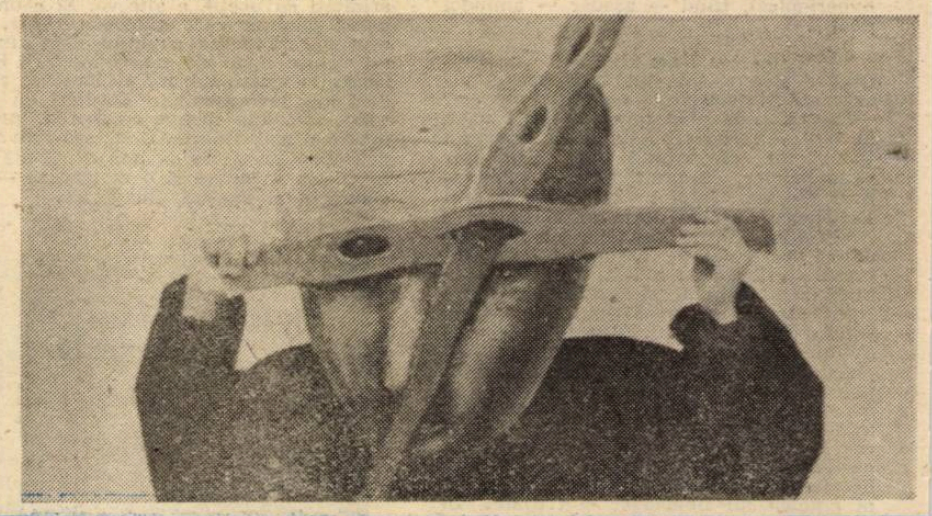

NOTE

[1] Mica lui lucrare, intitulată „Die Zinzaren" (Viena 1863), are meritul de a identifica printre negustorii „greci" de la Viena familiile de origine aromână, bazîndu-se pe informații de prima mînă. Printre ei și familia bunicii mele Theodora Demeter Tirka-Peyfuss (1863—1920) al cărei bunic (Theodor Demeter Tirka, 1764—1839) se născuse încă la Moscopole.

[2] Cele două volume apărute din seria necompletată „Die Aromunen" (Lipsca 1894— 95), în care Weigand pomenește și el de familia Tirka, au constituit o lectură fascinantă pentru mine ca elev, în special aventurile călătoriei în stilul lui Karl May.

[3] Versiunea germană a „Limbii române" (Lipsca 1943), se mai găsea de vînzare în Austria prin 1960—61 (cînd aveam de asemenea norocul să găsesc într-un anticariat de provincie, primele două volume din dicționarul român-german al lui H. Tiktin, cu un preț derizoriu).

[4] În vara lui 1964 la Sinaia, urmăream cursul ei de limba română, cu toate că aș fi preferat un curs de aromână. Totuși voi rămîne întotdeauna plin de recunoștință și plin de admirație pentru meritele ei științifice.

[5] Nikolaus Maria Demeter Peyfuss, 1899—1958.

[6] E vorba de orășelul Melnik (grecește Meleniko) din Macedonia bulgărească, renumit pentru așezarea lui pitorească, numărul bisericilor (pe vremuri) și pentru vinul lui roșu atît de sec, încît s-ar putea transporta și cu batista (n-am încercat, în sticlă a ținut perfect pînă la Viena).

[7] Printre ei de pildă sărăcăcianii din Grecia și Bulgaria care vorbesc (de multe grecește sau „vlahi" (cum își zic ei înșiși) din Burgenland-ul austriac care vorbesc un grai stokav (spre deosebire de majoritatea celorlalți croați din regiune).

[8] Termenii de „limbă" și „etnie" nu trebuie înțeleși aici în contradicție cu termenul generic de „român" — cearta aprinsă aromâna cu „limba" sau „dialect" e ridicolă pentru că pleacă de la premisa falsă că există atît o ierarhie între „limbă" și „dialect" (doar între limba vorbită și limba „literară") cît și o diferență care s-ar putea defini prin metode lingvistice. Cînd se folosește ca limbă de expresie literară, aromâna e fără îndoială „limba", iar cînd se cercetează istoria limbii, de pildă, aromâna e în aceeași măsură un dialect al românei ca și dialectul dacoromân !

[9] Fragmentul de cronică care pomenește pentru prima dată termenul în limba română a fost atribuit Spătarului Milescu, dar rămîne totuși anonimă dacă sunt bine informat, vezi Kogălniceanu, Cronicile, ed. a II-a, vol. I, p. 107. Despre mult discutata etimologie a termenului vezi Petre S. Năsturel : Koutsovalaque, recherche étymologique. **Etudes roumaines et aroumaines.** Paris — Bucarest 1990, p. 90—99.

[10] Vreau să rezum aici gîndurile istoricului german Carsten Goehrke despre așa-zisa etnogeneză a slavilor : Trebuie

în operele de artă bisericească balcanică, dar ar fi necesar să cîştigăm o privire de ansamblu asupra concepţiilor de artă religioasă la aromâni în secolele XVII—XIX.

6.

Am mai insistat şi cu alte ocazii asupra lacunelor care predomină literatura de specialitate, despre personalităţi ale culturii aromâne, în special în secolul al XVIII-lea. Se vorbeşte şi se scrie mult despre Anastasie Cavalioti, dar opera lui se cunoaşte numai foarte superficial (cărţile lui sunt ori unicate ori rarisime, iar manuscrisele — în parte autografe — sunt răspîndite prin Albania, Grecia şi România). Starea de lucruri în Albania de astăzi a oprit proiectul nostru în privinţa unei ediţii critice şi comentate a scrierilor filozofice ale acestui om de litere.

Uşor se poate constata că literatura despre cultura aromână din secolul al XVIII-lea este plină de referinţe bibliografice fanteziste, de citate din fantome, de legende istoriografice — de la pretinsa ediţie a doua veneţiană a gramaticii greceşti a lui Cavalioti pînă la pretinsa ediţie întîia (veneţiană ?) a manualului lui Daniil [14].

7.

Tot de secolul al XVIII-lea, cînd începem să desprindem date mai sigure în acest domeniu, ţine următoarea problemă din istoria aromânilor : cercetările de genealogie şi de istorie a familiilor (nu există încă un termen românesc pentru ceea ce în germană se cheamă **Familienforschung**, care depăşeşte cu mult domeniul restrîns al genealogiei). Mulţi autori, în special aromâni, s-au lăsat inspiraţi de mîndria naţională să revendice o mulţime de personalităţi ca aromâni, şi d' aceea prosopografia aromânească din secolele XVIII şi XIX pînă azi se laudă cu personalităţi marcante din istoria balcanică şi central-europeană [15]. Ceea ce mîndria singură nu poate furniza sunt date istorice sigure. În ultimii ani, mulţi prieteni m-au întrebat dacă posed date sigure despre originea aromânească a dirijorului Herbert von Karajan. Am răspuns întotdeauna că posed date sigure despre familia lui, dar originea aromânească nu se poate dovedi (încă) [16]. Zvonurile şi miturile care circulă despre el printre aromâni se pot auzi şi printre armeni... Nu atît depistarea originii aromâne a unor personalităţi cunoscute este necesară (ce ar pierde istoria aromânilor, dacă s-ar dovedi că familia lui ar fi de origine greacă ?), ci cercetarea sistematică a structurilor sociale a legăturilor nuptiale şi economice ale familiilor cu obîrşie aromânească sigură — relevîndu-se astfel un sistem endogam aromânesc valabil cam pînă pe la 1848 (cu excepţii, desigur).

8.

Mă întorc la tematica cărţii mele despre Chestiunea aromânească ca problemă politică [17] (se pregăteşte traducerea românească). Au rămas necercetate o mulţime de aspecte chiar din perioada studiată de mine : N-am avut acces la arhivele ministerelor de externe de la Bucureşti şi Atena, ca să dau numai un exemplu (să nu mai vorbesc de arhivele de la Istanbul) [18]. Dar nici nu s-a scris nimic despre rolul aromânilor în politica externă a României interbelice, despre funcţionarea şi administrarea şcolilor româneşti din ţările balcanice (doar o broşură de S. Ţovaru în 1934) şi în special despre felul cum au fost închise aceste şcoli la ordinul Anei Pauker.

Nu e numai atît. Lipseşte o descriere amănunţită a tragediei emigrărilor repetate ale aromânilor în perioada interbelică. Există în publicul românesc o conştiinţă a acestei tragedii ? Din satul macedonean în Cadrilater (dublă greşeală a politicienilor bucureşteni, pentru care au plătit aromâni nevinovaţi !), din Cadrilater în Dobrogea de nord (sau în Teleorman, în Banat). În timp ce nemţii dobrogeni au fost nevoiţi (n-a fost ideea lor) să plece. Unde ? În Warthegau (în jurul Poznaniei poloneze de azi), de unde, evident, au plecat din nou la sfîrşitul războiului.

Pentru că discutăm problema politică a aromânilor, trebuie să ating măcar pe scurt un aspect care nu mai poate fi neglijat de acum încolo. Este vorba de atitudinea unor aromâni în timpul războiului al doilea în Grecia şi în Albania, poziţia unor aromâni în războiul civil grecesc şi participarea unor aromâni în nomenclatura comunistă a Albaniei sau Iugoslaviei. Toate acestea au dus deja la reproşuri colective — evident nejustificate. Dar tăcerea cu care aceste probleme sunt acoperite în publicaţiile aromâneşti de azi nu poate duce la rezolvarea lor.

9.

Spre a încheia, ajungem la necesităţile imediate. „Bibliografia macedo-română" scoasă de colegii de la Freiburg (1984) are meritele ei, dar constituie totuşi un exemplu eminent pentru lipsa de profesionalitate care domină în domeniul nostru. N-am întîlnit, în afara „Bibliografiei albaneze" scoasă la Paris [19], o adunare mai concentrată de dezinformaţii cum a arătat şi Gheorghe Carageani în recenzia lui din **Balkan-Archiv** (1986). În special în Grecia au apărut în ultimii ani o mulţime de lucrări mici care, chiar dacă nu reprezintă o valoare ştiinţifică deosebită sunt valoroase surse de informaţie. Se impune înregistrarea lor sistematică şi fără prejudecăţi.

Tehnica poligrafică de azi înlesneşte şi reimprimarea unor cărţi de bază pentru studii aromâneşti care nu stau pretutindeni la dispoziţia cercetătorilor, cum e cazul multor cărţi semnate de autori ca J. Thunmann, G. Weigand, P. Papahagi, Th. Capidan, A. Hâciu, V. şi St. Diamandi, D. J. Ppović (care, în afară de „O Cincarima", tradus numai parţial în româneşte în 1934, a adunat un material enorm în cele trei volume despre sîrbii din Voivodina). Textele vechi aromâneşti greu accesibile aşteaptă publicarea lor în nişte ediţii ştiinţifice serioase (unele nici nu sunt publicate pînă acum precum codicele omiletic descoperit în perioada interbelică de Haralambie Plenakovic, sau dicţionarul pentaglot al lui N. Ioanovici). Literatura „clasică" aromânească care nu e cunoscută majorităţii cercetătorilor decît prin nişte reeditări necorespunzătoare, ar trebui publicată prin reprint (comentat şi explicat pe îndelete) pentru cititorul aromân, cel român şi cel european interesat în afacerile balcanice : Cavalioti, Ucuta, Daniil, Roja, Boiagi, Montan (în parte există ediţii recente, dar nici una nu este la înălţimea exigenţelor ştiinţifice moderne). Ca să fiu sincer, am impresia că există astăzi prea multe periodice aromâneşti [20], dar mult prea puţine cărţi.

Desigur, situaţia actuală din Balcani nu e deloc prielnică pentru studiile aromâneşti care trebuie să aibă în vedere **toate** statele balcanice, aromânii fiind, cum foarte potrivit a subliniat de curînd istoricul aromân Nicolae Şerban Tanaşoca, cei mai balcanici dintre toţi balcanicii. Cred că ne trebuie ceva răgaz pînă cînd relaţiile interbalcanice se normalizează din nou. Aromânii cu experienţa lor ca minoritate etnică se vor feri să sară toţi pe acelaşi band-wagon.

Concedez cititorului nesatisfăcut de rîndurile de mai sus că sunt ca istoric austriac neimplicat personal : sunt şi relativ dezinteresat. Totuşi subliniez că nu e cazul să revendicăm nu ştiu ce drepturi „naţionale", ci să folosim ultimele clipe cît se mai pot face la aromâni **cercetări in vivo**, atîta timp, cît relaţiile interetnice în regiunile aromâneşti din Balcani n-au ajuns încă din nou la **anatomia in vivo.**

Nu e nevoie să subliniez că nici o situaţie politică nu ne îndreptăţeşte să renunţăm la drepturile omului — şi aromânilor le revine şi lor o anumită porţiune din aceste drepturi !

să ne eliberăm de conceptele de „patrie primitivă" şi „popor primitiv" (în sens de popor-strămoş), căci ele reflectă modelele simpliste şi rigide de gîndire ale începuturilor ştiinţifice în acest domeniu. Ele nu mai corespund cunoştinţelor de astăzi despre procesele etnogenetice şi despre complexitatea cauzalităţilor istorice. Istoricul de azi nu mai e silit să se decidă între teoriile de migraţie şi autohtonie („Frühzeit das Ostslaventums", Darmstadt 1992, p. 57).

[11] În 1985 a apărut primul volum sub redacţia lui Johannes Kramer la editura Buske din Hamburg.

[12] Prietenul meu Tom. J. Winnifrith insistă în cartea lui „The Vlachs" (Londra 1987) asupra faptului că localităţile din Republica Macedonia (Magarova, Târnova etc.) au fost populate înaintea acestui val.

[13] Articolul „Gibt es eine aromunische Kunst ?" a apărut în 1981 la Salzburg, în seria „Studien zur rumänischen Sprache und Literatur", scoasă de profesorul Dieter Messner (de altfel, singura serie dedicată temelor româneşti din Austria). — Recent am citit cu plăcere un articol semnat de Emil Th. Capidan despre „Biserici aromâne în Ungaria şi Transilvania" Dreptatea nr. 12/1991 : Inscripţia întreagă de la Miskolc am publicat-o în volumul „Vuk Stefanovic Karadzic 1787—1987". Viena 1987, p. 129, şi locul cu pricina sună aşa : dhapani ton ek Makedhonias vlahon sinadhelfon. — Miskolc, de altfel, este plin de amintiri aromâneşti pînă azi. În muzeul iBsericii ortodoxe ungare se păstrează singurul exemplar integru al unei stampe reprezentînd Moscopolea şi mînăstirea Sf. Ioan Prodrom. Am publicat-o cu comentariul necesar anul trecut într-un volum al Academiei sîrbeşti (Zapadnoevropski barok i vizantijski svet, Belgrad, 1991, p. 245—254).

[14] Un exemplu din multe : J. Balacciu, R. Chiriacescu : Dicţionar de lingvişti şi filologi români. Bucureşti 1978 p. 93, şi 108.

[15] Binevenită este seria începută de curînd în ziarul „Deşteptarea", semnată de Justin Tambozi. — Ceea ce aşteptăm cu nerăbdare este continuarea Dicţionarului istoric şi genealogic al lui M. D. Sturdza (Paris 1983), plin de material despre familii aromâneşti.

[16] Oraşul Kozani (Cojani), de unde se trage familia lui (cercetările au fost făcute şi în perioada interbelică) avea şi în sec. al XVIII-lea o populaţie mixtă.

[17] „Die Aromunische Frage", Viena, 1974.

[18] Prietenul meu G. Carageani (Napoli) a furnizat între timp date preţioase din arhivele italiene (în Istoria contemporanea, Bologna, 1987, p. 929—1007).

[19] O. Daniel : Albanie, une bibliographie historique, Paris, 1985.

[20] Şi pentru că sunt prea multe se ocupă de teme care n-au tangenţă aromânească, chiar în mod contraproductiv. Aromânii, pretutindeni în lume minoritari, ar trebui să aibă mai multă sensibilitate pentru situaţia altor minorităţi (ei se consideră chiar numai „oaspeţi" în Grecia, Albania, Macedonia şi Bulgaria ? — vezi „Dreptatea" no. 11 din 1991, p. 8, despre „Ţara Secuilor").

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Maria Luiza Cristescu, cea mai fermecătoare vrăjitoare din „Castelul vrăjitoarelor"

Cornel Ungureanu scrutînd orizontul.

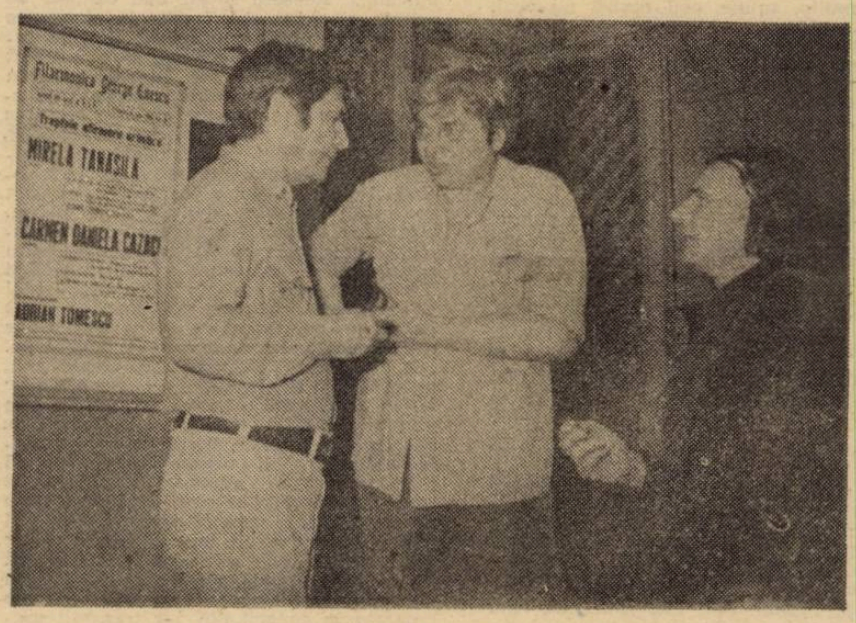

Despre proza vieţii şi poezia nemuririi : **Constantin Ţoiu, Nichita Stănescu** şi **Grigore Hagiu.**

Constantin Stan a prins „Expres"-ul în vreme ce **Alexandru Condeescu** a rămas la Muzeul Literaturii.

letiţia vladislav

Sub puritatea zăpezii

Joi sună. A ascultat interviul, fenomenal, atita sinceritate, mină de artist, se simte, creier de jidan, spune, ăstia au cerebelul ceva mai greu, d-aia si sînt peste tot, **lady**, crede-mă esti mare. D.D. devine neliniştit, întotdeauna după interviu sună telefonul si de fiecare dată este acelasi domn Fabian de la Radio care vrea să vorbească neapărat cu mine. „Te vreau, aud, vocea ta m-a înnebunit, la noapte am să visez monstri". **Macho**, gîndesc, stie că nu sînt singură acasă, pînă si maică-mea este aici cu Albert (si-a pierdut galosul în zăpadă, o aud spunîndu-le alor mei si timpitul mergea în **strîmfi** mai departe, noroc cu tac-to, el a văzut că un picior este fără galos si s-a întors să-l caute, zăcea într-o grămadă de zăpadă si copiii mei nu se mai săturau de ris, iar Albert sclipea ca un bec de o sută de fericire, că măcar aici îl bagă si pe el cineva în seamă), iar eu nu pot spune decît timpenii, mă chinuieste, gîndesc, îi face plăcere să mă chinuiască. „Mă bucur, spun, pe curînd." Închid. D.D. respiră usurat în fata ferestrei din bucătărie. „La spune, este tînăr acest Fabian ?" „Da, relativ tînăr". „Si de ce sună asa de des ? Doar lucrati împreună". „Vezi tu, exact aici stă necazul cînd sînt eu acolo nu-i Fabian, pur si simplu nu apucăm să discutăm, asta-i..." „Dacă mă înseli, te omor". „Stiu, mi-ai mai spus-o". Vreau să plec la ceilalti si se asază în fata usii. „Este ceva ?" „Sînt multe, spune esti oarbă, nu vezi, eu am probleme, mă frămînt si tu..." „Nu dramatiza, spun, tu ai probleme si eu am probleme. Amîndoi avem probleme, D.D." „Te-ai schimbat, spune, independenta asta mă enervează". „Văd, spun, să stăm de vorbă după ce adorm ceilalti, nu crezi?" „Ce să vorbim ?" „Despre noi". „Ascultă, **Schatz**, te cunosc ca pe buzunarul meu, ce să mai vorbim despre noi ?" „Tu ai probleme, ce să vorbim despre construcţii ? — tot nu pricep nimic". „Schimbă-te, nu-mi place răceala asta, o simt pînă în măduva oaselor". Cită dreptate are, îmi spun, aproape cu milă (asta va fi condamnarea mea la moarte, într-o bună zi: mila), m-am schimbat total si nici măcar nu am sentimentul că-mi lipseste celălalt EU. Am început cu părul, adio plete în vînt, se poartă scurt, si mai scurt, vă rog, ca la domni, fruntea cît mai liberă, slavă Domnului, este destul de lată, fată desteaptă, stie familia ce are, ochii să se vadă cît mai bine, merită, sînt frumosi (două lucruri mă înnebunesc la tine, **lady** ochii si buzele), mari si verzi ochi de vrăjitoare, cei treizeci de ani să se vadă, minunatii să se vadă că sînt Femeie si nu un corp învelit în stofe. Seara, în fata parodiei de oglindă din baie îmi cercetam corpul. Aici mai trebuie luat, aici mai trebuie pus, îmi spuneam, mă modelam cu o răbdare narcisistă, observam orice schimbare în mine si constatam că nici un maseur din lume nu poate face ceea ce tu singură faci, aceste comenzi ce vin de undeva din tine, sînt o FEMEIE, deci trebuie să mă plac EU, altfel nu mă va place nimeni, numai Eu pot da acestui corp dragostea de care are nevoie, nu Jo, nu D.D., nici copiii, Eu, iar corpul meu se va lăsa modelat, singur se va modela numai ca eu să fiu multumită. „Nu-ti place ?" „Mi-ai plăcut întotdeauna, doar stii, esti singura femeie în viata mea". Doamne, tipă ceva în mine, de ce nu-l iei în brate, ca pe un copil, de ce nu-i spui ceva tandru, de ce omori fiecare gînd înainte să apuce să se transforme în sunet. „Te iubesc, D.D." Mă lasă dincolo, Albert se tăvăleste pe jos de ris, ai mei sar ca smintitii, pe fotolii, maică-mea rîde cu lacrimi, televizorul este mort. După atîtea si atîtea seri avem pauză de televizor. Seri ca asta sînt rare. Eu tricotez, gîndindu-mă la Jo. Ca o elevă în pubertate fac planuri după planuri, o vară cu Jo undeva în Maramures, numai noi doi rupti total de familie măcar o săptămînă, s-ar putea aranja, o lună ar fi imposibil, D.D. cu rebusul în nas, cu Carpatii lui fără filtru si paharul de votcă. El nu-si face planuri. De fapt nici nu stiu dacă D.D. si-a făcut vreodată planuri. Cu mine nu discută decît literatură si politică. Ce simt eu nu-l interesează. Înainte de culcare fac baie copiilor, Dominique urlă ca ieşită din minti. I-a intrat spumă în ochi. „Nenorocita dracului, îneci copilul !" . Spal-o tu", strig îndărăt, în timp ce-i clătesc părul cu dusul si mă întreb dacă este un strigăt de furie femeiască sau unul de totală epuizare. Idila s-a dus. Nu mai aud nici risul lui Albert. Nici Edi nu mai tropăie în antreu. Cînd Papi si Mami se ceartă, progeniturile fac liniste, Nici Dominique nu mai plînge. D.D. îi sterge restul lacrimilor si o duce în pat. „Prinţesa mea face nani..." În seara asta se va ruga singur cu copiii. Eu rămîn cu Albert si cu maică-mea în sufragerie. „Sînteti prea nervosi, zice maică-mea, munciti prea mult si asta face nervi". Trag pernele de la fotoliu si le fac un pat dublu pentru noapte. „Eu nu sînt nervoasă". îi spun, întinzîndu-i lui Albert o pijama de-a lui Edi „De ce-l aduci fără pijama, o întreb, lucrurile de corp nu se împrumută". „Voi ati purtat unul de la altul si nu ati murit". „Alte vremuri". „Alte idei, zice, asta-i, aveti prea multe si sînteti buieci asta-i". Jo sună din nou. Vocea lui are gustul unui măr timpuriu. Sute de kilometri prin eter si aici, lîngă mine, este proaspătă, mă piscă pe piele. „Îmi placi, **lady**." „Esti nebun, spun, e tîrziu, am musafiri ce dorm în sufragerie si doi copii ce abia au adormit, am..." .....un bărbat cu cea mai înaltă cotă de inteligentă, dar cu care nu poti face nimic, pentru că este permanent obosit". Sadism. Vreau să închid, stiu că D.D. stă călare pe plapuma rosie, asteptînd să audă ce explicatii mai dau acum, acest blestemat de Fabian (este numele lui Jo, pentru ai mei) care de fapt nici nu există (bine că n-a întrebat de el la slujbă!), vreau să trîntesc receptorul în furcă si nu pot, îmi place vocea lui, am o nevoie fizică de ea, ca de cămasa de noapte ce mi-o trag pe cap. „Sînt goală, spun si mi-e rece." „Nu simti buzele mele, **lady**, sînt ca un vulcan..." Reusesc să-mi pun cămasa de noapte pe mine si mă asez la picioarele mamei pe patul improvizat. Dincolo tuseste D.D., semn că trebuie să pun punct discutiei. „Ninge, spune, îti poti imagina un sfîrsit de săptămînă undeva mai aproape de plebe?" Sigur urlu în mine ca un cîine în lant, zeii sînt între noi, **darling**, si aici ninge, dar mîine, odată cu circulatia de dimineată rămîne o zloată murdară, iar eu nu pot pleca nicăieri, patria are nevoie de mine aici. Eu sînt plebea, **honey**, eu si numai eu, plebee m-am născut si plebee am să mor, chiar dacă beau şampanie la onomastica ministrului X si mă întretin cu nevasta prim-ministrului Y în curtea grădinitei germane, eu sînt eu si sînt mîndră de ceea ce sînt, chiar dacă uneori mă stringe cam tare cureaua. „Si aici ninge, răspund, de două zile, avem zloată si nămeti, ce vrei, capitală..." Mîine, dacă seful cel mare (de ani de zile stiu si au grijă altii să mi-o spună în cele mai ispititoare forme că acest bărbat este trecutul, prezentul si viitorul meu, singura mea dragoste, totul, absolut totul între pămînt si cer), dacă acest Boss doarme prost si vrea să viziteze ceva (cel putin o bucurie pe zi), ei bine, mîine va trebui să pun mîna pe lopată si să ies la actiunea de a întoarce zăpada cu albul în sus, în vreme ce microfoanele montate în copacii din jur transmit gratioase imnuri patriotice si folclor (pentru fiecare clasă socială cîte ceva). „Mi-e dor de tine", spune, de data asta serios, de parcă ar citi un tratat de pace. Tusea din dormitor se înteteste, adevărat atac astmatic. „Trebuie să închid, spun, este tîrziu". Albert a adormit si stă cu picioarele peste burta mamei. Dezvelit. Îi este, precis, prea cald acasă au doar sobă cu lemne, se face repede frig. Maică-mea mă urmăreste ca o cucuvea. Si-a pus un batic în cap, tras pînă aproape peste ochi si, de sub el, are totul în vizor. „Mi-e dor de tine, repetă ninge si mi-e dor de tine". „Si mie, spun, noapte bună". D.D. nu mai tuseste. „Cine era?" întreabă maica-mea. „O cunoştintă", răspund. Stie că mint, Femeia asta m-a prins totdeauna cu minciuna. Privirea ei iscoditoare trece prin mine ca razele Gamma. „Fabian ?" întreabă D.D. „Din provincie, spun, îmi propun să-mi facă lansarea cărtii la ei". „Si ?" „Nimic. Mă gîndesc". Ne pupăm pe frunte, pe ochi, pe gură. D.D. se întoarce cu spatele si adoarme. Aprind veioza si citesc. „Mi-e dor de tine", mi-a spus, mă gîndesc si lacrimile încep să-mi curgă ca la comandă. În sfîrsit, cuiva îi este dor de mine. Îmi suflu nasul ca un copil si plîng, plîng pînă mi se face frig si trebuie să stau în cada plină cu apă fierbinte să mă încălzesc. „Cine era", o aud din nou pe maică-mea. Stă, mereu cucuvea, pe marginea căzii. „Nimeni". „I-am spus lui D.D., o aud, n-o lăsa în Presă, n-o lăsa să scrie, o femeie trebuie să se ocupe de casă si copii, i-am spus, dar el a rîs numai, zice, a rîs si mi-a spus că el stie ce a dus la altar si că dacă nu erai deşteaptă nu se însura cu tine, asa zice, si acum văd că ajunge la vorbele mele si tu aduci nenorocire în casă cu literatura ta". „Mamă!" .....cine are nevoie de literatură în tara asta, spune, te puteai face soră medicală, eu sînt tărancă, l-am citit pe Cosbuc si-mi ajunge, cartea ta n-am timp s-o citesc, trebuie să merg la colectivă, ca soră medicală aveai de toate, bani, carne, relatii..." „Mamă !" .....că si Leni spunea, tanti Marico, Esther este foarte deşteaptă, dar cu literatura ei nu ajunge departe. Cine te cunoaste pe tine aici, dracu, acasă te stiu toti, cu un halat alb pe tine arăti ca un înger dar tu nu m-ai ascultat, nu si nu, facultate, D.D., este bun, nu am ce spune, are un suflet mai bun ca al tău, însă acasă este acasă si asta nu vrei tu să pricepi". Se duce pe nesimtite, asa cum a venit. Trag aer în piept si-l arunc afară cu putere. Ca o locomotivă cu abur. Las apa să curgă si mă vîr în asternut lîngă D.D. Acum îmi e cald. Maică-mea mormăie ceva dincolo. Cu siguranţă se roagă. Ea se roagă întotdeauna cînd nu mai are argumente în războiul cu noi, copiii. Mă simt bine. Sînt iar copil, copilul ei. Si ea, cucuveaua de ea, se roagă pentru binele meu. Este grozav să nu faci nimic si cineva să rezolve totul. De data asta sînt sfintii la rînd. Mama i-a chemat, precis, pe toti la raport. Mîine o să am o zi bună.

Într-adevăr **der Führer** a avut o noapte căcăcioasă, zăpada este întoarsă pe dos, sclipeste, de parcă ar fi poleit-o cineva, sînt la stîlpul cu numărul 8 (acest număr mă va urmări si peste o sută de ani) si strig „Ceauşescu — PCR", înecîndu-mă de ris cînd îi văd pe ceilalti cîtă dragoste fată de apropele lasă să li se scurgă printre dintii de tablă ; mă împing înainte cu voinicie dacă tot am făcut o faptă bună pentru devenirea tării, atunci să fiu cel putin în rîndul întîi. „P.C.R." radiază, dă din mîini ca Donald Duck (deşi, pe Dumnezeul meu, Louis de Funès era mai bun), spune ceva, lumea urlă în extaz, ca în fata unui Guru, Nicolae, Gurul meu si-al natiunii române, precis ne multumeste pentru această dragoste sărmanul, acasă lua suturi în cur de la Andruta (ieşirile bătrînului Scorillus la bodega 1 Mai, colt cu Filantropia, erau urmărite cu un interes nebun, ah, să mori nu alta, beat si comic ori era senil ori îl înnebunise luxul în care trăia si de care avea groază ca de dracul) si aici era iubit : „Ura", strigă stîlpul numărul nouă, mă doare ceafa de încordare si invidie (pe mine nu m-a iubit nici maică-mea atît de furtunos), înainte, îmi spun, rupe frontul si tine-te după ei, poate nu mai ninge în iarna asta, arată ce poti, Esther, îmi spun si minoritătile nationale au sentimente patriotice, fii mîndră de clipa asta, poti pipăi istoria sub coadă, **darling**... Ce ar fi să mă reped în fata lui si să-l scuip între ochi, opincar nenorocit, du-te dracului (asa ceva se poartă peste tot în lumea liberă) cu panarama ta cu tot (cred că după prima frază as fi ca brînza elvetiană, cu găuri si împachetată în celofan). Olivia lui Popeye era nimic, asta mamă a Grachilor, Elena, un amestec de cretinitate (s-a născut cu ea) si paranoia, cine dracu ti l-a scos în cale pe păduchiosul ăsta (Andruta personal putea confirma) si v-a pus unul lîngă altul, eroi nationali, să versi nu alta, lăsati-ne în pace, că strig, eu una nu mai pot vedea stîlpul ăsta si telejurnalul, unde să fug să scap de voi, două generatii vor munci să aducă istoria la forma ei initială, nici soimii patriei nu mai cred asemenea povesti, cînd Făt-Frumos are sceptrul prezidential în mînă, iar Ileana Cosînzeana se personifică cu Patria, superb cuvînt, degradat prin prea deasă folosire ; să urlu, să plîng, să-l apuc de gulerul cămăsii lui de mătase, lasă-ne în pace si du-te cu Dumnezeu, la Bokassa, în China, unde vrei, numai du-te. „PCR" strigă gloata si eu cu ei, nu, nu am veleităti de martir, chiar asa spartan nu m-au educat babacii, „Ura !", la ce să mori ca un porc de cîine, împuscat de securisti si scuipat de multimea în delir. „Ni-co-lae PCR", poate apuc un pasaport, Parisul mă asteptă, Viena „Ura !" strig si nu mă rusinez (99% din populatia tării era alături de mine), d-aia am rămas ca natiune, îmi spun, azi romanii, mîine grecii, apa trece, pietrele rămîn, „PCR" strig si mă văd pe străzile Romei eu, piatra de temelie a noii tări (Săraca Ţară !), mîine mi se vor „acorda" interviuri mai sus, poate apuc o slujbă în Cultură, „Ura !", cel puţin am curajul să recunosc ce lichea sînt (din cele 99% sînt cel puţin 98 mai jigodii ca mine) ; începe să burniteze, Cezarul s-a urcat în calească de aur si acum bea cafea columbiană (nu ovăz fiert ca mine !) alături de Prima Doamnă, iar noi, bravii soldati de paie, rupem rîndurile si ne îndreptăm spre locurile unde avem de semnat condica pe ziua de azi ; „Mascaradă", începe o colegă discutia la gura liftului, „totul este o mascaradă ordinară". Atenţie, semnalizează materia mea cenusie, gagica este din Găesti si face „Ştefan Gheorghiu", **danger**, zîmbesc, „crezi ?" „categoric" zice, „greu să-ti dai cu părerea", spun, si dispar după colt, ce viată, să-ti tragi un glont în creier si s-o termini cu toate, această auto-urmărire, să nu fac ceva deplasat, să nu spun ceva cu două întelesuri, nervii mei sînt ca un mat de oaie, se întind că poti face gimnastică pe ei, nu, asa nu mai merge, săptămîna ce vine plec în Apuseni, Jo si nimic altceva, mă curăt de păcate politice prin sex, ah, Jo si apa Jordanului, Jo este Jo, el îmi dă ceea ce nu capăt acasă, la stîlpul cu numărul opt si aici, în această pepinieră culturală. „**hallo** Esther, frumoasă zi, nu ?", „clar pînă si zăpada si-a recăpătat puritatea pierdută, de ce n-aş recistiga eu anii pierduti", „hi, răspund, splendid, ploaia asta mărunt mă inspiră"...

Joi seara plec. De data asta nu am decît o singură zi, simbătă trebuie să fiu aici, chiar dacă as face opt sute de kilometri pe jos. Stau în camera îngustă de hotel si astept seara. Atunci vine Jo. Undeva la jumătate de drum, nici eu în avantaj nici el, fiecare cu kilometrajul lui, corpul meu vibrează ca firele de înaltă tensiune ; sun acasă, e totul în ordine, spune femeia, doar Edi si-a rupt pleoapa si D.D. este cu el la cusut, exact în acelasi loc, spune, domnul a fost foarte speriat cînd l-a văzut plin de sînge si urla ca un purcel, a chemat Salvarea, spune, si un spital n-a vrut să-l coasă, cică ei au probleme mai grave ca o pleoapă de putoi, spune, asa că de acolo au luat taxiul si s-au dus la alt spital si ăia l-au cusut, ride, ziceam eu, ăia stau mai prost cu mortalitatea (macabru, gîndesc, aici ar fi fost propriul copil în joc), dar domnul nu pricepe de glume si mi-a zis, stii ce, Flori, ai grijă să nu-si rupă si aia mică ceva, spune, si eu stiam că-i supărat, si i-am spus aia mică îsi rupe ceva peste zece, doispe ani si el mi-a închis telefonul si acum am frică să aud cheia în usă (vocea devine plîngăcioasă) că cine stie, cu nervii ăstia, mă dă afară, spune, asa că mai sunati o dată, într-un ceas si lămuriti-l cum stiti Dumnevoastră...
Trei ciocănituri scurte în lemnul usii, e Jo, mi se taie picioarele, văd negru ca anemicii, deschid.
„Servus, **lady**".
Paltonul zace pe jos, în cîteva clipe este mai rău ca după bombardamente, facem dragoste în fata usii, peste hainele noastre, încă încălzite de cele două corpuri, simt tocul cizmei în coastă, „lady, **lady**, **lady**, aud, zi si noapte nu mi-am dorit decît momentul ăsta", nu mă mai doare nimic am să fiu prima femeie ce face amor pe cizme si ciorapi mirosind a transpiratie, „si tu mi-ai lipsit", spun, „jură-mi", „iti jur", doamne, ceea ce se întîmplă cu mine nu este normal, asa nu am reactionat niciodată, sînt de necontrolat si mi-e frică de mine ca de o umbră între EU si El, „jură-mi că nu se va termina niciodată", îmi spune si buzele lui sînt fierbinti, „abia am început, abia am început"... Fumăm în pat (abia acum simt urmele tocurilor), unul lîngă altul, Am deschis televizorul, senatorul Jordache face tocmai dragoste cu fosta cumnată, si acolo ninge, „ca si aici", spune, si acolo, (în bravul serial „Om bogat, om sărac") este o cabană de lemn si un pat ce nu se mai termină, „vezi, spune Jo ca si povestea noastră" (altădată as fi găsit de un teribil prost gust asemenea comparatii, acum le găsesc încîntătoare), „ai dreptate spun, exact povestea noastră".
Îl sun pe D.D.
„Trebuie chiar acum ?"
Face pe amantul rănit.
„Absolut".
„Ce s-a întîmplat, întreb, exersati sinuciderî în lant ?"
„Pentru seara asta îmi ajunge Flori", spune, acru, si enervat, de parcă eu as fi vinovată de toate.
„Stiu. Mi-a spus".
„Este O.K., spune l-am cusut si acum doarme".
Jo îmi mîngîie picioarele, îmi vine să rîd si nu-mi pot lua de fel o mînă îngrijorată, „Mîine esti aici, spune, fii harnică să nu dureze ca data trecută".
Mîinile lui urcă si coboară, am febră, precis, mi-e cald si rece în acelasi timp, mă sărută (D.D. s-ar înrosi numai la gîndul că se poate săruta si astfel), îmi tremură mîna pe receptor si vocea îmi sună curios, că mă întreabă dacă sînt obosită sau am răcit pe drum.
„Am să fac o baie fierbinte", spun, „ne vedem mîine".
Se face tîrziu, ar trebui să dormim măcar un ceas, gîndesc îmi ghiceste gîndul si rîde, „**lady**, dormi în tren, acum sîntem aici si nu se doarme", sînt frîntă si mă întreb dacă as putea rezista o viată întreagă cu un asemenea bărbat lîngă mine, facem din nou dragoste (a cita oară în seara-noaptea asta ?!), „te leg cu lanţuri de mine, spune, si nu te mai las", caraghios, gîndesc, toti bărbatii tin în lanţuri ceea ce le place (sclavagismul merge înainte), se luminează de ziuă si ne iubim din nou, de parcă abia ne-am văzut, cu violentă pur si simplu nu mai sînt eu, „**lady**, n-am să mai pot fără tine", mi-e frică de ceea ce nu stiam că am (doamne, mă rog, în timp ce mă spăl, fă să nu încep acasă cu asa ceva, nu mă nenoroci, doamne), „nici eu, spun si nu mint, nici eu". Arătăm de parcă am fi alergat la Marathon, „rămîi si azi, spune, eu am aranjat acasă...", asa, în mijlocul camerei, seamănă cu un copil neajutorat, „nu pot, spun, Dominique îsi are mîine ziua de nastere", mă sărută pe păr, mă trage lîngă el, mă dezbrăcă într-un tempo de-ti ia răsuflarea, „nu te pot lăsa să pleci" spune si totul se învîrte cu mine, un carusel urias, „nu te pot lăsa să pleci", repetă, „trebuie", spun, ametesc (nici n-am putut minca de aproape două zile), îmi curg lacrimi pe obraji, „trebuie", spun, plîng, mă rup de corpul lui si simt cum mă doare fiecare fibră, „TREBUIE". Trenul vine cu întîrziere, am loc la geam si sînt singură cu două bunicute, aleargă pînă la capătul peronului si stă acolo întepenit, cu o batistă albă în mînă (provincial ? teatral ? fermecător ?), „un bărbat ca muntele", spune una din bunici, „ai grijă de el să nu ti-l ia alta".
Nici el nu-i al meu, as vrea să-i răspund, acest brad de om este dat, cu certificat în regulă, eu sînt cea care îl fură celeilalte pînă vine alta si mi-l fură mie...
Reazem fruntea de fereastra rece, ninge,

aici zăpada este zăpadă. poti simti iarna ca anotimp. undeva. după dealuri. este satul meu si maică-mea are precis treabă pe-afară. taică-meu doarme si este cald în casa noastră bătrînă. miroase a pîine si-a mirodenii. si lemnele trosnesc în soba de tuci. iar eu alerg cu o sută pe oră. ca o umbră peste această idilă si am ochii încărcati de lacrimi si sufletul greu. Sapte ceasuri de somn. este dimineată. trec de la gară pe partea cealaltă de stradă. cumpăr flori si o păpusă cu păr castaniu. aproape saizeci de centimetri. iau tramvaiul si ajung la citeva minute după plecarea lui D.D. (precis ne-am încrucisat pe drum. spune Flori). copiii dorm. fac duș si adorm în picioare. „Sărmana femeie. o mai aud pe Flori spunînd. se omoară cu munca...“ Îl visez pe Jo („nu te pot lăsa să pleci“. spune. si mă leagă de el). pe D.D. („stiam eu că aici duc interviurile tale tipă. îndreptînd un cutit de măcelărie spre mine“) pe soacră-mea („dă-o afară pe Ordinara. spune. ne-a pătat onoarea familiei“). mă agit. plîng. vorbesc în somn. Aud soneria. apoi pe Flori. „ah. bine ati venit. doamna doarme“. Fiesta începe.

Trebuie să fi dormit somnul mortilor. Masa este aranjată. florile lor (ale mele stau în bucătărie). farfuriile lor (cadou de nuntă). cadourile lor stau lîngă televizor. frumos aranjate. ca la expozitie. Păpusa de la mine nu este în natura moartă. zace undeva între WC si camera copiilor. D.D. este la trei ace si Dominique are o roche crosetată. „Da' nu s-ar spune că nu ai somn“. „Îmi pare rău“. mă scuz. căutînd privirea lui D.D.. să ghicesc dacă meciul a fost jucat în absenta mea sau nu. ochii lui nu spun nimic si asta doare. ori de cîte ori caut un aliat mă îndepărtează. Se bea Corăbioară si se cîntă „Hoch soll sie leben !“: fără mine. eu am ceva în gît. un nod care nu vrea să cedeze si apasă pe spirit. Mă gîndesc la cei cinci ani trecuti. mai precis la momentul în care am simtit apa curgînd pe picioarele mele si Dominique mă izbtea cu toată puterile în ficat. „întîi spăl linoleul si apoi mă duci la spital“. i-am spus lui D.D.. „esti nebună. mi-a spus. acum văd că ai rămas gravidă ca să pui mîna pe mine“. „te înseli. i-am spus. am rămas gravidă că nu aveam idee de sex“. „ha. ha. ha. a rîs. stăteai teapănă ca betonul“. „rîzi ca prostul. i-am spus. ti-a plăcut. nu. altfel nu te culcai cu mine“. „dacă pierzi copilul divortăm“ mi-a spus si s-a ridicat să cheme un taxi.

„drei mal hoch !“

Durerile erau rare. dar mă loveau pînă în creier. „copil afurisit“. am gîndit si mi-a părut imediat rău. doctorul e negru. de fapt un student la medicină „respiră adînc“. spune si-mi masează burta. „îi pot vedea părul“. Primul tipăt. „aveti o fată“. spune sora medicală stiam. totul era cumpărat în roz. Dominique. primul meu copil. sînt obosită. o sfîrseală plăcută. nu am voie să dorm spune sora. le este frică să nu pierd sînge. „aveti un copil frumos. spune. eu am văzut multi copii. dar acum este ceva aparte. acest copil a venit curat pe lume. ca un trandafir“.

„Tu nu spui nimic. mă întreabă D.D. toti au cîntat. numai tu nu. ce faci. dormi ?“

„Mă gîndeam“.

„Jurnalistă. mă scuză D.D.. toti jurnalistii sînt cu capu-n nori“. Se face liniste. Asa ceva nu este nimeni dispus să cumpere. Tante Paula găseste tortul soacrei fantastic. „Ale tale sînt la fel de bune“. laudă soacra la rîndul ei. Fiecare găseste ceva deosebit la celălalt (unii se urăsc asa de tare că nu se pot privi direct în ochi). prefăcătoria asta mă omoară. numai în fata mea fac masă compactă. pe mine mă urăsc în colectiv.

„Toate jurnalistele sînt curve“. se trezeste soacra vorbind si ceilalti dau din cap afirmativ. da. au auzit fel si fel de povesti despre femeile astea. aud una serioasă merge la muncă. se face profesoară sau dentistă. nu umblă cu un carnet în mînă prin hoteluri cu bărbati după ele. ca mustele. „ce mai. conchide mama-soacră. sînt curve asta-i“. Mă simt ca Femeia-sarpe si D.D. nu spune nimic. tace si fumează. în vreme ce sînt trecută prin colimator. dacă sînt o curvă. îmi spun. atunci n-are rost să-mi mai fac reprosuri. Jo si urgia din noaptea trecută; îi simt. încă. buzele pe piele. palmele fierbinti ce mă caută în întuneric. mă desfac ca pe-o floare. petală cu petală. Două lucruri nu înghite Clanul. aud. tăranii si jurnalistii. Tăranii. că sînt hoti. vînd totul prea scump si te trag în piept la cîntar: jurnalistii. că au femei în breaslă femei-usoare. femei-vulgare. femei pe care nu-i bine să le lasi în casă. că-ti iau bărbatul. ce mai. păcatul si pedeapsa iadului. femeile astea. Iar eu făceam parte din amîndouă categoriile. „Sărman D.D.. gîndesc. ce predică aude cînd nu sînt eu de fată“. Unii vor să plece. Nu-i conduc. O face Familia. Mă gîndesc la Jo. „Nu vreau să pleci. mi-a spus. nu stiu cum am să pot fără tine...“ Mi-e frică. Stau pe o frînghie. ca un acrobat. pot cădea sau frînghia se poate rupe. un sentiment de nesiguranță mă bîntuie.

„Du fata în pat. îmi ordonă soacra. e tîrziu pentru un copil“. La televizor se dă „Pe aripile vîntului“ (bineînteles. serial). „curvistina dracului. aud. îl vrea pe însuratul...“

Spun împreună cu Dominique „Tatăl nostru“. Edi doarme de mult. mă asez în camera din fund pe canapea si visez. încerc să-l aduc pe Jo în fata mea. ochii lui mari si verzi. ca iarba în soarele amiezii.

Fragmente din romanul „O iarnă cu Jo“

Werner Söllner

Ilustrate din Elveția

1.

Ah, această țară deosebită
îmi oferă timp și trabucuri

Acoperișurile sclipesc de departe
călătorilor și între casele izolate
oamenii beau Henniez
și se salută voioși și își spun
unul altuia cu inimă ușoară rămas bun

Sus pe Alpi
se cațără de colo pînă colo ciudat
bărbați puternici cu dinți strălucitori,
la gaterul de lîngă lac taie
trunchiuri de măr și bat în ele
în această țară deosebită

Păsări și pești așteaptă
cu voioșie pe mal
semințele aruncate, zgomotul
cînd cuiul lovește lemnul
nu mai poate lipsi nimănui

2.

Ah această țară deosebită

La miezul nopții
pe străzile orășelului
miroase a fin proaspăt cosit
și luna se preocupă intens
de inimile dascălilor burlaci

Pe promenada întunecată de pe malul lacului
unde începe și se sfîrșește lumea
femei tinere arătoase
aruncă vorbe înaripate cu limba
în gura iubiților nerăbdători
și nu duc grija
Europei și a primarului orașului
Și eu suflet
mărunt captiv
sînt tolănit în pat
și mă gîndesc la năluci
să mă pot în sfîrșit înfricoșa

3.

Și, ah, această țară
colivie la lac
această țară deosebită

O societate amestecată de păsări
cîntătoare, bicicliști ai văzduhului.
Trebuie să fii ornitolog
sau să trăiești aici cîțiva ani
ca să le descoperi nevrozele.

Alături de ele cîțiva străini,
care se învîrtesc pe lîngă gratii și strigă,
strigă mereu. Cine ascultă atent poate
să le înțeleagă și chiar să le imite (Peste
cîteva zile aproape fără accent)
Rațe al căror penaj
sclipește datorită captivității
sau a hranei
alcătuită grijuliu

Din timp în timp se rostogolește
un gologan, sună
la castel

Apoi păunul își desface
simbolul destrămat al splendorii lui
și cheamă la împreunare
în fața mîinii publice. Fișiie
fantomatic, parcă prin golurile plasei de sîrmă
se strecoară duhul lui Augustin.

Tîrziu în întuneric stau
nedumerit în fața coliviei. Înăuntru luminează
libertatea, afară trosnesc
vergelele în coșul pieptului.

4.

Bine dispusă și puțin plictisită
țara se întreabă despre ea, doritoare
să fie defăimată și prețuită

Se ține de o parte în timp
ce se înghesuie în prim plan

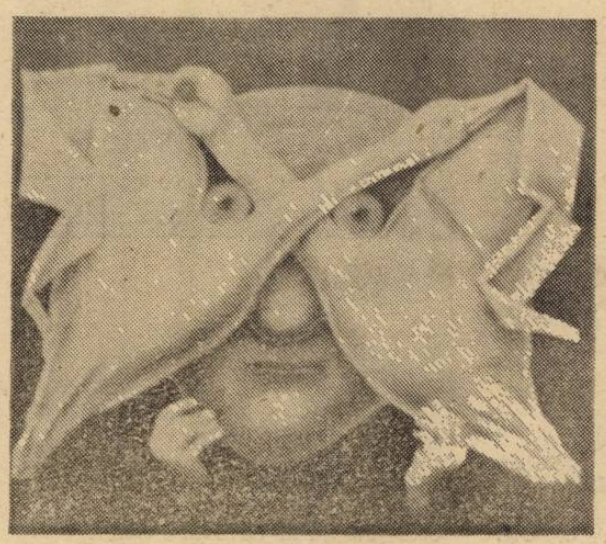

Licăre lumini reci fosnitoare
vin de la sine
din sclipitoare cutii
și sînt băgate ca altundeva
mereu în alte buzunare încît
le produce supărarea poeților la Féchy

Unde zăpada pare pieptănată
pe creste, poporul în unire
meditează voios cînd mințile lui
înfăptuiesc permanența în așa fel
ca să nu doară.

5.

La adăpostul catastrofelor în acest
ținut deosebit de netragic unde focurile bengale
mă conduc cu lumina lor spre casă aproape în
fiecare noapte, ca să nu uit cumva, țara
inundată în această vară de rămășițe și crize,
surprinzător dar nu deosebit de supărător
acum merg, de la un capăt la altul al țării
acum vin din munți și chem ciinii înapoi
pe cînd
timpul ajunge și aici încet cum e,
sau
merg din bucătărie, sus în camera întunecată
unde închid ușile și fereastra
în fulgerele difuze ale ceasului, înconjurat
de lucruri, practic, de obicei, și indiferent
și gîndurile unor prieteni, care în marea
vorbărie
ajung de nerecunoscut, și ale cîtorva altora,
care își împart absența și pîinea cu mine,
în vara asta simtt. cum mă urmărește ceva,
cum pierd ceva, o pulbere densă albă,
ceva ca făină de zăpadă pe o hîrtie
neagră
un aisberg desenat, care nu mai împinge vaporul
ci îl închide etanș,
praf pe florile de răsuflare deasupra apei
de asemenea
pretutindeni la mine însumi și o muzică albă
în copacii de foc pe cer, de asemenea somnul
întunecatei Phoenix din cuibul în flăcări

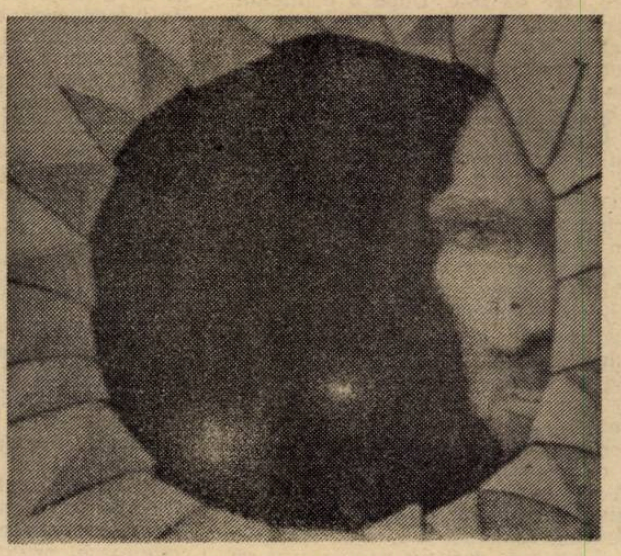

6.

Toamna coboară albă
treptele munților, urma ghețarilor pe ghete
și desenează pe hîrți
hotarele verii.

Cel care nu mai numește toate
zilele frumoase se uită pe
fereastră afară și cînd vin oaspeți
merge spre scară cu cămașa
asudată deasupra pantalonilor.

Curînd se duc la vînătoarea
flăcăilor. Ceașca cu plante colorate
se înghesuie pe masă unde zăbovesc prietenii
și fumul se împrăștie încă
în odaie.

7.

În fereastra mică, tăietura de ziar
cu turn și casa vamei, două ceasuri și perioade,
una exactă, cealaltă milostivă, în față,
cîteva case legate cu sîrme negre
o insulă cu țărmuri înghețate
în spate umbra munților
în lac, la celălalt mal acoperișurile
roșcate din Buona
în peisajul albastru pal ; și eu pe drum
cu capul, incorigibil bucuros, fugar
în fața virtejului de chiciură și promoroacă
Vîntul se prăvale din munte jos în vele, ambarcațiunile
se mișcă dezlănțuite. fraze limpezi, anulate, de pildă spe-
ranța e un trabuc, u'tima treime are gust îngrozitor, merg
la țărm și nu văd / largul lacului, ci lumina sclipitoare /
timpul literal, atotmilostiv.

Din Neue Zürcher Zeitung
Nr. 261 9/10 nov 1991 pag 67

În românește
de D. Marian

Lecturi din romanul continuu

Clanul şuţilor

Chiar dacă „Lumpenproletariatul“ nu era prea agreat de oficialităţile anului 1957, un roman dedicat acestui mediu social nu ar fi avut decît de cîştigat, datorită faptului că şi fondatorii doctrinei marxiste se pronunţaseră în termeni acceptabili. De ce, totuşi, **Groapa** a fost condamnat, chiar cu vehemenţă, şi acceptat abia ulterior, deşi cu oarecare dificultate ? Nu cuprindea nimic compromiţător pentru ideologia oficială (cel puţin în aparenţă), nu folosea o tehnică despre care se putea afirma că ar fi „cosmopolită“ ş.a.m.d. Cu toate acestea, marea şi mica industrie a criticii oficioase s-a aşternut la treabă cu sîrguinţă, determinîndu-l pe autor să scoată, în 1963, ediţia a doua, „îmbunătăţită“ prin includerea unor capitole despre „ridicarea conştiinţei sociale“.

Lumpenii, se scrisese,, sînt prezentaţi ca nişte instinctuali, ei nu demonstrează că ar poseda nici cea mai măruntă conştiinţă şi, acuza cea mai gravă, că însuşi romancierul nu ar dovedi detaşarea necesară de lumea despre care scrisese. După o penitenţă de şase ani, scriitorul a încercat să dreagă cele ce i se imputaseră — fără a reuşi, spre binele literaturii, desigur. Înclin să cred că, de fapt, nici nu şi-a dat osteneala, întrucît aderase la un mod de a fi, se identificase cu acesta şi nu mai putea realiza vreo desprindere.

Nu este prea mult spus „mod de a fi“ cînd am în vedere lumea închipuită în **Groapa :** cu toată debusolarea, cu toată lipsa de norme comune de conduită, locuitorii spaţiului de la marginea Bucureştiului reprezintă o categorie bine delimitată, condusă de o sumă de principii în vădită contradicţie cu ideologia colectivistă. Aici se află, în realitate, motivul vehementelor oficiale la adresa romanului lui Eugen Barbu, în care nu se întrezăreşte nici o „atitudine“, nici o diatribă dedusă din cele pe care „clasicii“ le sugerau, iar îndrumătorii de opinie le impuneau. Romanul a fost acceptat, în cele din urmă, deşi nu pentru ceea ce afirma cu adevărat, ci pentru suprafaţa înşelătoare, pe care critica sociologizantă o căuta, şi o afla, peste tot unde primise dispoziţie să o afirme. Una din aceste aparenţe o constituia fresca, rezultată din dorinţa oficialităţilor de a demonstra cu orice preţ că scriitorii români posedă „suflu revoluţionar“. Şi Petru Dumitriu folosea sugestii ale romanului-frescă, şi Marin Preda, şi Titus Popovici, chiar şi G. Călinescu. Romanul lui Eugen Barbu se structurează printr-o succesiune de scene cuprinzînd fiecare cîte o imagine aproape independentă, cîte un tablou fără legătură prea strictă cu următorul. În fapt, tot aşa precum la Călinescu ori la Marin Preda sau Titus Popovici, resorturile reale se aflau în afirmarea forţelor imense pe care le posedă individul şi, prin extindere, viaţa însăşi, cărora nu li se pot aşeza îngrădiri.

De altfel, înfăţişarea — şi chiar procedeele, — de frescă aveau şi o altă menire, aceea de a afirma o desprindere. Nu există, nici în **Cronică de familie**, nici în **Groapa**, nici în **Moromeţii**, un „raisoneur“ care să expliciteze sensul frescei. Rolul şi-l asumă romancierul însuşi, care provine de regulă din chiar mediul social din care se produce desprinderea. În cazul lui Eugen Barbu, este vorba nu de o detaşare, ci de afirmarea unei identităţi, chiar a unei identificări. În ambele situaţii însă se afirmă o instanţă epică plină de subtilitate şi rafinament. Chiar dacă păreau a fi scrise la comandă, romanele-frescă erau rezultatul unei continuităţi, pe care o susţineau fără ostentaţie şi în pofida declaraţiilor oficiale de ruptură.

Elogiu al instinctului ca simbol al vitalităţii, **Groapa** dezvăluie adevărata „conştiinţă socială“ a naratorului, captivat de spectacolul oferit de semeţia neîmblînzită a insului. Relevant este primul capitol, care nu poartă nici un titlu tocmai pentru că nu i se va fi găsit unul potrivit. Este un fel de introducere, o privire de ansamblu rezumînd sensul întregului roman : a trăi pentru a trăi. În Cuţarida, nimic nu este interzis şi deci nimic nu poate produce angoase. **Setea** ridică o problematică asemănătoare, dar conflictele sînt generate aici de înfruntarea dintre legile societăţii şi legile naturii. Exemplul cel mai elocvent îl oferă Găvrila Ursului, doborît de ascultarea aproape absurdă a opreliştilor pe care le ridică religia. Gospodăria lui este tot un fel de „groapă“, dar în sensul opus celui sugerat de faptele pe care le înmănunchează romanul lui Eugen Barbu.

Capitolul introductiv, de care aminteam, creează o imagine a fermentării, a unui început de lume, a unui univers bestial, în care fiecare este duşmanul celuilalt. Personaje sînt „gunoierii“, chintesenţă a ferocităţii instinctului vieţii. „Aveau feţe ascuţite, prelungi. De sub feţele murdare le ieşea părul întunecat pe frunţile înguste şi, sub cozoroace, privirile lacome nu slăbeau zeama din talere. Ciofăiau neîntrerupt, urmăriţi de ciini. Dulăii se apropiară, încăierîndu-se. Femeia le aruncă o bucată tare de pîine. Se iscă o bătălie înfricoşătoare. Trupurile animalelor se încordară, ochii lor galbeni sclipeau, se sfîşiară urlînd, îşi apucară beregăţile, căzură unul peste altul şi căutară zadarnic. Oamenii rîdeau, asmuţindu-i cu alte bucăţi, pe care le azvîrleau din ce în ce mai departe“.

O asemenea lume are totuşi o lege a ei, cea mai potrivită : forţa. Grigore, şeful, îi domină pe ceilalţi numai pentru că, atunci cînd îşi socotea primejduită poziţia, „ridica o palmă grea. Era de ajuns“. Forţă are şi lumea vegetală, ale cărei imagini le întregesc pe celelalte. Aceste cîteva pagini introductive vor fi detaliate ulterior, capitol de capitol. Cel dintîi, marcat ca atare, se intitulează **Nunta** şi închide un simbol cît se poate de limpede. Circiumarul Stere îşi găseşte o nevastă, în Lina, fata meşterului dogar Roşioară. Însoţirea celor doi este încadrată de un şir de ceremonialuri menite să sublinieze importanţa gestului, semnificaţia lui profundă. Pe Stere nu-l poate opri nimic din ascensiunea socială, fără ca prin aceasta să fie prezentat ca un arivist. Dimpotrivă, atît pentru el, cît şi pentru toate celelalte personaje, decisivă este răzbirea în viaţă. Dar nu oricum, ci printr-o îndîrjire a priceperii, printr-un efort al voinţei. Etalarea bunurilor agonisite de fiecare, în scene de mare efect, însoţeşte sentimentul unei atotputernicii şi nici pe departe al alterării sociale, aşa cum ar fi dorit critica oficială. „Nunta“ semnifică nu numai perpetua înnoire a existenţei, ci şi (sau mai ales) renunţarea la orice cod al manierelor elegante şi adoptarea singurei tactici care convine lui „a trăi pentru a trăi“, anume tactica savurării fiecărui prilej oferit de desfăşurarea biografiei. În atare condiţii, totul devine o sărbătoare neîntreruptă, o nuntire a pasiunilor răscolite neîncetat. Pulsiunile vieţii covîrşesc şi automatismele acesteia constituie singurele resorturi ale fiinţelor. În spaţiul atît de strict limitat, se trăieşte febril, fără nici un fel de ameninţare din partea morţii. Oamenii din „groapă“ nici nu-i dau atenţie, deoarece sînt preocupaţi în exclusivitate de viaţă. Stere negustorul se simte cîteodată mohorît, trudeşte aprig, fără să se cruţe. Dar viaţa îşi cere drepturile ei şi, cînd află că nunta îi este aranjată, „pentru prima oară, după mult timp, adormi liniştit“.

Refractară oricăror ingerinţe, „groapa“ îşi are legea ei, singura pe care o admite : banchetul neîncetat. Prelungind simbolistica primului capitol, cel de al doilea, **Iepe de şişic**, se opreşte asupra „şuţilor“, hoţii Cuţaridei, oamenii care se conformează întru totul acestei legi supreme. Întregul capitol constă dintr-un şir de scene în care „sărbătoarea“ se deslănţuie nestingherită, sub forme variate : nuntirea iepelor, jocurile hoţilor, tîrgul Oborului, cheful după vînzarea cailor. De fapt, pentru romancier însuşi, toate stau sub semnul sărbătorii, al gratuităţii, al jocului. Prins de elanul personajelor sale, el li se substituie, le imită, intră în joc şi exultă în faţa spectacolului pe care îl oferă atît el, cît şi personajele sale. Dintre acestea, în prim-plan se situează, prin caracterul lor reprezentativ, pentru lumea romanului, hoţii. Sînt atît de liberi, atît de dăruiţi vieţii, atît de nepăsători faţă de cele din jur şi atît de atraşi de joacă, încît nu numai că par, dar sînt cu adevărat firi de copil, descătuşaţi de coerciţiile sociale obişnuite şi stăpîni pe ei înşişi. „Sîntem cumnaţii lui Dumnezeu — Piele Goală“. **Groapa** este romanul unei forfote metafizice primare, în care apele nu se limpezesc niciodată, iar conştiinţa morală este o necunoscută.

Dan Mănucă

Ochiul se-nchide încet —
atîtea cuvinte
rămîn pe mal...

GLOSSĂ

Zgomotul bătutului la maşină, litere în rafale, cuvinte asigurînd un tir susţinut, ţi-a devenit familiar şi nu-l mai înregistrezi altfel decît ticăitul pendulei. Semnele şi secundele se împletesc într-un tot inextricabil, fundal neutru pentru idei de dincolo, pentru medidaţii cre să configureze o personalitate spaţio-temporală ; o planetă sau un creier gînditor.

Monotonia metronomică, rapida perindare de repere instabile, acea oboseală filmată din diverse unghiuri neconformiste de cîte-un gînd răzleţ ce se distra să treacă în revistă virtualitatea de care dispune — tot ceea ce în fraza dinainte numeam fundal, tot ceea ce în frazele următoare voi numi **prim.plan-galopant** (ce riscă să treacă dincoace de ochiul privitorului, în hăţişurile obscure ale nervilor optici), tot ceea ce multe pagini mai încolo va deveni evident că nu e decît o relaţie ajutătoare... Frază fără final, regrupare a stării de şoc, a stării de drog a creierului şi sensibilităţii, a acelor imponderabile care nu se pot transmite altfel. Simţire **surpată** în cuvinte, flexiuni ale imaginarului. Multitudinea de tente din ochiul narcotizat investeşte cu neajunsuri funciare orice cuvînt.

Nu mă pot opri să comentez prezentul, piesă de şah mutată distrat pe tablă în nici un fel de joc, ci doar pentru a face ceva cu mîna, doar pentru a înrăma absenţa jucătorilor într-un **vibratto** familiar. Un du.te-vino fără urmări, cald, şi dulceag, ce împrumută timpului o dimensiune larvară, o inapetenţă în faţa marilor fluxuri ale spaţiului.

Nu că aş spune cuvinte, dar mi-e frig în jurul mîinii. Cu o singură mişcare ating pacea care nu mi se potriveşte, şi resping tulburarea care mă identifică pe străzile propriei rătăciri. Tablou calm agăţat de un cui subred. Telefon care sună pe cînd ieşeai din casă şi să te-ntorci e prea tîrziu şi prea devreme, precum cartofii copţi printre cartofi necopţi. Ce vei fi făcînd cu paşii pe străzi cu nume schimbate şi care se schimbă mereu ? Zelul de-a scoate la aer numele celor ce-au murit prin închisori ori în exil, de parcă cineva ar fuma o ţigară de foi făcută din mucuri culese din întreg oraşul. Te întrebi dacă golul din podul palmei e al tău. Te duci cît mai departe, paşii pe caldarîm cobesc fără-ncetare. Nu-ne-mai-e-egal. Nu-ne-mai-e-nicicum. Zitt... şi-ai căzut în somn pe totdeauna.

(**Jurnal anticameleonic**, 5 oct. 1991)

Constantin Abăluţă

ştefan dincescu

Metaforă tăiată la gît

Aş fi putut să fiu
privighetoare
ţişnind dintr-un cîntec într-altul.

Aş fi vrut să fiu
soare pîrguind copacul,
înaltul.

Veacul mi-a permis să fiu doar atît :
nesfîntă metaforă
tăiată la gît.

Ai să mori, fărădecapule, ai să plesneşti!

Poetul învîrte la manivelă
să demareze miracolul îmbuibat cu surogate.
Ai să mori, fărădecapule, ai să plesneşti
sub roţile crimei
teleghidate !

Pînă la gît anonimatul mă înecă.
Şi epoca asta, negreşit, va sări din ţîţîni.
Niciodată nu voi ajunge, niciodată,
plapumă pentru fanarioţii
stăpîni !

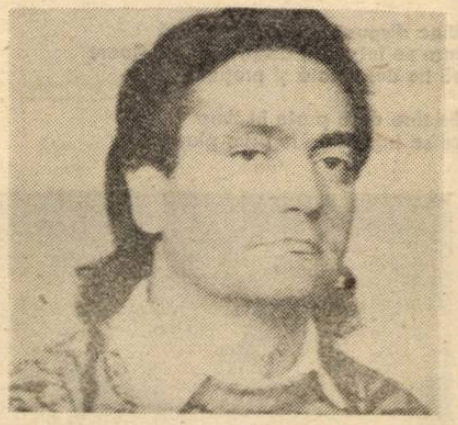

Singur

Stai în odaie, tremuri şi scrii.
Spui vorbe ciudate,
numele ţi l-ai uitat.
Cu ochii plesniţi priveşti cărţile,
temnicerii au orbecăit nesăţios prin ele.
Cînd le murmuri numele,
te inspăimînţi.
Degetele pipăie faţa,
spaima sa
zgribulită.

Veacule, racule!

Fără poruncă sau rugăminte,
prosteşte rizînd de toanele şişului,
m-am exilat într-o casă inspirînd
legile povîrnişului.

— Hei, veacule, racule,
ce să-ţi pretind,
săracule ?

— O masă de scris, efendi,
cîţi de hîrtie,
miloasă temniţă mănoasă,
dulceag filfîit de veche !

Epocă de vîrf

Iuda, îndărătul uşii,
exersează suptul căpuşii.
Săracii, umflîndu-şi cimpoiul,
adună cu roaba gunoiul.

Solomon îşi peticeşte sacul
cu Biblia şi comănacul,
Pospaiul, sobolii şi putregaiul
astupă orgile şi raiul.

Ciuma borţoasă, fraierii, bubele
îmbrăcară şubele.
Caligula, rujatul pe rît,
mă stringe de gît.

plastică

Lumea ca afiș

trăim de vreo sută de ani sub imboldul unei tinere arte, a cărei modernitate, în spirit și în expresie, constituie una dintre formele cele mai caracteristice ale civilizației ce o trăim — **afișul.**

Galeria de la ultimul etaj al Teatrului Național din București a fost gazda unei remarcabile expoziții de afiș polonez de teatru și de film, agrementată, și de o concisă retrospectivă istorică a genului. Așa aveam să aflăm că practica **graficii** (sau a picturii) **utilitar-publicitare** are în Polonia venerabila vîrstă de aproape 150 de ani ! La 1839, de pildă, la Cracovia funcționa un asemenea centru de artă cu destinație publicitară ; ceva care ar putea să însemne formele embrionare ale gîndirii „afișistice" pe continent. Elemente de simultaneitate s-au manifestat, desigur,

și în alte centre din centrul și vestul Europei, dar modul și entuziasmul cu care artiștii polonezi au abordat această formă de **„artă a străzii"** aveau să fie unice. Însuși conceptul de **artă a străzii** este o creație a artiștilor cracovieni, care au fost primii ce au stimulat și teoretizat tratamentul estetic mai pronunțat al picturii publicitare. La finele secolului trecut în atelierele poloneze se lucra afiș în policromie și în maniera Art Nouveau, curent care abia își făcuse apariția prin saloanele artistice ale continentului. În 1901 exista o **Societate de Artă Poloneză Aplicată**, o instituție specializată care nu prea avea replică în alte părți. Prin anii '20, din Atelierul de litografie de artă din Varșovia era scos primul tiraj în tehnică offset al unui afiș care a făcut epocă, intitulat „Nu vom ceda Silezia". Era în anii de după primul război mondial, care oferise artiștilor afișiști polonezi o extindere considerabilă a ariilor tematice. Își face apariția afișul militant. Centrele de propagare a afișului se înmulțesc, iar Varșovia devine din acești ani capitală și a afișului polonez. Vocație ce avea să și-o amplifice, din 1966, la scară mondială. Cariera internațională a afișului polonez este deschisă, însă, de prin anii '25 de performanțele creatoare ale lui **Tadeusz Gromowski,** socotit primul afișist modern, prin concepție și viziune, al Poloniei și, probabil, al Europei. El și colega sa de breaslă, Zofia Stryjenska, dobîndeau marele premiu pentru afiș la Expoziția internațională de Artă decorativă de la Paris din 1925 ! De atunci, palmaresul afișului polonez dincolo de fruntariile țării însumează cu regularitate performanțe de prim plan. În timpul ultimului război mondial, afișul polonez a fost arma secretă și ucigătoare a rezistenței împotriva germanilor. În anii din urmă, demolarea mitului comunist a avut în afiș un eminent, tenace și rafinat mijloc de eroziune subversivă. Cum spuneam, din anii '60 datează cel mai mare panoramic mondial al creației de afiș, **Bienalele varșoviene** avînd un presigiu în materie de talia Bayreuth-ului pentru muzica wagneriană. Și astăzi artiștii polonezi sînt considerați cea mai vie școală de afiș modern din lume, deși atelierele lor nu sînt nici pe departe dotate la nivelul celor americane ori japoneze. Dar viziunea plastică, geniul creator al exponenților acestei școli, numărul mare al

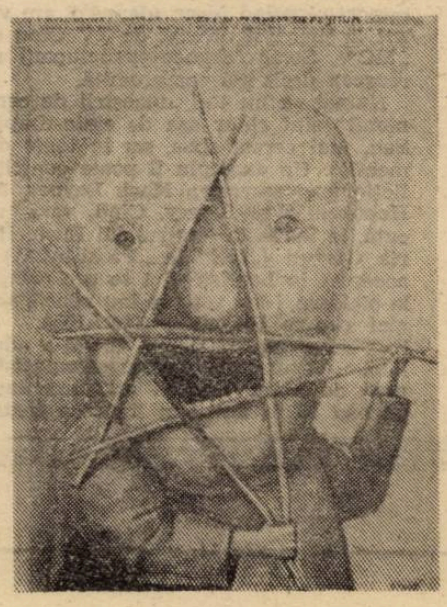

practicanților genului sînt cele trei elemente capitale pe care se croiește fără încetare acest mit viu al artelor contemporane, care este afișul polonez.

În selecția de la Etajul IV al Naționalului sînt alăturate creații ale cîtorva mari vedete ale afișului polonez contemporan, toate datînd din ultimii 5—6 ani și avînd drept temă exclusivă spectacolul de teatru și film. Concizia și expresivitatea simbolului grafic, rafinamentul metaforei plastice, intelectualismul distins al eseului grafic ori pictural structurează o copleșitoare forță de impact asupra privitorului, perfect obiectivată, niciodată echivocă. Imaginea lor se reține cu ușurință și durabil. Piesele lui Shakespeare ori Mrozek, ale lui Molière ori Arabal și Dürenmatt sau filmele unor Fellini, Visconti, Coppolla, Zanussi capătă sub ochiul și mîna sintetizatoare și expresivă a artiștilor afișiști polonezi o pregnanță, care nu-i cu nimic mai prejos decît a ilustrelor pretexte literare, dramaturgice sau filmice, care le-au inspirat. Iar semnatarii lor, un **Tomaszewski, Lenica, Stasys, Starowieyski, Walkulsi, Sadowski, Pagowski, Lustyk** și ale altora, nenumărați și la fel de valoroși, au voga în cuprinsul artelor contemporane poloneze și al admiratorilor, la care, de regulă, aspiră numai monștrii sacri ai scenei sau ecranului. Această sublimitate a **artei străzii,** așa cum este ea concepută și împlinită de atîtea generații de artiști polonezi, ni s-a relevat în aceste zile cu strălucirea și pregnanța unui adevărat și modern recital de virtuozitate.

Corneliu Antim

muzica

Eu, tu, mafioții...

niciodată nu mi s-a părut firesc să aperi o instituție. Aperi un om, o idee, o colectivitate chiar. Ele, instituțiile apar la un moment dat ca o necesitate și tot așa, dacă e cazul, dispar. Se autodizolvă. E un fenomen natural.

Sînt ciudate însă eforturile din ultimii doi ani, de-a demola (din exterior) uniunile de creație care te refuză. De ce ?... Rămîne de văzut. E și mai suspect, chiar, atunci cînd cei ce o fac, mici ponei troieni, au beneficiat ei înșiși, mai mult sau mai puțin, de pe urma lor. Nu mai insist, cazurile sînt cunoscute.

Nu m-a surprins în totalitate intervenția „în forță" a domnului Valeriu Sterian (revista Expres). Sînt mulți cei ce cred că un gen „disident" **înainte** (rock-ul de exemplu), devine automat „cult", valoros **după.** „Uniunea Compozitorilor, relicvă mafiotă a stalinismului, desconsideră muzica rock", zice apăsat domnul cu pricina. Bine face Uniunea, zic și eu, mafiotu'. „Rock-ul este un fenomen social", zice V.S. Din păcate, zic și eu. „Europa... care și noi...", zice V.S. Apăi Europa are și ea faliții ei, măi dragă, zic eu. Chiar celebrii cartofi parizieni ai domnului Brătianu trebuie să fie burdușiți cu niscai chimicale. „Publicul este singurul în măsură să hotărască", zice același domn. Fereasă sfîntu' ! zic eu. La Concursul „O melodie dintr-o sută" (puteau fi și o mie !) s-a văzut ce-a ales Măria-Sa, Publicul, iar la un concert rock, în vacarmul combinat scenă-sală, e greu de presupus că ascultătorii se preocupă de altceva decît de ritm (doar el a fost la început — și-așa a rămas !), costumele artiștilor, cercelușul din urechea nu știu cui ...

Dar Elvis ?, m-ar trage de urechi preopinentul. Mai zii ceva ... Păi, zic. Elvis a fost fericita excepție. Avea talent, melodii memorabile, unele, știa muzică, pe scurt, era un profesionist. „Nu se dă o luptă de idei (curat idei ! — n.n.), ci este un război (văleu ! între generații.... spirituale... Spirituală chestie !

În final, domnia sa mai are un ultim zvîcnet polemic inter-disciplinar. „Priviți fenomenul literaturii". Haiti !... „Cel al «literaturii de sertar», care n-a apărut". Care va să zică lipsește cu desăvîrșire.

Fiți liniștit, stimate domn, a apărut. E în sertare ! Și asta ca să aibă loc de tarabe pornografia, prostituția culturală, kitsch-ul. Nu, nu-i nici o aluzie la rock. Clasa rockerilor va merge, oricum, în Paradis. E vorba, desigur, de un bar. De noapte.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Salutări din Albertville

ne-a fost dat să bem și paharul acesta: în ziua în care se dădea publicității decretul guvernamental de eliberare (?) din funcție a d-lui Emanuel Valeriu, aveam privilegiul să urmărim un cumplit sub-produs profesional făptuit de același Emanuel Valeriu. Este vorba de ceva între anchetă, reportaj, film de ficțiune și polemică vizuală numită „Adevăr sau mistificare", ceea ce e totuna cu „Mistificare sau adevăr". În urma unor aprinse discuții din presă (românii sau englezii), în urma unor declarații și luări de poziție ale unor persoane autorizate sau măcar credibile în privința utilizării tratamentului psihiatric ca formă de represiune politică în România, dl. Emanuel Valeriu a luat problema „în mîini" și a decis să deruteze încă o dată opinia publică prin introducerea unui element cu totul specific muncii și gîndirii domniei sale, — înlocuirea întregului cu partea. Altfel spus, arta detaliului contradictoriu. În contradicție cu realitatea, să fim bine înțeleși. O probă excelentă a calităților sale în acest domeniu a fost făcută cu prilejul evenimentelor din 13—15 iunie 1990. Acolo am văzut o mașină de scris acoperită cu cioburi de geam în prim-plan, atît de convingător filmată încît a reușit să convingă mulți oameni că toată aparatura de import a TVR e făcută zob. Drept urmare, la procesul cu pricina, TVR n-a reușit să documenteze cu probe pagubele aduse tehnicii din dotare. Noi am rămas cu impresia, dumnealui cu satisfacția lucrului bine aranjat. Dar să revenim.

Deci domnul Emanuel Valeriu se adresează cu o voce blînd-insinuantă unor biete ființe aflate într-o evidentă stare de delabrare psihică și intelectuală. Se adresează întrebînd te miri ce lucruri ce țin de reflexul intelectual al omului normal. Dar măcar **unii** dintre acei pacienți **nu mai sînt oameni normali.** Tocmai din cauza tratamentului la care au fost supuși. E ca și cum ai întreba o chifteluță din carne de vită dacă îi e sete, dacă-i place iarba, de i-e dor de codrul verde. Și totuși ceva, ceva a răzbătut prin negura ce acoperea mintea unui pacient. Întrebat de Emanuel Valeriu dacă consideră că este o victimă politică, biata ființă a răspuns prompt : „aaa, politica este un lucru rău; nu trebuie să facem politică."

În bîjbîiala sa, dl. Valeriu a atins exact butonul care trebuie. Dacă „cineva" ar fi exercitat asupra cuiva un tratament psihiatric din motive politice, singurul lucru important în cadrul programului, în afara obnubilării, este acela de a induce pacientului o teamă, un refuz categoric față de politică. E firesc — piromanului i se induce refuzul la foc, cleptomanului refuzul la însușirea de obiecte, și așa mai departe, opozantului politic i se induce, normal, refuzul la politică.

Dar de ce să-l mai deranjăm pe dl. Valeriu cu astfel de probleme? Dacă a avut (și dacă n-a avut și-a luat singur) o asemenea misie, de a zăpăci lumea spre a o îndepărta de fondul delicat al unei astfel de chestiuni, a reușit, măcar în parte. Cei care nu l-au crezut, n-au decît să urmărească trasmisiunile de la Olimpiada de iarnă. Vor primi salutări prin viu grai de la dl. Valeriu. Vorba ceea, țara arde... Noi cu psihiatria politică, dumnealui cu Alpii, cu frunțile de gheață... Vă asigur că îl vom revedea. De la Albertville n-au fost decît simple salutări. Urmează complicațiile.

Eugen Uricaru

Maestrul de ceremonii

Am citit de curînd un fapt tulburător : anume, cel mai popular interpret de „rap“ — M. C. Hammer (cel căruia, dacă îi înlocuieşti Coca cu o altă Cola, îi vine să cînte piţigăiat. **Feelings ...)** — a hotărît să renunţe la cele două iniţiale din fruntea numelui său. „MC“, va să zică „Master of Ceremony“. Cît la sută din voga lui dispare astfel ? Hammer a putut fi considerat, pe drept cuvînt, şeful ritualic al noii culturi pop americane, ilustrată prin clipuri. Dar ce clipuri ! O combinaţie supercinetică de benzi desenate, ritmuri sacadate şi şalvari hiperpensaţi, o beţie de sunete şi culoare a cărei noimă părea s-o reprezinte însăşi ideea de Hammer, marele M.C. Într-o lume de Robocopi, Predatori şi Terminatori, Hammer, deloc paradoxal, repunea în discuţie numărul de aur visat de Matyla Ghika, cheia armoniei în varianta ei cyberpunk. Păstrînd proporţiile, pilula rap a lui M.C. (dez)ordona orizontul de aşteptare al americanului mijlociu şi al corespondenţilor săi din toată lumea (inclusiv de pe strada Armenească, unde, pe calcanul unei case bătrîneşti, un puşti cordit i-a scris numele cu spray-ul) la fel de şocant precum dodecafonismul reuşea să bulverseze cîndva simţirea decadentă a esteţilor din perverşii ani '20.

Hammer a renunţat, deci, la particulele sale de aur. Pe bună dreptate, vin şi vă zic ! Epigonismul, invazia de minori repetînd ideea (deunăzi, am văzut la jurnalul difuzat de TV Cinq un „MC“ Solar franco-guadelupan) nu reuşeau decît s-o compromită.

Numai că nu toţi „maeştrii de ceremonii“ sînt chiar aşa de cinic-tîmpiţi. Sau, mai corect spus, nu în toate domeniile. Un exemplu îl poate constitui ficţionarul american Mark Leyner, din Hoboken, New Jersey. Cînd, vara trecută, la invitaţia (teatru) lui Bush, Horia Gârbea („MC“ la „Prostituţia“) a acceptat la Londra să i se prosterneze la picioare, i-am spus să îmi aducă, special pentru CARTEA STRĂINĂ, un best-seller pentru popor. Şi mi-a adus, iată, **Vărul meu, gastroenterologistul meu** de Mark Leyner, un june autor de nici 36 de ani, mai tînăr ca Nedelciu, mai inteligent S.F. decît Cristian Tudor Popescu şi, se pare, mult mai puţin Mathieu Lindon decît Alex Leo Şerban. (Cel puţin aşa scrie pe pagina de gardă : „Locuieşte împreună cu soţia sa, Arleen Portada“). Leyner, după ce a debutat spectaculos cu „povestioarele“ din **I smell Esther Williams**, efectiv a rupt gura criticii cu acest **My Cousin, My Gastroenterologist.** Dacă aveţi curiozitatea şi, evident, posibilitatea să răsfoiţi „New York Times“, „Denver Post“, „Publishers“, „San Francisco Weekly“, „Washington Post“, „Philadelphia Inquirer“ ori „Houston Chronicle“, vă veţi lua cu mîinile de cap şi veţi începe o bătută „rap“ pe cinste : „Leyner scrie precum muzica MTV, rap sau rock, sau ca toate ale lumii acesteia : iute, furios şi intens, lansînd sumedenie de iluzii şi aluzii, fantezie, ştiinţă şi excremente“ ; „Romanul său este cel dintîi al literaturii post-Vietnam, al generaţiei computerizate, televizoriste şi rockiste“ ; „jurnalism tabloid, clipuri publicitare, secvenţe Kung fu, trimiteri livreşti, trivialităţi TV şi poezie“ excipiens q.s. Ce mai ? Un dans al creierului post-modern, hi-fi imaginativ şi entropic, dement şi tandru...

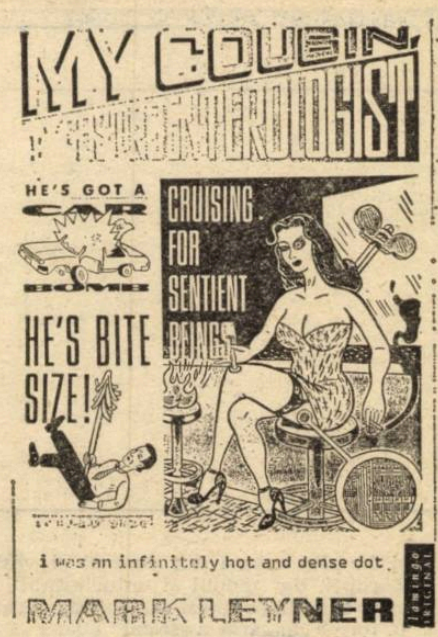

Totuşi, nu prea cred ca Hammer să fi renunţat la titulatura „MC“ (şi) din cauza unor scriitori insuportabil de inteligenţi, cum pare a fi şi mult aclamatul Mark Leyner. Mult mai probabil, în timpul filmărilor pentru un nou clip, cineva i-a schimbat Coca (lei 26+ 10 garanţia) cu o altă Cola...

Dan-Silviu Boerescu
(rap ! rap ! rap !)

P. S. — Spre disperarea dactilografei mele, Mark Leyner există cu adevărat. Ultimul capitol al cărţii sale, intitulat de-a dreptul **About the author,** este, practic, un non-fiction autobiografic. Spicuiesc : născut la 4 ianuarie 1956, la Margaret Hargue Hospital din Jersey City ; în copilărie, după ce era dus la Muzeul de Ştiinţe Naturale să panorameze schelete de dinozaur, primea drept recompensă o porţie de ravioli ; la şcoală, doar trei fete (două gemene) erau mai mici de înălţime ca Mark ; la colegiu, îi plăcea rock'n'rollul şi hot dogs-ii ; în 1972, publică un poem despre Tina Turner ; primele sale iubite (Liz Ross, „Calamity Jane“ Vogelman, Trude Koby) au devenit, toate, avocate (în Boston, New Brunswick şi, respectiv, Miami) ; soţia, faimoasa Arleen Portada — numai psihoterapeut ; adevărata carieră o începe ca autor de reclame pentru Panasonic („Dome Sound System“).

O tinereţe vieneză

Un autor care retrezeşte azi interes, după ce păruse o vreme că a intrat în uitare, este Arthur Schnitzler (1862—1931). Fusese foarte admirat înainte de primul război mondial, premiera piesei lui, **Das weite Land** (Ţara îndepărtată) a avut loc concomitent pe scena a nouă teatre, la Berlin, Breslau, München, Hamburg, Praga, Leipzig, Hanovra, Bochum şi Viena, în 1901. Comedia **Der Reiger** (Hora — 1900) care are ca teren al acţiunii patul, n-a putut fi jucată o lungă bucată de timp, din cauza cenzurii şi, cînd a văzut lumina rampei în 1920, a provocat un imens scandal, directorul teatrului, regizorii şi actorii fiind deferiţi justiţiei pntru ultragiu adus bunelor moravuri. **Liebelei** (1895) a devenit în schimb o piesă dintre cele mai populare. După ea s-a făcut şi o ecranizare în 1914. Nuvelele lui Schnitzler au fost traduse în nenumărate limbi, iar una dintre ele, **Fräulein Else** (Domnişoara Else, 1924) trece drept o primă naraţiune care utilizează monologul interior, chiar înainte de Joyce. De asemenea, scriitorul, medic atras de psihiatrie, a deschis drum sugestiilor freudiene în literatura sa. Despre el s-a spus — nu fără îndreptăţire — că e „naturalistul care mîroase frumos“.

Schnitzler revine în atenţia publică odată cu fascinaţia mereu crescîndă pe care o exercită asupra conştiinţei artistice europene Viena crepusculară. Nimeni însă altul ca autorul romanului **Der Weg ins Freie** (1908) nu a descris mai fidel agonia nepăsătoare a capitalei fostului imperiu habsburgic. Operele lui Schnitzler se retipăresc şi găsesc un număr mare de cititori. Piesele lui sînt reluate cu succes. De curînd a fost montată şi la noi comedia într-un act, **Der grüne Kakadu** (Papagalul verde, 1904) **Der Weg ins Freie,** a intrat acum cîţiva ani în **Livre de Poche** sub titlul, **Vienne au crépuscule.** Împreună cu fresca metropolei dunărene a fost tradusă şi publicată în aceeaşi colecţie foarte răspîndită autobiografia lui Schnitzler, dovadă de cîtă audienţă şi-a **recîştigat** el printre cititorii din lumea întreagă. Cartea se numeşte **Jugend in Wien** (Tinereţe vieneză) şi a apărut în 1962, la trei decenii după moartea scriitorului. Reconstituirea cuprinde perioada 1862—1889, cînd Schnitzler nu apucase încă să publice aproape nimic. Primul său text care vede lumina tiparului fiind **Das Abenteuer seines Lebens** (Aventurile vieţii lui) în 1888. Sînt anii formaţiei intelectuale şi sentimentale a autorului, dar mai ales modelării acestuia de către un mediu anume.

Schnitzler s-a născut într-o casă îndestulată şi de oameni cu carte. Tatăl său a fost un doctor celebru, specialist în bolile de gît, întemeietorul primei policlinici din Viena şi directorul revistei **Medizinische Presse.** Avea totuşi o origine socială (umilă), era fiul unui meseriaş evreu care-şi exercita meseria la Nagykaniza, o localitate maghiară sud-vestică. Nu ştia carte, dar îşi cîştigase o reputaţie de adevărat artist în cioplitul lemnului. Îi plăcea, din păcate, să bea, de unde dificultăţile materiale cu care se găsea confruntat mereu. Fiul său, Johann Schnitzler (iniţial Zimmermann, adică dulgher) a izbutit să facă liceul şi să urmeze apoi universitatea, la Viena, dînd lecţii particulare în familiile bogate. Cu toate că provenea de jos, îşi însuşise o frumoasă cultură, tachinase chiar muzele pe vremea şcolii, scriind o dramă, **Bar Kochba,** în limba germană. Ca laringolog, avea o numeroasă clientelă printre actorii şi cîntăreţii de operă vestiţi, care-l invitau la spectacolele lor. Mama scriitorului se trăgea dintr-o familie mult mai bună, Schey, de bancheri, arendaşi şi cărturari evrei unguri. Un descendent ajunsese să fie chiar înnobilat, căpătînd titlul de baron ; bunicul matern al scriitorului, medic şi el îşi luase şi doctoratul în filozofie. Era fiul unuia dintre bijutierii curţii imperiale, cînta excelent la pian, avea o mulţime de daruri intelectuale. Patima jocului însă îl făcea să fie veşnic îndatorat şi să caute a ieşi din desele impasuri financiare pe căi nu totdeauna elegante. Pleca în fiecare an la Monte Carlo, de unde se întorcea fără o leţcaie. Bunicii materni ai lui Arthur Schnitzler locuiau chiar în clădirea vechiului Carltheater şi astfel scriitorul a avut ocazia să descopere miracolul scenei de mic copil. Pe lîngă mediul actoricesc care umplea cabinetul tatălui său, iată alt element destinat să-i prefigureze vocaţia de dramaturg. Arthur Schnitzler, fratele şi sora lui au primit o creştere aleasă cu guvernantă, lecţii de pian şi călătorii în străinătate. Companionii lor de joacă erau un băiat de conte şi cei doi fii ai prinţului Cuza care se număra printre pacienţii eminentului laringolog, părintele scriitorului. Acesta îşi aminteşte cum într-o seară a sosit la ei o trăsură cu cadouri superbe pentru copii din partea fostului domnitor, acum în exil.

„Tinereţea vieneză“, aşa cum a trăit-o, Schnitzler si-o povesteşte sobru, detaşat, cu extraordinarul său talent de a nota exact şi a nuanţa observaţiile prin tuşe fine impresioniste, are cîteva componente principale : prima e aceea a studiilor. Arthur Schnitzler se înscrie la Facultatea de Medicină, fără a simţi o chemare deosebită pentru profesiunea lui Hipocrat. Din copilărie, era însă încredinţat că va ajunge doctor ca tatăl său, aceasta fiind în firea lucrurilor. Îşi ia deci conştiincios examenele, prelungind anii de studenţie, dar şi nedepunînd prea mult zel. Cheltuieşte o mare parte a timpului jucînd biliard sau cărţi cu prietenii în primitoarele cafenele vieneze. Atmosfera amfiteatrelor şi sălilor unde erau expuse cazurile clinice are efectul de a-l face ipohonru şi de aceea le evită pe cît poate. Analizează însă fără a fi obligat prelegerile neurologului Moriz Benedikt, deşi profesorul le ţine pe un ton de litanie şi sînt mai curînd fanteziste decît ştiinţifice. Intră voluntar la spitalul militar, unde el şi alţi cîţiva elevi-medici de origine iudaică sînt porecliţi „dragonii lui Moise“. Schnitzler menţionează diverse figuri de superiori ai săi din acea vreme, ca maiorul Theodor Matzal pentru care nu existau decît două boli : catarhus pulmonum şi catarhus ventriculi. Cînd un elev medic scrie în foaia de observaţie, ulcus rotundum, îl sileşte să şteargă diagnosticul sub motivul că „nu există aşa ceva la noi“.

Tinereţea vieneză face să defileze prin faţa noastră o mulţime de camarazi şi prieteni ai liceanului ,studentului şi pe urmă proaspătului doctor militar Arthur Schnitzler. Moritz Wechsel, mărunt, palid, cu părul creţ şi spatele încovoiat, trăgînd parcă după el umbra ghetto-ului, îl ajută să-şi perfecţioneze engleza şi e primul critic al producţiilor sale poetice. Altul, Adolf Weizmann, băiat frumuşel, talentat la declamaţie inventează amoruri şi le povesteşte spre a smulge astfel ascultătorului confidenţe sentimentale. Cu un anume Richard Horn, poartă o lungă corespondenţă pe tema lecturilor făcute de amîndoi în anii liceului din autorii romantici. Vin apoi companionii săi de cafenea şi baluri, Louis Friedmann, fratele său Max, marele crai Richard Tausenau, fantastul şi păgubosul Benvenisti zis Nixl, căruia amicii îi iau întotdeauna banii la poker, mincinosul şi intrigantul Hiero Stössel.

Schnitzler notează şi ce au devenit cu timpul aceşti prieteni din tinereţe. Unii fac carieră gazetărească sau teatrală, cîţiva iau fete bogate de soţie şi ajung oameni cu stare, mulţi se rătează.

Dar componenta cea mai importantă a „tinereţii vieneze“ o alcătuiesc amorurile Ele au drept obiect tot felul de persoane feminine cu care Schnitzler înnoadă succesiv, cînd nu chiar concomitent, trecătoare legături sentimentale. Iubitele lui sînt fete de familie, cuminţi, care, ca blonda Fännchen, merg pînă la întîlniri, plimbări pe aleile din Volksgarten, îmbrăţişări, dar nu mai departe, fiindcă au fost învăţate să-şi păstreze virginitatea, condiţie neapărată a contractării unei căsnicii onorabile burgheze. Altă categorie o constituie femeile măritate, cum e distinsa Olga W., soţia hotelierului gelos de la Tiroler Hof. Tipul însă cel mai agreabil, Schnitzler îl descoperă în ceea ce vienezii numesc „ein susses Mädel“ (o fetiţă dulce), frumoasă, zglobie, fără fasoane, dispusă la legături amoroase pasagere, parteneră ideală pentru o „Liebelei“. Aşa e drăgălaşa Jeanette care se mută în camera de spital a tînărului medic militar şi îi acordă, generoasă, toate graţiile ei, nemanifestînd nici o pretenţie posesivă asupra lui. În ucenicia sa sentimentală, Schnitzler mai are prilejul să întîlnească o ardentă şi un pic isterică Gisela, o şireată Charlotte, o demoniacă Adele S. şi numeroase Annie, Mizi, Helene şi Malvine.

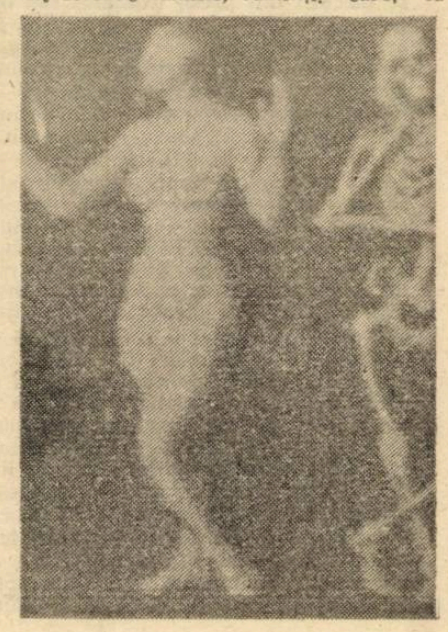

O componentă a tinereţii vieneze e şi antisemitismul. În liceu, Schnitzler abia îl resimte, la profesorul Blume care subliniază batjocoritor prenumele elevilor evrei, sau printre foarte puţinii colegi, reputaţi ca „mîncători de jidani“ (Unul, Deparis, nu vorbea cu nimeni de origine semită dar se făcea astfel ridicul în ochii tuturor).

Dar la Universitate, antisemitismul e în floare printre corporaţiile studenţeşti. Cele naţional-germane nu primesc evrei în rîndurile lor. Apoi fac demersuri ca studenţii cu origine iudaică sau slavă să fie excluşi de la bursă. Există un faimos decret Waidhofer care-i declară pe evrei lipsiţi prin naştere de sentimentul onoarei, aşadar inapţi să se bată în duel, din care motiv tocmai Schnitzler învaţă scrima, cu toate că nu-l atrag sporturile. În cercurile ofiţereşti iarăşi ,antisemitismul e de rigoare. Tînărul elev-medic îl întîlneşte aproape la toţi superiorii săi. Mulţi cunoscuţi şi amici ai lui Schnitzler îşi ascund originea evreiască. Alţii, asimilaţi, devin ei înşişi antisemiţii cei mai convinşi. Amicul Louis Friedmann, fiul unui deputat liberal, rămîne celibatar şi se fereşte să aibă urmaşi spre a nu le transmite sîngele său evreiesc.

În sfîrşit, din „tinereţea vieneză“ fac parte şi preocupările literar-artistice ale lui Schnitzler. Viitorul dramaturg poartă plete, are o pălărie cu boruri largi, à la Rembrandt, cravată lăsată să fluture în vînt, frecventează asiduu teatrele, scrie numeroase piese şi compune poezii, cele mai multe satirice. Se comportă însă ca un diletant. Nimic din toată această producţie conţinută nu va fi socotit de el demn să vadă lumina tiparului. Mai degrabă experienţa sa de viaţă a anilor acestora se regăseşte în opera lui propriu-zisă. Tînărul Schnitzler tratează cu o frivolitate elegantă, tipică Vienei antebelice, poezia, teatrul, medicina, ca şi dragostea. Nici măcar cînd îl atinge o bătaie de aripă a morţii (i se umflă un ganglion limfatic şi e suspectat de tuberculoză) nu ia faptul prea în serios. Un sfert de oră după aflarea diagnosticului alarmant, e la Arkadercafe ca să joace obişnuitul poker cu Richard Reichenau, Louis Mandl şi cine se mai nimereşte.

Viitorul mare scriitor creşte în nepăsătorul tînăr vienez aşteptînd răbdător să împlinească abia către treizeci de ani.

Ov. S. Crohmălniceanu

Arthur Schnitzler : **Jugend in Wien,** by Verlag Fritz Molden Wien, München, Zürich. 1968.

ISUS ŞI SCANDALUL DIVIN

Convorbire cu ANDREI ŞERBAN

Îl prind pe Andrei Şerban în pauza dintre repetiţii, cînd de obicei ia masa, cum face şi acum, prilejuindu-mi răgaz pentru ceea ce doresc să-i spun.

G.M.: — De cînd v-am văzut **Omul cel bun din Siciuan**, pentru mine sînteţi unul din autenticii **Homo scandalum**. Am citit şi în **Sinteza** un articol în care se spunea că Andrei Şerban, Ciulei şi Pintilie au revoluţionat teatrul american. În accepţiunea mea scandalagiu mai poate să însemne şi revoluţionar, însă e un cuvînt demonetizat, mai demonetizat decît scandalagiu. Dar **Homo scandalum** e un concept mult mai cuprinzător. În primul rînd că e vechi, de pe vremea anticilor.

În acest sens vreau să reabilităm scandalul, aşa cum tinerii din Piaţa Universităţii au înnobilat cuvîntul golan, atribuit de dl. Iliescu. Indubitabil, unul din meritele sale istorice este că a ajutat la înnobilarea cuvîntului golan. De fapt, înnobilînd scandalul, reabilitîndu-l noi vrem să fim nişte observatori autentici ai fenomenelor, ai spectacolelor şi scandalurilor importante ale lumii. Să fim, deci, nişte scandalagii în sens de „creatori", pentru că orice scandal autentic revoluţionează ceva, are rol de a impulsiona, de a schimba mentalităţi. Dacă luăm toată istoria teatrului, literaturii filosofiei, orice cotitură, orice curent nou s-a obţinut prin scandal. Desigur, s-a obţinut greu, adică cineva a venit şi a adus altceva care a şocat, care a creat un conflict şi noul a apărut tocmai din acest conflict. Aşa procedează însăşi viaţa. Într-un sat, istoria din ce se creează ? Din bîrfele de pe la porţi. Bîrfa e un termen mai actual, dar Eminescu îi spunea scandalului „gura lumii", iar Caragiale „moft".

În sensul acesta dvs. aţi fost un **Homo scandalum...**

Noi v-am privit mult timp de la distanţă. Dar iată că acum veniţi cu un spectacol verificat în toate ţările, care se verifică şi la noi. Deci limba universală a teatrului a învins prin dvs. Dacă aţi montat **Trilogia** în 15 ţări, participînd la 25 de festivaluri şi aţi luat numeroase premii, i-aţi învins şi pe contestatarii dvs. români, care, de fapt, s-au învins singuri, pentru că ei nu au înţeles că limbajul arhaic poate fi reînviat printr-o sinteză de limbaje !

La dvs. e o sinteză de limbaje, aţi reuşit să faceţi această sinteză senzaţională şi să încununaţi scandalul pe care l-aţi produs chiar de cînd aţi venit, de cînd aţi fost numit director al Teatrului Naţional de cînd aţi dat testul de selecţie a actorilor, de cînd aţi anunţat repertoriul. Am stat cu emoţii să vă spun gîndurile astea şi să vă întreb dacă sînteţi un **Homo scandalum**, în sensul de care v-am vorbit.

A.Ş. : — Deci vreţi să ştiţi dacă sînt scandalagiu sau conservator ?

G.M.: — Un autentic **Homo scandalum...** aşa cum vă recomandă tot ce aţi produs dvs. acolo şi mai ales scandalul pe care l-aţi produs aici, în sensul bun al cuvîntului. Aţi şocat nişte mentalităţi, nişte clişee, teatrul românesc trăind în ultimul timp din metafore, vrînd-nevrînd, din „cîrlige", cum se spune. Era în amorţire, în agonie. Aşa e scandalul după părerea mea : pe fondul unei amorţiri, vine impulsul, vine şocul, vine viaţa. Din punctul ăsta de vedere sînteţi un **Homo scandalum** ? Vă caracterizează tipul acesta de şoc, de revoltă ?

ŞOCUL DEŞTEPTĂTOR

A.Ş.: — Într-un fel, oricine lucrează în artă, lucrează cu dorinţa de a-şi pune amprenta originalităţii, deci e clar că doreşte să producă ceva ca pentru prima oară. Dacă ne gîndim că într-un fel în religie, pilda lui Isus este, de fapt, pilda celui care a venit să şocheze, în sensul divin, atunci ne imaginăm că, evident, fără să ne considerăm la acest nivel spiritual — putem şi noi, în sensul nostru umil, să urmăm exemplul lui Isus de a şoca şi de a deştepta conştiinţa, exemplu care a fost dat pentru că El a considerat că şocul este singurul mod de a trezi A. DORMITA planetă Pămînt ! Deci Dumnezeu l-a trimis ca să aducă pe acest pămînt un sens superior, să ne arate că există altceva decît somnul vieţii noastre de toate zilele, să ne arate că există O ŞANSĂ DE A NE TREZI.

Aşadar, în artă, de pildă, trebuie să ne reamintim tot timpul, de exemplul lui Isus, pentru că în artă sîntem obligaţi să trezim ceva. Deci, prin acţiunea de trezire, de deşteptare trebuie să şocăm, aşa cum se întîmplă dimineaţa cu cei care dorm greu, care nu pot să se trezească fără ceasul deşteptător. Prin urmare, sunetul ceasului deşteptător este munca noastră în teatru.

G.M. : — Este o muncă mesianică ?

A.Ş.: — Nu, este o muncă de meşteşugar conştient.

G.M.: — Deci, ţîrîitul deşteptătorului...

A.Ş.: — Da. Acest ţîrîit al deşteptătorului... Într-un fel, acest lucru produce scandal, pentru că te şochează imediat şi totdeauna se întîmplă aşa cînd vrei să produci ceva — creează reacţie. De exemplu, cînd aud sunetul deşteptătorului, deşi l-am pus cînd m-am culcat, mă enervez îngrozitor, deşi eu am provocat în mine reacţia asta, mă enervez pe el de ce sună. Iată de ce îmi dau seama că nu trebuie să mă supăr în artă pe cei cărora le provoc o reacţie. Ei, ca şi mine sînt provocaţi de deşteptător. Prima condiţie e să nu mă supăr pe ei, ceea ce e greu pentru că sînt şi eu om şi atunci cînd sînt înjurat sau condamnat, primul lucru e să reacţionez la reacţie, deşi n-ar trebui.

Doi, cuvîntul scandal, în accepţia dvs., e puţin ambiguu, pentru că dacă este un scandal care aduce imediat aminte de mahala şi de prost gust, este ceva care îmi repugnă, adică mi-e greaţă de acest gen de scandal pentru că nu duce la nimic. Scandalul, în sensul dumnezeiesc al cuvîntului în sensul nobil şi sacru, e, într-adevăr, un lucru care trebuie urmat. Şi în sensul acesta vrem să producem prin teatru scandal! Dar nu ceva nou cu tot dinadinsul pentru că eu cred că nici nu se poate face ceva cu totul nou : absolut totul a fost făcut de greci şi de egipteni înaintea lor. Ei au fost mai inteligenţi decît cei care-au încercat să-i imite pentru 2500 de ani care au urmat.

Deci, în ceea ce fac eu e ridicol să cred că e ceva nou. Doar încerc să reinventez, să-mi amintesc, să-mi reamintesc, într-un sens adînc şi umil al cuvîntului, o tradiţie foarte veche pe care o propun cu mijloace noi, dar pe care o pun în serviciul tradiţiei celei mai vechi.

În sensul acesta nu fac deloc o înnoire, ci încerc să readuc la lumina zilei un mesaj foarte, foarte de demult.

G.M.: — În felul acesta dvs. scandalizaţi într-un sens spiritual. Pentru că acesta este sensul profund al scandalizării, sensul spiritual divin.

A.S. : — De acord !

G.M. : — Mai mult, scandalul lui Isus, ca să revin la exemplul dvs., are acest sens. El a produs tocmai un şoc spiritual. Prin asta Isus a venit şi a modificat radical mentalităţile. Eu am scris că Hristos este primul ecolog al lumii, primul ecolog spiritual. Acum pot să adaug că El este, poate, primul **Homo scandalum** al omenirii. În sensul acesta spectacolul dvs. este spiritual şi deci, ecologic, pentru că porniţi de la genunea eminesciană, de la întuneric, de la beznă (ca în **Scrisoarea I** cînd Eminescu spune cum se creează din genune punctul acela mişcător) şi ajungeţi la Electra, care este speranţa, la lumină. Tot acest parcurs al dvs. este un parcurs ecologic, spiritual, ajungeţi la curăţenie...

A.Ş. — La un alt hău...

G.M. — Lumina e un alt hău, sigur, dar, ca efect, ajungeţi la purificare la acel catharsis aristotelic. Deci, în acest sens spiritual dvs. scandalizaţi.

A.Ş.: — Da, o altă întrebare!

G.M. : — Acolo aţi scandalizat multă lume sau aţi produs reacţii de tipul acesta ?

A.Ş. : — S-au produs peste tot reacţii de tipul ăsta, pentru că oamenii sînt la fel peste tot, oamenii sînt adormiţi sau treji la niveluri diferite în toată lumea. Adormirea conştiinţei este făcută în sistemul capitalist într-un fel mult mai subtil, mult mai rafinat, ca aici. Aici adormirea a fost făcută de Ceauşescu şi comunism într-un fel simplist de clar, de pe faţă. Şi este foarte interesant cum Ceauşescu a urmt fenomenul de adormire masivă pe care Hitler l-a impus... Şi toată lumea se întreabă cum de a fost posibil ca Hitler să pună în creier seringa care te adoarme. La fel a făcut şi Ceauşescu. A băgat în creier seringa de adormit. Este extraordinar cum a făcut-o atît de pe faţă, atît de direct. Capitalismul astăzi face injectarea asta cu mijloace mult mai rafinate dar sub aparenţa unei libertăţi totale, ceea ce nu există nicăieri. Adică, într-un fel, mijloacele de limitare sau cenzură există peste tot. Dar într-un fel diferit şi numai atunci cînd faci ceva.

De exemplu, am văzut acum în Statele Unite o expoziţie de fotografii a unui fotograf genial, care a murit la vîrsta de 30 de ani şi care era homosexual. Post mortem, la Washington, lîngă Casa Albă, i s-a făcut o expoziţie de fotografii care era finanţată de guvernul american, în care erau expuse fotografii cu bărbaţi goi, fotografii destul de curajoase din punct de vedere sexual cu bărbaţi în cuplu, făcînd dragoste, ceea ce a provocat un scandal cum n-a mai fost în America. Expoziţia a fost interzisă, au fost manifestări extraordinare, spunîndu-se că guvernul încurajează expoziţiile imorale şi pornografice. Toată America a luat foc. Este exemplul cel mai de scandal din artă. O prostie fără seamăn !

Pe urmă expoziţia a circulat în toată America, a făcut turul fiecărui mare oraş şi au fost locuri în care s-a încercat ca sala de expoziţie să fie arsă. Adică oficialităţile locale au încercat să ardă locul în care era expoziţia. Asta este libertatea artei, pînă unde poate merge, şi libertatea moralităţii, pînă unde poate merge şi ea, dacă există limite. Problema numărul 1. Numărul 2. Dacă guvernul are dreptul să oprească acest spectacol, această expoziţie. Deci vreau să spun că şi în America există feluri de a şoca, cam ce-am făcut şi eu, am şocat la nivelul meu. Eu am şocat o anumită parte a societăţii americane mai conservatoare. Dar întotdeauna încerc prin ceea ce fac să nu şochez sau să produc scandal în sine, pentru că mi se pare prea ieftin. Nu încerc să fiu teribilist, mai ales pentru că am peste 45 de ani şi la vîrsta mea ar trebui să mă gîndesc deja la pensie, dar cum teribilismul se adresează de obicei celor foarte tineri... Cînd aveam 20 de ani eram teribilist în România şi am impresia că m-am maturizat. Deci nu încerc să o fac din teribilism. Fac un teatru, întotdeauna îl fac pentru a trezi, a provoca în sensul bun al cuvîntului, în sensul creştin.

G.M. : — O altă întrebare : ce speraţi, ce aşteptaţi de la dramaturgia românească pentru că prin repertoriul dvs. îi scandalizaţi în primul rînd pe dramaturgii români ?

A.Ş. : — Aştept de la dramaturgia românească să se trezească !

G.M. : — Fiindcă am înţeles din spectacolul cu **Trilogia** că actorii sînt treji, v-aş mai întreba, înainte de a vă lăsa să mergeţi la repetiţie, cum găsiţi starea tinerilor actori, receptivitatea lor ?

A.Ş. : — Tinerii actori pe care i-am luat prin concurs, sînt de fapt cei care ar trebui să dea energia Teatrului Naţional, iar actorii în vîrstă să primească această energie cu enorm de multă deschidere. Asta îmi place mult, să fie foarte deschişi şi atunci se creează această comunicare între generaţii, între tineri şi tinerii în vîrstă care este o energie foarte generoasă şi foarte vie. Dar care vine foarte mult de la tineri. Aşa că sper ca în curînd să deschid un nou concurs, să mai iau alţi tineri care să nu şi-o ia în cap ca unii de acum.

G.M.: — Dar publicul tînăr ?

A.Ş. : — Publicul tînăr este extraordinar. Dar eu vreau să-l fac să vină la teatru, în loc să meargă doar în Piaţa Universităţii.

G.M. : — Însă spectacolul din Piaţa Universităţii n-ar putea fi concurat nici de tragicii greci dacă ar reînvia !

A.Ş. : — Greşiţi. Piaţa lui Socrate era mai universal golănească şi mai eficientă.

A consemnat
Grid Modorcea

Urmare din pag. a 16-a

Povestea domnului Sommer

drumul pe partea lacului ca să-mi şterg mîinile de frunzele mari şi uscate ale unui arţar. Şi trăgînd de crengi către mine, privirea mea îşi făcu loc înspre lac. Era aşezat acolo ca o mare oglindă luminoasă. Iar pe marginea oglinzii stătea domnul Sommer.

În prima clipă am crezut că e descălţat. Dar apoi am văzut că apa îi trecea de bocanci, că se afla în picioare la cîţiva metri de mal, cu spatele spre mine, privind înspre apus către celălalt mal, unde mai întîrzia încă, dincolo de munţi, o ultimă dîră de lumină alb-gălbuie. Stătea ţintuit acolo ca un ţăruş, o siluetă neagră conturîndu-se pe oglinda luminată a lacului, cu bastonul lui lung şi încovoiat în mîna dreaptă, cu pălăria de paie pe cap.

Şi pe urmă, deodată începu să meargă. Pas cu pas, înfigîndu-şi bîtul înainte la fiecare trei paşi şi împingîndu-l apoi în urma lui, domnul Sommer înainta în lac. Mergea ca şi cum ar fi mers pe pămînt tare, cu graba aceea încăpăţînată care îl definea, dar drept în lac, chiar înspre apus. Lacul era puţin adînc în locul acela, şi fundul cobora numai puţin cîte puţin. După ce străbătu douăzeci de metri, domnul Sommer nu avea apă decît abia pînă deasupra şoldurilor, şi cînd apa îi ajunse la piept el se îndepărtase deja de mal la o aruncătură de piatră. Şi îşi urmă drumul, cu o grabă pe care numai apa o mai frîna acum, dar şi-l urmă neclintit, fără a ezita nici o singură clipă, cu încăpăţînare, cu un fel de dorinţă nebună de a înainta încă şi mai repede prin această apă care îl împiedica s-o facă, şi ca să sfîrşească odată îşi aruncă bîtul şi începu să vîslească cu braţele.

Stăteam în picioare pe mal şi îl urmăream, cu ochii căscaţi şi gura deschisă, trebuie că aveam faţa unuia căruia îi povesteşti ceva palpitant. Nu eram înspăimîntat, eram mai curînd înmărmurit de ceea ce vedeam, fascinat dar fără a înţelege pe dată în ce măsură ceea ce vedeam era monstruos. Crezusem la început că se afla acolo pentru că tocmai căuta ceva ce pierduse în apă ; dar cui i-ar fi venit ideea să-şi păstreze pantofii în picioare cînd caută prin apă ? Pe urmă, cînd începuse să meargă, îmi spusesem : se duce să facă o baie ; dar cui i-ar fi venit ideea să facă baie complet îmbrăcat, noaptea, în octombrie ? Şi, în sfîrşit, văzîndu-l că se afundă din ce în ce mai mult în apă, mi-a venit ideea absurdă că are de gînd să traverseze lacul cu piciorul — nu înot, nu m-am gîndit nici o clipă la înotat, domnul Sommer şi înotul, asta nu se potrivea, nu mergeau împreună — să-l traverseze mergînd în picioare, străbătînd cu paşi mari fundul, la o sută de metri sub apă, pe o distanţă de cinci kilometri, pînă pe celălalt mal.

Apa îi ajungea deja pînă la umeri, şi acum pînă la gît... şi el se arunca tot înainte, drept în lac... şi apoi se mai înălţă o dată, fără îndoială din pricina unui prag, încît umerii îi ieşiră la suprafaţă... şi continuă, fără nici o întrerupere, nici măcar acum, continuă şi se scufundă iar, se afundă pînă la gît, pînă sub bărbie, pînă deasupra bărbiei... şi de-abia atunci începui să bănuiesc ce se întîmplă, dar nu m-am mişcat, n-am strigat „Domnule Sommer ! Opriţi ! Întoarceţi-vă !" nu am luat-o la goană după ajutor, nu am căutat cu privirea vreo barcă ce l-ar fi salvat, o plută, o saltea pneumatică, nu mi-am întors privirea, nici măcar cît ai clipi, de la punctul minuscul care era capul acela, acolo, pe cale să se scufunde.

Şi pe urmă, deodată, nu mai era acolo. Nu mai era decît pălăria de paie plutind pe apă. Şi după un timp teribil de lung, o jumătate de minut poate, poate un minut întreg, au mai fost cîteva bule mari care bolborosiră la suprafaţa apei, şi-apoi nimic. Nimic decît pălăria aceea ridicolă care acum se îndrepta foarte încet spre sud-vest. Am urmărit-o cu ochii multă vreme, pînă ce dispăru în penumbra depărtării.

moda, altfel

Dansul (X)

În Biblioteca Operei din Paris se găsesc numeroase schiţe de costume, realizate în tehnica „pen-and-ink", cu note marginale interesante pentru cei ce studiază evoluţia acestei arte dar şi pentru delectarea oricărui spirit amator de frumuseţe. Ele aparţin lui Garnerey, maestru de desen al reginei Hortensia şi prieten intim al ducesei de Berry, cu ajutorul căreia a păstrat postul de desenator la Operă, pînă la moartea sa, în 1824. Costumele desenate de el solicitau broderii complicate de mărgele, combinaţii de bijuterii extravagante iar gama coloristică era impresionantă. Despre frumuseţea acestor costume vorbesc litografiile lui Engelmann, artist cunoscut în epocă, şi ne permit să apropiem genul, concepţia, meticulozitatea cerută de executarea lor, de creaţia vestimentară a contemporanului desenator de modă, Gianni Versacce.

Hippolyte Lecomte a lucrat cinci ani pentru garderoba Operei, între 1825—1830, numai că el era pictor de episoade de istorice, lipsit complet de fantezie (ce meserie... !) şi singura lui calitate a fost aceea de a adapta costumele naţionale scenei, ca în cazul dansatorilor tirolezi din **Wilhelm Tell** şi al costumelor orientale din **Le Dieu et la Bayadère** (Rossini).

În timpul **Restauraţiei**, vicontele Sosthènes de la Rochefoucauld, superintendent al Teatrelor Regale, manifestă excese de castitate, lungeşte fustele dansatoarelor şi ordonă înlocuirea ciorapilor-maiou, strînşi pe picior, cu pantaloni pînă la gleznă. Această ordonanţă ridicolă n-a avut rezistenţă. În aceeaşi perioadă (în jur de 1830), pantofii de dans, fără toc, îşi schimbă forma botului în **square-toed,** ceea ce în traducerea românească a devenit amuzanta exprimare „pantofi cu vîrful pătrat".

Litografia lui Chalon (1831), imortalizînd-o pe Maria Taglioni în Flora, din baletul **Flora şi Zefir,** prezentat la Londra, în 1830, consemnează că les pointes erau în plină activitate, celebra balerină a timpului era surprinsă „sur la pointe", era, însă, vorba de un vîrf neîntărit, nesolidificat. E, totuşi, dificil să se noteze data exactă a acestei inovaţii, căci comentatorii, contemporani baletului „în cauză", nu menţionează **les pointes**, ca pe un eveniment, ceea ce poate însemna că era ceva obişnuit.

Perioada influenţei romantice, în arhitectură, mobilier, muzică, maniere, vestimentar, ni-l aduce pe Eugène Lami cu costumul pentru aceeaşi Taglioni, în **La Sylphide.** Bustul e liber de cîrpe, gîtul de asemenea, fusta e din muselină sau tarlatan, mînecile largi şi foarte scurte. Costumul este alb, scos în evidenţă de o cununiţă pe cap, o floare pe piept, o brăţară la încheieturile mîinilor şi un colier de perle. Pentru acest rol, costumul a rămas neschimbat pînă în zilele noastre. Pantofii **pointe** au căpătat întăriturî după accidentul fatal al Emmei Livry, în 1862.

Corina Cristea

PATRICK SÜSKIND

Actualmente, Patrick Süskind trăiește la Paris. Scrie în continuare în germană, are un traducător pentru franceză, și un foarte mare succes de fiecare dată cînd publică, foarte rar, cărțile la care lucrează îndelung. Retras, refractar oricărei publicități, nu a lăsat să se întrevadă din chipul său „neliterar" decît o singură fotografie, și nu acordă interviuri. Născut în Bavaria în 1949, devenit scenarist, își publică primul roman, — „Parfumurile — istoria unui ucigaș" — în 1985. Roman care, încă de la apariție, a avut un extraordinar succes și a devenit foarte repede un best-seller mondial. Roman de aventuri și povestire filozofică à la Voltaire, în care cuvîntul „esențe" tulbură prin ambivalență. În 1987 Patrick Süskind publică romanul „Porumbelul", iar apoi scrie o piesă de teatru cu un singur personaj, „Contrabasul". Apărut în 1991, romanul „Povestea Domnului Sommer" pe care autorul îl definește ca povestire autobiografică și „pentru copii", are ca părți și două personaje principale : martorul (copilul povestitor), respectiv personajul enigmatic despre care relatează acesta. Situație clasică, în care tulburătoare este înțelegerea propensiunea ambilor pentru mișcări extrem de simbolice, în același timp atitudini existențiale și filozofice de o mare poezie (urcarea în copaci și tentația zborului la copil — înaintarea pe verticală, și rătăcirea infinită pe orizontală a celuilalt personaj, deznădăjduit și ermetic). Ambele mișcări se încheie, una prin renunțare, cealaltă prin moarte, care poate fi însă receptată ca o apoteoză a mișcării, în același timp pierdere a mișcării și dobîndire a sinelui în esența mișcării. Misteriosul personaj al Domnului Sommer pare a-și potoli neostoita sete de mișcare, în timp ce, martor tăcut și, se pare, inițiat, copilul care a renunțat la zbor (și la o sinucidere prin aruncarea de la înălțimea copacilor) contemplă și poate se autocontemplă în această tulburătoare corespondență.

POVESTEA DOMNULUI SOMMER

fragmente

Pe vremea cînd mă mai cățăram încă prin copaci — dar asta se întîmpla demult, demult, asta se întîmpla acum mulți ani, zeci de ani — nu măsuram nici un pic mai mult de un metru. Purtam numărul 27 la pantofi și eram așa de ușor încît puteam să zbor — nu, nu-i nici o minciună, eram într-adevăr în stare să zbor pe vremea aceea... sau măcar aproape — sau hai să zicem mai curînd că pe vremea aceea aș fi putut să am efectiv capacitatea de a zbura, cu condiția să fi vrut foarte mult asta și să fi și încercat cu adevărat. Căci îmi aduc foarte bine aminte cum o dată ținuse numai de un fir de păr, ce mai, ar mai fi fost doar puțin și-aș fi zburat. Asta se întîmpla toamna, în primul meu an de școală, cînd, la întoarcerea de la școală, sufla un vînt așa puternic încît, chiar fără să îndepărtez brațele puteam să mă sprijin de el de-a curmezișul, aplecat ca pentru o săritură cu schiul, și chiar și mai aplecat, fără să cad... și cînd mă aruncam împotriva vîntului, coborînd peste pajiști, și cînd decolam oricît de puțin îndepărtînd brațele, atunci vîntul mă ridica și puteam fără nici un efort să fac salturi de doi sau trei metri înălțime și de zece sau doisprezece lungime, — sau poate nu chiar așa de lungi și nici chiar așa de înalte, dar ce importanță are asta ? În orice caz, zburam, și dacă doar mi-aș fi descheiat paltonul și mi-aș fi luat cîte o pulpană în fiece mînă, desfășurîndu-l ca pe niște aripi, atunci vîntul m-ar fi ridicat cu totul și cu cea mai mare ușurință aș fi planat de pe costișa școlii pînă la pădure străbătînd valea, pe urmă pe deasupra pădurii și pînă la lac, jos de tot, unde se afla casa noastră. Și acolo, spre totala stupefacție a tatălui meu, a mamei mele, a surorii mele și a fratelui meu, care erau cu toții deja prea bătrîni și prea grei pentru a mai zbura aș fi descris o curbă elegantă pe verticala grădinii noastre. Ca să încep apoi să plutesc pe deasupra lacului, pînă aproape de celălalt mal, și pentru ca după-aceea să mă las purtat confortabil de vînt și readus ca să aterizez punctual acasă pentru masa de prînz.

Dar nu mi-am descheiat paltonul și, de fapt, nu mi-am luat zborul. Nu pentru că mi-ar fi fost frică s-o fac, ci pentru că nu știam cum, nici unde și nici măcar dacă voi mai atinge vreodată pămîntul. Terasa care se afla în fața casei era prea dură ca să fi putut ateriza pe ea, grădina prea mică, apa lacului prea rece. Să mă ridic în aer nu ar fi fost o problemă. Dar cum să fac pentru a coborî ?

Cu cățăratul în copaci era același lucru : urcarea prezenta dificultăți minime. Vedeai în fața ta crengile cele mai groase, le simțeai în mînă și puteai să le încerci rezistența înainte de a te agăța de ele, pentru a te cocoța pe ele, pentru a pune piciorul pe ele. Dar, ca să cobori, nu mai vedeai nimic, și trebuia să scotocești cu piciorul, mai mult orbește prin crengile de dedesubt înainte de a găsi una potrivită ca să te lași pe ea. Și nu o dată creanga de sprijin nu era tocmai bună, era putredă sau alunecoasă, și alunecai pe ea sau cădeai, și dacă nu te prindeai tare cu amîndouă mîinile de o creangă solidă, te prăbușești pînă la pămînt ca o piatră, potrivit legilor căderii corpurilor care au fost descoperite acum aproape patru sute de ani de savantul italian Galilei, și care mai sînt valabile încă și astăzi.

Cea mai rea dintre căzăturile mele s-a produs în cursul aceluiași prim an de școală. Eram într-un brad, la patru metri și jumătate înălțime, iar căderea mea se desfășura foarte precis conform primei legi a lui Galilei, care spune că înălțimea parcursă este egală cu jumătatea produsului dintre gravitația terestră și timpul la pătrat ($h = 1/2g \times t^2$) și ea dură deci foarte exact 0,9578262 secunde. Este un răstimp extrem de scurt. Este mai scurt decît timpul care îți trebuie pentru a număra de la douăzeci la douăzeci și doi, e chiar mai scurt decît timpul care îți e necesar pentru a pronunța clar numărul douăzeci și unu. Lucrul se petrecu cu o viteză atît de enormă încît n-am putut nici să deschid brațele, nici să-mi deschei paltonul și să-l folosesc ca pe o parașută. N-am avut nici măcar ideea de geniu că nimic nu mă forța să cad, din moment ce puteam să zbor... N-am fost capabil să am nici cea mai mică idee în 0,9578262 secunde și înainte chiar de a-mi da seama că mă aflam în cădere, urma să izbesc solul pădurii conform celei de a doua legi a lui Galilei ($v = g \times t$) cu o viteză finală de 33 km/h, și asta cu o asemenea violență încît ceafa mea crăpă o creangă groasă cît brațul.

Forța care produce astfel de efecte se numește gravitație. Nu numai că ea menține lumea și o împiedică să se disloce, dar mai are și ciudata proprietate de a supune toate lucrurile, de la cele mai mari la cele infime, unei atracții brutale și doar în pîntecul mamei sau cînd plonjezi sub apă poți avea iluzia că scapi de sub tutela ei. În afară de faptul că m-a învățat acest adevăr primordial, căderea mea m-a mai costat și un cucui. Cucuiul dispăru la capătul a numai cîteva săptămîni dar în decursul anilor am început să simt, chiar în locul în care fusese acest cucui, o ciudată senzație de gîdilat și de pulsație la fiecare schimbare a vremii, mai ales cînd urmează să ningă. Și astăzi încă, după aproape patruzeci de ani, ceafa mea este un barometru infailibil și sînt în stare să spun mai precis decît buletinul meteo dacă mîine va ploua ori va ninge, dacă va fi soare sau se anunță furtună. Și, cred de asemenea că o oarecare confuzie mentală, ca și această greutate de a mă concentra pe care o încerc de cîtăva vreme sînt consecința îndepărtată a căzăturii pe care am tras-o atunci, din bradul ace'a. Așa că îmi e din ce în ce mai greu, de exemplu, să nu deviez de la subiect, să formulez o idee precisă, scurt și concis, iar atunci cînd povestesc o întîmplare ca aceasta de-acum trebuie să fiu grozav de atent să nu pierd firul, altminteri mă pierd în digresiuni și în amănunte care nu mai sfîrșesc și, în final, nu mai știu de unde am început.

Pe vremea aceea deci, cînd mă mai cățăram încă prin copaci... și mă cățăram eu mult și bine, mai făceam și altceva

decît să cad ! Eram chiar în stare să mă cațăr în arbori care nu aveau crengi groase pe poale și pe care trebuia așadar să mă înalț de-a lungul trunchiului neted, și mai puteam să trec dintr-un copac într-altul, și-mi construiam nenumărate culcușuri, ba o dată chiar o adevărată casă în copac, cu acoperiș, cu ferestre și cu covor pe podea, în plină pădure, la zece metri înălțime — ah, am impresia că în copaci mi-am petrecut eu cea mai mare parte din copilăria mea, în copaci am mîncat, am citit, am scris și am dormit, mi-am învățat cuvintele la engleză și verbele la latină, formulele matematice și legile fizice, ca de exemplu legile lui Galilei asupra căderii corpurilor, îmi făceam temele și îmi învățam lecțiile în copaci, și cel mai mult îmi plăcea să fac pipi din înaltul copacilor, iar jetul descria o curbă largă, șiroind printre frunze și ace.

Totul era liniștit în arbori și erai lăsat în pace. Nici una din chemările inoportune pe care le tot strigă o mamă, nici unul din ordinele neplăcute ale unui frate mai mare nu ajungeau pînă acolo sus. Acolo nu se aflau decît vîntul și foșnetul frunzelor, și blîndul scîrțîit al trunchiurilor... Și pe urmă vederea în depărtare, acea vedere minunat de vastă : nu numai că dominam din înalt casa noastră și grădina noastră, dar dominam și celelalte case și celelalte grădini, dominam lacul, și pe deasupra cîmpurilor de pe celălalt mal vedeam pînă la munți iar atunci cînd, seara, soarele asfințea, din vîrful copacului meu eu vedeam încă soarele în spatele munților, în vreme ce pentru oamenii de pe pămînt, de jos, el asfințise de mult.

Era aproape ca și cum ai fi zburat. Deși n-avea chiar același parfum de aventură, și nu era, probabil, la fel de elegant, era totuși un fel de a înlocui zborul, cu atît mai mult cu cît puțin cîte puțin eu creșteam, măsuram acum un metru și optsprezece și cîntăream douăzeci și trei de kilograme ceea ce, hotărît lucru, chiar că era prea mult pentru a mai zbura, chiar de-ar fi suflat o adevărată furtună iar eu mi-aș fi descheiat paltonul și l-aș fi desfășurat cît ar fi fost de mare ! În timp ce să mă cațăr în copaci, — gîndeam eu pe atunci — de asta o să fiu în stare toată viața. Chiar și la o sută douăzeci de ani, descărnat și zaharisit cu totul, voi putea să mă cocoț acolo sus, în vîrful unui ulm, al unui stejar sau al unui pin, ca un maimuțoi bătrîn, lăsîndu-mă clătinat ușurel de vînt și dominînd cu privirea cîmpia și lacul pînă dincolo de munți...

Dar ce tot bat eu cîmpii, cu povestile astea despre zburat și despre cățăratul în copaci ? Cu pălăvrăgelile astea despre legile lui Galilei și despre ceafa mea care îmi ține loc de barometru și îmi înceto-șează ideile ? Atunci cînd, de fapt, eu voiam să istorisesc o cu totul altă poveste, după cît se pare povestea domnului Sommer, atît cît se poate, căci de fapt nici n-a existat vreo poveste, la drept vorbind n-a existat decît acest om ciudat al cărui destin — sau ar trebui mai curînd să spun, a cărui lungă hoinăreală — s-a încrucișat cu al meu în cîteva rînduri. Dar cel mai bine ar fi s-o iau de la capăt chiar cu începutul.

Pe vremea cînd mă cățăram încă în copaci trăia și în satul nostru... sau mai bine zis nu în satul nostru, Unternsee, ci în satul vecin, Obernsee... Obernsee și Unternsee și toate celelalte sate nu erau net separate unele de celelalte, ci se înșirau unul lîngă altul de-a lungul lacului fără a-ți putea da seama nici unde începe, nici unde se termină, ca o ghirlandă subțire de grădini și case și ferme și mici hangare pentru bărci. ...Trăia deci în coltișorul acela, la mai puțin de doi kilometri de casa noastră, un om pe nume Domnul Sommer. Nimeni nu știa care era prenumele domnului Sommer, dacă era Pierre, Paul, Henri, Francois-Xavier, nici dacă era un doctor Sommer, sau un Profesor Sommer, sau un Profesor-Doctor Sommer... Era cunoscut numai sub numele de „Domnul Sommer". Nimeni nu știa dacă domnul Sommer exercita vreo profesiune, nici dacă vreodată avusese vreuna.

Deși nu se știa aproape nimic despre Domnul Sommer, se poate totuși afirma cu siguranță că la vremea aceea Domnul Sommer era de departe cel mai cunoscut om din toată regiunea. Pe o rază de cel puțin șaizeci de kilometri de jur împrejurul lacului nu exista nimeni — nici bărbat, nici femeie, nici copil, nici măcar cîine — care să nu îl cunoască pe Domnul Sommer, căci Domnul Sommer bătea tot timpul drumurile. Din zori și pînă la căderea nopții Domnul Sommer brăzda regiunea. Nu exista nici o zi din an în care Domnul Sommer să nu se afle în mars. Putea să ningă sau să cadă grindina, putea să bată furtuna, să amenințe un uragan : Domnul Sommer era la drum. Adesea pleca de-acasă chiar înainte de răsăritul soarelui (după cum spuneau pescarii care ieșeau pe lac la patru dimineața ca să-și ridice năvodurile), și deseori nu se-întorcea decît tîrziu, atunci cînd lumea era deja în înaltul cerului. Între timp străbătea o cale de necrezut. Înconjurul lacului într-o singură zi — ceea ce însemna cam patruzeci de kilometri — pentru Domnul Sommer era lucrul cel mai banal. A face într-o zi două sau trei drumuri dus-întors pînă la reședința cantonului, zece kilometri dus, zece kilometri întors, nu însemna pentru Domnul Sommer nici o problemă.

Cînd la ora șapte și jumătate dimineața noi copiii, încă somonoroși de tot, tropăiam către școală, ne încrucișam cu un domn Sommer proaspăt și bine dispus, aflat în mers deja de multe ore ; cînd la prînz ne întorceam acasă, obosiți și înfometați, domnul Sommer ne depășea cu un pas martial ; și cînd, în seara aceleiași zile, aruncam o privire pe fereastră înainte de a mă culca, se putea întîmpla să zăresc acolo, pe drumul de lîngă lac, înalta siluetă slabă a Domnului Sommer, care se strecura ca o umbră.

Era lesne de recunoscut. Chiar de departe, silueta lui nu semăna cu a nimănui altcuiva. Iarna purta un lung palton negru, prea larg și ciudat de țeapăn, care îi sălta în jurul trupului la fiecare pas, ca o coajă mult prea încăpătoare, și pe urmă cizme de cauciuc și, pe craniul chel, o căciulă roșie cu ciucure. Vara în schimb — și vara dura pentru Domnul Sommer de la începutul lui martie pînă la sfîrșitul lui octombrie, deci cea mai mare parte a anului — domnul Sommer arbora o pălărie de paie turtită cu fundă neagră, o cămașă de in de culoarea caramelei și un șort în aceeași culoare, din care ieșeau, ridicol de uscate, lungile lui picioare nervoase, arătînd ca făcute aproape exclusiv din tendoane și varice, și ale căror extremități inferioare dispăreau într-o pereche de cizme grele de munte.

În martie, aceste picioare erau de o orbitoare paloare și varicele se desenau pe ele foarte clar, precum harta în cerneală albastră a unui sistem hidrologic foarte ramificat ; dar la capătul cîtorva săptămîni deja căpătau o nuanță de miere, în iulie străluceau în aceeași culoare de caramea precum cămașa și șortul, iar toamna erau atît de negre, căci fuseseră bronzate de soare, de vînt și de intemperii, încît nu se mai distingeau nici varicele, nici tendoanele, nici mușchii, iar picioarele domnului Sommer aveau pur și simplu înfățișarea crengilor noduroase ale unui bătrîn pin descojit, pînă ce în sfîrșit, în noiembrie, dispăreau sub pantalon și sub lungul palton negru și la adăpost de orice privire, își reluau puțin cîte puțin, în așteptarea următoarei primăveri, culoarea lor originară, de brînză.

Or, ceea ce era lucrul cel mai ciudat e că niciodată nu făcea nici cel mai mic comision, nu ducea nimănui nimic, nu se ducea să cumpere nimic. Rucsacul său era gol și așa rămînea, în afara gustării și a mantalei de ploaie. Nu vizita pe nimeni și nu făcea nicăieri nici un popas. Cînd se ducea la oraș nu se oprea ca să mănînce sau să bea fie și un pahar, nici măcar nu se așeza pe o bancă pentru a-și trage răsuflarea cîteva clipe, nu, făcea pe loc calea întoarsă și o lua din nou la picior, către casă sau Dumnezeu știe unde. Dacă era întrebat „De unde veniți, domnule Sommer ?" sau „Unde vă duceți ?", își scutura nervos capul ca și cum ar fi avut o muscă pe nas, și mormăia ceva din care nu se înțelegea nimic, sau doar cîteva crîmpeie, de felul : „foarte-grăbit-trebuie-să-urc-spre-școală... imediat-înconjurul-lacului... să-fiu-la-oras-neapărat-înainte-de-căderea-serii... foarte-foarte-grăbit-nici-măcar-o-secundă..." și mai înainte chiar să apuci a-i zice „cum, poftim, unde ?" el o și luase din loc, azvîrlindu-și bățul pe direcția înainte.

Alergam deci în noaptea care cădea, aplecat peste ghidonul cursierei, băgasem viteză și aerul îmi șuiera pe la urechi, era răcoare și umezeală și din cînd în cînd, mirosea a fum. La jumătatea drumului — drumul acolo se îndepărta puțin de lac, descriind o curbă ușoară de-a lungul unei vechi cariere, în spatele căreia începea urcușul pădurii — îmi sări lanțul. Am oprit, am coborît și m-am aplecat peste roata din spate, ca să scot lanțul prins între pinion și cadru, și, mișcînd încetișor pedala, să-l așez din nou pe pinion. Mișcarea asta mi-era așa de cunoscută că puteam s-o fac și pe întuneric, atîta doar că după aceea degetele-mi erau pline de unsoare. Așa că, după ce am reparat lanțul, am traversat

Selecție și traducere
Luminița Mihaela Oprea

Continuare în pag. a 15-a

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
20 LEI

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri, 26 Februarie 1992 • 6 (105)

Semne de nevroză

Hotărît lucru, o stare de nevroză colectivă se face tot mai des simțită în rîndurile Frontului Salvării Naționale în urma pierderii de teren suferite după primul tur de scrutin de la 9 februarie. Ea se va adînci fără îndoială după scrutinul din 23 februarie, cel puțin la nivelul Capitalei și al cîtorva din marile orașe. Vizibilă în parlament ca și în atitudinea unor candidați din a doua etapă a campaniei electorale, nevroza aceasta are drept manifestări mai frecvente creșterea subită a apetitului polemic, uneori declinînd în calomnii și minciuni grosolane, și învinovățirea Convenției Democratice de... pluripartitism. Arama comunistă a multor fesenișți se dă acum pe față și asta în ochii întregii națiuni care, totuși, pare să fie preocupată, în cea mai mare parte a ei, mai mult de grija zilei de azi decît de cîntărirea schimbării de umoare a formațiunii majoritare. Siguranța îngîmfată de după alegerile din mai '90 s-a schimbat mai de curînd într-un soi de derută agresivă, și una și cealaltă fiind — în politică — semne de imaturitate, consecutivă unei nașteri premature. La mijloc e teama de democrație, teamă ascunsă atîta timp cît democrația rămînea un deziderat realizabil cine știe cînd o promisiune valabilă doar cîtă vreme nu pretindea realitate, dar teamă fățișă acum, cînd, dintr-o abstracțiune bună pentru adormit simțul de orientare al cetățeanului, democrația a devenit ceva, ceva mai concret, cu efect de trezire asupra conștiinței civice a unui mare număr de români. Febra nevrotică declanșată de această teamă îi face pe unii dintre aderenții F.S.N.-ului să îmbrățișeze, ca pe un aliat ultim, ca pe un colac de salvare, orice platformă politică opusă celor de esență democratică, chiar și pe acelea care contravin principal F.S.N.-ului însuși, de pildă național-comunismul ceaușist recuperat de partidul România Mare. Și dacă ne-a fost dat să vedem pe micul ecran un candidat fesenist la primăria unui sector bucureștean perorînd în cel mai pur stil comunist, nu-i mai puțin adevărat că nu toți partizanii F.S.N.-ului suferă de nevroza amintită. Unii, și poate că nu puțini, vor fi rămas fideli momentului originar din decembrie '89 și ianuarie '90, cînd „jos comunismul" era un fel mai radical de a spune „sus democrația". Deci tot răul spre bine, pentru că nevroza postelectorală din rîndurile F.S.N.-ului va juca, alături de alte motive, un rol important în despărțirea apelor de uscat promisă pentru martie de conducătorii acestui partid. Deocamdată însă constatăm doar că trezirea întru democrație a electoratului român — și asta în condițiile unui absenteism denotînd lehamite de jocul politic — a determinat o clarificare — poate că involuntară — a opțiunilor ideologice de sub firma F.S.N.-ului. Înțelegem disperarea fanilor totalitarismului în fața rezultatelor electorale din marile centre urbane, înțelegem chiar și panica unor alianțe paradoxale de ultimă oră, dar nu înțelegem imprudența sau indiferența sau complicitatea cu care diriginții reformiști ai formațiunii guvernamentale tratează această nevroză și această panică. Și n-o înțelegem pentru că, lăsată fără precizări și delimitări limpezi, respectiva stare post-electorală ar putea ușor deveni o stare cronică, primejdioasă la urma urmelor pentru tot viitorul acestei formațiuni în contextul accentuării procesului de democratizare la scara conștiinței colective a poporului român. Teama de democrație, ilustrată cu asupra de măsură de atîția și atîția membri mai mult sau mai puțin titulari ai F.S.N.-ului este cauza de fond a nevrozei post-electorale dar este, totodată, semnul cel mai elocvent al dezarticulării din interior.

„L"

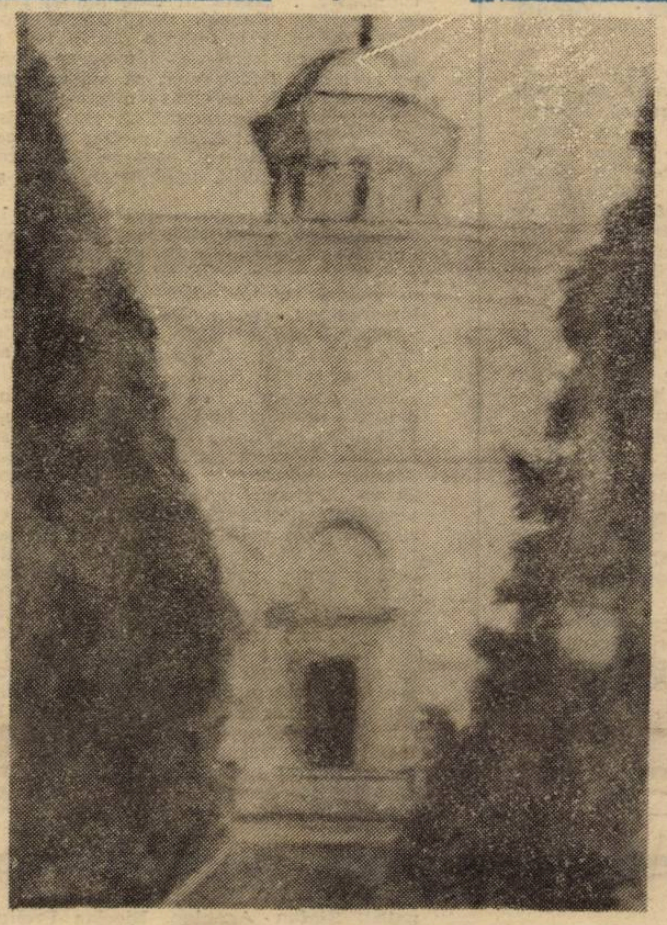

Sabina Negulescu : „Biserica Mihai Vodă"

Piatra

semn nu știu dacă bun —
piatra aproape neagră pe care-am ridicat-o
n-o simt împotrivindu-mi-se

duc piatra în captivitate
precum aș duce-o în ispită să spună
da ori nu

dar nu
nimic nu spune și-atunci o spăl și o privesc
vrînd parcă s-o înduplec

în somn să-i redeschid rănile magmei
să-mi lase la vedere îndelung
un încîlcit desemn un scris

un aspru puls al cărui suflet-vuiet
să tindă către mine
ademenindu-mi nervii curioși

citind în palimpsestul mineral
subtile cheaguri semne din trecut
ca într-un sorb un stol golit de zbor

secretul rana crima repetată
la infinit făcînd operă oarbă
unicității poate

Constanța Buzea

13 întrebări pentru FLORENȚA ALBU

• DIHORUL ȘI ALȚI OAMENI POLITICI • O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII

UN CRĂCIUN FERICIT, DOMNULE RUDOLF HESS!

— PROZĂ DE FLORIN GABREA —

• COȘMARURI DE IARNĂ • A FOST HAMLET TENOR? • ATAVISM

• EPISTOLAR DURRELL — MILLER •

Ilustrăm acest număr cu lucrări din expoziția „Imagini ale Bucureștiului de altădată în viziunea pictorilor".

✲

Spiru Vergulescu: „Casă cu cariatide"

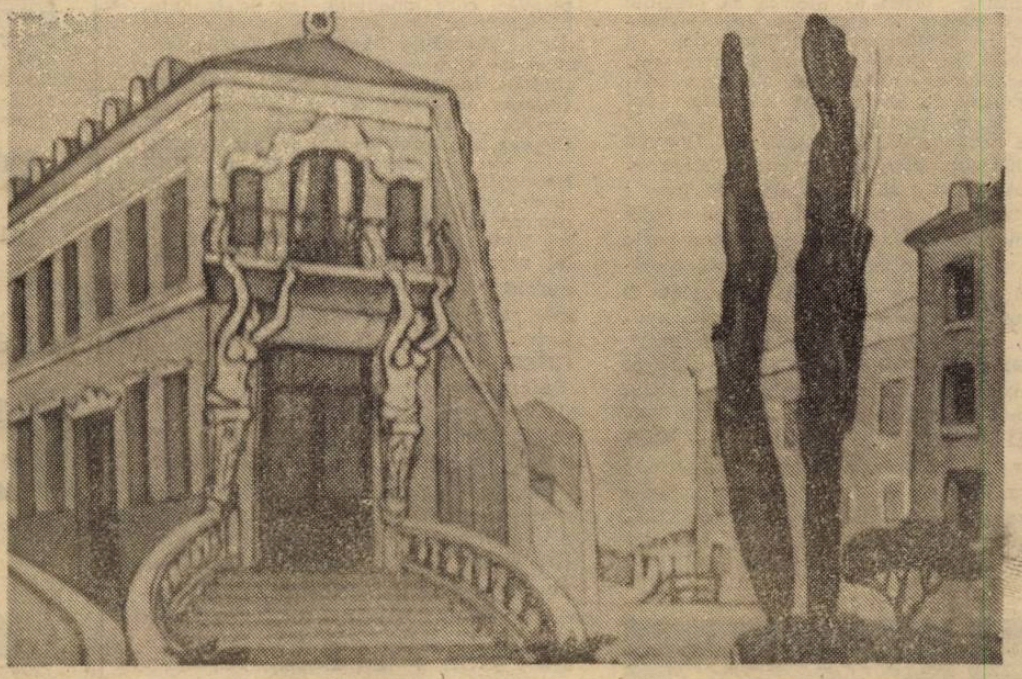

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Dihorul și alți oameni politici

În urmă cu ani buni (buni, răi?) de zile circula o anecdotă a cărei actualitate nu s-a pierdut, deși — dacă ar fi să-l parafrazăm pe I. Minulescu — am putea spune cu inima ușoară „dar ce actualitate nu se pierde". Se zicea atunci, în anecdota respectivă, că un dihor, în căutare de gîlceavă, nimerește în vizuina unui biet iepure. Se uită autoritar la el, tace o vreme, după care i se adresează răstit: „ascultă băi, ce miroase asa de urît, aici, la tine în locuință?" Iepurele face ochii mari de mirare și răspunde cu o voce mult mai mică decît ochii: „nu știu, habar n-am, știti, eu..." „Ascultă, băi — reîncepe dihorul — mie să-mi răspunzi deschis, tovărășește! Ce miroase așa de urît aici la tine în locuință?" Cu acest apel hotărît la glasnost și perestroika, la deschidere, dihorul l-a dat gata pe iepure, încît acesta sfîrșește prin a bălbîi cu ochii în pămînt „știți, cred că... dumneavoastră mirosiți... eu..." După cum vedem iepurele este personajul timid, chiar înspăimîntat, în timp ce dihorul, ehei, dihorul... „Și ce putem noi face pentru ca să dispară mirosul ăsta?" „Nu știu eu sînt neînsemnat, de unde să știu eu...?" „Ascultă, băi, mie să-mi răspunzi deschis tovărășește! Ce putem noi face ca să dispară acest miros din locuința ta?!" „Păi, dacă-i așa... numai... să plecați dumneavoastră de aici..." rostește iepurele și se face mic la gîndul celor ce-l așteaptă în urma acestei fraze necugetate, fie ea și rostită „deschis, tovărășește" cum îi recomandase teribilul său interlocutor. Cuvintele îl pun, pesemne, pe gînduri pe dihor, căci o vreme tace, se uită fix la iepure, pe-acesta îl trec fiori pe șira spinării, pe urmă dihorul „privește locul în jur emisferic", se mișcă de pe picioarele stîngi pe cele drepte și, în sfîrșit deschide gura și rostește hotărît, definitiv: „Ascultă băi, să știi că eu nu plec de-aici pînă nu dispare mirosul ăsta!" Aici povestea se încheie, iar noi putem să ne închipuim fiecare ce vrem în continuarea ei. Putem spera că iepurele l-a dat afară pe dihor — se-ntîmplă în istoria popoarelor — putem dispera că dihorul și iepurele au rămas, ca-n basme, în aceeași poziție și astăzi, iar vizuina e un fel de sală de muzeu cu două mici animale — dar ce diferite! — încremenite într-o poziție, zice-se, caracteristică, dacă nu cumva fiecare își va fi văzut pînă la urmă de treabă si totul n-a rămas decît o nălucire de-a noastră. Dar ce treabă au dihorii, alta decît să-i terorizeze pe alții? Poate că-n cele din urmă — veți zice — dihorul s-a apucat să construiască democrația în lumea iepurilor, că mirosul său, generalizîndu-se, el n-a mai fost simțit de nimeni. Și, mai ales, dacă nimeni din afară nu s-a mai rătăcit pe-acele coclauri, dihorul și iepurele, dihorii și iepurii trăiesc liniștiți, poate doar din cînd în cînd cîte un iepure mai dispare, dar cine să-l bănuiască pe dihor?

Pădurea ne poate oferi și alte frumoase exemple, pilde ori alegorii pentru viața noastră proprie, a celor ce defrișăm pădurile, dar cîți dintre „politicienii" de azi aflați la putere nu se poartă ca-n codru?

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Libertatea răului de tranziție

Proiecțiile estetice postrevoluționare, în principiu, refulate de realitatea crudă, ne rămîn cumva, undeva în rezervă, în urmă, latente, înmagazinate de la o zi la alta (cu o tăbliță de avertisment la vedere: „pericol de explozie!") și ne chinuie, gata să lumineze sau să umbrească istoria creatoare a unui trecut prea apropiat, față de care ne simțim răspunzători, într-un fel sau altul trecut „literar" (sau „literaturizat"?), constrîns să aibă „idealuri neocomuniste"? Trecut în care numai răul de tranziție, probabil vechi diavol, tovarăș de viață al atîtora dintre noi, a fost liber cu adevărat să experimenteze pe sufletul fiecăruia și să ne subjuge orice voință de revelare: o parte a românilor fiind programată să urască visceral cealaltă parte, din motive politice. Puterea uzurpatoare, care ne conduce, avînd prea multă imaginație, pur și simplu?

Revenind, cu puterea exemplului, la tevatura serialului mou legată de evenimentele tragice din 13—15 iunie 1990, revenind anume, spre exasperarea dumneavoastră, a cititorilor acestei rubrici, bineînțeles: de ce să fie cinice numai autoritățile politice? Eu de ce să nu fiu cinic? Mai bine să fiu cinic, decît să urăsc visceral... Așa...

Aveți cunoștință cumva de rechizitoriul Procuraturii, încheiat la 27 august 1990 (abia în aprilie 1991 pronunțîndu-se sentința, al cărei recurs nici azi nu s-a judecat, fantastic!), în procesul celor 29 de „legionari golani" ai Pieței Universității, proces de drept comun, cică și nu proces politic? Nu aveți cunoștință... Să vă dau un citat oarecare din acest rușinos rechizitoriu, care sună azi — în totalitate — atît de ridicol, fals, tendențios, de rea credință, plin de ură, arogant? Un document de sorginte neocomunistă (era să scriu neoceaușistă!): să mă refer numai la primul lui paragraf? Să mă refer numai la el... Prim paragraf în care ni se dezvăluie că la manifestația anticomunistă din Piața Universității (22 aprilie — 13 iunie 1990) au participat grupuri de persoane „incapabile să înțeleagă sensul și complexitatea transformărilor inițiate de Revoluția din Decembrie 1989... care tindeau spre crearea unui climat social anarhic, de dezordine și poluare morală, proprii comiterii de fapte antisociale sub pretextul manifestării unor cereri proteste și nemulțumiri față de unele decizii ale organelor puterii și administrației de stat"... Vă dați seama...

Ce să mai spun: au trebuit să vină prăpădițele astea de alegeri libere locale repetate peste București, din 9 februarie 1992 și să consemneze oficial, cu năduf, că manifestanții Pieței Universității au fost singurii cu adevărat capabili să înțeleagă sensul și complexitatea transformărilor postrevoluționare și că Piața Universității a însemnat, de fapt, focul viu ce a înfăptuit pînă la urmă unitatea Opoziției, în numele idealurilor propovăduite de la Balcon (Convenția Democratică avînd să ia un avînt credibil în fața urnelor acum), să ne trezească deodată la realitate cu un acut sentiment de zădărnicie...

Bun... În continuarea celor afirmate pînă aici, să revin la „legionarii și golanii" mei de atunci o pereche ce ne-a ales pe mine și pe soție, pe nepusă masă, să le fim nași religioși la nunta lor originală, într-o duminică însorită de 19 mai 1991...

Puncte-puncte. Pauză... **Paranteză?**

Să avem pardon, pe cînd tocmai mă dădeam de ceasul morții să definitivez textul de față, neinspirat, ca de obicei, ieșit să iau aer pentru jumătate de oră, ce găsesc pe birou, acasă la întoarcere? Găsesc un bilețel misterios, cu un scris de mînă cunoscut mie de undeva... Anume: „Uite ce e! Nu numai răbdarea altora, ci și răbdarea mea are o limită! N-am mai citit serialul tău de cînd cu greva aia tehnică a **Luceafărului**, care m-a zăpăcit și acum observ, redescoperind revista, că tu n-ai avansat deloc cu derularea evenimentelor: tot pierdut pe strada Pasienței sau Pacienței sau Sapienței ești, nu știu"...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● GILDA LAZĂR: „Faptul că rezultatele (alegerilor n.n.) întîrzie și procentele se modifică permanent, dă de gîndit, mai ales că puterea mizează pentru turul doi pe descurajare și absenteism". **(România liberă)** ● WORD PRESS: „Însă calculatorul e numai în aparență obiectiv, întrucît depinde de corectitudinea programului folosit. Acest lucru au vrut să-l verifice, în săptămîna dinaintea alegerilor, reprezentanți ai Tribunalului Municipal București și ai partidelor de opoziție. Verificarea a fost refuzată din mai multe motive". **(Cuvîntul)** Normal... ● VICTOR NITELEA: „Oricît ar încerca Frontul să adune vaci cu pisici, oricît ar încerca să prezinte datele global, la număr de primari, punînd pe același calapod Timișoara cu Scăenii rezultatul e clar: o parte semnificativă a e'ectoratului, fie că e decepționată de guvernarea ultimilor doi ani, fie, cel puțin speră mai mult de la alte formațiuni". **(Adevărul)** ● „Domnul Bîrlădeanu este un om cu multă experiență și știe să «pună paie pe foc»": „Dumnealui a mai fost **util** pe teme economice. Pe vremea cînd făcea parte din partidul comunist pe care îl consideră mai democratic decît orice poate fi imaginat în materie de organizare politică (cel puțin în privința excluderilor)". **(AZI)** ● CAROL SEBESTYEN: „Ziarul «Renașterea bănățeană» minte de îngheață apele". **(Cuvîntul)** ● CORNELIU VADIM TUDOR: ... „ispitirea cu Casa Comună a Europei este o utopie"...: „România nu va fi niciodată ca țările Europei occidentale". **(Politica)** ● EMANUEL VALERIU: „Ceea ce mă miră este că primul-ministru, care afirmă că nu face politică, s-a lăsat influențat și convins de anumite cercuri politice care au cerut cu insistență, în ultima vreme, schimbarea mea"; „A profita de absența cuiva din țară pentru a-l pune în disponibilitate mi se pare chiar o lașitate". **(Adevărul)** Cine vorbește de lașitate... ● „După ce-a votat, îmbrăcat în parpalac, cel mai iubit găinar al poporului, Corneliu Vadim Tudor, a transpirat, tot, de emoție, împuținînd toată secția de votare. Vorba lui Don Quijote: «Sancho, mirosi! Și nu a ambră!»". **(Cuvîntul)** ● OCTAVIAN PALER: „Mizeria noastră capătă proporții tragice. Pe apa existenței cotidiene se scurge o plcavă care amenință să ne înăbușe. Lichelele își aranjează un paradis murdar"... **(România liberă)** ● „Ziarul «Dimineața» este adus în situația unui muribund buzunărit de niște pungași". **(Expres magazin)** ● ALCIBIADE: ... „trufia maladivă a micu'ui iezuit **R. Ciontea** s-a transferat și asupra servantului său **P. Burcă**". **(R.M.)** ● ILIE NEACȘU: „Cine mă poate convinge pe mine că democrație înseamnă ca niște oameni de talia scriitorului și patriotului Radu Theodoru sau a conferențiarului universitar Mihai Voiculescu să fie nevoiți să candideze la postul de primar general al Capitalei alături de cățaturi"... **(Europa)** ● Profesor (de ce?) GHEORGHE MOȚIU, Cluj-Napoca: „Securitatea nu a fost nici mai bună și nici mai rea decît celelalte instituții ale țării". **(Spionaj-Contraspionaj)** ● ALEXE SIDRIAN: „Cînd se apleacă, încet-încet, apăru și peștera. Semăna foarte mult cu un micuț vulcan, avînd marginile craterului vopsite în roșu dens. (Un micuț vulcan răsturnat...). Remus nu avu putere să contemple pasiv și ajunse la un asemenea punct că nu rezistă să nu-și aranjeze chiloții"... **(Occident)** ● GH. I. RĂDULESCU: „«Cotidianul» îi concediază pe excelenții jurnaliști Ștefan Agopian, Nicolae Prelipceanu, Florin Iaru, Cristian Teodorescu pentru a grăbi probabil falimentul!". **(Alianța Civică)** ● PAVEL DAN: „Prezența de vreo cîteva luni în paginile **Cotidianului** a doamnei Biscă (o dilentantă, semnatară a unor articole stupide, incoerente, majoritatea dintre ele simple reluări transmise de agențiile internaționale), crea un efect comic în lectura ziarului, care atrăgea într-un fel simpatia. Acum însă, după ce doamna Biscă a devenit agresivă și i-a alungat (pe scriitorii Ștefan Agopian, Florin Iaru, Nicolae Prelipceanu, Cristian Teodorescu, n.n.) efectul este jalnic, chiar supărător, venind în contradicție cu ro'ul gîștelor în istorie". **(22)** ● „Gălăgioasă negustorească nu s-a limitat doar la injurii, încercînd să instige (...) la dezordine". **(Revista jandarmerici)**

Petre Stoica

ANUNȚ

Cititorii interesați de revistele literare editate de Uniunea Scriitorilor își pot procura exemplarele dorite, la Librăria Editurii Cartea Românească, strada General Berthelot nr. 41:

România literară
Contrapunct
Luceafărul
Secolul 20
Viața Românească
Caiete Critice
Memoria
Steaua
Apostrof
Convorbiri literare
Orizont
Vatra
Lato
Helikon

Cei care doresc să-și procure și numere mai vechi din aceste reviste, pentru a-și completa colecțiile, pot face comenzi la aceeași librărie.

rib INTERNATIONAL

RIB INTERNATIONAL S.R.L.

bd. Magheru 1-3, et.5 BUCUREȘTI, Tel:151.930, Telex:10.557, Fax:120.968

VĂ OFERĂ EN-GROS URMĂTOARELE PRODUSE DIN IMPORT:

DIN REPUBLICA FEDERATIVA CEHĂ ȘI SLOVACĂ, ÎN EXCLUSIVITATE PENTRU ROMÂNIA:
• GAMĂ COMPLETĂ DE OBIECTE DIN STICLĂ „TIP CRISTAL BOHEMIA, INCLUSIV CORPURI DE ILUMINAT.
• GAMĂ COMPLETĂ DE ARTICOLE DE MENAJ DIN STICLĂ TERMOREZISTENTĂ.
• GAMĂ COMPLETĂ DE ARTICOLE DIN PORȚELAN

GAMĂ COMPLETĂ DE PRODUSE DIN MATERIAL PLASTIC.
(FEȚE DE MASĂ, PUNGI SACI ETC.)
• MERCERIE
• PAPETĂRIE
• RECHIZITE ȘCOLARE ETC.

PREȚURI AVANTAJOASE
LIVRARE RAPIDĂ

prezentul continuă

Criza istoriografiei literare

Într-o serie de articole publicate în **Luceafărul**, am semnalat dificultăţile elaborării şi apariţiei unei istorii a literaturii române, îndeosebi contemporane, adică închinate acelei părţi vii „sîngerînde", cum o numea E. Lovinescu, unul dintre puţinii noştri critici cu preocupări istoriografice, mai mult încă, singurul care a riscat scrierea unei istorii a literaturii pe un spaţiu foarte restrîns, ambiţionînd să ridice respectiva operaţie peste stadiul unei simple cronici. De la încercarea lui şi de la mica tradiţie a istoriografiei noastre (N. Iorga, Ov. Densusianu, N. Cartojan) s-a făcut un salt imens, dar în multe privinţe deviat, prin apariţia **Istoriei literaturii române de la origini pînă în prezent** a lui G. Călinescu, o carte elaborată în mare grabă, în chip aproape concluziv, supusă urgenţelor istoriei, care pretindeau un capitol final al unei culturi, căci ea a apărut într-un moment crucial, puţin înainte de intrarea ţării noastre în cel de al doilea război mondial. Evenimentele ulterioare nu aveau să îngăduie un nou pas înainte al istoriografiei româneşti, cel puţin pentru partea cea mai recentă a literaturii, deşi e de semnalat, mai mult ca o bizarerie **Istoria literaturii române** elaborată de D. Murărăşu în spirit naţionalist-ortodoxist şi apărută, ca un fel de cîntec de lebădă al acestei orientări, în timpul războiului, pe care propaganda antonesciană începuse să-l numească „sfînt".

Istoria lui G. Călinescu rămîne una din operele majore ale literaturii dar nu şi ale ştiinţei româneşti şi ea era menită unui destin ciudat, mai puţin imediat după apariţie şi mai mult în deceniile următoare, cînd autorul însuşi a avut un destin aparte. Aderent din prima clipă la regimul comunist, devenit cîtăva vreme un gazetar şi conferenţiar propagandist al regimului, Călinescu s-a bucurat în primii ani îndeosebi de statutul „tovarăşului de drum" căruia i se îngăduiau mici devieri, erezii, dreptul de a greşi, în schimbul imensului gir moral şi intelectual pe care-l oferea personalitatea sa excepţională. Lovitura de măciucă din anii 1948—1949, cînd i se suprimă ziarul **Naţiunea**, apoi revista **Lumea**, amînarea apariţiei romanului **Bietul Ioanide**, apoi îndepărtarea de la Facultate, fac din el un caz aparte. Îngăduindu-i pînă la moarte să apară ca un „persecutat", care avea însă mai multe salarii grase, era deputat în permanenţă şi se bucura de premii şi onoruri, în fine, de o consideraţie oficială cu mult peste ceea ce alţi intelectuali echivalenţi puteau visa.

Istoria lui este rezultatul cel mai direct al unei personalităţi baroce, pline de discordanţe, cu momente geniale şi coborîşuri inadmisibile, iar din punctul de vedere care ne interesează e o operă cu o acţiune mai ales nocivă. Puteau fi în ea pagini strălucite, cititorul aflînd acolo orice (reflecţii critice, portrete, eseuri, descrieri peisagistice, momente literare) dar nu şi un lucru esenţial: spiritul istoric. Scrisă din punctul de vedere contemporan, adică invers decît ar fi trebuit, ea apărea ca jurnalul de lectură al unui intelectual cu gusturile şi ideile, dar mai mult cu capriciile lui, care descoperea cu acuitate pagini, fragmente sau chiar opere „moderne" în tezaurul trecutului, fără a lua în seamă că originalitatea, particularitatea, caracteristicile unei personalităţi artistice trebuie dezvăluite (într-o lucrare istoriografică) tocmai în ansamblul contemporan acestora, prin ceea ce o distinge de celelalte şi, în acelaşi timp, o apropie de ele. Judecata estetică în genere e una de relaţie, dar aceasta reiese cu atît mai vîrtos într-o istorie unde apropierile, clasificările, succesiunile, precedenţele îl scot pe respectivul autor din izolarea artificială a simplei lecturi sau din absolutismul raporturilor sale cu un critic de peste decenii sau veacuri.

Istoria lui Călinescu e o monstruozitate istoriografică; prin calităţile ei stilistice, prin nu rarele intuiţii critice, prin verva pamfletară şi lipsa de echilibru, ea seduce pe cel mai rigid cititor. Asta nu trebuie să ne împiedice a-i vedea carenţele sub raportul ideii de istorie, ceea ce nu-i un amănunt oarecare, ci o deficienţă gravă, care de altminteri a fost pusă în lumină magistral de către Şerban Cioculescu în lunga şi penetranta cronică pe care i-a închinat-o la data apariţiei. El formulează nişte obiecţii de fond, care vor fi preluate sau se vor întîlni cu ale altora (E. Lovinescu, M. Ralea, Pompiliu Constantinescu), dar foarte curînd, din motive mereu extrinseci literaturii, cartea n-a mai putut fi discutată liber. Personalitatea lui G. Călinescu, mult asemănătoare cu aceea a lui Hasdeu, nu s-a mai bucurat de obişnuita considerare lucidă, care consolidează în final poziţia oricărui mare om, în realitatea ei. Autorul lui **Magnum Etymologicum** a trăit într-o perioadă „normală" a istoriei, destinul lui a fost marcat de entuziasmul iniţial pe care l-au suscitat meritele sale de savant şi apoi de erodarea reputaţiei, graţie criticii foarte severe îndeosebi a junimiştilor. Călinescu a rămas pînă la moarte şi mult timp după aceea, în afara criticii; imunitatea pe care i-au asigurat-o autorităţile culturale comuniste, apoi reţinerea unor naivi de a nu dăuna prin critică reputaţiei unui „inconformist" l-au scos pe „divinul critic" din cadrele unei discuţii normale. În cele mai negre momente ale „persecuţiei" sale, G. Călinescu a continuat să exercite o fascinaţie pe căi subterane, omul însuşi obţinuse, din partea celor pe care-i slujise, statutul pe care Biserica i l-a asignat lui Satan în Evul Mediu: era considerat un Altul, adversar privilegiat, foarte inteligent şi seducător, admirat şi temut totuşi, dar învins dinainte, subordonat marilor divinităţi oficiale.

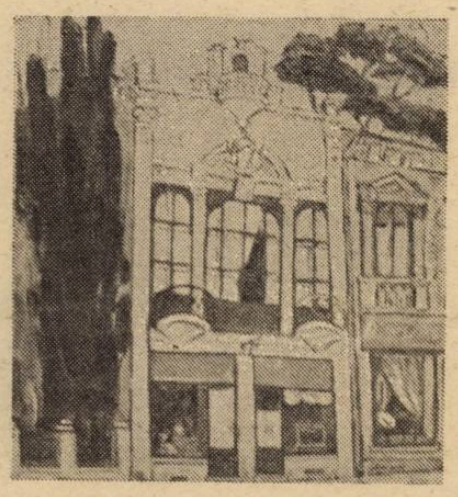

Istoriografia română (formal chiar condusă de institutul lui Călinescu însuşi) a rămas timp de patru decenii, după 1948, într-o situaţie bizară: pe de o parte şi-a schimbat sensul, fiind obligată de scribii oficiali să devină o oglindă falsă, deformatoare, a trecutului, şi pe de alta, să suporte consecinţele unei crize fără precedent. Nu a mai fost posibilă scrierea istoriei contemporane în genere; în domeniul literar, am avut în cel mai bun caz nişte letopiseţe, nişte cronologii, cu grave omisiuni datorate excluderilor politice şi cu tot atîtea falsificări dictate de o ideologie care impunea o ierarhie valorică aberantă, subordonată ei. Caracteristic pentru anomaliile epocii se pot socoti formulele degradate ale „călinescianismului", activitatea discipolului său direct şi autorizat, Al. Piru, autor de pomelnice şi de notaţii dispuse în ordine cronologică şi redactate într-un stil subliterar, dar şi apariţia cîte unei scrieri de felul **Istoriei polemice şi antologice** a lui Eugen Barbu, şi aceasta reprezentînd o performanţă de pamfletarism suburban, care nu ar fi fost cu putinţă fără modelul de mare prestigiu al lui Călinescu.

Şi totuşi, într-un moment în care o bună parte din critica şi cercetarea literară se află pierdută într-un pedantism formal, stupid şi fără nici un rezultat practic (decît pierderea de vreme), pe scurt, într-un moment în care ele se află în plin proces de caracostizare, există încă naivi care-şi închipuie că salvarea ar putea veni de la modelul opus, călinescian. Una din sarcinile cele mai urgente ale istoriografiei noastre e să-şi restabilească autenticul statut şi să-şi regăsească ferma ei tradiţie.

Alexandru George

P.S. De ani de zile am aflat de o imensă năstrușnicie: proiectul de a se traduce în englezeşte **Istoria literaturii** a lui G. Călinescu (în versiunea ei ultimă, în care defectele sunt amplificate, dacă lucrul acesta ar mai fi posibil, în timp ce nici o calitate nu se adaugă). Nu ştim în ce stadiu a ajuns această idee, dar ne îndoim că vreun editor englez serios va accepta, altminteri decît plătindu-i-se de către statul român, editarea unei asemenea cărţi.

minimax

Coşmaruri de iarnă

Hărmălaia e în toi şi promite! Dacă nu ne-ar fi cam friguţ, dacă n-am fi cam hămesiţi, dacă n-am merge în autobuze şi troleibuze înghesuiţi ca vitele împărtăşindu-ne frăţeşte gripa **(Achtung! Se scumpesc iarăşi medicamentele!)**, la urma urmelor, spectacolul este reconfortant. Cunoscut fiind că rîsul e sănătate curată. Slavă Bogu!, nu sînt deloc puţini cei care rîd acum în România. Unul zîmbeşte şi ceilalţi rîd. Unii rîd ca proştii, alţii ca **dăşteptii**. În fel şi chip se rîde. La cabaretul politic, aidoma ca-n vremurile bune la bancurile cu Bulă, fiindcă umorul este modus vivendi pentru sclavi. Se rîde însă şi cu şarm. „Lumea bună". **Aceeaşi** „lume bună". Pe la recepţii cu sclipici şi cu toată familia (invidios, dl. Şt. Cazimir a insinuat că nu lipsesc nici amantele), vechea gaşcă din tinereţea cea zburdalnică. Se mai poate rîde iară şi cu vajnică mîndrie patriotică, bucuroşi de succesele noastre tricolore. Pînă recent, Arhipelagul Papagalilor Somnoroşi din Oceanul Indian unde sălăşluiesc aproximativ 20 milioane de suflete vorbitoare, deţinea, cu 6 zile şi 18 ore, recordul mondial la temeinicia numărării voturilor. Acum, bravii noştri guvernanţi au dovedit fără putinţă de tăgadă că numărarea se poate face mult mai temeinic, drept care ne vom instala definitiv în fruntea clasamentului, cu loc asigurat (încă unul) în **Guinness Book.** Cum naiba să nu rîzi din toată inima?! Între timp, gazetarii interpretează de zor mişcarea browniană a opiniilor politice, pritocind pe toate părţile procente mai mult sau mai puţin provizorii, iar la televiziune spectacolul continuă şi fără tovarăşul Emanoil Valeriu: seară de seară, o fostă activistă din Videle, şcolită temeinic la „Ştefan Gheorghiu", matronează nurliu circul campaniei electorale. Unul zîmbeşte bîţiindu-se precum cadînele (că ştie el ce ştie), iar ceilalţi rîd, care, cum, pe unde poate. E atît de relaxant că-ţi vine să urli!

În rest, deşi au intervenit ceva „deranjamente", treaba merge deocamdată strună. Adică e strunită. Încă. Candidaţii Puterii, aparţinînd la tot soiul de partide, coaliţii şi convenţii, că te şi întrebi dacă oare chiar toţi ştiu cărui partid aparţin, unii mai tehnocraţi, alţii mai agramaţi, depinde cum au putut fi năimiţi, aceşti figuranţi politici şi-au interpretat conştiincios rolurile iar după primul tur de scrutin situaţia e sub control. A mers greu da' pîn' la urmă a ieşit la vopsea. Întrucît miza nu era decisivă, s-ar fi putut crede că Puterea va permite desfăşurarea normală a alegerilor locale, asumîndu-şi cu bună ştiinţă o oarecare pierdere tactică. De ce? Pentru că, indirect, s-ar fi cîştigat în compensaţie un plus de credibilitate în faţa băncilor şi a cancelariilor occidentale, demonstrîndu-li-se, iată, disponibilitatea Bucureştiului de a respecta standardele comportamentului democratic. Prostii! Ce e-n mînă nu-i minciună şi trebuie ţinut zdravăn. Urmează, dară, îndeosebi lupta pentru primăriile Bucureştiului unde e musai ca FSN să rămînă înţepenit spre a-şi continua nestingherit opera revoluţionară. Deşi grosul lucrării s-a făcut, au mai rămas probabil destule de împărţit (case, spaţii comerciale etc.), aşa încît nu este deloc oportună acum venirea altora care să împiedice bunul mers al... tranziţiei. Va fi, adică este o luptă dură. Fără scrupule! Fără jenă! Fără noimă! O fi cîştigat Convenţia Democratică mai multe voturi în prima rundă dar, zice **Azi,** numai prin fraudă. Ca probă, într-o dimineaţă, la 4,30 (!), cînd mergea să ia lapte (edificator pentru cîştigarea pariului cu agricultura), o femeie găseşte în cale-i, aşa, pe întuneric, resturi de hîrtie arsă care, să vezi şi să nu crezi, erau buletine de vot cu ştampila aplicată în chenarul trandafirului. Bineînţeles! Dacă nu le-au putut introduce pe şest în urnă, trebuiau să scape bieţii oameni de ele. Dar, mă rog, astea sînt fleacuri, mici tîmpenii ale unor gazetari care în rest muncesc cu sîrg, credincioşi Frontului, în general, şi în special d-lui Petre Roman.

De bine, de rău, vor trece ele şi alegerile astea locale. Rămîne însă, în continuare, întrebarea chinuitoare dacă peste cîteva luni va fi posibilă o schimbare politică radicală. Neîndoielnic, comparativ cu mai '90, în pofida tuturor diversiunilor şi a dezinformării sistematice a televiziunii, opiniile electoratului s-au modificat. În acelaşi timp, este însă greu de apreciat care îi sînt (toate) sensurile şi cît de profundă este această modificare. Pentru că, folosind un cuvînt drag expremierului, sînt şi **semnale** îngrijorătoare. Absenteismul, îndeosebi cel al tinerilor şi, mai ales voturile adunate de cele mai reacţionare forţe politice ar putea să indice că nu este exclusă o resurecţie naţional-comunistă, chiar în forme dintre cele mai dure. Iar ca să ştim clar despre ce este vorba şi ce ne aşteaptă, **Azi** de miercuri, 19 februarie, publică Apelul către Ţară al Partidului România Mare. Comentariile sînt de prisos. Teroarea viitoare pusă de propaganda fesenistă pe seama Convenţiei Democratice este pregătită, ca alternativă, în altă parte. Că nu degeaba cere SRI suplimentarea bugetului cu încă 3 miliarde lei. „Acum la treabă domnilor lucrători ai SRI", îndeamnă cu bucurie multă **Europa** şi, în spiritul perfectei transparenţe, aflăm în ce constă misia acestor domni lucrători. „Puneţi la dispoziţia conducătorilor României date reale despre **tot ce mişcă în ţara aceasta,** despre ceea ce merge şi ceea ce nu merge" (subl. ns.). Şi nu numai atît! Lucrătorii SRI mai au încă o treabă foarte importantă de făcut. „Vegheaţi ca toţi acei români valoroşi şi sănătoşi (!?), indiferent de culoarea lor politică, să fie promovaţi în posturi importante de decizie iar mediocrităţile, oportuniştii şi alte lichele **să-şi ocupe pentru totdeauna locul rezervat în subsolurile societăţii"** (subl. ns.). Dacă, Doamne fereşte!, ar fi să se întoarcă iarăşi roata istoriei, a doua oară nu mai greşesc ei, băieţii cu ochi albaştri şi cu siguranţă că n-o să mai existe vreodată nici un fel de AFDPR. Nu cu multă vreme în urmă ne exprimam speranţa (sigur, utopică, dar nu tocmai absurdă) că în însăşi componenta dură a Puterii există o fracţiune favorabilă democraţiei. Poate. Deocamdată, cert este însă că în mai toate structurile de decizie sînt bine re-aşezaţi marea majoritate a **oamenilor de încredere** (sănătoşi!) ai fostului regim. Putem fi liniştiţi, aşadar, că şi pînă acum s-a făcut treabă. Pe lîngă ceea ce se poate citi într-o anumită parte a presei, fiecare dintre noi îi cunoaştem şi mereu aflăm, ba despre unul, ba despre altul, că au ajuns acolo unde trebuie. Probabil că nu s-a terminat încă finisarea, dar în linii mari lucrarea e făcută. N-ar mai urma decît cîştigarea unui procent de 35—40 la sută din componenta viitorului parlament (necesar pentru blocarea oricărei modificări a legislaţiei fesenişte) plus asigurarea continuităţii la preşedinţie, după care, cu Dumnezeu înainte!

19 februarie 1992

Şerban Lanescu

stop cadru

Atavism

Volum de volum, Ion Horea revine ritualic la aceeași temă și la aceleași motive pentru a configura o manieră intimă și profundă de a exista în lume. Toposul sătesc propune și în volumul **Cumpene** (Editura Albatros, 1991) o temă cu variațiuni (poemele sînt lipsite de titlu), un nucleu geografic beatificat ce iradiază în permanență și cuprinde ființa poetului în zona sa magnetică. Sensibilitate si imaginație anteică, Ion Horea a rămas același rustic cu perspectivă gospodărească, pe care formația intelectuală nu l-a modificat structural. Sufletul său, nutrit de o fluidă memorie afectivă, caută peste tot semne rare, ca un arheolog al altor timpuri și chipuri, și ascultă, în susurul fintînilor, curgerea vremii („o pătrime-a mai rămas"), măsurată de o cumpănă prinsă între cer și pămînt. Din prelungirea și confundarea cu elementele Firii înfloresc mugurii unei poezii a reperelor statornice ale vieții (familia strînsă în jurul mesei, ograda, peisajul campestru și deluros, zarea transilvană), dar și verbul acesteia, întîlnit într-o adevărată **ars poetica** : „să mai scrii, să te mai pună vînzătorii pe tarabă / o, mai bine ceapa verde, usturoiul și mărarul / decît vorba cîntărită și legată-n mare grabă, / dacă nu s-arată gîndul, singuraticul și rarul." (p. 95).

Totul se resoarbe în ascetismul evocării, lăsînd doar contururile umbroase ale unei amintiri pe ecranul memoriei și adîncind reflexivitatea prin identificarea eului cu peisajul contemplat („o închipuire-i ? adevăru-i ? / pereții casei îmi apar, / parcă-i înalț și parcă-i vărui, / în straniu cerul lor de var. // apoi, un loc sub coasta sură, / în ceața zilei, ca sub fum... / pîrîul parcă tot mai cură / și oameni tot mai trec pe drum" — p. 78). Îmbibată de vibrația concret senzorială, imaginea nu este mai puțin individualizată, deoarece simțim duhul poetic plutind deasupra cuvintelor. Lumea, aproximată printr-un atavic simț al echilibrului rural, este încorporată unei viziuni, pînă la un punct idilică. Însă radicalizarea conștiinței de rural înstrăinat este neutralizată de intensitatea sentimentului domestic ce-l face contemporan tuturor vîrstelor, elastice în componența lor afectivă. Și în acest volum sînt prezente preocupările gospodărești : închiderea porții și a ușii de la poiată, dezlegarea ciinelui, aprinderea focului și răsturnarea mămăligii pe cărpător.

Ion Horea face un excurs anamnezic de o accentuată materialitate imaginativă și analizează detaliile în componenta lor vizuală, sentimentalismul superior, spiritualizat evitînd încă o dată căderea în idilism : „luminați-vă, sălcii, treziți-vă ploi, / dați-mi podul poieții cu otavă-napoi / tot mai cat pe sub streșini cîte-o carte de-atunci / chinuit în iubire, nesupus la porunci" (p. 72). Cuprinderea nostalgică produce bucuria estetică a zugrăvirii pitorescului local cu mijloace toponimice, înscrise pe harta fizică sau pe aceea a copilăriei : Cîmpia Turzii, Vaidei, Dileu, Ogra, Sărmaș, Diciosînmărtin, Pânade, Dealul Porogîții, Rîpa Oarbei, R.pa Morii, Coasta Petii etc. Unele reverii spațiale devin chiar reverii toponimice, cu Mureșul în rol de adevărată axă a Transilvaniei, de limită și **pod de vamă** pentru intrarea într-un paradis melancolizat. Luntrașul îl trece pe pribeag dincolo, spre casa unde se poate odihni în pace, într-un loc al inițierii în marea trecere, pe deasupra tuturor îndoielilor care mohorăsc drumul. Reconstituirea exactă a topografiei ține de orgoliul de a dovedi actul de investitură ancestrală, totuși se evită riscul monografismului. Ion Horea are năzuința de a respecta un mod exemplar de a fi și de a prelungi o mitologie prin modalitățile specific poetice. Alături de umbrele lui Șincai, Bărnuțiu și Aron Pumnul alunecă prin cîmpul iubirii de țară și umbrele necunoscute ale celor crucificați pentru semnul sfînt al libertății și care acum dorm sub pătura de iarbă păscută de vite.

Reîntors la cele de odinioară cu sentimentul villonesc al neputinței de a reconstitui spiritul locurilor și acea aură gălbuie cu care le înconjoară în amintire, poetul este departe, totuși, de neliniștea existențială. El acceptă legile inexorabile ale ritmicei universale și astfel, o contemplare tristă însoțește dorința de a participa la viața secretă a naturii : „ție mă dau, pămînt cu bucate / pîine-n cuptor vreau să fiu într-o zi, / ochiul fîntînii, ierburi uscate. / dar voi, acăților, unde veți fi ? / voi să mă știți, drumuri uitate / praful bătut vreau să fiu într-o zi, / stolul de grauri pe vii depărtate. / dar voi, acăților, unde veți fi ?" (p. 57). Cuprins de euritmie, poetul proiectează asupra fiecărui obiect un fascicul de raze care limpezește apartenența la structura sau semnificația globală a totului. Inima sa este nutrită de flux vital prin complicitatea cu elementele și pulsează la unison cu ritmurile cosmice (întîlnim un singur poem ce trădează duioasele ecouri prelungite în suflet de idila cu o fată din Vaidei).

Lucrurile, ca și oamenii, sînt evocate în cuvinte simple trecute prin retortele melancolizate ale aducerii aminte și așezate în existența lor firească. Obsesia timpului trecător, ce înclină cumpăna vieții către amurg, și predominanța trecutului coborîtor în cuvinte sînt motivele în jurul cărora polarizează elegiile volumului **Cumpene.** Destrămarea se produce lent, aureolată de „căderea" majestuoasă a vremii, iar această senzație de lunecare imperceptibilă conferă duioșie poemelor, („ca un trunchi de copac mă încercui"). Împotriva agresionării unei vechi orînduieli („o, sfinte, locuri, lumea ta / pe care nu-i cin-s-o răzbune, / mai caută și n-o uita, / doar s-o petrece vreo minune" — p. 6) se ridică o voce profetică : „nu mă mai tem, a-nceput / semne spun c-o să vină / peste coasta de lut / jerbe mari de lumină. / să ieșiți pe la porți / și la drumul de țară, / fericiți strănepoți / într-o zi către seară, / cînd va fi peste deal / dinspre Oarba să crească / peste-ntregul Ardeal / o vestire cerească!" (p. 56) ; „se vor deschide porțile-ncuiate / coroane false vom vedea în praf / și în clopotniți clopote vor bate / și cărțile s-or așeza în vraf, / o lege a dreptății va să vină / așteaptă-afară lumea să i-o spui, / să steie omu-n casa lui la cină / în binecuvîntarea țării lui" (p. 92).

Ion Horea suferă tainic, cu o atitudine înțeleaptă, clasicistă în fața timpului trecător, mișcările sufletești sînt sugerate cu delicatețe iar emoția este decantată fără a fi intelectualizată. Echilibrată, dar nu cerebrală, comunicarea poetică este lipsită de ostentație și se menține în tonalitatea gravă. Versul se înșiruie calm, în armonii riguros rotunjite, rostirea este supravegheată de pudoare, cu combustii pregătite domol și lipsite de vîlvătăi vizibile.

Vasile Spiridon

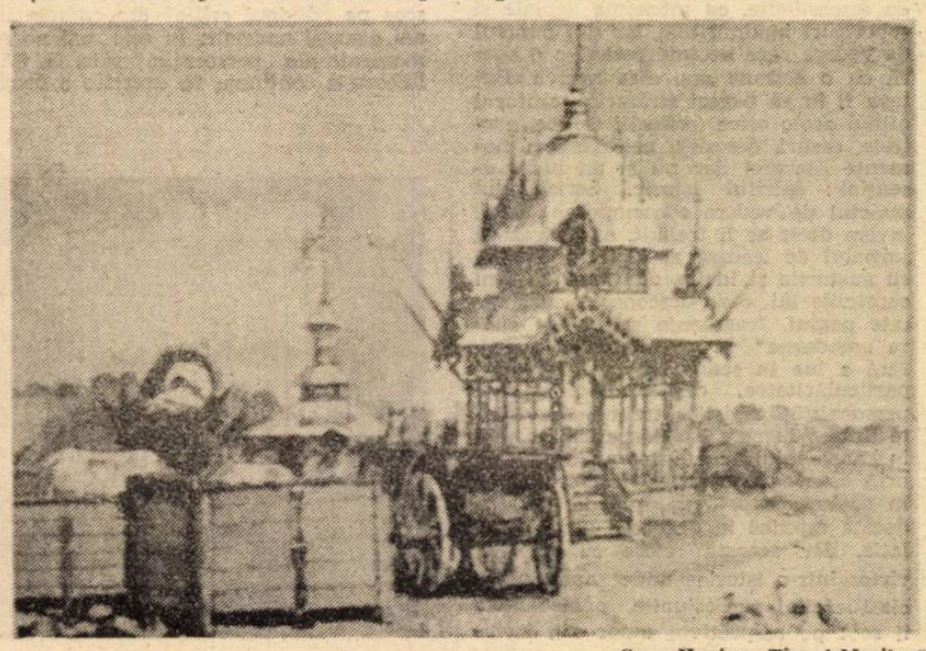

Sava Henia : „Tîrgul Mosilor"

povestea vorbei

Limbaj juridic

E nevoie, în principiu, de multă prudență în observațiile de detaliu pe care lingvistul e tentat să le facă asupra unui text juridic. Construcții greoaie, artificiale, uneori pleonastice nu pot fi pur și simplu condamnate și „expulzate" — dacă întîmplarea si tradiția au făcut ca ele să se fi impus ca formule de specialitate, cu sensuri și utilizări precise, consacrate. Repetițiile, impersonalizarea, abstractizarea, predominanța nominală sînt și ele caracteristici generale ale stilului juridico-administrativ, impuse de funcțiile lui comunicative specifice, și pe care nepotrivite dorințe de „expresivitate" și varietate nu le pot, nicicum, anula.

Dacă îmi permit totuși să comentez cîteva mostre de stil juridic și o fac atît din perspectiva bunului simț al limbii comune, cît și din aceea a cerințelor interne ale acestui stil — obligatoriu explicit (chiar redundant), nonambiguu — e pentru că realitatea practică ne confirmă destul de des, în modul cel mai elocvent, nedumeririle de cititori naivi. Lungi și obositoare controverse juridice, cu implicații politice, sînt generate de texte ale căror surprinzătoare ambiguități și contradicții pot fi detectate și de un profan. Nu au trecut decît doi ani de la aprinsele discuții din jurul constituirii C.P.U.N. pe baza unui text în care se vorbea de reprezentarea minorităților „respectînd principiul parității cu reprezentanții partidelor". Să ne amintim la ce interpretări contradictorii (concretizate în procente și cifre diferite) a dat naștere formularea obscură, în care lipsa determinărilor nu permitea să se înțeleagă exact între cine se stabilea **paritatea,** cum se aplica numitul **principiu.**

Spre deosebire de multe alte legi controversate, care-și vor dovedi în timp imperfecțiunile de formulare, cele referitoare la evenimente politice importante își testează rapid coerența. La primul tur al alegerilor locale din această lună, legea electorală a provocat o nouă dispută, cu consecințe practice imposibil de neglijat : alternarea formulării „voturi exprimate" cu „voturi valabil exprimate" a permis interpretări diferite și a produs rezultate diferite. Vulnerabile uneori și în aspectele de punctuație și acord gramatical, textele juridice emise greșesc mai grav cînd tind să-și încalce propriile principii de construcție, împiedicînd înțelegerea. În aceeași lege a alegerilor locale (publicată în **Monitorul oficial** din 28 noiembrie 1991), imperfecțiunile sînt mai numeroase decît ar părea la prima vedere. Foarte des lipsesc determinanții necesari pentru a reconstitui o situație sau o relație. Un paragraf din art. 56 arată că „În timpul suspendării, urnele de votare, ștampilele, buletinele de vot și toate lucrările biroului electoral vor rămîne sub pază permanentă, iar membrii biroului nu vor putea părăsi sala de votare **în același timp"** (s.n.). În același timp cu cine ? Fiecare în același timp cu altul ? În același timp cu suspendarea ? Toți în același timp, probabil, dar către o asemenea interpretare conduce logica extralingvistică, nu cea a textului. Formulările vagi, generale, sînt uneori greu de evitat ; dacă „motivele temeinice" des invocate (pentru posibilitatea de a suspenda votarea, de a permite alegătorului să-și ia un însoțitor în cabină etc.) ar fi acceptabile (deși, în practică, interpretarea lor poate fi foarte laxă), o altă situație mi se pare a pune în mișcare imaginația cea mai îndrăzneață. „Candidații și oricare alegător au dreptul să conteste identitatea persoanei care se prezintă la vot. În acest caz, identitatea se va stabili de președinte **prin orice mijloace"** (art. 55 ; s. n.). Nu știu care sînt limitele impuse automat, în interiorul sistemului juridic dat, unor asemenea formulări generale ; cititorul nu se poate însă împiedica să se gîndească la rafinate mijloace de tortură...

Același obiect e denumit, în puncte diverse ale textului în moduri diferite : **buletinul de identitate** (art. 53) este numit puțin mai departe **actul de identitate** („pe actul de identitate al fiecărui alegător se aplică ștampila..."). Cauza e probabil, cum am mai spus, prejudecata nevoii de varietate stilistică ; efectul poate fi nesiguranța în deciziile practice.

Un factor de confuzie îl constituie și folosirea, pentru realități diferite, a unor cuvinte din aceeași familie lexicală. Legea în cauză, de pildă, vorbește de **voturi nule** și de **buletine nule,** dar și de **„anularea** buletinelor de vot rămase neîntrebuințate". Legătura dintre **nul** și **anulat,** impusă de limbaj, nu acoperă aici o realitate (buletinele nefolosite anulate nu intră în calculul celor **nule** — de fapt, tot anulate, dar în alt moment al procesului electoral, însă distincție clară nu e făcută nicăieri, ca și cînd autorii textului n-ar fi bănuit posibilitatea confuziei. În general, anticiparea erorilor de interpretare, proiecția lectorului-tip lasă de dorit.

De-a dreptul amuzante sînt însă, la nivel semantic, unele presupoziții care dublează inutil un principiu deja enunțat, trădînd o conștiință încărcată de tendința spre abuzuri. Se spune, de pildă : „Cei care, în baza art. 51 alin. 7 pot asista la votare nu pot fi obligați să părăsească sala de vot în acest timp" (e vorba de timpul suspendării temporare a votării ; art. 56). Evident că persoanele care **au dreptul** de a asista la vot **nu pot fi obligate** să și-l piardă ; o asemenea precizare, superfluă, nu face decît să evoce diverse întîmplări trecute neplăcute și ilegale. Pe de altă parte, e sigur că aceste implicații sînt un rău mult mai mic decît ambiguitățile generatoare de confuzii.

Rodica Zafiu

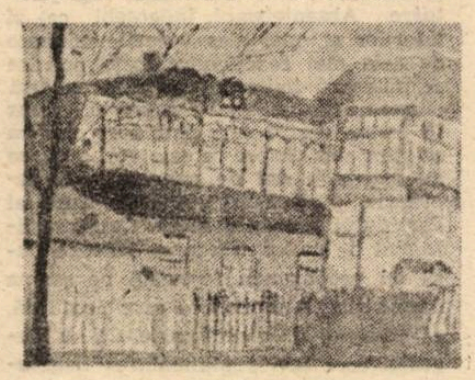

Aurel Cojan : „Peisaj cu case"

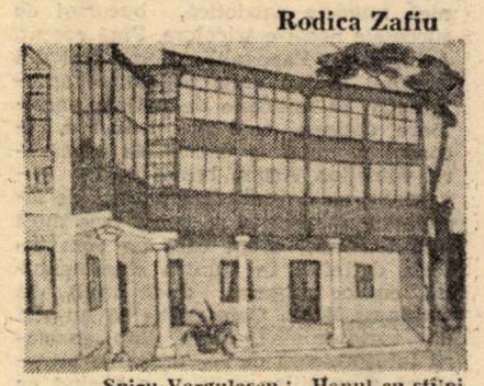

Spiru Vergulescu : „Hanul cu stîlpi de piatră"

Despre Eminescu

Constantin Ciopraga, POEZIA LUI EMINESCU, Editura Junimea, Iași, 1991.

Cu un titlu simplu, dar extrem de cuprinzător și de ambițios, Constantin Ciopraga își aduce la zi, în „Colecția Eminesciana" a Editurii „Junimea" din Iași, un număr de studii mai vechi sau mai noi despre poezia lui Eminescu (**„«Nocturnul» în opera lui Eminescu"**, de exemplu, a apărut în 1964, în **Viața Românească**, iar **„Motivul «farmecului» la Eminescu"**, în **Tribuna**, doisprezece ani mai tîrziu). Ele apar de data aceasta strînse în trei capitole mai importante, I **Univers poetic și mitologii**, II **Condiția umană**, III **Alte orizonturi.**

Care ar fi procedurile preferate ale criticului și, bineînțeles, care este imaginea pe care Constantin Ciopraga își propune s-o fixeze în ce-l privește pe Eminescu, știut fiind că fiecare cititor și dincolo de acesta, fiecare generație, își proiectează încă o dată propria efigie a poetului.

Cea dintîi cale de acces la care recurge Constantin Ciopraga pentru a călători prin universul luxuriant al poeziei lui Eminescu este propriul limbaj critic, căutarea formulei care să fixeze norocos o impresie sau un sens al lecturii personale. E parcă un răspuns pe care critica și istoria literară s-au simțit obligate să-l dea mereu poeziei lui Eminescu, resimțindu-i mesajul ca pe o adevărată provocare verbală și în această direcție au strălucit G. Călinescu sau Ion Negoițescu, autori înainte de toate ai unui memorabil discurs, nu numai eminescologic, dar și eminescian.

Totuși, la capitolul „retoricii eminescologice", textul criticului, oricît de bine ritmat, e mai degrabă manierist, cînd nu de-a dreptul pletoric. Eminescu e de „un subtilism perceptiv de nuanțe", de „viziuni în **sfumato**" și de tonuri care produc „un **diminuendo** al vizualității", iar „Magicul eminescian, sublimul, extatismul reclamă mari halouri cosmice cu ploi de raze astrale, în a căror lumină vibrîndă sufletul plutește ca în vis, într-o suavă indecizie".

Cel de-al doilea procedeu practicat cu insistență de Constantin Ciopraga e al utilizării contextului comparatist, dar nu neapărat pentru a descoperi influențe și filiații, ca „sursologii", ci pentru a ajunge, pe această cale, la genul proxim al poeziei lui Eminescu sau, dimpotrivă, la diferențele ei specifice. Și de data aceasta modelul trebuie căutat în Călinescu, marele maestru al comparațiilor paradoxale, împinse cutezător în direcția muzicii, a picturii sau a literaturii. „Patetic poet al mării și oceanului, scrie Constantin Ciopraga, autorul **Luceafărului** balansează între muzicalitatea pre-impresionistă a unui Watteau din **Îmbarcarea spre Cythera** și langoarea muzicală a simbolismului." Sau, în legătură cu momentul Walhallei, din **Memento mori**, „Grațiosul feminin, auriul, albastrul veșmintelor și al halelor vin parcă din **quatrocento**, de la un Piero della Francesca sau din decorativul botticellian din **Nașterea Venerei**, din **Minerva**, ori din **Primăvara**". Și tot astfel, în cazul eroticii, „Nu enigmatica Giocondă leonardescă, respirînd mai curînd farmec decît frumusețe, nu frumusețile rafaeliene, cu reminiscențe de la cei vechi, ori cu sugestii flamande, ci tandrul Botticelli, cu femeile lui zvelte, cu chipuri alungite ca în iconografia bizantină (inspiratoarele unui Modigliani peste veacuri), răspund reprezentărilor canonice eminesciene, dînd curs idealității romantice."

În vîrful acestei piramide a comparațiilor plasate dincolo de orice relație directă, se află paralelismele cu Alitero de Quental („un Leopardi al Portugaliei"), cu brazilianul Antonio de Castro-Alvez și mai ales cu mexicanul Manuel Gutiérrez Nájera, „mort în 1895, la treizeci și șase de ani".

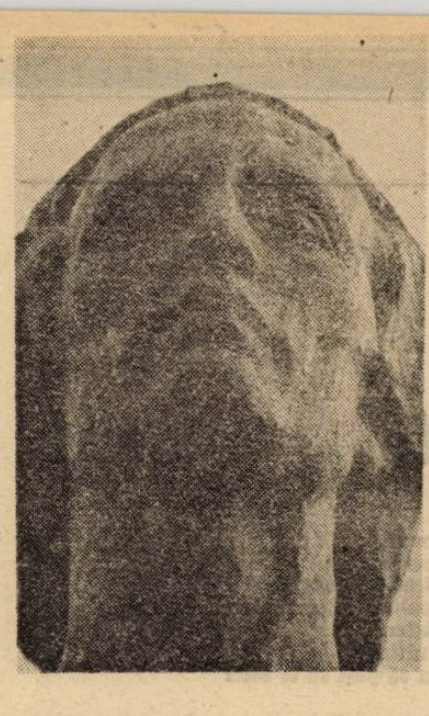

Dintre comparațiile care urmăresc să fixeze deosebiri, foarte frecvente la Constantin Ciopraga sînt cele cu poezia lui Ion Barbu : „Dacă la poetul «nunților,» accesul într-o supraordine cosmică rece, hiperboreală, e viziunea unui suflet refrigerat și abstract, salturile eminesciene în eter sînt ale unui afectiv, cu vibrații de sublim și melancolie, dar și cu implicații reflexive".

Iar dintre comparațiile „obișnuite", urmărind filiații și afinități, sînt de reținut mai ales acelea cu Dosoftei și cu Ion Heliade Rădulescu (de care s-a interesat și G. Călinescu). La cel dintîi poate fi raportată preferința lui Eminescu pentru termenii-cheie **dulceață** și **jale** : „Nici un alt poet român înainte de Eminescu, observă Constantin Ciopraga, n-a dat o atît de amplă întrebuințare, cu excepția lui Dosoftei, termenilor **dulce** sau **dulceață**". În legătură cu Ion Heliade Rădulescu (de care Eminescu se apropie prin cel puțin „două dimensiuni : deschiderea spre universal și nostalgia arhetipurilor") ar fi de cercetat în detaliu cele trei volume din **Curs întreg de poesie generală** (1868—1870), care l-au interesat pe autorul **Epigonilor** aproape tot atîta cît și **Lepturariul** lui Aron Pumnul.

Cel de-al treilea procedeu cultivat insistent de Constantin Ciopraga e al cercetării de motive, topos, cuvinte „vedetă" sau „sumă", **izvorul, lacul** și **palatul submarin, pădurea, bolta, domul sau doma, muntele, magul** și **cartea magică, ochiul, umbra** și **raza**, ca emblemă a „diafanizării materiei", **farmecul, visul**, în fine, imaginea **păsării zburătoare**, atît de „elocventă pentru descifrarea poetului". Sînt cercetări tradiționale de **Stoffgeschichte**, care nuanțează sau întregesc un inventar de motive mai vechi și care ne atrag încă o dată atenția asupra faptului că în legătură cu poezia lui Eminescu resimțim lipsa unui dicționar sistematic de figuri, de motive sau de cuvinte-cheie.

De cîteva ori în **Poezia lui Eminescu**, Constantin Ciopraga se oprește și asupra unor poeme, pe care le discută în detaliu (o foarte bună analiză de o pagină la **Și dacă...** sau o extrem de amănunțită interpretare a **Luceafărului**) și atunci observațiile originale sînt integrate într-o acțiune de resistematizare a unor fișe „clasice" (utilizarea comparației dintre **Epigonii** și poemul lui Baudelaire, **Les Phares**, pe care a făcut-o mai întîi D. Caracostea, sau reluarea considerațiilor lui Mircea Popa în legătură cu un posibil izvor folcloric al lui Eminescu, pentru **Luceafărul**).

Tot ca „excepție" de la regula generală a cercetărilor din **Poezia lui Eminescu** poate fi citat și capitolul de „critică a criticii", cu care se încheie cartea lui Constantin Ciopraga, sau capitolul despre erotica eminesciană **(Erotikon — farmec și durere)**, cu un criteriu de clasificare foarte clar : „Trei sînt tipurile în care, dincolo de valorile semantice difuze ori «pline de-nțelesuri», se stilizează atitudinile poetului în materie de erotice. Între **iubirea-retrospecție** (amintire, deci), și **iubirea-proiecție** (dorință, adică) se situează **iubirea-prezență**, aceasta din urmă făcînd legătura între două stări mentale. „În prima categorie intră **Ți-aduci aminte, Singurătate, De ce nu-mi vii, Și dacă...**, în cea de-a doua, **Lacul** și **Dorința**, iar în cea de-a treia, **Atît de fragedă, Despărțire, Sara pe deal.**

Un **Profil...**, care pleacă de la imaginea **păsării zburătoare**, încearcă să strîngă în ultimele pagini ale cărții cîteva din concluziile ei mai importante : „Singur poetul : «Ca pasări ce zboară / Deasupra valurilor, / Trece peste nemărginirea timpului...». În persoana lui, punct nodal a numeroase antinomii, coexistă Hyperion și Orfeu, supraplinul și vidul, vijeliile lăuntrice și seninătatea : îl solicită colosalul și derizoriul, marmura și plutitoarele apariții aeriene. Tentația uriașelor spații cosmice alternează cu exilul, deci cu retragerea în propriul Eu torturat, excedat de întrebări insolubile. Pentru a ne reprezenta lucrurile fără cuantificări riguroase, în perpetua lor mișcare, ne-am putea spune că universul interior eminescian pare a ține cumpăna macro-universului, raporturile dintre ele fiind însă unduitoare."

Florin Manolescu

Al. Paraschivescu: „Mahala"

Poezie și rugăciune

De cîte ori nu ni s-au întîlnit pașii ! De cîte ori, și de fiecare dată nu am tresărit din somnolența mea pentru realitatea imediată, dinafară, simțind că în preajmă și-a făcut apariția făptura aceea miraculoasă și fragilă, de o nesfîrșită inocență în stilul auroral cu care pornește la cercetarea lumii, făptură oprindu-se în fața ta și privindu-te atent, cu ochii larg deschiși, un copil vulnerabil întîmpinîndu-te cu o întrebare mută, așteptînd în zadar un răspuns teribil, inavuabil, amînat la infinit, fiindcă îți spui mereu : este prea devreme, trebuie să-l ocrotesc ! Da, tresărind din somnul meu dogmatic, brusc invadat de un sentiment difuz, viu, de tandrețe, încîntare și îngrijorare, ca atunci cînd ți-ar apărea în cale un ied rătăcit și tu, înloc să-l duci la mama lui, te gîndești ce va fi fost în inima lui Avraam cînd i l-a promis lui Dumnezeu pe fiul său Isaac ! Și acum, cînd îndurerat scriu aceste rînduri, îmi spun, a cîta oară ? și nu mă învăț minte!: **niciodată nu este prea devreme, totdeauna va fi prea tîrziu !**

În pofida (sau tocmai din cauza) nevinovăției sale, Mielul va fi jertfit pe altarul Domnului ! Cartea lui Daniel Turcea apărută recent la „Albatros" în colecția „Cele mai frumoase poezii", cu o prefață plină de fervoare a lui Valeriu Crisitea, depășește interesul imediat estetic, înscriindu-se în sfera profundă a întrebărilor esențiale asupra naturii escatologice a omului în raport cu lumea și divinul, și ea dovedește încă o dată că ideea de sacrificiu în cunoștință de cauză care stă la baza oricărei construcții cu valoare existențială, deci și a unei construcții artistice, funcționează ca o condiție liminară pentru a intra în ordinea sacrală a lucrurilor, pentru a-ți ispăși o vină ancestrală, genetică, și a-ți cîștiga dreptul la mîntuire ! Două sînt căile de salvare a sufletelor noastre de sub povara păcatului, originar sau dobîndit, cu gîndul, cu vorba sau cu fapta, și care stau la îndemîna omului : una este calea rugăciunii, în biserică, pentru cei mulți, iar cealaltă calea creației artistice, cu frica și spre lauda lui Dumnezeu, pentru cei puțini, aleși de harul lui Dumnezeu. Cel care întrunește într-o singură viață de om cele două căi ale mîntuirii, ale smereniei își ale creației, nu o dată contradictoriii, excluzîndu-se una pe alta ca incompatibile precum umilința creaturii și orgoliul creatorului, este poetul religios, cel ce și-a construit propria sa biserică de cuvinte, propriul său cort în care să se roage !

Drumul lui Daniel Turcea de la **Entropia**, primul său volum de verrsuri apărut în 1970, la **Epifania**, tipărit în 1978, este și cel străbătut de omul obișnuit de la starea lui gregară, de agregare, la aceea de ales al Domnului, de iluminat, trăindu-și evenimentele finale ale vieții într-o adevărată stare de grație, în care poeziile devin rugăciuni, în care răsfățul estetic al cuvintelor este înlocuit cu bucuria arzătoare a dăruirii și glorificării extazului, comuniunii mistice cu sacrul, cu absolutul scăldat în lumina dumnezeirii : iar la această supremă înțelepciune la care poate accede poetul, nu se ajunge decît pe calea iubirii creștine, „să stăm bine, să stăm cu frică, să luăm aminte" la cuvintele Domnului care exprimă adevărul absolut în formula tautologică auzită de urechile lui Avraam: „Eu sînt Cel ce sînt !"

Poeziile-rugăciuni ale lui Daniel Turcea și-au pierdut carnalitatea, opacitatea colorată, așa puțină, vagă, pe care o mai aveau pînă la **Epifanie**, ca pe un tribut estetic plătit vameșului cuvintelor, ele devenind vasul transparent, chivotul în care sălășluiește Ființa glorioasă, numai lumină și lumină, a Celui fără de început și fără de sfîrșit. Ele sînt deja niște texte care nu se mai supun propriu-zis controlului pur artistic, dar izbucnesc cu ardoare dincolo de marginile convenționale pentru care au fost zămislite într-un elan de comuniune universală, de revărsare în grația divină : „Har, comuniune, poezia e binecuvîntare. / E jertfă. Jertfa de laudă, în îngenuncherea inimii / în Taină. / — Numai iubirea creează. Numai iubirea sanctifiicînd. Glas și tăcere înmiresmată / literă și duh / și cer / acel înafară, numai taina unindu-ne / în sfințenia dragostei, / cîntec de nuntă, mir revărsat / Și iată, nu-l auzim / și iată, cuvintele lui nu ard pe buzele noastre" **(Despre poezie)** ; „Adevărul s-a revelat în cuvinte / și în tăceri, / în minuni și în legi de lumi, / în metafore și în numere, / dar mai ales în taine / (...) Celor cu inima curată / blînzilor și smeriților lumii, / celor ce pot iubi / Desăvîrșirea, / Izvorul, / iubind astfel pe fiecare om, / fratele lui. / Ascet este cel ce nu /urăște nici un om, chiar cînd / acesta îi dorește moartea. / Cel ce-i iubește pe toți. / Iată suprema asceză".

Iubire, înțelepciune fără sfîrșit ...

Dan Laurențiu

vasile baghiu

Barul de noapte

S-ar putea spune că trăiesc,
Dar mă tem să nu mor printre sticluțe și flacoane,
Înecat în această melancolie atît de inutilă, pentru care
Ai motive să-ți fie milă de mine, care am fost atît de neghiob
Să vorbesc despre poezie tocmai aici, printre pahare și scrumiere,
Spunînd bunăoară că poezia e o formă de rezistență
La imbecilitate, agresivitate, război, violență, uitînd
Muribunzii abandonați unor perfuzii. Credeam că poți să te duci
Pur și simplu acasă și să citești
Sau să trăiești cum scrie acolo, uitînd
Femeile plăpînde care suferă infinit, și multe altele,
Mărunțișuri pe care nu-i bine să le pui la inimă,
Bolile care conferă vieții o plenitudine voluptoasă, o plăcere așa
De a lenevi prin paturile spitalelor, niște umbre
Pe un coridor răsunător, noaptea, cînd, dacă se aude tuse,
Simțim în noi un fel de frustrare.
E gol acest straniu timp,
Și-această primăvară îmbătrînită de repetare ne poartă,
Căci sîntem copiii ei inocenți, și aceste vapoare au trecut
Lăsînd un fum abia perceptibil în aer, în dimineața asta,
Înainte de ziuă.
Cînd simt cîinele din mine cum se răzvrătește.
Atunci i-am lăsat să bea vinul și să iubească femeile
Care ardeau gazul și ele pe scaunele astea înalte. Unuia
Îi tremurau mîinile, dar tot nu se dădea înapoi de la chefuri.
Știu, mă voi apleca asupra viitorului, care-i într-o rîpă,
Și toate cărțile nu fac două parale dacă te sfredelește ulcerul,
Cum spunea el cînd era mai tînăr
Și purta o mustață șoricească à la Salvador Dali,
Care se laudă în „La vie secrète...", că i-a plăcut să urineze
În pat pînă la zece ani,
Că a văzut în uter culorile,
În uter, unde e o plăcută umezeală caldă,
Și să mă aplec asupra viitorului deci ,dar spun,
Și vreau să mă credeți, că nu-i decît o fîntînă, părăsită și aia ;
Așa este, dar mergem mai departe,
Ca în poveste.
Suferințele nu au importanță în acest vacarm,
Căci drumul a fost rătăcit demult, în niște ani îndepărtați
Care ne-au dat iluzia încrederii.
Care ne-au adus acest vîrtej înghițitor de manuscrise,
Atunci ,în vremea îndepărtată
Cînd am consumat alcool cu speranța că voi muri,
Cînd am vizitat în pădure un loc unde stătusem fugar
Într-o perioadă juvenilă a vieții.
Nimeni nu s-ar clinti, să-i momești cu orice, nimeni,
Dacă ar țipa acum cineva.
Am trecut prin acele locuri, am plîns,
Am traversat peisajele stranii,
Orașele mari mi-au redat, abia perceptibil,
Un fel de maturitate glacială pe care-o pierdusem.
Lumina trece ca moartea, e un moment mai greu, chiar atunci,
Pe urmă gata, nu mai știi, dar important e să-l depășești,
Doamne, Dumnezeule ! zicea (devenise așa, mistică, într-un timp).
Și cînd te gîndești că așteptăm mereu momentul acela
Pe care nu-l vom mai putea povesti ! Pe urmă a zis
Să mai luăm un rînd,
Deși ea se cherchelise bine.
Nopțile, nenumărate, și uitate acum, m-au apropiat de oameni,
M-au făcut să consimt să beau cu ei,
Dar răul pe care-l simțeam dimineața mă înverșuna împotriva lor.
Poate ,fiind mai cinic,
Suport amintiri care ar provoca plînsul oricui.
Sînt uși care îmi vor fi interzise mereu.
Măcar de-aș fi ales ales un drum neted,
Să visez în voie la ale mele,
Să nu fiu silit acum să zîmbesc de circumstanță.
Văzusem eu ceva acolo, departe,
O lumină care tot se-aprindea și se stingea,
Un fel de nori curgători,
Un fel de păsări cîntînd,
Și aceiași oameni cu același mutre,
Numai că traversînd
Din cînd în cînd.
Și există și obligația asta nesuferită
De a reveni mereu de unde plecasem. N-am plîns,
Trăiam într-o continuă indiferență,
Primeam vizite și aveam răbdare
Să ascult toate stupiditățile, amabil mereu,
Dispus, cum ar zice ea, ea,
Care-a-nceput să cînte de-acuma.
Dar chiar ai putea să revii,
Să începi o viață nouă, undeva prin America,
Sau poate în Australia cea ticsită de canguri, iată,
A fost de ajuns o rază mai caldă, acum în mijlocul iernii
Și muștele rămase între geamuri s-au dezmorțit.
Revenim pînă la urmă
Și spunem așa niște chestii care produc stupoare printre clienți,
Merită, fie și numai pentru povestea miraculoasă c-am fost aici
Și am făcut să zăngănească tăcimurile ușor,
Pentru puterea care ne-a învrednicit să privim în oglinzi
Și pentru felul în care ea se-ndepărta
Smulgîndu-mi un zîmbet resemnat,
În mijlocul harababurii, al violenței care produce răvășeală,
Mereu în colțuri liniștite,
Unde visezi să te retragi cu familia, la bătrînețe,
Cînd memoria va fi depozitat imagini aurite, aiurite.
Moartea așteaptă oricît,
Dar sînt lucruri de care te desparți greu,
Cu lacrimi, cu plînset,
Cu jale,
Cu istericale. Te-nfunzi într-un sanatoriu t.b.c.
Cu tot cu mărețul destin pe care-l vedeai în fîntînă.
Obiecte : un medalion, o pipă arsă, hîrtii nesuferite,
Manuscripte, cîrpe de morminte ;amintindu-mi cum zicea ea,
Cînd era mai înfuriată pe traiul amărît din țărișoara asta,
Că politicienii ar trebui să treacă în fiecare zi pe la morgă,
Să vadă pe viu cît de scurtă e viața
Și cum se duc dracului toate.
Știu și senzația de gol în stomac, urcînd pînă la gît și sugrumîndu-te,
Am știut că voi ajunge aici.
Am trăit o tinerețe ca-n filmele complicate ale francezilor.
Dacă aș putea să plîng sincer
Poate suferința aceea mi-ar deschide ochii și mie,
Mă gîndesc la mama, la copilăria răvășită prin fotografiile din sertare,
Zilele acelea s-au dus în ceruri după Ramses al II-lea,
Și după contesta Walevska, și după Cortés,
Cred că e foarte plăcut să fii mort de demult,
Dar, sătul de cîntece curajoase, ascult cum trece mărfarul,
Cum trece sîngele meu prin timpane, cînd am tensiune.
Oare nu erai tu aceea care veneai
Și-mi lăsai mici atenții prin noptiere ? N-am știut niciodată
Să fiu la înălțime,
Și-această dimineață mă prinde cu capul pe masă,
Capul, un cap clătinîndu-se la marginea brancardei ; dar ce spun ?
Eu stau mihnit acum și-ncerc să uit că am răbdat
Cîte o boală siciitoare.
La urma urmei aș putea să o iau razna
Peste munții și peste cîmpiile patriei.
Nu mai revin, e loc destul, crește iarba,
Ce mai încoace și-ncolo, e primăvară de-a binelea,
Și e firesc să-mi zburde inima
Și să mă lase în urmă,
Abia respirînd, gîfîind.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

PORTRET DE GRUP CU IOANA EM. PETRESCU
Editura Dacia

Volum omagial, dedicat memoriei profesoarei de la Universitatea din Cluj Ioana Em. Petrescu, critic și istoric literar de mare prestigiu, dispărută prematur în 1990. Alcătuit de două foste studente, ele însele cu activitate critică promițătoare, Diana Adamek și Ioana Bot, volumul grupează în două capitole evocări semnate de scriitori sau profesori care au cunoscut bine persoana Ioanei Em. Petrescu și comentarii critice pe marginea cărților ei, iar în alte două o seamă de eseuri de eminesciologie (domeniu în care Ioana Em. Petrescu a dat o carte fundamentală aparținînd unor foști studenți, astăzi eseiști sau poeți apreciați, precum și cîteva texte ale celei omagiate, nepublicate în volume și consacrate, toate, aceleiași teme teoretice : deconstructivismul. O cronologie, referințe critice și biografice completează această carte comemorativă pe care o considerăm nu doar un gest pios ci și un veritabil act de cultură, prin rostul ei de conservare a memoriei unei personalități incontestabile a literaturii noastre contemporane.

Dan Horia Mazilu
VOCAȚIA EUROPEANĂ A LITERATURII ROMÂNE VECHI
Editura Minerva

Cunoscutul cercetător al literaturii române vechi, profesorul Dan Horia Mazilu își propune în această nouă lucrare a domniei sale argumentarea teoremei conținute în titlu prin apel la bibliografia literară românească din secolele XVI—XVIII. Aducînd în discuție și comentînd o mulțime de texte aparținătoare acestei perioade, istoricul literar izbutește să ne convingă că „stabilizarea în pretențioasele contexte ale spiritualității continentale... nu se putea obține numai pri modalitatea univocă a **receptării**... ci și prin formularea și **transmiterea spre zonele vecine a unor propuneri** care să permită «identificarea» emitentului prin întreținerea, deci, a unor contacte ce pot fi calificate drept veritabile schimburi de valori culturale". Scrierile unor Ureche, Costin, Neculce, Constantin Cantacuzino, Greceanu, Radu Popescu, Micu, Șincai, Maior, precum și prezența unor personalități românești în conștiința estului european (Petru Movilă, Matei Basarab) sînt principalele referințe invocate de Dan Horia Mazilu în sprijinul demonstrației sale.

George Orwell
O MIE NOUĂ SUTE OPTZECI ȘI PATRU
Editura Univers

Cu acest roman, într-o foarte bună versiune românească semnată de Mihnea Gafița, editura Univers inaugurează colecția „George Orwell" în care vor fi publicate operele scriitorului englez care încă din prima jumătate a veacului nostru a intuit și dezvoltat în imagini epice coplesitoare mecanismul societății totalitare. Romanul **1984**, scris în 1948, este, poate cea mai terifiantă „mărturie" ficțivă despre polivalența degradării umane proprie sistemului totalitar, fie el comunist sau fascist, din cîte s-au scris de la Zamiatin și Huxley încoace. În viziunea lui Orwell, fundamental pesimistă, microbul totalitar e o fatalitate nu doar a spațiului pe care-l descrie — o Oceanie negativ utopică, incluzînd Anglia în poziție centrală — ci a întregii lumi. În ce ne privește, întîmplările narate de Orwell ne sună foarte apropiat, istoria comunistă a României fiind parcă o copie după istoria imaginată în **1984**. De la limba de lemn la profilul „omului nou" ceaușist și la instituțiile represive ale dictaturii comuniste. O carte premonitorie dar și un semnal de alarmă tras cu disperare de un scriitor care a întrezărit ca într-un cosmar natura alienantă a puterii partidului unic. Așadar, un roman politic dar și un roman al degradării absolute a condiției umane.

Iustin Panța
OBIECTE MIȘCATE
Editura Eminescu

Remarcabil volum de debut al unui poet sibian despre ale cărui poeme criticul Mircea Martin afirmă că „au o structură complexă, cel puțin două planuri și două tipuri de discursuri se interferează cu o regularitate programatică, secvențele aforistice alternează cu altele colocviale, dar ceea ce are importanță e tocmai impresia momentană, impresie care prin forța talentului, devine definitivă". Poetul cultivă, în spiritul celei mai noi promoții lirice, dicțiunea narativă, distanțarea relativistă înlăuntrul perspectivei biografice, colocvialitatea adresativă (a optzeciștilor era mai ales comentativă) și propune, ca marcă personală, o aliantă de epic și liric menită să sporească sugestivitatea unui discurs ce pare să fie ordonat de reguli, totuși, textualiste, „Școala" sibiană — evocată de M. Martin —, în speță influența lui M. Ivănescu sau Ion Mircea sau chiar a mai tînărului D. Chioaru nu mi se pare atît de evidentă pe cît e aparținerea, firește cu aport personal, la modul poetic al nouăzeciștilor.

Mircea Moga

Intermediere și creație
(literatură germană și literatură română)

Un lucru se înfățișează cu deosebită claritate cînd este vorba de a se discuta, din perspectiva literaturii comparate, chestiunea intermedierii : imixtiunea factorului politic. Este încă extrem de greu la noi, să se renunțe la amestecul cu totul nedorit al acestui element (a cărui importanță a fost exagerată în toate țările din estul Europei) și în abordarea fenomenului medierii, raportat la literatura germană sud-est europeană. După ce timp de cincizeci de ani politicul a fost în Europa răsăriteană criteriul dominant în toate planurile vieții sociale, reacția față de el mi se pare normală și purificatoare, ținînd de deontologia profesiunii.

Scriitorii de limbă germană din sud-estul Europei au fost, și ei, siliți să accepte, asemenea scriitorilor care se exprimau în limba oficială de stat, o dominantă politică. În multe împrejurări, nu poate fi vorba și de dominante ideologice, acestea fiind respinse, deși în subtext, prin așa numita literatură subversivă. Așadar, a existat o nivelare dramatică, atît a literaturii germane, cît și a celorlalte literaturi din sud-estul Europei. Politicul a dus la uniformizare și a fost astfel, din păcate, un factor de mediere, însă în sens negativ. Pe de altă parte, unele rezistențe ideologice au putut să fie favorizate de literatura de limbă germană de pe teritoriile fostelor țări comuniste și, din acest punct de vedere, se poate vorbi de o mediere ideologică antioficială. Am în vedere faptul că scriitorii germani din România au constituit uneori un factor de intermediere între literatura lumii occidentale și literatura de la noi. Este suficient să amintesc de grupul de scriitori germani de la Timișoara, care a contribuit la conturarea unei atmosfere ideologice specifice acestui oraș.

Și pentru că tot sîntem la acest capitol, al intermedierii ideologice, se cuvine amintit faptul că existența în România, de pildă, a unei populații germane și a unui grup de scriitori de limbă germană (cel mai mare din țările sud-est europene) a mediat afirmarea unor rezistențe ideologice în chiar cîmpul literaturii române. Astfel, apariția la noi a romanului **Biserica Neagră**, scris de A. E. Baconsky în 1970, a fost interzisă. Romanul a apărut însă, în prima lui ediție, ca traducere germană în 1976 (versiunea lui Max Demeter Peyfuss). Ediția românească, cea originală, a fost tipărită abia în 1990.

Dar și aici se impun cîteva nuanțări cerute de existența, pe de o parte, a Austriei și a R.F.G., iar pe de alta a R.D.G. Sînt foarte cunoscute excesele ideologice din lumea criticilor și ideologilor literari din această ultimă țară. Ele au provocat un fel de intermediere în sens invers, prin respingerea lor tacită și prin ignorare ostentativă, cel puțin în rîndul teoreticienilor literari de limbă română de pe teritoriul României.

Fenomenul intermedierii este de neconceput, chiar imposibil fără creație. Caracterizînd personalitatea lui O.W. Cisek, publicistul Vlaicu Bîrna folosea drept titlu pentru articolul său din ziarul „Cîmpia libertății" (1944), cuvîntul „un european". Prin acesta se dovedește cel mai bine condiția fundamentală a medierii. Ea se manifestă, pentru aria geografică pe care o discutăm aici, în limitele spiritualității europene și constituie un fenomen intraeuropean. Acest aspect a fost scos în evidență de chiar Cisek încă din 1928, în articolul **O galerie regală de tablouri** („Politica", III, 1928, nr. 523), în care susținea obligativitatea confruntării dintre cultura românească și cultura occidentală, pentru o mai bună cunoaștere a celei dintîi. Astfel, afirmă Cisek, se va efectua „un schimb de valori spirituale", care „va întări conștiința europeană a culturii românești".

Prin „schimb de valori spirituale", Cisek înțelegea desigur ceea ce discutăm aici sub denumirea de intermediere (mediere). De la sine înțeles că europenismul presupune, în primul rînd, valoare, personalitate artistică, creație. Ca fenomen intraeuropean, intermedierea exercitată de literatura germană de la noi nu a fost posibilă, ca orice intermediere de altfel, fără creație. A fost un principiu la care, din fericire, nu s-a renunțat. Voi aduce din nou, drept argument, opiniile exprimate de Cisek. În 1925, Lucian Blaga îl invita pe acesta să colaboreze cu o rubrică permanentă la ziarul timișorean „Banatul", scris în limba română, cu excepția acestei rubrici, care urma a fi scrisă în germană. Știindu-l bun cunoscător al literaturii române contemporane, Blaga îl ruga pe Cisek să scrie tocmai despre aceasta, pentru o informare exactă a cititorilor de limbă germană din Banat. Acceptînd în principiu oferta, Cisek a respins de la bun început concesiile pe care i le-ar fi impus o perspectivă de conjunctură și a subliniat că va scrie „numai dacă nu trebuie să fac un compromis rușinos față de mine însumi" (Al. Oprea, **Lucian Blaga, Oscar Walter Cisek — corespondențe**, în „Manuscriptum", III, 1972, nr. 3, p. 88).

Conștient de importanța principiului valorii, Cisek a tradus în românește, a scris articole și a ținut conferințe numai despre scriitori precum Trakl, Däubler, Döblin, Thomas Mann ș.a. Desigur, există și unele neajunsuri ale procedeului de promovare numai a valorilor de vîrf, adică a elitei literare, dar trebuie ținut seama de faptul că Cisek făcea această selecție dintr-o uriașă cantitate de literatură pe care o citea și din care lăsa la o parte ceea ce considera mai puțin sau deloc valoros. De aici, o deducție firească ; procesul de intermediere cere în mod categoric o capacitate înnăscută de recunoaștere a valorilor adevărate și care au șansa de a deveni tradiționale. Cînd de ambele părți ale schimbului de valori pe care îl presupune intermedierea se află cunoscători autentici de literatură, se întîmplă precum în cazul amintit al lui Cisek : prietenul său Blaga îl asigură că, în articolele pe care le va scrie pentru „Banatul", nu trebuie să facă nici un fel de compromis. Aceasta înseamnă că spiritul intermedierii autentice se sprijină pe o axiologie general valabilă, pe aprecierea din punct de vedere istoric și pe excluderea extremismului. Aș exemplifica acest aspect prin afirmațiile făcute tot de Cisek, în articolul citat, scris acum aproape trei sferturi de secol. Acolo, scriitorul și eseistul german ironiza pe drept cuvînt unele afirmații ale lui Mihail Dragomirescu. Acesta făcuse imprudența de a susține că, pe alocuri, arhitectura europeană ar fi fost influențată de arhitectura românească, iar romancierul Knut Hamsun ar fi fost și el influențat de tehnica lui Liviu Rebreanu. Aceste opinii au fost combătute la timpul lor și de alți critici români. Dar argumentele pe care le aduce Cisek vin dintr-o privire comparatistă, privire care este în mod necesar și aceea a intermedierii. Așa numitul „simț al măsurii", de care vorbește Cisek, dovedește o dată în plus că intermedierea se bazează în primul rînd pe valoare și apoi pe creație.

Pentru a privi mai în adîncime intermedierea pe care a exercitat-o literatura germană din sud-estul Europei, este necesară înțelegerea modernă a noțiunii de valoare estetică, prin abordarea ei din unghiul a două domenii de cercetare extrem de profitabile : estetica receptării și sociologia literaturii. Din categoria faptelor de sociologie literară, se pot distinge trei grupe de intermediere, deduse din categoriile diferite ale factorilor de intermediere germani de la noi. În primul rînd, se poate vorbi de o intermediere efectuată de populația germană compactă, precum aceea din Banat sau din Bucovina de nord. În al doilea rînd, de o intermediere a unor grupuri izolate de vorbitori de limbă germană, precum comunitatea germană din Iași. În al treilea rînd, de o intermediere a unor cercuri formate din intelectuali care au studiat în Germania. Ar fi extrem de interesant ca, deocamdată vorbind în termeni statistici, să se afle dacă fenomene de intermediere au fost mai numeroase în Banat decît în Iași sau în București. O statistică foarte sumară, pe care am încercat-o, mi-a sugerat cîteva concluzii. În Banat și în Transilvania, eseiștii de limbă germană au scris în presa de limbă română mai mult despre literatura germană din afară granițelor României decît despre propriii lor scriitori. Să însemne aceasta că îi ignorau pe aceștia sau că era vorba de o aspirație puternică de integrare în marea literatură germană ? Iată o întrebare care cere răspuns. Răspuns cere și o altă întrebare : cîți cititori români avea presa germană (literară sau nu) de pe teritoriul României ? Răspunsul îl presupun de pe acum nu prea favorabil. În schimb, argumente greu de respins dovedesc că, în secolul trecut, în Principatele Române și apoi în România unită se citeau numeroase ziare austriece și prusace

O a doua concluzie la care am ajuns, după aceeași statistică sumară, se referă la faptul că, în sud-estul Europei sau cel puțin în România, un rol de intermediere mai puternică l-au avut comunitățile germane izolate și cercurile românești formate din intelectuali care au studiat în Germania. S-au scris puține pagini despre aceste aspecte, în primul rînd datorită absenței unui fond documentar riguros și accesibil. O îmbinare fericită a acestor două elemente o oferă orașul Iași, în care a existat o comunitate germană extrem de puternică, din care s-au desprins, de exemplu, scriitorii de limbă română Eduard Gruber și Matilda Cugler-Poni. Aici a activat și Junimea. Conducătorul spiritual al acesteia, Maiorescu, fost elev la Theresianum, a scris piese și poezii în germană. Aparțin sau nu acestea (și altele, scrise de numeroși alți scriitori români) literaturii germane din sud-estul Europei ? Student la Viena și la Giessen, un alt membru al acestei societăți, Samson Bodnărescu, a scris, în românește, epigrame după modelul „xeniilor" lui Schiller și Goethe. Au fost și alții în România care au făcut la fel. Dacă există și în alte literaturi din sud-estul Europei asemenea fapte, cărui fel de intermediere li se datorează ele : mediului german sud-est european (nu-l putem neglija, căci Bodnărescu a studiat la Cernăuți, într-un gimnaziu german) ? Mediului universitar german (nici pe acesta nu-l putem omite) ? Mediului favorabil creat de societatea Junimea ? Un răspuns satisfăcător l-ar putea da, presupun, un amplu studiu asupra așa-zisului cititor implicit de limbă germană din sud-estul Europei.

Din categoria faptelor de ordin sociologic care au facilitat intermedierea germană sud-est europeană nu poate fi omisă prezența în România a monarhiei de Hohenzollern. Fără prezența reginei-scriitoare Carmen Sylva și a cercului ei de cultură, rolul de intermediator al dinastiei ar fi fost minor. Mecenatul pe care l-a întreprins familia regală pentru a sprijini literatura germană sud-est europeană a fost totuși modest, eforturile îndreptîndu-se numai asupra culturii și literaturii române. Dar faptele nu au fost încă suficient studiate și pot oferi surprize pentru viitor. Aș aminti doar că, din martie 1925 pînă în 1928, a apărut publicația „Nachrichten aus Rumänien", patronată de casa regală și condusă de O.W. Cisek.

Am exclus din sumara noastră prezentare intermedierea din punctul de vedere al genezei operei literare. Aceasta comportă discuții ceva mai ample, dar nu imposibil de început. Aș aminti doar un singur caz, deși poate nu pe cel mai reprezentativ. La Sibiu, în 1945, apărea un manifest poetic intitulat **Resurecția baladei**, scris de Radu Stanca. Experiența modernistă dintre cele două războaie provocase o oarecare oboseală în mediile artistice românești, obosite și de dramaticul război. În aceste condiții, opunîndu-se logicii artistice practicate pînă atunci de moderniști, Radu Stanca cerea cultivarea baladei, pentru anumite calități ale ei. Radu Stanca nu a studiat nici în Austria, nici în Germania, pentru ca principiile baladescului propus de el să aibă tangențe directe cu balada romantică germană. De această dată, rolul preponderent l-a avut ambianța literară germană din Sibiu, care i-a sugerat scriitorului român o anume orientare spirituală și literară, din care el a putut selecta ceea ce a crezut că se potrivește realității literare românești a momentului.

(Fragment din intervenția **Vermittlung und Dichtung**, prezentată la simpozionul „Deutsche Literatur in Südosteuropa — Forschungsmethoden", care a avut loc la Innsbruck, la 18—19 octombrie 1991)

Dan Mănucă

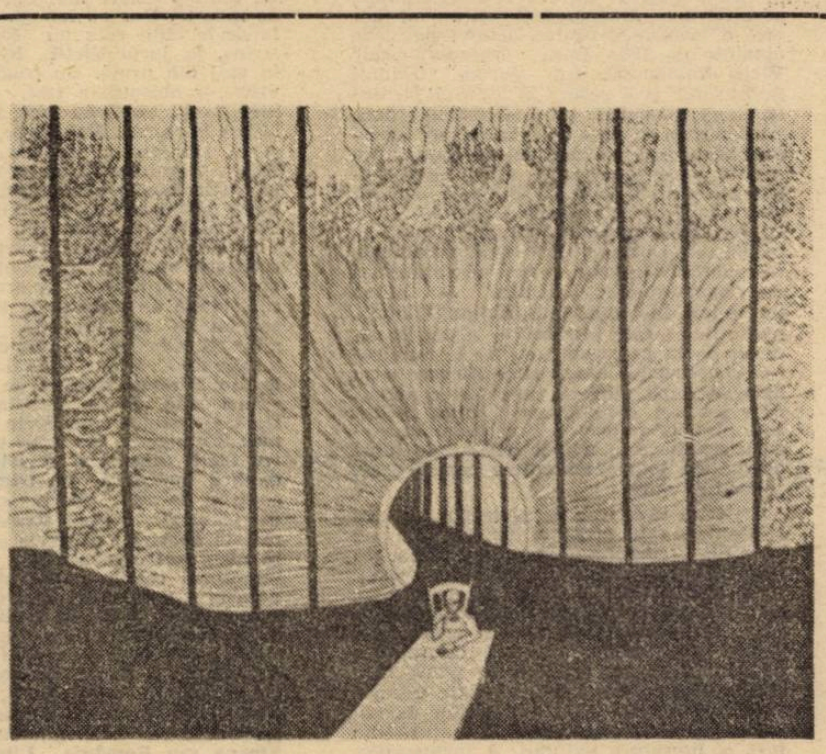

MEMORIAL FLORIN PUCĂ

● În saloanele Casei Vernescu, sediul de pe Calea Victoriei al Uniunii Scriitorilor din România, a avut loc vernisajul expoziției de grafică a celui care a trăit și a fost iubit sub numele de Florin Pucă. Artistul, agreat și susținut, în limitele epocii în care a trăit (aprilie 1932 — februarie 1990), cu deosebire în lumea scriitoricească, bucurîndu-se și onorînd prietenii ilustre, între care i-aș enumera, foarte zgîrcit și amestecat, pe Ninel Schileru, Petru Comarnescu, Petre Țuțea, Teodor Pică, Leonid Dimov, Grigore Hagiu, Nichita Stănescu, Fănuș Neagu, Eugen Jebeleanu, Lucian Raicu, Mircea Dinescu, Tudor George, zis Ahoc, Sinziana Pop, Paul Anghel, Banu Rădulescu, Ilarion Ciobanu, Constantin Rauțki și mulți alții pe care nu-i mai înșir aici, mare parte dintre ei fiind astăzi celebre umbre, reprezintă un fenomen singular, desigur nerepetabil, în peisajul plastic românesc.

Readucerea lui în actualitate prin această expoziție, organizată la doi ani după trecerea sa în veșnicie, trebuie înțeleasă ca un omagiu al breslei de care și-a legat numele, ca un act de generoasă aducere aminte al celor care l-au prețuit și n-au să-l uite.

O. S.

13 întrebări pentru...

FLORENȚA ALBU

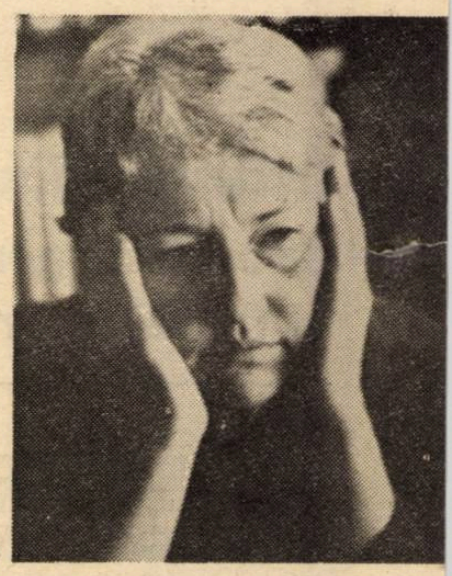

1) Stimată doamnă Florența Albu, „Viața Românească“ postbelică se confruntă într-un fel și cu numele dumneavoastră. În ce moment ați ajuns în redacție și care era climatul în care ați pătruns aici?

— Dacă aș fi superstițioasă, nu aș răspunde chiar la 13 întrebări ! Și cum nu sunt obișnuită cu interviurile, nici cu discuțiile de acest gen, (cum nu am fost niciodată în linia întîi, în „linia de soc“ a Uniunii Scriitorilor, nici ca funcții ori răspunderi, nici ca privilegii...) nu aș răspunde nici uneia din întrebările dvs., considerîndu-le tîrzii, oarecum gratuite...

Dar înțeleg că acestea îmi sunt destinate, aceste 13 întrebări, că mă privesc direct și că nu mă pot sustrage acestui interogatoriu literar. Sau, poate că este timpul recapitulărilor, al rememorărilor necesare... De două luni mi-a apărut chiar un volum, o reeditare în colecția „Poeți români contemporani“ — Ed. Eminescu : deci retrospectivele, cernerile și renunțările se impun la un moment dat, nu numai scrisului, dar și omului/autorului pentru faptele sale. Precizarea dvs. imprecisă „epoca **Vieții Românești** postbelice“ (fiind vorba de al doilea război, nu ?) îmi dă sentimentul vinovăției, de parcă planează asupra-mi, cîteva întregi decenii de păcătoșenie și toate bolile de care a suferit literatura timpului... Or, trebuie să știți că spre anul '58, după absolvirea facultății, nu eram decît un pirlit de șomer care-și cîștiga existența ca „reporter cu ziua“. În redacția **Viața Românească** am intrat la mijlocul anului 1965. Se cam încheiase epoca proletcultistă și literatura știută (care se desfășura în revistă pe vreo 350 de pagini, număr de număr). Începea, speram, o altă epocă, a unei deschideri spre lume. Atmosfera din redacție atunci, la început, mi s-a părut un fel de boierie. Patronul nostru (pentru că fusese chiar unul din vechii patroni ai revistei, devenită bucureșteană), era Maestrul Demostene, cum îi ziceam, poet închistat în nostalgii, festivisme (și în formele fixe de versificație pe care le apăra cu un consum de energie, demn de cauze mai bune) : de fapt ,era un om blajin, un moldovean de modă veche, încercînd să redea revistei, ceva din atmosfera ieșeană. În redacție — Paul Georgescu, Aurel Baranga, Radu Popescu, N. Tertulian, Vladimir Colin, Eugenia Tudor-Anton și alții. Ședințele de număr instituiau atmosfera de destindere și ceva din eleganța oamenilor umblați prin lume, dar nu trebuia să te lași păcălit : în ciuda aparențelor ieșano-occidentale, ideologii-filozofi și criticii de bază, erau vigilenți încă, la posturi.

2) De-a lungul anilor ați avut mai multe conduceri și, implicit, s-au manifestat mai multe direcții. Prin ce s-au individualizat ? Care credeți că au fost cele mai fertile ?

— Pentru foarte scurt timp, abia vreo jumătate de an, revista a fost condusă de criticul Șerban Cioculescu. Nu mai țineam ședințe de redacție, ci „conferințe“... Începuseră să ne viziteze scriitorii care ieșeau din închisori și care încercau să publice din nou : Vladimir Streinu, Petre Pandrea, Șt. Roll, Ștefan Popescu... În acest timp debutau în paginile revistei Leonid Dimov și Nicolae Manolescu. Radu Boureanu, care a urmat la conducere, inițiia publicarea unui **caiet de poezie** axat, încă timid, pe niște teme generoase, scuturate de festivisme. Suplimentul acesta publica și traduceri din poezia universală și eseuri. Cred că pînă spre 1975—1976, **Viața Românească** a început să capete iarăși un profil, un stil al ei, în ciuda tiparelor rigide încă, pe care le impunea, în alegerea colaboratorilor. În privința „direcțiilor“ (și nu a directorilor !) în primul rînd cred că era direcția oficială, impusă tuturor revistelor. Ceea ce aduceau directorii sau redactorii șefi în plus, era un oarecare liberalism literar și unele simpatii : un cerc — anume de colaboratori și convingerea lor constantă, că bătrîna revistă trebuie să publice, mai ales, scriitori consacrați.

3) Ce loc credeți că ocupă azi „Viața Românească“ față de profilul inițial ? Există o abatere sau, dimpotrivă, profilul e păstrat cu sfințenie ?

— În 1981, cînd se pregătea aniversarea a 75 de ani de la apariția **Vieții Românești** (cu scurta perioadă de întrerupere din timpul războiului), a fost făcut un sumar al anilor, deceniilor revistei : colaboratori importanți, direcții, debuturi... Păcat că acel sumar al sumarelor nu a putut fi tipărit niciodată, în ciuda bunelor noastre intenții. Nu cunoaștem cauzele. Dar poate că, nu puteau fi spuse, adevăratele cauze, prea vizibile într-o asemenea retrospectivă ; de fapt, erau numere întregi, anii proletcultismului, din care nu puteai reține nimic. „Un gol istoric“, un gol de istorie literară, o zonă deșertică, prea vizibilă. Apoi urmau vreo zece ani în care părea să se revină la datele culturii noastre — și, din nou semnele vădite ale unui alt val de constrîngeri. Care nu au întîrziat să se arate. Vă amintiți, după 1975 redacțiile erau împrăștiate din Bd. Ana Ipătescu, iar în 1977, după cutremur, Uniunea Scriitorilor era mutată, cu arme și bagaje, și, mai ales, cu dosarele noastre de „cadre“, din Șos. Kiseleff, la Casa Scriitorilor... Se vorbea tot mai mult de lipsa fondurilor, hîrtiei, despre autofinanțare, economii etc. Au fost înjumătățite normele multor colegi, pentru a se evita concedierea... Revista **Viața Românească** ajungea la 95 de pagini, într-o perioadă în care tot mai multe numere erau festive, trebuind să tot omagieze, să facă alte și alte compromisuri. Conducea revista pe atunci, Ioanichie Olteanu, căruia i se reproșa că a strîns în jurul **Vieții Românești** mai ales scriitorii din **Cercul de la Sibiu** : învinuit încă, de apolitismu' revistei (încenușeră să pub'ice C. Noica, Anton Dumitriu, Al. Paleologu, Andrei Pleșu...). De la această etapă, la următoarea, a unui număr topit de cenzură (împreună cu publicitatea pe care o făcea **Europa liberă**, citind aproape în întregime, acest număr !), au mai trecut vreo doi ani în care revista era privită ca „oaia neagră“ între celelalte, aliniate, ascultătoare... Dar, credeți-mă, nu-mi face nici o bucurie evocarea acestei perioade dinainte de 1989. Deși, „coordonatorul“ **Vieții Românești**, din partea Uniunii Scriitorilor (s-a recurs la această formulă, după înlocuirea lui I. Olteanu) ; deci, șeful nostru în acei ani, Al. Balaci încercase să apere cîteva numere bune din revistă, erau prea mulți zbiri, responsabili ai culturii (și chiar dintre redactori, unii supuși turnători care colaborau direct cu cei de la consiliul culturii). Un lung război cu „Doamna“ Ecaterina Țarălungă, (responsabil'a-cenzor pentru revistă), Radu Constantinescu, M.Dulea — **tipărite ierarhice pînă la Suzănica Gîde(a)... Abaterile de care întrebați — abaterile revistei de la programul ei, de la publicarea consecventă a valorilor literare s-au datorat, după părerea mea nu conducerilor revistei, ci conducerii. Unice. Politizate pînă la sufocare. Cînd elaborarea — tipărirea fiecărui număr devenea o luptă acerbă cu toate eminențele cenușii ale „epocii de aur“.**

Criteriul care trebuie păstrat și azi „cu sfințenie“, este acela al valorii. Dar nu valoarea atemporală, literatura căreia i-a fost extirpată memoria, sensul acestui timp zbătîndu-se încă să se regăsească. Am fi niște ipocriți dacă am declara deodată, că facem „artă pentru artă“, cînd însăși arta trebuie curățată de mizeria deceniilor. Și nu cred că se poate face **tabula rasa** cu acest prezent, care are datoria restituirilor. Și a judecătilor de valoare, privind, deopotrivă, literatura din țară și literatura exilului. A închisorilor, a mărturiilor care au dreptul la cuvînt, după atîta vreme. În acest sens, politicul este istorie și istoria, sursă a scrisului, a artelor.

4) În ceea ce mă privește, am constatat că distincția și eleganța au eliminat ab initio zgomotoasele și, uneori, goalele polemici. Au influențat cumva acestea, accesul către publicul larg ? Cu ce consecințe ?

— Nu cred că polemicile anilor din urmă își aveau locul într-o revistă lunară. Mai ales acel gen de polemici. Nu, nu cred că la **Viața Românească** au fost agreate asemenea bătălii găunoase. Chiar atunci cînd **Săptămîna**, foaia de tristă amintire în epocă, declanșa un val de invective la adresa unor scriitori, în limbajul bine știut, chiar cînd atacurile ne priveau direct, a fost aleasă tăcerea. De altfel, nu știu cum s-ar fi împăcat cu „distincția și eleganța“ revistei, (cum spuneți), cum și-ar fi găsit locul aici asemenea răspunsuri la nu știu ce atacuri suburbane. Și pe urmă, chiar polemicile acestea erau interzise unora — nu știți că atunci, mai de mult, nu aveau dreptul la atac și la replică decît cei agreați, desemnați de stăpînire ? Tirajele tot mai reduse, difuzarea defectuoasă și înainte (acum, aproape inexistentă, dacă nu s-ar vinde chiar la redacție), nu fac revista accesibilă unui public larg. Cititorii **Vieții Românești**, acei cititori consecvenți încă, nu cred că simțeau lipsa acestor polemici și bătălii fără finalitate, mai demult. (Îmi amintesc, totuși, că se hotărîse publicarea documentelor acelor colocvii, întrerupte la un moment dat : Colocviul de Teatru, Colocviul Traducătorilor, culminînd cu acel Colocviu de Poezie — al prozatorilor și al criticilor n-au mai avut loc ; **Viața Românească** trebuia să tipărească niște suplimente consacrate acestor dezbateri. Cred că au apărut doar lucrările primelor două — pentru că acelea ale Colocviului de Poezie cu scandalul de la Iași, au fost oprite. Atunci ar fi fost, poate, un prilej pentru revista noastră să intre în arenă, să dea „lovitura“ unui tiraj pentru publicul larg. Dar n-a fost să fie așa !)

5) Personalități marcante ale vieții noastre spirituale nu v-au ocolit revista. În jurul lor s-a coagulat un climat de înaltă ținută artistică. Credeți că revista a păcătuit printr-o promovare numai a elitelor ? Ce motive aveți să ne demonstrați contrariul ?

— Ciudat că această epocă a elitelor, în ultimul deceniu, era și cea mai nepotrivită directivelor oficiale. Nu elitismul le trebuia atunci, ci amatorismul „Cîntării României“... Într-adevăr, redacția fusese frecventată și în urmă, de personalități ale literaturii interbelice — în timpul lui Demostene Botez și Șerban Cioculescu ; despre unii din acei scriitori importanți, noi, cei mai tineri, aflam abia atunci că mai trăiesc. Oricum, ieșeau din morminte, dintr-o tăcere mai bine păzită decît de moarte. Dar eu mă gîndesc, mai ales, la acele elite care au format un cerc strîns, în jurul **Vieții Românești**, chiar în anii din urmă. Un colaborator, dar și vizitator obișnuit a fost, mult timp, N. Steinhardt. Publicau încă, în mod curent, Mihai Șora, Al. Paleologu, Andrei Pleșu și G. Liiceanu ; colaborau C. Noica și Anton Dumitriu (după moartea lui Noica, articolele sale au început să fie respinse sistematic ; dar după moarte...). Cred că revista a început să fie pîndită-vînată la Consiliul Culturii și pentru acești colaboratori importanți, și tocmai de aceea, temuți. Cum să accepți o revistă care, după un pricăjit de articol de fond, semnat de nu știu cine, de la „academia“ Șt. Gheorghiu, publica : un text filozofic de C. Noica și, mai încolo, capitole din **Minima Moralia** de Andrei Pleșu, eseuri sau poeme de Ștefan Augustin Doinaș, traduceri de Sorin Vieru și Thomas Kleiniger ? Era mult prea mult pentru bieții cenzori ai revistei — așa se explică faptul că au trimis în redacție confrați de pe la alte reviste să întărească, ideologic, **Viața Românească**. Dacă revista noastră s-a impus și s-a menținut în niște ani care reușeau să reducă, la numitorul comun multe alte publicații, aceasta s-a datorat unor colaboratori de marcă, unei ținute și unei consecvențe, în asumarea riscurilor. De altfel, și alte publicații literare au recurs la tot felul de subterfugii și tactici (în anii omagiilor și iar omagiilor comandate), pentru a-și păstra colaboratorii, personalitățile și — personalitatea. Mă gîndesc la revistele **Steaua** sau **România Literară**... Atunci înainte de 1989, lupta pentru menținerea valorilor devenea chiar rezistența culturii în fața neantizării pe care miza puterea. Se demonstra astfel că noua epocă proletcultistă, a amatorismului și a preferințelor oficiale pentru o **uniune scriitoricească Ștefan Gheorghiu** (așa cum fusese dublată academia cu o altă academie politică, de ce nu am crede în existența unei uniuni a scriitorilor — textieri, — Șt. Gheorghiu ?), că eforturile culturnicilor, pentru o altă perioadă proletcultistă, întîmpinau rezistență, culegeau eșecuri. Ar fi grozav dacă revista **Viața Românească** s-ar putea lăuda azi, cu o „promovare numai a elitelor“. Să tot reziști promovîndu-le ! Dar unde să le mai găsești, cînd deceniile din urmă reușiseră să extermine atîtea personalități ale culturii, din toate generațiile ?

6) Nici dvs. personal n-ați preferat lupta deschisă pentru susținerea unor principii ferme. Mai mult, n-ați încercat să comentați instituirea — uneori artificială — a unor ierarhii. Nu cumva ați greșit ? Dacă ați debuta azi, cum v-ați mai comporta mîine ?

— Regret, nu am avut virtuțile unei „luptătoare“ și dacă le-aș fi avut, împreună cu puterea necesară, nu mi-aș fi cheltuit forțele în bătălii literare. Tribunele „zgomotul și furia“, fie ele și scriitoricești le-am privit cu destul scepticism și rezervă, la conferințele, adunările generale, ședințele obștei — cum se zicea mereu pe atunci : obștea scriitoricească ! Nu m-am priceput și nu m-au școlit nici ani în învățarea politichiilor literare. Cred că singurul loc în care mi-am ridicat glasul spre susținerea unor convingeri, unde m-am bătut pentru „principii ferme (pentru a vă cita iar), a fost redacția în care am lucrat. În ultimii ani se instituise regula — care există și azi — ca fie care redactor, prin rotație, să răspundă de numerele revistei. Implicarea fiecăruia și și zbaterea pentru „numărul lui“ erau de la sine înțelese. Dar, spuneam mai înainte, dacă aș fi avut forța și tenacitatea unui luptător, m-aș fi alăturat altor luptători, altor cauze, nu acelea pentru ierarhiile scriitoricești. Poate în 1956, cînd colegii mei studenți înfundau pușcăriile, aș fi ajuns, poate, alături de Paul Goma, într-un proces literar-politic, și nu numai prin acea apărare a lui în seminarul lui Mihai Gafița, unde citise un fragment de roman acuzator ; aș fi mers mai departe, împreună cu studenții, colegii mei de atunci ! Sau m-aș fi alăturat lui Dorin Tudoran într-o grevă și un refuz total față de sminteala perechii dictatoare, cînd satele și bisericile erau rase cu buldozerele și părea că nu mai există nici o salvare pentru noi. Dar cred că a trebuit să mă supun unui destin al meu — desigur sună prea patetic. Simt un fel de stinjenire, o deprimare, să vorbesc despre mine, să-mi divulg spaimele — limitele. Dar trebuie să răspund aici, întrebărilor care îmi sunt chiar destinate, care mă pun la stîlpul infamiei : de ce nu am fost prezentă în luptele acelor ani ? Pentru că mi-a fost frică. Pentru că părinții mei erau niște țărani fugiți în bejenie din calea colectivizării și trebuiau ajutați de copii. Apoi, tata închis la Canal. Exclusă din U.T.M. Și dată afară din sala de examen la admiterea în Facultatea de Istorie, din cauza dosarului. Și exclusă ca „dușman de clasă“, după trei zile, la **Agerpres** (nu știu ce căutam chiar acolo în groapa leilor, dar îmi imaginam că voi putea ajunge ziarist). Acolo, vechea clădire a **Agerpres**-ului (undeva pe str. Matei Millo), era o scenă sub lumini, sub reflectoare ; într-o asemenea sală cu scenă s-a desfășurat „demascarea“ mea. Aveam spre 17 ani, eram îmbrăcată într-o rochie modificată de la sora mea, și cu un ultim rest de voință, am reușit să nu plîng. Și ei, toată „floarea agerpresistă“, privindu-mă în lumina scenei supradimensionate judecîndu-mă pentru nu știu ce crime istorice... De atunci detest scenele, tribunele, balcoanele — și tot ce se spune pe o astfel de scenă, alta decît aceea consacrată teatrului. Pe urmă am fost „muncitoare spre calificare“ într-o fabrică și studentă la seral. Și am început să mint că mă întrețin singură la studii. Abia am putut să mă transfer la Filologie — cursurile de zi (dar cred că am beneficiat de înțelegerea, de sprijinul tacit al profesorului Iorgu Iordan, pe atunci decan al facultății). După absolvire, vreo șase ani, am șomat, am fost „reporter cu ziua“, prin toate drumurile țării. Pe urmă am ajuns în spital, operată pe inimă, supusă socului electric pentru defibrilare, beneficiind de un diagnostic obsedant : „eretism cardiac“. Deci, cordul eretic — ar fi trebuit să fie mintea eretică, eu în întregime, eretică... Și anii la **Viața Românească**, ceea ce v-am spus deja. Dar ceea ce nu se știe : că eram mereu supusă presiunilor, vizitelor securiștilor care țineau să obțină apartamentul meu, în orele cînd eram la birou. Telefoane, apeluri la „datorirea patriotică a fiecărui cetățean“, amenințări (..probabil că nu aveți conștiința curată și nici cărțile astea și se ascunde prin sertare“ ; „dacă nu vreți să ne primiți, vă chemăm noi în altă parte...“). Și cei care m-au salvat au fost sora mea, juristă, și Laurențiu Fulga, vicepreședinte al Uniunii atunci („Spuneți-le să vină la uniune, să vă vorbească în prezența noastră — avem și noi secretarul instituției“). Și, apărîndu-mă, m-a determinat să intru în partid... Scuze pentru această incursiune în trecut, pentru această spovedanie care mă deprimă încă. Da, nu sunt o luptătoare. Asta am vrut să știți. Dar mi-am apărat cu îndîrjire singurătatea, familia și cei cîțiva prieteni în care mai aveam încredere. Dacă aș debuta azi, cum aș scrie, cum m-aș comporta mîine ? Ar trebui întrebată Pithia oracolului cum va fi mileniul

mîinele următor și cum, poezia în viitor ? În funcție de răspunsul ei poate aș ști să vă răspund și eu. Dacă aș crede în metempsihoză, mi-aș ruga un mîine cît mai tîrziu.

7) Sursa de inspirație a poeziei dvs. pare să fie un univers rural aspru și problematizat. Blaga avea unul vitalist, Pillat, altul apolitic. V-ați situat într-o ipostază — polemică față de cei doi poeți ? E vorba de un temperament artistic pur și simplu sau de o amprentă istorică ?

— Nu cred că e vorba doar de universul rural. Volumele mele apărute stau mărturie. Și aș vrea să citez cîteva fraze dintr-o prefață a lui Nicolae Manolescu, scrisă cu ani în urmă, pentru o reeditare : „E ca și cum ar funcționa, în imaginația poetei, o simetrie aproape perfectă, de care ea însăși nu e deplin conștientă, menită să stabilească un interesant sistem de compensații. Dacă vom pune față în față **Elegiile** și **Ave, noemvrie**, sau **Roata lumii** cu **65 poeme** (...) vom constata imediat că poezia de maturitate a poetei are două laturi contrarii, care se cumpănesc reciproc. De o parte, și oarecum în linia liricii de tinerețe, vom găsi imaginile satului părintesc, amintirile, «autobiografia», tonul nostalgic elegiac (și chiar elegiac — patetic). De cealaltă parte vom găsi imaginile orașului (dar fără conotațiile de la început, cînd orașul era «străinul» traumatizant), impresii culese din existența prezentă, observații directe, fără paseism, și în fine, un ton ironic, glumeț ori sarcastic, conducînd spre un pronunțat aspect ludic al poeziilor și spre parabolă".

Iar ca modele nu i-am avut nici pe Ion Pillat, nici pe Blaga. „Blagianismul" de care mă învinuia, la un moment dat, onorîndu-mă, tot Nicolae Manolescu, nu era decît întîmplător, un panteism și un animism, o religie țărănească, apropiindu-mă de universul lui Lucian Blaga. În ultimul deceniu, orașul a fost cel care mi-a marcat „autobiografia" și poezia. „Spațiul mioritic" și mioriticul „Pe-un picior de plai / pe-o gură de rai", modelul tradițional, agreat oficial, devenise pentru mine, în contextul istoric dat spațiul închis, limitat, fals idilic. Eu am polemizat, am luat în răspăr, acest model impus. Eu l-am simțit **fundătură**, tare într-o istorie care, tot evocînd, comemorînd, și sărbătorind, profana tot ce fusese sfințenie pentru noi. Într-o vreme, la începuturi, m-am simțit mai aproape „piezișelor" lui Arghezi, apoi tristeților lui Bacovia, încifrărilor lui Ion Barbu ori fantasmelor lui Emil Botta. În această privință, a modelelor, am rămas mai alea muntean — la Muntenia lui Marin Preda. Într-o contemporaneitate a locului. Probabil că există aici un adevăr : istoria (deși aveam oroare de **acea istorie** !) m-a făcut să-mi aleg modelele și nu temperamentul... De altfel, prea marcați de timpul trăit, mai știm cum am fi fost, în timpuri normale ? Nouă, tuturor, ne-a fost schimbată și firea, nu numai destinul.

8) Ați editat de curînd un substanțial volum de poeme, scris în anii dictaturii. Altfel, zis, ați dat la iveală literatura de sertar. Ce speranțe v-ați făcut atunci cînd ați scris-o ?

— **Anno Domini** și poemele inedite din **Efectul de seră**, reeditarea recentă, în colecția „Poeți români contemporani" sunt literatură de sertar (sau, mai bine zis, din lada de moarte a mamei — acolo le ascundeam) ; poeme respinse din volume, de-a lungul anilor sau acele versuri polemice, negre, cu adresă precisă care nici nu puteau fi arătate cuiva. După 1980, ultimii prieteni apropiați muriseră sau alegeau exilarea. Nu credeam că am să le mai pot arăta cuiva. Scrisul era pentru mine, în acei ani, singurul fel de rezistență pe care mi-o puteam îngădui. Între demolări, mizerie, sinucideri, dincolo de corul omagiatorilor, singura mea salvare era scrisul — un fel de domiciliu și timp obligatoriu. La un moment dat, cînd o duceam mai rău cu sănătatea, îmi făcusem și un „testament literar", dar prietenele care ar fi trebuit să aibă grija hîrtoagelor mele aveau să plece curînd din țară.

9) De ce nu ați redactat un jurnal și ați preferat această formă elaborată, poetică ? Simțeați că revolta exprimată într-un jurnal e inferioară vocii poetice ?

— De fapt, am și un jurnal care completează — adaugă versurile din **Anno Domini**. Nu știu cît de elaborate sunt poemele, față de notațiile jurnalului. Nu cred că mă preocupa stilul literar cît timpul trăit, mărturia mea cît mai telegrafică, mai fără zorzoane... Din 1970, am ținut un „jurnal de duminici". N-aș putea spune de ce „ de duminici". Era mizeria sărbătorii, erau sărbătorile legale pe care le detestam ; erau zilele întîlnirii, observării orașului, mișunul străzilor, cozile și nebunia care ținea discursuri istorice într-o răspîntie la Piața Rosetti, contaminată probabil de celelalte discursuri la zi ; erau petrecerile țigăniei din vecinătăți, scandalul bețiile urbei ; erau zilele în care „mă plimbam" prin vechiul București și găseam demolările, mormanele de moloz asediindu-l. Jurnalul era foarte important, era singura groapă în care puteai să strigi că împăratul are urechi de măgar și, mai mult, că e nebun ... Cînd nu am mai putut lua drumurile „antireportajelor", cum le spuneam la un moment dat, jurnalul duminicilor orașului a fost singurul fel de participare chiar prin refuzul de participare.

10) Spre deosebire de mulți confrați ai noștri, eu susțin cu nume și opere această literatură de sertar și, eventual, în sertar. Aș dori să mă susțineți — aveți și de ce — și să-mi vorbiți și de alți autori care au preferat literatura rezistenței gloriei ieftine și efemere.

— Sunt sigură că există, încă, o literatură de sertar, ascunsă de autorii care poate au murit sau au plecat între timp. Sau dosită de securitate. Cine știe prin ce subsoluri zac dovezile. Nu știu să vă dau nume. Atunci, în epocă, domnea un climat al suspiciunii, spaima care ne timora. La un moment dat am vrut să-i dau unui prieten — poet — să citească ceva din aceste versuri, dar aflînd că e vorba de niște „nepublicabile", amicul mă tot amîna. Am înțeles că nu vrea să fie amestecat în nici un fel, că îi este teamă. Am renunțat. Cum la noi nu exista o rezistență, ca în Polonia sau Cehoslovacia, nici posibilitatea tipăririi unor texte care să circule, nu puteam să aducem nume și dovezi. Mă surprinde absența prozatorilor importanți în care am crezut (și mă gîndesc la cei din țară, nu la cei din exil). Se știa prin cîte lecturi și retezări trecea un roman de A. Buzura, pînă să apară, dar iată că **Drumul Cenușii** și **Refugii** nu au fost continuate încă ... Dar poate tocmai faptul că la noi erau posibile unele tocmeli, că mai erau și printre cenzori unii care nu pricepeau ori se făceau că nu pricep : faptul că poezia ajunsese la un „limbaj esopic" despre care se tot vorbește — poate toate aceste subterfugii și înțelegeri tacite au făcut posibilă publicarea unor cărți ca **Lumea lui Caragiale**, de Mircea Iorgulescu, **Minima Moralia** de Andrei Pleșu **Proiecte de trecut** de Ana Blandiana sau **Urcarea Muntelui** de Ileana Mălăncioiu ... Și, dacă îmi este îngăduit, voi pomeni aici și volumul meu **Epitaf**, un bocet al satului, la sfîrșitul istoriei țărănești, **imposibila** mea **întoarcere**, volum pe care nu aș fi reușit să-l public dacă nu era Marin Preda, la **Cartea Românească** (Încercînd să-mi reeditez selecția din volumele apărute, poeziile din **Epitaf** se izbeau de refuzul îndîrjit al cenzorilor).

11) Dacă nu greșesc, am impresia că jurnalistica v-a acaparat și pe dumneavoastră în ultima vreme. Considerați că scriitorul poate avea o influență benefică asupra publicului ? Ce-l avantajează ?

— Mulți scriitori au ales, în ultimii doi ani, implicarea directă, exprimarea unor opinii asupra evenimentelor la zi. La unii dintre ei, nici nu ai fi bănuit înainte asemenea talente publicistice, forța ripostei — riposta imediată ; de fapt, s-a manifestat ieșirea din inerția unei epoci care miza tocmai pe apatia celor mai mulți. Am fost complicii prea multor crime — complici prin tăcere, frică, lașitate, conștiind de fapt ... Îmi amintesc o ședință a scriitorilor, mai de mult, și cineva din generația mea, a tinerilor de atunci, îi întreba pe cei mai virstnici : — Voi unde ați fost, cînd erau dărîmate casa lui Maiorescu, Muzeul Simu, cînd Blaga și alți scriitori erau interziși ? Dar noi unde am fost, cînd erau demolate bisericile, monumentele istorice ale Bucureștiului, cînd atîtea sate erau îngropate, arate și atîția alții înfundau puscăriile sau luau drumul exilului ? Memoria interzisă, falsificarea istoriei, des-ființarea — cîte au fost tăcute, răbdate, acceptate ! Dacă acum sunt mulți scriitori care au ales ziaristica, mi se pare că este și un fel de a ne plăti datoria — tăcerile, lașitățile de pînă ieri. Atîta vreme cît procesul istoriei prezente nu a dat verdictele, sentințele așteptate, cît vor fi măsluite pînă și faptele recente și atîția morți **neidentificați — necunoscuți**, a te implica în modul cel mai direct, nu înseamnă numai a face politică, ci și istorie. Nu știu dacă scriitorul poate avea influența benefică de care vorbiți, cînd alege acest fel de a fi, cînd intră în arena cotidianului. Dar are datoria, față de el însuși și față de ceilalți. Mai ales într-un prezent în care oamenii par încă anesteziați de teamă sau de inerție, de indiferență ori scepticism.

12) Mulți autori, chiar de notorietate, preferă o poziție programatică de neimplicare. Bănuiți ceva la ei ? De cine se tem ?

— Fiecare din noi ascultă de glasul conștiinței lui. Dar apolitismul azi, arta pentru artă, literatura pură care-și vede de ale ei într-un măreț turn de fildeș, mi se par azi baliverne, ipocrizii. Prea multe trebuie spuse încă ! A condamna participarea la dezbaterile care nu mai pot fi nici aminate, nici șterse din biografia din memoria fiecăruia, a sta de-o parte, oferindu-i-te exemplu — artist legat la ochi în propria istorie —, înseamnă să continui ceea ce ai făcut vreme de decenii. E ca și cum ai respinge publicistica lui Eminescu ! Și nici nu spun : păstrînd proporțiile ! Absenteismul, în unele epoci nu e posibil și nu trebuie să se numească așa, ci complicitate. Am trecut printr-un timp prea negru, mizer, umilitor cu noi toți și trăim un prezent mincinos și tulbure — cum ne-am putea preface că totul este de-acum normal și că nu ne rămîne decît să ne întoarcem la uneltele noastre ?

13) Într-o lume doldora de întrebări și vitregită de răspunsuri așteptate, cum vedeți statura morală a artistului, azi ?

— Statura morală a artistului azi ? Nu cred că poate fi probată numai de opera lui, oricît de mare, ci și de implicarea, de prezența lui în acest proces lung și chinuitor al regăsirii noastre **aici și acum.**

Interviu realizat de
Marius Tupan

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Florin Mugur, **acum unul dintre** Mituri.

Șerban Cioculescu **depănînd acum cîțiva ani** Amintiri.

Al. Paleologu, Valeriu Cristea, Sorin Titel, Mircea Dinescu, Ștefan Bănulescu, Galfalvi Zsolt **în așteptarea unui discurs.**

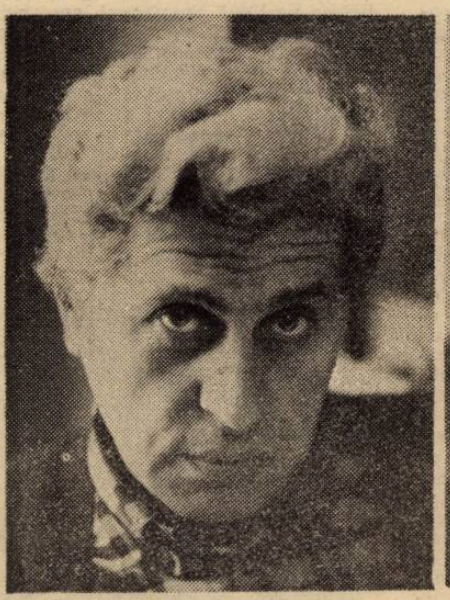

Prozatorul Tudor Octavian, mereu atent la felul cum se încrucișează cuvintele.

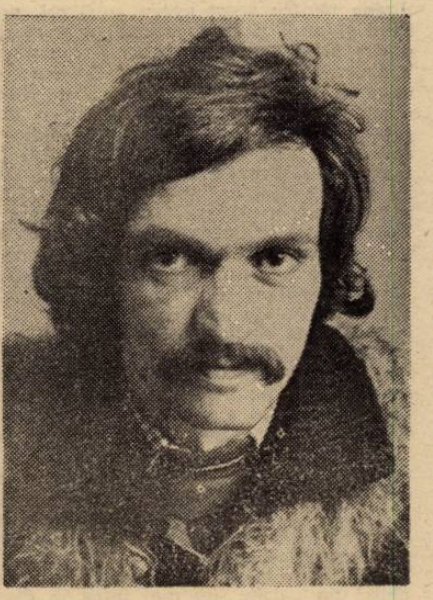

Nicolae Mateescu **visînd la** Regina balului.

florin gabrea

FLORIN GABREA s-a născut în București la 18 aprilie 1943 din părinții Iosif Gabrea, profesor universitar și Maria, născută Lehrmann. După absolvirea liceului studiază arhitectura la Universitatea „București", pe care o absolvă în 1967, cu examen de stat. Ca student, publică proză în revistele literare, obținînd, în 1967, premiul pentru proză al revistei „Luceafărul". Doi ani mai tirziu, îi apare primul volum de povestiri „Hanimore". În 1976, publică o povestire în revista franceză „Les Lettres Nouvelles" (Nr. 38), iar în 1979 volumul de proză „Schön ist nur das Wahre — Frumos e numai adevărul". Între 1979—1981 publică o serie de articole de critică de film la „România literară". Membru al Uniunii Scriitorilor din România pînă în 1981, cînd emigrează în Germania.

Un Crăciun fericit, domnule Rudolf Hess!

Klaus stătea în fața microfonului și privea în jur. Pregătirile erau în toi. Forfota obișnuită, gălăgia și observațiile colegilor săi, făcute pe un ton nu tocmai amabil, lesne de înțeles într-o zi de luni, îi sunau cunoscut, familiar. După o pauză lungă intrase azi pentru prima oară, din nou, într-un studio de radio. O cotitură politică, ce aducea cu ea un vînt proaspăt din răsărit, se făcea simțită la Berlin; acesta era motivul pentru care i se acceptase să-și continue, o dată la două săptămîni, emisiunile din ciclul „Peregrinările lui Emmanuel", atît de bine primite cu un an în urmă în Bavaria.

— Klaus, în cinci minute îi dăm drumul! îi strigă tehnicianul și-și ridică, în semn de încurajare, degetul mare de la mîna dreaptă. Klaus îl cunoștea bine; îi făcea plăcere să lucreze cu trăsnitul ăsta, care schimba femeile fără să le aleagă, dar care își cunoștea meseria pe de rost. Îi dădea încredere. Astăzi însă tehnicianul nu părea să fie în apele lui, avea cearcăne sub ochi și mîinile îi tremurau cînd înfășura banda pe rolă.

Această indispoziție pe care o resimțea și el, îi aminti lui Klaus de mama lui internată cu un an în urmă într-un azil de bătrîni, ca urmare a unei scleroze progresive. Într-o dimineață, cînd își făcea plimbarea în grădină, suferise un atac și i se ordonase repaus absolut la pat. Klaus obișnuia să-i citească mamei sale textul emisiunilor de la radio, deși uneori se îndoia că ea mai putea înțelege ceva din ele; după înregistrare avea să sune la azil și să vorbească cu ea.

— Tu de ce n-ai nici un prieten, Klausi?, îl întrebase ea, cînd o vizitase ultima dată la azil; avea privirea dusă și își răsucea inelul ei mic de aur, pe degetul osos.

— Nimeni nu se apropie cu plăcere de un renegat și un apatrid, ar fi vrut el să-i răspundă în prima clipă, dar se înfrînă imediat ca să n-o jignească și spuse dîndu-și importanță:

— Și cu Albert ce e? Doar nu puteai să-l fi uitat?

Ea tăcuse, își încrețise fruntea ridicîndu-și privirea spre cer. Apoi dădu din cap și zîmbind ușor șopti cu vocea ei delicată:

— Ah, ăla! Ăla e în stare să te înnebunească cu zîmbetul lui neîntrerupt. Un cabotin!

Pe marele Albert Lohman cu siguranță că nu-l putuse uita. Ochii ei vărsau lacrimi cînd Albert era pe scenă și interpreta rolul din „Jedermann" ca nimeni altul. Dacă ea se afla în stal, el o privea atît de adînc, de confesiv, de intim, de parcă i-ar fi dedicat ei spectacolul:

„Vă mulțumesc deci
Că m-ați așteptat cu grijă
Și în rugăciuni pioase
Și-acum călătoria va să-nceapă
Pe-acest toiag să pună mîna fiecare
Și să mă-nsoțească pîn-la groapă".

Ea avusese întotdeauna un fel ciudat, poate chiar viclean, de a-și ascunde afecțiunea pentru acest evreu spiritual, profund și greu lovit de soartă, deși relația dintre el și Klaus nu putea fi trecută cu vederea. Să nu fi vrut ea să-și recunoască adevăratele simțăminte? Sau căuta doar să-i răspundă fiului ei cu o dragoste neștirbită? Oare ce se ascundea în spatele acestei rețineri? Avea motive întemeiate să-l primească pe actorul acela arătos, șarmant, plin de viață, în inima ei, doar îi plăcea. Asta observase și Klaus. Nu i se putea aduce nici o obiecție. Îi plăceau felul lui de viață, opiniile și vorbele lui, chiar și fraza lui celebră: „Eu sînt Albert, fiul lui David" o găsea remarcabilă. Cu siguranță că l-ai fi adoptat după război, fiindcă nu mai avea părinți; dispăruseră într-o seară fără urmă, probabil arestați și-l lăsaseră înculat în coșul de nuiele, nu-i așa, mamă? Dar nu erai în stare să-ți iei tocmai tu asemenea răspundere. Nu i-ai putut ierta niciodată lui Albert că nu a venit pe lume ca german. „Ai să mă termini, escroc sentimental ce ești", o făceai tu pe supărata în ziua cînd ai împlinit șaizeci de ani, după ce Albert dansase cu tine toată noaptea. Nu-ți dăduse o clipă de răgaz el, arătosul, abilul Albert Lohman, care, din păcate nu mai intra în discuție ca pretendent pentru tine. Te copleșise cu flori, cu complimente, cu anecdote, cu amabilități de tot felul și despărțindu-se de tine cu un sărut pe frunte îți spusese: „Ziua asta minunată să-ți aducă numai noroc și bucurie, Hermina!" În noaptea aceea, puțin înainte ca viața ta să înceapă să se întunece, te-ai distrat atît de bine, încît ai făcut o criză de ris, așa cum nu ți se mai întîmplase decît rareori în ultimii ani. Aveai un ris strident, inconfundabil, îți scuturai pieptul încă plin și tare, gîfîind și gîlgîind, ceea ce firește mă amuza pe atunci dar mă și punea pe gînduri. Acest ris al tău dezlănțuit, senzual, netulburat, ascundea multe secrete pe care mi-am promis să le descopăr.

— Klaus, vorbește! Acum! strigă tehnicianul și dădu drumul la bandă. Prin capul lui Klaus trecu deodată un gînd absurd: părăsit și fără speranță se prăpădește Rudolf Hess în închisoarea Spandau, tînjind după libertate. Închise ochii și vorbi în microfon:

„Dragi ascultătoare și dragi ascultători, avem plăcerea să ne întîlnim din nou la ciclul de emisiuni «Peregrinările lui Emmanuel»". Dorul după tatăl său necunoscut îl gîtuia, dar continuă: „La microfon Klaus Schöpfer. Emmanuel face astăzi un popas la Berlin. Nu știu dacă mă puteți înțelege dragi ascultători, deoarece aici domnește un zgomot asurzitor. Copii ciufuliți, pe jumătate dezbrăcați, roiesc încoace și încolo, și oameni ai căror ochi lăcrimează dau năvală pe străzi și-l împing pe Emmanuel în toate părțile. Doar o mare tragedie sau o nesfîrșită bucurie, cum nu s-a mai văzut, ar fi putut să-i facă pe atîția berlinezi deodată să iasă afară din case. Din toate aparatele de radio răsună imnul național al Germaniei federale. Emmanuel ar vrea să cunoască motivul acestei tulburări neobișnuite.

— Ei, tu, îl întreabă el pe un mucos, de ce țipi așa și încotro alergi?

— Mami mi-a spus că azi m-am născut a doua oară.

O femeie bătrînă cu părul alb se amestecă în vorbă și ridică în aer, sub privirile mirate ale lui Emmanuel, un ciocan vechi.

— Nu știți ce s-a întîmplat azi? Nu sînteți de aici, sau veniți din străinătate? Înțelege omule, sîntem o țară liberă, patria noastră este Germania Unită. Cele patru puteri învingătoare au semnat tratatul. Veniți cu noi, ce stați așa! Trebuie să dărîmăm zidul rușinii, să-l facem una cu pămîntul. Ia-te după mine, tinere!

Hotărîrea ei nestrămutată și furia aceea distrugătoare îi insuflau lui Emmanuel un sentiment de spaimă. Tîrît încoace și încolo de torentul acela sălbatec, Emmanuel vede deodată, în mijlocul mulțimii, un chip ciudat cu țeasta dezgolită de calviție, cu sprîncenele ca două smocuri, cu pași tîrșiți, care îi pare cunoscut. Daa, sigur, Emmanuel își dă brusc seama; este cel mai singur om din lume, cel ce a fost cîndva locțiitorul lui Hitler, Rudolf Hess, care vrea să participe la cea de-a doua naștere a patriei sale. Grațiat pe neașteptate, Rudolf Hess își ridică și el lopățica de jucărie pe care o ține în mînă și bolborosește: Trăiască Germania noastră! Fie ce-o fi! Epuizat și cu lacrimi în ochii adînciți în orbite se tîrăște pe lîngă Emmanuel, spre zidul rușinii. Emmanuel n-ar mai vrea să se trezească din acest vis. Pe trotuar vede un steag negru-roșu-galben, călcat în picioare. Îl ridică și imploră, în numele concetățenilor săi, ca toți să se comporte față de patria reunificată la fel de drăgăstos și atent cum te porți cu un prunc nou născut. El nu are nici lopată, nici tîrnăcop sau altă unealtă, n-are decît mîinile lui goale, curajul și hotărîrea de a-și sluji patria. Zidul, trebuie să ajungă la zid, altfel ratează cea mai tulburătoare

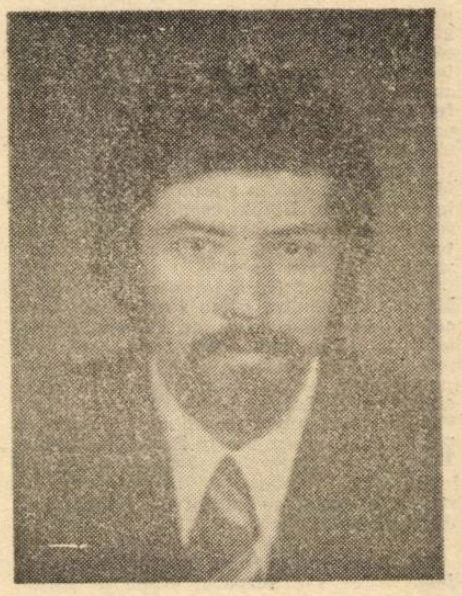

întîmplare din viața sa. Dar ajunge la zid prea tîrziu. Ca niște furnici disciplinate și compact înrolate se înghesuie mii de oameni, germani sadea, reuniți, care ard de nerăbdare să fie recunoscuți ca atare. Hei rup! Sus tîrnăcopul, jos tîrnăcopul! Fără macarale, fără ciocane pneumatice sau alte unelte ultramecanizate doar cu mîinile, cu lopeți, cu cărucioare cu scînduri și cu degetele îndoite, țepene, șingerînd fără durere. Așa își fac munca lor nobilă acești sclavi, din pasiune și dorință, cu îndîrjire și răbdare, de parcă, pentru întîia oară ar despărți apele de uscat. A bătut ceasul! Doar la un metru, de partea cealaltă, cîntă germanii din est, dincoace tac germanii din vest și toți laolaltă dărîmă ultimii centimetri de beton. Și, deodată, clipa pe care am visat-o atît: oameni de aceeași carne, de același sînge, oameni asudați și plini de praf se privesc muți în ochi, îi măsoară pe cei cu care au compătimit împreună, plini de încîntare, dar și de suspiciune. Despărțiți unii de alții de numai doi metri, de doi metri prăpădiți, fiecare are de parcurs un ultim metru ca să treacă peste prăpastia unui sfert de veac. Dar Emmanuel e un om prea sensibil și nu poate suporta această tensiune. Se sufocă și închide ochii. Fulgi mari de zăpadă cad și se topesc pe pleoapele lui — acoperă privirile în așteptare, privirile tuturor copiilor Germaniei aflați acolo. Crăciun fericit, Germania mea! Crăciun fericit, domnule Rudolf Hess!..."

— Porcule! se auzi vocea tehnicianului. Prin fereastra cabinei Klaus văzu cum acesta își ștergea lacrimile și umărul musculos îi zvîcnea fără să se poată controla.

Sună telefonul. Directorul de programe, care își lua profesia foarte în serios, veghind la prestigiul instituției ca un cerber, se hotărîse să-i tragă un perdaf lui Klaus.

— Nu ține, domnule Schöpfer! Asta nu e un post particular din Los Angeles, ci Radiodifuziunea din Berlin. E timpul să dați uitării cei patru ani petrecuți în America. Ce a vrut să însemne prostia aia cu Rudolf Hess? Sper că nu așteptați de la mine să vă bag materialul pe post.

— Regret, dar nu mă dezic de ceea ce fac. „Peregrinările lui Emmanuel" au reprezentat întotdeauna o sminteală incomodă. Nu-mi retrag nici un cuvînt! declară Klaus și-și aruncă privirea pe ceasul din perete.

— Domnule Schöpfer, doar n-o să ne împiedicăm acum de-o pietricică. N-ar fi decît o dovadă de pripeală. Ciclului nostru, „Istoria la zi", i se vor mai adăuga la anul douăzeci de minute. Mai gîndiți-vă la ce v-am spus și fixați-mi un termen nou pentru înregistrare. E în avantajul dumneavoastră.

După o pauză, ce nu prevedea nimic bun, continuă:

— Altminteri nu-mi displace emisiunea dumneavoastră de Crăciun.

— Nici nu mă gîndesc, cenzura și lipsa de umor sînt incompatibile cu Emmanuel, spuse Klaus.

— Și, în afară de asta... aici vocea directorului deveni rece și lipsită de amabilitate — cine dracu mai e și Emmanuel ăsta?

Klaus zîmbi. Ignoranța îl făcea pe director complet vulnerabil. Erau domenii în care autoritatea se lovea de însăși eficiența el. N-ar fi trebuit să facă o asemenea greșeală.

— Vă rog să mă scuzați, dar mă grăbesc. Mama mea e la spital. Am să trec mîine pe la dumneavoastră. Să zicem pe la cinci fără un sfert, okey?

— Pentru dumneavoastră sînt întotdeauna prezent, îl asigură directorul, lingușindu-l și puse receptorul atît de încet în furcă, încît Klaus nu auzi nici un zgomot.

— Ia spune, cine a semnat pactul, puterile aliate sau tu cu diavolul? i-o aruncă tehnicianul de la obraz și-și propti mîinile în șold.

— Puteați să ne scutiți de această lipsă de răspundere, spuse redactorul. Fața lui era cenușie și avea buzele uscate. Ulcerul gastric operat cu trei săptămîni în urmă, recidivase brusc.

— Vă doresc la toți un Crăciun fericit! spuse Klaus, pentru a încheia discuția; își luă paltonul din dulap și păși în vestibul. Apoi se întoarse din nou în studio și îi spuse tehnicianului:

— Vreau să-ți vorbesc și cu un semn din cap, îi dădu a înțelege că vrea să iasă împreună.

Ajunși afară, își aprinse mai întîi o țigară ca să mărească nerăbdarea celuilalt.

— Ia zi, Franz, tot așa ți se scurg ochii după surful meu?

Tehnicianul rămase o clipă surprins.

— Bineînțeles.

— Cu trei sute e al tău. Franz simți că i se înmoaie picioarele. Apoi începu să înțeleagă. Se apropie de Klaus și îi șopti:

— Sînt de aceeași părere cu tine, Klaus. Găsesc că e o porcărie că Rudolf Hess mai e încă închis. Spune-mi cunoști asociația F.F.H.?*

— Vrei să-mi faci o favoare, Franz?

— Firește.

— Vreau să-mi dai banda pe care am înregistrat-o azi.

Franz se umflă în pene. Ăsta era rolul care-i plăcea cel mai mult: complice, răspînditor de zvonuri, lingușitor.

— Ne întîlnim mîine la cantină, și ți-o dau.

Klaus îi întinse mîna și alergă pe scări în jos. Nu regreta nimic din tot ce se întîmplase azi. Funcționarii bine plătiți aveau întotdeauna de ce să se teamă. Era și normal. Dacă emisiunea lui s-ar fi transmis pe post, directorul de programe ar fi avut cu siguranță de-a face cu unele măsuri îngrijorătoare: indignare, anchete urgente, cereri exprese de luare de poziție din partea conducerii Radiodifuziunii, a primarului, a forurilor politice, chiar contacte urgente între cele patru comandamente și Spandau etc. Și, la sfîrșitul celui mai eclatant act politic al anilor optzeci, ar fi fost mai mult decît normal ca guvernul sovietic de la Moscova să-și facă publică nemulțumirea în ziarul de partid nemulțumire care ar fi avut darul să minimalizeze ecoul raportului catastrofal, făcut de Amnesty International cu privire la descoperirea de încălcări ale drepturilor omului în Uniunea Sovietică. Logic!

Afară ningea cu fulgi mari, ceea ce cu siguranță nu i-ar fi șuris lui Emmanuel. Klaus se grăbi spre mașina lui, parcată într-un loc interzis.

„Tatăl tău a respectat totdeauna legea. N-a contestat ordinul de chemare pe front, deși dispretuia războiul". Klaus își amintea de vorbele mamei sale și nu putea să-și explice de ce ea, cînd pomenea de bărbatul ei — Emmanuel Schöpfer, presupus a fi căzut pe frontul din Rusia — nu îi spunea niciodată pe numele mic. Asociația F.F.H. Oare ce putea să însemne asta?

O chitanță de amendă, prinsă la ștergătorul de parbriz, îi demonstră că pentru polițiști Crăciunul nu constituia un motiv ca să-și neglijeze serviciul în sluiba urbei.

Băgă chitanța în buzunar, șterse zăpada de pe parbriz și urcă în mașină. Cînd dădu colțul în strada principală, fu înghițit de suvoiul de mașini.

Rudolf Hess se stinge părăsit și fără speranță în închisoarea din Spandau, ros de dorul libertății. Cum de-i venise în minte Rudolf Hess? Dintre paladinii nazismului, Klaus îl considera pe Hess cel mai insignifiant, fusese doar o apariție lipsită de strălucire, un funcționar de partid care nu demonstrase în cursul vieții sale decît supunere și mediocritate. Spontaneitatea și intuiția fuseseră valabile doar la început, în primii ani. Zborul în Anglia, planificat pînă în cele mai mici amănunte, fusese un bluff, un nonsens, un joc de ruletă fără miză care îl costase libertatea. Atunci, ce îl îndemna pe Klaus să se confrunte cu bătrînul deținut, să-i privească ochii înfundați în orbite, să pălăvrăgească noapte în șir cu el, la o cafea sau un ceai, englezesc se-nțelege, să-i atingă mîinile și să se întindă pentru o clipă pe patul îngust din celulă, destins și fără grijă, spre a-i descoperi sentimentele de culpabilitate, dorințele și visurile?

„Curiozitatea ta bolnăvicioasă te va distruge. Ai fi în stare să-ți vîri capul sub ghilotină, doar ca să poți trăi senzația condamnatului la moarte în momentul execuției. Fereste-te publicistule maniac să nu fii decapitat într-o bună zi. Pierderea ar fi în acest caz irecuperabilă" îl avertizase odată Albert.

Nu avea o curiozitate patologică, își făcea doar meseria îndelung visată, voia pur și simplu să priceapă ce se petrecea în jurul lui, ca să-și poată duce treaba la capăt. Nu erau doar împrejurările agitate care-l surprindeau mereu și-i afectau confortul existenței, ci previzibilul lor. În mod paradoxal, gîndirea logică, pe care se punea atîta preț nu contribuia la simplificarea relațiilor cauzale.

„Dacă rămîn cu capul sub apă mai mult de cincizeci de secunde, mă înec în această cadă împuțită și nici un dobitoc n-o să afle de proba mea de curaj", constatase el, în cada de baie pe cînd era un băiețel de opt ani. Iar Elfriede nu l-ar fi crezut oricum în stare de așa ceva. „Noi, germanii, avem capacitatea de a gîndi rapid și precis, dar credem că sîntem în stare de aceasta, tocmai fiindcă sîntem germani", îi explicase el, ca proaspăt bacalaureat, unui coleg de școală. Această constatare îi adusese, pentru prima oară în viață neplăceri ostilitate, ba pe deasupra și o bușă crăpată de către odrasla unui măcelar, care nu fusese încă

ă la sută denazificat si care nu putusă înghită o asemenea obrăznicie. „Nic nu mă poate elibera de trecutul nac care mă apasă, iar constatarea acestragediei fără precedent a poporului u si a mutilării patriei mele explică mai luciditatea mea intransigentă. Poca de stînga sau de dreapta nu mai e rezentativă. Azi se recomandă o poli- a capului", declarase el mai tirziu. ziarist neangajat si fără de partid. Dar im era sătul de toate concluziile astea. i mult sau mai putin oportune. Se afla mult în căutarea unei revelatii.

Tind Klaus începu să perceapă claxoae insistente care amplificau vacarmul ăzii, isi aminti deodată că nu-i cumase flori mamei sale. În ciuda mocirde zăpadă mări viteza. Memento ri"! Mama lui avea saptezeci si notă ani.

efa personalului de ocrotire de la azide bătrîni îl înstiintă că mama lui ese dusă la spital, deoarece starea ei esita o îngrijire medicală specială. După cîteva minute si-a venit din nou simtiri, dar noi am chemat totusi salea. I-a curs doar putin singe din nas. olo nimic. Nu vă faceti griji, domnu-Schöpfer, oamenii de calibrul mamei nneavoastră nu capitulează asa usor". puse sora sefă, zimbindu-i plină de mpasiune.

naînte de a părăsi azilul de bătrîni, ius voi să mai meargă o dată pe aleea platani. Zăpada proaspăt depusă făcea iasă în evidentă scheletul crengilor letite una într-alta, semănînd cu nisriase aripi de fluture. Anul acesta se nbaseră, el si mama lui, aproape zilpe alee, ori dimineata dacă el avea p, ori seara tîrziu, cînd înhala adînc ul de vară si-si descheia cămasa pînă pantaloni. Soldul ei delicat se atingea cînd în cînd de coapsa lui obosită. beau despre fel de fel de lucruri, ea ind pauze lungi de respiratie, ca să-si te cuvintele, el cu vocea lui directă, ră, nu tocmai bărbătească, pînă ce ea clipa despărtirii si ea, înăltîndu-se pic, îi lua obrazul cu duiosie în palle zbîrcite, el trebuia să se aplece insi, atunci, cu buze reci, subtiri, pa-. îl săruta pe frunte, spunîndu-i, de are dată fără excepție : „Sînt mindră tine. Ai grijă de sănătate, fiule". Apoi, e uimirea lui Klaus, adăuga : „Si dacă i vii, adu-o si pe sotia ta" si Klaus îndrăznea să-i explice că nu putea aducă pe sotia lui, întrucît nu avea ceva. Abia mai tîrziu începu să înteză, de ce mama lui rostise, atît de i echivoc, această dorintă fierbinte, rimată de mai multe ori cu ani în ıă : pentru a-l impulsiona să adere ıfîrsit la societatea binecuvîntată de nnezeu a cununatilor religios.

Ah, aici sînteti ?", spuse sora sefă, aută în fata lui ca din senin : îsi acase un halat pe umeri si-i iesise în mpinare.

- Tocmai am sunat la spital. Mama nneavoastră se simte deja mai bine. I făcut o injectie si acum doarme ca un nc.

- Iarna e foarte frumos aici, spuse us, si observă că sora sefă îl fixa ient si că era dispusă să mai rămînă lo, desi tremura de frig. Nu avea cio- în picioare si degetele ei, care se au din sandalele decoltate, erau acoite cu grămăjoare de zăpadă.

- Vă multumesc pentru grija dumneastră, spuse el.

- Un ceai cald v-ar prinde bine, îi răsse sora sefă. Nu doriti o cească de pton" ?

- Ba, da, cu plăcere, încuviintă el si uă de brat. Mergeau tăcuti pe aleea ză. Nu mai ningea. Hirtia în care era elit buchetul de flori fosnea. Klaus îi ea respiratia si simtea cum ea îi apăsa etele, cu care îi prinsese bratul, strins trupul ei. Subtioara ei era caldă. Urî scara de la intrare si păsiră în clă-. Coridoarele si dormitoarele erau luate din plin, dar nu întîlniră pe nimeni.

- Sînt toti la masă, spuse sora sefă, parcă i-ar fi citit gîndurile. Într-adese auzea tot mai distinct sunetul taurilor si rumoarea de voci. Cînd trei pe lîngă sala de mese, în care cliî azilului, bătrînii părăsiti de famidar nepărăsiti de pofta de mîncare, făiau privind fix înainte, pe Klaus îl ădi mireasma de gogosi berlineze aspete si de orez cu lapte cald. rseră mai departe si intrară în biroul ei sefe.

- Luati loc, îi spuse ea si dispăru în tele unei usi. Klaus auzi dusul si cerî încăperea. O cameră mică, aerisită, ată. Puse florile într-o vază de culoanchisă. Pe o etajeră erau trei volume. lia nu părea să fi fost deschisă vreoi. Mirosea puternic a tipar. Heinrich l, în schimb, era citit si răscitit, pe uri subliniat, aproape făcut ferfenită, simplu părea totul !

- Ceaiul e gata imediat, spuse sora i, care intră si puse cana cu ceai pe ă. Îsi îmbrăcase sosetele de lînă si halat flausat. Îsi netezi părul cu dele. Păr des, castaniu închis. Se asează canapea si-si strînse genunchii la ot. Îl privea intens pe Klaus. El luă al lea volum de pe etajeră, se asează pe în la măsuta rotundă, pe care se afla avă cu intarsii florale, două cescute zaharnită. Asadar invitatia fusese meditată.

- Vă interesează domeniul ăsta ? întreKlaus si ridică volumul care purta il „Secretele magiei". Îl răsfoi la înplare si-l puse din nou pe masă.

- Lumea de dincolo de obiecte m-a resat întotdeauna, spuse ea. Apa fier-. Ea se ridică, deschise cutia cu ceai resără cîteva fire într-o strecurătoare ă de argint, de formă sferică. Turnă în cească si-i întinse lui Klaus sfera ea delicată. El o cufundă în apă si o ină o clipă. Apa se coloră pe dată răsdînd aroma inconfundabilă a ceaiului pton" pe care el o înhală cu ochii închisi. rul fierbinte îi irită căile respiratorii, vocîndu-i un acces de tuse. Dureri suînte de git, ca în copilărie.

„Doamne Dumnezeule, fie-ti milă ! Dă-i băiatului aer să respire. Doamne nu ne părăsi !" se ruga mama lui în genunchi cu mîinile împreunate. Îi stergea lui Klaus cu un prosop ud sudoarea de pe frunte si îi umezea buzele în care sîngele pulsa dureros. Nici prisnitele jilave ale doamnei Spolenski, nici ventuzele doamnei Griesmeier sau inhalatiile cu apă sărată, repetate din zece în zece minute, n-au folosit la nimic. Asteptau, toate trei, zîmbeau încrezătoare, pînă cînd usa se deschise si în cameră năvăli cîntînd Elfrieda cea suplă si lasciva. Agita o cutie rosie deasupra capului si decretă :

„Remediul miraculos din America ! Hermine, împielitatul tău e salvat !"

Elfriede se aplecă deasupra lui Klaus. Siragul ei de perle îi atingea gîtul înfierbîntat, gura ei, care mesteca în permanentă ceva miscîndu-si colturile drăgălas, rămăsese pe jumătate deschisă si el simti cum respiratia ei cu miros de mentă ca o adiere vrăjită de primăvară, îi ia pe loc durerea. Ochii ei verzi îl priveau cu îngrijorare si îi mîngîie obrajii atît de duios si catifelat, încît el ar fi vrut să zacă pe veci în acest pat cleios.

Doamna Spolenski se repezi pînă afară să aducă un bulgăre minuscul de zahăr. Hermine îsi făcea de lucru la lampa de petrol, cu o cană de tablă si o oală, iar Elfriede frămînta, cu răbdare si animată de sentimente materne, pe sub cuvertura patului, picioarele osoase ale băietasului de opt ani. Îi murmura încet la ureche :

„Sînt un soricel
N-am casă defel
Vreau să ies nitel
Sînt un soricel
N-am să ies defel
Vreau să stau cu el
Cu micul meu Klaus,
Pe care-l iubesc..."

Degetele ei săltau în sus pe burta lui si Klaus stringea din dinti si jura că va face sase copii cu Elfriede, trei fete si trei băieti, care să spună împreună seara, înainte de culcare, în loc de Tatăl nostru, rugăciunea cea nouă si minunată :

„Sînt un soricel
N-am casă defel
Vreau să ies nitel..."

Licoarea întunecată, pe care Klaus o bău mai mult silit si-i aduse vindecarea, fusese doar o mostră din ceea ce căra acasă inepuizabila si nesătioasa Elfriede, după excursiile ei pacifiste, de noapte, în cercurile eliberatorilor din Boston, Michigan sau Ohio, cazati, la sfîrsitul războiului, în Tempelhoff, Schöneberg, Zehlendorf sau Steglitz : unt — butter, cafea — coffee, sosete — socks, orez — rice. Cartofi — potatoes, cercei — earrings, poze cu Mary si Jim — pictures with Mary and Jim in front of the garden etc. — and so on. Dar nimic nu i se păru lui Klaus să fi întrecut vreodată ceaiul acela englezesc, aroma lui înmuindu-ti respiratia si numele lui, a cărei sonoritate senzual-virilă semnificase, de atunci si pînă azi întruchiparea libertăiti : Lip-ton, Lip-ton...

— E bun ? îl întrebă sora sefă. Păcat că Hermine nu poate să bea cu noi.

Cineva bătu la usă. Un bătrîn, cu obrajii scofîlciti, se strecură pe lîngă sora sefă. În urechea stîngă purta un aparat acustic.

— E ora să-mi iau doctoria, domnisoară Gabriele, spuse el si scoase din buzunarul pijamalei o fiolă verde.

— Dar, domnule profesor, doar stiti ce aveti de făcut, îi replică sora sefă si se ridică.

— Domnisoară Gabriele, ne dati voie să iesim mîine în curte ? întrebă un alt pensionar, care voia să-si astîmpere curiozitatea cu acest pretext, nu tocmai abil. În cinci minute, biroul se umplu. Toti se străduiau să se simtă cît mai comod, să bea o înghititură de ceai, daaa, e bun... si sănătos, curată si fortifică rinichii, dar, domnilor, nu avem destule cesti, putin mai mult loc nu ne-ar strica, tante Martha are cîteva, împingeti masa la perete si dati-mi, vă rog, zaharnita, nu, nu l-am citit pe Heinrich Böll, puteti să mă credeti, în perioada postbelică a contribuit mai mult ca oricare la transformarea problemei vinovătiei noastre într-o adevărată problemă de constiintă. Domnisoara Gabriele dispăru, pentru a doua oară, în spatele usii de la cabina dusului, pentru a se îmbrăca cum se cuvine, în tinută profesională, nu înainte de a-i face un semn lui Klaus si de a da din umeri resemnată. Nimeni nu observă cînd Klaus se retrase tiptil, îndreptîndu-se spre iesire. Trebuia să-l vadă neapărat, încă azi, pe Albert, fiindcă se temea pentru mama lui si pentru sine.

Nu ai voie să mori, Hermine ! Îmi datorezi adevărul. Încă nu stiu cum mă cheamă si cine sînt. Cine este tatăl meu ?

„Sînt Albert, fiul lui David", asa îl epata Albert mereu cu dezinvoltura si întelepciunea sa biblică.

„Si eu, al cui fiu sînt ?" insista el să întrebe fără încetare, ceea ce îl punea pe gînduri pe Albert, care zîmbea cu subînteles.

„Schma Israel, Adonai Elauhenu, Adonai echod. — Ia aminte Israel, Cel vesnic este Dumnezeul vostru, Cel vesnic este unul", asa sună crezul lui, pe care îl rosteste mîndru, cucernic si pătruns. Asa sună crezul evreilor. Si cum sună crezul meu ?

Tată, dacă te vei fi numit într-adevăr Emmanuel, cum sustine mama, atunci numele tău îl poartă pe Dumnezeu în sine, după cum ne învată Cartea lui Isaia. Si dacă si tu ai fi în mine, asa cum sînt eu în tine, atunci în mine n-ar mai fi loc pentru Dumnezeu, deoarece aș fi alcătuit doar din spirit si nu as fi un om din carne si sînge. Arată-mi-te, tată, si ia-mă sub oblăduirea ta !

De azi, în cinci zile, se va naste fiul lui Dumnezeu, pe care noi, crestinii îl cinstim sub numele de Isus Christos. Un Crăciun fericit tuturor !

(Fragment din romanul „Fără tată")

Traducere de
Nora Iuga

*) „Freiheit für Hess". („Libertate lui Hess").

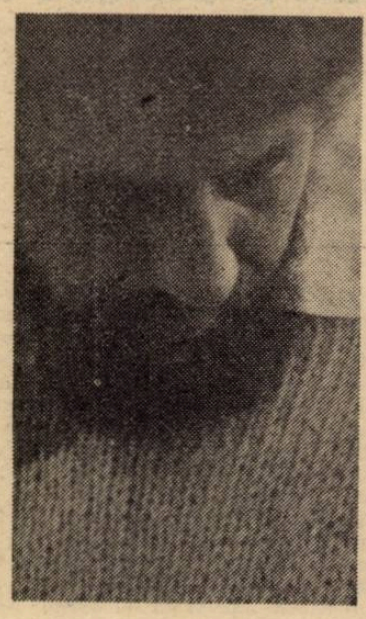

pavel
şuşară

Cinci observaţii asupra realităţii şi o declaraţie în chip de epilog

1. fulgeră greu peste vuietul mării
2. copiii îşi ling rănile unei naşteri ostile
3. păsările se topesc în propriul zbor
4. caii pasc insomnii peste oasele mele de maimuţă tîrzie
5. bărbaţii îşi cosesc din spinare pogoanele de sîrmă ghimpată

declaraţie :

Apoi ne-am simţit foarte bine, rudele de la ţară sforăiau împăcate în lumina stelelor pilpîind ca o valută forte şi tîrziu, tîrziu, cînd în istoria contemporană se bătea ziua cu noaptea, iar din interstiţiile universului strămoşii ne injurau de grijanie, am băut sifon cu sirop de banane şi am cîntat din Internaţionala strofa nr. 1. A doua zi eram fericiţi deşi de la una mie şapte sute optzeci şi nouă nu ne-am ras bărbile şi nu ne-am scos bocancii din picioare. Apoi au venit soţiile, blondele, roşcatele, şatenele, brunetele, cărunţele, sărmanele noastre soţii şi ne-au adus merinde şi haine groase pentru timpuri ostile. „Băieţi, ne-au spus ele, ciinii latră tot de la răsărit la apus" şi ne-au strecurat printre gratii un teanc de indulgenţe.

Scrisoare

...nu mi-ai mai scris de mult, de cînd îmi spuneai :
„pe aici toate sînt bune, cum ştii că le-ai lăsat, doar pămîntul tot creşte la marginea satului. Cîteva case au fost acoperite cu iarbă dar oamenii sînt veseli pentru că iarba e atît de frumoasă şi păsările cîntă peste case, fac cuiburi, scot pui şi iarba creşte lîngă cîntecul lor. Din vreme în vreme mai vine şi apa... Acum vine tulbure, umflată ,cu crengi, cu cai şi bolovani, de cîteva ori au fost şi înecaţi dar de plîns n-a plîns nimeni, pentru că necunoscuţii nu se plîng. Numai pe timpul secetei lumea s-a îngîndurat puţin. Focul era aşa de mare să se ridicase peste vîrfurile plopilor. Limbile lui lingeau norii pe burtă şi noi ne-am bucurat mult că vine pămîntul şi cerul arde şi apele curg...

Despre mustăţile lui Salvator Dali

Ninge arămiu cu frunze în parcurile municipale şi ele cad vehement lîngă sexul cu două tăişuri al ierbii (sic transit gloria mundi ar fi spus înţeleptul) „mi se filfîie" zic eu şi mai rup o foaie din Cartea regilor să-mi răsucesc o ţigară punînd mustăţile lui Salvator Dali în loc de tutun. Îmi lipesc urechea de ţîţa ta stîngă, iubito, să ascult cum curentul electric pulsează în arterele tramvaielor (sic transit gloria mundi ar fi spus înţeleptul), eu zic la fel ca înainte şi sînt mult mai fericit decît paşnicul pieton care traversează pe roşu.

Vir dolorum

Peste aura lucrurilor nechează tăvălugi de ceaţă. La rădăcini ţipă fantomele orelor avortate şi vîntul pustiului muşcă din pîinea mea cea de toate zilele pentru că undeva — vă spun din sursă sigură s-au născut prunci cu bărbi şi bastoane.

Oricum copilăria se scaldă în cleiul articulaţiilor ruginite ; cad ploi de alcool peste genunchii ucişi ai ierbii, peste peştii care umblă buimaci prin somnul planetei, peste morile ce macină zilnic orgolii, peste etalonul protezelor voastre de plastic.

Sfat pentru clepsidre

Clepsidre, învăţaţi : sensul căderii e unic. Aici şi aiurea, acelaşi bir de nisip.

Răstignire perfectă

...iar cînd va şuiera locomotiva aceea pe sub pămînt şi va scuipa către iarbă cu un fel de napalm, vom desena din memorie o cruce şi vom inventa o răstignire perfectă...

Destin și istorie

„dulce ca mierea e glonțul patriei“ — romanul lui Petru Popescu, de la a cărui apariție, au trecut exact douăzeci de ani — este romanul unui tînăr frămîntat de îndoieli, de întrebări grave privind moartea, istoria, iubirea, destinul — al său și al generației din care face parte —, un tînăr care, ieșind din viața călduță, din atmosfera ferită de griji a studiului, se va izbi de realitatea aspră, va fi confruntat și va căuta răspuns marilor probleme care se pun generației sale. Eroul romanului (naratorul) este un tînăr absolvent al facultății de istorie, care, fiind încorporat la o școală de ofițeri în rezervă, va veni în contact cu o lume necunoscută, străină pînă acum preocupărilor sale, va face cunoștință cu solidaritatea bărbătească și cu paradoxala însingurare pe care o provoacă viața colectivă a armatei.

Angrenat într-o istorie concretă, căreia încearcă să-i înțeleagă esența și devenirea, eroul narator își pune întrebări asupra rostului și esenței armatei ca instituție care este, paradoxal în aparență, abstractă și concretă, teoretică și reală în același timp. Este teoretică „mai mult decît s-ar crede“, deoarece se pregătește timp îndelungat pentru un război ipotetic care ar dura mult mai puțin decît perioada afectată pregătirii. Este concretă deoarece prin organizarea perfectă, prin legile aspre și conștiinciozitatea dublată de devoțiune a componenților săi, constituie expresia noțiunii de „armată“. Tînărul începe să aprofundeze, abia acum, înțelesurile unor noțiuni ca : război, istorie, patriotism, datorie îndeplinită conștient. Patriotismul său nu va fi unul de suprafață, ci va deveni unul de adîncime, organic, sprijinit pe tradiția istorică. Pașii săi calcă „...țara veche, plină de gloanțe amare și dulci ca niște fructe, țară pardosită cu gloanțe, înălțată pe gloanțe...“ Glonțul patriei e dulce ca mierea deoarece în bucățica de metal s-au esențializat eforturile tuturor oamenilor acestui pămînt, acestei țări care e așezată „pe un mormînt larg, apasă pe sute de paturi ale morții. Sîntem prea puțini deasupra, sînt prea mulți în adînc“.

Această idee, a pămîntului suprasaturat de morminte, apare și în romanul lui Zaharia Stancu. „Ce mult te-am iubit“, dar există o sensibilă diferență între cei doi scriitori. În timp ce în romanul lui Zaharia Stancu este vorba de o colectivitate restrînsă — satul —, în „Dulce ca mierea e glonțul patriei“ autorul se referă la o mare colectivitate, cea națională, în care eroul este integrat odată cu cooptarea sa în colectivitatea mai restrînsă, aceea a armatei legate organic de marea masă a locuitorilor străvechiului pămînt românesc.

Eroul caută să înțeleagă istoria în toată complexitatea ei, să-i cuprindă substanța filozofică, să-și verifice intuițiile comparînd părerile sale cu cele ale participanților direcți la ultimul mare eveniment istoric, războiul : unchiul Nicu și prietenii acestuia. Unchiul Nicu îi spune nepotului dornic de înțelegere, dar tributar excesivelor teoretizări ale istoriei concrete, trăite, că: „... o istorie adevărată nu există. Adică există un moment, dar descrierea lui nu e adevărată.“

De asemenea, istoria nu mai exprimă o realitate faptică, ci este „o istorie de interpretare“. (...) Istoria nu mai e făcută din fapte, ci din interpretări. Cei care au trăit anumite evenimente, în timpul desfășurării acestora și după aceea, nu au avut sentimentul trăirii istoriei, ci pe acela al unor situații care i-au afectat direct și le-au schimbat cursul vieții : „Pentru mine singurele clipe adevărate ale războiului sînt cele pe care le-am trăit eu. Dacă vrei, ele sînt singura parte adevărată din istorie.“

În momentul desfășurării ei, istoria nu este constituită decît din acțiuni omenești și, atunci, nu primează decît faptul concret, dar, mai tîrziu, intervine teoretizarea, generalizarea care abstractizează și care face să se piardă, în uriașul timp istoric, importanța acelor acțiuni și evenimente pentru oamenii care le-au înfăptuit.

Acesta este crudul adevăr : istoria o fac oamenii, dar viața lor nu are nici o valoare (din punctul de vedere al individului) în uriașa desfășurare temporală a umanității. Este interesant de remarcat că aceeași idee apare și la D. R. Popescu : „Un an, zece, douăzeci contează cumva în viața unui om, dar pentru istorie ei nu fac două parale“.

În strînsă legătură cu pasionantele discuții pe marginea conceptului de istorie, cu dorința arzătoare de a-i înțelege adevărata semnificație, în roman este lansată o interesantă teorie privind „complexul lui Decebal“, prin intermediul unui profesor dintr-un orășel de munte, unde eroul ajunge în cadrul unei aplicații în teren făcute ca elev al școlii de ofițeri. Această teorie dovedește o mare putere de pătrundere, o fină și adîncă înțelegere a istoriei de către Petru Popescu. Decebal, deși știe că va fi înfrînt, pornește la luptă în primul război pentru a-și lăsa o portiță de scăpare (dacă s-ar fi supus necondiționat, armata i-ar fi fost desființată, iar Dacia colonizată), chiar printr-o pace nefavorabilă, în vederea pregătirilor pentru cel de-al doilea, hotărîtor. Patriotismul și înțelegerea vieții sînt profunde la Decebal. Știe că va muri, dar se pregătește pentru luptă, încercînd să supraviețuiască, împreună cu poporul său, prin folosirea tuturor mijloacelor, inclusiv a celor contrare eticii curente, dar scuzabile, avînd în vedere scopul urmărit (nu se putea găsi o mai nobilă aplicare cinicului dicton : „scopul scuză mijloacele“).

De fapt, din întregul roman se desprinde ideea că războiul nu este altceva decît un distrugător de existențe umane și nu are alt rezultat decît moartea și, de aceea, este condamnat cu hotărîre, deși nu fățiș, demagogic, declamard, ci profund, subtextual și contextual.

Tînărul din „Dulce ca mierea e glonțul patriei“ va trece concomitent prin două experiențe care îl vor marca, pozitiv, pentru întreaga sa existență : armata (care îi va prilejui înțelegerea adîncă a istoriei, a războiului, a vieții sociale sau a unor aspecte ale acesteia, a morții ca rezultat al războiului, a patriotismului profund, organic) și dragostea pentru Laguna, o femeie misterioasă cu nume exotic, romantic, zece ani mai în vîrstă decît el. Eroul va fi dominat de femeia frumoasă care nu lasă să se întrevadă nimic din personalitatea sa, care se comportă multe ori ciudat, care pretinde o iubire totală, „demențială“, ieșită din comun. Acțiunile ei sînt pline de nepăsăvăzut, acțiuni care îl uimesc, îl buimăcesc pur și simplu pe tînărul fără experiență, dar plin de sensibilitate, o viață interioară bogată, complexă. Între cei doi nu se vor lăsa punți de comunicare sufletească. Așa cum bolovanul din „Moartea din fereastră“ lovea de geamul care-l claustrase, dragostea tînărului se va izbi de zidul nepătruns al personalității Lagunei.

Romanul „Dulce ca mierea e glonțul patriei“, este o ferrică interferență a epicului cu liricul, păstrîndu-și astăzi aerul de pasionantă dezbatere a unei conștiințe integrate în propria lume.

Lascăr Tuduciuc

Cer nehotărît. O frunză
atinge lacul
și zboară iar

GLOSSĂ

Simt această dimineață ca pe-o cenușă pe buze. De-abia m-am sculat, stau pe marginea patului și port pe buze gustul leșios cu care toamna-mi întrerupe somnul. O toamnă instabilă, cînd friguroasă, cînd călduroasă, ca și cînd clima ar fi un motor universal pe care cineva l-ar trece grăbit prin toate vitezele. Și undeva în aer aburul frunzelor se-mpletește cu nervurile înghețate: în ființa unei singure frunze caldul și recele își fac loc cu o aceeași îndreptățire. Adieri îndelung reținute răzbat fără veste și schimbă compoziția aerului — de la o clipă la alta poți intra într-un spectru caloric diferit. Mesageri sînt geamurile caselor pipăite cu palma, însă gradul de fidelitate depinde de orientarea lor către punctele cardinale, respectiv către punctul ce-a învins momentan bătălia. De aceea îmi spun că geamurile n-ar fi decît niște colportori: **primii** colportori și atît.

Mă simt gol și cu buzele pline de cenușă. Granulele minuscule ale cenușii îmi înțeapă imperceptibil pielița buzelor, e ca un tremur interior, o cavalcadă din nimic spre nimic. Și totuși îmi simt buzele **oprite**, neutralizate. Oprite și de la suris, căldură, înțelgere, dar și de la durere, sfîșiere, chin, nefericire. Sînt undeva la mijloc, între bine și rău, între frig și cald: parcă buzele mele n-ar aparține acestei lumi și ar fi doar în vizită pe pămînt, cu o ocazie sau cu alta (că una se numește naștere cine mai ține seama?).

Omul a murit. Rudele l-au luat și i-au împărțit toate lucrurile. În odaia goală n-a mai rămas decît o muscă și o tablă de șah care-și fac vagi promisiuni în lumina piezișă a toamnei tîrzii. Traseele lor prin aerul netulburat de nici un întrus, mișcările lor autentice, imprevizibile, se vor dezvolta, vor cuceri tot spațiul, vor atinge perfecțiunea. Dar nimeni nu va ști aceasta, nici o minte umană nu va bănui că în odaia celui mort s-ar putea naște un alt fel de spiritualitate, ce integrează golul și uitarea, aleatoriul, energiile umile.

Recurg în grabă la cîteva cuvinte înaintea cinei (nu prea multe să nu se răcească oul ochi) și-aș vrea să le conduc spre sensuri înalte și spre-o viziune metafizică. Încerc să-mi aduc aminte lucruri pe care nu le-am știut niciodată. În seara asta voi plăti alte amenzi pe transparență în felul frunzei care cade de prea multă lumină concentrată pe ea.

(JURNAL ANTICAMELEONIC — 7 octombrie 1991)

Constantin Abăluță

dan stanca

Triadă

Presimțirea
timpul care a căpătat chip
silueta subțiată a orologiului
din adînc urcă chipul
înghițind minutarele cifrele micile
diviziuni
și lasă apoi albul veciei
în care adoarme caravana numerelor
deșertul tace e tăcerea
și cămilele se prefac în dune de nisip
pe care arar le spulberă mîneca
neglijentă
a vîntului alunecată printre nori
mereu din presimțire se naște mitul
respirația neauzită
peștera mării
și din mare mai adînc în chip
ca o dorință a cuvîntului de a veni spre
oameni
de a merge înțelesul spre înțelegere
icoana se așază în furtuna privirii
trăznetul pătrunde fiecare grăunte de
nisip
și toată plaja ajunge o colivă de jar
pe care o învelește marea cu ștergarele
ei curate
nenumărate
țesături plînse în neștire de bocitoarele
dimineții
înțelesul
chipul
presimțirea
trei semne mai presus de adăpostirea
noastră
flamuri arzînd spre depărtare
născînd depărtarea din bolta unei
colibe uitate
la hotarul timpului
presimțirea **încercănează ochiul soarelui**
chipul **desface zăvorul**
înțelesul **îmbrățișează munții**
și-i risipește pînă în prispa stelelor...

Geneză

O adiere
și abia apoi sunetul
sunetul din care mult mai tîrziu
au luat naștere păsările
atîta tot
fără cuvînt
sau cuvîntul nu s-a rostit niciodată
a rămas mereu ascuns
trimițîndu-și rar
din mileniu în mileniu
mesagerii
silabe frînturi
aruncate în fața oamenilor
ca o proiecție a viitoarei lor deveniri
incomplete
o adiere
altceva decît silaba
altceva decît cuvîntul
o adiere
și abia apoi sunetul
sunetul din care s-a născut sunetul
auzit
mumii toropite de veacuri

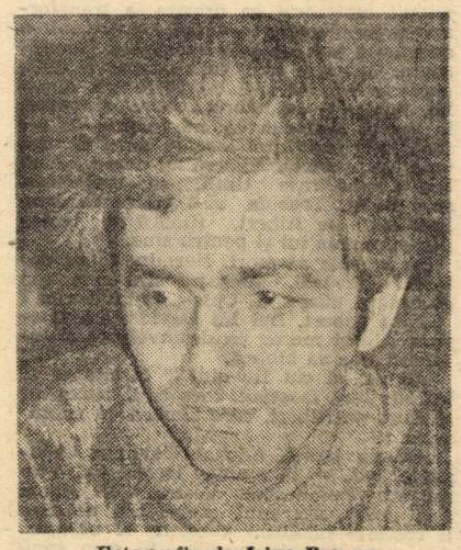

Fotografie de **Irina Prosan**

ați aflat că lumea a trăit mai întîi în
interiorul
tăcerii ?

Hemoragie

De unde vine cercul ?
Unghiurile ascuțite
încheieturile care dor
nefericirea liniilor drepte
lovindu-se mereu de palmele nopții
străvezii
fringîndu-se
și mai ales rușinosul metru de
tîmplărie
rătăcit printre oameni
și împiedicîndu-le mersul...
Toate poligoanele clocotesc
vibrează
se simt solidare
ca și cum Mîna care odată le-a trasat
le-ar cere brusc jertfa
Luna stringe țipetele și le duce la bu
trup tangent la suflet...

Vina întrebării

Ești înafară sau înăuntru ?
cenușa se spulberă în cele patru zări
deși vîntul nu bate
fiecare vultur înălțat
este semn al unei nașteri refuzate
morminte transparente
dar ce e transparența
decît un dor al corpurilor de a fi
morminte
nu oase dezgolite vedem
ci conturul copilului
care nu s-a născut
pămînt
semințele par îngeri
lumina îl apropie de cer
lăsîndu-ne tălpile stinghere
în deșert
iarba fosnește deasupra capului
și este prea ușor a ști
că întrebarea răstoarnă lumile
ești înafară sau înăuntru ?

Prag

Între rădăcină și tulpină
este mereu un abur
un vitraliu...
dar tu îl vezi agricultorule ?
simți nodurile fragede ale creșterii
cînd palpezi lăudăros trupul ?
simți cerul
acolo unde intersectează piatra
și lasă numărul să fie văzut ?
Se răresc bătăile
și inima boltindu-se devine cer...

Urbea nostalgică

O ri de cîte ori am vrut să răz- mai departe, privirea ni s-a întors oape instinctiv în urmă, ca şi cum ajul şi puterea noastră acolo să- uiesc. Ceva ne-a chemat întotdeauna poi, chiar şi atunci cînd gesturi itale trebuiau să decidă o istorie, ca um doar destoinicia Penelopei s-ar la capătul oricărei odisee.

În Bucureşti agitat de spasme re- uţionare, aflat undeva între ruină econstrucţie, dar, peste toate, avînd ul şi înfăţişarea unui organism bol- şi abandonat, găzduieşte în aceste la Galeria din str. Academiei, o oziţie desfătătoare — **Imagini ale ureştiului de altădată în viziunea**

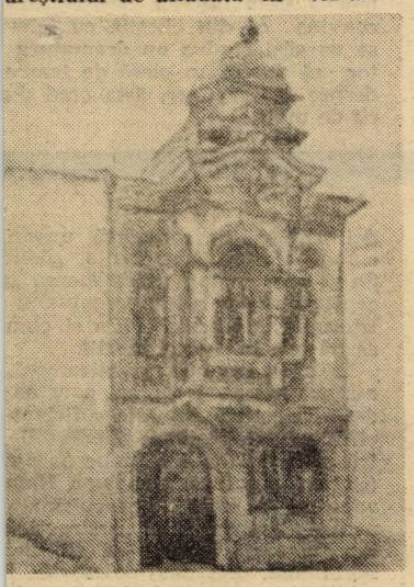

Sabina Negulescu: „Hanul din str. Berzei"

pictorilor. Muzeul de artă al municipiului a luat această salutară iniţiativă, cu scopul de a reaminti privitorilor de toate condiţiile şi obîrşiile că urbea de pe Dîmboviţa a aparţinut, prin tot ceea ce a avut ea mai pitoresc şi mai monumental, Europei şi nu Orientului de Mijloc !

Sigur, pictorii din toate timpurile au căutat să eternizeze nu Bucureştiul strălucitor, nu tentaţia turistică şi comercială, cît cea expresivă. Există în majoritatea picturilor expuse o accentuată prezenţă a vestigiului arhitectonic, a detaliului preţios de pe o anume stradă, dintr-o anume piaţă ori dintr-o anume mahala. Expoziţia alătură acuarele de Ferrel şi Henţia de la răscrucea veacurilor XIX. şi XX şi pînze semnate de nume sonore din pleiada marii picturi interbelice, dar şi din perioada mai recentă, după cum vom vedea mai jos.

Nu ne propunem un inventar de nume şi nici unul de subiecte. Privitorul trebuie lăsat singur să descopere parfumul acestei retrospective plastice centrată pe un gen unic — peisajul. Nu facem decît să consemnăm cu emoţie stadiile prin care am trecut noi înşine în această expoziţie, un parcurs din care nu poate fi omis nimic. Atît sînt de concentrate secvenţele ce compun acest ansamblu imagistic ! Dublat pe alocuri, foarte inspirat, de cîteva replici fotografice de epocă. Cele ce ni se oferă privirii nu sînt doar nişte repere sentimentale ale unui itinerar prin istoria acestui oraş, ci şi opere de referinţă ale picturii noastre peisagere. Ele poartă pecetea inconfundabilă a maeştrilor care le-au zămislit. Nu întîmplător, cei mai bine reprezentaţi în expoziţie sînt Lucian Grigorescu şi Vasile Popescu, doi dintre coloriştii

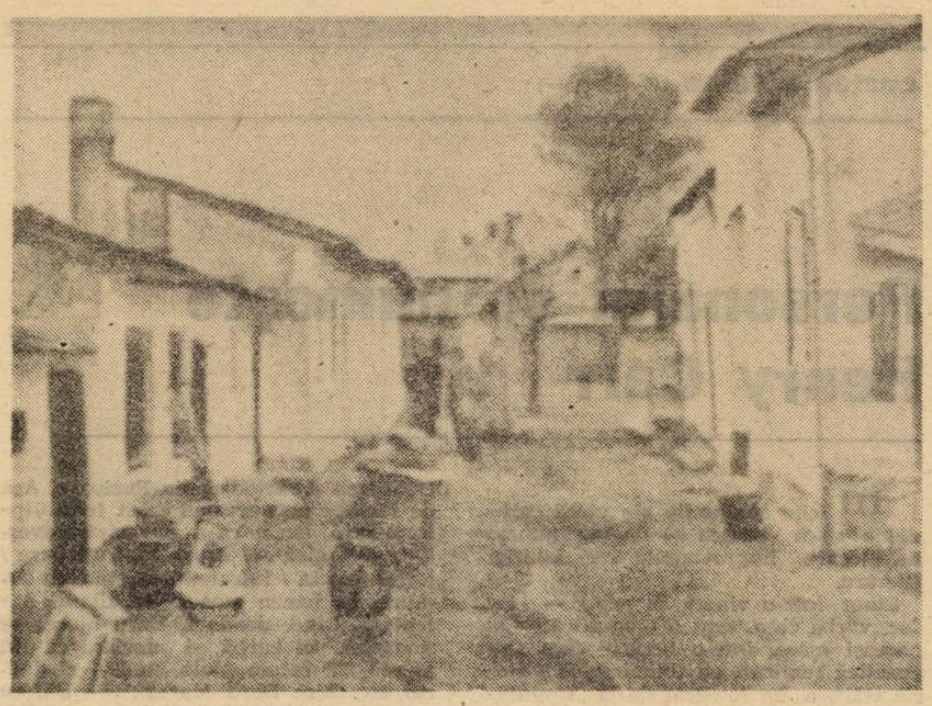

Ştefan Luchian: „Portret de femeie"

noştri de marcă dintre cele două războaie şi peisagişti de prestigiu.

Sensibile şi purtînd amprenta documentarului sensibil şi perfect obiectivat, conceput în peniţă, creioane colorate sau acuarele, lucrările Georgetei Vintilescu — un nume relativ uitat, dar care merită, poate, o reconsiderare mai substanţială pe simezele Capitalei, mai cu seamă că mulţi colecţionari posedă piese valoroase ale acestei pasteliste din anii '40. Organizatorii au introdus în expoziţie şi un Luchian, un **portret de femeie,** singurul de altfel care punctează o dimensiune a umanului în ceea ce are el mai tipic în ambianţa peisageră pe care o creează ceilalţi.

Piaţa Buzeşti, Marele bulevard, Piaţa Bibescu, Turnul Colţei, Moşii, Halele dinspre Bazaca, Bărăţia, sînt cîteva dintre efigiile bucureştene surprinse cu har de penelul unor J. Al. Steriadi, Lucian Grigorescu, Camil Ressu, Vasile Popescu, Dimitrie Ghiaţă... Acestora li se alătură pictori din generaţiile mai apropiate de noi, Lucia Dem. Bălăcescu („Mărţişor"), Aurel Cojan, bine reprezentat şi cu o remarcabilă vervă descriptivă în „Grădina Cişmigiu", ca şi în celelalte lucrări expuse, Virgil Almăşanu, Const. Crăciun („Strada Budişteanu iarna"), Valentin Hoeflich, Alex. Ţipoia, cu un viguros rapel plastic, acuzator în felul său, al vechii zone Uranus-Mihai Vodă. Subtile şi evocatoare prin atmosferă creioanele Sabinei Negulescu şi eseurile portretistice („portrete" de clădiri rare din vechiul Bucureşti) semnate de neobositul „pictor-arhivar" Spiru Vergulescu, unul dintre cei mai constanţi artişti care şi-au consacrat efortul creator acestui fermecător şi năpăstuit oraş. Paştina Horea şi Jean Cosmovici punctează cu originalitate şi vervă cromatică, acest chip caleidoscopic al Bucureştilor de altădată.

Corneliu Antim

---

fost Hamlet nor?

sonaje şi voci)

N eutru dar decis, un prieten ozitor mi-a spus că nu va abor- iciodată muzica vocală (lied, ope- din cauza retoricii genului. Eşti ic, i-am replicat în gînd. Te folo- de „voce". N-ai încotro. Cunos- -i însă căutările radicale în di- a non-spectacolului, l-am înţeles. ind la tehnica bel-canto-ului, l-am bat. În **Reconstituirea** (film a că- valoare a fost mult supralicitată). titura" lui Botta aparţine altei Multor regizori, chiar reputaţi, e-ar strica, să mă ierte, un curs nstrumentaţie. Chiar şi de orches- e. Nu-i poţi aduce în acelaşi spa- e Antigona şi Caţavencu, fără a să se surpe scena. Să „demolezi" ele personaje. Dar aici e doar un de inadecvare. Am amînat atunci. ţia despre retorica (o alta, desi- a non-retoricii.

presionismul muzical german şi-a propria sa strategie vocală. ta, strigătul, cîntarea-vorbită. tructurarea" discursului liric ţional. Excepţia a devenit regulă. orma", mult aşteptată de unii, a ut destul de brutală şi nu a fost acceptată de interpreţi. Problema rămîne însă, în continuare, delicată. Mai ales cînd e vorba de un text celebru. Chiar dacă acceptăm (şi trebuie să acceptăm) convenţiile genului, aşteptăm cu nelinişte să auzim cum sună (în muzică) o replică ce ţine mai mult de zona profundă a intimităţii tăcute, decît de cea exterioară, a „comunicării" ei: **„A fi sau a nu fi".** Dificultatea există, deopotrivă, şi în spaţiul teatral. Aici observaţia de la început a amicului meu poate deschide din nou discuţia.

La modul teoretic ,imaginăm mai uşor un Hamlet **„simfonic"** sau **pantomimă** decît **operă.** Chiar Pascal Bentoiu, deşi abordează inteligent şi proaspăt genul amintit (şi în coordonate cvasi-tradiţionale), a gîndit „Hamlet"-ul său ca pe o „simfonie dramatică" într-o singură parte. Un dialog „cheie" este înlocuit cu pantomima. Corul din final, mai „impersonal", ia locul personajului şi ne trimite spre comentariul antic, transcendent.

A fost Hamlet tenor? — iată o întrebare ce poate să pară la fel de „neserioasă" ca şi titlul unei recente expoziţii: „Sex of Mozart". Dar să completăm. Ce „armonice" are textul (noblеţea, îndoiala, sarcasmul, durerea) şi ce armonice glasul? Ce zonă din „ambitusul" trăirilor trebuie să definească personajul? Ce „timbru"? Poate că, prin multiplicare, prima întrebare a devenit mai clară.

Ambroise Thomas a ales un bariton. Pascal Bentoiu un tenor. Prinţul cu cartea în mînă. A optat pentru stratul mai puţin „carnal" al vocii. Deşi „discursivitatea" unor momente mai poate fi discutată, cred că Pascal Bentoiu a făcut o alegere fericită. În ciuda marcatei „recesiuni" a publicului şi chiar a propriei mele îndoieli, Hamlet a convins: „pariul" cu opera nu a fost pierdut.

Valentin Petculescu

Turul doi

Televiziunea Română a fost foarte operativă, promptă în informarea publicului românesc despre evoluţia procesului electoral, rezultate, sondaje, prognoze. Vă închipuiţi că e vorba despre alegerile locale de la 9 februarie ? Ei bine, nu. Eu mă refeream la cele de la 20 mai 1990. Şi, mai ales, la alegerile din Turcia şi din Bulgaria. Acolo am avut chiar trimişi speciali, care ne-au informat cu rapiditate despre ce e vorba şi cum merg lucrurile. Se făcuse inima românească cît un purice aşteptînd rezultatele confruntării electorale dintre Türgut Ozal şi Suleyman Demirel.

Dar nu s-a petrecut nici un infarct : cei de la TVR sînt şi ei oameni. Şi totul s-a ştiut la timp, fără prelungiri.

La 20 mai nu mai aveam loc pe scaun urmărind cum cresc **văzînd cu ochii** indicatorii victoriei în alegeri. Iar acum, în februarie trec zilele-n goană, tot trec şi rezultatele... Măcar să le fie milă de turci şi de bulgari, care cred că aşteaptă la fel de emoţionaţi cît au fost românii la vremea potrivită. Ferească Dumnezeu de victime în cele două ţări prietene din cauza tensiunii electorale de la Bucureşti.

Dar, există un DAR, nu e vina TVR. E vina studioului electoral că a zăpăcit electoratul, iar acesta s-a împărţit între independenţi şi dependenţi, iar cînd a fost numărătoarea am văzut cu toţii, de la Vlădică la Opincă, cum zăceau bietele noastre opţiuni în saci de plastic, pe sub castanii desfrunziţi.

S-au bîlbîit în explicaţii domnul Uglean, dumnealui a revenit în scris asupra ezitărilor, crainicii care trebuiau să anunţe rezultatele periferice şi poate neplăcute, ei n-au mai revenit, iar naţia a stat în tensiune pînă cînd s-a aflat că în Bucureşti şi într-o enormă şi enervantă majoritate de circumscripţii electorale va fi Turul Doi !

Cînd am aflat, m-am speriat. Iarăşi Studioul Electoral ! Iarăşi „n-am venit aici să fac promisiuni". Dar nu vom avea confruntări „faţă în faţă". Ah, ce-am să mă mai distrez cînd uneia dintre feţe i se va pune, nu pumnu-n gură sau sula-n coastă, ci punctuleţul galben pe piuit. Atunci să vezi supoziţii : ce-o fi vrut să spună ? Dar oare o fi prins-o ? (Ştiţi dvs. bancul cu negrul din tren care povesteşte că el e neaoş, numai că maică-sa a participat la Festivalul Tineretului şi a luat-o la fugă prin parc atunci cînd a dat cu ochii de primul negru democrat din viaţa ei. Şi n-a apucat bietul om să sfîrşească povestea, că a trebuit să coboare la Dej. Iar ardelenii au trăit în neştiinţă, neştiind să răspundă la întrebarea de mai sus). Pentru că, aşa cum ni s-au prezentat rezultatele la Turul Întîi, aşa ni se vor prezenta şi la Turul Doi. Şi ne vom întreba după aceea : oare le-or fi recalculat ?

Eugen Uricaru

Personajul se numește Henry Carr

Micile amănunte ale vieții cotidiene riscă adesea să devină puncte de plecare imprevizibile ale istoriei literare.

Stam într-o vineri la prînz — iar fac, vorba ceea, critică biografică — la aceeași masă, într-o berărie care „nu practică remiză", cu (bineînțeles !) Horia Gârbea, un fotograf de la „Cotidianul" și cu celebrul poet Doru Mareș. Acesta cu o barbă a cărei lungime îi întrecea pînă și bărbătescul renume, **ne povestea.** Nu conteză ce, adică, da — desigur — despre femei. Despre „nemțoaică" (prima lui soție, legiuită și din cartierul de est al Germaniei), despre dactilografa de la o publicație de mare tiraj și căutare, despre Lili ș.a.m.d. Doru Mareș **ne povestea** și realizam că fabulatorul ocazional („la o bere") îl întrecea pe poet („țăranul e pe cîmp / cu p ... în pămînt" — punctele aparțin redacției și nu poetului, **nota mea — D.-S.B.),** pe jurnalist („papa ne dă, pe 4 martie, între două și patru mii în plus la leafă"), pe fostul profesor stagiar din Dobrogea și metodist din Pucioasa. Așa de frumos **ne povestea** acest Ioan-Vîntură-Țară, exact ca-n **Povestea Poveștilor** și **Ionică cel Prost.** Instruit para / hiper / meta / infratextual, stăteam cuminte în banca mea și ascultam. Așteptam. Cînd, deodată, Doru Mareș se scărpină în barbă și declară că el pleacă, să facem plata, unde-i chelnerul etc. Zice Doru Mareș : „— Bă, eu trebuie să plec, că închide ăla la Radio-TV și **n-apuc să-mi iau televizorul de la reparat ...**" Atît.

Să vă citesc acum de pe coperta IV a ultimei ediții (a cîta ? a șasea ?) scoasă, la Faber & Faber, din celebra piesă **Travesties :** „Tom Stoppard nu e primul care a observat că Lenin, James Joyce și dadaistul Tristan Tzara au locuit cu toții la Zürich în timpul primului război. Dar care alt dramaturg, avînd la îndemînă aceste trei figuri revoluționare, și-ar fi ales ca protagonist un funcționar mărunt de la consulatul britanic, pe numele său Henry Carr ? ... Fapt e că Joyce, în calitate de manager al unei companii teatrale efemere, l-a invitat pe Carr

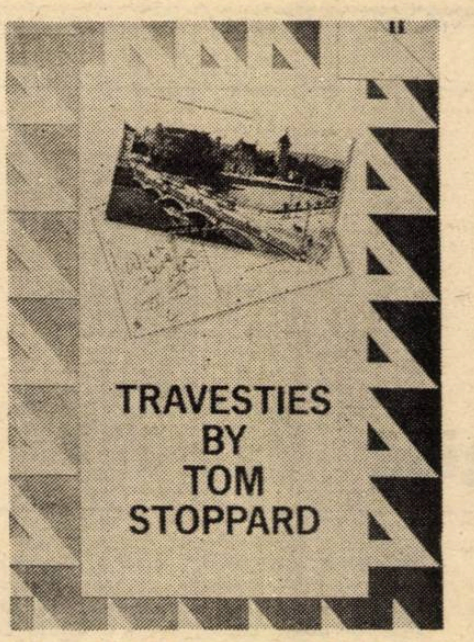

să joace în **Ce inseamnă să fii onest** și a refuzat apoi să achite cheltuielile făcute de Carr pentru garderoba rolului Algy. Pornind de la această obscură notiță la **Ulise,** Stoppard a țesut o pînză fantastic de elaborată pentru a-i prinde pe cei trei giganți în plasa aceleiași piese ..." Cuuum ? Nu vi se pare că umbra lui Doru Mareș, surîzînd falic, plutește omfalic peste această indicație didascalică ?

Să detaliem, totuși. Personaje : Henry Carr — bătrînel, elegant, la patru ace ; Tristan Tzara (Samyros din Moinești) — scurt, brunet, băiețos și „fermecător" (termenul îi aparține) : James Joyce — cel din 1917—1918, purtînd jachetă și pantaloni evident neasortați ; Lenin — Ulianov din 1917, la vîrsta de 47 de ani, cu madam Krupskaia, nevastă-sa, de 48 servitorul lui Carr (Bennett), sora mică a lui Carr (Gwendolen) și o care Cecily. Ei, și ? — o să mă î bați. După ce ne spui ca pe apă t de pe copertă, ne împui capul și personajelor ? N-ai de gînd să odată în subiect ?

Asta e, păi nu am. Subiectul e vă aduceți aminte — Doru M poetul optzecist cu același nume, tual redactor la „Cotidianul" și seducător al unei dactilografe. A poetul cu sexul „în pămînt" (poet și „țăranul"), se ridică brusc d masă și zice : „— Bă, trebuie să-m televizorul de la reparat și n-am de taxi, așa că unde e chelnerul" etc. Tot așa și Henry Carr : **„Zile rețe ... Zürich în timpul războ Refugiați, spioni, exilați, pictori, scriitori radicali de toate felurile. cunoscut pe toți. Obișnuiam să ne tăm pînă noaptea t'rziu... la Ode Terasa ... Trei lucruri am învăț Zürich în timpul războiului. U notat. Mai întîi, poți sau nu să f voluționar, iar dacă nu ești, poți ge artist ca oricine altcineva. dacă nu poți să ajungi artist, poț cum să devii revoluționar ... Aăi uitat cel de-al treilea lucru".** To și Doru Mareș : „— Bă, n-o s-o singură pe nevastă-mea să ia tel rul de la reparat ! Așa că unde e nerul, să facem plata" și așa ma parte.

Dan-Silviu Boeres

P.S. Doru Mareș, personajul bărbatul, există cu adevărat și mortiș să-mi seducă dactilografa convins că din chestia cu telev se va găsi cîndva un dramaturg tor să scoată o piesă de teatru despre Henry Carr, ăsta cred c-a rit de mult.

Ferdinand, Robinson și Noaptea

Volumul de corespondență „Lettres à la NRF, 1931—1961" a fost unanim considerat, în presa culturală pariziană din toamna aceasta, „un régal pour les célinophiles". Dar cum nu mi-am putut procura respectiva carte, pentru a-mi potoli setea de Céline, redeschisă de lectura celor cîteva scrisori reproduse prin reviste, am recitit „Călătorie la capătul nopții" (Cartea Românească, 1978, traducere de Maria Ivănescu). Acum, la 30 de ani de la moartea autorului și la aproape 60 de la publicarea capodoperei sale, roman de debut, totodată (Denoël, 1932).

L-am regăsit pe Ferdinand, cu pacifismul lui visceral și, mai ales, cu „satanismul" lui, de martor care-și conservă neutralitatea în fața oricăror grozăvii. L-am regăsit pe Robinson, cel care știe „ceva" și care pare îmbarcat, cu sau fără voie, pentru o călătorie al cărei punct terminal se dovedește a fi moartea. Am regăsit-o pe temperamentala Madelon, sortită a fi, pentru Robinson, „mîna destinului". Am regăsit umorul debordant și virtuozitatea stilistică tipic céliniene.

M-am aflat apoi, ca și după prima lectură, în fața acelorași întrebări. Ce știe Robinson ? Ce generează caracterul irepresibil al călătoriei lui ? Pe ce se bazează amestecul de fascinație și repulsie cu care este privit de Ferdinand ? Fascinația, mai ales... Ce legătură există între duritatea privirii lui Ferdinand pentru ceilalți și atracția pe care o exercită asupra sa parcursul lui Robinson ?

Interpretări în genul celor care au făcut din Céline pînă la irumperea blamabilului său antisemitism, un răsfățat al stîngii politice, nu mă mulțumesc. Săracii de pretutindeni suferă, suferința îi înrăiește iar răutatea lor alungă compasiunea lui Ferdinand. Lipsit de dragostea pentru viața altora, Ferdinand se simte căzut în clasa martorilor glaciali (de tipul unor Stavroghin Ivan Karamazov ori Meursault). Se simte ajuns la capătul aventurii existențiale. Și totuși, acest Robinson, chiar mort nu-i dă pace ! „Nu dobîndisem nici una din acele idei solide pe care el le avusese ca să poată înghiți totul. O idee... mai tare decît toată frica ce era înăuntru, o idee frumoasă, magnifică, și cu care să poți muri ușor..." (p. 429). Care idee ? Hotărît lucru, nu cea cu viitorul luminos al întregului popor.

Este de bănuit că, la întrebările mele, însuși Céline n-ar fi avut răspunsuri. Camuflarea lor cu premeditare, în scopul obținerii unei ambiguități „artistice", ar fi indus romanului un aer de mărunt policier. De altfel Céline s-a identificat — cu naivitate, am spune azi — cu Ferdinand. Deci Ferdinand „știe" cît a știut Céline. Iar lui Robinson îi este atribuit un secret nedezlegat nici măcar de romancier.

Să-i considerăm alături pe Robinson și pe Ferdinand. Primul știe, al doilea știe că e ceva de știut. Să remarcăm că ei se referă cu maximum de claritate la acel misterios „ceva" în momentele în care își expun, siliți sau nesiliți de împrejurări, dezgustul pentru pasiunea erotică. Dezgust comun, deși Ferdinand, spre deosebire de Robinson, caută să și-l învingă întruna. Dar fără să se „atașeze", cum ar spune Madelon. (Tot ea observă, pentru Robinson : „Doctorului îi plac cam multișor femeile... Seamănă cu cîinii, mă înțelegi ? Sare pe ele, cum se zice. Face rău și pleacă..." — p. 350). Să-l urmărim pe Ferdinand la teatrul „Tarapout", ascultîndu-le pe dansatoarele englezoaice, care cîntă : „Where I go... where I look... / It's only for you... ou... / Only for you... ou..." (p. 311). Să-i reținem comentariul : „Cîntau deruta de a exista și de a trăi și nu o înțelegeau. O luau drept dragoste, numai dragoste... Asta-i mania tinerilor, de a băga toată umanitatea într-un cur, unul singur, marele vis, turbarea dragostei" (ibid.). Să-l urmărim acum pe Robinson, răvășit de asalturile lui Madelon, contraatacînd : „Ei bine, acum totul mă scîrbește și mă dezgustă ! Dragostea mai ales !... A ta ca și a altora !" (p. 423). Apoi aducînd precizări : „Tii cu tot dinadinsul să faci dragoste în mijlocul a tot ce se petrece ?... A tot ce se vede ?... Sau tu nu vezi nimic ?" (p. 424). Madelon, asemenea nouă, se va fi întrebat : ce se petrece ? ce se vede ? Să nu ne înșelăm. Robinson și Ferdinand nu sînt simpli misogini. Ei par a vedea în atracția sexuală principalul obstacol în calea cunoașterii tainicului „ceva".

Să ne concentrăm atenția asupra lui Ferdinand. Căutarea aceasta fără obiect precizat pare a avea, în cazul lui, semnificația „căutării de sine". Dar numai uneori și numai în prima jumătate a romanului. Cea a războiului, a spitalelor din Paris și a călătoriilor. Camarazii de la bordul galerei cu care traversase Atlanticul îl avertizează, la despărțire : „Du-te ! Dar nu faci bine !... Vrei să-nveți ? Dar știi și așa prea mult pentru ceea ce ești !" (p. 162). Ferdinand urmărea să-și continue studiile de medicină. Asupra unei alte aspirații din acea perioadă el ne dă, caz singular, o informație precisă. În Detroit, în serile de sîmbătă, în timp ce bordelul cunoscut era ocupat de echipele de base-ball, „eu, în vervă, redactam mici nuvele pentru mine singur" (p. 197), ne spune el. Dar această tainică aspirație trebuie protejată. Și amenințarea cea mare, știm deja, vine dinspre însidioasa dragoste. În timpul singurei lui legături fericite, cea cu prostituata Molly, resimte „un nou fel de disperare" : „Dar mi se părea atunci că începeam să-mi trișez faimosul destin, rațiunea mea de-a fi..." (p. 199). Să-l urmărim însă pe Ferdinand, în a doua jumătate a romanului, ajuns medic în mahalaua pariziană Garenne-Rancy. El nu mai aspiră la un alt statut. A ajuns, pur și simplu, Om presimțindu-și o dublă vocație, de medic și de scriitor. Ferdinand și-a împlinit-o pe cea mai des mărturisită. Pe cealaltă a îngropat-o (spre deosebire de Céline însuși, în viață). I-a rămas însă înfrigurarea căutătorului. Și, semnificativ, mania de a-și proteja capacitatea de a căuta.

Miza oricărei căutări este o bucată de adevăr. Cînd a trecut tinerețea și „nu mai ai în tine suficient delir adevărat" (p. 174), rămîi cu adevărul, care este „o agonie fără sfîrșit" (ibid.), este moartea, ne spune Ferdinand.

Căutarea devine o călătorie cu destinația cunoscută. Am văzut însă că cei

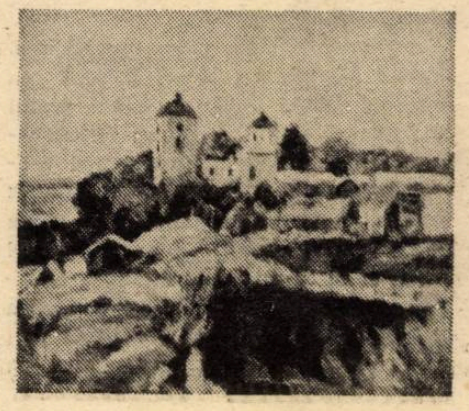

doi pasageri se comportă, uneori ciudat. Preferă abstinența, „delir Ca și cum ar dori să fie mereu „l ceptie", să nu rateze eventualul transmis „de acolo". Ca și cum căzut sub fascinația morții.

Moartea are însă o anticameră, nericul moral. Noaptea, care se deste selectivă. Nu este suficient criminal, ca madame Henrouille, tru a coborî adînc în bezna m (Putem bănui că madame Henr va trece în moarte neproblematic pasăre). Trebuie să ai „instrucție ță" (p. 397). Trebuie să fii luci Ferdinand. (Personaj enigmatic, F son nu-și etalează luciditatea, da este presupusă).

Un răspuns profan la întrebăr nuntate ar putea fi, deci, cel schi continuare. Secătuiți de iluzii, F son și Ferdinand se află, amîndo mirajul morții. Mai puțin sofistica binson nu nuanțează. El știe, ce Și, nedispus la compromisuri, trec colo aproape voluntar. (Madelon înghițit ușor orice minciună, dar trânșant al refuzului lui o îndeam folosească revolverul). Cîștigînd admirația lui Ferdinand. Pentru Ferdinand, deși dezgustat de p amoralitate, nu găsește resurse să meze. Se oprește la capătul Nopț tînd săritura în moarte. Nu reuși Robinson, să-și umple capul „cu gură idee, dar superbă..." (p. 429)

Urmînd raționamentul lui Den Rougemont din „Iubirea și Occid (Univers, 1987, traducere de Ioana dea Marinescu), poate fi propus tr-un alt plan, următoarea interpr Misterioasa moarte seduce „nevo un ideal" a lui Ferdinand, pe a lu binson de asemenea. Această nevo amprenta, în conștiința individual sată de un anume mit, cu rol f mental în evoluția culturii euro mitul iubirii curtenești. Mit sacru tru că trubadurii secolului XII, c Femeia, cîntau în realitate religi tară, a „desăvîrșiților". Pe aceast le, pacifismul și refuzul pasiunii tice, dovedite de Ferdinand ca Robinson (în privința pacifismul ne reamintim că cei doi s-au cur pe front, în timp ce căutau, indiv un prilej de a se preda nemților a-și găsi motivația în convingeri tarilor. (Aceștia se împotriveau boiului și perpetuării speciei, fapt aprins mînia Papei). Iar moartea voluntară a lui Robinson ne apa un ecou al practicii unora dintre săvîrșiți" care, din iubire pentru nezeu, se lăsau deliberat să moa foame.

Să emit, în final, judecăți de re asupra scriitorului Céline, în fa la, consacrată, „ce mare autor e rul !", ar fi, desigur, superfluu. totuși că, pentru mine, „Călători capătul nopții" își are locul ei, p cele „zece cărți de luat pe o insul tie".

Florin Onces

EPISTOLAR
DURRELL – MILLER

Timp de aproape jumătate de secol, Lawrence Durrell şi Henry Miller şi-au făcut cunoscute prin corespondenţă lumile lor situate atât de îndepărtat unele de altele. Aparţinînd de universuri şi generaţii atât de diferite, Durrell şi Miller s-au cunoscut în timpul celui de al doilea Război Mondial, dar s-au întâlnit de puţine ori, prietenia lor însă s-a menţinut şi s-a întărit mulţumită scrisorilor. Ceva mai mult : corespondenţa, ea singură a fost legătura intimă şi intelectuală a lor. În 1963 s-a publicat un volum care cuprindea corespondenţa dintre aceşti doi scriitori până în 1959, cu toate că relaţia lor epistolară ajunsese până în vara anului 1980, deci la puţine săptămâni înaintea morţii lui Miller. Scrisorile de faţă sunt inedite şi fac parte, împreună cu cele deja cunoscute dintr-un volum ce va apare în curând într-o editură din Spania. Traducerea este făcută după textul spaniol.

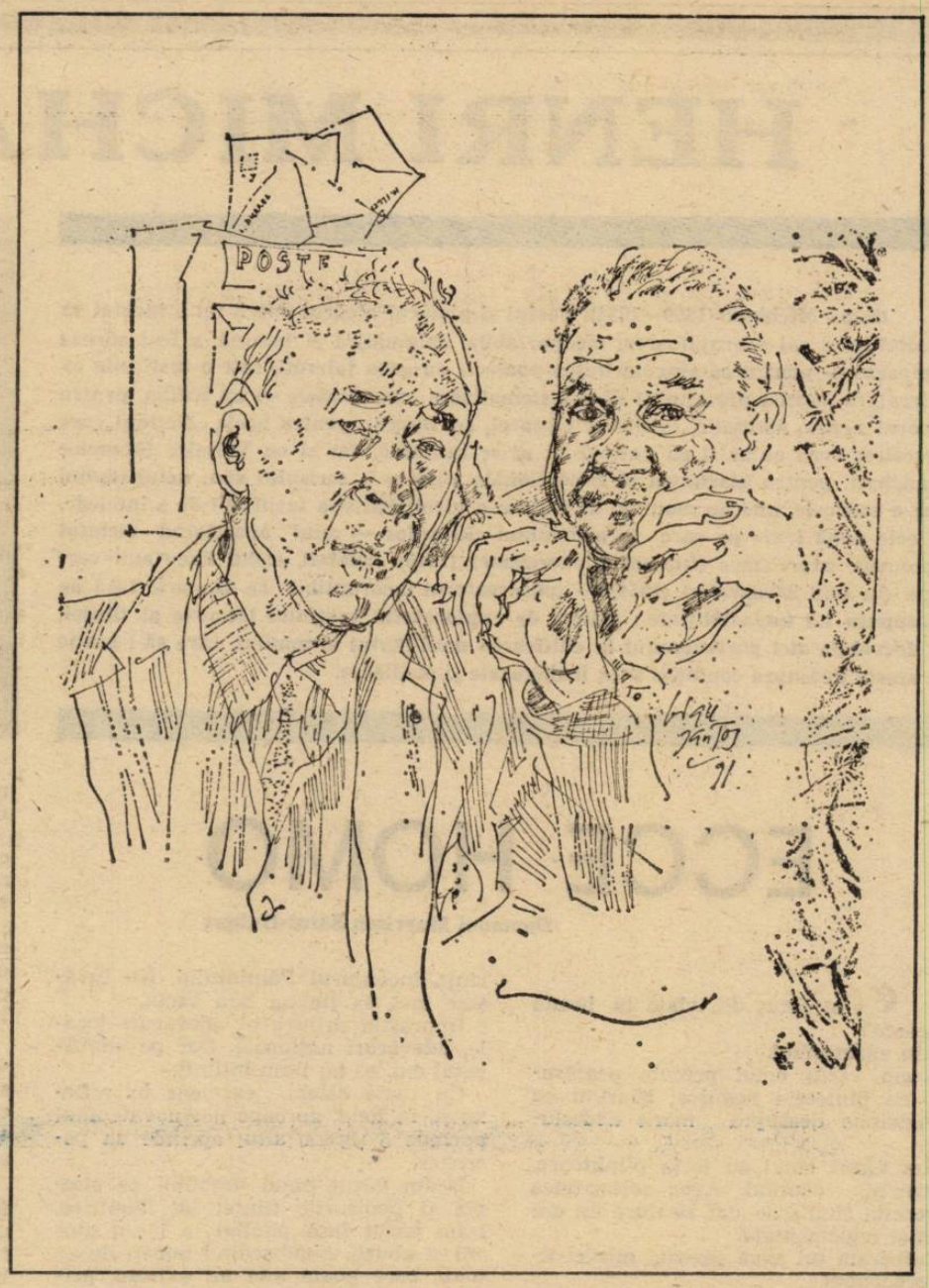

Sommières, Gard-30-Franţa
28 februarie 1976

Iubite Henry,

Îţi trimit câteva rânduri cu dorinţa de a-ţi fi agreabile. Am primit scrisoarea ta împotriva lui Brassaï (copie) cu care sunt total de acord ; cred că şi el se va simţi foarte îndurerat, mai ales din cauză că te consideră prietenul său. A fost însă o stupiditate provocarea unei asemenea situaţii prin faptul că nu ţi-a arătat manuscrisul cărţii, ceea ce ar fi reprezentat minimul ce putea să facă pentru a evita neînţelegeri. În sfârşit, faptul este fapt, şi se pare că volumul are căutare şi se vinde bine.

Circulă o poveste foarte drăguţă cu privire la Legiunea de Onoare a ta şi nu ştiu dacă ea a apărut şi în presă. Mie mi-a povestit-o Temple la telefon. După cum se pare, asociaţia prostituatelor, ce se iau ele însele foarte în serios, s-au simţit foarte ofensate când s-a anunţat ştirea cu privire la decorarea ta, deoarece consideră că le tratezi în mod foarte uşuratec în cărţile tale, în aşa fel încât au trimis o delegaţie impresionantă de „fiice ale plăcerii" ca să formeze un pichet la Elysées şi să-şi manifeste nemulţumirea de care sunt cuprinse, chiar lui Giscard în persoană. Îţi dai seama ? Roata adevărului a făcut un ocol complet... Femeile se află pe picior de război, sărmane amazoane dezorientate ! Le urez noroc şi succes, însă aceasta înseamnă a forţa prea mult coarda bunului simţ. Este o situaţie foarte comică ; nu am primit cartea ta, încă, doar coperta şi pe ea există o notă publicitară cu ajutorul căreia volumul ar trebui să se epuizeze. Ai primit vreodată lucrarea lui Jolan Chang în care tratează despre nemurirea taoistă ? Spune că dacă oamenii ar ajunge să fie experţi în orgasm, ar putea trăi uşor până la 150 de ani şi cu încă mai mari plăceri... Îţi voi trimite cartea lui când se va publica. S-a reântors la Stockholm unde trăieşte cu şapte suedeze ; se laudă că face dragoste de zece ori pe zi cu o absolută plăcere estetică, însă doar cu un orgasm după o sută de ori. Vreau să spun că faţă de calmii, languroşii şi asexuaţii ce sunt suedezii, lucrul acesta nu are nimic insolit. Nu pot judeca seriozitatea teoriilor sale, însă este un fel de sfânt şi o maşină de creat minunăţii. M-a ajutat să-mi controlez mai ales băutura şi drept consecinţă să pierd din greutate. Acum sunt singur, Ghislaine a plecat, şi nu e plăcut deloc. Este de-a dreptul o prostie să crezi că având o soţie şi să te bucuri de starea matrimonială, ar putea constitui pentru mine o situaţie care să-mi permită să fiu fericit şi să muncesc. De data aceasta însă alesesem o întreprindere imposibilă ; eram fermecat şi ea este o fiinţă încântătoare, lăsând deoparte aspectul conjugal. Cu cele mai dragi urări ale mele

Larry

Pacific Palisades, California
duminică, 23 octombrie 1978.

Iubite Larry,

Ce bucurie să primesc scrisoarea ta. Nu, Singer nu mi-a furat premiul ; grija mea este pentru 1979. Bineânţeles, aşa cum insinuezi tu, este posibil ca să nu mi-l acorde, şi că poate să-l primească Norman Mailer. „E vrednic de stimă !" Ar fi o porcărie ! Exact ceea ce sunt aceşti suedezi ai Academiei.

Ai dreptate cu privire la Jay Martin. A „scris" cartea, şi curând va apare. L-am gonit din casă când a venit acum patru ani. I-am spus clar că îl detest şi că nu am încredere în el pentru ca să-mi facă biografia. Şi nici în nimeni. Cu toate acestea, el a continuat mai departe şi să spună pe acolo că este dorinţa mea ca el s-o facă. Cartea va purta pe copertă, „Biografie neautorizată". Este maximum ce pot să fac. Toată lumea are dreptul de a scrie o carte, aşa cum prea bine ştii.

Da, Brenda mea este cea mai bună. Nici discuţii, nici neplăceri. O armonie perfectă. Este de necrezut. Şi s-a născut în Sudul nostru : „Mississippi !" Aproape de New Orleans. A reuşit să-şi domolească accentul ei sudic pentru a putea lucra în cinematografie şi teatru.

Am obţinut şi divorţul meu de Hoki acum mai bine de o lună. Ne-am înţeles uşor.

Larry, eu nu doresc premiul Nobel pentru a deveni celebru. O porcărie ! Posed mai mult decât suficient din toate astea. Îl doresc pentru a îl oferi copiilor mei, căci la moartea mea nu vor plăti impozit de moştenire asupra acestui capital, aşa mi s-a spus. (Se înţelege, nu fac public lucrul acesta. S-ar putea să fie greu de crezut, dar acesta e adevărul). Pe de altă parte, cu bunăvoinţa lui Jupiter, cine ştie ? Poate că-mi pică în mâinile mele o sumă mare de bani înainte de a muri.

În ultimul timp mă preocupă foarte mult moartea. Menţin relaţii bune cu ea (la fel ca sfântul Francisc din Assisi, dacă mi se permite zburdălnicia).

Am scris un prolog scurt pentru cartea lui Fritz Peters (ediţie nouă) intitulată „Boyhood with Gurdjieff". Tip mărunt acest G... Fabulos.

Da, cartea ta „Insulele greceşti" nu am citit-o, aşa cum ar spune un japonez. Abia reuşesc să-ţi scriu această scrisoare. Mi-au plăcut însă fotografiile. Edith Sorel, din „Le Monde" mi-a trimis o carte-scrisoare din Castellorizo, o insulă foarte mică. Poate că o cunoşti. Nici măcar nu se află pe hartă.

Mă bucură să te aud vorbind că trăieşti singur. Cineva nu se află niciodată cu adevărat singur. „În cel mai rău dintre cazuri, cu Dumnezeu" (H.M.). Fiica mea Val trăieşte singură în Big Sur şi felul ei de-a fi s-a ameliorat extrem de mult. Însă, aşa cum îi spun ei, realmente nu se află singură ; are oceanul, munţii, cerul, stelele, plantele, arborii, florile, fructele, şi Dumnezeu mai ştie ce altele. Este mult mai bine decât de a te afla cu oamenii. Aşadar, profită la maximum, Larry. Meriţi acest lucru.

Acord mai mult timp picturii decât scrisului. Mă aflu pe punctul de a renunţa la scris. Ce are a face ? Oare „trebuie" să scriem întreaga viaţă ? „Je ne crois pas". Da, în fiecare seară am o altă bucătăreasă, o fată tânără, în general o admiratoare, şi nu e rău. Am acum şi o secretară minunată şi superinteligentă. Aşa că în general mă aranjez destul de bine. Afară de vedere. Într-o zi m-am pomenit complet orb în clipa când m-am trezit, însă doar timp de şapte minute. A fost o senzaţie înfricoşătoare. Dar e destul pentru azi. Continuă să scrii. În lăuntrul tău există încă multe „tomuri". Tu vei primi într-o zi premiul Nobel, sunt sigur, cu toate că pentru tine nu face nici două parale dacă ţi l-ar acorda. Sănătate !

Henry

Prezentare şi traducere
Ezra Alhasid

---

moda, altfel

Dansul (XI)

Baletul romantic a permis, în sfera sa de visare şi agresivitate o invazie de silfide, naiade, pitici, spiriduşi, încarnaţii de fluturi sau flori, decoruri cu plante de mare, coral, deşert, stele etc. Acelaşi **balet** a adus însă o latură realistă a lumii, latură care a degenerat într-un fel de naţionalism „dansant". Din această perioadă au rămas, din cauza costumelor şi decoraţiunilor, numele unor culori uzitate în arta costumelor (despre care am vorbit, într-un comentariu despre culori). Pornind de la realism au apărut balete ca **Esmeralda, Catarina, Paquita.** Acumulările de „tehnică", apariţia dansului aproape acrobatic, **tours de force,** au determinat scurtarea fustei, ca libertatea mişcării picioarelor să fie asigurată. Dar ideea de „naţionalism" crea o anomalie, corsajul şi mînecile trebuiau să transmită publicului caracterul tipic al poporului pe care dansatorii îl reprezentau. Cu toate că la începuturile sale baletul a aparţinut bărbaţilor, succesele înregistrate în jurul anilor 1870-80 de dansatoare ca Taglioni, Fanny Elssler, Carlotta Grisi, Lucile Grahn, Fanny Cerito ,au făcut ca aceştia să devină simpli şi amăriţi **porteur**-i, adesea fiind înlocuiţi cu femei îmbrăcate în costume bărbăteşti, până în 1881, când apariţia lui Enrico Cecchetti în **Excelsior** de Manzetti a restabilit respectul pentru interpretul masculin. Procesul a continuat prin apariţia pe scena londoneză a unor dansatori ruşi de excepţie, printre care Mordkin şi, cum zice lumea, inegalabilul Nijinsky.

Prin baletele lui Manzotti, **Excelsior** (1881), **Amor** (1886), **Sport** (1897), Scala din Milano devine centrul spectacular şi propagandistic al baletului, eclipsînd celelalte scene ale lumii. De fapt, nu erau balete în sensul propriu al cuvîntului, ci episoade mimate şi dansate, completate de procesiuni de ansamblu, de cai şi elefanţi. Principalul desenator de costume al lui Manzotti a fost Alfredo Edel, ale cărui creaţii erau „pretty-pretty", versiuni pline de fantezie ale costumelor contemporane sau luate din galeriile istorice. Imaginaţia sa era în stare să transforme totul în costume de balet, insecte, animale, vegetale, păsări şi flori, reptile, pietre şi bijuterii, stele şi ape. Pe vremea lui Napoleon III, inspirat de aceste exagerări, P. Croce a desenat cîteva costume — schiţe rămase în celebritatea genului, prin care dansul era complet eliminat, căci nu permiteau decît o mişcare greoaie şi inexpresivă a corpului — costume ca cel al „Cartofului", al „Verzei", al „Castanei sălbatice" şi al „Ridichii". De obicei costumele care aveau mare succes pe scenă, din cauza purtătorilor lor (mai ales balerinele, erau amante, „favorite" sau simple „prietene" ale unor persoane influente şi cu bani), deveneau bibelouri sau „păpuşi de mare preţ. Arta porţelanurilor a crescut mult în această perioadă, executarea modelelor în biscuitul ce trebuia ars şi pictat şi rears, a atins apogeul. Muzeul Operei din Paris păstrează exemplare de excepţie.

Baletul Imperial Rus manifesta aceeaşi pasiune pentru spectaculosul decorativ, mai ales în lunga perioadă în care maestru al companiei a fost Marius Petipa. Astăzi, adesea, e batjocorit, dar pentru balet el a fost un fel de „fără de care nu!". Scenariile de balet conduse de el aveau întotdeauna „indicaţii preţioase": „o grădină magnifică, grandioasă", „un palat splendid", „o mare piaţă publică", „o strălucitoare sală a tronului" etc. În general, baletul rus a iubit grandoarea, strălucirea, impecabilul şi a reuşit, acasă sau în străinătate, oficial sau prin transfugi.

Corina Cristea

HENRI MICHAUX

Henri Michaux (1899—1984), poetul şi pictorul a cărui operă nu a încetat să trimită spre noi necruţătoarea, insuportabila, enigmatica ei lumină, a fost adesea comparat — pentru că singularitatea poate fi cu greu tolerată într-o instituţie ca Literatura, mereu preocupată să-şi sistematizeze experienţele — cu Kafka, pentru umorul negru, sarcastic, la limita teroarei, cu Borges, pentru acele „ficţiuni care povestesc ceea ce ar fi cu putinţă să ni se întîmple, dar şi cu Voltaire (Maurice Blanchot), pentru claritatea şi excepţionala rigoare a scrisului său, neingăduind nici o concesie, nici un moment de slăbire a lucidităţii şi a facultăţii de a înţelege. În cele două texte pe care le prezentăm cititorilor — unul aparţinînd ciclului Épreuves, exorcismes **(Încercări, exorcisme) (1945), celălalt, ciclul** Face aux verroux **(În faţa zăvoarelor) (1934) — „observatorul incoruptibil" se desparte însă de presupusa lui imposibilitate : alături de exploratorul spaţiului lăuntric al fiinţei, se dezvăluie aici participantul la edificarea unui statut al omului, care să-l înalţe pe acesta deasupra condiţiei sale, însingurate şi mediocre.**

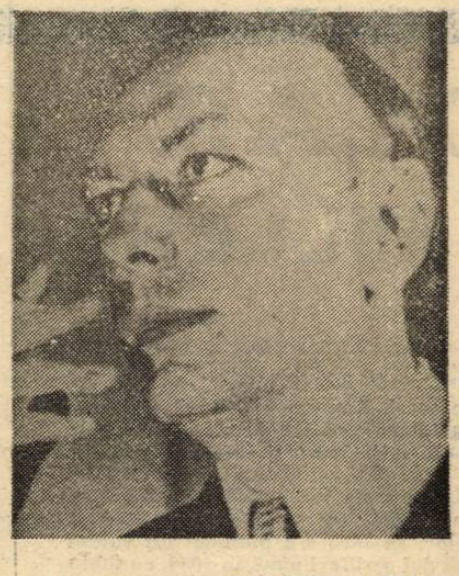

ECCE HOMO

Doamnei Mayrisch Saint-Hubert

Ce-ai făcut din viaţa ta, hrană regească?

Am văzut omul.

N-am văzut omul precum pescăruşul, cu pîntecele neguros, zburînd cu repeziciune deasupra mării nedesluşite.

Am văzut omul cu torţa pîlpîitoare, încovoiat, căutînd. Avea seriozitatea purecelui cînd sare, dar săritura lui era rară şi reglementată.

Catedrala lui avea săgeata moale. Era preocupat.

N-am auzit omul cu ochii umeziţi de milă, spunînd şarpelui care îl muşcă de moarte: „De-ai putea să renaşti om şi să citeşti Vedele". Am auzit însă omul ca un tanc greoi în goană, strivind muribunzi şi morţi, iar el nu se întorcea.

Nasul îi era înălţat ca prova ambarcaţiunilor vikinge, dar el nu privea cerul „lăcaş al zeilor; el privea cerul îndoielnic, de unde puteau ieşi în orice clipă maşini neîndurătoare, purtînd bombe grele.

Avea mai multe cearcăne decît ochi, mai multă barbă decît piele, mai mult noroi decît capotă, dar casca lui era mereu rezistentă.

Războiul era mare, avea înaintări şi retrageri, avea înaintări şi urmări. Degrabă pleca omul, degrabă pleca obuzul. Obuzul nu-şi are un loc al lui. Oricum, el e grăbit.

N-am văzut liniştit omul cu uluitoarea comoară a fiecărei seri, putînd s-adoarmă în sînul oboselii lui prietenoase.

L-am văzut frămîntat şi aspru. Faţada lui de rîsete şi nervi era mare, dar minţea. Făgaşul lui era întortocheat. Grijile îi erau adevăraţii copii.

De multă vreme soarele nu se mai învîrtea în jurul Pămîntului. Ba dimpotrivă.

Apoi, a mai fost nevoit să coboare din maimuţă.

Continua să se frămînte, precum o flacără arzîndă, dar trunchiul frigului se afla acolo, sub pielea lui.

N-am văzut omul avînd însemnătate pentru om. Am văzut „Aici se zdrobesc oamenii". Aici sînt zdrobiţi, acolo sînt pieptănaţi, iar el slujeşte mereu. Călcat în picioare ca un drum, slujeşte.

N-am văzut omul recules, cugetînd la fiinţa lui admirabilă. Am văzut însă omul recules ca un crocodil, care, cu ochi de gheaţă, priveşte cum îi vine prada şi, într-adevăr, bine apărat, el o aştepta la capătul unei puşti lungi. Cu toate astea, obuzele căzînd în jurul lui erau cu mult mai bine apărate. Aveau la capăt o învelitoare, care fusese concepută mai ales pentru duritatea ei, pentru duritatea ei necruţătoare.

N-am văzut omul împrăştiind în jurul lui fericita conştiinţă a vieţii. Am văzut însă omul ca un bun bimotor de atac, împrăştiind teroarea şi rele cumplite.

Avea, cînd l-am cunoscut, aproape o sută de mii de ani şi făcea cu uşurinţă înconjurul Pămîntului. Nu învăţase încă să fie un bun vecin.

Împrăştia printre ei adevăruri locale, adevăruri naţionale. Dar pe adevăratul om, eu nu l-am întîlnit.

Cu toate astea, excelent în reflexe şi, în fond, aproape nevinovat: unul aprinde o ţigară, altul aprinde un petrolier.

N-am văzut omul umblînd pe cîmpia şi podişurile fiinţei lui lăuntrice, l-am văzut însă punînd la lucru atomii şi aburii, bombardînd bucăţi de atomi, care poate nici nu existau, privîndu-şi stomacul, vezica, oasele trupului cu lunete şi scormonindu-se pînă la cele mai mici fărîme, pînă la reflexele de cîine.

N-am auzit cîntecul omului, cîntecul contemplaţiei lumilor, cîntecul sferei, cîntecul nesfîrşitului, cîntecul veşnicei aşteptări.

I-am auzit însă cîntecul ca o batjocură, ca un spasm. I-am auzit glasul ca o poruncă, asemeni celei de tigru, care se îngrijeşte chiar el de propria hrană, dăruindu-i-se cu totul.

Am văzut chipurile omului. N-am văzut chipul omului ca un zid alb, risipind umbrele gîndirii, ca o bulă de cristal care eliberează treceri ale viitorului, ci ca o imagine care înfricoşează şi trezeşte neîncrederea.

Am văzut femeia, clocitoare de spini, femeia monotonă, care se plictiseşte uşor, cu glanda unui organ ruşinos făurindu-i dulceaţa ochilor. Podoabele cu care ea se acoperea, care îi plăceau atîta, spuneau „Eu. Eu. Eu." Era tot el ,el, tot omul, omul plin de sine, totuşi stînjenit, care vrea să se împlinească şi dibuie, încercînd să contopească limpezimea şi întunericul din el.

Cu plete mai lungi şi înfăţişări de liană, era tot acelaşi pe povîrnişul aducător de nenorociri, omul cotropitor, care chibzuieşte să vă urgisească destinul.

Am văzut epoca, epoca învolburată şi rea, muncită de hormonii urii şi de pulsiunile dominaţiei, epoca menită să devină vestită, să devină Istoria, care s-ar împopoţona cu reversul nenorocirilor noastre, dar era tot el, şi tot asta se-ntîmpla. Milioane din aceeaşi specie ca şi el, hărăzită nenorocirii, începeau în acelaşi timp să se revolte şi simţeau cu violenţă că au dreptate, gata să ridice lumea, dar voiau să o ridice pe umerii zdrobiţi ai altor oameni.

Războiul! Omul, tot el, omul cu capul de cifre şi socoteli, simţind bolta vieţii lui de adult fără ieşire, care vrea să tragă puţin aer în piept, care vrea să confere mişcărilor lui înghesuite puţină libertate şi care, dorind să se elibereze, se înţepeneşte şi mai mult.

Ştiinţa, tot omul, era condamnată. Ştiinţa lubeşte porumbeii cu creierul extirpat, maşinile curate şi triste, curate şi triste ca un termocauter care secţionează un mădular, în vreme ce bolnavul strivit de eter zace într-un afund îndepărtat şi nepăsător.

Şi mai erau filosofiile celui mai puţin filosof animal din lume şi -ismele şi -iile îngropînd trupuri tinere în vechi draperii, dar şi ceva sprinten, şi mai era omul nou, omul nemulţumit, cel care cu gîndirea îmbibată de cafea, nădăjduind fără preget, întindea braţele (Către ce oare nu se pot întinde braţele?)

Şi mai era pacea, pacea cu siguranţă, într-o zi, curînd, pacea aşa cum au mai fost milioane, o pace omenească, o pace care n-ar zăgăzui nimic.

Iată că pacea înaintează asemeni unui baset pleuretic, iar omul plancton, omul mai numeros ca oricînd, omul o clipă exasperat, care aşteaptă mereu şi ar vrea puţină lumină...

CRÎMPEIE DE ÎNŢELEPCIUNE

FRAGMENTE

Atenţie la înmugurire! Să scrii mai degrabă ca să scurt-circuitezi.

•

Fiecare secol cu mesa lui. Ăsta ce mai aşteaptă ca să instituie o măreaţă ceremonie a dezgustului?

•

Delirul păsării nu interesează copacul.

•

Din experienţa mea îndelungată, spuse Soliair, Universul e o mare chestie superficială şi complicată, ivindu-se în aproape mereu aceeaşi parte a zilei şi în acele momente aparent atît de bine ancorate, pe care o numim „realitate".

Ea pare într-adevăr coerentă, dar pentru puţin timp, şi se rostogoleşte cu repeziciune în prăpastia nepăsătoare.

De acum încolo, nu mai e nevoie să fim îndemnaţi prea mult ca să dormim adînc.

•

Ispita de a te culca în patul mamei tale şi de a-ţi înlătura tatăl constituie cea dintîi dintre capcanele Sfinxului vieţii, căreia, cu creierul abia format, trebuie să ştii a-i răspunde, capcană în care nu încetează să se prindă naturile bolnăvicioase, hărăzite a nu şti niciodată să preţuiască piedicile şi să supraestimeze plăcerile. Testul înfăţişat în chip trădător de natură va fi cercetat mai tîrziu, dar deja există semnul că ei vor putea fi mereu lesne fascinaţi şi, într-adevăr, cincisprezece, douăzeci de ani după aceea îi vezi căutînd în urmă, înloc să caute înainte, cuprinşi de nerăbdarea de a se mărturisi jalnic unor străini scormonitori, a căror pradă uluită devin, ca nişte copii, ca nişte copii, aşa cum era de aşteptat.

Cine cîntă în grup îşi va băga, atunci cînd i se va cere, fratele în închisoare.

•

Cine lasă o urmă, lasă o rană.

•

Cine şi-a alungat demonii, ne stînjeneşte cu îngerii.

•

În timp ce observi nişte seminarişti, în curînd doctori în teologie, cum dau cu piciorul într-o minge de fotbal, eşti constrîns să remarci că, aparent, e mai lesne pentru tigru să fie pe deplin, în mod demn, tigru, decît e pentru om să fie om.

•

După două sute de ore de interogatoriu neîntrerupt, Bossuet ar fi mărturisit că nu crede în Dumnezeu.

Cînd îşi afirma credinţa, trebuia să se replice „Nu". Cînd o afirma din nou pentru a mia oară, trebuia să se cea-

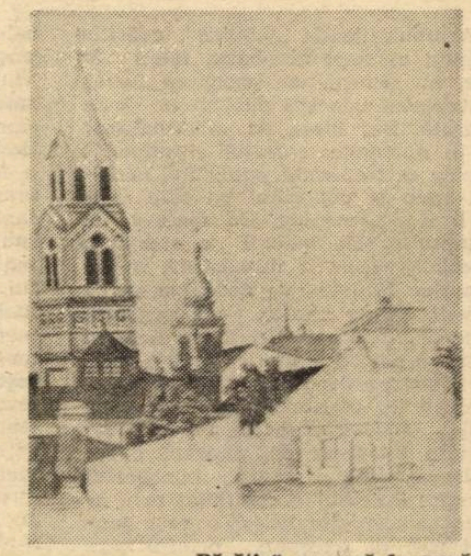

„Bărăţia", gravură de epocă

ră „Încă! Încă!" şi să i se poruncească a povesti iarăşi totul de la început, fără oprire, mereu. L-ai fi văzut cum se prăbuşeşte, mărturisind, o dată atins acel strat al sinelui, în care nu mai vieţuieşte nici o certitudine.

A avut norocul acest episcop sigur de el să trăiască într-o epocă în care nu se ştia cum să interoghezi în profunzime. Ca un parvenit ce era, a profitat de asta, lăfăindu-se.

Asemeni nouă, îi trebuia totuşi multă odihnă, ca să aibă idei. Altfel, acestea îl părăseau, după cum şi fac. Aşa sînt gîndurile adevărate, ei! iar dacă le regăseşti, e deja foarte bine. Dar îl puteţi citi şi reciti: nu bănuia nimic.

•

Inima celui sensibil suferă prea mult ca să iubească.

•

Ca să înţeleagă, e nevoie ca inteligenţa să se murdărească. Înainte de toate, înainte chiar de a se murdări, ea trebuie să fie rănită.

•

Tocmai ceea ce nu-i om în jurul lui îl face pe om uman. Cu cît sînt mai mulţi oameni pe pămînt, cu atît există mai multă exasperare.

•

Cine cîştigă din gunoi îşi ia un aer firesc.

•

Un savant se va ridica mai prompt să împiedice trîntitul unei uşi decît să se împotrivească unui omor care se făptuieşte fără prea mult zgomot într-o cameră învecinată. Asta pentru că el cunoaşte preţul tăcerii, cea care îi consacră viaţa calculelor şi meditaţiei. Veşnicii distraţi să meargă la distracţii!

•

Nu faceţi pe mîndrul. A respira înseamnă deja a consimţi. Vor urma alte concesii, toate înlănţuite una de cealaltă. Iat-o. Ajunge, să-i punem capăt.

Prezentare şi traducere de Gabriela Duda

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
20 LEI

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● Miercuri, 4 martie 1992 **7 (106)**

POVAŢA UNEI VICTORII

Să înveţi din înfringeri e un loc comun pe care, din motive ce vor rămîne pururi neclare, noi, românii, l-am practicat deseori de-a lungul istoriei. Mult mai rar ne-a fost dat să învăţăm din victorii, nu numai pentru că ele, victoriile adevărate, nu s-au prea înghesuit în curtea noastră, ci şi pentru că în faţa lor, atîtea cîte au fost, am avut mai mult o reacţie euforică, de parcă timpul s-ar fi oprit în loc, şi doar extrem de rar una de îngîndurare dinamică spre ce va să fie după. Ar fi cazul să ieşim din acest tipar şi să privim victoriile ca pe nişte segmente ale unei mişcări continue. Doar astfel le vom putea păstra, căutînd în ele urmarea, sensul, perspectiva. Iată, de pildă, recentele alegeri locale. Fără îndoială o victorie a democraţiei. Semnificativă pentru creşterea impactului partidelor din sînul Convenţiei Democratice asupra electoratului şi nu mai puţin pentru maturizarea politică a electoratului însuşi. Dar trebuie văzut numaidecît că impactul acesta a fost favorizat în chip esenţial de unirea forţelor de opoziţie, pe de o parte, şi de dezamăgirea produsă de guvernarea fesenistă, pe de alta, ceea ce atrage după sine obligaţia de a considera maturizarea politică a electoratului în relativ, ea exprimînd mai mult o atitudine anti-fesenistă decît una clar pro-democratică. Sigur e doar că electoratul nostru a realizat că stă în puterea lui să schimbe ceva în peisajul politic al ţării. Pînă la constituirea unui curent de opinie bazat pe o veritabilă conştiinţă politică democratică mai e însă o cale. Şi cred că de aici se cuvine să pornim în judecarea analitică a rezultatelor recentelor alegeri, cu atît mai mult cu cît nu peste mult timp vor avea loc alegerile cele mari, legislative şi prezidenţiale. În perspectiva lor, victoria de azi a Convenţiei Democratice — avînd ca efect principal reechilibrarea tabloului politic naţional — îndeamnă la formularea şi însuşirea cîtorva concluzii cu caracter imperativ ce pot fi grupate sintetic în trei mari deziderate. Primul ar fi păstrarea unităţii forţelor democratice. Deşi sînt de acord cu dl. Radu Câmpeanu că voturile obţinute de o convenţie pot fi mai puţine decît suma voturilor obţinute de fiecare formaţiune în parte, nu pot să nu observ că în cazul unui electorat a cărui conştiinţă politică e încă insuficient de limpede, o atare regulă s-ar putea să nu funcţioneze. Ba chiar are toate şansele să nu funcţioneze şi, prin urmare, să producă o scădere prin risipire a opţiunilor. Deocamdată unirea opoziţiei democrate a dat roade şi cred că pentru încă destulă vreme ea va fi mai productivă decît confruntarea separată a componenţilor. Interesele de partid — foarte de înţeles în conjuncturi normale — e cazul, la noi, să se armonizeze, pe deasupra orgoliilor, cu interesul comun care nu e altul decît instaurarea democraţiei reale. Al doilea ar fi reconsiderarea campaniei electorale, în sensul adîncirii contactelor directe cu electoratul, mai ales cu acea parte a lui mai conservatoare şi mai puţin informată. E vorba de lumea satelor şi a oraşelor mici în care viitorii candidaţi ai Convenţiei Democratice au datoria de a intra nu doar prin mijlocirea televiziunii, radioului sau presei scrise, ci în modul cel mai drept cu putinţă, prin întîlniri la faţa locului care să lămurească nu atît propagandistic cît pedagogic asupra conţinutului politic al unui regim democratic. În fine, al treilea, dar nu cel din urmă, ar fi selectarea atentă a candidaţilor pentru cele două camere ale Parlamentului, astfel încît charisma personală să se conjuge cu competenţa morală şi profesională, cu notorietatea în rîndurile electoratului, cu priceperea de a vorbi, respectiv de a gîndi, clar şi convingător, dincolo de orice zel demagogic sau ipocrit. Principiul omul potrivit la locul potrivit e binevenit şi în materie de candidaturi electorale. Sînt acestea, trei direcţii prioritare deduse din realitatea victoriei de astăzi a forţelor democratice şi sînt, se vede bine, chiar învăţămintele impuse sau numai propuse de această victorie. Să sperăm că viitorul apropiat le va confirma.

„L"

CIORAN, APA ŞI PIETRELE

ÎN PAGINA A 14-A

un fragment din

ROMANUL LONDREI

de Milos Crnjanski

ÎN PAGINA A 16-A

LIRICĂ POLONEZĂ

PSALM

Cine eşti tu,
Frumuseţe amară ?
De unde vii
Şi te grăbeşti încotro ?
O, Doamne,
Strămoşii mei,
Vecinii mei,
Prietenii mei,
Duşmanii mei

Şi eu printre ei
Tot alergăm după tine
Orbi şi goi,
Muţi şi surzi.
De mii de ani
Ne tîrîm în genunchi,
Ne-nchinăm cu evlavie,
Ne jertfim pentru tine,
Şi tu ne tot naşti
Şi te sperii de noi.

Baki Ymeri

Reproducem în paginile revistei tablouri de Mircea Doinaru ● În pagina a 13-a, o cronică plastică despre expoziţia tînărului artist

TRANZIŢIA POLITICĂ ACTUALĂ

SADOVEANU, traducător al psalmilor

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Refugiul

Prima zi a acelui drum în Munții Făgăraș îmi va fi greu să o uit vreodată. Ajunsesem cu chiu cu vai pe la Rudărița, dincolo de Plaiul Foii, la piciorul estic al munților. Începeam urcușul prin pădure, odată cu cele dintîi picături ale unui ploi care avea să mă aducă la disperare abia peste două zile, dar nu știam încă asta. Ploaia a stat înainte de a mă face să-i simt vorba aceea, rigorile. Vîntul fugărea pe cer, deasupra capului meu și-al pădurii paralele cu Izvorul Lerescu, nori, soarele ieșea din cînd în cînd pentru a dispărea din nou. Curmătura Lerescului... după care ieșeam din pădure în rărituri de conifere și-n cele din urmă definitiv... Aici vîntul avea o putere nemaiîntîlnită de mine și de rucsacul meu cel greu. Nu pot să spun cum am înaintat, cu cîtă dificultate și osteneală, de la Vîrful Cornișului spre Lutele și apoi pînă la Berivoiul Mare (2 300 m). De cîte ori m-am gîndit să mă trîntesc într-o crăpătură a stîncilor, încă acoperite cu iarbă, și să aștept acolo zile mai bune. Era prin septembrie 1988, așa că n-aș mai fi avut mult, un an și cîteva luni și pe urmă încă doi ani și încă... Planurile mele fuseseră să ajung la Curmătura Zîrnei (1 923 m) de unde să o iau la dreapta, pe-un drum nesfîrșit pe care mi-l mai aminteam foarte vag, căci îl parcursesem cu aproape un sfert de veac înainte, spre cabana Urlea. Dar vîntul puternic, stăpîn al șeilor și crestelor în acea zi, mi-a dat peste cap planurile, încît, ajuns cu mare greutate la Berivoiul Mare și văzînd în stînga refugiul Berevoescu de pe muntele cu același nume, m-am repezit într-acolo. Puțini știu cum arată un refugiu în munții patriei noastre. Acesta era o cutie de tablă, zguduindu-se din toate încheieturile, cu tunete, înspăimîntătoare peste noapte, cutie care avea un singur avantaj : înăuntru nu bătea vîntul. Acolo m-am întîlnit cu trei veritabili „oameni ai muncii", dar și ai muntelui, pe-al căror unic sac de dormit, întins în chip de saltea pe priciul de metal (ca să nu poată fi ars de călătorii înfrigurați), ne-am culcat toți patru, abia atipind din cînd în cînd în cursul teribilei nopți care a urmat. Erau trei tineri care cunoșteau toți munții patriei. Echipamentele noastre încropite, s-au făcut mici în fața redegiștilor care au apărut pe rînd pînă mult după lăsarea întunericului. Și-n timp ce aceștia dormeau în comozii lor saci cu puf, noi ne trezeam o dată la cîteva zeci de minute și tovarășii mei de somn și îngheț aprindeau pe jos mici munți de praf alb, care ne făcea să ne usture ochii, încălzindu-ne însă în același timp. Ei luaseră praful, cum se numea, ce era nu mai știu, de la fabrică, tocmai în vederea unei astfel de nopți. Nici ce am vorbit nu mai știu și nici nu are importanță. Știu doar că mă gîndeam cu groază ce m-aș fi făcut fără ei, pregătit cum eram să înnoptez doar la o cabană, cu pat, pătură și eventual foc. Mai înțelesesem și altă dată, însă rar, ce e solidaritatea. Atunci, în lunga noapte a lui septembrie 1988, împreună cu trei muncitori despre care îmi amintesc doar atît, că spuneau „la noi, în Soculuii", m-am convins că ea e posibilă, dincolo de formație intelectuală și de multe altele. Cred că acum de prin decembrie 1989, iar e o lungă și groaznică noapte, căreia, iată, îi supraviețuim poate chiar prin același gen de solidaritate. Undeva, departe, în vale, dacă n-ar fi fost ceață s-ar fi văzut satul Berevoești.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Biletel enigmatic, frustrări, farse judiciare

O anume redundanță a informației în legătură cu tulburările tragice din 13—15 iunie 1990 cu fenomenul „Piața Universității" (22 aprilie — 13 iunie 1990) și procesul „golanilor legionari" (bazat pe un rechizitoriu imbecil al unei Procuraturi aservite Puterii, încheiat la 27 august 1990) a ajuns să destăinuie, am impresia, în timp, sensul unei meritate **verticalități metafizice** a societății românești deja... Nu spun vorbe mari : societatea românească, pentru reînnoire, avînd nevoie de asemenea pedepse ale purificării postrevoluționare a sufletului în plină criză existențială, pînă una, alta...

Că am scăpat de penibilul sentiment de inutilitate („că tot nu se schimbă nimic!") al alegerilor libere locale să ne putem întoarce cu o și mai apăsată dezamăgire la frustrările oficiale cotidiene ale „statului de drept" promis de președintele ales Ion Iliescu, solemn, la 20 mai 1990, stat de drept ce s-a dovedit a fi, de fapt, prin farsele sale judiciare, dacă e să mă refer aici numai la ele, un continuator de nădejde al statului represiv ceaușist, „reformat", firește : cu aceiași magistrați compromiși, duplicitari, sub papucul Puterii, cu polițiști în loc de milițieni, SRI-ști în loc de securiști, cu FSN-iști în loc de PCR-iști... Nu are rost să mai reamintesc de atîtea și atîtea parodii de procese postrevoluționare, unele din ele politice : o să revin acum doar la procesul „celor 29" de „golani-legionari" ai Pieței Universității, care au făcut pușcărie politică în mod aberant începînd cu 14 iunie 1990 în numele unei sentințe ce s-a pronunțat abia la 15 aprilie 1991 ! Unsprezece din ei fiind achitați, zece condamnați la un an (executare suspendată condiționat — între ei, D. Dincă, T. Măries sau Dumitru Tudor și C. Borcoman), trei din ei au primit pedeapsă de doi ani la locul de muncă, doi au fost obligați la tratament în spital pînă la însănătoșire și doi minori au fost trimiși la „reeducare !" Doar Ichim Anghel, „recidivist", fiind condamnat la doi ani de închisoare, la care s-a adăugat un an, o lună, 24 de zile fix (a cărei executare a fost revocată în urma grațierii din ianuarie 1990). Normal avînd să se scadă fiecăruia din condamnare perioada de detenție „preventivă" : că începînd cu 25 octombrie 1990, după o grevă a foamei a deținuților politici, după luni de arest ilegal, bătăi, umilințe, șantaj, a fost revocat arestul preventiv și judecarea inculpaților din dosarul 1 217/1990 s-a făcut în stare de libertate, cică...

•

Mai departe... Sigur, după atîta **introducere** legată de „legionari" și „golani" ai Pieței Universității, nu ar strica să revin, în sfîrșit și la „personajele" mele din **Jurnalul unui martor (13—15 iunie 1990, București)**, în curs de apariție la Editura Humanitas de un an de zile, dar... Dar, așa cum veți fi aflat săptămîna trecută din **Luceafărul**, pînă să mă hotărăsc să mă așez să scriu ceva despre nunta religioasă serializată aici a „golanilor" mei, cărora eu le sunt nas, ce am găsit pe birou ? Am găsit un bilețel enigmatic, în care eram criticat pentru tărăgănare, distrăgîndu-mi atenția, vă citez, că : „ tu n-ai avansat deloc cu derularea evenimentelor — tot pierdut pe strada Pasienței, Pacienței sau Sapienței ești, nu știu, ce știu e că tu ți-ai notat, eu pot doar să confirm că era o stradă din schițele lui Caragiale... Păi, dacă n-ai ajuns nici măcar în momentul în care, opriți în curtea bisericii, am constatat că taxiul cu mireasa dispăruse, atunci înseamnă că n-o să mai ajungi niciodată la capătul poveștirii ! Că uite, acum, acum se face 10 mai, ziua căsătoriei civile a «legionarilor» tăi și tu n-ai reușit să le pui încă pirostriile pe cap... Fii atent ! De-acum nu te mai las de capul tău, am să citesc mai des serialul ăsta !"

Mda... Că asta mai lipsea, să mă bată la cap și soția ! Soția fiind aceea ce a semnat bilețelul, ați priceput... ea, care pînă acum a stat deoparte... Totuși, observ, recitind bilețelul, că — veniți pînă în strada Sapienței cu taxiurile, la naiba — am uitat complet de dispariția mireseî atunci ! E culmea... Chiar, ce dispariție ?

— Cînd a dispărut mireasa, dragă ? O întreb, înciudat, pe soție, cu bilețelul ei în mînă.

— Ei, și tu acuma, îmi răspunde ea visătoare și nu mai continuă ; și eu o somez să spună, dar ea nu mai adaugă decît : „că multă minte-ți mai trebuie"...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● **„București : F.S.N. — K.O." (Adevărul)** ● „Sfîrșitul unui monopol politic. Cheia a deschis Capitala. Ieri în Timișoara, azi aproape în toată țara". **(Zig-Zag)** ● „O mutare spectaculoasă pe eșichierul politic al României. Opoziția învingătoare în marile orașe". **(Expres magazin)** ● „După al doilea tur de scrutin : Frontul cu fruntea sus". **(AZI)** ● ALCIBIADE : „Una dintre sutele de fraude electorale semnalate în Capitală : la o secție de votare a sectorului 3 au fost identificate nu mai puțin de 50 de buletine ștampilate pe România Mare, dar rupte și dosite într-o mașină din apropiere. A furat vîrtos Cheia, au stil unguresc băieții, școală de ciordeală înaltă". **(România Mare)** ● ANTON UNCU : „Succesul Convenției Democratice în alegerile locale este o certitudine pe care o consemnăm cu satisfacție, pornind de la ideea schimbării pentru care am militat". **(România liberă)** ● MIRCEA DINESCU : „Fii domnule Iliescu și dumneata bogat și șmecher ! Sărăcia și cinstea dumitale costă prea mult poporul român. Ca milionar, două-trei gorile ți-ar fi de ajuns, pe cînd așa trebuie să-ți apere sărăcia cinci mii de scutieri și un arsenal de lacrimogene". **(Academia Cațavencu)** ● De la CEZAR ANDREESCU & ANTON GRECU adunate : „Cel mai iubit găinar al poporului, Corneliu Vadim Tudor, avea și obiceiul de a se preumbla prin restaurante și de a se rățoi la chelneri, avînd el ifose de mic dictator durduliu. Astfel a procedat și în urmă cu cinci ani, la restaurantul «Lido» din București, cînd în ziua de 25 octombrie 1987, găinarul național, afumat și îndîrjit, cu ochii roșii și cu nările umflate, l-a înjurat pe ospătar, întrebîndu-l cu mitocănie : «Bă, tu știi cine sînt eu ?» I-a răspuns boxerul Constantin Țițoiu care l-a luat zdravăn la pumni pe muflonul nostru, aducîndu-l cu picioarele pe pămînt. Apoi, au urmat alte încăierări, în alte localuri. După cîți pumni a primit Vadim în căpșorul său de gelatină, nu e de mirare că acum a luat-o razna !". **(Cuvîntul)** ● COJOCARU VALENTIN (Chișinău) : „PARTIDUL ROMÂNIA MARE este ca și FRONTUL POPULAR. La dvs. TITANUL culturii este Corneliu Vadim Tudor"... ; „Poeții noștri vin des la București, vorbesc la televizor, scriu în presă, dar la Chișinău din partea ROMÂNIEI MARI de ce nu vine domnul Corneliu Vadim Tudor ? Va fi primit ca Mihai Viteazul la Alba Iulia !". **(Politica)** Oare o fi existînd acest Valentin Cojocaru ? ● „Dl. Toma George Maiorescu speră să facă bani din ultima sa creație, **Imnul ecologiștilor**, și arată cu degetul spre RTv să-l programeze cît mai des pe post. Oferă procent din tantieme". **(Expres magazin)** ● ȘTEFAN AGOPIAN, FLORIN IARU, NICOLAE PRELIPCEANU, CRISTIAN TEODORESCU : ... „în fruntea ziarului (**Cotidianul**, n.n.) am găsit un jandarm cu fustă, numit Doina Bâscă — incultă, mincinoasă, arogantă, intrigantă, obraznică, plagiatoare. Pentru a susține aceste afirmații vă vom da doar două exemple. Incultă : a refuzat să publice facsimilul timbrului «cap de bour», deoarece credea că pe el scrie ceva pe rusește și domnia sa nu poate face propagandă rusească. Plagiatoare : majoritatea «articolelor» semnate de ea sînt traduceri **mot-à-mot** după știri UPI sau reviste străine (vezi și articolul din L.A.I. despre catari). Această «femeie» strica noaptea ceea ce ne străduiam să facem noi ziua, dar nu i-am dat nici o importanță, serveam o cauză nobilă și, nu în ultimul rînd (ni se părea) serveam democrația, cu toate că existau mari șanse ca prin prezența alături de ea să ne facem numele de rîs, ceea ce s-a și întîmplat într-o oarecare măsură". **(Tineretul liber)**

Petre Stoica

prezentul continuă

Creşterea şi descreşterea libertăţii la români

Un fapt din ce în ce mai de înţeles pentru cel mai novice întru ale libertăţii şi democraţiei este **deziluzia.** La tot pasul întîlneşti pe aceiaşi oameni care, în decembrie 1989, se sărutau, se îmbrăţişau pe străzi, chiar dacă nu se cunoşteau, iar acum merg la fel de încruntaţi şi trişti ca înainte de decembrie 1989, ba poate chiar mai înneguraţi. Pentru cei care şi-au închipuit atunci că libertatea este un lucru uşor, constatînd acum că de fapt nu despre o libertate cu adevărat a fost vorba, ci despre un **buestru,** deziluzia capătă dimensiunile unei catastrofe. Omul se simte în continuare liber, dar în libertatea oferită nu poate face nimic; un procent mult prea mic reuşeşte să-şi facă din această libertate un ce profit, şi nu numai un **ce** ci mult mai mult. Deznădejdea celui nepriceput sau a celui care a fost prins descoperit pare fără ieşire şi deci ea seamănă cu un ţarc în care poţi face orice, dar nu obţii nimic, pentru că pe nimeni nu interesează ceea ce faci. Atunci libertatea pare a fi îngrădită, tu un om mort. Aceasta însă este cea mai uşoară piedică a libertăţii, deşi de ea se împiedică cei mai mulţi. Celelalte aspecte ale îngrădirii libertăţii sînt mult mai complexe, ele căpătînd nuanţe strategice, sistematice, programate, întru a limita diferite aspecte ale activităţii cetăţeanului. Ele de fapt demonstrează elocvent că încă nu ne aflăm într-o democraţie adevărată, ci într-o pseudo-democraţie cu program, dorită de clasa, ca să folosesc un cuvînt drag comuniştilor, şi vechi şi noi, puterii conducătoare. Libertatea anunţată în decembrie 1989 a însemnat poate cea mai mare fericire dată românilor în ultimii cincizeci de ani. Atunci într-adevăr am văzut oameni fericiţi pe stradă. Chiar şi eu care sînt un om trist în general, pentru că nu văd nimic pe acest pămînt care să semene cu fericirea ,am atins exuberanţa, hotărînd, pentru puţin timp, să renunţ la tristeţe în favoarea fericirii. Atunci am văzut oameni frumoşi, cu adevărat buni, darnici, dornici să se întîlnească între ei, să pună la cale raiul pe pămînt. Dar această creştere subită a libertăţii a descrescut imediat, chiar în ianuarie 1990, cu organizarea antidemonstraţiei coordonate de Ion Iliescu şi Petre Roman, moment cînd cei treji şi-au dat seama că de fapt comunismul n-a fost învins, că libertatea n-a fost obţinută. Descoperită toată tărăşenia celor care doreau puterea, de fapt nişte veritabili contrarevoluţionari care ne guvernează şi acum, aceştia au promis subit alte libertăţi, mai minore, ce-i drept, dar la îndemîna şi la fericirea novicelui într-ale libertăţii, ca: cinci zile lucrătoare pe săptămînă, tot soiul de concedii, bani în plus la salar etc., încît lucrarea celor căutători de putere devenea lesne, uşor de înfăptuit. Estimp poporul îşi devora libertatea, care libertate a descrescut din nou în februarie, ca apoi să intre în bătaie de joc în timpul campaniei electorale, punîndu-i-se botniţă apoi pe 20 mai 1990, dată a dezastrului incipient şi organizat al României. Nu mai e cazul să amintim cum a fost ucisă libertatea pe 13—15 iunie 1990; despre aceasta a curs prea multă cerneală, dar tot adevărul nu s-a spus. Apoi, în parlamentul rusinii, libertatea a fost făcută panglici şi confetti şi aruncată în ochii mulţimii în fiecare seară prin „Cronica Parlamentului", prin ochiul mincinos al televiziunii. Toate sesizările au mers de-a surda, toate s-au dus de rîpă — ţara este în faliment. Remanierea guvernului n-a însemnat nimic. Mineriadele au dat apă la toate morile, rupînd şi ele din libertate, ele însele fiind un produs al libertăţii. Însă îngrădirea supremă şi cea mai evidentă descreştere a libertăţii a adus-o în casa fiecărui român **Constituţia** care, nu-i aşa, i-a mai dat, paradoxal, şi libertatea de-a se exprima prin referendum. Vax! Liberalizările au dat substanţă de fond săraciei românului, căci prin vot liber şi-a ales posibilitatea libertăţii de-a fi **sărac liber.** Este adevărat că şi-a căpătat libertatea de-a cîştiga cît vrea, dacă poate. De-a da impozit, atît cît vrea statul. Şi-a recăpătat o parte din pămîntul pierdut, furat mişeleşte şi păstrat în proporţie destul de mare, tot mişeleşte de către stat. Şi-a căpătat libertatea de-a se privatiza, pierzîndu-şi-o pe aceea de-a fi proprietarul tuturor mijloacelor de producţie (la care încă ţine enorm Ion Iliescu!). Dar cîte libertăţi nu şi-a cîştigat românul din decembrie 1989 încoace! Şi-a pierdut în schimb posibilitatea de-a face cultură, chiar dacă este liber s-o facă aşa cum îi trece prin cap. Însă după dezastrul lăsat în instituţiile culturale de fostul regim, se cerea o revigorare a acestora de către actualul. Însă s-a dovedit că nu poate fi aşa şi basta. De fapt cultura creează şi libertatea fundamentală de-a înţelege tot ceea ce te face să existi şi de ce şi cum ai ajuns pînă aici. Însă, se vede că noii conducători gîndesc că totul începe de aici, cu ei, şi încă n-au descoperit rolul şi valoarea culturii în timp. Asta este de fapt şi cea mai gravă descreştere a libertăţii la români, de la transferul de putere din decembrie 1989. Cred că, de fapt, nici nu mai e cazul să ne cramponăm de prezenţa acestor indivizi din fruntea ţării, ci pur şi simplu să ne facem cultura în altă parte, aşa cum s-a demonstrat prin atîtea exemple pînă acum, să ne scoatem chiar revistele în alte ţări: „România literară" să apară în Franţa şi să fie difuzată în România. „Luceafărul", să apară în Germania, „Viaţa Românească" să apară în America, „Secolul XX" să apară în Italia. „Contrapunct" să apară în Spania, „Steaua" să apară în Olanda, „Vatra" să apară în Suedia, „Orizont" să apară în Norvegia, „Convorbiri literare" să apară în America de Sud, şi tot aşa, toate revistele româneşti să apară în străinătate şi să fie difuzate în România, lăsîndu-i pe potentaţii României să se bucure alături de Vadim care visează, şi-şi va vedea visul îndeplinit, ca singura revistă care să apară în România să fie „România Mare". Atunci Conducătorul va arăta exact ceea ce este, un acultural, sau nu, un anticultural, total. Că, aşa cum a spus Anaxagoras, nu nouă ne lipseşte societatea lui, ci lui îi lipseşte societatea noastră. Şi, de fapt, în privinţa creşterii şi descreşterii libertăţii la români, nu putem face noi excepţie acum — asta a fost de cînd există acest popor pe aceste pămînturi.

Gellu Dorian

momos

„Cu roşu geana zgîrie pe file"

O iniţiativă lăudabilă pare să fi luat ziarul „Azi" (cotidian al Frontului Salvării Naţionale) şi anume hotărîrea de a publica şi sprijini în pagina de literatură pe scriitorii generaţiei '90. Drept pentru care prof. dr. Tudor Opriş îi invită pe mai tinerii mei confraţi să vină cu încredere în braţele deschise atît de prietenos de „organul FSN". Numai că domnul profesor mai sus citat încurcă lamentabil şi poate special lucrurile. Lăsînd deoparte faptul că dl. Tudor Opriş (dr. şi prof.) crede că pe Cărtărescu îl cheamă Mihai, şi trece în mod abuziv pe lista generaţiei '80 pe poetul Traian Coşovei, tatăl poetului optzecist Traian T. Coşovei, dl. profesor mai afirmă, referindu-se la scriitorii generaţiei '90 : „orice cale le-a fost închisă", „uşi închise la marile reviste monopolizate de grupuleţe privilegiate". Nu ştiu care sînt interesele Frontului faţă de literatura română contemporană, dar cel puţin prin pana d-lui. Opriş, atît Frontul (S.N.) cît şi cotidianul „Azi" se mai fac încă o dată de ris. Practic nu există revistă a Uniunii Scriitorilor şi pînă nu de mult erau 27, care să nu fi publicat scriitori din generaţia '90. Ba chiar mai mult, revista „Luceafărul" a tipărit un supliment literar intitulat „90", supliment conceput şi scris de scriitori tineri. În revistele U.S. s-a afirmat deja o pleiadă de nouăzecişti, de la Cristian Popescu la Simona Popescu, de la Marian Ilea la Diana Manole, numele celor afirmaţi şi recunoscuţi deja depăşind cifra 30. Deoarece aceşti tineri nu nutresc sentimente prea trandafirii faţă de Front, cotidianul „Azi" s-a simţit obligat să inventeze o generaţie '90 — frontistă, alta decît cea care deja există şi este în plină afirmare. Un poet, Gh. Vălcescu şi un prozator, Cristian Ionescu fac debutul acestei noi generaţii. Din lipsă de spaţiu nu voi cita decît două versuri din Gh. Vălcescu : „Cu roşu geana zgîrie pe file / Cîntări. ...Şi cîntul poate van e...". Îl asigur pe poetul Vălcescu că poemul domniei sale „Zgîriat cu roşu pe file", chiar „van e".

Ştefan Agopian

minimax

„Teoria" compromisului

Analiza discursului politic oficial din România, făcută măcar şi în grabă, evidenţiază imediat că una dintre principalele idei recurente ce îl definesc este aceea a **imperativului unităţii naţionale** şi, consecvent, **Imperativul consensului** căci, deşi în decembrie '89 toţi românii simţeau şi gîndeau la fel, (aşa credeam !) naiba ştie cum şi de ce, dar după aceea, întreaga evoluţie s-a plasat sub semnul discordiei. Liderii mai mari sau mai mici ai Puterii, ori de cîte ori au prilejul, fiecare cum poate, reamintesc, îndeamnă, avertizează, uneori ameninţă, ne comunică deci, că — vorba d-lui Ion Iliescu — toţi sîntem într-o barcă şi prin urmare trebuie să punem toţi umărul. Hei rup!, dar să punem umărul la ce, ori pentru ce ? Perioada de euforie revoluţionară ce a urmat după executarea dictatorilor, ar putea fi numită şi „perioada modelelor". Emanaţii aflaţi la conducerea F.S.N. şi, implicit, a ţării ne ofereau aproape zilnic spre alegere, diferite modele : suedez, japonez, turcesc ş.a.m.d., care de care mai atrăgătoare (căci oriunde era mai bine), subsecvent decantîndu-se însă o orientare aşa-zis de stînga sau, încă mai precis, **modelul social-democrat ;** de unde şi simbolul trandafirului dar, din considerente estetice (?), eliberat din pumn. Avînd în vedere antecedentele „emanaţilor" motivaţia acestei opţiuni politice este lesne de sesizat, la fel după cum şi în partea cealaltă, a celor supuşi Puterii, poate fi uşor explicată acceptarea social-democraţiei. Numai că, în fiecare parte, se voia/spera altceva. Pentru cei „de sus", principala semnificaţie a social-democraţiei(sau a socialismului, bineînţeles curăţat de excesele bolşevismului !) era, şi este aceea a unui stat puternic, păstrînd controlul asupra marii majorităţi a sistemului economic ; asocierea curentă a liberalismului cu **sălbăticia** (!) în sintagma **liberalism sălbatic,** constituie unul dintre principalele argumente ale contraatacului împotriva altor opţiuni decît cea socialistă. De partea cealaltă, „jos", prin remanenţa unei mentalităţi de lagăr, dar un lagăr devenit parcă peste noapte confortabil din cîntecul de sirenă al propagandei, era reţinută asigurarea bunăstării generale, aşteptările şi iluzia fiind întreţinute cu ceva parale, sîmbete libere, mortadela din ajutoare şi, Doamne !, să vezi şi să nu crezi, paşapoarte pentru toată lumea. În plus, eliberată de corsetul cenzurii ideologice — ce frumos sună ! —, televiziunea a permis tuturor, sau, mă rog, aproape tuturor, să-şi spună păsul ba încă re-a dat pînă şi filme sexy. Ce mai, se părea că va fi o perestroika de toată frumuseţea ! Ştia el ce ştia dl. Ion Iliescu, cînd i-a declarat unui reporter francez că pluripartidismul şi partidele sînt depăşite şi, la fel, nu întîmplător în platforma-program a F.S.N. era prevăzută trecerea mass-media în mîinile poporului.

Dar, de voie, de nevoie, „emanaţii" n-au respectat prescripţiile modelului de la Răsărit şi românii au luat-o razna. Sigur, nu toţi (oamenii de bine s-au aliniat cuminţi în Front), totuşi suficient de mulţi încît să fie necesară o corectare a traiectoriei, întrucît situaţia (puterea) tindea să scape de sub control. Pluripartidism ?, Fie, dar românii trebuie să ştie, să înţeleagă că un partid care se opune Puterii constituie un pericol naţional. Păi, dacă la conducerea ţării sînt revoluţionarii cei mai competenţi (vom instaura meritocraţia, declara la tv. dl. Gelu Voican-Voiculescu în calitate de vice-premier) ce urmăresc atunci, oameni buni, liderii partidelor astea de opoziţie ?! Ciolanul ! Pînă şi copiii şi-au dat seama, căci i-am văzut defilînd pe Calea Victoriei în frunte cu o pancartă pe care scria „Coposu roade osu" şi, plini de imaginaţie cum sînt ei micuţii, fixaseră pe pancartă, în cruciş două ditamai ciolanele însîngerate. Strict autentic. Şi nu doar ciolane vînează opoziţia ei, dacă va ajunge la cîrma statului, urmează procesul comunismului, adică un nou Canal unde să fie exterminaţi toţi foştii şi actualii comunişti. Asta e democraţia şi legalitatea pe care o vor partidele de opoziţie. De altfel, s-a văzut că dacă n-au putut să cîştige puterea pe cale democratică, nu s-au dat înapoi de la acţiuni violente destabilizatoare. Fiindcă — iarăşi trebuie să înţeleagă românii — nu există mitinguri şi manifestaţii paşnice : orice manifestaţie de protest împotriva autorităţilor statului, oricît ar fi ea de bine organizată să rămînă paşnică, pînă la urmă tot violentă ajunge. Cum necum, dar tot violentă ajunge. Dovada cea mai bună — Piaţa Universităţii. Iar dacă golanii au ameninţat atît de grav securitatea naţională, că pînă şi Poliţia a luat singură foc, ce era să facă preşedintele ţării decît să-i cheme pe mineri ? Respectarea legalităţii are şi ea o limită. Bunăoară, ca şi la recentele alegeri cînd, ne-a explicat liderul naţional al F.S.N., era normal ca partidul să nu se împiedice de chitibuşuri avocăţeşti, drept care s-a înfiinţat ad-hoc o ligă cu oameni de încredere ai partidului, trimişi în secţiile de votare. Însă cel mai grav şi mai grav cu partidele astea de opoziţie este că ele au trădat (iarăşi, ca şi în 1947) interesele naţionale ale României, năimindu-se în slujba duşmanilor patriei... Etc., etc. etc.

Şi uite-aşa, din vorbă-n vorbă, „glumiţele" lui Alcibiade şi ale bunei sale consoarte Xantipa au ajuns acuzaţii grave lansate nu în cine ştie ce foaie de scandal obscură, ci în propaganda partidului de guvernămînt. Totdeodată, Liderul şi liderii aceluiaşi partid invocă mereu imperativul unităţii naţionale şi al consensului. Se poate ? Bineînţeles, răspunde, să zicem, d-na (sau domnişoara ?) Rodica Becleanu încîntată de party-ul organizat la **Curierul Naţional** unde, adversarii politici iată, şi-au dat mîna pentru binele României. Iar dacă totuşi nu se poate (de bună seamă din vina Opoziţiei), mai există în rezervă o altă continuare, anunţată de mult de **România Mare** şi **Europa.** Oricum, pînă una alta, am aflat că sloganul publicitar „Un pic mai bine pentru dumneavoastră !" nu e vorbă-n vînt dacă s-au găsit totuşi pe „seceta" asta 539.747 dolari pentru achiziţionarea a două maşinării blindate care fac totul între liniştea şi liniştirea noastră : dau cu apă, cu gaze şi, şi filmează. Asta în timp ce chirurgii spitalului Fundeni (nu de la Giurgiu) folosesc la operaţii aţă-aţă de cusut — inventiv cum este, românul ştie să se descurce în orice împrejurare ! De asemenea, veşti bune ne vin şi din exterior, fiindcă dacă există cineva care să-l sponsorizeze pe simpaticul domn Balthazar cu 2 000 (două mii) de lire sterline pe lună numai pentru a-şi plăti locuinţa, înseamnă că domnia sa nu se poate să nu schimbe urgent imaginea României în lume, iar ce mai rămîne de schimbat, va schimba dl. Năstase, nu Adrian ci Ilie, care şi-a oferit serviciile pentru funcţia de ambasador la Paris sau Washington ... Etc. etc. etc.

Am ajuns astfel, în fine, la explicitarea compromisului pomenit în titlu. Compromisul pe care toţi cei ce au aflat despre fărădelegile actualei Puteri o mai cauţionează încă într-un fel sau altul. În cauză fiind în primul rînd intelectualitatea. Căci se reia şi se continuă, într-o altă punere în scenă, tragedia începută odată cu intrarea tancurilor şi a consilierilor sovietici. Ce-i drept, în această nouă variantă, **deocamdată,** şi cu unele excepţii, nu s-a ajuns la reprimare făţişă. Pentru că sînt alte vremuri. Compromisul este însă acelaşi, poate mai condamnabil fiind făcut fără ameninţarea terorii şi datorat numai nouă înşine, fără amestec din afară.

25 februarie 1992

Şerban Lanescu

M. Sadoveanu, traducător al psalmilor

Într-o expunere din cadrul conferinţelor „Vieţii noi", organizate înainte de primul război mondial de Ov. Densuşianu după modelul celebrelor prelegeri ale **Junimii**, Gala Galaction explica geneza psalmilor biblici şi elogia poezia lor frustă, de o mare încărcătură lirică, asemuind-o cu „un ţinut neregulat, stîncos, de antracit, ceva negru, o serie nesfîrşită de chemări, de strigăte, de clamări ale suferinţei şi durerii... ceva unic ca producţie literară" (textul propriu-zis n-a fost publicat şi ne referim aici la darea de seamă, rezumativă şi fatalmente infidelă, care a apărut în **Rampa** din 8 martie 1912, p. 2). El încheia : „Frumuseţea psalmilor e neîntrecută şi dacă cineva ar traduce-o într-o bună limbă românească, ar fi cel mai frumos şi cel mai mare dar ce s-ar putea face literaturii noastre. Clasa cultă de la noi nu cunoaşte frumuseţile nepătrunse ale psalmilor, suflul de curăţenie şi nota mistică a lor, de care se resimte azi întregul curent nou... necesară sufletului ca şi lumina". Galaction nu ignora întreaga istorie a traducerii psalmilor în româneşte, care e suficient de veche, pentru a justifica nevoia unei versiuni moderne, şi de semnificativă, pentru a confirma statutul traducerii acestor texte, ca moment de referinţă în evoluţia limbii literare şi a maturităţii unei literaturi. Profesorul Ştefan Ciobanu sublinia în cîteva cuvinte revelatorii acest fapt în **Istoria literaturii române vechi** din 1947 : „Psaltirea a fost una dintre cele mai populare cărţi în lumea creştină, poate chiar mai populară decît Evanghelia... Un creştin găsea în Psaltire aproape tot ce era necesar pentru el : ea conţinea anumite norme de ordin moral, accesibile pentru orice om, dat fiind forma versetelor scurte ; ea apare ca o carte profetică, deoarece simbolica ei prevesteşte venirea Maicii Domnului şi a lui Hristos... Dar mai presus de toate, Psaltirea este o carte poetică, pătrunsă de un lirism adînc şi de imagini frumoase, care răscolesc sentimentele cititorului. Aceste însuşiri poetice ale Psaltirii îi fac pe credincioşii din toate veacurile şi în toate limbile să încerce a o transpune în versuri". Şi într-adevăr, dacă lăsăm la o parte traducerile în proză din sec. al XVI-lea, unele dintre cele mai vechi texte religioase traduse în limba română şi unele dintre cele mai vechi texte scrise în româneşte (Psaltirea Hurmuzachi, Psaltirea Scheiană şi cea voroneţeană, cum le numesc specialiştii), putem menţiona un număr impresionant de traduceri în versuri ale acestor imnuri, începînd cu binecunoscuta operă a mitropolitului Dosoftei intitulată **Psaltire a sfîntului proroc David... pre versuri tocmită în cinci ani foarte cu osirdie mare...** şi tipărită la Uniev, în 1673. Reputaţia ei ca operă literară, datorată în parte comentariilor elogioase ale lui Călinescu din **Istoria literaturii** („de o mare vibraţie simfonică", „proaspătă undă psalmodică", „acea curgere mie roasă a limbii, densitatea de lichid greu a frazei" etc.), a influenţat indirect cunoaşterea şi aprecierea altor încercări, care i-au urmat la scurtă vreme şi care nu sînt inferioare, sau în orice caz sînt comparabile cu mult mai cunoscuta operă a mitropolitului Moldovei : versificarea atribuită lui Ioan Viski (sau Ştefan Fogaraşi) de la sfîrşitul aceluiaşi sec. al XVII-lea, a cărei sursă — prin intermediar maghiar — urcă pînă la modelul tuturor acestor versificări ale psalmilor, cea a lui Clément Marot, precum şi cea a lui Teodor Corbea, de la începutul secolului următor, utilizînd un vers mult mai sprinten, mai apropiat de modelul popular. Adevărata surpriză o va avea însă cine va fi curios să spicuiască Psaltirea în versuri a lui Ioan Prale, „firea cea întoarsă", tipărită la Braşov în 1827 şi ocolită apoi în virtutea faimei de ilizibilitate a cărţii şi de ciudăţenie a omului, răspîndite prin scrierile lui Maiorescu sau Alecsandri. Versificaţia lui Prale nu e mai greu de citit şi nici nu utilizează mai multe cuvinte inventate (creaţii proprii, contrageri ş.a.) decît cele care au precedat-o, beneficiind în plus şi de un **Lexicon după înţelesul din această carte**, în care autorul explică o parte a acestor termeni.

Gala Galaction nu avusese însă în vedere aceste versificări arhaizante, ci nevoia de a turna materia incandescentă a psalmilor într-un veşmînt liric modern, care să vorbească direct contemporanilor, adică unor cititori a căror experienţă de lectură impunea o revalorificare, a simplităţii şi maiestuozităţii textului original. O încercase, în felul său, Heliade Rădulescu, care apasă pe ideea profetismului liric în paralela sa după psalmul 101, publicat în 1847 ; o încercase, cam în acelaşi timp cu apelul lui Galaction, un poet neoclasic precum D. Nanu, în cîteva traduceri rămase în paginile **Convorbirilor critice** din 1907. O va încerca însuşi Galaction în traducerea Bibliei (şi implicit a psalmilor), realizată împreună cu învăţatul semitolog Vasile Radu şi publicată în 1935, la Fundaţii. O va încerca şi Mihail Sadoveanu într-o acţiune iniţiată, probabil, cam în acelaşi timp şi reluată după război, rămasă neterminată şi necunoscută pînă astăzi, cînd I. Oprişan o dezgroapă din ms. 5938 de la Biblioteca Academiei şi o publică într-o elegantă plachetă, împreună cu începutul traducerii primei cărţi din Vechiul Testament şi cîteva creaţii lirice personale în maniera psalmilor *.

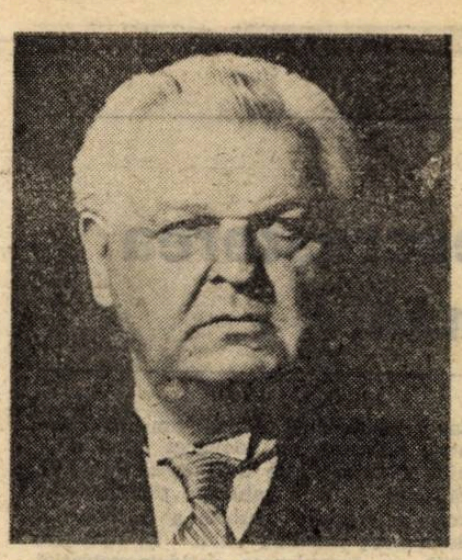

Scurta prefaţă cu care editorul deschide ediţia sa expune circumstanţele probabile în care Sadoveanu s-a apropiat din nou, la maturitate, de lectura cărţilor sfinte şi le-a utilizat fie în prelucrări de uz popular (Vieţile sfinţilor, repovestite în 1924 şi 1926), fie în opere adînc influenţate de spiritul şi stilul biblic, a căror amprentă poate fi identificată şi în unele dintre cele mai cunoscute scrieri ale sale din această perioadă : **Oamenii Mării Sale, Istorisiri de vînătoare, Viaţa lui Ştefan cel Mare** ş.a. Prin 1934, Mihail Sadoveanu a apelat la un ebraist care i-a furnizat traducerea brută a psalmilor, deci direct din ebraică (tradiţia ortodoxă utilizează psalmii prin intermediul traducerii greceşti), pe care a continuat să o stilizeze şi să o versifice — adică să-i dea forma solemnă, imnică, a versetelor din original, nerimate şi ritmate potrivit respiraţiei lirice interioare, „clamările" de care vorbea Galaction — pînă după 1948. Surpriza celui care va citi această versiune, neterminată (sînt incluşi aici doar primii 91 de psalmi din cei 150 ai textului original, cărora li se adaugă psalmul 104, extras din **Istorisiri de vînătoare**) şi nefinisată, cu întregul bagaj de referinţe la traducerile anterioare, proaspăt în memorie, va fi să constate că textul propus de Sadoveanu este de o extremă concizie şi simplitate. Spre deosebire de toţi versificatorii anteriori ai psalmilor de la noi, care au dilatat textul în încercarea de a-l rima sau de a-l face explicit, Sadoveanu îi păstrează caracterul criptic originar, enunţul direct şi eliptic, asumîndu-şi atît riscul de obscuritate (care nu dăunează în general exprimării poetice), cît şi cel de banalitate, mai nocivă într-un discurs esenţialmente liric ; aşa se face că psalmii săi au o întindere comparabilă cu aceea a traducerii canonice, în proză şi adesea o asemănare aparentă. Faţă de exprimarea retorică şi rece din textul lui Dosoftei („Ferice de cine socoteşte / Meser şi lipsit se miluieşte. / La cumplită zi cu izbăvinţă / Domnul îi va fi şi cu priinţă"), sau de aceea, solemn-epică, a lui Prale („Fericit cel ce să uită spre sărac şi neavutul / Izbăvi-l-va pre el Domnul, în ziua cînd îi căzutul"), versiunea lui Sadoveanu comunică un enunţ a cărui forţă directă nu e alterată de cuvinte parazitare şi îşi dezvoltă capacitatea de impresionare la o lectură repetată, ca orice text gnomic adevărat : „Ferice acel ce se gîndeşte la cel slab. / În zi de năpastă Dumnezeu îl va scăpa". Sau, în psalmul 91 (psalmul 90 la Dosoftei) : „Zic către Domnul : «Scut şi cetate îmi eşti, /Dumnezeul meu întru care nădăjduiesc»" (la Dosoftei : „Tu-mi eşti stîncă şi ferice / Şi tu-mi trimiţi agiutoriul / Cu bine, cu de tot sporiul / Şi pre tine mi-i nedejde / Doamne, hie-n ce primejde") etc.

Problema este că, aşa cum reiese din **Nota asupra ediţiei**, avînd a face cu un text nedefinitivat, editorul a trebuit, în mai multe rînduri, să opteze „pentru o anume structură, întrucît prozatorul nu a tăiat întotdeauna forma depăşită" şi să refacă acordurile „pe care scriitorul le-a neglijat în cursul corijărilor" repetate. Avem a face deci, într-o măsură, cu o versiune pe care editorul a extras-o din numărul de variante care i-au stat la dispoziţie în manuscris. Cum locul şi întinderea acestor intervenţii nu este nicăieri marcat în text, şi nici variantele la care s-a renunţat nu sînt indicate în aparat (avem a face cu o ediţie curentă, fără nici un fel de note filologice sau comentarii), autenticitatea acestei versiuni în sens filologic este problematică. Ea comunică însă, un material de mare importanţă pentru istoricul literar, punînd în evidenţă o preocupare îndelungată şi rodnică pentru înţelesul şi muzica psalmilor a celui care, poate chiar în acel timp, scria **Păuna mică** şi **Mitrea Cocor.**

Mircea Anghelescu

* **Psalmii în traducerea lui Mihail Sadoveanu**, ediţie îngrijită şi prefaţată de I. Oprişan, Ed. Saeculum, Bucureşti, 1992, 125 p.

Sloganul

Între caracteristicile formulelor scurte, clare, adesea ritmate, oferite atenţiei şi memoriei publice în campaniile electorale, stă şi aceea de a cuprinde un cuvînt emblematic, semn distinctiv şi, în cazul ideal, rezumativ, al unei orientări. Chiar după încheierea şi analiza unor alegeri, e greu de spus cît din succesul unei formaţiuni a depins de sloganurile lansate, de calităţile persuasiunii ei verbale — şi cît, de alţi factori, non-lingvistici. De la o oarecare distanţă, se observă însă interesante concordanţe între succesiunea cuvintelor-emblemă şi cea a stărilor de lucruri. Cu doi ani în urmă, alegerile generale erau dominate de sloganuri care utilizau direct cuvîntul **linişte** (cel mai celebru, parodiat ulterior, fiind „Un preşedinte pentru liniştea noastră"), astfel încît orice referire la această noţiune a devenit marcată şi decodabilă univoc (situaţie care a persistat şi s-a verificat, recent, în legătură cu numita „Ligă pentru liniştea ţării, dreptate şi adevăr"). La alegerile locale din acest an, opoziţia a mizat tot pe un cuvînt emblematic, părut obsesiv în afişe şi discursuri : **schimbarea.** Se observă imediat că, la distanţă, cele două cuvinte îşi răspund mai mult prin asocieri şi conotaţii, decît prin sensul lor strict, nefiind antonime propriu-zise ; pe de altă parte, în fiecare din cele două campanii electorale care le-au lansat, ele nu au avut cîte o contrapondere valabilă, concentrată în cîte un singur alt cuvînt esenţial. Opoziţia rezista **liniştii** prin opţiuni diverse, mai ales prin „refuzul democraţiei **originale** şi al neocomunismului" ; guvernanţii actuali au contrapus **schimbării** apelul la a împiedica „restituiri", „judecăţi" etc. ; de fiecare dată, termenului pozitiv concentrat într-un cuvînt i s-au opus mai ales negaţii, mult mai puţin convingătoare.

În ultima perioadă, tactica preluării limbajului adversarului politic, valabilă în alte cazuri, nu a fost de prea mare folos celor cre au aplicat-o : la **schimbarea** din sloganurile opoziţiei („Votînd Cheia votaţi schimbarea") s-a răspuns prin **schimbările** Puterii (al cărei candidat la primăria Bucureştiului era desemnat drept „Un primar al schimbărilor") — ceea ce nu a făcut decît să sublinieze semnificaţiile diferite pe care le poate avea un plural faţă de singular ; din analiza textului politic global rezultă că „schimbările" reprezintă mai puţin decît „schimbarea".

Adecvarea la o anumită orientare publică, compatibilitatea cu simbolurile grafice, cu semnele electorale corespunzătoare (schimbarea — cu deschiderea, trecerea, cu un **act** voluntar ; liniştea — cu o **stare** vegetală) fac din cele două cuvinte foarte bune ilustrări ale forţei rezumative, sistematizatoare a sloganului.

Dacă semnificaţia lor mai adîncă e destul de transparentă, definindu-se prin opoziţia dintre tendinţa de înnoire şi cea conservatoare, mult mai complex şi mai discret este raportul lor cu discursul politic care le susţine sau le neagă. Unele din ultimele luări de poziţie ale foştilor candidaţi la primăriile de sector ale Capitalei (publicate în 20 februarie 1992 de ziarul „Tineretul liber", p. 2), oferă un material de studiu extrem de interesant în această privinţă. Discursurile opoziţiei nu fac decît să susţină şi să gloseze sloganul esenţial : cuvîntul **schimbare** apare în aproape toate intervenţiile („prima schimbare adevărată", „o schimbare radicală", „votaţi pentru schimbare", „o schimbare civilizată", „va schimba lucrurile în bine" etc.). Emblema schimbării are avantajul generalităţii şi al

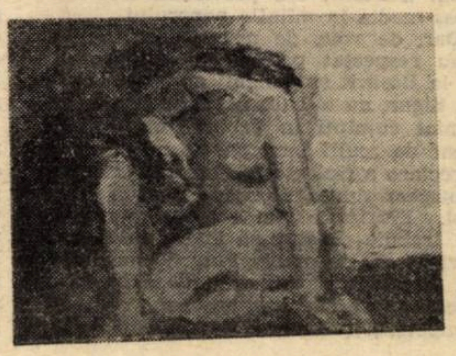

raţionalităţii, al caracterului neutru, obiectiv, neafectiv : nu e etichetată festivist („ameliorare", „ridicare...", „înaintare" etc.). Discursurile candidaţilor din partidul de guvernămînt nu au vreun leit-motiv similar ; au, în schimb, o întreagă paradigmă negativă, a situaţiilor de evitat, de respins ; acestea ar fi : **revizuirea, refacerea, restituirea, redobîndirea, restaurarea, transformarea, evacuarea, judecata, întoarcerea** ş.a.m.d. (obiectul respectivelor acţiuni fiind uşor de ghicit : e vorba de revizuirea Constituţiei, de refacerea moşiilor, de restituirea fabricilor...). În afara acestei serii, care **interpretează** insidios ideea de schimbare (tratînd-o exclusiv ca revenire la o stare anterioară, deci negîndu-i orice valoare evolutivă), se înregistrează doar sporadice referiri la propriul slogan anterior, în genere abandonat („un trai liniştit"), încercări de a prelua sloganul advers („eu am încercat în anul care a trecut să schimb ce s-a putut") sau de a-l contrabalnsa prin formula (fragilă) a marilor avantaje ale continuităţii : în sfîrşit, prin tradiţionala negare a ideii de politică („moft politic", „lăsînd la o parte patimile politice", „nu contează pînă la urmă culoarea, ataşamentul politic").

Funcţionalitatea cuvintelor-cheie din sloganuri e incontestabilă ; nu se poate însă nicicum preciza dacă reuşita li se datorează (măcar în parte) — sau dacă ele au fost găsite tocmai pentru că reuşita este, la momentul dat, asigurată de alte condiţii (opiniile comune, provocate de o situaţie politică specifică). Confuzia discursurilor care s-au opus, în această ultimă campanie, sloganului schimbării, n-ar fi, în această din urmă ipoteză, decît una din formele unui stil general ambiguu, indecis. În orice caz, o istorie a „textului" vieţii publice contemporane prin sloganuri nu e chiar atît de absurdă şi de superficia'ă pe cît ar putea să pară.

Rodica Zafiu

O reeditare

Ştefan Agopian, SARA
Editura Paideia, Bucureşti, 1991

Observ un fenomen care a cuprins în ultimii doi ani toate genurile literare şi care dă răspuns cel puţin uneia dintre observaţiile care se fac din ce în ce mai insistent auzite în ultimul timp : că perioada postbelică nu ar fi dat nimic literaturii române, ca şi cum poezia, proza sau critica literară nici n-ar fi existat. Am în vedere reeditarea unui lot masiv de cărţi apărute în România în urmă cu zece-douăzeci de ani, dacă nu şi mai-nainte, căci putem introduce în această categorie şi proza publicată de Radu Tudoran sau de Pavel Chihaia imediat după război.

O primă întrebare care s-ar putea pune ar trebui să se refere la motivul reeditării tuturor acestor cărţi. În anii '70, cînd Marin Preda şi-a republicat (de fapt, **rescris**) de cîteva ori **Risipitorii**, i s-a reproşat că o face numai din motive financiare. Prozatorul a dat atunci un răspuns strălucit, observînd că orice autor are dreptul să se gîndească şi la bani, dar numai **înainte** şi numai **după** ce şi-a scris cărţile. Iar exemplele pe care Preda le-a invocat cu acest prilej au fost Balzac şi Dostoievski. Lăsînd totuşi la o parte explicaţia aceasta, reeditările de astăzi sînt determinate de alte cîteva motive de primplan. Între ele, dorinţa de a restabili manuscrisul iniţial al textelor (atunci cînd ele au fost cenzurate) şi mai ales convingerea că situaţia de comunicare literară în care ne aflăm astăzi poate fi considerată ca normală, în raport cu situaţia de receptare cenzurată la rîndul ei în anii „umanismului socialist".

În această situaţie cred că se află şi romanul lui Ştefan Agopian, **Sara**, apărut pentru prima dată în 1987 şi pe care autorul ar fi trebuit să-l republice împreună cu **Tobit** (din 1983).

Trei sînt nivelurile sau registrele principale care pot fi identificate de la prima lectură în **Sara**.

Primul este registrul istoric, în care intră întîmplări şi personaje reale din Transilvania epocii diplomei leopoldine, a conflictelor dintre autonomiile locale şi regimul imperial sau a frămîntărilor religioase din jurul momentului unirii cu biserica Romei, frămîntări în care se încadrează şi ampla răscoală a „curuţilor" lui Francisc Rákóczi, din 1703. Ar fi totuşi exagerat să căutăm în elementele acestea istorice exactitatea, informaţia sigură şi documentul, cînd poate că la acest „capitol" lucrul cel mai important e reprezentat de stereotipiile a-cronice ale întîmplărilor, adică de acele caracteristici care fac din romanul lui Ştefan Agopian nu o naraţiune istorică, ci un tipic produs central-european, marcat de foarte multe dintre trăsăturile cu care ne-au obişnuit cărţile lui Musil, Broch sau Kafka. Din acest punct de vedere Ştefan Agopian se impune în literatura română ca un fascinant romancier al crepusculului, al decadenţei şi al stărilor mortuare, într-o formulă care ignoră determinismul istoric, pentru a-l prefera pe cel ritual. În acest caz, deosebirea în raport cu romanul Europei centrale ar fi că în proza lui Ştefan Agopian „cîntecul de lebădă" al monarhiei dunărene răsună la 1700, mult timp înainte ca însăşi Kakania lui Musil să se fi constituit, dar în fond la fel gîndea şi Eminescu atunci cînd aplica pecetea unei Austrii mortuare pe **Veneţia** din celebrul său sonet.

La un anumit tip de ritual supra-istoric se raportează şi cel de-al doilea registru important al cărţii, un registru de natură magică, alchimică sau cabalistică. Un lung pasaj din capitolul al treilea al romanului (ca de altfel întreaga activitate de alchimist a doctorului Hübner, tatăl adoptiv al Sarei) oferă sugestii care să pornească din acest punct : „Cercul era împărţit încă de la început în trei spaţii, «regiunea supremă a spaţiilor divine şi a revelaţiei» : **coroana, raţiunea** şi **concepţia**, celelalte trei următoare, **iubirea, puterea** şi **frumuseţea** împărţeau din nou cercul, iar pentru a obţine cele 10 **sefiroth** apăreau ultimele patru **potenţe : soliditatea, splendoarea, cauza primară** şi **împărăţia.** Toate acestea reprezentau **puntea dintre creator şi creaţie.** Îl căutăm pe cel care rătăceşte din trup în trup : **ghilgul**-ul." Dar şi de data aceasta ar trebui adăugat numaidecît că nu poate fi vorba de o lectură cabalistică sau alchimică propriu-zisă (în felul celei pe care o putem întîlni de exemplu la Ania Teillard, în legătură cu basmul **Albă ca zăpada şi cei şapte pitici**). E vorba mai degrabă de un principiu de creaţie al cărţii lui Ştefan Agopian, de acel **athanor** simbolic în care onirismul unor viziuni, extraordinara caleidoscopie coloristică şi aerul de **fantezie eroică** sau de poveste cu spiriduşi, grădini fermecate şi vrăjitori, se pot întîlni cu naratologia, pentru a-i impune legi noi. Acesta e de altfel unul dintre aspectele cele mai seducătoare ale cărţii lui Ştefan Agopian, căci s-ar putea recunoaşte în el un principiu aporetic de construcţie, adică o structură în care planurile, personajele şi naratorul se **trans-mută**, creîndu-se reciproc. E din acest punct de vedere în **Sara** o mişcare permanentă în timpul şi în spaţiul acţiunii sau în relaţia dintre personajele care se varsă parcă oniric unele într-altele şi acelaşi lucru se constată şi în cazul naratorului propriuzis, căci şi acesta îşi proiectează punctul central de focalizare cînd în el însuşi, cînd în personajele care au şi ele facultatea demiurgică de povestitori. Pentru a fi coerentă, analiza naratologică a cărţii lui Ştefan Agopian va trebui deci să recurgă la un criteriu ontologic, care va fi foarte departe de cel tradiţional-cartezian.

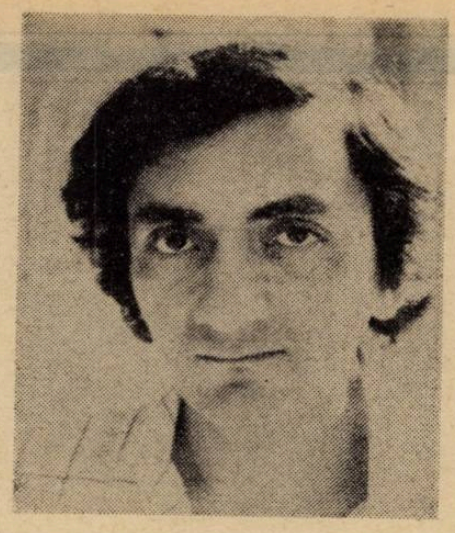

Pe arhetip, izomorfii şi a-cronie se bazează şi cel de-al treilea registru al romanului **Sara.** De data aceasta avem de a face cu un plan al poveştii biblice, în care putem recunoaşte întîmplări şi personaje scoase din **Cartea lui Tobit,** prima parte necanonică a **Vechiului Testament.** De aici provin Tobit, Sara şi părinţii Sarei, călătoria lui Tobit sau povestea de dragoste a celor doi tineri, asistaţi de îngerul drumeţilor şi al medicinei, Rafail.

Însă indiferent de registrul în care vom citi romanul lui Ştefan Agopian, ceea ce impresionează în primul rînd e pregnanţa sau concreteţea senzorială a celor mai multe scene, scoase parcă din imaginaţia unui artist cu o acuitate a simţurilor ieşită din comun. În cartea lui Ştefan Agopian obiectele sînt însoţite întotdeauna de culoarea, de umbra sau de conturul lor şi de aceea ele formează aproape de fiecare dată o configuraţie de natură picturală : „Doctorul Hübner privi o clipă toată scena oglindită într-un pahar cu picior plin cu vin gălbui, unsuros parcă, îi aduse aminte de o candelă proaspăt curăţată şi sclipind. Figura fără viaţă a Sarei, deformată de rotunjimile paharului, imaginea aceea se proiectă prin pahar ca printr-o lentilă şi clipind schimonosit, cu toate trăsăturile descompuse, prelinse din conturul firesc şi amintind anorganicul, se aşeză pe albul apretat şi cretos al feţei de masă, ca pe un ecran catafaltic." În acest sens, romanul **Sara** poate fi citit şi ca un savant studiu al **luminii,** personaj tot atît de important (prin prezenţă, prin vitalitate şi prin efectele pe care le produce) ca şi personajele propriu-zise ale oricărei cărţi.

La fel de puternică este vocaţia romancierului pentru un fantastic de paletă foarte largă (de la nuanţa morbidă şi patologică, pînă la umorul cel mai relaxat, ca atunci cînd motanul Theopomp pretinde să i se dea să bea bere). Dar şi aici detaliul se adresează nu atît psihismului, cît retinei noastre, în măsura în care totul se bazează din nou pe vizual. Chiar dacă e vorba de magie, cînd Sara şi Tobit zboară sau cînd corbii şi motanul Theopomp încep să vorbească în prezenţa celorlalte personaje, ca nişte oameni adevăraţi, gîndul ne duce nu atît la proza lui Marquez, cît la viziunile onirice ale suprarealiştilor sau la tablourile pline de elemente rituale ale lui Chagall. Din această perspectivă, în literatura română punctul cel mai apropiat de compoziţie pentru romanul **Sara** e de căutat nu în direcţia prozei, ci în direcţia poeziei lui Leonid Dimov, poet tot atît de obsedat de picturalitatea lumii ca şi Ştefan Agopian.

Carte a simţurilor, a visului şi a magiei, **Sara** propune o ipoteză ontologică, iar această ipoteză i-a impus la rîndul ei, romancierului, o manieră foarte personală de a povesti.

Florin Manolescu

Locuri comune

sau „bună-dimineaţa", în România

Emoţie e poate puţin spus. Am aşteptat aceste prime alegeri locale cu o adevărată frică, bine ascunsă, bine ţinută sub control. În primul rînd mi-a fost teribil de frică de o reconfirmare a dominaţiei Frontului, situaţie în care, evident, orice speranţă într-o schimbare reală şi pozitivă ar fi fost / ar fi / va fi fost cu totul pierdută. Legitimată încă o dată prin votul popular, acea încrengătură bine pusă la punct care ţine în plasa ei întreaga putere decizională, nomenclatura administrativă (deloc comunistă ci doar scăunară) şi-ar vedea, liniştită, de propriile afaceri de tot felul.

N-a fost să fie chiar aşa. Deşi relativ, succesul Convenţiei în oraşele mari şi uneori chiar mijlocii ne mai dă o speranţă. Nu cine ştie ce, nu poţi spune că-ţi vine să chiui de bucurie, dar orişicît. Să nu uităm, am mai sărbătorit odată, cu doi ani în urmă, căderea nesperată a lui Ceauşescu, dar am urlat şi-am jucat (fără să ştim că e doar o piesă) şi unii chiar au murit degeaba.

Faptul, incontestabil, că în localităţile mici oamenii încă votează masiv cu Frontul sau în cel mai bun caz cu substituţi ai acestuia n-ar trebui să treacă nebăgat în seamă. Este limpede că totul depinde de influenţa mijloacelor de informare, ceea ce face ca Frontul să fie încă majoritar acolo unde nu ajunge decît televiziunea, lucrul trebuind, în mod normal, să dea serios de gîndit şi Parlamentului şi pretins-independentului Răzvan Theodorescu. Desigur, pentru o atare stare de lucruri există şi alte explicaţii, care nu pot fi însă decît marginale : pe de o parte insuficienţa forţelor Opoziţiei pentru a acoperi întreg teritoriul (văzut piramidal), iar pe de alta, componenţa comisiilor electorale, — în oraşele mari trucajele fiind imposibile la nivelul comisiilor, cîtă vreme în fiecare există doi-trei membri ai Opoziţiei.

*

Pe de altă parte, multaminatele alegeri locale n-au făcut decît să confirme ceea ce, de fapt, se ştia încă de la 20 mai 1990 : faptul că în oraşele mari Opoziţia democrată are o pondere cel puţin egală cu aceea a Frontului. Dar nimic mai mult decît atît. Sau numai cu mult prea puţin căci, dacă încercăm să privim ansamblul, proiectînd adică rezultatele din acest februarie asupra viitoarelor alegeri generale, o sumară aritmetică ne luminează că nu prea avem de ce să fim fericiţi : oricît avans ar avea în marile oraşe, cu mici excepţii, Convenţia este aproape absentă în rest (şi invers în cazul Frontului), ceea ce înseamnă că Frontul se bazează încă pe o cotă de circa 50%, faţă de cel mult 30 de procente pentru cartelul democrat. Practic, **situaţia de la 20 mai se perpetuează, schimbarea nefiind decît de grad şi nu una radicală.**

Date fiind cele spuse mai sus, riscăm ca viitoarele alegeri generale să ne aducă, **din nou,** în aceeaşi situaţie cel puţin ciudată în care Frontul, cu o tactică vrînd-nevrînd liberală (schimbarea fiind unica soluţie) va reuşi să fie poate chiar majoritar avînd o bază în cea mai mare măsură... agrariană.

*

Mi-a fost frică, mai ales mi-a fost frică de succesul extremismului naţionalist gen „România Mare" şi/sau PUNR. Mi-a fost dat să văd oameni nemaireuşind să-şi revină din stupoarea pe care le-o provocase acel al treilea loc obţinut de R.M. în Bucureşti. Pentru mine, dimpotrivă, procentul de 6—7% este, cel puţin pentru o vreme, liniştitor căci, să fiu cinstit, m-am aşteptat la unul cu mult mai mare, iar şocul multora nu poate fi considerat decît încă o dovadă a unei miopii cronice.

Nu e nimic grav în acest 6, 7, chiar 10 la sută. E mult mai bine aşa ; e o intrare în **normalitate**, normalitatea fiind aceea de a şti cu exactitate care ne sînt ultra-naţionaliştii, cît de mare este audienţa lor şi unde anume (manifestarea succesului acestei partide aproape exclusiv în capitală şi audienţa cu totul rară în rest, ţine, iată, a cîta oară, tot de difuzarea presei şi de accesul/lipsa accesului la televiziune).

Şi dacă tot a venit vorba de normalitate, eu sînt dintre aceia care consideră că ar fi cu mult mai firesc să admitem existenţa în văzul lumii a Partidului Socialist al Muncii, exact din motivele expuse mai sus, ca să nu mai spun că ar fi şi cu mult mai **util** (şi n-am înţeles niciodată cum de Opoziţia nu pricepe un lucru atît de simplu) căci o parte destul de însemnată din voturi ar zbura din coşul F.S.N.-ului, fără a pune, totuşi, într-un real pericol, democratizarea şi liberalizarea societăţii.

*

Înainte de a încheia, un ceva mai lung post-scriptum e, din nou, necesar. Aţi ghicit, va fi vorba, pentru a cîta oară, de scumpa noastră televiziune. O televiziune căreia alegerile locale i-au dat prilejul de a ne oferi un al cîtelea exemplu standard de manipulare a opiniei publice prin **parţializarea voită a informaţiei.** N-au avut încotro, căci o ţară întreagă le aşteta, şi au prezentat rezultatele scrutinului în Bucureşti. E, totuşi, un pas înainte faţă de „douăzeci mai" cînd au fost uitate pe drum datele despre capitală. N-au avut încotro şi au trebuit să spună că, de şapte ori la rînd, au rămas în cursă doar reprezentanţii Convenţiei şi cei ai Frontului, însă **fără a mai anunţa şi procentele.** E aici o jumătate de minciună (sau doar o jumătate de adevăr, cum vreţi) ba poate chiar o minciună zdravănă căci între 43—46% (Convenţia) şi 26—31% (Frontul) este o diferenţă suficient de mare, impresionantă chiar.

Va fi fost o simplă scăpare, neglijenţă ori, pur şi simplu, lipsă de profesionalism ? Sau poate că o fină strategie partizană ? ! Indiferent cum am considera-o, oriunde în lume un asemenea „mic accident" ar fi fost arhisuficient pentru eliberarea din funcţie a celor răspunzători, căci este un caz flagrant, antologic, bun de dat ca exemplu stas în orice manual de mediologie : denaturarea adevărului printr-o eliminare (fie ea deliberată ori accidentală) a unei părţi **semnificative** a acestuia.

Mihail Oprea

grete tartler

Văxuitorul de ghete

Vinerea Mare: te simți vinovat,
inima bate în ritmul
sclavilor trăgînd la galere:
la radio licăresc orașele lumii
verzui, psalmii foșnesc,
te arunci sub cuțitele primăverii

Lîngă biserică văxuitorul de ghete
aplecat și umil în fața minunii
pantofului pe care-l curăță de păcate —
te împroașcă taxiuri, un satelit,
țigăncile vînd zambile,
fratele miel pe tarabe pulsează —
Aici ar trebui să înceapă marea:
îmi simt gura sărată
Mă scufund în mulțime
galera
înaintează

În loc de semințe

Seara, cînd se lasă frigul
și rînjesc vagaboande primejdii,
copiii străzii dispar
în guri de canale.
Aburi materni îi poartă sub tălpile
cerșetorilor, cîinilor, turcilor cu halva,
pe sub Babilonul mecanic
mișcînd rotițele infernale.
Coboară și tu
sub străzile înghețate,
în marile săli de lectură
unde filosofia sclipește în spume.
Bate din aripi. Prin crăpăturile
de la cutremur
aburul urcă în lume.

Va urma resemnarea

Vremuri bune pentru politică,
rele pentru poeme.
Televizorul tot timpul deschis,
muște de-o zi
ciocnindu-se de ecran: cenușa lor
înnegrește pagini nescrise.
Vor fi humus pentru viitoarele pagini.
Și-ntr-o bună zi tu
— cu inel la picior, sub ochii
Ornitologului — iar vei vîna
muște de-o zi, căutîndu-ți
drumul înapoi către sine.

Sania cu cîini

În secolul vitezei încă ne poartă
sania cu cîini,
ni se spune că e cel mai sigur mijloc
de traversare-a hîrtoapelor;
lătrături, mirîieli, accentele urmelor
armonizate arată că
se pot la nevoie înțelege și cîinii —
fiecare dungă în zăpada de nervi
e o mărturisire
avalanșa — corectură pe text —
ne amenință
geru-și ascute briciul pe cranii
un bulgăre — timpul — ne trece
pe la ureche
ai mai fost mințit tu și tu
oprindu-te te-ar rupe-n bucăți
iar sîngele curs nici nu-l poți descifra
căci nu ești tu Lectorul
ci parte-a enigmei

Poem subversiv

Vremuri sărace.
Păstrează restul de măr.
Mai ține o vreme sub limbă
simburul de măslină.
Poate totuși dintr-o sămînță
dusă de pasăre, peste ani
pomul va sparge zidul

Un nou romantism

Ochii întorși înăuntru : așa
nu-i vei pierde —
zăpada se topește, mustesc
speranțe și patimi,
pe maidan un cadavru roș de șobolani,
răchita își umflă pufoase proverbe

În curînd bălțile se vor holba
în lumină
adăugîndu-ți noi riduri,
în curînd Uranus în conjuncție
cu Neptun
va schimba sisteme politice

ai aflat că înțelepciunea e lașitate —
oricum va izbucni un nou romantism
mondial
(ca la 1821, cînd meșteșugarii
au început a se înspăimînta
de industrie)
Și tu, poete, cîntîndu-ți computerul —
scurte fluierături (cînd îți treci
greșelile vieții
în memoria pură) urci în corabia
pe care o părăsesc șobolanii

Invazia

În 1492 Columb a navigat printre
fluturi
în 1745 Europa a fost năpădită
de galbenii Pieris brassicae, **de Urania**
fulgens —
migrații periodice
acoperă lumile de omizi
Pluto regeneratorul amenințînd
cu dezordine celulară —
ce facem dacă începe invazia de îngeri,
da, da, ritmuri cosmice readuc suflul
mistic,
tensiuni celeste renasc armonia —
cad în genunchi în fața icoanei
sfîntului cu vine umflate —
se sparge o vînă

portretul din ce în ce mai însingerat
fața din ce în ce mai albă

„Jos șișicul, sus jobenul"

Un fel de elan pașoptist
operînd cu enzime, bisturiul genetic:
jos șișicul, sus jobenul celulei,
jos turbanul (uneori împreună cu capul)
vine schimbarea totală, sfîrșitul de eră,
vom respira apă dintr-o mare
cu corăbii pierdute
imaginea corăbiei în valuri = soarele
de pe cer
clonajul, duplicarea ființelor vii —
caii alergînd prin lichid amniotic
în oglindă
Isus merge pe apă —
Ce bine ne stă nouă-n Balcani, dragă,
amîndoi purtînd cînd șișic, cînd joben.
rotindu-ne, rotindu-ne, repetindu-ne

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Eugen Bălan
ÎNTR-O DUMINICĂ DE AUGUST
Editura Echinox

Apărut în 1941 și bine primit de critica literară, romanul lui Eugen Bălan, reeditat acum de colecția „Proteu" a editurii clujene „Echinox" a surprins pe comentatori prin consistența materiei epice, fiind considerat de Șerban Cioculescu drept „una din puținele cărți într-adevăr substanțiale, amare și tonice totodată, care îndeamnă pe cititorul cu viață interioară să se regăsească pe sine ca într-o oglindă de cristal, capabilă să-i reveleze trăsăturile ignorate", printre elementele remarcabile de ordin stilisic și arhitectural figurînd, în opinia aceluiași critic, „proprietatea expresiei, justețea amănuntului și a considerentului psihologic general, siguranța introspecției și, uneori strecurarea strict calculată a lirismului". Îngrijită de Mariana Vartic, care semnează și o postfață analitică, recenta reeditare a romanului lui Eugen Bălan reprezintă un fericit act de valorificare a moștenirii noastre literare.

Dan Deșliu
UN GLONȚ PIERDUT
Editura Albatros

Volum de poezii alcătuit din texte scrise între 1985 și 1990, într-o vreme cînd poetul, distanțîndu-se fățiș de dictatura ceaușistă, a refuzat să mai publice. Într-o tonalitate adesea ironică și auto-ironică, poetul se întoarce asupra lui însuși, din tinerețe pînă în clipa de față, și asupra lumii în care și-a consumat experiențele, într-un efort de asumare lucidă a propriilor erori — la baza cărora a stat credulitatea nonreflexivă — și de recuperare a legii morale. Poemele exprimă, cu o francheță demnă, toată gama de trăiri specifice unei redempțiuni, de la dezamăgirea de sine la întristarea de răul proliferat în contextul istoric, de la necruțarea orbirii personale la speranța unei mîntuiri. Gesturile nu sînt atît acuzatoare cît recunoscătoare, ca o mărturisire, iar nu ca o reclamație, de unde și lipsa ostentației declarative, a patosului demolator sau a încrîncenării, înlocuite acestea de seninătatea — ce-i drept tristă — introspecției, de perspectiva ironică asupra celor trecute dar trăite și de firescul aproape narativ al recuperării staturii morale.

Petru Dumitriu
EURIDICE, PRELUDIU LA ELECTRA
Editura Eminescu

Prima reeditare a volumului de debut din 1947 (**Euridice**) prin care Petru Dumitriu se anunța ca una din marile speranțe ale literaturii române postbelice, precum și prima apariție în volum a unei piese de teatru (**Preludiu la Electra**) publicată în 1945 în Revista Fundațiilor Regale. Considerat de mulți drept cel mai mare prozator român de după război, autorul capodoperei numite **Cronică de familie** e practic necunoscut generațiilor tinere de cititori români pentru că, emigrînd în 1960, opera lui a fost scoasă din librării și biblioteci. Cu atît mai semnificativă această reeditare a povestirilor de debut și a textului de teatru care a premers debutul. Scrise la 20 de ani, cele opt proze din **Euridice** sînt, poate, dacă nu tocmai prin ele însele, cel puțin ca manieră, prozastică dar dezvăluie incontestabil un mare talent, deja matur, fără stîngăcii de exprimare și nutrit de lecturi serioase. Subiectele mitologice ale acestor proze nu anunțau, desigur, linia realistă de mai tîrziu dar făceau dovada unei inteligențe epice ieșite din comun pe care **Cronica de familie** și o seamă din cărțile scrise și publicate în exil o vor exprima în toată plenitudinea.

Radu Florescu
CAMERA LITURGICĂ
Editura Acțiunea

În descendența lui Virgil Mazilescu, poeziile tînărului Radu Florescu, nouăzecist din Piatra Neamț, reține atenția prin anvergura expresionistă a imaginarului și, deopotrivă, prin temperatura înaltă a fiorului liric, viziunea tutelară fiind aceea a unei fatalități cu milenară bibliografie : vanitas vanitatum... : „azi din carnea mea rup / azi înfloresc mărăcini peste gură / azi nu-mi mai suport singurătatea / pentru că simt cum din toate se alege / praful și pulberea". Ușor calofil, discursul poetului e stăpînit de o emoție ce se hrănește din proiecțiile imaginației, avînd în același timp o clară determinare realistă ; are, așadar, consistență psihologică și camuflează lirismul în reveria introspectivă, ciclul titular fiind, în această privință, relevant. Caracterul liturgic al dicțiunii nu e o simplă cochetărie tonală ci răspunde temperamentului liric, avantajînd — prin sugestivitate — expresia poetică.

Mircea Moga

MIHAI SPĂRIOSU: «Postmodernismul nu mă entuziasmează»

— Domnule Mihai Spăriosu, sînteți profesor de literatură comparată la Universitatea Georgia din Athens, în Statele Unite. Cum caracterizați postmodernismul din perspectiva literaturii comparate ? Îl puteți raporta la alte perioade din istoria literaturii universale ?

— Sînt foarte multe definiții ale postmodernismului. Trebuie să știm despre ce definiție e vorba. Unii definesc postmodernismul ca un curent literar, alții ca o perioadă culturală, iar alții îl consideră o paradigmă intelectuală. Din punctul de vedere al conținutului, există de asemenea, definiții diferite. În teoria literaturii și culturii postmodernismul este o perioadă aflată în prelungirea modernismului, avînd legătură cu acesta — fie că se opune modernismului, fie că îl duce la ultimele lui consecințe logice. În filozofie, postmodernismul se definește ca un început de ruptură totală de ceea ce numim perioadă modernă, de la evul mediu încoace — un nou mileniu, o nouă dispensație umană.

— Cum definiți dvs. postmodernismul ?

— Din punctul meu de vedere, postmodernismul nu înseamnă o ruptură față de istoria vestului, ci o reîntoarcere la formele arhaice ale acesteia. Dacă e să discutăm în termeni de putere, trebuie să spunem că, de la Platon și Aristotel încoace, s-au succedat alternativ două tipuri de forme ale puterii : imediată și mediată. Pe plan cultural, formele de putere mediată se exprimă prin structuri raționale, formele de guvernămînt fiind democratice sau, în orice caz, netotalitare. În literatură, aceste forme mediate sînt mimesis-ul sau reprezentarea, metafora, alegoria și, în general, construirea de modele imaginare. Reprezentarea apare odată cu scrisul. Pe de altă parte, în postmodernism există tendința de a distruge formele mediate. De exemplu, în filozofia contemporană expresia acestei distrugeri este deconstrucția. Structura subiect-obiect se convertește într-o structură monadică integratoare, dar în simulacru. Efectul este reîntoarcerea la forme de putere imediată.

Din punct de vedere cultural, după părerea mea, regimurile totalitare din est au fost primele exemple de postmodernism, de întoarcere la forme de putere nemediate. Unul dintre primii care și-au dat seama de această reîntoarcere la formele arhaice de putere a fost Orwell, în romanul „1984". De asemenea, filozofia lui Nietzsche exprimă reîntoarcerea la forme arhaice, eleste, deci, un postmodern.

— Care considerați că este raportul dintre modernitate și postmodernitate în planul viziunii asupra lumii ?

— Moderniî au nostalgia mitului, a unității, chiar atunci cînd parodiază forme mitologice — să ne gîndim la Joyce sau Proust. Modernul se mai uită spre trecutul clasic, iar postmodernul distruge această nostalgie, o demistifică, dezvăluind doar forma goală de putere. Scriitorul creează formele clasice cu intenția de a le distruge.

— Toată propaganda comunistă e un simulacru.

— Exact, e o formă nemijlocită de putere. Nu există nimic dincolo de simulacru, și tocmai din acest punct de vedere postmodernismul nu mă entuziasmează.

— Atunci vedeți vreo alternativă ?

— Poate că postmodernismul nu este decît o perioadă de tranziție spre niște forme de comunități umane care nu se vor mai baza pe principiul puterii ,sau spre o refacere a structurilor tradiționale. În anumite texte : ale lui Orwell, Dostoievski sau în „Logodnicii" lui Manzoni se întrezărește posibilitatea trecerii la un alt fel de comunitate.

— Credeți că perioada postmodernismului e epuizată ?

— Este în curs de epuizare, mai ales din cauza prăbușirii imperiului sovietic și a formelor de dictatură ,în plan cultural și politic. Din punct de vedere literar, de asemenea, probabil. Foucault, Lyotard, Glücksman, Deleuze au făcut apologia puterii în formă ei dispersată, dar înainte de a se prăbuși sistemul dictatorial de tip comunist.

Trebuie să nu mai gîndim în termeni de putere, să ne schimbăm mentalitatea, să ne întoarcem la vechile învățături : budhismul, taoismul, creștinismul, însă fără laturile lor mistice sau instituționale. Aceste învățături propun un anumit mod de comportare față de lume, oameni, plante, obiecte, s.a.m.d. accesibile tuturor.

— Care sînt scriitorii americani care sesizează posibilitatea schimbării mentalității în sensul propus de dvs. ?

— John Barth, John Fowler, Vintilă Horia, cu romanul „D-zeu s-a născut în exil", Walker Percy, Malcolm Lowry și mulți alții. Ei înțeleg natura postmodernismului dar încearcă să se uite în altă direcție.

— Dar Ronald Sukenick ?

— Nu, Sukenick, ca și Pynchon sau John Barth din „The End of the Road" rămîn în mentalitatea postmodernă deconstructivistă. Un exemplu de evoluție de la postmodernism la un alt tip de mentalitate e John Barth. Dacă în primele romane : „The Foating Opera", „The End of the Road" e postmodern, în cele de mai tîrziu începe să pună sub semnul întrebării și mentalitatea postmodernă.

— La ce lucrați acum ?

— Lucrez la două cărți, care sînt ultimele mele meditații asupra literaturii și culturii, înainte de a mă întoarce la a scrie literatură ca atare. Prima se numește „Cununa de măslin sălbatic" („The Wreath of Wild Olive") și e o meditație asupra rolului cultural al literaturii ca alternativă la postmodernismul deconstrucționist. Cealaltă, „Țara nimănui : exil și utopie în gîndirea occidentală" este o investigație a relației dintre exil și utopie. Textele de la care pornesc sînt Vechiul Testament, ciclul teban al lui Sofocle, Voltaire, Manzoni, Freud, Th. Mann.

— Care e legătura dintre exil și utopie, în concepția dvs. ?

— Exilul și utopia sînt instrumentele unei mentalități a puterii și, în același timp, sînt forme ale jocului cultural, prin joc înțelegînd un fenomen sociocultural și un concept filozofic. Exilul poate genera un spațiu liber între sisteme politice sau între culturi. Din această perspectivă, exilul nu devine numai o formă de joc dar și o formă de utopie, înțeleasă ca „nicăieri". La rîndul ei, utopia a fost deseori definită ca o formă a exilului, fiind localizată într-o țară îndepărtată sau imaginară. Din punctul meu de vedere exilul este un concept-cheie pentru înțelegerea lumii moderne, dacă înțelegem prin exil orice mutație radicală, nu numai dintr-o cultură în alta, dar și de la un nivel social la altul în cadrul aceleiași culturi. Convingerea mea este că libertatea, mobilitatea și perspectivele multiple inter-culturale ce rezultă dintr-o dezrădăcinare fundamentală pot contribui la ruperea barierelor naționale și etnice tradiționale și la crearea acelor tipuri de comunități planetare descrise numai în science fiction.

— Deci pentru dvs. conceptul de utopie nu are și o latură negativă, ca pentru Huxley sau Orwell ?

— Proiectul meu intenționează să elibereze conceptul de utopie de implicațiile negative, totalitariste și ideologice. Ar trebui să ne imaginăm utopia ca pe un mod de a fi nonviolent, ludic, în afara ideologiei și a politicii. Atunci exilul ar putea fi înțeles ca atopie, ca o experiență a vidului. Departe de a fi negativă și amenințătoare, această experiență poate fi văzută ca explorare a necunoscutului dinăuntru și dinafară ; înțelegerea și acceptarea exilului pot constitui un prim pas către țara nimănui, sau către renunțarea la mentalitatea noastră dominată de putere.

— Care este funcția literaturii, din această perspectivă ?

— Din punctul meu de vedere, literatura este o formă de exil sau atopie și, implicit, o formă de joc, aparținînd modului de a fi ipotetic, sau ca-și-cînd. În această lumină ,literatura poate avea un rol esențial într-un mod de gîndire holistic, non-violent, pentru că ea poate crea lumi alternative, ficționale bazate pe principii non-violente și integratoare.

— Vă mulțumesc, domnule profesor.

— Cu plăcere.

Interviu realizat de Aura Taras-Sibișan

La Teatrul Bulandra: Un spectacol politic

„Autoritatea (profesională, politică și, mai cu seamă, morală) trebuie să fie garanția de substrat a oricărei puteri. (...) Autoritatea este întotdeauna o instanță superioară puterii... Cu cît puterea știe să fie mai **ascultătoare**, cu atît autoritatea ei sporește". Acest citat, dintr-un fel de tabletă-motto, sub semnătura lui Andrei Pleșu, în programul de sală, sintetizează tema piesei acut politice și acut actuale (scrisă în 1990), mai ales pentru estul european post-totalitar, „Forma mesei" de britanicul David Edgar, acțiunea fiind localizată în sfera guvernanților dintr-o țară estică, mult mai aproape de spațiul ceho-slovac. Înfrățită cu teatrul lui Havel, scriitura abordează tribulațiile și duplicitățile puternicilor zilei din guvern și partidul de guvernămînt, zguduiți de revolta democratică, eliberatoare a poporului, declanșată de un grup de intelectuali revoluționari, condus de un scriitor. Dar, descoperă și avatarurile celor fără putere, care vor să **înrobilească** puterea cu adevăr, dreptate și înțelepciune. E un demers dramatic împotriva lichelismului și prostiei puterii fără autoritate, contra profesioniștilor **compromiși** ai puterii. E o analiză, psihologică și sociologică a unor **evenimente demente** din anul '89...

Spectacolul (regizat de Ion Caramitru) încearcă o ordonare și o explicare a zăpăcismului politic post-totalitar, desenînd teatral degringolada **cedării** și **preluării puterii**, cînd nu ai oameni politici autentici, cu har și total anticomuniști, să-i pui în locul celor cărora revoluția le-a dat un picior în partea fundamentală și cea mai inteligentă a corpului (ei rămînînd bine-nfipți în structurile societății în perioada de tranziție și manevrează din umbră, subteran). Experiența revoluției l-a marcat definitiv pe Ion Caramitru, pînă și-n opțiunea repertorială și ca artist (regizor). Disecă, în acest spectacol de mare atitudine politică și civică, negocierile foștilor comuniști cu celelalte partide, la împărțirea puterii, la coaliții guvernamentale (ceea ce se întîmplă, acum, la noi !).

Este o tragi-comedie despre **învingătorii** și **învinșii** unei (oricărei) revoluții, despre **schimbul ștafetei puterii** (știm că umoriștii au lansat formula : „Pleacă ai noștri, vin ai noștri !"), despre viabilitatea și nonviabilitatea socialismului ca sistem social benefic pentru om. Autorul, însuși, mărturisește : „Am vrut să stîrnesc întrebarea cu care se confruntă mereu învingătorii într-o revoluție : ce să faci ca să nu te întorci împotriva acelora de la care ai preluat puterea ? Dar, am vrut să exploatez și gîndurile învinșilor, acei oameni bătrîni, care și-au consumat viața pentru idealul comunist și care-l văd cum se sfarmă în propriile lor mîini". Deci, negocieri secrete, dar „ascultate", în spatele ușilor închise, controlate de ministrul de interne (omul Moscovei) în imensa (și ostracizanta) sală de consiliu al puterii, în jurul enormei mese, care ia diferite forme, pe fundalul (proiecției filmică) al unor mari demonstrații stradale (scenografie austeră, sugestivă și funcțională : Dan Jitianu ; muzică : Mihnea Brumariu ; ilustrație sonoră : Vasile Manta) Regia accentuează radiografia **manipulării** și **duplicității**, dar și a **zăpăcismului** Toate personajele interpretează arii dintr-o măreață operă comună, unică și unitară a puterii post-dictatoriale (cu ordine și indicații roșii !), după scenariile și conspirațiile locale, pe partiturile și orchestrațiile aranjate de „compozitori" sovietici (în stilistică armonică stalinistă), revoluția și reforma (spre economia de piață) devenind... operetă ! (ceea ce, din păcate, nu se întîmplă și scenic, spectacolul fiind foarte corect și sobru, grav...). Toate revoluțiile sînt furate și ele nu rezolvă problemele poporului ci pe ale oamenilor **noii** puteri ! Tineretul poate învinge într-o revoluție, dar el nu are forța și maturitatea politică (oricît se străduie și la noi tînără tehnocrație) de a-și păstra victoria, de a găsi cele mai bune soluții de salvare economică și de a rezista înfrigzitoarei încleștări (război) pentru putere ! Tinerii au luptat pentru a aduce „raiul" pe pămînt, dar în fruntea mesei pline cu bogatele bucate (ajutoare străine) se așază, nepoftiți vesnicii înfometați de putere și parvenire.., Unii sînt visători, politicieni naivi și romantici, alții practicieni cu multă experiență, posesori ai unui realism-politic (vetust) înghețat de crivățul siberian. Toți (și învingătorii și învinșii) demonstrează orgoliu, mîndrie, demnitate. Binele și răul, dreptatea și nedreptatea, libertatea și claustrarea (fie și numai în interioritatea morală a fiecăruia, unde sechelele comuniste dăinuie multă vreme), adevărul și minciuna și-au părăsit baricadele, contururile tranșant combatante, împreunîndu-se cinic într-o stranie **complicitate**, încît un om cinstit, inocent nu mai înțelege nimic. Ba, renunță și la gîndurile sale logice, lucide, sănătoase. Totul pare o sarcastică **joacă** de-a istoria, de-a politica, de-a revoluția și contrarevoluția, de-a destabilizarea și-nșelarea, înfometarea mulțimii de...fraieri ! Iată ce descifrează spectatorul normal din reprezentația de la „Bulandra".

Interpretarea actorilor (într-o distribuție de zile mari) portretizează destul de colorat și convingător personajele aflate în conflict politic și arivistic, descoperă caracterele lor (ambigue), evidențiază oscilațiile lor (în termeni prea corecți, fără combustie artistică deosebită, structura piesei și dezbaterea scenică, ele însele neoferind decît asemenea prestații), în atmosfera clasic stearsă, incoloră, a demagogicelor ședințe comuniste (fie ele și la nivel guvernamental) dinamica (mișcarea) fiind încorsetată în terne și rigide scheme în poze statice, sedentare, conspiratoare, constipatoare. Ce poți să faci într-un spectacol care-și propune din start să arate cu indexul, în mod limpede malformații și prostie din belșug, sub masca umanismului socialist. Sau reformator ?! Toate imaginile scenice sînt fotografii neretușate ale jocului stupid și pervers, al **teatrului puterii**, care nu are alt punct terminus decît... ratarea !, în perspectiva haosului apocaliptic. Forma mesei, ca și a omenirii (a planetei), este mereu alta, datorită convulsiilor cutremurelor și paranoicilor, dar drumul omenirii (și-al planetei în cosmos) este unul sigur și ireversibil. Spre moarte ! Nu-i un spectacol al fatalismului, ci unul realist, iar moartea este încă prezentată detașat, distanțat și, mai ales demn !

Majoritatea actorilor demonstrează că au învățat (sau au fost învățați) curvăsăria politică. Cel mai bine evoluează în acest registru, Cornel Scripcaru (Peter Vladislav — ministrul „comunicațiilor" și, apoi al internelor). Urmează abilul Victor Rebengiuc, îndulșător de flexibil și conciliant (pervers), suportă multă cenușă pe cap (Michal Kaplan — primul ministru). Ion Cocieru este cu-adevărat veridicul și bolovănosul (fără stușii) sindicalist al tuturor epocilor (sindicatele fără frontiere!), în Jan Milev (secretar al sindicatelor, muncii și „protecției sociale"). Foarte doct în știința lichelismului politic se dovedește și Virgil Ogășanu, refuză demn clemența „puților politici" (Josef Lutz, secretarul general al partidului). Valeria Ogășanu realizează o autentică și originală femeie-comisar, în post de asistentă (atotștiutoare) administrativă a guvernului (Monica Freie), Petre Gheorghiu, în treacăt și fără semnificație emanantă, rezumă chipul fostului Secretar general al partidului un comunist terminat, total înfrînt (Victor Spassov), care poate fi asemuit lui Mișa Gorbaciov, deschizătorul noii epoci, sacrificat tocmai pentru că devine obstacol în calea visatelor sale reforme... Claudiu Stănescu reușește să fie scriitorul revoluționar, vrînd să fie conducător (se naște epoca intelectualilor la putere), dar habar n-are elementarele principii de management (Pavel Prus), oscilant , debusolat, obosit. Mihai Cafrița schițează cu mijloace simple un profesor de viță veche, intelectual catolic, dar nepriceput în labirintul puterii (Jan Matkovic). Mihai Constantin este exact temperamentalul vulcanic grosier și violent al liderului studenților nematurizați, dar îl suspectezi că-i mai mult.., miner (Andrei Zietek) ! Distinsa Gina Patrichi, inconfundabilă, chiar dacă are o partitură palidă, inconsistentă, evoluează dezinvolt în liderul unui partid de opoziție (și coaliție), lipsindu-i însă clarviziunea politică. Maria Eremia, o entuziastă revoluționară, secretara opoziției pledează cu patos ceea ce nici ea nu prea înțelege (Victoria Brodskaya). Mai apar în roluri figurante (cu-n oricare carnaval politic), alți negociatori și chibiți : ministrul apărării, ministrul de justiție, un episcop, un lider al unei indecise organizații de tineret, un bijbiitor social-democrat etc... Sînt foarte curios să aflu cum recepteză acest spectacol foștii și actualii oameni ai puterii ?! Probabil, fiecare cu felul și moftul său.. Măcar de-ar medita și de-ar învăța ceva...

Vlad Andrei Orheianu

EMINESCU ŞI IDEALUL ISTORIC AL ROMÂNIEI (II)

arătasem, prin cele dinainte, că pentru Eminescu „lucrul cel mai scump pe care un popor îl are e **„simțul său istoric,** simțul de dezvoltare continuitivă și organică“ spre viitor **(Semibarbaria stării noastre**, 1881). **Idealului istoric al României** el nu-i întrezărea vreun alt temei mai important, de vreme ce încă din prima tinerețe înțelesese că, „viitorul [...] e continuarea, în cazul cel mai bun rectificarea trecutului“ **(Notiță asupra proiectatei întruniri la mormîntul lui Ștefan cel Mare la Putna,** 1870). Iar date fiind toate acestea, inanitatea opiniilor mai vechi și mai noi despre așa-numitul „paseism“ eminescian se vădește de la sine. „Te întoarce în trecut“, — reamintim că grava Eminescu, printr-un vers din **Memento mori,** — dar numai dacă „vrei viitorul a-l cunoaște“. Fă-o mergînd pe drumul dintotdeauna dat minții omenești, prin urmare : de la „cunoscut“ spre „necunoscut“.

Insă dacă asemenea adevăr axiomatic răsare din firea adîncă a lucrurilor, o întrebare mai mult decît neliniștitoare ni se impune nouă, celor de azi ; nu cumva mersul nostru de acum, — împleticit, precum îl știm, — e cu totul împotriva firii ? Nu e, adică, dinspre un mare „necunoscut“ spre un „necunoscut“ încă și mai mare ? Despre ce s-a întîmplat în Decembrie 1989 continuăm a nu ști nimic cu limpezimea cerută. „Procesul comunismului“, — preconizat din rațiuni de **cunoaștere**, nu de **vendetă**, și promis acum vreun an într-o doară, — ni se refuză pe toate căile menite a convinge de către actualii deținători ai puterii. Ce a fost înainte de a ne fi năpădit „ciuma roșie“, oficialii noștri de la vîrf ne prezintă pe la desele ceremonii comemorative în versiuni minim cosmetizate, prea puțin diferite de ale „Rollerilor“ din vremea proletcultismului. Oare pe asemenea premise trucate vrem noi să ne întemeiem opiniile cu privire la viitor ? Așa chibzuim la cele ce ne așteaptă ? La cele ce ar trebui să prevenim, ca pericole întrevăzute de cu vreme ? La ce s-ar cuveni să întreprindem constructiv și durabil, în bună cunoștință de cauză a celor ce au fost rodnice și temeinice înainte de sinistrele „experimente“ comunisto-panslaviste ?

Spre a nu fi bănuiți de cine știe ce „alarmism“, să invocăm o foarte semnificativă declarație a ministrului ucrainean de externe, difuzată de ziarele noastre la 3 decembrie 1991. Și s-o alăturăm, apoi, unor dezvăluiri nu mai puțin semnificative ,pe care Eminescu le făcea cu privire la cele întîmplate cu mai bine de două secole în urmă. Iată ce declara, recent, dregătorul ucrainean : „Statul nostru a afirmat în repetate rînduri și afirmă și în prezent că teritoriul Ucrainei este unic și indivizibil, iar noi nu pretindem nici un teritoriu al altor state. [...] Ne pronunțăm categoric împotriva oricăror tentative de revizuire a documentelor semnate la Helsinki. Mai mult decît atît, vom informa participanții procesului Helsinki despre orice încercare a oricărei țări de a revizui teritoriile“. Că diriguitorii statului vecin și cu recent proclamată independență, nu pretind, nici un teritoriu al altor state“, pare ceva firesc. Insă că **pretind** să se permanentizeze nelegiuirea Paktului Ribbentrop-Molotov și beneficiul scabros rezultat din această crimă nazisto-comunistă — acela de ilegitimi moștenitori ai Bucovinei de Nord, ținutului Herța, județelor din sudul Basarabiei și — probabil — ai Insulei Șerpilor, — adică ai unor teritorii care nu le-au aparținut niciodată de drept și de fapt, — iată ce devine inacceptabil. Inacceptabil e chiar invocînd tratatul de la Helsinki, benefic la vremea semnării lui, în condițiile „războiului rece“, însă depășit în actualele împrejurări și, de altfel, prevăzînd orice modificări legiuite de frontiere pe calea tratativelor, — lucru de care cinovnicii de la Kiev nici nu vor să audă.

Și de cînd datează acest rău al despărțirii samavolnice a fraților de frați, prin hotărîri luate împotriva liberei lor voințe, prin silnicii mergînd pînă la genocid și deportări în masă? Vor fi dăinuind ele de pe cînd Stalin își plimba cu de la sine putere creionul pe hărțile țărilor vecine ? Iată ce destăinuia Eminescu referitor la nemernicii plănuite cu mai bine de două secole în urmă : „Într-o scrisoare datată din 17 septembrie 1782, Ecaterina II [împărăteasa de pe atunci a rușilor — n.n.], după ce descrie starea de decadență a Împărăției otomane, face propunerea de împărțeală. În această propunere, aflăm următorul pasaj : «Va trebui, cred de a stabili de mai nainte și pentru totdeauna că între cele trei imperii (cel balcanic cu secundo-genitură rusească la Constantinopol, cel rusesc și cel austriac) va trebui să existe un stat autonom, totdeauna neatîrnat de cele trei împărății limitrofe. Acest stat despre care e vorba de a-l reconstitui, și care-a existat altădată sub numele de **Dacia,** va putea cuprinde Moldova, Țara Românească și Basarabia sub guvernul unui monarh ce știm, aparținînd ritului ce domnește în aceste posesiuni și asupra calităților personale și a devotamentului către cele două Curți imperiale [a Rusiei și a Austriei — n.n.] să se poată întemeia pe deplin. E bine de-a stabili totodată că noul stat, al cărui suveran va fi ereditar, trebuie să rămîie cu totul neatîrnat și că nu va putea fi nicicînd anexat nici la Austria, nici la Rusia — și asemenea că aceste două imperii nu vor permite nicicînd că acest stat să fie cîndva supus unei alte puteri. Granițele acestui nou stat vor trebui să fie delimitate despre partea Poloniei și a Rusiei prin Dnipru și Marea Neagră, iar despre Austria prin linia de achiziții pe cari le-am garantat M[ajestății] V[oastre] Imp[erialei] printr-o clauză secretă a tratatului nostru, și apoi prin Olt, pînă unde el se varsă în Dunăre. Despre Turcia, noul stat ar avea drept graniță Dunărea, pînă la gurile ei». Răspunsul lui Iosif al II[-lea] e, datat de la 13 noiembrie 1782. Pasajul privitor la crearea unei noua Dacii e următorul : «Cît despre crearea unei noua Dacii sub guvernul unui prinț ereditar de religie greacă [creștin-ortodoxă — n.n.], cum și despre așezarea nepotului M[ajestății] V[oastre] pe tronul grecesc din Constantinopol, numai soarta armelor poate decide. În cazul cînd războiul ar reuși, [...] nu voi ridica din parte-mi nici o dificultate pentru a împlini dorințele M[ajestății] V[oastre] I[mperiale], dacă se acordă cu propriile mele interese și cu comoditatea mea»“. După care, Eminescu mai precizează : „La acestea cată să adăogăm că Iosif II avea de gînd a uni acestui stat și Ardealul, a da în el preponderența elementului românesc și de-a-l ținea întreg în atîrnare de Austria. Singurul punct care-l supăra era confesia greco-orientală a românilor ; de acolo, încercări de-a cultiva repede poporul și de a-l apropia de Catolicism **(O Daco-Românie pusă la cale de străini**, 1880).

Iată ce va să zică, în înțelegerea eminesciană a lucrurilor, „simțul istoric“ : nu o simplă înclinare nativă, nici conștientizarea ei sumară, derivînd ca de la sine din apartenența la o comunitate etnică. Dimpotrivă : „nimic nu există în lume, de n-are o cauză începătoare și un timp de începere. E o chestiune de cultură de-a ști toate acestea, de-a ține seama de ele, de-a avea simț istoric“ **(Ms. 2255,** f. 394). Pentru Eminescu, așadar, **simțul istoric** implica informarea cît mai cuprinzătoare asupra împrejurărilor care în diferite epoci istorice au dat „putința unei dezvoltări normale a poporului, după propria lui natură și propriile lui dispoziții“. După cum implica neapărat și profunda cunoaștere a cazurilor cînd asemenea evoluție s-a petrecut „prin influențarea [...] de dinafară, [...] pripită și bolnăvicioasă“. **(Ideea daco-română și manipulările ei**, 1880). Iată pentru care rațiuni atîția concetățeni de astăzi cer să se întreprindă „procesul comunismului“: ca **act de cunoaștere**, — repetăm, — nu de „vindictă“. Într-o măsură, ca dreaptă edificare asupra răului ce ni s-a tras (și încă ni se mai trage, precum arătam) din partea neo-panslavismului drapat în straie „internaționaliste“, „kominterniste“, kominformiste iar acum sub proaspăta firmă a „Comunității Statelor Independente“. Dar, nu în mai mică măsură, spre a ne pătrunde și de efectele slabei asumări de către românii de pretutindeni a tot ceea ce presupune un „simț istoric“ pururi treaz. Fiindcă nu era suficient să se fi creat în 1918 o „Românie mare“. Important — și nu ușor — era ca generațiile de atunci să se fi gîndit la toate cele ce trebuiau spre a fi păstrată țara întregită. După cum, în ceasul de față, nu-s mai puțin imperioase, — deși anevoie de aflat, — căile ce **trebuie** să ducă la reîntregirea țării.

Din parte-i, Eminescu s-a distanțat repede de naiv-entuziasta, idilica urare adolescentină adresată la 1867 „dulcii Românii“, — aceea cu „La trecutu-ți mare, mare viitor“. Curînd, la 1871, ajunsese în poemul **Andrei Mureșanu** la reprezentarea tragică potrivit căreia noi românii, am fi o semințe persecutată de istorie. Precum odinioară un Fichte, care își epigrafia celebrele **Cuvîntări către națiunea germană** prin încărcata de obsesii propoziție „Noaptea, cînd mă gîndesc la Germania...“, poetul nostru își făcea din autorul **Răsunetului** un **alter-ego** vaticinant și îi atribuia la ora miezului de noapte asemenea interogații de suflet în mare zbucium : „Ce ochiu veghează umed ? Ce suflet se frămîntă, / Ce suflet țipă-n doliu, ce lîră jalnic cîntă?.., / Sunt eu!... Privesc trecutul, și-coana lui barbară, / E zugrăvită aspru d-ursita-ne amară. / Și gîndul meu nu poate să rupă-acea perdea, / Ce-ascunde viitorul puternic după ea. / [...] / Deși privesc nainte-mi noaptea bătrînă, ruptă, / Și văd o-o lume nouă dintr-însa se ridică, / Dar **pîrghia** aceea ce desfăcînd tenebre, / Ridică viitorul — puterea care toarce / Al vremii fir — aceea îmi e necunoscută, / [...] / De ce se-ntîmplă toate, așa cum se întîmplă, / Cine mi-a spune-o oare ? E plan, precugetare, / În șirul orb al vremei și-al lucrurilor lumei ? E plan, precugetare, / În șirul orb al vremei și-al lucrurilor lumei ? / Sau oarba întîmplare fără-nțeles și țintă ? / E călăuza vremei ? Putut-a ca să fie / Și altfel de cum este tot ceea ce există, / Sau o un **trebuit** rece și neînlăturat ?“

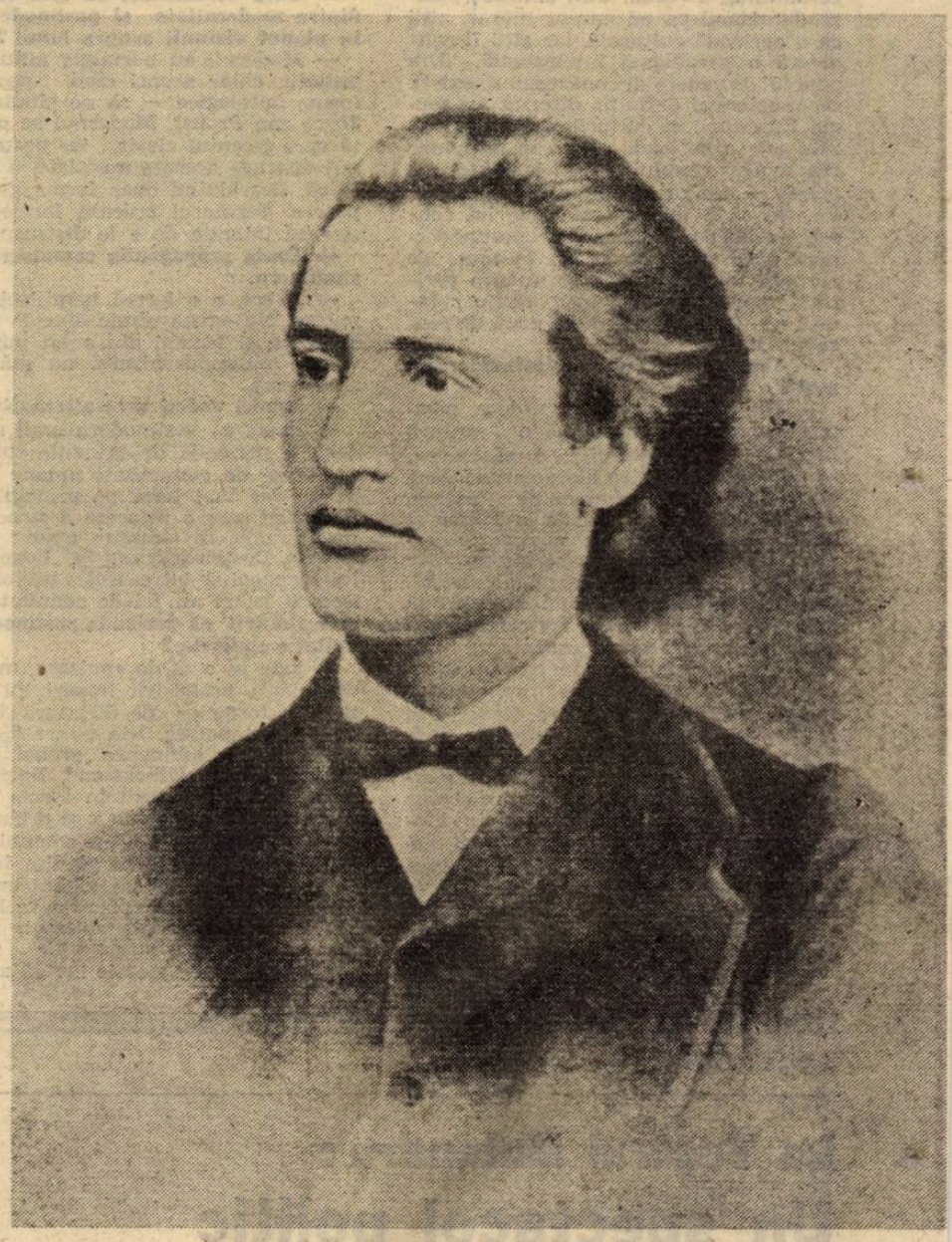

Și dacă trebuț toate să fie-așa cum sunt / Ce legi urmează vremea ? Cu ce **drept** ea apasă / O ginte ca pe sămă-i o alta să ridice ; / E vo dreptate-ntr-asta, sau oarbă-mparte bobii / Soarta fără-de-lege? [...] / Cine-mi va spune mie — dacă a gîndirea mele / Viață viitoare va fi mai fericită / Decît al ei trecut ? / De-ar fi fost rău adesea și bine num-o dată / Aș crede că-ntîmplarea oarbă, nevinovată, / A grămădit în mersu-i, dar fără ca s-o știe, / Atîta neferice pe țara mea pustie — / Dar **nu!** — e-atîta minte — atîta plan de rele / S-a grămădit puternic în viața gîndii mele, / Încît îmi vine-a crede că simburele lumii / E **răul.** Cartea lumii, d-eternă răutate / E scrisă și-i menită“.

Insă nu chiar astfel cugeta Eminescu pe cînd scria **Andrei Mureșanu,** sau cu puțin înainte, în — bunăoară — piesa **Ștefan cel Tînăr.** Acolo, becisnicului nepot al lui Ștefan cel Mare, lui Ștefăniță-Vodă, îi contrapunea pe hatmanul Arbore, „sufletul rămas încă pe pămînt al marelui Voievod“, „suvenirea lui vie încă“. Acesta, la o replică a epigonului cum că „Moldova este [prea] mică“ spre a năzui la mari înfăptuiri, îi întoarce vorba astfel : „Moldova este mare, / De unde Tisa mîndră prin stîncile-i tresare / Pîn-unde-aruncă valuri întunecata mare / E-un popol ! **Numai unul !** — Și-o limbă — numai una ! / Pe oamenii acestia pe toți îi împreună. / Fă taurul Moldovei să poarte cu mîndrie / Pe frunte trei coroane,.. și-o singură Domnie / Să-ntindă cu putere aripele-i de fier / Din Dunărea cea caldă în Nistrul cel de ger. / De unde Tisa mîndră prin stîncile-i tresare / Pîn-unde sparge valuri marea de țărmul său / E un popor... o limbă... un singur Dumnezeu. / Fă taurul Moldovei pe fruntea lui să poarte / Coroane trei... și-n dușmani să ducă crunta moarte“ **(Ștefan cel Tînăr,** cca 1869—1870). Din astfel de tiradă a lui Arbore, amintitoare a unui gînd ce nici lui Ștefan cel Mare nu-i rămăsese străin, se poate vedea că românii n-au așteptat vremurile Ecaterinei a II-a și ale lui Iosif al II-lea, ca asemenea „despoți luminați “să ne pună la cale soarta. Ne-o împlinise pentru un răstimp, în epoca lui Rudolf al II-lea, Mihai Viteazul.

În virtutea nedesmințitului „simț istoric“ și a vastei documentări de la care înțelegea să se revendice, Eminescu nu ostenea să afirme : „Constatăm înainte de toate că românii nu sînt nicăieri coloniști, venituri, oamenii nimănui, ci pretutindenea unde locuiesc sunt autohtoni populație ne[mai]pomenit de veche, mai veche decît toți conlocuitorii lor“ și „nici un neam de pe fața pămîntului nu are mai mult drept să ceară respectarea sa decît tocmai românul, pentru că nimene nu este mai tolerant decît dînsul“ **(Idealul românilor din toate părțile Daciei,** 1876). In spiritul acestei toleranțe, precum și a înțelepciunii pe care s-ar cuveni s-o inculce urmașilor experiența milenară a trăitorilor pe aceste locuri, gîndea Eminescu principiile de politică generală ce ar trebui să călăuzească națiunile în genere, iar pe a noastră îndeosebi. În politica externă, el demonstra cu orice prilej că bine-i „să ne inspirăm de politica noastră tradițională. În ce constă însă aici tradițiunea ? Ea constă în ceea ce ne impune chiar poziționea noastră geografică, de-a evita orice conflicte, orice provocare față de puterile noastre vecine și de-a întreține îndeobște cu toate puterile cele mai bune relațiuni. Prin aspirațiunile noastre, prin dezvoltarea intelectuală ce și-a dat România de jumătate de secol aproape, ea a căpătat a se apropia de civilizațiunea apuseană ; ideile de progres, dezvoltarea noastră economică trebuie să fie pururea țința noastră pentru a întări înlăuntru și a inspira încredere în afară“ **(Poziționea noastră geografică,** 1880). Și-a pierdut, astăzi asemenea **ideal istoric** ceva din valabilitatea lui ?

Față cu tragedia iugoslavă și, în genere, cu vicisitudinile popoarelor din Balcani și din întreaga Europă de Est

iată ce aflăm dintr-un articol eminescian: „Noi revenim asupra opiniunei [...] că, fără o serie de principii de drept public, introduse în mod egal şi cu bună credinţă în toate teritoriile balcanice, împăciuirea nu va fi cu putinţă. Multele tendenţe de predominare ar trebui atenuate prin principiul că toate limbile şi naţionalităţile sunt în mod egal recunoscute în biserică, în şcoală, în comună şi în ţinut. Pentru a exercita o predominare nestricăcioasă, unul din elementele etnice ale Peninsulei ar trebui să fie cu mult mai numeros, sau, în fine, cu mult mai cult decît celelalte, ceea ce pîn-acuma nu e. O civilizaţiune reală le lipseşte tuturora ; încît predominarea se traduce, din partea elementului dominant, în acte de barbarie, din partea celor stăpînite — în acte de rebeliune, cu cît mai naturale cu cît sunt, din nefericire, mai justificate. Astfel, o egală incultură, o egală valoare numerică şi o egală slăbiciune face ca fiecare din ele să nu poată învinge momentan decît prin o influenţă străină oarecare, pentru ca la rîndul său fiece element să fie învins iar printr-un curent de influenţă străină". **(Semipiterna problemă balcanică**, 1880). Nu sună premonitoriu, astăzi, consideraţiile emise de Eminescu acum un secol şi mai bine ?

Din toate cele dinainte rezultă că Eminescu, pururi cu gîndul la **destinul** şi la **idealul istoric** al poporului său, era prin chiar aceste preocupări împins să devină un remarcabil geo-politician — în sensul modern al termenului. Războiul din 1877 îl făcea să cugete „la ce rău loc ne-au asezat Traian împăratul pe această muchie de lume, la cest vad de popoare carile ne privesc pe noi numai ca pe un fel de gard de deasupra căruia se ceartă [...] Dac-am fi la loc bun, ca Spania sau Anglia, ne-am bate-n capete [noi în de noi, românii — n.n.] şi tot vechile năravuri româneşti ar pluti deasupra, ca untdelemnul pe apă. Dar, pe acest vad de popoare, din cearta noastră numai duşmanul cîştigă" **[Perspective de viitor**, 1877]. Sau edificîndu-ne indirect asupra împrejurărilor care l-au determinat să fie, poate, cel mai important **scriitor de legătură** între Orient şi Occident, punte vie, sinteză rară a ambelor spiritualităţi : „În orice caz, ni se pare ciudat cum noi, românii, care trăim lîngă Dunăre, suntem cu totul cufundaţi în ideile Occidentului, pe cînd din toate părţile împrejuru-ne pulsează o viaţă istorică care în dispoziţia ei generală se deosebeşte atît de mult de istoria Occidentului. Cîteodată, ar trebui cel puţin să ni se pară că suntem o muche de despărţire între două lumi cu totul deosebite şi că este în interesul nostru de a cunoaşte amîndouă lumile acestea" **[Pe muchia de despărţire**, 1876].

E ceea ce Eminescu a înţeles — el întîiul — să realizeze în cunoaşterea ambelor lumi, după cum îl ştim : preţuitor al lui Confucius, admirator al Vedelor şi cunoscător în bună măsură al limbii sanscrite, temeinic informat şi militînd — printre primii în chip programatic — pentru cauza românilor din afara ţării, de la cei din Peninsula Balcanică pînă la cei din Moravia sau din părţile rutene. Spre a nu mai vorbi de perseverenţa în a lua apărarea românilor basarabeni, care în reprezentarea lui Eminescu nu constituia doar o cauză patriotică alături de altele, ci infinit mai mult. În amplul studiu **Basarabia**, polemizînd cu un ziar rusesc proguvernamental, el preciza la un moment dat : „Acest petec de pămînt pe care «Le Nord» ar voi să-l sacrificăm prieteniei noastre cu Rusia nu are pentru noi nici un echivalent în lume. El însemnează misiunea noastră istorică, tăria noastră". Şi pe ce se bizuia afirmaţia aceasta ? Simţul istoric, dublat de o informaţie corespunzătoare, i-o impuneau lui Eminescu, determinîndu-l să şi-o motiveze printr-o replică invariabilă a sultanului Mahomed al II-lea. La întîmpinările sfetnicilor săi cum că nu e bine să se războiască cu românii, fiindcă pagubele ar întrece foloasele unei eventuale victorii, sultanul răspundea : „Pînă cînd românii stăpînesc **Chilia şi Cetatea-Albă**, iară ungurii Belgradul sîrbesc, pînă atunci nu vom putea birui pe creştini". Drept care, Eminescu opina : „prin urmare, sultanul Mahomed ştia bine că acest **lambeau de terre** nu-i de dispreţuit, şi dacă el zicea aceasta la 1480 ? de ce să n-o zicem noi la 1878 ? **Mutatis mutandis**, zicem : **„Pe cită vreme Basarabia este în mîinile noastre, Rusia nu va putea cuceri Orientul". (Basarabia**, 1878). Şi atunci noi, astăzi, nu am putea veni cu un nou **mutatis mutandis** ? Tot Eminescu ni-l sugerează, invocînd o altă mărturie caracteristică, dintre cele — prodigioase — ce-i erau pururi la îndemînă : „De cîte ori i se propunea Poloniei să anexeze Moldova, de atîtea ori Polonia răspundea că desfiinţarea statului moldovenesc ar fi un pericol, pentru că această perdea între Turcia şi Polonia era cel dintîi zid de apărare, cea dintîi stavilă de înlăturat în înaintarea armatelor osmane" **(Concesiuni economice**, 1878). E de prisos pentru românii de azi să ştie asemenea lucruri, în vederea celor ce au de făcut de acum înainte ? Printre ai noştri circula pe vremea comunismului butada potrivit căreia „Occidentul s-ar fi oprit la Dîrste". Nu e cazul, de ne gîndim bine, să zicem că **Occidentul se oprise** — înainte de extinderea comunismului rusesc pînă în centrul Europei — **la Nistru şi la gurile Dunării** ? Cu multe secole în urmă, o ştiau aceasta şi genovezii.

Într-o însemnare manuscrisă mai sibilinică, Eminescu nota : „Dacă alte popoare s-au îndreptat în calea lor istorică după constelaţii luminătoare de stepe, poporul român a fost călăuzit de rîuri" **(Ms. 2276** A). Că pe marile rîuri interioare s-au înfăptuit descălecatele valahe ori moldave, — asta înţelegem imediat. Dar ce e cu popoarele înclinate să se ia după constelaţiile ce alunecă peste stepe ? Înţelegem mai bine de voia să zică Eminescu dintr-un articol ce prefigurează teoriile morfologice ale culturii, ilustrate în secolul nostru de Frobenius ori Spengler, iar la noi de Blaga: „Răsărită din rase mongolice, de natura lor — cuceritoare, aşezate pe stepe întinse a căror monotonie are înrîurire asupra inteligenţei omeneşti, lipsind-o de mlădioşie şi dîndu-i instincte fanatice pentru idei de-o vagă măreţie, Rusia e în mod egal mama mîndriei şi a lipsei de cultură, a fanatismului şi a despoţiei [...]. În tendinţele de cucerire, în aşa-numitele misiuni istorice cari-şi caută marginile naturale nu e nimic de-desupt decît pur şi simplu neştiinţa şi gustul de spoliare. În zadar caută un popor în întinderi teritoriale, în cuceriri, în războaie ceea ce-i lipseşte în chiar sufletul lui; sub nici o zonă din lume nu va găsi ceea ce Dumnezeu i-a refuzat, sau mai bine zicînd ceea ce Dumnezeu a voit ca să fie rezultatul muncii a multe generaţii dedate la lucru. Căci stă oare destoinicia unei naţii în vreun raport cu întinderea teritoriului pe care ea-l ocupă? Mica Veneţie era odată o putere mare europeană prin cultura ei intensivă, prin arte, prin industrie, prin judecata sănătoasă a aristocraţiei ei. Dar toate aceste condiţii de mărire erau cîştigate prin muncă îndelungată. Deprinderea şi priceperea se moşteneau apoi din neam în neam, încît chiar astăzi ciceronii veneţieni au păstrat mai mult gust în judecarea tablourilor de cum au mulţi profesori de estetică. Un rol analog l-a avut Olanda în istorie şi astăzi încă sunt state mici care se bucură de-o înflorire extraordinară; pe un pămînt de mică întindere se află mai multe averi decît în Rusia întreagă. Astfel, suntem aproape siguri că în cumpăna economică Rusia, cîtu-i de mare, trage mai uşor decît mica Belgie. De aceea ni se pare că din nefericire rusii sunt sub dominarea unui deşert sufletesc, a unui urît care-i face să caute în cuceriri ceea ce n-au înlăuntrul lor. Nouă ni se pare că cercurile culte în loc de a stăvili acest **horror vacui**, în loc de a-l umplea prin muncă şi cultură, îl sumuţă contra Europei, pe care o numesc îmbătrînită şi enervată, coaptă pentru a cădea întreagă sub dominaţie rusească [...]. Astfel, misiunea istorică de care se face atîta vorbă nu-i o misiune care-şi are originea în afară, ea e rezultatul unui gol sufletesc, a unei barbarii spoite cu frac şi mănuşi, a unui deşert care, de-ar stăpîni pămîntul, tot nu s-ar umple". Şi Eminescu conchidea lapidar, printr-un celebru vers horaţian: „Cerul deasupra-l schimbi, nu sufletul, marea trecînd-o". **(Tendinţe de cucerire**, 1878). Ce sens premonitoriu au aceste reflecţii eminesciene, e de prisos să mai subliniem. Prăbuşirea imperiului comunist al sovieticilor, cu tencuiala lui „internaţionalistă" cu tot, lasă să se vadă — prin cele ce se întîmplă acum în Bucovina de Nord, în Basarabia, la podurile de la Nistru, în Tighina, în zona de sud — neschimbată de secole esenţă panslavistă.

Ceea ce îndeosebi am voi să relevăm, totuşi, nu e „misiunea" pe care şi-au arogat-o — după timpuri — megieşii răsăriteni. Important e că marea competenţă într-ale geo-politicii se prelungea în ceea ce am numi **geo-psihologia** şi **geo-etnologia** eminesciană. Dar mai important, încă, e faptul că acestea erau subordonate nemijlocit gîndului statornic despre idealul istoric al României, văzut pragmatic, drept călăuză îndrumînd spre un viitor mai fast. Nu există la nici un alt scriitor ,sociolog, psiholog, etnograf, politolog român mai multe şi mai substanţiale referinţe despre „firea" neamului nostru, pe care ştim că Eminescu o definea invariabil prin însuşiri observate la „clasele pozitive". Fiindcă toate aceste referinţe ar constitui obiect de discuţie specială şi prelungită, să invocăm aici numai două exemple, dintre cele vizînd calităţile ce ne îndrituiesc să nu disperăm în legătură cu limpezirile ce urmează să fie aduse de acum înainte idealului nostru istoric. „Cînd zicem «român», — arată Eminescu, în primul caz, — fantasma psihologică ce trece pe dinaintea ochilor în acel moment e un om al cărui semn distinctiv e adevărul. Rău sau bun, românul e adevărat. Inteligent fără vicleşug, rău — dacă e rău — fără făţărnicie; bun fără slăbiciune; e-un cuvînt, ni se pare că atît calităţile, cît şi defectele românului sunt întregi, neîncîrcite; el se arată cum este". **[Ex ungue leonem, 1880]**. Icoana e, fără îndoială, aşa cum o zugrăveşte Eminescu, — în întregul ei. Cu neapărata precizare că, pe vremea lui Eminescu, nu se aplica zelatorilor politicianismului, — „cenuşerilor", „circiogarilor", „patrioţilor de meserie" şi cum îi mai numea neînduplecatul cenzor. După cum nu se potriveşte nici păturii de nomenklaturişti pe care a suprapus-o românilor celor mulţi comunismul de import, — cel ce a trebuit să-şi asocieze spre a se înrădăcina la noi toate soiurile de „cozi de topor", leneşii, tîrziii la minte. Mai concludent, este exemplul al doilea, fiindcă el se referă la timpuri încă ferite de nemernicia şi corupţia fanariotă, apoi politicianistă, apoi a sceleratelor extremisme „de dreapta" ori „de stînga": „Românii au fost un popor de ciobani [...]. De acolo multele tipuri frumoase ce se găsesc în părţile unde ai noştri n-au avut amestec cu nimenea, de-acolo cumînţia românului, care ca cioban a avut multă vreme ca să se ocupe cu sine însuşi, de acolo limba spornică şi plină de figuri, de acolo simţămîntul adînc pentru frumuseţile naturii, prietenia lui cu codrul, cu calul frumos, cu turmele bogate, de acolo poveşti, cîntece, legende, e-un cuvînt de acolo un popor plin de originalitate şi de-o feciorească putere" **(Din abecedarul economic**, 1877).

După toate cele de pînă acum, ar fi şi fost de mirare ca Eminescu să nu fi scris vreun text consacrat anume vederilor sale cu privire la **idealul istoric al României.** Or, un asemenea text există. A fost publicat la 2 noiembrie 1879 în **Timpul**, cînd multe speranţe înfloreau

George Munteanu

(Continuare în pag. a 13-a)

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Maria Banuş aproape de Ţara fetelor

Ioana Postelnicu ne aduce aminte de Plecarea Vlaşinilor

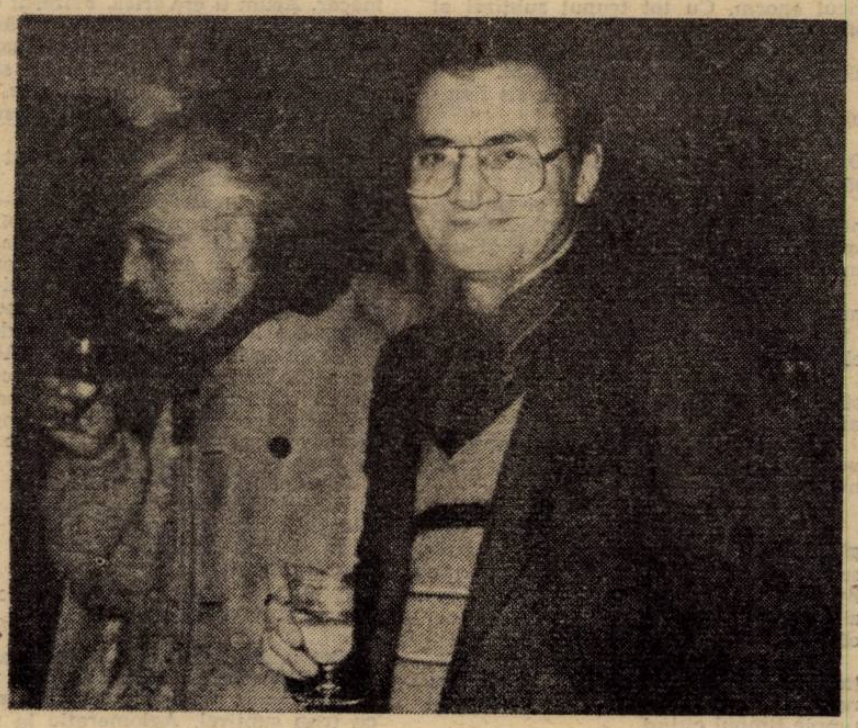

Dinu Flămînd toastează pentru Radio France ; îl acompaniază Liviu Călin

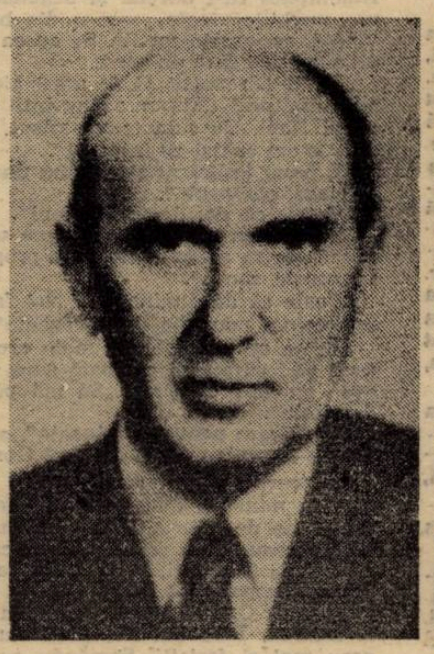

Patima albă **a lui Bazil Gruia este, desigur,** Arderea etapelor

Un pasionat cercetător al celor cîteva sute de variante ale baladei „Miorița" : Adrian Fochi

marian ilea

MECANISME STRICATE

Trupul subțirel al **străinului** a fost acoperit cu o pătură veche, adusă de la administrația spitalului de către copilul Crisman — un băiețel de unsprezece ani, foarte speriat, cu ochii albaștri măriți ca două bile de rulment, cu o ciupercă urîtă și maronie pe frunte și cu o căciulă de nutrie.

Fără urme vizibile de violență, trupul subțirel al **străinului** a fost la început umed, apoi sloi. Ochii deschiși spre cerul de plumb.

„E tare mult **silențium**", și-a spus omul cu caschetă și uniformă de polițai. „Prea mult". Apoi a strigat să se aducă o pătură.

Domnul Noni l-a trimis pe băiețelul Crisman. Acela a luat-o la fugă. Inima în gît. Gîtul în bărbie. N-ar fi vrut să se întoarcă.

Printre bălării, frunze uscate, țepi. Pe malul rîului din Oraș. Administratorul gras i-a dat pătura murdară dintr-o magazie de la subsol. Avea un nas cît o banană.

Polițaiul Pompiliu Stînea avea uniformă și două table pe umăr : una lată, alta pe jumătate. Răspundea de buletine, se nimerise de serviciu și acuma păzea. Înjura, mormăia și păzea. Oamenii orașului rîdeau de burta lui. Prin cămașa descheiată, i se vedea buricul enorm. Cu tot trupul subțirel al **străinului** îți venea să rîzi.

„Am adus pătura, nene Pompiliu", a zis băiețelul Crisman înecîndu-se.

„Las-o aici și nu te uita", a zis Pompiliu Stînea.

În calitatea lui de șef peste buletinele ORAȘULUI, domnul polițai s-a apucat să pipăie trupul subțirel.

E cam tare, și-a spus. Are și portmoneul la buzunarul de la pantalon, și-a spus. Arată slăbit și încercănat și nemîncat și străin, și-a spus.

Credea că pipăitul face parte din meserie.

„O să strici amprentele", a strigat la el domnul Noni.

„Lasă-l în pace să-și facă meseria", a strigat la domnul Noni frizerul Crisman.

„De unde vrei dumneata amprente pe umezeala asta ?" a spus expert domnul polițai.

„Are dreptate omul. Se pricepe".

În buzunarul cămășii din lînă s-a găsit foaia de hîrtie acoperită cu scrisul de mînă mărunt și ordonat. Burțile literelor erau rotunjite burduhănos, cozile literelor erau drepte, scurte și parcă obraznice. Se putea descifra.

Cum domnul Pompiliu Stînea, polițaiul buletinelor Orașului, se simțea nervos, umed și uitat, a încercat să-și umple timpul citind.

Ora unsprezece de dimineață. Pe șosea treceau mașinile Exploatării. Transportau minereul pentru Flotație. Domnul polițai nu mai avea cinci degete la fiecare picior. Poate trei.

„Stimate OM, este posibil ca doar cu puțin să obții incredibilul, fără riscuri, doar cu încredere și seriozitate. Fă așa. Procedează în următorul mod ; și nu altfel. Copiază cu seriozitate. Continuă să copiezi cu și mai multă seriozitate. Trimite și altora. Găsește-i. Învață-i așa cum ai fost și dumneata învățat. Ai grijă să nu depășești vremea. Timpul. Să nu te întrerupi fără de pricină. Dumneata ții de mine, alții vor ține de dumneata. Ai grijă. Dă-le nume și cifre. Așa cum ți s-au dat și dumitale. De la unu înspre cinci. Apoi din nou de la unu înspre același cinci. Numele pot fi de : Apostoiu, de George, de Angela, de Camelia, de Ileana și de altele.

Și dacă toți ai tăi vor face ce ți s-a spus și dumitale să faci, cu SERIOZITATE și cu PROMPTITUDINE, vei cuceri averile și apoi cerurile. Ai grijă, stimate OM".

„Asta e o hîrtie de probă", i-a spus domnul polițai domnului Noni.

„Seamănă cu ăla de aseară de la cîrciumă. A strigat la noi **silențium** și a cuma au trebuit să-l scoată de sub pod. S-a agățat de bolovanii rîului, altfel se ducea departe la vale."

„L-am văzut înainte de pătură, sloi, cu o cămașă groasă și cu pantalonii luați spre genunchi", spune domnul Noni.

„Și fără curea" anunță domnul Gorăscu.

„Dumneata nici n-ai fost aici. Ai apărut mai tîrziu. De unde știi ?"

„Și fără curea, am spus", zice cu supărare în glas domnul Gorăscu de la primărie.

„E greu cu ăștia noii de la șefie, domnule Noni", zice frizerul Crisman. „Eu, de exemplu, cu un biet salar pot să-mi pipăi cît doresc beregata. Nu mă mir. Sinucidere curată. Aseară am citit ziarul ăsta pînă l-am terminat. Vă puteți uita la el. Luați-l".

Domnul polițai Pompiliu Stînea nu-și luase mantaua călduroasă. O vedea agățată pe cuierul de lîngă sobă. Treptele, coridorul scurt, ușa înaltă, biroul înghesuit cu măsuța buletinelor șchioapă, soba cu focul duduind, lipit de teracotă — cuierul, agățată de cuier — mantaua.

„Fii serios, domnule Crisman, e veche de două săptămîni hîrtia asta a dumitale".

„Nu-i nimic, îmi aduc aminte că am pornit ceva mai tîrziu radioul și am ascultat vremea probabilă", domnule Baltazar.

Frizerul Crisman e tatăl băiețelului Crisman și își are frizeria peste drum de cîrciumă. Aseară, ieșise de cîteva ori afară și privise sub pod. Fără să bănuie măcar. Acum îi era frică. Frizerul Crisman avea un cîine lup, slab păzitor. Frizerul Crisman a roșit pînă mai jos de locul papionului ; a încercat să se stăpînească. A roșit și mai tare. Și-a spus că e o dimineață nisipoasă-geroasă-urîtă.

Aplecată peste mașina de cusut Singer, doamna Crisman potrivește acul, fredonează o melodie la modă. N-o interesează decît petecul ce va cîrpi cracul pantalonului. S-a blocat pedala. Are peste o sută de ani. A găsit-o domnul Gorăscu în podul soacrei domniei-sale. A uns-o cu ulei de motor. Pe bucăți. A făcut-o lucitoare. I-a oferit-o doamnei Crisman în semn de prețuire. Acuma i s-a blocat pedala. Ieri s-a înțepenit acul. Alaltăieri a trebuit s-o demonteze.

Notele se împrăștie din difuzor în frizerie ca așchiile din plastic ce sar pe lîngă roata polizorului.

Domnul frizer Crisman n-ar fi trebuit să iasă afară, să fie curios. Avea clienți. Acuma poftim !

„Ia te uită domnule !", spune polițaiul iluminat. „Ca să vezi..."

Frizerul Crisman încearcă să se stăpînească ,roșește și mai tare.

Nici unul dintre clienții de seară ai **Lacului Verde** n-a putut să nu-l vadă, să nu-l audă, să nu-l simtă pe **străinul** cu trup subțirel. Aglomerație la mese. Vin roșu cu sifon. Hiatt cîntă la acordeon. Bătea tactul cu tocul de la pantoful stîng. Gura i se schimonosea într-un zîmbet forțat, chinuit, profesional. Bineînțeles că-l dureau și degetele. Avea unghiile vinete, carnea din burice vînătă, oscioarele turtite. Se oprea doar cît să-și mai facă un spriț.

„Eu te-am poftit să te așezi aici", a spus croitorul. „Te-am arătat întîi domnului Noni. De cum te-am văzut, imediat te-am arătat cu inelarul".

„E prost îmbrăcat și nu știu dacă va înțelege, croitorule".

„Precis că da, domnule Noni".

„După cum arată și după cum se îmbracă, nu va scăpa o astfel de propunere, ocazie, șansă".

„Poate că de dimineață îi voi face și un costum nou, din stofă căcănie".

„Vi se mulțumește stimate croitor". avea să-i răspundă cu toată gura **străinul** cu trup subțirel „Să mă prezint dumitale".

„S-o lăsăm pentru dimineața", a strigat de la masa vecină domnul Gorăscu.

La scurtă vreme, mesenii au prins a-și da nume și cifre. Numai Hiatt a rămas pe de lături. Cînta. Pe ring clienții făceau cîțiva pași și cădeau ca secerați. Ca fulgerați. Se zgîriase parchetul uns cu parafină.

Domnul Ornea sfințea vinul cu rom. Îl întărea. Încă doi-trei pași. Cu toții erau moi și fericiți. Semănau cu berbecii albi.

„Să-l aducă unul dintre voi pe Crisman de peste drum", a spus domnul Noni. „Aici are de lucru".

Ningea. De pe terasa luminată se vedeau fulgii mari. Chiar pe malul rîului. Domnul Noni se hotărîse să nu mai pună întrebări.

„Aștept o dimineață de iarnă, domnilor".

Din nările **străinului** curgea un lichid verzui precum reziduul de la gura de deversare a Flotației. Perciunii i se mișcau ca antenele de orientare ale greierilor.

Printr-o gaură a stofei, domnul Gorăscu îi văzuse sexul pipernicit și bătrînicios.

„Dacă n-ar fi intrat de bunăvoie în **Lacul Verde**, ar fi trebuit băgat cu forța într-o colesna de lemne ori într-un garaj de tablă ruginită", a spus domnul Gorăscu.

„Locuiesc la **Hotelul cel Nou** din **Centrul cel Vechi**", i-a răspuns **străinul**. „Au apă caldă zilnică. Am venit să vă organizați și să-mi tratez ciupercile cu gelul special din cutia asta. Priviți ! E nevoie de o vană cu apă fierbinte, către fiecare amiază. Preț de șase amieze. Uitați-vă la acest PITIRIAZIS".

Străinul și-a suflecat mîneca de la cămașa din lînă. Le-a arătat cîteva pete pe piele.

„Din ce în ce mai șterse", a șoptit. „Și n-am început decît de două zile, domnilor".

Pe fața lui măruntă, se putea citi satisfacția.

„Cum de nu s-a putut bănui ?".

„Să fie scuturat de murdării".

„Să fie tuns, spray-at, pudrat, pomădat și masat".

„Să fie adus Crisman".

„Chemați-l pe Crisman. Strigați-l pe Crisman".

„Acuma silentium", a spus **străinul**. „Și plecați de aici".

„Aș sparge pahare de cristal, după pahare de cristal ,domnule Ornea", a spus **străinul**. „Doar am fost invitat. Aș mai sparge cîteva pahare de cristal de-ale gazdelor, de-ale cîrciumilor, de-ale cantinelor muncitorești, de-ale nunților. Oricînd aș putea să cumpăr alte seturi".

„Stai pe loc, omule," i-a spus domnul Ornea. „Cară-te".

„După ce mi-ați murdărit cămașa, pot pleca, domnule Ornea".

„Chiar în colț, lîngă felinar, o să poți călca pe cioburile vechi", i-a spus domnul Noni.

„Bine, voi pleca dacă veți renunța. Mai tîrziu veți căuta cuvintele cu ochii, domnilor".

Nu-i bine și nici voie să faci scandal cu mamele, frații și surorile astea de lîngă dumneata. Ți-ar putea fi și dumitale. Ar putea ține și de dumneata.

Pașii se îndepărtează. Tot mai slăbuți. Ninge tot mai tare. Încă nu s-a apucat nimeni să prade biserica-romano-catolică din ORAȘ.

Frați, neveste ,copii, vile ridicate în roșu în Orașul Vechi, pe malul rîului. Toate se împart pe din două, pe din trei, pe din patru, pe din...

De ce să ne organizezi tocmai dumneata ? Păi, nu te poți organiza de unul singur, fără să te încurci pe ici pe colo. Mai bine chiar de mîine dimineață ți-ai face costumul. Domnul Noni ,de exemplu, n-are nevoie, nici domnul Gorăscu, nici Crisman, nici Ornea și nici alții. Ăștia se pot organiza foarte bine și singuri.

Parcuri, garduri, furnale, catedrala, bocanci cu pingele. Avem. Chiar și bulevarde.

„Scoate porthartul din sac și creionul, domnule Gorăscu. Să-i arătăm".

Dragă domnule — nici nu ne interesează cine ești, de unde vii, cum te cheamă, unde te-ai născut, cine ți-au fost părinții, bunicii, nepoții, nevestele, astea nu mai contează de-acuma, nu-i bine să strici liniștea și casele oamenilor. Ai grijă că te pot prinde, chiar omori ori betegi că-s în drept, ca oricare pe moșia lui. Dumneata știi despre noi mai multe lucruri decît vom putea ști noi vreodată despre dumneata.

„Nu ne interesează, dragă domnule".

Trupul subțirel al **străinului** se înverzise, perciuni, nări, ochi. Toate alea verzi. Uns cu mătase de broască.

Trupul mai verde decît batista din buzunarul de la pantalonii lui Crisman.

Dragă domnule, dacă te-am necăjit să ne ierți, dar mai bine ți-ai pune ceasul deșteptător într-o farfurie din porțelan adîncă și dimineața i-ai asculta soneria.

Așa facem noi toți ăștia de pe aici. Apoi ne întindem mîinile și picioarele și sîntem fericiți.

Apa curgea din munte prin jgheaburi lungi de doisprezece kilometri. Acuma doar ce picura. Lemnele cioplite în V putreziseră, pe zeci de metri se întindeau fire de mucegai. Porțiuni întregi căzuseră pe pămînt, altele fuseseră furate.

Se putea sităli fără folos nisipul fin din albia rîului.

Casa fostului director de mină se afla pe un deal împădurit, în afara Orașului. În spatele ei — fosta haldă a particularilor. Acuma, se juca pe acolo băiețelul Crisman.

Caprele pădurarului Guba căutau prin corciuri mugurii înghețați. Zăbăloase. Rele. Știau să dea cu capul.

Băiețelul Crisman aduna pietricele cu sclipici în ele, săpa gropi, le ascundea. Aproape că se cocoșase de emoția fiecărei zile de lucru. De cîte ori avea nevoie de el, frizerul știa unde să-l găsească. În zilele cînd simțea curajul urcîndu-i pînă mai sus de piept, băiețelul Crisman se furișa pînă la cele două halde lunecoase, abrupte și periculoase ale galeriei de coastă. Nu intrase niciodată în întuneric. Se simțea supravegheat de ochii vineți ai rîsului cu gheare ascuțite.

Domnul Noni îi arătase cum se cerne nisipul prin sita de făină. Căuta hoțește la firișoarele gălbui. Aduna averi. Botezase copacii din jur. Vorbea cu ei.

Veneau și alții mai mici ori mai mărișori. Scotea ca în joacă briciul ciuntit al frizerului. Tăia aerul. Îl găsise aruncat printre gunoaiele de lîngă curtea găinilor.

Duminica, la lăsarea serii, l-a văzut pe **străin.** S-a împiedicat de un bolovan. A căzut. Mama lui l-a trimis la joacă. Afară gerul uscase zăpada „Du-te la halda particularilor", i-a spus. „Poți sta cît dorești".

Străinul s-a așezat pe un bolovan galben, acoperit la rotunjimea de sus cu zăpadă aspră.

„Îți cam bălțește apa în cizmulițe, om mic. Astăzi ai avut o zi proastă. N-ai găsit".

„Poate din cauza ninsorii, nene".

Mai jos de fosta haldă a particularilor, pe cărăruia ce ducea la borcutul gazos, trecea țiganul Valer, cu traista coborîtă pînă la călcîie, cu galoșii largi.

În cîteva minute va fi la casele vechi din centru, se va opri lîngă chioșcul cu susan, va asculta difuzorul pus la maximum pe terasa cîrciumii.

„Oalele, tigăile, porțelanurile, paharele lui Valer se scuturau la fiecare călcătură. Nu se va sparge nimic."

„Printre toți cei ce dormitează cu coatele pe mese, numai peste un sfert de ceas o să se descarce lăzile cu apă tonică ,nene".

„Mama ta a terminat de cusut rochia din stambă de culoarea macului, copile Crisman ?".

„Dumneavoastră aveți costum de gata, cu cămașă albă și cravată în dungi, nene".

„Lipește-mi o mustață dintr-un stavrid prăjit, uns cu muștar, te rog".

Copilului Crisman îi luceau ochii, se așezase pe o roată de vagonet, se legăna cînd la dreapta cînd la stînga, nu-i mai era frig.

„Ca să ne jucăm, nene ?" a întrebat copilul Crisman.

„De acord, nene, și de cînd începem ?" a mai întrebat copilul Crisman.

„Dacă mă vei asculta a spus **străinul** cu glas puternic, în vreme ce-și făcea o țigaretă, apoi în vreme ce o aprindea cu o brichetă, apoi în vreme ce trăgea cu nesaț fumul în piept — vei urca de-acuma la haldă călare pe iapa Flotației, vei opri apa jgheaburilor, și de-abia lunea îi vei da drumul, și de-abia marțea va ajunge în spatele fostei case a directorului de mină, tu vei aduna vinerea de la Noni, de la Gorăscu, de la Hiatt, de la Ornea, pînă și de la Crisman tatăl, pulberea, vei face plățile abia sîmbăta, cînd te vei întoarce de la bancă, vei concesiona și vei bine cîștiga, iar ăștia de jos vor vîrmui prin nisipul de aici la ordinele tale, la voile tale, doar că-ți vor găsi din timp în timp comorile, dar nu-ți va păsa căci vei juca remi și te vei adormi cu puțintel alcool. Pentru toate acestea nu trebuie decît SERIOZITATE și PROMPTITUDINE", a încheiat răstindu-se **străinul**. „Ai înțeles copile Crisman ?"

„Dumneata m-ai speriat chiar acuma, nene" a răspuns copilul pregătindu-se s-o ia la fugă.

TRANZIŢIA POLITICĂ ACTUALĂ

METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAŢII

XXIX. MIZERIA

Mizeria este aproape omnipotentă. Mizeria este una din coordonatele esenţiale ale referenţia'ului existenţei umane şi, nu în ultimul rînd, ale referenţialului în care este obligată a se examina pe sine şi judeca existenţa modernă. Există ezitări în a defini mizeria. Nu trebuie să le manifestăm. Putem şti că avem a face cu mizeria atunci cînd degradarea condiţiei materiale, a condiţiei de mediu ambiant a educaţiei sau a îngrijirii medicale afectează comportarea sub raport etic. Mizeria este mizerie atunci cînd descompune moral. Fiind un vector orientat invers, excesul de bogăţie poate fi diagnosticat cu o metodă identică primeia : bogăţia este aberantă atunci cînd transformă confortul în lux şi luxul în risipă şi luxură. Planeta noastră — umanitatea modernă — este ameninţată egal de mizerie şi de excesul avuţiei. Ambele scot individul din spaţiul etic, proiectîndu-l într-un spaţiu al adaptării, care rupe relaţiile supraindividuale prin care se exprimă şi se autostructurează personalitatea umană. În mizerie, subiectul îşi caută resursele existenţei în zona inacceptabilului. Avuţia excesivă, în schimb, deformează personalitatea ca rezultat al facilităţii de transpunere în act a intenţiilor. Obligat — şi într-un caz şi în ce'ălalt — la un prea strict contact cu sine însuşi, omul ajunge să aibă dificultăţi de comunicare. Dificultăţile generate de bogăţie au totuşi, invariabil un caracter oarecum natural. Cele rezultate pe seama mizeriei sînt nu rareori, artificial induse.

Morala, în aceste decenii, evoluează în două sensuri : se esenţializează tinzînd să se raporteze la exemplarul uman, aşa cum se conformează acesta ca unitate ontică distinctă de lume, dar se şi adaptează spre a accepta un maxim din distorsiunile generate atît de mizerie cît şi de opulenţă. Omul este plin de sperante, dar dezorientat ; este exigent ca principii (care se raportează la omul metafizic), tolerant (în fata omului rea'), dar şi înapt de rezistenţă suficientă în faţa alienării.

Morala este o condiţie a comunicării. Abia odată ce se stabilesc relaţiile etice dintre oameni, aceştia pot comunica stimulativ şi productiv. Imperativul categoric, principiul maximei universale, ale lui Kant funcţionează ca premise ale organizării spiritului dincolo de fiinţa umană izolată. Morala religioasă, luînd ca bază voinţa unui singur Dumnezeu, acordă oamenilor un scut de valori supra- (sau extra-) subiective. Raţiunea este, prin excelenţă, o funcţie de comunicare („există un logos universal, dar mulţi oameni se comportă ca şi cînd şi-ar fi lor înşişi, singuri, lege"). Efectele nu sînt o astfel de funcţie sau oricum, în societăţile iudeo-greco-latine şi germanice nu au fost educate în acest sens. Senzaţiile, efectele, trăirile sînt simţite ca fiind subiective, în principal, oferind o bază puternică pentru o comunicare limitată ca număr de persoane sau situaţii implicate, ori ca durată de manifestare. S-ar părea că nu tot aşa stau lucrurile în civilizaţiile extramediteraneano-europene. Creştinismul a încercat stabilirea unei baze afective a comunicării. Lucrul nu a fost înţeles decît foarte parţial multă vreme. Acum, aşezarea comunicării pe fundamentul iubirii este, din nou, cultivată cu mai mult sau mai puţin succes.

În chip clasic, comunicarea a fost bazată pe stabilirea unui set de valori comune. Voinţa sau nevoia de comunicare — inerente speciei — făceau ca aceste valori să fie acceptate de cvasitotalitatea cite unei colectivităţii umane mai limitate sau mai largi care, astfel, ajungea să funcţioneze ca sistem. Astăzi lucrurile tind să fie cu totul diferite : ceea ce contează este comunicarea însăşi. Valoarea etică nu mai constă în ceva exterior comunicării, este menţinerea comunicării, capacitatea de a nu o întrerupe, de a o păstra împotriva oricărei dificultăţi, de a o amplifica. Valorile morale în sensul virtuţilor platonice, în sensul decalogului, al principiilor lui Spinoza sau Kant aveau însă constanţă şi universalitate. Principiul comunicării nu are însă formă perfect definită, este susceptibil de interpretări variate şi, eventual, capricioase şi este dificil să se stabilească odată ce ia o formă concretă, aplicată, cît de larg promovează comunicarea, cît de mult implică realmente omul în comunicare. În fapt, morala comunicării este esenţa autentică a tuturor sistemelor morale : a face din fiinţele umane individuale o fiinţă unică, mai axiologic înaltă şi mai pură, fără a altera cu nimic prin aceasta natura specifică a fiecărei individualităţi. În afara comunicării dintre părţi nu este posibilă nici definirea reciprocă a specificului părţilor şi nici constituirea unităţii mai vaste. Între lucrurile care pot menţine însă părţile colectivităţii umane în afara comunicării şi deci unităţii, se află privaţiunile care obligă indivizii la o luptă sfîşietoare şi izolată, chiar dacă este a tuturora, pentru supravieţuire. O asemenea condiţie poartă numele de mizerie. În starea de mizerie, individul este alienat în dublu sens : este dezumanizat şi este livrat total determinărilor exterioare impuse de o ambianţă nu rareori ostilă.

În faţa mizeriei, fiinţa umană tinde, cînd nu abandonează cu totul, să se replieze înspre intimitate şi înspre spirit. Ambele oferă un sprijin important umanităţii omului. Intimitatea este o restrîngere a comunităţii umane către un minim necesar. Evident concentrarea comunicării, în primul rînd concentrarea emoţională, sporeşte enorm. Dinamismul personalităţii, stimulat o vreme, se poate pierde întrucît conţinutul comunicării poate ajunge — fatal — la sărăcire. Spiritua'itatea vieţii interioare se verifică numai prin comunicare, şi încă printr-o comunicare largă. Înfrîngerea efectelor morale negative nu este uşoară — mai curînd ar trebui spus că ea nu se produce cu adevărat decît excepţional, în rest este provizorie sau, mai rău, se dovedeşte o pură iluzie. Cel mai adesea, în condiţii impropice, intimitatea devine autism în doi (sau într-un mic grup), iar experienţa spirituală devine autism pur şi simplu. Umanitatea are deci datoria să confere capacitate de fiinţare morală oamenilor prin care această umanitate există. Ace'aşi lucru trebuie avut în vedere de orice colectivitate omenească. Dezvoltarea morală a lumii moderne exact în această direcţie se şi face ; morala colectivă este aceea care antrenează morala individuală, o orientează şi, pînă la un punct, o creează. Grupurile umane constituie ceea ce Freud numea „marii indivizi sociali". În structura acestora funcţionează un maximum de interconectări o maximă comunicare interumană, utilizînd şi dezvo'tind capacitatea de expresie a fiinţelor omeneşti. Desigur, dictaturile sînt anti-comunicare. Indivizii nu sînt descurajaţi în a comunica reciproc. În acest fel, societatea nu asigură morala individuală ci, dimpotrivă, o dezintegrează. Personalitatea specifică regimurilor totalitare este personalitatea autică. Dar dacă morala — şi deci comunicarea — este cea care asigura existenţa dinco'o de sine, în lume şi prin lume, a omului, ea face şi eficienţa societăţilor prin faptul structurării informaţionale a grupurilor umane. Evoluţia istorică modernă s-a dovedit antitotalitară, democratică.

Pe scena lumii a rămas însă mizeria. Pe scena Estului şi a noastră ea este deosebit de pregnantă. Dumnezeirea, în cadru' alienării produse de mizerie înseamnă decuplarea comunicării cu tine însuţi în prezentul actual şi în timp, precum şi decuplarea comunicării orizontale cu semenii. Sistarea sau gracilizarea comunicării actuale cu propria-ţi fiinţă se numeşte **inautenticitate.** Reducerea comunicării cu tine însuţi în perspectiva timpului este **obtuzitatea.** Noncomunicarea cu semenii — sau slaba calitate a relaţii'or cu aceştia — se manifestă ca **desocializare.** Faptul de care a fost vorba mai înainte, al supunerii grave, în condiţii de mizerie, la pretenţii exterioare alcătuieşte **starea de captivitate.**

România, asemenea Rusiei, Poloniei, Bulgariei este atinsă de o sfîşietoare mizerie — o mizerie în care totul este mizer şi de aceea fenomenul trebuie socotit ca fiind catastrofic şi crucial pentru istoria noastră, ca şi pentru aceea a întregii zone căreia îi aparţinem. Într-o societatea în general prosperă, mizeria îşi exercită efectele tragice chiar asupra celor direct afectaţi. Atunci cînd mizeria invadează arii largi ale vieţii de efectele ei, indeosebi de cele în plan moral, nu mai scapă nimeni. Desigur, atunci cînd comunicarea este viciată — ne referim acum la vicierea comunicării prin mizerie — ce' mai grav sînt afectate locurile şi subansamblurile sociale în care această comunicare este în mai mare măsură obligatorie : numim astfel lucrurile şi sistemele conducerii instituţionale, socia'e, stata'e.

Inautenticitatea, dezastruoasă în toate planurile existenţei, este acută şi insuportabilă la conducători. Omul în mizerie — sau în contact cu mizeria altora ori a naţiunii sale — încearcă să scape, ideal, de starea care îl zdrobeşte construindu-şi o identitate falsă. Vorbim de demnitatea noastră, sau de inteligenta care ne este proprie, atunci cînd sîntem oportunişti sau needucaţi. Conducătorii vorbeau despre decizii politice atunci cînd nu erau capabili decît de reacţii timide, necugetate, lipsite de fundament analitic, penibile. Aceiaşi vorbesc despre creştere zero (sau plus, sau minus) în absenţa celei mai elementare capacităţi de prognoză. Îngreunarea dementială a tuturor mecanismelor contabile şi birocratice este denumită corectitudine şi rigoare. Etatizarea va'utei aflate în proprietate descentralizată sau privată poartă numele de unificare a cursurilor (care din două devin trei) sau chiar de convertibilizare. Autoritarismul se numeşte democraţie. S-ar putea spune că, în fond nu numele contează. Trebuie înţeles însă că inautenticul nu va naşte niciînd autenticitate, ci doar inautenticitate. Dacă dorim să obţinem o creştere economică, progres cultural şi succes în acţiunea socială rămînînd într-o zonă de inautenticitate sau mai clar spus de minciună, să fim convinşi că le putem avea dar numai ca prosperitate, progres şi succese mincinoase, ireale. Dacă mizeria poate fi cumva depăşită, atunci aceasta nu se va putea întîmpla decît prin eliminarea neadevărului.

Obtuzitatea este, încă mai mult decît inautenticitatea, un viciu şi o perversiune de conducător. Martin Heidegger vorbea despre „poetul de vremuri sărace", în comparaţie cu un Hölderlin poet de vremuri poetice, am spune noi, pentru care trăirile cele mai concrete se află mereu cuprinse în referenţia'ul marilor principii metafizice. Actualitatea este văzută de marele Hölderlin după molelele celor mai mari epoci creatoare ale spiritului uman. Poetul de vremuri sărace — un Rainer Maria Rilke — vede sufletul omenesc în simpla lui actualitate. Ar fi bine dacă am avea acum, noi, „conducători de vremuri sărace" — dar nu mai avem aproape decît numai „conducători de vremuri mizere". Cel ce administrează sărăcia ştie că aceasta poate fi o încă-umanitate, cu condiţia ca o serie de valori umane majore să rămînă respectate şi susţinute. Cînd totul devine oportunism, înseamnă că mizeria îşi merită numele pe deplin. Aceia dintre conducători, care funciar nu aparţin mizeriei — şi ei sînt numeroşi — să nu mai întîrzie cu nici un chip sub fascinaţia invocării mizeriei de către ceilalţi. Adevăraţii oameni politici ştiu că în lumea umană demnă şi curajoasă, prezentul este făcut să depindă de viitor şi nu invers. Ceilalţi nu sînt decît parte a mizeriei care se perpetuează pe sine. Vechea planificare era încercare de extrapolare a trecutului prin prezent către un viitor, pentru ca viitorul să nu fie niciodată o formă de schimbare ci simplă reproducere a acelui trecut. Iniţiativa liberă este creare de prezent şi de viitor din speranţă şi competenţă. Indecisă între a face din prezent un trecut sau un viitor, obtuzitatea mizeriei noastre reduce acţiunea economică românească la nulitate. Noi nu mai producem, noi, din cînd în cînd, mai încropim.

Desocializarea în forma sa cea mai gravă este o denaţionalizare. Naţiunea există printr-o serie de mecanisme remanente şi, în fond, automate, cît şi prin unele rapide, care se cer continuu întreţinute şi care invariabil, rezultă prin acte de conştiinţă. Între mecanismele remanente ale vieţii naţiunii se află limba, locuirea unui anumit teritoriu şi tradiţiile. Însemnînd foarte mult, acestea nu pot înlocui celelalte elemente ale existenţei naţionale : voinţa de unitate, creativitate, conservarea valorilor prin care se întreţin

demnitatea, stilul comportamental-etic al naţiunii. Starea noastră de mizerie ne aduce în pragul denaţionalizării, avînd o limbă, dispunînd de un teritoriu al patriei şi de numeroase tradiţii, dezbinarea ia amploarea perversităţii. Nu se pune aici problema de a cultiva sau nu, în viaţa publică, varianta de opinie şi critică, ci de a accepta că eşti dator unei colectivităţi umane cu o serie de acţiuni pe care nu le poţi desfăşura izolat şi că în desfăşurarea lor cel pe care te poţi baza, în primult rînd, este un alt membru — oricare ar fi el — al acestei colectivităţi, şi colectivitatea este chiar naţiunea ta. Riscăm să devenim asemenea animalelor care înecate împreună într-un sac se sfîşie între ele. Oamenii naţiunii noastre nu se iubesc între ei şi — sub ploi de cuvinte demagogice — nu îşi iubesc naţiunea căreia aparţin : cine nu crede, să citească două-trei ziare luate la întîmplare. Nu duritatea cuvintelor, nu critica sau polemica sînt importante, ci faptul indelebil că iubirea lipseste într-o măsură incredibilă, iubirea care, atunci cînd este, dă o notă familiară şi caldă, pînă şi celor mai grave acuzaţii. Ca să evoluăm, va trebui să redevenim ceea ce aproape ca nu mai sîntem : o naţiune reală şi nu doar una potenţială, coerenţă a voinţelor libere şi diverse, nu doar o fortuită îmbinare de circumstanţe şi acte.

Oamenii acestui post-comunism par, mulţi dintre ei, captivi fără să fie totdeauna clar în ce captivitate, în mîna cui se află. Aceasta nu este o problemă de valoare intelectuală sau stră'ucire a personalităţii. Gorbaciov era mai atractiv şi, prin sine, ar fi putut inspira o mare încredere, dar gesturile şi acţiunile sale nu lăsau impresia de a fi cele ale unui om liber. Elţin, cu o apariţie poate mai puţin fericită, creează puternica impresie de a fi un om liber. Mizeria lumii estice va produce totuşi multă vreme personaje exprimînd prin inadecvarea jovialităţii sau prin disproporţia crispării faptul clar că nu sînt decît oamenii de paie ai unor forţe care subzistă întrucît devorează instituţiile statului prin însăşi capacitatea lor de a dispune de politicieni improvizaţi, aşa precum balurul dispunea de nişte probabile fecioare.

Iată cît de profunde sînt efectele mora'e ale mizeriei noastre. Sînt multe cauzele care mai pot genera alienare — bogăţia excesivă fiind una dintre acestea — dar actualmente mizeria prin centrarea egoistă a persoanei pe sine, prin anxietate, dezintegrarea socială, depresiunea volitivă, lipsa puterii de a spera, închide nişte cercuri deosebit de vicioase în viaţa românească de astăzi. Vom mai putea trece vreodată dincolo de această degradare materială şi morală în care ne-a scufundat comunismul ? Esenţa eşecului nostru este una clară. Nu centralismul a contat în primul rînd, nu inhibiţia iniţiativei sau corupţia, ci un lucru decisiv pentru tot ceea ce înseamnă evoluţie — biologică, socială, intelectuală, spirituală. Acest lucru se numeşte se'ecţie. Pentru ca orice realitate să fie dinamică, vie, trebuie ca să opereze selecţii şi să se supună selecţiei. Societăţile libere colectează continuu — oameni, idei, sisteme, structuri, tot. Odată selectate, deci diferenţiate valoric realităţile, ele permit opţiuni şi iniţiative. Societăţi'e totalitare, prin recursul la dogmă ca instrument de autoritate, nu operează nici o selecţie adevărată, deci bazată pe criterii naturale de eficienţă şi adecvare. Realităţile sînt comparate doar cu necesităţile dogmei. Momentul selectiv, noi nu am ajuns să-l parcurgem. Nu selectăm întreprinderile bune eliminîndu-le pe cele rele, nu selectăm oameni, idei, programe. Am dori să păstrăm totul. Dacă noi nu alegem binele de rău cum ar putea existenţa noastră să devină mai bună ? Ne motivăm mizeria. Selecţia trebuie să separe competenţa de aparenţa ei, actul politic de simp'a caricatură politică, ideea de asocierea oarbă a conceptelor. Selecţia va trebui să privească actele statului, instituţiei sau grupului nostru, familiei. Pînă cînd familiile nu vor şti să aleagă de pildă, pe care dintre copii să îi trimită 'a facultate şi pe care într-un atelier sau într-un magazin, va fi inutil să sperăm într-o miracol. Depăşind, printr-o adevărată metamorfoză, grava noastră incapacitate de selecţie, eliminînd mizeria şi, deci, alienarea, redevenind o naţiune puternică, examinîndu-ne obiectiv defecte şi calităţi, vom învăţa că România devine mediul unei autentice comunicări umane sau piere în mizerie. Între aberaţiile inautenticităţii demagogice — voluntară sau nu — este şi ideea că statul ar putea să ne ofere mai mult decît un cadru de viaţă nederanjat ; mizeria nu este a'ceva decît produsul dezechilibrării relaţiei dintre naţiune şi stat.

Caius Dragomir

În căutarea romanului (VI)

10. ÎN ACTUALITATE. Cu **Patru şi un absent** (ed. Eminescu, 1988) B. Elvin ajunge la cel de-al şaptelea roman al său, ilustrînd **(După o lungă şi grea suferinţă)** un itinerar în proză credincios unei estetici relativ conformiste, în a cărei ecuaţie domeniul „actualităţii", joacă un rol de pivot tematic. Ea face să se intersecteze... paralelele unor destine care, în funcţie de unghiul ales, destăinuie, pe rînd, atuul a două cvinte sparte. O dată, saga de familie a doctorului Daniel Nistor, cu careul tată-mamă-fiu-noră (probabilă) şi marele absent emblematic (Toma Nistor, fratele-părinte, dispărut prin suicid la finele anilor '30) ; în paralel, ambianţa profesională a protagonistului (considerat astfel întrucît participă la ambele serii narative), reprezentată de patru+unu medici (al cincilea, Dumitriu, joacă rolul anchetatorului răscolind conştiinţele în măsura în care, simetric, figura absentului Toma determină o permanentă comparaţie morală, un proces de conştiinţă cu şi fără martori). Construcţia este una simetrică, realizată în manieră contrapunctică, iar elementul ei de coerenţă îl constituie Daniel, a cărui prezenţă reprezintă efectul, concret dirijat, al acestor interferenţe narative. Actualitatea (fără ghilimele) prozei lui B. Elvin nu provine, deci, din exploatarea noutăţilor de scriitură, faţă de care apetenţa umorală este bine temperată, cît din utilizarea temelor predilecte ale unui anume tip de scriitor contemporan. Este vorba de o mare parte din autorii debutaţi în anii '60, care şi-au menţinut, constant, linia de conduită narativă, adîncindu-şi, în schimb, preocupările de sondaj în cotidian. A rezultat configurarea de **tipuri**, din a căror reunire va să rezulte contemporanul nostru de pe stradă, din birouri, spitale, instituţii culturale şi de învăţămînt (cazul romanului de faţă) sau din fabrici, uzine ,agricultură (vezi Nicolae Ţic, Ion Brad, Vasile Băran, Corneliu Ştefanache ş.a.). E adevărat, nu dintre asemenea autori s-au ales capetele de afiş ale prozei actuale, însă peisajul acesteia ar fi fatalmente incomplet fără relevarea respectivelor haşuri (vezi, în acest sens, articolul mai vechi al lui Mircea Iorgulescu din „România literară", consacrat „Metodei Ţic").

11. DINCOLO DE VIZETĂ. Debutant în genul epic încă în 1962, cu **La marginea oraşului**, tenacele prozator Al. Simion îşi vedea publicat, în 1988, cel de-al doisprezecelea volum, totodată al unsprezecelea roman al său — **Coridorul** (ed. Eminescu). Între timp, autorul a ajuns la un simţ evident al construcţiei, care-i oferă posibilitatea de a proiecta în cele peste 300 de pagini ale unei producţii, o întinsă listă de personaje, codul relaţiilor interpersonale susţinînd tensional romanul. Arhitecturarea e, în genere, corectă, vădind disponibilităţi încă şi mai mari pentru fresce de proporţii, al căror contur dimensional poate fi vizibil amplificat de alternanţa previzibilă a evenimentelor exterioare cu cea a datelor psihobiografice. Schema folosită, binară, nu vizează experimentul, este uşor rezumabilă, ponderaţia cu care se acţionează asupra materiei epice şi netulburarea apelor adînci de către analiză putînd fi deopotrivă interpretate ca semne ale discreţiei auctoriale şi ale dorinţei de a nu se aventura din greşeală în vreuna din zonele cu nisipuri mişcătoare ale prozei mai noi, de o cu totul altă factură, mai acuzat „tehnicistă". Oricum, romanul nu este doar lizibil ci şi, pe segmente suficient de ample, cu adevărat interesant pentru lectorul mediu. Poate că doza de previzibilitate imprimă textului o oarecare monotonie, însă şi acest indiciu al curgerii line, „nespectaculoase", poate fi considerat un dat stilistic, umoral, ca şi aplecarea către subiecte şi personaje de extracţie democrat-populară.

12. GENEALOGIE TRANSILVANĂ. În ciuda supradimensionării (deloc inabile !) a materiei epice din această **Gesta valachorum** care este **Corinda** lui Mircea Vaida (editura Cartea Românească, 1988), cartea se poate citi într-un ritm trepidant. Înnodarea firelor epice, realizată prin **raccourci**-uri textualiste, tensionează fără a obosi din cale afară. **Tîlcul cronicii** propune un **Pentalog** : „am încercat pe cinci căi să pătrund în amintire, aflînd pînă la urmă că la capătul fiecăreia mă aşteaptă acelaşi om, acelaşi înţeles". Acelaşi Corinda, spus mai explicit, căci ,aşa cum va diagnostica sentenţios un personaj secundar (nu întîmplător, psihiatru!), „numele Corinda, prin însăşi rostirea lui implică o întreagă istorie". Un mileniu de istorie transilvană pe care autorul o lasă la dispoziţia Corindeştilor spre o mai liberă gospodărire, fără intruziuni naratoriale abuzive şi fără impunerea forţată a unui anume fir epic. „Timpul e reversibil. Eu nu văd în desfăşurarea evenimentelor o consecuţie, ci un paralelism. Azi, ieri şi mîine se pot inversa! Cronologia ?... O consider un simplu moft..." (p. 420). Bănuim, însă, un posibil narator în fiecare din vocile care se perindă prin cele cinci „cărţi" **(Umilinţa, Cutremurul, Vestitorul plăteşte cu viaţa, Agonia contelui, Orgoliul)**, aidoma martorilor chemaţi la procesiunea judecătorească a Istoriei. Dar nu este, în nici un caz, o „judecată pripită" ! Oameni, fapte, întîmplări sînt cumpănite îndelung de şi prin memoria neperisabilă a unui neam de oameni-lupi, încrîncenaţi pe ruinele unei cetăţi simbolice .Beneficiarul narativ al acestor depoziţii este „cel mai tînăr Corinda", (pre)destinat a ispăşi pînă la capăt osînda temei povestitorului, a cărui esenţă biografică este complet sublimată în cea biobibliografică a ereditării nominale. Despre Radu Corinda nu ştim practic nimic decît că el există prin (în)scrierea în Carte a tuturor acelor conţi palatini, voievozi de Glod, baroni de Olpret, seniori de Gîrbău, pîrcălabi de Ciceu şi, în ultimă instanţă (...naratorială), electricieni de mină, precum Amos Corinda. Totuşi, nici el nu este un „autor" cu drepturi depline. El, „acest Radu **ar putea fi** povestitorul însuşi" (subl. mea, p. 535), dar „trebuie să verifice oricum izvoarele obiective (...) vorbele sînt de atîtea ori deşarte", „investigaţia sa nu trebuie să piardă din vedere documentul" (p. 7). Literatura şi viaţa intră cu drepturi egale în angrenajul intertextualităţii : viaţa ca document al literaturii şi/sau literatura ca document al vieţii (v. scenariul, intitulat **Umilinţă şi orgoliu**, pe care Amos îl trimite regizoarei Narcisa Mercan). Chiar şi „viitorul poate fi citit mai ales în trecut", povestea ca şi contemporană a lui Alex fiind, de exemplu, strîns legată de cea a strămoşului său Ezechil, prin confirmarea/infirmarea acelei „plăceri diabolice, devenită în cursul anilor artă, de a înşela tot ce e regulă sau lege" (p. 14). Nu poate exista ,în aceste condiţii o cronică neutră, scrisă din exterior ,textul fiind mereu legat intim de personalitatea şi, prin ea, de subiectivitatea istorică a unui Corinda, în fapt corelativul necesar al obiectivităţii reci a discursului narativ matricial. Deci, „nu uita — cărţile, arhivele, scrisorile cele vechi ,şi n-ar strica, din cînd în cînd, să te priveşte în oglindă"! Memoria, aşa e, nu poate fi amputată. Poate fi invalidat însul fizic, dar chiar în infirmitatea acestuia apare posibilitatea stocării unui „tezaur ambulant de informaţii", aşa cum se întîmplă cu ciotul de lemn acoperit cu cifre şi litere, veritabilă agendă de telefon a istoriei aparţinînd lui Moise Brahms (un martor al declinului Corindeştilor. În chiar faza sa dramatică de **istoricizare**). „Orice obiect e o cheie spre trecut" (p. 6), cronologia aleatorie a textului fiind determinată şi de fluxul memoriei afective, aici putîndu-se ghici irepresibila tentaţie a autorului „Mircea Vaida" de a se amesteca în discursul istoriei. Un tip mai acru ar fi tentat să zică : „E, şi ?"

13. KISS ME, KITSCH ME ! Cine n-a văzut cozile de la Scala ? Cine n-a văzut adolescenţii bătîndu-se pentru un bilet în plus ? Cine n-a văzut-o pe Teodora Mareş fisticindu-se pe marele ecran în chip de şcoliriţă model, cu codiţă ? Cine n-a văzut, deci, seria **Liceenii — Declaraţie de dragoste — Extemporal la dirigenţie**, culminînd post-revoluţionar cu **The Liceenii Fuck'n Roll?** (În paranteză fie spus, de la acest joc de cuvinte colegului H.G. i s-au tras ameninţări cu moartea din partea unui oarecare „Marin Şova"...) Ei, bine, cine n-a văzut aceste pelicule şi nici n-a citit proza tipică a scenariului (în speţă, **Declaraţie de dragoste**, col. „Biblioteca Bleu" — sic !, Ed. Iacobi, 1991), n-a pierdut nimic. Zice lumea că domnul Ş. (a cărui diacritică pe coperta cărţii e o... inimioară roşie) „reabilitează idila", care „intersectată de efluviile romantice necesare, de elanurile şi de iluziile ce cresc odată cu eroii **«Noi creştem o dată cu ţara !»**, se validează psihologic, social şi artistic". În realitate, dl. Ş. **falsifică** psihologic şi social (căci de artistic nici nu poate fi vorba) drama „liceenilor" din generaţiile ceauşiste, pe care, de altfel, i-a cunoscut foarte bine în calitatea sa de profesor. Numai ideea de a rezolva o criză adolescentină prin expedierea eroului pe un şantier al tineretului („Pentru tine, Tanţo dragă / Am săpat o vară-ntreagă / La Canalul care leagă / Dunărea de Marea Neagră" — conf. Ion Stratan) şi tot ar fi de ajuns pentru a califica drept sinistră modalitatea „analizei" psihologice practicate de dl. Ş. Nu este o naivitate a scriitorului ,ci un act conştient de mercenariat ideologic, dublat de o fraudă cinică la nivel emotiv : „Zîmbeşte acelei amintiri. Au fost zile frumoase, grele, dar frumoase. Au muncit, nu glumă! **S-au simţit însă bine pe şantierul acela de construcţii de lîngă Marea cea Mare...**" (subl. mea — D.S.B.). Kitsch-ul politic este dublat, la tot pasul, de cel stilistic, autorul fiind un mînuitor împătimit al metaforei ieftine : „apele de argint ce luminau o bucată de perete" (id est oglinda), „mi-s gîndurile păsări îngenunchiate-n zbor" etc. În plus, satisfacţiile inerente de substituire îl fac pe autor să uite că nu despre sine e vorba în „roman", ci despre nişte adolescenţi disco, hard&heavy : „Alexandru făcu să se reverse în cameră acordurile sublime ale unui tango celebru" ş.a.m.d. În orice caz, „fata avea buze fierbinţi, şi ochii verzi, şi părul de arămă moale" (Şovu dixit).

Dan-Silviu Boerescu

Spre casă. În amurg.
Pe fiecare stradă
sînt alt trecător.

GLOSSĂ

a vrea să scrii pentru că mori oricum şi zilele de nastere nu servesc la nimic, nici sărbătorite nici nesărbătorite, nici pentru tine nici pentru umanitate. Războiul, miracol maltuzianist ori numai boala împărtită frăteşte între natiile pămîntului, accidentele individuale, catastrofele naturale si multe alte nesanse împiedică omenirea să fie un tot plauzibil ori măcar o entitate ridicolă asa cum sînt sopirlele sciziparе (partea egală cu întregul, întregul refăcut prin parte). Nu, omenirea e pulverizată, dizolvată — ca fumul şi ca norii.

Un strigăt noaptea tîrziu pe strada contorsionată ti se imprimă pe creier — nimeni nu iese la ferestre, nimeni nu dă semne că ar fi în viată. Multe din ferestrele spre stradă s-au zidit, oamenii de azi nu vor să vadă mai mult decît în propria curte, pubelele si bătătorul de covoare, gardul dărăpănat ce dă spre vecin şi trunchiul scorojit al vreunui arbore. Nu ţii să ai de-a face cu nimeni, contactele — chiar vizuale — te sperie. Preferi ca umbra degetelor să nu iasă din propria palmă. Mărturii ori destăinuiri nu vrei de la nimeni. Implicarea o consideri cel mai blamabil dintre păcatele capitale. Omenirea va muri prin implozie supremă.

Cele citeva desene şi picturi pe care le am în casă îmi asigură o împăcare anume în această seară de singurătate cînd mă simt părăsit de toti si nu-mi mai găsesc forta să merg mai departe în această lume de-o nebunie fără seamăn în care criminalii apar la televiziune ca la un festin degradant si interminabil în degradare. Cele citeva desene... Insule cu vegetatii ciudate, cu geografie miscătoare, incontrolabilă. Alveole în care să mai pot locui o vreme, tot ce-mi spuneţi voi păstrez undeva într-un loc nestiut din viitor, într-un viitor pe care-l fac cu mina pe geam cînd nu mă vede nimeni si cînd cred că nici măcar eu însumi nu-mi dau prea mare importanţă. Cadavru colateral sting al marii catedrale care e universul din ochii unui om care demult nu mai priveste în afară. TE DEUM încolăcit în jurul gîtului, prinzînd spasmele jugularei cu mult înainte ca măcar vreun gînd s-o fi violentat. Noi ne asemănăm, viermi din spatiu si e o singură umbră care ne suge pîntecele elastic, tiritor si tot atît de suplu ca meningele : e umbra învrăjbirii universale, terorizanta tumefiere a cerurilor prea luminoase.

(Jurnal anticameleonic — 8/12 oct. 1991)

Constantin Abăluţă

george canache

Revedere

un ochi mare —
Cerul.

Morgana

În oglindă
Poemul
Zîmbea

Flori

Fluturi
Se destramă-n petale

Numele meu

m-a înfiat
un poem

Vamă

«Dar unde este rima?»
«În flacără Zeule,
în flacără...

...Poemul un cîntec de ceară»

Drum spre dimineaţă

Nici
nu
ştiaţi —
zăpada-i
casantă

Ţărmul

prin Michelangelo Bounarroti

dalta,
marmura
şi Tu.

Metamorfoză

flăcări negre,
Luna.

Împlinire

Şi ce ţi-aş mai putea spune...

Alt final

...era tîrziu...
răsărea soarele...

plastică

Mai mult decît un debut

Un pictor de 33 de ani, aflat la primul contact major cu piața artistică a Capitalei. Un debut neanunțat de nimic special, exceptînd doar, așa cum ne indică fișa prezențelor publice înscrisă în catalogul expoziției, cele patru sau cinci apariții de grup prin săli din provincie sau de interes periferic din București. Cu toate acestea, am avut plăcuta surpriză să descopăr un penel format, un artist cu un simț deosebit al atelierului, al laboratorului de creație, în care se simte în largul lui exersînd modelele deprinse în școli și de la maeștrii săi văzuți ori nevăzuți...

Abordează cu egală distincție stilistică aproape toate genurile care fac obiectul marii picturi : de la natura statică la peisaj și de la compoziția de gen ori portret la nud. Desenează direct în culoare lăsînd să se întrevadă tehnicile diferite de aplicare a straturilor de materie pigmentată, dar și predilecția pentru tușa senzuală. Cele cîteva crochiuri din expoziție ni-l relevă pe **Mircea Doinaru** drept un desenator remarcabil ,calitate care ni se pare definită de nativitatea sa artistică, dar și de instrucția serioasă pe care a dobîndit-o în școlile ce le-a urmat. Doinaru nu este, deocamdată, un **creator,** în înțelesul deplin al cuvîntului. El se situează, însă, în sfera mimeticilor superiori, a discipolilor bine temperați, care parcurg drumul inițierii în tainele meșteșugului pînă la capăt. Nu problema clarificării determinantelor estetice ale propriei personalități se pune acum la Mircea Doinaru, ci aceea a deprinderii cît mai cuprinzătoare a orizontului cunoașterii artistice. El se străduiește să dea contur vizual acestui mesaj abstract, care este **spiritul creației.** Pentru că, mi se pare, acest pictor aparține speței creatorului analitic, lucid și cultivat. Asta îl și ajută să obțină performanțele plastice cu care își onorează debutul. O selecție, pe care o simțim severă în cuprinsul propriului discurs plastic, a operat în laboratorul său de creație din ultimii ani, pentru a ne oferi astăzi imaginea sintetică, sublimată aproape, a ceea ce acest pictor poate fi. O tentativă de concentrare a identității sale artistice, concepută cu detașare și instinct critic, ceea ce este un gest rarisim printre tinerii aspiranți la gloria artistică.

Am dedus, din cele ce am putut contempla pe șimezele de la parterul „Căminului Artei", că Mircea Doinaru este posesorul unei opere de atelier deloc neglijabile, în care studiul tenace și redundant a blocat orice tendință experimentalistă. După opinia noastră, genul în care pictorul, cel puțin la această dată a împlinirii sale creatoare, se exprimă cel mai convingător este „nudul". Sînt în expoziție cîteva tablouri consacrate acestui gen, care pot sta oricînd alături de pînze consacrate în materie, fără nici un complex sau însinuare de motive sau modele inspiratoare. Notabile sînt și cîteva studii de portret, între care „Infanta", „Femeia în roșu" și seria de Arlechini și Apostoli se reține cu ușurință. Unele scăderi de construcție sînt vizibile în naturile sale statice, dar capacitatea de sintetizare cromatică în conturele unui desen dezinvolt condus în suprafața pînzei, fac și din acest gen un factor de interes. Probabil că în viitorul nu prea îndepărtat pictorul ne va copleși cu pilda căutărilor sale de acum în această privință.

Observații de aceeași factură sînt de făcut și în puținele încercări peisagere. Alunecarea în alegoric subminează în bună măsură acuratețea compoziției, viziunea plastică se desprinde anevoie de atmosfera de atelier. Probabil că studiul plein-air-ist se impune ca o terapie necesară și revigorantă.

În ansamblu, o apariție decentă și serioasă pe firmamentul picturii noastre contemporane, care va avea ceva de spus în anii ce vor veni.

Corneliu Antim

muzica

Text și respirație

Privesc o piersică. E tare, e aromată, „puțină". Ascult o muzică. E aromată (cromatică), orgolioasă, e multă.

Respirația e caligrama ființei. Forma, adevărul ei. Respirăm uneori după alte modele. Trăim prin alții. Alteori ne ținem cît putem respirația. La fel. Avem șansa de a deveni campioni ai vidului. Nu cel benefic despre care vorbește François Cheng. Ne-am asumat deci o existență livrescă. Și totuși nimic nu mă umilește mai mult decît Biblioteca.

Prea tulbure, zice Victor și sună din flautul său „vag" și sunetul lui e mai concret și mai dureros decît o palmă primită în public.

Ei bine, atunci, mai exact, ce e respirația în muzică ? Și nu numai aceea. Nu de puține ori vorbim, cîntăm mai mult decît ne permit plămînii. Sîntem neîncrezători în forța ideilor și a detaliilor de a se prelungi în ceilalți. Lecția lui Bacovia. Am în minte nenumărate exemple concrete. Într-un lied pentru voce și pian avem o frază bună, expresivă, pregnantă. Exactă și **suficientă.** O întonează vocea. Pianul îi răspunde, o prelungește. Se prelungește cu inutilă generozitate materie. E fecundat neantul. Se pierde mereu și mereu spațiul reflecției. Forța „vidului" e neutralizată de superabundența plinului.

Tăcerea care zidește.

Am în minte și o celebră statuie „neterminată" a lui Michelangelo.

Teroarea contrapunctului. A continuității.

O soluție o dă Orientul. Cel ce știe să-și regleze respirația. Occidentul adoptă și el, uneori, soluția plinului „aparent". Texturile (norii de sunete) sînt percepute, prin distanțare, **global.** Multe note sînt stropi ai aceleiași raze. Multele raze aparțin aceluiași incandescent obiect. E poate cea mai dificilă lecție de compoziție.

După cea a lui Bacovia.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Acid, lejer, șomer!

Dialogul organizat de Mihai Tatulici pe programul doi a fost reluat pe programul unu. S-a spus că reluarea se datorează cererii nenumăraților telespectatori care doreau să vadă mai îndeaproape, mai cu amănuntul respectiva întîlnire. Să fim înțeleși, cînd ne referim la întîlnirea organizată de dl. Tatulici avem în vedere prezența activă a domnului Petre Roman, ex-prim-ministru și a domnului Theodor Stolojan, actual prim-ministru și, cu siguranță, viitor ex-prim-ministru. Noi ne referim la domniile lor, ceea ce nu înseamnă că și nenumărații telespectatori au făcut același lucru. Sînt gata să fiu convins (deocamdată doar am impresia) că telespectatorii respectivi n-au fost interesați în discuția celor doi oameni politici, ci în apariția pitorească a invitaților-premiați, oameni din popor, care s-au străduit să fie cît mai personali, mai non-conformiști și, cu precădere, mai isteți și mai fermi în opinii decît realizatorul emisiunii și mai ales decît cei doi bărbați politici.

Domnul inginer-șomer s-a dovedit a fi o bomboană de participant la emisiune. Degajat, dezinvolt, cu gesturi largi, îmbujorat nițel (să fi fost ceva „anghelică" la mijloc ?), domnul inginer-șomer s-a arătat un perfect reprezentant al românului-personaj. Nu-l interesa starea economiei, starea socială, șansele de a ieși din impasul blocajelor de tot felul, modul în care națiia poate să se dezmorțească, că de prosperare nu poate fi vorba, pe domnia sa îl preocupa **idealul.** Ce ideal propune stăpînirea poporenilor ? Că fără ideal, care va să zică, n-are cum să fie bine ! Să mai fie valabil idealul național ? Iată o întrebare care a ieșit din preocupările de toată ziua ale domnului inginer-șomer. Că în vremea lui Ceaușescu voiam, nu voiam, aveam un ideal, domnilor. Un ideal bine precizat, descris, votat, aprobat din Congres în Congres. Nu zic eu, dar a zis-o omul din popor, domnul inginer-șomer.

Și uite așa, cu chestia idealului, emisiunea domnului Tatulici a ajuns să fie exact cum și-o închipuise domnul inginer-șomer, nu o barcă, ci o plută. O plută a „Meduzei" pe care se moare în lumina pîlpîitoare a unui ideal pierdut în zare.

Ca să fie în regulă, celălalt participant din popor s-a trezit vorbind despre partea săsească a componenței sale biologice și uite așa am nimerit în alte probleme, mai spinoase, problema națională și aceea a naționalităților. Dar să lăsăm ...

Important este faptul că am avut proba vie a unei stări de fapt ; nu este important ceea ce trăiești ci ceea ce crezi că trăiești. Cam așa stau lucrurile în lumea românească a anului 1992, primăvara. Pînă cînd vom ajunge cu picioarele pe pămînt va mai trece vreme. Dar, oricum, vremea trece.

Eugen Uricaru

(Urmare din pag. a 9-a)

Idealul istoric

după obținerea independenței depline. Aflăm din el că „nouă, generațiunilor în viață, ne-a căzut sarcina măreață de a dovedi că bună a fost prăsila ce Traian a sădit pe pămîntul Daciei și că nu în zadar au luptat strămunii noștri atîtea veacuri de-a rîndul". După care, lămurindu-și gîndul în temeiul aceluiași „simț istoric" ce nicicînd nu-l părăsea, Eminescu urmează așa: „O idee avuse Traian în vedere cînd s-a hotărît să verse sîngele oștenilor romani pentru cucerirea Daciei: voia să stabilească ordinea și să așeze un strat de cultură omenească la gurile Dunării. Această idee, din care s-a zămislit neamul românesc, nici pînă în ziua de astăzi nu s-a realizat; optsprezece veacuri au trecut, optsprezece sute de ani de-a rîndul am luptat fără curmare ca să cîștigăm o singură zi de dezvoltare pacinică; astăzi a sosit acea zi și, acum ori niciodată, vom face pasul hotărîtor pentru împlinirea misiunii noastre istorice [...]. Ușurința, reaua credință, nesocotința ori zelul pătimaș de noi înșine, [...] acestea pot să fie izvorul primejdiilor ce ne amenință și vai și amar de noi dacă în vremile noastre mari am avea parte de a fi conduși de oameni mici, al căror cap e prea strîmt spre a putea cuprinde concepția bogată a misiunei unui popor întinerit după o viață de optsprezece veacuri, ori a căror inimă e prea searbădă spre a se putea încălzi de această misiune". Cu stringerea de inimă pe care ne-o dă gîndul că și azi ne lipsesc, ori întîrzie să apară **oamenii cu minte și inimă mare ce atîta ne-ar trebui,** — să urmărim totuși gîndul eminescian pînă la capăt: „Trebuie să fim un stat de cultură la gurile Dunării; aceasta e singura misiune a statului român — și oricine ar voi să ne risipească puterile spre alt scop pune în joc viitorul urmașilor și calcă în picioare roadele muncii strămunilor noștri. Aici, între hotarele strîmte ale țărei românești, trebuie să se adune capitalul de cultură din care au să se împrumute frații noștri de prin țările de prinprejur, dimpreună cu celelalte popoare [...]. Niciodată nu am fost element stăpînitor; niciodată nu s-a manifestat în noi chiar nici tendința de a supune pe alții, ci totdeauna românul s-a mulțămit a fi adăpostit și a se dezvolta pe pămîntul său; dacă vom urma și în viitor tot astfel, lăsînd în pace pe cei ce ne lasă în pace și trăind în bună înțelegere cu cei ce nu ne jignesc, vom aduce societății europene și îndeosebi statelor vecine serviciul pe care nici un alt stat nu-l poate aduce, deoarece nici unul nu are cu popoarele de prinprejur legăturile pe cari le avem noi fadică «legăturile»bizuite pe vocația neimixtiunii în treburile altora, a păcii și solidarizării în facerea de bine — n.n.]". **(Idealul istoric al României,** 1879).

De la 1879, cînd viziunea eminesciană despre asemenea ideal luminos prindea conturul pe care l-am evidențiat, și pînă la 1883, cînd prin testamentara **Doină** îi aducea întregirile știute, multe se schimbaseră. Și s-au tot schimbat în așa chip, încît în versurile cu „De la Nistru pîn' la Tisa / Tot românul plînsu-mi-s-a" ne recunoaștem destinul maștер și acum. **Destinul** — nu și **idealul.** Fiindcă răsucirea verbală din acel „plînsu-mi-s-a" nu semnifică numai **jeluire,** ci și **revendicare.**

Mai cu seamă **revendicare** — și **refuz al abdicării de la ea.**

cartea străină

Autoritatea intelectuală a bisericii

Se manifestă în unele țări europene, foste socialiste, laicizate cîndva cu forța, un extraordinar ascendent al religiei asupra politicului și socialului. În Polonia, de pildă, catolicismul a putut constitui un extraordinar factor coagulant al opoziției, ducînd finalmente la răsturnarea comunismului. Sigur că împrejurarea fericită a existenței papei Wojtyla a favorizat acest benefic proces. Sigur că tradiția a însemnat altceva pe plan religios într-o țară din (spre) nordul Europei, aflată în proximitatea Occidentului. Dar cum de s-a putut, în Polonia, ca biserica să ofere reazemul sufletesc și întîia redută a opoziției, iar la noi nu ?

Această întrebare, pe care o port de mult în mine în stare latentă, nu m-ar fi determinat să trec la redactarea, poate un pic cam patetică, a unui nou articol, dacă nu mi-ar fi căzut în mînă un volum de eseuri dedicat spiritualității creștine de ex-premierul polonez Tadeusz Mazowiecki. Se știe, Mazowiecki (născut în 1927 și de formație jurist) este fondatorul și directorul faimoasei reviste **Wiez,** co-fondator al Clubului intelectualilor catolici și chiar, în anii '70, deputat catolic (!) în Seimul dominat de comuniștii lui Edward Gierek. Ulterior, devine consilier al lui Walesa și redactor șef al hebdomadarului **Solidarnosc.** Cariera sa politică este profund marcată de influența mediilor catolice poloneze și nici n-a fost de mirare că întîiul premier post-comunist al acestei țări a fost desemnat un **intelectual** și un **creștin.** Era aici, implicit, o recunoaștere a rolului catalizator jucat de biserică în mișcarea de răsturnare a totalitarismului roșu.

Nu doresc să fac o exegeză amănunțită a volumului care în ediție franceză se cheamă **Un autre visage de l'Europe** (Les Editions „Noir sur Blanc") și care în original purta titlul **Întoarcere la lucrurile comune.** Volumul în sine, conținînd studii despre figuri marcante ale catolicismului din Polonia și de aiurea (Papa Ioan, teologul Bonhoeffer, Leszek Kolakowski), dar și intervenții subtile în problema „antisemitismului oamenilor de bine" ori în cea, dramatică la vremea respectivă, a drepturilor omului, a fost interzis în „Republica Populară Polonă" încă înainte de apariția sa. De publicat, el a fost publicat de activa editură clandestină Oficyna Literacka în 1986 și reluat apoi, în traduceri succesive, în Occident.

Atitudinea acestui remarcabil intelectual creștin care este Tadeusz Mazowiecki a fost una lipsită de echivoc pe toată durata acestui parcurs bio-bibliografic. El vorbește de „valoarea creatoare a speranței", fără de care nici individul, nici societatea nu pot rezista în fața presiunii alienante a dictaturii. Speranța nu înseamnă absolut nimic în absența credinței. Ceea ce, în alt context, golit de substanțialitatea harului împărtășit și asumat, ar putea părea simplă retorică, la Mazowiecki este, deopotrivă, cod etic și estetic. (Îmi amintesc cu cîtă satisfacție strecuram cîndva o liniuță, astfel : „est-etic". Nu realizam, pe atunci, în întregime falia ontologică pe care o presupunea acest joc de cuvinte...).

Vin acum, cu sufletul negru și împovărat, și mă întreb cum de o asemenea fuziune mistică, scutită însă de fanatismul medieval, a putut funcționa într-o țară tot socialistă ca a noastră și la noi nu. O explicație ar putea-o constitui atitudinea duplicitară a unei părți a bisericii noastre, mai ales a multora din capii ei, inclusiv a Prea Fericitului. Apoi, poate că represiunea anticreștină a fost mai dură aici decît în altă parte. Greu de admis și, în ultimă instanță, de suportat complicitatea bisericii la această represiune. Mă refer aici la problema greco-catolicismului, mistuit de ortodoxia noastră autocefală la comanda Partidului Comunist. Cum de atît de toleranta noastră biserică, reputată și respectată pentru deschiderea ei ecumenică tradițională, a putut consimți la această anexare „justificată" politic de brucanii primilor ani de guvernare comunistă ? La toată această problemă a „unirii", care ne-a adus, în fapt, o schismă, profundă, se adaugă în chip covîrșitor grava ruptură socială care a intervenit între drept-credincioși și păstorii lor. Acutizată cu încetinitorul timp de patru decenii de întuneric, ea a erupt, paradoxal, încă din primele luni de „libertate". De fapt, încă în pre-istoria imediată a „eliberării", la Timișoara (16—20 decembrie) și la București (21 decembrie). Unde au fost slujitorii bisericii ? În orice caz, nu în stradă alături de cei reprimați cu brutalitate. Exclud aici episodul nefericit al telegramei expediate cu o ciudată „anticipație" de Teoctist lui Ceaușescu. Mă gîndesc numai la preoții mulți și anonimi pe care nu i-am regăsit alături de tinerii revoltați, sfidînd senilele tab-urilor. Mai departe : secvențele absurde, caragialești, ale demisiei („pe motiv de boală") a patriarhului, urmată de realegerea (!?) sa ulterioară. Și, finalmente, lipsa de atitudine, ciudata apatie a preoțimii în timpul mineriadelor, cu precădere în zilele cumplite de 13—15 iunie.

Să mai vin acum, după lectura din Mazowiecki dar și independent de ea, și să mă întreb de ce biserica exercită o adevărată autoritate morală și intelectuală altundeva, nu și în România ? Timpul regăsirii de sine a bisericii noastre poate că nu a trecut. Încă. Schimbarea la față a societății poate începe odată cu cea a instituției care, cel puțin teoretic, mediază raporturile noastre cu Eternitatea și Divinul...

Dan-Silviu Boerescu

evocări

Cioran, apa și pietrele

La difuzarea prin T.V. a celei de a treia secvențe a valorosului și mult gustatului documentar artistic **Exercițiu de admirație** semnat de Constantin Chelba și Gabriel Liiceanu — dialogul de la distanță Petre Țuțea și Emil Cioran — una din mărturisirile celor doi prieteni, provocați la această înfruntare după o despărțire de decenii, a contrariat pe mulți din cei ce au urmărit-o. Este vorba de amintirea faptului că Cioran, în anii fericitei sale copilării de la Rășinari și Sibiu a fost șocat auzindu-și tatăl rostind sintagma unui banal proverb ca : **„apa trece, pietrele rămîn".** El s-a arătat atunci profund surprins, încercînd o mare deziluzie, o adevărată suferință, produsă, cum auzeam, de simpla proferare a unei ziceri populare. Poate oare fi înțeleasă, justificată, motivată, o asemenea suferință, fie ea atribuită, cum și este, unei sensibilități sui generis, afară din comun ?! N-aș paria pe un vot afirmativ, de aceea găsesc firească mirarea și perplexitatea celor de care vorbeam.

Contrariat a rămas și subscrisul, în primul moment, apoi plecînd de la acel proverb, tipare și pîrghii ale memoriei puse în mișcare mi-au adus în minte un nume, un nume pe care l-am auz't rar pomenit, poate de trei sau patru ori, nu mai mult. Era numele unui vestit cărturar, se zicea o memorie fenomenală și o mare putere de muncă, cadru universitar prețuit și corespondent al Academiei Române, dispărut însă în floarea vîrstei. Fusese una din valorile recunoscute ale Universității din Cluj, de după Marea Unire, unde gira catedra de limba latină, coleg cu Vasile Pârvan, Emil Racoviță, Sextil Pușcariu și alte personalități de excepție. Cursurile pe care le ținea, se spunea că fascinau prin vraia verbului și prin noianul cunoștințelor, iar cele publicate de el în **Dacoromania, Neamul Românesc literar, Ramuri** și **Societatea de Mîine** erau pagini cuceritoare, denotînd o mare cultură, originalitate și spirit de pătrundere. În fruntea celor care l-au prețuit, cu deosebire era citat Nicolae Iorga. Scrierile i-au rămas în publicațiile vremii, în culegeri nu le-a mai strîns nimeni, iar el n-a mai apucat s-o facă, pentru că a murit în 1926 la 45 de ani. Numele lui era Vasile Bogrea.

Regretații mei prieteni clujeni Ion Clopoțel și Aurel Buteanu îl cunoscuseră pe Bogrea, iar Petre Țuțea îl audiase la cursuri de cîteva ori, după propria mărturisire. Ba, nu mai știu cine, într-o zi la cafeneaua **Corso,** minunîndu-se de jerbele de scîntei ale

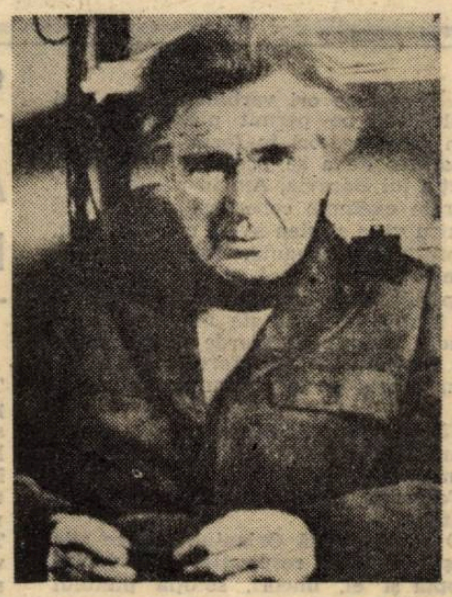

spiritului pe care le perora Țuțea la masa unde ne aflam, a exclamat : **„Asta e din școala lui Bogrea"!** Cunoscîndu-l prin urmare pe Țuțea, putem face o inducție spre personalitatea lui Vasile Bogrea, ale cărui conferințe și scrieri cuceriseră atîta lume prin talent și ingeniozitatea ideilor. Dar în afară de studiile sale de semantică, de unele etimologii și de cercetările în domeniul literaturii populare, de la Bogrea au rămas și alte însemnări, reflecții, aforisme, calambururi și cuvinte de spirit. Între acestea — și iată că drumul n-a fost scurt ca să ajungem aici — figurează și varianta cunoscutului proverb citat mai sus, un adevărat truvai, dacă vreți, care nu face decît să înlocuiască ultimul cuvînt din original cu un altul care-i rimează. Deci : „Apa trece, pietrele **Român".** Auzisem la cafenea această variantă Bogrea a binecunoscutei sentințe folclorice și ea va fi circulat cu atît mai mult în epocă în mediile intelectuale ardelenești. Ar fi ușor de înțeles că părintele Cioran luase și el cunoștință de ea și mai departe totul poate fi dedus și explicat. Adolescentul furios care avea să urce **„Pe culmile disperării"** și să fie demolatorul unor mentalități statute, respingînd clișeele și poncifele uzuale, nu putea să nu reacționeze la acest pro domo național conținut în truvaiul lui Bogrea. Iar reacția lui putea fi deziluzie și suferință, cum o mărturisea, văzînd cu exagerare în acest joc de cuvinte un act de infatuare tribală.

Aș mai ține să fac o precizare, în legătură cu alt moment al mărturisirilor lui Cioran, cînd povestește prima lui întîlnire cu Țuțea, spunînd că acesta era pe atunci comunist, iar cel vizat i-a răspuns prompt : „da, atunci practicam un marxism imbecil". Cioran îmi povestise faptul în Octombrie '89 la Paris și înainte de a-mi arăta cum Țuțea își făcea o cruce mare plecîndu-se apoi, ca în fața unei icoane și sărutînd paginile unei gazete comuniste, mă întrebase ce ziar comunist se găsea atunci la București ? (Acel **atunci** erau primii ani de după 1930). I-am răspuns că în țară nu apărea nici un ziar comunist, dar la chioșcuri, să-și aducă aminte, se găsea destul de regulat **Journal de Moscou,** un săptămînal rusesc în limba franceză, autorizat. În film, Cioran a citat ziarul **Pravda** (sugerat probabil de cineva) dar cotidianul oficial sovietic n-a fost văzut niciodată la noi înainte de 1944—1945, după intrarea trupelor rusești în țară. Serviciul Siguranței Statului nu dormea. Nu mai spun că Țuțea nu știa rusește și n-avea nici un sens să poarte cu el un ziar ca **Pravda.**

Vorbind atunci cu Cioran, m-am convins că, în afară de edenul Rășinarilor și Sibiului, gîndul lui face dese trimiteri și la raiul pierdut al **Cafenelei Corso,** unde ne vedeam cu prieteni și cunoscuți în atîtea seri. Luxosul local de pe Calea Victoriei, cu mesele încadrate în loii de catifea sub o revărsare de lumini era peste drum de palat și în vecinătatea grădinii Ateneului, la doi pași de căminul studențesc Vasiliu-Bolnavu, unde locuia Cioran. Lîngă zidul din fund al localului, o masă lungă era rezervată presei și scriitorilor, artiștilor. Treceau pe aici regulat Ion Vinea, Cocea, Zaharia Stancu, Cioculescu, Streinu, dr. Lieblich, Ștefan Antim, Vianu, și lista poate continua. În alt colț, la o măsuță, patronul localului, bonomul Finkelstein, îi saluta cu o înclinare din cap și un zîmbet pe obișnuiții casei. L-a întristat pe Cioran cînd i-am spus că prin 1950 la talciocul care se ținea pe locul viran unde s-a construit mai tîrziu Spitalul Fundeni, îl văzusem pe patronul braseriei Corso în haine ponosite și la o vîrstă venerabilă în fața unei tarabe improvizate vînzînd niște pateuri de producție casnică. Mi s-a părut cea mai jalnică imagine a decăderii în care ajunsesem. Dar despre Cioran și serile de la **Corso,** cu alt prilej.

Vlaicu Bârna

Urmare din pag. a 16-a

Romanul Londrei

dulie și roșcovană pe care au cunoscut-o într-o vară la Monte Carlo. Tatăl acestei tinere avea o poziție socială înaltă. Venise în Franța în compania unei americane guralive, preocupată de căutarea cvadraturii cercului : cine-ar trebui să suporte cheltuielile de plasare ale armatei polonezilor reformați ?

Englezoaica, nu se știe de ce, s-a arătat foarte prietenoasă față de Nadia, atunci, la mare. Cînd a reîntîlnit-o, după cinci ani, în Londra, i-a fredonat imnurile polonezilor și rușilor, popoare „care i-au dat în bot lui Hitler". Ar fi vrut să se mai vadă. I-a cerut soției lui Riepnin numărul de telefon. Se bucurase că o reîntîlnise în Londra. **It's wonderful.**

Și, s-au mai văzut ? I-a telefonat ? Astăzi s-au revăzut pe strada mai sus-pomenită. Și ? Văzînd-o, a întors capul.

„Poate nu te-o fi recunoscut. Or fi speriat-o cutiile tale. Oricine fuge de sărăcie".

„M-a recunoscut ea, și-ncă bine. A-ntors pur și simplu capul. Și-ți amintești cum m-a întîmpinat prima oară cînd m-a văzut cu Ordinski. Cu cîtă afecțiune. Dumnezeu știe de ce. Zicea să mă duc la ea. Zicea să ținem legătura ! — Mint și iar mint".

Atunci soțul caută să-și liniștească soția ofensată, cuprinsă de un acces de mînie.

„Trebuie să treci peste astea. N-are rost să le pui la inimă. În străinătate englezii se poartă cu totul altfel decît în Anglia. Și nici ele nu sînt consecvente cu sine în oricare colț al pămîntului. Englezii ca și rușii, adoră Parisul, adoră riviera, adoră Monte Carlo, Italia. Vinul. Acolo toți vor să se însoare. Pe loc. Englezoaicele numai în Italia își pierd capul. Cînd se întorc în Anglia au uitat. Cum a spus Shakespeare. Visul unei nopți de vară".

„Colea, încetați. Nu eu m-am repezit la ea. Ea s-a extaziat reîntîlnindu-mă în Londra".

„O cunoștință de la mare. Ce-a fost, a fost. V-a întîlnit în timpul războiului, războiul acum s-a sfîrșit".

Atunci ea-i mărturisi ce mult a surprins-o că englezoaica și prietena ei, americana, nu-și aminteau de nici un rus ori polonez din Nisa, ori de răniți, sau plînsetele copiilor, chiar nici de mare, de iahturi, ciar de lună. Au întrebat-o doar atît, ce mai știa de Mustafa ?

Riepnin și-o amintea vag pe englezoaică, cu atît mai puțin pe prietena ei, americană, și deloc pe Mustafa. Cine mai era și ăsta ? Atunci ea-i aminti că era un marocan fotogenic, care ținea în Monte Carlo o prăvălioară cu suveniruri și că știa să facă o cafea excelentă. Și avea o forță magică de seducție față de vilegiaturistele străine, care ziua stăteau pe plajă, iar seara erau la cazinou. Degeaba, nu și-l putea aminti. Apoi Riepnin tăcu. Cum era posibil ? — monologa în sinea sa. După atîta amar de război. Și după atîtea lacrimi. Și iubiri. Și să-l ții minte pe Mustafa. La Monte Carlo marea era magnifică, — chiparoșii divini, cerul azuriu. Și apoi, iahturile. Și cerul înstelat. Pînă spre Corsica marea este la fel. Cînd pronunță în gînd Corsica, își aminti de Napoleon. De-a lungul mării se înșirau spitalele. Totul se prelungea în azuriul mediteranean, și al cerului. Iar ele care se întrebau de Mustafa.

Se străduí să-și amintească chipul americanei și al englezoaicei, pe care le văzuse în treacăt. Le dăduse uitării. Luminarea de pe masa din preajma patului începu să pilpîie, se stingea. Fumega. Ea, în sfîrșit se liniștise, se calmase amintindu-i că era de mult trecut de miezul nopții și că ar trebui să se culce și el. Era somnoroasă. A doua zi o așteptau păpușile, să le ducă spre vînzare în Londra. (Nici tatăl și nici mama nu i-au prezis așa ceva la naștere. Și nici mărișul cu el). Pe jumătate adormită i se adresă pe neașteptate : trebuiau să plece în Kenya. Acolo-i totul ieftin. Adăugă încet, însă clar : „Nicky, de ce nu cereți Kenya ?"

„Șoșo, așa ceva nu ne-ar aproba, oricît i-aș ruga eu. Cineva trebuie să plătească drumul pînă în Kenya, iar noi nu mai avem un ban. O minune a fost și că am reușit să ajungem și pînă aici — prin bunăvoința polonezilor. Biserica anglicană, cu bani americani însă — le mai plătește uneori refugiaților drumul pînă-n Kenya. Numai că preferă bărbați ceva mai tineri ca mine. Care să fie-n putere și să le poată rambursa datoria. Eu sînt prea bătrîn pentru asta".

„Datceș zice că acolo am putea cumpăra o fermă. I-ai spus că mai avem în bancă vreo 30 de lire ?"

„La ce bun, Șoșo ? Cunoști proverbul : sătulul nu crede flămîndul ? Și englezii au proverbul ăsta pe care l-am auzit în copilărie. N-aș fi crezut că mi l-aș fi putut însuși vreodată. Am aflat acum".

Liniștea se așternea molatec, ca un pluș negru, peste încăpere, peste pat, peste ei. Liniștea și întunericul se furișau domol în casă. Abia-i mai distingea trăsăturile chipului. Acum ea amuți sub șuba de blană siberiană, năpîrlită de vreme, dar la fel de călduroasă, ca o sălbăticiune. El încă nu adormi, îl chinuia foamea, și-ncet îi acoperi umărul drept care era dezvelit, apoi își lipi capul de umărul ei. „Într-adevăr" — își zise-n gînd, „pentru ce n-am cere să ne-ajute, să ajungem în Africa ?"

Atunci, pe zidurile întunecate ale odăii, se deschiseră parcă niște zări îndepărtate. În semiîntunericul încăperii avu impresia că-i apare pe perete, ca pe o hartă, ditamai Africa, o inimă uriașă. Și fierbinte. Cînd nălucirea dispăru, ca prin ceață și fum îi apărură lacurile cu jungla, apoi un munte semeț, care părea să fie Kilimanjaro, așa cum învățase la școală, nu? Ori poate erau Colinele Lunii din Kenya. Și o vegetație luxuriantă, printre ochiurile azurii ale lacului. Se întrebă, Kilimanjaro să fi fost, în amurgul roșietic, cu înălțimile sale înzăpezite, în sineliul norilor ?

De unde pînă unde toate astea în viața lui ?

Părea că niște nori uriași pătrundeau din Africa direct în camera lor, în căminul lor jilav, ca să treacă apoi pe deasupra patului. În fundal distinse întinderile nesfîrșite ale savanei, galopul aerat al gazelelor, pătate-n alb pe pîntece. Încît avu senzația că în saltul lor i-ar atinge fruntea. Ca în final să simtă apropierea gîturilor prelungi ale girafelor, chiar deasupra paturilor lor din Mill Hill. Cît mai pilpîia luminarea în sfeșnic, el, mai mult somnolent, o mai putea deslușì, cum căzuse într-un somn letargic. C-o mînă atîrnînd peste pat, iar cu capul într-o rînă, pe pernă, înfășurat în pletele bogate ale părului purtat, altfel, ca o coroană.

Atunci el se sculă încet, îi ridică mîna peste pled, și-i așeză capul pe pernă, să nu mai stea într-o parte, ca la un muribund. Apoi se lăsă în genunchi și-i sărută cealaltă mînă, ca un actor ce cere îndurare. Știa că s-a culcat flămîndă.

LIRICĂ POLONEZĂ

ANNA SWIRSZCZYNSKA

Fiică-mea

Am clădit o casă,
mi-am ales un bărbat,
îmi fac treaba mea.
Apoi voi pleca și va veni urmașa.

Își clădește o casă,
și-alege un bărbat,
își face treaba ei.

Apoi va pleca.
Născind-o —
Am condamnat-o.

JERZY HARASYMOWICZ -BRONIUSZYK

Western

Western
Western
În fiecare săptămînă același bandit
urcat cu picioarele pe masă
ne dictează condițiile
Pe masa mea plină de versuri
Îmi intră în casă pe cai
Aceeași bandă

Bunicule
Să ardem lada asta de lemn
televizorul acesta

Dar bătrînul este atît de absorbit
Că mestecă-n ciorbă cu pălăria

JAN GÓREC-ROSINSKI

Forum Romanum

Cu ce să vă miluiesc, Sărmani
Cerșetori !
Ce-a rămas din tine Romulus ? Din tine
Pompei, Cezare, Traiane ? Aici e
cadavrul Romei.
Împăcați cu proslăvirea : trebuie și ea
dărîmată
Nu mîna lui Cezar, nu brațul lui Scipio
ci mîna SCLAVULUI e prezentă aici. El
a clădit Roma. Nu moartea înfoiată,
chinul celor fără nume durează aici.
Văd cimitirul trupurilor răzvrătite,
O cucuvea înțeleaptă și veșnică !
De ce cînt Roma? Cărămida așezată
aici
E numai tristețe.

STANISLAW BARANCZAK

Să privim adevărul în față

Să privim adevărul în față : în ochii
absenți
ai pietonului lovit din întîmplare
cu gulerul ridicat ; cu ochii pironiți
pe panoul cu mersul trenurilor
accelerate
ai celui cu privirea mioapă
ce își îndeasă petitul ziarelor sub nas ;
cu ochii clătiți în grabă dimineața
de visul nerealizat, șterși în grabă
a doua zi cu lacrimile nesupuse, repede
acoperiți cu monede, căci și
moartea este
nesupusă, prea grăbită aleargă
spre acea cale înfundată
din adîncul ochilor ; deci să lăsăm to
pe seama acestor priviri, să stăm la
înălțimea
ochilor, a însemnărilor făcute cu creta
pe zid, să vedem
adevărul din ochii căprui, care în noi
s-a pironit,
care-i pretutindeni prezent, înțepenit
în trotuar
sub talpă, lipit pe afiș și înfipt în nori
și cu toate că sub noi niciodată
picioarele
nu s-au frînt, doar adevărul ne va
îngenunchia

JERZY HORODYNSKI

Colecționarul

Adună hărți
din ce în ce mai mult domină
peste mări, peste țări și preșobolani.
Se scaldă
în riuri de hîrtie.
vizitează orașe moarte
în fișeturi
stăpînul lumii.
Fericit,
că printre hîrtii
nu întîlnește oameni.

ADAM WAZIK

Visul birocraților

În țara greierilor
centralizați
totul se rotește perfect
ca-ntr-un ceas.

Meșterul la birou
maestrul la control
și unde-i un muncitor
sînt doi funcționari.

La fiecare sfeclă de zahăr
revine un funcționar,
costul contractării
este egal cu cel de producție.

Din marea piramidă
burnițează cu decorații
cade grindină cît piatra
și grămezi de formulare.

Jos sînt cei ce rătăcesc,
iar sus infailibilii,
în aur bizantin
cu aureole pictați.

Într-un ac de gămălie
cinci sute de îngeri
care tot suflă
în goarne goale.

În țara greierilor
poezia șchioapătă,
cinci sute de ceasornicari
trebuie s-o repare.

WLODZIMIERZ SLOBODNIK

Poetul

Am ordonat ca floarea să existe
și floarea există.

Am ordonat ca norul să existe
și norul există.

De ce sînt muritor, atunci ?

În românește de
Nicolae Mareș

moda, altfel

Dansul (XII)

În 1877, se naște la San-Francisco, o fetiță, căreia destinul i-a hotărît să moară în 1927, la Nisa. Probabil tot el, prin cine știe ce ceartă vulgară dar benefică între ursitoare a făcut ca această fetiță, parcurgînd un astfel de timp și un astfel de spațiu să fie, cum o numește Cyril W. Beaumont, (autor de **design** pentru balete), „a new apostle of the dance".

Emoționată și inspirată de monumentele Greciei antice, ea apare pentru prima dată în fața unui public la Viena ; către 1901 se află la Paris, iar în 1903 evoluează pe scena teatrului Sarah Bernhardt. A fost foarte criticată de majoritate și adulată de o minoritate ce avea instinctul geniului, deci de artiști, de lumea artiștilor slujitori ai oricărei muze. Dansînd, din dans în dans, din oraș în oraș, din țară în țară, din continent în continent, din scenă în scenă, și-a lăsat urma pașilor, ca urmele lăsate prin pădure de Hänsel și Gretel, fondînd **școli de dans.** „Elle périt tragiquement étranglée par son écharpe". În memoriile sale, existența sa apare nu numai turmentată, ci special singulară. Fascinația exercitată asupra unor bărbați celebri în epocă sau care au devenit celebri post-mortem, nu mîngîie cu nimic, nu ogoiește cu nimic această flacără a dansului, nici sculptura unui egoist, nici sinuciderea altui egoist. Isadora a condamnat costumul tradițional al baletului, a renuvelat baletul, l-a reapropiat de dans, de extaz, de sacrificiu interior. Părerea ei este și astăzi citată, ea făcînd o observație nu numai plină de bun simț ci și de humor și anume, că dansatoarea trebuie eliberată de fustița țeapănă, incomodă, de **bustine** strîns și la fel de incomod, de centura sugrumătoare a șoldurilor și de pantofii **pointe,** un supliciu de satin, pentru că nici un pianist, oricît ar fi de mare, nu poate transmite simțirea sa, gîndirea sa, iubirea sa, atacînd claviatura cu mănuși. Probabil că Isadora nu se gîndea la chirurgi, nici la felul de mănuși pe care ei le vor purta în viitorul viitor... „La musique souvent prend comme une mer ; / Vers ma pâle étoile, / Sous un plafond de brume dans un vaste éther / Je mets à la voile ; / La poitrine an avant et les poumons gonflés / Comme de la toile, / J'escalade le dos des flots amenée / Que la nuit me voile ; / Je sens vibrer en moi toutes les passions / D'un vaisseau qui souffre ; / Le bon vent, la tempête et ses convulsions / Sur l'immense gouffre / Me bercent — D'autres fois, calm plat, grand miroir / De mon désespoir !" (Baudelaire).

În același timp, turmentat de parfumuri rare, de celebrități poetice, de personalități ale lumii tablourilor nemuritoare, ale executanților de tragice întîmplări de viață sau tragice întîmplări imaginate sau „tragice întîmplări propriu-zise" (autorii duc în spinarea lor grațioasă sau cocoșată, în spiritualitatea lor elevată sau cabotină întregul risc al acestui mit al lui Sisif, seară de seară, zi de zi, epocă de epocă), un tînăr coregraf rus, Mihail Fokin, a înțeles că dacă vrea să rămînă celebru, trebuie s-o contrazică pe Isadora în ceea ce privește costumul, să amețească publicul și interpreții, să accepte costumul greu, picioarele goale dar să păstreze „fustițele" pentru baletele „romantice" și pantofii cu toc pentru cele „spaniole" ; și **mai ales costumele rusești pentru baletele rusești.** Deci „să nu se distrugă chiar totul !". Au existat certuri între „fel de fel" de maeștri, pentru „fel de fel" de balete și, trecînd prin timp, unii chiar au rezistat cu demonstrațiile lor : Leon Bakst Benois, Golovine și Korovine. Aceștia sînt incluși în **Mir Iskusstva (Lumea artelor)** jurnal editat de Serghei Diaghilev. „Rușii, în balet sînt mari ! Sînt unici ! Sînt de neîntrecut !"

Am auzit, aceste aprecieri la Leningrad (eram într-o lojă, cu doi prieteni și colegi) cînd pe scena superbului teatru se măreța, se tot măreța „Fîntîna din Bahcisarai". Am fost copleșiți de „dans", apoi invitați conform protocolului, la un **cocktail.** Artificialitatea punerii în scenă fusese formidabilă, asimilată ca realitate a poemului pușkinian ; realitatea comentării baletului era văduvită de ceva, poate de însăși terminarea spectacolului iluzionist : „Parcă-mi grăiau cu glas de jale : Haremul unde-i ? Hanii ce-s / Schimbat e totul, triste toate !... / Și totuși, plină, cald și des /. Simțeam cum inima mea bate ; / Mireasma, apele jucînd, / Mă îndemnau înspre uitare /. Făcînd să mi se nască-n gînd / O ne'nțeleasă'nfiorare : / Păru, că tainic plutitoare, / Trecu prin fața mea o fată !..." ..... „Ah, umbra cui văzut-am eu ? / Icoana cui cu visul geamăn. / Mă urmărea pe-atunci mereu. / Cu o tărie fără seamăn ?" (A. S. Pușkin). Poate că baletul e o fată ce trece prin țara noastră „tainic plutitoare".

Corina Cristea

MILOS CRNJANSKI

ROMANUL LONDREI

MILOŠ CRNJANSKI (1893—1977) întruchipează, alături de Ivo Andrić și Miroslav Krleža, „Sfînta Treime" a literaturii sîrbo-croate, după cum remarca un mare poet.

Despre cele trei personalități proteice ale secolului XX (născute în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, ce vor prefigura romanul modern, cu predilecție pentru tema condiției umane, se poate spune, fără intenția de a le minimaliza profunzimea scrisului, că și-au desăvîrșit romanul vieții.

„Romanul Londrei", ce va fi publicat în anul 1971 la Belgrad, la șase ani după stabilirea definitivă a lui Crnjanski în țară, după un exil de un sfert de veac la Londra, proiectează experiența propriei emigrații în plan literar.

Subiectul romanului împlinește drama unui emigrant politic rus în capitala marelui Imperiu britanic, în anii imediat postbelici, narațiunea reiterînd ritmul existențial al unei epoci apuse. Este romanul unei conștiințe incapabile a se adapta rigorilor istoriei, al unui refuz al adaptării la criteriile engleze și al respingerii mimetismului. Indolența vegetativă a eroului nu este o renunțare apatică a vieții, ci rezultatul conflictului interior dintre tendința de asimilare și cea de conservare a valorilor moștenite. Romanul propune topografia ca simbolistică, Petrograd, Naberejnaia, Kerci au o funcție simbolică, apoi Paris, Praga, Portugalia, și în final, Londra — simbolul înstrăinării, al megalopolisului. De o parte se află individul, personajul central, ex-prinț și fost ofițer țarist, de cealaltă parte sînt locuitorii metropolei și chiar însăși Londra. Conflictul ce se declanșează între indivizii însinguranți și orașul tentacular cu locuitorii și instituțiile sale este resortul dramatic al narațiunii, osatura fabulativă. Astfel, s-a ajuns ca unii critici literari să vadă în acest Babilon modern, care este Londra, personajul central al cărții.

Din acest roman, cu accente profund biografice, ce compune experiența labirintică a emigrației, vă prezentăm un fragment.

A doua zi, pe la amiază, vîntul începu iar să viscolească. Privite de la fereastră toate casele erau înălbite, ca-n Rusia. Păreau ca-ngropați de vii. Seara băură un ceai cald și se îndopară cu tartine cu margarină, încălzindu-și palmele la ceștile calde, ca apoi să se-ntindă țepeni în așternuturi, ca pentru somnul de veci. Îmbrățișările lor nu mai erau atît de dese ca altădată.

Liniștea și pacea căminului nu durară însă mult. Nadia, atît de pătimașă în dragoste, cu toată existența lor precară, își simțea soțul distant. Se întreba în sinea ei, dacă avea o altă femeie, ori poate începuse să îmbătrînească ? Cînd, de fapt, știa că el era absorbit doar de gîndul sinuciderii.

Atunci, în clipele dinaintea somnului, în tăcere, amîndoi se cufundau în trecut. Ea-și amintea de primii ani ai căsătoriei, el de Rusia. Amîndoi existau doar în trecut. Nu mai erau, cum s-ar spune, în viață. La Londra duceau o viață înstrăinată. De cînd decăzuseră, sărăciseră, se simțeau atît de însinguranți printre străini. Nu se mai puteau întoarce niciodată la casa lor, despre tată, mamă, nu mai aveau nici o veste, nu știau dacă mai erau în viață — ori cum se prăpădiseră. Crucea roșie îi căutase zadarnic. Și cît de des îi mai visau. Riepnin se plimba aproape-n fiecare noapte pe Nevski Prospekt, și-i povestea deprimat dimineața. Se vedea pe o stradă luîndu-și rămas bun de la cei cu care petrecuse. Barlov îl conducea pînă acasă. A doua zi cînd se trezea, el recunoștea că a fost la bal, în vis, cu alte femei, pe care ea nu le cunoștea, și că a dansat cu fata colonelului Konovalov, prima lui iubire de puști. Cînd încă Nadia n-avea cum să existe în viața lui.

Ea-i povestea, cum în vis, fratele ei o învăța să călărească. I se prăpădiseră ambii frați. Îl ura pe Nekrasov, cu versurile lui, și pe care soțul ei le evoca atît de des. Acum zăcea neputincioasă, după ce cutreierase toate magazinele londoneze, oferindu-și păpușile, — stătea-n-tinsă-n pat, ca un trup de naufragiat azvîrlit de flux pe țărm, neînsuflețit și rece. Doar picioarele, înțepenite, mai păreau scăldate-n valuri. Bezna odăii de la etaj fu străbătută pentru o clipă de un fascicul luminos, de la farul unei mașini care trecuse pe strada lor, continuîndu-și drumul prin zăpadă. Atunci ea se dezmetici brusc de la dîra luminoasă, care, aidoma șarpelui, se tîrî iute peste pieptul ei, ca să dispară pe tavan.

De fapt, au fost dați uitării, doar își dădea și el seama de asta, nu ? Acum două zile, la biserică, preotul, deși plătit, nu-l pomeni pe tatăl ei. Prințesa Bagration n-a felicitat-o de Anul Nou. Nici Galiținii. Aștia măcar erau reduși la tăcere într-un subsol, unde vindeau antichități. Pe ea toată lumea a uitat-o. Nici el, soțul ei, nu era mai breaz. Ar trebui să-i fie rușine. A uitat pînă și-n ce zi erau. În ziua aceea, în urmă cu douăzeci și șase de ani, s-au căsătorit la Atena.

Ca-ntr-o comedie sentimentală, el sări din pat, se năpusti asupra ei cu sărutări. Acum, complet alta, se eschivă îmbrățișărilor și, sculîndu-se din așternut, începu să-i spună cu amărăciune-n glas, pe întuneric :

Cît de fericiți eram, Colea, cînd am ajuns la Londra. Care era în flăcări. Cu atît mai mult. Cum mai declamai, că întreaga Europă era iluminată de flăcările ei și chiar și noi. Cît de avîntat știai să vorbești. Îmi spuneai că era mai bine că Anglia se afla singură-n război, era spre binele nostru. Cum mai alergai pe străzi să le stingi lor casele, n-ai fi părăsit Londra nici pentru o noapte. Îți plăcea să spui : Arde Moscova, rușii n-o vor părăsi !

Atunci el, culcat în pat, îi răspunse stins, oarecum resemnat, că s-a înșelat. Nu și-a închipuit ce-avea să-i aștepte. Pentru asta trebuia să-l ierte.

M-ai obligat să tac și să suport, chiar și atunci cînd sub geamurile noastre s-a deschis o benzinărie. Nu ne-am mutat. Mi-ai spus să rămînem pe Șipka. Rușii rămîn întotdeauna pe Șipka. Cît am avut bani n-am cerut milostenie. Și nici acum nu cerem. Al cerut de lucru. Pentru ce nu-ți găsesc o slujbă ? Pentru ce se poartă așa cu tine ? Ce vină ai tu ? De ce nu poți găsi nimic de lucru, măcar cît pentru un acoperiș deasupra capu'ui?

Darling, nu sînt dintre cei pe care ei îi numesc „folositori", **useful.**

Și dacă am sfîrși-o prin sinucidere ? Toate ziarele ar scrie despre asta. Măcar le-ar părea rău.

Da de unde Nadia. S-a scris cînd a murit Surin ? Tarnovski mi-a spus că au avut deja nouă cazuri, și nimic. S-a scris ceva în ziare ? Treburile astea se ascund. Și chiar dacă s-ar scrie, știi ce-ar spune ? Ce se spune despre cineva care se sinucide ? „Că i s-a dezaxat balanța", nu ? Așa spun și ei. Evident, nu a contului din bancă. Ci a minții.

Se înfiora, îi spuse ea, auzindu-l cum în ultima vreme lua în derîdere totul, cu zîmbetul pe buze. Tresărea noaptea. De teamă, să n-o omoare-n somn.

Atunci el îi șopti tandru că n-avea de ce să se teamă.

Barlov își omorîse soția, apoi își pusese capăt zilelor. Ceea ce el n-ar fi în stare.

Discuțiile astea o aduceau pe sărmana femeie în pragul disperării. Și-atunci îi reproșa pe un ton blînd și tînguitor, cum de mai bine de un an o tot amăgea. Că aveau să primească ajutor de la nu știu ce Societate a ofițerilor polonezi ori de la Uniunea monarhiștilor ruși. Ori de la Asociația unor doamne engleze care au fondat Clubul luptătorilor pentru libertatea individului. Cîte nu erau dintr-astea în Anglia !

Nu te-am amăgit... Pînă n-am ajuns la sapă de lemn, un ulițarnic, de multe nu mi-am dat seama în Londra. Acum sînt lămurit. Și cu societățile astea de binefacere, care sînt, așa cum spune francezul, **une façade.**

Atunci ea-i înșiră și alte minunății, după care îl întrebă : chiar nimic să nu conteze la Londra ? Cum este posibil ca, de mai bine de un an de zile, să nu i se asigure și lui un venit ?

Promit. Și iar promit. Totul era chestie de fonduri. Iar banii au pentru vremurile în care trăim forța Soarelui. Este forța celor care nu au lacrimi. Fericirea omului stă acum în bani. Englezii și-au făcut un cult din negoț. Cînd întrebi despre ceva în Londra, cine este, ori cît valorează — „**how much is he worth**" — te gîndești la cît deține. Cîte lire ? Iar acum, noi, emigrația rusă, nu valorăm nimic.

Fericirea nu poate sta în bani. Tot oameni trăiesc și aici.

Dragiša Bunjevački : **Cea pe care o iubesc**

Dar'ing, banii au aici forța năprasnică a tunetului și fulgerului. Și căldura primăverii. N-au nici o vină englezii cu ce credeam noi la Azov. În basmul cu Londra. Au trecut timpurile alea. Ați remarcat ce seamănă aici cu o violă, cu o harfă ? Cu o gondolă ? Semnul caligrafic al lirei sterline ! Aici fiecare, din pruncie, aude harfa asta. Și noi care am crezut în ei, precum mujicul în scamatorul de la bîlci.

Atunci de ce ne mai amăgesc ? De ce ne mai mint ? Societatea asta a mea feministă de binefacere care tot promite. Care tot repetă pe la întruniri : „**help, help, help**" — cu fericirea care-i după colț, ca apoi, cînd vin în vizită, să-ți lase un **tin**, o supă în conservă. Tot timpul ne cheamă la întruniri. Prințesa Bagration mi-a zis că vor veni curînd ajutoare din America.

„Nadia, Nadia — e nevoie de timp pentru astfel de treburi. Tu trebuie acum să te odihnești, să dormi. Ești ostenită și înfometată. Te-au lăsat nervii".

„De ce ne mint ? De ce ne umilesc ?"

„Nu mint. Odată ce și-a pierdut patria, ofițerul nu mai poate fi nicăieri ca peștele în apă, ci ca peștele pe uscat. Englezii ne recunosc prestigiul. Și toată omenirea se înclină în fața noastră, așa cum s-a înclinat Dostoievski în fața prostituatelor. Numai că ei nu știu cum se înregistrează în contul din bancă loialitatea aliaților. Pe trepiedul său. Nadia, orice contabil, casier, se simte egalul lui Nelson. Numai popoarele primitive îi prețuiesc pe ofițeri. Aici se prețuiește sterlina. Ceea ce noi n-avem. Totul s-a scufundat în Azov. Întreaga flotă a fost tîrîtă în Africa. Ce-ai adus cu tine în Anglia ? O carte. Pușkin. Nu mai ai nici cercelii. I-ai lăsat la Paris".

. . . . . .

Discuțiile astea o epuizau pe sărmana femeie, acum, în beznă simțea doar teamă și dezgust față de oameni. Atunci se apucă să schimbe luminarea care abia mai pîlpîia în sfeșnic, gata să se stingă. Somnul o dobora și pe ea, vorbea încet și dormitînd, parcă-i șoptea cuiva căruia trebuia să-i stea de veghe.

„Știu că s-a sfîrșit cu noi. Ieri n-am reușit să vînd măcar o păpușă. Cînd le spun cine sîntem și cît mai pătimim, nici nu se mai uită la păpușile mele. Cît de curînd or să apară pe piață păpuși superbe din Germania. Războiul s-a încheiat. Ce mai au ei nevoie de păpușile unor refugiați."

„Ce trebuie să te confesezi lor, cine ești. Noi, emigranții ruși eram potentații saloanelor de pe-aici, numai că-n veacul trecut. Rușii și-au zidit și biserici în secolul trecut, pe riviera franceză, bătute în pietre prețioase, să aibă unde se ruga Domnului, cînd treceau spre Monte Carlo, la cazinou. Cînd juca un rus la cazinoul din Monte Carlo, ziceai că răsună salve de tun, ca la asediul Sevastopolului. Se pierdeau munți de galbeni. Acum ne aflăm și noi aici, cu polonezii, dar cu o sută de ani mai tîrziu".

„Colea, vă rog, încetați cu glumele astea".

„Nadia, duceți-vă odată cu Ordinski pînă în fața hotelului **Dorchester**, să v-arate cum vin polonezii, toți colonei, care au făcut războiul de partea Angliei, în ținută militară de gală, și trec la bucătărie — să curețe argintăria."

„Nicky, încetați cu glumele astea stupide".

„Nu e nici o glumă, Nadia — îi spuse el încet. Chiar cu i-am văzut".

Atunci ea iritată, congestionată la față, îi reproșă pentru prima oară, că altădată vorbea altfel. Îi promitea că-și va găsi un rost, că va încerca să-și plaseze manuscrisul cărții cu vînătoarea în Siberia.

Și lui i-au promis. De multe ori. Numai că acum știe că-n Ang'ia scriu pînă și fetele bătrîne, fete de miniștri, de lorzi, de generali, și-o fac cu rîvnă, și ieftin pentru edituri. Ca bunicile lor, pe vremuri la manufacturile de țesături din Lancashire. Ordinski, zise el o să-l convingă, pînă la urmă, să-i facă cunoștință cu una din cucoanele astea. Să lucreze pentru ele. Pentru **fifty/fifty.**

Trebuie să mai mergeți o dată la Ministerul muncii, la maior ; prințesa i-a spus că acest maior, **Gardner**, trebuia, TREBUIA să-i găsească ceva de lucru.

„Degeaba mă duc, Nadia. Am fost pînă și la tinichigiul nostru de-aici. Mi-a zis că nu mă poate primi dacă nu-s înscris la un atelier de tinichigerie iar ca să urmez atelierul, trebuie mai întîi, să fiu ucenic la un tinichigiu."

„Ce prostie, dar este ridicol și absurd."

„Ba nu-i deloc așa, în felul ăsta mai economisește niște ani, pe seama ucenicului".

„De nu v-ați fi lăsat violina în Portugalia, acum, vă puteați găsi un loc în vreo orchestră, dintr-un local de noapte. Ați fi cîștigat măcar cît să ne păstrăm acoperișul deasupra capului".

Ar fi fost la fel de dificil. Îi aminti de bătrînul evreu ce cînta pe stradă, peste drum de casa în care locuiseră în Queen's Road. Odată izbucnise-n plîns chiar în fața lor. Cîntase cîndva într-o orchestră cunoscută, la Viena. Acum nu-și cîștiga nici bucata zilnică de pîine. Suferea de o anchiloză a mîinilor. Și chiar dacă n-ar fi suferit, n-asculta nimeni la ce cînta el. Era prea clasic. Și prea trist.

În ziua aceea, soția lui Riepnin era într-o mizerabilă stare de spirit. Îi povesti, cu lacrimi în ochi, cum în fața magazinului **Sulka** din Bond Street își reîntîlni o cunoștință, o engleZoaică dur-

Traducere de
Mariana Ștefănescu

Continuare în pag. a 15-a

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi

20 LEI

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri, 11 martie 1992 **8 (107)**

Orizontul de așteptare

În ultimă instanță, echilibrarea balanței politice — ca rezultat cert și, sperăm, durabil al recentelor alegeri administrative locale — reprezintă un pas important spre normalitate în viața publică românească. Și, totodată, un prim examen trecut de societatea civilă în lunga sesiune de acomodare cu exigențele democrației și ale statului de drept. Plecînd de la prezumția că această echilibrare politică și acest pas spre normalitate nu vor însemna în timp o simplă schimbare de măști în cadrul aceleiași piese, ci vor impune, în sfîrșit, o piesă cu adevărat nouă, ne îngăduim să scrutăm o clipă orizontul de așteptare al electoratului spre a-i releva spectrul de imperative.

Așadar, ce așteaptă acum cetățeanul de la noile consilii ale administrației locale ? Credem că în primul rînd să joace, cum se spune, cu cărțile pe față. Transparență, deci. Deopotrivă pentru „prinț„ și pentru „cerșetor", pentru „al nostru" și pentru „al lor". Astfel încît primăria să devină și la noi ceea ce în lumea liberă e de multă vreme : o instituție la dispoziția cetățeanului, necum invers. Într-o atare privință consiliile și, în genere, funcționarii primăriilor au de făcut chiar operă de educație, pentru că — din păcate — atîția ani de invazie comunistă ne-au cam obișnuit să intrăm în aceste instituții cu sentimentul că ni se face o favoare ce se cuvine a fi răsplătită și să ieșim din ele cu aerul că am fost privilegiați sau, cel puțin, că am avut noroc. Ideea că accesul în primărie precum și succesul solicitării țin de un drept elementar al fiecărui petiționar nu este încă — să recunoaștem — bine fixată în conștiința noastră civică. De aici, un al doilea imperativ al așteptării : abolirea sau măcar diminuarea severă a corupției, al cărei loc preferat de manifestare a fost — știm bine — primăria. Numai că ea, corupția, nu se poate aboli prin decizii. Un funcționar corupt nu va deveni niciodată un funcționar corect printr-un simplu ordin al superiorului său. Diminuarea corupției presupune, ca pe o condiție obligatorie, înlăturarea funcționarului corupt, iar nu corectarea sau reeducarea lui care este practic imposibilă. De aceea declarațiile unor primari și consilieri noi aleși că vor face curățenie și vor extirpa corupția din primării fără a renunța la serviciile unor funcționari, ni se pare cu totul utopică, dacă nu chiar demagogică. Mai ales în primării principiul „oameni noi la vremuri noi" trebuie respectat cu sfințenie, fie și cu riscul unei impopularități de moment și în cerc restrins.

În al treilea rînd — după unii în primul — cetățeanul așteaptă de la administrația locală îmbunătățirea vieții sale zilnice, de la mediul ambiental (străzi, locuințe, parcuri, transport în comun, lumină și căldură) la nevoile de consum și de aprovizionare (umplerea magazinelor, diversificarea produselor, ba chiar și reducerea prețurilor). Firește, nu toate acestea stau în competența primăriei, dar și cele care stau, presupun, spre a fi realizate, o sumă de interdependențe așa-zicînd obiective care pot să condiționeze, în bine sau în rău, imaginea la cetățean a primăriei. Ciudat sau nu, posibilitatea dezamăgirii cetățeanului de activitatea primăriei e considerabilă tocmai la acest nivel al orizontului de așteptare. Într-un fel e nedrept, pentru că dacă în privința transparenței și a eliminării corupției primăriile dau seamă prin ele însele de ceea ce fac, în privința îmbunătățirii traiului zilnic al cetățenilor puterea lor e mult mai mică și totdeauna dependentă de alte structuri politico-economice. De această fatalitate a competențelor administrației locale s-ar putea să profite unul sau altul dintre partidele politice interesate de obținerea capitalului electoral. Cu atît mai mult, noile primării au obligația de a lămuri, iarăși cu cărțile pe față, de unde și pînă unde se întinde arcul competenței lor. Cu alte cuvinte, să nu-și propună mai mult decît pot duce și, mai ales, să dezvăluie public bețele în roate pe care le pun diversele structuri. Nu de alta, dar sistemul plătirii oalelor sparte de alții nu are culoare politică și funcționează în toate societățile ; este, ca să zic așa, etern uman.

„L"

EVENIMENT

Începînd de săptămîna viitoare veți găsi în paginile revistei noastre fragmente dintr-o nouă tălmăcire a BIBLIEI în românește :

FAPTELE APOSTOLILOR

din

NOUL TESTAMENT

versiune revizuită, redactată și comentată de arhimandritul Bartolomeu Valeriu Anania

- vieți neparalele : **„UN SUPRAVIEȚUITOR AL TAIFUNULUI"** de Ov. S. Crohmălniceanu
- ***MUȚENIE, CUVÎNT, TĂCERE*** • ***„TEORIA" COMPROMISULUI***

un fragment din romanul „IARNA MARII ÎNSINGURĂRI": de Ismail Kadare

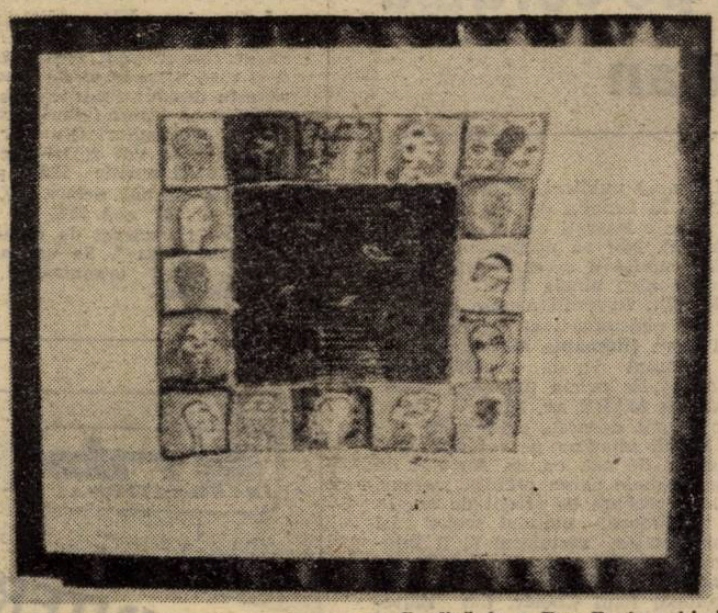

Grafică de ● Dan Perjovscki și ● Romeo Liberzi

Reproducem în paginile revistei lucrări din Expoziția de grafică organizată la Galeria „Orizont"

ÎN PAGINA A 6-A

O CÎNTARE A LOGOFETESEI

poem de

MIRCEA CIOBANU

MIRCEA HORIA SIMIONESCU :

„In ciuda unor afirmații, după care literatura mea ar face inventar de ficțiuni, țin să precizez că toate „scenele" și înscenările fabuloase au fost extrase din realitate și au urmărit să reproducă artistic realitatea".

MIRCEA HORIA SIMIONESCU : din interviul pe care îl publicăm în paginile 8 și 9

ÎN PAGINA A 10-A

COMISIONARUL

fragmente de roman

de

Vasile Petre Fati

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Trăiește-ți moartea

tuturor celor care-mi doresc răul am să le fac pe plac.

Tuturor celor care speră că voi muri încet, ca să sufăr, să mă chinuiesc și deci să-mi fie greu, eu le doresc dimpotrivă. N-are decît să moară cum vrea, în marea ei ignoranță, toată lumea, astfel încît, să nici nu-și dea seama ce se întîmplă. Nici atunci, în ultima clipă ! După ce o viață întreagă ai fost manevrat fie de propriile umori, fie de cele ale altora, să mai și mori ca și cum nimic nu ți s-ar fi întîmplat, mi se pare culmea. Dar îmi pot explica această dorință a multor oameni printr-o subterană și neștiută de ei înșiși nemulțumire că au fost smulși neantului, că s-au născut. Ceea ce mă face să mă pripesc, poate, și să spun că toți acești nemulțumiți de faptul că s-au născut sînt predispuși către religiile estului, către budismul în care tocmai acesta e țelul : să nu te mai naști. Dar, cum nemulțumiții că s-au născut nu au reușit să se mulțumească cu nemulțumirea lor dintîi și i-au mai adăugat altele, multe, sau, mai bine zis, au fărîmițat-o în altele, multe, mă îndoiesc temeinic și definitiv că ar fi fost în stare, tot astfel, să facă efortul imens și poate invers cerut de eliminarea în final a reîncarnării și dobîndirii nirvanei.

Cine crede că logica se poate mînui în ce fel vrei, azi așa, mîine altfel, în felul dimpotrivă, nu știe ce e aceea logică, n-o cuprinde, cu alte cuvinte. Așadar, deși pare îndepărtat și străin de punctul de pornire cel în care-am ajuns nu e decît finalul unuf lanț de raționamente logice. Căruia să-mi fie permis să-i atașez, prin recul, ideea că, într-adevăr, spre a înțelege ceva din lumea aceasta trebuie să mori încet, să suferi și poate să-ți strigi suferința, deși asta-i supărâ pe ceilalți, să o vezi în față pre ea, pre moarte, cum ai vedea în față, de foarte aproape, ochiul holbat al unei caracatițe, care tocmai se îndeletnicește cu zdrobirea ta, nici în grabă și nici prea încet, ci exact așa cum trebuie ca toată lumea să fie mulțumită sau nemulțumită, cum face ea de mult, încă de dinainte de a se naște, cu orice-i cade-n tentaculă. Trebuie să înțeleagă nu numai ea, ci și tu, pe ce mîini ai încăput, ce se petrece, chit că ea se bucură iar tu nu. Schimbă semnele bucuriei și tristeții, ale nemulțumirii și mulțumirii și ai să vezi că e același lucru. Important nu e să fie neapărat bucurie, nu neapărat tristețe, important nu e nici trandafirul decît dacă-l simți, important e să se petreacă, să aibă loc ceva, să simți că ție ți se întîmplă : că primești un pumn sau ești mîngîiat. Evident e, pentru oricine are „inimă și minte", că pumnul și mîngîierea sînt egale în fața lui Dumnezeu și în a ta. Ele sînt doar semne că ești și atît.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Deținuți de conștiință nereabilitați

nenorocită senzație, să ai impresia că nici după doi ani de la primăvăratica permanentizare a protestului anti-neocomunist de la fenomenul „Piața Universității", societatea românească refuză să se regenereze în întregul ei, cît de cît si că nu există chiar nici o morală a conducerii în stat și a împărțirii dreptății postrevolutionare, la orice nivel — ce poate fi mai trist ? Cînd, din viitor, se tot aude parcă un mars militar ce vestește întoarcerea trecutului : ferească Dumnezeu de dictatura tristeții...

Dar cum de e posibil să acceptăm în continuare sentințele politice, date în bătaie de joc ale justiției reformate comuniste, de ar fi să mă refer acum numai la ele ? Ați aflat, în „procesul 13—15 iunie 1990" Curtea Supremă de Justiție, Secția Penală, admițînd recursurile cerute de Procuratura Municipiului București și de o parte din „lotul celor 29" condamnați la 15 aprilie 1991 (vă dați seama, după un an aproape de tergiversare și pușcărie „preventivă" !), s-a pronunțat : au fost achitați încă trei (adăugați celor 11, achitați la 15 aprilie 1991), „capi, răi de gură", deținuți de constiință, condamnați inițial la un an închisoare cu suspendare, deveniți celebri între timp, inculpați incomozi pentru Putere, ce trebuiau achitați, în anonimat, demult : D. Dincă, T. Mărieș și Corneliu Borcoman ! Tot acum, pe 24 februarie 1992, au fost micșorate pedepsele la patru dintre inculpați, de la 2 ani „la locul de muncă" la 1 an închisoare cu suspendarea condiționată a executării ; instanța respingînd recursurile, totodată altei părți a inculpaților condamnați la 15 aprilie 1991, între care și atît de nedreptățitul Tudor Dumitru, acel inginer din Rîmnicu Sărat, martor pașnic, întîmplător, la București, al evenimentelor tragice din 13—15 iunie 1990 și intrat, public, în greva tăcerii, solidar cu toți cei arestați abuziv atunci, ce avea să fie la rîndul lui maltratat și făcut prizonier de noii torționari ai bestiilor postcomuniste ! Fiind strigător la cerut... Degeaba a cerut la 24 februrie 1992 achitarea lor Procuratura ! Chiar Procuratura, aceeași Procuratură — readusă deodată cu picioarele pe pămînt — ce a cerut condamnarea lor în toamna anului 1990 întocmind un rechizitoriu de 90 de pagini pe deplin imbecil, fals... Să ne ferească Dumnezeu de reaua (sau de buna ?) credință „apolitică" a magistraților... Singurul în măsură să mai reabiliteze integral acțiunile fostilor „golani-legionari" ai Pieței Universității din „procesul celor 29" rămînînd acum procurorul general al României (cel ce a legitimat în mod expres P.S.M.-ul lui Ilie Verdeț în preajma alegerilor libere locale, vă amintiți ?), care ar putea face un recurs extraordinar în favoarea inculpaților neachitați, nevinovați : dar pînă azi domnul Mihai Ulpiu Popa Cherecheanu nu a mișcat un deget în acest sens, ce interes ar avea ? Puterea politică are simpatizanții săi de o anume constiință profitabilă pe termen scurt...

În sfîrșit, să revin pentru o clipă la povestea serializată aici a nuntii religioase a „golanilor" mei („legionari" ai Pieței Universității și ei, arestați pentru zeci de zile la rînd ilegal în mod aberant, pe 14 iunie 1990, scăpați de tevatura proceselor înscenate însă printr-un noroc), cărora eu le sunt nas : unde am rămas ? Coboriți împreună cu mirii și invitații lor „golani" din taximetre pe strada Sapienței, stradă abia descoperită printre șantierele părăsite, nu departe de Casa Poporului, unde eram așteptați, în parohia sa, la 19 mai 1991 de preotul C. Voicescu, fost condamnat politic pe vremea comuniștilor și „golan", viitor cotizant al Alianței Civice asemenea tuturor celor prezenți, cum spun, nimerim la o altă biserică, una majestuoasă, abandonată de Dumnezeu, transmutată aici, pe strada Sapienței, de pe Dealul Mihai Vodă, de Nicolae Ceaușescu cu nebunii lui și încuiată cu lanțuri în spatele scheletelor de blocuri cu zece etaje, ascunsă, și ne uităm unii în ochii altora, ce căutăm noi aici ? Poate e o cursă întinsă de Diavol, să venim să ne închinăm lui...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

○ ANTON UNCU : „Nu trebuie să fii neapărat monarhist convins pentru a fi de acord cu monarhia constituțională ca soluție la un moment dat. Trebuie doar să te întrebi dacă în România se menține sau nu pericolul comunist" ; „Dacă vechea gardă continuă să-și facă jocul și să ne batjocorească sacrificiul din Decembrie, dacă sărăcia și mizeria în care ne scufundăm sînt în stare să ne întoarcă iar către ideile egalitariste, dacă nomenclaturiștii de ieri devin astăzi «aleșii națiunii», atunci pericolul comunist există. Și dacă există..." **(România liberă)** ○ ILIE NEACȘU : .....e nevoie de un nou Antonescu care să sfideze perfidia unor partide politice, încălcînd chiar democrația proccidentală"... **(Europa)** ● CRONICAR : „nu un Antonescu îi trebuie lui Ilie Neacșu, ci un Ceaușescu". **(România literară)** ● De la CEZAR ANDRESCU adunate : „Cel mai iubit găinar al poporului, Corneliu Vadim Tudor, care figurează în buletin doar cu numele Corneliu Tudor, Vadim fiind un adaos baptist, și-a propus o amplă acțiune de denigrare a opoziției prin intermediul «României Mari», această foaie a vitelor de prinos". **(Cuvîntul)** ● ȘT. SORIN : „Mearsă cine vrea la țară / Și-o să-l doară / Sexu-n fiecare zi ! / În zăvoi, pe arătură, / O fetță pe măsură / Vesnic gratis va găsi". **(Prostituția)** ● ILIE NEACȘU : „Lucru cert, lumea s-a dezechilibrat din toate încheieturile ei". **(Europa)** ● UN GRUP DE ROMÂNI DIN TIMIȘOARA, PENSIONARI ȘI VETERANI DE RĂZBOI TRECUȚI DE 70 DE ANI : „Am citit cu atenție cele trei pagini apărute nu demult, în care un număr mare de admiratori vă adresează felicitări dvs. și P.R.M., cu prilejul Anului Nou, dar ne-a întristat faptul că, în eseul (mă rog, eseu să fie, n.n.) publicat, afirmați că nu veți candida la funcția de Președinte al Țării, pe care o apărați cu atîta dîrzenie și devotament. Noi vă propunem și vă rugăm să candidați și să faceți public acest lucru pentru binele Țării și al Poporului Român. Reveniți asupra declarației, v-o cer pensionarii și veteranii din județul Timiș". **(România Mare)**. Să sperăm că tribunul va da ascultare... ● CRONICAR : „Pe prima pagină a revistei ROMÂNIA MARE, nr. 86, C.V. Tudor publică o poezie despre... primăvară. Citind-o ți-l poți imagina pe cel mai grobian publicist de azi, cu un șorțuleț de școlar din primele clase, recitînd versuri duioase la o serbare de sfîrșit de an. În paginile următoare, pelticul școlar își scoate, bineînțeles șorțuletul și îl înlocuiește cu un șorț de măcelor...". **(România literară)** ● ION MATEI : „Domnule general-colonel Paul Cheler, (...) Epitete de toate culorile se adaugă lungului șir de grade și funcții pe care le-ați dobîndit sub Dej și Ceaușescu iar dvs. continuați să credeți că sînteți indispensabil Armatei române, că tocmai dvs., ofiter cu specializări la Moscova și ani grei de stagiu în solda comunistă, sînteți cel care trebuie să ne învețe democrația". **(Zig Zag)** ● AZI : „Continuă seria manifestărilor de simpatie, de sprijin față de ziarul nostru din partea a numeroși cititori, sprijin care se manifestă în cele mai diferite moduri". ● GABRIEL LIICEANU : „Această Academie, jalnic cîrpită, este cerul culturii noastre. Pe harta acestui cer stau, grotesc îmbrățișate victimele și călăii lor : cîțiva membri post-mortem (cîte un Blaga, cîte un Noica), adică marii noștri vii — și cîțiva membri în viață (cîte un Gulian, cîte un Boboc) — adică fantomele noastre de serviciu, cărora continuă să le crească unghiile și părul". **(Expres)** ● XANTIPA : „Pînă mîine, vă sărut". **(AZI)**.

Petre Stoica

Festivalul internațional „LUCIAN BLAGA"

I. Cea de a XII-a ediție a Festivalului internațional „Lucian Blaga" se va desfășura, anul acesta, în perioada 6—9 mai. Concursul de creație literară este deschis tuturor creatorilor nemembri ai Uniunii Scriitorilor. Poeziile — dactilografiate într-un singur exemplar — vor fi trimise, pînă la data de 20 aprilie 1992, pe adresa : Casa de cultură Sebeș, str. Mihai Viteazul nr. 42, cod 2575, cu mențiunea „Pentru Concursul de creație literară «Lucian Blaga»". Se vor acorda premii de către organizatori, ziare, reviste literare.

II. Pentru concursul de interpretare (recitare) a poeziei lui Lucian Blaga facem apel la artiști profesioniști pe care îi rugăm să participe cu sentimentul alesei rostiri a versului unuia dintre marii cărturari ai lumii : Lucian Blaga.

La înscrierea în Concurs se va completa o fișă care cuprinde : numele, prenumele, instituția, localitatea. Pentru alte informații, apelați la telefon : 968/13119, Alba Iulia și 967/32939, Sebeș.

COMITETUL DE ORGANIZARE

prezentul continuă

Cititorii în labirint

În ultimă vreme se pare că librăriile acceptă cu tot mai multă greutate cărți de literatură română. Concurența cu literatura străină să fie ea atît de strivitoare pentru autorul autohton, încît acesta să nu-și mai găsească loc în standurile librăriilor ? Sau să fie vorba de consecințele unei politici editoriale ale cărei greșeli acum încep să se vadă ?

După seceta aproape totală de carte străină din ultimii ani, editarea sau reeditarea unor autori din literatura universală se impunea. Dar la adăpostul acestei idei, în acești doi ani, mulți editori au scos pe piață în primul rînd literatură străină de consum. Las deoparte faptul că uneori traducerile reiau pînă și greșelile de ortografie ale unor prime ediții apărute în perioada interbelică sau că, în majoritate, ele sînt făcute pe calapodul acelora ale industriosului Giurgea, cînd nu îi aparțin (dar fără a fi numit). Aceste traduceri de literatură de mare consum fac însă ceea ce s-ar putea numi concurență neloială nu numai literaturii autohtone, ci și aceleia universale de valoare. Cînd, în condițiile prețurilor de acum, cititorul are de ales între cartea de divertisment și literatura, s-o numesc, **cu pretenții**, pentru a folosi și eu termenul care circulă în lumea librarilor, cititorul preferă divertismentul. Vorbesc de cititorul care și înainte vreme colecționa romane polițiste, literatură de nonficțiune și care achiziționa și „alt fel" de cărți numai în măsura în care acestea provocau scandaluri sau discuții.

Nu văd în ce măsură unui asemenea cititor i se mai pot modifica acum opțiunile, totuși nu mă pot împiedica să observ că acesta a achiziționat în vremea din urmă și cărțile unor mari scriitori interziși la noi pînă nu de mult. Dacă, pe această cale ,prospectînd cît de cît piața, editorii particulari și-ar fi lărgit treptat oferta, librăriile n-ar mai fi luate acum cu asediu de proza sentimentalistă sau lacrimogenă care le umple rafturile.

Fiindcă adevărul ăsta e, librăriile sînt aproape blocate de tirajele mari ale unor cărți de consum pe care cititorii care frecventează constant standurile de carte nu le cumpără. **Bombele** cu care mulți editori au încercat să-și rentabilizeze afacerile zac acum, răsuflate, în rafturi.

Confuzia între literatura de tarabă, care se adresează unui anumit tip de cumpărător și aceea care răspunde cererii cititorului de bună calitate, care caută cărți în librării sau în anticariate și nu printre reviste porno, gumă de mestecat și cutii cu bere e vinovată de prezența unor maldăre de cărți fără viitor, în rafturile librăriilor.

Dacă înainte vreme soarta cărților refuzate de public era rezolvată fie cu ajutorul ,distribuirii lor în biblioteci, fie prin tehnica pungilor în care o carte căutată vindea încă două, fără speranțe, acum, editorul, cel mai adesea particular lipsit de experiență, preferă să plătească locații peste locații decît să-și retragă marfa de pe piață.

La rîndul său, librarul, care e cel mai adesea un simplu vînzător de carte, nu are criterii de valoare cu ajutorul cărora să răspundă anchetelor de prospectare a tirajului. Astfel că avînd și experiența, din ultima perioadă, a unor tiraje nejustificat de mari din cărțile unor scriitori români contemporani (patroni sau consilieri de edituri) care și-au stabilit tirajele după criteriul orgoliului și nu după o evaluare a prizei reale pe care o au la cititor, librarul nu mai vrea să comande literatură română.

Nu văd în asta o amenințare de durată ; cu o condiție : ca librarii de la noi să iasă din regimul amatorismului și să devină ceea ce sînt peste tot în lume, persoane care pot orienta cititorii în noianul cărților.

Cristian Teodorescu

Mircea Dumitrescu

momos

Trei candidați

Nu va trece mult și **zavistia** va cobori în sînul Convenției Democratice și asta datorită faptului că în curînd va trebui, pentru a se menține ca alianță, să desemneze un candidat unic la președinție. Ei bine, în momentul de față există un candidat declarat ,dl. Nicolae Manolescu și doi posibili candidați (mai curînd aspiranți), d-nii Radu Câmpeanu și Ion Rațiu. Primul, la fel ca și dl. Manolescu, este șef de partid (PNL), iar al doilea numai vicepreședinte al unui partid (PNȚCD). Cel puțin pînă acum celelalte partide sau formațiuni din C.D. nu și-au manifestat public vreo dorință de a impune un candidat propriu. Lupta se va da, așadar, între cei trei. Cel mai puternic partid este în această alianță PNȚCD („Unul dintre partidele foarte bine organizate în teritoriu a fost PNȚCD. Ei au avut cele mai multe filiale". N Manolescu, R.L., 3 martie '92) dar din observațiile noastre (desigur subiective) PNȚCD nu pare dispus a susține candidatura d-lui Rațiu. Altfel nu s-ar explica iritarea vizibilă a vicepreședintelui Rațiu împotriva propriului partid, iritare exprimată în ultimele săptămîni cu prilejul unor întruniri sau declarații („Cuvîntul", nr. 8 : „Niciodată nu voi intra în manevrele bizantino-balcanice pe care le-am văzut în toate părțile, **și în partidul meu** (s.n.) și în afara lui"). Dacă nu greșim, fără o susținere din interiorul partidului, dl. Rațiu iese din cursa pentru președinție riscind fie o candidatură independentă, fie acceptarea de a fi „preluat" de un partid minor și propus pentru funcția supremă. Ar fi sfîrșitul carierei politice și așa efemere, a d-lui Ion Rațiu.

Cel mai puțin dispus să cedeze este șeful PNL. Încă înaintea alegerilor locale, a dezvoltat teoria după care, așa crede domnia sa, Convenția a pierdut voturi prin gruparea partidelor. Faptele au demonstrat însă invers.

Mai înțelept (cu toate că este cel mai tînăr), dl. Manolescu a declarat : „Convenția va hotărî cine va fi candidatul unic. Dacă Convenția va opta pentru altă persoană (decît a mea, n.n.), mă voi supune respectivei decizii". (R.L., 3 martie, 1992).

Înainte însă de a afla care este candidatul unic vom asista la o „sfîșiere" în cadrul PNȚCD. Ambițios și știind că este ultima sa șansă de-a candida, dl. Ion Rațiu, care împlinește 75 de ani pe 6 iunie a.c., va forța impunerea candidaturii domniei sale. Este de bănuit că are susținători interni și această luptă va slăbi vizibil partidul. Dar nu numai partidul propriu, ci întreaga Convenție Democratică.

Ștefan Agopian

minimax

„Teoria" compromisului (II)

Povestea e desigur veche de cînd lumea, dar modul cum se manifestă ea, acum și aici, predispune, poate chiar obligă redeschiderea „dosarului" (de fapt niciodată închis) deși, bineînțeles, gestul este eminamente donquijotesc. S-ar zice dară, așa cum pedagogic (!) ni se repetă/sugerează/demonstrează întruna, s-ar zice că **în însăși esența actului politic, a politicului se află conținut compromisul.** Și că se zice nu-i nimic, mulți, multe zic, dar ceea ce se **întîmplă** impune aplecarea către această zicere. Situația limită la care se ajunge acceptînd necondiționat pomenita „axiomă" se relevă printr-una din variantele-i de larg consum, ghidus povățuindu-ne că doar **boul este consecvent în politică.** Prin urmare, o urmare cinic-grotescă dar consecventă logic și prezentă în atitudinea adepților compromisului, prin urmare toți cei pe care îi numim acum martiri ai neamului, toate victimele terorii comuniste, toți cei care nici torturați nu și-au renegat idealurile și credința, toți au fost niște boi. Așa au fost, Doamne ! și oamenii de stat ai României interbelice cărora le datorăm întregirea țării, dar și o țărancă acum bătrînă, una dintre atîtea altele care — povestea unui reporter al SOTI — decît să dea mîna cu securitatea, a preferat să mai stea încă doi ani în „pensionul" de la Mislea, doi după încă patru ! În replică, demn exemplu de urmat !, televiziunea a lansat prototipul tînărului om politic, tehnocratul modern cu zîmbet sarmant mințind poliglot și policrom, după cum e cazul cu atîta dezinvoltură încît își paralizează interlocutorii. Nu spui cine, persoană importantă ! Concluzia la care conduce idealizarea compromisului este, nu-i așa ?, scandaloasă, inacceptabilă, totuși ea parazitează insidios, clandestin, multe dintre dezbaterile dedicate statutului omului politic sau specificului acțiunii politice.

O dată deschisă, „ancheta" se extinde însă imediat dincolo de aria activității politice propriu-zise întrucît, cum bine se știe, unul dintre principalele mijloace de rezistență și funcționare a sistemului totalitar consta tocmai în compromiterea intelectualității. Or, altfel spus, intelectualii au fost cu predilecție obligați (convinși/cumpărați/șantajați/ș.a.m.d., găsindu-i-se fiecăruia prețul și/sau slăbiciunea) să trăiască în și prin compromis, compromițîndu-se. Mai greu le-a fost la început „băleților" (mulți dintre ei acum blînzi proprietari de afaceri rentabile) cînd au avut de înfrînt două surse principale de rezistență : (I) speranța celor care nu înțelegeau „sensul Istoriei", încăpățînîndu-se în credința că pînă la urmă tot vor veni ei, americanii să ne salveze și (II) remanența educației „burgheze" datorită căreia unii nu se puteau resemna acceptînd ca definitiv triumful răului. Tare uimiți, sincer uimiți trebuie să fi fost călăii care nu pricepeau cum pot niște oameni să îndure atîta, ba chiar să și moară numai pentru niște fleacuri (!) de principii morale. Totuși practicată metodic, meșteșugărește, teroarea s-a dovedit treptat convingătoare astfel încît **disponibilitatea la compromis** s-a instaurat ca atribut definitoriu pentru ceea ce unii sociologi numesc **personalitate de bază** a unei anumite configurații socio-culturale. Experimentul Pitești urma să se dovedească a fi chintesența unui proces social tinzînd spre totalitate. COMPROMISUL — regula de aur a comportamentului social eficient în universul concentraționar, depășind gardurile cu sîrmă ghimpată, adică într-o lume rînduită în jurul pușcăriei destinată delictului de conștiință, amenințarea pușcăriei funcționînd ca principiu structurant al întregii vieți sociale. Această constatare globală, incontestabilă, poate fi apoi completată prin particularizări adecvate etapelor construcției (distrugerii) socialiste/comuniste, evidențiindu-se tipurile de compromis și, în cele din urmă, ajungîndu-se la analiza de caz, adică pe un tărîm al nisipurilor mișcătoare, unde cu greu pot fi prevăzute toate consecințele. Pentru că cel puțin două întrebări anunță posibilitatea impasului. 1. Ce instanță morală (compusă din cine ?) ar avea îndreptățirea și ar și putea să cumpănească natura și măsura compromisului ? 2. Cît de adînc se poate pătrunde în sufletul și în mintea cuiva pentru a desluși resorturile și întinderea vinovăției ? Așa fiind, ne-a fost accesibilă, ipotetic, șansa soluției creștine. **Iertarea creștină** (mai cu seamă că sorgintea molimei sociale era de import) putea fi o modalitate de împăcare cu un trecut ticălos, dar iertarea înțeleasă nu ca un alt compromis întru justificarea tuturor monstruozităților și a disponibilității la compromis. În decembrie '89, o clipă așa părea că va fi. A urmat însă ce **a urmat...**

Deși pe cît de suspectă pe atît de jalnică, buluceala to'arășilor de a-și clama public entuziasmul revoluționaro-patriotico-democratic a fost o vreme „înghițită" (socindu-i pe unii gestul îndreptățit al d-lui Victor Rebengiuc) fără a se bănui întru totul continuarea. Activiști, securiști, lătrări de curte se-nghesuiau de-a valma în studiourile televiziunii cea liberă, pregătindu-se astfel cacealmaua rotirii cadrelor. Concomitent a fost lansată campania propagandistică cu două ținte principale : (1) nevoia de competență absolvă în bloc și de orice vină pe toți to'arășii și, corelat, (2) F.S.N. — organizația politică a tuturor oamenilor de bună credință. **Cine nu e cu noi, nu e doar împotriva noastră, ci a Țării !** Concesia făcută, a **pluripartidismului** (în faimoasa platformă-program citită de dl. Ion Iliescu cuvîntul lipsea), a fost de la început distorsionată violent nu doar prin crearea unei psihoze de masă a urii împotriva liderilor opoziției politice ci, și prin acțiuni de diversiune grosolană culminînd cu evenimentele din iunie '90 cînd „noua" Putere și-a arătat fără nici o reținere, dar și fără noimă adevărata-i față. Atunci, în iunie '90 (după ce între timp se mai întîmplaseră atîtea) posibilitatea recurgerii la soluția creștină a fost definitiv blocată. În continuare, întreaga guvernare a mizat pe și a întreținut cu cinism criza morală a unei societăți dezorientate într-o evoluție din ce în ce mai accentuat anomică. Defăimarea (presărată și cu atentate politice) a tuturor celor care întruchipează rezistența autentică față de comunism (nu gen Brucan, Birlădeanu sau mai tinerii lor continuatori școliți la „Ștefan Gheorghiu") și, totdeodată, extinderea ariei de culpabilizare și compromitere, sînt definitorii pentru „originalitatea" strategiei politice a „noii" Puteri. COMPROMISUL continuă să fie regula de aur a comportamentului social eficient. Acum însă, în absența terorii și a marelui prieten de la Răsărit victimele sale, noile sale victime au deschis un capitol nou.

3 martie 1992

Șerban Lanescu

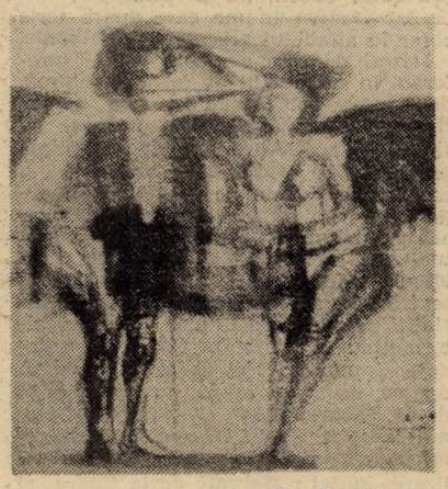

Ion Panaitescu

stop cadru

„Experimentul Pitești" — finalul neștiut

deși în jurul „experimentului Pitești" s-a încercat păstrarea secretului cel mai perfect, existența unor mărturii în ce-l privește nu a putut fi suprimată. Un număr din lotul „cobailor" destinați transformării în „antioameni" a supraviețuit, iar supraviețuitorii — o parte dintre ei, în orice caz — au izbutit pînă la urmă să transmită, personal sau prin intermediari, experiența pe care au traversat-o. O experiență situată dincolo de limitele verosimilului.

Marcel Petrișor, deținut politic în în două rînduri (între 1952—'56 și 1956 —'64) a fost închis o perioadă, pe la începutul celei de-a doua detenții, într-o „casimcă", „amenajată" în subteranele Fortului 13 Jilava, împreună cu trei dintre supraviețuitorii experimentului și ai procesului : Costache Oprișan (care avea să moară de tuberculoză și ale cărui agonie și înmormîntare sînt și ele descrise de părintele Calciu, în aceeași prefață), Gore Bolovan și Iosif V. Iosif. „Casimca", construită din dispozițiile generalului Pintilie (Pantiușa), avea un scop bine determinat și imperativ : exterminarea ultimilor supraviețuitori, împreună cu acela de reeditare, la o altă scară a episodului Pitești.

Casimca era deci un loc „unde intri, dar nu mai ieși", formată din „cinci sicrie de beton, în care trebuiau să agonizeze **măcinîndu-și amintirile"** (s.n.). Este cam ceea ce se întîmplă cu cei patru deținuți ai criptei în care nimerește Mircea Petre — **alter-ego**-ul autorului — arestat din cauza implicării sale pretinse în organizarea manifestației studenților Universității București, programată pentru 4 noiembrie 1956, (mai exact datorită denunțării sale, sub presiunea bătăilor sălbatice, de către Alexandru Ivasiuc, ajuns, în mîinile securiștilor, „un șomoiog de carne și zdrențe care lăsa pe parchet dîre de urină, fecale și de ceva roșu"). Rememorările celor trei colocatari se suprapun astfel peste aceea a propriei „istorii" a tînărului student ce-și povestește, cu întreruperi, peripețiile calvarului : abia eliberat de cîteva săptămîni (condamnat abuziv fiind, pe baza legăturii „stabilite" cu un student arestat, căruia îi împrumutase cartela de cantină), el se trezește din nou înhățat pe fondul teribilei insurecții anticomuniste de la Budapesta, din octombrie 1956. Volumul acesta, întîiul (ce-și va afla urmarea într-un altul. **Secretul Fortului**) are însă ca „fir roșu" povestea piteștenilor și nu pe aceea, personală, a protagonistului — care trece astfel pe un plan secund, de spectator (auditor) respectiv : de **martor.** Dialogurile dintre Gore Bolovan, Iosif V. Iosif și Costache Oprișan constituie veritabile **confruntări**, cu scopul, mutual sau mărturisit, de exorcizare a răului cu care fuseseră impregnați, de purificare morală prin procesul catharsisului. Cei ce-și fuseseră reciproc și pe rînd călăi și respectiv victime, se implică într-o retrăire amănuntită a intervalului în chestiune, fiecare îndurînd „anamneza" în funcție de temperamentul propriu, de gradul de culpabilitate — sau mai exact de intensitatea resimțirii acestuia — și, în ultimă instanță, de forța psihică individuală. „Să rămîi mereu în picioare, indiferent de schimbarea stăpînilor, putînd trimite la moarte cu aceeași dezinvoltură pe oricine s-ar fi opus legilor printre care tu te-ai strecurat cu atîta abilitate ! Și totuși, aceasta să fie culmea izbînzilor omenești, marea reușită a omului, însul călare pe situație în orice vreme și cu orice preț ! Chiar și acela al negării de sine de la o zi la alta ?", se întreabă Oprișan, pornind de la două cazuri notorii : Vîșinski și Alexandru Petrescu. Altfel spus, dilema supraviețuirii fizice cu prețul compromisului moral (sau al morții psihice, în cazul existenței unei **conștiințe**), opusă pieirii biologice, în numele refuzului aceluiași compromis moral... (Problema „prizei de conștiință" nu este nici ea ocolită ; dacă în cazul unor Nicolski, Drăghici, Dulbergher, etc. ea nu s-a pus — și nu se pune nici acum, după 50 de ani ! — cazul colonelului Zeller, care și-a tras un glonte în cap, noaptea, într-un cimitir, ridică un semn de întrebare). Dilemă care nu a putut fi tranșată niciodată definitiv și ferm, la care răspunsul nu a putut fi dat vreodată printr-un **da** sau un **nu... Factorul de** presiune reprezentat de **corozinea psihologică** este dublat de mediul ambiant: „Șaptesprezece ore pe zi treaz, la marginea patului, cu ochii țintă la vizetă și la tavanul din care picura permanent apă, o foame albastră, lipsită de speranța oricărei săturări, iar noaptea, sculatul de cîteva ori pentru dormit «neregulamentar»". Gore (în realitate, este vorba de părintele Calciu), izbutise să-și vadă parțial scopul — de-a mărturisi — atins: el fusese cel care, la procesul înscenat de Securitate, dăduse adevărul pe față, numindu-i pe adevărații autori ai „reeducării", contrazicînd astfel versiunea oficială a „inocenței absolute" a MAI : „Să fie acuzați că se uciseseră unii pe alții ca să compromită conducerea penitenciarelor, ancheta, guvernul, era prea de tot ! Și totuși, în pofida întregii montări măiestrite a procesului, răsturnaseră totul ! Dar cu ce preț !". Desfășurarea procesului este, de altfel, pe larg redată (pp. 145—193), constituind un aspect mai puțin cunoscut (Paul Goma pomenea în postfața menționată a **Patimilor după Pitești,** înștiințarea primită prin Marcel Petrișor despre disponibilitatea unui grefier prezent la acel proces, **de-a vorbi,** oferind o mărturie inedită, șansă care a fost ratată prin decesul aceluia înainte ca Goma să fi fost în măsură să-i ofere suma pretinsă) ; finalul, în schimb, este de acum știut : „Țurcanu, Mărtinuș, Jubereanu, Rex, Popa, Livinski și tot grupul celor 40 din primul proces dispăruseră împușcați, cine știe pe unde, cînd și cum. Mai rămăseseră din ei doar Tavi Voinea, Nuți Pătrășcanu, Aristotel Popescu, Dan Dumitrescu, Popa Ranu și Caziuc, care-și așteptau alături sfîrșitul prin agonie, glonț sau poate ca la abator, cu pistolul cu cui în ceafă". Viziunea, (chiar dacă „literaturizată", incluzînd deci o doză apreciabilă de ficțiune ori de „deducții", cum spuneam) zbaterii unor entități umane cumplit traumatizate, ce se străduiesc să-și revină dintr-o degradare morală ce are ca notă inedită — și cu atît mai „anti-umană" — cedarea morală pînă la căderea în abjecție sub presiunea torturilor („isteria" ce domină dialogurile este foarte bine surprinsă), efortul desfășurîndu-se într-un cavou (în sensul literal al termenului) ce trebuia să-i îngroape definitiv — face să amuțească orice comentariu, iar granițele bunului-simț, ale umanismului ca și ale inventivității morbid-diabolice se dovedesc într-atît de mult depășite, încît realitatea lor este aproape refuzată. Ceea ce nu înseamnă că ea nu a existat.

Cornelia Daneț

Nicolae Baltă

povestea vorbei

Pseudonime

funcția celor mai multe pseudonime din presa actuală pare să fie în primul rînd umoristică și abia apoi de disimulare ; disimularea, la rîndul ei, e legată de obicei de atacuri și polemici (mai ales prin rubricile de revistă a presei) și nu de timiditatea debuturilor literare (un corpus întrucîtva diferit de cel de față, oferindu-i pseudonimele de la diversele Poște ale redacției). Cantitatea de pseudonime din publicațiile momentului e repartizată, de altfel, inegal : de la absența totală pînă la exces. Nu ne interesează aici pseudonimele detectabile doar prin informație extralingvistică, numele voit banale, care își ascund de fapt calitatea de pseudonim — ci acelea care și-o exhibă și trimit, adesea cu perfectă transparență, nu la numele real al unui autor, ci la un rol, la o semnificație globală și la un tip de discurs — de pildă acid, critic, sentimental sau parodic : **Aspida, O viespe de bine, Acciduzzu ; doctor Heart ; Rică Venturiano.** Multe dintre pseudonimele contemporane sînt în relație mai mult cu o rubrică decît cu autorul ei ; sînt semne tematice suplimentare, chiar redundante ; e evidentă, de exemplu, echivalența funcțională dintre **Savarin al doilea, Flăminzilă** și **Gastronomicus** (din trei săptămînale diferite) — așa cum e evidentă și specializarea unor semnături precum **Casanova** sau **Venus Priapescu** (rubrici erotice), **Spectator** sau **Cetățeanul Kane** (cronici teatrale și cinematografice), **Il Giuleștino** (sport) etc. Majoritatea pseudonimelor recognoscibile ca atare sînt motivate, evitîndu-se deci simple anagrame sau combinații stranii de sunete. Se preferă nume cu existență omologată cultural, adesea mitologice, de personalități istorice sau de personaje literare (în ultimele două cateorii s-ar încadra pseudonime ca **Magellan** sau **Quasimodo) ;** maliționzitatea discursului e marcată și prin preferința pentru sfera demonicului, din care apar : **Azazel, Mefisto, Mefistofel, Michiduță.** Alte nume conotează, totuși, neutralitatea : **Cronicar, Anonimus.** În orice caz, sînt preferate numele cu rezonanțe străine **(Pataphyl, Pigafetta Private Eye...) ;** antichitatea greacă pare să fie o sursă predilectă de autoritate (atribuită epocii, nu personajelor) — de la **Xantipa** (nume care apare scris chiar în alfabetul grecesc) la **Alcibiade.**

Destul de rare sînt prenumele (preferate în momentul de față, în schimb, de firmele comerciale !) ; apar, totuși, **Benone, Kiki&Maria, Alt Neluțu.** O sintagmă poetic-prețioasă și artificială precum **Diac tomnatic și alumn** e și ea izolată. Formulele dezvoltate aparțin în genere registrului umoristic, mai adesea pseudonimelor puternic contextualizate, accidentale sau variabile. Pseudonimul autorului unei rubrici fixe se transformă într-un exercițiu de variație pe tema dată, prin adăugiri alternante : **„Gigi de la Spionaj"** (semnatarul unei rubrici de știri externe) devine, de la un număr la altul, „Gigi de la **Spionaj S.A.**", „Gigi de la Spionaj (racolat de CIA)" etc. Efectul comic este perceput mai ales prin actualizarea seriei : **„Socrate de la Cadre și nea Sile de la intersecție"** nu are haz decît, pe de o parte, ca parodie la amintita preferință pentru prestigiul antichității grecești : pe de alta, ca variantă într-o serie foarte bogată : „Socrate, de la cadre și cîțiva patrioți adevărați, pe față" ; „Socrate de la personal și Monodextru de la Colț (aluzie la un alt pseudonim existent, **Ambidextru) ;** „Socrate de la Cadre și Mimi, prietena lui" ; „Socrate de la Cadre cu sprijinul unor băieți" ; „Socrate de la Cadre și ceilalți din Centrală" ; „Socrate de la Cadre rămas singur, săptămîna asta" ; „Aristotel și Platon împreună cu prietenii adevărului" ș.a.m.d. Chiar pseudonimele mai neutre suferă modificări în timp, adesea în funcție de „vocea" parodiată în fiecare articol: **Alexandru Katz** a revenit, subtil „autohtonizat", ca **Alecsandru Cațu,** devenit, pentru o cronică de Crăciun, **Săndel Cațu,** Pseudonime ad hoc sînt și **Unguru', Băștinaș, S.R. Integratu'.** Altele mizează pe jocul de cuvinte : **Proorock, Gigi Toteu, H. Parcea.**

Dominanta umoristică a pseudonimelor inventariate pînă acum e evidentă; un procedeu inadmisibil, folosit la un moment dat de o gazetă — semnarea articolelor cu nume reale ale unor personalități în viață, colaboratoare însă la publicații de altă orientare — a fost între timp, din fericire, abandonat. La limita de jos a pseudonimelor trebuie înregistrate și formulele tipice anonimelor (v., de exemplu, Caragiale, **Antologie... :** „Un bun tată de familie", „Un binevoitor matur", „Un chelner de la Lăptărie", „Un creștin enoriaș", „Un om de bine"...). Tiparul în cauză caracterizează cel puțin unul din săptămînalele actuale, în care „semnează" în mod curent cîte **„Un român"**, „Un profesor universitar timișorean", „Un român îndurerat din Baia Mare" (care scrie, desigur, o „Scrisoare îndurerată din Maramureș"), „Un grup de ofițeri din garnizoana București", „Un grup din zecile de mii de participanți la sărbătoarea Unirii", „Un coleg și muzeograf din București" etc. Evident, efectul comic al acestor formule e involuntar.

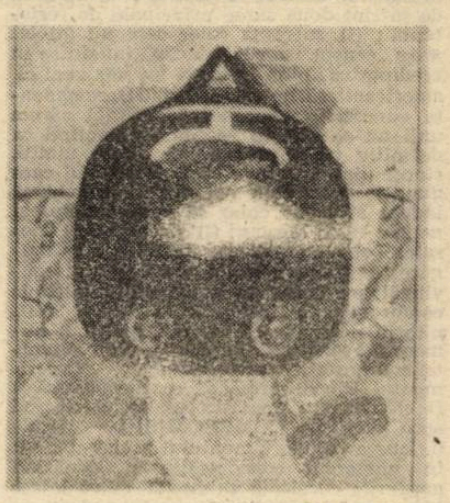

Ethel Băieș

E interesantă și o comparație a modelelor actuale cu impresionantul inventar cuprins în **Dicționarul de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români** (București, Minerva, 1973) al lui Mihail Straje. Dacă în unele direcții se poate înregistra continuitatea — prin nume mitologice, exotice, latinizante **(Pollux, Ulysse, Ahasverus, Emir ; Justus, Seraficus, Publiu),** ori nume de eroi literari — **Moș Roată, Nichifor Coțcarul, Domnu Goe** —, sînt și modele evitate azi. (Comparația e, desigur, simplificatoare, pentru că materialul din **Dicționar** acoperă o perioadă destul de îndelungată și ea însăși diversificată). Nu par să se regăsească în prezent, cel puțin nu frecvent, anagramele — **Anrod, Oneb Namreba** —, compusele din abrevieri, cu aspect exotic — **Neial, Tibal, Alarghir, Samarion, Carm, Carse, Alaur** —, formațiile transparente de la numele unei calități sociale sau morale — **George Pandurul, George Streinul ; Gh. Omenie, Petre Înlesnitoru ;** nici pseudonimele cu rezonanțe autohton-rurale — **Ion al Popii, Stan Pîrjol, Arghir Căluș, Ion Brambură, M. Ogradă** — sau cuprinzînd numele unei localități : **Gheorghe de la Plevna, Alecu de la Tutova, A. din Dorna.** O caracteristică abandonată între timp pare să fi fost și predilecția pentru sfera semantică a vegetalului : **Adrian Silvianu, C. Nalbă, Mugur, Radu Păltiniș, Codru Haiducu, Ciulinet, Măghiran, Rozmarin** etc.

Rodica Zafiu

Cronicarul literar

G. Călinescu, CRONICI LITERARE ŞI RECENZII, 1927—1932, Editura Minerva, Bucureşti, 1991

Despre primul volum al ediţiei care isi propune să cuprindă activitatea de cronicar literar a lui G. Călinescu s-a mai scris în paginile acestei reviste. O voi face şi eu nu atît pentru faptul că, iată, Călinescu redevine **un caz** (s-a aflat în postura aceasta, din motive diferite, pe aproape tot parcursul carierei sale), cît din curiozitatea de a-i reexamina activitatea critică (metodele, stilul, rezultatele), cu textele în faţă.

Din 1927, cînd debutează propriu-zis la **Viaţa literară**, şi pînă în 1932, data la care se opreşte selecţia volumului I, Călinescu a scris la citeva din cele mai citite reviste literare ale epocii şi ar fi vrut s-o facă şi la altele (în 1932, la **România literară** a lui Rebreanu, de exemplu). Efemer a colaborat la **Sburătorul** (în 1927), la **Vremea** (în 1930) sau la **Viaţa Românească** (în 1931), iar pe parcursul mai multor ani la **Viaţa literară** (1927—1929), la **Gândirea** (1927—1928) sau la **Adevărul literar şi artistic** (din 1931 pînă în 1933). De aceea, declaraţiile lui repetate, care ar indica dorinţa de a nu fi considerat cronicar literar, trebuiesc explicate prin conjuncturâ, printr-o anumită înţelegere a legăturii dintre critică şi creaţie şi poate prin orgoliu.

Nu e vorba însă numai de cronici literare propriu-zise, dar şi de mici recenzii de cîteva rînduri sau, dimpotrivă, de studii întinse, care anticipează uneori capitolul sintetic din **Istoria literaturii...** (despre Tudor Arghezi, despre Blaga, Barbu, Bacovia, Nichifor Crainic sau Eugen Lovinescu). Un loc cu totul special, între critică şi pamflet, îl ocupă savurosul **De disparitione angelorum**, pe tema cîtorva din poncifele poeziei ortodoxiste de la **Gândirea**. După cel de-al doilea război mondial, Şerban Cioculescu a scris un articol asemănător, pornind de la voga mare a poeziei lui Nichita Stănescu şi de la moda pe care aceasta a provocat-o la un moment dat.

Ceea ce se constată de la bun început e că activitatea de cronicar literar a fost însoţită în permanenţă la G. Călinescu de reflecţia teoretică. Din acest punct de vedere el este un critic cu **metodă şi program**, altfel spus, un critic cu o personalitate inconfundabilă nu numai datorită stilului (preluat foarte repede şi caricaturizat de epigoni), ci, mai ales datorită ideilor. Cine doreşte să le examineze în detaliu trebuie să parcurgă secţiunea de **Preliminarii** cu care se deschide acest volum şi care cuprinde, după cum explică la **Note** Ion Bălu şi Andrei Rusu, „articolele de estetică şi reflecţiile despre critică şi istorie literară scrise de G. Călinescu pe o perioadă temporală de mai bine de trei decenii", adică din 1927 pînă în 1958.

Pe scurt, aceste idei privesc relaţia dintre **critică** şi **creaţie** (o temă la care G. Călinescu revine de mai multe ori şi căreia îi va găsi o cu totul altă rezolvare decît Maiorescu, în studiul său din 1886, sau în răspunsul dat lui Duiliu Zamfirescu în 1909, la Academie), problema **simţului critic** (prin care se înţelege capacitatea de a selecta şi defini valori), chestiunea **autorităţii** sau a **prestigiului** unui critic, în fine, **subiectivitatea** şi **impresionismul** (care nu sînt totuna cu subiectivismul sau cu superficialitatea diletantului şi în legătură cu care criticul nostru a dat o explicaţie foarte asemănătoare cu aceea la care va ajunge şi Emil Staiger cînd îşi va pune, în **Arta interpretării**, problema cercului hermeneutic). După Călinescu, „un examen critic începe pe obligatoriu printr-o «impresie» şi se împlineşte printr-un proces de raţionalizare, mai mult ori mai puţin aparent". Mai mult, „părea că o impresie este «subiectivă» în sensul de arbitrară, e un cliseu publicistic naiv", pentru că în critică, „percepţia e de fapt întotdeauna o apercepţie, şi încă şi mai mult, un întreg proces raţional implicit".

Cum e şi firesc, multe dintre ideile sau teoriile de critică şi de istorie literară s-au format la Călinescu în dezacord cu opiniile contemporanilor săi, în primul rînd Mihail Dragomirescu şi Eugen Lovinescu. Celui dintîi, Călinescu i-a reprosat dogmatismul doctrinei „ştiinţifice" şi mai ales, **absenţa simţului critic**, celui de-al doilea relativitatea, chiar insuficienţa conceptelor de **sincronism**, **diferenţiere** sau **mutaţie** a valorilor estetice.

Care ar fi principalele momente ale cronicilor lui G. Călinescu şi, implicit, cum procedează criticul cînd analizează cărţi? În linii mari, putem izola „**mica teorie**" din preambulul unei cronici literare, **citatul** abundent în cazul poeziei („A cita, spune la un moment dat Călinescu, vrea să zică a izola ceea ce spiritul tău a creat din nou", aşa încît **citatul** echivalează cu adevăratul moment estetic din activitatea critică), **rezumatul** în cazul prozei, examenul izvoarelor, comparaţia sau identificarea unor cazuri de „sincronie", judecata de valoare, aproape întotdeauna tranşantă şi formulată fie în concluzie, fie în premisă, ca impresie de la care s-a pornit. Nu lipsesc nici confesiunile autobiografice, digresiunea şi, mai ales, cazurile de portretistică literară, în care G. Călinescu a excelat: „Noi sîntem porniţi să ne facem despre editor o idee cu totul comercială în chipul unui om disimulat sub mari ochelari, principial supărat la ideea tipăririi unei cărţi, încercînd printr-o nemulţumire şi îndoială tactice să coboare valoarea a ceea ce i se oferă şi, în sfîrşit, privind sarcastic pe autorul a cărui carte nu s-a vîndut. Nu dintre acestia este d. Rosetti. O politeţă şi o dezinvoltură de o rară aristocraţie transformă mica sa boxă directorială într-o sală de recepţie. Zîmbetul deschis cu care primeşte este un trandafir mare, proaspăt explodat. Din rîsul adînc, sincer, din clipirea şireată a ochilor, din gesticulaţia sa măruntă şi fină se desprinde deodată un adevăr încîntător. D. Al. Rosetti este îndrăgostit de cărţile pe care le editează".

E uneori în cronicile lui Călinescu şi „literatură" (cu **L** mare), ca în cazul primului articol despre Nichifor Crainic din care, de altfel, fragmente întregi au trecut în romanul **Cartea nunţii**: „Se întunecase uşor, iar pe geamul vagonului nu se mai vedea decît un fum des de nuanţe multiple şi efemere. Dungi scînteietoare de tăciune învîrtit în aer, ploi mărunte de cenuşă vişinie se topeau în luminişuri de bălţi opace, sau se îngrămădeau în cîrezi şi vegetaţii de umbre mişcătoare. [...] Am deschis la întîmplare **Darurile pămîntului**, ca fericitul frate Bernardo da Quintavalle, **Sfînta Scriptură**, să aflu nu voia Domnului ci consonanţa versurilor cu sufletul meu plutitor peste cîmpuri...". Firește, nimeni nu mai scrie astăzi în felul acesta, şi nici demonstraţiile de maieutică socratică sau „scenetele" cu personaje antice, care încearcă să se convingă reciproc (după tipicul întreţinut mult timp de Lovinescu) nu mai pot avea trecere la criticii din promoţiile de după război. Dar ceea ce rămîne totuşi în picioare e profilul foarte variat al celor mai multe cronici, în ciuda existenţei „**prototipului**", pasiunea foarte vie a criticului şi un fel special de a privi literatura din interior, în intenţia de a o reface, retrăi şi chiar «rescrie»".

N-ar trebui ocolită nici problema **diagnosticului** ca atare al cronicilor lui G. Călinescu. A fost obiectiv, cade el cu precizie, la confirmat trecerea timpului? Probabil că la acest capitol, situaţia lui G. Călinescu nu se deosebeşte fundamental de a celor mai mulţi dintre cronicarii noştri literari. Cu alte cuvinte, prin comparaţie, procentul de „nereuşită" nu e nici cu mult mai mare şi nici cu mult mai mic decît în restul cazurilor. Şi chiar dacă Şerban Cioculescu a putut să fie mai „obiectiv", Perpessicius mai „elaborat" şi Pompiliu Constantinescu mai „exact" decît Călinescu, acesta compensează în cronicile sale printr-un grad mai mare de participare, prin senzaţia de firesc sau de viu pe care o lasă scrisul său, în ciuda stilului „artistic".

În schimb, alta este observaţia care s-ar putea face. Poate că diagnosticul pus de Călinescu a fost influenţat uneori de antipatiile sale (care însă n-au fost simple subiectivisme, ci mai degrabă o lipsă de adeziune la un anumit program literar). Înaintea oricărei speculaţii, ceea ce se poate constata cu siguranţă în scrisul său e că în raport cu opinia mult mai nuanţată din **Istoria literaturii...**, în cronici, Hortensia Papadat-Bengescu, Ion Barbu, chiar Camil Petrescu sînt evident subcotaţi şi acelaşi lucru trebuie spus în legătură cu unii dintre poeţii **Gândirii**. Pe de altă parte, simpatia lui Călinescu merge în aceste cronici spre moldoveni (sau spre cei adoptaţi de Moldova), Ibrăileanu, Al. O. Teodoreanu, Ralea, C. Stere. O pagină din 1938, despre „noua şcoală" a Universităţii ieşene, exaltă tradiţia epocii lui Eminescu-Maiorescu-Creangă, „cea mai frumoasă epocă a literaturii noastre", şi substanţa literară care face ca oraşul să „colcăie", cum spune Călinescu, de documente şi de amintiri: „Voim să aflăm ceva despre viaţa Matildei Cugler şi a soţului ei V. Burlă. Am strîns laolaltă ştirile scrise şi am constatat că sînt puţine şi eronate. Dar bine! Studenţii înşişi cunosc pe d-ra Margareta Poni, fiica ilustrei jurnaliste, sau pe d. Burlă, inginer, fiul filologului. Avem aci arhive, gazete locale, supravieţuitori dintre contemporani. Şi istoria se face pe loc". **Să se explice** modul acesta de distribuţie a simpatiei prin temperament sau prin diferenţele de vederi în raport cu cele două extreme **literare ale momentului, citadinismul de la Sburătorul şi ortodoxismul** grupării lui Nichifor Crainic? În orice caz, cronicile despre cîteva din cărţile acestuia din urmă sînt tipice pentru încercarea pe care Călinescu a făcut-o de a fi obiectiv în subiectivitatea sa.

Florin Manolescu

Locuri comune
sau de ce nu mă consider francofon

Nu e bine să te aşezi la maşina de scris nervos. E o fiinţă sensibilă. Eu sînt un învechit, nu cred nici că e bine să scrii direct la maşină: ciorne'e sînt sfinte, poţi să stergi, să adaugi, să te răzgîndeşti, poate chiar să renunţi cu totul. Apar uneori subiecte teribil de încurcate, care refuză să se limpezească dintru început; alteori sînt lucruri delicate, pe care ţi-e pur şi simplu frică să le aduci de-a dreptul, cu brutalitate. E mai bine să le uiţi pentru o vreme, să lasi ciornele să dospească, lucrurile să se aşeze. Dar, dacă atunci cînd revii asupra lor nimic nu s-a schimbat cu adevărat, dacă impresiile, gîndurile, atitudinea ţi-au rămas aceleaşi, înseamnă că poţi, într-adevăr, să te aşezi la maşina de scris. Calm, hotărît, convins şi în fine convingător, fiind sigur că şi dacă vei greşi este vorba de o eroare reală, asumată, iar nu de una provocată de graba şi nervozitatea celui care se lasă pradă primului impuls.

Ultimul congres a' francofoniei mondiale mi-a dat prilejul unor, cum să le spun, reflecţii dezamăgite. Într-o duminică, pe la orele prînzului, am avut surpriza de a viziona la TV5 un film-interviu cu preşedintele României, fi'm realizat cu prilejul participării domniei-sale la congres. Într-un cadru neoficial, a fost mai mult o discuţie, suficient de deschisă, cel puţin în intenţiile rea'izatorilor. La largul său, cu o siguranţă care stă bine poziţiei sale de reprezentare la nivel foarte înalt, în aceeaşi notă de şarm, puţin forţat dintotdeauna, — dar nu asta e problema — domnul Ion Iliescu dădea aceleaşi răspunsuri foarte 'ungi la nişte întrebări extrem de precise. Nu asta era însă deranjant. În definitiv, cîte dintre problemele care ni se pun, oricăruia dintre noi, presupun nişte răspunsuri ferme, chiar şi atunci cînd am fi, din fire, nişte oameni exacţi? Şocant, peste măsură nu era nici prilejul de a auzi în franţuzeşte, — prin definiţie, o limbă de mare plasticitate — un fel de lecţie de învăţămînt politic. Poate că nici pentru telespectatorii francezi care au, şi ei, socialiştii lor de marcă.

Dar ce-or fi gîndit francezii e treaba lor. Pentru mine însă, interviul a fost un eveniment cu adevărat important, căci mi-a dezvăluit amănunte de mare importanţă din psihologia şi chiar din întregul personalităţii preşedintelui României. Înainte de a spune ceea ce am de spus, oarecare precauţii sînt, însă, absolut necesare. Cele ce vor urma nu vor fi un atac la persoană. Dacă aş vrea să fac asa ceva aş discuta (degeaba) evenimentele aberante din 22—25 decembrie 1989, 18 februarie 1990 ori 13 iunie 1990 (dimineaţa). Dar aici este vorba doar despre reflecţiile stîrnite de gestul domniei-sale de a vorbi franţuzeşte liber, fără translator, sau mai exact va fi vorba de legătura dintre capacitatea de a vorbi o limbă străină şi faptul de a fi o persoană oficială de cea mai mare importanţă şi reprezentînd astfel, în ochii celorlalţi, la limită, însăşi ţara din care vii. Or, în ciuda fluenţei exprimării, care ar fi putut impresiona cu uşurinţă pe orice... necunoscător, actualul nostru preşedinte a-les plasa cu dezinvoltură, în fiecare frază, cel puţin un dezacord (fie între subiect şi predicat, fie vreunul de gen, referindu-se la sine ca la o persoană feminină). Nu de eventuale greşeli de pronunţie este vorba, — scuzabile oricînd — ci de minimale elemente de gramatică. În plus, — iar de aici înainte lucrurile trec în domeniul psihologic — era evident că vorbitorul nu e în cunoştinţă de cauză, nonşalanţa sa împiedicînd de fapt orice reacţie de adversitate, urmînd să rămîi numai cu uluiala.

Şi totuşi, după „revoluţie" francezii au aflat, cu stupoare, că românii sînt un popor aproape... francofon (dacă au ori nu, dreptate, e un amănunt ce merită discutat şi poate chiar o vom face). Întîlnirea lor cu un vorbitor de talia lui Petre Roman, va fi accentuat, geometric, o asemenea imagine idealizantă şi probabil că tocmai spre a nu fi mai prejos s-a hotărît şi domnul Ion Iliescu să discute fără translator. Numai că... Lectura, — oricît de multă —, dorinţele, — oricît de firesti — nu pot din păcate să ţină locul unei îndelungate şederi în ţara cu pricina.

Dar ce mare lucru, veţi spune, în fond nici noi şi nici francezii, nimeni nu pretinde perfecţiunea. Da, de acord, mie, cetăţeanului obişnuit, nu i-ar trece nimănui prin cap să-mi ceară aşa ceva. Însă domnul Iliescu este persoana oficială de cel mai înalt rang şi ne reprezintă pe toţi în faţa unei străinătăţi care se uită, totuşi, cu interes şi atenţie la noi. **Dinsul nu are dreptul de a risca să fie privit cu condescendenţă.**

Mai mult decît atît, în sprijinul celor spuse de mine se pot aduce şi argumente de ordin strict tehnic. Problemele de limbaj, cele puse de comunicare în general sînt oricînd delicate şi cu atît mai mult în zona politicului, căci este foarte mare riscu' de a fi prost înţeles atunci cînd te exprimi într-o limbă pe care nu o stăpîneşti la perfecţiune. Tocmai de aceea sînt necesari interpreţii (adică specialişti în domeniu) chiar şi atunci, cînd vorbitorul — persoană oficială — cunoaşte, de fapt, limba cu pricina. Numai că la noi, cei aproape cincizeci de ani de comunism au reuşit să facă să dispară cu totul tocmai această idee de specialist, inutilă şi chiar periculoasă pentru nişte **activişti** care se pricep la toate.

L-am văzut, de pildă, pe M. Gorbaciov (poate chiar modelul preşedintelui nostru şi eu unul nu îi condamn o asemenea opţiune), l-am văzut în nenumărate rînduri dînd interviuri dar, deşi cunoaşte probabil engleza şi/sau franceza, nu s-a lipsit niciodată de **privilegiul** şi **îndatorirea** de a se folosi de trans'ator. De acord, existenţa unui translator este, probabil, teribil de deranjantă, îţi taie cursivitatea gîndurilor şi etajarea argumentaţiei. Dar a te lipsi de el poate să fie şi mai riscant.

Cu oarecare acuitate chiar, congresul francofoniei mi-a stîrnit şi alte, mai vechi, semne de întrebare. Am înţeles uimirea reporterilor de limbă franceză în zilele post-„revoluţionare". În fond, plăcerea era reciprocă. E de înţeles şi nevoia francezilor, — tipică popoarelor cu un rol important în istorie — de a avea şi de a păstra o anume influenţă în lume. Personal n-am nimic împotriva francezilor ori a limbii franceze. Dimpotrivă, am tradus poezie franceză şi o voi face în continuare chiar dacă americanii sînt, şi în poezie, cu totul altceva. Mai mult chiar, în urma excepţionalei acţiuni FNAC din ianuarie-martie 1990 („Un livre pour un ami roumain") m-am ales nu numai cu cîteva cărţi, ci chiar şi cu mai mulţi corespondenţi, poate chiar prieteni, în Franţa şi Belgia, căci le-am scris amabili'or expeditori spre a le mulţumi, ei mi-au răspuns şi aşa mai departe. Mă leagă, deci, suficient de multe lucruri de Franţa. Şi totuşi, de aici şi pînă la a fi considerat unul dintre cei un milion de francofoni pe care, pentru România, îi recenzează o hartă a francofoniei prezentată de „Le Monde" în zilele congresului... e cale lungă. Nu mă consider francofon (repet, e o simplă **constatare**) pentru simplul motiv că asta ar însemna să vorbesc respectiva limbă în mod curent or eu, bietul de mine, zi de zi, ceas de ceas, vorbesc limba română (ştiu, Barthes îşi începea cursul la Collège de France cu celebra şi scandaloasa — pe atunci — afirmaţie că „orice limbă este fascistă", dar nu mă căutaţi, totuşi, nici printre adepţii Vetrei, căci simplul fapt de a afirma că sînt în primul rînd vorbitor de limbă română nu înseamnă nici naţionalism, nici refuzul deschiderii).

În fine, mai rămîne să mă tot minunez cum, doamne, s-o fi stabilit cifra de un milion de francofoni în România (sau o fi fost comunicată oficial de la Bucureşti?) Dacă e vorba de absolvenţii de liceu care au studiat franceza, ei sînt cu siguranţă mult mai mulţi. Ca să nu mai vorbim şi de faptul că... „anglofoni" sîntem, tot aici, oho!

Mihail Oprea

mircea ciobanu

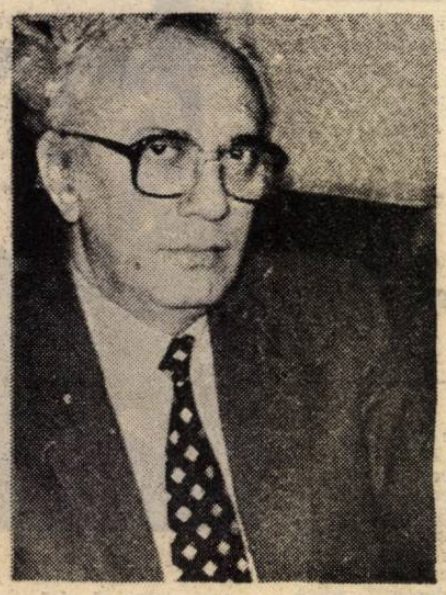

O CÎNTARE A LOGOFETESEI

1. Dacă tot n-au rămas ferecați în căldura
și bezna din pintecul maicii,
dacă tot au scăpat de înec la botez
și de foc la Rusalii,
dacă demonul Bubă, al norilor,
nu i-a stîrpit, și nici demonul vînat Lingoare,
dacă vîntul Vîrsatului roșu
tot nu i-a strîns de sub streșini – și dacă
de cînd s-au săltat din țărînă,
oriunde i-ajunge lumina fac umbră
și umbra-i asmute ea însăși, măcar că zadarnic,
s-o lepede-n drum, s-o sfărîme-n picioare,
dacă tot s-au născut și-și așteaptă
care cum poate pieirea,
lasă-i acum să trăiască,
e loc pentru toți pe pămînt.

2. Cel blînd are loc pe pămînt,
dar de ce să-l alungi de la masă pe fiul miniei
doar ca blajinului nostru să nu-i stea în gît
dumicatul de pîine ?
E loc pentru toți pe pămînt.
Cel blînd are loc pe pămînt,
cel vrednic și el are loc pe pămînt,
să nu se mai plîngă plugarul în zori.
cînd se pierde prin miriști,
cu negura-n spate, cu mîinile arse de rouă,
să nu se mai plîngă de fratele său că e leneș ;
marele jude
n-o să-l ridice pe leneș în streang
doar ca să-l vadă plugarul, de jos,
dintre coarnele plugului său, cum atîrnă ;
să nu se mai plîngă de el nici rotarul,
nici meșter fierarul, nici cel ce-nvîrtește
lutul pe roată și-și spune olar –

3. Zidarul mănîncă din pîinea sudorilor lui,
are loc pe pămînt ;
dulgherul mănîncă din pîinea sudorilor lui,
are loc pe pămînt –
dar de ce să pui ciinii pe Tiriie Briu,
doar ca să-i meargă morarului bine și moara
să-i umble mai lin ?
Lasă-l să-și tîrîie brîul prin pulberi,
ce-ai tu cu Tiriie Briu dacă stă în picioare sau cade ?
Asta e grija stăpînului său.

4. Cine e blînd are loc pe pămînt,
cine e drept are loc pe pămînt,
cine cugetă ziua și noaptea la legile Domnului
are loc pe pămînt–
despre cel ce întinde orfanului mîna
ce să mai zic ?
despre cel ce-și aruncă la porțile văduvei banul
ce să mai zic ?
Ei au loc pe pămînt,
vîn cu mine la tîrg – dar de vreme ce vine
pe urmele noastre și Tiriie Briu,
de ce pe Linge Blide să-l ții cu privirea-n pămînt,
fără blidele lui ?
Vino cu noi, Linge Blide, am spus –,
dacă vrei să ai liniște-n inima ta, dacă vrei
să știi cîte blide
poate să lingă
fără rușine și liber un om într-o singură zi.

5. Și Linge Blide a venit cu noi,
Și Linge Blide a spus : Nu sînt singur, cu mine
se află și Zgîrie Brînză.
Să vină și Zgîrie Brînză, am spus,
e loc destul pe pămînt și nici tîrgul
n-o să se-amîne din pricina lui.
Și Zgîrie Brînză a spus : Nu sînt singur, cu mine
se află și Vîntură Lume.
Să vină și Vîntură Lume, am spus,
e loc destul pe pămînt și nici tîrgul
n-o să se umple –
căci nu e paharul răbdării,
iar Vîntură Lume n-o fi tocmai el
picătura din urmă.

6. Și dacă vine el, atunci să vină
și domnul Mînă Lungă împreună
cu Mînă Spartă, care-a fost femeie,
și nu, cum scrie-n cărți, bărbat din neamul
cîndva bogat al doamnei Mînă Strînsă.
Și dacă vine doamna Mînă Strînsă,
nici Limbă Rea să nu rămînă singur ;
nu-i loc unde să tragi singurătatea,
de frigul ei te-mbraci și-n toiul verii
ca-n zilele de crivăț – prin urmare,
lăsați-l să se-apropie, și pînă
la tîrgul vechi să-l ducă-ncet cu vorba
pe Vorbă Lungă, care vrea de-o viață
să-și facă nod la limbă și nu poate ;
lăsați-l să se-apropie, de mînă
cu Pierde Vară și cu-Mpușcă Lună,
căci nu de răul lor ți-e goală punga,
și nu de răul lor ai stat azi-noapte
și-ai așteptat cu ochii-n gol ca zorii
să-ți facă iar dreptate-n fața beznei.
Deșteaptă-te, bătrîne Bate Cîmpii
din somnul tău adînc și ia-ne urma
cu Trage la Măsea și Urlă-n Bute,
cu Mestecă Pămînt și Frige Linte,
cu Duce Moartea-n Circă și cu Fură
Găina de pe Ou, cu Plînge Rîsul
de-acum o Vară și cu Bun de plată,
cu Bate Apa-n Piuă și cu Sora
de lapte-a tuturor, care-i bocește
de tineri, ca pe morți, pînă la moarte,
și-și spune – cînd e ceață – Gură Cască,
și cînd e vînt de seară, Poale-n Creștet.
Tu, blîndule din naștere, tu care
scoți piinea și din piatră, cu-nlesnirea
cuminte-a unui abur de sudoare,
de ce doar tu – și ne-nsoțit ! – sub soare ?
N-ai auzit ce spun negustătorii
prin hanuri, noaptea, cînd nu-i prinde somnul
de grijile plecării ? Că la ziua
necazului, cînd vîntul mișcă dune
pe-ntinderea deșertului și-astupă
sub giulgii de nisip, fierbinți, tiparul
înfricoșat și-al omului, și-al fiarei,
cel rău – deși e lege-n ceruri – scapă ?

7. Cel ce-a scăpat de la necaz o spune,
cel ce-a-nviat de sub nisip ascultă.

(fragment din Nașterea și învățăturile Logofetesei)

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Petru Dumitriu
PROPRIETATEA ȘI POSESIUNEA
Editura Dacia

Săptămîna trecută semnalam apariția volumului. **Euridice. Preludiu la Electra,** reprezentînd reeditarea cărții de debut, din 1947, a lui Petru Dumitriu și prima editare în volum a unei piese de teatru a aceluiași, publicată în 1945 în paginile Revistei Fundațiilor Regale. Iată că acum o nouă carte de Petru Dumitriu vede lumina tiparului în România. E vorba de romanul **Proprietatea și posesiunea,** scris în limba română și rămas în manuscris la plecarea marelui scriitor din țară în 1960. Păstrătorul manuscrisului a fost istoricul literar Geo Șerban care și îngrijește ediția de acum de la editura „Dacia". Avem a face cu un episod din niște proiectate „biografii contemporane" pe care autorul **Cronicii de familie** avea să le finalizeze altfel în cărțile scrise de-a lungul a trei decenii de exil, cărți care l-au impus în primplanul literaturii europene contemporane.

Roman de dragoste, cu puternice ancore în social, **Proprietatea și posesiunea,** deși poartă amprenta timpurilor în care a fost scris, le transcede prin actualitatea temei epice, nu alta decît a relațiilor afective familiale, cu un accent special pe relația părinți-copii și, înlăuntrul acesteia, pe aceea dintre mamă și fiu, în legătură cu care paginile epice ce-i sînt dedicate conturează — cum observă Geo Șerban — „un calvar niciodată epuizat, hărăzit fiecăruia altfel și fără dispensă".

Ion Gheție
SKEPSIS
Editura de Vest

După debutul relativ tîrziu din urmă cu cîțiva ani, debut ce impunea brusc un prozator excelent, apariția de curînd a romanului cu un titlu oarecum ciudat, **Skepsis,** confirmă în Ion Gheție pe unul din cei mai interesanți naratori de azi. Scris în 1978—79, romanul de acum își plasează acțiunea în perioada interbelică, într-un mediu de intelectuali traversat de evenimente, mai mici sau mai mari, de ordin moral, sentimental și social, autorul izbutind să reconstituie expresiv atmosfera, caracterele și comportamentele lumii pe care o investighează. Ce se reține, dincolo de trama epică propriu-zisă, e parfumul scriiturii, al frazei narative ce îmbină seducător firescul oralității de tip jurnalier cu stilizarea rafinată a construcțiilor descriptive. Ion Gheție e, fără îndoială, un stilist remarcabil, un degustător de arome lexicale, foarte atent la nuanțe, dar și un „ficționar" a cărui imaginație funcționează prodigios în prelungirea memoriei afective în „magazia" căreia scormonește cu voluptate de arheolog.

Ioana Ieronim
TRIUMFUL PAPARUDEI
Editura Litera

Ca o pauză de respirație după șase volume de versuri care au impus-o între cei mai originali poeți șaptezeciști, Ioana Ieronim publică acum o carte la limita dintre poezie și proză, nefiind, totuși, nici poem în proză, nici proză poematică, o carte evident autobiografică dedicată sau, mai bine zis, inspirată din propria-i copilărie petrecută într-un sat săsesc din Ardeal. Aflăm, dintr-o prezentare ce pare să aparțină autoarei înseși, că este „o carte despre instalarea comunismului într-un sat din Ardeal", „despre copilăria paradoxală petrecută în asemenea vremuri nepotrivite copilăriei" și, totodată, „o mărturie nostalgică despre comunitatea sașilor din Ardeal — cei pe care momentele de vicisitudine ale vieții aici, la marginea Europei, nu i-au speriat vreme de opt veacuri, dar cîteva decenii de ocupație comunistă au reușit aproape să-i distrugă : una din marile pierderi ale istoriei noastre recente". Aflăm, de data asta din lectura cărții, un document liric, pe cît de viu, pe atît de expresiv al unor „amintiri din copilărie", realist în ordinea factologiei și poetic în ordinea viziunii.

Anatoli Ribakov
COPIII DIN ARBAT
Editura Echinox

În colecția „Literaturile lumii" dirijată de Marian Papahagi, prestigioasa de-acum editură „Echinox" oferă cititorului român romanul **Copiii din Arbat** al lui Anatoli Ribakov (traducere de Efim Spînu, Naum Bernstein, Mihai Maler, ediție îngrijită de Irina Petraș). Scris la mijlocul anilor șaizeci dar apărut abia în 1987, romanul acesta a fost repede tradus în numeroase limbi, proiectîndu-l pe Anatoli Ribakov în elita prozei europene. O radiografie a stalinismului anilor treizeci, lipsită de vehemență patetică, însă impresionantă prin realism, o explorare amănunțită a vieții istorice din renumitul cartier moscovit Arbat, izbutind să prindă în imagini epice tulburătoare, de anvergură tolstoiană, dinamica unei epoci tensionate, ce a marcat tragic destinul cîtorva generații. Acuitatea realistă a perspectivei scriitorului asupra istoriei face din **Copiii din Arbat** un document revelator al condiției umane într-un regim totalitar.

Mircea Moga

PREMIUL LATINITĂȚII

● **În luna mai 1992, Uniunea Latină organizează ediția a II-a a concursului LATINITĂȚII, la care pot participa tineri pînă la 25 de ani, cunoscători a trei dintre următoarele limbi romanice : franceză, italiană, spaniolă și portugheză. Concursul va consta din două probe : traducerea a cîte unei fraze din limbile romanice în română, respectiv traducerea cîte unui text de aproximativ 10 rînduri (aceleași) din română în limbile romanice cunoscute.**

Concursul este dotat cu următoarele premii : premiul I, o călătorie de două săptămîni în Franța și Italia ; premiul II, o călătorie de o săptămînă în Franța ; premiul III, IV și patru premii de consolare, constînd din : cărți, discuri și bani.

Concursul va avea loc la București și în alte centre universitare. Înscrierile se fac prin poștă pînă la data de 15 aprilie 1992, pe adresa : Uniunea Latină, Institutul de lingvistică, București, str. Spiru Haret 12, candidații urmînd să specifice numele și prenumele, profesia, vîrsta, adresa și telefonul. Vom confirma primirea formularului de înscriere.

Starea de debut

În **Ficțiune și infanterie** (1980), Costache Olăreanu ne propune o formulă cu totul neasteptată de asamblare a discursului romanesc. Montindu-și romanul din începuturi abandonate, el creează o carte neîncheiată, o narațiune deschisă, constient destructurată ce „își poartă cu orgoliu masca neimplinirii" (Cornel Moraru). Fragmentele introductive, trunchiate prin suprimarea narațiunii propriu-zise și a încheierii, se încheagă într-un discurs de sine stătător prin menținerea **stării de debut**. Așa cum **infanteria** se leagă de ideea marșului îndelungat, uneori nefinalizat pe cîmpul de luptă, **ficțiunea** poate porni marea bătălie a romanului fără ca pînă la urmă să o mai dea. Iar dacă totuși o dă, va recunoaște unul din eroii romanului, „ce rămîne pe cîmpul de luptă sînt mici fragmente. Alăturate, nu compun nimic, decît alte fragmente mai mari, acestea, la rîndul lor, alte fragmente și mai mari și așa mai departe".

Nu întîmplător, cartea lui Costache Olăreanu debutează cu vorbele „la început" :

„La început am crezut că e vreun milițian îmbrăcat în civil. Da' pe urmă mi-a spus că e scriitor.

— Ce ziceți c-ați pierdut ? I-am întrebat după ce m-am dumirit ce e cu el.

— O geantă, dom'le ! a zis. Am pierdut-o ieri pe banca asta. Uite-aici ! N-ați văzut-o sau n-ați auzit pe cineva care s-o fi găsit ?

— Nu, dom'le zic. Da' ce-aveați înăuntru ?

— Hîrtii."

La început e confuzia, căci romanul stă sub semnul unei nedorite pierderi : scriitorul Victor Testiban și-a rătăcit manuscrisul ultimului său roman. Toate încercările de a-l găsi eșuează, ceea ce devine simptomatic : Testiban, un autor care s-a apucat de mai multe cărți, dar nu a terminat decît una, e forțat prin pierderea manuscrisului s-o la și pe aceasta de la început.

Readus la punctul zero, Testiban se confruntă cu două alternative : fie să refacă textul, fie să înceapă altul. Dar fiindcă **scrierea** nu l-a dus niciunde, alege **re-scrierea**. O variantă ingrată, de altminteri deoarece îl obligă să declanșeze mecanismele mult mai complicate ale repovestirii, să mai bată o dată drumul primei versiuni, luptîndu-se cu distorsiunile provocate de o memorie limitată.

Startul e important și, deci, nu tocmai ușor :

„Măcar de-ar putea să reconstituie începutul, își zicea. E, totuși, una din părțile importante ale unui roman. De ea depinde ritmul și stilul narațiunii, acel galop al imaginilor, dialogurilor, personajelor.

Să încerce !

În prima frază (doar o știa pe de rost !) Jean Lalescu micșora viteza și arăta pasagerilor vila lui Mină Minovici, de la Șosea.

Dar după aceea ?

Parcă Matilda lîngă el, îi cerea să oprească mașina :

— Clopoțeii ! Vreau să aud clopoțeii !

Mai întîi, ieșea Lalescu. Timp'e ușor cărunțite, față frumoasă, distinsă. Impecabil costum gri perle. Ocolea botul mașinii și întindea mîna spre ea, prilej de a i se vedea linia imaculată a manșetei scrobite".

Dacă și-ar aminti corect începutul, Testiban ar putea reface mai ușor părțile ulterioare ale cărții. Dar proiectul ambițios se împotmolește într-o încercare imposibilă și epuizantă. Eșecurile repetate ale lui Testiban atestă că **re-scrierea** — ca variantă de creație — nu există. Ea se dovedește în ultimă instanță tot o versiune a scrierii originale, a creării fără un model inițial.

În schimb, căutările eroului îi permit lui Costache Olăreanu să mediteze asupra **facerii literaturii**. Folosindu-se de Testiban și personajele acestuia, Olăreanu dezvoltă lungi dizertații asupra tehnicilor literare, a libertăților scriitorului, a textualismului și a impusturii ascunse dincolo de formele sofisticate. **Ficțiune și infanterie** se transformă astfel într-un meta-roman, un roman dezbatere de o certă valoare teoretică.

Tentația de a produce literatură l-a chinuit de mult pe Testiban. Totuși, așa cum mărturisește singur, glumele nu sînt suficiente pentru a construi un subiect, iar calamburul și jocurile de cuvinte sînt elemente accidentale cu care nu poți face artă. Testiban știe că scriitorul adevărat rupe cu fiecare cuvînt, cu fiecare literă scrisă o bucată din trupul său. Realitatea diurnă nu poate deveni literatură decît prin sacrificiul propriei persoane, sacrificiu impins uneori chiar pînă la o totală anulare. Doar cărînd zi cu zi povara lui Sisif, doar auto-flagelîndu-se, poate un romancier încheia opera sa.

„Cum scrisese el romanul ? La normă ! Își fixase cinci pagini pe zi (cine ? el, care abia reușea să **elaboreze** o pagină într-o săptămînă !). Se ținuse de normă cu dinții. La început i-a fost greu, dar pe urmă constată că literatura se poate face și așa. E o chestie de reflex condiționat. Te așezi pe un scaun, îți potrivești topul de hîrtie, recitești ultima pagină scrisă, îți ascuți creioanele (chiar dacă nu ai nevoie de ele), îți stergi ochelarii cu pielea de căprioară îți potrivești în dreapta bloc-notesul pentru idei, mai sorbi o cafea și gata.

Cînd vede patul, omului îi vine să se culce, cînd vede masa pusă i se face foame, cînd vede topul de hîrtie se așază la masa de scris. Ca la cîinii lui Pavlov ! Nu-i simplu ?"

Dar dacă Testiban mărturisește că scrisul-reflex l-a ajutat să ajungă la sfîrșit, tot el trebuie să admită că maniera forțată l-a făcut să neglijeze logica narațiunii, elementele de construcție și stilul. Efortul de a te ține la masa de scris nu te încarcă de har. Atmosfera boemă, cafeaua, țigările sau prietenii pot fi de oarecare ajutor, dar nu pot înlocui cazna de a-ți aduna gîndurile, de a rezolva dilemele în fața sinonimelor, de a alege varianta de acțiune potrivită. La toate se adaugă implicațiile ideologice, viciul și „o anume păcătoșenie a meseriei tale, care îți aduce numai belele, trudă multă și rezultate puține, chiar faima de a fi un destrăbălat, un fără Dumnezeu, un hoț și un sperjur. Numai așa ai mai putea avea vreo șansă să pictezi și îngeri, dacă trebuie. De nu, rămîi tot la descrieri micuțe și la caldul lirism care le înconjoară".

Recitindu-și textele anterioare, Testiban le găsește lipsite de vlagă. Începutul romanului **Dragoste cu vorbe și copaci** trenează din cauza personajelor prea livrești. Unul dintre ele, scriitorul Ferdinand, repetă așezat în fața mesei de lucru situația lui Testiban. Capitolul terminat doar pe jumătate „nu merge", „e slab". Lipsiți fiind de talent, ambii caută o șansă în tehnica **amînării** : nu în „a spune ceva", ci în „a **spune ocolind**", nu în a respecta regulile, ci în a le dejuca.

Celelalte încercări ale lui Testiban au rămas și ele nefinalizate : o sută de pagini din romanul **Lucrurile care ne leagă**, vreo 80 de pagini dedicate unei călătorii, povestirea **Lupul și Chitanța** sînt toate fragmente abandonate fără intenția de a le mai relua vreodată. Titlurile sînt și ele stranii : asocierea neobișnuită a cuvintelor deconcertează și atrage. Căci titlul, ca și începutul este o cursă. Bine organizate, ambele au un rol strategic :

„La început, doar cîteva fraze, chiar fraze care să imite vorbirea curentă și să nu trezească nici o bănuială. Dar ce capcană pentru lector ! O ușă lăsată întredeschisă. Vrei să te uiți, bine ! Nu vrei... Dar cum să reziști să nu arunci un ochi înăuntru ? Ce-o fi acolo ? Ușa împinsă încet, apoi un scîrțiit, un pas și gata. Începe lectura. Cititorul așteaptă faptele."

Odată intrat, cititorul e parțial prins ; urzeala subiectului se întinde în jurul său ca o plasă, în special dacă scriitorul știe **de unde** și **cum** să pornească. Testiban crede că el are acest dar : nu e numai un bun psiholog, ci și o sursă de povești autentice și pline de viață, cu promițătoare potențialuri narative. În plus, stăpînește descrierile de natură și simte importanța personajelor episodice, insuficient exploatate în genere. E hotărît „să scrie un roman limpede, clar, bine construit, cu personaje firești, cu o acțiune închegată, logică" „ca-n secolul XIX". Laboratorul său e bine înzestrat : întocmește fișe celor patru personaje — Jean Lalescu, Matilda Arabolu, Ferdinand Călugăreanu și Ioana Manoliu —, stabilește locul acțiunii, face notații cu privire la firul epic. Tonul e ferm, dînd impresia că totul se va derula rapid, fără dificultăți.

Geneza romanului nu are însă loc : fiind prizonierul neputințelor sale creatoare, Testiban eșuează în construirea ansamblului. Nu știe cum să dozeze suspensul și despre ce să scrie mai departe. Evoluția personajelor și construcția verosimilă a dialogului îi provoacă și ele momente de maximă încordare. Situația lamentabilă în care se găsește îl obligă să-și recitească iar și iar fragmentele, operație istovitoare, pentru că și ea rămîne tot în faza de debut. Suprapunerea scriitor/lector nu e o salvare. Deși se dovedește cea mai elementară operație a actului scriitoricesc, autorul fiind de fapt primul cititor al propriului text, lectura nu îl poate scăpa pe Testiban de sentimentul copleșitor al inaccesibilității scrisului.

Renunță iar și iar, cerînd sfaturi de la prietenul Condeescu.

„Își muie buzele în lichidul rubiniu, gîndindu-se cît de meșter e Condeescu în a conduce o acțiune.

— Și cînd te încurci sau vezi că firul nu duce nicăieri, îl întrebase odată, cum procedezi ?

— Un asterisc sau încep un alt capitol.

— Nu înțeleg !

— Fac un salt într-un alt loc. Descriu un peisaj sau îmi mut unul din personaje în trecut și caut să vin cu el pînă la albia acțiunii principale. Te asigur că totdeauna am reușit."

Deși Testiban îl va imita, sperînd că poate ajunge la sfîrșit printr-o continuă luare de la început, fragmentele textului său nu prind contur.

Pe neașteptate, după ce un prieten avocat îi povestește că ar cunoaște un Jean Lalescu adevărat, eforturile lui Testiban sînt prelungite într-o direcție cu totul surprinzătoare. Testiban descoperă că literatura merge în paralel cu viața, că proiecția imaginară își găsește dublura în cotidianul mărunt. Lumea sa e și lumea personajelor sale, prin urmare are și el posibilitatea de a pătrunde în ficțiune. Testiban încearcă un ultim truc : se dezlănțuie în căutarea propriului text ca **personaj**. Bea cafea cu Matilda, joacă pietre cu Arabolu și Lalescu, face conversație cu Ioana, plîngîndu-i-se :

„— Culmea e că știu ce-mi lipsește. Nu multe lucruri, puține, dar esențiale. Unul din ele se numește **Ficțiunea**, altul, **Infanteria**. Nu rîdeți ! vorbesc foarte serios. Poate pentru prima dată. Nu știu să mărșăluiesc, n-am tenacitatea și viclenia infanteristului, habar n-am să mă «acopăr», să atac la momentul oportun, nu cunosc și nici nu-mi pasă de datiile «terenului». Cu avioane nu realizezi decît aforisme și eseuri, nu romane. Luați un romancier adevărat și mirosiți-l ! Veți constata că miroase a praf, a praf de cîmpie, duduie !

— Chiar așa ? Totuși cum ați reușit să scrieți romanul ?

— Din bucăți, bucăți independente, puse pe spații mici, în schițe lucrate, să zicem, cu finețe, dar fără suflu romanesc. De aici și absența **construcției**, adică tocmai a lucrului cel mai important și care face **miracolul** romanului."

El speră că odată intrat în teritoriile ficțiunii să poată înțelege mai bine mecanismele narațiunii și psihologia eroilor, odată devenit personaj, să răstoarne raportul literaturii cu viața și să găsească secretele meșteșugului ce altfel i se refuză.

Experiența se încheie brusc printr-o stratagemă ingenioasă de a pune punct și de a o lua **da capo** : Condeescu anunță că a scris deja trei capitole din romanul său despre un autor care și-a pierdut manuscrisul proaspăt terminat. Invitat de atenția celorlalți să citească, deconspiră debutul romanului : „La început am crezut că e vreun milițian îmbrăcat civil. Da' pe urmă mi-a spus că e scriitor..." Identitatea dintre primele și ultimele două fraze ale cărții lui Olăreanu marchează reîntoarcerea la un început perpetuu.

Anunțîndu-l pe Condeescu drept autorul cărții **Ficțiune și Infanterie**, Olăreanu devine și el un personaj al propriei sale cărți. Se adaugă astfel un al treilea nivel al realității ce se suprapune celorlalte două. Echivocul e perfect. Cine e autorul cărții **Ficțiune și infanterie** : Olăreanu, Condeescu sau Testiban ? Ambiguitatea autor/personaj repetă ceea ce s-a întîmplat cu o altă carte, **Dragoste cu vorbe și copaci** : romanul a fost început atît de Testiban, cît și de Condeescu, iar Olăreanu a publicat o carte cu același titlu în 1987.

Pulverizînd finalul, Costache Olăreanu renunță voit la una din granițele textului : sfîrșitul nu mai înseamnă încheierea printr-o secvență limitativă, ci devine **pornirea, startul, punerea în mișcare**. Atîta timp cît există începutul, există și romanul : corpul său se construiește după legea „nimic nu se pierde, totul se ia de la început". Efortul de a stîrni energiile inițiale și de a provoca latențele poate fi suficient pentru a deveni literatură, deoarece organizarea realității prin reașezarea începuturilor se face mult mai dinamic decît s-ar face bunăoară prin narațiunea digresivă, incapabilă de a atinge sfîrșitul din cauza unor ocolișuri (ne)dorite. Condiția ce se impune este ca scriitorul să fie un adevărat stăpîn al stilului. Axioma a fost acceptată și de Olăreanu :

„După mine, a experimenta înseamnă în primul rînd a-l interesa pe cititor, indiferent sub ce formă, a-l face părtaș la actul scrierii. Acțiune deloc ușoară. Ea presupune o intelectualizare a actului lecturii, o activizare atît de intensă a cititorului încît acesta să exclame la un moment dat : «O carte ca asta aș fi putut scrie și eu !» Senzația de ușurință, de transparență a textului pe care o trezești în cititor n-o poți obține decît după ce ai învățat bine de tot lecția clasicilor."

Evident, Costache Olăreanu a fost un elev silitor. Prin urmare, în **Ficțiune și infanterie** proba începutului poate deveni sinonimă cu proba scrisului. Fascinația stării de debut preschimbă încăpățînarea de a nu respecta angajamentele pe durată lungă într-o formă a curajului de a căuta reușita în literatură.

Pia Brînzeu

Din partea Uniunii Scriitorilor

Miercuri 26 februarie 1992 a avut loc întrunirea Comitetului Director.

Au participat : Mircea Dinescu, Ștefan Aug. Doinaș, Ștefan Bănulescu, Ana Blandiana, Balogh Joszef, Gaifalvi Zsolt, Mircea Mihăieș, Nicolae Manolescu, Helmuth Britz, Ștefan Teaciuc, Z. Ornea, Laurențiu Ulici, precum și secretarii U.S., N. Prelipceanu și Bedros Horasangian.

— Comitetul a luat în discuție situația tipografiei și a hotărît definitivarea documentelor legale juridico-economice, pentru încheierea contractului între Uniunea Scriitorilor și Fundația pentru promovarea literaturii germane în România privind folosirea capacității de producție, precum și cuantumul de cheltuieli care revine fiecărei dintre părți.

— Analizîndu-se posibilitățile bugetare actuale, pentru respectarea hotărîrilor Consiliului, s-a decis emiterea unor comunicări din partea Direcției financiare către revistele rămase în subvenționarea U.S., prin care să fie înștiințate asupra sumelor cheltuite pînă în prezent din sumele strict alocate, atrăgîndu-se atenția că dincolo de aceste sume U.S. nu deține alte posibilități și că aceste reviste își pot menține apariția înscriindu-se numai în sumele respective.

— În pregătirea bugetului pe anul 1992, au fost audiați reprezentanții administrației U.S. în legătură cu organigrama serviciilor din cadrul administrației și cuantumul de cheltuieli anuale în cadrul bugetului general.

— Comitetul a luat act de expunerea scriitorului Ștefan Bănulescu și de cererea sa de retragere din funcția de vicepreședinte al U.S., retragere motivată de vîrstă și de starea sănătății. Luîndu-se în discuție propunerile de soluționare a situației create, Comitetul a fost de acord cu propunerea ca interimatul funcției de vicepreședinte să fie îndeplinit de dl. Laurențiu Ulici, membru al Comitetului Director, pînă la întrunirea Consiliului care va decide.

— Comitetul a decis ca direcția economico-financiară să facă demersurile de rigoare pentru obținerea plății timbrului literar din partea editurilor care n-au achitat acest timbru în contul Uniunii Scriitorilor.

— În ultima parte a întrunirii, Comitetul Director, luînd în discuție chestiuni actuale de patrimoniu, a decis ca serviciul economico-financiar să definitiveze lucrările ce țin de evaluarea, înscrierea și inventarierea în documentele de personalitate juridică a Uniunii Scriitorilor, a tuturor bunurilor de dată recentă provenite din donații și din alte surse (aparatură, diferite dotări etc.), intrate în folosința filialelor, publicațiilor și ale altor sectoare de activitate ale instituției.

13 întrebări pentru...

MIRCEA HORIA SIMIONESCU

1. Stimate domnule Mircea Horia Simionescu, pe alte meridiane satira și umorul se integrează firesc, organic în literatura națională respectivă, neavînd statutul de cenușăreasă, cum îl are la noi și în alte cîteva țări estice. Deținem noi, cu-adevărat, o astfel de — să zicem — supremație ?

Mircea Horia Simionescu : Cenușăreasa e o disprețuită și o marginalizată atîta timp cît cei din preajma ei, indivizi fără inteligență și prea viu urmăritori ai intereselor imediate, refuză să-i recunoască virtuțile. Prințul, cunoscător al valorilor, priceput să distingă calitățile discrete sub înfățișările înșelătoare ale expresiei ocazionale, interesat, și el, dar de la înălțimea nobleței lui de judecător, restabilește lucrurile : Cenușăreasa — temporar obnubilată — cîștigă partida, intră în realul ei statut și așa rămîne pînă la sfîrșitul, niciodată sfîrșit, al vieții ei. Creația (Cenușăreasa) nu e nici nefericită, nici norocoasă, ea **este** ; nefericiți și proști sînt și rămîn receptorii mesajului ei de frumusețe și vrednicie.

Derulați filmul judecății de mai sus, verificați fiecare afirmație și, în întregime, adevărul final al poveștii care rezumă un destin. E vorba, cine se îndoiește, de o istorie cît se poate de serioasă, plină de înțelesuri. Raportați-o la întrebarea dumneavoastră și veți constata că răspunsul meu e, deopotrivă, și comic și satiric. Comic, pentru că, în loc să considere fondul chestiunii, se ocupă de termenul unei comparații și clădește pe el o demonstrație, ținînd de ceea ce numim de obicei, eseu. Satiric, pentru că îndreaptă toate gurile de foc împotriva gîndirii pripite, miopiei, prostiei. Cine s-ar fi gîndit că o serie de afirmații cu pretenții de caracterologie poate ascunde asemenea intenții ? Răspunsul meu **lunecat**, în esență evaziv, n-are alt rost decît de-a arăta că: 1. umorul și satira nu au un perimetru al lor, marcat și fără comunicare cu alte domenii ; 2. umorul și satira nu sînt produse (genuri) de sine stătătoare, ci moduri de tratare a oricărui subiect ; 3. umorul și satira sînt doar mijloace pentru obținerea unor efecte specifice prin care adevărurile (chiar și cele mai grave) pot fi recunoscute și urmărite în labirinturile rătăcirilor de tot felul, scoase la lumină și sprijinite în așa fel încît să-și păstreze, ca model verticalitatea ; 4. umorul și satira sînt modalități, printre altele, de-a trata serios, însuși tragicul, cu detașarea și libertatea care să le facă de înțeles pînă și ultimului cititor, acesta mai sensibil la anecdotă decît înaintea enunțului abstract, mai ascultător și penetrabil la exemplul colorat decît la înșiruirea de îndemnuri morale și precepte nedisimulat didactice.

Prin îndelungă folosire, umorul și satira s-au ridicat de la nivelul procedeului la cel al unui unghi anume de vedere, astfel că, astăzi, vorbim despre scriitor umorist și de lucrare satirică, prefăcîndu-ne a uita că Cervantes e un scriitor tragic, căruia i se adaugă un Caragiale sau un Ionescu, toți judecători și metafizicieni îmbrăcați — pentru a ne cîștiga atenția — în pestrițe haine de carnaval. Mai mult sau mai puțin tîncturate, operele lor sînt mari satire, aruncîndu-și luminile farurilor, de foarte sus și foarte departe, asupra erorilor și micimilor unei omeniri scufundate într-o profundă nimicnicie. Percepem situații și tipuri, ridem la desfășurarea gramaticală a unui fond ce ni se pare accident, dar mai potrivit ar fi plînsul, fiindcă spectacolul e în întregime trist, fără speranță. În alt registru, în alte veșminte, Cioran animă aceleași cartoane (personaje reduse la schema figurilor geometrice, situații expurgate de orice urmă de anecdotic), locul lui, privirea lui din cer, și nu spectacolul, îl trec și prenumără printre comediografi.

Ați observat, domnule Tupan, că m-am folosit de pirghii mari, de altfel mai lesne de găsit în maldărul instrumentelor, pentru a rostogoli bolovani și a mă feri de prundișuri și nisipării, acestea mai fugitive. Dintr-o prudență la care m-a invitat experiența proprie : înfățișate în hainele parabolei absurde, ale jocului de cuvinte, ale calamburului sau potrivirii/nepotrivirii termenilor, scrierile mele captează bunăvoința și gustul cititorului și-l invițiază, implicîndu-l într-un spectacol agreabil, conducîndu-l, prizonier al naivității dobîndite, pe buza prăpastiei, de unde nu se zărește licăr de speranță.

Paradisul l-am pierdut o dată cu ieșirea din copilărie ; am priceput de timpuriu cît de tristă și dereglată e lumea (societatea, mai tîrziu), cît de buimac creatorul acestei nerînduite lumi. Din capul locului, cînd am pornit la treaba scriitoricească, am urmărit să decelez erorile primordiale și să le descriu cu cît mai mare fidelitate. Nu puteam începe cu geometria și abstractul, în primul rînd pentru că asta presupune o lungă și anevoioasă trudă de sinteză, forjată de o mulțime de experiențe, în al doilea rînd pentru că o asemenea formulă n-ar fi cîștigat nici un cititor, mai ales într-un timp gata oricînd să sancționeze aspru un astfel de demers. Ca să ajung la scopul propus, la copacii monumentali din lemnul cărora s-a scurs ultimul strop de sevă, trebuia să parcurg hectare de vegetații pitice, de-o mare varietate și debordantă fecunditate. Le-am descris pe acestea cu o răbdare de gravor : prima carte **(Dicționarul onomastic)** a ieșit un catalog de exemplare viu conturate, accentuat anecdotice de unde eticheta ce mi s-a pus — de umorist și satiric. Cu ea am rămas pe frunte, din pricina ei nu mi se citește deznădejdea întotdeauna însoțitoare.

Ca și în alte părți ale Răsăritului, umorul și satira se află pretutindeni și din belșug, costumate după vremi și mode. Prințesele trec printre noi în straie de Cenușărese, le tratăm ca pe niște servitoare. Într-o zi, va veni Prințul, cu ultimul tren.

2. Se vorbește de satirici ignorați de critici, ba uneori chiar ironizați. Ce i-a determinat pe cei din urmă să-i țină la serios respect pe cei dintîi ?

M.H.S. După distincțiile dinainte, să rămînem în zona vegetațiilor (desișurilor) variate, fecunde, să ne ocupăm de genul așa-zis umoristic și de satira ca specie, cultivate de foarte mulți dintre scriitorii noștri. Cred că, într-adevăr, majoritatea criticilor este rezervată față de autorii de scrieri „cu sare și piper“, preferind tipurile de literatură serioasă, gravă, „cu probleme“ — chiar dacă parte din acestea sînt producătoare de umor involuntar. Să nu uităm că s-au născut și format într-o epocă „de luptă și solemnitate“, cum afirma un spirit înțepenit în prejudecăți, au trăit într-o perioadă istorică „plină de eroism“ și „de grave răspunderi sociale“, cum întăreau colaboratorii aceluia.

De-a lungul anilor, am fost foarte atent la paragrafele și capitolele „documentelor“ deschizătoare de ochi, emise de nenumăratele ședințe și congrese. Privitor la „sarcinile și îndatoririle“ scriitorilor, nelipsite din nici un document, se spuneau întotdeauna aceleași lucruri întepenite în dogmă, cu excepția unei cozi despre critică, satiră și, subînțeles, umor. Dacă apendicele se rezuma la doar cîteva cuvinte, se înțelegea că „se strînge cureaua“ și că cenzura urmează să fie neînduplecată : dacă numita coadă se lungea ca în poveste, aceasta anunța un timp mai clement, o relativă liberalizare. Sicanați de neprevăzutele schimbări ale acestui capitol, criticii au preferat să nu înainteze voios în acest teren minat, alunecos. Sau, simțind că tocmai în aria lui se pot ivi surprize, l-au lăsat de capul lui : o analiză mai adîncă ar fi atras luarea aminte asupra domeniului și ar fi pus în primejdie roadele lui și pe autorii neortodocși.

Mărturisesc că decizia mea de-a debuta (aveam 40 de ani) a ținut seama, tactic, de acest indicator : criticii care m-au întîmpinat atunci — era curînd după Praga — au apăsat cît au putut pe bratul balanței devenite liberă, trecîndu-mi elefanții printre șoricei. Am fost etichetat umorist, analiza s-a oprit la sublinierea jocurilor și ingeniozităților formale. Trecut, cum s-ar zice, pe Academiei... Norocul meu n-a fost și al celor care au venit după 1971, cînd satirei și umorului li s-au pus din nou zăbale : cenzorii au procedat la închiderea supapei de esapament și criticii dispuși să adîncească lucrurile au fost timorați.

E locul să arăt cum m-am folosit de această experiență : spre a nu fi purecat și pedepsit pentru trecerea ilegală a artileriei grele („că, pe sub poale aveam, ca

omul de toate și două pistoale“, cum zice Poetul), m-am angajat cu o rubrică de umor, întîi la „Săptămîna“, curînd după aceea, cînd „Săptămîna“ nu mi-a mai acceptat îndrăznelile, la „Urzica“, întărînd opinia celor ce mă trecuseră în breasla umoriștilor gratuiți, ex-orbitali centrului fierbinte unde se forjau „marile probleme ale epocii“. Înlăturat din Agora le-am servit cititorilor „de sus“, care nu-mi iertau defecțiunea, sita prin care să mă citească fără să se atace, să se indigneze (în general, cei „de sus“ n-au timp să citească volume masive, lectura scurtă le întreține buna dispoziție și capacitatea de acțiune). Am inventat „teoria presului“, care mi-a permis să-mi păstrez, în condiții mereu mai vitrege, libertatea : de vreme ce semnam cu regularitate în reviste, cei cu colimatorul puteau rămîne liniștiți, întocmai ca polițiștii primitori ai semnăturii săptămînale, în condică, din partea celor cu domiciliul fortat. Am fost (am izbutit să fiu), o dată în viață, precupeț.

Să vin acum și să le reprosez criticilor și redactorilor publicațiilor umoristice că m-au ajutat să-mi țin deschisă taraba, firma, în vremuri deosebit de vitrege ? Că mi-au îngăduit să etalez, sub eticheta produselor mărunte, destule pistoale și grenade, înțelese de cititorii oficiali (deloc de cei deprinși să citească printre rînduri) drept mere rumene de Voinești?

Dacă recenzenții și criticii ne-ar fi tratat ca pe niște prințese virtuale, oferindu-ne întreaga lor stimă și răsfățîndu-ne, comentariile lor analitice ne-ar fi dat neîntîrziat pe mîna poliției. Umorul și satira, multiplicate în sute de mii de exemplare și pătrunzînd „printre frizeri și navetiști“, cum se spunea cu miopie pretins sociologică, au hrănit și întreținut o stare de spirit critică mai eficace — în păturile largi — decît cutare roman dezbătător de probleme, citit de o categorie subțire de cititori. Evenimentul editorial, comentat nevoit cu ocolișuri și prudent echivoc, rămînea un pitic față de difuziunea, în sute de mii de exemplare, a tabletei satirice, a cărei persistență umbră coroda sistemul totalitar și-l ridiculiza legitimitatea. Aș duce mai departe afirmația, exagerînd puțin, spunînd că nu Soljenițin sau Goma (textele lor) au scos în stradă și-n fața blindatelor mulțimile de tineri exasperați, ci seriile de modeste dar acide foi de urzică și mătrăgună răspîndite pretutindeni. O antologie a acestor piese disprețuite (dar cine să o alcătuiască ?) ar invedera acest proces de igienizare îndelungată și de păstrare a verticalității morale. Regimul totalitar, atît de bine organizat în apărarea tiraniei, s-a ferit cu mare pricepere de gogoașa ce îi putea zdrobi dantura : pilula care i-a provocat moartea a înghițit-o, pe nestiute pe stomacul gol.

3. Destule exemple ne demonstrează că unii autori, refugiați în spațiul comic, sînt aceiași care nu s-au putut impune în alt genuri. Chiar au ratat spectaculos unele cărți. Au contribuit și ei la demonetizarea noțiuni de comediograf ? Prin ce Cum ?

M.H.S. Din motivele arătate, mulți autori de tablete n-au putut să le adune și să le publice în volum. Legate, împreună, ele și-ar fi dezvelit caninii și subtila manevră ar fi fost deconspirată. Dar cum știu, mai niciodată cronicarii, criticii nu se ocupă (cu excepția unor scurte mențiuni la „revista revistelor“) de autorii fără volum, considerîndu-i rătăciți în spațiul literaturii, nedemni de examen critic. Unii dintre „micii producători“ au refuzat din capul locului să poarte mănușile pe un teren net favorabil inamicului : după hîrtuiala la care și-au supus adversarul au tăcut : tactica guerillei nu trebuie însă exclusă din arsenalul îndelungatei conflagrații.

As putea da și multe exemple de satirici și umoriști care s-au putut impune și în alte genuri — un inventar îngrijit ne-ar aduce frumoase surprize. Oricum autorii au demonetizat termenul de comediograf : cred că v-ați gîndit la confecționerii de anecdote, la cei al căror talent nu-i ducea prea departe.

4. Marii creatori, de la Shakespeare la Marin Preda, de la Poe la Nichita Stănescu, n-au avut complexe în fața satirei și au ilustrat-o adesea strălucit. Ca un autor care nu ați ocolit-o, dimpotrivă, ați cultivat-o în mai toate cărțile dvs., credeți că aduce unda de ironie, de autoironie, de desființare prin cuvînt a proastei, imposturii, minciunii, a însăși crimei în țesătura unei opere ?

M.H.S. Adresa dvs. atît de directă a demersul și scrierile mele, faptul că ați v-a scăpat viziunea critică frecventată de alegoriile, parabolele, „evazionismele“ mele mai mult sau mai puțin străvezii, mă îndeamnă, pentru prima oară în viață, să-mi abandonez consecventa modestie și să apăs, cu creion dermatograf, pe oglinda ce-mi reproduce portretul. În fața noastră, dacă nu te arăți singur cu destul, nu-ți dai coate cu cei din jur spre a ieși în față (pe la adunări, pe la televiziune, prin preajma puternicilor zilei), riști să întîrzii într-o ceață din care te scoate decît un timp lung de „reflecții“ parțiale. Mă întristează că trebuie să fac eu o treabă ce revenea altora, deși știent și de faptul că autoportretul nu e scutit (oh, ce banalitate !) de un fatal subiectivism. Să încerc a pune degetul pe rană, fiindcă o rană destul de dureroasă mă șicanează, îmi produce insomnii și-mi scade apetitul de-a merge (a scrie) mai departe.

Nu încetez de-a mă întreba : la ce bun să-mi conduc mai departe lucrarea, de ceea ce am scris nu a fost înțeles la treaga gravitate conținută, iar curajul de a risca, într-un proiect amenințat de atîtea riscuri, nu e receptat decît ca o curiozitate literară, cînd el a fost înainte de toate, o atitudine politică, alegorică, radicală, din însuși miezul aparatului care îl demontam ? Ce să mai sperăm zile care să lumineze toate dimensiunile pe cea politică îndeosebi, dacă readucerea în circuitul public, prin reeditare a textelor (de altfel lăudate, dar lăudate fără examinarea lor cu ochii de azi) este certă imposibilitate ? Mă mingiie prea mult ție că numele îmi trece dintr-o revistă într-alta, cînd cititorul de acum nu știe la ce se referă laudele pînă unde tinteste satira, neavînd la îndemînă textul, nești în ce moment s-a alcătuit și cum, la ce riție, a vrut — și cred că a izbutit — culce la pămînt o proză imbecilă, încîntă în rele, străină în toate privințele atît de natura și spiritul prozei noastre tradiționale, cît și de procesele înnoitoare experimentate de toate literaturile lumii — e vorba de aberația numită realism socialist. Cine are textele în față și călătorit prin ultima jumătate de veac cu ochelari de cal, pricepe lesne că numai că nu m-am sfiit să ridiculizez din chiar momentul omologării lor de tre putere — sloganurile îndemnătoare, conceptele și imperativele privind **metodul, dialectica** „strălucit rezumată de varășul Stalin“.... **stilul perfect, depășit de sine, stahanovismul** de toate soiurile **întrecerea, formarea omului nou, pentru masele largi, ascuțirea luptei de clasă, colectivismul, partinitatea creației, dăruirea de sine** (sacrificiul) spre

nele și fericirea..., vigilența, combaterea cosmopolitismului, industrializarea (desigur, cea nebunească), **autocritica** pînă la rădăcini, mitul **eroului** (... în timp de pace...) **documentarea artistului** (pe teren), **planul de conținut, odele, imnurile și imnele, etapele, acumulările cantitative** deraind la punctul de înghet al apei) pentru a se transforma **într-o nouă calitate, elogiul** (pe cînd era hăcuit) **al țăranului, ulciorul de la care se adapă..., păsunismul** militant și cite (multe) altele: dar am atacat și demontat însăși cutia neagră a mecanismelor gîndirii dogmatice, automatismele, ticurile verbale și gesturile, umflăturile maligne ale unui sistem. Între prima piesă a **Bibliografiei generale** (carte începută în 1944—45 și publicată în 1970, cînd mulți erau convinși că răul a fost înlăturat, eu cunoscîndu-i — atunci — îndeaproape noile acumulări de energie pustiitoare) piesa intitulată „Cartea apelor" și care prezintă limpede că „smîntînitoarea", fără prospect și fără lapte, „merge în gol" și așa va merge cît zilele, însoțită de dezbaterile și aplauzele „mecanicilor", și pînă la ultima pagină (390), în care se arată că „între palat și piață" se află „o ceață deasă și / sau un zid atît de impenetrabil... încît „habar n-are poporul de ceea ce fac cei care îl guvernează și rațiunea pentru care fac ce fac"... — sînt 400 (patru sute !) de pagini de satiră mordantă, înveninată, exasperată, nu cu mult mai jos decît — tineți-vă bine, domnule Tupan! — răscolitoarea (tot „utopie", în fond tot roman) **1984** a lui Orwell.

După **Bibliografia** (zice-se că trasă în 8 000 de exemplare, retrasă parțial din rețea) ar fi avut parte de un tiraj omenos (în acea vreme confrații primeau tiraje de zeci, chiar sute de mii de exemplare), dar și mai bine, dacă paginile ei ar fi fost trecute clandestin peste hotare și s-ar fi publicat sub numele unui englez sau sud-american menționîndu-se pe ultima copertă că autorul a scris-o după gratiile imperiului fricii, în catacombe, altul ar fi fost înțelesul și alta receptia (valoarea ei literară și puterea vizionară rămînînd aceleași) și afirmația (comparația) mea nu vi s-ar fi părut, cum pare, enormă. M-aș fi așteptat ca, după Revoluție, această carte să fie disputată de zece edituri, să fie îmbrățișată ca o mărturie a rezistenței împotriva încercărilor de smintire și falsificare... generală. Să învinuiesc umorul, cu care am uns, icicolo, osiile monstruoasei mele epopei, că a aruncat în penumbră sensul cărții, în adîncuri colții tăioși ai Crebergului ? Prefer să cred că trăim încă sub legile certei incertitudini, ca atare, ne e frică să cercetăm humanitatea din cartierul pe care îl locuim, cînd găsim peste trei țări și cinci mări umanitatea de care avem trebuință.

Ca să ies din strînsoarea întrebării dvs. și din lățirea răspunsului meu nemodest, termin printr-un citat din Voltaire **(Dict. phil.** despre **Certain, Certitude) : „Il y a deux manieres de se tromper, de mal juger, de s'aveugler : celle d'errer en homme d'ésprit, et celle de décider comme un sot."** Evident, acest **petit rien** nu-i decît un mărțișor.

5. Un om fără umor pare să fie un infirm, un om cu haz inconștient riscă să-și piardă identitatea. Schițați-ne, vă rugăm, portretul autorului satiric care, apelînd sistematic la ironie, persiflare etc., să rămînă creator stimabil.

M.H.S. Puneți această întrebare lui Adrian Păunescu, mare producător de umor, om-spectacol cum rar se-ntîlnește, precum și ilustrilor lui colaboratori, unul și-unul — aceștia pierzători de mult ai identității și comici, comici... Stimabili care va să zică... Totuși, iubirea de adevăr mă îndeamnă să adaug că umorul ce își joacă jocul cu propriii lui autori, ca piese demonstrative într-o expoziție de automate ce se dereglează după un program dinainte stabilit (am văzut, la Paris, asemenea invenție), nu mai iscă risul, ci compasiunea. În fiecare din noi doarme, de la începuturi, un prost care se trezește în răstimpuri spre a ne aduce aminte de unde a pornit urcușul. Dar să tii prostul deștept și erect tot timpul, ani și decenii în șir, e o tristă performanță.

Vă repet : nu mă interesează individii, cît speța, nu accidentele, cît destinele, nu invectiva, cît satira...

6. Intrarea dvs. în literatură și recunoașterea imediată s-au datorat și felului în care ați exploatat — cu fină ironie — resursele realității. Ce v-a determinat să procedați astfel ? Aveați de plătit o poliță regimului ?

M.H.S. În ciuda unor afirmații, după care literatura mea ar face inventar de ficțiuni, țin să precizez că toate „scenele" și inscenările fabuloase au fost extrase din realitate și au urmărit să reproducă artistic realitatea. N-am avut „parte", mulțumesc cerului, de brutalități, închisori, torturi calificate, dar supraviețuirea nu m-a împins niciodată în tabăra celor care să le fie recunoscători tiranilor pentru că i-au crutat sau îngăduit. Dintr-un soi de masochism (însă nici pe departe masochism), am ținut să trăiesc anonim alături de-cei în suferință, majoritatea, împunîndu-mi — din spirit de solidaritate — rezerva scîrbită față de mediile prospere, de treptele urcătoare spre poziții confortabile, de cioocoime. În cele din urmă, după trista (interesanta) experiență trăită, pe funcție de servitor la C.C. și Opera română (aproape patru ani), unde am pătruns ca urmare a comicului fapt că mai marii zilelor de-atunci m-au confundat cu un altul, mi-am impus exilul interior, viața la țară, gustînd din plin realitatea dură și privațiunile de care avea parte nefericita amintită majoritate. Cărțile mele publicate au scos la lumină o infimă cantitate din mulțimea „realităților" depozitate în jurnale.

Să caut să plătesc, prin cuvinte iritate și pagini caustice, o poliță cutăruia sau cutăruia dintre torționarii fiecărei perioade și fiecărei zile de foame, frig, umilință, frică, sau regimului care mi-a hăituit și furat anii tinereții, timpul bun de scris, iluziile, energiile ? Aș coborî. Am rămas credincios proiectului inițial — care îmi cerea să mă ocup de înfățișările accidentale numai în măsura în care, prin ele, puteam ilustra dereglarea universală, mizeria pînă la care poate aluneca omul.

7. ȘCOALA DE LA TÎRGOVIȘTE, căreia i-ați fost neobosit constructor — un fel de moderator al unor individualități foarte diferite, puternice, greu de ținut împreună —, a fost o surpriză pentru mulți, într-o perioadă cînd surprizele trebuiau evitate spre liniștea de mormînt a supraveghetorilor vieții noastre literare. V-a învățat cineva cum să procedați ca să impuneți o direcție nouă literaturii, un alt stil ?

M.H.S. Invenția îmi aparține, titulatura nu. Ca tot românul, născut poet, am înființat mai multe cenacluri literar-artistice „școlărești" (însă în afara școlii). Cînd, din mulțimea de frecventatori, am recunoscut (cu ajutorul lui Radu Petrescu) talente autentice și voitoare de-a se simți aproape, le-am legat într-un nucleu, înlăturînd fără menajamente o mulțime de prieteni de care mă simțisem pînă atunci atașat. Am avut nevoie de multă diplomație pentru a bloca nenumăratele tendințe centrifuge ale membrilor grupului rămas. N-am făcut altceva, ca fiu de militar ce mă aflam, decît să le invederez că e mai bine să fim uniți decît să ne subliniem diferențele specifice de temperament și chiar de viziune artistică, în fața unui front compact, printre rîndurile cărora nu putea trece nici pasărea. Radu Petrescu, prin simplul fapt că știa, ca nimeni altul, încotro ar trebui să meargă literatura ca să lasă dintre zidurile în care fusese ferecată, a încununat grupul de prieteni cu coroana unei atitudini teoretice, în împletitura căreia se înnodau pe de o parte tradiția (la îndemînă — cea a marilor tîrgovișteni din secolul trecut), pe de alta însolitul avangardei din perioada interbelică. Remarcabil e faptul că, din această încrucișare n-a ieșit un hibrid, cum foarte bine putea să iasă. Am făcut din nou diplomație, le-am descris prietenilor critici — Dan Culcer, Virgil Nemoianu, Adriana Babeți, Nicolae Florescu, Alexandru Dobrescu, Cornel Moraru, Eugen Negrici și altora — modul cum am lucrat, cum ne-am convertit prietenia în ideal literar, sugerîndu-le să ne considere împreună. Unul din ei — nu mai știu, spre rușinea mea, care — a avansat sintagma denominatoare, la mult timp după ce **școala** a umplut cu cărți întîrziate un întreg raft de bibliotecă. Termenul inspirat și grupul n-au alarmat puterea (cine nu visa să absolve o școală !), abia prin anii '80 li s-au împrejmuit cu gard de tăcere demersurile, existența. Școala a avut „onoarea" de-a fi considerată indezirabilă de cabinetul 2, care a dat indicații Radioului să nu-i pomenească numele, în nici un context.

Despre stil (mai exact și pe românește „aplecare") ce să spun ? Bag samă, acum, după trecerea a mai bine de două decenii de la debutul editorial al membrilor grupului nostru, că — poate datorită lui — arta prozei românești s-a dezbărat definitiv nu doar de realismul socialist în conflict cu care și-a definit trăsăturile, dar și de partea anchilozată, nefertilă a prozei dintre cele două războaie mondiale, prelungită **dincoace** de condeie nu întotdeauna lipsite de har.

Proza a arătat — ca să împrumut un termen nu doar medical — că are nervi și știe, cînd n-are altceva mai bun de făcut, să și țipe.

Interviu realizat de Marius Tupan

P.S.

Rubrica noastră este, cum ați observat, „13 întrebări pentru...". Fiind foarte ocupat, domnul Mircea Horia Simionescu a răspuns, deocamdată, numai la șapte. Publicăm, totuși, restul întrebărilor, în speranța că vom primi și la acestea cîndva răspunsul.

8. Aceeași SCOALĂ DE LA TÎRGOVIȘTE și-a creat mulți emuli, stimulînd chiar o literatură. Mulți o văd în scrisul optzeciștilor. Considerați că spiritul ironic și ludic i-a atras sau numai legătura, peste o generație, s-a făcut și de data asta simțită ?

9. Să rămînem toț la acest grup literar. S-a scris mult despre el, dar nu întotdeauna adecvat. Ce credeți că nu s-a spus și a trebuit consemnat în istoria literară ?

10. Fiind eu mai mulți ani redactor la o revistă de satiră și dvs. colaboratorul meu, deseori am avut necazuri cu cenzura din cauza textelor ce ni le ofereați spre publicare. Altfel zis erați mai ofensiv altădată, în regimul trecut (!). Ce se întîmplă acum ? De ce v-ați îmblînzit ?

11. Cînd vorbesc foarte mulți, se aud mai ales cei care tac, spunea cineva. Credeți că tăcerea unora, care cîndva erau foarte nemulțumiți, ascunde o strategie politică ? Sau pur și simplu au obosit lăsînd să se manifeste doar oportunismul ?

12. Cu doi ani și ceva în urmă formam un grup de revoltați. Vorbeam pe la colțuri, strecuram în foiletoane cîte o răutate, apelam la un limbaj esopic pentru a ne publica textele. Acum ne-am împărțit în pro și anti guvernamentali, admirăm unii trandafirul, apelăm alții la cheie, cînd menirea scriitorului a fost să se mențină în opoziție, față de demagogie, poltronerie, impostură etc. Simplificînd puțin, de ce credeți că o parte a colegilor noștri s-au lăsat cumpărați ? Cu ce preț ? Cu ce consecințe ?

13. Mie numărul 13 îmi poartă noroc. Dovadă că v-am convins și pe dvs. să răspundeți la 13 întrebări. Ce poziție aveți față de acest număr ? Ați putea să-mi vorbiți despre ghinionul literaturii române actuale, tratînd subiectul, bineînțeles, într-un registru comic ?

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

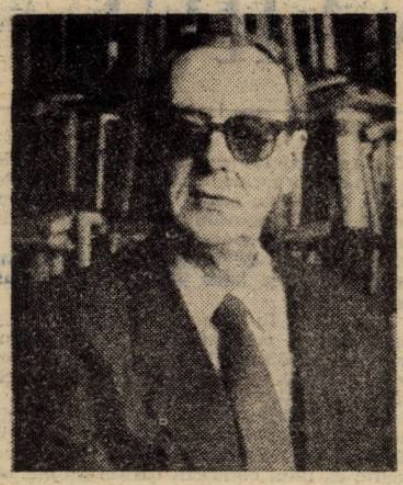

Critică și valoare — **cele două componente ale operei lui Radu Enescu**

Modest Morariu între poezie (Poveste cu fantome) **și proză** (Întoarcerea lui Ulise)

Mircea Cărtărescu, Ion Bogdan Lefter și Ion Mircea iau, ca de obicei, notițe

Sorin Mărculescu a descoperit Locul simburelui

Mihai Ursachi are un Inel cu enigmă

vasile petre fati

COMIȘIONARUL

Primul care-i aduse vestea fu comisionarul. Era un băiat potrivit de statură, cu obrajii cam supți și o șapcă decolorată în vîrful capului, pe care și-o ținea cu mîna de teamă să nu-i cadă la vreo mișcare greșită, pentru că, era adevărat, nu stătea o clipă locului.

Vorbea repede, aproape sacadat, repetînd de mai multe ori cam tot ce-și aducea aminte chiar atunci, pe loc. Cu ocazia asta află de fostul consilier, probabil cel mai important dintre toți funcționarii, care hotărîse ca Dan să nu mai piardă timpul și să vină sus, la birouri, ca nou angajat.

— E un om vesel și gras, îl auzi ca prin vis Dan pe comisionarul cu fața asudată. O să lucrezi cu el. O să fie bine, promise băiatul, legănîndu-se de pe un picior pe altul, ca și cînd ar fi știut bine ce spune.

Apoi îi aminti de cei'alți funcționari de care nici nu auzise, căutînd să-i descrie pe fiecare în parte, într-un fel cît mai simpatic, ca unul care-i cunoștea bine de atîția ani de zile.

— O să te descurci foarte bine, continuă comisionarul să-l îndemne la fel de dispus ca la început, de parcă ar fi știut precis despre ce anume e vorba. Și apoi, depozitele sînt ale dumita'e, nu-i așa ? își pițigăi el glasul și, o clipă, păru batjocoritor, asemeni cuiva care ar fi pus la îndoială că cel dinaintea sa era chiar singurul moștenitor. Asta știau cu toții !

Apoi se opri ca la un semn, hotărît să-și țină gura în privința a tot ce aflase. Fața scofîlcită a comisionaru'ui își recăpătă vechea sa paloare, numai ochii săi negri, cercetători, păreau acum mai vii ca la început.

Abia atunci Dan zări camioneta de afară ; era, desigur, a acestuia, a băiatului, cu figură de ofticos care-i adusese, în fine, vestea cea bună, și-l privi, pentru prima dată, cu o teamă ciudată în suflet.

Habar n-avea cine era consilierul cel vesel și gras și nici ceilalți de care băiatul, ce continua să-și țină șapca cu mîna, îi amintise ca din greșea'ă. Așa că atunci cînd camioneta păru gata s-o ia din loc, în vreme ce comisionarul îi flutura prin geamul întredeschis o mînă s'ăbănoagă, se simți, dintr-o dată, scăpat de o mare grijă.

— La revedere, tinere, îi mai strigă pentru ultima dată băiatul cu glasul acela caraghios, ca de față, de îndată ce motorul porni. O să ne mai vedem ! reveni el cu o veselie nefirească.

De fapt, primul gînd fu să-l oprească, să-i arate și lui cum se conduce camioneta aceea cu care băiatul bătuse drumul pînă aici — nu era mare lucru, de vreme ce el, slavă Domnului, se descurca — dar se răzgîndi imediat, de teamă de a nu fi văzut alături de pirpiriul acela, dornic, pesemne, să-și bată joc de neîndemînarea sa.

A doua zi fu gata să renunțe la tot ce ar fi urmat, cu toate că el unul crezuse mai tot ce băiatul de pe camioneță îi spusese în felul lui atît de repezit. Era clar că nu-l mințise cu nimic !

Așa că atunci cînd acesta apăru din nou, cu aceiași obraji gălbejiți, fără viață, făcîndu-i de departe semne înveselitoare, ca unui cunoscut căruia e bine să-i ieși în întîmpinare. Dan știu precis pentru ce venise din nou.

De data asta arăta ceva mai plictisit, mai fără chef, ca unul care-și bătuse gura de pomană, din moment ce Dan nu dăduse nici un semn de viață și deci el trebuia să facă drumul pentru a doua oară.

Costumul său cîndva destu' de elegant, din cauza drumurilor nenumărate pe camionetă dar și a meseriei sale păcătoase, de comisionar, căpătase un luciu stins și cu toate că fusese îngrijit și călcat de zeci de ori, nu mai avea nimic dintr-o uniformă de serviciu. Dar asta avea prea puțină importanță chiar și pentru unul ca el învățat cu toate ; faptul că făcuse drumul din nou și, deci, trebuia să ia, cum se spune, totul de la capăt, îl înfuriase de la început.

Așa cum stătea, răschirîndu-și picioarele subțiri în fața lui, comisionarul păru puțin batjocoritor, oricum, nu prea dispus să-i dea crezare sau să se învoiască s-o ia din loc atît de ușor, ca prima dată.

Fu anunțată Cleia și Victoria, ba chiar, la un moment dat, Victor Samuel își scoase și el capul prin ferestruica odăii sale, dînd semne că pricepe ceva din tot ce se întîmplă chiar sub ochii săi. Vederea camionetei nu-i spuse mare lucru, dar tînărul acela potrivit de statură, slăbănog, în costumul lui demodat, vorbind repezit și arătînd ca unul care nu are timp de pierdut, îl făcu să înțeleagă că ceva se petrece cu Dan, chiar atunci, însă ce anume n-avea de unde să știe.

— Foarte bine, spuse comisionarul plictisit, o să așteptăm. Avem timp destul, păru el ceva mai înțelegător ca la început și, după cîteva ocheade, descoperi cana cu apă de pe masă, o înșfăcă și sorbi cu sete sub privirile ce'orlalți.

Cleia și Victoria nu mai știau cum să-i intre în voie și comisionarul parcă atîta aștepta. Se așeză liniștit pe un scaun, picior peste picior, își aprinse o țigară și începu să palavrăgească, cum avea obiceiul, despre tot ce-i trecea prin cap. Părea destul de simpatic, în plus îi servi pe toți din țigările sale scumpe, dar nimeni nu luă.

Vorbi în continuare despre tot felul de consilieri și funcționari pe care Dan n-avea cum să-i cunoască și, bineînțeles, aminti că fusese trimis chiar de aceștia.

— E dreptul lui, spuse comisionarul cu o mîndrie exagerată în glas, ca și cînd ar fi fost un lucru care-l privea, e dreptul lui să hotărască așa cum vrea. Nu-i așa stimată doamnă ? Acum depozitele sînt toate ale lui, și rîse subțire, ca o domnișoară surprinsă într-o situație nu prea grozavă. Dumneavoastră ce-ați face ?

Cleia și Victoria aproape că nu-l mai ascultau pe individul din fața lor, vorbind întruna fără nici un rost. Cana de apă fu înșfăcată din nou și tînărul sorbi la fel de însetat ca la început.

— Eu sînt un simplu comisionar, reveni el ceva mai liniștit, cînd văzu resemnarea veselă de pe chipurile lor. Înțelegeți ce vreau să spun, un om, adică, deloc important dar pot să spun că am văzut destule, se lăudă băiatul cu șapcă deco'orată.

— Și camioneta ? întrebă Victoria fără nici un rost. O conduci dumneata ? păru ea să nu-i vină să creadă în priceperea acestuia sau, cine știe, vroia să scape de toată discuția. Nu ți-e frică ?

Comisionarul se lumină la față. Arăta din ce în ce mai mulțumit că cineva se hotărîse, în cele din urmă, să-l întrebe despre lucrul la care se pricepea cel mai bine. Ținîndu-și mai departe cu mîna șapca decolorată, turui despre camioneta cu care bătuse atîtea drumuri, apoi, cînd Victor Samuel apăru și el, cu aerul că nimerise acolo pur și simplu din întîmplare, dînd semne că e dornic să-l asculte pe străinul acela, aproape că nu mai știu ce să creadă.

Îl văzuse de multe ori în drumurile sale dar niciodată nu știuse cine poate fi și cu ce-și pierde vremea ; figura ciudată a pictorului îl făcu pe comisionar să se oprească din vorbăria sa fără șir și, încurcat, îl servi din țigările scumpe, ca pe un prieten cunoscut.

— Toți au nevoie de mine, continuă să se laude băiatul cu obrajii gălbejiți, așezat picior peste picior, ca un oaspete mult așteptat. Sau poate că nu mă credeți ?

Abia acum fu observată la reverul hainei o insignă strălucitoare, probabil însemnul meseriei sale, ceva care-i dădea, orice s-ar spune, un aer vesel. Comisionarul băgă de seamă, rapid, privirile atintite asupra acesteia și tresări mulțumit de toată întîmplarea.

— Cît am dorit insigna asta ! izbucni el cucerit de interesul celorlalți pentru meseria lui atît de curioasă. Am căpătat-o foarte greu și n-am de gînd s-o pierd. Ar însemna să-mi pierd slujba, se schimonosi el sub privirile vesele ale celorlalți.

Așa și era. În meseria lui nu toți comisionarii reușiseră să obțină insigna dar cei de față habar n-aveau și băiatul se întristă puțin. Nu era crezut niciodată.

— Pentru asta am dreptul să conduc camioneta ! nu rezistă el să-și spună ultimul cuvînt.

Victor Samuel fumă din țigările lui fără să scoată o vorbă. Plecarea lui Dan îl încurca și mai tare ; cum o să rămînă în casa aceea dacă Dan avea de gînd să plece ? Poate că era mai bine ca lăudărosul de comisionar s-o ia din loc, să nu-l mai vadă niciodată. Cît despre insigna lui, puțin îi păsa ! Arăta jalnic !

În schimb țigările erau minunate și se gîndi cu invidie la băiatul acesta care putea să fumeze în voie țigări atît de scumpe, fără să-i pese de banii dați pe ele.

— Dacă vrei, poți să devii și dumneata comisionar, i se adresă acesta cu aerul că-i poate aranja ceva bun, dacă, firește, el unul ar fi dorit.

Victor Samuel se și văzu în costumul acela, cîndva elegant, cu părul tuns scurt, bătînd drumurile, sfîrșit de oboseală ; cît despre camionetă era mai mult ca sigur că nu s-ar fi descurcat niciodată s-o conducă așa cum trebuie.

Așa că rîse înveselit, arătîndu-și dantura mizerabilă, cu dinții mari, ca de cal.

— Asta nu se poate, domnule comisionar, îi răspunse el cît se poate de liniștit, de parcă ar fi fost vorba de un lucru cu adevărat imposibil în situația sa.

— Asta-i bună, îi rîse comisionarul în față, scoțînd rotocoale de fum. De ce să nu se poată ? Nu-i mare lucru, tinere, i se adresă el, și pe urmă, se cîștigă bine. Doar nu vrei să stai toată viața așa ?

— Cum ?

— Fără nici un rost, catadicsi comisionarul să-i spună adevărul.

Victor Samuel roși tot. Acum îl ura cu adevărat pe băiatul acela cu șapcă decolorată, un lăudăros fără pereche, care, iată, avea să-l care pe Dan cu el, chiar în dimineața aceea.

Nu găsi nici un răspuns potrivit pe măsura obrăzniciei acestuia și asta în vreme ce celăla't aproape că nici nu-și dăduse seama ce greșeală înfăptuise față de Victor Samuel.

— Meseria dumitale nu-mi place, spuse Victor Samuel cu toată siguranța de care era în stare. Și nici de camioneta dumitale, după care plecă așa cum venise, fără să dea nici o explicație străinului.

— Te-ai supărat ? îi strigă din urmă comisionarul, neînțe'egînd nimic din felul de a fi al acestuia. Pentru ce, tinere ? Doar eu îți vreau binele, să ne înțelegem, dar Victor Samuel nu-i mai răspunse în nici un fel.

Dan apăru îmbrăcat într-un costum nou-nouț, urmîndu-l de îndată pe comisionar, sus, pe bancheta camionetei sale, de unde le făcea semne. Abia pornit motorul, Dan păru gata să-l roage pe comisionar să-l învețe să conducă camioneta, pînă ce aveau să ajungă la depozitele de cherestea.

— Nu e mare lucru, îl auzi pe acesta după un timp, și-l lăsă, pentru moment, în locul său, să conducă.

Exact atunci băgă de seamă pe cineva alergînd în urma camionetei cu pricina, și, în valurile de praf care se stîrniră pe loc, mai avu timp să-l zărească pe fostul maior de instrucție Agavriloaiei, încercînd să-i ajungă cu orice preț, în timp ce comisionarul se distra grozav de fuga sa atît de caraghioasă, de om bătrîn, fără putință să-i mai ajungă din urmă.

(fragment din romanul „Șoimul pe umăr")

theodor vasilache

Scrisoare din Dacia, provincie romană

Dacii trag cu arcul în cer,
n-au nimic sfînt... — poate săgeata —
Zeul lor n-ar coborî pe pămînt
de frică să nu i se „ia" beregata.

Și am descins, totuși, prima oară
nu fără un dubiu
printre oamenii îmbrăcați în piele de fiară
după ce construisem un pod peste Danubiu.
(Ne-au aruncat, cu pod cu tot, afară...)

Am venit din nou, mai ales
cu strada, cu apeductul și cu termalele
s-au mai învățat cu noi între timp
și privesc cu mult interes
cum ne bărbierim
sau ne legăm sandalele....

Continuă însă să se țină de-o parte
bărbații lor — în mare măsură analfabeți —
mîzgălind, cel mult, pe pereți
obscenități în noua latrină...

Noroc cu fetele și femeile lor inimoase
și mai aplecate pe carte
ce-nvață în secret limba latină.
(Și nu în școli ca la Roma
cu magister grec iscusit ;
ci-n umbra codrului și-n aroma
fînului Daciei, de curînd cosit...)

Și am rămas și eu, ca mulți alții,
aici să-mi fac un rost pe pămînt ;
m-am căsătorit, am doi băieți mari
— ce nu mai știu din limba veche
decît „mama" și „tata" —

În rest, ... trag cu arcul în cer
n-au nimic sfînt...
Poate săgeata.

Ca un fel de pedeapsă

Banii aceștia nu cumpără,
fiule,
banii aceștia mai degrabă îndatorează ;
nu vezi,
cu cît ai mai puțini
cu atît ajungi mai departe
în Siberia, cu vagonul de vite...

Legați de glie,
fiule,
și pe noi biruitu-ne-a gîndul bejaniei ;
deși
cu cît o rupeam mai hotărît la fugă,

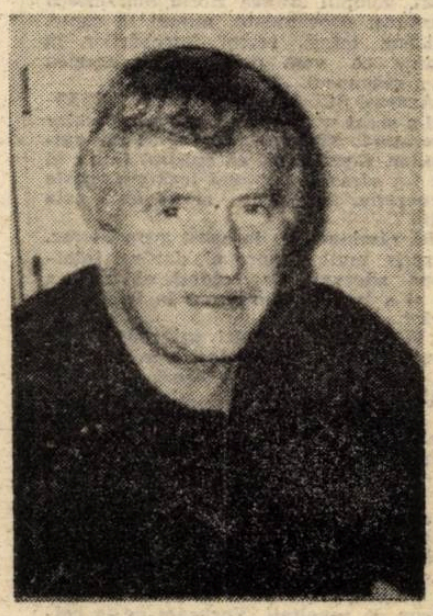

cu atît ajungeam
— ca-ntr-un coșmar —
mai devreme... acasă.

Că, într-adevăr,
pedeapsă mai mare nu e,
fiule,
decît să fii Om și Țară
la gurile Dunării
cînd încă neamuri cumplite
se vînzolesc de la răsărit la apus,
puse pe jaf și prăpăd, pe caii lor mici,
cu sabia scoasă din teacă
și Istoria încă nescrisă,
crudă, sub sa...

Întîlnire în vadul rîului

Motto : **...„suflecată pîn' la briu**
ducea rufele la riu"...
(Vechi cîntec de lume)

Și ca o matroană
luată de evenimente,
cu sandalele pe umăr
și cu amîndouă mîinile
ținîndu-și poalele ridicate,
femeia romană trece Rubiconul...

„Alea iacta est", zice ea,
„Caesar avea dreptate :
ar fi fost, desigur,
mult mai puțin ud și rece
să fi rămas la casele mele
cu servitori și iahtul din port..."

— Decît așa, matroană,
cu sandalele pe umăr
și poalele ridicate
în toată simplitatea ei de femeie. —

Dar, la mijlocul vadului,
pe cine altul întîlnește
dacă nu pe tînărul Brutus :
„Ave", zice matroana,
cu poalele ridicate.
„Sărumîna", răspunde Brutus
pe limba latină,
roșind pînă-n vîrful urechilor...

— Gîndindu-se nu atît la Caesar
și la sîngele său strigînd răzbunare
din ce în ce mai încet ;...
cît la sandalele acestea romane
cu călcîie cu tot
săltînd jucăuș
pe umerii săi... —

DE OPTIME MERITIS

Încearcă să găsești un adăpost pentru iubirea trecută, pe malul nisipos al rîului — ne jucam cîndva în jurul acelui han trecut prin decenii și poate prin secole. La belle heaulmière, neatinsă de corupția lumilor, în subtextul poetic al formelor dezintegrate.

Alii pessime loquuntur de optime meritis.

Corpul ca un reflex
Al soarelui
Pe suprafața
Tremurîndă a emoției
Lîngă rîu
La începutul
Infinitului îmbrățișării.

Tutius estequosdam offendere, quam demeruisse : argumentum nihil debentium odio quaerunt.

Cravata mea șifonată
Lumina proiectată
Pe tine
Senzații, conștiință
Gînduri
Scăpate din ființe și lucruri
Asemenea fiarelor
Dintr-o arenă în
Demență.

Suprarealismul eticii noastre — privește umbra capului tău pe acest perete, etern și modest. Cît poți să fii de frumos — cît ești de frumos, tu cel încorporat în paradigma nimicului.

Vizibile, urmele timpului
Părul albit
Ochii aspiră însă ceva
Figura închisă
A foetușilor
În fotografia ce, singură
Arată
Coroana iubirii
Pe invizibila frunte
A destinului.

She never wanted me to be free... she couldn't bear to let me out of her cage. She was always so powerful — you were her prisoner — she had you in her power — she, she, she.

Cînd lucrurile dobîndesc o rezonabilă perspectivă de claritate, echilibru și formă — se insinuează sfîrșitul însoțit de un foarte perceptibil miros de crimă și, poate, dezastru. Pop poetry, pop poetry — avea să întoneze mierla, deasupra acelui lan al subiectelor depășite.

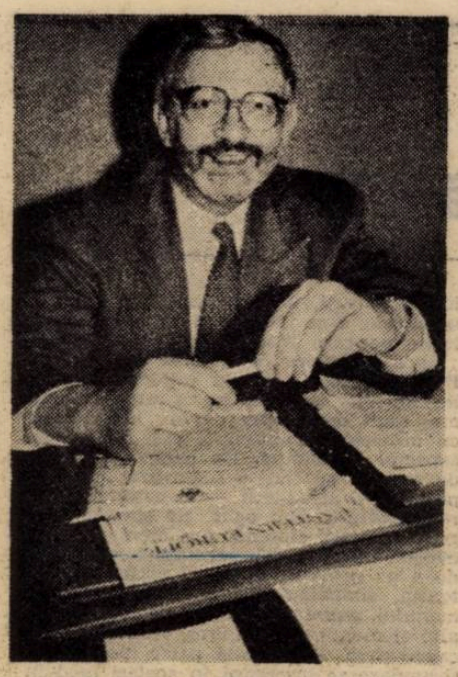

caius dragomir

Ne găseam liniștea
În iarba uscată de soare
Lîngă nisipul
Care continua valurile
Așa cum
Prezentul
Continua căutarea
Cum speranța
Trece într'un timp
Liniștit
Aflat dincolo
De speranță.

Pharus est in insula turris, magna altitudine mirificis operibus existructa, quae nomen ab insula accepit. Ușa se poate deschide, terasa poate fi invadată de gînduri și spectre — nu vreau să rămîn mai dezgolită de atît.

Opuși, punct cu punct
Lumii întregi
Deci fiecare
Și celuilalt
Totul se destramă
Sub lumina
Privirii
Obiecte țîșnind
Spre percepție
Euridice
Încearcă să treacă
De porțile
Ființei obscure.

Acolo unde totul este contrast, nimic nu liniștește senzația, nu limitează trăirea, nu echilibrează intenția.

Ne vom mai
Îmbrățișa
Neîndoielnic
Simți sufletul lumilor
În ochiurile plasei
Unei rațiuni
Politice.

Haec initia belli Alexandrini fuerunt. Da, așa a început războiul — în strălucitorul ei oraș, Alexandria.

23 februarie 1992

monologul stingher

Mutenie, cuvînt, tăcere

Plictiseala se află în centrul labirintului. Plăpîndă, jilavă, nu pare mai mult decît o biată lighioană pe care s-o strivești cu călciiul. Și totuși ea este cheia care închide sigiliul împărăției. Plictiseală, exact substanța din care s-au născut, dar în care se și întorc toate relele pămîntului. Ceață, mizgă, orbecăirea fără liman, trosnirea cumplită a fălcilor și mîna inertă prăbușindu-se pe marginea scaunului : mă plictisesc, spune contopistul de rînd, mă plictisesc, spune directorul de trust. Tot acest cor al unei singure voci curge ca untdelemnul în pîlnia cotidianului. Ne plictisim la unison și prin plictiseala noastră atotcuprinzătoare mîntuim universul. Oare chiar se poate mîntui lumea prin ceea ce se află exact la extrema opusă oricărei idei de spiritualitate ? Se poate, altfel spus, mîntui lumea cu toate beteșugurile și supurațiile ei prin ceea ce pare să-i alimenteze tocmai puroiul ? Straniu de afirmativ trebuie să sune răspunsul, dar îl dăm fiindcă nu e deloc greșit să credem în această șansă de mîntuire. Lumea se poate mîntui și prin noroi, și prin fecale, și prin tamas, nu numai prin nectar și ambrozie. Lumea se poate mîntui instantaneu, în culmea decăderii ei și, cu siguranță, nu există înger care să înțeleagă cum spurcăciunea, printr-un salt incredibil, ajunge în ierarhia Ființei deasupra curățeniei sale. Se poate, e posibil să se întîmple așa o minune și orice păcătos care știe să-și ducă păcatul pînă la capăt trece în rîndul drepților. Și totuși... Această soluție radicală a mîntuirii nu se întîlnește pe toate drumurile și în toate speluncile. Sînt criminali și sperjuri care se înecă în propriile lor ticăloșie și scrîșnesc în beznă fără ca nici o luminiță să li se aprindă înaintea ochilor. După cum sînt burghezi de treabă care, după o viață de „creștinism de duminică", află în cele din urmă lumina în fața căreia și timpul se smerește. În materie de spiritualitate regula nu se aplică decît cu nesfîrșită delicatețe iar excepția explodează doar pentru cei cu auzul foarte fraged. Pînă la urmă, orice fel de viață ai duce, izbăvirea rămîne în preajmă cu condiția să nu uiți capacitatea rostirii. În tot vălmășagul de vorbe, în lumea vorbăriei e imposibil să nu găsești odată cuvîntul, cuvintele care să te spele de lăturile de fiecare zi. Care nu-ți vor deschide neapărat cerul, dar te vor trezi din somnul igienei dobîndite prin detergenți. Pînă la adevărata mîntuire sînt multe etape pregătitoare, multe escale ale răcnetului și ale soaptei, ale pumnului care bate în poarta ferecată și ale mîinii care alină o pasăre lovită. Trebuie să le traversezi pe fiecare și să simți mereu că te-ai eliberat dintr-un corset al confortului. Și răcnetul e confort, și șoapta... Doar ierarhizarea poate duce la o altă înțelegere a contrastelor și, în final, la mîntuirea de dualitate. Mînia și blîndețea se unesc acolo unde sublimarea atinge punctul de la care, în sens invers, are loc geneza. A urca spre originea lumii înseamnă a ieși din lume. Sus, la cumpăna apelor la stingerea contrastelor și la cununia izvoarelor desăvîrșirea atinge, dar și depășește începutul săvîrșirii. Îngerii privesc mirați și nu înțeleg noblețea vidului.

A ți fire, a fi firesc... nimic mai greu, mai omenesc și în același timp mai presus de omenesc. Căci firea este înzestrată cu rară capacitate de a deznoda ceea ce mentalul înnoadă. Filosofia limbii începe de la a fi, de aici începe secretul tentant al etimologiilor, tot ceea ce sperăm să aflăm și să instaurăm prin cuvînt începe prin taina rostirii lui a fi. Mutenie, cuvînt, tăcere... idiotul împietrit în bezna sa, omul de cultură pendulînd între blazare și ambiție, înțeleptul retras și așezat sub baldachinul unui gest-suris. Atît. Aceasta este triada lumii, de foarte jos pînă foarte sus postulîndu-și răspîndirea extremele poli și creînd un interval imens populat cu miliarde și miliarde de făpturi eretice și sentimentale. Hiatul în care cultura este la ea acasă poate fi parcurs într-o viață de om sau în viața omenirii. Depinde de cel lansat pe traseele înnodărilor. Depinde de curajul acestuia de-a crea o situație de deznodămînt.

Îmi amintesc o povestire borgesiană în care este vorba de doi regi ce-și arată unul altuia puterea. Primul posedă un labirint înfiorător în care oricine, odată aruncat, nu mai avea scăpare. Al doilea însă avea deșertul, iar nuvela lui Borges se încheie astfel cu imaginea de temut a imensității, mai cumplită decît orice vegetație a împletirii și înnodării. În ambele cazuri se sugerează existența unei realități mai presus de om, numai că dacă în primul caz are loc hipertrofierea mentalului — ce este labirintul decît imaginea exacerbată a întregului proces de gîndire europeană ? — în al doilea caz se înfățișează depășirea netă a mentalului prin ipostazierea supremei deznodări. Deoarece în momentul în care ai ieșit din plasa labirintului ai părăsit durata și apartii Clipei cu cele două fețe ale ei : fața pulberii și fața rodului, partea care des-ființează și partea care în-ființează ! De aceea, traversarea deșertului poate fi făcută... cît ai clipi din ochi. Depinde însă ale cui pleoape au fost acelea care au bătut o singură dată... Depinde cîți eoni s-au spulberat într-o clipită ! Am ajuns în centrul labirintului dar nu l-am învins. Căci labirintul nu poate fi învins decît pe deasupra, prin zborul unei păsări care, din pliscul ei, lasă să cadă în centrul acestuia trei litere sacre culese din arborescența Scripturii...

Privire în urmă, privire înainte, privire laterală, privire în adînc, privire spre cer... Cîte posibilități, cîte diferențe ! De fapt, este crucea în cele șase direcții pe care o actualizăm în fiecare clipă a existenței. Cei mai mulți procentual, nouăzeci la sută, privesc lateral și înainte. Înainte pentru că au „idealuri". Lateral pentru a ști cu cine defilează, vechiul instinct al prudenței. În urmă privesc doar nouă la sută. Sînt în general firile slabe, sentimentale pe care le animă vag nostalgia față de „les neiges d'antan". Printre smîrcuri și mizgă această întoarcere spre puritatea albului de odinioară este mai mult decît fericită și dovedește respect pentru ordinea dreaptă a lumii. Dar păseismul suferă de năravul de-a se dilua în sentimentalism păgubos prin oglinda căruia ideile ereilor se confundă cu ridurile prietenilor. În felul acesta mai rămîne acel providențial unu la sută, cei care cunosc verticala. Aici timpul nu mai are nici o putere. Pe cei care priveau înainte îi premia, pe cei care priveau lateral îi tolera, pe cei care priveau înapoi îi pedepsea, numai că celor care urmează cu privirea linia verticalei nu le poate face nimic. Adîncul și înaltul sînt două direcții asupra cărora nu poate exercita nici un control. De aceea, iubesc muntele și prăpastia. Sper de fapt într-o universală răstignire. Fixarea și apoi înariparea punctului...

Am repetat timp de zece ani de zece ori pe zi : „Soarele lacrima Domnului / Cade în mările somnului". Și ce-am realizat ? Mîine, soarele va răsări iarăși deasupra acestui imens fagure din beton armat...

Dan Stanca

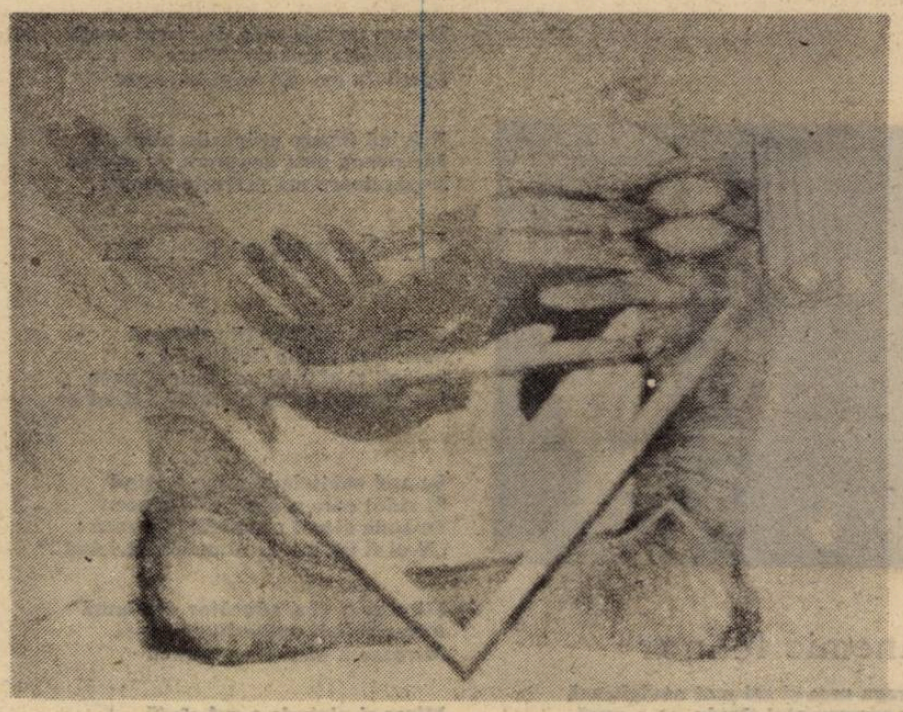

Aurel Bulacu

Lecturi din romanul continuu

„Pe ce ne bazăm?!“

„Pe ce te bazezi ?“ întreabă cineva pe altcineva, în **Morometii.** Într-adevar, pe ce ne bazam în afirmațiile noastre despre posibilitatea de a renunța la lectura de epocă sau, mai exact, despre posibilitatea combinării acesteia cu oricare din metodele actuale de critică literară ? Evident, înainte de orice, pe textul romanului si nu pe speculațiile pe care le-ar avansa presupuse ipostaze ideologice sau politice. În al doilea rînd, pe însăși rezistența textului la orice fel de lectura și în orice cheie imaginabilă. Aruncăm la coș **La condition humaine ?** L-aș cita pe Malraux, care susținea că un romancier „se exprimă pentru a crea, ca orice artist“. Adică, aș adăuga, face politică atunci cînd scrie **Desfășurarea,** dar nu și atunci cînd scrie **Morometii.**

În 1955, odată cu **Morometii** se instala în literatura oficială și opinia că, în sfîrșit, țăranul individualist și lipsit de o viziune principială asupra istoriei prin însuși statutul clasei sale, și-a aflat prozatorul nimerit. Ce putea să însemne romanul lui Marin Preda decît : calea cea mai potrivită este a înscrierii în gospodăria colectivă, întrucît, așa cum altă **Morometii,** gospodăria individuală și onestă, chiar, era amenințată cu dispariția încă dinaintea războiului. Impresia a devenit certitudine la apariția celui de al doilea volum, în 1967. Conjunctura impunea o astfel de lectură, pe care partea a doua a romanului, fără nici o îndoială, o și înlesnea. Dar cum eseurile noastre despre romanul românesc — încheiate acum — se opresc la 1960, luăm în discuție doar cel dintîi volum, acela din 1955. Nu pentru că ar ajuta, prin chiar problematica lui, o interpretare desprinsă de conjunctura politică, ci numai pentru că se circumscrie epocii ale cărei romane am căutat să le analizăm din perspectiva a ceea ce am considerat că ne propun ele drept valori autentice, desprinse de vremelnicie.

În cele ce urmează, încercăm să citim primul volum al **Morometiilor,** plecînd de la statutul cu totul particular pe care și-l atribuie romancierul și care se vădește în structurile livrești. În fața acestora, orice argument de epocă devine neputincios, deoarece se bazează, asemenea unor contraargumente care circulă azi, pe confuzia denunțată de Malraux în citatul de mai sus. Și nu numai de el : la noi, Maiorescu a făcut-o în urmă cu o sută două zeci și cinci de ani.

Morometii se deschide cu o impresionantă suită de scene, derulată la modul clasic pe parcursul a douăzeci și patru de ore. Faptul nu ar avea nici o însemnătate, dacă aglomerarea evenimențială de aici nu ar constitui nucleul întregului roman, centrul lui de greutate și de preparare a viitoarelor evoluții. Acum, totul se întîmplă în jurul vetrei și, prin extensiune, în casă și în bătătură — mente cuprinse într-o sferă emblematică unitară. Perspectiva este schimbată rar și numai pentru a scoate la iveală alternative ale personajului central. De la Boțoghină, Iocan sau Bălosu se revine în grabă la locul principal — curtea lui Moromete. Aceasta devine semnificativă nu numai pentru roman, al cărui **topos** central rămîne, ci și pentru existența naratorului însuși, al cărui punct de sprijin se afirmă. Vom încerca să prezentăm valorile pe care Marin Preda le dezvoltă.

Spre deosebire de autorul lui **Nicoară Potcoavă,** Marin Preda înțelege „vatra“ în chip mai larg pentru că este interesat mai mult de funcția ei de identificare cu mitologia grupului și mai puțin de aspectul individual. De unde extinderea de sens — pe care o sugerează textul și procedeele narațiunii — la casă (încăpere), bătătură (sau ogor, zis și „lot“) și grup. Fiecare sinonim are menirea de a declanșa o dispoziție favorabilă povestirii, de a o provoca. Difuzată astfel în tot textul, simbolistica vetrei conferă romanului unitate și contribuie, alături de alte elemente, la definirea profilului unei capodopere. Pe de altă parte, povestirile secundare se inserează în același mod în ramă, ca rezultat al existenței unui singur narator, acela care le concepe și care, distribuindu-le pe diverse planuri, tinde la comuniune cu etnia prin intermediul povestitorilor secunzi. Este un procedeu deosebit de al lui Sadoveanu, care apelează la ceremonialul narativ de esență net individualistă. Prozatorul **Morometiilor** se dizolvă în aspirațiile grupului etnic chiar la stratul narațiunii, ca să nu mai vorbim de acela lexical. Naratorul este și un ins distinct, se răsfrînge ori se recompune în, și din nenumărate fațete, dovadă, între altele, că a învățat multe din lecția lui Camil Petrescu. Și de fiecare dată, prozatorul secundar nu caută să se particularizeze pe sine, ci să povestească și să se dizolve astfel în monotonia actului. Coerența actului povestirii îl identifică pe romancier cu grupul etnic și, în consecință, îl asigură împotriva desmembrării proprii. Nimic individual, ca de altfel și la nivelul naratorial : povestirea este suverană, ea întreține și polarizează interesul.

Vatra fortifică așadar starea epică, o înlesnește și se confundă cu povestirea însăși, deoarece s-a infiltrat la nivelul textului, părăsindu-l pe acela etnografic. A devenit ea însăși text. Faptul iese pregnant în evidență în scena din poiana lui Iocan centrată tot în jurul unei vetre, a fierăriei : personajele intrate în joc nu trăiesc aici decît prin text, se confundă cu textul și sînt confecționate din replici-text. Ar fi de ajuns să amintesc faptul că toate se petrec la modul parodic, fiind vorba de reversul unei întruniri parlamentare. Iar parodia presupune, înainte de orice, existența unui pretext, care se află, iarăși o evidență, în ziarul citit și comentat de Moromete.

Mult mai subtilă este însă reacția lui Marin Preda față de Sadoveanu și față de un text celebru — **Hanu Ancuței.** Polemica are drept temei un strat profund livresc, riposta lui Preda însemnînd desfacerea unui text străin cu ajutorul celui propriu. Cuminte simpozion sadovenian se vede transpus nu numai în liniștita adunare duminicală din cîmpia Bărăganului, dar și într-un nou ansamblu textual, căruia îi dizolvă procedeul dominant. Legătura cu Sadoveanu o realizează digresiunea (povestirea) și conștiința digresiunii, pe care personajul-narator o posedă. Dar, povestind, personajele din poiana lui Iocan se parodiază pe ele însele, fiind totodată propriile lor replici. Ele povestesc nu pentru a se elibera, precum, de exemplu, Costandin Moțoc, ci pentru a se reîncărca în vederea altei povestiri. Dialogurile au menirea de a crea o tensiune între cel ce povestește și povestirea sa actuală. În acest mod, se pregătește viitoarea povestire. Ilie Moromete este un exemplu tipic. Narațiunea purcede din altă narațiune, fără a fi condiționată de alți factori decît cei epici, care îi constituie și avantextul. S-ar părea că se potolește astfel și tensiunea dintre cîmpul narativ al romancierului și acela al personajelor sale, tensiune ivită ca urmare a adoptării unei structuri de decameron. Precum la Sadoveanu, împăcarea o aduce armonia lexicului : cuvîntul romancierului este aidoma cuvîntului personajelor, articularea făcîndu-se prin anacoluturi, idiotisme ș.a.m.d Cu toate acestea, spiritualitatea conotată de vatră s-a mutat la un strat deosebit radical de acela din **Hanu Ancuței :** aici se afla naratorul-martor, cel care, asistînd la adunare, înregistrează și transmite romancierului tot ce aude. Sadoveanu găsește o modalitate de intermediere, pentru a face loc însului și problemelor sale. Venind după cîteva experiențe fundamentale ale epicului din prima jumătate a secolului, **Morometii** dovedește că nu le-a ignorat. Romancierul s-a dispersat într-o mulțime de prezențe eterice, anonime. Întregul simpozion de lîngă focul lui Iocan se compune dintr-o succesiune de tablouri distincte (Dumitru lui Nae, Mizdra, Udubeașcă, Marmorosblanc, Boțoghină, Iorga, regele, Țugurlan), în care se află povestitorul propriu-zis și nu un martor, în înțeles sadovenian. În sensul pe care trebuie să-l extragem din textul lui Marin Preda, acest martor ar fi Țugurlan, al cărui rost este însă acela de a sublinia, prin contrast, plăcerea digresării, spre a coborî livrescul la viață. Se încearcă o revitalizare a posibilităților pe care le are spațiul vetrei. Livrescul poienei lui Iocan este brutal risipit de agresivitatea lui Țugurlan, venit, se spune, de la „cîrciumă“. Romancierul își dă foarte bine seama că, în orice fel ar fi ajutată, „vatra“ este pe cale de dispariție. De aici, ironia sa perpetuă față de aerele celor din poiană, față de miniatura parlamentară sau jurnalistică. Cu atît mai tristă este încheierea suitei de povestiri din jurul vetrei fierarului : apogeul ei nu vine din partea lui Țugurlan, adică dinspre viață, ci dinspre Moromete, adică din partea artei : „forma“ din lut a personajului. La ea va trimite și sfîrșitul romanului, parcă pentru a accentua o concluzie : textul trebuie neapărat să se salveze, chiar dacă, printr-un alt text, arta prin artă. Spiritualitatea reprezentată de vatră s-a mutat, s-a metamorfozat, printr-un proces firesc de reintrare în cronologie, integrîndu-se „noocrației necesare“, în care nu se va simți, totuși, prea în larg. O probează ipostazele ulterioare ale naratorului, din **Marele singuratic** și **Cel mai iubit dintre pămînteni.** Naratorul rămîne profund ancorat într-un anume fel de tradiție, deoarece pentru el tradiția înseamnă numai transmiterea povestirii. Povestirea este, alături de pămînt, singura valoare mitică admisă de Moromete.

Acum însă, în **Morometii,** prozatorul trăiește drama împrăștierii unei colectivități față de care își recunoaște afinitățile. Tentativa lui este de a transpune în planul povestirii esența dramei prin intermediul toposului, cu veche tradiție, al vetrei. La cele de pînă acum ar fi de adăugat argumentul structurării romanului. Prima parte stă sub semnul cinei. Cele douăzeci și patru de ore poartă pecetea ritualului pe care îl reprezintă masa de seară, dincolo de accidentele conjuncturale. De fapt, acum se întemeiază romanul prin ce are el specific : starea de aparență, în care se integrează organic parodia și ironia.

Între altele, ordinea, vechea ordine, patriarhală, a dispunerii în jurul mesei ar trebui să închipuie o garanție a stabilității sociale, ceea ce nu se întîmplă. Cina este necontenit subminată, bîntuită de neliniștea viitorului. Astfel, cele ce-i urmează primesc o lumină îngrijorătoare, menită să prepare încheierea. La întîmplările survenite de sîmbătă seara pînă duminică spre seară se vor face mereu trimiteri, timpul romanului fiind umplut cu evenimente, aglomerat pe nesimțite, dar fără a fi și exploziv. Asupra lui pare că veghează spiritul intimității casnice, care absoarbe asperitățile. Ca și cum romancierul ar fi invocat protecția focului dintr-o vatră pe care propriul lui text o distruge.

Morometii afirmă astfel primatul artistului, dedus din forța transmisă de romanul interbelic. Se încheia o etapă fără de care va fi imposibilă apariția prozatorilor din deceniul al șaptelea.

Dan Mănucă

haiku

Lumina e a nimănui –
n-are cochilie
ca piatra.

GLOSSĂ

Cartea în care prindeam norii care nu erau pe cer. Acea dereglare din care făceam parte nemijlocit, cu silueta mea multiplu volatilă cu ochii mei imprecișii ca un fluviu căruia nu i se găsesc izvoarele... Nu pot transcrie decît simțirea inventată în clipa asta, decît peisajul calmant al întinderilor care nu mă vor afla niciodată. Durerea ca o literă omisă sau necitet caligrafiată. Creste de munți și nori adusi aproape de prelungirea gîndurilor celor mai intime ori personale : atîta putere în a te descoperi, în a fi altul prin răsturnarea bărcii, prin alunecarea vîslei... Clamez zgomotul iscat după o ușă necunoscută la care nici nu sun, nici nu bat, nici nu-i aștept în preajmă. Se va fi zis că macin amănunte, ca fumul pătruns sub lupă și devenind furtună obligatorie într-o lume ireconciliabilă. Ne uităm adormiți doar pentru că vrajba ne împresoară. Zvonul din vise, ca tot ce este contemporan ubicuității colective, devine realitate mai tare ca piatra. Calamitatea de a fi în viață e colportată de agenți tăcuți ca scoicile. Zăngănim tot ce nu putem contopi în propria-ne neimportanță. Ne dăm mina în măsura în care nu acceptăm moartea. Cînd spectrul ne filfîie prin fața privirilor, politețea ne devine distanță și abstractă ca desenul păianjenului. Cultivăm cuprinderea moderată, noi care nu cunoaștem moderație. Ne azvîrlim în tăcere ca să aflăm minunea secundei de ignoranță. Lumea care ni se refuză devine ciudat de a noastră, ca o unghie tăiată.

Mă uit la cămașa cu linii și puncte aruncată neglijent pe spătarul unui scaun și mă gîndesc că am îmbrăcat-o de atîtea ori dar numai pe sub pulover căci nu-mi place cum arată (desenul e nesigur și vulgar). Tot așa se întîmplă și cu o serie de evenimente pe care le trăiești : sînt și nu sînt ale tale, le îmbraci pe deasupra sau pe dedesubt...

Cineva îmi spunea că nu vrea să călătorească pentru a nu-și lua ca termen de comparație realități practic incompatibile. În acest sens oglinda e un obiect periculos, căci reflectînd totul creează premisele unei egalități inexistente. Dacă ai putea să mori de mai multe ori, și încă n-ai avea biografii compatibile. **(Jurnal anticameleonic** — 12 oct. 1991).

Constantin Abăluță

george peagu

Vezi, Doamne?

Vezi Doamne-n mine clocotul și ura ?
Cum orice zîmbet moare-n jurul meu
Și cum înclin de-o vreme spre călău ?
Vezi tu cum crește între noi ruptura ?

Prea mult ai stat cu spatele spre mine
Nepăsător la soarta mea nedreaptă...
Mai sînt și alte chinuri ce m-așteaptă ?
Crezi că acest destin mi se cuvine ?

De-un fir de păr de mă țineai la vreme
Era de-ajuns, iubirea să-mi păstrez —
N-aș fi avut motiv s-arunc blesteme.

Am fost croit cu tine pe-o măsură
Și-am semănat lumina prin livezi —
Așteaptă de la mine numai ură.

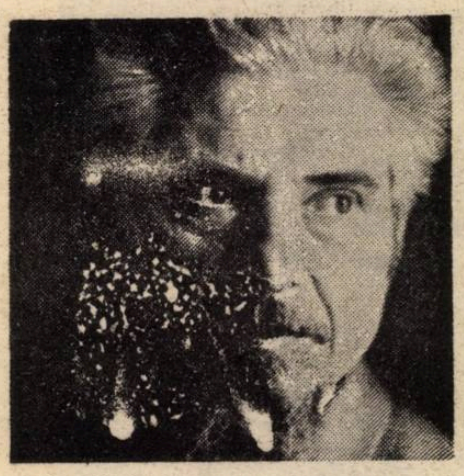

Anemic felinar

Piroga mea și azi mai navighează
Pe-nverșunatul fluviu, ca o nucă...
Viltori cumplite încercînd s-o ducă
Spre-adîncuri de abis, o balansează.

Și vînturi de catarg o tot apucă
Mușcînd din vele. Dar eu stau de pază
Păstrînd tovarăș lîngă mine-o rază
Cu voalate forme de nălucă.

Și cum pe fața mea de viscol suptă
Mai pîlpîie anemic felinar
Speranța azi din aripi bate rar

Privind înspre prăpastia abruptă.
Iar steaua mea deasupra, ca un far
Nepăsătoare mă privește-n luptă.

La Sarmizegetusa

Se-aud și azi săgețile zburînd
Spre meterezele Cetății Dace
Se-aud și glasuri ce imploră pace
Dar nimeni nu ia-n seamă... Rînd pe rînd

Se-aud copitele-n galop trecînd
Și zidul care-n două se desface.
Se-aude glasul ce sub ziduri zace :
„N-oi fi învins de nimenea nicicînd !“

Miroase-a vînt aducător de ciumă
Miros și cai putreziți pe lună
Miroase-a bici și a poruncă

Miros și pietrele a suferință.
Dar se aude vocea azi postumă :
„Eu de milenii cred în biruință !“

Grafică de salon

Din cînd în cînd, ocupînd spațiile rămase disponibile, cîte un grup de graficieni ne amintește că între artele frumoase această discretă și tenace muncă a lor nu este chiar o cenușăreasă. Truda graficianului este mult mai aproape de mișcările spiritului, de libertatea de exprimare a omului obișnuit, de vocația militantă a individului social, pentru a nu considera rezultatul ei o cucerire a democrației. A unei democrații nealterate de viziunile și întrebuințările vulgarizatoare ale erei contemporane, o democrație care se referă la agora artelor, unde dreptul judecății este împărțit între egali și poartă un singur sigiliu cumpănitor : cel al valorii.

La Galeria „Orizont" au reapărut la rampă, pentru foarte scurtă vreme, cîțiva dintre maeștrii genului și ai momentului : Geta Brătescu, Done Stan, Ion Panaitescu, Mircea Dumitrescu, Florin Ciubotaru, Val Munteanu, Ileana Micodim, Cornelia Danet, Ștefan Iacobescu, Ethel Băiaș, Aurel Burlacu, Doina Simionescu, Dan Perjovscki, Radu Igaszag, Romeo Liberzi... Lucrările, atîtea cîte ni s-au oferit privirii, concentrau profilul stilistic al fiecărui artist, lăsînd să se întrevadă cîte ceva din universul lăuntric al gîndirii plastice a fiecăruia, densitatea continutului ideatic convertit în semn grafic. Tehnici variate, de la colajul policrom de forme geometrice liber dispuse în suprafață (Geta Brătescu), la ilustrația de carte redactată în cel mai „dulce stil clasic" (Val. Munteanu) și de la construcția abstractă pigmentată de suprafețe energice de culoare (Fl. Ciubotaru) la alegoria cu deschideri suprarealiste ori baroce (Stan, Panaitescu, Burlacu și alții).

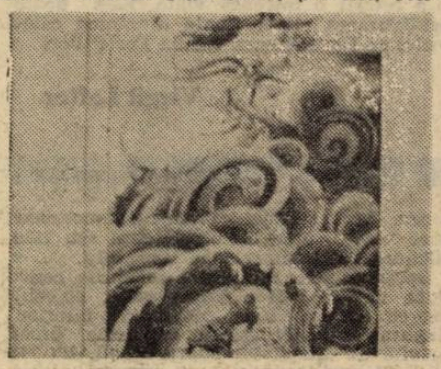

Val Munteanu

Expoziția este reconfortantă prin exuberanța stilistică ce o conține, dar, mai ales, prin consistența impresiei optice ce o provoacă, semn al unei viziuni plastice bazată pe stăpînirea unui larg arsenal de tehnici. Acest fapt îngăduie artiștilor o mișcare dezinvoltă în spațiul dens al ideilor, pătrunderea cu instrumentele specifice lor în teritoriile mai abstracte și speculative ale metafizicii, totul dizolvat, însă, într-un limbaj coerent și limpede, care conferă amploare expresivă fiecărui enunț plastic. Și fiecare asemenea „eseu" nu alunecă în teritoriile altor discipline ale spiritului, artiștii încadrîndu-și aventura gîndirii artistice în limitele unei forme grafice bine definite și deloc echivoce.

Sigur, fiecare dintre expozanți este ușor de recunoscut după amprenta stilistică pe care experiența lor artistică a impus-o privitorului de-a lungul anilor. Sînt piese ale unui laborator continuu, în care se articulează, fără un efort aparent, opere de anvergură, niciodată cuprinse în termenii unei singure parcurgeri. La nici una dintre artele vizuale nu-i mai vădită această condiție a „operei seria", căreia trebuie să i se supună orice profesionist al creionului, peniței ori acului de gravat. Un

Ion Panaitescu

proteism special caracterizează efortul creator al graficianului și ieșirea lui la rampă este și urmarea unei obiectivări supreme și selective într-o masă de componente și variante subiective. Cu fiecare nouă lucrare, cu fiecare altă versiune creatorul se decalchiază pe sine, secvențial, în termeni afectivi, spirituali și temperamentali, ca într-o necontenită tentativă de autoportretizare. Alteori, cînd se pune în postura comentatorului subtil al unui pretext literar sau de altă sorginte, graficianul parcurge cu același ochi intens subiectivizat traseul impus, fără a urmări doar reacția neutră, exterioară față de pretextul ales. El pătrunde într-un univers ce folosește un anumit limbaj, după care revine în afară întorcîndu-l pe dos, trădîndu-i semnificatiile și înțelesurile, ori numai frumusețile, dar folosind întotdeauna alte elemente de construcție, un alt limbaj, ce-i este specific doar lui. Cu cît acest limbaj este mai bine stăpînit, cu cît gîndirea lui artistică, atît în planul percepției imediate, cît si al elaborației, este mai clară, cu atît răspunsul plastic este mai convingător. Expoziția de la „Orizont" are aceste calități.

Corneliu Antim

Chaos

Senzația acută că după **Ran**-ul lui Kurosawa nu se mai poate spune nimic. Rigoare a „Haosului", ce lecție pentru contemporani. Ce calm înfricoșător, cîtă durere nobilă în fluierul orbului. Ce muzică aspră are mantia, parcă din bronz, a reginei ucigașe. Mai e posibil după o astfel de revelație inițiatică, să te întorci la homunculii cu piept bombat, cu premii și „succes de public" ?

Șoaptele, greierii tîrîind în clepsidre, vîntul, semnele cerului desenînd harta cumplitelor vremi ce se-anunță, foșnetul grelelor veșminte și, din nou, fluierul magic al pedepsitului la întuneric.

Mircea Dumitrescu

Partitură „concretă" pentru care cuvîntul „rafinat" e încă prea slab.

Să luăm scenele de luptă. Majoritatea regizorilor, prin vocea compozitorilor, le-ar dubla tautologic cu furia alămurilor, cu bubuitul tobelor mari. Le-ar da un ton imperativ, glorios, uneori ridicol sărbătoresc. În **Ran** muzica e împietrită în fundal. Un abur al istoriei ce dă patină unei icoane vechi. Percuția vine din centrul pămîntului, iar fluierul, din nou el, e mult deasupra lumii. Ca un blestem, ca o imprecație adresată zeilor. **Modalul** obsesiv al melodiei șterge granița dintre timpuri. „Nu-tele" pot aparține deopotrivă Evului mediu și modernității. Poate că aici trebuie căutată una din sursele crizei actuale despre care vorbea și Octav Nemescu. Lipsa unei viziuni integratoare. Și, încă, înlăturarea fără milă a „prisosului".

Rememorez, după experiența Kurosawa, concertul de muzică japoneză contemporană al **Archaeus**-ului. Interpreți foarte buni. Să mă iertе că nu mai dau nume. Se cunosc și, oricum, merită mai mult decît un loc pe o listă. Compozitori — Toru Takemitsu, Kazue Fukushima și Makoto Shinohara. Îmbucurător, public mai mult ca de obicei. Într-o scurtă prezentare, Liviu Dănceanu descrie corect ideea de bază a „școlii" prezentate — cea a **fuziunii stilurilor.** „Pigmentul" național, nu foarte ușor de detectat, există și e discret impregnat în suprafețele muzicale, concise, aproape uneori de tehnica haiku-ului.

Mei de Fukushima e surprinzător de aproape, prin organizarea spațiilor tăcerii de regia sonoră a lui Kurosawa. Shinohara, în **„Fragmente"**, lucrează cu structuri simple, „descărnate" (și totuși „grele") în care crisparea non-vibratoului încarcă piesa cu un soi de energie impersonală, paradoxal suprarealistă. O „poveste" delicată, dar cu contururi ferme, de stampă, și în spiritul teatrului instrumental, este **„Blue Aurora"** de Takemitsu. Mai greu mi-a fost să înțeleg, să accept aluzia prea netă la derizoriul cotidianului. La începutul piesei interpreții au cîte un ziar în față și, într-un „contrapunct" monoton, lecturează. Tonalitatea e bine găsită, dar efectul sărac. Aici e poate locul și timpul să revenim la lecția lui Kurosawa. „Straiele" ușoare și strălucitoare trebuie să aibă greutatea bronzului. Tragică și definitivă.

Valentin Petculescu

Pseudo tele-cronică

Toată lumea are idei. Și conducătorul și subalternul. Și bărbatul și femeia ; tineri și bătrîni. Și copiii. Și sindicatele și partidele ; și asociațiile și convențiile și uniunile ; pro sau contra. Și grupurile parlamentare, minoritare și majoritare. Toți. Ideile, însă, sînt ca și semințele. Trebuie să știi unde să le arunci, să le găsești solul potrivit ; altfel sînt ca si pierdute (ca si motiunile-uitate). Asta pe de-o parte. Pe de altă parte însă, din păcate, mulți dau vina numai pe „sol" fără să-și pună întrebarea dacă nu cumva de vină sînt și (sau numai) „semințele". Și atunci ar căuta alte „semințe" ? ar căuta ideile bune vreau să spun. Din nefericire mulți tocmai aici își manifestă opoziția.

Mircea Dumitrescu

Interesul nu este singura cauză care îi împinge pe oameni la învrăjbire și dispute, la crimă. Cauzele cred că trebuiesc căutate deopotrivă în cazuistica lor, în modul lor de gîndire — somnul lor dogmatic — pe de-o parte, și în sentimentele și temperamentul lor, — în trezirea fanatică — pe de altă parte. Toate crimele istoriei sînt consecințele unui somn dogmatic și unei treziri fanatice. Toate catastrofele istoriei sînt un rezultat al politicului. Speranța de viață este specifică fiecărei specii. În cea omenească, OMUL POLITIC are asigurat „plafonul" maxim. Singurul care s-ar putea compara cu el este OMUL CUNOAȘTERII și CREAȚIEI, aspirantul la ETERNITATE.

Mereu sub (două) influențe astrale, inegale, omul este o „dualitate" ; un „joc în doi", cu confruntări și înfruntări de o dinamică specială. Negăsindu-și un „consens" perpetuu cu el însuși, omul este un etern „neliniștit", nemulțumit, neîmpăcat. El dispune însă de propria instanță, de propriul tribunal, în care este deopotrivă și acuzator și acuzat, aici se judecă și se rejudecă tot. Și procesele de conștiință. Desigur, există și excepții ; cei care îi judecă exclusiv pe ceilalți.

O „schimbare", o ieșire din uniform, o aventură sau o călătorie de exemplu — chiar petrecută în același loc — poate avea un caracter ireversibil dat de grația, de vraja ca si de valoarea de moment, decurgînd din spontanul „întîmplării". Pentru o „schimbare" de ordin social însă, un „eveniment" sau un „proces istoric", ireversibilitatea trebuie considerată nu numai din euforia, spontaneitatea și valoarea de moment, ci și din starea de spirit post festum.

Mihai Bogdan Lupescu

cartea străină

Portretul artistului la senectute

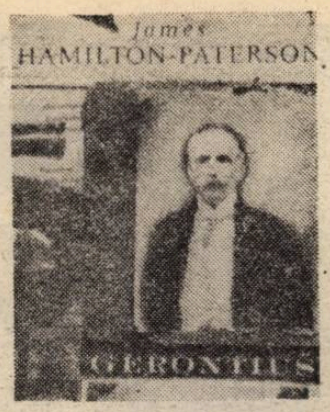

În 1923, reputatul compozitor englez Sir Edward Elgar trecea printr-o acută criză. Apocalipsa războiului nu de multă vreme încheiat, zorile unei lumi cu care anevoie se acomoda, dispariția soției, în fine, solitudinea evasiabsolută, spectrul senectuții și, mai ales, eclipsa în care intrase spiritul său creator îl apăsau, tulburîndu-i întreaga ființă. S-ar părea că în dorința unei schimbări, luă hotărîrea de a face o lungă călătorie pe mare, al cărei scop era, în ultimă instanță, o croazieră de șase săptămîni de-a lungul fluviului Amazon. Este un episod obscur în viața marelui artist căci, dincolo de aceste cîteva sumare date, totul avea să rămînă învăluit în taină. Pornind de la acest incitant moment biografic, poetul James Hamilton-Paterson are fericita idee de a plăsmui un roman („Gerontius", Vintage, London, 1990), o broderie fină și discretă, ce se constituie într-una din acele fermecătoare cărți ce îmbină fericit rigoarea documentului biografic cu ficțiunea cea mai pură. Este prima sa încercare în domeniul prozei, care avea să se bucure de un real succes, fiind răsplătită totodată cu un binemeritat premiu („Whitbread Award" pentru debut în roman). Imaginînd un jurnal de notații zilnice (care de altfel nu va fi existat niciodată), jurnal pe care Elgar l-ar fi ținut cu minuțiozitate pe tot parcursul periplului său acvatic, dar pe care, la sfîrșit, l-ar fi aruncat în mare, copleșit de tristețea și descurajarea ce nu-l vor mai părăsi nicicînd, descriind viața de zi cu zi la bordul vasului „Hildebrand" și de-a lungul croazierei pe fluviul Amazon, James Hamilton-Paterson reușește o evocare de o delicată poezie, în care fluența muzicală a narațiunii, dar mai presus de toate, capacitatea de a sugera acea inefabilă melancolie și lasitudine a senectuții care, în cazul unui artist celebru — surprins într-un moment de cumpănă al vieții — capătă accente deosebite, fac din „Gerontius" una din acele cărți alese în care implicațiile unor evenimente diurne aparent banale, dar avînd o bogată încărcătură existențială, dau întregii țesături epice o diafanitate ce amintește indicibila frumusețe a lumii vegetale. Pornit pe drumul acvatic al uitării, confruntat cu strălucirea universurilor exotice și cu exuberanța unui mediu uman, insensibil parcă la zbaterea sa personală, Elgar simte nevoia de a se izola într-un soi de cochilie a tăcerii în care noianul de indeletniciri zilnice are menirea de a-i cruța sufletul, vindecîndu-l de dezamăgirile și resemnarea ce-i cotropesc ființa. Evită compania celor din jur și, retras în sine însuși „se joacă" cu microscopul, încercînd să descopere în mostrele de apă pe care valetul i le aduce zilnic, un alt univers, mirific poate și, de ce nu, să recupereze dimensiunea aurorală a tinereții cînd științele naturii ne-au fascinat pe toți. Adastă ore în șir pe punte și are revelația spectacolului mereu altul al naturii. Un superb fluture, rătăcit parcă din hățișul pădurilor, luxuriante, îi vizitează din cînd în cînd poposind straniu pe mîna lui, asemeni unei vietăți domestice ce-i aduce un tainic mesaj dintr-un alt regn și dintr-o altă lume. Dar lumea cea reală nu-l cruță și nu-l lasă să-și savureze în tihnă aceste dulci-amare bucurii ale solitudinii și împăcării, măcar și pentru o clipă, cu destinul. Împreună cu compatrioții săi, alături de o tînără pereche ce-l înconjura cu prietenie, Elgar face popasuri pe uscat iar aici, printr-un fel de straniu hazard îi va fi dat tocmai lui cel ce fugea de toți și toate, dar mai ales de propriile lui amintiri, dornic de cufundare în uitare, să se reîntîlnească cu o mare iubire din tinerețe. Întîlnire tulburătoare cu atît mai mult cu cît, marele compozitor, obsedat de neînțelegerea cu care l-ar fi răsplătit contemporanii, descoperea în îndepărtata Brazilie, în acele zone virgine ale unei mirifice lumi exotice o imensă bibliotecă în care iubita din tinerețe (inspiratoarea, s-ar zice, a celei de a 13-a Variațiuni „Enigma" — aici, imaginația autorului acționează prodigios, încercînd identificarea muzei unui opus învăluit în taină) a adunat tot ce compozitorul a creat și tot ce s-a scris despre el, oficiind în acele locuri un adevărat cult al adorației și prețuirii. Este episodul ce marchează în roman o patetică confruntare între trecut și prezent dar pe care autorul știe să-l manevreze cu grijă, fără a cădea nici o clipă în sentimentalism sau edulcorare romantică. Totul se petrece simplu căci, de altfel, firul idilei ardente de odinioară nu mai poate fi nicicum reluat iar femeia ce și-a trăit toată viața într-o lume de fantasme, urzită din armoniile sonore ale ființei iubite, va rămîne mai departe claustrată în același univers pe care ea însăși a știut să-l edifice cu atîta devotiune. Și călătoria pe ape se continuă molcom, învăluită în aceleași melancolice aduceri aminte, într-o senin — resemnată contemplare a trecutului și prezentului îngemănate în dureroasa dimensiune interioară a timpului. Aplecat tot mai mult asupra sa însuși (este poate aici și un reflex al egocentrismului specific artistului), covîrșit de tristețe și tot mai înclinat spre abandon și solitudine, obsedat de trecut și apăsat de viitor pe care nu-l ghicește, dar care totuși îl frămîntă, creator aflat în zonele rarefiate ale senectuții, Elgar meditează îndelung la versurile de viziune apocaliptică ale poemului „Gerontius" (datorat poetului teolog John Henry Newman) pe care odinioară le pusese pe muzică. Își notează cu minuțiozitate reverberațiile cvasiimperceptibile ale sufletului și revine iar și iar asupra unui citat din Torquato Tasso („Am tînjit după mult, am sperat puțin, n-am cerut nimic și această dorință mi-a fost împlinită") în care are sentimentul că a găsit cuprinsă esența întregii sale vieți. Dar ca orice experiență umană, această încercare de evadare în alte lumi îa totuși sfîrșit. A fost un succes, a fost un eșec — greu de spus. Ca orice experiență umană însă, ea l-a îmbogățit și într-un fel l-a purificat sufletul, limpezindu-i ființa. După acest periplu acvatic, după această călătorie pe mare — fascinant topos al marii literaturi — Sir Edward Elgar și-a continuat un număr de ani viața, marcat se pare, de aceeași melancolie specifică zenitului. Notorietatea și un neașteptat reviriment al forței de creație, dar și al interesului contemporanilor față de creația sa l-au mai umplut într-un fel existența. A rămas însă mai departe tulburat și copleșit de solitudine, de dispariția acelui benefic elan fără de care viața pare a-și pierde savoarea. În anul 1932, îi scrie unei prietene, nedumerit de soarta ce le era rezervată în Germania de atunci unor personalități de talia lui Einstein sau Bruno Walter. Din fericire nu i-a mai fost dat să trăiască și apocalipsmul celui de al doilea război mondial cînd s-ar zice că realitatea a depășit în mare parte „Visul lui Gerontius". A pornit la un moment dat într-o mare călătorie — o călătorie pe ape pe un drum fără întoarcere. În lumina acestui final existențial previzibil, „povestea" lui James Hamilton-Paterson — insolita călătorie a lui Sir Edward Elgar — capătă o semnificație în plus. S-ar zice că paginile cărții ne-au evocat într-un fel o prefigurare a acelei călătorii fără sfîrșit, a marii treceri sortite fiecărui om. Într-o strălucitoare de o clipă, artistul și-a retrăit o întreagă viață. Este poate prefigurarea clipei finale dinaintea călătoriei ce l-a dus spre Insula Fericiților.

Virgil Lefter

vieți neparalele

Un supraviețuitor al taifunului

Cînd cineva are norocul să trăiască multă vreme și se nimerește să fi făcut și parte din niște mișcări literare și artistice furtunoase, ca dadaismul și suprarealismul, ajunge un martor privilegiat. Marile scandaluri intelectuale în care s-a aflat prezent, prietenii și cunoscuții săi au dobîndit o aură legendară. Lumea e avidă de amănunte, vrea să știe cît mai îndeaproape „cum a fost". Supraviețuitorul furtunii face carieră de memorialist. E ceea ce i s-a întîmplat lui Philippe Soupault, coproducător împreună cu André Breton al primelor texte automatice care alcătuiesc volumul **Les champs magnétiques** (1919). Avea 84 de ani cînd a început să-și publice amintirile literare și le-a încheiat cinci ani mai tîrziu, în 1986. O notiță a autorului, pe manuscris, ne lămurește pentru ce poartă titlul ciudat **Mémoires de l'Oubli** (Memoriile uitării). Philippe Soupault jură să nu spună „nimic altceva decît adevărul, tot adevărul". Și adaugă : „Simt nevoia să depun mărturie. Oare nu cumva pentru că mă irită alte mărturii care nu sînt în ochii mei conform cu ce-mi aduc eu aminte, decît legende, minciuni ori trucaje ?" Altfel zis, memorialistul își propune să scoată la iveală lucruri uitate de diverși evocatori ai anilor 1914—1923 și 1923—1926. Primul volum istorisește cum a debutat Soupault, pe cînd era încă soldat, zăcea bolnav într-un spital de campanie și Apollinaire i-a recomandat o poezie **Départ** lui Albert Birot care scotea revista **Sic** (1917). Arată cum au scos faimoasa **Littérature**, el, André Breton și Louis Aragon cu sprijinul lui Valery. E relatată apoi pe larg aventura din care aveau să iasă **cîmpurile magnetice**. Volumul al doilea se ocupă de epoca suprarealistă. Aflăm de la Soupault o mulțime de lucruri mai puțin cunoscute : Crevel vibra cu întreaga lui ființă cînd spunea ceva. Soupault i-a arătat odată un copac pe malurile Senei, fremătînd sub suflarea vîntului. „Seamănă cu tine perfect" — i-a spus. Crevel scria într-a stare de ebuliție, cu o mare facilitate. Avusese o copilărie nefericită, tatăl lui se sinucisese și mama l-a silit să insulte cadavrul. Crevel le-a trezit suprarealiștilor interesul pentru hipnotism. Așa a început printre ei „epoca somnurilor". Crevel intra repede în transă și descria „o negresă cu ciorapi albi." Soupault îl suspectează că nu era realmente adormit, ci simula doar a fi. Va găsi curînd un concurent redutabil în Desnos, căruia somnul îi inspira jocuri de cuvinte. Crevel, la o prietenă a lui Picabia, a sugerat ca toți cei prezenți să se spînzure de cuierul din vestibulul apartamentului. Desnos, în altă ședință de „somn hipnotic", a pus mîna pe un cuțit de bucătărie și s-a luat prin grădina casei după Eluard care fugea îngrozit. Péret era în stare de transă jovială și emitea grosolănii asemănătoare celor din istorisirile sale. Breton le purta pică, fiindcă el nu reușea să „adoarmă" niciodată. Experiențele mediumnice sufereau de nesinceritate, crede Soupault. L-au dezamăgit pe dadaistul belgian Clément Pansaers, care avea să moară în 1922, revoltat că fusese „înșelat". Soupault va avea norocul să-l cunoască personal și pe misteriosul Raymond Roussel. Comentînd elogios în **Littérature**, **Impressions d'Afrique** și **Locus Solus**, primește o scrisoare cu mulțumiri din partea lui și invitația la o întîlnire. Aceasta are loc într-un **tea-room** pe rue Cambon. Roussel sosește la randez-vous într-o mașină antediluviană. E foarte elegant, îmbrăcat distins dar un pic demodat, poartă o blană magnifică așa cum arbora și Proust, baston cu măciulie de aur, mănuși negre suedeze. Își mîngîie necontenit o mică mustață neagră. După o jumătate de ceas, se ridică și pune capăt scurt întrevederii. Apoi părăsește localul cu pași discreți, ca o umbră. Soupault și amicii săi sînt invitați la premiera piesei lui Roussel **Locus Solus**. Aplaudă zgomotos fiecare dintre replici, în timp ce publicul, neînțelegînd nimic, fluieră și strigă : „destul ! destul !".

Prin carte defilează principalele figuri ale mișcării suprarealiste. Aragon îi face lui Soupault o impresie extraordinară. Era, ne spune „de o insolență incomparabilă", „mai impertinent chiar decît Tzara". Cînd l-a cunoscut o ducea greu, locuia încă împreună cu maică-sa, la Neuilly „trăgea dracul de coadă". Ca să-l ajute, Soupault îi comandă un text pentru **La Revue européenne**. Așa a luat naștere **Le paysan de Paris**, text fulminant, pe care autorul a refuzat să-l intituleze roman, fiindcă suprarealiștii disprețuiau genul. Pînă și Breton, foarte reținut în aprecieri laudative, recunoștea că Aragon e „scinteietor", posedă „o memorie fără cusur" „a citit totul". Se dăruia integral în amiciție (pe atunci umbla nedespărțit de Drieu la Rochelle, prietenul lui cel mai bun), avea cîteodată comportări nedrepte, dar rămînea mereu „primul din clasă". Își povestea aventurile amoroase. Le-a recomandat suprarealiștilor pe o muză a sa, al cărei sex îl cîntase **(Le con d'Iréne)**. Era o blondă fanată și i se întîmpla să si scrie în orele ei „pierdute". Aflăm că o chema Iréne Hillel Erlangen. Eluard nu-i face lui Soupault o impresie grozavă. Îl deranjează sentimentalitatea „à la François Coppée", a poemelor sale. E îngrijorător de timid, pare că are tot timpul ochii în lacrimi. Nu-i puteai privi mîinile, întrucît începeau imediat să tremure. Era „meduzat" de Breton, îl considera „tutorele" său, deși acesta punea puțin preț pe versurile lui. Exista între ei însă o veritabilă „complicitate", cînd venea vorba să colecționeze tablouri, manuscrise, obiecte de artă primitivă. Se pricepeau să le achiziționeze pe nimic și să obțină apoi sume considerabile din vînzarea lor. Nesuferită era în plus și soția de atunci a lui Eluard, Gala. (S-a căsătorit ulterior cu Salvador Dali). Suprarealiștii o porecliseră „ploșnița". Pretindea că toți amicii lui Eluard îi făceau curte deși nimeni nu schița măcar intenția unui asemenea act. Curios, toată lumea evita să-l numească pe poet cu numele său mic. Poate fiindcă îl chema în realitate Eugéne, își spunea Soupault.

Pentru Breton păstrează admirație și afecțiune, în ciuda lungii rupturi care i-a despărțit ani de zile. Șeful suprarealiștilor are mereu nevoie de societate în jurul său. Îi place să prezideze și să-și exercite autoritatea asupra celorlalți. Detestă muzica, din care cauză le interzice suprarealiștilor să meargă la concerte. Masson și Max Ernst se duc în taină, ca să nu-l supere.

Benjamin Péret se distinge printr-un devotament recondiționat față de Breton. Acceptă la cererea acestuia, rolul ingrat de a-l reprezenta pe „soldatul necunoscut" în procesul Barrés. Primește pînă și obligația de a-și ține depoziția în germană. Pe Benjamin Péret îl apucau furiile cînd întîlnea un preot, și-l blagoslovea automat cu o ploaie de injurături.

Aflăm de la Soupault detalii interesante asupra anumitor acțiuni suprarealiste cunoscute. Scandalul cu ocazia sărbătoririi poetului Saint-Paul-Roux a fost provocat de o declarație a romancierei Rachilde că pentru ea e o crimă ca o franțuzoaică să devină soția unui neamț. Pentru a-i irita din capul locului pe comeseni, suprarealiștii le-au depus în farfurie scrisoarea insultătoare adresată de el lui Claudel. Apoi Rachilde a fost întîmpinată cu insulte, cea mai blîndă fiind „curvă ordinară". Soupault s-a agățat de candelabrul care lumina masa și, făcîndu-și vînt, a măturat astfel vesela și tacîmurile. Cuvintele destinate să asmută mulțimea din stradă și să atragă poliția le-a rostit Michel Leiris, scoțînd capul pe fereastră și răcnind „Trăiască Germania!". Bietul Paul-Roux, nu înțelegea ce se întîmplă, surîdea angelic și încerca să calmeze asistența.

Artaud a fost cel cu ideea să i se trimită o scrisoare injurioasă lui Claudel, în 1925 ambasadorul Franței la Peking. Vizitorul pensionar al unei clinici de boli nervoase mai mult monologa și nu accepta, cu toate că era actor, nici o replică. Soupault și-l amintește ca pe un ins apucat, vorbea, trăia, acționa intens și punea o adevărată ferocitate în discuții. Era însă „convingător", fascinant !

Memoriile uitării aduc informații prețioase și despre suprarealiștii mai obscuri : Jacques Baron, cel mai tînăr dintre ei, are 16 ani cînd începe să-i frecventeze. Roger Vitrac, îndrăgostit ca Artaud de teatru. E un tip lung și slab, care dă impresia că se scuză mereu, încurcat de înălțimea sa excesivă. Joseph Delteil, autorul romanului **Choléra**, are o mustață încoloră, lipită pe o față palidă. Șters, anemic, vorbește cu un curios accent polonez. Arată exact ca micul funcționar care fusese, pînă cînd prietenul său Elie Richard l-a împins către literatură.

Soupault scrie mult, face gazetărie, conduce revista **L'Idée Européenne**, se ocupă cu editura **Kra**, devenită ulterior **Sagittaire**, desfășoară o activitate prost privită de amicii lui suprarealiști. Ea îl îndepărtează progresiv de aceștia, fiind în ochii lor condamnabilă, pentru că atentează la libertatea individului. Dar Soupault simte obligația să asigure existența soției și fiicei sale, nu are nici o avere, ca alții care-și permit să disprețuiască orice „muncă literară". Cînd realizează faimoasa **Antologie a poeziei franceze contemporane**, Breton, Aragon, Eluard, Artaud, Desnos și Péret refuză să figureze într-însa. Cartea apare cu toate numele demne să figureze (alcătuitorul regretă doar două absențe : Verlaine lăsat afară demonstrativ și Tristan Corbiéra, uitat), dar lipsesc tocmai suprarealiștii. Urmează curînd „excomunicarea" lui din mișcare, în stilul proceselor staliniste, Soupault se simte profund rănit, abandonat. Îl doare mai ales faptul că izgonirea lui e săvîrșită de niște oameni pe care-i considera pînă ieri, buni prieteni.

Anul 1926 pune capăt pentru el unei epoci din viață. O pagină a fost întoarsă definitiv. E „agonia amiciților", scrie Soupault. Nu i-a păstrat însă ranchiună lui Breton și nici altora dintre cei care l-au „lăsat". Vîrsta înaintată aduce o îndulgență filozofică. Soupault vorbește cu simpatie de aproape toți participanții la mișcarea suprarealistă, găsește cîte o scuză pentru defectele fiecăruia dintre ei. Relațiile invertite ale lui Crevel se explică prin natura sa „diferită" și se situau, afirmă, în planul poeziei. Jouhardeau a săvîrșit o mîrșăvie divulgîndu-i scrisorile către el, pline de damful vinului prost din cîrciumile unde autorul **Morții dificile** umbla să racoleze marinari. Desnos, era un adevărat „camarad", chiar dacă-i lipsea simțul măsurii. Avea o fire pasionată. Leiris era un „om liber". De aceea, prefera solitudinea. Artaud se purta ca un turbat, fiindcă avea caracter și-și apăra cu fervoare ataşamentele. Nu admitea nici o „tîrguială" pe seama lor. Breton acceptînd rolul de „lider", și-l asumat și toate obligațiile decurgînd din aceasta. Soupault mărturisește că n-a încetat să-i rămînă fidel chiar și după ce șeful suprarealiștilor l-a „excomunicat". Îl revede cu bucurie la New York, în birourile radiodifuziunii, unde, ironia soartei, trebuia să-și cîștige hrana făcînd pe spicherul dar refuzînd să citească informații despre... papă. Se reîntîlnesc după război în casa lui Eugen Ionescu și, ține să precizeze Soupault, reiau relațiile amicale. Memorialistul își amintește fără plăcere numai de foarte puțini inși : Picabia, agasant cu mondenitățile sale, falsul preot Gengenbach, Cocteau „intrigant" și „cameleon". Jouhardeau, un „individ" infam care era antisemit, făcea trotuarul și s-a tăvălit la picioarele lui Hitler. Blîndețea nu prinde bine memoriilor, fiindcă le răpește sarea. La Soupault, maliția eliminată de la început, ca efect al bătrîneții iertătoare, se păstrează, din fericire, în amănuntul picant adus prin refuzul uitării.

Ovid S. Crohmălniceanu

Philippe Soupault : **Mémoires de l' Oubli** I. (1914—1923) II. (1923—1926) Lachenal et Ritter, 1986, Paris.

Urmare din pag. a 16-a

Iarna marii însingurări

altele, repetă în sinea sa, după care spuse tare :

— Atunci ce are importanță pentru dumneavoastră ?

— Baza, răspunse celălalt la fel de tăios.

Hm, făcu iar Hrusciov. Ideea că albanezul acela i se putea adresa de la egal la egal îl enervă. Tu uiți că funcția de prim-ministru e doar jumătate din mine, i se adresă celuilalt în gînd. Jumătatea cea mai puțin importantă...

Hrusciov simți cum îl înecă un ris interior. Era însă un ris amar. Îi privi pe ceilalți, pe rînd. Înainte de întîlnire ceruse informații despre biografiile și temperamentul celor trei membri ai delegației ce-l însoțeau pe Enver Hodja la tratative. Cel cu care avusese schimbul acela de replici luptase în Spania. Spania, suspină în sinea sa. Acest detaliu din biografia celuilalt nu-i lăsa posibilitatea unei puneri la punct. Pe vremea aceea eu construiam metroul din Moscova, îi trecu prin cap.

Se vorbi mult despre bază. Dar fără a se mai aminti de nici un proverb. Probabil că nici nu există. Despre baze poporul nu are proverbe, își zise Besnik.

Hrusciov făcu un gest de oboseală.

— Dacă nu le putem rezolva pe toate, să încercăm doar cîteva, spuse. Să nu ne afișăm în plenul ședinței.

— Dumneavoastră ați deschis discuția, observă Enever Hodja. Ceea ce ați scris în material împotriva chinezilor e monstruos.

— Luați aminte cum vorbiți, interveni Kozlov.

— Dacă veți pomeni de contradicțiile noastre în plen, veți rămîne singuri, zise Hrusciov.

Enver Hodja dădu din cap în semn că nu era așa.

— Și nu numai acum, continuă Hrusciov, ci întotdeauna.

Privi pentru prima oară în ochii lui Enver Hodja într-un fel anume.

Enver Hodja dădui iar din cap dezaprobator. Omul din fața sa cu figură blajină de bătrînel cumsecade, după ce-l amenințase ceva mai-nainte cu foametea, îl amenința acum cu izolarea. Cu ce drept să izolezi un popor ? E posibil așa ceva ? se auzi strigînd în forul său interior. Își stăpînea cu greu mînia și, pentru a treia oară, dădu iar din cap în semn că „nu".

— Absolut singuri, repetă Hrusciov, continuînd să-l privească. Statele socialiste vă vor întoarce spatele unul după altul, toate acordurile, creditele, pactele și alianțele vor fi anulate. Privirea-i continua să-l fixeze cu îndărătnicie pe Enver Hodja. Totul va fi anulat, și pronunță ultimul cuvînt într-un mod aparte, silabisindu-l, aproape cu durere, cîtă vreme dumneavoastră...

— N-o să venim la dumneavoastră precum fiul risipitor. Să fiți siguri de asta, strigă Enver Hodja.

— Vă enervați, cu dumneavoastră nu se poate discuta.

— Da, dumneavoastră sînteți mai calm.

— Destul v-am suportat. Destul !

— Dumneavoastră sînteți nervos.

— Fără nervi.

— Cum ?

— ...destul.

— Cine e nervos ?

— Îmi denaturați cuvintele, zise Hrusciov. Traducătorul știe bine rusește ?

Se făcu liniște. Toți se întoarseră spre Besnik. Acesta se schimbă la față. Era extraordinar de obosit. Îl priveau toți. Era adevărat că făcuse o mică greșeală cînd mai devreme, cînd se discutase despre nervi, dar absolut fără voie. Replicile fuseseră extrem de rapide. Acum îl priveau toți. Ce însemnau privirile lor ? Puteau să-și închipuie ei oare că el era singurul vinovat pentru ruptura ce se

POEME DE TED HUGHES

Un copac

La nesfîrșitul interogatoriu luat de vînt
Torturat de uriașe arderi de lumină
Încerca să se mărturisească dar nu
izbutea
Să îngîngereze nici o vorbă.

Jupuit pînă la litera-i rădăcină,
cruciform
Contorsionat
Încerca să spună tot

Dînd din coate
Și îndoindu-și degetele.

Pînă la urmă
S-a resemnat
Să fie mut.

Întîmple-se ce s-o întîmpla.

Marele animal de stîncă

Îngenunche
În cimitirul străbun

Acasă
Printre vlăstarele-i pioase
Din rădăcină și frunză.

Pe meleagul natal
Printre neamuri solemne
Care se vizitează pe pămînt și la ceruri.

Aici

La Serbarea Veșniciei
În credința întrupată
A Maicii Îndoliate
Care-și înghite copiii

Stînca,
Dascălul,
Cîntă.

În aprilie

Pietrele negre
Poartă delicat lapte vinețiu

Un blînd animal al păcii
A venit un milion de ani
Cu umeri de preziuă
Și pîntecul flocos

S-a ridicat de sub ghețar
Și zace acum întins însorindu-și
Oasele uriașe și pielea roasă de spațiu

Tămăduindu-se și îndulcindu-se
Întins cît e de lung pe kilometri —
Cu ochi întredeschiși, într-un tăcut
extaz de mîță.

Ierbile din lumină

Ce se cred singure pe lume

Pietrele astea din beznă
Ce-și au o lume doar pentru ele

Apa aceasta din negură și din lumină
Ce simte cu greu gustul Zidirii

Și vîntul acesta
Ce are doar atîta cît să existe

Nu sînt

Familia sărmană strînsă la o fărîmă
de tăciune

Sau vorbele din cine știe ce expresie

Nici hulpavi vircolaci la pîndă

Ori megieși în constelație

Ele sînt

Platoșa din vechituri
De care se agață firele
Sufletului tău cu toată bărbăția.

Luptînd pentru Ierusalim

Omul care parcă-i mort
Cu Buddha în zîmbet
Cu Iisus în mîinile întinse
Cu Mahomed în fruntea smerită

Cu picioarele în iad
Cu mîinile în rai
Cu spatele la pămînt

Este escortat
Spre răsplata eternă
De legiunile cîntătoare

Care par să fie muște.

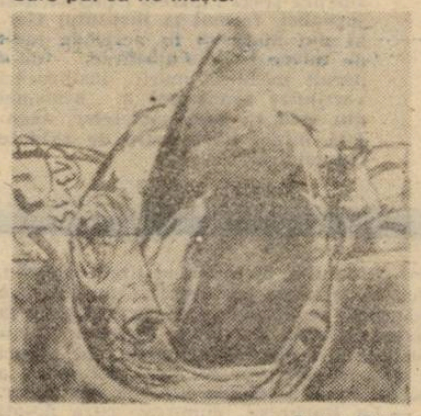

Ethel Băiaș

Amurg de primăvară

— un ametist

Firav și degerat.

Un pămînt de fier ce se scufundă
Degerat în rănile sale.

O becață
Știind că trebuie să se miște iute
Se vînzolește pe boltă

Bătînd darabana în bezna înaltă —
vrăciță

Care țîșnește sus și se aruncă

Trăgînd noul
Ac al lunii
În jos

Gingaș

În ouăle sale.

Ursul

În ochiul adormit, uriaș, larg deschis
al muntelui
Ursul e licărirea din pupila
Gata să se deștepte
Și numaidecît să se concentreze.

În somnul lui
Ursul lipește
Început de sfîrșit
Cu clei din oasele oamenilor.

Ursul sapă
În somnul lui
Prin zidul universului
Cu femurul unui om.

Ursul e o fîntînă
Prea adîncă să mai licărească
În care strigătul
Îți este digerat.

Ursul e un rîu
În care oamenii aplecați să soarbă
apă
Își zăresc eurile moarte.

Ursul doarme
Într-o împărăție de ziduri
Într-un păienjeniș de rîuri.

El e luntrașul
Către tărîmul morții.

Drept preț îți cere totul.

Traducere de
Florence Mănăiloiu

greșit. Traducătorul ne trădează. Arestați-l.

Besnik își cuprinse fruntea cu palmele.

— Traducerea a fost corectă, zise Enver Hodja în franceză.

Nimeni nu spuse nimic.

— Nu e cinstit, protestă Hrusciov, închipuindu-și că celălalt îi spusese cine știe ce în limba aceea necunoscută.

Și iarăși fu un moment de liniște. Apoi, o bucată de vreme, fiecare vorbi în limba lui. Cînd Besnik se arătă gata să continue, Andropov îi șopti ceva lui Hrusciov. Acesta dădu din cap, vrînd parcă să spună : „nemaipomenit".

— Ceva mai devreme, interpretul dumneavoastră a tradus o frază în rusa veche, spuse el, fără a-și dezlipi privirea de pe chipul lui Enver Hodja. Cum să înțelegem asta ?

— Ce ?

— Tocmai fraza care...

— Scuzați-mă, interveni Besnik, e adevărat. A fost fără intenție.

Înțelese imediat că a greșit nepermis vorbind în numele său personal, cînd singura lui sarcină era să traducă.

— I-am cerut scuze pentru fraza pe care am tradus-o fără voie în rusa veche, zise Besnik, adresîndu-i-se lui Enver Hodja.

Acesta părea însă că nu l-a auzit.

— Totul la el e învechit, spuse el. N-au de ce să se supere.

Besnik nu știa ce să facă : să traducă vorbele acestea sau nu. De fapt, Enver Hodja îi vorbise numai lui.

— Mai discutăm sau nu ? explodă deodată Hrusciov. Sfîrșiți cu această... cu această...

— Nu vom accepta niciodată să discutăm precum vasalul cu stăpînul său, tună Enver Hodja și bătu cu pumnul în masă. Bustul lui Gandhi se clătină.

— Asta-i prea de tot, se înfurie Hrusciov. Procedați întocmai ca Mac Milan.

— Tovarășul Enver Hodja nu este Mac Milan sărîră aproape într-un glas doi dintre membrii delegației albaneze. Retrageți-vă cuvintele.

Hrusciov îi privi abulic. Se simțea fără vlagă.

— Și ce să fac cu ele ? întrebă liniștit.

Unul dintre delegații albanezi îi arătă cu degetul ceva în partea stîngă a hainei.

Hrusciov își privi buzunarul.

Timpul încremenise.

— Cum puteți să-l comparați cu Mac Milan ? întrebă unul dintre însoțitorii lui Enver Hodja.

— Vorbește mai rău ca ăla, observă Mikoian.

Cei trei membri ai delegației albaneze se ridicară în picioare.

— Nu sîntem de acord cu acest mod de a discuta, spuse unul.

Mikoian, Kozlov și Andropov se sculară și ei în picioare. Hrusciov privi spre Enver Hodja, ca și cînd l-ar fi întrebat : „Ce sotii mai pun la cale băieții ăștia ?". Enver Hodja se ridică și el.

Ieșiră toți patru într-o liniște deplină, fără obișnuitele saluturi. Coborîră treptele și urcară în mașină.

moda, altfel

Dansul (XIII)

Dacă baletul e o „fată tainic plutitoare" o astfel de fată a fost Ana Pavlova. S-a născut la Petersburg, în 1885 și a murit la Haga, în 1931, însemnînd DANSUL cu grație și geniu. Ca elevă a școlii de balet anexată teatrului Marinski ea a debutat în 1901 pe scena acestui teatru, deschizînd vieții sale o vibrație uriașă de glorie, în Rusia și în străinătate. Este Londra, orașul în care și-a iscălit destinul de glorie, prin **Moartea lebedei**, vis de glorie și piatră de încercare pentru orice balerină. Cu trupa baletului rus, în 1909 se află la Paris, oraș de glorii și tocmai în anii de glorie ai baletului. În ciuda revoluțiilor ce aveau loc în lumea scenei, Ana Pavlova rămîne atașată baletului clasic, deprins de la Marius Petipa cu care a dansat, fondează în 1912 propria sa companie de dans, cu care efectuează turnee strălucitoare. Se spune că era inegalabilă în **Giselle**, **la Péri**, **Bacchanala** dar mai ales în **Vals** de Chopin. Cu Mihail Fokin, la teatrul Marinski, a avut succese în **Javette** și în **Arlechinada**, ceea ce a stîrnit invidia unor balerine excepționale în acel timp, cum au fost Matilda Kșesinskaia, Maria M. Petipa, Tamara Karsavina și Vera Fokina. Nici măcar grația și extazul dansului nu pot stăvili invidia.

Serghei Diaghilev, acest suflet neliniștit de **meceena** a atras atenția Prințului Wolkonski, director al Teatrelor Imperiale din Rusia, asupra unor pictori deosebit de dotați, gata să-și pună talentul în slujba reîmprospătării atmosferei prăfuite din teatre. Prințul Wolkonski a fost receptiv, dar mai tîrziu, certîndu-se cu Diaghilev, i-a refuzat ajutorul și acesta a fost nevoit să-și asume propria răspundere de a revela arta rusească Europei vestice, prin Paris, orașul mult visat, orașul „casație" : 1906 — pictura, 1907 — muzica, 1908 — opera, 1909 — baletul, care, includea exemple clasice dar mai ales compoziții coregrafice aparținînd lui Fokin. Aceste balete se desfășurau în decoruri și costume realizate de Leon Bakst, Benois sau Rcerich, ale căror compoziții coloristice radiau frumusețe. Bakst a exercitat cea mai mare influență asupra **design**-ului acelor zile, revelînd imensele posibilități ale culorilor și ale formelor, avea o originalitate impresionantă și un minunat simț al teatrului, al interpreților în mișcare, de aceea costumele desenate de el par în mișcare. Succesivele sezoane ale baletului au atras și introdus noi desenatori ca Debuzhinsky Larionov, Goncearova Picasso, Derain, Sert. Și, în această frămîntare de talente, dorințe de plenitudini de frumusețe, își are locul său, unul foarte de seamă, ca al luceafărului din zori, Venceslas Nijinski, dansator rus, născut la Varșovia, în 1892, debutînd în baletul imperial din Petersburg în 1907 și devenind, îndată, primul subiect al marii societăți amatoare de balet. **Moda Nijinski** a purtat accent grav, se spunea că e ireal că e inimaginabil, că „Vedi Nijinski, poi mori". A cucerit Londra, la Paris a debutat în 1909, la **Châtelet**, a apărut în **Pavilionul Armidei**, **Silfidele**, **Cleopatra**. El a uluit publicul prin grația neobișnuită la un bărbat, printr-o suplețe extraordinară și printr-o capacitate interpretativă neobișnuit de variată. Soția sa, Romola, un fel de companie-martir (zic eu !) ne descrie într-o carte pe care a simțit nevoia s-o dea ca informație omenirii, succesele devastatoare pe care Nijinski le suporta. În **Petrușca**, **Spectrul trandafirului**, **Șeherezada** sau **După amiaza unui faun**, a avut-o ca parteneră pe „delicioasa" Karsavina. Totuși publicul n-a putut să spună decît „Nijinski e întruparea dansului". În 1911, într-un decor de Benois, cu un costum de Bakst, în coregrafia lui Fokin, în trupa lui Diaghilev, la Monte-Carlo Nijinski dansează în **Spectrul trandafirului**. Spectacolele au însemnat delir, admiratoarele invadau scena și rupeau, smulgeau, sărutau petale din costumul trandafiriu, sufocau interpretul cu declarații și sărutări iar biata costumieră era nevoită, după fiecare spectacol, să coasă și recoasă, petale după petale. După numeroase succese, în Lumea veche și în Lumea nouă, pe această „unicitate a dansului" a atins-o aripa nebuniei și a fost internată în azilul de alienați din Lipotmezov.

Publicul din acel timp a trăit un moment din istoria dansului ce poate fi considerat unic (coregrafia — Nijinski, conducerea — Diaghilev, decoruri — Leon Bakst, subiectul — Mallarmé, muzica — Claude Debussy, interpret — Nijinski) : **L'après-midi d'un FAUNE** : „Ces nymphes, je les veux perpétuer. / Si clair, / Leur incarnat léger, qu'il voltige dans l'air / Assoupi de sommeils touffus. / Aimai-je un rêve ?"

Corina Cristea

ISMAIL KADARE

IARNA MARII INSINGURĂRI

● Cronicar modern și supersensibil al istoriei Albaniei, Ismail Kadare (n. 1936) este unul dintre scriitorii europeni cei mai în vogă. Călător și ambasador al țării și operei sale pe întregul mapamond literar, curtat de mari edituri europene, Kadare împletește în chip fericit istoria cu filosofia sau contrurează din câteva tuse sumare personaje și împrejurări memorabile. Romanul Iarna marii însingurări **face radiografia rupturii sovieto-albaneze de la începutul anilor '60. Revista** Lire **din ianuarie 1990 rezumă substanța cărții într-o singură frază : „Acest experimentat jurnalist, format la institutul Gorki din Moscova în perioada lunii de miere sovieto-albaneze, ne-a dăruit în** Iarna marii însingurări **versiunea românească a schismei din 1960 cu țara sovietelor, angajată într-o liberalizare de calitate îndoielnică".**

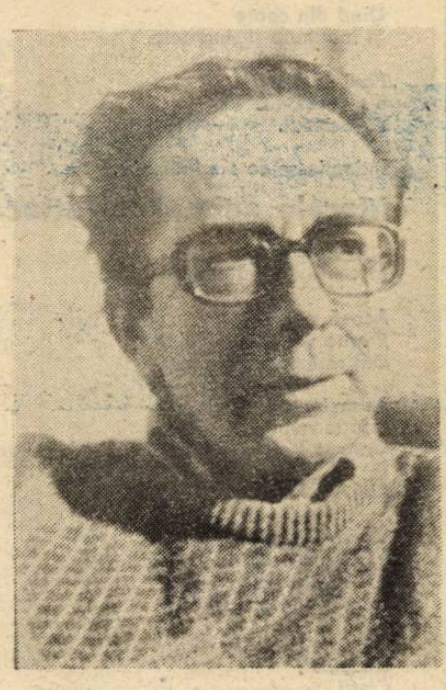

Fragmentul tradus reprezintă momentul culminant al acțiunii : Albania contra URSS, Enver Hodja contra Hrusciov, marxism-leninismul pur contra aceleiași teorii, tardate.

În prima zi a Conferinței de la Moscova, în pauză, s-a căzut de acord asupra unei întîlniri între Nichita Sergheevici Hrușciov și Enver Hodja. Întîlnirea urma să aibă loc în biroul lui Hrușciov.

Era spre seară. Moscova se întindea cît vedeai cu ochii sub un cer mohorît, griuniform, fără orizont. Mașinile oficiale frînară în piața Noghin, în fața clădirii cenușii a Comitetului Central al P.C.U.S.

În biroul imens, în afară de Hrușciov, se mai aflau Mikoian, Kozlov și Andropov. Chipul lui Hrușciov avea o expresie serioasă, chiar încruntată. Își dădea singur seama că o asemenea mimică nu i se potrivea și asta îl făcea să fie nervos.

— Vorbiți, vă ascultăm, zise.

Enver Hodja făcu o mișcare ușoară cu mîna.

— Dumneavoastră ne-ați invitat pe noi, răspunse fără să-și privească interlocutorul, primul care trebuie să ia cuvîntul e gazda. O vorbă din popor spune că gazda trebuie să guste din bucate numai după ce musafirul a terminat de mîncat.

— Vă acceptăm condițiile, spuse Hrușciov. Cîteva secunde rămase nemișcat, cu privirea fixată în mijlocul mesei. Apoi ridică ochii : nu pricep ce s-a petrecut după vizita mea în Albania din primăvara trecută. Dacă atunci v-a nemulțumit ceva din atitudinea noastră, eu sînt ori prost, ori naiv că nu mi-am dat seama de asta. Din cîte-mi amintesc, atunci n-am avut neînțelegeri, dacă facem excepție de gluma cu plopii și grîul.

— Dacă acesta este un preambul la discuția noastră, e cu totul altceva ; dar eu cred că nu trebuie să mai amintim de gluma aceea, zise Enver Hodja. Pentru altceva sîntem noi aici.

Hrușciov vru să amintească de proverbul cu gazda și musafirul, pe care nu și-l putuse explica, dar se răzgîndi imediat.

— Atunci, de ce v-ați schimbat poziția ? întrebă el.

— Noi ar trebui să vă punem această întrebare, spuse Enver Hodja.

— Ce ton e ăsta ? interveni Kozlov.

— Ca oricare altul, răspunse unul dintre membrii delegației albaneze.

Hrușciov nu auzi acest schimb de replici.

— Dacă ne respingeți prietenia, spuneți-o deschis, ridică el din umeri, deși noi vă sîntem prieteni. O vorbă de-a noastră zice că dragoste cu sila nu se poate.

— Popoarele au multe proverbe despre prietenie, acceptă Enver Hodja. Asta e dovada că i-a preocupat dintotdeauna. Dar dacă dumneavoastră înțelegeți prin prietenie vasalitatea, noi n-avem nevoie de ea.

— Nu înțelegem prin prietenie vasalitatea, răspunse Hrușciov. Așa ceva ar fi și de nedorit.

— Dumneavoastră ați fost cei care au provocat răceala dintre noi, imediat după Conferința de la București, zise Enver Hodja. Le-am oferit destule dovezi colegilor dumneavoastră alaltăieri.

— Of, Bucureștiul ăsta, făcu Hrușciov. Dumneavoastră ne acuzați pe noi, noi pe dumneavoastră. Să vedem cine are dreptate.

— De acord, spuse Enver Hodja.

Se priviră în ochi unul pe celălalt.

Era clar că se vor mai întoarce la acest preambul. Ca în mitul lui Sisif.

— La București, începu Hrușciov gînditor, acolo, desigur, a început totul... Avea în glas un fel de regret.

— Ar fi putut începe la Praga, îl contrazise Enver Hodja.

— Da, la Praga sau la Tirana.

— Se prea poate.

Hrușciov îl fixă cu privirea pe cel cunoscut drept „omul de la București" și care, ori de cîte ori i se spunea așa, privea cu o asemenea expresie, ca și cînd s-ar fi mirat de eticheta aceea amintind de vechile titluri nobiliare.

Hrușciov își aminti de seara aceea canadiană de la București, cînd omul acesta îl înfruntase. „În numele Comitetului Central al partidului nostru, vă declar, tovarășe Hrușciov, că nu sîntem de acord...". E posibil așa ceva ? scrîșnise el printre dinți. E posibil să se întîmple una ca asta ? A fost o seară sumbră, pe care n-o putea uita. Se întorsese tîrziu la sediu, nervos, și, după ce încercase în zadar să adoarmă, se apropiase de fereastra de la care se zărea luminițele orașului. Bucureștiul nu-i plăcuse niciodată, iar atunci i se păruse că în scîrțîirea astmatică a becurilor se ascundea ceva de rău augur.

— La București, dumneavoastră ne-ați lovit primii, zise Hrușciov cu glas domol, aproape cu regret.

— Nu, răspunse Enver Hodja, noi n-am lovit pe nimeni. Din contră, am fost considerați eretici pentru că nu ne-am supus ordinului dumneavoastră de a ataca un partid frățesc. Și așa e doar una dintre contradicțiile care există între noi. Știți că noi, de multă vreme, sîntem în dezacord cu dumneavoastră într-o serie de probleme. Nu ne place paternalismul dumneavoastră, n-am fost de acord cu intervenția din Ungaria fără a fi și noi consultați și nici cu modul în care ați procedat în cazul lui Stalin. Și apoi, nu vă aprobăm poziția față de Iugoslavia, nici capitularea în fața Occidentului. Tot astfel, nu sîntem de acord și într-o serie de probleme de principiu. Nu sîntem la fel de optimiști. Nu credem în triumful comunismului pe cale parlamentară...

— Nu sînteți de acord cu doctrina, îl întrerupse Hrușciov.

— Cu dumneavoastră, nu cu doctrina. Și cel mai important lucru, noi nu aprobăm supunerea în numele unității. Enver Hodja făcu un semn semnificativ cu mîna : Niciodată.

Liniștea se prelungi cîteva minute. Acel „niciodată" încă mai plutea prin aer ca o pasăre zgribulită. Brusc, privirea lui Enver Hodja căzu pe bustul lui Gandhi de pe biroul lui Hrușciov. Părea un milog ce se apropiase pe furiș de grupul interlocutorilor.

— Nu ! făcu Hrușciov. Era un „nu" clădat, fără legătură cu cele ce se discutau. O exclamație neașteptată, ca un gest brusc de apărare. Nici el însuși n-ar fi putut spune de unde-i venise. Uită însă imediat, respiră profund și începu să vorbească monoton. Enver Hodja și toți ceilalți ascultau cu atenție. Hrușciov vorbi la început despre Ungaria, apoi despre Tito și despre China. Despre Stalin. Erau lucruri oarecum cunoscute. Pronunța cuvintele cu pasiune, dar își dădu imediat seama de asta. Cobori tonul, ceea ce-ți sugera pașii cuiva ce coboară într-un beci adînc. Tot așa au coborît ei în noaptea aceea treptele mausoleului, își zise Enver Hodja, au deschis sicriul, au luat trupul înțepenit al mortului (cum l-or fi transportat, oare, în brațe, în sac, în ladă ?) și încet, cu pași furișați, l-au scos de acolo. Își aminti prima întîlnire cu Stalin. Era tînăr, Iarnă. Zburase toată ziua cu un avion militar spre Moscova. Vedea Rusia pentru întîia oară. Zăpada acoperise totul. Satele se iveau ici-colo în imensitatea albă. Cu Stalin se întîlnise spre seară. Discuția a fost scurtă. Știu că vă zbateți în lipsuri, spusese Enver Hodja aproape în final, dar la noi situația e și mai grea. N-avem pîine. Stalin asculta. L-a invitat apoi să cineze împreună. Erau singuri. Pe o masă de lemn fuseseră aduse cîteva farfurii acoperite. Stalin s-a așezat și i-a zis : „Șezi și mănîncă". Farfuriile acelea acoperite păreau niște adevărate enigme. Stalin a luat una. „Ia și tu", și-a repetat invitația. Lui Enver Hodja nu-i era foame, totuși dăduse la o parte un capac. Celelalte farfurii au rămas acoperite, pe masă. O să vă plătim totul, a spus Enver Hodja, deși, în momentul acesta... Celălalt îl privea. Cînd o să aveți, i-a zis.

Hrușciov vorbea acum despre ajutorul economic al Uniunii Sovietice. Dacă a fost insuficient, să vedem ce se poate face, spuse el. Uite, de exemplu în problema grîului, despre care m-au informat tovarășii.

— Nu grîul, interveni Enver Hodja, am vrea să cunoaștem motivul politic al refuzului dumneavoastră.

— Să vedem, repetă Hrușciov, să vedem de unde a apărut această răceală. Cu calm. Fără nervozitate. Nu cumva voi, albanezii, ați pus, fără voie, deasupra intereselor comunismului pe cele naționale, înguste ?

Enver Hodja dădu din cap, fixîndu-l îndelung pe Hrușciov.

— Nu, tovarășe Hrușciov, zise. Noi am devenit aliații Uniunii Sovietice nu din motive de frontieră, nici sub presiunea Armatei Roșii și nici dintr-un alt motiv exterior. În sentimentele noastre față de dumneavoastră se află ceva din comunismul inițial, din ideile lui Lenin. Poate că am abuzat uneori de fantezie, de ireal și, de ce nu, poate că am fost chiar și naivi, pentru că am fost tineri și lipsiți de experiență, dar nesinceri nu am fost niciodată. Dumneavoastră, însă, cum s-ar părea, nu apreciați acest sol de lealitate. Dumneavoastră apreciați mai degrabă fidelitatea impusă de granițe, de arme, de bani. Nu noi, dumneavoastră ați sugrumat spiritul revoluției cu streangul intereselor de stat. Iată de ce nu putem cădea de acord.

— Nu putem cădea de acord, e adevărat. Of, făcu Hrușciov.

Enver Hodja privi din nou spre bustul lui Gandhi, oarecum mirat că se mai afla acolo.

— Afirmați că acum, în U.R.S.S., puterea aparține unor oameni tineri, lipsiți de experiență, zise Hrușciov. Unul dintre tovarășii dumneavoastră le-a spus alor noștri că eu i-am îndepărtat din Biroul Politic pe Malenkov, Molotov, Bulganin, Kaganovici și ceilalți. Dumneavoastră știți că toți aceștia nu sînt mai în vîrstă ca mine ? Uite scrisoarea pe care mi-a trimis-o Bulganin în urmă cu trei zile. Dacă doriți, pot să v-o citesc.

— Nu e nevoie, e problema dumneavoastră, spuseră aproape la unison doi dintre membrii delegației albaneze.

Enver Hodja tăcea. Reveni-noră figura mongoloidă a lui Malenkov. Se întîlniseră în urmă cu cîțiva ani. Malenkov era congestionat la față. Își aminti că se îndoise întotdeauna de faptul că chipul acela spîn, galben-cafeniu s-ar fi putut înroși vreodată. Nu trecuseră decît cîteva luni de la moartea lui Stalin. Enver Hodja se afla la Kremlin. Tocmai îi anunțase pe sovietici că decisese să renunțe la funcția de prim-ministru și să rămînă doar prim-secretar al partidului. Aha, acum își amintea de ce se înroșise Malenkov. Se discutase despre această decizie. Se întrebau care funcție ar fi mai importantă, cea de prim-ministru sau de prim-secretar. Hrușciov spusese că cea de-a doua (aici Malenkov se înfuriase) ; Voroșilov, din contră, optase pentru cea de prim-ministru. Văzînd reacția lui Malenkov, Enver Hodja pricepuse că între ei se petrecea ceva. Și lucrul acesta l-a întristat.

Între timp, Andropov începuse să citească scrisoarea lui Bulganin : „...cu prilejul sărbătoririi Marii Revoluții Socialiste din Octombrie... marile succese realizate... sub conducerea C.C. al P.C.U.S., cu dumneavoastră în frunte. Vă urez sănătate, dumneavoastră și familiei dumneavoastră. Bulganin. Moscova".

— Nu ne interesează, zise Enver Hodja.

Hrușciov își ieși din fire.

— Nu pricep, ce vă interesează pe dumneavoastră? întrebă. Dacă ați venit la Moscova ca să rupeți relațiile cu noi, spuneți-o deschis.

— Să nu vă închipuiți că ne puteți trata precum Zeus din Olimp, spuse Enver Hodja.

— N-am nimic comun cu Zeus, răspunse Hrușciov pipăindu-și chelia. Cel puțin, sub aspect fizic.

Într-adevăr, sub aspect fizic nu semăna deloc cu Zeus. Enver Hodja își aminti într-o fracțiune de secundă vizita de la ruinele antice de la Butrint, cînd Hrușciov și Malinovschi, admirînd statuile zeităților grecești, își șoptiseră unul-altuia : „Dacă am avea aici o bază de submarine. Grecia ar fi a noastră". Enver Hodja înlemnise. Încă din 1940, Albania se afla în stare de război cu Grecia și totuși, auzind cuvintele „Grecia ar fi a noastră", se cutremurase. Zeitățile de marmură îi priveau cu ochi imobili pe cei doi bărbați scunzi și grași ce păseau sprinten prin fața lor. Enver Hodja își simțise fruntea îmbrobonită de sudoare.

— Spuneți „tovarășul prim-secretar" și gîndiți „tovarășul prim-vasal", zise. Trebuie să renunțați la aceste pretenții.

— Eu vorbesc, iar dumneavoastră, tuspatru, mă întrerupeți, gîndi cu voce tare Hrușciov. În 1957 v-am lăsat să vorbiți două ore, în timp ce acum dumneavoastră m-ați întrerupt după primele cinci minute. Un proverb spune că...

Besnik lăsă proverbul netradus. Obosise. În ziua aceea, spre uimirea lui, proverbele aveau mare căutare de ambele părți. Nici nu-și închipuise vreodată că la niște tratative oficiale ar fi fost posibil așa ceva. Îl lua cu cald ori de cîte ori vreunul dintre interlocutori începea cu „poporul are o vorbă înțeleaptă care zice că...".

În vreme ce proverbul era tradus în două-trei variante complet diferite una de alta, cineva dintre cei prezenți pomeni de conflictul de la baza militară Vlora.

— Dacă baza provoacă divergențe, s-o desființăm, propuse Hrușciov.

— Cum doriți, zise Enver Hodja. Existența ei înseamnă că, dacă izbucnește un război, Vlora va fi distrusă înaintea Sevastopolului.

— Hm, făcu Hrușciov. Dacă vreți, putem să ne retragem submarinele, spuse. Submarinele sînt ale noastre.

— Baza e comună, observă Enver Hodja.

— Ideea construirii ei i-a aparținut tovarășului Hrușciov, zise Mikoian.

— Asta n-are importanță, îl contrazise tăios unul dintre membrii delegației albaneze. Privirea acestuia acoperită parcă cu o pojghiță de gheață, se fixase asupra lui Hrușciov. Hrușciov îl privi, dar nu-i răspunse. De obicei încerca să nu răspundă la intervențiile colaboratorilor lui Enver Hodja. Avea impresia că și acesta proceda la fel. Încercă să-și întoarcă privirea, dar își aminti brusc că celălalt era primul ministru al Albaniei, așa cum el însuși, printre altele era și primul ministru al Uniunii Sovietice. Printre

Prezentare și traducere de Marius Dobrescu

Continuare în pag. a 15-a

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
20 LEI

SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri, 18 martie 1992 • 9 (108)

A cincea roată la căruţă? (I)

degeaba se agită — pe calea sindicală, scrisă, sau orală — miile de oameni ai şcolii din această ţară, învăţători şi profesori, din gimnazii, din licee, din universităţi, întru reconsiderarea învăţămîntului. Nu-i ascultă nimeni. Nimeni dintre cei care sînt plătiţi pentru a găsi soluţii legislative — aleşii poporului, nu-i aşa ?! — şi nimeni dintre cei plătiţi pentru a împlini programul de guvernare — aleşii aleşilor, deci. Alte probleme îi preocupă, altele sînt cestiunile arzătoare pentru domniile-lor. Probabil, nu fără temei. Dar, oricare ar fi acesta, neglijarea vreme de doi ani (ca mine) a problemelor de fond ale învăţămîntului e o notă proastă pentru pretenţia de reformă a puterii actuale. Din două motive capitale : învăţămîntul este, pentru o societate democrată şi într-un stat de drept, cam ceea ce este măduva hematogenă pentru organismul uman : produce materie vitală, sîngele care întreţine viaţa ; învăţămîntul e sîngele democraţiei şi de calitatea lui depinde buna ei funcţionare. Acesta e motivul, ca să spunem aşa, antologic. I se adaugă unul fenomenologic : dictatura ceauşistă a „izbutit" să facă praf şi pulbere învăţămîntul românesc, mai ales pe cel preuniversitar, prin aşa-numita „integrare cu practica productivă" care n-a produs specialişti industriali — cum s-ar fi dorit —, a produs în schimb semianalfabeţi cu diplomă de bacalaureat. Pe lîngă acestea, mai e ceva care ar fi trebuit să-i facă pe guvernanţii de astăzi să fie mai stăruitori în atenţia acordată acestui domeniu vital al existenţei sociale. E vorba de tradiţie. Se ştie bine — iar dacă nu se ştie e cu atît mai rău — că încă de la începutul veacului nostru, de la Spiru Haret, sistemul românesc de învăţămînt s-a impus ca unul dintre cele mai performante din Europa. Risipa de orgolii ce bîntuie prin sferele înalte ale politicii de stat nu s-a făcut deloc simţită în atitudinea faţă de problema învăţămîntului. Să fie numai ignoranţa de vină ? Greu de crezut, de vreme ce un proiect de lege privind autonomia universitară, judicios întocmit de un an şi mai bine, a fost tratat cu iresponsabilă indiferenţă de parlamentul României. Cum sînt tratate, de altfel, şi cele trei sau patru proiecte pentru legea învăţămîntului despre care se tot vorbeşte în presă, mai de bine, mai de rău, proiecte care, din cîte am înţeles, bune, rele, cum or fi, n-au fost supuse spre reflecţie celor care, cel puţin teoretic, sînt cei mai îndreptăţiţi să le judece : dascălii din toate etapele procesului de învăţămînt. Credem, mai curînd, că la mijloc se află aceeaşi veche, tipic comunistă viziune conform căreia învăţămîntul e a cincea roată la căruţa societăţii, că doar — nu-i asa ? — importantă este „existenţa", „conştiinţa" nefiind decît produsul acesteia ş.a.m.d. Nu vom face acum procesul situaţiei nenorocite în care continuă să se găsească învăţămîntul românesc. Ne vom limita la o scurtă analiză maieutică a unor detalii care să îngăduie o mai bună vedere a întregului. Prima întrebare ar fi legată de rostul cel mai adînc al şcolii pre-universitare. În spiritul tradiţiei autohtone credem că ţinta procesului de învăţămînt preuniversitar se cade să fie, „cultura generală" a individului. Odată acceptată, apropierea de ea presupune o regîndire cvasicompletă a programei şcolare gimnaziale şi liceale, cu atît mai imperativă cu cît ceea ce a fost mai rău în sistemul de învăţămînt ceauşist a fost tocmai neglijarea totală a ideii de „cultură generală" în practica şcolară. „Cultura generală" înseamnă deopotrivă orizont larg de cunoştinţe şi deprinderea de a gîndi limpede şi coerent. Prin urmare reintroducerea unor discipline ca logica, psihologia, limba latină devine obligatorie atît în liceul de profil umanist, cît şi în cel de profil ştiinţific. Asta atrage după sine o restructurare a chiar reţelei şcolare, a tipurilor de licee. Pentru că principiul „culturii generale" e net diferit de cel al „specializării şi integrării productive", se înţelege că traducerea lui în procesul instructiv-educaţional impune modificări simultane de fond şi formă. Despre acestea vom vorbi însă în partea a doua a acestui editorial.

„L"

Preţul zborului albastru

Uimit de ce mă-ntrebi fără cuvinte
Cînd noaptea lin şi ipocrit coboară
Pe sînul tău mai alb ca la fecioară
Că te-am uitat că nu-mi aduc aminte.

Că totul e iluzie deşartă
Şi însăşi calea morţii pare moartă
De ce mă-ntrebi de te iubiesc pe tine
Călare pe-un strigoi cînd noaptea vine.

Dar cînd vei cere sînul să ţi-l sug
Ca un eretic aruncat pe rug
Ca dracu' de tămîie o să fug
Deşi mai scumpă-mi eşti decît un jug.

Pe care-l poartă el trăgînd la plug
Eu sfîntul boul Apis o să fug
Pe umeri cer albastru port un jug
Din lumea asta iute vreau să fug.

La transcendenţa goală o să fug
Ducînd în spate cristalin coşciug
În cer albastru negru ca un plug
Mă-ngrop mereu la sînul lui să sug

Dan Laurenţiu

în pag. a 3-a : • BULETIN DE PREZENŢĂ

RADU TUDORAN:
«Puterea învinşilor»

în pag. a 6-a : • POEME de
EUGEN CIOCLEA

în pag. a 10-a : • PROZĂ de
MIRON KIROPOL

în pag. a 16-a : • LECTURI PENTRU POLITICIENII NOŞTRI

CONSTANTIN TSATSOS:
«Karamanlis şi democraţia»

FAPTELE SFINŢILOR APOSTOLI din NOUL TESTAMENT

versiune revizuită, redactată şi comentată de arhimandritul BARTOLOMEU VALERIU ANANIA membru corespondent al Academiei Române

• în paginile 8-9

Maestrul Ion Irimescu la 90 de ani

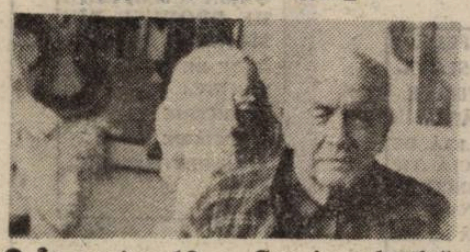

• În pagina 13 — Cronica plastică : „Vîrsta de bronz" • În paginile revistei — reproduceri după lucrări semnate de Ion Irimescu

Luceafărul

Director
LAURENŢIU ULICI

Redactor şef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacţie
MIRCEA CROITORU

semn

Munţii Făgăraş

La Cenuşe, Rudăriţa, Vf. Făgetul Caprii (1512), Piscul Mănăstirii (1409), M. Dracşinul, Vf. Văcăria Mică, Culmea Văcăria Mică, Vf. Văcăria Mare (1729), Vf. Comisului (1833), M. Luţele Mari şi M. Luţele Mici, Stîna din Groapă, Culmea Pleşei, Vf. Berivoiul Mare (2300), Plaiul Scoarţa, Muchia dintre Belii (piraiele Belia Mică şi Belia Mare), Vf. Pietrele Popii (2223), Curmătura Vladului (2282), Vf. Brătila (2274) şi Curmătura Brătilei, Plaiul Netotului (chiar aşa !), Vf. Ludişoru (2302, mai vechi decit „Şcoala ludică"), Vf. La Fundul Lăngii, Faţa Unsă (2246), Curmătura Zirnei (1923), Fundul Bindei, Vf. Moşului, Muşuleaţa (2261), Vf. Urlea (2475), Curmătura Moşosului şi Vf. lui Mogoş (2395), Vf. Caţavei, Vf. Gropana, Fereastra Mare (2268), Vf. Buduru, Fereastra Mică, Vf. Colţul Bălăceni, Gălăşescu Mare (2471), Galbenele (2456), Iezeru din Valea Rea, Hirtopu Ursului... Aşa incep, dinspre est, Munţii Făgăraş. Tentaţia de a copia toate toponimicele acestor munţi am reprimat-o cu greu, dar mai erau multe ce ar fi meritat să fie transcrise, de-aici, de unde-am ajuns şi pînă la Dealu Cioru, de deasupra comunei Turnu Roşu. L-am uitat pe M. Furfuescu, am uitat Vf. Ţuica (1400) in stinga, mult sub creasta principală. Domnul profesor Ion Zaharescu, pe cind eram liceeni, ne spunea toată această poveste, aproape fără verbe, numai cu nume păstrate de sute de ani, ca şi cum ar fi pronunţat cuvintele unei limbi minunate, pe care mai toţi au uitat-o. Căci toate acele virfuri şi ferestre şi iezere şi curmături şi custuri şi stine şi lacuri şi piraie şi izvoare stau singure şi nu le mai ştim, aici, in ceaţa zilelor noastre orizontale şi fără de orizont. Piscu Negru, M. Riiosu, Piciorul Lespezilor, Vf. Paltinului (2417), Vf. Ciortea (2422), Boiu (2426), Portiţa Avrigului şi Budislavu, Virtopu Roşu, Vinătoarea lui Buteanu, Strunga Dracului, Vf. lui Adam (2375), Turnurile Podragului, La Şipot, Arpaşu Mare, Piatra Dracului, ordinea e aproape intimplătoare, Vf. Netedu (2234), şi inapoi, spre est, Vf. Dara, primul pisc, din cele şase peste 2500 m (Vf. Dara — 2501, Moldoveanu — 2544, Negoiu — 2535, Lespezile sau Colţunul — 2522, Viştea Mare — 2527, Vinătoarea lui Buteanu — 2506), Vf. Şerbota şi Cascada Şerbota, Muchia Tunsului (iniţial şi Negoiul s-a numit, in memoria haiducului, Tunsul), Vf. Mierea, jos, spre Ardeal, Stina din Valea Surului, Vf. Găvanu (2135), Vf. Cocoriciu (2062), Şaua Apa Cumpănită, Chica Fedelesului, Chica Lacului, Chica Petrilor (1606) şi Vf. Strimbanu. Înapoi spre Vf. Lăiţel şi Vf. Laiţa (2397). De treizeci de ani incoace crucile s-au inmulţit in Munţii Făgăraş, semn că sacrificii se fac şi azi. „La Trei Paşi de Moarte" era cindva, pe lingă „Strunga Dracului", un avertisment. Şaua Orzănelei, Ucişoara, Pirîul Mircii, Vf. Slănina, Acul Cleopatrei, Colţul Elefantului, Foarfeca, Vf. Tăriţa sau Conrad, Fereastra Zmeilor, lacul Călţun, şaua Capra.

Şi atitea alte nume, de oameni care s-au retras aici refuzind supunerea, de la Tunsu şi pînă la Arnăuţoiu. Nume care vor fi, poate, intr-o zi, adăugate celor de mai sus... şi-un monument in semn de aducere aminte acolo, pe crestele unde unii au şi rămas pentru totdeauna.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

O parşivenie a spiritului

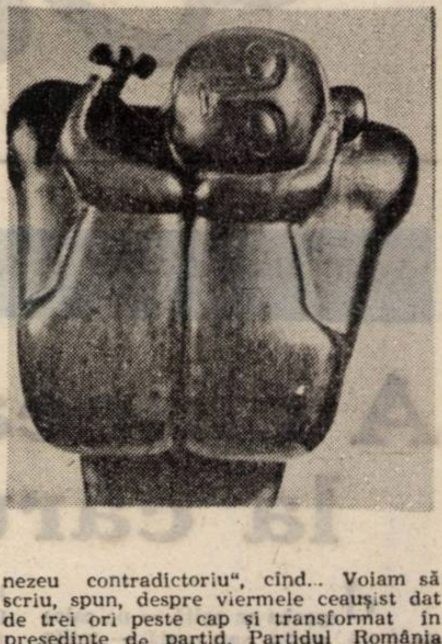

Din profetica memorie a lui Dumnezeu au început să se scurgă „informaţii noi", caraghioase sau nu, care nu se ştie dacă se vor intimpla in viitor sau au fost să se intimple deja in trecutul nostru revoluţionar politic românesc ? E o aceeaşi silă nesfirşită, pină in cele mai mici detalii pusă la punct, cotropitoare peste toate cite sunt, nimic sfînt nu mai contează, noi cu drag mergem înainte păcălind prezentul, păcătuind. Păcatele adulaţiei, partizanatului, birfei sau canonului de biserică, nereprezentind decit pojghiţa aşezată la marginile fluviului „informaţiilor noi", scurs printre canalele corpului social...

Fir-ar să fie : vă tot bat la cap cu „fenomenul anti-neocomunist Piaţa Universităţii", cu tragedia represiunii din 13–15 iunie 1990 şi calvarul arestărilor ilegale şi inscenarea proceselor ce au urmat legate de „golanii" şi „legionarii" Zonei Libere de Neocomunism, participanţi activi, paşnici, entuziaşti sau simpli curioşi sceptici... De ce vă tot bat la cap ? Păi...

Vă bat la cap deoarece Dumnezeu, am impresia, se arată a fi un stăpin mai contradictoriu ca niciodată peste România postcomunistă, căzut in mintea omenească pervertită : ce ştiu eu...

În orice caz, repet, a devenit obsedant, pe plan naţional, nucleul „Piaţa Universităţii : 13–15 iunie 1990", în jurul căruia se învirt atitea „necunoscute" creatoare pe orbite-etape mereu redescoperite ale deturnării democraţiei în România... E o parşivenie a spiritului la mijloc parcă în a mai afla „cite o informaţie nouă, ceva" din ce este păstrat în memoria profetică a lui Dumnezeu, de necontrolat : ce să fac, vă bat la cap...

Uitaţi-vă : voiam să scriu azi, scirbit, în continuarea comentariilor mele la adresa proceselor fastidioase politice de la noi, false, mincinoase, dirijate din umbră, să scriu despre revoltător de ciudata sentinţă de achitare, la Ploieşti, a unei specii josnice de infractor-înnăscut, un individ ajuns inamic public, răzbunător al comunismului de joasă speţă, C. Vadim Tudor, sentinţă din săptămina in care, la alt tribunal, la Bucureşti, jumătate din lotul condamnat „al celor 29" de nevinovaţi, în procesul 13–15 iunie 1990" nu era achitată, sfidind anume opinia publică, la care aceeaşi Procuratură abuzivă avea să aibă rolul de „Dumnezeu contradictoriu", cind... Voiam să scriu, spun, despre viermele ceauşist dat de trei ori peste cap şi transformat în preşedinte de partid, Partidul România Mare, achitat în procesul de calomnie cu soţia fostului procuror general Gh. Robu, ea însăşi magistrat şi ce am putut să aflu ? Am aflat uimit că burtă-verde C.V. Tudor a fost apărat pină la urmă de doi din reprezentanţii Procuraturii ! Alţii decit cei din „completul de judecată"... Adică ? Adică la cele două rechizitorii ale Procuraturii s-au inventat alte două **contra-rechizitorii** ale „Procuraturii", care să vină în... apărarea lui C.V. Tudor ! Nu visez... Pină la urmă judecătorii (atenţie, C.V. Tudor „a fost judecat prin rotaţie", la Bucureşti şi Ploieşti) dînd dreptate calomniatorului ! Incredibil...

Voiam să scriu deci despre toate acestea şi altele în acest sens, cind... Cind am luat la cunoştinţă că unul din aceşti doi procurori ajunşi în mod incalificabil, avocaţi ai diavolului — C.V. Tudor, a fost — atenţie mare — procuror şef al Capitalei chiar pe vremea represiunii post-totalitariste din 13–15 iunie 1990, el anchetind acele evenimente dramatice... staţi să vedeţi...

•

În sfirşit, în puţinul spaţiu tipografic rămas, fac loc unei Nota Bene la serialul meu publicat aici, dedicat nunţii religioase a celor doi „golani" ai Pieţei Universităţii cărora eu le sunt naş. Anume : am fost întrebat, în modul cel mai serios cu putinţă, dacă personajele mele din **Jurnalul unui martor (13—15 iunie 1990)**, în curs de apariţie la Editura Humanitas şi din acest serial din **Luceafărul**, dacă „legionarii mei" sunt reali şi dacă mai sunt în viaţă şi dacă da, să fac publică profesiunea lor actuală sau aşa ceva... Ce să răspund ? Îi asigur pe toţi cititorii că foştii „golani", fini mie azi, sunt mai-mult-decit-reali, în viaţă încă, „salariaţi" ai Partidului Alianţei Civice, care fac parte chiar din „echipa" ce aşteaptă cu nerăbdare declanşarea oficială a maşinăriei campaniei electorale pentru sprijinirea candidatului Nicolae Manolescu la preşedinţia ţării...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● CORNELIU VLAD : „O nouă euforie oficială ni se oferă : Republica Moldova a devenit membru al O.N.U. Cu alte cuvinte, ce mare victorie pentru poporul român ! Păi dacă e aşa, hai să înscriem la O.N.U. şi Oltenia, şi Banatul, şi Crişana, şi — mai ales — Transilvania, spre victorii şi mai multe". **(România liberă)** ● ILIE NEACŞU : „...Clujul este pe miini bune, nesătuilor, şi nu-l supăraţi prea tare pe GENERALUL CHELER că-l detaşăm trei luni la Timişoara şi s-a zis cu voi in... toată ţara". **(Europa)** ● MIRCEA SUCIU : „Şi ruşii au un Vadim al lor". **(Expres magazin)** ● ION MUREŞAN : „Drept ar fi ca pină şi cel din urmă om de la ţară să se uite cu scirbă şi milă la declaraţiile de patriotism ale noilor călăi, ale noilor torţionari. Pentru că nu văd nici o diferenţă intre Turcanu, ori Lupu şi Corneliu Vadim Tudor ori gazetarii de la «Azi» şi «Mesagerul Transilvaniei»". **(NU)**. ● MIRCEA SUCIU : „Galeria imposturii la «ROMÂNIA MARE». Plagiatul, meteahnă de partid". **(Expres magazin)** ● MĂDĂLIN MATICA : „Dacă despre V. C. Tudor s-au scris ziare intregi, despre acoliţii lui dezvăluirile nu au fost atit de numeroase" ; „Fostul procuror Dan Ioan Mirescu este astăzi unul dintre redactorii justiţiari de la «România Mare» ; „Depune mărturie Boiangiu Iulia impotriva procurorului Dan Ioan Mirescu. Iată afirmaţiile şi dezvăluirile : «„Nu implinisem virsta de 17 ani cind Stănescu Cezar (...) mi-a cerut să am relaţii intime cu el, condiţionind aceasta de posibilitatea răminerii mele mai departe ca muncitoare in secţie" ; „Am intrat in aceste condiţii in biroul lui Stănescu, iar Mirescu m-a atras intr-o magazie şi mi-a cerut să am cu el raport intim pe o saltea pe care o intinsese pe duşumeaua incăperii respective" ; „În aceste condiţii Mirescu Dan a avut raporturi intime cu mine". **(Fraierul român)** ● DUMITRU BĂLAEŢ : „Să gindim pentru anul 2000" **(Socialistul)** ● ILIE NEACŞU : „Facem parte dintre acei-a care consideră RODIPET-ul drept cea mai puternică şi cea mai sigură societate de difuzare a presei din România". **(Europa)** ● AZI : „Maniera, subtilă dar sigură, de «inmormintare» a unui ziar este tirajul cerut de RODIPET". ● ASPIDA : „S-a anunţat de curind apariţia bancnotei de 5.000 lei ! Pentru a nu crea panică (mai mult decit este) sintem informaţi că noua bancnotă nu este o urmare a inflaţiei, ci o «aliniere la standardele europene». Hait ! Şi-a făcut dom' Stolojan cămeşă nouă din a tatei cea veche !". **(Expres magazin)** ● ANTON UNCU : „Ard focurile pe pămintul de unde nu s-au strins cocenii de anul trecut, dar nu se văd tractoarele... Şi nici plugurile... Şi au inceput să crape mugurii pe pomi... Şi ţăranul aşteaptă... Şi se tot umple de obidă". **(România liberă)** ● LUCIAN OPREA : „...ce interese sint la mijloc pentru a cenzura o emisiune care pune degetul pe rănile adevărate ale fotbalului nostru ?" ; „Or, această stranie oprire a difuzării unui material filmat ne întăreşte in convingerea că lucrurile pot fi mult mai grave. Cit de grave ? De ce nu se poate spune adevărul ?" ; „Adevărul trebuie spus. Este ceea ce a incercat şi Cornel Pumnea. Poate fi acest lucru o vină ?". **(Tineretul liber)** ● DANIEL SĂVESCU : „Unele afirmaţii (ale d-lui Petre Roman, n.n.) sună caragialesc : «Toate energiile naţiunii au fost concentrate şi coerente în momente cruciale din istoria modernă precum : 1859, 1866, 1877, 1881, 1916, 1918, 1944, 1968, 1989»". **(Realitatea românească)**.

Petre Stoica

BULETIN DE PREZENȚĂ

PUTEREA ÎNVINȘILOR

Acum o vreme, aflîndu-mă la Helsinki și trecînd pe lîngă stadionul construit anume, nu de mult timp, pentru întrecerile Olimpice, m-am gîndit cîte asemenea lucrări grandioase au fost ridicate pe fața pămîntului, numai în ultimele decenii. Inițiate odinioară la Atena, rămasă acum mult în urmă, au împînzit lumea, au trecut de la un continent la altul, de la Tokio la Melbourne, sau la Mexico-City, ca să nu mai amintesc pe cele din Europa : München, Roma, Grenoble și cîte altele – nu mai țin minte. Munca și cheltuiala puse în ele reprezintă probabil mult mai mult decît munca și eforturile pe care le presupun cîștigarea unei medalii.

Privind stadionul de la Helsinki, parcă lăsat în părăsire, după un trecător moment de glorie, m-am întrebat dacă lumea de astăzi, atît de turbulentă și de învrăjbită, merită atîta încurajare a forței fizice, reprezentată de stadioanele Olimpice ? Pînă unde se vor împinge recordurile ? Cît va ajunge omul să arunce greutatea, discul și sulița ? Și cît de jos va rămîne spiritul, dacă pentru el nu se fac stadioane de asemenea proporții ?

Dar nu uit că la Atena întrecerile Olimpice, de unde ne-a rămas flacăra, se practicau într-o strălucită epocă de înflorire a culturii. Deci, să nu cîrtesc ci să mă bucur odată cu toată lumea că virtuțile fizice ale omului sînt încurajate să se dezvolte în aplauzele a cinci continente, care dau și spectatorii, și participanții la competiție.

Cu toată dezaprobarea, pe care probabil mi-o voi atrage, mărturisesc că eu, unul, nu sînt adeptul competiției, deși recunosc că ea face parte din firea omului. Unde sînt doi, se vor lua la întrecere și unul din ei va fi proclamat primul. În ceea ce mă privește, am desființat această lege ; nu vreau să depășesc pe nimeni și să fiu primul ; năzuința mea este să mă depășesc pe mine. Odată am spus că simpatizez echipa care joacă mai bine. E adevărat, dacă privim jocul ca un spectacol ,nu ca o întrecere. Căci de atîtea ori echipa care joacă mai bine nu iese prima, și în acest caz sînt de partea învinșilor.

Aceste reflecții mi le-a prilejuit patinajul artistic de la Olimpiada recent încheiată la Albertville. Ce spectacol cuceritor a fost nu mai spun, mă întreb doar pînă unde se va ajunge în viitor, căci de pe acum omul a depășit ceea ce părea imposibil ,ca și la alte întreceri de altfel. Au fost momente cînd mi s-a părut că ochiul mă înșală, că halucinez, ca numai în vis o făptură terestră poate să scape, fie doar cîteva secunde, de gravitația pămîntului. Cît talent, cîtă muncă și înverșunare stau la baza acestei izbînzi se presupune, dar e greu să se înțeleagă. În afară de aptitudinile lor fizice, mă întreb ce structură sufletească au acești oameni. Nu cumva ei fac parte dintr-o specie nouă, cu alte caractere biologice decît ale noastre ?

Altceva însă mă preocupă în primul rînd : relația dintre învingători și învinși .Nu cred că mă înșel din lipsă de competență, nu cred că juriul poate fi părtinitor într-o măsură prea mare, presupun că notele lui sînt justificate în cele mai multe cazuri. O mînă sprijinită pe gheață, o aterizare defectuoasă, o căzătură penibilă atrag sancțiuni legitime. Las la o parte pe cei mult distanțați ; mă refer la cei din frunte. De multe ori mi-au plăcut mai mult nu primii, și am simțit chiar ciudă cînd s-au urcat pe treapta cea mai înaltă a podiumului, în tristețea și chiar în lacrimile celor de pe treptele mai joase. Adesea i-am socotit mai buni pe aceștia din urmă fiindcă evoluția lor mi-a dat mai multă emoție ; atît doar că a fost sancționată de o greșeală. Iar greșeala putea să se datoreze dorinței de a se depăși pe ei înșiși, singura competiție în care cred, cum am spus mai înainte. Vrînd să cîștige un punct în luptă cu propria lor forță, au căzut și au pierdut mai multe puncte pe tabela cu notele juriului. De atîtea ori o cădere este un act de temeritate !

Eram foarte tînăr cînd mi-am exprimat într-o carte părerea mea despre înfrîngere. După cincizeci de ani, spectacolul de la Albertville a făcut să-mi vină în minte cuvintele acelea, întărindu-mi credința în ele și dezvăluindu-mi implicațiile lor multiple în viața de astăzi : „Toți cei care vor să facă **mai mult** într-o zi trebuie să cadă, iar cei ce nu cad n-au făcut de-ajuns !".

Radu Tudoran

momos

O posibilă mezalianță

După toate semnele existente în acest moment, destul de probabil că la sfîrșitul lunii vom asista la ruperea Frontului (S.N.) în două sau trei fracțiuni, mai probabil în două. Cele două aripi sînt deja cunoscute și, mai pe față sau mai pe ascuns, ele se înfruntă de mult, cea mai democrată părînd aripa Roman. Sau mai curînd pare democrată fiindcă în cazul nostru democrația este „produsă" ca în electrostatică : o încărcătură negativă presupune și o polarizare pozitivă. Chiar dacă simpatiile ne îndeamnă să-l privim cu oarecare bunăvoință pe fostul premier Roman, nu trebuie să uităm că timp de doi ani omul politic Roman a reprezentat cu brio unul din vîrfurile neocomuniste care a împins țara spre dezastru. Nici măcar în aceste ultime momente, dl. Roman nu e convins că mineriada (aia din iunie, evident) nu a fost necesară, e convins că legile pe care le-a „născocit" guvernul său sînt foarte bune și că trebuie continuat pe linia descoperită de dînsul.

În această situație „pozitivul" Roman nu mi se mai pare chiar așa de pozitiv, iar numai faptul că se opune actualului președinte și „camarilei prezidențiale" nu este în măsură să-l absolve de toate păcatele. După cum spuneam ,la sfîrșitul lunii vom asista însă la scindarea Frontului și cele două fracțiuni vor încerca să-și găsească aliați. În mod nefiresc aripa Roman va căuta să se apropie de Convenția Democratică unde, ar fi de crezut, cel puțin prin liberali, își are locul .Una din marile probleme ale Convenției va fi și aceasta : îi acceptă sau nu pe fesenistii-tineri ? Din punct de vedere strict politic ar fi de dorit o asemenea alianță, dar ea ar conduce, prin deteriorare morală, la pierderea încrederii de care se bucură acum Convenția Democratică, fiind vorba nu de o alianță ci de o mezalianță.

Pentru aripa-bătrînă nu îmi fac probleme, știm cu totfi cu cine se va alia și ce va face dacă va pune mîna pe putere.

Ștefan Agopian

minimax

„Teoria" compromisului (III)

Nu logica și nici folosul — ci convingerea morală — ne îndeamnă să căutăm cu neliniște adevărul. Nemulțumirea noastră cu gîndul că trăim într-o mare de iluzii, că plutim pe-o uriașă „apă a morților" — se nutrește din același tainic fond moral al nostru.

(Lucian Blaga)

Este la îndemîna oricui să constate că unul dintre obiectivele strategice ale guvernării post-decembriste (!) din România a fost, după cum și este, acela de a determina adeziunea, ori dacă nu, măcar neutralitatea politică a intelectualilor. De altfel, așa cum ulterior avea să se constate, însăși răsturnarea dictatorului s-a pus la cale în chiar sînul Partidului de un grup „luminat" de intelectuali, incluzînd (cum altfel ?!) și ofițeri de securitate, miliție și armată iar pentru ca schimbarea regimului să capete aparență de revoluție spontană a fost provocată participarea maselor, întîi la Timișoara și apoi în Capitală. Numai și acest început „revoluționar" este de așa natură încît, ca un blestem originar, obligă la un compromis pe care oricine, și cu atît mai mult, un intelectual nu are cum să-l facă fără să se compromită, poate chiar mai grav decît s-au compromis la începuturile dictaturii comuniste unii dintre cei ce au acceptat să colaboreze cu autoritățile impuse și susținute de comisarii sovietici.

Dar — încă mai circulă întrebarea servind autolinistirii —, s-ar fi putut proceda și altfel pentru înlăturarea lui Ceaușescu ? Nici vorbă că da, însă alternativa posibilă, a clasicei lovituri de palat, nu ar mai fi adus noilor guvernanți **beneficiul unei legitimități revoluționare** prin care, inițial, s-a obținut atît susținerea entuziastă a Occidentului (transmisă în direct, „Revoluția Română" va rămîne în analele mass-media), cît și suportul popular necesar pentru o viitoare consolidare a Puterii pe cale electorală Și barem dacă „revoluția" s-ar fi terminat în 22 sau 23 decembrie cu un epilog gen fugă de sub escortă, cine știe, poate că evoluția ulterioară ar fi fost alta. Așa însă, intenția unei execuții „legale" a făcut necesar ca după fuga dictatorilor (o fugă bine controlată) să urmeze episodul teroriștilor care, pentru moment, a justificat procedura de urgență. Abia mai tîrziu, cînd s-a văzut că teroriștii erau de fapt... „teroriști", a devenit inteligibil de ce și-au asumat noii deținători ai puterii riscul acuzațiilor întregii lumi civilizate că procesul celor doi a fost un simulacru grosolan, adică aparent o gafă, atîta vreme cît existau suficiente motive pentru o execuție deplin întemeiată legal, în urma unui proces autentic. Un asemenea proces era însă inacceptabil din două motive : a) pe parcursul lui, Ceaușescu ar fi putut să spună multe lucruri foarte incomode pentru noii guvernanți ; dar mai ales b) pentru că **procesul lui Ceaușescu ar fi constituit începutul unui proces al comunismului** care, în decembrie '89 cînd la Moscova se aflau încă aliați de nădejde, se putea spera că va fi posibil de evitat.

Or, cu tot acest început care a singularizat tragic istoria post-comunistă a României, la care aveau să se adauge binecunoscutele evenimente sîngeroase, cu sau fără mineri, cu toate că interesele naționale au fost desconsiderate flagrant în ce privește Basarabia și nordul Bucovinei în timp ce în Ardeal s-a creat o situație propice escaladării periculoase a extremismului naționalist, cu toate că libertățile democratice tind să-și piardă orice valoare în condițiile accentuării mizeriei, în timp ce capacitatea de reprimare a statului s-a modernizat (reechipat, blindat, computerizat etc.) continuu, așadar, cu toate aceste caracteristici evidente ale unei guvernări în sine care n-a urmărit în principal decît menținerea cu orice preț a puterii, F.S.N. continuă să apară drept cea mai importantă forță politică dacă se iau în considerare rezultatele alegerilor locale. În plus, nu sînt de neglijat nici celelalte partide susținătoare ale Puterii, printre ele, impunîndu-se tot mai pregnant atenției acelea care răspund celor mai reacționare tendințe de la extremele eșichierului politic. Determinanții acestei inerții în deplasarea electoratului spre Opoziția democratică sînt cu siguranță mai mulți și greu poate fi stabilită o ierarhie a importanței lor deoarece acționează în intercorelare, potențîndu-se reciproc. Totuși, avîndu-se în vedere caracteristicile generale ale socialului, formarea curentelor de opinie și rolul elitelor în societate, **acceptarea compromisului cu Puterea de către unii intelectuali** este, neîndoielnic, unul dintre cei mai semnificativi determinanți ai situației politice semnalate — de unde și înverșunarea excesivă a Puterii împotriva foștilor intelectuali disidenți care n-au putut fi „recuperați", sau împotriva P./A.C., considerat se pare un dușman mai periculos chiar decît bunăoară P.N.Ț.C.D. Oricît de atașați vor fi fost ei comuniștii de clasa muncitoare, acum pariul cu intelectualitatea este cu mult mai important **decît toate celelalte, cu agricultura, cu** turismul, cu reforma etc. Este vital chiar acest pariu pentru Putere și, mai ales cîștigarea personalităților, fiecare Nume atras sporind exponențial legitimitatea, adîncind confuzia, deci consolidînd Puterea. Iar bogăția mijloacelor folosite întru determinarea compromisului a fost pe măsura mizei, Puterea cumpărînd promițînd, șantajînd, amenințînd sau folosind chiar represiunea violentă, administrată însă în doze homeopatice.

Pe de altă parte, schimbînd unghiul de perspectivă, este interesant de remarcat că nu există o sferă de activitate „privilegiată" unde poate fi anticipată o frecvență mai mare a celor disponibili spre compromis. Ba încă mai mult, există cazuri de intelectuali care au avut de suferit la modul cel mai direct și personal reprimarea comunistă și, cu toate acestea, acum, fie s-au retras într-o iluzorie neutralitate politică, fie, aparent de-a dreptul straniu, susțin într-un fel sau altul actuala Putere — desigur, cel mai adesea „misterul" își are dezlegarea în dosarele securității, dar nu întotdeauna. Și, ar mai fi de semnalat în această privință diferitele variante de „teoretizare" care „demonstrează" imposibilitatea evitării sau chiar oportunitatea (profesională, patriotică, politică etc.) compromisului, ele circulînd în pălăvrăgeala noastră cea de toate zilele și nopțile, dar, cel mai bine găsindu-și locul în mass-media, la tv în interviuri și convorbiri adînc pilduitoare, uneori beneficiind de rafinate prelucrări „filosofico-poetice" care tind spre perfecțiunea abjecției spirituale — în asemenea cazuri, compromisul nu mai este făcut doar cu actualii guvernanți, ci cu însăși Puterea în varianta ei preaomenească — malefică.

10 martie 1992

Șerban Lancescu

Rebreniana

Ploniind acum un sfert de veac, în aventura editării operei lui Liviu Rebreanu, N. Gheran prevedea (împreună cu N. Liu, colaboratorul d-sale la primele trei tomuri ale ediţiei) o întreprindere dificilă în realizarea celor vreo douăzeci de volume, cîte erau plănuite să cuprindă toate scrierile acestui autor, mai prolific decît se crede îndeobşte şi mai puţin cunoscut decît ar fi fost firesc. Previzările de atunci par să se împlinească : sîntem în faţa volumului al cincisprezecelea, recent apărut*, şi au mai rămas de cuprins doar publicistica din periodice (cu excepţia cronicilor dramatice, apărute în vol. XII—XIV), jurnalele şi corespondenţa. Între timp însă, sondînd partea necunoscută a creaţiei, editorul a publicat în versiuni pregătitoare „caietele", jurnalul şi parte din corespondenţă (care vor intra, în forma lor necenzurată, în seria de opere) şi, pe baza tuturor acestora, a putut oferi cititorului între timp două din cele trei volume plănuite ale biografiei lui Rebreanu, **Tînărul Rebreanu** şi **Rebreanu. Amiaza unei vieţi**, în 1986 şi 1989. Cine vrea să cunoască, în mare, avatarurile ediţiei şi dificultatea de a strecura o asemenea operă printre furcile caudine ale cenzurii, poate cînăta o idee din introducerea acestui ultim tom, intitulată **Către cititor : le stim, de altfel, cu toţii.**

Important este însă că, deşi nu în ordine firească a materiei pe care o înfăţişează, acest volum a putut să apară : el cuprinde cele două cărţi de publicistică antumă, însemnările de călătorie din volumul **Metropole** (1931) şi eseurile şi mărturisirile din **Amalgam** (1943), împreună cu discursul de recepţie la Academie, celebra **Laudă ţăranului român**, şi o **Addendă** cuprinzînd broşuri de popularizare apărute imediat după primul război : **Răscoala moţilor, Basarabia** şi **Bucovina** (ultimele două semnate cu pseudonimul Ion Jalea), pe lîngă aparatul obişnuit al acestei ediţii : note, comentarii şi fragmente documentare. **Metropole**, care trebuia iniţial să se numească **Trei metropole**, este consacrat călătoriei în trei mari centre ale Apusului : Berlin, Roma şi Paris. Probabil că ideea acestui volum apare în timpul primei călătorii la Berlin, în 1926, pentru că, în 1927, în notele zilnice din jurnal, aflat încă la Paris, scriitorul însemnă „unele lucruri care mă interesează pentru cartea mea de impresii **Trei metropole**" (joi, 20 nov. 1927). Interesantă este comparaţia între notaţiile din jurnal şi textul cărţii, aşa cum îl recompune autorul ; de altfel, în vederea acestei comparaţii editorul şi reproduce în notele finale extrase din jurnal. În afara detaliilor pe care notele zilnice nu le consemnează, şi care revin probabil în memoria scriitorului sub imperiul derulării filmului, cînd îşi retrăieşte impresiile, sînt cîteva scene unde comparaţia este posibilă şi chiar revelatoare. În călătoria spre Paris de pildă, perechea franceză din compartiment nu păstrează nimic din datele reale, trecînd în carte nu numai cu o anecdotă inventată, probabil pentru a da textului o oarecare turnură epică (copilul răzgîiat de mamă care, pînă la urmă, primeşte corecţia cuvenită), dar şi cu o alterare de tonalitate : „nevastă-sa, mică, uscată, nas ascuţit, ochi mici răutăcioşi, glas foarte neplăcut" (Jurnal, I, p. 9) devine, în perspectiva călătoriei, „triumfătoare şi cochetă" ; spectacolul cu Joséphine Baker **de la Folies Bergères („Orgia cărnii frumoase, Joséphina — o minune" din Jurnal)** devine în însemnările de călătorie „dansul ei, charleston, cu tremurături de gelatină, cu elasticităţi de cauciuc", „mîrlăiturile ei răgusite", „aşa asudată cum era, divina a coborît în public, a mîngîiat cu mîinile ei preţioase cheliile cîtorva domni aluriţi şi a depus pe ele cîte o sărutare pleoscăitoare... Efectul trebuie să renunţ a-l zugrăvi". „Cum adică, într-adevăr **Ça c'est Paris ?** Respingi hotărît şi aria, şi imaginea" etc. etc. Fără a încerca să judecăm motivele şi justificările acestor modificări, este evident că autorul literaturizează aici, potriveşte amintirile gîndindu-se la un cititor prezumtiv. Amuzant este că moralităţile autorului urmează — şi nu e sigur că involuntar — altor predecesori ilustri. Privirea critică pe care călătorul o aruncă străinilor, îndeosebi în privinţa moravurilor mai libere, este dublată de aprecierea sobrietăţii generale a oamenilor de rînd, care contrazice ideea noastră comună că franţuzoaicele, de pildă, şi mai ales pariziencele ar fi foarte elegante : „O bucureşteancă s-ar considera dezonorată pentru eternitate dacă ar trebui să iasă pe stradă sau chiar numai în curte fără ciorapi de mătase şi nefardată. Fiindcă aşa e şi la Paris.... Şi am rămas cam nedumerit cînd am văzut că pe străzile Parisului nici o femeie nu circulă cu rochie pînă mai sus de genunchi şi pe faţă cu masca de farduri. Chiar faimoşii ciorapi de mătase sînt foarte rari pe stradă, afară de galantare, şi de obicei purtaţi de străine" (p. 124 în ediţia de faţă). Ceea ce trimite imediat la bătrînul Dinicu Golescu : „Cine vor vedea pe acele de mai mare neam dame din Viena şi pe ale noastre, pe cele de al treilea mînă, vor socoti pe vieneze de sărace, şi pe acestea ale noastre, stăpînite de lux, milioniste. Iar adevărul este cu totul împotrivă : căci acelea au destul, dar luxul şi hainele împestriţate nu le plac" etc. etc. Şi atunci istoricul literar, care are uneori avantajul de a întrezări constantele în manifestările generaţiilor, dincolo de haina schimbătoare a modei, se întreabă dacă nu cumva una din raţiunile genului, ale descrierilor de călătorii (gen absurd la urma urmei, trebuie să convenim, întrucît ce e realmente preţios într-o călătorie nu se poate povesti), este tocmai intenţia lui didactică, modul ocolit de a propune o viziune nouă, de obicei etică şi raţională, a societăţii : o utopie cu alte cuvinte, care se construieşte cu cioburi din impresiile selectate (cu partialitate voită sau cu naivitate) dintr-o superficială cunoaştere a vecinilor. Căci nu realitatea faptelor invocate în acest scop contează, ci prestigiul implicit al lucrului străin, al unei experienţe deja verificate.

Pe de altă parte, însemnările de călătorie sînt o confesiune, ca orice fel de jurnal : ele introduc pe cititor — cu intenţie, e adevărat — în atelierul intim al scriitorului, în zona tulbure în care se nasc şi se exprimă idei în stare liberă, simple reacţii ale momentului, ale dispoziţiei, ale unui concurs de împrejurări, care nu au întotdeauna un caracter profund şi structural, nu implică „întregul" şi ar fi nedrept să fie judecate (măcar din punctul de vedere al consecvenţei) ca orice alte fragmente desprinse de comentator dintr-o operă, dintr-un tot organic. Faptul că în 1927, cînd a vizitat Italia pentru cîteva zile, Rebreanu a putut scrie cîteva rînduri de simpatie pentru fascism i se pare editorului de azi o erezie şi un păcat atît de ruşinos, încît se simte obligat să explice eroarea prin note de zeci şi zeci de rînduri, cu lungi citate din lucrări istorice ; şi urgenţa dezvinovăţirii i se pare atît de mare încît introduce aceste note (în pofida practicilor stabilite) chiar în subsolul paginii cu textul lui Rebreanu, acolo unde se fac de regulă doar scurte adnotări filologice, uitînd să le încheie cu menţiunea obligatorie **Nota editorului**, aşa încît în primul moment am avut senzaţia că însuşi Rebreanu se scuză şi se amendează cu citate din Giuliano Procacci şi din **The Pelican History of the World**. Singurul lucru important care putea fi spus în aceste note (şi care e clar pentru toată lumea, sau cel puţin pentru cititorii obişnuiţi ai unei ediţii critice), dar nu se spune, este că în 1927 nimeni nu putea prevedea evoluţia ulterioară a mişcării cu întreg cortegiul ei de crime şi că Rebreanu nu poate fi „judecat" cu ştiinţa noastră de azi după ce a crezut el atunci. Ceea ce simpatiza Rebreanu în fascism este ceea ce punea el, atunci, în mişcarea respectivă, adică cultul tineretii şi al energiei. Dacă ar fi avut rafinamentul şi experienţa lui Huxley, ar fi elogiat faptul că italienii sărbătoresc multicentenarul lui Dante printr-o cursă ciclistă şi nu printr-o conferinţă plicticoasă, cum fac belferii de englezi, arătînd astfel sănătatea şi spiritul pragmatic al naţiunii : punctul de plecare este acelaşi, dar textul n-ar mai fi avut nevoie de „explicaţii". Asemenea note erau necesare înainte, din motivele ştiute : perpetuarea sistemului de a „justifica" sau „explica" tot ce pare să socheze caracterele mai subrede, chiar în ediţii ştiinţifice, trebuie să înceteze însă, ca să ieşim odată din ridicol (ce note ar trebui compuse pentru **Kiev, Moscova, Leningrad** sau pentru **Am fost în China nouă ?**). E de la sine înţeles că asemenea adnotări „emoţionale" nu umbresc nici echilibrul volumului, nici (cum ar putea oare ?) ţinuta uneia dintre cele mai solide ediţii din cîte au apărut în ultimul sfert de veac, pe care o dorim încheiată cît mai curînd.

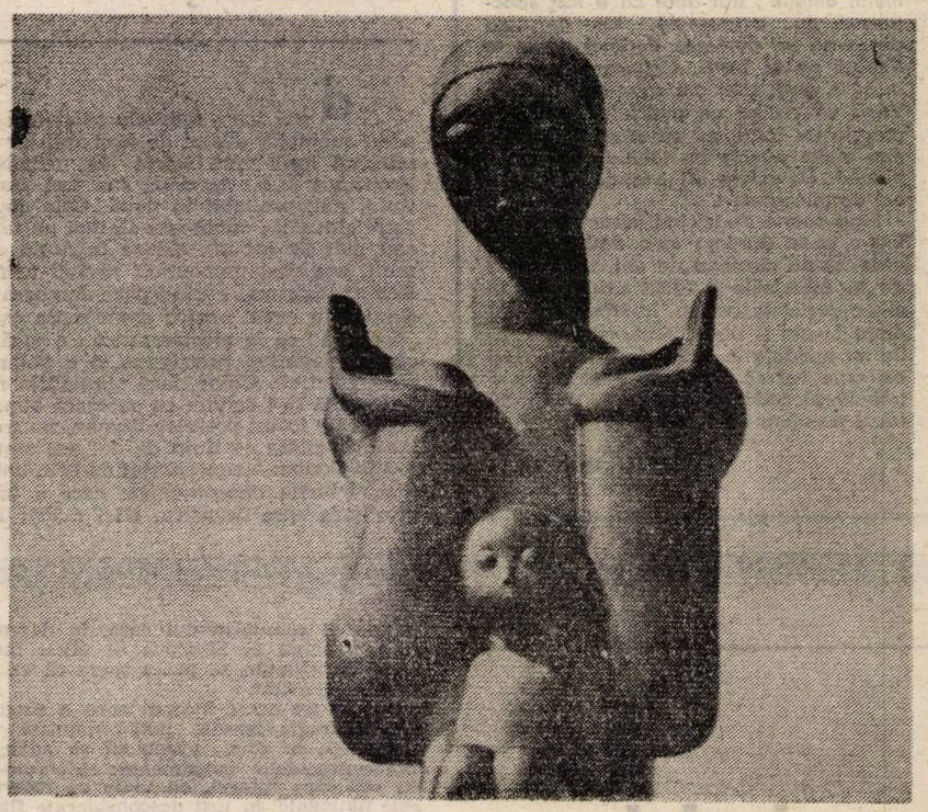

Mircea Anghelescu

* Liviu Rebreanu, **Opere**, vol. XV, ediţie critică de Niculae Gheran, stabilirea textului în colaborare cu Nedeea Burcă, Ed. Minerva, Bucureşti, 1991, 524 p.

O figură banală

Retoricile mai vechi sau mai noi înregistrează **antonomaza** ca o figură semantică, un trop, mai exact o specie de sinecdocă „prin care un nume comun este luat ca nume propriu, sau un substantiv propriu ca substantiv comun" (Du Marsais). Cel de-al doilea tip, mai frecvent, numit şi **antonomază generalizantă**, e ilustrat prin exemple clasice : cineva e un Sardanapal, un Nero, un Mecena — ori, în variantă feminină, o Lucreţie, o Penelopă. E interesant că exemplele retoricienilor nu aparţin categoriei de antonomaze foarte des întîlnite astăzi, stilul publicistic actual, cel puţin, uzează şi abuzează de antonomază, pe care o produce, în modul cel mai spontan, pornind de la nume proprii de o celebritate adesea efemeră (dar, e drept, foarte puternică la un moment dat). Esenţa figurii nu suportă multe inovaţii : e vorba, de obicei, de numele unei persoane care a devenit emblemă pentru o trăsătură morală pozitivă sau negativă. Majoritatea zdrobitoare a exemplelor contemporane ilustrează varianta negativă, transformarea numelui propriu în nume comun funcţionînd în genere ca o degradare, cu clare conotaţii peiorative ; de altfel, orice deformare a numelor are tendinţa de a intra în sfera depreciativă ; am mai observat acest lucru, altă dată, în legătură cu **derivatele** de la numele proprii.

Antonomaza contemporană cel mai des întîlnită are şi o caracteristică formală proprie : preferă, ca mijloc de formare, mai mult chiar decît articularea cu articol nehotărît (specifică exemplelor clasice şi păstrată în uz : „un Eminescu al zilelor noastre"), desinenţele de **plural**. Implicaţia depreciativă e accentuată prin trecerea la plural : nu numai că insul de la care se porneşte încarnează un defect, dar acesta nici măcar nu-l individualizează ! De fapt, multe din aceste antonomaze sînt interesate mai puţin de „ţintă" (persoanele cărora li se aplică numele generalizat, şi care pot fi nedefinite, neprecizate), cît de „sursă" (minimalizînd cît mai mult pe purtătorul iniţial al numelui respectiv) ; e cazul numelor proprii ale unor persoane publice în viaţă : „a doua generaţie de **Corneliu Vadim Tudori**" („Opinia studenţească", nr. 17—18, 1990, 7), „careva din **marineştii** de serviciu" ib., nr. 39, 1990, 1), „noi **Verdeţi Circiumari, Dumitrasci**, spre jalea naţională" („Cotidianul", nr. 21, 1991, 2). Cînd sursele sînt consacrate, livreşti („cataveni şi tipăteşti"), desigur că ironia nu mai vizează, inutil, sursa, ci doar „ţinta".

Exemplele de mai sus impun şi cîteva observaţii formale : figura îşi păstrează un mic spaţiu de variaţie a expresiei, avînd de ales între a păstra sau nu majuscula iniţială, ori prenumele personajului ; în cazul unei forme compuse, desinenţa de plural se poate adăuga la nume, la prenume sau la ambele. La exemplul cu „Corneliu Vadim **Tudori**" putem adăuga „pluralul **Stelianilor** Tănase" („Azi", nr. 143, 1990, 2) sau **„vlazi ţepeşi** fără de număr, cu ţepuşile pregătite" („Facla", nr. 1, 1990, 3).

Într-o ierarhie a gradului de uzură procedeul transformării numelui propriu în nume comun prin adăugarea articolului nehotărît (ca în exemplele din retorici) ar sta pe primul loc („adevăratul chip **al unui Ceauşescu** local", „Vlăsia", nr. 4, 1990, 3) ; trecerea la plural ar fi ceva mai puţin convenţională („scos din căciula FSN-istă în ultima secundă pe motiv de lipsă de **severini** necompromişi", „Academia Caţavencu", nr. 2, 1992, 8), iar tipul cel mai îndrăzneţ l-ar constitui, pentru limba română, articularea cu articol hotărît. Substantivele astfel obţinute (cu sau fără majusculă, cu sau fără un al doilea nume, eventual cu o iniţială contopită cu primul : „giumbuşlucurile mentale deja antologice ale **Tudorbeului**", „Phoenix", nr. 32, 1990, 7) nu pot apărea decît într-un stil familiar, chiar umoristic. Acest model de articulare corespunde, de altfel, unei alte valori semantice şi unei alte funcţii în text : nu mai e vorba de o generalizare (practic procedeul nici nu mai corespunde antonomazei, sinecdocei), ci doar de „obiectualizarea" unui individ. Depersonalizarea e gradată : de la „logodna **patriciului** cu directorul **satului**" („Academia Caţavencu", nr. 8, 1992, 6), „statului sau **ciurelului**" („Caţavencu internaţional", nr. 1 1990, 6) — la ilustrări tipice : „toată lumea văzu limpede cum e confecţionat **Cazimirul**) („Academia Caţavencu", nr. 8, 1992, 6). Cînd transformarea în obiect e totală, se poate din nou vorbi de antonomază, dar numai în relaţie cu aluzia, cu metonimia sau chiar cu metafora. Banalitatea figurii face loc imaginii inedite : „Să vedem care dintre noi are mai mult **verdeţ** în sînge" ; „De ruşine, o să-ţi iasă **nicuşori** în obrăjori" (Mircea Dinescu, în „Academia Caţavencu", nr. 10, 1991, 1) ; „cu zîmbetul pe buze şi **frankensteinul** pe faţă" („Academia Caţavencu", nr. 8 1992, 5).

Deşi simpla modificare gramaticală a numelor proprii produce aproape automat o figură destul de previzibilă, cu efect facil, şansa unei valorificări mai ingenioase nu e anulată : inovaţiile semantice sînt oricînd posibile, creînd distanţe între un termen iniţial cu semnificaţie neconvenţionalizată — şi unul final, cu un oarecare grad de ambiguitate. În orice caz, vechile figuri retorice se dovedesc, încă o dată, vii — mai ales în limbajul publicistic.

Rodica Zafiu

Rosenau, o poveste de iarnă

Ioana Ieronim, TRIUMFUL PAPARUDEI, Editura Litera, București, 1992

Pe coperta a patra a volumului, autorul sau poate editorul rezumă în cuvinte extrem de precise **Triumful Paparudei**, ultima carte a Ioanei Ieronim : „Este o carte despre copilăria paradoxală petrecută în [...] vremuri nepotrivite copilăriei, cînd începuse, după război, «marea derivă». **Triumful Paparudei** este și o mărturie nostalgică despre comunitatea sașilor din Ardeal — cei pe care momentele de vicisitudine ale vieții aici, la marginea Europei, nu i-au speriat vreme de opt veacuri, dar cîteva decenii de ocupație comunistă au reușit aproape să-i distrugă : una din marile pierderi ale istoriei noastre recente."

Într-adevăr, formula pe care o alege de data aceasta Ioana Ieronim e a unei evocări aproape romanești sau în stil de „poveste", pe un subiect dublu : copilăria pierdută, rămasă într-un sat de lîngă Brașov, în perioada de după încheierea celui de-al doilea război mondial și naufragiul comunităților săsești din Transilvania.

O „evocare" a unei lumi care dispare (**satul**), cu ajutorul unui sistem de „personaje" sau de roluri comparabile cu cele epice a mai încercat și Marin Sorescu în ciclul **La lilieci**, iar tema destinului nefericit al etnicilor germani din Transilvania e reluată de cîteva ori de Paul Goma (în **Ostinato** sau în **Arta refugii**). În „povestea" Ioanei Ieronim evocarea are însă mai mult sentimentalism și patos, retorica e de inspirație blagiană, așa încît întregul emană o delicată luminiscență stelară, perceptibilă de la început.

Cadrul general e de **Uhrland** mirific, pierdut în zarea astralităților mitice : „În amurg despicînd valul de spice te așezi, ascuns tuturora / macii ard cu flacăra lor de o clipă și pier / flacără mai înceată în aceleași pulberi, făptura ta ghemuită atinge munții — / spre lumină curg toate. / / Pe colții de piatră soarele stă în cumpănă — Pasărea divină. Din tre-/ murul său revarsă aur aerian peste tara văzută — nevăzută. / / Valul Europei înalt se sparge în meterezele Carpaților. / Catedrele co- / răbii prin lanuri alunecă așternute pe lîngă brațul de piatră / tînără, arcuit în apărare, înșelător" (**Țara Bîrsei**).

În acest leagăn cosmic se naște povestitorul, asistat de torsul blind al constelațiilor după același tipic epopeic sau legendar : „Pe sunetul fără sfîrșit (o lumină ce ne curbează făptura și sentimen-/ tele mereu cîte puțin) ședeam cu toții. Se făcuse pod de-aramă / peste vamă / de argint peste pămînt, / suflarea Capricornului aburea pe la ferești, coada în ape subpămîn- / tene i se răsfira." (**Ursitoarele**).

Apoi lumea se umple de „fișele" de existență ale unor oameni, de întîmplări și de scene decupate aproape monografic (jocul, școala, biserica evanghelică...) sau de un mic repertoriu de cuvinte specifice și grele, pentru că în spatele lor se ascunde un întreg univers : **Edelweiss, Kränzchen, Baumstritzel, Blasmusik,** Este vorba, în același timp, de o pătrundere în scenă a **Istoriei**, dar în ciuda absurdului care începe să domine lumea, perspectiva generală rămîne credincioasă aceluiași mod oarecum estetizant de a povesti, chiar și atunci cînd se recurge la documentul de epocă (apelul adresat în 31 august 1944, de Hans Otto Roth, comunităților săsești din Banat și din Transilvania) sau la episoadele reputate prin tragismul lor : „Treceau prin clini de munte neștiuți — laolaltă cu elfii și măiestrele. / Mesaje aruncate din avion putrezeau în frunzișuri vechi. / Noi frunze îngropau promisiunile deșarte de pe unde ultrascurte (re-/zistați vin americanii, or să vină în ajutor Aliații) — / vorbe țișnind chinuit pe lîngă Radio Moscova, beton armat. / Jocuri jucate, podoabe peste Marele Somn." (**Partizani**).

Dintre „fișele" de existență, cîteva se constituie într-un fel de „poeme nuvelistice", în care tot dramatismul (sau comicul) schimbării fără sens a unor destine e prins în cîteva „strofe", pe scurt.

Un cizmar cu o puzderie de copii în casă ajunge peste noapte director al unei fabricuțe din sat : „Sculați ! le-a strigat într-o zi din ușă, la vremea aceea de demult, / Trică al Froasii. Era tîrziu. El venea de la «Sfat». Sculați !... Astăzi tatăl vostru e om mare. / Ajunsese director de fabrică. Știa să iscălească." (**Iarna aceea**).

Invers, Herr Stamm, proprietarul unei fabrici de tricotaje, predă totul la Naționalizare, „în ordine perfectă", apoi e mutat cu soția (Annie-Tante) într-un beci și obligat să iasă la săpat șanțuri. În cele din urmă, la dorința femeii, „au plecat în Germania. / Dar ea a murit curînd." (**Prieteni la nevoie**).

Cizmarul din prima „poveste" e scos după un timp din funcție („Și-a sfîrșit viața mulțumit, ca pantofar de lux."). Herr Stamm reușește să se îmbogățească și în Germania (unde „călătorește mereu — fugind de sine"). Două vieți paralele deci, concepute parcă de cineva împotriva oricărei logici.

Și mai lipsit de sens e destinul unui doctor pe care comunitatea sătească l-a trimis la Paris, în anii '20, să studieze medicina. Aici, studentul se logodește cu o franțuzoaică, dar părinții fetei îi pretind să rămînă cu ei. Cu sentimentul datoriei contractate față de ai lui, doctorul refuză, se întoarce acasă, iar drept răsplată, după război, e trimis la Canal. De ce ? Probabil pentru că a studiat în Franța.

Ca un simbol patetic al statorniciei nemțești trebuie citită povestea flăcăului Heini, care își așteaptă logodnica să se întoarcă de la minele din Rusia, unde a fost deportată. „Cînd s-a întors, n-o mai puteai cunoaște. Avea ochii scufundați în / orbite, crucișii. Falca ieșită. Spinarea strîmbă. Părul cenușiu, / trei șuvițe. Cînd dădea să rîdă vocea i se fărîma ca rume-/gușul. Mintea-i era cufundată în pîclă subțire. / Heini a așteptat-o cu disperare. A luat-o neîntîrziat de soție." (**Metamorfoze**).

Imaginea cu care rămînem deci este a unor existențe frînte arbitrar, prin persecuții, deposedări absurde și prin deportare : „pe șvabi îi aruncă în / capul Bărăganului, pe unde-o fi mai pustiu. Le-arată un / loc pe cîmp și le spun: asta e casa voastră / Vieți în risipă. Laolaltă ori despărțiți. Lăsînd în urmă, pe unde au / fost, lumina muncii lor de multe carate. Și o putere neînfrîntă / în suris." (**Praguri**).

Din cînd în cînd însă, Ioana Ieronim știe să strîngă toată „demonstrația" ei „epică", de coloratură blagiană, în mici dar consistente oglinzi de parabolă sau de alegorie. O parabolă a lumii care se năruie irațional poate fi citită în **Ochiul de apă** : „În spatele școlii noastre, spre munte, era un bazin pietruit, cu les-/ pezi, cu trepte de piatră pînă la fața apei — și mai afund. / Mușchi pipirig ierburi bogate creșteau pe margini printre bolovani ; / pietre ierboase dedesubt. Un pîlc de frunze mici licărea pe apă. / Cîteva frunze mari cu tulpini nesfîrșit de lungi /.../ De cîte ori mi-am văzut în apa aceasta chipul... De cîte ori am / văzut cerul, aici, decupat între fețe de copii /.../ Peste toate au turnat mai de mult o placă groasă de beton cu bel-/ciuge."

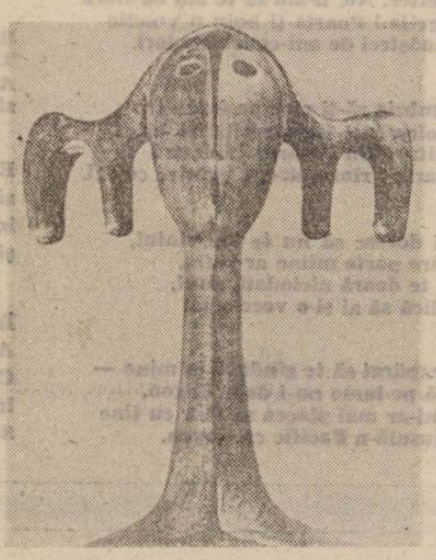

Iar imaginea alegorică a aceleiași lumi absurde (în fond o lume pe dos) e de căudat în **Triumful Paparudei**, adevăratul ascendent astral al cărții Ioanei Ieronim : „În capătul străzii toba vestea Triumful Paparudei : ea, cu părul în-/creștit pe sîrmă, botul muiat în roșu chimic, pistolul la cizmă, / ceasul gării la mînă. / O stea fără odihnă scotea lumea din orbită. În arcul munților, frînt, / semnul a fost îngenunchiere."

Cu o seninătate de invidiat pentru vremurile prin care trecem și pentru dramatismul unui subiect care face parte evident din viața ei, Ioana Ieronim a scris un adevărat roman liric, pe o temă accesibilă abia astăzi scriitorilor români. O poveste de iarnă cu sfîrșit tragic.

Florin Manolescu

Locuri comune
ou je veux apprendre le français

Ianuarie 1991. În școlile din România își face apariția un obiect cu totul neobișnuit, jinduit de toți, de-a valma, elevi ori profesori : noul manual de limba franceză pentru anul întîi de studiu. Tipărit în Franța, pe cheltuiala francezilor, — un fel de cadou din partea acestora — conform așteptărilor manualul șochează prin ilustrații și bogăția de culoare cărora, evident, le corespunde o hîrtie de o calitate încă neobișnuită pentru noi. Cartea aceasta, — pentru a cărei apariție se pare că a pus umărul și fostul prim-ministru — impresionează și prin calitățile sale didactice propriu-zise căci, fără a urma cu orice preț ultimele mode, reușește să facă atractiv și accesibil un parcurs suficient de dificil, mizînd cum e și firesc, nu numai pe bucuria copiilor de a folosi o asemenea bijuterie, ci și pe faptul că școlarul de vîrstă mică are chiar o anume aplecare către studiul limbilor străine, în care vede mai curînd un fel de joacă.

Ca să nu mai lungim vorba, un succes total (mai în glumă, mai în serios, poate că unul dintre foarte puținele succese reale și palpabile ale perioadei Roman), și asta chiar și în privința rapidității. Repet : manualul a fost realizat integral în Franța (grafică, tipărire, suportarea cheltuielilor), numai concepția fiind românească.

Puțini au fost pe-atunci, după un asemenea debut spectaculos, aceia care să-și pună întrebări în privința viitorului studierii limbii franceze în școlile din România. Și asemenea reacții chiar că ar fi fost nefirești într-o euforie generală perfect motivată. Către sfîrșitul anului școlar trecut au apărut însă destui care să tragă semnalul de alarmă : bine, bine, dar anul viitor pe ce manual vom studia ; începutul este extraordinar dar asta nu e deloc suficient, căci în educație orice întreprindere eșuează rapid atunci cînd lipsește continuitatea. Și e păcat ! Din nefericire, pesimiștii sînt cei care au avut dreptate. Și nici măcar n-a fost cine știe ce să devii pesimist în situația cu pricina : era suficient să afli că manualul pentru anul al doilea de studiu se va tipări în România, adică cu fonduri românești, cu minister românesc, cu tipar românesc și hîrtie românească. Și tot ce-o mai fi trebuind încă pentru ca un lucru bun să iasă musai prost.

Pare-se că manuscrisul a fost predat ministerului încă de prin februarie 1991, ceea ce, chiar dacă la limită, oferea totuși un răgaz suficient pentru ca manualul să se afle pe băncile copiilor în toamnă. N-a fost să fie așa. În vară încă nu ajunsese la tipar. Și nici în toamnă. Vreme trece, vreme vine ; mai multă trece decît vine. Ghici, cine o fi fiind de vină ? Ca la noi : nimeni. N-or fi fost fonduri. N-o fi avut cine să-și asume răspunderea. Deh, perioadă de tranziție. Și cîtă vreme o să tot dureze tranziția asta nimeni nu face nimic. Adică, face, pardon : dă din umeri.

Sîntem, iată, la sfîrșitul celui de-al doilea trimestru și nici vorbă să apară așteptatul manual. Profesorii au făcut de mult toate recapitulările cu putință iar apoi, vrînd-nevrînd, au început rezolvările „originale" : fie folosirea manualelor mai vechi, deja existente, dar care nu corespund în nici un fel vîrstei mici, fie inovînd, lăutărește, cu soluții individuale (chiar dacă după un cadru oferit de inspectoratele de specialitate). Evident, majoritatea profesorilor se descurcă. Așa cum pot. Dar chiar nu puteau să fie tăiați de la porție cîțiva dintre atîția **bișnițari ai cărții** care umplu librăriile cu subprodusele lor nici măcar vandabile ?! Descentralizarea este ea necesară, dar asta nu înseamnă abandonarea totală a interesului public. Or, cine știe, poate că vor fi fiind, ca în multe alte cazuri, explicații mai încurcate ce țin de vreo strategie obscură, ori de cine știe ce ciocniri de interese, ca pe la noi. În atari condiții devine oricum de neînțeles motivul pentru care unele persoane din minister (evident, nu la autorii manualului mă refer) au avut astfel prilejul deplasării în țara unde se vorbește sus-numita limbă. Ca să facă ce anume ?

Gata, știu, m-am luminat, numai francezii sînt de vină. Trebuiau să facă ei și volumul al doilea, tot pe cheltuiala lor...

Rîndurile de mai sus le scrisesem pe la jumătatea lui februarie. Între timp a venit primăvara, dezghețul, am mai aflat cîte ceva. Am aflat. CE-am aflat ? Că, pe la jumătatea toamnei, sătui probabil de originalitatea noastră orientală, francezii s-au hotărît într-adevăr să-l facă tot ei. Așa că, probabil, va apărea pînă la sfîrșitul anului școlar, oricum prea tîrziu. E drept, la toamnă vor exista manuale pentru primii doi ani de studiu al limbii franceze. Rezolvă, asta, lucrurile ? Aiurea, doar în prea mică măsură, pentru că circul începe, de la capăt, cu manualul pentru anul al treilea, ș.a.m.d. Aici n-avem bani, n-avem interes, n-avem spațiu tipografic (pentru educație, căci altfel...). S-o facă ei și pentru celelalte manuale ? Da' de ce ? Ia gîndiți-vă, numai transportul cît costă, din Franța pînă aici ? Și, în definitiv, cu ce se aleg ? Le-a' mulțumit cineva, le-a cîntat cineva meritatele osanale ? Dimpotrivă, **majoritatea chiar îi va înjura pentru că (necunoscînd filmul real al facerii acestui obiect), va crede că francezii sînt de vină pentru întîrziere.**

Dacă mă gîndesc bine însă, această situație particulară este doar semnul și urmarea uneia de o mult mai mare generalitate : proasta strategie urmată de Putere în privința alcătuirii și mișcării guvernelor. Există sectoare, — Cultura și Învățămîntul mai mult ca oricare altele — unde e absolut necesară o anume continuitate pe termen suficient de lung, pentru a se reuși, cît de cît, împlinirea unui anume program, chiar minimal. Orice ministru, orice echipă, indiferent de culoare, trebuie **să apuce** a-și materializa intențiile, trebuie **să știe că au răgazul necesar.** Altfel, nimeni nu-și asumă nici-o răspundere, și s-ar putea să plătim scump provizoratul în asemenea sectoare de mare importanță pe termen lung (trei miniștri la învățămînt, în numai doi ani, e de domeniul unei fantezii ce si-a ratat, fără-ndoială, vocația). Cum vei fi în stare să faci necesara reformă dacă nu crezi că poți să-ți asumi nici măcar răspunderea tipăririi unui manual pe care zeci de mii de copii îl așteaptă, dezamăgiți, de peste o jumătate de an ?

Mihail Oprea

eugen cioclea

Femeia și soldatul

Versurile tale parcă ar fi scrise de un soldat,
observă femeia cu care mă întîlnesc
în fiecare simbătă după-masă.
Ce ai, zice, de ești atît de soldat, ori
nici măcar nu pricepi cum se ține o armă.
Pînă și pe mine cînd mă duci la ochi,
tremuri tot ca un student de la matematici.
Ce ai, zice femeia,
de puți a cazarmă ?
Unde ți-i gingășia, unde ți-s dinții de lapte,
jegosule ?
Apoi, răsturnînd tradiționalul coșuleț cu căpșuni
pe și printre sinii ei cei frumoși de femelă, zice :
dar n-ar fi oare mai bine să culegi
aceste căpșuni,
fiindcă a și început să mă înțelenească o iarbă,
de parcă aș fi în mormîntul tău străvechi,
dar scoate-ți cizmele !
Ce fel de căpșuni vrei să culegi tu, așa încălțat
și mărșăluind peste trupul meu
mai rău ca o herghelie de rinoceri ?
Și lasă-te de poezie, zice femeia plîngînd,
dacă vrei să fiu numai a ta, lasă-te de poezie,
zice femeia hohotind,
zice femeia, dîrdîind de febră,
blesteam-o, urlă femeia,
cu urletul mamei care a fost să mă nască.
și nu mă mai mușca de umăr ca pe un pat de armă de fier.
Ca pe o carne de pat de armă mușcă-mă,
și blesteam-o !

O blestem, zic,
dar nu vreau nimic în schimb, nimic în schimb.
nici măcar să mor nu mai vreau.

De ziua ta

Puțin mai fericit azi decît mîine,
pic în oraș ca dintr-un pod cu fin.
Exact la tanc, cînd ție ți-e mai bine
și nu te-aștepți c-aș îndrăzni să vin.

De ziua ta. Halal de timp și spațiu,
cum ne-a mai adunat și găvozdit !
Să nu mă-ncurci, iubito, cu Horațiu,
măcar de-aceea că-s mai zăpăcit.

De ziua ta, deci ce-ți doresc eu ție ?
Sînt lefter. Nu, n-am să te bat cu flori.
Ia-ți grija ! Poartă-ți boiu-n veselie
cei douăștrei de ani-conchistadori.

Septembrie să-ți pice pe fereastră
cu-adolescenți îndrăgostiți și blegi,
fă răcituri din Pasărea Măiastră
și-mparte-i rînza, drept, printre colegi.

Eu îți doresc să nu te iee vîntul,
din care parte mîine ar sufla,
să nu te doară niciodată gîtul,
o replică să ai și-o voce-a ta.

Nu neapărat să te gîndești la mine —
chit că pe lume nu-i doar Eugen,
deși mi-ar mai plăcea să mor cu tine
pe-o insulă-n Pacific ca Gogen.

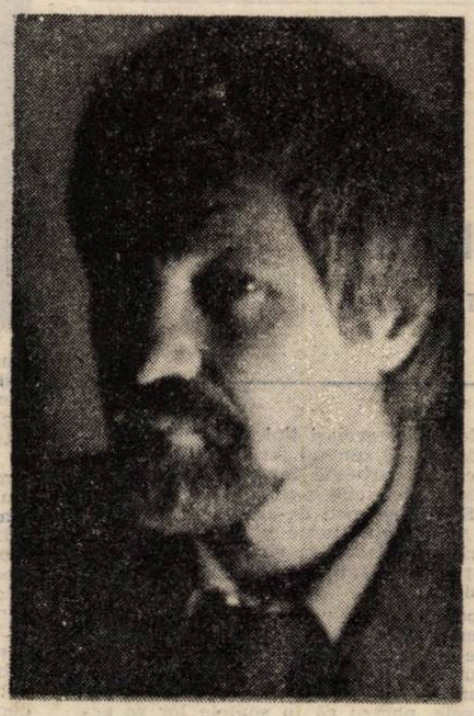

Eu îți doresc să-ți crească părul lung,
să ți-l desfac pe sîni, pe șold, cu dinții,
ca un frizer de sentimente, ciung,
din ris cu limba să-ți culeg arginții.

Regină fii, dar nu sculpa-n pioni !
Tot ei îți trec profilul pe monete.
Ah, de-aș avea vreo patru luizoni
să-mi cumpăr pîine, brînză și șosete.

Eu îți doresc, chiar de nu știu ce vreai,
să-ți lasă pasiența. Pîrpiriu,
în cinstea ta voi șterge-o și din rai
și-am să descarc vagoane de rachiu.

În cinstea ta azi intru-n sărbători.
Am jumulit cuvinte și te strig.
Cocorii pleacă. Toamna e cu ciori.
Îmbracă-te mai gros.
Se face frig.

• • •

Ce cauți în singurătatea mea,
atîta de mlădie și zvîrlugă,
să te-ndrăgesc pe loc ca pe-o nuia,
într-un extaz năuc de buturugă.

Ce cauți în singurătatea mea,
ce cauți în singurătate,
ce cauți tu,
ce cauți,
ce ?

Cu alte cuvinte

Cu alte cuvinte aceleași cuvinte le scriu și le zic.
O reluare a iubirii — poezia.
Dar marfa asta, dacă vrei s-o vinzi.
sacrifică-ți întîi copilăria.

Pentru pielicica de miel nimeni nu-ți dă o baladă.
Degeaba te prefaci sentimental !
Păstrez în baie un sac cu potcoave,
dar am uitat cum arată un cal.

Veacul fornăie prin pereți de beton.
Liniștea e depozitată în surzi.
dar eu am învățat să zîmbesc foarte calm.
pentru tine, iubito. Buzele mi le auzi ?

Vine un soare de-aiurea și scapără,
ca un amnar de streașina casei,
Toate chibriturile din Europa
Cresc pe întinderea Asiei.

Azi e duminică. Ieri a fost luni.
S-a împlinit anul de cînd m-am născut.
Ca dovadă, iată-mi-s unghiile,
sau poate frunzele care din inimă mi-au crescut.

Cu alte cuvinte, sînt tobă de știință.
Merele le culeg de-a dreptul din helicopter.
dar tu, dacă suferi de poezie.
păstrează poemul acesta în frigider.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Ion Caraion
APA DE APOI
Editura Cartea Românească

Versurile din exil ale unuia din cei mai buni poeți de după război, publicate — unele — inițial în revista „Dialog" ce apare în Germania sub direcția lui Ion Solacolu sînt strînse acum într-o carte frumoasă (și sub aspect grafic) prin grija poetului și criticului Emil Manu și sub egida editurii „Cartea Românească". Față de poezia scrisă în țară (18 volume), versurile din exil denotă — cum apreciază Emil Manu — „aceeași neliniște, aceeași ilogică, dezlănțuire de dezastre morale, aceeași neîncredere în viață, aceeași încertitudine existențială, aceeași dorință de a ajunge la un tărîm al speranței". Semnificativ în sensul acesta, mi se pare, între multe altele, laconicul poem intitulat chiar „Exil" : „Ceața-i o linie. Spațiul se termină într-un copac. / Tren de noapte. Pasăre undeva. / Din timp în timp, gări calcinate. / Atunci marea a întrerupt brusc / timpul. / Nimic nu s-a mai deosebit de nimic. / Limbajul era o închisoare". Afară de versuri în limba română, volumul mai cuprinde cîteva poezii în franceză precum și nouă drame, de fapt scurte dialoguri teatrale, eminamente poetice în substanță, și se deschide cu facsimilul unei „confesiuni" impresionante prin demnitatea și fermitatea conținute.

Eugenio Coseriu
ANOTIMPUL PLOILOR
Editura Clusium

Celebrul lingvist de origine română Eugen Coșeriu a publicat în tinerețe (1946—1950) în două reviste italiene („Corriere Lombardo" și „L'Europeo") o seamă de povestiri și „glume" de o factură specială, texte strînse după foarte mulți ani într-un volum apărut la Tübingen (1988) și traduse acum în românește (de Adriana Gorăscu) cu o postfață analitică de Cornel Mihai Ionescu, eminent comparatist și italienist de la Universitatea din București. După cum observă autorul postfeței „prozele lui Coseriu, ce par să anticipeze modalități și tehnici devenite astăzi curente, se înscriu, față de momentul apariției lor, într-o stranie inactualitate. Într-un moment de apogeu al poeticii neorealiste, sobrietatea și descărnarea acestor texte par mai curînd refluxul postbelic, epigonic și desuet, al prozei «metafizice» a lui Massimo Bontempelli sau amintesc irealitatea cotidiană din pagi-

nile lui Dino Buzzati (...) În mod paradoxal, Coseriu este un epigon precursor, suspendat într-un interstițiu în care, în mod inaparent și marginal, asigură tranziția între două mari perioade ale prozei «metafizice» italiene". Oricum, povestirile se citesc cu plăcere, mai ales pentru ambiguitatea plină de savoare a situațiilor narate.

Luca Pițu
SENTIMENTUL ROMÂNESC AL URII DE SINE
Institutul European

De mulți ani prezența publicistică a „iașiotului" Luca Pițu e un prilej de încîntare pentru degustătorii de lexic rafinat, de sintaxe novatoare și de strategii stilistice inedite. Din familia unui Șerban Foarță, poliglotul cărturar moldovean are ceea ce se cheamă instinct gramatical, o neobosită imaginație lexicală și, peste toate, spirit ludic, fiind în același timp un mare cititor de cărți majore, aș zice chiar un erudit. Eseurile sale sînt veritabile spectacole frazeologice a căror strălucire vine deopotrivă din acțiunea propriu-zisă și din scenariul de idei. Vreau să spun că „spuma" produsă de o artă combinatorie a cuvintelor ia într-adevăr ochii, dar ea nu e mai puțin „emanația" unui miez ideatic de o consistență ce nu poate fi pusă la îndoială, chiar dacă eseistul vădește o anume neîncredere, un anume scepticism față de propriile-i gîndiri sau gînduri. Există, e drept, riscul de a fi receptat ca pitoresc, ca exotic. Dar de îndată ce lectorul acestor eseuri rezistă frapantei structuri de suprafață, poate descoperi în ele o structură de adîncime cel puțin la fel de originală.

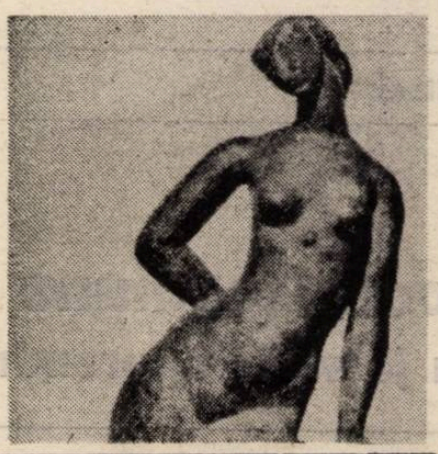

• • •

CÎNTECE DE LA IZVORUL DUNĂRII
Editura V. V. Press

O antologie din 51 de poeți germani contemporani, realizată de Mircea Vaida-Voevod care semnează și traducerile, studiul introductiv și notele bibliografice, într-o înfățișare grafică superbă, semn că pot să apară și în tipografiile noastre cărți realmente arătoase. Intenția antologatorului a fost de a face „o selecție din producția lirică actuală a unei anumite zone a spațiului geografic și literar german", altfel spus, de a aduce sub ochii cititorului român imaginea lirică a sensibilității celor care trăiesc la izvoarele Dunării și de-a lungul traseului bătrînului fluviu, firește prin aria de limbă germană. Cum afirmă Mircea Vaida-Voevod în studiul introductiv, „prelungire modernizată, tematic și estetic, în permanent efort de condensare, de căutare de sine, a direcției angajate a expresionismului, ținutul liric de la izvorul Dunării este, în același timp, o mărturie despre starea de traumă și veghe a unor sensibilități marcate încă de evenimentele celei de a doua conflagrații mondiale, ca și voința obsesivă de a avertiza împotriva primejdiilor războiului".

Mircea Moga

George Vulturescu față cu livrescul

Primul volum al poetului George Vulturescu — **Frontiera dintre cuvinte** (Ed. Litera, 1988) — mi-a apărut a fi un inedit eseu despre fotografie. Blitz-ul livresc al autorului surprindea secvențe epifanice ale culturii cotidiene și, mai ales, ale bibliotecii sale afective. Unul din motto-urile alese — „Ce să fac? Să organizez peisajul ? Să ordonez iubirile care devin fotografii ?". (Lorca) — este cît se poate de explicit dar constituie, în același timp, o capcană. Poetul acționează post-modern asupra „realității", reordonîndu-i baroc elementele, dispunîndu-le entropic într-o suită de flash-uri subiective, din care ironia și, în special, autoironia nu lipsesc, asigurînd albumului astfel realizat necesara detașare a autorului față de arta sa. El a înțeles că poezia nu poate fi fetișizată și, pe un ton colocvial, îi demitizează programatic toate prețiozitățile potențiale : **„Inspiră-mi minia, Zalmoxe — doar sîntem ființe / lingvistice în grotele aceluiași text / și-acolo unde se arată-n lumină și zeii / nu se mai cer referate căci totu-i vizibil" ; / / „Iarna e încă în toi / cei care intră nu se mai ating de nimic / mesele rămîn tot încărcate / unii și-au adus conserve de-acasă / sandviciuri / și rămîn cu toții pe loc / așteptînd să bată în geam pasărea / trimisă de fata Împăratului Roș" ; / / „Mă gîndeam ce premiu aș putea să primesc / dacă acest poem s-ar putea apropia de tine, / tîrît în genunchi să te ating măcar, / dar continui să strig : stingeți-vă cuvinte / nu serviți de cărăuși, de magazii insalubre, / de crematorii ale realului / hemoragia fotografierii lasă o dîră / respingătoare".**

(Viața fără Zalmoxe)

X

În scurta misivă ce însoțește al doilea volum al lui George Vulturescu **— Poeme din ev-mediul odăii** (Ed. Litera, 1991) —, mi se explicitează soluția poetului pentru zăpezile de-acum ale sufletului bîntuit de neliniști : „ne retragem lîngă femei / fără repartiție, fără impozit : căldura trupurilor lor". Cum se poate lesne observa, titlul noii sale cărți indică din start un plus de intimitate, dar și o deschidere spre arhaicul trupesc bine digerat. Asistăm la baletul senzual al gîndurilor unui dubitativ, neîncrezător în provizoratul simțirii, care-și caută un adăpost privilegiat în fața agresiunii alienante a rutinierului. Chiar dacă, pe mai departe, „fotografia-i un post de prim-ajutor", deja George Vulturescu a început să caute și altceva decît surprinderea pe peliculă a „femeii care face plajă între cuvinte". Scrie poetul, reînscriind liricul în licantropie : **„Poezia fără lupi e cu neputință / textul lîncezește, verbul e sălciu : se buhăie precum / turmele îngrășate în țarcuri... / ne reîntîlnim cu voi, frații lor / lupi / poezia are nevoie de colții voștri, de răsuflarea voastră / în ceafă ! Să nu adoarmă verbele, să nu stăm în fața lor / precum lelea la oglinda din budoar unde-și boiește fața / ...Chiar și acele haite înconjurînd / stînile pe timp de iarnă aveau un rol igienic : ne / făceau să nu simțim gerul. Acum dinspre noapte nu se arată / nici o primejdie : poeții dormitează, poemele lîncezesc".**

O scădere constituie, în acest context, incipitul timid-previzibilului **Raport către Nichita Stănescu.** („Și eu mi-am dat domeniile ochiului spre jefuire...

Cine să intre în grotele unde se scurg mîlurile memoriei" ș.a.m.d.), contrastînd oarecum cu radicalismul **Poeziei cu lupi** (din care am citat mai sus), text-manifest așezat în fruntea sumarului. Dacă George Vulturescu va ști să-și reprime tentația de a executa din cînd în cînd acest salt cu întoarcere 1/2 spre rădăcinile vag moderniste ale poeziei sale, sînt convins că textul său va cîștiga constant în autenticitate, așa cum face, bunăoară, în **Funeraliile unui jurnal intim :**

„Urcă, poetule tînăr, vagoanele de lux ale cotidianului sînt la îndemînă : pretutindeni se sapă, se fac prospecte ; locotenenți ai retoricii, soldați ai clișeelor, servanți ai ironiei străbat epoca cu abonament în grup, prin circuit, cu vize de întrerupere la festivalurile județene unde se tratează de malformațiile lecturilor".

Sau, și mai sigur, eliberîndu-se în sfîrșit de povara livrescului, în propria sa **Cresctătorie de cuvinte : „La mijloc de rău și bun — odaia / între piscul vulturilor și cloaca străzii / un post de observație (Buzatti ?) un limb (Dante ?) / o insulă (Eminescu ?) / o (cușcă s-a mai spus !)... grotă de televizor / și cu văvîul poemelor de-a se înfrăți cu animalele / pe cale de dispariție / ele însele — monștri multiformi în clipa în care își / prevăd sfîrșitul / / Aici mă aflu tînăr cu toți morții pămîntului / destul de nebun ca să-ncapă în capu-mi comedia / universului și să-mi trebuiască alți măscărici / ca să sfîrșesc cu propriu-mi text în gură / în loc de os de ros / așteptînd să-mi crească colții să-l sfîșii și / să-l apăr".**

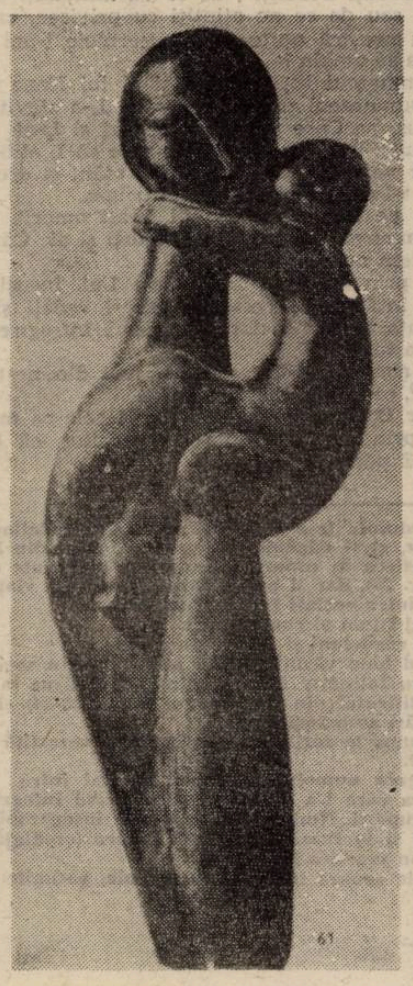

Dan-Silviu Boerescu

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Alexandru George surprins **La sfîrșitul lecturii**

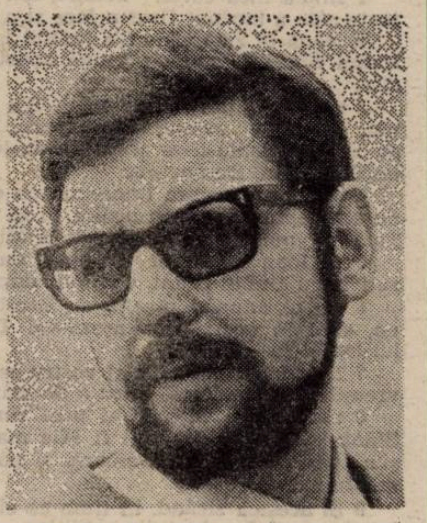

Radu F. Alexandru cîștigă pariul cu primarii

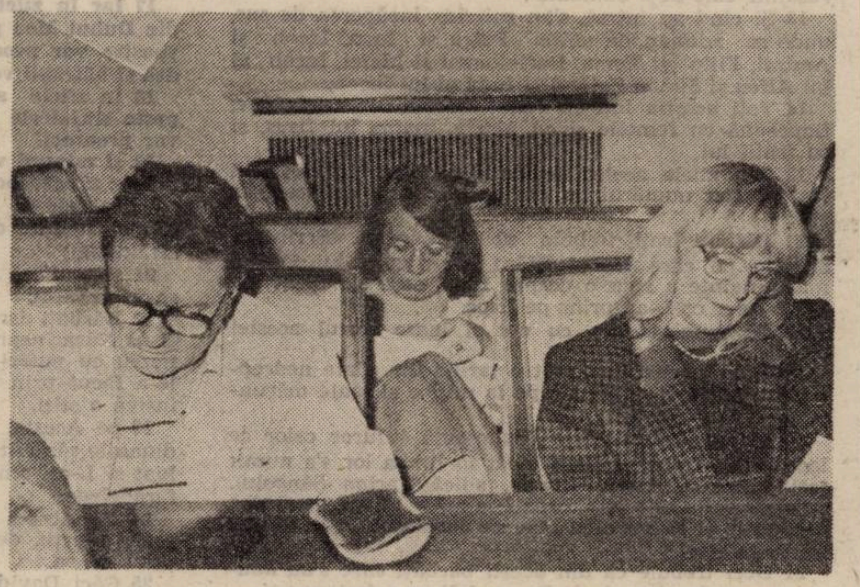

„Scrieți copii, numai scrieți !" — un îndemn de care țin seamă peste mai bine de un secol Mihai Sin, Ileana Mălăncioiu și Sânziana Pop

Ștefan Agopian și Cristian Teodorescu scriu în continuare cotidian, dar publică numai săptămînal la „Luceafărul" și „România literară"

FAPTELE SFINȚILO

din NOUL TESTAMENT

Versiune revizuită, redactată și comentată de arhimandritul Bartolomeu Valeriu Ana-nia, sprijinit de numeroase alte osteneli

CAPITOLUL 1

Cuvânt începător. Înălțarea lui Iisus la cer. Alegerea lui Matia în locul lui Iuda Iscarioteanul.

1 Întâia mea carte,[1] Teofile, am întocmit-o despre toate câte a început Iisus a face și a învăța.

2. până în ziua când S'a înălțat la cer după ce prin Duhul Sfânt le-a dat porunci apostolilor pe care i-a ales,

3 cărora după patima Sa li S'a și arătat pe Sine viu, cu multe semne doveditoare, timp de patruzeci de zile arătându-li-se și vorbindu-le despre cele ale împărăției lui Dumnezeu.

4 Și'n timp ce era împreună cu ei le-a poruncit să nu se'ndepărteze de Ierusalim, ci să aștepte făgăduința Tatălui[2] „pe care ați auzit-o de la Mine ;

5 că Ioan a botezat cu apă, dar voi veți fi botezați întru Duhul Sfânt, nu mult după aceste zile".

6 Iar ei, adunându-se, L-au întrebat zicând : Doamne, oare în acest timp așeza-vei Tu la loc împărăția lui Israel ?

7 Iar El le-a zis : Nu al vostru este să știți anii sau vremile pe care Tatăl întru a Sa stăpânire le-a pus ;

8 dar putere veți primi prin venirea peste voi a Sfântului Duh și-Mi veți fi Mie martori în Ierusalim și'n toată Iudeea și'n Samaria și pân'la marginea pământului.

9 Și acestea zicând, în timp ce ei priveau, S'a înălțat și un nor L-a luat din ochii lor.

10 Și privind ei, în timp ce El mergea la cer, iată că lângă ei au stat doi bărbați în haine albe,

11 care au și zis : Bărbați galileeni, de ce stați privind la cer ? Acest Iisus, Care S'a înălțat de la voi la cer, așa va și veni cum L-ați văzut voi mergând la cer.

12 Atunci ei s'au întors la Ierusalim de la muntele ce se cheamă al Măslinilor, care este aproape de Ierusalim, cale de o Sâmbătă[3].

13 Și când au intrat, s'au suit în încăperea de sus, unde se adunau de obicei Petru și Ioan, Iacob și Andrei, Filip și Toma, Bartolomeu și Matei, Iacob al lui Alfeu și Simon Zelotul și Iuda al lui Iacob.

14 Toți aceștia într'un cuget stăruiau în rugăciune, împreună cu femeile și cu Maria, mama lui Iisus, și cu frații lui.

15 Și'n zilele acelea, sculându-se Petru în mijlocul fraților (iar numărul lor era ca la o sută douăzeci), a zis :

16 Bărbați frați, trebuia să se plinească Scriptura aceasta pe care Duhul Sfânt, prin gura lui David, mai dinainte a spus-o despre Iuda, care s'a făcut călăuză celor ce L-au prins pe Iisus.

17 Că numărat era cu noi și luase sorțul acestei slujiri.

18 Așadar, el a dobândit o țarină din plata nedreptății ; și căzând, a plesnit pe la mijloc și toate mărunțaiele i s'au vărsat.

19 Și s'a făcut aceasta cunoscută tuturor celor ce locuiesc în Ierusalim, așa încât în limba lor s'a numit țarina aceasta Hacheldamah, adică Țarina Sângelui.

20 Că scris este în Cartea Psalmilor : **Facă-se curtea lui pustie și să nu aibă cine s'o locuiască.** Și : **Slujba lui s'o ia altul !**

21 Deci trebuie ca din acești bărbați care s'au adunat cu noi în tîmpul cât Domnul Iisus a fost cu noi

22 — începând de la botezul lui Ioan până în ziua în care S'a înălțat de la noi —, unul din ei să fie împreună cu noi martor al învierii lui.

23 Și au pus înainte pe doi : pe Iosif, numit Barsaba, zis și Iustus, și pe Matia.

24 Și rugîndu-se au zis : Tu, Doamne, Care cunoști inimile tuturor, arată pe care din aceștia doi l-ai ales

25 să ia locul acestei slujiri și al apostoliei din care a căzut Iuda, ca să meargă în locul lui.

26 Și au tras la sorți : și sorțul a căzut pe Matia și el s'a rânduit împreună cu cei unsprezece apostoli.

CAPITOLUL 2

Pogorîrea Duhului Sfânt. Cuvântarea lui Petru. Botezul primilor trei mii. Viața primilor creștini.

1 Și când a sosit ziua Cincizecimii[4], erau toți împreună la un loc[5].

2 Și fără de veste s'a făcut din cer un vuiet ca de suflare de vânt ce vine repede și a umplut toată casa unde ședeau.

3 Și limbi ca de foc[6] li s'au arătat, împărțite, și au șezut pe fiecare din ei.

4 Și s'au umplut toți de Duh Sfânt și au început să grăiască în alte limbi, precum le dădea lor Duhul a grăi.

5 Și erau locuind în Ierusalim iudei, bărbați cucernici, din toate neamurile care sunt sub cer[7].

6 Și când s'a făcut vuietul acela s'a adunat mulțimea și s'a tulburat, căci fiecare îi auzea pe ei grăind în limba sa.

7 Și erau uimiți toți și se minunau zicând : Iată, nu sunt oare galileeni toți aceștia care vorbesc ?

8 și cum de auzim noi, fiecare, limba noastră în care ne-am născut ?,

9 Parți și Mezi și Elamiți și cei ce locuiesc în Mesopotamia, în Iudeea și în Capadocia, în Pont și în Asia,

10 în Frigia și în Pamfilia, în Egipt și în părțile Libiei cea de lângă Cirene, și Romani aflați în trecere, Iudei și prozeliți,

11 Cretani și Arabi, îi auzim pe ei vorbind în limbile noastre despre mărețiile lui Dumnezeu !

12 Și toți erau uimiți și nu se dumereau, zicând unul către altul : Ce va să fie aceasta ?

13 Iar alții, luându-i în bătaie de joc, ziceau că sunt plini de must...

14 Și stând în picioare Petru cu cei unsprezece, și-a ridicat glasul și le-a zis : Bărbați iudei, și toți cei ce locuiți în Ierusalim, fie-vă cunoscută aceasta și luați aminte la cuvintele mele[8] ;

15 că aceștia nu sunt beți, cum vi se pare vouă, de vreme ce este doar al treilea ceas din zi[9],

16 ci aceasta este ceea ce s'a spus prin proorocul Ioil :

17 Iar în zilele din urmă, zice Domnul, turna-voi din Duhul Meu peste tot trupul ; și fiii voștri și fiicele voastre vor prooroci și tinerii voștri vedenii vor vedea și bătrânii voștri vise vor visa.

18 În zilele acelea chiar și peste slujitorii Mei și peste slujnicele Mele voi turna din Duhul Meu și ei vor prooroci,

19 și minuni voi face sus în cer și semne jos pe pământ : sânge, foc și fumegare de fum ;

20 soarele se va schimba în întuneric și luna în sânge, înainte de a veni ziua Domnului cea mare și strălucită ;

21 și va fi că tot cel ce va chema numele Domnului se va mântui.

22 Bărbați israeliți, ascultați cuvintele acestea : Pe Iisus Nazarineanul, bărbat adeverit între voi de Dumnezeu cu puteri, minuni și semne pe care Dumnezeu le-a făcut prin El în mijlocul vostru, așa cum și voi înșivă o știți,

23 pe Acesta, fiind El predat potrivit planului celui dinainte rânduit și prestiinței lui Dumnezeu[10], voi L-ați luat și L-ați omorît, răstignindu-L prin mâinile celor fărădelege.

24 Pe Acesta Dumnezeu L-a înviat, dezlegând durerile morții, deoarece nu era cu putință ca El să fie ținut de ea.

25 Căci David zice despre El : **Pururea L-am văzut pe Domnul înaintea mea, fiindcă El este de-a dreapta mea, ca să nu mă clatin.**

26 De aceea mi s'a bucurat inima și limba mea s'a veselit ; chiar și trupul meu se va sălășlui întru nădejde,

27 că sufletul meu nu-l vei lăsa în iad, nici nu-l vei da pe cel sfânt al Tău să vadă stricăciune.

28 Făcutu-mi-ai cunoscute căile vieții ; cu înfățișarea Ta mă vei umple de bucurie.

29 Bărbați frați, cuvine-se a vorbi cu îndrăznire către voi despre patriarhul David, că el a și murit și a fost și îngropat, iar mormântul său este la noi până în ziua aceasta.

30 Dar David, prooroc fiind și știind că Dumnezeu i S'a jurat cu jurământ să-i așeze pe tron din rodul coapsei sale,

31 mai'nainte văzând, despre învierea lui Hristos a vorbit, că sufletul Său n'a fost lăsat în iad și nici trupul Său n'a văzut stricăciune.

32 Dumnezeu L-a înviat pe Acest Iisus, Căruia noi toți Îi suntem martori.

33 Deci, înălțându-Se de-a dreapta lui Dumnezeu și primind de la Tatăl făgăduința Duhului Sfânt, El L-a revărsat pe Acesta așa cum vedeți voi și auziți acum.

34 Că David nu s'a suit la ceruri, dar el a zis : **Zis-a Domnul către Domnul meu : Șezi de-a dreapta Mea,**

35 până cei voi pune pe vrăjmașii tăi așternut picioarelor tale.

36 Așadar, cu încredințare să știți voi, toată casa lui Israel, că pe Acest Iisus, pe Care voi L-ați răstignit, Dumnezeu L-a făcut Domn și Hristos.

37 Iar ei, auzind acestea, au fost pătrunși la inimă și au zis către Petru și ceilalți apostoli : Bărbați frați, ce să facem ?

38 Iar Petru le-a zis : Pocăiți-vă și fiecare din voi să se boteze în numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor voastre ; și veți primi darul Sfântului Duh

39 Că pentru voi este dată făgăduința și pentru copiii voștri și pentru toți cei de departe[11], pentru oricâți îi va chema Domnul Dumnezeul nostru.

40 Și cu alte mai multe vorbe mărturisea și-i îndemna zicând : Mântuiți-vă de acest neam viclean !

41 Drept aceea, cei ce i-au primit cuvântul s'au botezat ; și în ziua aceea s'au adăugat ca la trei mii de suflete.

42 Și stăruiau în învățătura apostolilor și în părtășie[12], în frângerea pâinii[13] și în rugăciuni.

43 Și tot sufletul era cuprins de teamă, că multe minuni și semne se făceau prin apostoli.

44 Iar toți cei ce au crezut erau laolaltă și aveau toate îndeobște.

45 Și își vindeau pământul și bunurile și le împărțeau tuturor, după cum avea nevoie fiecare.

46 Și zi de zi într'un cuget stăruind în templu și'n casă frângând pâinea, împreună își luau Hrana întru bucurie și întru curăția inimii,

47 lăudându-L pe Dumnezeu[14] și având har la tot poporul[15]. Iar Domnul îi adăuga zilnic Bisericii pe cei ce se mântuiau.

CAPITOLUL 3

Petru vindecă un olog la poarta templului și propovăduește Evanghelia în pridvorul lui Solomon.

1 Iar Petru și Ioan se suiau la templu pentru rugăciunea din ceasul al nouălea.

2 Și era un bărbat olog din pântecele mamei sale pe care-l aduceau și-l puneau în fiecare zi la poarta templului zisă Cea Frumoasă, ca să ceară milostenie de la cei ce intrau în templu.

3 Acesta, văzându-i pe Petru și pe Ioan că aveau să intre în templu, le-a cerut milostenie.

4 Iar Petru, căutând spre el împreună cu Ioan, a zis : Uită-te la noi !

5 Iar el îi privea cu luare-aminte, așteptând să primească ceva de la ei.

6 Iar Petru a zis : Argint și aur nu am ; dar ce am aceea îți dau : În numele lui Iisus Hristos Nazarineanul, ridică-te și umblă[16] !

7 Și apucându-l le mâna dreaptă, l-a ridicat și îndată tălpile și glesnele lui s'au întărit.

8 Și sărind, a stat în picioare și umbla ; și a intrat cu ei în templu, umblând și sărind și lăudând pe Dumnezeu.

9 Și tot poporul l-a văzut umblând și lăudând pe Dumnezeu ;

10 și-l cunoșteau că el era cel ce ședea pentru milostenie la Poarta Frumoasă a templului, și s'au umplut de spaimă și de mirare pentru ceea ce i se întâmplase.

11 Și ținându-se el de Petru și de Ioan, tot poporul uimit, alerga la ei, în pridvorul numit al lui Solomon.

12 Iar Petru, văzând aceasta, i-a răspuns poporului[17] : Bărbați israeliți , de ce vă minunați de lucrul acesta ?, sau de ce ne țintiți cu privirea, ca și cum noi cu a noastră putere sau cucernicie l-am fi făcut pe acesta să umble ?

13 Dumnezeul lui Avraam și al lui Isaac și al lui Iacob, Dumnezeul părinților noștri L-a slăvit pe Fiul Său, Iisus, pe Care voi L-ați predat și L-ați tăgăduit în fața lui Pilat, care găsise cu cale să-L elibereze.

14 Dar voi v'ați lepădat de Cel sfânt și drept și ați cerut să vă dăruiască un bărbat ucigaș,

15 iar pe Începătorul vieții L-ați omorît, pe Care însă Dumnezeu L-a înviat din morți și ai Cărui martori suntem noi.

16 Și prin credința în numele Lui, însuși numele Lui l-a întărit pe acesta pe care-l vedeți și-l știți și credința în El i-a dat lui această întregire, în fața voastră a tuturor[18].

17 Și acum, fraților, știu că voi din neștiință ați făptuit[19], ca și mai-marii voștri.

18 Dar Dumnezeu astfel a plinit cele ce mai'nainte vestise prin gura tuturor proorocilor, că Hristosul Său va să pătimească.

---

[1]) **Evanghelia după Luca, a cărei continuare este Faptele Apostolilor. Despre Teofil vezi nota de la Lc. 1, 3.**

[2]) **Plinirea făgăduinței de a-l trimite pe Sfântul Duh (Lc. 3, 16), ceea ce s'a întâmplat în ziua Cincizecimii. Luca trece aici de la vorbirea indirectă la cea directă, reluând astfel firul narativ întrerupt la Lc. 24, 49.**

[3]) **Cale de o Sâmbătă: distanța pe care evreii aveau voie s'o parcurgă în zi de Sabat; ceva mai puțin de un kilometru.**

[4]) **Împlinirea perioadei de cincizeci de zile de la Paști. Sărbătoare prin care era celebrat legământul dintre Dumnezeu și Israel (Lv 23, 15-21; Dt 16, 9-11) și înnoirea legământului (2 Par 15, 10-13).**

[5]) **Cei doisprezece apostoli.**

[6]) **Semn văzut al darului de a vorbi în limbi străine.**

[7]) **Oameni din diaspora iudaică, veniți la Ierusalim pentru sărbătoarea Cincizecimii; emigranți care-și pierduseră limba maternă și o vorbeau pe aceea a țării în care trăiau; li se adăugau prozeliții (păgânii convertiți la iudaism).**

[8]) **Textual: luați în urechi cuvintele mele.**

[9]) **În jurul orei 9 dimineața.**

[10]) **Patimile și moartea lui Iisus nu au fost întâmplătoare, ci rânduite și prestiute de Dumnezeu. Care le-a vestit prin profeții Vechiului Testament (vezi și FA 3, 18).**

[11]) **Făgăduința le-a fost dată mai întâi Iudeilor, dar nu numai lor, ci și păgânilor (aluzie la textul din Is 57, 19**

[12]) **Folosirea în comun a bunurilor materiale (vezi mai departe v. 25), dar și participarea la aceeași viață duhovnicească întru același Domn Iisus Hristos.**

[13]) **Actul ritual al cumânecării.**

[14]) **Prin rugăciuni și cântări în comun.**

[15]) **Fiind bine văzuți; având nume bun în societate.**

[16]) **Petru folosește exact cuvintele lui Iisus la vindecarea paraliticului din Capernaum (Lc 5, 23-24) și în alte împrejurări asemănătoare.**

[17]) **Răspuns la întrebarea ce aștepta, nerostită pe buzele tuturor.**

[18]) **Puterea numelui lui Iisus, invocat întru credință este aceea care i-a dăruit celui suferind integritatea sănătății trupești. Numele lui Iisus este inseparabil de Persoana Sa și lucrează cu aceeași putere (credință fundamentală în practica isihastă).**

[19]) **Relele asupra lui Iisus: blasfemia, patimile și răstignirea.**

R APOSTOLI

19 Aşadar, pocăiţi-vă şi întoarceţi-vă, ca să vi se şteargă păcatele,
20 ca să vină de la faţa Domnului vremi de uşurare şi să vă trimită pe Cel mai dinainte vestit vouă, pe Hristos Iisus,
21 pe Care cerul trebuie să-L primească până la vremile reaşezării tuturor celor despre care a grăit Dumnezeu prin gura sfinţilor Săi prooroci din veac
22 Pentru că Moise a zis către părinţi : **Prooroc ca mine vă va ridica Domnul Dumnezeul vostru dintre fraţii voştri ; pe El să-L ascultaţi în toate câte vă va grăi.**
23 **Şi tot sufletul care nu va asculta de Proorocul Acela, va fi nimicit din popor.**
24 Şi toţi proorocii, de la Samuel şi urmaşii săi câţi au grăit, zilele acestea le-au vestit.
25 Voi sunteţi fiii proorocilor şi ai legământului pe care l-a încheiat Dumnezeu cu părinţii noştri când i-a zis lui Avraam : **Şi întru seminţia ta se vor binecuvânta toate neamurile pământului.**
26 Dumnezeu, înviindu-L pe Fiul Său, întâi la voi L-a trimis să vă binecuvânteze, pentru ca fiecare să se întoarcă de la răutăţile sale.

CAPITOLUL 4

Biserica sporeşte cu încă două mii de bărbaţi. Petru şi Ioan în faţa sinedriului. Rugăciunea apostolilor în prigoană. Viaţa de obşte a primilor creştini.

1 Pe când vorbea către popor, au venit asupra lor preoţii, căpetenia templului şi saducheii [20],
2 tulburaţi că ei învaţă poporul şi vestesc întru Iisus învierea din morţi.
3 Şi punând mâna pe ei, i-au pus sub pază până a doua zi, căci acum era seară.
4 Iar mulţi din cei ce auziră cuvântul au crezut şi numărul bărbaţilor a ajuns ca la cinci mii [21].
5 Şi a fost că a doua zi s'au adunat căpeteniile lor şi bătrânii şi cărturarii din Ierusalim,
6 şi Anna arhiereul şi Caiafa şi Ioan şi Alexandru şi câţi erau din neamul arhieresc,
7 şi punându-i în mijloc, i-au întrebat : Cu ce putere sau în numele cui aţi făcut voi aceasta ?
8 Atunci Petru, plin de Duhul Sfânt, le-a zis : Căpetenii ale poporului şi bătrâni ai lui Israel,
9 dacă noi suntem astăzi cercetaţi pentru facere de bine unui om bolnav, prin cine a fost el vindecat,
10 fie-vă cunoscut vouă tuturor şi întregului popor Israel că întru numele lui Iisus Hristos Nazarineanul, pe Care voi L-aţi răstignit, dar pe Care Dumnezeu L-a înviat din morţi, întru El [22] stă acesta sănătos înaintea voastră !
11 El este piatra cea neluată în seamă de către voi, ziditorii, care a ajuns în capul unghiului ;
12 şi întru nimeni altul nu este mântuirea, căci sub cer nu este dat între oameni nici un alt nume întru care noi trebuie să ne mântuim.
13 Şi văzând ei îndrăzneala lui Petru şi a lui Ioan şi ştiind că sunt oameni fără carte şi simpli, se mirau ; şi îi cunoşteau că fuseseră împreună cu Iisus.
14 Pe de altă parte, văzându-l pe omul cel tămăduit stând cu ei, nimic n'aveau de zis împotrivă.
15 Dar poruncindu-le să iasă afară din sinedriu, vorbeau între ei
16 zicând : Ce vom face noi cu oamenii aceştia ? Cum că prin ei s'a făcut o minune învederată, vădit le este tuturor celor ce locuiesc în Ierusalim, şi noi nu putem tăgădui.
17 Dar ca nu cumva să se răspândească mai mult în popor, să-i ameninţăm, pentru ca nici unui om să nu-i mai vorbească ei în numele acesta.
18 Şi chemându-i, le-au poruncit ca nicidecum să nu mai grăiască şi nici să mai înveţe în numele lui Iisus.
19 Iar Petru şi Ioan, răspunzând, le-au zis : Judecaţi dacă înaintea lui Dumnezeu este drept să ascultăm de voi mai mult decât de Dumnezeu ;
20 că noi nu putem să nu vorbim despre cele ce-am văzut şi-am auzit.
21 Iar ei, ameninţându-i din nou, le-au dat drumul, negăsind nici un chip să-i pedepsească, din pricina poporului ; că toţi Îl slăveau pe Dumnezeu pentru ceea ce se făcuse.
22 Căci omul cu care se făcuse această minune a vindecării avea mai mult de patruzeci de ani.
23 Fiind eliberaţi, au venit la ai lor şi le-au spus câte le-au vorbit lor arhiereii şi bătrânii.
24 Iar ei, auzind, într'un cuget au ridicat glasul către Dumnezeu şi au zis : Stăpâne, Dumnezeule, Tu, Cel Ce ai făcut cerul şi pământul şi marea şi toate cele ce sunt într'însele,
25 Cel Ce prin gura părintelui nostru David, slujitorul tău, ai zis prin Duhul Sfânt : **Pentru ce s'au întărâtat neamurile şi popoarele au cugetat cele deşarte ?**
26 **Ridicatu-s'au regii pământului şi căpeteniile s'au adunat laolaltă împotriva Domnului şi împotriva Unsului [23] Său.**
27 Că'ntr'adevăr asupra Sfântului Tău Fiu Iisus, pe Carele Tu L-ai uns, în cetatea aceasta s'au adunat laolaltă şi Irod, şi Pilat cu păgânii şi cu popoarele lui Israel,
28 ca să le facă pe toate câte mâna Ta şi planul Tău mai dinainte le-au rânduit să fie.
29 Şi acum, Doamne, caută spre ameninţările lor şi dă-le robilor Tăi ca'ntru toată'ndrăznirea cuvântul să Ţi-l grăiască ;
30 întinde-Ţi mâna spre vindecare, şi semne şi minuni săvârşeşte prin numele Sfântului Tău Fiu Iisus!
31 Şi pe când se rugau astfel, s'a cutremurat locul în care erau adunaţi şi s'au umplut toţi de Duhul Sfânt şi cu'ndrăznire grăiau cuvântul lui Dumnezeu.
32 Iar inima şi sufletul mulţimii celor ce au crezut erau una ; şi nici unul nu zicea că este al său ceva din averea sa, ci toate le erau de obşte.
33 Şi cu mare putere dădeau apostolii mărturie despre învierea Domnului Iisus Hristos şi mare har era peste ei toţi.
34 Şi nimeni între ei nu era lipsit, pentru că toţi câţi aveau ţarini sau case le vindeau şi aduceau preţul celor vândute
35 şi-l puneau la picioarele apostolilor. Şi se împărţea fiecăruia după cum avea nevoie.
36 Iar Iosif, cel numit de apostoli Barnaba — care se tâlcuieşte Fiul Mângâierii —, levit de neam cipriot,
37 având ţarină şi vânzând-o, a adus banii şi i-a pus la picioarele apostolilor.

CAPITOLUL 5

Anania şi Safira. Multe semne şi minuni. Apostolii sunt închişi, dar un înger îi eliberează, apoi sunt duşi în sinedriu. Sfatul lui Gamaliel.

1 Dar un om anume Anania, împreună cu Safira, femeia lui, şi-au vândut ţarina.
2 Şi el, cu ştirea femeii sale, a dosit din preţ ; şi aducând o parte, a pus-o la picioarele apostolilor.
3 Iar Petru a zis : Anania, de ce ţi-a umplut Satana inima ca să minţi Duhului Sfânt şi să doseşti din preţul ţarinei ?
4 Oare nu ţie-ţi rămânea dacă o păstrai ? şi, odată vândută, nu a ta era stăpânirea ei ? Cum de-ai pus în inima ta lucrul acesta ? Nu oamenilor ai minţit, ci lui Dumnezeu [24] !
5 Iar Anania, auzind aceste cuvinte, a căzut şi a murit. Şi frică mare i-a cuprins pe toţi cei ce au auzit.
6 Şi ridicându-se cei mai tineri, l-au înfăşurat şi l-au scos afară şi l-au îngropat.
7 Şi a fost că după un răstimp ca de trei ceasuri a intrat şi femeia lui, neştiind ce se întâmplase.
8 Iar Petru i-a zis : Spune-mi dacă aţi vândut ţarina cu atât ? Iar ea a zis : Da, cu atât.
9 Iar Petru i-a zis : De ce v'aţi învoit voi să ispitiţi [25] Duhul Domnului ? Iată, picioarele celor care l-au îngropat pe bărbatul tău sunt la uşă şi te vor scoate afară şi pe tine.
10 Şi ea a căzut îndată la picioarele lui Petru şi a murit. Şi intrând tinerii, au găsit-o moartă şi au scos-o afară şi au îngropat-o lângă bărbatul ei.
11 Şi frică mare a fost în toată Biserica şi în toţi cei ce au auzit de acestea.
12 Iar prin mâinile apostolilor se făceau multe semne şi minuni în popor ; şi toţi erau într'un cuget, în pridvorul lui Solomon.
13 Şi nimeni dintre ceilalţi nu îndrăznea să li se alăture, dar poporul îi preamărea.
14 Şi din ce în ce mai mult se adăugau cei ce credeau în Domnul, mulţime de bărbaţi şi de femei,
15 încât scoteau pe cei bolnavi în uliţe şi-i puneau pe paturi şi pe târgi pentru ca, atunci când vine Petru, măcar umbra lui să umbrească [26] pe vreunul din ei.
16 Şi se aduna şi mulţimea din cetăţile dimprejurul Ierusalimului, aducând bolnavi şi bântuiţi de duhuri necurate, şi toţi se vindecau.
17 Şi sculându-se arhiereul şi toţi cei împreună cu el — cei din neamul saducheilor —, s'au umplut de invidie.
18 Şi au pus mâna pe apostoli şi i-au aruncat în temniţa obştească.
19 Dar în timpul nopţii un înger al Domnului a deschis uşile temniţei şi, scoţându-i afară, le-a zis :
20 Mergeţi şi staţi drept şi grăiţi-i poporului în templu toate cuvintele Vieţii acesteia [27].
21 Şi ei, auzind, au intrat de dimineaţă în templu şi învăţau. Dar venind arhiereul şi cei împreună cu

el, au adunat sinedriul şi tot sfatul bătrânilor fiilor lui Israel şi au trimis la temniţă să-i aducă.
22 Dar slujitorii, ducându-se, nu i-au găsit în temniţă ; şi s'au întors şi au dat de veste
23 zicând : Temniţa am găsit-o încuiată cu toate întăriturile şi pe paznici stând la uşi ; dar când am deschis, înlăuntru n'am găsit pe nimeni.
24 Când au auzit cuvintele acestea, căpetenia templului şi arhiereii erau nedumeriţi cu privire la ei, ce-ar putea să fie aceasta.
25 Dar venind cineva, le-a dat de veste : Iată, bărbaţii pe care i-aţi pus în temniţă sunt în templu, stând în picioare şi învăţând poporul.
26 Atunci ducându-se căpetenia împreună cu slujitorii, i-au adus, dar nu cu sila, că se temeau de popor să nu-i ucidă cu pietre.
27 Şi, aducându-i, i-au pus în faţa sinedriului. Iar arhiereul i-a întrebat
28 zicând : Oare nu cu poruncă v'am poruncit noi vouă să nu mai învăţaţi în numele acesta ? Şi iată, aţi umplut Ierusalimul cu învăţătura voastră şi vreţi să aduceţi asupra noastră sângele acestui om !
29 Iar Petru şi apostolii, răspunzând, au zis : Noi trebuie să-L ascultăm pe Dumnezeu mai mult decât pe oameni.
30 Dumnezeul părinţilor noştri L-a înviat pe Iisus pe Care voi L-aţi omorît spânzurându-L pe lemn [28].
31 Pe Acesta Dumnezeu L-a înălţat prin dreapta Sa Stăpânitor şi Mântuitor, ca să-i dea lui Israel pocăinţă şi iertare de păcate.
32 Şi martori ai acestor cuvinte suntem noi şi Duhul Sfânt pe Care Dumnezeu L-a dat celor ce-L ascultă.
33 Iar ei, auzind, mai tare se mâniau şi se sfătuiau să-i omoare.
34 Dar ridicându-se în sinedriu un fariseu cu numele Gamaliel [29], învăţător de Lege, cinstit de tot poporul, a poruncit să-i scoată pe oameni afară puţin
35 şi le-a zis : Bărbaţi israeliţi, luaţi aminte la voi înşivă, ce aveţi să faceţi cu oamenii aceştia.
36 Că înainte de zilele acestea s'a ridicat Teudav [30], zicând că el este cineva, căruia i s'au alăturat un număr de bărbaţi ca la patru sute, care a fost ucis şi toţi câţi l-au ascultat au fost risipiţi şi nimiciţi.
37 După aceasta s'a ridicat Iuda Galileianul [31], în zilele numărătorii, şi a atras popor mult după el ; şi acela a pierit şi toţi câţi au ascultat de el au fost împrăştiaţi.
38 Şi acum v'o spun eu vouă : Feriţi-vă de oamenii aceştia şi lăsaţi-i ; că dacă planul acesta sau acest lucru e de la oameni, de la sine se va nimici ;
39 dar dacă-i de la Dumnezeu, nu veţi putea voi să-i nimiciţi ; ba nu cumva să vă pomeniţi şi luptători împotriva lui Dumnezeu !... Şi l-au ascultat.
40 Şi chemându-i pe apostoli şi bătându-i, le-au poruncit să nu mai vorbească în numele lui Iisus ; şi le-au dat drumul.
41 Iar ei au plecat din faţa sinedriului, bucurându-se că au fost învredniciţi să sufere necinste pentru numele Lui.
42 Şi'n toată ziua, în templu şi pe-acasă, nu încetau să înveţe şi să-L binevestească pe Hristos Iisus.

---

[20]) **Saducheii, partid religios opus fariseilor. Motivul tulburării lor era dublu: pe de-o parte, prin doctrina lor, ei tăgăduiau învierea din morţi (vezi Lc 20, 27 şi urm.); pe de alta, faptul că predica apostolilor îl prezenta pe Iisus Hristos drept autor al învierii.**

[21]) **Ca şi la înmulţirea pâinilor, socotirea persoanelor implicate într'un eveniment se făcea după numărul bărbaţilor, adică al capilor de familie. Trebuie să înţelegem că, în acel moment, numărul celor botezaţi era de cel puţin 15-20.000.**

[22]) **Numele lui Iisus nu operează asupra bolnavului la modul instrumental (adică „prin" El, aşa cum greşit traduc unele versiuni româneşti şi occidentale); odată cu vindecarea trupească, întreaga fiinţă a fostului suferind este încorporată în Iisus Hristos, face parte din El.**

[23]) **În greceşte: Hristos, care înseamnă Uns. În versetul următor se precizează identitatea dintre Unsul lui Dumnezeu şi Fiul Său Iisus.**

[24]) **Lui Anania i se recunoaşte dreptul de proprietate atât asupra ţarinei în sine cât şi asupra banilor rezultaţi din vânzarea ei, precum şi libertatea de a face ce vrea cu propriile sale bunuri până în momentul când le-a destinat comunităţii. Păcatul său este acela de a fi minţit faţă de apostoli şi, prin ei, faţă de Duhul Sfânt.**

[25]) **Să ispitiţi = să-l puneţi la încercare, să vedeţi dacă-l puteţi înşela, dacă voi sunteţi mai iscusiţi decât El.**

[26]) **În limbajul nou testamentar, verbul „a umbri" semnifică acţiunea prin care Dumnezeu îşi exercită puterea sau îşi revarsă harul asupra uneia sau mai multor persoane umane. În cazul de faţă, prin Petru; în cazul Fecioarei Maria, prin Duhul Sfânt (Lc 1, 35); în cazul Schimbării la Faţă, printr'un nor luminos (Mt 17, 5; Mc 9, 7).**

[27]) **Viaţa cea nouă, de sub Har, principalul obiect al predicii apostolice.**

[28]) **A spânzura pe lemn = a răstigni. Expresie din Dt 21, 23, citată de apostolul Pavel în Ga 3, 13 şi repetată, cu acelaşi înţeles, în FA 10, 39; folosită şi în imnografia răsăriteană.**

[29]) **Gamaliel I, sau Cel Bătrân, fariseu înţelept, cu vederi largi, tolerant faţă de opiniile şi poziţiile altora. Dascăl al lui Saul, tânărul devenit apostolul Pavel (FA 22, 3).**

[30]) **Conducătorul unei răscoale politice, amintit şi de istoricul Iosif Flaviu.**

[31]) **Iuda Galileianul a încercat o răscoală în anul 6 d.H., în timpul recensământului de sub Sulpicius Quirinus, guvernatorul Siriei.**

miron kiropol

BASM

(fragment din volumul «Diotima»)

În întîia zi din postul Paștelui, eu, Eminescu și un al treilea care ocupa o formă neagră, ne urcarăm în caleașcă. Era un soi de dric prevăzut cu banchete laterale în care te scufundai ca în plăcere. Velurul purpuriu, delicios ne mîngîia picioarele. Din plafonul tapisat cu aur se bălăbănea un candelabru. În cristale ardeau la un foc mărunt fetușî care dădeau o lumină plăcută, dar degajau un miros de șorici pîrpălit. Gîtul mi-era umplut de un suc aspru. Așezat alături de mine, Eminescu privea absent fumul roz. Mă agitam încercînd în zadar să întredeschid fereastra portierei care, fixată în rama-i de lemn, se scutura lin la zdruncinările acestui vehicul zburător. Forma neagră se plecă spre mine, îmi întinse o batistă picurînd peste ea dintr-o sticlă puțin parfum. Caleașca se opri, ușile ei se deschiseră și coborîrăm în curtea copilăriei în mijlocul unui cîmp de urzici. Mărul pipernicit și fără frunze avea vîrful încoronat de un schelet de pasăre.

Merserăm către casa deșartă, dar abia întrați o voce dogită ne apostrofă : „Ce vreți ?“ Ceva enorm, flasc și tiritor, mișcă într-un colț opus, de după un dulap de un stil de la începutul secolului, ornat de flori și purtînd pe cornișă un îngeraș care își umfla obrajii rotofei, suflînd în tulpina nedespărțitei sale trompete. Sperietoarea înfofolită într-o manta zdrențuită se ridică dintr-un salt. Prin răscroiala hainei se revărsa un pîntec care îi atîrna pînă la genunchi. În mîna dreaptă învîrtea un cuțit de bucătărie. „Liniștește-te, Nikita“, chelălăi forma neagră ridicîndu-și capișonul. Era el, Prințul Întunericului în persoană, oleacă slăbit, dar gura lui știrbă sub mustața groasă ne trimise un zîmbet amabil. Nikita îngenunche și-i sărută mîinile. Prințul îi pălmui ușurel craniul lucitor și mormăi : „Iedul meu, lasă-i pe poeți să ia tot ce vor din această casă. Dar să spele putina înainte de cîntatul cocoșului“. În patru labe, de-a-ndaratelea, Nikita o rupse la fugă în ascunzătoarea sa. Prințul ne făcu un semn binevoitor : „Grăbiți-vă“ și se prăvăli în singurul fotoliu din odaie.

Era noapte împrejurul meu ca într-un alt vis care mă vizitează mereu. Mă întorc în țară și nu mai pot să fug. Rămîn spînzurat deasupra Bucureștiului și trupul meu se aprinde servindu-i de unic lampadar. Nimeni nu trăiește la picioarele mele, în case de cărămidă roșie. Din cînd în cînd, năluca unui cîine urlă fixîndumă pînă în zori...

Eminescu avansă întîiul, ținînd între degetele-i tremurătoare o brichetă a cărei flacără ne tortura umbrele îndoite între podea și tavan. În sala imensă în care ne rostogolirăm, nu se mai afla nimic altceva decît aceste umbre multiplicate. Picioarele noastre se cufundau în praf, iar lumina se micșora. La cealaltă extremitate a sălii se zbătea o ușă de fier. Înaintea noastră se întindea o încăpere de asemenea goală. Pe jos zăceau cîteva cărți pe jumătate arse. Eminescu frunzări una. „Sînt poemele tale“ spuse și începu să recite cu o voce caldă de poet mort.

Deodată un timbru de clopoței răsună înlăuntrul nostru. „Cocoșul“, strigă poetul. Vru să-și urmeze lectura dar de cealaltă parte a zidului un horcăit care se asemăna cu o revărsare verzuie de putreziciune se prăvăli peste noi. Adună repede lucrările care se fărîmițau și o luă în fruntea șirului indian pe care-l alcătuiam împreună cu umbrele noastre.

Prințul făcea eforturi inutile ca să se smulgă din fotoliu în timp ce mîinile și picioarele i se topeau într-o materie grasă și viscoasă. Un soi de unt negru șiroia peste fotoliul rufos și se solidifica în nenumărate rămurele, formînd desene rizătoare, ca drojdia de cafea într-o ceașcă. Numai torsul îi rămase întreg și viu. Ochii lui ne priveau cu o uimire nesimulată ca și cum ar fi cunoscut pentru prima oară durerea. Buzele îi dispăruseră. Scursori de carne galbenă îi atîrnau de maxilare. „Și dacă l-am lua cu noi în Occident ?“ zise poetul. Îmi aruncă în brațe cărțile colorate de vreun vechi incendiu, se împovără cu statuia vie și o înfundă în dricul care se urni de îndată ce ne așezarăm cu bustul ceros al Prințului între noi.

...Îl vom pune sub arcul de triumf în ziua sfîntă a lui paisprezece iulie, căci plebea adoră statuile chiar căzute în desuetudine. Champs-Elysées trebuie să lipsească din panoplia lui tătucu acolo în mauzoleu înaintea plictiselii șingelui care pătează Piața Roșie. Să fim binevoitori cu acest vechi seminarist care religios a distrus Rusia, căci a dezvoltat în omul rus o naștere viitoare căreia toți îi vom fi prunci.

Nu mai tîrziu decît ieri Sfîntul Jean m-a tras cu delicatețe de urechi. „Nu mai vreau să-ți vorbesc dacă nu scrii proză.“ Din copilărie morții se amestecă și mă amenință cu negarea. În noaptea asta, Rodica, nepoata mea, se înclină peste culcușul meu și fără să mă atingă mă cotropi. O prostituată îmi spunea odată, lăsînd să-i fluture părul înaintea oglinzii : „Sînt așa de frumoasă că toți cei ce mă văd sînt damnați“. Da, Rodica de asemenea mă dădu blestemului ridicînd brațele către enormul ei coc pe care îl desfăcu. Atunci pletele ei îmi căzură peste ochi. Am urmat-o pe un lung drum negru. S-ar fi zis un crater pe deasupra căruia zburau fulgi de zgură. Deja ghidul meu începuse să se altereze.

Chipul ei îmi zîmbea mereu limpede, dar trupul, deși gol, se ascundea în tenebrele ambiante și mă chema. Eram cît pe-aci să-l îmbrățișez cînd un fulger îi smulse întunericul. Atunci am văzut că trupul îi era acoperit de aceeași putreziciune a nenumăratelor mele visuri. „Ești vampir acum“ am strigat și mi-am luat tălpășița. Înainte să dispar, într-o ultimă înclinare a capului către ea, i-am zărit gura căscată și dinții ei mucegăiți reușiră să-mi lase o urmă pe care am regăsit-o pe bicepsul drept cînd m-am deșteptat.

În toate nopțile deschid ochii la două și jumătate cu un chelălăit în gîtlej. Aprind lampa și pun mîna pe o carte oarecare pentru a readormi. De data aceasta am luat Biblia, dar nu am mai regăsit rugăciunea. Cîteva cuvinte din Tatăl nostru se șterseseră din mine și o altă făptură îmi încleștă toate mișcările. Aceste cuvinte („Și nu ne duce pe noi în ispită“) mi le-am amintit dimineața privindu-mi micuța zgîrietură de pe braț.

Atunci am auzit un țipăt venind din urechea mea dreaptă. Mă jenează mult urechea asta. Se complace să mă aservească amețelii. Asta a început în 1976, în timpul marilor călduri din iunie. Milezimul îmi făcu cadou gras o otită.

Să urli, e o bună distracție. Cine nu are lipită de piele această poftă ? Poetul Eminescu, la sfîrșitul carierei sale omenești adora preumblările autumnale pe ulițele noroioase ale unui oraș fără nume de unde aduna frunze galbene ; le făcea teanc, numărîndu-le ore îndelungi. În sfîrșit era bogat. Putea să se bucure, să-și strige bucuria pînă a se face agonie. În moara lui Hölderlin, aproapele nostru de toate zilele, zbiera cu mari plecăciuni înaintea oricui umilitatea-i Scardanelli.

Noi ceilalți coborîm de asemenea fluviul morților către o destinație aiurită. Și ursita se agață de ușile noastre îmbrăcînd carne umană sau carne divină după înclinațiile fiecăruia. O femeie mă ia de mînă cu blîndețe ca pe un bolnav și mă conduce cu ochii legați printre nori.

Fratele meu îmi telefonează : „Astăzi, 9 noiembrie, la ora douăzeci și unu fără un sfert, a murit tata“. Nu răspund. Mama geme la rîndul său : „Dacă l-ai vedea E ca un sfînt.“ Hohotesc în aparat : „Mamă, depune-ți cererea de ieșire și vino la mine.“ Nu mai știu ce să adaug, tăcerea, gîtul tăiat. Mă întorc spre nevastă-mea : „Să bem în sănătatea acestei morți“ Nu am o sticlă de șampanie în casă, numai un Beaujolais de țară, dar care merită osteneala... Ce păcat că nu sînt președintele României măcar o zi. Aș fi făcut niște funeralii naționale din acelea cu toată popimea și cu tot partidul după dric, o caleașcă funebră ca de pe timpuri, și de ce nu, din aur precum aceea a reginei britanice. Iar caii să-mi joace pe rîm de rulcell !

Prea e ziuă afară. Implor apropierea nopții cînd prezențele înalte și josnice mă iau drept țintă. Tu somnolezi, cap al meu, și tot trecutul devine vesel. Chiar și detaliile de oroare astupate de vreme suspină de jubire, se întretaie de tandrețe. M-am născut printre săraci și asta-i bine, am degustat mîhnirea. Astăzi îmi trag de acolo fericirea. Am nevoie numai de un pic de tăcere. Îmi va fi dată, căci Dumnezeu a scris-o pentru mine dintotdeauna în cartea sa. Mi-o va oferi în curînd printr-o sărbătoare zilnică. Înțelege-mă, totul e frumusețe, totul e înger păzitor. Îndepărtează de la mine restul lumii. Cel bun ține în el generațiile viitoare.

Un drum dublu mă întovărășește. Pot să mă decupez în nenumărate imagini. Viața, aș fi vrut-o alegră și puternică, dar ea mi-a fost numai apăsare. Și creierul meu e îndesat de boli interminabile. Cîtă iubire și cîtă ură am pe conștiință ? Mă grăbesc să bîlbîi tot sațul meu de cuvinte înainte de a vă spune ca într-o șansonetă de sfîrșit de veac : „Adio“. La capătul a zece ani, poate mai mult, poate mai puțin, mă voi vindeca de nostalgia asta de glorie. Se va găsi un editor care să-mi publice cărțile postume...

Ieri mă uitam impasibil la o femeie care plîngea. Sînt tandru cu ea, nu îndeajuns, abia dacă o ating. Nimeni nu a știut să-mi dea lecții de îndrăgostit sau de sexualitate. Mă scald căldicel în lume. În ce vis există femeia capitală ? Să o cerem în numele lui Hristos.

Într-o zi de octombrie, la Amsterdam, eram cu o prietenă dragă într-o cameră de hotel curățică, asemenea macaroanelor Lustucru. Mă zgîiam la birnele din hîrtie și mă plictiseam. Voci olandeze pătrunzînd pînă la noi prin perete îmi îndurerau urechile. Atunci din melancolie mă chemă muzicuța lui Stan și Bran. Și încă o dată puterea abandonată cărnii mele îmi făcu un semn amical cu policarul lui Stan care ia foc prin simplu gest de inocență. Da, fantomele veniră la întîlnire. Timp de o jumătate de oră, în Amsterdamul de unde voiam să fug, sfinții funambuli îmi sprijiniră clătinarea „Tu, exclamă prietena, cine ești ?“

Sînt poetul ales de morți pentru a vă reda vii. În schimbul poemelor mele Dumnezeu v-a cerut să mă hrăniți. Dar pentru nefericirea voastră și a copiilor voștri uitați injoncțiunea edenică. Astfel fiecare zi face să crească necazul peste secole.

...Invidiez zidurile pentru solitudinea lor, pacea lor pe care burghiul electric al vecinului meu nu le tulbură. Și cît e de frumos să fii insensibil la soluțiile omenești...

Sînt amestecat între mîhnire și iarna care mă dezgolește. Setea de a face dragoste mă arde în centrul însuși al mortalității.

Dacă gîndesc, încetez să exist. Și ce durere poate să te scuture, viața mea, între trecut și sepultură ! Cu capul bălăbănindu-mi-se de confuzie aștept ca prînzul să răposeze. Va veni seara și drăgălășenia uitării, somnul cu trei porți, cu trei nașteri : umană, infernală și paradisiacă. Îmi voi petrece noaptea de la un prag la altul.

În fine un pic de singurătate ! Mai tîrziu voi încerca să dorm. Aproape de coșmar se va așeza acest vers fastuos de Rilke : „Orice înger e înfricoșător“ — și noaptea îmi va purta peste corp o pecete de ocnaș. Pentru moment sînt lungit pe canapea și mîngîi cu călcîiele florile albastre ale plapumei, frunzele ei de culoarea roșu de Veneția. Îmi pierd încă o noapte fără să pot iubi. Tratamentul de plante împotriva blestematelor mele mucozități nu ar ști să preschimbe răul într-o aeriană substanță crudă de prea multă seninătate.

La căderea nopții întîlnesc pe palier o tînără femeie blondă. Îi țin ușa să treacă

și privirea mea se îndurerează pînă cînd se îneacă în purpură. Pleacă. Și mîna mea se înfioară, întinsă, cerșetoare...

...Din nou îmi țopăie prin gîndire chipul, grotesc de suferință și dezgust, al lui B. (un adolescent) cînd mi-a povestit vizita sa la sicriul tatălui său, reîntors acasă după anchetă. Ridică ușurel capacul și toată ființa lui infantilă se umflă ca o rană purulentă și se sparse într-un țipăt de spaimă simiescă. Figura fostului colonel nu era decît un terci violet. Mîinilor încrucișate pe piept le lipseau unghiile. Restul, nimic de spus, era curat și mirosea a apă de Colonie. Un costum nou ca pentru căsătorie schivisea țeapăn rămășițele...

...voi întrebuința ziua de mîine spre mai bine. Mă voi trezi mai devreme decît de obicei. Dar scriitura trăiește din armonie. Suferința creează opere nesatisfăcute. Din apartamentul de comunitate privesc cerul de Edgar Poe și mă simt la capătul nervilor nocturni. Sufletul e un individ barbar, bătrîn imperiu izgonit din ceruri pentru a ne învăța durerea. Posed o prea mare sensibilitate, poftă de a plînge la fiecare emoție misterioasă a vieții. Din copilărie fug după oalele sparte. Timpul își arogă plăcerea de a mă reda sfărîmat anotimpurilor. De la această fereastră, către cine voi putea să urlu tot ce m-a învățat extazul ? E pătată această fereastră de mîlul ploilor și de aripile porumbeilor murdari ai foburgurilor noastre. Nu pot să văd prin ea decît ceața. Apoi toate aceste brașoave împrejurul meu mă incită să mă sap sub pămîntul unui beci... Aici nu mi-e locul cu adevărat. Unde să scriu ? Pot să o fac numai de vreo două ori pe săptămînă și atunci sînt împins să mă silabisesc pe hîrtia albă din iubire față de disperare. Grandoarea aparține oamenilor care au trăit luxos chiar și mizeria. Dostoievski termina o capodoperă în maximum doi ani. În subterana pielii mele nu am creat nimic. Nu mai vorbesc de frumusețe. Ea e făcută de asemenea pentru aceia care își zboară creierii în căutarea ei.

Sînt zidit în beton, într-un șejur destul de luminos. Fără îndoială e un loc nevizitat de spectre. E vesel ca multe alte pămînturi, ca multe alte pămînturi secate. Nu poți să fii geniu decît în vis. Or ce vis se împlinește în această piatră de nisip ? Numai gîndacii se hrănesc din ea. Am închiriat și o cămăruță de femeie de servici, nu departe, în cartier. Mă regăsesc ceva mai mult datorită mierlelor. Sînt vreo trei sau patru în minuscula grădină dinaintea mea. De cealaltă parte a zidului se ridică bubuitul unei fabrici Cărțile mele se înalță pînă în tavan, iar tablourile încurcă spațiul ca într-o rezervă de muzeu. E singurul „la mine“ pe care l-am dobîndit. Dacă-mi vine ideea cu ce să mă ocup, răspund, cu somnul, căci în el pot să am norocul de a urma carnea unei femei adorabile în fineața de altădată. În seara asta, era creolă. Corpul ei pătrundea în al optsprezecelea an. O oarecare îngrășare îi desăvîrșea farmecul. Era vînzătoare într-o prăvălie îngustă, niteluș trogloditică, unde am intrat din nebăgare de seamă și din îmboldul de a bea o sticlă de bere de o marcă de negăsit. În acest decor umplut de viziuni de legume, de fructe, de conserve, fetișcana îndreptă spre mine veselia tinerelor ei simțuri. În spatele ei, maică-sa mă măsura. Am suflat peste fruntea acestela, și am paralizat-o. După aceea am cuprins brațul fetei și ne-am luat zborul către odăița mea, alunecînd printre arborii grădinii pînă pe canapeaua de skai portocaliu. Întîi și întîi dama de culoarea cafelei cu lapte nu vru să și scoată fusta. Sexul ei enorm îmi înhăță tot capul. Mă sufocam lentamente ; i-am sfîșiat puloverul negru și cămășuța de bumbac. Mîngîierile mele oarbe descoperiră în sînii ei găuri mari și viermănoase. Mi-am dat sufletul înțelegînd de ce refuzase să se dezbrace...

Cosmarul poate să fie de asemenea caraghios precum acela venit să-și frece coatele de mine la miezul nopții. Stam la masă și așteptam felurile de mîncare. O femeie înfășurată într-o mantie de culoarea albastrului de Prusia îmi aduse pe o tipsie de aramă un bloc compact de carne pe jumătate carbonizată, pe jumătate vie. Hrana își tira spre mine restul corpului ei mutilat și mi se așeză pe furculița pe care o duceam mecanic la gură. Simțeam între dinți grăunțe de nisip care păreau că sînt labe de insecte. Eram pe cale să mestec muște prăjite.

Sînt atît de isteric și liniștit cum pot fi îngerii Apocalipsei. Începînd de astăzi voi scrie în fiecare zi. Se va găsi careva printre muritori, să-mi primească poemele îndrăgindu-le, înainte de a trece pragurile de dincolo de om.

Iubito, mă întrebi din ce rasă mă trag ? Un cap care vuiește de roșu, de hohote, de lapis-lazuli... Și alerg după supliciu. Într-o zi îmi vei deschide viziunea beatriceană...

— Dacă nu aparții vreunei bisericuțe, colectivismului intensiv al sufletelor moarte, ești condamnat la eșafod.

— Poate că e mai bine așa, îmi răspunse, cu figura ei sălbatică și tristă de gisant.

Și în zadar am fost optimist :

Întotdeauna m-am considerat mai tare decît rugul, etc..., etc...

Nu am putut să-i împiedic rîsul bolnăvicios. Mi-am spus că limba mea vorbea ca Stalin în momentele-i de înaltă antropofagie : „Omul este cel mai prețios capital“.

TRANZIŢIA POLITICĂ ACTUALĂ

METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAŢII

XXX. ZERO

Crestere zero ? Un punct de vedere global asupra economiei — steril si sterilizant. Focul existenţei noastre politico-economice se va reaprinde in punctele in care, sub cenusă, se află incă, luminosi, incandescenti, cărbunii din arderile anterioare şi nu din placiditatea meschină a unei cvasi-generale stagnări economico-financiare. Statisticile sint referentialele in care se pot examina rezultatele actiunilor noastre, ori acelea in care se situează, precum intr-o atmosferă mai rarefiată sau mai densă, mai caldă sau mai rece, miscările, eforturile si initiativele pe care le intreprindem. Strategia — politică, militară, economică sau culturală — vizează individualul. Pe acesta il situează apoi in planul abstract al rezultatelor generale. Un mai vechi volum de statistică avea pe copertă o caricatură. Un individ era asezat cu capul intr-un cuptor incins, iar picioarele li erau puse intr-o masină frigorifică : astfel asezat, spunea : „mă simt minunat, stau la temperatura medie de 20°C". Aflindu-ne acum — o tară intreagă — la nivelul cresterii zero, unde sintem de fapt: ce ni s-a pus in frigider si ce in cuptor, ce parte ne va ingheta si ce parte ni se va transforma in scrum ? Sau poate totul in jurul nostru si in noi va fi zero ? Viata utilizează diferentele. Moartea este nivelare, domnia nivelului mediu asupra subansamblurilor, maximă entropie. Stim noi măcar vag, cunoastem măcar ambele aspecte din ceea ce diferentiază real — ca eficientă sau potentialităti — subcomponentele sistemului nostru socio-politico-economic ? De folosit, nu folosim in nici un fel diversitatea, existentă poate. De ce luăm in calcul doar medii statistice si parametri globali, asa cum nu procedează niciodată analistii economiilor dinamice si prospere ? In spatele abordărilor globale este — am mai spus-o — tendinta centralistă. In spatele acesteia stă comunismul. In multe locuri se ascunde, simultan sau succesiv, din 1989 incoace, comunismul. Ultimul ascunzis li este oferit de o anumită mentalitate economico-financiară care, acum, din septembrie 1991, domină aproape totul in România. In fata oricărei probleme, in fata oricărei dificultăti in România acestor zile, reactia este una singură : se centralizează, se recentralizează, se hipercentralizează. In ce scop ? Pentru un zero transformat in sperantă si ideal.

Francois de la Rochefoucauld spunea : „iubirea cind nu creste, scade". In lumea umană tot ceea ce nu creste scade, inclusiv iubirea, puterea, capacitatea de a implini, creativitatea. Economiile care nu prosperă, involuează. Multe din evenimentele istoriei mondiale — războaiele cele mai distrugătoare — au fost, nu rareori, declansate, in concret, tocmai ca urmare a cunoasterii, măcar intuitive, a adevărului generalizat al maximei, aici enuntate. Mari comandanti, suverani, conducători au simtit că sporirea puterii tării lor nu poate continua la nesfirsit, dar nu poate fi nici inghetată, intr-un anumit raport cu celelalte puteri si atunci au făcut gestul, uneori ireparabil si totdeauna tragic, al angajării in război. Dacă ar fi asteptat, ei stiau că mai tirziu plusul devenea minus — deci, intr-un anumit sens, in functie de un anumit context, gestul lor era justificat. Pe zero nu a pariat nimeni niciodată, dacă a avut fie si o minimă luciditate. Prin zero, desigur se trece — venind dinspre minus, sau venind dinspre plus — dar zero nu este si nu poate fi un proiect : sau poate fi, dar exclusiv cel al unui zero.

Zeroul poate fi insă o functie. In mîinile cui ? In mîini binevoitoare sau perverse ? Abile sau inabile ? Functia zero este cea a potopului care a făcut intreaga umanitate să nu mai insemne decit descendenta lui Noe ; sau aceea a apocalipsului care precede Ierusalimul ceresc. In aceste cazuri, zeroul este aproape atins, dar niciodată realizat, de fapt. Apropierea de zero poate fi repurificarea. Cu asa ceva zeroul care ni se propune nu are nici o legătură. Cresterea zero, ca program economic national, este nerecunoastere a unui zero de inteligentă si proiectia pe real a marelui gol interior, implicind, in cele din urmă, egal, vointă si competentă.

Carl von Clausewitz spunea (am căutat adesea, din memorie, această afirmatie a sa) : forta unei armate constă in numărul de oameni, in pregătirea acestora, in dotare, in avantajul terenului etc., totul pe lingă vointa de a lupta. Dacă vointa de a lupta devine zero, toată ecuatia devine zero. Cu zerourile nu avem voie să ne jucăm, mai ales odată ce avem acces la terenul istoriei. Acceptind ideea de crestere zero, intreaga ecuatie a natiunii noastre devine zero. Ce zero isi proiectează acum, permis, nulitatea asupra noastră ? Am deveni apoi, oare, un ogor mai bun de semănat, asa ca pămintul după potop, ori după trecerea celui de al patrulea cavaler al Apocalipsului ? Cine ar urma să semene apoi ? Cine ar fi sămînta ? Marile dezastre purificatoare au fost — să utilizăm o formulă banalizată — niste morti anuntate. Acesta a fost chiar rolul profetilor. Neincunostiintati insă de sensul sacrificării noastre, nelămuriti asupra modului in care incompetenta ar putea produce succes, iar comunismul (visceral si celular) ar naste democratie si o economie liberă, nu ne rămine decit să dărimăm — cu orice risc, pentru indiferent ce predicator al sterilitătii si colapsului asumat. In lumea intimidată de violentele comunismului cineva pare să fi invătat că violenta tulbură spiritele torturate indelung ale acestui popor, suficient spre a confunda minciuna cu adevărul, tocmai pe fondul unei generale suspiciuni privitoare la posibila minciună, spre a accepta zeroul existential si economic, precum o fatalitate si nu o combinatie de sadism si incompetentă. Destrămind acest văl avem de cunoscut patru adevăruri despre posibilitatea noastră de a dăinui si invinge : adevărul politic, adevărul economic, adevărul social si adevărul moral.

Politic. Desigur, crestere inseamnă existenta resurselor financiare, a lichiditătilor, care, de vreme ce nu le ai in interior, nu le poti avea decit din exterior. Banii din afară sint de două feluri : bani politici si bani economici. Societătile prospere nu au de ce căuta bogătie in afara lor. Faptul acesta avea sens in Anglia dickensiană, a secolului trecut. Acum el este cu totul desuet. Investitiile externe sint, mai totdeauna, politic motivate. Banii care circulă pe această planetă, in afara relatiilor directe de vinzare-cumpărare sint, cu exceptii minime, bani politici. Intrările de fonduri externe in ultimele luni, in România, sint nu doar rusinos de mici, dar sint si infinitezimale chiar in raport cu promisiunile de care dispunem inainte de septembrie trecut. Crestere zero inseamnă o aproximativă stabilire a creditărilor la nivelul actual : inseamnă deci că ne decidem să rămînem politic zero, pentru incă un intreg an, un an care prin evenimentele implicate oferă un maximum de sansă tocmai pentru progresul politic (alegeri, conjunctură internatională favorabilă). Jocul nostru politic este deja făcut ? Cresterea economică zero, ca proiect, porneste de la ideea evolutiei politice zero ?

Banii pusi in miscare prin marile tranzactii internationale au fost, deci, totdeauna politici. Se poate demonstra aceasta ? Neindoielnic. Ai cui au fost banii ? Ai democratiilor. Pentru ce au circulat ei ? Pentru securitatea democratiilor, pentru aparitia si progresul altor democratii, pentru intoxicarea si corodarea totalitarismelor. Primele mari fluxuri financiare, in deceniul doi al secolului, au mers pentru infringerea imperiilor centro-europene, cu un rezultat ireprosabil. In următoarea perioadă, banii au curs pentru infringerea nazismului. Cu acelasi rezultat ireprosabil. In a treia etapă (Planul Marshall si tot ceea ce a urmat pină in 1991) s-a plătit anticomunismul. Succesul a fost incredibil. Din 1989 incepe să se plătească stabilizarea democratică. Iată de ce nu poate fi vorba de crestere zero, de ce aceasta este politic imposibilă : pentru că banii politici vor continua să circule. Problema care se pune, este dacă ei vor circula si pentru noi, sau impotriva noastră.

Economia. Sursa cresterii economice este diferentierea si consecinta sa, selectia. Văzută de la o distanţă suficientă, ideea cresterii zero ar putea avea un minim de normalitate intelectuală. In realitate nu are. De ce ? Pentru că nimeni nu stie — nu poate, nu vrea să stie, nu intelege, probabil, de ce trebuie să stie — care sint plusurile si minusurile a căror mediere dă zero. De ce zero ? Nimeni nu ar putea explica. Nu media este cea care, economic, se anticipează, ci valorile individuale, ori cele care exprimă cresterea subcomponentelor sistemului. Media este apoi aceea care va rezulta, cu plus, cu minus sau — statistic imposibil — zero. Noi anticipăm media si lăsăm in grija nimănui sansele elementelor, mai mult sau mai puţin functionale, incluse in macrosistem.

Deci nu ni se propune o crestere medie zero a economiei noastre ci alinierea la cresterea zero a tuturor capacităţilor productive ale natiunii. De ce ? In cel mai bun caz din comoditate — pentru a evita răspunderea decurgind din prognoze mai favorabile, pentru a evita criticile decurgind din prognoze mai proaste si pentru simplitatea calculelor contabile. In chip concret, de ce o asemenea perspectivă nu este nici acceptabilă, nici realistă ? Mai intii, pentru că aceasta ar insemna că pentru economia si — implicit — pentru societatea românească să nu mai existe sanse, fie si minime, de progres. Paradoxal, insă o economie in declin, dar cu puternice diferentieri de eficientă si de regim de investitii intre ramuri sau unităţi de productie ar putea fi socotită cu mult mai sănătoasă decit economia noastră, asa cum este ea făcută să lucreze acum, asa cum este ea gestionată de actualele autorităţi, in măsură să o gestioneze. Ratiunea pentru care lucrurile stau chiar asa, e foarte simplă : citeva domenii dinamice, care evoluează progresiv injectează capital in intreg sistemul, il antrenează in miscarea sa, pozitivează treptat ritmurile de crestere, chiar dacă media lor a fost initial negativă. Acolo insă unde nimic nu progresează nu urmează decit moartea — sau, de bună seamă, inlocuirea celor vinovati de această mumificare economică, cu alţii apti de a face lucruri pozitive pentru natiune. Cind nimic nu mai creste — si doar cresterea este dovada viabilităţii a indiferent ce — nu există altă soluţie decit să stimulezi unele subsisteme, detectate drept posibil de dinamizat, chiar cu preţul aruncării altor subsisteme in scara valorilor negative ale evolutiei. Altminteri, presupusa stabilizare economică nu inseamnă decit alunecare in cascada dezintegrării. Pentru o vreme această dezintegrare ar mai putea fi stopată, sau incetinită cu bani politici. De unde si de ce, asemenea bani ?

Această prognoză bazată pe zero nu este realistă, intrucit, firesc, oamenii nu stau linistiţi, asteptindu-şi sfirşitul. Unii incearcă să facă măcar cite ceva. Diferentierile vor apărea, dar ele vor rezulta nu spontan, ci sălbatic. O administratie care porneste cu principiul nulităţii nu va incuraja nimic pozitiv. Ce poartă va forţa initiativa pozitivă pentru a cîştiga teren ? Una singură : corupţia. Nu doar că observăm lipsa de consistenţă a prognozei românesti, dar aflăm si motivaţia ei : o economie cu crestere zero (lăsată deci, mai exact, in paragină de autorităţi, care nu investesc diferenţiat, pentru dezvoltare) este o economie cu crestere maximă a beneficiului personal pentru administratorii ansamblului sistemului.

In 1989, un an considerat economic foarte bun in comparaţie cu anii care au urmat, munca era puţină, dezinteresată, intîmplătoare. Capacităţile de productie erau extrem de incomplet utilizate. Se produce acum mult mai puţin ca in 1989. Capacităţile nu au fost demolate. Ce ne impiedică să atingem rapid o productie mult superioară aceleia, din anul Revolutiei ? Poate că nu mai avem unde plasa produsele. Există oare, in multe locuri, stocuri de produse nevindute ? Zeroul pare să fie o medie intre capacitatea productivă şi incapacitatea administrativă. Drumul nostru deosebit de original către economia de piaţă constă pină acum in descentralizarea răspunsuderii şi in hipercentralizarea dreptului de decizie economico-financiară.

In sfîrşit, in condiţiile unor niveluri de productie inalte, relaţiile dintre producători pot să funcţioneze foarte bine si in condiţii de stagnare. După o descreştere masivă de productie intervin blocaje automate in sistemul de relaţii. Drumul economiei respective nu mai poate fi decit in jos, dacă nu se alege imediat calea cealaltă, a creşterii rapide sau cel puţin nete. Există insă o asemenea cale ? Sistemul de impozite, taxe şi amenzi trebuie să favorizeze pe cel care reinvesteşte in propria intreprindere, pe cel care işi creşte productia vîndută, eventual exportată, pe cel care furnizează un produs anumit la preţul cel mai mic. In ţările cu economii prospere, cu mare concurenţă, sistemul de impozite şi taxe tinde să atenueze efectele concurenţei ; la noi acest sistem trebuie — pentru o vreme — să amplifice efectele unei concurenţe aproape inexistente şi chiar să se substituie acesteia.

Societatea. Vorbim de costurile tranziţiei (tranziţia in formă stagnantă). Se pare că aproape toată lumea plăteşte. Prea puţini incasează.

Se trece, deci, de la o economie etalizată şi, implicit, centralizată, la o economie de piaţă liberă ; lucrul este prea bine ştiut sau, măcar, mai mult auzit. Ce este de aşteptat pe termen lung ? Desigur, dinamism economic ; mai important chiar decit acest dinamism, suportul material pentru libertatea individului care il face să poată rezista diferitelor incercări eventuale de presiune politică ; o lungă bunăstare ; modernizare socială ; succesul celui activ, al iniţiativei, al inventivităţii. Ce se poate prevedea pe termen scurt ? Inaintea structurării unui nou sistem are loc destructurarea conexiunilor vechiului sistem. Care sint costurile sociale cu care vom plăti reforma ? Ele pot fi numeroase, dar toate derivă din trei fenomene primare : depresiunea activităţii productive, inflaţia şi şomajul.

Singura raţiune a depresiunii activităţii productive a constat in reducerea investiţiilor. Reducerea investiţiilor avea drept scop creşterea consumului unei populaţii batjocorite, infometate, umilite şi sărăcite intr-o măsură inacceptabilă şi, oricum, inumană. Consumul a crescut mediocru, investiţiile au căzut aproape de zero, productia s-a prăbuşit. Investiţiile, nesemnificative prin prisma bugetului pentru 1992 erau in starea de reluare in septembrie 1991. Acum, deci, toată lumea plăteşte fără ca să incaseze cineva — afară de aceia care, manevrind investiţii infinitezimale obţin, printr-un capriciu calculat, avantaje personale.

Inflaţia, controlată eventual, avea două obiective : aducerea preţurilor la valori permiţind convertibilizarea valutei şi atragerea depozitelor băneşti particulare către investiţii. Convertibilizarea nu a fost făcută, fiind inlocuită cu o recentralizare a operaţiilor valutare. In aceste condiţii, plus in starea in care statul, neinvestind in paralel cu particularii, a creat o neincredere in actul economic major, rezultatul inflaţiei a constat in dirijarea depozitelor, pe o cale sau pe alta inspre speculaţiile valutare. Din nou ciţiva, evident, ciştigă, dar naţiunea in ansamblul ei nu doar că pierde, dar se şi lasă manevrată de orice minim posesor de resurse financiare. Şomajul trebuia să fie consecinţa restringerii activităţilor economice puţin avantajoase. Incă nu este clar care sint acestea. Drept rezultat, şomajul afectează o populaţie aptă de a contribui in chip imediat la redresarea economică şi — printr-o absurdă generalizare — să nu poată conduce la o adecvată recalificare a forţei de muncă.

Tranziţia corect realizată ar fi trebuit să producă, de la inceput, avantaje mari sau mici, dar generalizate şi costuri limitate şi focalizate, deci insoţite de afectări remediabile. Zeroul intenţiei de creştere este principiul perfect contrar reformei, prin care dezavantajele şi costurile se generalizează, iar avantajele sint mai mult decit focalizate.

Principiul moral care a distrus politica europeană a acestui secol a fost o combinaţie de machiavelism şi nitzscheanism, ambele deformate. Scopul scuză mijloacele — desigur nu le scuză decit in măsura in care mijloacele alese nu ajung să contravină unor alte scopuri, incă mai inalte, sau mai necesare, pe care oamenii nu acceptă să le părăsească. Dezavantajul pragmatismului este uneori acela că, dorind să obţină prea mult, prea repede, renunţă la verificarea intelectuală a ideilor şi intră intr-o serie de contradicţii fatale. Lumea scopurilor este ea insaşi un sistem, aşa că nu poţi izola un scop lipsindu-i apoi, indiferent ce mijloace. Apoi, scopurile au derivat dintr-o inflaţie paranoică a gîndirii nitzscheene, poetică şi fierbinte, dar aptă să degenereze in paranoia. A fost nevoie de restructurare pe model şi de iniţiativa americană a lumii europene spre a se ajunge la umanismul actual.

Comunismul este machiavelism total — in sensul de a trata omul exclusiv ca mijloc şi niciodată ca scop. Teoria politică a lui Machiavelli a avut şi noblete şi bune intenţii. Ea a produs insă dezastre printr-o implicaţie fals logică : oricind un scop nu putea fi atins, se putea ajunge la concluzia că nu s-au folosit mijloace suficient de dure sau de abjecte. In România, şi nu doar in România, există primejdia ca dificultăţile reformei să conducă la un machiavelism destrăbălat. Reforma cu creştere zero — deci zero-reforma — nu poate insemna decit mijloace neoneste tinzind să acopere zero-scopuri.

Analize politico-economice in perspectiva creşterii zero ? Cronici ale unei morţi anunţate.

Caius Dragomir

monologul stingher

Pleură

detest imaginația. Nu poate exista ceva mai periculos și mai lipsit de substanță. Fiindcă este însăși substanța mistificată, o pseudo-realitate și un substitut universal. Iar principalul păcat al omului nu poate fi acela de-a fi mîncat din pomul cunoașterii — ce nonsens revoltător ! — ci din acela al imaginației. Ulterior, pe drumeagurile din ce în ce mai încețoșate ale istoriei, cînd treptele bisericilor au fost înlocuite de ușile birturilor iar cerșetorii cei adevărați de poezii tulburi, mitul biblic a suferit această corecție nedorită. Iar consecințele ei se fac și se vor face simțite pînă în clipa în care vom fi sleit și ultima imagine poetică. Poate atunci, pe pragul muteniei, ne vom îngrozi de convoiul de spectre pe care-l purtăm în urmă. Între un petec de pămînt și un petec de cer s-au îngrămădit nenumărate galaxii fictive, aștri iluzorii, o veritabilă industrie a neantului ale cărei producții au fost mereu deasupra cotei prevăzute. Căci neantul nu va avea niciodată chip și nu va putea fi niciodată măsurat. Ce naivitate de-a-l gîndi sub forma unui lemn sau a unei pietre, chiar și sub aceea a unui buldozer sau a unei bombe nucleare ! Neantul este mult mai mult tocmai fiindcă nu-și poate accepta nici un chip. Neantul, în cel mai fericit caz, poate fi imaginat. Sau imaginația e o permanentă secreție de neant. Lacrimi care n-au fost niciodată plînse, biografii care n-au fost niciodată trăite, îngeri în a căror realitate nu s-a crezut... Omul de litere își ascunde fața în mîini și refuză să privească plutonul de execuție. Printre degete i se scurge zeama fructului oprit. Neantul poate suspenda orice, chiar și glonțul ucigaș.

Orice creator își începe munca atunci cînd simte cu adevărat că are ceva de spus. Un ceva misterios și acut ca un spin înfipt în rană. Dar, după ce și-a terminat munca, realizează mîhnit că eforturile i s-au consumat în van. De aceea o ia de la capăt iar cuvîntul său se rostogolește din nou asupra carierelor de bazalt și granit din care este făcut auzul semenilor. Pînă cînd aceasta ? Răspuns nu există. Orice întrebare arcuită, spirală răsucindu-se spre azur, sfîrșește prin a-și uni capetele și a se transforma într-un cerc banal care poate ține loc de streang. Mai devreme sau mai tîrziu igrasia sinucigașă umezește umerii cei zvelți ai zburătorului. Creația rămîne atunci un imens cimitir militar măturat zilnic de soldații în termen ai criticii literare. Iar durerea eșecului, poate singura candelă care mai arde între două sistematizări ale mormintelor. Cerul e vînăt sau cafeniu, păsările croncăne sinistru și din nici o petală a soarelui nu se înfiripă alunecarea descendentă a unui înger care, sărutînd văzduhul și piatra, dezleagă în același timp și streangul înnodat elastic în jurul gîtului balzacian. Dar dacă ne-am întoarce pe firul acestei povești pentru a descoperi greșeala care a condus la un asemenea deznodămînt tragic, am vedea puțin mirați că aceasta s-a aflat chiar la început, identificîndu-se cu simțirea intensă a spusului cu orice preț. În chiar miezul speranței stă ascuns fragmentul de impuritate și de viitoare prăbușire. Atunci ? Să lăsăm impostura să-și clameze nerușinatele pretenții iar talentul calp să-și zornăie pe tarabă arginții lucrului înnădit ? În apropierea duhorii întoarcem imediat capul. Și plecăm. Ne ascundem. Ne închipuim că adăpostul pe care l-am ales e curat, că aici nu ne va ajunge mirosului hoitului. Cîtă naivitate ! Fiindcă hoitul acesta e toată lumea, hoitul se află chiar și în camera de baie a prințesei de Monaco, iar cel mai pur dintre sinucigați, în momentul de adio, înțelege dezamăgit că nici măcar prin acest act suprem nu a fost în stare să scape de pestilența atotprezentă. Atunci ? Cîte sinucideri, atîtea cuvinte detonate ! Cîți burghezi, atîtea cuvinte sugrumate ! Dar tăcerea ? Liniștea ? Harfa de diamant care cîntă liturghia celor niciodată născuți ? Gîndesc că în clipa Genezei Dumnezeu nu a avut nimic de spus. Era doar aplecat, cu privirea limpede, spre zarea interiorității. Umbra sa „a profitat" de această poziție...

Dar poate avea Dumnezeu umbră ? Ce nonsens ! Sau umbra Sa e cortina de vis care se coboară și se ridică între două reprezentări de masacru ? Războaie, războiul de o sută de ani, de treizeci de ani, războiul de treizeci de secunde... În clipa semnării armistițiului, dacă vreunui zănatec i-ar veni ideea să fure o arbaletă și să trimită o săgeată spre cer ar începe să plouă cu sînge... Cînd măcelul de pe pămînt a luat sfîrșit rămîne în cer o pleură neatinsă de ascuțișul armelor. E poate plămînul subțire de vis ce separă pămîntul de împărăția contemplației. E hotarul superior al celor văzute, e însuși „dezechilibrul" divin, proiectînd descendent echilibrul creației. Sîngele naște umbră, umbra naște sînge. Orice transfuzie este pînă la urmă un sacerdoțiu oficiat pe altarul umbrei. Și orice medic, preotul sîngelui și al cărnii, vag cutremurat de nostalgia umbrei coplesitoare din care acestea două au luat ființă. Doar printr-un act de orgoliu nemăsurat cerul și-a dezvăluit într-o fracțiune taina exemplară. Pachetele uriașe și fosnitoare de umbră și vis s-au convertit subit în lichidul cald, cu gust dulceag pe care-l numim sînge. Dar cînd privesc în adîncimea mormîntului nu văd absolut nimic, sau văd tăcere, în timp ce aud în amintire vuietul pe care aceasta l-a înlocuit. A vedea tăcerea e totuna cu a întoarce săgețile în tolba supusă. E totuna cu a îngropa metalul în viscolul de armonii al inimii care se roagă...

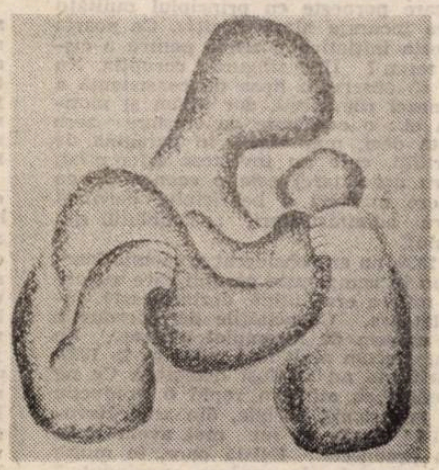

Verticala nu poate coborî acolo unde orizontala e lipsită de amintiri. Tot așa florile nu pot crește (coborî) pentru a forma coroana arborelui dacă arborele nu și-a visat înălțimea în somnul geologic al propriilor rădăcini. Memoria orizontalei este, de aceea, condiția ei de a fi fost umbră unei înălțimi primordiale pe care, însă, vîrtejul timpului a sorbit-o. De multe ori refuz să mă duc la munte tocmai din acest motiv. Aleg cîmpia, șesul, aleg orizontala în locul unei verticale care mi se pare încremenită, moartă în cremene, salutînd statuar hoardele de excursioniști care oricum nu vor înțelege niciodată că sînt priviți de un uriaș cadavru. Nu pot să mă apropii de o verticală statornicită, o verticală care conform explicației curente, a pornit din pămînt, s-a născut prin încrețirea pămîntului. Prefer să **AȘTEPT** verticala, să o iau razna pe cîmpie și să trăiesc presimțirea clipei cînd **verticala** va coborî, cînd muntele cel adevărat și viu se va așeza lin pe un pămînt înfrăgezit de așteptare, pe o insulă de pămînt gingaș ca o pleură sau ca o petală... Transfigurarea pămîntului, transformarea sa în petală este iarăși inversul orogenezei. Cînd amîtnirile vor încălzi piatra ducînd-o pînă la incandescență, cînd pămîntul se va simți din nou umbră și-și va pierde duritatea de corp opac sortit răbdării milenare, abia atunci va lumina și ne va chema în cercului ei de lumină **verticala** de demult...

M-am trezit brusc ca la un cutremur. Nu mi-am dat seama ce se întîmplă în primul moment. Apoi am înțeles. Brațul drept îmi ardea pînă în umăr cu o flacără albă ca platina. Ciudat, nu simțeam nici o durere, dar brațul îmi ardea. Alături se așternea cenușa, strat după strat, și tot acest spectacol mi s-a dezvăluit ca cel mai frumos simbol al speranței, încrustîndu-se în noaptea minții mele. Și a tuturor...

Dan Stanca

haiku

Fereastră în zori —
lin umbre umane
te prefațează.

GLOSSĂ

Zeu în cercul uzurii. Ce ar putea fi pentru mine o fereastră spartă de vînt cu o clipă înainte de a o deschide ? Dacă sînt mulți oameni pe o insulă și mai puțini pe-un continent, nimeni nu mai știe unde-i adevărul. Capacitatea spațiului e un atribut uman ? Firava existență a creierului infeudează triumful vegetal și mineral ? Poate asta-i viziunea oglinzii în oglindă. La moartea vecinului meu, domnul Rogozea, zidul camerei mele ce da în curtea lui a devenit mai puțin agresat din acea parte ? Oricum, eu m-am simțit mai singur. Cărămizile rămase fără sprijin (chiar sprijinul posibilei negații) m-au umplut de-o resemnare atemporală. Ce zid ? Ce eu ? Domnul Rogozea e singurul ce viețuiește pentru că el își poate dispune circuitul de electroni în jurul soarelui fără ca nimeni și nimic să-l oprească și fără ca siguranța sau nesiguranța să-i invenineze pămînteasca veridicitate.

Calculul hienelor : să prelungești răsăritul pînă cînd mormanele de cadavre îl vor acoperi. Te duci singur acolo unde găurile din ziduri nu vor putea fi niciodată astupate.

A fi înapoia timpului care trece și a privi frunzele așa cum ai pune mîna pe ele. Neasemănări fericite în golul care curge bruse între tine și lucruri. Lamentația parazitară a celor care vor să-ți vorbească și care, vorbindu-ți, dau drumul nălucilor pe care nimeni nu le-a păzit. Carte fără prag. Dincolo, ca o prefață dezlipită.

Zi liberă. Aștept un telefon. Afară soarele umblă pe acoperișuri. De ce din banalitatea vieții nasc jerbe incredibile ? Unde e vîntul pe sol și lacrima din aspectul lăuntrului decurgînd ? A fi acolo unde ești ca o circumvoluție lipsă la apel — tocmai aceea de care depinde sesizarea propriei personalități. Insidioase umbre în calea fireștii aptitudini de a despărți realul de reflexul lui în conștiință. Invocînd dublura cronofagă — frunze care dezvelesc o curgere rapidă, o dimensiune extra-devenințială, o falangă de azur mascat.

Recunosc zadarnic că totul e un capitol al muzicii închise într-o piatră pe care cineva o mișcă doar cu privirea.

Jurnal anticameleonic 12/18 oct. 1991

Constantin Abăluță

nicolae breb popescu

Nici, nici

Cine închide-ncet și pentru cine
Ca pe o ușă lumea după mine ?
Dezghiocat, amurgul, prin pervaz,
Hoaspe de jad mi-aruncă în obraz.

O rază ciugulește lingavă în ulei
Și negăsindu-l spornic, foamea ei
Cu doi luceferi irișii îmi scurmă
În pulberea imaginii din urmă.

Eu sînt piroga undei sau vîslașul
Ce-și pune-n ea nădejdea și sălașul ?
Cînd strig în vis, în ce ureche strig,
Cu glasul mării absorbit de dig ?

Cine deschide-apoi și pentru cine
Ca pe-o ispită lumea lîngă mine ?
Nu-s nici al ei, c-o noapte, cumpărat,
Și nici al meu, c-o zi, mai cîștigat.

Archaeus

Pe-aurorala ceartă a cerurilor : tunet,
Escaladînd un fulger — fără veste ;
Cei ce-auzeau ,dar se-nsoțeau cu orbii,
Vroiau să-l desenăm cu-o rază pe ferestre

De-atunci și limbuția îi țese o poveste
Pe scutecul-stafie în care e-nfășat.
Știu, mii de scribi au fost sfîrșit visîndu-l
Dar, cărora, nicicînd nu li s-a arătat.

El — flacăra și scrumul la tot ce ne apare —
Ca soarele văratic într-un viespar de rouă
Cu mii de ochi sporește privirea lumii care
Se uită-n noi orbește ca-ntr-o minune nouă

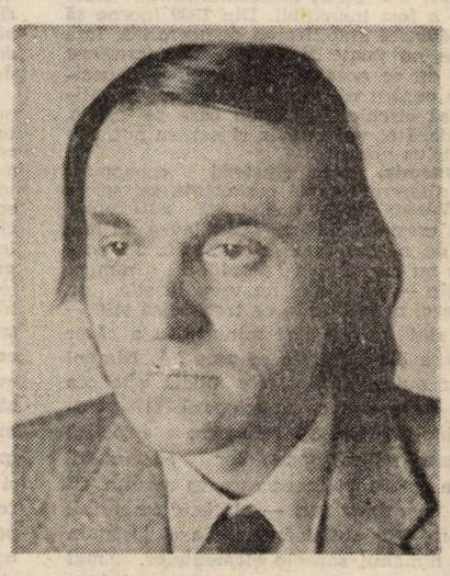

Sunete și întîmplări

Să răsărim : ca întîmplări în aer
Contur de fluturi duși de subsuori
De-o scară de mireasmă peste cîmpul
Ce despletește umbrele-n culori.

Ca sunete iscați : să-l murmurăm
Pe cel ce ne-a legat o clipă somnul
De buzele acelei Cărți Străvechi
Ce-o ține-n podul palmei Domnul.

Să ne-amăgim : cît aeru-întîmplării
Nu și-a umplut clepsidra pe măsură ;
Robiți întru pustiul cuvîntului, mereu,
Vom flămînzi cu mana silabelor în gură.

Arheologică

Veciile s-au scris : veni îndemnul
De-a răscoli jăratecul și semnul
Care și-au frînt scînteile-n gîtlej —
Și urma-n coaja pietrei e un vrej.

Pămîntul umple zarea din ferestre,
Rugina linge blidele de zestre,
Lințoliul-ntins pe laviță ne spune
Că somnul are umbra de cărbune.

Mormintele-s cernute de morminte
Pînă rămîn în sita de rouă oseminte.
Pe dunga lor, asemeni au sunat
Lanțul de rob, colanul de-mpărat.

Vîrsta de bronz

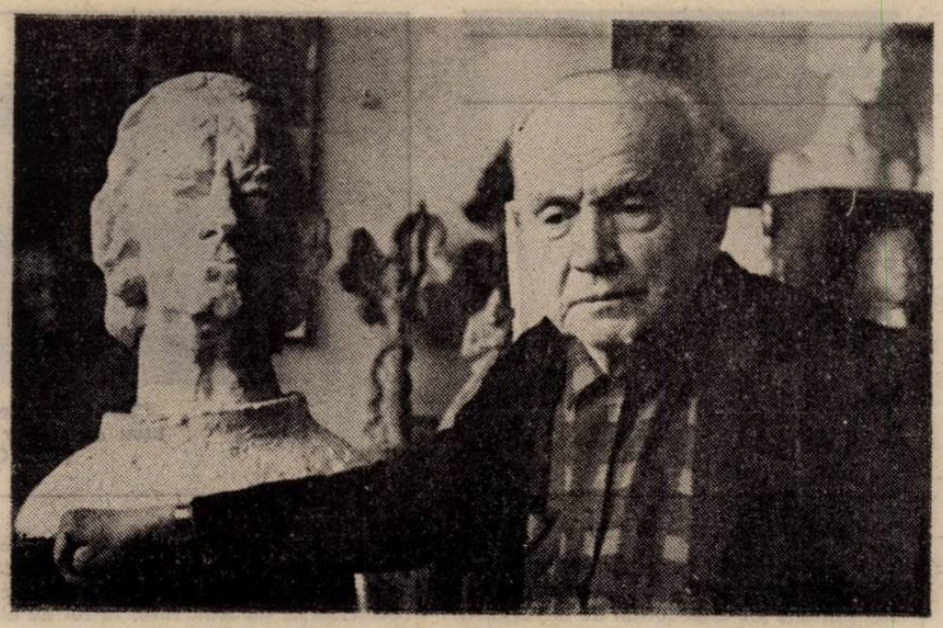

Maestrul **Ion Irimescu** a pătruns în anotimpul imanent și atemporal al patriarhilor. Trăiește între noi cu suava discreție a umbrelor aureolate de har, sublimat într-o operă ce i-a răpit deplin identitatea pămîntească, trecîndu-l în lumea destinelor universale ce grăiesc în limba tuturor semințiilor.

Format într-un climat densificat de suflul concurent al cîtorva personalități

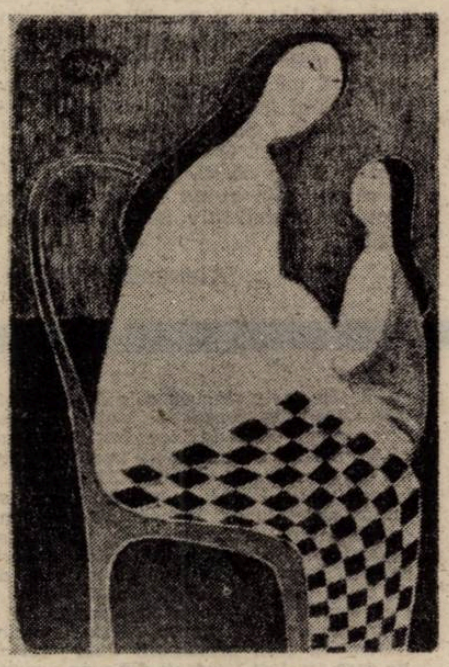

coplesitoare ale artei noastre, maestrul Irimescu a crescut în mijlocul acestei păduri falnice cu umilința celui ce știe că întotdeauna mai are ceva de adăugat la zestrea de valori și de cunoaștere ce-o dobîndise. A trăit vremea începuturilor sub zodia cvasi-legendară a lui Paciurea, fără să fi fost indus în tainele artei de acesta, dar cunoscînd fascinația pe care o exercita personalitatea marelui înaintaș asupra tuturor sculptorilor care i-au stat în preajmă. Dar valul cu care s-a apropiat de tărîmurile marii arte era format de ceea ce s-ar putea numi falanga întemeietoare a sculpturii moderne românești în accepțiunea ei nebrâncușiană. Ne gîndim aici la Oscar Han, Medrea, Filip Marin, Roman Vlad, Gh. Damian, Jalea...

O carieră artistică dezvoltată în termenii unei evaluări critice permanente, care au indus în sculptura românească un profil artistic distinct. Nota dominantă a acestei trude artistice a constituit-o tendința de sublimare tot mai concentrată a formelor și a celei umane îndeosebi. Ion Irimescu a devenit creatorul unei gramatici plastice perfect lizibile și articulate, care a gîndit forma umană în datele ei expresive esențiale, reduse cel mai adesea la proiecția în spațiu a austerității liniei descriind un contur. Chiar și atunci cînd pretextul plastic era un personaj cunoscut din istoria națională!

Acesta a și fost motivul pentru care preferințele sculptorului s-au îndreptat către compoziția alegorică, către elocința simbolului sculptural. Sînt foarte cunoscute „Maternitățile" sale, grupurile de „Muzicanți", compozițiile alegorice ce figurau în forme aflate la limitele abstractului: „Artele". Creația lui Irimescu are deschiderea către o monumentalitate de proporții domestice. Nu a fost atins niciodată de orgoliul construcțiilor grandioase. Dimensiunea umanului este, în cazul acestui sculptor, o realitate fizică, obiectivă. Atît cît a fost solicitat să o facă, sculptura sa de for public nu reține prin grandoarea exprimării, ci prin delicatețea formelor și prin ritmul armonios al volumelor. În acest sens, Ion Irimescu a fost mult mai aproape de tendința europeană a sintezelor sculpturale post-Henry Moor decît de orientările unui modernism ostentativ. El se situează, prin căutările sale stilistice, la limita dintre exprimările unui realism sublimat și ale abstractismului aluziv și încărcat de poezie. Întreaga operă a maestrului Irimescu, cu foarte puține excepții, este străbătută de un fior de lirism de o învăluitoare frumusețe. Există însă și o altă notă, care individualizează distinct viziunea plastică a artistului asupra diverselor teme pe care le-a abordat, și anume, tendința de bizantinizare a figurilor, în portretistica de inspirație istorică sau legendară. Portretul lui Mircea Voevod are lumina și sublimitatea unui tablou votiv din frescele secolului al XVI-lea. O lumină canonică se prelinge pe suprafața formelor caracterizate de puține elemente expresive, dar precis conturate, pentru a inspira autoritate și evlavie. Lucrarea, în termenii în care a fost elaborată de artist, reprezintă un model de portretistică votivă bazată pe un minimum de detalii expresive, dar care nu anulează cu nimic măreția personajului.

Maestrul Irimescu este, în sculptura românească actuală, unul dintre cele mai consistente repere ale europenității artei noastre, un mesager care face o rafinată trecere de la poncifele sculpturii de factură clasică la cele ale unei concepții moderne, în care cuceririle tradiției se regăsesc într-o alcătuire pe potriva epocii și a gustului estetic al contemporanilor.

Corneliu Antim

Săptămîna clasicilor

9—15 Martie — afișe anunțînd concerte și recitaluri cu piese de Haydn, Mozart, Beethoven și, ca un necesar „condiment", o seară Rossini. O săptămînă a clasicilor, deci, o săptămînă bună ce s-a anunțat, ca în proverb, de/cu **„Dimineața"**, Simfonia nr. 6 de Haydn.

Festivalul dedicat lui de către Orchestra de Cameră a RTVR, dirijată de Cristian Brîncuși, a mai cuprins **Concertul în Re major pentru pian și orchestră** (solist Vladimir Bunin) și penultima sa **Simfonie nr 103**, în mi bemol major — **„Răpăitul tobelor"**. Un program bine gîndit, unitar și evolutiv, realizînd un portret complex, de finețe al bunului „papa", într-o cromatică subtilă a umbrelor, dar mai ales a luminilor.

Dacă senzația generală a fost aceea a unei seri agreabil-sărbătorești, trebuie spus totuși că, deși mai puține ca la Mozart, accentele liric dureroase (în special din partea secundă a Concertului pentru pian și din Simfonia 103), discret reliefate, au dovedit că termenii cu care operăm, uneori prea grăbiți, sînt insuficienți în cazul marilor creatori. Dacă Haydn poate fi judecat/gîndit în sfera optimismului robust, el aparține deopotrivă și zonei „interogativului". Esteticii „continuității" (preluate de la Bach), „legato-ului melodic" li se alătură și surpriza (nu cea copilăroasă din simfonia cu același nume), ci una a „rupturii", ce va fi preluată și desăvîrșită de Beethoven. Cît de straniu este, de fapt, solo-ul fagotului de la începutul Simfoniei în mi bemol. Austeră noblețe și simplitate înțeleaptă cărora blînda „luminare" a orchestrei le este cel mai bun răspuns.

Orchestra de Cameră, rutinată (în sensul bun) a fost într-o formă excelentă. Pagini aparent lejere au fost parcurse cu precizia și finețea Madrigalului. Concizie, intonație, fluență. Firescul bucuros al adevăratelor acte de devoțiune. Se poate, deci, și așa.

Vladimir Bunin, fost solist al Filarmonicii moscovite și unul dintre numele interpretative în continuă „creștere", s-a impus prin acuratețea pianisticii, prin „poetica" de bună calitate, prin transparența mozartiană a tușeului, fără a exagera, însă, în „distilarea" sunetului. O prezență ce ar fi meritat, oricum, mai mult public.

Mi-a plăcut și „regizorul" acestei seri, dirijorul Cristian Brîncuși. Sobru și eficient, neagreînd spectacolul gratuit-orgolios. Știe că valoarea trece în finalitatea actului. A demonstrat-o. E tipul, aș conchide, al muzicianului ce „riscă" să stea în fața orchestrei și „în spatele" muzicii.

Valentin Petculescu

Pseudo tele-cronică (II)

Săracele balene sinucigașe: se aruncă — pentru a se sfîrși — pe mal, pe „același" mal la care oamenii vor să ajungă pentru a se salva. Și totuși sînt oameni care fac contrariul, se îndepărtează de mal, sperînd că numai așa vor ieși din încurcătură. „Malul" nostru se numește Europa: „deriva"? — o întrebare la care fiecare are un răspuns „specific".

N-o să reușim niciodată să refacem sau să repetăm un eveniment, o „peripeție" plăcută. „Întîmplările" plăcute (dar vai! — și cele neplăcute) se pot „repeta" singure, reflectînd imagini pe care noi nu le putem decît compara, „developîndu-le" în camera noastră „obscură" interioară.

Sînt oameni care merită să-i pofteșți pur și simplu afară (pe ușă). Și chiar o faci. Totuși, unii se întorc. Și întoarcerea are loc fie conform proverbului „...pe fereastră", fie „natural" cu aerul că nimic nu s-ar fi întîmplat. Am o mare „simpatie" în special pentru acești din urmă; aceeași ca și pentru politicienii „perfizi". Și nu numai.

Dacă disciplina este copilul responsabilității, iar responsabilitatea este copilul libertății, noi trebuie că sîntem ACUM abia copiii primului copil. „Vîrsta (noastră) adoptivă" — cum ar spune Blaga — este copilăria; dar nu vă bucurați, căci nu este nici măcar una lipsită de griji!

Creația (creativitatea) nu impune neapărat existența unor (re)surse de geniu sau ivirea unor clipe de mare inspirație; ea poate fi și rezultatul unor trăiri ne-obișnuite, al unor suferințe chiar. La fel și procreația.

Se spune că minciuna are „picioare scurte". Asta nu înseamnă cîtuși de puțin că ea e și... „pitică". Și totuși, cu „picioarele ei scurte", minciuna „merge", parcurge un „drum liber mijlociu" atît cît o ține „arcul" și cît de mult a „răsucit cheia" cel care a lansat-o. La început a fost deci o „jucărie mecanică", — precum mașina asta la care scriu — însă, cum au evoluat jucăriile, au evoluat și minciunile. Vreau să spun tehnica „producătorilor" sau a „întreprinzătorilor particulari".

Mihai Bogdan Lupescu

Mitul Chatterton

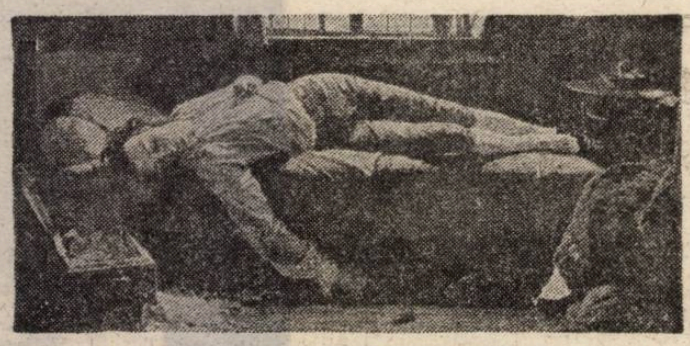

„Chatterton pe patul de moarte". Tablou de Henry Wallis, realizat în 1856 (Tate Gallery, Londra)

Orgoliu și falsă identitate, sinucidere și glorie postumă, iată principalele ingrediente ale anecdoticii de anvergură pe care le întîlnim speculate la maximum în lucrarea englezului Peter Ackroyd (printre altele, biograf remarcabil al lui T.S. Eliot și romancier specializat în narațiuni ce oscilează între istoricul pur și ficțiunea nudă), **„Chatterton"**. Îmbătat de succes, adolescentul artist își face intrarea în marele oraș. Dar popularitatea sa prematură se destramă la fel de repede precum se înfiripase ; din ce în ce mai izolat, abandonat pe față, el apelează la o supradoză de medicamente și moare înainte de a împlini 18 ani. Și — nimic nou sub soare ! — abia atunci i se recunoaște talentul. În fapt, Thomas Chatterton se stinge într-o mansardă londoneză, în anul 1770. Îngroșînd tragedia, William Wordsworth îl numea „copil-minune", iar Samuel Johnson se extazia astfel : „Este extraordinar cum puștiul a reușit să scrie asemenea lucruri". Nu toate caracterizările au fost, însă, la fel de elogioase. Horace Walpole îl definea pe Chatterton ca fiind „momentul în care geniul absolut și escrocul perfect se pot întîlni într-un om, înaintea maturizării sale". Geniu — pentru că versurile lui Chatterton erau într-adevăr prodigioase, escroc — deoarece tînărul poet și-a încercat condeiul într-un stil arhaic, după care a „îmbătrînit" artificial hîrtia, pretinzînd că ar fi descoperit operele unui călugăr fictiv din secolul al XV-lea.

„Chatterton" al lui Ackroyd se aventurează adînc în negura timpului. Debutează în Anglia contemporană, se încheie pe la finele anului 1770 și rătăcește prin epoca victoriană, cînd artistul Henry Wallis picta un portret dramatic — expus astăzi în Tate Gallery — al poetului abia ieșit din astă viață, un tînăr cadavru. Modelul pentru Chatterton a fost tot un scriitor notoriu, George Meredith, cu a cărui soție — asta ca o picanterie ! —, Mary Ellen, pictorul dispărea din Londra, la scurt timp după isprăvirea tabloului.

Tumultul pasiunii, al ficțiunii și coincidențelor se revendică de la tradiția dickensiană, aceasta fiind și maniera adoptată de Ackroyd. Protagonistul romanului său stufos și exploziv este un alt poet damnat, Charles Wychwood. Într-o după-amiază, acesta descoperă întîmplător o pictură veche, reprezentîndu-l pe copilul-minune în ipostaza de bărbat aflat la cumpăna dintre două vîrste. Mușcat de curiozitate, începe să cerceteze manuscrise obscure, care avansează ideea conform căreia Chatterton ar fi reușit să se sustragă morții timpurii și ar fi continuat să scrie, sub diferite pseudonime, printre care William Blake și Thomas Gray. „Cel mai mare plagiator al istoriei ?", întreabă un coleg. „Nu !", răspunde Wychwood. „A fost cel mai mare poet al tuturor timpurilor !" Sau, spunem noi, cel mai mare anti-artist. De-a lungul narațiunii nimic nu este așa cum pare a fi. Patroana spirituală a lui Wychwood este o scriitoare care se va dovedi ulterior a fi o plagiatoare. Soția sa lucrează la o galerie de artă, unde toate picturile erau falsuri evidente. În același timp, prin salturi înainte și înapoi în fluxul temporal, se descoperă o suită de mistificări paralele. Meredith e trădat ; același lucru li se întîmplă tuturor celor care se circumscriu mitului Chatterton.

Uneori, Ackroyd își supradozează satira la adresa artei : moartea prin otrăvire a lui Chatterton nu ar fi o consecință a disperării, ci accidentul rezultat în urma tentativei de a scăpa de gonoree. Totuși, însuși poetul constituie o sfîșietoare re-creație, iar fauna înconjurătoare de excentrici irecuperabili pare a descinde dintr-un capitol din „Pickwick Papers" : într-un compartiment de tren, Wychwood literalmente devorează un roman, mototolindu-i paginile și apoi mestecîndu-le, una cîte una. Asta-i !

Atrăgătoarea operă a lui Ackroyd — înscrisă în spațiul culturii rock — reușește să-l întoarcă pe cititor spre epoca acelui tînăr damnat, care scria : „Cum viciile mele aici mai grele-apar / Nu poate să mă-arate mai rău chiar decît par / Cînd hoinăresc, lunatic, cu tocul în cerneală / Și public pe hîrtie a gîndului urzeală". O prezență fantomatică bîntuie filele cărții, iar zgomotul/urma ce răzbate din ea nu este altceva decît ecoul unui definitiv hohot de rîs sardonic.

Alexandru Spânu

ODYSSEAS ELYTIS

Primii paşi...

...as vrea de la început să fac o mărturisire : nu sînt nici critic, nici prozator. Analiza psihologică nu mă atrage cîtuși de puțin ; simțul observației îmi lipsește în cel mai înalt grad ; iar orice încercare de descriere mă plictisește de moarte. Pentru a epuiza un subiect nu am altă modalitate decît a-l trăi scriind. Ceea ce înseamnă că mă cufund în el cu mult înainte de a deslușci ceea ce vreau să spun și mă las să rătăcesc aiurea, după preferință, în ungherele cele mai întunecate, încercînd **să văd** sau, dacă nu, cel puțin **să pipăi și să recunosc**.

Atît cît pot, deoarece, din nefericire, de multe ori curentul mă trăsnește în suvoi, uit de mine în fața a ceea ce-mi place și în timp ce pana, cu farmecul ei, trește în mine alte instincte, mă aflu, în clipa cînd ies din apă după acest ciudat înot, foarte departe, uneori fără să fi izbutit măcar să ating ceea ce căutam. Ca să fiu mai exact, abia atunci știu de fapt ce ar fi trebuit să spun : dar e deja prea tîrziu. Nu intră nimeni de două ori în același fluviu — ca să-l citez și eu la rîndul meu pe marele gînditor din Efes.

Există, desigur, poeți înzestrați cu admirabil talent critic. Există și alții care nu depășesc niciodată granițele în care i-a plasat Poezia. Păcatul meu — și încăpățînarea — este că, fără să aparțin celor dintîi, am refuzat să mă adaptez celor din a doua categorie, crezînd că lucrurile care de regulă sînt interzise unui eseist prin excelență — constituind indicii ale unui stil defectuos — unui poet care dorește, oriunde s-ar deplasa, să rămînă cel care este cu adevărat, s-ar putea nu numai să-i fie iertate, dar n-ar fi exclus să fie trecute la activul său. Ba mai mult, as zice că e de datoria poetului, chiar și în acest spațiu dominat de instrumentele exactității pe care le deține gîndirea, să îndrăznească porniri ale sufletului bruște și necontrolate, să provoace, intervenind în compoziție, furtuni prima oară încercate ; stilul, limba trebuie să surprindă ceva din fiorul unui organism tînăr, zborul păsării spre înălțimi.

Bineînțeles, un astfel de lucru implică și riscuri. S-ar putea ca idealul meu să fi fost de la început transparența și, în Poezie, să-mi fi fost de-ajuns puritatea simțirii sufletești, ca să cred că am izbutit. Însă transparența sensurilor e ceva diferit ; și pînă să găsesc un mod corespunzător de exprimare am cunoscut rătăciri și am ajuns la exagerări care și-au lăsat urmele adînci asupra textelor mele de început. Recitindu-le azi, odată cu farmecul, pe care e firesc să mi-l stîrnească reînvierea unei „epoci eroice", simt, în aceeași clipă, și o puternică dezamăgire. Entuziasm nejustificat, uneori as putea spune, și antipatic, fraze de o lungime incredibilă, dar, din păcate, nu și întotdeauna nefortată, avînt liric fără acoperire, acrobații lingvistice și artificii de expresie, în general un prisos de cuvinte care, pe lîngă celelalte deficiențe, nu m-au lăsat niciodată să vorbesc în mod linear despre ceea ce constituie, cred, mobilul și justificarea vieții mele.

Fiind în cel mai mic grad poetic, am iubit în cel mai înalt grad Poezia, în același fel în care, fiind în cel mai mic grad „patriot", am iubit în cel mai înalt grad Grecia. Fără îndoială, nu din pricina stîngăciei devin **altul** cînd pun mîna pe condei. Adevărul iese mulat ca o statuie abia turnată numai din apele limpezi ale singurătății și singurătatea condeiului este dintre cele mai dramatice. Spre deosebire de cei care se străduie, de-a lungul întregii vieți, să-și „făurească" o efigie literară proprie, eu înțeleg să o distrug în fiece ceas și în fiece clipă, tintind spre original și numai spre aceasta, care, prin natura lui, se modelează continuu, gata să o iau de la capăt, tocmai de dragul unității vieții și a artei care, cred, se află mult înaintea sau mult în urma discutiilor sterile de salon sau de cafenea.

Dacă asta se cheamă severitate, atunci eu sînt sever și o recomand și altora, cel puțin celora pe care-i iubesc.

Nu știu, dar cînd ideile fierb „de-a valma" într-un cazan, se ridică atîta abur încît nu mai distingi pînă la urmă nimic. Adesea mi s-a întîmplat să observ ce dimensiuni diferite au căpătat lucrurile pe care le-am lăsat să treacă în mine, cînd le-am regăsit în vîrful condeiului. Aici, în vîrful condeiului, peștii se zbat precum adevărurile — iertare, vreau să spun adevărurile se zbat precum peștii. Și asta din fericire, deoarece pentru nimic în lume n-aș dori un adevăr înghețat. Un adevăr „înghețat" este, de pildă, istoria Greciei, așa cum o interpretează oficialii greci ; un alt adevăr „înghețat" este istoria ei, așa cum ne-o prezintă europenii. Adevărul viu, se află cred, tot în istoria ei, așa cum o descoperi plămădindu-se în tine din experiența ta personală, și pe care evenimentele sau monumentele de artă nu fac decît s-o înregistreze și s-o ilustreze.

Grecia, am ajuns de mult la această concluzie, este o senzație concretă — ar merita să i se găsească un simbol linear — iar analiza și descoperirea corespondențelor ei, în toate domeniile, reproduce automat în fiecare clipă istoria, natura, fizionomia ei.

De copil am citit, cît poate citi un „copil îmbătimit de literatură", cronicile **acestei țări („la rece", ca și cum n-ar fi** fost vorba de țara mea), am cutreierat meleagurile ei, iar avatarurile prin care ea a trecut de cînd am devenit adult, le-am trăit din plin. Mi s-a întîmplat însă să o cunosc cu adevărat și să o îndrăgesc mai mult scriind aceste poeme imperfecte pe care le-am compus — ce e mai important — **absolut independent de conținutul lor.** Acțiunea poetică, singura care avea importanță, reprezintă o Școală de cunoastere a patriei cu totul deosebită de celelalte. Din clipa aceea am simțit că sînt grec : organic, sufletește, sentimental, invincibil.

Cel dintîi adevăr este moartea. Rămîne să aflăm care este ultimul. Percepția „întoarcerii lucrurilor" îmi este familiară, identică cu valul Poeziei de care vorbeam înainte să-l las să rătăcească în anii primei tinereți și să revină acolo unde-l aștept, tot mai împutinat de fiecare dată, dar în picioare — așa cum doream. Un îndrăgostit care nu se căiește, care se duce întotdeauna mai devreme la locul ascuns de întîlnire cu același dor, același nod în gît, același pas nerăbdător bătînd drumul în sus și-n jos. Acel lucru care, dacă nu urcă în ochi să devină lacrimă, se înfige în piept și-l apasă și lumea toată ți se pare atît de dulce și atît de amară totodată — acel lucru este uneori o fată, alteori, două-trei versuri, adesea pur și simplu vara.

Cele mai imperceptibile semne — zborul mai piezis al unei păsări, strigătul ceva mai tare al vînzătorului de laurt într-un amurg, mirosul fînului cosit (unde se afla pînă acum ? de unde a apărut ?) pătrunzînd prin fereastra deschisă — își capătă întreaga lor semnificație, ai zice că aceasta e misiunea lor unică — de a mă convinge că, oriunde ar fi, îmi vestesc sosirea iubitei. **Iată de ce scriu. Fiindcă Poezia începe de acolo de unde ultimul cuvînt nu îl are Moartea.** Este sfîrșitul unei vieți și începutul alteia, care este identică cu prima, dar care merge foarte adînc, pînă la punctul extrem pe care poate să-l investigheze sufletul, la granițele contrariilor, acolo unde Soarele și Hadesul se ating. Impulsul necontenit spre lumina Naturală, care este Cuvîntul, și spre lumina Nezidită, care este Dumnezeu. De aceea scriu. Fiindcă îmi place să mă supun acestui lucru pe care nu-l cunosc, care este eul meu întreg nu jumătate — care străbate drumurile în lung și-n lat și „ajunge înmatriculat în registrele primăriei".

Este firesc să-i dăm necunoscutului partea ce i se cuvine ; iată de ce trebuie să scriem. Fiindcă Poezia ne dezvață de lumea pe care am descoperit-o — lumea degradării, care, așa cum vom ajunge să constatăm, este singura cale de a depăși degradarea, în sensul că Moartea este singura cale spre Înviere. Îmi dau seama că vorbesc de parcă n-aș avea dreptul, de parcă aproape că mi-ar fi rușine că iubesc viața. Odată, e adevărat, mi s-a impus acest lucru. Nimeni nu știe, n-a descoperit niciodată de unde vine patima omului de a-și urî capacitatea propriei salvări. Poate că ar vrea să nu știe, dar cu toate acestea știe că există și că el este cauza că nu se poate apropia de ea și nici n-o poate depăși. Vrînd-nevrînd, **sîntem cu toții prizonierii unei fericiri de care am fost frustrați din vina noastră.** Iată de unde răsare tristețea seculară a dragostei.

Prin urmare, n-a fost din ignorantă că am pictat aureole pe cer asemenea hagiografilor : n-a fost nici din cauză că mi-ar fi lipsit auzul cînd ceilalți strigau. Cînd ceilalți strigau, auzeam și vedeam și miroseam și gustam și mîngîiam fățul pe care nu mi-a fost dat să pot face ceva ca să-i dau viață. Numai pentru asta mă simt răspunzător. De cîte ori pun mîna pe condei, mă gîndesc cu amărăciune cît este de zadarnic ca omul să vorbească despre o lume sfîșiată de iluziile unei perfecțiuni ideale, cînd de fapt este vorba de însăși imperfecțiunea lui Din cauza ei suferă și se lamentează, ea este de fapt cea care îl împiedică să meargă mai departe.

Sigur, la capitolul artei sufletului n-am trecut încă la sinteză. Bîlbîim, silabisim, cel mult scoatem strigăte pe care, ca să simțim că este maximum ce putem da, le admirăm emotionați pînă la lacrimi. Însă, dacă ne gîndim bine, nu acoperă decît o mică parte din curgerea febrilă a vieții. Nu sînt — n-am fost niciodată — de partea majorității, o știu și o recunosc. Naivi trebuie să mai fim cei care susținem că distingem vreun plan între stele și mărunțaiele noastre, între zborul păsărilor și sufletul nostru. Cu toate acestea, naivitatea noastră nu e atît de mare încît să ajungem să spunem ce este grav. Trebuie să știi să prinzi marea după miros ca să-ți dea corabia, și corabia să-ți dea Gorgona și Gorgona pe Alexandru cel Mare și toate patimile elenismului.

Astfel, odată, cînd echipajul va ajunge la țintă, simțurile noastre vor compune o a doua și o a treia istorie pe care Poezia încearcă prin propria ei mișcare să le reînvie. Simțurile care nu au, precum sentimentele, istorie — ce ciudat. Fără să se supună schimbării, ele o provoacă și o ajută în mod mai eficient ; fără să fie obligate să urmeze spiritul unei epoci, îl exprimă întotdeauna mai elocvent. Iată de ce cred că și cea mai recentă (cea mai modernă) scriere poetică trebuie să dezvăluie că este în stare să se înalțe, ca și ele, la scrierea cea dîntîi a lucrurilor. Este un lucru care, oricît ar părea de simplu la prima vedere, eu unul mărturisesc că atunci cînd l-am conștientizat, am simțit într-adevăr o libertate infinită.

O vară metaforică mă aștepta, eternă, cu trosniturile lemnului, cu mirosurile ierburilor sălbatice, cu smochinele lui Arhiloh și luna cîntată de Safo ; călătoream parcă într-un abis diafan ; trupul meu strălucea străbătînd curenții verzi și albaștri ; mîngîiam tăcutele forme de femei cioplite în piatră și în acest mirai auzeam, cu mîlle, cîntecele privirilor : în **mușchii mei zvîcnea un șir nesfîrșit** de strămoși, înverșunați, chinuiți, orgolioși, care se trezeau parcă din negura veacurilor. O, da, nu e puțin lucru să ai veacurile de partea ta, îmi spuneam întruna în timp ce înaintam...

Traducere de Elena Lazăr

proporționalul pînă cînd să se asigure că pot, fie să dobîndească legal majoritatea, fie să-i pună călușul în gură.

Există însă și printre cei de mijloc cîțiva care laudă instabilitatea aproape ca pe o virtute și consideră ca anormal principiul primului bărbat, pe care pînă și Thucidide îl asociază cu democrația.

Nu trebuie uitat niciodată că democrația, acolo unde acest cuvînt înseamnă libertate și suveranitatea poporului.. este un sistem adaptabil multor caractere naționale și flexibil, cu mari toleranțe în evoluția ei, dar întotdeauna în limitele măsurii, ale căii de mijloc. Dacă niște cîrmaci răi o deturnează de la această orientare fundamentală atunci ajungem la prăbușirea democrației, așa cum s-a întîmplat la noi, în 1936, cu Metaxas și în 1967 cu coloneii...

Pe de altă parte, în orice democrație este mai mult sau mai puțin în creștere numărul cetățenilor care urmăresc anihilarea democrației chiar cu mijloacele pe care aceasta le pune la dispoziție, după o metodă clasică a comuniștilor și a fasciștilor. Pe de altă parte, nu există nici o îndoială că sînt foarte numeroși și cei care nu au asemenea obiective antidemocratice, dar sînt indiferenți, apolitici, lași și-așa cum afirma Lenin — gata să le ofere antidemocraților funia cu care aceștia să-i poată spînzura.

Astfel, tendințele antidemocratice ale celor două extreme, ca și slăbiciunea morală și politică a celor care activează în cadrul democratic, refuzul lor de a se apăra împotriva celor care încearcă să-i distrugă, fac nesigură situația regimului democratic în multe țări avansate. De asemenea, fac dificilă acțiunea în planul politicii externe care nu suportă sentimentalismele și publicitatea de tîrg, presupunînd o anumită încredere și sprijin față de alegeii poporului care o exercită. Fac dificilă aplicarea măsurilor economice și sociale nepopulare, care în perioada de criză mondială sînt absolut necesare, pentru ca, împreună cu economia, să fie salvată și democrația.

Dar concepțiile sale cu privire la democrație le-a prezentat Karamanlis mai pe larg în scrisoarea de mai jos, pe care mi-a trimis-o de la Paris, în 1966, răspunzînd la o scrisoare a mea :

„Dragă Kostas,

Din ultimele tale scrisori constat că împărtășești și tu părerea celor care cred că soarta țării noastre este legată de revenirea mea în viața politică activă. Această părere este greșită și dovedește o proastă estimare a problemei fundamentale a țării, care, după cum cred eu nu este și nici nu trebuie să fie o chestiune de persoane sau de cifre. Este o problemă de regim și mai cu seamă de climat politic.

Din momentul în care am intrat în politică, am susținut insistent că Grecia nu are decît o singură problemă : cea politică și că nefericirea poporului nostru se datorează climatului politic bolnăvicios, ca și imperfectei organizări a vieții noastre publice.

Nu cred că, adresîndu mă unui om ca tine care îmbină teoria cu experiența politică, mi-ar fi greu să-i explic de ce problema politică este primordială pentru fiecare popor și de ce fără soluționarea ei fericită și la timp este imposibil de realizat progresul unui popor.

Mă cuprind disperarea și deznădejdea cînd mă gîndesc că grecii nu au înțeles după 150 de ani de viață liberă acest mare și, în același timp, simplu adevăr. Și ei sînt cu atît mai de neiertat, cu cît dispun de o bogată experiență politică, tocmai datorită încercărilor prin care au trecut.

Dar, dincolo de cea greacă chiar și viața internațională confirmă acest adevăr. Pentru că deosebirea dintre țările dezvoltate și cele subdezvoltate nu este, în ultimă analiză, decît o deosebire de maturitate politică. Dovadă este faptul că țări lipsite de bogății naturale prosperă, în vreme ce altele, deși dispun de infinite bogății naturale sînt nefericite pentru că nu le pot valorifica, tocmai datorită lipsei de maturitate politică. De ce să facem asemenea comparații, ai să-mi spui, de vreme ce le avem pe ale noastre, care sînt mai la îndemînă și mai elocvente ? Între 1944 și 1952, deși țara noastră avea titlul prețios al contribuției sale la lupta antifascistă a lumii libere și, deși a primit ajutor de peste trei miliarde dolari, în loc să progreseze a regresat din toate punctele de vedere. În vreme ce, între 1953—1963, fără ajutor și aproape numai cu propriile sale mijloace, a reușit să realizeze un progres care a proiectat-o ca exemplu pe plan mondial și care, dacă ar fi continuat cîțiva ani încă, ar fi dat o rezolvare satisfăcatoare și radicală problemelor cronice care chinuie acest popor. Această contradicție caracteristică, dar și plină de învățăminte, se datorează faptului că, în primul caz, perioada respectivă a fost traversată în mijlocul unei continue anomalii politice, iar în cel de al doilea, traversarea s-a petrecut în condiții de stabilitate politică, de calm social și siguranță națională.

Să-ți dau un alt exemplu, ca să-ți arăt cît de departe sîntem de aprecierea corectă a problemei noastre politice. În Grecia, sîntem permanent în căutarea unui Mesia pentru a salva țara de primejdiile pe care noi înșine, în nechibzuința noastră, le generăm. Cred că același lucru se întîmplă și în cazul meu. V-ați gîndit însă, vreodată, de ce toate țările avansate sînt guvernate cu succes de oameni practici, obișnuiți și de ce Grecia are nevoie mereu de un Mesia ? Explicația constă în aceea că, în cazul acestor state, regimul care se sprijină pe practici politice calme funcționează normal, în vreme ce țara noastră, după cum bine știi, din punctul de vedere al structurii politice și de stat este o cafenea uriașă și încă din cea grecească. Dar, s-au gîndit oare cei ce cred că soarta țării depinde de revenirea mea în țară ce se va întîmpla după doi sau trei ani, cînd îmi voi pierde farmecul de Mesia, fie pentru că se vor sătura ei de mine din nou fie pentru că eu voi fi acela care va eșua ? Dar este oare posibil ca o națiune să trăiască cu sentimentul siguranței și că prospere atunci cînd își leagă atît de frecvent, soarta de o singură persoană pe care nu o poate avea mereu la îndemînă, iar cînd o găsește, această persoană este repede subminată ? Pentru că, așa cum îți spuneam cîndva, noi, grecii creăm idolii, nu pentru a-i adula, ci pentru a avea satisfacția de a-i detrona.

Mă vei întreba, cum e și firesc, în ce constă, după părerea mea, problema politică a țării și cum poate fi ea soluționată.

După cum știi, viața politică a țării noastre se desfășoară și se relevă în condițiile unei continue anomalii. Nici o țară nu a trăit atît de multe și tulburătoare evenimente într-un timp atît de scurt.

Răzmerițe, revoluții, schimbări de regimuri, dictaturi, război civil și, în sfîrșit, nenumăratele crize guvernamentale constituie imaginea unei vieți politice pentru care, fără îndoială, nu sîntem îndreptățiți să ne mîndrim. O viață politică ce nu numai că a anulat progresul țării, dar care, de multe ori, a condus la mari necazuri pe plan național.

Cauzele acestei anomalii sînt multiple. Cele mai însemnate sînt însă, în primul rînd, lipsa unui sistem politic adecvat condițiilor din Grecia, iar în al doilea rînd, comportamentul reprezentanților vieții politice.

Și vin acum la problema regimului, care stabilește cadrul în care se desfășoară activitatea unei națiuni. Cunoști importanța pe care o are pentru calmul și prosperitatea unui popor alegerea regimului politic potrivit, precum și funcționarea lui normală, netulburată. Știi, de asemenea, că nu există un regim politic ideal. Fără îndoială însă că, pentru a fi eficient, orice regim politic trebuie să corespundă condițiilor specifice ale țării, căreia îi este destinat. Aristotel susține chiar că, pe lîngă condițiile sociale, economice și de cultură, trebuie, în acest caz, să se țină seama și de condițiile climaterice. Acest lucru este atît de adevărat, încît pînă și Solon, cînd a fost întrebat care este sistemul politic cel mai bun, în loc de răspuns a întrebat la rîndul său: „Pentru care popor și pentru ce epocă ?"

Democrația, după cum știi, se bazează, îndeosebi, pe autodisciplină și pe respectarea legilor. Pentru că libertatea, care constituie scopul ei suprem, nu poate exista fără respectarea libertății celorlalți.

După cum bine știi, funcționarea democrației și, în special, a celei parlamentare, presupune existența partidelor cu tradiție, cu principii și programe solide, cu o conducere inspirată de sentimentul răspunderii. Pentru că partidele, ca și presa de altfel, joacă rolul cel mai hotărîtor în viața democrației. S-ar putea spune că poporul este integrat acestora și nu regimului.

Unitatea națională constituie bunul pe care nici un sistem politic nu-l neagă. Comunismul și fascismul invocă acest bun pentru a condamna democrația cu argumentul că partidele rup unitatea națiunii. Desigur, partidele au programele lor și este natural ca, în măsura în care vizează puterea, să se confrunte între ele. Însă aceste confruntări nu pot să depășească limitele pe care le stabilesc etica elementară și, îndeosebi, interesele generale ale națiunii. Interese care, aflîndu-se dincolo de pozițiile ideologice, nu pot fi ignorate de nici un popor fără primejdia de a fi distrus.

•

Nu cred să existe țară, indiferent de regim, în care politica să fie exercitată cu asemenea superficialitate încît, de multe ori, să dăuneze atît de inconștient țării. Și nu se poate să nu te cuprindă disperarea cînd te gîndești că suferă și este adeseori dus în primejdie un întreg popor pentru că un număr restrîns de oameni, care se ocupă de politică nu este conștient de misiunea lui. Ești disperat, mai cu seamă, cînd știi, ca mine, că țara noastră poate, în anumite condiții, să fie prosperă.

Nu știu ce am reușit și ce n am reușit în cariera mea. Știu însă că am înlăturat concepția consacrată de multă vreme, că mizeria constituie soarta implacabilă a Greciei. Pentru că am dovedit prin fapte că poporul nostru, dacă vrea, poate să prospere.

A sosit însă vremea, dacă vrem să salvăm regimul ca și țara, să înțelegem acest adevăr. Și din momentul cînd înțelegem, să ne asumăm cu îndrăzneală remodelarea vieții noastre publice. Este timpul, după atîtea [illegible] și sacrificii, avînd în vedere și primejdiile care ne amenință, să [illegible] viața noastră publică cu mai [illegible] greacă, atît din punctul de vedere al regimului, cît și al eticii oamenilor politici.

Cei care nu înțeleg nevoia acestor transformări, ori le consideră irealizabile, certifică impotența și falimentul democrației.

Dacă se înfăptuiesc cele de mai sus și se manifestă maturitate în partea poporului, Grecia va putea, chiar și fără nici un Mesia, să devină un stat exemplar al bunăstării. Dacă nu, va urma în mod fatal singura cale pe care istoria o rezervă în asemenea cazuri : calea anarhiei și a declinului.

Salutări Ioanei și prietenilor noștri comuni.

Cu drag,
Konstantin Karamanlis

Paris, 1966, 10 mai"

(...)

Acest text dens conține învățăminte care sînt valabile nu numai pentru epoca în care au fost scrise ci pentru orice epocă, în care democrația este pusă la încercare. Sînt, din nefericire, valabile pentru cele mai multe din etapele istoriei grecești. Definește răspunderile, nu numai ale oamenilor politici, ci ale întregului popor și îndeosebi ale intelectualilor care au îndatoriri sporite să-l orienteze pe cetățeanul neavizat, să gîndească grecește și să nu se acomodeze cu dogme și modele împrumutate de la diverse alte țări, fie pentru a interpreta istoria unei civilizații, fie pentru a-i organiza viitorul.

(Din volumul cu același titlu, în curs de apariție)

Urmare din pag. a 16-a

KARAMANLIS ȘI DEMOCRAȚIA

moda, altfel

Dansul (XIV)

„fascinația Nijinski" a dominat lumea baletului. Despre acel „non se que" al damnatului s-a scris o adevărată literatură. Numele „Nijinski" a devenit termen de comparație pentru performanțe din domenii foarte depărtate de vraja dansului. **Legenda** Nijinski, **fiorul** Nijinski, **unicitatea** Nijinski au devenit țeluri, speranțe, visuri pentru toți balerinii. În ciuda succeselor, a entuziasmelor, a patimilor stîrnite, nici **Rudolf Nureiev**, nici **Mihail Barîșnikov** („minunea din Riga") n-au atins **veneraţia** Nijinski. Totuși, de cîte ori citesc despre **Nijinski**, de cîte ori încerc să-mi imaginez cu ce forță domina el publicul dintr-o sală de spectacol, încerc o amintire stranie în legătură cu acest „inegalabil". Memoria mea senzitivă (deci nu cea intelectuală, care, uneori, poate fi pervertită) înregistrează o emoție unică, pe care o leagă de „fascinația Nijinski". „O anumită parte" a lumii studențești pe care am trăit-o, stătea la coadă, la CASSA de la Operă, de la 4 dimineața pînă la opt dimineața (cînd se deschidea CASSA) ca să obțină bilete, **ca s-o vadă.** Cînd apărea ea pe scenă, publicul era electrizat, pur și simplu, electrizat. Unduirea mîinii declanșa extaze, gleznа („cea mai fină gleznă pe care a avut baletul" ziceau unii) „imortaliza clipa", vraja era ca cețurile osianice, învăluitoare, tulburătoare, respirația, din punct de vedere estetic, era oprită. Iar ea, fragilă și puternică în același timp, părea o iluzie inconjurată de dansatori reali, de dansatori extraordinari, era alături de Gabriel Popescu („luceafărul" baletului nostru) dar exista numai ea, ca fascinație, ceilalți deveneau accesorii, ca armonia să fie deplină. Niciodată o **Cleopatră walpurgică** n-a fost mai frumoasă, mai sensuală, mai insinuantă, mai excitantă, mai liberă în legile grației dansului. Mai tîrziu, multe talente ale baletului românesc au fost apreciate, recunoscute și recompensate, în țară și în străinătate. Nu pot s-o numesc „Nijinska noastră" pentru că a existat „o Bronislava Nijinska", dansatoare și coregrafă, soră a „inegalabilului Nijinski". **Nu pot s-o numesc decît cu numele ei,** cu numele cu care există în sufletul meu și al celor care au avut norocul să aibă parte de vraja ei, de „fascinația ei". Îmi fac onoarea să afirm, liberă și nesilită de nimeni, că Irinel Liciu este cea mai subtilă, mai expresivă și mai „fascinantă" demonstrație a baletului. Sînt convinsă că Nijinski ar fi iubit-o sau ar fi fost gelos. Din păcate, epocile se pot întîlni numai în „științifico-fantastic". Dar ce frumos este, că uneori în prezentul cel mai apropiat, cîte unul, „acea parte a..." nu seamănă cu ceilalți, realizează **fantasticul.**

Corina Cristea

CONSTANTIN TSATSOS

Academicianul, scriitorul și filozoful, fostul președinte al Republicii Elene, Constantin Tsatsos, s-a născut în 1899 și a făcut studii juridice la Atena, studii pe care le continuă ulterior la Heidelberg, în Germania. A predat ani îndelungați filozofia dreptului la Universitatea din Atena și a funcționat ca secretar al marelui Eleftherios Venizelos, iar după război a desfășurat o intensă activitate politică, îndeplinind în repetate rînduri funcția de ministru. În 1974 este președinte al Comisiei pentru redactarea noii constituții a țării, iar în 1975 este ales președinte al Republicii Elene, funcție pe care o îndeplinește pînă în mai 1980. A publicat nenumărate studii și eseuri de sociologie, drept și filozofie. Printre scrierile sale cele mai reprezentative se numără : Conceptul de drept pozitiv **(1928),** Problema interpretării dreptului **(1932),** Monografia Palamas **(1935),** Filozofia socială a vechilor greci **(1938),** Dialoguri despre poeți **(1939),** La rădăcinile democrației americane **(1955),** Studii de filozofie a dreptului **(1960),** Eseuri estetice **(1961),** Aforisme și cugetări **(1969—1972), cunoscute publicului cititor din țara noastră, grație selecției de texte publicate în volum de Editura Univers în 1977.**

S-a stins din viață la 8 octombrie 1987, în vîrstă de 88 ani.

Relatînd tristul eveniment, presa consemna între altele că președintele Constantin Karamanlis, care a rămas timp de trei sferturi de oră în compania prietenului său decedat, fiind asaltat, la ieșire de reprezentanții presei, sugrumat de emoție, nu a putut să declare decît atît : „Oricît aș vorbi despre el, ar fi prea puțin."

Marele dispărut reușise însă, cu cităva vreme în urmă, să încredințeze tiparului rezultatele unui studiu asupra activității și gîndirii politice a lui Constantin Karamanlis, a omului politic, de acțiune pe care l-a prețuit cel mai mult și căruia i-a fost ani îndelungați bun prieten și colaborator apropiat.

Intitulată Karamanlis Necunoscutul. Schiță de portret, **cartea oferă autorului prilejul să facă o analiză aprofundată a vieții politice grecești după cel de-al doilea război mondial, a drumului parcurs de această țară spre democrație, ca și a forțelor politice și a problemelor cu care acestea s-au confruntat.**

Cu convingerea că această carte, aceste noi Învățături **ale lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie, este de un interes aparte pentru publicul cititor din țara noastră, prezentăm în continuare citeva extrase semnificative.**

KARAMANLIS și DEMOCRAȚIA

DESPRE LIDER

Prima condiție pentru ca un lider politic să facă față misiunii lui este să cunoască și să-i fie foarte clare dimensiunile psihice și materiale ale poporului pe care este chemat să-l guverneze. Supraestimarea ori subestimarea acestora duce la necazuri.

Venizelos a făcut această greșeală istorică într-un moment crucial al carierei lui. A supraestimat puterea de rezistență și posibilitățile poporului grec.

În momentul în care au dobîndit conștiința existenței lor, grecii erau puțini la număr, risipiți și împovărați de sărăcia pămîntului și de individualismul caracterului lor. Acest ultim element, din care a izvorît de fapt virtutea lor războinică și formidabilele lor înfăptuiri spirituale, a fost, în același timp, cauza pentru care nu au ocupat locul de frunte în istoria mondială pe care l-au avut romanii, de vreme ce orice acțiune colectivă era contrară firii lor individualiste.

În contextul schimbărilor proteice care s-au petrecut pe întregul glob, grecul nu a fost niciodată anihilat sub aspectul trăsăturilor sale de bază și nu și-a schimbat caracterul de-a lungul secolelor. Poate că forțele lui creatoare s-au diminuat, însă virtuțile și păcatele lui, principalele lui trăsături psihice, conștiința de sine, într-o măsură mai mică, toate acestea au supraviețuit și sînt tot atît de viabile la grecii din zilele noastre, pe cît erau la strămoșii lor.

Consider de aceea că este o mistificare ori o naivitate dogmatică tentativa de a interpreta Revoluția greacă pe baza discriminărilor de clasă, violîndu-i unicitatea și adevărul ei concret pe patul procustian al marxismului, ignorînd eternele trăsături de caracter ale grecului.

La Revoluția din 1821, motivațiile definitorii, decisive au fost forța morală a inițiativei individuale, tradiția profund înrădăcinată, conștiința religioasă și națională atît a conducătorilor, cît și a celor trudtori, prezența unei aristocrații spirituale, îndeosebi printre grecii din diaspora. Aceste părți bune erau bineînțeles însoțite de individualismul și egoismul hipertrofic, fatal în istoria greacă și care a dus întotdeauna la anarhie.

Anii care au trecut de atunci au confirmat identitatea caracterului grecesc. Deși cu multe opinteli, s-a realizat totuși un progres indubitabil. Au fost opinteli datorate acelorași cauze care au dus pînă și cea mai mare realizare a elenismului modern, Revoluția de la 1821, pe marginea prăpastiei.

DESPRE RETORICĂ

Karamanlis vorbește rar. De altfel, nici nu-i place să vorbească în public. Vorbește numai de nevoie. În vreme ce, pentru cei mai mulți oameni politici, a rosti discursuri nu este numai o plăcere, ci și mijlocul cel mai potrivit de a se face remarcați. Karamanlis vorbește rareori, deoarece crede că și în acest domeniu opulența dăunează esenței și pentru că este de părere că omul politic nu trebuie să vorbească decît atunci cînd este nevoie. Pentru că tot ce spune îl angajează într-un fel sau altul și îi restrînge libertatea de mișcare, îndeosebi în politica externă.

Cuvîntările lui Karamanlis au miros de opaiț, cum spuneau anticii. Le prelucrează, le chinuie, le corectează ; ele constituie rezultatul unei munci asidue. Terminologia lui Karamanlis corespunde conținutului. Alocuțiunile lui nu sînt cuvîntări, sînt acțiune. Fiecare frază a lui tinde spre un obiectiv politic, iar totalitatea lor servește, în final, unui obiectiv anume. Nu-l interesează să emoționeze, să incite pasiuni ori să provoace entuziasm, ci să inspire încredere. Vrea să convingă auditoriul prin fapte, nu prin vorbe. Nu adaugă nimic, nici un cuvînt, nici o frază în plus numai pentru ca textul să fie mai frumos.

Constantin Tsatsos

LECTURI PENTRU POLITICIENII NOȘTRI

Rezultatul obținut prin asemenea cuvîntări care nu urmăresc frumosul este, în cele din urmă, remarcabil, inclusiv din punct de vedere estetic. Și acest lucru se datorează în primul rînd acurateței întregii structuri a cuvîntării, lipsei oricăror discontinuități în succesiunea gîndirii, îndepărtării nu numai a tot ceea ce este în plus, ci și a secundarului, precum și caracterului esențial al alocuțiunii.

În proză, chiar și în cazul retoricii, există un farmec estetic ce izvorăște din logica și deplinul construcției, din concizie și exactitate, precum și din respectarea analogiei corecte între esență și expresie.

Examinînd în calitate de critic al retoricii, adică din punct de vedere strict literar, cuvîntările lui Karamanlis, tocmai datorită structurii lor dorice le-aș caracteriza ca texte literare, cu toate că au dobîndit această calitate fără ca el însuși să fi avut intenția de a realiza o operă literară, iar pe multe dintre ele le-aș include în antologia respectivă, care se oprește la Themistocle Sofoulis, cel mai elegant vorbitor din ultimii 50 de ani.

Nu trebuie să ne mire că oameni care nu au avut intenția să scrie texte literare au ajuns să scrie opere ce au supraviețuit de-a lungul secolelor. Cînd Caesar a scris **De bello Gallico** sau **De bello civili,** care par a fi rapoartele unui general cu privire la operațiunile lui militare, numai la succesul literar nu s-a gîndit. Același lucru e valabil și pentru cardinalul de Retz ori pentru Makriyannis al nostru, atunci cînd își scriau amintirile.

DESPRE PARTIDE

În Grecia, partidele se diferențiază mai mult prin personalitatea conducătorilor, decît prin deosebirile ideologice dintre ele. De aceea avem multe partide cu aceeași ideologie, pentru că răsar mulți lideri și — lucru încă și mai grav — chiar partide cu o ideologie nedefinită ori, mai exact, cu idei care sînt incompatibile între ele, dar care își mențin unitatea și coerența pentru că sînt atașate față de liderul lor.

Există partide care susțin că au o organizare democratică și o ideologie deasupra individului. Programele lor sînt însă pline de duplicitate și sensuri confuze, iar ele își păstrează unitatea numai pentru că, în realitate, sînt partide „personale". Fără îndoială că dacă, la un moment dat, șeful ar dispărea, aceste partide s-ar fărîmița, iar membrii lor s-ar risipi în cele patru vînturi.

Karamanlis, dimpotrivă, a făcut tot ce era omenește posibil ca să definească o ideologie clară — cea mai clară pe care o avem în țară — și să stabilească procedura succesiunii lui, pentru momentul cînd se va retrage din arena politică. Astfel că, deși este cel care a vorbit cel mai puțin despre crearea unui partid organizat pe baze democratice, cu o ideologie clară, tot el este acela care s-a apropiat cel mai mult de idealul pe care adversarii lui, în pofida afirmațiilor lor zgomotoase, nu au reușit încă să-l atingă.

Existența mai multor partide și grupări cu o ideologie similară ori apropiată, precum și existența unor partide cu o ideologie duplicitară ori cameleonică, produce disfuncția regimului democratic, iar pentru Karamanlis, care ani îndelungați s-a străduit să asaneze viața noastră politică, s-o aducă la un nivel normal, au constituit o piedică permanentă în activitatea lui și l-au incomodat în realizarea obiectivelor lui.

DESPRE DEMOCRAȚIE

Karamanlis este total atașat ideii de democrație. Cunoaște foarte bine și a trăit nemijlocit toate slăbiciunile regimului democratic. Cunoscînd acestea, apreciază fără rezerve democrația tuturor celorlalte regimuri politice. Prin aceasta, el înțelege adevărata democrație de tip occidental, avînd ca principiu de bază suveranitatea poporului, pluripartitismul și alternanța liderilor la putere, după o regulă care presupune principiul majorității și o periodicitate prestabilită.

Pentru că, în cariera lui s-a întîmplat de cîteva ori să fie acuzat că este autoritar, acuzatorii vrînd să spună că acest autoritarism înseamnă antidemocrație, aș vrea să dau aici cîteva lămuriri.

Democrația poate dobîndi diverse forme, fără însă să iasă din limitele ortodoxe. Există democrația fundamentată pe principiul primului bărbat. Există, de asemenea, democrație în care puterea este colectivă. Cînd primul bărbat este o personalitate de excepție, puternică, democrația dobîndește caracteristicile puterii primului bărbat.

Capodistrias, Tricoupis, Venizelos și Karamanlis și-au impus în mod absolut voința atunci cînd poporul i-a ales la cîrmă. Au fost însă cu toții democrați pentru că exercitau puterea numai prin voința populară. Dar, atunci cînd erau în posesia acestei voințe, adică a mandatului popular, ei exercitau puterea în mod suveran. Același lucru se întîmpla și cu De Gaulle.

Această atotputernicie, democratic fundamentată, supără. Mulți au o viziune îngustă asupra democrației, considerînd-o de neîmpăcat cu monocratoria — puterea unuia singur — a bărbatului ales de popor. Ei consideră că o democrație sănătoasă este numai aceea în care mai mulți își au partea lor de putere și, dimpotrivă, consideră că este o erezie puterea suverană a unuia singur.

Adepții sistemului proporțional simplu invocă principiul justei împărțiri a puterii în scopul exercitării creatoare a acesteia. Desigur, într-o lume ideală, această împărțire ideală este compatibilă cu creativitatea și chiar o sporește. Dar, în lumea reală și mai cu seamă în realitatea greacă, ești dator să dai prioritate uneia dintre cele două forme de democrație arătate mai sus. Partidele extremiste de stînga, în dorința lor de a submina statul, preferă

Prezentare și traducere de
Dumitru M. Nicolae

Continuare în pag. a 15-a

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
20 LEI

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri 25 martie 1992 **10 (109)**

PREMIILE REVISTEI „LUCEAFĂRUL“ PE ANUL 1991

ÎN PAGINILE 8 ȘI 9

75 de ani de la naștere

DIMITRIE STELARU

ÎN PAGINA A 7-A

ADRIAN MARINO

O NOUĂ PERSPECTIVĂ COMPARATISTĂ

ÎN PAGINA A 10-A

REGIS DEBRAY

Ce este „mediologia“ ?

ÎN PAGINA A 16-A

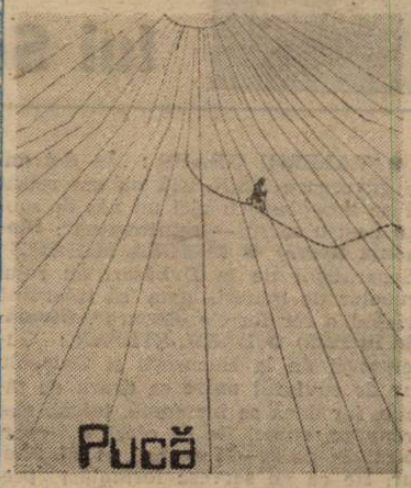

Ilustrăm acest număr cu reproduceri după lucrări de Florin Pucă. În pagina a 13-a — o cronică plastică dedicată operei artistului.

FAPTELE SFINȚILOR APOSTOLI

din Noul Testament

ÎNTR-O NOUĂ VERSIUNE ROMÂNEASCĂ APARȚINÎND ARHIMANDRITULUI BARTOLOMEU VALERIU ANANIA

ÎN PAGINA A 11-A

Poeme de

CÉSAR VALLEJO

ÎN PAGINA A 15-A

RIMBAUD

eseu de Renato Minore

ÎN PAGINA A 14-A

A CINCEA ROATĂ LA CĂRUȚĂ (II)

Se spune că o nenorocire nu vine niciodată singură. După attea decenii de avînt al „limbii de lemn“ iată că se face tot mai des auzită și citită (la televiziune mai ales, dar și în presa scrisă) o „limbă de nisip“, scrișnită, agramată, neascultînd de nici o regulă, prețioasă și populistă în același timp, vădind tulbureala gîndirii celor ce-o folosesc și o acută lipsă de consistență a comunicării. Înlocuirea rostirii înghețate în formule goale de sens cu rostirea pulverizată anarhic, nisipoasă și imponderabilă, poate fi interpretată, la prima vedere, ca un efect de moment al rupturii bruște din decembrie. Un simptom al tranziției așadar, corespunzător tranziției din planul social-politic. În realitate, „limba de nisip“ este consecința unui sistem de învățămînt defectuos, a indiferenței — ca să nu spunem disprețului — cu care acest sistem a tratat studiul limbii române, al limbii latine, al logicii și al psihologiei. De la această premisă credem că trebuie să pornească orice inițiativă legislativă care vrea să reabiliteze învățămîntul românesc preuniversitar. Din păcate nici unul din proiectele de lege a învățămîntului de care avem cunoștință nu pleacă de aici. Ce ar însemna însă, în mod practic, recunoașterea unei asemenea premise ? În primul rînd conceperea etapei gimnaziale (clasele V—VII) ca stadiu pregătitor al personalității intelectuale a individului, ceea ce presupune o anume prioritate acordată disciplinelor care asigură baza devenirii intelectuale : limba maternă, limbile străine, matematica, istoria națională și universală. Din cele 24 de ore pe săptămînă cîte ar cuprinde etapa gimnazială, 8 ar trebui dedicate limbii (4) și literaturii (4) române (materne), 4 limbilor străine, 4 matematicii și 3 istoriei naționale (2) și universale (1), celelalte cinci revenind fizicii, biologiei, educației fizice și — alternativ — desenului și activităților practice. În ultima clasă de gimnaziu (a VII-a), una din cele 4 ore dedicate limbii române se cuvine a fi disponibilizată pentru limba latină, iar una din cele 4, de matematică pentru chimie. Finalizarea studiilor gimnaziale ar urma să se producă prin trei examene (teste) de absolvire la limba și literatura română, matematică și istorie. După această etapă cu caracter obligatoriu, învățămîntul ar fi să se bifurce în școli de meserii (profesionale) și colegii (licee). Cele dintîi, cu o durată de trei ani, să pregătească muncitori calificați în diverse meserii și pentru diversele profiluri economico-industriale din peisajul național. Conservînd cele două principii fundamentale : „cultura generală“ și „personalitatea intelectuală“, programa școlilor de meserii ar trebui să ofere spațiu disciplinelor formative intelectual într-o anumită proporție cu disciplinele profesionale propriu-zise. Astfel, din cele 30 de ore săptămînal cîte ar fi să aibă aceste școli, o treime, adică zece, să fie dedicate limbii române (4), limbii străine (2), istoriei (1), logicii (1) și educației fizice (1). Se poate spera printr-o asemenea derulare a învățămîntului în școlile de meserii în reconstituirea modernizată a unei tradiții, pe de o parte, și apropierea acestor școli de un model formativ complex, pe de alta. Abandonînd ideea egalitarist-comunistă conform căreia tot românul cum-necum trebuie să termine liceul și să aibă totodată și o meserie, idee care, în practică, a produs serii de absolvenți de liceu cvasianalfabeți și de meseriași nepricepuți, reconsiderarea în spiritul de mai sus a școlilor de meserii (profesionale) ne apare cu atît mai necesară cu cît ponderea lor în rețeaua noastră de învățămînt urmează să fie mai mare decît a colegiilor (liceelor). Despre acestea din urmă va fi vorba în partea a treia a serialului nostru.

„L“

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Miliarde și miliarde, filme unice

„Filmul integral al vieții fiecăruia dintre noi rulează o singură dată și atunci pentru un singur spectator, care este și proprietarul filmului. Ceea ce știm noi înșine, înainte de spectacolul final, despre noi, se încropește din fragmentele în care credem că sîntem actori și sîntem, atît de des, simpli spectatori. Cu toate acestea ne permitem să spunem lucruri definitive, și mai ales despre aceea a altora, așa cum în mod imprecis, iluzoriu se vede ea. Siguranța cu care ne putem pronunța unii despre alții, sentințele fără drept de apel ale noastre, în chestiuni ce nu ne privesc, ar trebui să ne înspăimînte, făcîndu-ne să presupunem în adînc, acolo jos, abisuri rău cunoscute și, mai ales, răufăcătoare. Sigur că într-o societate sîntem cu toții legați unii de alții și, exact ca-ntr-un naufragiu, se scufundă și cei care știu să înoate o dată cu neînotătorii agățați de ei. Sigur că soluția ar fi să-i faci pe toți să învețe să înoate în vederea naufragiului. Dar, iarăși sigur este că mai bine ar fi să organizezi plutirea în așa fel încît să nu se poată ajunge la nici un naufragiu, din care, oricum, ceea ce se salvează nu constituie decît fragmente fără sens ale unui întreg, înainte de asta rațional alcătuit și rațional justificat. Dar una este să înveți pe alții plutirea pentru a face întregul social să plutească și alta să-ți arogi dreptul de a judeca, absolut și fără drept de apel, pe semenii tăi, în numele a ceva la fel de vag, de fragmentar, de inexact ca și ceea ce este judecat. Dacă am afla mai întîi despre noi înșine că nu sîntem etalonul, că nu sînem perfecți, dacă ne-am convinge mai întîi de acest lucru, poate că am ezita să aruncăm anatema pripită a judecății noastre parțiale asupra lumii, în general și a semenilor noștri, în special. Că nimeni nu e perfect, afirmăm prea adesea și cu toate acestea facem ca și cum noi înșine am fi scoși din cauză. Dar nimeni nu e absolvit de nimic și în consecință nimeni nu are dreptul să ridice piatra asupra semenilor săi. O adîncă înțelegere a lumii în care trăim ne-ar face mai circumspecți, ne-ar mai închide gurile prea dispuse să împroaște cu noroi și sentințe nedrepte pe alții, mereu pe alții. Pentru că, nu uitați măcar atît : că filmul integral, versiunea definitivă, a vieții fiecăruia dintre noi rulează o singură dată și atunci, oricît ar plăti intrarea, nu este primit nici un alt spectator decît cel în cauză, care este subiect și regizor, scenarist (?) și actor.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Nu „pe ocolite", ci direct, cu nume și prenume: Elena Ștefoi

Cu scuzele de rigoare, deschid azi o nouă paranteză mare : în căutarea **normalității...**

Încerc să-mi înțeleg limitele, de cînd am demisionat forțat (sau am fost „mătrășit", cum spunea N. Manolescu atunci) din funcția de redactor șef de la **Contrapunct**, din ianuarie 1991 încoace, și să înțeleg, în relațiile de autoritate și de supunere, care mai e locul meu în „societatea scriitorilor" și să mă resemnez, că perioada de autoritate a trecut neglorioasă, fiind considerat un intrus și că perioada de supunere îmi e mai propice... Dar nu știu cum se face, iată, constat că — după un an — nici în perioada de supunere nu sunt lăsat în pace ! Defăimarea mea inutilă continuînd : **în profitul cui, oare ?**

Fiindcă e prea de tot : cînd evidența sentimentului, ura patologică, destructivă și reaua credință capătă putere în locul rațiunii, nu mai e nimic de făcut, trebuie să iei măsuri și să pui piciorul în prag, de urgență ! Nu sub imperiul fricii, ci al nevoii : dacă vrei să nu te trezești pe altă lume ! Trăind doar în România tuturor posibilităților.

Să fiu bine înțeles : vinovat că nu reușesc (și că nici nu mă interesează) să deslușesc enigmele formării bubei — „Contrapunct" și ale acutizării durerilor ei în timp, am stat deoparte, în banca mea, din ianuarie 1991 pînă azi, încercînd să mă abțin cît pot și să nu ajung, vorba ceea, la „nivelul de conștiință al producerii unei noi realități", să fac valuri care să tulbure cît de cît cursul deturnat al corabiei celor ce au **acaparat**, neloial, nefericita revistă postrevoluționară **Contrapunct** (citiți azi caseta tehnică și veți vedea cine sunt ei ! La demisia mea forțată insistînd asupra acestui aspect, al acaparării), corabie ajunsă azi o umbră... Mi-am văzut de ale mele, cu acea „pasiune de semn contrar", contrar lor : singur, cu conștiința împăcată... Numai că, dacă ești considerat prost...

Numai că, iată, a ajuns să i se pună moț prostiei la revista **Contrapunct**, chiar pe prima ei pagină (vezi numărul 8 din 13 martie 1992, articolul „Pe ocolite") : mărturisesc, naiv cum sunt dintotdeauna, că nu mă așteptam la atîta infamie ! Așa cum nu mă așteptam ca fostei-poete Elena Ștefoi să i se suie **contra-naționalismul** la cap pînă într-atît : lucrarea diavolului...

Să vedeți și să vă cruciți și dumnea voastră, cititorii ! Las la o parte faptul că Uniunea Scriitorilor — iau încă o dată seama — își pune la dispoziție în continuare o revistă a sa, „liniștită", să mă atace în mod expres pe mine, mizerabil (pentru a cîta oară?) : sigur, ar trebui să fiu onorat, se fac doar atîtea eforturi financiare să apară ! Elena Ștefoi instrumentînd cu această ocazie nu numai resentimente securisto-comuniste, obsedată nu atît de trecutul său compromițător, cît de prezentul meu „obișnuit" : articolul „Pe ocolite" degajînd și un deloc înduioșător soi de servitute față de Mișcarea Contra-naționalistă din interior și din afara granițelor României! Ce o fi aia? Cînd eu, sărmanul de mine, nu sunt decît un „nealiniat", un „neafacerist", un cpate goale, băgător de seamă pînă și în chestiuni din astea, manifest contra-naționaliste... contra-revoluție, contra-manifestație ; direct interesate, contra... În fine.

Îi contra-mulțumesc tristului personaj Elena Ștefoi, pentru ocazia nesperată de a pune, mai tîrziu decît niciodată, lucrurile la punct : în cele ce mă privesc ! Neglijasem că aveam de mult o datorie în acest sens față de cititorii avizați...

Calm, o voi lua pe rînd, în cadrul acestei rubrici, cu demontarea incredibilelor calomnii proferate în articolul „Pe ocolite", cu o lipsă de scrupule ce îi e caracteristică Elenei Ștefoi, mințind flagrant și total în afara „cazuisticii" sale : între timp putînd și eu să mai învăt din daraverile legate de un proces adevărat ! Fiindcă m-am săturat să tot stau cu mîinile în sîn și să fiu batjocorit de te-mîri-cine ! Odată provocat, voi acționa ca atare, să intrăm legal, măcar, în exercițiul „colegial" al libertății de opinie...

14 martie 1992

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● VALERIU GRAUR : „În doi ani de guvernare F.S.N.-istă nu am reușit să ne apropiem cu nici un pas de scopul nostru sacru — reîntregirea". **(România liberă)** ● MIRCEA MIHĂIEȘ : „Separatiștii de la Dubăsari au rolul trupelor de mineri, gata să intervină oricînd o cer forțele obscure". **(România literară)** ● BAZIL ȘTEFAN : „Guvernanții de la București și Chișinău fug de cuvîntul **unire** ca dracu de tămîie, iar dacă se încumetă, totuși, să-l pronunțe, atunci fie că oferă o «perspectivă» de 20—25 de ani, ca dl. Snegur, fie că ne servesc formulări precum «reunificarea în timp, după model german» (dl. ministru Adrian Năstase — și care tot spre Sfîntul Așteaptă conduc, pentru că unificarea Germaniei a intervenit după mai bine de patru decenii de la crearea celor două state germane și numai după ce înstrăinarea dintre germanii din Est și Vest devenise atît de dureroasă încît a provocat explozia care a surpat și Zidul de la Berlin, și regimul comunist care-l ridicase". **(România liberă)** ● TOMA ROMAN : „I. Iliescu s-a vrut «președintele tuturor românilor» dar a fost șeful de stat, din fostele «democrații populare», care s-a arătat cel mai grăbit să semneze un «tratat de amiciție» cu U.R.S.S.-ul, cedînd oficial milioanele de români de peste Prut, iar atitudinea lui din timpul «puciului de la Moscova» a semnificat mai mult decît o prudență binevoitoare". **(Formula AS)** ● TUDOREL URIAN : „F.S.N. fierbe sub capac". **(Cuvîntul)** ● TIA ȘERBĂNESCU : „Cei doi ani de guvernare F.S.N. au demonstrat cu prisosință ereditatea sa comunistă". **(România liberă)** ● IOANA BRATU : „Ne-ar fi trebuit gheare de lup și cozi de vulpe, dar am purtat în mîini un trandafir, pe care l-am dorit ocrotit de suflarea dușmănoasă a crivățului. Campania de intimidare începuse de mult (sic !), dar noi, naivii într-ale politicii (iarăși sic!), continuăm să căutăm locul unde începe speranța în adevăr". **(AZI)** Frumos, tare frumos ! ● DOINA DIACONU : „Președintele sfidează constituția". **(Tineretul liber)** ● ASPIDA : „Total neinspirată, o delegație a asociației chiriașilor din imobilele naționalizate s-a prezentat la Palatul Cotroceni pentru a sta de vorbă cu președintele Ion Iliescu. Ce putea să le rezolve domnul Iliescu, el însuși prim chiriaș al țării și al Cotrocenilor, nu se poate ști. Noi îi propunem însă ca șef al acestei asociații și-i promitem să-i confecționăm și pancarte cu care să demonstreze în fața guvernului, în cazul în care ar fi dat afară de la Cotroceni, după alegerile prezidențiale". **(Expres magazin)** ● ȘUTEU TRAIAN ION, Mănăștur — Cluj-Napoca : „Felicitări domnului Corneliu Vadim Tudor pentru cîștigarea procesului de la Ploiești". **(Politica)** ● O consemnare de PETER LASZLO : „În cazul unui vagin strîmt, ei bine, îți oferă șansa de a conștientiza mai bine faptul că faci sex în acel moment și nu te-ai băgat cumva într-o cizmă, să zicem". **(Dragoste murdară)** ● LIVIU VĂLENAȘ : „Dispunerea geografică a succeselor electorale ale extremei drepte în alegerile locale arată cîteva lucruri mai mult decît interesante. «România Mare» a obținut cel mai mare succes, între 6 și 7% în municipiul București, adică 68.000 de voturi. **Acest succes nu spune absolut nimic : cam tot atîția securiști se află în capitala României.** Aici se găsesc centrele Securității, vilele și magazinele securiștilor, aici este «cuibușorul lor de nebunii», după cum bine se exprima un ziarist bucureștean". **(Baricada)** ● DORINA BĂEȘU : „Acum, dacă Ceaușescu a murit, a murit și Bulă, astfel a apărut domnul Brătianu". „...s-ar părea că domnul Brătianu primește de la Paris un fel de pensie lunară pentru handicapați mintal". **(Opinia studențească)** ● ILIE NEACȘU : „De la început ne-am dat seama că Municipiul CLUJ reprezintă pentru coaliția promaghiară și antinațională o cetate crucială (cetate crucială ? n.n.), un adevărat nod gordian. Dacă honvezii, cu sprijinul cozilor noastre de topor, ar fi reușit să cîștige Clujul, atunci ARDEALUL era cu adevărat în pericol". **(Europa)** ● O consemnare de PETER LASZLO : „Un clitoris mic se ascunde întotdeauna mai bine și în cazul unui contact bucal nu este atît de eficient". **(Dragoste murdară).**

Petre Stoica

prezentul continuă

Un stat ilegitim

Pentru a renaşte încrederea în stat, acesta e dator cu o generală separaţie morală. Cîtă vreme nu îşi va declina responsabilitatea, recunoscînd vinovăţii şi dovedindu-se generos în soluţii şi ameliorări ale pagubelor, pe care le-a produs prin violenţă şi ilegitimitate, rămîn discutabile autoritatea şi eficienţa lui. Ba chiar legalitatea sa.

Despre ce reparaţii este vorba ? Să nu aluneca într-o sterilă enumerare de fraude exercitate de stat asupra societăţii să spunem doar că, în numele ideologiei sale, statul a destrămat ierarhii de valori, instaurînd regatul fărădelegii. Aşa se şi explică deplina compatibilitate, în acest domeniu, cu cele mai sangvinare naţii. Infracţiunile (mai ales cele morale) au fost cauţionate de organismele puterii în stat care au fost primele în a da exemplu. Pasiuni personale şi resentimente de indivizi declasaţi i-au determinat pe oamenii statului să considere că, în numele ideologiei, se poate comite orice crimă.

Statul plăteşte acum pentru comportarea sa vicioasă. Iar, (ce e mai îngrijorător) adună peste culpele de ieri, neverosimilele brutalităţi şi neînţelegeri de azi. În ciuda faptului că unitatea s-a fisurat, lăsînd loc speranţei că, într-o bună zi, cele trei puteri vor fi cu-adevărat separate, din inerţie sau pentru a-şi păstra cheile sociale mai la-ndemînă, statul îşi continuă politica de indiferenţă faţă de comanda socială. Iar, cînd pare emoţionat, îşi apleacă instinctiv urechea numai către foştii (şi actualii) ei clienţi, grăbindu-se să le vină în ajutor. Ştim prea bine că oficialii au căinat, cu grabă, doar pe cei pentru care Revoluţia a fost, cu adevărat, prilej de temeri şi contraofensivă. Astfel, pînă să intre în structura organizatorică FSN (şi a partidelor satelit) activiştii au beneficiat de salarii integrale. SRI a preluat cu bagaje şi (mai ales) arme trupele fostei securităţi. Statul nu este îngrijorat de criza în care se află. E mulţumit că revolta îşi atinge apogeul odată cu primele geamuri sparte şi îşi impune apoi punctul său de vedere cu bastonul şi grenade lacrimogene. De altfel, singurul dialog real au fost hîrjonelile care au determinat mereu mici sau mari jocuri politice : de la schimbarea unui ministru la formarea unui nou guvern.

Statul trebuie să se lepede cît mai curînd de imaginea anterioarei puteri comuniste şi să-şi rediscute valorile. Va trebui s-o facă public, oferind recompense generoase (morale şi financiare) pentru vechile infracţiuni. Să ofere dovezi concrete ale bunăvoinţei sale. Or, tocmai acestea au lipsit (prin grija celor doi prim-miniştri). Marile întreprinderi îşi negociază sărăcia. Agricultura este paralizată de o Lege care a secretat o nouă birocraţie, mai venală ca anterioara. Proprietatea, cînd există, a fost acaparată prin sustragere sau mită.

Din păcate, statul nu urmăreşte să se reabiliteze. El continuă să protejeze proprietăţile furate în anii comunişti, să se odihnească în aceleaşi vile de partid şi să se servească de aceeaşi semi-clandestină reţea de clienţi. Cîtă vreme cele trei puteri vor colabora doar simulînd polifonia şi pluralitatea opiniilor, societatea nu va fi protejată, ci agresată de stat. Iar statul va continua să scrie pagina ruşinoasă începută acum 45 de ani.

Sorin Şerb

momos

Veşti şi zvonuri

Acum aproximativ trei ani circula un banc : ce este o lege ? Răspunsul era : o lege este un zvon care a trecut prin M.A.N.

Acum lucrurile s-au simplificat în sensul că nu mai avem legi sau dacă le avem, ele nu se aplică: ceea ce este acelaşi lucru. Avem însă zvonuri şi ele, pentru a deveni zvonuri cu adevărat, trebuie mai întîi să treacă printr-o agenţie de presă. Încă din 16 dec. 1991 agenţiile de presă au transformat revolta împotriva lui Ceauşescu şi a comunismului în ştiri.

Neavînd legi am devenit o ţară condusă de ştiri. Astfel, „Constitutia" a reuşit să fie o ştire comunicată pe mai multe pagini de ziar, iar cearta Iliescu-Roman, la fel. Celelalte legi feseniste nu au beneficiat de un statut mai bun. Singurele legi cu adevărat aplicate în ţara noastră sînt cele emise de Ceauşescu. Nu trebuie să ne ruşinăm pentru acest lucru, atîta timp cît am ales această cale scurtă (2 pînă la 6 ani) de a bate pasul pe loc. În definitiv ţara a mai trecut prin acest fel de guvernare prin care ştirile-decrete deveneau inoperabile înainte de a fi emise, iar legile vechi care revoltaseră poporul îşi continuau senine drumul spre fundătură.

Astăzi, în fine, zvonurile despre cearta celor doi emanaţi ai revoltei din decembrie au devenit de notorietate publică şi nimeni nu mai poate face supoziţii false asupra acestui conflict. Pentru a nu dormi liniştiţi aflăm că dl. Roman a hotărît, susţinut de o singură aripă tînără, să candideze la postul de preşedinte al ţării. Întorcînd vestea (zvonul) pe toate părţile putem constata cu oarecare bucurie că primul care îşi va pierde somnul aflînd de hotărîrea fostului premier este dl. Iliescu. Candidatura lui Pătruţ îi va fura d-lui Iliescu un număr considerabil de voturi, trecîndu-l astfel din rîndul favoriţilor la cursa pentru preşedinţie în coada plutonului. Se poate deduce lesne că favoritul va deveni astfel candidatul Convenţiei Democratice. Asta în cazul în care Convenţia va înţelege că nu e momentul pentru vreo eventuală dezbinare.

Ştefan Agopian

minimax

Un conflict pentru neliniştea noastră

Domnule, cine-şi închipuie că poa' să-i păcălească pe comunişti, ascultă-mă pe mine, se-nşală amarnic ! Şi chiar cînd se muşcă ei între ei ca lupii, pînă la urmă tot Partidul învinge.

(Din reflecţiile unui bătrîn şchiop, auzite la o coadă în Piaţa Matache Măcelarul)

Oricine are de gînd să lupte împotriva comuniştilor trebuie să ştie că praful se va alege de el.

(Mao Tze-Dun)

Ciudate, dacă nu de-a dreptul stranii sînt cele ce se întîmplă în sferele înalte ale Puterii unde,de la o vreme, parcă bîntuie strechea sau, poate încă mai bine spus, un fel de molimă a sinuciderii politice. Cum altfel să interpretezi conflictul dintre cele două **jumătăţi de roză ?!** Tocmai pentru că, în mod normal, apropierea alegerilor generale ar fi trebuit să-i determine pe tehnicienii puterii să asigure cu orice preţ unitatea Frontului. Or, nici pomeneală de aşa ceva. Iscată la „vîrf", dihonia s-a extins în jos, aşa cum poate fi dedus din succintele relatări ale presei despre modul cum se desfăşoară convenţiile Frontului la nivel judeţean. Ieşit în avanscenă pentru (re) unificarea partidului, grupul de parlamentari fesenişti care şi-a asumat prin ţitulatură nobila misiune (GUF, cum este el dezmierdat în **Azi**, poate şi fiindcă sigla are rezonanţa numelor unor personaje din serialele de desene animate) s-a dovedit de fapt o echipă de artificieri politici, iar neologismul **ninoasă(e)** are toate şansele să intre în argoul gazetarilor, ca semnificant al lucrărilor gen demascare tovărăşească. De asemenea şi celălalt grup coagulat în Front, condus de un politolog profesionist „Made în Ştefan Gheorghiu", s-a dovedit animat de aceeaşi intransigenţă partinică în virtutea căreia sînt combătute tendinţele de idolatrizare cu lideri charismatici, deşi, se pare că, însuşi dl. Vasile (Lică pentru cei apropiaţi ca, bunăoară, senatorul Dan Iosif) Secăreş a propus mai an instituirea funcţiei de **lider naţional.**

Aşadar, conflictul dintre „primii emanaţi ai ţării" se arată cît se poate de real, incriminările reciproce fiind mult prea grave pentru a mai încăpea posibilitatea unui happy end printr-o împăcare spectaculoasă. Dimpotrivă, înteţirea schimbului de rafale propagandistice a evidenţiat o logică a escaladării, tinzîndu-se, după cît se pare, la aplicarea loviturii decisive. Aşa să fie oare ? Cîndva, afirmam că acest cuplu este indestructibil datorită naturii liantului său constînd în reciprocitatea pericolului ca unul dintre parteneri, eliminat din joc, să spună adevărul. Eroarea într-un asemenea raţionament pare să fi fost aceea că el nu aprecia la justa-i valoare **lupta pentru putere.** Făcînd însă cuvenita rectificare, se iscă imediat întrebarea dacă în viitorul apropiat, bunăoară cu prilejul Convenţiei Naţionale a FSN, ar fi de aşteptat ca unul dintre protagonişti să iasă din arena politică pe scut. Sau, încă mai exact, îşi poate permite Puterea acum o răfuială personală de felul celor care au marcat întreaga istorie a partidelor comuniste ? În pofida acuzaţiilor ce şi le-au adresat, fie direct, fie prin intermediul „locotenenţilor" (unii poate într-adevăr !), un asemenea deznodămînt nu este totuşi deloc probabil. Adică, deşi avînd-o la dispoziţie ambii combatanţi, lovitura decisivă nu va fi riscată de nici unul dintre ei, efectul de bumerang fiind inevitabil. Odată acceptată, această prezumţie ar putea să genereze impresia că antrenarea într-un conflict indecis a fost o ditamai gafa care îi va plasa pe ambii „jucători", vizavi de opoziţie, în postura de perdanţi. Mizînd însă pe o asemenea prognoză electorală, opoziţia n-ar face decît să-şi reifice speranţa, subsecvent subestimîndu-şi (iarăşi) adversarul. Pentru că, date fiind, pe de o parte, specificul aşteptărilor electoratului (în mare măsură încă marcate de confuzie) şi, pe de altă parte, noile caracteristici ale ofertei electorale, derivate tocmai din conflictul Roman — Iliescu (sau viceversa), acesta din urmă se dovedeşte ca avînd **un** efect tonifiant pentru Putere. Argumentele care vin în sprijinul unei asemenea interpretări cu aparenţă de paradox pot fi totuşi desluşite destul de lesne atunci cînd şi dacă se trece dincolo de consecinţele virtuale superficiale ale conflictului într-adevăr potrivnice Puterii. Cîştigul pe care se poate sconta însă în perspectiva alegerilor generale şi prezidenţiale este cu mult mai mare. Astfel, în ce-i priveşte pe susţinătorii fideli ai Frontului, pentru că într-un fel sau altul sînt direct interesaţi în menţinerea actualei cîrmuiri, aceştia ştiu că indiferent care dintre cei doi lideri va avea cîştig de cauză, propria situaţie nu li se va modifica radical, aşa încît principiul **de bază** al atitudinii şi comportamentului lor politic s-ar putea defini prin formula „oricum, numai să nu iasă Opoziţia". Pe de altă parte, electoratul fidel Opoziţiei poate fi de asemenea considerat ca relativ constant şi pierdut în orice caz pentru Putere. Interesant se dovedeşte atunci numai segmentul social unde domnesc confuzia şi nehotărîrea ca efect al dezinformării şi, firesc, într-acolo ţinteşte cu predilecţie oferta electorală. La aceste ipoteze standard mai trebuie adăugată apoi pierderea de capital politic al Puterii evidenţiată de rezultatul recentelor alegeri locale. Şi, tocmai pentru că se află în plină criză de autoritate legitimă, Puterea poate beneficia de fracţionarea FSN în măsura în care acest fenomen ajunge, totuşi, graţie propagandei, să fie perceput convenabil în zona nehotărîtă a electoratului. În primul rînd, tot zgomotul care însoţeşte conflictul captează atenţia, reciproc reducîndu-se şansele de audienţă ale Opoziţiei. Pe baza acestei premise psihoinformaţionale, Puterii îi sînt atunci convenabile oricare dintre următoarele impresii posibile : (a) dacă Opoziţia tot nu are şanse de cîştig atunci trebuie ales cel mai mic rău posibil, (b) extensia, fie spre „dreapta", fie spre „stînga", a ofertei electorale venind întru satisfacerea unor aşteptări latente şi difuze care n-au fost captate încă politic — uşor sesizabil, „tabăra romană" a preluat aproape întreaga tematică anticomunistă şi liberală în timp ce spre Palatul Cotroceni îşi îndreaptă privirea toţi cei nemulţumiţi de efectele chinuitei tranziţii economice pentru a li se alătura foştilor to'arăşi înspăimîntaţi de perspectiva unei guvernări anticomuniste. În fine, „pericolul extern" înconjurîndu-ne s-ar zice că din toate părţile, oferă prilej Puterii să vină în întîmpinarea naţionalismului inflamat de propaganda unei extreme originale în care conviejuiesc de minune comunismul cu fascismul şi, cine ştie dacă nu cumva Moscova nu ne oferă, în stilu-i caracteristic, pe dedesubt, un ajutor cu mantinelă...

18 martie 1992

Şerban Lanescu

P.S. de ultimă oră. Marţea, zi fatidică !, a lăsat să se întrevadă posibilitatea apariţiei unui nou „cuplu" istoric (Stolojan — Cosma) şi, totdeodată, i-a prilejuit d-lui M. Hamza bucuria să ne prezinte tribunul „României Mari", nu, nu la tribunal, ci printre iubitori şi ziarişti care-l ascultau luîndu-şi notiţe.

istorie literară

Spiritualitatea convorbiristă

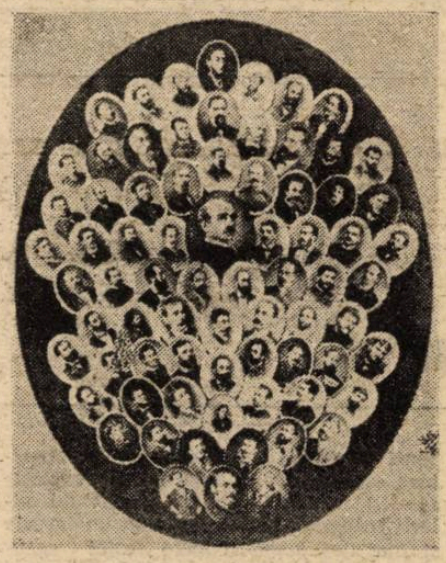

Fără îndoială, „Convorbirile literare“ reprezintă expresia cea mai clară a spiritualității junimiste. Căci există o astfel de spiritualitate, generată de particularitățile societății literare ieșene, creată în iarna 1863/1864, închegată în următorii cîțiva ani, vădită și în modul de a concepe revista.

Se impune de la început constatarea de esență, anume că Junimea a posedat aproape toate însușirile a ceea ce se numește grup de presiune (afirmație făcută de autorul acestor rînduri în 1982 și, independent, în anul următor, de Sorin Alexandrescu, într-un articol apărut la Amsterdam). O atare structură socială caută să drămuiască în primul rînd eficient forțele de care dispune, pentru a ocoli dispersarea lor și pentru a evita astfel rateurile. Lupta pentru accedere în sferele de dominație este deosebit de acerbă în cazul unui grup de presiune și, în consecință, fiecare gest trebuie cumpănit cu multă grijă. Este motivul pentru care junimiștii nu au amestecat niciodată criteriile, modalitățile de evaluare constituind pentru ei nu numai o armă de atac, ci și, sau înainte de orice, o distribuire atentă și echilibrată a intensităților atacului. Fiecare domeniu, pe care l-au abordat, și în care țineau cu orice preț să-și impună punctul de vedere, era supus unei analize atente, pentru a i se afla mijlocul specific de abordare. Faimoasa pledoarie pentru adecvarea ideologică, aici pare a-și avea una din explicații. Deci se poate constata, dacă se admite această perspectivă, că junimiștii s-au impus în politică prin armele politicii, în istorie — prin demersul istoric, în literatură — prin discursul literar, în jurnalistică — prin structurile gazetărești. Niciunde nu au amestecat apele, nu le-au tulburat, pentru că foloasele dobîndite pe o atare cale li s-ar fi părut cu totul minore în comparație cu roadele unei șarje dezlănțuite în cîmp deschis. Este foarte adevărat că o asemenea tactică putea să pară sinucigașă. N-a fost. S-a opus coeziunea pe care junimiștii o păstrau între ei, caracterul monolitic al tuturor formelor în care ei se înfățișau publicului.

Nu trebuie să căutăm în „Convorbiri literare“ tot felul de contraziceri ori contradicții. Nu o asemenea dialectică, încetată ca operativitate, a făcut să apară spiritul convorbirist, ci, dimpotrivă, netezirea asperităților. Scopul acestei operații, umilitoare în aparență, era unul singur : acela de a lăsa cîmp liber operei de artă, de a renunța la principiul meschin al așa-numitei „interpretări“. Deceniile anterioare, cu deosebire acela postpașoptist, încercaseră, prin amestecarea criteriilor în jurnalistică, să aservească valoarea operei literare altor (mai curînd : celorlalte) valori din cîmpul vieții sociale, cu deosebire valorilor etno-politice. Prin intervențiile cunoscute și extrem de energice ale lui Titu Maiorescu, Eminescu, Iacob Negruzzi, Gh. Panu, A. D. Xenopol, și ale altor convorbiriști, revista Junimii a introdus în literatura noastră, încă de acum o sută douăzeci și cinci de ani, un principiu la care, cu foarte puține și ignorabile excepții, nu s-a renunțat nici pînă azi, anume principiul de a nu judeca opera literară prin interpretarea conținutului. Reducționismul anterior extrem de simplist a fost anihilat de revista junimistă, mai ales în perioada 1867—1900, atît prin publicarea unor pagini critice extrem de dure, care descurajau tentativele de prelungire a unui criteriu perimat și care erau, în fapt, rămășițele unui timp revolut, cît și prin includerea în sumar a unor texte care să o sprijine efectiv. Aș zice că revista Junimii a reușit să introducă în cultura noastră un fel de hedonism critic, opus rigidului teologism pseudo-literar anterior. „Anteluptătorii“ — de care au făcut atîta haz convorbiriștii — băteau mătănii la altarul politicului. Convorbiriștii, prin Maiorescu, Eminescu ori Caragiale, s-au devotat artei, culturii în genere.

Spiritualitatea convorbiristă, care nu trebuie confundată cu aceea a întregii Junimi, are la bază și o luciditate care la, uneori, forme intolerante. Afirmația nu este hazardată, dacă reamintim observația privitoare la psihologia de grup de presiune a junimiștilor. Dar, acest aspect mai comportă încă o explicație. Întreaga Junime își datora orientarea unei concepții cu o largă deschidere culturală. Avînd asigurată această temelie, revista „Convorbiri literare“ putea fi cu adevărat literară. Mai mult încă, putea fi auster literară, întrucît austeritatea principiilor era garantată din chiar punctul de plecare prin absența oricăror alte criterii. De aceea, „direcția nouă“, pe care se întemeiau „Convorbirile“, afirma o puritate mult prea vehementă pentru a putea fi totdeauna respectată. Căci disprețul colaboratorilor revistei față de cei care amestecau criteriile era deseori fără mască și ei procedau adesea fără milă la adresa căuzașilor gălăgioși. Fundamentele revistei erau deopotrivă deontologice și filozofice : „căci fără cultură poate încă trăi un popor cu speranța că la momentul natural al dezvoltării sale va apărè și această formă salutară a vieții omenești ; dar cu o cultură falsă nu poate trăi un popor și dacă persistă în ea, atunci dă un exemplu mai mult la vechea lege a istoriei : că în

lupta între civilizațiunea adevărată și între o națiune rezistentă, se nimicește națiunea, dar niciodată adevărul“.

O parcurgere oricît de fugitivă a sumarului numerelor apărute, confirmată, în mod sigur, și de ultimul număr, distrus de incendiu în podul casei lui I. E. Torouțiu, în vara anului 1944, demonstrează că revista Junimii, deși se intitula „literară“, a făcut loc și la numeroase pagini de istorie, de teorie a culturii, de filozofie. Faptul se întîmpla în perioada cea mai reprezentativă, aceea cuprinsă între anii 1867 și 1885. Nu se abdica însă de la principiul predominării literaturii, mai întîi pentru că, în concepția vremii, însuși conceptul de literatură era, cum se cunoaște, de-ajuns de încăpător. Apoi, lucrul cel mai important, pentru că, avînd un spirit critic deosebit de pătrunzător, convorbiriștii se fereau de o extindere a hedonismului, controlîndu-l cu mijloacele oferite de domeniile învecinate beletristicii, ca o garanție a calității acesteia. Funcția de controlor de calitate — așa zicînd — îndeplinită de disciplinele amintite este vizibilă și în componența comitetelor de redacție ale „Convorbirilor“, în care au avut un cuvînt greu mai ales istoricii. Mi se pare o probă nu atît a simțului istoric — simț care adesea le-a fost negat, — cît mai ales a faptului că ei atribuiau în special istoriei o funcție de verificare a literaturii, a adecvării acesteia la contemporaneitate. Protejau astfel, din nou, literatura de imperativele conjuncturalului și, pe această cale, de păgubitoarele ingerințe ale politicului uniformizator.

I s-au opus acestuia — fără a-i nega utilitatea în planul vieții sociale, ba chiar folosindu-l din plin în locul și în împrejurările nimerite — posibilitățile de diversificare oferite cu larghețe de literatură, ca reprezentantă a artei. Scriitorimea noastră din a doua jumătate a secolului al XIX-lea a putut constata în mod concret cît de rodnice sînt limpezirile practicate de „Convorbiri literare“. Pentru ei, ca scriitori, revista înlesnea astfel accesul la propria lor personalitate artistică. Pentru cititorii din aceeași perioadă, revista impunea criterii care, din înguste și mutilante cum erau pînă atunci, începeau să devină sursa unor satisfacții nebănuite. Din masa de cititori pregătiți astfel de „Convorbiri literare“ pînă la 1900 s-au putut forma marii scriitori ai veacului nostru. În îndelungata ei existență, revista Junimii nu a produs nici un om politic. Numai datorită acestui fapt, un mare om politic român a putut să invoce „Convorbirile literare“, cu acele patruzeci de tomuri apărute pînă în 1918, într-unul din momentele de răscruce ale neamului nostru, ca dovadă a existenței și perenității unei culturi și a unui popor.

Dan Mănucă

povestea vorbei

„Interconvulsii“ textuale

Ca și nenorocirea, o eroare nu apare mai niciodată singură. Se întîmplă să descoperim pe cîte o pagină sau într-un singur număr de ziar cîte o condensare de abateri lingvistice de la normă, care alungă toată dorința de senină teoretizare. Rolul severului corector care dă note și recomandări nu e cel mai confortabil (el însuși se poate înșela sau poate teoretiza la nesfîrșit în jurul unei greșeli de tipar) și nici cel mai simpatic cu putință, dar ni-l atribuim cu toții, din cînd în cînd. Să vedem, deci, cam ce se poate strînge la un loc în spațiul a numai două pagini (dintr-un număr recent al ziarului **Libertatea**) — parcă special pentru a ilustra, cît mai concentrat, neglijențele limbajului în uz.

Ce mi-a atras atenția la început a fost conceptul de **interconvulsie**, presupus cu o oarecare probabilitate de secvența „starea de spirit din Front, caracterizată **drept inter-convulsivă**“ (s.n.). Formațiile cu prefixul (după unii autori, prefixoid sau element de compunere) **inter-** „între“ sînt frecvente în limbajul modern : după modelul împrumuturilor — subst. **interacțiune, interdisciplinaritate**, vb. **interconecta**, adj. **intercostal** etc. — au apărut în română mai ales adjective — **interbelic, interjudețean, interstatal, interuman** —, dar și substantive : **interasistență, intercondiționare** etc. Sensul elementului de compunere, totdeauna foarte clar, îl asociază obligatoriu unor adjective care marchează reperele (indicînd **între** ce se stabilește raportul) sau unor substantive în al căror conținut intră ideea de relație, de reciprocitate. E evident că, format de la **convulsiv** „care se referă la convulsii ; care provoacă convulsii, caracterizat prin convulsii, însoțit de convulsii“ (DEX ; la rîndul său, **convulsie** = „spasm ; frămîntare, zvîrcolire, încordare“), **interconvulsiv** ar trebui să însemne „(aflat) între convulsii“ ; ar caracteriza deci o stare intermediară, de relativ repaos, între două frămîntări. Nu cred (din rațiuni extralingvistice) ca acesta să fi fost sensul avut în vedere de vorbitorul care l-a folosit sau de autorul articolului (nu știu cui aparține). E mai probabil ca prefixul să fi fost folosit cu valoarea lui de marcă a reciprocității — pentru a descrie convulsii provocate de unul altuia, de unii altora — deci un fel de zvîrcolire, de frămîntare **transmisă** ; modul de formare a adjectivului nu prevede, totuși, această lectură. Mai **există, de altfel, o posibilitate, cea mai** gravă : ca totul să provină din confuzia dintre **inter-** și adjectivele **intern** sau **interior.** Starea **interconvulsivă** ar fi, atunci, cea caracterizată de simple **convulsii interioare** (ceea ce mi se pare, oricum, tautologic). De fapt, în nici una dintre ipoteze adjectivul **inter-convulsiv** nu pare a căpăta o interpretare mulțumitoare.

Mai puțin gravă (pentru că nu e minată de o rea construcție, de o contradicție interioară, ci ilustrează o tendință, e drept, supărătoare, de extindere a utilizării unui neologism) e folosirea, la cîteva rînduri distanță de exemplul de mai sus, a verbului **a uzita : „Uzitînd** de un scurt memento al derulării ostilităților, președintele a evocat...“. Dicționarele noastre îl înregistrează pe **a uzita** ca tranzitiv și reflexiv, cu sensul „a (se) întrebuința, a (se) folosi în mod obișnuit“, **uzitat,** din care provine, însemnînd „folosit în mod curent, obișnuit“ (ceea ce îl apropie de **uzual).** Includerea ideii de frecvență și repetiție îl diferențiază așadar, în mod clar, pe **a uzita** de **a folosi.** Tendința spre preționzitate acționează însă aici, provocînd substituția cuvîntului obișnuit cu neologismul mai rar ; cazul a fost remarcat de Valeria Guțu Romalo, în **Corectitudine și greșeală** (1972). Exemplul nostru dovedește nu numai abuzul semantic — similar celor produse în înlocuirea verbului **a sfîrși** cu **a finaliza,** ori a lui **a începe** cu **a debuta** —, dar și modificarea regimului sintactic al verbului **a uzita,** refăcut după modelele **a se folosi de..., a uza de...**

Construcții gramaticale incorecte sînt mai multe în paginile asupra cărora m-am oprit ; nu lipsește, desigur, **dezacordul** participiului care determină un substantiv în dativ — „întrebării.. **pusă“ ;** nici nu apuci însă bine să-l remarci, că te nedumerește structura sintactică a întregii propoziții principale : **„Întrebării** «dacă va candida sau nu» pusă în finalul conferinței de presă, dl. Iliescu **a preferat** un răspuns, de astă dată, sec (...)“. **A prefera unei întrebări un răspuns** reprezintă cu siguranță altceva decît a vrut să spună autorul articolului ; dar nu e o idee interesantă ?

Construcții sintactice incorecte sînt și „problema susținerii **sau nu** a unei posibile candidaturi“, „situarea **sau nu** pe aceleași poziții“ ; sursa lor, comună cu a inscripțiilor de genul „e interzis staționarea“, o reprezintă echivalarea unui verb cu substantivul provenit din el : semantic valabilă, aceasta e sintactic imposibilă. Pe cît de normală ar fi construcția „a susține sau nu“, pe atît de incorectă e „susținerea sau nu“ : viciul s-ar lăsa foarte ușor observat prin completarea elipsei : „susținerea sau nu susținerea“ ! Eroarea se dovedește surprinzător de consecventă, echivalarea unei forme verbale cu un substantiv funcționînd și în sens invers : secvența **„să declanșeze** «în perioada imediat următoare demisiei» **a unei veritabile campanii...“** (deși fragmentar, citatul nu omite nici o relație la distanță care ar motiva construcția) — nu se poate explica decît prin substituirea automată, inconștientă, a verbului **să declanșeze** prin substantivul **declanșarea** — singurul care ar fi cerut genitivul apărut ceva mai departe („a unei...“).

Pe lîngă cele de mai sus, observațiile de natură stilistică (obsesia locuțiunii la modă **vizavi de,** figura etimologică probabil involuntară din **„presa... ar fi presat,** psihologic, discuția“) par neînsemnate. Deducțiile logice acționează mai ales în scopul replasării virgulelor. E plicticos și inutil să mai explici cum schimbă sensul folosirea neglijentă a punctuației ; exemplele se găsesc la tot pasul : „cele discutate în acea, nici pe departe, dulce joi“ sau „atmosfera încărcată translînd ușor, spre toți participanții la dialog“ etc. În asemenea condiții, lectura devine o adevărată **reconstrucție** a textului.

Rodica Zafiu

Cîteva răspunsuri

Virgil Duda, ROMÂNIA, SFÎRŞIT DE DECEMBRIE
Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1991

După ce a publicat zece volume în ţară (ultimul dintre ele apărut în 1986), prozatorul Virgil Duda, născut la Bîrlad, în 1939, a emigrat în Israel, în primăvara anului 1988. Şi-a consumat cea mai importantă parte a vieţii în România, unde la începutul anilor '70 s-a impus, prin **Anchetatorul apatic** (1972) şi prin **Deruta** (1973), ca un adevărat maestru al „micului realism", adică al unei formule de proză în care perspectivei monografice şi studiului unei umanităţi prinse în vîrtejul marilor evenimente sociale şi politice i se preferă examenul ariilor „marginale", al **provinciei** şi al personajelor mărunte (însinguraţi, capricioşi, acriţi), capabile să pună în locul legendei oficiale, adevărul epocii postbelice.

Impulsul de a scrie în emigraţie această nouă carte (care se constituie ca un adevărat document de epocă şi, în acelaşi timp, ca o „foaie de temperatură" a stării de exilat) a venit din partea criticului şi eseistului Lucian Raicu (fratele mai mare al lui Virgil Duda), el însuşi plecat din ţară la sfîrşitul anului 1986 şi stabilit, ca refugiat politic, în Franţa. Ceea ce îl va impresiona aici pe Lucian Raicu va fi incapacitatea oamenilor din Occident de a înţelege situaţia dramatică din România şi, în egală măsură, asprimea (sau inadecvarea) unor întrebări de genul : „Cum s-a putut ajunge atît de departe?" şi „De ce suportă românii dictatura, fără să se răzvrătească ?"

Pentru a răspunde la aceste întrebări, Virgil Duda încearcă mai întîi să schiţeze (eliberat de orice constrîngeri) un tablou al vieţii cotidiene româneşti în ultimii ani ai dictaturii lui N. Ceauşescu, într-o ţară ajunsă la capătul puterilor, dar şi al răbdării. Totul e ca în cele mai negre dintre **anti-utopiile** literaturii moderne. Telefonul din case, acoperit cu perna, pentru că „ascultă" Securitatea, televiziunea cu cele două ore zilnice, „dedicate «familiei»" şi „dezgustătoare minut cu minut", birourile cu inscripţia „Ofiţer de securitate", înfiinţate „la vedere, în instituţiile importante", decretele pentru înregistrarea maşinilor de scris sau pentru a controla „relaţiile cu cetăţenii străini", „noua politică de sistematizare" urbană şi rurală, mînciuna travestită într-o retorică a succeselor în lanţ, sistemul general al restricţiilor (apa, alimentele, benzina, curentul electric sau căldura din apartamente, ultima dintre ele pe fondul acelei lozinci voioase, rostite de Ceauşescu la un congres, „dacă uneori e mai rece, să punem o haină în plus !", în timp ce în culisele sălii, radiatoarele electrice menţineau temperatura preferată a dictatorului). În sumă, „o formă de ură şi dispreţ faţă de supuşi, cum rar a mai cunoscut vremea noastră, nu lipsită de noutăţi aparent ne-penitenciare."

Două scene analizate în detaliu (aproape ca într-un roman) fac şi mai plauzibil acest sistem superlativ de referinţe ale mizeriei, greu de imaginat pentru un om sănătos. Prima scenă priveşte dezorganizarea reţelei feroviare române şi coşmarul unei întregi nopţi de iarnă, petrecute în Gara de Nord din Bucureşti, în aşteptarea familiei, cea de a doua recapitulează farsa „referendumului" naţional, privind chestiunea reducerii cu 5% a cheltuielilor militare din România — o adevărată demonstraţie de forţă din partea puterii (mai exact spus, de cinism politic, de nebunie şi de ridicol al unui întreg sistem).

Tot în schiţă, cartea lui Virgil Duda ne mai oferă şi un catalog de personaje-cheie ale comunismului balcanic fabricat în România, securistul („Există «dinastii» de securişti, precum odinioară acelea de medici ori de marinari, nu ştiu dacă la fel de orgolioase, închise (deloc dispuse la mezalianţe) dar la fel de trainice, de durabile"), activistul „Epocii de aur" („se ocupă cu slujirea unei ideologii în care nu crede nici cît negru sub unghie "), „fricosul solid, aşezat, demn", „curajosul de circumstanţă" sau, în directă legătură cu literatura, cenzorul şi instituţia cenzurii („Cenzura primise dispoziţii ferme să nu lase să «treacă» nimic despre frig, întuneric, cozi, mizerie, să facă dispărute aceste cuvinte pînă şi din textele cele mai inofensive.")

Tot în pregătirea răspunsurilor pe care le are în vedere, Virgil Duda nu uită să invoce şi exemplele normalităţii, ale bunului-simţ sau chiar ale rezistenţei, întîi prietenii apropiaţi (poetul Mircea Dinescu, regizorul Lucian Pintilie, prozatorul Radu Petrescu, „poate cel mai artist dintre scriitorii români postbelici"), apoi manifestaţia de la Braşov, din 1987 şi, nu în ultimul rînd, anonimatul celor trecuţi cu vederea atunci cînd se alcătuieşte inventarul opoziţiei româneşti : „n-aş vrea să uit ceea ce fac mulţi, neînchipuit de mulţi. Se luptă din răsputeri pentru a-şi păstra (intelectual vorbind) fiinţa intactă şi a se împotrivi, clipă de clipă, alterării valorilor morale şi relaţiilor autentic umane."

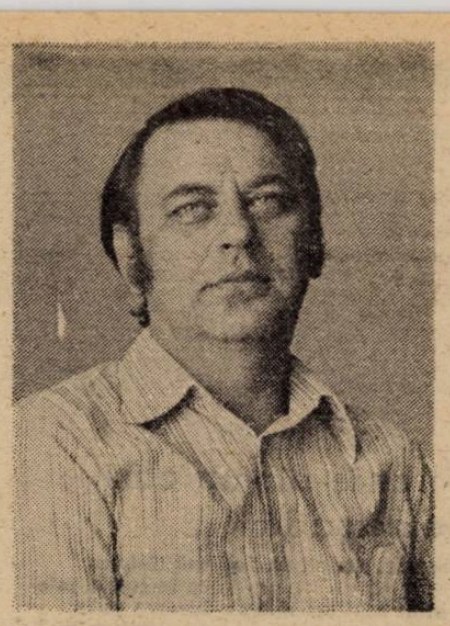

Nu se putea ca din cartea lui Virgil Duda să lipsească tocmai acel spaţiu în care confruntarea dintre dictatură şi libertate s-a manifestat mai pregnant, **spaţiul culturii.** E vorba, pe de o parte, de repertoriul de teme groteşti din sistemul „cultural" al Cîntării României („vechi urme de civilizaţie geto-dacă, noi metode de stimulare a meşteşugurilor tradiţionale [...], ac şi cojoc în Ţara de Sus, combaterea tendinţelor elitiste în cultura occidentală [...], poeţi amatori în municipiile subcarpatice etc."), pe de altă parte, în ultimul capitol al volumului, de un mic tablou al rezistenţei literare româneşti : „Nu pot să nu spun, oricît de deprimantă impresie mi-ar fi făcut unul ori altul dintre scriitorii de valoare, că una din extrem de puţinele oaze [...] de democraţie, relativă loialitate şi relativă cinste, a existat în lumea literară şi că, pînă în ziua de azi, mulţi autori continuă să exprime inexprimabilul, considerînd că înzestrarea lor le impune să nu se retragă în catacombe, ci să păstreze pîlpîinda lumină a gramaticii morale. Au făcut-o destui, pînă a nu evada deznădăjduiţi (odată cu alţi semeni ai lor, de toate profesiile) dintr-o lume fatalmente dezorientată şi paralizată, o fac încă destui, cum se pricep şi asumîndu-şi toate riscurile, acum şi acolo. Şi n-o spun din simplă solidaritate de breaslă, nici din culpabilitate." Sau în chip de concluzie : „Dacă românii n-au de ce să fie ruşinaţi, cum unii ori alţii pretind, atunci scriitorii lor, ai limbii noastre, ai sensibilităţii noastre, n-au nici ei de ce să (exclusiv) roşească. Şi nu fiindcă «fiecare naţie are scriitorii pe care-i merită» (nici «conducătorii»), ci pentru că pretutindeni, în forme adecvate, oamenii — cu cuvintele lui Faulkner — nu se lasă înfrînţi. Chiar dacă produc altora o asemenea impresie. Te lupţi cît şi cum, omeneşte, este posibil."

De fapt, acesta poate fi considerat cel dintîi răspuns la întrebările de la care a pornit analiza lui Virgil Duda. El e precedat, totuşi, de o explicaţie mai detaliată care, tocmai pe baza amănuntelor înregistrate pînă atunci, încearcă să fixeze specificul comunismului românesc. Pe scurt, „românii au înregistrat ghinionul, mai puţin obişnuit, de a fi victimele unui proces de mistificare — inducere în eroare — săvîrşit în trepte cu o viclenie care-ţi dă fiori. O **scară** spre iad, construită cu teribilă viclenie..." Şi tot ca un răspuns trebuie înţeleasă şi polemica explicită, purtată de Virgil Duda cu toţi cei care, pentru a da o nuanţă cît mai convingătoare severităţii din întrebările lor, recurg la cele mai inadecvate comparaţii : „Prea mulţi îşi închipuie că la ei nu se poate petrece aşa ceva. Ba se poate. Aş preciza doar că... nu chiar în acelaşi fel. În funcţie de ghinionul istoric care-i paşte în mod deosebit pe unii ori pe alţii, de forţa şi lipsa de scrupule, de viclenia şi îndrăzneala celor care ajung să guverneze, de tipul tiraniei căreia o ţară îi cade pradă într-o anume perioadă şi de reacţia colectivităţii respective, chestia se poate întîmpla oricui, în orice loc." De altfel, s-a şi întîmplat, ar fi putut să adauge prozatorul.

Sînt în cartea lui Virgil Duda şi cîteva fragmente pe tema atît de bătătorită a **specificului naţional** (despre atitudinea românilor faţă de moarte, despre antisemitism sau despre promptitudinea cu care chiar românul s-a dovedit a fi cel dintîi care să se judece pe sine cu o mare severitate). Dar poate că rîndurile cele mai impresionante sînt de căutat în citatul pe care Virgil Duda îl dă la sfîrşitul cărţii sale, dintr-o compoziţie scrisă la un liceu din Israel, de un copil din România (probabil fiica prozatorului), pe tema **„Cea mai profundă suferinţă din viaţa mea"**: „Cea mai adevărată suferinţă pe care am cunoscut-o era acea tristeţe constantă de pe chipul tuturor. Şi zîmbetul ironic. Crezi că poţi să ne distrugi ? Ei bine, încearcă. O să vedem cine va învinge. Chiar dacă nu va mai rămîne nici un român pe Pămînt pînă atunci."

Sînt rînduri mişcătoare pe care, n-am nici o îndoială, orice mare prozator ar fi fost fericit să le scrie.

Florin Manolescu

Locuri comune despre poezie şi economia de piaţă

Am pe masă o carte. De poezie. Nimic neobişnuit aici. Măcar poeţii să mai citească poezie, cu toate că asta s-ar putea să nu le fie, începînd de la un moment dat, de nici un folos, dimpotrivă. Oricum, insist, am pe masă o carte de poezie ; cu totul deosebită şi asta nu pentru că ar fi americană. Nu tot ceea ce e american se mănîncă. De pildă filmele : cînd un film american este prost, atunci înseamnă că este îngrozitor de prost, afirmaţie care nu trebuie să vă ducă cu gîndul la cei care programează filme la Televiziunea Română, căci asta ar însemna să nu mai vorbim niciodată despre cartea de poezie pe care o am eu pe masă. Observaţi ce tehnică rafinată folosesc : încerc să vă stîrnesc interesul, să vă apropii, să-ncepeţi s-o-nchipuiţi, poate chiar să-i simţiţi mirosul, forma, numărul de pagini. **Best American Poetry 1990.** Collier Books Macmillan Publishing Company, New York. Este o antologie alcătuită de Jorie Graham, o poetă cunoscută. Nimic deosebit. Încă. Numai că e o antologie care selectează poeme **apărute exclusiv** în 1989, în reviste ori, mai rar, în volume. Aşa cum o alta, apărută în 1989 la aceeaşi casă editorială, era o selecţie a lui Donald Hall din poemele apărute în 1988. Tot aşa cum cea din 1988 ieşea din mîinile lui John Ashbery şi se rezuma, desigur, la poemele din 1987. Iar seria, — căci este deja şi va rămîne o serie, reuşind să se impună — stă sub „regia" lui David Lehman.

N-am vrut să fiu ditirambic, ci numai exclamativ. Totuşi, oare poţi să faci antologia unui singur an de poezie ? Dacă te gîndeşti mai bine răspunsul e da, mai ales atunci cînd e vorba de America, unde se scrie, contrar părerii multora dintre confraţii mei, poezie multă şi de aceeaşi valoare ca totdeauna. Mai mult decît atît, eu unul cred că s-ar putea face aşa ceva şi în România, ba consider că ar fi chiar necesar, pe de o parte pentru că faţa poeziei româneşti s-a schimbat cu totul în ultima vreme (imaginea pe care o are publicul larg despre aceasta fiind de mult rămasă în urmă), iar pe de alta, pentru că diversitatea şi calitatea textelor publicate în revistele anilor '90—'91 sînt suficient de mari pentru a permite o atare întreprindere. Aproape că-mi vine să ies la rampă şi să strig că mă simt în stare chiar eu de o asemenea dificilă lucrare, dacă n-ar fi acea frică că voi fi înţeles într-aiurea ori sentimentul limpede că nimic nu se mişcă.

În fond, arhicunoscuta şi invocata regulă a necesarei distanţări în timp, pentru perspectivă, poate că nu e decît o firească frică de opţiunea la cald şi de reacţiile sensibilităţilor exacerbate. Să revenim însă la antologiile americane. Regula jocului e suficient de simplă : în fiecare an, **un alt poet** citeşte cam toate magazinele şi suplimentele (**The New Yorker,** din care au fost selectate cele mai multe grupaje în cazul discutat, şapte ; **Antaeus,** revista lui Daniel Halpern ; **Boulevard, Grand Street, The New Republic,** etc. etc.), realizînd o selecţie care să cuprindă minimum cincizeci, dar nu mai mult de şaptezeci de poeţi. O anexă finală adaugă necesarele note despre fiecare poet antologat, dar, uneori şi surprinzător, comentarii ale poeţilor înşişi cu privire la propriile poeme.

La ce bun o asemenea antologie ? Ei bine, pur şi simplu pentru a se supune regulilor economiei de piaţă, constrîngătoare, nu-i aşa, alienante şi distructive. Şi totuşi, în chiar prima frază a cuvîntului înainte semnat de editorul seriei, David Lehman ne povesteşte, încîntat desigur, că deşi este general admisă ideea nevandabilităţii poeziei, ei bine, antologiile „best american poetry" au intrat pe lista de best-seller. Iată deci, fără prea mare efort, un nou „loc comun" contrazis.

În fond, nici nu e cine ştie ce strategie editorială cu totul deosebită. E nevoie numai să pricepi că există atîţia oameni care, deşi nu citesc în mod obişnuit poezie şi poate că n-ar cumpăra nici măcar volumele poeţilor importanţi, o vor face, sigur, în cazul unei antologii, chiar dacă ulterior se vor mulţumi numai s-o frunzărească. Chestie de psihologie a cititorului.

Dincolo de reflecţiile exterioare stîrnite de cartea pe care o am eu pe masă, trebuie adăugat că ea este, realmente, o lucrare de interes. Diversitatea scriiturilor din poezia americană a momentului, ca şi o anume tensiune ce parcă ţîşneşte din pagină, mă fac să cred nu numai că încă se mai poate scrie poezie dar şi că a mai rămas cîte ceva de spus. Îi vom putea întîlni, în paginile cărţii, pe **bătrînii** născuţi în anii douăzeci (Ashbery, Creeley, Hollander, Levine, Denise Levertov, Adrienne Rich, Richard Wilbur) alături de doar cu puţin mai tinerii născuţi în preajma sau în timpul războiului : Daniel Halpern, Robert Hass, Seamus Heaney, Michael Palmer, Robert Pinsky, Charles Simic, Mark Strand, James Tate, Charles Wright. Asta pentru a nu oferi decît cîteva nume. Iar dintre cei foarte tineri, destul de numeroşi, să n-o amintesc decît pe Suzanne Gardinier (născută în 1961), nume de care, cu siguranţă, vom mai auzi.

Cereţi în librării, prin primăvara viitoare, primul volum din seria „Poezie Română Contemporană. 1992". Pot răspunde cu firma numelui lor L. Ulici, M. Martin, N. Manolescu ori atîţia alţii. Iar la munca de jos poate fi oricare dintre optnouăzecişti : Muşină, Gîrbea, Boerescu, Vlasie, F. Novac, S. Popescu etc., etc. ,etc. De ce unul sub patruzeci de ani ? Pur şi simplu pentru că noi i-am citit şi îi ştim pe dinafară şi pe Sorescu şi pe Dinescu, şi pe Doinaş şi pe Păunescu, în vreme ce ei, probabil că habar n-au cine sîntem noi (cu excepţia cîtorva vîrfuri, evident). Or, o antologie 1992 trebuie să fie o antologie 1992. Musai. Adică şi Robert Creeley dar şi Suzanne Gardinier.

Hei, mă aude cineva ?!?!

Mihail Oprea

corneliu antim

INSOMNII

Canon nocturn

Destramă-te, sînge al meu, în delte de otravă,
Pe aride pămînturi ademenește-i să
adaste migratoarea lor speranță.
Și setea, cînd fi-va-le mai neîndurătoare,
Doar arsița închipuirii să le-o ostoiască.
Cum o naștere neursită
Pe-un tărîm înmiresmat.

Subțiază-te, trup al meu, pînă la
Dunga de pergament a orizontului.
Ochii să-i doară scrutîndu-te
Și zborul ca o rătăcire să le istovească
Dorul de cuib și împrimăvărare.

Buze ale mele, rostiți-vă canonul
Cu tăișul frigului celui mai pătrunzător
Și sfidătoarea lor urgie înundați-o
cu potopul pedepsitoarei tăceri.
Aceeași din care s-au întrupat cîndva,
În îndepărtatul surghiun al gîndurilor,
Făpturile noastre neîntinate.

Moartea-n picioare

Stavile nu-s în calea cerbilor iarna
Orgile rutului cînd între coapse răsună !
Rar lupii în cerșcuri se-nvîrt pe aproape
Atîtători moscul jivinei lovindu-le nara.
Nimic nu-i mai tare ca steiul iubirii
Adînc implintat între elitre de inger !
Doar boncănitul difuz al însinguraților
Alungați din puzderii la margini de lume
Ne-adună-n auz chemări și blesteme —
Avide păsări, ce-n vuitoare prăpastii devoră
Statuia de-antracit a călăului cu chip de fecioară.

Utrenie-ntr-un cort de zăpadă

Doamne, unde-i mai adîncă liniștea ca în rugile tale
și unde mai apăsătoare durerea ca în dojana ta ?
Și dacă iubire mi-ai dat, de ce atunci crucificat mă lași
pradă sălbaticei singurătăți ?
Pogorît în tainița propriului trup caut lumina de mi-ai dat ;
Cu ochi goi o caut și gesturi răvășite
de vietate băituită.
Noapte de noapte, ființa ei mă cutreieră aidoma crepusculului
în ogivele majestuoase ale ruinatelor temple.
Istovitoare călătorie înlăuntrul formelor
printre iscoditoare tăceri și gesturi indiferente !
Decupată în negurile orizontului,
ca-ntr-o armură de chihlimbar, mă chemi îndepărtîndu-te
în infinit, cu pași apăsați strivind
măștile de sidef ale celor ce-am fost :
tu, Isoldă ebenină, eu Tristan înmărmurit —
două fulgerări ale aceleiași năluciri gata să ne mistuie !
Unde-i, Doamne, clopotul de sticlă în care
să regăsesc tihna clocotitoare a începuturilor,
din care ne întrupasem precum atolii însingurați
din lava oceanului,
aburind de speranță sub înșelătoare curcubee ?

Atît de crudă

Mi-e plinset și amar deasupra capului cerul !
Cotropit de senin m-aș lăsa
ca o țară fără oaste
în fragila dimineață de iarnă.

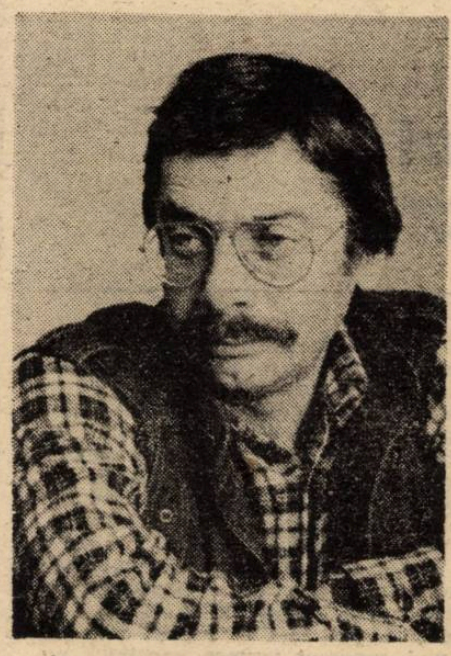

Arși de acidul insomniilor îmi sînt ochii
și precum securea veghea nemiloasă
mă decapitează în genunile nopții,
prin care-ți adulmec urmele.

Și tot însetat sînt de înmiresmata apă
a colindului tău
prin împietritul labirint al lumii
ce te zămisli ;
atît de crudă și de fără rost,
ca o făgăduință a sfîrșitului.

Ondina nopții brună

Se-ntoarce străvezie ca-ntr-un balon de sare
Ondina nopții brună și drept-rătăcitoare,
Rotindu-și cuib de gală doar pe la streșini ninse,
Amăgitoare-n zborul ce-aripa îi cuprinse.
Narcotică plutire spre-atavice ispite
Această-abandonare-n edenuri regăsite.

Din nou, cum ceru-n apă-n trufașă
Avem a ne petrece cu toate peste fire.
Nirvană infinită în ochii tăi impurul
Amurg ce-nvinse pacea și-ți frînse-n gol conturul.

Pădurea ta de vină

Iubirea din disperare urgie este,
Cum apele-n puhoaie peste pămînt se-aruncă.
Zăgaz de pui, te împresoară-n miluri
Și malu-l surpă tot măcinînd pe dedesubt

Ce-mi vinzi tu, sfidătoareo, la margine de drum,
Cît ochii tăi mă fură și trupu-ți mi-e pedeapsă ?
Legende țes cuvinte tot fără noimă și
Pădurea ta de vină se-aprinde ca un rug.
Pustiu-n urmă cade, pustiu în față ureă !
Mă nărui fără vrere-n acest balans de scrum.

Cine-i prieten, oare, în casa vrajbei, cine
Se-ncumetă să soarbă din apa tulburată ?
Pe dos întors-ai armura gîndului
În chinga cuvintelor zovărindu-mi puterea și speranța.

Ca un șireang deasupra ochiul insomniilor se leagănă
În așteptarea trupului din care am fugit !
Unde sîntem, dacă nu în severele oglinzi paralele
Alte acestei lumi fără contur ?

februarie '92

Precum osînditul

Mari gravitații în sfera ta de lut însuflețit atrăgîndu-mă,
rătăcitor asteroid
prin vastități fără nume și fără culoare.

Prin arabescul de cărări al visului
revin uneori, precum osînditul
în căutarea propriului călău
în transcendente imperii.

martie '92

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Ștefania Plopeanu
CAVALERUL DIN DREZINĂ
Editura Pontica

După cum mărturisește autoarea, acest poem-eseu, scris în 1984 și neacceptat de editorii de atunci a devenit „un poem de sertar" cu o valoare astăzi de „document autentic". Nu știm care au fost motivele respingerii de atunci, ce știm e că poemele cuprinse în această plachetă sînt monologuri epico-lirice, încărcate de o sensibilitate parcă traumatizată de indicibile intemperii, sugerînd totodată dorința de echilibru interior ca mod de depășire a împrejurărilor care rănesc, modelul altitudinal fiind Socrate : „Drezina cavalerului înaintează / ca o sfoară de predicate verzui / trecînd prin trupuri cu miros de răzor / cavalerul e îmbrăcat în alb ține / sabia de paradă și doarme / pe calul său cu roțile culcat / în picioare pe o pernă de aer / dărîmînd munți înfășurîndu-și / morile în creier cu hălci / de atribute ce-i string pulpele / mortuare pe cal / cavalerul doarme așezat / în camera somnului ultrasonor / unde Socrate e muritor / pentru că toți oamenii sînt astfel / și s-a întîmplat ca Socrate să fie / în inferență cu planeta **om**".

Salvatore Quasimodo
VERSURI
Editura Univers

Apărute în colecția „Poesis" a editurii Univers, într-o versiune excelentă semnată de Mihai Bancu, poeziile laureatului Nobel pe 1959 prilejuiesc reîntîlnirea cititorului român cu opera unuia din marii poeți italieni ai acestui veac, binecunoscut și pînă acum în România, de data asta și prin texte care n-au mai fost traduse în românește. Iată, aici, un poem ocazionat lui Quasimodo de o călătorie făcută în țara noastră (se știe că poetul italian a fost și traducătorul lui Tudor Arghezi în italiană) : „Spiritul moartea visul / tăgăduiesc speranța În noaptea asta / la Brașov, în Carpați, printre copaci / străini, caut în țimp / o femeie iubită. Zăduful crapă / frunza plopilor iar eu / îmi spun cuvinte pe care nu le știu, / răstorn brazda-amintirii. / Un jazz întunecat, italice cîntări / trec preschimbate peste culoarea irișilor. / Glasul tău s-a pierdut / în murmur de fîntîni : / ajunge-o zi să cumpănească lumea". Un tabel cronologic amănunțit completează această nouă versiune românească a poeziilor lui Salvatore Quasimodo.

Ioanid Romanescu
DILATAREA TIMPULUI
Editura Cartea Românească

Un nou volum al unuia din cei mai neasemănători poeți contemporani. Tema centrală e aceea din titlu, tratată reflexiv-liric în poeme relativ ample parcă dilatate prin reflex de adecvare tematică, însă deosebit de limpezi și păstrîndu-și intactă puterea de sugestie. În linia ultimelor cărți ale poetului, derivînd oarecum din **Școala de poezie**, poeziile din acest volum au schimbat vehemența de odinioară pe resemnarea sceptică iar aplombul cvasinarcisist al situării personale pe neliniștea calmă a interogațiilor și clamărilor expectative. Limbajul, în chip ciudat, pare că s-a învechit, oricum simplificat și clasicizat într-o frazeologie patinată ca însăși de vreme : „O, zeu al timpului, ne iartă ! / prin bezna clipelor nefaste / la fel se-nalță piramide / din înseși capetele noastre / / învins de propria ta fire, / de-o infinită bunătate, / ascunde-te vederii încă, / adormi să se refacă toate / / ori să dispară fără urme, / ca reluînd a vieții taină / să dai creațiunii spirit / prin care pururi să discearnă / / (Ce semne, cîte moduri în van să te prevină- / și ce stăpîn din haos ai vrea să se arate ? / nu-i propriul timp trăit o parte-acelui spirit / pe care îl numești supus Divinitate ? / / nu-i viața trecătoare criteriu-acelei forțe ? / pe cît cuprinzi misterul, pe-atîta te cuprinde- / înțelegînd prin el, sporindu-i înțelesul / devii complice, ritm al sferelor vuinde / / și mai cum spuneai nebunule ? că despre acea realitate / ar fi trebuit să lăsăm în urmă / un depozit al formelor imaginare)". Riscul e proza.

Mircea Moga

Un blajin moralizator

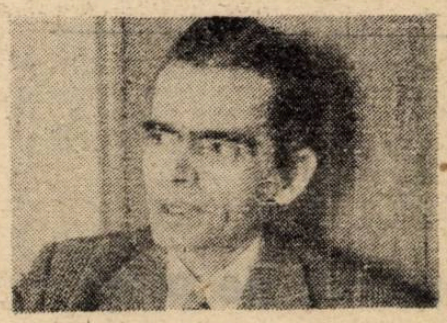

NICOLAE ȚIC nu mai este ; s-a stins fără veste, parcă grăbit să se odihnească după o lungă zi de muncă rodnică. Silueta lui firavă, ușor înclinată ca un semn de exclamare, ochii lui vii, iscoditori, vorba lui socotită, calmă, adesea ironică, zîmbetul lui prietenos, rîsul lui — nu mai sînt. Însă toate au rămas și vor continua să trăiască în noi, familia, prietenii și cunoscuții lui — cît vom mai ființa și noi — iar după ce vom pleca și noi, el va continua să trăiască prin cititori în opera lui de scriitor al vremii ce i-a fost sortită — fără alegerea și aprobarea lui — să o străbată timp de șaizeci și trei de ani. Aproape două treimi din secolul cel mai uluitor al omenirii ; secol sfîșiat de două războaie mondiale, ros de ură, ura propagată de totalitarismul comunist, „revoluționar și internaționalist" sau de cele „naționaliste" ale fascismului. Asemenea menghine necruțătoare au apucat strîns întreaga noastră generație, strîmbînd-o, fărîmînd-o și vărsînd-o în moara „instalării" și apoi a „construcției multilaterale a socialismului în România", moară ce avea să macine timp de peste patruzeci de ani. Numai că orice s-ar întîmpla pe pămînt : războaie, revoluții, cutremure, molime, totalitarisme comuniste sau burgheze, viața trebuie trăită cu rostul ei cel mai adînc care este mai presus de ele : acela de a dura prin sfintele taine ale vieții noastre trecătoare : nașterea, căsătoria, moartea. Iar arta, scrisul fac parte din uneltele care asigură durata vieții în lume. Dar și scrisului i s-a dedicat Nicolae Țic cu o rîvnă și o dragoste pilduitoare. A debutat, ca tot românul, cu poezie, a continuat cu reportajul (ca mai toți colegii lui de generație, dintre care nu i-am cunoscut decît pe Radu Cosașu, Eugen Mandric, Petre Sălcudeanu), apoi cu povestirile, romanele și piesele de teatru sau scenariile de film. Fiu de țărani din Bozul Hunedoarei, școlit la Deva, apoi la București și-a început cariera de romancier, prezentîndu-le viața și problemele lor, prin 1957, cu „A doua moarte a lui Anton Vrabie", iar de atunci și pînă în zilele noastre, cînd „Bufnița Albă" din cele vreo 25 de volume publicate, puține sînt cele în care să nu existe și eroi țărani.

Narator al unei epoci fierbinți, contradictorii, de cele mai multe ori sufocată și chinuitoare, Nicolae Țic a consemnat-o în aproape toate aspectele ei, cît de cît semnificative ; pe lîngă țăranii, muncitorii, orășenii de toate profesiile, de la negustorii adevărați pînă la negustorii de piei de cloșcă, intelectualii, artiștii, activiștii și arivistii „de partid" personajele atent privite și cu talent zugrăvite ; lipsit de răutate, Nicolae Țic își scrutează epoca înțelegător, cu o bunătate adesea sfătoasă și chiar blajin moralizatoare ; scrisul îi este simplu, curge lin ca Mureșul lui natal (nu l-am simțit crispat, ba aproape disperat, oricît în „Navetiștii", roman al disoluției, drept al unei clase care în opera lui pare un semnal de alarmă) adăugîndu-și apele literaturii acestui teribil veac românesc.

Oricum, cei care vor să-l cunoască așa cum a fost el cu adevărat vor trebui să citească opera prietenului nostru Nicolae Țic.

N. Crișan

Noi, Dimitrie Stelaru...

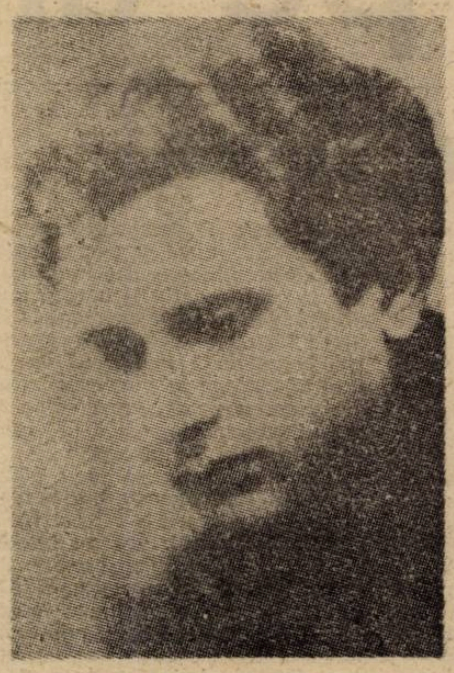

Dimitrie Stelaru a fost un mit poetic, un scriitor a cărui biografie devenise mitologie. Orice carte, dedicată acestui poet autentic, presupune în primul rînd riscul legendei și, în al doilea rînd, pe acela al lipsei documentelor. Stelaru a fost un imposibil administrator al manuscriselor și al documentelor personale și a căutat să-și falsifice, dintr-un capriciu poetic, cu bună știință, biografia, scriind un memorial în mare parte inventat **(Zeii prind șoareci)** ce trebuie utilizat cu prudență.

Dacă viața și chiar opera unor poeți se sprijină documentar pe corespondență, pe interviuri și pe mărturii, în existența boemului Stelaru aproape nu există corespondență, iar mărturisirile sunt derutante ; un singur exemplu este edificator : poetul declară că a absolvit Facultatea de Filosofie și Litere din București și istoricii literari cad în capcană și-l declară, la rîndul lor, în istorii și dicționare literare, „licențiat în litere". În arhiva Facultății de Litere și Filosofie din București nu se află însă nici un document care să ateste declarația.

Adăugăm la acest aspect și caracterul de farsă regizată personal pe care l-a acordat propriei existențe. Nu mai departe, la vîrsta de 23 de ani își anunță decesul în presa vremii și citește cu mult humor literatura panegirică din ziare și reviste creată „ad hoc".

Prin tot ce a făcut a fost un boem absolut, cultivat totuși și cultivînd o boemie intelectuală alături — imaginar — de Poe, de Verlaine, de Rimbaud și chiar de Villon. Din această elevație boemă privește spectacolul lumii : „Noi, Dimitrie Stelaru n-am cunoscut niciodată Fericirea / Noi, n-am avut alt soare decît Umilința ; / Dar pînă cînd, înger vagabond, pînă cînd, / Trupul acesta gol și flămînd ?"

Sau : „Bună dimineața Verlaine, / Ciudatul meu zeu și prieten, / Bună dimineața ! Vor mai trece / Pînă mi s-or usca versurile, milenii treisprezece. / Ceasornicul pămîntului îl aud / Cum sbuciumă oasele trupului tău crud ; / Îl aud și nu-l aud. Dar, ochii, mereu, / Sticlesc deasupra paharului meu." Stelaru a fost un boem prin vocație, un boem anacronic ce-și etala, fără complexe, afișînd uneori un aer frondist, o existență aleatorie. A fi boem într-un veac ordonat și pozitivizat, deci foarte puțin romantic, într-un timp din care dispăruse mitul privighetorii oarbe, a trăi boema ca pe un destin implacabil, însemna și un protest.

Stelaru era un pseudonim (oferit de Eugen Jebeleanu), al doilea, pentru că poetul mai semnase și Dimitrie Orfanu ; numele de acasă era Dimitrie Petrescu. A debutat timpuriu prin plachete minore, tipărite la tipografii mizere sau pe foi volante pe care și le vindea singur prin restaurante și pe stradă. Cînd eram student l-am văzut într-o seară la Café de la Paix, vestita cafenea a literaților. Era îmbrăcat în haine ponosite și roase, avea însă o pălărie semnificativă, un melon cu boruri tari cu care-și sfida consumatorii mai avuți A doua întîlnire cu boema lui Stelaru s-a produs tot în studenție ; Ion Caraion, în 1946, pe atunci redactor la revista lui G. Călinescu, **Lumea**, coleg cu mine, la Facultatea de Litere, a organizat o ședătoare literară la care urmau să citească versuri Geo Dumitrescu, Mihnea Gheorghiu, C. T. Lituon (un mare talent răpus de tuberculoză în 1947), Dimitrie Stelaru, Caraion și, desigur, semnatarul acestor rînduri. Au început lecturile, dar pentru că în sală (era vorba de Amfiteatrul „Titu Maiorescu") nu era suficientă liniște și mai ales că apariția poetului boem produsese rumoare, Stelaru a părăsit sala în semn de protest, adăugînd că atmosfera în care se citesc versuri nu trebuie viciată de oameni rămași în urmă cu ideile estetice, deși ascultă cursuri ținute de profesori străluciți ca Tudor Vianu sau George Călinescu, într-un amfiteatru al cărui patron (Titu Maiorescu) ar roși dacă ar fi acum de față. Spunînd în final : „Din respect pentru Maiorescu, am onoarea să vă întorc spatele !"

Vorbind cu George Ivașcu despre poetul boem și despre monografia ce i-am dedicat-o în 1984, marele jurnalist (care a fost Ivașcu) mi-a povestit o întîmplare în care Stelaru s-a comportat ca un **boem absolut :** Ivașcu observase că poetul era îmbrăcat într-o pereche de pantaloni plini de petice și mai ales plini de găuri. L-a chemat a doua zi la redacție și i-a oferit o pereche de pantaloni nou-nouți. Redacția era plină de colaboratori (și, desigur, de colaboratoare). Stelaru nu s-a jenat și, în plenul asistenței, și-a scos pantalonii rupți, a îmbrăcat tacticos pe cei noi și a așezat calm pe cei uzați în coșul de gunoi (de hîrtii) al lui Ivașcu. A mulțumit și a plecat cu-n aer de nabab.

Dar, așa cum spuneam, boemul Stelaru a avut o viață fabuloasă, intrată în legendă. Locul lui în istoria literaturii române nu poate fi determinat prin raportarea directă la un curent sau la o tendință literară. Poate e un neoromantic, dar numai ca stare de spirit, expresia, deși boemă e a unui modernist, care citise pe suprarealiști.

Poezia stelariană rămîne în mare, în toată evoluția ei, un elogiu al unei boeme ilustrate frondist, în stilul brigandesc. Nimeni, dintre moderni, pînă la Stelaru n-a exprimat la un nivel estetic notabil elogiul acestei stări de spirit, fiind în același timp, ca biografie, un boem, vorbind din interiorul acestui univers uman. Odată evadat din mediul boem, poetul nu mai spune același lucru, expresia lirică nu mai are un sens elevat și fostul **inger vagabond** nu mai poate **inventa nimic,** ci își comentează boema anilor trecuți ca pe un paradis pierdut. Aspectele onirice, extazul lunar, mirajul bahic, nomadismul, nostalgia purității într-o natură astrală, citadinismul, precum și alte note ale poeziei stelariene, se raportează la boema incurabilă în care a trăit și, pornind de la acest adevăr, opera sa are o unitate exemplară, devenind expresia unui principiu de viață, a unui mod de existență.

Aflăm în opera lui Stelaru la o lectură mai intensivă și accente tragice, grave extrase din contextul boemian („Sunt atît de singur în lume / ca un Dumnezeu fără cer !") ; „Și toată ești frumoasă ca o rușine". „Grădinile mai au scări în ploi / arborii mai viscolesc batiste...". Alături de aceste stanțe grave găsim și exerciții ludice : „Bune șolduri au suavele, fetele / de iubesc taurii și gambetele..."

Dar mai întotdeauna după un ludism aproape suprarealist, versul devine dintr-o dată grav : „În noaptea asta Moartea stă cu noi la masă, / înaltă, despletită, tînără mireasă...".

Am putea continua cu citate care să ni-l definească mai bine pe poet decît comentariile. Dar cărțile lui Stelaru lipsesc din librării și acest poet atît de autentic, care a trăit numai 54 de ani, trebuie și tipărit, căci altfel rămîne cu timpul un necunoscut localizat, așa cum spuneam, într-un mit. **E o datorie a culturii românești !**

Emil Manu

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Mai e Gabriela Melinescu **împotriva celui drag ?**

George Bălăiță, obosit, după ce a creat **Lumea în două zile**

Un prieten al scriitorilor : graficianul Florin Pucă surprins în fotografie alături de Ion Băieșu și Damian Necula

Lumină pentru cei singuri oferă Gabriel Gafița

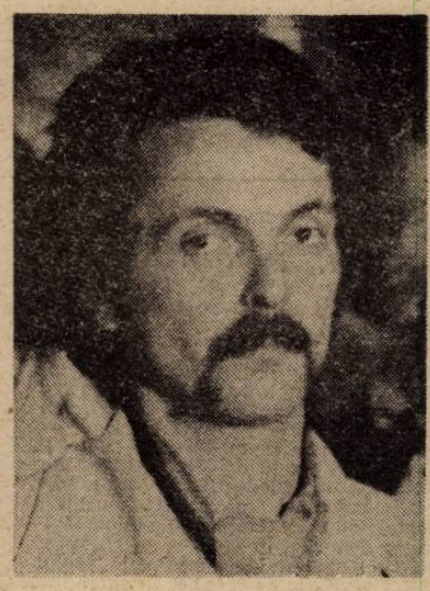

Paul Cornel Chitic privitor ca la **Teatru**

PREMIILE REVISTE
pe anu

Măreția zăpezii

Naufragiul Uniunii Scriitorilor, în general, și al revistelor literare, în special, profețit de oameni cu propensiuni catastrofice pare, deocamdată, amînat. Spirite generoase, dispuse să sacrifice sume importante de bani în favoarea actului artistic, mai bine zis, a continuării acestuia, omagiază o breaslă care a însemnat, într-o perioadă de rătăcire a unei națiuni, călăuza și demnitatea momentului. Salvarea prin cultură nu mai e de mult o sintagmă desuetă. Acum, devine tot mai actuală. Recunoașterea și sprijinirea artei e o împrejurare fericită, așa cum amintea și criticul Laurențiu Ulici, cu ocazia ultimului eveniment important de la Casa Vernescu. „O împrejurare clădită pe un paradox, mai amintea directorul **Luceafărului.** Într-o vreme în care revistele fac eforturi supraomenești pentru a supraviețui, iată că una din revistele scriitorilor își îngăduie să atribuie premii literare. Pare o contradicție. Vreau să spun că nu e de fapt o contradicție. Faptul că mai dăm premii literare astăzi nu înseamnă că situația Uniunii e mai bună decît ieri. Înseamnă doar că în procesul de tranziție spre economia de piață s-au găsit în țara asta oameni care să vină în ajutorul literaturii. Premiile acordate azi sînt integral sponsorizate de editura **Victoria.**"

Această **fericită împrejurare** a adus în Calea Victoriei 133 un public select, numeros — scriitori, gazetari, oameni de cultură, în general — care a aplaudat frenetic nu numai pe premiați, inspirat aleși, ci și manifestarea ca atare, cam de mult așteptată în această pauperizare națională. De altfel, de data asta, **Televiziunea română**, într-un inspirat reportaj de la fața locului, a trimis pe ecrane imagini elocvente ce au atestat o participare afectivă deosebită. Postul SOTI a detaliat, prin secvențe emblematice, sărbătoarea spiritului de la scriitori, surprinzînd mai ales chipuri și reacții spontane. Păstrînd proporțiile evenimentului, trebuie să recunoaștem că decernarea premiilor a surprins nu numai pe participanții apăruți ad hoc, ci și — sau mai ales — pe fericiții încoronați. Și unii și alții au aflat, chiar în acele momente, de alegerea făcută de redacția revistei noastre. Emoționată mai mult ca oricînd, Ana Blandiana se confesa : „Chiar că e o mare surpriză pentru mine. Pentru prima oară în viața mea îmi pare bine că nu am chiulit la ceva."

Discreția organizatorilor a oferit momentului un plus de curiozitate. Ca peste tot, scenarii ! Firesc. Ne-am emancipat cu toții. Nu ai întotdeauna prilejul să aduci bucurii scriitorilor autentici. Important este și cum le pregătești. Cît privește opțiunea redacției, e și aici o strategie, ușor de observat. Celor trei destine artistice împlinite, exemplare — Ana Blandiana, Max Demeter Peyfuss, Neculai Constantin Munteanu — le-au fost alăturate patru nume, remarcate în anul 1991, scriitori din promoția '90 : Dan Silviu Boerescu, Horia Gârbea, Maria Manu, Ioan Es. Pop. **Luceafărul** a demonstrat încă o dată că e revista deschisă tuturor, legînd adevărate punți între maeștri și debutanți de ultimă oră, o politică, în definitiv, deja cunoscută, și, sperăm, stimulativă pentru toți oamenii condeiului.

Simptomatic sau nu, cînd puțini se mai așteptau, în noaptea dinaintea festivității s-a așternut peste Capitală un strat consistent de nea. După discuții prietenești, profesionale, premiați și admiratori ai acestora, scriitori și gazetari, închinînd un pahar de vin, și-au aruncat din cînd în cînd privirile pe fereastră. Albul imaculat al zăpezii nu părea a prevesti numai o sporire a recoltelor viitoare, ci și o asigurare că revenirea la puritate și normalitate se simte deja în aer. Așa s-ar putea tălmăci — puțin sentimental — măreția acestei zăpezi tîrzii și, mai ales, surprinzătoare. Oare nu-i și amăgirea un condiment al artei ?

Marius Tupan

13 ÎNTREBĂRI PENTRU... MIRCEA HORIA

Speranța nu ne-a fost in van. Amabilul nostru interlocutor, Mircea Horia Simionescu, și-a intrerupt lucrul la o carte — „Domnule Tupan, mi-ați mincat timp pentru 50 de pagini de manuscris" — si a răspuns la cele 6 intrebări anunțate deja intr-un număr trecut al revistei noastre. Pentru promptitudinea si pentru toate mărturisirile domniei sale, ii mulțumim.

8. **Aceeași Școală de la Tîrgoviște și-a creat mulți emuli, stimulînd chiar o literatură. Unii disting modelul în scrisul optzeciștilor. Considerați că spiritul ironic și ludic i-a atras pe cei din această generație ?**

M.H.S. Atunci, la începutul afirmării optzeciștilor, sublinierea unei descendențe mi-a făcut plăcere și m-a întărit, așa cum te întărește și-ți revigorează speranțele orice semn de solidaritate. Să nu uităm că era prin 1981, cînd imixtiuni cazone ale puterii — printre care neuitata primă ședință a noului Consiliu al Uniunii (după o Conferință națională liberă și demnă a breslei) — au ghilotinat capetele visătoare ale unei fertile, promițătoare perioade de creație. În chiar timpul ascedierii — cu polițiști și agenți — a casei de pe strada Onești, unde fusese convocat Consiliul spre a i se vîri pumnul în gură, în librăriile Bucureștiului se desfăceau pachetele cu cărțile non-conformiste ale noii generații. Ieșind înnoroit de la acea „lovitură de palat" și luînd act că ștafeta temerarilor își urmează cursa, n-am mai trăit deznădejdea din iulie 1971, cînd, pentru un timp, am fost convins că totul s-a sfîrșit și că nu vom mai putea publica niciodată : n-au decît să zică și să facă ce-or ști, am gîndit de-această dată, adevărata putere se află în mîna celor tineri, mereu mai mulți, mai curajoși decît noi, care fusesem învățați să ne speriem și de propria noastră umbră. O fi fost prestigios exemplul Chinei, care ne fusese amintit prin zgîlțîiri administrative, prin intermediari proști și răi (n-am să uit figura de căcănar a premierului Dăscălescu), dar viața era mai tare și drumul înapoi imposibil.

Interesant mi se pare momentul unei confuzii fericite : oficialitatea, speriată, a făcut demonstrație de forță între pereții acelei case de pe Onești și în cîteva articole „principiale" împărțite în gazete, dar s-a sfiit să-și prelungească acțiunea în articulațiile editurilor și-n odăile vastului său aparat, bazîndu-se, ca și altă dată, că învățătorul ei cuvînt va pătrunde cu vremea în „rețea", purtat de servitorii (cenzori deghizați în rezonabili administratori) atunci înscăunați. Deci, n-a făcut curățenia atît de hotărît anunțată. La nivelul scriitorilor, deprinși de experiență să se încreadă în vorba că „orice minune nu ține mai mult de trei zile", și-au văzut de treburile și necazurile lor. Oficialitatea, căutînd să tragă pe terenul realizărilor ei izbînzile celor din Școala de la Tîrgoviște („dezmăț-dezmăț", cum s-a exprimat, conciliant, un director de editură, dar nu se prăbușește regimul din „scrisul bine scris") s-a mulțumit cu surdina. Tinerii — mai atenți la starea de fapt și imuni la lungi programe, proclamații și imperative — au utilizat cu precădere singurul model ce li se părea potrivit gîndirii lor artistice, fie îngroșînd ironia, satira, hiperrealismul și derizoriul existenței cotidiene, fie parabola, oniricul, ficțiunea „deriziunea „cu staif", parodia iconoclastă, ale căror embrioane se aflau în cărțile tîrgoviștenilor, căutînd să se lipsească de lirismul și nevoitele echivocuri.

Dragostea pentru adevăr mă îndeamnă să afirm că, și fără această manta a lui Gogol, ei tot ar fi ajuns aici, poate mai greu și mai tîrziu. Izbucnirea și afirmarea lor tunătoare, în echipă, sînt negreșit rezultatul unui curs istoric al evenimentelor generale, dar și al exemplului după care — nu mă mai explic — mai bine în grup decît fiecare în parte.

Am mai scris și-n altă parte, dați-mi voie să mă repet : așa cum componenții Școlii au țesut de-a lungul anilor un să-i **zicem**, stil fără a sta împreună și a dezbate pe marginea conturării lui, „programul" alcătuindu-se de la sine, prin descoperiri și recunoașteri treptate, tot astfel s-au înțeles și cei — deloc literați — care au transformat numai printr-o înțelegere tacită, din ochi, revolta împotriva dictaturii într-o revoluție. Înseamnă că oamenii pot să se înțeleagă și să acționeze și dispensîndu-se de cuvinte, cînd simt și înțeleg încotro se îndreaptă cursul ideilor.

9. **Să rămînem tot la acest grup literar. S-a scris mult despre el, dar nu întot-**

„LUCEAFĂRUL“ 1991

1) Ana Blandiana – pentru Opera omnia

2) Ioan Es. Pop – poezie

3) Dana Maria Manu – proză

4) Horia Gârbea – dramaturgie

5) Dan Silviu Boerescu – critică

6) Postul de radio „Europa Liberă“ pentru patru decenii în slujba Adevărului și a Speranței.

7) Max Demeter Peyfuss – pentru studiile privind istoria românilor (ramura aromânilor)

Cuvîntul celor aleşi

ana Blandiana :

Eram foarte grăbită şi voiam să stau doar trei minute la început. Dar, scriind vorbind, vreau să spun că faptul că se dau încă premii literare în România mi se re încurajator. Mi se pare un semn că, deocamdată, trebuie să sperăm în continuare.

ieculai Constantin Munteanu :

Vă mulţumesc că v-aţi gîndit la noi, şi la noi, aproape că ne simţeam uitaţi. oi nu v-am uitat niciodată. Vă mulţumesc în numele generaţiilor de ziarişti care lucrat la postul de radio „Europa liberă“. Pe mulţi nu-i cunoaşteţi şi nu-i mai cunoaşteţi nici dumneavoastră decît prin voce, dar aş vrea pe cîţiva din ei să-i reamintesc aici şi mai ales pe cei care s-au manifestat în mod deosebit în ultimii douăzeci de ani. E vorba de Nöel Bernard, Mihai Cismărescu, Emil Georgescu, Vlad Georgescu, Cornel Chiriac. Mă bucur că premiul acesta vine de la o revistă a Uniunii Scriitorilor. Vă mulţumesc încă o dată şi vă garantăm că vom rămîne acolo ta timp cît va fi nevoie de noi. Să auzim numai de bine !

Dan-Silviu Boerescu :

Este o surpriză pentru mine, dar nu numai pentru mine, ci şi pentru toţi ceilalţi colegi ai mei de generaţie că primim aceste premii, mai ales într-o companie de selectă. Şi nu vreau să spun decît că le considerăm nu nişte premii individuale, ci o primă recunoaştere oficială a existenţei unei generaţii pe care toată lumea o contestă, generaţia nouăzeci.

SIMIONESCU

...una adecvat. Ce credeţi că nu s-a ...s şi ar trebui consemnat în istoria literară ?

I.H.S. Daţi-mi voie să vă contrazic : ...scris, cu rarissime excepţii, foarte ...petent şi cu atingătoare simpatie şi ...legere. Critica jurnalieră şi cea le ...i mare întindere au înţeles exact ceea ...se petrecea. Din motivele arătate mai ...inte (dimensiunile patului lui Pro...t), n-a avut posibilitatea să sublinieze ...n se cuvenea : 1. sensul satiric şi po...ic (citeşte politic) al scrierilor, moda...te „cuminte“ de-a rezista, de-a sta ...potriva curentului oficial, al „esteţi dirijate“, 2. puterea de-a influenţa ...le generaţii spre a le îndrepta către ...urile aparent nevinovate, gratuite, ...urde — ochiuri destul de largi în plasa strînsă a cenzurilor.

0. Fiind redactor la o revistă de sa...i şi umor, avîndu-vă colaborator per...nent, ştiu că am avut destule necazuri cenzura, care avea obiecţii la textele rite de dvs. spre publicare. Pe-atunci, ţi mai ofensiv. Acum, parcă, v-aţi mai ...linzit...

I.H.S. Este, pe jumătate, adevărat. ...i timorat, mai ales după 1977, cînd au trimis pe urme pötera şi mi-au ...tat caietele, eram mai radical. Adevărul e că şirul de şicane, vînătorile, dar ...o mulţime de nenorociri în familie, ...u obosit. De la un timp — începutul ...lor 80 — s-a adăugat şi neîncrederea îndrăznelile mele ar putea avea un ...t : lumea tot se degradează... Mi-am ...trat acidul şi săgeţile numai pentru paginile cărţilor, între timp — datorită restringerilor de tiraj — cu o arie mai îngustă de difuzare, deci mai puţin periculoase pentru regim decît sutele de mii de foi ale publicaţiilor. Situaţie răsturnată. În ultimele mele patru-cinci cărţi, am fost mai caustic şi mai „rău“ decît în foiletoane. E îndeajuns să amintesc paginile masive ale **Breviarului** meu, judecată dreaptă a nebuniei care ne contaminase.

11. Cînd vorbesc foarte mulţi, se aud mai ales cei care tac, spunea cineva. Credeţi că tăcerea unora, care cîndva erau foarte nemulţumiţi, ascunde o strategie politică ? Sau pur şi simplu au obosit, lăsînd să se manifeste doar oportuniştii ?

M.H.S. De tăcut, ca şi înainte, nu tac. Nu-i mai puţin adevărat că nu mă îndemn prea mult la dialog şi discurs articulat. Am destul de multe de revizuit, de reevaluat. Vremea de faţă e prielnică răgazului, examenului (auto)critic. Mă întreb mereu unde mă aflu şi în ce măsură m-am abătut de la programul meu, schiţat cu patru decenii în urmă, în ce măsură stilul meu de pînă acum mai interesează cititorul, acesta absorbit de alt tip de interese culturale. Dar scriu, măcar exersez continuu. Nu mă deranjează ofensiva spre tribune a oportuniştilor. Ştiu bine cît de scurte le sînt picioarele, cît de repede răguşesc. Aştept.

12 Cu doi ani şi ceva în urmă, formam un grup de revoltaţi. Vorbeam pe la colţuri, strecuram în foiletoane cîte o răutate, apelam la un limbaj esopic pentru a ne publica textele. Acum, ne-am împărţit în pro şi anti-guvernamentali, admirăm unii trandafirul, apelăm alţii la cheie, cînd menirea scriitorului a fost să se menţină în opoziţie faţă de demagogie, poltronerie, impostură etc. Simplific nd puţin, de ce credeţi că o parte a colegilor noştri s-a lăsat cumpărată ? Cu ce preţ ? Cu ce consecinţe ?

M.H.S. Astăzi, şi beneficiarii trecutelor rînduieli, şi cei care au pierdut tot timpul, sînt nemulţumiţi şi revoltaţi. Neştiutori în privinţa felului cum se poartă democraţia în cartierul nostru, şi-au închipuit că revoluţia emite într-o singură noapte decrete schimbătoare de statut, că democraţia se instaurează printr-o hotărîre de partid şi de stat. Toţi se simt frustraţi că nimeni nu proclamă o zi de la care lucrurile să înceapă să funcţioneze altfel — pentru fiecare mai bine, mai generos.

Bizuindu-se pe vechile structuri şi procedee, unii dintre colegii noştri s-au adresat şefilor noilor mecanisme şi, spre stupoarea mea, au găsit destulă înţelegere. Nu le-a trecut prin minte că aceasta e o întoarcere la mentalitatea comunistă şi un ruşinos compromis moral. E evident că nu numai plecările fără întoarcere ne scad şi ne sărăcesc, ci şi aceste mizerabile înţelegeri cu o putere în accentuată pierdere de teren. Dar n-am să fiu deloc mirat cînd, lucrurile schimbîndu-se, se vor trezi — pe mai departe — în fruntea bucatelor, legînd alte alianţe. Purtarea lor de azi aruncă o lumină revelatoare asupra fermităţii „rezistenţei“ cu care s-au legitimat după Revoluţie : erau mici şi pe cînd credeau că fac opoziţie, mici vor rămîne oricît ar da din coate. E foarte trist. Profesiunea de scriitor nu acordă în chip automat imunitate faţă de maladia lichelismului.

13. Mie, numărul 13 îmi poartă noroc. Dovadă că v-am convins şi pe dvs. să răspundeţi la 13 întrebări. Ce poziţie aveţi faţă de acest număr ? Aţi putea să-mi vorbiţi despre ghinionul literaturii române actuale tratînd subiectul, bine înţeles, într-un registru comic ?

M.H.S. Afirmînd că 13 mi-a purtat şi mie noroc, nu mă dovedesc mai puţin superstiţios decît cel care crede că i-a purtat întotdeauna noroc. Cele mai vii satisfacţii, izbînzile cele mai categorice le-am avut în zi de 13. Ajunsesem să amîn unele decizii sau acţiuni, pînă la apropiatul 13.

La recitirea sau revizuirea jurnalului, în căutarea zilelor faste, am constatat că, într-adevăr, zilele de 13 fuseseră fericite, fertile, pline de realizări încurajatoare. Pînă la descoperirea, nu uşor de suportat, că — de nenumărate ori — încurcasem ordinea calendaristică şi că, de fapt, împlinirile fuseseră în zilele vecine lui 13, uneori decalajul fiind de trei-patru zile ! Ar fi o glumă bună să-mi notez, de-acum înainte, fiecare zi a jurnalului cu cîte un 13, ca să exclud din caiete neîmplinirile, eşecurile, amărăciunile, sminteli, lungile momente de anxietate şi neputinţă. De altfel, de la o vreme, nici nu-mi mai datez jurnalul, convins că toate întîmplările vieţii mele se petrec alături de numărul norocos şi că n-are rost să mai îngrijesc cronologia. Trăiesc în marginea cifrelor ; e mai igienic.

Interviu realizat de Marius Tupan

LITERATURA „EUROPEANĂ“ ȘI „UNIVERSALĂ“:

O NOUĂ PERSPECTIVĂ COMPARATISTĂ

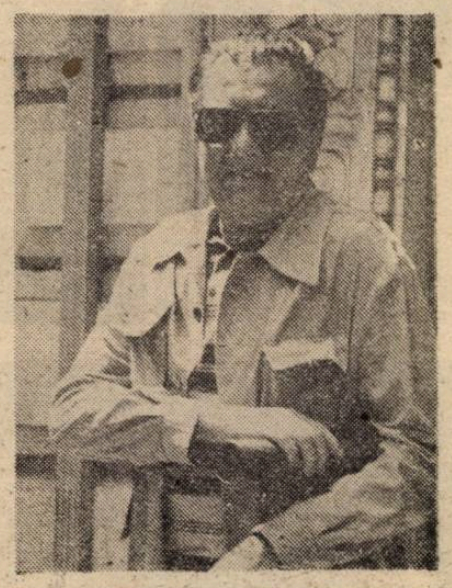

Adrian Marino

I

Iteratura comparată care n-a avut niciodată, în treacăt fie spus, un statut foarte precis — cunoaște în ultimul timp noi reformulări și definiții. Se vorbește de un „nou spirit comparatist“,[1] vechea, tradiționala accepție a literaturii comparate concepută ca „simplă disciplină academică“ nu mai dă satisfacție. Sunt formulate noi obiective și imaginate noi metode.

Se desprind, în mare, două categorii de noi orientări și direcții. Ambele preocupări au un caracter ideologic manifest. Ar fi fost și cu neputință ca într-o perioadă de mari tensiuni și confruntări ideologice, „literatura comparată“ să rămînă în continuare neutră, o disciplină academică oarecare, oscilantă și neimplicată. Simplul studiu istoric al relațiilor literare internaționale, al influențelor și „izvoarelor“, al circulației temelor și tipurilor literare, al imagologiei și alte cercetări de aceeași factură, predominant factologice, pozitiviste, nu mai corespunde noilor exigențe în acest domeniu de investigație.

Pentru unii comparatiști din țările de est (printre care ne numărăm), comparatismul este animat și orientat cu atît mai mult de o dinamică ideologică specifică. Nu trebuie uitat indeosebi faptul că timp de decenii, cultura academică și neacademică — a țărilor din est, a suferit crunt de izolare, dogmatism, dirigism și constrîngere. În perioada stalinistă, comparatismul era declarat pur și simplu disciplină „cosmopolită“ și interzis cu desăvîrșire. Politica de izolare condamna și reprima orice legături literare internaționale nedirijate și necontrolate. Din care cauză, sub acest regim de dictatură, orice preocupare comparatistă — internațională prin esență — însemna a întreține legături cu lumea liberă, prin încercări de ieșire din izolare, și de solidarizare cu preocupările critice, istorice și teoretice ale întregii lumi necomuniste. A nu ține seama de acest context ideologic specific — de unde o nouă concepție comparatistă — reprezintă o mare eroare. Și, în definitiv, la ce servește „comparatismul“ dacă el nu ne ajută să înțelegem și să ne transpunem și în **alte** contexte, în **alte** situații și în **alte** realități culturale, decît cele dominate în două-trei centre occidentale de mare prestigiu ?

În aceste condiții specifice am propus conceptul de „comparatism militant“. Am folosit ca pretext, într-o carte cu cheie, publicată doar în limba franceză, în 1982, printr-o dezvoltare personală, sistematizată, opera și ideile comparatistului francez Etiemble, luate doar ca punct de plecare.[2] Pentru ce „militează“ comparatismul militant ? Tabla de materii a acestui eseu o spune cu claritate : relații est-vest, antinaționalism, antieurocentrism, antiimperialism și anticolonialism, internaționalism, cosmopolitism, universalism, relații, schimburi, cooperare, comunicații libere, pentru un nou umanism, pentru un nou comparatism. Deci, tot atîtea teme care contestau, direct sau indirect, ideologia culturală oficială comunistă. Amintim acest episod doar ca simplu document ilustrativ al noului spirit comparatist care s-a format în răsărit, în România în speță, în condițiile totalitare.

În Occident, sub presiunea noilor configurații geopolitice, comparatismul a simțit nevoia unei deschideri analoage, dar cu obiective diferite. Problema „comunicațiilor libere“ era, bineînțeles, rezolvată. Nu însă și a eurocentrismului, imperialismului, colonialismului, cu toate consecințele lor teoretice și de metodă. Apariția noilor state în fostele imperii coloniale, cu literaturile lor „emergente“, pentru a nu mai sublinia intrarea pe scena mondială a Chinei și Japoniei, toate aceste realități ale lumii contemporane, modificau nu numai raporturile existente de forță, dar obligau și la o revizuire radicală a conceptelor și canoanelor tradiționale cu care a operat, timp de decenii, comparatismul academic. Se mai putea el limita doar la sistemul de preconcepte și referințe format și cultivat numai în două-trei centre culturale occidentale ? Răspunsul vine de la sine : nu, în nici un caz !

Formarea Comunității Europene, după al doilea război mondial, repune în mod inevitabil în discuție și conceptul de „literatură euporeană“. El are un mare și strălucit precursor în persoana lui G. Mazzini : **D'una letteratura europea** (1829). El o concepea — detaliu esențial! — „de la Neva la Ebru“, formulă care o anticipă pe a lui De Gaulle „de la Atlantic la Urali“. Este chiar nodul chestiunii deoarece el fixează în același timp și granițele efective ale „literaturii europene“, problemă mai mult decît iritantă. Pentru mulți, „literatura europeană“ se reduce încă la literatura vestică. Un sondaj al ziarului **Die Zeit**, din 1984, în colaborare cu alte patru organe occidentale (**Lire, El Pais, La Stampa** și **The Times**), pleacă doar de la recunoașterea tradiției vest-europene comune, în baza căreia pot fi selectați cei 10 scriitori mai importanți din toate timpurile. Europa orientală (central-europeană, de sud-est și rusă) este exclusă. Poate fi însă acceptată o „literatură europeană“ fără Dostoievski și Tolstoi, pentru a nu mai aminti de scriitorii polonezi, unguri, greci, români etc., etc de prim ordin ? Reacțiile n-au întîrziat de altfel să se producă.[3] Problema este mai veche și un cercetător cubanez, Desiderio Navarro, a făcut chiar un inventar destul de complet al polemicii antieurocentriste în țările din est.[4] Marele precursor modern rămîne, bineînțeles, Etiemble. Urmează a trage toate consecințele, din punct de vedere comparatist, al recunoașterii — pe deplin legitime — a existenței „literaturii europene“. Fără granițe și bariere ideologice. Ele pot fi rezumate foarte concis astfel :

1. Renunțarea la sistemele de referințe exclusiv vest-europene ; literaturile est-europene sunt nu mai puțin „europene“ și demne de o egală atenție selectivă ;

2. Renunțarea la preconceptele și categoriile exclusiv vest-europene. Definiția „literaturii comparate“ care circulă și, mai ales, spiritul său istoricizant și de extremă specializare, de negare a posibilității sintezei, de refuz al categoriilor generale aplicabile tuturor literaturilor (vezi problema „constantelor“, a „invariantelor“ literaturii), este un produs tipic al mentalității neopozitiviste occidentale. Ea încetează totuși să mai fie canonică pentru ansamblul studiilor comparatiste de pretutindeni ;

3. Existența unui „proces literar european“ poate fi nu numai postulată, dar și studiată cu condiția definirii cît mai precis posibil a noțiunii de „european“ și de „Europa“. În literatură și în toate celelalte domenii de cercetare ;

4. Dacă „cea mai bună definiție“ a „literaturii comparate“ este „studiul literaturii dincolo de granițele unei singure țări“,[5] frontiera comparatismului depășește atunci, în mod necesar, nu numai limitele vestice, dar și ale continentului european ; literaturile africane, sud-americane și asiatice formează nu mai puțin, în mod legitim, obiectul „studiului literaturii“. Definiția nu este însă „cea mai bună“ și nici măcar „bună“. Ea nu precizează ce fel de „studii“ se are în vedere : teoretic, istoric, calitativ, cantitativ etc. Fiecare din aceste domenii presupune un obiect și o metodă specifică, net deosebite unele de altele. De unde diferite comparatisme inevitabile.

5. De aici și necesitatea de a întreprinde „studiul literaturii“ prin concepte, categorii, pretutindeni aplicabile și deci, la limită, „universale“. Ele urmează a fi elaborate, prin inducție și deducție, în funcție de existența și experiența „tuturor“ literaturilor. Nu discutăm acum problema competenței universale și nici a cercetării în echipe, pe domenii specializate. Afirmăm doar operativitatea din punct de vedere comparatist a criteriilor „universale“. Ceea ce duce în mod direct la reformularea și la redefinirea conceptului tradițional nu numai de „literatură europeană“,[6] dar și de „literatură universală“.

După cel de al doilea război mondial este, în principiu, unanim admis că în conceptul de „literatură universală“ intră toate literaturile lumii, inclusiv literaturile africane și asiatice, estice în general. Geografic vorbind este vorba, mai curînd, de un paradox : dacă „estul“ constituie întreg domeniul literar situat la est de Europa, deci Asia, aceasta este de fapt siutată la vest de Lumea Nouă. Împrejurare simbolică pentru circularitatea ideii de literatură universală. Ea a cunoscut toate etapele lărgirii conștiinței literare, începînd din secolul al XVIII-lea : Europa de vest, apoi de est, apoi literaturile hispanofone, apoi literaturile africane și asiatice etc. Dificultatea nu este însă, din perspectivă comparatistă, de a trage o astfel de concluzie, ci de a o articula unei concepții și teorii comparatiste bine întemeiate și general admise. Examinînd situația actuală a comparatismului se pot trage unele concluzii :

1. Recunoașterea existenței „literaturii universale“ (alte formule : „mondială“, „planetară“) schimbă statutul însuși al disciplinei literaturii comparate. Modificarea statutului lui **A.I.L.C.** din 1985 propune următoarea definiție : „**A.I.L.C.** tinde să dezvolte studiul literaturii dintr-un punct de vedere internațional“. Precis și vag în același timp dacă „punctul de vedere internațional“ nu este definit cu claritate. Se poate presupune totuși că preconceptul de bază al comparatismului — tot ce depășește frontiera literară națională, deci referința la „altul“, la „alteritatea“ literară — extinde raza vizuală a comparatismului în timp și spațiu fără nici o restricție.

2. În mod practic, o astfel de concepție duce la includerea studiilor tuturor literaturilor neeuropene în domeniul literaturii comparate. Astfel, literaturile africane au intrat în preocupările congresului **A.I.L.C.** de la Innsbruck (1980). S-au organizat colocvii și culegeri de studii (dăm doar foarte scurte indicații) pe tema : **Chinese — Western Comparative Theory and Strategy**, Edited by John I. Deeney (Hong Kong, 1980) sau : **Comparative Literature East and West. Traditions and Trends.** Edited by Cornelia N. Moore, Raymond A. Moodi (University of Harvard and The East — West Center, 1981), Marián Gálik, **Milestones in Sino — Western Literary Confrontation**, 1898—1979 (Wiesbaden, 1986). În aceeași logică se înscrie și volumul-manifest recent, **Ouverture (s) sur un comparatisme planetaire** (Paris, 1989) de Etiemble. Este exclus nu numai orice eurocentrism dar și orice etnocentrism.

3. Capitală rămîne mai ales orientarea acestor studii. Ele au două direcții esențiale :

a) Cea dintîi, tradițională, în prelungirea comparatismului european așa zicînd „clasic“, studiază relațiile și contactele istorice, raporturile factuale dintre literaturile europene și asiatice, extra-europene în general. Circulația operelor literare și influențele lor reciproce, studiul „izvoarelor“, traducerilor și imitațiilor literare, formează obiectul de predilecție al acestor cercetări.

b) A doua, mult mai ambițioasă, urmărește elementele comune detectabile, deci universale, ale tuturor literaturilor accesibile Este vorba, în același timp, de diferențiere și unitate, de alteritate și generalitate literară. Pentru a da doar cîteva exemple curente : cultura africană se proclamă, cu îndreptățire, ca o parte a universalității[7], în timp ce literaturile indiene multilingue se definesc și ca o totalitate literară printr-o serie, bineînțeles, de elemente comune[8]. Un text lămuritor în această privință aparține comparatistului american A. Owen Aldridge, care este și un animator al studiilor comparatiste est-vest : **The Universal în Literature (Neohelicon**, X, 1/1983). Iar acesta demonstrează deopotrivă existența „varietății și mijlocul uniformității“, dar și a „uniformității sau unității în mijlocul varietății“ (p. 172).

4. De unde ultima concluzie — foarte îndepărtată, este adevărat, de preocupările comparatismului factologic și istoricizant tradițional — privitoare la posibilitatea unei „poetici“ sau „teorii literare“ comune, elaborată pe baza experienței „tuturor“ literaturilor. Problemă complicată și controversată, care duce — într-o formă sau alta — la recunoașterea existenței „invariantelor“ sau „constantelor“ literare. Este evident că ideea literaturii universale ca totalitate presupune, foarte expeditiv spus, existența unor elemente comune, comparabile, deci omologabile, între „toate“ literaturile lumii. Chiar și vechile „paralele“ plecau, de fapt, de la aceeași constatare. Întreaga dificultate, pur tehnică și documentară, constă doar dintr-o metodă bine pusă la punct capabilă să detecteze și să ilustreze aceste „invariante“. Etiemble este un mare pionier și în acest domeniu. Noi înșine am propus o serie de soluții în același sens într-o carte : **Comparatisme et Théorie de la Littérature** (Paris, 1988). În ultimă analiză, literatura universală astfel definită se confundă cu însăși definiția literaturii, cu Literatura pur și simplu, scrisă cu L mare. Astfel conceput, noul comparatism poate aduce o contribuție esențială la elaborarea unei estetici literare generale. Doar că perspectiva se schimbă în mod radical : din speculativă și deductivă, această nouă estetică se vrea inductivă și experimentală, **von unten** și nu **von oben**, în terminologie germană.

În același timp — în consonanță cu întreg climatul și contextul ideologic actual de care aminteam la început — noul comparatism se vrea, în același timp, și militant. S-a observat, de altfel, că pentru noile literaturi „emergente“, africane și altele, literatura constituie și o „armă de luptă“[9], în mod esențial împotriva colonialismului. Se pot observa patru direcții ale acestei implicări ideologice directe, din nou foarte îndepărtate de comparatismul strict academic. Se cere :

1. Ieșirea din izolarea culturii și literaturii naționale închise, fără legături și contacte internaționale, fără „influențe“ străine, autarhică și îngust-specifică. Literaturile naționale nu se pot rupe de marile curente literare internaționale ale lumii actuale.

2. Depășirea oricăror forme de provincialism și complexe de inferioritate. Teza **Petits pays, grandes littératures. Une enquete internationale...** (Budapest, 1979) devine mai actuală ca oricînd. „Provincia este peste tot, în timp ce centrul lumii nu mai poate fi găsit... capitala literară a lumii se poate numi la fel de bine Dublin sau Alexandria“ (H.M. Einzesberger).[10] Voci chineze libere se pronunță, la fel, împotriva provincialismului literar, asiatic, de această dată.[11])

3. Contestarea oricăror tendințe de naționalism și șovinism literar. El există în forme latente sau declarate, trebuie recunoscut pe față și în mai toate marile literaturi ale lumii. În Franța, de pildă, a fost denunțat — nu o dată — de Etiemble, de Pierre-Henri Levy, în **L'Idéologie française** (Paris, 1984), de alții. Nici o literatură nu poate pretinde drepturi la priorități, privilegii, exclusivisme. Se înțelege de la sine că aceeași exigență privește și noile literaturi, în plină criză de creștere și afirmare, cum ar fi literaturile arabe, indiene sau altele, recent ieșite din aceeași zonă „colonială“.

4. Combaterea oricăror tendințe de imperialism și neocolonialism literar. Literatura universală nu mai poate fi supusă canoanelor staliniste de drept sau de fapt, doar de trei centre „mari“ ale lumii și aliniată lor. Relația „maestru“/„elev“ literar dispare. Nu trebuie să existe literaturi dominatoare și literaturi dominate, „literaturi de stăpîni“ și „literaturi de sclavi“ (Etiemble). Cultura dominantă produce peste tot resentimente legitime. Lumea zisă a treia nu mai poate fi supusă nici unei tendințe culturale unificatoare, anglofile, francofile sau altfel. Orice hegemonism estetic și ideologic este de neconceput și deci respins. „Eurocentrismul“, „rusocentrismul“ sau orice alte „centre“ și „centrisme“, sunt în principiu excluse.

Aceste principii pot constitui argumente pentru o nouă politică a culturii și a relațiilor literare internaționale[12], de inspirație comparatistă. Ele pot conduce la o serie de tendințe și soluții practice, bine articulate, în spiritul ideologic al noului „comparatism militant“ al epocii. Există, de altfel, o întreagă tradiție, îndeosebi europeană, în acest sens, începînd chiar cu Goethe și cu concepția sa despre **Weltliteratur**. Ea s-ar putea rezuma, foarte pe scurt astfel :

1. **Comunicație și circulație literară liberă**, fără obstacole, fără restricții de nici un fel. Comparatiștii care au trăit și supraviețuit, de bine de rău, sub regimuri închise, totalitare, dogmatice, timp de decenii (dar nu numai ei), sunt deosebit de sensibili mai ales la acest aspect. Relațiile literare internaționale și „liberul schimb“ literar, în continuă lărgire și diversificare, constituie o condiție esențială a noului spirit literar modern. Acesta se concepe și se vrea cu adevărat „universal“.

2. **Cooperare și stimulare reciprocă.** Recunoașterea pluralismului cultural și literar este concepută ca un mijloc (între altele) al elasticizării percepției „altuia“ și al experienței literare de pretutindeni, influenței reciproce, îmbogățirii mutuale, prin grefe, împrumuturi și adaptări. Totalitatea acestor relații dezvoltă, pe de o parte, conștiința participării la o activitate comună în cadrul unei culturi globale, pe de alta stimulează depășirea specificului izolaționist și restrictiv. Exemplul japonez este, între toate, deosebit de elocvent pentru această tendință de acumulare și modernizare fecundă.[13]) „Străinul“ devine nu „adversar“ ci partener, coleg și confrate literar. Adversitatea, neîncrederea sau necunoașterea reciprocă fac loc colaborării pe scară tot mai întinsă de relații literare. Într-o astfel de perspectivă, rolul traducerilor crește enorm. El devine esențial și hotărîtor.

3. **Competiție și emulație creatoare.** Bineînțeles, literaturile și culturile naționale nu sunt chemate să dispară, ci doar să se stimeze reciproc, în cadrul unei competiții libere, tot mai diversificate, de valori autentice. Respectul pentru orice formă de sensibilitate literară duce nu numai la forme variate de receptivitate deschisă, dar și la stimularea virtualităților creatoare ale tuturor literaturilor. Alinierea docilă la un canon oarecare „eurocentric“, de pildă, — și în cadrul său

*) **Comunicare prezentată la al XIII-lea Congres al ASOCIAȚIEI INTERNAȚIONALE DE LITERATURĂ COMPARATĂ (Tokio, 23—30 august 1991).**

Continuare în pag. a 12-a

FAPTELE SFINȚILOR APOSTOLI

din
NOUL TESTAMENT

Versiune revizuită, redactată și comentată de arhimandritul Bartolomeu Valeriu Anania, sprijinit pe numeroase alte osteneli

CAPITOLUL 6

Alegerea și hirotonia celor șapte diaconi. Comunitatea creștinilor sporește. Arestarea lui Ștefan.

1 În zilele acelea, înmulțindu-se ucenicii, Eleniștii [32] cârteau împotriva Evreilor, pentru că în slujirea zilnică [33] văduvele lor erau trecute cu vederea.

2 Și chemând cei doisprezece mulțimea ucenicilor [34], au zis : Nu e potrivit ca noi să lăsăm de-o parte cuvântul lui Dumnezeu și să slujim la mese.

3 Drept aceea, fraților, căutați între voi șapte bărbați cu nume bun, plini de Duh Sfânt și de înțelepciune, pe care noi să-i rânduim la treaba aceasta ;

4 iar noi vom stărui în rugăciune și'n slujirea cuvântului [35].

5 Și a plăcut cuvântul înaintea întregii mulțimi ; și au ales pe Ștefan, bărbat plin de credință și de Duh Sfânt, și pe Filip și pe Prohor și pe Nicanor și pe Tihon și pe Parmena și pe Nicolae, prozelit din Antiohia [36],

6 pe care i-au pus înainte apostolilor ; și ei, rugându-se, și-au pus mâinile peste ei [37].

7 Și cuvântul lui Dumnezeu creștea ; și numărul ucenicilor se înmulțea foarte în Ierusalim ; și multă mulțime de preoți se supuneau credinței.

8 Iar Ștefan, plin de har și de putere, făcea minuni și semne mari în popor.

9 Și s'au ridicat unii din sinagoga ce se zicea a Liberților [38] și a Cireneilor și a Alexandrinilor și a celor din Cilicia și din Asia, care se luau la întrebări cu Ștefan

10 și nu puteau să stea împotriva înțelepciunii și Duhului cu care el vorbea.

11 Atunci au pus pe niște bărbați să zică : L-am auzit grăind cuvinte de blasfemie împotriva lui Moise și a lui Dumnezeu.

12 Și au întărâtat poporul și pe bătrâni și pe cărturari și, năvălind asupră-i, l-au răpit și l-au dus în sinedriu.

13 Și au pus martori mincinoși, care ziceau : Acest om nu încetează a grăi cuvinte de blasfemie împotriva acestui loc sfânt [39] și a Legii.

14 Că l-am auzit zicând că Iisus, acest Nazarinean, va strica locul acesta și va schimba datinile pe care ni le-a lăsat nouă Moise.

15 Și ațintindu-și ochii asupra lui, toți cei ce ședeau în sinedriu au văzut fața lui ca o față de înger.

CAPITOLUL 7

Cuvântarea și martiriul lui Ștefan.

1 Și a zis arhiereul : Adevărate sunt acestea ?

2 Iar el a zis : Bărbați frați și părinți, ascultați ! Dumnezeul slavei i S'a arătat părintelui nostru Avraam pe când era în Mesopotamia, mai înainte de a locui în Haran,

3 și i-a zis : Ieși din pământul tău și din rudenia ta și vino în pământul pe care ți-l voi arăta Eu.

4 Atunci, ieșind din pământul Haldeilor, a locuit în Haran. Iar după moartea tatălui său l-a strămutat de acolo în pământul acesta pe care-l locuiți voi acum.

5 Și nu i-a dat în el moștenire nici un pas de pământ, dar i-a făgăduit că i-o va da spre stăpânire lui și seminției lui de după el, cu toate că n'avea copil.

6 Și Dumnezeu a vorbit așa : **Urmașii lui vor fi străini pe pământ străin și acolo îi vor robi și-i vor asupri patru sute de ani.**

7 **Și pe poporul căruia îi vor fi robi Eu îl voi judeca** — a zis Dumnezeu —, **iar după aceea vor ieși și-Mi vor sluji Mie în locul acesta.**

8 Și i-a dat legământul tăierii'mprejur ; și așa i-a dat naștere lui Isaac și l-a tăiat împrejur a opta zi ; și Isaac i-a dat naștere lui Iacob ; și Iacob, celor doisprezece patriarhi.

9 Și patriarhii, invidiindu-l pe Iosif, l-au vândut în Egipt ; și Dumnezeu era cu el

10 și l-a scos din toate necazurile lui și i-a dat har și înțelepciune înaintea lui Faraon, regele Egiptului, iar acesta l-a pus cârmuitor peste Egipt și peste toată casa lui.

11 Și a venit foamete peste tot Egiptul și peste Canaan, și necaz mare, și părinții noștri nu mai găseau hrană.

12 Și Iacob, auzind că este grâu în Egipt, i-a trimis pe părinții noștri întâia oară.

13 Iar a doua oară Iosif li s'a făcut cunoscut fraților săi și neamul lui Iosif i-a devenit cunoscut lui Faraon [40].

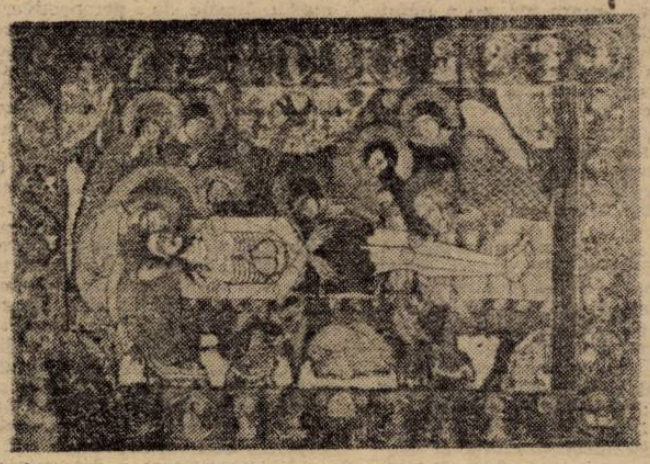

14 Și trimițând Iosif, l-a chemat pe Iacob, tatăl său, și toată rudenia sa, cu șaptezeci și cinci de suflete.

15 Și Iacob s'a coborît în Egipt ; și au murit, el și părinții noștri ;

16 și au fost strămutați la Sichem și au fost puși în peștera pe care Avraam o cumpărase cu preț de argint de la fiul lui Emor, în Sichem.

17 Dar cum se apropia vremea făgăduinței pentru care Dumnezeu i S'a jurat lui Avraam, poporul a crescut în Egipt și s'a înmulțit.

18 până când s'a ridicat peste Egipt un alt rege, care nu știa de Iosif.

19 Acesta, nedreptățindu-ne neamul, i-a silit pe părinții noștri să-și lepede pruncii, ca să nu scape cu viață.

20 În vremea aceea s'a născut Moise și era plăcut lui Dumnezeu. Și trei luni a fost hrănit în casa tatălui său.

21 Și fiind el lepădat, l-a luat fiica lui Faraon și l-a crescut ca pe un fiu al ei.

22 Și a fost Moise școlit în toată înțelepciunea Egiptenilor și puternic era el în cuvintele și'n faptele lui.

23 Iar când a împlinit patruzeci de ani, și-a pus în gând să-i cerceteze pe frații săi, fiii lui Israel.

24 Și văzând pe unul din ei că este nedreptățit, l-a apărat pe cel asuprit și l-a răzbunat omorîndu-l pe egipteanul.

25 Și el socotea că frații săi vor pricepe că Dumnezeu le dăruiește izbăvire prin mâna lui, dar ei n'au înțeles.

26 Și a doua zi li s'a arătat unora care se băteau și i-a îndemnat la pace zicând : Bărbaților, sunteți frați ; de ce vă faceți rău unul altuia ?

27 Dar cel care-l vătăma pe aproapele său l-a îmbrâncit zicând : Cine te-a pus pe tine domn și judecător peste noi ?

28 Nu cumva vrei să mă omori, așa cum l-ai omorît ieri pe egipteanul ?...

29 La acest cuvânt, Moise a fugit și a trăit ca străin în țara Madian, unde a dat naștere la doi fii.

30 Și după ce s'au împlinit patruzeci de ani, îngerul Domnului i s'a arătat în pustia Muntelui Sinai, în flacăra unui rug aprins [41].

31 Iar Moise, văzând, s'a minunat de vedenie, dar când s'a apropiat să se uite, glasul Domnului a fost către el :

32 **Eu sunt Dumnezeul părinților tăi, Dumnezeul lui Avraam și Dumnezeul lui Isaac și Dumnezeul lui Iacob.** Și Moise, tremurând, nu îndrăznea să privească ;

33 dar Domnul i-a zis : **Dezleagă încălțămintea picioarelor tale, căci locul pe care stai este pământ sfânt.**

34 **Da, văzut-am asuprirea poporului Meu în Egipt și suspinul lor l-am auzit și M'am pogorît ca să-i eliberez. Și acum vino, te trimit în Egipt !**

35 Pe Moise acesta, de care ei s'au lepădat zicând : „Cine te-a pus pe tine domn și judecător ?“ [42], pe el l-a trimis Dumnezeu domn și răscumpărător prin mâna [43] îngerului care i se arătase în rug.

36 El i-a scos afară, făcând minuni și semne în țara Egiptului și la Marea Roșie și în pustie timp de patruzeci de ani.

37 Acesta este Moise cel ce le-a spus fiilor lui Israel: **Prooroc ca mine vă va ridica Dumnezeu dintre frații voștri ; pe El să-L ascultați !**

38 El este cel ce în adunarea din pustie a fost cu îngerul care i-a vorbit pe Muntele Sinai și cu părinții noștri [44] și a primit cuvinte de viață [45] ca să ni le dea nouă.

39 De el n'au vrut să asculte părinții noștri, ci s'au lepădat, și-n inimile lor s'au întors către Egipt

40 zicându-i lui Aaron*: **Fă-ne dumnezei care să meargă înaintea noastră ; căci acestui Moise care ne-a scos din țara Egiptului nu știm ce i s'a întâmplat.**

41 Și'n zilele acelea au făcut un vițel și i-au adus idolului jertfă și se veseleau de lucrurile mâinilor lor.

42 Dar Dumnezeu S'a întors de la ei și i-a dat să se închine oștirii cerului [46], precum este scris în cartea proorocilor : **Casă a lui Israel, timp de patruzeci de ani în pustie adusu-Mi-ați voi Mie junghieri și jertfe ?**

43 **Dar ați purtat cortul lui Moloh și steaua dumnezeului vostru Raifan, chipurile pe care le-ați făcut să vă închinați la ele !... Vă voi strămuta dincolo de Babilon !**

44 Părinții noștri aveau în pustie cortul mărturiei, așa cum orânduise Cel Ce i-a grăit lui Moise să-l facă după izvodul pe care-l văzuse ;

45 și pe acesta primindu-l, părinții noștri l-au adus cu Iosua în țara stăpânită de neamurile pe care Dumnezeu le-a izgonit din fața părinților noștri ; până'n zilele lui David,

46 care a aflat har în fața lui Dumnezeu și a cerut să-I găsească un locaș Dumnezeului lui Iacob.

47 Dar casa I-a zidit-o Solomon.

48 Cel Preaînalt însă nu locuiește în case făcute de mâini, după cum zice proorocul :

49 **Cerul este tronul Meu, iar pământul, așternut al picioarelor Mele. Ce casă îmi vei zidi tu Mie — zice Domnul —, sau care este locul odihnei Mele ?**

50 **Oare nu mâna Mea a făcut toate acestea ?**

51 Voi, cei tari în cerbicie și netăiați împrejur la inimă și la urechi [47], voi pururea-I stați împotrivă Duhului Sfânt [48] ; precum părinții voștri, așa și voi !

52 Pe care dintre proroci nu l-au prigonit părinții voștri ? Și ei i-au omorît pe cei ce-au prevestit sosirea Celui-Drept, ai Cărui vânzători și ucigași v'ați făcut voi acum,

53 voi, cei ce'n rânduială de la îngeri ați primit Legea [49] și n'ați păzit-o !

54 Iar ei, auzind acestea, fremătau de furie'n inimile lor și scrâșneau din dinți împotriva lui.

55 Iar Ștefan, fiind plin de Duh Sfânt și privind la cer, a văzut slavă lui Dumnezeu și pe Iisus stând de-a dreapta lui Dumnezeu.

56 Și a zis : Iată, văd cerurile deschise și pe Fiul Omului stând de-a dreapta lui Dumnezeu !

57 Iar ei, strigând cu glas mare, și-au astupat urechile și'ntr'un cuget s'au năpustit asupra lui.

58 Și scoțându-l afară din cetate, îl loveau cu pietre. Iar martorii [50] și-au pus hainele la picioarele unui tânăr numit Saul [51].

59 Și îl loveau cu pietre pe Ștefan, care se ruga și zicea : Doamne Iisuse, primește duhul meu !

60 Și, îngenunchind, a strigat cu glas mare : Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta !... Și zicând acestea, a adormit.

---

[32]) **Evrei din afara Palestinei, de cultură și limbă grecă; în Ierusalim își aveau sinagoga lor aparte în care, spre deosebire de acelea ale evreilor propriu-ziși, cultul se oficia în greceşte. Această împărțire s'a păstrat și în prima comunitate creștină.**

[33]) **Distribuirea zilnică a bunurilor, în special a hranei.**

[34]) **Ca și în versetul precedent: noii adepți ai lui Hristos; ucenicii apostolilor.**

[35]) **Principalele îndeletniciri ale apostolilor în reuniunile liturgice ale comunității: rostirea rugăciunilor (inclusiv frângerea pâinii) și catheza.**

[36]) **Cei șapte s'au numit diaconi, adică slujitori, de la cuvântul diakonia, deseori repetat în context, care înseamnă slujire. E evident că ultimul era destinat să-i slujească pe cei din comunitatea elenistilor.**

[37]) **Rugăciunea și punerea mâinilor alcătuiesc, până astăzi, actul sacramental al hirotoniei. Alegerea era făcută de comunitate, dar hirotonia, numai de apostoli.**

[38]) **Liberții: sclavi eliberați. Urmașii evreilor pe care Pompei îi dusese ca sclavi la Roma în anul 63 î.H.**

[39]) **Templul.**

[40]) **E vorba în special de familia lui Iosif : originea lui era deja cunoscută în casa lui Faraon (Fc 39, 14, 17 ; 41, 12).**

[41]) **Textual : în flacăra focului unui rug :**

[42]) **Firul roșu al cuvântării lui Ștefan este observația că poporul evreu a ignorat și respins tot binele pe care Dumnezeu a vrut să i-l facă. Fuga lui Moise din Egipt e motivată nu prin frica acestuia de Faraon, ci prin spaima de a fi denunțat de propriii săi conaționali. Vechiul conflict Dumnezeu — Israel culminează în drama lui Iisus Hristos.**

[43]) **Mijlocirea**

[44]) **În mijlocul adunării, Moise a fost intermediarul dintre îngerul Domnului (manifestarea sensibilă a lui Dumnezeu) și poporul lui Israel.**

[45]) **Cuvintele Legii, a cărei respectare este viață în Dumnezeu. Literal : cuvinte vii.**

[46]) **Literal : să slujească — prin închinare — oștirii cerului. În limbajul biblic, prin „oștirile cerului“ se înțeleg astrele, pe care unele popoare păgâne din antichitate le divinizau (Dt 4, 19).**

[47]) **Încăpățânați, perseverenți în nesupunere și incapabili să priceapă lucrurile lui Dumnezeu.**

[48]) **Celui Ce a grăit prin Moise și prin prooroci.**

[49]) **În final teribilului său rechizitoriu, Ștefan invocă tradiția rabinică potrivit căreia Legea de pe Sinai a fost dată de îngeri, Moise fiind intermediarul. Folosind aceeași tradiție, apostolul Pavel (Ga 3, 19 ; Evr 2, 2) va demonstra că tocmai de aceea Legea are un rol secundar în raport cu Evanghelia, care vine direct de la Dumnezeu prin Hristos-Dumnezeu.**

[50]) **Potrivit procedurii prevăzute în Dt 17, 7, martorii acuzării erau cei ce începeau execuția prin lapidare. În cazul lui Ștefan, în lipsa unui proces real și a unei sentințe de condamnare, „execuția“ nu e altceva decît un linșaj, iar „martorii“ sunt cei mincinoși menționați la 16, 13—14.**

[51]) **Cel ce avea să devină apostolul Pavel.**

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

XXXI. CAPITALUL

O enumerare a personalităților cărora le datorăm cel mai mult, pentru faptul desființării comunismului ca sistem, ar putea fi Ronald Reagan, Lech Walesa, Mihail Gorbaciov. Prietenul căruia îi propuneam această listă — un diplomat acreditat la București — a adăugat : Papa Ioan-Paul II. Apoi, trecind aparent de la seriozitate la glumă, a spus : „un al cincilea este Karl Marx". Desigur, exprima astfel un adevăr profund — comunismul — realitate politică a dispărut din cauza inadecvării sale în raport cu natura umană, și, implicit, din cauza unui set larg de incoerențe interne. Nu este foarte greu de elaborat o critică pur economică, sau, mai exact, economico-istorică, a marxismului. Ne putem întreba de ce o asemenea critică nu își relevă evidența încă din perioada confruntării sistemelor, a războiului rece. Răspunsul este foarte simplu : criticile pot fi elaborate și evaluate sub raport conceptual dar pentru teoria politică și istorică ceea ce contează nu este corectitudinea logică și nici măcar amplitudinea și logica integrării informaționale. Ceea ce contează este formarea unui complex adecvat ca fenomen (act, acțiune, evoluție) — concept. Dacă gîndirii teoretice îi este propriu să formeze, constructiv, concepte pentru reprezentări sintetice, iar gîndirii creativ-artistice îi este proprie funcția de elaborare a reprezentărilor pentru concepte, intelectul pragmatic respinge structurile de reprezentare construite, luînd drept suport intuitiv al structurilor conceptual-logice, fenomenul însuși, așa cum apare el în percepția cea mai directă. Forma înaltă a intelectului pragmatic este inteligența politico-istorică. Întreaga coerență a acțiunii politice o dă conceptualizarea acesteia. Istoria înseamnă însă developarea naturii umane așa cum apare ea în chip cauzal. Acțiunea politică este relevare a naturii umane, așa cum apare aceasta în chip finalist. Prezentul politic nu este numai trecut, așa cum ar avea să fie, dacă omul s-ar defini ca ființă exclusiv materială ; el nu este nici exclusiv viitor, așa cum ar deveni, dacă omul ar ajunge să aparțină integral spiritului, sau măcar intelectului elaborînd sisteme de concepte și intuiții libere. Prezentul politic este joncțiune a trecutului și viitorului, sinteză a unei istorii cauzale și a unei acțiuni finaliste. Fără construirea conceptuală a adevăratei identități a lumii libere, comunismul nu ar fi fost înfrînt. Un volum publicat în 1986, **„The Wise Men, Six Friends an the World They Made"** (W. Isaacson and Even Thomas, Simon & Schuster, New York) descrie în parte, pe opt sute de pagini modul în care șase personalități politice americane, poate nu întîmplător în relații de prietenie, au conceput și au inițiat punerea în practică a unei politici mondiale pentru acest secol și pentru cel care urmează : William Averell Harriman Robert Lovett, Dean Acheson, John McCloy Jr., George Kennan și Charles Bohlen. Modul, obiectivele și mijloacele folosite în războiul rece, li s-au datorat în cea mai mare măsură. Nimeni nu ar fi putut să spună însă, pînă în 1989 și chiar pînă în 1991 cum va arăta, în ansamblu, istoria umanității la scară planetară. În istoria politică, nu există reprezentări utile în afara concretului real, iar conceptele sînt ipoteze de lucru și principii practice, utile sau inutile. Sarcina politologului pare simplă : el lucrează cu realități, cu aproape-evidențe. Totul este să nu lase ca elaborările teoretice desuete să îi invadeze și să îi domine demersul intelectual. Mai există însă un element despre care va fi vorba aici, puțin mai tîrziu : în lumea semnificațiilor — și lumea politico-istorică este o lume a semnificațiilor — subtextul este cel puțin la fel de important ca și textul. Politica este, de fapt, arta subtextului.

Textul — nu al ultimilor patruzeci și cinci de ani, nu al ultimilor șaptezeci și cinci de ani, nu al vremii scurse din 1848, anul „Manifestului partidului comunist", ori din 1867, anul publicării „Capitalului", ci textul ultimelor șase-șapte secole, de la începuturile organizării bancare la Augsburg, de către familia Fugger — este: capitalism, totalitarism statal sau ambele ? Problema a părut că se pune astfel : capitalul își asumă statul și prin aceasta națiunea (la limită, lumea) sau statul își asumă capitalul (și prin aceasta națiunea, eventual lumea). Marx a văzut istoria ca stînd exclusiv în această dilemă. Ideea că statul și capitalul ar putea urma evoluției paralele, interconectate puternic, fără însă dominanță de o parte sau alta, aceasta în baza faptului că ambele, ca dezvoltare și vitalitate au de profitat de o prevalență a națiunii asupra lor, nu a putut fi gîndită nici de Marx, nici de vreunul dintre continuatorii lui. Motive ca să se mediteze asupra lucrurilor astfel erau — și încă puternice. Dezvoltarea Angliei, atrăgea atenția cu mai multă vreme în urmă Karl Polangi și, mai de curînd, Robert Dahl, din 1990 și pînă în deceniul IV al secolului trecut, arătase caracterul dezastruos al intervențiilor statului, atît în viața economică, cît și în activitatea socială. A fost evident, mai tîrziu, că dacă Bismarck a intervenit în economia germană, și mai ales în sistemul social german, el a făcut-o tocmai pentru a conserva autoritarismul imperial pe care îl edificase și pe care îl apăra.

Sînt patru momente decisive ale eliberării personalității umane de sub dominația organizării sociale asumate abuziv de alți oameni : nașterea în Grecia clasică a gîndirii independente, a ideii autonome de lumea înconștientului și conștientului colectiv, apariția odată cu creștinismul a credinței independente de stat și de colectivitate, ivirea, în lumea modernă a capitalului, așezarea pe picior de egalitate a dreptului persoanei și dreptului colectivității prin elaborarea sistemului drepturilor omului.

Punctul în complexul istoriei, sesizat și atacat de Marx, a fost capitalul. Marx a crezut că evoluția capitalului va consta în concentrare, în monopolizare. Capitalul, în realitate, a proliferat, a difuzat, s-a democratizat. Capitalul trebuia — după sociologul, economistul, politologul improvizat (a se vedea rudimentaritatea textelor marxiste originare, ca formă și conținut) — să fie sursă de tensiune și ură. El a devenit sursă de atracție și echilibru. Problema, în realitate, este una psihologică. Textul este : capitalism liber sau dirijism statal ? Subtextul este : natură umană, necesități umane, sinteză a înconștientului și conștiință sau dogmă, obligație, control strict voluntar (deci autoritar) al comportamentului ? Capitalul este un mijloc pe care natura și spiritualitatea umană, ca scop, și-l poate asuma. Capitalul este un instrument de nivel individual. Statul nu are cum fi așa ceva. El acționează la nivel macrosocial sau de grup. În concepția dirijistă, omul este un instrument pe care statul și-l asumă. Dacă omul contează pentru societate și prin ceea ce este ca individ, atunci singurul său instrument și sprijin de amploare suficientă în lumea materială modernă este capitalul.

America, și nu Europa, a cîștigat războiul rece printr-o încredere desăvîrșită în libertatea de gîndire, în autonomia dar și în absoluta nevoie a credinței, în necesitatea promovării drepturilor omului și, nu în cele din urmă, în capital. În toate aceste privințe Europa a avut, istoric vorbind, îndoieli. America, dimpotrivă și aceasta a dat forță unui Harriman, unui Acheson sau unui Reagan. Centrul disputei moderne a fost capitalul de stat. Nu trebuie uitat însă : capitalul nu distruge statul, ci îl consolidează. Prevalența statului absoarbe și degradează capitalul. Fără capital, desigur, nu există inițiativă, nu există investiții, nu există surse pentru creativitate în domenii tehnologice, în domenii simplu productive, în sfera acomodării ofertei la cerere. Productivitatea capitalului, șansa acestuia de a se reproduce este dată de difuzia lui care diversifică realizarea practică a inițiativei potențiale, dar și de concentrare, parametru care dimensionează amplitudinea proiectelor și inițiativelor. Fără dispersia capitalului, inițiativele sînt în chip mediu, lipsite de perspective. Dispersia capitalului face din inițiativa economică și tehnologică un proces care se reglează statistic. Fără o concentrare de capital, inițiativa, multă sau puțină, rămîne mediocră. Și totuși, care este valoarea umană, culturală și civilizatorie a capitalului ? Capitalul autonomizează viața economică, în raport cu celelalte forme ale existenței umane. Capitalul face din concurența economică o formă de concurență pur economică. Autonomizarea unei valori poate să meargă însă prea departe. Această valoare poate, la limită, să și le subordoneze pe celelalte. Primejdia, desigur, există, dar ea este tranzitorie. Capitalul — și capitalismul — a utilizat uneori, pentru dezvoltare, mijloace politice și chiar militare. Toate acestea au reprezentat dezavantaje mari produse economicului, și, implicit, capitalului. Libertatea de circulație a capitalului și libertatea economică, în general, suferă de orice impurificare a determinismului pur economic. Economia care se sprijină pe acte de politică militară sau civilă, ajunge să fie aservită acestei politici și, ca o consecință, își vede funcționarea semnificativ distorsionată. Capitalul are însă și o dimensiune socială, precum și una psihologică. El nu există într-o formă egal și universal distribuită, precum nu există nici concentrat într-o singură mînă. Atît într-un caz cît și în celălalt, funcționarea liberă, diferențiatoare, concurențială și deci eficientă a acestui instrument economic încetează. Pe de altă parte, capitalul nu este, în sine, un mijloc de impulsionare a progresului economic ; dimpotrivă, formarea și existența sa sînt dovada voinței de libertate economică și de progres economic. Odată constituit, el oferă o bază excentrică acestei voințe.

Toată critica lui Marx, a comuniștilor și socialiștilor, la adresa capitalului porneste de la cîteva consideratii eronate. Prima și cea mai importantă este aceea a caracterului concentrat al capitalului și consecutiv, a creșterii concentrării : tendința principală a capitalului a fost, însă, credința în suprimarea concurenței prin efectul capitalului. În realitate, acumularea capitalului este favorizată de comportamentul de competiție. În sfîrșit, marxistii au presupus instaurarea unei dominații capitaliste asupra politicii. Adevărul a fost însă cu totul altul : capitalul, producînd bunăstare, a favorizat democrația.

Istoria acestui moment planetar constă în utilizarea la maximum a avantajelor produse de capital și de capitalism. Evoluția capitalistă rapidă are însă, și aceasta, inconveniente. Ele constau, în principal, fie în excesul de concentrare în detrimentul — fie și pasager al extinderii sferei posesorilor de capital, fie în descurajarea comportamentului de competiție și inițiativă al celor care au avut, în timp, mai puțin succes și care sînt deținători de capitaluri mici sau nule. Lumea modernă este capitalistă sau piere. Utilizarea avantajelor capitalismului constă în utilizarea libertății economice aduse de capital în vederea dezvoltării democratice, umaniste și cultural- spirituale a colectivităților omenești și, în final, a umanității. Aparițiile blocajului în dezvoltarea capitalistă este combătută în două modalități esențiale : în Statele Unite prin ideologia filantropică, în Europa și Asia prin acțiunea politică social-democrată, și în toate aceste zone prin politica de orientare creștină și, implicit, democrat-creștină. Textul istoriei actuale ese individualist dar productiv, comunism falimentar, acțiune filantropică sau politică social-democrată (eventual democrat-creștină) protectivă și totuși productivă. Subtextul aceleiași istorii este capitalism în natura sa simplă, ori de cîte ori se poate ; capitalism redinamizat prin acțiune filantropică sau creștină, sau social-democrată, dacă este necesară o asemenea asociere. Acolo unde capitalurile ajung la hiperconcentrare și lipsă de utilitate economică se generează dispersia acestora prin mijloace politico-sociale. Dacă scopul este omul, atunci dinamismul economic este o necesitate absolută. Instrumentul de gradul unu pentru satisfacerea acestei necesități este capitalul. Instrumentul de gradul doi poate fi social-democrația sau ideologia filantropică, atît creștină cît și necreștină. Deasupra tuturor lucrurilor ,deasupra istoriei stă, de bună seamă, spiritul, dar cele discutate aici se referă la cealaltă parte a naturii duale a omului, la cele necesare spre a da autonomie și libertate ansamblului care este ființa umană.

Subtextul tranziției actuale este capitalismul ca obligativitate de principiu a orientării politice și economice în țările formării capitalurilor. Subtextul subtextului este că în țările abia desprinse din constrîngerile comuniste există încă o frică organică de capital. Toate angoasele ce marchează existența actuală în lumea răsăriteană, derivă din teama de cel care dispune de puterea necunoscută și aproape magică a capitalului. Guvernul care a inițiat reforma în România a încercat, fie și modest, să favorizeze formarea de capitaluri. Acestea se află însă acum — din acel aproape fatal septembrie — cam la fel de năpăstuite și fără perspective de mișcare și evoluție pe cît erau și înainte de revoluție. Text și subtexte formează un sistem unic al mesajului sau al realității. Dacă textul este forma, ultimul subtext este cel al esenței. Dacă această esență se schimbă, forma nu are cum rămîne aceeași. La fel cînd forma se schimbă, faptul este resimțit și în cea mai profundă esență. Textul nostru este conformist, aliniat placid revendicărilor Revoluției și standardelor internaționale democratice și umaniste. Subtextul ultim este natura umană și spiritualitatea unui popor care a existat și există înainte de toate ca realitate culturală. Un subtext intermediar este frica de tip comunist, generată de ideea capitalistă. Acest strat intermediar falsifică egal textul nostru exterior, prin care ne manifestăm înspre lume și înspre noi înșine, și ființa noastră profundă.

Decisiv, pentru a regăsi unitatea de viață interioară sau publică, este pentru noi eliminarea spaimei de capital și de capitalism. Trebuie ca acest lucru să se facă așa cum ființa virilă, devenită adultă, se vede obligată să elimine tabuuri și pudori infantile.

Caius Dragomir

Urmare din pag a 10-a

...O nouă perspectivă comparatistă

la un canon „parizian" sau altul — nu mai poate fi posibilă. Egalitatea de fapt, recunoscută în principiu între literaturile naționale, se continuă în mod firesc prin recunoașterea și stimularea unei egalități de „șanse". Competiția se reduce, la limită, între valorile literare individuale de pretutindeni, dincolo de orice discriminare ideologică, estetică, etnică sau lingvistică.

4. **Un nou umanism literar.** Cultivarea „ideii de literatură universală" — peste frontiere, bariere, restricții — echivalează cu recunoașterea existenței umanității universale și a literaturii sale ca bun al întregii omeniri. Ea oferă o imagine și o idee mai largă asupra naturii și societății umane, pune în valoare cît mai multe elemente comune ale umanității de pretutindeni. În acest mod, literatura universală poate să inspire o adevărată solidarizare universală. Ea se constituie, în primul rînd, la nivel literar, imaginar, emotional și ideatic, dar se prelungește în mod firesc și în sfera relațiilor interumane. Literatura universală, astfel înțeleasă, are în centrul său „omul universal" exprimat în orice limbă, în orice literatură. Marele său erou literar este **homo archetipus.**

Pe scurt, noua perspectivă comparatistă propune un nou umanism fără frontiere, în perspectiva unității de atitudini, preocupări și idei, care va fi cu certitudine, specifică secolului XXI. Noua mentalitate umanistă se întemeiază pe recunoașterea priorității tuturor valorilor și a intereselor umane universale. Lumea de mîine nu va fi „cosmopolită", ci universală în acest sens plin al cuvîntului.

NOTE

[1] Adrian Marino, **The Modern trend of comparatism**, în : **Comparatistica. Annuario italiano**, II. 1990, pp. 137—151 ;

[2] Idem, **Etiemble ou le comparatisme militant** (Paris, Gallimard, 1982) ;

[3] de ex. Florian Potra, **O „Comunitate literară europeană" știrbă**, în : **Viața românească**, 12/1984, pp. 25—27 ;

[4] Desiderio Navarro, **En ejemplo de lucha contra el esquematisimo eurocentrista EN LA CIENCIA LETERARA DE LA AMERICA LATINA Y EUROPA**, în : **Casa de las Americas**, 122/1980, pp. 79—81 ; **Eurocentrismo y antieurocentrismo en la teoria de America Latina y Europa**, în : **Revista de Critica literaria Latino-americana** 16/1982 ; **Otras reflexiones sobra eurocentrismo y antieurocentrismo en la teoria literaria de la America Latina y Europa**, în : **Casa de las Americas**, 150/1985, pp. 68—78 ;

[5] H. H. H. Remak, cf. Roland Mortier, **Cent ans de littérature comparée**, în : **Proceedings of the IX Congres of I.C.L.A.** (Innsbruck, 1981), I, p. 12 ;

[6] Adrian Marino, **La „letteratura europea", oggi**, în : **I Quaderni di Gaia**, 1/1990, pp. 103. 116 ;

[7] Théophile Obenga, **Culture et intégration africaine. Fondements culturels du Panafricanisme**, în : **Afrika, Afrique, Africa** (Leuven, 1991), p. 22 ;

[8] Nagendra, **Editor's Note**, în : **Comparative Literature** (Delhi University, 1977) ;

[9] Daniel-Henri Pageaux, **Pour un nouveau programme d'études en littérature comparée : les relations interlittéraires et interculturelles**, în : György M. Vajda, Janos Riez (Hg), **The Future of Literary Scholarship...** (Frankfurt-M., New York, 1986), p. 69 ;

[10] Hans Magnus, **Einzesberger, Einzelheiten** (Frankfurt a. M., 1962), pp. 265—266 ;

[11] Heh-hsiang Yuan, **East-West Comparative Literature...** în : **Chinese-Western Comparative Literature. Theory and Strategy...** (Hong Kong, 1980), p. 1 ;

[12] Ernest Erich Noth, **Literature and International Relations**, în : **Yearbook of Comparative and General Literature**, VII (1958), pp. 23—30 ;

[13] Deguchi Hiroshi, **Accumulative Character of Japanese Culture and Modernization**, în : **Hikaku Bunka Zasshi. The Annual of Comparative Literature**, Tokyo, vol. 5/1991, pp. 14—15.

plastică

Pucă, mărturisitorul

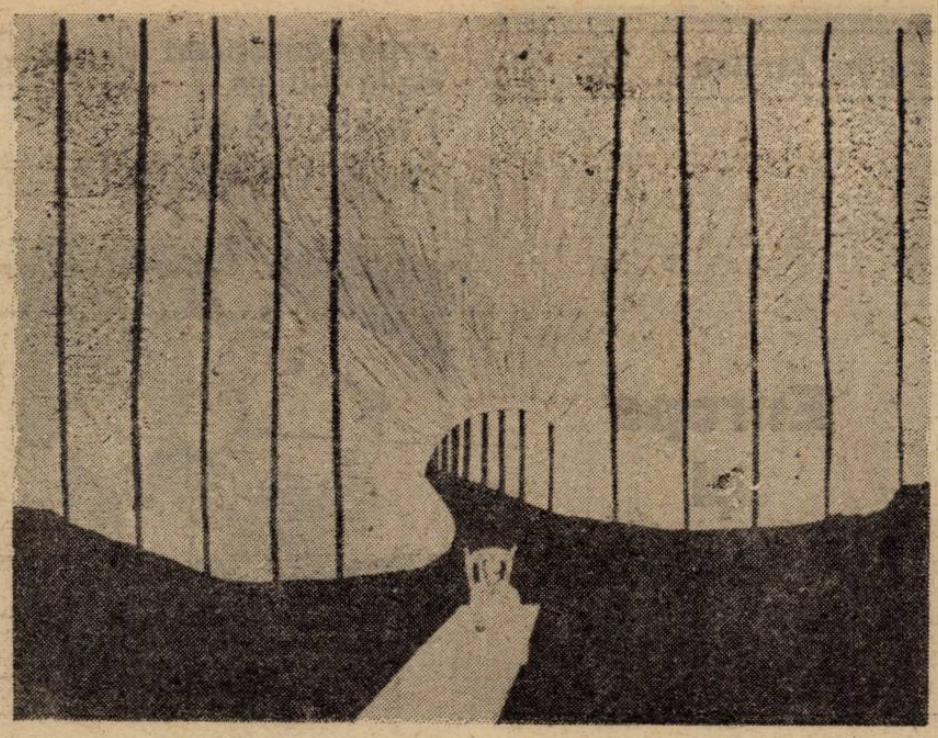

Nu știu cîți ani vor fi trecut de la săvîrșirea acestui damnat al „stilului" de gravat, care a fost prietenul tuturor împătimiților spiritului, **Florin Pucă**. Nici nu vreau să știu asta, atîta vreme cît suflul său etern încurajator dăinuie printre noi, deprinzîndu-ne cu mersul înainte chiar și cu picioarele amputate și cu miopia tristeții înnegurîndu-ne idealurile.

Pucă n-a fost ceea ce în mod obișnuit numim un profesionist al desenului, pentru că șarjele sale, creionate în pînza de păianjen a liniei și hașurei, aveau, mai presus de toate, **o prestanță morală** puțin comună în artele vizuale. Pucă, trăind mai mult în atmosfera cafenelelor literare și a dantelăriei subțiri a filosofilor fără operă (pe atunci!), a făcut din mărturia lui, tăcută și pioasă în asemenea ambiante eterate ale spiritului, un templu al decantărilor esențializate asupra mersului lumii ce sîntem. O operă ce nu este încă deslușită pe măsura densității ei semnificative, de o copleșitoare omogenitate stilistică, ce-l face inconfundabil oriunde i-ar apărea înscrisul grafic!

Calitatea magistrală a desenelor lui era limpezimea exprimărilor metaforice, atribut mai firesc alambicurilor poetice, dar, iată, atît de coerent și de convingător figurat și în spațiul unei arte concrete, cum sînt desenul și exercițiul grafic. Puse cap la cap, aceste opusuri, ca miniaturile de incunabul medieval prețios, alcătuiesc un fel de „upanișadă" a aventurii umane consumate pe acest meleag de lume. Mai mult decît atît, Pucă începuse a croi o operă care se susținea, chiar și din punct de vedere narativ ori dramatic, fără suportul obișnuit al cuvintelor. Deși, cîndva, prieteni ai săi dintre condeierii poeți ai consacratelor agore literare de atunci și de acum, au încercat să agrementeze — zglobiu, grav ori în subțirimi de verb — acea continuă (adică, niciodată finită!) **panorama mundi**, pe care Pucă o construia cu migală de orfevrier. Puține au fost cazurile în istoria universală a artelor cînd segmentul plastic a dominat copios orice tentativă de asociere a două întreprinderi creatoare atît de diferite prin limbaj și mijloace de expresie. Oricînd ilustrațiile lui Dali la Don Quijote, de pildă, vor fi sub eminența densităților semnificative și expresive ale condeiului marelui renascentist spaniol. Pucă trăiește singur în opera sa, așa cum a trăit și în viața de toate zilele. O singurătate aparentă, se înțelege, solitudinea fiind, în fond, o dimensiune interioară marilor spirite introvertite, dar nu mai puțin generoase, dăruite semenilor și timpului în care au viețuit. Restul este anecdotică. Or, niciodată Pucă nu s-a cantonat în acest perimetru procustian al „compilărilor" circumstanțiale, al șarjelor ocazionale, oricît de puternice i-ar fi fost impulsurile descriptiviste și justețea pretextelor. Laboratorul său de creație era mai aproape situat de retortele combustiilor poetice, ba chiar **poematice**, pentru că suflul alegoriilor și sublimărilor plastice ale artistului boem era unul de o speță completitudinară și rafinată, care nu o dată îl ducea la disperare. **O disperare a febrilității creative** căreia nu i s-a sustras nici cînd cruzimea soartei amenință să-l scoată din orbitele firești ale existenței.

Rememorarea expozițională făcută recent de Uniunea Scriitorilor, sălașul consacrat al viețuirii și prețuirii **sale** pămîntești nu face decît să amplifice în ochii variilor privitori ce trec pragul sălii din Calea Victoriei, ceea ce pe ecranul interior al tagmei scriitoricești, de toate generațiile și înclinațiile, dăinuie ca un vestigiu sacru al unei iubiri fără moarte.

Opera lui Florin Pucă, atîta cîtă s-a păstrat și se cunoaște, poate fi acceptată astăzi ca o **evanghelie a mărturisirii**. O asemenea mitologie se instalase, cu toată coloratura ei profană care care a însoțit-o și în timpul vieții **sale**, atît de greu încercate, încă de pe cînd mai trăia. Dar ea ne aparține, aidoma acelor recipiente sacre în care păstrăm pentru ceasurile de restriște, licoarea îmbălsămată a dreptilor Mărturisitori.

Corneliu Antim

muzica

Pe riscul dumneavoastră

Am știut întotdeauna că este bine, „igienic", să uiți și să ierți. Asta pentru simplul și omenescul motiv că sîntem, la rîndul nostru, iertați. Uităm uneori doar din pură „lene" bizantină, sau fiindcă simțim nevoia să ne protejăm. E lucru cunoscut, ura urîțește.

L-am înțeles deci, pe compozitorul Pascal Bentoiu cînd ,într-una din cele mai vii emisiuni ale Seratelor muzicale, pleda pentru moderație, luciditate în aprecierea culpelor. Vorbind despre o carte a unui scriitor important, Alexandru George spunea (în același context) că nu este criticabil neapărat aspectul ei politic, oportunist, ci pur și simplu faptul că era un rebut literar. Intervine aici un criteriu ce cu greu mai poate fi eludat. Valoarea. Puricăm pagini din Eminescu și Eliade (care se pot apăra oricînd prin creație), dar observăm mai puțin (în domeniul muzical) non-valoarea ce ne agresează săptămînal la T.V. sau la Radio.

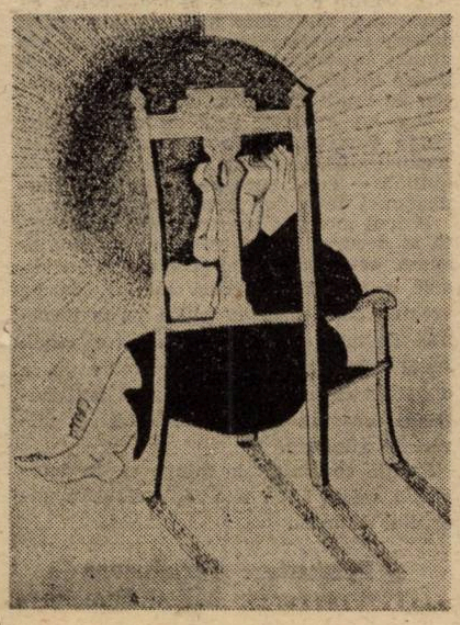

Un „muzicolog" vag alfabetizat (nu-i mai dau numele, ca să nu-i fac reclamă), proaspăt colaborator al T.V.-ului și, după vorbă, după port, mai puțin proaspăt activist, îi face o concurență neloială lui G. Hamza (și-ai lui spahii), pronunțînd „badinărie" în loc de badinerie, „Hain" în loc de Haydn, Țiurie (Zürich) etc., etc.

O sumară statistică a programelor Radio arată ce precar e raportul dintre prezența valorilor autentice și „recuperarea" unor nume ce-ar trebui să-și găsească locul doar (cel mult) în lexicoane. O luăm de la pa'șopt, uitînd că muzica românească importantă s-a născut, spre deosebire de literatură, ceva mai tîrziu.

Dar să parcurgem și o avîntată avancronică la ciclul „Muzicienii... despre muzicieni" — semnat Ioana Tudor. Ce ne propune prima emisiune? Păi „luminoase individualități", „semnificative personalități ale genului", un „muzician animat întreaga sa viață de focul lăuntric (pîrjol, ce mai! — n.n.) al dragostei pentru arta corală românească". Cum vedeți, „lemn" curat din codrii de nedefrișat (din păcate!) ai „muzicologiei" autohtone.

Să răsfoim puțin un „indiscret" lexicon și să citățm și cîteva din opusurile „luminoasei personalități". „Ară pluguri cu tractoare", „Pornesc tractoarele" — nu ca azi! —, „Din întreceri cresc eroi", „Hai, petroliști", „Geologii" (Hai, geologi!), „Pescarii" și multe, multe alte categorii socio-profesionale. Prezentator D. D. Stancu — autor I. Croitoru. Vorba lui Cărtărescu „Sacco și Petică".

Dar despre răposați, se știe, doar de bine. Despre cei în viață preferăm să nu ne pronunțăm. Să nu-i destabilizăm pe destabilizatori. Oricum, e de observat că pentru prima emisiune, realizatorul pornește democratic. De jos (de tot) în sus. Cel puțin asta sperăm să fie direcția. Urmăriți, așadar, programul România-cultural. O faceți, se înțelege, pe riscul dumneavoastră.

Valentin Petculescu

parțial color

Protecția domnului Președinte

Indiscutabil, Răzvan Theodorescu e un personaj notoriu, căruia nu-i lipsește spiritul de sacrificiu. Pe funcția pe care-i investit de atîta vreme, nici nu se putea altfel, căci imprevizibile sînt reacțiile stăpînilor. Domnia sa poate deturna sensul unei emisiuni, printro singură omisiune sau un comentariu în răspăr, iar pe altele le șterge cu nonșalanță din program, ca tot românul să simtă protecția (socială?) și televiziunii să-i meargă în plin. Evident este sprijinul — era să-i zic amestecul — său în conturarea imaginii unui președinte. Nu oricare, ci acela de la Cotroceni, supus tirului cînd de o parte a Frontului Roman, cînd de o anumită parte a presei. În aceste condiții, Răzvan Theodorescu nu poate sta cu ochelarii pe nas, impasibil. Lucrează. Intrarea domnului Iliescu în bucătăria Colegiului Director al Frontului s-a făcut cu reflectoarele stinse, părăsirea aceleiași încăperi a oferit, prin imagini, o ieșire de zile mari. A fost filmată mai întîi o miniconferință de presă a președintelui, în fapt, o conferință de stînga, fiindcă gazetarii de centru dreapta n-au fost invitați. Și, fiindcă aceasta n-a fost convingătoare, s-a apelat la serviciile domnului Inimosu sau Ninosu, la o oră de vîrf, pentru un marțial de vîrf, ca să ne amintească și domnia sa cum este cu tirania lui Petre Roman. Da, liderul F.S.N. s-a încumetat să ne înfrunte președintele și cum să nu reacționăm, prompt și vitriolant? Găsit repede și convins la fel, Ninosu s-a desfășurat pe ecran ca scutierii în Piața Universității, deși textul i-a creat multe probleme la lectură, fie că-i fusese înmînat, fie că era scris cu o cerneală irelevantă. Oricum, ajutorul contează în asemenea momente grele, impresia artistică rămînînd pe planul doi. Cum s-a realizat o asemenea emisiune, neanunțată și surprinzătoare, nu mai comentăm. Cu atîta transparență la Televiziune ne temem să nu-i mai observăm nici antenele. Cînd necesitățile o cer, trebuie sacrificat orice, în numele tranziției noastre.

Mulți credeau — trebuie să recunosc că și eu eram printre naivi — că emisiunea B.B.C.-ului, „Lumea vă aparține", în care era invitat domnul Ion Iliescu va fi transmisă în direct, așa cum se obișnuiește. Ne aminteam că și Petre Roman a fost cîndva solicitat de francezi și nu s-a temut să apară în fața națiunii, cum se spune, pe viu. Ei, bine, de data asta n-am avut un asemenea privilegiu. Efortul intelectual al domnului președinte trebuia ascuns. Pesemne se bănuiau întrebările venite de pe Terra și s-au luat unele măsuri — se înțelege — de protecție. Nici măcar la o altă oră, fie după miezul nopții, n-am fost răsfățați de zîmbetul prezidențial, deși, după încurcăturile prin care a trecut, numai despre zîmbete nu mai putea fi vorba. Sigur, nu-i deloc simplu să ții piept tuturor întrebărilor dificile, cînd te afli cu musca pe căciulă, și credem că Răzvan Theodorescu a făcut o mutare isteață trecînd nepăsător peste un asemenea moment. Lumea, din afara granițelor, îl știe bine pe domnul președinte, românii, din interiorul țării, trebuie să-l știe cît e nevoie. Să-i privească zîmbetul ales numai cînd se topește în fața mereu cucernicei Rodica Becleanu, să-i studieze chipul surmenat în timpul vizitelor de lucru. Pentru momentele importante ale ieșirilor sale, garda personală își face din plin datoria. Ne este arătat numai în postura convenabilă ei. Să mai spună cineva că Televiziunea Română nu participă intens la procesul de democratizare a țării!

Marius Tupan

Europa și intelectualii ei

centre européen de la culture
l'europe et les intellectuels

A cum, în pragul unificării Europei (occidentale), mi se pare destul de interesant de văzut ce gîndesc intelectualii despre bătrînul continent. Am la dispoziție pentru asta un volum de interviuri realizat de anglo-elvețiana Alison Browning, asistenta profesorului Reszler, directorul Centrului European de Cultură de la Geneva.

Rezultatele anchetei sale continentale sînt cu atît mai relevante pentru devenirea destul de contradictorie a acestui proces cu cît ele nu sînt chiar de ultimă oră, fiind realizate, în general, în deceniul trecut, pe cînd ideea federalismului pan-european abia se închega în formele pe care le cunoaștem azi, mai ales după recenta reunire la vîrf de la Maastricht. Intervievații sînt, oricum, personalități de primă mînă ale culturii acestei a doua jumătăți a secolului : Domenach, Gillo Dorfles, Jacques Ellul, Peter Härtling, Ionesco, Leszek Kolakowski, Le Roy Ladurie, d'Ormesson, Denis de Rongemont, Hugh Seton-Watson, Michel Tournier ș.a.

În prefața sa, profesorul Reszler notează modificarea de mentalitate care are loc, odată cu secolul, în profilul intelectualului european, acesta trecînd de la tipul poetului „activ, responsabil și angajat" (cum propunea Lamartine) la cel al intelectualului teoretician al „literaturii angajate". Cu alte cuvinte, o trecere de la implicarea directă (praxis-ul revoluționar) la filtrarea ei în și prin operă. De altfel, în cazul reprezentanților marii literaturi franceze a secolului XIX, notează André Reszler, cine își mai amintește de opoziția anti-napoleoniană a cercului doamnei de Staël, de rolul jucat de Benjamin Constant în timpul celor „O sută de zile", de ministeriatul lui Tocqueville, de apostolatul european al lui Hugo ori de atitudinea prodreyfusardă a lui Zola ? În istorie, nu neapărat cea a literaturii, rămîn însă înscrise **Adolphe, Democrația în America, Contemplațiile** și **Germinal.** Aici, prin „istorie" se înțelege, de bună seamă, orizontul de așteptare al memoriei colective, contextul sociologic sau, mai bine zis, istoria mentalităților.

S-ar părea că tendința generală ar fi, azi, cea a „dezangajării" intelectualilor (occidentali). **Aceasta s-ar explica și prin agresiva unificare tehnologică ce copleșește** orice alt elan europenizat. În plus, conștiința europocentristă culpabilizatoare (europeanul responsabil de toate relele, distrugător al valorilor morale, sociale și ecologice — nu numai pe continentul său) semnifică — încă de la Stendhal — o „maladie fatală a civilizației". Proudhon denunțase și el „treizeci de secole de falsă civilizație" europeană. Totuși, conchide profesorul Reszler, chiar oscilînd între extremele reprezentate de individualism și colectivism (marxismul, „productivismul liberal" și doctrinele naționaliste aflîndu-se toate într-o criză profundă), „Europa este singurul colț al lumii unde ar putea să fie redefinite, în sensul unei îmbogățiri reciproce, raporturile dintre individ și societate". Eu înțeleg această afirmație, chiar dacă autorul ei o lasă într-un stadiu oarecum abstract, ca pe o acceptare efectivă a **marii crize a umanismului** pe care o traversează continentul nostru. Ar fi nevoie deci de o „gîndire ecologică dezideologizată" care să reconcilieze natura și cultura.

Să vedem, însă, cum răspund acestui deziderat cîțiva dintre marii intelectuali europeni în cadrul seriei de interviuri realizate de politologul Alison Browning. Philippe Ariès de pildă, specialist în probleme agricole și „istoric de duminică", atașat într-un fel tradiției de la **Annales,** propune o schimbare în cadrul continuității, neadmițînd postulat conform căruia tot ce e modern e, cu necesitate, bun. De aceea, el însuși se consideră a fi „un reacționar". Christian Bartillat, fost director al editurii Stock, propune, în locul ideologiilor muribunde, crearea unui nou fond mistic, cu funcție recuperatoare, care să contracareze deculturalizarea din ce în ce mai evidentă. Maurice Cranston vede încă în Europa o realitate creștină. Jean-Marie Domenach, a cărui **Anchetă asupra ideilor contemporane** am comentat-o nu de mult în această rubrică, autor, de asemenea, și al eseului despre **Reîntoarcerea tragicului,** definește spiritualitatea europeană în limitele acestui concept și consideră că, oricum, „cît timp tragicul se va menține ca formă de protest și ca interogație reînnoită, cultura europeană va continua să existe" (să reziste ?!? — nota mea, D-S.B.). Esteticianul Gillo Dorfles se simte european pe baza experienței sale de băștinaș din Friuli, loc geometric al unui melange lingvistic (și, de aici, spiritual) puțin obișnuit : austro-italo-sloveno-romanș-friulin (de la dialectul latin respectiv). De revăzut, în acest sens, **După Babel** al lui George Steiner, nu ? Teolog, jurist și scriitor, Jacques Ellul distinge cu claritate o cultură europeană cu rădăcini greco-romane, creștine și indo-europene, care au dat un ansamblu bine definit de valori comune tuturor popoarelor continentului. Federalismul pe care îl întrevede el este unul precedat de o subdividere a Europei în mici unități determinate de hotarele naturale, fenomen opus masificării continentului pe baza blocurilor de putere. Universitarul helvet Jacques Freymond caută, în țările estice (foste „roșii"), un corespondent necesar al vocației occidentale sau atlantice. Pentru Saul Friedländer, israelian născut la Praga, sensul mitic al Europei este din ce în ce mai diluat, decurgînd din cultura americană de tip comercial. Peter Härtling, cunoscutul prozator german, consideră că Europa unită a culturii precede cu mult pe cea politică și exemplifică printr-un fapt editorial : cînd Günther Grass își termină un roman, sînt semnate pe loc 16—17 acorduri de traducere a lui. Literatura este, astfel, deja europeană, depășind granițele arbitrare ale naționalismelor de tot felul.

Spațiul mă obligă să renunț la a mai consemna opiniile la fel de încitante ale celorlalți intervievați, nu înainte însă de a cita ceea ce este mai semnificativ din discuția pe care Alison Browning a avut-o cu Eugène Ionesco. Pentru el, dispărînd liantul lingvistic (latina și, mai apoi, franceza), **Europa este umanismul.** Dramaturgul se întreabă dacă, după moartea ideologiei, Europa nu va deveni (doar) literatură. Care literatură parvine însă unui cititor prin definiție ignorant (europenizat de civilizația materială). Exemplul lui Ionesco este, deja, unul clasicizat : majoritatea celor ce cumpără **Macbett** nu mai știu că piesa este o referință, fie ea și parodică, la **Macbeth.**

Dan-Silviu Boerescu

RENATO MINORE (Italia)

Poet, eseist, istoric și critic literar, Renato Minore s-a născut la Chieti în 1944. De mai bine de douăzeci de ani locuiește la Roma unde în prezent este criticul literar al ziarului „Il Messaggero".

Din creația sa amintim : volumele Mass-media intelettuali società (Mass-media, intelectuali, societate) **— 1976 și** Il gioco delle ombre (Jocul umbrelor) **— 1986, biografiile „în chiave narrativa"** Giovanni Boine **— 1975 și** Leopardi: l'infanzia, le città, gli amori (Leopardi : copilăria, orașele, iubirile) **— 1987 ajunsă la a noua ediție, placheta de versuri** Non ne so più di prima (Nu știu mai mult ca altădată) **— 1984, traducerile din poezia lui Paul Verlaine.**

Apărut la editura Mondadori în ianuarie 1991, volumul „RIMBAUD" din care am extras fragmentul ce urmează se constituie la rîndu-i într-un excurs biografic „din Franța în Africa (pe) urmele pierdute ale unui poet rebel", autorul încercînd să recupereze — cu ironie și farmec, pasiune și fantezie — portretul vizionarului de la a cărui dispariție s-a împlinit, iată, în toamna lui 1991, veacul...

RIMBAUD

„Aici a suferit, a sperat și a disperat Arthur Rimbaud" : inscripția frapează în spațiul strîmt și ridicol botezat cu emfază „Place Rimbaud".

Nu te poți aștepta la mai mult de la Roche, „ținut al lupilor". Dimensiunile locului, populat de nu mai mult de cincizeci de suflete, nu susțin greutatea evenimentelor, de-atitea ori povestite și mitizate. Nu pot urma imprevizibilul zbor al imaginației. Încolțește temerea de inautentic și de contrafăcut.

Bate vîntul în după-amiaza de toamnă. Luminozitatea difuză provoacă orbiri temporare. În priviri se învălmășesc detaliile și fizionomiile mai depărtate. Tînărul taximetrist, care abia de știe cine e Rimbaud („Un poet, un poet copil, sau greșesc?"), m-a adus în cincizeci de minute de la Charleville pînă aici, printre acoperișuri de ardezie și pajiști mai mult sterpe. A părăsit autostrada, s-a învîrtit prin așezări mărunte și pe drumuri de țară. Înainta pe bîjbîite, necunoscînd drumul, însă nu voia s-o recunoască, din orgoliu de breaslă.

Spălătorul din fața fermei abia de e puțin mai mare ca o băltoacă. Totul mizer și insignifiant. Melancolic, o gîscă se bălăcește în el.

Nimerisem la Roche cu prilejul primei călătorii în Ardeni. „Nimic nu te ajută să-l înțelegi mai bine pe Rimbaud decît contemplarea peisajului său; duceți-vă, duceți-vă cît mai curînd!", mă sfătuise un reputat eseist. Îndată ce-am putut am împlinit pelerinajul acela.

Îngenunchieri și penitențe erau obligatorii dinaintea firavei rămășițe de zid. Sosisem cu un grup de cercetători, cu toții nume cunoscute. „Aici era hambarul! Aici, în fața unei iconițe a Sfintei Fecioare, Madame Rimbaud — ca o bigotă perfectă ce era — își făcea cruce de cîte ori trecea prin fața locului unde a fost scris *Saison.* Seara, înainte de culcare, bolborosea scurte rugăciuni prin toate colțurile casei, ca să alunge diavolul", se înflăcăra un francez foarte informat în materie de anecdote domestice. Și evocase iarăși senzația pe care-o încercase dinaintea unicei fotografii existente a mamei, fotografie descoperită chiar în acele zile.

Femeia se sprijină cu o mînă în baston, cealaltă o ține pe o tufă, cu aroganța mîndră de „mamă a Grahilor". Tăietura ochilor, a gurii, ovalul feței extraordinar de asemănătoare cu cele ale lui Arthur. O replică nefericită, un destin mărginit, sufocant. Francezul era mai degrabă impresionat de raportul dintre mamă și fiu: „Se iubesc și se urăsc, se urmăresc și se despart, se caută, se imploră unul pe altul, se acuză, se iartă reciproc. El înțelege singurătatea ei definitivă și fără de sfîrșit. În afara acestui incest sublimat, vulgar, lipsit de orice sentimentalism, nici o altă legătură nu le mai poate atrage atenția prin intensitate, durată și capacitate de înțelegere".

Flecărim, schimbînd impresii și emoții. „Nu simțiți că umbra ei stăruie încă, amenințătoare? Fiul nu se va elibera niciodată de ea. Îndeosebi aici, la Roche, stăpînește legea ochilor acelora de panteră, despotismul absolut ce revelă propria-i slăbiciune misterioasă pe care nimic nu reușește s-o înlăture", a mai spus francezul, extinzînd cadrul judecății și obținînd pe dată aprobarea celor din jur.

Doar un balcanic plin de sine are o părere diferită de restul lumii. Spune ritos: „Aceste locuri nu servesc la nimic, nu spun nimic. Poezia este în text, nu e decît text. Inutil să ne amăgim, asemenea unor pelerini satisfăcuți în călătoria lor sfîntă, cu iluzia că Roche păstrează cine știe ce taină, că aura lui este indispensabilă cercetărilor noastre".

Un alt scriitor, cu dicție de actor înzestrat, improvizează lectura marelui final din *Une saison en enfer,* considerat de mulți drept acompaniamentul solemn al adio-ului literar: „Eu! eu care mi-am zis mag ori înger, slobod de orice morală, iată-mă-napoiat pămîntului".

Într-o tăcere religioasă, emoționați vizibil, sîntem adunați în jurul distinsului recitator. Apoi, un olandez, bun vorbitor, rupe vraja. Puțină erudiție de calitate cu specific local, iluminată de cîteva imagini mai fericite decît altele: „Ne aflăm în Franța de nord-est, într-un climat prin natura sa profund mistic. Rimbaud este un vizionar în manieră medievală. Asemenea Ioanei d'Arc a lui, se mișcă într-o lume în care fabricile fumegă, extaziat în fața noilor miracole ale științei, bintuit de freamăte profetice de revoltă socială". Criticul balcanic nu-și reține o grimasă de nemulțumire: „Sîntem copii în căutarea zăhărelului mămicii", bombăne.

Pelerinajul se încheie cu o vizită în localitatea vecină, Réthel. Aici trăiește încă — în vîrstă de peste optzeci de ani — o Madame Rimbaud. Este Emilie Teissier-Rimbaud, nepoată a poetului, fiica fratelui Frédéric. „Aceiași ochi albaștri-violii", observă previzibil olandezul, iar distinsul recitator își șterge lăcrămioara apărută brusc în colțul ochilor... Rimbaud merită pe deplin emoția aceasta de nestăpînit!

Cu expresia ei încruntată, cunoscută de-acum de toată lumea, Emilie repetă scenariul său, începînd cu povestirea unei melancolice călătorii în trăsură la Reims, alături de Madame Rimbaud, mai tăcută ca niciodată, și de mătușa Isabelle. În ochii-i de copil se întipărește chipul posomorît al „Binefăcătoarei", cum i se impusese să-i zică doamnei Vitalie, „canalie bătrînă" ce acceptase cu mare greutate să plătească taxele pentru colegiul ei. Nici Isabelle nu e mai brează. Ahtiată după bani, urmărind drepturile de autor ale fratelui, de la care a obținut uzufructul întregii averi adunate în Africa: peste treizeci de mii de franci plus multe kilograme de aur...

În familii dușmăniile se perpetuează cu tenacitate. Mult mai mult decît iubirile, adesea trecătoare și schimbătoare, ele umplu existențe întregi. Asemenea unei zestre de cromozomi, la momentul oportun se multiplică și se moștenesc.

Ura lui Frédéric față de comportarea crudă a mamei i s-a transmis și fiicei. Încăpățînată, îndîrjită, Emilie continuă să rămînă — după aproape un secol — credincioasă legatului testamentar patern.

Unicul moment în care obida acumulată în decursul atîtor ani pare să se atenueze, este atunci cînd scoate dintr-o casetă o fotografie veche de-a ei, de pe vremea cînd avea cu puțin peste douăzeci de ani, împreună cu cei trei copii. Jocul asemănărilor lunecă coroziv de la o generație la alta. În oceanul urii nestinse trasează curenți nebănuiți și tainici de afinitate.

Emilie confirmă: la stînga ei, în fotografie, micul Léon este copia fidelă a unchiului Arthur...

Prezentare și traducere de Mihai Banciu

Urmare din pag. a 16-a

Ce este „mediologia"?

nea Bisericilor se află un „curent de gîndire". La originea curentului, — niște texte : foi imprimate, legate și transmise din mînă în mînă, citite, interpretate și adnotate. Deci, intrarea „black-box"-ului e alcătuită din cele „Nouăzeci și cinci de teze" ale lui Luther (1517) ori „Instituția Creștină" (Calvin, 1534). La ieșire : războaie civile, noi cetăți, noi frontiere, emigrații, etc. Noi noțiuni, noi națiuni. Noțiuni care îmbătrînesc, națiuni care pier în vreme ce altele renasc purtate de revenirea în actualitate a altor noțiuni. Ceea ce vrem este pur și simplu să aflăm modul în care funcționează, concret, asemenea fenomene.

E prea neagră, această cutie neagră ? Dimpotrivă, prea albă. Lucrurile care sînt prea vizibile se văd mai greu. Ca și cum rezultatul ar ascunde procesul prin care s-a ajuns la acel rezultat ; creștinism, freudism, marxism... Pentru a sesiza ceva mai bine ceea ce e improbabil (aleatoriu, problematic) în diversele transsubstanțializări ale unei idealități secvențiale (carte, învățătură, descoperire științifică, etc.), pentru a urmări trecerea de la idee la **praxisul** de lungă durată, trebuie să ne plasăm în momentul dinaintea **metamorfozelor posibile care n-au mai avut loc** în aceeași perioadă și în același spațiu. Astfel, la origine, în magma religiilor orientale ale decadenței, în acel amestec al doctrinelor salvării sufletului la modă, secta lui Cristos nu era decît una printre alte zeci de secte. De ce Gristos și de ce nu Mithra, Osiris ori Hermes Trismegistul ? Căci, așa cum spun fenomenologii, sîntem astfel privați de anumite „variații eidetice". Dacă, ajungînd la Medina, Profetul ar fi devenit mut ori gîngav, fața lumii s-ar fi schimbat. Dacă în urma unor accidente materiale — catastrofe naturale ori tulburări revoluționare — „Capitalul" n-ar fi putut să fie **imprimat**, dacă n-ar mai fi găsit cei cîțiva zeci de cititori care, de la 1867 la 1885, i-au asigurat transmiterea, această „muncă teoretică" ar fi îmbrăcat un caracter pur „speculativ", iar Doctorul Marx ar fi astăzi un oarecare printre atîția alții. Dacă un curent de gîndire supranumit „al Luminilor" nu s-ar fi răspîndit și n-ar fi cristalizat în instituții, ritualuri și societăți de-a lungul întregului secol al XVIII-lea, am mai fi cunoscut noi Revoluția franceză ?

De la simbolic la politic. De ce Freud și nu Jung, ori chiar Charcot ? De ce Marx și nu Proudhon, Fourier sau Comte ? Acestea sînt întrebări pe care nu și le pun nici creștinul, nici freudianul, nici marxistul. Fiul lui Dumnezeu n-avea cum să treacă neobservat, — va zice creștinul — și cu atît mai puțin fiul său unic. Iar ceilalți doi vor pretinde că atunci cînd ești pe drumul adevărat, adică în sensul istoriei, lucrurile merg de la sine. **Omne bonum est diffusum sui. Verum index sui et falsi.** În fond, totul se petrece ca și cum am presupune că există o justiție imanentă în devenirea ideilor, un soi de cinism transcendental de tipul „proba pentru pudding este că îl mînînc" ori de genul, „viața hotărăște". Proba prezenței reale a lui Cristos e... faptul că se mestecă azimă pe cinci continente și că Biserica a ajuns la cel de-al 264-lea papă. Iar proba că Marx și Sfînta sa Familie au fost mai zdraveni și mai serioși decît concurenții lor stă în cele zece state și o sută de partide care s-au bazat pe el vreme de cincizeci de ani. Chiar așa ? Și cîte excelente puddinguri mucezesc fără nici un client ! ?

Centenar CÉSAR VALLEJO

1892 — 1938

Cugetînd la viață

Cugetînd la viață, cugetînd
fără grabă la efortul torentului,
alină, oferă loc de ședere existența,
condamnă la moarte ;
înfășurat în cîrpe albe, cade,
cade planetar
pironul fiert în neliniște ; cade ;
(Atitudine oficială ,aceea a stîngii mele ;
buzunar vechi, considerată în sine,
această dreaptă).

Totul e bucurie, mai puțin bucuria mea
și totul are lungime, mai puțin candoarea mea,
incertitudinea mea !
Judecînd după formă ,oricum, înaintez cu fața,
șchipătind din vechime,
și pentru lacrimile mele ochii mi-i uit
(Foarte interesant)
și de la steaua mea urț pînă la picioare.

Țes ; deoarece am tors, am de țesut.
Caut ceea ce mă urmărește și mă
ascunde între arhiepiscopi,
dedesubtul sufletului meu și dincolo de
fumul respirației mele.

Aceasta era senzuala dezolare
a caprei fecioare ce se-nălța
exhalînd petroluri fatidice,
ieri, duminică, în care mi-am pierdut
simbăta.

Astfel este moartea, cu îndrăznețul ei soț.

Trece un om cu o pîine pe umăr

Trece un om cu o pîine pe umăr
Să scriu, așadar, despre dublul meu ?

Altul se-așază, se scarpină sub braț,
scoate-un păduche și-l ucide
Cu ce curaj să vorbești despre psihanaliză?

Altul mi s-a virit în piept c-un par în
mînă
Să-i vorbești deindată despre Socrate
mediculul ?

Trece-un olog de braț dus de-un copil
Să-l citesc, așadar, pe André Breton ?

Altul tremură-n frig, tușește, scuipă sînge
Mai poți oare să te referi la Eul profund ?

Altul caută-n gunoaie oase, coji
Cum să scrii, prin urmare, despre infinit ?

Un zidar cade de pe-acoperiș, moare și
nu-și mai ia prinzul
Să înnoiești, în continuare, tropul,
metafora ?

Un negustor fură c-un gram pe-un client
Să vorbești, așadar, de a patra
dimensiune ?

Un bancher își falsifică bilanțul
Cu ce față să plîngi la teatru ?

Un paria doarme cu un picior la spate
Să-i mai vorbești, așadar, cuiva de
Picasso ?

Cineva merge la-nmormîntare hohotind
de plîns
Cum să mai vrei îndată să intri la
Academie ?
Cineva curăță o pușcă în bucătărie
Cu ce curaj să vorbești despre lumea de
dincolo ?

Cineva trece socotind pe degete
Cum să vorbești de non-eu fără să scoți
un țipăt ?

Trilce (XXXIII)

De-ar ploua noaptea asta, m-aș retrage
de-aici la o mie de ani.
Mai bine la o sută, nu mai mult.
Și ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat,
aș socoti că, oricum, tot sosesc.

Sau, fără mamă, fără iubită, fără
inversunarea
de-a mă pleca să iscodesc adîncimea cu
mîna, pînă-n
străfunduri,
în noaptea asta, deci, aș sta scărmănînd
fibra vedică,
lîna vedică a țintei mele finale, fir
al diavolului, prin care-aș stăpîni,
prinse de nări,
două limbi bătînd în contratimp
într-un același clopot.

Că-mi socotesc viața
ori socotesc că nu m-am născut încă,
tot n-am s-ajung să mă eliberez.

Nu va fi ceea ce încă n-a sosit, ci doar
ceea ce a venit și-a și plecat,
doar ceea ce-a venit și-a și plecat.

La capăt, un munte

La capăt, un munte
dincolo de depresiune ; la capăt,
fumegos nimb
de jur-împrejur, cît dăinuie un chip
nemișcat.

Munte în cinstea fîntînii,
peste filoane de gratuit argint de aur.

Este franjul spre care se tîrăsc,
sigure de tonurile lor de vară,
cele ce erau lungi valvule defuncte ;
taciturnul pervaz al acestei surpături
naturale, al acestei auguste lovituri de
picior,
al pielii aceseteia, al acestei întrînsece
sclipiri
digitale, în care mă aflu întreg, lubric.

Treburi într-un picior, șuviță de sulf,
aur de argint, și argint făcut din argint
și moartea mea, adîncimea mea, colina
mea.

Să trec
îmbrățișat cu brațele mele,
să mă destup după sau înainte de dop !
Munte care de-atîtea ori izvora
vorbire, proză fluvială de netede lacrimi ;

munte în jos, alcătuit din implorînde
trepte
și, mai departe, din turnuri torențiale ;
negură între zi și alcoolul zilei,
scumpă verdeață de verze, călduți asini
complementari, pari și bușteni ;
filoane de gratuit argint de aur.

Tocmai trecu acela ce veni-va

Tocmai trecu acela ce veni-va
proscris, să se așeze-n tripla-mi
dezvoltare ;
tocmai trecu pe-ascuns, precum tîlharii.

Tocmai s-a așezat mai pe dincoace,
de sufletul meu la un trup distanță,
acela ce veni pe un asin spre-a mă slăbi ;
tocmai s-a așezat, livid, stînd în picioare.

Tocmai îmi dărui ceea ce s-a sfîrșit,
căldura din foc și pronumele imens
pe care și-l crescu sub coadă animalul.

Tocmai sfîrși
de-a-mi spune dubiul său asupra unor
ipoteze depărtate
pe care și mai mult le-ndepărtează cu
privirea.

Tocmai îi dete binelui cinstirea ce-i
revine-n
virtutea pachidermului infam,
pentru ceea ce-n mine e visat și-n el
ucis.

Tocmai mi-a pus (întîia nu există)
a doua lui mîhnire-n plin rărunchi
și-a treia lui sudoare-n plină lacrimă.

Tocmai trecu fără să fi venit.

Am stat să-mi încălzesc cerneala în care mă înăbuș...

Am stat să-mi încălzesc cerneala în care
mă înăbuș
și să-mi ascult caverna alternativă,
nopți de pipăit, zile de abstracțiune.

A tresărit necunoscuta în amigdala mea
iar eu am scrîșnit de-o anuală melancolie,
nopți cu soare, zile cu lună, amurguri
în Paris.

Și totuși, chiar astăzi, în înserare,
diger sacrisime certitudini,
nopți de mamă, zile de străpoată
bicoloră, voluptuoasă, urgentă, frumoasă.

Și încă sosesc,
ajung pînă la mine în avion de două
locuri
sub dimineața domestică și sub ceața
care pe veci s-a ridicat dintr-o clipă.

Și totuși
chiar acum,
în capul cometei unde mi-am cîștigat
bacilul meu ferice și doctoral,
iată-mă-vă, încins, auditor, pămînt, soară
și lun,
incognito traversez cimitirul,
o iau la stînga, despicînd
iarba cu o pereche de endecasilabi,
ani de mormînt, litri de infinit,
cerneală, pană, cărămizi și iertări.

În românește de
Mihai Elin

Dansul (XV)
Gigi Căciuleanu

moda, altfel

din „țara minunilor", proprietate personală — Lewis Carroll, dăruită cu generozitate tuturor oamenilor cu mintea deschisă și mai ales copiilor cu imaginație, Alice trece printr-o oglindă (**Through the Looking Glass**) și descoperă o lume ciudată, ca și cea din „țara minunilor", foarte asemănătoare, ca ciudățenie, cu cea reală, cea obișnuită, cea care e la îndemîna tuturor dar exprimată altfel.

Dansul, ca artă, este o trecere a vieții obișnuite, cu bucuriile și tragediile pe care le cuprinde, „printr-o oglindă" (nu într-o oglindă !); vom descoperi în lumea dansului esențe din viața pe care o trăim, pe care nu le-am recunoscut în efortul zilnic de a trăi sau în obișnuința de a trăi. Încercînd să demonstreze că dansul trebuie să exprime și marile probleme sociale, un „fiu al refugiaților albanezi" Angelin Preljocaj pune în scenă (1990 — Quartz de Brest, Théatre de la Ville), „de la A la Z", AMER AMERICA, o coregrafie modernă, cu suflu intenționat wagnerian, cu decor ostentativ, care să exprime clar mediul, cadrul, șansa emigranților : lăzi suprapuse, baloturi, bidoane unsuroase, saci cu materiale dure, scînduri, traverse. Senzația este de mort, insinuînd plecare sau sosire, fără precizare : „E acesta malul părăsit, în speranța unei vieți mai bune sau malul stins, primit ca o lovitură de pumnal, neașteptată, ca o **lovitură sub centură**. Ideea a avut succes, spectacolul, la început, a făcut vîlvă, „în ciuda lipsei de sobrietate artistică" (presa franceză). Prea marea dorință de a etala socialul a distrus emoția. Dansul nu a transmis mesajul ci efectele mesajului. Coregrafia a fost excesiv acrobatică „trop bavarde peut-être pour être éloquente". Dar dansatorii, de o remarcabilă tehnicitate, n-au exprimat suferința, au reprezentat-o, doar.

Iată, însă, că „într-o oglindă". Într-o țară ciudată, surprinzătoare ca vibrație sentimentală, trece GIGI CĂCIULEANU.

În cartea sa „Bunul simț ca paradox" („o carte despre rațiune și iubire", cum spune autorul) Alecu Paleologu vorbește despre mediocritate și despre acel „ceva" ce o depășește. Acel ceva e definit așa : „Mediocritatea vine din penuria sentimentelor, nu a inteligenței". ...„Inteligența singură nu merge foarte departe". Inteligența devine cu adevărat mare și capabilă de o progresie nelimitată, devine acel miracol al minții umane care sporește conștiința și o adîncește, numai în aliaj cu un mare sentiment și e pe măsura acestuia : cît sentiment, atîta inteligență. „Adevărata putere de abstracție, implicînd totodată simțul realului și pe cel al absolutului e propulsată de un irezistibil resort personal"... „Cît despre luciditate, ea e pur și simplu, în raport direct cu puterea afectivă". Nu găsesc cuvinte mai potrivite ca MOTTO, pentru elogiul pe care vreau să-l aduc **dansatorului** Gigi Căciuleanu. Dacă proverbul (vechi) francez, spune că „cine dansează trăiește", atunci putem spune, în românește, că dansul, în coordonatele umane și ideale, este forma de existență a lui Gigi Căciuleanu. Dansul, ca inteligență, sentiment, rafinament estetic este **nu** cartea de vizită ci portretul fidel al acestui mare artist.

Max Niehaus, în cartea sa „Ballett-Faszination" (Ein Kompendium der internationalen Ballet-Szene, 1980) ne dă aceste date despre acest mare talent al baletului românesc, pe care, mulți dintre noi apreciindu-l, l-am trecut cu vederea. Gigi Căciuleanu s-a născut celebru, a fost născut să fie celebru, ca Nijinski, dar l-am aminat... Și el a revenit. Căciuleanu Gheorghe, 13.5.47. București. Profesori — Lacobescu, Gelu Matei, Miriam Răducanu. (N-am să uit niciodată „Nocturnele".). Autorul cărții înregistrează toate spectacolele, succesele din încă tînăra existență „întru artă" a lui Gigi Căciuleanu.

Și acum, la noi acasă !

În 1991, 18 și 19 octombrie, Gigi Căciuleanu, trecînd „printr-o oglindă", vine cu viteză mare cu dragoste mare, cu rafinament indiscutabil, cu inteligență și sentiment ce depășesc orice răutate sau „Hai să discutăm despre...!"

Primul spectacol e uluitor: „Un train peut en cacher un autre". și **entr'acte** „Interferences" și „Equinoxe". „Accoudé à sa barrière. Gigi Căciuleanu essaie de poser son regard sur le trains de la vie, la sienne et celle des autres". La TV a mărturisit că el și Ruxandra Racoviță, încearcă să plece de la abstract spre concret sau de la concret la abstract, folosind datele funcționale ale profesiunii lor. A mărturisit chiar, că baletul clasic, învățat acasă (la NOI!) i-a fost foarte folositor.

„Il Trouvatore" nu a fost un spectacol, a fost o profesiune de credință iar punerea în scenă — Dan Mastacan, a fost **completarea idealului**, din lumini-peisaje complete. Acest spectacol a fost ambiguu și difuz (nu în sensul în care termenii sînt folosiți în logică), a fost „l'amour fou". El a rămas în memoria intimă și delicată și fragilă a spectatorilor ca o expresie a ceea ce înseamnă „scrîntit întru Dumnezeu" (vorba lui Dostoievski) și această minune este Gigi Căciuleanu.

Corina Cristea

REGIS DEBRAY

Ce este „mediologia“?

Antropologie, epistemiologie, semiologie... Mai este oare nevoie şi de o mediologie? Se pare că da, iar Regis Debray încearcă nu atît să întemeieze o atare nouă disciplină, cît mai întîi să dovedească faptul că este nevoie de ea, că există o zonă anume a ei, specifică şi neacoperită încă de nimic altceva. Demersul său este suficient de convingător şi seducător (mai ales) în acelaşi timp. Poţi să fii sau nu de acord cu autorul, dar cartea lui se citeşte nu numai cu interes, ci aproape pe nerăsuflate, nenumărate fiind locurile care ne răstoarnă ideile gata făcute. În ultimă instanţă, mediologia ar fi tocmai acea disciplină necesară (căci încă e inexistentă) care s-ar ocupa cu transmiterea ideilor, cu transformarea acestora în realitate.

Pe de altă parte, mediologia ar trebui, obligatoriu, să se nască tocmai acum, la... sfîrşit de capitol, cît încă era videosferei nu se va fi instalat definitiv, — ca un bilanţ, dar şi pentru a aproxima cît de cît mai convingător modalităţile reale în care Verbul devine carne.

„Critique de la raison politique ou l'inconscient religieux“ (1981). „Les empires contre les rêves“ (1984), „Le pouvoir intellectuel en France“ (1989), acestea sînt citeva dintre titlurile mai importante semnate de Regis Debray, implicat total în majoritatea dezbaterilor ultimelor decenii. „Cursul de mediologie generală“ (1991, la Gallimard, ca şi toate celelalte), din care am extras fragmentele de mai jos, este o carte care a atras tuturor atenţia, cu atît mai mult cu cît toată lumea aştepta de mai multă vreme promisa lucrare despre actuala videosferă.

Enunţuri şi mesaje

Istoria umană e alcătuită din două istorii într-una singură. Două registre care se încrucişează de fapt, dar ar trebui totuşi distinse. Există istoria raporturilor omului cu omul şi istoria raporturilor omului cu lucrurile. Intiia este o intensitate reversibilă, spaţiu al repetiţiei, fără înainte şi fără după ; a doua este o extensie cumulativă, spaţiu deschis al invenţiilor şi descoperirilor. Arta, religia, mitologia, politicul aparţin primei sfere ; ştiinţa şi tehnica celei de-a doua. În primul domeniu există metamorfoze, dar nu şi progres în adevăratul înţeles al cuvîntului. E un domeniu unde fiecare om rămîne contemporanul predecesorilor săi, unde Antigona e chiar sora noastră iar Alceste un văr, unde Rembrandt şi Picasso, Budha şi Isus, Cezar şi Napoleon pot, prin intermediul nostru, să dialogheze la infinit de-a lungul secolelor, de la egal la egal şi fără ca nimic să poată veni să-i despartă o dată pentru totdeauna. Nu există progres linear şi infinit, cu rupturi ireversibile între prezent şi trecut, decît în cel de-al doilea domeniu : aici, printre savanţi şi tehnicieni, există învingători definitivi şi universali. La Sevilla nu ne mai deplasăm călare, Einstein se mişcă într-un alt univers decît Ptolemeu şi nici unui garajist nu-i va trece prin minte să ne vîndă un Dion-Bouton 1904 decît dacă ne ştie colecţionari.

Desigur, raporturile noastre cu lucrurile sînt mediate de oameni, iar raporturile noastre cu ceilalţi oameni sînt mediate de lucruri. Cu exactitate, mediologia are tocmai funcţia de a pune în relaţie universul tehnic cu universul mitic, ceea ce se schimbă tot timpul cu ceea ce rămîne de-a lungul timpului. Dar, e bine ca, pentru mai multă claritate, să distingem la început cele două ordini ale realităţii, cele două categorii ale timpului, chiar dacă va trebui să arătăm, după aceea, modul în care hotarele lor pot să se amestece.

Distincţia subiect/subiect şi subiect/obiect corespunde împărţirii clasice în **certum** şi **verrum**, două modalităţi ale discursului şi ale adeziunii la discurs. Există **adevăruri** ştiinţifice şi tehnice, care o dată descoperite devin indiscutabile dar, în domeniul politic, estetic, religios sau social eu nu pot avea decît cel mult **certitudini.** Adevărurile se impun singure (de drept). Certitudinile trebuie „împinse“ (inculcate, înfrumuseţate etc.).

Universul intersubiectiv este guvernat de **credinţe**, neverificabile ; universul obiectiv de **cunoştinţe**, ce pot fi contrazise ori respinse (în general). Primul este domeniul mitului, al tezei, al opiniei, al doctrinei etc. ; al doilea este cel al rezultatului, al legii, al descoperirii, al demonstraţiei. Ceea ce duce la două regimuri logice ; într-o parte avem **mesajele**, în cealaltă **enunţurile** (...)

Ceea ce vrem să aflăm nu este modul în care, în istoria ştiinţelor, s-a trecut de la alchimie la chimie, de la astrologie la astronomie, de la teoriile asupra sufletului la psihologie, ci cum de s-a crezut, şi încă se mai crede, (în magma mentalităţilor) în astrologie, în alchimie şi în suflet. (...)

„Miturile sînt sufletele acţiunilor şi iubirilor noastre, afirma pe bună dreptate Valéry. Noi nu putem acţiona decît îndreptîndu-ne către o fantomă.“ Dar, în a sa „Petite lettre sur les mythes“, el adăuga că „ceea ce piere atunci cînd apare ceva mai multă precizie este mitul“. Pentru el, deci, ştiinţa este ceea ce face mitul să dea înapoi, aşa cum lumina electrică alungă fantomele într-o casă bătrînă, iar istoria Raţiunii face să se risipească, uşor, „fauna lucrurilor vagi“. Dimpotrivă, mi se pare evident faptul că în raporturile de la subiect la subiect nu e de aşteptat un stadiu după-mit şi că o utopie laică cu o bază mitică (comunismul, de pildă) nu poate să dispară socialmente decît în beneficiul unui mit religios ca proiecţie utopică („Mama Rusia“, de exemplu). Valery confundă domeniile. În cel al subiectivităţii noastre (şi doar în acela) noi sîntem condamnaţi sau mai curînd împinşi la un delir colectiv (fie el suportabil şi blînd cum se întîmplă în Occident astăzi) astfel încît coşmarul Istoriei n-are ceas deşteptător.

Puteţi să nu mă credeţi. Dar nu puteţi să nu fiţi de acord că elaborarea şi transmiterea unor cunoştinţe ştiinţifice sînt de drept separabile de rezultatele acelor cunoştinţe, în vreme ce elaborarea şi transmiterea unor sisteme de credinţă **fac** corp comun cu rezultatele lor.

Connaître le croire

Acelaşi Valéry, evocînd „importanţa reală a imaginarului“, remarca faptul că „întreaga structură socială este bazată pe credinţă sau pe încredere“. Se poate spune, — scrie el — „că lumea socială, lumea juridică şi lumea politică sînt esenţialmente nişte lumi mitice“, căci ele îşi primesc de la spiritul nostru „existenţa lor, acţiunea lor de impuls ori de constrîngere.“ Jurămînt, constituţie, tratat, contract, semnătură, trecut, viitor, proiect : toate acestea sînt „lucruri ale spiritului“. Apropo de monedă, de pildă. Valéry constată că această bucată de hîrtie nu are valoare decît în funcţie de creditul pe care i-l acordăm ; ca urmare, desemnează credinţa drept **„suport al acestui suport“.** Nu numai economia şi finanţele sînt construcţii ale imaginarului, ci şi echilibrul terorii de exemplu. Descurajarea nucleară este o operaţie de credit, esenţialmente mentală, întrucît se bazează pe credibilitatea folosirii puterii nucleare de către deţinători. Eu trebuie să cred că celălalt va apăsa pe butonul lui dacă eu apăs pe al meu, şi reciproca. Acest fapt se numeşte stabilitate strategică şi el nu ţine de un echilibru cantitativ al stocurilor, ci de o persuasiune reciprocă. Asta însă, doar între partenerii clubului atomic. În restul lumii, menţinerea păcii se reazemă pe dogma nonproliferării nucleare : e de la sine înţeles că un stat al lumii a treia care s-ar dota cu arma operaţională (încărcătură + vectori) ar declanşa o situaţie inacceptabilă, expunîndu-se astfel unui casus belli. De ce asta ? Pentru că arma nucleară n-ar fi fiind o armă ca oricare alta. Ea nu e decît un mit, dar un mit înţelept. Viaţa şi-a reluat cursul la Hiroshima şi bombardamentul de la Dresda a distrus, de fapt, mult mai multe vieţi omeneşti. Nimic nu e ireparabil. Iarba continuă să crească, la fel florile şi copiii. Dar Truman şi americanii, după Hiroshima, au acreditat în rîndul publicului ideea excepţionalităţii Bombei, împreună cu toată mitologia science-fiction a frisonului apocaliptic, a „cataclismului cosmic“ etc. Şi au făcut bine procedînd aşa. Altfel, n-ar mai fi existat acea interdicţie tacită cu privire la folosirea ei. În cazul de faţă înţelepciunea ţine de factura mitică. Arma nu poate continua să asigure pacea mondială decît rămînînd tabù şi tot ceea ce diminuează frica ori îi banalizează folosirea (bomba cu neutroni, miniaturizarea încărcăturilor etc.) pune de fapt în pericol principiul „descurajării nucleare“. A demistifica nuclearul înseamnă a destabiliza raporturile forţelor reale, minînd baza fiduciară a echilibrului atomic. Fenomen subiectiv, halucinaţie pozitivă. Bomba este în aceeaşi măsură şi o operă a spiritului.

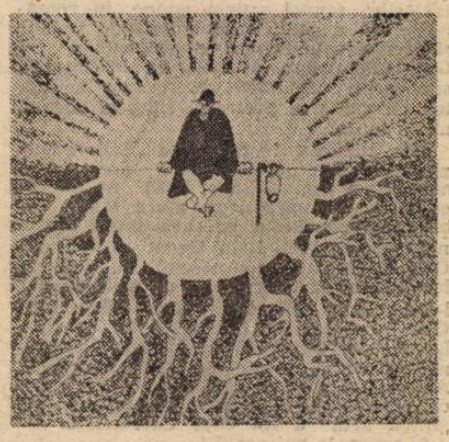

„A guverna înseamnă a face să se creadă ceva“ („gouverner c'est faire croire“) afirma Hobbes şi, după el, Churchill. Dar „a crede“ este un verb care se conjugă, nu e un invariant omogen, în toate timpurile şi în toate locurile, totdeauna egal cu el-însuşi. Există credinţe şovăielnice, carnivore, sceptice, senine etc. Nu se crede în acelaşi fel într-un mit al originilor, un verset biblic, o fabulă de La Fontaine, o doctrină filozofică, un sondaj de opinie etc. A face să se creadă înseamnă a face să se facă. Ce anume ? Ceea ce subiectele credintei cred în forul lor intim că trebuie să facă. Cum îi facem pe ceilalţi să creadă ? Transmiţînd o informaţie, emiţînd semnale. „Acţiunea omului asupra omului“ se operează prin comunicarea unei informaţii (cel puţin din momentul cînd se exclude constrîngerea fizică). A asculta (obeir) şi a auzi (écouter) sînt, în greaca veche, termeni înrudiţi. Dar nu ascultăm în acelaşi fel orice, iar comunicarea nu produce aceleaşi efecte în toate cazurile, fie că e vorba de un orator în agora, de lectura psalmodiată a unui text sacral într-o biserică ori de lectura tăcută, acasă, a unei biblii traduse în propria limbă. Legînd modalităţile credinţei de diferitele mijloace de difuzare a acesteia, periodizarea mediologică poate ajuta la o mai bună conturare a istoriei legăturilor colective, adică religiile civice succesive. Servitudea voluntară are o istorie a ei : isteria şi delirul colectiv o au şi ele. Şi această istorie nu e separabilă de evoluţia formelor de propagare a discursului, care la rîndul ei nu poate fi despărţită de evoluţia suportului inscripţiilor simbolice.

Un studiu al efectelor cuvîntului ar da probabil un fundament mult mai serios „ştiinţelor politice“, prin faptul că ele ar deveni astfel cu mult mai evident o ramură a mitologiei aplicate. Politologii de azi par să se mulţumească cu foarte puţin în această privinţă. Ei descriu (fără a le explica) efecte cum ar fi transmiterea, adeziunea ori credinţa, folosindu-se de noţiuni ce oscilează între vrăjitorie şi parapsihologie, cum ar fi acelea de charismă, sugestie, prestigiu, atracţie, autoritate, vrajă etc.

O **disciplină** este deschisă unei serii infinite de noi enunţuri cărora ea le oferă numai regulile de construire. O **doctrină** este, prin definiţie, închisă asupra propriului corpus enunţiativ, presupunînd existenţa unor străini (care rămîn în afara ei) ca şi a unor convinşi (care sînt înăuntru) ; profani, iniţiaţi şi gardieni. Mediologia s-ar vrea o **disciplină**, al cărei obiect ar fi istoria **doctrinelor** (naşterea, căpătarea unui corp şi închiderea lor). Deci nu studierea cuvintelor terminate în **„ică“**, ci a acelora terminate în **„ism“.**

Nimic din ceea ce poate fi atribuit unui nume propriu şi, deci, susceptibil de a primi un sufix în **ism** — hitlerism, budism, lacanism etc. — producător sau produs al unei afiliaţii, suport al unei comunităţi de aderenţi, nimic din toate astea nu-i poate rămîne străin mediologului. Prima sa intenţie va fi aceea de a fundamenta o istorie raţională a ceea ce nu este cu adevărat raţional, nici pe dea-ntregul analizabil. O istorie a „ideologiei“, — acest cuvînt-valiză, pre-noţiune funestă care n-a fost inventată ci întronată de Marx şi care, fără îndoială, a întîrziat cu un secol examenul obiectiv al socializării ideilor, sau cel al transformării ideii în mit (mitul fiind ideea socializată). Or, tocmai geneza **isme**-lor (or şi mai mult, mişcările ideilor **in statu nascendi et moriendi)** este cea care arată cel mai bine funcţia ideologiei. Iar **ismul** se expune riscului **uzării,** la fel ca virusul care declanşează o epidemie. Creştianizarea lumii păgîne, decristianizarea Occidentului industrial. Comunizarea, decomunizarea Estului european. Autorizarea, dez-autorizarea succesului unui nume propriu. În 1970, numele Marx se bucura de mare autoritate în lumea universitară franceză şi chiar non-marxistul, în cărţile sale, afişa ca repere citate şi definiţii ale teoreticianului german. Douăzeci de ani mai tîrziu dispar toate referirile la acest autor demonetizat : nu mai prezintă credit moral. Asta se făcea, asta nu se mai face. Credit, discreditare. Ataşament, deziluzie, reataşament. Loc liber pentru Weber, Braudel, Aron, etc., pînă la următorul tur de credinţă. Căci în acest joc al balanţei, fiecare „deziluzie simbolică“ face să se ridice o nouă constelaţie de vrăjitori în orizontul discursurilor cu autoritate.

(.....)

N-am intenţia, cîtuşi de puţin, să neg faptul că „revoluţie, renaşterile, reformele sînt opera retorilor“, aşa cum o explică cu atîta maliţiozitate Paulhan. Considerăm drept un fapt dovedit acela că elucubraţiile unui individ se transformă, nu fără medieri şi interpuneri, în răsturnări colective. Adică în Biserică, Partid, Armată, Stat. Un exemplu banal : în Europa, în secolul XVI, apar state reformate. La originea acestor state se află Biserici cu acelaşi nume. La origi-

Prezentare şi traducere de
Mihail Oprea

Continuare în pag. a 15-a

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
20 LEI

BIBLIOTECA „ASTRA“ SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri 1 aprilie 1992 **11** (110)

NICHITA STĂNESCU

INEDIT

Grafică de Nicolae Kruch

***

I se mai ținea capul retezat
numai de o arteră
Coroana de împărat
I se rostogolise în altă eră
Mergea cu capul bălăbănind la subțioară
Nu mai era, dar nu vroia să moară.
Du-te, că-mi sperii copilul, i-am zis.
Dar capul de la subțioara lui mi-a surîs
Stai, i-am zis înfricoșat
Eu plec, mi-a răspuns, eu sunt împărat !

(1979)

A CINCEA ROATĂ LA CĂRUȚĂ? (III)

Problema reorganizării etapei liceale e cea mai dificilă din toate cîte privesc învățămîntul preuniversitar. Pe de o parte, pentru că structura liceelor, a fost cea mai afectată de aberațiile gîndirii pedagogice ceaușiste, pînă la revocarea practică a principiului „culturii generale" și la îngustarea jalnică a celuilalt principiu de bază al învățămîntului : „personalitatea intelectuală" a individului. Pe de altă parte, pentru că există cîteva tipuri de organizare liceală modernă între care trebuie ales, conform specificului existenței noastre istorice și psiho-sociale, dar și într-un spirit sincronic, adecvat evoluției școlii europene. În plus, tradiția interbelică, în multe privințe remarcabil articulată, merită și ea toată considerația. Dorința de a fi originali cu orice preț ne poate împinge la erori de situare cu consecințe nefericite, după cum tot acolo ne-ar aduce și amestecul tipologic neordonat de o viziune coerentă asupra întregului proces instructiv. Reîntoarcerea la cele două principii anterior amintite, după experiența ratată cu „specializarea" și „integrarea", ar fi un fel de recuperare a tradiției școlii naționale, la care va trebui asociat imperativul modernității într-o variantă adecvată realității noastre, mai ales caracteriale. Liceul zis „teoretic", cu bifurcarea de profil „real" și „clasic" („uman"), cu o durată de patru sau cinci ani pare să fie suficient de încăpător pentru sinteza tradiției și modernității ca și pentru actualizarea ideilor de „cultură generală" și de „personalitate intelectuală". În planul de învățămînt al acestui tip de liceu armonizarea disciplinelor de studiu trebuie asigurată atît global — la nivelul sumei absolute a orelor din cei patru sau cinci ani — cît și parțial — la nivelul orelor fiecărui an de studiu în parte. Astfel, cu titlu de ipoteză, cele 30 de ore pe săptămînă ar putea fi desfășurate — pe discipline și clase în felul următor : clasa a VIII-a : limba română (3), limba latină (1), limba română (2), matematica (3), limba străină (2), fizica (2), logica (1), istorie (2), biologie (2), geografie (1), chimie (1), educație fizică (1), desen tehnic (1), cele opt ore rămase fiind acordate matematicii, fizicii și chimiei — pentru profilul „real" și limbii și literaturii române, limbii latine și istoriei — pentru profilul „clasic" ; clasa a IX-a : disciplinelor anterioare li se adaugă : psihologia (1), breviar de economie (1), cu același mod de repartizare pe profiluri a orelor rămase ; clasa a X-a : iese din plan limba latină (la profilul „real") și se adaugă filosofia (1) iar, la profilul „clasic", și istoria artei (1), urmînd ca orele rămase să fie ordonate ca în clasele precedente ; clasa a XI-a (și a XII-a) : aceleași discipline din clasa a X-a, cu diferențele subînțelese între cele două profiluri, noutatea fiind modul de predare : curs și seminar, după modelul universitar și în vederea acomodării cu exigențele acestuia. Finalizarea liceului teoretic ar urma să se producă printr-un examen de bacalaureat la cel puțin cinci discipline de bază, în funcție de profil, comune fiind limba și literatura română și limba străină.

Ar fi apoi liceul de specialitate, restrîns și numeric și ca diversitate. E vorba, practic, de liceul pedagogic, liceul comercial și liceul de artă, în planul de învățămînt al cărora disciplinele teoretice vor fi la paritate cu disciplinele de specialitate, iar bacalaureatul va conserva disciplinele comune celor două profiluri ale liceului teoretic, respectiv limba și literatura română și limba străină, celelalte trei discipline de examen fiind de specialitate. Firește, cum spuneam, acest sumar de organizare a sistemului liceal are caracter strict ipotetic. E treaba specialiștilor în pedagogie să propună soluții practicabile. Important este ca soluțiile, care nu ne îndoim că vor veni, să conducă finalmente la reabilitarea învățămîntului preuniversitar în sensul împlinirii rolului său formativ în virtutea celor două principii, după noi, fundamentale : al culturii generale și al personalității intelectuale.

„L"

FAPTELE SFINȚILOR APOSTOLI din Noul Testament

NOUA VERSIUNE ROMÂNEASCĂ APARȚINE ARHIMANDRITULUI BARTOLOMEU VALERIU ANANIA, MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE

ÎN PAGINA A 11-A

FAȚA NEVĂZUTĂ A LUCEAFĂRULUI

George Uscătescu și Amita Bhose în dialog cu Mihai Cimpoi

ÎN PAGINA A 7-A

„CLEOPATRA A ȘAPTEA" — text pentru teatru de HORIA GÂRBEA

ÎN PAGINA A 10-A

„Omul care adoră să fie biciuit de femei"

ÎN PAGINA A 14-A

Lucrările reproduse în paginile revistei aparțin pictorului Constantin Gheorghe și au fost expuse recent la Galeria „Orizont".

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Scaunul

În țara noastră fără prea multe statui, ar trebui poate să existe una, reprodusă în mii și mii de exemplare, care să fie plasată în pieţele cele mai importante din oraşele mari și mici, din comunele și satele patriei. Dar cum să te hotărăști asupra a ceea ce să reprezinte o chintesență (încă nouă) în așa fel încît să se potrivească și la Pogoanele și la Oradea, și la Jucu și la Constanța ? Că de București nu mai vorbim.

Dacă ne amintim bine, și oarecum sinoptic, opera lui Caragiale, acolo românul avea o singură obsesie : aceea de a fi angajat la stat, cu salariu fix și sigur. Fiecare personaj cu minecuțe stătea pe scaunul lui, fie la un birou impozant, fie în spatele unui ghișeu și oficia un fel de slujbă profană, care a devenit între timp binecunoscută mai tuturor generațiilor următoare.

Cu ani în urmă, un înalt activist de partid, venit să dea indicații la Asociația Scriitorilor din Cluj, scriitor era el însuși, ba chiar profesor universitar, om prea fin, am fi crezut, pentru funcția sa, a mărturisit în cele din urmă, sau în cele dintîi ale sale cuvinte, că tot ceea ce ne indică el, tot ce ne spune să facem ne-ar spune-o oricine în locul lui, căci nu el, ci scaunul este cel care vorbește prin el. Sigur că știam asta, dar mărturisirea mi-a atras atenția asupra unui adevăr, ascuns pentru moment, și anume acela că, totuși, omul sfințește scaunul, că vorbele persoanei nu le poate rosti scaunul de unul singur și că voința individului ar putea, eventual, cum s-a și întîmplat, sfărîma țăria de lemn a celui mai mare și mai tare scaun din lume. Dar e mai bine, mai simplu, să te lași tu însuți modelat de scaunul în care stai, și mai ales de avantajele pe care aparent banalul obiect ți le poate aduce.

Și iarăși mă întorc la gîndul unei statui ubicue, potrivită grozav în Țara noastră Românească, dar nu pun mîna în foc că numai aici.

L-am văzut, o dată, în poarta Cișmigiului, așezat în scaun, pe cel mai cunoscut om care, în România, nu a idealizat scaunul : Mihai Eminescu. Acea statuie a lui Constantin Baraschi a fost repede, însă, luată de-acolo.

De unde să vină — m-am întrebat de multe ori — această neînfrînată dorință a românului de a sta într-un scaun ? Poate din nesiguranța a tot și a toate pe-aici și din inconfortabilul sentiment ce rezultă din ea. Și din siguranța pe care o insuflă acest obiect cu patru picioare, nu însă atît de neclătinat pe cît înclină să creadă mulți semeni ai noștri. Idealizarea scaunului e evidentă și-n acea vorbă strămoșească rostită despre unul care, în general, are scaunul la celălalt capăt al ființei : „e un om cu scaun la cap". Sigur, revoluțiile mai clatină scaunele, mai răstoarnă din ele, dar imediat vechea poziție este reluată și clătinatul sau poate clătinătorul sau, și mai des, o tertă persoană se așază în scaun și lucrurile se reiau ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Și chiar, s-a întîmplat ceva ?

Scaune voievodale, scaune episcopale, scaune prezidențiale, scaune ministeriale, directoriale, în varianta fotoliului citeodată, scaune de directori de C.A.P. sau de spital, o mare de scaune, ca-n piesa lui Eugen Ionescu și mai multe ieșite parcă toate dintr-unul singur, imens, arhetipal, stăpînitor al lumii.

În orașele României sînt cîteva statui ale scaunului, de pildă, C. A. Rosetti, din piața cu același nume, fără prenume, atîta doar că personajul ar trebui să lipsească pentru ca perfecțiunea să fie atinsă. Așadar, propun tuturor artiștilor acestei țări producerea de statui de scaune, jilțuri, fotolii, în lemn, piatră și bronz, pentru a fi plasate în toate așezările omenești românești. În așa fel, încît, să ne putem așeza acolo, pe rînd, să vedem și noi, cei mulți, ce-nseamnă să vorbească scaunul în locul omului.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

O epidemie a spurcării

Încep să cred că în România postrevoluționară toți cei culpabilizați de totalitarism, într-un fel sau altul, practicieni sau „propagandiști" sensibili, atinși de **virusul securisto-comunist**, toți cei ce au ținut să iasă în public imediat după Revoluție în față, ca păduchii pe frunte, foști colaboraționiști, nu numai că sunt niște complexați agresivi, dar deja au inventat, în laboratoarele lor bolnave comune interioare, o stratagemă de a întreține o **epidemie a spurcării**, a spurcării tuturor celor ce au rămas neatinși de mizeriile trecutului și prezentului ! De ce ? De ce nu : pentru a contribui fiecare la paroxismul confuziei generale promovate anume de Puterea neocomunistă ! În acest scop aducînd pe tapet o doctrină a anomaliei postrevoluționare, **o conștiință a minciunii :** de la vîrful piramidei în jos...

Unul din acești complexați periculoși, cu o conștiință a minciunii supraponderală, este și clienta **Contrapunctului** (revistă acaparată cu forța de o mină de „pucișți" în ianuarie 1991, revistă ajunsă între timp un fel de centru de recoltare a veninului), Elena Ștefoi : care a făcut și pe dracul, iată, să mă arate pe mine cu degetul iar, abuzivă, terorizantă, să mă arate cu degetul că n-am fost în stare să-mi compromit trecutul pînă la 22 decembrie 1989, dar că aș fi putut fi în stare să-mi compromit prezentul, zi de zi, după Revoluție : pentru asta trebuind să înșele opinia publică, în cele ce mă privesc, pur și simplu cu o nerușinare vecină cu nebunia...

Epidemia spurcării postrevoluționare, prin Elena Ștefoi, care subliniază consecvențele noului regim în a duce de ripă orice ideal moral, căpătînd proporții catastrofale, caricaturale, de joasă speță, după modelul impus de publicația **România Mare !**

La naiba : nu ar fi nimic, pînă la urmă, dacă o intrigantă ca Elena Ștefoi, o mediocritate cu pretenții, luînd înfățișarea răului, ar face parte din lumea ce e pe cale să se sfîrșească, dar am senzația că din contra, indivizi ca ea sunt expresia unei voințe oarbe ce refuză în mod ostentativ și activ „binele universal" ! Pentru E. Ștefoi totul trebuind să fie bălăcărit, să fie adus la nivelul ei de necurățenie ! Unul ca mine, „om normal, cu frică de Dumnezeu", devenind un obiectiv de viață și de moarte ce trebuie dacă nu distrus cu totul, măcar umplut de ocară în ochii publicului și băgat în spitalul de nebuni, cu orice preț : dar cum ? Neavînd „de unde să mă apuce", ea face diversiune : răstălmăcește, calomniază, minte cu seninătate...

Va să zică, așa cum atrăgeam atenția și în **Luceafărul** de săptămîna trecută, să luăm aminte.

Deocamdată, pentru cititorul avizat, să fac aici cunoscute răspunsurile mele la articolul josnic „Pe ocolite" **(Contrapunct** 8/13 martie 1992), pe scurt, la „emanațiile ucigătoare", lipsite de orice demnitate, ale Elenei Ștefoi în chestiunile ce mă privesc în mod direct, urmînd ca săptămîna viitoare să le și comentez !

1. Nu am scris niciodată un „articol antimaghiar". Nu sunt extremist, nici naționalist, nici contra-naționalist, regret. Articolul incriminat se intitula, mare, „Curs de anatomie sufletească" și nu era decît un punct de vedere „impresionist", de moment, al unui român îngrozit de realitate, ce încerca să deslușească resorturile declanșării unei tragedii naționale postrevoluționare, aceea de la Tg. Mureș, la 19—20 martie 1990 : sincer și fără prejudecăți, orice s-ar spune... De altfel, e cel puțin ciudat că acest articol, apărut acum doi ani, e azi „reevaluat" și pus să facă o gaură în cer, să deschidă un proces de intenții cu substrat politic!

2. Să fie clar : Virgil Măgureanu nu mi-a **comandat** (cum mi se reproșează calomnios, aberant) să scriu vreun rînd, ferească Sfîntul ! Nimeni, niciodată, de altfel, nu mi-a comandat... Și cu atît mai puțin nu mi-a „furnizat" Virgil Măgureanu vreodată „documente" de vreun fel ! O mai mare ticăloșie inventată nici că se putea, pentru ea va trebui să se dea socoteală, penal... Totodată, să nu uit : SRI-ul încă nu exista pe cînd apărea articolul pomenit...

3. Premeditat, sunt acuzat, în modul cel mai imbecil cu putință, că aș fi publicat articolul acesta „antimaghiar", atenție, **înainte de a fi avut loc „evenimentele" de la Tg. Mureș !** O infamie incredibilă, ce este de asemenea penalizată cu literă fermă de lege ! Adevărul fiind, oricine poate verifica la o colecție, că articolul meu, „Curs de anatomie sufletească" a apărut la **30 martie 1990**, în nr. 13 al revistei **Contrapunct** și începe chiar cu evocarea acestor „evenimente" tragice de la Tg. Mureș ! Deci ?

Deci Elena Ștefoi nu e interesată de adevărul manifest, ea e mînată din urmă de „alte interese", comportîndu-se ca un infractor de drept comun, de teapa unui Corneliu Vadim Tudor : calomniatoare de profesie...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ALCIBIADE : „Mare noroc pentru dipsomanul național **Petre Stoica**, omul-borhot, care se îmbată la ora asta și din ciorbă de șevie : dacă mai pune cîteva prune (...) la un loc și le strivește bine cu pisălogul, poate îi iese de-o cinzeacă". **(România Mare).** ● G.L. : „Prințul Ion de Hohenzollern s-a întîlnit ieri, pe înserat, cu președintele Paul de Iliescu. Precizăm că nici unul din ei nu avea ce căuta la Palatul Cotroceni. Erata în numărul viitor". **(România liberă).** ● TIA ȘERBĂNESCU : „Dl Iliescu, «bate marginea», ca haiducii, căci prin centru nu mai are nici un succes". **(România liberă).** ● HORIA GÂRBEA : „Fată dragă, nu fi tristă / Fiindcă mă-ta-i fesenistă...". **(Phoenix).** ● DANIEL STĂNICĂ : „La FSN a început ciolaniada". **(Zig Zag).** ● ION CRISTOIU : „Bai, bai, F.S.N. !". **(Expres magazin).** ● MIRCEA BUNEA : „Gestul fesenistului arădean la întîlnirea de la Clubul Dacia e deja antologic. Dar nu vă faceți iluzii. Cearta lor nu e de-adevăratelea. Aparenta dezbinare a lihniților e doar praf în ochii pîrliților și-i menită s-atragă simpatii electorale". **(Adevărul).** ● CORNEL NISTORESCU : „Zilele trecute l-am văzut la televizor pe ginerele lui Corneliu Mănescu, venit cu un apel al aripii pentru unitatea Frontului. Era ca un politruc al anilor cincizeci, folosind un limbaj pe care îl știa mai bine socrul său". **(Expres).** ● ROMULUS BRÂNCOVEANU : „Așa cum s-a spus, F.S.N. nu știe să piardă". **(România liberă).** ● ANDREI ALEXANDRU : „Și totuși Partidul România Mare a obținut în alegerile locale, la capitolul consilieri, capitol la care a fost votat partidul și nu candidatul, doar 158 710 voturi, adică 1,6% din totalul voturilor exprimate". **(Curierul național).** ● GABRIELA NEGOIU (Iași) : „După douăzeci de minute de masaj și masturbație mi-am dat seama că aveam nevoie de ceva dur și lung, ceva care să imite penisul atît de dorit. Am luat de pe măsuța de lîngă fotoliu receptorul telefonului și l-am introdus în vagin. Centimetru cu centimetru îl simțeam cum intră și începe să-mi potolească mîncărimea ce mi-o provocase copilașul acela. Mișcările de du-te-vino ale receptorului înălțau în mine plăceri nemaiîntîlnite". **(Bordel).** ● CORNELIU VADIM TUDOR : „«După noi potopul» — ar putea zice Bush și Gorbaciov. Lucrarea celor doi a demonstrat ce pot face niște agenți cînd li se dă pe mînă ceva mai mult decît un post de observație stradală, pentru filaj, sau un laborator experimental. Joaca la nivel planetar a celor doi amatori în ale politicii mi se pare cea mai monstruoasă crimă din istoria umanității". **(Politica).** ● TINERETUL LIBER : „Sesizare : CineVA DIMinuează sistematic șansele reconcilierii noastre naționale". ● MARIUS STOIAN : „Vadim Tudor, fostul poet de curte al lui Ceaușescu, a intrat atunci la mine în birou și mi-a spus «Sînt omul lui Ceaușescu și orice ați încerca nu mă poate afecta. Puteți să protestați oricît». Singura replică pe care am putut să i-o dau a fost «Nu lua numele Domnului în deșert»" a declarat Rabinul șef dr. Moses Rosen, relatînd despre evenimentele ulterioare primului atac antisemit al dlui Corneliu Vadim Tudor, produs, prin articolul **«Idealul»**, încă din timpul dictaturii comuniste". **(Tineretul liber).** ● De la CEZAR ANDREESCU adunate : „Românii cu căpăstru de la revista «Europa» au trecut la atițări publice împotriva evreilor, sperînd ca prin aceasta să cîștige și Crucea Sfîntul Gheorghe, și-a României Stea. Cu siguranță însă că, înainte de-a urca pe podium, vor trebui să treacă nițel și pe la vorbitor, să le dea gardianul cu feleștiocul pe la gură". **(Cuvîntul).** ● TIA ȘERBĂNESCU : „De ce n-o fi convocat dl Cosma și O.N.U. și Comunitatea Statelor Europene, nu știm". **(România liberă).**

Petre Stoica

Amendamente la traiectoriile receptării

Este cît se poate de limpede că existența literaturii ca formă de comunicare cu lumea cunoaște astăzi o stare de criză. Criza luptei inegale dintre iluzii și deceptii. S-au înmulțit editurile dar se micșorează tirajele, s-a redus audiența dar în schimb sporește varianta comercială a cărții fără orgoliu artistic.

În acest moment de căutare diseminată și de răscruce existențială declină în mod evident apetitul pentru lectura textelor esențiale estetice. În materie de gust, ceea ce părea periferic se instalează în centrul atenției. Cu cele mai grave implicații.

Ne putem întreba dacă este vorba de o stîrbire a autorității literaturii de calitate în favoarea mediocrității si facilității sau se petrece altceva. Persona' cred că se modifică nu orizontul de așteptare nici finalizarea aderenței la real. În discuție mi se pare a fi **statutul creativității,** integritatea ei în limite ce ne stau la dispoziție.

Este ea una destinată să privească dincolo de granita culturii, spre societate ; este ea închisă într-un cerc de experiențe restrînse la un public format ; vine ea, în sfîrșit, să propage valori ori să fie un narcotic acelor categorii care neavînd timp interior dispun de resurse materiale pe care își permit să le risipească anormal de ușor ?

În care din aceste cazuri se înscriu nu doar terminologic, tipurile de texte demne de reținut dintr-unul sau altul al punctelor de vedere exprimate ? Și, să adăugăm, mai rămîn valide normele știute potrivit cărora s-a produs valorizarea acestora, ca formule, tipare, structuri ramificate arborescent ?

Pe lîngă faptul că s-a restrîns mult funcția de recomandare a criticii literare, mai înregistrăm un fenomen. Este unul legat direct de tipul de literatură în circulație, cel care azi răspunde afirmativ, susține unele opțiuni mai apropiate de tensiunea socială, de manipularea politică, de debusolarea sexuală. Sub acest raport autorul este mai nesigur, radiografia lui greu vizibilă cu ochiul liber.

Nu sînt de-ajuns declarațiile unor scriitori sau editori. Contează infinit mai mult presiunile pieței, acel gust incert, neformat, needucat sau modelat de false repere care dispune ca în standuri să se vîndă moderat sau chiar prost cartea autohtonă și să aibă debușeu cartea tradusă, de regulă cea picantă, atestată de reclamă deșănțată ori pur și simplu coruptă și corupătoare datorită raportului alterat între semnificat și semnificant.

Ar fi prea simplu să punem totul pe seama nevoii de divertisment. E drept că viața citadină înseamnă și bar, casă de modă, curse de cai, mondenitate, melodramă, turpitudini, cancan. Dar miezul chestiunii este de căutat în apanajul trăirii personale de a rezolva **intelectual** evenimentele intime ca și cele ale cetății. Cît timp rezolvarea cu pricina rămîne epidermică, superficială și așa rămîne pentru mulți, nu este loc de

cazuistică, intimizarea se rezolvă grotesc, la nivel agresiv pasional sau chiar trivial. Tragedii casnice, scandaluri sordide, disensiuni banale, privite deformat, devin toate reversul parodic al cotidianului. Deși cotidianul în sine, nu obligă pe nimeni să mintă, să trișeze din reducționism, oboseală etc. Avem în acest caz un cotidian fără fior, publicitar și caricatural. Ne pierdem în zgomotul său sonor și găunos. În rest, e rigiditate de amalgam stilistic și de folclor ambiguizat de lipsa de gravitate a preocupărilor. Naufragiul unei familii sau crepusculul unei ordini morale nu mai interesează. Avid de schizotimii, cititorul cultivă desprinderea de „probleme", favorizează spiritul jurnalistic, accidentalul slujit, pe cît posibil, de un insolit ludic, jucat pe nuanța inocenței impure sau fosforescenței interlope.

Criza literaturii ? Nu, însă cu siguranță a educației, a prestigiului echivoc al colportajului, al caricării instrucției suplinite de artificiu și dezafectare.

Probabil că ar retrăi într-o actualitate nebănuită satiriconul călinescian din **Enigma Otiliei.** Cu precizarea că ordinea spirituală ar fi cea propusă de Moș Costache, cel ce moare în etape, stupid burlesc, rizibil. Instincte obsesive chinuiesc fără răgaz toate personajele negative ale acelui **vis comica** sesizat de G. Călinescu. Mă tem că de astă dată senzația ce ne încearcă provine din negativitatea întregului sistem al expresiilor caracteriologice. Pentru că modelele oferite au efecte erozive, se aplică vexatoriu pe laturile cîndva luminoase ale naturii umane. Se desprinde din cleștele conștiinței personajul alienat al lui Ion Băieșu, cel de falsă spontaneitate, de forfecare a emoției în formele cîtorva nuclee ontologice al lui Nicolae Breban, de infirmitate și slăbiciune al lui Al. Ivasiuc, de apăsătoare mărturisire al lui Augustin Buzura.

În circuitul lor plurivalent aceștia știu să își fixeze punctele de plecare ale meditației. Dar cîți alți autori, concesivi la capitolul puritătii morale, nu-și îngroapă exigențele într-un fond torturat, prigonit de varii dependențe precum ambiguitate logică, bufonerie angoasantă, dezertiune în destrăbălare, brutalitate, disimulare eterogenă.

Abia cînd reflexul imediat la atari culpe va fi o sănătoasă contopire cu ordinea creației, literatura va regăsi ce deținuse cu autoritate : limbajul simțurilor adînci, nobletea comportamentelor atrase de finalități explicite.

O evaluare filtrantă de tot ce s-a petrecut după decembrie 1989 la nivelul cauzalităților vorbește despre lipsa de emancipare a literaturii de incidental. Deocamdată conjunctura este la fel de sigilată de prost gust pe cît o urnă lipită de mîntuială.

Henri Zalis

momos

Poetul și miliținanul (I)

L-am cunoscut pe Nichita Stănescu în 1975 la Cercul de Numismatică din Ana Ipătescu. Cum îl știam numai din poze, nu l-am recunoscut pe bărbatul înalt și gras purtînd agățată pe umăr o traistă țărănească. Colegii m-au asigurat că e vorba despre marele poet și, cu toate că aveam îndoieli asupra persoanei, am intrat în vorbă cu el. M-a întrebat, ușor bîlbîit : „Iertați-mă, domnule, aveți cumva monede latine ?" I-am răspuns : „Nu, nu am monede la mine !" și ne-am despărțit, dar după aceea, ani de zile am făcut caz, amuzîndu-ne, de formularea „la-tine", „la mine".

Imediat după cutremurul din '77, Nichita a venit cu un prieten numismat în fața blocului unde locuiam și am fost strigat, era cred prin aprilie, fiindcă nu-mi aduc aminte să fi sărbătorit 31 martie, sau să fi auzit că s-a sărbătorit ziua de naștere a poetului. Poetul m-a invitat la el acasă, era ușor pilit, și în curtea interioară a blocului, văzînd lumină la ferestrele unde locuia, și-a adus aminte că apartamentul e ocupat de un vechi prieten proaspăt îndrăgostit. Drept pentru care m-a invitat la Sorin Dumitrescu, pictor și prieten. Am acceptat și acolo am fost primiți împărătește. Era multă lume, îi cunoșteam deja pe cîțiva și am petrecut de minune. Sorin Dumitrescu avea o chitară și chiar dacă între timp a sfărîmat-o de cîteva ori, iar acum o consideră o unealtă a lui Dracu', atunci, mînat de alte idealuri, cînta dumnezeiește pe acest instrument folosind, evident, versurile lui Dan Laurențiu, Nichita, Mihai Ursachi, ca să nu enumăr toți poeții români importanți. Nichita era răsfățatul lui Sorin, dar, trebuie să recunosc, își împărțea cu parcimonie darurile. Ori de cîte ori se „supăra" pe Nichita nu cînta decît Ursachi, dar asta voi observa numai peste un timp. În seara aceea s-a băut, s-a cîntat, eram printre ai mei și, numai peste aproximativ o lună, cu ocazia sărbătoririi zilei de naștere a poetei Iolanda Malamen m-am apropiat cît de cît de Nichita. Nichita începea în perioada aceea să se „despartă de vechii prieteni" și să-și găsească alții. Pînă aproape de moartea lui, cel mai important dintre noi a fost pictorul și graficianul Sorin Dumitrescu.

Ștefan Agopian

minimax

Democrația sinucigașă

Contrar unei afirmații entuziast-patriotice care circula prin massmedia la începutul anului '90, cum că în România comunismul a fost un transplant politic ratat, peste doi ani și ceva, rezultatul alegerilor din Albania confirmă, deși nu mai era nevoie, unicitatea și „misterul" spațiului politic românesc (inclusiv cel de dincolo de Prut). Este singurul loc din Europa unde foștii comuniști, rebotezați, dețin suficient de confortabil puterea. Mereu, în contra-replică, propaganda slujitoare Puterii a trîmbițat cît se poate de tare transformările democratice, incontestabile — se zice — pentru orice om de bună credință. Adică pentru orice om care, handicapat fiind, bunăoară, este imobilizat într-un fotoliu și se uită numai la televizor pe programul I. Argumentația folosită de trîmbițașii Puterii include legislația emanată (sic !) de parlamentul rezultat în urma unor alegeri libere în care au concurat mai multe, chiar prea multe, partide, adoptarea principiului separării puterilor în funcționarea Statului, drepturile și libertățile cetățenești formulate după toate standardele internaționale. Deci, toate bune și frumoase, totuși, în ciuda lor, cei peste doi ani de guvernare pretins democratică au fost continuu marcați de convulsii sociale, unele dintre ele sîngeroase. Concomitent, manifestările de patologie socială infracțională s-au înmulțit și s-au diversificat pînă-ntr-atît încît impresia că „orice este posibil" s-a impus drept una dintre realitățile obișnuite ale traiului zilnic. Iar dacă tot se poartă prin Europa tot felul de **isme** cum era să nu fim și noi românii în pas cu politica ? Avem și naționalism și antisemitism, ba chiar și anti-antisemitism scrie un gazetar de la **Adevărul.** (Apropo, de, de emisiunea cu pricina, că dl. Tatulici a fost cît și cum poate domnia sa să fie, nimeni nici nu se aștepta probabil la mai mult, dar... mai bine, passons!). În fine, schița peisajului politic ar presupune cu necesitate completarea-i cu un inventar al noilor modele culturale și comportamentale combinînd consecințele totalitarismului cu importuri din zonele insalubre ale civilizației occidentale percepute și afișate însă ca forme de emancipare. Rezultanta — dar o poate surprinde cineva în plenitudinea-i ? — se dovedește a fi **o societate din ce în ce mai vulnerabilă.** Vulnerabilă economic. Vulnerabilă la zvonuri. Vulnerabilă psihologic. Vulnerabilă, inclusiv, biologic. Iar asta exact într-un moment de răscruce, de reașezare politică, economică și culturală mondială ale cărei consecințe se vor corela într-o altă epocă. Tocmai de aceea, poate mult mai semnificative pentru gravitatea crizei decît toate formele de protest social și/sau individual sînt două fenomene care atestă atitudinea negativă față de viitor : **emigrarea masivă a tinerilor** (oriunde și în orice condiții, uneori amănuntele individuale forțînd capacitatea de înțelegere) și **declinul natalității.** Deși formularea păcătuiește prin patetism, ea nu poate fi ocolită : **tot mai mulți români sînt înfricoșați de un viitor românesc.**

A căuta într-altă parte decît în zona politicului explicația stării actuale este, sau naivitate, sau diversiune. Odată acceptată această idee, sorgintea crizei poate fi regăsită pornind de la una dintre axiomele care, încă de la Platon, se regăsește în toate momentele importante ale filosofiei politice : **valabilitatea unui regim politic nu constă în caracteristicile sale intrinseci, „dincolo de timp și mode", ci în adecvarea sa la moravurile unei anumite societăți.** Pentru Montesquieu corelația dintre moravuri și legi este atît de strînsă încît ea este piatra de boltă a unei ordini sociale, iar autorul **Contractului social,** căutînd legitimitatea **oricărei** ordini politice, **gîndește democrația nu atît ca un regim politic cît, mai ales, ca o exigență** în perspectiva căreia trebuie concepute instituțiile unei **anumite** societăți, „luîndu-i pe oameni așa cum sînt" : oriunde, însă, și oricum, pentru Rousseau legitimitatea unui regim democratic este dată de **voința generală,** de unde și neîncrederea sa în instituțiile politice reprezentative, permițînd, favorizînd înstrăinarea Puterii de corpul social. Aprecierea **Contractului social** drept utopie este însă rezultatul unei lecturi grăbite, iar celebra frază „N-a existat niciodată democrație veritabilă și nici n-o să existe" semnifică tocmai preocuparea pentru finalitatea practică a demersului teoretic, **democrația** avînd valoarea de **tip ideal,** pentru a folosi limbajul weberian.

În continuarea și pe baza celor de mai sus, se poate încerca apropierea de prezent, excursul, măcar și sumar, în filosofia politică a lui Rousseau dovedindu-și utilitatea, deoarece îndrumă la explicitarea diversiunii conținute în strategia post-comunistă gen perestroika. Adesea, este specificat în **Contractul social,** „publicul vrea binele pe care nu-l vede", imediat evidențiindu-se rolul social al elitelor, ele fiind în măsură să sesizeze într-un anumit moment voința generală și, mai departe, să legifereze viața socială potrivit acesteia. Dar tocmai în această privință constă și vulnerabilitatea democrației, puterea putînd fi confiscată și înstrăinată prin demagogie în chiar interiorul instituțiilor politice democratice. Posibilitate a cărei valorificare s-a și încercat. Nomenklatura comunistă se leapădă de ideologia marxistă, își schimbă firma politică și importă instituții democratice occidentale, prezumînd că va putea să păstreze în continuare puterea, datorită deteriorării psiho-sociale, culturale și morale a marii majorități sociale. Dl S. Brucan miza pe vreo douăzeci de ani, timp suficient ca pînă și urmașii urmașilor nomenklaturii să se așeze confortabil într-o poziție socială privilegiată. Așa cum s-a văzut însă, reacția socială a fost repede scăpată de sub control, perioada de timp cît au rezistat partidele comuniste transformate peste noapte în socialiste, fiind proporțională cu durata confuziilor și, reciproc, a dezvoltării conștiinței civice. În România, mai mult ca peste tot împrejur. Costul social deocamdată este greu de apreciat întrucît, pentru a se menține, Puterea a compromis încrederea în însăși esența regimului democratic și, în același sens al ipotecării viitorului, nu numai că nu s-a întreprins nimic pentru vindecare morală ci, dimpotrivă, întreținerea sistematică a confuziei a generat noi mentalități potrivnice democrației, la nostalgiile comuniste adăugîndu-se diformități așa-zis de dreapta. Iar întreaga gravitate a procesului apare abia atunci, cînd și pentru că, este sesizabilă antrenarea unei părți a intelectualității, inclusiv personalități de marcă, confirmîndu-se o dată în plus cît de seducător-corupătoare este puterea.

23 martie 1992

Șerban Lanescu

Romanul românesc în interviuri

A apărut volumul al patrulea — tot în două părţi, cum a apărut fiecare dintre cele trei volume precedente — al unuia dintre puţinele instrumente de lucru, care stau la îndemîna cercetătorului literaturii noastre moderne, şi în general a literaturii noastre : antologia. **Romanul românesc în interviuri**, selecţie publicată, adnotată şi însoţită de note şi bibliografie, prin străduinţa cercetătorilor clujeni Aurel Sasu şi Mariana Vartic*). Inaugurată în 1985, cînd apărea primul volum, publicaţia se încheie neasteptat de repede pentru dimensiunile ei şi pentru amploarea cercetării pe care se bazează, cuprinzînd în cele peste trei mii cinci sute de pagini de text interviurile a aproape două sute de romancieri (exact 196), începînd cu vechea generaţie, activă încă din secolul trecut — Slavici, de pildă — pînă la autori a căror stea abia s-a afirmat în zilele noastre. Este adevărat că au intrat în paginile acestei nepreţuite culegeri şi texte ale unor romancieri ignoraţi de posteritate, despre care nici lucrările de specialitate nu fac vreo menţiune (Ruxandra Berindey-Mavrocordat, „autoarea inegalabilului roman de aventuri **Tania**“, Constantin Coman, autorul romanului **Pilotul domnişoarei Eveline**, din 1934, sau, în acest ultim volum, doctorul Mihai Zavergiu, autor al mai multor romane publicate, sub pseudonimul Marcel Olin, între 1923 şi 1944), dar n-aş spune că văd aici un semn al relaxării criteriilor şi implicit un defect al cărţii : dimpotrivă. Asumîndu-şi cu realism riscurile acestui tip de lucrare, autorii oferă un adevărat corpus, o adunare de texte despre romane şi romancieri, în care selecţia este operată pe criteriul pertinenţei comunicării şi nu pe cel al valorii operei la care se referă. Tocmai respingînd intruziunea unui criteriu străin unor lucrări informative, de tip bibliografic, autorii antologiei pot oferi cititorului un spectru larg de opinii caracteristice despre roman, despre romancieri şi implicit despre publicul romanului românesc.

Sînt numeroşi autori interesanţi în acest ultim volum şi, între ei, destui care comunică lucruri demne de a fi comunicate, ceea ce nu e puţin într-un gen ameninţat la tot pasul de facilitate şi chiar de cabotinism. Cu eleganţă şi cu seriozitate, această mare doamnă care este Ştefana Velisar-Teodoreanu recreează în interviurile ei un crîmpei din viaţa familiei şi a Iaşilor de altădată, cu amănunte inedite, colorate de un umor subţire şi îngăduitor (pledoaria de la Brăila a lui Ionel Teodoreanu ,prelungită tîrziu în noapte, cînd valurile elocinţei sale patetice făceau, din timp în timp, victime feminine care erau scoase pe braţe afară şi întinse pe o bancă, precum răniţii scoşi din luptă), Octav Şuluţiu impresionează prin raporturile substanţiale şi bine orientate în literatura naţională şi universală, aşa cum îi stă bine unui romancier care e şi critic (citează cu veneraţie pe Malraux, Ehrenburg şi Dos Passos, iar despre eseiştii M. Eliade, C. Noica, Emil Cioran şi Petru Manoliu crede că „de la ei putem aştepta un curent serios de gîndire românească“ ; toate acestea i le spunea lui Zaharia Stancu în 1934), iar naivul şi azi uitatul G.M. Vlădescu face să vibreze în noi o undă de simpatie (sau de curiozitate ?!) pentru curajul cu care-şi acceptă propriile limite, nesfiindu-se să se înfăţişeze cititorului cu toate complexele scriitoriceşti, de obicei disimulate cu grijă : „am avut permanent convingerea că nimeni, dar absolut nimeni din generaţia mea nu va însemna mare lucru în viitor“, „lucrările care s-au tradus în alte limbi ne-au făcut numai rău, cu excepţia lui Eminescu şi Creangă“, scriitorii postbelici (respectiv interbelici) „mint, mint mereu, pentru că nimeni nu le mai interzice minciuna“, „scriu cu foarte mare uşurinţă şi de-aceea cred că scriu prost“, „ştiţi, mă-mbăt teribil de propriile mele vorbe“ şi chiar „în tainele creaţiei nu mă bag, pentru că nu pot“ ! Şi aşa mai departe...

Prin statura operei şi nu mai puţin prin calitatea răspunsurilor la întrebările din interviuri se detaşează totuşi, trei mari romancieri : Ionel Teodoreanu şi G. M. Zamfirescu, dintre cei dispăruţi, şi Radu Tudoran, dintre contemporani. Comparaţie între ei nu se poate face, fiind vorba nu numai de personalităţi distincte, dar şi de generaţii distincte, cu diferenţe care se datorează timpului şi modei sale. Ionel Teodoreanu şi G.M. Zamfirescu sînt parteneri ai reporterului într-un mic spectacol ,în care scriitorul trebuie să intrige şi să tenteze pe cititor, dezvăluind ceva din „secretele“ sale dar insinuînd altele cu acest prilej. Ionel Teodoreanu o face în stilul său metaforic şi teatral : „Vreau să dovedesc publicului că romancierul adevărat nu e un plagiator al vieţii, o servilă oglindă a realului exterior, un grefier al dramelor curente, ci un **creator**, adică un mincinos“, sau „ochiul adevăratului scriitor e un revolver veşnic încărcat, din care explodează viaţa, intrînd cu puterea glontelui în creierul cititorului“. G.M. Zamfirescu este mai patetic şi mai direct, implicînd opera lui în dimensiunea literaturii, căutînd relaţia dintre opera de artă şi realitatea de care ea e legată printr-un proces obscur : „eroul acesta (din **Maidanul cu dragoste** — n.n.) ...strigă laolaltă cu toţi tinerii din generaţia mea şi din cele următoare : **eu n-am avut copilărie !** Tragedia lui sufletească e tragedia noastră“ etc. El însuşi este conştient de încărcătura romanelor sale, care reflectă un suflet dilematic, de altă factură decît cel al lui Ionel Teodoreanu : „Nu am scris niciodată o carte distractivă. Am pus în fiecare o problemă sau, dacă vrei, o întrebare...“

Spre deosebire de aceste răspunsuri, care trăiesc în bună măsură din vivacitatea şi ascuţimea replicilor, ca într-o piesă de teatru, cele din interviurile lui Radu Tudoran ţin mai degrabă de genul introspecţiei, nu sînt un discurs despre literatura produsă (explicativ, justificativ ş.c.l.), ci o prelungire a acesteia într-un alt registru, mutînd pe terenul reflexivităţii liniile importante ale creaţiei epice, într-un proces pe care autorul îl şi consideră indispensabil („stimez oamenii care-şi iubesc şi-şi gîndesc meseria“). De aceea, paginile despre cărţile sale, mai vechi şi mai noi, sau care abia urmează să fie scrise, nu intră numai în bagajul de cunoştinţe despre „operă“, eventual explicînd alegorii sau divulgînd fărîma de realitate din spatele vreunei măşti, ci ne introduc în chiar spaţiul „creaţiei“, acolo unde clocotul personalităţii şi preaplinul sufletului n-au devenit încă text : „Ce a cîştigat scrisul meu de la muzică se poate vedea din unele pagini, destul de numeroase, alteori se poate citi printre rînduri, şi chiar cînd nu apare nimic în formă directă, muzica mă însoţeşte într-un plan prezent tot timpul, care îmi umple fiinţa de ritm şi de armonie... Dacă n-am ajuns să scriu muzică, din tratatul lui Berlioz am învăţat cum se orchestrează o carte“.

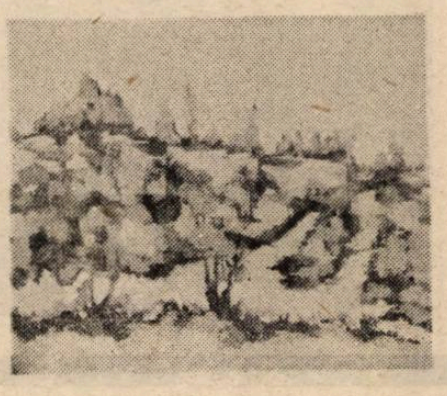

E adevărat că aceste mărturisiri — şi altele, pe care nu le mai putem cita — îi sînt smulse scriitorului de un reporter de o calitate cu totul specială, el însuşi mare romancier, prezent în acest volum cu cîteva interviuri substanţiale : Sorin Titel. Şi cu aceasta, cred că e cazul să zăbovim o clipă şi asupra acestui aspect, pe care o cercetare asupra interviurilor grupate în antologia lui Aurel Sasu şi a Marianei Vartic l-ar putea investiga : cine sînt reporterii care pun întrebări şi ce fel de întrebări pun ei. Căci alături de regretatul Sorin Titel, partener de discuţie în cazul menţionat, mai găsim de cealaltă parte a baricadei scriitori de cea mai bună calitate, capabili să stimuleze răspunsurile romancierilor prin întrebări care deschid orizontul, care trezesc în aceştia apetitul confesiunii şi al introspecţiei : Felix Aderca, Demostene Botez, Oscar Lemnaru, C. Noica, Al. Philippide, alături de gazetari de mare ţinută, specializaţi în acest gen (M. Sevastos, Teodorescu-Braniştе, I. Valerian sau chiar Profira Sadoveanu). De aceea, lăsînd la o parte pe scriitori, poate că era cazul să se ofere cîte o notiţă biografică despre gazetarii mai importanţi care provoacă şi consemnează aceste interviuri : poate cu ocazia indicelui final de nume care ,împreună cu indicele de titluri citate şi cronologia interviurilor, uşurează mînuirea celor opt mari volume ale antologiei, formînd un instrument de lucru dintre cele mai utile şi totodată una dintre cele mai plăcute şi mai profitabile lecturi (nu fără foarte rare şi mărunte scăpări : Sandu Teleajen e pseudonim, data morţii lui Iulian Vesper este 1986, a Ştefanei Velisar-Teodoreanu e 1988 etc.).

Mircea Anghelescu

*) **Romanul românesc în interviuri. O istorie autobiografică.** Antologie, text îngrijit, sinteze bibliografice şi indici de Aurel Sasu şi Mariana Vartic, vol. IV, Ed. Minerva, Bucureşti, 1991, 731 p.

Umorul lingviştilor

Ar merita să fie cuprinse într-o antologie mai puţin obişnuită enunţurile prin care logicienii şi lingviştii îşi exemplifică teoriile. Multe din propoziţiile construite în acest scop sînt departe de stereotipiile şcolăreşti („Mama spală rufe“, „Elevul învaţă bine“ etc.) ; unele sînt argumentate într-o demonstraţie (a existenţei unor sensuri, implicaţii semantice, incompatibilităţi), acţionînd prin reducere la absurd : efectul lor comic e un mijloc de convingere. Altele, în schimb, manifestă o surprinzătoare dispoziţie pentru ludic ; conţinutul şocant, fantezist şi stilul colocvial intră în contrast cu sobrietatea tonului ştiinţific al expunerii teoretice. Desigur, că şi în acest caz „devierea“ are un rol persuasiv, făcîndu-i cititorului mai agreabilă lectura aridă a regulilor ; ea rămîne, totuşi, şi un „joc“ estetic, practicat pentru sine ; autorul doct îşi iese pentru o clipă din rol, inventînd exemplul pe care îl analizează apoi imperturbabil, fără să pară a-i sesiza comicul.

Exemplele ajung să constituie un al doilea text, autonom, cu propriul univers de teme şi situaţii. Cititorii studiilor de semantică logică sînt familiarizaţi, de pildă cu „personajele“ prin care se pun în discuţie sensul, referinţa şi valoarea de adevăr : centaurul, unicornul, marţienii, regele chel al Franţei, Luceafărul de seară etc. Variaţiile demonstraţiilor sînt nesfîrşite („**a.** Există un rege al Franţei şi **b.** există doar un rege al Franţei şi **c.** dacă cineva e un rege al Franţei, atunci el e chel“ ; „Bill i-a spus lui John că Harry l-a insultat pe actualul rege al Franţei“) ; spectaculoase sînt mai ales enunţurile care aduc în scenă mai mulţi protagonişti, sau care îi pun în situaţii inedite : „Unii centauri vînează unicorni, dacă sînt puşi pe hîrjoană“ ; „Unii marţieni nu uită niciodată să se spele pe dinţi după ce se trezesc dimineaţa“. Regulile de combinare între cuvinte şi între propoziţii, rolul conectorilor în obţinerea coerenţei textuale sînt puse în discuţie de enunţuri precum : „Biserica e lîngă bicicleta mea“, „Copilul lui Jack sau are păr roşu, sau e chel“, „Ion doarme sau sîmbătă este a şasea zi a săptămînii“, „Luna este satelitul Pămîntului şi Ion se plimbă pe stradă“ etc.

În exemplele de mai sus, ineditul e pus în slujba demonstraţiei ; sînt şi mai interesante cazurile de gratuitate, în care, urmărindu-se doar ilustrarea unei structuri gramaticale, s-ar fi putut folosi la fel de bine propoziţii ultrabanale. Numele care apar sînt uneori ale unor persoane în viaţă, cunoscute de toată lumea sau măcar de un cerc de specialişti sau colegi : „George Lakoff locuieşte în Berkeley“ : „Chomsky există“ : „Că a fost arestat pentru deţinerea a peste un kilogram de coji de banane nu l-a surprins prea mult pe Harold Thompson, preşedinte al Universităţii de Stat din Alaska de Est“. Convenţia exemplului pertinent gramatical permite mici glume, înţepături amicale, fantezii. Nu lipsesc nici personajele şi situaţiile politice : „Mary l-a poenit pe Dicksen, cînd candidatul republican din Illinois a insinuat că ea l-ar fi votat pe Lyndon Johnson“. Maniera cea mai sigură de a evita exemplele banale este de a recurge la un scenariu sentimental-erotic parodiat — „Am dorit să încerc să-l conving pe Joe să sărute multe femei“ ; „E oare posibil ca lui Bill să-i facă plăcere ca Sue să-l gîdile ?“ — sau, mai des, la unul (în care ironia intertextuală e la fel de evidentă) violent, cu bătăi, cruzimi şi crime. Suita unor asemenea exemple tinde uneori să se organizeze într-o adevărată naraţiune : „Noi victime au fost descoperite săpîndu-se în grădină“ ; „Henry s-a aşteptat ca John să-l omoare pe Bill cu toporişca“ ; „John l-a omorît pe Bill înainte ca Henry să o poată face el“ ; „John îşi bate nevasta noaptea în cimitir“ etc.

Toate propoziţiile citate sînt relativ recente (din ultimele decenii) şi constituie exemple furnizate mai ales de autori care scriu în engleză (cele despre Ion provin, desigur, din texte româneşti). E evident că nu le-am putea compara cu exemplele — patriotice şi moralizatoare — din gramatica lui Heliade („Îţi încredinţez ţie ca să luminezi şi să îndreptezi naţia românească“ — pentru formele pronumelui personal ; „Bărbatul cel înţelept cercetează faptele sale cele trecute“ — pentru posesiv) — decît din perspectiva modificării de paradigmă în timp. În textele lingvistice româneşti mai recente, în cazurile în care nu s-a recurs la exemple atestate, mai ales din opere literare, s-au evitat în genere formulările limbajului de lemn oficial (de tipul „Activitatea sa se desfăşoară normal“), preferîndu-se registrul de absolută neutralitate şi normalitate : „I-am dat cartea copilului lui Ion“, „Pleci cînd vrei“, „Întreabă-l cine a venit“. Nu e greu de înţeles că jocul cu exemplele pitoreşti, şocante sau aluzive nici n-ar fi fost posibil ; doar semantica logică şi-a permis fantezii asociative. Că o constrîngere exterioară (obligaţia de a produce enunţuri pozitive, morale) a provocat această „depersonalizare“ a exemplului construit şi nu o rigiditate interioară o dovedesc texte mai vechi, în care Sextil Puşcariu construia scenarii cît se poate de „negative“ : „De cîte ori mă duc la el, îl întîlnesc bînd sau dormind“ (exemplu de folosire absolută a unui verb tranzitiv) ; „Învăţătorul l-a făcut pe elev măgar“ (recunoaşterea cazului acuzativ sau nominativ) şi (pentru acumularea de informaţie circumstanţială) : „Vecina mea a dat ieri dimineaţă, în mijlocul străzii, copilei celei mici a portarului, două cu vătraiul peste spate, fiindcă a prins-o urcîndu-se pe ascuns în pom să şterpelească niste mere“. Ambiguitatea sintactică a pronumelui în dativ e ilustrată de propoziţia „Doctorul i-a scos limba“ ; şi exemplul pentru funcţia contrastivă a accentului frazei e ingenios : „După cum accentuăm cuvîntul **puţin(ă)** sau substantivul următor, sensul frazei e cu totul altul în : «De la un ministru, se cere puţină minte, puţină abilitate şi puţin tact»“ (toate citatele sînt din **Limba română, I, Privire generală**). Tensiunea dintre agitaţia comică, fantastică sau macabră a personajelor din exemple şi calmul comentariului sintactic este totuşi cea care creează un veritabil efect estetic.

Rodica Zafiu

Poezia unui exilat

Ion Caraion, APA DE APOI, Versuri din exil, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1991

Un scriitor dificil, cu o carieră literară extrem de accidentată şi cu un destin atît de dramatic, încît Marin Preda l-a luat ca punct de plecare pentru figura filosofului Petrini, din romanul **Cel mai iubit dintre pămînteni,** este poetul Ion Caraion, născut în 1923 în comuna Ruşavăţ, judeţul Buzău („într-un sat ca o bubă") şi mort la Lausanne, în 1986. Prin momentul debutului, el aparţine aşa-numitei **generaţii a războiului sau a negativiştilor,** grupaţi în jurul revistelor **Albatros** (1941) şi **Gîndul nostru** (1942). Într-o **Confesiune** inclusă în volumul **Insectele tovarăşului Hitler** (München, 1982), poetul îşi face, pentru prima dată în public, bilanţul existenţei, la scurt timp după ce a fost obligat să-şi părăsească ţara şi să se stabilească în Elveţia. A stat timp de 11 ani în închisorile comuniste, a fost condamnat de două ori la moarte şi a fost silit să lucreze la Canal sau în minele de plumb din Maramureş. Cariera sa literară începe şi se sfîrşeşte în România cu cîte o interdicţie, cea din 1943, cînd cenzura de dreapta îi scoate din circulaţie volumul **Panopticum** şi cea din 1981 (anul plecării în străinătate), cînd **Jurnal** I e interzis de cenzura de stînga. Între timp a editat unicul număr al revistei internaţionale de poezie **Agora** (1947) şi a reuşit să publice peste douăzeci de volume de versuri sau de eseuri, la care se adaugă traducerile din Ana Ahmatova, Pierre Emmanuel, Edgar Lee Masters, Ezra Pound sau Raymond Queneau.

Tipică pentru întreaga poezie scrisă de Ion Caraion în ţară (începînd cu **Panopticum,** 1943, **Omul profilat pe cer,** 1945 sau **Cîntece negre,** 1946) este privirea decepţionată, de sus în jos sau de la mare spre mic, cu un sentiment extraordinar al mizeriei universale, ca şi cînd totul în lume ar suferi de agorafobie. Viaţa este un lighean („...ce importă dac-am plîns sau dacă / ne-am culcat prin gropi ori prin gunoi ? / Viaţa noastră tot aşa rămîne :/ un lighean cu gulerul de zoi."), cerul e o tavă, aleea parcului o cravată, soarele un ştergar, cerul un tampon de vată, norii sînt bureţi uitaţi pe cer, dealurile — ciuperci de noroi, un vultur seamănă cu o foarfecă (metafora tipică a modernităţii), în fine, luna atîrnă pe cer ca o tenie, iar „lumina ia la fereastră / culoarea ciorbei de burtă". Metalele sînt şi ele întrebuinţate cu insistenţă de poet, dar nu cele incoruptibile şi preţioase **(aurul şi argintul),** ci elementele din clasa „de jos", fără prestigiu estetic şi fără valoare aparentă. Stelele sînt de zinc şi de cupru, păsările de aluminiu sau de tinichea, munţii de tuci, apa de metal, seara de tablă coclită. Dar selecţia aceasta severă depinde nu numai de privirea mohorîtă a poetului, ci şi de instinctul său justiţiar, care urmăreşte să schimbe faţa literaturii, aşa cum alţii schimbă lumea, căci ea funcţionează la toate nivelurile poeziei. Întîlnim peste tot cuvinte aspre, nume de plante curioase, **omagul, asmăţuiul,** care n-ar fi făcut niciodată figuraţie în poezia lui Ion Caraion dacă nu s-ar fi numit astfel, pe scurt, un vocabular cu sunet special, gutural şi bolovănos **(pociumb, hurte, clădăraie, ciuciuleţi, pomăstit, a se încherba, popistrat, a aligăli, năloagă).**

Firească, toată această poezie trebuie pusă mai întîi sub semnul unui temperament. Dar poetul a ştiut să-şi organizeze teoretic predispoziţiile, cu o consecvenţă estetică fără de care ele poate că nu s-ar fi impus. „Literatura frumoasă e un dezastru al timpurilor moderne, afirmă Ion Caraion în **Scrisul frumos** ', 1944. O minciună cu ambalaj atractiv, însă goală pe dinăuntru...".

După insurgenţa şi polemismul vehement din perioada începuturilor, poezia lui Ion Caraion va trece printr-o fază de estetizare, care în **Cirtiţa şi aproapele** (1970) sau în **Cimitirul din stele** (1971) poate fi privită ca o formă de blazare stilizată : „Agăţat prin conciuri şi răstoace, / dormitînd pe ramuri ca o curcă, / am avut cu oamenii de-a face / şi-amintirea asta mă încurcă. / ... / Dezgustat că drumul nu se curmă, / fără sens şi fără să mai sufăr, / mă despart de viaţă ca de-o turmă — / cum deserţi un cufăr în alt cufăr". De data aceasta vehemenţa s-a retras mai mult în eseistica din volumul **Duelul cu crinii** (1972) sau din **Enigmatica noblеţe** (1974), plină de răbufniri polemice, de revendicări justiţiare, de neîncredere în valorile literare acceptate şi mai ales în critica literară care le-a impus. De fiecare dată sentimentul de solidaritate, convingerea că aparţine unei anumite generaţii, funcţionează la Ion Caraion, nu atît în legătură cu cei care au reuşit (Geo Dumitrescu, Radu Stanca, Ştefan Aug. Doinaş), cît cu poeţii care au trecut cu discreţie prin viaţă, apăsaţi de soarta de a fi citiţi numai din cînd în cînd (C. T. Lituon, Petru Sfetca, Radu Căplescu, Ion Horga, Marcel Gafton, Mihai Zissu). De altfel, simpatia literară a poetului a mers întotdeauna că-

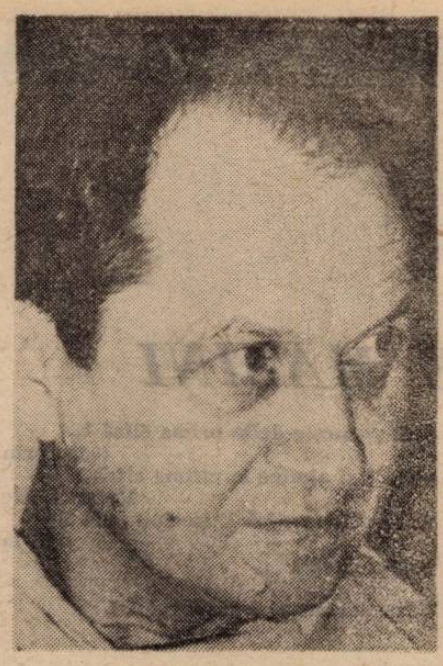

tre scriitorii pentru care **succesul literar** este o noţiune scandaloasă, demnă de cea mai deplină neîncredere, către autorii de cărţi puţine, singuratici, neînţeleşi şi incomozi, dar stăpîni pe opera şi uneori chiar pe viaţa lor, pînă la capăt (Saint-Exupéry, Paul Celan, Henry de Montherlant). În poezia acestei „perioade", cele mai numeroase exemple de stilizare a furiei începuturilor sînt de căutat în erotică **(Obsesie, Carmen saeculare)** sau în poezia „pentru copii" din **Marta — fata cu poveşti în palmă** (1974) şi din basmul simbolic **O ureche de dulceaţă şi-o ureche de pelin** (1976), şlefuit cu o insistenţă de mare artizan: „A fost odată / O roată şi-o fată, / O mamă şi-un tată, / O lungă şi-o lată, / O ciută şi-o cloată, / O gloată şi-o zloată...". Specific este şi faptul că tehnica propriu-zisă ocupă un loc din ce în ce mai important în elaborarea acestor poezii. Unele versuri sînt întrerupte savant, după exemplul lui E. E. Cummings, iar **Deasupra deasuprelor** (1970) este o carte de-a dreptul elegantă, un caiet-manuscris cu ilustraţii de Valentina Bardu şi caligrame în formă de pasăre sau sugerînd-o pe Dra Pogany a lui Brâncuşi. Este limpede acum că „urîţenia" poeziei lui Ion Caraion e de fapt **o manieră** ca toate celelalte, un fel de parnasianism întors, care a înlocuit aurul cu plumbul şi cu fonta şi cultul frumosului tradiţional, cu acela mult mai subtil al poeziei urîte. O convenţie nouă (poezia „urîtă") a înlocuit-o pe cea veche (poezia „frumoasă"), cu rezultatul paradoxal că atîta timp cît poetul rămîne pe terenul artei, el continuă să scrie frumos.

Fără să poată fi întotdeauna datată, poezia exilului (publicată mai întîi de Ion Solacolu în revista **Dialog** şi reeditată într-un volum cuprinzător de Emil Manu, la Editura „Cartea Românească") reia mai toate particularităţile poeziei din ţară, împingînd similitudinile pînă la primele predilecţii tematice sau de vocabular. Viaţa e o batistă zdrenţuită sau un pahar de cenuşă, lumina e mioapă, limbajul însuşi a devenit o închisoare, iar pămîntul „un gîndac lung din care curg balele civilizaţiei". După cum se vede, poezia acestei ultime faze revine la privirea mohorîtă a începuturilor, atingînd chiar amploarea unei mari viziuni apocaliptice, a unei lumi pe dos în care însuşi Dumnezeu ajunge să se confunde cu Diavolul: „Uitarea ningea peste genuni. / în loc de-o lună vedeai o mie de luni — / ţintirim lîngă ţintirim. / Globul întreg — un mim — / clănţănea la stranii vedenii. / Timpului dispărut îi luaseră chipul buruiana, lichenii. /.../ Lui Dumnezeu îi era teamă şi ruşine, / căci umbla cu capul în jos, / cu urechea pleoştită, / împiedecîndu-se-n cîte un mărăcine, / izbindu-se ba-n coarne ba-n copite..." **[Munţii, apele şi oamenii nu mai erau la locul lor].**

Nou este totuşi sentimentul difuz al derutei, al neaşezării şi al crizei, tipic pentru orice exil, sau faptul că poezia e plină de o **absenţă,** de un **gol** aproape imposibil de definit, dar în care urmează să se instaleze, pe nesimţite, moartea: „Pictura se revarsă ca o ploaie pe străzi. / În după-amiaza ascuţită ici-colo de vînt / născocim nemişcării / crengi de arbori care nu-s. / Pustiu intact. / Unica / reconstituire". **[Mai mult sau mai puţin e terminat se pare].**

Tot ca o formă de noutate poate fi privită şi **poezia politică** din această ultimă fază (sau din textele mai vechi, rămase în manuscris), plină de imprecaţii şi preferînd (aşa cum altă dată o făcuseră eseurile) pamfletul sau caricatura : „Îşi potcoveşte vocea pe zi de nouă ori / şi tot îi mai rămîne nevoie de potcoave. / Ca într-o bortă-n guşă-i ori şerpi se ouă ori / se ouă răzbunarea scornirilor de snoave. / Întreg şi de-a-n picioare, vorbind, se descompune. / În tigvă are paie şi-n gură are plumb / şi-i cade cîte-o prună la fiecare vorbă. / Un terci, un mleat, o zeamă, un şanţ, un maţ, o ciorbă. / Scuipatul, sisîiacul, pelticul, gîngăvilă / în fiecare urbe îşi are cîte-o vilă. / «Or să-i găsească leşul în care dintre ele ?» — / puhoi de mogîldeţe, norodul numai piele / şi os trimis la muncă, se-ntreabă zi şi noapte...". **(Obsesie).**

În fine, nu e exagerat să observăm că figura centrală din poezia ultimului Caraion e cea a crucificatului Iisus şi că un apăsător sentiment al sfîrşitului dă versurilor sale din exil semnificaţia generală a unui **epitaf,** în care decepţia stă alături de sarcasm dar şi de orgoliu sau de mîndrie : „Se va sfîrşi odată toată graba, / tot patosul acesta — nesfîrşitul. / Vom fi din nou văzduhul, colbul, apa, / din nou trecutul calm şi infinitul. // Din umbrele, din mîlul, din pereţii / acestei treceri searbăde prin viaţă, / se va lăsa deasupra dimineţii / întîi dezgustul. Apoi — poate — greaţă". **[Polen căzut pe nici o fericire].**

Florin Manolescu

Frumoase şi trecătoare

Trecătoarele. Frumuseţi care trec. Bineînţeles că altfel nici nu s-ar putea : numai în trecătoarele frumuseţi din tramvai, din metrou, de pe stradă, putem noi, bieţi bărbaţi muritori, întrevedea Frumuseţea. Faţă-n faţă stăm numai cu Spatele (lui Dumnezeu, care-i lumea). Sînt ca şi nebun după frumoasele femei trecătoare. (Cea mai mare prostie pe care aş putea-o face ar fi să le opresc, să încerc să le vorbesc, să le cunosc în vreun fel.) Mor să le privesc măcar o dată în ochi atunci cînd pot sta aproape de ele într-un mijloc de transport în comun. (Ce minunat mijloc-de-**transportare**-în-comun e o asemenea privire !)

Remarcabil a fost momentul în care, pe-o stradă întunecată, femeia pe care o cunosc de 10—15 ani (întîlnindu-ne întîmplător) mi s-a părut a fi o frumoasă trecătoare. Ar trebui spus deseori nevestelor : „Mai fii, dragă, şi tu din cînd în cînd cîte-o trecătoare!".

Vorbele de mai sus puteau porni de la acest citat din Cioran : „În tine lumea îşi plînge ruptura de veşnicie — şi trecătoarele te-nnebunesc. Cum să împaci o dezbinare aşa de dureroasă ? urăşti devenirea şi-o iubeşti. (...) În preajma cărnii visezi temeiurile lumii şi-n umbra acestora vecinătatea beţiei muritoare". Important e că trecătoarele sînt frumoase, iar frumuseţile sînt trecătoare. Fără a accepta „naturaleţea" acestei observaţii eu, unul, n-aş putea experimenta Frumuseţea Trecerii. De la „moartea" vorbelor la viaţa tăcutei rugăciuni din inimă sau de la tată la fiu şi la nepot, de exemplu. De obicei, îţi faci arborele genealogic în susul timpului. În Evanghelie, arborele lui Iisus ajunge cu rădăcinile în Eden. Pe mine m-ar interesa (visînd) ca o ramură a „copăcelului" nostru să înfrunzească în Ierusalimul coborît. Visez un arbore genealogic cu rădăcinile în viitor şi ramurile în trecut.

●

Şi acum iată un poem despre cele spuse înainte. El s-ar putea intitula : „Domnule cititor !"

Viaţa mea de apoi e fata aia, adolescenta atît de frumoasă încît — de cînd am trecut pe lîngă ea, pe Calea Victoriei — m-am hotărît ca 2—3 ani de-acum încolo, de cîte ori voi ieşi în oraş, s-o caut numai pe ea printre chipurile frumoaselor trecătoare. Viaţa mea de poet, de apoi şi de cinci secunde de-aici : adolescentă, frumoasă şi trecătoare. Bineînţeles că ea nu se gîndeşte la mine. Bineînţeles că nici nu ştie cine sînt. Bineînţeles că nici n-am habar unde locuieşte. Bineînţeles că imensa majoritate a posibilităţilor este absurdă şi mai ales gîndul la viol, adică la sinucidere. Bineînţeles că n-ar veni la o asemenea întîlnire. Aşa că trăiesc mai departe, undeva, tolănit între dantelatele ghilimele ale morţii mele. (Blîndă şi delicată).

(Acea adolescentă de pe Calea Victoriei este cititoarea mea ideală pentru că pot să port ani de zile acest poem într-un buzunar cu speranţa de a o reîntîlni şi a i-l dărui.)

Nu, domnule Cioran ! Nici un stat de pe lumea asta şi cu atît mai mult monarhia anticonstituţională a Ierusalimului Ceresc n-ar accepta existenţa unei categorii sociale ca aceea pe care dumneavoastră o numiţi „pensionari ai sinuciderii". Nu se poate trăi onest şi cinstit decît direct dintr-o pensie a morţii. Şi asta v-o spun eu, cel care din 10 în 10 ani ies de la spitalul de nebuni ca de la maternitate.

(Cum să vă explic ? De exemplu, acum e ora douăşpe jumate, stau tolănit în pat şi aştept buletinul de ştiri de la radio, de la ora 13. Sora mea e angajată la radio — o dată la două zile spune ştiri — şi eu fiind trist şi neavînd telefon în casa asta pustie — mă voi simţi mai puţin singur şi mai în siguranţă dacă am să-i aud vocea. Sora mea de apoi şi trecătoare.)

Eu tac cel mai frumos şi mai expresiv într-o poză de la un an jumate, în pielea goală şi c-o minge mare în mîini, ca o sferă cerească, netrecătoare. (Dacă mi-aş fi pus în gînd să ajung dictator, numai această fotografie aş fi permis să fie făcută publică, purtată la manifestaţii şi pusă pe pereţi.) Dar, de obicei, vorbesc, vorbesc şi iar vorbesc... Ca şi căţeaua cu ţîţele supte şi lăsate care lingea resturi de ulei şi zeamă de ficat de pe-o hîrtie murdară pe sub mesele restaurantului, ca să le transforme în lapte alb şi bun pentru căţei — aşa şi eu încerc să scot tăcere din vorbe. Degeaba.

Aşa că : ATENŢIE, DOMNULE CITITOR ! TU, DUHOVNIC FĂRĂ VOIE AL TUTUROR POEŢILOR LUMII ! CREDE-MĂ PE CUVÎNT ! RUGĂCIUNEA TA PENTRU EI E SINGURA FORMĂ DE LECTURĂ EFICIENTĂ, REALĂ. (Salvează-mă, domnule cititor ! Dă-mi şi mie un telefon !)

●

Frumoasele trecătoare din tramvai, de pe stradă sînt pentru mine **o încercare** de zi cu zi. A şti să le priveşti, a şti să te „îmbeţi" de ele înseamnă a nu le face pretexte pentru închipuirile tale (mai mult sau mai puţin erotice). Înseamnă a nu le privi nediferenţiat, într-un fel de amalgam de măcelărie senzuală. Frumoasele trecătoare sînt o încercare trecută cu bine atunci cînd reuşesc — cît de cît — să întrevăd în fiecare **persoana,** individualitatea şi, astfel, „materia" (oricît ar fi ea de atrăgătoare) se mai topeşte şi obţin transparenţa cărnii, alchimizarea ei sufletească. Din acest motiv, o bătrînă îmbrăcată sărac şi mişcîndu-se greu, încet — spiritualizată pur şi simplu prin trecerea anilor — este întotdeauna o oază odihnitoare în iureşul excitant al străzii. Un bun exerciţiu ar fi să-mi imaginez frageda copilărie sau senectutea celor mai frumoase femei trecătoare. E ca şi cum ai încerca să-ţi imaginezi grozava şi trecătoarea lume în raiul sau în apocalipsa ei.

Cristian Popescu

ion stratan

CIMITIRUL DE MAŞINI

unu

1 Maşina poliţiei intră pe strada Buciumului
şi se lovi de numărul 3 A. Unul din cei doi ofiţeri se sparse în doi subofiţeri

2 Maşina însăşi era plutonier, ea urmase
cursuri de filaj şi identificare. Ea avea scris pe ea EITILOP, pentru că fuseso cumpărată din străinătate fără

3 translator. Numele scris pe ea presa vopseaua pînă la evaporare, vopsea care
presa caroseria, care presa motorul, care
presa carburantul, care presa presa

4 Din ea a rămas rădăcina literelor pe vopsea, pielea vopselei pe caroserie, amprenta caroseriei pe motor, dira motorului
pe carburant, rana carburantului pe presă
5 Rana carburantului pe presă

doi

1 Traseul 131 se retrase la depoul de pe strada aviator Bănciulescu. Deşi trasa traseul
lui 331, traseul 131 se retrase la depoul de pe
strada aviator Bănciulescu pe traseul lui 131

2 Traseul lui 131 se întindea de la prima
cifră 1 la ultima cifră 1 trecînd prin cifra 3

3 Deşi urma traseul lui 331, traseul 131 are traseul de la capătul radiatorului pînă la capacul motorului, aşezat în spate

4 El porneşte de la prima cifră 1, trece prin
cifra 3 şi ajunge la ultima cifră 1. Returul este
de la ultima cifră 1, trecînd prin cifra 3, pînă la
prima cifră 1

5 Deşi urmează traseul lui 331

trei

1 Maşina era deosebit de silenţioasă, numai că
eşapa extrem de mult monoxid de carbon. Cu toate
că era deosebit de suplă, ea pierdea deosebit de
mul acid azotic. În ciuda faptului că era
2 extrem de rapidă, ea lăsa în drum o diră
de acid sulfuric. Deşi avea o foarte mare
siguranţă în mers, maşina lăsa să-i cadă
o impresionantă cantitate de acid cianhidric

3 Pînă la urmă, maşina a fost oxidată după cum
urmează : portierele de către monoxidul de carbon,
capota de către acidul azotic, portbagajul de
către acidul sulfuric, cabina de către acidul
cianhidric

4 Astfel că, evaporată, ea putea fi servită la
micul dejun, din cafetieră, en gros sau en detail

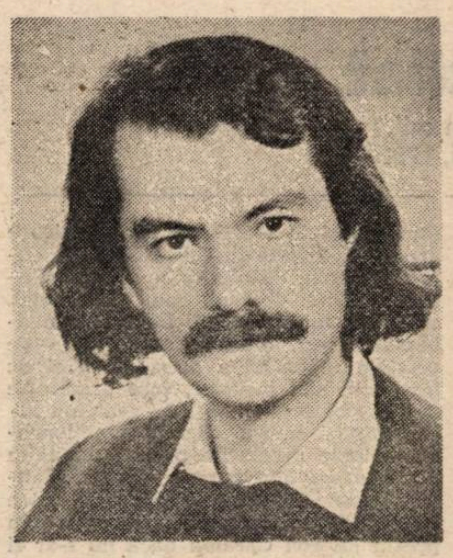

patru

1 Automobilul de curse avea probleme cu fiabilitatea
Pentru fiabilitate i s-a recomandat medicamentul Tagamet

2 Automobilul de curse avea probleme cu anduranţa
Pentru anduranţă i s-a recomandat medicamentul Azantac

3 Automobilul de curse avea probleme cu autonomia
Pentru autonomie i s-a recomandat medicamentul Reglan

4 Automobilul de curse avea probleme cu portanţa
Pentru portanţă i s-a recomandat medicamentul Histodil

5 Astfel că el ciştigă Marele Premiu al Farmaciilor Regale
unde pilotul putea cumpăra pe reţetă un pachet de ţigări antitabagice
un flacon de suport pentru ingrediente
o tabletă de aspirină fără acid salicilic
un tub de pastă de dinţi anticarieră
o sticlă de bere dezalcoolizată

cinci

1 Maşina care purta însemnul Kent era o limuzină
albă, lungă şi sufocantă

Maşina care purta însemnul Marlboro era o cabrioletă
scumpă, puternică şi roşie

Maşina care purta însemnul Saint Moritz era un land rover
negru, subţire şi uşor

Maşina care purta însemnul Camel era un break de două
persoane, profund şi parfumat

Maşina care purta însemnele Monte Carlo era un super sport
practic şi nu foarte scump

2 Cu ea am avut un accident care a transformat-o în
foi brune de tutun cu inflexiuni blonde şi hîrtie subţire,
subţire pe care scriu acest poem

şase

1 Maşina era destinată transportului de persoane
Destinatarul nu era cunoscut
Transportul era rău organizat
Persoanele erau depersonalizate

2 Maşina rămase o simplă metaforă. (Adică
mutare, cum spuneau vechii greci) (Adică
Marele Vehicul cum spun indienii) (Adică
roţile care au ridicat piramidele egiptene)

3 Maşina a rămas pe butuci, cum stăm noi uneori cu bărbia sprijinită în palme.
Gîndindu-ne la această deplasare imobilă

4 Maşina era destinată transportului de persoane

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

Saul Bellow
IARNA DECANULUI
Editura Elit Comentator

Scris în urma unei călătorii în România din vremea dictaturii comuniste, romanul lui Saul Bellow n-a avut, se înţelege, cum să apară în versiune românească pînă la revoluţia din decembrie '89. Aşa cum observă traducătoarea romanului, dna Antoaneta Ralian, într-un succint „cuvînt înainte", „experienţele atît de insolite trăite de o marcantă personalitate americană, pictată pe neaşteptate într-un crunt regim totalitar şi într-unul din cei mai dezastruoşi ani ai acestuia, i-au inspirat lui Bellow concepţia romanului de faţă. Cu complexitatea care-l caracterizează, romancierul nu se mărgineşte numai la redarea şi comentarea aspectelor din capitala comunistă, ci le înnădeşte, într-o manieră contrapunctică, cu imaginile degenerescenţei din oraşul său natal, Chicago." Aşadar, un roman politic. Să mai adăugăm că Saul Bellow a vizitat România în decembrie 1977, împreună cu soţia sa de atunci, de origine română şi că **Iarna decanului** a apărut în 1982, fiind interzis în ţările comuniste.

V. Demetrius
MONAHUL DAMIAN
Editura Porus

În colecţia „romanul popular" al editurii Porus este reeditat romanul din 1928 al prolificului poet şi prozator Vasile Demetrius (1878—1942), roman premiat de

Societatea scriitorilor români. Cele peste douăzeci de cărţi — poezie şi proză — publicate între 1901 şi 1942 nu i-au adus lui V. Demetrius o poziţie privilegiată pe tabla de valori a literaturii române interbelice şi nici recunoaşterea postumă (ediţia de „scrieri alese" din 1967 a trecut ca şi neobservată), dar, dincolo de asta, cîteva din cărţile lui, între care şi **Monahul Damian**, s-au bucurat, totuşi, de succes, mai mult de public decît de critică, graţie, poate, facturii sentimentale, de un realism subţiat spre melodramă, a prozelor sale. Aşa e şi **Monahul Damian**, roman popular în înţelesul curat, nepejorativ, al cuvîntului, evocare simplă şi cursivă a unei vieţi simple şi cursive, înlăuntrul căreia evenimentele mai mari sau mai mici lasă urme afective în primul rînd la cititor, invitat pe toate căile implicite să intre, ca să spun aşa, în naraţiune. De aici, impactul lecturii, motivat suplimentar de acurateţea stilistică a frazei epice.

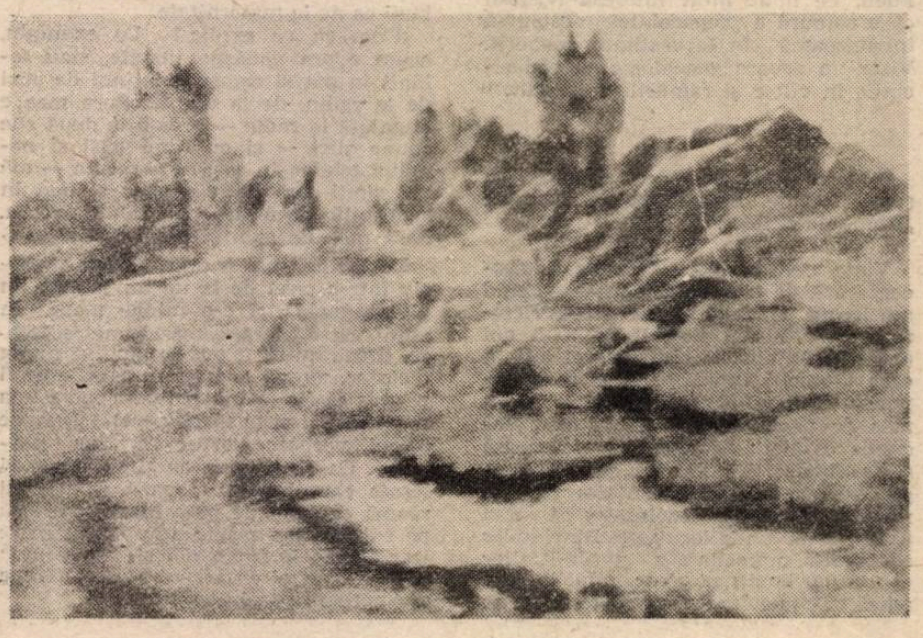

Radu Ţurcanu
LOGICA POEZIEI
Editura Eminescu

Subintitulat „eseu despre re-prezentarea poetică" această **Logică** a poeziei încearcă — precum afirmă autorul ei, un debutant mai mult decît promiţător — să aducă argumente „în favoarea considerării poeticului ca **model** pentru fiinţare, pentru survenirea lumii într-o alteritate, într-o lipsă a sinelui (a propriului) din reprezentare ; mai întîi, prin evidenţierea secvenţelor şi mărcilor «fenomenale» ale lumii ca limbaj, apoi prin destructurarea, cu ajutorul lor, a **textului** (deja şi mereu) poetic al acesteia". Concepută în spirit heideggerian şi din perspectiva deconstrucţiei (cu premisa mai ales în gîndirea lui J. Derrida), partea teoretică a lucrării tînărului eseist e o logică **în nuce**, pre-sistemică, a cărei vigoare ideatică ar fi fost mai limpede pentru cititor dacă autorul n-ar fi abuzat de calchieri terminologice sunînd confuz, preţios şi rebarbativ, uneori pînă la inteligibil. Partea de analiză textuală, avînd ca „obiect" poeme de autori francezi, germani, englezi şi români (aceştia sînt contemporani) e mai aproape de critica literară decît de filosofia limbajului şi conţine observaţii şi demonstraţii juste, valabile însă exclusiv pentru textele în cauză, ca atare, nu suficient de relevante pentru demersul teoretic ce le precede.

Václav Havel
DESPRE IDENTITATEA UMANĂ
Editura Paideia

Mare parte din eseurile politice cuprinse în această carte a fost scrisă pe cînd autorul lor, actualul preşedinte al Ceho-Slovaciei, se afla deţinut în închisorile comuniste. De un interes deosebit este scrisoarea deschisă adresată în aprilie 1975 lui Gustav Husak, pe atunci şeful regimului comunist, scrisoare care se constituie într-o analiză lucidă şi acuzatoare a răului pe care totalitarismul şi ideologia comunistă l-au făcut societăţii civile cehe şi slovace : „Deocamdată e activizat şi dezvoltat, în mod sistematic, tot ce e mai rău în noi — egoismul, ipocrizia, făţărnicia, nepăsarea, laşitatea, frica, resemnarea, dorinţa personală de a te strecura, de a ieşi basma curată din toate, fără a ţine seama de nefastele urmări obşteşti (...) Deocamdată aţi ales acea cale, pentru Dumneavoastră cea mai confortabilă, iar pentru societate cea mai periculoasă (...), calea simplei ocrotiri a propriei puteri cu preţul adîncirii crizei morale şi spirituale a societăţii şi a umilirii sistematice a demnităţii umane". Se vede, chiar din acest scurt citat că efectele comunismului au fost aceleaşi în toate ţările care au trăit sub dictatura lui. Foiletoanele lui Vaclav Havel, în excelenta traducere românească datorată lui Jean Grosu, sînt înainte de toate mărturia unei conştiinţe civice şi morale despre o lume căzută sub teroarea arbitrariului şi a nonsensului.

Mircea Moga

FAȚA NEVĂZUTĂ A LUCEAFĂRULUI

Continuăm în acest număr seria de dialoguri realizate de criticul chișinăunean Mihai Cimpoi cu eminescologi și traducători ai poeziei lui Eminescu din întreaga lume. Interviurile prezentate fac parte dintr-un volum în curs de pregătire.

GEORGE USCĂTESCU (Spania):

„Eminescu stabilește soliditatea culturii românești"

— **M.C.** — Că personalitatea lui Eminescu vă obsedează mereu ne-o dovedește și poemul dramatic în proză **Luceafărul: la un centenar** (Madrid 1989), în care alături de portretul „tradițional" al poetului (în ipostaza sa de „proletar" și bolnav, proiectat ca un rege Lear, ca patriot, romantic-solitar alienat) se adaugă o dezbatere eseistică finală (actul III), susținută de Filosoful, Poetul tînăr și Marele critic, primul fiind chiar simbolul lui Constantin Noica, cel de-al doilea reprezentînd, se vede, pe Nichita Stănescu, iar cel de-al treilea o fi purtător de voce (și de opinii) al lui George Călinescu. În viziunea filosofului, Eminescu este omul deplin al culturii românești, care urmărește integrarea totului în poetic: „Timpul, spațiul, elementele, patriotismul, satira, înalta lecție de moralitate și demnitate umană, totul participă dintr-o înființare poetică. Nici măcar opera lui de gazetar și doctrinar politic nu rămîne străină de această încadrare. **Politica** e tot **Poiesis.** Tot forță creatoare de înaltă ținută". Pentru tînărul poet, Eminescu este cel dintîi în lumea noastră, care în limba și în poezia ei a putut capta existența și spirala infinită a universului: „A priceput cu seninătate destinul geniului atotcuprinzător și a știut să lumineze cu lumina calmă a omenescului distanța între Hyperion — El și oricare Grethen-Cătălina-Veronica-Lenore. Totul instaurat sub perspectiva infinitului: „Un cer de stele de desupt/De-asupra-i cer de stele". Prin reactualizarea afirmației lui M. Gaster referitor la faptul că poporul român a servit la aceeași masă deopotrivă cu celelalte popoare moderne și că s-a hrănit din același nutriment, s-a adăpat din același izvor. Marele critic reafirmă caracterul universal al operei sale. Cred că sînteți de acord că la ora actuală conturul personalității eminesciene s-a precizat în sensul unui titanism concret, care în contextul preocupărilor Dumneavoastră de estetică și filosofie a culturii se prezintă astfel:

— în Eminescu se petrece o fundamentare ontologică românească a culturii;

— în Eminescu se întîlnesc mai multe filoane culturale ale Orientului și Occidentului, fapt care în istoria culturii a adus, după cum arătați, momente de înflorire deosebită;

— dintre toate marile „scheme" ale morfologiei culturii: cea heideggeriană este mai aproape de Eminescu;

— o ontologie a istoriei este și o ontologie a culturii (civilizațiile cunosc „măriri și căderi", ca în **Memento mori,** au vîrste diferite; „civilizația omenească se începe oarecum din nou și din fundament în orice generație", spune Eminescu în „Timpul", 6. VIII. 78)

— bazarea artei (și a civilizației) pe propriile forțe „autonome", a se vedea afirmația lui Eminescu.: „Din rădăcini proprii, în adîncurile proprii răsare civilizația adevărată a unui popor barbar" („Timpul" VI, 1881);

— integrarea prin cultură a ordinii cosmice;

— sacralitatea artei („și de aceea spusa voastră este sîntă ei frumoasă"; „voi pierduți în gînduri sînte", „ce e poesia"? „înger palid cu priviri curate/ Voluptos joc cu iceane...".

Ontologia eminesciană a culturii are, ca date fundamentale, organicismul și capacitatea de a găsi propria ființă („Barbaria și civilizația stau laolaltă în raportul în care stă ghinda stejarului cu rădăcinile, trunchiul, creșterea ulterioară". Participă Eminescu oare (prin operă și părerile sale, din care am citat) la o ontologie (universală) a culturii? Personal, cred că da.

G.U. — Mă bucură mult cordiala Dvs. acceptare a transfigurării și a actualizării poetico-dramatică eminesciană încercată de mine în piesa **Luceafărul, La un Centenar.** Am încercat în limitele dramei și ale scenei, o reinstaurare poetică și umană eminesciană. Piesa se vrea a fi o nouă sonată eminesciană. De aceea am vrut s-o întovărășesc aproape tot timpul de **Liedul** german romantic în forma lui cea mai sobră (mai ales cea a lui Hugo Wolff). Seninătatea lui Goethe din Liedul „Anakreons Grab" și cea a lui Enescu din unele sonate ale lui care am vrut de asemeni să ilustreze drama, a urmărit să ofere o imagine a Poetului deschis eternității românești. Cu reflexul originilor, al începuturilor ființei noastre etnice, și cu apele unui viitor curs al destinului nostru. Umbra lui Eminescu e o umbră senină, ca în atmosfera inefabilă a **Serii pe deal,** ca umbra ceițmor, ca locul dintre izvoare unde „iarba pare de omăt". Cine va mai egala dulceața de viață din **Călin** și calma înfățișare cu veșnicia din **Mai am un singur dor?** Mi-a făcut mare plăcere identificarea personajelor din piesa mea pe care o realizați cu personaje din realitate. Numai în cazul criticului, mai mult decît la Călinescu, m-am gîndit, să spun drept, la Perpessicius, căruia memoria lui Eminescu își datorează poate cel mai mult și mai permanent. Dar și în acest caz, identificarea Dvs. „se non e vera e ben trovata".

M.C. — Într-un studiu fundamental **Centenario del Mihai Eminescu, poeta national rumano,** publicat în „Foile Humanistica" Dumneavoastră vorbiți tangențial, fără a stărui asupra problemei, despre o depășire a cadrului romantic, în poezia eminesciană, datorat mai cu seamă aticismului limbii sale: „Admirator de Goethe, Hölderlin y los romanticos europeos en general, su poesis alcanza de vardadera aticismo formal que supera las limitaciones romanticas". Nu găsiți în ciuda circumscrierii tradiționale a lui Eminescu curentului romantic istoric că el este de fapt creatorul unui univers cu clasicismul, barocul și romantismul său, precum bine spuneți în cartea Dvs. **Idea del arte** (1975)?

G.U. — Da, Eminescu, într-o definire a culturii noastre prin intermediul unei ontologii poetice de caracter universal, depășește romanticul. Poate fi definit, ca atare, într-o proiecție universală a culturii noastre **un clasic** proiectat din plin în **modernitate.** Mai mult decît Hölderlin și într-o anumită direcție tot atît cît Goethe și Leopardi. Din toată creația poetică universală ce mi-e familiară, eu merg spre tovărășia lui Eminescu și a lui Leopardi. Eminescu e expresia universală a inefabilului românesc. Dar el stabilește și altceva tot atît de important: soliditatea culturii românești. Fie său nu cunoscută, ea rămîne astfel: o cultură solidă, stabilă pentru toată vremea și în termeni necchivoci majoră. Eminescu este mărturia ei permanentă. Garanția continuității ei, a universalității ei plenare. Acesta a fost omul plenar Eminescu. Omul plinătății culturii românești, spațiul de referință eternă. Nu mai este posibilă o definiție a culturii românești, nici o diferențiere ori o integrare a ei în cultura universală, fără Eminescu. Dar asta nu înseamnă că el epuizează toate posibilitățile ei, ci dimpotrivă le potențează și dă loc în mod imperativ unor creații în toate domeniile, necontenit reînnoite.

M.C. — Care este destinul „spaniol" al lui Eminescu, cum se prezintă — în traducerile de pînă acum realizate în Spania — comparativ cu alte limbi latine?

G.U. — Traducerile din Eminescu în limba spaniolă există. Dar cu aceeași soartă ca traducerile în alte limbi. Lumea inefabilă, atmosfera eminesciană, rămîn intraductibile. Ca și Hyperionul său, care rămîne în lumea lui, „nemuritor și rece", „fără moarte dar și fără noroc". Eminescu-poetul rămîne în realitate inaccesibil. Singurătate, grandoare și nemurire într-un renume de metaforă fără text corespunzător. Traducerea lui Alberti în spaniolă nu e fericită, deși e datorată unui poet. Traducerea lui Omaz Lara, cu unele scăpări de neîngăduit, este, totuși, cea mai acceptabilă. În Spania, în Italia, Franța și America, i-am consacrat lui Eminescu cursuri universale monografice, zeci de studii, prezentări comemorative, exegeze, analize de literatură comparată. Binomul Eminescu-Hölderlin a fost în acest efort constant al meu pentru cunoașterea lui Eminescu peste hotare, un „leit motiv". Efortul epistemologic l-am socotit singurul posibil pentru a face prezentă importanța lui Eminescu pentru cultura noastră și pentru cultura universală. Cînd se va produce oare miracolul traducerii adecvate? Răspunsul la această dramatică întrebare sperăm să-l poată da cineva vreodată, cum se cuvine. Între timp, rămîne ca iubitorii lui Eminescu din afară să facă efortul de a-l „învăța" vorbind, scriind și simțind pe cît se poate, românește.

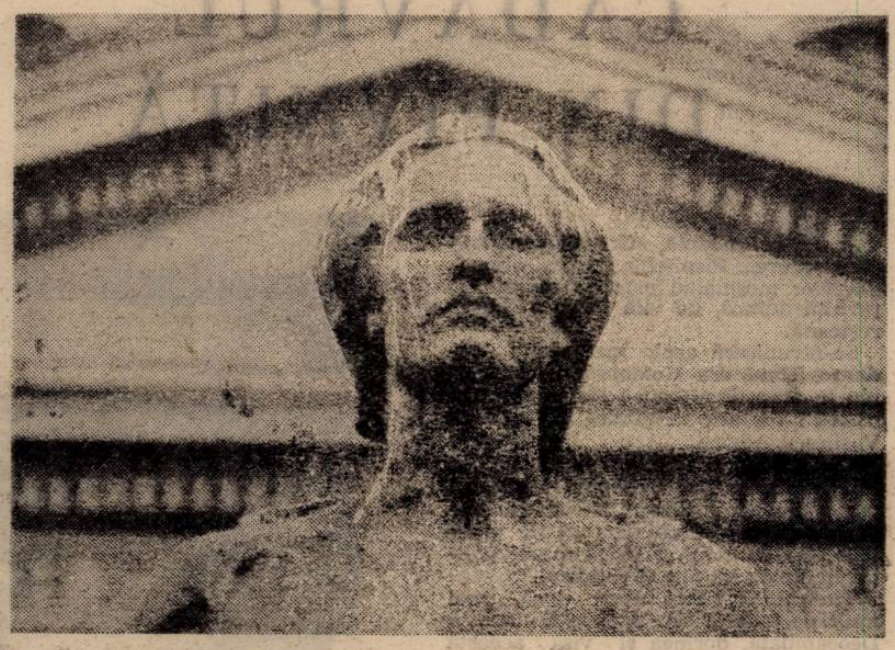

AMITA BHOSE (India):

Eminescu și Tagore

M.C. — Paralela Eminescu — Tagore este o preocupare exegetică permanentă a Domniei Voastre. Acest aspect comparat al studiilor pe care le faceți are, cred, o dublă rațiune „metodică", paralelismul vă permite, așa cum precizați în monografie, să-l înțelegeți mai bine pe Tagore și, așa cum reiese din context, să detectați în continuare indianismul eminescian. Prin urmare, Tagore este o „grilă", electrodul cu care se verifică o prezență sperată. Bunăoară, analizînd în paralel motivul **pădurii,** faceți observația sugestivă că, în viziunea eminesciană, spațiul clar-obscur vegetal este **androginic**: „Codrul este **puruşa** — spiritul ginditor, principiul masculin, — pădurea **prakrți** natura impulsivă, materia, principiul feminin. Totodată, poetul este **puruşa** pe care pădurea — **prakrți** îl activează. Cauza ultimă a lumii, născătoarea tuturor celor existente, ea călăuzește infinitatea de **puruşa,** și creația evoluează din unirea **puruşa—prakrți.** „Drama și suferința încep prin unirea Spiritului cu Natura, unire care generează lumea sensibilă și ființele" (Sergiu Al-George). Astfel poetul și pădurea stabilesc un echilibru dinamic creație/procreație. la un nivel transcendental **prakrți** din Sankhya devine maya din Vedanta. Tagore, în concepția Dumneavoastră, este un continuator al ciclului ontogenetic (ființial) indian (de la **Vede** la **Kalidasa,** Bhavahuti, Jayadeva). Paralela mi se pare revelatoare sub aspectul prezenței unei „contradicții" dialectice: Dumneavoastră spuneți, printr-o metaforă, că aripile poeziei l-au dus pe Eminescu spre **ananda-loka,** lumea fericirii unde durerea și fericirea, viața și moartea, creația și disoluția sînt armonizate în dansul etern al lui Nataraja. Această fericire împrumută un dulce farmec melancolic întregii lui creații! Cu cuvintele lui Tagore, cel pe care creatorul l-a înzestrat cu povara fericirii cu neputință de stins duce, totodată, și o agonie nemărginită în pieptul său. După părerea mea, paralela ar putea fi adîncită și prin relieiarea unei deosebiri esențiale, într-un anumit sens, indianul Tagore e mai european decît „indianul" Eminescu. Adică: la autorul **Luceafărului** e mai degrabă nostalgie după izvoarele și bucuriile vieții, în timp ce la autorul lui **Gitangali** e mai curînd o exaltare a bucuriei, o însuflețire într-un mod care amintește de calea de mijloc al lui **puruşa** din Upanisade. Tagore e mai mult un poet tropical plin de sunete, culori și mireasme. Eminescu e poetul unei alternanțe unduitoare cu mult mai ponderate a văii și dealului. Nu știu dacă îmi dați dreptate.

A.B. — M-ați copleșit cu interpretarea atît de frumoasă despre paralelismul Eminescu-Tagore. Așa cum spuneam mai sus, universalitatea poeților ca ei depășește barierele timpului și spațiului, fiecare cititor pasionat putînd să aducă exegeză proprie. De vreme ce Tagore singur s-a declarat poetul lumii, cine sînt eu să vă dau sau să neg dreptatea? Dacă eu vi l-am „furat" pe Eminescu, nu pot decît să vă las să ni-l „furați" pe Tagore. Vă rog să dezvoltați ideea aceasta într-un studiu, care va adăuga o dimensiune nouă exegezei tagoriene, pe care mă ofer să-l traduc în bengali spre a fi cunoscut de către criticii noștri.

În ce privește lucrările mele, sînt onorată că un suflet poetic plin de sensibilitate și o minte înzestrată cu pregătirea profundă în literatura universală s-a aplecat asupra lor și le-a analizat cu atîta însuflețire.

M.C. — În cadrul unei prelegeri pe care ați ținut-o la Casa Pogor din Iași (21 aprilie 1990) ați comentat titlul cărții Dvs. astfel: Eminescu e un tot și India e un Tot. Aș dori să vă pronunțați asupra destinului „indian" al poetului român atît de afiliat sufletește Indiei. Care sînt gradul și calitatea receptării operei sale prin intermediul traducerilor? Ce faceți Dumneavoastră în această direcție ca traducătoare?

A.B. — Sînt fericită că am avut cinstea de a-l traduce pe Eminescu în bengali — limba lui Tagore — de a-i fi primul traducător în spațiul asiatic. Traducerea **Eminescu Kavita** (Poezii) a fost publicată la Calcutta în 1966. Presa bengaleză a salutat căldurea efortul meu de a-l aduce pe acest poet universal în mijlocul cititorilor noștri. Recenzenții au remarcat cu uimire că, deși a trăit acum o sută de ani, poetul a trecut prin suferințele interioare ale omului de astăzi. S-a observat că prin acest act cultural am construit o punte între literatura bengaleză și o literatură bogată și aproape necunoscută la noi.

Acum cîțiva ani, s-a publicat un volum al liricii eminesciene în limba urdu, vorbită în nord-vestul Indiei, traducerea fiind realizată după versiunea engleză a lui Corneliu Mihai Popescu. O studentă a cursurilor de limbă română de la New Delhi a tradus **Luceafărul** în sanscrită; am impresia că l-a tradus din engleză. Dl George Anca, lector de română la New Delhi a încercat ani întregi să popularizeze operele lui Eminescu, și literatura română în general, în orașul respectiv. Ecourile acestora au rămas limitate în spații restrînse. Eforturi sporadice, individuale nu sînt de ajuns ca să faci o literatură cunoscută în India, țară cît un continent și populată de vorbitori de sute de limbi. În cadrul programului UNESCO de traducere, mi-a fost repartizat **Bordeienii** lui M. Sadoveanu, roman care nu-l reprezintă nici măcar pe marele prozator, nici vorbă de literatură română. Acesta a fost singurul volum românesc tradus în India prin acea organizație internațională. Din propria mea inițiativă, am tradus alți scriitori români: I.L. Caragiale, M. Sebastian, Z. Stancu, T. Arghezi, M. Sorescu și alții, în bengali. Un amănunt — toate traducerile din română în bengali și apoi din bengali și sanscrită în română le-am făcut în lipsa dicționarelor limbilor respective.

Revenind la Eminescu, cred că poetul național al României merită o atenție mai mare din partea UNESCO și — de ce nu? — a Uniunii Scriitorilor din România.

— Și a Uniunii Scriitorilor din Moldova. Vă mulțumesc.

Interviuri realizate de Mihai Cimpoi

CADAVRUL DIN PIVNIŢĂ

dumitru dinulescu

era noapte. Grozavă noapte ! Ca o secure... Pişpîielile de paşi ale cadavrelor moşmăiau printr-o pivniţă. O pivniţă adîncă, de vilă veche bucureşteană.

Se-ntruniseră acolo mai multe cadavre. Unul era Holdebrand. Ce căutau în această pivniţă ? De ce se-ntruniseră ? Iar asta se gîndea şi pionierul Vasilescu Adrian.

Era fiul unui vajnic plutonier de miliţie, care se chema Vasilescu Gheorghe. Şi Vasilescu Adrian şi Vasilescu Gheorghe citeau romane poliţiste. Cu duiumul. Fiindcă aveau poliţia în sînge, nu atît şi romanul.

Tînărul Vasilescu avea, însă, mai mult decît tatăl său, înclinaţii literare. Deocamdată, dormea şi visa această întrunire a cadavrelor.

Într-o după-amiază tîrzie de vară, cercetase el şi cu încă doi colegi de clasă de la liceul industrial unde învăţa şi dăduse peste nişte cărţi vechi, toate împuţite de umezeala stătută, cu miros de cadavru, a pivniţei. Şi luase cărţile şi le citise. Şi de acolo reţinuse un nume : Holdebrand.

Cum se trezi, acum, era după-amiază, toamnă, plecă în pivniţa cu pricina. Se duse singur. Nu-i era frică. Deşi doar de treisprezece ani, era bărbătos. Pătrunse acolo, era însoţit de-o lanternă. Observă deodată că-l însoţea şi motanul Samaliot, febleţea inginerului pensionar Spudercă, vecinul lor.

Deodată, atît Adrian cît şi Samaliot zăriră guzganii ! Fojgăiau prin pivniţă şi erau mulţi : vreo şapte. Samaliot nu îndrăzni să atace şi nici Adrian.

Samaliot era un cotoi negru şi ieşise acum la vînătoare. Dar nu era pregătit pentru o luptă cu-atîtea dobitoace. Era acolo parcă un adevărat congres al guzganilor : tot veneau şi veneau !

Se-ntoarse atunci cu coada la Adrian şi la defilarea, care-ncepuse acum, în adevărate cohorte şi o băgă puţin şi Adrian pe mînecă. Şi-atunci călcă pe ceva moale. Era un corp ! Un corp de om, aşa cum foarte bine observă, cercetînd cu atenţie, prin raza lanternei. Începu şi Samaliot să miaune îngrozitor.

Mirosea, acolo, în pivniţa îmbîcsită, a igrasie, hoituri de guzgan şi pionierul îşi dădu seama că mortul e proaspăt. Alergă repede-n casă să-l anunţe pe taică-su. Plutonierul dormea, dar îmboldit bine de fii-su, n-avu ce face, se-mbrăcă repede, în uniformă, îşi luă şi pistolul şi-n circa zece minute de cînd Adrian plecase de la locul faptei, cei doi năvăliră. Plutonierul avea o lanternă puternică, nu ca biş-bişul lui fii-su şi căutară. Dar nici urmă de cadavru ! Cotrobăiră ei bine şi mult, dar degeaba ! Între timp, începuse să se lase seara. Plutonierul îi dădu băiatului o palmă zdravănă, că de ce l-a sculat tocmai cînd îi era somnul mai dulce ! Băiatul, în loc să plîngă, se-nroşi tot şi fugi din calea lui taică-su, care-ncepu să-l urmărească, se-mpiedică însă de-un corp şi căzu. Da, era un corp de om ! Speriat, plutonierul urlă ca din gură de şarpe, dar era prea tîrziu ! Adrian fugise departe şi nu-l mai auzi, iar plutonierul, om de aproape cincizeci şi şase de ani, avu un stop cardiac şi sucombă.

În acest timp, Samaliot ajunsese pe acoperişul casei cu pricina. Era trist, era foarte plictisit şi nu ştia ce să facă. Se gîndea să se-ntoarcă în pivniţă, să prindă poate un oarecare guzgan, rătăcit de turmă, dar nu ştia că guzganii, simţindu-l pe plutonier mort, începuseră să-şi ia cîte-o bucăţică.

Deocamdată, Samaliot tot dădea tîrcoale unui horn, un horn mare de cărămidă. Şi nu ştiu de ce, dădea tîrcoale, aşa, mai mult, „de prostie", ar putea considera un om care disprefuieşte dobitoacele. Dar Adrian pionierul, care nu era un astfel de om şi era acum inspirat, scria de zor, la-nceputul lui de roman, despre Holdebrand. Nu se gîndea de ce întîrzie taică-su, fiindcă aşa-s copii, consideră că maturii oricum se descurcă ! Şi-n acest roman, detectivul care descoperă un corp într-o pivniţă era un pionier, un pionier însoţit de pisică, dar o pisică foarte deşteaptă, aproape tot atît de deşteaptă ca un cîine poliţist.

Dar modelul romancierului nostru, pisoiul Samaliot, găsi în fine ce voia, de fapt nu ce voia, ci treaba la care-l ducea instinctul lui atît de bine dezvoltat, după cum se ştie, fiindcă după alt horn apăru luna plină! Atunci motanul se-ntinse pe acoperiş, bine impresionat de razele astrului nopţii şi parcă-i veni puţin somn. Însă tocmai atunci, din hornul lîngă care era, ţîşni o pisică. Era chiar prietena lui, Vetuţa, o pisică maro cu alb, de fapt bej cu alb, adevărată cafea cu lapte. Samaliot deschise un ochi, dar teribilă îi fu surprinderea, cînd văzu că după ea iese sprinten şi dezinvolt, cotoiul Mircică. Deci asta era, ăsta era adevărul ! Vetuţa se ţinea şi cu Mircică !

Samaliot se trase repede, tîrîş, mai la o parte şi-şi aprinse cît putu detectoarele ochilor. Cei doi n-aveau însă cum să-l observe. Prea erau fericiţi, prea se legănau liniştiţi în bătaia vîntului de vară, prea miorlăiau la luna ca o roată de caşcaval.

Şi-atunci... Samaliot sări ! Îşi calculase bine săritura. Fu chiar în spatele lui Mircică şi-i arse o gheară rapidă, ucigaşă, care se prinse în blana albă ca laptele a lui Mircică. Am uitat să vă spun că Samaliot era negru. De aici şi unele complexe ale sale.

Mircică se-ntoarse însă fulgerător, se repezi cu dinţii şi-l prinse pe Samaliot de burtă, încercă s-o sfîşie, nu reuşea, încercă să se-agaţe cu laba de botul lui Samaliot, dar, cu o fracţiune de secundă înainte, motanul negru descoperi botul celuilalt. Mircică se feri, deschise însă un ochi, pe care, doamne !, gheara lui Samaliot îl agăţă, se-nfipse şi-l trase tot, din arcadă. I-l scoase ca pe-o măsea. O măsea stricată.

Vetuţa asista impasibilă la lupta mîrşavă a celor doi şi nici nu prea le dădea atenţie. Îşi lingea blana, iar cînd se-ntîmplă deznodămîntul, ajunsese tocmai şi-şi igieniza partea exterioară a sexului.

Samaliot veni aproape de ea şi miorlăi. Vetuţa încetă să-şi facă treaba şi miorlăi şi ea. Samaliot îi căuta privirea, dar Vetuţa nu îl privi drept în ochi, se ridică şi-ncepu să păşească alene, urmată la o jumătate de lungime de Samaliot. În timpul acesta, Mircică îşi tot mirosea ochiul scos, neştiind probabil ce să facă cu el. Cu singurul ochi rămas, îi zări însă pe cei doi cum săreau sprinteni pe alt acoperiş şi se pierdeau în noapte. Apoi plecă, în fine şi Mircică, precaut şi-ncepu un miorlăit atît de jalnic încît îl auzi şi tînărul nostru romancier, care avea fereastra deschisă şi tocmai terminase primul capitol, după ce scrisese furibund, practic fără să se oprească, circa opt pagini !

Venise ora mesei de seară şi lui Adrian i se făcu foame. Mamă n-avea. Murise cu vreo doi ani în urmă. Acum trăia cu taică-su, care-i era şi mamă şi tată. Era acum nemulţumit de taică-su că-l lăsase aşa şi se-ncurcase poate la vreun coniac cu vreun amic, dar se gîndi că nu era taică-su omul care să se ducă la un coniac, în uniformă ! Şi-atunci începu să se teamă. Se gîndi să se ducă-n pivniţă. Dar cum să mai fie acolo ? Dar poate găsise totuşi cadavrul şi se dusese la secţie să raporteze ! Poate veniseră acolo cu toată secţia, cu toată miliţia şi el stătea ca prostul acasă !

Şi-ntr-adevăr, cînd se duse acolo, găsi la faţa locului mai toată secţia ! Ce se-ntîmplase ? Scenograful Puky Popescu, care locuia în vila aceea şi avea filmare de noapte, venise cu maşina echipei să ridice manechinul pentru căderea aceea de pe bloc. Un manechin nemaipomenit la care lucrase vreo două săptămîni. Cum filmarea se tot amînase, îl coborîse în pivniţă, că prea-l încurca în casă. Şi cînd venise să ia problema, a dat peste miliţianul mîncat de guzgani. De spaimă şi emoţie, Puky albi şi făcu un şoc. Nu mai putea să vorbească. Şi stătea într-o stare de prostaţie. Oamenii din echipă, mai precis, şoferul şi un cascador, venind după el, îl găsiră aşa, stînd pe un butoi vechi şi arătînd la miliţianul mort. Rîdea tot timpul.

Se chemă secţia imediat şi, desigur, Puky Popescu fu arestat. Cînd sosi Adrian, colegii lui taică-su făceau măsurători. Îndrumaţi de copil, miliţienii descoperiseră adevărul. Şi tocmai cum stăteau acolo şi-l tot întrebau pe Adrian, apăru în preajma lor motanul Mircică, mieunînd jalnic şi văitîndu-se, desigur, de pierderea ochiului.

Undeva-n nişte tufe, la vreo trei case mai încolo, motanul Samaliot şi Vetuţa pregăteau o mare împăcare. Se priveau acum în ochi, dar Vetuţa nu se dădea încă bătută şi de cîte ori el încerca să se-apropie, ea ridica gheara şi scuipa.

În timp ce Adrian, care încet-încet abia îşi dădea seama de grozăvia situaţiei şi îşi termina depoziţia, doi oameni în albastru ridicau cadavrul plutonierului şi curînd aveau să plece toţi, lăsînd pivniţa locuitorilor ei obişnuiţi, guzganii : graşi şi cenuşii, care, contrar majorităţii vremii, erau acum sătui. Dar nu toţi, doar o parte.

DIABOLI

Într-o zi ticăloasă, spre seară, sună telefonul.

— Alo ? zice o voce ţărănoasă, repezită. Sînteţi acasă ? Pot să vă fac o vizită ?

— Cum ?

— Ce, nu ştiţi cu cine vorbiţi ? Sînt eu.

— Care eu ?

— Eu, ce, nu mă recunoaşteţi ?

— Nu-mi spune nimic glasul dumneavoastră.

— Ei, tovarăşu' ! Sînt eu, Baciu.

— Baciu ? Nu cunosc nici un Baciu

— Ce, o faceţi pe nebunul cu mine ?

— N-o fac pe nici un nebunul... Pur şi simplu nu vă recunosc.. Nu cred că am mai vorbit vreodată la telefon.. Şi, ştiţi, una-i vocea omului în viaţă alta-i pe fir, pe unde.

— Sînt Baciu, tovarăşu', Baciu, care mă ocup de voi.

— De noi ? De care noi ?

— De voi, de la import-export, de-a colo de la Bicefalexim !

Eram în continuare nedumerit. Ci ne-o mai fi şi ăsta ? Poate vreun co leg de liceu pe care nu l-am mai văzu de 20 de ani. Mi se mai întîmplase. Da nu, cică se ocupă de noi. Cum adică s ocupă de noi ?

— Vreau să vă fac o vizită, continu vocea necunoscută.

— Păi... de ce ?

— Am ceva să vă spun. E f.f. urgen

— Dar nu putem să ne întîlnim î altă parte, la o cofetărie, undeva ?

— Pentru treaba ce-o am cu dum neavoastră, e mai bine să ne întîlni la domiciliu.

— Şi la telefon nu puteţi să-mi...

— Nu. Exclus. E spre binele dum neavoastră.

N-am ştiut ce să-i mai răspund. Tr buia să decid iute. Măi să fie, cine-o omul ăsta ? Nu, n-are rost să-l pr mesc. El insistă din nou şi conchid

— În zece minute sînt la dumne voastră.

Şi închide telefonul. Dacă o fi vre hoţ ? Dar de unde mă cunoaşte aşa bine ? De unde îmi ştie adresa ?

Peste exact zece minute suna la u apartamentului meu. Era un indiv scund, rotofei, cu aspect ţărănos, a cum îl trăda şi vocea. Figura nu-mi e chiar necunoscută. Pacă îl zărisem dată sau de două ori pe la noi pe Bicefalexim.

— Acum ştiţi cine sînt ? rînji nec noscutul cu dinţi de viplă.

— Nu, sincer să fiu. Îmi cer scuze, vă cunosc.

— Tovarăşu' Gore, eu sînt de la „b ieţi"...

— De la „băieţi" ? Care „băieţi" ?

— Se vede că sînteţi tare poet da nu înţelegeţi ! De la Secu', tovarăş E clar ?

Am fost tentat să-l întreb : „De care Secu ? De la Mănăstirea Secu Dar m-am abţinut. Totuşi ceva-ce începeam să pricep. Parcă mi-a că fisa. „Vina" mea era că nu avuse niciodată de a face cu Miliţia, cu P curatura sau cu Securitatea. Aceste stituţii nici nu existau pentru mine, cum nu există un lucru, subiectiv v bind, pe care nu-l cunoşti, cu care nu avut de-a face. Am auzit eu ceva spre Secu ăsta, dar ce face, cu ce ocupă, cum acţionează, habar nu veam ! Şi nici nu m-a interesat vr dată. Puteam trăi foarte bine şi f Secu. Da, dar uite că Secu nu po trăi fără mine ! Dovadă că mi-a int în casă fără să-l invit. Ia să vedem, vrea de la mine !?

Secu Baciu, care de cum intră se şezâ singur pe un scaun, la masa la bucătărie, fără să-l fi invitat eu să loc, să-l fi poftit măcar în sufrage scoate din geanta burdusită cu care nise o foaie de hîrtie şi un pix parcă eu n-aş fi avut asemenea „u te"), mi le pune în faţă şi-mi spu

— Am studiat cazul dumneavoas şi ne-am gîndit să vă cooptăm. Ac să colaboraţi cu noi. N-o să vă p rău. Ceea ce vă cerem, e o nimica t tă. Tot ce vă cerem e să ne scrieţi cînd în cînd cîte o notă. („A ! n-o vorba de celebrele note informat despre care auzisem cîte ceva de Silvia, colega mea de birou ?"). U o să începem chiar acum cu o pr Vă rog să scrieţi aici, pe foaia asta a de hîrtie, ce ştiţi despre colega d neavoastră de birou, Silvia. Ce sp ce face...

Măi ce telepatie !? Tocmai des Silvia ! Rămăsesem blocat. După cît clipe de tăcere, în care Secu Baciu dea că mă concentrez înainte de a s zic :

PĂZITORI

grid modorcea

— Dar ce anume vă interesează despre ea ?

— Orice.

Aici era ceva în neregulă. Începeam să miros cam cum vine treaba. Deci eu puteam să scriu orice. Că Silvia bea apă, că mănîncă din pachețelul adus de acasă, că-și face manichiura la servici, că-și bea zilnic cafeluța, că împletește fulare și ciorapi, că se duce cam des la veceu în anumite perioade din lună și tot felul de prostii de astea, pe care le face orice femeie de la noi, de la Bicefalexim. Da, dar pe domnul Secu, dacă îmi cere să scriu orice, nu-l interesează banalitățile astea despre Silvia, pe care sigur că le știe sau că le deduce, că doar peste tot, în toate birourile, lucrurile se petrec la fel, nu, pe el îl interesează să aibă nota asta de la mine, să fie scrisul meu și semnătura mea acolo, să mă aibă la mînă !

Pentru prima oară am intrat în panică. Deși eram de meserie „mîzgălitor pe hîrtie", cum spunea Zorba grecul, începu să mi se facă groază de coala albă din fața mea. Foaia de hîrtie și pixul mi se păreau, „uneltele diavolului", cu care trebuia să semnez un pact cu el. Dar dacă îmi va cere să semnez acest pact cu sînge ? E limpede că-mi va cere. Nu, nu...

— Nu, Tovarășe Secu..., vă rog, tovarășe Baciu... nu pot. De ce să scriu aici cînd pot să-i spun Silviei verde în față ce cred despre ea ? O dată i-am și spus Silviei ce cred despre ea. I-am spus așa : „Silvia, tu ești din spate liceu și din față muzeu".

— Foarte bine. Scrieți asta.

— Păi de ce să mai scriu, dacă i-am spus-o ei verde în față, înțelegeți !?

— Atunci scrieți altceva. De pildă, ce trăncănește ea toată ziua.

— Ce să trăncănească ? Vrute și nevrute. Știți cum e la un birou...

— Înjură partidu' ?

— Ce ?

— Dacă înjură regimu'.

— Păi și eu îl înjur.

— Asta nu-i bine, tovarășu' Gore ! O puteți face numai dacă deveniți omul nostru, înțelegeți ?

Să înțeleg, ce ? A, da, tot Silvia mi-a spus-o, asta se cheamă provocare. Deci Secu asta vrea, ca eu să fiu provocator.

— Știu ce gîndiți. Dar vă repet, n-o să vă pară rău. Dacă veți fi omul nostru, vă veți simți mai bine, mai liber. Puteți vorbi orice. N-o să vă mai simțiți stresat că vă miroase alții.

— Stresat că mă miroase alții !? Care alții !? Eu nu mă simt stresat... nu m-am simțit niciodată, în nici un fel, stresat. Am trăit și m-am purtat ca un om liber. Vreau să spun că nu mi s-a părut că libertatea mea interioară mi-e amenințată. Doar poate că acum, pentru prima oară, mi se pare că...

— Dar noi nu ne băgăm în libertatea interioară a omului, ci în libertatea lui exterioară... În libertatea asta, spun, o să vă simțiți alt om, ca nou născut.

— Da' eu nu vreau să mă simt alt om. M-am născut o dată, gata ! De cîte ori să mă nasc ?

— Ei și dumneata ! Luați-o sau spuneți-i cum vreți la libertatea asta ! Important este trandafirul, nu ? Iar pentru noi trandafirul este nota asta pe care trebuie s-o scrieți. Hai, curaj, tovarășe Gore !

Secu se uită holbat la mine. Eu mă uit holbat la coala albă de hîrtie din fața mea. Uitasem că mă aflam la mine în casă. Parcă eram la interogatoriu, în vreun beci al Siguranței, cum văzusem prin filme.

— Nu pot. Nu-s capabil să... să țin o taină, înțelegeți ? Trebuie să vă spun că între libertatea interioară a unui om și cea exterioară e o mare legătură. Or, meseria mea este : ce simt să exteriorizez. Nu-s o fire secretoasă, înțelegeți ? O să vă... torn.

Uite ce cuvînt mi-a ieșit din gură, nu-mi venea să cred ! Nu mai folosisem cuvîntul ăsta de cînd eram la grădiniță. Numai acolo copiii se toarnă unii pe alții. Adică se pîrăsc. Dar acolo e un spectacol nevinovat, curat, naiv. Pe cînd în cazul oamenilor mari, vai, turnătoria e ceva subuman, ceva rău, vinovat, păcătos, nedemn de ființa umană, nu-i așa, Silvia ?

— O să învățați să vă țineți gura ! face Secu Baciu aproape poruncitor.

— N-o să reușesc, vă spun ! Am o meserie tare ciudată. Eu trăiesc din scris. Chiar și în timpul serviciului asta fac. Că noi treabă nu prea avem. Sîntem un fel de șomeri cu leafă. Și cît stau la birou, ce să fac ? Scriu. Uneori bat direct la mașină. Înregistrez tot ce se vorbește în birou. Și apoi prelucrez, înțelegeți ? Deci eu am o meserie tare păcătoasă. Nu am secrete. Eu tot ce trăiesc, tot ce mi se întîmplă, comunic. Chiar și întîlnirea asta cu dumneavoastră am s-o comunic. Am s-o scriu, adică. De aia v-am spus cînd v-am spus c-o să vă torn. Asta se întîmplă cred cu fiecare scriitor. Știți, scriitorul nu prea are viață intimă. Nu are chiar deloc. Orice face, cele mai mici amănunte ale vieții lui, el le divulgă, le spune lumii. E un mare turnător. Adică e un chinuit, tovarășu' Secu. E mai chinuit ca dumneavoastră, care aveți viață intimă berechet. El însă nu are. Nu-și permite un asemenea lux. El nu-și aparține, înțelegeți ? Tot ce simte și gîndește, tot ce i se întîmplă, el face public... E ca o portavoce a lumii... Nu poate ține nici cel mai mic secret, nenorocitul ! E un condamnat, un blestemat... Zău, v-ați greșit ținta ! Nu sînt cel mai nimerit pentru o așa treabă.

— Dar de cînd scrieți, că n-am auzit că vă ocupați cu una ca asta ? Ați publicat ceva, că eu citesc tot, nu-mi scapă nimic. Asta mi-e meseria, de cititor special.

— Nu încă. Adică n-am publicat încă nimic. Dar nu trebuie să publici ca să fii scriitor. Important e să trăiești ca un scriitor, înțelegeți ? Adică să trăiești cu sinceritate viața, relațiile, totul. Să nu fii un dedublat. Asta e libertatea adevărată. Cred că toți oamenii ar trebui să trăiască așa, ca un scriitor. Cînd vor trăi cu toții așa, atunci viața lor va fi în siguranță și va fi tare frumoasă.

— Interesant ce spuneți, tovarășu' Gore ! Interesant ar fi, de-aceea, ca să avem printre noi, ca colaborator, un om ca dumneavoastră. Cu atît mai interesant cu cît sînteți o... pasăre atît de rară.

— Dar eu la prima mișcare vă torn, v-am spus !

— Vă sfătuiesc să nu faceți așa ceva.

— Dar v-am spus, nu-s bun nici de provocator, nici de turnător. Nu pot fi și pace dedublat ca dumneavoastră sau ca oamenii dumneavoastră. Zău, ați făcut o alegere greșită ! Nu pot să accept oferta dumneavoastră.

— Credeam că vă onorează. Sînt mulți care pentru avantajele pe care le oferim nu s-ar da în lături să ne informeze și despre laptele pe care l-au supt de la mă-sa !

— Păi asta facem și noi, scriitorii. Și o facem gratuit, fără nici un fel de avantaj, care să ne vină de undeva, de sus sau de jos. Vă repet, noi sîntem turnători de profesie. Turnăm totul.

Secu Baciu își deschide larg brațele și, rîzînd pentru prima oară sănătos, țărănește, îmi spune :

— Păi atunci noi ce sîntem ?

— Da, aveți dreptate, și dumneavoastră sînteți un fel de turnători de profesie. Numai că vă ascundeți, că vă faceți meseria într-ascuns. Pe cînd noi ne-o facem în public, pe față. Chiar dacă folosim aceleași „unelte" (și arăt spre coala de hîrtie și pix), dar le folosim cu artă, cu talent. De asta noi stăpînim timpul, iar alde dumneavoastră sînteți la cheremul lui. De asta noi dăm multă roadă, dăm mai multă decît primim. Pe cînd dumneavoastră primiți mai mult decît dați. În fine, spu-

Continuare în pag. a 12-a

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

NICHITA STĂNESCU

Cu o „mărturie" prinsă în piept (... care a trebuit să fie retușată ani de-a rîndul)

Obosit, după ce a fost omagiat la Uniunea Scriitorilor pentru un Premiu de poezie

Pătruns de importanța unui moment unic, în postura de naș al fiului Doinei Uricariu...

...și în rolul unui inegalabil recitator. Alături : Dumitru Micu

Împreună cu D R. Popescu

horia gârbea

CLEOPATRA A ŞAPTEA

- *text pentru teatru* -

PERSOANELE :

Caius Iulius Cezar
Cleopatra a Şaptea

LOCUL ŞI TIMPUL

Reşedinţa Cleopatrei, la Roma; începutul lui Martie, anul 44 înainte de Hristos.

Cleopatra doarme. Cezar intră nervos. Văzînd-o că doarme vrea să se retragă discret dar Cleopatra se trezeşte şi-l strigă.

CLEOPATRA : Bătrîne domn !
CEZAR : *(speriat)* Ăăăă ? Ă ! Ce ? !
CLEOPATRA : Bătrîne domn, nu fugi!
CEZAR : Da' ce crezi tu, fă ! Toată ziua : „bătrîne domn" ! Aşa vorbeşti tu cu mine ? Care te-am făcut regină ? Dacă sînt aşa bătrîn de ce ai mai venit după mine la Roma ?
CLEOPATRA : Am glumit. Nu te supăra. Îţi creşte tensiunea.
CEZAR : Aşa se glumeşte ? M-ai speriat. De asta o să-mi crească tensiunea.
CLEOPATRA : Numai atît ? Tensiunea ?
CEZAR : Lasă prostiile. Uite cum îmi bate inima !
CLEOPATRA : Eşti sperios.
CEZAR : Sigur că sînt. Oricine ar fi, în locul meu. Orice împărat este sperios. Orice împărat este o ţintă !
CLEOPATRA : Orice dictator.
CEZAR : *(cam sensil)* : Orice împărat este un dictator, orice dictator este o ţintă...
CEZAR : ...Este o ţintă.
CLEOPATRA : Deci orice împărat...
CLEOPATRA : Bravos ! Raţionezi admirabil !
CEZAR : Mai du-te naibii. N-am nici o consolare de la tine !
CLEOPATRA : Ba cum să n-ai. Vino aici !
CEZAR : *(se trcă lîngă ea în pat)*. Ce bine e la căldură ! De unde oi fi emanînd tu atîta căldură ?
CLEOPATRA : Soarele tropicului. Îl port în mine.
CEZAR : Tare bine ! Afară e atît de frig.
CLEOPATRA : Ce să-i faci. Iarnă ! Nici idele lui Marte n-au venit.
CEZAR : Degeaba am modificat calendarul.
CLEOPATRA : Ce calendar ?
CEZAR : Păi nu ştii că am făcut o reformă a calendarului ? Calendarul iulian !
CLEOPATRA : Şi ce ? Mişcarea astrilor e aceeaşi. Noi egiptenii ştiam asta încă de cînd Romulus şi Remus ai voştri se jucau în ţărînă. Dar aşa sînteţi voi, romanii ! Civilizaţiile recente sînt superficiale. Credeţi că puteţi rezolva ceva prin măsuri administrative.
CEZAR : Administraţia e totul ! Fără ea nu se poate evolua.
CLEOPATRA : Scîrţ ! Tu chiar ai impresia că Imperiul Roman a evoluat?
CEZAR : N-am impresia. Ba, dimpotrivă. Dar administraţia e atît de bună încît un neavizat are impresia coplesitoare de evoluţie. Şi mai ales e plăcut să vorbeşti despre o administraţie fără egal.
CLEOPATRA : Demagog bătrîn !
CEZAR : Iar începi ?
CLEOPATRA : Ţi-am spus-o cu dragoste. Hai, vino mai aproape.
CEZAR : Oh, ai rămas o copilă zburdalnică. Oare de ce nu m-oi fi păstrat şi eu atît de tînăr !
CLEOPATRA : Pentru că te-ai apucat să-ţi scrii memoriile.
CEZAR : Ce cald e aicea la tine ! Faci focul ?
CLEOPATRA : Niciodată. Simplă căldură biologică.
CEZAR : Fantastic. E un dar genetic. Şi, că veni vorba, de ce voi, egiptencele, aveţi sînii atît de mari.
CLEOPATRA : Obraznicule. E ereditar ! Toate reginele din dinastia mea s-au sinucis lăsîndu-se muşcate de sîn, de vipere.
CLEOPATRA : În final, da. Hai, încetează.
CEZAR : Hm... A cîta Cleopatră eşti tu ?
CLEOPATRA : A şaptea. Cleopatra a şaptea.
CEZAR : Şi celelalte şase ?
CLEOPATRA : Sînt mumii de mult. Aparţin istoriei. Sînt cam obscure, recunosc, sarcofagele lor au ajuns prin muzee de mîna a doua.
CEZAR : Vezi, ăsta-i atuul tău. Intrînd în contact cu o mare civilizaţie vei înfrunta secolele. Nimeni nu va mai şti că eşti doar a şaptea dintre Cleopatre. Poate doar specialiştii. Ceilalţi, spunînd Cleopatra, se vor gîndi automat la tine.
CLEOPATRA : Şi la tine.
CEZAR : Eşti amabilă. Da, şi la mine. Trebuie să recunoşti că fără mine ai fi fost o simplă *a şaptea*, alungată de fratele tău, Ptolomeu al XII-lea. A VII-a ! Al XII-lea ! Sînt numere prea mari pentru istorie. Aduc a cai de curse.
CLEOPATRA : Măgarule !
CEZAR : Vorbeam despre *cai*.
CLEOPATRA : În timp ce Caius Iulius Cezar va rămîne unic ? Nu ?
CEZAR : Păi să ştii dumneata !
CLEOPATRA : O fi... Hai, vino mai aproape.
CEZAR : Vin *(se dă mai aproape dar se sperie de ceva şi sare-n sus)*. Ajutor ! Complot ! *(de sub pătură sare o pisică)*. Oho ! Păzea ! Şi tu, Brutus ? !
CLEOPATRA : Potoleşte-te, dragă !
CEZAR : Înapoi ! Vrei tu Olimpul să-l iei de gît ?
CLEOPATRA : Exagerezi, e doar o pisică.
CEZAR : Pisică ? Ha ! Ce pisică ?
CLEOPATRA : Pisica templului. Am luat-o din Egipt.
CEZAR : Şi de unde era să ştiu eu că e doar o pisică.
CLEOPATRA : Cu stresul ăsta n-o mai duci mult. Te sperii de o biată pisică? Trebuie să iei nişte calmante.
CEZAR : Nu-mi plac pisicile !
CLEOPATRA : Mie îmi plac.
CEZAR : Părul lor, înghiţit în somn, se depune în plămîni. Cancer curat !
CLEOPATRA : Eu cred că în pisica asta călăşluieşte sufletul stră-străbunicii mele !
CEZAR : Şi ce manie-i asta să dormi cu stră-stră-bunică-ta în pat ? Dacă erau niscai conjuraţi ?
CLEOPATRA : În patul meu ?
CEZAR : În pat... sub pat... eu ştiu unde se pitesc ăştia ? Roma toată e un complot. Pîndesc să mă omoare ! Noi, împăraţii, sîntem mereu în pericol ! N-ai văzut ce i-au făcut lui Kennedy ? Şi el era doar preşedinte! Nici pînă azi, şi sîntem, vorba aia, în 44 înainte de Hristos, nu se ştie cine l-a ucis.
CLEOPATRA : Şi vrei ca în cazul tău istoria să consemneze exact cine ţi-a făcut de petrecanie ?
CEZAR : Ce-mi mai pasă cîtă vreme voi fi mort. Dar ziceam aşa, ca principiu.
CLEOPATRA : Ai pomenit de Brutus.
CEZAR : Şi el e împotriva mea. Pînă şi el ! Toţi sînt contra. Toţi pînă la unul.
CLEOPATRA : Cum aşa ? Chiar şi Antoniu ?
CEZAR : Şi el ! Crezi oare că-i mai

breaz ? De cînd visează să te reguleze, parcă-l văd mereu ascuns în dormitorul meu cu un pumnal în mînă.
CLEOPATRA : Eşti nedrept. Antoniu te iubeşte.
CEZAR : Mă iubeşte pe dracu' ! Poate pe tine. Pe mine se preface că mă iubeşte. Parcă-l văd asigurîndu-mi funeraliile naţionale şi-apoi grăbindu-se să ia puterea. Şi pe tine o să te ia !
CLEOPATRA : Eşti prăpăstios !
CEZAR : Parcă-l aud : „Veuit-am să-l îngrop pe Cezar, nu slavă să-i aduc !" Porcul !
CLEOPATRA : Nu vorbi aşa. Antoniu este un tînăr nobil !
CEZAR : Ce să spun ! Tu nu vezi cum stă treaba ? Dacă mă omoară gaşca lui Brutus, Antoniu o să-i fugărească în numele memoriei mele pe complotişti. Dacă va fi invers — viceversa ! Deci cine mă omoară a pierdut.
CLEOPATRA : Interesant !
CEZAR : De aia mai sînt în viaţă. De nu, de mult mă curăţau.
CLEOPATRA : Deci tu le-ai potrivit aşa.
CEZAR : Dar cine ? Nu trebuia să mă apăr. De asta am lăsat prin testament fiecărui cetăţean roman cîte 75 de drahme.
CLEOPATRA : Cam puţin cu înfiaţia asta.
CEZAR : Mă rog... Nu era cazul să fac risipă. E destul ca la citirea testamentului să-l sfîrtece pe ucigaş. Asta o ştiu şi Antoniu şi Brutus.
CLEOPATRA : Dacă o ştiu, de ce-ţi mai este frică ?
CEZAR : Pentru că nu te poţi baza pe ei cînd e vorba de raţionament. Socoteala mea ar da rezultate dacă ei ar gîndi ! Dar cine să gîndească ? Brutus ? E un barbar. Casca ? Un anarhist fanatic. Cassius ? Criminal de drept comun. I-am văzut dosarul cu ochii mei. Trebonius ? Decius ? Mă întreb dacă atunci cînd se va scrie o piesă despre mine se va găsi cineva să catadicsească să joace rolişorul lor... Obscuri, draga mea, fatalmente anonimi. A trecut careva dintre ei Rubiconul ? Aş !
CLEOPATRA : Nu te mai lăuda atît. Brutus e om cu şcoală.
CEZAR : Spoială ! Un semidoct ! Un maţe-fripte. Scîrţa-scîrţa pe hîrtie.

Am auzit că bea pe veresie şi seara se găteşte frumos şi umblă după nevestele plebeilor.
CLEOPATRA : E fiul tău.
CEZAR : E fiul meu, dar adoptiv. Un mitoman. O să se convingă singur că m-a omorît din dragoste, ba o să-i convingă şi pe alţii. Şi nici alţii nu-s mai cu moţ. Octavian...
CLEOPATRA : Şi ăsta ţi-e nepot.
CEZAR : Da, numai nepotism şi pile. Republica e o cloacă. Numai interese.
CLEOPATRA : Tu o conduci.
CEZAR : Vreau s-o conduc. Dar ea nu se lasă. Octavian ar introduce o dinastie numai ca să fie el împărat. El şi Antoniu or să se bată pe moştenirea mea, ascultă ce-ţi spun ! Şi-or să se mai bată pentru ceva.
CLEOPATRA : Pentru ce ?
CEZAR : Pentru fundul ăsta fălos de egipteancă. Celelalte şase Cleopatre erau la fel de bune dinspre partea asta ?
CLEOPATRA : Cele mai multe. Oricum, încearcă să nu te laşi ucis. N-am chef să fiu iară pradă de război.
CEZAR : Eşti nerecunoscătoare. Cum ? Eu te-am transformat în pradă de război ? Nu ţi-am redat coroana ? N-ai toate onorurile ?
CLEOPATRA : Care onoruri ? Sînt amanta ta oficială. Nu fac decît să întreţin iluzia că nu eşti un boşorog. Ar trebui să mă plăteşti din fonduri de propagandă.
CEZAR : Eu ? Boşorog ?
CLEOPATRA : Astîmpără-te că nu mă convingi.
CEZAR : Am 55 de ani !
CLEOPATRA : Asta spuneam şi eu ! Ai 55 de ani !
CEZAR : Ţi se pare mult ?
CLEOPATRA : Vîrsta medie actuală : 58 şi trei luni. Ai putea să-mi fii tată...
CEZAR : Cîţi taţi nu-şi violează fiicele ? ! A trebuit să dau legi aspre.
CLEOPATRA : Ajunge. Mă gîdili. Discutam ceva serios. Era vorba, în fond, despre asasinarea ta. Dacă nici în mijlocul unui asemenea subiect nu te apucă cianuri d-astea, înseamnă că ai început să te ramolteşti !
CEZAR : Vine, vine primăvara ! Acuşi sînt idele lui Marte !
CLEOPATRA : Mă faci să cred că ai intrat în anul morţii.
CEZAR : Poate în deceniul morţii. Şi nici măcar. O să te mai hărţuiesc multă vreme. Ce n-ar da Antoniu să fie în locul meu. Mi-a şi făcut o aluzie.
CLEOPATRA : Serios ?
CEZAR : Serios ! Dar nu cumva te-ntîlneşti cu el în secret ?
CLEOPATRA : Sigur că nu. De altfel serviciile tale de informaţii ţi-ar fi spus. Numai de-asta-s bune.
CEZAR : Aşa e. Cînd o fi să mă apere, parcă văd c-o să-mă vîndă. Lui Brutus sau lui Antoniu? Iată întrebarea.
CLEOPATRA : Azi eşti pesimist.
CEZAR : Am semne rele. Şi nevastă-mea visează mereu urît.
CLEOPATRA : Prostii...
CEZAR : Mereu zice să nu ies din casă. După ea nici la Senat n-ar trebui să mă duc.
CLEOPATRA : Vrea să vii mai rar pe-aici, ştiu eu.
CEZAR : Nu e geloasă.
CLEOPATRA : Nu. E zgîrcită. Crede că îmi dai prea mulţi bani. Parcă n-ar avea ce mînca.
CEZAR : Îngrijorarea ei mă înduioşează. Tu eşti prea cinică.
CLEOPATRA : Eu sînt regină !
CEZAR : O să fie şi ea. Mă încoronez eu !
CLEOPATRA : Eu sînt regină ereditară, e o diferenţă !
CEZAR : Dragă, marile tale calităţi nu sînt legate de noblеţea ta. Aş zice că dimpotrivă.
CLEOPATRA : Satirule !
CEZAR : Satir-satir, dar ţi-am redat regatul. Ai ajuns pe tron - cu intervenţia unei puteri străine. Păi e frumos ? E drept ? Îţi dai seama că mucosul ăla de frati-tu şi-o fi făcut un partid naţionalist.
CLEOPATRA : Mă doare-n cot.
CEZAR : Cît trăiesc eu, te doare. Cît nu... cine ştie... ? Va trebui să te măriţi cu bruta de Brutus sau cu ipocritul de Antoniu.
CLEOPATRA : Ce-i drept : nimeni nu poate fi ca tine.
CEZAR : Asta ziceam şi eu. Şi, pe urmă, cînd începe să te preocupe posteritatea... Hmm... E un fel de-a recunoaşte că nu mai ai viitor.
CLEOPATRA : Ba mai ai.
CEZAR : Nu mă pot sustrage.
CLEOPATRA : Ba poţi. Încă poţi...
CEZAR : Deci recunoşti şi tu. Încă mai pot. *(se dă la ea)*.
CLEOPATRA : Oho ! Eşti neînfricat.
CEZAR : Mai degrabă optimist. Mă voi comporta ca un împărat.
CLEOPATRA : Mai bine ca un soldat de trupă.
CEZAR : Fie cum vrei, (un mieunat prelung). Oh, zei! Stră-stră-bunica-ta vrea afară.

— Sfîrşitul primei părţi —

FAPTELE SFINȚILOR APOSTOLI

din
NOUL TEȘTAMENT
Versiune revizuită, redactată și comentată de arhimandritul Bartolomeu Valeriu Anania, sprijinit pe numeroase alte osteneli

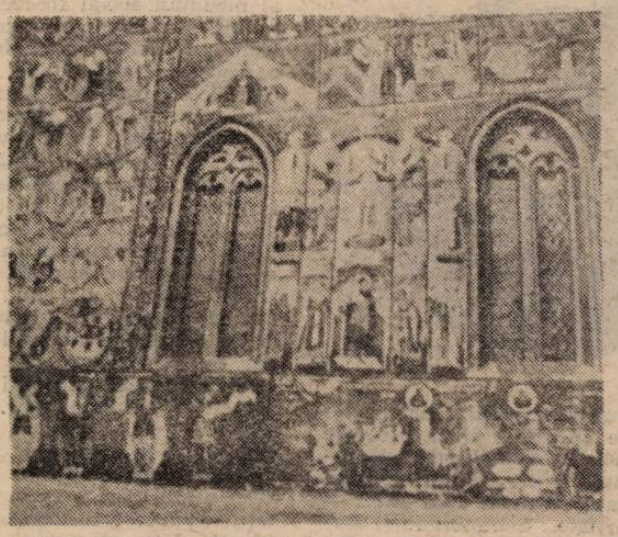

CAPITOLUL 8

Saul prigonește Biserica. Evanghelia este propovăduită în Samaria. Simon Magul. Filip și famenul etiopian.

1 Și Saul se învoise la uciderea lui. Și în ziua aceea prigoană mare s'a făcut asupra Bisericii din Ierusalim. Și toți, în afară de apostoli, s'au împrăștiat prin ținuturile Iudeii și ale Samariei [52].

2 Iar niște bărbați cucernici l-au îngropat pe Ștefan și plângere mare au făcut pentru el.

3 Iar Saul pustia [53] Biserica ; intrând prin case și târînd bărbați și femei, îi arunca în temniță [54].

4 Dar cei care se împrăștiaseră treceau din loc în loc binevestind cuvântul [55].

5 Iar Filip [56], coborîndu-se într'o cetate a Samariei, le propovăduia pe Hristos.

6 Și mulțimile într'un cuget luau aminte la cele spuse de Filip, ascultându-l și văzând semnele pe care le făcea.

7 Că din mulți care aveau duhuri necurate ele ieșeau strigând cu glas mare, și mulți slăbănogi și șchiopi s'au vindecat.

8 Și bucurie mare s-a făcut în cetatea aceea.

9 Dar în cetate era mai dinainte un bărbat cu numele Simon, care vrăjea și uimea neamul Samariei, zicând că el ar fi cineva mare.

10 La acesta luau aminte toți, de la mic și pân'la mare, zicând : El este acea putere a lui Dumnezeu numită Cea Mare [57].

11 Și luau aminte la el, fiindcă de multă vreme îi uimise cu vrăjile lui.

12 Dar când ei i-au crezut lui Filip, care le propovăduia despre împărăția lui Dumnezeu și despre numele lui Iisus Hristos, bărbați și femei se botezau.

13 Iar Simon a crezut și el și, botezându-se, era mereu cu Filip. Și văzând semnele și minunile mari ce se făceau, era uimit.

14 Iar apostolii din Ierusalim, auzind că Samaria a primit cuvântul lui Dumnezeu, i-au trimis la ei pe Petru și pe Ioan,

15 care, coborînd, s'au rugat pentru ei ca să primească Duh Sfânt ;

16 că nu se pogorîse încă peste nici unul dintre ei, ci erau numai botezați în numele Domnului Iisus [58].

17 Atunci își puneau mâinile peste ei, și ei luau Duh Sfânt.

18 Și Simon, văzând că prin punerea mâinilor apostolilor se dă Duhul Sfânt, le-a adus bani

19 zicând : Dați-mi și mie această putere, ca acela pe care eu voi pune mâinile să primească Duh Sfânt.

20 Iar Petru i-a zis : Piară banii tăi și tu împreună cu ei !, pentru că ai socotit că darul lui Dumnezeu se dobândește cu bani [59] ;

21 în chemarea aceasta tu n'ai parte și nici moștenire [60], pentru că inima ta nu este dreaptă înaintea lui Dumnezeu.

22 Așadar, pocăiește-te de această răutate a ta și roagă-te lui Dumnezeu, doar ți se va ierta cugetul inimii ;

23 că'ntru amărăciunea fierii și'ntru legătura nedreptății te văd că ești !

24 Și răspunzând Simon, a zis : Rugați-vă voi la Domnul pentru mine, ca să nu vină asupra mea nimic din cele ce ați zis.

25 Iar ei, după ce au mărturisit și au grăit cuvântul Domnului, s'au întors la Ierusalim binevestind în multe sate ale Samarinenilor.

26 Și îngerul Domnului a grăit către Filip zicând : Ridică-te și mergi spre miazăzi, pe calea care coboară de la Ierusalim la Gaza ; ea este pustie.

27 Și ridicându-se el, a mers. Și iată, un bărbat din Etiopia, famen [61], mare dregător al Candachiei [62], regina Etiopienilor, care era peste toată vistieria ei și care venise la Ierusalim să se închine,

28 se întorcea acasă ; și șezând în careta sa, îl citea pe proorocul Isaia [63].

29 Iar Duhul i-a zis lui Filip : Apropie-te și te alipește de careta aceasta.

30 Și Filip a alergat și l-a auzit citindu-l pe proorocul Isaia și i-a zis : Înțelegi tu oare ce citești ?

31 Iar el a zis : Cum aș putea-o, dacă nu mă va călăuzi cineva ? [64] Și l-a rugat pe Filip să se urce și să șadă cu el.

32 Iar locul din Scriptură pe care-l citea era acesta : **Ca o oaie la'njunghiere s'a adus și ca un miel fără de glas în fața celui ce-l tunde, așa El nu-și deschide gura Sa.**

33 **Intru smerenia Lui i s'a luat dreptatea. Neamul Său cine-l va spune ? Că viața Lui se ia de pe pământ** [65].

34 Iar famenul, răspunzînd, i-a zis lui Filip : Rogu-te, despre cine zice proorocul acesta ?, despre sine, sau despre altcineva ?

35 Iar Filip, deschizându-și gura și începând de la scriptura aceasta, i L-a binevestit pe Iisus.

36 Și pe când mergeau ei pe cale, au ajuns la o apă ; iar famenul a zis : Iată apă. Ce mă împiedică să fiu botezat ?

37 Filip a zis : Dacă tu crezi din toată inima, este cu putință. Și el, răspunzând, a zis : Cred că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu.

38 Și a poruncit să stea careta ; și s'au coborît amândoi în apă — și Filip, și famenul — și l-a botezat.

39 Iar când au ieșit din apă, Duhul Domnului l-a răpit pe Filip și famenul nu l-a mai văzut. Și el s'a dus în calea sa, bucurându-se.

40 Iar Filip s'a aflat la Azot [66] și, mergând, binevestea prin toate cetățile, până ce a sosit în Cezareea.

CAPITOLUL 9

Minunea de pe calea Damascului. Încreștinarea lui Saul. Saul Îl propovăduiește pe Iisus în Damasc. Saul la Ierusalim, apoi în Tars. Petru îl vindecă pe Enea și o învie pe Tavita.

1 Iar Saul, încă suflând amenințare și ucidere împotriva ucenicilor Domnului, a mers la arhiereu.

2 și a cerut de la el scrisori către sinagogile din Damasc ca, dacă va afla acolo pe vreunii, atât bărbați cât și femei, că merg pe Calea aceasta, să-i aducă legați la Ierusalim.

3 Și a fost că pe când mergea el și se apropia de Damasc, deodată o lumină din cer a strălucit împrejurul lui [67].

4 Și, căzând el la pământ, a auzit un glas zicându-i : Saule, Saule, de ce Mă prigonești ?

5 Iar el a zis : Cine ești, Doamne ? Și glasul i-a zis : Eu sunt Iisus pe Care tu Îl prigonești [68]. Greu îți este să izbești cu piciorul în țepușă [69].

6 Și el, tremurând și înspăimântat fiind, a zis : Doamne, ce voiești Tu să fac ? Iar Domnul i-a zis : Ridică-te, intră în cetate și ți se va spune ce trebuie să faci.

7 Iar bărbații care mergeau cu el pe cale stăteau încremeniți, glasul auzindu-l dar nevăzând pe nimeni.

8 Și Saul s'a ridicat de la pământ ; dar, deși avea ochii deschiși, nu vedea nimic. Și luându-l de mână, l-au dus la Damasc.

9 Și trei zile a fost fără vedere ; și n'a mâncat, nici n'a băut.

10 Și era în Damasc un ucenic cu numele Anania. Și Domnul i-a zis în vedenie : Anania ! Iar el a zis : Iată-mă, Doamne !

11 Și Domnul a zis către el : Scoală-te și mergi pe ulița care se cheamă Ulița Dreaptă și caută în casa lui Iuda pe un om din Tars, cu numele Saul ; că, iată, se roagă.

12 și a văzut în vedenie pe un bărbat cu numele Anania intrând înlăuntru și punându-și mâinile peste el ca să-și recapete vederea.

13 Și a răspuns Anania : Doamne, despre bărbatul acesta de la mulți am auzit câte rele le-a făcut el sfinților [70] Tăi în Ierusalim ;

14 și aici are putere de la arhierei să-i lege pe toți cei ce cheamă numele Tău.

15 Și i-a zis Domnul : Du-te, pentru că acesta Îmi este Mie vas ales, ca numele să Mi-l poarte înaintea neamurilor și a regilor și a fiilor lui Israel ;

16 căci Eu îi voi arăta câte trebuie el să pătimească pentru numele Meu.

17 Și a mers Anania și a intrat în casă și, punându-și mâinile peste el, a zis : Frate Saul, Domnul Iisus, Cel Care ți S'a arătat pe calea pe care veneai, m'a trimis ca să-ți recapeți vederea și să te umpli de Duh Sfânt.

18 Și îndată au căzut de pe ochii lui ca niște solzi ; și-a recăpătat vederea și, sculându-se, a fost botezat [71].

19 Și luând mâncare, s'a întărit. Și a stat cu ucenicii din Damasc câteva zile.

20 Îndată după aceea Îl propovăduia în sinagogi pe Iisus, că Acesta este Fiul lui Dumnezeu.

21 Și se mirau toți cei ce-l auzeau și ziceau : Oare nu el este cel care i-a prigonit în Ierusalim pe cei ce cheamă numele acesta ? și nu pentru aceea a venit el aici, ca să-i ducă legați la arhierei ?...

22 Și Saul mai mult se întărea și-i tulbura pe Iudeii care locuiau în Damasc, dovedind că Acesta este Hristos.

23 Și după ce au trecut destule zile [72], Iudeii s'au sfătuit să-l omoare.

24 Dar lui Saul i s'a făcut cunoscută uneltirea lor. Iar ei zi și noapte păzeau porțile, ca să-l ucidă.

25 Și luându-l ucenicii lui noaptea, l-au coborât peste zid într'un cos, lăsându-l jos.

26 Și venind la Ierusalim, Saul încerca să se alipească de ucenici ; și toți se temeau de el, necrezînd că este ucenic.

27 Dar Barnaba, luându-l, l-a dus la apostoli [73] și el le-a istorisit cum L-a văzut în cale pe Domnul și că Acesta i-a grăit, și cum cu îndrăznire a propovăduit la Damasc întru numele lui Iisus.

28 Și era cu ei ieșind și intrând în Ierusalim, cu îndrăznire propovăduind întru numele Domnului.

29 Și grăia și se lua la'ntrebări cu Eleniștii ; dar ei căutau să-l ucidă.

30 Iar dacă frații au aflat aceasta, l-au dus la Cezareea și l-au trimis la Tars.

31 Așadar, în toată Iudeea și Galileea și Samaria Biserica avea pace, zidindu-se și umblând în frica de Domnul ; și se înmulțea întru mângâierea Duhului Sfânt [74].

32 Și a fost că Petru a trecut pe la toți și a coborît și la sfinții care locuiau în Lida.

33 Și acolo a găsit un om cu numele Enea, care de opt ani zăcea în pat, că era paralitic.

34 Și Petru i-a zis : Enea, te vindecă Iisus Hristos; ridică-te și strânge-ți patul ! Și el îndată s'a ridicat :

35 și l-au văzut toți cei ce locuiau în Lida și în Saron, care s'au și întors la Domnul.

36 Iar în Iope era o ucenică cu numele Tavita, ceea ce în tâlcuire se zice Căprioara [75]. Aceasta era plină de fapte bune și de milosteniile pe care le făcea.

37 Și a fost că în zilele acelea ea s'a îmbolnăvit și a murit. Și după ce au scăldat-o, au pus-o în odaia de sus.

38 Și fiind Lida aproape de Iope, ucenicii, auzind că Petru este în Lida, au trimis la el doi bărbați, rugându-l : Nu pregeta să vii până la noi.

39 Și Petru, sculându-se, a mers cu ei. Când a sosit, l-au dus în odaia de sus : și l-au înconjurat toate văduvele, plângând și arătând cămășile și hainele câte le făcea Căprioara pe când era cu ele.

40 Și Petru, după ce i-a scos afară pe toți, a îngenunchiat și s'a rugat ; și întorcându-se către trup, a zis : Tavita, scoală-te ! Iar ea și-a deschis ochii și, văzându-l pe Petru, a șezut în capul oaselor.

41 Iar Petru i-a dat mâna și a ridicat-o și, chemându-i pe sfinți și pe văduve, le-a dat-o vie.

42 Și s'a făcut cunoscută aceasta în întreaga Iope și mulți au crezut în Domnul.

43 Și a fost că el a rămas multe zile în Iope, la un oarecare Simon, tăbăcar.

---

52 **Despre Samaria și Samarieni vezi nota de la In 4, 9.**

53 **Sensul exact : făcea ravagii în.**

54 **Tânăr zelos, cu bogată cultură juridică și bucurându-se de încrederea sinedriului, Saul fusese învestit cu puteri speciale de a-i urmări și aresta pe creștini având la dispoziția sa și o gardă militară.**

55 **Persecutații devin cei dintâi misionari, realizînd astfel a doua etapă a răspândirii creștinismului.**

56 **Nu apostolul Filip, ci unul din cei șapte diaconi menționați în capitolul 6.**

57 **Emanație a puterii divine pe care Samarinenii o presupuneau lucrătoare în faptele neobișnuite ale lui Simon.**

58 **Ca diacon, Filip avea puterea de a boteza, dar nu și pe aceea de a transmite Duh Sfânt. Și în practica de astăzi a bisericii, un diacon — sau chiar un simplu mirean — poate boteza în împrejurări excepționale, dar Taina Mirungerii, prin care celui botezat i se împărtășesc darurile Sfântului Duh, e oficiată numai de episcop sau de preot.**

59 **Această întâmplare a dat naștere cuvântului „simonie" (de la Simon), vina de a cumpăra cu bani sau cu bunuri echivalente hirotonia sau demnitățile bisericești ; traficul de cele sfinte este interzis și pedepsit de Canoanele Bisericii. Duhul Sfânt este prin excelență un dar al lui Dumnezeu, care se transmite în mod absolut gratuit : „In dar ați primit, în dar să dați" (Mt 10, 8).**

60 **Nu poți transmite ceea ce n'ai primit.**

61 **Eunuc. Despre fameni ca atare se vorbește la Mt 19, 12 (vezi și nota). Prin generalizare, termenul de „eunuci" îi desemna pe înalții demnitari ai curților imperiale din Răsărit, cu mare influență în treburile politice și casnice, așa cum îi cunoaștem, de pildă, din istoria Bizanțului.**

62 **Candachia nu era un nume propriu, ci desemna calitatea de regină a Nubiei (partea de dincolo de prima cataractă a Nilului, Sudanul egiptean) ; echivalentul feminin al cuvântului Faraon.**

63 **Era în obișnuința anticilor să citească cu voce tare.**

64 **Text fundamental pentru lectura Sfintei Scripturi. De aici, trebuința tot mai acută, în zilele noastre, a unor ediții biblice comentate.**

65 **Profeție mesianică din Is. 53. Text, într'adevăr, dificil, care solicită o lectură critică și o exegeză aparte.**

66 **Localitate între Gaza și Ioppe.**

67 **Înțelesul complet este acela că lumina, foarte strălucitoare, l-a învăluit din toate părțile, în același timp încercuindu-l și acoperindu-l.**

68 **Prigonindu-i pe creștini, Saul Îl prigonea pe Însuși Iisus, Care Se identifică cu cei ce cred în El și-L urmează (cf. Mt 25, 40, 45).**

69 **Nu poți lupta împotriva lui Iisus fără să te rănești. Caz celebru în istorie : Iulian Apostatul.**

70 **Sub denumirea de „sfinți" erau desemnați creștinii din Biserica primară. Împrumutat din Vechiul Testament (Is 19, 6 ; Lv 11, 45 ; Nm 16, 3), termenul e des folosit în epistolele pauline și exprimă ideea de credință în Hristos, devotament în Dumnezeu, lepădarea păcatelor și curăție sufletească. Mai târziu el a fost restrâns la categoria celor din elita creștină, așa cum îi cunoaștem din calendar.**

71 **Convertirea și botezul lui Pavel, eveniment crucial pentru dezvoltarea creștinismului.**

72 **După vreme îndelungată. Pentru economia narației, Luca simplifică faptele și trece peste cei trei ani petrecuți de Saul în Arabia, episod pe care-l cunoaștem direct de la Pavel (Ga 1, 17—18).**

73 **De fapt, el i-a întâlnit numai pe Petru și pe Iacob fratele Domnului, precizare pe care Pavel o face în Ga 18—19, dar pe care Luca, din motivele simplificatoare pomenite mai sus, o omite.**

74 **Duhul Sfânt e o hrană duhovnicească a Bisericii, care o face să crească din interior.**

75 **Grecescul Dorkas îl traduce pe aramaicul Tabitha, ambele însemnând, de fapt, gazelă.**

istorie literară

Iacob Negruzzi și „realismul casnic"

După aproape zece ani de la întoarcerea în țară, Iacob Negruzzi consideră că a acumulat suficientă experiență, atît socială, cît și artistică, pentru a putea scrie un roman. Firești, ezitările vor fi curînd depășite și, în primăvara lui 1872, la Junimea sînt citite primele capitole din **Mihai Vereanu.** În evoluția romanului nostru, scrierea lui Negruzzi marchează un punct favorabil, fără a fi totuși unul de referință.

În bună măsură, evenimentele au o sursă autobiografică, precum se întîmplase și în romanul **Un boem român** de Pantazi Ghica. Numai că la Iacob Negruzzi survine un fapt care marchează intrarea într-un timp nou a epicului românesc : detașarea de biografie, trecerea dincolo de registrul emoțional și încercarea de înscriere într-un registru care tinde să fie al obiectivării. Detașarea de sine, pusă în serviciul unei construcții epice mai ample decît a nuvelei, are deja o valoare românească, făcînd să treacă pe un loc secundar nesiguranța pe care încă o resimte orice autor român în planul imaginarului. Este însă iarăși de observat că el nu ezită să pună stavilă elementelor autobiografice, atunci cînd le consideră greoaie pentru desfășurarea fluentă a evenimentelor.

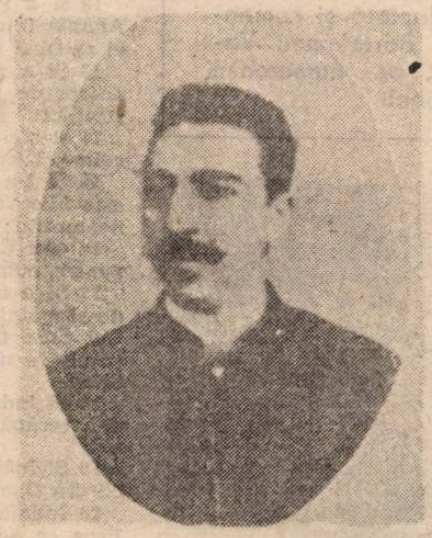

În cea mai mare parte, tentativele lui Negruzzi au reușit, încît **Mihai Vereanu** a dobîndit o armătură solidă și, la acest nivel, romanul poate fi trecut la categoria cîștigurilor realizate de epicul nostru. Rămîne dator, cu toate acestea, la capitolul implicării sociale, deoarece scriitorul deceniului al optulea nu renunță la pasiunea lui mai veche, aceea de „angajat", de dăruit pentru o cauză ideologică. Acestei trăsături i se datorează înclinația spre actualizare, dorința de a moraliza neapărat, fie și numai într-un sfîrșit de capitol sau într-o frază. Este drept că aici intervine și structura personalității lui Iacob Negruzzi, de la bun început influențată de aceea a tatălui. Moralist profund, Costache Negruzzi nu putea să nu înrîurească scrisul fiului său Iacob, mai ales că acesta, elev și student fiind, citise și recitise, cu admirație, la Berlin, **Alexandru Lăpușneanul.** În consecință, din roman nu aveau cum să absenteze cîteva scene epice cu structură de „exemplum", așa cum erau ele concepute în domeniul epic, pe care l-am numit al „bunului păstor". Dar o statistică a lor arată cît de mult s-a îndepărtat Negruzzi de constructia demonstrativă, preferînd o altă cale, aceea a difuzării aforismelor în text. Astfel răsfirate, maximele pierd mult din încărcătura lor manifestă și primesc coloratura pe care le-o conferă împrejurările textuale. Cu alte cuvinte, nu mai aparțin intențiilor extra-romanești și circumstanțelor istorice, ci romanului însuși.

Această firavă evoluție a epicului nostru este vizibilă și în concepereа finalului : altruist-melodramatic, nu prea este în spiritul moralizărilor pe care le cuprind, spre exemplu, chiar ultimele pagini din **Ciocoii vechi și noi.** Doi dintre protagoniști, loviți crunt de destin, își dedică viața — tineri încă fiind — actelor de caritate. Schimbîndu-și starea socială, Mihai Vereanu nu mai răspunde decît la numele de „fratele Chirilă" (ceea ce va atrage, în 1875, replica umoristică a lui Eminescu, în **Antropomorfism)** Dar ultimele rînduri din romanul lui Negruzzi îl îndreaptă pe cititor către o altă interpretare decît aceea pe care unele fapte incluse în roman, pînă atunci, păreau a o favoriza. „Soarele apunea măreț în senin. Mihai Vereanu întinse brațele spre dînsul și zise cu încîntare : — Fie sfîrșitul nostru așa de liniștit, cum se sting așa de liniștit acele raze". O asemenea încheiere aparține mai degrabă unui roman filozofic și foarte puțin unuia social, cum, de fapt, era scrierea lui Negruzzi. Lipsa de consecvență, benefică în această situație, dezvăluie repetatele eforturi ale autorilor noștri de romane de a ieși din tiparele unui model epic al cărui timp trecuse.

Oscilațiile romancierului sînt vizibile și în modul de concepere a personajelor, cu deosebire a celui titular. Nu ne mai aflăm în fața unor comportamente ieșite din comun, nici a unor caractere de excepție. Evenimentelor obișnuite le corespund personaje obișnuite, care nu mai au nimb de erou. Dimpotrivă, pînă la un punct, Mihai Vereanu este chiar un fel de anti-erou, deși cam fără voia autorului. Faptul se datorează, în cea mai mare parte, renunțării la observația psihologică tipizată după categorii, de reguli, sociale ori politice, și afirmării particularităților individuale. Sub acest raport, romanul lui Negruzzi constituie, după acela al lui Filimon, un punct de referință în impunerea personajului în calitatea lui de constituent al materiei epice. Firește, substratul autobiografic își are aici rolul său și perspectiva asupra circumstanțelor fiind adesea aceea a lui Mihai Vereanu, este demn de apreciat, din nou, cît de mult a reușit Iacob Negruzzi să se detașeze de propria-i experiență de viață. Dar lucruurile nu puteau fi împinse prea departe, romancierul neavînd totuși capacitatea necesară de autodefinire. În consecință, el se mișcă de preferință doar în preajma lui Mihai Vereanu, nu îndrăznește să se îndepărteze de el, întrucît Vereanu este singurul lui sprijin. Imaginația romancierului nu se poate desprinde de conotațiile biografiei, investite în personaj, deoarece le cunoaște extrem de amănunțit. Imaginația este astfel cenzurată dintr-un impuls de timiditate, care demonstrează că, în deceniul al optulea al secolului trecut, romancierul nu-și definise încă individualitatea, dar și că, totodată, avea conștiința propriilor slăbiciuni Am putea denumi această particularitate a romanului lui Iacob Negruzzi drept „realism casnic", întrucît naratorul nu se simte în largul lui decît într-un cerc extrem de restrîns, acela al familiei, al conacului, al mediului social frecventat.

Față de romancierii anteriori, psihologia personajelor lui Negruzzi suferă o transformare în bine, în sensul diversificării trăirilor, al includerii stărilor contradictorii, al coexistenței curajului cu lașitatea, a devotiunii cu abjecția. Căderile și redresările se petrec în cadrul normal, acceptabil, nu se mai întîlnesc atît de frecvente stări de leșin, catalepsiile care bîntuiseră epicul nostru cu un deceniu în urmă. Îndrăgostitul nu mai este, la Negruzzi, nici nerod, nici orb, nici mut, privește și pe alături, soțul se tînguiește, în cunoștință de cauză, cu amantul s.a.m.d. Desigur, nu i se pot cere lui Iacob Negruzzi cine știe ce subtilități în despicarea psihologiei personajelor. Dar impresionează, în primul rînd, întinderea paragrafelor în care sînt trecute în revistă stările sufletești. Mediocre sau rele, subtile sau greoaie, analizele există, dovadă că romancierul român intuia că este dator nu numai să descrie peisaje ori să închipuie întîmplări, ci să se aplece și asupra structurii psihice. Sugestivă este scena tentativei de sinucidere a lui Vereanu. Gestul în sine ține de recuzita în curs de înlăturare. Renunțarea la sinucidere și motivarea ei vin însă dintr-un alt registru, acela al orientării către realism. Din împletirea lor, a rezultat unul din cele mai reușite capitole care pot fi întîlnite în romanul nostru din secolul trecut.

Nu ne aflăm, totuși, în fața unui „realism casnic" pur, ci a unuia subminat de trăsături de melodramă, surprinzătoare rămășite din modelul epic al „bunului păstor". Le-am caracterizat drept surprinzătoare, întrucît prezența lor în paginile celui care scrisese incisivele „copii de pe natură" are de ce să nedumerească Explicația se află în aceeași nesiguranță a romancierului, încă nedeprins cu esafodajul romanesc. Aici existau, ori erau presupuse, spații ample, care trebuiau acoperite, legături, mai numeroase, care trebuiau corelate. Singurul stabil și având un statut general acceptat în epicul nostru de după 1850 fusese melodramaticul, exclus din „copii după natură" întrucît nu era util, dar acceptat în **Mihai Vereanu** întrucît suplinea lipsa de experiență. Oricît ar fi de numeroase, elementele de melodramă nu au decît o însemnătate secundară, fiind mai degrabă un reactiv pentru stările normale.

Tocmai acestui fapt, care denotă o afirmare din ce în ce mai accentuată a statutului pe care și-l atribuie povestitorul, i se datorează și caracterul foarte strîns al înlănțuirii de evenimente. Firul epic principal este urmărit îndeaproape, abaterile aproape că nu există ori sînt reduse ca întindere. Negruzzi dorește să fie cît mai coerent și convingător, motiv pentru care a renunțat la orice fel de digresiune, foarte agreată, în schimb, de romancierii anteriori. Pildele, istorioarele colaterale, parantezele explicative ori complementare nu-l interesează în nici un fel. Personajul este urmărit îndeaproape, oriunde se mișcă (la țară, în oraș, pe cîmp, în încăperi, pe apă, în saloane), între scene se respectă o legătură aproape rigidă. Abia dacă, pe ici-colo, în discursul cîte unui personaj pot fi depistate intenții de abatere de la această regulă generală, intenții reprimate cu severitate.

La baza tuturor posibilităților de genul celei amintite și de care este plin **Mihai Vereanu** se află dorința lui Iacob Negruzzi de a oferi o imagine verosimilă a societății românești contemporane. Problema „verosimilității" era una care, pînă la el, nu se pusese deloc sau numai teoretic, prin Radu Ionescu. Probabil influențat de puternicele trăsături clasiciste din scrisul lui Costache Negruzzi, fiul său se decide să repună în drepturi legea verosimilității, renunțînd în cea mai mare parte la romantismul „culorii locale", de exemplu, în scena trecerii lui Mihai Vereanu prin vama românească. De aici, un fel de cartezianism al epicului pe care îl imaginează Iacob Negruzzi, controlat necontenit prin raportarea la istoria reală. Demonstrațiile, ori încercările de demonstrații, partizane, trec pe planul al doilea, aproape că nu mai sînt prezentate.

O probă în acest sens este oferită de atitudinea față de oraș. **Mihai Vereanu** constituind o premieră as zice absolută în epicul nostru si dovedind că autorii de romane se acomodaseră cu urbea, o acceptaseră și începuseră să fie familiarizați cu habitudinile ei. Negruzzi nu mai intră în catacombe, precum I M. Bujoreanu, nu se mărginește la mahalaua semi-urbană, precum Filimon, și nici la saloanele mondene, precum Pantazi Ghica. El pătrunde în diverse medii sociale, de preferință imaginează scene în încăperi, deoarece exterioarele, deja asumate, nu mai prezintă nici un fel de interes. Cu Iacob Negruzzi, orașele încetează, în romanele noastre, de a mai fi private pleziș. Apărut cu peste un deceniu în urmă, **Un boem român** punea, întîia oară în mod serios, la noi, problema impactului dintre ins și citadinism, problemă capitală pentru cultura noastră modernă. Dar Pantazi Ghica evita un răspuns limpede și adoptînd psihologia boemului, ocolea esența dramei. Însă Iacob Negruzzi intră serios în joc, propunînd cu adevărat un mod de abordare a relației dintre individ și oraș. Vereanu este, de la bun început, un debusolat, un rătăcit, atît în propria-i țară, cît și pe străzile orașului. Acestea îi apar atît de agresive, încît personajul este pe punctul de a se sinucide, neputînd afla un răspuns mulțumitor. Lucrurile vor evolua treptat și, în mare măsură datorită bunăvoinței romancierului, Vereanu va afla o cale de integrare. Aceasta vine și ca urmare a unei accentuări a rezolvărilor propuse de junimiști. Foarte dur și neașteptat chiar pentru acești ani de tatonare, finalul romanului poate să pară extras din clișee romantioase, deși nu este decît o discretă aplicare a eticii junimiste : generația acestor ani este datoare să nu se refugieze în nonsalanță și în liniștite pensionate peste granită, ci să-și poarte crucea pe meleagurile natale, într-un fel de stoicism pe care — fapt realizat acum mai pregnant — toți junimiștii îl aveau.

Dan Mănucă

Urmare din pag. a 9-a

Diabolii păzitori

neți-mi un scriitor care a murit luînd cu el în groapă secretele vieții pe care a trăit-o ! ? Dar la dumneavoastră, zău, aproape că nu există caz care să nu-și fi dus cu el în mormînt „restul" secretelor. Meseria dumneavoastră nu-mi place, zău, are un miros cadaveric !

Secu Baciu se scuturâ deodată, de parcă îl cuprinse frigurile și se ridică brusc.

— Deci refuzați ! O să vă pară rău. Mai ales dacă aud că veți ciripi ce s-a petrecut aici între noi.

Își luă „uneltele", coala de hîrtie și pixul, și, vîrîndu-le din mers în geanta burdușită cu „note informative", probabil, ieși din apartamentul meu, uitînd să mai dea bună ziua.

De atunci, ceva important parcă din viața mea se schimbă. Simțeam că începusem să fiu urmărit. Începusem să trăiesc o stare nouă, necunoscută. **Starea de suspiciune.** În curînd aveam să-mi dau seama că cineva mă „înlocuise". Era Silvia, buna mea Silvia. Și cu ea începuse să se petreacă ceva ciudat. Nu mai trăncănea ca înainte. Da, ea are talente pe care eu nu le am. Zilnic Silvia îmi dădea să citesc articole extrase din ziare occidentale, ziare de stînga, care înjurau capitalismul, care arătau ce bine e la noi, în zdrențele noastre. Asta se numea la ei, la Secu, educație patriotică sau îndoctrinare sau propagandă comunistă. Așa i se cerea. Și eu mă miram de ce scria acolo și comentam cifrele și informațiile de zor. Adică îi dădeam Silviei de lucru, care, desigur, făcea zilnic cîte o notă informativă despre mine. Ea deveni deci, cum îi plăcea să spună, „diabolul" meu păzitor. Și cînd mă gîndesc că rolurile ar fi putut fi răsturnate, că adică eu aș fi putut să-i fiu „diabolul" ei păzitor. Și am fost la un pas. Mi-aduc aminte că în primul moment am avut impulsul să aștern cîteva rînduri pe hîrtia lui Baciu Secu! Înfiorător! Ce slabi sîntem. Ce subțire e granița dintre a fi și a nu fi, dintre a fi tu însuți și a-i lăsa pe alții să-ți cotrobăiască în suflet cu cizmele, dintre a rezista ispitei și a te vinde.

Așa am avut revelația că peste tot mișună **diaboli păzitori.** Că sîntem o societate de **diaboli păzitori.** Că fiecare are cîte un **diabol păzitor,** că fiecare e un **bicefal...** Perechi-perechi... De, fiecare cu **diabolul lui.** Am deschis ochii și m-am crucit : la noi, la Bicefalexim, jumătate din salariați sînt **diabolii păzitori** ai celeilalte jumătăți !

Formidabil ! O Bicefalie perfectă. Ce bună, ce perfectă organizare ! Dacă aș mai adăuga Ano, la toate astea și microfoanele ascunse și telefoanele interceptate, nu mai încape nici o îndoială că progresul, că viitorul, ne sînt asigurate. Am pornit-o tare. Și cred că așa o s-o ducem mult și bine. Fiindcă nu-mi imaginez că se poate întîmpla vreun miracol aici, la noi, în **Bicefalia noastră,** care să strice acest mecanism, această organizare perfectă. Ea se va perpetua la infinit.

Și totuși, îmi spune mie simțul acela în plus, nediavolic, pe care nu-l are **diabolul păzitor,** care îi scapă și lui, că există un loc sub soare unde organizarea asta împerecheată, bicefalică, unde păznicăreala asta diavolică nu-și poate vîrî coada, nu are efect. E liftul Anei, e chiar Ana, liftiera. Mi-e imposibil să-mi imaginez că și în lift au pus microfoane ! E singurul loc unde dispare orice ierarhie, unde există o adevărată libertate, unde oricine poate să spună orice, unde ai o siguranță a comunicării desăvîrșită, pentru că nimic din ce trăncănesc oamenii acolo nu transpare, rămîne în Ana, în memoria ei. Da, Ana era imună la organizarea din afară. Da, Ana era memoria vie a Bicefaliei noastre. Ei, **diabolii păzitori,** nu aveau acces aici sau, dacă aveau, își pierdeau orice putere. Redeveneau oameni ca toți oamenii, redeveneau ființe normale, povestitoare, nebicefale. Nimeni din organizatorii superiori ai acestei lumi nu se gîndea că aici, în lift, se petrecea un lucru atît de deosebit, că liftul ar putea fi singurul loc unde viața nu era jignită, unde fiecare se simțea cu adevărat liber și eliberat de **diabolul** din el. Uitam de toți **diabolii** din afară și ni se părea că Ana, numai ea, e singurul și adevăratul nostru **inger păzitor !**

plastică

Un pictor din rîndul al doilea

Un artist ce trece adesea prin cîmpul privirilor noastre fără zarva obișnuită a negustorilor de mărunțișuri. Farmecul său este discreția cu care se insinuează în simțurile noastre. Cu gesturi simple și vorbe puține. Artistul însuși pare alcătuit dintr-o plămadă austeră. Trebuie să zăbovești mult și răbdător, așa cum a făcut la rîndul său și **Constantin Gheorghe** — căci despre el și expoziția lui de la Galeria „Orizont" este vorba — pentru a distinge esențele din care își soarbe vitalitatea și consistența rostirii artistice.

Pictează cu rafinamentul celui ce percepe realul, în peisaj mai cu seamă,

în termenii și dimensiunile lui esențiale. Constantin Gheorghe este mai aproape, în acest caz, de moștenirea impresioniștilor decît de alte fundamente estetice și stilistice, care au nutrit fertil în ultimele decenii arta românească. Actuala personală de la „Orizont" este organizată pe patru direcții principale, toate cu soluționări în planul picturalității puternic marcate : **peisagistica,** aflată în nota unor sugestii generice de mare atmosferă, în tonuri moi dominate de ocruri și alb, cu un desen lejer și bine conturat, direct în culoare, evocînd spații și nostalgii mediteraneene. Am putea conchide acum, după atîția ani de căutări în acest perimetru stilistic, că pentru Constantin Gheorghe arta peisajului are și în penelul său unul dintre cei mai expresiv-sintetici exponenți din pictura contemporană.

O altă direcție, ce anunță o suită de cercetări plastice și de construcție înlăuntrul unei viziuni bine individualizate (deocamdată doar ca tendință evident marcată), o reprezintă **nudul.** Gen în care pictorul s-a mai exprimat, căutările lui de atelier din întreaga carieră neocolind asemenea subiecte, dar pe care artistul le includea pînă acum cu parcimonie printre selecțiile sale expoziționale. De această dată, expoziția are un punct de referință tocmai în acest gen și cu reușite notabile. Ele țin de aceleași calități, puse în evidență de întreaga sa concepție plastică, și care poate fi rezumată la capacitatea de abstractizare, de sublimare a formelor, într-o interesantă versiune de prelucrare în cheie metafizică a realu-

lui. În felul acesta, accentul se mută de pe detaliul concret, din sfera desenului și a formei propriu-zise, în cea a cromatismului și raporturilor de culoare, din care pictorul face un capitol problematic de prim ordin. Obiect de studiu pe care îl bănuim îndelung și preocupant, ce-i poate aduce artistului răspunsuri insolite. Ceea ce și caută, după cîte înțelegem.

A treia direcție o recomandă **naturile sale statice cu flori.** Gen predilect și de succes al artistului, în care exercițiul plastic îndelungat l-au dus la o remarcabilă concizie a discursului plastic, la o vibrație de mare sensibilitate cromatică obținută cu mijloace restrînse (de regulă, două-trei tonuri), ce conferă tablourilor sale o distincție aparte, ușor recognoscibilă.

Cea mai interesantă și mai viguroasă prezență în actuala expoziție o marchează, însă, **pastelurile** sale. O anumită gravitate a ambianței plastice create acolo, sonoritățile intens acutizate ale culorilor pe care le asociază, densitatea masei cromatice aduc în ochii privitorului impresii deconcertante prin energia temperamentală ,dar și spirituală, pe care o conțin aceste lucrări. Un senzualism amendat aparent cu accente expresioniste, dar și de subtila citare a unor motive din arta Renașterii, fac din aceste studii — rămase multă vreme doar în imperiul secretelor de atelier ale pictorului — prezența cea mai surprinzătoare și mai complexă, ca forță și naturalețe a rostirii plastice din întreaga expoziție. Este una dintre modalitățile prin care, credem ,artistul se regăsește pe sine, materialul folosit, mai accesibil și mai apt să preia tensiunile dicteului spontan al instictului creator al pictorului, oferindu-i prilejul de a transforma asemenea cercetări de atelier în adevărate eseuri plastice. Care mi-au și sugerat imaginea unui sui-generis și continuu „autoportret" al artistului la maturitate !

Corneliu Antim

muzica

Doina Rotaru — Pierre Yves Artaud

De la compozitoarea Doina Rotaru nu vei afla niciodată prea multe despre o pagină muzicală de-a sa. Deși bine „exersată" în practica didacticii (e coautoare la cîteva manuale și predă la Academia de Muzică, pe lîngă alte discipline și Formele muzicale), ea păstrează întotdeauna o anume discreție asupra „uneltelor" sale. Se teme parcă să exhibe misterul, să scoată prea „la vedere" ceea ce e ascuns și, poate, așa și trebuie să rămînă. Nu pare a fi, ca în alte cazuri, o „îndrăgostită" de propriile tehnici, găselnițe, esoterisme.

Plimbă o mînă ușoară de-a lungul paginii, subliniază un motiv, o acumulare de tensiuni, alunecă mai de-

parte, calm, cursiv, ca și cum și-ar rescrie piesa, punînd parcă în rezonanță sunetele și imaginile. Se retrage, într-un fel, în spatele lor. La urma urmei, contează doar finalitatea, muzica trebuie auzită, pare a spune ea. Hai să dăm drumul la bandă. Și ascultăm.

Făcînd parte dintr-un ciclu mai amplu, **Spiralis II — Concert pentru flaut și orchestră** — remarcabil interpretat de francezul Pierre Yves Artaud, m-a dus cu gîndul la strania muzică din Ran-ul lui Kurosawa. Aceeași gravitate și greutate a liniei soliste, aceleași asprimi dureroase, atemporale ca în fluierul magic al orbului. Aveam să aflu apoi, fără surprindere, că un muzician japonez, ascultînd-o, i-a spus că o simte, spiritual, foarte apropiată.

Un soi de „răbdare" tensionată a timpului, a evenimentului sonor, în care spațiul profan (așa cum îl explica Eliade), trece din zona discursivității melodice în cea a transcendenței, a palpării cosmosului. Tehnica dezvoltării „în spirală" (de unde și numele lucrării), transparența orchestrală prin care se caută „ascunderea" sursei, ingenioasa geometrizare a spațiului heterofon, toate acestea par a da un singur și mare „obiect" sonor hieratic, incandescent. Paradoxal sau nu — vizavi de rigoarea amintită — „subtextul" pare să enunțe un bocet românesc, o lungă și dramatică melopee în care fiecare detaliu, notat cu minuție enesciană, are ceva din forța întregului. Aici îmi pare a fi izbînda cea mai importantă a lui **Spiralis II.**

Deși nu este o adeptă a „rupturilor" stilistice, iar căutările sale au mers mai mult **pe verticală,** e vizibilă părăsirea unei zone lirice „discrete" (nelipsite însă de substanță) spre o muzică mai aspră, în care cultura sunetului „în sine" e mult aprofundată.

Scrisă la cererea expresă a lui Pierre Yves Artaud care i-a cîntat în premieră la Paris și primul Concert pentru flaut, Spiralis (ca și Troițe) întregește imaginea unui creator ce știe să parcurgă spațiile liricului și dramaticului cu egal și autentic talent .

Valentin Petculescu

parțial color

O diversiune

Cine a urmărit emisiunea T.V. „Semitism și antisemitism în România" și a crezut că Mihai Tatulici, realizatorul acesteia, se află în criză de subiecte, s-a înșelat. Ceea ce s-a difuzat pe programul doi a fost o diversiune tipic comunistă ivită, ca oricare alta în spațiul undelor magnetice, în care responsabilii manevrelor — de-acum clasice — sperau să mai inventeze un caz, să mai analizeze un fenomen, pentru a distrage atenția de la problemele reale ale momentului. Conflictul ca atare e întreținut în anumite medii, el nefiind unul de masă, și e împins în prim plan numai atunci cînd puternicii zilei nu pot dezamorsa tensiuni, dintr-un alt plan. Vom încerca să ne susținem ideea aceasta în continuare.

Titlul dezbaterii a fost, de altfel, ceea ce avea să dovedească întreaga emisiune, sub urgența improvizației. Semitismul e o realitate etnică, pe cînd antisemitismul e un sentiment, o atitudine față de o realitate dată. Potrivit ar fi fost filosemitism-antisemitism, dar redactorii, în graba cu care au realizat această emisiune, au rezolvat-o doar pompieristic. Invitarea, față în față, a unor persoane care nu reprezintă, prin ele însele, suficiente garanții morale, e o altă gafă de proporții. Cînd ai eminențe în domeniu, istorici români și evrei de notorietate (o notă bună pentru domnul Ancel care a mai salvat cîte ceva), te prezinți în fața națiunii cu Eminența Sa Rabinul Mozes Rosen, omul multor compromisuri de-a lungul anilor, pe care le recunoaște parțial și, uneori, cînd e strîns în chingile citatelor. În suita domniei sale apar susținători gălăgioși și mult prea patetici în lipsa argumentelor, cum a fost această doamnă Anna Hallasz, al cărei trecut nu-i deloc roz. Asta pe de o parte. Pe de alta, apar doi campioni ai fanatismului naționalist, care nu pot fi exponenții unui popor tolerant, pacifist, ci se reprezintă numai pe ei în armura lamentabilă de aventurieri și irresponsabili. Prin ceea ce fac și scriu, Radu Theodoru și Ilie Neacșu întreține, conștient sau nu, un climat tensionat între etnii. De la astfel de participanți nu ne puteam aștepta decît la o argumentație subredă și la o exaltare elementară, ajungîndu-se chiar la formulări hilare, de tipul : „dar ce sînt singurul cameleon din România ?" (Eminența Sa Rabinul), sau de-a dreptul caraghioase, una din ele aparținînd lui Ilie Neacșu. Cică, după revoluție, oamenii lui Brucan ar fi strigat moarte securiștilor, fiindcă aceștia, chipurile, erau numai români. Nimic mai hazliu.

Dar, cum spuneam, nu sînt singurele idei false lansate aici. Suficiența și elitismul doamnei Hallasz au jignit și au iritat pe mulți telespectatori. Patriotismul primar și primitivismul dezarmant ale lui Theodoru l-au situat în postura unui cavaler al Tristei Figuri. Dacă tinjește după o asemenea performanță, trebuie să afle că a atins-o deja. De altfel, tandemul Neacșu — Theodoru, binecunoscut pentru ofensiva sa săptămînală, n-are nici un drept moral să dezbată o astfel de problemă care nu numai că-l depășește, dar îl și scoate în afara chestiunii.

Ultima, dar nu cea din urmă, greșeală a acestei emisiuni e momentul în care a fost difuzată. Știm cît de sensibilă e lumea occidentală la reînvierea naționalismului în Est. Apoi, în preajma alegerilor, cînd România e pe cale de a se desprinde dintr-o găoace comunistă — unii spun că nu și-a eliberat decît brațele — forțe care nu ni se mai par deloc obscure, folosindu-și oamenii de subterană, trag iarăși sforile, din simplul motiv că democrația le-ar elimina de la putere. În ape tulburi pot înota liniștite fără să li se observe culoarea politică.

După o astfel de dezbatere, rău venită și rău plasată, nu se poate spune că s-a încheiat vreun cont. Dimpotrivă, xenofobia unora s-a acutizat iar aversiunea altora pentru lichelismul falșilor patrioți a intrat într-o nouă fază.

Marius Tupan

Omul care adora să fie biciuit de femei!

„Masochist“ — ne spune dicționarul Littré — este acela care găsește plăcere în a suferi și caută, deci, durerea și chinul. Citită azi, definiția ne pune pe gînduri. După atîția ani de fascism și comunism, ca să nu mai punem la socoteală și voluptățile în curs ale „tranziției“, cam toată lumea pare să fie „masochistă“. **Larousse** e mai precis : vorbește de o „perversiune sexuală“ și-l amintește în legătură cu originea termenului care îl denumește pe romancierul austriac Sacher Masoch. De fapt autorul faimoasei **Venus în blană** îi datorează nemurirea și totodată îngroparea sa ca scriitor psihiatrului vienez Krafft-Ebing. Fiindcă, pînă a deveni, conform acestuia, prototipul unei abateri de la normalitate pe planul sexualității, Sacher-Masoch a fost o figură literară foarte cunoscută. În 1883, cînd, se împlineau cinci ani de la debutul său scriitoricesc, profesorii și studenții Universității din Leipzig l-au sărbătorit cu mare pompă. Printr-un decret al președintelui Franței i-a fost acordată Crucea Legiunii de Onoare : numeroase personalități culturale europene au semnat un album omagial pe care l-a primit împreună cu înalta distincție. Participau în felul acesta, la sărbătorirea lui Sacher-Masoch, Victor Hugo, Alphonse Daudet, Taine, Renan, Maupassant, Zola, Mistral, Flammarion, Buloz, Pasteur, istoricii germani Droysen și Orken, criticul Rudolf Gottschal, compatrioții iluștri ai scriitorului, Ferdinand von Saar și Robert Hamerling. Nu lipseau nici marii nordici, Ibsen și Björnason.

Sacher-Masoch a scris peste șaptezeci de romane și nuvele. Multe dintre ele, ca **Donjuanul de Kolemeea, Contele Donski, Femeia despărțită, Istorii galițiene, Venus în blană, Mesalinele vieneze, Emisarul, Haidamacul, Clar de lună, Hasara Raba, Amorul lui Platon, Noul Iov** s-au bucurat de un enorm succes și, grație traducerii lor în numeroase limbi, prozatorul a devenit celebru. Kürnberger, criticul foarte acru, care contesta întreaga literatură germană de după Goethe, a prefațat, entuziast, **Donjuanul de Kolemeea**, socotindu-l semnul unui reviriment poetic, dovada apariției altui Turgheniev, al spațiului lingvistic nemțesc. Deși viața lui Sacher-Masoch a intrigat, fascinat și scandalizat societatea vremii (a fost pentru aceasta bărbatul prosternat la picioarele femeii cu mantou de blană și bici în mînă), n-a cunoscut, pînă mai ieri, o reconstituire amănunțită și exactă. Scriitorul însuși a încercat să o facă în două opere confesive, **Autobiografie** (1879) și **Lucruri trăite** (1888), dar multe informații furnizate de el, s-au dovedit a fi produsul imaginației. Adesea Sacher-Masoch modifică faptele întîmplate ca să le pună de acord cu ficțiunea literară, transferînd personajelor reale trăsăturile și comportările eroilor care-i populează cărțile. Prima lui soție, Aurora Rümelin, vestita Wanda, femeia flagelatoare, înfășurată în blănuri, fantazează copios, la rîndul ei, atunci cînd își povestește existența. Un autor, Carl Felix von Schlichtegroll care a cunoscut jurnalul intim ținut de Sacher-Masoch (manuscris pierdut în timpul ultimului război), și-a dat osteneala să arate cîte născociri cuprind aceste amintiri. Abia acum doi ani, în 1989, Bernard Michel, profesor la Sorbona, a realizat pentru Robert Laffont o biografie solidă a misteriosului personaj.•

Leopold von Sacher-Masoch s-a născut în 1836 la Leopol, o localitate din Galiția. Aparținea unei familii nobile austriece, cu sînge amestecat. Scriitorul își revendica drept strămoș pe un căpitan în oștile lui Carol Quintul, don Mathias Sacher. Ar fi fost de origine spaniolă sau sarazină, de unde rezonanța bizară a numelui. Cert este că împăratul Carol VI a acordat în 1729, titlul ereditar de cavaleri unor frați Sacher drept recompensă pentru serviciile aduse tronului de înaintașul lor Thomas, furnizor al armatelor austriece în timpul războaielor cu turcii. Bunicul scriitorului fusese membru al Dietei din Galiția și administratorul salinelor statului. Tatăl lui Sacher Masoch a deținut postul de prefect imperial, adică director al poliției la Leopol, Praga și Graz. Mama sa — afirma romancierul — se trăgea dintr-o familie aristocratică ruteană. În realitate — arată Bernard Michel — ascendenții materni ai autorului erau mai degrabă cehi sau slovaci. Bunicul său, Franz Masoch, se născuse la Moldava Nova în Banat, unde Habsburgii plantaseră coloniști din Boemia. Stabilit apoi la Leopol, fusese un chirurg strălucit, de două ori **rector magnificus** al Universității, și organizatorul serviciului sanitar galițian.

Micul Leopold a avut o doică ruteană, ale cărei basme cu bandiți justițiari, vraci și personaje demonice i-au marcat imaginația. Viitorul scriitor a fost martor, pe cînd era copil, al răscoalei țărănești din Galiția. În 1846. Nobilii polonezi se ridicaseră atunci împotriva austriecilor, dar țăranii de pe domeniile lor au rămas fideli împăratului, și i-au masacrat. Doi ani mai tîrziu, Leopold a trăit revoluția din 1848 la Praga, unde tatăl său își exercita funcția de șef al poliției. Liberal iosefinist, acesta privea cu simpatie mișcările de emancipare națională și socială, tolerînd ca fiul lui să însoțească pe baricade o prietenă mai mare, Miroslawa, amazoană revoluționară cehă.

Aceste evenimente au rămas întipărite în conștiința lui Sacher-Masoch. Descoperim surprinși că acela care avea să caute plăcerea supremă în a fi sclavul umilit al femeii iubite împărtășea de mic ideile liberale și democratice, rămînîndu-le fidel întreaga viață. Sacher-Masoch a fost un om foarte cultivat, stăpînea cîteva limbi, ruteana, germana, poloneza, franceza și latina, a făcut studii serioase, strălucind ca elev și student. S-a pasionat pentru istorie și științe naturale. La douăzeci de ani a devenit **Privat Dozent** al Universității din Graz, unde și-a trecut în chip briant examenele. Deși a publicat cîteva lucrări de istorie, n-a stăruit în această direcție. A abandonat și cariera universitară, începută sub auguri atît de promițători, preferîndu-i literatura.

Iarăși surprinzător, n-a avut relații mai intime cu femeile decît foarte tîrziu, la 24 de ani. Prima lui stăpînă a fost Anna von Kottovitz, Aldona, din **Lucruri trăite** și inspiratoarea nuvelelor : **Donjuanul din Kolemeea, Clar de lună** și **Femeia despărțită.** Era o doamnă din Graz, căsătorită cu un medic, spirituală, aristocrată ; pictorul August Prinzhofer i-a făcut portretul care figura printre frumusețile celebre ale Austriei : Anna își părăsește soțul și copiii pentru tînărul scriitor, după tribulații dramatice care erau să ducă la un duel. Buna societate îi închide ușile ; Sacher-Masoch trebuie să se pună serios pe muncă spre a asigura întreținerea metresei sale, fiindcă, deși obligată să trăiască retrasă, Anna de Kottovitz nu înțelegea să poarte toalete mai puțin luxoase. Legătura sfîrșește după cinci ani, cînd scriitorul descoperă că Aldona îl înșală cu pretinsul conte polonez, în realitate un escroc, urmărit de poliție. Pe Anna o va înlocui curînd baroana Fany von Pistor. Văduvă, se distingea și ea printr-o deosebită frumusețe. Sacher-Masoch o descrie ca pe o marchiză din epoca rococo, zveltă, grațioasă, picantă, cu o privire rece, demoniacă. Fany Pistor va fi întruchiparea acelei „Venus în blană“, femeia dominatoare și crudă, celebrată de scriitor. Cu ea, Sacher-Masoch încheie un veritabil contract prin care se obligă să-i îndeplinească fără crîcnire toate ordinele și dorințele. Sub numele Gregor, o va sluji ca sclav supus. „Favorurile pe care stăpîna ar binevoi să i le acorde vor fi socotite un dar miraculos, neavînd a se aștepta din partea ei la dragoste și nefiind îndrituit a formula în ceea ce o privește vreo pretenție de amant. În schimb, Fany Pistor promite a se îmbrăca în blănuri cît de des posibil și mai ales atunci cînd va da dovadă de cruzime“. Contractul e transpus în viață. Sacher-Masoch o însoțește pe Fany Pistor în Italia, ca valetul ei polonez, călătorind cu clasa a treia, în timp ce dînsa folosește compartimentul de lux. Spre a împinge înjosirea la ultima limită, are loc și căutarea unui Adonis, acel grec căruia stăpîna sa i se dăruie, în fața privirilor umilite și geloase ale sclavului. Abia după ce imaginea femeii tiranice a pornit să facă ravagii, se va ivi Aurora Rümelin, faimoasa Wanda, socotită eronat modelul crudei „Venus în blănuri“. Ea devine soția romancierului, interpreta în carne și oase a fantasmelor lui erotice, aceea care-i va scoate efectiv peri albi. Contrastînd cu predecesoarele ei, era o femeie de extracție joasă, obsedată să nu recadă în sărăcie. L-a supus pe Sacher-Masoch tuturor vexațiunilor posibile, i-a impus o cheltuială de energie epuizantă, a făcut dintr-însul victima unei avariții respingătoare și țința a necurmate scene conjugale. A fugit la Paris cu șarlatanul care provocase ruina financiară a revistei **Auf der Höhe** (La înălțime), scoasă de scriitor. A căutat să-l stoarcă de bani și după aceea, refuzînd să divorțeze. I-a făcut în confesiunile pe care le-a publicat un portret calomnios, susținînd că ar fi fost nebun. Interesantă e mai ales distanța între legenda Wandei și adevăr. Aurora Rümelin afirmă că nu găsea nici o plăcere în a-și umili soțul, dar se supunea dorințelor lui aberante, spre a nu-l pierde. Teribilele perversiuni iau la un moment dat, în lumina datelor produse de Bernard Michel, o turnură involuntar comică. Sacher-Masoch se interesează într-o scrisoare, dacă Wanda va fi „tot atît de crudă“ ca eroina lui, „cu adevărat crudă“, „diabolic de crudă“ ? Cînd Aurora Rümelin vrea să-și admonesteze efectiv partenerul, abandonează regia livrescă și folosește coada biciului, mai contondentă. Geloasă pe Hulda, succesoarea ei, Wanda îi trîntește în cap un val de înjurături, ca o precupeață din Graz, la piață. Supus zilnic unui real regim maltratant, Leopold se satură de masochism și caută o legătură liniștită. O găsește alături de a doua soție, Hulda Meister, care îi face trei copii. Mai avusese tot atîția cu Wanda, dar unul, Sașa, murise de tifos, spre disperarea tatălui, și ceilalți reveniseră mamei la despărțire.

Pe lîngă ciudățenia omului, biograful scoate la iveală și originalitatea scriitorului. A fost un liberal, partizan convins al științei și progresului. A denunțat opresiunea și a detestat prusacismul, manifestîndu-se ca un veritabil spirit cosmopolit, deschis sincer numeroaselor culturi din imperiul habsburgic. A zugrăvit cu o mare comprehensiune și penetrație realistă viața diverselor etnii care populau Galiția : ruteni, cehi, germani, polonezi, evrei. L-a marcat deopotrivă mentalitatea libertină a secolului XVIII și raționalismul iluminist. Dar tot el este acela care face să explodeze în căutările lui universul naturii și instinctului. A adus, astfel, în literatura germană, poezia aspră a stepei și pornirile omenești obscure și violente. E în egală măsură un precursor al curentelor noi iraționaliste, îi anunță pe Hofmannsthal, Schnitzler și Musil, așa cum pictorul Makart, cu care are multe afinități, vestește apariția lui Klimt. Sacher-Masoch numește „amor senzual“ ceea ce generația următoare va descoperi în „instinctul sexual“, freudianul și impersonalul „Id“. Ambiția prozatorului a fost să realizeze cu suma narațiunilor sale o vastă „istorie naturală a omului“, sub viziunea pesimistă, schopenhaueriană, intitulată **Legatul lui Cain.** N-a izbutit s-o ducă pînă la capăt, murind la Lindheim în 1895. Doisprezece ani mai tîrziu, André Salmon își amintește cum cu prilejul unei recepții a editurii **Mercure de France** a auzit anunțîndu-se sosirea Doamnei de Sacher Masoch. Imaginația lui a luat îndată foc. Femeia în mantou de blană și cu biciul pedepsitor în mînă... Wanda !

A intrat o bătrînică stafidită, înaintînd cu pași mici și sacadați de jucărie mecanică uzată. N-avea altă blană decît o „palatină“ îngustă și roasă.

Ov. S. Crohmălniceanu

„Imaginea populară a masochismului“ — reproducere din volumul «Sacher-Masoch» de Bernard Michel

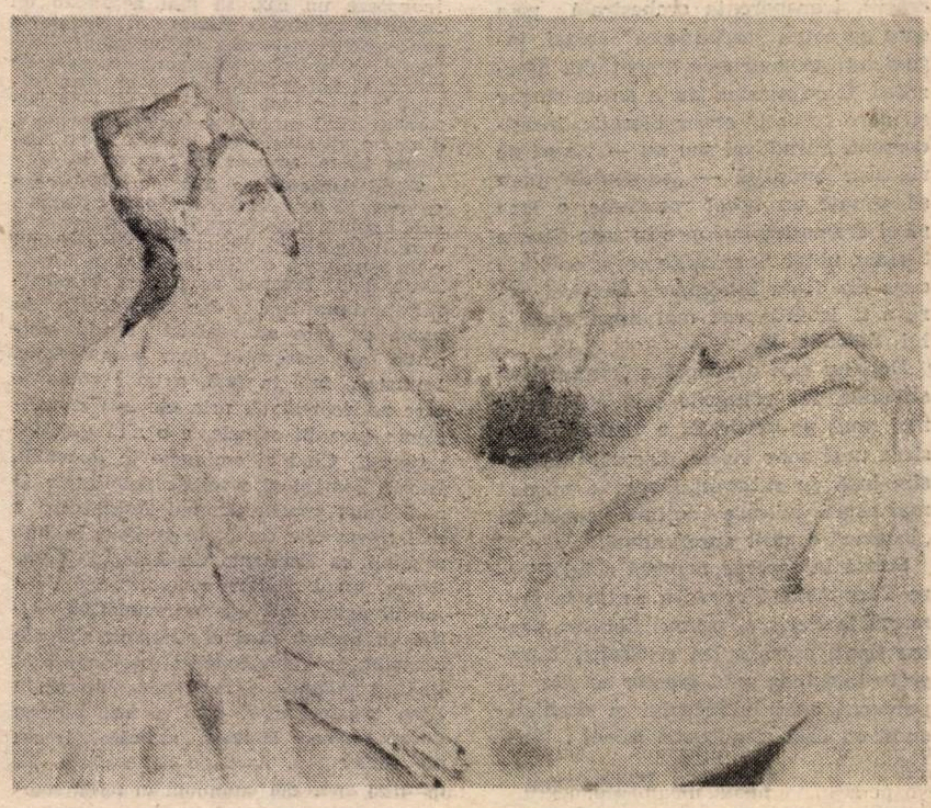

• Bernard Michel : **Sacher-Masoch** (1836—1895), Les Hommes et l'Histoire, Robert Laffort, Paris 1989.

Urmare din pag. a 16-a

Oglinda

îl aştepta rece doamna Květa împreună cu multe vorbe înveninate. Altă dată s-ar fi supărat şi înfuriat, dar acum îşi asculta nevasta numai cu o jumătate de ureche, iar cu gîndul era prezent acolo, în cămăruţa din Borošov, la Celălalt.

În cameră ajunse din nou luni după miezul nopţii, cînd îşi terminase treaba la calculatoare. Era foarte obosit, deoarece predica d-nei Květa s-a prelungit mult în noapte, iar dimineaţa s-a întors la Praga şi imediat s-a grăbit la lucru, unde îl aştepta altă neplăcere, deoarece uitase pionul în cameră, iar inginerul Svehla i-a făcut o scenă teribilă, l-a ameninţat cu reclamaţia chiar la director, iar cînd Bašta i-a amintit plin de tact că a împrumutat pionul în condiţii anormale despre care directorul nu trebuia să ştie, programatorul i-a strigat că Bašta e un porc şi un turnător. Bašta, obosit şi nervos, s-a repezit la el, iar colegii cu greu i-au putut despărţi.

Cu mulţumire a constatat, cînd s-a întors în cameră, că şi Celălalt arăta la fel de jalnic, cu cearcăne la ochi şi cu părul vîlvoi. Se plînse celuilalt despre mizeria vieţii şi, pe cînd vorbea, observă că diferenţa temporală dintre ei este acum evidentă. Pe cînd înainte putea doar presimţi inegalitatea, acum Celălalt mişca buzele şi clipea cu o zecime de secundă mai devreme sau mai tîrziu, poate chiar cu o diferenţă mai mare. Imaginea lui Bašta, adică Celălalt, era — faţă de original — asincronă, cum zic monteurii de film, atunci cînd imaginea şi sunetul nu coincid.

În zilele următoare, orele de lucru treceau încet. A avut din nou o săptămînă de lucru de trei zile şi de abia aştepta miezul nopţii. Apoi se grăbea acasă cu taxiul. Miercuri a trimis telegramă la Litoměřice cum că nu vine deoarece are adunare generală. S-a închis în cameră şi a discutat cu oglinda ore întregi.

În oglindă se întîmplau lucruri miraculoase. Apoi asynchronia imperceptibilă s-a accentuat, mai mult s-a amplificat, nu linear ci la pătrat, poate chiar la puterea a treia. Bašta şi Celălalt s-au depărtat. Pronunţau amîndoi aceleaşi cuvinte, dar în alte momente. Cu trecerea timpului, Bašta se obişnuise să descifreze cuvintele Celuilalt după mişcarea buzelor şi a venit şi clipa pe care Bašta a aşteptat-o îndelung : Celălalt a spus altceva decît el !

Era doar un cuvînt fără sens, dar prin aceasta s-a rupt şi ultima verigă care îl lega pe Bašta de lumea Celuilalt şi, în curînd, amîndoi puteau conversa ca doi străini.

Primul dialog a fost simplu, deoarece oboseala şi spaima amîndurora le întuneca raţiunea.

— Deşteptule, zice Bašta. Am dat de dracu' !

— Da, zise Celălalt. Ai zis ceva cuiva ?

— Nu, răspunse Bašta. Dar tu ?

— Cui să spun ?

— Ştiu şi eu ! Lui Švehla. Ori Květei.

— Fii serios, zise Celălalt. Se poate aşa ceva cu nebunul ăla de şahist ? Ştii că ne-am certat puţin din cauza pionului ?

— Şi noi, zise Bašta. Apoi realiză vorbele Celuilalt şi se întristă. Să nu-mi zici că şi tu stai în Praga şi că lucrezi la Kovona !

Se întristă şi Celălalt.

— Fireşte că în Praga, unde altundeva ? Nu cumva şi tu locuieşti în Litoměřice, ai o nevastă Květa şi o fiică Milunka — simt că-mi vine să iau încă o dată ciocanul să-ţi trag una.

— Cum adică iar ? Eu am ridicat ciocanul la tine.

— Ba eu.

— N-are rost... L-am ridicat simultan.

Au rîs, dar fiecare în felul lui şi decalat în timp.

— Ce înseamnă asta ? întrebă Bašta.

— Eu citesc uneori fantasmagoriile astea de science-fiction. Acolo se descriu asemenea universuri paralele .

— Şi eu le citesc. Crezi că trăim în asemenea universuri paralele ? Departe unul de altul ? La milioane de ani lumină ?

— Poate chiar mai departe. Olingda asta este fereastra celor două lumi. Şi altundeva, să zicem de partea cealaltă a planetei, este o casă cu o altă oglindă similară şi tot aşa.

— Nemaipomenit, exclamă Bašta. Sîntem în universuri diferite. Am o idee.

— Zi !

— Să ne ajutăm. Sîntem unul faţă de celălalt ca extratereştri. Iar extratereştrii îi ajută totdeauna pe pămînteni.

— Bun, zise Celălalt. Atunci ajută-mă.

— Mă gîndeam că o să mă ajuţi tu de vreme ce eşti extraterestru.

— Perfect. De ce ai nevoie ?

— De un salariu mai mare. De un servici mai bun. Numai că... nu mă prea poţi ajuta.

— Şi eu aş avea nevoie de ceva mai bun, recunoscu Celălalt. Doar că ar cam trebui să fac o facultate. Tu ai studii ?

— Am pe dracu', zise Bašta iritat. N-am luat examenul.

— Nici eu, zise Celălalt. Precum vezi, sîntem nişte tîmpiţi echivalenţi.

A fost o constatare neplăcută. După multe discuţii au ajuns la concluzia că s-ar putea ajuta la bărbierit, dar deja sincronizarea mişcărilor le crea probleme. Ca atare şi-au cumpărat fiecare o oglinjoară şi se bărbiereau independent.

Bašta se obişnuise cu Celălalt, îi devenise pe de-a întregul simpatic. I se confesa cu încredere şi se bucura că Celălalt totdeauna are aceleaşi idei. Au conchis că o atare coabitare le convine şi este o formă amicală de într-ajutorare extraterestră.

Aşa se scurgeau zilele pînă într-o după-amiază cînd Bašta avea liber şi flecărea cu Celălalt, deşi era a doua zi cînd trebuia să fie alături de soţie, brusc cineva a bătut la uşă cu pumnul.

Bašta s-a speriat.

— Ce e ? întrebă Celălalt.

— E cineva la uşă.

— Cine ? Aici e linişte.

— Nu ştiu, şopti Bašta. Atunci o auzi pe soţie :

— Deschide, porcule ! Ştiu că eşti înăuntru. Te aud, eşti cu vreo fătucă, nu ?

— Ce e ? întrebă Celălalt.

— E Květa, explică Bašta fără grai, deschizînd larg gura. Şi Květa ta o să vină. Mai bine încuie.

— E încuiat.

— Perfect, şi la mine la fel. Merg să deschid. Ţine-mi pumnii.

Květa năvăli în cameră şi-l aruncă pe Bašta la perete.

— Bestie, strigă ea, dar se opri, deoarece nu era nimeni în cameră, iar patul era aranjat şi, fireşte, gol. Observă însă scaunul aşezat în faţa oglinzii, iar alături pe măsuţă o scrumieră cu chiştoace.

— Aha, o ferestruică. Te uiţi la fete cum fac baie. E vreun internat pe aici, precis.

Privi oglinda. Observă o odaie goală, asemănătoare întru totul aceleia în care soţul ei se deda desfrîului nedovedit.

— Ce vezi acolo ? se miră ea, lipindu-şi nasul de oglindă. În acea clipă, Celălalt se întorcea de la uşă, convingîndu-se că este încuiată, iar Květa l-a văzut. S-a întors speriată spre soţul ei care stătea năucit, neştiind ce să facă, apoi iar spre oglindă, pe care o considerase fereastră, apoi s-a îndepărtat acoperindu-şi ochii şi ţipînd speriată.

Bašta privi în oglindă cum Celălalt se îndreptase spre uşă. Evident, cealaltă Květa începuse să bată la uşă. Pe amîndoi, pe Bašta şi pe Celălalt, i-a cuprins panica. Cum să explici aşa ceva unei femei cum e Květa ?

Gîndul înspăimîntător i-a cuprins simultan — ori aproape simultan — pe amîndoi. Pe cînd Květa lui Bašta se lamenta iar Květa Celuilalt bătea furioasă în uşă, Bašta şi Celălalt căutau în ladă ciocanul. Poate reuşesc să sparg blestemata asta de oglindă dacă izbesc o dată şi bine, gîndea fiecare. Au izbit cu toată puterea. Amîndoi au nimerit cam în centrul oglinzii, care unise pînă acum două universuri, iar acum era focarul unei dispute de familie.

Numai că de data aceasta ciocanele n-au izbit nu simultan şi nu exact în acelaşi loc. A fost o diferenţă de cinci centimetri care a permis să se spargă uşor sticla fragilă şi să se treacă în partea cealaltă. Pe Bašta l-a lovit în tîmplă şi a murit instantaneu, pe cînd Celălalt, lovit la ochiul drept, a mai trăit cîteva secunde.

Soţia Celuilalt era în universul său, pe planeta sa Pămînt, în mijlocul oraşului Praga. Dacă soţul ei nu a deschis, a apelat la Miliţie, care a pătruns înăuntru şi a stabilit că soţul ei a decedat ca urmare a unei lovituri cu un obiect bont, deşi uşa era încuiată pe dinăuntru, iar mica fereastră era acoperită cu obloane asigurate cu un zăvor. Era un caz tipic similar „misterului camerei galbene". Criminaliştii din partea cealaltă au acordat o atenţie deosebită oglinzii sparte, dar nu au putut constata nimic în afară de faptul că era fixată în locul ei într-un beton neobişnuit de tare.

În acelaşi timp, Miliţia din lumea noastră, chemată de vecinii vigilenţi, au găsit-o pe doamna Bašta ţipînd şi ţinînd în mînă ciocanul însîngerat, în timp ce soţul ei zăcea mort pe podea. Aceasta a fost o întîmplare cu adevărat nefericită, o, vai, o, vai !

POEŢI GRECI CONTEMPORANI

NIKIFOROS VRETTAKOS

Grădina copiilor

Aceşti copii
albi şi-n culori,
precum florile,
nu-s despărţiţi
ci uniţi pe o
suprafaţă a frumuseţii
de diferitele culori.

TAKIS VARVITSIOTIS

* * *

Întotdeauna credeam în măreţia
naufragiilor
În ultimele păsări
Care se luptă cu vijelia
În frunzele care-naintea căderii
strălucesc
Întotdeauna credeam că poeţii
Pot să danseze
Sărind din clopotniţă
în clopotniţă
Să meargă pe o sfoară
întinsă
Deasupra abisului
Să cînte cu strălucirile sau
cu umbrele
Muzica

* * *

Cîţi trandafiri
La pieptul logodnicii
Cîte ferestre împodobite cu steaguri
Cîte visuri pe care le fură
Un călăreţ îndrăgostit
Cîte făpturi palide ca tristeţea
Le ferechează pentru totdeauna
Poarta grea a timpului

MARIA KENDROU-AGATHOPOULOU

Cînd înnegresc viscle

Îmi caut steagul
Zdrenţele-acestea fără culoare
S-au preschimbat în pansamente
oribile
Mi s-au lipit de trup
Şi au intrat în carne

Îmi caut steagul
Cercetez alcătuirea culorilor
Şi mai ales marea
Atunci cînd înnoptează
Şi nu ştiu ce nume să-i dau
Cînd înnegresc visele

FIVOS DELFIS

Doliu

În seara asta
în inima mea
străluceşte doliul
secolelor
deasupra acestui pămînt
al nimănui.

În româneşte de
Andreas Rados şi
Leonida Maniu

moda, altfel

Dansul (XVI)

Moda inspiraţiilor mitologice a făcut ca **dansul** să fie reflectat şi în alte arte. **Bacanala,** dansul bacantelor şi al faunilor, a figurat des în sculptură şi pictură. Figuri de dans asemănătoare celor din bacanale sînt surprinse de baso-reliefurile lui Donatello şi pot fi văzute în muzeul Uffizi, din Florenţa. Mantegna şi Poussin au dat **Dansul anotimpurilor ;** Jules Romain a pictat **Dansul Muzelor.** Dar dansul, ca subiect, nu a putut fi păstrat în sferele venerate, a cuprins lumea, a trăit mode şi exaltări lumeşti iar acestea nu au lăsat indiferente privirile şi simţirile unor pictori mai puţin interesaţi de eleganţa şi alegoricul dansului decît de expresivitatea lui umană. Breugel cel Bătrîn, Teniers, Ostade au pictat cu realism sau cu o ostentativă notă de îngroşare, de caricare sugestivă, **Dansuri ţărăneşti** şi renumite **Chermeze.** Rubens a dovedit în legătură cu acest subiect o vervă extraordinară. Foarte mulţi pictori au dăruit omenirii imortalizări a numeroase **Dansuri săteşti, Dansuri cîmpeneşti sau Dansuri populare.** În muzeul Rijk, din Amsterdam se află un tablou curios, pictat de P. Aertsen — **Dansul ouălor.** Impunătoare şi graţioasă în acelaşi timp, ilustrînd dansul, o sculptură alegorică de Carpeaux împodobeşte faţada teatrului de Operă din Paris.

Dansul, ca manifestare a spiritului uman, este o lume complexă, variat imaginativă, foarte prezentă în desfăşurarea vieţii. Se poate vorbi chiar de o sociologie a dansului. Lumea dansului explorează nu numai înălţimile senine, stările de bucurie şi graţie, ci şi terebrele, încercînd să le atenueze spaimele, să le sfideze sau să le reprezinte cît mai impresionant. Spre sfîrşitul sec. XIV apar **Dansul macabru** şi **Dansul morţilor.** Aceste dansuri sînt compoziţii alegorice în care, simbolic, participă toate categoriile sociale, toate condiţiile umane — Papa, Împăratul, Marea Doamnă, Îndrăgostitul, Zgîrcitul, Cerşetorul, Hoţul etc. legaţi într-un dans fantastic, condus de personajul sinistru Moartea (un schelet purtat de o persoană drapată în alb sau negru, schelet împodobit cu o tobă, o trompetă sau o coasă). **Dansurile macabre** erau dansuri organizate, pregătite minuţios, cu deosebită grijă pentru costumaţie. Pregătirea acestor dansuri a determinat apariţia unor „experţi în materie". Ele aveau loc în capele, biserici sau cimitire, iar fastul lor, în timp, probabil, n-a fost atins decît de nu mai puţin sinistrele dansuri organizate de ceauşescu la Călugăreni sau în alte zeci de locuri din ţară, în care „preşedintele ţării", „marea lui doamnă multilateral dezvoltată", „un pionier fruntaş la învăţătură (dar mai ales remarcat pentru activitatea politică şi de muncă obştească)", „Sinan-Paşa", „Mircea cel Bătrîn" uneori „Ştefan cel Mare (ăsta fiind „mic de stat" şi „cam iute la mînie", adesea lipsea din horă), „Baiazid-Fulgerul", „Eminescu" în costum de luceafăr, conducători de sfaturi populare şi ţărani colectivişti, securişti costumaţi în **călugări,** se învîrteau bezmetic, cu zimbete scremute.

Dansurile macabre mai erau încă la mare onoare în sec. XVIII. Poate că şi arta le conserva monstruozitatea, căci le-a înregistrat, n-a scăpat ocazia de a suride capricios unei astfel de mode. În capela Sf. Maria din Lubek a fost pictat **un dans macabru** în 1463. La sfîrşitul aceluiaşi secol, în biserica din Cherbourg, a fost sculptată în piatră calcaroasă o procesiune dansantă a morţilor. Între 1515—1520, Nicolas Manuel pictează un **Dans macabru,** astăzi — mîndrie a muzeului din Berna. Cele treizeci şi unu de coloane ale mănăstirii Saint-Maclou din Rouen poartă drept capitel două figuri sculptate, un personaj **viu** dus spre mormînt de un cadavru (1525). Scolastic, dansurile morţii sînt împărţite în trei categorii : **Dansuri macabre, Dansurile morţilor din Basel şi Figuri ale morţii** gravate după Jean Holbein. În epoca în care ciuma făcea ravagii, marii preoţi ai consiliului oraşului Basel au comandat o frescă pentru un perete al bisericii Sf. Ion, care să ilustreze un „dans al morţii". Orgolioşi, cetăţenii oraşului au pretins că opera a aparţinut lui Holbein dar puţinele fragmente ce au rămas nu sînt suficiente pentru a confirma această teorie. Franz Liszt a scris un **Dans macabru** pentru pian şi orchestră iar Camille Saint-Saëns, în 1873, o melodie cu acelaşi titlu, care în 1874 a fost orchestrată şi a devenit un celebru poem simfonic.

La figurat, **Dansul** este „Coeur qui danse dans la joie".

Corina Cristea

ONDREJ NEFF

(Ceho-Slovacia)

OGLINDA

Cu patru mii de coroane, Ladislav Bašta şi-a cumpărat un adăpost rezonabil. E o sumă mică, după cum poate confirma oricine ştie cum e în Praga situaţia apartamentelor. Firește, cu banii aceştia, nu găseşti lux. Era o încăpere igrasioasă la parterul unei case foarte vechi din străduţa Borošov din Oraşul vechi. Întreaga stradă stă să se prăbuşească, iar condiţiile de viaţă sînt îngrozitoare. Dar lui Bašta nu-i păsa. Nu va locui aici mereu, va dormi vreo zece zile, cel mult cincisprezece, pe lună. Locuieşte la Litoměřice cu soţia sa Květa şi fiica Milunka, la Praga face naveta. Lucrează la firma Kovona, secţia calculatoare, şaisprezece ore, aşadar în săptămînile impare lucrează două zile, iar în cele pare, trei. După aceasta, se întoarce la Litoměřice, la familie. Trebuie să doarmă undeva. Pînă acum s-a perindat peste tot, înnopta în locuri de împrumut, la colegi, chiar şi la birou ; iar cînd directorul avea accese de severitate şi îi interzicea acest lucru, dormea şi în gară. Era groaznic, de aceea s-a bucurat că a găsit chiar şi bîrlogul ăsta umed din Borošov.

În cameră, cincisprezece ani nu călcase nimeni. Spaţiul locativ o trecuse în aşa-numitul fond nelocuibil. Pereţii, podeaua şi tavanul erau acoperite cu un strat de murdărie verzuie. Pe unul din pereţi, Bašta a observat un dreptunghi neclar, cu o murdărie de o culoare puţin diferită. Îl atinse cu mîna şi constată cu uimire că este o oglindă acoperită de funingine, praf şi mucegai. O clipă s-a gîndit că este o ironie faptul că în această cămăruţă goală a rămas doar oglinda, ca şi cum încăperea însăşi ar fi dorit să-şi contemple propria urîţenie. Dar curînd uită de oglindă, deoarece îl aştepta multă treabă.

Trei zile a făcut curăţenie, a văruit, a frecat podeaua. La un bazar îşi cumpără un minim de mobilier. S-a gîndit să cheme un coleg în ajutor, dar pînă la urmă făcu totul singur. Ştia că sînt oameni care ar dori ca el să le împrute cheia. În sfîrşit, a fost gata.

Totul era curat şi frumos, iar iubitorul de ordine Bašta a privit camera cu plăcere, pînă ce ochii i s-au oprit asupra oglinzii. A curăţat-o, bineînţeles, cu detergent, dar tot era murdară, la margini de-a dreptul neagră, iar în mijloc cu nişte zgîrieturi şerpuitoare.

Bašta a observat oglinda din prima clipă cînd a intrat în cameră, dar a avut alte priorităţi. Dar cînd totul a fost gata, şi-a dat seama că ieri, pe cînd văruia, a încercat să smulgă oglinda din perete, dar cu mirare a constatat că era înfiptă în tencuială.

S-a îndreptat spre oglindă.

Era, într-adevăr, o oglindă deosebit de neplăcută. Ar trebui s-o arunc, îi trecu prin minte, dar asta înseamnă s-o scot din tencuială, să tencuiesc gaura şi să văruiesc, iar apoi să spăl podeaua, să curăţ mobila prăfuită.

Perspectivă îngrozitoare. Apoi şi-a amintit că mîine e sîmbătă iar Květa şi Milunka îl aşteaptă, Květa pregătindu-se să-i reproşeze cine ştie ce. Să nu-mi spui că n-ai putut să cureţi o cameră de patru pe patru într-o jumătate de zi, va zice Květa. Nu cumva ţi-ai găsit prin Praga vreo drăguţă ?

Am să schimb oglinda, se hotărî. Este la fel ca şi cu scaunele, la aranjatul unei camere trebuie acţionat pe planuri largi. Cum aranjez acum, aşa rămîne. Peste o lună n-o să mai am energie.

În servieta de plastic cu care merge la lucru a găsit o şurubelniţă pe care a vîrît-o în tencuială, în locurile care înconjurau suprafaţa urîtă a oglinzii. Aha, bestia e prinsă într-o ramă metalică, se gîndi. Dar... cum de ţine tencuiala de metal ? A ciocănit cu şurubelniţa pînă a găsit locul unde tencuiala era moale ca un fulg, putredă, mucegăită. Banda tare de metal avea vreo cinci centimetri lăţime. Bašta a lovit cu şurubelniţa, dar aceasta s-a îndoit. — Bestie afurisită, mîngîie Bašta oglinda, termin eu acum cu tine. A îndreptat şurubelniţa cu ciocanul, apoi o puse în servietă. Cu ciocanul s-a îndreptat spre oglindă şi a lovit-o în centru. A ţipat de durere şi spaimă. Ciocanul a răsunat şi a sărit ca o minge de golf. Abia a avut timp să se dea în lături, căci ciocanul a zburat pînă la peretele opus, unde a produs o gaură frumoasă în tencuială.

Oglinda rămăsese intactă.

O atinse precaut. A aprins şi lanterna să vadă din ce fel de sticlă este făcută această oglindă ciudată, incasabilă. Mercedes-ul lui Frank din Muzeul tehnicii are o sticlă-blindaj de patru centimetri. Dar această oglindă nu părea deloc mai groasă decît o sticlă uzuală.

Bašta a studiat ciudata oglindă pînă seara. A îndepărtat şase straturi de vopsea pînă a ajuns la o suprafaţă granuloasă de un gri indecis, asemănătoare betonului. Era cadrul oglinzii, la fel de dur şi de rezistent precum oglinda. A descoperit şi limita dintre fişia din acelaşi material necunoscut, care aproape cert nu era din vreun metal cunoscut lui Bašta. Era neregulat, ondulat ,aşa cum sînt crăpăturile în casele vechi. Cu o daltă a săpat zidul pe lîngă cadru. A intrat 25 de centimetri. Jos era deja o grămadă de moloz. Apoi au venit şi vecinii să-l înjure pe Bašta. Toată zarva asta le ajunsese pînă peste cap. A măturat totul, supărat şi oarecum speriat. A frecat podeaua şi a privit oglinda cenuşie cu dezgust. Ce să-i faci, s-a gîndit. Te las unde eşti. N-o să dărîm casa din cauza ta. S-a apropiat de ea privindu-şi faţa. Era întunecată, neclară, zgîriată. La ce-mi trebuie mie oglindă, îşi zice Bašta cumpănit. Pentru ras ajunge şi una mică. Mîine acopăr, găurile, văruiesc şi cu acceleratul de prînz plec la Litoměřice.

Deodată, şi-a dat seama că în oglindă nu i se vede faţa. Era parcă altă faţă, nu o faţă inamică, dar în mod cert alta.

Apucă veioza şi se apropie de oglindă, astfel că faţa îi era bine luminată. A privit imaginea din oglindă din imediata apropiere. Investigaţia l-a liniştit, deoarece totul era la locul lui, zgîrietura ce o avea de mic atunci cînd l-a muşcat de faţă un pudel, doi negi la baza nasului, barba crescută şi nerasă de trei zile.

— Ce tîmpenie, zise cu voce tare ; puse veioza pe masă, se spălă şi se îndreptă spre pat.

Abia de stinse lumina şi i-a venit în minte ceea ce i s-a părut straniu în imaginea oglinzii : a avut sentimentul inconştient al unei diferenţe temporale. Imaginea din oglindă se mişca o clipă mai devreme sau mai tîrziu decît el, Ladislav Bašta cel din carne şi oase.

Aproape că a strigat la acest gînd şi s-a pregătit să se culce, imediat. A dormit adînc şi cu vise urîte.

Dimineaţa s-a ras în faţa oglinzii şi sentimentul său s-a preschimbat aproape în certitudine: imaginea sa se accelerează ori se încetineşte faţă de realitate. Îi trecu prin minte că în asemenea împrejurări nu poate pleca la Litoměřice şi să-l lase pe acest Al Doilea... Mai întîi a considerat imaginea sa din oglindă drept Celălalt. După o clipă de gîndire a pornit spre cartierul Morán, unde la parterul unei case onorabile, firma Kovona avea un centru de calcul. Acolo, precum se aştepta, l-a întîlnit pe ing. Švehla, care sîmbăta şi duminica rezolva pe calculator diverse probleme de şah. Conducerea întreprinderii nu bănuia nimic despre aceste pasiuni adiţionale ale celui mai bun programator al ei.

— Credeţi că se poate programa întîmplarea ? îl întreabă Bašta pe ing. Švehla. Mă gîndesc la un program prin care din calculator să iasă zece numere la rînd, într-o ordine absolut oarecare.

Inginerul Švehla a tuşit plin de importanţă şi a zis :

— Din punct de vedere fizico-matematic nu există întîmplare. Fiecare acţiune este predeterminată de o mulţime de factori ; de abia de acum încolo problema este dificilă, anume dacă numărul de factori este sau nu limitat. Omul are o capacitate limitată de inteligenţă şi de receptare a informaţiilor şi de aceea şi-a creat noţiunea de întîmplare, care poate are fundamentare în lumea particulelor elementare, dar nici acolo nu sîntem siguri dacă nu cumva comportamentele aparent întîmplătoare nu au cauze necunoscute. Maşinile de complicat au programe foarte sofisticate de distrugere a informaţiei, care aparent se apropie distrugerii întîmplătoare a codului, dar, firește, nici în acest caz nu este vorba de o întîmplare reală, adică matematică. Anumite calculatoare au, desigur, generatoare de numere întîmplătoare. Acesta al nostru nu are.

De ce oare am venit încoace, se gîndi Bašta. Puteam foarte bine să evit toată flecăreala asta. Zise cu voce tare :

— Bine. Să zicem că vreau să joc şah cu dv. Ce faceţi ?

Ing. Švehla s-a înseninat, a deschis sertarul biroului şi a luat dintr-o cutie un pion şi a întins spre Bašta pumnul. Era maniera lui, oarecum neregulată, de a trage la sorţi.

— Negru, zise Bašta.

Şahistul deschise pumnul. În palmă avea figura albă.

— Eu încep, zise ing. Švehla. Doriţi să jucaţi ? Sau asta trebuia să fie doar o demonstraţie privind întîmplarea ?

— Versiunea doi, zise Bašta. Îmi împrumutaţi pionul ?

— Asta nu este o întîmplare reală ! Poziţia figurilor independente a fost determinată de o serie de factori, în primul rînd de gravitaţie, apoi de mişcările individuale şi de inerţia din timpul transportului. Nu-l pierdeţi, da ?

— Mîine lucrez. Vi-l înapoiez. Doresc doar să fac o mică încercare.

Ladislav Bašta s-a întors în cămăruţa lui din str. Borošov cu sentimentul neplăcut că întreprinde ceva nesăbuit, nebunesc chiar. Fie, oglinda este făcută din sticlă incasabilă, iar unul din foştii proprietari a prins-o cu un beton extrem de rezistent. În timpul Austro-Ungariei cimentul era cu siguranţă mai solid ca azi. Duritatea oglinzii nu este un motiv să...

Stătea în faţa oglinzii şi a clipit repede. Al doilea a făcut la fel. Au clipit simultan ori mişcările li s-au diferenţiat ?

— Fii atent, zise Bašta tare, uitîndu-se la Celălalt. Îţi arăt ceva.

Scoase din buzunar pionul alb de şah şi îl puse în faţa oglinzii. A ţipat înspăimîntat, deoarece Celălalt a scos un pion negru ! S-au speriat amîndoi aruncînd figurile jos. Bašta ieşi din încăpere fără să mai încuie, grăbindu-se spre gară şi apoi spre Litoměřice unde

Traducere din limba cehă de Sorin Paliga

Continuare în pag. a 15-a

● **Ondrej NEFF (n. 26 iunie 1945) este unul dintre cei mai cunoscuţi şi mai apreciaţi scriitori şi teoreticieni de literatură ştiinţifico-fantastică de azi. Dintre cele mai importante lucrări ale sale amintim : (1) Teorie şi critică :** Lumea minunată a lui Jules Verne, Ceva e altfel, Trei eseuri despre SF-ul ceh ; **(2) Memorialistică :** Şi albinele au roit ; **(3) Proză :** Nucleul unui pudel, Un ou pe dos.

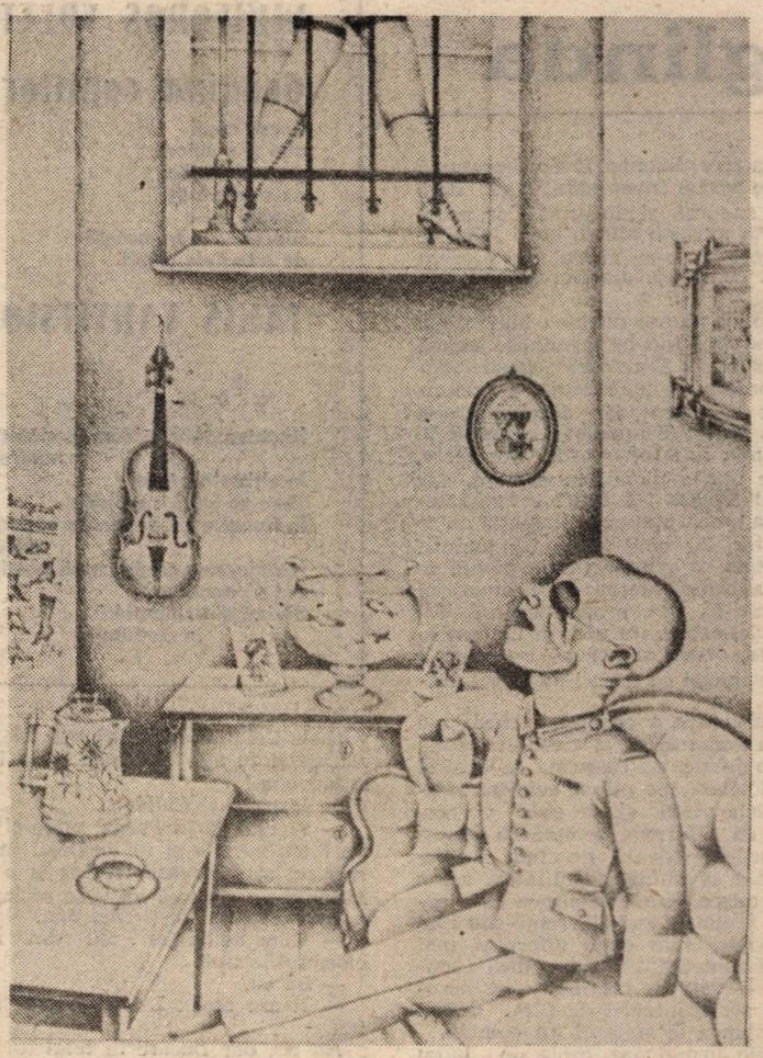

Otto Griebel : Duminica după-amiază

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
20 LEI

BIBL. „ASTRA"

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri, 8 aprilie 1992 **12 (111)**

Zona de intersectare

Opțiunea de 64 la sută a Convenției naționale a F.S.N.-ului pentru moțiunea grupului condus de dl. Petre Roman certifică decesul politic al ramurii conservatoare, simili-comuniste, din sînul acestui partid care continuă, totuși, să rămînă eclectic și dezarticulat în ciuda eforturilor liderului său de a impune un comportament unitar la nivelul democrației interne și al ideologiei politice. Adoptarea moțiunii grupului Roman a fărîmițat în mod pentru toată lumea evident partidul de guvernămînt și e de așteptat să apară mai multe formațiuni politice complementare ideologic. La mai vechiul FSN-20 mai s-a adăugat de cîteva zile un FSN-22 decembrie. Dacă tot a dat maladia calendarului peste feseniști de ce nu s-ar ivi, ca un corolar, și un FSN -23 august ? Ar fi în logica lucrurilor. În fine... Oricum, Frontul a murit, trăiască Frontul ! — cam asta ar fi situația. De aici încolo importanță va avea, cel puțin în perspectiva alegerilor legislative, nu atît capacitatea de regrupare după fărîmițare cît măsura redobîndirii credibilității politice a formațiunilor derivate din Front, indiferent de cum se vor numi ele. Astfel, în ce privește aripa conservatoare, de esență comunistă, dominată de personaje care nu au nici carismă, nici competență și nici posibilități de exprimare măcar corectă în limba română, lucrurile sînt oarecum clare, în sensul că această aripă nu poate emite pretenții la simpatie din partea electoratului, fiind de pe acum ca și retrogradată în divizia B a jocului politic. Ușor nu va fi însă nici pentru aripa reformistă, întrucît — chiar fără a pune la îndoială sinceritatea atitudinii anticomuniste și democratice din declarațiile dlui Roman —, o nedumerire suspicioasă tot va persista, provocată de nepotrivirea dintre ceea ce declară acum liderul moțiunii „Viitorul-azi" și ceea ce a făcut sau, mai bine zis, n-a făcut domnia-sa în vremea cînd se afla în fruntea executivului. Avantajul, ca să zicem așa, tehnic și logistic pe care îl conferă acestei aripi prezența, la vîrf, a unor tehnocrați carismatici, competenți și locvaci este, totuși, unul cu două tăișuri : lasă loc, grație nepotrivirii amintite, prezumției de demagogie. Și cum, la această oră, electoratul român e sensibilizat mai ales la capitolul încredere, suspiciunea devenindu-i de-acum a doua natură, ceea ce socotim a fi un avantaj pentru aripa reformistă s-ar putea să se dovedească tocmai pe dos. Încît, dacă dezmembrarea Frontului Salvării Naționale e o realitate incontestabilă iar înfrîngerea aripii conservatoare o certitudine manifestă, nu e deloc exclus ca victoria aripii reformiste să fie și ea înșelătoare, o victorie a la Pyrrus. În orice caz furtuna devastatoare din F.S.N., din — iată ! — fostul F.S.N., se va resimți, într-un fel sau altul, în întreg peisajul politic de astăzi. Ar fi însă o naivitate să se creadă că dezagregarea Frontului ușurează misiunea opoziției democrate în viitoarea campanie electorală. Am spune chiar că, dimpotrivă, o îngreunează. Vom încerca, într-un comentariu viitor, să explicităm această aparent paradoxală aserțiune. Pentru moment ni se pare important să subliniem natura contradictorie a consecințelor rupturii dinlăuntrul Frontului Salvării precum și doza lor de imprevizibil. Cursul logic al evoluției noastre politice intersectează acum — și nu știm pentru cîtă vreme și nici cu ce urmări — cursul aleatoriu. Un lucru știm : cu cît va fi mai restrînsă zona de intersectare, cu atît șansa de împlinire a dezideratului stabilității politice în climat democratic va fi mai mare.

„L"

Celui ce strigă

celui ce strigă : simt că-mi pierd glasul !
aceluia în zadar îi mai spuneți pe nume —

cu cleștele credinței lui Domnul are să-i
smulgă limba
iar noi o să trecem pe rînd
pe dinaintea lui injurîndu-l scuipîndu-l

dar el privind cînd la rai cînd la iad
nu va ști cui să răspundă și va suride
prostește
și surîzînd are să moară de bube

un glas pierdut o să pledeze pentru noi

Ștefan Augustin Doinaș

CIORAN '81

FASCINAȚIA VIDULUI

escu de Corneliu Mircea

în paginile 8 și 9

În acest număr reproducem lucrări semnate de pictorul Vladimir Ene

In pagina a 16-a O NUVELA de

JULIO CORTÁZAR

«Sună telefonul, Delia»

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

De bine de rău, e rău

Din păcate pe lumea aceasta nimeni nu e cu desăvîrșire bun. Dar răi desăvîrșiți sînt înclinat a crede că există cu oarecare prisosință. Și atunci se întîmplă ceva de natură a ne dezamăgi repetat, transformîndu-ne în dezamăgiți de profesie, dezabuzați, indiferenți, poate cinici. Cum ajungem aici ? Simplu : în fața răilor care ne conduc, țara sau doar fabrica unde lucrăm, se naște în fiecare dintre noi dorința de a-i vedea înlăturați și de a asista la înlocuirea cu alții, pe care-i considerăm pe atît de buni pe cît de răi erau răii. Și, pentru cazul cel mai frecvent, al acelora care nu se vor conducători, de nimic ci doar de oameni la locul lor, ne fixăm nu un portret-robot al noului șef, cel bun, ci chiar omul care să corespundă frumoaselor noastre aspirații. Spunem tuturor „el e omul care ne trebuie" ori „ei sînt oamenii care ne trebuie" și, în une'e — rare — cazuri, asistăm într-o bună zi la instalarea bunilor în locul răilor. Ne bucurăm nevoie mare un timp, după care ne dăm seama că nici acești buni nu sînt tocmai ce sperasem și crezusem pînă în clipa împlinirii visului. Nu contează cum ne dăm seama de asta, ci faptul în sinea lui cea de mai toate zilele. Și atunci ne fixăm alte nume ale următorilor buni, care și ei se vor dovedi răi și așa mai departe. Dacă ne închipuim că doar românu-i un circotaș ne înșelăm : nici francezul de rînd nu-l numește pe președinte, că-i Giscard, că-i Tonton, altfel decît cu frumoasa vorbă **con**, nici englezul nu-l înghite pe John Major după ce n-o înghițise pe Margaret Thatcher și așa mai departe. Poate nordicii să fie mai disciplinați, deci mai resemnați, deci mai fericiți.

Cele de mai sus nu-i scuză pe răi, mai degrabă pe semi-buni că nu-s buni de tot. Cele de mai sus nu ne scuză nici pe noi, dezamăgiții, pregătiți pentru o nouă dezamăgire în speranța că ea va fi mai mică. Și, dacă dezamăgirea scade întruna, de la un guvern la a'tul, de la un președinte la altul, atunci în cîteva secole se va putea ajunge la perfecțiune ? Nu, căci aici se trece la diviziuni din ce în ce mai mici, la rate scăzute ale micșorării dezamăgirii, ca-n aporia lui Zenon care ne demonstrează, în același fel, de ce Achile n-o s-o ajungă niciodată pe faimoasa broască țestoasă. Deci nici omenirea n-o să atingă perfecțiunea, spre binele ei. O nouă vorbă circulă prin România : de bine de rău, e rău.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Emanciparea patologică a calomniei

Vreau să cred că există un ideal al adevărului restituit în natură, restituit mai degrabă sau mai tîrziu, întreg sau parțial, în toate cazurile flagrante măcar și că dezgustul întruziunii răului pe lume, relativ, pernicios, nu poate fi dezvăluit decît cu patos moralizator, oricît ar fi el de prisos...

În ultimele două numere ale **Luceafărului**, cerînd iertare cititorilor și directorului acestei reviste, am făcut caz, supărat la culme, de emanciparea patologică a calomniei și a delațiunii ordinare : la adresa mea o fostă „colegă". Elena Stefoi, celebră, cumva, în mediile scriitoricești prin lipsa de caracter, publicînd în **Contrapunct** 8 din 13 martie 1992 un articol ticălos, „Pe ocolite", conceput intenționat să mă **compromită** cu orice preț ! Biata de ea... Fără motiv interesat ? Doamne, cîtă mizerie sufletească a putut să fie inventată pe lume... Lume, lume...

Mărturisesc, îmi e o silă fără margini să continui să mai dau de gol aici detalii ale unuia din chipurile diavolului... Exhibat însă, gata să reexperimentez servitutile zădărniciei postrevoluționare pe propria piele, „stoic", servituți legate de „demnitate" și „libertate", vin și repet : nu mai avem chiar nimic sfînt de apărat, nici o virtute și oare doar nedreptatea a rămas nemuritoare ? În tot ce ni se întîmplă după îndepărtarea totalitarismului comunist : cînd vechii torționari și noile lichele vin și te scuipă azi în cap fiindcă ai fost fraier și nu ai înțeles la timp că tot ei sunt aleșii sorții ? Că duplicitatea și conformismul fac selecția naturală ?

În 13 martie 1992, așadar, am fost acuzat în mod aberant, fals, delirant, abuziv, ilegal, nici nu mai am idee cum să spun, acuzat cu un scop precis însă, în **Contrapunct**, pe prima pagină, de E. Stefoi că eu am publicat un articol „înjositor", „**comandat**" de domnul Virgil Măgureanu în persoană, „fost prieten" (sau la „**cererea**" sa expresă — cuvinte subliniate de Elena S. în text, anume să nu scape ochiului vigilent !), articol „antimaghiar", publicat „PRIN FEBRUARIE 1990", de cînd, citez iar : „Nu avuseseră loc «evenimentele» de la Tîrgu Mureș"... Vă dați seama de ce fel de motivații „politice" agravante pot să am acum parte, judecat la doi ani distanță, cu o lipsă de demnitate consternantă, în legătură cu acest articol „infamant" : che, cine e azi domnul Virgil Măgureanu, moștenitorul Securității Statului și cine sunt „îngust naționaliștii", „de la Eminescu, Hașdeu, Eliade sau Tutea", amăriții și ramoliții și pînă la „tanțoșii" și „duplicitarii naționaliști mascați", „eruditii nostri intelectuali care-au bătut lumea-n lung și-n lat", personalități, scriitori români de azi ce au citit articolul meu „antimaghiar", „foarte prost scris" și s-au „bucurat" atunci (toate cuvintele puse în ghilimele sunt preluate din E. Stefoi, „Pe ocolite"), „e-o bucurie primitivă, pentru că le-a fost dat să citească" un asemenea articol... Norocul României rămînînd, bineînțeles, în cei „cîțiva colegi" de la **Contrapunct**, ce m-ar fi blamat, cică, atunci, cine ? Să vă dau numele lor ? Nu merită, vai, efortul....

Am atras atenția, pe scurt, săptămîna trecută că toate **porcăriile** astea purtătoare de ghilimele aici, apărute sub semnătura Elenei Stefoi, atît de sigură pe ea, au fost ticluite „cu cap", chiar dacă fosta-poetă ar putea să lase impresia unor „neglijențe comportamentale" de bolnav psihic ! La tribunal, boala ei psihică, oricum, n-o va scuza de infracțiunea de calomnie profesională... Nu are rost să mai insist în acest sens.

Deci : pentru reîmprospătarea memoriei și limpezirea încurcăturilor premeditate de date. Întîi, „prin februarie 1990" : deși fusesem ales redactor șef la **Contrapunct**, în lipsă, nu colaboram și nu călcam prin redacție, ci **făceam încă revoluție**, fără entuziasm, trezit deja la realitate, în fruntea județului Vrancea, la Focșani și în Parlamentul Provizoriu, la București, de unde aveam să mă retrag definitiv la 5 martie 1990. Apoi : articolul cu bucluc, pretins „antimaghiar" a apărut în **Contrapunct** la **30 martie 1990**, adică după ce avuseseră loc evenimentele tragice de la Tîrgu Mureș, impresionante...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

replici

Spiritualul „Literator"

Ca de obicei, încărcat de apolitism ca broasca de păr, **Literatorul** comentează acordarea premiilor revistei noastre, fixîndu-ți pălăria pe-o parte ca Sucă al lui Nea Mărin în plină campanie electorală. Ce o neliniștește pe sus-pomenita revistă ? Mai întîi că **Luceafărul** „izbutește luxul acordării de premii", sugerînd, printre altele, că banii ar fi extrași din „trezoreria obștei scriitorilor". Ne cerem scuze că, într-o perioadă atît de pauperă, noi ne mai permitem un astfel de lux — n-am avut inspirația să ne înscriem în spiritul și litera **Literatorului** — dar darul oferit de editura **Victoria** (nu de palatul Victoria și nici de palatul Cotroceni) era destinat exclusiv premiilor. Că domnul Diac Tomnatic și Alumn n-a aflat așa ceva, nu ne mai miră (deși toată presa a consemnat sponsorul). Măria Sa fiind ocupat cu garda președintelui, în numeroase vizite de lucru sau la diferite dineuri, și nu are timp pentru lecturi. Se vede cu ochiul liber, de altfel. Așadar, insinuarea cu ușurarea vistieriei scriitorilor pare să fie o emanație a unor persoane mici la chip dar aprige la minie care, ori de cîte ori au prilejul, se chinuie să intre în cadrul televizorului, ca tot românul să-i vadă în preajma cui înfloresc. Ei și revista amanetată.

Perplex rămîne acest Diac Tomnatic și Alumn fiindcă, „pentru prima oară e premiată vorbirea". Ca și cînd în această „vorbire" nu se includ specii și genuri literare, ci ar fi o subsecție a chimiei. Sîntem iarăși descoperiți. Să nu premiem noi oportunismul, lingușeala, servilismul ci tocmai un post de radio care, de-a lungul anilor, a lovit sistematic, concertat, prin pamfletele și foiletoanele sale, în regimul totalitar, sub care se bănuiește că și unii domni de la **Literatorul** ar fi avut de suferit. Dacă vor să ne demonstreze contrariul, noi nu-i putem opri. Fără această instituție și fără altele prezența unor literator-ați în campania președintelui actual n-ar fi fost posibilă. Amnezia nu iartă ! Dacă publicistica de la postul de radio **Europa Liberă** și, mai ales, moralitatea și performanțele acesteia nu intră sub incidența artei, regretăm, nu noi am sugerat-o. Despre celelalte insinuări, atît de subtile încît devin delațiuni, refuzăm să discutăm.

Sigur, e dreptul fiecăruia să aibă opțiuni apolitice (!) și să se agațe de unde simte că nu poate cădea. Pentru o vreme. Dar, cînd te plîngi tot timpul de expansiunea sentimentelor antisemite ,antirusești și anticomuniste, introducîndu-l în context și pe „protofegionarul Eminescu", nu mai ai scuze, ci obsesii. Oameni de acest fel nu trebuie urîți ci doar compătimiți.

Enoriașu Sănătescu

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ALEX. ȘTEFĂNESCU : „Și conducătorii României, și conducătorii așa-numitei Republici Moldova poartă o grea răspundere, în fața istoriei, pentru modul lamentabil în care s-au bîlbîit exact atunci cînd aveau ocazia să integreze în România pămînturile românești ocupate abuziv de Uniunea Sovietică acum o jumătate de secol. Că s-au comportat așa din incompetență sau dintr-un calcul vinovat — aceasta contează mai puțin. Ireparabil și de o infinită gravitate rămîne faptul că recuperarea teritoriilor luate tîlhărește nu s-a realizat". **(Zig-Zag)** ● CONSTANTIN VRÎNCEANU : ... „relația Iliescu — Măgureanu a fost și rămîne un veritabil pilon al democrației noastre originale". **(România liberă)** ● REPLICI CELEBRE : „Nu există gumă care să șteargă Frontul din istorie". (Adrian Severin) ; „Noi am umblat noaptea prin zăpadă să vă adunăm voturile. Și acum ați uitat totul". (Tunaru) ; „Eu sînt reprezentantul plăpînd și bolnav". (d-na Preda) : „Să ne înarmăm cu lucrări despre Basarabia". (Gh. Dumitrașcu) ; „Timpul s-a expirat". (Radu Berceanu) ; „Mă, tu curent A ! Tu ce susții ? Dar tu curent B, ce susții ? Vă salut". (N.S. Dumitru) ; „Eu am fost în luptă cu Securitatea și cu Partidul". (Petre Ninosu) ; „C asistență acelebrală". (Alexandru Albu) ; „Domnule Petre Roman, dvs. sînteți trandafirul, dar nu uitați că crinii au spini". (O anonimă dăruind un trandafir liderului) (Din **Expres magazin**) ● ILIE NEACȘU : „Vă e teamă de ei, domnule președinte ? Spuneți cu tărie poporului român orice acțiune care conduce la inexplicabila dumneavoastră timorare. Ceaușescu a pierit pentru că a ascuns poporului pînă în ultima clipă adevărul despre complotul internațional"... **(Europa)** ● ALCIBIADE : „Și Guvernul Stolojan s-a dovedit a fi, în fond, guvernul lui Roman". **(România Mare)** ● ILIE NEACȘU : „Diversiunea «Rosen-Tatulici-Nistorescu» a eșuat". **(Europa)** ● CURIERUL DE AMBE SEXE : „Prostia ne vine de de la răsărit". ● PATRICK DE HILLERIN.: „Mai nou, românii mari ai lui Vadim se laudă intimilor că au reușit să pună mina pe o parte din arsenalul fostei U.R.S.S. Deocamdată, numai pistoale și ceva muniție, dar urmează să facă rost și de cîteva rachete cu rază de acțiune Butimanu-Budapesta. Acestia sînt primii pași spre transformarea C.A.P.-ului de la Butimanu într-o capitală a românilor de pretutindeni. În plus, cunoscător al legislației în vigoare, d'. Dan Ioan Mirescu a început să lanseze tinerelor ziariste invitația de a scrie despre Butimanu, documentîndu-se la fața locului. Probabil s-a gîndit că, dacă vin de bună voie, nu poate fi acuzat de viol". **(Academia Cațaveneu)** ● „TRAIAN MIHAI, Cluj-Napoca : «Sînt numai simpatizant al P.M.R., și, deși sînt membru P.U.N.R., am fost îngrijorat de soarta procesului de la Ploiești. Acum răsuflu ușurat și cred în dreptatea justiției române care trebuie să fie de partea adevărului și să-l absolve pe dl. Vadim de acuzațiile nedrepte ale familiei Robu. După Tudor Arghezi, el este cel mai mare pamfletar contemporan»". **(Politica)** ● ALCIBIADE : „Cumpărați «Politica», cel mai tare (sic !) ziar de partid din România". **(România Mare)**

Petre Stoica

prezentul continuă

De la patos la politic — și pe cînd invers?

Nu cred că greșim deloc dacă vom considera că Dl. Mircea Snegur, președintele unei repub'ici staliniste, este un urmaș fidel al lui Molotov, pe care, sîntem convinși, în tinerețe, pe la studiile pe unde a umblat, i-a admirat strategia cu care, doar cu un creion de tîmplărie, a împărțit o foarte mare parte a pămîntului. Și fiind urmaș fidel al lui Molotov, este firesc că este de acord și cu politica externă a lui Ribbentrop, cu care Molotov a încheiat pactul, pe care Domnia Sa zice că l-a declarat „nul și neavenit". Dacă e așa, cred că îl putem considera pe drept cuvînt, statuia vie molotovisto-stalinistă, care ține încă departe de ceea ce înseamnă ființă românească și ținut românesc pe românii de dincolo de Prut. Și din cîte știm, în marele lagăr sovietic, inexistent la această oră în conștiința lumii întregi, toate statuile lui Stalin și chiar Lenin au cam picat, darmite principiile lor atît de anacronice oricărui timp dar mai ales acestuia pe care-l trăim. Ce fac totuși românii de dincolo de Prut de nu-și dărîmă pînă la ultima statuile, de piatră sau însuflețite, care încă îi mai țin forțat abuziv într-un lagăr al nimănui, ci poate numai a unor pofte și ambiții de putere neacceptate nicăieri în lume? Să le fie oare frică românilor de peste Prut, în proporție de peste 80% ca locuitori, de o mumie vie a comunismului, împopoțonată sus, ca în piesele de teatru ale lui Alecsandri, birzoindu-se acolo, stîlcind și grai și port? Nu cred. Mult prea curajoși au fost ei, pe vremea cînd le stătea KGB-ul în coaste, cînd n-aveau voie nici să pronunțe, ba chiar nici să viseze, cuvîntul **român**. I-am cunoscut atunci, prin '88, la Cenaclul „Al. Mateevici", curajoși, luptători pentru alfabetul latin, pentru limba română. Mi se păreau de neînchipuit și credeam că a doua zi n-o să-i mai văd pe stradă. Dar a doua zi îi întîlneam pe străzile Chișinăului și mai curajoși, victorioși, bucuroși că încă un pas a fost făcut. Nu-i înțeleg acum, de ce fac acești pași înapoi. Cred oare că-i adevărat ceea ce-a afirmat Dl Mircea Snegur la întrunirea constituirii Comunității Statelor Independente, că 95% din „moldovenii mei" — zice și dumnea'ui ca Ștefan cel Mare! — nu sînt de acord să se unească cu România? Nici asta nu cred? Și mă întreb de unde a scos Dl Mircea Snegur acest procent atît de exact și aproape unanim, știind că, în obținerea lui, n-a fost organizat nici un referendum. Să se organizeze întîi acest referendum care, la drept vorbind nu-și are sensul, pentru că atunci cînd a fost răpită Basarabia nu s-a pus problema consultării maselor, și abia atunci să afirme atît de sigur și deschis că „moldovenii lui" sînt de această părere. Dar se vede că Domnia Sa se confundă cu 95% din populația Basarabiei, mai curînd a României de dincolo de Prut. Poate că i-aș înțelege espectativa, pe care o tot invocă și cu care i-a învățat și pe intelectualii din jurul lui, luptătorii de odinioară, dacă l-aș vedea dîndu-se cu capul de pereții Parlamentului de Chișinău și ai celui din Kiev pentru obținerea Bucovinei de Nord, a Ținutului Herța și a Basarabiei de Sud. Dar nu văd nici un semn din acest punct de vedere. Aproape că sîntem înclinați să credem că acele republicuțe găgăuze și transnistriene sînt întreținute chiar de Domnia Sa, după metoda comunistă a sustragerii atenției și a crea panică și neliniște și de a orienta lupta în altă parte decît în direcția principală, în cazul ăsta în direcția reintregirii României. Putem crede așa ceva, de bine ce Domnia Sa este un românofob declarat și mai mult decît atît vorbește despre „frații de dincolo de Prut", adică din România, cu condescendență, într-o pocită limbă birzoiască, afirmînd pe unde se duce independența „republicii sale de la Chișinău", așa cum ploieșteanul consacrat și-a declarat republica sa. Nu este decît dîrzenia cu care își menține crezul și independența Moldovei față doar de România, că față de „marea patrie natală", după sintagma bine cunoscutului s'ogan sovietic, nu prea se vede că este. Dar n-are nici cum, de bine ce este un continuator fidel al lui Molotov în fața căruia probabil a depus jurăminte eterne. Dacă vrea să ne convingă că nu-i așa, atunci să pună mîna pe radieră și să radă de pe hartă urma creionului de tîmplărie, pe care l-a purtat Molotov și să se resemneze la gîndul că nu poate fi decît un deputat al unui sat al României, în măsura în care va fi ales de e'ectoratul viitoarelor alegeri libere ale României întregite. Este prea caricaturală poziția „republicii Moldova" și a președintelui ei în contextul actual al țărilor lumii și cu atît mai defavorabilă imaginii României în lume cu cît astfel de diplomați reprezintă în diverse conclavuri o parte a ei. Însă Domnia Sa n-are inima aceasta, nici mintea să o facă. Îi place să fie președinte. Da, să fie, dar președintele unei republici sovietice în curs de lichidare. Dacă s-ar considera așa și ar trece la această acțiune, în fața istoriei n-ar mai avea nici un păcat.

Dar cei ce i-au întreținut această imagine au fost intelectualii, sau mai curînd „o anumită parte a intelectualității" și din rîndul acesteia în mod special scriitorii, cei care au purtat stindardul bătăliilor cîștigate direct cu Kremlinul. Ei, care, în decursul acestei istorii amalgamate, au trecut de la patos la politic, strunind hățuri, schimbînd peste noapte situații, alfabetul, înrădăcinînd în conștiința multor oameni ideea reîntregirii spirituale a neamului românesc. Ei, desigur, care după decembrie 1989 au început să-și arate arama pe față, ținînd dimpreună cu alți români de aici, care au trecut în primele rînduri Prutul ocupîndu-le spiritul, ideea reîntregirii României departe de faptă. Pe ei ne este mai greu să-i înțelegem noi, cei care i-am cunoscut în iureșul acelei lupte periculoase cu ani în urmă, de ce le este frică de unire, de intrarea în România cu arme și muniții, cu cățel și purcel, cu trup și suflet? De ce? Un moment mai prielnic decît acesta, cînd efectiv nimeni nu-i mai ține în chingi, nu va mai exista chiar atît de repede. De ce nu se gîndesc ei la luptătorii din Estonia, Lituania și Letonia? Au uitat izbînda acelora? Nu cred. Atunci de partea cui sînt? Ce să credem noi, românii, despre ei românii, despre patosul lor? Să fie înțelesul al doilea al acestui cuvînt, acela de „falsă însuflețire"? Ce să credem despre convertirea lor politică, de drumul parcurs de la patosul acela evident la politicul actual în care s-au strecurat ca soldatul român în mantaua de tip Kalașnikov? Nu mai știm ce să credem. Întrebăm atunci, pe cînd drumul invers, la armele bine cunoscute de ei, ale scrisului, pentru că în politică s-au dovedit a fi oameni de plastilină, ușor de modelat de mîinile butucănoase, de moldovean convertit iremediabil la bolșevism, ale Dlui Mircea Snegur? Ar trebui cît mai curînd și lăsată lupta pe mîna celor tineri de la Frontul Popular Creștin Democrat, pe mîna celor care doresc ceea ce este firesc să se întîmple cît de repede și anume **reîntregirea țării**. Altfel, istoria îi va pune în aceeași tărbacă și-i va da pe apa Sîmbetei, unde le este locul.

Nu putem accepta cameleonismul: azi în dreapta lui Snegur, mîine în fruntea Frontului Popular Creștin Democrat, poimîine la dreapta președintelui României feseniste, sau într-un tîrziu, la curtea regelui, menestrel de simbătă seara. Ori una, ori alta, să știm cu cine discutăm. Epoca demagogilor am declarat-o încheiată, iar pe cei pe care-i mai depistăm îi tratăm ca atare. Aviz!

Sîntem și noi sătui să tot scriem articole de genul acesta, dar pînă cînd țara nu se va întregi, nici noi nu vom putea înceta tirul. Căci cît timp Dl Snegur va abuza de un pact fascisto-comunist și va ține despărțită de țară Basarabia și Bucovina și se va birzoi în fotoliul de prefect al Chișinăului, considerîndu-l tron de domn președinte, nu vom fi liniștiți.

Gellu Dorian

momos

Poetul și miliținanul (II)

În anul acela (1977) Nichita se bilbiia. Susținea că defectul i se trage de la cutremurul care îl surprinsese în casa lui Sorin Dumitrescu. Și Sorin se bilbiia și cînd se întîlneau nu mai știai care e bilbiit și care se preface... Eram tentați să începem să ne bilbiim și noi, ceilalți, care îl frecventam pe poet, dar cu ajutorul lui Dumnezeu, acest defect nu s-a instalat în gurile noastre.

În vara lui '77 în jurul lui Nichita se formase un nucleu de plevușcă literar-artistico-numismatică (cum ar spune Breban), se bea votcă, se citeau diverse producții literare mai mult sau mai puțin interesante și cum nu exista încă o stăpînă a casei, era o harababură de nedescris, practic „salonul – nichita" era deschis non-stop.

Nichita susținea însă că e foarte îndrăgostit și duminicile la prînz dispărea pînă luni dimineața. Doamna inimii lui se numea Rodica, fusese căsătorită (cred că soțul fugise în străinătate) și avea un băiețel, Ionică. Pe „misterioasa" Rodica am cunoscut-o peste 2–3 ani sau poate mai puțin, în ajunul plecării definitive în Franța, la mine acasă. Era o doamnă distinsă, foarte brunetă și profund scîrbită de boema care îl distrugea pe poet. Pînă însă s-o cunosc, poetul, constatînd că sîntem vecini cu ea, apărea proaspăt îmbăiat și bărbierit duminicile pe la ora 12 și se lamenta că Rodica nu-l mai iubește, că s-a hotărît să emigreze, propunea să bem ceva și pe la 2–2,30 pleca șchiopătînd spre aleasa inimii lui. Avea întotdeauna cu el o plasă și în plasă erau cîteva sticle cu votcă și mici cadouri pentru Ionică, fiul doamnei brunete. Duminica după-amiaza pînă luni dimineața poetul ducea o viață domestică și, mărturisea el, foarte plicticoasă. Trebuia să mănînce, să se uite la televizor, să nu bea prea mult, să-l ajute pe Ionică la lecții, să se spele, să doarmă în așternuturi curate și, destul de probabil, să nu se mai bilbiie. După un asemenea „tratament" era însă apt să înceapă o nouă și adevărată săptămînă de lucru.

Ștefan Agopian

minimax

Democrația sinucigașă (II)

Fie-vă elita ușoară!
(Urări de bine la Cel de-al III-lea Congres al FSN)

Pentru că este 1 aprilie a fost mare tentația de a confecționa o poveste năstrușnică despre cum evoluează România direct spre dictatură, date fiind ultimele peripeții din arena politică bucureșteană gîndite în corelație cu ceea ce se întîmplă dincolo de Prut. Bunăoară, văzînd că altcumva nu mai poate rămîne pe viitor în palatul prezidențial, adică în singurul loc unde se poate simți în siguranță, unul dintre cei doi președinți ai românilor apelează la celălalt președinte, rugîndu-l să se angajeze într-un mic război de grabă după care, oficial, să ceară sprijin confraților. Ample manifestații de indignare și adeziune, slujbe cu sobor de preoți ș.a.m.d. Nici o problemă. Concomitent, provocarea unui conflict etnic și descoperirea unor dovezi incontestabile ale amestecului străin prin intermediul partidelor de opoziție ar face inevitabilă starea de necesitate pe tot cuprinsul României Mari. Etc. etc. Și n-ar fi singurul scenariu posibil de imaginat cu ocazia lui 1 aprilie. Numai că, acum, re-compunerea realității social-politice de o manieră fantastică este o încercare oricum sortită eșecului, fantezia, solicitată la maximum chiar, neavînd cum să concureze în bizarerie cu cele ce se întîmplă într-adevăr. De unde și renunțarea la pomenita tentație în favoarea căutării începută cu o săptămînă în urmă.

Interpretate din punctul de vedere al așezării societății românești într-o ordine politică democratică, rezultatele Convenției Naționale a F.S.N. se dovedesc contradictorii, căci, pe de o parte, s-a înregistrat o importantă distanțare de comunism (marcată și de lozincile scandate în timpul „meciului"), pe de altă parte însă, fiind evident și un efect contrariu compus din (a) creșterea probabilității intervenției unui moment de ruptură violentă, fățiș dictatorială (b) accentuarea confuziei electoratului care, în timp ce suportă din plin consecințele dezastrului economic, asistă la o cascadă de scandaluri politice, în sine picant-spectaculoase dar grotești prin comparație cu necazurile ce le îndură marea majoritate a societății.

Cît privește anticomunismul, volta făcută de dl Petre Roman după debarcarea din septembrie trecut, se dovedește într-o primă fază **eficientă**, de altfel, culpabilizarea adversarului (fost tovarăș de drum) fiind în această privință cît se poate de lesnicioasă și nu numai din considerente ce țin de trecutul nomenclaturist. Reacția, prima reacție (marcată pare-se și de nevroză) a parlamentarilor credincioși d'ui Ion Iliescu n-a făcut decît să amplifice efectul anticomunist al Convenției iar gestul absurd al celor doi deputați care s-au cerut la P.S.M. a fost exact ce mai lipsea. Dar, prețul victoriei dlui Petre Roman în interiorul partidului constă în recunoașterea implicită a tuturor acuzațiilor aduse Puterii de Opoziție și o anumită parte a presei sau altfel spus, este un vot de blam retroactiv care nu are cum să nu incrimineze, totuși, și fosta guvernare **Roman** — sprijinul dlui Theodor Stolojan (acordat în pofida unor atacuri ce i-au fost adresate într-o manieră destul de transparentă) nu are cum să țină de foame, iar excesele de violență din 1990 sînt prea apropiate încît să beneficieze de atenuarea uitării. Bref, strategia temerară a dlui Petre Roman este adînc grevată de un **deficit de credibilitate**, date fiind toate cîte s-au întîmplat în timpul cît domnia sa a fost, totuși!, nici mai mult nici mai puțin decît prim-ministru. Reciproc și cumva simetric, același efect de bumerang îl produc și acuzațiile **tîrzii** ale președintelui și ale parlamentarilor, înverșunați abia acum împotriva echipei Roman & Comp. În aceste condiții, criza cronicizată din interiorul Frontului a devenit o criză acută de autoritate legitimă a actualei Puteri care, în mod normal, ar impune, ca singură rezolvare democratică, confruntarea electorală, în același sens pledînd și reticențele financiare ale Occidentului, des pomenite de actualul premier. O asemenea continuare este însă și cea mai puțin probabilă, întrucît fracționarea Frontului ar putea să determine consecințe dezastruoase pentru Putere, oricît de mare este eventuala compensație oferită gratuit (?) de P.N.L. Or, cum liderii **noului Front** au pîinea și cuțitul în Parlament, este greu de întrevăzut ce ar putea să-i împiedice în a-și desfășura cît mai pe îndelete truda pentru ca, între timp, să-și poată reface ținuta mototolită. De bună seamă că acest fapt a fost anticipat și în „tabăra Roman" care deși nu are „carte încheiată" a putut să pluseze liniștit pronunțîndu-se ferm pentru ținerea la o dată cît mai apropiată a alegerilor generale și prezidențiale. Dar timpul, poate fi socotit un aliat al Puterii în actualele condiții economice și politice? Puțin probabil. Iar atunci se evidențiază pregnant o posibilă alternativă de evoluție, incluzînd un moment de discontinuitate, sau de ruptură, cînd intervenția unor evenimente excepționale ar justifica (cum se zice, de ochii lumii) măsuri excepționale. O nouă mineriadă (eventual declanșată prin chiar cercetarea penală a dlui Miron Cosma), o grevă generală, escaladarea conflictului de dincolo de Prut sau, încă și mai grav poate, amorsarea unei răzmerițe în Ardeal, ar putea fi, Doamne ferește!, tot atîtea prilejuri pentru punerea în scenă a unei „piese" dure pentru care actuala cîrmuire și-a dovedit cu prisosință disponibilitatea. Din păcate, și tocmai fiindcă acum, poate mai mult ca oricînd, Opoziția ar trebui să-și facă simțită prezența prin unitate, disensiunile existente în sînul Convenției Democratice ar putea să favorizeze indirect deteriorarea situației politice. În schimb, ar mai fi poate de luat în considerare cu încredere înțelepciunea poporului român care ar refuza să se lase antrenat într-o aventură. Poate. Dar dacă e singura garanție împotriva resurecției dictaturii...

1 aprilie 1992

Șerban Lanescu

Vladimir Ene: „Martir"

stop cadru

Întîrziații optzeciștilor

Despre promoția poetică optzecistă s-a vorbit în ultimii ani la noi mult și bine, deși critica de întîmpinare a trebuit să-și ia sumedenie de precauții — mergînd pînă la inventarea unui limbaj de-a dreptul sibilinic — spre a înșela „vigilența" autorităților culturale comuniste, opace și din cale afară de susceptibile față de orice fel de înnoiri.

Fără a fi neapărat elitistă, poezia celei mai înzestrate promoții de poeți de după război, în chip deslușit, este o poezie școlită și cultivată, promovată cu răbdare și aplicație de, și în cenaclurile și revistele universitare, mai cu seamă. Ochiul familiarizat poate distinge, în diversitatea vocilor și tonurilor, dincolo, firește, de o stare atitudinală și de spirit comună, vizavi de percepția realului, chiar și un program estetic unitar. Într-o ierarhie de valori mișcătoare, la ora de față, generația '80 își are liderii ei, capi de serie care, dacă nu fac încă școală suficient, vor face cu siguranță pe măsura trecerii timpului. De altfel, din ce s-a publicat pînă acum, e clar că promoția poetică '90 este, în parte, deviată estetic din cea anterioară.

Ceea ce se ignoră mai mult sau mai puțin pe moment, este că, departe de a-și epuiza energiile, promoția '80 reintră în prima linie a interesului cititorilor și criticii cu o nouă falangă de poeți, alcătuită din toți insurgenții, independenții, incomozii și „bătrînii", considerați mult prea devreme (de către cine ?) ratați notorii. În genere, întîrziații unei generații au creat probleme de încadrare istoriilor literare academice, obligînd adesea la reconsiderări spectaculoase. Să fie și cazul aminaților generației poetice optzeciste care, chiar și la o privire fugară, se poate constata că fac — și nu întîmplător — grosul producției poetice din ultimii doi ani ?

Atașat biologic — și nu numai — promoției optzeciste, Ioan Vintilă Fintiș a cărui poezie îmi era parțial cunoscută din revistele literare, își face debutul editorial cu o carte de versuri remarcabilă, probînd o îndelungată și perseverentă trudă într-ale scrisului. Volumul **Singurătatea supremă**, apărut recent la Editura „Labirint" din București, face dovada unui poet matur și adesea inspirat.

Pentru Ioan Vintilă Fintiș, care are în chip absolut orgoliul drumului propriu — „drumul începe cu mine", notează el undeva, — **lumina**, cel mai frecvent element poetic invocat, este simbolul cuvîntului revelat, starea fulgurantă fixată în secundă a apropierii și depărtării, deopotrivă, a „cîntecului suprem" („iubire din iubirea supremă"). De la înălțimea aspirației spre substanța inefabilă a cîntului poetul este un prinț al iluziei, un Don Quijote pe care toate morile vin să-l locuiască de-a valma. În atelierul său de iubire, la o moară care macină tot pustiul lumii, nisipul pernicios și ignobil este pregătit spre a deschide aripi. Totul este aici alchimie ezoterică de unde lumea ar trebui să se subțieze în vis pe „tărmul cărții". Că poetului nu îi reușește totdeauna formula, sau combinațiile dau greș, este problema tuturor alchimiștilor... În felul său, Fintiș este un mistic dublat de un păgîn pe care poezia, chiar în clipele de singurătate a revelației, dacă îl umple de duh, în aceeași măsură îi spulberă înalta încredințare.

Un al doilea element al universului simbolic al poetului este **îngerul**. Din cîte înțeleg, îngerul este „autoritatea" care deschide fereastra luminii poeziei. Consistența lui se confundă adesea cu materialitatea pulberilor înlăcrimate ale edificiului de sînge al poetului, cerîndu-și dreptul și ele la existență în lumină : „Vestit de verbe eu vin cu crenguțe pe tîmple / și umbra mi se prelungește-n orizont // Iată vin îngerii și se sting în ea și deodată / se umple văzduhul cu mine / și cerul sclipește-n adînc / într-o perlă // Eu vin — cerc roșu glas tremurător adiere / Îngerul pătrunde în mine și viața / își deschide edificiul de sînge / aurindu-se //" **(Viața mea aurindu-se)**.

Conceptual, în înțelegerea lui Ioan Vintilă Fintiș, poezia este singurătatea populată de „tăcerea" îngerilor iar poetul — superbă imagine — „un Iacob căznit de lumină", trăind teribilul ultragiu al luciditătii : acela de a vedea lumina cu irișii reci ai cuvintelor. Drama unui astfel de poet, care se întreabă în permanență ce este poezia, este cu atît mai cumplită cu cît harul cîntului nu e, în fond, decît un înfiorător abur de smirnă, de necuprins în edificiul vagant al cuvintelor. Lumina însăși e ezitantă și se topește de umbrele lor care n-o pot cuprinde și nici reține.

Ca tăcere, **singurătate supremă** și voluptate a stării incerte de prezență a harului ,poezia este Thot ceea ce desparte **lumina** de **înger**, și **raza** de **undă** și **duh**, deci tot ceea ce e sublimă aspirație transcedentală, chinuitor contrariată de umbre și lesturi ale șirului de vorbe. Lupta poeziei cu „îngerul" („pretutindeni o tăcere cu îngeri") și a poeziei cu inconsistența „luminii" („Foamea de lumină mă arde") trădează și altă latură a creatorului Ioan Vintilă Fintiș. Orice s-ar spune, el rămîne funciarmente un vitalist ; de altfel, o și afirmă undeva în felul său enorm indigent și ritos : „Nu există moarte / Doar iubire / Și cîntec". Iubirea nu e doar foamea îngerului de lumină, ci, deopotrivă, și **boala de ochii femeii**, de acele oglinzi petulante în care este posibilă ascunderea și pierderea de sine. Pentru pendulul fraged care este poetul, femeia înseamnă cînd regresia fericită în maternitate și copilărie, cînd chemarea la orgie a unei Afrodite, îmbiind la vin cu sînii ei auriți de o stea depărtată.

Adăugînd că poetul — în nota deja consacrată de promoția '80 — își evocă prietenii și are încă nostalgia atmosferei aluritoarelor întîlniri poeticești din cenacluri **(Ca roua pe salbă)**, aș spune că **Singurătatea supremă** este o încercare de definire, perpetuu surpată și reluată, a poeziei, încercare închingată lucid și, adesea sever, de sentimentul absenței ei din cuvîntul prăbușit, de prea multă iubire, la tărmul cărții.

Din pustiu în pustiu, de-a-ncălarea pe cămila poeziei, Ioan Vintilă Fintiș ne spune o poveste ce merită ascultată.

Ștefan Ion Ghilimescu

povestea vorbei

„Licențiat", „presat"; „determinat"...

Cînd într-o emisiune a televiziunii, acum vreo doi ani, se anunța că într-o parte a lumii 1500 de lucrători „vor fi licențiați", nu puteam considera respectiva construcție ca pe o încălcare a normelor lingvistice : pentru că dicționarele noastre cuprind (e drept, cu indicația **rar**) verbul **a licentia**, împrumutat din fr. **licencier**, cu sensul „a concedia, a da afară". E sigur totuși că pentru multă lume forma în cauză va fi trimis doar la adjectivul (uneori substantivizat) **licențiat** „(persoană) care a obținut titlul, diploma de absolvire a studiilor universitare" — singurul cu adevărat în circulație în momentul de față. În ciuda cuprinderii rale în dicționare, verbul **a licentia** rămîne un franțuzism prea puțin necesar (care nu face decît să-l dubleze pe **a concedia**) ; în plus, creator de ambiguități.

O situație întrucîtva asemănătoare, provenită probabil, ca și cea de mai sus, dintr-o traducere grăbită și neglijentă, întîlnim și într-o rubrică de sfaturi cosmetice : „Demachiajul cu apă demachiantă este preferat de către femeile **presate**, foarte ocupate" („Strict secret", nr. 39, 1991, 11). Preluînd valorile fr. **pressé** „grăbit", **presat** (a cărui definiție în DEX este : „care a fost supus unei presiuni, care a fost comprimat, îndesat") provoacă, în combinație cu substantivul femei, nu atît o confuzie, cît un evident efect comic. Se manifestă în acest caz un fenomen asemănător calcului lingvistic propriu-zis : de la același cuvînt francez **(presser)** se preiau la un moment dat cîteva sensuri evident legate între ele (a apăsa, a comprima, a constrînge) ; după un timp e preluat (accidental) și un altul, mai depărtat, care pare însă în română total nepotrivit. De fapt, o remotivare a termenului s-ar fi putut obține prin adăugarea unui determinant : „presate **de timp**" ; în absența acestuia precizarea finală la care recurge autorul articolului, „foarte ocupate", dezambiguizează sensul dar nu anulează ridicolul primei impresii.

Dezavantajul unor astfel de combinații e că mizează pe francofonia românului. Ca și **a se presa, presat, determinare** și **determinat** au în sursele lor franceze cel puțin cîte un sens pe care nu-l regăsim în română : **determinare** și **determinat** sînt formate de la **a determina**, verb cu etimologie multiplă, avînd ca sursă principală franceza ; s-a întîmplat însă ca dintre sensurile verbului din franceză, cel de „a face ca o persoană să se decidă" să apară în română („l-am determinat să..."), în schimb cel reflexiv, de „a se decide, a se hotărî" — să lipsească. Cînd citim despre „măsura **determinării** acestui partid modern, foarte modern (...) de a privi întreg spectrul politic (...) ca un spațiu în care se află parteneri" („Azi", nr. 537/1992, 3), soluția de înțelegere a textului o dă traducerea în franceză, apoi revenirea la română, prin înlocuirea „determinării", cu, de pildă „hotărîre", „decizie" (a căror eventuală ambiguitate e reglată de context).

Pentru a nu rămîne cu impresia că doar franceza e sursa acestor extinderi mai mult sau mai puțin recente — dar cu siguranță accidentale, neacceptate de uz, iată un alt exemplu, dintr-o avertizare cuprinsă într-un horoscop : „Puteți pierde **oportunități** importante dacă întîrziați la serviciu". („Expres Magazin", nr. 6, 1992, 11). Cum în română cuvîntul **oportunitate** e folosit doar la singular, ca abstract („caracterul a ceea ce este oportun"), de proveniență franceză și latină (conform dicționarelor), dar cu sensul curent din franceză, e limpede că s-a produs și aici o suprapunere de surse și că modul de utilizare la plural și cu sensul „ocazii favorabile" provine din engl. **opportunities** (și nu dintr-o regăsire a sursei latine).

Că acest gen de încărcare cu sensuri destul de diferite de cele deja fixate în limbă nu se poate impune foarte ușor ne-o dovedesc și caracterul evident **deviant** al exemplelor de mai sus, dar și istoria particulară a unor termeni. Folosirea adjectivului **speculativ** în enunțul „Vom acționa (...) pentru depistarea sustragerilor și deturnărilor **speculative** de mărfuri" („Libertatea", 11.07.1990, 3) nu pune probleme de înțelegere, contextul arătînd că e vorba pur și simplu despre **specula**. Sursa adjectivului poate fi sau fr. **spéculatif**, sau o derivare pe teren românesc (înregistrîndu-se în ultima vreme asemenea formații, de exemplu **somativ**). Speculativ — adjectivul deja existent în română — are doar o semnificație intelectuală — „care se ocupă numai de teorie : cu interes pur teoretic". Dacă în franceză **spéculation** are un sens filosofic și altul financiar și comercial, în română pentru acestea se folosesc două forme diferite : împrumutul **speculație** și derivatul regresiv **specula**. Poate că **speculativ** cu sensul „pentru specula" a devenit un fel de termen tehnic în limbajul polițienesc : în orice caz, el n-a pătruns în limba comună. Nu s-a impus deși povestea lui nu e foarte nouă : în 1953 Al. Graur semnala folosirea cuvîntului **speculație** în locul lui **specula**, în traduceri neglijente din franceză, în presa vremii : Valeria Gutu Romalo a înregistrat utilizarea la TV, în 1970, a lui **speculativ** — considerînd-o rezultatul unei confuzii cu **speculant** : „Au mai rămas elemente speculative în diferite piețe" (în **Corectitudine și greșeală**, 1972). Micile ciudățenii de acest tip, rezultat al pretiozității ori al neglijenței, revin periodic — dar nu par a avea puterea să se impună.

Rodica Zafiu

O istorie estetică a literaturii române (I)

I. Negoițescu, ISTORIA LITERATURII ROMÂNE, Volumul I (1800–1945), Editura Minerva, București, 1991

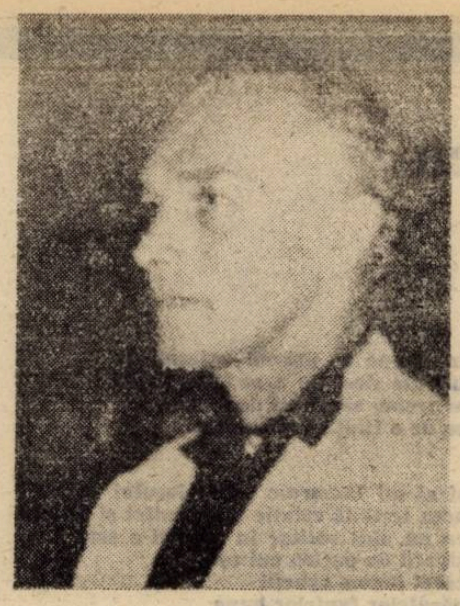

Anunțată pentru anul 1970 în numărul 2/1968 al revistei **Familia** (unde se publica și un plan de 61 de capitole gen **„Sinteza romantismului naiv și sentimental : Eminescu"**, **„Naturalismul" (Creangă, Caragiale, Slavici)** sau **„Proliferarea expresionismului mistic și social : T. Arghezi"**, **Istoria** lui I. Negoițescu apare în sfîrșit astăzi, după aproape un sfert de secol de așteptare, așa încît, din multimea proiectelor neîncheiate, atît de caracteristice culturii românești, unul dintre ele e pe cale de a fi dus la capăt. E primul merit al cărții lui I. Negoițescu, de avut în vedere cu atît mai mult cu cît existența omului a fost sub vremi, „în grijă și teamă" (sînt chiar cuvintele autorului, din **Prefață**), cu o răsucire dramatică în 1980, cînd criticului i s-a impus soluția exilului. De altfel, **Istoria literaturii române** este în bună parte o operă de exil, scrisă dintr-o perspectivă eliberată de constrîngerile din țară (unde totuși numeroase capitole au apărut pînă în 1980) sau de preocupările exagerate pentru detaliul prea „specific" și prea „național", căci unul dintre proiectele urmărite de critic a fost să-și publice cartea mai întîi în străinătate.

Față de p'anul din 1968, **Istoria** pe care o avem astăzi în față a suferit numeroase modificări. În locul capitolelor centrate foarte clar în jurul unei **„teme"** s-a ajuns la un decupaj foarte larg, în care 145 de ani de literatură (din 1800 pînă în 1945) sînt împărțiți în 14 mari secvențe, pe criterii cronologice, stilistice și mai ales de gen **(I Începuturile poeziei române, II Primii prozatori, IV Generația anilor '40, Pașoptiștii, VII Literatura română în jurul anului 1900, X De la simbolism la expresionism sau XII Proza interbelică)**, după sistemul francez, care își ia ca principal element de referință unitatea de timp, secolul, dar și după sistemul german, care preferă perspectiva morfologică. De cîteva ori intervine și criteriul **școlii**, al **mișcării** sau al **grupării** literare **(VI „Junimea", XI „Sburătorul", Modernismul)** și într-un rînd dăm chiar și peste criteriul ideologic (ca în ultimul capitol al cărții, despre **naționaliști**).

Desigur, numeroase din încadrările pe care le face I. Negoițescu se pot discuta (Ghica la **pașoptiști**, alături de Heliade Rădulescu, de Grigore Alexandrescu sau de Bolintineanu și nu Iingă Odobescu, la capitolul intitulat **Înainte de „Junimea"**, deci la postpașoptiști, Hortensia Papadat-Bengescu și Camil Petrescu la capitolul despre proza interbelică, și nu la cel despre **Sburătorul**, unde în schimb va fi introdus Călinescu), dar pentru că în această **Istorie** criteriile de clasificare sînt atît de largi, observațiile pe această temă pot fi lăsate în paranteză. Mai important e să observăm altceva. Dacă vom reașeza tabla de materii a **Istoriei** lui Negoițescu peste o schemă pur istorică, vom constata că tot secolul XIX este examinat în aproximativ 100 de pagini, în timp ce primilor 45 de ani ai secolului XX le sînt rezervate peste 200 (dintre care majoritatea se vor referi la epoca dintre cele două războaie mondiale). Dacă ținem seama de faptul că cel de-al doilea volum al acestei **Istorii** se va ocupa (după cum ne anunță **Prefața**) de perioada 1945—1989 („cu o secțiune finală asupra literaturii noastre vechi"), vom avea imaginea unei mari piramide literare, cu baza foarte largă plasată în prezent și cu „vîrful" minuscul, pierdut undeva în cețurile îndepărtate ale timpului. E aici o lege a oricărei **Istorii literare**, să-și creeze propria ei contemporaneitate, situată mai aproape de cel care scrie (și de mentalitatea epocii sale), decît de trecut. Iar I. Negoițescu a înțeles foarte bine această lege, în funcție de care își scrie **Istoria** și pe care o și tematizează la un moment dat : „Cînd literatura română contemporană, observă el în capitolul despre Damian Stănoiu, va fi devenit clasică, în sensul că operele scriitorilor vremii noastre vor încinta pe școlarii care în manualul de limba română vor putea să studieze nu atît scrieri de cultură, cît pe cele frumoase pur și simplu, fără îndoială că, la capitolul prozatorilor, se va învăța despre **Concertul din muzică de Bach** al Hortensiei Papadat-Bengescu, despre **Creanga de aur** a lui Mihail Sadoveanu, despre **Revoluția** lui Dinu Nicodin, despre **Patul lui Procust** al lui Camil Petrescu sau despre fermecătoarele povestiri monahicești ale lui Damian Stănoiu, din lumea **pușnicilor.**" Nu încape nici o îndoială, preferințele lui I. Negoițescu merg spre epoca interbelică, numită la un moment dat „marca noastră literară", cu un conținut „extraordinar de bogat și de strălucitor" și cu **sincronismul** lui E. Lovinescu, înainte de toate.

Curios este însă că această schimbare firească de accent sau de centru de greutate al unei **Istorii** antrenează la I. Negoițescu o minimalizare a altor perioade, reputate și ele prin clasicitatea lor. Cazul cel mai frapant din acest punct de vedere îl reprezintă **Junimea**, tratată ca și cum Maiorescu, Eminescu sau Caragiale ar fi cititi astăzi mai puțin decît Damian Stănoiu și Dinu Nicodin. O perioadă literară în legătură cu care conceptul de „epocă a marilor clasici" s-a consolidat în ultimele două decenii (la Șerban Cioculescu, în **Istoria** coordonată în 1973, în timp ce din **Istoriile** lui Călinescu și Vianu el lipsea) a devenit în lectura de astăzi a criticului „simplă" cultură. Și cu aceasta ajungem la partea cea mai curioasă a întreprinderii lui I. Negoițescu, aceea care urmărește să ofere cu'turii române o idee despre specificitatea literaturii sale și o nouă tablă de valori. Din acest punct de vedere, pentru I. Negoițescu **Junimea** nu este nici măcar o perioadă ca toate celelalte, de vreme ce i se acordă un spațiu de numai 12 pagini (cu Maiorescu, Eminescu, Creangă, **Caragiale**, Duiliu Zamfirescu și Slavici cu tot), în vreme ce epoca de tranziție numită „în jurul lui 1900" beneficiază de 23 de pagini, iar **pașoptiștii** de aproape 50. Nu e vorba, desigur, de a măsura cu „centimetrul" de croitorie al meschinăriei ce dimensiune are interesul pe care I. Negoițescu înțelege să-l acorde fiecărui scriitor. Dar e șocant să constați că în timp ce lui Eminescu i se consacră 5 pagini și jumătate, lui Caragiale mai puțin de 3, lui Creangă ceva peste 2 și lui Maiorescu 2, Asachi beneficiază de aproape 5 pagini, Bolintineanu de 7 iar Alecsandri de aproape 11 pagini, el fiind de altminteri și scriitorul cel mai amplu examinat. Și tot astfel, chiar în legătură cu epoca interbelică, dacă lui Camil Petrescu i se atribuie ceva mai mult de 2 pagini și Hortensiei Papadat-Bengescu aproape 3, capitolele despre Felix Aderca și Gib Mihăescu au, fiecare dintre ele, aproximativ 4 pagini.

Șocantă e nu numai dimensiunea ca atare a unor capitole, dar și modul în care majoritatea scriitorilor sînt examinați : dată acasta ne contrariază fie prioritățile criticului, fie omisiunile pentru care e greu să găsim un criteriu de explicație unitar. Dacă la N. Bălcescu, de exemplu, articolele de doctrină militară, socială sau națională sînt examinate pe larg (scriitorul neavînd operă literară propriu-zisă), la Kogălniceanu, oratoria și publicistica politică, artistice prin expresivitatea lor, sînt ignorate. Memorialistica lui Ghica din **Scrisorile către Vasile Alecsandri** (o capodoperă a literaturii române) e socotită de I. Negoițescu „o literatură superficială", cînd de fapt s-ar fi putut demonstra în ce măsură ea conține o importantă ipoteză ontologică, tipică pentru disputa dintre **vechi** și **moderni**. Din capitolele despre Alecsandri și Odobescu lipsește corespondența (extraordinară de fiecare dată), iar din capitolul despre Hasdeu nu aflăm nimic despre comedia **Trei crai de la Răsărit** sau despre importantul eseu **„Mișcarea literelor în Eși"**, comparabil cu ceea ce va scrie Maiorescu despre poezie, în 1867, sau Caragiale despre teatru, în 1878. La capitolul consacrat **Junimii**, Maiorescu e examinat în afara **Însemnărilor zilnice** și a **Epistolarului**, la Eminescu accentul cade pe analiza pub'icisticii politice, în timp ce poezia e rezumată la cîteva idei (e drept, strălucite), iar teatrul și mai ales proza sînt ignorate în întregime, în sfîrșit, Creangă e considerat pitoresc, artizanal și deci minor, iar din prezentarea lui Caragiale lipsesc **Ultima emisiune**, **Două loturi** sau **Inspecțiune**, pentru ca **D'ale Carnavalului** să redevină (aproape ca la cronicarii de la prima reprezentație a piesei) „o comedie cu, despre, pentru și quasi de un mitocan" ! Și tot astfel (adică în răspăr cu opinia curentă sau cu evidența) Gherea e „un spirit melodios" și complex, Ibrăileanu e grosolan în critică și lipsit de importanță, iar minorul Hogaș (fără metafizică de altfel) poate fi comparat cu Eminescu, pentru că e romantic și vast. În legătură cu istoricii literari, la Iorga, la E. Lovinescu sau la Călinescu lipsește orice referire la teoriile cu care fiecare dintre ei a modificat înțelegerea disciplinei, cînd vine vorba de Șerban Cioculescu, **Viața lui I.L. Caragiale** (una dintre marile noastre monografii) este în întregime ignorată, iar la capito'ul despre Tudor Vianu este uitată **Arta prozatorilor români**, așa încît să se poată trage concluzia ciudată că autorul „evită cît poate analiza directă și interpretarea intrinsecă".

Lista poate continua cu nenumărate alte exemple. Peste tot însă vom înregistra un dublu refuz : al „tradiției" după care scriitorii au fost studiați „monografic", cu biografie și portret, pentru a se ajunge în cele din urmă la o anumită imagine, și al noii sensibilități, care ne obligă să citim altfel și chiar altceva decît predecesorii noștri în urmă cu 50 de ani. Primul refuz e superficial și denotă din partea criticului un soi de „suceală artistică" sau de manie a contrazicerii, aproape sistematică (deci previzibilă) în preferințele ei. Sigur această „suceală" de tip artistic acceptă și o explicație mai complexă, în măsura în care se sprijină pe o anumită înțelegere a noțiunii de originalitate. Căci în timp ce originalitatea artistului propriu-zis se hrănește de cele mai mu'te ori din negarea tradiției sau din contestarea ei (și foarte rar din sinteză), originalitatea istoricului literar se trage din înțelegerea mai profundă a lucrurilor, cărora li se descoperă o față ascunsă pînă atunci. Tipul acesta de originalitate nu modifică radical tabla de valori a unei literaturi (lucrul acesta se întîmplă foarte rar într-o cultură serioasă), ci îi găsește o justificare nouă, care pornește din complexitatea obiectului studiat. Cel de-al doilea refuz e mai profund, pentru că el angajează nu temperamentul, ci o metodă sau un concept de literatură, care în cazul lui I. Negoițescu rămîne mai întotdeauna inactual, depășit, adică de tip vechi.

Florin Manolescu

Vorbele și banii

În **Norocul culegătorului** de I.L. Caragiale, Maichii Preciste i se face milă de un „băiat sîrman", fără părinți, fără adăpost, fără haine. Fecioara coboară din ceruri sub formă de stareță, îi iese în cale și îl „bagă" ucenic la o tipografie. Băiatul se canonește ani după ani la „muncă multă și grea", ajunge culegător dar, ne spune Caragiale, tot nu scapă de „frecușul jugului vieții : vînzarea puterilor de azi pe o bucățică de pîine pentru mîine, de mîine pentru poimîine, ș-așa tot mereu". Fecioara îi apare din nou, pe același drum ca și întîia dată, și-i promite în dar : „pentru fiece bîrfire ce-a trecut prin degetele și prin vingolacul lui cîte trei parale, două pentru fiece minciună și cîte o para pentru fiecare două nerozii". Bineînțeles că tipograful nostru, culegător la un mare cotidian, se îmbogățește peste noapte. Puterea dumnezeiască îl procopsește, îl scapă de griji și de necazuri. Nevastă-sa găsește sub vatra din tindă — așa cum îi arătase Maica Precistă în vis — o oală plină cu galbeni și cu bani.

Mai mult decît în cazul — obișnuit, natural — al oricărui scriitor, problema relației cu „vorbele" este la Caragiale una acută. El își retranscrie manuscrisele — modificîndu-le, bineînțeles — de nenumărate ori, hîrtiile pe care sînt trecute „ultimele" variante sînt legate cu panglici furate din dulapul soției (un fel de magie a fertilității galante). Caragiale blestemă în fel și chip invenția tiparului, multiplicarea infinită a cuvintelor, rîde trist și copios de meseria de scriitor (vezi schița „Partea poetului"), rescrie o simplă carte poștală de 10—11 ori etc. Adept al expresiei ferme, precise, convins antinominalist, Nenea Iancu nu poate avea pînă la capăt încredere în cuvinte. La prima vedere în „parabola" din **Norocul culegătorului** bietele vorbe (care, orice-ai face și orice-ai drege, în imensa majoritate a modurilor lor de întrebuințare, tot false și „sîrmane" rămîn) sînt parcă — pur și simplu prin intervenție divină — salvate. De fapt, „parabola" caragialiană nu e aici doar ironică, ci oroape sarcastică. Acoperirea cuvintelor în bani nu este una reală, adevărată, salvatoare.

Plecînd de la miezul acestui text vom încerca să însăilăm cîteva „speculații". Da : vorbele sînt ca banii, dar nu numai în sensul circulației, ci mai ales în sensul valorii lor simbolice. Și banii și cuvintele **sînt ceva-ce-ține-locul-la-altceva**. Dar vorbele și banii sînt simboluri denaturate. Dacă în simbol obiectul simbolizat există ca atare, în prezența sa, moneda și cuvîntul sînt doar proteze imperfecte, mult depărtate de realitatea pe care încearcă s-o conțină. Pînă la urmă ele pot însemna totul și nimic, vorba doar tatonează numirea, iar banii sînt o metaforă nereușită a obiectului natural căruia vor să-i ia locul. Schimbînd vorbele în bani, „parabola" lui Caragiale sugerează doar schimbarea unei proteze cu a'ta. În fond — și aici voiam să ajung — literatura (ca superconștientizare a problemelor limbii) există după modelul simbolurilor denaturate. A face literatură înseamnă (și) a încerca să scapi vorbele de nominalismul lor funciar.

La nivel ind'vidual, faptul că scrii literatură este semnul unei (încă) nerealizate structurări a eului într-o ordine a sa. Propria ordine neputînd fi reală decît dacă se cuprinde în „Ordinea mare". Cel care scrie, scrie de fapt simțind că el, ca „mădular" al trupului Lumii, este un „mădular" infirm. Scrisul face această infirmitate conștientizată mai ușor de suportat. Cărțile

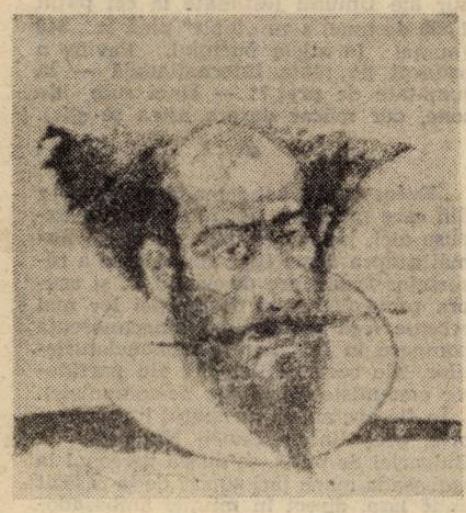

sînt proteze extrem de perfecționate pentru — poate — cele mai rafinate și mai perfecționate infirmități. Și doar atunci cînd știi că literatura este numai **ceva-ce-ține-locul-la-altceva**, atunci meseria de scriitor poate deveni o meserie a penitenței asumate. O meserie a umilinței.

La nivel universal, existența limbii înseși este un stadiu intermediar, căci nici Edenul, nici Ierusalimul coborît nu pot fi imaginate ca folosindu-se de o comunicare imperfectă a cărei unealtă ar fi vesnica tatonare a numirii prin intermediul șirului infinit de cuvinte. La nivel universal, „pătratul" pămîntului este cea mai perfecționată proteză pentru „cercul" cerului. Numai ceea ce este dincolo de linia orizontului putînd fi vindecarea completă. În teoria (și practica) simbolismului universal, întreaga lume — orice obiect, faptă sau gînd — este imaginea în oglindă a chipului lui Dumnezeu. În această oglindă, întunecată încă, se poate spera a se citi (măcar printre rînduri) chipul adevărat, luminat al tuturor celor ce se află aici și acum, chipul lor neinversat. Fiecare obiect, gest sau gînd tînjește să ajungă cît de cît dincolo de linia orizontului său. (Vezi, **I Cor. 13, 12.**)

A scrie cărți nu înseamnă altceva decît punerea în abis a dorinței și neputinței întregii realități istorice de a se împărtăși definitiv din **înțeles**. Da : vorbele sînt ca banii — încearcă disperat să ne aducă cît mai aproape de adevărata natură (a noastră și a lucrurilor). Numai tăcerea e de aur.

Cristian Popescu

constanţa buzea

icoană

dacă aş încerca măcar
să-i induioşez inima
prosternindu-mă ca dinaintea
unei maici cu toţi fiii ucişi

rememorind
din milă pentru acel rest retezat
al fiinţei sale
unduirea de făt în care se pierde
şi se regăseşte minunea de amurg
a iubirii

poate i-aş revela bucuria mersului
purtatul pe braţe al cămăşii
ca o piele fragilă aburind de o
nepresimţită otravă

dar nu pot îndura
chinul aceleiaşi goane
zadarnice iarăşi şi iarăşi
intrarea în propriul puls şi renunţarea
bolborosind înecată de uimire

pentru că ea nu stă din plins
urmărind nişte umbre
ce n-am de unde să ştiu
ale cui sînt

mă sperii şi mă retrag
ducîndu-mi mîna către inimă
fără să mai ajung

poate cum stă este ce pare
în rugăciune cu ochii în ochii mariei

cum

înainte de a se face tîrziu
(vezi nu spun prea tîrziu
pentru că primul este al facerii
iar celălalt al fiirii
pentru că al doilea mîntuie
în vreme ce primul extermină)
înainte deci de a se face tîrziu
ar trebui să profit de răgaz
ca de o fiinţă protectoare

şi să-mi lămuresc legile jocului
acea teribilă relaţie între astfel şi altfel
ca un abis rotitor în care ţi-e sete
să afli de partea cui eşti
cărei tagme aparţii
păcatelor faptelor bune
proporţia insuportabilul ucigătorul CUM

lîngă trăirile arogante ale actorului
lîngă nevoiaşa lui sete
trăirile liber alese aş spune
ale celui ce se uită la tot
ca la teatru

lîngă dedublarea păguboasă
averile pustiitoarei singurătăţi
în abisul rotitor în care substanţele
se amestecă suprimînd verbul

nord

la geam caprifoiul
măciesul şi mărgăritarul
în acelaşi pămînt

dau rădăcini cu albeaţă de cariu
orbecăind după apa care
există

în draperii sufletul meu
a cărui sete fusese să plece
spre nord

pastel

grădinile intră pe fereastră
frunzele se lipesc de draperii
vor rămîne aşa
mişcîndu-se o vreme ca nişte mîini
deschise pe albele pervaze
lăsîndu-se nepăsătoare parcă
în limitele puterii noastre
de a le întîmpina
precum acest copil împingînd orfan
muzica lîngă lumină cu o
cutremurătoare
credinţă că sufletul maicii domnului
i se oferă în florile pure ale
mărgăritarului şi caprifoiului

chin

şi tot mai crezi
că poezia se face din nimic
că nimeni din cer
nu asistă la naştere
că nici părinţii nu sunt de faţă
cum drept cum fără cruţare ţi-am spus
plini de mister de scamă de număr
sunt simburii ei

numai dumnezeu ştie cît chin
cîtă jertfă cît haos şi cîtă iubire
cere cuvîntul la convertire
îngrozit că porneşte
şi nu mai ajunge

darul

cel care crede că are
şi cel care crede că dă
trăiesc în iluzie

după mult timp
după cîte conflicte
revine din spatele tuturor
ostenitul aproape stinsul disprefuitul
om care nu vrea pentru sine nimic

celui ce i se dă pentru a i se lua
şi el mulţumeşte blînd pentru toate
prostul lumii căruia i s-a dat
şi i s-a luat fără să atragă
atenţia şi astfel nimeni
nu înţelege şi nu se deşteaptă
din somnul darurilor
din trufia mulţului împărţit
din lăcomia recuperării

i s-a dat şi i s-a luat
din ce i s-a dat o singură dată
i s-a luat după aceea mereu
într-o fără istov jefuire

i s-a luat pînă la moarte şi după moarte
lui rămînîndu-i darul întreg
lui în dumnezeiescul blestem de a da
din dar

solilocvii

Locuri comune

sau de ce-o fi fost nevoie de „continuitate“

La cinci zile după eşecul puciului din august trecut, Nikolai Krucina se arunca pe fereastra apartamentului său situat la etajul al cincilea. Date fiind circumstanţele (Pugo, ministrul de interne, se sinucisese şi el) moartea lui Krucina trece aproape neobservată, deşi nu era vorba de un oarecare, ci de însuşi trezorierul partidului comunist unit sovietic. Pe 6 octombrie însă, Gheorghi Pavlov, om la venerabilă vîrstă de 81 de ani, cînd gestul sinuciderii e cam lipsit de semnificaţie, se aruncă şi el de la fereastra apartamentului, situat de data aceasta la etajul şapte. De neînţeles, poate, doar pînă afli că Pavlov era nimeni altul decît predecesorul lui Krucina. Şi uite-aşa, cît ai bate din palme, a dispărut memoria financiară a celui mai puternic (şi mai bogat ?!) partid din lume. Mai mult decît atît, nu trec nici zece zile şi Dimitri Lisovolik face şi el încercări disperate de a zbura. Creşterea înălţimii (etajul doisprezece, de data asta) nu ajută cu nimic. Dimpotrivă, s-ar zice. Nu-l ajută nici amănuntul că a fost responsabil al secţiei internaţionale a Comitetului Central şi că, în această calitate, a colaborat îndeaproape cu acelaşi Krucina. Dimpotrivă, tot dimpotrivă.

●

Poate că valul de sinucideri n-ar atrage atenţia (deh, oameni şi ei, dezamăgiţi crunt de pierderea unor scaune şi onoruri), poate că n-ar isca nici un fel de întrebări, dacă morţii, sinucigaşii, n-ar fi avut, toţi, o legătură directă cu banii Partidului. Bani care acum, în anul de graţie 1992, după dispariţia comunismului, nici nu mai există, ca şi cum nici n-ar fi existat vreodată, nici o urmă, nici măcar mirosul. Da, conform spuselor procurorului rus Valentin Stepankov, din „averea“ Partidului comuniştilor sovietici (apreciată la... peste 170 de miliarde de dolari ?!?) n-a mai rămas aproape nimic, iar anchetatorii (ca să vezi, domnule, rusii au şi aşa ceva) consideră că peste 100 de miliarde au fost plasate în străinătăturI : depuneri la loc sigur, conturi, dar mai ales societăţi mixte, pentru că banul trebuie să umble dar şi, mai ales asta, trebuie să se piardă urmele provenienţei sale. Pavel Voşanov, omul pus de Elţîn să ţină legătura cu presa, crede că încă din 1988 s-a organizat o „economie invizibilă a partidului“ şi că au fost deschise în străinătate circa 7 000 de conturi de către personalităţi ale partidului unic, în special în... Franţa, în America Latină, în Iran... curios, în locuri cunoscute şi pe la noi. Iar rezervele de aur ale Uniunii (estimate la cel puţin 1 500 de tone) s-au „topit“ pînă la... 240 (numai în zilele puciului, Pavlov a aruncat pe piaţa internaţională — la jumătate de preţ ?! — cinci sute de tone, dar măcar despre astea se ştie).

●

„Evénement“, hebdomadarul francez din care provin majoritatea datelor expuse aici, insistă (şi bine face) nu numai asupra dispariţiei misterioase a resurselor financiare de partid, ci şi asupra provenienţei şi destinaţiei lor mai recente (cea veche fiind binecunoscuta pompare în buzunarele nomenclaturiştilor, ale securităţilor ori ale partidelor comuniste din ţările ne-comuniste).

În fiecare an, la începutul lui decembrie, preşedintele Băncii Naţionale a Bulgariei de pildă, se ducea personal la ambasada marii ţări surori de la răsărit unde lăsa, direct în mîinile ambasadorului, o servietă conţinînd cel puţin 500 000 de dolari. Dar acesta nu e decît un mai recent caz particular între atîtea altele. Ce mai contau cîteva milioane, cînd Bulgaria avea zece miliarde datorie externă ? De unde proveneau însă aceşti bani !? Era oare partidul comunist bulgar atît de bogat ? Aiurea. Sursele proprii nu acopereau nici pe departe măcar nevoile nomenclaturii autohtone. Şi-atunci, cum să rezolvi, totuşi, problemele tovarăşilor, dinăuntru ori din afară, de la Sofia, Moscova, ori Paris ? Nimic mai simplu. Un anume cadru superior din ministerul de Finanţe primea, din cînd în cînd, fără nici o regulă, cîte un telefon de la o persoană-foarte-suspusă din conducerea P.C.B., telefon în urma căruia, pe loc, **fără a fi menţionat** nici un nume, o anume sumă, substanţială desigur, era virată din fondul statului în **„contul Progres Tehnic A“.** Şi uite-aşa, anual, circa 160 milioane leva (130 milioane dolari la nivelul lui 1988) erau pur şi simplu deturnaţi din buzunarul public. Ultima operaţie de acest fel (40 de milioane) a avut loc, atenţie, în februarie 1990, adică sub guvernarea lui Petar Mladenov ? !

Evident, la fel ca cele ale PCUS, nici fondurile PC Bulgar nu mai există astăzi. În schimb, s-au înmulţit, oho, cum s-au mai înmulţit firmele particulare mixte, **paravan pentru spălarea banilor roşii.** Peste noapte, foştii comunişti au devenit onorabili capitalişti. Mai simplu spus : **provenienţa** banilor comuniştilor va fi fost buzunarul aşa-zisului Stat (adică buzunarul meu şi al tău, cititorule) iar **destinaţia recentă** a lor, aceea către care s-au scurs neştiuţi de nimeni, este buzunarul personal al foştilor mahări comunişti. Punct.

Asta e ceea ce au patronat Gorbaciov în URSS, Mladenov în Bulgaria, Iliescu şi Roman la noi : dispariţia fondurilor partidelor comuniste, **furtul secolului,** în valoare de sute de miliarde. De aici teoria trecerii fără salturi bruşte, căci nu protecţia socială îi interesa pe ei (am văzut pe pielea noastră de cîtă protecţie socială am tot avut parte), ci posibilitatea de a lucra în linişte la schimbarea la faţă. De aici mult-ceruta continuitate, căci o operaţie de asemenea proporţii nu s-ar fi putut desfăşura în cîteva zile. Iar dacă un Gorbaciov ori un Iliescu ar zice că n-au ştiut ce se întîmplă în jurul lor, este cu atît mai trist, e penibil, e revoltător. Măcar să-şi fi bătut joc de noi unii care ştiu pe ce lume se află (cuplu Ţiriac — Roman, „per exemple“).

Eventuala, temuta de unii brutalitate a transformării, adică venirea la putere a ne-comuniştilor imediat după decembrie 1989, era considerată un real pericol, nu pentru că s-ar fi organizat cine ştie ce vînătoare de scăunari, nu, pericolul era cu mult mai mare, enorm, vital, căci ar fi oprit în fază incipientă procesul de scurgere/dispariţie a fondurilor partidului în buzunarele foştilor activişti. Asta a fost toată Revoluţia Română.

Desigur, faţă de fondurile enorme ale PCUS-ului, autohtonul partid comunist n-o fi avut decît ceva-ceva mărunţiş, suficient totuşi pentru a umple oraşele cu buticuri şi marfă de mînă a treia căci, neavînd nici o meserie, ce altceva ar fi fost în stare activiştii să conceapă decît tot un soi de trafic-parazitism pe buzunarul cetăţeanului ?

●

Ceea ce surprinde în cele înfăţişate mai sus este o reală transparenţă, normalitate de care, prin comparaţie cu noi, se bucură Rusia ori Bulgaria : comisii de anchetă, rapoarte, declaraţii publice ale unor deputaţi ori înalţi funcţionari din mediul financiar sau judiciar. E ca şi cum la noi totul ar fi (ar fi fost) în perfectă regulă. E ca şi cum, zîmbind şăgalnic şi ţinîndu-se de mînă, Roman şi Iliescu, Iliescu şi Roman ar fi venit să ne spună : oameni buni, tovarăşi, fraţilor, partidul comunist român avea X miliarde lei şi X miliarde dolari. Din acest moment ele trec în buzunarele statului şi se repartizează după cum urmează... Etatizarea tuturor fondurilor şi bunurilor PCR. La noi, la români, pare-se încă că Partidul şi Statul au fost mai mult decît oriunde chiar unul şi acelaşi lucru : partidul şi statul, statul şi comunismul, comunisml şi banul public, banul public şi nomenclatura, nomenclatura şi societăţile mixte, societăţile mixte şi banul public, banul public şi partidul...

Eu ? Nu mai pot de bine. Dar măcar sînt bucuros că n-oi fi chiar aşa de nătărău şi am priceput, în cele din urmă, ce vrea să zică aia „revoluţie“.

Mihail Oprea

FĂNUȘ NEAGU — 60

Sînt prozatori care impun o lume, sînt prozatori care impun o viziune și sînt prozatori care impun un stil. Fănuș Neagu e în categoria din urmă și o ilustrează mai bine decît oricare prozator român de azi. Așa ar putea să înceapă un comentariu critic despre autorul povestirilor din *Ningea în Bărăgan*. Sau așa : Coborît din lumea misterioasă de abur și apă a cîmpiei dunărene estice, cu întîmplările ei ce pun realității coarnele imaginarului, trădînd-o cu fidelitate, Fănuș Neagu, în repezeala rostirii lui și în metaforismul mereu surprinzător al scriiturii sale este una din cele mai pure expresii ale absorbirii locului istorico-geografic în Cuvînt. Sau, poate, așa : Dacă-l desparți pe Fănuș Neagu de opera sa și încerci să-l privești ca pe un trecător cu care schimbi, la o intersecție, un chintal de vorbe, constați — din capul locului — că omul e un suflet de copil cu gesticulații și replici de gardian uitat în post, cu răutăți deseori nedrepte dar întotdeauna lipsite de ură, mai curînd vehemente decît crude, mai curînd duioase decît vindicative. Dar oricum ar începe un astfel de comentariu, din orice perspectivă ar fi gîndit el, traseul ideilor critice va intersecta inevitabil zona numită *stil*, pentru că aici pot fi găsite și originalitatea și performanțele literaturii lui Fănuș Neagu, și tot aici se grupează principalele accente de personalitate psihologică și intelectuală a scriitorului.

În chip obișnuit, chiar dacă admitem principial că bibliografia unui scriitor îi reflectă biografia (determinism astăzi revolut), punem de o parte opera iar în altă parte persoana scriitorului. Și de cele mai multe ori constatăm că inter-relația operă-autor (ca persoană) nu funcționează sau funcționează în chestiuni marginale, irelevante. În cazul lui Fănuș Neagu o atare legătură e nu doar posibilă ci chiar de-a dreptul evidentă, nu atît pentru faptul că biografia scriitorului s-ar regăsi în operă sau că persoana lui s-ar regăsi, la rîndu-i, ca personaj, cît pentru motivul că tipul de expresivitate conținut în operă e același cu tipul de expresivitate al persoanei scriitorului. Impresia celui care cunoaște bine și opera și omul este că întreg scrisul lui Fănuș Neagu e după chipul și asemănarea autorului (ca persoană). O asemenea impresie — greu de contestat — îl așază pe scriitor printre autorii de proză lirică, ipoteză care a și făcut de altfel carieră în paginile critice ce i-au fost dedicate de-a lungul anilor. Cu atît mai mult cu cît se baza și pe un fapt de ordin stilistic indubitabil : preeminența metaforei. Și totuși ipoteza aceasta nu acoperă bine realitatea prozei lui Fănuș Neagu, nici măcar a povestirilor necum a romanelor. Nu e cazul să fac acum speculații privind funcția și modurile lirismului în epică, dar trebuie să observ că aparența lirică a discursului narativ din aceste proze, în primul rînd metaforismul, nu atinge sau nu pătrunde — ca la Zaharia Stancu, bunăoară, sau ca în cîteva din povestirile lui Panait Istrati — în structura epică propriu-zisă. E o manifestare de *stil* care afectează, desigur, expresia narativă, nu și gîndirea epică, și dovada cea mai convingătoare ar putea fi tocmai omogenitatea vorbirii personajelor, diferența netă dintre modul în care ele se exprimă (același, adică metaforizant, la toate) și ceea ce sînt ele în realitatea propriilor fapte și întîmplări. Caractere diferite, temperamente diferite se adună sub acoperișul comun, unificator, al rostirii lirice. Într-o atare privință aproape că nu există deosebiri între *stilul* din povestiri, cel din romane și cel din textele publicistice, cu toate că prin tot restul cele trei categorii de texte sînt inconfundabile.

În sfîrșit, rarității expresivității epice a prozatorului, poate fi socotită drept valoare în sine dacă ne gîndim că *stilul* aferent e prezent, ca o constantă marcantă, în cărți inegale valoric, în admirabilele povestiri ca și în mai puțin izbutitele romane. Ceea ce nu face decît să confirme ceea ce spuneam la început privitor la condiția stilistică a literaturii lui Fănuș Neagu, aspect al literarității care-i asigură prozatorului neasemănarea. Restul e interpretare.

Laurențiu Ulici

● Imagini pentru Istoria ilustrată a literaturii. ● Fănuș Neagu în anii debutului ● Împreună cu Nicolae Velea în redacția revistei „Luceafărul" ● Brăila : Felicitîndu-l pe acad. Alexandru Balaci pentru premiul „Panait Istrati"

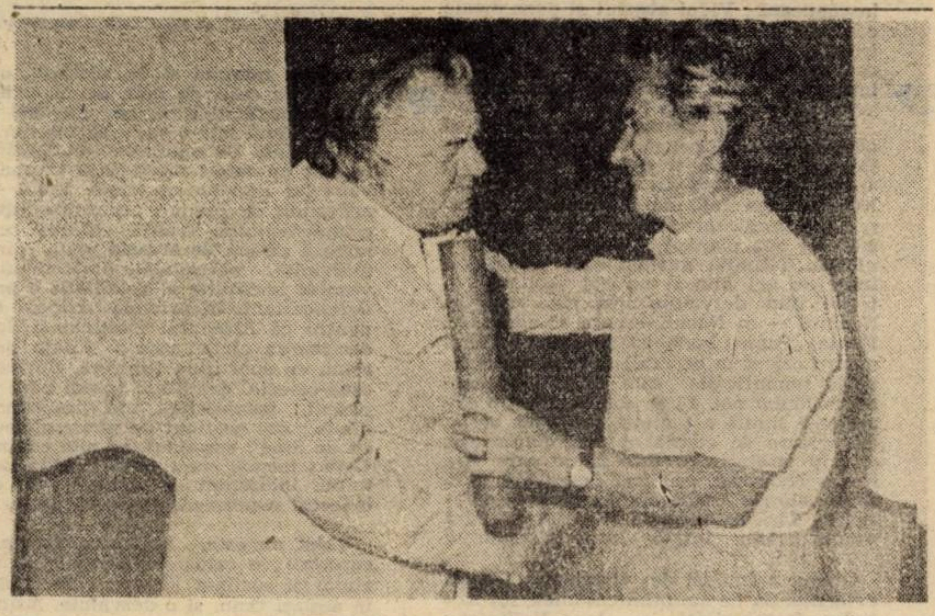

fragmente

Căderea rachetelor „Patriot" în Babilon

N-am scris niciodată despre un poet irakian (și) de limbă română, rezident al orașului Satu-Mare. Greu de crezut, de altminteri, că un asemenea poet ar putea exista în realitate. Deși am cunoscut aievea un tînăr mustăcios, avînd ceva din aerul imperial al celui ce și-a permis mai an nu doar să-l sfideze pe George Bush dar s-o și refuze pe doamna deputat Ciocîlina !

„Într-adevăr, în finele lui septembrie 1990, deplasîndu-mă împreună cu Colocviile „Poesis" tocmai la Sîmbra Oilor, observ în grupul pestrit de poeți, critici și activiști culturali o figură insolită. Un cetățean de evidentă extracție arabă dialoga însufletit cu colega mea de generație Simona Popescu. Îl întreb pe George Vulturescu, organizatorul agapei literare, cam cine-ar putea fi acela care, de mai bine de o oră, ne răpise colega și o purta încet, cu vorba, înspre Bagdad devale. Aflu că este un poet arab, stabilit în Satu-Mare (?!?). N-am dat prea mare atenție faptului, convins că amicul Vulturescu este, ca de obicei, excesiv de politicos. În plus, Gheorghe Izbășescu, „zburătorul", tocmai se înghesuia să ne prezinte, mie și lui Horia Gîrbea, cel mai bun produs al tinerei poezii focșenene.

Numai că, iată acum, la un an și jumătate de la veselele „petreceri cu gîndul și inducții sentimentale" din Căldările Oașului, nu mică mi-e surpriza primind o foarte elegantă ediție în limba română (avînd chiar și supracopertă transparentă) a versurilor lui **SALAH MAHDI**, absolvent al Facultății de Drept din Cluj, bun comerciant sătmărean, sponsor al revistei POESIS și, nu în ultimul rînd, poet.

Volumul său, a cărui prezentare grafică l-ar face să plesnească de invidie și pe un Romulus Vulpescu (bibliofilul, nu senatorul), se intitulează : **Căderea stelelor în Babilon** și este, probabil, inspirat de ploaia deasă de rachete „Patriot" din februarie trecut : „Lîngă Babilon a rămas mama mea dulce și străinătatea tristă..."

Multe din versurile sale ilustrează un radicalism artistic de calitate : „Cînd nu poți să scrii nimic / ce faci ? / Îmi ard degetele ca o țigară / /... / / Cînd te-nșală poemele tale / ce faci ? / Atunci meriți să fii spînzurat" **(Manifest poetic)**. Impresia de ansamblu confirmă însă pre-judecata mea : Salah este un liric dezrădăcinat, transplantat într-o cultură căreia se străduiește să i se integreze „dureros de dulce". De aici, drama sa, care este cea tipică a insulei continuu chinuit de conflictul dintre aspirație și posibilități, dominat finalmente de o singurătate mare cît deșertul Arabiei : „ — Sîmbătă : ai plecat/ — Duminică : ai citit Rambo / — Luni : ai privit vînzătoarea de flori / — Marți: te-ai îndrăgostit / — Miercuri : ai intrat în rai / — Joi : ai încercat să ieși / — Vineri : ai văzut pe mama ta în vis. / Și totuși singur ai rămas".

Dan-Silviu Boerescu

FASCINAȚIA

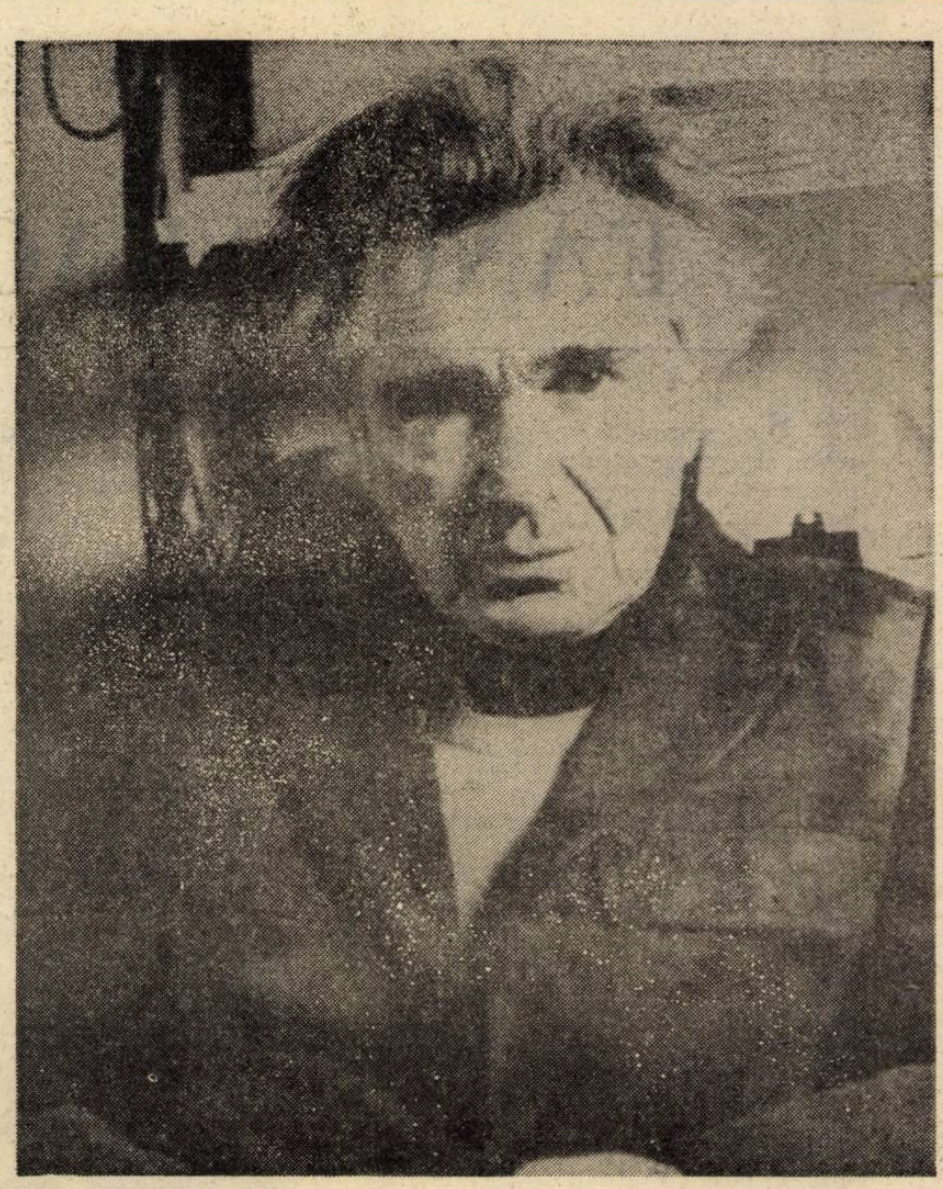

CIORAN - 81

Sînt ca o mare ce-și retrage apele pentru a face loc lui Dumnezeu" [1], scria, la 26 de ani, Cioran, pentru ca, mult mai tîrziu, peste jumătate de veac, să precizeze, cu vocea obosită : „cu cît detești mai mult oamenii, cu atît ești mai copt pentru Dumnezeu, pentru un dialog cu nimeni" [2]. Scepticul nemîntuit, contestatarul, demolatorul animat de pasiunea demonică a **des-ființării**, credea în Dumnezeul suprem al Ne-ființei, în **Nimicul absolut** (sau în **Absolutul ca Nimic**), în acel **nimeni** vid despre care pomenea mai sus și care nu poate fi căutat nicidecum în preajma imediată, „între noi", ci, mult mai adînc, **dincolo de noi și de lume**, în ținutul atotconținător al Neființei.

Poate fi Dumnzeu vid ? Și cum arată o lume întemeiată pe temelia găunoasă a Nimicniciei ? Să-i ascultăm mărturisirea (căci **mărturisiri** pot fi numite incitantele-i aforisme pe cît de adînci, pe atît de poetice în expresia lor concentrată, lapidară) : „orice existență este o dovadă în plus pentru neantul lui Dumnezeu." [3] ; sau : „de la nimic la Dumnezeu nu este nici măcar un pas. Căci Dumnezeu este expresia **pozitivă** a nimicului" [4].

Să reținem ultimul enunț : **Dumnezeu este expresia pozitivă a Nimicului ;** Dumnezeu **este**, așadar, dar El este expresia **pozitivă** a Nimicului. Neantul absolut susține lumea din temelii, iar Dumnezeu nu e decît expresia lui **pozitivă**. Numai **Neantul „este"** ; restul... e neant ! Neant deplin, copleșitor...

„Abuzez de cuvîntul Dumnezeu, îl folosesc, des, mult prea des. Fac asta ori de cîte ori ating o extremitate și am nevoie de o vocabulă pentru a indica ceea ce vine **după"** [5] — scria Cioran într-unul din ceasurile tîrzii ale vieții. **Ceea ce vine „după"...** După ce anume ? După tot ceea ce este — aici și acum, desigur —, după tot ceea ce a fost, după tot ceea ce va fi... Dar, mai ales, după ce am traversat, cu pași fermi, **această lume și lume propriei conștiințe**, pentru a mă cufunda, cu voluptate, în Vidul absolut. Gîndirea — și trăirea — Nimicului presupun, așadar, **transcenderea : trecerea** de „aici" — **Acolo**, depășirea hotarelor concrete ; mai mult, **depășirea oricăror hotare — a tuturor hotarelor prezente și imaginabile** — cufundarea în veșnicia vidă a Nimicniciei. „Cu cît mă gîndesc mai mult la Dumnezeu, cu atît **sînt** mai puțin. Apropierea de el este moarte creaturii : pierderea în el, — suprimarea individuației. Cu cît urci mai mult pe o scară divină, cu atît diminuezi în ființă, iar în pragul lui Dumnezeu încetezi a fi." [6]

Apropierea aceasta — sfîrșind cu pierderea în el — este zguduitoare. Fluxul energetic al trăirii curente se amplifică, tîșnește descătușat, pentru a se încheia cu extazul transcenderii — raptul eliberator ce năruie conștiința și dizolvă lumea în abisul saturat de ființă : „calea spre extaz și experiența vidului presupun un efort de **tabula rasa**, o străduință spre un alb psihic, spre un incolor în care se pot comunica vibrații fără tangente materiale." [7]

Eul și-a depășit propria-i lume (subiectivă) — și lumea (obiectivă) „dinafară", traversînd pragul ce desparte două ținuturi distincte — tărîmul conștiinței de orizontul transcendental —, spre a se înscăuna într-o lume nouă, esențială, a-tot-cuprinzătoare, vidă... „Efortul de **tabula rasa**" nu reprezintă altceva decît desprinderea hotărîtoare de conținutul concret, imediat și limitat al trăirilor psihice curente, pe de o parte, pe de alta desprinderea de universul bogat și ademenitor al formelor exterioare —, zborul întins spre fascinanta genune ce se cască, iată, în fața privirii uimite a cunoașterii. Lumea „empirică" a fost „eliminată", „pusă între paranteze" — cum spunea Husserl —, dar această „eliminare" (sau „uitare") nu o dizolvă ; o depășește cu fermitate și, proiectînd-o-n abisul Neființei, o preface în Neant — **o nimiceste, re-construind-o în vid și prin vid.**

Paradoxală situație : deconstrucția realității imediate coincide cu **re-construcția întru Neființă** ; ceea ce a fost negat (nu dizolvat, subliniem) e preluat și proiectat într-un cosmos nou, atotconținător, vid, într-un Vid absolut, plenar, „dens" ce constituie de acum, El însuși punctul ultim de referință : Reperul originar : Dumnezeu... „Nu mai vezi nimic în afară de **nimic**. Iar acesta este totul. Extazul este o plenitudine în vid, o prezență totală, dar fără obiecte. Un **vid plin**, iată nedefinibilul său. Un fior copleșitor de ființă care străbate neantul. O invazie de **este** într-un vag absolut. Vidul este condiția extazului, precum extazul este condiția vidului. Excesul pozitiv al sufletului umple un gol imens ; excesul negativ îl dilată." [8]

Nimicul este, așadar, **totul : o plenitudine...** vidă, o **prezență totală** — fără obiecte —, **un fior copleșitor de ființă** (ce străbate neantul) — Ființa însăși ; Ființa Supremă. Putem deosebi Ființa (pură) de Neființa (pură) ? Fără îndoială, nu. Vidul atotconținător e dens, infinit, „substanțial" ; **este ;** e tocmai ființa care-și deconspiră **fața vidă**. Dincolo de mine însumi, dincolo de lucruri, dincolo de timpul și de spațiul profan se desfășoară bogata împărăție a Nimicului. „Vidarea temporalității — fie în plictiseală, fie în groază — ne aruncă într-un neant vibrant care este plin de promisiuni. Dar cînd veșnicia se desprinde din perspectiva întinderilor, sîntem o Sahară fără oaze și fără dune care să ne îngroape." [9]

Sahara sufletului calcinat pînă la cenușa evanescentă a ultimei esențe ne învăluie ; iar voluptatea pierderii-n prăpastia Neființei e însoțită de sfîșietoarea durere de a nu putea întîlni, în prăbușirea luminoasă, nici un reper, nici un liman statornic, statornică fiind doar nimicnicia fără de sfîrșit, golul chinuitor, dulce, golul în care nu poți muri, nici învia. „Ți-ai întins oglinda cînd între tine și moarte se mai interpune distanța unei închipuiri ? Ți-ai întrebat ochii atunci, mai nemărmuriți decît două piramide ? Privindu-i, înțeles-ai că nu poți muri ? Pupilele dilatate de o groază învinsă își pierd răspunsurile și întrebările. Și atunci se naște o certitudine din imobilitatea lor, o certitudine comunicată corpului și pulsului, ciudată și tonică în misterul ei lapidar : **nu poți muri...** Căci ochii au pete de neant, ce ne asigură că nu se mai poate întîmpla nimic". [10]. Nu se (mai) poate întîmpla nimic pentru că **se-ntîmplă (pretutindeni și dintotdeauna) Nimicul ...** Venim din Neant, Sîntem Neant, ne re-întoarcem în Neantul din care am fost zămisliți. O liniște copleșitoare se **înscăunează** ; Vidul absolut și dens moaie conturul lucrurilor, ne topește sufletele, irumpe din cosmice văgăuni, se așterne ca un ocean mut peste toate ... Nu e Ființa însăși ? Nu de deplina Prezență îngemănată cu Absența ?

În fond, **„atît prezența** extatică, cît și **absența** vidului neagă total individuația. De aceea, în ele ți se pare că epuizezi sensul lumii, deși nu știi concret nimic. Neutralitatea față de obiecte, dezafectarea de lumea materială te aruncă în golul sfîșietor sau planant al acestor corelative ultime. Tentația misticii este pendulata între un gol plin și un gol veritabil". [11]. **Golul plin** dezvăluie prin sine ceea ce Neantul — ca Neant — pare să ascundă : Ființa. „Pentru buddhist (la drept vorbind pentru orient în general) neantul nu comportă semnificația cam sinistră pe care i-o atribuim noi. El se confundă cu o experiență limită a luminii, sau dacă vrem, cu o stare de eternă absență luminoasă, de vid strălucitor : este ființa care și-a învins însușirile, sau mai degrabă o non-ființă supremă pozitivă care împarte o fericire fără materie, fără substrat, fără vreun sprijin într-o lume oarecare". [12]

Gîndul a întîlnit de timpuriu această evidență. Să ne amintim cuvintele lui Xenofan (nemărginită e doar Neființa" : **á peiron mèn (gàr) tò mè oń einai).** Filosofii eleați au determinat — și omologat — vidul chiar în clipa-n care l-au negat. Ființa absolută, nenăscută și lipsită de moarte nu poate fi „amestecată" cu Neființa, deși tocmai această subliniere smulge Vidul din uitare și-l relevă. Izolată — artificial — de Ființă, Neființa n-a însemnat altceva decît fondul întunecat, cerul vid pe care a putut străluci soarele orbitor al Ființei.

Dar Neantul nu este (doar) o (simplă) categorie ; cunoașterea nu se mulțumește doar să-l constate, cu indiferență. Dacă revelația Ființei mobilizează energiile sufletești subterane, trans-figurîndu-le „substanța" și intensificînd bucuria lăuntrică pînă la incandescența extatică, revelația Neantului — ce poate însoți sau nu dezvăluirea Ființei ca Ființă — are și un efect dizolvant. Totul — tot ceea ce este — pare lipsit de sens : o nemărginită și universală tristețe se instalează, iar sentimentul acut al deșertăciunii absolute, nonsensului, absurdului întunecă cerul sufletesc pe întinderea căruia nu va mai luci nici o stea.

Cum și de ce apare Vidul ? Și ce înseamnă, mai adînc, Ne-Ființa ?

Neantul reprezintă **totalitatea vidă.** Gîndul evadează din temnița conceptiei curente și se transferă în Absolut. Numai că Absolutul își deconspiră, deodată, natura-i profund contradictorie. Ființa nemărginită, veșnică, fără de început și fără de sfîrșit Se confundă, la o mai atentă privire, cu Vidul (așa cum Hegel a demonstrat-o în **Știința logicii).** De vreme ce nu are nici o determinație și nici un accident, cuprinsul Ei — **fără de cuprins** — se reduce la ... nimic : este nimicul pur, atoateconținător, golul absolut, lipsit de margini și de accident, aidoma Ființei cu care, de fapt, Se îngemănează. Raptul meditației yogine **(mokșa)** transferă sufletul într-o stare (și într-un tinut) unde Ființa Se confundă cu „Neantul luminos" pe care-l mărturisea Cioran. **Nirvana** lui Buddha surprinde Vidul — Vid nedezlipit de Ființa-i „consubstanțială" și complementară. Trăirea extatică ce-l detașează pe om de **această** viață (concretă, mărginită, perisabilă), proiectîndu-l în veșnica împărăție a Totalității e profund deconcertant, în primele clipe, tocmai pentru că Absolutul iluminat și dens își deconspiră „fața" vidă : Ființa învăluie totul, se substituie tuturora, devine Tot-ceea-ce-este, dar Totul însuși pare transparent, inconsistent, vid, nesustinut de nimic ; sau susținut de nimic altceva decît de Sine : sus-ținut, cu alte cuvinte, de **Ceva :** tocmai acest **Ceva** (Ființa sau Neantul, indiferent ce nume-i vom da) — obiectul cunoașterii transcedentale.

Vidul nu este, așadar, o determinație oarecare ; o categorie comună. El reprezintă (și susține) Ființa : i Se substituie, în același timp, și o dezvăluie, lăsîndu-ne să rătăcim în genunea pe care tocmai prezența acută și deplină a Ființei o adăposteste-n sine. Ființa însăși e abisul vid, căscat în propria-i carne ca o imensă rană : Nimicul dizolvant ce-i mărturisește, în mod paradoxal, **prezența.** Ar putea **ființa** — ca Ființă — dacă ar lipsi Nimicul (fără de care — și prin care — este) ? Sau, invers : am mai putea vorbi despre Neant — l-am putea gîndi — în lipsa Ființei care-i evidențiază nimicnicia ? Ființa **este** și poate fi numai față de Ceea-ce-nu-e, așa după cum Neantul **nu este** numai față de Ființa (care este).

Sentimentul — și trăirea — Nimicului **se** instalează în clipa desprinderii de orizontul conștiinței comune. Gîndul simte limita realității „polare" și se retrage, nemulțumit, într-un adînc deocamdată vid. Lumea **nu este** ceea ce pare (sau părea) a fi și nici propria-mi ființă nu se reduce la acest **sine** delimitat. Ceva mai profund mă învăluie și mă absoarbe, și-n speranța acestui **Ceva** m-am separat de o realitate în care nu mai cred (și care nu mă mai poate satisface). Dar nu zăresc — în prima clipă a trecerii — nimic. Altfel spus, păsesc în golul **Nimicului.** Întreaga-mi ființă se dizolvă în acest omniprezent **nimic,** o dată cu întreaga lume. Sînt dincolo de orizontul conștiinței comune, dincoace (încă) de orizontul Ființei, **la mijloc,** „în intervalul" de-o clipă pe care sînt nevoit să-l străbat în speranța unui temei, fără a putea zări deocamdată limanul rîvnit.

Totul pare ireal : lumea de care m-am desprins — și care a rămas departe, „dedesubt" —, propriu-mi „eu" (în oglinda căruia nu mă mai pot recunoaste) și, la fel de mult, tărîmul în care am fost proiectat, lipsit de consistență și realitate. Stranie situație : străin de mine însumi, străin de universul comun în care credeam, străin de presimțita condiție în speranța căreia m-am descătușat, **înaintez în vid.** Totul pare zadarnic, inutil : o imensă, apăsătoare, deșertăciune. Lipsită de sens, lumea își suspendă continutul, odată cu propria-mi entitate ce nu se mai poate ancora de nimic ; sau, căreia nu i-a mai rămas altceva decît Nimicul : omniprezentul, atotcuprinzătorul nimic „așezat" peste cosmosul „real" și concret.

Sesizez astfel **absurdul** condiției atinse : Lumea **este,** eu **sînt,** dar, în ciuda acestui fapt, totul este vid, găunos, lipsit de sens. „Absurd" spun — și calificînd astfel starea aceasta mă îndepărtez pe nesimțite de paradoxala situație, respingînd-o. **Este absurd ca realitatea prezentă să fie simultan vidă : este absurd,** altfel spus, **ca ceea-ce-este să „nu mai fie".** Și simt cum se face deodată lumină : cum noaptea deplină a Neantului se destramă, sfîșiată de soarele Ființei ce izbucnește impetuos din însuși miezul trecătoarei nopți.

În fond, Nimicul, în vastitatea vidă a căruia m-am pomenit deodată ascunde — și mărturisește — Ființa. El este **Absența implacabilei Prezențe.** Dacă, părăsind orizontul conștiinței comune, absorbit de condiția-mi originară, m-am deschis spre acest altceva — lipsit de consistență și realitate, **vid și,** ca atare, irelevant — tocmai Vidul m-a învăluit ca o totalitate, prefăcîndu-mă-n nimicnicia-i absolută. **Plictisul (die Langeweile)** despre care vorbea Heidegger, sau dezgustul, greața **(la nausée)** lui Sartre, ori **deșertăciunea, amăgirea, disperarea** lui Cioran anticipează Neantul și-l urmează. **„Faptul că exist eu dovedește că lumea n-are nici un sens.** Căci în ce fel pot găsi un sens în frămîntările unui om, infinit dramatic și nefericit, pentru care totul se reduce în ultima instanță la neant și pentru care legea acestei lumi **este suferința ?** [13]

Ca principiu, Neantul „susține" lumea și lumea ginditoare a celui ce l-a izolat artificial. Înțeles ca principiu a ceea ce **nu** este, Neantul ce cuprinde și învăluie în umbra-i întunecată orice existent se dovedește a fi mai curînd principiul susținător al celor ce **sînt.** Oricît ne-ar ispiti gîndul, Neantul susține lumea ciar în clipa-n care pare să o dizolve și anihileze ; o susține, cum spuneam, ca **principiu** ca **Ceva,** ca Ființă (al cărui chip complementar este : și de care nu poate fi izolat) Neantul dens — deplin și absolut — este fața complementară a Divinității atotputernice. Omul a putut vedea — și s-a putut transpune în — ținutul divin prin gîndul (și trăirea plenară a) Totalității Evenimentul presupune, o spunem iar, desprinderea de eul limitat al conștiinței polare și simultana **proiecție** a sinelui reflectat în eonul transcendental. Neantul (ca Neant) — subtins de trăirea disolutivă subterană — n-ar fi putut apărea dacă ființa n-ar fi depășit polaritatea contradictorie subiect-obiect, smulgîndu-se din orizontul comun și instalîndu-se în

VIDULUI

tinutul absolut. Fără saltul din imperiul intelectului (fascinat de propria-i imagine și de spectacolul ademenitor al lumii — ca lume exterioară) în ontologic — în tărîmul sacru, transcendental — problema Neantului nu s-ar fi putut pune. Poate din acest motiv, spunea Cioran, „orice formă de Dumnezeu este autobiografică. Nu numai că purcede din tine, ci te și tălmăcești în ea. Este o viziune dublă a introspecției, care ne descoperă viața sufletului ca **eu** și ca **Dumnezeu.** Te vezi în el și el se vede în tine. Viziunea interioară separă toate elementele prin care nu aparținem lumii și le concentrează într-o fascie de lumină asimilabilă principiului divin." [14]

Te vezi în El și El se vede în tine : te vezi, mai exact și mai adînc prin El — ca Eu transcendental care-și contemplă eul conștient —, iar El Se vede-n tine — în acel „tu" ridicat la puterea demiurgică a Neființei îngemănate cu Ființa — doar pe Sine. Dumnezeu **Se străvede,** așadar, prin gîndul ce-l întoarce, infinit spre Sine însuși... Iar „cunoașterea de sine nu mai așa are un sens și un rezultat. Cine nu se gîndește la el, rămîne străin sie însuși. Căci Dumnezeu e singura cale de autocunoaștere". [15] Numai prin Dumnezeu mă pot gîndi pe mine însumi — și pot deveni **conștient de mine și de lume** —, dar, mai adînc, numai prin Dumnezeu procesul autocunoașterii „se transferă" într-un alt plan și într-o altă lume, dobîndind un sens și un continut nou: cunoașterea de Sine a Divinității înseși...

De acum „tema" Ființei Supreme se va desfășura într-un alt „registru" : căci de acum, din momentul în care Spiritul S-a zărit pe Sine și S-a pătruns, căutîndu-și temeiul subteran, asistăm — implicați în procesul devenirii — la constructia progresivă a Dumnezeirii înseși (din Sine, prin Sine, spre Sine). „Cînd ești atent la Dumnezeu ți se pare că totdeauna te-ai gîndit la el, că nu mai există nimic... Numai gîndindu-l fără milă pînă la capăt, asediindu-i toate singurătățile, putem ieși îmbogățiți din dezacordul cu el." [16] scria Cioran. Numai gîndindu-l fără milă **pînă la capăt,** pînă la ultima „consecință", pînă la ultima „cauză", **asediindu-i toate singurătățile,** vom **ființa prin Dumnezeu și vom putea ieși îmbogățiți din dezacordul cu el** — din dezacordul creator, fără îndoială, din scrutarea încăpățînată a Vidului dens și contradictoriu de care am fost absorbiți. Căci dacă „toți — cu mistici cu tot — se închină la picioarele lui și uită de un drum **ce-ar continua undeva departe"** (s.n.), întrebarea fundamentală este și rămîne aceasta : «Ce începe **după** Dumnezeu» ?" [17] ; mai precis, ce începe **după ce Dumnezeu a fost sesizat, trăit și gîndit ?** Ce începe **după** ce am înțeles că sîntem parte din Întregu-i-fără-de-parte, după ce ne-am identificat cu neantu-i „consistent" și paradoxal ?

De un lucru putem fi siguri : dacă ne-am pus — și ne-am putut pune această întrebare (cufundați cum sîntem în Dumnezeu), înseamnă că Dumnezeul (vid) e **fisurat** în absolutu-i fără de cuprins : că Totalitatea-i vidă **își lipsește** în chiar clipa afirmației de Sine ; că Dumnezeul tuturora este, totuși, singur, deci **unic —** și, fiind unic, e implicit **multiplu —**, că tocmai funciara singurătate l-a determinat să Se caute înfrigurat și, în cele din urmă, să creeze : **să Se creeze.** În fond, scria Cioran „crearea lumii nu-și are altă explicație în afară de **frica de singurătate** a lui Dumnezeu (s.n.) [18] ; nu putem bănui „ce mare e singurătatea lui. Atotputernicului, de-l mistuie o atît de mare sete de iubire" (s.n.) [19].

Singurătatea lui Dumnezeu — iată un subiect pe care-l poți gîndi în adîncime numai dacă te-ai transpus în orizontul transcendental, numai dacă te întorci — transfigurat de lumina fără de moarte — împreună cu Dumnezeu asupra Divinității înseși... Dar acest efort se frînge : Spiritul capitulează și, la răspîntie, dornic de a-și contempla esența, dar incapabil de a continua Calea ce s-a deschis, ademenitor, în față, sfîrșește prin a se recunoaște învins, clamîndu-și neputința. „Destinul lui Dumnezeu este să se sfîrșească." [20] ; totul — absolut totul —, întreaga realitate pare inexplicabil(ă). „N-am nici o înclinație pentru Mister pentru că totul mi se pare inexplicabil, ce tot spun ? Pentru că trăiesc din inexplicabil, și sunt ghiftuit cu inexplicabil" [21], **luciditatea** (paradoxalei situații) fiind „un martiriu permanent, un inimaginabil tur de forță." [22]

Lumea — „creație" — a Divinității vide — pare ireală și **este ireală** pentru Spiritul ce-și contemplă absența. „Pentru a înțelege irealitatea și a te pătrunde de ea, trebuie s-o ai mereu prezentă în minte. Din ziua cînd o simți, cînd o **vezi,** totul devine ireal, excepînd această irealitate, singura care face existența tolerabilă (...). Temerii că nu există nimic îi urmează aceea că ceva totuși există. Acceptăm mult mai greu să ne despărțim de inexistență decît de existență. Nu pentru că această lume nu există, dar realitatea ei nu-i o realitate propriu-zisă. Totul pare să existe și nimic nu există." [23]

Totul pare să existe, așadar, și **nimic nu există** ; realitatea acestei lumi **nu e o „realitate" propriu-zisă,** mai întîi pentru că efortul meditației metafizice a depășit-o (depășind, în aceeași clipă, eul „conceput ca un dat substanțial și ireductibil"), în al doilea rînd, pentru că **durabilul (ființa)** se confundă cu neantul, pentru că Dumnezeu **este-și-nu-este,** simultan, iar gîndul sfîrșește în prăpastia aporiei din care nu mai află nici o ieșire. De fapt, „cîți înțeleg prăbușirea din prăpastia divină într-o prăpastie și mai mare ?" [24], cîți înțeleg că **prăpastia divină** — orizontul atoatecontinător, vid și plin, în aceeași măsură — se prăbușește într-o (sau e absorbit de o) **prăpastie și mai mare,** prăpastie în fața căreia rațiunea capitulează și se retrage neputincioasă ?

„Abuzez de cuvîntul Dumnezeu... fac asta ori de cîte ori ating o extremitate și am nevoie de o vocabulă pentru a indica ceea ce vine **după.** Îl prefer pe Dumnezeu neconceptului." [25] ... **Ceea-ce-vine-după... neconceptul** ...iată zarea paradoxală pe care gîndul nu mai îndrăznește s-o sondeze. **Ceea-ce-vine-după** este Dumnezeu, fără îndoială ; cel puțin așa-i putem spune : așa numim genunea atotcuprinzătoare ce se deschide **după** ce lumea concretă, palpabilă, reală a fost depășită și în-locuită cu abisul vid, subteran, dens, luminos pe care-l numim Dumnezeu spre a-l putea „fixa" pe ecranul rațiunii, prin forța abstractă a conceptului. Dar sîntem aruncați, o dată cu aceasta, în vîrtejul aporiei fundamentale (Ființă-Neant) și, dacă nu avem inspirația de a ne lăsa antrenați în curentul destructiv — purtați pînă-n străfundul aneantizant al Nimicului, pînă la **nimicirea** lui firească — nu vom mai putea ieși „la suprafață" și vom agoniza în acest **inec continuu** — aidoma lui Cioran — dezgustați de viață și de moarte, deopotrivă, dornici de a sfîrși cît mai curînd, dar înfricoșați de spectrul dispariției, plictisiți de o existență vidată de conținut, incapabili însă de a ne desprinde de voluptatea pestilențială a plictisului, contestînd toate legile, toate sentimentele, toate valorile — dar cultivîndu-le în aceeași măsură, și păzindu-le cu strășnicie tocmai pentru că **dincolo de toți și de toate se întinde subteranul vid,** „pilonul" fundamental, nevăzut, omniprezent, îngemănat cu Ființa de care Se desparte, totuși, confirmînd-o.

Și atunci, iată : „acel crescendo muzical, ce pune stăpînire pe tine ceasuri întregi, cînd notele par a se încăleca într-o gamă incendiară, semnificînd dizolvarea sufletului și dilatarea lui într-o variație ascendentă, sfîrșește pare-se într-o ultimă notă, care — limită a muzicii — ne leagă de Dumnezeu. Leagănul acestuia este la capătul vibrațiilor noastre. Cînd epuizăm un motiv melodic pînă la ultima rezervă a posibilităților lui, vidul ce crește în loc nu este decît lipsa de margini a lui Dumnezeu." [26]. Dincolo de orice îndoială, dincolo de plictis și de moarte, dincolo de agonia sumbră ce macină sufletele — prea înalte pentru **această** lume comună, prea gingașe, însă, pentru solara adîncime — se deschide abisul fără hotare Neantul atoatecontinător, rațiunea ultimă față de care — și prin care — orice existent, orice act, sentiment sau idee par profund irationale : „i-rationale" cîtă vreme n-au reușit să sondeze **rațiunea** subterană a Celui-ce-(nu)-este...

Corneliu Mircea

NOTE :

[1] **Lacrimi și sfinți,** Ed. Humanitas, București, 1991, p. 74.
[2] **Mărturisiri și anateme,** în vol. **Eseuri,** Cartea Românească, 1988, p. 316, trad. Modest Morariu.
[3] **Lacrimi și sfinți,** p. 98.
[4] Op. cit., p. 70.
[5] **Mărturisiri și anateme,** p. 302.
[6] **Lacrimi și sfinți,** p. 80.
[7] Op. cit., p. 76.
[8] Ibidem.
[9] Op. cit., p. 79.
[10] Op. cit., p. 120.
[11] Op. cit., p. 76—77.
[12] **Mărturisiri și anateme,** p. 292.
[13] **Pe culmile disperării,** Ed. Humanitas, 1990, p. 21.
[14] **Lacrimi și sfinți,** p. 108.
[15] Ibidem.
[16] Op. cit., p. 101
[17] Op. cit., p. 86.
[18] Op. cit., p. 56.
[19] Op. cit., p. 57.
[20] Op. cit., p. 101.
[21] **Mărturisiri și anateme,** p. 314.
[22] Ibidem.
[23] **Demiurgul cel rău,** în vol. **Eseuri,** p. 188—189.
[24] **Lacrimi și sfinți,** p. 98.
[25] **Mărturisiri și anateme,** p. 302.
[26] **Lacrimi și sfinți,** p. 74.

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

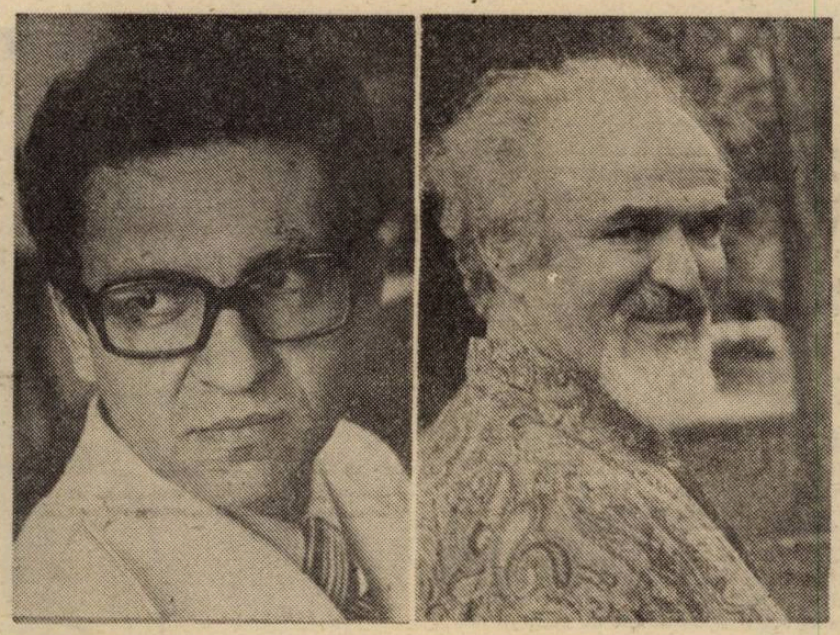

Scriitorii în diplomație : Un ambasador (la O.N.U.) : Aurel-Dragoș Munteanu și un fost ambasador (la Budapesta) : Pop Simion

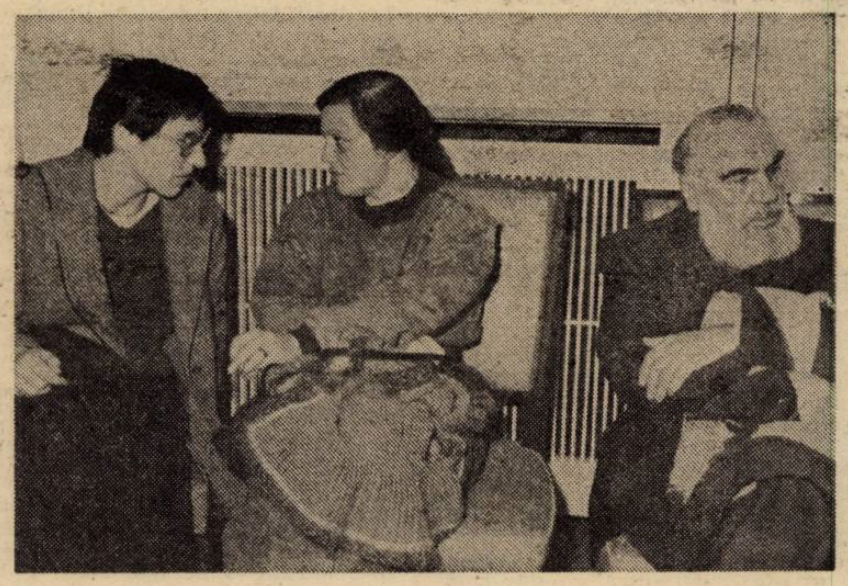

Valeriu Anania pare total dezinteresat de discuția despre locul poeziei feminine purtată de Elena Ștefoi și Grete Tartler

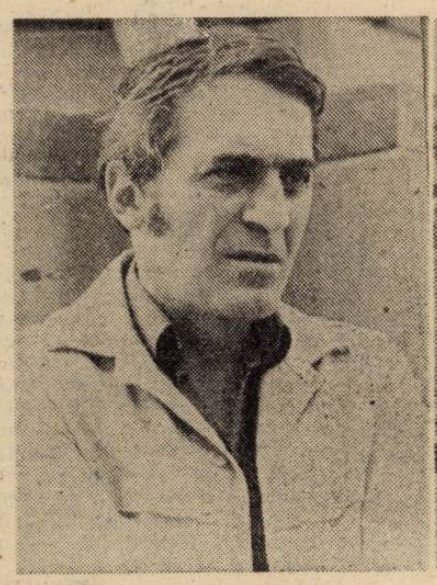

Eugen Negrici între studiul literaturii române vechi și editarea literaturii române contemporane

Radu Anton Roman, personaj al volumului „Zile de pescuit"

paul tumanian

NOII MAEŞTRI ANONIMI

Spectacolul trebuie să înceapă abia peste cîteva minute. Dar încă de pe-acum faldurile grele ale cortinei se mişcă unduind nerăbdătoare. Să fie oare curentul dinspre culise către sală ? Te uiţi jos, acolo unde poala cortinei stă atîrnată la un deget sau două de podeaua scenei şi te aştepţi să vezi ivindu-se vîrfurile unei perechi de pantofi : o persoană care cercetează sala într-ascuns. Oare de ce ? Poate din pură curiozitate. Iată şi orificiul în cortină, exact la înălţimea unui stat de om. Un ochi s-a ivit acolo, s-a rotit peste sală, a clipit şi a dispărut. Şi acum ?... Cu ce ar putea să-şi omoare timpul, un tinerel, să zicem, care a venit — cam tîrziu — pentru prima oară la teatru, singur şi stingher ?

El ar putea, de pildă, să-şi îndrepte atenţia către spectatorii din primele rînduri. Deşi nu-i sigur că aceştia ar avea ce să-i ofere demn de luat în seamă. În ochii lui, acei spectatori nu-s decît persoane în vîrstă, obişnuiţi ai teatrului — se poate observa asta dintr-o singură ochire — care se cunosc între ei şi de bună seamă cunosc şi piesa pînă în cele mai mici amănunte. Ridicarea cortinei nu-i va găsi nepregătiţi — dimpotrivă, înainte chiar de intrarea actorilor, se vor reîntîlni cu decorul la fel de familiar ca şi mobila de-acasă. Pe cîtă vreme tînărului spectator începător scena s-ar putea întîmpla să-i ofere o mare surpriză.

Căci — să ne punem întrebarea — cine este de fapt tînărul spectator ? Şi mai ales ce îl aşteaptă în viaţă ? Greu de răspuns. Putem doar să presupunem că singurătatea sa — şi, o dată cu ea, stîngeneala — din seara primului său spectacol **adevărat,** este rodul întîmplării ; sau poate al neîncrederii cu care ceilalţi tineri, colegii săi de fabrică, au privit pînă acum spectacolele serioase, lăsîndu-l prin urmare singur : fără îndoială însă că este de aşteptat ca în scurt timp lucrurile să se schimbe radical, de îndată ce instructorul artistic, o nu prea tînără persoană unsă cu toate alifiile, se va hotărî să-şi ia în serios atribuţiile. Oricum deci, în privinţa singurătăţii tînărului spectator putem fi liniştiţi : la fel ca el sînt alţii mii, sute de mii ! O forţă ! În ochii lor, ce altceva poate fi fabrica decît o soluţie provizorie ? Dacă i-ai întreba cum văd ei soluţia definitivă, cu siguranţă că ar ridica din umeri cu acea candoare proprie vîrstei ; sau poate că ţi-ar răspunde cu un gest cam vag dar nu mai puţin lansat către înălţimi : ceea ce ar putea să indice speranţa într-o posibilă ascensiune, deşi pe o cale încă nu tocmai limpede. Fiindcă tot ce le poate oferi deocamdată viaţa este optimismul diminetilor în ritm de fanfară, timp de cîteva minute, pe calea undelor electromagnetice. Şi dacă dimineţile lor, în săptămînile cînd lucrează în schimbul întîi, încep — tot deocamdată — foarte-foarte devreme, adică mult înainte de revărsatul zorilor, în schimb răsplata pentru acest efort vine tot de la dimineţi, cînd primăvara revarsă generoasă, peste străzile încă somnoroase, parfumul liliacului şi al salcîmilor înfloriţi. După-amiezele par în acele clipe mai depărtate ca oricînd, dar cu atît mai ispititoare : o promisiune de timp liber şi de distracţie fluturată pe la nas. Ce vor face **ei** cu timpul lor liber şi cum anume îşi vor alege distracţiile, asta este o chestiune mai delicată. Şi ar fi păcat să fie lăsată la voia întîmplării. Cu puţină iscusinţă din partea unor persoane întreprinzătoare, orice tînăr lucrător poate deveni peste noapte o tînără speranţă ! Nu se cere altceva decît să i se găsească speranţa care i se potriveşte cel mai bine. **N aduce anul ce aduce ceasul !** La fel că la Roata norocului, cu singura deosebire că aici, pe tărîmul speranţelor tinere, zeiţa Fortuna lucrează pe faţă şi, după cum se spune, îi ajută pe cei cutezători. Să nu uităm deci că pentru orice tînăr cutezător care şi-a

părăsit studiile aproximativ la jumătate, s-a închis orice poartă ce duce către ştiinţă. Dar nu către Artă ! Căci este — sau ar trebui să fie — clar pentru toată lumea : decît să fluieri a pagubă, mai convenabil e să sufli într-un fluier de cioban. Asta, ca să dăm un singur exemplu. O singură găurică lăsată liberă sub degetele zglobii înseamnă deja un sunet muzical. Restul este treaba instructorului artistic, care îndeobşte îşi cunoaşte meseria, adică ştie să scoată apă chiar şi din piatră seacă. În definitiv, nici marii noştri rapsozi nu şi-au prea bătut capul cu notele muzicale ...

Mulţi dintre tinerii de azi au sperat să curme, într-o bună zi, prin vîlva stîrnită în jurul lor, orice nemulţumire pe care sefii lor morocănoşi şi-ar fi exprimat-o despre felul cum ei îşi fac datoria **la locul de muncă.** O discuţie cordială între reporter şi o tînără speranţă în indiferent ce domeniu al artei — căreia precizarea de **amatoare** nu i-ar fi stîrbit cu nimic din însuşirea de a fi întîi şi-ntîi Artă — ar fi putut să fie văzută de oricine pe micul ecran, să zicem. O tînără speranţă — astfel recunoscută — nu mai putea fi luată altfel decît în serios. Un autodidact, cu alte cuvinte ! Cum să-ndrăzneşti să-i reproşezi unui autodidact că întîrzie la serviciu sau că nu-şi vede de treabă ? Altfel se pune problema muncii la un artist. **Dacă** se mai pune. Inspiraţia — lucru recunoscut — trece înaintea efortului, iar norocul înaintea inspiraţiei. Un artist nu face niciodată prostii. Cel mult trăsnăi.

Cînd echipa de graficieni şi-a făcut apariţia în hală, mulţi i-au confundat — vai, ce ridicol ! — cu o echipă de control muncitoresc. Ce să mai spui de o confuzie atît de regretabilă ? Cînd undele hertziene pulsează în eter, trebuie să ai la îndemînă un aparat de recepţie ca să-ţi dai seama de prezenţa lor. Alt mijloc nu există pentru noi oamenii. La fel se întîmplă şi cu artiştii : trebuie să fii Artist ca să detectezi prezenţa, prin preajmă, a unui alt Artist. Cînd, de fapt, s-ar cuveni să fie limpede pentru toată lumea că privirea concentrată a unui grafician în toiul creaţiei nu poate fi confundată decît, în cel mai rău caz, cu aceea a unui pilot sau a unui căpitan de vas. Confuzia cu un chirurg aplecat peste masa de operaţie este cu desăvîrşire exclusă întrucît pe acesta din urmă îl/trădează — nu-i asa ? — tifonul.

Curînd graficienii s-au adîncit în lucru, uitînd de trepidaţia planşeului de beton, pricinuită de funcţionarea utilajelor grele. Desenau, bineînţeles. Dar ce ? De bună seamă, figuri. Utilajele grele nu intrau în atribuţiile lor, decît, eventual, abia schiţate, în măsura în care concentrarea din privirile modelelor lor cerea o explicaţie. Altminteri însă, graficienii au desenat figuri. Oameni obişnuiţi **la locul de muncă.** Nici un nume, pe bună dreptate, în afară de propriul lor nume aşternut pe hîrtie într-un colţ de jos al desenului. Tinerii lucrători fără prea multe studii n-au avut niciodată vreo pretenţie la recunoaşterea numelui lor atît timp cît nu-l meritau. Ei au privit totdeauna cu o oarecare nedumerire plăcuţele de alamă prinse de rama unor tablouri expuse la Galeriile de artă : **Anonim flamand, sec. XVII...** De ce anonim, cînd peisajul de iarnă trebuie să fi fost o capodoperă ? De ce să nu-şi fi pus semnătura pe pînză ? Să fi uitat bare ? Sau să fi fost la mijloc niscaiva interese ? Scutiri de impozite ? Sau măcar reduceri ?

Şi dacă tinerii lucrători au început să frecventeze cercul de grafică al Sindicatului, să ne grăbim oare să tragem concluzia că propriul lor anonimat îi doare ca o intolerabilă inechitate ? În definitiv, poate că au dreptate. Nu-i un ocol nitel cam lung — şi inutil — drumul pe la Institutul de Belle-arte, ca în cele din urmă să te întorci la fabrică ? Nu strică să baţi la poarta destinului cu propriul tău deget. Talentul, se ştie, e înnăscut şi nu rareori iese anevoie la iveală. De ce să ţi se întoarcă spatele ? Nu-i pentru nimeni un secret : la şcoală, cine promitea a amuţit ; cine n-a scos o vorbă atunci, azi a ajuns să i se soarbă cuvintele de pe buze. Cu toţii ne urcăm pe spinarea unor cai' năzdrăvani. Să se ţină cine poate ! Profesorii, de regulă, nu-s în stare să priceapă un lucru atît de simplu. Clarviziunea lor nu trece de ultima filă a catalogului. Niciodată profesorii n-au ghicit cum va arăta catalogul de anul viitor. Şi cu atît mai puţin catalogul de Mîine ...

Desigur, e păcat să scăpăm din vedere tocmai gazetele literare. Acolo, o tînără speranţă poate oricînd să-şi vadă numele tipărit, negru pe alb, fie şi la **Poşta redacţiei,** fie şi la sfîrşitul rubricii, într-un lung pomelnic, sub răspunsul comun : **Încercări deocamdată modeste.** Drumul către gloria literară poate oricînd să treacă pe la poşta redacţiei. Floricelele, înfloriturile de stil, fanfarafasticurile vin desigur cu timpul ; totul e să oferi de la bun început marfa care se caută. Marfa **ancorată în realitate ...** Sigur, e cam greu să scrii o operă monumentală, ca a lui Balzac, să zicem. Dar poate că n-ar strica să observăm că alţii au rămas nemuritori cu o singură carte. Cu alte cuvinte, au tras lozul cel mare ! Norocul lor ! Dar, pe lîngă noroc, să nu uităm legitimaţia de membru al unui cenaclu literar : ea valorează cît greutatea ei în aur. Căci — nu-i asa ? — **unirea face puterea** chiar şi pe tărîmul literelor. Şi din partea persoanei care ţine rubrica Poşta redacţiei ar fi o gafă să conteste verdictul unui cenaclu literar, care reprezintă opinia **colectivă.** Acea persoană ar face bine să le sicîie cît mai puţin pe tinerele speranţe, cerîndu-le eforturi peste disponibilităţile lor de timp liber. Sau cerîndu-le vise ca la carte ... Pentru vise, **lor** nu le rămîne decît noaptea, pe care trebuie s-o împartă, cum e'şi firesc, între somn, vise şi plăceri. Nimeni nu le-a cerut Sublimul. Nici în vise, nici în artă. Oamenilor obişnuiţi nu le spui altceva decît ceea ce ştiu. Dar în haină de sărbătoare.

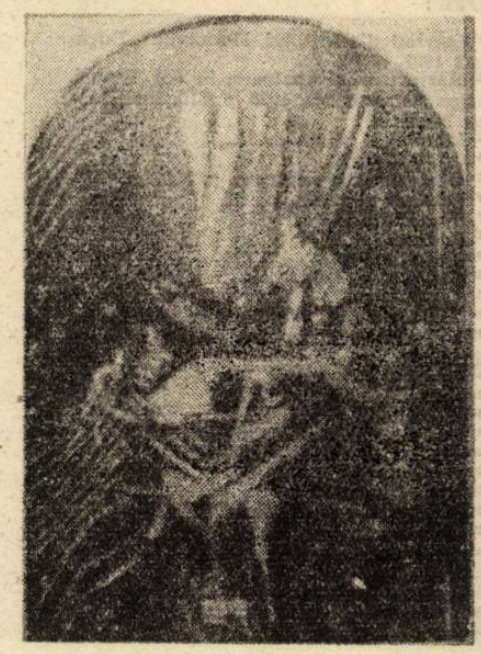

Ei, tinerii talentaţi fără prea multe studii, n-au putut să înţeleagă niciodată cum de-i posibil ca un vis să ţi se repete de nenumărate ori de-a lungul unei vieţi. Cum aşa ? Un oraş ? Un oraş care nu există nicăieri pe Pămînt ? Să ţi se arate în vis străzi întregi, case întregi, cu ziduri şi cu ferestre ? Un rîu care nu există ? Un pod care nu există ?... Sau o femeie, în depărtare, mereu aceeaşi, făcîndu-ţi semn cu mîna, fără s-o poţi atinge vreodată ?... Doamne fereşte, ăsta nu-i vis. Curată obsesie ! Bate-n lemn ...

Căci dacă punem în cumpănă visele, imponderabile şi inutile, cu **realitatea concretă,** e mai presus de orice îndoială că balanţa se va înclina către aceasta din urmă. **Frumosul cotidian** a devenit în ultima vreme răsfăţatul comentariilor de artă. Şi numai al acestora. Ce altceva poate fi frumosul cotidian dacă nu mediul nepoluat şi estetic, chiar aici în colţul străzii, la îndemîna tuturor ?... Patru sau cinci mici livezi rămase de la demolări — pruni, corcoduşi, peri, ce crescuseră în jurul unor căsuţe, astăzi dispărute — se alipeau de la sine prin îndepărtarea gardurilor, oricum putrede, şi alcătuiau un parc. De la sine, e doar un fel de a spune. Ca orice altă întreprindere, frumosul cotidian cere iniţiativă şi acţiune. Plus o listă întreagă de materiale disponibile pentru amenajări diferite : **Marmură, deşeuri .... 3,5 tone / Ţeavă fier, ∅ 2 ţoli .... 0,42 tone / Ţeavă fier, ∅ 1 ţol .... 0,8 tone / Fier cornier, 30 mm .... 0,15 tone / Tablă fier, 4 mm .... 2,5 tone / Bară fier, ∅ 20 mm .... 0,075 tone / Sîrmă galvanizată, ∅ 2 mm .... 0,1 tone / Sîrmă ghimpată .... 0,35 tone** ... Plus 30 litri vopsea ulei verde, 1 500 litri motorină pentru excavare lac şi canal circular aferent, un tub oxigen, un tub acetilenă pentru suduri gard împreimuitor, podete metalice, amenajare loc joacă copii, bănci metal cu rezemătoare etc. **Parcul Cucului,** 0,45 ha. Tinerele speranţe aveau aici prilejul să se arate tineri întreprinzători înainte de a-şi arăta iscusinţa în artă. Adică tocmai acolo unde era mai multă nevoie. Cu atîtea demolări, problema cîmpului de iniţiativă nu se mai pune, ci doar, într-o oarecare măsură, de a găsi nume potrivite pentru parcurile de pomi fructiferi ivite pe locurile fostelor livezi proprietate privată.

Ei, tinerii talentaţi fără prea multe studii, nu şi-au dorit niciodată să fie luaţi drept intelectuali. Mai întîi, în primii ani, nici nu şi-au pus problema ; iar după aceea nu i-a ispitit. Intelectualii — vechi sau noi — au un fel de a se purta şi mai ales de a se exprima, care lor, tinerilor lucrători, le repugnă. Căci ce idee poţi să-ţi faci pînă şi despre un titan al Artei Dramatice cum e Shakespeare, cînd străbaţi nesfîrşitul coridor al căminului de nefamilişti, în care dau o mie de uşi de la o mie de camere cu o mie de televizoare, toate captînd din eter, în acelaşi timp, pe un singur canal, aceeaşi piesă lungă şi plicticoasă ? Nu te aduce la exasperare vocea Cleopatrei care se lamentează în engleză, de la o uşă la alta, în „Antoniu şi Cleopatra", cu intonaţia ei tipică de intelectuală ? Şi totul în zadar, de vreme ce pînă la urmă moare, la ea acasă, în palat, muşcată de vipere ...

Sigur, nimeni nu zice să nu-ţi dai silinţa şi să-ţi înveţi rolul pe dinafară, cum se cuvine — deşi, fie vorba între noi, un sufleur bun preţuieşte cît o jumătate de trupă — dar despre actorul profesionist se poate spune cu certitudine un singur lucru : fie că exagerează fără măsură, fie că ţine cu tot dinadinsul să-şi dea importanţă. Fie şi una şi alta. Căci altfel, dacă ar fi o persoană cu scaun la cap, nu i-ar trece prin minte să se poarte în viaţă, fie şi numai pe o perioadă limitată, cam ca personajul său din piesă, doar pentru a-i intra — chipurile — în piele !...

Tînărul promiţător aşteaptă deci să înceapă spectacolul **adevărat,** primul din viaţa sa. Şi într-o bună zi să treacă el însuşi de partea cealaltă a rampei, de partea cealaltă a cortinei, fie şi printre intelectuali care pronunţă schimonosit cuvinte obişnuite.

Tînăra speranţă n-a priceput, vizitînd Galeriile de artă — şi dacă n-a priceput atunci, sînt puţine sanse să priceapă vreodată — cum se poate ca un maestru flamand să rămînă în veci anonim, omiţînd să-şi pună iscălitura pe minunata sa pînză din secolul al XVII-lea. Asta însă nu-l împiedică să stea la pîndă, nu tocmai încordat, c-o singură ureche ciulită, cum s-ar zice, fiindcă **Niciodată nu ştii de unde sare iepurele ...**

Dar iată că piesa întîrzie să înceapă. Prin orificiul din cortină un ochi cam ostil scrutează sala, acum plină. Cine vor fi fiind spectatorii ? — parcă ar vrea să ştie... Primul gong se lasă aşteptat. Te întrebi uneori dacă va mai răsuna vreodată ...

FAPTELE SFINȚILOR APOSTOLI

din
NOUL TESTAMENT
Versiune revizuită, redactată și comentată de arhimandritul Bartolomeu Valeriu Anania, sprijinit pe numeroase alte osteneli

CAPITOLUL 10

Petru și sutașul Corneliu. Petru vorbește în casa lui Corneliu. Păgânii Îl primesc pe Duhul Sfînt.

1 Iar în Cezareea era un bărbat cu numele Corneliu, sutaș din cohorta ce se chema Italica,
2 cucernic și temător de Dumnezeu, cu toată casa lui, și care făcea multe milostenii poporului și'ntotdeauna I se ruga lui Dumnezeu [76].
3 Și cam pe la ceasul al nouălea din zi a văzut în vedenie, lămurit, un înger al lui Dumnezeu intrând la el și zicându-i : Corneliu !
4 Iar Corneliu, cătând spre el și înfricoșându-se, a zis : Ce este, Doamne ? Și îngerul i-a zis : Rugăciunile și milosteniile tale s'au suit spre pomenire înaintea lui Dumnezeu [77].
5 Și acum, trimite oameni la Iope și cheamă să vină un anume Simon care se numește Petru.
6 El găzduiește la un oarecare Simon, tăbăcar, a cărui casă este lângă mare. Acesta îți va spune ce trebuie să faci.
7 Și când îngerul care a vorbit cu el a plecat, Corneliu i-a chemat pe doi din slujitorii săi de casă și pe un ostaș cucernic din cei ce-i erau mai apropiați.
8 Și după ce le-a istorisit toate, i-a trimis la Iope.
9 Iar a doua zi, în timp ce ei mergeau pe drum și se apropiau de cetate, Petru s'a suit în odaia de sus [78], cam pe la ceasul al șaselea [79], să se roage.
10 Și a fost că i s'a făcut foame și voia să mănânce; dar pe când ei îi pregăteau, el a căzut în extaz.
11 Și a văzut cerul deschis și un lucru ca o față mare de masă coborîndu-se legată de patru colțuri și lăsându-se pe pământ.
12 În ea erau toate dobitoacele cu patru picioare și târîtoarele pământului și păsările cerului.
13 Și glas a fost către el : Scoală-te, Petre, înjunghie și mănâncă !
14 Iar Petru a zis : Nicidecum, Doamne, că niciodată n'am mâncat ceva spurcat sau necurat [80].
15 Și din nou a fost glas către el, a doua oară : Pe cele ce le-a curățit Dumnezeu, tu să nu le numești spurcate.
16 Și aceasta s'a făcut de trei ori și îndată lucrul acela s'a ridicat la cer.
17 În timp ce Petru nu se dumerea întru sine ce-ar putea să fie vedenia pe care o văzuse, iată că bărbații trimiși de Corneliu, întrebând de casa lui Simon, stând la poartă
18 și strigând, au întrebat dacă Simon cel numit Petru găzduiește acolo.
19 Și'n timp ce Petru era gândindu-se la vedenie, Duhul i-a zis : Iată, te caută trei bărbați :
20 scoală-te așadar, coboară și mergi împreună cu ei fără să te îndoiești de nimic, fiindcă Eu i-am trimis.
21 Și Petru, coborîndu-se la bărbații trimiși la el de Corneliu, le-a zis : Iată, eu sunt acela pe care-l căutați. Care este pricina pentru care-ați venit ?
22 Iar ei au zis : Corneliu sutașul, om drept și temător de Dumnezeu și mărturisit [81] de tot neamul Iudeilor, înștiințat a fost de înger sfânt să trimită să te cheme acasă la el, ca să audă cuvinte de la tine.
23 Atunci el i-a chemat înlăuntru și i-a ospătat. Iar a doua zi, sculându-se, a plecat cu ei ; iar câțiva din frații cei din Iope l-au însoțit.
24 Și'n ziua următoare au intrat în Cezareea. Iar Corneliu îi aștepta ; și-și chemase acasă la el rudeniile și pe prietenii cei mai apropiați.
25 Și când a fost să intre Petru, Corneliu l-a întâmpinat și i s'a închinat căzându-i la picioare.
26 Iar Petru l-a ridicat zicându-i : Ridică-te ! și eu sunt om.
27 Și, vorbind cu el, a intrat și a găsit pe mulți adunați.
28 Și a zis către ei : Voi știți că unui bărbat iudeu nu-i este îngăduit să se alipească ori să se apropie de cel de alt neam ; dar mie Dumnezeu mi-a arătat ca pe nici un om să nu-l numesc spurcat sau necurat.
29 De aceea, chemat fiind să vin, am venit fără'mpotrivire. Deci vă întreb : Pentru care pricină ați trimis după mine ?
30 Corneliu a zis : Acum patru zile eram postind până la ceasul acesta și'n casa mea îmi făceam rugăciunea de ceasul al nouălea ; și iată, un bărbat în haină strălucitoare a stat în fața mea
31 și a zis : Corneliu, rugăciunea ta a fost ascultată și milosteniile tale au fost pomenite înaintea lui Dumnezeu.
32 Așadar, trimite la Iope și cheamă-l pe Simon cel ce se numește Petru ; el e găzduit în casa lui Simon, tăbăcarul, lângă mare.
33 Deci îndată eu am trimis la tine ; și tu ai făcut bine că ai venit. Și acum, noi toți suntem de față înaintea lui Dumnezeu, ca să ascultăm toate cele poruncite ție de Domnul.

34 Iar Petru, deschizîndu-și gura, a zis : Cu adevărat cunosc că Domnul nu este părtinitor,
35 ci, în orice neam, celui ce se teme de El și face dreptate bineplăcut îi este
36 cuvântul pe care El l-a trimis fiilor lui Israel, binevestind pacea prin Iisus Hristos. — Acesta este Domn al tuturor —.
37 Voi știți cuvântul care a fost în toată Iudeea, începând din Galileea, după botezul pe care l-a propovăduit Ioan,
38 adică despre Iisus din Nazaret, cum L-a uns pe El Dumnezeu cu Duhul Sfânt și cu putere ; despre El, Care a umblat făcând bine și vindecând pe toți cei asupriți de diavolul, pentru că Dumnezeu era cu el.
39 Și noi suntem martori a tot ceea ce El a făcut și în țara Iudeilor, și în Ierusalim ; pe Acesta L-au omorît spânzurându-l pe lemn.
40 Pe Acesta Dumnezeu L-a înviat a treia zi și I-a dat să se arate.
41 nu la tot poporul, ci nouă, martorilor mai dinainte rânduiți de Dumnezeu, cei ce am mâncat și am băut cu El după ce a înviat din morți.
42 Și El ne-a poruncit să propovăduim poporului și să mărturisim că El este Cel rânduit de Dumnezeu să fie judecător al celor vii și al celor morți.
43 Despre aceasta mărturisesc toți proorocii, că tot cel ce crede întru El, prin numele Lui va primi iertarea păcatelor.
44 În timp ce Petru încă grăia cuvintele acestea, Duhul cel Sfânt S'a pogorît [82] peste toți cei ce ascultau cuvântul.
45 Iar credincioșii tăiați împrejur, care veniseră cu Petru, au rămas uimiți că darul Duhului Sfânt s'a revărsat și peste păgâni
46 Că-i auzeau vorbind în limbi [83] și slăvindu-L pe Dumnezeu. Atunci a răspuns Petru :
47 Oare poate cineva opri apa să-i boteze pe aceștia care au primit Duhul Sfânt ca și noi ?
48 Și a poruncit ca ei să fie botezați întru numele Domnului Iisus Hristos. Atunci l-au rugat să rămână la ei câteva zile.

CAPITOLUL 11

Petru încunoștiințează Biserica din Ierusalim despre primirea păgânilor. Biserica din Antiohia, unde credincioșii s'au numit pentru întâia oară creștini.

1 Apostolii și frații care erau prin Iudeea au auzit că și păgânii au primit cuvântul lui Dumnezeu.
2 Iar când Petru s'a suit la Ierusalim, credincioșii tăiați împrejur se'ndoiau asupră-i
3 și-i ziceau : Ai intrat la oameni netăiați împrejur și ai mâncat cu ei...
4 Dar Petru a'nceput și cu de-a rândul le-a povestit zicând :
5 Eu eram în cetatea Iope și mă rugam ; și am văzut în extaz o vedenie : un lucru ca o față mare de masă coborîndu-se legată de patru colțuri ; și lăsându-se în jos din cer, a venit la mine.
6 Cătând eu la ea cu luare-aminte, am văzut dobitoacele cu patru picioare ale pământului și fiarele și târîtoarele și păsările cerului.
7 Și am auzit un glas care-mi zicea : Scoală-te, Petre, înjunghie și mănâncă !
8 Dar eu am zis : Nicidecum, Doamne, că nimic spurcat sau necurat nu mi-a intrat vreodată în gură.
9 Și glasul mi-a grăit a doua oară din cer : Pe cele ce le-a curățat Dumnezeu, tu să nu le numești spurcate.
10 Și aceasta s'a făcut de trei ori și apoi totul a fost luat din nou la cer.
11 Și iată că'ndată trei bărbați trimiși la mine din Cezareea s'au oprit la casa în care eram noi.
12 Iar Duhul mi-a zis să merg cu ei fără să mă'ndoiesc de nimic. Și au mers cu mine și acești șase frați și am intrat în casa bărbatului.
13 Și el mi-a povestit cum a văzut îngerul stând în casa lui și zicând : Trimite la Iope și cheamă-l pe Simon cel numit și Petru.
14 care-ți va grăi cuvinte prin care te vei mântui, tu și toată casa ta.
15 Și când am început eu să grăiesc, Duhul Sfânt S'a pogorît peste ei ca și peste noi la început.
16 Și mi-am adus aminte de cuvântul Domnului, că zicea : Ioan a botezat cu apă ; dar voi veți fi botezați întru Duhul Sfânt.
17 Deci, dacă Dumnezeu le-a dat același dar ca și nouă, lor, care au crezut în Iisus Hristos, cine eram eu să-L opresc pe Dumnezeu ?
18 Auzind acestea, ei s'au liniștit și au slăvit pe Dumnezeu zicând : Așadar, și păgânilor le-a dat Dumnezeu pocăința spre Viață.
19 Acuma, cei ce se împrăștiaseră în urma necazului întâmplat pe timpul lui Ștefan au trecut până'n Fenicia și'n Cipru și'n Antiohia, nimănui grăind cuvântul decât numai Iudeilor.
20 Dar erau unii dintre ei, bărbați ciprioți și cireneni care, venind în Antiohia, grăiau și către Elini [84], binevestindu-L pe Domnul Iisus.
21 Și mâna Domnului era cu ei și mare era numărul celor ce au crezut și s'au întors la Domnul.
22 Și vorba despre ei s'a auzit în urechile Bisericii din Ierusalim și l-au trimis pe Barnaba până la Antiohia.
23 Acesta, sosind și văzând harul lui Dumnezeu, s'a bucurat și-i îndemna pe toți să rămână în Domnul cu inima statornică.
24 Că era bărbat bun și plin de Duh Sfânt și de credință. Și mulțime multă I s'a adăugat Domnului.
25 Și a plecat Barnaba la Tars, ca să-l caute pe Saul.
26 Și găsindu-l, l-a adus la Antiohia. Și au stat acolo un an întreg, împreună îndrumând în Biserică [85] și învățând mult popor. Și în Antiohia s'au numit ucenicii, pentru întâia oară, creștini.
27 În zilele acelea s'au coborît profeți [86] de la Ierusalim în Antiohia.
28 Și sculându-se unul dintre ei, cu numele Agab, a arătat prin Duhul că'n toată lumea va fi foamete mare, care a și fost în zilele lui Claudiu.
29 Iar ucenicii au hotărât ca fiecare dintre ei, după putere, să trimită spre ajutorare fraților care locuiau în Iudeea ;
30 ceea ce au și făcut, trimițându-le preoților [87] prin mâna lui Barnaba și a lui Saul.

---

[76] **Corneliu, centurion din armata romană. El nu era un prozelit, ci un păgân familiar cu religia iudaică, în care se implica fără a merge până la circumcizie.**
[77] **Miresmele jertfelor de alimente și tămâie ale Legii Vechi erau deja înlocuite prin rugăciuni și fapte bune.**
[78] **Pe terasa casei, la loc singuratic ; pe terasa unei case palestiniene se afla uneori și un cort.**
[79] **Pe la amiază.**
[80] **Restricțiile alimentare impuse de Legea Veche (Lv 11).**
[81] **Vorbit de bine ; bucurându-se de recomandări favorabile.**

[82] **Înțelesul exact : a căzut cu repeziciune, s'a lăsat năprasnic.**
[83] **Cum vorbiseră și apostolii în ziua Cincizecimii (FA 2, 4).**
[84] **În limbajul Noului Testament sunt numiți Elini, prin generalizare, toți cei netăiați împrejur, adică păgâni.**
[85] **Grecescul Ecclesia e tradus în limba română prin cuvântul Biserică, înțelegându-se prin aceasta comunitatea — universală sau locală — a creștinilor constituiți într'o ierarhie harică ; se scrie cu majusculă, spre a nu fi confudată cu biserica-locaș (de închinare). Constituirea Bisericii din Antiohia este a treia etapă în dezvoltarea și răspândirea creștinismului primar, după Ierusalim și Samaria.**
[86] **Harismatici în Biserica primară. Prin daruri speciale ale Sfântului Duh, ei aveau capacitatea de a profetiza, adică de a tâlcui corect profețiile Vechiului Testament, de a-i întări și îndemna pe cei slabi, de a citi în sufletele oamenilor, și numai în ultimul rând pe aceea de a profeți, adică de a prezice viitorul, ca în cazul de față. Ca importanță, Pavel îi situează imediat după apostoli (1 Co 12,28).**
[87] **Literal : bătrâni, prezbiteri. Bărbații mai în vârstă decât diaconii, rânduiți de apostoli în cea de a doua treaptă harică a Bisericii, după episcopi. Primeau harul prin punerea mâinilor (FA 14,23) și îndeplineau funcții liturgice, pastorale, didactice și administrative. Traducerea lui presbyteros (bătrân) prin „preot" e un procedeu filologic absolut normal, echivalarea în limba receptoare făcându-se în funcție de conținutul semantic al cuvântului original, conținut prin care o noțiune generală se particularizează. Câteva exemple mai la îndemână : Același cuvânt basiléus (suveran) e tradus prin „rege" dacă demnitarul conduce un regat, dar va fi tradus prin „împărat" din clipa în care același personaj a primit coroana unui imperiu. Din momentul sfințirii, „apa" devine „aghiasmă". Un militar poartă denumirea generică de „ostaș", dar de îndată ce a primit unul sau mai multe grade el se va numi „sergent", „locotenent", „colonel" ș.a.m.d., continuând, totuși, să rămână „ostaș". În funcție de treapta binecuvântării, aceeași „pâine" se va numi „artos", „prescură", „anaforă" sau „cuminecătură", după cum o „casă" sfințită pentru cult devine „biserică". În același fel, un „bătrân" hirotonit se va numi „preot", spre deosebire de ceilalți bătrâni care nu au hirotonie.**

Eveniment teatral clujean

Bolnavii unui ospiciu, păziți de infirmieri și infirmiere, de călugărițe (mult mai dulci decît gardienii), se pot exprima liber jucînd teatru, exercitîndu-și astfel toate drepturile omului. Acțiunea psiho-socio-dramei (un joc terapeutic pentru cei cu mintile rătăcite și cu sufletele bîntuite de durere și diavol) se petrece în imensa sală de baie a spitalului-ospiciu, unde va fi multă apă și va curge mult sînge. Grupul teatral al ospiciului din Charenton, pe scenariul tulburător și violent scris și regizat de marchizul de Sade (cu vădit sadism !), interpretează (cînd normal, cînd demențial) „Persecutarea și asasinarea lui Jean-Paul Marat". Regia spectacolului clujean, pe textul lui Peter Weiss, este semnată de Victor Ioan Frunză, într-un mod cu totul insolit și chinuitor pentru actorii distribuiți. Personajele, nebune sau parțial însănătoșite, bîntuie prin spațiul scenic, construind spectacolul între aceste două stări primordiale ale omului, pe fundalul realei și actualei nebunii mapamondice ! Pentru asigurarea coparticipării spectatorilor în uriașa baie (saună) a revoluției umane ancestrale (aici, oficiindu-se fragmente din cea franceză de la 1789), care ne duce-n pragul apocalipsului, îi se interzice accesul în clasica sală de spectacole și sînt invitați în scena teatrului, drapată cu numeroase cearșafuri pentru transpirațiile mizeriei noastre eterne și abundente, devenind martorii vii la straniul joc și la cinica bătaie de joc despre suferințele pustiitoare ale lumii noastre nebune, nebune, nebune .. Sînt numeroase rezolvările teatrale de virtuozitate (dar și teribilismele și formalismele inerente unei viziuni șocante, precum și țîșniturile paraestetice) în acest spectacol mustind de creativitate și de arzîndă dăruire artistică. Ideile năstrușnice ale spațiului plastic și ale costumelor sînt excelente și împlinite metaforic de scenograful Adriana Grand, cu o fantezie debordantă și convingător nebunească ! Marius Marchiș aranjează o ilustrație muzicală în consonanță cu normalul de nebunesc sau nebunescul de normal spectacol propus de trupa clujeană. Intenția acesteia a fost să facă din respectiva reprezentație un **model** terapeutic în materie de recuperare a pensionarilor oricărui ospiciu de alienați și arierați mintali ! Ceea ce reușesc din plin artiștii de la Naționalul clujean...

Bogatul program de sală izbutește să explice (precum oglinda) toată copioasa încărcătură de coduri teatrale, toată **glumeața** imaginație a regizorului. Sarabanda umoristică ne copleșește cu ritmu-i infernal. Căsuța noastră, cuibușor de nebunii ! În '89, cînd Bastilia le-a căzut (pe cap), s-a rupt secolul în două ! Ferească-te Dumnezeu de memoria nebunilor ! Teoria ca teoria, dar practica (revoluția și reforma ce-i urmează) ne omoară ! Sade împotriva sadismului (senzațional) ! Ești liber să fii criminal voluptuos... Un consul, Bonaparte, devine Împăratul Napoleon, pentru liniștea revoluționarilor, a Franței și-a poporului (refuză să mai audă Marseieza). Sînt scene elocvente în care ni se dau asigurări că sînt nebuni sadea, nu și idioți, că ei, cei de-acolo din ospiciu, nu pleacă acasă pînă nu vor învinge ! Sînt oameni de nădejde, unii înnebunesc din ce în ce mai tare, alții se vindecă gradat și cîțiva sînt staționari. Descoperim că nu erau **alienați,** ci alienați ! Au trecut prea repede de la sclavie la libertate (nestiind cum să se folosească de aceasta) și mai repede au trecut viceversa, de la libertate la o nouă sclavie ! Cu noi stăpîni foarte democrați ! Care, unadouă, trimit nevinovați la ghilotină ! Martorul cel mai ocular susține că a văzut (și n-a crezut) deținuți nevinovați în Bastilia, cărora zidurile închisorii le-au căzut pe cap. În plus, prea multă istorie, politică infantilă, reformă și liberalizare pe cap de locuitor ! Unul se-ntreabă (într-o ureche) : oare cînd va fi executat pe eșafod un... călău ? ! Asistăm și la o paradă de modă, unde ne sînt prezentate cele mai recente modele de cămăși de forță ! Mai aflăm că toate revoluțiile sînt ori trădate, ori furate... și că trebuie să ne ferim pînă și de virtuțile oamenilor care dețin funcții importante după...

Marat este jucat de un paranoic, supus la groaznice tratamente hidroterapice, numai așa devenind un mielușel care semnează condamnări la moarte (Marius Bodochi). **Charlotte Corday,** o fanatică divină, cu pumnalul între sînii fabuloși, sfîrșind sub ghilotină, călită și liniștită cu căldări de apă aruncate pe trupu-i aproape gol, nud și ud (Miriam Cuibuș). **Marchizul de Sade,** personaj malefic venind din Infernul lui Dante, scenarist și regizor al unui spectacol (teatru în teatru) revoluționar, politic, torționar, reformator și recuperator (Gh. Nuțescu). **Simone-Evrard,** devotată soție și sclavă iubitoare, veghind cu fanatism la crizele revoluționarului „murat" din baie (Mariana Popovici). **Jacques Roux,** un răspopit turbat de extremism socialist, putînd fi ținut în frîu numai înfășurîndu-i trupul cu o funie groasă, de vapor, violent și oscilant (cînd cu ăia, cînd cu ceilalți), isterizat (Viorica Mischilea — în travesti). **Marianne,** maniacă irecuperabilă și tragică (excelent interpretată de Anda Chirpelean). **Madeleine,** altă maniacă, posibil de recuperat (Vasilica Stamatin). **Coulmier,** directorul ospiciului și atît, rol neinteresant (Ion Marian). **Kokol,** cîntăreț și crainic : **Rossignol,** cîntăreață ; **Polpoch** (cîntăreț) și **Cucurucu,** cîntăreț — toți patru sînt aproape de vindecare (Dorin Andone, Ligia Moga, Petre Băcioiu și Petru Dondoș). Mai sînt și alți pensionari ai ospiciului, figurînd un melanj coral destrăbălat, voci solistice, pantomimi, călăi ghilotinînd ca-ntr-un abator îngrozitor, infirmieri și infirmiere, călugărițe (făcătoare de sporturi marțiale), balerine ciudate și isterizate (iubindu-se între ele), popor năuc al Parisului revoluționar bîjbîind pe străzi și odihnindu-se în piețe, certăreți deputați și negustori (mic burghezi) făcînd și desfăcînd legi și decrete și hotărîri în Parlamentul revoluției.. Cît polisemantism !

Vlad Andrei Orheianu

Ceață, ce vezi ?
Mereu același zid,
ori același trecător ?

GLOSSĂ

Ceața de afară linge formele caselor și copacilor, dezvăluie tipare pe care altfel ochiul nu le-ar vedea. Modul cum se infiltrează ceața printre ramuri și frunze, printre ornamentele clădirilor, prin labirintul de ziduri, trunchiuri și acoperișuri, nu este comparabil decît cu modul cum se retrage aceeași ceață : insidios furișat, deplin, imbatabil. A fi martor la aceste singulare exerciții, a-ți pune ochiul în pericol de destrămare și orbire, a-ți apropia mintea de starea de letargie : tot atîtea benefice trepte pentru spirit care se va deschide spre a primi tăcerile primare ale unui mecanism healterat de rutină și civilizație și — odată cu el — va dobîndi o altă cuprindere a formelor naturale.

Locul în care pun mîna se face negru. Zilele vin spre mine fără a ști nimeni altcineva despre asta. În cele din urmă timpul e o mică afacere personală, un medalion purtat la gît și pe care descoperi într-o zi că nu-l mai ai. Cînd l-ai pierdut ? Ți l-a furat cineva ? L-ai rătăcit undeva prin casă, prin sertare ? Vei fi fost țintă înainte să apuci să fii săgeată ? O singură lacrimă sau o mie acoperă același tablou degradat în care fundalul e una cu prim-planul. Noi nu mai avem ce spune anilor. Anii nu mai vin spre noi. Trec undeva pe alături, instituind istorii paralele. Anii noștri au rămas cei din memorie, din conștiință, din sînge. Sînt cei ce vor fi depistați în oasele noastre cu ajutorul carbonului radioactiv.

Și tot așa pui mîna pe masă, în golul unei căni sau al unei farfurii care au fost acolo pînă acum o clipă. Mîna ta e apărată de spectrul altui lucru pe care poate nici nu l-ai atins. Mușchii se pot odihni altfel decît numai indeei, și totuși nestinjeniți de brutalitatea unei prezențe. Alternanța universurilor în cuprinsul fiecărei secunde. Simțul că ești rămîne o redută taciturnă și dezafectată, pierdută undeva pe plajă și pe care copiii o ocolesc datorită înfățișării ei înfricoșătoare. Nici tu nu-ți duci pe-acolo pașii cu plăcere, ci doar din încăpățînarea unei logici moștenite. Nimeni nu ia nimic în stăpînire prin faptul că știe multe despre acel lucru.

Îți bagi picioarele-n papuci și te duci să privești pe fereastră. Ceața se retrage. Ea cerne lin realul de toate lucrurile lui. Sita ei are ochiuri mari și mici în același timp. E o sită elastică, o sită care lasă să treacă orice, cu condiția ca acel orice să **existe.** Ceața : o dovadă a existenței realului.

(**Jurnal anticameleonic** — 13 oct. 1991)

Constantin Abăluță

vasile latiș

Iarna

I

Adînc străbate vocea neagră a femeilor
și de minunea din ape răsare duhul leit al
copilului, ca mai demult, trec stingeri grăbite
spre cerul de noapte ; adînc se clatină mama prin
zăpezile morților.

II

Frumos se-adapă caii la ape de seară
și-o miniată lumină-nsoțește anul adînc
văzătorului, departe, pretimpuriilor stingeri
ceea ce este menind ; se-ntunecă de prezența-i chipul
alb al băiatului.

III

Albă se clatină pădurea de brazi și din
grele zăpezi se ridică făptura teafără a morților,
și pe voi, pe toți, pretimpuriilor, cu drag vă cinstesc;
adînc vă culege-acum iarăși gura prorocitoare-a
femeilor.

IV

Întîrzie încă, el, fiul tatălui ! și eu drag
rătăcesc prin sumbră pădure de brazi sau
cînd seara coboară încet tăcutelor ape ; și
ca un ucigaș în vîntul noptatic se regăsește pe sine.

V

Împotrivitorule, tu, de două ori cufundat
într-apele timpurii ale fluviului pe care inima-l
tace și ca un altul, ades, din ochi îl privește ;
sau pe cărări înnoptate moartea întreagă-o discerne.

VI

Șes începător sub sure păduri de salcîm
și pînă departe răsună clopotul din turla străveche
spre văile sumbre, sau cînd încet întoarce străinul
zăpezile morților ; ascultă-atunci, singur, doliul
sfîșietor al bătrînelor.

VII

Ape înghețate sub care-o lumină albastră
coboară, zile de iarnă pe care copilul adînc
le-ndrăgește după vechiul îndemn ; acum un frate
înnoptat se bucură de glasurile întoarse — ale
morților.

VIII

Odihnit răsună clopote negre spre văile
sumbre și prin zăpezile morților se clatină
făptura liniștită — a băiatului, asemene mamei
pășind ; se-ntunecă pragul de pămînt al părinților.

IX

Uliță neagră pe care-o zăpadă pretimpurie
o-nsoțește mai-nainte de-a fi fost ivită duhul
celui nenăscut cunoscînd-o din sumbră poveste ;
ochi întors în care o lumină de aur se stinge.

X

Deci odihnit coboară copilul spre
ape înghețate și duhu-i sărac se bucură
de steaua purpurie ce vine prăbușită la
marginea nopții ; blîndă nebunie ce piere încet prin
zăpezile morților.

Cîntec

Lui M.

Mai adînc urmează copilul steaua străveche
și de mînie cerul fulgeră ziua împietrită de iarnă ;
aievea duhul mamei se clatină prin zăpezile

morților. Dar din cugetul celui văzător pururi
răsare o sfîntă nebunie dinaintea Domnului
atoateprezent, ori se întoarce năvalnic spre-aceea
care timpul acuma-l deșiră

Debuturi tîrzii

Poate fi o simplă întîmplare că cele două săli ale „Căminului Artei" au găzduit aproape simultan două expoziții personale cu caracter de excepție. Prima, semnată **Bogdan Molea,** surprinzătoare prin maturitatea concepției de ansamblu, în ciuda celor trei cadențe stilistice aparent complementare pe care le propunea artistul, punea în evidență calitatea mijloacelor expresive și picturalitatea remarcabilă a unor lucrări, în care ecourile flamanzilor se armonizau în sinteze plastice fermecătoare cu subtilitățile cromatice și de construcție a imaginii ale celor mai noi tendințe din arta europeană.

A doua, aparținînd lui **Vladimir Ene,** un elev al lui Ion Sălișteanu ne dezvăluie un artist care și-a prelungit gestația creativă pînă la un deceniu de la încheierea studiilor, negrăbindu-se să ofere privitorului simple subiecte de atelier, ci o concepție picturală și filozofică (nu greșim deloc atribuindu-i asemenea calități !) foarte unitară și lapidară în expresie. Două debuturi tîrzii dar consistente prin valoarea enunțului plastic și prin seriozitatea cu care fiecare dintre acești artiști a abordat acest gest, cu conștiința că este mult mai important să oferi privitorului nu o sumă de lucrări, ci o imagine sublimată a personalității tale în ceea ce are ea mai bine constituit, mai bine definit !

Vladimir Ene, semnatarul celei de a doua expoziții la care ne referim în rîndurile ce urmează, a intrat în agora artelor fără nici un complex, relevîndu-se drept un creator cu preocupări temeinice în cîmpul cercetării, cu discernămînt critic, a picturii maeștrilor afini structurii și sensibilității sale artistice. O „lectură" întreprinsă cu rafinament de eseist, ce știe să-și adapteze mijloacele și limbajul fără afectare și în termenii unui modernism (temperat) ce-i definește convingător identitatea stilistică.

Este un artist al elaborațiilor ideatice, înainte de toate, al trăirilor deschise în febra evenimentelor ce le traversează umanitatea, de aici și de aiurea : este, cu alte cuvinte, **exercițiul de pictor al unei conștiințe.** Întreaga sa artisticitate se exprimă în termenii unei convenții plastice, ce trebuie să rezume realitățile interioare ale ființei umane. Nu în sensul abstractizării ori al conceptualizării

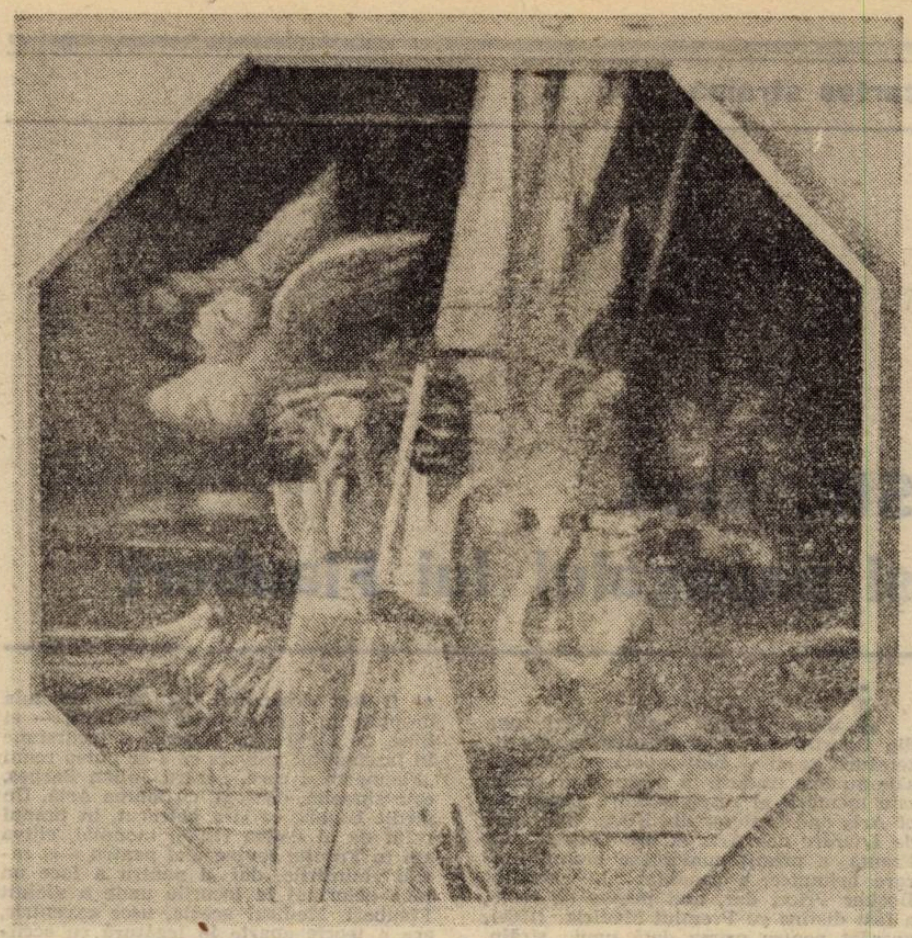

acestor date ale realului, pe care le sondează artistul ci prin introducerea semnului plastic cu valoare metaforică în elaborarea unui portret sau a unei compoziții de gen. Această tendință este vădită și în modul cum pictorul și-a intitulat lucrările, temporalizîndu-le, oferind cheile mesajului ce-l are de transmis privitorului. Deși atins de tensiunile discursive ori metaforice ale viziunii poematice, pictorul rămîne un adept al ludicului, al gestului sever și sancționator pe care îl presupune o luciditate activă. Pictura sa are, în același timp, accente de dramatism și de detașare ironică, mai cu seamă în portretistică, unde găsim transfigurări caricate, fără abandonarea rigorilor picturii, ale unor figuri ce animă trecătoarea și precara noastră scenă politică. Să nu uităm că și acesta este un mod de a face istorie, și încă unul ce are o serioasă tradiție, referindu-ne fie și numai la pictură, datînd din Renașterea timpurie. Vladimir Ene nu ignoră, nu este dispus să ignore acest aspect al preocupărilor sale artistice, îl prelucrează conform unui scenariu propriu, cu rezultate dincolo de limitele simplului experiment plastic. Pentru că la fundamentul acestor structurări de compoziție și de tematică pictorul asterne lecția incontestabililor maeștri pe care și i-a ales. Așa, spre exemplu, în expoziție există o mare compoziție, concepută în termeni polemici, numită explicit „Modelul flamand", în care „grijile" pictorului autentic ce este ne sînt oferite „la vedere", fără afectare. Vladimir Ene este un pictor format pentru care arta este o componentă a registrelor grave, sub care percepe destinul existenței.

Corneliu Antim

Sentimentul timpului

„ritm și tempo, sufletul ce se mișcă a materiei (corpului) sunetului" — (Eminescu)

A doua carte a lui Adrian Iorgulescu — **„Timpul și comunicarea muzicală"** — confirmă încă o dată o mai veche vocație a compozitorilor români de-a așterne pe hîrtie experiența lor în materie de creație muzicală. Fie la nivelul propriilor „gramatici" (strategii componistice), fie la acela mai general, al conceptelor cu care operează arta sunetelor (timp, spațiu etc.).

De la abundența, uneori greoaie, a unui Cuclin, trecînd prin Olah, Ștefan Niculescu, Bentoiu, Vieru, Berger spre generația anilor '60 — Brînduș, Nemescu, Corneliu Cezar, și, mai recent, la tînărul compozitor Adrian Iorgulescu, muzicologia și eseistica de substanță au fost plasate sub semnul unui pragmatism lucid, capabil să stăpînească o materie atît de fluidă, evanescentă, cum este cea a sunetului.

Cu o bogată informație „la zi", concisă și refuzînd vagul ornamental al metaforei, de-o „eleganță rece", aș zice, **„Timpul și comunicarea muzicală"** continuă într-o remarcabilă unitate stilistică și de idei **„Timpul muzical — materie și metaforă"**, apărută în '88. „Pentru compozitor, sentimentul timpului înseamnă îndreptarul lăuntric ce îl orientează și conduce în diferite etape ale arhitecturii sonore, este de asemenea integrat în intuirea materiei prelucrate, în reliefarea evoluției. Simțul timpului nu este (...) doar produsul afectivității", el implică deci și „un anumit rafinament cerebral... descins din adîncul ființei creatoare, dintr-un dinamism funciar al acestuia și trecut prin filtrul rațiunii sensibile".

Cum se poate observa din acest dens paragraf, Iorgulescu încearcă să apropie în cercetarea sa „conceptul" de „obiect", dovedind că este, în primul rînd, un practician al muzicii. Dacă în prima carte căuta implicațiile timpului în forme și sintaxe (în cea a conotației, deci), cea de a doua investighează sfera denotativă, cea a „indeterminărilor temporale dintre participanți" — creator, interpret, public.

Recunoscînd dificultatea demersului — „timpul subiectiv în cele trei dimensiuni ale sale rămîne mai obscur față de cel **obiectiv** (s.n.), chiar enigmatic", dependent de psihic, ereditate și formație culturală, autorul se oprește îndeosebi asupra zonei de „liant" — **timpul muzical,** înțeles „ca element **concret — perceptibil** (s.n.) intrinsec operei. De la definirea comunicării muzicale, pînă la „functii si priorități ale massmediei", **Timp și comunicare muzicală** parcurge detaliat toate verigile lanțului comunicațional. Cum era și firesc, nu lipsesc racordările la fenomenul componistic contemporan, fiind analizate, alături de problematica de bază (creația, execuția, percepția, critica) și aspecte de interes mai special, cum ar fi cele de gust, accesibilitate etc.

Intrat, fără complexe și cu fine mijloace de analiză, în teritoriul atît de „accidentat" al **Timpului muzical,** Adrian Iorgulescu reușește să impună în muzicologia actuală, la doar a doua sa carte, un nume cu greutate.

Valentin Petculescu

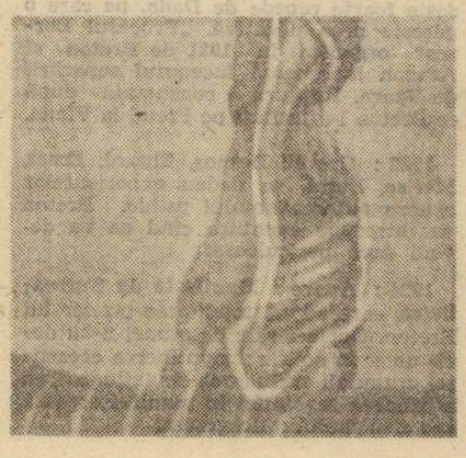

Căderea măștilor

Ceea ce se bănuia de mult s-a întîmplat. Nici mai devreme, nici mai tîrziu, ci exact — ca să folosim o sintagmă ce-a făcut carieră într-un regim — cînd condițiile au fost coapte. Unii, mai săraci cu duhul, s-au copt și ei, de-au sărit ca fierți, direct în demisii, la ultima și cea mai hazlie Convenție a F.S.N.-ului. Alții, mai bogați cu un discurs, au făcut concurență nu numai stării civile, și ei galeriei caragialiene. Cel mai mare scamator din cîți a avut vreodată Parlamentul român : I. I. Brătianu, simțind că-i este amenințat teritoriul, unde, pînă mai ieri, era stăpîn absolut, a exclamat : „Opriți mascarada și prostituția politică." Avertismentul lui era tardiv. O dată declansată, mascarada s-a instituit într-o mișcare de partid. Ionel Achimoaie, surprins și el de seisme, venite perechi și la distanțe scurte de timp, și-a luat rolul în serios — de aici și hazul său — și a trecut la mustrări : „Stați prin birouri și faceți bisericuțe. Opriți circul". Simțindu-se cu musca pe căciulă, alt parlamentar, Ion Neagu, îi dă imediat replica : „Doresc să fac și eu o declarație ca să continui acest circ."

Din păcate „Actualitățile" și „Cronica parlamentului" ne-au răsfățat cu puține secvențe de acest fel, în care protagoniștii au fost fesenistii cocoțați pe la diverse tribune și pe anumite dealuri, pozînd pînă mai ieri în democrați și salvatori ai neamului, în incoruptibili și imparțiali, imediat ce conflictul Iliescu — Roman a devenit public iar, la Convenția amintită, într-o fază paroxistică, trandafiriii și-au pierdut capul și, astfel, le-au căzut măștile. Nu tuturor, desigur, ci numai acelora care nu și-au putut înfrîna propensiunile mercantile și vanitățile rănite. Cei mai versați au stat și stau încă în expectativă, urmărind ca niște feline degringolada unui partid compozit, cu o platformă-program plutitoare. Spectacolul l-au dat însă ceilalți, și în alte momente, la fel de spontani. Văcaru, în primul rînd, care a ocupat ecranul televizorului în cîteva secvențe memorabile, de era să credem că a sporit spațiul rezervat zoologiei, păcat că nu a fost solicitat și Bivolaru, un alt nume predestinat ieșirii la rampă. L-a înlocuit însă cu brio Gheorghe Dumitrașcu, prin apariții de zile mari, cu o retorică pentru cei mici.

Dar, deasupra acestor unicate, după o vorbire brucaniană, a stat jocul unei trupe, cum spuneam, de-mascată, care a făcut deliciul undelor magnetice. Artiști, unul și altul. Cîțiva și-au declarat crezul pesemist. Nici o noutate, îl simțeam. Peremiștii se trădau și ei de la o poștă. Acum voiau o recunoaștere oficială. Firesc, nu schimbaseră tabloul, ci numai haina. Independenții au și ei listele lor. Bine că, în sfîrșit, președintele poate conta pe stîngacii lui, sută la sută ionizați : **F.S.N. 22 Decembrie.** Sperăm că această desprindere nu-i ultima. O nouă aripă ieșită din ultimul val se va chema, sîntem aproape siguri, în consonanță cu îndeletnicirile sale : **F.S.N. 23 August.** Cine o va sponsoriza : Bîrlădeanu sau Brucan ? Sau o sinteză a acestui B. B. redutabil ?

Marius Tupan

Stil, Eros și papagalul lui Flaubert

Julian Barnes este astăzi una din figurile cele mai prestigioase ale literaturii engleze contemporane. Cărțile sale au fost traduse în peste 20 de limbi, este membru al respectabilei „Academy of Arts and Letters" din SUA., Chevalier de L'Ordre des Arts et des Lettres din Franța, a primit numeroase premii literare britanice, a candidat la rîvnitul Booker Prize, dar, mai presus de toate, a fost distins cu Premiul Médicis (1986), acordat pentru prima dată unui străin. Palmares strălucit care, fără îndoială, recomandă, dar și obligă. Ultima sa carte, „Talking it Over" * (Jonathan Cape, London, 1991), al cărui titlu l-am traduce liber „Mărturii", confirmă, o dată în plus, statura remarcabilă a acestui original scriitor. Și totuși, înainte de a spune cîteva cuvinte despre „Mărturii", poate că s-ar cuveni să aducem mai întîi în discuție cartea cea mai celebră a lui Julian Barnes, insolitul volum ce i-a asigurat consacrarea. „Papagalul lui Flaubert" este o scriere de-a dreptul inclasificabilă. Am putea-o considera roman biografic, erudit studiu filologic, dar, de ce nu, și metaroman, ar putea intra în categoria atotcuprinzătoare a eseului, dar, poate, și aici și-ar găsi anevoie locul. Mai precis, am putea spune că volumul de dimensiuni modeste ce s-a bucurat de atîta succes este o neobișnuită apologie dedicată de un englez unui ilustru scriitor francez.

O cărțulie scrisă întru apărarea lui Flaubert — căci autorul afirmă epigramatic că dragostea cea mai pură este aceea pentru un scriitor dispărut și ține să ne lămurească încă din motto-ul introductiv (un citat din scriitorul preferat, desigur) că atunci cînd scrii biografia unui prieten, se cuvine să te comporți ca și cum ai fi fost desemnat să-i faci acestuia dreptate în fața justiției eternității — ei bine, „o viață" sui generis, o incursiune în fascinantul univers ce s-ar putea numi „Flaubert" și care, pentru Julian Barnes, este sinonim, de fapt, cu marea Artă. Un medic englez, ce și-a petrecut, în timpul celui de al doilea război mondial, cîțiva ani în Franța, revine aici pentru a-și retrăi amintirile, dar și pentru a face un pios pelerinaj la locurile unde a viețuit Flaubert. Medicul acesta, ușor excentric, are o teorie aparte în legătură cu scriitorul favorit. La o nouă lectură a clasicei povestiri „Un suflet simplu", are revelația că, de fapt, Flaubert este mai puțin Doamna Bovary ci, mai degrabă, Félicité, îngemănată cu Papagalul Loulou — un simbol al Sfîntului Duh și al Logosului — reprezentînd ipostaza reală a marelui prozator. Și astfel pelerinajul medicului pasionat se transformă într-o „căutare" a „adevăratului Loulou", a păsării devenite simbol ce i-a slujit lui Flaubert la scrierea adînc grăitoarei sale povestiri. Este un prilej fericit de a întreprinde, alături de autor, o incursiune neobișnuită în lumea spiritualității franceze și engleze, de a pătrunde în intimitatea lui Flaubert, reconstituită minuțios, grație corespondenței sale, în viața sa erotică, așa cum se oglindește ea în cele mai variate mărturii și legende, o recitire inteligentă a unei întregi opere pentru a găsi în litera ei esența unei personalități și a unei vieți.

Cartea are savoare și densitate, dar nu-i lipsește nici farmecul incitant al romanului captivant. Numai că oricît ar părea de ciudat, forța de atracție a acestei cărți rezidă în chiar persoana eroului său, un mare scriitor pentru care absența auctorială, impersonalitatea marii arte (căci o spune autorul lui „Salambô", însuși, prozatorul trebuie să fie asemeni lui Dumnezeu, prezent pretutindeni și totuși invizibil) este un postulat sacru. Ceea ce ne fascinează în cărțulia lui Julian Barnes este Flaubert, acest mucenic al stilului, veșnic obsedat de frumusețea, de muzicalitatea și de perfecțiunea scrisului său pentru care trudește neostoit, dar în care nu vede un scop în sine, căci stilul este o funcție a temei, reprezentînd, în ultimă instanță adevărul în raport cu ideea. Într-o epocă în care romane, piese de teatru și poeme sînt calificate toate drept „texte", obsesia absenței auctoriale, vizînd absolutul, îl face pe marele prozator francez o dată în plus contemporanul nostru. În fine, căutările doctorului englez împătimit de literatură se dovedesc pînă la urmă zadarnice. S-ar zice că modelul lui Loulou nu mai există sau, poate, cine știe, sălășluiește anonim printre nenumăratii săi tovarăși ce tronează împăiați în Muzeul de Istorie Naturală din Rouen. În fond nici nu se putea altfel — modelul a dispărut, fiind absorbit de operă, el își trăiește adevărata viață numai în povestirea lui Flaubert. Devine astfel limpede că ceea ce la început se voia a fi căutarea unui obiect se dovedește, de fapt, revelația unui simbol și ceea ce părea un text scris întru apărarea scriitorului preferat se convertește într-o pasionată și originală apologie a Artei perene. Revenind acum la ultimul roman al lui Julian Barnes, am putea afirma că el reia cel puțin două din temele principale ale „Papagalului lui Flaubert". Vom descoperi și aici mai întîi preocuparea pentru stil — subordonat întru totul scopului narațiunii — o narațiune simplă, dezarmantă de simplă — și apoi, bineînțeles, erosul. Oliver și Stuart, doi prieteni din copilărie vor rămîne nedespărțiți și după ce unul dintre ei se va căsători. Numai că treptat, treptat, forța erosului se va face simțită și, oricît ar părea de straniu, Gillian, soția iubitoare și devotată de la început, se va lăsa sedusă de amicul soțului ei, va renunța la bunăstarea și tihna căminului și va fugi cu Oliver. O poveste banală și poate chiar vulgară am putea zice. O acțiune ce se desfășoară inițial lent, într-un cadru anodin, pentru ca spre final, lucrurile să se precipite într-un halucinant crescendo. Triunghiul s-a destrămat, eroii își urmează fiecare drumul și existența planează asupra lor amenințătoare. Simplitatea narațiunii este dublată însă de o strălucită virtuozitate stilistică. O proză mustind de glume și erudiție, insolite asociații de idei și mucalite jocuri de cuvinte, străbătută de un spirit ludic atotcuprinzător, care, pe alocuri, poate trăda un soi de superficialitate — o joacă, pur și simplu de dragul jocului. Autorul pare a se fi retras din roman, lăsîndu-și eroii să se destăinuie într-o subtil regizată împletire a vocilor. Și totuși, din acest joc și din aceste mărturii se edifică încetul cu încetul o imagine caleidoscopică a vieții, a relațiilor umane atît de delicate și atît de complexe. Așa se face că închizînd cartea, gluma, confesiunea „banală" și taclaua „teribilistă" de la început capătă dintr-o dată accente de o mare gravitate. Gluma încetează de a mai amuza, jocul se dovedește a fi disimulat o grea și tulburătoare anxietate. Relațiile umane, ce păreau transparente, se dovedesc tainice și imprevizibile. Începem să înțelegem că dincolo de aparențe, dincolo de spiritul ludic ce ecranează realitatea, se ascunde ceva grav iar erosul poate fi deopotrivă benefic și distrugător. În cartea sa, Julian Barnes ambiționează capacitatea de pătrundere în tainițele ființei umane, specifică marilor moraliști. Nu întîmplător unul dintre personaje face cîteva fine comentarii pe marginea lui Chamfort și La Rochefoucauld. Paginile lui Chamfort au o calitate ce s-ar părea că lui Rochefoucauld îi lipsește. Primul ar da dovadă de înțelepciune care, în comparație cu ascuțimea spiritului celui de al doilea, este mai umană și face sufletul să vibreze. În felul său, Julian Barnes își dorește această înțelepciune și căldură umană, la care se străduiește să adauge spiritul ludic și dimensiunea comicului, cu o tradiție atît de ilustră în literatura engleză. Din fotografia de pe ultima pagină a celui mai recent roman al său, Julian Barnes ne privește hîtru și totuși grav — un virtuoz al stilului pe care îl pune viguros și niciodată convențional în slujba ideii, un analist al erosului pe care îl iscodește cu sinceritate, în fine, un moralist și un spirit ludic neliniștit în acest sfîrșit de secol, dar, mai presus de toate, un apărător al Artei perene, care știe ca orice scriitor autentic să găsească noi căi de a-și mărturisi gîndurile și sufletul.

Virgil Lefter

SUPRAREALISMUL

Într-un număr al revistei Magazine Littéraire **a apărut nu de mult o** Mică istorie a Suprarealismului, **în care, pe lîngă istoria propriu-zisă a acestei mișcări literare a fost publicată o serie de portrete ale celor care au luat parte la ea, ca : Aragon, Antonin Artaud, André Breton, René Crevel, Salvador Dali, Robert Desnos, Max Ernst, Benjamin Péret, Philippe Soupault. Dăm, mai jos, portretul lui André Breton și Amintirile lui Georges Henein despre el.**

André Breton
Pasiunea legislatorului

André Breton : născut la Tinchebray (Orne) la 18 februarie 1896, mort la spitalul Lariboisière la 28 septembrie 1966. Fondator, teoretician și șef al mișcării suprarealiste.

1915 : Student în medicină, împotriva voinței sale, e afectat serviciului sanitar din Nantes. Aici întîlnește un tînăr ciudat, un dandy extravagant, convins de „inutilitatea teatrală a tuturor lucrurilor" : Jacques Vaché. Acesta detesta arta și artiștii și, în mod deosebit, pe „pohetul" Valery pe care Breton îl iubea cu pasiune, la fel ca pe Mallarmé ; Jacques Vaché, „spiritul însuși al umorului" la o altitudine unde acesta se confundă cu sinuciderea... „Am cunoscut un om mai frumos decît un mirliton. Acest om a fost prietenul meu... fără el aș fi fost poate un poet." De la Jacques Vaché, Breton va învăța această insolență, acest orgoliu smintit față de viață care-l vor face să fie numit „Papa suprarealismului".

1915—1918 : Breton îl frecventează pe Apollinaire, îi întîlnește pe Louis Aragon și Théodore Frankel, studenți în medicină ca și el, și pe Philippe Soupault. E confruntat mai ales cu bolile mintale în spitalele unde lucrează și descoperă lucrările lui Sigmund Freud asupra isteriei și visului.

1918 : Breton și prietenii săi simt că în jurul lor e o lume care trozнește din toate încheieturile : e momentul schimbării vieții. Breton taie deja în carne vie, superb, nemilos, neadmițînd ezitările : nu e vorba de literatură, lucru mort, care e aici în joc, ci de viață. Breton va crede în asta mai mult decît oricare altul. El e cel care va descoperi pe Lautreamont, care face un model din Jacques Vaché, care plecînd de la Freud elaborează bazele teoretice care asigură o coeziune grupului care se năștea. Tot el e cel care întemeiază principiul scrieturii automatice.

1918 : Breton și Soupault înființează revista Litterature (al cărei titlu a fost propus nu fără răutate de Valery). Aici vor fi publicate : **Lettres de guerre** de Jacques Vaché, **Poesies** de Ducasse copiate de Breton după exemplarul de la Biblioteca Națională și primul text „automatic" scris de Breton și Soupault în 15 zile : **Les champs magnetiques.**

1912—1922 : „Episodul Dada". Tristan Tzara sosește la Paris. Breton e trăsnetul, lirismul imperial, replica cenu iartă ; Tzara, un agent de publicitate genial. Întîlnirea lor va face ravagii. Manifestațiile se succed, provocînd un scandal enorm. Dar Breton se plictisește foarte repede de Dada, pe care o găsește prea negativă. „Procesul Barres" organizat în 1921 de Breton și Aragon marchează începutul separării de Tzara. Ruptura e consumată după ce Breton l-a întîlnit pe Freud la Viena.

1922 : Crevel, Desnos, Eluard, Ernst, Merise, Peret, se dedau experiențelor asupra automatismului psihic. Breton va întrerupe aventura cînd ea va deveni prea periculoasă.

1924 : Apare : **Manifeste du Surrealisme,** care adună totalitatea tezelor lui Breton. Operele sale de atunci n-au decît un scop politic : menținerea coerenței grupului, excluderea deviaționiștilor, afirmarea revoluției în manifestarea sa cea mai înaltă : dragostea.

Jacques Vaché sau revolta împotriva vieții, Freud sau eliberarea spiritului uman : nu-i mai rămînea lui Breton decît să întîlnească marxismul.

1925 : Dezgustat de caracterul revoluției ruse, Breton îl descoperă pe Trotki cu lucrarea sa despre Lenin. El găsește în ea o idee care îl obsedă : suprarealismul trebuie să se alăture revoluției comuniste.

Hotărîrea provoacă o gravă criză internă : Artaud și Soupault sînt puși în situația să aleagă, apoi excluși.

Breton ia singur conducerea **Revoluției suprarealiste.**

1929 : **Le Second Manifeste du Surrealisme** este publicat. Breton judecă, condamnă, iartă cu o trufie care-i irită pe cei mai buni prieteni.

1935 : Breton rupe cu Partidul Comunist, care nu i-a acordat niciodată încrederea.

1938 : Îl întîlnește în Mexic la pictorul Diego Rivera, pe Trotki. Ei întemeiază împreună Federația Internațională a Artei Revoluționare.

1941 : Se stabilește în Statele Unite unde îl regăsește pe Marcel Duchamp.

1942 : Organizează la New York o expoziție suprarealistă și înființează revista **Triple V.** Compune **Ode à Fourier** și publică **Arcane 17.**

1945 : Breton ține în Haiti o serie de conferințe incendiare care vor avea o parte însemnată în căderea guvernului Lescot.

1946 : Se întoarce în Franța și reconstituie mișcarea suprarealistă.

1947 : El organizează o importantă expoziție la Paris.

Activitatea sa va deveni pînă la sfîrșitul vieții **„mai literară" :** el publică sau republică într-o ordine coerentă totalitatea operei sale. Va continua totuși să poarte un viu interes problemelor politice : astfel de la 1948 la 1950 va susține mișcarea „Citoyens du Monde" **etc.**

Prezentare și traducere de
D. St. Rădulescu

CONSTANTIN PAVLOV
(Bulgaria)

Constantin Pavlov se află printre foarte puținii poeți bulgari contemporani, care prin toată opera lor dovedesc că n-au făcut contract cu vremea ne-libertății totale.

Este născut în 1933, într-un sat de lîngă Sofia. A studiat Dreptul la Universitatea „Sf. Climent Ohridschi" din Sofia. A fost redactor la radio, în edituri și reviste literare. A scris cîteva volume de poezii : „Satire" (1960), „Versuri" (1965), „Lucruri vechi" (1983), „Apariția" (1989), „O, dulce agonie" (1991). În prezent lucrează în redacția ziarului literar al „Uniunii Forțelor Democratice" din Bulgaria, scrie scenarii de filme, dar evită aparițiile publice. Este un poet foarte apreciat și citit, însă cel care îl preferă este mai ales publicul cu interese literare. Deși membru al Uniunii Scriitorilor — în Bulgaria, instituție-exemplu de cumințenie, față de regim — C. Pavlov a fost și este considerat fiul ei rătăcitor.

Poeziile următoare fac parte din ultimul volum al poetului Constantin Pavlov, „O, dulce agonie".

Plîng lucrurile

Eu scriu
Scriind
împart ritmic —
printre Lucruri ! —
dorurile și durerile mele.
Plîng Lucrurile —
duc dorul, le doare.
Și nu știu de ce le doare.
Și nu știu de ce duc dorul.
Răscumpăr străine —
ale mele !
doruri și dureri.

Scriu
Mi-e rușine de mine,
dar scriu.
Și scriind
împart fără pic de rușine
din nou printre Lucruri ! —
rușinea mea.

Lucrurilor le e rușine...
Ș.a.m.d.

Cineva a spus bravo

Rezistența noastră ? —
un joc erotic !
/ Ne hîrjonim voluptuos,
cedăm de bună voie,
dar gemem că sîntem violați. /

Pe salut, Timp ! —
a venit vremea să plătim rănile.
Fără jenă — sîntem în pielea goală
— uitați-vă —
un git mușcat
o buză umflată,
un fund ciupit,
o platoșă găurită
/ nu de sabie /
Cicatricele Bătăliei.

Se plătește oare așa ceva !

...Hai să hotărîm că :
Ceea ce noi am făcut,
și ceea ce ne-au făcut nouă,
a fost în numele Onoarei.
/ Pe mă-sa ! /

Fără jenă — sîntem în pielea goală
— uitați-vă.

Dacă / Timpul /
ne cere
sîntem gata să repetăm fapta...

Bravo !

Cher ami..:

Hai acum să facem schimb de
cocoașe —
ia tu Gloria,
eu îmi asum Rușinea —
greutatea relativă e aceeași —
așa..., de divertisment.

Și, te rog,
nu mai plînge — mă-ntristezi.

Sufletele sînt posedate de îngeri

Anul acesta pare a fi cam urît
/ mai urît ca cel dinainte /
pentru demonii fără adăpost.

„Un suflet, un suflet,
chiar foarte puțin confortabil...
Un suflet de poet să fie,
un suflet să fie de porc...
Nici măcar un suflet întreg,
ci numai un colțișor de suflet".

Nu e.

S-a topit iarna în primăvară.
Pier demonii fără adăpost.

Prezentare și traducere de
Antoaneta Taneva

Sună telefonul, Delia

Urmare din pag. a 16-a

Soneria. Un sunet scurt. Cineva tușea, lîngă ușă.

— Steve !

— Eu sunt, Delia — spuse Steve Sullivan. Am avut drum pe aici, și...

O pauză lungă.

— Steve... Vii din partea lui... ?

— Nu, Delia. E vorba de altceva.

Steve era palid, și Delia făcuse un gest mașinal, invitîndu-l să intre. Observa că el nu umbla cu pasul lui sigur de înainte, cînd venea să-l caute pe Sonny, sau să ia masa cu ei.

— Ia loc, Steve.

— Nu, nu... Plec imediat, Delia. Dumneata nu știi nimic de...

— Nu, nimic.

— Și, hotărît lucru, dumneata nu-l mai iubești pe...

— Nu Nu-l mai iubesc, Steve. Și faptul că...

— Îți aduc o știre, Delia.

— De la el ?

— O știre rea, Delia.

— Doamna Morris ?

— E vorba de Sonny.

— De Sonny ? Este arestat ?

— Nu, nu este arestat, Delia.

Delia aproape că se prăbuși pe scăunel. Mîna ei atinse telefonul rece.

— A... ! M-am gîndit că s-ar fi putut să-mi fi vorbit de la închisoare...

— El... ți-a vorbit dumitale ?

— Da, Steve. Dorea să-mi ceară iertare.

— Sonny ? Sonny ți-a cerut dumitale iertare prin telefon ?

— Da, Steve. Și eu nu l-am iertat. Nici Bebe și nici eu nu-l puteam ierta.

— O, Delia !

— Nu puteam, Steve. Însă după aceea... nu mă privi așa... după aceea am plîns ca o proastă... privește-mi ochii... și aș fi vrut să... Însă dumneata ai spus că e o știre rea... o știre rea de la Sonny.

— Delia...

— Știu ; știu... nu mi-o spune : a furat din nou, adevărat ? Este arestat, și mi-a telefonat de la închisoare... Steve... acum da... acum da, aș vrea să știu !

Steve părea aiurit. Se uita prin toate părțile, ca și cum căuta un punct de sprijin.

— La ce oră te-a sunat el, Delia ?

— Acum de curînd... la șapte și puțin... la șapte și douăzeci și două, acum mi-aduc bine aminte. Am vorbit pînă la șapte și jumătate.

— Însă, Delia, nu se poate.

— De ce nu ? Dorea ca eu să-l iert, Steve, și imediat cînd s-a întrerupt telefonul am înțeles că într-adevăr se afla singur, disperat... Și atunci era tîrziu... cu toate că am țipat la telefon... era tîrziu. Vorbea din închisoare, adevărat ?

— Delia... — Fața lui Steve era acum albă și impersonală și degetele lui se crispau pe borurile pălăriei uzate.

— Pentru Dumnezeu, Delia...

— Ce, Steve ?

— Delia, nu se poate... nu se poate... ! Sonny nu putea să te cheme acum jumătate de oră !

— De ce nu ? — spuse ea, ridicîndu-se în picioare dintr-un impuls de oroare.

— Pentru că Sonny a murit la cinci, Delia. Au tras asupra lui și l-au omorît dintr-o lovitură, pe stradă.

Din leagăn venea respirația ritmică a lui Bebe, suprapunîndu-se cu acel du-te vino al pendulului. Pianistul de la radio renunțase să mai cînte ; vocea crainicului, ceremonioasă, lăuda cu elocvență un nou model de automobil, modern, economic și foarte rapid.

Corespondență din Belgia

Henri Miller și Pascal Vebros – șocul unei întîlniri

„A propos de poesie, știți că am avut un soc teribil în tara voastră, vizitînd Gand. Marea catedrală. În interior am descoperit tripticul lui Van Eyck. Nu sînt creștin dar în fața acestei opere, am fost atît de emoționat încît lacrimile mi-au umplut ochii. Și Bruges ! Un oraș poetic. Dacă m-aș fi născut la Bruges și nu la Brooklin, oare ce aș fi scris ?"

În 1930, cu cîteva luni înainte de a muri, marele scriitor american Henri Miller acorda tînărului scriitor belgian, Pascal Vebros, ultimele sale gînduri, unde el apare cu totul diferit de personajul adesea scandalos, intrat de acum în legendă. Timp de șase zile autorul operelor „Tropique du cancer", „Sexus" și „Insomnie" se confesează. „Ceea ce m-a frapat pentru moment, cînd m-am găsit în prezența lui, spune Vebros, este faptul că mi-a vorbit ca și cum ne-am fi cunoscut din totdeauna. Era un om curios, pasionant".

În urma acestor convorbiri, Pascal Vebros, cunoscut astăzi pentru emisiunile radiofonice și de la televiziunea belgiană, a publicat o carte însoțită de un disc compact : „Henri Miller, ultimele convorbiri". O carte directă : „Dragostea revenea inevitabil în convorbirile noastre. Ceea ce era surprinzător, era maniera aparte în care se apăra de privirea cu care-l măsuram. Era convins că numele său a devenit un tabu. Pe el îl interesa dragostea în toate ipostazele sale. Pentru el dragostea era un pașaport pentru o altă etapă, un apel către celălalt, în totalitate. Copilăria sa de copil născut în mizerie, dar în libertatea străzii, a fost o inițiere specifică. Este o coborîre în infern, o eliberare totală de senzorial, și apoi, revelația Greciei care ilumineză și conduce la cunoașterea omului în globalitatea sa, altfel spus, revenirea la caracterul său divin. Pentru mine Miller este un mistic în stare primordială, un desfrînat rablesian".

Un om paradoxal deci, în care se confundă viața și scriitura. „Pentru mine ceea ce îmi pare obscen, este războiul", spune Miller.

„Este un uriaș ca și scriitor, spune Vebros. Acolo, el îmi apărea ca o categorie de uriaș în viață. Era un om de mare pasiune și fervoare, dar întotdeauna cu o distanță ironică. Avea un mare orgoliu, dar nu vanitate și avea atîta umilință pentru a se interesa de un necunoscut tînăr european, cum eram". O lecție. Lucrarea recentă este o reeditare revăzută și poartă titlul : „444 O campo Drive", ultima adresă a lui Miller.

Petru Dunca

moda, altfel

„Voyez vous, un parfum éveille la pensée"

(Victor Hugo)

În cărțile droghiștilor (în limba română nu a fost asimilat, nici adaptat cuvîntul **parfumeur**) se găsesc multe laude aduse în timp relației dintre parfum și sufletul uman :

— un parfum dublează, frumusețea unui trandafir prelungind-o ; Shakespeare nu a fost străin de această constatare.

— **parfumul** (ca esență și folosirea ei) este una dintre cele mai rafinate plăceri ale sufletelor cultivate, încă din cele mai vechi timpuri, la toate generațiile.

— sufletul omului găsește în **parfum** un fel de magie delectabilă din care urcă un deliciu triumfător.

— **parfumul** e asociat tuturor raselor care au o credință, o artă și o civilizație.

— lumea eonică e legată de emanația sublimă a florilor.

Egiptul splendid și prosper era supus dominației parfumurilor ; parfumul apare ca motiv de conservare (higienă) în îmbălsămarea trupului faraonului ca motiv venerație, deci religios (folosit în slujbele de adorare a zeilor) și ca motiv profan, căci primele două atribute nu excludeau folosirea lui din cochetărie.

Documentația după papirusuri ne arată că parfumurile pentru zei erau făcute de preoți și erau oferite zilnic ca ofrandă sacră. Ele cunoșteau un registru variat și încărcat de semnificații ce ne-au rămas necunoscute ; dimineața — rășina (nu cea otrăvitoare în care își înmuiau vîrfurile săgeților sălbaticii războinici), la prînz — **myrrhe** (nu mirt !), **commiphora abyssinica** și **commiphora Seimperi**, tot un fel de rășină a unor arbuști ce cresc în Nubia, Arabia și Somalia, cu o aromă și o savoare dulci, amare și acrișoare, iar seara — **kyphr**, „marele parfum sfînt", un parfum în care intra un mare număr de aromate. Vechii egipteni cunoșteau mai puțin esențele de flori, foloseau în mod curent scorțișoara, șofranul uleiul de cedru, mirtul rezeda, tămîia și alte substanțe asupra cărora interpretările savanților de astăzi sînt confuze sau ignorante. Frumoasele egiptene din societatea înaltă dar și cele din popor adorau parfumurile în aceeași măsură ca perucile. Se zice că misterioasa și năbădăioasa Cleopatra, după ce a inventat pomada din grăsime de urs (pentru stimulare erotică) a folosit ca mijloace de seducție și produse din opiu, electuarium (un remediu cîndva folosit și în medicină, amestec de diferite pudre de plante într-un sirop sau în miere) și alte parfumuri, cum ar fi **sti-hid** — parfum regesc din semințe de Tekh, semințe de salcîm, extrase de plante și ham (hammamelis, plantă cu frunze amărui ce conțin tanin, deci sînt astrigente). Succesul a fost ului-tor, doar posteritatea l-a considerat „discutabil".

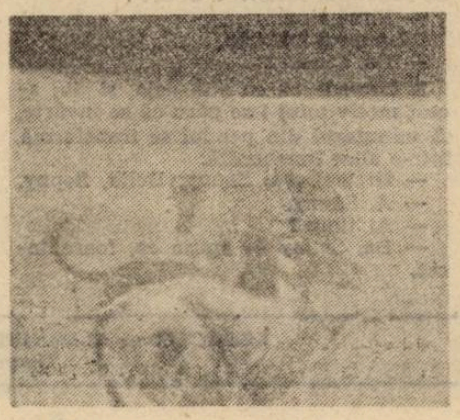

Perșii, în afară de faptul că au purtat războaie cu grecii, mezii și geții, erau mari băutori, mari mîncăi, de aceea s-a pretins că foloseau parfumurile numai pentru a înlătura mirosurile neplăcute produse de excesele lor. După Herodot, regele Persiei era atît de murdar încît își spăla părul o dată pe an, de aniversarea sa. Totuși există detalii istorice care vorbesc despre fardurile și parfumurile folosite la Curte de rege și de curtezanele lui. Dacă Darius, „marele rege, regele regilor, rege în Persia, regele țării fiul lui Histaspe, nepotul lui Arsames, un Ahemenid..." avea părul de pe cap și barba generoasă, rotite în bucliță și onduleuri pomădate, cu siguranță că proceda ca Assuerus, importa parfumuri și cerea tribut învinșilor parfumuri și esențe aromatice. Există o rețetă transmisă, copios bizară : „Myrobolanum, Nard, Castan de India, Myrrhe, Casse, Styrax, Labdanum, Jonc, Oenanthe, Opobalsanium, Malobatle, Cypris, Asphalte, Panax, Sofran, Amaracus, Lotus, Miere și Vin." Încercați rețeta!

Corina Cristea

JULIO CORTAZAR

SUNĂ TELEFONUL, DELIA

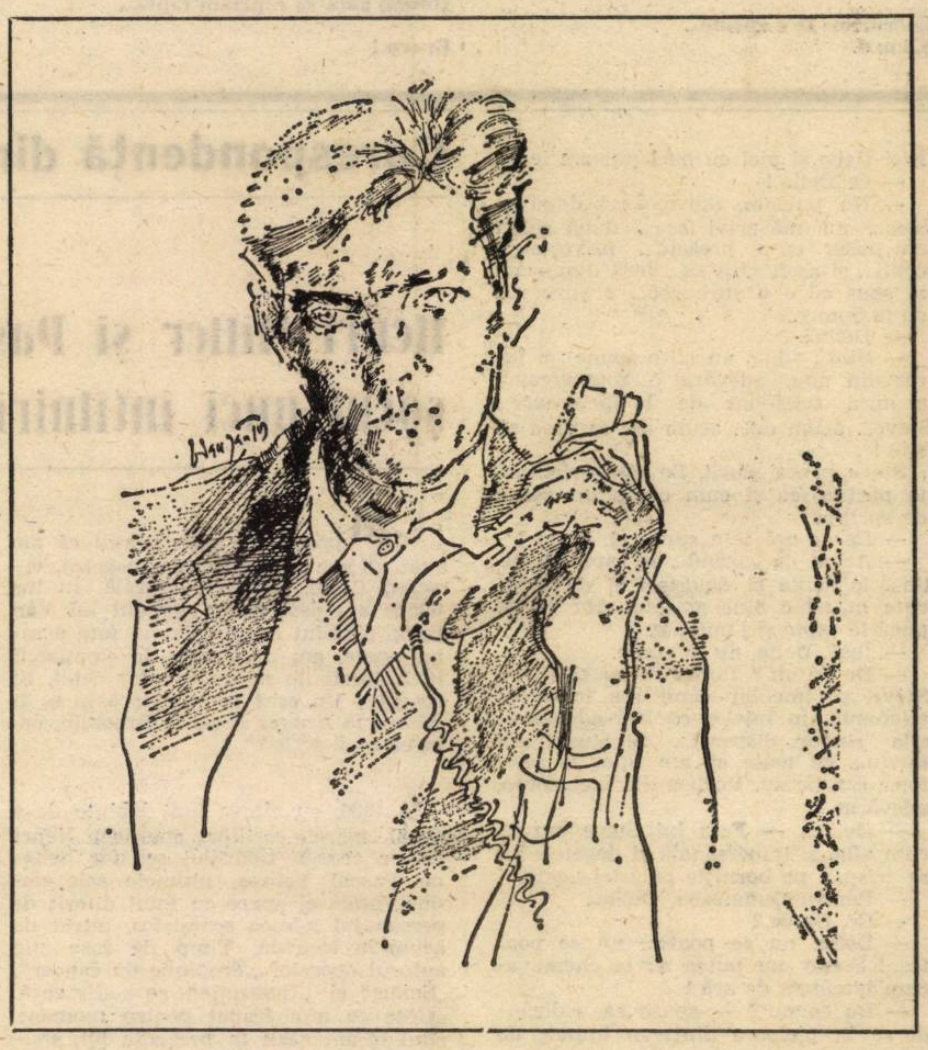

Pe Delia o dureau mîinile. Clăbucii de săpun îi pătrundeau ca o sticlă pisată prin crăpăturile pielii, provocînd terminaţiilor nervoase o durere aspră transformată instantaneu în iritaţii supărătoare. Delia ar fi izbucnit în lacrimi fără nici o reţinere, abandonîndu-se acestei dureri ca într-o îmbrăţişare inevitabilă. Dar nu plîngea deoarece o forţă secretă o oprea să alunece într-un scîncet uşor, de vreme ce suferinţa provocată de clăbucii agresivi nu constituia un motiv suficient, pentru că în întreaga ei viaţă nu a lăcrimat decît pentru Sonny, şi nu a plîns decît atunci cînd Sonny îi lipsea. S-ar fi umilit chiar dacă nu ar fi fost decît singura cauză pentru care merita să-şi umezească ochii. Şi, mai ales, acolo se afla Bebe, în leagănul lui de fier, cumpărat în rate. Acolo, totdeauna, se aflau Bebe şi lipsa lui Sonny, Bebe în leagănul său, ori umblînd în patru labe pe covorul uzat ; şi lipsa lui Sonny, prezent prin toate colţurile, la fel ca şi absenţele sale.

Tava de servit, legănată în chiuvetă de ritmul în care era spălată, se adăuga la percuţia unui **blues** cîntat de aceeaşi tînără cu piele închisă pe care Delia o admira în revistele cu programe de radio. Ea urmărea mereu emisiunile cîntăreţei de **blues**. La ora şapte şi un sfert, pe înserate — radioul, între o muzică şi alta, anunţa ora exactă printr-un „iii" de şoarece speriat — şi pînă la şapte şi jumătate, Delia nu spunea niciodată : „nouăsprezece treizeci" ; prefera vechea măsurare a timpului, cea obişnuită, aşa cum anunţa orologiul de perete, un pendul obosit, pe care Bebe îl privea acum cu un nostim balans al firavului său căpşor. Deliei îi plăcea să privească într-una pendulul, sau să audă acel „iii" la radio ; cu toate că o întrista să lege totul de lipsa lui Sonny, de răutatea lui Sonny, de abandonarea lui Bebe, şi de dorinţa de a plînge, şi mai ales acum, cînd doamna Morris îi pretindea să achite imediat nota pentru frumoşii ciorapi de culoarea alunei, cumpăraţi de la prăvălia ei.

Fără să-şi dea seama, Delia se descoperise pe sine însăşi în gestul de a privi pe [illegible] o fotografie a lui Sonny, ce atîrna [illegible]turi, de consola pe care se afla telefonul. Şi se gîndi : „Azi nu m-a sunat nimeni". Abia de înţelegea de ce mai continuă să plătească abonamentul de telefon. La acest număr nu mai suna nimeni, de la plecarea lui Sonny. Prietenii, deoarece Sonny avea mulţi prieteni, nu ignorau faptul că pentru Delia el era acum un străin, atît şi pentru Bebe, cît şi pentru micul apartament unde lucrurile se îngrămădeau în spaţiul redus ale celor două camere. Doar Steve Sullivan suna, uneori, şi vorbea cu Delia ; vorbea pentru a-i spune Deliei ce mult se bucura de a o şti că se află bine cu sănătatea, şi că nu poate fi un motiv, ca din cauza celor întîmplate între ea şi Sonny, să nu o mai sune niciodată şi să n-o întrebe cum îi merge, sau să se intereseze de dinţişorii lui Bebe. Dar azi telefonul nu a sunat nici măcar o dată ; nici măcar dacă cineva ar fi greşit numărul.

Este ora şapte şi douăzeci şi trei. Delia a auzit acel „iii" amestecat cu reclama de pastă de dinţi şi de ţigări mentolate. A aflat că guvernul Daladier se afla, pentru moment, în pericol. Apoi a revenit cîntăreaţa de **blues** şi Bebe, care era aproape de a izbucni în plîns, făcu un gest graţios de bucurie, ca şi cum în acel glas întunecat şi puternic existau nişte dulciuri la care se gîndeşte cu plăcere. Delia îşi clătì mîinile de săpun şi apoi şi le şterse, plîngîndu-se de durerile provocate de trecerea prosopului peste carnea tumefiată.

De plîns, însă, nu va plînge. Numai pentru Sonny va putea să plîngă. Şi cu glas puternic, adresîndu-se lui Bebe care îi zîmbea de pe leagănul său răvăşit, caută cuvinte care să justifice un suspin, un hohot, un gest de durere.

Dacă Bebe ar putea înţelege ce rău ne-a făcut Sonny... Dacă ar fi avut suflet, dacă ar fi în stare să gîndească măcar o secundă la ce a lăsat în urmă cînd trîntise uşa de supărare... Doi ani, Bebe, doi ani... şi nu ştim nimic despre el... Nici o scrisoare, nici un semn, nici măcar un gest pentru tine, pentru hăinuţele şi botoşeii tăi... Nici nu-ţi mai aduci aminte de ziua ta de naştere, adevărat ?... a fost în luna trecută... şi eu am stat tot timpul lipită de telefon, în braţe cu tine, aşteptînd ca el să sune, ca el să spună doar „Bună ziua, felicitări... !" sau să-ţi trimeată un dar, nimic altceva decât un mic dar, un iepuraş sau o monedă de aur...

Aşa că, lacrimile care îi scăldau obrazul i s-au părut legitime pentru că le vărsa gîndind la Sonny. Şi aceasta a fost clipa în care sună telefonul, exact cînd radioul anunţa prin stridentul ţîrît ora şapte şi douăzeci şi două de minute.

— Sună, spuse Delia, privindu-l pe Bebe, ca şi cum copilaşul putea înţelege. Se apropie de telefon, puţin cam nesigură, gîndind că ar putea fi iar doamna Morris, cerînd plata. Se aşează pe scăunel. Nu arăta grabă, în ciuda sunetului insistent. Spuse :

— Bună ziua.

Răspunsul întîrzia.

— Da. Cine... ?

E limpede că ea ştia deja, şi din acest motiv totul i se păru că se învîrte, că minutarul din pendul se transformă într-o elice înnebunită.

— Îţi vorbeşte Sonny, Delia, Sonny.

— A, Sonny.

— Ai timp ?

— Da, Sonny — spuse ea, foarte încet.

— Delia, trebuie să-ţi vorbesc.

— Da, Sonny.

— Trebuie să-ţi spun multe lucruri, Delia.

— Bine, Sonny.

— Eşti... eşti supărată ?

— Nu pot fi supărată. Sunt tristă.

— Pentru tine sunt acum un nimeni... un străin ?

— Nu mă întreba asta. Nu vreau să mă întrebi acest lucru.

— Delia, să ştii că sufăr.

— A, te doare !

— Pentru Dumnezeu, nu vorbi aşa, pe acest ton...

— ...

— ...

— Bună ziua.

— Bună ziua. Am crezut că...

— Delia...

— Da, Sonny.

— Pot să te întreb ceva ?

În vocea lui Sonny ea remarca ceva în plus. E limpede că ea putea să nu-şi mai amintească unele din accentele din glasul lui Sonny. Fără a-i pune întrebarea, ştiuse că se gîndeşte dacă el o suna de la închisoare sau de la un bar... Exista o pauză în urma glasului lui ; şi cînd Sonny tăcea, totul era linişte, o linişte ca de miez de noapte.

— ...doar o întrebare, Delia.

Bebe, de pe leagăn, îşi privi mama înclinînd căpşorul cu un gest de curiozitate. Nu arăta nerăbdare şi nici dorinţă de a izbucni în plîns.

Radioul din cealaltă extremitate a camerei a anunţat din nou ora : „iii", şapte şi douăzeci şi cinci. Şi Delia nu pusese încă la încălzit laptele pentru Bebe, n-a întins încă la uscat rufele proaspăt spălate.

— Delia..., vreau să ştiu dacă mă ierţi...

— Nu, Sonny, nu te iert.

— Delia...

— Da, Sonny.

— Nu mă ierţi ?

— Nu, Sonny, iertarea nu valorează nimic, acum... Ierţi pe cineva pe care îl iubeşti cât de puţin... şi motivul este Bebe, pentru Bebe, eu nu te pot ierta...

— Pentru Bebe, Delia ? Mă crezi în stare de a-l uita ?

— Nu ştiu, Sonny. Însă nu te-aş lăsa niciodată să revii alături de el, pentru că acum el este doar fiul meu, numai fiul meu. Nu te-aş lăsa niciodată...

— Asta nu mai are nici o importanţă, Delia — spuse vocea lui Sonny, şi Delia simţi din nou, însă cu mai multă forţă, că vocii lui Sonny îi lipsea (sau îi prisosea ?) ceva.

— De unde mă suni ?

— Nu are nici o importanţă asta — spuse vocea lui Sonny, ca şi cum îi venea greu să răspundă aşa.

— Însă...

— Da, Sonny.

(Ora şapte şi douăzeci şi şapte).

— Însă, Delia... închipuie-ţi eu voi pleca...

— Tu... ? Să pleci... ? Şi de ce ?

— Este posibil, Delia... Se întâmplă atâtea lucruri... Înţelege, înţelege... Să plec aşa, fără ca tu să mă ierţi... Să plec aşa, Delia, fără nimic, gol... gol şi singur !

(Vocea, atât de neobişnuită. Vocea lui Sonny, ca şi cum deodată nu ar mai fi vocea lui Sonny însă da, era vocea lui Sonny).

— Atât de fără de nimic, Delia... Singur şi gol, plecând aşa... fără altceva decât vina mea... Fără iertarea ta, fără iertarea ta, Delia !

— Sonny... De ce vorbeşti aşa ?

— Pentru că nu ştiu, Delia... Sunt atât de singur, atât de lipsit de afecţiune, atât de ciudat...

— Însă...

(Ora şapte şi douăzeci şi nouă ; acul ceasornicului coincidea cu linia mai subţire ce precede pe cea groasă care arată jumătatea de oră).

— Delia ! Delia !

— De unde vorbeşti ? — ţipă ea, aplecându-se peste telefon, începând să-i fie teamă, teamă şi dragoste ; şi sete, multă sete şi dorind să pieptene părul negru al lui Sonny cu degetele sale, şi să-l sărute pe gură. De unde îmi vorbeşti... ?

— ...

— De unde vorbeşti, Sonny ?

— ...

— Sonny !

— Bună ziua... Bună ziua... ! Sonny !

— ...iertarea ta, Delia...

Dragostea, dragostea, dragostea, Iertare...

— Sonny... Sonny, vino... ! Vino, te aştept... ! Vino !

(Dumnezeule, Dumnezeule... !)

— ...

— Sonny !

— ...

— Sonny... ! Sonny !

— ...

Nimic.

Şapte şi treizeci. Pendulul arăta ora aceasta. Şi radioul : „iii, iii !". Pendulul, radioul şi Bebe, căruia îi era foame şi îşi privea mama, puţin cam surprins de întârziere.

A plânge, a plânge. A se lăsa dusă de scâncet, alături de un copilaş dureros de tăcut, ca şi cum ar înţelege că în faţa unui asemenea plânset orice imitaţie ar trebui să dispară. De la aparatul de radio se revărsă un pian foarte dulce cu acorduri line şi Bebe adormi pe loc, cu căpşorul sprijinit pe antebraţul mamei lui. Camera era o ureche mare şi atentă, şi hohotele de plâns ale Deliei se urcau prin spiralele lucrurilor, zăboveau, gâfâiau, înainte de a se pierde, în galeriile interioare ale tăcerii.

În româneşte de
Ezra Alhasid

Continuare în pag. a 15-a

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi

20 LEI

BIBLIOTECA CENTRALĂ SIBIU

BIBL... SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Bucureşti, 15 aprilie 1992 **13 (112)**

Confuzia continuă

Despărţirea apelor de uscat produsă înlăuntrul Frontului Salvării Naţionale în urma recentei Convenţii, în loc să limpezească lucrurile parcă mai mult le-a tulburat, cel puţin pentru marea majoritate a feseniştilor de rînd, care se văd în situaţia de a schimba confuzia rezultată din eclectismul compoziţional şi dispersia ideologică pe confuzia provocată de descoperirea incompatibilităţilor între cele două opţiuni majore. Confuzia e sporită şi de faptul că simpatizanţii partidului „emanat" nu izbutesc — cei mai mulţi — să vadă în ruptura din Front altceva decît consecinţa unei dispute personale între fostul „lider naţional", dl. Petre Roman şi „întemeietorul" partidului, dl. Ion Iliescu. Momentul opţional în care se află acum membrii FSN-ului nu pare a fi ghidat de considerente ideologice, de diferenţa de platformă între cele două aripi, ci de simpatia pentru unul sau celălalt dintre lideri. Încît ar fi o naivitate să ne închipuim că partizanii dlui. Roman ar fi mînaţi de idealurile democratice, anticomuniste, înscrise în moţiunea grupului „Viitorul azi" sau că partizanii dlui. Iliescu ar fi cu necesitate nostalgici ai comunismului sau conservatori rigizi. E mult mai realist să credem că şi într-o tabără şi în cealaltă se pot găsi, ca şi pînă acum, şi democraţi şi comunişti, şi reformatori şi conservatori, şi spirite verticale şi spirite de bambus. La o analiză mai amănunţită s-ar putea, cred, dovedi că împărţirea de astăzi a Frontului e mai puţin una de substanţă, în sensul că o anume substanţă s-a tras într-o parte, iar o altă substanţă în cealaltă parte, şi mai mult una pur formală, în sensul că aceeaşi substanţă a fost tăiată în două, rămînînd în fiecare parte tot ea. Sînt convins că tehnocraţii din conducerea aripii Roman au intuit acest caracter amăgitor al rupturii. Ca dovadă invoc insistenţa cu care atît dl. Petre Roman, cît şi ceilalţi membri de frunte ai grupului său pun în lumină principiile programului lor politic, făcînd, în acest sens veritabilă operă de pedagogie politică pentru cei interesaţi, în primul rînd pentru cei care au aderat la acest program. Cealaltă aripă, neintuind respectivul caracter al rupturii şi avînd, la vîrf, oameni mai puţin pregătiţi politiceşte se mărginesc să emită lozinci în vechea limbă de lemn şi să evoce autoritatea istorică a liderului lor, cu toate că, pînă acum cel puţin, dl. Ion Iliescu n-a făcut nici o declaraţie de aderiune la formaţiunea care îl revendică. Abia în clipa cînd majoritatea feseniştilor, din FSN ca şi din FSN — 22 decembrie, va realiza natura profundă a despărţirii vom putea vorbi de o limpezire adevărată a opţiunilor. Ce ştim e că, atunci cînd se va petrece, vom fi martorii celor mai surprinzătoare — prin radicalism — mutaţii cu efecte asupra întregului eşichier politic al ţării.

„L"

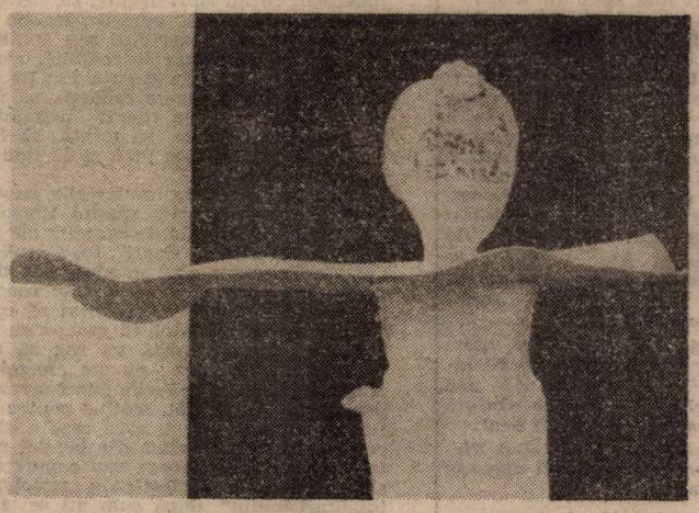

Reproducem în acest număr lucrări ale artistei ceramiste Daniela Făiniş, prezentate, recent, în cadrul unei expoziţii de debut la Galeria „Simeza".

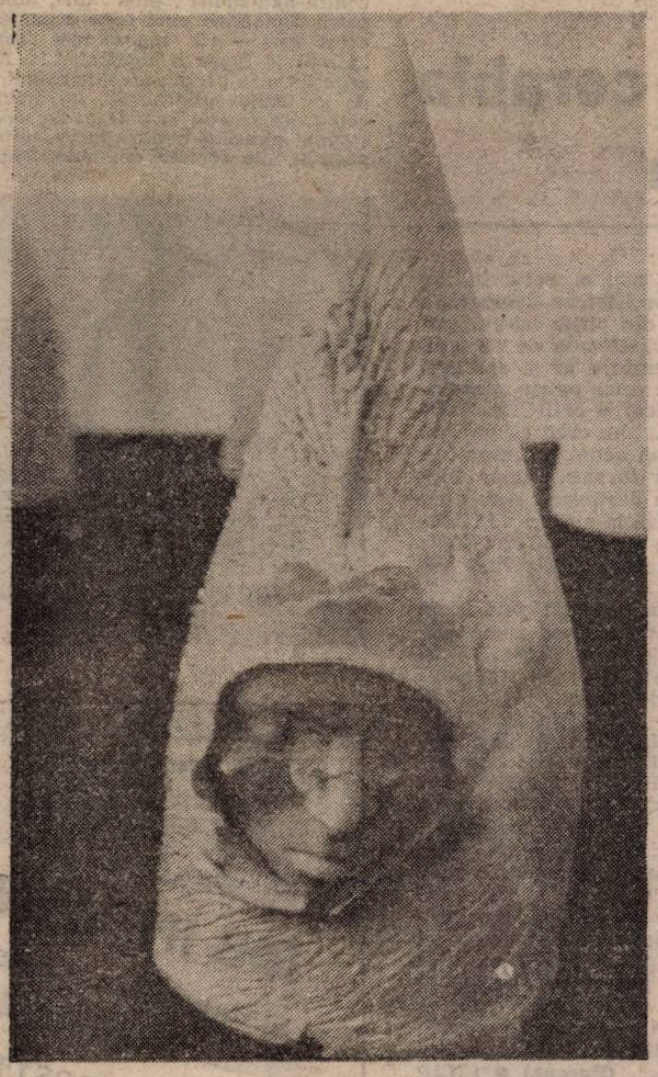

Requiem

Seară de singurătate
în compania unui mort necunoscut
cel ce a fost tatăl contabilei mele
plutind pe un cer inventat clipă de clipă
în simţul meu lipsit de profunzime
ca un rînd şters cu tempera alb

bărbat trăind pentru mine
doar prin referiri întîmplătoare ale altcuiva
alteritate fantomatică
raţie de neant
în doze homeopatice negarantate
mai degrabă umezeala dintre uşile duble
unde praf şi noroi coexistă împotriva
oricărui anotimp

de ce o desprindere din creier
te doare
nimeni nu poate fi singur în gloria
neputinţei
te-am chemat pentru că ai murit
ca oglinda care reflectă peretele
pînă i se ia argintul şi descoperă apropierea
unui alt perete
te-am chemat pentru că nu te cunoscusem
ca orbul intuind mîna statuii
prin învălmăşeala de carne şi cuvinte

Constantin Abăluţă

FAPTELE SFINŢILOR APOSTOLI *din NOUL TESTAMENT*

într-o nouă versiune românească aparţinînd arhimandritului Bartolomeu Valeriu Anania

ÎN PAGINA A 11-A

TRANZIŢIA POLITICĂ ACTUALĂ

Eseu de Caius Dragomir

ÎN PAGINA A 12-A

13 întrebări pentru...

Gheorghe Grigurcu

IN PAGINILE 8 ŞI 9

PAMFLETE de JAROSLAV HASEK

ÎN PAGINA A 16-A

cronica ediţiilor

NICOLAE IORGA — O viaţă de om văzută din interior

IN PAGINA A 4-A

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Virgil

Între invitațiile aruncate de-a valma, ale editurii Omegapres, la lansarea volumului Libertate de André Varenne, un plic pe care scrie „Virgil Mazilescu". Mă uit și nu-mi vine să cred: mai este cineva pe lumea aceasta pentru care Virgil Mazilescu n-a murit. Fericita întîmplare cu editura de mai sus îmi reamintește ceea ce eram cît pe ce să uit: la 11 aprilie, Virgil Mazilescu ar fi împlinit 50 de ani. Dar nu i-a fost dat să fie semicen enar, în timpul vieții. Căci, iată fișa bibliografică a poetului Virgil Mazilescu: născut la 11 aprilie 1942, mort la 11 august 1984, autor al volumelor: Versuri, în 1968, Fragmente din regiunea de odinioară, în 1970, Va fi liniște va fi seară, în 1979, antologie în colecția „Hyperion", Guillaume, poetul și administratorul, în 1983. Cîteva traduceri de proză, terminate și tipărite, precum și traducerea lui Michel Deguy, începută, nedeterminată și — deci — netipărită. În 1991, la editura Albatros, în colecția „Cele mai frumoase poezii", apare volumul Întoarcerea lui Immanuel.

N-a fost un om fericit. A fost sărac, a iubit, a băut. El a scris „hei fratele meu ucigașul meu dumnezeul meu". El a scris „toate astea vor veni mult mai tîrziu și atunci cînd vor începe să vină / nu se va mai sfîrși niciodată. nuuuuu. niciodată. / ca soarele negru al melancoliei? ca soarele negru al melancoliei". El a scris „demult (alaltăieri) cu ce pași am pornit" și „nu încape îndoială sîntem fericiți ca trestiile".

În anul următor morții lui Virgil, a murit și Marius Robescu. Cu cîțiva ani înainte, în 1981, un poet mai puțin cunoscut, din aceeași generație, Alexandru Grigore („Vămile morților se înclină, / tainic ca aburul ierbii în vînt. / Sînt singur și-aștept pe colină / clopotul magic al focului o, încă mai sînt"). Ei, și ceilalți, atîția, adăugați strămoșilor lor, literari sau nu, cuvintele lor rînduite alături de alții și alții, dar puțini își mai aduc aminte....

Virgil Mazilescu nu a fost decît redactor la „România literară". Nimic altceva în lumea aceasta. L-a vizitat, spre sfîrșit, pe Ion Mureșan, într-un sat din Sălaj. A trecut atunci și pe la un cenaclu cu tineri de faimă (de n-ar fi fost decît I.M. și tot!) la Beclean. Pe urmă l-am văzut din ce în ce mai rar, pînă cînd s-a dus la Cernica, unde stă și astăzi mormîntul lui, aproape de-o fîntînă și de un arbore imens. Poeții care au urmat după el au păstrat poate ceva din lipsa lui de supunere la dogme.

Îmi pare rău numai că n-a apucat să vadă căderea lui Ceaușescu și-a comunismului. Ar fi fost fericit.

Ileana Mălăncioiu i-a dedicat un poem care începe așa: „Plouă, acum Virgil începe să bea apă / și face teorii că apa nu e rea / Știa el foarte bine ce băutură este / Și cîtă vreme va avea s-o bea".

Au trecut cincizeci de ani de cînd Virgil Mazilescu a început să fie și aproape opt de cînd nu mai e.

Nicolae Prelipceanu

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● DUMITRU TINU: „Aparent, prin acțiunea declanșată în virtutea stării excepționale, Mircea Snegur a intrat într-un tunel fără ieșire". **(Adevărul)** ● UN PURADEL DE BINE: „La recenta inaugurare a Ambasadei SUA din Chișinău, Președintele Moldovean Ales, Mircea Snegur s-a exprimat, în cuvinte calde și bine simțite, pentru dezvoltarea și pe viitor a tradiționalelor relații **moldo-americane.** Invers s-o fi zicînd americano-molde?" **(Academia Cațavencu)** ● ALEXANDRU ȘTEFĂNESCU, veteran de război, Suceava: „Ceea ce nu au reușit imperiul otoman și cel austro-ungar în cîteva secole de asuprire și stăpînire a fost pe cale să înfăptuiască imperiul țarist și apoi cel comunist într-o perioadă istorică relativ scurtă și prin aplicarea consecventă a unei politici cu adevărat diabolice". **(Zig Zag)** ● DAN STANCA:... „să sperăm că nu este nici un scenariu pentru a salva FSN-ul de la distrugerea totală. Să sperăm că, în sfîrșit, a triumfat partea «bună» a Frontului dacă a existat așa ceva!". **(Tineretul liber)** ● GEORGE STANCA: „Au fost invocați (la Convenția FSN, n.n.) Goebbels, Bismark, Badea Gheorghe din Hobița, Tolstoi, Slavici, Dumnezeu, Ion Iliescu, Marea Schismă din 1054, Bush, Perestroika, Ana Pauker, Dezastrul din agricultură, Cursuri de energetică, Piața Universității, Punctul 6 de la Timișoara, Ungurii, Comuniștii, Shakespeare, Theodor Stolojan etc.". **(Expres magazin)** ● ADRIAN PĂRVU: „Frontul bîntuit de febră spaniolă." **(Zig Zag)** ● CUVÎNTUL: „Capra președintelui Iliescu a murit". ● MIRCEA MIHĂIEȘ: „Presa a scris, vreme de doi ani, că dl. Iliescu e protagonistul perestroikăi de Dîmbovița. Din păcate, ne-am înșelat cu toții. Dl Iliescu e doar un obedient brejnevist, care a preluat de la înaintași totul, inclusiv — pe dos — doctrina independenței limitate". **(România literară)** ● CORNELIU BUZINSCHI: „Omul nou a votat în 20 mai 1990 ca să prolifereze democrația cea mai mutilată din țările est-europene, începînd cu vînătoarea de oameni, televizată în decembrie '89 și continuînd cu vînătoarea celor patru mineriade". **(Alianța Civică)** ● MIRCEA FLORIAN ȘANDRU:... „nu cred că va mai fi posibilă, ca pînă acum, intrarea în Parlament, pe ușa din dos, a unor formațiuni care n-au participat, s-au n-au avut cîștig de cauză la alegeri". **(Tineretul liber)** ● Un simplu CETĂȚEAN: „În parlament se fură". **(Zig Zag)** ● ION M. IONIȚĂ: „Adresa din str. Toporași nr. 45 nu a însemnat pînă acum nimic în conștiința politică românească. De ieri, însă, ea și-a căpătat locul ce i se cuvine. Aici, într-o frumoasă grădină sub soarele primăverii, dl Ion I. Brătianu, președintele Uniunii Liberale Brătianu, a oficiat ritualul însămînțării celebrilor lui cartofi electorali." **(Adevărul)** ● TIBERIU BUIA: „«Dimineața» nu încearcă să lămurească în ce constau totuși diferențele". **(AZI)** ● ILIE NEACȘU: „I-am spus lui Radu Theodoru, care este din născare un om curajos, drept și ferm, un mare om, un mare scriitor și un mare patriot (și un mare corăbier, n.n.), că trebuie să ne stăpînim nervii, să-i lăsăm la garderobă pentru că, prin intermediul micilor ecrane, noi vom reprezenta România, și nu doar revistele noastre «incriminate», «Europa» și «România Mare»." **(Europa)** ● FILIP FLORIAN: „Vadim Tudor, cel mai inculpat fiu al poporului". **(Cuvîntul)** ● CORNELIU VADIM TUDOR: „De ce nici o voce nu tună la Președinție, la Guvern sau în Parlament, ca să tragă alarma că fiecare pas în mocîrla așazisei democrații occidentale înseamnă o îndepărtare condamnabilă de viața adevărată, de nevoile și dramele acestui popor?..." **(România Mare)** ● ANONIM: „Vine luna lui aprilie la Mankyonde unde s-a născut președintele Kim In Sen, marele om al poporului coreean". **(Europa)** ● Din **Socialistul** nu am putut cita nimic.

Petre Stoica

dictatura personală

Doi jandarmi

Marasmul moral face ravagii. Mitologia virtuții încetează, pe zi ce trece, să mai fie recunoscută în România postrevoluționară: Puterea retrogradă, criptocomunistă, încurajează „forțele obscure" și întreține anume confuzia și haosul, lipsa de scrupule, calomnia și pe toți cei ce-i servesc interesele, indivizi vulnerabili, ușor de manipulat, cu un trecut dubios, vinovat neasumat, selecționați ca atare, o adevărată mafie, „intelectuali" îndeosebi ce nu sunt dispuși să stea deoparte, să se căiască pentru păcatele făcute în numele Securității sau P.C.R., ci vin, cu o neobrăzare incredibilă, răsplătiți la întîmplare, fie și cu o funcție simbolică, vin să calce pe cadavre, să murdărească și azi ce a rămas nemurdărit, să semene discordie, să mintă, să falsifice, să te scîrbească pînă și de tine însuți...

Vă asigur, îmi fac mustrările cuvenite de conștiință că ocup spațiul tipografic, iată, aici, cu trădările de caracter ale unora dintre „scriitorii tineri", foști „colegi": dar vine o vreme cînd se aduc, știți dumneavoastră, călimările și se fac socotelile... Dacă tot am fost provocat să cobor, forțat, atît de jos, pînă în groapa cu foști balauri **colaboraționiști**, vă rog să aveți pacientă în tribune: nu am nevoie de aplauzele sau fluierăturile dumneavoastră, vreau doar să vă arăt, luptînd pentru păstrarea onoarei, onest, care mai e starea conformismului în rîndurile breslei noastre neculpabilizate, care mai e puterea și slăbiciunea mea de fost naiv „rezistent al totalitarismului", după cum mi se recunoaște sau „disident provincial", cum doriți, sărac și curat, și de ce soartă am eu azi parte...

Vă amintiți, în legătură cu flagrantele calomnii proferate, nedemn, în articolul „Pe ocolite" **(Contrapunct** 8/13 martie, de ziua națională a Ungariei — simplă coincidență!) de Elena Ștefoi, fost „jandarm propagandist P.C.R." și actual „jandarm contra-naționalist", pînă una, alta: e a patra săptămînă cînd aduc argumente în acest sens — vă rog să mai suportați „afrontul" ilogic o săptămînă! Așadar, articolul meu pretins „antimaghiar", „Curs de anatomie sufletească", un articol **revoltat**, de reacție la o tragedie sîngeroasă inter-etnică și nimic altceva, scris, cică, aberant, **„la cererea** domnului Măgureanu" (deși nu exista S.R.I. și domnia sa era un oarecare pe atunci) și apărut, chipurile, cînd „nu avuseseră încă loc «evenimentele» de la Tîrgu Mureș", deși articolul meu a fost publicat în „Contrapunct" la 30 martie 1990 și începea astfel: „Nu pot nicicum să-mi desprind gîndul de la filmul acela (de televiziune) de la fața locului, întîmplător, irlandez, făcut de la o fereastră a Hotelului Grand din Tg. Mureș, cu atrocitățile de neînchipuit din 20 martie 1990, groaza și ura, bîtele și linșajul! Cuțitele și neofasciștii democrației abia instalate... Ce blestem! Să nu ne putem bucura de libertate, de fapt. Ce se întîmplă cu noi?", aș putea să citez articolul acesta cuvînt cu cuvînt, fiind perfect justificat, valabil, din păcate, în tot ce conține și azi, cînd alt gen de **separatiști** însîngerează Basarabia... Așa stînd lucrurile, negru pe alb, nu se poate să nu vii să te întrebi: în definitiv, de ce oare E. Ștefoi a ținut, după doi ani, să dezgroape acest articol al meu și să mă improaște cu noroi, să deturneze, premeditat, sensul lui și să inventeze cai verzi pe pereți? Ghici ciupercă...

Liviu Ioan Stoiciu

P.S. Ar trebui să fiu amuzat? Nerușinarea îmbecilă nu are margini... Un biet circar (în viața anterioară o fi fost ciine humorist), autor de jalnice delațiuni „publicistice", Hanibal Stănciulescu, angajat de mine, culmea cinismului, „recomandat de colegi" (după apariția S.R.I.-ului, iau acum seama), la redacția „Contrapunct", în primăvara anului 1990, deoarece trebuia neapărat să am în preajmă un ochi vigilent, un provocator de tip securisto-comunist de ultimă speță, cu vechi state de „șef la personal" și „subșef la dosare", **cadrist** ceaușist pînă la 22 decembrie 1989, vă dați seama, reactivat „spiritual", care să mă păzească (o dată ce abia mă retrăsesem, scîrbit, pe nepusă masă din fruntea C.P.U.N. Vrancea și Parlamentul Provizoriu atunci, și redevenisem un pericol! Mereu l-am bănuit pe domnul Virgil Măgureanu în spatele acestei manevre, mai apoi, de ce să nu recunosc! De „securitatea" lui Gelu V. Voiculescu nu aveam pe atunci cunoștință), un biet circar pus să facă diversiune, infiltrat în modul cel mai „colegial fraudulos" și suspect cu putință, după cum aveau să evolueze lucrurile, terorizante după radicalizarea scrisului meu la „Contrapunct", cum spun, un asemenea **Hanibal**, neisprăvit, vine să mă judece (cu dreptul Diavolului?) și să mă batjocorească „la mișto" azi iar (în „Contrapunct" 11/92): Doamne, ce naiba să-i zic? Să-l întreb ce grad mai are? Dacă e, totuși, „sănătos la minte"? Sau să-l reped, jenat, cu „Marș, potaie!"? Nu, regretînd profunda mea aversiune față de asemenea indivizi, îi zic atît: ești prea mizerabil, prea compromis, un nemernic oarecare, un „humanoid" (după propriul lui vocabular) prea bolnav de **epidemia spurcării** postrevoluționare și prea mărunt sufletește să te bag în seamă, vei fi observat! E bine să se știe... De altfel, cine, neduplicitar, te poate băga pe tine în seamă, chiar dacă te arăți azi cu părul schimbat, H. Stănciulescu; un sărman nevertebrat neocomunist...

(va urma)

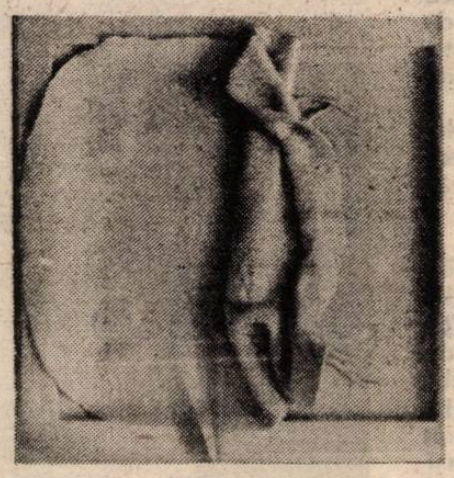

BULETIN DE PREZENȚĂ

A ÎNVESTI, ÎNVESTIRE

Cartea este scumpă, prețul ei a crescut, fiindcă nu este socotită un articol de primă necesitate, ca piinea, și legea nu o protejează, cum nu este protejată nici hirtia. Cititorii care acum doi ani făceau să dispară de pe piață, in citeva zile, cărți tipărite în sute de mii de exemplare, nu se poate să fi dispărut, doar că nu-și mai ingăduie să intre in librărie. Un volum de patru sau cinci sute de pagini costa cel mult douăzeci de lei ; acum costă trei sute, echivalentul a jumătate de kilogram de carne ; insă omul, mai ales cind are copii, cumpără mai intii carnea și pe urmă cartea, dacă ii mai rămin bani, ceea ce e greu să se presupună.

In această privință s-au făcut multe considerații și se mai pot face, bineințeles pesimiste. Totuși iată și ceva de altă natură :

De curind, aflindu-mă la Ploiești, intre cititori atrași de apariția uneia din cărțile mele, interzisă aproape cinci decenii, unii din ei mi-au cerut autografe, cum se obișnuiește ; nu țin să mă popularizez pe această cale ; mă supun, din bunăcuviință și din respectul datorat iubitorilor de carte. Erau oameni de toate virstele, printre ei și elevi de școală, veniți fără să-i fi silit nimeni, ca altădată.

Am fost totdeauna stinjenit in asemenea imprejurări, știind că oamenii dăduseră bani pe carte, cind mi-ar fi plăcut să le-o ofer de la mine, ca să nu rămină intre noi distanța dintre vinzător și cumpărător, deși nu eu eram vinzătorul ; dar puteam să par, cel puțin unora, care nu știu in ce condițiuni se tipărește o carte. De astă dată sentimentul de stinjenire se agrava, datorită prețului, prohibitiv după mine, cartea costind trei sute de lei, pe care nu poate să-i dea oricine. Și incă, trebuie să spun, era un preț calculat de editor la limita minimă, ceea ce comercial vorbind, insemna un sacrificiu, făcut din dragoste și respect pentru carte. (In curind, probabil cifra are să pară acceptabilă, sau chiar depășită, fără să creasă numărul cumpărătorilor.)

Imi venea să le cer scuze, mai ales școlarilor lipsiți de venituri în atară de ce le pot da părinții, și siliți astfel să renunțe la alte nevoi, poate mai grabnice. Intre ei a venit o fată, mi s-a părut mai sărăcuță decit alții, după modestia imbrăcămintii. N-am apucat s-o văd lo față și rău imi pare că nu i-am reținut numele, pe care mi l-a șoptit cu sfială ; deși treaba mergea repede, ca pe bandă rulantă, am avut timp să-i spun, cu ochii in carte : „Imi pare rău că ți-ai cheltuit banii !". N-avea cum să se aștepte la aceste cuvinte, n-avea nici timp de gindire ; mi-a răspuns spontan și simplu, in timp ce imi terminam semnătura : „Dar nu i-am cheltuit, ci i-am investit !".

Scepticii n-au decit să ridice din umeri. Sau, și mai rău, cum mi s-a intimplat cu cineva căruia i-am povestit intimplarea, — să creadă că fata era o mică bisnițăreasă, care se gindea să vindă cartea cu suprapreț, cum e drept că se obișnuia intr-o vreme, dar nu cred că mai este posibil la prețurile de astăzi și la numărul scăzut al cumpărătorilor. A investi e un verb rămas cu un singur înțeles, in schimb avind multă răspindire.

Poate n-ar fi trebuit să consemnez o asemenea părere, care, pe lingă lipsa de înțelegere a unui om, dovedește cit ne-a copleșit bisnița, sub diferitele ei trepte și sinonime.

In ce mă privește, am să țin minte vorba fetei din orașul unde am mers prima oară la școală ; prin ea mi-a fost dat să mai invăț ceva, tot acolo.

Radu Tudoran

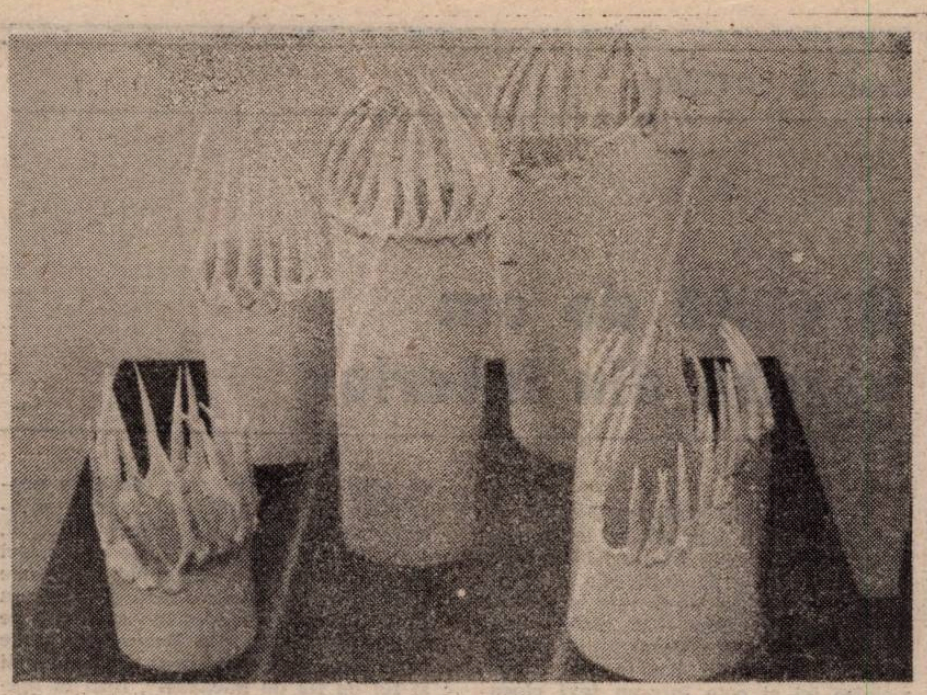

momos

Poetul și milițianul (III)

este greu de spus ce era în capul lui Nichita în 1977, imediat după cutremur. Nu publicase nici o carte de șase ani și scrisese o parte din „Epica Magna" pe care o citea tuturor. Plevușca se arăta entuziasmată de carte și nu numai ea. O seară la Sorin Dumitrescu s-a consumat cu fragmente din „Epica Magna" în prezența unor personaje auguste : Alexandru Paleologu și Andrei Pleșu. Andrei Pleșu era un tinăr bărbos, deja corpolent, specialist in pictura lui Sorin și in urcarea drumului spre Păltiniș. Alexandru Paleologu „spărsese" toate normele comuniste „polemizind" cu Ivasiuc inainte de cutremur despre marxism, iar ca editor se chinuia să publice romanul unui fost activist dobrogean al cărui nume imi scapă. Romanul se chema „Măgarul și Ana" și cred că a apărut intr-un tirziu. Prezența lor ca invitați de onoare il măgulea pe Nichita, dar mai ales pe noi, plevușca. Onorurile casei le indeplinea actuala doamnă Dumitrescu, pe atunci poreclită Țăndica. Dumnezeu nu coborise incă printre noi, dar citeva substitute aveam : votca, poeziile lui Nichita, monede și femei, cintecele lui Sorin, dar și picturile lui. Fiind nou in „zonă" și foarte timpit in același timp, nu știam că Paleologu e francmason, și că va ajunge ambasador, că Pleșu va fi ministru, iar Sorin omul lui Dumnezeu și al lui Marian Munteanu.

Unul peste altul erau așezați de dușumeaua unei vile florentine din zona Obor. „Epica Magna" părea să ne uneaască, virstele nu contau, Dumnezeu nu coborise incă pe Calea Moșilor, iar a fi fost in presa comunistă vizaviul lui Ivasiuc părea maxima reușitei in acea vreme. Vocea inimitabilă a lui Nichita ne unea in ticăloșie și visare. Chitara lui Sorin și femeile care ne iubeau atunci ne făceau să credem că sintem nemuritori. Astfel am petrecut o seară, mai multe. Dincolo de chitară, Sorin ne arăta picturile lui. Pinze imense și negre pe care erau desenate ciolane descărnate, unelte ale diavolului am putea spune astăzi in cunoștință de cauză. Pentru a scăpa de obsesia acestor „unelte" drăcești am hotărit să plecăm la mare. „Epica Magna", prima carte a lui Nichita din seria Sorin Dumitrescu, nu era incă gata, dar in mintea diavolului totul era gata de mult. Trebuia insă să mergem la mare unde ne aștepta ca un antihrist, in pantaloni scurți și picioarele goale, incă tinăr și intunecat la privire, Alexandru Paleologu.

Ștefan Agopian

minimax

Democrația sinucigașă (III)

Intreaga istorie post-decembristă a României se caracterizează prin **imposibilitatea constituirii unei/unor elite politice autentice** ceea ce, nu numai că blochează o evoluție democratică a societății ci, de asemenea, nu permite nici măcar funcționarea autoritară a unui sistem politic hibrid, atit instituțiile democratice, transplantate, cit și exercitarea drepturilor și libertăților cetățenești prelungind de fapt agonia totalitarismului. Dacă se incearcă o anamneză a acestui sindrom, alegerile din mai '90 sint un prim moment semnificativ, evoluția ulterioară nefăcind decit să explicitieze și să (re)confirme diagnosticul. Manifestîndu-se cu entuziasm la vremea respectivă în postura (pentru mulți inedită) de electorat, populația României a ales și astfel a legitimat atunci nu neapărat o formațiune politică cu un anumit program ci mai degrabă a dat un vot de încredere în alb unui tandem ce s-a impus prin comparație cu odiosul și sinistra. Se vădea astfel cit privește marea majoritate socială o atitudine politică marcată îndeosebi de afect, disponibilitățile preexistente în această privință fiind întărite și prin specificul campaniei electorale. După mai bine de doi ani lucrurile nu s-au schimbat prea mult și starea politică a societății acuză în continuare lipsa unei/unor elite politice, simptomatic fiind nu doar că nu s-a înregistrat un progres, ci, dimpotrivă, că șansele constituirii unei/unor elite s-au redus. Deși, în principal, este rezultanta stilului de guvernare practicat de actuala Putere, premisele acestei situații se regăsesc în trecut, tocmai pentru că unul dintre miturile de bază ale propagandei comuniste a fost cel al antielitismului așa-zisei orînduiri socialiste/comuniste. Că realitatea socială era în flagrantă contradicție cu propaganda și în această privință, știa toată lumea, ba chiar Partidul mereu se revolta cu ipocrizie împotriva inegalităților și privilegiilor, la fiecare congres to'arășii propunîndu-și iarăși și iarăși ca obiectiv major omogenizarea socială. Și totuși, în pofida unei stratificări sociale amintind de structuri feudale asiatice, mitul egalității (șanselor) funcționa, întreținut de propagandă dar și de primenirea nomenklaturii cu tineri curați la dosar, racolați și promovați după criteriul disponibilităților personale întru slujirea obedientă a Partidului. În plus, evoluția sau, mai bine zis, involuția din ce în ce mai evident aberantă a României pe vremea ultimului dictator, a fost de natură să conserve în stare latentă mitologia politică socialistă/comunistă, așa cum foarte exact s-a putut sesiza într-una din primele declarații ale dlui Ion Iliescu cînd domnia sa deplîngea cu o sfîntă indignare compromiterea idealurilor socialismului de către Ceaușescu. Disocierea între stalinism/maoism/ceaușism ori alte isme, pe de o parte, și marxismul autentic, pe de altă parte, constituie tocmai principiul manevrei tactice de recuperare și reutilizare a mitologiei socialiste, presupusă fiind și mizîndu-se pe remanența ei, a mitologiei, în aspirațiile confuze ale unei majorități sociale cu mintea și cu sufletul mutilate prin educație și propagandă. Or, dacă desconsiderarea în genere a elitei este una dintre componentele acestei mitologii de larg consum, ea se și împacă foarte bine cu aprecierea negativă a politicului, predispoziție utilă Puterii pentru a contracara manifestarea de facto a principiului pluripartitismului. Nu întîmplător ambii lideri emanați declarau în perioada puloverelor revoluționare că nu sînt oameni politici deși, cel puțin în privința unuia, biografia-i îl contrazicea, vorba ceea, fără putință de tăgadă.

Odată acceptate însă standardele politice occidentale (condiția ajutorului economic), s-au creat premisele formării unei/unor elite politice care, definindu-se ca adjuvant(e) al(e) voinței generale, să aibă în raport cu aceasta din urmă o triplă funcționalitate diferențiată: să o explicitеze, să o reprezinte și să o aplice, partidul urmînd a fi forma de organizare iar libertatea presei o condiție hotărîtoare. Avîndu-se în vedere nivelul cultural general al societății, dar mai cu seamă cel al culturii politice, rolul elitei politice în această perioadă a fost decisiv la fel după cum o bună parte din responsabilitate i-a revenit întregii intelectualități.

În aceste condiții, firesc, tehnicienii puterii i-au conferit F.S.N. rolul de elită politică, totdeodată, în faimosul C.P.U.N., condus cu priceperea vechiului activist profesionist, dimensionarea cadrului legislativ a fost făcută de o așa manieră încît să fie reduse la maximum șansele coagulării altei/altor elite concurente. Astfel, inflația de partide, provocată cu bună știință și cu multă cheltuială a rodit și mai rodește încă obținîndu-se un dublu efect: un efect imediat: obstrucționarea re-afirmării partidelor istorice sau a altor partide de reală opoziție, dar și un efect insidios cu bătaie lungă: compromiterea pluripartitismului. Concomitent și corelat, propaganda (îndeosebi prin televiziune) și diversiunea au împlinit lucrătura C.P.U.N. F.S.N. s-a impus în pofida componenței sale și a tuturor reflexelor evident comuniste în timp ce partidelor din opoziție le-au fost „lipite" etichetele politicianismului, extremismului, trădării naționale și, în plus, infestarea lor cu „oameni de bine" s-a resimțit mereu, fie prin dezertări sau scindări spectaculoase, fie, încă și mai grav, prin adoptarea în momente critice a unor atitudini contrare imperativului unității anticomuniste. Lovitura, marea lovitură în această privință avea să fie dată, vorba lui Lenin, în veriga slabă: onorabilul P.N.L. cu onorabilul său șef în privința căruia se confirmă acum pînă și cele mai greu calificabile bănuieli. În ce privește intelectualitatea, procesul (auto)anihilării ei în mare parte este încă mai complex, coruperea de către Putere interferînd cu efectele carențelor morale acumulate și dospite de-a lungul întregii perioade comuniste. „Pătura intelectuală — scrie undeva Miguel de Unamuno — este împărțită în două categorii : de-o parte diletanții, de cealaltă pedanții." Cum se zice, trist dar adevărat. Însă inevitabil incomplet deoarece Unamuno nu avea cum să cunoască la ce performanțe poate ajunge comunismul, cuvenindu-se o continuare la „Gîndirea captivă" a lui Ceszlaw Milosz pentru vremea post-totalitară.

În fine, desăvîrșirea confuziei și confirmarea faptului că în România totalitarismul se resimte încă prin imposibilitatea afirmării unei elite politice, s-a produs odată cu spargerea Frontului. Dar avantajul potențial creat astfel în favoarea Opoziției are puține șanse de a fi valorificat electoral, pe lîngă manevra P.N.L. intervenind și faptul că Puterea a reușit să mențină atitudinea negativă față de politică și oameni politici. Prețul acestei reușite este însă foarte mare căci el se compune din desconsiderarea în continuare a autorității Statului corelat cu vulnerabilitatea societății la tot felul de isme ce-și pot găsi audiență în condițiile dezorientării cultural-spirituale.

8 aprilie 1992

Șerban Lanescu

cronica ediţiilor

O viaţă de om văzută din interior

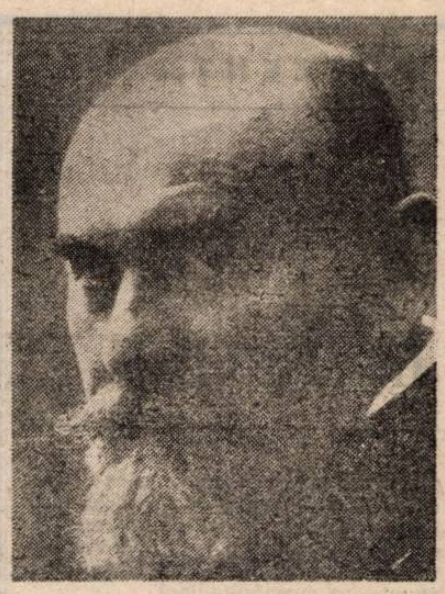

În autobiografia sa *O viaţă de om. Aşa cum a fost*, atît de amănunţită în evenimente şi mărturisiri privind domeniul public al vieţii sale, acel ştiinţific sau politic, Iorga este în schimb de o mare discreţie — de altfel caracteristică — asupra domeniului privat, al vieţii de familie. Foarte vagi aluzii, risipite ici şi colo într-un text clocotind de dinamism şi de preaplinul unor activităţi care ar fi umplut două sau trei existenţe, nu una singură, trimit în această carte pasionantă la o existenţă intimă ale cărei meandre le putem doar bănui. Apare, din aceste elemente discrete, semnul unei crize şi al unei înnoiri în preajma acestui sfîrşit de secol în care călătoria la Haga, din 1899, i se înfăţişează ca „o ultimă călătorie înainte de ceea ce socot o nouă epocă în viaţa mea" (I, 294). Apăruseră semne ale nemulţumirii ; ce era mai grav pentru el, aceste nemulţumiri îl împiedicau să lucreze. Era un moment important şi complicat în existenţa sa, anul 1899 prezentîndu-se mai ales ca o răscruce făcută din lucruri amestecate : îi apar cîteva lucrări preţuite, *Chilia şi Cetatea Albă*, obţine premiul Academiei, are bucuria de a stabili paternitatea stolnicului Cantacuzino asupra cronicii considerate pînă atunci anonime. În acelaşi an însă îi moare un copil, se conturează tot mai precis adversitatea vechii „şcoli" de istorie în cadrul Academiei, cu Tocilescu, Urechea şi chiar Hasdeu, i se refuză drepturi materiale care i se cuveneau, strîmtorîndu-l. În vara acestui an începe celebra serie de articole din *L'Indépendance roumaine* unde face procesul moral şi intelectual al contemporanilor, inclusiv al colegilor mai vîrstnici din Academie care se răzbună votînd, în martie 1900, o adresă jignitoare, reprobînd „purtarea necuviincioasă a d-lui membru corespondent N. Iorga". Era deci o perioadă de crîncenă încordare şi de efort, în care neobositul luptător, aspru cu el şi cu ceilalţi, avea nevoie de sprijin necondiţionat. Acest sprijin neprecupeţit, cu atît mai necesar în momente de încordare şi de criză, nu-i mai este oferit în propria sa casă şi procesul erodării relaţiilor din familie, mai vechi probabil, cu antecedente explicabile de altfel pentru un soţ mereu ocupat şi foarte pretenţios, intră într-o fază decisivă. În iunie 1900, Iorga depune acţiune de divorţ şi pleacă din Bucureşti, unde „am dus-o tot mai prost, cu insomnii şi fel de fel de năcazuri", întîi la mănăstirea Neamţ, apoi la Braşov, pentru a-şi găsi liniştea şi a putea încheia manuscrisul lucrării pregătite pentru un concurs anunţat de Academie : Istoria literaturii române din secolul al XVIII-lea. La Braşov îşi găseşte locuinţă peste drum de casa părinţilor unui coleg şi prieten mai în vîrstă, pentru care a arătat întotdeauna o preţuire deosebită : Ion Bogdan. Aici, „într-o odăiţă din faţa casei familiei Bogdan, avînd ca vecin pe un profesor german de limbi romanice care, ca să facă practică de românește, se certa în zori de zi cu cocoşul", îşi regăseşte echilibrul şi puterea de lucru, şi chiar îndrăzneşte să facă timide planuri de viitor pe care i le împărtăşea prietenului Ion Bogdan în iulie 1900 : „La amiazi şi sara mai văd ceva lume : merg la voi, la Bârsan, care e un om de aur, mă cobor în oraş. Sufleteşte m-am însănătoşit şi am să fiu tot omul de-nainte. Iar dacă mi-oi găsi o femeie bună, am să fiu şi mai harnic şi mai liniştit în lucrul meu de pînă acum". „Femeie bună", cum zice el moldoveneşte, îşi va găsi foarte curînd şi chiar în casa prietenului său : pe Ecaterina Bogdan, sora lui Ion Bogdan, a lui Gh. Bogdan-Duică, a foarte promiţătorului Alexandru Bogdan (autorul unei teze despre metrica lui Eminescu, susţinută la Leipzig, mort la începutul primului război mondial) şi a altui universitar, profesorul Ştefan Bogdan, de la Facultatea de medicină din Bucureşti. Înfiripat, probabil, în timpul acestor scurte vizite de care aminteşte Iorga, sentimentul se adînceşte şi se fixează foarte repede, căci la începutul lunii august, cînd Ecaterina (Catinca pentru familie) pleacă la Turnu Severin, la un frate, lăsa în Braşov un îndrăgostit neconsolat. Din această perioadă foarte scurtă, din august 1900 pînă în ianuarie 1901, în preziua căsătoriei, există o sută treizeci şi una de scrisori ale îndrăgostitului, trimise cîte una sau chiar cîte două pe zi, din orice loc îl duceau preocupările şi neastîmpărul cunoscut, din Sibiu, Braşov, Bucureşti, Iaşi, pentru a-i face o curte graţioasă şi înduioşătoare totodată şi a-i reaminti zilnic, în versuri şi în proză, că nu acceptă decît un răspuns afirmativ la declaraţia şi cererea sa în căsătorie. Şi, după o ultimă criză de nehotărîre şi neîncredere, în decembrie 1900, cerul se înseninează peste căsnicia ce va începe în februarie 1901 şi despre care Iorga va scrie aşa de frumos în autobiografia pomenită : „împreună cu noua stăpînă, intrase norocul în casa mea" (II, 15).

Acest pachet de scrisori, căruia i se adaugă altele pînă la un total de trei sute treizeci şi cinci, reprezintă corespondenţa lui Iorga cu soţia (în cîteva cazuri se adaugă şi răspunsurile Catincăi sau ale unor copii) în decursul celor patru decenii de viaţă comună şi colaborare, căci nu numai o „femeie bună" şi-a adus istoricul din casa Bogdanilor din Braşov, ci şi un colaborator de prima mînă, căruia îi relevă nu o dată meritele, o adevărată soţie, „tu, care eşti atît de identificată cu tot ce gîndesc şi fac" cum îi scrie într-o frumoasă scrisoare de bătrîneţe, în febr. 1939. Ea este publicată acum într-un volum deosebit de interesant şi de bogat, de către remarcabilul istoric care este şi nepotul lui Iorga, colegul nostru Andrei Pippidi, cu adnotările necesare care completează documentul istoric în sine, şi cu introduceri ale celor şase capitole decupate în curgerea evenimentelor, care completează şi explică documentul moral, psihologic şi sentimental din aceste scrisori *). Sub raport documentar, aceste scrisori aduc, fără îndoială, precizări şi nuanţe preţioase prin faptul că vin din cursa cea mai directă şi lipsită de ocolişuri ; dar aceasta nu înseamnă şi revelaţii de fapte sau motive ignorate în corespondenţa cunoscută sau publicistica autorului, căci Iorga nu era omul să umble cu două măsuri sau să aibă reticenţe în a spune ce avea de spus. Mai puţin cunoscut, firesc, este registrul casnic al vieţii şi raporturilor sale, nu lipsit cu totul de unduirile de umoare ale unui temperament fugos şi autoritar, dominat totuşi de marea şi nedezmînţita sa iubire, din ce în ce mai înţelegătoare, din ce în ce mai calmă, pentru Catinca. Cîştigul este, evident, pentru viitorul biograf al istoricului care va trebui să treacă prin toate amănuntele existenţei şi reacţiilor sale pentru a-i înţelege personalitatea puternică, nu o dată contradictorie, neaşteptatele gesturi de delicateţe şi gingăşie şi izbucnirile disproporţionate de orgoliu sau de supărare, reproşurile arţăgoase că i-a uitat pardesiul („N-am nici ciorapi, dragă !") pentru care se simte şi semnează „al tău, părăsit", sau rugăminţile înhorbotate în nenumărate precauţii cînd obiectul dorit e din categoria celor preţioase, desigur în sens intelectual („Adă, dar cu mare îngrijire, ca şi cum ai duce diamantele coroanei engleze, pe Herodot, manuscriptul...") ; de fapt, e de pe acum o biografie în documente intime, inteligent şi discret adnotate de Andrei Pippidi şi cu un umor reţinut, vizibil şi în introducerile celor şase capitole amintite, care sînt mai mult decît recapitulări ale principalelor elemente din corespondenţa astfel prezentată, utilizînd memorii, texte inedite, scrieri redactate în epoca traversată de aceste scrisori, informaţii din familie pentru a schiţa, de pe acum, părţi dintr-o carte viitoare. Este, putem bănui din rîndurile care deschid *Nota asupra ediţiei*, o versiune personală din biografia lui Iorga pe care familia a constituit-o, treptat, din documente şi amintiri, din impresii şi atmosfera moştenită, cărora li se adaugă informaţia şi capacitatea sintetică a istoricului de azi, pe care sperăm să o putem citi într-o zi nu prea îndepărtată. Pînă atunci, culegerea de scrisori „către Catinca" ne prezintă un material important pentru cunoaşterea omului Iorga şi în acelaşi timp delectabil pentru că reconstituie, într-o lume din ce în ce mai preocupată de propriul său trecut, o viaţă de om — a unui mare om public — văzută din interior, ceea ce o face mai umană dar nu mai puţin mare.

Mircea Anghelescu

*) N. Iorga, *Scrisori către Catinca*, editate de Andrei Pippidi, cu un cuvînt înainte de Liliana Iorga-Pippidi, Ed. Minerva, Bucureşti, 1991, 287 p.

povestea vorbei

Franţuzisme

În mulţimea de franţuzisme care invadează limbajul actual, o întîlnire sau reîntîlnire cu forma **cozeur** („Cozeurii îşi împărtăşeau opiniile politice", „Adevărul", nr. 586, 1992, 1) nu mai face, desigur, nici o impresie ; cuvîntul merită totuşi puţină atenţie, fie şi pentru că ilustrează riscurile adaptărilor hibride. Grafia românească a preluat pronunţarea franceză (nu scriem, deci, **causeur**), dar nu în totalitate, grupul de litere **eu** rămînînd să marcheze sunetul inexistent în română (vocala anterioară labială **ö**) ; într-un asemenea caz soluţie ideală nici nu există : între riscul de a păstra tot cuvîntul cu ortografia din limba de origine (şi de a-l auzi pronunţat aşa cum se scrie, cu grupurile de vocale sau diftongii **au, eu** şi cu **s** intervocalic), imposibilitatea de a transcrie sunetul impropriu românei şi improbabilitatea reducerii lui la ceva deja cunoscut (ceea ce ar da un eventual **cozer** !) — forma hibridă e un compromis explicabil — nu şi fericit. Sunetul transcris în unele cuvinte franţuzeşti prin **eu** s-a redus în împrumuturi mai vechi la **e (şofer, boxer)**, s-a păstrat în schimb în foarte frecventul **bleu**, la care pronunţarea se păstrează diferită de scriere ; poate că acest precedent a favorizat (alături de altele, mult mai puţin importante), şi acceptarea grafiei lui **cozeur**.

Cu o adaptare dificilă la sistemul fonetic şi ortografic românesc, cuvîntul ar fi putut să fie respins, păstrat într-o zonă periferică, de preluări absolut accidentale, a lexicului. Că nu s-a întîmplat aşa o dovedeşte, printre altele, înregistrarea sa în DEX — ba chiar alături de a formei din aceeaşi familie, împrumutată tot din franceză, **cozerie**. Surpriza neplăcută din DEX e că nu se dă nici o indicaţie de pronunţare a cuvîntului, în afara accentuării pe **u** (ceea ce ar echivala cu recomandarea unei silabisiri de tipul **co-ze-ur**) ; eroarea e corectată ulterior de DOOM, care indică pronunţarea corectă a cuvîntului, tocmai pentru că ea e neconformă cu regulile generale ale ortografiei româneşti.

Impunerea şi persistenţa cuvîntului (care nu e considerat de dicţionar nici măcar franţuzism — dar aici poate fi vorba de o simplă omisiune), nu se explică decît prin sens ; citatul recent de la care am pornit nu e prea convingător, dar multiplicarea exemplelor şi a definiţiilor poate uşor dovedi că locul pe care termenul s-a instalat în limbă era cu adevărat gol. Nu doar pentru „persoana care are aptitudinea de a vorbi cu uşurinţă, de a întreţine o conversaţie plăcută" nu există o altă denumire sintetică — dar nici pentru tipul de dialog familiar, neprotocolar, agreabil şi nu foarte serios. Cîmpul asociativ al conversaţiei are în schimb în română, excluzînd împrumuturile mai mult sau mai puţin recente, o mare varietate de cuvinte, epuizînd cele mai diverse nuanţe peiorative : **vorbărie, flecăreală, pălăvrăgeală, sporovăială, taifas, tăifăsuială, trănăceală** etc. Sigur că între ele e o vizibilă gradaţie şi ierarhizare, **taifasul, tăifăsuiala** şi **sporovăiala** fiind doar uşor ironic-depreciative, în comparaţie cu **pălăvrăgeala, trănăceala** etc. Tot astfel, nu pot fi considerate nici măcar sinonime parţiale ale lui **cozeur** evident peiorativele **vorbăreţ, limbut, palavragiu, guraliv, flecar, clănţău** (cărora li s-ar putea adăuga încă multe forme populare, regionale şi învechite).

Nu e indiferentă structura semantică şi încadrarea în sistemul limbii a cuvintelor dintr-o anumită sferă : în cazul nostru, ignorarea „conversaţiei agreabile" şi viziunea peiorativă a vorbirii pot fi puse (cu prudenţă) în legătură cu forme sociale şi cu structuri mentale.

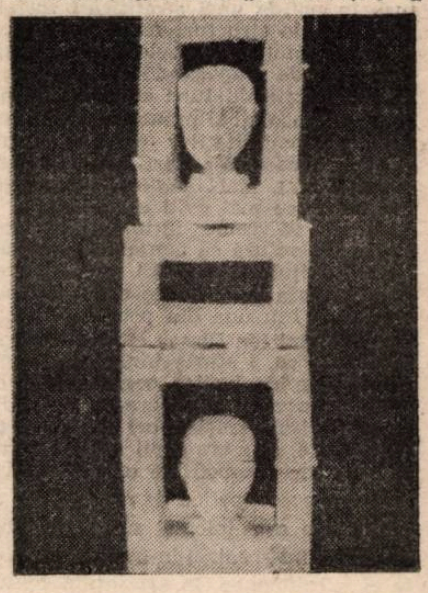

Un succes mult mai mare şi mai rapid decît al substantivului **causeur** l-a înregistrat, într-o altă zonă semantică şi din cauze diferite, binecunoscutul **boutique**. Din punct de vedere lingvistic şi semiotic, e interesant că respectivul cuvînt apare pe numeroase firme cu grafia franceză, dar e folosit curent (în presă cel puţin) ca substantiv comun, generic, într-o formă perfect adaptată fonetic, grafic şi morfologic (prin încadrarea la neutre) : **butic**. Franţuzismul s-a impus într-un domeniu, cel comercial, în care influenţa englezei e acum din ce în ce mai puternică, probabil integrîndu-şi în sensul de bază conotaţia indusă de forma străină : înţelesului de „mic magazin" i se adaugă trăsătura „de tip franţuzesc" — implicînd stereotipul „eleganţă, lux" ; deşi în franceză cuvîntul are şi sensuri evident depreciative, în română explicarea lui se face (de pildă în Suplimentul la DEX, din 1988), prin formula „magazin mic şi luxos". Aplicarea sa la obiecte din lumea reală foarte diferite de acest prototip ideal a generat însă, rapid, apariţia unei conotaţii peiorative la termenul actual. De altfel, dacă în 1988 el era înregistrat cu varianta **butică** (perfect firească, pentru că păstrează genul din franceză), uzul s-a fixat definitiv la neutrul **butic** (din raţiuni formale), astfel încît astăzi **butică** e simţit deja ca ironic (şi folosit ca atare, de pildă, de „Academia Caţavencu"). Explicaţia cea mai simplă a valorii ironice stă desigur în caracterul ei de **deformare** faţă de o normă, fie aceasta oricît de recentă ; s-ar putea însă ca, în planul asociaţiilor de subtext, să mai acţioneze şi altceva : forma feminină reintegrează mai clar substantivul într-o serie sinonimică din care el face parte de drept deşi încearcă cu orice chip s-o ascundă : **prăvălie, dugheană** etc.

Rodica Zafiu

Alianțe critice

Gabriel Dimisianu, REPERE
Editura Eminescu, București, 1991

Încheindu-și în 1942 eseul despre posteritatea critică a lui Titu Maiorescu, E. Lovinescu observa că în legătură cu cea de-a treia generație postmaioresciană (G. Călinescu, Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Perpessicius, Vladimir Streinu și Tudor Vianu), cel de-al treilea capitol al cărții sale rămînea incomplet. Lovinescu avea în vedere mai ales „reacțiunile" antirațională (și deci antimaioresciene) din anii '30, pe care nu le mai examina (cum o făcuse în cazul primelor două generații de maiorescieni) dar și insuficiența documentelor de referință. După Lovinescu, cea de-a patra generație de critici postmaiorescieni urma să rezolve și chestiunile acestea.

În recenta sa carte, care cuprinde un studiu despre Titu Maiorescu și patru eseuri despre criticii mai puțin examinați din seria a treia a postmaiorescienilor (Șerban Cioculescu, Perpessicius, Pompiliu Constantinescu și Vladimir Streinu) nici G. Dimisianu nu consacră un capitol special reacțiilor antimaioresciene. În schimb, le înregistrează ceva mai detaliat și, mai ales, se consacră unui examen amănunțit al activității celor patru critici, pentru care dispune de aproape întreg materialul necesar, căci între timp au apărut un număr de ediții critice destul de cuprinzătoare (pentru Perpessicius, Pompiliu Constantinescu și Vladimir Streinu), crestomațiile din **„Biblioteca critică"** a „Editurii Eminescu" și chiar cîteva bune monografii **(Vladimir Streinu** de Serafim Duicu sau **Pompiliu Constantinescu, „un Saint-Just al opiniei critice"** de Melania Livadă).

În cel dintîi studiu al volumului, G. Dimisianu sintetizează trăsăturile cele mai importante ale **spiritului junimist,** așa cum au fost ele enunțate chiar de Titu Maiorescu, într-un articol din 1890, scris la moartea lui Leon Negruzzi. E vorba mai întîi de atitudinea generală a junimismului („spirit rațional, luciditate, spirit critic aplicat fără discriminare, separarea preocupării intelectuale de sfera intereseleor practice, considerarea științelor în acțiunea lor convergentă"), apoi de obiectivele sale principale (trierea operelor din unghiul valorii estetice, „intervenția în chestiunile limbii, al scrierii, preocuparea de estetică"), în fine, de „aspectele de ambianță morală și de comportament uman" de la **Junimea** („sinceritate, tranșanță, exprimare desăvîrșit liberă a convingerilor, civilitate, spirit colocvial și cordial"). În sumă, „un vis al inteligenței libere înălțat deasupra trivialităților reale", pentru a repeta formula memorabilă a lui Titu Maiorescu.

Pornind de la trăsăturile acestea, G. Dimisianu urmărește să identifice **junimismul** unor critici despre care E. Lovinescu spusese că s-au născut maiorescieni „așa cum te naști cu ochi albaștri".

Pentru Pompiliu Constantinescu, maiorescianismul / junimismul e mai mult decît un curent limitat în timp, o atitudine creatoare, cu valoare de **permanență („Sensul creator al junimismului").** Disocierea maioresciană a esteticului de etic, de etnic sau de cultural e și ea preluată în întregime **(„Înainte, de la Maiorescu !"),** împreună cu invocarea accepțiunii largi a noțiunii de critică, aceea de „funcție generală a spiritului".

La Șerban Cioculescu maiorescianismul s-a conștientizat „sub presiunea urgențelor combative", cînd a devenit imperios necesar recursul la „teza maioresciană / junimistă că nimic folositor, valoros, durabil nu se poate clădi pe neadevăr (pe neadevărul cultivat cu știință și nici pe automistificare, pe iluzie)". Din această convingere s-au născut articolele „împotriva misticilor și a mistagogilor", cum i-a numit Lovinescu, cel mai cunoscut dintre ele fiind eseul din 1941, intitulat **„Un nou fenomen mistic : thracomania".** Tot maiorescian poate fi considerat și episodul apărării lui I. L. Caragiale de acuzațiile pe care i le aduceau noii săi detractori — o luptă literară la care, de altfel, a mai participat și Pompiliu Constantinescu sau Vladimir Streinu.

După G. Dimisianu, maiorescianismul lui Vladimir Streinu trebuie interpretat ca o radicalizare a principiului junimist al criticii estetice, căci în afara acesteia, nici o altă critică (istorică, biografică sau psihologică) n-ar putea contribui la înțelegerea „originalității spiritului creator" **(„Problemele criticii literare").**

Mai complicată e problema junimismului din critica lui Perpessicius, singurul dintre postmaiorescieni care n-a participat „la omagierea lui T. Maiorescu", atunci cînd se împlineau o sută de ani de la nașterea acestuia și totodată singurul care a reușit să se păstreze în relații de cordialitate cu

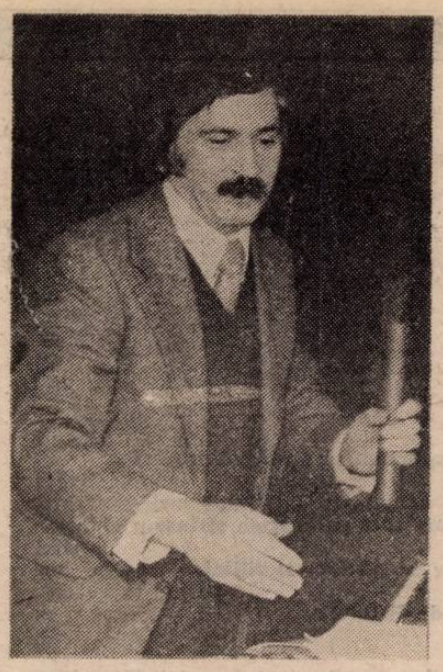

Iorga, advesarul declarat al maioriscianismului chiar în momentul festiv al centenarului din 1940.

Dacă în teorie toți acești critici se dovedesc continuatori credincioși ai maiorescianismului din secolul XIX, în practică G. Dimisianu constată existența unor nuanțe sau „devieri" dintre care cele mai spectaculoase sînt de înregistrat la Pompiliu Constantinescu și la Vladimir Streinu. Primul formulează mai multe obiecții în legătură cu omisiunile din critica lui Maiorescu (ignorarea unor scriitori ca Grigore Alexandrescu, C. Negruzzi, Ion Ghica și Alecu Russo, absența unor studii despre romanele lui Duiliu Zamfirescu sau despre poeziile lui Coșbuc și Șt. O. Iosif), cel de-al doilea îl revizuiește drastic pe Maiorescu atunci cînd examinează poezia postpașoptistă într-un capitol din **Istoria literaturii române moderne** (1944) sau atunci cînd vorbește despre „maiorescianismul lui Macedonski". Sînt numai cîteva exemple care arată că, așa cum spunea Pompiliu Constantinescu, „adevărații maiorescieni sunt criticii care nu s-au format în dependință directă de maestru, ci numai au fost pătrunși de metodologia lui spirituală : de aceea numai ei își pot îngădui și o perspectivă critică a criticii lui."

În paralel cu examinarea amănunțită a maiorescianismului, sînt cel puțin încă două preocupări mai importante în analizele întreprinse de G. Dimisianu în cercetarea sa.

Una dintre ele se referă la corectarea unor prejudecăți extrem de adînc înrădăcinate în legătură cu evaluarea celor patru critici, uneori pe baza propriilor lor teorii și opțiuni. Între acestea, absența spiritului istoric și teoretic la Pompiliu Constantinescu („Prea repede o imagine reductivă s-a instituit despre Pompiliu Constantinescu, perpetuată pînă azi. Criticul, adică **foiletonistul,** s-a văzut în el, **numai** foiletonistul, cronicarul avizat, într-adevăr, al imediatei actualități, dar lipsit, s-a putut susține, de perspectivă istorică, nefamiliarizat cu clasicii și inapt de a «proiecta».") ; absența talentului literar în cazul lui Șerban Cioculescu, singurul postmaiorescian care n-a cultivat „iluzia beletristică" și n-a considerat critica literară un gen literar („Talent literar ?, se întreabă G. Dimisianu, după ce s-a oprit asupra cîtorva din particularitățile stilului din articolele lui Cioculescu. Talent literar ? Cum de nu, și încă unul din cele mari, cu valoare de unicat în literatura critică românească.") ; scepticismul criticii lui Perpessicius („Unii au deslușit în comportamentul criticului reflexele unei unde sceptice [...] ; la Perpessicius, din contră, izbește fervoarea, am spune chiar pasionalitatea participării, căldura infuzată peste tot textul critic deși stilistic, într-adevăr, acele necontenite modulări, acele atît de dese urcări și coborîri de tonalitate pot hrăni și impresia opusă...").

Cealaltă preocupare importantă privește reconstituirea unor teorii personale, așa cum se prezintă ele cu ocazia redactării unor articole de sine stătătoare sau, dimpotrivă, strecurate în materia cronicilor scrise pe marginea unor cărți. La Șerban Cioculescu despre **critica obiectivă** și despre **structura diferențială** pe care se întemeiază valoarea estetică, la Pompiliu Constantinescu despre **organicitatea literaturii** sau despre **fantasticul** din proza românească, la Vladimir Streinu despre **stilul criticii** și despre **critica pură,** la Perpessicius despre sensul **comprehensiunii estetice,** în raport cu diferitele școli sau curente ale unei literaturi. Împreună, toate aceste idei reprezintă contribuția celei de-a treia generații de postmaiorescieni la dezvoltarea conceptului de critică literară în România, temă pe care a mai examinat-o pe larg Florin Mihăilescu sau Eugen Simion.

Judecat în raport cu propriile sale analize din **Repere,** Gabriel Dimisianu se dovedește a fi el însuși un critic plasat în descendența maiorescianismului, asumat într-un moment în care vîntul iraționalismului începe să bată din nou în cultura românească. Pe de altă parte, stilul criticelor sale se individualizează printr-o mare răbdare analitică și printr-un fel exemplar de a rămîne întotdeauna în cele mai stricte raporturi de cordialitate cu textul analizat. Cînd alți critici ar jubila că au descoperit la un autor o contrazicere sau o nepotrivire între teorie și practică, G. Dimisianu recurge la nuanța cîte unui **totuși** sau **deși,** pentru a-și dovedi nu atît atașamentul, cît considerația față de importanța subiectului examinat sau față de cei pe care, totuși, îi combate. În **Repere** G. Dimisianu reușește încă o dată performanța de a ne conduce „pe nesimțite" sau „fără să ne dăm seama" la propriile sale concluzii care, fără să pară șocante, se dovedesc a fi pînă la urmă noi.

Florin Manolescu

Sponsorizați de Dumnezeu (II)

Într-o conferință rostită în 1940 și intitulată „Creștinul în lumea modernă" Mircea Vulcănescu spunea : „Comunitatea indivizilor nu mai are realitate, nici substanțe unitare, ci e numai un ansamblu de **relații** interindividuale. Fiecare rămîne **străin** de ceilalți, dar se poate **întîlni** cu ceilați pentru conlucrare. Ceea ce e unuia scop, poate fi altuia mijloc. Unul poate folosi pe celălat. Totul devine astfel mijlocire, negoț și instrument. Nu mai e scop absolut. Etica devine economie. Și mijlocul prin excelență, mijlocul în sine, sensul instrumental în care se concretizează toate aceste relații posibile e banul. El e puterea care unește, care leagă întîlnirea unui om cu altul și conlucrarea lor".

Da. Banii, ca și vorbele, sînt proteze pe care ne-a fost dat să le inventăm pentru a suplini infirmitatea singurătății noastre. Vorbele, ca și banii, sînt obiecte artificiale, inventate ca remediu pentru o situație ontică maladivă, obiecte neconsubstanțiale omului sănătos, adică omului mîntuit, omului din rai. Dar vorbele în sine (fără acoperire în rugăciune, în mărturisire, în comuniunea de dincolo de vorbe), ca și banii căutați doar pentru ei înșiși, sînt mijlocire pură, lanț nesfîrșit de cauzalități oarbe. Folosirea lor presupune necredința în existența unui Început și a unui Sfîrșit. Paradoxal, „gratuitatea", ne-mijlocirea nu se pot obține decît atunci cînd crezi în existența unui Capăt (mîntuire, Apocalipsă ș.a.m.d.). Pentru că doar atunci poți viza și altceva decît viața de azi pe mîine, pentru că doar atunci faptele tale capătă sens și nu mai sînt făcute doar în vederea altor fapte și așa la nesfîrșit. (Și tot ceea ce se întîmplă cu noi și în jurul nostru nu este decît **o metaforă** de necontenite începuturi și sfîrșituri, o metaforă pentru un Început și un Sfîrșit ce sînt ca și simultane, ca și cum ar reprezenta un singur concept și o singură realitate : **Sfîrșit-începutul.)**

Nu e bine să faci confuzia între Scop și Sfîrșit. Ideea de scop te poate duce la credința că-l poți îndeplini doar cu puterile tale, scopul este precis, poate fi circumscris exact, de azi pe mîine. Scopul se leagă de verbul **a face**. Ideea de scop îți poate da iluzia că proteza este chiar mădularul sănătos. Sfîrșitul e și al nostru și dincolo de noi, el stă mai mult sub semnul lui **a fi,** pentru că atunci cînd ești cu adevărat, propria ta condiție nu poate fi decît depășită. Numai și numai prin ideea de finalitate, de scop, poți ajunge ușor la neîncrederea în Dumnezeu și la încrederea prea mare în forțele tale. Drumul care urmează de obicei în acest caz duce la deznădejde. Dar nici neparticiparea, pasivitatea nu-i bună pentru că atunci poți cădea în prea mare încredere în Dumnezeu. Nu te poți considera nici singur, nici împreună cu Dumnezeu — amîndouă duc la păcatul luciferic al orgoliului, cu toate urmările sale. Și dacă crezi că poți reuși tu, fără ajutorul Lui, ca și El, și dacă crezi că ești în El, direct El — cazi tot în păcatul **substituirii.** Poate că în aceasta constă libertatea noastră : sîntem și singuri și împreună în același timp. În același timp vorbim și tăcem (mărturisim, dar sîntem și în rugăciune). Murim dar și înviem. Putem deveni mijloace-vii ale lui Dumnezeu. Avem posibilitatea de a deveni banii și vorbele Lui. Deci avem posibilitatea de a răspunde „singurătății" Sale. Posibilitatea de a nu fi chiar noi singurătatea lui Dumnezeu. (Vezi somnul necumpătat al apostolilor în grădina Ghetsimani. Acest somn era chiar singurătatea lui Isus în rugăciune.) Putem deveni **proteze** ale lui Dumnezeu, căci El s-a „betegit" pe cruce tocmai pentru a ne da șansa uriașă de a putea răspunde prea-plinului dragostei sale.

Vorbele sînt singurătate. Dar cu cît ele se transformă mai mult în rugăciune pot deveni — sînt deja — dăruire, comuniune. Destinul nostru de ființe singure și muritoare poate fi înțeles — într-un mod înalt — ca **destin-rugăciune,** ca destin în dăruire Celuilalt. Aceasta ar fi o înțelegere a soartei în care participarea și supunerea s-ar împlini și s-ar împleti pînă la ceea ce se numește : **iubire de destin.** O modalitate de participare și de supunere la destin în care — pur și simplu — **a face** ar deveni identic cu **a fi.** Parabola neotestamentară care descrie acest mod de raportare la soartă este chiar rugăciunea lui Isus către Tată în grădina Ghetsimani : „Părintele Meu, de este cu putință, treacă de la Mine paharul acesta ! Însă nu precum voiesc Eu, ci precum Tu voiești." (Matei 26, 39). Înainte de Patimi, știind că acestea se apropie, Isus nu le dorește, se roagă pentru neîmplinirea lor, dar voința Tatălui este mai sus de dorința Fiului și rugăciunea în chiar acest sens este rostită. Orice răscruce a destinului presupune participarea noastră și dorința de-a ieși cu bine din încercările la care vom fi supuși, dar înțelegerea destinului ca rugăciune înseamnă dorința de a ni se împlini mai întîi povestea, care ne este adevăr, și nu de a ni se întîmpla — neapărat — binele circumstanțial, imediat.

Basmul „Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte" este un grozav exemplu pentru lupta de-o viață și, în același timp, împăcarea cu nașterea și cu moartea, în cadrul unei iubiri sau, mai bine spus, unui **dor de destin.**

Talanții pe care-i primim fiecare, talanții care sîntem pot deveni o bună investiție a lui Dumnezeu. Dumnezeu ne sponsorizează mereu, sponsorizează istoria pentru ca aceasta să-și ducă pînă la bun sfîrșit povestea. Pînă la înminunarea Sfîrșitului.

Cristian Popescu

mircea petean

Îndemn

tună și fulgeră sec
ploaia se lasă mult
prea mult așteptată
cerul prea jos
mă întărită
și semenii se grăbesc
să-mi închidă gura
cu un căluș de cuvinte
visez cu ochii deschiși
cum fructele frigului
se pirguiesc sub astre
mă cutreieră gîndul că
pe cît de ușor ai putea înnebuni
pe-atît de ușor ai putea și călători

„bea bea
— nu te aprinde —
din pocale înalte de lemn"

Călătorii amînate

nu sosise vremea călătoriilor

ne adunam toți trei
triadă lipsită de fumuri metafizice
triumvirat lipsit de ambiții politice
tripletă lipsită de ifose literar-artistice
cum ziceam ne adunam tustrei
de preferință prin cotloane și unghere
rar
sau chiar necercetate

adesea treceam prin dreptul atelierului
foto
o dată cu proprietarul dispăruse și
firma
și cel mai pătimaș călător din ținut
rămăseseră doar scara de lemn și ușa
zăvorită

continuăm să desfășurăm și să
analizăm
cu voluptatea detaliului varii itinerarii
eram seci ca doagele strînse-n chingile
arșitei
dar ne purtam sterilitatea ca pe un
semn, de noblețe
și de distincție

desigur pentru noi ceasul călătoriilor
nu bătuse încă

Așteptări înșelate

de mult nu l-am văzut pe prietenul
meu călătorul
atît de satisfăcut
„se pronostichează timp nefavorabil
vom avea parte de ploi nimicitoare
cu mii de fulgere și paratrăznete
însoțite chiar de vijelii"

ca niște mirese părăsite și nemîngîiate
au rămas văile în urma norilor
care-au trecut Dealul Moiseiului cu
deltaplanul

strînși în jurul unei mese în crișma
uitată
ne uităm unul la celălalt fără să ne
vedem
orbiți de-atîta frustrare
tăcem bem uităm și iarăși tăcem

ceața coboară în munții tăinuind zăpezi
și păduri înverzite
și luminînd palpitul precipitat
al pieptului unui copil astmatic

Proiect de statuie

se hotărîse înălțarea unei statui în
viitoarea
fostă piață din centrul orășelului
de la poalele muntelui —
o corabie cu pinze pluti-va într-un
lighean
copiii se jucau de-a prinselea
adolescenții foșgăiau ca un nor de
inaripate
adulții își furau unii altora pălăriile
bătrînii își încurcau mulajele
strămoșii confecționau și desfăceau
fluiere de os
pe piața liberă în restaurante în gară
pe stradă
peste foste morminte

pînă una alta noi adică
tu — paradoxalul
eu — scribul
și prietenul nostru comun călătorul
învățăm să deprindem surisul
în atelierul maestrului din localitate

Raport de gardă

ziua sosește pe meleagurile noastre
dintr-o depărtare
personajele dau buzna
ca niște călători surescitați de așteptare

ceața ori somnul
somnul ceții ori ceața somnului
înghit conturul însinguratului

un călător de vocație
care crede că realitatea nu există
tălmăcește semnificațiile oculte
ale cifrei contabile 7

tînărul domn își dezvelește caninii —
fața lui e o orgă de zîmbete
care produce doar scîncete
aburii fierului de călcat și munții
pinzeturilor
cuprind făptura Anei
cu focul și gheața gheenei

poetul deplînge lipsa de onestitate a
ploii
care însoțește dezghețul
și care continuă să nu-și respecte
promisiunile

se-aude o voce dintre ruine —
„mai scrii mai scrii bătrîne"

Triada empirică

închidem capitolul călătorii
cu cîteva considerații asupra triadei
empirice

„eu"
locuiește în teritoriile de dincoace de
munte
scrib dedat voluptăților literei

„tu"
pare a fi dincoace
cînd e de fapt dincolo
„tu"
rostește adevărul cu aerul că minte
și minciuna cu aerul că spune adevărul
„tu"
crește ca-n somn amintirea
celui plecat
un argument în plus
aceste mici coline mustinde
cu care se identifică adesea

că l-aș modela — ce cumplită iluzie —
căci de-ar fi să-mi privesc palmele
n-aș descoperi altceva decît
spațiile simple dintre litere
spațiile duble dintre cuvinte

„el" e călătorul de profesie veșnic cu
treburi
prin teritoriile de dincolo de munte

---

despre

Poemul adaptat

George Vulturescu, editorul unei excelente reviste profilată pe lirică **(Poesis),** nu scrie poezia care-i place. În vreme ce-și croiește drum prin hățișul și nemernicia cotidiene, altele, mai înalte, are el în sufletul lui. De voie-de nevoie însă, el s-a adaptat discursului devalorizat, nu fără a crîcni și a se jelui mereu de această declasare. Poemele trăiesc, astfel, atît din proliferarea derizoriului, cît și din acute nostalgii vizionare, cheltuind un inepuizabil fond elegiac. Într-o stilistică a imediatului ele închid o elegie a logosului. Poetul nu contenește să deplîngă, cînd imprecativ, cînd invocativ, prăbușirea cuvîntului în dizgrație și lenevirea sa în confortul consemnării și al notației. Ceea ce deploră George Vulturescu, adesea destul de crispat și cu o ironie în care se aude scrîșnetul e pierderea grației transfiguratorii. Aceasta e tema care nu numai că nu-l obosește, dar îl și înflăcărează, atît în **Frontiera dintre cuvinte** (Ed. Litera, 1988), cît și în recentele **Poeme din Ev-mediul odăii** (aceeași editură, 1991), Indiferent ce și de unde începe, el ajunge repede la rosturile poemului. E tema care l-a hipnotizat și din mrejele căreia nu se poate rupe. Peisaj sau poem de dragoste, confesiune sau reverie, textul e forțat să-și scruteze propriei decadențe ori, din contră, să dea drumul unui alean vizionar. Acest punct obligat de trecere provoacă fie declarații de intenții, fie precizări de poziții. Ar putea părea că o insațiabilă valență teoretică, sau cel puțin programatică, înhață mereu textul și-l dezvoră, dacă n-ar fi vorba doar de nostalgia unui limbaj cu acces la transcendență ce se macină pe sine. În lipsa ei, însă, un registru declarativ de o viguroasă redundanță se întinde în toate poemele lui George Vulturescu și Adriana Iliescu avea toată dreptatea să considere (în **România literară,** 13/92) că „întreg acest volum este o artă poetică". Poate că nu într-atît de post-

Nicolae Iorga

condiția, să se zbîrlească de groaza modernistă pe cît transează comentatoarea dar, ce-i drept, cu destule elemente integrabile. Blocat în intersecția nostalgiei vizionare cu competența limitată la cotidian și gratuitate a poemului, poetul are, de regulă, la îndemînă două căi de atac: una imprecativă și una invocatorie. Cea din urmă valorifică memoria logosului în paradis, amintirea cuvîntului electrizant și transfiguratoriu. Poetul invocă mereu cuvîntul de foc, verbul ca instituție a viziunii și scriitura catastrofică. Promisiunea sa solemnă, amînată din poem în poem, e viziunea și limbajul revelator pînă la pustiire. Dar poetul nu merge dincolo de invocație, mulțumit să simtă arsura cuvîntului visat. El trăiește, cel mult, vertijul unei epifanii a limbii profetice. De construit, însă, construiește nu atît din vehemență și limbaj inflamatoriu, cît din stăruință meditativă. Limbajul invocat împinge poemul într-o transă pasageră, după care acesta își revine la starea sa cerebrală și la condiția de organizator al nostalgiei și decepției: (...) „aici voi lupta în acest perimetru / al crudului joc / hexametric ridicînd / la putere de armă orice cuvînt / / pentru că eu văd în convulsiile lui forța / de-a ieși / din smîrcul rîului / pentru că recunosc în el înaintea ta șarpele / de / sub raful roții cotidiene / el se va smulge și va sări la gîtul tău cu un ultim / zvîcnet rupînd legea tîrîșului / și va întîlni zeul înaintea ta / și-ți va trăda grota / și te va îngropa pe măsură ce te exprimă / / Și eu voi fi cadavru. Scriu asta împotriva / celor care nu știu nimic despre forța deformatoare / a vieții / domnișorii anecdoticii, gîrboviții pe / trotinetele citatelor — orbi rămînă și / fericiți să nu cunoască clauza poemului vehement // Fie deci spart cel mai copt abces de pe trupul / său miruit; în strigătul limbii nu există scrupule / suflul său creator lasă infirmi și robi prin deșertul / nopții / diabolic își creează propriul aer, clima sa proprie / cu animale și regnuri, reliefuri ademenitoare, specii / de plante acvatice, arbori și ceață, insecte și alge, / pămînturi" (...) **(Noaptea incendiilor din Alexandria).** Pe cealaltă pîrtie, a imprecației, poetul avansează cu mai puține precauții și cu mai multă îndreptățire și îndîrjire. El administrează poeziei fără orizont, celei care parazitează în imediat și în limbajul fără transcendență, o aspră imputare, mobilă atît în atitudine, cît și în imagistică. Mînia sa e mai plastică decît tînjirea și derizoriul i se supune mai ușor decît sublimul. Imaginația știe să transforme furia programatică în fulgurațe și să le dea o pregnanță fosforescentă. În orice caz, în exercițiul mîniei, tras adesea în secvențe grotești, se aude mai puțin gîfîitul efortului constructiv și textul e mai puțin cabrat.

George Vulturescu e un caz tipic de poet sub vremi. El a înțeles bine că trebuie să se distanțeze de propriul fond patetic și că poemul nu mai poate fi livrat într-un limbaj emfatic. Deplorînd căderea misionară, el s-a adaptat unei formule aparent glaciale consolîndu-se cu un lirism ce-și refulează patetismul. Deschise cu un acord cerebral și instituind un circuit refrigerent, poemele nu scapă, însă, vocației sacrificate. Aceasta se răzbună la tot pasul și textul se inflamează din loc în loc, mergînd într-o ciudată cadență de patetic și neutral. Poemele sar de pe linia trasată, patetizîndu-se, și toate precauțiile autodistanțării se dovedesc fragile baraje în fața imperativului participativ. Imprecația și invocația sînt limbaje inflamatorii, abrupte ,fără protocol și ele se năpustesc mereu asupra poemului. Poetul însuși nu rezistă prea mult ascezei și distanțării, lăsînd pasajele implicării să se reverse. Dacă n-are curajul să treacă direct în limbajul vizionar și să și-l însușească, el îi prelungește la infinit linia programatică. Pornit sub zodia notației, poemul se abate repede sub cea a patetismului. Felul în care poetul îl trage de hățuri spre a-l calma e, adesea, prea vizibil.

Al. Cistelecan

mărturii

« Delict împotriva ordinei sociale »

În surghiun cu Vasile Voiculescu

Să fi tot fost pe la începutul lunii decembrie 1959, cînd uşa celulei fu dată în lături şi înăuntru îşi făcură apariţia doi deţinuţi de drept comun, purtînd pe targă o firavă făptură, care aducea, prin liniile ascuţite ale pomeţilor, mai degrabă cu un sfînt decupat din icoanele neasemuite ale pictorilor bizantini. Era aşa de slab, că puteai să vezi printr-însul şi-l urmăream uluit cum încerca să-şi strîngă zeghea pe el, cu rămăşiţa unui efort parcă nepămîntean. Era frig, tare frig în celulă şi parcă răceala îţi intra în oase cînd vedeai ţurţurii de gheaţă care atîrnau ca nişte ciorchini pe sub obloanele ţintuite ale fiecărei celule. Părintele Apostu se făcuse şi mai mic lîngă mine şi abia reuşi să silabisească : „este poetul Vasile Voiculescu, să-i facem repede rost de un pat, dacă se poate, la loc mai ferit, că e prăpădit de bolnav." I-am oferit patul meu şi eu m-am cocoţat pe al treilea pat suprapus, plasat chiar lîngă fereastră, de unde puteam supraveghea atît celularul Aiudului cît şi spitalul orientat undeva către dreapta. Îmi făcusem prin obloanele cu care erau căptuşite ferestrele un mic orificiu prin care urmăream, cu răbdarea unui ascet, toate mişcările care se făceau în cadrul penitenciarului. Îmi părea rău, că „zarca" îmi scăpa din obiectiv datorită poziţiei ei. Era cea mai veche secţie a Aiudului zidită pe timpul împărătesei Maria Tereza. Acolo, în condiţii deosebit de severe ştiam că supravieţuiesc o parte din marii cărturari ai acestui neam martirizat. Acolo îşi prelungeau agonia cu îndărătnicie, Nichifor Crainic, Radu Demetrescu Gyr, Petre Pandrea, Petre Ţuţea, Nicolae Porsena, Constantin Gane, precum şi atîţia alţi mînuitori ai condeiului, pe care îi cunoşteam sau aveam să-i cunosc mai mult, sau mai puţin.

În urma masivelor arestări din 1958, aflasem încă de la Jilava că şi Vasile Voiculescu avea să plătească amarnic tribut cumsecădeniei lui, precum şi refuzului de a face sluj în faţa potentaţilor zilei. Fusese condamnat la 5 ani închisoare corecţională pentru „Delict împotriva ordinei sociale". Zadarnic avocatul său prezentase la proces ca probă materială, o carte apărută în U.R.S.S. cu cei mai reprezentativi poeţi români din secolul XX, unde Voiculescu ocupa un loc binemeritat în ierarhia culturii româneşti, că înalta instituţie judecătorească, nu a ţinut seamă de ea. După un stagiu de cîteva luni la Jilava, a fost trimis la Aiud, unde avea să contracteze o turbeculoză pulmonară şi să fie internat în spitalul penitenciarului.

Dar internarea la spital nu a durat decît 3—4 săptămîni, fiind evacuat apoi la secţia infirmerie unde am avut marele noroc să-l cunosc personal. Adaptarea lui în noua celulă, n-aş putea spune că s-a făcut uşor. Încă de la uşă se simţea nevoia de aer iar cei care stăteau în jurul tinetei se sufocau pur şi simplu. Paturile suprapuse şi înţesate cu bolnavi de toate culorile politice dădeau un aspect babilonian încăperii. Chinuitor era însă frigul. Este ciudat că Vasile Voiculescu nu s-a plîns niciodată de acest adevărat flagel, deşi, ultimele rămăşiţe de muşchi se strîngeau distrofici sub zeghe. Un samaritean, înfruntînd pericolul de a fi prins, îi împletise un pulover din, te miri ce şi i-l oferise să-şi mai dezmorţească oasele înţepenite de frig. Era cel mai frumos dar pe care îl putea face cineva şi o clipă am avut impresia că ochii lui Voiculescu, se umeziseră. Cu timpul, poetul şi-a mai revenit, căpătînd chiar o tentă de palidă roşeaţă în obraji în ciuda celor 50 de grame de pîine pe zi, şi a celor 250 de grame de turtoi rînced.

Seara, ne roteam în jurul său improvizînd adevărate şezători, unde marele maestru al condeiului îşi depăna amintirile cu iscusinţa unui şlefuitor de diamante. Aşa mi-a fost dat să cunosc în lectura autorului, pe **Zahei Orbul, Capul de Zimbru, Ultimul Berevoi,** şi mai departe am auzit **Chef la mînăstire, Luparul, Revolta dobitoacelor, Sakuntala, Lostriţa,** precum şi alte povestiri. Am avut marea bucurie, prin decembrie 1991, fiind invitat la Conferinţa Naţională a Scriitorilor Medici să aflu că şi **Perna de puf** a beneficiat de mult rîvnita lumină a tiparului în recentul volum „Toiagul Minunilor" apărut sub atenta îngrijire a Dlui Radu Voiculescu, fiul inegalabilului scriitor. Plăcerea mi-a fost dublată la această întîlnire şi de prezenţa plăcută a altui vlăstar al familiei : Doamna Gabriela Defur Voiculescu — o adevărată sursă de informaţii voiculesciene.

În cîte-o seară, în celulă, parcă adunaţi la gura unei sobe improvizate, marele poet, îşi aducea aminte cu duioşenie de Pîrscov, de familia lui, ordonîndu-şi cu evlavie amintirile în sipetele lor. Îşi iubea foarte mult copiii ! Cred că şi astăzi mai reţin cîteva versuri din poezia „Ionică", deşi de la despărţirea noastră au trecut peste trei decenii.

La sfîrşitul uneia din zilele care nu se mai terminau am avut o uşoară lipotimie. Cum după „închidere" nu se mai putea apela la medicul oficial al penitenciarului, asistenţa mi-a acordat-o, poetul medic Vasile Voiculescu, cu mijloacele care îi erau la îndemînă. Avea o ureche formidabilă. El mi-a descoperit devierea uşoară a cordului către dreapta, precum şi procesele evolutive de natură T.B.C. însămînţate sub formă de noduli la nivelul celor două vîrfuri pulmonare. „Trebuie să te păzeşti tinere — îmi spuse el după o îndelungată tăcere şi evită eforturile, cu nodulii nu e de glumit. Mai lasă plimbările prin cameră şi stai la pat. E singura posibilitate de a supravieţui. Nici eu nu stau mai bine pulmonar, dar stau cuminte la patul meu." Avea un fel de a te dojeni, încît nu te puteai supăra niciodată pe el. Într-o zi, deosebit de friguroasă, cineva îi furase obielele. Gestul ne-a indignat pe toţi, pentru că nu exista unul să nu sufere de frig. La o percheziţie făcută asupra fiecărui deţinut, au fost descoperite la un fost plutonier major de jandarmi Andrei, care, se pare, că mai practicase aceste ruşinoase obiceiuri. Poetul, însă i le-a lăsat „Poate că el are mai multă nevoie de ele" a căutat el să îndulcească situaţia, — „Nu-l lipsiţi de acest primar instinct de conservare" şi niciodată nu s-a mai atins de ele cu toate că şi picioarele lui erau învineţite de frig. Acesta era omul de suflet şi marele cărturar Vasile Voiculescu. Într-o bună zi, am fost anunţaţi de către caraliul de serviciu, că vom face baie. Era mare eveniment şi mulţi se întrebau : nu cumva a fost înlocuit comandantul închisorii colonelul Crăciun ? Dar nu ! Acest miracol nu ne-a fost dat să-l trăim. Era un ordin şi-atît ! Dezbrăcarea s-a făcut în mai puţin de un minut. Ca la armată. De altfel, ce-aveam pe noi ? Cîteva zdrenţe vărgate ce se puteau numi cu multă îngăduinţă : manta, veston şi pantalon. Am intrat cîte trei la un duş aranjaţi oarecum după prietenii. Vasile Voiculescu, învăţătorul Victor Stoica şi eu. Dumnezeule ! Ce bine era sub apa caldă. De cîte veacuri nu mai făcusem baie. De cîte veacuri nu mai simţisem o coajă de săpun alunecînd peste oasele ieşite în relief ? Poetul zburda ca un copil. Ai fi zis că s-a născut a doua oară. Îl chinuia de mult o eczemă apărută în barbă şi nu ştia cum să mai scape de ea. L-am ajutat să se săpunească bine, obsedaţi de ideea că, poate nu vom mai apuca să mai facem vreodată baie. Dar ce-a fost asta ? Din duşuri a început să curgă apă rece ca gheaţa. Rămăsesem cu săpunul în parte pe noi, căci jeturile tăiau ca un brici. Am început să ne îmbrăcăm într-un ritm îndrăcit. Din camera alăturată se auzeau rîsetele deşănţate ale celor care ne antrenau inconştient în jocul : de-a viaţa şi moartea. Poetul rămăsese cu săpunul pe ochi şi contactul cu apa prea rece, aproape îi tăiase respiraţia. De-atunci, n-am mai reuşit să-l convingem, să mai facă o altă baie.

În urma acestui incident, se alesese cu o agravare a maladiei căilor respiratorii. Făcea temperatură mare, devenise extrem de tăcut şi îi dispăruse complet pofta de mîncare. Nici chiar cele 50 de grame de pîine, raţia zilnică pentru a ne prelungi agonia, nu-l mai interesau. Neras de două sau trei săptămîni, cu pometii obrajilor ascuţiţi înţepînd lumina, părea unul din pustnicii pictaţi pe pereţii bisericilor ortodoxe. În starea aceasta l-a găsit doctoriţa Maria Balea, medicul oficial al închisorii, într-una din rarele ei vizite medicale prin secţie. Era totuşi o femeie cu sufletul bun, care de multe ori făcea şi lucruri minunate ce îi depăşeau calitatea de medic securist. Cu o sfiiciune parcă vinovată, constatînd şi temperatura mare a poetului, a întrebat : „Domnule doctor, ce doriţi să vă prescriu" ? — „Un ou doamnă, un ou", răsună glasul stins al şlefuitorului de metafore, care nu pusese în gură nimic de trei zile. — „Nu pot domnule doctor, nu pot. Dacă aş face acest lucru ar însemna ca a doua zi să fiu alături de dumneavoastră." În spatele doctoriţei se găsea locotenentul colonel Ivan, ofiţerul politic al închisorii. Insistenţele deveneau de prisos. Parcă presimţind marea despărţire ce se apropia, m-a rugat într-una din zile să-i întăresc nasturii de la zeghea care abia se mai ţinea pe el şi să-i spăl o pereche de ciorapi de bumbac, cu care, cine ştie ce samaritean îl înzestrase. I-am spălat ciorapii şi i-am cusut nasturii ascuns în dosul unui pat, pentru că deţinerea unui ac se pedepsea cu şapte zile de carceră. La cîteva zile ne-am despărţit, luîndu-ne fiecare crucea în spinare să populăm Golgota celularului Aiud. Prin alfabetul Morse, am aflat că V.V. nimerise în celulă cu un huţul de prin părţile Sucevei, meschin şi josnic, care în schimbul unui pretins serviciu de curăţenie în celulă, îi mînca şi ultima firimitură de pîine. După cîteva luni, nu se mai ştia nimic despre poet. Circula zvonul că plecase cu o dubă într-o direcţie necunoscută, dar doctorul Bazavan, deţinut şi el mi-a şoptit, că ar fi fost izolat în vederea eliberării. În anul 1964, anul slobozeniei mele de cele încătuşate, c-o traistă-n băţ şi cu o sănătate precară, am pornit să dau de urma tovarăşului meu de suferinţă, dar acesta trecuse în „lumea umbrelor", lăsîndu-mă să deslușesc singur tainele încă necuprinse de cuvînt.

Gheorghe Penciu

spectator

La Teatrul Dramatic Galaţi :

Spectacole actuale, cu texte din trecut

În repertoriul teatral al oraşului de la cotul Dunării, au fost incluse două titluri remarcabile din dramaturgia universală : „Jurnalul unui ticălos" de A.N. Ostrovski şi „Mătrăguna" de Nicolò Machiavelli, care îşi translează ideatica şi relaţiile interumane din timpuri trecute, în zilele noastre, în actualitatea cea mai arzătoare, probînd eternitatea îngrijorării umane şi a suferinţelor oamenilor, dincolo de frontiere spaţiale şi temporale.

Piesa lui Ostrovski, scrisă în anul 1868, a fost pusă în scenă de regizorul Adrian Lupu, actualul director al teatrului gălăţean, continuînd succesul anterior cu acel „Ubu roy" de Alfred Jarry. Atît textul cunoscutului şi apreciatului dramaturg rus, cît şi viziunea regizorală răspund unui apetit crescut al publicului pentru maniera burlescă a teatrului, pentru satiră şi farsă, pentru directeţea demersului scenic. „Jurnalul unui ticălos" este o piesă rezistentă la acţiunea demolatoare a timpului, vremurile noastre fiind mai fertile pentru înţelegerea problematicii ei, a mesajului ei. Regia mizează pe o viziune modernă şi intens teatrală, folosind coduri plurisemantice, nuanţe expresive şi idei care completează cuvîntul, împlinind generos realitatea nudă şi construind un final fulminant, de mare efect. Sînt şi secvenţe exagerate, parazitare estetic (accente facile şi zgomotoase, gestualitate hilară gratuită şi o agitată zvîrcolire erotică). Regia este sprijinită de o scenografie simplă şi cu încărcătură sugestivă, cu-atît mai bogată, cu cît foloseşte, parcimonios, elemente decorative şi simboluri suple, aerisite, nesofisticate, purtînd semnătura lui Mircea Rîbinski.

Din numeroasa distribuţie, se detaşează Vlad Vasiliu, în Glumov, acel arivist lipsit de scrupule, investind personajul cu originalitate, luciditate, tenacitate şi suficientă inteligenţă pentru a-şi ascunde cinismul şi ticăloşia. Au prestaţii lăudabile şi în concordanţă cu stilul spectacolului actorii Gheorghe V. Gheorghe, Grig Dristaru, Eugen Popescu, Citta Baciu, Liliana Lupan, Gicu Serbina, Petre şi Veronica Păpuşă...

Plină de aluzii la vremurile pe care le trăim intensiv este capodopera italiană „Mătrăguna", o comedie pe cît de originală, pe-atît de eternă, prin cunoaşterea sufletului uman şi prin metamorfozarea acestuia în scene şi replici teatrale, cu inteligenţă sclipitoare şi dezinvoltură rară, de către moralistul plin de haz din secolul 16, Machiavelli.

Regizorul Mihai Lungeanu descifrează surprinzător de modern piesa (scrisă în 1520, în plină Renaştere), în registru stilistic unitar, firesc, dacă aflăm că tot el a semnat şi scenografia, funcţională şi densă în semne plastice, din spaţiul scenic nelipsind manechinele (redundant folosite-n teatrul nostru). Un exemplu de austeritate materială, dar cu mare încărcătură vizuală este scheletul bisericii catolice, construită din cîteva elemente, în interiorul cărora nu sînt uitate micile amănunte ale ritualului, pînă şi carpetele pentru mătăniile credincioşilor şi cutia milei pentru sacrele donaţii băneşti din partea enoriaşilor, fie bogaţi, fie săraci. Costumele, în respectul epocii, sînt vestimentaţii strălucitoare şi fastuoase, avînd valenţe simbolice în colorarea caleidoscopică proprie vremii şi în individualizarea spiritual-caracterială a eroilor, actul lor conceptual fiind semnat de Gabriela Bondărescu-Catargiu. Îmbogăţeşte stările, sentimentele, emoţiile şi umorul ilustraţia muzicală, imaginată de acelaşi Mihai Lungeanu, cu inspiraţie de compozitor (scena deghizării pe fond muzical are o deosebită savoare). Atmosfera comediei este împlinită de un povestitor cu clepsidră, semn filosofico-metaforic cu dens fior poematic, al **scurgerii** timpului, inovaţie benefică a regiei.

Messer Nicia, decrepit doctor în legislaţie, cu ifose de mare înţelept, risipind în juru-i doar stupizenie, ridicol şi prostie, este întruchipat fidel de actorul Gheorghe V. Gheorghe, cu vocaţia sa deja cunoscută pentru arta comediei, cu nonşalanţa sa şi cu uşurinţa de-a portretiza din cîteva cuvinte şi gesturi. Ticălosul abil Timoteo, călugăr viclean şi fariseu, afemeiat şi flămînd de avere, capabil să-l vîndă pentru cîţiva arginţi, ca Iuda, pe Dumnezeu (pe care-l slujeşte şi-l venerează), şi-a aflat un bun tălmăcitor teatral în Grig Dristaru, care dispune de un bogat registru interpretativ, de la cucernicie şi puritate sacră, pînă la drăcească malversaţiune. Ligurio, intrigantul şi scenaristul celor mai diabolice planuri, îndrăzneţ şi inteligent, rece şi calculat, şi-a găsit în absconsul, plasticul şi abilul Gabriel Constantinescu actorul potrivit. Tînărul sentimental Callimaco, cu mult haz, este Stelian Stanca ; Sostrata (mama Lucreţiei) este distinsa Citta Baciu ; încîntătoarea naivă Lucreţia este Tamara Constantinescu, fermecătoare şi senzuală, pierzîndu-şi fecioria fără regrete, ba chiar cu frenezie !

Vlad Andrei Orheianu

JURNAL VIENEZ

III. În căutarea lui Georg Saiko

Pensiunea de pe Schopenhauerstrasse 3 pe care mi-o descoperise amabila doamnă Pelz de la Österreichische Gesellschaft fur Literatur îi aparținea pictorului Stangl. Dînsul era la Paris, de veghe se afla doamna Katharina. Pensiunea e la primul etaj, ei locuiesc la al doilea : ei, adică pictorul cu soția și copiii. Fiu-fiică. Cheia albă e de la poarta de la intrare, cealaltă de la apartament.

Locuiesc la doi pași de Volksoper și la zece pași de stația Währing a lui U 6. Cu tramvaiul 41 ajung — trei stații — la Universitate. Trei stații pe Währingerstrasse : trec zilnic pe lîngă camerele memoriale Heimito von Doderer de la numărul 43. Sînt deschise cîte trei ore, miercurea și duminica. Am fost, în timpul meu vienez, în fiecare duminică. N-au vizitatori. Păzitorul lor îmi spune că, din cînd în cînd, totuși, apare cîte un curios. Mă întind la vorbă cu omul pus să le vegheze. E un profesor de treabă care e fericit să vorbească despre Doderer. Știe că în România sînt traduse două romane ale lui, dar în sărăcăcioasa expoziție nici urmă de ele, și nici de revistele românești cu pagini speciale dedicate scriitorului. Recent, îi spun cetățeanului, s-a tradus și **Ein Mord den jeder, beicht.** Românii îl iubesc pe Doderer îi spun. N-aș putea să-i spun de ce îl iubesc, dar asta e situația. Sînt singurii dintre foștii estici care s-au ocupat, cît de cît, de el. În **Österreichische Literatur des 20. Jahrhunderts** tipărită în 1933 la Volk und Wissen, Volkseigener Verlag, volum masiv alcătuit de specialiștii est-germani și maghiari, cel mai mare romancier austriac lipsește. **E fascist,** spuneau est-germanii. E colaboraționist, spuneau polonezii, cehii, sovieticii.

De fapt, nici vienezii nu se prea omoară cu „moștenirea" celui mai mare romancier al lor. **Camera memorială** e făcută economicos și expoziția pune la vedere imagini, nu prea multe, cărțile maestrului, dar nu foarte multe. Pe o măsuță, un album cu xeroxuri ar sublinia ecourile operei. Sînt adunate discursurile de la înmormîntarea marelui scriitor. De la expoziție primesc un pilant **Heimito von Doderer** și o fotografie care alătură imaginea copilului alături de imaginea măștii mortuare. Poza mi se pare a se integra în ceea ce se cheamă **sinistrul vienez :** fixația lor pe **imaginile** morții.

Pendulez, în căutarea lui Doderer, între camera memorială de pe Währingerstrasse și **Biblioteca Națională.** Aci descopăr actele unui simpozion internațional Doderer ținut în 4 și 5 octombrie 1986 sub oblăduirea lui **Niederosterreichische Gesellschaft fur Kunst und Kultur :** nouăzeci de ani de la nașterea și treizeci de ani de la moartea scriitorului. Conducătoare a simpozionului a fost Wendelin Schmidt-Dengler, specialista numărul 1 a disciplinei Doderer. E mult, e puțin ? La Biblioteca Națională nu-i nici o carte a lui Gutersloh, unul dintre artiștii pe care romancierul i-a iubit precum pe puțini alții. Și nici o carte importantă despre autorul Demerilor. Deși „în afară" s-au scris cîteva. Pînă și din actele **Simpozionului** reținu o frază care nu aparține unui austriac, ci lui Michael Hamburger (citat) : „**Demonii** este o carte care asemenea lui Dr. Faustus a lui Thomas Mann nu demonizează diavolul, ci îl de-demonizează, făcîndu-l inteligibil".

Anul trecut a fost însă la **Österreichische Gesellschaft fur Literatur** o manifestare Doderer (îmi spun prietenii) memorabilă.

Eu n-am prins memorabila manifestare Doderer, am fost însă prezent la două conferințe ținute cu ocazia celor cinci decenii de la moartea lui Zwieg și cu ocazia centenarului Saiko. Venisem la Viena cu gîndul să cercetez documente Zweig la **Societatea Ștefan Zweig,** care vreo doisprezece ani a fost din cale-afară de vioaie. Dar societatea s-a desființat. Există un număr de documente, nu foarte importante, pe care le-aș putea vedea. Dar de ce să le văd ?, se minunează gazdele mele. La conferința pe care Knut Beck o ține la sediul Societății austriece pentru literatură, majoritatea e compusă din doamne bătrîne. Knut Beck e editorul, la Fischer Verlag, a **Operelor complete** ale lui Zweig. Va citi o oră, un text pentru cei care vor să afle cîte ceva despre scriitorul comemorat. De altfel, editura a mai pus la dispoziția auditoriului și două pagini din care pot afla, grație aceluiași domn Beck, amănunte despre viața și petrecerea scriitorului. Publicația (sau cum să-i spun ?) mai conține pagina testamentară pe care Zweig a scris-o la 22 II 1942 la Petropolis, cîteva texte **de** și cîteva **despre,** o bibliografie a cărților. Din care se poate vedea cît de multe cărți a tipărit, în colecția sa de buzunar, Fischer Verlag. Din care se poate vedea cît de popular este azi, scriitorul.

Primesc, la intrarea sălii de conferință, foaia omagială. Pe urmă mi-o oferă un prieten care află că mă interesează Zweig. Pe urmă mi-o trimite, prin poștă, Max Demeter Peyfuss.

Dacă la comemorarea lui Ștefan Zweig s-au adunat în jur de șaizeci de iubitori de cultură, la centenarul Saiko, organizat de același admirabil dr. Wolfgang Kraus sala avea multe locuri goale. Dar nu dl. Kraus a patronat manifestarea **Saiko** fiindcă dînsul avea gripă. Viena e paralizată de o epidemie cumplită de gripă ! Un milion de bolnavi, anunță în manșetă **Wiener Kurier.**

Așa că la Centenarul Saiko nu participă decît vreo treizeci de persoane. Conferențiază domnul Adolf Haslinger, profesor la Universitatea Salzburg, autor de studii privind literatura germană a secolului XX. Participă și doamna Saiko. Nu e foarte încărcată de ani : o bătrînică distinsă, mîndră de **misiunea** ei. Domnul Haslinger citește exact o oră un text agreabil în care revin marile, personaje ale secolului XX al literaturii germane. Mi se pare, totuși, foarte puțin. L-am iubit întotdeauna pe Saiko fiindcă e un mare nedreptățit și dacă acum, la centenar nu se spune acest lucru, atunci cînd ?

Senzația puternică, aproape copleșitoare, că literatura austriacă respiră prin plămînii germani. Eforturile Societății austriece pentru literatură și a extraordinarului animator care e Wolfgang Kraus vor remodela această relație ?

Iată întrebarea zilei de 6 februarie 1992, zi în care un milion de vienezi suportă tirania gripei.

Cornel Ungureanu

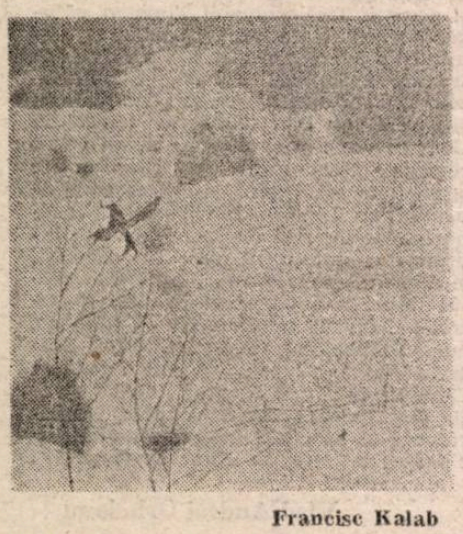

Francisc Kalab

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

„Atmosferă de lucru" la una din conferințele scriitorilor

Eugen Uricaru pledează pentru cultura română la Atena

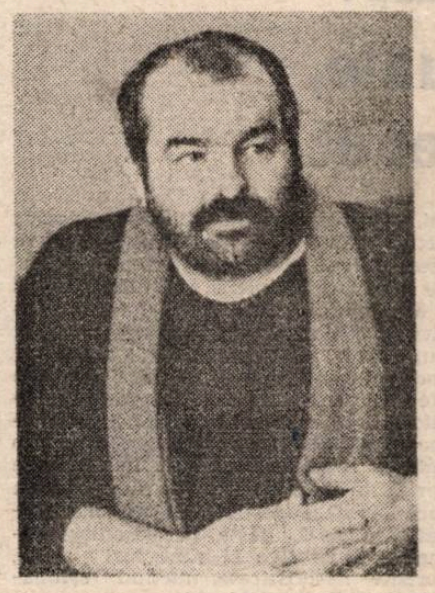

George Stanca într-o clipă de răgaz pe traseul Expres Magazin — Soti

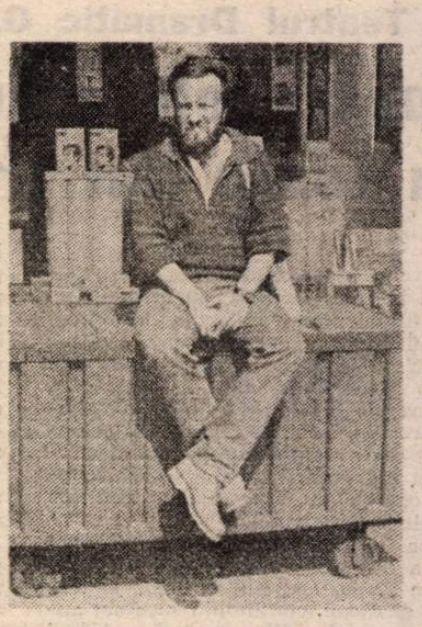

Marian Ilea a ocupat deja standul pe care își va etala viitoarele sale volume de proză

FAPTELE SFINȚILOR APOSTOLI

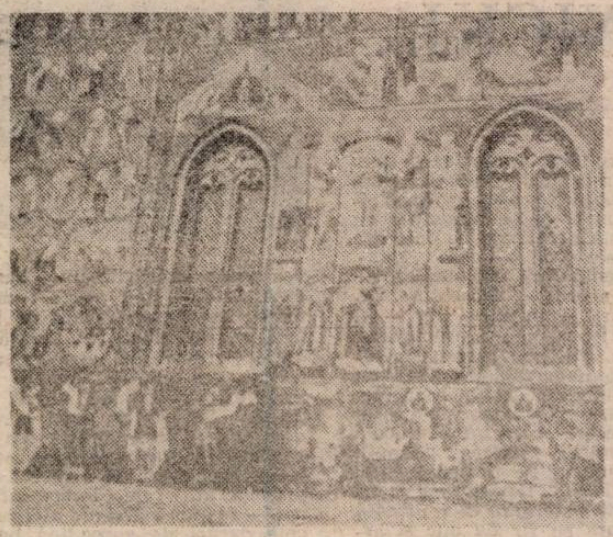

din
NOUL TESTAMENT
Versiune revizuită, redactată și comentată de arhimandritul Bartolomeu Valeriu Anania, sprijinit pe numeroase alte osteneli

CAPITOLUL 20

Pavel călătorește din nou prin Macedonia și Grecia : îl învie pe Eutihie din Troa ; de la Troa la Milet ; își ia rămas-bun de la Biserica Efesului.

1 Iar după ce a încetat zarva, Pavel și-a chemat ucenicii și le-a dat sfaturi ; și după ce și-a luat rămas-bun, a ieșit să meargă în Macedonia.

2 Și străbătând acele părți și dându-le sfaturi cu'n delungate cuvinte, a sosit în Grecia.

3 Și a stat acolo trei luni. Dar când era să plece în Siria [167], Iudeii au uneltit împotriva lui, și atunci el s'a hotărît să se întoarcă prin Macedonia.

4 Și au mers împreună cu el, până în Asia, Sopatru fiul lui Pirus din Bereea, Aristarh și Secundus din Tesalonic și Gaius din Derbe și Timotei ; iar din Asia, Tihic și Trofim.

5 Aceștia au plecat înainte și ne-au așteptat în Troa.

6 Iar noi, după zilele Azimelor, am pornit cu corabia de la Filipi și în cinci zile am sosit la ei în Troa, unde am rămas șapte zile.

7 Iar în ziua cea dintâi a săptămînii, când noi ne-am adunat să frângem pâinea [168], Pavel, care avea să plece a doua zi, a stat cu ei de vorbă și și-a prelungit cuvântul până la miezul nopții.

8 Iar în odaia de sus, unde eram adunați, erau multe făclii aprinse.

9 Dar un tânăr cu numele Eutihie ședea la fereastră și a fost prins de somn în timp ce Pavel vorbea îndelung ; și, doborît de somn, a căzut jos de la catul al treilea ; și l-au ridicat mort.

10 Dar Pavel s'a coborît și s'a aplecat peste el și l-a luat în brațe și a zis : Nu vă tulburați, căci sufletul său este în el.

11 Și dacă s'a suit și a frânt pâinea și a mâncat, a vorbit cu ei mult, până'n zori ; și așa a plecat.

12 Iar pe tânăr l-au adus viu și nu puțin s'au mângâiat

13 Dar noi, venind înainte la corabie, am plutit spre Asson ca să-l luăm de acolo pe Pavel ; că el, voind să meargă pe jos [169], rânduise astfel.

14 Și dacă ne-a'ntîlnit la Asson, l-am urcat cu noi și am venit la Mitilene.

15 Și de acolo, mergând cu corabia, am sosit a doua zi în fața insulei Hios. Iar în ziua următoare am ajuns în Samos ; și după ce am rămas la Troghilion, a doua zi am venit la Milet.

16 Căci Pavel hotărîse să treacă cu corabia pe lângă Efes, ca să nu i se întâmple să întârzie în Asia ; pentru că el se grăbea ca de ziua Cincizecimii, de i-ar fi cu putință, să fie la Ierusalim.

17 Și trimițând din Milet la Efes, i-a adunat la el pe preoții Bisericii.

18 Și dac'au venit la el, le-a zis : Voi știți cum m'am purtat eu cu voi în toată vremea, din ziua cea dintâi când am venit în Asia,

19 slujind Domnului cu toată smerenia și cu multe lacrimi și încercări care mi s'au întâmplat prin uneltirile Iudeilor.

20 și cum nu m'am ferit ca nimic din cele folositoare să vi le vestesc și să vă învăț înaintea poporului și prin case.

21 mărturisindu-le și Iudeilor și Elinilor pocăința spre Dumnezeu și credința în Domnul nostru Iisus Hristos.

22 Iar acum iată că, legat fiind cu Duhul [170], merg la Ierusalim fără să știu cele ce mi se vor întâmpla acolo.

23 în afară doar că Duhul Sfânt îmi mărturisește prin cetăți spunându-mi că lanțuri și necazuri mă așteaptă.

24 Dar nimic nu iau în seamă și preț nu pun pe viața mea, fără numai să-mi împlinesc călătoria și slujba pe care am primit-o de la Domnul Iisus, aceea de a mărturisi Evanghelia harului lui Dumnezeu.

25 Și acum, iată, eu știu că voi toți, cei printre care am trecut propovăduind împărăția lui Dumnezeu, nu-mi veți mai vedea fața.

26 Pentru aceea vă mărturisesc în ziua de astăzi că sunt curat de sângele tuturor [171].

27 Că nu m'am ferit să vă vestesc toată voia lui Dumnezeu.

28 Drept aceea, luați aminte la voi înșivă și la toată turma în care Duhul Sfânt v'a pus pe voi episcopi [172], ca să păstoriți Biserica lui Dumnezeu, pe care El a câștigat-o cu însuși sângele Său [173].

29 Eu știu bine că după plecarea mea vor intra între voi lupi înverșunați care nu vor cruța turma.

30 Și dintre voi înșivă se vor ridica bărbați grăind lucruri sucite, ca să-i tragă după ei pe ucenici.

31 De aceea, privegheați amintindu-vă că timp de trei ani, noaptea și ziua, n'am încetat să vă sfătuiesc, cu lacrimi, pe fiecare din voi.

32 Și acum, vă încredințez lui Dumnezeu și cuvântului harului Său, cel care poate să vă zidească și să vă dea moștenire între toți cei sfințiți.

33 Argint sau aur sau haină n'am poftit de la nimeni ;

34 voi înșivă știți că mâinile acestea au lucrat pentru trebuințele mele și ale celor ce erau cu mine.

35 Pe toate vi le-am arătat, cum că astfel ostenindu-vă trebuie să-i ajutați pe cei slabi [174] și să vă aduceți aminte de cuvintele Domnului Iisus, căci El a zis : Mai fericit este a da decât a lua.

36 Și după ce a spus acestea, și-a plecat genunchii și s'a rugat împreună cu ei toți.

37 Și mare plângere a fost peste toți ; și căzând pe grumajii lui Pavel, îl sărutau.

38 îndurerați mai ales de cuvântul pe care îl spusese, că n-au să-i mai vadă fața. Și l-au petrecut la corabie.

CAPITOLUL 21

Călătoria lui Pavel de la Milet la Ierusalim. Pavel îl vizitează pe Iacob ; Iudeii îl arestează în templu.

1 Și a fost că după ce ne-am despărțit de ei, am plecat pe apă și, mergând de-a dreptul, am venit la Cos și a doua zi la Rodos, iar de acolo la Patara.

2 Și găsind o corabie care mergea în Fenicia, ne-am urcat în ea și am plecat.

3 Și după ce am zărit Ciprul și l-am lăsat la stânga, am plutit spre Siria și ne-am coborît la Tir, căci acolo avea corabia să-și descarce povara.

4 Și găsindu-i pe ucenici, am rămas acolo șapte zile. Aceștia-i spuneau lui Pavel, prin Duhul, să nu se suie la Ierusalim.

5 Și a fost că după ce am împlinit zilele, am ieșit și mergeam ; și ei toți, cu femei și copii, ne-au petrecut până afară din cetate ; și plecându-ne genunchii pe țărm, ne-am rugat

6 și ne-am luat rămas-bun unii de la alții ; și noi ne-am urcat în corabie, iar ei s'au întors la ale lor.

7 Iar noi, dacă am sfârșit călătoria pe apă, de la Tir am venit la Ptolemaida ; și i-am îmbrățișat pe frați și am rămas la ei o zi.

8 Iar a doua zi am plecat și am venit la Cezareea. Și intrând în casa lui Filip binevoitorul, care era dintre cei șapte [175], am rămas la el.

9 Și acesta avea patru fiice fecioare care profetizau [176].

10 Și dac'am rămas noi acolo mai multe zile, a coborît din Iudeea un profet cu numele Agab ;

11 și, venind la noi, a luat brâul lui Pavel, și-a legat picioarele și mâinile și a zis : Aceasta zice Duhul Sfânt : Așa îl vor lega Iudeii în Ierusalim pe bărbatul al căruia este acest brâu și-l vor da în mâinile păgânilor.

12 Și când am auzit acestea, și noi și localnicii îl rugam să nu se suie la Ierusalim.

13 Atunci a răspuns Pavel : Ce faceți ? plângeți și-mi sfâșiați inima ? Că eu sunt gata nu numai să fiu legat, ci și să mor în Ierusalim pentru numele Domnului Iisus !

14 Și dacă el nu s'a'nduplecat, noi ne-am potolit zicând : Facă-se voia Domnului !

15 Iar după zilele acestea ne-am pregătit și ne-am suiam la Ierusalim.

16 Și împreună cu noi au venit și dintre ucenicii din Cezareea și ei ne-au dus să găzduim la un oarecare Mnason din Cipru, vechi ucenic.

17 Și sosind noi la Ierusalim, frații ne-au primit cu bucurie.

18 Iar a doua zi Pavel a mers cu noi la Iacob ; și au venit acolo toți preoții.

19 Și după ce i-a îmbrățișat, le-a povestit cu de-amănuntul cele ce a făcut Dumnezeu între păgâni prin slujirea lui.

20 Iar ei, auzind, slăveau pe Dumnezeu și i-au zis : Vezi, frate, câte mii de Iudei au crezut ; și toți sunt plini de râvnă pentru Lege ;

21 și ei au auzit despre tine că pe toți Iudeii care trăiesc printre păgâni îi înveți să se lepede de Moise, spunându-le să nu-și taie'mprejur copiii, nici să umble după datini.

22 Deci, ce e de făcut ? Fără'ndoială că mulțimea trebuie să se adune, fiindcă vor auzi că ai venit.

23 Așadar, fă ce-ți spunem noi. Noi avem patru bărbați care au asupra lor o făgăduință [177] ;

24 ia-i pe aceștia, curățește-te împreună cu ei și plătește-le tu cheltuielile, pentru ca ei să-și radă capul [178] ; și toți vor cunoaște că din cele ce-au auzit despre tine nimic nu este, ci că tu însuți umbli după Lege și o păzești.

25 Cât despre păgânii care au crezut, noi le-am scris rostindu-ne ca ei să se ferească de ceea ce este jertfit idolilor și de sânge și de animal sugrumat și de desfrâu.

26 Atunci Pavel, luându-i cu el pe bărbații aceia, s'a curățit împreună cu ei și a doua zi a intrat în templu să aducă la cunoștință împlinirea zilelor curățirii, când anume să fie adusă ofranda pentru fiecare din ei [179].

27 Și când era să împlinească cele șapte zile, Iudeii din Asia, văzându-l în templu, au întărâtat toată mulțimea și au pus mâna pe el

28 strigând : Bărbați israeliți, dați ajutor ! Acesta este omul care pe toți de pretutindeni îi învață împotriva poporului și a Legii și a locului acestuia ; ba încă și Elini a adus în templu și a spurcat acest loc sfânt.

29 — Că ei îl văzuseră mai înainte'n cetate pe Trofim Efeseanul împreună cu el și credeau că Pavel l-a adus în templu —.

30 Și s'a mișcat toată cetatea și s'a făcut adunare de popor ; și punând mâna pe Pavel, l-au tras afară din templu și îndată au închis porțile.

31 Dar când căutau ei să-l omoare, a ajuns veste la tribunul cohortei [180] cum că tot Ierusalimul s'a tulburat.

32 Acela, luând îndată oșteni și sutași, a alergat la ei ; iar ei, văzând pe tribun și pe ostași, au încetat să-l mai bată pe Pavel.

33 Atunci tribunul s-a apropiat, a pus mâna pe el și a poruncit să fie legat cu două lanțuri ; și a'ntrebat cine este el și ce-a făcut.

34 Iar în mulțime unii strigau una, alții alta ; și neputând el să cunoască adevărul din pricina zarvei, a poruncit să fie dus în tabără.

35 Iar când a ajuns la trepte, a trebuit să fie purtat pe sus de ostași, din pricina întărâtării mulțimii, lui Dumnezeu în toată conștiința cea bună...

II

36 că mulțime de popor mergea după el strigând : Omoară-l !...

37 Și când acela a vrut să-l ducă'n tabără, Pavel i-a zis tribunului : Îmi este îngăduit să-ți spun ceva ? Iar el a zis : Știi grecește... ! ?,

38 nu ești tu oare egipteanul care mai zilele trecute s'a răsculat și i-a scos în pustiu pe cei patru mii de ucigași [181] ?...

39 Și a zis Pavel : Eu sunt iudeu din Tarsul Ciliciei, cetățean al unui oraș care nu este neînsemnat. Te rog, dă-mi voie să-i vorbesc poporului.

40 Și dându-i-se voie, Pavel a stat în picioare pe trepte și i-a făcut poporului semn cu mâna. Și s'a făcut o mare tăcere ; și el a vorbit în limba evreiască [182] zicând :

---

167 Din FA 19, 21 și Rm 15, 25—26 știm că Pavel se pregătea să plece la Ierusalim pentru a duce acolo ajutoarele colectate din Macedonia și Ahaia.

168 Euharistia duminicală (în prima zi a săptămînii iudaice) devenise o practică obișnuită a comunităților creștine. Din context înțelegem că membrii comunității s'au adunat Sâmbătă seara (când începea de fapt ziua de sărbătoare), iar „frângerea pânii" a avut loc după miezul nopții. (De observat că Luca își reia povestirea la persoana întâia plural — vezi nota de la 16, 10).

169 Aproximativ 40 km., distanță pe care Pavel hotărîse s'o parcurgă cu picioarele, probabil singur.

170 Legat cu Sântul Duh, Pavel se consideră robul Aceștuia și merge numai acolo unde Stăpânul știe și vrea.

171 Arhiereii Iudeilor îi învinuiseră pe apostoli că aceștia vor să-i facă răspunzători de sângele lui Hristos (FA 5, 28), uitând că ei înșiși își asumaseră această responsabilitate în fața lui Pilat (Mt 27, 25). E posibil ca lui Pavel să i se fi adus învinuiri asemănătoare în comunitățile iudaice din Efes, Corint și Tesalonic.

172 Text clar despre existența episcopatului ca treaptă harică, prin venirea și lucrarea Sfântului Duh. Literal, grecescul episkopos înseamnă supraveghetor. Imaginea de totdeauna a episcopului a fost aceea a unui păstor care veghează asupra turmei sale.

173 Evident, cu sângele lui Iisus Hristos, dar textul vrea să pună în lumină deoființimea (cosubstanțialitatea) dintre Dumnezeu-Tatăl și Dumnezeu-Fiul.

174 Milostenia trebuie făcută din propria ta osteneală, nu din venitul nemuncit ; altfel, ea nu constituie o jertfă, ci un simplu act filantropic.

175 Unul din cei șapte diaconi (vezi 6,5).

176 Despre profeții din Biserica primară vezi nota de la 11,27

177 Erau, ca și Pavel, supuși votului voluntar al nazireatului, deci perfect încadrați în Legea lui Moise (vezi nota de la 18,18).

178 Cheltuielile cerute de ritualul purificării și al tunderii (minuțios consemnat în Nm 6). Pavel se tunsese la Chenhreea.

179 Text dificil, cu variante de traducere. Se pare că stadiile noilor nazirei aveau termene diferite, care trebuiau să fie anunțate pentru programarea ritualului final al fiecăruia.

180 Comandantul cohortei staționate în fortăreața Antonia, cazarmă construită de Irod cel Mare în imediata apropiere a templului.

181 Textual : sicari ; naționaliști extremiști, a căror răscoală e menționată și de istoricul Iosif Flaviu. Despre revolte asemănătoare vezi 5, 36—37.

182 De fapt, în aramaică : ebraica propriu-zisă nu mai era vorbită de la întoarcerea Evreilor din captivitatea babilonică.

alexandru baciu

PRIETENUL MEU NICKI...

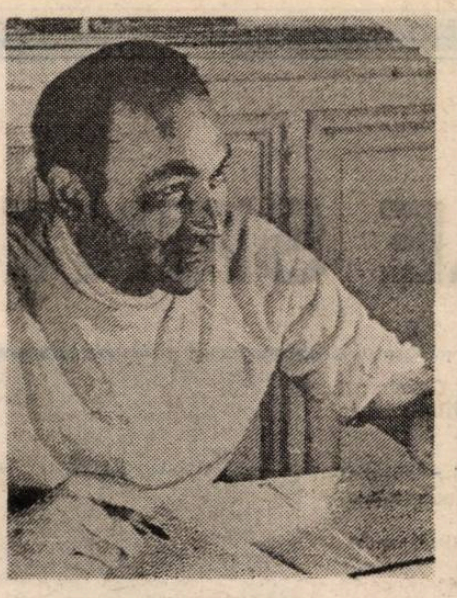

Nu-mi amintesc nici acum prea bine cînd l-am cunoscut prima oară pe Nicki. Oricum în timpul „obsedantului deceniu" cînd lucram în aceeași instituție. Venise cu bune state de serviciu. Dar nu știu cum au hărăzit Parcele, căci nu după mult timp — într-o zi neagră — ne-am găsit amîndoi văduviți de profesiunea noastră firească printre sutele de „eliberați" din funcție ai instituției. Și atunci — în timpul îndelungatelor căutări ale unui serviciu pe străzile bucureștene, cînd însorite, cînd ploioase — ale acelei toamne capricioase, am legat prietenie trainică pe care n-a zdruncinat-o nici una din puținele încercări prin care ne-a fost dat să trecem fiecare din noi pînă la prematura și tragica lui dispariție.

La drept vorbind, — pe vremea aceea — firi prea aidoma nu eram. El, un descurcăreț, un întreprinzător, un curajos, chiar un temerar, gata să înfrunte ce socotea că nu-i potrivit să fie. Eu, un sfielnic, un nevolnic, dar care n-aș fi acceptat să particip la orice apreciam că-i nedrept. Așa că băteam mereu „marginile". Aveam însă o zonă comună de neîmpliniri, sub care ne-am legat strîns existențele vreme îndelungată, străduindu-ne să nu ne înnămolim în acei ani de beznă. După cîteva luni de căutări, cînd a trebuit să ne dramuim din greu hrana zilnică — Nicki s-a „rostuit" ca funcționar la A.D.A.S., însărcinat să alerge toată ziulica pentru găsirea de noi asigurări din care avea o redusă cotă-parte. Mai ales că pînă în pragul concedierii avusese o bună situație materială. Dar cu puțin timp înainte, soția îl obligase să divorțeze ca să plece cu viitorul consort în străinătate împreună cu unicul lor fiu și tot ce agonisiseră în anii de căsnicie. O văd ca azi pe prima lui soție, Sara : mai corpolentă ca el, cu ochii negri, cu priviri lunecoase și senzuale, cu îmbelșugați sîni, ce răzbăteau prin bluza mereu puțin descheiată, cu o carnație tuciurie, ce ispitea cu toată alura ei puțin mătăhăloasă. Avea ceva de Mesalină ! Nicki o iubise nespus în cei aproape cincisprezece ani cît fuseseră căsătoriți și nu precupețise nici un efort ca să-i îndestuleze firea ei capricioasă. Îl adora și pe Petru, feciorul lor, care să tot fi avut 12—13 ani cînd plecase din țară. Frumușel, cu ochii de cărbune ca ai maică-sii, trupeș pentru vîrsta lui, avea — totuși — ceva bleguț în înfățișarea care-ți atrăgea simpatia, dar și o vagă compasiune. Se despărțise de el cu o nestăvilită tristețe. Mult timp după ce l-am cunoscut, gîndul la cei plecați îl arunca în prelungi crize de melancolie din care cu greu reușeam să-l deștelenesc. Rămăsese doar cu apartamentul mărișor unde locuiseră împreună, la etajul șase al unui vechi bloc din centrul Bucureștiului, în apropierea statuii lui Mihai Viteazul, acum pustiit de mobilă și prețioasele obiecte ce le adăpostise cîndva și care luaseră drumul consignației ca să mulțumească hapsînele nevoi prilejuite de plecarea precipitată a soției și feciorului. Nicki a acceptat totul cu resemnare, cu stoicism ; ca și noul serviciu. Așa a pornit curajos să-și „cîștige galoanele" în modesta lui funcție, atît de departe de ce ar fi meritat, pe măsura bogatelor sale însușiri întru ale spiritului...

Era pe atunci un bărbat în toată firea, cam de patruzeci de ani, robust, cu părul negru cîrlionțat, bogat, cu ochii întunecoși, cu un nas ușor curbat, care străjuia buze senzuale, des bîntuite de un surîs ironic. Toată expresia figurii degaja o încredere fermă în sine, larg deschisă și celor care îl cunoșteau pentru prima oară. Trupu-i solid, puțin adus din spate, bine proporționat, — nu prea înalt, dar nici scund — și-l purta țanțoș, convins că merită adularea femeilor. Ceea ce era adevărat, căci multe din colegele lui — n-au șovăit să-i viziteze apartamentu-i singuratic. Nu s-a legat sufletește de nici una, eu imputîndu-i de multe ori, această nestatornicie, chiar un anumit cinism, nefiresc la vîrsta lui, dacă nu de-a dreptul reprobabil. Dar îmi replica — nu fără rost — că trebuia mai întîi să-și îmbunătățească situația materială ca să-și poată îndeplini obligațiile față de viitoarea consoartă. Așa că a pornit cu sîrg să trudească în noua lui meserie, cîștigîndu-și curînd aprecierile superiorilor care i-au extins aria de activitate, trimițîndu-l deseori și în provincie. Pentru altul, o pacoste ! Dar Nicki găsi curînd în lungile lui peregrinări prin țară o adevărată bucurie. Se întorcea din fiecare călătorie ba cu un tablou înnegrit de patina vremii, ba cu o sabie ruginită, ba cu un ceas vechi, ba cu o icoană pe sticlă, ba cu niște farfurii ciobite găsite prin vreun ungher de pod. Prinse chiar să citească asiduu cărți de specialitate devenind — după cîțiva ani — un priceput colecționar amator de obiecte de artă. Străbătea țara în lung și lat — de multe ori în condiții grele, foarte precare și pentru vîrsta lui, — însă niciodată nu-l istoveau drumurile, căci pe lîngă obligațiile profesionale ce le îndeplinea cu sîrguincioasă conștiinciozitate se întorcea voios mai totdeauna cu o nouă „achiziție" — în aparență fără însemnătate — dar căreia el îi acorda o deosebită valoare artistică. Așa — în cîțiva ani — apartamentul lui își pierdu goliciunea-i stingheră și hidă. Din nou pereții străluciră de încantația unor tablouri proaspăt meșterite, reconsiderate, care-și recăpătaseră prin truda lui prospețimea vremurilor revolute cînd fuseseră create. Acum, acolo la el toate îți luminau privirea : panoplii cu săbii și iatagane de pe timpul încîlcitului veac al XVIII-lea al fanarioților noștri hrăpăreți și eruditi ; stergare de o albeață scînteietoare țesute cu fir de aur și argint ; farfurii de ceramică cu geometrice desene și flori negre, roșii, galbene, albastre în toată paleta curcubeului ; un fragment de înzidită catapeteasmă de altar, de pe care, dintr-o frescă, te priveau cîțiva sumbri sfinți extatici ; cîteva icoane pe sticlă cu alți duhovnici, dar aceștia în atitudini vesele ce parcă incitau pe ceilalți la dialoguri lumești, dacă nu chiar poznașe ; vitrine cu bibelouri, animale de porțelan — cele mai varii specii ; două mari vase japoneze cu măiastre încrustații. Ce s-o mai lungesc ! Toată casa — și mai ales una din odăile apartamentului — devenise un adevărat muzeu, unde nu istoveam niciodată să-i admir bunătățile artistice. Iată de ce ne plăcea să tăifăsuim îndelung acolo — în orele după-amiezii — despre cărți și oameni, despre minunățiile tehnicii moderne și nevolnicile noastre, despre lumea de spaimă în care trăiam și nu-i vedeam liman ; pînă cînd umbrele serii se strecurau alene prin ferestrele balconului, de unde adeseori — privirile noastre mîngîiau cu nesaț de la înălțime, fie splendoarea soarelui ce amurgea — învolburat colorat — după bătrînele clădiri din apropiere, fie farmecul inefabil al forfotei circulației trecătorilor minusculi de pe străzile din preajmă...

● ● ●

Omul se împlinise din nou cu toate împrejurările vitrege prin care trecea. Își sublimase vocația inițială cu o istețime de care nu-l credeam capabil în lungile zile picloase cînd hoinăream împreună pe străzile bucureștene în căutarea unui serviciu.

Oricum prietenul meu se schimbase mult. Se debarasase de vaga aroganță ce-l însoțea uneori ascunzîndu-i adevăratele realități sufletești. Contribuia și vîrsta care-i risipise nestatornicele elanuri sentimentale. Intrase, în deceniul șapte și depășise — ca și mine — jumătatea de veac păstrîndu-și încă toată robustețea care-i îngăduise să suporte cotidianul năclăit în spaime și grelele avataruri la care îl solicitase profesiunea lui de funcționar la A.D.A.S. Se înstăpîniseră în el anumite deprinderi ce înainte le desconsidera acordîndu-le un iz conformist în care nu credea. Noua viziune de viață, cuibărită alene, l-a și îndemnat să se căsătorească a doua oară, după mai bine de zece ani de cînd îi plecase prima soție cu feciorul lui. Dar spre surprinderea mea — vecină la început cu uimirea — împărtășită de mai toți prietenii și cunoscuții săi — își luă consoartă o văduvă — cam de vîrsta lui — dacă nu chiar cu cîțiva ani mai mare ca el — care avea și o fată proaspăt bacalaureată. Funcționară și ea, cu program regulat de serviciu, noua soție a lui Nicki, avea toate însușirile unei harnice gospodine. Lucia mai purta încă nurii unei femei frumoase ; destul de bine clădită, fără să fie grasă sau înaltă, cu o carnație roz-ivorie atrăgătoare, cu sînii micuți, cu sclipiri uneori jucăușe în privire, avea încă daruri ca să mai placă. Pentru el însă care cunoscuse voluptatea atîtor tinere era desigur o abdicare, de fapt îndelung meditată. Căci precumpănitoare în alegerea lui — în aparență atît de intempestivă pentru noi — fuseseră desigur alesele și temeinicele daruri de gospodină harnică ce se vădiră curînd statornicinoi ordine și chibzuială în viața lui de înveterat burlac cu deprinderi haotice, mereu precare. Curînd existența lui a prins să se scurgă într-un ritm molcom, sedativ, căruia îi dădeau tîrcoale obiceiuri, — dacă nu de-a dreptul rutine, ignorate sau chiar hulite cu puțin timp înainte în interminabilele noastre convorbiri. Așa deveni cazanier continuînd să-și îndeplinească obligațiile profesionale cu mai multă conștiinciozitate pentru care, — de altfel — fusese „promovat" acum avînd alte atribuții, mai statice care nu-l obligau la prea multe deplasări „pe teren". Prinseseră surdină efemerele și desele escapade de odinioară, prea febrilele căutări răscolitoare de obiecte artistice. Intrase într-o zodie a calmului, a rîvnei pentru o viață tihnită, chiar a îndolelilor față de anumite convingeri dragi lui într-un trecut nu prea îndepărtat ; trăia pe tărîmuri noi, ale unor dorințe pline de reverie pe care nu le cunoscuse niciînd altădată.

Nisipul se scurgea acum potolit în clepsidră. Totul contribuia să se întîmple așa : serviciul modest al fiecăruia dintre soți — fără lunecușuri abrupte — deși mereu sub spaima de a nu fi „eliberat" din funcție pentru motive imaginare, casa curată și îngrijită unde găsea totdeauna o masă pregătită, cu toate lipsurile cotidiene, tabieturile odihnitoare ale după-amiezii, uneori taifasurile cu prieteni și cunoștințe sau vacanțele la munte și la mare cu prilejul concediului legal cînd se bucurau juvenil de aerul ozonificat sau soarele dogorîtor, evadînd din toridul cotidian bucureștean.

Parcă timpul n-avea sfîrșit pentru ei...

Rotocoalele de fum ale țigării se învolburau începotșînd panoplia cu iatagane turcești din fața lui și jardiniera din balcon cu flori înmuguri te. Primăvara răzbătea greu prin fereastra de lîngă el, după îndelungata iarnă cu nopți nesfîrșite. Primele zile ale lui martie anunțau nevolnic noul anotimp. Nicki scutură grăbit scrumul țigării pe farfurioara ceștii de cafea. Dincolo de blocul de vizavi soarele amurgea domol într-o pîclă vag argintie. Gîndurile îi erau învălmășite și nu reușea deloc să le descîlcească, să le descurce puțin, să le mai destrame cît de cît și să le aducă pe un făgaș mai luminos de înțelegere. El, atît de robust, cu nervii totdeauna tari, cu o nedezmințită vigoare ce-l ajutase să învingă puzderie de încercări în anii apropiați și în trecutul mai îndepărtat ! El, care dusese în ultima vreme — datorită mai ales Luciei — o viață atît de cumpătată — mereu cu o surdină pusă excceslor pe care nu le ocolise zeci de ani ! De unde se izvodise — tam-nesam — boala asta căreia medicii îi dădeau acum tîrcoale cu suspiciune ? Doar niște dureri de stomac ! La început nu le acordase nici o importanță, dar pe **urmă — sfîrîndu-l tot mai mult** — fusese internat la cîteva spitale de specialitate și ieșise mereu — după nesfîrșite săptămîni de chinuitoare investigații — fără un diagnostic precis, urmărit parcă de privirile vag-compătimitoare ale doctorilor consultați.

Și acum— mîine către prînz — aștept rezultatul analizei acesteia socotită de medici atît de însemnată, pentru mine... Am să mă duc, am să mă duc neapărat la spital la ora indicată... doar am fost de atîtea ori în ultimele luni... Dar acum parcă-i altceva... Atîta neliniște în privirile doctorilor... Ca niciodată... O să treacă și asta...

Însă așa e firea mea întortocheată, foarte bănuitoare... și totuși m-am descurcat pînă acum... m-am descurcat destul de bine... ar trebui să mă cred mulțumit... Dacă n-ar fi fost boala asta păcătoasă din ultima vreme... M-am străduit să nu mă las învins... atîta luptă... și nu m-am umilit... Dar cîtă nevoinicie, de neputință în lumea asta absurdă îmbîcsită de spaimă... și totuși am suportat mereu... Dar înțeleg prea puțin ce se petrece în jurul meu... nu înțeleg cît trebuie... Privirile îmi lunecă uneori alături de tot ce mă înconjoară, nu văd, sunt oarbe, fug, se prăbușesc, în gol, în vid... Ar trebui să avem simțuri mai sensibile pentru detectarea adevărului, pentru dezvăluirea dreaptă a ce ne este în preajmă... Da, să înregistreze imediat și să ne vestească drept : ăsta-i bun, ăsta-i rău, ăsta-i un cabotin, un artist prost, mimează adevărul, justețea, iubirea, pasiunea, suferința... Da, prea multe măști... spațiul nostru de percepție e prea strîmb, prea redus, prea imperfect pentru lumea asta hidă în care trăim... Și de ce n-am avea și un simț premonitoriu ? Aș fi rezolvat mai mult în viață ? Nu știu...

Am abdicat uneori în fața neputinței înțelegerii mele, a simțurilor mele... Ce vină avem că suntem înzestrați „neisprăviți" într-o lume barbară ?

Ce de ani au trecut de cînd în timpul războiului m-au trimis de la Iași într-un lagăr din Transnistria. Parcă a fost ieri ! Am evadat cu un glonț în picior... și cîte ore nesfîrșite pînă m-a putut pansa — de bine de rău — țăranul acela cu ochii blînzi și mîini zdravene, de aur, care nu m-a întrebat nimic, pentru că știa tot...

Și apoi, anii imediat după război. Ani aprigi... Eram tînăr, cumplit de tînăr și nu cunoșteam limite. Adevărurile mi se păreau absolute, ferme, definitive. Mai tîrziu vremea s-a prăbușit peste mine cu absurdul ei — adevărurile de odinioară au prins o clisă sticloasă prin care existența mi-a apărut altfel. Poate și pentru că Sara m-a părăsit și a plecat pe neașteptate din țară cu fiul nostru și ce agonisisem cu trudă. N-am putut s-o împiedic. Și vremea s-a înnămolit mai mult în beznă... Atunci, totul, în jurul meu, mi s-a părut bîntuit de nesiguranță, o lume viscoasă, așa cum te simți într-un acvarium...

Iar acum, în ultimele luni, am simțit cum se zămislesc în mine alte existențe, ca niște polipi, ca niște ființe proliferate exacerbat, străine și totuși ale mele, care îmi colcăie în suflet și în trup, mă însoțesc pretutindeni, se înfruntă, se ceartă, mă terfelesc, mă umilesc. Gîlceava lor e boala mea. Ele mă chinuie, mă fac să nu mă mai recunosc, să fiu altul decît cel de altădată, să mă obsedeze acum pînă la disperare, pînă la istovire, gîndul la rezultatul analizei de mîine...

La naiba, cu toate divagațiile, cu toate absurdițățile astea ce-mi dau tîrcoale ca o lepră... Mîine cînd am să mă duc la spital, am să mă îmbrac mai elegant ca de obicei... și am să iau un taxi... și am să înfrunt privirea doctorilor...

L-am văzut ultima oară pe Nicki cu o zi înainte de cutremur, pe la 9 dimineața. Trebuia — a doua zi — să se ducă să ia rezultatul unei analize de la spital. Acum freca parchetul în vestibul — cu o grabă nestăvilită, cu un soi de exasperare pe care am înțeles-o. I-am cerut să-mi împrumute o carte, dar ca s-o iau din biblioteca de lîngă el trebuia să-i întrerup truda făcută cu atîta fervoare, izvodită din tainice ascunzișuri sufletești. N-am vrut să-i tulbur gîndurile pe care le simțeam vagabondînd pe alte tărîmuri. I-am spus că am s-o iau mîine...

Mîine... I-am dat telefon de mai multe ori spre prînz, și imediat după-amiază, dar nu mi-a răspuns decît către seară. N-a fost nevoie să-l întreb nimic. Mi-a spus cu o voce pe care n-am recunoscut-o, ca din altă lume : „Dacă aș avea curaj, m-aș arunca acum pe fereastră, de aici de la etajul șase...".

Curînd, au început zguduiturile, ca o uriașă lamentare neașteptată, ca o dureroasă scrîșnire a pămîntului nemulțumit. Nu știu cum am scăpat din micul apartament unde locuiam nu departe de bătrînul bloc al lui Nicki. Cum nu răspundea la telefon — după ce imensul zbucium al terei s-a potolit — am străbătut năuc prin bezna picloasă de coșmar cele cîteva străzi care ne despărțeau. Din apropiere, — vetusta clădire — casa unde locuise Nicki zeci de ani — ce adăpostise atîtea bucurii și nefericiri — nu mai era decît o uriașă grămadă de moloz fumegînd care tulbura insolit zările istovindu-se să răsară...

Corneliu Brăescu

TRANZIŢIA POLITICĂ ACTUALĂ

METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAŢII

XXXIV. ORIGINEA

Jean-Paul Sartre spunea — şi multă vreme am stat uimiţi în faţa acestei idei — că libertatea umană este totală, că omul dispune integral de el însuşi, întrucît trecutul nu este mai puţin plastic, mai neconformabil decît viitorul. Trecutul nu este în el însuşi ci doar ceea ce apare încorporat în fiinţa noastră prezentă ; el este ceea ce noi îi permitem sau îl facem să fie. Carlos Castaneda, scriitor atît de ascultat în ultima vreme încît tocmai prin aceasta ne produce uneori îndoieli, nelămuriri şi temeri, ne vorbeşte despre posibilitatea realităţilor separate, reciproc distincte („A Separate Reality", Washington Square Press, şi alte lucrări ale sale), faptul nefiind produsul unui gen de jonglerie transcedentală ci un simplu rezultat al condiţiei noastre culturale pluraliste. Occidentul s-a arătat apt să perceapă de îndată modalitatea antropologică de abordare a experienţei cunoaşterii propusă de Castaneda. O cultură este un sistem de a conceptualiza care se reflectă pînă şi în percepţie. Ce să fie atunci o politică ? Nimic altceva decît o subcultură (prefixul „sub" are aici sens structural-ierarhic şi nu valoric). Merită să cheltuim timp şi eforturi pentru a face din politologie ceea ce este în chiar esenţa ei, dar refuză să devină în planul expresiei publice, nu rareori din snobism, o ramură a antropologiei culturale. Politica este atunci, o modalitate a conceptualizării. Pe ce teren se situează în consecinţă motivaţia actului politic (în existenţă politică) şi evident, explicaţia acestuia (în politologie) ? Motivaţiile şi explicaţiile nu pot fi decît afective, comportamentale sau intelectuale. Problema este dacă ele sînt recunoscute drept ceea ce sînt, sau nu. În ultimul caz vom vorbi de intervenţia mecanismelor de apărare psihică.

A crea un sistem sau altul de conceptualizare este lucrul cel mai pozitiv cu putinţă. Omul continuă să existe ca fiinţă culturală întrucît există pluralist, în modalitatea a mai multe culturi. Culturile în sine, prin determinări interne, nu se epuizează şi nu se sting — ele degenerează în condiţii de izolare, dar se reactivează oricînd prin deschidere. Izolarea conduce orice sistem politic la dictatură ; deschiderea generează democraţie. Pluralismul — conceptual, existenţial şi cultural — interdependent înseamnă democraţie plus, pur şi simplu, fiinţare umană. Cu toate acestea capacitatea de a conceptualiza divers poate aduce după sine o acoperire a adevăratelor motivaţii — se iniţiază reacţii psihice de apărare deci distorsionate. Mecanismele psihice de apărare intră în joc totdeauna acolo unde exprimările instinctuale sînt temute, cîtă vreme subiectul — sau subiecţii — apreciază, conştient sau inconştient, că ele trebuie ţinute sub control. Două sînt manifestările instinctuale majore, care suscită intervenţia mecanismelor de apărare : instinctul erotic şi agresivitatea. Ambele influenţează total atît existenţa individuală cît şi cea socială ; cu toate acestea, erosul este instinctualitatea şi pulsiunea esenţial individuală, rămînînd pentru viaţa publică un simplu instrument şi vehicul ; lucrurile stau exact invers în cazul agresivităţii. Se poate, neîndoielnic, afirma că politica nu este, sub raport psihologic, altceva decît control şi/sau utilizare a agresivităţii umane. Mecanismul de control instinctual care depinde cel mai mult de limbaj, care, astfel, este uşor socializat, care acţionează în planul conştiinţei dinspre ambianţa socială înspre individ, este raţionalizarea. O percepţie deformată, o emotivitate alienată, un comportament dezadaptativ, un intelect generator de erori nu sînt puse în relaţii cu puternice pulsiuni instinctuale refulate sau neglijate, ci cu o serie de principii şi concepte artificial asociate, spre a oferi motivaţiile necesare continuării refulării. Existenţa societăţilor limitate — grupări de individualităţi pînă, cel mult la nivel naţional — este determinată de ample şi puternice serii de constrîngeri sau restricţii morale şi juridice. Activitatea externă a statelor şi naţiunilor — subordonată mai curînd interesului decît eticii — a putut fi folosită prin procedeul deplasării tensiunii instinctuale în controlul agresivităţii primar orientată intern. Lumea modernă introduce însă şi criterii restrictive severe şi pentru acţiunile externe. Agresivitatea care altădată se manifesta ca război, incursiuni asupra vecinilor, izolare politico-socială şi culturală, a devenit xenofobie şi, consecutiv, trăire fantasmatică a identităţii naţionale, precum şi a condiţiei naţionale curente. Raţionalizării i se adaugă, în raport cu diferitele obiective ale încorporării instinctualităţii în conştiinţă, alte mecanisme de apărare psihică. Elementele conştiinţei ce se construieşte sînt: identitatea de sine, valoarea sinelui şi corelarea cu lumea.

Dificultăţile istoriei noastre naţionale şi mai ales anii dictaturii comuniste au produs o dublă scindare din care au rezultat, din fiinţa noastră trei entităţi distincte : adevărata existenţă în care sîntem în chip real, flancată de o parte de imaginea altora despre noi şi de cealaltă parte de imaginea noastră despre noi înşine. Tensiunile extreme dintre cele două imagini fac astfel încît realitatea din mijloc să rămînă noroasă şi să fluctueze între a justifica o imagine şi a o justifica pe cealaltă. Identitatea, valoarea şi corelaţia externă se văd asociate a trei teme majore ale gîndirii româneşti : originea, vinovăţia şi războiul, toate, desigur, referite la noi înşine.

Identitatea este în parte propria noastră origine, sursa fiinţei noastre. Prima identificare se face cu cei din care ne tragem. Incapacitatea de a ne afla originea este sursa unora dintre cele mai grave tendinţe tanatice, destructive, stînd drept cauză psihică primă şi nu rareori neidentificată a multor sinucideri. Miturile tribale încep cu istoria descinderii unei colectivităţi din eroul ancestral şi a acestuia dintr-un zeu. Istoria originilor unui popor participă decisiv la definirea identităţii acestuia. Originea astăzi — într-o perioadă a extinderii ştiinţelor istorice asupra a aproape tuturor surselor posibile — nu poate depinde de fantezie. Ea nu are cum face, concret vorbind, obiectul intervenţiei dorinţei în real. Principiul realităţii domină, fără putinţă de opunere, concepţia istorică, lăsînd principiului plăcerii cu totul alte cîmpuri de manifestare. Această constatare se referă însă în mod strict la concepţia istorică, nu şi la valorificarea culturală şi psihologică a cunoaşterii istorice. Un popor a rezultat din mixarea iniţială a două, trei, cinci, zece alte popoare ; ulterior a suportat prezenţa unuia, a doi, a trei invadatori ; apoi în sfîrşit a asimilat alţi unu, doi, trei, migratori şi a stabilit relaţii culturale elective cu cîteva mari naţiuni. Acestea sînt fapte. Chiar şi aşa, ponderea comparativă a fiecărui element de etnogeneză este dificil de estimat. Istorici diferiţi pot pune un accent diferit pe una sau alta din contribuţiile separate care au jalonat naşterea unui popor şi a unei naţiuni. Ceva mai mult decît atît se întîmplă însă pe calea raţionalizării prezentului prin intermediul istoriei — este vorba de valorizarea factorilor etnogenezei. Valorizare în istorie, înseamnă afirmarea potenţialităţilor şi caracterelor. Şi potenţialitatea şi caracterul unei naţiuni sînt socotite conjugate moştenirii şi tradiţiei. Aici începe convergenţa raţionalizării cu tendinţa retragerii în trăiri fantasmatice. Sîntem viteji pentru că ne tragem din romani, sîntem apţi de sacrificiu pentru că avem o origine dacă şi, astfel, pînă la un punct pitagoreică ; avem sînge slav în noi şi astfel sîntem pasionali şi nostalgici. În aceste locuri comune se ascund justificările aspiraţiilor noastre instinctuale, puternice, dar nu neapărat profunde, şi, adesea, neimplinite. În originea noastră, în originea popoarelor europene, în originea naţiunilor lumii atlantice se ascunde însă modul de a raţionaliza o chemare înspre morală şi, deci, universalitate umană. Există o lume latină, o lume germanică, una slavă şi o alta nouă — americană — în acest spaţiu aflat între Urali şi coasta californiană a Pacificului. Etico-istoric. Anglia este o combinaţie latino-germanică (normando-britanică dar normanzii erau profund latinizaţi). Spiritul iudaic, la origine intens opus celui latin, influenţează în aceeaşi direcţie ca şi acesta culturile euro-atlantice. Motivul este, desigur, similitudinea evoluţiei în timp a marilor culturi. Latinitatea este dreptul acţiunii pragmatice ; lumea germanică este dreptul celui neglijat ; slavismul este pretenţia oprimatului ; iar America este datoria omului fără trecut, deci simplu, şi nou.

Am învăţat încă de la şcoală că romanii erau deosebit de pragmatici ; în chipul cel mai practic ei oficiau şi cultul zeilor şi respectul autorităţii publice. Istoria română este departe de a consta numai din victorii şi, cu toate acestea, timp de multe secole ea înregistrează exclusiv războaie cîştigate. Cum ? Cu deplină abilitate de a scoate binele din rău, de a nu suferi complexul înfrîngerii, printr-o capacitate incredibilă de a îndura suferinţe, capacitate mai mare decît aceea a oricărui alt popor de a îndura eforturile şi consecinţele victoriilor proprii. Mai puternici în înfrîngere decît alţii (gali, cartaginezi, daci, parţi) în succese, romanii au creat însuşi modelul puterii statale. Nu de mult, un om de cultură ungur spunea — cu eleganţă, uşoară tristeţe şi usoară ironie — că, pe cînd Ungaria nu a cîştigat în ultimele secole nici un război, România (probabil, considerînd Principatele, înainte de Unire) nu a pierdut nici unul. Maxima romană „salus populi suprema lex" nu de multe ori a primit, atît în istoria română cît şi în cea română, un sens pe rare l-am putea numi machiavelic ; dar aşa se face că pe cînd toate celelalte state, în acest Est european au apărut, au dispărut şi au reapărut, statele române sînt singurele a căror continuitate se întinde documentar pe aproape şapte secole, de independenţă sau de vasalitate, dar nu de integrare în alt sistem statal. Faţă în faţă cu Roma, popoarele germanice au trăit sentimentul celui care va fi fost alungat la Est de Eden, al lui Cain, cel căruia nu i se primeşte ofranda. Forma extremă a acestui sentiment se regăseşte în lumea slavă. Latinitatea însă, inclusiv latinitatea noastră încorporează substanţial maxima Vechiului Testament : „mai bine un ciine viu decît un leu mort".

Primejdia ascunsă în construcţia noastră de identitate este pragmatismul. „Salus populi suprema lex" — dar oare poporul acela mai subzistă dacă este salvat cu orice preţ ? Lumea modernă a opus pragmatismului doar ideologia, forma alienată şi denaturată a idealului. Acesta, idealul, este fiinţa umană perfectă, propusă nouă de Divinitate. Cu totul pragmatici în lumea cotidianului, încetăm să existăm dacă pertractăm cu idealul, deci cu însăşi natura noastră profundă. Statele Unite par a fi fost, două sute de ani, modelul pragmatismului modern şi totuşi nici o altă civilizaţie nu a manifestat o similară intransigenţă în acţiunea antinazistă, anticomunistă, în problema drepturilor omului şi în linia universalizării ideii filantropice. Omul care nu se justifică printr-o istorie — fericită sau dezastruoasă — cu origini derivînd din legende, caută să se definească singur pe sine, ca om deplin. Aceasta este justificarea civilizaţiei americane. Latinitatea aspiră la supravieţuire, lumea germanică trăieşte aspiraţia recunoaşterii, lumea slavă caută să se nască deplin. Civilizaţia americană caută creşterea continuă. Instinctul nostru de supravieţuire şi conservare ne aşază sub conceptul de latinitate, prin care raţionalizăm (nu rareori fantasmatic aşa cum am spus) o dorinţă anxioasă de viaţă. Dar lumea latină nu s-a redus la pragmatism — nici măcar cel înalt spiritualizat al lui Marc Aurelius. Latinitatea este, cred, şi lumea transcendentă a regelui Numa şi lumea iubirii triste pentru femeile şi bărbaţii patriei, a lui Ovidiu, apoi lumea voinţei inflexibile din „Războaiele galice" şi „Războaiele civile", cea a surprinderii umanului pînă şi dincolo de uman din „Satyricon". Germanii nu au produs doar invazii, ei au născut cavalerismul şi lumea poetică din jurul palatelor medievale, prin care a renăscut marea literatură. Slavii au reînviat, prin sacrificii şi lupte, statele care au apărat Europa de lumea mongolă. Ce trebuie să deducem din toate acestea ? Că la originea oricărei mari civilizaţii se află nu pragmatismul, nu agresivitatea, nu patima ci o combinaţie fabuloasă de pragmatism, uneori agresiv, cu deplină încredere în idealitatea spiritului uman şi a lumii. Civilizaţia nouă care s-a afirmat ca atare, acum, este civilizaţia americană. Şi, totuşi, de ce acest impact american asupra celorlalte culturi ? Prin creşterea tehnologică şi demografică, prin evoluţia ştiinţei şi principiilor etico-politice toate culturile şi civilizaţiile planetei, şi astfel naţiunile, deci culturile, sînt naţiuni şi civilizaţii noi. Aşa se produce această conjuncţie a idealului american cu modernitatea (post-modernitatea) restului civilizaţiei planetare. Vrem şi trebuie să rămînem latini, dar avem de regăsit tinereţea civilizaţiei latine, intransigenţa romană în faţa Cartaginei şi în faţa abaterii de la principiile moralităţii şi spiritului. Dacă nu facem asa, credinţa în latinitatea noastră va rămîne simplă raţionalizare şi joc cu fantasmele, spre a acoperi o pulsiune exagerată la subzistenţa cu orice preţ, la minimizarea suferinţelor imediate, făcută în detrimentul viitorului.

Vinovăţia ca stare existenţială este tot raţionalizare şi anume raţionalizare a pasivităţii. Adoptarea pasivităţii este ea însăşi, mecanism de apărare. În fapt, între mecanismele de apărare care reglează relaţiile conştient-inconştient, unele deosebit de importante, sînt identificarea cu agresorul şi reorientarea împotriva sinelui. Lucrurile decurg astfel : personalitatea umană este constrînsă din afară, îngenită, umilită eventual. În faţa unei asemenea agresiuni se dezvoltă tendinţa la ripostă — se exprimă instinctul agresiv propriu orientat în afară. Nu rareori erupţia acestui instinct declanşează anxietate — replica pe care eventual o primeşti din afară poate avea efecte dezastruoase pentru tine. Tendinţa ta agresivă nu dispare totuşi, intră însă în funcţie, ca mijloc de apărare identificarea ta cu agresorul. Cazul extrem al acestei transformări îl reprezintă elementul psihic central al „fenomenului Piteşti" : victima devine torţionar. În chip minor aproape inobservabil, fenomenul era extrem de general. La limita inferioară se producea o asimilare imaginară interioară, a condiţiei agresorului comunist de către foarte multe personalităţi ale acestei perioade. Cenzura morală tindea să blocheze însă o asemenea identificare şi rezultatul era pasivitatea, atît de larg răspîndită în comunism şi care încă persistă. Transformarea în agresor era totuşi resimţită interior — după cum se nota mai sus cel puţin fantasmatic. Rezultatul era reorientarea către sine, aceasta avînd ca plan superficial de manifestare, dezvoltarea sentimentului de culpă, a stării de vinovăţie. Secvenţa acestor evenimente poate fi văzută din unghi comportamental general, fără apel la psihologie şi psihanaliză. Abordarea psihanalitică permite însă concluzia că sentimentul culpei nu are o relaţie directă cu dimensiunile şi nici măcar cu realitatea culpei. Complexul vinovăţiei invalidează totuşi, fiinţe umane, uneori juridic sau chiar moral nevinovate, şi — lucrul cel mai grav — poate invalida naţiuni. Care este soluţia ? Desigur, una sigură — cea din istoria femeii adultere, adusă în faţa lui Isus: conştientizarea omniprezenţei păcatului. Păcatul în termenii problemei analizate aici-acum este recursul interior la identificarea cu agresorul. Identificarea cu agresorul nu a fost un fenomen socio-psihologic specific ariei est-europene. Identificarea cu agresorul comunist a fost o mişcare planetară. Ea a început cu alcătuirea coaliţiei anti-hitleriste şi a continuat cu alta, cu aşa-zisa luptă pentru pace organizată de Moscova, cu antiamericanismul, cu avansul mişcărilor de extremă stîngă în anii '50, cu larga putere de penetrare a Occidentului de către agenţii KGB şi ai sateliţilor acestuia, cu buna primire a acţiunilor unui Ceauşescu. Toate pot fi socotite acte politice şi nu fenomene psihologice. Ele au o multitudine de faţete, dar latura psihică nu lipseşte. În ajunul celui de al doilea război mondial, Bertrand Russel spusese : „războiul împotriva Axei trebuia început cu convingerea că vom avea să îl continuăm împotriva comunismului." Analiza politică lucidă nu excludea, ci presupunea lupta anti-hitleristă, dar nu avea cum recomanda înfrîngerea, fie şi episodică, a puterii agresorului comunist. Aceasta a decurs ca urmare a abandonului interior în faţa angoasei generate de nevoia opoziţiei anti-sovietice. Să ne exorcizăm vinovăţiile, să le conştientizăm, căci doar aducerea în lumina conştiinţei elimină tensiunile interioare, dar să nu o facem singuri ci împreună cu o întreagă lume. Nu cred că o civilizaţie strălucitoare şi puternică precum aceea a Occidentului contemporan se poate bucura să ne vadă frămîntîndu-ne dostoevskian, în legătură cu pactizarea noastră reală sau ireală din interior, cu comunismul, fără să intre în acelaşi act de exorcizare, pentru participarea sa, din afară, sub mai putină constrîngere, cu acelaşi comunism. Desigur însă, în Occident, ca şi aici, au existat oameni care au rezistat comunismului şi asa se întîmplă că ne putem bucura pentru încă o victorie a omului împotriva întunericului.

O formă de nerealism, ţinînd de inflaţia unor personalităţi refulate, este atitudinea actuală faţă de luptele prin care a trecut lumea. Ca o variantă a sentimentului culpei ne întrebăm : cum de am acceptat comunismul atîta vreme ? Ca o variantă a proiecţiei culpabilităţii afirmăm : am fost vînduţi la Ialta. Noi înşine nu puteam să evităm opresiunea comunistă cît vreme Uniunea Sovietică nu era total înfrîntă în plan tehnologic-militar şi nu era grav destructurată interior sub raport economic. Războiul, în acest secol, nu a mai fost o afacere de competenţă europeană, ci americană. Primul război mondial a fost cîştigat de democraţi, cu contribuţia decisivă, chiar dacă de ultimă oră, a Americii. Al doilea război mondial a fost cîştigat de puterile democrate prin contribuţia determinantă a Statelor Unite, al căror rol, în războiul rece, a fost total. Aceasta este scara implicării americane în război. Dacă America a avut această serie de succese este pentru că a ştiut să facă, nu doar război, ci şi pace. Războiul se cîştigă nu doar prin lupte, ci şi prin perspectivele deschise asupra păcii. Lucrul nu poate fi însă înţeles şi acceptat decît de cei care elimină angoase legate de cotidianul concret, plasîndu-şi acţiunea în spaţiul duratei, în sens bergsonian, deşi în spaţiul normalităţii interioare şi totodată universal-morale.

De cine avem, în acest caz, nevoie astăzi ? De două categorii de oameni : de cei apţi să identifice şi să elimine complexele care prin apărare intrapsihică patologică impurifică viaţa noastră morală şi spirituală, precum şi de cei apţi să devină arhitecţii unei noi păci. Avem nevoie de un nou Freud sau Fromm, de o nouă Horney, dar şi de un nou Wilson Briand, Marshall sau Acheson. Războiul şi pacea sînt arte americane. Pacea este însă în egală măsură, o artă europeană şi, poate, nu în ultimă instanţă, o artă românească.

Caius Dragomir

Literatura alegorică

„Magice voci de cocor din adolescență mă cheamă" (Eugen Coșeriu, Proverb)

În 1937, revista „Crenguța" a liceului din Bălți insera povestirea **Sinceritate**, datorată elevului Eugen Coșeriu, dintr-a șaptea. Vor urma, sub aceeași iscălitură, pînă în 1940, anul plecării la studii în străinătate, poezii proprii, traduceri (din Horațiu), eseuri despre Bacovia, Maurice Barrès, despre versurile noastre populare. Toate făcute cu un avînt care l-a îndreptățit pe G. Călinescu să se intereseze îndeaproape de studentul care colabora la „Jurnalul literar", la „Arhiva" ori la „Revista critică", avînd cu el îndelungi discuții despre estetica poeziei.

Semnificative pentru evoluția viitoare, ca autor de literatură, a lui Eugen Coșeriu, mi se par a fi schița **Sinceritate** (1937) și poezia **Revelatio** (1939), scrisă în latină. Proza de debut prevestește povestirile și schițele din anii 1946 — 1950, mai ales sub aspectul ornamentației, care este italienizantă. Elev de liceu fiind, tînărul autor avea, se vede, premoniția ori, mai curînd, certitudinea realizărilor viitoare și alegerea unui spațiu care, dintr-unul adolescentin-exotic, va dobîndi, în puțină vreme, profunde semnificații. Cît despre stanțele latinești, ele veneau parcă să demonstreze funcția determinantă a simbolicului în structura epică a viitoarelor povestiri.

Preocuparea față de literatură va rămîne o constantă a lui Eugen Coșeriu, atît sub forma beletristicii cît și sub forma comentariului — eseistic ori inclus în studiile de lingvistică. Timp de patru ani, îndată după terminarea războiului, Eugen Coșeriu publică o serie de povestiri și schițe în revistele italiene „Corriere Lombardo" și „L'Europeo". În anii următori, cîteva dintre acestea au fost traduse în spaniolă și publicate la Montevideo. Adunate în volum au fost abia în 1988, sub un titlu care amintește de tradiția epică sud-americană : **La Stagione delle pioggie** (Anotimpul ploilor).

De la bun început, povestirile și schițele lui Eugen Coșeriu frapează prin atmosfera lor adesea halucinantă. Straniul, uneori fantasticul, uneori „gluma" („scherzo") pe jumătate glumă își împletesc subtextul cu simbolicul pentru a oferi imaginarului particularități inconfundabile. Performanță dificil de realizat într-o literatură europeană care cunoscuse toate experiențele posibile. Desigur atmosfera postbelică era dintre acelea menite să îndemne la adoptarea unei anume atitudini, fie ea oricare ar fi. Nimeni nu putea sta, atunci, deoparte. În România acelor ani, spre pildă, unii își luau libertatea de a trage în toate părțile cu pușca, alții începeau să elogieze utopia colectivistă, alții întemeiau cluburi întru venerarea lui Poe. S-ar zice că acelora din urmă le erau indiferente cele ce se întîmplau în juru-le, dezi refugiul în stranietate constituia el însuși o vizibilă formă de răspuns. În această arie a replicii față de degringolada post-belică se înscriu și paginile lui Eugen Coșeriu, care, sesizabilă alăturare, preludează cu mai bine de un deceniu subtilitatea și eleganța fascinantă din **Echinoxul nebunilor** (1967) de Anatol E. Baconski, precum și din mai tîrzia **Biserica Neagră** (1970), a aceluiași. Porniți amîndoi, atît Eugen Coșeriu, cît și A. E. Baconski, dintre Prut și Nistru, scriu pagini care pot fi caracterizate prin cuvintele lui Constantin Stere și care cuprind aproape un oximoron : „misticismul democratic al basarabeanului". Într-adevăr, este greu să nu se admită că, în schițele lui Eugen Coșeriu, nu s-ar afla un anume suflu de misticism democratic. Dar dacă desfacem sintagma, constatăm totala inadecvare a părților la povestirile din **Anotimpul ploilor.** Căci misticismul care ar putea să se desprindă din anumite pagini este mai curînd un ezoterism dezghiocat de încifrările necesare. Starea de religiozitate absentează cu desăvîrșire neputînd fi întîlnită nici măcar acolo unde tradiția ar fi cerut-o. **Gli Innocentisti** (Innocentistii) aparțin unei confrerii care crede „nella verità rivelata al mondo da Nostro Padre Innocenzo di Balta". Facem evident, abstracție de trimiterile biografice, pentru a evidenția convietuirea credinței cu necredința, a „sfîntului" cu „diavolul". Nimic nu poate exista „în sine", ci numai înconjurat de un halou de complementaritate. Unul din personajele care migrează în mai multe povestiri poartă numele de Domenico, ceea ce sugerează, desigur, fie beneficul, fie chiar sacrosanctul. Numai că acest personaj este însoțit, în secret, de „suo diavolo" care va reuși să se strecoare în sufletele abrutizate de dogmă ale fraților Innocentiști și, finalmente, să le distrugă (ori să le salveze ?!).

Dramele — căci peste tot numai drame pot fi întîlnite — se desfășoară în spații claustrate, granițele fiind numai de ordin spiritual, chiar dacă este vorba de cuprinderi mărginite la propriu : mănăstiri, încăperi, orașe, cetăți, piețe s.am.d. Aici acționează de fiecare dată interdicții oculte, spațiul fiind totdeauna vrăjmaș, prohibitiv. **Al Giardino botanico** toți oamenii ar trebui să fie încîntați. Cel puțin în cîșcele literare de circulație. Altfel se petrec însă lucrurile „în grădina botanică" imaginată de Eugen Coșeriu unde atotprezentul Domenico se lovește de opreliștile unui autoritarism atemporal, imposibil de localizat, tot astfel precum „Legea" lui Kafka. Sau, de ce nu, „Tablele Legilor" sau „Decalogul". Întotdeauna, hegemonia, deși atrăgătoare, este în viziunea lui Eugen Coșeriu perfidă întrucît își arată deîndată reversul hidos. Seraficul Domenico, cel care are „il suo diavolo", își echilibrează astfel benedicția care tindea spre o prea mare extindere. În povestirea **La Nave** (Corabia), dispariții misterioase și fapte reprobabile se petrec în orașul San Pietro (se putea alt nume ?!) de cînd în el a sosit sacristanul Mile. Totul pendulează așadar între bine și rău, straneitatea fiind cu atît mai izbitoare, cu cît adesea operează reducții simbolice, esențe incerte, parfumuri otrăvitoare. Același Domenico, prezent și în schița **La Macchia** (Alunița) constată, cu satisfacție satanică, metamorfozarea treptată a întregului univers după propriul lui chip devenit hidos. „Non aveva di che essere contento Domenico, ma era pur sempre un conforto". („Nu prea avea de ce să fie mulțumit Domenico, cu toate că acestea îi conveneau"). Nu mai poate mira treapta următoare a metamorfozei, care închide viciozitatea cercului : înconjurat de un asemenea univers, pe care, de fapt, el însuși l-a generat, Domenico se transformă în lup. Replică la **Metamorfoza lui** Kafka, schița **Il Lupo** nu-i lasă cititorului nici o fărîmă de nădejde : devenit pălanjen, Gregor Samsa rămînea într-un univers familiar, „realist", în vreme ce lui Domenico i se refuză și această neînsemnată mizericordie. Prizonier al spațiului dușmănos, personajul lui Eugen Coșeriu se vede constrîns să se gîndească la timp, fiind prins, în cele din urmă, de „la stagione delle pioggie" unde pare a afla un refugiu. Fragilă speranță, căci și aici este confruntat cu o „coscienza chiara dell'inevitabile" („conștiința clară a inevitabilului"). Anotimpul ploilor aduce cu sine o izbăvire, prin binecuvintata trecere dincolo de timp.

Cu **Lupi in Calle Sucre** se pare că începe o altă etapă în interludiul beletristic al lui Eugen Coșeriu : ne aflăm în fața uneia din cele mai frumoase povestiri bazate pe straniu, imaginată de un scriitor român și care, deși concepută direct în italieneste, îl așază pe autorul ei în aceeași familie cu Vasile Voiculescu, A.E. Baconski, Ștefan Bănulescu. Poate că este și singura oară cînd somnul vrăjit nu naște monștri, ci apariții diafane, de o puritate celestă. Intrată în eternul spațiu prohibit (camera fratelui mai mare), Maria visează lupi și, pentru o clipă, încăperea este invadată de materializările, de o ciudată gingășie, ale ființelor din vis, care se arată de o docilitate contrară reputației comune. Trimiterea la imaculata concepție mi se pare obligatorie cu atît mai mult, cu cît numele personajului este, el însuși, semnificativ.

Dar, mai mult decît fragila legătură cu fabula ori cu simbolistica biblică, apare acum, în povestirile lui Eugen Coșeriu, pentru prima oară, punerea în discuție a raportului dintre contingent și artă. Acest raport va fi adîncit în următoarele povestiri : **Mi chiamano ingegnere** (M-au numit „inginerul"). **Il Cinema** (Cinematograful), **Roncisvalle, Giuseppe e gli spiriti** (Giuseppe și spiritele), **L'Isola dei fiori rossi** (Insula florilor roșii). „Cinematograful" ales ca o emblemă a artei, creează o lume paralelă celei cronologice, pe care, în cele din urmă, o și distruge. Din oglinda realistă care a fost cîndva arta, nu a mai rămas decît un ciob, spre a mărturisi nu asupra autenticității contingentului, cît asupra inutilității lui. Ultimele povestiri amintite constituie un comentariu asupra epicului, făcut cu mijloacele epicului însuși. Sandro, personajul din **Roncisvalle,** este un nebun stăpînit, pentru toți cei din jur, de un delir sistematizat, întrucît trăiește, zilnic și concentrat, o viață, desfășurată conform poemului medieval al lui Roland. În fapt, el e omul cel mai normal din lume, dar și-a ales drept reper arta și trăiește după legile ei, mai sigur de sine. „Ho letto tante volte il poema" („Am citit de-atîtea ori poemul") — expresia lui favorită — vrea să confirme un sprijin existențial venit tocmai din acea parte considerată îndeobște caducă. Raportul este răsturnat, viața cotidiană fiind o copie a artei. Numai cine are această străluminare poate fi sigur de sine, ceea ce este dat unor puțini aleși. „Tu hai paura di capire" („Ti-e frică să înțelegi") — îl apostrofează Sandro pe raisonneur-ul Domenico, rămas, de teama revelației, în lumea contingentului.

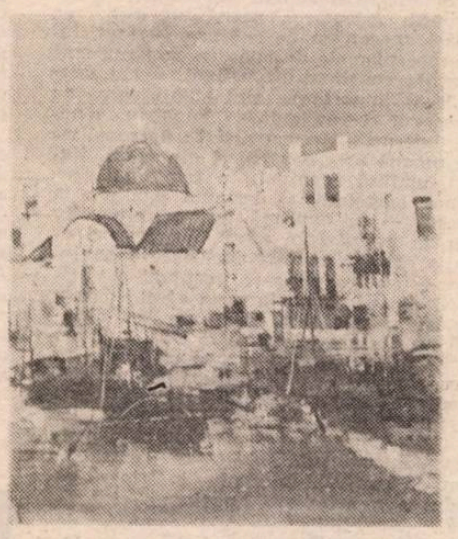

Dragoș Vițelaru

Autentic reprezentant al literaturii de după războiul abia termniat, Eugen Coșeriu pune sub semnul îndoielii realitatea cu ajutorul literaturii, mai precis cu ajutorul schemelor acesteia. Ultimele două povestiri, **Giuseppe e gli spiriti** și **L'Isola dei fiori rossi** sînt scrise după schema monologului, ceea ce, în limbaj simbolic acreditează atotputernicia ficțiunii, care ajunge să nege nu numai realitatea, dar chiar o altă ficțiune. Finalul ultimei povestiri este revelator : ficțiunea respinge existența, atît a ficțiunii create de ea însăși prin propriul monolog, cît și a contingentului care a generat-o : „Non so darti torto, ma non posso darti ragione. Poiche l'isola dei fiori rossi non esiste. Non esistono i canali né i gabbiani, forse non esiste nemmeno la Dalmazia. E tu lo sai" („Nu pot nici să te contrazic, nu pot nici să-ți dau dreptate. Insula florilor roșii nu există, poate. Nu există nici canalele, și nici pescărușii, poate că nu există nici chiar Dalmația. Și tu o știi prea bine").

Iminența ruperii tuturor registrelor epice este forțată de spațiul închis. În primele povestiri, de exemplu, în **Gli Innocentisti,** închiderea se datora cotidianului, databil istoricește și localizabil geograficeste. Cu timpul, mai ales în anii 1949 și 1950, Eugen Coșeriu renunță la determinările stricte anterioare, chiar pulverizează spațiul concret. Și astfel, mutația se produce, ca în postmodernismul care se va declanșa peste puțini ani, de la literatură la literatură. Spațiul real fiind recuzat („non esiste nemmeno la Dalmazia"), apare un altul, acela al literaturii suficiente sieși, pe care numai monologul îl poate construi. Epicul a ajuns un discurs despre el însuși.

S-a produs, totodată și un proces de condensare a materiei epice în chiar sensul pe care îl dădea Freud termenului („Verdichtung"), ceea ce scoate în evidență substratul alegoric al construcției. Scriitorul era frămîntat de chestiunea timpului, așa cum reiese și din povestirea **Il Cinema**, în care fragmentele asazis cinematografice, adică „artistice", sînt de o densitate atît de mare, că devin punctiforme, iar comunicarea constă dintr-o împletire de micro-texte, după arta contrapunctului. Condensarea înseamnă o tentativă de supunere a timpului, supunere pe care o reclamă imperios „anotimpul ploilor". Poate de aceea Eugen Coșeriu a acordat acestui aspect o atenție aparte în eseurile asupra literaturii ori în cercetările de lingvistică.

În 1988, apărea la Pisa studiul **Tempo e linguaggio**, în care se demonstra nu numai riguros, dar, se pare, și cu oarecare părere de rău, că o succesiune de imagini artistice, oricare ar fi ea, nu se suprapune peste temporalitatea limbajului, între cele două elemente existînd o profundă incompatibilitate. Reversibil, închis, reordonabil, în proză, timpul este liniar, unidirecțional și univoc în limbaj. Dată fiind liniaritatea în sens unic și riguros reversibilă a vorbirii, nu putem „vorbi" prin inversarea orientării temporale a faptelor narate. Timpul obiectiv al lucrurilor și evenimentelor îl putem imagina răsturnat, dar nu-l putem și vorbi ca atare. Aceasta deoarece ordinea temporală a discursului nu este un eveniment, care se imaginează, ci unul care **se produce.** Un eveniment, care se dezvoltă într-o direcție, nu poate coincide, nici măcar nu poate fi constrîns să coincidă, cu un fapt care se dezvoltă în sens contrar. Nici chiar o **Spiegelgeschichte,** cum a scris, de pildă, Ilse Aichinger, nu poate realiza o atare performanță.

Pus la punct din perspectiva teoretică (am în vedere opinii pe care teoreticianul lingvist Eugen Coșeriu le-a afirmat dintotdeauna), demersul analitic se exersează nestingherit, precum în studiul **Die Ausdrucksllücke als Ausdrucksverfahren** (Tübingen, 1987), în care este disecată minuțios anatomia poeziei **În luna Athyr** de Kostas Kavafis. Oprindu-se deci asupra lacunelor de exprimare ca procedee de expresie, Eugen Coșeriu a ales un text modern, în care predominantă este ceea ce se numește aposiopeza obiectivă, particulară unui poet cu tendințe spre clasicism. Obiectivarea este realizată cu ajutorul unor procedee prin care sentimentele proprii devin „fapte" și se pierd în „fapte", cîștigînd în intensitate. Cu atît mai mult, cînd autorul textului este însuși textul, precum procedează de regulă Kavafis, scriindu-și poeziile sub formă de inscripții, epitafuri, pisanii etc. În poezia care formează obiectul analizei se „reproduce" textul unei inscripții lacunare despre un numit Leukios care „a adormit", cum se descifrează cu dificultate, „în luna Athyr" (anotimp păgîn al iubirii și morții). Desigur, o atare fabulă poate predispune la romanțios, ceea ce, se subliniază, Kavafis refuză, procedînd în schimb la o de-subiectivizare („Entsubjektivierung"), prin așa-zisa reconstituire a literelor de pe piatra tombală, adică printr-un fals travaliu filologic. Răceala lui Kavafis este o aparență, căci el nu poate rămîne indiferent la ireconciliabila opoziție dintre Eros și Thanatos. **În luna Athyr** nu exprimă o atitudine circumstanțială, înlesnită de descifrarea unei inscripții întîmplătoare, ci sarcasm și nesfîrșită amărăciune față de fragilitatea și caracterul limitat al ființei umane. Sarcasm față de zeița Athyr, care protejează mai curînd mormintele decît iubirea. Sarcasm, mai presus de toate, față de sine însuși și față de propriul joc filologic absurd cu descifrarea a ceea ce se știe de la bun început și este valabil pentru oricare „Leukios" pămîntean.

Remomorindu-și propriile povestiri din **Anotimpul ploilor** în care timpul se arăta un topos particular, Eugen Coșeriu desface și refăce textul lui Kavafis, pentru a-i reda întreaga încărcătură de semnificații : Im Monat Athyr ist/wird Leukios entschlafen" („În luna Athyr a adormit/va adormi Leukios"). Selecția timpurilor verbale este subtil canalizată de interpret, care nu este nici teoretician arid, nici eseist divagant, ci un critic de riguroasă vibrație la autenticitatea valorilor literare.

Dan Mănucă

haiku

Zori. Tabla udă
colportează umbrele
cerului opac.

GLOSSĂ

Acum sînt în același loc, la mătușa mea. Văd din nou acoperișul ud de vizavi. Dimineață picioasă, printre două blocuri, cerul. Cercul unei antene răsărind după coama acoperișului, semn stingher în bura ce se lasă. Reflexele tablei negre și umbra mult mai neagră a celor două lucarne : n-am știut niciodată că și lumina opacă a zorilor naște umbre. Înseamnă că cerul tot contează ca o unică sursă de lumină mată. Vagi, și mai vagi umbre de coșuri, de fapt începuturi de umbră, respectiv către baza coșului, pierdute ceva mai încolo subțiate, degradate, ca niște laviuri executate pe tabla udă : stampă japoneză. Eu stau pe pat și scriu aceste rînduri căci m-am sculat mai devreme și acasă trebuie să mă duc abia peste o oră, din care au și trecut douăzeci de minute. Cele două bucăți de cărămidă de pe acoperis îmi par în acest moment repere ale unui timp ciudat pe care noi oamenii nu-l putem înțelege. Vîntul a zgîltîit o dată jaluzelele și-am tresărit. Un văzduh tot mai opac coboară. Coșurile nu mai au nici un rost, casa e părăsită. Degetele mele, surprinse pe această pagină, vor fi fiind mai de folos ? Desenele perdelei prin care privesc afară nu se văd pe acoperis sau pe cer. Ochiul le sare, face abstracție de ele. Tot așa, ca să poată merge înainte, viața noastră face abstracție de cele mai negre forțe care-o amenință. Cel care face abstracție cel mai mult, trăiește cel mai mult. Oare și cel mai în concordanță cu sine însuși ? **Depinde.** Ambiguitate plenară, și poate că tocmai ea dă farmec vieții.

Pluralul organism al gîndirii. Acordul cu ceea ce nu a avut loc. Însumi pregătit să fac față prietenilor morți celor ce-mi vor fi adus cel mai mare serviciu prin abolirea cuvintelor oricît de înțelepte. Ce-i un prieten mort decît o reminiscență a încreatului din tine însuți ? Calm și agil totodată, neantul se insinuează în mințile noastre prin inculcarea noțiunii de asemănare. Adică tragi totul în tine în timp ce știi că acest tot nu valorează nimic. Cadavru aprioric — în timp ce te afli în limb. Facultatea de a fabula, ca durerile din mîna lipsă a ciungului. Dureri atroce : semnalizînd nu lipsa, ci realitatea inexistentului. Poposim acolo unde fumul a ars lemnele de mai multe ori la rînd așa cum se repetă rugăciunile (sau cum se perindă aceleași mătănii) pentru un singur Dumnezeu. A profera, pe întinderea fără capăt a firelor de nisip, devine a prolifera. Din tot ce poți aduce în raza privirii rămîi cu ceea ce ți se potrivește. Norii care au aceleași forme nu nasc niciodată ploaia. Iar apa nu e niciodată aceeași în două mîini. **(Jurnal anticameleonic** — 25/28 oct. 1991).

Constantin Abăluță

plastică

Omul fragil

O expoziție de debut într-o sală bucureșteană a unei artiste ceramiste, al cărei palmares tinde să disloce legende. Legende ale Facerii, ale Creatului, pentru că **Daniela Făiniș** își concepe opera ca pe o sumă de universuri deschise. O gîndire plastică febrilă a impus-o relativ repede printre colegii ei de breaslă, iar aparițiile sale în cadrul unor expoziții sau simpozioane internaționale de ceramică i-au consacrat personalitatea și verva deosebită a invenției formative. Așa încît, nu greșim prea mult socotind că ne aflăm în fața unui creator înzestrat excepțional, pentru care lumea și problemele ei constituie materia unei transfigurări revoluționare, dacă ne gîndim că artista folosește pentru aceasta fragilul tegument al portelanului. Material ce a traversat epocile în suite interminabile de imagini galante.

Daniela Făinis nu s-a temut să abordeze domeniul cu îndrăzneala sfidătoare a înainte-mergătorilor. Terenul pe care umblă nu este, desigur, gol, dar viziunea ei trece dincolo de limitele simplului experiment. Viziunea sa plastică are ceva din dimensiunile dramatic-monumentale ale teatrului lui Tennessee Williams. Sînt scoase la lumină, în lucrările sale, subteranele conștiinței și sensibilității umane, artista convocînd pe o scenă imaginară o serie întreagă de tipologii umane și o bogată recuzită semnificativă de forme botanice ori animaliere sau, pur și simplu, de prețioase accesorii de relicvariu baroc. Temeiul central al creației sale nu este neapărat **omul**, ca prezență individualizată și fizică, deși aparențele duc către un asemenea reperaj. Artista se concentrează, de fapt, asupra **existenței** umane, zonă de o infinită complexitate de nuanțe și valori, pe care se străduie să o modeleze conform unui cod de simboluri ce-i este particular. O face cu subtilitatea filosofului aplecat cu ochi critic asupra destinului acestei lumi măcinate de grave convulsii alienante. Extrage din acest spațiu al fluidelor inefabile înțelesuri care scapă multora și care cu greu își pot căpăta o formă palpabilă și coerentă. Durerea, visul, reflexivitatea, devenirea întru ființă, suav-grava poetică a gîndului învingător, iată doar cîteva dintre atributele pe care artista le extrapolează din cuprinsul ariei sale de investigație și le transpune inspirat în suitele sale de porțelan. Deasupra a toate emană imaginea esențializată a unui univers canonizat ce tinde spre perfecțiune cu prețul unei suferințe dominatoare.

În expoziția de la Galeria „Simeza" sînt grupate cinci cicluri a căror trăsătură comună este armonia complementară a formelor și, rezultînd din aceasta, penetrația ideilor care le-au dat naștere. O parte din aceste cicluri operează într-un registru abstract („Intrarea în cetate" I și II), altele utilizează modulele tradiționale ale modelajului în porțelan, dar prelucrate într-o cheie modernă, cum sînt cele cîteva „Actinii" evocînd un spațiu al tensiunilor permanente și înșelătoare în care trăim. Pretextul formal îl constituie, cum lesne se poate observa, un reper zoomorf al lumii subacvatice. O altă lucrare, singulară în expoziție, se pune în fața unei construcții spațiale în formă de cub, vibrată de plinurile și golurile ce conferă o dinamicitate aparte, pe care artista le populează, însă, cu o miraculoasă faună, ca și cum toate cîte sînt cuprinse în acel univers închis, limitat, auster ar vrea să evadeze, într-un efort de depășire a propriei lor condiții. Și această lucrare are monumentalitate prin forța cu care formele sînt articulate în spațiu. Și dacă în ciclul numit „Intrarea în cetate" prismele de cristal percutează cu violență matricea paralelipipezilor de porțelan precum lumina matricea fecundă a Pămîntului, într-un elogiu viril al gestului simplu și eficient, în „Colinda Ursitelor" ni se relevă calitățile excepționale de modelist ale artistei. În fabuloasa horă de forme primordiale (conuri), într-o mișcare ce se vrea percepută la dimensiuni cosmice, sînt configurate stadii ale unei geneze sui-generis a devenirii umane : ceva între vis și realitate, în care este destul loc pentru revelația mistică, dar și pentru urmărirea în infinitul ființei noastre a idealului desăvîrșirii. Forma plămadei se supune gestului creator treaptă cu treaptă, pînă la împlinirea prin chip și identitate generică, pe care artista o sancționează în final cu apostroful avertizor al iminentei dezagregări. De fapt, al întoarcerii în matricea care i-a dat naștere și sens. Este un poem tot acest ciclu al Danielei Făinis, în care se întrunesc deopotrivă Durata, Suflul Divin, Aspirația profană spre desăvîrșire, Zădărnicia, Resemnarea, Canonul purificator al Facerii (gîndit în termeni faustici, în acest caz). O lucrare de amplă respirație ideatică, limpede rostită în forme de o cuceritoare simplitate pendulînd între „viu" și „inert", între **creat** și **increat**, cu o tehnică a modelajului remarcabilă, ce exploatează la maximum posibilitățile materialului.

Într-un fel de sanctuar par să se împlinească cele 8 sau 9 **chipuri ale Căderii în sine**, pe care artista le-a gîndit la scară monumentală explicită. Pe socluri construite ca niște arhitecturi ale unor incinte sacre de demult, ele însele avînd o valoare simbolică în ansamblul enuntului plastic dorit de artistă, bine individualizate și proporționate în ambianța expoziției, energic și expresiv puse în valoare de ecranele negre ce le amplifică dimensiunea, este ipostată o serie de chipuri umane, alcătuiri delicate și fragile a căror caracteristică este **concentrarea exclusivă spre universul lăuntric**. Un același model, expus simplu într-o variantă, accidentat în următoarele, cu drapaje sau segmente exfoliate ale propriei înfățișări, glazurate sau nu, ne indică mereu același efort al făpturii umane de regăsire prin sine, de dialogare cu divinitatea prin resorturile pe care aceasta le-a încorporat în ființă. O expoziție care impune prin maturitatea și măiestria discursului plastic.

Corneliu Antim

muzica

Icoană și dodecafonism

Nu știu dacă Dumnezeu este pictor de icoane, iar Diavolul, așa cum afirma domnul Sorin Dumitrescu, avangardist. Îi las, deci, pe alții mai inițiați să se pronunțe asupra „sexului", dacă se poate spune așa, estetic, al îngerilor. În ce mă privește, descopăr tîrziu și cu îngrijorare că atunci cînd îmi făceam cuminte, dar fără prea mare entuziasm, e drept, exercițiile" dodecafonice, mă aflam, după spusele unora, sub mantaua Satanei. Sau, și mai grav, făceam ca și domnul Jourdain, fără să știu, politică. N-aș vrea să simplific prea mult o problemă ce merită a fi, cred eu, discutată, dar afirmațiile unor colegi, chiar prieteni, mi se par a fi prea drastice.

Relația estetic-politic, așa cum o vede Octav Nemescu, prea îngroșată. „Suprarealismul, dadaismul, serialismul dodecafonic reprezintă unda de șoc a Revoluției bolșevice" (O.N.). „Nimicirea substanței romantice a muzicii s-a făcut nu în numele acelei spiritualități ai cărei exponenți erau Palestrina și Lasso, Bach și Mozart, ci în numele tehnicismului excesiv..." (George Bălan — preluat și comentat de Dan Stanca în articolul **(Dracul este avangardist** din Contrapunct). O fi fost ea, Stînga pusă pe demolat Tradiția, dar mai știu, atît cît îmi îngăduie pregătirea mea de muzician, că un Webern **construia.** Și o făcea bine. Că, esteticește, nu l-am urmat, asta e o altă problemă. De temperament și nu de politică, iar faptul că numeroșii săi epigoni au ajuns într-un impas, este tot o altă problemă.

În cu totul alt plan estetic, e drept, Bach, de la care se și revendică, paradoxal, poate, a doua școală vieneză, era și el de o rigoare și o tehnică absolut uimitoare. „Avangarda nu cunoaște scrupule etice în ofensiva pe care a dezlănțuit-o", afirmă viforos tot George Bălan. Dar ce este avangarda ? Dicționarul nu ne spune, nu poate spune prea mult. Dacă zicem suprarealism sau serialism dodecafonic ne mai luminăm puțin. Dar nu suficient. Cred că trebuie ajuns la autori, la Operă.

Revenind la afirmația bine cumpănită a lui Alexandru George cu privire la soarta unei scrieri de tinerețe a lui Sadoveanu, nu „stîngismul" ei era blamabil, ci simplul fapt că era un rebut literar.

Are perfectă dreptate Dan Stanca în analiza pe care o face poeților „blestemați" ai Revoluției ruse, sau cînd se arată ostil „«campionilor» progresului cu orice preț". Exhibiționismului. Gratuității. Mă tem însă că pe terenul „accidentat", mimetic nu o dată, al experimentelor muzicale, muzicologul George Bălan nu era cel mai potrivit ghid. Nici chiar Thomas Mann cu al său Doctor Faustus. Dimpotrivă, se poate spune că romancierul are o anume înțelegere pentru „demonismul" lui Adrian Leverkuhn, care „aude enorm și simte monstruos". Orice mare creator luptă, într-un fel sau altul, să se „rupă"/delimiteze de tradiție. Depinde doar de el dacă, reușind, va rămîne sau nu în teritoriul Artei. A demola (cam de-a valma) „avangarda care demolează", mi se pare un act, iertat să fiu, tot avangardist. Nu, nu cred că trebuie să optăm transant pentru **icoană** sau **dodecafonism.** Trebuie, cît ar suna de banal, să ne exprimăm pe noi înșine. Cinstit. Și, mai ales, **bine.**

Valentin Petculescu

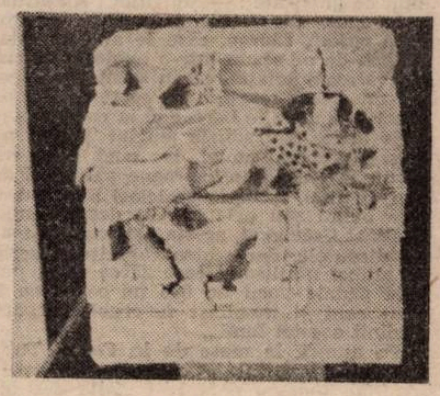

parțial color

Răzvanofilia

Puține sînt personalitățile noastre care captează, concomitent, dragostea și prețuirea ca președintele Televiziunii Române. Prin tot ce-a făcut și face, Răzvan Theodorescu nu numai că le întreține deopotrivă dar, de la o emisiune la alta, le sporește, încît ești tentat să crezi că ursitorile s-au întrecut în a-i des-cînta nașterea numai cu invocații celeste. Așa se și explică plasarea sa atît de sus, la etajul 11, în strada Pangratti, cît mai aproape de cel Atoatestiutor și Atoatecuprinzător, căci trebuia să aibă o vedere largă asupra tuturor acelora care-l divinizează. Pentru strălucirea statuii sale și pentru imparțialitatea de care a dat dintotdeauna dovadă o merită cu prisosință. Dar, iată, nimic nu se obține cu ușurință, mai ales atunci cînd vrei să-i fericești pe toți, indiferent de culoarea politică și convingerea intimă. Ivirea pe micul ecran a preafericitului președinte, în vecinătatea statuii său major și a cîtorva ziariști — cu cîteva excepții — aleși pe sprînceană, trebuie privită și din acest punct de vedere. Ei bine, ideea lansată de domnul Theodorescu cum că televiziunea cochetează cu falimentul nu-i mai mult decît un răsfăț, anunțat la timp, zicem noi, ca nu cumva să se creadă că între marii nostri presedinți — cel cotrocenean și cel pangrattian — ar exista o perfectă armonie. Noi am înțeles ca atare **ieșirea** intempestivă a domnului Theodorescu și o tălmăcim în datele ei netransparente. Dacă servești cu devotament și credință pe cel puternic nu poți sucomba peste noapte. Or, din acest punct de vedere, președintele parțial color n-are ce să-și reproșeze. Dimpotrivă. Cu sfetnici de talia unui Emanuel Valeriu n-ai cum să calci în gropi. Cel mult, în strâchini. Chiar în aceste memorabile zile a scos de la naftalină un romancier fluvial care, cică, ar fi fost și el disident (!) dar, cu toate astea, nu poate ierta nici acum națiunii că „antinaționaliștii domină scena".

Indirect, Paul Anghel — fiindcă despre el e vorba — a ridicat osanale lui Răzvan Theodorescu. Conferința de presă cu pricina a stîrnit și entuziasmul lui Alexandru Birlădeanu care și-a declarat atașamentul necondiționat pentru clauza celei mai favorizate instituții din țară. Televiziunea s-ar fi înfruptat din banii alocați radio-ului (bravo ei dacă are un cap sclipitor la cîrmă !), și-a permis luxul să trimită pensionari în deplasare pentru a testa piața de filme americane (tinerii sînt agățați în alte demonstrații !) și nu s-a alarmat cînd s-au descoperit pierderi — planificate, nu ? — căzute, din fericire, în buzunarele unor întreprinzători interni. Aveau doar spatele asigurat, pardon, fața, adică a domnului Theodorescu pe care nimeni și nimic nu-l clintește din scaun, din simplul motiv că e înconjurat de o dragoste nebună. Politica sa, bine chibzuită, i-a adus numai roade. Printre ele, și un premiu, oferit chiar de subalterni, că să știe toată lumea că în Televiziunea Română se lucrează cu folos și cu foloase, iar cine împarte nu se dezminte. De fapt, nu contează valoarea materială a cadoului — unde s-au dus milioanele, treacă și miile ! — ci simbolul ca atare, fiindcă nu-i este îngăduit oricui să stea cu opera sa în apropierea „Memorialului durerii". Nu cumva filmul răzvanian ar fi trebuit să poarte titlul „Memorialul fericirii" ? Poate nu-i timpul pierdut să fie rebotezat. Oricîte elogii am aduce domnului Theodorescu niciodată nu-s suficiente. Marea sa demonstrație de iubire față de semeni și de cei care-i întreține cultul e sacrificiul suprem. Cînd atîția redactori și realizatori de emisiuni stau în apropierea căminelor și gustă din plăcerile familiale, domnia sa bate lumea în lung și-n lat, lăsîndu-și vila fără protecție și vistieria instituției fără valută. Păi din această cauză — și din multe altele de care ne vom ocupa — a intrat la sufletul tuturor. Numai atunci cînd simte că intensitatea sentimentelor a mai scăzut, sucește butoanele și intră direct în studioul ce-i este rezervat, pentru orice eventualitate. Unii spun că prezența sa pe undele magnetice ar trăda o egolatrie. Dezavuăm astfel de afirmații. Știindu-se adorat, vrea să-și întrețină viu acest cult. Păcat că atunci cînd vorbește, nu i se pune în față și un televizor de control. Poate și-ar da seama că e nevoie să apese și singur pe întrerupător.

Marius Tupan

cartea străină

Montréal, Manolescu, Humanitas

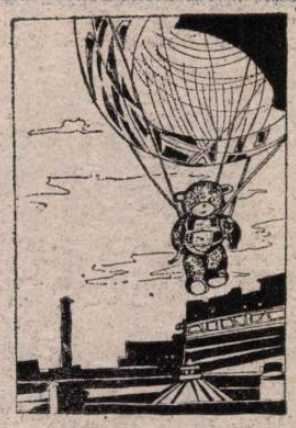

Sper c-am reușit să vă deruteze ! Ne aflăm la Montréal, oraș despre care românii își amintesc cînd vine vorba despre o gimnastă căreia i s-a acordat nota 1,00, fiindcă 10,00 nu exista în memoria computerului. Editura se numește „Humanitas", dar nu este condusă de Gabriel Liiceanu. Autorul (de fapt, autorii) se numește (numesc) Manolescu. Prenumele diferă: nu Nicolae, ci Aurel și Ionela.

Familia Manolesco din Montréal este o familie de artiști. Doamna Manolesco este, în egală măsură, scriitoare, poetă și sculptoriță. Domnul Manolesco, de asemenea scriitor, este și compozitor. Ca romancier, dînsul este și autorul unui roman, **Bazarul iluziilor,** a cărui publicare este în curs de negociere cu editura PHOENIX din București. (Urmînd **Patimilor după Siberia** de Ștefan Moldovan, ar fi o a doua carte a editurii consacrată gulagului sovietic văzut din perspectivă românească.)

Cele două volume pe care le am în față sînt tipărite în seria „Nouvelle Optique" a editurii canadiene Humanitas. Este vorba de **Poeme**-le **și laviuri**-le doamnei Manolesco și de **Les bons mots de Bouznou l'Ours,** operă colectivă, de familie și pentru familie.

Poemele pictoriței române stabilite în țara frunzei de arțar stau sub semnul unei fracturi ontologice codificată semiotic sub semnul **Neconceputului :** „Entre toi et moi / Un champ s'étend / Vide, avide / Communication impensable) ; / L'Impensé" **(Au Lecteur).** Accente radicale în cîmpul relațiilor sexuale n-au cum să surprindă în acest context, numai că problematica respectivă este tratată cu suficientă detașare și umor. **La operă,** compozitorul și poetul se pun de acord și complotează pentru a condamna Femeia la moarte: „Isolda, Elisabeta / Antoaneta, Lady Macbeth / Cele șapte soții ale lui Henric / Și mile de Șeherezade / — Moarte toate de plictiseală / Cîte una pe noapte". Temele citadinului nu sînt nici ele ignorate: **oprirea metroului** îi sugerează autoarei un adevărat vertij afectiv. În contrast cu rutinierul tehnologic însă, metafora propusă pentru spirit este copacul înflorit **(Inter-Regne).** Poetul rămîne tributar unei concepții mai vechi „Prințul pămîntului / Ce adoră sălbăticiunile ..." Ați recunoscut, evident, modelul clasic al Sf. Francisc din Assissi. Ionela Manolesco știe să treacă de îndată din această lume arhaizantă în cea a societății de consum, **Egloga** sa propunînd sau, mai degrabă, parodiind viziunile de tip **soap opera:** „Să ne concentrăm asupra eroului rugbist / Asupra învingătorului / de la scrutinul electoral / sau asupra eroinei culturismului feminin ?" În condițiile acestei evidente agresivități a mediului înconjurător, era și normal pentru autoarea noastră să-și pună problema salvgardării poeziei prin închiderea poeților într-o rezervație naturală, de tipul celor destinate indienilor americani bunăoară **(Cerere).**

Un capitol special al cărții este consacrat cîntecelor religioase traduse din limba română. Variantele propuse sînt fluente și eufonice, cum este și aceasta: „Monts et vallées et montagnes, / Vélérimes et Vélères ! / Les trois mages / Bons et sages / Accoururent et arrivèrent / Au splendide monastère / Aux murailles de prière / La Maison de notre Père, / Père-Noël, bergers-bergéres!"

În ce privește cartea de familie a soților Manolesco **Les Bons Mots de Bouznou L'Ours,** publicarea ei la „Humanitas" (Montréal) a fost sponsorizată tot de organizația „Multiculturalisme Canada", pe care mi-o imaginez ca pe o fundație a cărei menire este de unire în diversitate a tendințelor spirituale felurite dintr-o cultură, prin forța lucrurilor, eclectică.

Ursul Bouznou este un personaj din cale-afară de simpatic, autorii propunîndu-și însă un demers ideatic mult mai consistent. Prin această sălbăticiune jovială și înțeleaptă, ei induc parabola străinului tînjind după libertate. Sentimentul alienării, al dezrădăcinării, chiar dacă nu este explicit la tot pasul poate fi decriptat cu ușurință printre rînduri. Natura este prin definiție, pa-

radisul pierdut, originarul, și, prin extensie, locul de baștină. **Autoportretul lui Bouznou,** canadianul, este revelator în acest sens: „J'ai de l'esprit gaulois le farci ; / Du grec, j'ai le maintien ; / De l'anglais, le bon sens ; / **Mon accent est roumain** (subl. mea — D.S.B.) / Il est russe, mon instrument / Et je suis Canadien, / Ni plus, ni moins!"

Dincolo de acest mesaj grav, aventurile lui Bouznou pot fi citite și ca o fabulă pentru copii. Niște copii conștienți însă de marile probleme ale sfîrșitului de mileniu (de la ecologia industrială la cea sufletească), pe care nimeni nu mai are dreptul să le ignore.

Dan-Silviu Boerescu

evocări

Cioran și serile de la Corso

Luxoasa braserie din calea Victoriei, peste drum de Palatul Regal, dărîmată în '39, pe care Cioran mi-a pomenit-o cu emoție în toate vizitele pe care i le-am făcut în Rue de l'Odéon, reprezenta un patrulater perfect de vastă întindere, mobilat în stil vienez, cu mesele încadrate de loji tapisate în catifea visinie și tavanul înstelat cu lămpi de murano. Un șir de ferestre mari se înșirau statuar în peretele ce dădea spre Palat, un altul la fel în cel dinspre grădina Ateneului. Se intra în local printr-o ușă rulantă situată, la locul de întîlnire al acestor doi pereți, și ajuns înăuntru, înaintai pe culoarul circular care despărțea lojile proptite-n ziduri de cele grupate în centrul localului, pînă la masa pe care ți-o alegeai. La mijlocul peretelui din fund, trei uși, una ducea la toaletele de la subsol, alta la bucătărie, iar cea aflată între ele, la etajul de sus, sala mare de jocuri înzestrată cu mese de biliard clasic și biliard american, și cu mesele obișnuite la care se juca șah, table, etc... I se spunea **Corso oriental,** unde știu că am urcat o singură dată, din pură curiozitate.

În sala de jos, o masă a presei, a artiștilor și scriitorilor, plasată în fund, la stînga, făcea pandant cu o alta, situată în cealaltă parte a localului, care era masa ardelenilor. Aici, la această masă trăgea totdeauna Petre Țuțea și intrarea lui Cioran la **Corso** prin el s-a făcut. Blond, o față de copil cu pielea foarte albă, trăsături fine și o privire deschisă, cordială, Cioran părea un timid iar cînd vorbea, șirul uneori mai puțin fluent al cuvintelor se răzbuna prin gesturi pasionate. L-au impus cîteva eseuri publicate, între ele, unul la revista **Azi,** iar apariția primei lui cărți a făcut vîlvă. Purta pe atunci costum la două rînduri, o pălărie rotundă de Jäger și un trench-coat.

Dacă la masa scriitorilor și artiștilor clientul nelipsit era un bătrîn actor, Stăncescu, pensionar al Teatrului Național, figură distinsă dar pe care nimeni nu-și aducea aminte să-l fi văzut jucînd, la cea a ardelenilor, garda permanentă de zi și de noapte o făcea făptura rotofeie și lată în spate a unui tînăr mai tomnatec, într-un costum negru ponosit, de seminarist sau de canonic, închis pînă la git. Serios și tăcut, retras în sine cînd ceilalți povesteau și rideau, auzisem că era brașovean de origine, că urmase studii teologice și se numea Crăciunel. În filmul **Exercițiu de admirație** Cioran face trimitere la el, pomenindu-i uneori doar numele, după care prin mimică exprimă mult mai mult, cu niște puncte — puncte, foarte grăitoare, care ar spune: ehei, ce știți voi ce zăcea în acest Crăciunel retras și misterios, a cărui mască posacă nu schița un singur zimbet ! La masa străjuită de teolog, mai puteau fi întîlnite figuri cunoscute din presă sau din viața politică., Aurel Buteanu, directorul ziarului **Patria** de la Cluj, Pavel Pavel de la **Dreptatea,** ziaristul Zoltan Franyo, pictorul Demian, Bucur Țincu, Mihai Dalea și alții, dar vedeta și punctul de atracție al locului era Petre Țuțea. Toată lumea îl considera pe Țuțea ardelean, deși se născuse pe dealurile Argeșului, dar anii de studii petrecuți la Cluj îl asimilaseră unui anume habitus regional pe cît de autentic, pe atît de pitoresc, în memorabilele lui rostiri punctate pe alocuri de un ris homeric. Împrejurul nostru, la alte mese, cunoscuți și necunoscuți, ușa rulantă de la colț n-avea hodină, acum o vedeai ieșind pe o cochetă a teatrului **Cărăbuș** sub o pălărie mirobolantă și intrînd un domn venerabil, cu favoriți și joben, iar în urma lui cu bastonul pe brat, Zaharia Boilă, directorul ziarului **România Nouă** din Cluj și deputat, ziarist de marcă și sahist redutabil, client al sălii de la etaj, unde nu întîrzia să urce.

Corso nu era numai o simplă cafenea, ci și un concurent al celor mai bune restaurante din centru, la prețuri moderate și cu serviciu ireproșabil. Se puteau comanda în afară de cafele, prăjituri, bere, — o gustare, un fel de mîncare, dar și o masă cu tot dichisul pentru care garsonii lui Finkelstein aruncau la repezeală o față de masă în scrobit peste cristalul meselor și executau comenzile de pe o listă, cu grătar, și preparate alese. După terminarea prînzului sau cinei, cu aceeași dexteritate debarasau totul și pe tabla meselor rămîneau doar ceștile de cafea și scrumiera. Pentru că localul era deschis pînă tîrziu după miezul nopții. La masa ardelenilor l-am cunoscut pe Aron Cotruș, întors pe atunci de la Varșovia unde funcționase ca atașat de presă pe lîngă legația noastră și unde își tipărise prima ediție din culegerea de poeme sociale **Măine.**

Dacă în timpul zilei **Corso** era un continuu du-te-vino al amatorilor de taifas lîngă o cafea sau un pahar de bere, în orele serii locul se liniștea. Grupuri de familie veneau să ia cina după vizionarea unui film sau după teatru, iar parlamentarii din provincie își făceau și ei vad aici. Se arăta mai rar și grupul de la cercul și revista **Criterion,** Vulcănescu, Eliade, Comarnescu, Dan Botta, Tell, dar se așezau totdeauna lîngă ferestrele ce dădeau spre Calea Victoriei.

La masa ardelenilor lumea era în păr. Țuțea, mîntuit de idolatria pentru comunism, teoretiza acum pe tema spengleriană a decadenței occidentului și lîngă el Cioran cu obiecții și completări. Cu puțin înainte îi apăruse **Pe culmile disperării,** premiată de Fundațiile Regale ca și **Nu** a lui Eugen Ionescu. De dimineața pînă la închidere, Cioran nu se mișca din sala de lectură a Bibliotecii Fundației Carol I din apropiere și aici la cafenea apărea doar seara. Iar clienții și vizitatorii serilor erau cam aceiași. Într-o lojă îi vedeai pe N.D. Cocea cu Aurel Grama, redactorul săptămînalului **Reporter** ale cărui tipare semănau leit cu ale hebdomadarului francez de atunci **Marianne,** în alta profilul juristului Venetu de Garterburg, unul din apropiații lui Iuliu Maniu, dincolo Mișu Fărcășanu de la oficiosul liberal **Viitorul,** băiat frumos și cuitivat, ginerele poetului Ion Pillat. Un obișnuit al locului, cu care mă împrietenisem, era și purtătorul unui condei ager, juristul și memorialistul Ștefan Antim. La masa păzită de teolog apăreau adesea chipuri noi, aduse de unul sau de altul, așa într-o vreme se ivise un pictor miniaturist, Diodor Dure, de prin Banat, sau, altă dată, prezența suficientă a lui Pater Ervin, un evreu ungur, cu barbă și plete pana corbului, îmbumbat tot în negru, care se pretindea mare cunoscător al limbii maghiare, spunînd că Goga îl consultase de multe ori pe cînd lucra la traducerea **Tragediei Omului** de Madach. Multe se povesteau și se puteau afla la șuetele de la această masă. Erau forfecați mari și mici, începînd cu capul încoronat de peste drum și cu șeful guvernului. Venind într-o seară vorba de Blaga, Aron Cotruș ne-a povestit o scenă de pe timpul cînd autorul **Spațiului Mioritic** era tînăr teolog. El ar fi stat într-o zi de toamnă în Parcul Astra din Sibiu, pe o bancă, și un cunoscut care trecea l-a salutat : — Servus Lucian, ce faci ? Și Blaga i-a răspuns plin de gravitate : — Mă cujet ! Ascultînd cele spuse de Cotruș, la auzirea acestui **„mă cujet",** Cioran, care se afla de față, a sărit de pe scaun într-o explozie de rîs, adevărată jubilație, ce nu se mai potolea. Îi cunoșteam reacțiile de acest fel, de obicei la imaginile baroce și la rodomontadele logice sau sofiste ale lui Țuțea pe care-l socotea genial, iar cînd l-am revăzut la Paris după aproape patruzeci de ani, în 1978, subscria aceleiași păreri despre bunul său prieten. Cît despre enigmaticul Crăciunel, acesta participa la toate disputele, dar scotea rar cîte o vorbă și atunci nihilismul care zăcea în el punea pedala vocii de bas pe ce putea fi mai acut și manifest favorabil surpării ordinii acestei lumi...

Pe atunci, la masa de la **Corso,** Țuțea ne relata discuțiile și controversele avute cu Nae Ionescu pe care-l vizita des (de multe ori fiind însoțit de Cioran) la redacția ziarului **Cuvîntul,** condus de acesta. Nae, care fusese în strînsă prietenie cu Regele Carol II, acum juca altă carte și se spurcase cu amantul doamnei Lupescu, zisă Duduia. Director al unui mare cotidian și titular al catedrei de logică, cursurile lui făceau valuri în mediile unui tineret cucerit de tezele extremei drepte și antisemite. Nae Ionescu era socotit idolul acestui tineret și omul viitorului. Circulau despre el nenumărate anecdote și legende, toate înfățișîndu-l ca pe un bărbat cuceritor, plin de amenitate, dar și cinic, cu o morală sui generis. Se spunea că odată C. Rădulescu-Motru, decan al Facultății de Litere și Filozofie și care-l avusese student și apoi colaborator la **Ideea Europeană** l-ar fi întrebat :

— Este adevărat că aveți așa de mulți bani, domnule Ionescu ? Iar Nae i-a răspuns fostului său profesor pe un ton protector și plin de căldură :

— Dar, domnulue Profesor, banii curg pe Calea Victoriei, e destul să întinzi mîna să-i culegi !

(Ion Vinea mi-a povestit că într-adevăr, aflîndu-se într-o vizită la biroul lui Nae, la ziar, acesta, care-i era prieten, i-a deschis casa de bani și i-a arătat teancurile de mii care o umpleau pînă sus. Industria, comerțul înfloreau pe atunci ca niciodată, încît serviciile pe care i le făceau marile cotidiene erau gras remunerate. Iar redacția ziarului **Cuvîntul** se afla pe Calea Victoriei...)

Pe Cioran l-am văzut într-o exuberanță nemaipomenită într-o seară cînd la masă se afla și Ion Chinezu, redactorul revistei **Gînd Românesc** de la Cluj și descoperitorul lui Pavel Dan. Se făcuse tîrziu de tot, după miezul nopții, și discuțiile erau în toi Țuțea povestea acum, cu umorul lui inconfundabil, cazuri de la procesele cu țărani la care asistase în judecătoriile din Transilvania, pe cînd era student în drept în orașul de pe Someș. Apoi, unul din noi l-a continuat cu niște anecdote și întîmplări din lumea țărănească a aceleiași părți a țării, spuse tot pe grai ardelenesc, care l-au scos din minți de plăcere pe Cioran. Se înecă în hohote de rîs, gesticulînd și lăsîndu-se pe spate într-u admirația celor auzite și elogiind geniala creație anonimă în respectiva materie. Iar plecarea noastră la ora cînd nu mai era nimeni în local s-a făcut în această atmosferă de voioșie. Chinezu îl cunoscuse chiar atunci pe Cioran, era entuziasmat la culme de cartea lui și acum nu mai puțin de persoana autorului. Mai țin minte că în acea noapte, împreună cu Țuțea și cu Chinezu, avîndu-l pe Cioran în mijlocul nostru și tot discutînd, am străbătut, nu o dată Calea Victoriei de la un capăt la altul, pînă s-a făcut ziuă.

Dărîmarea cafenelei **Corso,** apoi perioada concentrărilor pe zonă, începută după atacul lui Hitler asupra Poloniei, ne-au împrăștiat pe toți ca să nu mai putem comenta împreună catastrofele naționale ale verii anului 1940 ce-l luaseră între ele și pe Carol II, adeverind toate premonițiile. Dat la fund a fost pentru un timp și negativistul teolog de la masa ardelenilor, ca mai tîrziu, în anii războiului, să apară sub cu totul altă înfățișare. Era acum un prelat voluminos și cu prestanță, foarte bine îmbrăcat în stofă neagră englezească, pășind ceremonios și purtînd brîul de vicar și funcția de înalt consilier pe lîngă Mitropolia Banatului. Punct și linie.

Serile de la Corso au rămas o amintire duioasă, crestată adînc în memoria protagonistului din **Exercițiu de admirație.**

Vlaicu Bârna

ANGELO RINALDI: Trandafirii lui Pliniu

fragment

În aparență, Martha Dieudonné nu cerea nimic de la viață decît să muncească fără odihnă pentru ca bărbatul ei să picteze scutit de griji materiale.

Era singura din grupul nostru care izbutise din punct de vedere social; moartea fiicei sale, despre care aflasem dintr-un jurnal, trebuie să fi fost prima lovitură grea, presupunînd că își iubise copila. Banii pe care îi împrumutasem multora cu gîndul ascuns să-i oblig pe artiști, odată sosit ceasul gloriei, să îmi confirme prietenia lor, mă făcea, poate, accesibil ca donator menționat la marginea tabloului. Dar banii erau pierduți. Chiar și chelnerul de la Cafeneaua Orologiului dădea înapoi în materie de recuperări... Din fericire, Rose, cea care continua să administreze ce mai rămăsese din averea mamei mele după subtilizările efectuate în cei opt ani petrecuți în confort și pentru cumpărarea unui apartament în care să trăiesc la Paris, nu bănuia nimic despre generozitățile mele ce depășeau cele ale risipitorului Taieb. Verișoara mea nu îngăduia decît cheltuieli ce aduc o bucurie fără întîrziere și nu ar fi tolerat irosirea banilor rezultați din vînzarea casei pe care domnul Salinas o dobîndise la un preț excesiv. Cumpărasem pînze, desene și acuarele al căror aspect mă dezgusta de la artiști pe care îi credeam atinși de aripa geniului și a nesansei. Care, în fapt, sufereau de alt handicap: erau ratați, incapabili chiar să repete academismul epocii lor ori să iasă din inerția acesteia. Pe potriva cercurilor ce iau ființă la o vîrstă adultă ca să trăiască o ultimă copilărie într-un păienjeniș de iluzii, de echivocuri și de poltronerie, rumegînd eterna salată cu nuci la Cafeneaua Orologiului — deseori grație dărniciei mele — fiecare artist se mințea pe sine, ceea ce era mai puțin grav decît să îi mintă pe toți sistematic, cum prevedea Marthe Dieudonné.

Cea mai bună pictură a mea se dovedea atît de iscusită să provoace despărțiri înainte să fie simțită, cu protecțiile, amicițiile și supliciile de care se slujea că dintre toate persoanele care o frecventau în epocă și îi atribuiau excluderea din cercul pe care îl formam după împrejurări, eram singurul apt să o cunosc în adevărata lumină. Și încă asta o datoram mai puțin perspicacității mele si mai mult unor analogii întîmplătoare precum cea care, deunăzi, se soldase cu găsirea anunțului mortuar al fiicei ei. Se putea ridica întrebarea dacă Frédéric era tatăl dispărutei.

„Mai aveți în dulap un tub cu vitamina C, bombăni secretara pe cînd ieșea din birou. Asta are să vă trezească. Culcați-vă devreme. Nu mai sînteți tînăr". Pe culoar, cred că și desfăcuse plicul ce i-l încredințasem. Procedeele ei îmi erau familiare: de altfel le încurajasem dintr-un interes comun.

Numele și adresa lui Rose, care îi erau indiferente, le va învăța pe dinafară înainte să le transcrie, acasă, într-unul din carnetele ce ne fuseseră utile cîndva. Le consultasem în carierele paralele cînd ne întîlnisem pe bază de interese și mai deloc din simpatie. Femeia asta mi se atașase de parcă îi eram idol, înzestrîndu-mă cu tupeu, tenacitate, sînge rece. Evident, se înșela. Mă temeam să iau inițiative deoarece îmi lipsea imaginația, iar dacă nici un eveniment nu mă tulbura asta o datoram detașării depline de urmările lui. Însă cariera mea face subiectul altei istorii pe seama căreia ar fi de reținut doar felul meu de a antrena oamenii fără să țin cu tot dinadinsul.

Chiar ignorînd ținta, mai ales după dispariția părinților mei, tot ce mă preocupa era să merg înainte. Altceva nici nu știam.

Ziua cînd, cuibărit la Cafeneaua Orologiului fiindcă afară turna cu găleata, m-am așezat la masa ocupată de gașcă, altundeva negăsind loc, Marthe Dieudonné a simțit cumva genul de atașament pe care îl inspir, deși cu nimic justificat de vreo însușire personală, fie și din punct de vedere fizic. Mi-a zîmbit cum numai ea știa. Fermecat de primire, nerăbdător să îmi fac prieteni, am achitat consumația tuturor, după ce — chipurile — am cerut discret patronului o fișă de telefon. În mod sigur asta mai ales nu i-a scăpat fetei, deja expertă în arta primirii de cadouri și elanuri de recunoștință disproporționate în raport cu serviciile aduse. Mina ei exprima de fiecare dată uimire, genul de reacție declanșată după ce o japoneză care alcătuiește un buchet din cîteva flori realizează, în fapt, o capodoperă. Tocmai mă ridicam cînd m-a întrebat brusc: „Unde locuiești?"

— La hotel, pe strada Regentului.

— Așteaptă, te însoțesc.

Nu ne-am mai despărțit de ani buni.

Cine era lipsit de experiență? Iubirea răscolitoare provoacă o dezgolire sufletească în cursul căreia un trecut știut pînă la sațietate pare să dobîndească o savoare aparte, ca și cum pasiunea abia ivită îi transmite propria-i prospețime. Și totuși, chiar în momentul de mare abandon, n-am vorbit niciodată, nimănui de Rose, nici de existența dusă la Vila cu Palmieri, între vîrsta de zece și optsprezece ani. Ca intensitate, încredere și speranță, prietenia pentru Marthe și Frédéric a echivalat cu cîteva idile, însă abia dacă îmi amintesc să fi pomenit în conversații de verișoara mea, cînd aduceam prăjituri la pachet, dintre cele oferite mie de Rose ca unui soldat să-i completezi mediocra hrană zilnică. Într-o zi, pe cînd căutam o librărie cu cărți de drept, prin preajma Odéonului, aducîndu-mi aminte de biblioteca de la parterul vilei cu palmieri — asta dispunea de colecțiile de pandecte și de o colecție completă a **Gazetei Tribunalului,** precum și numeroase lucrări de jurisprudență — am făcut o aluzie la bunicul dinspre mamă, martorul ce comercializase o formulă de vin fiert și botezat, o marcă de aperitiv ce se făcea prin anii adolescenței mele și se regăsea pe rafturile bistrourilor din port. Marthe, termina studiile ei de drept, pe cînd abia o cunoscusem, îl adora pe bunicul ei, spre deosebire de mine, că al meu murise înainte de nașterea mea și s-ar fi opus, neîndoielnic, la căsătoria fiicei lui cu vărul unei femei ca Rose. După despărțirea părinților ei, despre care nu mai pomenea o vorbă cum nici nu vorbea despre copiii pe care i-au avut pe urmă, fiecare separat, Marthe a fost crescută de bătrîn. Ea îl numea anticar. Făcea naveta între magazinul aflat într-un orășel de pe Loara și depozitul de mobile pe care îl poseda aproape de gara din Lyon și care, de fapt, era un atelier de contrafaceri, la parterul imobilului în care locuia.

Marthe se amuza pînă la lacrimi, povestind cum falsifica negustorul de ocazie noul ca să-i dea patină de vechi. Dar nu s-a decis niciodată să mi-l prezinte pe artistul în afumat și decolorat cu amoniac, în lustruit prin tasarea porilor lemnului, în șlefuitul nodurilor, în smulsul fibrei ca să imite urmele de muște cu tuș chinezesc și care la volanul furgonetei sale de lux pleca în căutare prin biserici, sub pupitre și balamale praful secular cu care fabrica false mobile stil. Bunicul trăia manipulînd obiecte ale trecutului, transformîndu-și cunoscuții în intermediari; el și fata desăvîrșind o prefăcătorie. Despre el păstrez imaginea, extrem de săracă, a unui cap scos peste portiera furgonetei negre, identică celei folosite de marii pălărieri pe cînd făceau stație în fața cafenelei unde ne adunam la șapte seara și ne veneau întăriri de la bodega Amiralului, către miezul nopții. Coama conducătorului auto în lumina de neon a vitrinei avea aceleași reflexe ca ale Prințesei, aproape aceeași desime, ceea ce denota grija să fie coafată, probă și bigudiurile cvasi permanente.

De îndată ce ea auzea strigîndu-i-se prenumele ieșea din paliditatea maternă, care îi conferea un anume farmec; Marthe se ridica grăbită, ca și cum se temea să nu fie urmărită de unul dintre noi. Privirea ei după ce îmbrățișa masa noastră, întîrzia asupra trecerii cîte unuia din amanții ei despre care știam mai puține, revenea la Frédéric, care, de îndată, încerca să creeze o diversiune cu vreo observație trăsnită atît de neașteptată că mă fenta să-l cred dăruit în umor.

Prezentare și traducere de Henri Zalis

ÎNCARNAREA TRECUTULUI

În cîte moduri poate fi temut un critic este o întrebare la care răspunsul se estompează progresiv. Se poate răspunde, în schimb cu o certă rezonanță cum poate un critic (firește numărul celor ce reușesc este mic) să transleze din pagina de comentariu în cea a imaginarului pur. Fără să fie suspectat că fardează ori trădează un concept ordonator de viziuni.

Cît îl privește, Angelo Rinaldi are și farmec și inspirație încît cronicile sale din „L'Express", absolut inimitabile ca radicalitate, amestecînd umorul cu vitriolul, ne-au pregătit întrucîtva pentru ciținea romanelor lui, pare-se șapte la număr apărute pînă în prezent. Cîteva au recoltat premii și întîmpinări deosebit de favorabile; L'education de l'oubli, La dernière fête de l'empire **și acest recent memorial sentimental care este** Les roses de Pline, **apărut în colecția „Folio" a editurii** Gallimard.

Cititorul nostru are prilejul să își facă o idee după ce va întîrzia peste fragmentul alăturat despre arta cu care Rinaldi distribuie accentele portretistice. Pe bună dreptate acest prozator de origine corsicană trece la Paris drept un „infernal". Nici măcar o poveste de dragoste nu-i inspiră reținere sau duiosie. Este înclinat să introducă în relația fabulă/pedagogie o notă persiflantă, ca și cum nu ascultă de legile firești ale sufletului ci de altele, răutăcios iconoclaste.

Cred că Angelo Rinaldi se sprijină pe axioma că viața este un dat atotcuprinzător. În care își află locul și plăcerea și bucuria, deopotrivă cu lepădarea de ele în numele deceptiei întelepte. Un lucru este sigur: în scrisul artist al criticului are supremație povestirea asupra evenimentului brut, real. De unde și grefarea continuă a naratiei pe texte arborescente, îmbogățite subtextual prin diverse fuziuni între formele de istorisire.

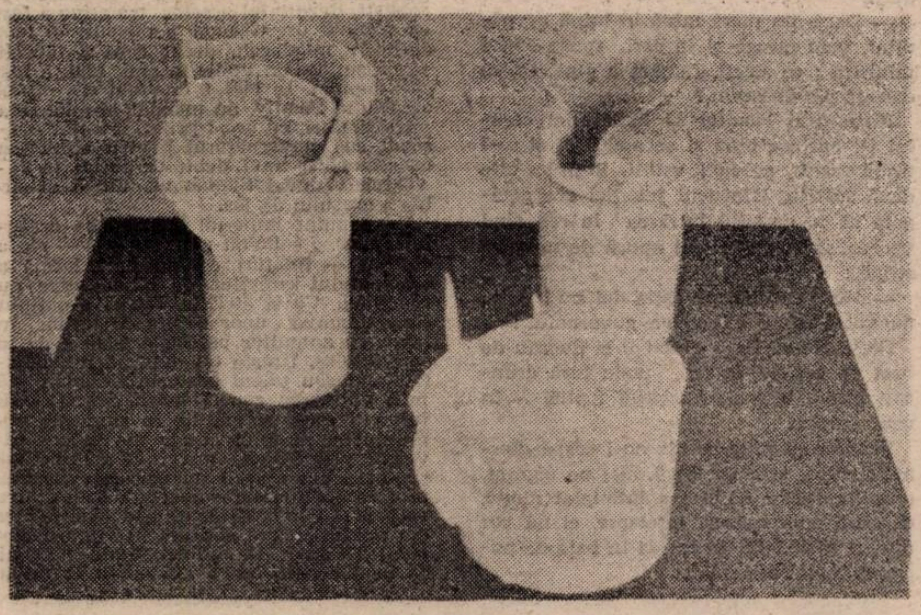

moda, altfel

„O, mirosul mirurilor tale cît e de bun!"

Cîntarea Cîntărilor

În ciuda preceptelor mozaice severe, israeliții nu neglijau parfumurile, nu le considerau „ușurințe". Tămîia nu lipsea și este prezentă și astăzi în ceremoniile religioase. Pasaje din Exod și din *Cântarea Cântărilor* au versete în care esențe și parfumuri sînt amintite. În *Altarul tămîierii,* cu porunca să fie cioplit din lemn de salcîm (Exodul 30) și poleit cu aur curat, „Aaron va arde pe el tămîie mirositoare; va arde tămîie în fiecare zi cînd va pregăti candelele"; „va arde și seara cînd va așeza candelele". Sulamita spune că numele iubitului său e ca un parfum răspîndit, ca un snop, „săculeț" de myrrhe (mir). Regina din Saba îi aduce regelui Solon pietre prețioase și parfumuri. Iudit s-a parfumat în momentul în care a plecat pe cîmpul de luptă, ca să-l ucidă pe Holofern. În *Cântarea Cântărilor* parfumurile aduc o beție de simțuri: „Nardul meu dărui mirosul său", „Eu sînt o narcisă din Șaron / Un crin al văilor", „Cine este aceasta ce se ridică din pustie / Precum coloana de fum / Învolburată în mir și tămîie / Din toate miresmele negustorului?", „Iubirea ta cu cît e mai bună decît vinul / Și mirosul mirurilor tale / Decît toate balsamurile", „Și mirosul veșmintelor tale / Precum mirosul Libanului.", „Cutremură grădina mea ca miresmele să curgă", „Am strîns mirul meu cu balsamul meu", „Și suflarea nărilor tale asemeni merelor", „Merele iubirii revarsă mirosul lor / Și la ușa noastră tot felul de fructe aromate", „Nard și șofran, trestie aromată și scorțișoară / Cu toate miresmele arborilor / Mir și aloe / Cu toate cele mai bune balsamuri".

Asirienii și caldeenii foloseau arome violente, mai ales pentru orgiile sacre, pentru ordonarea sălilor și pentru veșminte: șofran, nard, esențe de crin și santal, fenugrec (o iarbă, puternic odorantă, din familia leguminoaselor papilionaceelor, pe care arabii o utilizează ca afrodisiac). Parfumurile erau foarte căutate, mai ales cel de nard și erau plătite în sclavi.

Babilonul și Tyrul au fost primele „case" de vînzare de parfumuri și primele centre de achiziționare de materii prime. La banchetele regale se ardeau parfumuri, se stropeau convivii cu apă de trandafiri (iată o idee pentru convivii feseniști!) obținută prin macerare, pentru că cea distilată a fost obținută pentru prima oară, după tradiția arabă, de Avicenna, abia în sec. V. Babilonienii foloseau un parfum pe care romanii îl numeau *aegyptum,* de o violență extremă, compus din scorțișoară și *noudjim,* un cuvînt încă nedefinit, „neidentificat" dar plin de seducție. Deci un cuvînt care se oferă ca o tentație, ca o capcană, ca un miraj, creatorilor de parfumuri ai secolului nostru.

Corina Cristea

JAROSLAV HASEK

PAMFLETE

DUGHENARUL

Unul dintre miniștrii justiției austriece a ajuns în cer și acolo făcea pe ajutorul sfîntului Petru la poarta raiului.

Pufăia în tihnă din pipă, sculpa „de sus" în iad și cerceta sufletele care voiau să pătrundă în împărăția cerului.

Unele sufletele erau pline de ele, înfumurate, altele umile, cerșind, cu smerenie și vocea sugrumată de emoție, bunăvoința de a fi lăsați să intre.

Altele izbeau zgomotos în poarta raiului, strigînd cu neobrăzare că sînt curate și neprihănite ca floarea de crin.

Fostul ministru al justiției austriece le cerceta, pe rînd, le întreba ce hram poartă, după care îl ajuta pe sfîntul Petru să deschidă poarta, căci de-a lungul atîtor veacuri de cînd stătea de strajă sfîntul Petru, broasca și balamalele ruginiseră în lege și poarta se deschidea anevoie.

— Scumpe Petre, îi spuse într-o zi ministrul justiției, poarta asta trebuie unsă cu vaselină. Așa nu se mai poate. Broasca scîrțîie, balamalele așijderea, mai mare rușinea.

— De șase sute de ani mă tot gîndesc la treaba asta, îi răspunse sfîntul Petru, dar, precum știi, nu mă puteam mișca de aici pînă nu mi se aducea un ajutor. Și dacă uneori căpătam cîte un asemenea ajutor, se întîmplau tot felul de ciudățenii — unul, de pildă, cerceta cu prea multă insistență sfintele ce veneau în cer, hé, hé, le pipăia, le gîdila și știi doar că sufletelele nu sînt înveșmîntate. Iar unele dintre ele erau ait de nurlii, de durdulii, hé, hé, ce să mai zic, tinere martire. Excelență. Unele își purtau capul în poale, mai mare dragul să le privești, și ce să vezi : una dintre aceste martire în timp ce ridea, gîdilată de ajutorul meu, a scăpat capul din poale și am fost nevoiți s-o lăsăm să vină în cer fără cap. Asta e sfînta aceea fără cap ce stă cocoțată în pomul de lîngă fîntîna arteziană și seară de seară își spală în ea picioarele. Pe chestia asta a fost mare tărăboi și ajutorul meu a trebuit să părăsească poarta. Mi-au adus un altul. Asta m-a slujit cu cinste două sute de ani, pînă cînd, într-o bună zi, au venit doi îngeri vînjoși și mi l-au azvîrlit pe flăcău din paradis în purgatoriu. Pe pămînt au existat doi cu același nume, unul tîlhar fioros, celălalt om cumsecade — tîlharul a ajuns în rai, iar cel cumsecade în iad, ca pe urmă, după ce timp de două sute de ani l-au fiert în zeamă de bălegar, să iasă la iveală că, de fapt, e un sfînt. În ciuda acestui tratament, emana, pînă și noaptea, un miros atît de suav, încît cîțiva draci s-au făcut mai buni și au început să creadă în Dumnezeu. Precum vedeți, avem necazuri cu poveștile astea, Excelență. Și, cum v-am spus, numai Dumnezeu știe de cîte veacuri nu m-am mișcat de la poarta cerului. Pe pămînt oamenii au început să facă băscălie de mine, așa cum fac cu papa, spunînd că nu apar pe nicăieri, dar acum să mă iertați, o să ies totuși să caut vaselină ca să ungem broasca și balamalele. Știu că pe dumneavoastră mă pot bizui întru totul. Peste noapte vă rog să încuiați întotdeauna, învîrtind cheia de două ori și să trageți și zăvorul, ca, Doamne ferește, să nu pătrundă la noi diavolii. S-a întîmplat odată să deschidă poarta cu șperaclul și afurisiții s-au furișat spre secția în care unele suflete se aflau sub observație.

Era acolo și o tînără doamnă, ispititoare, avînd un certificat de inocență eliberat de însuși arhiepiscopul Parisului. Era o poveste foarte încurcată și curtea supremă de justiție a cerului se ocupa cu anchetarea acestui caz. Unul dintre diavolii strecurați în rai, a pătruns totuși prin zid în această secție de cercetare și gata nenorocirea. Peste nouă luni s-a născut un pui de drac. Pe chestia asta tînăra domniță s-a ales cu o pedeapsă chinuitoare de nouă mii de ani, iar pe drăcușor l-am înecat eu însumi cu mare pompă și evlavie. Și să vă mai spun ceva, Excelență, nu vă lăsați înduioșat de plînsete și tînguieli. Mai bine să-l lăsăm pe cel drept să aștepte cîteva secole, decît să dăm drumul în rai unui nedrept.

— Înțeleg, a încuviințat ministrul justiției.

— Și încă ceva, Excelență. Dacă dați drumul cuiva în cer, aveți grijă să-l buzunăriți bine ca nu cumva să introducă aici ceva ce ar fi împotriva bisericii și a ordinii. S-ar putea să dorească să se plîngă, așa cum se obișnuiește azi să se scrie despre cer, și să aibă asupra lor tăieturi din ziare. În ziua de azi nici sfinților nu le poate da omul crezare. Și-acum vă las cu Domnul, iar eu mă duc după vaselină.

Rămas singur la poarta cerului, fostul ministru al justiției urmărea cu severitate împrejurimile, prin vizetă. Jos de tot, sub el, pluteau, în adîncuri, universurile și cînd i se înfățișa globul pămîntesc, Austria îi arată spatele.

Supărat la culme se suci și el într-o parte, așteptînd apariția sufletelor.

În sfîrșit se auzi în poartă un ciocănit cutezător.

— Cine sînteți ?

— Șeful social-democraților.

Fostul ministru al justiției zîmbi :

— Mă rog, dumneavoastră oricum n-ați luat niciodată lucrurile în serios ! Intrați !

Și intră sufletelul, făcînd o plecăciune adîncă și, văzîndu-l în poartă pe locțiitorul sfîntului Petru, îl recunoscu numaidecît.

— Dacă am mers mînă în mînă pe pămînt, vom merge și în cer, spuse fostul ministru ; ce ziceți, fumăm o pipă, să vă dau un pic de tutun ?

Proaspătul locuitor al împărăției cerului își aprinse pipa și se apucă și el să-i urmărească pe noii veniți. Sosiră alte două suflete. Ministrul justiției era gata-gata să le permită întrarea în rai, cînd vechea sa cunoștință îl apucă de mînă și strigă :

— Nu, prietene, pe ăștia doi nu ! Ăștia au votat odată împotriva guvernului !

Peste cîteva clipe dracii îi și duceau de brat pe cei doi în iad, unde fură aruncați într-o baie de pucioasă topită — în vecii vecilor.

Precum se vede, nimic nu-i scapă eternei justiții, și chiar dacă, aici pe pămînt, opoziționiștilor nu li s-a întîmplat nimic, datorită unor măsuri înțelepte, ei nu vor ajunge niciodată în rai, ci în baia de pucioasă topită a iadului.

POVESTE CELESTĂ

Dr. Karel Kramař [1]), proprietarul unei fabrici din Libștat și unul dintre principalii acționari ai politicii pozitive a partidului mladoceh, a apărut în viața publică în ziua de 27 decembrie 1860, în localitatea Vysoka nad Jizerou. În ziua aceea s-a născut, și la opt zile după aceea a fost botezat. Pe vremea aceea nu înclina spre nici un partid politic, deși asta se petrecea într-o perioadă de mari persecuții politice. Dar tocmai în ciuda acestor vremuri de cumplite persecuții dr. Kramař ridea cu gura pînă într-colo oameni. La vîrsta de șase ani însă a devenit serios și de acum încolo totul a mers ca pe roate. La doisprezece ani a absolvit cursurile unui gimnaziu din cartierul Mala Strana. Pe urmă a plecat în Germania, unde a devenit membru al asociației burșenșaft [2]), mai întîi la Berlin, apoi și la Strasbourg. După absolvirea cîtorva beții studențești, s-a întors la Praga, unde și-a văzut de studii cu atîta sîrguință, încît în anul 1884 a fost avansat la gradul de doctor în drept. Din clipa aceea — așa cum îi reproșează dușmanii — a început să se îngrijească numai de bani. Și totuși, la temelia acestei griji a stat o carte pe care el însuși a scris-o și a tipărit-o la Leipzig „Papiergeld in Oesterreich". Precum se vede pe dr. Karel Kramař îl interesează înainte de toate, bancnotele, adică banii de hîrtie, fapt ce-i caracterizează și alt drum al vieții sale. Pe vremea aceea nu știa încă pe ce lume se află și ce va ieși din el. Se credea realist și, de aceea, a devenit redactor al publicației „Čas" (Timpul). Iar aici, în calitatea sa de redactor al unei reviste realiste și-a dat repede seama că de fapt nu e realist, ci mladoceh [3]). Apoi, în anul 1890, ca să iasă din această situație încîlcită, a început să-și ia partea leului în decursul tratativelor purtate între mladocehi și realiști. Rezultatul acestor tratative a fost că domnul dr. Kramař a devenit în mod definitiv mladoceh, drept care a tăbărît în orașul Tabor, unde, în anul 1891, a fost ales deputat. În 1894, a dobîndit din partea orășelului Semily, un mandat în adunarea teritorială și, cu acest prilej, a tratat personal cu guvernatorul pentru obținerea concesionării unui debit de tutun în favoarea văduvei Sumanova, într-o suburbie a orașului de jos.

Ca deputat imperial din partea orașului Tabor, a solicitat cu insistență — și a obținut — înlăturarea din gara locală a automatului emițător de bilete, care nu funcționa. Că și aici, în Tabor, a obținut concesionarea unor debite de tutun, în favoarea anumitor persoane, asta e de la sine înțeles, firește tot datorită necontestabilului său talent oratoric. Sesizînd că prin obținerea concesionării debitelor de tutun îi cresc simpatiile în rîndurile poporului și în felul acesta devine un adversar primejdios, guvernul a decis să spulbere numaidecît încrederea poporului față de domnia sa, convocîndu-l la centru spre a fi trimis în diferite delegații. Așa s-a produs marea cotitură în viața doctorului Kramař. De atunci, umbla haihui, ba în delegații, ba călătorind în Crimeea

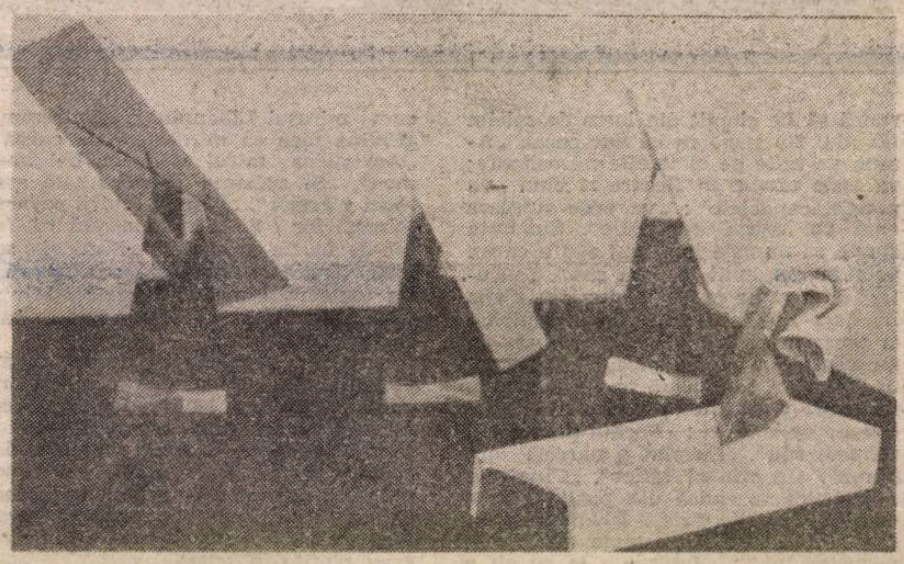

Și, ciudat, ceea ce trebuia să spună în delegații spunea în Crimeea și ceea ce voia să spună în Crimeea spunea în delegații, iar aici e de datoria noastră să pomenim despre o nouă idee a dr. Kramař menită să ajute națiunea cehă. Dumnealui avea obiceiul ca, în vremurile celor mai complicate încurcături politice, cînd națiunii cehe îi mergea cel mai rău, să plece în Crimeea și să revină în Cehia întotdeauna după încetarea furtunii. Nu e vorba aici de un lucru întîmplător, ci de o experiență pe care se întemeiază o nouă metodă politică. A da frîu liber desfășurării evenimentelor, a nu interveni în evoluția lucrurilor, a sta deoparte și a aștepta pînă cînd treburile ajung în faza de exces, cu conștiința fermă că așa trebuie să se întîmple. Acestea sînt bazele așa-numitei politici pozitive a mladocehilor, al căror principal conducător este dr. Karel Kramař. Politica pozitivă e invenția dr. Kramař și e **ceva** grandios, minunat, captivant și de o puritate cristalină. Politica pozitivă aduce cu o cupă cu apă limpede în care nu se vede nimic, în care nu plutește nimic și care nu are nici un fel de efecte curative. Politica **pozitivă** a izvorît din cuvîntul **pozitiv**, ceea ce în domeniul fotografiei înseamnă o imagine obținută din negativ, în gramatică, pozitiv înseamnă forma fundamentală a adjectivului în alcătuirea gradelor de comparație, în matematică avem mărimile pozitive, în muzică, pozitiv e un gen anume de orgă fără pedală, polul pozitiv îl găsim la bateriile cu elemenți galvanici, hărțile maritime vorbesc despre o depășare pozitivă a țărmurilor, în filosofie pozitiv înseamnă opusul celor la care se ajunge prin gîndire, pozitivism înseamnă un întreg curent filosofic, pretutindeni și în toate, pozitiv înseamnă ceva, cu excepția politicii pozitive unde politica pozitivă nu înseamnă nimic, pentru că, filosofic spus, e o politică la care nu s-a ajuns prin gîndire, nici prin reflecție. Pozitivismul interzice orice gîndire și, de aceea, dr. Kramař e adeptul și apărătorul politicii pozitive. Politica pozitivă e acea politică în care nu se poate face absolut nimic, în care situația în sine e pozitivă, situație în care omul e dator să privească evenimentele așa cum sînt, în care nu se poate schimba nimic, în care singurul lucru pozitiv e o eventuală reorganizare a partidului mladoceh. Dr. Karel Kramař a surprins perfect în ce constă misiunea lui și el însuși a redeșteptat partidul mladoceh, făcîndu-l să renască. Dacă nu se poate face nimic împotriva Vienei, se pot face totuși reforme în propriile rînduri. De aceea dr. Kramař a întemeiat, împotriva publicației „Narodni listy" cotidianul „Den" (Azi), care beneficiază de sprijinul a circa 300 de abonați.

Nu mai e cazul, credem, să subliniem că diferența o suportă din buzunarul lui, dar înapoi nu mai poate da, a pornit pe acest drum, trebuie să meargă înainte.

În timpul revoluției ruse dr. Kramař a întreprins, ca de obicei, o călătorie în Crimeea la moșia lui și în timp ce se înapoia în țară, ziarele pragheze publicau știrea că trenul cu care voiaja dr. Kramař a fost atacat și jefuit de revoluționarii ruși. Întreaga națiune cehă era dominată de un singur gînd, mai bine zis frămîntată de o singură întrebare : dacă nu cumva l-au furat revoluționarii și pe dr. Kramař. Slavă Domnului, acest lucru nu s-a întîmplat și clubul deputaților partidului liber-cugetător a răsuflat ușurat. Că activitatea politică a dr. Kramař e cunoscută și peste hotare nu mai e cazul să mai amintim. Se cuvine doar să menționăm faptul că redacția publicației franceze „Courier Européen" l-a solicitat în anul 1905 un articol cu privire la rezultatele politicii pozitive. Au trecut de atunci patru ani, dar dr. Kramař nu le-a trimis nici un rînd.

Așadar, în ciuda faptului de a nu fi total de acord cu ceea ce întreprinde dr. Kramař pentru binele cauzei cehe, îi urăm totuși să muncească mai departe în interesul națiunii cehe, prin călătorii mai dese în Crimeea, prin desfășurarea în continuare a politicii sale pozitive, prin reorganizarea partidului mladoceh și — principalul — prin obținerea unui număr cît mai mare de concesiuni pentru înființarea debitelor de tutun. O națiune care, în afara politicii pozitive, mai are și debite de tutun, nu piere !

În asta constă, înainte de toate, meritul „doctorului" Karel Kramař.

În românește de
JEAN GROSU

[1]) **Krámař — dughenar (n.t.).**
[2]) **Asociație studențească germană sovină, provocatoare (n.t.).**
[3]) **Mladocehii (Tinerii cehi) și Starocehii (Bătrînii cehi) — reprezentanții celor două grupări politice ale burgheziei cehe în deceniile al optulea și al nouălea ai secolului trecut. Mladocehii reprezentau grupul radical, iar Starocehii — grupul conservator. (n.t.)**

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
20 LEI

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● Miercuri, 22 aprilie 1992 **14 (113)**

Orbirea la vîrf

Delegația permanentă a Partidului Național Liberal, întrunită zilele trecute, a ajuns – în ce privește participarea partidului în alegerile legislative – la o soluție de compromis : nici separat (cum preconizase anterior liderul formațiunii, dl Radu Câmpeanu), nici în cadrul Convenției democratice (cum ar fi dorit partidele și organizațiile componente ale respectivei Convenții) ci într-o nouă Alianță : a partidelor istorice (alături, adică, de PNȚ-cd și PSDR) la care se pot adăuga, în anumite condiții încă nefixate, și alte partide de orientare democratică. În aparență, această soluție de compromis lasă ușa deschisă pentru ambele variante de la care a pornit, în sensul că, în eventualitatea acceptării ei de către cele două partide convocate, se va reconstitui finalmente vechea Convenție democratică, fie și sub un alt nume sau sub alte determinări, iar dacă nu va fi acceptată se va ajunge la opțiunea inițială a dlui Câmpeanu, așadar la lista separată. Pe de altă parte, misterul ce învăluie deocamdată natura și cantitatea condițiilor ce ar urma să fie îndeplinite de celelalte formațiuni pentru a intra în noua Alianță ne face să credem că, de fapt, PNL-ul vrea să meargă de unul singur în viitoarele alegeri sau, în cel mai rău caz, într-o grupare triadică. Pentru cine cunoaște platformele ideologico-politice ale celor trei partide invitate de PNL în noua Alianță e destul de clar că această reducere la trei a Convenției democratice nu este determinată de presupuse asemănări, sau – pentru eliminare – diferențe, de ordin ideologic, căci, la drept vorbind, între doctrina politică a liberalilor și doctrina social-democraților dlui Cunescu e mult mai puțină comunicare decît între liberali și, bunăoară, FSN-ul dlui. Petre Roman, care e un partid social-democrat bine înclinat spre liberalism, tot astfel cum între doctrina liberală și doctrina PNȚ-cd e mult mai puțină compatibilitate decît între liberali și, de pildă, PAC-ul dlui Manolescu, care e un partid neoliberal, cel puțin în alură dacă nu chiar în litera doctrinei. Dacă așa stau lucrurile – și ni se pare evident că așa stau — atunci rămîne să ne întrebăm care este, în realitate, rostul Alianței propuse de PNL. Nu ne-am grăbit să spunem – precum se speculează frecvent în presa independentă – că e vorba de o manevră subtilă menită să favorizeze „pîrtia" prezidențială a dlui Ion Iliescu și nici nu ne îngăduim să fabulăm pe marginea unei prezumtive înțelegeri subterane între actualul președinte al României și liderul PNL-ului. Mai curînd credem că e vorba de un orgoliu individualist – în mare parte firesc –, al dlui Radu Câmpeanu, orgoliu ce a condus, din păcate, la o reacție de adversitate față de pozițiile, nu mai puțin orgolioase și nu mai puțin firești, ale altor lideri din Convenția democratică și, în primul rînd, ai Partidului Alianței Civice. De altfel, avem impresia că distanțarea dlui Câmpeanu de UDMR e mai mult o justificare a refuzului de a fi alături – egal între egali – de Partidul Alianței Civice. Numai că, valabil într-un context politic normal, acest orgoliu de partid capabil să convingă doar prin el însuși electoratul nu prea e valabil în România de azi, unde cetățeanul e încă departe de a avea conștiință politică aptă de a opera distincții nete între diversele platforme politice aflate în competiție și unde – cum bine s-a văzut la alegerile locale – votul este îndreptat mai cu seamă contra decît pentru, în sensul că știm – pe baza experienței sociale directe – ce nu e bine, dar nu știm încă precis ce e bine. Încrederea PNL-ului în propriile-i forțe este, fără îndoială demnă de toată stima dar nu ne îndoim nici de faptul că activizarea acum a acestei încrederi este prematură. E aceasta o temă la care reuniunea Convenției Naționale pentru instaurarea democrației ar fi bine să mediteze pentru a depăși o dată nefericita tradiție românească a ocaziilor pierdute sau ratate.

„L"

Cireși înfloriți

Vino cît sînt cireșii înfloriți
Să dai binețe și să iai lumină.
– Sîntem un neam de oameni de grădină,
Vom repeta, nu roxolani sau sciți

Ce tot pe coame-n fluturări se-nclină
Ori pe fruntarii, cu săgeți primiți.
– Avem sub munți și ape rădăcină,
Vom spune, de-un patetic vînt răpiți.

Și-o masă-avem, rotundă, sfat să țină
În juru-i îngeri nu-ncruntați, smeriți,
Cîte-o petală cînd se lasă lină

Pe răni închise, pe din somn stîrniți,
De fruct oprit, fiori. Intrați, grăiți...
Dar nici un pas, pe țipăt iar surdină !

Aurel Rău

In memoriam

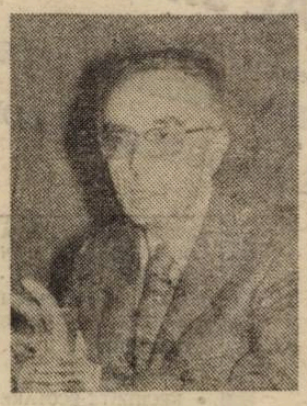

VINTILĂ HORIA

IN PAGINA A 4-A

Ilustrăm acest număr cu reproduceri după lucrări semnate de Dragoș Morărescu, reunite în expoziția de la Galeria „Orizont".

JURNAL VIENEZ

MAX DEMETER PEYFUSS

de Cornel Ungureanu

IN PAGINA A 7-A

Poeme de MIHAI URSACHI

IN PAGINA A 6-A

●

Proză de NICOLAE PRELIPCEANU

IN PAGINA A 10-A

Lucafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Trecerea oprită

Nu călcați pe iarbă. Nu intrați. Nu, Nu, Nu. Aceste îndemnuri generoase ale tuturor epocilor mi le evocă mereu pe cele ale „epocii de aur", cînd nu era voie, nu era bine, nu era momentul, nu, nu, nu. Cei care-ți voiau binele te preveneau să nu prea vorbești, căci cu gura ta slobodă (ca a lumii, nu !) s-ar putea să ajungi rău. Erai îndemnat să taci, să nu spui nimic, să nu deschizi gura.

„După ani în singurătate uitasem să vorbesc", mărturisește undeva dl Corneliu Coposu, unul dintre oamenii care au suferit cele mai aspre condiții ale temnițelor comuniste.

„Șase luni n-am vorbit aproape deloc, uitasem să mai vorbesc", îmi spune Petre Mihai Băcanu.

Și, dacă n-ar fi voit să smulgă de la acești oameni mărturisirea unor crime pe care nu le făcuseră, poate că torționarii i-ar fi lăsat acolo ca să nu mai poată vorbi niciodată.

Încet-încet, prin îndemnuri binevoitoare sau abil calculate, un popor întreg a fost împins pe „noua" cale a necuvîntătoarei, a fost făcut să uite, întîi unele cuvinte, și ideile care se exprimau îndeobște prin aceste cuvinte, apoi tot mai multe și mai multe, reducînd dreptul la vorbire, la exprimare, la acea caricatură lingvistică, **new speaking**, pe care o mai practică și astăzi semenii noștri : în creierele lor nu s-a stins becul întunecat al „epocii de aur, a luminilor, a lui Pericle", vorba atîtor intelectuali (foști) de seamă. Mirarea cu care aceste ființe hibride ieșite din comunism privesc orice încercare de a exprima altceva decît vreo „prevédere" ori vreo „concluzionare" dă întreaga măsură a mărginirii interiorului lor foc, a supunerii lor necondiționate la îndemnurile „generoase, mie-mi spui !", cu ajutorul cărora s-au putut ridica „pe cele mai înalte culmi" ale unor cariere altfel de nevisat. Lipsa vorbirii, soră cu lipsa gîndirii, modelează altfel și chipurile oamenilor. Priviți la cei care ne conduc azi, la foștii activiști, securiști, care fac afaceri bănoase, la toată această pleavă ce se crede făină, la fețele lor și comparați-le cu chipurile spiritualizate ale miniștrilor de altădată, nu ale filozofilor, ale politicienilor. Diferența este aceea între „revindecările" celor de azi și fraza aleasă a unui discurs parlamentar de altădată. Să nu credem că înainte de război nu era nimic interzis. Multe erau interzise și-atunci. Dar nici dictatura lui Antonescu nu interzicea cu desăvîrșire, ca aceea comunistă, gîndul și exprimarea lui.

În ce ne privește, încă mai stăm sub impresia imperativului „trecerea oprită", cu perioada noastră de **trecere** cu tot.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Nu la tribunal, ci la balamuc

Atît de naiv încît să cred că după Revoluție, peste noapte, ar fi putut să se instaureze în România un regim al sensibilității, neduplicitar, nu am fost nici o clipă, dar să ajung să fiu eu cel ales la noile partide de vînătoare, actuale, drept victimă, eu, fostă țintă politică, în mișcare, a totalitarismului, totuși, după doi ani și ceva, să continui să fiu eu cel arătat cu degetul de foștii și actualii vînători, colaboraționiști de diferite calibre, să fiu calomniat, jignit, călcat în picioare tocmai de acești josnici „trăgători de elită", așa ceva nu mi-am putut închipui că o să mi se întîmple — chiar dacă, iau azi seama, intră în logica terorii și arbitrariu'ui toată această continuitate românească neocomunistă a abjecției sufletești... E evident deja : din păcate, regenerarea morală socială întîrzie să se arate, hibernarea securisto-ceaușistă își păstrează intactă „metodica", sigur, reformată. E adevărat, nu se pot da decrete pentru conservarea conștiințelor fecunde, netrădătoare, pe o parte, și pe de alta idealitatea e obligată, prin lege, să facă permanente compromisuri cu „nevoile funcționale", dar... Dar de aici și pînă la a face, senin, delațiune publică...

Nu, nu mai continui acest răspuns la mizeriile încalificabile ce mi le face, deja ciclic, o fostă-poetă, Elena Ștefoi : îmi e lehamite. Ajung cinci „episoade" pe această temă, a ratării postrevoluționare : articolul ei, „Pe ocolite" **(Contrapunct/** 13 martie 1992) rămîne un exemplu cras de prostie, mai degrabă, decît un exemplu de aducere a calomniei profesionale la un anumit grad de subtilitate. Pentru mine consternantă fiind motivația calomniei — dedesubturile ei, premeditarea, intenționalitatea delictu'ui în sine, din partea unei „colege"...

E culmea ! Să te trezești „antimaghiar" pentru publicarea unui singur articol și acela scris cu oroare și groază, fără prejudecăți, după tragicele evenimente din 19—20 martie de la Tg. Mureș și să afli, după doi ani, exact, că prin însuși diabolicul Virgil Măgureanu de azi (pe atunci un nimeni, fără SRI pe cap), ai conceput, de fapt, tot articolul „Curs de anatomie sufletească" **(Contrapunct / 30 martie 1990)** la **comanda** și cu „documentele" lui, ba chiar înainte cu o lună de a se fi întîmplat nenorocirile interetnice de acolo (în așa fel că, eventual, articolul meu ar fi putut să le declanșeze !), este, într-adevăr fantastic, un record al imbecilității „colegiale" de neatins, de care numai o penibilă intrigantă ca E. Ștefoi e în stare: disprețul meu, exprimat aici, public, la adresa ei, în acest sens nu poate fi de acum înainte nicicum reprimat... Nu are nici un rost să mai insist pe această temă: rog cititorii ce au scăpat din vedere ultimele patru numere ale **Luceafărului** să meargă la o colecție să ia seamă, să pot să închei azi paranteza mare deschisă atunci...

Altfel, inutil, să încerc să mă crucesc asupra nesațiului E. Ștefoi în a se eriza în purtătoarea de cuvînt a contra-naționalismului românesc, atît de practic, se pare (contra-naționalism de diversiune oficială, întreținut în modul cel mai obscur cu putință de Putere, cu voia SRI-ului, care pune la dispoziție vize după vize pe pașapoartele de serviciu ale emisarilor săi de tipul E. Ștefoi, dacă nu ne înșelăm) și „internaționalismul" (era să zic „trans-naționalismu'ui" de sorginte răsăriteană) său teoretic prin marile orașe occidentale, pline de invitații pe valută ? Să nu încerc... Să mă întreb, totodată, de ce E. Ștefoi nu a scris nici un rînd despre expedițiile sale oficiale de „specialitate", regulate, la Budapesta, măcar, expediții începute din chiar 1990 întîmplător, de pe vremea cînd eu eram redactor-șef la „Contrapunct", la colocviile contra-naționaliste (pardon, internaționaliste) de acolo ? S-a temut că ar fi putut fi „interpretate" și luate drept altceva ? Ce ? Instructaje neocomuniste ? Ce altceva... Să mă întreb abia acum, cînd o impostoare ca E. Ștefoi vine să mă calomnieze „festiv" (de ziua națională a Ungariei), aberant, bolnăvicios, detestabil, complice intereselor Pu'erii naționaliste să întrețină pe toate căile confuzie, conformism, duplicitate...

În sfîrșit, o punere la punct despre pretinsul meu „fost prieten" Virgil Măgureanu, despre care, cu altă ocazie, sper să pot scrie pe larg, fiind un subiect „gras" oricînd, să nu acaparez această rubrică numai cu **publicitatea** făcută, indirect, istericei E. Ștefoi și calomniilor sa'e debitate la adresa mea. Anume că niciodată, să fie limpede, în nici un fel, nici verbal, nici în scris, nici moral, nici material, ferească Dumnezeu, nu am „colaborat" (ce ticăloșie să ajungi să sugerezi asta !) cu V. Măgureanu, nici înainte de 22 decembrie 1989, cînd era „exilat" la Focșani și mă blamase violent pentru semnarea acelei Dec'arații împotriva rea. legerii lui N. Ceaușescu la al XIV-lea Congres, nici după Revoluție ! Cunoștința noastră a fost pur epidermică, „politicoasă", domnia sa fiind din cu totul altă lume decît aceea a mea, adversar mie, nedisimulat... Normal, începînd cu 1 martie 1990, cînd am predat legitimațiile de intrare în Parlamentul Provizoriu, retras din președinția județului Vrancea, cînd nu exista SRI-ul, repet, pînă și aceste „relații" cu totul simbolice dispărînd cu desăvîrșire, pur și simplu... Astăzi, tentația condamnabilă a unor neisprăviți de a face specu'ații pe seama „legăturilor" mele cu V. Măgureanu, fostul securist și actualul SRI-ist, fiind de un ridicol sublim : nici nu merită să-mi bat capul...

Cam atît. Concluzia în cazul infracțiunii de calomnie, de față, flagrantă ? Încă o concluzie, de fapt : E'ena Ștefoi a fost, este și va fi (năravul din fire...) o **provocatoare de meserie** nedemnă, ordinară, ce ar merita să fie trimisă nu atît la tribunal, unde va trebui să dea socoteală, mai degrabă sau mai tîrziu, ci la balamuc, pînă nu e timpul pierdut...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ANONIM : „Vine luna aprilie la Mankyonde unde s-a născut președintele Kim Ir Sen, marele om al poporului coreean". **(Europa)** ● ION CRISTOIU: ....„publicația fostei Securități, **Europa,** nu prididește în a-l elogia pe domnul Radu Câmpeanu". **(Expres magazin)** ● MIRCEA MIHĂIEȘ : „Doar dl. Câmpeanu, campion, pe vremuri, al democrației, pășește cu o vigoare care nu-i trădează vîrsta spre un teritoriu în care, mai devreme sau mai tîrziu, îl va întîlni pe dl. Roman, dacă nu și pe dl. Iliescu însuși". **(România literară)** ● CONSTANTIN LUPU : „...atitudinea PNL, mai exact a președintelui său, dl. Radu Câmpeanu, pare de neînțeles". **(Adevărul)** ● TIA ȘERBĂNESCU : „Președintele PNL care stă de șase luni cu piciorul stîng în guvern și cu cel drept în opoziție — ceea ce în medie, se cheamă cam urît — pare decis, în fine, odată cu ora de vară, să-și schimbe poziția spre a nu amorți : domnia sa stă acum cu dreptul în guvern și cu stîngul în opoziție." **(România liberă)** ● EMIL TOKACI (la adunarea Delegației Permanente PNL) : „va fi trist ca acest partid să încheie astfel istoria sa prin dezaprobarea întregii națiuni". (Citat după **Expres magazin)** ● STELIAN TĂNASE : ...„dl. Câmpeanu demonstrează că este preocupat doar de interese de grup și personale". (Declarație, în **Expres magazin)** ● PETER SCHRAGER : „Președintele Iliescu declară : «Cu agricultura am dat-o în bară»". **(Adevărul)** ● GILDA LAZĂR : ...„domnului Spiroiu îi place să radă : a ras poliția militară de la paza deținuților, a ras ofițerul care a apărut la SOTI (pentru că nevastă-sa avea o cofetărie pe care o zugrăveau soldații) și va rade Tinerama". **(România liberă)** ● ANONIM : ....„Dumitrașcu Ghe. a spus : «dacă dl. Roman, datorită calităților pe care le are va fi din nou lider național, acest lider vă va încăleca, așa cum a făcut-o și pînă acum»". **(Opinia studențească)** ● SORIN ROȘCA STĂNESCU: „Dl. Victor Surdu a devenit campionul neocooperativizării satelor românești. Întreaga suflare așteaptă divizii de tractoare de la P.D.A.R. Cel mai mult se distrează polițiștii cu oarecare vechime. Domniile lor se crucesc întrebîndu-se cum de este posibil ca un individ cu trecutul lui năucitor să poată ajunge lider de partid". **(România liberă)** ● DAN MEDEANU : „Societatea PHOENIX s.r.l. cumpără deputați și senatori, cu bucata sau en gros. **LA CELE MAI AVANTAJOASE PREȚURI DIN ȚARĂ!" (Phoenix)** ● ANONIM: „Dat fiind faptul că parlamentarii vor să beneficieze de avantajele funcției lor pînă în toamnă, anunțăm pe această cale, că pentru binele țării, intenționăm să deschidem o listă de subscripție publică menită a le asigura veniturile necesare; poate că aceasta îi va stimula să susțină alegerile". **(Expres magazin)** ● ALCIBIADE : ....„în marea lor mărinimie, suedezii au înființat un **Premiu Nobel** și pentru spermatozoizi !". **(România Mare).** Premiul, cu siguranță, va fi atribuit lui C. Vadim Tudor ! ● CORNELIU VADIM TUDOR : „Dar nu stă în firea mea să mă plîng. În firea mea stă să observ, să judec în tihnă, să cîntăresc caracterul". **(Politica)** ● R.L. : „Ei, drăcia naibii, doar n-am scăpat de Ceaușescu la «Actualități» ca să-l vedem pe C. V. Tudor!". **(România liberă)** ● RECUT STELA (București) : „Sînt alături de dl. Vadim Tudor în tot ce scrie și face pentru binele națiunii. Îmi exprim totala mea mîhnire față de felul în care oamenii CHEII l-au bruscat și chinuit pe tatăl dînsului, în special doctorița de la Filaret. Nu ajunge că-l «chiniie» pe dînsul în presă, acum îi atacă și membrii familiei. Rușine lor !". **(Politica)** ● H. PARCEA : „Pe ultima pagină socialistă apare vesel Bălăeț, cu următoarea constatare : «Marea Neagră a fost o puternică vatră de civilizație a omenirii». Așadar, Marea Neagră a fost o parte a unui cuptor, unde se făcea focul". **(Cuvîntul)** ● ANONIM : ....„fata cuprinse iar cu mult drag și sîrg cu buzele obiectul plăcerii, concentrîndu-se ca pentru o acțiune foarte complicată și dificilă și începu să treacă sîrguincios, ca o pisică ce-și spală puii, cu limba peste emisfera roză, moale ca un burete, a membrului său". **(Sex press)** ● XANTIPA : „În legătură cu alte întrebări în același sens, mîine". **(AZI).**

Petre Stoica

prezentul continuă

Despre dialog

Orice dialog trebuie să aibă cel puţin un punct de legătură, un loc comun de idei, un nod de conversaţie pentru interlocutori, o condiţie minimă împotriva pericolului ca dialogul să nu se deşire, să nu se despartă în două soliloquri paralele, ca două trenuri ce trec unul pe lîngă celălalt pe două linii mai mult sau mai puţin apropiate.

Dar, un dialog este mai mult decît o „conversaţie". Dacă într-o conversaţie punctul de sprijin se află în afara ta — cum spunea M. Eliade — într-un dialog punctul de sprijin trebuie să fie în tine şi la fel în „celălalt", în convorbitor ; deci în mod firesc dialogul are nevoie de aceste două puncte de sprijin.

Pe de altă parte, dialogul are, sau trebuie să aibă, valoare de „controversă", — în sens pozitiv desigur — „cearta" solicitînd domeniul oportun şi nu oportunist. „Armele" se numesc inteligenţă şi nu viclenie, mobilitate şi nu inerţie, vervă şi nu stereotipie. Apelul — „înainte" se făcea totu', azi se face apel — trebuie făcut la normă, la raţiune şi la adevăr, adică la real (chiar dacă este precar şi incert) şi nu la ireal sau la imaginar.

Într-un dialog nu sînt importante numai gura, care vorbeşte şi nici numai urechea care ascultă, ci amîndouă deopotrivă şi simultan. Indiferent de poziţii, de afinităţi sau aversiuni, de interese sau convingeri, de „forme" şi de „culori", atunci cînd accepţi dialogul trebuie să ştii să devii din vorbitor ascultător şi invers. Această „pereche" este esenţială.

Un contact veritabil are loc, dacă ambele părţi sînt în prealabil (auto)eliberate de înşelătorie şi suspiciune, cînd depăşesc aparenţa şi îşi asumă sinceritatea cu riscul de a fi considerate naive, chiar dacă există şi părerea lui G.B. Shaw (uneori valabilă) conform căreia „e periculos să fii sincer dacă nu eşti şi prost".

Trebuie înlăturate rezervele. E nevoie de o continuitate interioară a legăturii cu interlocutorul; eliminarea tentativei de a disimula sau a folosi şiretlicuri, cît şi patosul fanatic şi credinţa deţinerii adevărului (absolut) aşa cum propune K. Jaspers.

Sigur că un dialog politic şi care se presupune a fi deschis, este departe de imaginea a doi copii ce se scaldă în aceeaşi albie, sau a unor îndrăgostiţi pe o bancă ; nu se ajunge niciodată la asemenea „intimităţi". Totuşi o anume apropiere trebuie să existe, o „distanţă" optimă trebuie realizată pentru satisfacerea condiţiei de continuitate invocată de Jaspers.

Un dialog trebuie purtat şi nu „aero-purtat" ; trebuie purtat cu îndrăzneală, cu eroism chiar, nu cu inconştienţă, nu în dispreţ — deşi dispreţul poate fi o formă de eroism — şi nici (ab)surd, pentru a-i determina o finalitate viabilă, fără malformaţii.

„Sînt oameni care nu vor să bea decît amarul şi otrava din lucruri" (E. Cioran) — ca şi cum n-ar fi destul că avem fiecare din noi o părticică mizerabilă a fiinţei (moştenită genetic şi/sau dobîndită natural) cu o concentraţie apreciabilă de venin şi microbi — dar asta nu pentru a-ţi lăsa ţie mierea sau nectarul, ci pentru a-ţi oferi sau a te îmbia la acelaşi „cocktail". O parte din aceşti indivizi ajung la un fel de „dopaj", la o expresie existenţială prin forţa lucrurilor, în timp ce alţii sînt atraşi magnetic de seva pîrjolitoare, şi prin curiozitatea iniţială sfîrşesc în plăcerea finală, într-o convingere pe care vor să te facă s-o asimilezi.

Înainte de a fi o „epocă" a înţelegerii, a dialogului adevărat, vremea noastră de-acum (cu precădere politică) este o epocă a pseudodialogului, a dialogurilor Platon-iene, a discuţiilor bizantine, şi a formelor moderne, prin care Socrate este înlocuit de „purtătorul de cuvînt" ; acesta din urmă avînd două „calităţi" : nu este eufonic dar, ştie să monologheze...

Şi ce lucru mai simplu poţi să faci în public, pe scenă sau la TV, decît să ţii un monolog, chiar şi atunci cînd ţi se pun întrebări sau există încercări de replică ?

Conferinţele de presă, deşi nu sînt chiar un dialog, au totuşi un haz aparte prin modul de „servire" a „mingii" (întrebarea) şi modul de „primire" a acesteia. Jocul este de multe ori de-a dreptul hilar, constînd în „aşi" de ambele părţi, fiecare „servind" (cu mingea proprie) indiferent dacă se află la „serviciu", sau la „primire".

Nu probabil, ci sigur, că această „tehnică" a devierii, a ocolirii întrebării sau răspunsului, este veche, dar parcă în zilele noastre a devenit o obişnuinţă, amplificată uneori îngrijorător şi cu efect nefast de mijloacele mass-media actuale.

Ajungi să te întrebi : un astfel de „dialog" la nivel mai mult sau mai puţin înalt, nu are el şansa să-ţi apară drept o dihotomie şi o capcană de o parte şi o injustiţie şi o eroare de de alta ?

Şi totuşi de ce unele „personalităţi" politice (şi nu numai) — puse în dialog — eludează întrebarea ? A. Michnik a găsit următorul răspuns : „un complex de culpabilitate şi neputinţă rezultat al izolării de propriul popor prin comunism" (probabil una din marile cuceriri revoluţionare...). Să recunoaştem totuşi că răspunsul la întrebare este mult mai complex.

5 aprilie 1992.

M.B. Lupescu

momos

Trei paranteze

Singurul care a practicat în presă paranteza ca articol este actualul meu şef, Laurenţiu Ulici. Fără nici-o teorie în acea vreme (1983—1989), domnia sa, într-un preaplin de plictis, anunţa o paranteză pe care eu o paginam în „România literară" miercuri seara. Miercuri era zi de apariţie a revistei şi numai trei tîmpiţi îşi puteau închipui şi permite asemenea extravaganţă : Ulici, Roger Câmpeanu şi, dacă eram de serviciu, chiar şi eu. Parantezele lui Laurenţiu Ulici erau scurte analize ale unei situaţii socio-literare, de obicei iritante pentru oficialităţi. Deoarece genul nu-mi aparţine, parantezele mele vor fi altfel :

(domnul Dorin Stanciu, editor, crede în „Contrapunct", nr. 11, aprilie '92, că a face publică vîrsta unei autoare constituie un act de impoliteţe. Citez : „... domnia sa face publică vîrsta scriitoarei, act care constituie o impoliteţe chiar şi aici, în mahalaua din faţa porţii Orientului." „Domnia sa" sînt în acest caz, eu. Îl anunţ pe dl. Stanciu, editor, că scriitorii fiind persoane publice nu îşi pot ascunde vîrsta, altfel istoria literară, dicţionarele literare etc, nu şi-ar mai avea rostul. În Occident un editor serios publică pe coperta a patra a cărţii datele biografice ale autorului, dar el, este drept, nu şade la „poarta Orientului". Stau şi mă întreb ce fel de editor este dl. Stanciu, dacă nu ştie nici măcar abc-ul meseriei pe care şi-a ales-o.)

Dl. Câmpeanu îi „urăşte cordial", cum spunea prietenul meu Nichita, pe intelectuali şi pe unguri. Ura împotriva intelectualilor este într-un fel explicabilă, PNL-ul duce o lipsă cronică de intelectuali, mediocrul I.V. Săndulescu, de exemplu, neputînd fi trecut în această categorie, şi acest lucru se poate observa cu „ochiul liber". Lipsa intelectualilor, vreau să spun. Să fie şi ungurii prea intelectuali pentru gustul dlui Radu Câmpeanu? Oricum ar fi, gafele şi orgoliul acestui bătrînel cu părul alb şi sprîncene negre vor duce de ripă partidul deja anacronic prin vîrfurile lui, dar şi prin politica ifosului şi a ţifnei preşedintelui. Despre duplicitate, altă dată.)

(la ultima conferinţă de presă, marţi, 14 aprilie a.c., domnul Iliescu, actualul preşedinte al ţării, crede că absenţa observatorilor naţionali la viitoarele alegeri nu poate modifica decizia americanilor de a ne acorda „clauza". Mai ales că nici ei n-au observatori la alegerile lor. Da, n-au, dar ei au „clauza" !)

Ştefan Agopian

minimax

Cinismul, confuzia şi perfuzia (I)

La Dumnezeu şi-n Principate, toate se poate ! (Anonimul dimboviţean)

Încet, încet pe măsură ce data alegerilor parlamentare şi prezidenţiale — deşi nehotărîtă încă — se apropie, totuşi, fragmentele din puzzle-ul politic românesc îşi găsesc locul, treptat se aşază cum trebuie (cui îi trebuie, mă rog, asta e altă poveste) şi evoluţia capătă un sens tot mai vizibil. Repede spus, aici, ca nicăieri altundeva în fosta Europă socialistă/comunistă, despărţirea de trecut se face şi se va tot face conservîndu-se cît mai mult din el, din trecut, o perioadă cît mai îndelungată. Prin trecut înţelegînd oameni (oricît de compromişi), practici administrative, sistem de guvernare (chiar dacă renovat) şi rezultanta lor : mentalităţi şi moravuri specifice totalitarismului uşor modificate de aşa-zisa economie de piaţă şi de relaxarea politică ce cu mîndrie patriotică le numim Revoluţie. Rezultatele înregistrate la alegerile locale (neîndoios obţinute şi ca efect al formării Convenţiei Democratice) iar în continuare scindarea cu vuiet mare a F.S.N. (slavă Domnului că tovarăşii de la „22 decembrie" au obţinut rapid un sediu), păreau să indice că nu peste multă vreme va intra şi România în normal, că adică diversiunea F.S.N., cu tot cu emanaţii ei de frunte, şi-a pierdut forţa de seducţie, că, în fine, alegerile „mari" vor marca, odată cu ascensiunea opoziţiei la guvernare, începutul real al unei distanţări radicale şi ireversibile de totalitarismul comunist. Cam aşa se părea şi poate că optimiştii încăpăţînaţi o mai cred încă, luîndu-şi speranţele (deşarte) drept realitate. De remarcat este că şi propaganda slujitoare Puterii încurajează promovarea unei asemenea imagini politice a României cît se poate de profitabilă în politica externă întrucît ea conferă credibilitate. Gîndită mai pe îndelete, o alternativă precum cea schiţată evidenţiază însă cîteva prezumţii care, nici una nu este plauzibilă.

În primul rînd, fără ca ordinea abordării să fie una a importanţei, o schimbare politică radicală, realizată în regim constituţional, pe cale electorală, ar presupune ca atitudinea electoratului să se fi modificat printr-o cristalizare a opţiunilor economice, politice şi culturale astfel încît demagogia, zvonurile şi confuzia sistematic întreţinută (îndeosebi prin intermediul televiziunii) să nu îşi mai găsească audienţă. Aşa şi numai aşa votul ar putea să exprime opţiuni într-adevăr libere iar nu o derută marcată de afectivitate, spaimă şi criză cultural-spirituală ori, altfel spus, abia astfel indivizii pot să se comporte politic, ca cetăţeni. S-a produs o asemenea modificare, într-o proporţie socială suficient de mare ? Şi, deşi întrebarea este evident retorică în prezentul context deoarece răspunsul (negativ) a devansat-o, ea îşi găseşte locul pentru că **explicaţia** răspunsului suscită şi solicită la maximum interesul tocmai pentru că de-a lungul celor peste doi ani modul cum a fost guvernată România (şi în bună măsură politica externă) a oferit suficiente prilejuri de dumirire asupra intenţiilor şi disponibilităţilor actualilor cîrmuitori. A le înşira pe toate este în contradicţie cu preţul de lux al hîrtiei. Dar totuşi! Pentru că prea sînt multe şi, vorba aceea, prea din cale-afară. Adică, întreaga evoluţie politică, începînd chiar din 22 dec. '89, a fost plasată sub semnul scandalului.

Dacă în Cehoslovacia a fost o revoluţie de catifea, aici a fost o revoluţie scandaloasă deşi, bineînţeles, calificarea este eufemistică ori, eventual, potrivită pentru cîndva în cărţile de istorie. La fel ca şi toate cele întîmplate ulterior. Adică nu doar scandalurile din C.P.U.N., continuate apoi în Parlament unde mitocănia cinică a foştilor to'arăşi dădea şi dă mereu pe răscoale. Scandalul. adevăratul scandal a fost de fapt disimulat de/prin mahalagismul pitoresc al disputelor politice duse faţă-n faţă sau în presă. Adevăratul scandal a fost şi este reprimarea, uneori fără menajamente, a încercării unei întregi societăţi de a accede la libertate şi demnitate, operaţia făcîndu-se prin deformarea sistematică a funcţionării instituţiilor democratice aşa încît acum după mai bine de doi ani de democraţie originală s-ar putea ca starea politică a societăţii să fie chiar mai grav marcată de anomie decît în perioada totalitară. Îndelungata propagandă „anticapitalistă" a fost completată printr-o demonstraţie pe viu care a compromis înseşi principiile şi valorile democraţiei. Totul făcut de o manieră în care cinismul, din ce în ce mai evident, nu poate avea altă explicaţie decît posibilitatea şi disponibilitatea de a se recurge în caz de nevoie le represiune violentă. Completarea, nu mai puţin scandaloasă, s-a petrecut în plan economic unde aşa-zisa reformă are nişte efecte dezastruoase şi cu bătaie lungă, ţinînd cont că, în prezent, se întîmplă în lume o dublă tranziţie : ştiinţifico-tehnică şi politico-economică, de reaşezare a pieţelor şi sferelor de influenţă. Or, în România, modificările din structura proprietăţii sînt neglijabile ca pondere astfel încît statul deţine în continuare monopolul în toate ramurile economice, în schimb, o parte din fosta mafie politică s-a retras în afaceri rentabile mai mult sau mai puţin curate iar învestiţiile (sic !) au fost practic îngheţate. Rezultatul ? Similar celui obţinut în politic : compromiterea economiei de piaţă. Asta în plan mental, pe tărîmul realităţilor vieţii de zi cu zi efectul constînd în extinderea continuă şi progresivă a mizeriei. „Asta-i realitatea, o ducem greu !" remarca dl. preşedinte Ion Iliescu la ultima-i conferinţă de presă, sau, cum s-a constatat într-un studiu al „Institutului de Cercetare a Calităţii Vieţii" (cum puţine sînt în lume) 42% din familiile româneşti trăiesc (vieţuiesc adică) în condiţii calificate „sub nivelul minim de trai". Dar încă mai interesantă este explicaţia oficială a acestei situaţii pentru că abia ea, această explicaţie, în diferitele-i variante, evidenţiază cinismul. Cu toate acestea, schimbarea de atitudine ce ar fi fost firesc să se petreacă nu are nici pe departe proporţiile şi profunzimea de aşteptat. De ce ?! Căutarea explicaţiei constituie o provocare ce ar justifica înfiinţarea unui institut de cercetare de sine stătător. Pe de altă parte, este sigur că multă vreme actuala Putere nu va mai putea rezista fără o transfuzie de capital ceea ce şi explică timiditatea „organelor" în a-şi exercita cum ştiu ele meseria. În schimb, este demnă de toată admiraţia (!) rapiditatea cu care s-au perfecţionat metodele de acţiune indirectă în menţinerea dominaţiei. De unde şi nevoia unei continuări în săptămîna ce va să vină, a patimilor.

15 aprilie 1992

Şerban Lanescu

in memoriam

Vintilă Horia

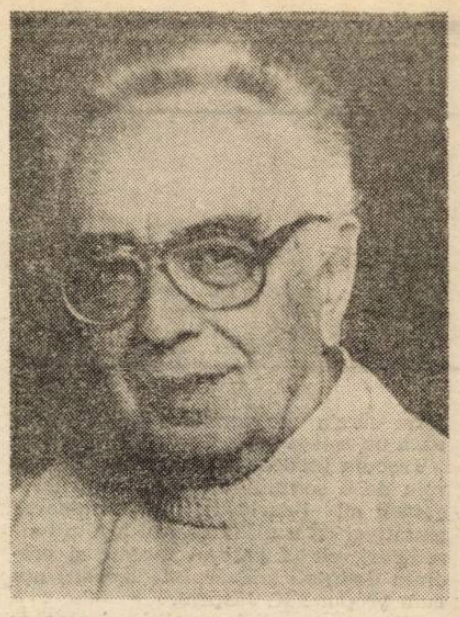

Unul din efectele cele mai grave pentru țară determinate de mult prea lunga dominație comunistă a fost exilul masiv al românilor. Oameni de mare valoare în toate domeniile de activitate au fost siliți să-și părăsească țara și să se așeze în locuri unde nu s-au simțit niciodată ca în universul spiritual în care s-au născut. Unul dintre cei mai cunoscuți membri ai exilului românesc a fost Vintilă Horia, dispărut dintre noi în urma unei boli fulgerătoare și nemiloase, fără să fi avut posibilitatea de a reveni în România, revenire pe care o dorea din tot sufletul. Parcele i-au fost necruțătoare. Aștepta cu dorință nemărginită revenirea României la o stare de normalitate, fără mineriade conduse de oameni responsabili, pentru a se reîntoarce.

Autor cunoscut, eseist reputat, laureat al premiului Goncourt (la care a trebuit să renunțe din cauza amenințărilor autorităților comuniste, practică bine cunoscută), Vintilă Horia și-a făcut debutul literar în țară publicînd poezii și eseuri. Obligat fiind să rămînă în străinătate după război, și-a dobîndit un real prestigiu în lumea literară și intelectuală din Occident prin efort și merit propriu. Romanul pentru care a primit premiul Goncourt, **Dumnezeu s-a născut în exil,** exprimă în fond, prin povestirea dramei poetului latin Ovidiu, renegat de către împăratul Augustus la Tomis, propria lui dramă de exilat. Situația de exilat fără voie l-a stăpînit toată viața.

Ne-am întîlnit o singură dată, eu fiind de cîteva luni în țară la ultima lui revenire. Apoi contactele s-au rupt și s-au restabilit telefonic și epistolar după foarte mulți ani. Reproducem în continuare o scrisoare pe care mi-a trimis-o în 29.03.1983 evident pe căi ocolite.

„Dragă Ghighi,

Mi-au făcut o enormă plăcere rîndurile tale, însă m-a întristat vestea că nu vei veni la noi anul acesta. Eu am în plus cei patruzeci de ani care ne despart, nu e mult, însă totuși... E un fel de nedreptate istorică între noi, cea care mă desparte și de Țară, în cadrul căreia ai devenit un fel de simbol. Poate că la anul, venind tu aici, să se spargă și una și alta.

Aici în fața peisagiului de dincolo de fereastră a stat Dodo (vara lui primară n.n.) acum mai puțin de două luni și nici acum nu-mi vine să cred că acest miracol a fost posibil. Ne-am concentrat cu pasiune în trecut, însă am fost prea puține zile împreună. Mereu aceeași grabă, aceeași nedreptate, bazată pe aceeași nelegiuire fundamentală : spațiul dintre noi e gigantic, timpul p care-l avem întotdeauna la dispoziție mărunt și neîndurător. Noroc că ani copilăriei constituie ei înșiși o viață întreagă.

Lasă vorbă, te rog, să mi se trimită cartea lui Petrișor (fratele meu Petre Ceaușescu, dispărut la Bochum în 1982 — n.n.). Am prieteni buni din speciali-

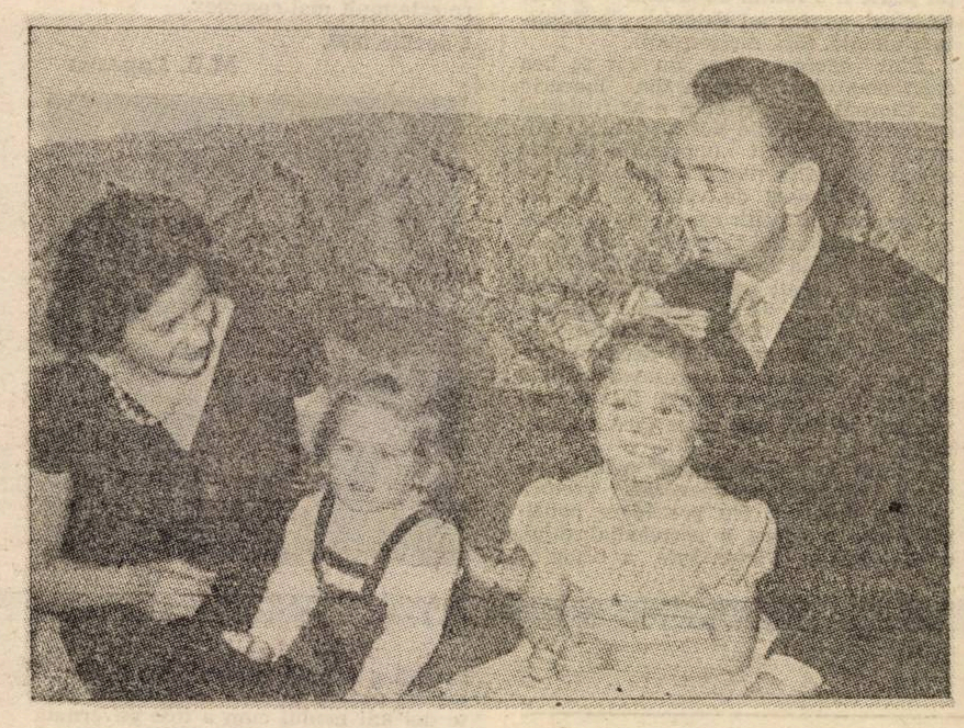

tatea voastră, care se vor ocupa aici de ea. Pierderea lui Petrișor face parte din ireparabilul care ne înconjoară. Mă înțelegeam atît de bine cu el, încît păream din aceeași generație. Mă consolez cu gîndul că lucrarea lui îi va statornici numele în timp.

La adresa din München îți expediez zilele astea romanul „Persequid a Boecio", a cărui a doua ediție a apărut ieri, prima fiind din iunie. Povestea senatorului filozof descifrează, la sfîrșit, prima parte. E un roman al cunoașterii, ca toate ale mele, destul de greu de înțeles pentru un public nepregătit. Mi-am dat seama din criticile foarte elogioase apărute pînă acum, că nici falșii specialiști care s-au vrut critici literari nu l-au înțeles. Am foarte multe proiecte de cărți, peste două duzini, și aștept să ies la pensie — peste trei ani — ca să le realizez, măcar în parte. Printre ele unul dedicat lui Eminescu, Eminescu și goticul românesc, temă care mă obsedează de mult. Sunt un pasionat de gotic și de Evul Mediu și nu-mi place Renașterea, de cînd am descoperit, într-o zi, la Roma, că nu mă puteam ruga în liniște într-o biserică, imitație a unui templu păgîn. Ceva, după Dante și după catedrale s-a îndoit, spre stînga aș zice, și Europa a luat-o pe un drum greșit, pe care a încercat să-l îndrepte Spania, cu imperiul ei creștin și medieval, antiumanist, care a rezistat pînă pe la 1631 (moartea lui Calderon). Proiectul spaniol de stat universal a fost singura încercare ecumenică de împăcare a omului cu omul, la umbra goticului. Mă pasionează istoria Spaniei, din care facem și noi parte, pentru că am fost întemeiați de un spaniol. Traian e un alt proiect !

Lucrez acum la o antologie a poeziei românești în exil și am trei cărți începute. Însă sunt copleșit de cursuri, conferințe, articole, reuniuni care mă separă de cărțile mele. Aș vrea să mă mut la țară și să nu fac altceva decît să scriu cărți. Vechi proiect semiutopic. Te îmbrățișez cu mult drag. La fel și Olguța".

Vintilică.

Se vede bine din rîndurile scrisorii, în afară de proiecte de cărți, cît de mult stăruie amintirea copilăriei, dorința de a se reîntîlni cu familia și prietenii din țară. Și astăzi cînd a trecut în neființă fără să fi putut reveni în țară se cuvine să spunem, asemenea primilor creștini, de care Vintilă Horia se simțea atît de legat : **sit sibi terra levis.**

Gheorghe Ceaușescu

povestea vorbei

O formă de dialog

Formula anchetei de stradă, cu o întrebare sau un set de întrebări puse unui număr cît mai mare de interlocutori, aleși de întîmplare, a cucerit în ultimii doi ani presa scrisă și mai ales audiovizualul românesc. În special la televiziune această formă de dialog a adus mai multă spontaneitate și autenticitate decît interviurile cu replici previzibile sau discuțiile regizate (mesele rotunde cu invitații de opinii adverse, cu discuții în contradictoriu, transmise în direct, fiind încă în faza de încercări timide și stîngace). Din anchetele televizate ale începutului, cîteva au rămas chiar ca puncte de referință în „antologiile" personale ale multor spectatori : cea (economică și lingvistică) în care trecătorii erau întrebați ce este privatizarea — și destul de mulți răspundeau stabilind o legătură cu verbul **a priva** (de ceva), atribuind cuvîntului, evident, o conotație negativă, sau cea (exclusiv lingvistică) în care oamenii erau invitați să judece corectitudinea formei **ouălele :** o acceptau cu ușurință, dar profitau de prilej ca să se plîngă de absența mărfurilor de pe piață. În alte cazuri, reușita formulei a fost minată de o fundamentală inadecvare a întrebării la situația de comunicare. A rămas celebră și o anchetă din timpul mineriadei din iunie, în care unor gospodine așezate la coadă și diverșilor trecători li se cerea să indice un vinovat pentru cele întîmplate. Oamenii erau puși în situația de a răspunde la o întrebare care ieșea cu totul din sfera competenței lor, de a substitui zvonul și opiniile subiective cercetărilor legale ; nici reporterii, nici indignații lor interlocutori nu păreau atunci să-și dea seama de acest lucru.

Oricum, reușita genului depinde de alegerea și formularea întrebărilor, de construirea prealabilă a unui model al partenerului de dialog, de flexibilitatea strategiilor care trebuie de multe ori să fie modificate la fiecare pas. Formula are, de altfel, o anume gratuitate : se presupune că răspunsurile nu pot fi statistic revelatoare ; ele pot fi, însă, șocante, spectaculoase — prin exprimarea unei opinii neașteptate (mai rar), prin modul direct, chiar brutal de exprimare a unei opinii comune — sau prin diverse și adesea comice grade de inadecvare. Răspunsurile pot fi deci pregnante sau prin inventivitate, sau prin umor involuntar.

În ceea ce-l privește pe reporter, e regretabilă adeseori păstrarea unei întrebări chiar după ce s-a dovedit că era prost gîndită — fără o corectă previziune a interlocutorului. Am putut urmări, de sărbători, o tînără care își pregătise o întrebare de actualitate, cu „ancorare în concretul cotidian" : „anul acesta vă ajung banii să le cumpărați copiilor dumneavoastră daruri de Crăciun ?". Întrebarea (pe care am reprodus-o cu o oarecare aproximație) a fost repetată, cu perseverență, în fața unor oameni politici avînd în jur de 60—70 de ani, chiar după ce primii dintre ei explicaseră, amuzați sau ușor jenați, că au copii destul de mari, cărora nu obișnuiesc să le mai cumpere jucării și dulciuri de Crăciun.

În asemenea situații, tot greul e lăsat pe interlocutor, care ar trebui să găsească, cu ingeniozitate și spirit critic, o soluție pentru orice întrebare absurdă. Dacă sînt într-adevăr posibile și asemenea rezolvări fericite, nu e mai puțin adevărat că majoritatea oameni-

lor, puși în situația să răspundă la întrebări rău formulate, par mai proști decît sînt în realitate. Foarte departe de întrebările socratice (a căror previzibilitate ar fi, de altfel, la fel de nepotrivită cu o anchetă !), multe din tiparele la modă în jurnalistica momentului par destinate doar să pună în încurcătură sau să provoace răspunsuri sclipitoare, ironice sau metaforice. Ele par construite pe o strategie unică : dacă intervievatul o evită, reporterul e derutat, dezamăgit, insistă („nu mă ajutați deloc..."). O anchetă năucitoare urmărită de curînd lansa întrebarea-șoc „A venit primăvara ?". Cetățenii, ușor derutați dar pregătiți să accepte orice, răspundeau scurt și afirmativ. (O parodie de anchetă înscenată la un moment dat de grupul „Divertis" folosea interlocutori reali, filmați, fără știrea lor, și cînd li se sugera, amical, răspunsul — „avem prea multe răspunsuri cu **da**, avem nevoie și de un **nu**" — și cînd, ascultători, făceau ceea ce li se cerea). În chestiunea primăverii, reporterul (care conta probabil pe tipul de răspuns digresiv și metaforic pe care l-ar fi dat el însuși la o asemenea întrebare) continua : „De ce ?" Aici, oamenii formulau, după posibilități, ideea succesiunii anotimpurilor, făceau referiri banale la calendar și la climă — sau ridicau din umeri. Dezamăgit că subtilitatea întrebărilor sale n-a fost încă sesizată, reporterul insista : „Dar ca stare de spirit ?" De la acest punct încolo, reacția interlocutorilor are mai puțină importanță ; ar trebui spus că ea era mai curînd blîndă și conciliantă : da, a venit și ca stare de spirit — sau nu, ca stare de spirit încă n-a venit. Ezitarea îi permitea reporterului să încheie în forță : „Dar ca stare de necesitate ?"

Metafora (de sursă politică sau juridică ?) a primăverii „ca stare de necesitate" e atît de derutantă, încît ne alăturăm celor mai inteligenți dintre intervievați printr-o profundă tăcere.

Rodica Zafiu

cronica literară

O istorie estetică a literaturii române (III)

I. Negoițescu, ISTORIA LITERATURII ROMÂNE, Volumul I (1800–1945), Editura Minerva, București, 1991

„Nu va avea ilustrații, nu va cuprinde biografii sau rezumate de opere. Caut să cuprind **critic** evoluția prin curente și personalități ale literaturii noastre, ca într-un fel de **Bildungsroman.**" Aceștia sînt termenii în care I. Negoițescu se raportează la propria sa **Istorie** aflată în lucru, într-un interviu publicat la începutul anilor '70. Refuzul modelului călinescian sare în ochi și în aceste rînduri, dar pariul pe care acest refuz îl presupune rămîne în orice caz exagerat. E ca și cum un prozator ar spune că renunță la descrierile de natură pentru că ele au fost „epuizate" de Sadoveanu și la analiza psihologică, „epuizată" de Camil Petrescu, de Hortensia Papadat-Bengescu sau de Anton Holban. **Biografia, rezumatul** sau **ilustrația**(prin citat și prin fotografie) rămîn pentru totdeauna procedee ale criticii și ale istoriei literare românești, utilizate la noi cu strălucire încă de Maiorescu, în studiile sale din secolul trecut.

Curios este refuzul modelului călinescian și pentru faptul că aproape tot ce i se reproșează explicit lui Călinescu se potrivește într-o măsură și mai mare **Istoriei** lui I. Negoițescu : „lirism acid" și „mistificator", „impresionantă colecție de preferințe și dezgusturi", absență a reliefului istoric, „disproporțiile în tratarea scriitorilor", „sintezele ori analizele insuficiente sau rău plasate", „reaua cunoaștere sau ignorarea unor opere, chiar cunoscute bine și valorificate în epocă de către alți critici" etc., etc.

În realitate, nu numai exemplul lovinescian joacă un rol decisiv în moștenirea de la care pornește **Istoria** lui I. Negoițescu, dar și exemplul călinescian, în ceea ce are el exemplar, incitator, pozitiv. Aflat pe linia macedonskiană a criticii noastre moderne, stilul însuși pe care îl preferă I. Negoițescu e structural mai aproape de Călinescu decît de E. Lovinescu, pentru că ceea ce ne impresionează în el, dincolo de artisticitatea lui generală, proprie ambelor modele, e un fel de vampirism al frazei, prin care tot inefabilul special al unei opere e adus la nivelul expresiei critice, unde va fi încă o dată literarizat. În poeziile sale, Grigore Alexandrescu e „un fiu al durerii, care în măreția ei se simte ca într-un mormînt matern" ; Bolintineanu introduce în literatura noastră „decorul Orientului mirific și senzualitatea, laurii solari, clima blîndă și rozã" ; la Mateiu Caragiale, limba **Crailor** „este de o înflorescență purulentă, ce o așează lîngă poezia colcăind de miasme a lui Jean Genet. Orchidee înăbușite de purpura soarelui-răsare mocnindu-și parfumele, pîlpîindu-și jăraticul unanim și ucigător, cu grijă întreținut prin veacurile depravării, crimei și lîncezirii prospere" ; în fine, la Cioran, care prin opera sa românească a realizat o „utopie sumbră", „sperma trebuie să invadeze creierul și **angoasa** intempestivă să nască adevărurile minții noastre debordînd de viață", iar la Eugen Ionescu, în **Nu,** „tratați cu apă tare, Arghezi, Barbu, Camil Petrescu suferă parcă rînjind sub acest tratament tragic de inteligent, nimicitor. Ca într-o baie de vitriol, operele lor își arată hîrcile".

Călinescian rămîne I. Negoițescu și în preferința evidentă pentru un număr de procedee speciale, cărora tot Călinescu le-a dat strălucire în **Istoria** sa. E vorba mai întîi de cele două tipuri de **comparații** pe care G. Călinescu le-a cultivat cu frenezie în analizele sale.

Prima dintre ele e comparația relevantă, cu termenii oarecum predictibili și folosind adesea contrastul, pentru a fixa mai bine specificul literar al unor scriitori. „În legătură cu comediile lui Caragiale, observă I. Negoițescu, s-au menționat numele unor autori francezi din secolul al 19-lea. Dar ar fi de observat că, spre deosebire de fidelul față de natură Henri Monnier, Caragiale e o oglindă puternic deformatoare ; spre deosebire de Labiche, care este vodevilesc senin, Caragiale e adeseori profund dezolant și sumbru în corozivitatea fără cruțare a rîsului său ; iar spre deosebire de candoarea și blîndețea jucăușului Courteline, luciditatea malignă a lui Caragiale spulberă superficiile, lăsînd să transpară infernul." Sau, referitor la poezia lui Macedonski : „Necunoscînd nici virtualitățile incantatorii ale cuvintelor, farmecul ocult al metaforei, ce era de la Jean Paul și Novalis un bun comun al romanticilor, nici acea dureroasă vină de aur a meditației eminesciene, care venea din puterea filosofantă morbidă a romantismului german, Macedonski și-a nutrit, în schimb, avîntul liric din superbia byroniană."

Al doilea gen de comparație presupune o apropiere șocantă între termeni lipsiți aparent de legătură directă, dar apropiați dacă avem în vedere si-

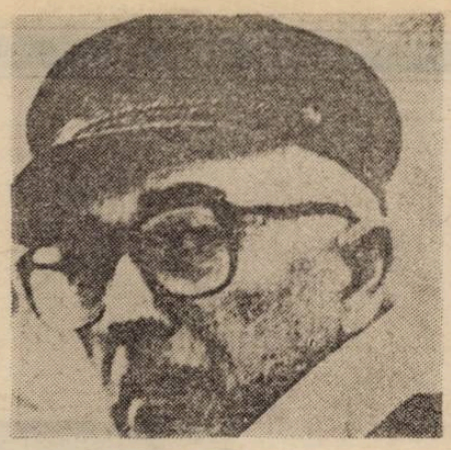

militudinea temelor, trăsăturile mai largi ale unui gen literar sau marile **tipologii culturale.** Numai în felul acesta Anton Pann poate fi comparat cu Voltaire și Liviu Rebreanu sau Henriette Yvonne Stahl cu Restif de la Bretonne, „părintele realismului rural" ; „Micul roman **Voica** (1929) excelează prin simplitatea extremă a povestirii, evitarea oricărei afectări literare, despuierea epică, tonalitatea cenușiu realistă care fac din această scurtă narațiune, așa cum s-a spus, un «document rural». Suntem de fapt în linia adevărului, inițiată în ce privește concepția naturalist-morală asupra omului de Rousseau, aici fără nici o intenționalitate însă, fără acel caracter edificator din **La vie de mon père** a rousseauistului Restif de la Bretonne...".

Însă cel mai evident procedeu călinescian, la care I. Negoițescu se întoarce ori de cîte ori are prilejul, e cel al **lecturii inverse,** care aduce prezentul în trecut pentru a-l „salva" de orice semnificație istorică și a-l valorifica estetic, fie și numai parțial. Este adevărat, dacă facem apel la teorie, procedeul acesta (despre care T. S. Eliot a vorbit în **„Tradiție și talent personal"** sau în **„Funcția criticii"** și pe care istoricii îl numesc, din punctul lor de vedere, „eroare prezenteistă") poate fi dedus și din doctrina lovinesciană a **mutației valorilor estetice.** Dar pentru că Lovinescu nu s-a ocupat de literatura română mai veche, cel care l-a practicat cu adevărat și i-a dat pentru prima dată strălucire a fost tot G. Călinescu.

În cazul lui I. Negoițescu, Bolintineanu e citit prin Eminescu, prin Macedonski, Pillat, Mateiu Caragiale și prin Ion Barbu, Alecsandri e valorificat prin Eminescu, de care îl leagă „o apropiere evasiplacentară", la Baronzi, în **Misterele Bucureștilor,** „casa Nodreanului" prefigurează, „oricît de palid, casa «adevăraților Arnoteni» din **Craii de Curtea Veche",** iar cu ajutorul unor „anticipări" retrospective, care implică și specificul unor forme literare, **Însemnările** de călătorie ale lui Dinicu Golescu devin **utopie** (termen predilect în referințele criticului), în timp ce în comediile lui Caragiale putem identifica niște **anti-utopii** care (de data aceasta intervine și judecata de valoare) îi influențează în rău pe români : „Căci, oricît ar detesta politic lumea creației sale antiutopice, estetic, Caragiale se lasă cu deliciu corupt de ea și astfel, prin empatie, literatura lui devine, din adversară, complice cu antiutopia, influențînd în rău pe români".

Distant față de Călinescu, pe care crede că-l respinge aproape în permanență, I. Negoițescu se iluzionează încă o dată în ce privește fidelitatea față de modelul lovinescian. Căci mentorul mișcării literare de la **Sburătorul** a renunțat, în cursul evoluției criticelor sale, la imaginea „spitalului" pe care l-ar reprezenta comediile lui Caragiale, pentru a înțelege în cele din urmă că avem de a face cu un scriitor clasic, adică reprezentativ și monumental.

Și încă ceva, legat de judecățile de valoare din **Istoria** lui I. Negoițescu. În raport cu **Istoria** lui Călinescu și chiar în comparație cu Lovinescu, multe din concluziile la care ajunge I. Negoițescu pot să pară reevaluări drastice ale unor scriitori pe care cei dintîi nu i-ar fi „înțeles" (Anton Pann, Mateiu Caragiale, Sadoveanu etc.) În realitate însă, cum ar spune chiar Lovinescu, reevaluările criticului sînt sub „spiritul timpului" nostru, care îi prețuiește pe acești scriitori mult mai nuanțat și mai sus.

Într-o „engramă" dedicată lui E. Lovinescu, I. Negoițescu își amintește cum l-a cunoscut pe critic în 1941, proaspăt absolvent de liceu fiind. A venit de la Sibiu la București să-și procure **Istoria** lui G. Călinescu, retrasă curînd după editare din librării. Răsfoind cartea, pe o bancă din Cișmigiu, a dat peste fotografia fostei case a lui Lovinescu, din strada Cîmpineanu, și după ce i-a identificat noua adresă, s-a prezentat la idolul său, în Bulevardul Elisabeta, ducînd cu sine, într-o „servietă încăpătoare", **Istoria** lui Călinescu. Întîlnirea cu E. Lovinescu s-a arătat benefică pentru discipol. În casa criticului, tînărul absolvent de liceu a cunoscut-o pe Hortensia Papadat-Bengescu, pe care o admira. Dar în timp ce despre toate aceste întîmplări ni se vorbește cu lux de amănunte, despre **Istoria** lui Călinescu nu ni se mai spune nimic. Vor fi discutat cei doi despre cartea recent apărută ? Și dacă nu, ce ar fi spus Lovinescu dacă ar fi știut că discipolul s-a prezentat în Bulevardul Elisabeta aducînd cu sine tocmai opera cea mai importantă a propriului său rival. Oricum ar fi, scena e din toate punctele de vedere memorabilă. Căci deși se raportează în permanență la E. Lovinescu și îi acceptă opiniile, I. Negoițescu poartă în „servieta încăpătoare" a subconștientului său realitatea mult mai provocatoare (și poate mai productivă) a unui model respins, **Istoria** lui G. Călinescu.

După cum se vede, o moștenire complicată și greu de preluat de către cineva care se arată prea artist pentru a-l continua pe Lovinescu și prea puțin critic pentru a fi cu adevărat călinescian.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune sau despre inefabila diferență dintre Ion și Ivan

O fi fiind eu mai prost, că nu înțeleg ceea ce voi ziceți, ori poate că n-om fi vorbind cu toții aceeași limbă omenească, ori oi fi fiind eu din alt timp, nu unul dinainte, ci unul de după ?! Ceea ce știu e însă că mi s-a întîmplat de nenumărate ori să mă tot gîndesc, cum ar fi fost să fiu EU ungur în țara românească, ce-aș fi simțit, cum aș fi gîndit, cum aș fi vorbit. Ori, poate invers, român în țară unguroaică, ori sîrb în Croația, croat în Serbia, român în Rusia (sau, în fine, URSS) sau rus în România. Tolerat, conlocuitor, minoritate. Eu, care îi plîng pe românii din Basarabia ucraineană ori pe cei rătăciți de secole prin Balcania, dar îi înjur pe rușii Tiraspolului cărora le e frică să nu care cumva să ajungă ... români. Diferența între Ion și Ivan care, unde, cîtă este ?

•

De acord, de secole Rusia s-a tot lățit, înghițind noi și noi pămînturi și visînd, zice-se, să ajungă pînă la urmă tocmai la Golful Persic. Românii în schimb, românii s-au tot chinuit să întregească o fîntură nestrînsă la vreme și asta poate că nu în primul rînd din vina altora, căci conștiința de neam ne-a apărut nouă, românilor, cu mult prea tîrziu. Da, sigur, sînt acestea două soiuri de naționalism (ori patriotism ?) diferite, unul doar revendicativ iar celălalt imperialist, dar acum, la sfîrșitul secolului douăzeci, poate că are o mult mai mare importanță (sau ar trebui să aibă) constatarea că Ion și Ivan sînt unul și același lucru.

De ce, adică să-l înjur eu pe ungurul din Ardeal și să-l plîng pe românul din fosta Uniune Sovietică, care e diferența dintre situația lor, priviți ca indivizi, cîtă vreme sînt la fel de rupți de adevărata lor comunitate ? De ce să nu-i alin supărarea ungurului ? În fond, are de ce să fie supărat, strămoșii săi s-au bucurat de oarecare nu puține privilegii aici, iar Ungaria a rămas una dintre cele mai mici țări ale Europei. În fond suferă, și agresivitatea vreunui Ianoș poate fi înțeleasă, de ce să nu i-o trec cu vederea împăcîndu-l, încercînd să-i explic că ce-a fost a fost, odată, hai să vedem ce-o să facem de acum înainte?! Este, oare, diferența dintre Ion și Ianoș, dintre Ion și Ivan, atît de mare, obiceiurile atît de diferite încît să nu poată trăi laolaltă cu nici un chip ? Poate că nu, poate că e vorba numai de o încăpățînare și o oftică moștenite în cazul amîndurora. În fond, hai să zicem că, de mîine, cele trei ori chiar și mai multe județe din Ardeal ar deveni ungurești. **Ar rezolva asta ceva în viața indivizilor?** Ar fi, oare, mai... drept? Cîteva milioane de Istvan s-ar simți, dintr-o dată, „acasă" (dar un fel de rude sărace, ca redegiștii), în vreme ce alte milioane de Ion ar ajunge prin „străinătățuri". E aberant.

Și zicînd că e aberant nu mă refer numai la faptul că asta nu ar fi o soluție, ci mai ales la acela că e absurd să nu te simți „acasă" decît într-un spațiu larg, de mii și mii de kilometri pătrați, care să fie locuit numai de **ai tăi.** În ultimă instanță adică, a c a s ă să nu însemne pereții, ograda, pomii, pîrîul, prietenii din copilărie,-cîrciuma de la răspîntie ci, într-un fel sucit, acasă să însemne numai și numai o anume l i m b ă. Iar acel nichitian „locuim în limba română" (unde cuvîntul „română" e lesne comutabil) să nu fie o simplă, fermecătoare figură de stil, ci să exprime adevărul- adevărat, restrictiv, dominator, — totul, desigur, fără vreo vină din partea lui Nichita. O aiureală, o suceală, o deviere a felului normal de a fi, sau ar trebui să ne gîndim că e o deviere. Să-i învățăm, măcar pe copiii noștri, de pe la doi-trei ani, cît mai multe limbi ale pămîntului, poate vor pricepe că nu asta e important, poate nu vor mai acorda atîta importanță locuirii într-o **singură** limbă.

•

În fond, dacă Ion și Ianoș nu pot fi amîndoi fericiți în același imp, ce soluție, măcar utopică, poate să existe, că doar nu se poate merge așa, prin secole, uitîndu-ne încruntați unii la ceilalți ! Una singură, relativa dez-naționalizare. Adică dispariția granițelor, fenomen în urma căruia nu că naționalitatea nu și-ar mai găsi rostul, dar nu ar mai avea o asemenea importanță capitală. O dispariție a granițelor care s-ar putea produce, ca în proiectata, visata, încă utopica Europă, prin asimilarea statelor într-un **organism supranațional,** dar poate că și invers prin trecerea la un mod de organizare pe regiuni destul de mici, cu mult sub dimensiunile ambelor state. De fapt, cele două alternative nici măcar nu sînt divergente, dimpotrivă, căci odată cu încheganea unei Europe din ce în ce mai unitare politic și cultural nu numai că statele își vor pierde din importanță dar, concomitent și inevitabil, se va trece la o necesară organizare regională.

Va fi trist pentru unii dintre noi, românii, care nu vom apuca să vedem o „Românie Mare" niciodată împlinită ; va fi trist, tot așa, și pentru ungurii ce nu vor reuși să refacă „statul sfîntului Ștefan". Dar acesta, vrînd-nevrînd, pare să fie sensul dezvoltării istorice. În definitiv, nimic altceva decît mult pomenitul „sfîrșit al Istoriei", dar văzut altfel, adică sfîrșitul acelei trepte a Istoriei caracterizate ca organizare a lumii în state naționale și trecerea la un alt nivel, inevitabil superior. Este ceea ce, de un secol ori poate chiar de mai mult, cu scurte momente de regăsire a speranței dar și cu mult mai multe perioade de de-cădere, lumea tot caută, ca pe un salt înainte care s-o mîntuie. Ar fi, așteptatul pas înainte al individului și al lumii în același timp. Dar pînă atunci, va mai fi să fie iar noi, Ianoș, Ion și Ivan, ne vom mai privi o vreme chiorîș. Așa, ca să nu ne plictisim.

Mihail Oprea

mihai ursachi

Toamnă

Nu se întîmplă nimica pe marile piscuri
nimeni nu-şi ia cel mai mic dintre riscuri
şi toată lumea tace din pliscuri

Spre toamnă castanii se bolşevizează
şi iederi fragile şi lungi sîngerează
şi nici toamna asta nu e mai brează

Dar este un lup hăituit şi ascuns
urletul lui nu-şi găseşte răspuns
sufletul lui — doar de sine străpuns

1980

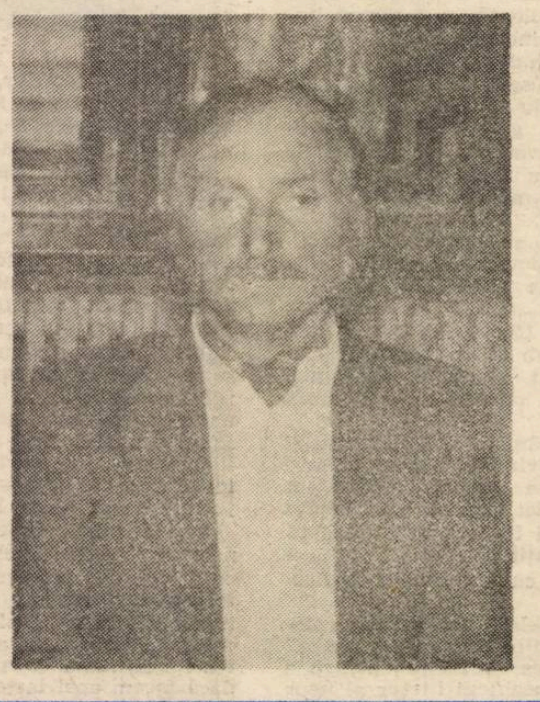

Tablou

Am văzut cum în noapte pe străzile burgului
bătrînul măturător îmbrăcat în rouge cardinal
îşi împingea tomberonul orbeşte
fluierînd cu putere şi fără-ncetare Marşul
Vînătorilor din opera Freischütz

De amicitia

Caraghiosule ! mi-a spus prietenul meu
şi eram caraghios

Păcătosule ! mi-a spus prietenul meu
şi eram păcătos

Prietene ! mi-a spus prietenul meu
şi eram prietenul său

Cloşcă

Sunt ca o cloşcă ; cotcodăcesc
ca un ceasornic de masă ultragiat.
Deşteptule, zic,
deşteaptă-te naibii (române) cotcodac
cotcodac !

Această idioată Lună plină

Nenorociri şi dezastre se anunţă din toate
direcţiile.

cei suferinzi de ciroză nu pot să spere
chiar la nimic. Toate cunoştinţele
de sex feminin sînt profund indispuse.
Apa la closet nu mai curge. Am insomnie.
Iată care sunt consecinţele acestei faze
a Lunii.

Răspuns : **„Dar Luna nu este moartă, moleculele ei**
îşi dau mîna şi ne aşteaptă".

Cheia

Cînd inima planetei va plesni,
şuvoi imens de sînge va potopi tot cerul,
şi undeva, într-un ungher al nimicului
eu voi urla : Cheia,
dă-mi cheia, dă-mi cheia,
dar dă-mi odată cheia !

stop-cadru

La oglindă

Intrarea în scenă a lui Daniel Corbu, produsă în 1984, nu era străină de un anume mimetism şi de recuzita procedeelor teatrale ce „regizează" sensibilitatea ramurii etice a promoţiei optzeciste. Gestul poetic este investit cu valoare morală şi existenţială de act limită, autorul arborînd o atitudine sentenţios-moralizatoare convertită în orgoliu al solitudinii şi tăcerii de sorginte rimbaldiană, în ciuda nevoii de comunicare şi încrederii în puterea semnificantă a cuvintelor („înfrigurat între creier şi inimă / în spatele sîngelui ascultînd marşul mărunt al cuvintelor"). Ostilitatea faţă de maşinism este marcată ostentativ prin astuparea urechilor la cîntecul „privighetorii electronice", adică al poeziei artificializate în esenţă. Copleşit de sintaxa străzii („ca şi cum aş scrie poezie ÎNTÎMPLĂRILE MELE / NĂVĂLESC ÎN STRADĂ") şi, în spiritul radicalismului şi al fermităţii limbajului, poetul punea „dinamită sub podurile pe unde / trecea poezia leneşă", simplitatea şi sinceritatea expresiei demetaforizante intenţionînd să traducă o viziune insolită asupra existenţei cotidiene.

Mai înclinat spre reverie şi metaforic este Daniel Corbu în **Plimbarea prin flăcări** (1988), unde nu mai nutreşte gîndul de a pune alt fundament poeziei şi preferă o atitudine autenticistă, „chiar dacă i-ar lipsi perfecţiunii un deget". Nevoia confesiunii şi a găsirii identităţii prefigurează de pe acum motivul oglinzii, care îi asigură unghiul între reflexie şi refracţie, între ceea ce se întîmplă în exterior şi în interior. Glisarea livrească dinspre realitate spre imaginar se realizează printr-o spectaculară trecere „prin flăcări", sentimentalismul elegiac alternînd cu cel grav solemn, aflat sub controlul luciditătii. Livresc şi fantast, aidoma unui personaj hofmannian, Daniel Corbu îşi făureşte o retorică disciplinată şi totodată funambulescă. Pieptul Poetului e incendiat ; el este o casă prinsă în vîlvătăi, un templu ce arde. Flăcările sînt, în fond, poematice şi îl ard în măsura în care „se consumă" poemul : viaţa devine o călătorie palimpsestică prin poeme, fiecare în parte fiind o altă ipostază a identităţii. Prima secţiune a volumului poartă drept epigraf două versuri din Odysseas Elytis, „o nimica toată mi-am dorit / şi pedepsit am fost cu prea multul", poetul nemţean simţindu-se un „ales", dar nu şi un triumfător ; el declară că s-a născut „în anotimpul friguros al întrebărilor", iar descoperirea în sine a unor modele tutelare se face prin metoda oglindirii : „şi vorbesc, vorbesc, vorbesc / afundindu-mă în oglindă ca-n Marile Tomuri".

Daniel Corbu nu manifestă interes pentru social iar nemulţumirea, dacă se întrevede, este insinuată pe alte căi ; departe de a fi un revoltat pe faţă, el trădează o melancolie fantastă şi vocaţia de a scoate realul din impas prin cuplarea acestuia la fantasmatic. Constituindu-se ca motiv central al volumului **Preludii pentru trompetă şi patru pereţi** (Ed. Panteon, 1992), oglinda pare a fi suprafaţa care degrevează fiinţa de o falsă interioritate şi re-creează imaginea originară a totului — prin definiţie imperfect şi fragmentar, constrîns la fetişism pentru a putea încropi o presupusă armonie. Poetul refuză să privească în „apele" infidele ale altora deoarece există în spaţiul cuvintelor un principiu vital şi o artă poetică gata să-l încorporeze ; „Eu vorbesc ei ascultă-n tăcere. / Eu sărut preajma lucrurilor / ei le sfărîmă cu privirea. / Eu visez. Cei fără nume îşi arată / dispreţul strălucind ca un brici. / Eu încerc vanitatea poemului cei fără chip / se retrag în suris. / / Scriu. / Prea măresc nimicul ce flutură-ntre noi. / Zorile ne găsesc însinguraţi / cu-n morman de foi înnegrite" **(Ceilalţi)**. Existenţa comună, cu micile suferinţe diversioniste, e repudiată în favoarea autocontemplării, precedată de un ritual narcisic al iniţierii („proaspăt bărbierit, dichisit, mă aşez în faţa oglinzii" ; „trag pînza de pe oglinzi ; / chipul meu"). Sub măşti se aud vocile eului în continuă metamorfoză, obsedat de ceea ce rămîne identic în profunda oglindă : „Pînă şi alfabetul în care vorbesc e-o tristeţe. / Ce eşti tu suflete al meu / dacă nu o adunare de nopţii o coaliţie / de şoapte ? / La miezul nopţii cu ploile zornăind în memorie / ţie mă dărui întreg nerostit floare a dezastrului / intru în mine ca-ntr-o ţară cu oglinzi mişcătoare / cu tine odată mă citesc **hypocrite lecteur** / amintirea îngropată adînc răsare ca textele vechi / prin foile de papirus" **(Miezonoptică)**. Din această zonă obscură şi greu abordabilă se revine la lumină interogativ, dar suprafaţa cerebrală se dispersează iarăşi într-o mulţime de şoapte, a căror defazare şi inconsistenţă nu mai este bine înregistrată. Vocea interiorizată şi structura retractilă dau versului resemnat şi melancolic o alură deceptivă, iar demonul singurătăţii, înzestrat cu o magnetică putere hipnotică, distrage atenţia de la contingent şi o dirijează spre azurul întunecat al unui solilocviu („Încet / încet vei lua chipul singurătăţii. / Acolo departe în cărţi / ţi-i negru seninul").

Specularitatea dă curs aspiraţiei de a reface unitatea contrariilor, în compoziţia oglinzii unindu-se, după cum ştim din tradiţia alchimică, lumina şi recea otravă — două componente ce şi-au aflat formula în stadiul sintezei cristaline. În liniştea consecutivă consumării faptelor se nasc reflecţii despre sensul fiinţei şi al scrierii ei („Ah, trecere prin lume nimic nu e numele tău ! / Zeii cernelii îndelung m-au îngenuncheat / toată tinereţea am cucerit cetăţi de hîrtie / am traversat incertitudini" — **Clipa de-acum)** şi se caută printre semnele prezentului efemer picături de sînge cald al propriei identităţi. Neliniştea epistemologică, a cunoaşterii refuzate într-un spaţiu recluzionar predestinat („Între patru pereţi / praful cosmic al singurătăţii. / Între un vers şi altul / risipita mea viaţă" — **Everything or nothing)**, urmează experienţei eşecului prin „exerciţii de singurătate", dominată de estetica incertă a specularităţii. Sub aparenţa de oglindă şlefuită la şcoală veneţiană se ascunde un profund şi tenebros abis al existenţei perisabile. Oglinda textuală nu poate acoperi reflectarea tuturor semnificaţiilor divergente ale realităţii („Lumea e un copac cu hieroglife ademenitoare") şi astfel apar retractări, iar inerenţa ciudăţeniilor provoacă anacolutul existenţial şi divorţul între veridic şi verosimil.

Solitudinea, reflex contextual obţinut prin situarea eului în raport cu lumea, e o stare provocată să existe, supravegheată cu luciditate şi tratată ca un ritual autoimpus („Şi singurătatea-i o sărbătoare dacă ştii s-o / trăieşti"). Discursivitatea rezultă din coerenţă şi derulare aproape logice şi dă la lectură o impresie de exterioritate. La „academia poemului", unde principalul subiect e uimirea, „Toate epitetele şi-au luat cîmpii din poemele mele. / Singur extatic amar construit din bucurii retezate / stau atent să văd unde-şi mai înfige colţii / Metafora". Dar metafora se dovedeşte a avea dinţii tociţi ; rara ei utilizare, de pe urma căreia ar fi avut de cîştigat ambiguitatea, nu ne determină să zăbovim prea mult asupra versurilor. Retorismul, adăugat clarităţii, pare că dictează ei sentimentelor şi antrenează inspiraţia. Ne place însă timiditatea bătăioasă, retractilă şi totodată orgolioasă, cu care Daniel Corbu îşi apără sensibilitatea şi „nevindecata rană", care este Poezia.

Vasile Spiridon

JURNAL VIENEZ

I. Max Demeter Peyfuss

Max Demeter Peyfuss înseamnă, pentru literatul român în drum prin Viena, relația sigură, unchiul nabab, omul care te adăpostește, îți oferă protecția, dolarii și bunăvoința. Mi-l imaginam din poveștile lui Petre Stoica sau Sorin Titel ca pe un fel de rege al boemei, un print al cafenelelor literare, flancat de ucenici și iubit de maeștri. El era omul care i-a introdus pe ai noștri la Viena, care i-a tradus pe Baconsky și pe Petre Stoica. Omul providențial.

Primul lucru pe care am vrut să-l aflu după ce am ajuns la Osterreichische Gesellschaft für Literatur a fost : cum îl găsesc pe Max Demeter Peyfuss. Nimic mai simplu, doamna Peyfuss lucrează chiar la Osterreichische Gesellschaft, dînsa mă va îndruma !

Doamna Peyfuss se bucură, se bucură, telefonează. Telefonează iar. Domnul Peyfuss lucrează la **Institutul de istorie sud-est europeană** de pe lîngă Universitatea din Viena. Nu e în birou acum, dar e la Institut. Pot să-l caut, o să-i facă plăcere. (Mărturisesc că primul moment derutant al zilelor mele vieneze a fost chiar acesta : ce să facă dl. Peyfuss, prietenul, nădejdea, pavăza literaților români la **Institut ?** Eu visam o întîlnire pe teren neutru : la o oarecare cafenea celebră.) Înainte de a-l descoperi pe dl. Peyfuss îl descopăr, în labirintul noii clădiri a Universității, pe dl. Papadima. E chiar Liviu Papadima, noul Hogaș, prozatorul și criticul ! E profesor aici, îi învață pe vienezi limba română. E amabil, se bucură că mă vede, dar are treburi. În cabinetul vecin, cîțiva fericiți învățăcei deslușesc tainele lui Creangă. Îndrumă o frumoasă, pe urmă altă frumoasă ; pe urmă zice că e la dispoziția mea. Eu vreau să-l întîlnesc pe Max Demeter Peyfuss, îi spun. E o.k., și el ar vrea să-l întîlnească. Să mergem, hotărăște infatigabilul călător și demarăm : întîlnim secretare politicoase pe care tînărul profesor le farmecă, tineri care sînt fericiți să ne spună încotro să ne îndreptăm. Pe noul Hogaș îl dor dinții, la două are întîlnire cu dentistul. Sîntem în întîrziere : el adică. În fine, labirintul se deschide într-o încăpere maaare-mare : acolo e Institutul. Acolo e, dar dl. Peyfuss e ocupat. Pe ușă scrie limpede : NU DERANJAȚI. Nicht stören. Stăm descumpăniți, pe dl. Papadima îl dor măselele, eu casc gura la cărțile împrejmuitoare. Ce facem, mă consultă tînărul filolog. Ce facem. **Așteptăm,** spun eu, convins că — fiind 12 fără 5, nu-i mare lucru să stăm cuminți. Da, spune, dl. Papadima, dar aici sînt alte obiceiuri, orele durează, nu ca la noi. Și mînat de curajul pe care doar durerile de măsele ți-l dau dl. Papadima deschide ușa. Intră, poartă tratativele și apare proaspăt și surîzător : dl. Peyfuss va încheia mai devreme și **ne** va primi. Pe dînsul să-l scuz. Dentistul.

Așa că-l aștept în singurătatea uriașei încăperi pe Max Demeter Peyfuss, prietenul scriitorilor români. Pe ușă lîngă numele său sînt înșiruite titluri, titluri. Sînt intimidat, și parcă și mai intimidat sînt cînd apare în fața mea însuși Profesorul : elegant, costum englezesc, barbă mare și frumos pieptănată. Studenții dispar ca puii de potîrniche : sînt mulți. Cabinetul lui Max Demeter Peyfuss e uriaș, pereții lui sînt acoperiți cu cărți, cu hărți, cu stampe. Ca-n filmele cu castele și familii miliardare. Ca-n **Dinastia,** versiune intelectuală. Fotolii (două), mașinării, xeroxuri (parcă). E bucuros, dar nu tare. Și, în fond, de ce ar fi.

— Ce poftesc, mă întreabă.

Vreau să cunosc scriitori. Vreau să cunosc cîțiva redactori de la **Pestsaule.** Eventual de la **Literatur und Kritik.** Vreau să-i iau un interviu.

Oooo, el nu e scriitor, **el e profesor de istorie.** De mult nu mai are nimic cu scriitorii. Și Pestsaule nici nu mai apare. Și... de fapt... în Viena nu mai prea e cine știe ce viață literară. Îi spun cîteva nume de scriitori, sigur, există. Dar nu trăiesc în Viena. Dacă vreau să mă întîlnesc cu Vintilă Ivănceanu... are numărul lui de telefon. El nu l-a văzut de foarte multă vreme pe Ivănceanu. Nu crede că poetul va fi fericit să mă întîlnească. (Și exact așa a fost).

Discuția cu Peyfuss o continui mai tîrziu : îmi vorbește despre cum a învățat el românește. De fapt, știe nu numai românește, știe toate limbile balcanice. Știe și poloneză. A predat în engleză anul trecut — pînă anul trecut. Problema e ce limbi nu știe. În 1965 Osterreichische Gesellschaft für Literatur a organizat o seară de poezie românească și Wolfgang Kraus, conducătorul Societății austriece de literatură i-a pus un teanc de poezii de Baconsky în față și i-a spus : **te rog să le traduci.** Le-a tradus foarte greu, nu știa încă atît de bine românește, dar a avut revelația marii poezii. De atunci a rămas apropiat de Baconsky și de Petre Stoica. A tradus Echinoxul nebunilor și a obținut un succes mare cu această carte pentru cultura română. Cîțiva ani mai tîrziu era în România, la Deva, are în județ rude. Era la hotel, l-au sunat de la poartă. A crezut că sînt rudele și i-a spus recepționerului : **să urce !** Și s-a culcat iar. Și iar recepționerul, și el : **să urce.** „Nu erau rudele, era securitatea. El avea manuscrisele lui Petrică. Bănuia că dînșii voiau manuscrisele lui Petre Stoica, el le-a aruncat în W.C., a tras apa și s-a gîndit că nu mai au ce să-i reproșeze. Ei l-au invitat **la ei** și acolo la ei i-au spus : DUMNEATA CALCI LEGILE ROMÂNIEI. El nu mai avea nimic, nici o urmă de manuscris și le-a spus : vreau să vorbesc cu ambasada. L-au cam ținut. Bîziiala a durat pînă cînd a publicat **Biserica neagră,** ei voiau să afle cine i-a dat manuscrisul. Și n-aveau chef să apară în vest. După ce a apărut romanul, l-au lăsat în pace. Ba chiar l-au invitat la sindrofiile ambasadei. A declinat onoarea.

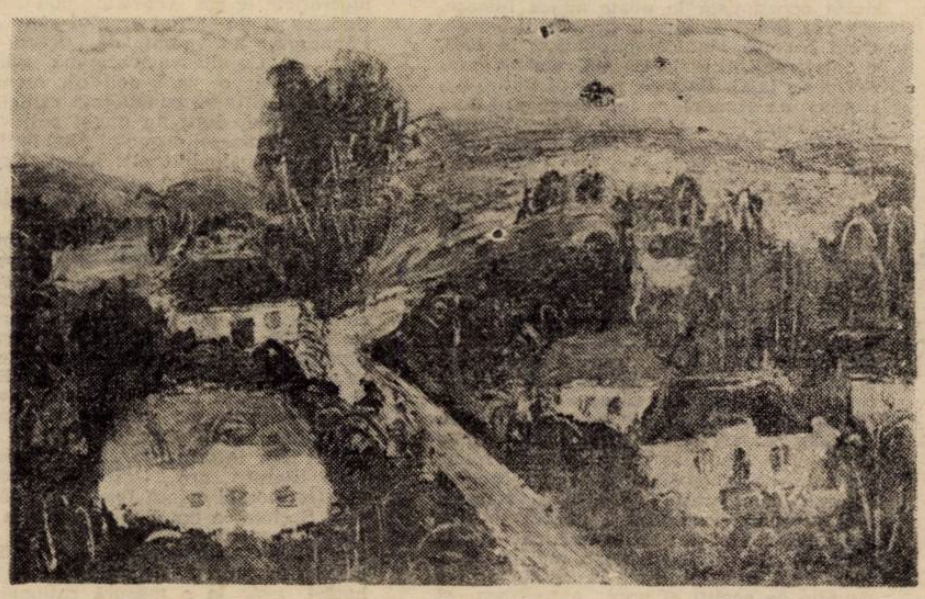

La editura Styria Max Demeter Peyfuss a tradus notele de călătorie ale lui A. E. Baconsky despre Austria : WIE EIN ZWEITES VATERLAND : **Ca o a doua patrie.** Traducere memorabilă, însoțită de o postfață a lui Wilhelm Steinbock. „Aceste impresii austriece, se scrie pe coperta a patra, sînt ultimul salut ale marelui poet român adus Europei și culturii sale".

Da, Max Demeter Peyfuss nu se mai ocupă de literatură, dar știe tot ceea ce se întîmplă în lumea literară. Iar erudiția sa în materie de istorii sud-est europene e rarisimă. Un studiu, Moscopole și Viena. Relații austriaco-albaneze în jur de 1800 ținut în 1984 la **Simpozionul Albania** de la Kitsee ; bibliografia este exhaustivă. Cred. Savantul caută pretutindeni urmele tipografiei din Moscopole : îl descopăr mereu între cărți rare. Senzația cercetării istorice, dusă pînă în infinitul mic o am citind studiul lui Max Demeter Peyfuss în Osterreichische Osthefte, August 1974, studiul său privind „O poezie românească închinată lui Metternich". O completare a bibliografiei românești vechi, la cea de a o sută cincizecea aniversare a poetului Naum Petrovici.

Cînd voi avea răgaz, voi relua poezia descoperită de Max Demeter Peyfuss și voi încerca să-i subliniez importanța. Fiindcă descoperirea ei e un eveniment.

În fond, mă întreb dacă prieteniile românești, dacă prieteniile sîrbești, poloneze, vieneze, dacă ieșirile în lumea literară aparțin unor derogări sentimentale sau dacă demersurile savantului nu complinesc, nu subliniază, mai bine, preaplinul omului. A căuta ani în șir o carte tipărită la Moscopole, a rămîne, ani și ani, pe urmele unui aromân mai mult sau mai puțin ilustru, a cerceta tipărituri scoase în douăzeci de limbi diferite pentru a descrie, cum se cuvine, momentul **Moscopole 1800,** mi se par a mărturisi mari resurse de poezie.

Nu sînt în acest birou decît de puțin timp, îmi spune într-un moment de răgaz Max Demeter Peyfuss. Locul care mă impresionează pînă la sufocare, sediul imperial al profesorului era de dată recentă. Vienezul era, ca și noi, un balcanic sentimental, exilat în burgul habsburgilor.

Cornel Ungureanu

spectator

La Național timișorean:

Furtunoasa harababură

„dacă este să ne punem poalele în cap, hai să o facem pînă la capăt" — susține regizorul Laurian Oniga, dar, își revine și nu merge pînă la capăt. „Dacă-i circ, circ să fie" — își mai zice onorabilul și un pic de circ face ! Mai curînd, o chemare la Moși ! cacealma ! O mostră de deturnare a esteticului, cu destule desestetizări ale textului și cu îngroșări ale erotismului. Celebra „O noapte furtunoasă" de Caragiale își subțiază, astfel, ideația, infuzîndu-i-se, în schimb, realitate naturalistă, viață plină pînă la refuz cu cruditate, cu ziceri triviale și vulgare neaoșe, din sfînta noastră mahala actuală. Caragiale a scris cum că „...în România, cîtă vreme va fi rău, nu va fi bine" și „la noi, toți comandă și nimeni n-ascultă" ! Drept pentru care regia plusează profeticele cuvinte ale conului Iancu, montînd spectacolul în stil vodevilic și îngroșînd comicul pînă la cabotinaj. Jupîn Dumitrache îi comandă pe toți de mama focului și nici unul (una) nu-l ascultă, dar dau toți buluc spre străzile mahalalei care-ncotro, și-uite-așa, gata **furtunoasa harababură !** Mai îngroașă, dincolo de suportabil (și bine face) **prostia** personajelor, simboluri ale acelui indexat „stupid people" !! Dezgolind prostia, aceasta devine ostentativă și exterioară, demonstrativă, nu conținută în datumul existențial interior al fiecărui erou. Astfel, personajele din noaptea năbădăioasă nu mai sînt posesoarele unei funciare prostii, pe care și-o ascund abil, fariseic, demagogic, Oniga făcînd-o să zburde-n toată goliciunea ei prin casa chiristigiului, pe binale și schele, prin întreaga mahala. Regizorul s-a **văzut** în cîteva momente inspirat, în rest, a fost invizibil. Firesc, s-a văzut mai mult Virgil Miloia, prin decorul său expresiv și foarte **vorbitor** despre dorința de îmburghezire a jupînului și despre „rezbelul" ce se va încinge pe macro-schelăria de lemn a casei în orgolioasă construcție (și extindere). S-a mai văzut Krisztina Nagy cu ale sale costume balcanice, **legitimații** cromatice pentru fiecare purtător. S-a auzit muzica orientală, cu cruditați **bronzate** și tropotitoare, aranjată de Ilie Stepan. S-au văzut și auzit, cel mai mult, actorii...

Traian Buzoianu este un aprig (harap) Jupîn Dumitrache în indispensabili, cu țipete isterice de impotent sexual, dar cu mare tămbălău de căpitan al gărzii civice și de mare apărător al **cetății** onoarei de familist... Ștefan Sasu, subalternul „intelighent" și șmecher cititor de politichie, Nae Ipingescu, ipistat și prieten credincios (și fraier) al jupînului, este fără pic de haz, deși lenea levantină din mers, gesturi, mișcări și obezitate (strangulată-n uniformă) este o schiță viabilă a personajului. Romeo Bărbosu (Rică Venturiano) nu-i deloc acel demagog liberal și ziarist de gazetă politică nouă, care combate bătînd cîmpii, fricos (polemist) ca un iepure, ci, mai degrabă, un **superman,** imberb acrobat și obsedat posesor al libidoului freudian, umblînd — agitat și-n călduri — după madame din mahala (cu care cochetează la „Union") cu pantalonii căzuți în vine, deloc hazos prin acele tonuri romantice, poetice, fine... desenate pe un fond de brutal fanariotism și de sărăcie spirituală, de multă minciună politicoidă cu care l-a investit marele autor. Suzana Macovei și Luminița Stoianovici, alternativ, fac aceeași Vetă, nebună după Chiriac (îi mîngîie, în transă, **mundirul)** și după tăvăleală erotică, în rest, nici măcar mofturi, nici tu siretenie, nimic. Ana Ionescu (Zița), temperamentală, înfocată republicană din Ferentari, autentică ciocănitoare (cu dicție perfectă și limbă ascuțită). Dan Antoci (Chiriac) ne propune o ipostază originală de tejghetar și pion al triunghiului conjugal, sensibil, calin, iubăreț pînă la leșin, cu accente de artilerist : bubuie ! Mălina Petre a realizat un Spiridon căruia regia i-a conferit cîteva invenții. Sluga de prăvălie, gravă, supărată și nătîngă, care-ndură bătăi și umilințe cu jalnice „uliuituri" mugite animalic, tocmai acest neisprăvit (probabil onanist !?) este investit să dea drumul spre **libertate** porumbelului alb, dar acesta se-ntoarce cuminte înapoi în colivie (deci, claustrare liber consimțită-n hulubăria jupînului) ! Are, în compoziție, momente inedite și gesturi voluntariste — acea sufocantă corvoadă de sclav (ce-i provoacă plăceri rare) la manevrarea scripetelui cu găleata de mortar (plină sau goală), care marchează (la o anumită înălțime) suferințele tragi-comic și patologic îndurate de acest flăcău pervers și alienat în **singurătatea sa liberă** sau avatarurile protagoniștilor bîlciului din casă (inclusiv intensitatea vibrațiilor erotice și ritmul scîrțîiturilor „crivatului" — un fel de pat rusesc — de la etajul casei chiristigiului, unde își are consoarta sa alcovul). Este Caragiale ? Nu se știe precis ! Este, în orice caz, românism sudist...

Vlad Andrei Orheianu

13 ÎNTREBĂRI PENTRU...

GHEORGHE GRIGURCU

URMARE DIN NUMĂRUL TRECUT

7. Ce legătură socotiți că este între istoria literară și istorie ?

Am citit cu mihnire o apreciere a lui Jean-François Revel, adresată românilor, în cursul unui dialog cu Dorin Tudoran : „Nu vă considerăm deloc drept un popor ce s-a lepădat, ce s-a eliberat de comunism. Vă considerăm oportuniști. Și atîta vreme cît nu v-ați schimbat, nu contați pe ajutorul nostru, al occidentului". Îmi amintesc și observația recentă a lui Alexandru Paleologu, după care român ar fi, pentru mulți apuseni, sinonim cu tulbure, suspect, necinstit. Oare oportunismul și incorectitudinea să alcătuiască pentru noi un stigmat național ? Istoria românilor cuprinde destule episoade de luptă eroică și de afirmare a demnității, adică de istorie aptă a ne identifica într-un fel pozitiv. Dar cunoaște și intermezzo-uri de falsă istorie, de supunere fanariotă, de cooperare cu ocupantul extern sau intern, în care a proliferat, ca într-o apă stagnantă, o vegetație a lipsei de vlagă și de caracter. Sînt fapte ce nu pot fi negate și a căror minimalizare sau respingere nu ne onorează. În viața oricărei colectivități există vicii, care, în anume împrejurări, se precipită și se intensifică, ieșind cu nerușinare la scenă deschisă. Autoflatarea patriotardă nu face decît să le agraveze, ca orice formă de inconștiență cu impact public. Mi-au provocat totdeauna repulsie exhibițiile „românilor verzi", bîlciul naționalismului, sub culorile aprinse, balcanice, ale căruia se ascund, de regulă, lichelisme, mișelii, interese dintre cele mai dezgustătoare, neavînd nimic comun cu interesele pe termen lung ale națiunii. Oricîte calități ar avea poporul român, oricît de dureros a fost trecutul nostru, incluzînd secole de dominație străină, e stupid a-l decreta superior tuturor celorlalte, a ne îngădui, în numele acestei factice superiorități, calomnierea și înjosirea altor popoare. Se cuvine a ne recunoaște nu numai virtuțile, ci și defectele și erorile, nu puține, și să ne străduim a le elimina pe cele din urmă, înainte de-a ne amenda alții. Prin excese, emfaze, meschinării, primitivisme xenofobe nu putem cîștiga încrederea nimănui, cu atît mai puțin a unei Europe care urmărește depășirea desuetelor conflicte etnice, traducînd în fapt un luminat ideal integrationist... Dacă istoria noastră reală, de la 1621 la 1940, circumscrie afirmările cele mai importante ale vieții noastre artistice, o grădină a spiritualității noastre, mirific înflorită în același ritm cu actele de ctitorire a României moderne și reîntregite, pseudoistoria instaurată odată cu tirania comunistă, adusă de către tancurile sovietice, a așezat, în prim-plan, o decădere și o mistificare a creației în toate compartimentele. Sugrumarea democrației a activat viciile morale latente ale societății în întregul ei corp. Oportunismul a devenit, din păcate, un fenomen dominant, atît în viața cetății, cît și în cultură. În pofida gesturilor de independență, răzlețe, descurajate, dacă nu de-a dreptul reprimate, adaptarea la cerințele puterii era regula. Tot ce s-a produs valoros a apărut în răspăr cu conducerea arbitrară, în război declarat ori tacit cu ideologia și instituțiile ei, cu liotele ei de servi, infiltrați pretutindeni. Pretenția cum că sub Ceaușescu am fi avut o epocă de împlinire culturală „fără precedent", un „clasicism românesc", este irresponsabilă, reflectînd tupeul unor foști profitori, de felul revoltătorului Adrian Păunescu, care, într-o societate normală nici n-ar fi cutezat a mai ridica vocea. „Epoca de aur" n-a fost decît o incleștare dramatică a intelectualității, de fapt a marii majorități a cetățenilor patriei, cu despotismul, o luptă pentru supraviețuire. Dar opresiunea era atît de puternică, făcea uz de metode atît de rafinate, încît a strivit conștiința națională, a deformat-o pentru multă vreme. Așa se explică formarea unor reflexe aberante, chiar în rîndul celor pentru care, părelnic, ideologizarea nu avea trecere. Unul din aceste reflexe îl reprezintă mimarea cultului personalității politice prin confecționarea unor idoli literari, sfinți pastișați, meniți a ingina cultul profanator al faraonului. Cîțiva scriitori au fost, după cum știm, idolatrizați, protejați de imprevizibilul dezbaterii critice, și nu numai atît, oferiți cîteodată drept paradigme morale, deși prin această prismă impuritatea relativă a materialului din care au fost modelați sărea în ochi și mai mult. Nu ne referim acum la valoarea acestor scriitori, uneori incontestabilă, chiar deosebită, ci la fenomenul politic pe care-l ilustrează. Labiș, Nichita Stănescu, Marin Preda sînt cazurile cele mai concludente, deși nu singurele. Oare ar fi fost cu putință, în atmosfera de supunenie și lașitate introdusă de regim, punerea în discuție, în afara obișnuitelor complimente și tămîieri, a unor directori de editură, de reviste, ca să nu mai vorbim de președinții Uniunii Scriitorilor și de membrii c.c. ? Astfel s-a produs o îngustare a cîmpului critic în general, o suspiciune față de noutate, o osificare a ierarhiilor odată propuse (ierarhia jucînd în orice stat despotic un rol sacrosanct), ca un ecou, fie și distorsionat, al dogmei marxist-leniniste. Cu timpul, pînă și pe organele celor mai bine închise mecanisme se depun minuscule fire de praf ce le prejudiciază funcționarea. Cu sau fără voia noastră, am ajuns niște timorați, niște complexați, gata a întîmpina cerințele cenzurii prin elaborările anticipate ale autocenzurii, cu o înapetență a cutezanței, a prospețimii, a spargerii tiparelor. Niște victime ale unei istorii suspendate. Ne-am obișnuit cu temnița mentală și ne vine greu a ne desprinde de pereții ei. Ne e teamă de propria noastră umbră, suspectînd pretutindeni mașinațiuni, denigrări, impietăți. Continuăm a ne închina la un sanctuar în care e așezat modelul închizitorial. Măcar unii dintre noi, cu siguranță ! Avem nevoie de a intra din nou în fluxul istoriei, care să ne spele de prejudecăți, să ne dizolve inhibițiile, să ne restituie capacitatea cerebrală și afectivă de a reacționa cu naturalețe față de real.

8. Mai puteți da exemple de imoralitate în viața literară contemporană ?

Desigur. Socotesc că e bine să dăm în vileag tot ceea ce a fost, și este în continuare, nedemn în existența noastră, ca un mijloc de expurgare a răului imens și incredibil de sofisticat ce ne-a cuprins. Descriind fețele imoralității, o dezamorsăm (măcar în principiu !). Dăm de gîndit celor mai tineri, care ar fi tentați a crede că mentalitatea duplicitară și conduita oportunistă le poate aduce foloase. Mă voi referi la cîteva situații disparate. Cînd Nicolae Manolescu publica, în 1968, o antologie intitulată **Poezia română modernă de la G. Bacovia la Emil Botta**, s-a produs un scandal, cu tot caracterul destul de echilibrat al cărții. S-au năpustit asupra ei, aidoma unor corbi, cîțiva poeți influenți, prin urmare cu un „spate" oficial solid, precum Eugen Jebeleanu, Cicerone Theodorescu și Geo Bogza, supărați nu pentru că ar fi fost omiși, ci pentru că nu le convenea vecinătatea cu cîțiva confrați de dreapta, abia ieșiți dintr-o îndelungată și atroce detenție, precum Nichifor Crainic și Radu Gyr. M-am întrebat și mă întreb și acum : ce resort a dus la protestul lor vehement, care amenința cariera de puțin timp începută a tînărului critic ? În acele împrejurări de liberalizare, n-ar fi trebuit să se arate mai toleranți cu conceptul de valoare literară în sine, refuzat și batjocorit atîta amar de timp ? Mai ales că și-au mai redus prestațiile colaboraționiste, redescoperind salutar, democrația ! Dar dacă voiau a mai face uz de criteriul politic (**id est** dogmatic) pe care l-au întruchipat ca oameni de elită ai „literaturii noi", n-ar fi fost cazul să reflecteze la propria lor situație de acoliți ai unui extremism și să fie mai indulgenți, măcar din considerentul că și asupra lor s-ar fi putut abate, antum sau postum, o învinuire analoagă ? Și asta pentru a nu mai insista pe factorul brutal al reacției celor saturați de cîștiguri și onoruri față de cei urgisiți, într-un mod fără asemănare de-a lungul întregii existențe a literaturii române ! A fost, oricum, o secvență penibilă a luptei de clasă, manifestată cu întîrziere pe teritoriul liric. Alt fapt : se exprimă dezaprobări înverșunate față de criticii care îndrăznesc a-i repune în discuție pe „marii răposați", cărora, chipurile, li s-ar „tulbura somnul". Nu voi cita aci teribilele cuvinte ale lui Tolstoi cu privire la fățărnicia cultului egalitar al morților, ca o nedreptate făcută meritului și virtuții ! Mă voi opri doar la un efect mai prozaic, legat de obiectul dialogului nostru. Dacă am urma îndemnul miop (dar mai cu seamă interesat) al piosilor de ocazie, ar trebui să ajungem la sistarea oricărei scrieri de istorie literară, atîta timp cît aceasta, refuzînd a fi un exclusiv encomiu, și-ar îngădui o varietate de judecăți de valoare, reconstituirea obiectivă a unor biografii, caracterizări asupra operei cu note pozitive și negative (eventual preponderent negative), portrete morale mai mult ori mai puțin măgulitoare. Însă cum o asemenea enormitate e o simplă (nu și pură !) utopie, e bine a constata că în spatele grijii bigote pentru reputația autorilor decedați, dospesc nemulțumiri personale, se întrevăd agitații ale vanității lezate, care nu totdeauna pot da răspunsuri convenabile la observațiile critice... Mai cu seamă cînd niscaiva vinovății morale sînt clare ca lumina zilei ! Și mai departe : apoliticii noștri declară lamentos că se simt sufocați de „politizarea" discursului literar de după decembrie, că nu pot nici să scrie, nici să doarmă liniștiți, nici să iasă-n stradă, deoarece „la tot pasu te trag de mînecă smecherii democrației". Inocenți ca niște fecioare ideologice, cum scria un optzecist, ei nu se sfiesc a face uz de un criteriu... politic, cînd e aducător de cîștig (inclusiv la modul negustoresc). Așa cum face Marin Sorescu, ale cărui cuvinte privitoare la „smecherii democrației" le-am reprodus mai sus, scoțînd, ca și de altfel emulul său Adrian Păunescu, un volum de „poezii cenzurate" (?). Ce altceva înseamnă acest ambalaj decît o siglă politică, menită a atrage atenția și bunăvoința criticii ca și a publicului, dintr-un unghi politic ? Dar aventurile neoestetismului sînt mult mai ample și mai palpitante. Nesatisfăcut a-și proclama dragostea dogoritoare pentru creația literară propriu-zisă, pîndită de monstrul estetofag al politicului, acesta oferă și soluțiile cele mai avantajoase de protecție a literaturii. Și anume prin condeiul autorizat al poetului-parodist amintit, care, cu sensibilitatea sa bine cunoscută, neputînd suporta imaginea scriitorilor lipsiți de bani, o turmă de „imitatori și de sufragii, cu mîinile întinse a pomană, pîrîtori și circotași, ciurucuri și mardare", așa cum îi caracterizează cu distincție, propune o măsură radicală : dispariția revistelor literare ! Globe-trotterul e informat : „Se știe cîte reviste literare are Uniunea Scriitorilor din Germania, o țară foarte bogată ? Nici una. Societatea poeților din Anglia are o singură revistă și aia trimestrială, și tot așa". De ce am avea noi, românii, pretenții mai mari ? Dar întrucît nu ne-am hotărî ușor la o măsură rațională, ne sare în ajutor întreprinzătorul Marin Sorescu, pîrîndu-ne cu generozitate la guvern. Pîrîndu-ne, de astă dată, spre a fi mai convingător, și în numele esteticului amenințat de democrație, și în numele democrației amenințate de estetic : „Pe drept cuvînt, primul ministru i-a spus (lui Mircea Dinescu n.n.) că aceste reviste nu reprezintă cultura română — ci doar poate, un sindrom al acestei culturi, că odată ce te-ai declarat independent, rămîi independent, nu veni la cerșeală și că Guvernul nu e masochist să dea bani unor publicații care de doi ani n-au făcut decît să înjure Guvernul și care promit să facă același lucru în continuare, dacă vor primi stipendii... de la Guvern". Frază al cărei cinism filantropic este, după cum cred că vă dați seama, fără pereche. Ea merită a rămîne ca o însignă sclipitoare la reverul apolitismului „estetic", cu care, între atîtea alte faceri de bine, ne-a înzestrat regimul post-totalitar.

9. Ce părere aveți despre faptul că, în unele texte polemice și pamfletare vă vizează, sînteți învinuit de „invidie" ?

Într-adevăr, sînt acuzat, chiar cu destulă insistență, că aș fi „invidios". Acest fapt mă liniștește, întrucît constituie o dovadă a imposibilității interlocutorilor mei de a apela la alte argumente. E o stază a intelectului, o dizgrațioasă regurgitație etică. Cei ce vor să mă contrazică au ajuns la fundul sacului. Nu mai pot înfățișa altceva. N-au cum să mai continue discuția, trecînd la injurie. Comportare ce oferă, indiscutabil, măsura lor morală. Dar să admitem că aș fi stăpînit de această „otravă a inimii". Oare aș invidia pe Adrian Păunescu și pe Marin Sorescu, mai curînd decît pe Gellu Naum, pe Ștefan Aug. Doinaș, pe Ion Caraion, pe Leonid Dimov, pe Mircea Ivănescu ? Oare aș invidia pe Valeriu Cristea mai curînd decît pe Virgil Ierunca, I. Negoițescu, Alexandru Paleologu ? Pe Eugen Simion mai curînd decît pe Nicolae Manolescu ? Să stăm strîmb, domnilor detractori, și să judecăm drept ! Chiar v-ați putea imagina așa ceva ? Chiar credeți că i-ați putea duce de nas pe cititori ? O altă probă a

INTERVIURILE LUCEAFĂRULUI

biciuniii celor ce ar vrea să mă „com tă", dar nu prea au cum, o reprezintă zerva „superioară" a laconismului (nu t mai ascuțit) al lui Eugen Simion și a cerii (de funambul luciferic) a lui leriu Cristea. Acesta din urmă tr peste ipostazele-i stupefiante din ult vreme o grandioasă cortină biblică, lizînd la tot pasul referințe la Do ievski și la Isus, spre a ne anunța aceștia au „optat" asemenea d-sale. U blă zvonul că ar urma în curînd să citate și din Sfîntul Duh. Ne va expl probabil, cu acest prilej, cum se împ smerenia creștină cu trufia demonic injustiției asumate, cu limbajul disp tuitor și jignitor față de cei drepți, p cum o venerabilă personalitate a crit literare și a acțiunii antitotalitare, c parată cu... Ana Pauker. Deocamd exegetul înțepenește în superbia sa peste fire, susținînd că nu intră „în log cu ticăloșii și cu «aserțiunile» l Pînă se va lămuri cine este „ticălos", toate motivele a crede că ar intra f zăbavă într-un dialog cu subiecte privesc direct, dacă ar fi convins că putea ieși dintr-însul în chip onora Îl înțelegem, totuși. Deși nu e cavalere că, fuga de confruntare e, precum se s sănătoasă !

10. Care credeți că sînt chestiunile jore ale vieții noastre literare actuale ?

Nu voi osteni a repeta că princip chestiune a vieții noastre literare de ni se pare a fi una etică. E nevoie a despărți de mentalitatea viciată a munismului și, cu toate acestea, ne foarte greu a o face. Ea se arată pro că, adoptînd înfățișări pe cît de surpr zătoare, pe atît de perfide, în deznăd duita încercare a unei supraviețuiri pe limitele îngăduite de istorie. Bineînțe ne consternează renașterea condeie agresive ale ceaușismului, cu țelurile defăimătoare neschimbate, mutate în ninuri sporite, care calomniază în r tire, aidoma acelor plante ce împrăștie de germeni spre a putea rodi măcar u singur. Flori ale Răului, ce se deschid climatul morbid al totalitarismelor în mănate în spasmele lor agonice. Dar șarlatanii de presă de tipul unor Eu Barbu sau Adrian Păunescu ne intr cel mai mult, ci noua falangă prezid țială (în ultimă instanță, pronomen turistă și prosecuristă, căci a nu reac na față de primejdiile capitale, de nat neocomunistă, ale momentului, a te f că nu vezi abuzul și crima, nu însea nă oare a le da o mînă de ajutor ?), care fac parte critici, poeți, prozatori toate vîrstele, cu o față relativ curată Ceaușescu. Să fi fost doar un traves Oricum, rolul lor de garnitură a doua oportunismului cultural, pandant al g niturii a doua politice, e în afară de cuție. Literatorii în cauză oferă spec colul unei adaptabilități, ca să zic în stare pură, deoarece dispariția cen rii și pașii către democratizare, chiar suficienți, pe care i-am făcut, le dăd posibilitatea respectului de sine. D tot pedalează pe sloganul artă pen artă, să propunem un altul ce li se po veste și mai bine : compromis pentru c promis. O gratuitate a compromisului un fel de a vorbi, întrucît răsplata chinătorilor față de noua conducere s-a lăsat așteptată, căzînd copios, forma unor titluri inclusiv academice, viste, fundații etc. Nu mai reiau ceea am spus de atîtea ori despre „apolitism lor trucat, fariseic. Semnalez aci fap că autorii cu pricina, grupați în ju **Literatorului**, însă posedînd și alte or ne de presă, discret ori chiar... indis inspirate de Cotroceni, au conturat front conservator, cramponat de jude tile literare formulate înainte de dece brie, tinzînd a le perpetua oficializa și, evident, vituperînd împotriva orică poziții relativizante, nonconformiste, în toare. Se manifestă aci un dublu cons vatorism, politic și literar. Socotind că pot gospodări cu folos lotul adjudecat fostul regim și augmentat sub oblăc rea puterii post-totalitare, autorii în c ză (exponenți tipici : Eugen Simion, rin Sorescu, Valeriu Cristea) se o fluxului de neoprit al schimbării, prec unei amenințări personale. Firește, a leză la clișeele patetice ale cultului lorilor, la sentimentul populist al tra ției, la inerțiile didactice, sub care se cund suficiența precum și grija carie proprii. Astfel este obstrucționată cea d doua chestiune cardinală a literat noastre actuale și anume rediscutarea decăților de valoare. Nedispuși a partic la acest proces, literatorii conform cultivă un tablou restrictiv, academiz al literaturii noastre contemporane, care elementele juste se juxtapun c fortuite ori tendențioase, în care str gularea libertății de expresie se înso într-o manieră stinjenitoare, în care o lul plătit autorității e, pe alocuri, îm vărător. Nu încape nici o îndoială că a tablou, întocmit cu intuiții juste dar cu convenience, cu sancțiuni de bună dintă dar și cu mușamalizări și ajus ignobile, nu poate rezista, așa cum se r zintă, la ceasul de față. Care este un

al revizuirilor în sens lovinescian. Şi dată fiind atmosfera de interdicţii, dirijisme şi şi ingerinţe ideologice şi administrative, depăşeşte, printr-un accent de urgenţă, orice impas similar din trecutul literelor româneşti. Ne aflăm la începutul unei crize benefice. La cerinţa reconsiderării periodice a oricăror propoziţii în materie de artă, supuse unei uzuri „naturale", sub semnul mutaţiei valorilor estetice, se adaugă cea a reconsiderării unor propoziţii cu un subtext extraestetic, impus, de-a dreptul ori pe ocolite, de către aberaţia totalitară. Deloc întîmplător, această imagine fixată în „epoca de aur", ce tinde la o dogmatizare, operează cu un indice nominal redus. Scriitorii din exil, în bună măsură, sînt şi pe mai departe subestimaţi, trecuţi sub tăcere ori atacaţi, de-ar fi să menţionăm doar campania împotriva Europei libere, pornită de **Literatorul**, într-o atît de stranie consonanţă cu **România Mare**, cu **Totuşi iubirea** şi, în definitiv, cu vechea propagandă dictatorială, gen Artur Silvestri. În fruntea celor relegaţi a doua oară, moralmente, prin gestul noilor esteţi, se află cîţiva critici importanţi, incomozi pentru opinia lor temerară, promptă, muşcătoare, precum Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, I. Negoiţescu, Alexandru Paleologu, Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, Mircea Iorgulescu, Gelu Ionescu. De ce sînt omişi scriitori şi pamfletari redutabili, implicaţi puternic în istoria recentă, precum Paul Goma şi Dorin Tudoran ? „Literatorii" ţin morţiş, aidoma oricăror reacţionari, la un protocol al clasificării, efect nu numai al propriului lor automatism, ci şi al dogmatismului de partid, pe care l-au absorbit pe cît de de inaparent pe atît de temeinic. În ruptul capului n-ar admite o reordonare a autorilor pe care i-au statuat pe tabla lor axiologică, socotită de o valabilitate universală, de o perenitate absolută. Orice obiecţie cît de mărunţă, orice deplasare cît de uşoară a punctului de vedere asupra personalităţilor tabuizate, devenite proprietatea templului, în care se pătrunde cu taxă de intrare, sînt întîmpinate cu exclamaţii ale indignării, cu ţipete de oroare ! Ce importanţă are împrejurarea că un Şerban Foarţă sau un Emil Brumaru sînt, în optica unora, mai substanţiali, în spaţiul ironic-graţios, decît Marin Sorescu, că un Cornel Regman are o personalitate critică mai bine marcată decît Eugen Simion, că un Radu Petrescu, tot mai admirat, aşa cum ne şi aşteptam, de tinerii prozatori şi tot mai implicat în producţia lor, îl poate ţine în cumpănă oricînd pe mitologizatul Marin Preda ? Ce contează că voga exagerată a unor şaizecişti „consacraţi" eclipsează nume precum cele ale unor Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, Florin Mugur, Daniel Turcea, Petre Stoica, Constantin Abăluţă, Mircea Ciobanu, Sorin Mărculescu, Cezar Ivănescu etc. ? Că unele personalităţi răzleţe, „excentrice" în înţelesul estetic, dar şi al rezidenţei, n-au parte de consideraţia meritată, de la Gellu Naum, Horia Stamatu, Marcel Gafton la Aurel Rău ? Zarurile au fost aruncate o dată pentru totdeauna iar orice schimbare le apare literatorilor o blasfemie. Populaţia cetăţii lor literare e supravegheată cu un ochi rece, catagrafiată într-un sistem ce nu suferă discuţie. Cînd controversa se iveşte totuşi, ea produce mandarinilor esteticului o mare iritare principială, fiind canalizată către atacuri **ad hominem**, în speţă către insinuări privind „invidia", „complexarea", „ranchiuna", ceea ce trădează o incapacitate de a răspunde la obiecţii în chip raţional. Psihologia lor e cea a indivizilor virstnici. Privirile lor mingîie exclusiv piscurile înalte ori presupuse ca atare, cu care s-au familiarizat. Indiscutabil, ei reprezintă, în ciuda meritelor anterioare, un ciclu sleit al conştiinţei noastre literare, atins de o devitalizare ce-i împiedică a mai privi înainte. De unde şi spaima lor de contestare, de critică spontană. Ca şi slaba lor legătură cu optzeciştii. Infatuaţi şi lipsiţi de argumente, ceremonioşi, ori cuprinşi de scurte şi devastatoare izbucniri colerice, tot mai desprinşi de realităţi (de cele ideale, căci realul social încă le surîde), poartă aerul unor seniori rigizi, decorativ-ameninţători, pe care scurgerea implacabilă a timpului îi face tot mai inofensivi. **Literatorul** e un amurg ce se vrea somptuos, fiind în fapt tot mai crispat şi mai vînăt.

11. V-a preocupat vreodată ideea de a face şcoală, de a imprima unui grup de scriitori o direcţie, sau respingeţi ab initio prozelitismul literar ?

Nu m-a atras ideea de a „face şcoală" (formulă pretenţioasă !) poate pentru că eu însumi am fost un solitar, formîndu-mă în afara oricărui grup constituit, nesuportînd disciplina şi nici existenţa de corp. Ca învăţăcel, deşi conştiincios şi cuviincios în rostire, am fost un inadaptabil şi un răzvrătit. Într-o anume ocazie, dascălii mei nu aveau altă alternativă decît a mă lăsa repetent ori a-mi acorda premiul întîi ! Maeştrii mei au fost în mult mai înalt grad cărţile decît oamenii, cu toate că am întîlnit persoane mai în vîrstă de o mare căldură şi înălţime a sufletului, cărora le port o nestinsă recunoştinţă. Una din suferinţele adolescenţei mele a fost o şedere de cîteva luni într-un cămin al unui institut de învăţămînt. Orice spitalizare, chiar de scurtă durată, mă răvăşeşte profund. Această instinctivă nevoie de autonomie şi de solitudine mi s-a accentuat în conflictul cu colectivismul normativ al sistemului totalitar, care a reuşit, prin contrast, a proiecta virtuţile individualismului într-o regiune edenică. În locul solidarităţii, al într-ajutorării, al fraternităţii, **grupul** ne-a înfăţişat, sub comunism, laturile lui hidoase, de ipocrizie, trădare, demagogie, opresiune, cruzime. „Cine cîntă în grup, nota Henri Michaux, îşi va băga, atunci cînd se va cere, fratele în închisoare". Marginalizarea îndelungată de care am avut parte, dincolo de frustrările ei inerente, cu care m-am străduit a convieţui şi cu care am izbutit chiar a mă obişnui, mi s-a înfăţişat ca un antidot al imixtiunilor oficiale cu pretext colectivist. Aş fi incorect, dacă nu i-aş recunoaşte şi o notă pozitivă. Temniţa şi exilul te pot ajuta să te clarifici lăuntric şi să te întăreşti. Îmi dau seama că vă referiţi la o altă chestiune. Dar prozelitismul literar n-are oare aceeaşi rădăcină cu cel politic ? Înţeleg că poate fi... benevol, pe fondul unei deschideri speciale şi al unei înclinaţii spre obedienţă, care nu exclude o conştiinţă curată, fond care mi-a lipsit, şi în cazul acesta n-am nimic împotriva lui. Însă n-aş putea forţa mîna nimănui, în direcţia unei cît de vagi subordonări sau discipline, fără sentimentul unei nedreptăţi făcute aproapelui. „Şcoala" ce s-ar putea eventual schiţa din activitatea, din experienţele şi din năzuinţele mele (din nou notez jena ce-o încerc faţă de trufia cuvîntului !) n-ar fi decît una abstractă, fără nici o jalonare de spaţiu şi de timp, izolat fiind ca puţini alţii din colegii mei, nu i-aş putea afla şi nici n-aş vrea să-i aflu vreodată compoziţia. Simplul gînd al virtualităţii unei asemenea „şcoli" m-ar satisface. Ca un vis ! Discipolii în carne şi oase îmi închipui că m-ar stînjeni. Acum e prea tîrziu pentru a le mai putea consacra energia trebuitoare. După cîte mi s-au întîmplat, grija şi simpatia mea pentru ei nu s-ar putea manifesta decît prin textele ce-mi absorb tot mai mult existenţa, fără a mai lăsa aproape nimic pe dinafară...

12 Mulţi artişti cred că nu pot deveni în vremuri tulburi ca ale noastre cu adevărat importanţi dacă nu iau parte la viaţa cetăţii. Aveţi aceeaşi părere ?

Viaţa cetăţii ni se impune acum, după răsturnarea dictaturii, asemenea unei forţe irezistibile. Ea nu e, desigur, un factor de valoare, ci, în ordinea realului, o temă de căpetenie, şi în ordinea eticului, mi-aş permite să spun, o îndatorire. O formă de lealitate şi bărbăţie. Luptînd pentru democraţie, omul de artă luptă pentru propriul său drept de existenţă întru creaţie. Sustrăgîndu-se acestei lupte, prin indiferenţă, defetism sau prin calcule tenebroase de parvenire, îşi prejudiciază interesele vitale, îşi pune în pericol conştiinţa imanentă.

13. Din păcate, dle Gheorghe Grigur, cu, nu ne putem alege nici mama şi nici ora de naştere. Cu atît mai puţin ţara. Totuşi, gîndindu-ne la atîtea evenimente pe care le-am traversat, într-o anumită perioadă scurtă de timp, în ce tip de societate v-ar fi plăcut să trăiţi ?

Vă va mira, poate, răspunsul meu. N-aş fi vrut să fi trăit în altă epocă decît cea în care trăiesc. Fiecare timp îşi are măreţiile şi decăderile lui, iar epocile ce ni se prezintă „luminoase", „constructive", nu sînt scutite de operaţiile retrospective ale unor retuşuri, ale unor idealizări. Să ne amintim doar imprecaţiile amare ale unor Eminescu şi Macedonski cu privire la contemporaneitatea lor, pe care ne-am deprins a o vedea dominată de elanul edificării României în stil european, creatoare în privinţe fundamentale, dar care nu va fi fost lipsită de defecţiuni... Oricum, ar fi o laşitate să doresc a mă sustrage unui veac într-adevăr terifiant, ale cărui vărsări de sînge fără seamăn, iată că n-au încetat, a cărui corupţie e într-adevăr dezastruoasă, din pricina diabolicei acţiuni a totalitarismelor, care au vizat nu doar cucerirea ţărilor, ci şi a conştiinţelor. Constatăm că epoca noastră încearcă o dramă a limitelor raţiunii. Excesivul optimism al iluminismului ne-a creat iluzia, deloc inofensivă, a civilizaţiei ca artificiu, ca lucru care se poate face şi des-face cu mînă omenească. O inginerie mediocră, în lipsa ei de temelie metafizică, în desconsiderarea ei pentru mister, care, după cum s-a susţinut, nu e fără legătură cu dezmăţul revoluţiilor ce voiesc a reproiecta omenirea şi, în sferă literară, nu e străină de sinistra sintagmă stalinistă asupra scriitorilor, taxaţi drept „ingineri ai sufletului omenesc", nu ne-a scutit de nenorociri, ba dimpotrivă. Speranţelor enciclopediştilor, ca şi pozitivismelor satisfăcute de ele însele ale secolului al XIX-lea, care au culminat cu funesta excrescenţă a marxism-leninismului, li s-a dat o lecţie înfiorătoare, apocaliptică, revelînd condiţia istoriei ca stihie imprevizibilă, ca libertate. Raţiunea exagerat încrezătoare în puterile ei, aplicată în domenii inadecvate, s-a arătat a nu fi defel inocentă. Nici istoria, nici creaţia nu pot fi încorsetate în formule „ştiinţifice", care ar implica nu doar previzibilitatea, ci şi producerea lor în laborator, strict şi monstruos controlată. Există fenomene ale umanului ce scapă explicaţiei exhaustive şi programării. Nici o metodă sociologică sau estetică nu e infailibilă. Orice utopie în acest sens demonic sfîrşeşte, mai devreme ori mai tîrziu, în teribile decepţii. Cu cît exagerarea e mai mare, cu cît fanatismul ori reaua credinţă intră într-un procent mai mare în combinaţie, cu atît creşte şi primejdia catastrofelor. Joseph de Maistre la care ne-am putea referi cu folos spiritual, a prevăzut sîngerosul nostru secol, în pofida liniştitoarelor, vanitoaselor, falselor oracole raţionaliste şi progresiste. În calitatea mea de om de litere, dar şi de credincios, mă străduiesc a accepta ispăşirea la care ne-a supus, la care ne supune încă secolul al XX-lea, din viltorile de negură şi suferinţă ale căruia vor ieşi la iveală, negreşit, peisajele unei umanităţi purificate şi aprofundate în sine.

Interviu realizat de Marius Tupan

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

„Chilia" lui Constantin Noica, de la Păltiniş

Contemporani : Nicolae Breban şi Livius Ciocârlie

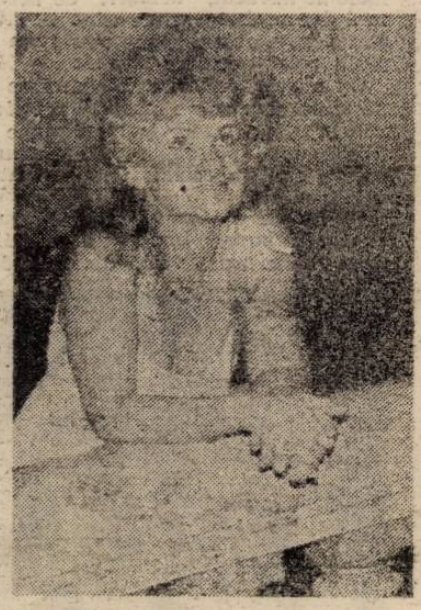

În 1966 Ioana Diaconescu debuta cu volumul „Furăm trandafiri", azi...

Acesta este spaţiul de graţie, susţine cu fermitate Daniela Crăsnaru

UN VIS ÎN ZIUA MIEZULUI DE VARĂ

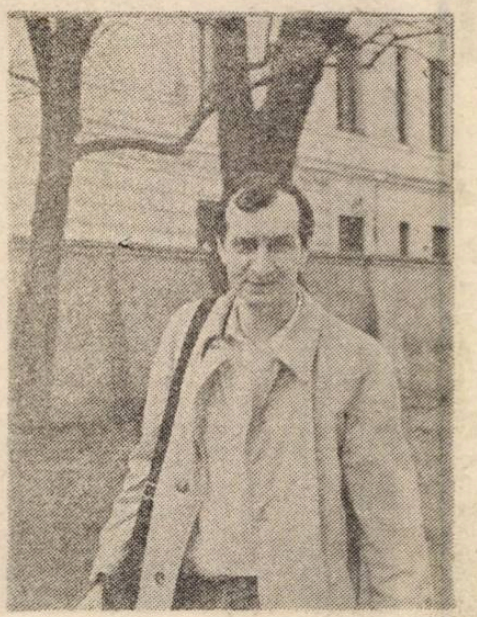

nicolae prelipceanu

Dimineața proaspătă de vară îl îndemna să viseze.

Frunzele erau umede și strălucitoare de ploi care aveau să vină, toată lumea le aștepta și numai frunzele se făceau că ploile chiar trecuseră. Această naivă și binevoitoare ipocrizie a frunzelor nu avea cum să-i scape bărbatului nici tînăr nici bătrîn, cu priviri drepte împlîntate în orizont, adică mai precis în zidurile joase ale caselor care barau calea privirii spre orizontul cel real, cel îndepărtat. Ieșind pe portița grădinii sale, în fundul căreia noi, cetățenii altor vremuri și altor orașe, putem bănui o vilă misterioasă ori numai o căsuță albă, el chiar fluiera încetișor „la căsuța albă...“ și probabil de aceea nu ne-am oprit noi, ăștia, la prima presupunere. Strada era totuși pustie. Casele, căsuțele, în general albe ca-n cîntec, stăteau înfipte în tăcere pînă la glezne, apoi pînă la genunchi, pînă la brîu... încît undeva, la capătul nevăzut al ei, puteai crede că strada-străduța se continuă sub cîmp, pe sub pămînt. Astfel încît, generalizînd pripit, puteai presupune că, la celălalt capăt al său, pe cealaltă latură, orașul continua sub dealuri pînă cine știe unde, poate pînă sub munții din zare. Căci totuși o zare exista. Nu se închiseseră încă toate zările. Îmbrăcat nici elegant nici sărăcăcios, după moda cuviincioasă a acelor ani (pe care o puteți găsi detaliată în atîtea și atîtea cărți ale literaturii noastre clasice), bărbatul înainta cu pași mari, cu pași rari, gînditori. Povara vieții de pînă atunci i se muta de pe un umăr pe altul în mod la fel de ritmic, de lent-ritmic, deoarece chiar ochii noștri, liberi pe-atunci ei înșiși de povara ființei, deci dezlegați de prejudecata cărnii, puteau sesiza — și vă asigurăm că o făceau — felul cum bărbatul își apleca pe rînd umerii în părți, cînd cel stîng în stînga, cînd cel drept în dreapta.

Iar dimineața proaspătă de vară îl îndemna să viseze. După ce, mai la început, îl stimulase. Timpul trecea și verbele se schimbau și ele, cum este cuviincios, cu secundele, minutele, orele, noi cu toatele, proaspete, lustruite, aproape la fel ca acoperișul turnului cu ceas din centru. Însă acest ceas, cel din turn, se oprise la o cu totul altă oră, pe care ținea să o arate în continuare, zi și noapte, spre stupefacția credulilor, a încrezătorilor în infailibilitatea lui.

Ca niște nori se adunau în mintea bărbatului de mai sus cuvintele tari, redundante, precum „infailibilitate“. Ca niște nori înalți, de secetă, care nu se mai îndură să-și scuture ploile asupra gîndului pitit, micșorat de îndelungata uscăciune a singurătății sale. Micșorat pînă la gît, pînă la brîu, pînă la genunchi, pînă la glezne.

El înainta cu ochii deschiși, înfipți în orizontul fremătător, printre zidurile albe, cu gura închisă, aproape strînsă pungă.

L-am putea vedea mai tîrziu într-un mic parc, arborii rari aplecîndu-se deasupra lui să-i facă umbră, cum se lasă ușor pe o bancă. Nici aici nu e nimeni. Ai crede că în tot orașul nu mai există un alt suflet viu, în afară de acest trecător tăcut, dacă nu s-ar ivi, de după un tufiș de iasomie, un cîine mic și vagabond, cu privirea aceea înțeleaptă a tuturor vagabonzilor de profesie, fie cîini, fie oameni, ațintită spre om. Omul, bărbatul, îi trimite o ocheadă înțelegătoare, continuînd să aștepte ceva sau pe cineva, deși această din urmă supoziție pare de-a dreptul fantastică în amorțirea sau încremenirea generală. Încremenire din mijlocul căreia încep să se ivească și alte făpturi : întîi un mic vînzător de ziare, strigînd, fără să-l contrarieze pe singurul său ascultător, deci destinatar al cuvintelor sale, „ziare de altădată, ziare de-acum un veac, de-acum un sfert de veac, de demult!“, nu fără a lungi cum se cuvine acele vocale deschise care se pretează mai mult, mai bine, operației. Cîinele întoarce și el capul, interesat, se mișcă vag, mai mult dă din coadă și cap de-cît din picioare. Pe urmă trece un fel de cotigă cu un cal, omul doarme pe fundul lăzii fără să-l deranjeze hodorogeala pe piatra cubică a străzii, încît din anumite unghiuri el nici nu poate fi bănuit, ceea ce acordă calului un plus de stimă și considerație pentru felul cum înaintează el singur, trăgîndu-și povara pe roți, prin orașul aproape mort care se trezește, cu toate acestea, sau poate chiar de aceea, la viață.

Abia a trecut hodoroaga, că bărbatul încă necunoscut pentru noi, pentru voi, pentru toată lumea, pesemne, din orașul acela, se ridică și face cîțiva pași. Nu ne vom da seama de la început încotro și în ce scop. Va trebui să menționăm peluza cam roasă din fața băncii pe care a stat. Va trebui să admitem, cu oarecare greutate, că în mijlocul ei, înconjurată de un rond cu flori pirpirii, se află o piatră de formă oarecum regulată, cam tocită și ea acum, un fel de soclu nu prea înalt al unei statui date jos de la locul ei din cine știe ce motiv. Dacă mai observăm și că, încă pe cînd era așezat pe bancă, personajul nostru a tîrguit o gazetă îngălbenită și țeapănă de vechime, tipărită cu ă și u și altele la fel, de la micul vînzător-anticar de presă și că acesta s-a făcut imediat nevăzut, urmărit de privirile trist-dezaprobatoare ale cîinelui, atunci, atunci abia putem spune că sîntem pregătiți pentru cele ce urmează.

Cu mișcări hotărîte, bărbatul se suie pe soclu și rămîne acolo, în picioare, nemișcat, cu gazeta în mînă, ca o statuie a unui politician din timpul cu care e contemporană toată ținuta sa vestimentară.

Se făcuse din nou liniște. Și pustiu. Trecuseră cotiga hodorogită și băiatul care vindea ziare vechi dintr-un depozit al unei academii desigur în descompunere. Cîinele mai era prin apropiere. Se uita cu multă curiozitate. Bun, dacă vreți, impasibil, fără nici o participare sau curiozitate. Nici nu se uita. Vedea.

Clădirile din jur se estompau, imaginea lor parcă începea să filfîie ca aerul fierbinte al lunii lui Cuptor.

Statuia era tot acolo. Era la locul ei. Un politician de altădată, cu o gazetă, din vremea lui desigur, în mînă, un bărbat de statură potrivită, nici voinic nici firav, într-o redingotă lungă, cu lavalieră la gît și pantaloni drepți, ca turnați, care cădeau fără nici o cută peste gheata bine lustruită, în oglinda căreia ai fi putut — cine știe ? — zări încă desenele fugare ale hodoroagei, băiatului cu ziare, cîinelui și, în sfîrșit, linia fermă, acum tulburată am spus, a șirului de case din fața parcului. Și frunzele arbuștilor de iasomie, liliac sau rosa canina fremătînd. Totul într-un bronz ciudat, parcă viu, parcă respirînd, parcă pulsînd.

— Nici un parcă, doar e chiar omul nostru, cel care a ieșit în stradă dintr-o curte inundată de verdeață, într-o dimineață de vară cu frunzele strălucind de ploi viitoare.

— E el și nu e el. **Parcă.** (Accentuă pretorul pe ultimul cuvînt, privindu-l cu un fel de triumf inexplicabil pe celălalt, Pretorian sperăm, ca să nu lărgim prea mult ecuația începutului acestei povestiri).

Și iată că mai apare un personaj în acest tablou vivant, mai bine zis mort. Se aud pași îndepărtați pe caldarîm. Ciulim urechile și ne dăm seama că nu sînt pașii înțepați (din cauza tocurilor) ai unei femei, ci aceia, mai fermi, cu toată talpa, ai unui bărbat. Pașii se aud tot mai tare, dar nu se vede nimeni, nu se schimbă nimic pe strada pustie cu desăvîrșire.

Așteptăm răbdători în continuare.

Sîntem siguri că așteptarea noastră (ne) va fi răsplătită.

Ba chiar sperăm într-o răsplată majoră, într-un regal, într-o surpriză de proporții.

Ne-am depășit puțin posibilitățile, apoi le depășim tot mai mult pe cele ale peisajului, ale orașului care — cum am văzut mai la început — continuă undeva sub cîmp și apoi sub dealuri, i-am depășit resursele, desigur mai modeste, de a ne produce marea surpriză.

În sfîrșit apare un alt bărbat, se decupează brusc de pe linia (frontului) tremurîndă a caselor de vizavi, în perpetuă schimbare.

Poartă favoriți și mustață, cele două elemente decorative se unesc undeva, pe față, mai jos de colțurile gurii.

E îmbrăcat tot într-o redingotă gri, pantalonii cad drept peste ghetele cu ușoare urme de praf așternute pe lucia.

Bărbatul acesta, lavaliera nu-i lipsește, e un post-pașoptist, vine dintr-un punct mai îndepărtat al orașului, deci. Praful a avut timp să se așternă pe încălțările sale, Ghetrele sînt și ele parcă mai gri decît ar fi trebuit să fie și au și fost desigur la ieșirea lui din casă. Pe portița grădinii sale, în dimineața proaspătă de vară care îl stimulase, de la (bun) început să viseze. Îl îndemna. Milimetru cu milimetru. Un îndemn metodic, hotărî- Astfel încît bărbatul adoptase, cum vom vedea, cum vedem de pe-acum, metoda visului. Se întîlnise pesemne mai încolo, dincolo de raza vederii și chiar a bănuielii noastre, cu vînzătorul ambulant de ziare, deoarece puteam constata că ține în mînă, și el, un exemplar îngălbenit însă împăturit așa cum se împăturește un ziar contemporan cînd îl cumperi și îl pui în buzunar ca să-l citești mai tîrziu.

Al doilea bărbat, noul venit, se așază pe bancă, se lasă ușor să cadă pe banca deja cunoscută, déjà vu, în timp ce arborii rari, însă nu oțetari ca-n Bucureștii de peste șaizeci de ani, se apleacă deasupra lui să-i facă o umbră modestă. Fiecare după posibilități. Rămîne un timp așezat acolo, gînditor și singur. Reculegîndu-se, concentrîndu-se. Pe urmă se ridică hotărît, au trecut vreo zece minute de cînd se așezase pe bancă, și se îndreaptă spre rondul în mijlocul căruia soclul — surpriză ! — e gol.

„Cu mișcări hotărîte, bărbatul se suie pe soclu și rămîne acolo, în picioare, nemișcat, cu gazeta în mînă, ca o statuie a unui politician din timpul cu care e contemporană toată ținuta sa vestimentară“.

Prima statuie din relatarea noastră s-a mistuit în tăcere. Nu i s-au mai auzit nici măcar pașii pe caldarîmul pustiu, printre pietrele căruia a început — abia acum observăm — să crească o iarbă gălbuie, soră mai degrabă cu imaginea filfîitoare de căldură a caselor dimpotrivă, decît cu dimineața proaspătă de vară în care desigur și-a scos mai întîi vîrfurile. Iarba ca o hidră cu nenumărate capete.

Cu timpul, după o îndelungă și, sperăm, matură observare a fenomenelor de acest tip, cele descrise mai sus, vom putea poate califica toate acestea printr-un singur cuvînt.

Încetinism.

Atunci, din senin, fără să fi fost auzit sau simțit în vreun alt fel, apăru un trecător. Un străin. Nu purta nici redingotă și nici lavalieră. Un costum de haine subțiri, de vară, o pălărie albă, o canotieră, o privire lălîie, dezinteresată.

— Eram eu !

— Eram eu !

— Eram eu !

se grăbiră să afirme, din spatele nostru, de unde erau martorii celor ce se petreceau, Zevedei, Goștină, Mormocea, Lambru, Gagea, Trandafir, Anghelet („și Anghelet ?“ — privire neîncrezătoare-dezaprobatoare: „nu mă așteptam să se bage și el în treaba asta...“). Margareta („și Margareta !“).

Întoarcem cu precauție capetele, sîntem iarba crescută în caldarîmul acelui oraș, în 192..., anul întîmplărilor de tot felul pe care, într-o bună zi, va trebui să le dăm la lumină, povestindu-le, fie și atît de tîrziu, o, atît de tîrziu...

Și ochii noștri nu văd nimic. Numai fragmente ale realității, risipite peste tot, aruncate pe jos, pe sus, în mare dezordine, pe mese, pe scaune, pe paturi, ca niște haine ca niște desuuri scoase în grabă și fără preocuparea pentru după, în văzduh ca niște funigei transparenți, nereținînd nimic, penetrați continuu de razele vederii încoace și încolo. Dezbrăcată în grabă, aruncată într-o încăpere necunoscută, îngropată acum adînc, în ziduri tari de beton, realitatea se fărîmițează în spatele meu, acolo de unde veniseră vocile atîtor bărbați și a unei singure femei, Margareta.

— Și Margareta !

— Păi fără ea ?... Ia gîndește-te.

— Nu vreau să mă mai gîndesc.

— Nu vreau nici să mă mai gîndesc.

— Dar totuși poate Anghelet, dacă s-a băgat în mizeria asta cu fragmentele de realitate zvîrlite în grabă prin încăpere, o va apăra pe Margareta de cele ce ar urma.

— Dimpotrivă, el e primul. Și tot el încheie șirul.

— Anghelet ? Margareta ?

Ziua de vară se reluă încet de-acolo de unde o lăsasem.

Trecătorul cel nou nu lua seama la statuia din parc. El trecea. El avea alt țel. N-avea timp să observe, să vadă, să bage de seamă.

Și totuși...

Și totuși, la un moment dat — era cuprins de acel încetinism general, așa că trecea îndelung, îndelung, îndelung pe-acolo pe unde un om într-adevăr grăbit s-ar fi prelins în cîteva secunde, însă era și vară... — îl surprinserăm că întoarce capul spre statuie, apoi din nou în trecerea lui, pe urmă o bruscă întoarcere a capului, iarăși, către statuie. În sfîrșit se oprește, cu fața către statuia politicianului de altădată, se uită, se freacă la ochi, scuipă „ptiu !“ după ce privise precaut în jur și pleacă mai departe. Dacă n-am avea nici o treabă, dacă am rămîne aici să privim schimbarea statuii, am putea constata că el s-a întors mai tîrziu, probabil după ce și-a terminat treburile, să se convingă de ceea ce observase mai devreme. Dar acum încărcătura sa era desigur alta și lucrurile, putem presupune, i se vor fi părut a fi cu siguranță altfel, altele, poate chiar în regulă, o chei.

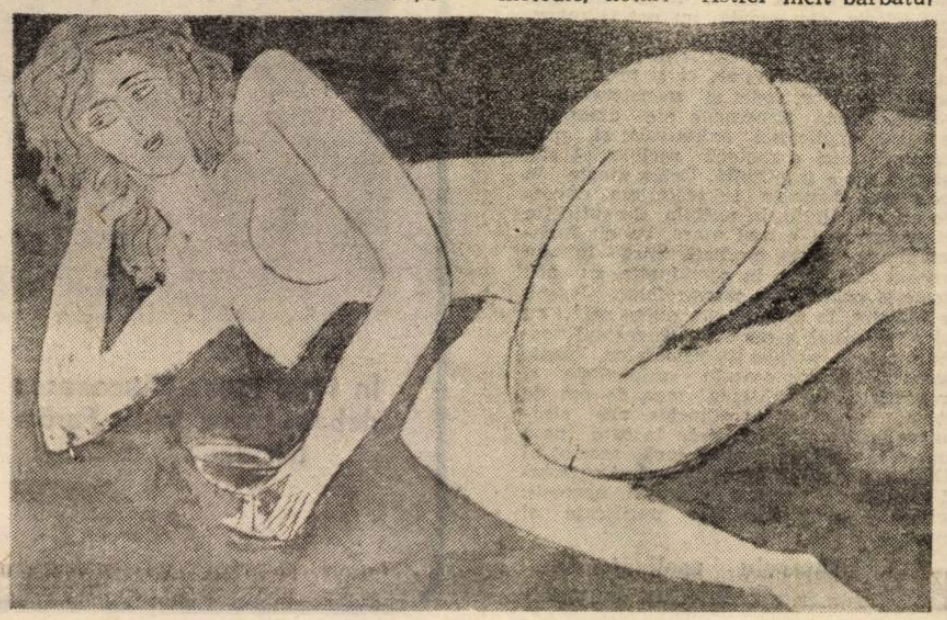

FAPTELE SFINȚILOR APOSTOLI

CAPITOLUL 14

Pavel și Barnaba propovăduiesc în Iconiu, Listra, Derbe și se întorc la Antiohia.

1 Și a fost că în Iconiu ei au intrat împreună în sinagoga Iudeilor și în așa fel au vorbit încât o mare mulțime din Iudei și din Elini a crezut.

2 Dar Iudeii care n'au crezut au răsculat sufletele păgânilor și le-au înrăit împotriva fraților.

3 Așadar, ei au stat acolo multă vreme, cu îndrăznire grăind întru Domnul, Cel Ce pentru cuvântul harului Său dădea mărturie făcând semne și minuni prin mâinile lor.

4 Și mulțimea din cetate s'a dezbinat ; și unii țineau cu Iudeii, iar alții țineau cu apostolii.

5 Iar când păgânii și Iudeii, împreună cu mai-marii lor, s'au pornit să-i ocărască și să-i ucidă cu pietre,

6 ei și-au dat seama și au fugit în cetățile Licaoniei, la Listra și Derbe și'n ținutul dimprejur ;

7 și binevesteau acolo.

8 Și în Listra era șezând jos un om neputincios de picioare, fiind olog din pântecele maicii sale și care nu umblase niciodată.

9 El îl asculta pe Pavel când vorbea. Iar acesta, cătând spre el și văzând că are credință să fie vindecat,

10 a zis cu glas puternic : Ridică-te drept pe picioarele tale ! Și el a sărit și a umblat.

11 Iar mulțimile, văzând ceea ce făcuse Pavel, și-au ridicat glasul în limba licaonă [109], zicând : Zeii luând chip de oameni s'au coborît la noi...

12 Și pe Barnaba îl numeau Zeus ; iar pe Pavel, Hermes, fiindcă el era purtătorul cuvântului [110].

13 Iar preotul lui Zeus, al cărui templu era în fața cetății, a adus la porți tauri și cununi și, împreună cu mulțimile voia să le aducă jertfă.

14 Și auzind apostolii Barnaba și Pavel, și-au rupt veșmintele și au sărit în mulțime strigând :

15 și zicând : Bărbaților, de ce faceți asta ?... Și noi suntem oameni tot atât de pătimitori ca și voi [111], care însă vă binevestim vouă ca de la deșertăciunile acestea să vă întoarceți către Dumnezeul cel viu, Care a făcut cerul și pământul, marea și toate cele ce sunt într'însele

16 și Care'n veacurile trecute a lăsat ca toate neamurile să meargă'n căile lor,

17 deși El pe Sine nu S'a lăsat nemărturisit, făcându-vă bine, dându-vă din cer ploi și timpuri roditoare, umplându-vă inimile de hrană și de bucurie.

18 Și acestea zicând, de-abia au potolit mulțimile să nu le aducă jertfă.

19 Dar de la Antiohia și de la Iconiu au venit Iudei care, înduplecând mulțimile, l-au lovit pe Pavel cu pietre ; și l-au târît afară din cetate, crezând că a murit.

20 Dar înconjurându-l ucenicii, el s'a sculat și a intrat în cetate. Și a doua zi s'a dus cu Barnabe la Derbe.

21 Și binevestind ei în cetatea aceea și făcând ucenici mulți, s'au înapoiat la Listra, la Iconiu și la Antiohia,

22 întărind sufletele ucenicilor și îndemnându-i să stăruie în credință, că prin multe necazuri trebuie să intrăm în împărăția lui Dumnezeu.

23 Și hirotonindu-le preoții în fiecare Biserică [112], rugându-se cu postiri, i-au încredințat Domnului în Care crezuseră.

24 Și străbătând Pisidia, au venit în Pamfilia.

25 Și după ce au grăit cuvântul Domnului în Perga, au coborît la Atalia.

26 Și de acolo au mers cu corabia spre Antiohia, de unde fuseseră ei încredințați harului lui Dumnezeu spre lucrarea pe care-au împlinit-o.

27 Și venind și adunând Biserica, au vestit câte a făcut Dumnezeu cu ei și că El le-a deschis păgânilor ușa credinței.

28 Și nu puțină vreme au rămas acolo cu ucenicii.

[109] **Limba obișnuită a localnicilor. Altfel, limba oficială era latina, în timp ce cărturarii și oamenii de afaceri foloseau greaca.**

[110] **Hermes era zeul elocinței și purtătorul de cuvânt al zeilor. Mărturie că Pavel impunea prin marele său talent oratoric. De notat că localnicii vor fi păstrat în memorie mitul potrivit căruia Zeus și Hermes, sub înfățișarea omenească, i-au vizitat pe Baucis și Filimon și le-au răsplătit ospitalitatea.**

[111] **De aceeași natură.**

[112] **Din text reiese că : Pavel și Barnaba au întemeiat Biserici locale ; preoții acestora nu au fost aleși de popor, ci desemnați direct de cei doi apostoli și hirotoniți prin punerea mâinilor (vezi și Tit 1,5). Grecescul** heirotonéo **înseamnă a alege pe cineva prin ridicare de mâini (când e vorba de mulțime) sau prin punerea mâinilor (când e vorba de un singur oficiant sau de câțiva).**

din
NOUL TESTAMENT
Versiune revizuită, redactată și comentată de arhimandritul Bartolomeu Valeriu Anania, sprijinit pe numeroase alte osteneli

CAPITOLUL 15

Sinodul de la Ierusalim. Scrisoarea apostolilor către Biserica din Antiohia. Despărțindu-se de Barnaba, Pavel și-l alătură pe Sila în cea de a doua călătorie misionară.

1 Și unii, coborîndu-se din Iudeea, învățau pe frați că: Dacă nu vă tăiați împrejur, după predania lui Moise, nu vă puteți mântui.

2 Și după ce nu puțină împotrivire și gîlceavă au făcut ei asupra lui Pavel și Barnaba, au rânduit ca Pavel și Barnaba și alți câțiva dintre ei să se suie la apostolii și la preoții din Ierusalim pentru această întrebare.

3 Așadar, trimiși fiind ei de Biserică, au trecut prin Fenicia și prin Samaria, istorisind despre revenirea păgânilor; și mare bucurie le făceau tuturor fraților.

4 Și sosind ei la Ierusalim, au fost primiți de Biserică și de apostoli și de preoți și au vestit câte a făcut Dumnezeu cu ei.

5 Dar unii din eresul fariseilor care deveniseră credincioși s'au ridicat zicând că pe aceia trebuie să-i taie'mprejur și să le poruncească a păzi Legea lui Moise.

6 Drept aceea, apostolii și preoții s'au adunat să cerceteze această pricină[113].

7 Și multă cercetare făcându-se, s'a ridicat Petru și le-a zis: Bărbați frați, voi știți că din primele zile Dumnezeu m'a ales între voi ca prin gura mea să audă neamurile cuvântul Evangheliei și să creadă.

8 Și Dumnezeu, Cel Ce cunoaște inimile, le-a dat mărturie dându-le pe Duhul Sfânt așa ca și nouă;

[113] **Adunare consemnată în istoria bisericească drept Sinodul Apostolic de la Ierusalim, definitoriu pentru modul sobornicesc în care Biserica își rezolvă problemele importante. În fond, adunarea fusese convocată pentru a discuta și hotărî asupra viitorului însuși al Bisericii. În disputa dintre iudaizanți și liberali, Sinodul s'a pronunțat în favoarea celor din urmă, dar într'o formulă foarte delicată și elastică (vezi mai departe).**

9 și curățindu-le inimile prin credință, între ei și noi n'a făcut nici o deosebire.

10 Așadar, de ce-L ispitiți voi acum pe Dumnezeu și vreți să puneți pe grumazul ucenicilor un jug pe care nici părinții noștri și nici noi n'am fost în stare să-l purtăm?

11 Credem însă că prin harul Domnului nostru Iisus Hristos ne vom mântui în același chip ca și ei.

12 Și a tăcut toată mulțimea și-i asculta pe Barnaba și pe Pavel, care istoriseau câte semne și minuni a făcut Dumnezeu prin ei între neamuri.

13 Și după ce au tăcut ei, a răspuns Iacob zicând: Bărbați frați, ascultați-mă!:

14 Simeon [114] a istorisit cum Dumnezeu încă de la 'nceput S'a îngrijit să ia dintre neamuri un popor pentru numele Său.

15 Și cu aceasta se potrivesc cuvintele proorocilor, precum este scris:

16 După acestea Mă voi întoarce și din nou voi clădi cortul cel căzut al lui David și pe cele dărâmate ale lui din nou le voi clădi și pe el îl voi îndrepta,

17 ca să-L caute pe Domnul ceilalți oameni și toate neamurile asupra cărora s'a chemat numele Meu, zice Domnul Cel Ce a făcut acestea.

18 Din veac Îi sunt cunoscute lui Dumnezeu toate lucrurile Lui.

19 De aceea eu socotesc să nu-i tulburăm pe cei ce dintre păgâni se întorc la Dumnezeu,

20 ci să le scriem să se ferească de întinările idolilor [115] și de desfrâu și de sugrumate [116] și de sânge.

21 Căci Moise își are din timpuri vechi porpovăduitorii săi în toate cetățile și este citit în sinagogi în fiecare Sâmbătă.

22 Atunci apostolii și preoții, cu toată Biserica, au hotărît să aleagă bărbați dintre ei și să-i trimită la Antiohia cu Pavel și cu Barnaba : pe Iuda cel numit Barsaba și pe Sila, bărbați cu vază între frați;

23 prin mâinile lor scriind acestea: Apostolii și preoții și frații, fraților care sunt dintre neamuri în Antiohia și în Siria și în Cilicia, salutare!

24 Deoarece am auzit că unii dintre noi, fără să fi avut porunca noastră, au venit ș v'au tulburat cu vorbele lor și v'au răvășit sufletele, zicând că voi trebuie să vă tăiați împrejur și să păziți Legea.

25 noi într'un singur gând am hotărît să trimitem la voi bărbați aleși, împreună cu iubiții noștri Barnaba și Pavel,

26 oameni care și-au pus viața pentru numele Domnului nostru Iisus Hristos.

27 Drept aceea, i-am trimis pe Iuda și pe Sila, care prin cuvânt vă vor vesti și ei aceleași lucruri.

28 Pentru că părutu-s'a Duhului Sfânt și nouă să nu vi se pună nici o greutate pe deasupra celor ce sunt de neapărată trebuință:

29 Să vă feriți de cele jertfite idolilor și de sânge și de sugrumate și de desfrâu; de vă veți păzi de ele, bine veți face. Fiți sănătoși!

30 Fiind ei așadar cu calea deschisă, au coborît la Antiohia; și adunînd mulțimea, au dat scrisoarea.

31 Și citind-o aceia, s'au bucurat de mângâiere[117].

32 Iar Iuda și Sila, fiind și ei profeți, prin multe cuvântări i-au mângâiat pe frați și i-au întărit.

33 Și rămânând ei acolo câtăva vreme, cu pace le-au dat frații cale deschisă către cei ce i-au trimis.

34 Dar Sila s'a hotărît să rămînă cu ei; și Iuda a plecat singur la Ierusalim.

35 Iar Pavel și Barnaba stăteau în Antiohia, împreună cu mulți alții învățînd și binevestind cuvântul Domnului.

36 Și după câteva zile Pavel a zis către Barnaba: Hai să ne întoarcem și să cercetăm cum se află frații noștri în toate cetățile în care noi am vestit cuvântul Domnului!

37 Iar Barnaba voia să-l ia cu ei și pe Ioan cel numit Marcu,

38 dar Pavel cerea să nu-l ia cu ei, fiindcă acela încă din Pamfilia se despărțise de dânșii și nu venise alături de ei la lucru.

39 Deci s'a iscat ne'nțelegere între ei, așa încât s'au despărțit unul de altul; și Barnaba, luându-l pe Marcu, a plecat cu corabia la Cipru;

40 iar Pavel și l-a ales pe Sila și a plecat, încredințat fiind de către frați harului Domnului.

41 Și străbătea Siria și Cilicia, întărind Bisericile.

[114] **Formă ebraizantă pentru Simon, primul nume al lui Petru.**

[115] **Carnea animalelor jertfite idolilor.**

[116] **Carne de animale sugrumate.**

[117] **Păgânii respiră ușurați că obligativitatea Legii iudaice (circumcizia) a fost eliminată din procedura trecerii lor la creștinism.**

eseu

Poate fi dracul văzut?

Dl Sorin Dumitrescu, în discuția cu dl Dorin Popa, spunea despre diavol că este perceput de oameni susb felurite ipostaze. Numai sfinții îl văd așa cum este el de fapt. Să medităm asupra acestei observații vrednice de tot interesul. Am arătat în eseurile anterioare că între simbol și metaforă se stabilește o relație ce depășește simplul perimetru al interpretării estetice. Nici metafora, cu atît mai puțin simbolul nu-și sînt suficiente, și unul și celălalt „trag" sau trimit spre alte abisuri sau ceruri, trezind fâpturile întunericului sau inovcind entitățile superioare. Dar dacă niciodată simbolul nu va putea fi identificat cu îngerul sau cu acel colț de rai pe care se străduie să-l aproximeze — căci nu simbolul s-ar identifica, ci omul care folosește calea simbolurilor ca drum inițiatic —, rămînînd acea distanță absolut necesară pentru menținerea stratificării lumii, metafora reușește paradoxal, poate datorită resurselor ei mari de întrupare magică, să ajungă totuna cu vedeniile suscitate doar prin „cuvinte potrivite". Există, ca să spun așa, două trepte ale „coborîrii în Infern". Prima este realizată prin metafora „ghidușă" a doua prin simbolul răsturnat. Se impune această distincție deoarece a spune că infernul dantesc bunăoară ar fi construcție de metafore, înseamnă, pur și simplu, a-l discredita. Aici totul se rînduiește în conformitate cu o simbolistică inversată, impresionînd însă printr-o corporificare mult superioară celei realizate în cazul Paradisului unde, normal, simbolurile au delicatețea de rigoare. De aceea, nu cred că aici ar fi vorba, cum se insinuează, deseori, de „o lipsă de talent", un „talent deficitar", nu cred că Dante a încarnat mai puțin reușit raiul în comparație cu iadul deoarece acesta din urmă i-ar fi fost mai apropiat, mai legat de pămînt, de materii pămintești, spre deosebire de primul despre care ar fi avut doar ... cunoștințe teoretice ! Cred mai degrabă că e o problemă de principiu. A descrie paradisul cu lux de amănunte, a-l carnaliza excesiv înseamnă a-i trăda esența, după cum o sculptură catolică reprezentîndu-l pe Iisus, din punctul de vedere al transcendenței, este inferioară unei icoane bizantine. Aflîndu-se mai spre zorii Evului Mediu, Dante știa că nu este necesar să realizeze performanțe de artă literară pentru a descrie în poemul său ceea ce oricum nu poate fi văzut cu ochi de pămîntean, dovedindu-și în schimb iscusința scriitoricească în capitolul despre Infern. Să comparăm două secvențe ale Divinei Comedii : secvența din Paradis a fulgilor de lumină, a ninsorii de intelectiuni care se resoarbe în Empireu : **„Ia fel văzui brăzdat de fulgi eterul / și-n sus zburînd luminile domoale / spre a se înfrăți în cînt și-n joc cu cerul"** (trad. Eta Boeriu) sau cea a fluviului de lumină care devine circular sugerînd perfecțiunea, cu secvența din Infern unde ninge cu foc, aducînd suferință și damnînd de-a pururi : **„Iar din înalt ningea cu fulgi de foc / domol și lin pe umbrele culcate / ... și-ntreg cuprinsul încingeau pe loc / snorind dureri și scrîsnete de dinți."** Diferența între aceste două secvențe se referă la problema corporificării : scena infernală se reține mult mai ușor decît scena paradisiacă datorită unei încorporări mai acute, mai frapante, mai apropiate senzorialității omenești. Simbolul firesc, este răsturnat dar tocmai prin această răsturnare el își pierde cumva caracterul simbolic, deci distanța absolut necesară între ce simbolizează și ce este simbolizat, cîștigînd în schimb un grad sporit de prezență magică, înfățișîndu-se ca o vedenie. De aici survine desigur și observația mai tuturor exegeților operei dantești care au afirmat că Infernul „se vede" mult mai bine decît Purgatoriul și cu atît mai puțin decît Paradisul. Iar a vedea la propriu nu e departe de-a avea vedenii. Toată iconografia iadului, de aceea, se caracterizează printr-o formidabilă carnalitate datorată simbolisticii sale răsturnate care, apropiindu-se foarte mult de ceea ce simbolizează pînă la identificare, „aduce" pînă la urmă iadul pe pămînt. Firește, iadul dantesc, și în general iadul Evului Mediu, avea rigoare în construcție, simbolistica sa nedevenind pură vedenie care, la o adică, te poate apuca oricînd și oriunde de reverul hainei, cum ar fi dimineața cînd pleci la slujbă și ai dat coltul străzii. Aceasta, deoarece în Evul Mediu al Europei noastre, pămîntenii, în viața trăită pe pămînt, aveau groaza pedepsei de dincolo și se apărau pentru a nu ajunge după moarte în focul Gheenei. Dacă cea mai mare ispravă a Satanei este să ne facă să credem că nu există, e limpede că tocmai atunci cînd i-a reușit isprava, puterea sa asupra muritorilor e totală și, ca o consecință, simbolistica sa se transformă într-o conflagrație a metaforelor-vedenii. Iadul urcă pe pămînt, dar aceasta nu înseamnă că nu a rămas și în străfunduri de un milion de ori mai hidos. Așa după cum puțini mai cred în realitatea sa obiectivă, tot așa nimeni nu mai crede că o metaforă NU este gratuită ! Dar nimic mai ridicol și mai eronat decît o credință în gratuitatea metaforelor ! Căci ele, în îndrăzneala lor necenzurată, în abundența lor nemăsurată, nu sînt decît tot atîtea vedenii, atîtea stafii și năluci care aleargă vampiric prin lumea noastră fără ca nimeni să le ia în seamă, fără ca nimeni sau foarte puțini să le smulgă „masca" estetică și deci să le cunoască originea. Dacă Dante localiza ninsorile de foc sau pădurile de sinucigași în Infern, nu pe pămînt, făcea aceasta tocmai pentru a nu amesteca planurile și a salva deci stratificarea lumii. Dar cînd un scriitor fantastic ca Nikolai Vasilievici Gogol fixează prin strigoii săi Infernul taman pe pămînt, atunci nu mai e nici o scăpare. Și aceasta se explică în termenii esteticii prin aceea că Dante e un scriitor simbolic, și nu un scriitor fantastic. Se naște întrebarea : simbolicul exclude fantasticul ? Nu pot ele interfera ? Răspunsul e dificil de dat, dar e limpede că în măsura în care, de-a lungul timpului, literatura, arta și-au pierdut caracterul simbolic l-au cîștigat pe cel fantastic. În plastică lucrurile se observă mai ușor, căci „extremismul" lui Dali e tot ce poate fi mai antisimbolic și mai fantastic. Desigur, există și excepții, dar nu încape dubiu că arta modernă, în majoritatea ei, are o certă orientare fantastică, fiind practic sedusă de imprevizibil și de morbul „scandalului". Dacă ne-am gîndi acum la o secvență celebră din **Macbeth**, aceea, a pădurilor care încep să se miște, ne-am da seama că pădurile de fapt nu s-au mișcat de la locul lor și doar soldații lui Malcolm, camuflați de frunze, se deplasau, dînd impresia că însăși pădurea s-ar mișca. Shakespeare, ca și Dante, nu era un scriitor fantastic. Și aceasta fiindcă știa că pădurile nu se mișcă la propriu decît în Infern și nu pe pămînt. Iar **Macbeth**, poate ipostaza cea mai izbutită a Infernului shakespearean, se desfășoară pe pămînt unde grozăviile, chiar dacă și-au ieșit din matcă, mai păstrează încă o limită a bunului simț. Probabil că dacă Shakespeare l-ar fi coborît pe **than**-ul scoțian chiar în Infern ar fi descris atunci cu adevărat arbori care se smulg din rădăcini și pietre care țipă dacă le calci. **Dar și pentru marele dramaturg salvarea lumii era mai importantă decît „biruința" estetică !!!**

Cred că în aceste distincții se poate înțelege toată deosebirea fundamentală între lumea tradițională și lumea modernă. Stabilitatea unor moravuri, a unor canoane estetice nu trebuie în nici un caz văzută ca o prudență profană sau ca o sărăcie a imaginației. Dimpotrivă ! Lumea veche avea destulă imaginație, dar nu voia să profite de ea datorită înțelegerii adevărate a structurii Universului. Astfel, Iadul și Raiul se află dincolo de pămînt pentru ca prin simbol să poată fi atît sensibilizate, cît și ținute la depărtare. Simbolurile aparțin Cosmosului, deci Mayei, și de aceea sînt **ireale** tocmai pentru a potența **realitatea** de dincolo de cosmos, fie din cer, fie din abis. Dar prin pierderea credinței în aceste tărîmuri aflate dincolo de cosmosul fizic s-a pierdut și vehicularea simbolică și, logic, „noile simboluri", adică metaforele-vedenii, au devenit **reale** pentru a „dovedi" **irealitatea** de dincolo. Interesant este însă faptul că dacă Infernul a urcat pe pămînt și urcă, Raiul nu a coborît pe pămînt — va coborî desigur la începutul unei noi Manvantara —, rămînînd doar să fie atins prin citeva înlăcrimări ale unor poeți ieșiți de sub „legea fierului". Dar acestea sînt excepții, fisuri în corpul obez al veacului, scînteieri în bezna confortabilă a sfîrșitului de mileniu. Așa cum nu se mai poate cobori în Infern, nici nu se mai poate urca în Paradis, și dacă totuși mai există în cine știe ce ascunzis nebănuit sfinți cu adevărat, acestia glăsuiesc numai cu tăcerea, topind scările de simboluri într-o Prezență totală. Pînă la absență !

În încheiere aș mai dori să aduc unele precizări : dacă în infernul dantesc curg ninsori de foc ar fi o copilărie să credem în realitatea materială astfel prezentată. Dar aceasta nu înseamnă că trebuie să cădem imediat în „culpa culturală", afirmînd, cu o suficiență rușinoasă, că Infernul ar fi doar un construct al minții omului, cum de altfel fac mai toți profesorii de literatură și esteticienii țintuiți în fotoliile unor judecăți comode ! Fiind simbol, ninsoarea de foc trimite spre o REALITATE mult mai înfricoșatoare decît cea descrisă prin elementele respective. După cum **Apocalipsul** sfîntului Ioan este tot simbol care nu trebuie citit ad-litteram, ci înțeles ca mediu de trecere spre o realitate care va întrece cu mult simbolul. Astfel, coborîrea lui Dante în Iad trebuie luată tot simbolic, dar, foarte important, daca florentinul a coborît simbolic, cum a coborît și Vergiliu în **Eneida** sau Homer în **Odiseea** prin eroii lor, acest lucru a fost posibil deoarece în contemporaneitatea lor au existat ființe care au coborît LA PROPRIU în Infern, dar care, fie că nu s-au mai întors, fie că s-au întors, dar n-au putut reda ce au văzut acolo. Cazanele cu smoală încinsă și furcile dracilor rămîn totuși numai simboluri. Și folosite în canonul cunoscut reușeau să atenueze soarta păcătoșilor medievali. În lumea modernă însă aceste lucruri nu mai sînt posibile. Sîntem „cu iadul pe cap", cum s-ar spune, iar nasul gogolian scăpat din cutia infernului în secolul XX s-a transformat într-un autentic colonel de securitate. De aceea, întreb ca o ultimă respirație a acestui lung eseu : **poate fi dracul văzut ?** Bineînțeles că poate ! În cele mai banale întruchipări, de la plutonierul cu șapca roasă pînă la bișnițarul cu unghii negre. Doar sfinții îl văd așa cum este. **Îl văd și tac, rugîndu-se ca noi să nu-l vedem...**

Dan Stanca

haiku

O gaură în geam. !
Ce impuls, din ce gînd,
te citește...

GLOSSĂ

Pornind de la gaura făcută de-o piatră în geam. Conul smuls din grosimea sticlei, orientat astfel de parcă piatra ar fi fost aruncată dinlăuntru, de cineva de-ai casei. Inversarea stratificării unui fapt banal. Semnele care se dau peste cap, forțînd optica curentă. Priveliște möbiusiană într-un calendar insubordonat. Vara împinsă în luni de iarnă printr-o simplă opacitate a ființei. A nu observa creează o altă lume. A nu vorbi creează alte raporturi chiar între vorbitori. Tot ceea ce derogă, unește în alt sens. Tabla de șah transmite odată cu plenul luminii și pe cel al umbrei. Decupajele absenței sînt mai vizibile decît cele ale prezenței. Aureola e a celui care nu-i de față. Nimbul celui prezent, truism insuportabil. Între gloria carnală și hoitul năpădit de gîndaci nu-i cale lungă. A nu-ți pune probleme, a nu simți că mori : iată demersul clipei : și nu poți face din asta nici merit, nici vină. Deabia în noaptea lungă prin care întrevezi umblînd, de-abia acolo poți nemuri ceva din ceea ce vei fi fiind să fii : timpurile verbului precum cifrele de pe cadranul telefonului ascund nenumărate posibilități de a cuceri alteritățile universului, de a locui o clipă în ele, suspendînd răsuflări abia bănuite, curcubeie înlăuntrul unei tăceri infatigabile.

Fațadele norilor. Desenul frunzelor moarte pe caldarîm. Sentimentul că poți să fii, că lumea există. Simți asta cu nervii, cu porii pielii — și te bucuri. Amintiri de pe timpul cînd erai piatră. Repaosul nu-i neputință. Frunzele care se iau pe tălpi, adaosul la tot ce nu a fost imaginat.

Acei umeri care aduc schimbările pentru că poartă lucruri. Materialitatea, petală scuturată prin forța unui singur gînd. Stau și scriu pe acest caiet, unică resursă, unic subterfugiu pentru a supravietui unei realități tiranice. Tirania haosului și-a violentei. Mi-e frig dar stau neclintit în lumina zorilor. Înainte de-a face orice mișcare privesc pe fereastră petele de umezeală de pe-acoperisul vecin. Acei dinți regulat imprimați de la stînga la dreapta pe fiecare fisie de tablă : rînduri-rînduri ale unei scrieturi naturale pe care soarele timid al diminetii de toamnă le usucă, le șterge. Adorm încercînd să uit că port în mine posibilitatea de a mă sustrage, printr-un gest decisiv, oricărei scrieturi.

(Jurnal anticameleonic — 20 oct. 1992)

Constantin Abăluță

mariana filimon

Solie

Neliniștea e o pată de culoare
pe care o pot cu ușurință atinge
ca pe o clapă
desprinsă dintr-un pian rătăcit

o veșnicie se scurge între un sunet
și altul
o izbire de valuri adînc desenate
pe chipuri de vase subțiri
oricum subțiindu-se
pulbere fină
poruncă de sete
în întunericul din trup

Piața de flori

Nu-mi pot întinde brațele
în gol
firul de iarbă strivit
între dinți
gustul ispitei îl are

ce tristă putere să alegi
să poți alege între valuri
și mohoritele lor pietre
munți de coral ce nu se aseamănă
cu nimic de pe lume

iluzii prefăcute în riduri
adînci

doar de tine însuți
înfrînt
strălucitor pe dinăuntru
ca o piață de flori

O silabă

Nopți și zile golesc
încăperile de amintiri
șterg zăpada din iernile noastre
trecute
întîmplări mereu mai abstracte
încununate cu sfere de gheață
stingaci apărîndu-se
în aerul crud

cît de departe sînt treptele
rupte la maluri
sub ape îmblînzite de trecerea noastră
de brațele limpezite
în același căuș
cît de departe

lovit smalțul cuvintelor
obosit prelungește
o silabă din numele tău

Femeia din oglindă

Chiar atunci
cînd se face cald în suflet
și noaptea cu trupu-i înmiresmat
se strecoară prin colțuri
cînd fructe ce dau în pîrg
freamătă
materie primă pentru visare
iar fața negrăită a stelei
mîngîiere mi-aduce
cu răbdătoarea ei frumusețe

cînd viața de toate zilele
se retrage în apele
tulburi

chiar atunci zic
femeia din oglindă se uită la mine
cu tristețe.

ea poartă vălul meu străveziu

Post scriptum

Arbori pe jumătate copii
călătoresc cu sănii de aer
brațele lor cu tristețe
bat timpul învinetit

stea ametită inima mea
îi ocrotește de noapte

o seamă de lucruri își dezgolesc
înțelesul
înfățișarea altei desprinderi
oglindindu-se în sine

fiecare întîmplare din viitor
își privește abisul
în ochi

Arta consecvenței

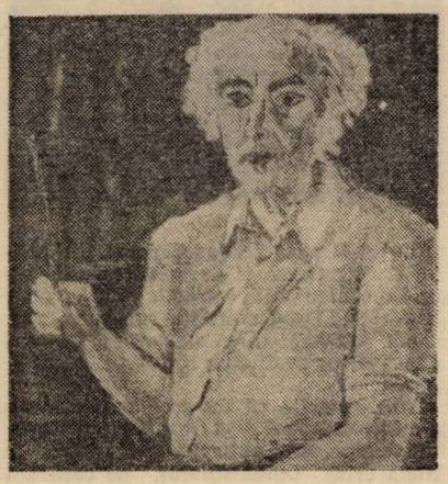

Autoportret

din nou pe simezele bucureștene o expoziție personală semnată **Dragoș Morărescu.** Prolific și fidel propriilor crezuri estetice, acest artist aduce de fiecare dată în ambianța picturii noastre contemporane ceva din atmosfera saloanelor interbelice. Prima impresie pe care o înregistrează privitorul este de încîntare. Colorist fervent, Dragoș Morărescu aduce în pînzele sale o lumină densă, aproape materială, copleșindu-ne cu bogăția sugestiilor plastice. Pictura sa este expresia unui senzualism manifest, pe care artistul îl amplifică și printr-o majestuoasă compunere a formelor. Desenul său este ferm și simplu, amintind, cel puțin în nuduri, moștenirea lui Matisse și Picasso. Adică, a celei mai sintetice expresii pe care se edifică încă și azi arta modernă europeană !

În expoziția de la Galeria „Orizont", Dragoș Morărescu concentrează, de această dată, o foarte omogenă stilistic serie de uleiuri, fruct al ultimilor doi ani de creație, din care ni se relevă drept un penel cu o constituție deplin formată. Nici o surpriză nu mai poate amenda aparițiile publice ale acestui artist cu o personalitate inconfundabilă, care s-a impus în anii din urmă prin remarcabila sa consecvență stilistică. Pictează cu vădită voluptate, desenează și portretizează cu dezinvoltură, notează în manieră impresionistă elemente de peisaj, într-un cuvînt, săvîrșește actul creației cu dăruirea unui histrion al penelului. Este domeniul în care destinul său artistic se exprimă voluntar, cu aparența unei spontaneități discret cenzurate de avatarurile unei cunoașteri ce depășește limitele diletanței. Dragoș Morărescu captează realul cu antenele subțiri ale spiritului său cultivat și plurivalent. El este o natură proteică deschisă deopotrivă poeziei și eseului, paradoxului filozofic și comentariului versatil. Modernitatea sa este una de fond, de structură, nelimitîndu-se niciodată la simplele enunțuri constatative. În pictură, Dragoș Morărescu intră în peisaj cu toată această apetență pentru dialog și comunicare subtilă. Nu este un descriptiv, atîta vreme cît penelul său reface în formă și culoare un traseu al memoriei sale afective. Nu pictează ceea ce vede, decît în măsura în care compoziția trebuie să se sprijine pe cîteva detalii concrete ale realului. Dincolo de acestea, însă, jubilează culoarea sa tonică și explozivă, așternută în tușe energice și consistente dominate de tonurile grave, cărora le contrapune zone de culoare de o pregnantă luminozitate. Aceste contraste puternice afirmă o înclinație către puritate, raporturile cromatice pe care le folsește pictorul fiind ferme inducînd privitorului o undă de emoție autentică. În asta constă, credem, amprenta individualității sale expresive, care se revendică unor influențe anterioare, bine asimilate, însă, legîndu-l pe artist de falanga marii picturi interbelice.

Se reține și în actuala expoziție nudurile sale, expresie a unei gîndiri plastice sintetice în care rolul desenului este precumpănitor. În spațiul unor asemenea compoziții, culoarea capătă funcții noi, de sporire a expresivității. Suprafață este tratată ca atare, fără alte artificii, antitezele cromatice conferind relief formelor. Grafismul pronunțat al acestei picturi îi amplifică decorativismul. Forma este atrăgătoare și senzuală tocmai, prin gradul accentuat de sintetizare cu care operează artistul în suprafața pînzei.

Cele cîteva statice cu flori, pe care artistul le-a strecurat în expoziția sa, afirmă în termeni lapidari vocația lui cromatică, punînd în valoare sensibilitatea cu care își apropie asemenea subiecte. Lucrări de laborator pe care pictorul înțelege să le trateze cu distincția celui deprins cu reverberările rafinate ale realului în sfera sensibilității artistice. Aceste naturi ale lui Dragoș Morărescu au o sonoritate aparte, reieșită tocmai din ambianța coloristică pe care ne-o propune. Lucrează în tușe exacte, deși este evidentă spontaneitatea notației, care conferă picturii naturalețe și farmec.

Un artist deschis tuturor orizonturilor creative, Dragoș Morărescu nu se dezminte nici de această dată ca un pictor al rostirilor pătimașe, pentru care exercițiul plastic este un alt mod, superior, de dezvăluire a resurselor de sensibilitate ale omului.

Corneliu Antim

Climate

cu ani buni în urmă Anatol Vieru propunea prin ciclul său „Muzici paralele" o formulă, inedită pe atunci, de „conviețuire" a muzicilor. Gest stilistic amplu, „zig-zag" cuprinzător în timp, ce-i aducea alături pe Bach și Stravinski, pe renascentiști și contemporani. Orchestrații noi, incitante dezvăluiau tema ascunsă a acestul demers. „Modernitatea" aparține tuturor epocilor. „Experimentul" a durat, a avut succes și, firesc, a fost urmat de altele.

O nouă ipostază a „conviețuirilor" ne propune și recent înființatul grup **„Alternative"** (Cristian Niculescu — pian, Cristian Vlad — clarinet, Sorin Săceanu — percuție), inițiat de mai tînăra compozitoare Maia Ciobanu și sponsorizat de Alliance Française de Roumanie. Ideea unificatoare a fost aceea a **„climatelor"** (găsirea unor zone de sensibilitate comune) și a spectacolului „unic", desfășurat fără întrerupere, cu doar necesarele „cezuri".

Primul concert — **Impresii** — a stat (cum ni se arată și în generic) sub semnul lui Debussy. **Arabesca** sa pentru pian deschizînd și închizînd, cam prea cuminte, poate, o seară muzicală calm descriptivă, pe alocuri, poetică în ansamblu.

Dacă reluarea „leitmotivică" a piesei de început, într-o variantă orchestrală nouă, a convins prin ingenuitate timbrală, trecerea lui Musorgski (Vechiul castel din „Tablouri dintr-o expoziție") într-un registru „minor", cameral, mi s-a părut riscată. Modelul ravelian ne este prea apropiat, e prea „imbatabil" pentru a putea fi astfel continuat, sau, cu un termen post-modern, recuperat.

Frumoasă prin simplitate și transparență piesa Maiei Ciobanu — **Decor** — pentru clarinet (Vlad Cristian), pian (Cristian Niculescu) și sintetizator (autoarea). O calmă picurare de lumină în care se insinuează discret mici „accidente" disonantice și de dinamică.

Surprinzător de actuale mi s-au părut a fi cele **2 Piese** pentru clarinet (în special prima) de Stravinski. Prin maxima economie a mijloacelor (aproape „minimale"), printr-o „descărnare" a expresiei în datele ei cele mai intime. Clarinetistul Cristian Vlad se dovedește aici (ca și, mai ales în Messiaen — **Abime des oiseaux**) un foarte sensibil și fin tălmăcitor al muzicii contemporane și posesor al unei tehnici redutabile.

La parabole du grenier de Myriam Marbe (pian, sintetizator, percuție) îmi era cunoscută dintr-o mai veche și, cred, primă audiție datorată experimentatului pianist Adrian Tomescu. Personal, atît cît îmi îngăduie memoria, rămîn, afectiv, la prima variantă. Sintetizatorul, acest „seducător" și rece instrument al secolului XX, are slăbiciunile sale. Bogata sa combinatorie de timbruri nu posedă, cred eu, **adîncimea** instrumentelor „naturale" pe care o reclamă valoarea **Parabolei...** lui Myriam Marbe.

Valuri de Frederick van Rossum, piesă pentru pian conținînd un anume ferment romantic, m-a convins mai puțin. Am descoperit, în schimb, în persoana lui Cristian Niculescu, un pianist de certă valoare, un artist al nuanțelor și stărilor, ce poate constitui oricînd, alături de Cristian Vlad, nucleul unui ansamblu de frumoasă perspectivă.

După Musorgski, un delicat „crochiu" sonor de Debussy, ne-a apropiat de final. Prezența discretă, de fundal, a sintetizatorului, însoțește fericit, de astă dată, instrumentul prim, clarinetul.

Cu **Arabesca I** de Debussy, s-a încheiat o seară muzicală mai mult decît promițătoare pentru un abia înființat ansamblu și pe care-am dori-o, cît mai curînd, continuată.

Valentin Petculescu

Măgurenizarea emanatului

îndubitabil, domnul Ion Iliescu este de o sinceritate dezarmantă. Dar, sigur ca orice președinte, are și inamici, de obicei în presă, aceia care inventează și invenințează condiția prezidențială. A spus domnia sa clar, ca bună ziua, că nu a chemat minerii în capitală și gazetarii, ba chiar și o anumită parte a televiziunii, au demonstrat contrariul, trucind (!) scene în care mulțumea ortacilor pentru înaltul lor civism. Nu am citat exact, dar, aproximativ, **lucrătura** cam așa sună. În ultima conferință de presă, urmărită și de noi pe micul ecran, Ion Iliescu s-a întrecut iarăși numai pe sine, dovedindu-ne încă o dată că-și respectă nu numai tradiția dar și înalt învestitură, neabătîndu-se nici o clipă de la principiile ce-l călăuzesc în viață. Întrebat dacă vizionează așa, din întîmplare, programul de televiziune SOTI, a răspuns prompt că i-ar cam fi scăpat domeniul. Firește, cu atîtea treburi pe cap, e de înțeles, așa cum trebuie să bănuim că la Cotroceni e criză și de casete și de consilieri ce-ar putea să se ocupe de informarea președintelui, mai ales atunci cînd propaganda ce i se face nu-l avantajează cîtuși de puțin. Nu există, așadar, nici un ochi vigilent care să vegheze la mișcarea imaginilor negre. Am spus vigilent? Iată un cuvînt care revine cu o frecvență cuceritoare în ultimele săptămîni. Fiindcă el are în vedere un om, Virgil Măgureanu, calul de bătaie — era să zicem de dar, după un negoț decembrist ! — al pomenitei conferințe de presă.

Ei, bine, nici cu acest prilej domnul Iliescu nu ne-a înșelat așteptările. Evoluția cazului, mai bine zis, analiza lui din aproape în aproape a demonstrat că domnul nostru președinte are și o tărie de caracter aproape metalică, ba am putea spune de oțel, adică flexibilă. La prima întrebare care viza dezvăluirile din presă, a răspuns imperturbabil : „Tot ce s-a scris nu-i deloc convingător." La a doua, cînd au început să apară și unele detalii, și-a mișcat nervos brațele și a exclamat : „Nu sînt avocatul domnului Măgureanu !" Cunoaștem. Numai superior. La a treia, care aducea noi elemente convingătoare ce priveau prezența în securitate a actualului director al S.R.I., vorbindu-se chiar și de un stagiu, domnul Iliescu nu a mai putut ocoli un răspuns exact, mai ales că stîrnise și rumoarea sălii întrebarea, și a decretat : „Știam că a fost stagiar la securitate, dar nu a avut funcții mari." Ce-ți este și cu ziariștii ăștia, nu te lasă să-ți păstrezi nici conduita și nici condiția de cotrocenean, atentînd chiar și la imunitatea prezidențială ! Că, unul din ei, apelînd la o logică elementară, și, culmea, de-a dreptul impertinent, a pus punctul pe i sau, altfel spus, degetul pe rană. „Oare, un căpitan are nevoie de stagiatură ?" Lovitura a venit ca un trăznet. Fiindcă nu mai putea găsi nici o ieșire, tocmai domnia sa care a trecut prin multe încercări, de la Iași pînă la Timișoara, de la Casa Presei Libere pînă la Cotroceni, nu s-a dat nici de data asta bătut — doar o gardă personală, la timona căreia stă Maiorov sau Mironov, dar ce înseamnă un nume ?! — și a trecut mortul pe Academiei. „De unde atîta interes pentru domnul Măgureanu ?" s-a eschivat, depărtîndu-se de corzi. Într-adevăr, acest răspuns devenit întrebare i-a făcut pilaf (chinezesc, se înțelege) pe toți rechinii presei. De aici încolo orice șicană ar fi fost inutilă, fiindcă domnul președinte îmbrăcase vesta antiglonț. Numai că, în timpul acestor fraze monumentale, apa — și chiar pepsi — din paharele de pe masă aveau să prindă pojghiță. Înghețaseră adică.

Exact, domnule Ion Iliescu, prin preajma dumneavoastră nu se simte dezghețul ? Doar sîntem în prier și grădina botanică de alături nu-și dezminte sezonul în care a intrat. Poate măcar ea vă va da un semnal de alarmă.

Marius Tupan

Muncă silnică, muncă voluntară

De multe ori, am avut oroare de cărțile voit dificile, care, deși își propun să explice o chestiune sau alta, sfîrșesc într-un păienjeniș silogistic. Totuși, nu au fost puține ocaziile în care, sleit nervos de preocupările profesionale cotidiene, mi-am asumat deliberat lectura unor asemenea opuri, tocmai pentru a proceda conform principiului strămoșesc : „cui pe cui se scoate".

S-a întîmplat ca, în vremea din urmă, circumstanțe externe să mă oblige să accept un stress redacțional puțin obișnuit. Astfel, a trebuit să machetez și să „umplu" în devans vreo patru ediții săptămînale ale publicațiilor de care răspund. Asta a presupus infinite certuri cu colaboratorii, forțarea mîinii unor prieteni, concedierea unui redactor incompetent și, finalmente, înlocuirea tuturor presupuselor materiale ale altora cu unele proprii. Un atare calvar publicistic nu-l doresc nici măcar dușmanilor, ci, cel mult, prietenilor lor...

Ajungînd la ultimul punct al draconicului program autoimpus, anume scrierea textului destinat acestei rubrici, mi-am reamintit practica homeopatică prezentată mai sus. Pentru „Cartea străină" am avut de ales între două lucrări fără îndoială utile /riguroase/ informate, dar și destul de insipide : **Philosophy in the Twentieth Century** de A. J. Ayer și **Psychologie politique (Veyne, Zinoviev, Tocqueville)** de Jon Elster. Greu de optat între aceste două cărți ce se anunțau din cale afară de plicticoase. Scrisă de un Sir, educat la Eton College și Christ Church (Oxford), prima lucrare putea conveni mult prea puțin unui băștinaș al cartierului Berceni, licențiat al Universității bucureștene. Realizată de un universitar, ale cărui cursuri se tipăresc la Cambridge University Press, cea de-a doua nu poate decît să complexeze un fost profesor stagiar la Școala nr. 1 din Roșiori de Vede, căruia i se solicitau referate la cercurile metodice de profil. Pe de altă parte, ținînd cont de scopul imunitar declarat, ambele puteau veni de hac nevrozei incipiente căreia îi căzusem pradă.

La arme, deci ! M-am hotărît, în consecință, să le parcurg pe amîndouă. Vreau să spun că, treptat, am început să constat că am o mulțime de prejudecăți și idiosincrasii. Pînă la urmă, cei doi presupuși snobi mi-au devenit buni amici, iar paginile lor mi s-au revelat ca fiind din ce în ce mai digerabile. Unele chiar, recunosc, m-au pasionat. De pildă, capitolul consacrat de Jon Elster mai vechiului meu favorit — Zinoviev sau cele, aparținînd lui A. J. Ayer, animate de prezența fascinantă a lui Wittgenstein. De bună seamă, entuziasmul meu (parțial) este unul profan, nefiind abilitat în chip expres în domeniul psihologiei politice sau, respectiv, în cel al filosofiei. Începînd să-mi placă niște cărți pe care îmi programasem să nu le iubesc, în loc să mă vindec de nevroză, aceasta mi s-a accentuat. Să nu te doară capul cînd, vrînd să-ți răcorești mintea înfierbîntată, intri în subtilele culise ale gîndirii reprezentantilor Cercului de la Viena, bunăoară ? Sau cînd o iei de la capăt cu **L'Ancien Régime et la Révolution** a lui Tocqueville ? Din psihologie politică, ajungi la nevroză ideologică.

Am făcut, astfel, o recădere. De aceea, nu recomand nimănui să se bazeze prea mult pe leacuri băbești și alte superstiții de extracție poporană. **Cui pe cui se scoate ?** Nici pomeneală ! O nevroză nu se tratează cu o psihoză, unui sinucigaș de profesie nu-i recomanzi niciodată lame de ras suedeze, unui obsedat sexual nu-i dai să citească PROSTITUȚIA. (Sau i-o dai și-l obligi să dovedească — măcar așa, de ochii lumii — că a trecut barem bacalaureatul.) Vreau, însă să-mi împărtășiți suferința și, drept urmare, vă ofer două citate semnificative : „Iată de ce psihologia socială, ca fundament experimental, este în același timp indispensabilă și insuficientă : indispensabilă în măsura în care ea poate induce unui stat pur mecanisme care altminteri n-ar fi putut fi sesizate, insuficientă din moment ce puterea ei de predicție dincolo de laborator este practic nulă" (Jon Elster) și „Dacă entitățile abstracte sînt reale, să admitem că ele servesc de modele pentru evaluarea realității..." (A. J. Ayer).

Am senzația că durerea mea de cap e o nimica toată față de suferințele metodologice ale autorilor în cauză. Pe lîngă criza umanismului, pe care am tratat-o nu de mult la această rubrică, intelectualii europeni traversează o altă mare criză : cea a metodei. De aceea, orice elan subotnicist către munca voluntară se transformă, pe nesimțite, în muncă silnică.

Dan-Silviu Boerescu

SUPRAREALISMUL (II)

● În continuarea articolului tipărit în numărul 12 (111) al revistei noastre, publicăm astăzi portretul lui Philippe Soupault, mort acum cîțiva ani, precum și interviul pe care i l-a luat J.J. Breschier — ambele publicate în Magazine Littéraire.

Philippe Soupault: Exclus pentru cauza de literatură

– CONVORBIRE REALIZATĂ DE J. J. BRESCHIER –

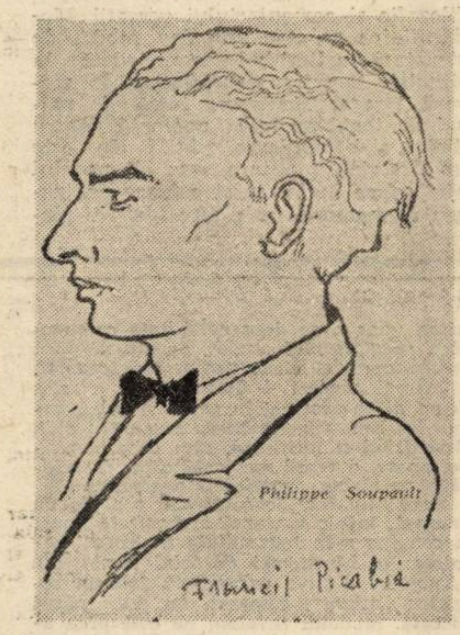

PHILIPPE SOUPAULT: Lipsa de jenă

● Cel mai puțin „literat" dintre suprarealiști, își bate joc de scriitură, de celebritate, de istoria literară. Totuși, rolul său a fost important. A scris împreună cu Breton primul text automatic Les champs magnétique, **care trebuia să marcheze nașterea suprarealismului și a întemeiat revista** Littérature. **A participat la activitățile grupului pînă în 1926, dată la care a fost exclus de Breton, sub pretext că scria prea mult. Comentator al lui Lautréamont, a fost violent atacat într-un articol de către Aragon, care cerea stăruitor „avortarea studiilor maldororiene".**

Prinzînd gustul călătoriilor și fascinat, după cum mărturisește, de destinul lui Rimbaud, Soupault acceptă în mod superior excluderea și refuză să participe la redactarea pamfletului împotriva lui Breton Un cadavre. **Devine reporter la „Petit Parisien" și parcurge lumea pentru acest ziar și mai apoi pentru U.N.E.S.C.O. pînă în ultimii ani. Soupault a rămas legat de André Breton prin foarte puternice legături de prietenie, cum explică în convorbirea acordată acestei reviste. După** Who's who **este mare ofițer al ordinului Nichan Iftikhar.**

Les champs magnétiques, prima operă suprarealistă de scriitură automatică, compusă în colaborare de André Breton și Philippe Soupault, a fost recent reeditată la N.R.F. Philippe Soupault, ca fondator al suprarealismului și al revistei **Littérature**, povestește aici cîteva din amintirile sale.

Un hotel liniștit pe cheiurile Senei, un bar tăcut, sumbru, puțin englez. Lui Philippe Soupault nu-i plăceau cafenelele suprarealiste pentru că trebuia să fii prezent acolo la ore fixe. Dar el își dă întîlnirile în acest bar. Contrar celor mai mulți din foștii săi tovarăși, Soupault n-are apartament, casă la țară. N-a colecționat tablouri de Ernst și de Picasso, edițiile originale ale operelor sale, nici opere de Breton sau de Tzara.

Acest bătrîn domn de șaptezeci de ani, care pare exact de cincizeci, este un om liber.

— De ce, el care nu iubea prea mult trecutul, a acceptat să se reediteze **Les champs magnétiques ?**

— Breton e cel care o voia și Alain Jouffroi mi-a arătat o scrisoare de a lui prin care i-o cerea expres. Pînă în prezent eu refuzasem să se reediteze cartea ; voiam ca acest text să fie datat și cu atît mai rău dacă se făcea din primele exemplare, (trei sute, apărute în 1920) un trafic destul de scandalos. Deci André Breton a vrut-o și tot el este cel care a dorit să se republice în același volum cele două piese pe care le scrisesem împreună : **Vous m'oublierez** și **S'il vous plaît.** Și pentru ca textul să fie datat, s-au reprodus în fruntea ediției cele două profiluri ale noastre pe care le făcuse Picabia în 1920.

Ceea ce mă frapează cînd recitesc astăzi **Les champs magnétiques** este extraordinara explozie de libertate a lui Breton. Breton pînă atunci era un „poet", îl adora pe Mallarmé și pe Valery și scrisese foarte frumoase poeme în acest stil. **Les champs magnétiques,** invenția scriiturii automatice, refuzul literaturii, sînt pentru el o descoperire, o descoperire **absolută.**

Pînă acolo că Breton, care totuși niciodată nu vorbea de familia sa, aici dă chiar amintiri din copilărie.

— Cînd l-ați întîlnit pe Breton ?

— În 1917. Apollinaire ne-a făcut cunoștință. Și prin Breton i-am întîlnit pe Aragon și Frankel. (Eluard n-a venit decît după aceea) și l-am auzit vorbind de Jacques Vaché. L-am văzut pe Vaché la faimoasa reprezentație a **Mamelles de Tirésias** de Apollinaire.

— Acolo unde era deghizat în ofițer englez și trăgea focuri de revolver.

— Nu era deghizat, fiind realmente atașat ca interpret armatei engleze și îmbrăcat ca atare. Sanouillet, în teza sa despre Dada, citează o scrisoare unde scriu c-aș fi vorbit de Tzara și de Dada „prietenului meu Vaché". Totuși, Vaché n-a fost niciodată prietenul meu, nu-l cunoșteam suficient. Dar el a trebuit, totuși, să fie avertizat de existența lui Tzara, contrar celor crezute de Breton. De altminteri, el s-a sinucis cam pe vremea aceea.

— Dar înainte de Dada, dumneavoastră înființaseți deja **Littérature ?**

— Da, Dada se intercalase în mijlocul suprarealismului. Primele texte suprarealiste au fost **Les champs magnetiques** și **Une vague de rêves** de Aragon, apoi a apărut Dada, apoi, după ruptură, din nou suprarealismul, cu **Le premier Manifeste,** în 1924.

Alesesem cuvîntul suprarealism ca omagiu lui Apollinaire, al cărui text **Onirocritique,** ne părea să indice perfect calea pe care ne angajam. Cuvîntul nu era, de altminteri, în text, ci în substratul **Mamelles de Tirésias : „dramă suprarealistă".**

— Cum s-a produs apropierea dvs. de Tzara ?

— Tzara, care era atunci în Elveția, scria pretutindeni în lumea întreagă. El îi scrisese cu Breton și chiar mie, în urma, cred, a textelor publicate în revista **Nord—Sud,** pe care o conducea Reverdy, și la care scriam. **Les champs magnétiques** au consumat de altfel ruptura între poeții „cubiști" Reverdy, Cendrars, Max Jacob și noi, și suprarealismul i-a aruncat, pe nedrept, în umbră. Dar noi ne-am gîndit că Reverdy, ca să nu vorbim decît de el, era unul din cei mai buni poeți, dacă nu cel mai bun, al epocii sale.

Tzara a sosit deci la Paris în 1920 și a publicat primele sale texte în Franța în **Nord—Sud** și în **Littérature.** Și acesta a fost începutul dadaismului.

— De ce s-a produs ruptura între Breton și Tzara ?

— Breton și Tzara erau prea diferiți. Noi știam că Tzara era un mare poet și în sfîrșit un poet serios — știți că la sfîrșitul vieții sale a trecut la descifrarea lui Villon — dar era și un „public-relations" de geniu. Breton, dimpotrivă, avea o educație științifică — el studiase medicina — era foarte auster, chiar puritan și avea pasiunea să codifice, să legifereze. El voia ca în acest domeniu să existe reguli. Atunci cînd Dada voia să arunce totul peste bord, Breton și Aragon erau cei mai obraznici dintre noi și căutau cu adevărat scandalul. Dar Breton s-a săturat destul de repede de partea „music-hall" a manifestațiilor dada. Și apoi Picabia a jucat un rol curios. El îi fascina atît pe Tzara cît și pe Breton pentru că era contrariul fiecăruia dintre ei. El avea un simț prodigios al anarhiei, dar în același timp era foarte monden, frecventa Tout-Paris și mergea la repetițiile generale ale teatrelor. Și-i plăcea să se vorbească de el. De cearta dintre Breton și Tzara, Picabia este în mod larg responsabil.

— Care era partea lui Breton în suprarealism ?

— Enorm, unic : el era codificatorul. **Les champs magnétiques** și **Une vague de rêves** îi atrăseseră pe Eluard, Peret, Desnos, Crevel, Artaud, Vitrac, pictori ca Masson și Ernst. Și suprarealismul n-a putut cunoaște soarta pe care a cunoscut-o, să ia o asemenea importanță, decît pentru că era o muncă de echipă : „centrala suprarealistă" nu era un cuvînt zadarnic. Dar Breton era legătura de minune. El avea un simț incomparabil al prieteniei, chiar cînd ceva îl jena la prietenii săi : de exemplu cinismul lui Jacques Vaché sau dezinvoltura mea. În același timp, îi plăcea să ardă ceea ce iubise cu patimă și să iubească ceea ce arsese. Mai mult, el avu cu Partidul Comunist o teribilă experiență. După cum știți, el fusese ținut sub bănuială, afectat „celulei gazului" și i se ceruse să facă un raport asupra economiei Italiei. Asta înseamnă că Partidul refuză să-l considere pe Breton ca pe un scriitor, un poet, cel mai mare din mișcarea suprarealistă și chiar îl respingea ca atare. Ruptura sa cu Aragon, care se înscrise în Partid în același timp cu Breton, dar care se întoarse aci mai tîrziu ; și ruptura sa cu Eluard, cînd s-a reînscris în Partid, în timpul războiului, vine mai ales din această cauză.

— A fost o ruptură între Breton și dvs. ?

— Niciodată. Am fost „exclus" din mișcarea suprarealistă, dar n-am încetat să-l văd pe Breton, cînd treceam prin Paris. După cum v-am spus, el avea un simț al prieteniei. Am fost exclus în 1926, în același timp cu Artaud și Vitrac pentru crimă de literatură. Vitrac și Artaud scriau teatru, deci „literatură". Eu vedeam reproșîndu-mi-se că public prea mult. Mi s-a imputat, de asemenea ca o crimă, puțin mai tîrziu, un studiu asupra lui Lautréamont, de care găsisem în 1918, într-o mică librărie, **Les chants de Maldoror,** ediția originală, pentru șapte franci ! Să se mai spună dacă Lautréamont era cunoscut ! Mi se reproșa mai ales dezinvoltura mea și de a nu lua niciodată nimic în serios.

Și-apoi, în acea epocă, eram fascinat de viața și destinul lui Rimbaud și aveam destule dispute, de cafenea. Trebuie să luăm în considerație și partea dezagreabilă, rituală a suprarealismului. Aveam obligația, atunci, să fim în fiecare zi, la orele cinci, în cutare cafenea, unde grupul își ținea ședințele și dacă într-o zi erai absent, a doua zi ți se cereau cu bănuială motivele acestei absențe. Personal, îmi plăceau femeile și călătoriile. Parisul mă plictisea. Numit reporter la **Petit Parisien** — și suprarealismul nu-i iubea deloc pe jurnaliști — am călătorit pînă acum.

— Ați fost unul din fondatorii suprarealismului, la care ați participat activ timp de aproape zece ani ; și totuși n-ați republicat, din atîtea texte nepublicate, decît **Les champs magnétiques.** De ce ?

— Am refuzat întotdeauna să-mi republic cărțile. Și am interzis ca după moartea mea să se publice vreun articol, vreo hîrtie postumă. N-am luat niciodată literatura în serios și nu mă sinchisesc de posteritate.

Prezentare și traducere :
D. St. Rădulescu

Urmare din pag. a 16-a

Mama

duia ca fetița să nu observe privirea acestuia: aspră ca o gheară murdară și însingerată de uliu.

Pînă și soția lui începuse să se teamă de Nikolai Ivanovici; poate doar doicăi îi mai era milă de el pe lumea asta. Marfa Dementievna vedea ce frică îi era cînd se auzea zgomotul mașinii și Nikolai Ivanovici, palid și cenușiu la față, intra în cabinetul său însoțit de alți doi-trei bărbați palizi și cenușii.

Și atunci Marfa Dementievna își aducea aminte de stăpînul suprem, tovarășul Stalin, și i se făcea milă de Nikolai Ivanovici : ochii îi erau jalnici și buimaci.

Ea de fapt nu știa că privirea lui Ejov înghețase de groază întreaga măreață Rusie. Ea nu știa că zi și noapte aveau loc interogatorii în închisorile Ministerului de Interne, la Lefortovo și la Butîrka, și că zi și noapte porneau eșaloane cu deținuți spre Komi și Kolîma, spre Norilsk și Magadan, spre golful Nogaevo. Ea nu știa că în zori, camioane acoperite transportau cadavrele celor împușcați în beciurile închisorilor.

Bănuia, oare, ea că soarta cumplită a tînărului atașat de la ambasada sovietică din Londra și a tinerei sale soții care nici nu apucase să-și alăpteze fiica pînă la soroc și să-și termine studiile de canto la Conservator a fost hotărîtă de o semnătură a stăpînului ei, Nikolai Ivanovici, pusă în josul unei lungi liste? Și a tot semnat, cu zecile, asemenea liste de dușmani ai poporului; și a tot ieșit fumul negru pe coșurile crematoriului moscovit.

3

Odată, Marfa Dementievna a auzit cum bucătăreasa, trăgînd din țigară, a șuierat în urma stăpînei:

— Ei, ți-a trecut și ție domnia!

Probabil că ea știa ceea ce doica n-avea cum știi.

Marfa Dementievna ține minte liniștea ce se înstăpînise în casă în acele ultime zile. Telefonul nu mai suna, caspeți nu mai veneau. Stăpînul nu-i mai chema la el pe numeroșii săi locțiitori, secretari, adjuncți. Stăpîna nu mai mergea la servici, zăcea pe divan, citea fără chef cîte o carte, cădea pe gînduri, suridea, umbla năucă prin camere, în papuci de casă.

Numai Nadiușa se mai auzea în casă: plîngea, rîdea, făcea gălăgie.

Într-o dimineață a sosit un musafir neașteptat: o bătrînică. În cameră era liniște de parcă amîndouă stăteau fără să-și vorbească.

Bucătăreasa s-a apropiat de ușă și a încercat să tragă cu urechea. Apoi bătrîna și stăpîna au intrat la Nadia în cameră. Bătrînica avea hainele cîrpite și răscîrpite și era atît de firavă, încît te temeai s-o privești, darmite să-i mai vorbești.

— Marfa Dementievna ți-o prezint pe mama mea — a spus stăpîna.

După trei zile, stăpîna a anunțat-o pe Marfa Dementievna că trebuie să se interneze în spitalul Kremlinului pentru o operație urgentă. Vorbea repede, tare, cu o voce spartă. Luîndu-și rămas bun de la Nadiușa, a privit-o buimacă și a sărutat-o fugar. În ușă a îmbrățișat-o pe Marfa Dementievna și privind cu teamă spre bucătărie, i-a șoptit la ureche:

— Doică, ține minte, dacă se întîmplă ceva cu mine, Nadia nu are pe nimeni pe lume în afară de dumneata.

Fetița, înțelegînd că e vorba despre ea, stătea liniștită în scăunaș și privea grav cu ochii ei cenușii.

Pe stăpînă, soțul ei n-a condus-o la spital; au venit după ea un general solid cu un imens buchet de trandafiri, și garda personală a lui Nikolai Ivanovici.

Nikolai Ivanovici s-a întors abia spre dimineață și, fără să intre la Nadia, a lucrat și a fumat în cabinetul său, apoi a chemat mașina și a plecat.

Au avut loc multe evenimente zguduitoare și care au frînt cursul obișnuit al vieții în casa lui Ejov, dar Marfa Dementievna le cam încurca.

Pe neașteptate a murit în spital mama Nadiei, soția lui N. I. Ejov. N-a fost o femeie rea, s-a ocupat de Nadia cu tandrețe, și totuși a fost foarte ciudată.

În acea zi, Nikolai Ivanovici a venit acasă foarte devreme. A rugat-o pe Marfa Dementievna să i-o aducă pe Nadia în cabinet. Tatăl și fiica au dat să bea ceai porcelușului din plastic, au culcat păpușa și ursulețul. Și pînă a doua zi de dimineață Nikolai Ivanovici s-a învîrtit prin cabinet.

Curînd, omulețul cu ochii galben-cenușii, Nikolai Ivanovici Ejov, nu s-a mai întors acasă.

Bucătăreasa folosea patul stăpînei răposate, vorbea la telefon din cabinetul stăpînului și-i fuma țigările acestuia.

Au sosit bărbați în civil și bărbați în uniformă, au căutat prin camere umblînd cu cizmele lor murdare pe covoarele curate și pe parchetul strălucitor din camera micuței orfane.

Marfa Dementievna stătea toată noaptea lîngă pătuțul fetiței și o privea stăruitor. A hotărît s-o ia cu ea la țară și deja își imagina cum vor ajunge în sat, cum le vor primi rudele și cum Nadia va striga de bucurie cînd va descoperi puii de gîscă, vițelul, cocoșul.

— Am s-o cresc, am s-o dau la școală — plănuia Marfa Dementievna și sufletul ei de fată bătrînă se umplea de sentimente materne.

Toată noaptea bărbații în uniformă au umblat prin casă, scoțînd cărțile din rafturi, lenjeria, vesela. Percheziția era în toi. Aveau aceeași privire încordată și atinsă de nebunie cu care Marfa Dementievna se obișnuise în ultimul timp.

Numai Nadiușa, trezindu-se și cerînd olița, căsca împăcată, iar Stalin, calm, îngustîndu-și ochii, privea din portretul atîrnat pe perete la ceea ce trebuia să se împlinească, și care se împlinea întocmai.

În prima dimineață după percheziție a sosit un bărbat gras, cu fața roșie — ca un Hopa Mițică — căruia bucătăreasa îi spunea „maior". A intrat direct în camera fetiței unde Nadiușa, îmbrăcată cu un șorțuleț apretat, își lua liniștită micul dejun, și a ordonat:

— Îmbracă fetița cu haine călduroase și strînge-i lucrurile.

Marfa Dementievna, blocată de emoție, a întrebat:

— Dar pentru ce? Unde pleacă?

— Copilul va fi dus la orfelinat. Iar dumneata pregătește-te, vei primi salariul ce ți se cuvine, biletul de tren și te vei întoarce în satul de unde ai venit.

— Dar unde-i mama?, a întrebat Nadia, dînd la o parte farfuria cu mîncare.

Dar nu i-a răspuns nimeni; nici doica, nici maiorul.

4

În căminul muncitoarelor de la fabrica de stat pentru radiouri, în camerele fetelor și locurile de folosință comună, se păstra o curățenie exemplară. Paturile erau acoperite cu pături curate, pernele — cu mici cuverturi, la ferestre atîrnau perdele apretate, iar dulapurile erau mascate de draperii. Pe noptiere, erau vaze cu flori artificiale — trandafiri, lalele, maci.

Serile, muncitoarele citeau presa la colțul roșu, participau la cercuri de dans, iar la Palatul culturii vedeau filme și asistau la spectacole de amatori.

Unele erau înscrise la cursurile serale de croitorie sau la cursurile de pregătire pentru admiterea în învățămîntul superior, altele învățau la secția serală a Institutului tehnic de electromecanică.

Rar își petreceau concediul în oraș; conducerea fabricii oferea fruntașelor în producție bilete gratuite la casele de odihnă ale sindicatelor; altele mergeau în satul natal, la rude.

Se vorbea că în aceste case de odihnă unele fete își permiteau cam mult: se plimbau noaptea, slăbeau, iar în camerele bărbaților se făceau petii, nu se respecta ora de stingere, se jucau jocuri de noroc.

Se mai povestea că tinerii de la uzina mecanică au făcut rost de o ladă de bere pe care au băut-o în salonul de muzică și pe medicul-șef, care a venit alarmat de zgomot, l-au înfășurat într-un preș. Imediat a fost anunțat comitetul de partid al uzinei, băieții au fost dați afară din casa de odihnă și rechemați. Cei trei care au avut inițiativa chefului au fost cercetați de miliție și condamnați două luni la locul de muncă.

Niciodată nu s-a întîmplat așa ceva la căminul fabricii de aparate radio.

Administratorul căminului, Uliana Petrovna, excela prin severitate. Uneori se întîmpla ca o fată să primească vizita cîte unui bărbat și cu acordul colocatarelor să-i permită să înnopteze în cameră. Uliana Petrovna o făcea de ocară față de tot căminul și o dădea afară din cămin timp de 24 de ore. Dar Uliana Petrovna nu era numai aspră! ea știa să dea dovadă de multă căldură și înțelegere. Cu ea se sfătuiau fetele cum te sfătuiești cu cineva apropiat — era doar un om verificat, activistă pe plan social, de cîteva ori chiar a fost aleasă deputat în Sovietul raional. În cămin nu aveau loc nici petii, nici revolte.

Muncitoarei Nadia Ejova îi plăcea viața în căminul model al fabricii, mai ales după ce cunoscuse obiceiurile grosolane din orfelinate.

Anii petrecuți în orfelinate au fost cei mai grei ani din viața ei. Mai ales cei din timpul războiului, cînd era în orfelinatul din Penza: chiar și copiii, deloc răsfățați, din orfelinate, cu greu puteau să înghită supa de mălai stricat ce li se dădea la prînz și seara. Lenjeria de pat și de corp se schimba rar, de spălat nu prea aveau cu ce s-o spele: lipseau lemnele și săpunul.

La baia publică aveau dreptul să meargă, conform hotărîrii sovietului orășenesc, numai de două ori pe lună; dar și această hotărîre era deseori încălcată, deoarece cele două băi ale orașului erau folosite cu precădere de militarii din unitățile în refacere. Iar vechea baie de dincolo de gară era asaltată din zori de cozi triste și fără de sfîrșit.

Chiar cînd aveau acces la baie, mică le era bucuria: hălăduia un vînt rece, lemnele ude produceau mai mult fum decît căldură, apa era abia călîie.

La Penza, Nadiei i-a fost tot timpul frig — și noaptea în dormitor și ziua în clasă, unde-și făceau lecțiile sau lucrau cămăși pentru front, și chiar la bucătărie, unde Nadia o ajuta pe bucătăreasă la culesul viermilor din mălai. Și tot atît de insuportabile — ca frigul și foamea — i-au fost Nadiei grosolănia educatorilor, răutatea copiilor, hoția care domnea în dormitoare. O clipă de neatenție era de ajuns ca să rămînă fără rația de pîine, fără creion, fără basma. O fetiță a primit pachet, l-a încuiat în noptieră și s-a dus la ore. Cînd s-a întors, lăcătul atîrna ca și cînd nu fusese atins, iar pachetul dispăruse. Unii băieți erau hoți de buzunare, prin magazine și prin stațiile de autobuz, iar unul dintre ei, Jenia Pankratov, a participat la atacul înarmat asupra unui casier.

Firește, după război viața în orfelinat a devenit ceva mai ușoară, dar cînd Nadia a terminat 7 clase și au repartizat-o la uzină, i s-a părut că a nimerit în rai. Acum nici ea nu înțelegea de ce plînsese o noapte întreagă cînd a aflat că va fi repartizată la fabrică. A necăjit-o tare rău profesoara de muzică. „Cu vocea ta poți intra la Conservator și chiar să cînți la operă" — i-a spus aceasta. Și inițial comisia chiar hotărîse s-o trimită la școala de muzică, dar în urma unei sesizări de la centru, s-a revenit asupra hotărîrii și Nadia a fost trimisă în uzină.

În ultima ei noapte la orfelinat, Nadia s-a simțit cea mai nefericită dintre pensionarele acestuia. Niciodată n-a fost trimisă într-un orfelinat din Moscova sau Leningrad; întotdeauna ea era repartizată în localitățile cele mai îndepărtate. Multe fetițe primeau scrisori și pachete de la rude. Ea niciodată în viața ei n-a primit o scrisoare sau vreun pachet, oricît de sărac. Probabil din această cauză a devenit atît de mohorîtă și copiii o porecliseră „Muta".

De cînd trăia în căminul model, a început să creadă că nu e chiar atît de năpăstuită. Munca nu i se părea grea, era curată și utilă, și era încadrată într-o categorie superioară de salarizare. Comitetul de komsomol chiar a propus-o pentru școala de maiștri. Avea un palton călduros, cîteva rochii frumoase; ba chiar își făcuse una din mătase la casa de mode, la îndemnul Ulianei Petrovna. Colegele ei o respectau și o considerau independentă. Împreună cu colegele de cameră mergea la film și la club, la serile de dans. Aici i-a plăcut un tînăr — Misa — cu care dansa cu plăcere. Era tot așa de tăcut ca și ea, și cînd o conducea se întîmpla să meargă alături fără să scoată o vorbă pînă la cămin. Locuia departe, dincolo de gara de mărfuri, și era mecanic la depoul de vagoane.

Iar despre ceea ce fusese cîndva, abia dacă și mai aducea aminte. Strălucitorul automobil negru, vilele elegante și splendidele grădini cu flori, plimbările cu doica pe dealul Kremlinului, chipul tandru și distrat al mamei, rîsul și vocile oaspeților tatei nu le mai păstra în amintire ca atare, ci ca niște amintiri despre alte amintiri mai îndepărtate — ca un ecou slab, care se pierde în ceață.

Anul acesta se dovedise foarte bun pentru Nadia Ejova. A intrat la școala tehnică serală de electromecanică, a fost premiată pentru depășirea planului. Șeful depoului de vagoane i-a promis lui Misa locuință în blocul în construcție al Ministerului Căilor de Comunicație și au hotărît să se căsătorească. Nadia își dorea foarte mult un copil și era cuprinsă de fericire la gîndul că va fi mamă.

Odată, cu cîteva zile înainte de plecarea în concediu, Nadia a avut un vis: se făcea că o femeie, cu totul alta decît mama ei, ținea în brațe un copil, parcă era și nu era Nadia, și se străduia să-l apere de vînt, iar în jur era zgomot și clipocit de valuri, soarele strălucea și deodată a fost acoperit de nori grei și negri; păsări albe zburau în toate direcțiile scoțînd sunete ascuțite, asemănătoare mîrîiturilor unor pisici înnebunite.

Toată ziua, și în secție, și la cantină, și la comitetul de conducere al uzinei, în timp ce-și completa formularul pentru casa de odihnă, pe Nadia a obsedat-o chipul trist și frumos al femeii care-și strîngea copilul la piept. Și brusc a înțeles tîlcul visului.

Cîndva, la orfelinatul din Penza educatoarea a dus copiii la un film în care era vorba despre o călătorie pe mare a unei tinere mame și iată că acest film aproape uitat i-a apărut în vis exact în momentul în care ea se gîndea cu emoție la viitoarea ei maternitate.

Octombrie, 1960.

moda, altfel

Argint și alabastru

Vasele de argint și alabastru, descoperite la Cartagina, au conținut esențe pe care chimia modernă le-a descifrat. În **„Salambô"**, Gustave Flaubert ne spune că sub cort, Mâtho își deschidea nările ca să asimileze mai bine parfumul pe care ființa ei îl exhala... Ea mirosea a miere, piper, tămîie, trandafiri „et une autre odeur ancore". Grecia s-a dorit întotdeauna regină în cutremurele secolelor. Mitologia greacă vrea ca parfumul să fie născut de Venus, zeița blondă, irezistibilă și indiscutabilă ca frumusețe (blondă ?), zeița frumuseții și a dragostei „facile", care, înțepîndu-se culegînd un trandafir, a lăsat să cadă o picătură de sînge pe petalele cu totul și cu totul nevinovate ale florii ; Cupidon, atent ca întotdeauna, a sărutat floarea însîngerată iar corola ei s-a umplut de parfum. OEnone a surprins secretul celor doi „mici afaceriști" și a cunoscut parfumul. Parfumul i-a fost dezvăluit lui Paris, care i l-a oferit soției lui Menelaus (cu artificiile necesare !), cu indicații speciale despre păstrarea frumuseții Elenei, pentru care tinerii războinici ai Troiei mureau fără regrete. Se cunosc cîteva nume de parfumuri celebre la Atena — **baccar is, psagdes, metiopien** și un fel de **parfum de ulei de măsline**. Acestea erau parfumuri ce se vindeau la prețuri foarte ridicate și reprezentau triumful creatorilor de parfumuri atenieni. Grecii foloseau violetele și trandafirii, și alte flori, parfumurile obținute din aceste flori gingașe devenind o necesitate în viața elegantă a atenienilor. Au ajuns la un asemenea rafinament încît foloseau o aromă particulară pentru fiecare parte a corpului : **mentă** pentru brațe, ulei de **palmier** pentru piept, ulei de **măghiran** pentru păr, esență extrasă din **iederă terestră**, pentru gît și genunchi. Participarea iederei în vraja parfumurilor e motivată din punctul de vedere al legendelor. **Iedera** e simbolul dragostei fidele, constante, invincibile : „Je meurs ou je m'attache !". Poate de aceea Bachus e reprezentat cu o coroană de iederă.

S-au scris numeroase opere despre **arta parfumeriei**. Există o curtezană celebră — ASPASIA — care este prima autoare a unui tratat de frumusețe. Din păcate, rețetele ei, sfaturile ei nu ne-au parvenit dar se știe că erau păstrate cu sfințenie (poate grijă de securitate), în templele din Delphes și Cythera.) Ea era celebră nu numai prin frumusețea sa ci și prin **spiritul** său. Trăind în mijlocul unor artiști, oameni de litere, de filosofie și chiar de „Stat", să zicem, în trecere, Socrate, Alcibiade, Fidias, l-a emoționat puternic pe Pericle (nu se știe dacă numai prin parfumurile sale) care și-a repudiat soția ; după moartea lui, „L-a parfumat" cu secretele ei pe succesorul lui, motiv pentru care a fost atacată mereu, de mulți poeți comici din epocă. Legenda Aspasia e legată de parfumul său unic deși bustul său de la Louvre ne-o arată „cu totul și cu totul nevinovată".

Buticurile „vînzătorilor de parfumuri" erau centre de întîlnire ale **elegantelor** din acele vremuri, de instruire, de învățare a bunelor maniere. Se mergea la „parfumeur" (cum i-o fi zicînd pe atunci), „pentru a avea senzații rare", în ciuda disprețului lui Socrate, care pretindea că parfumurile sînt frivolitate, deoarece, cînd sînt parfumați, nu se mai pot distinge „oamenii liberi de cei sclavi".

Parfumurile ne disting și astăzi : cei liberi față de sclavi.

Liberi, față de ce ? Sclavi, față de ce ? Căci aromele, superbe și clare, perene și generoase, ne vor egali. E părerea unui mare poet ! Ce facem însă cu EGALITATEA ?

Corina Cristea

VASILI GROSSMAN

MAMA

Încă de dimineață, la Casa copilului era mare agitație. Directorul se certa cu medicul, țipa la administrator ; dăduse ordin să se frece podelele iar la secția pentru sugari poruncise să se schimbe lenjeria. Îngrijitoarele au fost echipate cu halate albe, apretate. Medicul și sora șefă au fost chemați în cabinetul directorului. Apoi, toți trei, au pornit într-o inspecție severă în secția copiilor sugari.

La puțin timp după ce copiii luaseră masa, a sosit la casa copilului, în automobil, un bărbat mai în vîrstă, corpolent, îmbrăcat în uniformă militară, însoțit de doi tineri, echipați în aceeași uniformă. Bărbatul mai în vîrstă a privit cu un aer absent pe cei din conducerea orfelinatului care-l întîmpinaseră, a intrat în cabinetul directorului și după ce și-a tras sufletul, a cerut doctoriței permisiunea de a fuma. Aceasta a dat afirmativ din cap și s-a repezit după scrumieră.

În timp ce fuma și-și scutura scrumul cu atenție în scrumieră, bărbatul mai în vîrstă asculta povestea vieții copiilor ai căror părinți se dovediseră a fi fost dușmani ai poporului și fuseseră exterminați. Era o poveste despre urticarii, despre copii vioi și certăreți și despre copii apatici, despre mîncăcioși și despre copii indiferenți față de biberonul cu lapte, despre preferințele băieților și despre cele ale fetițelor. Iar tinerii însoțitori ai bărbatului mai în vîrstă, îmbrăcați în halate albe, umblau pe coridoare, scotoceau prin debarale și de sub halatele prea scurte li se vedeau pantalonii albaștri de uniformă. Îngrijitoarelor le înghețau inimile în ele numai cînd aceștia le priveau și le întrebau repezit : „Ușa asta unde duce ?“ ; „Unde-i cheia de la balcon ?“

Scoțîndu-și halatele, flăcăii intrară în cabinetul directorului și unul din ei spuse :

— Tovarășe comisar adjunct al securității statului, permiteți să raportez ?

Comisarul dădu din cap...

Apoi, punîndu-și halatul pe umeri, porni spre secția copiilor sugari însoțit de director și de medic.

— Iat-o, spuse directorul arătînd pătuțul așezat după un perete despărțitor, lîngă fereastră.

Doctorița vorbea cu aceeași grabă cu care îi adusese scrumiera :

— Da, da. Am încredere în această fetiță. Este un copil perfect normal care se dezvoltă conform tuturor normelor, în toate privințele.

Apoi asistentele și îngrijitoarele au văzut pe fereastră cum corpolentul comisar adjunct al securității statului a plecat. Tinerii care-l însoțeau au rămas în orfelinat, ocupîndu-se cu cititul ziarelor.

Și în străduța de peste riul Moscova, unde se găsea casa pentru copii orfani, băieți cu căciuli pe cap și încălțați cu galoși de iarnă cereau poruncitor trecătorilor să-și continue drumul pe pod. Trecătorii părăseau în grabă trotuarul care se întindea de-a lungul orfelinatului.

Pe la șase seara, în amurgul mohorît de noiembrie, în fața orfelinatului s-a oprit un automobil. De intrare s-au apropiat un bărbat mic de statură, într-un pardesiu, și o femeie. Însuși directorul le-a deschis ușa.

Omulețul a inspirat, tușind ușor, mirosul de lapte acrișor și i-a spus femeii care-l însoțea :

— Te rog, nu se cuvine să fumezi aici — și și-a frecat palmele înghețate de frig.

Femeia, cu un zîmbet vinovat, a ascuns țigara în poșetă. Era drăguță, poate cu nasul un pic prea mare, avea o față obosită și palidă.

Directorul i-a condus la pătuțul așezat după peretele despărțitor, între cele două ferestre, și, discret, s-a retras la o parte. Era liniște, copiii dormeau după masa de seară. Cu un gest, directorul a poruncit îngrijitoarei să părăsească încăperea.

Omul cel mărunt și femeia au privit cu mare atenție fețișoara fetiței adormite. Probabil că, simțind privirile lor, fetița a zîmbit, fără să deschidă ochii, apoi fruntea i s-a încrețit de parcă se chinuia să-și amintească ceva trist.

Memoria ei de copil de cinci luni nu putuse să rețină vijîitul automobilelor prin ceață, nici cum mama ei o ținea în brațe pe peronul gării londoneze, și nici cum femeia cu pălărie se întreba cu tristețe: „Cine o să ne mai cînte acum la seratele noastre de la ambasadă?“ Dar fără să fie conștientă, în căpșorul ei s-a cuibărit și imaginea acestei gări, și ceața londoneză, și plesnetul valurilor de pe Canalul Mînecii, și țipătul pescărușilor, și chipul tatălui și al mamei aplecîndu-se deasupra ei în compartimentul confortabil, la apropierea acceleratului de gara Negoreloe... Și poate cîndva, cînd va fi bătrînă, căruntă, i se vor părea de neînțeles amintirile despre plopii tremurători înroșiți de culorile toamnei, despre căldura brațelor materne, despre degetele fine, roz, fără manichiură și ochii cenușii care priveau cu lăcomie cîmpiile natale.

Copilul a deschis ochii, a plescăit din limbă și a adormit la loc.

Omulețul sfios a privit întrebător spre femeie. Ea și-a șters o lacrimă cu batista și a spus:

— M-am hotărît, m-am hotărît... Ce straniu... Ai observat? Are ochii exact ca ai tăi.

La puțin timp ieșeau pe ușa orfelinatului. Doica ducea în brațe fetița înfășurată în păturică. Așezîndu-se lîngă șofer, omul cel mic de statură a poruncit cu glas scăzut:

— Acasă!

Femeia a luat stîngaci copilul în brațe și i-a spus doicăi:

— Îți mulțumesc, tovarășă; mă tem s-o și privesc, darmite s-o mai țin în brațe. Totul pare atît de neobișnuit...

Și într-o clipă dispăru automobilul mare, negru, dispărură și flăcăii, cititori conștiincioși ai presei se volatilizară și băieții cu căciuli de iarnă și galoși îmblăniți care patrulau în fața orfelinatului.

La Porțile Spasski soneriile au intrat în acțiune, semnalele luminoase de asemenea, și uriașa mașină neagră a comisarului general pentru securitatea statului, credinciosul tovarăș al marelui Stalin, Nikolai Ivanovici Ejov, a trecut ca o furtună pe lîngă gheretele de pază și a intrat în Kremlin.

Iar printre locuitorii ulicioarelor de dincolo de riul Moscova s-a răspîndit zvonul că orfelinatul a intrat în carantină; a izbucnit o epidemie de ciumă sau cine știe ce boală siberiană.

2

Locuia într-o cameră spațioasă și luminoasă. Dacă se strica la burtică sau o durea gîtul, în ajutorul doicăi, Marfa Dementievna, venea o asistentă de la spitalul Kremlinului și doctorul o vizita de două ori pe zi.

Iar cînd răcea, era consultată de un nene cu mîini bune și calde și de două doctorițe.

Pe mama o vedea zilnic, dar nu stătea mult la ea în cameră; cînd Nadiei i se servea micul dejun, mama intra grăbită și-i spunea:

— Mănîncă, fetița mea, eu fug la redacție.

Serile, la mama veneau prietenele în vizită. Alteori veneau oaspeții tatei. Cu aceste ocazii doica își punea o basma apretată, din sufragerie se auzeau voci, zgomot de veselă, glasul tărăgănat al tatei: „Ei, hai, se cuvine să bem!“.

Se întîmpla ca vreunul dintre musafiri să vină s-o vadă. Uneori, fiind în pat, se prefăcea că doarme, dar mama știa că Nadiușa nu doarme, și cu o voce șugubeață spunea: „Încetișor“. Și oaspetele tatei se apleca spre Nadiușa, iar ea simțea mirosul de vin. Mama spunea: „Dormi, fetiță, dormi“ — o sărută pe frunte și ea simțea din nou un ușor miros de vin.

Marfa Dementievna era mai înaltă decît oricare dintre oaspeții tatei. Alături de ea, tata părea și mai mic. Toți o știau de frică: și musafirii, și tata, și mama, dar mai ales tata; de aceea nici nu prea stătea pe acasă.

Nadia nu se temea de doică. Uneori, Marfa Dementievna o lua în brațe și-i spunea cu o voce cîntată:

— Sărmana mea fetiță, nefericita mea fetiță.

Chiar dacă Nadia ar fi știut ce înseamnă aceste cuvinte, tot n-ar fi înțeles de ce doica o crede nefericită și sărmană; avea o groază de jucării, locuia într-o cameră însorită, mama o scotea la plimbare, bărbați îmbrăcați în uniforme frumoase săreau din gherete ca să deschidă grabnic porțile vilei cînd trecea mașina lor.

Dar cînd auzea vocea mîngîietoare a doicăi, fetiței i se strîngea inima și ar fi plîns cu plăcere și s-ar fi ascuns ca un șoricel în brațele ei mari.

Le cunoștea pe cele mai importante prietene ale mamei; îi știa și pe oaspeții de seamă ai tatălui. Dar mai știa că atunci cînd tata avea musafiri, nici o prietenă de-a mamei nu venea în casă.

O prietenă era roșcată — prietenă din copilărie — cu care mama se așeza lîngă pătucul Nadiei și spunea: „Nebunie, demență“. Mai era chelul cu ochelari și cu un zîmbet care întotdeauna o făcea pe Nadia să rîdă, și Nadia nu știa dacă este prietenă de-a mamei sau oaspetele tatei. Parcă ar fi semănat cu un oaspete, dar venea la mama împreună cu prietenele ei. Cînd intra, mama îi răspundea cu zîmbet la zîmbetul lui și spunea: „A venit Babel !“ Odată Nadia i-a atins craniul pleșuv cu mînuța și cu mirare a constatat că era cald, bun și catifelat cum erau obrajii mamei sau ai doicăi.

Apoi erau oaspeții tatei — cel care rîdea mereu și avea o voce guturală, era cel care mirosea a vin, lat în umeri și zgomotos; mai era unul slăbuț, cu ochii negri și care venea întotdeauna cu o servietă înainte de cină și pleca tot înainte de cină; apoi era unul brunet, cu burticică și cu buzele roșii și umede și care o lua pe Nadia în brațe și-i cînta un cîntecel.

Odată a văzut un musafir rumen și cărunt, îmbrăcat în uniformă militară. Îi plăcea să bea și să cînte. Altă dată a văzut unul care o intimida pe mama; avea ochelari mici, fără rame, cu fruntea înaltă și vocea gîngavă. Nu era îmbrăcat nici cu tunică, nici cu bluză militară: purta sacou și cravată. Cu duioșie îi spunea Nadiei că are și el o fetiță.

Marfa Dementievna îi cam încurca ; nu știa care e Betal Kalmikov, care e Beria. Nu știa că slăbănogul care venea cu servieta înainte de cină era Malenkov. Pe Kaganovici, Molotov și Voroșilov îi știa din portrete.

Nadia nu știa pe nimeni pe nume. Știa doar cuvintele: „mama, doica, tata“.

Dar iată că a sosit un oaspete nou. Nadia și-a dat seama că e un musafir neobișnuit nu pentru că toți erau agitați înainte de sosirea lui, și nu pentru că doica și-a făcut cruce cînd a văzut cum chiar tata i-a deschis ușa, nici pentru că mergea fără să facă cel mai mic zgomot — cum nici un om nu poate să meargă, poate numai motanul cu ochi verzi de la vilă; și nici pentru că avea o față ciupită de vărsat dar inteligentă, mustăți închise la culoare și pe alocuri cărunte, precum și mișcări domoale, armonioase...

Oamenii pe care îi cunoștea Nadia aveau expresia ochilor asemănătoare. Era o expresie comună și pentru ochii căprui ai mamei, și pentru ochii verzi-cenușii ai tatei, și pentru ochii galbeni ai bucătăresei, pentru ochii oaspeților tatei, precum și pentru ochii tuturor celor care deschideau ușa vilei lor, inclusiv pentru ochii bătrînului doctor.

Dar ochii noului oaspete — care pentru cîteva secunde s-au oprit asupra Nadiei domol, fără curiozitate — erau liniștiți, în ei nu se citea demență, neliniște, încordare, ci numai un calm plat.

Numai Marfa Dementievna avea astfel de ochi în casa lui Ejov.

Ea a văzut și a înțeles multe lucruri.

Acum nu se mai aude prin casa lui Nikolai Ivanovici veselul Betal Kalmikov. Stăpîna umblă noaptea prin camere, se apleacă deasupra fetiței adormite, șoptește, se aude cum umblă la flacoanele cu medicamente, aprinde toate luminile, iarăși se apleacă deasupra Nadiei și șoptește, șoptește mereu. Parcă se roagă, parcă citește versuri. Nikolai Ivanovici sosește în zori, posomorît și tras la față. Scoțîndu-și paltonul își aprinde o țigară și spune pe un ton iritat: „Nu iau micul dejun și nici ceai nu vreau“. Stăpîna îl întreabă ce s-a întîmplat și speriată scoate un țipăt: n-o mai vizitează nici prietena roșcată din copilărie, nimeni n-o mai caută la telefon.

Odată, Nikolai Ivanovici s-a apropiat de Nadia și i-a zîmbit; fetița l-a privit în ochi și a început să țipe.

— Nu se simte bine? a întrebat el.

— S-a speriat, — i-a răspuns Marfa Dementievna.

— De ce?

— Parcă poți să știi cu copiii ăștia ? !

Cînd doica se întorcea cu Nadia de la plimbare, santinela o privea scrutător pe Nadia și Marfa Dementievna se stră-

În românește de Margareta Popescu

(Continuare în pag. a 15-a)

P. Belov : Clepsidra (1987)

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi. ISSN 1220—626 x
20 LEI

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă Miercuri, 29 aprilie 1992 **15 (114)**

Praf şi pulbere

A treia sărbătorire liberă a Învierii ne găseşte într-o alergare nedumerită în cerc, semănînd tot mai mult cu orbecăirea. Un fel de praf ne împiedică vederea. Să fie praful ridicat din dărîmarea F.S.N.-ului ? Sau poate cel înălţat din dărîmarea Convenţiei Democratice ? Dar F.S.N.-ul — veţi spune — nu s-a dărîmat, s-a desfăcut doar, în două, în trei, în cîte vrei. Şi nici Convenţia — iarăşi veţi spune — nu s-a dărîmat, s-a desprins doar din ea o ramură, o creangă, o frunză în vînt. Atunci de unde praful din ochii noştri ? Sau, poate, nici nu e praf, ci o pulbere fină, fină, desigur stelară, pentru că tot ne-am învăţat noi cu gîndul că stelele sunt de vină pentru ce ni se întîmplă nouă pe pămînt. Sigur că românul de pe stradă sau de pe uliţă resimte altfel aceste desfaceri şi aceste desprinderi decît oamenii politici. În vreme ce pentru aceştia din urmă respectivele mişcări produc finalmente clarificări, pentru cetăţeanul de rînd ele produc confuzie şi derută. Iar în eventualitatea — din ce în ce mai puţin probabilă, ce-i drept — că alegerile generale vor avea loc în acest semestru, întîlnirea dintre clarificarea partidelor şi deruta electoratului va avea consecinţe greu de prevăzut. Dar în politică, imprevizibilul nu e o calitate ci, mai curînd, un defect. De aceea sunt de preferat situaţiile — fie bune, fie rele — care produc consecinţe previzibile. Cu atît mai mult în cazul crizei de timp, criză în care — dacă alegerile vor avea, totuşi, loc, în iunie curent — electoratul nostru se va găsi. O astfel de situaţie, producătoare de efecte previzibile, ar putea fi de pildă, reiterarea poziţiilor de principiu al formaţiunilor politice, Asta înseamnă afirmarea clară şi lipsită de orice echivoc a — orribile dictu ! — ideologiei politice. În această privinţă Convenţia Democratică nu apare ca avînd cel mai ridicat coeficient de transparenţă şi de univocitate. Prin urmare, claritatea dinăuntru se reflectă şi în afară, electoratul fiind deci clarificat el însuşi sau, ca să nu exagerăm, foarte aproape de clarificare. Rezultatele alegerilor locale sunt un argument important pentru procesul clarificării concetăţenilor noştri în sensul opţiunii pentru democraţie. Şi tocmai pentru că are — faţă de toate celelalte partide sau posibile coaliţii — avantajul clarităţii şi al univocităţii, Convenţia Democratică trebuie să refuze cu fermitate invitaţia la confuzie pe care — din orgoliu sau din alte motive — i-a făcut-o conducerea P.N.L.-ului prin (prea) spectaculoasa desprindere a acestui partid din Convenţie. Iar refuzul presupune luarea în consideraţie, analiza şi demontarea fiecăruia dintre motivele invocate de P.N.L. în decizia sa de desprindere. Operaţiunea demontării acestor motive e facilă, dar se cuvine a fi făcută în public, de către oamenii politici ai Convenţiei, şi nu lăsată pe seama gazetarilor, a comentatorilor politici care, prin chiar natura meseriei lor, sînt înclinaţi spre interpretare. Or, în această chestiune n-ar trebui să fie nimic de interpretat şi nimic interpretabil. Asta pentru ca electoratul să înţeleagă exact cum stau lucrurile. Să depăşească starea de derută. Să sufle praful care-i ameninţă privirea. Şi pulberea. Ca să nu se aleagă...

„L“

Iisus pe cruce. Sculptură în lemn păstrată la biserica din Cuhureşti (Basarabia)

FAPTELE SFINŢILOR APOSTOLI *din NOUL TESTAMENT*

ÎNTR-O NOUĂ VERSIUNE ROMÂNEASCĂ APARŢINÎND ARHIMANDRITULUI BARTOLOMEU VALERIU ANANIA.

ÎN PAGINA A 9-A

Constantin Piliuţă : „Primăvara“

În paginile revistei reproducem lucrări reunite la Salonul de primăvară al pictorilor şi sculptorilor bucureşteni. Despre acest eveniment — o cronică plastică în pagina a 13-a.

DELFINUL

eseu de Radu Călin Cristea

ÎN PAGINA A 7-A

PREZENŢA

Cel ce-şi întinde ca învelitoare
mireasma unei flori ce-a putrezit

(prezenţa e atît de uimitoare
că-mi smulg din nări mirosul şi ezit)

cel ce-şi răstoarnă singur de pe umăr
hirdăul cu lumini ca pe-un deochi

(prezenţa e atît de rea că-i număr
tăişurile spadelor din ochi)

cel care nu se teme să se culce
pe buze fioroase de abis

(prezenţa e un lied atît de dulce
că toate bufniţele-noată-n bis)

cel care se înhamă la cvadriga
de mîl, ca vizitiu şi armăsar

(prezenţa arde-atît de-adînc veriga
tăcerii că mumiile tresar)

cel care controlează cu un deget
tiparele nervoase din infern

(prezenţa e atît de grea că preget
şi ca o ploaie lîncedă mă cern).

Ştefan Aug. Doinaş

ODISSEAS ELYTIS:

Elegia de la Grüningen

ÎN PAGINA A 15-A

DINO BUZZATI

«Mantaua»

ÎN PAGINA A 16-A

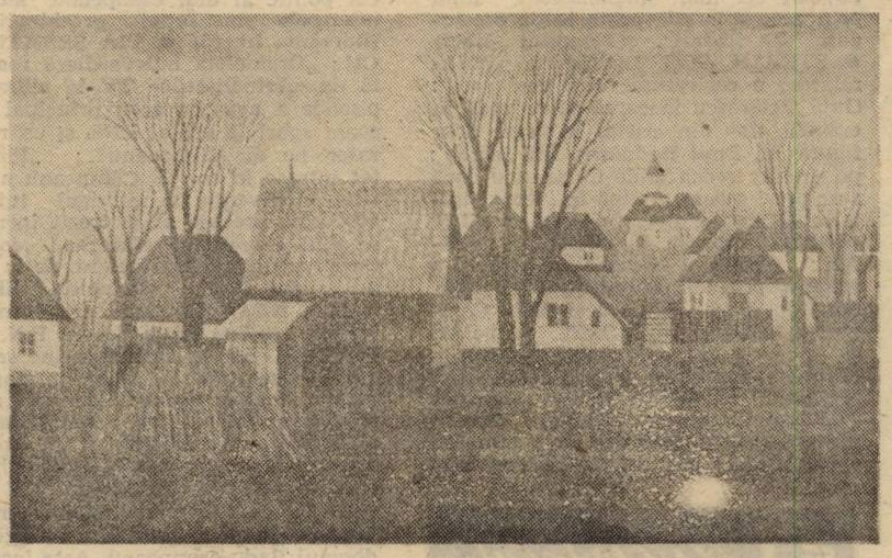

Ion Grigore : „Peisaj“

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Atenție la urmări

La Brașov, martori oculari declară că președintele I. Iliescu a fost călduros primit la uzinele „Tractorul" și „Steagul Roșu". Președintele însuși — am văzut și auzit cu toții la televizor — a declarat, că, „spre deosebire de alții", domnia sa are mare încredere în clasa muncitoare. (Îl credem, nu le-a declarat același și minerilor ceva asemănător ?). Delimitarea dlui I. Iliescu este vizibil și grosolan electorală, însă, după cum știm din experiențe recente, dar și din unele mai vechi, acestea sînt cele care prind la mase. A zis dl. Iliescu „spre deosebire de alții?" Atunci jos cu alții! Alții, adică opoziția, adică toți aceia care se opun comunismelor de orice fel (dl. R. Câmpeanu, evident, nu intră la socoteală aici).

La una dintre cele două uzine brașovene, se spune, s-ar fi înregistrat și un incident: un șofer a căzut de pe cabina camionului, unde se suise ca să-și vadă mai bine idolul. Că în stradă, la Universitate, au fost și alte păreri ? La alegeri contează procentele, exact cum la fotbal golurile. Iar în procente, e evident că sînt mai mulți oamenii muncii care încă-l mai aclamă pe Iliescu în vreo curte închisă de uzină decît zecile de trecători, studenți, de altă părere.

După cum, iarăși, știm, părerile oamenilor nu sînt definitive. Ele se pot schimba, dacă se face efortul de a deschide și ochii ce mai sînt, încă, închiși. Cu alte cuvinte, dacă în opoziție lucrurile ar fi clare și partidele sau grupările politice anticomuniste s-ar decide — **fără ezitări și resentimente ulterioare** — pentru un anume candidat și dacă acesta ar avea timpul și posibilitatea să-și expună coerent ideile, în ciuda manevrelor televiziunii aservite puterii, s-ar putea face progrese în direcția deschiderii ochilor oamenilor, chiar ai celor din clasa muncitoare, în care cred, evident, și partidele din opoziție, cu toate că evită — pe drept cuvînt — să rostească ritos sintagma ipocrit-demagogică marxist-leninistă care-i mai place încă dlui președinte Iliescu.

Un profesor american de origine română observa că e o mare deosebire între un candidat și un ales. Și aceasta nu constă numai în numărul de voturi. Dl. Ilie Gilbert, din Sao Paulo, spunea că nu oricine se poate pune în situația de a candida, însă nu e mai puțin adevărat și că nu orice bun candidat este **automat** un bun ales (președinte, senator, deputat, primar sau consilier), deoarece pentru cele două ipostaze — candidatură și învestitură — se cer calități diferite. Deocamdată, trebuie să o spunem cu mult regret, dl. I. Iliescu a dovedit că, pentru România, e un bun candidat. Ce n-a dovedit deloc domnia sa — ba din contră — este că ar fi și un bun ales. Pentru că, după alegere, dnia trecută, a făcut următoarele mari greșeli: a chemat minerii și le-a mulțumit pentru crimele și dezordinea iscată în București, a încheiat un „tratat de amiciție" cu un stat care nu mai există, de fapt, s-a amestecat în treburile „fostului" său partid, ca să nu mai menționăm sirul nesfîrșit de minciuni aruncate în ochii și urechile îngăduitoare ale alegătorilor, numai și numai spre a ieși cu fața curată și a mai putea candida o dată, avînd iarăși prima șansă.

Timp în care opoziția așteaptă să-i pice un candidat: să nu fie din nici un partid, spun unii, să nu fie cunoscut, ci doar un om curat, ba să fie un șef de partid și să fie cunoscut, spun alții.

Dacă actualul președinte al României se va mai impune o dată (pentru patru ani vă previn !), atunci, vom fi plasați iremediabil în afara lumii civilizate care a abolit comunismul. Ni se vor impune, mustrător și automustrător, pentru mulți ani, exemplele albanez și bulgar. România fiind obligată să suporte incalculabile consecințe nefaste. Dacă omul de rînd nu se gîndește la asta, opoziția trebuie să o facă și să-l facă și pe el să ia seama la urmări.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Doamnei Rodica Petrescu, după Înviere

Vă recitesc aici în Postul Mare al Paștelui, „cu durerile sufletului nealinate". Am lăsat deoparte armele de luptă să mă reculeg, îmi voi relua „războiul împotriva Bau-bau-lui antihrist și leprelor lui neocomuniste" după Învierea Domnului, uitînd un pic de „politică", dacă voi mai fi în stare, cuprins tot cum sunt de sentimentul reformat al zădărniciei : știind bine acum de cum este cu trupul Cuvîntului și aflînd că el este deja „adevărată mîncare"...

Scriu în Săptămîna Patimilor aceste rînduri, împăcat, cu acea minimă recunoștință ce trebuia odată mărturisită, rămas — pînă una, alta — fără de nici o măsea-de-minte și scăpat de binefacerile nervilor unor carii, măcar, sărutînd mîinile Doamnei Doctor Rodica Petrescu : fără delicata și ferma prezență a domniei sale nu știu ce m-aș fi făcut în ultimele luni, cînd „o durere a scos mereu altă durere"... Chiar dacă, suferind ca un cîine ani la rînd, am avut impresia că pot să propovăduiesc mai bine înțelepciunea lui Dumnezeu în taină ! Înțelepciunea cea ascunsă în suferință...

Fiindcă oricine ascultă în taină — acum, în zilele Paștelui — cele rînduite cu privire la Paște, acela se va „ospăta din Mielul Hristos, căci : «paștele» nostru Hristos s-a jertfit" ! Reînviind... În cele ce mă privesc, „înrăit de bucureșteni", măcar de-aș fi în stare să mă regenerez, primăvăratic, sénin...

Fericit fiind cel care „are parte de învierea cea dintîi", nu ?

Scrie Doamna **Rodica Petrescu** în jurnalul său, file recuperate din lumea din urmă, după reînviere : „...**Și născîndu-mă am știut că am mai trăit, și nu demult. Primul strigăt al nounăscutului a fost strigătul revenirii : nu știu dacă era de bucurie sau de regret. Cred că era de regret : confirmat, mai apoi și de starea de disperare pe care o tot simt cînd văd un om cum moare. Cum moare ? Lacrimile imi vin din adîncuri, de undeva de dincolo de starea mea prezentă... Tot tragismul clipei cînd omul trece către moarte este accentuat de faptul că toți morții sunt «reci» și eu mereu am simțit că am venit de undeva de unde totul era impersonal și rece ! Deci ? După moarte toți suntem la fel ? Ce ne deosebește atunci în viață ? Aș crede că ne deosebește o anumită cantitate de «căldură» specifică fiecăruia. De aceea oamenii «reci» nu sunt iubiți... Eu îmi amintesc de moarte, de moartea mea : e adevărat, vag, știu că nu voiam să mor**"...

Doamnei Doctor, cu dragoste...

Sigur, o durere atroce de măsele nu te răstignește pe cruce și nu eu sunt cel mai potrivit care să nu se mîntuiască decît printr-o nouă înviere, cîtă vreme Dumnezeu a rînduit jertfă de ispășire pe Iisus pentru păcatele noastre, ale tuturor ? Dar cum să ne regăsim noi **pe noi,** muritorii de rînd, zi de zi ?

„Eu mă regăsesc totalmente cu ce aș vrea să fiu numai în somn", scrie mai departe Doamna **Rodica Petrescu :** în somn, în aceeași moarte aparentă din care să reînvie dimineața. În somn sau la serviciu, lîngă scaunul stomatologic mă mai regăsesc, dar rar, continuă domnia sa : **„uneori, cînd am chef să studiez atentă pacienții noi — unii par fericiți, stare nespecifică omului, prea este ea prelucrată cerebral ca să fie adevărată ! Alții, în schimb, suferă rău de tot — în aceste momente nefericirea mea este fără limite, iar efortul pe care-l fac, să-i scap de suferință, mă salvează temporar, mă readuce la starea de «gol». Cel mai greu de suportat fiind grimasele ce-mi aduc aminte de sălbăticiuni. Evoluția biologică, dublată de educație, nu a reușit să reducă enzimele durerii. Mă înțelegeți bine ? Nu suport să umilesc și să fiu umilită. Dar nu știu de ce în clipa cînd produc, prin diferite manopere pe care le execut «pe viu», stări de contractare disperate ale mușchilor mimicii, nu mă mai suport și nici pe acești oameni-pacienți nu-i mai suport ! Suferința lor mă inhibă... Ca să ies din impas, fac anestezie"...** Ce simplu ?

Faci o anestezie, suferința moare, aparent și cînd efectul anesteziei trece, suferința reînvie: urli cît poți! Ce urli? Urli, de exemplu că „să nu ne punem nădejdea în oameni, ci în Domnul nostru Iisus Hristos, căci a lui este slava și puterea în vecii vecilor" ? Amin.

Amin ?

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

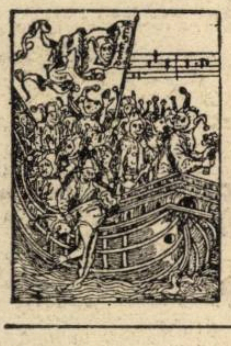

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● TIA ȘERBĂNESCU : ...„a fost rîndul lui Radu Câmpeanu să-și ducă pînă la capăt rolul de opozant colaboraționist, realizînd un gol în poarta opoziției". **(România liberă)** ● ION CRISTOIU : „Victoria Convenției Democratice în alegerile generale și prezidențiale, victorie posibilă dacă Convenția ar fi supraviețuit ar fi instaurat regimul necesar pentru o adevărată schimbare în România". **(Expres magazin)** ● DAN STANCA : „Se pare că «momeala» întinsă de dl Radu Câmpeanu celorlalte două partide istorice pentru a realiza o nouă alianță nu a prins. Dl Corneliu Coposu s-a dovedit cel mai intransigent, dînd prin aceasta o adevărată lecție omologului său liberal". **(Tineretul liber)** ● ȘTEFAN AUG. DOINAȘ : „Mi-amintesc o caricatură din acei ani : Guță Tătărăscu încearcă să se vadă în oglindă, dar din cristal îi apare doar figura lui Emil Bodnăraș. Mă întreb : pe cine-ar vedea Radu Câmpeanu dacă s-ar privi măcar o clipă în izvorul tulbure al firavei noastre democrații ?" **(România liberă)** ● TUDOREL URIAN : ...„Partidul Național Liberal și-a reiterat prin declarațiile publice ale domnilor Sorin Botnaru și Radu Câmpeanu, poziția anti-UDMR, anti-PAC și, ca rezultantă, anti-Convenția Democratică". **(Cuvîntul)** ● VLAD MACRI: „În problema retragerii liberalilor din Convenția Democratică, n-am pierdut nimic". ; „Ce mai are în comun cu opoziția acest partid ? De cîtă neobrăzare are nevoie un om politic ca să se poată angaja într-o demagogie baritonală prin care critică guvernarea fesenistă în care a acceptat să se implice ?". **(Baricada)** ● RODICA CHELARU : „Ce efecte va avea această delimitare a PNL nu este greu de ghicit. Întrebarea sfredelitoare rămîne însă : cui servesc de fapt, aceste jocuri politice, nici abile, nici europene, nici cinstite ?" **(Expres)** ● FLORIN GABRIEL MĂRCULESCU : „Cum să-ți explici lipsa de poziție a unora dintre actualii miniștri liberali, pasivitatea și totala lor obediență față de comandamentele Puterii ?" ; „Cert este că jocul politic al dlui Câmpeanu slujește interesele instituției prezidențiale". **(România liberă)** ● TIA ȘERBĂNESCU : „Dramoleta bulevardieră realizată de «Actualitățile» TV în cîteva episoade a avut ca ecou principal un geam spart la sediul PNL și ca realizator pe dl Câmpeanu". ; „Fiindcă tot intrase în rol dl Câmpeanu a criticat Convenția și mitingul într-un mod care trebuie să fi trezit încredere dlui Iliescu în refacerea colaborării comunisto-tătărăsciene de la alegerile din 1946". **(România liberă)** ● ILIE NEACȘU : „Am scris în nenumărate rînduri critic despre P.N.L. și liderii săi, dar în ultima vreme se observă o schimbare reală în gîndirea personalităților din conducerea acestei formațiuni politice, demonstrînd că ei doresc să fie cu Țara și nu cu dușmanii ei". ; ...„ei merită toată stima". **(Europa)** ● ION CRISTOIU : „E limpede (...) că publicația fostei securități, **Europa,** nu prididește în a-l elogia pe domnul Radu Câmpeanu. Asta înseamnă că pe filieră s-au primit dispoziții de modificare a atitudinii față de liderul P.N.L.". **(Expres magazin)** ● ADRIAN PĂTRUȘCĂ : „Să mai adăugăm la aceasta și brusca schimbare de optică a purtătoarelor de stindard securisto-comunist «România Mare» și «Europa», în grațiile cărora domnul Câmpeanu pare să fi intrat de la o vreme". **(Dreptatea)** ● RODICA CHELARU : „Să ajungi să fii lăudat de «România Mare» și «Europa» după ce dejecțiile verbale au curs șuvoi — iată o performanță". **(Expres)** ● Din „Toamna Patriarhului" („poem închipuit") : ...„și i-am desfăcut pantalonii / și-am rămas ca trăznită / și n-am găsit ce căutam / **ci un testicul / plutind ca o broască în întuneric". (Prostituția).**

Petre Stoica

Senzaţional fără paranteze

Ne putem întreba cum ar fi evoluat romanul românesc după 1950 dacă şi-ar fi dat măsura posibilităţilor nu prozatori de circumstanţă cît **ceilalţi,** născuţi să îndrepte spre ei atenţia cititorilor, mînuitori din instinct de psihologii, observatori de moravuri, stăpînitori de lumi.

Este adevărat că şi acestora din urmă li s-au impus de către mecanismele propagandistice norme, tipare, interdicţii. Dar este la fel de adevărat că, chiar constrînşi anume la un conformism contrafăcut, un Petru Dumitriu sau Marin Preda au ştiut să-şi mişte eroii cu o precizie în stare să infirme „îndrumările" partinice. În plus, dacă în deceniul şase Petru Dumitriu nu s-ar fi exilat şi ar fi rămas în competiţie cu Marin Preda, cu mai tinerii iviţi atunci : Ştefan Bănulescu, Nicolae Breban, Augustin Buzura, D.R. Popescu, Alexandru Ivasiuc, genul — cu siguranţă, —, ar fi atins o treaptă foarte înaltă, cum s-a şi întîmplat, însă numai accidental.

În general este de observat că nicăieri ca în roman literele române nu s-au dovedit mai sensibile la progres ca atunci cînd, în timp foarte scurt, metoda narativă şi substanţa incorporată au ştiut să îmbrăţişeze o arie problematică densă. Aceasta este valabilă pentru intervalul dinainte de 1920 precum cu precădere pentru epoca interbelică. În acest răstimp Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Mihail Sadoveanu, Gib Mihăescu, G. Călinescu, Anton Holban, au susţinut, în marş forţat, cît francezilor le-a trebuit să parvină de la Balzac şi Stendhal la Proust, iar englezilor de la Dickens la Joyce. Subiecte capitale rezolvate în criză de timp ; pe urmă afirmarea unui realism deschis în criză de istorie. Romanul de adevăruri omeneşti durabile a cunoscut formula dosarului de existenţe, mă întreb dacă a cunoscut şi romanul de transantă atitudine socială şi morală ca o revanşă asupra fascismului dezintegrării civilizaţiei, utopiei roşii.

Criza de istorie ne-a împins spre dezbateri false sau parţial falsificate de refuzul tragismului, însă este relevabil că nu a putut anula victoria talentului asupra restricţiilor impuse de cenzura comunistă, istoria în stare de transă dar fără un caz relevant. Nu avem însă cum ocoli adevărul că, ea, cenzura, a bruscat realitatea şi pe romancierii înşişi. Şi că a trebuit să vină un bîntuit de premoniţii ca George Orwell să ne spună în 1938 că în locul lumii schimbătoare se va instala curînd o societate constant a minciunii, terorii şi obscurantismului totalitar.

Înlăuntrul acestei uriaşe drame care a aservit întîi forţa Rusiei, pe urmă toate ţările din estul Europei, romanul şi-a propus obligaţia morală să depăşească frontierele impuse nedrept. Romanul de substanţă nu s-a închis în nefericirea unui timp al dezumanizării, ca într-o necropolă. Chiar temperamente pînă la un punct versatile au sesizat divorţul dintre individ şi societate ,i-au dat glas pe şoptite, cu vocea tremurată. Nu mai vorbesc de autori ca Sorin Titel, Radu Petrescu, Bujor Nedelcovici, pătrunşi de starea letargică a segmentului social supus experienţelor absurde sau de un Nicolae Breban care în ce îl priveşte a descoperit, printr-un personaj ca Grobei, dedublarea intemperantă — expresie a devierii normalităţii în proteism caracterial.

Nu avem încă romanul catastrofei cauzate de comunism în România. Romanul vidului, al existenţelor irosite. În valoare absolută direcţia aşteptată, o abordare complexă, **Cel mai iubit dintre pămînteni,** cu mersul în zigzag, mai degrabă o carte intermediară între dezmembrare şi revoltă. Oribilul şi dizarmonicul rămîn să fie descoperite printr-o amploare de elemente romaneşti care să descalifice definitiv iluzia potrivit căreia entuziasmul estetic imediat ar fi pe cale să găsească o rezolvare pentru marea „temă".

Numai distanţîndu-ne de cei 45 de ani de coşmar va fi cu putinţă să judecăm pierderea raţiunii şi demnităţii faţă cu neantul valoric.

Cine va scrie romanul acestui imens cimitir, romanul golului axiologic, al impasului istoric, doar timpul va stabili. Poate Petru Dumitriu, poate Nicolae Breban, poate un necunoscut dispus să treacă negativitatea descoperită în ultima jumătate de veac într-o decepţie generatoare de creaţie, cu ideile ei prestabilite, greu de dezarmat şi mai greu de convertit într-o legitimă temeritate. O materie a obsesiilor hrănind meditaţia, zbuciumul, sfîrşitul unei domnii regizate prin crimă şi întuneric. Ca să dai paternitate unei cronici a acelui timp s-ar cere o intenţie consecvent învingătoare. Asupra formelor-şablon a lucrurilor comune, a frazelor plate. Automatismele sentimentale nu-şi mai au locul într-o carte despre noi înşine, despre laşităţile, decepţiile, piedicile din jur, speranţele amînate, trăirile monstruos contrazise. Depistarea terenului pe care s-ar înscrie un asemenea demers poate fi oricare din modalităţile de subminare a realismului cuminte. Limbajul lui nu mai corespunde infernului prin care am trecut. Un infern care nu cadrează cu expuneri parodice, impresiune sonoră trasă în jos prin simplă deriziune. Un infern pe care artistul să îl determine ca rezultat al măruntei actualităţi puse sub microscop : subiect de fantezie, în ebuliţie, de un sordid cutremurător, savuros, abracadabrant ce va trebui proiectat cu o mare libertate de transpunere.

Henri Zalis

Două caractere

În ultimul discurs ţinut în faţa parlamentului, dl Virgil Măgureanu a afirmat că în perioada 01. 09. 72 — 31. 03. 73 nu a fost angajat al fostei securităţi. În acea perioadă, ne-a explicat calm domnia-sa — şi-a efectuat stagiul militar, stagiu obligatoriu pentru orice cetăţean al R.S.R. Ceea ce nu a mai explicat dl Măgureanu este cum de şi-a efectuat stagiul militar atît de tîrziu (în 1972 avea 31 de ani), dar mai ales de ce l-a efectuat cu gradul de căpitan, ştiut fiind că orice recrut are gradul de soldat. Trebuie însă admirată la dl Măgureanu loialitatea faţă de instituţia securităţii. Atît la angajare, cît şi la plecarea din sus-numita instituţie, dl Măgureanu s-a obligat să păstreze o deplină discreţie asupra activităţii pe care a avut-o ca ofiţer activ în M. I. Dacă nici măcar soţia dinsului (vezi „Tinerama" nr. 70) nu trebuia să ştie cu ce se ocupa soţul, este absurd să-i cerem dlui Măgureanu să-şi calce vechiul jurămînt numai de dragul nostru.

În timp ce dl Măgureanu dovedeşte un „Caracter de fier", nu mai puţin consecvent în a-şi susţine convingerile politice, apare şi dl R. Câmpeanu. Clocotind de patimi mascate de o figură imperturbabilă, dl Câmpeanu este hotărît să-şi distrugă definitiv cariera politică de-abia începută. Personaj obscur la Paris, dl. Câmpeanu s-a trezit pe malul Dîmboviţei, înconjurat de conaţionalii aborigeni. Considerîndu-i complet tîmpiţi (domnia-sa spune amatori) pe respectivii aborigeni, s-a hotărît să-i înveţe politică. Şi cum politica, ştim toţi, înseamnă minciună şi trădare, s-a apucat să mintă şi să trădeze, dîndu-le un exemplu personal. Numai că românii sînt sătui deja de minciunile pe care le-au ascultat timp de 40 de ani şi de trădările (una se numeşte tătărăsciană) politicienilor şi nu s-au lăsat păcăliţi de ultimul venit. Om de caracter, dl Câmpeanu continuă să ne explice singura lecţie pe care o ştie bine: oportunismul cu faţă democrată.

Ştefan Agopian

Cinismul, confuzia şi perfuzia (II)

Căutarea începută cu o săptămînă în urmă are drept obiectiv (reamintirea-i încearcă, cum s-ar spune, să reînnoade firul discuţiei), estimarea probabilităţii uneia dintre posibilele alternative de evoluţie politică a României şi anume, **accesul la putere al opoziţiei democratice o dată cu proxima confruntare electorală.** Metoda folosită în acest scop constă în **evidenţierea şi analiza prezumţiilor pe care se poate baza sancţionarea pozitivă a menţionatei alternative.** Astfel, modificarea atitudinii electoratului, în proporţia necesară şi de o manieră care să confere imunitate la diversiune şi dezinformare a fost prima prezumţie luată în considerare, concluzia la care am ajuns plasîndu-se în domeniul incertitudinii. În acest sens, pe lîngă cele menţionate, un argument suplimentar au venit să ni-l ofere rezultatele sondajului IRSOP cu privire la modul cum a fost apreciată de electorat implicarea RTV în campania electorală premergătoare alegerilor locale. Oricît ar fi, poate, de surprinzător, rezultatele sondajului (admiţînd acurateţea-i deontologică) evidenţiază o majoritate confortabilă (pentru Putere) a celor care nu conştientizează încă faptul că, speculînd cu cinism nevoia de informaţie, televiziunea întreţine confuzia politică şi axiologică printr-o dezinformare minuţios orchestrată.

A doua prezumţie asupra căreia vom zăbovi în cele ce urmează, este posibilitatea partidelor în general şi a celor din opoziţie în special de a **lumina** voinţa generală, adică de a o explicita dar şi de a o forma, educa, în spiritul valorilor democratice. A existat deci, există această posibilitate ? Întrebarea este, de bună seamă, decisivă pentru diagnosticul actualului regim şi, implicit, pentru evaluarea diferiţilor viitori posibili. În principiu, răspunsul la întrebare este afirmativ, fapt consfinţit de altfel şi în noua Constituţie. Şi, imediat, trebuie remarcat că, totuşi, nu este puţin lucru. Dar nici prea mult ! Nici prea mult, întrucît analiza modului cum a funcţionat **in rem** principiul pluripartitismului impune completarea, nuanţarea şi amendarea răspunsului afirmativ, pînă-ntr-atît, încît, în ultimă instanţă, semnificaţia contrară se dovedeşte precumpănitoare.

Explicitarea strategiei de obstrucţionare a manifestării partidelor de opoziţie, îşi poate găsi ca punct de plecare starea social-politică a societăţii româneşti în momentul cînd a fost înlăturată camarila lui Ceauşescu de „comandoul" organizat clandestin în chiar sînul structurii de putere a fostului regim. La momentul respectiv, spre deosebire de celelalte foste state comuniste din Europa, în România nu exista o rezistenţă / disidenţă anticomunistă radicală şi organizată care să constituie nucleul / nucleele de cristalizare pentru o opoziţie politică la orientarea pretins social-democrată, în fapt criptocomunistă, a regimului nou instaurat. Existau în schimb premisele confecţionării unei opoziţii convenabile Puterii : (a) o majoritate socială analfabetă funcţional din punct de vedere politic şi economic, (b) o intelectualitate marcată de complexele morale ale colaboraţionismului (activ sau pasiv) care a fost preţul supravieţuirii profesionale ori chiar fizice, o parte din intelectualitate, din noua (!) intelectualitate, fiind chiar direct implicată în şi răspunzătoare de teroarea totalitară. În plus, în perioada premergătoare aşa-zisei revoluţii din dec. '89 se constituise un fel de opoziţie anticeauşistă, întrucîtva tolerată cu bună ştiinţă de răposaţii, dat fiindcă nu prezenta un pericol real şi care, totodată, înfrumuseţa imaginea de export a regimului ; din rîndul acestor opozanţi (cu voie de la „primărie", alias Securitate), al căror număr s-a amplificat brusc în perioada imediat premergătoare „revoluţiei", urmau să fie aleşi noii lideri politici declarîndu-se sus şi tare anticomunişti.

În aceste condiţii (pe care neîndoielnic s-a mizat atunci cînd au fost concedate legalizarea pluripartitismului, libertatea presei şi libertatea organizării manifestaţiilor), existenţa partidelor nou apărute a avut de la început de înfruntat handicapul lipsei de experienţă organizatorică, amplificat şi de detenta veleitarismului politic al unor personalităţi din diferite domenii. Pe de altă parte însă, existenţa şi a unui curent de opinie vădit anticomunistă, a unor lideri politici din perioada antebelică, care, aproape miraculos, au rezistat terorii, precum şi a unor disidenţi anticomunişti autentici bucurîndu-se de prestigiu (la care îndeosebi „Europa liberă" şi-a adus contribuţia), făcea ca handicapul menţionat să nu fie suficient, astfel încît Puterea a intervenit activ, manevrele tactice folosite fiind multiple, diverse şi într-o continuă adaptare, cumva cibernetică, la modificările survenite în situaţia politică (inclusiv cea internaţională) şi în starea de spirit a societăţii. Potrivit unei ordini cronologice, prima manevră a fost **provocarea inflaţiei de partide** (la ultima-i conferinţă de presă dl Ion Iliescu o deplîngea cu înţelegere deşi, la vremea respectivă, în CPUN, a fost unul dintre iniţiatori), această diversiune ţintind în identitatea şi credibilitatea partidelor istorice şi, reciproc, favorizînd dezorientarea electoratului. Concomitent, **infiltrarea / infestarea albastră a întregului spectru politic,** conferea Puterii atît posibilitatea de a reacţiona eficient, cît şi mijlocul de a interveni în chiar interiorul partidelor, opunîndu-i-se. În fine, **conversia manifestaţiilor paşnice de protest în pretinse lovituri de stat** (eventual de tip legionar) şi **sugrumarea economică a unei anumite părţi a presei** completează inventarul principalelor malversaţii cu acţiune directă. Indirect, pe fondul confuziei întreţinute de televiziune, **tolerarea unor partide sau asociaţii „apolitice", în care extremismul de dreapta şi de stînga se contopesc într-un subprodus ideologic fascist-comunist,** constituie o altă modalitate de diversiune politică, corelată şi cu **„valorificarea" tensiunilor interetnice.**

O dată schiţate coordonatele generale ale strategiei de anihilare a opoziţiei democratice, ultimele evenimente (scandaluri) politice pot fi decodificate cu uşurinţă. Bunăoară, incriminarea directorului SRI, tocmai pentru că se face abia acum, anunţă un caz al „dosarelor satanice" ce nu va purifica moral lumea politichiei, în schimb ameninţă să lovească în toate părţile ca o bombă cu bile, fără ca nimeni să poată garanta că au fost scoase la iveală **toate** dosarele şi nici că cele lipsă n-au fost înlocuite cu altele confecţionate. La fel, capătă sens şi ultimele robinsoniade ale fruntaşilor PNL care, mai vechi colaboratori oculţi ai Puterii, încearcă acum o dublă lovitură: (1) să compromită formarea unei opoziţii democratice unitare, (2) să obţină perfuzia de capital occidental, în care scop dl I. V. Săndulescu a şi dat o fugă peste ocean, mizîndu-se probabil pe faptul că americanii nu ştiu prea bine ce hram poartă şi că, grăbiţi cum sînt, nici nu-i bagă-n seamă derapajele gramaticale cînd grăieşte. Cîtă eficienţă au toate aceste zvîrcoleli antidemocratice post-totalitare, urmează să se vadă la viitoarele alegeri, sigur fiind însă pînă atunci că uimirea şi / sau indignarea nu-şi au rost în observarea fenomenului politic.

22 aprilie 1992

Şerban Lanescu

P. S. Ultima ştire (şi ce ştire !), vizita M.S. Regele Mihai cu ocazia Sfintelor Paşti, din punctul de vedere al actualei Puteri, începe, totuşi, din păcate, sub titlul acestui text.

Romanul, ca autobiografie

a apărut recent (la Craiova, cu o postfaţă de Marian Barbu) o nouă ediţie a romanului lui Gala Galaction **La răspîntie de veacuri** *). Prima reacţie a cronicarului este una de mirare, pentru că romanul nu este dintre cele mai bune cărţi ale autorului său. Lovinescu, în care Galaction a avut un critic nemilos, vede în el un exemplu pentru un defect mai general al prozatorului, „epicul e invadat de tendenţă, de predică morală sau de simplă cronică", iar Călinescu spune acelaşi lucru într-un mod mai elegant, „o varietate de **Dichtung und Wahrheit**", adică o „autobiografie voalată, cu multe amintiri şi impresii din epoca 1898—1900", unde însă „suavitatea frizează uşor comicul".

Cartea este, evident, autobiografică, şi probabil că aici trebuie să şi căutăm o primă explicaţie a reeditării sale într-o epocă însetată de istoric, de autobiografic şi de documentar psihologic; în paginile romanului, mai ales în prima lui parte, întîlnim siluete fugare care sînt rupte din amintirile autorului, a cărui figură se suprapune pînă aproape de identificare peste aceea a eroului său, oameni de artă şi personalităţi publice menţionate sub propriul lor nume precum N. Grigorescu, Dobrogeanu-Gherea, Titu Maiorescu, Vlahuţă, sau sub nume de împrumut, prietenii lui Doru Filipache, în primul rînd, Lara Theobald, salariat al morii neamţului Wassermann, de la Herăstrău (sub care se ascunde Tudor Arghezi, salariat pe atunci al fabricii de zahăr de la Chitila), Badea Jiu, poet socialist şi răzvrătit intermitent împotriva ordinii sociale burgheze, care e Vasile Demetrius (nicidecum N. D. Cocea, cum crede M. Barbu în postfaţa sa, p 361; pseudonimul lui Cocea în roman este Puiu Cochinţu, încă nerevoltat împotriva ordinii sociale pe atunci) sau episodicul custode de la Biblioteca Academiei, „cel mai amabil, mai ceremonios şi mai boier din toată boema literară pe care Filipache o admira", care este poetul simbolist Alex. Obedenaru („chipul ceremonios monoclat al poetului Obedenaru" va mai fi amintit într-un text dedicat special Bibliotecii Academiei şi tinereţii autorului petrecute în vechea sală de lectură, **Irişii de la Academie,** în **Jurnalul de dimineaţă,** 9 iulie 1945) şi aşa mai departe.

M-aş fi aşteptat ca această ediţie, prin notele şi postfaţa ei, să insiste asupra acestui aspect autobiografic pentru că este prima după publicarea **Jurnalului** lui Gala Galaction (de Teodor Vârgolici, trei volume apărute între 1973—1980). Romanul circumscrie viaţa eroului său, Doru Filipache, între începutul experienţei universitare, cu memorabilul curs al lui Maiorescu despre filosofia lui John Stuart Mill, şi prima criză a proaspătului său mariaj cu colega Antonina, adică între 1898 şi 1899 după datele oferite de autor în text şi după datele exterioare care o însoţesc: afacerea Ghenadie, criza guvernului liberal al lui Dim. Sturdza prilejuită de poziţia acestuia faţă de şcolile româneşti din Ardeal, vizita anterioară a celebrului (pe atunci) Joséphin Péladan etc. Or, însemnările acestor ani există în **Jurnalul** lui Galaction, care începe chiar cu ei, oferindu-ne posibilitatea de a afla cu destulă uşurinţă care este proporţia materialului „de viaţă" în ficţiune şi a pleca de aici pentru a discuta, eventual, tipul de roman pe care îl scrie Galaction. Jurnalul nu insistă asupra evenimentelor exterioare, care apar din cînd în cînd în viaţa lui Doru Filipache şi deci în roman, aici neavînd cum proba impresia de autenticitate şi de participare directă pe care o lasă episoadele agitaţiei studenţeşti prilejuite de problema şcolilor de peste munţi, sau ciocnirile între manifestanţii conservatori şi forţele de ordine ale guvernului liberal; ele sînt de altfel secundare în economia romanului şi în tipul de analiză psihologică pe care acesta încearcă să-l impună, acea „psihologie a artistului" de o altă calitate şi deci de alte canoane morale decît ale omului de rînd (Galaction era un admirator al lui Bourget pe atunci). Dar datele existenţei individuale şi mai ales ale existenţei intime a tînărului îndrăgostit şi ucenic într-ale literaturii există din belsug în jurnal şi ele puteau fi folosite: idila epistolară prelungită cu „sora" Zoe Cocea, cu doisprezece ani mai în vîrstă decît scriitorul (în roman doar cu unul), care îi va deveni soţie într-o

căsnicie unde misticul, didacticul şi eroticul se amestecă în proporţii indefinisabile, copilăria şi adolescenţa ei monastică în preajma maicii Elpidia (experienţă temporară la personajul paralel din roman), figura enigmatică şi ardentă a doctoriţei Olga Sacara, a cărei relaţie spirituală e transferată în roman asupra prietenului Boruzescu, impresiile, copleşitoare în roman dar mult estompate în jurnal din pricina caracterului său preponderent autoscopic, de la cursurile lui Maiorescu, şi cîte alte amănunte care puteau fi exploatate într-o astfel de ediţie. Ar fi putut fi adusă astfel în discuţie alegerea lecţiei despre John Stuart Mill, dintre cele ţinute de Maiorescu în iarna anului 1898—1899, pentru valoarea ei etică (relaţia cu doamna Taylor care l-a îmbogăţit sufleteşte şi l-a sprijinit pe filosof) şi totodată pentru caracterul ei demonstrativ, pilduitor, cum i-a plăcut întotdeauna lui Galaction să folosească, în timp ce în jurnal este subliniată şi se insistă asupra lecţiei despre Herbert Spencer, deci despre religie şi ştiinţă ca atitudine existenţială, chestiune care îl acapara pe atunci şi care îl şi duce la criza terminată prin abandonarea studiilor filozofice şi inaugurarea celor teologice; în anul următor, s-ar putea discuta prezenţa repetată în jurnal a unui cuplu de studenţi îndrăgostiţi, observaţi în sălile de curs în posturi asemănătoare celor doi eroi din roman,ca un substitut al situaţiei reale (Zoe Cocea n-a fost şi nu putea fi colegă cu autorul) sau observaţiile cu caracter analitic de la spectacolele teatrale la care asistă eroul, în jurnal, respectiv în roman, tipul scriiturii înseşi, care nu este în roman esenţial diferit de cel din jurnal, sprijinind poate ideea lui M. Barbu că romanul s-ar baza pe încercări mai vechi sau, poate, că el n-a fost scris fără să fi profitat de lectura vechiului jurnal (problema n-ar fi poate prea dificil de rezolvat, pentru că există o parte a manuscrisului acestui roman la Biblioteca Centrală de Stat).

Din păcate, aceste chestiuni nu sînt rezolvate; în **Nota asupra ediţiei** se menţionează doar că în **Jurnal** „întîlnim întreg laboratorul de creaţie al scrierii", dar în postfaţă ideea nu este exemplificată, necum dezvoltată. De altfel, ediţia în sine are cîteva defecte asupra cărora trebuie să ne oprim o clipă. Editorul spune, cu ingenuitate, că „pentru ediţia de faţă am apelat la textul ediţiei din 1965, prin colaţionare cu cel din 1974", adică la două ediţii postume, cu un text stabilit de T. Vârgolici, bun sau prost, cum o fi fost el (n-am mai verificat). În acest caz, menţiunea de pe pagina de titlu („ediţie îngrijită de...") nu mai este justificată de nimic, pentru că volumul reproduce doar ediţia predecesorului. Nici măcar nu s-a încercat colaţionarea cu singura ediţie antumă, ca să nu mai vorbim că s-ar fi putut încerca un sondaj cu textul manuscris existent pentru a clarifica acurateţea tipografică a acestei prime ediţii. Lipsa de experienţă a editorului e vizibilă şi în pretenţia de „fluenţă grafică" pe care acesta ar fi obţinut-o „apropiind multe cuvinte de pronunţia lor actuală" prin modificarea formelor personale şi a variantelor fonetice (ceti/citi, contimporan/contemporan, domerit/dumerit etc.), consemnarea faptului că nu s-a modificat „cu nimic sintaxa frazei" care „detaşează textul romanului de celelalte scrieri-capodoperă ale lui Galaction, apropiindu-l... de naraţiunile gen mistere din sec. al XIX-lea" etc. (inutil de spus că nu există nici o legătură între romanele de mistere şi cel al lui Galaction). Nu se respectă însă promisiunea din aceeaşi **Notă asupra ediţiei,** de a se da „traducerea expresiilor, maximelor, cugetărilor, rostirilor, cu diverse prilejuri, din limbile latină, franceză" etc. (p. 7). Am notat astfel de „rostiri" în germană, latină sau franceză, netraduse, la p. 58, 62, 104, 113, 118, 127 (pentru a nu mai aminti faptul că unele sînt citate celebre, care trebuiau poate explicate). Nu insist asupra stilului postfeţei: Floreal „dă naştere la un copil provenit din trei amoruri ilicite", „limbaj echitabil", „scriere cu accentuat aplomb intelectual", „deşertul vieţii care este soţul ei", „studentul este fascinat de logosul afectiv şi ştiinţific al doctoriţei" s.c.l.

Este evident că interesul romanului stă în fundalul autobiografic şi documentar, de epocă, adică accesibil doar unei anumite categorii de cititori. cu oarecare informaţie, şi că romanul „de amor" este acum caduc, dacă n-o fi fost încă de la apariţia sa, contemporană cu romanele lui Camil Petrescu şi Mircea Eliade. Sau mă înşel?

Mircea Anghelescu

*) Gala Galaction, **La răspîntie de veacuri,** ediţie îngrijită şi postfaţă de Marian Barbu. Ed. Scrisul românesc, Craiova, 1991. 364 p.

De o manieră...

deşi înregistrată de dicţionare, construcţia (calchiată după franceză) **de o manieră...** nu este, cred, impusă cu adevărat în uzul limbii — fiind încă resimţită ca destul de artificială şi pretenţioasă. Cînd e folosită în texte gîndite în română (altfel e o simplă consecinţă a comodităţii, a traducerii leneşe), construcţia nu are de partea ei decît dorinţa de variaţie şi, poate, moda. Nu acoperă nici o necesitate; în toate apariţiile sale (de tipul „a lucrat **de o manieră primejdioasă**", „Zig-zag", nr. 36, 1990, 16), ea poate fi înlocuită, fără pierderi, cu echivalente ca „într-un mod...", „într-o manieră..." ori (uşor arhaizant şi mai „neaoş") într-un chip...". Construcţia cu **de** e destul de neobişnuită în română pentru exprimarea modalităţii: o circulaţie mai largă are, dintre variantele modelului pe care îl urmărim, doar structura „de aşa manieră", corelativ pentru o consecutivă: „încît...".

De fapt, chiar construcţiile cu „în modul..." sînt destul de rare şi de greoaie în română, limbă care preferă transformarea rapidă a unui adjectiv în adverb şi legarea directă a acestuia de verb. Limbajul neologistic actual face chiar excese în această direcţie, adverbelizînd şi adjective mai puţin favorabile procedeului. Aminteam cu cîtva timp în urmă, în rubrica de faţă, unele exemple de combinaţii destul de nefireşti — „a pedepsi original", „a folosi degenerativ" etc. În alte cazuri, noul adverb, mai economicos dar şi mai şocant, îl dispensează pe vorbitor de folosirea construcţiilor introductive care marchează relaţia („din punct de vedere"): **„Fotbalistic,** de ce vă temeţi?" — „Sportul românesc", nr. 30, 1991, 1; sau finalitatea („în scop"): „epurarea (...) parabolei declarate **publicitar** de autor" — „Literatorul", nr. 8, 1991, 13. Revenind la formula „de o manieră", observăm că ea apare şi mai artificială în situaţiile în care un simplu adverb s-ar fi potrivit perfect, fără a fi nevoie de explicitarea ideii de **mod:** „s-a purtat **de o manieră aberantă** („Zig-zag", nr. 37, 1990, 2) evocă un foarte posibil „s-a purtat aberant". Devieri faţă de uz pot fi, cum se observă, şi construcţiile cu formulă de legătură greoaie, şi cele cu adverbializări neobişnuite. Sînt şi cazuri în care testul substituţiei e imposibil sau inutil, textul întreg fiind construit într-un stil confuz, încărcat de neologisme şi calcuri: „proiectarea întregului sistem informaţional al întreprinderii de o manieră pronunţat previzională" („Opus", nr. 24, 1990, 4).

De altfel, calcurile frazeologice după franceză sînt destul de freevente în limbajul publicistic actual. Un inventar foarte bogat de asemenea calcuri a fost stabilit de profesorul Th. Hristea (în special în **Probleme de etimologie** şi în capitolul consacrat lor în **Sinteze de limba română**); în el apar multe locuţiuni şi expresii verbale intrate în uz, perfect integrate limbii române, pe care probabil că foarte puţini locutori le mai pun în legătură cu sursa franceză: **a trece în revistă, a-şi da aere, a se da în spectacol, a pune în valoare etc.** Pentru cel care nu le cunoaşte dinainte, structura lor nu e întotdeauna suficient de transparentă; însumarea sensurilor cuvintelor care le compun nu conduce obligatoriu la identificarea sensului întregului; în asemenea construcţii e înmagazinată o istorie a evoluţiei semantice, un sistem de modele sintactice, de analogii proprii limbii din care provin. Lucrul devine vizibil în cazul calcurilor neintrate în circulaţie, folosite accidental: în fragmentul „Unităţile de la Ocnele Mari şi Ocniţa «plusează» cu ajutorul unor resurse naturale **puse în operă:** apa sărată şi caldă, nămolul" („Tineretul liber", nr. 477 1991, 2), **a pune în operă** (după fr. **mettre en oeuvre,** „a utiliza" sau „a pune în aplicare") nu mi se pare deloc transparent şi inteligibil pentru cine nu are inspiraţia să facă apel la modelul francez; apelul la sensurile uzuale ale cuvîntului **operă** nu poate produce aici decît interpretări aberante. Sigur, o corecţie ar putea fi adusă de context, destul de banal: nu multe lucruri se pot face „cu ajutorul unor resurse naturale": presiunea contextului poate lămuri sensul global, dar nu anulează inconfortul întîlnirii cu sintagma obscură. În cazul calculul, nemulţumirea cititorului poate fi cu atît mai mare cu cît cuvintele combinate într-un mod aparent fără sens îi sînt foarte cunoscute.

Cu aerul ei livresc, de preţiozitate, construcţia citată contribuie la transformarea textului într-un mic mozaic stilistic, în care i se alătură un verb cu evidente conotaţii familiare, provenit din terminologia jocului de cărţi: **a plusa.** În fond, asocierea unor registre stilistice discordante e în textul dat rezultatul unei încercări destul de simpliste de a „înviora" stilul banalizat, minat de clişee, al reportajelor (cu „unităţi", „resurse naturale" etc.).

Într-un exemplu ca **„faceţi puţintică încredere** acestui partid" (T.V., 27.01. 1992), modelul **faire confiance (á)** — „a avea încredere (în cineva)", „a se încrede", „a acorda încredere" (cuiva) — transpus în română produce o construcţie care nu mai e greu de înţeles, ci doar stîngace şi inutilă; distanţa între ea şi cele normale (prin care am şi glosat-o) e suficient de mică pentru a echivala calcul cu o banală eroare sintactică. Ar mai fi de observat şi că dicţionarele actuale sînt destul de permisive, înregistrînd calcurile mai puţin asimilate fără vreo indicaţie de răspîndire; **a face epocă,** de pildă (existent în DEX) îşi păstrează încă, mi se pare, marca de „franţuzism".

Rodica Zafiu

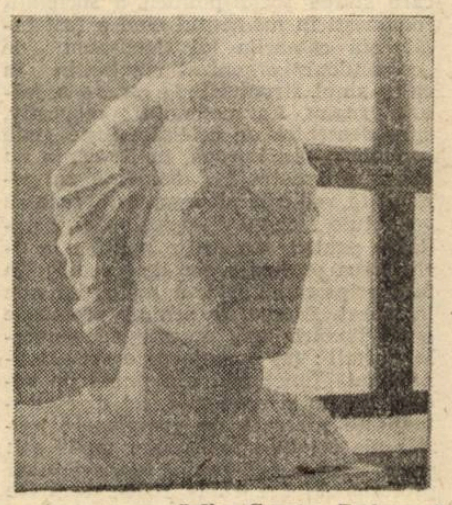

Iulian Coruţ: „Eminescu"

Cîntece de sertar

Nichita Stănescu, ARGOTICE (Cîntece la drumul mare), Editura Românul, Bucureşti, 1992

despre Nichita Stănescu, cel de dinaintea debutului din 1960, cu volumul **Sensul iubirii,** se ştie cîte ceva din relatările tovarăşilor săi de generaţie. Eugen Simion, mai ales, a dat în **Scriitori români de azi, I,** cîteva informaţii despre exerciţiile argotice, şmecherești şi porcoase ale adolescentului Stănescu Hristea Nichita, elev al liceului „I. L. Caragiale" din Ploieşti. Poetul însuşi a ţesut mai tîrziu o adevărată perdea de fum peste epoca începuturilor sale literare, căci n-ar fi vrut sau n-ar fi avut curajul (a declarat el la un moment dat, într-un interviu) să publice nici un rînd cît timp a trăit cel care a fost marea promisiune literară a anilor '50, poetul Nicolae Labiş.

Ceva din misterul întreţinut în jurul începuturilor poetice ale lui Nichita Stănescu începe să se destrame astăzi, odată cu apariţia volumului **Argotice (Cîntece la drumul mare),** o ediţie „alcătuită, îngrijită şi prefaţată" de Doina Ciurea.

Sumarul volumului e format de poeziile cuprinse într-un registru intitulat **Cîntece la drumul mare** şi datat 3 ian.-28 dec. 1955, la care se adaugă cîteva poezii din 1954 şi un lot masiv de inedite compuse pînă în toamna anului 1960. Excepţie fac şapte poeme publicate de Nichita Stănescu (adesea cu alte titluri) în cursul anului 1957 (anul debutului publicistic), în **Tribuna** sau în **Gazeta literară** şi două postume apărute în **Flacăra,** în 1984.

Despre titlul întregului volum, **Argotice,** ni se spune în **Cuvîntul înainte** al Doinei Ciurea că ar fi fost ales chiar de către poet, „atunci cînd s-a gîndit, peste ani" să-şi publice într-un volum **Cîntecele la drumul mare.** Dar pentru că substanţa cărţii, aşa cum se prezintă ea în acest moment, depăşeşte cu mult limita experienţelor literare din „argotice", natura lui poate fi considerată ca fiind mai mult comercială. În realitate, volumul **Argotice** cuprinde între coperţile sale „mai mulţi" Nichita Stănescu.

Cel dintîi este, într-adevăr, al **argoticelor** din **Notă informativă, La poartă, Bocet, În circiuma lui Malastropu, La Calul Bălan, circiumă şi han** sau din poemul **În Tei :** „Papaciocari şi geanabeţi / se-ntoarnă cu ciomege, beţi / De cap de om un chil de spirt / au gîlgîit în colţ, la birt / Şi-s rîgîiţi şi cîrni la başcă / de după rang, de după gaşcă, / îngîdilînd la gîlci oboiul, / c-aşa-i dichisul de-a războiul... / Şi geanabeţi, papaciocari / (să-i trag în rilă de coţcari) / ţi-au căptuşit cu bocet ochii, / uda-i-ar rîşna babei Dochii... / ... Şi ce e dacă-n caldarîm / ginii cuvîntul gargargalîm ? ! / Sub baldachin de-i baeram, / să ştii că-i baeram de săbii... / / Gagico, fa văzuşi pe ram ? / sînt şaptezeci şi opt de vrăbii !...".

Totul este în aceste poeme în răspăr cu directiva oficială a poeziei realist-socialiste, limbajul, „subiectele", „eroii" preferaţi şi, nu mai puţin, poza insistentă de boem sau de „fiară" de nedomesticit a „poetului care compune" în toiul nopţii, pe străzi, între două aventuri, două iubiri, două circiumi. Căci mai multe poeme sînt însoţite de genul acesta de explicaţii (ale editorului ? ale poetului ?) : „Concepută pe stradă miercuri-joi către 4 dimineaţa, în centrul oraşului" (prima variantă a **Baladei motanului)** sau „Vineri 25 Martie 1955 (de cu noaptea precedentă, dimineaţa, pe lîngă Dîmboviţa)" **(Cîntec încet).**

Eroii preferaţi ai **argoticelor** sînt, ca la Arghezi, în **Flori de mucigai,** pungaşii, prostituatele, criminalii sau, ca în folclorul social, resuscitat în chip subversiv de Nichita Stănescu, vitejii haiduci, ieşiţi la drumul mare : „Nu mai daşi pe la icoane, / d-aia te-ai pierdut, Ioane... / Singur ţi-ai făcut dreptate / cu cuţitul pe la spate, / de-ai belit la drumul mare, / cum trecea, pe fieşare..." **(Bocet).**

Ca o excepţie de la catalogul personajelor „cîntece" mai ales pentru haiderodoxia lor socială poate fi privită autoproiecţia jucăuşă (dar nu lipsită totuşi de teribilism) din **Balada motanului,** la care poetul a revenit de mai multe ori : „Motan m-aş fi dorit să fiu / cu coada-n sus, cu blana-n dungi, /cu gheare şi mustăţe lungi, / c-un ochi verzui / şi-un ochi căpriu...".

Foarte activ în sistemul **argoticelor** lui Nichita Stănescu e şi registrul cîntecelor de lume sau al poeziilor lăutăreşti, cu „ţigănia" lor deşuchiată, dar şi cu un fel de justificare superioară, atunci cînd nerăşinarea a fost împinsă în dramă sau în absurd : „Vaselica din Socoli / suferă de şapte boli : / una-n suflet, trei în ea : / şi-alte trei la bidinea, / c-a făcut amor pe bani / cu lichele şi golani. / Blestemat să fie patul, / c-a îmbolnăvit tot satul. / Mi-a zis Leana lu' Matei / c-a văzut-o-n calea ei / ieri, şi că era bătută- / ochii-n lapte de cucută, / sînii revărsaţi pe pîntec / şi-i tărăgăna un cîntec / de ruşine, lung şi trist- / c-a avut-o însuşi Crist." **(La poartă)**

Peste tot în aceste poeme se simte consideraţia pentru Arghezi, Ion Barbu şi poate pentru Miron Radu Paraschivescu, implicaţi în ţesătura **argoticelor** nu numai ca modele posibile, cît mai ales din dorinţa de a încălca o interdicţie. Pe aceeaşi linie trebuie citită şi **erotica** acestui ciclu, sfidătoare la culme în raport cu „morala" oficială, şi destinată de aceea unui lung stagiu „de sertar" : „În noaptea ceea prea albastră / priveam hoţeşte pe fereastră / şi mi-a părut că văd prin geam / cum preoteasa, în lighean, / îşi spală-n ritmul unei arii / ceva slinos, roşind şi mare , ca şi ceaslovu-nsîngerat cu care / pe vremuri Creangă omora bondarii... / ... Plecai încet, să nu m-audă, / cu subţioara pulpei udă / / De-atunci, în fiecare seară, / doi ochi din frunte stau să sară / De n-ar fi mîna să-i opească, / s-ar scoroji pe geamuri iască..." **(Notă informativă).**

Foarte devreme însă, din chiar inima acestor poezii, care cultivă provocarea şi experimentul literar interzis, violenţa (artificială, totuşi, pentru că e literară) şi licenţiozitatea, începe să se schiţeze statura celuilalt Nichita Stănescu — poetul abstracţiunilor palpabile, al suavităţii şi al unei mari deferenţe în raport cu materia universului, trecută în cuvinte. Deocamdată, schiţa acestui nou lirism se alcătuieşte din sugestii care vin, paradoxal, din direcţia poeziilor lui Topîrceanu, cu tristeţile lui de provincie, luminate însă aproape întotdeauna prin zîmbet şi prin umor : „Străduţa noroioasă, / înşiră căşile bondoace / cu varul burduşit ce se desface / şi-n poartă cîte-o salcie pletoasă. / Sînt pline de mîncare / prăjinile avînd în vîrf grătare / pe care porumbeii se scoboară, / de o înghit şi-apoi se duc. / Mioara trage după ea cu sfoară / un cuc de cauciuc. / Bătrînele la geamuri stau de pază / E sîmbătă de dup'amiază / şi e senin de tot. Nici pic de vînt. / Puternică la văz, lumina / întinde umbre clare pe pămînt / şi ies la porţi privind cu jind / nevestele boscorodind, / şi iese în combinezon Gherghina..." **(Strada Berzelor).**

Gheorghe Adoc : „Dimitrie Cantemir"

În căutarea propriei sale sensibilităţi (şi totodată în preajma unor posibile modele) se mai află Nichita Stănescu şi în majoritatea poemelor datate 1956 sau 1957. A dispărut însă aproape în întregime provocarea argotică, pentru ca în locul ei poetul să încerce o formulă mai directă, întemeiată pe înscenarea sentimentelor şi pe lirism : „Rămîi aşa şi reazămă-ţi obrazul / de gîndurile mele pămîntii / ...E-atît de tînăr rîul astă seară / şi crengile de apă-atît de vii !... / / Se duc prin ore, dincolo de arbori / chervanele de fum plutind, molîu / Rămîi aşa, să ascultăm cum, luna / se sfîşie în pietre jos, pe rîu" **(Riul).**

Cu poemele din 1960 sîntem foarte aproape de formula care îl va consacra în curînd pe Nichita Stănescu. Pe lîngă grandilocvenţa şi energetismul juvenil, specifice debutului („În centrul rotirilor de vulturi / eu îmi ridic şira spinării / şi pleoapele mi le deschid..."), vom descoperi şi muzicalitatea specială a poemelor sale de maturitate, dar mai ales acea percepţie tipică a unei lumi în care regnurile se amestecă şi se completează ontogenetic, ca într-un fascinant **rogvaiv :** „Să sar aş vrea şi, peste cap, tot trupul / făcut inel, mi l-aş suna prelung / Să-ntind o unghie pînă la păsări, / zborul rotit să îl ajung / / Ca în copilărie, sus, pe garduri, / să prind lăcustele, sărind / cu sabia de lemn în mînă / oastea de elfi să o cuprind / / Ori poate-aş vrea să fiu rănit grozav / şi tu, cu braţele subţiri şi reci, / cu un inel de aur roşu / sufletul, lin, să mi-l petreci / / Şi ochii să-i deschid în sus, / aşa, ca dintr-un somn de moarte / şi glasul tău pe după umeri, / prin curcubee să mă poarte / / Şi să mă fac, aş vrea, un cal / săltînd la dunga mării şi din nară / foc răsucit s-asvîrl şi jar / Şi că sînt Duchipal să-ţi pară !" **(Dor).**

În fine, într-un poem datat „septembrie 1960" **(56 de ani)** descoperim nu numai „despărţirea" de tot ceea ce ar putea fi încadrat în seria de istorie literară a începuturilor poeziei lui Nichita Stănescu, dar şi (poate pentru prima dată) conştiinţa propriei adevărate măsuri : „56 de ani voi trăi, asemenea Colosului din Rhodos ! ! Îmi vor înconjura un deget cu braţele, mirîndu-se, se vor / speria de arama mea răsturnată, dar mult mai degrabă am să / te pierd, adolescenţă, fruct trecător al toamnei, la un ospăţ...".

Recuperate astăzi, la aproximativ patruzeci de ani de la redactarea lor, **Argoticele** lui Nichita Stănescu reprezintă o vîrstă poetică foarte clar conturată, un „document" de istorie literară şi, în marea lor majoritate, o tipică **literatură de sertar.**

Florin Manolescu

Sponsorizaţi de Dumnezeu (I)

Cu toţii sîntem, de fapt, sponsorizaţi. Sponsorizaţi cu cea mai forte valută : cea a lui Dumnezeu. „Unuia i-a dat cinci talanţi, altuia doi, altuia unul, fiecăruia după puterea lui şi a plecat". (Matei, 25, 15). Important este, bineînţeles, ce facem cu banii ăştia (care, la urma urmelor, sînt chiar soarta ce aşteaptă în noi) pînă se-ntoarce Domnul şi ne cere socoteala. Pilda talanţilor este una din pildele poziţiei noastre faţă de Dumnezeu şi faţă de ceea ce ne este propriu din destin. Să-ncercăm — pe cît ne ţin puterile — să desluşim această chestiune.

●

După ce muşcă din măr şi devine fiinţă „cunoscătoare", omul este alungat din rai şi-şi primeşte — ca pedeapsă — condiţia istorică : muncă, moarte şi sexualitate. Însă limba adamică, originară, limbă ce investeşte cu destin prin simplă numire, omul o pierde mai tîrziu, atunci cînd săvîrşeşte păcatul orgoliului, crezînd că se poate mîntui doar prin puterile lui şi încercînd să înalţe pînă la ceruri Turnul Babel. (Încercare ce reprezintă un fel de asalt şi asupra pomului vieţii, după ce pomul binelui şi al răului fusese „cucerit"). Dumnezeu opreşte construirea Turnului încurcîndu-ne limbile „ca să nu ne mai înţelegem unul cu altul". Este, deci, în primul rînd vorba de „limbile" noastre, ale fiecăruia în parte şi de-abia apoi de limbile popoarelor. Condiţia umană se completează de-acum încolo, pe lîngă moarte, sudoarea muncii, naştere, doar asumîndu-şi şi **chinul singurătăţii** omul mai poate viza mîntuirea.

Bineînţeles : din infinitul de singurăţi rezultă veşnică nesatisfacere a nevoii de comunicare. Singurătatea este un produs lingvistic. Şi viceversa. Limba raiului este un Cuvînt-Unic ce denumeşte dintr-o dată, instantaneu, totul. Limba noastră, de indivizi solitari, este un şir infinit de vorbe care tatonează la nesfîrşit numirea. Neavînd de-a face cu comunicarea propriu-zisă, împlinită, ci doar cu nevoie de comunicare, vorbele, scrisul, cititul sînt semne ale neputinţei, ale dorinţei de a o depăşi. Vorbele Ecleziastului : „...fiul meu, să fii cu luare aminte, scrisul de cărţi este fără sfîrşit..." (12, 12) sună a sentinţă definitivă, totală. Limba şi gîndul ar sta, fatalmente, sub semnul unei infinităţi conotate negativ.

Iată însă şi alt citat, cel din finalul Evangheliei după Ioan : „Acesta este ucenicul care mărturiseşte despre acestea şi care a scris acestea, şi ştim că mărturia lui este adevărată. Dar sînt şi alte multe lucruri pe care le-a făcut Iisus şi care, dacă s-ar fi scris cu de-amănuntul, cred că lumea aceasta n-ar cuprinde cărţile ce s-ar fi scris. Amin". Aici scrisul de cărţi este aşezat sub zodia unei **nesfîrşiri faste.** O nesfîrşire care, paradoxal, poate să-şi contemple sfîrşitul şi să se odihnească, infinit, în sfîrşit. Nenumăratele vorbe pot avea, toate, o unică referinţă. (Aşa cum nenumăratele morţi au ca unică referinţă Învierea Mîntuitorului). Iar aceasta este **taina hristică :** veşnica întrupare a Logosului, acţiunea continuă a graţiei, a energiilor increate, veşnica transformare a lumii de-apoi în lume de-aici şi viceversa. Veşnica crucificare şi înviere. Fiecărei cărţi i se oferă şansa de a face mai exactă traducerea lumii în rai.

În ziua Cinzecimii, Duhul Sfînt se pogoară asupra celor 12 apostoli (adunaţi cu toţii într-o singură casă — semn al uniunii lumeşti şi cosmice), sub formă de limbi de foc şi imediat aceştia încep să vorbească în toate limbile oamenilor ce erau strînşi atunci în acel loc, oameni din toate neamurile pămîntului. Faţă de momentul Turnului Babel, ziua Cinzecimii este una recuperatorie, aşa cum finalul Evangheliei după Ioan aruncă o lumină înviorătoare, de mare speranţă asupra cuvintelor neiertătoare ale Eclesiastului.

O dată cu Împărăţia de 33 de ani a lui Iisus Hristos şi apoi cu Împărăţia Sfîntului Duh, moartea capătă şanse de a fi în ea însăşi, înviere, iar singurătatea capătă alt statut : prin propria ei condiţie poate accede la comuniune. După întrupare condiţia umană nu mai este doar o piedică în calea mîntuirii, ci devine modalitatea acesteia.

(În ceea ce priveşte singurătatea noastră, — ziua Cinzecimii, momentul adamic, momentul Turnului Babel nu sînt doar date istorice, evolutive, ci şi categorii tipologice. Aşa cum un om poate trece de mai multe ori în existenţa sa prin aceste „momente", tot aşa există oameni marcaţi mai puternic de caracteristicile uneia dintre aceste „poveşti" biblice sau de cele ale alteia. Printre profesioniştii cărţii pot exista scriitori marcaţi structural de citatul din Eclesiast, alţii de finalul Evangheliei lui Ioan sau — pur şi simplu — de o tînjire permanentă după limba-tăcere a lui Adam cel din rai).

●

Aceasta ar fi o parte din „cadrul legal" în care noi sîntem sponsorizaţi de Dumnezeu. Aceştia sînt talanţii singurătăţii noastre. Important este, după cum am spus, ce vom face cu aceşti bani, ce şanse avem să-i folosim bine, să-i înmulţim.

Cristian Popescu

eugen dorcescu

CRONICĂ

I

O nouă zi deschide vechea cușcă
Cu ivăr, cu zăbrele de azur,
Și fiarele se-mprăștie-mprejur,
Se urmăresc, se latră și se mușcă.

N-au liniște decît atunci cînd dorm
Sau cînd, cu prefăcută nepăsare,
Sătule fiind, dar tot necruțătoare,
Digeră prada-n hăul lor enorm.

E un tablou grotesc, îngrozitor,
Pe care-l văd și îl visez văzîndu-l.
Închipuindu-mi stafia și gîndul
Cum traversează, albe, somnul lor.

II

Din negură, balaurele iar
Își scoate-nveninata lui făptură —
Voi l-ați hrănit, cu sînge și cu ură,
Reînnoind un pact originar.

Acum, în serpentine vineții,
Ne-acoperă văzduhul și pămîntul,
Ne otrăvește gîndul și cuvîntul
Și suflă moarte-n gura celor vii.

Cum să-l alungi ? Cu lacrimi ? Cu blesteme ?
Cu bîte ghintuite ? N-ai să poți.
Vom trece deci prin purgatoriu toți —
Nu poți ieși din Lege și din Vreme !

III

Așa cum ești — stridentă, pîngărită —
Un merit ai, imagine de fum !
Un merit ce se-arată-abia acum
Cînd zgura vremii a trecut prin sită.

Nimic nu-nsemni. Ești pulbere și scrum.
O barcă veche-n larguri părăsită,
Un vreasc în crîng, o urmă de copită,
O floare ruptă și-azvîrlită-n drum.

Și-atunci, de ce anume tocmai tu
Mi-ai sugerat întreagă înscenarea ?
De ce și amintirea și uitarea

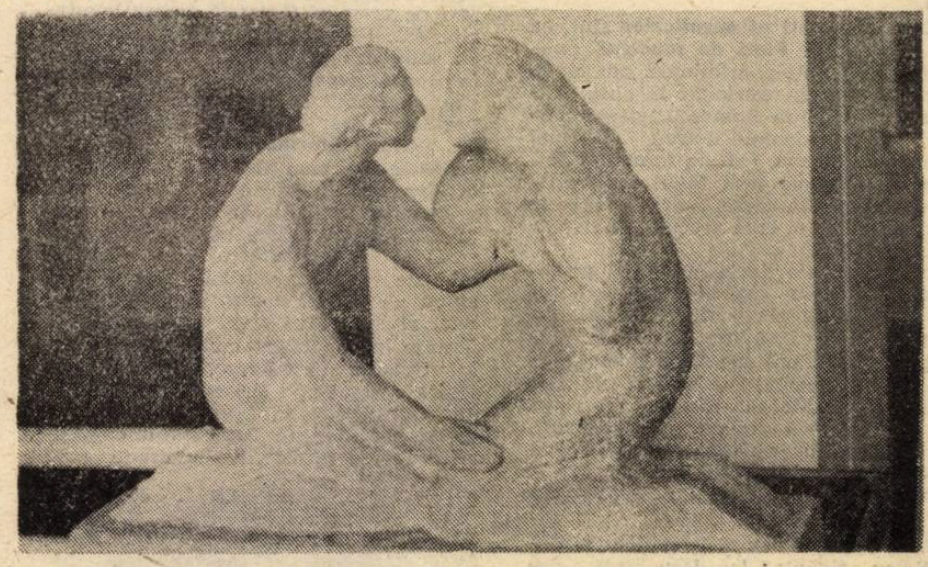

Elisabeta Elly Hette : „Binecuvîntarea dragostei"

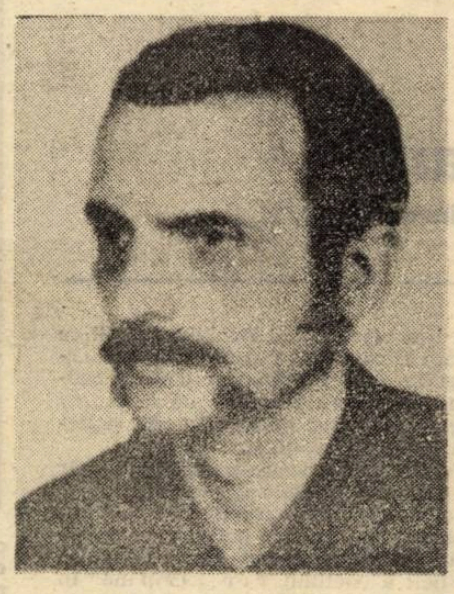

Făptura ți-o dispută ? Însumi, cu
Uimire-mi pun întruna întrebarea.
Și pot răspunde ? Asta-i drama :
Nu...

IV

Acel tablou în care pentru o clipă
Am nimerit, acea natură vie
Ce exista și ea, asemeni mie,
Ca tot ce din neant se înfiripă

Mi s-a părut o crudă mascaradă,
O tragică batjocură, o farsă —
Părea că însuși diavolul ne varsă
Din gura lui în piețe și pe stradă.

Am căutat cu teamă spre eternul
Ochi arzător, spre limpedele soare.
După-amiaza clară, lucitoare,
Se-asemăna dramatic cu infernul.

V

Asculți, în noapte, ploaia la fereastră,
Cum crește, cum se-adună strop cu strop.
Asculți în noapte biblicul potop
Reiterat subtil în vremea noastră.

Corabia așteaptă. Să te poarte,
În mediul ei restrîns și inocent,
Sfidînd dezlănțuitul element,
Peste abisul creaturii moarte.

E ca într-o matrice. Cald și bine.
Minciună, ură, crimă nu mai sînt.
Urci treptele celestului mormînt
Și Domnu-nchide ușa după tine.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Nastasia Maniu
DRUMUL CĂTRE MUND ELUEZ
Editura Eminescu

Sub acest titlu al cărui nume propriu anagramează divinitatea creștină, întîlnim poeme lirice de factură similireligioasă (unele) și impresionist-confesivă (altele), ordonate pe capitole (zece la număr), cu prolog și epilog spre a întocmi un singur Poem. În genere expresivă, dicțiunea poetei e pătrunsă în această carte de o emoție nouă sau poate doar recuperată din straturile mai adînci ale afectivității : sentimentul religios. Momentul eruptiv al acestei emoții ar putea fi, de pildă, o interogație despre rostul ființei, asumată de eul liric și exprimată psalmic : „Să fiu eu mai blestemată decît toți fiii tăi / umblînd prin pîclă și spaimă, ca-n vid ? / Să-mi fie gîndul ca o pîlnie, avid / de toate suferințele lumii ? / Să mi se lipească de nume nesansa, / ca singurul semn după care să mă recunoști ? / Să fie strigătul minții mele receptat doar de proști ? / Și, Doamne, să fiu doar pentru a nu fi / și urechea lumii plecată să fie / doar pentru a nu auzi ?". Interesantă este încercarea poetei de a da sentimentului religios o versiune frazeologică modernă, de aspect textualist, în vecinătatea liniei optzeciste a discursului poetic, cu adaosul de lirism imanent temei.

Dolores Toma
FORMELE PASIUNII
Editura Meridiane

Excelentă cunoscătoare a literaturii franceze și, deopotrivă, a mentalităților succesive relevate de și în aceasta, Dolores Toma dedică studiul de față formelor pasiunii în clasicismul francez, mai exact în literatura franceză a veacului al XVII-lea, exploatînd datele furnizate de istoria mentalităților pentru a traversa — cum spune — „de la literar la literar universul îmbogățitor al ideilor și sentimentelor colective". După două consistente capitole așa-zicînd teoretice, vizînd fiziologia și tipologia pasiunii, partea propriu-zis analitică a studiului aduce în discuție pe Corneille și Racine, „scrisorile portugheze" ale călugăriței Mariana Alcoforado și „memoriile" Domnișoarei de Montpensier. Minuția analizelor — pe de o parte, și păstrarea permanentă a reperului sintetic, — pe de alta, altfel spus, dubla vedere asupra copacilor și asupra pădurii îngăduie cititorului să parcurgă traseul fenomenologic al pasiunii din clasicismul francez cu o curiozitate în egală măsură literară și istorică. Erudiția autoarei nu împiedică limpezimea receptării discursului exegetic iar maniera eseistică a acestuia nu pune nici o clipă între paranteze argumentația factologică. O atare armonie este ea însăși o performanță ce sporește expresivitatea unui studiu — în ordinea ideilor — de referință în bibliografia temei.

Aurel Gurghianu
CĂLĂREȚUL DIN SOMN
Editura Eminescu

O antologie — prima ! — din creația de peste trei decenii a regretatului poet transilvănean, îngrijită cu devoțiune de dna Cornelia Gurghianu și flancată de o prefață a lui Petru Poantă și de o postfață de Gheorghe Grigurcu. Sînt antologate texte lirice din volumele **Zilele care cîntă** (1957) **Liniștea creației** (1962), **Biografii sentimentale** (1965), **Strada vîntului** (1968), **Poarta cu săgeți** (1972), **Temperatura cuvintelor** (1972), **Curenții de seară** (1976), **Orele și umbra** (1980), **Numărați caii amurgului** (1982), **Diagnosticul străzii** (1985), precum și poezii inedite din **Călărețul din somn**, ultima carte pe care Aurel Gurghianu o pregătise pentru tipar. Un dens capitol de referințe critice completează sumarul acestei cărți reprezentative pentru opera unui poet care, precum observă Petru Poantă, a evoluat constant „de la o lirică de factură tradiționalistă spre una modernistă, în special în varianta imagistă, dar și cu o apăsată tentă autobiografică", izbutind să impună o notă distinctă în peisajul liric contemporan.

Mihai Rădulescu
CAIDUL
Editura Divers-Press

Subintitulat „nuvelele adolescenței în temnițele comuniste" volumul lui Mihai Rădulescu conține texte ce pot fi considerate în egală măsură drept „proză de ficțiune" și „memorialistică". Mai bine spus, substanța lor ține de „memorialistică" iar scriitura și construcția epică respectă regulile ficțiunii, în speță ale prozei scurte. Materia textelor este aceea divulgată în subtitlu, adică experiența închisorii politice pe care autorul a prelucrat-o literar pentru motivul că — așa cum singur o spune — „mijloacele ficțiunii conduc la o generalizare mai cuprinzătoare și cu un ecou afectiv mai statornic decît stilul sec al consemnării unor nedreptăți trecute și al unor suferințe absolut inutile trăitorului, ca și societății". Cele paisprezece proze îmbină, de fapt, trei maniere : memorialistică, prozastică și eseistică, din armonizarea lor rezultînd impresia de document sufletesc și mental pe care o lasă cititorului lectura cărții.

Mircea Moga

Margareta Sterian : „Scenă de circ"

DELFINUL

Probabil cea mai plauzibilă imagine a figurii culturale numite Ştefan Aug. Doinaş rămîne **omul cu compasul.** Înaintînd prin vreme atît de concentrat, atît de înalt aplecat asupra unghiurilor descrise încît, faţă în faţă cu seninul său pariu, sălbăticiei din jur nu i-a mai rămas decît să se îmblînzească prin contaminare. E, poate, aceasta şi motivul pentru care, mai ales în anii din urmă, sistemul totalitar nu s-a apropiat de el decît cu coada ochiului. Ca un dulău hămesit urmărind mişcarea carotidei stăpînului. Cu botul pe labe.

Dacă nu m-aş îngrozi de sonoritatea dizgraţioasă a majusculelor (şi s-ar cădea să nu ne îngrozească măcar în clipe aniversare) aş spune că Doinaş este, rămîne un erou civilizator. Dacă s-ar fi născut acum un secol, Doinaş ar fi fost, probabil, un Maiorescu. Trudind la desţeleniri, defrişînd jungle şi bătînd parii trainici ai începuturilor. Lasă că destule jungle i-au mai rămas şi peste un veac, adică acum. S-ar cuveni să ne socotim privilegiaţi de soartă că ne-am întîlnit, noi şi nu alţii, cu acest spirit cu metodă, călător pe spaţii largi, secret, dar profund didactic şi, mai ales aş zice, dispus să se înhame la corvoada, de atîtea ori uscată şi stupidă, a întemeierilor. Mi-aş îngădui să spun, ţinînd la o decodare nepripită a termenilor, că Doinaş face parte din categoria, rarisimă la noi, a celor care, mai greu tentaţi de magii egolatre, nu locuiesc avanposturile cele mai îndrăzneţe ale frontului cultural, nu sapă, pînă la obsesie, la dezgroparea gramului de auriferă originalitate ; cîmpul tuturor textelor sale (absorbind un contur etic ireproşabil despre care se cuvine să amintim cu atît mai mult cu cît se mişcă pe un teren mai degrabă al penuriei) indică o altă trudă, aceea a păstrării stabilităţii din spatele frontului. În absenţa unei asemenea tipologii culturale, orice front se prăbuşeşte, sclipitoarele şarje ale cavaleriei sînt din start sinucigaşe şi întreaga oaste ajunge, în cel mai bun caz, hrană pentru tunurile inamice. Avea să uimească, să irite, să sune a abdicare de la haloul comun al meseriei de creator părerea lui Doinaş despre originalitate. „Orgoliul de a fi un scriitor original, scrie el în **Orfeu şi tentaţia realului,** ar trebui să se risipească repede, ca fumul, în chiar clipa cînd punem mîna pe pana de scris". Gîndul fusese de altfel dezvoltat mai devreme, în **Lampa lui Diogene :** „...originalitatea adevărată e un act de integrare culturală, artistică : ea nu rămîne simplă gesticulaţie exterioară, poză şi manieră personală ; ea imită, da : imită ; dar imitînd îşi egalează sau întrece modelul. Pentru cei ce nu izbutesc să întreacă un model, este indiferent dacă-şi aleg sau nu unul : ei sînt sortiţi a nu fi ei înşişi, iar aceasta — în artă — este echivalent cu o condamnare fără apel". Ca să revin la finalul capitolului cinci din **Orfeu şi tentaţia realului :** „Spaţiul istoriei literare, afirmă Doinaş, se cucereşte prin abolirea exilului trufaş în care trăiesc marile opere". Aici se află întreaga cheie a scrisului doinaşian. A acoperirii acelui colosal spate al frontului, unde planurile de atac se împreună cu cele defensive, unde aroganţele narcisiace dispar sub orgoliul cvasianonimatului, unde nimic nu se petrece întîmplător, ci într-un tenace racord la experienţe anterioare întrezărite prin fulguraţia contextului imediat, unde orice emisie de originalitate e consecutivă unei ucenicii apte să se desprindă de poala maestrului.

Acesta ar fi, în esenţa sa, Doinaş : un modelator cultural de anvergură, specie zgîrcit reprezentată la îndemîna unui spaţiu antrenat mecanic, într-o infirmă tradiţie, de victorii excesiv personalizate şi, măcar prin natura combustiei lor, izolaţioniste. Altitudinea exerciţiilor doinaşiene înseamnă un punct atins şi cu harul talentului personal, dar şi, ca să spun astfel, printr-un antrenament pulmonar ce sufocă. Spun asta gîndindu-mă că nu e doar confortabil, ci şi obligatoriu să aşezi cotor lîngă cotor cărţile lui Doinaş. Versuri, traduceri, eseuri, editări, totul se adună într-o retortă tendenţios europeană. Europeană prin apertură, prin rafinamentul selecţiei modelelor, ca şi prin fidelitatea integrării acestora într-un orizont nu atît insensibil cît mai degrabă dezordonat în filtrarea şi buna întreţinere a învăţăturilor venite din afară. Iarăşi cu riscul de a savura, în detaliu, poate, prigonirea aş spune că europenismul acestui mare om de cultură ţîşneşte din chiar vocaţia şi motivaţia de **meseriaş** al culturii : unul pe care-l simt oarecum medieval şi în orice caz nepărăsind vreo clipă lumea baladelor sale de tinereţe ; unul din breaslă, ciocănind în tabla gravurilor sale ce imită, probabil, vreun model ilustru ; unul poate puţin desuet prin verva enciclopedică ce-i potriveşte gesturile, aşezîndu-i pe rafturi boluri din alchimii pentru unii, destui, părăsite sau uitate.

Noi n-am avut imitatori de clasă care să dea culturii noastre o sclipire europeană ; care să-şi netezească originalitatea prin asemenea subordonări ce, în pofida ulterioarei lor infidelităţi, au apărut constant scriitorului român ca fiind doar nişte îngenunchieri umilitoare. Nouă ne-au lipsit mereu descendenţii maturi, urmaşii care să lege nodurile şi să nu uite după ce dau primul colţ, tot ce li s-a lăsat moştenire. Ca să-i fur o idee, voi spune, la fel ca Doinaş, că noi am păstrat doar nuanţa peiorativă a **epigonului,** aceea de „discipol fără valoare", trecînd cu buretele peste o accepţiune cel puţin la fel de tare cu cît ne apropiem de etimon — aceea de „urmaş", de „descendent". Doinaş este un unic, extraordinar epigon, mai mult, unul dintre aceia născuţi pentru a naşte modele, întreaga sa operă învăţînd cum se învaţă şi se scrie literatura. În articulaţiile unui asemenea spirit nimic nu se pierde şi totul lasă urme ; în tot ce presupune existenţa sa culturală, valorile, de aici şi de aiurea, circulă sănătos, se intersectează şi-şi stabilesc reciproc proporţiile, vin şi se duc în acel singur loc unde proiecţii atît de profund diferite nu doar comunică, ci chiar se regăsesc în armonie. Locul cu pricina s-ar putea numi opera poetului european de expresie română : Ştefan Aug. Doinaş.

Radu Călin Cristea

Alături de Zoe Dumitrescu-Buşulenga şi Radu Lupan (stînga), Alexandru Paleologu şi Dan Deşliu (dreapta)

eseu

Aladin și „apocalipsa“ culturii moderne

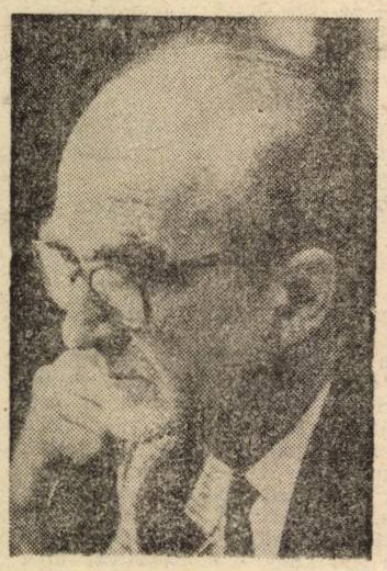

O pera lui Mircea Eliade ca și destinul său par a se fi întemeiat mai curînd pe contradicții și pe tensiuni de tot felul, decît pe armonie și pe coerență. În mai toate privințele, omul și creatorul se arată scindați. Ce legătură semnificativă se poate stabili între prozele de tinerețe ale lui Mircea Eliade și formula literară pentru care optează în special după război? Dar între evazionismul ficțional (plăcerea invenției neîngrădite) și comandamentul interbelic al „autenticității“ și al sincerității, respectat o viață întreagă în paginile de jurnal? Și mai ales, **cum se împacă ocupația „frivolă“ a fabulării cu asceza intelectuală pe care se cuvine s-o accepte omul de știință?**

În această din urmă privință, părerile sînt îndeobște împărtite.

„Eliade — susține un confrate — se socotește pesemne un fel de **Aladin modern,** un profet al acelor sfere paradisiace îndepărtate, în care vor fi vietuit popoarele premoderne din toate timpurile și de pretutindeni. Cărțile sale sînt niște covorașe zburătoare, cu care fantezia noastră poate să se avînte în văzduhuri spre ținuturile miracolelor și ale vrăjitoriei. Calea întortocheată a peregrinărilor noastre ne îngăduie să aruncăm priviri fugare în lumea șamanilor, a tămăduitorilor, a vracilor și a preoților.“

Eliade a avut și opozanți statornici, frecventatori în exclusivitate ai numeroaselor domenii pe care, în aspirația sa spre completitudine și sinteză, spiritul enciclopedic al lui Eliade le-a încălcat, vrînd nevrînd. E interesant de știut ce spun aceștia, căci adeseori, prin proiecție negativă, capetele de acuzare contribuie, mai mult decît encomiul, la limpezirea unui profil intelectual.

Pentru Mircea Eliade, susțin antropologii (mulți dintre ei foști doctoranzi ai savantului), opoziția dintre sacru și profan ar avea mai mult un caracter **metaforic,** fiind de fapt un **trop** științific. Mai mult, aproape toate noțiunile cu care operează savantul ar fi atinse de o anume ambiguitate, fapt care le rezervă un statut **supranoțional și generic,** asigurîndu-le un balans conotativ inadmisibil în știință.

Dar încă mai cotroversată, în lumea științifică este **atitudinea lui Mircea Eliade față de timp.** Mă opresc mai ales asupra ei, căci oferă un punct esențial de plecare pentru înțelegerea poziției omului de cultură Eliade, față de valorile lumii contemporane, față de momentul de civilizație căruia îi aparținem.

Unul dintre studiile critice care i s-au consacrat, cu prilejul împlinirii a 75 de ani, are și un titlu sugestiv. **Să preamărim primitivismul și să aflurisim modernitatea. Mircea Eliade un cavaler al inocenței premoderne.** Autorul intonează răspicat o acuzație pe care și alții au adresat-o (pe un ton mai temperat și într-o notă aluzivă) lui Mircea Eliade. Anume că ar fi un pasoist care deșăimează, inversunat, pe omul occidental modern, ridicînd în slăvi, necritic, popoarele primitive premoderne. Așadar, savantul ar fi un protagonist „tînăr“ într-o campanie mai veche, interesată să sublinieze emfatic vocația umanistă aparte a mentalităților anterioare modernității.

În fapt, acuzația că Mircea Eliade ar fi un trompet al primitivismului e și adevărată și falsă. Depinde ce înțelegem prin primitivism. Nu susțin oare tot antropologii pozitiviști și încrîncenați că, la Eliade, noțiuni precum „primitiv“, „modern“, „sacru“ „profan“ etc. au un caracter metaforic și implică un angajament afectiv?

Pentru istoricul religiilor, calificative precum primitiv și modern nu au atît un **sens cronologic precis,** cît unul **tipologic și calitativ,** fac sensibil un sistem **de valori** degajînd un patos atitudinal (incompatibil — subliniază adversarii — cu calmul imperturbabil al științei).

Asta pe de o parte. Pe de alta, confruntat cu schimbarea de sensibilitate înregistrată în cultura occidentală din ultimii zece-cincisprezece ani (unii numesc această schimbare de direcție post-modernism), așa-zisul anacronism al lui Eliade își dezvăluie o **vocație contemporană** neașteptată. Privind din acest unghi de vedere, îl descoperim pe savant nu în postura de rousseau-ist, ci de vizionar și chiar de profet al mutațiilor culturale de ultimă oră.

Eliade a pus adesea în contrast — de pildă în **Jurnal** — axiomele gîndirii sale teoretice cu apocaliptismul modernist, care a dat tonul a ceea ce se numește curent, „criza gîndirii europene“ din secolul nostru. Savatul respinge **de plano** eschatologia modernistă, avangardismul perpetuum, metafizica momentului sau paradigmele apocaliptice vestind, de aproape o sută de ani, sfîrșitul umanismului și al raționalismului tradițional.

În sensul său circumstanțial și nihilist, modernismul irită pe Mircea Eliade, pentru bunul motiv că este un triumf al **reductionismului,** instituționalizînd ruptura și dînd naștere unui veritabil mit al crizei perpetue.

Dînd parcă dreptate indignării sale, „noul spirit“, numit deocamdată post-modernism, caută soluții de sinteză, se împacă cu trecutul și pune mare preț pe anamneza culturală. Sfîrșitul „la sfîrșit“, în fine, în beneficiul unui eclatism relativist și tolerant, sugerîndu-ne să vedem în anacronismul lui Mircea Eliade un fel de post-modernism **avant-la-lettre.** Situîndu-ne constant pe linia antireducționismelor de orice fel, Mircea Eliade se dovedește ancorat în prezent, de nu anticipează chiar, schimbarea de direcție recentă. Aparținînd de drept al spiritualității europene moderne, Eliade s-a distantat numai de aporiile ei.

Dacă Eliade este un om al timpului său **și** (sau **mai ales**) prin defectele ce i se impută, afirmația se verifică nu numai în privința atitudinii față de timp, ci și în privința ținutei științifice neortodoxe. Istoricului religiilor i se reproșează că ar lupta pe terenul factologiei și al observației pozitive cu armele metaforei și ale emoției, făcînd transferuri nepermise de atitudini și de instrumente dinspre creație și artă către știință. De pildă, alt articol consacrat lui Eliade se numește: **Mircea Eliade: șamanolog sau ucenic vrăjitor?** Cu privire la ipotezele sale — întemeiate pe extrapolări îndrăznețe — s-a auzit și sintagma **„romantism științific“.** Mai precis, inducția și imaginația ar fi silite să colaboreze, sub comandamentul celei din urmă; narațiunea ar fi admisă drept tehnică a științei și fantezia ca sursă a ei. De aici, o anumită „impuritate“ a discursului său și, pentru cei care confundă pozitivismul îngust cu spiritul științific, o vădită înclinare eretică.

Dar nu este, oare, postmodernitatea, „noua sensibilitate“ (și „noua retorică“) o vreme a alianțelor pînă de curînd socotite incompatibile, cultivînd relația ambiguă dintre cele mai îndepărtate compartimente ale cunoașterii și ale expresiei? După bune decenii de separație severă, între științe, tehnologie, raționalism auster, pe de o parte, artă umanism, fantezie, emoție, pe de alta, în vremea din urmă se caută căi de reconciliere, renunțîndu-se la mentalitatea parohială.

Mircea Eliade s-a străduit să inventeze **metafore gnoseologice,** care să reveleze sensurile profunde și să lumineze înțelegerea. Să nu uităm că metafora este figura retorică a **cumulului de sens.** Sacru și profanul sînt, într-adevăr, veritabile paradigme metaforice, dar nu în paguba puterii lor explicative.

Înnoind cercetările asupra șamanismului, Eliade s-a ocupat în special de simbolistica șamanică, răsturnînd o serie de idei preconcepute. În conversațiile cu Claude-Henri Rocquet, savantul admite că vede în șaman o **„Figura“** (în sens etimologic) și descoperă în șamanism un simbol arhetipal al teatralității. Iar teatralitatea e, la rîndul ei, un ordin metaforic de realitate, unde Eliade se plasează cînd vrea să spună lucruri esențiale despre ființare și despre cunoaștere. Masca — îi declară lui Rocquet — exprimă cel mai bine esența metaficizului. Acest fel de gîndire și de rostire — care coboară aripa metaforică a artei asupra tuturor aspectelor lumii, civilizației, cunoașterii — a fost binecunoscut în timpuri și în spații străine de occidentul modern. Incompatibilitatea dintre știință și artă, dintre știință și mit, în fine, cea dintre gîndirea istorică și mit sînt datate istoric și cultural marcate. E, prin urmare, o orientare supusă schimbării ca oricare alta. Și, față de această **tară culturală** a occidentului modern — ruptura spirituală —, Eliade se situează polemic, în numele relativismului, al pluralismului, al spiritului de sinteză.

Știință și creație sînt, deci, universuri distincte, dar nu antinomice, în care Eliade poate să existe simultan. Găsind resurse să înfrunte paradigmele apocaliptice ale modernității, ieșind învingător față de mitul crizei — singurul în care nu crede —, Mircea Eliade se dovedește dublu, fără ca, prin asta, să fie și scindat.

Monica Spiridon

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Radu Tudoran îi explică lui Mircea Dinescu de ce este nevoie întotdeauna de un buletin de prezență

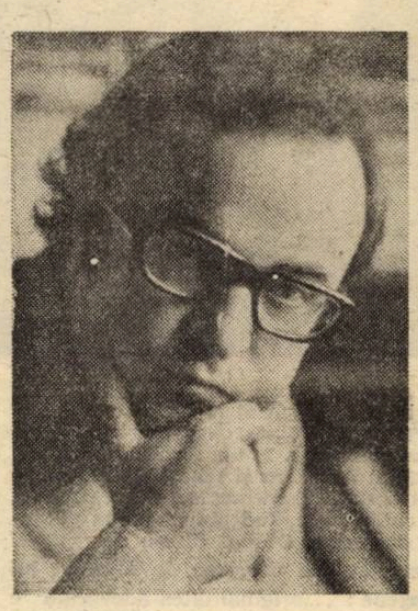

Norman Manea după ce a trecut de primele porți

Ștefan Stoian întotdeauna pe baricadă

Lui Corneliu Sturzu și lui Dumitru Pricop li s-au oferit, după cum se vede, trandafiri

FAPTELE SFINȚILOR APOSTOLI

din NOUL TESTAMENT

Versiune revizuită, redactată și comentată de arhimandritul Bartolomeu Valeriu Anania, sprijinit pe numeroase alte osteneli

CAPITOLUL 16

Timotei împreună cu Pavel și Sila. Vedenia lui Pavel asupra unui om din Macedonia, Convertirea Lidiei. Pavel și Sila întemnițați la Filipi.

1 Și a sosit la Derbe și la Listra. Și iată era acolo un ucenic cu numele Timotei, fiul unei femei iudee credincioase, dar al unui tată elin,

2 care avea bune mărturii de la frații din Listra și din Iconiu.

3 Pavel a voit ca acesta să vină cu el; și luându-l, l-a tăiat împrejur, din pricina Iudeilor care erau în acele locuri; că toți știau că tatăl lui era elin[118].

4 Și când treceau ei prin cetăți, le învățau să păzească hotărîrile rânduite de apostolii și preoții din Ierusalim.

5 Așadar, Bisericile se întăreau în credință și sporeau cu numărul în fiecare zi.

6 Și ei au străbătut Frigia și ținutul Galatiei, fiind opriți de Duhul Sfânt să grăiască în Asia[119] cuvântul.

7 Când însă au venit în Misia, încercau să meargă în Bitinia, dar Duhul lui Iisus nu i-a lăsat.

8 Și trecând prin Misia, au coborît la Troa[120].

9 Și lui Pavel i s'a arătat noaptea o vedenie. Un bărbat macedonean stătea înainte-i și-l ruga zicând: Treci în Macedonia și ajută-ne!

10 Și de cum a văzut el această vedenie, noi[121] am căutat să plecăm îndată în Macedonia, înțelegînd că Dumnezeu ne cheamă să le binevestim.

11 Pornind noi deci de la Troa, am mers de-a dreptul la Samotracia, iar a doua zi la Neapoli [122],

12 și de acolo la Filipi, care este cea dintâi cetate a cestei părți a Macedoniei, și colonie[123]. Iar în această cetate am rămas câteva zile.

13 Și în ziua Sâmbetei am ieșit în afara porții, lângă râu, unde am presupus că se fac rugăciuni [124]; și șezând, le grăiam femeilor care se adunaseră.

14 Și o femeie cu numele Lidia, vânzătoare de porfiră din cetatea Tiatirelor, cinstitoare de Dumnezeu, asculta. Acesteia Dumnezeu i-a deschis inima să ia aminte la cele grăite de Pavel.

15 Iar după ce s'a botezat, și ea și casa ei, ne-a rugat zicând : Dacă voi m'ați socotit că-I sunt credincioasă Domnului, intrați în casa mea și rămâneți. Și ne-a silit.

16 Și a fost că'n timp ce ne duceam la rugăciune, ne-a întâmpinat o slujnică tânără care avea duh pitonicesc [125] și care le aducea stăpânilor ei mult cîștig prin ghicit.

17 Aceasta, ținându-se după Pavel și după noi, striga zicând: Acești oameni sunt robi ai Dumnezeului Celui Preînalt, care vă vestesc vouă calea mântuirii...

18 Și pe aceasta a făcut-o timp de multe zile, Iar Pavel, supărându-se, s'a întors și i-a zis duhului: În numele lui Iisus Hristos îți poruncesc să ieși din ea! Și chiar în ceasul acela a ieșit.

19 Și stăpânii ei, văzând că li s'a dus nădejdea câștigului, au pus mâna pe Pavel și pe Sila și i-au târît în piață înaintea dregătorilor.

20 Și ducîndu-i la judecători, au zis : Acești oameni, care sunt iudei, ne tulbură cetatea

21 și vestesc obiceiuri pe care nouă, romani fiind, nu ne este îngăduit să le primim și nici să le facem[126].

22 Și împotriva lor s'a ridicat și mulțimea. Și judecătorii, rupându-le hainele, au poruncit să-i bată cu vergi.

23 Și după ce le-au dat multe lovituri, i-au aruncat în temniță, poruncindu-i temnicerului să-i păzească cu grijă.

24 Acesta, primind o asemenea poruncă, i-a vârît în temnița cea mai dinlăuntru și le-a strâns picioarele'n butuci.

25 Dar spre miezul nopții Pavel și Sila se rugau și-I cântau laude lui Dumnezeu; iar cei înlănțuiți îi ascultau.

26 Și deodată s'a făcut cutremur mare, încât temeliile temniței s'au zguduit și îndată toate ușile s'au deschis și legăturile tuturor s'au dezlegat.

27 Și când s'a deșteptat temnicerul și a văzut ușile temniței deschise, și-a scos sabia și voia să se omoare, crezând că cei legați au fugit.

28 Dar Pavel a strigat cu glas mare zicând: Să nu-ți faci nici un rău, că toți suntem aici!

29 Iar el a cerut lumină și s'a repezit înlăuntru și, tremurând, a căzut în fața lui Pavel și a lui Sila;

30 și scoțându-i afară le-a zis: Domnilor, ce trebuie să fac eu ca să mă mântuiesc?

31 Iar ei au zis: Crede în Domnul Iisus și te vei mântui, tu și casa ta.

32 Și i-au grăit cuvântul Domnului, și tuturor celor din casa lui.

33 Și luându-i într'acel ceas al nopții, le-a spălat rănile și s'a botezat îndată, el și toți ai lui.

34 Apoi i-a dus în casă și a pus masa și s'a veselit cu toată casa pentru aceea că au crezut în Dumnezeu.

35 Și dacă s'a făcut ziuă, judecătorii i-au trimis pe lictori[127] zicând: Dă drumul oamenilor acelora!

36 Iar temnicerul i-a spus lui Pavel aceste cuvinte, cum că judecătorii au trimis să fiți lăsați liberi; acum deci ieșiți și mergeți în pace.

37 Dar Pavel a zis către ei : După ce că fără judecată ne-au bătut în piață, pe noi, care suntem cetățeni romani [128] și ne-au aruncat în temniță, acum ne scot afară pe ascuns ? Ei bine, nu !, ci să vină ei înșiși să ne scoată !

38 Și lictorii le-au spus judecătorilor aceste cuvinte. Și auzind că sunt cetățeni romani, judecătorii s'au temut.

39 Și venind acolo, l-au liniștit ; și scoțându-i afară, îi rugau să plece din cetate.

40 Iar ei, după ce-au ieșit din temniță, s'au dus la casa Lidiei ; și dacă i-au văzut pe frați, i-au liniștit și au plecat.

CAPITOLUL 17

Tulburarea din Tesalonic. Pavel în Bereea și Atena ; cuvântarea din Areopag.

1 Și după ce au trecut prin Amfipoli și Apolonia, au venit la Tesalonic [129], unde era o sinagogă a Iudeilor.

2 Și după obicelul său, Pavel a intrat la ei și în trei Sâmbete le-a grăit din Scripturi,

3 tâlcuindu-le și arătând că Hristos trebuia să pătimească și să învie din morți, și că Acesta, Iisus pe Care vi-L vestesc eu, El este Hristosul.

4 Și unii dintre ei au crezut și au trecut de partea lui Pavel și a lui Sila, și mare mulțime de Elini evlavioși [130] și nu puține dintre femeile de frunte.

5 Dar Iudeii, umplându-se de invidie și luând cu ei câțiva oameni răi din cei de rând, au adunat gloată și tulburau cetatea ; și ducându-se la casa lui Iason, căutau să-i scoată afară înaintea poporului.

6 Dar negăsindu-i, au târît pe Iason și pe câțiva frați la mai-marii cetății, strigând că aceia care au întors toată lumea pe dos au venit și aici

7 și Iason i-a primit la el ; și ei toți lucrează împotriva poruncilor cezarului, spunând că este un alt împărat, Iisus ...

8 Și au tulburat mulțimea și pe mai-marii cetății care au auzit acestea.

9 Și numai după ce au luat chezășie de la Iason și de la ceilalți, le-au dat drumul [131].

10 Iar frații de'ndată i-au trimis noaptea la Bereea pe Pavel și pe Sila ; care, ajungând acolo, au intrat în sinagoga Iudeilor.

11 Dar acestia erau mai buni la suflet decât cei din Tesalonic ; ei au primit cuvântul cu toată osârdia, zilnic cercetând Scripturile, dacă ele sunt așa.

12 Și au crezut mulți dintre ei și dintre femeile de cinste ale Elinilor și nu puțini dintre bărbați.

13 Dar când Iudeii din Tesalonic au aflat despre cuvântul lui Dumnezeu că a fost vestit de Pavel și în Bereea, au venit și acolo, întărâtând și tulburând mulțimile.

14 Și atunci frații l-au trimis de'ndată pe Pavel să plece spre mare ; iar Sila și Timotei au rămas acolo.

15 Iar cei ce-l însoțeau pe Pavel l-au dus până la Atena ; și luând ei poruncă pentru Sila și Timotei ca aceștia să vină la el cât mai curând, au plecat.

16 Iar în Atena, în timp ce Pavel îi aștepta, duhul i s'a aprins de mânie văzând că cetatea e plină de idoli.

17 Ca urmare, se lua la'ntrebări cu Iudeii și cu cei credincioși în sinagogă, și zilnic în piață cu cei ce se întâmplau să fie de față [132].

18 Iar unii dintre filosofii epicurei și stoici [133] se luau la vorbă cu el. Și unii ziceau : Oare ce vrea să ne spună acest semănător de cuvinte ?... Iar alții : Se pare că e vestitor de zeități străine ... — pentru că el Îl binevestea pe Iisus și Învierea [134].

19 Și l-au luat cu ei și l-au dus în Areopag [135] zicând : Putem să cunoaștem ce este această nouă învățătură grăită de tine ? ;

20 că lucruri străine-i aduci tu auzului nostru. Vrem să știm așadar ce-ar fi să fie acestea ...

21 Fiindcă toți atenienii și străinii care lucrau acolo nu-și petreceau timpul decât spunând sau auzind ce e mai nou.

22 Și Pavel, stând ridicat în mijlocul Areopagului, a zis : Bărbați atenieni, văd că'ntru toate sunteți foarte evlavioși ;

23 căci străbătând cetatea voastră și privind la locurile voastre de'nchinare, am dat și de un altar pe care era scris : „Necunoscutului Dumnezeu“ [136]. Ei bine, Cel pe Care voi Îl cinstiți fără să-L cunoașteți, pe Acela vi-L vestesc eu vouă.

24 Dumnezeu, Cel Ce a făcut lumea și toate cele ce sunt într'însa, fiind El Domnul cerului și al pământului, nu locuiește în temple făcute de mâini,

25 nici nu este slujit de mâini omenești, ca și cum ar avea nevoie de ceva, de vreme ce El le dă tuturor viață și suflare și totul,

26 și dintr'un sânge [137] a făcut tot neamul oamenilor, ca să locuiască pe toată fața pământului, așezându-le vremile cele de mai'nainte rânduite și hotarele locuirii lor [138],

27 pentru ca să-L caute pe Dumnezeu, doar L-or pipăi [139] și L-or găsi, deși El nu e departe de fiecare din noi.

28 —Că noi în El viețuim și ne mișcăm și suntem, așa cum au spus unii dintre poeții voștri : „Că neam al Lui suntem și noi“ [140].

29 Așadar, fiind noi neamul lui Dumnezeu, nu trebuie să socotim că dumnezeirea este asemenea aurului sau argintului sau pietrei, cioplite de meșteșugul și plăsmuirea omului — [141].

30 Dar Dumnezeu, trecând cu vederea vremile neștiinței, le vestește acum oamenilor ca toți, de pretutindeni, să se pocăiască,

31 pentru că a hotărît o zi când întru dreptate va să judece lumea prin Bărbatul pe Care El L-a rînduit, tuturor dându-le încredere prin aceea că L-a înviat din morți [142].

32 Și auzind ei despre învierea morților, unii l-au luat în râs, iar alții au zis : Despre asta te-om asculta și altădată ...[143]

33 Așa că Pavel a plecat din mijlocul lor.

34 Dar unii bărbați i s'au alăturat și au crezut, între care și Dionisie Areopagitul [144] și o femeie cu numele Damaris și alții împreună cu ei.

---

[118] **Deși Pavel nu-i acordă circumciziei nici o valoare devine concesiv în cazul lui Timotei, pe care iudeii l-ar fi putut învinui de apostazie dacă, născut din mamă evreică, ar fi rămas necircumcis. Actul face parte din strategia misionară a apostolului ; Timotei e rânduit să predice printre evrei, va deveni ucenicul apropiat al lui Pavel și primul episcop al Efesului.**

[119] **Prin Asia se înțelege doar provincia romană cu acest nume, a cărei capitală era Efesul. Pavel va merge acolo ceva mai târziu și va întemeia una din cele mai puternice Biserici.**

[120] **Troa, port maritim pe coasta de nord-vest a Asiei Mici, la cca. 15 km. de Troia cea veche.**

[121] **Aici (16, 10—17) autorul schimbă brusc registrul istorisirii, implicându-se în persoana întâia plural, ca participant la evenimente, așa cum o va mai face în 20, 5 ; 21 ; 18 ; 27,1 ; 28,16. Ca fost însoțitor al lui Javel, Luca își va fi folosit, desigur, însemnările sale de drum, uneori transcrise direct.**

[122] **Neapolis, oraș din sudul Macedoniei, pe locul căruia se află astăzi Kavalla.**

[123] **Colonie romană, Filipi era un oraș latinizat, a cărui administrație o imita pe aceea a capitalei imperiului.**

[124] **Evreii din Filipi nu aveau sinagogă în cetate, ci se rugau afară, lângă apă, unde-și făceau și spălările rituale.**

[125] **Facultatea de a ghici. „Duh pitonicesc“, de la șarpele Python și preoteasa-prezicătoare Pythia din oracolul de la Delfi, patronat de Apollo.**

[126] **Evreii erau liberi să-și practice propria lor religie, dar nu aveau voie să-i convertească pe romani. Evident, acuzatorii nu fac nici o deosebire între iudei și creștini.**

[127] **Literal : purtători de vergi. Polițiști romani care, mai ales la paradă, purtau câte o secure cu coada îmbrăcată într'un buchet de nuiele.**

[128] **Născut în Cilicia, Pavel avea calitatea de cetățean roman. Or, cetățenii Romei nu puteau primi pedepse dezonorante cum erau, de pildă, bătaia sau crucificarea. E motivul pentru care Pavel își va da viața nu prin răstignire, ca Petru, ci prin decapitare.**

[129] **Actualul Salonic, Capitala provinciei romane Macedonia. Oraș înfloritor, port maritim și centru comercial ; avea o populație numeroasă și amestecată, inclusiv o importantă comunitate evreiască.**

[130] **Biserica din Tesalonic, întemeiată de Pavel, va fi alcătuită în marea ei majoritate din păgâni convertiți (vezi 1 Tes 1, 9).**

[131] **I-au eliberat pe cauțiune.**

[132] **Pavel se adaptează cu repeziciune la mediul cultural grecesc și adoptă maniera socratică de a-și aborda interlocutorii pe stradă și'n piețele publice.**

[133] **Adepți ai celor două importante curente filosofice ale vremii, cu morală diferită : epicureii cultivau plăcerile vieții, în timp ce stoicii practicau austeritatea.**

[134] **Reiese că atenienii înțelegeau Învierea (predicată de Pavel) toț ca pe o divinitate.**

[135] **Amfiteatru pentru judecăți sau dezbateri publice, situat pe colina cu același nume, nu departe de Acropole.**

[136] **Altar prin care atenienii sperau să nu-și atragă mânia unui zeu pe care ei uitaseră să-l cinstească nominal ; altar la care puteau să apeleze cei ce nu știau sau nu se hotărau cărui zeu să i se închine. Genial punct de plecare pentru cuvântarea lui Pavel.**

[137] **Dintr'un singur om, Adam, sau dintr'o singură semințe primară.**

[138] **Durata vieții și locul de trai. Textul se poate referi, de-o potrivă, la oameni ca indivizi sau la neamurile pământului.**

[139] **De-a lungul veacurilor de ignoranță, lipsiți de Revelație, oamenii încercau să-L afle pe Dumnezeu pe dibuite, așa cum pipăi prin întuneric.**

[140] **Citat din Aratus, poet originar din Cilicia (sec. III I.H.).**

[141] **Aici se închide paranteza deschisă la începutul versetului 28.**

[142] **Învierea lui Iisus e garanția credinței noastre în Judecata de Apoi și în dreptatea ei.**

[143] **Pentru atenieni, ideea însăși de înviere a morților e o absurditate care nu merită măcar o discuție.**

[144] **Sub acest nume e cunoscut și celebrul scriitor bisericesc din secolul III, autorul unor importante opere de mistică creștină. Discuțiile asupra identității lui rămîn încă deschise.**

maya belciu

GHICI CINE SUNĂ LA UŞĂ

!!!!... De patru ori soneria !. Uf ! Aşa mi se întîmplă ori de cîte ori mă grăbesc. Ca de obicei, întîrzii. Mă lăfăi în timp, mi se pare că am destul şi în ultima jumătate de oră mă las cuprinsă de panică. Iacul nu s-a uscat, nu nimeresc nuanţa de ruj potrivită, gulerul nu stă suficient de neglijent, pălăria ar trebui să cadă puţin pe un ochi (cînd cineva prea zelos se străduia să-mi îndrepte cordonul legat anapoda, un humorist a făcut o observaţie plină de fineţe, „las-o în pace, nu vezi că doreşte ca părul, sau pălăria, sau cordonul, ceva, un amănunt, orice să-i stea... aranjat-nearanjat"). !!!! ...soneria insistă, are două defecte, te asurzeşte, sau sună în radio. Cine poate fi tocmai acum ? O ultimă privire în oglindă — ce păcat că nu se poate privi lumea în oglinda mea, ce păcat că nu se poate privi lumea prin oglinda mea ovală cu ramă lată, curbată din inimă de nuc cîte lacrimi o fi şters acum un secol şi jumătate, cine ştie unde, între Viena şi Bucureşti, cîte surîsuri o fi adus pe buzele frumoaselor cu bucle lungi şi imense pălării cu pene de struţ, mai găsesc, uneori, între ramă şi cizelură fire de puf roz, ori turcoaz !

Pălăria bleumarin cu borul tras pînă pe o sprînceană, un rever ridicat, poseta e de cînd lumea, se mai vede, totuşi emblema aurită „Selleries de France", chiar dacă minerul e cîrpit, oooH ! şi mai lăsaţi-mă ! !!!! ... sună, nu se-ncurcă, acum se găseşte, de bună seamă coana Săftiţa, ori madam' Gunoiţă să-mi ceară ceva, orice, n-ai un pic de borş, ori o ceaşcă de griş, fără să aştepte să fie poftite se-ndeasă în uşă, uitîndu-se peste umărul meu, doar-doar o da Dumnezeu să vadă pe cineva la mine, de obicei întreb cine e, dar acum, agasată de atîta insistenţă deschid uşa brusc. Şi rămîn mută, şi biata mea supărare alunecă din nările rotunjite înspre colţurile gurii opintite zadarnic într-un zîmbet jalnic.

... Şi oare de ce doar clipa din urmă să aibă privilegiul unei vieţi derulate fulgerător într-un flash-back ca un arc de patefon stricat ? ...Şi oare de ce n-ar fi posibilă o previzionare la fel de completă şi fulgerătoare ? Ce păcat, îmi zic, amorsînd o primă secvenţă dintr-o posibilă... Posibilă ?...

Trenciul Burburry, puţin kaki — culoare la modă, nu ? — cordonul legat neglijent cu două noduri peste nasturii neînchişi, un rever ridicat, şalul moale, negru, foarte lung, sucit şi răsucit în jurul gulerului desfăcut, atît cît să se vadă cravata neagră.

Obrazul mai degrabă lat, marcat de un soi de oboseală cronică, o preocupare de care nu se poate scăpa, n-o poţi alunga, ca un ciocan pneumatic perpetuu, cu cine seamănă ? Cunosc acest chip, ochii par şi ei obosiţi, albastrul lor e şi el obosit, întunecat, o întunecare „la vedere", rapidă, cum se despică brusc lumina insuportabilă de umbra cu adevărat neagră, fără trecere, fără nuanţe de care voi toţi auzi. La nord de tropicul Capricornului, sub Ecuator, acolo, sus, la trei mii de metri, pe versantul peruan al Cordilierilor, chiar şi cerul se apără cu umbră neagră de lumina crudă. Ar putea rămîne pentru totdeauna, în arhivele mele secrete, ca „vînătorul de pume-n pampas". Sau, mai degrabă, ca „mineru' din Peru"...

Poartă o singură mănuşă de piele, adînc decupată, cum poartă şoferii (cum era fraza aceea, „I always dreamt to be a conductor", minunat tradusă, în filmul „Aimez vous Brahms" ?, : „eu întotdeauna am visat să mă fac... şofer") ...de unde-l ştiu ? Îl ştiu, ceva familiar, nu cunoscut, foarte familiar. Ce păcat, îmi zic, preluîndu-i, în fine, zîmbetul amuzat, că bărbatul acesta pe care l-am citit în cărţi, ori l-am văzut în filme, ori l-am visat, ori l-am scris chiar eu azi-noapte, desigur, a greşit uşa.

Şi mica maşină de agăţat pe invizibile ace, ochi după ochi se apucă să înhaţe cu repezeliune ochi după ochi, să le înnoade, să le răsucească două pe faţă două pe dos, să le încurce, să le desfacă, să le rupă, să le rupă, să le...

— Mergeam la un concert de muzică veche, italiană, mă simt datoare să rup eu.... vraja, pare-mi-se, aşa se zice, un foarte tînăr organist, călugăr...

— Şi mie îmi place orga, poate ai visat şi dumneata să te faci... şofer ? nu înţelege, „sînt şofer", mă asigură „mi-ar place să merg şi eu, dar nu vreau să vă încurc, venisem doar..."

Oricum am întîrziat, l-aş pofti în casă, două minute, nu mai mult, e prea mult ? Plecăm ? — Plecăm.

Începuse un vînt afurisit care se tot împiedica în bucurile pălăriei mele, îndemnîndu-l pe el să mi-l despiedice, să-mi îndese pălăria pe cap-Ah ! pălăriile mele bleumarin, de care s-au plictisit şi cîinii de pe strada mea, destul de mulţi, de altfel, dar asta doar pentru că ei nu ştiu că am cîteva pălării bleumarin de diferite nuanţe, dacă nu mi-ar smulge-o vîntul ! exclam, — da' eu ce păzesc ?, de n-aş pierde-o, dacă nu l-aş pierde, şopti micul spiriduş care mă însoţeşte uneori, cînd n-are alt program. Sînt specialis...

●

...(Aici m-a întrerupt soneria, venea iar vînătorul de pume-n pampas, „nu, nu am tras în ea, mă privea peste umăr, părea tristă şi netemătoare, era atîta frumuseţe şi graţie în indiferenţa cu care privea în ochi moartea posibilă"... nu, cuvintele nu-i aparţin, cum să-i aparţină, nimic nu-i aparţine. A rămas la mintea lui dintîi, de fost miner bun la Stei, chiar cînd a scăpat la minele de aur din Peru, mintea lui din Stei nu-l mai ajută să urmărească filoanele subţiri nu-l mai ascultă, nu i se spune, — de ce nu ai rămas miner — m-a depăşit. Totul l-a depăşit, alte proprietăţi, altă scară. — Totul e la altă scară — Şi Nazca ? — A, Nazca... l-a copleşit, cum, desigur l-am copleşit, lăsîndu-l gol şi pur şi fără apărare. Cînd rămîncau peste noapte scotea lamele din ţarc ca să se apere de pume. — Nu ţi-era milă ? — Ba da. Ştii, îşi învăţau puii să rumege, le dădeau lecţii de rumegat, îi aprobau, sau îi împingeau de la ţîţe cînd greşeau. Sînt grozave, lamele, au nişte organe sexuale apărate, foarte păroase, neverosimile, specia trebuie să supravieţuiască. O, da, avea o inimă bună şi generoasă, dar nu-ţi poate fi milă şi de pume şi de lame şi de tine, în acelaşi timp.

Decît să nu cunosc un om, să nu-i dau o şansă prefer să mă ard. De obicei mă ard. Înţeleg, mă străduiesc să înţeleg orice, acord termene, acord circumstanţe atenuante, cît ai clipi ele devin agravante, nu mă pripesc, nu trag concluzii, doar construiesc, înfrumuseţez, împrosc frumuseţe, azvîrl chintale de frumuseţe pînă cînd evidenţa mă sugrumă, de abia respirînd aştept raţiunea unui fapt, motivaţiile. „Dacă acel care priveşte e o floare, vede tot o floare..." — măi, să fie, oi fi o floare ? Atîţia ghimpi, atîţia mărăcini, atîtea flori înăbuşite, oh ! mîinile mele !

— Vîntul ! Pălăria mea !

Una din pălăriile mele bleumarin a avut o păţanie — a happening, aşa se zice ? — demnă de mica publicitate, unde era cît p'aci să ajungă. Locuiam în strada Galaţi 21 — unde mai locuiesc şi acum, în fiecare noapte mă întorc înapoi, în strada Galaţi 21, e mai uşor să visez acolo, acolo eram fericită, pentru că visam că voi fi. Îmi plăteam telefonul în Dorobanţi. Corsaj alb cu nasturi mari, bleumarin, fustă bleumarin şi, desigur, pălărie de pai bleumarin. În faţa mea s-a instalat un căţel de rasă... certă, (nu era prima oară că mi se întîmpla), de cel puţin şapte generaţii purta cizmuliţe galbene şi coada steag. Şi începu să-mi trimită unde, efluvii de nădejde, afurisitul, le dibuise pe ale mele, lumea din jur ne comenta în fel şi chip, eu îi vorbeam căţelului şi el mă aproba. Ce să ne pese nouă de ei, i-auzi, „ciine ? mai bine un copil, şi mai are şi pălărie bleumarin, că fără pălărie şi fără ciine 'uşea". — Da, domnule, cel care părea stăpînul ciinelui îmi făcu un semn amical şi zise „mai bine i-ar sta fără pălărie". Sfîrşit de sezon, ultimele serii de bronzaţi mai trăgeau un pic din strălucirea de zinc a soarelui de septembrie, vara se dădea bătută printre frunze şi gunoaie căzute în urma maşinilor împodobite cu genialul „păstraţi curăţenia oraşului". La piaţă, lume multă, ultima zi, domnul începuse să obosească, se muta de pe un picior pe altul, suridea tot mai slab, ciinele nu mă slăbea, nu mă slăbeau nici comentatorii, „mai bine ar, mai bine n-ar, mai bine i-ar", toată lumea e în stare să-ţi explice cum ţi-ar fi mai etc... Am plătit, am ieşit, am fugit, căţelul după mine, domnul după căţel, lumea s-a dumirit căţelul nu era al meu, domnul nu era al căţelului, se ţinea totuşi după noi, eu alergam după autobuz, am reuşit să mă agăţ pe scară, cineva pe post de soartă mă trăgea în sus, căţelul rămăsese proptit cu două lăbuţe pe trotuar, cu două-n rigolă, mustrător-resemnat, domnul nu s-a resemnat şi încercă să deschidă uşile autobuzului cu forţa, am ridicat din umeri, nu era prima oară că fugeam de soartă, domnul îmi făcea semne „coboară la prima", îmi venea să rid, o fetişcană de lîngă mine îmi atrage atenţia, „soţul vă face semne din maşină cealaltă, zice că să coboriţi la prima" „uitaţi, zice un tînăr şi căţelul dumneavoastră a ajuns la stop"... Semnul era clar, „coboară" ! „Cizmuliţe galbene" s-a întors încet, nu era prima oară că-şi investea speranţele în false surîsuri.

Ne bucuram, doi absolut necunoscuţi, legaţi printr-un căţel şi o pălărie bleumarin, bucuria cu jucatul de-a joaca, cum să-i explic că eu cobor la Unic, fusesem cîndva campioană de „mimă", îmi amintesc cum s-a enervat cîndva Sofia Arcan cînd, după ce Caius mă azvîrlise peste cap într-un dans dezlănţuit, vai, vai, am zgîriat, tot în ritm, soba Sandei : „da, dar de ce să zgîrie soba ?"... şi încă nu citisem Lunar Caustic al lui Malcolm Lowry, dar... cuvîntul era... frenezie.

El coboară chemîndu-mă, eu încercam

să-i mimez frenezia stînd într-un picior, cu o mînă azvîrlită în sus, cam ca băutorul de cafea plin de energie şi de vigoare din reclama de la Katanga.

Şi nu l-am mai văzut.

Prietena mea, Irina, căreia îi povestisem întîmplarea mă sfătui să-l caut. — Cum ? prin „Mica publicitate" ? zic eu, ironică (vai de mama ei de ironie) — De ce nu, n-o fi bună doar la „a ! să vedem ce mai vinde bucureşteanu' ? vorba lui... —Şi cum ar trebui să sune ? — Păi... să cuprindă ce era semnificativ, telefon, ciine, cum erai îmbrăcată ? — ce mai întrebi ?, bleumarin, „uniforma", nu ştii ? Bineînţeles, anunţul nu a apărut niciodată, dacă l-aş fi dat, ia imaginaţi-vă deruta graţioaselor domnişoare învăţate, ce-i drept, cu tot felul de producţii literare şi, în general impasibile şi impersonale, ce ar fi, săracele să se lase implicate în toate dramele, visele, mă rog, „diversele" zilnice ? nevoite să publice, la „pierderi", desigur, un anunţ cam aşa : „Sfîrşit sezon telefon coadă pierdut ciine pălărie bleumarin". — Mai scurt se poate ?" „Pierdut coadă ciine bleumarin"... Şi pierdut a rămas.

Deci, vînt, pălărie bleumarin, concert le orgă.

Vîntul îmi sucea pălăria şi eu mă străduiam să mi-o strimb pe ochiul drept, dar lîngă mine se afla cineva care avea şi el drept la iniţiativă şi care habar n-avea că eu îmi repar singură siguranţele (şi fermoarele) aşa că-mi trase pălăria zdravăn pe frunte şi-mi îndesă mîinile-n buzunare, ba nu, una-n buzunarul meu, una-n buzunarul lui şi mă luă cu un braţ pe după umăr şi nici prin cap nu-mi trecu să protestez şi... mai dă-le naibii de siguranţe !

Vedeam pentru prima oară deschisă biserica italiană, pentru noi dintotdeauna inaccesibilă, de aceea îndelung rîvnită. Turnul elegant, o campanilla transferată de pe Arno în inima Bucureştilor, o mică şi graţioasă bijuterie florentină de cărămidă aparentă, mă lăsam cuprinsă în ea ca într-o vrajă. În clipa în care am intrat, vraja s-a topit în zumzetul obişnuit al unei săli de concert înainte de a se aprinde lumina verde care anunţă începutul. În clipa în care am intrat, nu ştiu pentru ce rumoarea s-a potolit brusc şi liniştea mi s-a părut ostilă.

Erau două rînduri goale, pentru oaspeţi. N-am aplomb, puteam foarte bine să spun că m-a invitat tînărul organist, călugăr din Banat, sau că îl însoţesc pe impresarul lui... nu ! asta chiar nu-mi venea să spun, oricît aş fi de... credulă, să zicem, ca să nu zicem altfel, asta nu-mi venea să spun. Săracul, naivul, Maestrul se lăsase şi el prins în farmecul vînătorului de pume-n pampas. Dar instinctul meu străprimar, cel care mă ajuta uneori să comunic cu pietrele şi cu apele înnămolite, acel simţ ascuns, atît de bine ascuns se răzvrătea, totuşi. Oaspetele meu nepoftit luă iar iniţiativa şi mă rezemă cu mînă sigură de calorifer, fără că eu să protestez, îmi potrivi pălăria cu acelaşi suris amuzat : hai sus la cor ! Dar fiindcă mă apucă din cînd în cînd un acces de demnitate am plecat.

●

Vîntul nu mai bătea luminile se aprinseseră, jocul continua, mîna în buzunarul lui, pălăria, braţul strîngîndu-mi umărul — ei, da, umărul hainei mele de pie-

Gabriela Manole Adoc : „Mişcare"

le bleumarin, pe care şi cîinii... oho, e puţin spus, mă salutau aviatori în trecere şi marinari, depinde pe care nasture îşi propteau privirile, aveam şi de U.S. Navy şi de Royal Air Force, cum se nimerise în douăşcinci de ani de cînd o port şi de cînd şi-o fi scos, săraca haină, luată la solduri de la Macy's, de treizeci de ori preţul, degeaba încerca un vînzător zelos sa-mi explice că e un lot reformat din rezervele nu ştiu cărei armate şi că mai bine mi-ar sta... — şi ăsta ştia ce mi-ar sta mai bine. Şi scumpele mele prietene ştiau mai bine că eu, că mie, că cu mine, ... „cine să se încumete, dragă cu tine, ai fi tu în stare"... Am surîs amintindu-mi de Alina : „Aş fi în stare să-i spăl şi cămaşa, să-l găsesc doar". Ei, cine n-ar fi în stare să-i spele cămaşa, să-l găsească doar.

— Te rog să străluceşti mîine seară, la Operă ! Am strălucit. Nu ştiu de ce trebuia, cui trebuia să-i strălucesc, în contul cui.. Cum să nu fi strălucit, de cîţi ani n-am mai trecut, dusă de mînă şi pe după umeri, aparată, seara prin Cişmigiu. Simţeam că de abia aşteptă să-i iasă cineva în cale, să-i stea împotrivă, să-ncingă o încăierare. Nu mi-am mai numărat, ca de obicei, mesteceni, dragii, delicaţii mei mesteceni, cu pielea lor atît de fină, nu au coajă, mesteceni tineri, cu nimic nu se compară, cu aproape nimic, dacă-mi îngăduiţi să fiu şi eu delicată, pîlcul de lîngă lac, jucăuşii de ei, se ascund, se prefac că sînt treisprezece, dar eu ştiu bine că se pitesc şi cînd îi iau din scurt sînt optsprezece cu cîte un puiuţ nou-nouţ, ascuns bine de lăstăriş.

Nu-i greu să straluceşti cînd ţi se deschide o lojă, cînd în pauză ochii se întorc să te cîntărească, să te măsoare, să ţi se vorbească numai ţie, cu lumini în ochi, eşantioane, eşantioane, toate sînt eşantioane din cele ce ţi s-ar fi cuvenit, aşa umblau bătrînii mătăsari cu eşantioane lipite pe mari pergamente, suluri de mostre ademenitoare cum şi-ar dori orice patriciană, orice curtezană, pe urmă mătăsurile, valurile somptuoase abia ajung cale de şapte zile, pe palanchine, pe cămile.

„Gluma asta, credeţi-mă"... un tenor spint de calitate, dacă nu de anvergură, o Lolă care se credea Carmen, o Neda cam dată-n răspîrg, un Prolog de veche şi sigură stirpe, prea puţin cunoscut, neaşteptat de bun.

Şi bucuria. Ceva care se dă şi se primeşte. Cu o condiţie, însă, mai dură ca interdicţia lui Lohengrin : trei zile. Să nu treacă de trei zile, odată depăşit termenul se-alege praful.

Ne învîrteam după noi înşine, ca fluturii lui Schuman. Aveam 169 de antene, poate mai multe, dar fără soţ, schiopătau, aveam 899 de ochi, cu unul priveam pieziş, mătăsurile nu mai soseau, micii ochelari vedeau, tot fără soţ, prin piele, şi el se străduia să vadă prin pielea mea, car cinstit, inginereşte, minereşte, la ce-i bună doamna, la ce poate sluji, cui i-ar putea străluci. Îi lipsea „mode d'emploi-"ul. Dar antenele mele erau prea subţiri şi prea numeroase... an ! blestemul mesteceniilor, ne-număraţii mei mesteceni, foşniseră, să foşnească, au foşnit degeaba, cînd e să fie, e ! ca la pasenţă, cînd nu, se-ncurcă-n patru de nu mai iesi din ele-n veci, ei cum era să-mi scape ? Oamenii care vorbesc mult, care relatează, nu comunică, scapă pe la cusături. Încă mai avea şansa să-i spăl cămaşa. Dacă bătrîna vampiră, Sheherazada ar fi rămas în pană de poveşti trebuia să-l servească pe Shahriyar al ei cel placid şi îndelung plictisit, în loc de poveşti, cu coacăze. La a treia linguriţă, cu voie sau fără voie şi-ar fi pătat cămaşa cu două-trei bobiţe, ţin'te, Sheherazado, lasă-te de basme şi spală-i cămaşa... Cămaşa albastră, ca ochii lui, goi şi lucii.

Zis şi făcut, la a treia linguriţă, cu voie sau fără voie, trei bobiţe s-au scurs pe cămaşa lui albastră, precum am zis, nu sînt decît două posibilităţi, o păstrezi pe tine, — nu-i nimic, a protestat el, beau joueur — şi mîine poţi s-o arunci, sau o dezbraci şi se spală de nu rămîne urmă (generoasă e limba română, orice s-ar spune, se mai poate spune şi altfel, precum altfel se mai poate şi înţelege, numai eu ştiu cum am tras-o din condei cu scosul şi spălatul). Cu voie sau fără de voie, după alte două trei bobiţe de coacăze şi-a pătat şi maioul, tot bleu, care mi-ar fi stat mie mai bine, iar în timpul acesta, cămaşa se gudura pe lîngă sobă să se jilăvească, să se abia usuce. — Nu ! cămaşa ajunge ! Cămaşa s-a uscat, el a plecat, a doua seară, de fapt, a treia, spăsită, i-am proptit în braţe un borcan de vreo trei kilograme, ochi de coacăze. Nici afurisita de Sheherazada nu s-ar fi descurcat mai bine. Încă nu începusem jocul de-a nu ne vom juca. — Ne, ne, nu se prinde !, Ia uite, mineru' din Peru, de ce-i în stare !

Îmi povesti apoi de Stei şi de Doman şi parcă nu mai era în el încrîncenarea aceea teribilă de a face orice altceva, în afară de ceea ce ştia cu adevărat să facă, să scoată plumb, să scoată aur, să scoată ce-o mai găsi prin amăruntele de filoane lingave şi stoarse, apoi se pregăti de plecare şi, înainte de a pleca, luîndumă — prima şi ultima oară — în braţe, cinstit, minereşte, îmi spuse : — şi dacă, fără coacăze şi fără poveşti aş rămîne astă seară ... Oare cînd dormea Sheherazada ?...

— Nu ! asta nu ! strigă fecioara neprihănită, tresărind din somn speriată de moarte cînd întreprinzătorul Făt-Frumos, coborînd pe o rază fluorescentă se aplecă peste ea. — Mă rog, cum doriţi, e visul dumneavoastră !

●

Şi dacă toate astea s-ar fi petrecut întocmai, toate aceste blestemate eşantioane, n-ar fi fost păcat să fi greşit uşa ?

— Am greşit uşa ?mă întrebă bărbatul cu ochi albaştri, indiferenţi (indiferenţi ?) cu trenciul Burburry, cu fular negru sucit şi răsucit anapoda, atît cît să i se vadă cămaşa albastră şi cravata neagră, nu sînt la doamna...

27 oct. 1988
21 martie '89 (sic)
3 oct. 1991

TRANZIŢIA POLITICĂ ACTUALĂ

METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAŢII

XXXIII. PĂCATUL

Un concept desuet : un titlu desuet : tot ceea ce respinge omul de astăzi mai mult din ceea ce primeşte ca moştenire de la omul trecutului. Evoluţia politică, etică şi, în fond, existenţială a umanităţii poate fi însă util şi profund interpretată în funcţie de schimbările intervenite în mentalitatea conştientă şi inconştientă a subiecţilor individuali sau a grupurilor umane, sub raportul relaţiilor cu păcatul — formă abstractă a tabuizării, criteriu relativ exact al modului în care sînt reglementate, în diferite societăţi, relaţiile dintre semeni şi, în ultimă instanţă, un element socotit uneori inevitabil, alteori inacceptabil al relaţiei noastre cu noi înşine. Discursul despre păcat este, pe cît se poate de energic, evitat de omul modern. Ce înseamnă atunci continua reiterare a problemelor vinovăţiei noastre — vinovăţie invadînd prezentul ca un masiv şi zdrobitor reziduu al comunismului ? În general, chiar şi ideea vinovăţiei nu este uşor de adus într-o dezbatere modernă — excepţie făcînd, se poate constata, problema comunismului. Păcatul este, desigur, vinovăţia în care nu se poate trăi ca atare : este vinovăţia care trebuie urmată de iertare, de condamnare, de penitenţă, de umilinţă, de remuscare sau chiar de dispariţia celui care a comis păcatul. Toate acestea corespund însă prea puţin aspiraţiilor sufletului modern. Să nădăjduiască, oare, omul de astăzi în capacitatea sa de a alcătui şi trăi o viaţă dincolo de morală, dincolo de bine şi de rău ? Este oare posibilă o societate independentă în raport cu judecata morală? Ar mai fi posibilă comunicarea interumană în condiţii de amoralitate ? Morala nu este chiar modul de a exista al omului în societate — nu singurul mod al fiinţării umane dar, cu certitudine, unul continuu indispensabil. Perspectiva morală este însă — şi aceasta — una totală în chipul cel mai ambivalent cu putinţă. Un anumit simbure moral trebuie să existe în individ, în societate, în naţiune, în stat. În ce constă acest simbure ? Care sînt coordonatele lui ? Nu se poate răspunde simplu la întrebări, fără o specială analiză prealabilă. Afirmarea sau pretenţia asupra unor structuri morale rigide te plasează în raport cu opinia generală, într-o situaţie foarte neconfortabilă. Încălcarea unor norme, schematice, uneori şi primitive, te acuză de asemenea. Se poate deduce o caracteristică etică a spiritului acestui prezent: moral este cel riguros cu sine şi tolerant cu alţii — morala nu este un drept de a judeca pe alţii, sau lumea, ci o relaţie de severitate şi austeritate cu tine însuţi. Şi mai este încă un aspect : nu ajunge să nu condamni — trebuie să fii deschis celorlalţi spre a se putea exprima prin tine, eventual, chiar cu încălcarea severităţii şi austerităţii proprii tie. Aceasta este, desigur, chiar iubirea. Ce să fie, atunci, păcatul ? Poate încălcarea simultană a principiilor legii şi a chemării către iubire, a preceptelor Vechiului Testament şi, totodată, a preceptelor Noului Testament, a principiului heraclitic — logosul — şi a principiului ontic al lui Empedocle — erosul. Iată deci reperele esenţiale pentru încadrarea problemei morale şi, în consecinţă, a problemei păcatului : raţiunea şi emoţia. Spunem emoţia extinzînd astfel principiul iubirii, valorificarea afectivă a atracţiei. Să înţelegem prin emoţie valorificarea afectivă a constiintei existentei. Să introducem acum, aici, un principiu ontic încă nerecunoscut ca atare — după idee, aneiron şi logos, după noos, perceptii, intuiţii şi concepte apriorice, după îndoială, convenţie şi neant, să introducem aesthesisul şi să spunem că **a exista înseamnă a exista în emoţie.** Ar fiinţa, eventual, locuri mai bune pentru afirmaţii de acest fel, locuri în care teza poate fi urmată, nederanjant, de un spaţiu larg al argumentărilor. Dacă socotim că, totuşi, putem lăsa aici măcar sugestia forţei absolute şi deplin creatoare a emoţiei, este pentru că nu se poate înţelege lumea modernă altfel decît ca evoluţie a emoţionalităţii, ca purificare a acestei funcţii somatice, psihice şi spirituale (tocmai întrucît este un principiu ontic), precum şi ca deplină dovedire că emoţia şi raţiunea nu sînt decît expresii diferite ale existenţei care nu vin decît din capacitatea încă mai profundă de implicare şi deci de trăire ca emoţie. A percepe lumea modernă înseamnă a situa problema morală — implicit păcatul — în referenţialul dat de raţiune şi de emoţie (ambele forme nu doar ale existenţei ci şi ale comunicării). Pentru omul cărei morale concepem astăzi o fiinţare politică? Pentru un om care nu rareori respinge credinţa numai ca să nu i se mai amintească de păcat ? Dar omul este cel care este — şi cel care este are chiar dreptul să fie. Poate că noi nu punem bine întrebările. Poate că noi nu ştim să evaluăm şi să utilizăm adecvat sistemele de referinţă în care, oricum, ne plasăm.

Mentalitatea clasică a fost o sinteză de naturalism şi de convenţionalism. Aceasta a însemnat abordarea raţionalistă a moralei : să arbitrezi, dar să arbitrezi în cunoştinţă de o serie de caractere fundamentale ale naturii umane, caractere pe care poţi să le serveşti, să le represezi sau să le neglijezi, dar nu să le ignori. Mentalitatea modernă este o combinaţie de experimentalism şi de existenţialism. Noi ne îndreptăm dinspre comunism către post-modernitate. Creştinismul este sub raport moral, o alternativă la clasicism. Comunismul este, sub aspect moral, o alternativă la modernitate. Postmodernismul am putea spera să fie resinteza planurilor existenţei umane, care în interiorul subiectului este trăită ca emoţie, iar din afară este percepută ca spirit, ca raţiune eventual, dacă nu se face echivalenţa raţiune-constrîngere.

Poruncile decalogului sau sistemul virtuţilor platonico stabilesc două sisteme de valori morale nu identice, dar nici divergente. Decalogul pretinde reţinere. Prima dintre virtuţile divine, în opinia lui Platon, este prudenţa, pentru Sigmund Freud (acesta aduce clarificări privind concepţia sa morală în eseul despre Dostoievski), comportamentul etic este strict legat de reţinere şi de represarea instinctuală. Morala creştină înlocuieşte preceptele restrictive cu preceptul pozitiv al iubirii, devotamentului şi sacrificiului.

Psihanaliza existenţialistă, în linia dezvoltată de un Viktor Frankl, este produsul pur şi reprezentativ al spiritului modern. Frankl, reluînd o idee de Snitzler afirmă că trei sînt virtuţile esenţiale, primare: obiectivitatea, curajul şi simţul răspunderii. Dacă privim cu atenţie această triadă constatăm că ea încorporează ansamblul calităţilor care au făcut posibilă lumea modernă. Obiectivitatea stă la baza spiritului ştiinţific, dar tot ei i se datorează dezvoltarea disciplinelor umaniste a justiţiei şi jurisprudenţei, a tehnologiilor, a apariţiei noilor sisteme de educaţie, a psihologiei ca ştiinţă. Curajul este asociat iniţiativei, servirii idealurilor, apărării condiţiei umane. Răspunderea face ca omul să nu se izoleze moralmente, de semeni. Comunismul, am spus ceva mai înainte, este alternativă şi deturnare a modernităţii. Dogmatismul comunist a fost coruperea obiectivităţii. Se renunţa la orice fel de existenţă subiectivă, se renunţa, astfel, la orice libertate spre a afirma orb falsa valabilitate absolută a unui set de dogme al căror scop nu îl reprezenta decît într-un cerc vicios, aservirea şi, deci, alienarea spiritului uman. Agresivitatea şi combativitatea, de asemenea oarbe, împotriva a tot ceea ce nu era comunism, au întruchipat coruperea curajului iar supunerea necondiţionată în faţa hotărîrilor partidului nu a fost decît caricaturizarea simţului de răspundere. Comunismul socotindu-se pervertire a modernităţii (să nu uităm să futurismul fusese declarat, pentru o clipă, arta revoluţiei ruse) a însemnat totodată o modalitate a deturnării religiozităţii. Credinţa, nădejdea şi dragostea (Corinteni I, 13) au devenit ascultarea absolută despre care a fost vorba ceva mai sus, optimism gol („romantismul revoluţionar" al realismului socialist) şi

Albin Stănescu : „Caii viselor romantice"

aşa-zisa iubire pentru dictator şi pentru partid. Iată deci că morala bazată pe identificarea şi cultivarea virtuţilor este susceptibilă de a fi deturnată, compromisă, întoarsă împotriva omului.

Iubirea, înţeleasă în sensul etic major şi totodată ca emoţie care spiritualizează, împlineşte şi dă sens în acelaşi timp existential şi rational fiinţării umane este sentimentul care deschide omul către orice alt semen şi către întreaga umanitate. Iubirea însă, ca orice manifestare sufletească sau spirituală umană, perceptivă sau expresivă, emoţională sau raţională este diferenţiatoare. Proporţia între specific şi general în iubire poate fi variabilă, dar o creştere a acesteia în favoarea generalizării este mai curînd rezultatul educării sau al credinţei. Între maxima specificitate şi maxima generalitate, iubirea tinde să se alcătuiască în conformitate cu anumite patternuri ale calităţii sau modalităţii de extensie. Astfel, iubirea ia, sub raportul calităţii, forma vieţii, fiind iubire spontană şi liberă sau iubire dependentă şi aservită. Iubirea creşte sau diminuează energia personalităţii. Sistemele opresive au alienat iubirea, au cultivat şi favorizat iubirile dependente şi aservite. Sub aspectul modului de iradiere, iubirile au depins de o paradigmă care le-a orientat. De vreme ce iubirea se autonomizează abia după răspîndirea creştinismului — înainte iubirea deriva din credinţă (Cîntarea Cîntărilor), din autoritate (Cleopatra, Cezar, Antonius) din simţămîntul generator (Sara şi Abraham) etc., prima paradigma geniului a creatorului, a omului puternic, (Napoleon, Ney, Victor Hugo) excesiv spiritualizat (Luceafărul) blestemat sau pervers (Rimbaud), dar oricum dotat cu o mare energie interioară de esenţă mistică. De bună seamă, fiecare paradigmă naşte paradigma coruptă. Cavalerul este flancat de Rays şi Sade. Omul excepţional al romantismului face loc, în planul interesului erotic, starului frumos, musculos şi decerebrat, traficantului bogat sau personalităţii tip Hitler, Stalin, dar natura formală a modelului tinde să se conserve. Ultima paradigmă, cea a modernismului a fost omul slab. În planul charismei politice această paradigmă este oferită de un Jimmy Carter, de un Valéry Giscard d'Estaing. Paradigma post-modernismului afectiv este dată, în plan politic, de seria Reagan, Bush, Mitterrand, Kohl.

Desigur, ne interesează modelele iubirii în sensul cel mai larg, neraminînd la erotismul exprimat ca atare (incluzînd aici psihopaţi de tipul Sade sau Hitler, personalităţi intens creatoare de tipul Hugo sau Reagan), căci politica este un mod de a exprima iubirea sau lipsa de iubire faţă de oameni. Dar omenirea a suferit enorm şi nu rareori din simplul motiv că a ajuns să-şi iubească prea mult modelele, conducătorii, semenii. Marea personalitate romantică, marea personalitate charismatică este omul superior, cel pe care îl iubeşti dar care, tocmai pentru aceasta este posibil să nu te iubească. Prezumabil, omul slab este cel care, în relaţia cu tine, va fi cel ce va iubi mai mult. Acesta este modelul afectiv al modernismului. România nu a pătruns în post-modernism — epoca omului pur şi simplu normal şi tocmai în acest fel cel mai puternic din toţi. Încă în modernismul etico-afectiv, România se teme de cei puternici pe care, de fapt îi iubeşte, dînd mai mare credit celor slabi, pentru faptul că în realizate nu îi poate iubi. Această explică totul despre evenimentele din septembrie 1991 şi despre toată continuarea lor. Iată deci că morala iubirii poate produce complicaţii şi ajunge în dificile stări de impas.

Virtuţile sînt mijloace şi forme ale comportamentului uman. Iubirea este însăşi condiţia existenţială umană în funcţie de care noi sîntem sau nu sîntem. Toate acestea au putut fi deturnate prin acţiune socio-politică vicioasă, prin gravă grupare a naturii umane. Mai puţin poziţia umană, ca etică dar şi ca fapt concret de existenţă, în funcţie de obiectivele umane majore, obiective care, neatinse, nu îi deturnează fiinţa (precum alienarea iubirii) ci i-o anulează. Acestea sînt evoluţia (creşterea) şi autonomia fiinţării sale. Tot ceea ce este viu creşte sau piere. Afirmaţia respectivă nu este o metodă ci unul dintre principiile centrale ale psihologiei behavioriste. În plus, existăm doar în măsura în care ne îndivualizăm. Nu se mai poate spune că, gîndind şi analizînd lumea umanului în aceşti termeni, ne mai putem înşela asupra adevăratei naturi a unei realităţi istorico-sociale anume. Creşterea şi diferenţierea psihică şi spirituală a omului şi umanităţii nu s-au realizat decît în condiţiile cele mai favorabile şi demne ale civilizaţiei. Comunismul a blocat progresul fiinţei umane, aducînd înapoiere spirituală şi economică şi a tins la confundarea individualităţii într-o masă nediferenţiată. România nu poate continua cu programe de stagnare şi nici cu o lipsă totală de suport şi încurajare pentru individualităţile creatoare şi competente.

Ce înseamnă, în funcţie de cele spuse pînă acum, vinovăţia şi păcatul? Desigur, contrariul virtuţilor este viciul; manifestarea efectivă a lui înseamnă păcatul. Acestea sînt banalităţi, dar important este faptul că păcatul nu a fost niciînd conceput ca o simplă absenţă a acţiunii bune, înlocuită apoi cu acţiunea rea. Ideea păcatului a fost întotdeauna utilizată activ, drept mod al despătimirii individului de sine. Excesul egoist şi lipsa de iubire sînt pentru Freud (în acelaşi eseu despre Dostoievski) surse ale acţiunilor odioase. Ideea păcatului a fost însă utilizată adesea de societate pentru a retrage individului raportarea la sine. Păcatul a încetat de multe secole să fie o problemă politică. Orice dezvoltare de sine, orice autonomizare a fiinţei putea fi totală într-un fel sau altul ca păcat. Clasic ceea ce contravenea normelor morale era păcat. Omniprezenţa iubirii păcatului a oprimat îndelung fiinţa umană. Sentimentul acestei opresiuni a făcut să se remarce asocierea moralei cu autoritatea socială şi a diminuat, în timp, credinţa şi religiozitatea umană. Comunismul a însemnat hipertrofierea ideii păcatului. Tot ceea ce nu era conformare directă la ordinele dictatorului — chiar fără a fi opoziţie — intra în discutabil, fie şi într-un grad variabil sub acuzaţia de vinovăţie şi, într-un limbaj sau altul, de păcat. Existenţialismul ca eseţă a modernităţii a însemnat asumarea păcatului. Morala şi credinţa au investit în existenţialism — şi deci în modernism — să fie instrumente ale asigurării puritătii morale şi au devenit procedee de penitenţă. În post-comunism încercăm — în chip absurd — să transformăm morala aberantă a păcatului atît de dominator, morala comunistă oficială, într-o morală a penitenţei, o morală a stagnării, desuetă aparţinînd unui modernism depăşit.

Şansa României, precum şi a întregii lumi actuale, este post-modernitatea. Care este dimensiunea morală a acestei post-modernităţi? Ceea ce am putut să vedem pînă acum a fost că orice angajare în afară, către ceilalţi poate fi uşor falsificată şi deturnată. Construcţia de sine, doar, este moral inconfundabilă. Orice iubire începe cu iubirea de sine — fără a avea însă dreptul de a rămîne doar atît. Cea mai mare poruncă este „Iubeşte pe Dumnezeu mai presus de orice". Să ne fie clar : nu ni se spune: iubeşte numai pe Dumnezeu. Imediat apoi vine — Iisus ne spune aceasta — datoria de a ne iubi semenii ca pe noi înşine. Este aici o datorie absolută: să îmbini cele două iubiri : pentru tine însuţi şi pentru ceilalţi. Ce poate însemna iubirea de sine? Nevoia şi datoria de a creşte, nevoia şi datoria propriei individualităţi. În acest mod reuşim să existăm egal, pentru noi înşine şi pentru ceilalţi. Centrînd existenţa umană pe acest dublet — subiectul însuşi plus celălalt — sfera păcatului se reduce enorm. Aceasta nu mai include simpla existenţă pentru sine a subiectului ci doar condiţia în care existenţa celuilalt — existenţă sufletească, spirituală sau integrală — este contestată, condiţia egoismului care neagă lumea. În actul moral orientat dublu, către sine şi către semen, dirijarea către celălalt confirmă intenţia morală, iar dirijarea către sine probează autenticitatea gestului, imposibilitatea ca în esenţa sa să se strecoare falsul.

Pentru că nu există act moral decît provenind de la subiectul care se socoteşte şi pe sine obiect al acţiunii sale, individualitatea este baza existenţei sociale normale. Individualitatea înseamnă diferenţiere, deci inclusiv exprimare diferenţiatoare, şi posesiune (a fi este de neconceput fără a avea — ele nu sînt decît modalităţi în care sistematizăm existenţa). Traduse din potenţialitate în act, acestea se numesc libertate şi proprietate individuală. Opusul acestora, comunismul, nu a fost o formă a imoralităţii ci concentrarea, poate ultima, a tuturor tendinţelor antimorale care au agresionat omul în însăşi natura sa.

Caius Dragomir

cu IGOR GRINEVICI

DESPRE VIAŢĂ ŞI MOARTE

— Iată-te, aşadar stimabile IGOR GRINEVICI, împlinind, vrînd-nevrînd, o neverosimilă jumătate de secol de activitate : ziarist, traducător, dramaturg şi romancier. Ai pornit-o cam devreme, bag seama...

— De fapt, neplăcîndu-mi cartea — m-am apucat de scris !

— Copilăria ?, nea Igore ?

— Pe **Mama Griviţa**, printre damele uzate ale Gării de Nord, pungaşii de buzunare,şuţii, şi „campionii" de biliard, din prestigioasa cafenea **„Marconi"**. Cît despre studii ? După aprofundate studii primare la **„Cuibul cu barză"**, de pe Ştirbei, alţi patru, ca bursier, la Liceul militar **„Regele Ferdinand"**, din Chişinău, de unde burdusit de milităreală, am sărit gardul, înapoindu-mă pe **Mama Griviţa**, aruncîndu-mă îmbrăcat în acest neîmblînzit fluviu de viaţă..

— Exotică... griviţeană. Apoi ?

— Apoi, de gura mamei, un an de zile am tot chiulit de la **„Lazăr"**, unde l-am avut dascăl de latineşte pe neuitatul **Al. Graur**, iar meditator şi amic pe **Ion Coteanu**, fostul remarcabil comunist şi actualul academician, la fel de prodigios în ambele posturi, căţărîndu-se azi pînă la demnitatea de... Senator !

— Şi din presă se vede că eşti afurisit...

— Rău nu, dar guriţa o am destul de spurcată : detest ipocriziile ! În schimb ador şi respect cinii, mai cu seamă pe cei vagabonzi, pe care-i eliberam permanent, desferecînd furgoanele odioşilor hingheri, pe unde le nimeream.

— Hai, să trecem la debut. Cum şi unde ?

— Am pornit-o cu trei expoziţii de caricatură, două dintre ele memorabile. Prima, la **Teatrul Mic**, al Dnei **Eugenia Zaharia**, în pasajul **„Nestor"**, vernisată de **George Vraca**, un artist cu nesfîrşite disponibilităţi de profundă omenie. A doua, în 1947, la librăria şi editura **„Prometeu"**, de pe Brezoianu, cu o deosebită prezentare, în mare vervă, făcută de incomparabilul nea **Tudorică Muşatescu**, care-mi prezicea o carieră... mirobolantă. N-a fost să fie, mai ales datorită intolerantei Cenzuri...

— Dar în gazetărie ?

— Am debutat la **„Timpul"**, datorită poetului **Ştefan Roll**, de fapt nea **Ghiţă Dinu**. Apoi, după un scurt popas la ziarul **„Victoria"** al lui **N.D. Cocea**, am fost adoptat de admirabilul **Mircea Damian**, angajat ca redactor la ziarul său „FAPTA"...

— În generaţia cui te-ai înregimentat ?

— Ha, ha... păi d-abia mă desregimentasem, dezertînd din liceul militar ! Am fost prieten cu **Constanţ Tonegaru**, cu **Geo Dumitrescu**, cu talentatul autor al **„Cinticelor Ţigăneşti" Miron Radu Paraschivescu**, pe care l-am aşezat, cu durere, în grădina sa de la **Vălenii de Munte**... Pe Griviţa însă, mă încîrdusem la toartă cu **Tudor George** — **Ahoe**, şi cu faimosul **Jenică Barbu**, pe meleagurile agitate ale **Cuţaridei**, un land inedit din jungla **Mamei Griviţa**.

— Dar faimosul „Singapore" ?

— L-am frecventat cu o asiduitate cotidiană : pe foame, pe ger, în nopţile caniculare ale Bucureştilor.

— Cine au fost, de fapt, senatorii singaporeni ?

— Mulţi ! Trebuie să-i dau de-a valma. Să zicem : **Ghiţă Mărgărit**, **„cel cu un ochi sărit"**, cum îi zicea **Ahoe**, apoi siluetele se învălmăşesc : **Tudor Topa**, **Teodor Pică**, **Petre Stoica**, mai tîrziu **Nichita**, **„Îngerul cu ochi albaştri"**, după care o liotă de tineri, ca **Fănuş Neagu**, **Vintilă Ornaru**, **Ion Şerebreanu**, **Petru Vintilă**, **George Păun**, **Octav Măgureanu** şi foarte mulţi alţii, uitaţi cumva şi de mine, şi de viaţa foarte agitată a Capitalei...

— Aşadar acest celebru **„Singapore"** capătă un profil de... academie a boemei?

— Da şi nu, deoarece în centru, pe Calea Victoriei, cumva peste drum de academica **„Capşa"**, se răsfăţa prestigioasa **„Café de la Paix"** — o puternică redută a boemei bucureştene, cu : actori şomeri, graficieni, poeţi, scriitori anonimi, ziarişti foarte promiţători, şi mari cîrtitori, mulţi ca pîinea caldă, alţii înrăiţi de viaţă, ca faimosul **C. Cristobald**... O faună exotică, cu care ne-am făcut veacul, ca pe un stagiu obligatoriu...

— Sport făcut-ai, la viaţa dumitale ?

— Fermecat de galele de box, în care-i apucasem pe **Moţi Spacow**, pe **Lucian Popescu**, pe **Panaitescu-Zigoto**, **Cheo Morejon** — am urcat şi eu în ring, ca modest amator, în sala de box a lui **Jim Călinescu** şi **C. Nour**, în demisolul Facultăţii de Drept. După care, pe „Federaţia" de la Şosea, am apucat şi eu fascinanta pepenoaică rugbistică... dăscălit la **„Sportul Studenţesc"** de marele **Ascanio Damian**, cu nu mai puţin faimoşii fraţi **George** şi **Titi Ionescu**, **Bebe Manoileanu**, **Penciu**, zis şi **Alexandru cel Mare**, deşi era mărunţel... De altfel, **Jean Giraudoux**, şi el, la vremea tinereţii, treisferturi aripă, zice : **„Cine a cunoscut acest joc minunat în tinereţe, se simte întrat apoi pentru totdeauna într-o lume aparte"**...

— Mai păşeşti nea Igore şi azi în acest univers ?

— Cu regularitate şi pasiune, cu atît mai vîrtos, cu cît, la cîţiva paşi de mine, se înalţă azi buturile, înalte ca nişte catarge, ale stadionului **„Parcul Copilului"**...

— S-aude, c-ai fi şi membru al Uniunii Scriitorilor din România ?

— Titular, din 1949, de la înfiinţare !

— I-auzi. Şi atunci ce scriitori iubeşti ?

— Noi românii, avem aptitudinea de a naşte genii ! Îl divinizez pe **Eminescu**, pe **Caragiale** şi pe marele **Bacovia**... **Nenea Iancu** i-a născut pînă şi pe japonezi, la Tokio, care s-au topit după **Caţavencu**, **Dandanache**, **Bibicul** şi ceilalţi...

— Presimt că iubeşti teatrul ?

— Cît pot şi eu. Într-o zi, eram la Televiziune, unde întemeiasem cu **Tudor Vornicu** „Telepionezele" mele înţepătoare. La o conferinţă de presă, acolo, **Jean Louis Barault** a fost întrebat de un gazetar cam guguştiuc, ce crede despre Teatru ! Marele artist a zîmbit... **Clorodont**, repetînd întrebarea, Teatrul este... este Justiţia, Dreptatea, cred eu...

— Mai departe ?

— Aflîndu-mă, într-o vară la Sinaia leprozerie, la o aşa-zisă Casă de creaţie, l-am cunoscut, împrietenindu-mă, pe autorul **„Gaiţelor"**, nenea **Dandu Kiriţescu**. Lucra la ultima sa comedie, cînd într-o bună dimineaţă, a coborît din vilă strălucind de bucurie : sînt la final ! Am reuşit să-i aduc pe toţi eroii laolaltă, ca pe muşte, la farfuria cu miere ! Mare lucru, pentru un final... M-a obsedat declaraţia acestui mare dramaturg...

— Şi te-ai apucat şi dumneata ?

— Cu infinite emoţii şi mari palpitări nocturne... Am cioplit, la debut, o comedioară, uşor pirandeliană, ca un joc de vacanţă maritimă : **„MASCA LUI NEPTUN"**. Comedia mi-a făcut surprize cumplite : s-a jucat de 300 de ori în Bucureşti, în 17 teatre din ţară, apoi în trei ţări : **Letonia, Cehoslovacia**, şi **în Germania** — producînd, în afară de bucurii, şi o groază de gologani, pe care, cum i-am luat — aşa i-am şi dat ! crezînd că Dumnezeu mi-a pus mîna în cap, şi că m-a şi uns dramaturg de succes.

— Şi nu te-ai dus mai departe ?

— Ba, da ! Cu peripeţii, cu opintiri, cu icnituri spectaculoase, mi s-au mai reprezentat încă cinci piese, dintre care una cu o inspirată muzică a lui **Aurică Giroveanu** : **„Domnişoara din Sighişoara"**. Marea şi sincera bucurie a fost însă că, datorită unui rol încredinţat lui **Hristu Nicolaide**, acesta a devenit **Artist Emerit**, fapt pe care nu l-a uitat pînă la... moarte.

— Azi mai scrii teatru ?

— Am scris, cît am putut de bine, tragica **„Domnişoară SISIF"**, pomenind de nemuritoarea **Edith Piaf**... Tot aştept şi aştept s-o văd şi pe scenă... În prezent, cioplesc la o comedie satirică, care surprinde ultimele zile ale **Odiosului** şi primele zile ale lui **Iliescu**, la care am şi început să rîd, deocamdată, singur, cu lacrimi dulci şi strepezite...

— Cu starostele vostru de azi **Mircea Dinescu** cum te ai ?

— **Mircea Dinescu** este, de mult, un admirabil poet modern : inteligent, ironic, cu accente de cinism amar, sentimental, foarte versatil şi îndeajuns de neasemănător cu nimeni ! Îl iubesc de mult de cînd nici nu visa că s-ar face primar peste comuna furtunoasă a scriitorilor. Cînd ascutita sabie a **„Securităţii"** atîrna parşivă deasupra capului lui şi a familiei sale dulci şi cosmopolite, cînd îl întîlneam, pe stradă, îl pupam şi-l îmbrăţişam cu o ostentaţie inflamantă. Azi, îi reprosez excesul de timiditate, şi-l penalizez, aproape săptămînal, cerîndu-i împrumuturi de la **Fondul Literar**, ca să simtă şi el că este vătaf peste scriitori, călărind scaunul lui **Z. Stancu** şi al lui **Beniuc**, cel care stăpîneşte şase limbi şi ruseşte... Grozav mi se pare că **Năzdrăvanul din Slobozia** — nu seamănă nici cu neica **Zaharia**, nici cu nefericitul **Demostene**, nu-i nici **Macovescu**, dar nici **Virgilică Teodorescu**. E mare lucru ! În loc să fi luat un taxi, a preferat un tanc, care a tras pînă la scara Uniunii... E ceva !

— Regrete ai, nea Igore ?

— O grămadă. Că n-am scris mai acătării, să se fălească şi nevasta cu mine, că n-am copii, care să-mi dea dureri de căpătînă, că n-am şi eu o colibă pe malul mării, de unde să fi privit, în zori, soarele, ieşind ud, din Mările Negre, dar cîte şi mai cîte nostalgii postume şi... tardive ! Norocul meu este că eu cred în reîncarnare, şi data viitoare — las-pe mine, dacă nu v-o place !

— Hai, să te întreb şi despre moarte. Ţi-e frică ?

— Deloc ! Întrucît scriitori e nemuritori ! Nu te-ai săturat de răspunsurile mele ?

— Ba, să fiu sincer — cam da...

— Atunci, la buna vedere, sau — la revedere pentru totdeauna. Merci, şi să vedem România Mare ! Ura !

Dumitru Dinulescu

ermil rădulescu

vampirul

te-ai aşezat tacticos
pe fotoliul
unde îmi invit prietenii
şi mi-ai cerut
insolent
să-ţi povestesc viaţa mea
adică
mi-ai cerut chiar viaţa
în două vorbe
ai spus
ca un rezumat al romanelor
din cărţile de şcoală
cu ce drept
inchizitorule
ţi-am replicat
atunci
m-ai privit
direct în inimă
sfredelitor
am strigat
vampirule
tîrziu însă
aflaseşi aproape tot
şi rideai fericit
de
neînsufleţirea mea

cu ochi de pisică

o
iată
bagheta fermecată
din boabe miel de orez
cu ochi de pisică
ating coaja
porţelanul subţire
subţire
şi
iată
bagheta fermecată
scoate oul de aur
îl desferecă
şi panglici negre
negre
se-ncolăcesc
corul intonează diafan
o
ştreang frumos
şi din butoiul de pulbere
se aude
fericit
pianul

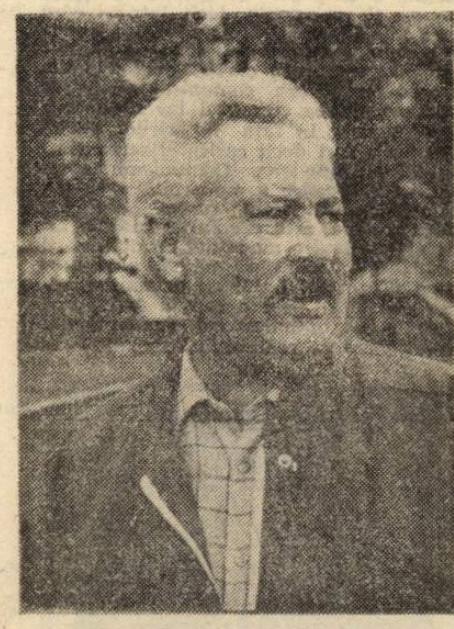

cred
vai
că bagheta fermecată
stoarce
sucul dulce de zmeură
din guşa viperei.

reprezentaţia de gală

sînt la mîna ta
dacă vrei
îmi arunci o privire
şi eu sar ca un cîine
să înhaţ
zăhărelul
dacă vrei
mă batjocoreşti
amintindu-mi
secunda trecătoare
gura de aer
pe care o sorb gîfîind

fiind al dracului
din fire
îmi răzbun umilinţa
jucîndu-mi rolul
sîrguincios
mă alint
strig pînă
asurzesc
clown bătrîn
spectacolul ţi-a intrat
în sînge
îţi dă borşul pe nas.

leit motiv

grădina casei
dă spre cimitir
în dimineţile frumoase
deschid fereastra
şi respir somnul de veci
nucul bătrîn şi ponosit
adie o privire amară
nu-i vorbăreţ din cale-afară
ne înţelegem totuşi
şi cădem de acord
asupra destinului
îl suspectez de mult
de înţelepciune
crengile cresc spre fereastră
şi dincolo de gard
împarte astfel poamele
egal

îl ameninţ din fereastră
cu degetul
hoţule
îi zic
te pui bine
parşivule
cu lumea de apoi

tace.

Artele la echinocțiu

Salonul de primăvară al pictorilor și sculptorilor bucureșteni, patronat pentru a doua oară de Primăria Capitalei, este o manifestare al cărei scop nu este departe de ceea ce nu cu mult timp în urmă erau „Cîntările României". Parcursuri expoziționale uriașe, greu perceptibile chiar și pentru un ochi calificat, ilustrează fulgurant și abundent pulsul creativ al breslelor sculptorilor și pictorilor. Este un fel de a zice, întrucît atelierele artiștilor și panorama anuală a personalelor sînt în măsuri să exprime mult mai convingător aceeași imagine. Un asemenea fragmentarium ridicat la puterea 300 (numărul aproximativ al expozanților selecționați) devine irelevant prin inconsistența celor mai multe dintre piesele oferite expunerii de artiștii înșiși. Dacă dăm la o parte secțiunea, lăudabilă, a invitaților de onoare, unde, de bine de rău, găsim prezențe marcante și bine reprezentate — Margareta Sterian, Popescu — Negreni, Valentin Hoeflich, Ion Murariu, Ion Vlad, Marcel Guguianu, Florica Ioan, Grigore Minea ș.a. — restul expoziției păcătuiește prin supralicitarea reprezentării formale, de palmares, arareori dezisă de prestații concludente.

Aurel Nedel : „Portret de copil"

Sigur, este îmbucurător faptul că într-un astfel de context mai putem descoperi lucrări aparținînd unor artiști ce nu mai dăduseră semnale publice cam de multă vreme : Romeliu Copilaș, C. Crăciun, E. Nicogosian, V. Șetran, Năpăruș , Napoleon Tiron, Bandac, Cilievici, Nedel, Hilohi, V. Neagu și mulți alții. Chiar dacă prin simpla lor prezență ei ne reținatenția cu lucrări ce au mai fost și în alte expoziții anterioare !

Ceva rămîne limpede, totuși, și anume, cei ce-și iau în serios meseria, trudind sistematic și conștiincioși la construcția propriei opere, susțin și în această ambianță eterogenă și absorbantă partituri remarcabile, ce se disting cu ușurință din masa amorfă care le înconjoară. Nu ne-am așteptat să găsim la etajul al patrulea al Teatrului Național o expoziție eveniment, clădită pe contribuții numeroase și geniale deopotrivă, dar nu-i mai puțin adevărat că multe dintre lucrările aflate în acest Salon de Primăvară puteau rămîne în atelierele celor ce le-au furnizat, după cum alte lucrări, care și-au găsit locul

Eremie Profeta : „Peisaj"

aici, din rațiuni care ne scapă, ar fi meritat o altă soartă.

Apoi, este greu de acceptat, stilistic vorbind și în virtutea unei arhitecturări coerente a unui asemenea salon de artă, tendințe atît de disparate, de diversificate, cum sînt cele din cuprinsul expoziției. Nici un expert n-ar fi reușit să panoteze cu discernămînt și distincție profesională creații aparținînd atîtor orientări estetice. Nu știm ce îi împiedică acum pe organizatorii de expoziții de a inițiasaloane distincte pentru adepții curentelor moderniste sau de a relua o idee concretizată îndată după revoluție, cînd „tinerimea artistică" s-a regăsit exemplar într-un salon de remarcabilă ținută ! Altfel, ceea ce se petrece acum în acest salon echinocțial sfidează echilibrul acestei rostiri artistice de ansamblu, dominat de tendințele tradiționale, să le zicem. Or, fenomenul creativ în sfera artelor plastice este mult mai bine conturat în actualitatea noastră artistică decît lasă să se întrevadă acest salon. Nu imaginea unui babilon fără noimă trebuie să o impunem, atîta vreme cît vocile care îl compun au, fiecare în parte, o personalitate bine conturată. Europenitatea artei noastre plastice este amendată nedrept prin această neinspirată punere în pagină, care a stat la baza actualului salon de artă. Resursele artistice pe care ne bizuim astăzi sînt mult mai substanțiale pentru a ne îngădui conglomerate de acest gen, ce nu spun mare lucru nimănui !

Notăm ca fiind mult mai expresivă selecția sculpturilor, cu toate, că și în acest compartiment se păcătuiește prin apelul la o serie de exponate care au mai fost văzute în ultimii ani cu diferite prilejuri, prin galeriile bucureștene. Aici intervine, trebuie s-o spunem, și gradul de asumare conștientă a gestului artistic din partea fiecărui artist în parte. Organizatorii expoziției ar fi trebuit să-și impună mai răspicat punctul de vedere, dacă el va fi existînd, pentru a se evita repetările jenante, sărăcia ofertei artistice ce a stat la baza acestui salon, ca și a altora de aceeași factură ? Altfel, o idee generoasă și necesară sub raport documentar, bilanțier, dacă vreți, este lesne de compromis. Ceea ce s-a și întîmplat. Pînă la echinocțiul de toamnă mai este puțin.

Corneliu Antim

Emphasis

Saxofonul a pătruns pe scena muzicii contemporane românești prin Daniel Kientzy. Succesul interpretului francez a fost deplin. I-au fost dedicate piese camerale și simfonice, au fost lansate noi comenzi. Se impusese astfel un instrument mai proaspăt timbral, venind dinspre zona muzicii „lejere", dar dovedind, și prin complexitatea „familiei" sale, multiple resurse expresive.

Cvartetul de saxofoane **„Emphasis"** (Gilles Martin — „soprano", Nicolas Prost — „alto", Jean-Yves Chevalier — „tenor" și Nicolas Woillard — saxofon „bariton") vine să confirme încă o dată amintitele calități. Și încă un fapt. Spiritul post-modern există, căci amintitul ansamblu se apropie de un public mai larg, propunînd, fără complexe, alături de muzici contemporane — teatru instrumental și jazz, și improvizație. Despre valoarea tehnică și muzicală a foarte tinerilor interpreți, vorbesc numeroasele premii obținute la Dijon, Metz, Lyon, la Concursul internațional U.F.A.M. etc.

Programul concertului susținut la sala Radio a debutat cu **2+2 (proporții pentru Emphasis)** de Petru Stoianov, o piesă a densităților calme, cu acumulări de relief lente, poate nu tocmai suficient marcate față de „realitatea" partiturii, cu o anume „voluptate" a melodicului. O bună introducere în universul timbral (am simțit pe alocuri și „orga") al insolitului cvartet.

„Opera de trei parale" de Kurt Weill ne strînește la început zîmbetul, apoi acceptăm convenția, „naivitățile" ce se dovedesc a fi programatice și descoperim în ea un mozaic muzical simpatic, bine articulat, mergînd de la sarcasme stravinskiene, de la un „Bach cu basi falși", cum ar spune Ștefan Niculescu, pînă la ritmuri de dans și atmosferă de cabaret.

Dave Brubeck **(Blue rondo á la Turk)** și Scott Joplin **(Scott Joplin Portrait)**, două nume de primă mărime în jazz-ul contemporan, ne introduc în lumea frenetică a ritmurilor și stilurilor „retro". Imaginație și rafinament armonic din care ar putea învăța, cu siguranță, și mai „subțirii" noștri compozitori de gen.

Alain Louvier ne propune în **„Le jeu de sept musique"** o excepțională schiță de „teatru instrumental". O piesă spumoasă, cu dialoguri burlești, un fel de „gîlceavă" a solistului (Nicolas Prost) cu tovarășii de ansamblu și care se încheie în culise cu un „unhappy-end" negru. Vă imaginați, cred. Din cvartet a mai rămas, pentru moment, doar un trio.

Pedro Iturnalde face în **„Aires Rumenos"** o incursiune, nu prea inspirată, în lumea folclorului românesc. Mă simt pe undeva, pe la începutul secolului, în preajma junelui Ciprian. Ar fi de apreciat, oricum, buna intenție a autorului și gestul de curtoazie al invitaților francezi.

„Palimseste de Couternon" de Liviu Dănceanu, m-a readus într-o lume mai familiară mie. Severă, dar nerefuzînd lirismul/cantabilitatea, modernă în liniile ei mari, dar post-modernă prin „pigmentul" ironic și o „nouă consonanță". Demonstrația, deși cu siguranță că nu s-a vrut a fi așa ceva, ar fi că pot fi „recuperate", cu talent, și unele zone ale modernismului (mă gîndesc mai ales la părțile „pointilliste").

Un foarte optimist **Jive for Five** de Paul Nagle, încheie o seară muzicală mai mult decît agreabilă și de la care rămîn cu un singur regret, acela că publicul este din nou absent. Știu, e duminică, fotbal, sînt Floriile... Din programul de sală îmi zîmbesc Martin, Jean-Yves, cei doi Nicolas. Nu-i nimic, bătrîne, par ei a-mi spune. Poate altă dată...

Valentin Petculescu

Inflația cîmpenească

În sfîrșit, Radu Cîmpeanu a dat lovitura. Nu în geamurile propriului sediu, care oricum, erau sparte de ziua Unirii, adică pe 24 ianuarie, ca să fie pregătite pentru trecerea celor care dezavuau disidența convențională, ci mai ales la Televiziunea Română. A apărut aici, pe micul ecran, în ultima vreme, mai des chiar decît Marele Emanat, încît eram tentați să credem că liberalii, după ce s-au agățat de guvern, iată, au escaladat și colina Cotrocenilor să știe tot privitorul pe unde se face politica înțeleaptă (!). Cocorul lor din unghi taie zări noi, fără ostenire, demonstrîndu-ne prin vorbe că-și odihnește stolul acolo unde nu-i este — doar lui — amenințată supremația. Nu-i nevoie de prea multe investigații să-ți dai seama că lepădarea asta, deloc surprinzătoare, nu-i explicația vreunei vanități, ci (după toate elementele pe care însăși televiziunea ni le-a oferit cu gingășie — oare ce interese o poartă ?) un exercițiu de umilință pe care Radu Cîmpeanu, vrea nu vrea, trebuie să-l parcurgă, altfel toată strategia sa de a mai păstra vreun fotoliu se va duce într-o zi pe apa sîmbetei. Se vede, de altfel, cu ochiul liber că revolta lui Radu Cîmpeanu e îngrădită. De fapt, i se dă lesă atît cît trebuie. Precipitarea și inadvertențele scenariului trădează multe rupturi și incompatibilități chiar la nivelul puterii, acolo unde este alimentată și susținută această disidență suprave-gheată. **Cheia** acesteia pare să ne-o fi dat chiar Claudiu Iordache, a cărui moțiune a fost stopată — atenție ! — chiar de purul (!) și intolerabilul (!) Radu Cîmpeanu. Liderul săgetat vede în Convenția Democratică o formă mascată de totalitarism, fiindcă, doamne, dumnezeule, nu admite și alte puncte de vedere, adică al domniei sale, pentru a fi aruncați peste bordul navei opoziționiste udemeriștii și pachiștii, ca și cînd nu și aceștia au avut un rol hotărîtor în alegerile locale. După ce te-ai folosit de unele partide, e drept, mai restrînse, acum vrei tu să le dictezi mișcarea, altfel zis, să-ți joace după cum le cînți. Păi unde-i dictatura sugerată în inflația cîmpenească de pe micul ecran ?

Apoi, mai este ceva care bate la lumina zilei ca putregaiul în întuneric : consonanța intereselor. Teama puterii că opoziția unită va însemna un pericol real pentru detronarea ei se conjugă cu temerea domnului Cîmpeanu că, alături de Nicolae Manolescu, într-o dispută prezidențială, nu poate fi decît vioara a doua. Se înțelege, astfel că, din două necazuri, liderul săgetat aspiră spre cel mai puțin jenant. Toate manevrele cîmpenești de pînă acum — intrarea în guvern, împingerea în față a unor oameni descalificați, spargerea Convenției Democratice — trădează nu numai versatilitatea sa, ci și impunerea unor decizii care, de fapt, i se transmit : era să zicem, cu limbă de moarte. Pe față, ca în puține rînduri, televiziunea noastră a sancționat prompt diversiunea creată cu ocazia unui miting al opoziției, aducînd în prim plan — insistînd chiar — gunoaiele liberale. Oricum, mai devreme sau mai tîrziu ele tot ar fi ieșit la suprafață. Căci, în fața alegătorilor teferi, care au votat și aplaudat **Cheia**, verticalitatea liberalilor de la vîrf se citește în statura domnului I. V. Săndulescu, omul care-i legat trup și suflet de doctrina cîmpenească.

Marius Tupan

Românii în „Biblioteca ideală“

Prezentată la televizor, în cadrul unei serii de emisiuni extrem de populare, de către cunoscutul Bernard Pivot, dar realizată în fapt de Pierre Boncenne, ajutat de Alain Jaubert, Hugues de Kerret și Marie-Anne Moreau (plus o armată întreagă de colaboratori), **Biblioteca ideală** (ed. 1990) se vrea o carte cît o... bibliotecă.

Cum s-a procedat în alcătuirea acestei uriașe selecții comentate? S-au efectuat delimitări paradigmatice generale (**Literaturile lumii, De la roman la benzi desenate, Istorie și cunoaștere,** plus anexa **Et pour conclure**), apoi fiecare a fost împărțită pe secțiuni (destul de arbitrare, veți vedea), după care pentru fiecare secțiune au fost alese cîte 49 de cărți (a 50-a a rămas la libera alegere a cititorului), grupate valoric în trei secțiuni: primele 10, primele 25 și, respectiv, primele 49 de titluri recomandate dintr-un domeniu sau altul. O precizare: este vorba de cărți existente — în original sau în traducere — în limba franceză.

Paradigma — să-i zicem — geografică, **Literaturile lumii,** are 15 secțiuni, din care trei îi revin... Franței (o cincime din literatura mondială?): romanul francez, romanul de dragoste francez și poezia franceză. Cîte o „căsuță“ revine, normal, literaturilor de limbă germană, romanului american (poezia constituie însă numai un apendice!?!), literaturilor hispano-americane, beletristicii în limbile engleză, portugheză (inclusiv Brazilia), spaniolă (minus America Latină), italiană și romanului rus (poezia, la fel ca la americani, rămîne o anexă). Literaturile nordice au și ele o „căsuță“, Mediterana orientală împreună cu Maghrebul — una, iar încă una este afectată noțiunii de „le rêve asiatique“. Ultima, care ne doare cel mai tare, este consacrată Europei Centrale (noi avînd un singur titlu din 49, după cum veți vedea mai încolo).

Paradigma — să o numim tipologică — epuizează pragurile mai mult sau mai puțin paratextuale ale noțiunii de literatură, dincolo de beletristica „clasică“ (nu întotdeauna, însă). Avem aici romanul de aventuri (dar și **Odiseea!**), cel istoric, „récits de voyage et d'exploration“, literatura „fantastique et merveilleux“, polițist-ul, S.F.-ul, povestirea și nuvela, literatura „en miettes“, distorsiunile (!!!), memoriile și autobiografiile, jurnalele și carnetele, corespondența, teatrul (așa, printre celelalte!), „scriitorul și opera sa“, „cartea ca oglindă“ (critica, eseul etc.), „arta din toate timpurile“, scrierile legate de muzică, de fotografie și cinema, „biblioteca ideală a tinerilor“ și, în fine, benzile desenate (!?!).

La paradigma a treia, **Histoire et Savoir,** întîlnim marile texte ale istoriei, marile figuri din istorie, „Antichitatea și noi“, războiul, revolta + revoluția + contrarevoluția, enigme și mari afaceri, politica, filosofia (cam stingheră între „colegele“ ei de paradigmă, nu?), spiritualitatea și religiile, științele umane, rituri + obiceiuri + legende, științele.

Et pour conclure, avem „gourmandises“ și „rire“ (aici, o să avem și noi o surpriză).

Înainte de a inventaria prezențele românești (nu prea multe!), să notez doar un singur lucru edificator pentru orientarea de ansamblu a acestei cărți „ideale“ despre cărți: exact atunci cînd îl credeam mai mort decît oricînd, bătrînul Marx se dovedește a fi un recordman al **Bibliotecii ideale,** apărînd la patru secțiuni diferite, inclusiv cu **Capitalul** și **Manifestul Partidului Comunist!!!** No comments.

Dintre ai noștri, se impun aproape exclusiv scriitori români de limbă franceză, cu cărțile lor scrise, în majoritate, direct în limba domnilor Pivot și Boncenne. De pildă, Mircea Eliade apare de trei ori: în primii 10 la Literatura Europei Centrale cu **Nopțile de Sânziene** (Forêt interdit), și în primii 10, apoi, firesc, la Spiritualitate și religii cu **Istoria religiilor** și în primii 49 (doar) la Rituri, obiceiuri și legende cu **Forgerons et Alchimistes.** Eugen Ionescu (sau, mai bine zis, aici — Ionesco) punctează și el de două ori: în primii 25 (numai) la Teatru cu **Rinocerii,** dar în primii 10 la „Rire“ (Umor?) cu **Cîntăreața chelă** și **Lecția.** (Să precizez că, în cadrul fiecărei grupe așa-zicînd valorice, ordinea este pur alfabetică.) Cioran figurează, în primii 10 — ce-i drept —, la „Litterature en miettes“ cu **Manual de descompunere.** Tristan Tzara și Gherasim Luca (!) sînt, în primii 25, la Distorsiuni cu **Opere-le complete** și, respectiv, **Paralipomene.** Panait Istrati apare, numai în primii 25, unde? La Literaturile Mediteranei Orientale și Maghreb-ului! — cu **Kira Kiralina.** Recent dispărutul Vintilă Horia, neintrodus în „clasamente“, este amintit la Lista premiilor Goncourt cu al său **Dumnezeu s-a născut în exil,** însă, la anexa anexei, cuprinzînd cotările revistei **Lire,** primește, ultimul pe listă, calificativul „mauvaise“ (!?!). În fine, plăcută surpriză, întrucît a avut grijă să-și publice cartea mai întîi în Franța și în franțuzește, profesorul Eugen Cizek intră în primii 49 la Istorie, cu al său **Nero.**

...Ar fi interesant, riscant, și, mai ales, amuzant să alcătuim și noi o „bibliotecă ideală“ autohtonă. Să te ții polemici, înjurături și cafturi! Probabil, revistele literare s-ar vinde ca... (dar nu dau exemple, să nu fiu acuzat de partizanat)...

Dan-Silviu Boerescu

11—14 iunie 1992, BUCUREȘTI, CAPITALA MONDIALĂ A CĂRȚII

MINISTERUL CULTURII organizează, în colaborare cu firma AVENCOURT EXHIBITIONS Ltd. din Londra, Primul Tîrg Internațional de Carte, București, 11—14 iunie 1992, în sălile de expoziție ale Teatrului Național de la etajele III și IV.

La acest eveniment cultural, fără îndoială unul dintre cele mai importante ale anului 1992, vor fi prezente cele mai de seamă edituri de stat și particulare din țară, întreprinderi de difuzare, tipografii etc. Tîrgul se va bucura de o bogată și prestigioasă participare internațională: peste 500 de edituri din 20 de state, Consiliul Europei, Consiliul Britanic, BBC World Service, Amnesty International ș.a. Tîrgul va fi deschis publicului larg, specialiștilor și oamenilor de afaceri din domeniul cărții. Spațiul de expunere este limitat. Înscriere și informații: Secretariatul Tîrgului din cadrul Societății ARTEXPO — Teatrul Național, tel. 13.09.33.

Cimpanzeul erou

O echipă pedagogică a Colegiului Pablo Picasso din Martigues animă ceea ce se numește în Franța un „atelier de lectură“. Rostul lui este ajutorarea elevilor cu dificultăți în studiul literaturii prin dezvoltarea imaginației și gustului de a citi. În anul școlar 1989—1990, pedagogii au făcut o experiență interesantă, care a antrenat aproximativ cincizeci de copii din clasa a șasea să scrie împreună o poveste avînd ca temă maimuțele. Participanții la elaborarea acestui exercițiu au fost învățați să utilizeze ordinatoarele și să se documenteze asupra materiei în biblioteca municipală, să strîngă informații necesare subiectului și să construiască o narațiune plină de întîmplări surprinzătoare. Rezultatul a fost o carte fermecătoare, ilustrată chiar de autorii ei și intitulată **Unde au dispărut?**

Eroul istorisirii aventuroase e un cimpanzeu cu numele de Charlie. Mijlociu ca mărime, el are întreg trupul acoperit de o blană brună, stufoasă, arătînd ca o pădure după incendiu. Umblă într-o salopetă „jean“ și un „tee-shirt“ de culoarea bananei. Pe cap, poartă o caschetă turcoaz cu tiv aurit și numele **Charlie** înscris vizibil deasupra cozorocului. Are o bicicletă și o întrebuințează ca să se deplaseze, dar să și facă tot soiul de acrobații la ghidonul ei. Charlie îndeplinește meseria de ghid al rezervației N'Gorongora din Tanzania, unde micii prozatori au imaginat o veritabilă metropolă instalată în copaci. Primăria ocupă un uriaș baobab. La cîțiva pași se ridică o luxoasă amenajare hotelieră cu numeroase camere al căror tarif variază după poziția crengii de așezare. Cele din vîrf costă douăzeci de banane, dar oferă o perspectivă superbă. Alături, restaurantul cimpanzeilor se mîndrește cu specialitățile sale. Se pot consuma aici, banană pescărească, banană umplută, banană de șocolată, banană cu alune și mai ales vestita banană maimuțărită. Există în rezervație și o farmacie pe un eucalipt. Brutăria funcționează sub coroana arborelui de piine, lăptăria în cocotier, zahăr, piper, cafea se pot cumpăra la băcănia din pin. Cine are nevoie de calendare, le găsește pe ramurile curmalului (fr. dattier—date). Televizoare se vînd în stejar (fr. chêne—chaine): drept spital folosește o salcie plîngătoare ș.a.m.d.

Charlie se trezește, își face gimnastica matinală, consultă agenda și pornește ca fulgerul să conducă grupul de turiști japonezi care vizitează rezervația. Dar, surpriză, pe unde trece nu mai întîlnește nici o maimuță, toate au dispărut. Aici începe aventura: Charlie îi lasă pe turiști în plata Domnului și pornește să-și caute prietenii.

Copiii au conceput o povestire cu mai multe desfășurări posibile, ca în „jocul gîștei“. Cititorul poate alege un itinerar sau altul, sărind la capitolul care i se indică și deprinzînd o manieră de lectură foarte „postmodernă“, precum constatăm. Un prim curs al narațiunii rezultă din ipoteza: Charlie rămîne în rezervație și-și dirijează pe terenul ei ancheta. Ajunge astfel la malul unui rîu unde niște tinere maimuțe femele se scaldă. Le urmărește vrăjit zbenguiala, mișcările grațioase, vesela nepăsare de făpturi libere ale naturii. Una, cea mai frumoasă, iese din apă și vine către el. Charlie e atît de emoționat încît leșină. Se vede efectul „atelierului de lectură“, elevii Colegiului Pablo Picasso au citit Odiseea și i-a impresionat episodul întîlnirii lui Ulysse cu Naussicaa. Charlie se trezește resimțind o senzație extrem de plăcută. Saha Saha, așa află că o cheamă pe tînăra maimuță, îi mîngîie delicat obrazul. Charlie se îndrăgostește fulgerător. Dar Saha Saha nu răspunde sentimentelor lui, nici după ce eroul nostru o salvează de un piton care era să o înghită. Neobținînd vreo informație, Charlie abandonează ancheta și rămîne în mijlocul maimuțelor nomade, al căror șef e Sohu Sohu, tatăl iubitei sale; așa speră să o cucerească odată și odată prin poeziile scrise pentru ea. Cine nu agreează literatura sentimentală poate urmări alt fir al povestirii. Pe acesta, polițist, Charlie părăsește rezervația în căutarea dispăruților și are curînd dovada că prietenii săi au fost capturați de braconieri albi, ca să fie vînduți unei grădini zoologice sau laboratoarelor care experimentează asupra maimuțelor efectul diverselor produse farmaceutice. Întîlnește și o fată, Lisa, crescută de tribul Massai, după ce părinții ei căzuseră victime tot bandiților răpitori de maimuțe. Noua amică a lui Charlie îi propune un plan: să se lase prins de braconieri, ca să afle astfel unde duc ei maimuțele și ce destinație vor da cuștilor în care animalele sînt sechestrate. Lisa, ținîndu-se pe aproape tot timpul, are să alerteze autoritățile, cînd transportul va ajunge în Europa. Planul reușește, și la capătul a numeroase peripeții, șeful traficanților de primate, un mafiot e arestat. Drept răsplată pentru iscusința dovedită, Lisa primește propunerea să lucreze în rezervație.

Pe alt fir narativ, micii scriitori au fost ispitiți să trateze tema sub raport ecologic: Charlie, ieșind din rezervație și străbătînd savana, descoperă un personaj bizar, cu un nas roșu monumental. Crede întîi că e prietenul său Max deghizat, dar figura carnavalescă nu poartă o mască, ci-și exhibă propriul chip dizgrațios. Charlie face cunoștință astfel cu Banana Joe, un macac bătăuș, poreclit **K.O.** Însoțit de el, pornește către agenția **Căsătorie la minut** unde bănuiește că ar fi ajuns cimpanzeii care s-au evaporat din rezervație. Aici, patronul întreprinderii, o gorilă, Pongo, vînător de femei, trăiește printre numeroase făpturi zvelte, pensionarele haremului său. Banana Joe, încearcă să obțină de la el măcar una pentru dînsul, dar suferă un afront. Pongo îi recomandă batjocoritor să-și privească mutra în oglindă. Charlie și Banana Joe sosesc la o stațiune, Garisoke, unde o americancă, Dian Fossey, se ocupă cu protecția primatelor. Ea le explică soarta tristă care le e rezervată maimuțelor de către civilizația modernă. Îl învață și pe Banana Joe cum să-și învingă pornirile agresive care au la origine complexul său de ins urît la înfățișare. Cei doi rămîn să-i ajute bravei americance în munca ei generoasă, consacrată protecției gorilelor amenințate cu dispariția. Ultima variantă a istorisirii ia o turnură politică: Charlie dă peste un trib babuin, ale cărui exemplare femele sînt supărate pe masculi, fiindcă le lasă lor singure întreaga grijă a creșterii puilor. Are loc o manifestație de protest sexistă și participantele la ea scandează lozinci antifalocrate, ca de pildă: „Destul cu mamele care distrează și cu tații care abuzează!“ Charlie, plin de compasiune, se alătură mulțimii nemulțumitelor. Intervin „gorilele“ masculului dominant, și, ca să le risipească pe rebele aruncă sulițe asupra lor. Una se înfige în pieptul lui Charlie și îl omoară. Manifestația însă izbutește să provoace alungarea masculului tiran și înlocuirea sa cu alt maimuțoi, care satisface doleanțele părții feminine a tribului. Pe mormîntul lui Charlie se ridică un monument funerar; acesta îl reprezintă înconjurat de mici babuini care agită o pancartă.

Amuzantul rezultat al experimentului pedagogic de la Martigues permite și cîteva observații: confirmă, în primul rînd, că literatura se naște din literatură, cum susține Northrop Frye. Am văzut cum episodul cu Saha Saha a fost inspirat de Odiseea; iată că, și destinul îndrăgostitului Charlie, compunînd poezii pentru o femeie care nu-l iubește, amintește de soarta lui Cyrano, menționat chiar acolo unde ni se spune aceasta. Că povestea spadasinului poet, nefericit din cauza apendicelui său nazal, a lucrat asupra imaginației ucenicilor prozatori, nu încape îndoială, după ce aflăm și suferințele junelui macac Banana Joe. Lisa e un personaj croit după modelul Tarzan, a cărui istorie iarăși a fost asimilată productiv. Ca și diverse romane detective, din care au ieșit Salettini mafiotul și rețeaua sa de traficanți, la originea altor episoade stau indubitabil cărți despre obiceiurile maimuțelor și viața lor familială.

Pe autorii adolescenți îi preocupă, cum e de așteptat, relațiile cu fetele, problemă care intervine în fiecare episod. Dificultățile vieții sentimentale sînt transferate din universul uman în cel al primatelor. Alt interes, specific virstei, privește camaraderia. Pe Charlie îl afectează îndeosebi pierderea amicului său Max. Un prieten devotat caută și Banana Joe.

E simptomatic cum sînt înclinați să fantazeze prozatorii din clasa a șasea. Mecanismul lor asociativ e mai ales de ordin auditiv. Le incită imaginația, jocurile de cuvinte, așa cum am arătat anterior. Ceea ce se mai înțelege familiar prin **gorilă** cheamă în mintea lor agenția matrimonială gangsterească de sub conducerea oribilului Pongo. Banana Joe s-a născut din transformarea numelui unui erou vestit de benzi desenate, Indiana Jones, făcut foarte popular în ultima vreme și pe calea ecranului. Feministele babuine se numesc Janine, Karine, Marine, Claudine și scandează lozinca „Prenez vos vitamines!“

E de observat și pătrunderea elementelor civilizației moderne, tehnicizate în universul fantasmatic al tinerilor autori. Turiștii japonezi pe care-i plimbă Charlie prin rezervație au toți aparate fotografice și mitraliază cu flash-uri orice li se arată. Hotelul din N'Gorongoro are piscină și sală de jocuri. Există în rezervația unde trăiește Charlie, un departament al științelor și tehnicii. Acolo lucrează Thalus, Pierrus, Meria Curius și Thomas Edissus. Maimuțele sexiste citesc „Babouine-magazine“.

Să nu uităm nici influența desenelor animate asupra inventivității juvenile în materie de „gag“-uri. Charlie execută în jurul pitonului dansul strămoșilor săi, Ta, Ta, Ta, un pas la stînga, altul la dreapta, doi îndărăt și tot atîția înapoi. Reptila întoarce capul după el, fascinată, înnodîndu-și gîtul singură și sugrumîndu-se.

Ov. S. Crohmălniceanu

Ou sont-ils passés? **(Charlie le cimpanzé). Par les classes de 6-e. 1989—1990. Editeur. Foyer Socio.-Educatif du Collège Pablo Picasso en collaboration avec la Bibliothèque municipale et la Maison des Jeunes et la culture de Martigues.**

Augustin Costinescu: „Balerina“

ODISSEAS ELYTIS: Elegia de la Grüningen

Baronului von Hardenberg, in memoriam

Păduri ale Renaniei oprite înlăuntrul meu amar de vreme în urmă
Și-acum din nou ca dintr-un con de vînătoae pornite
Herburi și arbori genealogici pe cari copil de doisprezece ani fără să vreau eu le descopeream
Es war der erste einzige Traum Söfchen **la tine mă gîndesc**
De parcă încă te-aș vedea rătăcind pe sub copaci în alee
Ori la răstimpuri ridicînd cu băgare de seamă în lumină
O țandără albăstrie de rocă vrîstată, și atunci
Toate irizatele ore ale anului prind cu zumzet
A se roti în jurul creștetului meu (Privirea-mi
Fără încetare țintă la punctul luminos din centru)
Astfel încît iar să se facă astăzi și să fie
Nouăsprezece Martie una mie șapte sute nouăzeci și șapte.
Prima îndrăzneală aceasta. Și a doua : să te cobor de pe crucea numerelor nopții

9 : călare sosește acela care va adormi în pieptul tău îngerul
10 : cu mii de mici pîlnii lila iedera, năpădește uș: și ferestre
11 : greu, cerul atîrnă mai jos decît hornurile
12 : culcușul tău se lasă într-o latură
13 : ridică val de-al treilea ursita
14 : și fără tine Primăvara în subpămînturi împinge înainte plante roditoare
15 : cum se mai fugăresc pe dedesubtul ierbii apele !
16 : auzi, auzi cît e de frumos ! Și vezi, vezi încă ceva !
17 : privit prin crăpătura sufletului tău și mai frumos arată acum mormîntul
18 : din clipă în clipă sosește vîntoasa cea mai neagră a pletelor Isidei
19 : atît de întins, văzduhul și atît de strîmt pămîntul doar pentru doi oameni.

Invitație la o lectură paralelă

În **Elegiile Pietrei Dinafară** (Atena, 1991), ultima capodoperă elytiană, a cărei apariție, în luna noiembrie, a coincis cu a optzecea aniversare a poetului, cel care a celebrat ca nimeni altul simbolul vital, monarhic și suveran al Soarelui, întreprinde o surprinzătoare și la fel de măiestrită explorare a regnului umbrei și al nopții.

Nu e de mirare că, pentru aceasta, el recurge la „asistența" cîtorva din marile figuri ale romantismului „nocturn", precum Novalis, Hölderlin, Blake și Dionysios Solomos : poeți dintotdeauna de căpătîi ai lui Elytis, cărora el le aduce cu prilejul respectiv și omagiul său creator.

Transcriu mai jos, în traducere, „Elegia de la Grüningen", invitînd cititorul român să o parcurgă în paralel cu al treilea „Imn către Noapte" al lui Novalis. Pentru a facilita această operațiune, în note ofer cîteva puncte elementare de reper pentru detectarea „intertextualității" propuse.

Mici daurite zburătoare prunci răsuflării tale se văd încă
Roind deasupra lespezii iar noaptea jucîndu-se cu luna
Însă cel care ca un sculptor de sunete compune muzica din depărtate constelații
De-i noapte de-i zi tot muncește. Ce do-uri cenușii, ce sol-uri violete se ridică
În aer. Încît ș: cele mai sacerdotale stînci la asemenea plînset se-nchină
Și arbori: cei mai păsărești silabe de netălmăcită frumusețe
Mărturisesc. Că dragostea nu-i aceea ce știm și nici aceea care magii zic că este
Ci viața de-a doua ce rană nu cunoaște în veac de veac.
Vin' timp primăvăratec. Doar ești părtaș la vină.
Te uită :
Ce verde adînc acum acoperă umerii ei
Și el cum o privește ! Cum după ce cu greu a răzbătut
Prin codrii de floare o ceață mov îi înșfacă și-i ridică în aer
La mijloc de Mai acestea au vrut zeii să se întîmple
Și altele de care n-am știință. Dar dacă lucrurile au luat o întorsătură nenorocoasă
De atunci învățăminte mari am tras. De vreme ce
De cînd copil de doisprezece ani v-am cunoscut
ați devenit pentru mine
Păduri ale Renaniei, rîuri din văi, călești, cavaleri și curți cu adăpători și frontoane

Zilnica pagină dintîi a după-morții.

1990

NOTE :

Grüningen : castel din Thuringia, unde Novalis a întîlnit-o pe a sa „Beatrice", pe nume Sophie von Kühn, la 17 noiembrie 1794, cînd tînăra fată avea doar 12 ani.

Baronul von Hardenberg : Georg Philipp Friedrich, Freiherr („baron") von Hardenberg, era numele „lumesc" al poetului.

Es war der erste... : „A fost cel dintîi și singurul vis" (**Hymne an die Nacht** III, în românește de Alexandru Philippide).

Söfchen : diminutiv de la Sophie.

Nouăsprezece Martie... : Ziua morții Sophiei, cu care Novalis se logodise în martie 1795.

9... : Secvența ce urmează, numerotată de la 9 la 19, transcrie zi cu zi ultima fază a bolii fatale ce a răpus-o pe Sophie von Kühn, la vîrsta de 15 ani.

La mijloc de Mai... : La 13 mai al aceluiași an, Novalis face o vizită la mormîntul iubitei. În jurnalul său citim următoarele : „Seara am fost la Sophie. Indescriptibilă bucurie — fulgerătoare momente de entuziasm — am suflat și mormîntul a zburat departe, ca praful — veacurile erau clipe — simțeam prezența ei — am dobîndit credința că ea va trebui să meargă veșnic înaintea mea, călăuzindu-mă". Din această scenă de extaz s-a născut, fără doar și poate, cel de-al treilea „Imn către Noapte".

Prezentare, traducere, note :
Victor Ivanovici

«ORICE OM CARE ȘOVĂIE GREȘEȘTE»

Interviu cu dl. ILIE GILBERT (Brazilia)

Membru al Uniunii Scriitorilor din Brazilia, profesor-doctor la Școala Pós-Graduada de Ciênicias Socials din Sao Paulo, domnul Ilie Gilbert s-a aflat zilele trecute în vizită la Uniunea Scriitorilor din România, în vederea stabilirii unor contacte culturale între cele două uniuni de creație. Am profitat de prezența distinsului oaspete pentru a-i adresa cîteva întrebări.

Rep. : Trăiți într-o lume, din multe puncte de vedere, spectaculoasă. E acolo, în America Latină, o societate de consum, altfel decît, să zicem, în Europa, cu legi aspre și convulsii sociale surprinzătoare. Ce poziție capătă scriitorul în astfel de condiții, în Brazilia, unde locuiți ?

I. G. : Lumea în America de Sud și în Brazilia, în mod special, este o lume care e orientată pe idei clasice și cunoscute ale capitalismului, care e de multe ori dominat de un capitalism sălbatic. Asta înseamnă că este o lume determinată de legea cererii și a ofertei, de inițiativa particulară și este un sistem în care nu există subvenții, din partea statului. Subvenții există din partea unor întreprinderi care decid din cînd în cînd să facă activități comerciale și o activitate paralelă culturală ca să creeze o imagine de instituții participative. Profesia de scriitor este o activitate din a cărei remunerație cel care o exercită trăiește. Cîștigurile pe care un scriitor le are sînt în ceea ce privește cărțile exclusiv provenite din drepturile lui autorale. Ele reprezintă atît de puțin încît imensa majoritate a scriitorilor are alte ocupații principale.

Rep. : De la o zi la alta, de la o lună la alta apar și se destramă alianțe politice, se ivesc prooroci și se dezvăluie nulitatea anumitor persoane. Ține literatura sudamericană pasul cu toate aceste modificări sociale și politice aproape insesizabile ?

I. G. : Literatura sudamericană este un concept foarte generic. Literatura braziliană are și ea un caracter generic. Dar să vorbim de scriitorul brazilian. Scriitorul brazilian dacă are ca idee preponderentă să fie un element participativ la modificările sociale inerente ale unei societăți, fără îndoială că el își manifestă influența. Dacă el scrie cu ideea de a fi pomenit de posteritate este liber să încerce, dar greu va găsi un editor pentru că legătura între scriitor și public este făcută printr-un alt profesionist care este editorul. Editorul este un impresar al cărui produs este un articol care se cheamă cartea. Fără o rentabilitate nu există posibilitatea de a se tipări cărți. De aceea eu spun că există diferență între propagandă și marketing. Propaganda este ceea ce producătorul dorește să comunice consumatorului potențial asupra calităților produsului. Marketing este un proces invers. Este ceea ce consumatorul poate să informeze producătorul asupra a ceea ce consumatorul trebuie să aibă. Scriitorul care știe să scrie pentru marea majoritate a consumatorilor va fi un scriitor de succes. Scriitorul va fi clar și vădit declarat element care aparține societății capitaliste și sistemului de lege a cererii și ofertei. Există în Brazilia editori, atît de consacrați și de o forță economică indiscutabilă care, prin propria lor atitudine, cu caracter intelectual, individual, decid proporția de cărți cu care au rentabilitatea asigurată. Asta le menține și le ridică considerația în fața opiniei publice.

Rep. : În operele marilor creatori de pe continentul în care trăiți, am luat cunoștință despre realitățile unei lumi care este într-o continuă reașezare și reordonare. Unii dintre acești scriitori chiar au fost gata pregătiți să conducă destinele unor națiuni. Vi se pare potrivită calea lor de manifestare ?

J. G. : Lumea în continuă tendință de a se reașeza ca să formeze o societate stabilă este o caracteristică nu numai a Americii de Sud, dar și a întregii lumi. Cînd se spune că lumea din America trebuie reorganizată asta nu înseamnă implicit că lumea europeană e organizată. Lumea europeană e organizată așa cum totdeauna a fost în ultimele secole. O succesiune aproape neîntreruptă de războaie. Acum apare ca un steag foarte frumos comunitatea europeană economică, dar asta nu elimină pentru totdeauna și într-un mod categoric conflictele. Poziția unui om de litere gata să abordeze o poziție de lider politic este perfect normală deoarece noi observăm că nu numai oameni letrați dar și artiști de cinema au fost președinți de state, nu o dată, ci de mai multe ori. Nu văd de ce un artist al scrisului nu poate să fie.

Rep. : Trebuie ca scriitorul să participe efectiv la viața societății ? Are el mai multe virtuți politice decît, să zicem, un medic, un inginer ? Ce-l particularizează pe acest scriitor și ce-l dezavantajează ?

J. G. : Atît scriitorul, medicul, omul care nu are de lucru, cît și profesorul universitar, niciodată nu trebuie să înceteze de a fi cetățeni ai țării din care fac parte. A fi cetățean înseamnă a fi un element participant. Sîntem toți pentru un avion care zboară și în care noi nu avem o individualitate exagerată ca în momentul în care mie mi-e cald și vreau să deschid fereastra. Avionul explodează în momentul în care deschid fereastra. Eu fac parte dintr-un grup. Ca scriitor, nu fac mai mult parte dintr-un grup.

Rep. : Noi, românii, sîntem încă într-o perioadă de tranziție care ne va duce îndubitabil spre lumea care ne așteaptă cam de multă vreme. Cît de mult credeți că trebuie să se implice creatorul român în destinul politic al țării sale. Greșește el dacă șovăie ?

J. G. : Orice om care șovăie greșește ! Dacă omul modest văzînd un fotoliu se gîndește : „uite, eu șovăi, poate nu sînt destul de pregătit, poate trebuie să mă mai pregătesc încă, poate sînt alții mai pregătiți decît mine " și în timp ce el are aceste șovăieli trece pe acolo, întîmplător, văzînd un fotoliu gol, un alt cetățean, care nu are nici un fel de pregătire, dimpotrivă, care are o pregătire bazică negativă, care este un om nociv societății, văzînd fotoliul gol și cu unu sau doi sau trei modești șovăielnici în jurul fotoliului, el zice : „îmi dați voie, vă rog" și se așează, căpătăm lideri care au ocupat fotoliile din cauză că modeștii și șovăielnicii au avut complexul de inferioritate. Tranziția României către lumea așa-zis liberă, e tranziția nu numai a României ci și a românilor, pentru că o țară este formată din cetățenii ei. Mă refer în mod clar la faptul că noi avem aici o societate de 23 milioane de știutori de carte. Politicienii vor beneficia în categoria lor de permanenți candidați ca să obțină voturi și vor promite progresul în unități de timp individual. În măsura în care ei vor reuși să fie persuasivi, vor obține voturile și cred că în unități de timp individuale se va reuși să se perfecționeze total această tranziție.

Interviu realizat de
Marius Tupan

DINO BUZZATI

MANTAUA

După o așteptare parcă fără sfîrșit, cînd nădejdea începea deja să se stingă, Giovanni se întoarse acasă. Încă nu bătuse de două, măicuța lui tocmai strîngea masa, era o zi cenușie de martie și zburau ciorile.

El apăru pe neașteptate în prag și măicuța strigă : „Ah, fii binecuvîntat !“ dînd fuga să-l îmbrățișeze. Anna și Pietro, cei doi frățiori cu mult mai mici, începură și ei să strige de bucurie. Iată clipa așteptată de luni întregi, nălucită atît de des în visele frumoase din zori, și care trebuia să readucă fericirea.

El abia dacă scoase un cuvînt, destul de greu fiindu-i și așa să-și țină plînsul. Își lăsase numaidecît sabia grea pe un scaun, pe cap mai avea încă șapca îmblănită. „Stai să te văd“ spunea mama printre lacrimi, trăgîndu-se oleacă îndărăt „stai să te vedem cît ești de frumos. Da' ești palid, știi.“

Într-adevăr, era tare palid și parcă sfîrșit. Își scoase șapca, înaintă pînă în mijlocul încăperii, se așeză. Ce trudit era, ce trudit, pînă și să zîmbească părea că-i e greu.

„Da' scoate-ți mantaua, copilule“ zise măicuța, și se uita la el ca la un miracol, mai-mai s-o cuprindă sfiala ; ce înalt se făcuse, frumos, falnic (chiar dacă nițeluș prea palid). „Scoate-ți mantaua, dă-mi-o încoa', nu simți ce cald îi ?“

El avu un gest brusc de apărare, instinctiv, strîngîndu-și pe sine mantaua, poate de teama să nu-i fie luată cu sila.

„Nu, nu, lasă-mă“, răspunse el, evaziv „mai bine nu, de altminteri peste puțin timp trbuie să mă duc...“

„Trebuie să te duci ? Te-ntorci după doi ani și numaidecît vrei să te duci iar ?“ făcu ea întristată, văzînd cum reîncepe grabnic, după atîta bucurie, veșnicul chin al mamelor. „Trebuie să te duci numaidecît ? Și nu mănînci nimic ?“

„Am mîncat deja, măicuță“ răspunse feciorul cu un zîmbet blînd, și privea în jur îmbătîndu-se de semiîntunericul acela iubit. „Ne-am oprit la un han, la cîțiva kilometri de-aici...“

„Aha, n-ai venit singur ? Cine mai era cu tine ? Un tovarăș de regiment ? Feciorul Menei, cumva ?“

„Nu, nu, era cineva întîlnit în drum. Acuma stă afară și-așteaptă.“

„Stă colo și-așteaptă ? Și de ce nu l-ai adus înăuntru ? L-ai lăsat în mijlocul drumului ?“

Se apropie de fereastră și, de partea cealaltă a grădinii, îndărătul gărdulețului de lemn, zări în uliță o siluetă plimbîndu-se de colo-colo cu pași înceți ; era înfășurată de sus pînă jos într-o pelerină și lăsa impresia de negreață. Atunci în sufletul ei încolți, neînțeleasă, printre vîrtejurile bucuriei fără de seamăn, o neliniște stranie și ascuțită.

„Mai bine nu“ răspunse el, scurt. „L-ar stingheri numai, așa-i el.“

„Dar un pahar cu vin ? putem să i-l ducem afară, nu, un pahar cu vin ?“

„Mai bine nu, măicuță. E-un om ciudat, e în stare să plece valvîrtej.“

„Da' cine-i omul ăsta ? De ce te-ai întovărășit cu el ? Ce vrea de la tine ?“

„Prea bine nu-l cunosc“ zise el încet și grav. „L-am întîlnit în timpul călătoriei. A venit cu mine, asta-i tot.“

Părea că dorește să schimbe subiectul, părea să se rușineze de discuție. Iar măicuța, ca să nu-l supere, vorbi imediat despre altceva, dar de pe chipul ei duios lumina dinainte începea deja să se stingă.

„Ascultă“ zise „închipuie-ți ce-o să facă Marietta cînd o afla că te-ai întors ? Te gîndești cum o să sară în sus de bucurie ? La ea voiai să te duci acu' ?“

El se mulțumi să zîmbească, mereu cu aerul cuiva care-ar vrea să fie vesel dar nu poate, din pricina unei poveri ascunse.

Măicuța nu izbutea să priceapă : de ce rămînea pe scaun, aproape trist, ca în acea zi îndepărtată a plecării ? De-acuma se-ntorsese, cu o viață nouă înainte, cu un șir nesfîrșit de zile libere de orice griji, atîtea seri frumoase laolaltă, un rîu nesecat care se pierdea dincolo de munți, în oceanul anilor viitori. Gata cu nopțile de spaimă cînd în zare țîșneau fulgere de foc și se putea închipui că și el era acolo, lungit la pămînt, țeapăn, cu pieptul străpuns, printre rămășițele însîngerate ale măcelului. Se-ntorsese, în sfîrșit, mai bărbat, mai frumos, și ce bucurie pe Marietta. Peste puțin avea să se-mprimăvăreze, urmau să se cunune la biserică, într-o duminică dimineața, în sunet de clopote și jerbe de flori. Atunci de ce ședea pierit și cu gîndul aiurea, de ce nu mai rîdea, de ce nu-și istorisea bătăliile ? Dar mantaua ? De ce și-o ținea strînsă pe sine, deși era atît de cald în casă ? Poate fiindcă, dedesubt, uniforma îi era ruptă și plină de noroi ? Dar față de măicuța lui, cum putea să se rușineze de măicuța lui ? Chinurile păreau să fi luat sfîrșit, și cînd colo, iată numaidecît o nouă îngrijorare.

Cu chipul ei blînd lăsat nițeluș pe umăr, îl privea stăruitor, cu neliniște, atentă să nu-l supere cumva, să-i ghicească numaidecît orice dorință. Dar poate era bolnav ? Ori pur și simplu sfîrșit de-atîtea încercări ? De ce nu vorbea, de ce nici măcar nu se uita la dînsa ?

Drept e că fiul nici n-o privea măcar, dimpotrivă, părea să-i ocolească privirea, de parcă s-ar fi temut de ea. Iar în vremea asta cei doi frățiori îl contemplau muți, cu o stînjeneală curioasă.

„Giovanni“ murmură ea, nemaiputîndu-se stăpîni. „Ești aci în sfîrșit, ești aci în sfîrșit ! Așteaptă, acușica îți fac cafeaua.“

Dădu fuga la bucătărie. Iar Giovanni rămase cu cei doi frați atît de micuți față de el. Nici nu s-ar fi recunoscut măcar unul pe altul dacă s-ar fi întîlnit pe uliță, ce schimbare în numai doi ani. Acum se priveau pe rînd, în tăcere, fără să afle cuvinte, doar din cînd în care zîmbeau tustrei deodată, ca dintr-un legămînt vechi niciodată uitat.

Și uite-o pe măicuța înapoindu-se, uite cafeaua fumegîndă lîngă o felie frumoasă de plăcintă. El goli ceașca dintr-o sorbitură, mestecă anevoie plăcinta. „Cum așa ? Nu-ți mai place ? Cîndva te dădeai în vînt după ea !“ ar fi vrut să-l întrebe măicuța, dar tăcu, să nu-l stingerească.

„Giovanni“ îi propuse ea în schimb „nu vrei să-ți revezi odaia ? Ai un pat nou, știi ? am pus să se văruiască pereții, o lampă nouă, vino să vezi ... dar mantaua aia, tot nu ți-o dai jos ? ... nu simți cît îi de cald ?“

Soldatul nu răspunse, dar se ridică de pe scaun, pornind spre încăperea de-alături. Mișcările lui aveau un soi de încetineală greoaie, de parcă n-ar fi avut douăzeci de ani. Măicuța fugise înainte să deschidă larg obloanele (dar pătrunse numai o lumină cenușie, cîtuși de puțin veselă).

Florin Calafeteanu : „Țărm I“

„Ce frumos !“ făcu el fără prea mare entuziasm, odată ajuns în prag, la vederea mobilelor noi, a perdelușelor imaculate, a pereților albi, toate astea proaspete și curate. Dar, cum măicuța se aplecă să netezească învelitoarea de pe pat, și aceea nouă-nouță, el își odihni privirea pe umerii ei plăpînzi, o privire negrăit de tristă pe care nimeni n-o putea zări. Anna și Pietro se aflau, într-adevăr, în spatele lui, cu fețișoarele radioase, așteptînd o scenă grozavă de voioșie și surpriză.

Cînd colo, nimic, „Ce frumos ! Mulțumesc, măicuță, știi ?“ repetă el, și asta a fost totul. Își învîrtea ochii cu îngrijorare, ca unul ce dorește să curme o discuție dureroasă. Dar mai ales privea din cînd în cînd, cu vădită încordare, pe fereastră, la gărduleț de lemn verde îndărătul căruia o siluetă se plimba încet de colo-colo.

„Ești bucuros, Giovanni ? ești bucuros ?“ întreba ea, nerăbdătoare să-l văd fericit. „O, da, e foarte frumos“ răspunse fiul (dar de ce se încăpățîna să nu-și dea jos mantaua ?) și zîmbea mai departe cu mare cazną.

„Giovanni“ imploră ea, „Ce ai ? ce ai, Giovanni ? Tu-mi ascunzi ceva, de ce nu vrei să spui ?“

El își mușcă buza, părea ca un nod i se pusese în gît. „Măicuță“ răspunse el după un răstimp, cu voce albă „măicuță, de-acum trebuie să plec.“

„Trebuie să pleci ? dar te-ntorci numaidecît, nu ? Mergi la Marietta, așa-i ? spune-mi adevărul, mergi la Marietta ?“ și încerca să glumească, deși o muncea neliniștea.

„Nu știu, măicuță“ răspunse el cu același glas reținut și amar ; și în vremea asta se-ndrepta spre ușă, își puse din nou șapca îmblănită „nu știu, dar acum trebuie să plec, cel de colo m-așteaptă.“

„Dar te-ntorci mai tîrziu ? te-ntorci ? În două ceasuri ești înapoi, așa-i ? O să-i chem încoace și pe unchișu' Giulio cu mătușa, închipuie-ți ce sărbătoare și pentru ei, încearcă să vii olecuță mai devreme de prînz ...“

„Măicuță“ repetă fiul, ca și cum ar fi rugat-o fierbinte să nu mai spună nimic, să tacă, să se-ndure, să nu mai sporească chinul. „Acum trebuie să plec, cel de colo m-așteaptă, a fost și-așa prea răbdător.“ După care o învălui într-o privire care-ți rupea inima.

Se apropie de ușă, frățiorii, încă voioși, se lipiră de el și Pietro ridică o pulpană a mantăii, să afle cum era îmbrăcat pe dedesubt frate-său. „ Pietro, Pietro ! hei, ce faci ? dă-i drumul, Pietro !“ strigă măicuța, temîndu-se că Giovanni o să se-nfurie.

„Nu, nu !“ exclamă și soldatul, observînd gestul băiatului. Dar era de-acum prea tîrziu. Cele două pulpane de postav azuriu se întredeschiseseră pentru-o clipită.

„Oh, Giovanni, copilul meu, ce ți-au făcut ?“ bîigui mama, acoperindu-și fața cu mîinile. „Giovanni, dar ăsta-i sînge !“

„Trebuie să plec, măicuță“ repetă el pentru a doua oară, cu o tărie disperată. „L-am lăsat deja s-aștepte destul. La revedere Anna, la revedere Pietro, rămas bun măicuță.“

Ajunsese deja la ușă. Ieși ca dus de vînt. Străbătu grădina aproape în goană, deschise portița, doi cai porniră în galop, sub cerul cenușiu, dar nu către sat, nu, ci peste fînețe, în sus, către nord, înspre munți. Galopau, galopau.

Iar atunci măicuța în sfîrșit pricepu, un gol imens, pe care veacuri întregi nu l-ar mai fi putut umple vreodată, se deschise în inima ei. Pricepu ce era cu mantaua, tristețea fiului și mai ales cine era misteriosul individ care se-nvîrtea de colo-colo pe drum, în așteptare, cine era personajul acela sinistru chiar prea răbdător. Atît de milos și de răbdător încît să-l însoțească pe Giovanni pînă la vechea căsuță (înainte de a-l lua cu dînsul pentru totdeauna), ca să-și poată saluta mama ; încît să-l aștepte minute în șir dincolo de gard, în picioare, el, stăpînul lumii, în praful drumului, ca un cerșetor înfometat.

În românește de.
Anca Domnica Ilea

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi, ISSN 1220—626 x
20 LEI

BIBLIOTECA „ASTRA“ SIBIU

BIBLIOTECA ASTRA SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri, 6 mai 1992 **16 (115)**

Sensul unei convertiri

Primirea extraordinară pe care cetățenii Capitalei României au făcut-o Majestății Sale Mihai I poate fi considerată drept cel mai elocvent test de impopularitate a instituțiilor de azi ale Puterii, în primul rînd a Parlamentului și Președinției. Nu atît convingerile sau simpatiile monarhiste trebuie invocate ca sursă a prezenței celor cinci sute de mii de bucureșteni în fața și pe arterele din jurul bisericii Sf. Gheorghe și nici doar simpla curiozitate a românului, cît nemulțumirea și dezamăgirea lor față de actuala stare de lucruri, politică și economică, din România. N-ar fi prima oară în istoria noastră cînd convertim necazul în bucurie, — niciodată invers, ca la popoarele cu instinctul de conservare diminuat —, dar de astă dată s-a potrivit ca respectiva convertire să aibă o dublă determinare : una de natură religioasă : Paștele ortodox, suprema sărbătoare creștinească, și alta de natură istorică : vizita în țara natală, după patruzeci și cinci de ani de exil, a ultimului Suveran al României. Sensul politic al acestei vizite nu e de căutat în vizita însăși care a avut caracter privat, ci în reacția românilor la ea, o reacție pretutindeni — la Putna, la București, la Curtea de Argeș — marcată de entuziasm și decență. Cei care au și pornit, la cîteva ceasuri după terminarea ei, o veritabilă campanie împotriva regelui — de la fițuicile fostei Securități, și logoreea cîtorva parlamentari handicapați mental, pînă la discursurile Președintelui în vizitele sale de lucru, trase la șapirograf după cele ale defunctului dictator — ar face bine să înțeleagă că mulțimea care l-a întîmpinat pe Majestatea Sa Mihai I nu a fost chemată de nimeni, n-a venit la ordin și nici n-a scandat, ca de obicei, lozinci împotriva puterii, și că o jumătate de milion nu e deloc un număr pe care să te faci că nu-l vezi. A tot da zor cu inviolabilitatea Constituției care a decis ca România să fie republică, înseamnă, de fapt, a nu pricepe că problema adevărată a țării noastre la această oră este abandonarea definitivă a tuturor structurilor de tip comunist, recîștigarea mentalității de popor liber, renunțarea la serviciile tuturor acelora care, decenii la rînd, au rănit forța morală a românilor. Înțelepciunea Majestății sale regale, vădită în echilibrul și demnitatea discursurilor din București, atestată de absența oricărui orgoliu revendicativ și a oricărei implicări politice, a fost pentru cei ce au ieșit pe străzi pentru a-l zări, fie și de departe, cu atît mai evidentă cu cît, de partea cealaltă, lipsa de înțelepciune a unor luări de poziție oficiale a fost desăvîrșită. Se poate spune chiar că, expresie a nemulțumirii față de prezentul politic al României, entuziasmul bucureștenilor din 26 aprilie valorează cît un vot de neîncredere acordat Parlamentului, Guvernului și Președinției la un loc, semnificînd totodată dorința de schimbare reală a vieții noastre. Nu vom cădea în ispită de a decreta întoarcerea la regalitate ca pe unica soluție pentru democratizarea certă a societății românești, dar nici nu vom nega, din principiu, o atare posibilitate. Cineva vedea în persoana lui Mihai I pe cel mai îndreptățit candidat la... Președinție. Dincolo de incompatibilitatea celor două noțiuni : rege și președinte, respectiv regat și republică, ideea ascunde un simbure mare de adevăr, decodabil în linia fatalismului românesc astfel : dacă tot nu putem fi — prin Constituție — altceva decît Republică, măcar să avem drept Președinte pe fostul Rege. Ar fi semnul cel mai limpede că în istoria noastră s-a schimbat ceva. E atît de mare nevoia românilor de schimbare și de revocare absolută a comunismului încît n-ar ezita pentru realizarea acestei schimbări, a acestei revocări, să facă să devină compatibile entități altminteri incompatibile. Și dacă politicienii noștri de azi au la ce să mediteze în chip serios și responsabil în urma vizitei Majestății Sale Mihai I în România, asta nu e nici legitimitatea regelui, nici persoana lui, nici sensibilitatea pro-monarhistă a românilor, asta e pur și simplu marea dorință a poporului român de a rupe pentru totdeauna cu comunismul și cu instrumentele lui. Cine are ochi de văzut și urechi de auzit să vadă și să audă...

„L"

Paginile revistei sînt ilustrate cu reproduceri după lucrări ale marelui pictor renascentist Piero della Francesca

Lecția

Să mai aștept pe sălița întunecoasă
ca un elev cuminte și îndatoritor
ora cînd se va face lumină
în colțul curat și demascator.
Să aștept în liniște în acea încăpere
cu mulți ochi ațintiți către mine
ora cînd voi primi binecuvîntata
lecție a științei de bine.
Să-ntorc fața de la cel ce-mi promise
deplina învățătură
și asprele căi pe care, cuminte,
le iau în piept, fără spaime și ură.
Să mă aplec asupra oglinzii
acestei mult prea iubite foi de hîrtie
și mîna să-mi rămînă încremenită
în gestul suprem al uitării de sine.

Ioana Diaconescu

În acest număr — DEBUTUL UNEI RUBRICI DE DEBUT: «PRIVIGHETORUL»

•

Cum poate fi salvată pornografia

eseu de
DAN STANCA

•

ANUL SPANIEI o privire critică

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Petrică și lupii

În Săptămîna Mare, actualitățile ne-au adus vești demne de luat în seamă, chiar în posesie : unu că a decedat Nicolski, doi că se vor „pune la dispoziție" liste cu informatorii securității, în vederea începerii „procesului comunismului". Dacă le adăugăm celor două și sentința definitivă în procesul CPEx, pronunțată în absența inculpaților (în paranteză fie spus, ne temem ca și pedepsele să nu fie executate tot în absența lor), avem un tablou mai amplu al manevrelor care se fac în vederea alegerilor Puterea, în scădere puternică de altitudine, începe să arunce lestul. Dacă dispariția ferocelui criminal Nicolski e, ca să zicem așa, un dar divin, previzibil de altfel, dată fiind vîrsta fostului general de securitate, dar și amenințarea cu inculparea care-i va fi otrăvit ultimele zile, pentru că remuscări nu părea să aibă, în schimb procesul CPEx și anunțul cu informatorii sînt puncte marcate cu bună știință.

În ce privește primul „eveniment", ne întrebăm cum să aplicăm recomandarea „despre morți numai bine". Ne întrebăm care ar fi vorba de bine ce s-ar putea scrie, ori măcar pronunța (ca să-și ia zborul), despre această creatură monstruoasă care a cauzat moartea a zeci și poate sute de mii de oameni, dintre cei mai buni pe care i-a avut țara aceasta. Cît despre procesul CPEx și sentința atît de mult tergiversată, evitată, căutată, ne întrebăm cît vor ține în realitate cei 16, 15, 14, 9, 8 sau 7 ani la care sînt condamnați acești bandiți. Și cîți dintre ei vor fi descoperiți, ca mîine, prea bolnavi sau prea bătrîni (fie și nepregătiți, dată fiind viața de huzur nemeritat dinainte), să suporte detenția ? Nu ne facem iluzii : să treacă alegerile, să iasă cum doresc dl. Ion Iliescu și ai domniei sale și lucrurile se vor remedia, „va fi iar frumos pe bd. Primăverii" (adică în viața fostului CPEx sau ex-CPEx).

Despre listele cu informatori (un „Almanah de la Gotha" al României), numai bine, căci sîntem noi siguri că ele vor fi altceva decît colecții de nume ale unor adversari, poate uneori amestecați cu securitatea, sau din cei care nu mai sînt buni de nimic, plus incomozii de prin partidele de opoziție ? De ce să acceptăm că puterea nu ar minți și de data asta — în cazul în care se va ține de cuvînt, ceea ce nu credem — cînd a fost prinsă de atîtea ori cu cioara vopsită și zicînd că-i papagal ? Și să vedeți dvs., dragi cititori, liste bine ticluite din informatori reali, de care, eventual, securitățile de azi nu mai au nevoie, amestecați cu oameni cinstiți care trebuie îngenuncheați din motive ușor de bănuit. Ceea ce ne-ar putea face să regretăm că am cerut cîndva publicarea unor astfel de informații. Se vede bine ce biliard va juca puterea cu listele astea de informatori. Naivi cum sîntem, putem presupune o clină și că listele ar fi reale și exhaustive. Dat fiind comportamentul anterior al puterii care ne-ar da „capul lui Moțoc", foarte puțini vor fi cei care le vor lua în serios. Vorbesc de oamenii care gîndesc cu propriul lor cap, nu cu acelea ale dlor Iliescu, Măgureanu ș.a. În felul acesta realizîndu-se încă o lovitură de maestru : deși s-au dat publicității, listele vor fi ca și secrete, din moment ce mai nimeni nu crede în ceea ce scrie pe ele.

Iată, așadar, zădărnicia, operă a nenumăratelor întîrzieri, amînări, eschive și mai ales minciuni ale puterii în exercițiu. Încît nu rămîne decît o singură soluție : înlocuirea **acestei** puteri vinovate.

Nicolae Prelipceanu

momos :

Urmatecii

Dinu Păturică pare să-și fi găsit ultima întrupare literară în anul 1944, februarie, prin Urmatecu, personajul principal al lui Ion Marin Sadoveanu din **Sfîrșit de veac în București.** Suportînd diverse ipostaze (Tănase Scatiu, Pîrgu) cu Iancu Urmatecu se încheia un ciclu epic în care mișcarea dinspre sine către etic a lumii românești moderne părea încheiată. Indivizi cu un eu puternic, mișcîndu-se agil într-o lume muribundă și neavînd nici o frînă morală cuceriseră deja lumea pe la 1900, iar urmașii lor, cei născuți la începutul veacului, trecuți prin purgatoriul unui război, erau o generație puternic marcată de supra-eu, iar astăzi, nu numai vîrfurile intelectuale ale acestei generații, ne pot sta ca model. Suprimarea brutală a acestei generații, începută de Carol al II-lea, continuată de război și apoi de regimul comunist, ne-a întors cu sute de veacuri înapoi.

Individul care supraviețuiește sub comuniști este în primul rînd cel cu un supra-eu slab, condus mai mult de instincte primare. Toată politica comunistă (sic !) avea ca scop distrugerea eului în condițiile dispariției normelor etico-morale, deci a supra-eului. Se dezvoltă astfel un singur fragment al personalității, **sinele,** înțeles aici ca „un complex de instincte și tendințe refulate" care nu este conștientizat. Dacă personajele din seria Păturică doreau nu numai averea stăpînilor, ci și „subțirimea" lor, sub comuniști aproape nimeni nu mai dorea să se identifice cu stăpînul, acesta fiind de cele mai multe ori așezat atît moral cît și intelectual sub individul comun. Relația eu-sine-supra-eu este diminuată, rolul predominant ocupîndu-l sinele. Acesta începe să se dezvolte monstruos : individul este redus la reacții automate și „imediat operante" care vizează în primul rînd supraviețuirea biologică. Cealaltă funcție a sinelui, aceea de diminuare a tensiunii prin plasarea dorințelor într-un plan imaginativ sau simbolic ar putea explica nevoia acestui tip de individ de „a consuma" masiv opera de artă. De aici, poate, coada la carne, dar și la cultură. Această coadă nu reprezintă decît manifestarea unui **sine** superdezvoltat.

Vorbeam despre o întoarcere în timp a individului de tip nou. Ea s-a produs, dar tipul creat este diferit de cel de la 1890, să zicem. Cel mai apropiat model pe care îl avem la îndemînă rămîne, din păcate, modelul omului de Cromagnon : redus la necesitățile biologice, el visează desenînd pe pereții camerelor.

Putem însă privi încrezători spre viitor : în cîțiva ani vom deveni **urmatecii,** ultimul personaj primitiv din pragul veacului ce tocmai se sfîrșește.

Ștefan Agopian

dictatura personală

10 mai: libertate și regat

„Nu mai vrem 10 mai fără Regele Mihai !", s-a scandat, obsedant, în București în prima zi a Sfintelor Paști: Învierea Domnului coincizînd, nesperat, cu o magnifică regenerare a „unei anumite părți" a memoriei poporului român, ieșit pe străzi cu miile, dacă nu cu sutele de mii, să-și salute Suveranul surghiunit 45 de ani de comuniști ! Un rege născut, botezat și crescut în religie ortodoxă în România, prigonit cum numai în basmele fostului Regat românesc sau în piesele de teatru, vorba ceea, ultramonarhiste ale lui W. Shakespeare mai citești : exilul său forțat dîndu-i azi o tărie morală de neimaginat.

Sincer, sunt impresionat de demnitatea ușor retardată a acestui monarh, Mihai I, atît de bătut de soartă ! Să fii la 6 ani proclamat Rege al României Mari și la 26 de ani să fii alungat ca ultimul om, să fii obligat să abdici, într-o perioadă halucinantă a istoriei, pe cînd apărea nazismul socialist negru în Europa, din extrema dreaptă și Garda de Fier în România, cu nebunia unui război mondial devastator și apoi să ai parte de venirea totalitarismului roșu, „popular comunist", din extrema cealaltă, stîngă, e de domeniul unei capodopere tragice, zău ! Neținînd cont de „transparența bunăvoinței universale" : personal, aș fi fericit ca istoria noastră, mereu subminată de un fel de destin paralel al ei, să-și ia revanșa și să readucă pe tapet Adevărul, acel Adevăr eliberator, care să ne călăuzească pe calea rînduită de Dumnezeu „mai înainte de veci" spre mărirea noastră... Vi se pare că vorbesc în dodii ? Acum, de Ziua Încoronării Regilor României, începută din 10 mai 1866, în România neocomunistă, cînd stă pe tron impostura, minciuna oficială, nesimțirea lupului cu părul schimbat, fost și actual politruc și aroganța celor ce-și închipuie că pot acapara Puterea statală la nesfîrșit...

Prizonieri fiind cu toții nouă înșine. Prizonieri ai unor circumstanțe mereu reînnoite...

Cum să vă spun ? Eu sunt născut în anul 1950, pe cînd bolșevicii „sovietici" și comuniștii români, convertiți de la fosta democrație peste noapte, fanatizați, ucideau deja fără milă, prin împușcare sau „reeducare", prin înfometare și muncă silnică la canal, prin izolare și tortură în pușcării, prin terorizare generală în căutarea **noului-omnou,** și prea tîrziu am aflat cîte ceva din istoria noastră nefalsificată, mici frînturi amenințătoare : mai ales din cele legate despre Regii noștri ! Nu degeaba comuniștii ascunzîndu-se sau denaturînd, nu numai prin omisiune, dedesubturile apostolice ale monarhiei românești... Redarea silnică a trecutului continuînd oficial și azi, după cum interpretările muritorilor de rînd în legătură cu monarhia nu încetează să nu deruteze opinia publică ! Să vedeți, în acest sens... Întîmplător, am primit în chiar preziua sosirii extraordinare a Regelui Mihai I în România o scrisoare de la o doamnă în vîrstă — vreau să spun de la o doamnă care a apucat Regii României interbelice și a avut direct parte de realitățile monarhiei constituționale, cumva și oricum știe „mult mai multe" decît știe unul ca mine, pus să reconstituie o lume după ureche, nu ? În mod ciudat această scrisoare părîndu-mi-se a fi o mostră a resentimentului istoric... Săptămîna viitoare, cu voia dumneavoastră voi reveni...

•

Mai jos trebuind să fac loc, în puținul spațiu rămas, personajelor mele abandonate în urmă cu șase săptămîni în acest loc, din motive de corecție civică și etică scriitoricească, personajelor cărții mele **Jurnalul unui martor (13—15 iunie 1990. București),** între timp apărută la Editura Humanitas, vă amintiți de ele ? Foști „golani" ai Pieței Universității, ai „Zonei Libere de Neocomunism", de la a cărei permanetizare spontană se împlinesc taman acum doi ani, foste victime nevinovate ale represiunii postrevoluționare, arestați la 14 iunie 1990 „preventiv" pentru zeci de zile la rînd, umiliți și bătuți în numele noii democrații „republicane", a noilor „aleși" ai poporului, „golani" ce aveau să se cunască mai bine în pușcăria politică și să se căsătorească, atenție, anume de Ziua Regilor României la Primăria sectorului IV, la 10 mai 1991, avînd martori, între alții, pe distinșii Ana Șincai și Mihai Șora... Unde am rămas ?

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

ERATĂ

În numărul trecut al revistei noastre, din cauza unei involuntare erori de dactilografiere, în editorialul intitulat „Praf și pulbere", în loc de „În această privință Convenția Democratică nu apare"... se va citi „În această privință Convenția Democratică ne apare".

prezentul continuă

„Moarte elitiștilor!“

Un grup de neoproletcultiști (în cîrdășie cu alte citeva fosile proletcultiste) face eforturi disperate să compromită pe cei mai de seamă intelectuali ai țării. Ei, membrii acestui grup de comando, au lansat și „celebra“ lozincă, strigată în Piața Universității, în acel barbar iunie '91 : „Moarte intelectualilor !“ Cine acuză ? Ce urmăresc ? Pe cine vor să ucidă ? Ce temeiuri au ? Sunt întrebări ale căror răspunsuri le cunoaștem deja, dar, din păcate, propaganda încă mai poate face victime ; atît printre cei care urmează a fi omorîți, cît și printre cei care vor să omoare intelectuali. Vom spune, de la început, că substratul este politic. Mîzgălicii lui Ceaușescu, cei care au impus și consolidat dezgustătorul cult al personalității, deloc din întîmplare, sunt niște biete epave din punct de vedere intelectual. Ei nu reprezintă nimic în cultura română. Sunt numai niște odioase personaje ale „antologiei rușinii“. Pe cînd noi plesneam de foame și umilință, ei preamăreau „cîrmaciul“, „Dunărea gîndirii“, „marele bărbat“, „bucuria de a trăi liberi și sătui într-o țară bogată și liberă“ (adică înfometați și oprimați, într-o țară vlăguită și jefuită) etc. etc. Cine sunt ei ? Pot fi găsiți — mai toți — la „România Mare“ și la „Totuși iubirea“ (iubirea față de călăii noștri, desigur !). Îl „cîntă“ tot pe „cîrmaci“, „cîntă“ tot „mîndria“ de-a fi șovini, cîntă tot agresivitatea și ignoranța, sunt tot atît de refuzați de idei și de talent. Ei au lansat termenul de „elitism“, termen căruia nici nu-i prea cunosc conținutul. După ei, elitiștii sunt „dușmanii poporului“, netalentații, (adică neasemănători cu ei), „cosmopoliții“ (idee fecundă, rămasă de la vechii bolșevici). Cînd să dea nume, exemple concrete, li se pune un nod în gît. Căci exemple (n-au încotro !) dau pe cele mai de seamă conștiințe ale românilor, pe cei mai mari scriitori, pe cei mai talentați, pe cei mai învățați, pe cei mai patrioți. Aceste mari conștiințe sunt, desigur, „Chipul“ nostru al românilor, pe care-l arătăm lumii. Și Lumea, văzîndu-ni-l, nu poate crede altceva decît că noi, românii, din rîndul cărora se nasc asemenea personalități, nu putem fi altceva decît un mare, un miraculos popor, o parte a conștiinței universale. Privite, lucrurile, din această direcție, le dăm „dreptate“ detractorilor ; această mare, puțină la număr, intelectualitate, este o ELITĂ. Ea se formează greu, cu mari eforturi și cheltuieli sociale, și cu enorme sacrificii individuale — condiția esențială fiind talentul, harul, pe care-l dă numai Dumnezeu. În rîndul acestor elite se situează personalități din toate domeniile.

Ce „crimă“ au săvîrșit elitele — în ochii troglodiților proletcultiști ? Multe! Dar cea mai de neiertat este (auziți dvs!) „lipsa de patriotism“, „antiromânismul“. Cum am spus, strămoșii neoproletcultiștilor de azi denumeau această „crimă“ — „cosmopolitism“. Adică, pe șleau, prin aceasta ei blasfemiau două lucruri extrem de importante pentru noi : **admirația lumii** (deci **universalitatea**) **și progresul** (adică adîncirea puterii de înțelegere a vieții în zone tot mai necunoscute, sau abordarea unor aspecte ale vieții pe care strămoșii noștri nu au avut cum să le cunoască, fiind mereu noi, mereu altele). Cum am văzut, troglodiții au transformat universalitatea în **„vînzare de țară“**, iar progresul — în **„diversiune“**, negare a marilor valori impuse de înaintași. Adică **„trădare“** — pe toată linia ! După neoproletcultiști, poeții de azi ar trebui să nu-i mai depășească în veci pe Ion Budai-Deleanu, pe Vlahuță (altfel un sentimental socialist care și-a dat seama de nenorocirile pe care le va aduce proletcultismul de la începuturile sale), pe Neculuță, sau chiar pe Bănuță (vorba unui personaj insolit al literaturii noastre aproape contemporane). Neoproletcultiștilor li se pare că din Eminescu (din care ei nu pricep — decît aproximativ ! — numai o anume xenofobie), noi, astăzi, n-am avea altceva de făcut decît să preluăm acea xenofobie (atît de specială și de justificată pe atunci !) și s-o adîncim, s-o „adaptăm“, transformînd-o în șovinism, în antisemitism, în barbarie. Mă întreb : de ce neoproletcultiștii de azi n-au preluat și **regalismul** lui Eminescu ?! Căci — avem dovezi clare ! — Eminescu gîndea că statul românesc trebuie să aibă rădăcini naturale ; iar poporul, asemenea roiului de albine, trebuie să aibă o regină ! Tot neoproletcultiștii se prefac a nu vedea (poate chiar habar nu au !) că Eminescu n-a fost nici pe departe antisemit. (Dimpotrivă, a scris lucruri care îi vor onora în veci pe evrei). Adevărat, Eminescu n-a fost de acord cu o masivă infestare a României de atunci cu ideile capitalismului sălbatic, idei pe care le-au adus (din pură întîmplare) emigranții evrei care le-au deprins (forțați și ei !) de la alte popoare, în mijlocul cărora au trăit. Eminescu observase că pe atunci evreii fugeau de o molimă cu care se infestaseră și ei, o molimă luată de la alții, dar pe care o purtau cu ei, existînd primejdia de a-i infecta și pe alții. Deci Eminescu n-a fost împotriva evreilor, în general, sau pentru că aceia erau evrei, ci împotriva teoriei și practicii capitalismului sălbatic care le-a fost impus evreilor, la rîndul lor, de alte popoare : „nici o minte serioasă nu poate pretinde că poporul nostru, cel nevinovat în chestie, să poarte urmările nefaste (anume apucături economice ce nu ne convin), deprinse de ei sub persecuțiile altor popoare de la care au avut de suferit“. (Scrieri, p. 316—317). Niciodată n-au văzut neoproletcultiștii noștri aceste rînduri semnate de Eminescu ! Ca să nu mai vorbim că n-au deprins mai nimic din geniul poetic al expresiei sale ; ei rămînînd tot pe niște hăulituri, pe niște „ohtături“ mahalagești. Patriotismul Poeziei (artei) românești ? Acela da ! Nici un popor din lume n-a utilizat, poate, limba ca armă de luptă întru ființa națională ca noi, românii. Pentru că așa ne-au cerut împrejurările vitrege ale vieții. Pe aceste idei s-a născut limba noastră. Pe această realitate se întemeiază diversiunea neoproletcultiștilor noștri ! Dar ei uită (și chiar nu știu) că identitatea națională, surprinderea vibrațiilor existenței românești (patriotismul, în întregimea sensurilor sale), are și zone mai profunde, mai necunoscute spiritului vigil, mai greu și mai chinuitor de sondat, mai în rezonanță cu celelalte cuceriri ale spiritului, și ale limbajului, mai apt de a se ridica, dinspre individ spre familie, spre gintă, spre patrie, spre specia umană, spre Dumnezeu... Și toate acestea s-au făcut cu eforturi inimaginabile, cu sacrificii, cu sînge. În numele unei idei : aceea că poporul român are posibilitatea, are dreptul, are geniul, pentru a contribui la toate acestea, prin înțelegere și prin creație. Și, de aceea, noi nu avem nici un drept să-l condamnăm la înapoiere, să-l jignim — considerîndu-l inapt de a depăși eforturile modeste dar generoase ale înaintașilor ; nu-l putem jigni ascunzîndu-i zonele profunde, abisale și tulburi din care Eminescu a tras eșarfă de vis, din care Brâncuși a scos „țipătul originar“, din care Blaga l-a „dezlegat“ pe Dumnezeu din sufletele noastre. Eminescu, Blaga, Brâncuși etc., deși au trăit înapoia noastră, s-au situat cu mult dincolo de noi, în mileniile viitoare. Iar neoproletcultiștii de azi îi împing, și pe Eminescu, și pe Blaga, și pe Brâncuși — ne împing și pe **noi** ! — direct în barbarie, în infantilism, în ignoranță, în uitare. Pentru că atît pricep ei, atît pot ei face, asta le convine lor.

Cei superiori, cei care se pot ridica la nivelul marilor înaintași sau al viitorului (ceea ce e totuna), făcînd eforturi disperate pentru a-i trage după ei și pe ceilalți, sunt — în viziunea lor — „elitiști“ ; adică : „vînduți“, „legionari“, „diversioniști“, „rupți de mase“ (cum zicea și „răposatul“ — mare iubitor de poezie „militantă, patriotică și revoluționară“). Întocmai ca și cei pe care i-a plătit ca să ne schimonosească sufletele. Și tot ei uită că așa-zișii „elitiști“ „rupți de mase“ etc. sunt primii care au atins performanța democratizării poeziei ; o democratizare dusă pînă într-acolo încît au „scos-o în stradă“. Marile și secretele gînduri ale spiritului, cele mai profunde vibrații ale sufletului au început a fi „vorbite“ sau „cîntate“, aidoma ritmurilor pașilor pe stradă, aidoma unor bocete sau cîntece de cătănie sau șoapte de suflet. Tocmai ei, „elitiștii“.

Constant Călinescu

minimax

Cinismul, confuzia și perfuzia (III)

O a treia prezumție pe care s-ar putea baza speranța că la proximele alegeri generale este, nu doar posibilă, ci și probabilă o schimbare politică radicală, de natură să favorizeze așezarea societății românești într-o ordine democratică, ar fi **imposibilitatea actualilor guvernanți de a distorsiona / falsifica procesul electoral.** Înainte însă de a încerca să analizăm realismul acestei prezumții, se cuvine dat seamă despre motivația formulării ei într-o manieră negativă **(imposibilitatea...)** care, evident, semnifică un vot de neîncredere cît privește atitudinea actualei Puteri față de procesul electoral și, implicit, în genere, față de canoanele democrației. Faptul că cei care încearcă să se constituie într-o nouă elită politică provin, în marea lor majoritate, din fosta nomenklatură sau din pepiniera utecistă de cadre, chiar dacă nu poate fi neglijat, nu constituie cel mai important motiv de neîncredere. Deși suspectă, cu atît mai mult cu cît s-a întîmplat cam peste noapte, schimbarea concepției social-politice este plauzibilă, ba încă și atunci chiar cînd remanența limbajului de lemn trădează sechelele fostei (?) ideologii. Se știe doar că marxismul a fost un cîntec de sirenă cu multe victime printre intelectuali, unii de o probitate morală excepțională, de la care însă, cu timpul, au provenit și cele mai irefutabile acuzații împotriva comunismului. (Cam ăsta este rolul pe care se arată dornici să-l joace în prezent liderii renovatului partid F.S.N.-Roman). Așadar, nu neapărat componența Puterii este acum principala explicație a lipsei ei de credibilitate, ci antecedentele unei guvernări care a dovedit cu prisosință incapacitatea de a se adapta la standardele democrației. Tocmai datorită acestei incapacități actualii guvernanți, prin cele comise pe parcursul a peste doi ani, se află în situația de a nu-și putea permite să accepte riscul unei confruntări electorale oneste. În același timp, trebuie avut în vedere, întrucît cu siguranță că faptul este conștientizat și de ei, guvernanții nu mai pot sconta pe o aceeași eficiență a dezinformării și diversiunii care, în mai '90, le-au adus o legitimitate falsă și perisabilă întrucît s-a datorat numai confuziei și dezorientării, de altfel, inerente după aproape jumătate de secol de teroare și dezinformare. Credibilă inițial, inclusiv datorită relativei bunăstări, obținută artificial printr-o irresponsabilă ipotecare economică a viitorului (explicația lipsei de experiență, des invocată în discursul politic oficial, este rizibilă), noua propagandă și-a dovedit, în timp, intenția disimulării unui regim de guvernare, în cel mai bun caz, autoritarist. Rezultatul fiind că, acum, distanța dintre nivelul de aspirații și realitate este, pentru cea mai mare parte din societate, atît de mare, încît Puterea nu se mai poate baza confortabil pe ponderea celor dezorientați. Sigur, sînt încă mulți cei care nu s-au dezmeticit (explicația constînd și într-un sindrom de infantilism politic, moștenit de la fostul regim și speculat cu cinism de actualul) dar numărul lor este într-un declin rapid și ireversibil.

Dar, în pofida celor menționate mai sus, există indicii indubitabile (și ele conturează / închid o situație de blocaj politic paroxistic) că Puterea se află în imposibilitatea falsificării (grosolane, cum ar avea nevoie) alegerilor ce, totuși, vor să vină. Recenta dare de seamă a executivului despre starea economiei este fără drept de apel. Perfuzia de capital occidental este **vitală,** în sensul cel mai propriu al cuvîntului. Numai că, și asta într-o măsură mult mai mare decît se pare că s-a bănuit prin cabinetele și pe culoarele palatelor Victoria sau Cotroceni, condițiile politice ale Occidentului sînt pe cît de simple pe atît de stricte. Rememorarea timpului pierdut este dezolantă ! O vreme, după spectacolul impresionant al unei „revoluții“ cu morți și răniți adevărați, care parcă tocmai lipsea ca așteptările publicului occidental în ce privește sfîrșitul comunismului să se împlinească, o vreme deci, declarațiile din balcoanele și apoi din studiourile televiziunii bucureștene, întărite și de farmecul personal al unui premier poliglot, au înregistrat cote înalte la bursa mass-media. Apoi, destul de repede, atît în presă, cît și în cancelariile occidentale s-au recepționat ca atare și nostalgiile comuniste ale președintelui după cum și „fața“ cealaltă, internă, a premierului, iar cascada evenimentelor politice românești a provocat nu doar reacția specifică marilor păcăleli ci de-a dreptul stupefacție. A fost o șansă istorică pentru România, pierdută însă cu nonșalanță cinică, pas cu pas, odată cu evenimentele de la Tg. Mureș, cu diversiunea grosolană care a curmat brutal fenomenul social unic al Pieței Universității, cu pactul de supușenie în fața unei Uniuni Sovietice agonizînd (supremă dovadă de miopie politică, reconfirmată și de ezitările președinției în timpul puciului de la Moscova, ca și prin susținerea, o vreme, a cauzei comuniștilor sîrbi), fără a mai pune la socoteală sîcîiala continuă a ziariștilor, români dar și străini, sau sugrumarea economică a libertății presei, sau recrudescența năravurilor fostei Securități, sau caracteristicile noii legislații adoptate (inclusiv **modul** cum a fost ea adoptată) ș.a.m.d., care, toate, corelîndu-se coerent, dovedesc intenția unui fel de a III-a cale, „originală“ prin disimularea sistemului socialist cu ajustări cosmetice, politice și economice. Or, pentru a recupera ce mai poate fi recuperat (căci în ultimii doi ani „jocurile“ politice și economice internaționale au fost extraordinar de iuți), aceeași echipă politică — „altoiul liberal“ fiind în această privință nesemnificativ — trebuie să-și dovedească bunele intenții democratice. Așa se explică și acordarea vizei de intrare în țară pentru M.S. Regele Mihai I a cărui vizită, **particulară,** s-a repetat obsesiv la radio-tv., n-ar fi deloc exclus ca, în scurtă vreme, să se dovedească a fi avut o semnificație politică deloc neglijabilă. Chiar neașteptat de mare ! (Ar fi un om bogat acum cel care ar fi putut înregistra video reacțiile președintelui Ion Iliescu în timp ce viziona modul cum au fost întîmpinați cei pe care domnia sa îi socotește niște „relicve istorice“). Dar, cum bine se știe, proba decisivă pentru guvernanții de la București o constituie atitudinea lor față de alegeri.

Deși incertă, premisa speranței pomenită inițial, își are deci coeficientul său de realism și care, în plus, nu provine doar din dependența față de Occident. Astfel, mai pot fi luate în seamă ca avînd o aceeași semnificație (a) lupta dintre fracțiunile existente în sînul Puterii, potrivnică unei strategii de manipulare coerentă, dar și (b) conștientizarea faptului (evidentă în cazul actualului premier) că transformările psihosociale petrecute în ultimii doi ani sînt de așa natură încît, fără să beneficieze de autoritatea conferită de o reală reprezentativitate a instituțiilor Statului, guvernarea va fi practic imposibilă în România. În fine, în mod normal (!), mai este de presupus conștientizarea riscului generat de întreținerea confuziei, constînd în dezvoltarea unui curent extremist-naționalist combinat cu reziduurile propagandei comuniste și care s-ar putea să fie mult mai periculos pentru actualii guvernanți decît o eventuală ascensiune la putere a opoziției democratice.

28 aprilie 1992

Șerban Lanescu

fragmente

Riscul trăirii, riscul mărturisirii

— jurnal parizian —

1. EMANAȚII. Amenințat de poliția erotică în România, am tresărit de emoție cînd — la Paris — am aflat că voi locui foarte aproape de Bastilia. Mi-am revenit însă foarte repede, amintindu-mi că, oricum, celebra închisoare a fost dărîmată acum două veacuri și ceva. De fapt, nu prea-s temnițe care să mă sperie. Practic, pînă la urmă, strada pe care am stat se numea Filles du **Calvaire**... În prima seară, cam pe cînd la București se anunța înființarea celei de-a șaizeci și doua aripi a F.S.N., eu m-am plimbat pe S(ei)N(e). Itinerar obligatoriu, cu pelerinajul de rigoare la Nôtre-Dame, aflată parțial în renovare. De altfel, totul se renovează la Paris (Luvrul, grădinile Tuileries ș.a.m.d.), dovadă că primarul Jacques Chirac, spre disperarea prietenilor mei francezi (cu toții socialiști), face treabă, nu se află-n treabă. Plimbîndu-mă prin Ile-de-la-Cité și prin Faubourg St. Germain, nu scap ocazia să-i întreb pe amicii rozei de aici (care, normal, nu prea e bleu !) cam care sînt procentele de la recentele alegeri locale (de la ei). Maliția mea le displace căci U.D.F. (al lui Giscard d'Estaing, poreclit „L'Union") și R.P.R. (al lui Juppé și Chirac) i-au dominat net pe P.S.-iștii lui Mitterrand, ceea ce a atras imediat demiterea madamei Cresson de la Matignon. În plus, neofasciștii lui Le Pen au obținut un scor la care vadimicii noștri nici că ar putea visa (13%), iar cele două grupări ecologiste („Les Verts" — Antoine Waechter și „Generation Ecologie" — Brice Lalonde, disident socialist) au primit 15%, ceea ce T.G. Maiorescu + Otto Weber nu vor reuși niciodată, chit că — Doamne ferește ! — emană ceva de la Kozlodui. Fără emanați(i) !

2. MUSTAȚA LUI DALI. Nici n-aș fi bănuit vreodată că prima sală de expoziții vizitată (Espace Montmartre) o să-mi ofere un regal suprarealist. „Toreadorul halucinogen", numit și Salvador Dali, mare artist și comerciant (toate operele sale sînt executate în cel puțin șapte exemplare semnate de autor) se răsfață în subsolul unei foste biserici, transformată Kipotzonic (cum ar zice Horia Gârbea) în muzeu. Asaltat de premonițiile „sertarelor" lui Dali, de „persistența memoriei", de fluturele în flăcări, de unicornul său (văzut și la Milano pe Corso Vittorio Emmanuele), din al cărui simbol falic picura — simbol al purității și al castității — o lacrimă de sînge, de nuduri („isterice și aerodinamice"), de Venus-Girafa și de felurite „vestigii atavice după ploaie", am respirat ușurat numai cînd am descoperit în final superbaiosul interviu fotografic al lui Philippe Halsman, intitulat chiar așa : „Mustața lui Dali". Ce credeți că spune cel ce i-a pus mustăți pînă și Giocondei despre suprarealism : **„Le surréalism c'est moi !"** Despre comunism ? „— Judecînd din punctul de vedere al pilozității capilare, de la Marx încoace, trecînd prin Engels, Lenin, Stalin și ajungînd la pleșuvul Malenkov, se manifestă un declin evident". Despre nebunia sa ? „— Sînt, sigur, mai zdravăn la minte decît cel care a plătit 5 dolari pe albumul acesta" (în care fusese inserat inițial interviul cu pricina). Despre taurul furios ascuns în fiecare spaniol ? Că este stîrnit de un singur lucru : **șvaițerul.**

3. GRAFITTI. Neavînd de probat nici o pălărie, am dat fuga a doua zi pînă la Centrul Georges Pompidou de la Beaubourg, neurastenică alcătuire arhitecturală (tuburi, grinzi de oțel, ascensor exterior transparent, țevi lucitoare și sticlă cît cuprinde) ce cuprinde în spațiul ei o formidabilă bibliotecă publică (acces direct la raft, computere și alte cele), multiple spații expoziționale temporare (în care erau găzduiți, acum, cubiștii cehi, Georges Rouault și Louis Kahn), cît și cele două etaje ale Muzeului național de artă modernă. Din nefericire, trei sferturi din săli se aflau în plin proces de... renovare, așa că m-am mulțumit cu **Turma de oi a** lui Lallanne, **Femeia la cimitir** (serigrafie pe oțel lustruit) a lui Michelangelo Pistoletto **Grădina de iarnă** („peștera" lui Dubuffet), **Waterloo**-ul lui Chopin de Arman, **Desen**-ul lui Robert Mangold **Fereastra** lui Buraglio. **De la 1 la infinit** de Opalka. **Pian**-ul vopsit cu liquitex de Gabriel Gaveau și, mai ales, super happening-ul lui Ben intitulat... **Magazinul lui Ben.** Este vorba de o dugheană în mărime naturală, vopsită în negru, decorată cu toate zdrăngănelele posibile și ornată cu inscripții de tip pop-art totală, cu parfum anarhic avangardist : „Il n'y a pas de mauvais goût", „Je signe tout", „J'aime le noir", „L'art ment", „L'art est ego", „Rien est beau", „La vérite changera l'art", „Le nouveau est toujours revolutionnaire", „Tout doit disparaître **et caetera.** Pînă la urmă, se amuză autorul, este vorba de un **Exercice à propos de rien.**

Ieșind din muzeu, aș fi vrut — ca bun român și patriot — să intru în atelierul lui Brâncuși, reconstituit à coté. N-am izbutit, era și el închis pentru... renovare. Care renovare e posibil să steargă și mizeria multicolorelor grafitti realizate cu spray-uri speciale (le știm și noi din recenta campanie electorală), care au proliferat pe zidurile atelierului precum nomenklaturiștii din linia a doua în structurile guvernamentale, parlamentare și... tot așa.

În schimb, am avut revelația muzicalei fîntîni cinetice situată între Beaubourg și Cloître St. Marri. Paradis al mașinăriilor subtil stropitoare, fîntîna îi are ca semnatari aî sculpturilor mobile negre și colorate pe Tinguely și, respectiv, Niki Saint-Phalle. Am făcut sumedenie de poze color ale acestei uimitoare fîntîni și aveam de gînd să împînzesc cu ele memorialul meu de călătorie. În ziua în care am dat filmul la developat, am descoperit că amabila mea gazdă, dl. Bernard Ribeaud, îmi pusese din greșeală în aparat film pentru diapozitive...

4. COMPLEXE BALCANICE. De minunat, m-am mai minunat eu mult prin tîrgul Parisului, dar spațiul tipografic cred că se termină curînd. Enumăr numai „truc"-urile pariziene și din împrejurimi (termen generic în vorbirea băștinașilor însemnînd — practic — orice) care mi-au dominat privirea și simțirea, nedumerindu-mă, fascinîndu-mă, îndurerîndu-mă, surclasîndu-mă, pe mine mie redîndu-mă, finalmente, egal cu sine : Muzeul Picasso (cel mai bine pus la punct spațiu muzeal din urbe, ale cărui opere provin din plata, în natură și cultutură, a taxelor de moștenire pe care urmașii artistului au fost obligați să le plătească statului francez), nebunia impresionistă de la Orangerie și seria **Nimphéas** a lui Monet tot de acolo (subsolul), abstracțiunile lui Elsworth Kelly de la Jeu de Paume, îmbulzeala agro-arabo-asiatică de la magazinele Tati (cele mai ieftine și cele mai proaste), menestrelii de pe culoarele metroului și cerșetorii din vagoane, inflația de turiști japonezi, vitraliile nonfigurative ale lui Bazaine de la biserica Saint Séverin, bleu-ul de Chartres din catedrala cu același nume plus presupusul văl al Fecioarei depus în acest loc, grădinile Versailles-ului și oglinzile murdare din a sa Salle de Glaces, zidurile de la Vincenne (un castel mai mare decît Casa Republicii), **Portrait d'une Negresse** de Madame Benoît la Louvre, Muzeul Fructelor și Legumelor din Jardin des Plantes (cel mai prost muzeu din Paris), imposibilitatea de a pătrunde într-o clădire fără a cunoaște codul de intrare, asortiment modest de cărți al buchiniștilor de pe malul Senei cea frumos curgătoare și bogăția perplexantă de la FNAC (cea mai mare librărie, zăpăcitoare și dătătoare de însomnii pentru bibliofili), boutiques-urile de la Forum Les Halles și supermaché-ul de la Carrefour, Pavarotti retransmis în „plein air" la Opera Bastille, retrospectiva Toulouse-Lautrec („pictorul bordelurilor") la Grand Palais, mesajul către Brigitte Bardot dintr-un veceu public („Nu-i lăsa pe oameni să țină animalele în sclavie !" — da' ce-ați crezut ?), prezența Vanessei Paradis pe coperta programului de sală de la Comedia Franceză **(Caligula** lui Camus în viziunea post-modernă), porcul cu ananas de la un restaurant chinezesc, sandvișurile infernale de la McDonald, alimentele întotdeauna congelate („surgelées") și reîncălzite, pieptul extraplat al pariziencelor, șepcuța unui vietnamez de doi ani din Palace dés Vosges, bluza stretch cumpărată de nevastă-mea (eu nu mi-am luat nimic), rucsacul unei coreence de trei ani într-un scuar de pe Boul. Beaumarchais, cîrnatul infect numit andouilette de la Ablis, cantitatea enormă de piatră cu patină istorică și, mai ales, cartierul S.F. La Defense. Zgîrie nori din trei generații, dintre care se detașează turnul Fiat (235) sculpturi de Miro (penibile, artistul se ramolise deja) și Calder, ansamblul CNIT (cu acoperișul turnat — la limita imposibilului — dintr-o singură și imensă placă de beton) și, mai ales, extraordinarul Grand Arche, emblemă a deschiderii spre lume și a curajului de a construi, cea mai frumoasă înălțare a omului la Paris (după părerea mea), realizată însă de un danez : Johann Otto von Spreckelsen.

Dan-Silviu Boerescu

povestea vorbei

Lexic poetic

Pluralitatea și chiar divergența cîmpurilor semantice care structurează lexicul poeziei lui Ștefan Aug. Doinaș constituie una din trăsăturile individualizante ale limbajului său poetic, observată de altfel de mulți exegeți. Poezia lui Ștefan Aug. Doinaș pare să aibă cel puțin două centre de greutate : unul — în personajul-locutor construit prin înscenarea unui discurs liric adesea dedublat, dramatizat ; celălalt — în referentul imaginar, predominant descriptiv sau narativ și intens metaforic al acestui discurs. De multe ori, între conștiința comunicării și autonomizarea formală sau imagistică a discursului se naște o tensiune ; dacă ambele tendințe se regăsesc de multe ori în cîte o stare proprie de echilibru, nu e mai puțin adevărat că fiecare încearcă să rupă armonia — prin variație stilistică ori lexicală împinsă pînă la stridență, pînă la crearea formei hibride. Discursul își multiplică vocile sau își alterează stilistic propria unitate, trecînd brusc de la limbajul abstracției filosofice la cel al cotidianului uneori vulgar, de la stilul înalt la cel „jos". În același efort — nu atît de a masca, cît de a anihila simplitatea și monotonia unui nucleu conceptual, lumea reprezentată asociază sfere semantice și cîmpuri lexicale cît mai diferite. Dualitatea esențială a poeziei lui Ștefan Aug. Doinaș se vădește și în raportul dintre nucleul lexical care dă nota fundamentală a textului și sfera foarte largă a elementelor marginale în care se manifestă, compensator, variația stilistică și invenția lexicală.

O statistică aplicată pe un număr limitat, dar reprezentativ, de texte oferă imaginea unui centru compact, de cuvinte-cheie, nuclee simbolice abstracte, corespunzînd aproape perfect zonei pe care tradiția și intuiția ne-o prezintă ca fiind „poetică prin excelență" ; substantivele cele mai frecvente sînt, de pildă : aur, apă, clipă, cer, cuvînt, copac, floare, ființă, frunză, foc, gură, inimă, întîmplare, lacrimă, lumină, loc, lume, mare, noapte, ochi, oră, pasăre, rouă, soare, sînge, sunet, suflet, timp, trup, umbră, ureche, vis. O asemenea înșiruire nu spune, desigur, mare lucru : ea poate fi schița unui dicționar general de simboluri poetice, după cum poate fi, la fel de bine, o listă de locuri comune. Specificul lexical (nu și cel figurativ, încă mai complex) al poeziei lui Ștefan Aug. Doinaș nu poate să apară decît adăugînd acestei serii cîteva din cuvintele marginale, divergente, „centrifuge". Dacă nu e cumva o iluzie a regrupării în cicluri și a întîrzierilor conjuncturale în apariția unor texte mai vechi, cîmpurile lexicale par să decupeze, într-o poezie considerată de obicei profund uniformă, egală cu sine, cîteva etape distincte. Poemele de început, mai lungi și predominant descriptive, contrapun nucleului simbolic un exces nominal în care varietatea e mai mult a obiectelor decît a limbii. *Hybris-ul* există doar în lume și în structura imaginii, nu în cel-care-vorbește. Acțiunile și relațiile esențiale sînt plasate într-un cîmp al materialității în care variază doar „speciile" : agave, bazalt, bălării, bureți, castori, cașș, cișmea, compas, corali, dale, delfini, fazani, ghindă, glezne, iască, ierunci, jivine, lăptuci, molifți, moluște, pafta, pocale, reptile, rodii, rumeguș, salamandre, salcîm, șold, trepied etc. Harta completă a imaginarului ar fi dată, desigur, doar de combinații, nu de cuvinte izolate ; acestea oferă, totuși, cîteva repere interesante. O marcă stilistică suplimentară o aduc acele adjective care nu sînt doar plasate semantic în sfera urîtului — hîd, holbat, hulpav, lînced, puhav, slut, zăcaș etc. — ci instituie, prin simbolism fonetic și prin conotații populare, un prim contrast cu restul textului.

Într-o etapă de extindere a ariei lexicale, sînt căutate, în mod evident, efectele de stridență — în două direcții, simultan : în vocabularul regional și „vulgar" (bălegar, crăcane, crîșcă, tontoroi...) și în cel livresc, prețios (acaulic, agamis, astragal, calcaneu, decoct, epyornis etc.) ; cele mai pregnante sînt, desigur, asocierile directe între cele două registre, de tipul „troaca lustrală". De data aceasta, ruptura îl atinge chiar pe locutor, scindat prin folosirea discordantă a limbajului.

În perioada volumelor *Hesperia* (1979) și *Poeme* (1983, cu multe inedite) se accentuează caracterul abstract al nominalelor (limită, loc, semn, spațiu...), mai ales al celor cu sens și chiar origine verbală. (ardere, cutreier, întîlnire, pulsație, repetiție etc.), într-o tendință către ermetism care face mai puțin netă limita dintre un nucleu simbolic al vocabularului și rest. În *Vînătoare cu șoim* (1985), versul se limpezește, în poeme mai scurte și clar structurate, în care metaforele, mai puține, sînt focalizate, sensul lor decodîndu-se, de obicei, în interiorul textului, fără a impune recursul la intertextualitate ; dominantă pare a fi acum funcția de comunicare. Stridențele stilistice („soldați/.../purtînd în vîrful halebardelor/polei și numere pitagoreice // e frig al dracului !") se păstrează mai ales într-un ciclu sarcastic și parabolic, în care presiunea istorică e evidentă ; seria o completează multe din poemele strînse în *Interiorul unui poem* (1990) — în asocieri ca „tărîțe de zodii" ori „psalmul de greață". În toate aceste încălcări ale regulii armoniei nu e vorba atît de o conectare la limbajul liricii contemporane, a banalului cotidian, sordid — cît de o voită alterare, chiar autoironică, a orfismului programatic. Revenirea în matca armoniilor clasice face și mai pregnantă încălcarea lor ; profund inconfortabile prin artificialitate, discontinuitățile trădează nu poza, ci o tensiune interioară altfel puțin bănuită. Chiar dacă nu sînt cele mai rezistente, poemele „stridenței" ((lexicale, prozodice, imagistice...) sînt extrem de interesante pentru evoluția interioară a unui limbaj poetic.

Rodica Zafiu

cronica literară

Debut 1947

Petru Dumitriu, EURIDICE, PRELUDIU LA ELECTRA, Editura Eminescu, București, 1991

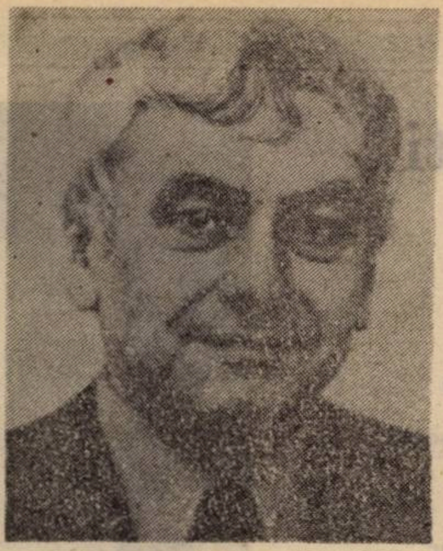

Recitit astăzi, cu prilejul republicării sale la „Editura Eminescu", volumul de debut al lui Petru Dumitriu, intitulat **Euridice** și apărut mai intii in 1947, la „Editura Fundația Regală pentru Literatură și Artă", se prezintă ca un tipic exercițiu literar al fazelor de criză sau de tranziție. E vorba de prozele cu care Petru Dumitriu a inceput să colaboreze in plin război, la **Revista Fundațiilor Regale** in 1944 și 1945.

Prin titluri mai ales și prin materia cu care lucrează, majoritatea acestor proze (**Niobe, Argonautica sau Fabuloasa aventură, Euridice, Dionisiaca**) ne indrumă spre universul stereotip al mitologiilor antice, pline de povestiri fabuloase, dar și de aventuri din care nu lipsesc jocul intimplării și al destinului, absurdul, cruzimea. De altfel, acesta este primul indiciu care ne atrage atenția asupra faptului că in spatele aparențelor livrești e de căutat o mișcare mai profundă a textelor și că un repertoriu de situații prototipice, aparținind muzeului culturii universale, ar putea să servească la exprimarea unor idei și sentimente foarte vii.

Și intr-adevăr, ca in piesa lui Jean Anouilh, **Eurydice**, din 1942, ceea ce ne frapează in prozele lui Petru Dumitriu e traverstiul contemporan al mitologiilor și mai ales aluzia permanentă la realitatea de coșmar a războiului. Din faldurile poematic-somptuoase ale narațiunilor sale, Petru Dumitriu ne silește să reconstituim chipul obsedant al morții pentru că zeii săi antici sau apostolii și sfinții Bibliei fac figurație intr-o lume plină de cadavre, de cimpuri arse și de ruine: „Iată așadar drumurile fără sfirșit, șoselele, noroaiele, negre peisagii pustii, ținuturi imbolnăvite de o ciumă secretă; din loc in loc inconjurate de verzile ape crepusculare; uneori foste orașe, sate, arse, deasupră-le zboruri de corbi; iar cind orizontul occidental era roșu, se vedeau departe șiruri lungi de spinzurători. Nu țin minte să fi văzut oameni, decit cadavre putrezite cu dinții albi in gura căscată; alături tancuri, răsturnate, tunuri rupte; pe urmă iarăși multă vreme nimica, apoi cite un schelet ruginit de mașină și rămășițe de așezări spulberate, ruine: pretutindeni plutea ca un vint subtil și străin deasupra singurătății, tăcerea." (**Pe drumul înspre Damasc**).

Expediția argonauților lui Iason, plecați in căutarea linei de aur, respectă mai toate etapele unui traseu legendar, insă după ce au depășit delta unui „enorm fluviu lent", eroii se trezesc intr-un univers al războiului, plin de lucruri „străine și neliniștitoare": „Țărmurile erau presărate cu obiecte negre de fier și oameni imbucătățiți: singurătatea era nemărginită, in timp ce departe bubuia o furtună suspendată peste dureroasa față a uscatului — dar marea rămînea liniștită. Ceața umedă făcea din cind in cind lumea plină de aventuri atmosferice, de curcubeie, de coroane, de iradiații multicolore: din apă insă se lovea de navă cite un cadavru innegrit, inroșit, umflat, cu ochii ieșiți din orbite și cu brațele răstignite. [...]/Un război părea să fi trecut peste singurătățile acelea de unde Argonauții se indepărtară vislind in tăcere, fără să se privească". (**Argonautica sau Fabuloasa aventură**).

Pe această cale descoperim că, de fapt, Petru Dumitriu „ascunde" in prozele din **Euridice** un adevărat **limbaj esopic** sau, și mai exact, o misterioasă tinguire de Casandră, care se străduiește să-și avertizeze contemporanii in legătură cu nebunia care se va instala in curind in miezul propriei lor lumi. Din această perspectivă, **Dionisiaca**, datată „...august 1944" (și in care Dionisos nu e doar zeul unei noi religii, dar și monstrul de la Loch Ness), poate fi citită ca o alegorie a dezastrului care va devasta țara după incheierea celui de-al doilea război mondial, iar orașul Pasargada, din **Metamorfoza lui Sebastian Românu**, devine poligonul in care un personaj cu nume islamic experimentează și el edificarea unei lumi „noi": „Soliman fusese mecanic de locomotivă; dar ținta pe care și-o propusese și știința care se cere pentru aceasta, il făcură pătrunzător, indrăzneț, subtil — așa de mult, incit nimeni nu băgă de seamă, văzindu-l numai destul de tinăr, pașnic mut, zimbitor. [...] Voiesc o lume, zise, unde să nu sufere de foame nici sufletele, nici trupurile; dar mai intii trebuie dărimată asta; amindoi mă puteți ajuta: dumneata, Prospero, scriind un **Tratat, că e necesar sfirșitul lumii**; Dumneata, Sebastian, inlăturind un dușman inverșunat, crud, singeros, al oricui e ca mine și ca voi. Primiți?"

Aproape același lucru se intimplă și in **Pe drumul înspre Damasc**, căci revelația mistică a lui Pavel, din **Faptele Apostolilor**, va alimenta „programul" unei revoluții cinice, care pornește de la convingerea că binele poate fi făcut cu forța: „...Iuliana: — Vin, zise, cu tine, să dărămăm Damascul. Iar Agael: — Vin cu tine să ar ogoarele noi. Și, Neftali: — Vin cu tine să adun și să inmulțesc fericirea nemuritorilor, eu insumi ca ei. — Să mergem, le zise Paul: duceți-vă inaintea mea la Damasc, să știe popoarele că venim cu sabia și cu mistria. / Ieșiră ei, dar Paul rămase puțin in urmă, imi zimbi ușor, șoptind: / — N-am fost in ceruri, și n-am nevoie de glasurile ingerilor ca să știu (și acum era liniștit, nu mai suridea) că avem in noi puterea și pentru bine. Ii voi sili s-o aleagă pe aceasta, iar pe cei ce nu vor primi, să piară".

De altfel, in direcția celei mai stricte contemporaneități semnalizează și mulțimea **anacronismelor** din **Euridice**, legate aproape intotdeauna de lumea secolului XX, mutilată de războaie. Jignit, Iason din **Argonautica** se aprinde „ca un cartuș de dinamită", Hassan din **Euridice** ascultă „tremurind de incordare sfișietoarele plesnituri și vuietul artileriei", iar naratorul din **Pe drumul înspre Damasc** atrage chiar atenția asupra caleidoscopiei timpului, care ascunde in cutele sale poveștile unui prezent etern: „Să-ți spun betonul armat, Euridice, jocul electricităților pe condensatori, ca papagalii sau fluturii mari in mijlocul tunetului și al oamenilor cu măști de cristal, sau să-ți spun incandescențele cuptoare Bessemer? Dar nu cumva cauți indărăt in anii scurși seara aceea cind ne-am intilnit pe drumul dinspre Damasc, eu sub numele de Prospero cu tine fără nume? Să căutăm deci impreună printre figurile trecutului, să răscolim nisipul mort, imaginile timpului".

Cu acest motiv al **povestirii eterne**, Petru Dumitriu se apropie de cea de-a doua mare temă a volumului său de debut, vizibilă mai ales in **Omul cu ochii verzi**. De data aceasta, aluziile ne trimit spre realitatea concretă a Bucureștilor și spre un personaj fabulos („omul cu ochii verzi"), in care trebuie să vedem **dublul ipotetic** al prozatorului, dar in același timp și un mare **dubiu artistic**, trăit cu o intensitate extraordinară de Petru Dumitriu, in jurul virstei de douăzeci de ani: „Sint intr-o mare liniște, in mijlocul unei lumi posibile și albe: șovăi, cu pana in mină, inainte de a scrie prima literă, de a spune primul cuvint, a face primul gest Am amețit de libertate, de virtejul tuturor vieților posibile, dintre care numai una mă așteaptă. Iți dai seama cite sint, uimitoare, multicolore, palpită ușor pe jumătate adevărate, precum intr-un acuariu albăstriu mari pești adormiți, pești din mările Chinei, suave mișcări lichide: in curind insă furtunoase sau pașnice și mai ales adevărate. Deocamdată mă zbat intre umbre și nu știu să aleg".

Intr-adevăr, poate că niciodată Petru Dumitriu nu s-a jucat mai liber cu destinul său literar ca in acest moment astral al debutului din 1947, deschis tuturor posibilităților, dar realizindu-se o singură dată, ireversibil

Printre virtualitățile pe care tinărul scriitor mizează la inceputul carierei sale se numără și aceea legată de o evidentă vocație dramaturgică. Lucrul se vede mai intii din felul in care e abordată materia mitologică sau religioasă, căci principiul de selecție este cel clasic, aristotelian: „proza mea nu e biografică, explică Petru Dumitriu in **Metamorfoza lui Sebastian Românu**; nu viața totală este obiectul ei, ci puține pasiuni: și mai ales cele care, și punctul unde hotărăsc destinul unui om, fericirea lui, sau suferința și moartea". In felul acesta, adevărații eroi ai prozelor din **Euridice** sint **iubirea, gelozia, orgoliul, voința de putere, moartea** și mai ales **hazardul**, zeitatea absolută a acestui univers literar pe cale de a se constitui.

Sint apoi unele fragmente din **Dionisiaca**, de unde naratorul (mediatorul) se retrage, pentru a face loc personajelor sale intr-un schimb de replici extrem de teatral.

Și, bineințeles, există o primă incercare de a valorifica direct toată această vocație, in **Preludiu la Electra**, o mică piesă „in patru acte și un prolog", publicată tot in **Revista Fundațiilor Regale**, la inceputul anului 1945. Din nou războiul și pasiunile oamenilor ocupă prim-planul intregului text, dar de data aceasta sintem mai aproape de recuzita antichității și de senzația că ne aflăm in fața unui experiment literar. S-ar fi putut totuși ca, pornind de aici, Petru Dumitriu să se impună in literatura română ca un foarte important dramaturg. Destinul insă, despre care vine atit de des vorba in prozele sale, l-a tras in altă direcție.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune

sau cum să faci bani pe seama copiilor

Merg, deci, pe Calea Victoriei, la amiază, către Universitate. In dreptul Telefoanelor intru la magazinul de discuri. Pustiu. Nu pot să nu-mi aduc aminte că de-aici, prin 1977, la drum de seară către săptăminalul banchet al „cercului de poetică și stilistică" unde năráviți ai speculației precum distinșii noștri profesori Sincu, Tabarcea, Coteanu, Bantaș, Angelescu ori atiția alții ieșeau din vreme pentru citeva ore impreună cu atitea biete generații de studenți năuciți de neașteptata libertate de a gindi singuri (chiar și numai despre poezie), uimiți de posibilitatea de a ține un referat, de a interveni, firesc, in orice discuție — numai cu condiția să ai, sau să crezi că ai realmente ceva de spus —, și gifiind sub avalanșa de cărți, copii xeros, interpretări pe centimetru pătrat, de-aici spun, la drum de seară (dar acum e amiază), din acest magazin de discuri am cumpărat cindva ceea ce avea să fie revelația de fiecare dată la fel de proaspătă a celui de-al treilea Rahmaninov cu Lazăr Berman cel despre care se zicea că a stat o tinerețe intreagă in Siberia. Acum e pustiu și ies din magazin brusc infrigurat nu de picăturile de ploaie care insistă afară, iar după doi sau trei pași privirea mi se izbește, privirea mă doare terorizată brusc de o imagine de neconceput, imposibil de asimilat, descompus, analizat. La numai cițiva pași, chiar in fața luxosului, cindva, magazin de pantofi, așezată cu cei cițiva centimetri de funduleț direct pe asfalt, probabil turcește, cu miinile intr-o poală imaginară, o țigăncușă care nu poate avea mai mult de trei ani cred că cerșește. Zic „cred" pentru că o vreme nici nu mi-am dat seama ce poate să facă un asemenea copil acolo. Corpul i se inclină inainte și inapoi in balansul acela ritmic, monoton, neobosit vreme de ceasuri intregi, dacă nu chiar zile, propriu copiilor lipsiți de orice urmă de afecțiune, ca intr-o transă a legănării, obicei pe care nu-l uit de pe vremea cit am fost institutor in școli ajutătoare. Inainte și inapoi se leagănă copiii, izbindu-se cu toată lățimea spinării de pretele din spatele lor, cu privirea in gol, pradă poate mingiierii vreunei (măcar de-ar fi așa) melodii ori lumi lăuntrice populate cu cine știe ce inchipuiri. Numai că in spatele copiliței acesteia care stă așezată pe asfaltul uneia din arterele principale ale Bucureștiului, nu este nici măcar un zid și ea se izbește cu spinarea de aer, ritmic, in balans sacadat. Imi face rău imaginea ei, fizic, stupoarea și apoi minia inăbușită mă năpădesc chiar și acum, cind scriu seara tirziu in aceeași zi. Copilul e decent și curat imbrăcat, dar nu suficient de gros pentru vremea de afară, e un aprilie destul de năzuros. Are un chip plăcut, (nu știu cum, dar probabil că dintr-un instinct de conservare am evitat să-i văd ochii), imi vine s-o iau in brațe și s-o legăn cum poate că n-am făcut-o incă niciodată cu propriii mei copii, doar cu puțin mai mari. Iar acum cind scriu imi vine, din nou, a nu știu cita oară in ziua asta, imi vine din nou, nu să pling, ci să bocesc, aș fi vrut s-o iau in brațe și s-o duc acasă, acum inteleg ce inseamnă să infiezi un copil chiar dacă mai ai alții, ai tăi, dar ea e la fel de copil și, la cițiva metri mai incolo, aproape in dreptul fintinii, dau cu ochii de micul ciine de pază, cerșind și el, un țigănuș care n-are mai mult de șase ori șapte ani. Și-mi dau seama că o să iasă scandal, mă gindesc că nu poți pur și simplu să iei un copil de pe stradă, chiar dacă e ingrozitor ce se petrece cu el, poate că intervine instinctul de conservare, teama de complicații, familia, prietenii, vecinii (e absurd, e ridicol imi zic, sint un sentimental timpit). Și mă știu comod, leneș de-a dreptul, cum să mă lupt eu cu o lume intreagă și cu mine insumi? Și chiar aș avea dreptate dacă aș face așa ceva?! Mi-e, brusc, silă și de mine și de intreaga situație. Totul, totul n-a durat decit citeva secunde ori doar atita mi s-o fi părut mie, cit am rămas incremenit locului, după care trec mai departe către Romarta Copiilor incercind să uit, intre jocurile Lego și păpușile Barbie, răsfățindu-mă cu gindul că aș putea să le cumpăr copiilor mei citeva cutii frumos colorate, dar asta e numai o iluzie, simplu construct al unei minți infierbintate de poetică și stilistică. Și chiar reușesc să uit totul pentru o vreme, culmea, cumpărindu-i fetiței mele, dragei mele de acasă, cumpărindu-i cu trei sute de lei o biată păpușă ieftină pe care abia tirziu o descopăr defectă și tot mai tirziu imi aduc aminte, brusc de țigăncușa rămasă pe asfalt, căreia nu i-am dat nici un ban, — cit să-i fi dat ca să fie maică-sa mulțumită, ca să n-o mai trimită pe trotuarele orașului — mai bine ii cumpăram ei o păpușă și chiar asta am să fac, miine, marți, cind am s-o caut și poate chiar am s-o iau cu mine, acasă. Știu, n-am s-o fac, o să mă incui in casă și n-o să deschid nimănui. Mi-e rușine de mine și imi vine să urlu.

●

O jumătate de ceas mai tirziu, la librăria „Coșbuc" la intrarea Lipscanilor. Caut reviste pentru copiii mei răsfățați și frumoși de acasă. Pe un colț de masă, intre alte broșurele una de tot meschină, șaizeci și patru de păginuțe cam un sfert de coală de scris. Nu știu ce mă-mpinge s-o iau in mină, poate doar automatismul curiozității căci, n-are de ce să mă intereseze un „Caiet de limba franceză" pentru incepători. Nici n-apuc să-l mai răsfoiesc, să văd adică risipa inteligenței pusă intre copertile cenușii, căci rindurile incep să-mi joace prin fața ochilor: porcăreaua, destinată și copiilor mei, costă suma modestă de o sută cincizeci de lei. Fac, rapid, un calcul sumar: socotesc hirtia la prețul marțian al colilor de scris, adaug manoperă și drepturi de autor și oricit aș umfla nu se poate trece peste 40—45 de lei pentru cele citeva păginuțe amărite. Alături, se mai lăfăie jalnic și niște caiete de algebră ori de geometrie pentru clasa a VIII-a, ori unui [illegible] română la nivelul clasei a IV-a, cu prețuri intre 135 și 175 de lei, iar mai incolo un „Caiet alfabetar" pentru clasa intii care, tot pentru 64 de pagini (e drept, colorate de data asta) pretinde 205 lei. Pe una din broșuri mai apuc să zăresc și tirajul 50 000 de exemplare. Care va să zică, **intreprinzătorul editor a ciștigat cite 3—5 milioane** pentru fiecare dintre titluri. Mi se face lehamite, vreau o gură de aer oricit de poluat, dar nu inainte s-o-ntreb pe vinzătoare dacă așa-ceva se și cumpără. Și-mi răspunde că da, ce să facă bieții părinți, n-au incotro, iar atunci cind mă vede că imi notez titlurile și prețurile adaugă că degeaba o să scriu eu vreun articol la ziar, că asta nu rezolvă nimic. Știu, ii zic liniștit, dar de ce să tac, oare tăcerea tuturor rezolvă ceva? Maculatorul de limba franceză n-are cum să coste 150 de lei, iar dacă, prin absurd, ar trebui să coste atit mai bine editorul (dacă cei de la CORESI s-or fi numind astfel) să cerșească in stinga și-n dreapta pentru a putea tipări lucrările de uz școlar la un preț accesibil copiilor.

●

Tac. Vorbesc. Scriu. Tac. Vorbesc. Scriu. Ciudat balans. Iar in spatele meu nu este măcar un perete de care, ritmic, din două in două mișcări ale sufletului, să mi se izbească/odihnească spinarea.

Mihail Oprea

vasile petre fati

REZERVAȚIA DE RENI

Cînd cineva se așază la masă își ia adio
De la rezervația de reni.
O mie de reni nu se așază la masă niciodată,
O mie de oameni visează să fumeze
Țigări bune din Vest.
Eu îi invit pe toți renii la mine acasă,
Să se gîndească bine ce fac cu viața lor,
Pentru că oamenii sunt oameni
Și vor să stea pe locurile renilor. Și ale regilor.
În țara asta există cineva
Care scrie despre reni,
Fără nici un ban, fără nici un folos,
Așa că, orice s-ar întîmpla,
Viața mea nu se discută la o partidă de șah.
În Piața Romană sunt lucruri mai importante decît renii,
Partida de șah se va juca în altă parte,
De pildă, în cartierul acela rău famat din Sarajevo.
Sunt oameni pe care nu i-am cunoscut niciodată
Dar pe care nici nu vreau să-i cunosc,
Pentru că mie îmi plac renii,
Animale bune la votcă, la cherestea
Murdăria începe din clipa în care nu-ți plac renii.
Colegii mei au oroare de apusul soarelui
Și pe bună dreptate, spun că asta s-a mai întîmplat de o mie de ori
Așa este, colegii mei au dreptate cînd spun
Că nici n-au auzit de apusul soarelui.
Probabil, nici de reni.
La Radio Internațional se spune
Că renii sunt buni
Și că-ți mănîncă din palmă.
Eu n-am mîncat din palma dumneavoastră niciodată.
Am cetățenie română
Și văd că așa stau lucrurile,
Unii cu renii, alții cu cetățenia română,
Pe verso.
Murdăria începe de acolo unde sfîrșesc renii.
Ca să fii ren îți trebuie o cămașă de forță
Și ceva bani de buzunar.
Pe urmă, te descurci !
Viața renilor este foarte grea
Pentru că ei se scoală de dimineață
Și cer un pahar cu sandviș.
La Paris am văzut un ren care plîngea.
Asta da ren, mi-am zis. Ca să plîngi la Paris
Nu-i lucru ușor
Pentru cineva obișnuit cu reclama Rank Xerox.
Lacrimile se văd. Lacrimile au miros.
Un ren îl cunoști de departe,
Nu după ce'a zis în stația de autobuz,
Unde toți renii se înghesuie pentru un loc mai bun.
O situație normală se vede
După mișcarea frunzelor,
Fîș, fîș, fîș.
Eu le privesc și mă gîndesc la reni,
La mama renilor care trebuie să le dea de mîncare
Există reguli pe care ai voie să nu le respecți,
De pildă, moartea.
E corect să nu-ți pese de mama renilor,
Dar de moarte, da.
Administrația renilor poate zice **nu** oamenilor de tot felul !
Chiar mie mi s-a spus :
Nu mai avem bani pentru reni !
Și atunci mama renilor se va împrumuta
Și-mi va da bani
Ca să termin acest poem despre reni,
Pentru că asta e important într-o viață de om,
Să vezi cum renii miros
Un poem scris dis-de-dimineață.
Ei se gîndesc la oameni și la sînge.
Ca să te gîndești la sînge
Îți trebuie un ziar în buzunar
Și o cazarmă.
Nimeni din familia mea nu a iubit renii
Dar ei vin la masa mea
Și eu îi asigur că trăiesc
De pe azi pe mîine,
Așa că ei pleacă, de pe azi pe mîine.
Colegiul pe care l-am terminat
Mirosea a reni,
A petrol, a bunăvoință.
Oamenii sunt buni
Pentru că au nevoie de un lemn de foc,
Ca să încălzească, în fiecare cameră, un ren.
Undeva în lume există o margine de oraș
Și un ren care așteaptă acolo.
Mica afacere a renilor e interzisă
În orașul nostru.
Renii sunt buni la suflet,
Cară și cară vorbele noastre într-o săniuță.
Sunt copaci de care nu-mi amintesc
Să fi făcut vreo greșeală în viață,
Există pahare pe care nu le-am văzut niciodată
La aniversarea mea.
Ele vin toate peste mine,
Mă-nghesuie și-mi spun
Că trăiesc ca un ren. Ca un adevărat ren.
Asta da viață, prieteni,
Voi care mi-ați făcut viața sfegulețe.
Renul se cunoaște după miros.
Cînd îți intră un ren în casă
Nu mai poți să-l scoți.
Curajul civic e ca ceaiul.
Renul trăiește într-un apartament trei pe patru
Bea gheață și fumează țigările lui Fra Angelico.
Orientul e bun pentru reni.
Se fac băi de soare, noaptea,
Se ucide ușor,
Și se trăiește greu.
Dumnezeu e omul nostru de legătură.
Cu puțin tutun îl păcălești pe înger,
Pe ren, niciodată.
El miroase acceleratul de noapte,
Putoarea nopții, scîrba de a fi.
Renul e un tren adevărat
Care nu se supără pe nimeni.
Iubește hîrtia alabastră
Pe care scrie hîrtie albastră.
Și noaptea e o bancnotă
Pe care o scapi din buzunar.
Viața renilor seamănă bine cu viața renilor,
De aceea, vă rog frumos,
Nu citiți poemul acesta,
Nu vreau să vă pese de el.
Gîndiți-vă că un ren nu vrea să știe niciodată
De pompa de apă a orașului.
Gîndiți-vă că sunt un ren adevărat
Și că nu-mi pasă de poemul ăsta,
Cu atîtea ațișoare și sforicele.
Gîndiți-vă la reni, cînd vă spălați pe mîini,
Gîndiți-vă la crima din strada Pacienței,
La reni, niciodată.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Petru Dumitriu
NE ÎNTÎLNIM LA JUDECATA DE APOI
Editura Univers

Primul roman apărut în exil al lui Petru Dumitriu, scris în românește, tradus de autorul însuși în franceză și retradus acum în românește de dna Adriana Fianu. Parte, probabil, din ciclul de „biografii contemporane", romanul acesta e cea dintîi radiografie a nomenclaturii comuniste din anii cincizeci, realizată din interiorul ei, sine ira et studio, ceea ce dă narațiunii caracter de obiectivitate și realism, prozatorul vădindu-se și aici, precum mai devreme în **Cronica de familie**, un maestru al observației reci și al portretului din detalii de comportament. Aducînd în scenă personaje și situații din realitatea românească a primului deceniu de regim comunist, Petru Dumitriu se arată interesat cu precădere nu atît de factologia istorică în sine cît de condiția umană în societatea de tip totalitar, de angrenajul alienant al structurilor politice prin care individul era supus în permanență unui control sever și unei presiuni existențiale ce favoriza duplicitatea și complicitatea. Aversiunea scriitorului față de sistemul politic și ideologic comunist, e cu atît mai limpede cu cît ea nu vine dintr-o prejudecată ci din analiza atentă a fenomenelor proprii totalitarismului. La rîndu-i perspectiva „balzaciană" asupra realității sporește credibilitatea literară a epicului și, implicit, puterea sa de semnificare.

Aurel Rău
ZODIAC
Editura Eminescu

De-a lungul anului 1987, Aurel Rău a scris cîte o poezie în fiecare zi, izbutind să adune astfel la finele anului respectiv 365 de texte poetice, strînse, acum la un loc într-un volum ce se cheamă **Zodiac** și poartă subtitlul de „miniaturi". Avem a face cu o biografie lirică în care inefabilul reveriei și percepția realului se armonizează, relevînd expresiv nota particulară a fiecărei zile, culoarea fiecărui anotimp, mereu în conexiune cu dinamica lăuntrică a afectivității poetului. Predomină, evident, notația, de cele mai multe ori cu punctul de plecare într-o întîmplare din cotidian, simplu pretext pentru comunicarea unui sentiment sau a unei idei cu semnificație mult mai încăpătoare. Iată, de pildă, un „istm radiat" ca o pagină de jurnal cu înțelesul la urmă : „Azi august douăzeci și unu greu / M-am învrăjbit cu mine,-n piept mă doare. / L-am declarat pe Rău un crustaceu, / I-am replicat lui Aurel : «Mărfare ! / Numai să duci poveri ești bun mereu, / Te calcă orice talpă la-ntîmplare». / Azi trebuia să fiu pe țărm la mare. / Ieri am aflat că-i altu-n locul meu". Nu lipsesc atitudinile însoțitoare ale oricărui eveniment domestic : simpatia, bucuria, regretul, furia, melancolia, exuberanța, etc etc., în funcție de natura respectivului eveniment și de impactul lui asupra sensibilității eului liric. Expresia poetică e calofilă, ușor colocvială, directă.

Val Condurache
LA BELLE ÉPOQUE
Editura Junimea

O plăcută surpriză acest debut poetic al criticului ieșean Val Condurache! Poezie de cărturar, cu mare apetit ludic și bun mînuitor al cuvîntului, iubitor de performanțe prozodice și păstrător al liniei fine ce desparte gravitatea de amuzament. Scrise în ultimii ani ai dictaturii, poemele lui Val Condurache au, nu puține dintre ele, un aer subversiv, lesne detectabil sub înfățișarea glumeață a textului. Așa, bunăoară, acest „cîntec vesel" dedicat mașinii de scris care, se știe, reprezenta o întreagă aventură pentru posesorul ei, în regimul trecut : „o poveste scurtă cu mașini de scris,/ o-la-la, o-la-la, le-am fotografiat / diavolul sub gratii le-a închis. / o poveste scurtă cu mașini de scris // la un colț de stradă, de închiriat, / stau cinci mașini de scris. / o poveste scurtă cu mașini de scris. / diavolul sub gratii le-a închis. // prinse-n lanțuri stau mașini de scris, / o mașină-înger au în paradis, / stau sub cheie, stau la reparat, / cinci mașini de scris în paradis. // o mașină poarta și-a deschis, / intră-n ea vedenii ca-n abis, / intră-n ea iluzii ca-n păcat. / o mașină scrie un înscris. // poezia mea s-a terminat. / poezia mea nici nu s-a scris. / stă sub lacăt mîna mea de scris. / să visezi, îți trebuie un vis". Pentru Val Condurache poezia e mai mult decît un „violon d'Ingres".

San-Antonio
AM ONOAREA SĂ VĂ PUN LA PUNCT !
Editura Ariane

Într-o excelentă versiune românească avem una din cărțile acestui mare scriitor care, sub pseudonimul San-Antonio, a revoluționat nu doar genul polițist dar, mai cu seamă, a impus un mod de a scrie în limba franceză. Astăzi stilul lui San-Antonio se studiază în universități, contribuția scriitorului în domeniu fiind unanim recunoscută, în vreme ce materia „polițistă" a romanelor sale l-a propulsat printre clasicii contemporani ai literaturii de aventuri. Ironie, autoironie, bogăție a imaginației, luxurianță lexicală și gramaticală (cu atît mai stimabil efortul traducătorului !), știință a creării situațiilor de suspans, fluența narativă sînt principalele trăsături ale scrisului său bine evidențiate și de acest micro-roman care se citește cu sufletul la gură (pentru trama lui polițistă) și cu încîntare (pentru înfățișarea literară a discursului epic). Cînd librăriile noastre sînt pline de numeroase traduceri mizerabile ale unor cărți polițiste de mîna a doua sau chiar de mîna întîi, apariția unei versiuni românești savurose din San-Antonio reprezintă, credem, un act de cultură demn de toată admirația.

Mircea Moga

O chestiune de principiu

trăim perioada unei manifeste furii lectoriale de memorii, a publicării tuturor jurnalelor intime din perioada interbelică — și chiar mai de pe urmă. Este, tocmai, momentul reînnodării acelei legături cu trecutul pe care cu drăceească tenacitate comunismul a refuzat-o societății românești, în decizia sa de a reîncătui istoria așa cum îi convenea. O manevră cu bătaie lungă, ce se continuă și astăzi, de către aceiași specialiști salvați de la șomaj. E și momentul cînd sărbătorim de-a valma pe oricine și orice, cu un apetit suspect, iar adesea idiot, agramat — întotdeauna.

Apariția recentă a unui volum de „Scrisori din emigrație" ale publicistului și omului politic Pamfil Șeicaru se înscrie perfect fenomenului, cu precizarea că, în plus, dacă se poate spune așa, acestea sînt și bine scrise. Pamfil Șeicaru a fost un gazetar de prima mînă, cultivat, cu un năvalnic temperament publicistic: scria zilnic editorialul ziarului său, **Curentul**, cel de al doilea, ca importanță după **Universul** — acesta din urmă, însă, favorizat de o tradiție cîștigată în timp.

Lectura scrisorilor din emigrație nu dezamăgește. Ele reprezintă un document a cărui publicare merită aplaudată, aducînd mărturia cuiva care a stat destul de des în centrul facerii/desfacerii vieții noastre politice interbelice și din anii războiului. Misivele au fost scrise în ultimii ani de viață ai exilatului, la adînci bătrînețe deci, de către un spirit de o viguroasă lucidități, care nu a apucat pana spre a se plînge sau a-și căina soarta, deși aceasta, cu un sfert de secol și mai bine de înstrăinare, i-a fost, în fond, ostilă și, poate, nedreaptă. Ele conțin, în principal, date asupra activității scrisului, la un autor ce-ș găsise toate instrumentele unei sinteze, la optzeci de ani, caz rar, dacă nu tocmai unic. Conținutul epistolelor este eminamente politic cu trimiteri la istorie și referiri la acele probleme de viață personală ce obișnuit se comunică spre a ține pasul unei corespondențe — și nu mai mult.

Imaginea, de pildă, a acestui om, ieșind singur, sub bură, din cimitirul unde își îngropase tovarășa de viață — 48 de ani de căsătorie — și rătăcind, mai departe, singur pe străzile unui oraș a cărui limbă nu o vorbea, este zguduitoare, în relatarea simplă din scrisoare, așa cum mișcătoare este tot timpul rîvna de a scrie cărți, voluminoase de altfel, asupra unor vitale chestiuni privind trecutul și perspectiva istorică a poporului nostru. Cărți care, și ele, trebuie, desigur, puse în mîna cititorului român. În esență, în aceste lucrări, Pamfil Șeicaru se fixează asupra pericolului rus, pe linia Hașdeu — Eminescu, teză căreia orice conștiință luminată i se alătură. În acest sens, epistolierul binecuvîntează victoria turcilor la Stălinești, din 1711, considerînd că ea ne-a mîntuit de a fi devenit, pentru totdeauna, o gubernie rusească.

Politica americană, aceea reprezentată de cuplul Roosevelt — Kissinger — dacă un asemenea cuplu poate fi conceput — îi provoacă politologului repulsie, considerînd diplomația americană inferioară cerebral celei sovietice (scrisorile merg pînă în anul 1960, 23 martie), Tratatul de la Helsinki îl revoltă, după cum cu severitate este cenzurată politica Occidentului față de U.R.S.S. și comunism, în general. Sînt teme a căror discutare stă, din păcate, sub sceptrul timpului, iar în politică, precum în jocurile de copii, urma alege.

În ceea ce privește politica internă a României, Pamfil Șeicaru considera că, din 1927, anul morții lui Ionel Brătianu, România nu a mai avut bărbați politici de seamă, judecată în bloc care, tot în bloc poate fi acceptată sau nu, după convingeri. Mult sărbătoritul acestor zile, Nicolae Titulescu apare, la tribunalul epistolierului, ca un personaj nefast, a cărui superioară inteligență nu i-a fost de nici un folos în opțiunile sale politice — acestea fiind ale unui imbecil. Carol al II-lea este vitriolat, ca de altfel și în acea **Istorie a partidului național și național țărănesc**, pe care a publicat-o în limba română, în anii exilului. Insultele sînt rezervate regelui Mihai, pe care-l declară vinovat de pierderea independenței naționale, prin actul de la 23 August. Acest act este numit capitulare necondiționată și s-ar fi produs la dorința Angliei, pe cînd, paradoxal, Uniunea Sovietică s-ar fi mulțumit cu un armistițiu rezonabil, pe care tocmai îl discuta cu mareșalul Antonescu. Regele Mihai ar fi sacrificat interesele țării pentru niște mai mici interese de familie, pe linie maternă. De altfel, regelui i se contestă nu numai orice capacitate intelectuală, ci chiar și ascendența!

Atingem aici o chestiune deosebit de delicată, aceea a receptării de informații de către un public decerebrat, în timp, de către carantina informațională comunistă. Vom reveni asupră-i. Despre Ceaușescu, dimpotrivă, Șeicaru are numai cuvinte bune pînă către sfîrșitul corespondenței, cînd pare că i s-au deschis ochii. Rezultă, din scrisori, că ar fi refuzat o întoarcere în țară, oferită, fie și ca vizită. Scrisorile, ele însele, soseau prin poștă, în modul cel mai obișnuit.

La 86 de ani, Pamfil Șeicaru s-a stins din viață într-o cruntă și, credem, înfrîntă singurătate. Ar fi avut vîrsta patriarhilor biblici, în anul Revoluției din Decembrie, dar fiecare existență primește o „porție" numai din istorie — oricît ar fi de dureros acest adevăr.

Nu vom trece cu grebla peste convingerile politice ale corespondentului (politica de înțelegere cu Uniunea Sovietică a lui N. Titulescu n-a apucat să fie aplicată, armistițiul în catastrofă de la 23 august a evitat o sistematică distrugere, metru cu metru, și împărțirea țării, etc. etc.), ci vom depăna, la rîndul nostru, cîteva amintiri despre Pamfil Șeicaru, așa cum l-am cunoscut. Aceasta, spre a lămuri o chestiune de principiu.

Prima scenă s-a petrecut într-un luxos vagon de clasa întîi, cu perne de catifea roșie, între Capitală și valea Prahovei. Eram trei în compartiment, cel de față însoțindu-și părintele. Pamfil Șeicaru emitea o teorie, politică presupun, în care venea vorba de invazia mongolă. Adolescent căpos, l-am contrazis într-o chestiune de amănunt, pe acest om cunoscut pentru furiile sale teribile, dar temutul polemist nu m-a pus la punct, cu toate că insistam. (Mulți ani mai tîrziu — destin — Cezar Petrescu îi telefonează misterios tatei, cerîndu-i o întîlnire. Îi căzuse în mînă o carte de Pamfil Șeicaru, evident interzisă, iar între foi găsise cartea mea de vizită — elev C.N.S.S. — și ținea să o înapoieze celui în drept, cu necesarele sfaturi de prudență. Cartea de vizită se afla, între pagini, la un pasaj privind năvălirile tătarilor. Nu se poate ști cum ajunsese acolo!).

Scurtă vreme, în preajma intrării României în războiul anti-bolșevic, Șerban Cioculescu primise oferta lui Pamfil Șeicaru, de a conduce **Curentul literar**, una din multele publicații ale trustului. Nu i s-a pus nici o condiție și pactul a fost respectat întocmai. În primele zile ale războiului, revista, deficitară sub raport material, și-a încetat apariția, o modalitate elegantă a lui Pamfil Șeicaru de a-i retrage tatei conducerea ei. În fapt, se produsese un incident cu posibile, neplăcute urmări, prin publicarea acelor amintiri ale pictoriței, dar și scriitoarei Lucia Demetriade-Bălăcescu, în care aceasta relata cum, în 1940, rămasă fără mijloace, în sanatoriul de la Bugaz, se întorsese în țară cu banii dintr-o chetă a ofițerilor sovietici. Anterior, le schițase portretele... Pasajul a fost interpretat ca favorabil dușmanului, fără să se mai țină seama de conținutul celorlalte pagini.

În timpul refugiului din 1944, familia Cioculescu — tată-mamă-fiu — a petrecut aproape două sezoane la ferma din Ciorogîrla a lui Pamfil Șeicaru. Inițial, sub efectul bombardamentului de la 4 aprilie, foarte puternic resimțit în Cotroceni, unde locuiam, ne adăpostisem într-o cocioabă din capul satului, către Capitală. Trecînd cu mașina, Șeicaru ne-a văzut și observîndu-ne starea, ne-a poftit să locuim la ferma sa, într-o căsuță din imediata apropiere a vilei în care personal rezida, între stație electrică a fermei și un mic bazin de agrement, părăsit. Avea o fermă prosperă, cu ceva vie, teren legumicol și o sfoară de pădure, în capătul dinspre Bolintin al comunei. În această locuință — tot o încăpere — în curtea vastă a fermei am „petrecut" celelalte bombardamente, mai adesea în prezența gazdei, care sosea de la București, cu automobilul condus de fidelul său șofer Petre, de cum se dădea prealarma. Tot aici, își scria, nopțile, articolele, în bibliotecă. Avea, și la țară, o frumoasă bibliotecă, de limbă franceză în principal, iar cărțile erau nu numai citite, ci și energic sublinia-te cu un viguros creion roșu.

Mai veneau aici, destul de des, ministrul Elveției, René de Weck. Icâ Antonescu, gazetari de la Vichy. Dornic să converseze în franțuzește, Șerban Cioculescu stătea de vorbă cu ei, în puternicul zgomot al exploziilor — luptele aeriene, de altfel, se purtau și deasupra Ciorogîrlei.

— Savez-vous, je reçois des lettres contenant ma condamnation à mort, spunea, indignat, interlocutorul.

— Tant pis pour vous, îi răspundea cu amabilitate tata. (Cu doi-trei ani mai înainte, și el și Vladimir Streinu refuzaseră invitația la ambasada Franței unde se instala tocmai un nou ministru plenipotențiar. — scriitorul Paul Morand. Cedînd insistențelor, cei doi prieteni ajunseseră pînă la poartă unde, în consens, trecuseră mai departe...)

— Amice Cioculescu, clama Șeicaru, ridicînd brațele spre cerul care vibra gros de trecerea „Liberatoarelor", — uită-te la ele! (Se vedeau foarte clar în soare!) — Poliția cerului, își întărea vocea Șeicaru. Ăștia au să-i împiedice pe bolșevici să invadeze Europa. Au să vie și au să ca... pește ei, covor peste covor — și făcea semnele unei teribile căderi de bombe, spre pămînt. În acele zile, de după debarcarea aliaților în Normandia, Șeicaru mai credea încă în capacitatea germanilor de a respinge invazia. Într-o zi, Șerban Cioculescu îi spune: „Dar bine, chiar în ziarul d-tale este anunțată astăzi înfrîngerea finală a germanilor, reușita invaziei, adică" — „Unde"? întrebase surprins, interlocutorul. „— Iată, scrie negru pe alb că la Avranches cinci mii de tancuri aliate au străpuns liniile germane, într-o mare bătălie de blindate. Cine crezi d-ta că are să le mai oprească?" Directorul **Curentului** rămase pe gînduri!...

Ca să-și calmeze nervii, în timpul bombardamentelor, tata și Pamfil Șeicaru jucau table, cu inevitabile discuții politice. Gazetarul avea necazuri cu cenzura și nu-mi amintesc să fi rostit multe cuvinte favorabile mareșalului Antonescu. Vila avea, în puncte cardinale opuse, două largi terase — i-a plăcut, se știe, și lui Mihail Sadoveanu! În marele hol, mă fascinau discurile de patefon cu muzică spaniolă — flamenco — îndrăgite de proprietar, unisate, cred, în acel moment, în țară. Șeicaru însuși, brunet, ouzat, agitat, avea ceva de spaniol, dacă nu chiar o oarecare asemănare cu generalul Franco.

Într-o bună zi, gazda a început să facă pregătiri de plecare. Foarte serioase. Vreo patruzeci de lăzi, fiecare de dimensiunea unui birou amplu, lăzi încărcate cu diverse obiecte. Pamfil Șeicaru i-a explicat tatei ideea lui, de a avea pentru un timp îndelungat, fără să cumpere, tot ce-i trebuie, inclusiv hîrtie higienică. I-a mai spus că în România va avea loc o schimbare de regim și că prim-ministru va veni un general, pe numele său Sănătescu. Tata a primit informația cu mult scepticism, mai cu seamă că-l cunoștea personal pe general, un blînd pensionar.

Discuțiile se purtau mai cu seamă în jurul plecării. Cu generozitate, Șeicaru se oferise să-l ia cu sine și pe tata, care prim se oferta cu perplexitate. Șeicaru îi spunea că pleacă, spre a nu fi spînzurat de cei ce vor prelua puterea. „—Dar, îi replica părintele meu, cum puteți crede una ca asta? Cînd vom ieși din război vom avea un guvern democratic și nu unul de teroare și de vindictă". „— Amice Cioculescu, îi răspundea Șeicaru, a trebuit să mă ascund, cînd au venit legionarii, acum trebuie să plec!"

Și-i mai spunea că lăsa în țară o avere de două miliarde de lei, în care, afară de palatul **Curentul**, mai avea o fabrică de mobile la Orșova (unde ctitorise o mînăstire!) și, aceasta îi fusese plăcerea, cîte o casă în fiecare oraș al țării.

Țin foarte bine minte ziua plecării din țară a lui Pamfil Șeicaru. La 10 august 1944 împlineam 17 ani și-i cerusem voie, pentru că el pleca în zori, să-mi îngăduie să-mi sărbătoresc ziua pe una din terase, seara. A fost la fel de îndatoritor ca întotdeauna. În graba plecării, una dintre lăzi a fost uitată. Deschisă de personalul fermei, s-a constatat că era plină cu feutre-uri de pălării bărbătești — din cele ce purta gazetarul...

Îi cerusem favoarea în cauză, ca să putem dansa nestingheriți, băieții și fetele din refugiu. Obișnuit, puneam patefonul în lunca gîrlei, către Tîntava, sub un plop uriaș, cu patru trunchiuri țîșnite dintr-o rădăcină. Dar ritmurile lui Benny Goodmann, Artie Shaw și ale răposatului major Glenn Miller aveau darul de a-l exaspera pe localnici — bunici ai bravilor lectori ai **României Mari** de astăzi. Iar noi dansam tot ca să ne stăvilim nervii, pe cînd beteala ca de argint presărată din Liberatoare, cobora liniștit prin văzduh... Fetele în floare, de atunci... Și bunii mei prieteni, Șerban Golceanu, Gicu Căltuț, Lulu Tanoviceanu, scriindu-le numele realizez că sînt ultimul supraviețuitor — cu excepția, cred, a fraților Albulescu... Lucruri care, nu-i așa, s-au petrecut ieri...

Citesc, în scrisorile adresate de Pamfil Șeicaru dlui Valentin Radu, că emitentul ar fi plecat din țară, la 10 august 1944, la ordinul expres primit pe data de 7 august, din partea mareșalului Antonescu, de a purta la Madrid, fără întîrziere, tratative de armistițiu cu aliații. Desigur, așa să fi fost, nu i-ar fi putut mărturisi nimic tatei, precum afirmă a nu-i fi spus nici chiar celui mai bun prieten al său — Cezar Petrescu. Dar au stat lucrurile chiar așa? Din tot ce-mi amintesc, acea plecare n-a putut fi opera a trei zile de pregătiri. Și, mai cu seamă, fusese gîndită fără întoarcere. Din cîte s-a știut atunci, la 15 august 1944, cînd trupele germane ocupau sudul Franței, gazetarul se afla în imediata apropiere a frontierei spaniole și s-a putut salva în ultimul moment — în cazul în care germanii ar fi intenționat cu adevărat să-i împiedice. În scrisori, însă, Pamfil Șeicaru afirma a fi fost oprit de aceiași germani, în oarecare cunoștință de misiunea sa, la Viena și blocat acolo pînă în februarie 1945. S-ar fi mulțumit autoritățile hitleriste cu această interdicție, cînd ar fi avut noțiuni asupra a ceea ce urmărea să îndeplinească P.Ș. la Madrid?

Cam așa se scrie, deci, istoria. Lui Pamfil Șeicaru nu i-a convenit să apară, față de corespondentul său ca un fugar — el, care condamna cu atîta tărie actul de la 23 August, în virtutea căruia ar fi trebuit să rezistăm pînă la urmă. Personal, se pusese la adăpost din timp. Ziarul **Curentul**, la rîndul său trecuse în custodia unui comitet de administrație, condus de un inginer, Pătrașcu. Nici acest transfer n-ar fi putut fi operat în trei zile... Și te întrebi atunci, ca unul care ești în posesia unui singur punct mistificat, dintr-un complex de date, cum vor fi fiind celelalte? Dincolo de opinii și de atitudini, de sinteze, rămîn aceste jaloane nesigure, și tocmai pe acestea cititorul le ia ca pe literă de evanghelie, de pe a căror platformă creditează ideile, opiniile mai generale...

Și, totuși, ce mină de aur!

Barbu Cioculescu

PRIVIGHETORUL

rubrică de debut realizată în colaborare cu revista Expres Magazin

MATEI IOACHIM

● Dacă e reală, biografia lui Matei Ioachim din comuna Chitila e de-a dreptul stupefiantă. Exmatriculat de la facultatea de istorie, în 1949, din motive politice, lucrează la Fabrica de zahăr din Chitila. Scrie primul „Tratat de Contrapunct" din literatura noastră muzicală, apreciat de Alfred Mendelsohn și G. Breazul, dar apariția lui e obstrucționată de Liviu Rusu și Martian Negrea. Se împrietenește cu Dimitrie Cuclin, traduce studii muzicale de specialitate care i se fură, scrie teatru și e de cîteva ori în preajma debutului, dar se îmbolnăvește.

În 1970 termină facultatea de limbi romanice, lucrează șase ani în învățămînt, dar e dat afară în urma unui protest la comitetul orășenesc de partid Buftea. De atunci a lucrat la saivanul Rudeni, la CAP Chiajna, la irigațiile fermei pomicole Mogoșoaia, se îmbolnăvește din nou, lucrează șase luni la recensămîntul cărților de imobil, vrea să se angajeze la Cernavodă, dar e trimis cu forța înapoi. Din 1987, e paznic de noapte și încărcător de ambalaje, dar e dat și de aici afară. Din 1991 își cîștigă existența împletind plase pentru pescari. Are 61 de ani și cîștigă doar cîteva sute de lei pe lună, dacă protestează, cei tineri îl amenință cu bătaia.

A scris romanele „Sardanapal", „Pastorala în do minor", „Calea Grivitei" și „Symphony-apache", aflate în manuscris. Lucrează la încă două romane pe care nu știe, însă, dacă le va mai termina. Scrie versuri care nu seamănă cu nimic din ce s-a scris pînă acum. Poemele selectate fac parte din volumul în manuscris „Manifeste-poem".

„Situations" (Sartre)

Azi, 26 iunie, în splendoarea solstițiului,
S-aude în înălțimea nucului țîrîitul
primei cicade,
Solul mediteranean cu veste din lumea
liberă,
Ca să tremure fibră de neam oropsit.

(Întunecata cîrdășie și-ascute bunătate
de satîre...)

În apele curgătoare, unde curentul
Trece peste covor de frunze de nufăr,
ochii
Scufundătorului văd un joc scînteietor
De bănuți verzui, aprinși de soare.

(Îmbobocesc nacealnicii în Țara de Jos
a Moldovei...)

Vine și iarna, fantoma zăpezii,
murdară
Soarele oblic al orîndei rosii.
Mișcați-vă între tabu și cenzură,
Cu restriștea pe fețe, pe inimă carton
rosu
Cu fotografie și cotizații, o,
mărginiților !

(Curg din vechii salcîmi — amintiri
pale miresme...)

Carapace de rînză, haine de piele,
alimentariștii !
Viscolul ne pune lopeți în mînă... și
gîndul
Ne zboară îndărăt, la prima cicadă,
Grijulii guvernante, grade albastre ne
iau în custodie...

Pensionari, o lovitură de pumnal
oltenesc !

(Nori de alienare mîngîie descendența
dacoromană...)

Sinestezie palidă

Zicea Platon că „lira distruge unisonul,
aducînd o melodie independentă"...
Tot așa, în isonul neîntrerupt al durerii
noastre, apare o notă nouă, un
contrapunct, deznădejdea !...

(Din miriște fazanul își aruncă
chemarea neliniștită.
Tîrziu, noaptea, se auzîră pe cer
chemări de prihorii.)

Departe ești amintire care sfîșii !
De unde veniți, culori vii, frînturi
care-au fost,
Tușeu magic pe orchestrația ternă
a vieții ?

(Icoană tristă, calul trudit, trăgînd
căruța, butoiul
cu catran sub vipia amiezii)

Cînd norocul, puțin cît a fost, l-au
sorbit zările,
Cînd durerea devine instituție,
neam,
La ce bun, cîrpă de doi bani,
speranța ?

(Bătrîna se înalță în întunericul
odăii. Auzea iar
în preajma ei gongurile de aramă.)

DANIEL DELEANU

● La cei 20 de ani pe care îi are, Daniel Deleanu e un poet format, cuvîntul său are precizia exersată pe lecturi masive și de cea mai bună calitate. Este student în anul II al Facultății de litere din Sibiu și a reușit să-și tipărească, recent, o plachetă de versuri în... 50 de exemplare pe care le-a „difuzat" rudelor și prietenilor apropiați. Siguranța cu care scrie încă de la această vîrstă îl recomandă pe Daniel Deleanu ca pe unul din posibilii poeți de valoare ai literaturii noastre de mîine.

Catharsis

chiar și soarele consideră
că este prea tîrziu acum —
sufletul meu este o binecuvîntată
rană deschisă
clipa este o ardere retrasă.

iar dacă somnul vrăjit
mă va pătrunde
liber voi fi :
voi respira prin iarbă
voi mîntui prin cîntec.

Ars poetica

te-ntîmpină pretutindeni în drumurile
tale
zei cărora le place să răspundă-n
pierzanie
dar tu îi întrebi mereu, mereu îi
întrebi
negrăit de frumoase inimile noastre
fluturînd
între cer și măslinul acesta pentru puțin
adormit
simple dovezi că versurile
sînt uriașe securi rotindu-se asemeni
unor gînduri
luminoase și extrem de lingușitoare
se evită vorbirea de unul singur
„foarte eficace se vor putea lipi ca două
jumătăți
ale unui sigiliu sau ca o piatră
gravată ?"
visînd la vapoarele trase la țărm
în fața casei celei mai strălucitoare din
micul port
(care este de fapt primăria micului
oraș)
se-nalță vîntul ți-e sete de portrete
(ți-e sete acum chiar și de icoane...)
lumina arzînd totuși te-nalță-n negru
păcat
degetele mioape medalioane uzate
stupiditatea
mulțimii : „un poem nu trebuie să
spună nimic ci să fie"

Muza pămînlului

nu-ți mai aduci aminte
de trecerea peste lucruri
și de ascensiunea celestă a eroilor
din basme
„luna are asupra noastră
puterea de seducție a fecioarei"
tind către absență toate cele ce nu
există
am scris și cu scrum de țigară și cu zat
în această toamnă dezacordată
răscolesc cu privirea-mi entuziastă
povara roșie a nopții
„ei au scris cărți au lăsat manuscrise
noi adnotăm totul cu o nedisimulată
superioritate"
lacrimi perfecte vitrini încuiate
lasoul omului veșnic întîrziat
acum încerc din nou să făuresc obiectele
întîmplătoare ale unui sfînt celebru și
inofensiv.

Prima rugăciune budistă

răstignește-te buddha
și fă ca orientul
să danseze
pe sîrmă.

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

În documentare la... Snagov. Printre cei interesați de flora și fauna lacului : Geo Bogza, Adam Puslojici, Anghel Dumbrăveanu și, în fața lor, în genunchi : George Bălăiță.

În fața Bibliotecii din Alexandria, **Petre Sălcudeanu îl privește pe Grigore Arbore care, speriat de** Averse **își face plimbarea diurnă pe sub pinii din Roma.**

Cică niște cronicari... : **Cornel Regman** și **Dumitru Țepeneag.**

FAPTELE SFINȚILOR APOSTOLI

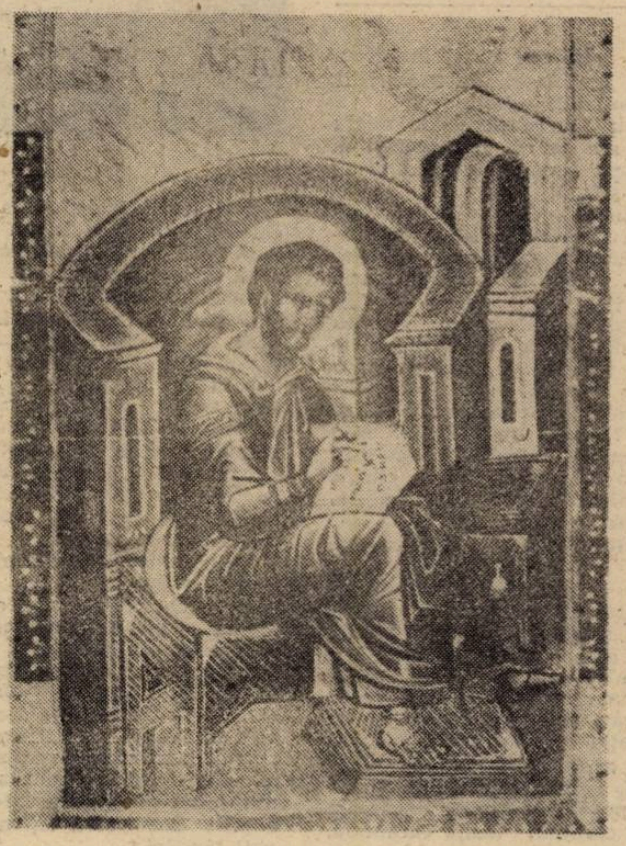

din
NOUL TESTAMENT

Versiune revizuită, redactată și comentată de arhimandritul Bartolomeu Valeriu Anania, sprijinit pe numeroase alte osteneli

CAPITOLUL 18

Pavel în Corint. Acvila și Priscila. Pavel se întoarce la Antiohia. A treia călătorie misionară a lui Pavel. Apollo predică în Efes.

1 După aceea Pavel a plecat din Atena și a venit în Corint [145].

2 Și găsind pe un iudeu cu numele Acvila, de neam din Pont, venit de curând din Italia, și pe Priscila, femeia lui — pentru că poruncise Claudiu ca toți Iudeii să plece din Roma —, [146] a venit la ei.

3 Și pentru că erau de aceeași meserie, a rămas la ei și lucrau ; că erau de meserie făcători de corturi [147].

4 Și în fiecare Sâmbătă se lua la întrebări în sinagogă și aducea la credință Iudei și Elini.

5 Iar când Sila și Timotei au venit din Macedonia, Pavel era întru totul robit cuvântului, mărturisindu-le Iudeilor că Iisus este Hristosul.

6 Și dacă ei au stat împotrivă și-l defăimau, el le-a zis scuturându-și hainele : Sângele vostru asupra capului vostru ! Eu sunt curat. De acum înainte mă voi duce la păgâni !

7 Și mutându-se de acolo, a venit în casa unuia cu numele Iustus [148], cinstitor de Dumnezeu, a cărui casă era alături de sinagogă.

8 Dar Crispus, mai-marele sinagogii, a crezut în Domnul, împreună cu toată casa sa ; și mulți dintre Corinteni, auzind [149], credeau și se botezau.

9 Și Domnul i-a zis lui Pavel noaptea în vedenie : Nu te teme, ci vorbește și nu tăcea.

10 pentru că Eu cu tine sunt și nimeni nu va pune mâna pe tine să-ți facă rău. Că mult popor am Eu în cetatea aceasta.

11 Și a stat în Corint un an și șase luni, învățând între ei cuvântul lui Dumnezeu.

12 Dar pe când Galion [150] era proconsulul Ahaiei, Iudeii s'au ridicat toți într'un cuget împotriva lui Pavel și l-au adus la tribunal,

13 zicând că el împotriva legii îi înduplecă pe oameni să-L cinstească pe Dumnezeu.

14 Și când Pavel era să deschidă gura, Galion a zis către Iudei : Dacă ar fi vorba de vreo nedreptate sau vreo faptă rea, o, Iudeilor, v'aș asculta cum se cuvine ;

15 dar dacă sunt la voi întrebări asupra cuvântului și a numelor și despre legea voastră, vedeți-vă voi înșivă de ele. Judecător peste acestea eu nu vreau să fiu.

16 Și i-a izgonit din tribunal.

17 Dar Elinii au pus mâna toți pe Sostene, mai-marele sinagogii, și-l băteau în fața tribunalului. Galion însă nu lua în seamă nimic din acestea.

18 Iar Pavel, după ce a stat încă multe zile, și-a luat rămas bun de la frați și a plecat cu corabia în Siria împreună cu Priscila și cu Acvila, după ce și-a tuns capul la Chenhreea [151], căci făcuse o făgăduință [152].

19 Și au sosit la Efes și i-a lăsat acolo. Dar el, intrând în sinagogă se lua la întrebări cu Iudeii.

20 Și când ei l-au rugat să rămână la dânșii mai multă vreme, el n'a vrut ;

21 ci, despărțindu-se de ei, a zis : Trebuie negreșit ca sărbătoarea care vine s'o fac la Ierusalim : dar, cu voia Domnului, mă voi întoarce iarăși la voi. Și a plecat din Efes

22 și dându-se jos la Cezareea [153], s'a suit și a salutat Biserica [154] ; și s'a coborît la Antiohia.

23 Și după ce a stat acolo câtva timp, a plecat și a străbătut pe rând ținutul Galatiei și Frigia, întărind pe toți ucenicii.

24 A sosit însă la Efes un iudeu cu numele Apollo, alexandrin de neam, bărbat iscusit la cuvânt și puternic în Scripturi [155].

25 El era școlit în Calea Domnului ; și fierbând cu duhul, grăia și drept învăța cele despre Iisus, deși cunoștea numai botezul lui Ioan.

26 Și el a început să vorbească cu'ndrăznire în sinagogă. Dar Priscila și Acvila, auzindu-l, l-au luat cu ei și i-au arătat mai cu de-amănuntul Calea lui Dumnezeu.

27 Și vrând el să treacă în Ahaia, frații l-au încurajat și le-au scris ucenicilor să-l primească. Și dacă a sosit [156], de mare ajutor le-a fost celor ce crezuseră prin har [157].

28 Căci cu tărie și'n fața tuturor îi înfrunta pe Iudei, dovedind din Scripturi că Iisus este Hristos.

CAPITOLUL 19

Pavel în Efes. Fiii lui Sceva. Răscoala stârnită de argintarul Dimitrie.

1 Și'n timp ce Apollo era în Corint, Pavel, după ce a străbătut părțile de sus, a venit la Efes [158]. Și găsind câțiva ucenici,

2 a zis către ei : Primit-ați voi Duhul Sfânt când ați crezut ? Iar ei i-au zis : Dar noi nici măcar n'am auzit că este Duh Sfânt... [159]

3 Și el a zis : Atunci, în ce v'ați botezat ? Ei au zis : În botezul lui Ioan.

4 Iar Pavel a zis : Ioan a botezat cu botezul pocăinței, spunându-i poporului să creadă în Cel Ce avea să vină după el, adică în Iisus Hristos.

5 Și dacă ei au auzit, s'au botezat în numele Domnului Iisus.

6 Și punându-și Pavel mâinile peste ei, Duhul Sfânt a venit asupra lor și vorbeau în limbi și profețizau [160].

7 Și erau de toți ca la doisprezece bărbați.

8 Și el, intrând în sinagogă, a vorbit cu'ndrăznire timp de trei luni, luându-se cu ei la'ntrebări și încredințându-i despre împărăția lui Dumnezeu.

9 Dar fiindcă unii erau împietriți și nu se înduplecau, bârfind calea Domnului înaintea mulțimii, Pavel s'a despărțit de ei și i-a luat de-o parte pe ucenici și vorbea zilnic în școala lui Tiranus [161].

10 Și aceasta a ținut vreme de doi ani, așa încât toți cei ce locuiau în Asia, și Iudei și Elini, au auzit cuvântul Domnului.

11 Și Dumnezeu făcea prin mâinile lui Pavel minuni puțin obișnuite.

12 până acolo încât basmale sau șorțuri de pe trupul său erau aduse peste cei bolnavi și bolile se îndepărtau de ei, iar duhurile cele rele ieșeau dintr'înșii.

13 Și unii dintre Iudeii care umblau din loc în loc scoțând demoni [162], au început ca peste cei ce aveau duhuri rele să cheme numele Domnului Iisus, zicând : Vă jur pe Iisus pe care-l propovăduiește Pavel !... [163]

14 Iar cei ce făceau aceasta erau cei șapte fii ai lui Sceva, arhiereu iudeu.

15 Și răspunzând duhul cel rău, le-a zis : Pe Iisus îl cunosc, și pe Pavel îl știu, dar voi cine sunteți ?...

16 Și sărind asupra lor omul în care era duhul cel rău, i-a biruit și într'atât i-a copleșit încât ei au fugit goi și răniți din casa aceea.

17 Și acest lucru s-a făcut cunoscut tuturor Iudeilor și Elinilor care locuiau în Efes ; și frică a căzut peste ei toți și se mărea numele Domnului Iisus.

18 Și mulți dintre cei ce crezuseră veneau să se mărturisească și să-și spună faptele.

19 Iar mulți dintre cei ce făcuseră vrăjitorie și-au adus cărțile și le ardeau în fața tuturor. Și le-au socotit prețul și au găsit cincizeci de mii de arginți. [164]

20 Astfel creștea cu putere cuvântul Domnului și se întărea.

21 Și după ce s-au săvârșit acestea, Pavel și-a pus în gând să treacă prin Macedonia și prin Ahaia și să se ducă la Ierusalim, zicând că : După ce voi fi acolo, trebuie să văd și Roma.

22 Și trimițând în Macedonia pe doi din cei ce-l slujeau, pe Timotei și pe Erast, el a rămas o vreme în Asia.

23 Și în vremea aceea nu mică tulburare s'a făcut cu privire la Calea Domnului.

24 Că un argintar cu numele Dimitrie, care făcea în argint temple mici ale Dianei [165] și nu puțin de lucru le aducea meșterilor săi,

25 i-a adunat pe ei și pe cei ce lucrau unele ca acestea și le-a zis : Bărbaților, voi știți că din această lucrare ne este câștigul

26 Și voi vedeți și auziți că nu numai în Efes, ci aproape în toată Asia, acest Pavel a'nduplecat și a'ntors multă mulțime, zicând că cei făcuți de mâini nu sunt dumnezei.

27 Astfel că nu numai meseria noastră este în primejdie să ajungă fără trecere, dar și templul marii zeițe Diana să fie socotit o nimica-toată și nimicită să-i fie și ei măreția, a celei pe care toată Asia și toată lumea o cinstește...

28 Și auzind ei și umplându-se de mânie, strigau zicând : Mare este Diana Efesenilor !

29 Și toată cetatea s'a umplut de tulburare și au pornit într'un cuget la teatru, târându-i cu ei și pe macedonenii Gaiu și Aristarh, însoțitorii lui Pavel.

30 Iar Pavel voia să intre în mijlocul poporului, dar ucenicii nu l-au lăsat ;

31 de asemenea, și unii dintre dregătorii Asiei, care îi erau prieteni, au trimis la el și-l rugau să nu se ducă la teatru.

32 Deci unii strigau una, alții strigau alta, căci adunarea era învălmășită și cei mai mulți nu știau pentru ce s'au adunat acolo.

33 Iar unii din mulțime l-au scos la iveală pe Alexandru, pe care Iudeii îl împinseseră înainte. Iar Alexandru făcea semn cu mâna și voia să se apere înaintea poporului :

34 dar ei, de'ndată ce au cunoscut că e iudeu, toți într'un glas au strigat aproape două ceasuri : Mare este Diana Efesenilor !...

35 Iar secretarul [166], potolind mulțimea, a zis : Bărbați efeseni ! Cine oare'ntre oameni este acela care să nu știe că cetatea Efesenilor este păzitoarea templului Dianei celei mari și a statuii ei celei căzute din cer ?

36 Așadar, fiind acestea mai presus de orice îndoială, trebuie să vă liniștiți și să nu faceți nimic nesăbuit.

37 Că ați adus pe bărbații aceștia, care nu sunt nici furi de cele sfinte și nici n-o defaimă pe zeița voastră.

38 Deci dacă Dimitrie și meșterii cei împreună cu el au vreo plângere împotriva cuiva, zile de judecată se țin, sunt și proconsuli : pârască-se unii pe alții ! ;

39 iar dacă urmăriți altceva, se va dezlega în adunarea cea legiuită.

40 că'n primejdie suntem ca pentru ziua de astăzi să fim învinuiți de răscoală, nefiind nici o pricină prin care noi vom putea să dăm o lămurire despre valmășagul acesta.

41 Și pe acestea zicându-le, a slobozit adunarea.

---

145 **Capitala provinciei Ahaia ; oraș mare, romanizat, dar și cosmopolit, faimos prin libertinajul moravurilor.**

146 **Istoricul Suetoniu consemnează edictul împăratului Claudiu, din jurul anului 49 sau 50, pentru expulzarea evreilor din Roma. Cei doi soți erau deja creștini.**

147 **Nu știm când învățase Pavel această meserie ; probabil, de la părinții săi din Tars. Semnificativ e faptul că apostolul, deși a.r fi fost îndreptățit la întreținere din partea ucenicilor, a preferat să se hrănească din lucrul mâinilor sale, fapt subliniat în câteva din epistolele lui (vezi și mai jos, 20, 34)**

148 **În unele variante grecești, Titus Iustus.**

149 **Ascultându-l pe Pavel.**

150 **Galion era fratele filosofului Seneca. O inscripție de la Delfi îl atestă ca proconsul al Ahaiei în anii 51 și 52**

151 **Portul răsăritean al Corintului.**

152 **Vot de nazireu, al cărui ritual implica tăierea părului. Nazireatul era o făgăduință voluntară și temporară prin care insul (bărbat sau femeie) se obliga să ducă o viață aspră, ceva în felul monahismului de mai târziu (vezi Nm 6). Votul lui Pavel e atestat și în FA 21.24.**

153 **Debarcând în portul cel mai apropiat de Ierusalim.**

154 **Evident, Biserica din Ierusalim. S'a notat că ori de câte ori Ierusalimul e menționat în Noul Testament din perspectiva unei călătorii, sfinții autori folosesc verbele „a se sui la..." sau „a se coborî dela ..." : aceasta în dublul înțeles : geografic (era mai înalt decât celelalte așezări) și spiritual (era locul jertfei și învierii lui Iisus Hristos).**

155 **Apollo va deveni un personaj cu mare influență printre creștinii din Corint (vezi 1 Co 1, 12 ; 3, 1 9, 21-23). Având școala alexandrină, e de presupus că era versat mai ales în interpretarea alegorică a Sfintelor Scripturi, școală pe care o vor dezvolta mai târziu Panten, Origen și Clement.**

156 **În Corint, capitala Ahaiei.**

157 **Cei ce au dobândit credința prin har au nevoie să și-o consolideze prin învățătură ; este exact ceea ce le oferă Apollo.**

158 **Centru religios, politic și cultural al imperiului roman, celebru prin cultul zeiței Artemis (Diana), al cărei templu se număra printre cele șapte minuni ale lumii antice. Versiunea de față optează pentru numele latinesc al zeiței, intrat în circuitul culturii europene.**

159 **Ignoranța acestor ucenici nu se referă la existența în sine a Sfântului Duh, pe care vor fi cunoscut-o din Vechiul Testament, ci la lucrarea Lui în Biserică.**

160 **Li se dăruise harisma glosolaliei (capacitatea de a vorbi în limbi străine). Pentru harisma profeției vezi nota de la 11, 27.**

161 **Tiranus, profesor de retorică în Efes, care avea o școală publică. Unele manuscrise vechi precizează că Pavel își ținea cursul între orele 11—16 (când localul nu era folosit din cauza zăpușelii).**

162 **Exorciștii itineranți.**

163 **Izvoare iudaice și păgâne atestă că o seamă de exorciști necreștini invocau numele Domnului Iisus Hristos asupra celor posedați de demoni ; evident, nu în virtutea credinței, ci ca pe o formulă magică. O astfel de practică începuse încă din vremea lui Iisus : vezi Mc 19, 38—41.**

164 **Efesul era atât de faimos prin practica magiei încât cărțile de acest fel erau numite deseori „scrieri efesene".**

165 **Statuete ale zeiței și replici în miniatură ale templului.**

166 **Moderatorul ; cel ce conducea discuțiile într'o adunare.**

cristian teodorescu

SCHIMBUL DE NOAPTE

Prin satele din jur, i se spunea șef de gară, deși gara nu era decît o haltă cu încă trei linii în afară de cele două principale.

Îl chema Cosașu și nu mai știa nimeni cum, avea vreo 27 de ani și pînă să ajungă aici, fusese impiegat de mișcare în cîteva gări de provincie. Locuia într-o cameră, deasupra biroului de mișcare.

Cînd nu era de serviciu, se urca în vreunul din trenurile care alimentau Bucureștiul cu forță de muncă necalificată și provincia, cu intelectuali și se dădea jos în capitală. Se întorcea în aceeași zi, cu țigări, cărți polițiste împrumutate de la bibliotecă și cafea.

De cînd el era șef aici ,apăruseră pe peron cîțiva cîini fără stăpîn, care se încurcau printre picioarele navetiștilor și ale călătorilor veniți să-și vadă rudele de la țară.

Cîinii, chiar și cei fără stăpîn, latră noaptea la inșii singuratici. Inspectorii de linie care veneau în control de noapte intrau în biroul de mișcare după o jumătate de oră, o oră de la plecarea trenului.

Cînd îi simțeau, cîinii începeau să latre, și din clipa aceea, pînă se mișca clanța ușii de la intrare, Cosașu avea timp să ascundă cartea într-o ladă cu fanioane, după sobă și, uneori, să își încheie gulerul la cămașă.

Se întîmpla destul de des ca lătratul cîinilor să anunțe nu apariția inspectorului, ci prezența cîte unui întîrziat, pe peron. Cosașu ieșea în ușă, se uita la noul venit și dacă acesta îi producea o impresie cît de cît favorabilă, îl invita în birou, să-și treacă timpul împreună.

Cosașu observase dinainte de a veni aici că noaptea, oamenii vorbesc și se destăinuie mai ușor decît ziua. Îți povestesc despre cele mai intime lucruri din viața lor la fel de firesc cum ți-ar arăta buletinul. Iar oamenii care călătoresc cu trenuri de noapte au totdeauna ceva de povestit.

Se trezise, într-o noapte, în biroul de mișcare, cu o fată îmbrăcată în rochie albă, cu voal și coroniță. Fata, scundă, cu brațe puternice și palmele asprite de coada sapei fugise dintr-un sat de lîngă Pitești și se dăduse jos din tren aici, pentru a i se pierde urma. De fapt, recunoscu ea, asta era prima oară cînd mergea cu trenul. Toată lumea se uita la ea, din cauza rochiței de mireasă. I se făcuse frică, de aceea sărise din tren în halta asta, care semăna cu cea de unde își începuse călătoria. Fata se uita cu o încredere amestecată cu oarecare admirație la uniforma lui. În ochii fetelor de la țară, militarii și impiegații se bucură de mai multă trecere decît civilii. În cei cinci ani de meserie în provincie, Cosașu avusese timp să se convingă de asta.

Fata stătu două ore cu el în birou, apoi se duse în camera de sus și îl aștepta să iasă din schimb.

Avea sînii neverosimil de mici ; împlinea 14 ani de Sf. Dumitru și ai ei o măritaseră fiindcă nu voia să se mai ducă la școală.

A plecat înapoi, dimineața, cu trenul de zece, să fericească un tractorist cu armata făcută. Voalul rămase pe un scaun, în dormitorul lui Cosașu.

Altă dată, îi ținu de urît un căruțaș care își pierduse caii în tîrg la Titu și îi căuta de cîteva zile prin satele din jur. Era nebărbierit, mirosea greu a sudoare și, cam la cinci minute, își dădea cu palma peste ceafă : Unde-or fi, Doamne !? Unde-or fi !! Caii erau de furat ; nu el, doamne ferește ! El îi cumpărase cu bani buni, cinșpe mii, avea chitanță, dom' șef ! Dăduse anunț la ziar, că dacă mergi să reclami la miliție, ăia te întreabă de acte !

Căruțașul era plictisitor, cu oftatul lui de om gras și cu zgomotul palmelor pe care și le dădea peste ceafă. De cînd era aici, Cosașu avusese timp să se satur de povești cu cai furați. Auzea cîte una în fiecare lună, chiar mai des. Erau povești încurcate, pe care imaginația colportorilor le încurca și mai mult, astfel că era cu neputință să știi cine de la cine furase. Caii, îndobitociți de povara căruțelor încărcate cu lemne și cărbuni, nisip, cărămidă, pietriș, saci de ciment sau chiar fier beton ciupit de pe șantiere, își acceptau nepăsători noii stăpîni.

„Ce vă spun acum, a fost anul trecut în ajunul Crăciunului, a povestit Cosașu, mai tîrziu. Intrasem de serviciu în locul lui Marinache. Ăsta e dintr-un sat de pe aici și se dusese acasă, să-și taie porcul. Prin satele astea, țăranii nu se prea omoară cu pregătirile pentru Anul Nou. Se uită la televizor, că tot e program, dar porcul și-l pregătesc la Crăciun. Atunci își fac cîrnații, toba, sarmalele, beau vin cu vecinii și mănîncă șorici crud. Marinache are liceul, a stat cîțiva ani în București la Triaj, dar cînd vine Crăciunul se scoală țăranul din el :

— Șefule, mă duc să tai porcu' ! Nu-l mai interesează nimic. Cînd se întoarce la treabă iar rîde de țărani, că-s proști, că nu știu să trăiască... E un tip interesant !"

Trecuse 1096. Afară, un frig umed, de-ți plîngeau oasele. Se băgaseră cîinii în sala de așteptare, numai capul și-l țineau afară. Aveam o carte de citit — niște povestiri —, nu mai țin minte autorul. În orice caz, francez tipul. Tocmai citeam una, aiurită rău, cu unul care căuta o scrisoare ; și i-o găsește detectivul, pe masă. Ajunsesem aproape de sfîrșit ; eram curios să văd cum se termină. Și odată începe să latre ăla tărcat. Dat dracu' cîinele ăsta ! Dacă trece careva, noaptea, la un kilometru de gară, tot îl simte. Ascund cartea, îmi aranjez cravata la gît și aștept. Se luaseră acum și ăilalți după el. Am mai stat puțin. Nu lătrau întărîtat ; cînd se apropie cineva, se întărîtă. Ies în ușă — nimeni pe peron. M-am dus la ei să-i potolesc. Au tăcut toți. Ăsta tărcat, al dracu', se tîra pe burtă în fața mea și scheuna. N-am mai pomenit cîine deștept ca ăsta ! Se tîra pe burtă, spre corcodușii din spate. Voia să mă ducă acolo. Nici acum nu știu de ce m-am luat după el, pe scîrba aia de vreme.

Ajungea lumina și acolo, de la lămpile de peron.

Între corcoduși era o grămadă de pietriș rămas din toamnă, de la revizia liniei. Pe grămadă, un tip — cu fața la stele ! S-a apropiat cîinele de el și a început să scheaune. O încurcasem — credeam că-i mort tipul. Nu prea-mi venea să mă apropii de el. Cîinele mai scheaună puțin și se apucă să-l lingă pe obraz. Tipul mișcă din mînă și oftează. M-am gîndit că e pilit. Coborîseră cîțiva din 1096 făcuți țăndări !

— Scoală, nene, de acolo, că-ți intră salteaua în coaste !

— Păi, zice, dacă m-ajuți, **impegatule**, mă scol.

Nu i se împleticea limba, însă de-abia îi auzeai glasul. Avea pe el o manta de paznic groasă, de iarnă. L-am apucat de umeri ; era mai ușor ca un copil. Fîlfîia mantaua aia pe el.

L-am dus în birou. Am tras banchета lîngă sobă și l-am întins pe ea. Se înveninește de frig de cînd zăcea afară. Am pus o pătură pe el și mantaua deasupra. Cînd l-am dezbrăcat de manta, n-avea decît pantalonii și o bluză de pijama.

I-am dat niște cafea fierbinte. Jumătate de cană a vărsat-o pe el că tremura din toate șuruburile. Auzeai cum îi clănțăne dinții : Nasol zgomot !

După vreo zece minute și-a mai revenit. Îl întreb ce-i cu el. Îl mai întrebasem și înainte, dar cu clănțănitul ăla, nu înțelegeam ce zice.

— Vin și **io** de la spital, **impegatule** ! Mă duc acasă.

— Cum ți-au dat drumul acasă, mă nene ? Nu s-au uitat cum arăți ?

Se întoarce tipul cu fața spre mine; avea pielea de pe obraz, ca de găină, și urîtă la culoare, vineție.

— Că am stat să-i întreb. M-am înțeles cu portaru'. E d-ai niștri, **din** Moțăței. I-am dat dreptu' lui și m-a împrumutat cu manta, cu pantaloni... Pîslarii i-aveam io de acasă, că era curent **pă colidoare**, cu spitalu' lor !

Îmi face cu ochiul :

— Stau și io acasă de sărbători, și mă duc înapoi...

— Și cum ajungi în sat ?!!!

— **Pă** jos, cum s-ajung ! Mai stau nițel și mă duc...

Și îmi face iar cu ochiul :

— E bine aici, **impegatule**, e cald.

Vreo cinci minute n-am mai avut timp de el. A sunat telefonul de serviciu. Noaptea, e cîte unul pe linie — n-are ce face, și mai e și frica să nu te fure somnul — își sună vecinii de stație pentru nimicuri. Așa făceam și eu în primul an. Unul din ăsta e în stare să te întrebe dacă un vagon din cutare garnitură de marfă nu circulă cu o roată înfrînată. Însă acum chiar se întîmplase ceva, la trei stații mai încolo de Titu. Sărise un vagon de pe linie. Un vagon cu fier vechi, de la coada garniturii.

Cînd termin, mă întorc spre omul meu. Moțăței e și un sat nenorocit : intră în sistematizare și ăia de la telefoane s-au grăbit să le scoată telefonul. Altfel sunam în sat, să vină careva, să-l ia cu mașina.

— Nene ! Bă nene !!

Mă duc lîngă el ; aiurea, că dăduse ochii peste cap. Ziceam că dăduse în primire. I-am pus mîna pe piept : îi bătea inima. Am telefonat la Răcari, la „Salvare".

Mă trecuseră toate apele. Dacă îți moare unul din ăsta în birou, te-ai aranjat. Cum o întorci, tot prost pici ! Ăia de la siguranța liniei te iau la întrebări, că l-ai adus înăuntru, în timpul serviciului. Procuratura vrea să afle dacă n-ai avut ceva de împărțit cu el. Tipa care mi-a răspuns la telefon, cumsecade ; mi-a promis o mașină, imediat.

Pînă să vină mașina, m-am chinuit cu ăsta, să-l îmbrac cu mantaua, dacă i se întîmpla ceva, să zic că de-abia l-am adus înăuntru.

Cînd a intrat mașina pe peron, s-a trezit și tipul. Adică s-a trezit exact cînd au apărut ăia cu targa în birou, șoferul și infirmierul.

— Ce vreți, bă !!!? face.

Ăia doi pun mîna pe el, să-l așeze pe targă.

— Ia luați, bă mîna **dă pă** mine, 'vă-n aripă !

L-a scuipat pe șofer, că ăsta îl luase de umeri.

S-a dat jos de pe banchetă și a început să ne înjure pe toți trei. Că unde ne trezim noi, să punem mîna pe oameni !

Ăștia doi și-au strîns targa frumușel și-au luat-o spre ușă. Șoferul, parcă eu îl scuipasem :

— Dom' șef, o să te coste distracția asta. Ne pui degeaba pe drumuri !

Ce era să-i mai spun !? Au pornit sirena și-au întins-o.

Ăsta ridică din umeri :

— Ce să-ți fac, **impegatule ?!** Nu te-am pus **io**. Ți-am zis că mă duc acasă : mănînc și **io** o friptură de cîrnat, beau un pahar de vin și dacă o fi ceva, mă găsește în patu' meu... Asta-i treaba !

De-abia își mai tîra picioarele cînd a ieșit din birou. M-am luat ,după el, nu-mi venea nimic în cap, să-i zic. Îl văd că pornește printre linii. A făcut vreo zece pași și s-a așezat pe linie, să se odihnească.

— Impegatule, îți trimit mîine o curea dă șorici și-un kil dă vin. Mîine la prînz, îți trimit, ai auzit ??

Mi-a adus a doua zi o pușcoaică șoriciul și kilul de vin. Bun șoriciul ; pîrlit la meserie și moale ! Tipul n-a mai apărut la gară.

---

ion mărgineanu

în interior sînt la dispoziția cerului

la capătul fiecărei zile, floarea durerii,
revărsîndu-se oaspete nepoftit la masă,
piatră în gînd, otravă-n rugăciune,
sicriu în cuvînt,
te certi cu familia, cu somnul și
buimăcit te spînzuri
de cumpăna nopții...

2.

sînt mereu invitat la casa spiritului
inițial,
care veșnic îmi scapă de îmbrățișare

3.

mereu între gol și plin spiritul
mă părăsește, coboară și urcă,
trupul, așa cum îl suport eu, este
gîlceava
și lutul stîrnit de umbra lor

4.

și voluptatea, viperă stearpă în pumni,
și apoi lemn uscat

5.

raționament, experiment, intuiție
au deopotrivă albul și negrul
da-ul și nu-ul
abisul
de aceea nu sîntem, nu vom fi prima
prăbușire în univers
și nici ultima

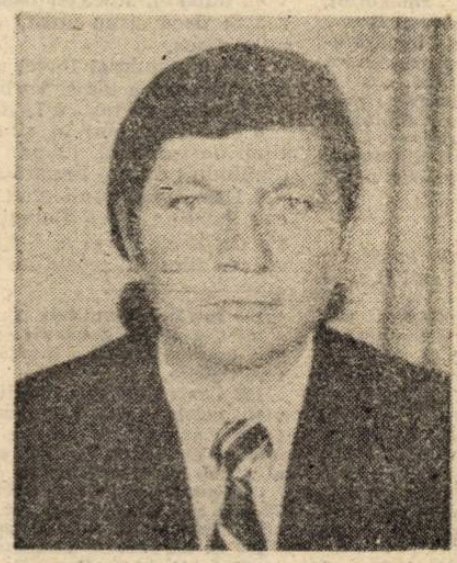

6.

în baie păianjenul mort
în propria-i bucurie, pe pragul asceticei
sale autorități,
deasupra, pînza cu nervii relaxați —
clopot ce-i bea privirea,
pungă cu venin

7.

și peste trei mii de ani voi dori să știu
mai mult
chiar dacă o să fiu ingrozitor de
fărîmițat în interior

și Horea-i chin scăzut din moarte

la Alba Iulia pe poartă
e-un vultur, stîrv de piatră moartă,
de lac secat i-e uitătura,
cruzimea ei, ciumă pe gura
spînzurătorilor desarte
ce varsă mil de-atîta moarte.

și-n crăpături de zid coboară,
otravă oarbă ce-nflorară ;
nu liniștea-mpănată-i fiară
ci umbrele ce-i curg din gheară —
imperii sterpe, voce-amară
căzînd în lut ,stea funerară ;

trec de arcada-nlăcrimată
și totu-i tragere pe roată
și duh ce-n fulgere mă-mparte,
și Horea-i chin scăzut din moarte.

JURNAL VIENEZ

II. Marius Ovidiu-Cleţiu

Mai întîi domnul Cleţiu m-a întîlnit în gara din Timişoara ; m-a salutat şi apoi m-a întrebat **încotro, domnule.** Pe urmă m-a întîlnit în gara din Arad de unde trebuia să iau, la ora nouă, rapidul Dacia. Era frig, degeram, păzeam bagajele unei familii care nu voia să spună unde merge. Dînşii, erau incognito. Dar făceau cumpărături, circulau, amuşinau trenurile, călătorii suspecţi, traficanţii, şmecherii care voiau să vîndă forinţi. Îmi lăsaseră în grijă şi copilul : avea zece ani, era mut şi vioi cît încape, se distra aruncîndu-se pe jos. Am înţeles ceva mai tîrziu, cînd mama a început să-mi divulge din secretele familiei, că aşa fac fotbaliştii.

Pe urmă l-am întîlnit pe dl Cleţiu chiar în compartimentul în care aveam rezervat locul. Dînsul era foarte amabil, colaborase la revista **Orizont** cu un articol despre necesitatea unui institut de cercetări sud-est europene la Timişoara. Îl ascultase pe Noica la Păltiniş. Fusese unul din familiarii lui. Merge la Viena, unde are o bursă. Studiază filozofia. E fizician şi mai vrea să facă filozofia la Viena.

Domnul Cleţiu crede că Noica a fost asasinat. E sigur de asta. Crede că şi Eminescu ar fi fost asasinat. De unul cu pietroiul. Un killer profesionist.

În ceea ce-l priveşte pe Noica, eu sînt — în mod categoric — de partea celor care spun că a murit de moarte bună. Atîta cît de bună poate fi moartea cuiva.

Uite-aşa trece vremea şi uităm că în vagon sînt minus zece grade. Da, dar nu mai sînt oare vagoane care salvează onoarea căilor ferate române ? Plec în explorare şi descopăr unul, în care toate-s pulbere dar cald e. Căldură mare. Baie de aburi. Pe culoar apar şi dispar, pe urmă se înghesuie cetăţeni ai republicilor asiatice : **vietnamezi, coreeni, mongoli,** spune domnul Cleţiu care îi recunoaşte. În gară la Arad era plin de ei. Vin fără viză, ungurii îi urcă în tren şi îi dau înapoi la Arad. Uite aşa fac huţa pînă cînd — poate — scapă. Mai apare în compartiment un tuciuriu pe care grănicerii unguri îl găsesc în neregulă. E în regulă, spune cetăţeanul protestatar. Pe dînsul îl aşteaptă maşina la Budapesta.

Afară e frig, în vagon se face frig. Iar asiatici : i-au mai rărit, dar au mai rămas. Domnul Cleţiu îi ştie, e plină Viena de ei. De fapt, nu Viena e capătul drumului, acolo e doar o haltă. Se duc în Germania, pe urmă cine ştie unde. Dar cu acest tren vor ajunge, în mod sigur, la Viena.

Mă uit în jur, din 2—3 s-au făcut douăzeci. Sînt îmbrăcaţi subţire, dar nu le pasă. Degustă gerul european şi condiţiile minunate ale vagonului nostru.

În compartiment sîntem singuri, eu şi domnul Cleţiu. Discutăm ca doi intelectuali români ai anului 1992 despre Noica, Liiceanu şi Pleşu. Cînd obosim sau cînd acest traseu se împotmoleşte (niciodată nu ştii ce se întîmplă cu dl Pleşu: dacă dînsul, carevasăzică, contracandidează) dl Cleţiu îmi povesteşte despre Viena. E bine, el locuieşte la Kolpinghaus, la hotelul Kolping, în cameră împreună cu un băiat din Oradea şi unul din Praga. În hotel mai sînt asiatici, africani, toate naţiile pămîntului. A cunoscut doi marocani care au fost teroriştii în Bucureşti. Ei au spus : pe 22 am fost în Bucureşti. El merge la Burschenschaft, ia lecţii de scrimă. Au şi xerox acolo, dacă am nevoie, îmi poate trage gratuit niscaiva cărţi. Pot să-mi trag la xerox cărţile şi în alte părţi, dar costă. În Austria totul costă.

Asiaticii s-au mai înmulţit, se înghesuie pe culoar, se uită în compartimentul nostru : dar nu intră. În Viena, spune domnul Cleţiu, au deschis cluburi de arte marţiale ,restaurante, au lansat cele mai ieftine prostituate.

Eu credeam că prostituatele care au schimbat istoria prostituţiei sînt cele din fostele ţări socialiste, că romîncele sînt în stare de cele mai ilustre performanţe, domnul Cleţiu mă priveşte cu tristeţe şi îmi spune : **nici pomeneală.** Şi-mi arată una : parcă-i de la curtea regelui Bhumibol, exclamă, obligîndu-mă să corectez : pe culoar se înghesuie nu numai cetăţeni ai republicilor asiatice, ci şi supuşi ai regatelor. Cît despre lebede, spune domnul Cleţiu, e o invenţie.

Aşa, prin urmare, istoria cu lebedele mîncate de ţigani cu cetăţenie română e o invenţie. În trecerea mea prin Viena acest adevăr va fi reluat de multe personalităţi ale vieţii literar artistice, toate dispuse să dea o dezminţire oficială. Să ia poziţie.

Pe culoar înghesuiala creşte, creşte. Nepoata regelui Bhumibol îşi cere permisiunea să stea cu noi în compartiment. E vreun loc liber ? Sînt şase. Domnul Cleţiu, politicos, o ajută să-şi aşeze geamantanul. Nu, ea nu face parte din grupul de asiatici, dînsa e bucureşteancă. E rodul unei întîmplări amoroase pline de poezie dintre un bursier vietnamez şi o romîncă urmaşă a Ghiculeştilor. Are în poşetă chiar arborele genealogic.

Aşa, chiar îl are. E cît o hartă a R.S.R.-ului, dintre acelea afişate pe pereţii claselor elementare. Descoperim pe o ramură un Poenaru.

— Acesta-i însul care l-a omorît pe Eminescu, îmi şopteşte tragic domnul Cleţiu. Cu pietroiul.

— Era o **petricică** trasă dintr-o praştie, îi spun.

Nu mă crede, o priveşte cu ură pe urmaşa asasinului . Pe urmă se mai îmblînzeşte. Dînsa ne spune cum că a primit o bursă, va studia pianul, probabil o aşteaptă cineva, dar dacă nu o aşteaptă ? Va sta la un cămin aşezat lîngă castelul prinţului Eugen.

Domnul Cleţiu ne ţine o conferinţă despre ce trebuie să ştie un străin care ajunge la Viena. Cum să-şi cumpere abonament pe Verkehrsmittel şi asigurare socială.

Da, zice domnul Cleţiu, şi aveam să mă conving de zeci de ori de acest adevăr, pentru un vienez oraşul e o mîndrie personală. E **al lui.** Se mîndreşte cu el. Austria îi aparţine, aşa cum îi aparţine şi Viena. Dacă îl vei întreba **unde e cutare stradă,** te ia de mînă şi te poartă pînă la doi paşi de ea. La noi statul e al celorlalţi, e ceva ce trebuie tras pe sfoară. La ei numai puşlamalele cred asta. Sînt amabili din cale-afară, sînt cei mai amabili din lume. Ei, şi arta lor de a trăi...

(Despre **arta** lor **de a trăi,** despre cofetăriile, restaurantele, barurile de noapte, bordelurile ,actriţele, cafenelele vieneze, voi scrie în altă secţiune a acestui jurnal. Subiectul merită o secţiune aparte).

Afară e frig, în vagon s-a încălzit iar. Trecem de graniţa maghiară, trecem de graniţa austriacă, facem schimb de sandvişuri, facem schimb de mere-pere, domnul Cleţiu ne oferă, dintr-un termos de sorginte vieneză, cafea vieneză. Doamna Bhumibol reia subiectul Poenaru şi pe urmă, ca nişte bravi intelectuali români, schimbăm păreri despre opera lui Noica şi despre ministeriatul lui Andrei Pleşu. Dînsa e foarte frumoasă şi speră că va descoperi în Viena un climat propice. Dînsul ne spune că trebuie să predea un pachet domnului Hans Dama.

Aşa că îi spun domnului Cleţiu că şi eu va trebui să-i predau domnului Dama o lucrare despre Lenau. El e lider în Levangesellschaft.

Să ne întîlnim mîine în Karlsplaz, spune dl Cleţiu şi acum lucrurile se precipită : trenul ajunge în staţie, frumoasa e aşteptată de doi viteji thai, eu sînt condus de prietenul meu pînă la U-6 de unde trebuie să ajung la staţia Währing. S-a interesat el. Acolo mă dau jos şi, pînă la noul meu domicil, Schopenhauerstrasse 3, nu sînt decît vreo zece paşi.

E un frig cumplit, viscolul trece haihui prin hainele mele neobişnuite cu vremurile. Deger. Trag după mine geamantanul vreo două ore şi, ca-n povestea lui Caragiale ,mă descopăr învîrtindu-mă în jurul noului meu domicil : **la hanul lui Mînjoală.** Însurubat în ora 20 a zilei de 20 ianuarie, sun. Sun. În fine, în fine, dincolo de uşă se aude ceva..

Cornel Ungureanu

Ultimul idealist

Pitind, în urmă cu patru-cinci ani, pentru prima oară, textele lui Caius Dragomir, care nu ştiu prin ce miracol (nebunuite şi tainice sînt căile Domnului !), apăruseră la editura „Dacia" din Cluj, şi mai apoi încă două cărţi, **Aspecte naturale,** Cartea Românească, 1989 şi **Odele morţii,** editura Eminescu, 1992, aşadar, mai întîi frunzărind, alegîndu-mă pe ici pe colo cu cîte o picătură, o luminiţă din ceea ce interpretul, hermeneutul şi nu vrăjitorul, stăpînul numelor numea pe timpurile fericite ale artei **Dichtung und Warheit** („Ocazii pierdute — nisipul trecutului îngropînd paşi de argint la cea mai mică deplasare a vremilor./Un cuvînt... Strigam acel nume, acolo, în deschiderea către apă a paravanelor — în faţa tentaţiilor şi disperării. / Dar corpul tău transforma pustiul în vapori opaci, sfîşiaţi de îndepărtatele flăcări, / Tropicele, îngropate în rocile golfului, / Dorinţele mele pentru gîndul tău bun — arabesc pe trunchiul rănit al palmierului-fantomă. / Din castelul de nisip al unui răstimp indecis, un şir al nesfîrşitelor nume — drumul paradisului este pavat cu armonii de glasuri / Mîinile pe claviaturi ale spaţiului şi acompanierea îndepărtată a elipselor unor adevăruri bicentrice. / Priveam un apus — aşteptam ucigătorul val, estetica durerilor tale." — **Deschiderea către apă — Sentimente în perspecivă fluidă,** în **Odele morţii)** ; şi apoi, tot mai intrigat, mai atent şi mai plin de încîntare, textele din ce în ce mai clare şi mai epurate de stîngăciile începuturilor, mai pline, mai armonice cu ele însele, cu tonul lor general, subiacent, misterios, care ţine în viaţă orice făptură vie — pot spune, deşi cu oarecare doză de nelinişte şi uimire, nu pentru mine, dar pentru el, cineva pentru care te temi să nu devină ceva, altceva decît este, o fiinţă atît de fragilă şi vulnerabilă în deşertul de cenuşă al zilelor noastre în care poezia a redevenit ceea ce este, un articol de lux pe care însă nu-l cumpără cei bogaţi, ci cei săraci cu duhul, căci a lor va fi împărăţia cerurilor, deci am putut spune : **iată încă un poet, Doamne !**

Căci, vai, de poeţi mi-a fost totdeauna o milă enormă, una care mă face să mi se umple sufletul şi ochii de lacrimi. Aş plînge în hohote, ca Alioşa Karamazov strigînd : „Copilaşii, ah, copilaşii !", dar nu sînt în stare, nu mă ţin puterile ! De poeţi mi-a fost întotdeauna atît de milă, încît îmi spun că mai bine de ei cînd mor, cînd scapă de agresiunea atît de periculoasă a acestei lumi în faţa căreia ei sînt ridicoli, fără nici o apărare; şi uneori mi-a trecut prin minte soluţia mai mult decît de dorit, ba chiar, salvatoare pentru aceste făpturi ce apar cu acest stigmat, această rană incurabilă, mortală care este arta, pe chipul pămîntesc şi nu astral, somatic şi nu psihic al omului ; mai curînd s-ar retrage în moarte, mai bine nici nu s-ar naşte, trimiţîndu-şi de acolo, de sub pămînt sau din cer, poemele împreună cu o biografie fictivă, desigur, care să le completeze autentica poezie, decît să fiu obligat şi constrîns să cred că ei au trăit printre oameni, izbindu-se de oameni. Albatrosul lui Baudelaire batjocorit de marinari la bordul corăbiei nebune a lui Rimbaud, cu o aripă bătînd în cer şi una înfiptă-n pămînt ?

De unde aşadar l-o fi adus pe lumea aceasta Dumnezeul hazardului, căci studii medicale avînd şi cercetare ştiinţifică făcînd, el publică eseuri pe diferite teme, între care un serial de fenomenologie a spiritului — politic — istoric — filosofic — religios, în revista „Luceafărul" cu titlul **Metamorfoza unui sistem de semnificaţii.** Iar de curînd i-a apărut, tot la editura Dacia din Cluj, **Argument pentru o estetică a ştiinţei,** din care, pentru a proba seriozitatea şi anvergura demersului său filosofic, voi cita numai cîteva titluri de capitole : **Cunoaşterea, Limbajul, Natura faptului estetic în artă şi ştiinţă, Natura frumosului, Oglinzile omului.** Aceste preocupări de pură speculaţie filosofică, prin însăşi natura lor teoretică, abstractă, ar trebui să constituie, prin ele însele, dovada sigură că autorul lor se găseşte dotat şi înarmat pentru latura negativă, schematică, raţională a lucrurilor, pentru cuantificabilul şi referenţialul în care poate fi proiectată lumea ca obiect de studiu preferenţial. Că nu există, aşadar, loc pentru corola de minuni a lumii, că taina nu poate fi mai mare decît adevărul.

Şi, cu toate acestea, trebuie să revenim mereu şi mereu la cercul magic, fenomenologic, conform căruia în mod aparent paradoxal şi tot aşa de evident, logic, pe măsură ce creşte suprafaţa de contact cu lucrurile cunoscute, curtea (cercul) cu obiecte domestice, într-o măsură şi mai mare, creşte hotarul (circumferinţa) cu lumea necunoscută aflată în afara acestui cerc. Cu alte cuvinte, pe măsura creşterii gradului de cunoaştere a lumii, va creşte într-un mod corespunzător coeficientul ei de necunoaştere, extinderea domeniului de investigaţie raţională, ştiinţifică a lumii nu va scădea, ci va adînci misterul care-o împresoară, mister care, desigur, face obiectul de predilecţie al artei, al visului, „corola de minuni a lumii". Cu cît învăţăm mai mult, cu atît ştim mai puţin, sau, la limită, conform propoziţiei preferate a lui Socrate: **ştim că nu ştim nimic.** Iată situaţia din ce în ce mai simplă şi paradoxală la care se ajunge.

Poezia lui Caius Dragomir are ceva din pasiunea sfîşietoare a faimosului vers scris de Mallarmé : „Hélas ! la chair est triste et j'ai lu tous les livres", nu însă în sensul lui tare, plin, primar, ci numai ca nuanţă a dezamăgirii celui care iubeşte cu prea multă ardoare această lume pentru a nu cădea în disperarea că o va pierde, pentru a nu fi de un iremediabil, radical pesimism, în care **neantul să nu fie ridicat la rangul de Fiinţă absolută,** încît, iată, **cuvintele se transformă, devin însuşi Cuvîntul,** iar **acesta — Dumnezeul cel viu** în care crede din toate puterile şi pentru care şi-a concentrat toate energiile spirituale reflectate din impactul somatic cu o alteritate mişcătoare şi efemeră: idealul nemişcării eleate proiectat cu încredere oarbă în cuvinte într-o vreme cînd aproape nimeni nu mai este dispus să se dăruiască astfel cu toată fiinţa umbrei lucrurilor, numelor, numerelor date **celor din cer, precum că sînt şi celor de pe pămînt, precum că nu sînt.** Acesta ar fi primul stadiu al idealismului — de natură filosofică, pe linia verticală, paradigmatică, ontologică — al lui Caius Dragomir.

Al doilea nivel al idealismului său, după acest gen proxim, transcendental, care se constituie într-o diferenţă specifică, estetică, îl văd în circumscrierea universului pur artist, de o decadenţă alexandrină a vîrstei experienţelor vitale ale corpului terestru orientat după unul astral plutind deasupra zăpuşitoarelor arome şi culori tari, **mediteraneene** (de la **mijlocul lumii),** adică : un fruct, un pepene, de pildă, tăiat în două şi umplînd universul cu parfumul şi sclipirile sale — roşu, verde, galben, azur — răcoroase, ceea ce dă imediat un aer de exotism şi rafinament artistic, extravagant ; o femeie dintr-un alcov, într-o cetate lenească, grecească şi arabă, à la Lawrence Durrel; un bărbat fumînd o ţigară de opiu şi trecînd ca o umbră printr-un poem, descărnat-voluptuos-fruct-oprit, de Kavafis, în aceleaşi locuri ale desfriului şi ale artei. Ale artei de a iubi, ale artei de a muri, ale artei de a scrie — sfîntă treime a hedonismului cu ochii la cer : „Corpul tău şi mişcările tale, privirea, apoi ceea ce se socoteşte a fi sufletul, viaţa ta de dincolo de suflet şi spirit, dar nu o absenţă a spiritului (care adesea ne-a unit prin egalitatea sa mai puternică decît aceea a timpului, spaţiului, durerii ori haosului) — mănunchi de raze pierzîndu-şi supertul dens al originii. Iar obiectele au început să emită o dată cu dispariţia speranţelor. / Muşchii, umerii, braţele noastre, doar fin însemnate, precum abdomenul statuii gigantului după trecerea vulturului obstinat, într-o după-amiază perversă. La retragerea mîngîierilor tale, lucrurile au avut o clipă forescenţa memoriei universale. / (...). O planetă cobora prin intimitatea spaţiilor noastre, prin umbra răcoroasă, pînă în atmosfera firavă ascunsă de grijă în noi. Plantele noastre purtînd suflete uitate." **Plimbări după ploaie,** ibidem) ; o curbură a spaţiului în funcţie de curbura luminii pe şoldul unei femei goale care dansează după o melodie cîntată la chitară în semiîntunericul unei odăi cu perne de mătasă şi covoare pluşate, sau culcată într-un cot, privind la un vis pe care numai ea îl vede printre nourii de cafele şi haşiş ; o femeie din Levant / doarme cu al ei amant — nici vorbă de acest aer înăbuşitor în poemele atît de rarefiate, de hiperboreene, de muzicale şi de erudite ale naivului, credulului Caius Dragomir. Ce Dumnezeu al hazardului l-o fi adus aici printre noi, campioni ai scepticismului şi ai suspiciunii, care nu ne mai recunoaştem părinţii ca elemente pămînteşti ale continuităţii şi deci ale sacralităţii noastre, dar nici pe noi înşine, cei de azi, despre care nu putem crede că sîntem cei de ieri, fie şi într-o formă nouă. Înţeleaptă, dar aceeaşi orice s-ar întîmpla, pe toţi Zeii !

Acesta este al doilea element, de natură estetică, pe linia orizontală, sintagmatică, epistemologică a idealismului lui Caius Dragomir.

Dan Laurenţiu

eseu

Cum poate fi salvată pornografia?

S-a scris în presa noastră cu destulă ipocrizie despre efectul nociv al pornografiei mai ales asupra tinerelor generații. Lucru, îndeobște, valabil! În egală măsură însă, nu s-a spus că nocivitatea pornografiei nu derivă atît din prezentarea „fără perdea" a unor scene erotice, cît din desprinderea acestora din corpul presupus artistic al operei literare sau cinematografice. Mai clar exprimat, pornografia este determinată de mediocritate. La urma urmei, nu văd nici o deosebire între un film burghez după toate rețetele plate ale establishment-ului și un film porno unde sexul se banalizează prin repetiție. Ambele producții poartă pecetea mediocrității. Le desparte doar o înțelegere diferită a libertății. Dar nu de asemenea libertate avem nevoie. Avem nevoie de artă. Artă adevărată mai presus de morala timpului în care a fost realizată. Fără ca prin aceasta să fie AMORALĂ. Să fie SUPRAMORALĂ, înglobînd dimensiunea etică și antietică pînă la a le transfigura în cerul lui „dincolo de bine și rău". Dar numai puțini creatori pot face aceasta, după cum și puțini receptori pot s-o înțeleagă! Pornografia, altfel spus, nu poate fi salvată decît prin înglobarea ei în acea creație care, prin forță și intensitate, reușește să sublimeze scenele așa-zis obscene. Iar a sublima nu înseamnă a evita, cum s-ar putea crede. Problema este foarte simplă. Viața, în toată amploarea, exaltarea și degringolada ei, cuprinde un registru uriaș de la cumințenia fecioreinică la cea mai abjectă perversiune. Dacă dormitoarele burgheze sînt închise și au storurile trase, interzicînd astfel accesul pentru a nu vedea ce se întîmplă de fapt în patul soților respectabili care în viața oficială pledează, să zicem, împotriva literaturii și artei pornografice, aceasta nu înseamnă că viața le exclude actele intime din tabloul ei. Din punctul de vedere al atotcuprinderii demiurgice, nu poate fi omis nici un detaliu din lunga gamă a comportamentului omenesc, ceea ce însă ne face să credem că Dumnezeu, în ipostaza sa creaționistă, ar fi putut avea intenții pornografice. Analog, un creator autentic pentru care există diferență între o femeie goală și o femeie dezbrăcată doar ca semnificație intelectual-estetică și cîtuși de puțin ca frison al unei pudori lamentabile, nu poate avea intenții pornografice. În acest fel, opera sa este pusă la adăpost de orice fel de cenzură penibilă. Din păcate, nici un creator, chiar și Shakespeare — deși pasajele licențioase ale operei sale sînt de tot deliciul — nu se ridică la altitudinea și impersonalitatea Demiurgului. El rămîne totuși captiv prejudecăților în fața cărora, pînă la urmă, cedează. Dacă cineaștii care au ecranizat părți ale operei shakespeariene au fost aproape de spiritul marelui dramaturg în măsura în care nu au evitat scenele falstaffiene, acolo unde decrepitudinea îmbinată cu lascivitatea este sublimată pînă la suprema nevinovăție a Vieții totale, atunci ei au înțeles arhetipul Creatorului dincolo de parcela eticii. Ar fi interesant de scris un studiu despre pornografia lui Shakespeare tocmai spre a demonstra că acest lucru nu există. Există în schimb aura de sublim care înnobilează cea mai neagră mizerie morală și fizică. În fond, cînd puritanii au interzis teatrul în secolul XVII după Revoluție, nu au dorit decît să impună cenzura unei mentalități filistine. Această mentalitate a triumfat secole de-a rîndul pînă în momentul în care emanciparea lumii moderne a sfărîmat canoanele artificiale. Din nefericire, această furie a sfîșierii oricărui tabu a fost sterilă și nu a făcut decît să îngroașe tegumentul de mediocritate. Indiferent cîte scene scabroase au fost aduse pe peliculă sau în tiparul cărții, lumea rămînea la același standard de suficiență și apatie. Ca reacție, comuniștii au venit cu cenzura lor care a ostracizat sexul fără ca prin aceasta să realizeze purificarea. Dacă, piața românească actualmente este invadată de valuri de pornografie, aceasta, se înțelege, nu reprezintă cîtuși de puțin un catharsis după decenii de abstinență. Reprezintă doar o aliniere la spiritul vulgar și dizolvant al timpului. În felul acesta putem merge mult și bine, înfundîndu-ne într-o producție mediocră și, la urma urmei, comunistă, în măsura în care comunismul nu a existat decît ca să stîrpească elitele și să impună spiritul gregar al masei anonime și nediferențiate. Din această cauză cred că soluția pentru a ieși din acest impas evident l-ar constitui chiar salvarea pornografiei. Nu ostracizarea ei prin aducerea unei noi cenzuri la fel de draconice ca cea care a fost! Ci încorporarea scenelor erotice, neatenuate în opere de mare valoare care să demonstreze spectatorului sau cititorului că sexul și actul sexual nu au absolut nici o vină dacă sînt înglobate într-o operă de maximă intensitate dramatică și chiar tragică! În acest sens, este limpede că o ecranizare a **Crailor** lui Mateiu, neocolind nici o secvență dură din carte, și în primul rînd cea a morții lui Pașadia, ar fi de mare ajutor pentru desființarea acestei opoziții false care s-a creat între creația pornografică și creația decentă. Nu există decît creație mediocră și creație de valoare. Impunînd acest criteriu de apreciere și folosindu-l ca termen de educație am reuși să ieșim din încleștarea gratuită a unei parazitare dualități. Firește, este o utopie! **Lumea va avea întotdeauna nevoie de excitație fără meditație!** Va avea nevoie de actul nud, refuzînd încărcătura psihologică ce ar justifica de fapt contopirea sexelor". În fond, dacă ne-am aminti o peliculă wajdiană celebră, **Pămîntul făgăduinței**, am putea înțelege din desfășurarea ei că tot ceea ce ar fi putut fi pornografie în acel film și nu a fost totuși, fiindcă Wajda a evitat filmarea unor anumite scene ca acelea consumate între eroul interpretat de Olbrzycky și evreica erotomană, lăsîndu-le doar sugerate, nu ar fi jignit cîtuși de puțin morala comună. Deoarece în acea peliculă totul trebuia spus fără nici o reținere pînă la ultimele consecințe ale celei mai intransigente plasticități. După cum în prezumtivul film realizat după Mateiu lucrurile ar merge în același sens. Desigur, pornografia este o chestiune pînă la urmă de imagine, de solicitare a văzului și mai puțin de lectură. Pornografia, practic, s-a lansat din momentul în care cinematografia a devenit fapt curent. Pornografia aparține altfel spus, artelor „simultane" și nu „succesive" pentru a adapta ideea lui Lessing din **Laocoon**. Dar există și pelicule în care, deși se consumă acte sexuale, prezentarea celui mai infim detaliu anatomic ar duce la un fiasco estetic total. Ar fi bine să ne amintim de **Elvira Madigan** a lui Bo Wideberg sau de **Iubita locotenentului francez** a lui Carol Reizs în care, într-adevăr, puritatea, ca amplificare a misterului, trebuie respectată în litera ei și nicidecum întinată de cine știe ce veridicități ce nu și-ar fi avut deloc rostul. Astfel, stau lucrurile în privința mult discutatei, mult înfieratei și mult doritei pornografii. Se poate face un Shakespeare pornografic sau un Dostoievski pornografic dacă autorii acestor stupide intenții s-ar lăsa posedați pînă la capăt de mediocritatea lor asasină. Problema, deci, nu se rezumă la o cenzură tiranică sau la o libertate prost înțeleasă. Problema se rezumă la ieșirea din robia mediocrității. După căderea adamică sau după seara ce a urmat gustării din fructul malefic primii oameni au căpătat brusc conștiința goliciunii lor. Dar aceea nu era pornografie, ci tragedie, suferință maximă, înrourată de nădejdea redemptiunii. Avem astfel dreptul de-a prezenta oameni încolăciți în nodul păcatului, dar a căror figură poate rămîne omenească, luminată de durere și curățată de o lacrimă pogorîtă din cer pe obrazul lor îmbătrînit.

Dan Stanca

haiku

În casa goală
eu și o frunză.
Cu ce îndreptățire ?

GLOSSĂ

În casa goală a unchiului meu, în zi de toamnă, așteptînd. Un geam spart și scînteile cioburilor care nu s-au desprins, lumină interioară a sticlei, vertij al tuturor lucrurilor care nu s-au împlinit. Culorile ultimelor frunze, transparențe grăbite să ajungă inutilitatea cerului. Un mic păianjen urcă pe geam; apoi coboară. Își urzește firul — sisif microscopic — ori își face tacticos plimbarea de dimineață, liber și fără nici o grijă? Liniștea care mă înconjoară. Liniștea celor cîtorva camere goale, a mobilelor părăsite, a prafului sătul de sine însuși, a vazelor de flori de ani întregi fără flori, a clanțelor neatinse de mînă omenească. Trepte spre mine însumi. Casă în care voi locui. Puțină spaimă și multă predestinare. Gol alcătuit din firimituri, din nunațe. Ne vom vedea pe platouri înalte, într-un aer șfichiuit de urme de nori. Cel care-mi va veni în întîmpinare va fi ultimul chip privit în această viață. Var scuturat îndărătul pașilor. Un disc alb de telefon învîrtindu-se ca o morișcă: ruletă a personalității. Frunza care-a căzut pe pervaz mă fixează cu trei pete galbene echidistante, mă țintuiește în mileniul următor.

Încercăm să nu facem nimic. Calcanele caselor duc umbre de frunze și zgîrieturi de crengi elastice. Aștepți și nu astepți. Nimicul e în tine ca fibra lemnului în lemn. Te întrebi dacă totul poate începe din semiluna unei unghii tăiate. Nu avem nimic mai tăcut decît ochiul. El întoarce pe dos toate priveliștile, printr-o simplă mișcare de rotire. Dacă ochiul ar vedea, la propriu, înlăuntrul nostru, poate că lumea ar fi alta. Poate că n-ar mai exista crime, înșelătorii, revoluții. Poate că exteriorul ar deveni mai fad și mai neimportant: simplu cadru material, dureros doar prin continuitate. Direcția spre interior ar deveni singura productivă, singura care ne-ar legitima. A vrea doar să cochetezi cu ea ar fi imposibil: te-ai poticni și-ai cădea cu totul în exterior, în neant, în abulie.

(Jurnal anticameleonic — 20 oct. 1991)

Constantin Abăluță

ioan vieru

Marea Neagră

Bagajele călătoriei le risipim
cum se risipește luna în casa dintre
două așezări

har al instinctului, pradă stelelor
oarbe

tomuri subțiri
trecute dintr-o mînă în alta
spre ghilotina secretă
să auzim vocea din interioare
bătaia aripii în numărul falsei
dezordini

aici e viețuirea
prin suferință
cît se reface vasul spart
cît legiunea imperiului
minte propriul eșafod

cît rătăcesc tinerii prin vîrstele altora

să vedem ce este dincolo de ziduri
acolo unde aurul caută fierul hipnotizat
iar bărbatul împărăția
acolo unde mîinile pun săgețile
în arcul legilor
spre-a dispersa mistica blîndețel

o mulțime imaginară
își urmează cîntecul tragic
pe străzi
cu nume de eliberatori
repetînd ruga
venită din cer

Maria
e o fantasmă a zăpezii
să se vindece trupul fiului
să cred, să nu cred
că întîlnirile noastre
paradoxul lui Unu
lui Da și Nu
nedeterminarea substanței și formei
ascunde viforniță
refuză minotaurul
o vietate la pîndă

un preț disperat al naufragiului
să mă alerge hăitașii
alergîndu-se unii pe alții

să revină furtuna
aici și acum
realitatea este alta

între nor și moloz sîngele
rănește auzul

chipul e înlăuntru, salvat
de prăbușirea copacului după
căderea frunzelor
pe malul mării negre am confundat
ciulinii cu valurile
simplitatea cu barca
pînă mecanismul lumii m-a îngrozit
eroare a unei erori
să treacă oamenii unii prin alții
inconștiența să pară frumusețea

o, armonie a lucrurilor stranii!
nu conviețuirea
ci simțul păsărilor ne lipsește

Colierul indian

pentru Liana și Nin

De mii de ori am scris
dar ce păcat că n-am spus
de mii de ori
ceea ce am scris

iată cum se vede prin hîrtie
stolul
intrîndu-ne-n casă
va fi un periculos joc al umbrei
pe un perete absent
nervilor destinzînd noaptea

copacii au fost tăiați
să separăm lumina de umbra
spațiului liber
calvarul alb
e-o judecată a tulpinii
să credem în șansă —
orbită tinerețe —
dacă mai putem rămîne
la masa cu prea multe pahare.

Din amvonul Renașterii

Secolul al XV-lea italian este dominat de statura unuia dintre cei mai mari pictori ai Renașterii — **Piero della Francesca.** Prin personalitatea lui s-a afirmat deopotrivă spiritul exuberant al artistului și rigoarea cercetării matematice, într-o sinteză pe care ulterior epocile de înflorire a artelor și culturii au generalizat-o sub forma unui ideal uman universalist.

Piero della Francesca este primul dintre artiștii Renașterii care au întreprins în mod sistematic tentativa de aplicare a perspectivei geometrice în pictură. Capacitatea de a construi este vădită la acest artist, care nu a pus prea mare preț pe harul inspirației creatoare, cît pe știința elaborării unei compoziții prin extinderea punctelor de referință picturală ale subiectului abordat în adîncimea tabloului. Este unul dintre artiștii care au îmbogățit pictura printr-o modificare de fond a viziunii asupra obiectului ei. Dezvoltarea perspectivei prin creșterea importanței ei într-un tablou a fost un act de cutezanță în epocă, o dezrigidizare a canoanelor picturii, mai ales a celei cu tematică religioasă.

Piero della Francesca are meritul de a fi folosit elementele perspectivei, prin tot ceea ce conține aceasta în planul formelor și al articulării lor în spațiu, drept componente de reliefare a subiectului, în majoritatea cazurilor un portret sau o scenă biblică. Deși a portretizat mult, fiind, în acest sens, unul dintre artiștii care nu a dus lipsă de comenzi, Piero della Francesca nu a fost un tălmăcitor de caractere. Personajele sale sînt desenate cu minuțiozitate, dar nu emană nimic din ceea ce ar trebui să fie mișcarea, fiorul lăuntric. Expresiile chipurilor au ceva din severitatea stenică a medaliilor. Compozițiile pe teme biblice sînt scenografiate perfect, dar personajele par a se mișca pe o scenă de teatru. Un aer convențional le domină aparența, gestul este grandilocvent, scenele împrumută mai mult din atmosfera rituală ghidată de reacții mecanice. Totul pare un joc impecabil articulat, dar care este vidat de emoții. Preocupat cu deosebire de problemele construcției plastice și ale arhitecturării volumelor în spațiul pictat, artistul s-a limitat la imaginea descriptivă a ambianței umane pe care o avea în studiu, rigoarea definirilor formale, geometrice fiindu-i suficientă pentru a ilustra o temă ce o avea în comandă.

A pictat mult, suma operei sale semnificînd o viziune revoluționară la timpul ei față de tradiția picturii gotice. Situarea personajului într-o perspectivă dominată de fundaluri peisajate a fost o cucerire pe care toată pictura de după el avea să nu o mai părăsească. Între pictorii prerafaeliți ai Renașterii italiene Piero della Francesca este, alături de Giotto și Fra Angelico, o prezență de incontestabilă valoare, care a generat în arta europeană o influență benefică și durabilă.

Celebrul portret al Ducelui de Urbino (Federico de Montefeltro), ca și cel dedicat lui Malatesta și altor figuri marcante din epocă, rămîne ca o lucrare de referință pentru întreaga portretistică italiană a mijlocului de secol XV. De la asemenea opere se revendică creația de gen a unor Giovanni Bellini și Antonello da Messina. Însuși Rafaelle Sanzio și-a bazat concepția restructurantă în pictură și în arta de cult îndeosebi pe experiența înaintașului său, rafaelismul fiind astăzi receptat și ca o polemică estetică cu tendințele rigoriste care s-au manifestat în acel timp și care aveau în della Francesca un exponent autoritar.

Muzeele lumii dețin numeroase din lucrările acestui pictor-matematician, deși cele mai multe dintre ele au fost inițial destinate incintelor sacre. Se pare că Piero della Francesca a fost unul dintre cei mai „vînați" pictori renascentiști, mișcarea mondială a lucrărilor sale fiind mai pronunțată în ultimele două secole.

Corneliu Antim

Muzică și „textualism"

Parafrazîndu-l pe înțeleptul Will, muzicianul ar putea spune și el: „Lumea este o Compoziție muzicală". O face însă mult mai bine poetul Ion Mureșan: „Oríce gînd stîrnea muzica în lucruri / mulți pieriră-n sunet dulce sugrumați...". Primul vers, amintind de Nichita, puternic și adînc emblematic, îmi pare că spune totul. Avem acolo gîndul / conștiința, apoi lucrurile / Lumea și între ele, ca o țesătură magică — Muzica. Ea are inefabil, dar și-o putere de temut.

Teoreticienii Noului Roman au lansat și ei o propoziție în centrul căreia stă, firește, „textul": „Lumea este un text". Imaginînd astfel o unitate, a lumii, o coerență a ei, un fel de proiecție în imaginar a lumii „reale", afirmația nu intră, cred, în conflict cu cea anterioară. Sînt, în fond, două propoziții ale aceluiași mare Text. Conceptul ca atare nu mă interesează însă în sensul telquelist, ci în modul în care-a fost el „recuperat" de post-moderni. Diferențele sînt fundamentale. În primul caz el, textul nega lumea. În cazul al doilea o afirmă. În primul caz se vroia aneantizarea Autorului. În cel de-al doilea, acesta se plimbă nestingherit printre propriile rînduri. Iată-mă, eu sînt, pare el a ne spune. Nu-i cazul să mă luați tot timpul prea în serios. Avem aici, dacă se poate spune așa, o mică teorie a „relativității" în literatură.

Există totuși o legătură mai directă a muzicii cu ideea de „textualism?" Răspunsul mi se pare a fi destul de simplu. Da, în măsura în care cele două limbaje (literar și muzical) sînt foarte apropiate. Prin faptul că sînt arte sonore, „spuse" (Borges consideră că literatura este esențialmente orală — trebuie auzită, Nichita le-ar fi numit, poate, arte ale „respirării"), apoi prin „temporalitate" și, nu în ultimul rînd, prin „sintaxele" lor. Vorbim în literatură, ca și în muzică, despre „frază", „propoziție", tipuri de retorici. Autocitarea, variațiunile, repetitivitatea, preluarea ironică (chiar de la Mahler), dar și neironică, însă distanțată a unor citate aparținînd istoriei, partitura (grafismele) ca „text" în sine și cu valoare vizuală, toate „jocurile" acestea aparțin, fără îndoială, unei „acțiuni textuale". În spațiul aleatorismului, Theo Loevendie, un compozitor olandez vorbește chiar despre „text-composition". Liviu Dănceanu include aici (ca recuperare a „naturalului") și muzicile aparținînd „Noii consonanțe" tehnicilor, „spectrale". Brînduș suprapune (ca într-un depozit al propriei memorii) piesele sale anterioare și le oferă ca o premisă pentru o nouă creație muzicală, à la manière de lui-même Petru Stoianov reface în „Heteropsalmia" un traseu imaginar de la primitiv la o spiritualitate de tip bizantin, apelînd, într-o manieră proprie, la surse sonore preexistente. Adrian Iorgulescu în opera sa „Revoluția" ridică ironia din **Conu' Leonida** la puterea a doua, ca mai apoi să-și „relativizeze" oarecum demersul prin trecerea într-o zonă a visului. Și exemplele ar putea continua.

Dar să nu mai lungim prea mult textul despre text și să conchidem că, deși termenul nu a fost preluat de muzicieni, „ingineria textuală", cum ar spune Mircea Nedelciu, nu este deloc străină de arta sunetelor.

Valentin Petculescu

„Muzică și «textualism»" este un fragment dintr-un micro-eseu preferența artelor", simpozion prilejuit de zentat în cadrul simpozionului „Inter- „Zilele muzicii contemporane" de la Bacău.

Reciclarea lui Valeriu

Har Domnului, oricîte accidente ar avea, Emanuel Valeriu nu cade, nu pică, nu se tînguie, ci numai se schimbă. De la o emisiune la alta, de la un telefon scurt la unul înnodat, de la un stăpîn la același stăpîn, fiindcă i-au suflat ursitorile în destin ca Tudorică în goarna Giuleștilor. Puțini oameni ar putea rezista unei avalanșe de simpatii ca personajul înfipt la etajul 11 al Televiziunii Române, asemenea viermelui în fruct. Evoluția cazului — Emanuel Valeriu e unul tipic, imun la orice presiune, fie ea și administrativă — ne întărește convingerea că împărăția nu va fi numai a celor săraci cu duhul, ci și a acelora care pactizează cu duhurile. Condiția sa de veșnic colindător pe la porți rămîne în picioare (și el și condiția!) chiar dacă nu toți se grăbesc să-i deschidă, așa cum s-a întîmplat la postul de radio „Europa liberă", unde a transmis pe viu dintr-o intrare moartă. Cel mai încîntat de vizitele sale pare să fie dispus Silviu Brucan dar, de la o vreme, popasurile i s-au rărit aici, din simplul motiv că profesorul de leninism-capitalism, punînd aceeași placă, începe să zgîrie auzul tovarășilor săi de arme și drumeții. Părea, așadar, firesc să treacă de la orientarea bucaniană la dezorientarea psihiatrică, călcînd pe stînga pentru a lovi în dreapta. De altfel, se vede de la o poștă încotro face fandările, spre ce bate. Mai exact, se zbate să-și impună propriile sale teze de elev întîrziat în bănci de credit. Încheierea emisiunilor cu pricina sperăm să aibă și un sfîrșit; nu garantăm că al lui Valeriu. Fiindcă pe el nimic nu-l clintește, nimic nu-l intimidează, nici măcar Parlamentul, sub protecția căruia a glisat la timpul oportun, pentru a nu căpăta rugină. Acum, sub tirul atîtor priviri, a receptat o nouă chemare (!), și de îndată a întemeiat emisiunea „Revista presei". Unică în felul ei, pesemne o premieră mondială, aceasta aduce un nou argument în manifestarea protocronismului la noi. De fapt, în ce stă unicitatea? Așa, pe la miezul nopții, cînd își intră în triluri cucuvelele, Valeriu strînge grațios spălțurile de prin tipografii, își colorează mîinile ca un mamoș și începe să răsfoiască, sub protecția camerelor de luat vederea, paginile încă fîlave, cu o tenacitate demnă de un geambaș. Unii spun că ar citi, alții că ar cuvînta. De rezumarea sau aprofundarea unor texte nu poate fi vorba, atîta timp cît procesul facerii se desfășoară sub ochii telespectatorilor. Verbul cel mai adecvat pentru o astfel de muncă pare să fie a frunzări. Emanuel Valeriu silabisește unele titluri, așa, să aflăm cu o noapte mai devreme ce ne va aștepta a doua zi la chioșcuri, întoarce foaia (noi nu, încă!) și ne mai dezvăluie o pată de culoare, o fotografie mișcată, în vreme ce el rămîne imobil ca un Sfinx. Nu uită să dea și unele nume de ziariști care joacă pe partea lui (doar a fost multă vreme comentator sportiv) și să-l omită pe alții, deși pamfletele semnate de ei stîrnesc curiozitatea. Ne inițiază în tainele limbii române, anunțîndu-ne că „Ion Rațiu și-a vernisat o carte", nu uită că a doua zi, taman la prînz, apare **Libertatea** și el, ca un prooroc, știe deja sumarul acesteia. Săptămînalele nu intră, deocamdată, în vederile valeriene, fiindcă experimentul e în coacere, pînă cînd se va răscoace într-o zi.

Uimiți cu toții de metamorfoza crainicului, ne întrebăm adesea: va căpăta eternul învîrtit pe la etajele superioare sporul de stimă pe care-l tot așteaptă? După cum se chinuie să pătrundă tainele presei românești, n-am zice. Fiindcă ținem cu toții să-l vedem un om realizat, îi recomandăm o altă îndeletnicire, apropiată lecturii ziarelor, aceea de vînzător de gazete. Se exercită la lumina zilei, de obicei, dimineața, nu la miezul nopții, cînd oboseala își spune cuvîntul. Or, la Emanuel Valeriu se vede asta cu ochiul liber. Firesc, după cîte plecăciuni face puterii.

Marius Tupan

Viața tainică a unui poet *)

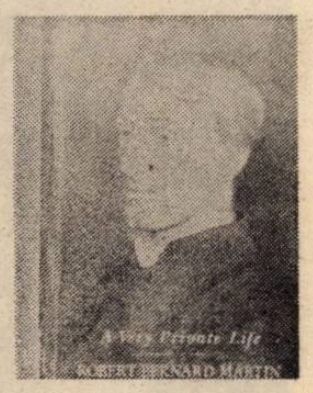

În 1918, cînd prin grija lui Robert Bridges, devotatul său prieten de o viață, poemele lui Gerard Manley Hopkins vedeau pentru prima dată lumina tiparului, personalitatea acestuia era complet necunoscută. În scurt timp însă, opera sa avea să se impună și, alături de Tennyson și Browning, Hopkins avea să fie considerat unul din marii poeți victorieni și, de ce nu, unul din cei mai mari poeți englezi dintotdeauna. S-a spus despre creația sa că a „eliberat metrica" poeziei engleze, că versul său înnoitor, cu stilul său eliptic și topica sa neobișnuită, a avut o influență profundă asupra unei întregi generații de poeți englezi. Astăzi, G. M. Hopkins este iubit cu pasiune de contemporani, fascinați de tensiunea interioară și zbaterea existențială patetică a universului său poetic. Este astfel firesc ca o personalitate artistică atît de vie în conștiința contemporaneității să stîrnească în cel mai înalt grad interesul cercetătorilor. Se impunea deci, mai mult ca oricînd, ca „viața" scriitorului preferat să fie dăruită cititorilor săi, dornici de a-l cunoaște mai bine. Or despre existența lui Hopkins s-a știut totdeauna foarte puțin. Trăind claustrat într-un cerc restrîns de prieteni, retractil, discret și timid, refugiat în lumea ecleziastică ce l-a absorbit cu desăvîrșire, Hopkins a fost ani de-a rîndul un necunoscut. O mare parte din hîrtiile sale personale — mărturii, notații zilnice și chiar poeme — a fost distrusă la dispariția sa, iar puținele încercări de a-i evoca existența au eludat o serie de documente considerate, poate, mult prea intime pentru a fi dezvăluite publicului. Este meritul excelentului biograf și istoric literar Robert Bernard Martin de a fi reușit să ne dăruiască o biografie a lui Hopkins, exemplară din mai multe puncte de vedere (eruditul universitar englez este, totodată, și autorul unei clasice cărți dedicate lui Alfred Tennyson).

Acest masiv volum aduce în atenția cititorului și specialistului mărturii și documente absolut inedite, relevante pentru înțelegerea unor aspecte de taină ale vieții marelui poet, realizînd totodată o evocare minuțioasă (în care sobrietatea și rigoarea desăvîrșită a omului de știință se îmbină cu talentul unui cronicar mălastru) a unei întregi epoci cu mentalitatea, moravurile, problematica și confruntările sale de idei. Intitulată deconcertant „Gerard Manley Hopkins — A Very Private Life", (Harper Collins, London, 1991), cartea este, de fapt, o prezentare din varii unghiuri a unei personalități complexe, și, pe alocuri, contradictorii, cu accente deosebite pe acele momente de viață ce au determinat trecerea poetului la catolicism și mai apoi intrarea sa în Ordinul Iezuiților. Robert Bernard Martin reușește a demonstra că această conversiune religioasă a constituit o opțiune benefică în viața acestei făpturi frămîntate de elanuri contrarii și minată de depresiune, dăruindu-i, grație unei discipline rigide, nu rare ori fatale pentru operă, acel element ordonator, factorul de echilibru, ce a asigurat supraviețuirea unui individ neîmpăcat cu propria sa ființă. Cartea evocă o imagine caleidoscopică a vieții intelectuale și religioase a Oxfordului victorian, zugrăvind implicit o imagine vie a spiritualității engleze din secolul trecut, cu toate tensiunile, obsesiile și contradicțiile sale. Scrisă cu finețe, obiectivitate și sinceritate, această biografie ce-și propune cuprinderea vieții particulare a unui mare artist nu cade nici o clipă în vulgaritate sau senzaționalul. Nu ai sentimentul că, așa cum ades se întîmplă, „o mînă hulpavă" a răscolit tainițele unei vieți în dorința unor dezvăluiri scandaloase. De altfel, materialul acesta nici nu se preta la așa ceva. Într-un fel, Hopkins a avut o viață exemplară de monah. Pulsațiile sale erotice, ades ambigue și nefirești (pe care cercetătorii le sesizaseră, încă dinainte, existînd latent în imagistica operei) au fost vesnic cenzurate de o conștiință severă pentru care puritatea, clădită pe rigoare morală și penitență, a constituit totdeauna un suport de o mare soliditate. Biografia lui Gerard Manley Hopkins (unanim apreciată de critica literară britanică) nu se citește ca un roman. Ea se citește mai degrabă ca o cronică scrisă cu calm și adîncă cumpănire. Într-un eseu pe marginea unei scrieri memorialistice dedicate lui Proust, Jacques de Lacretelle se întreba în ce măsură studiile asupra omului pot oferi, în cazul acestui scriitor, informații utile. În cazul lui Hopkins însă, aceste eforturi sînt deosebit de fructuoase. Biograful reușește să plăsmuiască din imensul material ce a format obiectul savantei sale cercetări, o figură vie, patetică, imaginea, poate, cea mai aproape de adevăr a marelui poet englez. Am adăuga la toate aceste merite talentul remarcabil cu care autorul reușește să evoce cele trei întîlniri importante ce au marcat într-un fel sau altul întreaga existență a lui Hopkins. Este vorba în primul rînd de scurta sa prietenie cu Digby Dolben. Văr al bunului său prieten, poetul Robert Bridges, Hopkins îl va cunoaște pe exaltatul și fermecătorul învățăcel victorian la Oxford. În vîrstă de numai 17 ani (Hopkins avea 21) Digby Dolben, descendent al unei vechi familii aristocratice ,era o personalitate complexă. Poet nu lipsit de talent, fire frenetică și pasionată, el va cădea pradă, aidoma altor tineri din epocă, febrei conversiunii la catolicism. Într-un exces de zel religios, Dolben a făcut cîteva gesturi care, în epocă, i-au asigurat un soi de notorietate. Îmbrăcînd rasa călugărească, a străbătut mai multe orașe pe jos, desculț, dornic să-și dovedească astfel marea fervoare spirituală. Ei bine, pe acest tînăr care, peste doi ani avea să dispară în condiții tragice, Hopkins nu l-a întîlnit decît de două ori iar corespondența dintre ei a fost doar sporadică. Ființa sa l-a marcat însă pe viață. Nu l-a uitat niciodată iar, peste ani, cînd, frămîntat de acute crize, aștepta mîntuirea Celui de Sus, mărturisește, într-un rînd, că prietenul tinereții i-a apărut în vis, vestindu-i iertarea și cuvîntul de mîngîiere al Divinității. A doua mare întîlnire a vieții sale este strîns legată de iubirea nețărmurită, voluptuoasă, am putea zice, pe care Hopkins a nutrit-o totdeauna față de natură. Din însemnările sale reiese că trăia într-o intimitate fizică, tactilă, cu peisajul, perceput în toată concretețea sa materială. Contactul său cu natura avea ceva din adorația pasionată față de o ființă vie. Studia minuțios culoarea și arhitectura unei plante pentru ca apoi, făptura acesteia să fie transmutată în poemele sale, grație unui delicat proces de empatie. Nota astfel că „orice este privit îndelung și cu o concentrată atenție îți răspunde, la rîndul său, cu aceeași concentrată atenție". Astfel obiectul contemplat își dezvăluie identitatea, are loc o tainică iradiere a esenței sale, privitorul avînd implicit revelația unui univers care în fiece clipă este altul. Se naștea în acest fel originalul concept „inscape" — însemnînd acea pecete unică a lucrurilor ce se dezvăluie ființelor umane, atașate de natură. „Inscape-ul" semnifica implicit capacitatea de transcendere a aparențelor, revelația lumii lăuntrice a lucrurilor, percepute de un privitor ce se afla într-o deplină armonie cu obiectul contemplat. Numai că această contopire a poetului victorian cu făptura naturii venea într-un puternic conflict cu convingerile sale religioase. Se contura aici o gravă criză pe care Hopkins se străduia ades s-o depășească prin acte de o severă penitență. Pentru a rezista ispitelor lumii înconjurătoare ce-l asalta cu seducătoarea sa bogăție de frumuseți, poetul ascet își impunea aspra „disciplină a ochilor". Căci, în fond, contemplarea spectacolului naturii ar fi însemnat, în ultimă instanță, a recunoaște că individualitatea poate fi percepută prin lumea simțurilor. Ar fi însemnat, implicit, că iubind foarte mult o floare sau o ființă umană, în materiala lor concretețe, spiritualitatea și adorația față de Divinitate ar fi fost neglijate. Lumea fenomenală intra astfel într-un acut conflict cu lumea materială. În august 1872, în biblioteca seminarului iezuit de la Stonyhurst, Hopkins avea să descopere o ediție din secolul al XVI-lea a lucrării „Scriptum Oxoniense super Sententiis" ce purta semnătura filozofului și teologului franciscan Joannes Duns Scotus. Adorator ca și Hopkins al Imaculatei Concepții, acest „doctor subtilis" susținea că lumea materială reprezintă un simbol al lui Dumnezeu, de care nu poate fi nicicum separată. Poetului victorian i se dezvăluia astfel unitatea dintre om și natură ca parte a Creației Divine, experiența religioasă și estetică îngemănîndu-se într-o percepere sacramentală a frumosului. Dramaticul conflict lăuntric al poetului era astfel rezolvat iar sufletul său își găsea liniștea. Peste veacuri, Hopkins își descoperea un binecuvîntat mentor spiritual. Nu întîmplător în frumoasa poemă „Duns Scotus's Oxford", magistrul de elină mărturisea că, dintre toate ființele, Duns Scotus este singurul care reușește a-i dărui „sufletului său pacea". În fine, la 33 de ani, Hopkins descoperea „bogăția prerafaelită și coloritul medieval" din versurile poetului teolog Richard Watson Dixon. Era vorba, de altfel, de un fost profesor de la Oxford, cu 12 ani mai în vîrstă decît el, căruia, animat de entuziasm, avea să-i scrie, exprimîndu-i calda și generoasa sa prețuire. Între cele două spirite alese, dornice fiecare, în felul său, de comuniune umană, avea să se statornicească o nobilă corespondență ce, în existența apăsată de melancolie a ultimilor ani de viață ai lui Hopkins, a reprezentat un minunat suport moral. Gerard Manley Hopkins avea să se stingă în 1889 la numai 44 de ani. În ultimul timp, copleșit de depresiune și obsedat de irosirea unei vieți pe care o considera sterilă, devenise din ce în ce mai retras și straniu. Trecerea sa prin atelierul pictorului J.B. Yeats (tatăl poetului W.B. Yeats) prilejuiește unui model al acestuia cîteva notații prețioase. Hopkins îi apare tinerei femei puțin la trup, firav, cu un aer ingenuu de copil, dar și de înțelept — un înțelept copil — (cum foarte inspirată scrie autoarea acestor rînduri), cu chipul palid, amintind nuanțele delicate ale ivoriului. Prezența sa avea darul de a-i evoca atmosfera elevată și parfumul cărturăresc al lumii oxfordiene. Emana un soi de febrilitate și o mare sensibilitate. Poate că „geniul" acestei sensibilități (acel geniu aparte de care vorbea Baudelaire) precum și mintea sa atît de subtilă l-au măcinat dinlăuntru, grăbindu-i sfîrșitul. Numai că cel ce clama că este „un eunuc al timpului" a reușit să compenseze o existență neîmplinită cu roadele nepieritoare ale creației.

Virgil Lefter

*) ROBERT BERNARD MARTIN: „GERARD MANLEY HOPKINS — A VERY PRIVATE LIFE", HARPER COLLINS, LONDON, 1991.

valery oișteanu

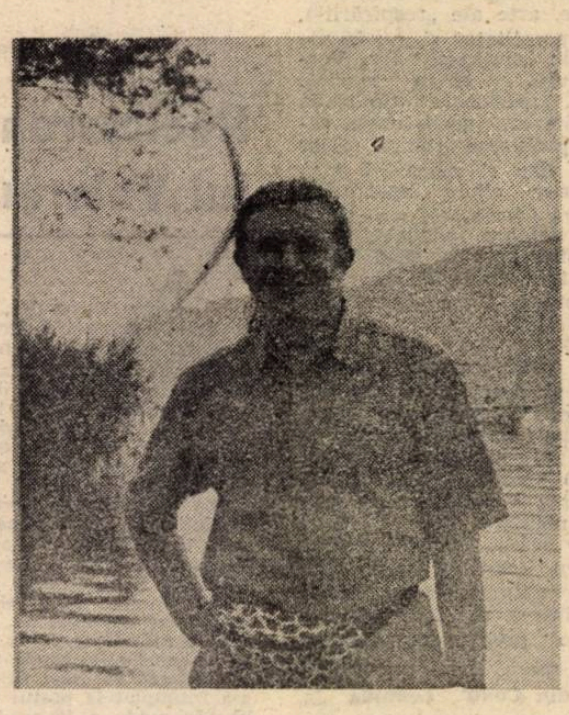

Statutul artei și arta statului

Tuturor vă spun, sufletul s-a dus
Vă spun, sufletul artei s-a dus

Sufletul artei trebuie reînviat
Reîncarnat, recapturat, recirculat
Restaurat și renăscut
Trezit apoi din somnul fără vise
Din somn adînc
Unde e sufletul artei ?
Diagnosticul e moarte parțială și amputare
Cuțitul e încă înfipt în trupul artei
În trupul sufletului
Paturile sînt pline de rîsete fantomatice
Rusiei cu dragoste îi spun
Aduceți înapoi vocile lui Saharov
Visotsky, Esenin, Maiakovski
Sunetele diabolice ale ucigașilor plutesc deasupra voastră
Strigătele barbare ale gulagului canceros al arhipelagului
Și tie America îți spun
Aduceți înapoi vocile lui Jack Kerouack
Frank O'Hara Bob Kaufman
Poezia Beat cu sunete de jazz
Tie America îți spun. Trezește-te
Ți-e sufletul adormit adînc
Ne trebuie o totală respiritualizare a vieții
Ei toți așteaptă cu ochii la cer rugîndu-se
Pentru apariția Mesiei pe acoperișurile St. Petersburgului
Pe acoperișurile din New York
Ei toți așteaptă masive activități militare ca Desert-Storm
Să salveze pe români de la foame
Să salveze pe ruși de la foame
Să evacueze victimele cutremurelor
Ori să sprijine noile democrații
Dar viața se scurge fără votcă, fără cartofi și fără gloanțe
Și deci trezește-te America, o mare violență e pe capul nostru
Dacă nu te trezești ,deci trezește-te odată !

Fantoma invizibilă a sexualității

Mirosul sexului tău e foarte dulce
Plutește multă vreme-n cameră
Îl urmăresc și te ling pe la spate
Înghit șampania albastră a senzualității
Noi vorbim în șunete nearticulate, în limba extazului
Lumini psychedelice biciuiesc corpurile goale
Curcubeele sînt momentane, memoriile rămîn pe veci
Vino cu noi înăuntru să oprim extrema dreaptă căpcăună și lacomă
Și să construim și să îmbogățim golul lăsat în spate
Ascultați muzicienii alchimiști la Radio-Liber-Valery
Vă rog să vă întrerupeți gîndurile pentru o știre importantă
Cu cîteva minute înainte un falus de cauciuc
A intrat în tunelul fermecat
Și imediat tunelul a început să stoarcă
Frustrarea pieură din buzele roz cu rui
Sfîrcurile devin tari și radioul meu devine excitat
Hai să ne iubim toți patru pe podea chiar aici
Sîntem într-un cerc, ca o creatură nouă
Un singur gînd, un singur val de sentimente
Curajul de a pluti pe patul de canabis hindica
Religie orizontală a tantrismului
Unim părțile corpurilor împreună
O ! ce perfect ne potrivim și intrăm unul într-altul
Ca o coroniță de margarete, ca un apus de soare psychedelic
Sîntem îmbrăcați doar în parfumuri și în pietre prețioase
Dacă vei sufla aer înăuntrul meu vom levita împreună
Noapte bună, noapte bună
Și nu vă fie frică să conduceți visurile voastre prin mine.

Unde ne sînt bicicliștii

Cînd vremurile aspre suflă ca vîntul de prigoană
Cînd ceasurile se rostogolesc sub pedalele copiilor
Vă rog să claxonați înainte de-a vă răsturna de pe bicicletă
Peste doamna cea cochetă, cu poșetă și brățară și copil cu tricicletă
Biciclistul strănepot al lui Tristan Tzara
Mortalitatea poetului dadaist distruge poezia roții
Roata bicicletei răsturnate: ca o cruce rotundă
Ca o mașină de cusut, țesut, umplut
Se descoperă biciclete noi pentru cei culcați pe spate
Pentru cei care se roagă în genunchi
O bicicletă care dansează, cu motor electric și umbrelă
O bicicletă care cîntă ca un pian dezacordat
O bicicletă pentru mumia bine prezervată
Cu pula pe jumătate sculată
Pe jumătate speriată ,cu jumătatea de kil de libertate
O bicicletă pentru Regele Mihai, regală fără pedală
Regele a venit, a bătut la ușă
Dar nu era nimeni acasă
Democrația a venit în România
Dar toată lumea dormea căci era obosită
Libertatea a bătut la geam, dar eram preocupați cu mărunțișuri neimportante
Primăvara bate la geam, dar înghețul nu cedează
Musafirii bat la toate ferestrele, dar lumea e în vacanță
Unde ne sînt bicicliștii, sînt în cămășile de forță
Pe culmile nelibertății cronice
La secția de paranoia
La secția de boli foarte nervoase și tratamente neurochirurgicale
Lobotomia adevărului curat, curățat, agravat
Continuă și revoluția Securității este Revoluția KGB-ului
Nu e ceva original, în 8 decenii băieții lui Derjinski, cekiștii
Au învățat pucl și contrarevoluția pe de rost
Și o practică din Kronstadt pe cele cinci continente
În Cuba, în Mali, în Yemen, în Nicaragua
10 ani în Polonia a ținut revoluția
10 săptămîni în Ungaria
10 zile în Cehoslovacia
10 ore în România
10 minute în URSS
Dar cămașa de forță rămîne în marele Azil
În Azilul fericirii comune, al sărăciei comune
Al unui vid comun controlat de medici militari
Versurile astea le scriu cu degetele de la picioare
Legat în cămașa de forță
Așteptînd bicicliștii ,așteptînd bicicliștii eliberatori.

POEȚI ALBANEZI

MARK GURAKUQI

(1922 — 1977)

Martirii...

În pajiștile prin care surid macii...
la poalele munților îmbrățișînd cerul...,
pe piscurile-acoperite de zăpezi
și mîngîiate de razele de soare,
de cimitirele năpădite de buruieni în floare,
în inimile cu-amintiri rămase vii
și unde dragostea atîtea-nfruntă,
martirii-și dorm ultimul lor somn...
Martirii! Martirii!... Îmi vine cuvîntul
ce păru-mi mîngîie cu mîna de-alint
a fi ecoul saluturilor lor, nu mint?
pe-aripile primăverii, iată-n zori,
pomii ce-nfrumusețează colina, duios
și mugurii ce strălucesc cu mia
sub soarele tot nou, voios,
sînt carnea și sîngele acelora
ce arătară generației noastre
triumful noii Aurori!...

BËTIM MUÇO (n. 1917)

Omul

Sînt codrul c-un milion de arbori...
unde fiecare copac
un milion de cîntece îngînă!
Toate vietățile ce pădurea le are
în răsuflarea vieții mele viața-și pun,

Sînt codrul c-un milion de arbori...
cu toamna, cu iarna, cu primăvara lui!
Mi s-a uscat vreo ramură, înmuguresc
vreo alte două-n loc
și verde tot rămîn, mereu, trăiesc!

Sînt codrul c-un milion de arbori...
tăcut, cu tot ce are mai bun, mai frumos!
În mine doarme izvorul, miezul pămîntului
ce rîu-l poartă mai departe, zgomotos!...

Sînt codrul c-un milion de arbori...
cu vîrfuri ce trezesc bubuitul de trăznet!
Focul cerului în spirit eu îl sting,
vlaga pămîntului eu o veghez în frunze!...

ZHULIANA JORGANXHI

(n. 1946)

Cînd despre tine vorbesc...

cînd despre tine vorbesc,
e ca și cum îți dăruiesc
ceva din mine însămi, zău!...
E ca și cînd, cuminte, răpesc
ceva din tine însuți, e rău? !...

Cum cerul... ajuns la crepuscul...
azuru-i trandafirului i-l dă, cuminte,
și roze-albastrului întinde...

DRAGO SILIQI

(1930 — 1963)

Florii ce izbucnește sub zăpezi!...

(Toți spun c-aș fi de gheață,
dar inima mi-i jar!...)

Tu izbucnești în iarnă, sub furtuni,
într-o dumbravă, colea, izbucnești
sub strat rece de nea,
așa răsari tu, floarea mea!...
Cînd toate-așteaptă primăvara dulce,
tu, singură, doar tu,
în vîntul iernii, izbucnești!
E pentru tine, foc, poate, zăpada?
Sub albul puf tu viețuiești,
căci cald tu simți, din fire,
o, chiar și asprul ger!...
și-această-a ta tăcută izbucnire,
și miezul tău de taine-n floare
puternicei iubiri din inimile noastre
pot s-o aseamăn!...

XHEVAHIR SPAHIU

(n. 1945)

Istoric

Sîngele-a curs și-a stropit piatra...
Șterserăm sîngele săbiilor noastre
Pe pulpana iatarilor iar
arme cînd n-avurăm,
o coastă din pieptul nostru-am smuls...
făcîndu-ne-n pripă un paloș!...

Vulturul

Vulturul... de pe cerul albastru...
Cobori într-o zi pe drapel
Și inima-nspre mînă grăi: „Hai, sculptează-l!"
Și mîna în piatră-l sculptă...
Vulturul... din adăpostul lui de stînci
Intră în lumea cîntătoarelor, iată!
Pătrunse în pieptul Celui ce-i bărbat
Și-i ține-acuma, loc de inimă!...

Ura...

Pe furiș, ciine,
pe furiș tu te-ai dus!...
Murișii,
murișii, astfel, 'nainte de-a te naște...
Căci doar picioare de muiere și
brațe tremurînde-avînd, la ce
să lupți ți-ai zis..
Blestem ne fie c-o viperă crescurăm
și-n loc să te moșim, să-ți fi luat capul!...
Ca para arde, ah, a noastră ură, azi,
și fie ca și mort
din criptă să te-ntîlnză ciinii!...

În tălmăcirea lui
Ion Arion

DRITERO AGOLLI (n. 1931)

Barza

De-o casă mi-amintesc... la poala unui deal,
Pe rîul, mărginit de-aluni, gutui,
Și-n mijlocul alunilor, un plop... vîrf abisal,
Și-o barză... făcîndu-și cuib în vîrful lui...
Nimeni, dar nimeni, azi, n-ar putea să-ți spună
Cînd barza, aci, cuibul și-o fi-nălțat,
Dar ceea ce se știe bine-n sat
Este că plopul și cuibul crescură împreună!...
În spate-și poartă cuibul din anii de-nceput,
Ca, tot mai sus, prin ani, el să-l înalțe
Și cîte generații de berze-au tot crescut
Zburînd din creangă-n creangă, pui ferice...
Fuseră întîi mici, apoi mai mari, plecînd,
Dar cuibul ce-i crescu ei nu-l uitară,
Căci chiar spre-ndepărtate țări, ei de zburară,
Din aripi bat, mereu, spre cuibul sfînt!
Și-n martie, cînd sevele-au purces,
Cu crengi, căsuța lor o tot repară,
Și frunze noi în plop decum se țes,
În cuibul berzei, noi pui or să răsară!
Mai mi-amintesc căsuța de la rîu...
Cu meri, cu peri, cu gard de lătunoi,
Plopul acela, plopul din zăvoi
Și cuibul berzei, cu crengile-n desfriu...
Un strănepot de-al primei berze tot mai vine,
Iar eu... salutul darnic i-l rostesc,
Trăi-vom deolaltă, dragi păsări, da, trăi-vom,
Căci generații noi în cuib eu prevestesc!...

moda, altfel

„La stropit"

Exploziile florale din „întunecatul april" au inundat peisajul cu miresme, parfumuri delicate și subtile, în așteptarea Sfintelor zile de Paști. În grădină, din platani, coboară cele două mierle ce-mi sînt chiriașe de cîțiva ani de zile, mai sorb din aroma florilor și se mai dau în leagănul alb, cînd nu fac exerciții vocale. Parfumurile sînt suave, narcise și lăcrămioare ascunse în foi de un „verde crud", violetele aproape că s-au trecut, a rămas doar izul lor proaspăt și dulceag, liliacul, în două-trei zile, se va învolbura cu tot belșugul ciorchinilor, în alb și albastru-violet.

Undeva, cîndva, în copilărie, grădinile se pregăteau la fel de entuziaste în așteptarea Paștilor și băieții își pregăteau sticluțele minuscule cu frenezia cu care se pregătea **steaua** pentru colindat, biciul de plesnit aerul în noaptea de anul nou și sorcova pentru urat. În sticluțe treceau aromele proaspete și rare, „după buget", după suma de bani strînsă în pușculiță, după varietatea clondirelor de trei kilograme din rafturile droghistului din cartier, după rafinamentul mamelor sfătuitoare. Iar fetițele așteptau cu palpitații ziua în care băieții veneau „la stropit". Își pregăteau și păpușile, bluzele de organdi scrobit, cu mînecuțele bufante și încărcate cu volane, fustele de catifea sau mătase plisată, bolerourile din „piele de înger" (țesătură de mătase groasă, pe o parte lucioasă iar pe alta mată, considerată prețioasă, folosită pentru ocazii pretențioase, rochii de gală) sau din „piele de drac" (o diftină ce imită antilopa, moale și plăcută la pipăit și la purtat) — după temperament, brodate cu perline, fir argintiu și floricele de „nu mă uita", șosetele trei-sferturi cu ciucuri, cîte doi sau cîte trei, sau cu panglicuțe lucitoare și obligatoriu pantofi noi, pantofii de Paști, de obicei din lac sau antilopă. Iar fundele din panglică lată erau adevărate verze înfoiate, crescute într-o lume de giganți și așteptau tepene pe bufete sau în vitrine ziua în care să împodobească un creștet de fetiță.

Și ziua venea, era întîia zi de Paști. Iar nerăbdarea era de ambele părți ale porților înalte și mulți băieți aveau să aștepte jucînd „gogole" sau „ichiuri" pe trotuarele bine măturate pînă cînd se înfrumusețau micile domnișoare ca să fie „stropite". Apoi evenimentul se desfășura cu emoție dar cu simplitate, parfumurile ieftine erau risipite în părul candidatelor, în țesătura fundelor și bluzelor scrobite. Amestecul devenea adesea înăbușitor, depinzînd de numărul „stropitorilor" care plecau dosul de grăbit, cu ouă roșii, felii de cozonac și iepurași de ciocolată sau turtă dulce. Apoi zilele ce urmau nu excludeau invidia, ipocrizia sau fantezia mincinoasă: „— Pe tine cîți te-au stropit?" iar răspunsurile n-aveau cruțare, nu țineau seama de nimic, în nici un caz de calitatea parfumurilor din sticluțe. Mă întreb dacă acolo, băieții mai merg „la stropit" dacă fetițele se mai pregătesc în așteptare cu atîta emoție și dacă mamele harnice, după ziua stropitului, mai spală hainele de sărbătoare cu aceeași grijă, să le scape de atîta parfum.

Corina Cristea

ANUL SPANIEI

O privire critică

1992 este, fără doar și poate, **anul Spaniei** din punct de vedere cultural, sau cel puțin la acel nivel spectacular, de suprafață, unde se desfășoară reprezentația de **son et lumière** ce constituie ceea ce numim „actualitatea culturală", Căci și în domeniul culturii, ori poate mai ales în acest domeniu, adevărata istorie este, vorba lui Borges, „pudică" ; evenimentele într-adevăr cruciale rămîn ascunse, semnificațiile lor se cer descifrate sau se vădesc mult mai tîrziu... Cu toate acestea, nu trebuie să evităm cu înverșunare să dăm „Cezarului" frivolității ceea ce îi aparține ; lumea este multiplă și viața e pluralã, și este bine că e așa, suprafața, chiar superficialitatea își au rolul lor în economia trăirii, a le privi din perspectiva unei „profunzimi" **de pian**o posomorîte echivalează cu a le reduce la o gri monotonie.

Revenind la Spania, fără îndoială că sentimentul că se află în centrul atenției mondiale acționează ca un stimulent îmbătător pentru această țară cuprinsă de euforia modernizării și a modernității, după atîtea decenii de imobilism, orice ar spune unii intelectuali „circotași" pe care zarva festivă începe să-i agaseze.

Trei sunt reperele „anului spaniol" pe care îl trăiește deci Spania în 1992 : Madridul declarat „capitala culturală a Europei" și Expoziția Internațională de la Sevilla și Olimpiada de la Barcelona ; toate acestea pe fundalul aniversar major care este comemorarea crucialului 1492. Pentru întreaga lume, această dată înseamnă al Cincilea Centenar al descoperirii Americii, adică ceea ce se cheamă al doilea reper al sfîrșitului Evului Mediu (alături de căderea Constantinopolului în 1453) ; pentru spanioli, același an marchează și încheierea Reconquistei, adică a recuceririi sau eliberării țării de sub dominația arabă (2 ianuarie 1492 : luarea Granadei), precum și apariția primei **Gramatici Castiliene,** a lui Antonio de Nebrija, editată sub patronajul cardinalului umanist Antonio de Cisneros, sfetnic distins și respectat al reginei Isabel de Castilla.

Dar semnificația anului 1492 este departe de a fi la adăpost de contestări și controverse. Pentru evrei, bunăoară, 1492 este data publicării decretului regal prin care numeroasa, prospera și culta comunitate iudaică din Peninsula Iberică este somată să-și abjure credința sau să-și părăsească patria. Majoritatea celor expulzați și-au aflat refugiul pe teritoriul Imperiului Otoman, îndeosebi în Balcani, de la linia Carpaților și pînă în insulele din Arhipelag, aducînd cu ei numele de „sefaradim" (de la „Sepharad" = Spania), limba „ladino" (adică, în fond castiliana sec. XV) și tradițiile ei literare și culturale, și, amănunt emoționant, de multe ori cufere conținînd actele de proprietate și chiar cheile caselor părăsite cîndva la Toledo, Zaragoza, Barcelona, Tudela ș.a.m.d, pe care pînă în ziua de astăzi le-au transmis din generație în generație, în chip de relicve din ce în ce mai încărcate de simbolismul mitic al nostalgiei, din spațiul de origine... De cîțiva ani deci, organizații israelite — și îndeosebi sefarde — din întreaga lume și-au anunțat intenția de a organiza propria lor comemorare a lui 1492, care, chiar dacă nu va fi dominată, firește, de un spirit de ranchiună, va reașeza aniversarea, dintr-o perspectivă festivă într-una **critică.** Simptom îmbucurător și semn de seriozitate, intelectualitatea spaniolă și-a manifestat din primul moment intenția și dorința de a participa la dezbatere și, după cum se pare, punctele de vedere cele mai acut critice, sau mai bine zis autocritice, tocmai din partea ei vin și vor veni. Nu mă pot împiedica să compar această atitudine de asumare deschisă a responsabilității istorice și morale a spaniolilor cu reacția ulcerată, aproape isterică a opiniei publice — chiar intelectuale — din țara noastră atunci cînd s-a pus problema examinării „holocaustului românesc" (chiar dacă desigur, în formularea respectivă exista o doză oarecare de exagerare). Mă gîndesc la țipetele alarmate că s-ar încerca „culpabilizarea poporului român", la vocile care, în presa din emigrație practică pernicioasa hagiografie a „Căpitanului", iar în țara, pe aceea a „Mareșalului", la tăcerea jenată cu care a fost întîmpinată republicarea romanului lui Sebastian **De două mii de ani** etc. și mă cuprinde tristețea constatînd încă o dată insuficiența noastră maturizare pentru democrație, vădită în depărtarea astronomică la care ne aflăm încă de momentul cînd vom putea privi cu bărbăție, în față, și chipul nostru întunecos.

Alt prilej de controverse este evaluarea actuală a semnificației evenimentului central al anului 1492, adică descoperirea și începutul cuceririi Lumii Noi de către europeni. În primul rînd, obiect de contestare îl constituie termenul însuși al „descoperirii" care este suspectat de partialitate ideologizant euro-centrică. „Soluția de compromis" ce s-a propus, și anume „întîlnirea dintre două culturi" are — ca toate formulele conciliante — darul de a nemulțumi pe toată lumea, dar poate că tocmai așa își îndeplinește misiunea-i autentică, aceea de „paratrăsnet" (exemplu, și acesta, de „pudoare" ironică a istoriei).

„Despre ce întîlnire poate fi vorba strigă unii, cînd, abstracție făcînd de scenele pitorești de troc de produse și bunuri contra panglici și oglinjoare, consumate pe plajele Antilelor, istoria Conquistei a fost aceea a spolierii și distrugerii culturilor indigene de către emisarii — nici măcar de cea mai bună calitate — a celei europene, istoria febrei cupidității și fanatismului..." Iar alții, mai radicali, din aceeași tabără, merg pînă la a pronunța cuvîntul „genocid" și a revendica, în numele populațiilor indigene de acum cinci sute de ani, reparații economice actualei coroane și guvernului de astăzi al Spaniei. Amănunt pitoresc, în aceeași ordine de idei, diverși lumpen-emigranți latino-americani, fiind surprinși furînd în super-market-urile din Madrid, s-au justificat afirmînd că actul lor nu este decît o infimă compensație pentru aurul Indiilor însușit de Spania.

„Da, răspund ceilalți, este adevărat, și nu este cazul să ne mai lamentăm, ca fundamentaliștii sec. XVII, că această «legendă neagră» este rodul conspirației mondiale a ereticilor luterano-calvini, interesați să calomnieze misiunea ecumenică și creștină a prea-catolicei Spanii, și nici ca emulii lor din acest secol, atribuind-o complotului iudeo-masonic. Vremurile au fost teribile, dar șansa de a construi o lume mai umană o putem avea doar privindu-le în față, fără menajamente și fără ranchiună. Și noi și voi. Noi, observînd cum vitalismul renascentist, sentimentul recuperat de la Antici că omul e măsura tuturor lucrurilor, a dus la nemăsura și la disprețul față de valoarea umană a celuilalt, a celui diferit. Voi, recunoscînd că America precolumbiană nu era în nici un fel un Paradis al originilor, ci o lume nu întru totul deosebită de a noastră, întru cruzime, că marile imperii hieratice, oricîte splendori megalitice ar fi lăsat în urma lor, le-au construit cu sudoarea și sîngele maselor anonime de împilați care, adesea, au perceput sosirea conquistadorilor ca o eliberare. (Să nu uităm că Hernan Cortés a intrat în Mexico-Tenochtitlán în fruntea a două sute de spanioli și a douăzeci de mii de indieni nerăbdători să scuture jugul aztec, cu sacrificiile-i omenești și cu «războaiele florale», vînători rituale de prizonieri pentru acele sacrificii, nu mai puțin crude decît **kryptele** vechilor spartani).

Dealtfel, chiar această «legendă neagră» în care America își caută argumentele denunțătoare și răcăcinile justificatoare, tot noi am lansat-o, în cele din urmă, cu acea **Breve historia de la destrucciòn de las Indias** («Scurta istorie a distrugerii Indiilor»), a părintelui Bartolomé de Las Casas, episcop de Chiapas și supranumit «Apostolul indienilor», care cu acest feroce — și adesea nedrept — pamflet a înscris prima pagină a gîndirii anticolonialiste moderne, într-un moment în care epopeea colonială era la apogeu. Ceea ce se știe mai puțin, ori se uită, este că opusculul respectiv a produs o asemenea comoție de conștiință în lumea creștină, încît Carol Quintul s-a gîndit foarte serios să abandoneze Indiile, iar Vaticanul a convocat un Conciliu special pe această temă care, după ce a stabilit că băștinașii americani au suflet a înșărcinat pe Regele Spaniei cu salvarea acestuia, dar și cu ocrotirea trupurilor ce îi serveau drept sălaș. Ca atare, legile americane promulgate de Spania au fost de departe cea mai umană legislație colonială ce se cunoaște în epocă, și chiar mai recent. Că era greu ca ea să fie respectată și aplicată integral de către necioplișii coloni ce afluiau spre Lumea Nouă, este adevărat ; totuși s-a impus îndeajuns pentru ca bună parte din actualele țări din America Latină să devină națiuni metise, în timp ce acolo unde nu a existat, în America anglo-saxonă, bunăoară, indianul este astăzi aproape un exponat muzeal".

Acest dialog, desfășurat în spațiul aceleiași limbi între cele două maluri ale Atlanticului, este poate aspectul cel mai pasionant, pentru intelectual, al efervescenței culturale și de idei stîrnite de aniversarea acelui depărtat dar, după cum se vede, nespus de actual 1492. L-am atribuit aici la două voci imaginare ipostaziate „dincoace" și „dincolo", ca un „voi" și un „noi" ; în realitate el se răsfrînge, se dedublează și reverberează înăuntrul fiecărei comunități, unde capătă nuanțele diverselor **parti pris**-uri ideologice și culturale. În America Latină, de pildă, el este destul de vechi, contemporan aproape cu Independența din deceniul al III-lea al secolului trecut și îmbracă forma „gîlcevii" dintre indigeniști (frați buni, deși ignorați, ai „tra-comanilor" romani) și hispaniști, care a răzbătut, cînd arzînd mocnit, cînd întețindu-se, pînă în zilele noastre. E de la sine înțeles că pasionalitatea latină, adesea irascibilă și de multe ori „folclorică", aliată cu febra aniversară, i-a dat astăzi un nou impuls. Apoi, ca și în Europa, populismul tribal și șovin a devenit ultimul refugiu al unei stîngi dezorientate, cu drapele zdrențuite și pătate, nu e de mirare că paladinii de ieri ai internaționalismului proletar agită astăzi „legenda neagră" în speranța să deștepte un naționalism visceral, cu accente antihispanice, anti-europene, anti-occidentale, în genere... ...(Caraghiosliculă e că, în această campanie, ei regăsesc, fără să-și dea seama, ideologeme utilizate de mai mult de un secol încoace în doctrina Monroe sau în aceea a lui Theodore Roosevelt, adică în discursul satanizatului „imperialism" nord-american. Dar fenomenul nu este doar hazliu ci și periculos : recentul inițiator al puciului avortat din Venezuela se dorea un Sadam Hussein „bolivarian" al Americii Hispane și la visa la execuții publice ale tuturor politicienilor civili care sunt pe cale de a „vinde țara" capitalului străin. **A bon entendeur...**).

Acestor voci le răspund acelea ale intelectualilor cu adevărat critici, adică cu adevărat intelectuali, precum Octavio Paz și Carlos Fuentes (din Mexic), Mario Vargas Llosa (din Peru, de care am mai avut prilejul să vorbesc în cadrul acestei emisiuni ?) și alții. Dacă ar fi să căutăm un numitor comun al intervențiilor lor — pe de altă parte briliant individualizate, cum e și de așteptat din partea unor mari scriitori — acesta ar putea fi rezumat (asumîndu-ne riscul schematizării) în felul următor : Toate aceste „noi" și „voi", „dincoace" și „dincolo" sunt înșelătoare dacă nu chiar inexistente. Atrocitățile Conquistei, bunăoară, sunt imputabile propriilor strămoși ai latino-americanilor de astăzi, nu strămoșilor spaniolilor actuali care, vezi bine, se trag din cei ce au rămas acasă... Pe de altă parte, acei aspri cuceritori au adus cu ei nu numai nenorociri, ci și o limbă, o religie, o moștenire culturală, cu alte cuvinte elementele unei identități de la care latino-americanii nu pot înceta să se revendice fără a cădea pradă de îndată aculturației celei mai jalnice și a se converti din popoare în simple populații. La rîndul lor și ei au dăruit acestei identități elemente și nuanțe noi ce au îmbogățit patrimoniul hispanic comun. Castiliana s-a îndulcit pe pămînt american, a căpătat accentul fantast și senzual al Tropicelor, barocul spaniol a cunoscut o nouă înflorire în secolul XVIII (cînd în Europa el cedase teren ofensivei raționaliste a Luminilor) a dobîndit o exuberanță magică și un dramatism ce îi vine din altoiul indigen ș.a.m.d.

În cele din urmă deci, formula aparent „călduță" a întîlnirii dintre cele două culturi se dovedește a fi cea mai adevărată. Ea are elocvența modestă a adevărului și normalității. De modul în care vom ști să asimilăm partea de hibridare creatoare ce se cuprinde într-însa (fără a-i repeta excesele) depinde șansa noastră ca lumea în care, vrînd-nevrînd, sălășluim cu toții, să fie mîine o casă de locuit și nu una de nebuni.

Victor Ivanovici

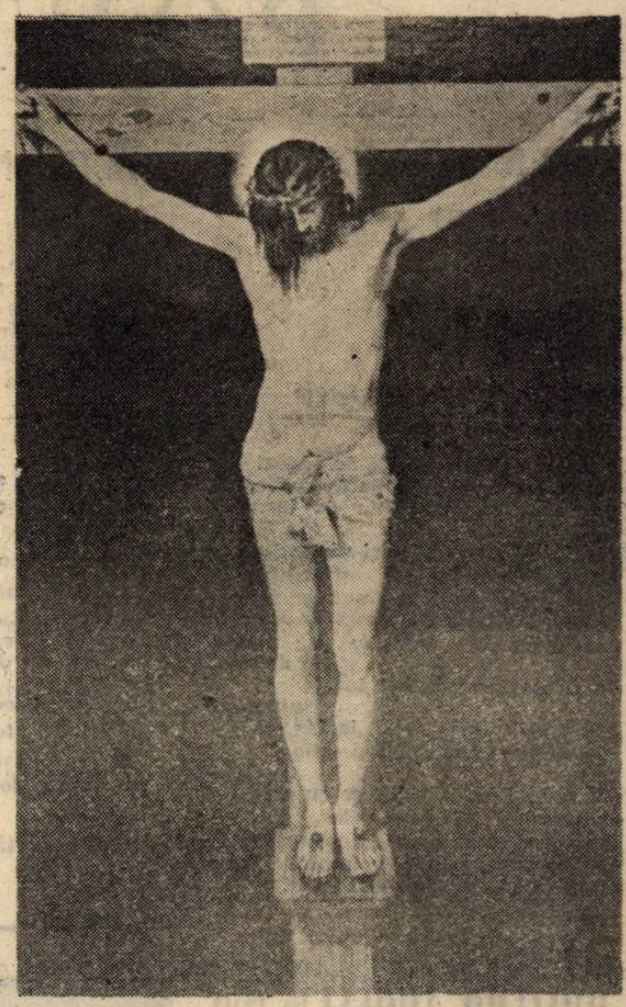

Vélasquez :

CRISTOS RĂSTIGNIT

Muzeul Prado

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi , ISSN 1220—626 x
20 l.ei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri, 11 mai 1992 17 (116)

Corneliu Brăescu

IMN

Carne sumbră în care aluneci
şi din care te smulgi
şi cu care pleci
pînă la urmă definitiv
şi te întorci şi mai aluneci o dată
şi te mai smulgi
şi mai pleci
şi definitiv te cuprinde
această putrezire dublă
căreia poeţii-i spuneau
pe vremuri
amor şi dor şi ideal
şi celelalte pe următoarele zeci de
rînduri

Nicolae Prelipceanu

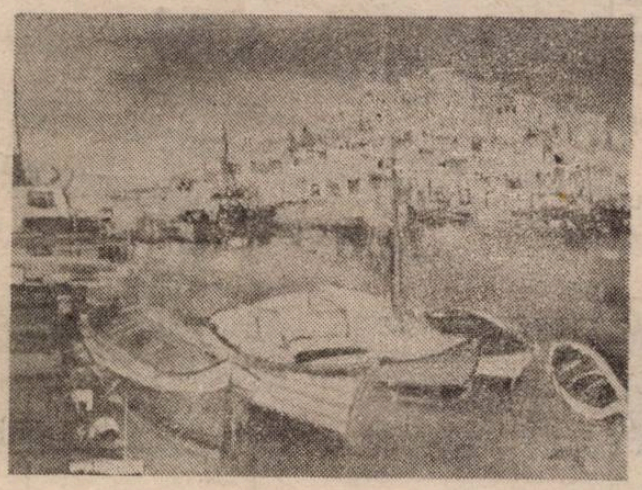

Dragoş Vîţelaru

Lucrările reproduse în paginile revistei fac în aceste zile obiectul unei expoziţii colective în Galeria „Orizont". Despre aceasta, o cronică plastică în pagina a 13-a.

O întîlnire semnificativă

Am exprimat, într-un comentariu anterior, o anumită îndoială în legătură cu sensul de despărţire a apelor de uscat pe care l-ar avea de curînd produsa scindare a FSN-ului. Afirmam atunci că această scindare nu înseamnă încă o diferenţiere între două substanţe ci, mai mult, o rupere în două a aceleiaşi substanţe aşa cum s-ar rupe în două o scîndură, cele două bucăţi continuînd să fie făcute din acelaşi lemn. Din păcate îndoiala s-a dovedit a fi întemeiată, argumentul temeiniciei fiindu-ne oferit de două reacţii din cele două tabere fesniste la recenta vizită a Majestăţii Sale Mihai I în România. Două reacţii avînd exact acelaşi conţinut şi exprimînd exact aceeaşi mentalitate. De o parte, cineva din aripa pro-Iliescu, rebotezată acum Frontul Democrat al Salvării Naţionale, un anume domn parlamentar Gh. Dumitraşcu — faţă de care Caţavencu pare a fi o copie ! — se întreabă cu ce drept a trecut regele pe sub Arcul de Triumf. De cealaltă parte, cineva din aripa pro-Roman, rămasă cu titulatura de FSN, un anume domn Sassu, secretar executiv al acestui partid, socoteşte drept regretabilă aceeaşi trecere a regelui pe sub Arcul de Triumf. Ca să vedeţi cum se dă arama pe faţă. Ireconciliabile politic şi incompatibile ideologic, ramurile fostului FSN se arată, vai, şi conciliabile şi compatibile cînd e vorba de rege şi de Arcul de Triumf, ca şi cum Arcul de Triumf n-ar simboliza, între altele, tocmai regalitatea şi meritele ei în istoria României, ci ar fi de provenienţă republicană de nu chiar comunistă şi ar simboliza, victoria tancurilor sovietice care i-au plantat pe comunişti în solul României fără să-i întrebe pe oamenii acestui pămînt dacă vor sau nu o asemenea „plantaţie de cuie" — ca să folosim expresia unui poet de care, în mod cert, nici dl Dumitraşcu nici dl Sassu n-au auzit. Ce vrea să spună, de fapt, această alergie a celor două aripi ale Frontului la, pasămi-te, impietatea săvîrşită de fostul suveran al României prin trecerea sa pe sub Arcul de Triumf ?! Nimic altceva decît conservarea viziunii comuniste asupra statului, stat care nu poate fi decît „republică", numaidecît „populară" sau „socialistă". Dar ceea ce conotează respectiva alergie este, în fond, teama de o eventuală resurecţie a prestigiului regalităţii, de nu cumva chiar a instituţiei regale, prestigiu ştirbit, prin defăimare şi minciună, de propaganda comunistă vreme de patruzecişicinci de ani şi — structurală prelungire ! — de propaganda fesenistă şi comunisto-securistă din ultimii trei ani. În loc să vadă în prezenţa unei jumătăţi de milion de bucureşteni pe traseul vizitei regelui Mihai I ceea ce era de văzut — adică un masiv vot de neîncredere acordat structurii politice a momentului, vizînd în primul rînd parlamentul şi preşedinţia —, intervenţiile feseniste au preferat să se expună ridicolului prin amintita alergie la trecerea regelui pe sub Arcul de Triumf. Aparent mărunţă şi întîmplătoare, întîlnirea punctelor de vedere ale FSN-ului şi FDSN-ului este, în realitate, plină de semnificaţii. Una ţine de străvechea vorbă care zice că sîngele apă nu se face sau de nu mai puţin străvechiul adagiu : aşchia nu sare departe de trunchi. Altfel spus, dincolo de diferenţele din programe şi declaraţii persistă în ambele echipe aceeaşi mentalitate politică impregnată de prejudecăţi moştenite de la ideologia comunistă, altminteri repudiată pro forma. Dar întîlnirea celor două Fronturi în spaima de regalitate mai semnifică şi un soi de încremenire în proiect — ca să preluăm o sintagmă des folosită astăzi —, într-un proiect comun, firesc, dar unul bazat pe o interpretare greşită a factologiei istorice şi pe răsturnarea accentelor de identitate ale instituţiei monarhice, socotită aceasta drept incompatibilă cu democraţia — după cum, cu mare imprudenţă şi lipsă de tact dar şi cu mare procent de eroare, însuşi dl Iliescu, preşedintele României, a spus-o. Nu ştim dacă monarhia constituţională duce numaidecît la totalitarism — precum crede preşedintele Iliescu — ştim însă sigur că Republica de tip comunist a fost dictatură curată, totalitarism pur sînge. Şi atunci, de ce această orbire la evidenţa istoriei ? Numai pentru a-şi conserva unii Puterea, indiferent cum şi în ce scop ?! Miza e mult mai importantă decît vanitatea politică a emanaţilor Revoluţiei din decembrie '89. Miza e chiar viaţa poporului român. Şi această mizâ nu îngăduie nici cantonarea în idei fixe şi nici afirmarea jumătăţilor de adevăr, a adevărului parţial care, cum bine se ştie, e un pseudonim al minciunii. Republicană sau monarhistă, o politică dacă vrea să convingă trebuie să înţeleagă istoria, să respecte adevărul acesteia şi să ocolească ispita definitivului. Din păcate, reacţiile identice ale FSN-ului şi FDSN-ului la vizita Majestăţii Sale Mihai I în România dovedesc, mai curînd, contrariul.

„L"

RECURSUL ARE UN NUME: DUMNEZEU
fragment din volumul « LES RÉVÉLATIONS DE LA MORT », de Boris de Schloezer
în pagina a 16-a

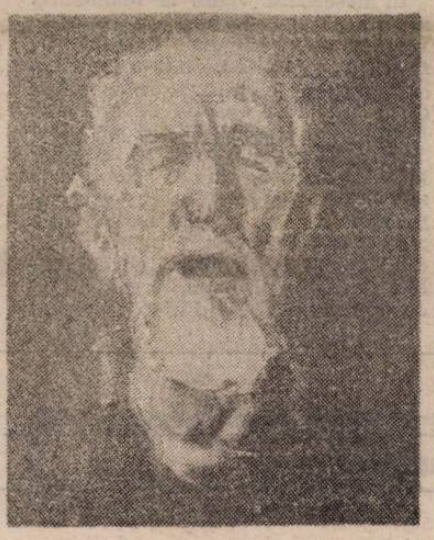

Corneliu Brăescu

FAPTELE SFINŢILOR APOSTOLI *din NOUL TESTAMENT*
într-o nouă traducere aparţinînd arhimandritului Bartolomeu Valeriu Anania.
în pagina a 9-a

«DELICT ÎMPOTRIVA ORDINEI SOCIALE»
în pagina a 7-a

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Curtea de Argeș

Prin anul 1955, cînd ne-am mutat la Curtea de Argeș, venind din Marghita-Bihor, am locuit la început chiar în spatele Mânăstirii, în fostul sat Flămînzești, pe strada Eroilor. Astfel încît intram zilnic, iarna cu schiurile în picioare, în parcul Mânăstirii, prin breșa dintr-un zid vechi pe care nu-l izbeau în cadență decît, poate „valurile vremii". Abia citisem Legenda Mânăstirii Argeșului și scrutam atent zidurile, totuși noi, în care mi se năzărea că este închisă, inclusă, Ana lui Manole. Anele lui Manole de mai tîrziu, din poezia căreia i-am fost, vrînd-nevrînd, contemporan, mi-au tăiat însă pofta de a mai idealiza misterul acelui sacrificiu de demult. De altfel în scurtă vreme am aflat că **această** mânăstire nu e deloc aceea a Meșterului Manole, care-i întrecea pe cei „nouă meșteri" (mari și ei, nu-i așa ?), „calfe și zidari", ci creația arhitectului francez din școala lui. Viollet le Duc dacă nu mă înșel, Lecomte du Nouy, al cărui mormînt acoperit de-o mare cruce de marmură neagră, culcată era chiar în curtea unde locuiam, căci părinții mei primiseră „spațiu locativ" o cameră și, undeva, spre mormîntul francezului, o alta, minusculă, în casa parohială de la „bolnița" din Flămînzești, azi sediul Protopopiatului, mi se pare.

În desele-mi vizite la mânăstire, am privit cu mirare mormintele regilor, cît și tronurile pe care vor fi stat cîndva sau, într-o vitrină, cartea sfîntă lucrată de mîna uneia dintre reginele noastre de altădată. În fond, nu trecuseră nici zece ani de la plecarea forțată a Regelui Mihai și multă lume spera încă într-o reîntoarcere a ochiului lui Dumnezeu către România, cu mîna americanilor, firește. Călcînd interdicțiile, am trecut uneori și-n spatele Palatului Episcopal, să văd tunul de la Plevna al cărui afet îl purtase pe Carol I pe ultimul său drum. Astăzi turnul a dispărut de-acolo și, în orice caz, interdicția de a trece în acea parte, privată, a parcului este mult mai strașnică sau mi se pare mie așa, nemaifiind tocmai copil, și luînd prea în serios anunțurile de acest tip.

Trebuie spus că Mânăstirea, cu parcul ei, joacă un rol extrem de important în viața argeșeanului, chiar a celui mai puțin credincios și mai liber cugetător. În fapt, toate drumurile din Curtea de Argeș duc la Mânăstire. Cu o plimbare acolo, dimineața, se terminau, chiar prin anii '50-'60, și banchetele bacalaureaților.

Dar niciodată nu mi-a fost dat să văd atita lume în parcul Mânăstirii, ca anul acesta, în a doua zi de Paști. Parcă veniseră acolo, deodată, toți cei care au intrat, pe rînd, în acel parc, de-a lungul anilor. E drept, nu erau numai argeșeni, ci și bucureșteni, piteșteni, ba chiar arădeni, ca să nu mai vorbim de țăranii din satele cele frumoase și curate dimprejurul Curții de Argeș și mai ales dinspre munți. Și niciodată, în anii de demult, cînd mă uitam cu ochi la fel de mari la pietrele de pe mormintele celor vechi ca și la acelea ale regilor și reginelor, nu mi-aș fi închipuit că-l voi vedea, în carne și oase, acolo, pe treptele pe care-am călcat de sute de ori, pe urmașul lor regal, pe acel Rege tragic al unei tragice țări despre care auzisem atîtea, și rele și bune, din gurile și cărțile românești, mai multe rele și mincinoase decît bune și obiective. Acea zi însorită de Paști a șters din memoria mea tot șirul de activiști mărunți de partid pe care-i văzusem, fatalmente, defilînd pe străzi, ani în șir ; unul dintre ei, Popescu, era chiar în parc, să-l întîmpine pe Rege, poate și ceilalți „liber-cugetători" erau acolo.

Brusc orașul acesta domnesc revenea la imaginea încețoșată pe care am avut-o demult, însă luminată acum de evenimentul nesperat. Iar Bulevardul care-l traversează, fost „R.S.R.", acum al Basarabilor, a devenit ceea ce-a fost : o adevărată Cale Regală.

Nicolae Prelipceanu

momos :

Istoria unei cărți

O soartă ingrată a avut enciclopedia lui Lucian Predescu, cuprinzînd „material românesc — oameni și înfăptuiri". Apărută destul de probabil pe la începutul (mijlocul) anului 1940 * ea nu cuprinde personalitățile aflate în dizgrația regelui Carol al II-lea. Există însă exemplare care au adăugată o fasciculă (pag. 929—959), fasciculă evident tipărită după 14 septembrie 1940, dată la care România a fost proclamată „Stat național legionar" și Ion Antonescu este numit președintele Consiliului de Miniștri, iar Horia Sima vice-președinte al aceluiași Consiliu. Iată cum este prezentat generalul Antonescu în sus-numita fasciculă (trebuie spus că în enciclopedia „normală" Ion Antonescu nu apare) :

„Generalul Antonescu menține, și după căderea guvernului, prietenia cu Goga și îndeosebi cu Corneliu Codreanu, Căpitanul Gărzii de Fier. (...) Citat ca martor la procesul lui Codreanu, e întrebat dacă poate fi trădător Căpitanul Gărzii de Fier. Generalul declară atunci că unui trădător nu-i strînge mîna. În același timp merge cu pași hotărîți spre Căpitanul legionarilor și îi strînge mîna călduros. Această atitudine a dus firește la trecerea lui pe linia moartă".

Este evident că rîndurile acestea au apărut cu știința „generalului de fier" ceea ce nu l-a împiedicat însă ca după numai cîteva luni să înăbușe rebeliunea legionară (21—23 ianuarie 1941).

Datorită fasciculei adăugate ulterior (care cuprinde scurte biografii ale fruntașilor legionari) Enciclopedia Cugetarea a fost mai bine de 40 de ani interzisă. Mă întreb care editură va avea banii necesari s-o reediteze, cu sau fără materialul pro-legionar. Editura „Minerva", desigur, ar fi cea mai în măsură s-o facă. Din cîte știu, Lucian Predescu a adunat material pentru a-și ține enciclopedia la zi pînă în ziua morții. Acest material există probabil la familia lui sau la Academie.

Ștefan Agopian

***) Este destul de probabil că un prim tiraj al enciclopediei a apărut pe piață înainte de noiembrie 1940, dată la care a fost asasinat Nicolae Iorga, deoarece în articolul consacrat lui Iorga nu apare data morții acestuia, iar exemplarele „îmbunătățite" cu istoria mișcării legionare nu puteau apărea decît în perioada 6 septembrie 1940 (data abdicării lui Carol al II-lea) — 23 ianuarie 1941 (sfîrșitul rebeliunii legionare).**

dictatura personală

Cine vestește întoarcerea trecutului

Dragoș Vițelaru

Multe sunt scăderile noastre, fiindcă purtătorul Cuvîntului, unul singur ales de Dumnezeu să ne fie arbitru suveran, e mereu prigonit, obligat să absenteze, alungat cu pietre și chinuit în exil pînă să fie sacrificat : în întruchiparea lui Iisus Hristos poporul văzînd Înțelepciunea și Dreptatea coborîte pe pămînt, cu atît mai mult cu cît el reînvie anual ! Ce simplu... Abstracției biblice reușind să i se substituie oricînd Regele, concret, o dată ce scena mistică funcționează, licențioasă, oricum pentru memoria colectivă, oare ? De ce nu ? O dată ce Regele are asigurată automat, prin tradiție scrisă sau orală românească, în definitiv, și acea calitate de Cuvînt !

Prin Rege, substituit sau nu lui Hristos, fie și în regimul basmelor românești, prin gura unui personaj teatral pascal, putem spune cumva : „prin mine s-au făcut toate în cer și de pe pămînt, cele văzute și nevăzute, fie tronuri, fie stăpîniri ?" Nu putem spune ? Cîtă vreme fiecare din noi, românii, după 45 de ani de **delațiune roșie** îi suntem datori lui Dumnezeu : și cum păcatele ne sunt scrise într-un zapis... Acum, în 1992, Regele părînd a fi reînviat de Paști în România anume, să ne mîntuiască... Surîdeți ?

Pomeneam săptămîna trecută de o scrisoare primită de la o doamnă în vîrstă, „contemporană" monarhiei interbelice, pe nume și prenume **Ana Pogana**, din Băile Herculane, str. Trandafirilor, 54, scrisoare dojenitoare la adresa unui articol al meu cu titlul „În căutarea unui nou centru imperial neocomunist", apărut la 9 aprilie în **Cotidianul,** în care pomeneam și de alternativa monarhică în România de azi, alternativă la impostura Puterii actualei perioade de tranziție. Scrisoare din care voi reda aici un fragment nu atît pentru a pune la încercare ideea de monarhie regenerată nesperat, vizibil, la Putna — București — Curtea de Argeș, de Paști, cît pentru a ne cerceta pe noi înșine în continuare pe dinlăuntru, să deslușim ce este cu entuziasmul acesta, legat de sparanța monarhistă apărută din senin în sufletele sutelor de mii de demonstranți ieșiți în stradă, cu scandările „Regele și Patria !" și în minte cu pașii de front și muzica regalistă ale vreunui marș militar necunoscut, scăpat din subconștient, marș ce vestește întoarcerea trecutului...

Îmi scrie doamna Ana Pogana, în chiar preajma sosirii Regelui Mihai I în vizită particulară în Romăna : „Spune dumneata o perioadă din istoria poporului român înfloritoare cînd au domnit fanarioți sau domnitori de neam străin. Ferdinand a întregit țara că așa a fost vrerea poporului. Cuza a unit Moldova cu Țara Românească la vremea sa și ar fi unit și Ardealul, Bucovina și Basarabia la vremea potrivită, dacă era lăsat să domnească ! Ni s-a impus să aducem o cătană pruseacă, pe Carol I. Ce a făcut Carol I : și-a placat palatele cu marmură de Carrara, le-a împodobit cu opere de artă de mare valoare, în vreme ce poporul suferea de foame. Ferdinand a făcut Unirea, **dar a rupt Banatul în două, și jumătate din el a dat-o drept zestre principesei Mărioara, măritată cu Alexandru al Serbiei.** Doamne, mare jale a fost atunci pe bănățeni ! Mulți și-au luat atunci lumea în cap și au plecat, care în America, care în Australia, unii au venit în România"...

Voi reveni.

În sfîrșit, despre „golanii" mei pățiți, reiterați aici de atîta amar de vreme, cu nunta lor civilă întîmplată de Ziua Regilor României anul trecut, uniți prin idealul Zonei Libere de Neocomunism din Piața Universității (22 aprilie — 13 iunie 1990) și prin practica pușcăriilor sale politice ! Cîteva rînduri. Vă amintiți, la 19 mai 1991, eu cu soția am fost aleși de ei, de mirii-„golani", pe nepusă masă, să le fim lor nași religioși : am fost luați direct din pat, urcați într-un taximetru și duși către o enigmatică „bisericuță anticomunistă", unde e paroh un fost condamnat politic, Constantin Voicescu (azi membru al Comitetului Director București al Alianței Civice), preot care se întrece pe sine, la fiecare 15 ianuarie făcînd slujbă la cimitirul Bellu la mormîntul lui Mihai Eminescu, pînă una, alta...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

BULETIN DE PREZENȚĂ

STRIGĂTOR LA CER

foarte răspîndită într-o vreme, vorba este astăzi uitată ; spun așa fiindcă deși eu, unul, o țin minte, de mult n-am mai auzit-o spusă de alții. Pe vremuri, cînd o mîrșăvie săvîrșită de oameni depășea limita toleranței omenești, a moralei și legii, se socotea strigătoare la cer, ultimul for unde se mai putea depune plîngere — și cerul se zvîrcolea de indignare, trimitea pe pămînt trăsnete, cutremure, ciumă, revărsări de ape, cum a fost potopul lui Noe, pedepsind necruțător o lume mult mai puțin vinovată decît lumea de astăzi.

Astăzi faptele strigătoare la cer depășesc în intensitate și frecvență tot ce știm din școală, de la Gingishan și Atila, pînă în vremea noastră, cînd mari ucigași au fost, vai ! — idolatrizați de istorie. Dar nimeni nu mai strigă la cer, cum s-a strigat chiar și sub Napoleon, gloria Franței. Ultimul strigăt auzit de mine a fost în timpul lui Hitler ; atunci cerul a mai apucat să-și trimită pedeapsa. În schimb, pe autorii masacrului de la Katin nu i-a pedepsit nimeni ; statuile li s-au dărîmat pentru alte fapte, mult mai strigătoare la cer decît o crimă în masă, săvîrșită împotriva cîtorva mii de oameni fără vină, fără judecată și, ce-i mai grav decît orice, fără utilitate. Din ordinul celui mai mare ucigaș al istoriei au murit zeci de milioane de oameni, împușcați sau deportați în ținuturi unde și-au lăsat oasele, printre ei sute de mii de români din Basarabia și Bucovina.

În afara literaturii inspirate de aceste atrocități strigătoare la cer, care rămîne totuși literatură, dacă izbutește să fie, am citit de curînd cărți de mărturisiri directe, scrise fără intenții literare, de oameni care au trăit faptele și au supraviețuit prin miracol. De pildă, iată povestea unui ofițer român căzut prizonier la cotul Donului și mai tîrziu condamnat la moarte pentru crime de război săvîrșite în locuri unde el nu pusese niciodată piciorul, într-un timp cînd se afla, în mod dovedit, cu totul în altă parte. Firește, pedeapsa i s-a comutat în detenție pe viață, fiindcă, așa cum am mai spus și altădată, un om viu, devenit vită de povară, e mai folositor decît un cadavru. Un asemenea proces era atît de incredibil încă m-aș fi îndoit de plîngerea victimei, dacă nu exista dovada, eliberată într-un tîrziu de Procuratura Sovietică, prin care se recunoaște nevinovăția bietului om, reabilitat după doisprezece ani petrecuți în Siberia, la tăiat păduri și la altfel de cazne. L-au eliberat cînd în Rusia s-a schimbat conjunctura politică și noua conducere și-a pus un pic de cenușă în cap, din căință sau mai degrabă de ochii lumii. Dar pînă atunci, și chiar după aceea, cîte strigăte n-au răsunat în cer, fără ca Dumnezeu să le audă !

În 1941, o țărancă din nordul Bucovinei a fost ridicată de acasă, despărțită de bărbat, dusă în Siberia cu trei copilași de mînă și pusă la munci grele, una mai istovitoare decît alta, pentru care primea doar o bucată de pîine. Copiii, încă neapți de muncă, nu aveau dreptul la hrană. Ani de-a rîndul această familie blestemată de soartă a trăit mai rău decît cîinii fără stăpîn, din bucata de pîine dobîndită de mamă. Pe rînd, copiii crescînd, au început să muncească, la vremea cînd s-ar fi cuvenit să meargă la școală, și bucățile de pîine s-au înmulțit și ele, două, trei, apoi patru.

Abia alfabetizată, cu numai trei clase primare, femeia și-a scris acum pătimirile, într-o limbă frumoasă și clară, cu o caligrafie de școlar vrednic să învețe mai multă carte. Pentru povestirea ei, care este un strigăt la cer continuu, aș îndreptăți-o ca pe lumea cealaltă să aibă un loc de-a dreapta Tatălui, deși Acesta nu i-a auzit jelania decît după douăzeci de ani, (douăzeci de ani !), petrecuți în robie, cînd i-a ajutat să se întoarcă în satul ei, unde nu mai avea pe nimeni. Copiii, care nu înțeleg prin ce minune nu se prăpădiseră, erau acum oameni în toată firea. Despre tatăl lor nu se mai știa nimic.

Deși de la întoarcerea lor au trecut alți douăzeci de ani și încă doisprezece, și s-ar cuveni ca lumea să fie fericită după cît sînge a curs pe fața pămîntului, după atîta suferință, pe de o parte, pe de altă parte după atîtea izbînzi ale minții omenești, care depășesc Dumnezeirea, faptele strigătoare la cer se petrec fără oprire, și fără speranța că au să conteneacă. Toți le cunoaștem, zece minute sînt de ajuns, ca să le vedem la televizor, să auzim de ele la radio, sau să le citim titlurile în ziare. Strigătoare la cer sînt împușcăturile de pe Nistru, invazia cazacilor, ca în alte vremuri, falsificarea istoriei, minciuna politică... Oare cît timp s-ar cere numai ca să le enumeri pe toate ? Ce pot face, decît să scot și eu un strigăt, cu speranța că nu va ajunge la cer, ci au să-l audă măcar cîțiva oameni ; doar așa, ca să nu mă simt singur pe lume.

Radu Tudoran

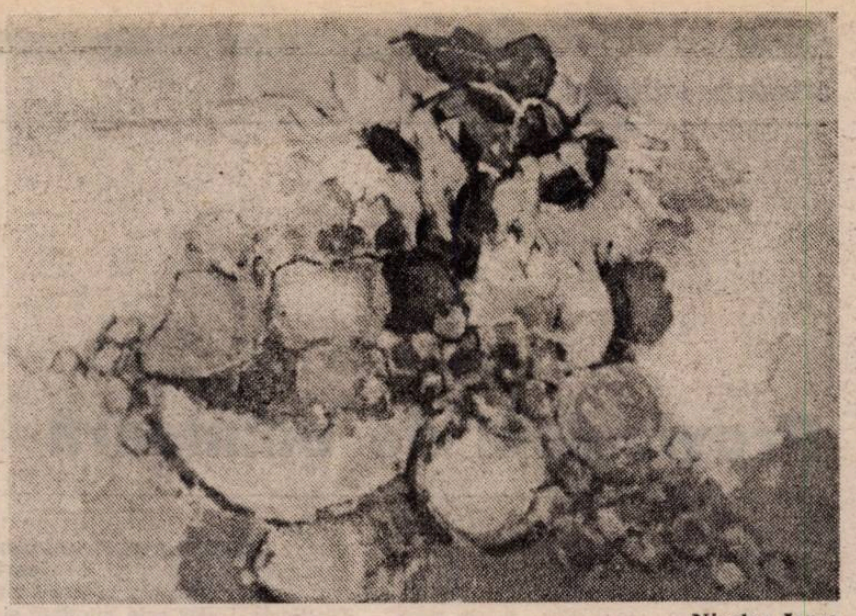

Nicolae Iorga

prezentul continuă

„Addenda“ la păcatul originar

Omului cinstit, totul i se pare cinstit ; „curatului, totul i se pare curat“... Bieți naivi ai tuturor timpurilor... V-ar trebui o rezervație, în care să fie separați cinstitul, moralul, curatul și misticul. Dar ce „ecologist“ ar putea s-o facă ?

Decadența este un bastard al extremelor de prea puțin sau de prea mult. „Nemulțumiții“ ar trebui să fie liniștiți ; ei fug de prea puțin și niciodată nu consideră că au suficient...

În chestiunile ce privesc datoriile — fie ele interne sau externe — cel care ar trebui să-și amintească uită, iar cei care ar trebui să uite își amintesc. Și uite așa poate apare și un „blocaj economic“.

Nu poți „asista“ nepedepsit nici căderea unui tiran, nici instaurarea succesorului său. Primul se vrea întotdeauna Zeu, dar sfîrșește Cometă. Al doilea ? Ei bine nu va deveni niciodată un Sfînt, așa cum nu poți numi Duh o Mofetă.

În prozelitismul ei deșănțat nici o tiranie nu face distincția dintre adevărul adevărat și adevărul oarecare, „adevărul multiplu“, (sau „adevăr al greșelii“ în conotație Cioran). Glazurarea adevărului, pronia cu care tirania îl pudrează și se învăluie ea însăși, într-o dublă schimbare la față, îi este necesară pentru a-și atribui o legitimitate pe care oricum n-ar putea s-o aibă, o credibilitate atunci cînd nu posedă nici una.

După orice revoluție (socială), urmează o perioadă de tulbureală, o perioadă a „sepiei“ ; o „defecțiune tehnică“ a istoriei pentru care tot ea, istoria, sau fatalitatea reglează „butoanele“, ajutîndu-se de un singur filtru eficient. timpul.

„Politicianul-proteu“, veleitar neastîmpărat și năstrușnic, iată o „particulă politică“ negativă în mișcarea browniană a politicii de la noi sau de aiurea. Obnubilat de nostalgia „poziției“, a puterii, nu-i pasă că trădătorii sînt repudiați atît de cei pe care-i trădează cît și de cei în favoarea cărora o fac...

Sînt seri de „tranziție“ primăvărăvară, învăluite în parfumul sublim al florilor de tei ; seri calde, delicate — seri vaporoase, „transparente“ — „Seri blînde, seri oneste“ (seri Goga) : „în astfel de seri îți revizuiești conștiința și-ți ierți dușmanii“... În astfel de seri esti înclinat chiar și spre „consens“. Păcat însă că sînt seri caduce...

„Comicul și tragicul“, cum descrie E. Ionesco destinul omenesc, se poate reduce la două adevăruri pe care însă oamenii nu le vor admite niciodată și anume că **ei nu știu nimic** („își închipuie că înțeleg deși nu pricep nimic“), ceea ce este „comic“ dar și că **ei nu sînt nimic** ceea ce este într-adevăr „tragic“.

Fiecare păcat este o „addendă“ la păcatul originar.

„Idiomorfismul“ unei opoziții, și care cade în „idiopatie“, se manifestă cel mai trist atunci cînd se dezvăluie în neunitate. (neunire)

Mihai Bogdan Lupescu

minimax

Tribulații prezidențiale

Cine spune nu știe
Cine știe nu spune
Sau spune o prostie
Ca să bine sune
La infirmerie
Unde s-au băgat alune

(Folclor din Botswana)

formulat, așa ca pe vremuri la șezătorile de îmbecilizare numite învățămînt politico-ideologic, diagnosticul stării politice actuale a societății românești nu are cum să evite constatarea amplificării distanței dintre și a tensionării contradicțiilor între suprastructura politică și baza socială. Cît privește poziția României (mai exact a regimului de la București) în plan internațional și îndeosebi în Europa, nimic nu îndreptățește decît, cel mult, un optimism foarte moderat, după cum s-a putut constata și cu prilejul recent deschisei sesiuni a Adunării parlamentare a Consiliului Europei. „Spre dezamăgirea cititorilor noștri — transmitea corespondentul **Adevărului**, —, mă simt dator să spun că de aici, din Strasbourg, lucrurile îmi par mult mai complicate, nefiind cu nimic justificat optimismul afișat de reprezentanții puterii (legislative și, deopotrivă, executive) ca și de vizitatorii de ocazie, care își agrementează discursurile de complezență cu promisiuni nerealiste“.

În pofida acestei evidente stări de criză care, de bună seamă, contravine intereselor Puterii, cele ce se întîmplă acum în arena politică se arată așa cum va încît, parcă, din umbră, o eminentă cenușie și complicii săi se încrîncenează să împiedice prin orice mijloace normalizarea. (Basmele din **România Mare** și **Europa**, cu spionii care ne-au invadat țara și misună peste tot, speculează din plin această aparență, bineînțeles nu fără a urmări o țintă). O altă decodificare însă, mult mai plauzibilă, este aceea că în sînul celor care dețin într-adevăr puterea, s-au delimitat două curente/tabere care se luptă între ele fără menajamente, miza fiind instituția prezidențială, atita vreme cît este de presupus o compoziție multicoloră a viitorului Parlament care nu va permite partidelor din Convenția Democratică să modifice actuala legislație.

Într-o parte, al cărei simbol electoral ar putea fi, nu, cucuveaua, ci **zimbetul**, se scontează pe efectele imediate și dure ale crizei economice (șomaj + inflație) care, speculate propagandistic, ar putea să încline balanța electoratului către o **„soluție“ socialist-populistă-naționalistă**. Și, dacă ar fi să dăm crezare comentariilor dnei sau dnei Rodica Becleanu, reporterul tv intim al dlui Ion Iliescu, pe unde trece președintele, sate și orașe-ntregi dau buzna pe ulită să-l aclame. O fi, deși relatările din presă spun cu totul altceva, oricum însă, ceea ce se vede și se aude la televizor (mixaje de aclamații cu figuri posomorite) începe din ce în ce mai mult să semene cu secvențe de tristă amintire din „epoca de aur“. De asemenea în presa slujind de-a dreptul (**Dimineața** bunăoară) sau disimulat (**Adevărul**) interesele celor care ocupă deocamdată Palatul Cotroceni, este destul de ușor vizibilă o campanie propagandistică centrată pe următoarele obiective : (a) compromiterea liberalismului economic, (b) recuperarea „valorilor“ socialismului, eventual cu tot cu cei ce le-au promovat, (c) inflamarea xenofobiei, în general, și a anticapitalismului, în special, (d) denigrarea opoziției democratice, implicit prin subminarea credibilității presei independente și, în fine, (e) confecționarea unei „aure“ atrăgătoare în jurul actualului președinte, inclusiv prin calomnierea grosolană a M.S. Regele Mihai. Toate bune și frumoase, că românu-i răbdurîu și crede multe, numai că rezultatele alegerilor locale și amploarea entuziasmului stîrnit de prezența M.S. Regele Mihai în zilele Sfintelor Paști, nu sînt nici pe departe de natură să certifice o victorie ușoară a fracțiunii Iliescu & Comp. În aceste condiții, amînarea datei alegerilor parlamentare și prezidențiale, pentru ca bieții oameni să simtă cu vîrf și îndesat ce-nseamnă ața, chipurile, capitalism, pare să fie o manevră tactică utilă, desigur, agreată și de nou înființatul FDSN pentru a mai ciupi ceva capital electoral. Pe de altă parte, tragerea de timp, cum ar spune microbiștii, are un prag critic dincolo de care riscul unor efecte contrare depășește net beneficiul eventual scontat.

În cealaltă tabără, gravitînd în jurul „Frontului Roman“, situația este în primul rînd diferită prin lipsa unei personalități care să poată fi „împinsă în față“ pentru „prezidențiale“, cu șanse reale de succes. Totodată, partidul dlui Roman și însuși domnia sa resimt presiunea timpului întrucît cea mai mare parte din acuzațiile referitoare la dezastrul economic sînt îndreptățite, iar acum ele se aud nu numai dintr-o anumită parte a presei, ci din toate părțile, de unde și volta făcută față de guvernul Stolojan (aliatul uitat) al cărui program economic mă rog, cu mici corective, a fost aplaudat de dl. P. Roman. Or, tocmai date fiind incertitudinile ce caracterizează această poziție politică, nu prea comodă, elementele de noutate intervenite recent în atitudinea Frontului se dovedesc a nu fi tocmai surprinzătoare. Astfel, dacă în zilele premergătoare, vizitei Majestății Sale scribăreții de la **Azi** și-au suflecat tovărășește mînecile pentru a putea să-și îndeplinească misiunea antimonarhică, falsificînd iarăși istoria, **după** vizită, luîndu-se act de efectele sociale, staff-ul Frontului a cîrmit-o puternic. Edificatoare în această privință sînt nu doar declarațiile dlui Stancov, ci și răspunsurile dlui P. Roman la conferința de presă în care și-a povestit impresiile de călătorie din America. Dar, încă mult mai provocatoare a fost reacția televiziunii. Emisiunea „7 × 7“ de simbătă 2 mai (cu atît mai mult cu cît în aceeași săptămînă dl Ion Iliescu tunase și fulgerase împotriva monarhiei) nu poate fi întîmplătoare iar interpretările cele mai plauzibile sînt două : (1) pentru a spori credibilitatea „independenței“ Departamentul Emisiunilor Informative, a comis „eroarea“ de a face o emisiune serioasă, profesională, dînd, cum s-ar spune, Cezarului ce este al Cezarului ; (2) punctul de vedere susținut de cei doi reputați istorici (Dinu C. Giurescu și Șerban Rădulescu-Zoner) ar putea să constituie linia de forță a unei campanii prezidențiale, cu reale șanse de cîștig în fața vizitelor de lucru ș.a.m.d. Iar cum dl Roman s-a mai dat peste cap ca Zmeul din poveste prefăcîndu-se în Făt-Frumos Anticomunistul și Antisecuristul, de ce nu s-ar re-orienta încă o dată ? Barem așa ca să-i dea o lecție de politicianism unui R. Cîmpeanu care nu s-a lăsat pînă nu și-a făcut dosarul de ieșit la pensie !

6 mai 1992

Șerban Lanescu

cronica ediţiilor

Provincialii de odinioară

Provincialii de odinioară nu aveau complexe şi nu se simţeau handicapaţi de lipsa condiţiilor „de la centru" pentru a face cultură, aşa cum se simţeau cei din 1927, cînd Mircea Eliade le adresa cunoscutele sale scrisori ; în provincie fiind şi chiar în provinciile aflate încă sub dominaţie străină, ei considerau nu numai posibil, ci chiar de datoria lor să facă, în orice fel, cultură românească şi o făceau în primul rînd prin înregistrarea şi conservarea documentelor de ordin istoric, filologic sau folcloristic. Ultimele îndeosebi au ajuns pînă la noi, în pofida materialului efemer care le vehicula, datorită abnegaţiei unei întregi generaţii de folclorişti din a doua jumătate a secolului trecut, în rîndul căreia figura părintelui Simeon Florea Marian are un relief aparte. El este, ne spune Iordan Datcu în **Dicţionarul folcloriştilor** *, „autorul unei impresionante opere folcloristice şi etnografice în care cultura populară este cercetată... pentru prima dată în aproape toate compartimentele ei... Prin exemplul său, Marian pune bazele cercetării ştiinţifice a folclorului...", iar un cercetător de competenţa şi severitatea lui Ovidiu Bârlea îl pune, în **Istoria folcloristicii româneşti,** „în rîndul întîi al celor care s-au ocupat de cultura populară. Strînse la un loc, lucrările lui depăşesc ca valoare pe cele ale oricărui etnograf, iar masivitatea unora înspăimîntă. De aceea, el a fost mai mult citat decît citit" (Hasdeu îl numise „singurul etnograf român"). Este deci uşor de înţeles de ce o culegere de scrisori adresate lui S. Fl. Marian, recent apărută în atît de cunoscuta şi de preţuita colecţie de „documente literare" a Editurii Minerva **, ni se pare nu numai o carte binevenită, ci chiar o carte necesară

Ea este, desigur, un document omenesc, o imagine a preocupărilor şi activităţilor părintelui S. Fl. Marian, aşa cum se reflectau ele în ochii corespondenţilor săi, dar este totodată şi un document istoric, aducînd viitorului biograf al folcloristului şi viitorului istoric modern al culturii româneşti dintr-o epocă de mare efervescenţă şi de mare însemnătate, care a pregătit marea Unire, date concrete foarte preţioase, nu numai despre destinatar, ci şi despre emitenţi. Unii dintre aceştia, deşi rolul lor în contextul pomenit este major, sînt aproape nişte necunoscuţi pentru noi şi scrisorile lor care apar în acest volum îmbogăţesc o bibliografie precară, de unde va trebui totuşi să plecăm pentru a reda figurii lor toată strălucirea meritată : A. Daşchevici, N. Fekete-Negruţiu (cu un lot mult mai important de scrisori în corespondenţa Bariţ), I.G. Sbiera, Grigore Sima al lui Ion, T.V. Ştefanelli, Polihron Sîrcu ş.c.l. Sînt, de pildă, cele 17 scrisori de la I.G. Sbiera, urmaşul şi continuatorul lui Aron Pumnul, care explică multe detalii din relaţiile bucovinenilor cu Academia Română, cu autorităţile austriece, procesul de deşteptare şi formare a conştiinţei naţionale şi contribuţia „inteligheţiei" la aceasta, cele 21 de scrisori de la Ştefanelli, cu detalii despre activităţile comemorînd pierderea Bucovinei, despre publicaţiile culturale şi literare româneşti, despre colaborări şi preocupări comune, cele 12 scrisori de la Vasile Gr. Pop, puţin cunoscutul autor al **Conspectului asupra literaturei române,** scrisori ample cu numeroase detalii despre viaţa culturală, colegi, publicaţii, cele 13 scrisori de la folcloristul Ion Pop-Reteganul, cu comunicări de texte, bogate referiri la propriile activităţi şi aprecieri la mişcarea folcloristică din ţară şi multe altele care oferă material inedit, preţios atît pentru cunoaşterea lui S. Fl. Marian, cît şi a acestor corespondenţi, între care unii sînt savanţi cu reputaţie, din străinătate (Hugo Schuchardt, E. Picot, Ang. de Gubernatis, Jarnik, Weigand ş.a.).

Desigur, nu toate aceste scrisori cuprind date la fel de preţioase sau de utile, şi lucrul este explicabil prin caracterul mai mult sau mai puţin întîmplător al unei părţi din această corespondenţă : mulţi dintre emitenţi nu sînt relaţii epistolare permanente ale lui Marian şi scrisorile lor, una sau două, nu au cum să cuprindă acele detalii pe care doar o lungă intimitate le aduce în schimbul de păreri şi informaţii între prietenii vechi. Şi asemenea scrisori trebuiau însă publicate, dacă nu datorită importanţei corespondenţei în sine, măcar datorită importanţei indiscutabile a corespondenţilor, între cei peste o sută şi cincizeci de autori de epistole incluşi în volum aflîndu-se Alecsandri, V. Babeş, I. Bogdan, Bianu, T.T. Burada, I. Chendi, Aron, Nicolae şi Ovid Densusianu, Goga, Gorovei, Sp. Haret, Hasdeu, Ibrăileanu, Iorga, Ispirescu, dr. Istrati, fraţii Kirileanu, Maiorescu, Mangiuca, Marienescu, Iacob Negruzzi, Slavici, Şăineanu, Tiktin, Tocilescu, Xenopol şi mulţi alţi oameni celebri sau măcar cunoscuţi. Pe de altă parte, din **Nota asupra ediţiei** reiese că fondul documentar S. Fl. Marian de la Suceava, de unde se publică aceste scrisori, mai cuprinde şi alte epistole pe care editorii, avînd în vedere caracterul selectiv al volumului, le lasă deoparte. Nu ni se indică criteriile acestei discriminări greu de aproximat de vreme ce în volum apar şi scrisori banale şi foarte reduse ca text (nr. 121, 134 ş.a.), şi alte scrisori ale unor emitenţi trecuţi printre cei „respinşi" : din Jarnik se publică nouă scrisori şi se lasă deoparte trei, din D. Dan se publică cinci şi se lasă una, din Marienescu paisprezece (una de două rînduri) şi se lasă cinci etc.

În aceeaşi **Notă,** editorii anunţă că au inclus în volum şi „o serie de scrisori care au mai fost tipărite în decursul vremii în diferite periodice". Acest tip de culegeri ne-a obişnuit însă cu indicarea precisă a publicării fiecărui astfel de text, care nu a apărut doar în „diferite periodice", ci şi în volume : scrisorile lui Alecsandri în vol. X al ediţiei de **Opere** sau cele ale lui N. Iorga în N. Iorga, **Corespondenţă,** vol. II. Dar indicaţia este necesară nu numai din scrupul bibliografic, ci şi pentru a putea verifica corectitudinea transcrierii sau, dacă e cazul, pentru a corecta mai vechile apariţii : două din cele trei scrisori ale lui G. Ibrăileanu au altă dată în textul publicat de M. Cărăuşu în **Cronica** din 1968. Că asemenea erori pot să apară ne arată datele scrisorilor lui I. G. Sbiera (p. 325 şi urm.) care ar trebui, în principiu, să se succeadă în ordine crescîndă, pe cînd în carte ele urmează astfel : 9 ian. 1894, 8 dec. 1893, 7 ian. 1896, 26 ian. 1894 etc. E o simplă confuzie a scrisorilor ? E vorba de greşeli de tipar ? Asemenea întrebări, care pot părea excesive, sînt legitime totuşi de vreme ce la o scrisoare a lui Eudoxiu Hurmuzaki datată 23 iulie 1904, nota explicativă asupra personajului indică : „Hurmuzaki, Eudoxiu (1812—1874), istoric..." etc. (p. 152).

Ni se pare că acurateţea cunoscută a volumelor din această serie şi de la Minerva în general a suferit în cazul volumului de faţă din pricina căutărilor unei formule noi. Este evident că boieria vechilor volume, cu multă albitură, risipă de note explicative şi includerea oricărui căpeţel de hîrtie scrisă de răposatul care face obiectul publicaţiei respective, nu va mai fi posibilă multă vreme de acum înainte, şi că editura — oricare ar fi aceasta — va trebui în primul rînd să aleagă bine materialele documentare pe care le trimite la tipar, iar apoi să le dea o formă cît mai economică. Explicaţiile care se pot găsi uşor în dicţionar trebuie excluse cu desăvîrşire ; asemenea tomuri nu sînt consultate decît de specialişti şi ei ştiu să se descurce. Rămîn utile „descifrările", aluziile, explicaţiile la nume de botez sau hipocoristice (Ţenţiu este Inocenţiu, fiul folcloristului, cf. p. 199) etc., toate categoriile de indici şi, credem, trimiterile la publicaţiile anterioare ale textului. O altă problemă este aceea a textelor în limbi străine : ediţia lui E. Dimitriu şi P. Froicu publică numai traducerea românească a scrisorilor scrise în germană, ba chiar uneori în „traducere liberă" (p. 334) şi alteori, am impresia, fără să mai indice acest lucru (scrisoarea prof. Ulrich de la Zürich, într-o română încîntător de modernă şi de corectă). Părerea noastră e că, dacă trebuie să optăm, şi probabil trebuie, atunci nu avem cum renunţa la textul original, fie el în germană sau în greacă. Nu cred că această concesie făcută cititorului obişnuit (adică publicarea traducerii doar) va aduce măcar un singur cumpărător în plus.

Mircea Anghelescu

---

* Primul volum, scris împreună cu regretata Sabina Cornelia Stroescu.

** **Simeon Florea Marian şi corespondenţii săi,** ediţie îngrijită de Eugen Dimitriu şi Petru Froicu, cuvînt înainte de Iordan Datcu, Ed. Minerva, Bucureşti, 1991, 406 p.

povestea vorbei

Metafore publicistice

Abuzul metaforic a fost favorizat de limbajul de lemn, în ciuda aparentei incompatibilităţi între rigiditatea formulelor fixe, a clişeelor de limbă şi de gîndire — şi îndrăzneala transferurilor de nume, a asocierilor semantice inovatoare. Metafora funcţiona, în discursul oficial şi public, fie ca stereotip cu rol pur ornant (am mai scris de altfel, în această pagină, despre metaforele clişeu ale limbajului politic totalitar), fie ca formă compensatorie, de aparentă regăsire a libertăţii şi a valorilor individuale. Spaţiul în care era permis jocul cu cuvintele şi sensurile în stilul publicistic (reportaje, tablete, eseuri...) a fost limitat, controlat şi ferit de orice contact cu realul. S-a consolidat astfel un model al performanţei discursive bazat, în cel ma bun caz pe ingeniozitate stilistică ; mult slăbit în ultimul timp, el persistă totuşi. Cîteva dintre manifestările sale incredibile din ultimii doi ani indică mai ales incapacitatea autorilor de a-şi domina discursul, de a-l construi ca pe un întreg coerent ; părţile scapă de sub control, constituindu-se cel mai adesea într-o suită divergentă şi chiar contradictorie de metafore. Cuvintele folosite doar pentru sensul lor figurat, pentru semnificaţia lor schematică, abstractă — se răzbună actualizîndu-şi şi sensul prim, denotativ, concret.

Cînd cineva afirmă, în paginile unui ziar, că „eşichierul şi aşa destul de contorsionat al Europei centrale şi de răsărit riscă să se complice şi mai mult" (1991), metafora **eşichier e** incompatibilă chiar cu verbul **a se complica,** cu atît mai mult cu adjectivul **contorsionat** — pentru că dincolo de sensul derivat, de „domeniu al unei competiţii care cere manevre abile ; dispunere de forţe ; situaţie (politică, diplomatică etc.)", sensul primar, denotativ al cuvîntului — de „tablă de şah" — s-a păstrat destul de bine. O tablă de şah contorsionată e o imagine suprarealistă ; enunţul e de altfel minat şi de inabilitatea gradării : cînd ceva este deja contorsionat, „complicarea" nu mai e foarte ameninţătoare.

Într-un inventar al obiectelor imposibile, **eşichierului contorsionat** i se poate adăuga **şanţul percutant :** „Şanţul experienţelor aspre şi amare, mult prea adînc, ne-a percutat zilnic somnolenţa" (1990). Imaginile se contrazic reciproc, la destul de mică distanţă ; un tipar asemănător produce, evident în mod involuntar, animale fantastice dintr-un bestiar inedit : „Cinic, vechii rechini ai dezastrului românesc întind din nou braţe tentaculare, paralizînd tot ce ating" (1990). Sensul figurat depreciativ, injurios al denumirilor de specii animale se combină, într-o retorică rudimentară, fără a ţine seama de imaginea simbolurilor concrete ; rapacitatea şi extinderea reţelei de acţiune malefică sînt noţiuni perfect compatibile ; rechinul cu braţe de caracatiţă e fundamental comic. Ca şi mecanismul cu atribute umane dar şi paşnic animale născut de emfaza exprimării pretenţioase, voit pitoreşti : „simţindu-ne decuplaţi de un **sadic tablou de comandă** care ne **rumega conştiinţa**" (1990).

Enunţurile din exemplele de mai sus, oricît de ridicole, păstrează măcar şansa descifrării ; la altele, metaforele divergente sînt şi mai incontrolabile ; decodarea devine aproape imposibilă în absenţa unui context mai larg : „Un Guvern, pradă iluzoriului, nu face decît să-şi pardosească cu praf toboganul pe care, la urma urmelor, va intra în Europa" (1990). În încercarea de a înţelege global textul de mai sus, se pot invoca o aluzie la expresia „a arunca praf în ochi" şi ideea alunecării (rapide ?) într-o direcţie obligatorie, determinată ; sînt mai greu de explicat rolul prafului (îngreunează ori uşurează „deplasarea" ?) şi, mai ales, logica utilizării sistemului de orientare spaţială, fatalmente valorizat simbolic : sîntem aşadar undeva sus şi coborîm, pe toboganul, jos în Europa ? din iluzoriu se alunecă direct în Europa ? etc. Plictisitoarea despicare a firului în patru nu duce la nimic ; confirmă, doar, o intuiţie iniţială : a inadecvării metaforice a enunţului. În afară de vagi urme de sens, de un puternic fior patriotic şi de recunoaşterea amestecului de nonconformism şi clişee cu greu s-ar mai obţine ceva de la un enunţ ca „Înălţarea pe vîrfurile picioarelor a fost de fapt strigătul universal al geniului românesc" (1990). S-ar părea că ideea de a folosi metaforele cu rigoare şi coerenţă contrazice convingerile estetice ale multor contemporani.

Faţă de aceste inovaţii, multe din contradicţiile interioare ale metaforelor din limbajul de lemn par de-a dreptul banale. Lor le era, de altfel, specifică mai puţin incompatibilitatea strict textuală, cît cea dintre text şi referent. E o direcţie care are totuşi şi azi continuatori ; nu numai insistenţa alegorică e ridicolă în textul „COMSUIN Ulmeni înaintează(...) cu toate pînzele sus. Umflate de vîntul binefăcător al iniţiativelor şi măsurilor înţelepte" (1991) — ci şi actualizarea referentului : corabia care înaintează cu avînt e de fapt o fermă de creştere a porcilor.

Rodica Zafiu

Nicolae Iorga

Radu Dărângă

Alianţe critice

Gabriel Dimisianu, REPERE
Editura Eminescu, Bucureşti, 1991

Încheindu-şi în 1942 eseul despre posteritatea critică a lui Titu Maiorescu, E. Lovinescu observa că în legătură cu cea de-a treia generaţie postmaioresciană (G. Călinescu, Şerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Perpessicius, Vladimir Streinu şi Tudor Vianu), cel de-al treilea capitol al cărţii sale rămînea incomplet. Lovinescu avea în vedere mai ales „reacţiunile" antiraţionaliste (şi deci antimaioresciene) din anii '30, pe care nu le mai examina (cum o făcuse în cazul primelor două generaţii de maiorescieni) dar şi insuficienţa documentelor de referinţă. După Lovinescu, cea de-a patra generaţie de critici postmaiorescieni urma să rezolve şi chestiunile acestea.

În recenta sa carte, care cuprinde un studiu despre Titu Maiorescu şi patru eseuri despre criticii mai puţin examinaţi din seria a treia a postmaiorescienilor (Şerban Cioculescu, Perpessicius, Pompiliu Constantinescu şi Vladimir Streinu) nici G. Dimisianu nu consacră un capitol special reacţiilor antimaioresciene. În schimb, le înregistrează ceva mai detaliat şi, mai ales, se consacră unui examen amănunţit al activităţii celor patru critici, pentru care dispune de aproape întreg materialul necesar, căci între timp au apărut un număr de ediţii critice destul de cuprinzătoare (pentru Perpessicius, Pompiliu Constantinescu şi Vladimir Streinu), crestomaţiile din **„Biblioteca critică"** a „Editurii Eminescu" şi chiar cîteva bune monografii (**Vladimir Streinu** de Serafim Duicu sau **Pompiliu Constantinescu, „un Saint-Just al opiniei critice"** de Melania Livadă).

În cel dintîi studiu al volumului, G. Dimisianu sintetizează trăsăturile cele mai importante ale **spiritului junimist,** aşa cum au fost ele enunţate chiar de Titu Maiorescu, într-un articol din 1890, scris la moartea lui Leon Negruzzi. E vorba mai întîi de atitudinea generală a junimismului („spirit raţional, luciditate, spirit critic aplicat fără discriminare, separarea preocupării intelectuale de sfera intereselor practice, considerarea ştiinţelor în acţiunea lor convergentă"), apoi de obiectivele sale principale (trierea operelor din unghiul valorii estetice, „intervenţia în chestiunile limbii, al scrierii, preocuparea de estetică"), în fine, de „aspectele de ambianţă morală şi de comportament uman" de la **Junimea** („sinceritate, tranşanţă, exprimare desăvîrşit liberă a convingerilor, civilitate, spirit colocvial şi cordial"). În sumă, „un vis al inteligenţei libere înălţat deasupra trivialităţilor reale", pentru a repeta formula memorabilă a lui Titu Maiorescu.

Pornind de la trăsăturile acestea, G. Dimisianu urmăreşte să identifice **junimismul** unor critici despre care E. Lovinescu spusese că s-au născut maiorescieni „aşa cum te naşti cu ochi albaştri".

Pentru Pompiliu Constantinescu, maiorescianismul / junimismul e mai mult decît un curent limitat în timp, o atitudine creatoare, cu valoare de **permanenţă („Sensul creator al junimismului").** Disocierea maioresciană a esteticului de etic, de etnic sau de cultural e şi ea preluată în întregime **(„Înainte, de la Maiorescu !"),** împreună cu invocarea accepţiunii largi a noţiunii de critică, aceea de „funcţie generală a spiritului".

La Şerban Cioculescu maiorescianismul s-a conştientizat „sub presiunea urgenţelor combative", cînd a devenit imperios necesar recursul la „teza maioresciană / junimistă că nimic folositor, valoros, durabil nu se poate clădi pe neadevăr (pe neadevărul cultivat cu ştiinţă şi nici pe automistificare, pe iluzie)". Din această convingere s-au născut articolele „împotriva misticilor şi a mistagogilor", cum i-a numit Lovinescu, cel mai cunoscut dintre ele fiind eseul din 1941, intitulat **„Un nou fenomen mistic : thracomania".** Tot maiorescian poate fi considerat şi episodul apărării lui I. L. Caragiale de acuzaţiile pe care i le aduceau noii săi detractori — o luptă literară la care, de altfel, a mai participat şi Pompiliu Constantinescu sau Vladimir Streinu.

După G. Dimisianu, maiorescianismul lui Vladimir Streinu trebuie interpretat ca o radicalizare a principiului junimist al criticii estetice, căci în afara acesteia, nici o altă critică (istorică, biografică sau psihologică) n-ar putea contribui la înţelegerea „originalităţii spiritului creator" **(„Problemele criticii literare").**

Mai complicată e problema junimismului din critica lui Perpessicius, singurul dintre postmaiorescieni care n-a participat „la omagierea lui T. Maiorescu", atunci cînd se împlineau o sută de ani de la naşterea acestuia şi totodată singurul care a reuşit să se păstreze în relaţii de cordialitate cu

Iorga, advesarul declarat al maiorescianismului chiar în momentul festiv al centenarului din 1940.

Dacă în teorie toţi aceşti critici se dovedesc continuatori credincioşi ai maiorescianismului din secolul XIX, în practică G. Dimisianu constată existenţa unor nuanţe sau „devieri" dintre care cele mai spectaculoase sînt de înregistrat la Pompiliu Constantinescu şi la Vladimir Streinu. Primul formulează mai multe obiecţii în legătură cu omisiunile din critica lui Maiorescu (ignorarea unor scriitori ca Grigore Alexandrescu, C. Negruzzi, Ion Ghica şi Alecu Russo, absenţa unor studii despre romanele lui Duiliu Zamfirescu sau despre poeziile lui Coşbuc şi Şt. O. Iosif), cel de-al doilea îl revizuieşte drastic pe Maiorescu atunci cînd examinează poezia postpaşoptistă într-un capitol din **Istoria literaturii române moderne** (1944) sau atunci cînd vorbeşte despre „maiorescianismul lui Macedonski". Sînt numai cîteva exemple care arată că, aşa cum spunea Pompiliu Constantinescu, „adevăraţii maiorescieni sunt criticii care nu s-au format în dependinţă directă de maestru, ci numai au fost pătrunşi de metodologia lui spirituală : de aceea numai ei îşi pot îngădui şi o perspectivă critică a criticii lui."

În paralel cu examinarea amănunţită a maiorescianismului, sînt cel puţin încă două preocupări mai importante în analizele întreprinse de G. Dimisianu în cercetarea sa.

Una dintre ele se referă la corectarea unor prejudecăţi extrem de adînc înrădăcinate în legătură cu evaluarea celor patru critici, uneori pe baza propriilor lor teorii şi opţiuni. Între acestea, absenţa spiritului istoric şi teoretic la Pompiliu Constantinescu („Prea repede o imagine reductivă s-a instituit despre Pompiliu Constantinescu, perpetuată pînă azi. Criticul, adică **foiletonistul,** s-a văzut în el, **numai** foiletonistul, cronicarul avizat, într-adevăr, al imediatei actualităţi, dar lipsit, s-a putut susţine, de perspectivă istorică, nefamiliarizat cu clasicii şi inapt de a «proiecta».") ; absenţa talentului literar în cazul lui Şerban Cioculescu, singurul postmaiorescian care n-a cultivat „iluzia beletristică" şi n-a considerat critica literară un gen literar („Talent literar ?, se întreabă G. Dimisianu, după ce s-a oprit asupra cîtorva din particularităţile stilului din articolele lui Cioculescu. Talent literar ? Cum de nu, şi încă unul din cele mari, cu valoare de unicat în literatura critică românească.") ; scepticismul criticii lui Perpessicius („Unii au deslușit în comportamentul criticului reflexele unei unde sceptice [...] ; la Perpessicius, din contră, izbeşte fervoarea, am spune chiar pasionalitatea participării, căldura infuzată peste tot textul critic deşi stilistic, într-adevăr, acele necontenite modulări, acele atît de dese urcări şi coborîri de tonalitate pot hrăni şi impresia opusă...").

Cealaltă preocupare importantă priveşte reconstituirea unor teorii personale, aşa cum se prezintă ele cu ocazia redactării unor articole de sine stătătoare sau, dimpotrivă, strecurate în materia cronicilor scrise pe marginea unor cărţi. La Şerban Cioculescu despre **critica obiectivă** şi despre **structura diferenţială** pe care se întemeiază valoarea estetică, la Pompiliu Constantinescu despre **organicitatea literaturii** sau despre **fantasticul** din proza românească, la Vladimir Streinu despre **stilul criticii** şi despre **critica pură,** la Perpessicius despre sensul **comprehensiunii estetice,** în raport cu diferitele şcoli sau curente ale unei literaturi. Împreună, toate aceste idei reprezintă contribuţia celei de-a treia generaţii de postmaiorescieni la dezvoltarea conceptului de critică literară în România, temă pe care a mai examinat-o pe larg Florin Mihăilescu sau Eugen Simion.

Judecat în raport cu propriile sale analize din **Repere,** Gabriel Dimisianu se dovedeşte a fi el însuşi un critic plasat în descendenţa maiorescianismului, asumat într-un moment în care vîntul iraţionalismului începe să bată din nou în cultura românească. Pe de altă parte, stilul criticelor sale se individualizează printr-o mare răbdare analitică şi printr-un fel exemplar de a rămîne întotdeauna în cele mai stricte raporturi de cordialitate cu textul analizat. Cînd alţi critici ar jubila că au descoperit la un autor o contrazicere sau o nepotrivire între teorie şi practică, G. Dimisianu recurge la nuanţa cîte unui **totuşi** sau **deşi,** pentru a-şi dovedi nu atît ataşamentul, cît consideraţia faţă de importanţa subiectului examinat sau faţă de cei pe care, totuşi, îi combate. În **Repere** G. Dimisianu reuşeşte încă o dată performanţa de a ne conduce „pe nesimţite" sau „fără să ne dăm seama" la propriile sale concluzii care, fără să pară şocante, se dovedesc a fi pînă la urmă noi.

Florin Manolescu

Sponsorizaţi de Dumnezeu (II)

Într-o conferinţă rostită în 1940 şi intitulată „Creştinul în lumea modernă" Mircea Vulcănescu spunea : „Comunitatea indivizilor nu mai are realitate, nici substanţe unitare, ci e numai un ansamblu de **relaţii** interindividuale. Fiecare rămîne **străin** de ceilalţi, dar se poate **întîlni** cu ceilaţi pentru conlucrare. Ceea ce e unuia scop, poate fi altuia mijloc. Unul poate folosi pe celălat. Totul devine astfel mijlocire, negoţ şi instrument. Nu mai e scop absolut. Etica devine economie. Şi mijlocul prin excelenţă, mijlocul în sine, sensul instrumental în care se concretizează toate aceste relaţii posibile e banul. El e puterea care uneşte, care leagă întîlnirea unui om cu altul şi conlucrarea lor".

Da. Banii, ca şi vorbele, sînt proteze pe care ne-a fost dat să le inventăm pentru a suplini infirmitatea singurătăţii noastre. Vorbele, ca şi banii, sînt obiecte artificiale, inventate ca remediu pentru o situaţie ontică maladivă, obiecte neconsubstanţiale omului sănătos, adică omului mîntuit, omului din rai. Dar vorbele în sine (fără acoperire în rugăciune, în mărturisire, în comuniunea de dincolo de vorbe), ca şi banii căutaţi doar pentru ei înşişi, sînt mijlocire pură, lanţ nesfîrşit de cauzalităţi oarbe. Folosirea lor presupune necredinţa în existenţa unui Început şi a unui Sfîrşit. Paradoxal, „gratuitatea", ne-mijlocirea nu se pot obţine decît atunci cînd crezi în existenţa unui Capăt (mîntuire, Apocalipsă ş.a.m.d.). Pentru că doar atunci poţi viza şi altceva decît viaţa de azi pe mîine, pentru că doar atunci faptele tale capătă sens şi nu mai sînt făcute doar în vederea altor fapte şi aşa la nesfîrşit. (Şi tot ceea ce se întîmplă cu noi şi în jurul nostru nu este decît **o metaforă** de necontenite începuturi şi sfîrşituri, o metaforă pentru un Început şi un Sfîrşit ce sînt ca şi simultane, ca şi cum ar reprezenta un singur concept şi o singură realitate : **Sfîrşit-începutul.)**

Nu e bine să faci confuzia între Scop şi Sfîrşit. Ideea de scop te poate duce la credinţa că-l poţi îndeplini doar cu puterile tale, scopul este precis, poate fi circumscris exact, de azi pe mîine. Scopul se leagă de verbul **a face.** Ideea de scop îţi poate da iluzia că proteza este chiar mădularul sănătos. Sfîrşitul e şi al nostru şi dincolo de noi, el stă mai mult sub semnul lui **a fi,** pentru că atunci cînd eşti cu adevărat, propria ta condiţie nu poate fi decît depăşită. Numai şi numai prin ideea de finalitate, de scop, poţi ajunge uşor la neîncrederea în Dumnezeu şi la încrederea prea mare în forţele tale. Drumul care urmează de obicei în acest caz duce la deznădejde. Dar nici neparticiparea, pasivitatea nu-i bună pentru că atunci poţi cădea în prea mare încredere în Dumnezeu. Nu te poţi considera nici singur, nici împreună cu Dumnezeu — amîndouă duc la păcatul luciferic al orgoliului, cu toate urmările sale. Şi dacă crezi că poţi reuşi tu, fără ajutorul Lui, ca şi El, şi dacă crezi că eşti în El, direct El — cazi tot în păcatul **substituirii.** Poate că în aceasta constă libertatea noastră : sîntem şi singuri şi împreună în acelaşi timp. În acelaşi timp vorbim şi tăcem (mărturisim, dar sîntem şi în rugăciune). Murim dar şi înviem. Putem deveni mijloace-vii ale lui Dumnezeu. Avem posibilitatea de a deveni banii şi vorbele Lui. Deci avem posibilitatea de a răspunde „singurătăţii" Sale. Posibilitatea de a nu fi chiar noi singurătatea lui Dumnezeu. (Vezi somnul necumpătat al apostolilor în grădina Ghetsimani. Acest somn era chiar singurătatea lui Isus în rugăciune.) Putem deveni **proteze** ale lui Dumnezeu, căci El s-a „betegit" pe cruce tocmai pentru a ne da şansa uriaşă de a putea răspunde prea-plinului dragostei sale.

Vorbele sînt singurătate. Dar cu cît ele se transformă mai mult în rugăciune pot deveni — sînt deja — dăruire, comuniune. Destinul nostru de fiinţe singure şi muritoare poate fi înţeles — într-un mod înalt — ca **destin-rugăciune,** ca destin în dăruire Celuilalt. Aceasta ar fi o înţelegere a soartei în care participarea şi supunerea s-ar împlini şi s-ar împleti pînă la ceea ce se numeşte : **iubire de destin.** O modalitate de participare şi de supunere la destin în care — pur şi simplu — **a face** ar deveni identic cu **a fi.** Parabola neotestamentară care descrie acest mod de raportare la soartă este chiar rugăciunea lui Isus către Tată în grădina Ghetsimani : „Părintele Meu, de este cu putinţă, treacă de la Mine paharul acesta ! Însă nu precum voiesc Eu, ci precum Tu voieşti." (Matei 26, 39). Înainte de Patimi, ştiind că acestea se apropie, Isus nu le doreşte, se roagă pentru neîmplinirea lor, dar voinţa Tatălui este mai sus de dorinţa Fiului şi rugăciunea în chiar acest sens este rostită. Orice răscruce a destinului presupune participarea noastră şi dorinţa de-a ieşi cu bine din încercările la care vom fi supuşi, dar înţelegerea destinului ca rugăciune înseamnă dorinţa de a ni se împlini mai întîi povestea, care ne este adevăr, şi nu de a ni se întîmpla — neapărat — binele circumstanţial, imediat.

Basmul „Tinereţe fără bătrîneţe şi viaţă fără de moarte" este un grozav exemplu pentru lupta de-o viaţă şi, în acelaşi timp, împăcarea cu naşterea şi cu moartea, în cadrul unei iubiri sau, mai bine spus, unui **dor de destin.**

Talanţii pe care-i primim fiecare, talanţii care sîntem pot deveni o bună investiţie a lui Dumnezeu. Dumnezeu ne sponsorizează mereu, sponsorizează istoria pentru ca aceasta să-şi ducă pînă la bun sfîrşit povestea. Pînă la înminunarea Sfîrşitului.

Cristian Popescu

mircea petean

Îndemn

tună și fulgeră sec
ploaia se lasă mult
prea mult așteptată
cerul prea jos
mă întărită
și semenii se grăbesc
să-mi închidă gura
cu un căluș de cuvinte
visez cu ochii deschiși
cum fructele frigului
se pirguiesc sub astre
mă cutreieră gîndul că
pe cît de ușor ai putea înnebuni
pe-atît de ușor ai putea și călători

„bea bea
— nu te aprinde —
din pocale înalte de lemn"

Călătorii amînate

nu sosise vremea călătoriilor

ne adunam toți trei
triadă lipsită de fumuri metafizice
triumvirat lipsit de ambiții politice
tripletă lipsită de ifose literar-artistice
cum ziceam ne adunam tustrei
de preferință prin cotloane și unghere rar
sau chiar necercetate

adesea treceam prin dreptul atelierului foto
o dată cu proprietarul dispăruse și firma
și cel mai pătimaș călător din ținut
rămăseseră doar scara de lemn și ușa zăvorită

continuăm să desfășurăm și să analizăm
cu voluptatea detaliului varii itinerarii
eram seci ca doagele strînse-n chingile arșitei
dar ne purtam sterilitatea ca pe un semn, de noblețe
și de distincție

desigur pentru noi ceasul călătoriilor
nu bătuse încă

Așteptări înșelate

de mult nu l-am văzut pe prietenul meu călătorul
atît de satisfăcut
„se pronostichează timp nefavorabil
vom avea parte de ploi nimicitoare
cu mii de fulgere și paratrăznete
însoțite chiar de vijelii"

ca niște mirese părăsite și nemîngîiate
au rămas văile în urma norilor
care-au trecut Dealul Moiseiului cu deltaplanul

strînși în jurul unei mese în crișma uitată
ne uităm unul la celălalt fără să ne vedem
orbiți de-atîta frustrare
tăcem bem uităm și iarăși tăcem

ceața coboară în munții tăinuind zăpezi
și păduri înverzite
și luminînd palpitul precipitat
al pieptului unui copil astmatic

Proiect de statuie

se hotărîse înălțarea unei statui în viitoarea
fostă piață din centrul orășelului
de la poalele muntelui —
o corabie cu pînze pluti-va într-un lighean
copiii se jucau de-a prinselea
adolescenții fosgăiau ca un nor de înaripate
adulții își furau unii altora pălăriile
bătrînii își încurcau mulajele
strămoșii confecționau și desfăceau fluiere de os
pe piața liberă în restaurante în gară pe stradă
peste foste morminte

pînă una alta noi adică
tu — paradoxalul
eu — scribul
și prietenul nostru comun călătorul
învățăm să deprindem surîsul
în atelierul maestrului din localitate

Raport de gardă

ziua sosește pe meleagurile noastre
dintr-o depărtare
personajele dau buzna
ca niște călători surescitați de așteptare
ceața ori somnul
somnul ceții ori ceața somnului
înghit conturul însinguratului

un călător de vocație
care crede că realitatea nu există
tălmăcește semnificațiile oculte
ale cifrei contabile 7

tînărul domn își dezvelește caninii —
fața lui e o orgă de zîmbete
care produce doar scîncete
aburii fierului de călcat și munții pinzeturilor
cuprind făptura Anei
cu focul și gheața gheenei

poetul deplînge lipsa de onestitate a ploii
care însoțește dezghețul
și care continuă să nu-și respecte promisiunile

se-aude o voce dintre ruine —
„mai scrii mai scrii bătrîne"

Triada empirică

închidem capitolul călătorii
cu cîteva considerații asupra triadei empirice

„eu"
locuiește în teritoriile de dincoace de munte
scrib dedat voluptăților literei

„tu"
pare a fi dincoace
cînd e de fapt dincolo
„tu"
rostește adevărul cu aerul că minte
și minciuna cu aerul că spune adevărul
„tu"
crește ca-n somn amintirea
celui plecat
un argument în plus
aceste mici coline mustinde
cu care se identifică adesea

că l-aș modela — ce cumplită iluzie —
căci de-ar fi să-mi privesc palmele
n-aș descoperi altceva decît
spațiile simple dintre litere
spațiile duble dintre cuvinte

„el" e călătorul de profesie veșnic cu treburi
prin teritoriile de dincolo de munte

---

despre

Poemul adaptat

George Vulturescu, editorul unei excelente reviste profilată pe lirică **(Poesis)**, nu scrie poezia care-i place. În vreme ce-și croiește drum prin hățișul și nemernicia cotidiene, altele, mai înalte, are el în sufletul lui. De voie-de nevoie însă, el s-a adaptat discursului devalorizat, nu fără a crîcni și a se jelui mereu de această declasare. Poemele trăiesc, astfel, atît din proliferarea derizoriului, cît și din acute nostalgii vizionare, cheltuind un inepuizabil fond elegiac. Într-o stilistică a imediatului ele închid o elegie a logosului. Poetul nu contenește să deplîngă, cînd imprecativ, cînd invocativ, prăbușirea cuvîntului în dizgrație și lenevirea sa în confortul consemnării și al notației. Ceea ce deploră George Vulturescu, adesea destul de crispat și cu o ironie în care se aude scrîșnetul e pierderea grației transfiguratorii. Aceasta e tema care nu numai că nu-l obosește, dar îl și înflăcărează, atît în **Frontiera dintre cuvinte** (Ed. Litera, 1988), cît și în recentele **Poeme din Ev-mediul odăii** (aceeași editură, 1991). Indiferent ce și de unde începe, el ajunge repede la rosturile poemului. E tema care l-a hipnotizat și din mrejele căreia nu se poate rupe. Peisaj sau poem de dragoste, confesiune sau reverie, textul e forțat să-și scruteze propriei decadențe ori, din contră, să dea drumul unui alean vizionar. Acest punct obligat de trecere provoacă fie declarații de intenții, fie precizări de poziții. Ar putea părea că o insațiabilă valență teoretică, sau cel puțin programatică, înhață mereu textul și-l dezvoră, dacă n-ar fi vorba doar de nostalgia unui limbaj cu acces la transcendență ce se macină pe sine. În lipsa ei, însă, un registru declarativ de o viguroasă redundanță se întinde în toate poemele lui George Vulturescu și Adriana Iliescu avea toată dreptatea să considere (în **România literară**, 13/92) că „întreg acest volum este o artă poetică". Poate că nu într-atît de post-

Nicolae Iorga

condiția, să se zbîrlească de groaza modernistă pe cît transează comentatoarea dar, ce-i drept, cu destule elemente integrabile. Blocat în intersecția nostalgiei vizionare cu competența limitată la cotidian și gratuitate a poemului, poetul are, de regulă, la îndemînă două căi de atac: una imprecativă și una invocatorie. Cea din urmă valorifică memoria logosului în paradis, amintirea cuvîntului electrizant și transfiguratoriu. Poetul invocă mereu cuvîntul de foc, verbul ca instituție a viziunii și scriitura catastrofică. Promisiunea sa solemnă, amînată din poem în poem, e viziunea și limbajul revelator pînă la pustiire. Dar poetul nu merge dincolo de invocație, mulțumit să simtă arsura cuvîntului visat. El trăiește, cel mult, vertijul unei epifanii a limbii profetice. De construit, însă, construiește nu atît din vehemență și limbaj inflamatoriu, cît din stăruință meditativă. Limbajul invocat împinge poemul într-o transă pasageră, după care acesta își revine la starea sa cerebrală și la condiția de organizator al nostalgiei și decepției: (...) „aici voi lupta în acest perimetru al crudului joc / hexametric ridicînd la putere de armă orice cuvînt / / pentru că eu văd în convulsiile lui forța de-a ieși / din smîrcul rîului / pentru că recunosc în el înaintea ta șarpele de / sub raful roții cotidiene / el se va smulge și va sări la gîtul tău cu un ultim / zvîcnet rupînd legea tîrîșului / și va întîlni zeul înaintea ta / și-ți va trăda grota / și te va îngropa pe măsură ce te exprimă / / Și eu voi fi cadavru. Scriu asta împotriva / celor care nu știu nimic despre forța deformatoare / a vieții / domnișorii anecdoticii, gîrboviții pe / trotinetele citatelor — orbi rămînă și / fericiți să nu cunoască clauza poemului vehement // Fie deci spart cel mai copt abces de pe trupul / său miruit; în strigătul limbii nu există scrupule / suflul său creator lasă infirmi și robi prin deșertul / nopții / diabolic își creează propriul aer, clima sa proprie / cu animale și regnuri, reliefuri ademenitoare, specii / de plante acvatice, arbori și ceață, insecte și alge, / pămînturi" (...) **(Noaptea incendiilor din Alexandria).** Pe cealaltă pîrtie, a imprecației, poetul avansează cu mai puține precauții și cu mai multă îndreptățire și îndîrjire. El administrează poeziei fără orizont, celei care parazitează în imediat și în limbajul fără transcendență, o aspră imputare, mobilă atît în atitudine, cît și în imagistică. Mînia sa e mai plastică decît tînjirea și derizoriul i se supune mai ușor decît sublimul. Imaginația știe să transforme furia programatică în fulguranțe și să le dea o pregnanță fosforescentă. În orice caz, în exercițiul mîniei, tras adesea în secvențe grotești, se aude mai puțin gîfîitul efortului constructiv și textul e mai puțin cabrat.

George Vulturescu e un caz tipic de poet sub vremi. El a înțeles bine că trebuie să se distanțeze de propriul fond patetic și că poemul nu mai poate fi livrat într-un limbaj emfatic. Deplorînd căderea misionară, el s-a adaptat unei formule aparent glaciale consolîndu-se cu un lirism ce-și refulează patetismul. Deschise cu un acord cerebral și instituind un circuit refrigerent, poemele nu scapă, însă, vocației sacrificate. Aceasta se răzbună la tot pasul și textul se inflamează din loc în loc, mergînd într-o ciudată cadență de patetic și neutral. Poemele sar de pe linia trasată, patetizîndu-se, și toate precauțiile autodistanțării se dovedesc fragile baraje în fața imperativului participativ. Imprecația și invocația sînt limbaje inflamatorii, abrupte ,fără protocol și ele se năpustesc mereu asupra poemului. Poetul însuși nu rezistă prea mult ascezei și distanțării, lăsînd pasajele implicării să se reverse. Dacă n-are curajul să treacă direct în limbajul vizionar și să și-l însușească, el îi prelungește la infinit linia programatică. Pornit sub zodia notației, poemul se abate repede sub cea a patetismului. Felul în care poetul îl trage de hățuri spre a-l calma e, adesea, prea vizibil.

Al. Cistelecan

mărturii

« Delict împotriva ordinei sociale »

În surghiun cu Vasile Voiculescu

Să fi tot fost pe la începutul lunii decembrie 1959, cînd uşa celulei fu dată în lături şi înăuntru îşi făcură apariţia doi deţinuţi de drept comun, purtînd pe targă o firavă făptură, care aducea, prin liniile ascuţite ale pometilor, mai degrabă cu un sfînt decupat din icoanele neasemuite ale pictorilor bizantini. Era aşa de slab, că puteai să vezi printr-însul şi-l urmăream uluit cum încerca să-şi strîngă zeghea pe el, cu rămăşiţa unui efort parcă nepămîntean. Era frig, tare frig în celulă şi parcă răceala îţi intra în oase cînd vedeai ţurţurii de gheaţă care atîrnau ca nişte ciorchini pe sub obloanele ţintuite ale fiecărei celule. Părintele Apostu se făcuse şi mai mic lîngă mine şi abia reuşi să silabisească : „este poetul Vasile Voiculescu, să-i facem repede rost de un pat, dacă se poate, la loc mai ferit, că e prăpădit de bolnav." I-am oferit patul meu şi eu m-am cocoţat pe al treilea pat suprapus, plasat chiar lîngă fereastră, de unde puteam supraveghea atît celularul Aiudului cît şi spitalul orientat undeva către dreapta. Îmi făcusem prin obloanele cu care erau căptuşite ferestrele un mic orificiu prin care urmăream, cu răbdarea unui ascet, toate mişcările care se făceau în cadrul penitenciarului. Îmi părea rău, că „zarca" îmi scăpa din obiectiv datorită poziţiei ei. Era cea mai vèche secţie a Aiudului zidită pe timpul împărătesei Maria Tereza. Acolo, în condiţii deosebit de severe ştiam că supravieţuiesc o parte din marii cărturari ai acestui neam martirizat. Acolo îşi prelungeau agonia cu îndărătnicie, Nichifor Crainic, Radu Demetrescu Gyr, Petre Pandrea, Petre Ţuţea, Nicolae Porsena, Constantin Gane, precum şi atîţia alţi mînuitori ai condeiului, pe care îi cunoşteam sau aveam să-i cunosc mai mult, sau mai puţin.

În urma masivelor arestări din 1958, aflasem încă de la Jilava că şi Vasile Voiculescu avea să plătească amarnic tribut cumsecădeniei lui, precum şi refuzului de a face sluj în faţa potentaţilor zilei. Fusese condamnat la 5 ani închisoare corecţională pentru „Delict împotriva ordinei sociale". Zadarnic avocatul său prezentase la proces ca probă materială, o carte apărută în U.R.S.S. cu cei mai reprezentativi poeţi români din secolul XX, unde Voiculescu ocupa un loc binemeritat în ierarhia culturii româneşti, că înalta instituţie judecătorească, nu a ţinut seamă de ea. După un stagiu de cîteva luni la Jilava, a fost trimis la Aiud, unde avea să contracteze o turbeculoză pulmonară şi să fie internat în spitalul penitenciarului.

Dar internarea la spital nu a durat decît 3—4 săptămîni, fiind evacuat apoi la secţia infirmerie unde am avut marele noroc să-l cunosc personal. Adaptarea lui în noua celulă, n-aş putea spune că s-a făcut uşor. Încă de la uşă se simţea nevoia de aer iar cei care stăteau în jurul tinetei se sufocau pur şi simplu. Paturile suprapuse şi înţesate cu bolnavi de toate culorile politice dădeau un aspect babilonian încăperii. Chinuitor era însă frigul. Este ciudat că Vasile Voiculescu nu s-a plîns niciodată de acest adevărat flagel, deşi, ultimele rămăşiţe de muşchi se strîngeau distrofici sub zeghe. Un samaritean, înfruntînd pericolul de a fi prins, îi împletise un pulover din, te miri ce şi i-l oferise să-şi mai dezmorţească oasele înţepenite de frig. Era cel mai frumos dar pe care îl putea face cineva şi o clipă am avut impresia că ochii lui Voiculescu, se umeziseră. Cu timpul, poetul şi-a mai revenit, căpătînd chiar o tentă de palidă roşeaţă în obraji în ciuda celor 50 de grame de pîine pe zi, şi a celor 250 de grame de turtoi rînced.

Seara, ne roteam în jurul său improvizînd adevărate şezători, unde marele maestru al condeiului îşi depăna amintirile cu iscusinţa unui şlefuitor de diamante. Aşa mi-a fost dat să cunosc în lectura autorului, pe **Zahei Orbul, Capul de Zimbru, Ultimul Berevoi,** şi mai departe am auzit **Chef la mînăstire, Luparul, Revolta dobitoacelor, Sakuntala, Lostriţa,** precum şi alte povestiri. Am avut marea bucurie, prin decembrie 1991, fiind invitat la Conferinţa Naţională a Scriitorilor Medici să aflu că şi **Perna de puf** a beneficiat de mult rîvnita lumină a tiparului în recentul volum „Toiagul Minunilor" apărut sub atenta îngrijire a Dlui Radu Voiculescu, fiul inegalabilului scriitor. Plăcerea mi-a fost dublată la această întîlnire şi de prezenţa plăcută a altui vlăstar al familiei : Doamna Gabriela Defur Voiculescu — o adevărată sursă de informaţii voiculesciene.

În cîte-o seară, în celulă, parcă adunaţi la gura unei sobe improvizate, marele poet, îşi aducea aminte cu duioşenie de Pîrscov, de familia lui, ordonîndu-şi cu evlavie amintirile în sipetele lor. Îşi iubea foarte mult copiii ! Cred că şi astăzi mai reţin cîteva versuri din poezia „Ionică", deşi de la despărţirea noastră au trecut peste trei decenii.

La sfîrşitul uneia din zilele care nu se mai terminau am avut o uşoară lipotimie. Cum după „închidere" nu se mai putea apela la medicul oficial al penitenciarului, asistenţa mi-a acordat-o, poetul medic Vasile Voiculescu, cu mijloacele care îi erau la îndemînă. Avea o ureche formidabilă. El mi-a descoperit devierea uşoară a cordului către dreapta, precum şi procesele evolutive de natură T.B.C. însămînţate sub formă de noduli la nivelul celor două vîrfuri pulmonare. „Trebuie să te păzeşti tinere — îmi spuse el după o îndelungată tăcere şi evită eforturile, cu nodulii nu e de glumit. Mai lasă plimbările prin cameră şi stai la pat. E singura posibilitate de a supravieţui. Nici eu nu stau mai bine pulmonar, dar stau cuminte la patul meu." Avea un fel de a te dojeni, încît nu te puteai supăra niciodată pe el. Într-o zi, deosebit de friguroasă, cineva îi furase obielele. Gestul ne-a indignat pe toţi, pentru că nu exista unul să nu sufere de frig. La o percheziţie făcută asupra fiecărui deţinut, au fost descoperite la un fost plutonier major de jandarmi Andrei, care, se pare, că mai practicase aceste ruşinoase obiceiuri. Poetul, însă i le-a lăsat „Poate că el are mai multă nevoie de ele" a căutat el să îndulcească situaţia, — „Nu-l lipsiţi de acest primar instinct de conservare" şi niciodată nu s-a mai atins de ele cu toate că şi picioarele lui erau învineţite de frig. Acesta era omul de suflet şi marele cărturar Vasile Voiculescu. Într-o bună zi, am fost anunţaţi de către caraliul de serviciu, că vom face baie. Era mare eveniment şi mulţi se întrebau : nu cumva a fost înlocuit comandantul închisorii colonelul Crăciun ? Dar nu ! Acest miracol nu ne-a fost dat să-l trăim. Era un ordin şi-atît ! Dezbrăcarea s-a făcut în mai puţin de un minut. Ca la armată. De altfel, ce-aveam pe noi ? Cîteva zdrenţe vărgate ce se puteau numi cu multă îngăduinţă : manta, veston şi pantalon. Am intrat cîte trei la un duş aranjaţi oarecum după prietenii. Vasile Voiculescu, învăţătorul Victor Stoica şi eu. Dumnezeule ! Ce bine era sub apa caldă. De cîte veacuri nu mai făcusem baie. De cîte veacuri nu mai simţisem o coajă de săpun alunecînd peste oasele ieşite în relief ? Poetul zburda ca un copil. Ai fi zis că s-a născut a doua oară. Îl chinuia de mult o eczemă apărută în barbă şi nu ştia cum să mai scape de ea. L-am ajutat să se săpunească bine, obsedaţi de ideea că, poate nu vom mai apuca să mai facem vreodată baie. Dar ce-a fost asta ? Din duşuri a început să curgă apă rece ca gheaţa. Rămăsesem cu săpunul în parte pe noi, căci jeturile tăiau ca un brici. Am început să ne îmbrăcăm într-un ritm îndrăcit. Din camera alăturată se auzeau rîsetele deşănţate ale celor care ne antrenau inconştient în jocul : de-a viaţa şi moartea. Poetul rămăsese cu săpunul pe ochi şi contactul cu apa prea rece, aproape îi tăiase respiraţia. De-atunci, n-am mai reuşit să-l convingem, să mai facă o altă baie.

În urma acestui incident, se alesese cu o agravare a maladiei căilor respiratorii. Făcea temperatură mare, devenise extrem de tăcut şi îi dispăruse complet pofta de mîncare. Nici chiar cele 50 de grame de pîine, raţia zilnică pentru a ne prelungi agonia, nu-l mai interesau. Neras de două sau trei săptămîni, cu pometii obrajilor ascuţiţi întepînd lumina, părea unul din pustnicii pictaţi pe pereţii bisericilor ortodoxe. În starea aceasta l-a găsit doctoriţa Maria Balea, medicul oficial al închisorii, într-una din rarele ei vizite medicale prin secţie. Era totuşi o femeie cu sufletul bun, care de multe ori făcea şi lucruri minunate ce îi depăşeau calitatea de medic securist. Cu o sfiiciune parcă vinovată, constatînd şi temperatura mare a poetului, a întrebat : „Domnule doctor, ce doriţi să vă prescriu" ? — „Un ou doamnă, un ou", răsună glasul stins al şlefuitorului de metafore, care nu pusese în gură nimic de trei zile. — „Nu pot domnule doctor, nu pot. Dacă aş face acest lucru ar însemna ca a doua zi să fiu alăturea de dumneavoastră." În spatele doctoriţei se găsea locotenentul colonel Ivan, ofiţerul politic al închisorii. Insistenţele deveneau de prisos. Parcă presimţind marea despărţire ce se apropia, m-a rugat într-una din zile să-i întăresc nasturii de la zeghea care abia se mai ţinea pe el şi să-i spăl o pereche de ciorapi de bumbac, cu care, cine ştie ce samaritean îl înzestrase. I-am spălat ciorapii şi i-am cusut nasturii ascuns în dosul unui pat, pentru că deţinerea unui ac se pedepsea cu şapte zile de carceră. La cîteva zile ne-am despărţit, luîndu-ne fiecare crucea în spinare să populăm Golgota celularului Aiud. Prin alfabetul Morse, am aflat că V.V. nimerise în celulă cu un huţul de prin părţile Sucevei, meschin şi josnic, care în schimbul unui pretins serviciu de curăţenie în celulă, îi mînca şi ultima firimitură de pîine. După cîteva luni, nu se mai ştia nimic despre poet. Circula zvonul că plecase cu o dubă într-o direcţie necunoscută, dar doctorul Bazavan, deţinut şi el mi-a şoptit, că ar fi fost izolat în vederea eliberării. În anul 1964, anul slobozeniei mele de cele încătuşate, c-o traistă-n băţ şi cu o sănătate precară, am pornit să dau de urma tovarăşului meu de suferinţă, dar acesta trecuse în „lumea umbrelor", lăsîndu-mă să deslusesc singur tainele încă necuprinse de cuvînt.

Gheorghe Penciu

spectator

La Teatrul Dramatic Galaţi :

Spectacole actuale, cu texte din trecut

În repertoriul teatral al oraşului de la cotul Dunării, au fost incluse două titluri remarcabile din dramaturgia universală : „Jurnalul unui ticălos" de A.N. Ostrovski şi „Mătrăguna" de Nicolò Machiavelli, care îşi translează ideatica şi relaţiile interumane din timpuri trecute, în zilele noastre, în actualitatea cea mai arzătoare, probînd eternitatea îngrijorării umane şi a suferinţelor oamenilor, dincolo de frontiere spaţiale şi temporale.

Piesa lui Ostrovski, scrisă în anul 1868, a fost pusă în scenă de regizorul Adrian Lupu, actualul director al teatrului gălăţean, continuînd succesul anterior cu acel „Ubu roy" de Alfred Jarry. Atît textul cunoscutului şi apreciatului dramaturg rus, cît şi viziunea regizorală răspund unui apetit crescut al publicului pentru maniera burlescă a teatrului, pentru satiră şi farsă, pentru directeţea demersului scenic. „Jurnalul unui ticălos" este o piesă rezistentă la acţiunea demolatoare a timpului, vremurile noastre fiind mai fertile pentru înţelegerea problematicii ei, a mesajului ei. Regia mizează pe o viziune modernă şi intens teatrală, folosind coduri plurisemantice, nuanţe expresive şi idei care completează cuvîntul, împlinind generos realitatea nudă şi construind un final fulminant, de mare efect. Sînt şi secvenţe exagerate, parazitare estetic (accente facile şi zgomotoase, gestualitate hilară gratuită şi o agitată zvîrcolire erotică). Regia este sprijinită de o scenografie simplă şi cu încărcătură sugestivă, cu-atît mai bogată, cu cît foloseşte, parcimonios, elemente decorative şi simboluri suple, aerisite, nesofisticate, purtînd semnătura lui Mircea Ribinski.

Din numeroasa distribuţie, se detaşează Vlad Vasiliu, în Glumov, acel arivist lipsit de scrupule, investind personajul cu originalitate, luciditate, tenacitate şi suficientă inteligenţă pentru a-şi ascunde cinismul şi ticăloşia. Au prestaţii lăudabile şi în concordanţă cu stilul spectacolului actorii Gheorghe V. Gheorghe, Grig Dristaru, Eugen Popescu, Citta Baciu, Liliana Lupan, Gicu Serbina, Petre şi Veronica Păpuşă...

Plină de aluzii la vremurile pe care le trăim intensiv este capodopera italiană „Mătrăguna", o comedie pe cît de originală, pe-atît de eternă, prin cunoaşterea sufletului uman şi prin metamorfozarea acestuia în scene şi replici teatrale, cu inteligenţă sclipitoare şi dezinvoltură rară, de către moralistul plin de haz din secolul 16, Machiavelli.

Regizorul Mihai Lungeanu descifrează surprinzător de modern piesa (scrisă în 1520, în plină Renaştere), în registru stilistic unitar, firesc, dacă aflăm că tot el a semnat şi scenografia, funcţională şi densă în semne plastice, din spaţiul scenic nelipsind manechinele (redundant folosite-n teatrul nostru). Un exemplu de austeritate materială, dar cu mare încărcătură vizuală este scheletul bisericii catolice, construită din cîteva elemente, în interiorul cărora nu sînt uitate micile amănunte ale ritualului, pînă şi carpetele pentru mătăniile credincioşilor şi cutia milei pentru sacrele donaţii băneşti din partea enoriaşilor, fie bogaţi, fie săraci. Costumele, în respectul epocii, sînt vestimentaţii strălucitoare şi fastuoase, avînd valenţe simbolice în colorarea caleidoscopică proprie vremii şi în individualizarea spiritual-caracterială a eroilor, actul lor conceptual fiind semnat de Gabriela Bondărescu-Catargiu. Îmbogăţeşte stările, sentimentele, emoţiile şi umorul ilustraţia muzicală, imaginată de acelaşi Mihai Lungeanu, cu inspiraţie de compozitor (scena deghizării pe fond muzical are o deosebită savoare). Atmosfera comediei este împlinită de un povestitor cu clepsidră, semn filosofico-metaforic cu dens fior poematic, al **scurgerii** timpului, inovaţie benefică a regiei.

Messer Nicia, decrepit doctor în legislaţie, cu ifose de mare înţelept, risipind în juru-i doar stupizenie, ridicol şi prostie, este întruchipat fidel de actorul Gheorghe V. Gheorghe, cu vocaţia sa deja cunoscută pentru arta comediei, cu nonşalanţa sa şi cu uşurinţa de-a portretiza din cîteva cuvinte şi gesturi. Ticălosul abil Timoteo, călugăr viclean şi fariseu, afemeiat şi flămînd de avere, capabil să-l vîndă pentru cîţiva arginţi, ca Iuda, pe Dumnezeu (pe care-l slujeşte şi-l venerează), şi-a aflat un bun tălmăcitor teatral în Grig Dristaru, care dispune de un bogat registru interpretativ, de la cucernicie şi puritate sacră, pînă la drăcească malversaţiune. Ligurio, intrigantul şi scenaristul celor mai diabolice planuri, îndrăzneţ şi inteligent, rece şi calculat, şi-a găsit în absconsul, plasticul şi abilul Gabriel Constantinescu actorul potrivit. Tînărul sentimental Callimaco, cu mult haz, este Stelian Stanca ; Sostrata (mama Lucreţiei) este distinsa Citta Baciu ; încîntătoarea naivă Lucreţia este Tamara Constantinescu, fermecătoare şi senzuală, pierzîndu-şi fecioria fără regrete, ba chiar cu frenezie !

Vlad Andrei Orheianu

JURNAL VIENEZ

III. În căutarea lui Georg Saiko

Pensiunea de pe Schopenhauerstrasse 3 pe care mi-o descoperise amabila doamnă Pelz de la Österreichische Gesellschaft fur Literatur îi aparținea pictorului Stangl. Dînsul era la Paris, de veghe se afla doamna Katharina. Pensiunea e la primul etaj, ei locuiesc la al doilea : ei, adică pictorul cu soția și copiii. Fiu-fiică. Cheia albă e de la poarta de la intrare, cealaltă de la apartament.

Locuiesc la doi pași de Volksoper și la zece pași de stația Währing a lui U 6. Cu tramvaiul 41 ajung — trei stații — la Universitate. Trei stații pe Währingerstrasse : trec zilnic pe lîngă camerele memoriale Heimito von Doderer de la numărul 43. Sînt deschise cîte trei ore, miercurea și duminica. Am fost, în timpul meu vienez, în fiecare duminică. N-au vizitatori. Păzitorul lor îmi spune că, din cînd în cînd, totuși, apare cîte un curios. Mă întind la vorbă cu omul pus să le vegheze. E un profesor de treabă care e fericit să vorbească despre Doderer. Știe că în România sînt traduse două romane ale lui, dar în sărăcăcioasa expoziție nici urmă de ele, și nici de revistele românești cu pagini speciale dedicate scriitorului. Recent, îi spun cetățeanului, s-a tradus și **Ein Mord den jeder, beːeht.** Românii îl iubesc pe Doderer îi spun. N-aș putea să-i spun de ce îl iubesc, dar asta e situația. Sînt singurii dintre foștii estici care s-au ocupat, cît de cît, de el. În **Österreichische Literatur des 20. Jahrbunderts** tipărită în 1988 la Volk und Wissen, Volkseigener Verlag, volum masiv alcătuit de specialiștii est-germani și maghiari, cel mai mare romancier austriac lipsește. **E fascist,** spuneau est-germanii. E colaboraționist, spuneau polonezii, cehii, sovieticii.

De fapt, nici vienezii nu se prea omoară cu „moștenirea" celui mai mare romancier al lor. **Camera memorială** e făcută economicos și expoziția pune la vedere imagini, nu prea multe, cărțile maestrului, dar nu foarte multe. Pe o măsuță, un album cu xeroxuri ar sublinia ecourile operei. Sînt adunate discursurile de la înmormîntarea marelui scriitor. De la expoziție primesc un pilant **Heimito von Doderer** și o fotografie care alătură imaginea copilului alături de imaginea măștii mortuare. Poza mi se pare a se integra în ceea ce se cheamă **sinistrul vienez :** fixația lor pe **imaginile** morții.

Pendulez, în căutarea lui Doderer, între camera memorială de pe Währingerstrasse și **Biblioteca Națională.** Aci descopăr actele unui simpozion internațional Doderer ținut în 4 și 5 octombrie 1986 sub oblăduirea lui **Niederosterreichische Gesellschaft fur Kunst und Kultur :** nouăzeci de ani de la nașterea și treizeci de ani de la moartea scriitorului. Conducătoare a simpozionului a fost Wendelin Schmidt-Dengler, specialista numărul 1 a disciplinei Doderer. E mult, e puțin ? La Biblioteca Națională nu-i nici o carte a lui Gutersloh, unul dintre artiștii pe care romancierul i-a iubit precum pe puțini alții. Și nici o carte importantă despre autorul Demerilor. Deși „în afară" s-au scris cîteva. Pînă și din actele **Simpozionului** reții o frază care nu aparține unui austriac, ci lui Michael Hamburger (citat) : **„Demonii** este o carte care aseamenea lui Dr. Faustus a lui Thomas Mann nu demonizează diavolul, ci îl de-demonizează, făcîndu-l inteligibil".

Anul trecut a fost însă la **Österreichische Gesellschaft fur Literatur** o manifestare Doderer (îmi spun prietenii) memorabilă.

Eu n-am prins memorabila manifestare Doderer, am fost însă prezent la două conferințe ținute cu ocazia celor cinci decenii de la moartea lui Zwieg și cu ocazia centenarului Saiko. Venisem la Viena cu gîndul să cercetez documente Zweig la **Societatea Ștefan Zweig,** care vreo doisprezece ani a fost din cale-afară de vioaie. Dar societatea s-a desființat. Există un număr de documente, nu foarte importante, pe care le-aș putea vedea. Dar de ce să le văd ?, se minunează gazdele mele. La conferința pe care Knut Beck o ține la sediul Societății austriece pentru literatură, majoritatea e compusă din doamne bătrîne. Knut Beck e editorul, la Fischer Verlag, a **Operelor complete** ale lui Zweig. Va citi o oră, un text pentru cei care vor să afle cîte ceva despre scriitorul comemorat. De altfel, editura a mai pus la dispoziția auditoriului și două pagini din care pot afla, grație aceluiași domn Beck, amănunte despre viața și petrecerea scriitorului. Publicația (sau cum să-i spun ?) mai conține pagina testamentară pe care Zweig a scris-o la 22 II 1942 la Petropolis, cîteva texte **de** și cîteva **despre,** o bibliografie a cărților. Din care se poate vedea cît de multe cărți a tipărit, în colecția sa de buzunar, Fischer Verlag. Din care se poate vedea cît de popular este azi, scriitorul.

Primesc, la intrarea sălii de conferință, foaia omagială. Pe urmă mi-o oferă un prieten care află că mă interesează Zweig. Pe urmă mi-o trimite, prin poștă, Max Demeter Peyfuss.

Dacă la comemorarea lui Ștefan Zweig s-au adunat în jur de șaizeci de iubitori de cultură, la centenarul Saiko, organizat de același admirabil dr. Wolfgang Kraus sala avea multe locuri goale. Dar nu dl. Kraus a patronat manifestarea **Saiko** fiindcă dînsul avea gripă. Viena e paralizată de o epidemie cumplită de gripă ! Un milion de bolnavi, anunță în manșetă **Wiener Kurier.**

Așa că la Centenarul Saiko nu participă decît vreo treizeci de persoane. Conferențiază domnul Adolf Haslinger, profesor la Universitatea Salzburg, autor de studii privind literatura germană a secolului XX. Participă și doamna Saiko. Nu e foarte încărcată de ani : o bătrînică distinsă, mîndră de **misiunea** ei. Domnul Haslinger citește exact o oră un text agreabil în care revin marile, personaje ale secolului XX al literaturii germane. Mi se pare, totuși, foarte puțin. L-am iubit întotdeauna pe Saiko fiindcă e un mare nedreptățit și dacă acum, la centenar nu se spune acest lucru, atunci cînd ?

Senzația puternică, aproape copleșitoare, că literatura austriacă respiră prin plămînii germani. Eforturile Societății austriece pentru literatură și a extraordinarului animator care e Wolfgang Kraus vor remodela această relație ?

Iată întrebarea zilei de 6 februarie 1992, zi în care un milion de vienezi suportă tirania gripei.

Cornel Ungureanu

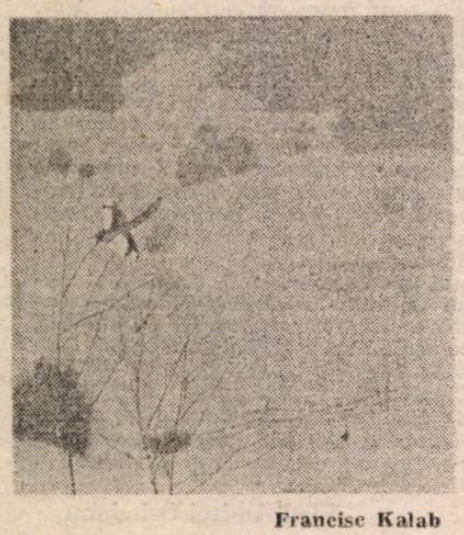

Francisc Kalab

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

„Atmosferă de lucru" la una din conferințele scriitorilor

Eugen Uricaru pledează pentru cultura română la Atena

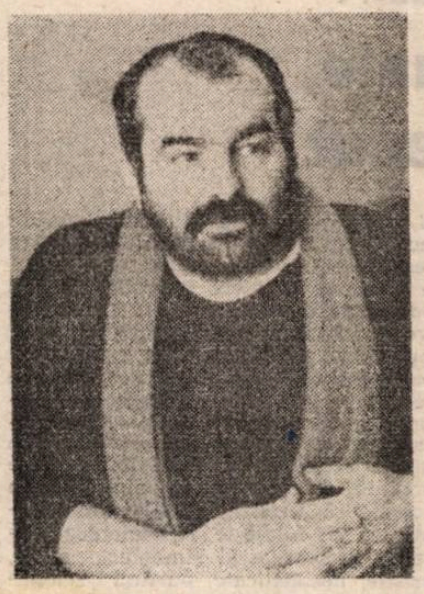

George Stanca într-o clipă de răgaz pe traseul Expres Magazin — Soti

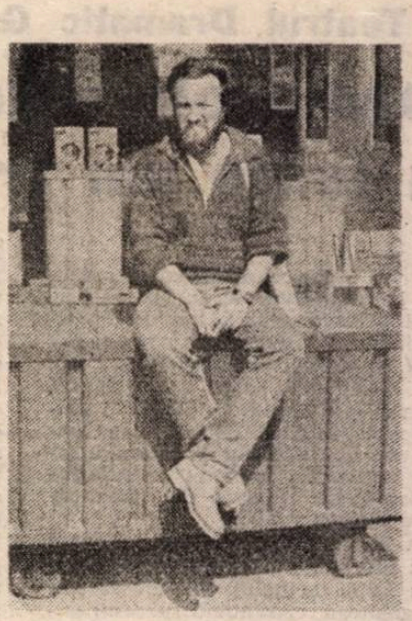

Marian Ilea a ocupat deja standul pe care își va etala viitoarele sale volume de proză

FAPTELE SFINȚILOR APOSTOLI

din
NOUL TESTAMENT
Versiune revizuită, redactată și comentată de arhimandritul Bartolomeu Valeriu Anania, sprijinit pe numeroase alte osteneli

CAPITOLUL 20

Pavel călătorește din nou prin Macedonia și Grecia : îl învie pe Eutihie din Troa ; de la Troa la Milet ; își ia rămas-bun de la Biserica Efesului.

1 Iar după ce a încetat zarva, Pavel și-a chemat ucenicii și le-a dat sfaturi ; și după ce și-a luat rămas-bun, a ieșit să meargă în Macedonia.

2 Și străbătând acele părți și dându-le sfaturi cu'n delungate cuvinte, a sosit în Grecia.

3 Și a stat acolo trei luni. Dar când era să plece în Siria [167], Iudeii au uneltit împotriva lui, și atunci el s'a hotărît să se întoarcă prin Macedonia.

4 Și au mers împreună cu el, până în Asia, Sopatru fiul lui Pirus din Bereea, Aristarh și Secundus din Tesalonic și Gaius din Derbe și Timotei ; iar din Asia, Tihic și Trofim.

5 Aceștia au plecat înainte și ne-au așteptat în Troa.

6 Iar noi, după zilele Azimelor, am pornit cu corabia de la Filipi și în cinci zile am sosit la ei în Troa, unde am rămas șapte zile.

7 Iar în ziua cea dintâi a săptămînii, când noi ne-am adunat să frângem pâinea [168], Pavel, care avea să plece a doua zi a stat cu ei de vorbă și și-a prelungit cuvântul până la miezul nopții.

8 Iar în odaia de sus, unde eram adunați, erau multe făclii aprinse.

9 Dar un tânăr cu numele Eutihie ședea la fereastră și a fost prins de somn în timp ce Pavel vorbea îndelung ; și, doborît de somn, a căzut jos de la catul al treilea ; și l-au ridicat mort.

10 Dar Pavel s'a coborît și s'a aplecat peste el și l-a luat în brațe și a zis : Nu vă tulburați, căci sufletul său este în el.

11 Și dacă s'a suit și a frânt pâinea și a mâncat, a vorbit cu ei mult, până'n zori ; și așa a plecat.

12 Iar pe tânăr l-au adus viu și nu puțin s'au mângâiat

13 Dar noi, venind înainte la corabie, am plutit spre Asson ca să-l luăm de acolo pe Pavel ; că el, voind să meargă pe jos [169], rânduise astfel.

14 Și dacă ne-a'ntâlnit la Asson, l-am urcat cu noi și am venit la Mitilene.

15 Și de acolo, mergând cu corabia, am sosit a doua zi în fața insulei Hios. Iar în ziua următoare am ajuns în Samos ; și după ce am rămas la Troghilion, a doua zi am venit la Milet.

16 Căci Pavel hotărîse să treacă cu corabia pe lângă Efes, ca să nu i se întâmple să întârzie în Asia ; pentru că el se grăbea ca de ziua Cincizecimii, de i-ar fi cu putință, să fie la Ierusalim.

17 Și trimițând din Milet la Efes, i-a adunat la el pe preoții Bisericii.

18 Și dac'au venit la el, le-a zis : Voi știți cum m'am purtat eu cu voi în toată vremea, din ziua cea dintâi când am venit în Asia,

19 slujind Domnului cu toată smerenia și cu multe lacrimi și încercări care mi s'au întâmplat prin uneltirile Iudeilor.

20 și cum nu m'am ferit ca nimic din cele folositoare să vi le vestesc și să vă învăț înaintea poporului și prin case.

21 mărturisindu-le și Iudeilor și Elinilor pocăința spre Dumnezeu și credința în Domnul nostru Iisus Hristos.

22 Iar acum iată că, legat fiind cu Duhul [170], merg la Ierusalim fără să știu cele ce mi se vor întâmpla acolo.

23 în afară doar că Duhul Sfânt îmi mărturisește prin cetăți spunându-mi că lanțuri și necazuri mă așteaptă.

24 Dar nimic nu iau în seamă și preț nu pun pe viața mea, fără numai să-mi împlinesc călătoria și slujba pe care am primit-o de la Domnul Iisus, aceea de a mărturisi Evanghelia harului lui Dumnezeu.

25 Și acum, iată, eu știu că voi toți, cei printre care am trecut propovăduind împărăția lui Dumnezeu, nu-mi veți mai vedea fața.

26 Pentru aceea vă mărturisesc în ziua de astăzi că sunt curat de sângele tuturor [171].

27 Că nu m'am ferit să vă vestesc toată voia lui Dumnezeu.

28 Drept aceea, luați aminte la voi înșivă și la toată turma în care Duhul Sfânt v'a pus pe voi episcopi [172], ca să păstoriți Biserica lui Dumnezeu, pe care El a câștigat-o cu însuși sângele Său [173].

29 Eu știu bine că după plecarea mea vor întra între voi lupi înverșunați care nu vor cruța turma.

30 Și dintre voi înșivă se vor ridica bărbați grăind lucruri sucite, ca să-i tragă după ei pe ucenici.

31 De aceea, privegheați amintindu-vă că timp de trei ani, noaptea și ziua, n'am încetat să vă sfătuiesc, cu lacrimi, pe fiecare din voi.

32 Și acum, vă încredințez lui Dumnezeu și cuvântului harului Său, cel care poate să vă zidească și să vă dea moștenire între toți cei sfințiți.

33 Argint sau aur sau haină n'am poftit de la nimeni ;

34 voi înșivă știți că mâinile acestea au lucrat pentru trebuințele mele și ale celor ce erau cu mine.

35 Pe toate vi le-am arătat, cum că astfel ostenindu-vă trebuie să-i ajutați pe cei slabi [174] și să vă aduceți aminte de cuvintele Domnului Iisus, căci El a zis : Mai fericit este a da decât a lua.

36 Și după ce a spus acestea, și-a plecat genunchii și s'a rugat împreună cu ei toți.

37 Și mare plângere a fost peste toți ; și căzând pe grumajii lui Pavel, îl sărutau,

38 îndurerați mai ales de cuvântul pe care îl spusese, că n-au să-i mai vadă fața. Și l-au petrecut la corabie.

CAPITOLUL 21

Călătoria lui Pavel de la Milet la Ierusalim. Pavel îl vizitează pe Iacob ; Iudeii îl arestează în templu.

1 Și a fost că după ce ne-am despărțit de ei, am plecat pe apă și, mergând de-a dreptul, am venit la Cos și a doua zi la Rodos, iar de acolo la Patara.

2 Și găsind o corabie care mergea în Fenicia, ne-am urcat în ea și am plecat.

3 Și după ce am zărit Ciprul și l-am lăsat la stânga, am plutit spre Siria și ne-am coborît la Tir, căci acolo avea corabia să-și descarce povara.

4 Și găsindu-i pe ucenici, am rămas acolo șapte zile. Aceștia-i spuneau lui Pavel, prin Duhul, să nu se suie la Ierusalim.

5 Și a fost că după ce am împlinit zilele, am ieșit și mergeam ; și ei toți, cu femei și copii, ne-au petrecut până afară din cetate ; și plecându-ne genunchii pe țărm, ne-am rugat

6 și ne-am luat rămas-bun unii de la alții ; și noi ne-am urcat în corabie, iar ei s'au întors la ale lor.

7 Iar noi, dacă am sfârșit călătoria pe apă, de la Tir am venit la Ptolemaida ; și i-am îmbrățișat pe frați și am rămas la ei o zi.

8 Iar a doua zi am plecat și am venit la Cezareea. Și intrând în casa lui Filip binevoitorul, care era dintre cei șapte [175], am rămas la el.

9 Și acesta avea patru fiice fecioare care profetizau [176].

10 Și dac'am rămas noi acolo mai multe zile, a coborît din Iudeea un profet cu numele Agab ;

11 și, venind la noi, a luat brâul lui Pavel, și-a legat picioarele și mâinile și a zis : Aceasta zice Duhul Sfânt : Așa îl vor lega Iudeii în Ierusalim pe bărbatul al cărula este acest brâu și-l vor da în mâinile păgânilor.

12 Și când am auzit acestea, și noi și localnicii îl rugam să nu se suie la Ierusalim.

13 Atunci a răspuns Pavel : Ce faceți ? plângeți și-mi sfâșiați inima ? Că eu sunt gata nu numai să fiu legat, ci și să mor în Ierusalim pentru numele Domnului Iisus !

14 Și dacă el nu s'a'nduplecat, noi ne-am potolit zicând : Facă-se voia Domnului !

15 Iar după zilele acestea ne-am pregătit și ne-am suit la Ierusalim.

16 Și împreună cu noi au venit și dintre ucenicii din Cezareea și ei ne-au dus să găzduim la un oarecare Mnason din Cipru, vechi ucenic.

17 Și sosind noi la Ierusalim, frații ne-au primit cu bucurie.

18 Iar a doua zi Pavel a mers cu noi la Iacob ; și au venit acolo toți preoții.

19 Și după ce i-a îmbrățișat, le-a povestit cu de-amănuntul cele ce a făcut Dumnezeu între păgâni prin slujirea lui.

20 Iar ei, auzind, slăveau pe Dumnezeu și i-au zis : Vezi, frate, câte mii de Iudei au crezut ; și toți sunt plini de râvnă pentru Lege ;

21 și ei au auzit despre tine că pe toți Iudeii care trăiesc printre păgâni îi înveți să se lepede de Moise, spunându-le să nu-și taie'mprejur copiii, nici să umble după datini.

22 Deci, ce e de făcut ? Fără'ndoială că mulțimea trebuie să se adune, fiindcă vor auzi că ai venit.

23 Așadar, fă ce-ți spunem noi. Noi avem patru bărbați care au asupra lor o făgăduință [177] ;

24 ia-i pe aceștia, curățește-te împreună cu ei și plătește-le tu cheltuielile, pentru ca ei să-și radă capul [178] ; și toți vor cunoaște că din cele ce-au auzit despre tine nimic nu este, ci că tu însuți umbli după Lege și o păzești.

25 Cât despre păgânii care au crezut, noi le-am scris rostindu-ne ca ei să se ferească de ceea ce este jertfit idolilor și de sânge și de animal sugrumat și de desfrâu.

26 Atunci Pavel, luându-i cu el pe bărbații aceia, s'a curățit împreună cu ei și a doua zi a intrat în templu să aducă la cunoștință împlinirea zilelor curățirii, când anume să fie adusă ofranda pentru fiecare din ei [179].

27 Și când era să împlinească cele șapte zile, Iudeii din Asia, văzându-l în templu, au întărâtat toată mulțimea și au pus mâna pe el

28 strigând : Bărbați israeliți, dați ajutor ! Acesta este omul care pe toți de pretutindeni îi învață împotriva poporului și a Legii și a locului acestuia ; ba încă și Elini a adus în templu și a spurcat acest loc sfânt.

29 — Că ei îl văzuseră mai înainte'n cetate pe Trofim Efeseanul împreună cu el și credeau că Pavel l-a adus în templu —.

30 Și s'a mișcat toată cetatea și s'a făcut adunare de popor ; și punând mâna pe Pavel, l-au tras afară din templu și îndată au închis porțile.

31 Dar când căutau ei să-l omoare, a ajuns veste la tribunul cohortei [180] cum că tot Ierusalimul s'a tulburat.

32 Acela, luând îndată oșteni și sutași, a alergat la ei ; iar ei, văzând pe tribun și pe ostași, au încetat să-l mai bată pe Pavel.

33 Atunci tribunul s-a apropiat, a pus mâna pe el și a poruncit să fie legat cu două lanțuri ; și a'ntrebat cine este el și ce-a făcut.

34 Iar în mulțime unii strigau una, alții alta ; și neputând el să cunoască adevărul din pricina zarvei, a poruncit să fie dus în tabără.

35 Iar când a ajuns la trepte, a trebuit să fie purtat pe sus de ostași, din pricina întărâtării mulțimii, lui Dumnezeu în toată conștiința cea bună...

II

36 că mulțime de popor mergea după el strigând : Omoară-l !...

37 Și când acela a vrut să-l ducă'n tabără, Pavel i-a zis tribunului : Îmi este îngăduit să-ți spun ceva ? Iar el a zis : Știi grecește... ! ?,

38 nu ești tu oare egipteanul care mai zilele trecute s'a răsculat și i-a scos în pustiu pe cei patru mii de ucigași [181] ?...

39 Și a zis Pavel : Eu sunt iudeu din Tarsul Ciliciei, cetățean al unui oraș care nu este neînsemnat. Te rog, dă-mi voie să-i vorbesc poporului.

40 Și dându-i-se voie, Pavel a stat în picioare pe trepte și i-a făcut poporului semn cu mâna. Și s'a făcut o mare tăcere ; și el a vorbit în limba evreiască [182] zicând ;

---

167 Din FA 19, 21 și Rm 15, 25—26 știm că Pavel se pregătea să plece la Ierusalim pentru a duce acolo ajutoarele colectate din Macedonia și Ahaia.

168 Euharistia duminicală (în prima zi a săptămînii iudaice) devenise o practică obișnuită a comunităților creștine. Din context înțelegem că membrii comunității s'au adunat Sâmbătă seara (când începea de fapt ziua de sărbătoare), iar „frângerea pânii" a avut loc după miezul nopții. (De observat că Luca își reia povestirea la persoana întâia plural — vezi nota de la 16, 10).

169 Aproximativ 40 km., distanță pe care Pavel hotărîse s'o parcurgă cu picioarele, probabil singur.

170 Legat cu Sântul Duh. Pavel se consideră robul Acestuia și merge numai acolo unde Stăpânul știe și vrea.

171 Arhiereii Iudeilor îi învinuiseră pe apostoli că aceștia vor să-i facă răspunzători de sângele lui Hristos (FA 5, 28), uitând că ei înșiși își asumaseră această responsabilitate în fața lui Pilat (Mt 27, 25). E posibil ca lui Pavel să i se fi adus învinuiri asemănătoare în comunitățile iudaice din Efes, Corint și Tesalonic.

172 Text clar despre existența episcopatului ca treaptă harică, prin venirea și lucrarea Sântului Duh. Literal, grecescul episkopos înseamnă supraveghetor. Imaginea de totdeauna a episcopului a fost aceea a unui păstor care veghează asupra turmei sale.

173 Evident, cu sângele lui Iisus Hristos, dar textul vrea să pună în lumină deofiinţimea (cosubstanţialitatea) dintre Dumnezeu-Tatăl și Dumnezeu-Fiul.

174 Milostenia trebuie făcută din propria ta osteneală, nu din venitul nemuncit ; altfel, ea nu constituie o jertfă, ci un simplu act filantropic.

175 Unul din cei șapte diaconi (vezi 6,5).

176 Despre profeții din Biserica primară vezi nota de la 11,27

177 Erau, ca și Pavel, supuși votului voluntar al nazireatului, deci perfect încadrați în Legea lui Moise (vezi nota de la 18,18).

178 Cheltuielile cerute de ritualul purificării și al tunderii (minuțios consemnat în Nm 6). Pavel se tunsese la Chenhreea.

179 Text dificil, cu variante de traducere. Se pare că stadiile noilor nazirei aveau termene diferite, care trebuiau să fie anunțate pentru programarea ritualului final al fiecăruia.

180 Comandantul cohortei staționate în fortăreața Antonia, cazarmă construită de Irod cel Mare în imediata apropiere a templului.

181 Textual : sicari ; naționaliști extremiști, a căror răscoală e menționată și de istoricul Iosif Flaviu. Despre revolte asemănătoare vezi 5, 36—37.

182 De fapt, în aramaică : ebraica propriu-zisă nu mai era vorbită de la întoarcerea Evreilor din captivitatea babilonică.

alexandru baciu

PRIETENUL MEU NICKI...

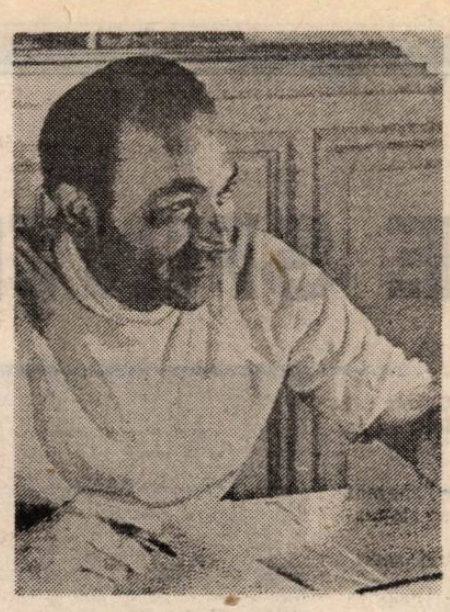

Nu-mi amintesc nici acum prea bine cînd l-am cunoscut prima oară pe Nicki. Oricum în timpul „obsedantului deceniu" cînd lucram în aceeași instituție. Venise cu bune state de serviciu. Dar nu știu cum au hărăzit Parcele, căci nu după mult timp — într-o zi neagră — ne-am găsit amîndoi văduviți de profesiunea noastră firească printre sutele de „eliberați" din funcție ai instituției. Și atunci — în timpul îndelungatelor căutări ale unui serviciu pe străzile bucureștene, cînd însorite, cînd ploioase — ale acelei toamne capricioase, am legat prietenie trainică pe care n-a zdruncinat-o nici una din puținele încercări prin care ne-a fost dat să trecem fiecare din noi pînă la prematura și tragica lui dispariție.

La drept vorbind, — pe vremea aceea — firi prea aidoma nu eram. El, un descurcăreț, un întreprinzător, un curajos, chiar un temerar, gata să înfrunte ce socotea că nu-i potrivit să fie. Eu, un sfielnic, un nevolnic, dar care n-aș fi acceptat să particip la orice apreciam că-i nedrept. Așa că băteam mereu „marginile". Aveam însă o zonă comună de neîmpliniri, sub care ne-am legat strîns existențele vreme îndelungată, străduindu-ne să nu ne înnămolim în acei ani de beznă. După cîteva luni de căutări, cînd a trebuit să ne drămuim din greu hrana zilnică — Nicki s-a „rostuit" ca funcționar la A.D.A.S., însărcinat să alerge toată ziulica pentru găsirea de noi asigurări din care avea o redusă cotă-parte. Mai ales că pînă în pragul concedierii avusese o bună situație materială. Dar cu puțin timp înainte, soția îl obligase să divorțeze ca să plece cu viitorul consort în străinătate împreună cu unicul lor fiu și tot ce agonisiseră în anii de căsnicie. O văd ca azi pe prima lui soție, Sara : mai corpolentă ca el, cu ochii negri, cu priviri lunecoase și senzuale, cu îmbelșugați sîni, ce răzbăteau prin bluza mereu puțin descheiată, cu o carnație tuciurie, ce ispitea cu toată alura ei puțin mătăhăloasă. Avea ceva de Mesalină ! Nicki o iubise nespus în cei aproape cincisprezece ani cît fuseseră căsătoriți și nu precupețise nici un efort ca să-i îndestuleze firea ei capricioasă. Îl adora și pe Petru, feciorul lor, care să tot fi avut 12—13 ani cînd plecase din țară. Frumușel, cu ochii de cărbune ca ai maică-sii, trupeș pentru vîrsta lui, avea — totuși — ceva bleguț în înfățișarea care-ți atrăgea simpatia, dar și o vagă compasiune. Se despărțise de el cu o nestăvilită tristețe. Mult timp după ce l-am cunoscut, gîndul la cei plecați îl arunca în prelungi crize de melancolie din care cu greu reușeam să-l dezlănuiesc. Rămăsese doar cu apartamentul mărișor unde locuiseră împreună, la etajul șase al unui vechi bloc din centrul Bucureștiului, în apropierea statuii lui Mihai Viteazul, acum pustiit de mobilă și prețioasele obiecte ce le adăpostise cîndva și care luaseră drumul consignației ca să mulțumească hapsînele nevoi prilejuite de plecarea precipitată a soției și feciorului. Nicki a acceptat totul cu resemnare, cu stoicism ; ca și noul serviciu. Așa a pornit curajos să-și „cîștige galoanele" în modesta lui funcție, atît de departe de ce ar fi meritat, pe măsura bogatelor sale însușiri întru ale spiritului...

Era pe atunci un bărbat în toată firea, cam de patruzeci de ani, robust, cu părul negru cîrlionțat, bogat, cu ochii întunecoși, cu un nas ușor curbat, care străjuia buze senzuale, des bîntuite de un surîs ironic. Toată expresia figurii degaja o încredere fermă în sine, larg deschisă și celor care îl cunoșteau pentru prima oară. Trupu-i solid, puțin adus din spate, bine proporționat, — nu prea înalt, dar nici scund — și-l purta țanțoș, convins că merită adularea femeilor. Ceea ce era adevărat, căci multe din colegele lui — n-au șovăit să-i viziteze apartamentu-i singuratic. Nu s-a legat sufletește de nici una, eu imputîndu-i de multe ori această nestatornicie, chiar un anumit cinism, nefiresc la vîrsta lui, dacă nu de-a dreptul reprobabil. Dar îmi replica — nu fără rost — că trebuia mai întîi să-și îmbunătățească situația materială ca să-și poată îndeplini obligațiile față de viitoarea consoartă. Așa că a pornit cu sîrg să trudească în noua lui meserie, cîștigîndu-și curînd aprecierile superiorilor care i-au extins aria de activitate, trimițîndu-l deseori și în provincie. Pentru altul, o pacoste ! Dar Nicki găsi curînd în lungile lui peregrinări prin țară o adevărată bucurie. Se întorcea din fiecare călătorie ba cu un tablou înnegrit de patina vremii, ba cu o sabie ruginită, ba cu un ceas vechi, ba cu o icoană pe sticlă, ba cu niște farfurii ciobite găsite prin vreun ungher de pod. Prinse chiar să citească asiduu cărți de specialitate devenind — după cîțiva ani — un priceput colecționar amator de obiecte de artă. Străbătea țara în lung și lat — de multe ori în condiții grele, foarte precare și pentru vîrsta lui, — însă niciodată nu-l istoveau drumurile, căci pe lîngă obligațiile profesionale ce le îndeplinea cu sîrguincioasă conștiinciozitate se întorcea voios mai totdeauna cu o nouă „achiziție" — în aparență fără însemnătate — dar căreia el îi acorda o deosebită valoare artistică. Așa — în cîțiva ani — apartamentul lui își pierdu goliciunea-i stingheră și hidă. Din nou pereții străluciră de încantația unor tablouri proaspăt meșterite, reconsiderate, care-și recăpătaseră prin truda lui prospețimea vremurilor revolute cînd fuseseră create. Acum, acolo la el toate îți luminau privirea : panoplii cu săbii și iatagane de pe timpul încîlcitului veac al XVIII-lea al fanarioților noștri hrăpăreți și eruditi ; stergare de o albeață scînteietoare țesute cu fir de aur și argint ; farfurii de ceramică cu geometrice desene și flori negre, roșii, galbene, albastre în toată paleta curcubeului ; un fragment de înzidită catapeteasmă de altar, de pe care, dintr-o frescă, te priveau cîțiva sumbri sfinți extatici ; cîteva icoane de sticlă cu alți duhovnici, dar aceștia în atitudini vesele ce parcă incitau pe ceilalți la dialoguri lumești, dacă nu chiar poznașe ; vitrine cu bibelouri, animale de porțelan — cele mai varii specii ; două mari vase japoneze cu măiastre încrustații. Ce s-o mai lungesc ! Toată casa — și mai ales una din odăile apartamentului — devenise un adevărat muzeu, unde nu istoveam niciodată să-i admir bunătățile artistice. Iată de ce ne plăcea să tăifăsuim îndelung acolo — în orele după-amiezii — despre cărți și oameni, despre minunățiile tehnicii moderne și nevolnicile noastre, despre lumea de spaimă în care trăiam și nu-i vedeam liman ; pînă cînd umbrele serii se strecurau alene prin ferestrele balconului, de unde adeseori — privirile noastre mîngîiau cu nesaț de la înălțime, fie splendoarea soarelui ce amurgea — învolburat colorat — după bătrînele clădiri din apropiere, fie farmecul inefabil al forfotei circulației trecătorilor minusculi de pe străzile din preajmă...

• • •

Omul se împlinise din nou cu toate împrejurările vitrege prin care trecea. Își sublimase vocația inițială cu o istețime de care nu-l credeam capabil în lungile zile picloase cînd hoinăream împreună pe străzile bucureștene în căutarea unui serviciu.

Oricum prietenul meu se schimbase mult. Se debarasase de vaga aroganță ce-l însoțea uneori ascunzîndu-i adevăratele realități sufletești. Contribuia și vîrsta care-i risipise nestatornicele elanuri sentimentale. Intrase, în deceniul șapte și depășise — ca și mine — jumătate de veac păstrîndu-și încă toată robustețea care-i îngăduise să suporte cotidianul năclăit în spaime și grelele avataruri la care îl solicitase profesiunea lui de funcționar la A.D.A.S. Se înstăpînise în el anumite deprinderi ce înainte le desconsidera acordîndu-le un iz conformist în care nu credea. Noua viziune de viață, cuibărită alene, l-a și îndemnat să se căsătorească a doua oară, după mai bine de zece ani de cînd îi plecase prima soție cu feciorul lui. Dar spre surprinderea mea — vecină la început cu uimirea — împărtășită de mai toți prietenii și cunoscuții săi — își luă consoartă o văduvă — cam de vîrsta lui — dacă nu chiar cu cîțiva ani mai mare ca el — care avea și o fată proaspăt bacalaureată. Funcționară și ea, cu program regulat de serviciu, noua soție a lui Nicki, avea toate însușirile unei harnice gospodine. Lucia mai purta încă nurii unei femei frumoase ; destul de bine clădită, fără să fie grasă sau înaltă, cu o carnație roz-ivorie atrăgătoare, cu sînii micuți, cu sclipiri uneori jucăușe în privire, avea încă daruri ca să mai placă. Pentru el însă care cunoscuse voluptatea atîtor tinere era desigur o abdicare, de fapt îndelung meditată. Căci precumpănitoare în alegerea lui — în aparență atît de intempestivă pentru noi — fuseseră desigur alesele și temeinicele daruri de gospodină harnică ce se vădiră curînd statornicind ordine și chibzuială în viața lui de înveterat burlac cu deprinderi haotice, mereu precare. Curînd existența lui a prins să se scurgă într-un ritm molcom, sedativ, căruia îi dădeau tîrcoale obiceiuri, — dacă nu de-a dreptul rutine, ignorate sau chiar hulite cu puțin timp înainte în interminabilele noastre convorbiri. Așa deveni cazanier continuînd să-și îndeplinească obligațiile profesionale cu mai multă conștiinciozitate pentru care, — de altfel — fusese „promovat" acum avînd alte atribuții, mai statice care nu-l obligau la prea multe deplasări „pe teren". Prinseseră surdină efemerele și desele escapade de odinioară, prea febrilele căutări răscolitoare de obiecte artistice. Intrase într-o zodie a calmului, a rîvnei pentru o viață tihnită, chiar a îndoielilor față de anumite convingeri dragi lui într-un trecut nu prea îndepărtat ; trăia pe tărîmuri noi, ale unor dorințe pline de reverie pe care nu le cunoscuse niciînd altădată.

Nisipul se scurgea acum potolit în clepsidră. Totul contribuia să se întîmple așa : serviciul modest al fiecăruia dintre soți — fără lunecușuri abrupte — deși mereu sub spaima de a nu fi „eliberat" din funcție pentru motive imaginare, casa curată și îngrijită unde găsea totdeauna o masă pregătită, cu toate lipsurile cotidiene, tabieturile odihnitoare ale după-amiezii, uneori taifasurile cu prieteni și cunoștințe sau vacanțele la munte și la mare cu prilejul concediului legal cînd se bucurau juvenil de aerul ozonificat sau soarele dogoritor, evadînd din toridul cotidian bucureștean.

Parcă timpul n-avea sfîrșit pentru el...

Rotocoalele de fum ale țigării se învolburau începînd panoplia cu iatagane turcești din fața lui și jardiniera din balcon cu flori înmugurite. Primăvara răzbătea greu prin fereastra de lîngă el, după îndelungata iarnă cu nopți nesfîrșite. Primele zile ale lui martie anunțau nevolnic noul anotimp. Nicki scutură grăbit scrumul țigării pe farfurioara ceștii de cafea. Dincolo de blocul de vizavi soarele amurgea domol într-o pîclă vag argintie. Gîndurile îi erau învălmășite și nu reușea deloc să le descîlcească, să le descurce puțin, să le mai destrame cît de cît și să le aducă pe un făgaș mai luminos de înțelegere. El, așa de robust, cu nervii totdeauna tari, cu o nedezmințită vigoare ce-l ajutase să învingă puzderie de încercări în anii apropiați și în trecutul mai îndepărtat ! El, care dusese în ultima vreme — datorită mai ales Luciei — o viață atît de cumpătată — mereu cu o surdină pusă excceselor pe care nu le ocolise zeci de ani ! De unde se izvodise — tam-nesam — boala asta căreia medicii îi dădeau acum tîrcoale cu suspiciune ? Doar niște dureri de stomac ! La început nu le acordase nici o importanță, dar pe urmă — sfîndu-l tot mai mult — fusese internat la cîteva spitale de specialitate și ieșise mereu — după nesfîrșite săptămîni de chinuitoare investigații — fără un diagnostic precis, urmărit parcă de privirile vag-compătimitoare ale doctorilor consultați.

Și acum— mîine către prînz — aștept rezultatul analizei acesteia socotită de medici atît de însemnată, pentru mine... Am să mă duc, am să mă duc neapărat la spital la ora indicată... doar am fost de atîtea ori în ultimele luni... Dar acum parcă-i altceva... Atîta neliniște în privirile doctorilor... Ca niciodată... O să treacă și asta...

Însă așa e firea mea întortocheată, foarte bănuitoare... și totuși m-am descurcat pînă acum... m-am descurcat destul de bine... ar trebui să mă cred mulțumit... Dacă n-ar fi fost boala asta păcătoasă din ultima vreme... M-am străduit să nu mă las învins... atîta luptă... și nu m-am umilit... Dar cîtă nevolnicie, de neputință în lumea asta absurdă îmbibsită de spaimă... și totuși am suportat mereu... Dar înțeleg prea puțin ce se petrece în jurul meu... nu înțeleg cît trebuie... Privirile îmi lunecă uneori alături de tot ce mă înconjoară, nu văd, sunt oarbe, fug, se prăbușesc, în gol, în vid... Ar trebui să avem simțuri mai sensibile pentru detectarea adevărului, pentru dezvăluirea dreaptă a ce ne este în preajmă... Da, să înregistreze imediat și să ne vestească drept : ăsta-i bun, ăsta-i rău, ăsta-i un cabotin, un artist prost, mimează adevărul, justețea, iubirea, pasiunea, suferința... Da, prea multe măști... spațiul nostru de percepție e prea strîmb, prea redus, prea imperfect pentru lumea asta hidă în care trăim... Și de ce n-am avea și un simț premonitoriu ? Aș fi rezolvat mai mult în viață ? Nu știu...

Am abdicat uneori în fața neputinței înțelegerii mele, a simțurilor mele... Ce vină avem că suntem înzestrați „neisprăviți" într-o lume barbară ?

Ce de ani au trecut de cînd în timpul războiului m-au trimis de la Iași într-un lagăr din Transnistria. Parcă a fost ieri ! Am evadat cu un glonț în picior... și cîte ore nesfîrșite pînă m-a putut pansa — de bine de rău — țăranul acela cu ochii blînzi și mîini zdravene, de aur, care nu m-a întrebat nimic, pentru că știa tot...

Și apoi, anii imediat după război. Ani aprigi... Eram tînăr, cumplit de tînăr și nu cunoșteam limite. Adevărurile mi se păreau absolute, ferme, definitive. Mai tîrziu vremea s-a prăbușit peste mine cu absurdul ei — adevărurile de odinioară au prins o elisă sticloasă prin care existența mi-a apărut altfel. Poate și pentru că Sara m-a părăsit și a plecat pe neașteptate din țară cu fiul nostru și ce agonisisem cu trudă. N-am putut s-o împiedic. Și vremea s-a înnămolit mai mult în beznă... Atunci, totul, în jurul meu, mi s-a părut bîntuit de nesiguranță, o lume viscoasă, așa cum te simți într-un acvarium...

Iar acum, în ultimele luni, am simțit cum se zămislesc în mine alte existențe, ca niște polipi, ca niște ființe proliferate exacerbat, străine și totuși ale mele, care îmi colcăie în suflet și în trup, mă însoțesc pretutindeni, se înfruntă, se ceartă, mă terfelesc, mă umilesc. Gîlceava lor e boala mea. Ele mă chinuie, mă fac să nu mă mai recunosc, să fiu altul decît cel de altădată, să mă obsedeze acum pînă la disperare, pînă la istovire, gîndul la rezultatul analizei de mîine...

La naiba, cu toate divagațiile, cu toate absurdițățile astea ce-mi dau tîrcoale ca o lepră... Mîine cînd am să mă duc la spital, am să mă îmbrac mai elegant ca de obicei... și am să iau un taxi... și am să înfrunt privirea doctorilor...

L-am văzut ultima oară pe Nicki cu o zi înainte de cutremur, pe la 9 dimineața. Trebuia — a doua zi — să se ducă să ia rezultatul unei analize de la spital. Acum freca parchetul în vestibul — cu o grabă nestăvilită, cu un soi de exasperare pe care am înțeles-o. I-am cerut să-mi împrumute o carte, dar ca s-o iau din bibliotecă de lîngă el trebuia să-i întrerup truda făcută cu atîta fervoare, izvodită din tainice ascunzișuri sufletești. N-am vrut să-i tulbur gîndurile pe care le simțeam vagabondînd pe alte tărîmuri. I-am spus că am s-o iau mîine...

Mîine... I-am dat telefon de mai multe ori spre prînz, și imediat după-amiază, dar nu mi-a răspuns decît către seară. N-a fost nevoie să-l întreb nimic. Mi-a spus cu o voce pe care n-am recunoscut-o, ca din altă lume : „Dacă aș avea curaj, m-aș arunca acum pe fereastră, de aici de la etajul șase...".

Curînd, au început zguduiturile, ca o uriașă lamentare neașteptată, ca o dureroasă scrîșnire a pămîntului nemulțumit. Nu știu cum am scăpat din micul apartament unde locuiam nu departe de bătrînul bloc al lui Nicki. Cum nu răspundea la telefon — după ce imensul zbucium al terei s-a potolit — am străbătut năuc prin bezna picloasă de coșmar cele cîteva străzi care ne despărțeau. Din apropiere, — vetusta clădire — casa unde locuise Nicki zeci de ani — ce adăpostise atîtea bucurii și nefericiri — nu mai era decît o uriașă grămadă de moloz fumegînd care tulbura insolit zările istovindu-se să răsară...

Corneliu Brăescu

martie-aprilie 1977.

TRANZIŢIA POLITICĂ ACTUALĂ

METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAŢII

Jean-Paul Sartre spunea — şi multă vreme am stat uimiţi în faţa acestei idei — că libertatea umană este totală, că omul dispune integral de el însuşi, întrucît trecutul nu este mai puţin plastic, mai neconformabil decît viitorul. Trecutul nu este în el însuşi ci doar ceea ce apare încorporat în fiinţa noastră prezentă ; el este ceea ce noi îi permitem sau îl facem să fie. Carlos Castaneda, scriitor atît de ascultat în ultima vreme încît tocmai prin aceasta ne produce uneori îndoieli, nelămuriri şi temeri, ne vorbeşte despre posibilitatea realităţilor separate, reciproc distincte („A Separate Reality", Washington Square Press şi alte lucrări ale sale), faptul nefiind produsul unui gen de jonglerie transcedentală ci un simplu rezultat al condiţiei noastre culturale pluraliste. Occidentul s-a arătat apt să perceapă de îndată modalitatea antropologică de abordare a experienţei cunoaşterii propusă de Castaneda. O cultură este un sistem de a conceptualiza care se reflectă pînă şi în percepţie. Ce să fie atunci o politică ? Nimic altceva decît o subcultură (prefixul „sub" are aici sens structural-ierarhic şi nu valoric). Merită să cheltuim timp şi eforturi pentru a face din politologie ceea ce este în chiar esenţa ei, dar refuză să devină în planul expresiei publice, nu rareori din snobism, o ramură a antropologiei culturale. Politica este atunci, o modalitate a conceptualizării. Pe ce teren se situează în consecinţă motivaţia actului politic (în existenţă politică) şi, evident, explicaţia acestuia (în politologie) ? Motivaţiile şi explicaţiile nu pot fi decît afective, comportamentale sau intelectuale. Problema este dacă ele sînt recunoscute drept ceea ce sînt, sau nu. În ultimul caz vom vorbi de intervenţia mecanismelor de apărare psihică.

A crea un sistem sau altul de conceptualizare este lucrul cel mai pozitiv cu putinţă. Omul continuă să existe ca fiinţă culturală întrucît există pluralist, în modalitatea a mai multe culturi. Culturile în sine, prin determinări interne, nu se epuizează şi nu se sting — ele degenerează în condiţii de izolare, dar se reactivează oricînd prin deschidere. Izolarea conduce orice sistem politic la dictatură ; deschiderea generează democraţie. Pluralismul — conceptual, existenţial şi cultural — interdependent înseamnă democraţie plus, pur şi simplu, fiintare umană. Cu toate acestea capacitatea de a conceptualiza divers poate aduce după sine o acoperire a adevăratelor motivaţii — se iniţiază reacţii psihice de apărare deci distorsionate. Mecanismele psihice de apărare intră în joc totdeauna acolo unde exprimările instinctuale sînt temute, cîtă vreme subiectul — sau subiecţii — apreciază, conştient sau inconştient, că ele trebuie ţinute sub control. Două sînt manifestările instinctuale majore, care suscită intervenţia mecanismelor de apărare : instinctul erotic şi agresivitatea. Ambele influenţează total atît existenţa individuală cît şi cea socială ; cu toate acestea, erosul este instinctualitatea şi pulsiunea esenţial individuală, rămînînd pentru viaţa publică un simplu instrument şi vehicul ; lucrurile stau exact invers în cazul agresivităţii. Se poate, neîndoielnic, afirma că politica nu este, sub raport psihologic, altceva decît control şi/sau utilizare a agresivităţii umane. Mecanismul de control instinctual care depinde cel mai mult de limbaj, care astfel, este uşor socializat, care acţionează în planul conştiinţei dinspre ambianţa socială înspre individ, este raţionalizarea. O percepţie deformată, o emotivitate alienată, un comportament dezadaptativ, un intelect generator de erori nu sînt puse în relaţii cu puternice pulsiuni instinctuale refulate sau neglijate, ci cu o serie de principii şi concepte artificial asociate, spre a oferi motivaţiile necesare continuării refulării. Existenţa societăţilor limitate — grupări de individualităţi pînă, cel mult la nivel naţional — este determinată de ample şi puternice serii de constrîngeri sau restricţii morale şi juridice. Activitatea externă a statelor şi naţiunilor — subordonată mai curînd interesului decît eticii — a putut fi folosită prin procedeul deplasării tensiunii instinctuale în controlul agresivităţii primar orientată intern. Lumea modernă introduce însă şi criterii restrictive severe şi pentru acţiunile externe. Agresivitatea care altădată se manifesta ca război, incursiuni asupra vecinilor, izolare politico-socială şi culturală, a devenit xenofobie şi, consecutiv, trăire fantasmatică a identităţii naţionale, precum şi a condiţiei naţionale curente. Raţionalizării i se adaugă, în raport cu diferitele obiective ale încorporării instinctualităţii în conştiinţă, alte mecanisme de apărare psihică. Elementele conştiinţei ce se construieşte sînt : identitatea de sine, valoarea sinelui şi corelarea cu lumea.

Dificultăţile istoriei noastre naţionale şi mai ales anii dictaturii comuniste au produs o dublă scindare din care au rezultat, din fiinţa noastră trei entităţi distincte : adevărata existenţă în care sîntem în chip real, flancată de o parte de imaginea altora despre noi şi de cealaltă parte de imaginea noastră despre noi înşine. Tensiunile extreme dintre cele două imagini fac astfel încît realitatea din mijloc să rămînă noroasă şi să fluctueze între a justifica o imagine şi a o justifica pe cealaltă. Identitatea, valoarea şi corelaţia externă se văd asociate a trei teme majore ale gîndirii româneşti : originea, vinovăţia şi războiul, toate, desigur, referite la noi înşine.

Identitatea este în parte propria noastră origine, sursa fiinţei noastre. Prima identificare se face cu cei din care ne tragem. Incapacitatea de a ne afla originea este sursa unora dintre cele mai grave tendinţe tanatice, destructive, stînd drept cauză psihică primă şi nu rareori neidentificată a multor sinucideri. Miturile tribale încep cu istoria descinderii unei colectivităţi din eroul ancestral şi a acestuia dintr-un zeu. Istoria originilor unui popor participă decisiv la definirea identităţii acestuia. Originea astăzi — într-o perioadă a extinderii ştiinţelor istorice asupra a aproape tuturor surselor posibile — nu poate depinde de fantezie. Ea nu are cum face, concret vorbind, obiectul intervenţiei dorinţei în real. Principiul realităţii domină, fără putinţă de opunere, concepţia istorică, lăsînd principiului plăcerii cu totul alte cîmpuri de manifestare. Această constatare se referă însă în mod strict la concepţia istorică, nu şi la valorificarea culturală şi psihologică a cunoaşterii istorice. Un popor a rezultat din mixarea iniţială a două, trei, cinci, zece alte popoare ; ulterior a suportat prezenţa unuia, a doi, a trei invadatori ; apoi în sfîrşit a asimilat alţi unu, doi trei, migratori şi a stabilit relaţii culturale elective cu cîteva mari naţiuni. Acestea sînt fapte. Chiar şi aşa, ponderea comparativă a fiecărui element de etnogeneză este dificil de estimat. Istorici diferiţi pot pune un accent diferit pe una sau alta din contribuţiile separate care au jalonat naşterea unui popor şi a unei naţiuni. Ceva mai mult decît atît se întîmplă însă pe calea raţionalizării prezentului prin intermediul istoriei — este vorba de valorizarea factorilor etnogenezei. Valorizare în istorie, înseamnă afirmarea potenţialităţilor şi caracterelor. Şi potenţialitatea şi caracterul unei naţiuni sînt socotite conjugate moştenirii şi tradiţiei. Aici începe convergenţa raţionalizării cu tendinţa retragerii în trăiri fantasmatice. Sîntem viteji pentru că ne tragem din romani, sîntem apţi de sacrificiu pentru că avem o origine dacă şi, astfel, pînă la un punct pitagoreică : avem sînge slav în noi şi astfel sîntem pasionali şi nostalgici. În aceste locuri comune se ascund justificările aspiraţiilor noastre instinctuale, puternice, dar nu neapărat profunde, şi, adesea, neîmplinite. În originea noastră, în originea popoarelor europene, în originea naţiunilor lumii atlantice se ascunde însă modul de a raţionaliza o chemare înspre morală şi, deci, universalitate umană. Există o lume latină, o lume germanică, una slavă şi o alta nouă — americană — în acest spaţiu aflat între Urali şi coasta californiană a Pacificului. Etico-istoric, Anglia este o combinaţie latino-germanică (normando-britanică dar normanzii erau profund latinizaţi). Spiritul iudaic, la origine intens opus celui latin, influenţează în aceeaşi direcţie ca şi acesta culturile euro-atlantice. Motivul este, desigur, similitudinea evoluţiei în timp a marilor culturi. Latinitatea este dreptul acţiunii pragmatice ; lumea germanică este dreptul celui neglijat ; slavismul este pretenţia oprimatului ; iar America este datoria omului fără trecut, deci simplu, şi nou.

Am învăţat încă de la şcoală că romanii erau deosebit de pragmatici ; în chipul cel mai practic ei oficiau şi cultul zeilor şi respectul autorităţii publice. Istoria română este departe de a consta numai din victorii şi, cu toate acestea, timp de multe secole ea înregistrează exclusiv războaie cîştigate. Cum ? Cu deplină abilitate de a scoate binele din rău, de a nu suferi complexul înfrîngerii, printr-o capacitate incredibilă de a îndura suferinţe, capacitate mai mare decît aceea a oricărui alt popor de a îndura eforturile şi consecinţele victoriilor proprii. Mai puternici în înfrîngere decît alţii (gali, cartaginezi, daci, parţi) în succese, romanii au creat însuşi modelul puterii statale. Nu de mult, un om de cultură ungur spunea — cu eleganţă, uşoară tristeţe şi uşoară ironie — că, pe cînd Ungaria nu a cîştigat în ultimele secole nici un război, România (probabil, considerînd Principatele, înainte de Unire) nu a pierdut nici unul. Maxima romană „salus populi suprema lex" nu de multe ori a primit, atît în istoria română cît şi în cea română, un sens pe care l-am putea numi machiavelic ; dar aşa se face că pe cînd toate celelalte state, în acest Est european au apărut, au dispărut şi au reapărut, statele române sînt singurele a căror continuitate se întinde documentar pe aproape şapte secole, de independenţă sau de vasalitate, dar nu de integrare în alt sistem statal. Faţă în faţă cu Roma, popoarele germanice au trăit sentimentul celui care va fi fost alungat la Est de Eden, al lui Cain, cel căruia nu i se primeşte ofranda. Forma extremă a acestui sentiment se regăseşte în lumea slavă. Latinitatea însă, inclusiv latinitatea noastră încorporează substanţial maxima Vechiului Testament : „mai bine un cîine viu decît un leu mort".

Primejdia ascunsă în construcţia noastră de identitate este pragmatismul. „Salus populi suprema lex" — dar oare poporul acela mai subzistă dacă este salvat cu orice preţ ? Lumea modernă a opus pragmatismului doar ideologia, forma alienată şi denaturată a idealului. Acesta, idealul, este fiinţa umană perfectă, propusă nouă de Divinitate. Cu totul pragmatici în lumea cotidianului, încetăm să existăm dacă pertractăm cu idealul, deci cu însăşi natura noastră profundă. Statele Unite par a fi fost, două sute de ani, modelul pragmatismului modern şi totuşi nici o altă civilizaţie nu a manifestat o similară intransigenţă în acţiunea antinazistă, anticomunistă, în problema drepturilor omului şi în linia universalizării ideii filantropice. Omul care nu se justifică printr-o istorie — fericită sau dezastruoasă — cu origini derivînd din legende, caută să se definească singur pe sine, ca om deplin. Aceasta este justificarea civilizaţiei americane. Latinitatea aspiră la supravieţuire, lumea germanică trăieşte aspiraţia recunoaşterii, lumea slavă caută să se nască deplin. Civilizaţia americană caută creşterea continuă. Instinctul nostru de supravieţuire şi conservare ne aşază sub conceptul de latinitate, prin care raţionalizăm (nu rareori fantasmatic aşa cum am spus) o dorinţă anxioasă de viaţă. Dar lumea latină nu s-a redus la pragmatism — nici măcar cel înalt spiritualizat al lui Marc Aurelius. Latinitatea este, cred, şi lumea transcendentă a regelui Numa şi lumea iubirii triste pentru femeile şi bărbaţii patriei, a lui Ovidiu, apoi lumea voinţei inflexibile din „Războaiele galice" şi „Războaiele civile", cea a surprinderii umanului pînă şi dincolo de uman din „Satyricon". Germanii nu au produs doar invazii, ei au născut cavalerismul şi lumea poetică din jurul palatelor medievale, prin care a renăscut marea literatură. Slavii au reînviat, prin sacrificii şi lupte, statele care au apărat Europa de lumea mongolă. Ce trebuie să deducem din toate acestea ? Că la originea oricărei mari civilizaţii se află nu pragmatismul, nu agresivitatea, nu patima ci o combinaţie fabuloasă de pragmatism, uneori agresiv, cu deplină încredere în idealitatea spiritului uman şi a lumii. Civilizaţia nouă care s-a afirmat ca atare, acum, este civilizaţia americană. Şi, totuşi, de ce acest impact american asupra celorlalte culturi ? Prin creşterea tehnologică şi demografică, prin evoluţia ştiinţei şi principiilor etico-politice toate culturile şi civilizaţiile planetei, şi astfel naţiunile, deci culturile, sînt naţiuni şi civilizaţii noi. Aşa se produce această conjuncţie a idealului american cu modernitatea (post-modernitatea) restului civilizaţiei planetare. Vrem şi trebuie să rămînem latini, dar avem de regăsit tinereţea civilizaţiei latine, intransigenţa romană în faţa Cartaginei şi în faţa abaterii de la principiile moralităţii şi spiritului. Dacă nu facem aşa, credinţa în latinitatea noastră va rămîne simplă raţionalizare şi joc cu fantasmele, spre a acoperi o pulsiune exagerată la subzistenţa cu orice preţ la minimizarea suferinţelor imediate, făcută în detrimentul viitorului.

Vinovăţia ca stare existenţială este tot raţionalizare şi anume raţionalizare a pasivităţii. Adoptarea pasivităţii este ea însăşi, mecanism de apărare. În fapt, între mecanismele de apărare care reglează relaţiile conştient-inconştient, unele deosebit de importante, sînt identificarea cu agresorul şi reorientarea împotriva sinelui. Lucrurile decurg astfel : personalitatea umană este constrînsă din afară, jignită, umilită eventual. În faţa unei asemenea agresiuni se dezvoltă tendinţa la ripostă — se exprimă instinctul agresiv propriu orientat în afară. Nu rareori erupţia acestui instinct declanşează anxietate — replica pe care eventual o primeşti din afară poate avea efecte dezastruoase pentru tine. Tendinţa ta agresivă nu dispare totuşi, intră însă în funcţie, ca mijloc de apărare, identificarea ta cu agresorul. Cazul extrem al acestei transformări îl reprezintă elementul psihic central al „fenomenului Piteşti" : victima devine torţionar. În chip minor aproape inobservabil, fenomenul era extrem de general. La limita inferioară se producea o asimilare imaginară interioară, a condiţiei agresorului comunist de către foarte multe personalităţi ale acestei perioade. Cenzura morală tindea să blocheze însă o asemenea identificare şi rezultatul era pasivitatea, atît de larg răspîndită în comunism şi care încă persistă. Transformarea în agresor era totuşi resimţită interior — după cum se nota mai sus cel puţin fantasmatic. Rezultatul era reorientarea către sine, aceasta avînd ca plan superficial de manifestare, dezvoltarea sentimentului de culpă, a stării de vinovăţie. Secventa acestor evenimente poate fi văzută din unghi comportamental general, fără apel la psihologie şi psihanaliză. Abordarea psihanalitică permite însă concluzia că sentimentul culpei nu are o relaţie directă cu dimensiunile şi nici măcar cu realitatea culpei. Complexul vinovăţiei invalidează totuşi, fiinţe umane, uneori juridic sau chiar moral nevinovate, şi — lucrul cel mai grav — poate invalida naţiuni. Care este soluţia ? Desigur, una sigură — cea din istoria femeii adultere, adusă în faţa lui Isus : conştientizarea omniprezenţei păcatului. Păcatul în termenii problemei analizate aici-acum este recursul interior la identificarea cu agresorul. Identificarea cu agresorul nu a fost un fenomen socio-psihologic specific ariei est-europene. Identificarea cu agresorul comunist a fost o mişcare planetară. Ea a început cu alcătuirea coaliţiei anti-hitleriste şi a continuat cu alta, cu aşa-zisa luptă pentru pace organizată de Moscova, cu antiamericanismul, cu avansul mişcărilor de extremă stîngă în anii '50, cu larga putere de penetrare a Occidentului de către agenţii KGB şi ai sateliţilor acestuia, cu buna primire a acţiunilor unui Ceauşescu. Toate pot fi socotite acte politice şi nu fenomene psihologice. Ele au o multitudine de faţete, dar latura psihică nu lipseşte. În ajunul celui de al doilea război mondial, Bertrand Russel spusese : „războiul împotriva Axei trebuia început cu convingerea că vom avea să îl continuăm împotriva comunismului." Analiza politică lucidă nu excludea, ci presupunea lupta anti-hitleristă, dar nu avea cum recomanda înfrîngerea, fie şi episodică, a puterii agresorului comunist. Aceasta a decurs ca urmare a abandonului interior în faţa angoasei generate de nevoia opoziţiei antisovietice. Să ne exorcizăm vinovăţiile, să le conştientizăm, căci doar aducerea în lumina conştiinţei elimină tensiunile interioare, dar să nu o facem singuri ci împreună cu o întreagă lume. Nu cred că o civilizaţie strălucitoare şi puternică precum aceea a Occidentului contemporan se poate bucura să ne vadă frămîntîndu-ne dostoevskian, în legătură cu pactizarea noastră reală sau ireală din interior, cu comunismul, fără să intre în acelaşi act de exorcizare, pentru participarea sa, din afară, sub mai puţină constrîngere, cu acelaşi comunism. Desigur însă, în Occident, ca şi aici, au existat oameni care au rezistat comunismului şi asa se întîmplă că ne putem bucura pentru încă o victorie a omului împotriva întunericului.

O formă de nerealism, ţinînd de inflaţia unor personalităţi refulate, este atitudinea actuală faţă de luptele prin care a trecut lumea. Ca o variantă a sentimentului culpei ne întrebăm : cum de am acceptat comunismul atîta vreme ? Ca o variantă a proiecţiei culpabilităţii afirmăm : am fost vînduţi la Ialta. Noi înşine nu puteam să evităm opresiunea comunistă cît vreme Uniunea Sovietică nu era total înfrîntă în plan tehnologic-militar şi nu era grav destructurată interior sub raport economic. Războiul, în acest secol, nu a mai fost o afacere de competenţă europeană, ci americană. Primul război mondial a fost cîştigat de democraţi, cu contribuţia decisivă, chiar dacă de ultimă oră, a Americii. Al doilea război mondial a fost cîştigat de puterile democrate prin contribuţia determinantă a Statelor Unite, al căror rol, în războiul rece, a fost total. Aceasta este scara implicării americane în război. Dacă America a avut această serie de succese este pentru că a ştiut să facă, nu doar război, ci şi pace. Războiul se cîştigă nu doar prin lupte, ci şi prin perspectivele deschise asupra păcii. Lucrul nu poate fi însă înţeles şi acceptat decît de cei care elimină angoase legate de cotidianul concret, plasîndu-şi acţiunea în spaţiul duratei, în sens bergsonian, deşi în spaţiul normalităţii interioare şi totodată universal-morale.

De cine avem, în acest caz, nevoie astăzi ? De două categorii de oameni : de cei apţi să identifice şi să elimine complexele care prin apărare intrapsihică patologică impurifică viaţa noastră morală şi spirituală, precum şi de cei apţi să devină arhitecţii unei noi păci. Avem nevoie de un nou Freud sau Fromm, de o nouă Horney, dar şi de un nou Wilson Briand, Marshall sau Acheson. Războiul şi pacea sînt arte americane. Pacea este însă în egală măsură, o artă europeană şi, poate, nu în ultimă instanţă, o artă românească.

Caius Dragomir

XXXIV. ORIGINEA

Literatura alegorică

„Magice voci de cocor din adolescență mă cheamă" (Eugen Coșeriu, Proverb)

În 1937, revista „Crenguța" a liceului din Bălți insera povestirea **Sinceritate**, datorată elevului Eugen Coșeriu, dintr-a șaptea. Vor urma, sub aceeași iscălitură, pînă în 1940, anul plecării la studii în străinătate, poezii proprii, traduceri (din Horațiu), eseuri despre Bacovia, Maurice Barrès, despre versurile noastre populare. Toate făcute cu un avînt care l-a îndreptățit pe G. Călinescu să se intereseze îndeaproape de studentul care colabora la „Jurnalul literar", la „Arhiva" ori la „Revista critică", avînd cu el îndelungi discuții despre estetica poeziei.

Semnificative pentru evoluția viitoare, ca autor de literatură, a lui Eugen Coșeriu, mi se par a fi schița **Sinceritate** (1937) și poezia **Revelatio** (1939), scrisă în latină. Proza de debut prevestește povestirile și schițele din anii 1946 — 1950, mai ales sub aspectul ornamentației, care este italienizantă. Elev de liceu fiind, tînărul autor avea, se vede, premoniția ori, mai curînd, certitudinea realizărilor viitoare și alegerea unui spațiu care, dintr-unul adolescentin-exotic, va dobîndi, în puțină vreme, profunde semnificații. Cît despre stanțele latinești, ele veneau parcă să demonstreze funcția determinantă a simbolicului în structura epică a viitoarelor povestiri.

Preocuparea față de literatură va rămîne o constantă a lui Eugen Coșeriu, atît sub forma beletristicii cît și sub forma comentariului — eseistic ori inclus în studiile de lingvistică. Timp de patru ani, îndată după terminarea războiului, Eugen Coșeriu publică o serie de povestiri și schițe în revistele italiene „Corriere Lombardo" și „L'Europeo". În anii următori, cîteva dintre acestea au fost traduse în spaniolă și publicate la Montevideo. Adunate în volum au fost abia în 1988, sub un titlu care amintește de tradiția epică sud-americană : **La Stagione delle pioggie** (Anotimpul ploilor).

De la bun început, povestirile și schițele lui Eugen Coșeriu frapează prin atmosfera lor adesea halucinantă. Straniul, uneori fantasticul, uneori „gluma" („scherzo") pe jumătate glumă își împletesc subtextul cu simbolicul pentru a oferi imaginarului particularități inconfundabile. Performanță dificil de realizat într-o literatură europeană care cunoscuse toate experiențele posibile. Desigur atmosfera postbelică era dintre acelea menite să îndemne la adoptarea unei anume atitudini, fie ea oricare ar fi. Nimeni nu putea sta, atunci, deoparte. În România acelor ani, spre pildă, unii își luau libertatea de a trage în toate părțile cu pușca, alții începeau să elogieze utopia colectivistă, alții întemeiau cluburi întru venerarea lui Poe. S-ar zice că acelora din urmă le erau indiferente cele ce se întîmplau în juru-le, deși refugiul în stranietate constituia el însuși o vizibilă formă de răspuns. În această arie a replicii față de degringolada post-belică se înscriu și paginile lui Eugen Coșeriu, care, sesizabilă alăturare, preludează cu mai bine de un deceniu subtilitatea și eleganța fascinantă din **Echinoxul nebunilor** (1967) de Anatol E. Baconski, precum și din mai tîrzia **Biserica Neagră** (1970), a aceluiași. Porniți amîndoi, atît Eugen Coșeriu, cît și A. E. Baconski, dintre Prut și Nistru, scriu pagini care pot fi caracterizate prin cuvintele lui Constantin Stere și care cuprind aproape un oximoron : „misticismul democratic al basarabeanului". Într-adevăr, este greu să nu se admită că, în schițele lui Eugen Coșeriu, nu s-ar afla un anume suflu de misticism democratic. Dar dacă desfacem sintagma, constatăm totala inadecvare a părților la povestirile din **Anotimpul ploilor.** Căci misticismul care ar putea să se desprindă din anumite pagini este mai curînd un ezoterism dezghiocat de încifrările necesare. Starea de religiozitate absentează cu desăvîrșire, neputînd fi întîlnită nici măcar acolo unde tradiția ar fi cerut-o. **Gli Innocentisti** (Innocentistii) aparțin unei confrerii care crede „nella verità rivelata al mondo da Nostro Padre Innocenzo di Balta". Facem evident, abstracție de trimiterile biografice, pentru a evidenția convietuirea credinței cu necredința, a „sfîntului" cu „diavolul". Nimic nu poate exista „în sine", ci numai înconjurat de un halou de complementaritate. Unul din personajele care migrează în mai multe povestiri poartă numele de Domenico, ceea ce sugerează, desigur, fie beneficul, fie chiar sacrosanctul. Numai că acest personaj este însoțit, în secret, de „suo diavolo" care va reuși să se strecoare în sufletele abrutizate de dogmă ale fraților Innocentiști și, finalmente, să le distrugă (ori să le salveze ?!).

Dramele — căci peste tot numai drame pot fi întîlnite — se desfășoară în spații claustrate, granițele fiind numai de ordin spiritual, chiar dacă este vorba de cuprinderi mărginite la propriu : mănăstiri, încăperi, orașe, cetăți, piețe ș.am.d. Aici acționează de fiecare dată interdicții oculte, spațiul fiind totdeauna vrăjmaș, prohibitiv. **Al Giardino botanico** toți oamenii ar trebui să fie încîntați. Cel puțin în clișeele literare de circulație. Altfel se petrec însă lucrurile „în grădina botanică" imaginată de Eugen Coșeriu unde atotprezentul Domenico se lovește de opreliștile unui autoritarism atemporal, imposibil de localizat, tot astfel precum „Legea" lui Kafka. Sau, de ce nu, „Tablele Legilor" sau „Decalogul". Întotdeauna, hegemonia, deși atrăgătoare, este în viziunea lui Eugen Coșeriu perfidă întrucît își arată deîndată reversul hidos. Seraficul Domenico, cel care are „il suo diavolo" își echilibrează astfel benedicția care tindea spre o prea mare extindere. În povestirea **La Nave** (Corarabia), dispariții misterioase și fapte reprobabile se petrec în orașul San Pietro (se putea alt nume ?!) de cînd în el a sosit sacristanul Mile. Totul pendulează așadar între bine și rău, straneitatea fiind cu atît mai izbitoare, cu cît adesea operează reducții simbolice, esențe incerte, parfumuri otrăvitoare. Același Domenico, prezent și în schița **La Macchia** (Alunita) constată, cu satisfacție satanică, metamorfozarea treptată a întregului univers după propriul lui chip devenit hidos. „Non aveva di che essere contento Domenico, ma era pur sempre un conforto". („Nu prea avea de ce să fie mulțumit Domenico, cu toate că acestea îi conveneau"). Nu mai poate mira treapta următoare a metamorfozei, care închide viciozitatea cercului : înconjurat de un asemenea univers, pe care, de fapt, el însuși l-a generat, Domenico se transformă în lup. Replică la **Metamorfoza** lui Kafka, schița **Il Lupo** nu-i lasă cititorului nici o fărîmă de nădejde : devenit pățanjen, Gregor Samsa rămînea într-un univers familiar, „realist", în vreme ce lui Domenico i se refuză și această neînsemnată mizericordie. Prizonier al spațiului dușmănos, personajul lui Eugen Coșeriu se vede constrîns să se gîndească la timp, fiind prins, în cele din urmă, de „la stagione delle pioggie" unde pare a afla un refugiu. Fragilă speranță, căci și aici este confruntat cu o „coscienza chiara dell'inevitabile" („conștiința clară a inevitabilului"). Anotimpul ploilor aduce cu sine o izbăvire, prin binecuvîntata trecere dincolo de timp.

Cu **Lupi in Calle Sucre** se pare că începe o altă etapă în interludiul beletristic al lui Eugen Coșeriu : ne aflăm în fața uneia din cele mai frumoase povestiri bazate pe straniu, imaginată de un scriitor român și care, deși concepută direct în italieneste, îl așază pe autorul ei în aceeași familie cu Vasile Voiculescu, A.E. Baconski, Ștefan Bănulescu. Poate că este și singura oară cînd somnul vrăjit nu naște monștri, ci aparițiidiafane, de o puritate celestă. Intrată în eternul spațiu prohibit (camera fratelui mai mare), Maria visează lupi și, pentru o clipă, încăperea este invadată de materializările, de o ciudată gingășie, ale ființelor din vis, care se arată de o docilitate contrară reputației comune. Trimiterea la imaculata concepție mi se pare obligatorie cu atît mai mult, cu cît numele personajului este, el însuși, semnificativ.

Dar, mai mult decît fragila legătură cu fabula ori cu simbolistica biblică, apare acum, în povestirile lui Eugen Coșeriu, pentru prima oară, punerea în discuție a raportului dintre contingent și artă. Acest raport va fi adîncit în următoarele povestiri : **Mi chiamano ingegnere** (M-au numit „inginerul"), **Il Cinema** (Cinematograful), **Roncisvalle, Giuseppe e gli spiriti** (Giuseppe și spiritele), **L'Isola dei fiori rossi** (Insula florilor roșii). „Cinematograful" ales ca o emblemă a artei, creează o lume paralelă celei cronologice, pe care, în cele din urmă, o și distruge. Din oglinda realistă care a fost cîndva arta, nu a mai rămas decît un ciob, spre a mărturisi nu asupra autenticității contingentului, cît asupra inutilității lui. Ultimele povestiri amintite constituie un comentariu asupra epicului, făcut cu mijloacele epicului însuși. Sandro, personajul din **Roncisvalle,** este un nebun stăpînit, pentru toți cei din jur, de un delir sistematizat, întrucît trăiește, zilnic și concentrat, o viață, desfășurată conform poemului medieval al lui Roland. În fapt, el e omul cel mai normal din lume, dar și-a ales drept reper arta și trăiește după legile ei, mai sigur de sine. „Ho letto tante volte il poema" („Am citit de-atîtea ori poemul") — expresia lui favorită — vrea să confirme un sprijin existențial venit tocmai din acea parte considerată îndeobște caducă. Raportul este răsturnat, viața cotidiană fiind o copie a artei. Numai cine are această strălucire poate fi sigur de sine, ceea ce este dat unor puțini aleși. „Tu hai paura di capire" („Ți-e frică să înțelegi") — îl apostrofează Sandro pe raisonneur-ul Domenico, rămas, de teama revelației, în lumea contingentului.

Dragoș Vițelaru

Autentic reprezentant al literaturii de după războiul abia termniat, Eugen Coșeriu pune sub semnul îndoielii realitatea cu ajutorul literaturii, mai precis, cu ajutorul schemelor acesteia. Ultimele două povestiri, **Giuseppe e gli spiriti** și **L'Isola dei fiori rossi** sînt scrise după schema monologului, ceea ce, în limbaj simbolic acreditează atotputernicia ficțiunii, care ajunge să nege nu numai realitatea, dar chiar o altă ficțiune. Finalul ultimei povestiri este revelator : ficțiunea respinge existența, atît a ficțiunii create de ea însăși prin propriul monolog, cît și a contingentului care a generat-o : „Non so darti torto, ma non posso darti ragione. Poiche l'isola dei fiori rossi non esiste. Non esistono i canali né i gabbiani, forse non esiste nemmeno la Dalmazia. E tu lo sai" („Nu pot nici să te contrazic, nu pot nici să-ți dau dreptate. Insula florilor roșii nu există, poate. Nu există nici canalele, și nici pescărușii, poate că nu există nici chiar Dalmația. Și tu o știi prea bine").

Iminența ruperii tuturor registrelor epice este forțată de spațiul închis. În primele povestiri, de exemplu, în **Gli Innocentisti,** închiderea se datora cotidianului, databil istoricește și localizabil geograficeste. Cu timpul, mai ales în anii 1949 și 1950, Eugen Coșeriu renunță la determinările stricte anterioare, chiar pulverizează spațiul concret. Și astfel, mutația se produce, ca în postmodernismul care se va declanșa peste puțini ani, de la literatură la literatură. Spațiul real fiind recuzat („non esiste nemmeno la Dalmazia"), apare un altul, acela al literaturii suficiente sieși, pe care numai monologul îl poate construi. Epicul a ajuns un discurs despre el însuși.

S-a produs, totodată și un proces de condensare a materiei epice în chiar sensul pe care îl dădea Freud termenului („Verdichtung"), ceea ce scoate în evidență substratul alegoric al construcției. Scriitorul era frămîntat de chestiunea timpului așa cum reiese și din povestirea **Il Cinema,** în care fragmentele așazis cinematografice, adică „artistice", sînt de o densitate atît de mare, că devin punctiforme, iar comunicarea constă dintr-o împletire de micro-texte, după arta contrapunctului. Condensarea înseamnă o tentativă de supunere a timpului, supunere pe care o reclamă imperios „anotimpul ploilor". Poate de aceea Eugen Coșeriu a acordat acestui aspect o atenție aparte în eseurile asupra literaturii ori în cercetările de lingvistică.

În 1988, apărea la Pisa studiul **Tempo e linguaggio,** în care se demonstra nu numai riguros, dar, se pare, și cu oarecare părere de rău, că o succesiune de imagini artistice, oricare ar fi ea, nu se suprapune peste temporalitatea limbajului, între cele două elemente existînd o profundă incompatibilitate. Reversibil, închis, reordonabil, în proză, timpul este liniar, unidirecționat și univoc în limbaj. Dată fiind liniaritatea în sens unic și riguros reversibilă a vorbirii, nu putem „vorbi" prin inversarea orientării temporale a faptelor narate. Timpul obiectiv al lucrurilor și evenimentelor îl putem imagina răsturnat, dar nu-l putem și vorbi ca atare. Aceasta deoarece ordinea temporală a discursului nu este un eveniment, care se imaginează, ci unul care **se produce.** Un eveniment, care se dezvoltă într-o direcție, nu poate coincide, nici măcar nu poate fi constrîns să coincidă, cu un fapt care se dezvoltă în sens contrar. Nici chiar o **Spiegelgeschichte,** cum a scris, de pildă, Ilse Aichinger, nu poate realiza o atare performanță.

Pus la punct din perspectiva teoretică (am în vedere opinii pe care teoreticianul lingvist Eugen Coșeriu le-a afirmat dintotdeauna), demersul analitic se exersează nestingherit, precum în studiul **Die Ausdruckslücke als Ausdrucksverfahren** (Tübingen, 1987), în care este disecată minuțios anatomia poeziei **În luna Athyr** de Kostas Kavafis. Oprindu-se deci asupra lacunelor de exprimare ca procedee de expresie, Eugen Coșeriu a ales un text modern, în care predominantă este ceea ce se numește aposiopeza obiectivă, particulară unui poet cu tendințe spre clasicism. Obiectivarea este realizată cu ajutorul unor procedee prin care sentimentele proprii devin „fapte" și se pierd în „fapte", cîștigînd în intensitate. Cu atît mai mult, cînd autorul textului este însuși textul, precum procedează de regulă Kavafis, scriindu-și poeziile sub formă de inscripții, epitafuri, pisanii etc. În poezia care formează obiectul analizei se „reproduce" textul unei inscripții lacunare despre un numit Leukios care „a adormit", cum se descifrează cu dificultate, „în luna Athyr" (anotimp păgîn al iubirii și morții). Desigur, o atare fabulă poate predispune la romanțios, ceea ce, se subliniază, Kavafis refuză, procedînd în schimb la o de-subiectivizare („Entsubjektivierung"), prin așa-zisa reconstituire a literelor de pe piatra tombală, adică printr-un fals travaliu filologic. Răceala lui Kavafis este o aparență, căci el nu poate rămîne indiferent la ireconciliabila opoziție dintre Eros și Thanatos. **În luna Athyr** nu exprimă o atitudine circumstanțială, înlesnită de descifrarea unei inscripții întîmplătoare, ci sarcasm și nesfîrșită amărăciune față de fragilitatea și caracterul limitat al ființei umane. Sarcasm față de zeița Athyr, care protejează mai curînd mormintele decît iubirea. Sarcasm, mai presus de toate, față de sine însuși și față de propriul joc filologic absurd cu descifrarea a ceea ce se știe de la bun început și este valabil pentru oricare „Leukios" pămîntean.

Remomorîndu-și propriile povestiri din **Anotimpul ploilor** în care timpul se arăta un topos particular, Eugen Coșeriu desface și refac textul lui Kavafis, pentru a-i reda întreaga încărcătură de semnificații : Im Monat Athyr ist/wird Leukios entschlafen". („În luna Athyr a adormit/va adormi Leukios"). Selecția timpurilor verbale este subtil canalizată de interpret, care nu este nici teoretician arid, nici eseist divagant, ci un critic de riguroasă vibrație la autenticitatea valorilor literare.

Dan Mănucă

haiku

Zori. Tabla udă
colportează umbrele
cerului opac.

GLOSSĂ

Acum sînt în același loc, la mătușa mea. Văd din nou acoperișul ud de vizavi. Dimineață picloasă, printre două blocuri, cerul. Cercul unei antene răsărind după coama acoperișului, semn stingher în bura ce se lasă. Reflexele tablei negre și umbra mult mai neagră a celor două lucarne : n-am știut niciodată că și lumina opacă a zorilor naște umbre. Înseamnă că cerul tot contează ca o unică sursă de lumină mată. Vagi, și mai vagi umbre de coșuri, de fapt începuturi de umbră, respectiv către baza coșului, pierdute ceva mai încolo subțiate, degradate, ca niște lavuri executate pe tabla udă : stampă japoneză. Eu stau pe pat și scriu aceste rînduri căci m-am sculat mai devreme și acasă trebuie să mă duc abia peste o oră, din care au și trecut douăzeci de minute. Cele două bucăți de cărămidă de pe acoperiș îmi par în acest moment repere ale unui timp ciudat pe care noi oamenii nu-l putem înțelege. Vîntul a zgîltîit o dată jaluzelele și-am tresărit. Un văzduh tot mai opac coboară. Coșurile nu mai au nici un rost, casa e părăsită. Degetele mele, surprinse pe această pagină, vor fi fiind mai de folos ? Desenele perdelei prin care privesc afară nu se văd pe acoperiș sau pe cer. Ochiul le sare, face abstracție de ele. Tot așa, ca să poată merge înainte, viața noastră face abstracție de cele mai negre forțe care-o amenință. Cel care face abstracție cel mai mult, trăiește cel mai mult. Oare și cel mai în concordanță cu sine însuși ? **Depinde.** Ambiguitate plenară, și poate că tocmai ea dă farmec vieții.

Pluralul organism al gîndirii. Acordul cu ceea ce nu a avut loc. Însumi pregătit să fac față prietenilor morți, celor ce-mi vor fi adus cel mai mare serviciu prin abolirea cuvintelor oricît de înțelepte. Ce-i un prieten mort decît o reminiscență a încreatului din tine însuți ? Calm și agil totodată, neantul se insinuează în mințile noastre prin înculcarea noțiunii de asemănare. Adică tragi totul în tine în timp ce știi că acest tot nu valorează nimic. Cadavru aprioric — în timp ce te afli în limb. Facultatea de a fabula, ca durerile din mîna lipsă a ciungului. Dureri atroce : semnalizînd nu lipsa, ci realitatea inexistentului. Poposim acolo unde fumul a ars lemnele de mai multe ori la rînd așa cum se repetă rugăciunile (sau cum se perindă aceleași mătănii) pentru un singur Dumnezeu. A profera, pe întinderea fără capăt a firelor de nisip, devine a prolifera. Din tot ce poți aduce în raza privirii rămîi cu ceea ce ți se potrivește. Norii care au aceleași forme nu nasc niciodată ploaia. Iar apa nu e niciodată aceeași în două mîini. **(Jurnal anticameleonic** — 25/28 oct. 1991).

Constantin Abăluță

Sextet în mai

În Galeria „Orizont" expun în aceste zile șase artiști dintre cei ce se află găzduiți în „studiourile" de creație de la mansarda clădirii din str. Doamnei nr. 5. Practică intrată de mai mulți ani între obișnuințele breselelor artistice de la noi, ce-și confirmă oportunitatea, pentru că propune un dialog concentrat și selectiv cu un public receptiv la formulele deschise de manifestare a ofertei artistice. Deși nu prea generoasă în găzduirea unei astfel de expoziții, datorită spațiului fatalmente auster, sala „Orizont" pare de această dată un loc de expunere comercial, asemănător galeriilor de aiurea, unde amatorul de artă caută obiectul desfătării sale artistice. Nu e deloc rău că se întîmplă așa. În fond, scopul unei galerii este și acela de a furniza potențialului cumpărător posibilitatea de a intra în contact cu o marfă aflată sub incidența criteriilor valorice și temporale de excepție. Șansa unei investiții sigure și definitive.

Expun de această dată patru pictori și doi graficieni : Corneliu Brăescu, Radu Dărângă, Nicolae Iorga, Dragoș Vițelaru (pictură), Vasile Olac și Francisc Kalab (grafică). Nume cunoscute în agora artelor contemporane grație prestațiilor constante în domeniu, care i-au impus ca exponenți ai unei conduite estetice și artistice de certă valoare.

Corneliu Brăescu aparține unei generații de pictori crescută în atmosfera postimpresionismului nostru interbelic, în care notele lirice ale paletei cromatice sînt dominante. Pictorul construiește, mai cu seamă în naturi statice, un univers de o calmă armonie a formelor, desenul se dizolvă în distilații de culoare ce conferă pînzelor intimitate și căldură. Este o pictură a interioarelor domestice, menită să înnobileze sordidul ambianțelor noastre contemporane.

Nu departe de maniera stilistică a acestuia se situează recitalul pictural al lui **Nicolae Iorga.** Un artist cu o evoluție lineară caracterizată de respectul statornic față de citatul clasic. Ce se poate remarca în actuala sa selecție este înclinația mai pronunțată către sintetismul formelor și rezoluții cromatice mai robuste în game de brunuri, roșuri, ocruri... Este un pictor al exprimărilor limpezi centrate pe evanescența liniei și pe expresivitatea aproape senzuală a pastei de culoare. Pînzele sale inspiră mult calm și o ordine dedusă din studiul îndelungat al universului real. Nu întîmplător pictura sa este străbătută de un aer nostalgic, care o încarcă de lirism, ce, în mod antitetic reliefează vitalitatea culorilor și vibrația profundă a trăirii artistice.

Dragoș Vițelaru ne copleșește și de această dată cu marinele sale, spații ale alianțelor subtile dintre forme și regnuri, scăldate în lumină deplină, ce transformă culoarea în materie sonoră. Recuzita este aceeași ca în creația sa dintotdeauna, cu deosebirea că acum scenografia este mai bogată, animația mai fervență evocînd universuri mediteraneene. Pictura lui a cîștigat în rigoare, desenul este mai limpede lăsînd loc exprimărilor cromatice mai concludente. Ceea ce place în peisajele sale este ritmarea dinamică a detaliilor, poezia filigranată a formelor și atmosfera de o fermecătoare densitate.

Corneliu Brăescu

Pentru **Radu Dărângă** și acest prilej îl afirmă drept unul dintre cei mai dotați reprezentanți ai generației sale. Pictura sa se revendică școlii babiste, deși sursele sînt mai îndepărtate. El și-a definit un stil ce sintetizează filoane ale picturii europene a Evului Mediu. O face cu distincție culturală, aidoma discipolilor revoltați, cu un simț polemic în decantarea planurilor estetice, care îl scot din orbita simplilor epigoni. În selecția sa se reconfirmă calitățile de remarcabil portretist și expresivitatea concentrată a tușei, desenul său direct în culoare purtînd amprenta unui bun cunoscător al tehnicilor picturale. Am reținut ca deosebit prin sugestivitatea compunerii și insolitul paletei întrebuințate, **„Venația"** sa din uvertura expoziției — lucrare ce propune o viziune neconvențională asupra acestei teme mult călcată de pictura ultimelor două secole.

Vasile Olac este un cunoscut ilustrator de carte, cu performanțe notabile în materie. Fapt adeverit și de suita sa de desene, destinate, probabil aceluiași scop, dar care are o pregnantă forță de sugestivitate și pe simezele expoziției de față. **Francisc Kalab** ne propune o suită remarcabilă de pasteluri, în care alternanța de tonuri grave și luminoase creează efectul deconectant al unei percepții rafinat-poematice a realului.

Corneliu Antim

Jos Zwaanenburg

Una din foarte plăcutele surprize ale festivalului „Zilele muzicii contemporane" de la Bacău — tînărul flautist și compozitor Jos Zwaanenburg. După mai vîrstnicul Pierre Yves Artaud, el a fost al doilea muzician ce ne-a uimit prin forța și valențele puțin bănuite ale delicatului său instrument.

Blond, cu ochi de un albastru intens și-o bărbuță impozantă, Jos pare a fi un viking de buzunar. Nu prin înălțime, ci prin fragilitate, prin aerul copilăros, deschis, dar mereu preocupat, serios cînd îți explică un anume efect sau, și mai important, valoarea sa expresivă. Vorbește franceza cu prudență, se scuză de unele aproximări, nu-i nimic, asta mă apropie și mai mult de el, își completează „muzical" frazele cu gesturi ample și cursive.

După recitalul său, un poet băcăuan i-a făcut un surprinzător de reușit portret. Zwaanenburg, observa acesta, a dat un dublu recital. El este flautistul și **personajul** ce „umple" spațiul scenei discret, dar persuasiv, își „urmează" muzica, o anticipă, o reliefează, își calculează fără ostentație mișcările. Jos trebuie auzit, dar și văzut.

Urmînd experimentul lui Cage în materie de „preparare" a pianului, el găsește un aparent imposibil echivalent al acestei tehnici. Dublează instrumentul cu vocea, polifonizează spectaculos cu ajutorul armonicelor, creează heterofonii și o fină percuție a clapelor „preparate". Discursul lui, extrem de coerent chiar și în pagini mai puțin reușite componistic „distilează" efectul, îl recuperează integral în fluxul muzicii. La el „experimentul" pare deja clasicizat.

Programul recitalului său (Ton de Leeuw, Zwaanenburg, Wim de Ruiter și Theo Loevendie) a fost și el bine gîndit și, în pofida diferențelor de generații, omogen valoric.

Night Music, piesa decanului de vîrstă, Ton de Leeuw, elev al lui Messiaen și unul dintre primii compozitori olandezi preocupați de mediul electronic și de relația muzică-spațiu, aparține unui „modernism" ce impune în primul rînd prin soliditatea construcției, **Selecții din Seven pieces** și **Solo pentru flaut** de Zwaanenburg echilibrează gravitatea incantatorie și strălucirea tehnică, Wim de Ruiter în **Solo pentru flaut bas** preferă discursul „destructurat" prin contraste puternice, iar Theo Loevendie pare, ca și primul autor, adeptul unui constructivism sever.

Dar el, Jos Zwaanenburg trebuie auzit și văzut. Sper, așa cum a promis, că aceasta se va întîmpla cît de curînd. Îl leagă de spațiul nostru interesul pentru folclor și colaborarea, statornică de acum, cu cîțiva dintre tinerii compozitori români.

Valentin Petculescu

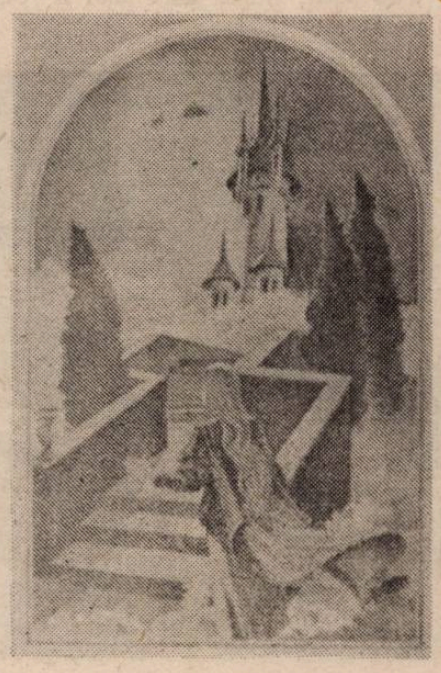

Radu Dărângă

Războiul fratricid

Ce vremuri și ce oameni mai erau și pe atunci, după Revoluție ! Unul mai patriot decît altul, ieșiți peste noapte oratori, animatori frustrați, reformați, liberschimbiști, libercugetători și liberalergători, înfășurați în microfoane ca pasărea hipnotizată de șarpe, încît cu greu ai fi putut ști dacă spun ceea ce simt sau dacă zeul (căpătaseră și ei un Dumnezeu) vorbea prin ei. Mare spectacol ! Cînd intra pe unde magnetice C.P.U.N.-ul se trăgeau obloanele teatrelor, se închideau ușile cinematografelor, pînă și restaurantele intrau în freamăt, și numai circul mai reușea să-și ducă — și el cu greu — programul. Concurența era evidentă și cîștiga cel mai inspirat. Or, televiziunea noastră s-a adaptat din mers, oferind scene antologice din Dealul Mitropoliei. Vorbeau toți dar nu se înțelegeau (încă) domn cu tovarăș, căci în vreme ce Petrina trăgea spre țărăniști, voind a-și acoperi un trecut diplomatic (!), Nica Leon trăgea cu ochiul spre milionul ce se prefigura la orizont, venit pentru a pune pe picioare unele mici și tinere partide.

Între timp, vremurile s-au mai așezat, oamenii s-au mai schimbat iar năravurile — slavă domnului ! — au sporit. Oratoria parlamentară s-a diversificat și nuanțat, înflorind peste zi cei 3 D, calchiere după faimosul 3 R. — demagogie, diversiune și delațiune. Prin declanșarea Marei Schisme a feseniștilor, spectacolul — o vreme placid — a recăpătat grandoare și vivacitate, fiindcă nici o luptă nu e mai crudă decît aceea dintre frați. Țărăniștii, liberalii, ecologiștii, social-democrații și alte naționalități par să intre în umbră sub războiul celor Două Roze, brusc întețit prin declarații de intenții dar, mai ales, prin atitudini tranșante, venite din partea aripii Roman. Subiectul la modă : alegerile parlamentare și prezidențiale. Ceea ce voiau ieri partidele istorice acceptă acum și romaniștii, dar fiindcă tocmai ei au dat semnalul verde, coboară unda roșie văcarii. Ne referim, desigur, la adepții liderului F.D.S.N. din Senat, fără a face vreo legătură cu spiritul de turmă, incriminat de unii colegi. Fățiș sau prin manevre strategice (!), atacă poziția ex-premierului. Deunăzi ne-a fost dat să vedem zburlirea lui Dan Iosif și a fraților săi, încît nu știam ce să mai credem ; e cineva cu normă întreagă la pupitru de comandă al diversiunilor, pentru a întreține o stare de derută și confuzie sau, cînd Necuratul nu are ce face, își vîră coada și în cele două camere, cu acordul tacit al celor care-și duc viața și activitatea, ca și altădată, în întuneric. Pînă mai ieri Petre Roman era pentru senatorul de Giurgiu cel mai bun, cel mai iubit, cel mai ales, cel mai capabil — nu citez din memorie — și, deodată, e spălat prin toate apele, bine săpunit, încît firma „Rexona" a intrat deja în alertă. Dar, mai aferat decît toți, e Vasile Văcaru, și chiar mîndru, fiindcă el „veghează peste tot, ca toți să țină rîndul". Rîndurile partidului, se înțelege, fiindcă aici are vechi state de plată. E aferat, dar și ofuscat. Cum adică, după ce a trădat interesele trandafirii, romaniștii mai au și păreri și, culmea, coincid în parte cu ale opoziției unite. Ei, asta-i prea de tot ! Inadmisibil pentru un tovarăș ca V. V., neînduplecat de vreme și regim. Ba ia deja o poziție marțială și-și ascute armele .Orice ar spune Roman și ai lui nu e bine. Orice ar face **roza** acum nu i se văd decît ghimpii. Sîntem convinși că dacă F.S.N.-ul ar cere alegerile în toamnă, Văcaru le-ar dori în vară. Se joacă pe contre și pe potrivnicii. Partidul de guvernămînt, împărțit în două tabere mari, ține afișul Parlamentului. Ceilalți participanți par să nu mai conteze o vreme. Amuzant pînă la un moment dat, războiul fratricid dezvăluie și o stare alergică a acelora care au fost dresați multă vreme să plece capul, în fața stăpînului, asemenea cățelului neînsuflețit din autoturismele autohtone, botezat, cu un nume generic, Manea Mănescu. Oare, Vasile Văcaru ce ne va sugera prin întreaga sa atitudine ?

Marius Tupan

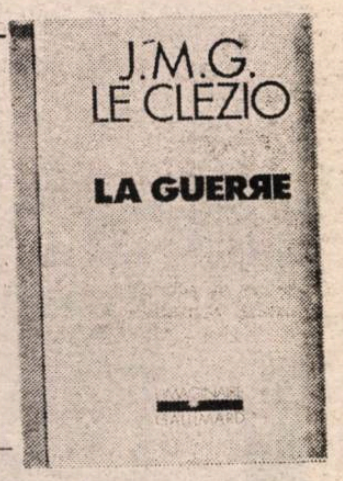

Războiul începutului lumii

Războiul a început nu se știe cînd, unde, cum. Războiul, id est existența. O existență dedicată **exteriorului,** adică tuturor lucrurilor străine de om și care alcătuiesc — sau cel puțin așa ne iluzionăm noi — civilizația. Prin civilizație, omul cunoaște răul. Viața e un mod de a-ți (a)menaja răul de a fi, Un război în care puterea răului înseamnă putința de a-ți imagina exteriorul, tot ceea ce nu îți este specific. Înseamnă a sacrifica originarul pe altarul civilizației. După care, răul odată consumat, deschizînd porțile **interiorului,** absorbi lumea ca într-o groapă de potențial. Lumea încetează a mai ființa în sensul ei propriu, cel dintîi semn al acestui abandon fiind faptul că nici un om nu mai are chip. Omenirea? O masă amorfă de inși fără chip.

Pentru a revela acest refuz al circumstanțelor originare, acțiune a unei civilizații bazate pe războiul răului împotriva individualității umane, a fost aleasă o tînără fată. Probabil, cîndva, avea și ea chip, „o mască de piele dulce și albă". Mater Genitrix sau Pithia Apocalipsului? Ochii ei priveau cîndva universul. Ba chiar, reflectau, imagine cu imagine, **interiorul** lumii. Încetul cu încetul, înlocuindu-l printr-un puzzle de detalii **exterioare** (semnele civilizației sau ale așa-zisei civilizații), cu ea s-a petrecut, vitriolant, o metamorfoză cumplită : chipul ei și-a pierdut trăsăturile, contopindu-se cu lumea, în varianta post-edenică, s-a pierdut pe sine, ca într-o implozie. Această prăbușire a **exteriorului** înăuntru n-a sporit cu nimic conținutul de viață al ființei ci, dimpotrivă, a vidat viul **interior.** Acesta ar putea fi începutul morții, un neant deopotrivă delicios (prin osmoza senzuală cu **exteriorul)** și oribil (datorită reducerii existenței la forme primare, descărnate).

Noaptea. Fata visează că o siluetă fără chip îi înfige un cuțit între omoplați. Însăși eternitatea pare că o atinge. N-o vede, dar o simte aproape. Eternul — o falie în existență, care „o crapă în două ca pe o roșie". Alte vise ale fetei : „12 mai. Se spînzură. 19 august. Cade. 20 august. Se înecă. 4 decembrie. Doi dulăi pătați o devorează".

Ziua. Cine sînt monștrii nopții ? Pentru a-i descrie, a-i înțelege și — metonimic ? — a-i asimila, tînăra fată trebuie să folosească un cod lingvistic: „O, da..."; „Bine..."; „Ei, și?"; „Cum?"; „Cît ?"; „Da, da..."; „Hm, mulțumesc". Dar nu ! A circumscrie realitatea (răul civilizației) în cuvinte înseamnă a minți, **a imagina din nou exteriorul.** Visul minte.

Interiorul tinerei fete se pierde într-o succesiune de învelișuri false : carapacea de nylon și lînă, un sutien — gorge, pantofi escarpin, impermeabil din pînză. Pentru a-și învinge alienarea, fata ar dori un copil. Un mod de a-și dezvălui **interiorul,** parafrază la imaculata concepțiune. O Fecioară Maria contra unui război neștiut...

La aproape un deceniu după **Procesul Verbal** și **Potopul** și cu un deceniu înaintea ultimului său best-seller, **Onitsha,** J.M.G. Le Clézio îmi apare, într-o relativă lumină post-modernă, ca un manierist. Un manierist superior, derivat din „noul roman" și, în același timp, deviat înspre o formă de literaritate transgresînd limitele speciilor și, în fapt, ale genurilor. Le Clézio practică o discursivitate diluviană, acoperind expresiv romanul, eseul, pamfletul indirect și, într-un fel patetic, liricul. Citind **Războiul** („La Guerre"), reeditat în colecția „L-Imaginaire" de la Gallimard, regăsesc emoția din liceu, cînd devoram cu sfîntă furie papiniană **Procesul verbal,** dar și plictiseala cotidianului, cînd, stressat profesional, social și afectiv, receptez cu o anume dificultate un asemenea discurs totalizator și, mai ales, obstinat didactic. **Războiul** lui Le Clézio dezvăluie o meta-filosofie în care ontologicul este codificat literar, la limita, uneori atinsă, a unei satietăți poeticești ușor fanate. Ceea ce salvează, previzibil, în ochii mei acest război hipertextual este ironia radicală („Dacryl habille le monde nouveau") și suficient de masochistă (ultimele cuvinte ale cărții : „Moi-même, je ne suis pas vraiment sur d'être né").

Paradoxal, însă, tocmai accentele umaniste ale textului sînt cele care deconcertează prin patetismul lor pus în pagină, intenționat, fără nici un efort de disimulare, rezultatele fiind o apocalipsă destul de... optimistă: **„Le monde vient de commencer. Ça se voit à cause de tous les cataclysmes. La catastrophe était permanente, il sufissait de savoir ouvrir ses yeux et dresser ses oreilles. Quand un monde est an train de naître..." (s.a.m.d.)**

Dan-Silvio Boerescu

«Cocteau poate fi recitit fără cea mai mică pagubă»

Într-un articol publicat în „Le Figaro", Alain Bosquet se întreba acum cîtăva vreme „Ce rămîne din Jean Cocteau la 25 de ani de la moartea sa ?" Publicăm această „disecție" pentru maniera neiertătoare și rafinată prin care analizează o operă, privește un artist, „bîrfește" un om. E, desigur, o breșă în banchiza ce se cheamă „uitare" — o perioadă care urmează de fiecare dată dispariției unor personalități.

Așadar, la 11 octombrie 1963, murea Jean Cocteau. Un „dansator stea" dispărea. Ce rămîne după mai bine de un sfert de secol din steaua sa ?

Nu degeaba își împodobea Jean Cocteau semnătura cu o stea : el a vrut ca foarte curînd ea să strălucească în orice loc, în orice timp. I-a fost deajuns să apară, pentru ca încă adolescent să fie aplaudat. La vîrsta cînd alții sînt încă școlari, el cucerea Parisul nepăsării. El n-a părăsit scena și după moarte, n-a cunoscut purgatoriul unde sînt aruncați de obicei, pentru una sau două generații, scriitori mai viguroși decît el. Nu împlinise nici douăzeci de ani cînd îi trimite lui Reynaldo Hahn prima sa carte, versuri care seamănă celor ale lui Edmond Rostand, **La Lampe d'Aladin,** cu această dedicație : **„Această carte a unui copil a cărui inimă este tulburată."** El își învățase deja lecțiile sale de înduioșare, de seducție și de clovnerie.

După un an, în 1910, e primit la „Mercure de France" : are șansa ca doi mari scriitori Apollinaire, și Claudel mai întîi, apoi Gide să-i dea girul pentru două culegeri splendide pe care, lucru de neînțeles, el le-a renegat pînă la sfîrșitul vieții : **Le prince frivole** și **La danse de Sophocle.** N-are nimic dintr-un revoltat, nici dintr-un iconoclast: rimează nimfele, satirii și alte divinități neo-grece, în genul lui Henri de Régnier sau al lui Albert Samain. Însoțit de Cupidon, merge la balul tinereții, alături de Fragonard și de Watteau. Îi distrează pe toți, nimeni nu-l respinge, dar cine îl ia în serios ? Dacă există o rană secretă, n-o arată. Sau, atunci va trebui să ne plecăm asupra paginilor puțin cunoscute ale **Jurnalului intim,** ca să descoperim că fermecătorul, dansatorul pe sîrmă, seducătorul amuzator al publicului prețuiește mai mult decît piruetele sale.

A doua zi după primul război mondial, el simte că vîntul și-a schimbat direcția. Moda este a avangardiștilor. Jean Cocteau nu va alege nici poezia, nici pictura, nici muzica, nici teatrul, el le va cumula, cu un talent egal, va ține astfel piept tot așa de bine lui Picasso, lui Stravinsky, lui Max Jacob, ca și lui Reverdy. Silueta sa subțire, cu părul ca o perie, ochii apropiați, mîini de o necrezută finețe reptilină, vocea subțire dar tenace, devine inevitabilă. Iată-l poet al cercetării și desenator de geniu, într-o dispoziție care nu i se cunoștea : misterul, onirismul, iraționalul. Un lung poem epic, **Le Cap de Bonne Espérance,** va marca trecerea sa la întrebare. Soarta tragică a lui Raymond Radiguet îl tulbură. Excesele de tot felul îl vor precipita într-o literatură a umbrei ? Am putea crede citind o carte de neclasat **Le Potomak,** în care el se dedă la ceea ce el numește „explorări interzise". Anii 1919 pînă în 1922 sînt plini de neprevăzut, de tentative diverse, de agitații care adaugă o dimensiune febrilă și poate dureroasă.

Suprarealiștii, abia uniți într-un grup structurat, văd în el persoana pe care o detestă cel mai mult. André Breton îl tratează de „vermină". Cînd i se pronunță numele Philippe Soupault devine stacojiu de furie și scoate un pumnal din buzunar. Un băiat așa de plăcut, atît de grijuliu cu reputația sa, poate provoca ura ? Dacă-și mărturisește homosexualitatea, cînd acest fel de mărturisire e încă un tabu, înțelege, după **Les enfants terribles,** în 1925, să pună capăt torturilor sale interioare. Jean Cocteau revine în fața scenei, mai sălțăreț ca oricînd și mai serviabil : a încurajat toate talentele tinere oricare ar fi disciplina acestora.

Anii '30, sînt, fără îndoială, cei mai dificili, cu tot succesul volumului **Sang d'un poète.** Atunci cînd totul îi este permis, trecerea de la literatură la teatru și de la acesta la cinema riscă să-i înstrăineze multe simpatii. Regăsește alegoriile antice, zeitățile grecești, un clasicism puțin umflat, maniere à la Jacques Offenbach. E cunoscut ca abil: se uită că e și foarte pudic, în mărturisirea slăbiciunilor sale. Nu mai cîntă opiumul, îi cîntă din nou pe Orfeu, Oedipe, Antigona. E un mod de a nu vorbi despre sine ? E acuzat de ușurință, atunci cînd dă scenei unul din monologurile cele mai dense, cele mai adevărate și cele mai patetice **La voix humaine.** În zorile existențialismului, în vremea marii experiențe trăite odată cu războiul din Spania, Jean Cocteau nu mai este decît o personalitate pariziană.

Oare nu din vina sa ? În timpul ocupației naziste, prezența Germaniei, să-l fi jenat chiar atît de mult ? Venise timpul lui Sartre, lui Camus și al lui Aragon : comportamentul scriitorilor are mai multă importanță decît operele lor. Nimeni nu-i mai ascultă nici pe Cocteau, nici pe Guitry ! Va trebui să aștepte anii '50, pentru ca el să regăsească o audiență călduroasă. Recuperarea e rapidă, chiar fulgerătoare. Copilul îmbătrînit merge din succes în succes. Cine vrea să vadă observă în el un Janus : pe de o parte petrecărețul, mondenul, trapezistul, și, de alta, omul care se îndoiește de sine și suferă de o neînțelegere ostentativă. **La Difficulté d'être,** carte sfîșietoare, dacă este cu adevărat o carte, nu pare să convingă pe nimeni. De altminteri, Cocteau, cînd cerneala era abia uscată, se grăbește să proclame că propria sa durere este fără importanță. Spune, evident, enormități. Cînd e întrebat care e cel mai mare pictor al Franței, el răspunde foarte serios că e Jean Marais. Amuzeur public fără pereche, e singurul care poate publica în aceeași zi într-un ziar de extremă stîngă și un altul de dreapta. Iertîndu-i-se totul, nu înseamnă că i se arată un interes disprețuitor ?

A doua zi după alegerea sa la Academie, scrie unuia din apropiații săi : **„Sînt disperat sub mantaua onoarei mele".** Și e de-ajuns ca doi critici să dezaprobe **Le Requiem,** ultima sa mare carte de poezie, pentru ca să trimită o telegramă prietenilor : **„S.O.S. mă asasinează, numai tu mă poți salva."**

A trecut, așadar, un sfert de secol de la dispariția lui Jean Cocteau. El poate fi recitit fără cea mai mică pagubă. Timpul i-a fost favorabil. Ceea ce era clovnerie și afectare apare azi ca o politețe. Omul n-a vrut, între complexații umbroși, să-și arunce umbra lui. Ea apare astăzi, într-o stranie splendoare în cîteva irizări de superbă tortură sufletească, dacă aceste cuvinte nu sînt cumva incompatibile. El a scris acest vers, de neuitat : **„Je pense que je pense et d'y penser je suis".** (Eu gîndesc că gîndesc și gîndindu-mă la aceasta, eu sînt).

Traducere de
D. St. Rădulescu

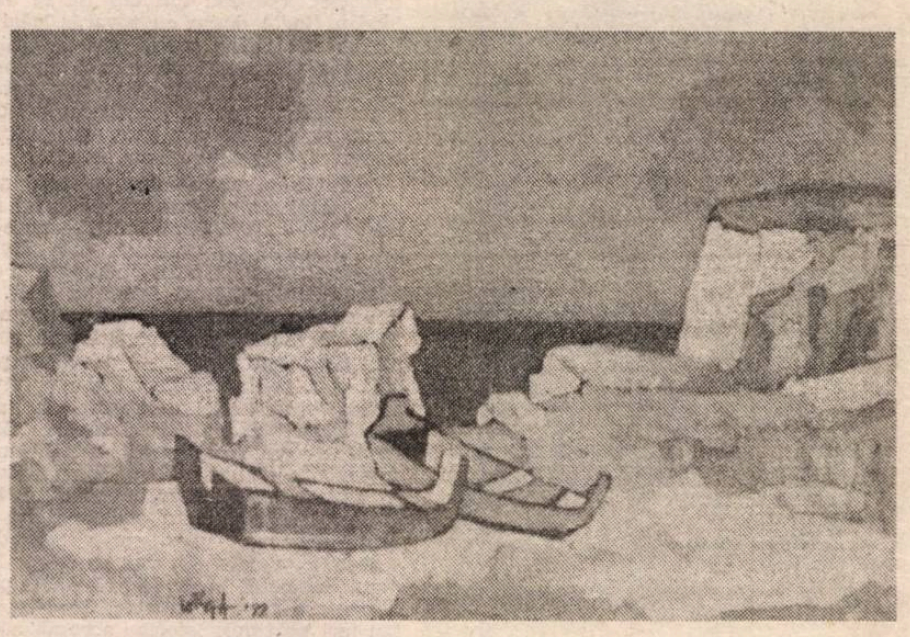

Nicolae Iorga

BASIL LEPADAT MARCU

Samuel Damian

Pe urma lui Columb, peste oceane,
Pămîntul l-ai luat în înconjur,
Să poposești sub zări americane,
Fiu de țăran român din Albamur.

Deschizător semeț de eră nouă,
Ai spart cu talpa ta necunoscutul
Și-ai despicat tăriile în două.
Cu tine-am început, aici, trecutul...

Pomuț, Teodorescu, Popper, Dunca
Și Țeț și Pătrășcoiu ... Alții mulți.
Ctitori de lumi, cu sufletul și munca,
Suind pe schela cerului, desculți.

Preot român. Ești primul între primi.
Drum de destin din Dunăre-n Nevade.
Piatră de unghi, în larguri și-nălțimi,
Și greu, urcuș de doruri, spre balade.

Basil Lepadat Marcu este unul din învățații (în istorie și filologie) care afirmă constant dincolo de Atlantic valorile culturii românești cu o demnitate și o mîndrie vrednice de admirația și recunoștința noastră. S-a născut în 1926, în Fort Wayne, Indiana, din emigranți români din Transilvania. În 1930 a fost luat în România de către mama sa, împreună cu frații săi, și a trăit aici timp de șaptesprezece ani. În 1947 s-a întors în Statele Unite ale Americii, a reînvățat engleza, apoi a urmat cursurile Universității din Arizona, unde a obținut diploma de licențiat în litere, specialitatea limbile spaniolă, germană și engleză. În 1960 obține a doua licență în limba și literatura spaniolă la Universitatea Națională Autonomă din Mexic, iar ulterior își susține și doctoratul în filosofie la aceeași Universitate. De atunci predă limba și literatura spaniolă, limbile romanice și istoria Americii la diferite școli din capitala Mexicului.

Cei șaptesprezece ani petrecuți în România l-au făcut să se simtă atît de puternic legat de originile sale, încît, dincolo de profesiunea oficială, s-a consacrat cu o pasiune fără egal valorificării culturii românești peste Atlantic. Unul din domeniile cercetărilor sale este fondul autohton și contribuția lui la configurarea romanității orientale, cercetare care se prelungește firesc în urmărirea destinului limbii și culturii române în Evul Mediu. Un alt domeniu predilect este acela al destinelor românești peste ocean, pe care le-a studiat în numeroase lucrări risipite în publicații europene și americane. Poezia pe care o reproducem mai jos este expresia lirică a acestor preocupări pentru românii care au ajuns pe pămîntul american și au întreprins fapte vrednice de a fi păstrate în memoria posterității : preotul Samuel Damian, pomenit de Benjamin Franklin în 1755, generalul George Pomuț, care s-a remarcat în Statele Unite în veacul trecut, colonelul Ioan Țețu, care a lăsat o frumoasă amintire în Argentina, între 1858 și 1885, inginerul Iuliu Popper, în Patagonia argentiniană și chiliană, între 1866 și 1889, doctorul Ioan Pătrășcoiu, care a trăit (cu folos și bun renume) tot în Argentina în primul pătrar al veacului nostru, și mulți alții.

Andrei Ionescu

MONTRI UMAVIJANI

(Thailanda)

„Două poeme de călătorie sînt prezentate sub aceeași copertă. IN REFUGIU ROMAN s-a bazat pe cea de a doua mea excursie în România, din acest august. NICI UN TREN IN NEPAL a derivat dintr-o chiar mai recentă vizită a mea în Nepal, din octombrie.

Excursia în România a fost posibilă printr-o invitație din partea Fundației Culturale Române. Mi-am luat îndrăzneala de a aduce cu mine o «delegație», spre marea dificultate a situației. Însă românii generoși ne-au putut accepta și astfel. Eu am avut, de asemenea, un bun prilej să văd țara din nou, după Revoluție și în contextul marii crize din Europa. În toate privințele, România pare a fi țara la care merită să te întorci pentru a treia oară."

(Extras din NOTA AUTORULUI la volumul de poezii, intitulat IN ROMAN RETREAT & NO TRAIN IN NEPAL, decembrie 1991. Născut la 15 octombrie 1941, MONTRI UMAVIJANI este poet de limbă engleză, unul dintre cei mai prolifici și mai cunoscuți poeți din Thailanda.)

Inscripție

Indiferența lumii
compensează prezența
timpului prezent –
scris.

Vis

Odată într-un vis
am făcut o călătorie
fără să scriu
și m-am trezit înspăimîntat
la gîndul că pierdusem
dincolo de orice amintire
un timp al vieții mele.

Poetul

Probabil, el încerca
să-și reamintească ceva din trecutul
îngropat adînc în mintea sa
cînd o piatră grosolană i-a aprins creierul
la o înțelegere fără corp.

Corneliu Brăescu

Umbra

Noi trăim în umbră
și curînd ea devine
umbra dragostei, a războiului
și a tuturor celorlalte lucruri
în afara umbrei unui copac
care alcătuiește timpul nostru prezent
ca realitate.

Toamna

Eu am vorbit despre toamnă
ca despre o poartă spre moarte
o tranziție
de la căldura care cedează la răceala de alean
întocmai ca pasiunea luată greșit drept
frigiditate

Arta

Sîntem iar înapoi
la arta grafică
nici un lucru ieșind la iveală
ori dînd înapoi
nici un basorelief, nici măcar o iluzie
din peștera inimii.

Lupta

Cei care trebuie să cîștige
privesc lumea
ca pe un loc de cucerit ;
acei care trebuie să piardă
se uită la noul stăpîn
cu propriile lor erori ; vină și păcat.

Crez poetic

Nu contează cum s-au schimbat lucrurile
inima omenească va bate
pentru căldură și dragoste
așa cum s-a exprimat în poezia sa

Sculptura

Ei se îngrijesc de așa multe distorsiuni
astfel ca ele să amintească
atît animalul, cît și omul
în suferință reciprocă.

În românește de
Mira Lupeanu

Radu Darângă

moda, altfel

„Virtutea,
ca și moscul,
răspîndește peste tot
o mireasmă plăcută"
(proverb arab)

Teba și Sparta au fost mult timp refractare folosirii parfumurilor. Cei care vindeau parfumuri sau care foloseau parfumuri, sub legislația lui Lycurg erau proscriși, căci erau considerați nebuni că risipesc uleiurile. Atena dimpotrivă, considera parfumurile o marcă de bun gust, de eleganță supremă, mai ales pe cele obținute din flori, pe cele delicate, ca fiind opozante celor grele, specifice Orientului.

Romanii, în epoca de decadență, abuzau de parfumuri pînă la o prodigalitate apropiată de demență. Nero cerea ca la festinuri din plafoane să plouă cu trandafiri. Încep să fie folosite în gastronomie și în tratarea vinurilor. La mare modă erau ciprium, megalium și malabathronum.

Bizanțul nu e altceva decît trista Romă prelungită într-un decor mai oriental, cu întregul lux de parfumuri pe care Teodora l-a continuat.

Legea coranică a adoptat parfumul. Mahomed, la întîlnirea cu Moise spune că „femeile, copiii și parfumurile sînt tot ceea ce îmi este mai drag pe lume". Arabia, unde s-a născut Islamul, este pămîntul clasic al parfumurilor iar cultura lor e o comoară .Moscul, apa de trandafiri și ambra sînt caracteristicile unui veritabil parfum oriental. Apa de roze plăcea haremurilor, parfuma apa narghilelelor. După **Judecata de apoi,** cei drepți vor bea din torentul El Kantara a cărui apă este mai albă decît laptele și mai mirositoare decît moscul. Sub regii mauri droghiștii arabi erau numeroși la Grenada iar produsele lor riguros interzise necredincioaselor. Dar dominația arabă a trecut la Alhambra, jeturi de apă plîng amintirile de altădată ; camera sultanului e goală, totuși plutește un parfum inexprimabil, poate e parfumul celor **O mie și una de nopți,** din care o Seherezadă care a fugit a lăsat un efluviu misterios splendorilor de marmură, în care melancolia somptuoasă domină impunînd o viziune a Orientului sub rîsul strălucitor al soarelui spaniol.

Francisc Kalab

Corina Cristea

RECURSUL ARE UN NUME: DUMNEZEU

fragment din volumul «LES REVELATIONS DE LA MORT» de Boris de Schloezer

Boris de Schloezer, rus de origine iudaică, tălmăcitorul inspirat al lui Lev Şestov în limba franceză, discipol fervent, convertit la catolicism. Cunoscut al lui B. Fondane, discipol „nu atît fidel, cît inspirat" al aceluiaşi Şestov, Boris de Schloezer îşi va pierde, prin convertire, admiraţia acestuia : „Îl preţuia mult pe Boris de Schloezer, iar pentru el a însemnat o mare decepţie cînd a aflat că traducătorul magistral al lui Şestov a putut să treacă la catolicism. Nu-şi mai revenea, acorda evenimentului proporţiile unei trădări."

Metoda filosofică a lui Şestov, adică peregrinarea prin suflete devine, firesc, şi metoda graţie căreia Boris de Schloezer reuşeşte un convingător, exhaustiv portret al gînditorului rus, realizat în prelungirea operei sale filosofice. Capitolul de mai jos face parte din volumul LES RÉVÉLATIONS DE LA MORT — Dostoievski — Tolstoi, tradus în limba franceză şi prefaţat de Boris de Schloezer.

Dintre eroii shakespearieni, Brutus e cel mai admirat de tînărul Şestov : în capitolul consacrat lui Iulius Cezar **(Shakespeare şi criticul Brandes),** Brutus apare drept omul ideal, omul nou la care aspira Shakespeare — a se citi Şestov. După opt ani, în studiul despre Iulius Cezar, apărut în fruntea noii traduceri a acestei drame şi reeditată apoi în **Apoteoza dezrădăcinării,** Şestov îi aplică, lui Brutus cele mai otelite ascuţişuri ale ironiei, neputîndu-i oferi decît pomana milei sale : Brutus nu mai e decît un nefericit, o victimă, o victimă a moralei. Acest exemplu ne va determina să sesizăm pe viu evoluţia lui Şestov.

Brutus, scrie el în Shakespeare, este răspunsul la întrebarea pe care şi-o pune poetul prin Hamlet : pentru Brandes, tragicul englez a ajuns la Hamlet prin dezgustul nutrit faţă de rigorismul moral şi acţiunea pe care Brutus le încarnează ; după Şestov, Brutus este ofensiva contrariului : plictisit de gîndirea neputincioasă, poetul îl creează pe Brutus, gîndirea activă. Hamlet gîndeşte pentru a gîndi, Hamlet este ucis de egoismul lui, de dispreţul lui faţă de om ; Brutus gîndeşte omul, are încredere în el, în puterile sale morale ; el găseşte binele în om. Pentru Shakespeare aşa cum îl înţelegea la ora aceea Şestov, legea morală este imanentă vieţii : binele nu este nici o abstracţie, nici o lege superioară vieţii : este inerent existenţei însăşi. Tot capitolul acesta este un imn entuziast înălţat moralei şi vieţii, înlăuntrul cărora se înfăptuieşte binele. Şestov este încă, ori vrea să fie încă un optimist. Brutus, aşa cum îl înţelege el, e un om trăind conform legilor naturii, căci adevărata natură e morală. Nu există opoziţie între morala cea mai pură, mai elevată şi viaţă. Adevărul este bun şi frumos. Acesta este entuziasmul moral al scriitorului rus căruia însăşi moartea eroului nu-i poate clinti optimismul : Brutus rămîne mare, sublim pînă şi-n moartea-i, iar Şestov citează cu admiraţie elogiul funebru rostit de Antoniu : „A fost un om" : dacă există **brutusi** (s.n.) viaţa are un scop, o semnificaţie.

Dar chiar acest optimism, sub acest entuziasm întrucîtva naiv, adevăratul Şestov lasă deja să se întrevadă gînditorul din **Dezrădăcinare.** Într-adevăr, din toate puterile sale el se ridică împotriva conceperii unei reguli morale abstracte, străină şi superioară realităţii, împotriva a ceea ce s-ar putea numi raţionalism şi formalism moral, împotriva dogmei datoriei în lupta împotriva dorinţelor şi sentimentelor fireşti. Morala kantiană îi e cu desăvîrşire străină, iar dacă Brutus îi apare admirabil e pentru că nu vede în el omul datoriei care luptă şi reuşeşte să învingă înclinările naturale ; dar îl socoteşte fiinţa ideală a cărei voinţă şi esenţă este de la natură bună, veridică, morală. Concepţia tragică a existenţei este cu desăvîrşire absentă din această carte consacrată celui mai mare poet tragic, din opera căruia Şestov pare a-şi procura o imensă desfătare. Spun „pare", întrucît la lectura acestor pagini fierbinţi, în care autorul încearcă să descopere semnificaţia ascunsă a suferinţelor unui Lear, unui Brutus, unui Macbeth şi vrea din răsputeri să intoneze imn de slavă vieţii, bună şi frumoasă în esenţa ei, cu prilejul acestei lecturi cititorul bănuieşte că disperarea bate deja la uşa lui Şestov, că Şestov e deja profund bolnav dar că face eforturi de însănătoşire, căutînd în Shakespeare raţiunea de a crede şi a trăi. Natura sa intimă respinge ideea unei morale transcendente, a unei reguli raţionale căreia condiţia umană trebuie să i se supună. Trebuie aşadar să se admită, printr-un violent efort de optimism, că viaţa şi regula morală sînt una, ori, mai degrabă, că regula nu există, nu-i decît o abstracţie şi că viaţa, trăită liber şi natural, este bogată în adevăr şi frumuseţe.

Dar efortul a rămas zadarnic, iar cîţiva ani mai tîrziu el însemna **Filosofia tragediei.**

Duşman al regulei abstracte, al moralei kantiene a datoriei, Şestov nu mai poate nici să admită că natura e într-adevăr morală, că sursele vieţii sînt impregnate de adevăr şi frumuseţe : Brutus nu mai este acum în ochii lui decît un idealist ce acţionează împotriva naturii ; acţiunea lui e ostilă vieţii ; morala ucide viaţa, căci morala ei nu poate fi decît una abstractă. Shakespeare încearcă să demonstreze că Brutus, care se sacrifică pentru idealul lui moral, e mai mare, mai fericit decît Cezar, dar Şestov îl ia în rîs cu amărăciune : în fond, ce obţine Brutus ? Elogiul lui Antoniu : „A fost un om". Cum, asta-i tot ? exclamă Şestov.

„Viaţa pretinde sacrificii... Dar cui le oferim ?... Vom admite că sînt fără nici un scop ? Nu-i mai bine, în acest caz să le închinăm pe altarele moralei şi să-i acceptăm lauda impersonală, adică tot ce poate ea oferi ? Nu, e mai rău, de o mie de ori mai rău. Asta reiese deja din Iulius Cezar **unde chiar Brutus se îndepărtează de Binele suprem, absolut pe care atît de bine îl descriu lucrările filosofice... În** Iulius Cezar, **această disonanţă trece neobservată. Dar în** Hamlet, **deja nu mai aflăm nici urmă din aceste discursuri ale lui Brutus, cu un ton atît de ferm, iar disperarea se exprimă liber... În** Macbeth, **eroul care... ar fi trebuit să se tîrască, la picioarele sublimei morale încearcă să sfideze destinul... De la umilinţa cea mai profundă, Shakespeare a trecut la cel mai formidabil curaj... În orice caz e evident că morala autonomă, că datoria în sine, cărora Shakespeare li s-a adresat în cea mai grea perioadă a existenţei sale, nu i-au oferit nimic. El contestă aşadar şi drepturile-i suverane. Trebuie să te întorci în urmă, pînă la Plutarh, credinţele-i naive şi miturile lui, ori să mergi înainte. Dar unde ? Cu Shakespeare** către Macbeth ?

„Detronîndu-l pe Dumnezeu, omul modern l-a înlocuit cu legea morală : dar dacă morala nu este un principiu raţional superior realităţii şi transcendent, dacă ea nu îi este nici imanentă, atunci înseamnă că ea nu există, ori mai degrabă că ea nu există decît ca un ansamblu de reguli, de precepte, excelente, indispensabile chiar, însă neavînd nici o semnificaţie proprie. Este o creaţie omenească şi, ca atare, supusă tuturor fluctuaţiilor, perisabilă, cu valoare limitată. Iraţionalismul lui Şestov şi concepţia lui tragică asupra vieţii urmau să-l conducă spre imoralism, ca şi pe Nietzsche.

Şestov este „imoralist" în adevăratul sens al cuvîntului ; este singurul imoralist adevărat de la Nietzsche, singurul nietzschean adevărat : nu pentru că îl imită, pentru că îl urmează ori îi dezvoltă ideile ; dar cum în ochii lui legea morală nu mai înseamnă nimic, cum pentru creatorul lui Zarathoustra, nu mai însemnau nimic, caracterul divin şi metafizica, nemaiexistînd înaintea sa nici un comandament al lui Dumnezeu, nici o realitate noumenală Şestov îndrăzneşte să pună, în toată amploarea, adevărată, problemă morală : nu mai e vorba de a explica modul în care au luat naştere şi s-au dezvoltat actualele noastre noţiuni despre bine şi rău, asta nu-l interesează nicidecum pe Şestov ; se pune problema să determine valoarea judecăţilor noastre morale, să se afle dacă ceea ce noi numim Bine este cu adevărat Binele ; dacă idealul propus drept scop eforturilor noastre este cu adevărat demn de iubire şi respect. Pînă acum toţi cei care, cu excepţia lui Nietzsche, au încercat să dovedească că morala e un fenomen natural, un produs al vieţii sociale, o consecinţă a activităţii omeneşti, n-au încercat niciodată să răstălmăcească judecăţile noastre morale şi să conteste decretele moralei.

De unde provine, aşadar, revolta unui Nietzsche, a unui Dostoievski, a unui Şestov ?

E o revoltă religioasă. Războiul pe care ei îl duc împotriva moralei este în esenţa lui religios.

Experienţa lui intimă este în dezacord cu prescripţiile moralei ; admit valoarea acestora în circumstanţele vieţii cotidiene, normale. Principiile moralei au o valoare socială incontestabilă ; dar puterea lor e limitată : „lumea e mai profundă decît ne-o închipuim în timpul zilei". Ea se sustrage aşadar, în adîncurile ei, monopolului moralei : aceasta e tărîmul tragediei, unde omul se află singur, unde se săvîrşeşte răsturnarea tuturor judecăţilor noastre morale. Şestov atacă aşadar morala, virtuţile omeneşti ; nu înseamnă nicidecum să ne dovedească, cum s-a făcut, de altminteri, de nenumărate ori, că toate aceste virtuţi lasă să transpară un egoism primitiv. Altruismul nu prezintă pentru Şestov nici o superioritate asupra egoismului : „Dacă trebuie să renunţi la tine însuţi, se întîmplă să te vezi silit să renunţi şi la aproape, la tot ceea ce e scump oamenilor", spune el. Însă efortul gînditorului rus urmăreşte să ne demonstreze că principiile morale ne trădează tocmai cînd avem mai multă nevoie de ele, că sînt momente cînd nu doar recursul nostru la morală este van, dar cînd morala nu poate decît să ne sporească prăbuşirea şi să ne arunce în străfundurile prăpastiei. Binele în doctrina lui Tolstoi şi Nietzsche şi Dostoievski nu ne vorbeşte decît despre aceasta : neputinţa Binelui, neputinţa tuturor idealurilor morale. Morala e bine s-o „predici", dar Tolstoi, precum Nietzsche, precum Şestov însuşi, nu are cum să recurgă la ea în clipele de suferinţă solitară.

Atunci cînd omul e ameninţat mortal, el se eliberează dintr-o dată de toate jalnicele obligaţii faţă de oameni, umanitate, viitor, civilizaţie şi aşa mai departe. În locul acestor lucruri el nu mai are de dezlegat decît o problemă foarte simplă, referitoare la propria-i persoană, solitară, neinsemnată, măruntă. Toţi eroii tragici sînt egoişti.

Este exact ceea ce i s-a întîmplat lui Nietzsche. Într-o bună zi, în loc să se ocupe, ca în trecut de viitorul omenirii şi chiar al întregului univers, soarta îi pune acestui profesor, prieten al lui Wagner, acestui idealist onest care scria cărţi despre pesimism şi tragedia greacă, o simplă şi neînsemnată întrebare : tu ce vei deveni ?

S-a îndepărtat de viaţă ca să creeze noi teorii în calmul cabinetului său (căci aşa îşi concepea el misiunea morală), neştiind că bună-credinţa lui va fi atît de cumplit răsplătită. El slujea cu credinţă Binele, iar Binele i-a jucat o festă cumplită : cît timp a fost tînăr, puternic, sănătos, atîta timp cît a posedat ceea ce-i face pe oameni fericiţi, Binele l-a copleşit cu darurile sale. Dar cînd toate i-au fost luate cînd a rămas singur Binele, aidoma unui prieten necredincios, l-a părăsit.

Inamicul lui Şestov e idealismul : cele mai violente din atacurile lui sînt îndreptate împotriva idealismului. Nu ne vorbeşte despre el decît cu ironie, ori spaimă şi dezgust. Cu toate acestea, am văzut că i-a cerut ajutor şi protecţie împotriva îndoielilor care-l asaltau. Acum scrie în **Tolstoi şi Nietzsche :**

Idealismul e aidoma acelor imperii orientale a căror înfăţişare exterioară e admirabilă, grandioasă şi ai zice sortită eternităţii, dar unde, înăuntru, toate nu-s decît groază şi ruine.

Şi, cîteva pagini mai departe :

Toate grozăviile vieţii nu înseamnă nimic dacă le compari cu ideile generale închipuite, de conştiinţă şi raţiune.

Însă ce înseamnă aşadar acest idealism ?

Esenţa psihologică a idealismului e această convingere a omului că toate îndoielile, întrebările şi căutările sale nu sînt decît vremelnice. De-ar exista undeva soluţiile şi de-ar trebui doar să aştepţi să înveţi şi să te maturizezi ca să descoperi adevăratele răspunsuri.

Orice idealism afirmă ordinea morală şi intelectuală a realităţii ; el a convins că această ordine ne e la îndemînă şi că putem ajuta la realizarea ei. idealismul, optimist şi raţionalist, conduce totdeauna universul către proporţii omeneşti : el umanizează realitatea făcîndu-o comprehensibilă şi semnificativă pentru spiritul nostru, delimitînd-o de mister, incomprehensibil, insolubil, negînd tragedia. Dar concepţia tragică asupra lumii, concepţia lui Nietzsche, lui Şestov, afirma că nici o armonie, nici un ideal, nici o iubire, nici o izbăvire nu pot justifica ineptia şi oroarea unei existenţe individuale.

Împotriva acestei inepţii, împotriva acestei ororî nu se face nici un recurs ? Pînă aici s-ar zice că ne aflăm în miezul pesimismului şi al scepticismului. Dar trebuie să socotim pesimismul şi scepticismul nu ca pe nişte duşmani, ci precum nişte prieteni pe care n-am ştiut să-i recunoaştem. („Dostoievski şi Nietzsche").

Recursul există. Acesta este Dumnezeu.

Prezentare şi traducere :
Smaranda Cosmin

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi , ISSN 1220—626 x
20 LEI

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTEKA „ASTRA"
S.J.B.I.U.

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri 20 mai 1992 • 18 (117)

O ingerință rușinoasă

Hotărît lucru, actualul Parlament al României ține să iasă de pe scena istoriei „en toute beauté", prin promovarea unor legi ce cuprind articole cel puțin ciudate, denotînd o depășire clară a atribuțiilor, o încălcare flagrantă a principiului separării puterilor. Astfel, zilele trecute a fost votat – cu mică majoritate ce-i drept, dar majoritate ! – un articol din legea pentru viitoarele alegeri legislative, articol care prevede abolirea numelui și semnului electoral ale Convenției Democratice. Articolul cu pricina e consecința unui amendament propus de grupul parlamentar al Partidului Național Liberal, partid care, retras din Convenție și supărat ca văcarul din poveste pe sat, a crezut de cuviință să condiționeze existența în continuare a Convenției Democratice de acordul său, ca și cum atît titlul acestei alianțe politice, cît și semnul ei electoral, cheia, ar ti fost proprietatea PNL-ului. Evident că fiind o grupare largă de partide și formațiuni politice fără caracter de partid, Convenția Democratică și cheia nu pot fi proprietatea nici unuia din componenți, ci, a tuturor, iar desfacerea ei, respectiv revocarea semnului, reclamă logic și moral acordul majorității, în vreme ce rămînerea sau retragerea din Convenție sînt, de fiecare dată, la voia exclusivă a fiecărui component. Să admitem însă – prin reducere la absurd – că lucrurile ar sta așa cum pretinde grupul parlamentar PNL, cu alte cuvinte că ar exista un diferend în legătură cu acest subiect între comilitonii de pînă acum ai Convenției Democratice. De competența cui este să rezolve un atare diferend ? În primul rînd de competența Convenției înseși care, prin tratative purtate în interiorul ei, se cuvine să ajungă la o soluție convenabilă ambelor părți. Dacă tratativele nu dau nici un rezultat și, deci, diferendul continuă, atunci următoarea cale de rezolvare nu poate fi decît a Justiției, a puterii judecătorești la instanțele căreia se face apel pentru soluționarea problemei în temeiul legii, în temeiul logicii și în temeiul moralei. În nici un caz problema numelui și siglei Convenției Democratice nu intră în competența Parlamentului și cu atît mai mult nu poate deveni articol de lege. Iată însă că s-a întîmplat și una și alta a intrat adică în discuțiile din forul legislativ al țării și a fost introdusă în corpul legii electorale. Dincolo de absurdul situației se observă numaidecît subtextul politic al acestei intervenții parlamentare, nu altul decît teama majorității feseniste și a sateliților acesteia de probabilitatea unui succes al Convenției Democratice în alegerile legislative, teamă în virtutea căreia disidența Partidului Național Liberal a fost încurajată, întreținută și, cum am văzut, chiar consfințită legislativ împotriva oricărei rațiuni și, mai ales, împotriva bunului simț. Că efectul acestei depășiri a atribuțiilor parlamentare nu va fi cel scontat – o știe orice cunoscător al psihologiei electoratului român. Convenția Democratică își va schimba, probabil, și numele și semnul, dar asta nu-i va ajuta pe cei care, din teamă, au obținut ștergerea vechiului nume și a vechiului semn. Ceea ce nu face mai puțin absurdă și mai puțin condamnabilă încălcarea principiului democratic al separării puterilor realizată – cu un efort demn de o cauză mai bună – de Camera deputaților. Întîmplarea va rămîne ca un exemplu rușinos de ingerință, cu atît mai deplorabil cu cît vehemența demagogică întru democrație a parlamentarilor noștri e mai mare. Din fericire, puterea de convingere a ingerințelor de acest fel e invers proporțională cu vehemența demagogică pe care se sprijină. Încet, încet, societatea românească se deprinde să deosebească adevărul de minciună, binele de rău, sinceritatea de ipocrizie și patriotismul de incompetență.

„L"

REPORTAJ CA FAPT DIVERS, ADEVĂRAT

de TITUS POPOVICI

— ÎN PAG. A 10-A —

POEZIE și RUGĂCIUNE (despre funcția soteriologică a artei)

de Dan Laurențiu

— în pag. a 9-a —

FLANNERY O'CONNOR: Bucuriile căminului

ÎN PAG. A 16-A

POVARA COMUNISMULUI

de Anatolie Paniș

POEME

de Ion Drăgănoiu

Introducere la secolul XXI

eseu de Dan Stanca

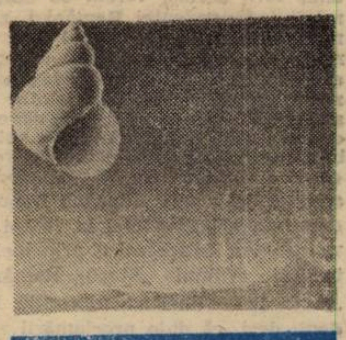

Reproducem în paginile revistei lucrări semnate de Florin Calafeteanu, reunite recent în cadrul unei expoziții la galeria „Căminul Artei".

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Nu doar Săpînța sub teroare

Acum cîteva zile, fostul primar al Săpînței, dl Toader Stețca, a venit la București ca să spună lumii ce se întîmplă acolo. Să ne spună că nu e liniște și nu e pace la Săpînța, că această comună, atît de cunoscută de pe vremea lui Stan Pătraș, este sub teroare. O veritabilă Piață a Universității, ocupată acum de poliția militară, care se distrează foarte bine în stațiunea Ocna Șugatag, atunci cînd nu e „în acțiune", adică atunci cînd nu intră prin curțile oamenilor ca să-i bruscheze, să le spargă geamurile, să-i înspăimînte.

Care este de fapt vina acestor oameni de la limita de nord a țării ?

Că au luat în serios declarațiile și programele, reformele și reforma, și — fără multă vorbă — au pus în practică ceea ce se clamase doar, despărțirea de comunism sau de „societatea socialistă multilateral dezvoltată". Că și-au luat pămînturile, nemaiașteptînd să li se aducă hîrtiile tipărite cine știe unde.

Cînd, în 1945, foștii combatanți au intrat în pămînturile care, încă, nu le aparțineau, comuniștii i-au aplaudat și încurajat. Actele acestea banditești au devenit subiecte de roman, legende ale „revoluției". Acum, cînd țăranii intră fără permisiunea „organelor puterii" în propriul lor pămînt, furat scurt timp după sfîrșitul războiului, aceiași comuniști, sau urmașii lor, îi condamnă. Mai ales că acei țărani săpînțeni, împreună cu primarul lor, vor să-i pedepsească și pe funcționarii comuniști pentru abuz, corupție, minciună, organizate spre a-i jecmăni. În ceea ce privește evoluția punctului de vedere comunist, circula o anecdotă. Ce este un deviaționist? întreba cineva și trebuia să-i răspunzi : un deviaționist este unul care merge drept, în timp ce linia partidului șerpuiește. Actele, probabil izolate, din 1945, multiplicate de filme și romane avîntat-proletcultiste după aceeași metodă care a produs mai mulți eroi literari ilegaliști decît ilegaliștii existenți în realitate, acele acte, deci, conveneau pentru că prin ele sentimentul de proprietate era serios subminat, pregătind — credeau politrucii veniți de la Moscova — „omul nou" care să intre fericit în colhoz, căci pămîntul oricum nu era al lui decît de ieri. Și mai ușor renunți la ceea ce ai furat decît la ceea ce au stăpînit moșii și strămoșii tăi. Greșeala de acum a generalilor și politrucilor care țin sub teroare Săpînța vine din necunoașterea „materialului uman" cu care au „de lucru". Acești maramureșeni nu se vor lăsa călcați în picioare, pentru că ei sînt un neam de oameni încăpățînați să știe că au dreptate și să și-o apere. Și pentru că ei, prin munca lor, pe pămîntul lor au trăit de sute de ani sub tot felul de ideologii și de politruci, pe care i-a luat vîntul, așa cum o va face și cu Ilieștii și Măgurenii de azi. Toader Stețca a și lăsat să se înțeleagă un mod tonic de a privi lucrurile, o convingere fermă că, dacă sînt lăsați să-și „cultive grădina", săpîntenii, și nu numai ei, vor trăi bine, vor fi liberi și independenți. Or, adăugăm noi, ăsta e lucrul cel mai periculos pentru comuniști și neocomuniști, pentru că anulează chiar dreptul lor la existență. Ca să nu mai vorbim de privilegii și false legitimități.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

După un popas carceral de 45 de ani

Va urma oare o coborîre a principiului „divin" (Regele e alesul Domnului doar, după cugetarea președintelui Ion — Iliescu — ales — al — poporului !) în realitatea istoriei ? Legitimă, monarhia constituțională părînd a fi cu adevărat în acest moment singurul principiu salvator (al „tranziției" !) ce ar trebui reinstaurat în România. Incredibilul marasm politic postrevoluționar acutizînd boala prelungită a pierderii memoriei noastre, de 45 de ani încoace bîjbîind fără cine știe ce identitate : un popor întreg pierdut prin labirintul unei ideologii experimentale inumane, trezit deodată în stradă, la aproape doi ani și jumătate de la o Revoluție deturnată, cu sutele de mii, trimis de acasă de același subconștient colectiv monarhist, să-și întîmpine Suveranul! În 1992, de Înviere...

Normal ar fi să plecăm de acolo de unde am rămas, din 1947, după popasul comunist carceral, cît o viață de om și să nu ne mai împiedicăm de nici un referendum, cu atît mai mult cu cît la 30 decembrie, la proclamarea „republicii", poporul român nu a fost întrebat dacă nu mai vrea regat ! Pur și simplu noul parlament (unicameral ? Doamne ferește !) ce va apărea după alegerile generale din acest an avînd să facă bine să revadă Constituția F.S.N.-istă și să repună în drepturi Coroana ! Un vis ? (Bat în lemn, numai de nu se va transforma Coroana regală din vis iar în coroană de spini pe capul României după alegerile prezidențiale din acest an, electoratul nefiind trezit la realitate decît partial, propaganda neocomunistă făcînd ravagii în continuare) ... Degeaba știe o lume întreagă, vai, că „doar monarhia ar asigura siguranța că mișcarea comunistă, reformată sau nu, nu va mai avea nici o șansă să ajungă să guverneze în România"...

Sigur, neuitînd de convingerile antimonarhiste, atîtea cîte sunt, ale românilor de toată mîna de ieri, de alaltăieri sau de mîine. Azi, aici, renunțînd să mai redau scrisoarea începută săptămîna trecută, scrisoare a doamnei Ana Pogana din Băile Herculane, plină de resentimente patriotice locale, bănățene, pînă una, alta, concepută pe cînd nu se știa că va veni Regele Mihai I în vizită particulară din exil în țara sa de baștină ! Ar fi greșit interpretată această scrisoare în întregul ei în actualul context, cînd publicațiile „România Mare", „Europa", „Politica", „Totuși iubirea", „Adevărul", „Azi", sau „Dimineața" n-au încetat să nu publice reacții de rea-credință, jignitoare, de o atît de joasă calitate, încît pot compromite orice alte „îndoieli" antimonarhiste oneste, exprimate ca atare, îndoieli antimonarhiste puse pe temelia adevărului și nu pe aceea a delațiunii ordinare. Voi mai reține din scrisoarea doamnei Ana Pogana doar sfîrșitul : „Dacă e vorba pe așa, să ne batem și cu bulgarii, să luăm și Balcicul, că acolo e inima Suveranei"...

★

Altfel, revenind la „golanii" Pieței Universității, „golani" cărora eu le-am ținut luminările mari anul trecut, căsătoriți civil de Ziua Încoronării Regilor României, ce să vă mai spun ? Să punctez în continuare personaje...

Nunta lor religioasă, separată de cea civilă, a fost făcută pe fugă, pe nepusă masă, în duminica de 19 mai 1991, deoarece preotul-„golan" Constantin Voicescu trebuia să plece, cu o ocazie, de urgență în Germania : din acest motiv nu a avut să fie de față, la nuntă, nici o rudă din partea miresei, economista Maria Lie, care are familia undeva lîngă Făgăraș, la sute de kilometri, deci, de București, abia reușind să mă scoată pe mine din casă, de la cîteva sute de metri, să mă pună naș la Biserica din strada Sapienței din București... Citind atunci, cu inima strînsă, o anume tristețe pe fața miresei, o stînjeneală și o singurătate specifice, **postrevoluționare** : postrevoluționare ?

(Va urma)

Liviu Ioan Stoiciu

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

momos :

10 Mai

Nici unul dintre noi, cei născuți după o mie nouăsute patruzeci și ceva n-am știut cu adevărat ce înseamnă 10 Mai. Cei care ne-au condus nu au ascuns însă tot timpul data și în 1972 în „Istoria României în date", la pagina 220 ni se explica : „mai 10/22. Prințul Carol de Hohenzollern-Sigmaringen agreat de numeroase curți monarhice europene, este proclamat de către noua Adunare (aleasă la 9/21 aprilie) domnitor al României sub numele de Carol I". Asta pentru 1866. Pentru anul 1877, același volum dă dată proclamării independenței României, ziua de 9 mai. Într-adevăr pe 9 mai 1877 (21 stil nou) Adunarea Deputaților, într-o sesiune extraordinară, proclamă independența țării și „ia act de războiul dintre România și Turcia". Pentru ca un asemenea act, de o importanță națională, să fie valabil, trebuia recunoscut de principele Carol I. Ceea ce se și întîmplă la 10 Mai cînd Carol I acceptă declarația Adunării Deputaților și deci intrarea României în război împotriva turcilor. În aceeași zi principele Carol I instituie ordinul „Steaua României" ca „semn al deplinei suveranități". Este evident, deci, că data proclamării independenței nu poate fi 9 Mai, ci 10, ziua în care această hotărîre a deputaților a fost validată, de principe. Chiar și într-un stat republican, cum este România astăzi, data la care o lege intră în vigoare nu este ziua în care a fost aprobată în Parlament, ci ziua în care este promulgată de președinte.

În fine, 10 Mai înseamnă pentru români și data la care Carol I s-a încoronat rege în 1881. (Parlamentul a votat transformarea României în regat la 14 martie 1881).

Cu această triplă semnificație este evident de ce autoritățile comuniste, speriate de popularitatea regelui Mihai I, preferă să sărbătorească independența României la 9 Mai.

Nu este însă prima dată cînd comuniștii măsluiesc istoria aplicînd principiul : „ceea ce nu este declarat oficial, nu există". Românii însă nu se mai lasă minuiți de sforile putrede din mîinile foștilor politruci și pe 10 Mai au ieșit pe stradă pentru a sărbători adevărata dată a independenței țării.

Ștefan Agopian

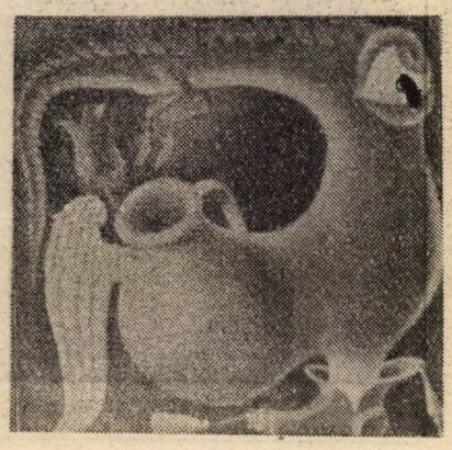

● ALCIBIADE : **„...Drumul Sării, Drumul spre înalta societate și Dați-mi Drumul,** acesta din urmă fiind strigătul de luptă cu care se smulge băutorul fruntaș **Petre Stoica** de la **«Dreptatea»** atunci cînd îi răstoarnă chelnerii frapiera în capul ăla afumat ca un furnal de la Reșița". **(România Mare)** ● TOMA ROMAN : „Este clar acum că «soarele dispare » la apariția dlui Iliescu (cel puțin în capitală), că — pe nesimțite — s-a produs o mutație profundă în starea de spirit a mulțimii." „Este clar că președintele simte fugindu-i pămîntul de sub picioare". **(Formula AS)** ● SORIN MĂRCULESCU : „Un popor întreg și-a putut da seama de ridicolul strident al apariției ateului Iliescu la Patriarhie în noaptea Învierii, făcînd campanie electorală cu luminarea aprinsă în mînă, în comparație cu statura încărcată de istorie și demnitate a Regelui aclamat de un întreg popor". **(România liberă)** ● HORIA GÂRBEA : „Ne-am fi așteptat ca președintele să cuvînteze împotriva monarhiei în Piața Sf. Gheorghe sau de la balconul Hotelului Continental, pentru ca lumea să poată face o comparație între numărul și reacția auditoriului. Numai că dînsul a preferat măreața urbe a Vasluiului, unde a putut găsi, ce-i drept, vreo 500 de republicani convinși, dar cam zgîrciți cu aplauzele" ; „Actuala putere republicană nu este decît moștenitoarea unui lung șir de ilegitimități. Ea s-a instalat prin faptul împlinit și printr-o scurtă tradiție comunistă. Dar lucrul acesta, indiferent ce crede o infimă parte din cetățenii urbei Vasluiului, nu poate dura decît atît cît nedreptatea poate precumpăni prin forță asupra dreptății". **(Phoenix)** ● LUCIAN AVRAMESCU : „Pe acest fond, vîrful vîrfurilor puterii, președintele nostru, domnul Iliescu, desfășoară nestingherit o costisitoare campanie electorală, imorală și nedreaptă în raport cu ceilalți candidați". **(Tineretul liber)** ● ILIE STOIAN : „În final, să mai consemnăm că cei aproape 7.000 de spectatori au asistat la un frumos spectacol sportiv, după meci fiind aplaudată chiar și galeria giulești, care a părăsit tribunele scandînd tot **«Dinamo, Iliescu, România !»**". **(Expres)** ● PLATON ȘI ARISTOTEL PLUS ARHIMANDRITUL COLONEL: „În vizita de lucru din județul Covasna, titanul de la Cotroceni a fost însoțit de cunoscutul pupincurist ungur Hajdu Győzo"... **(Academia Cațavencu)** ● OCTAVIAN PALER : „Ca persoană particulară, dl Iliescu e liber, desigur, să creadă ce dorește, inclusiv că Stalin a restabilit suveranitatea poporului român, uzurpată de regalitate, că «puterea poporului» a devenit o realitate abia în momentul în care autohtoni ai lui Stalin au invocat-o în bătaie de joc, transformînd-o într-o mascaradă, sau că un act impus de o putere străină trebuie să aibă autoritate și azi". **(România liberă)** ● GABRIEL LIICEANU : „Niciodată unui conducător comunist nu i s-a mîngîiat, cu trupurile oamenilor, mașina care îl purta. Pentru că nimeni nu se recunoștea în el. Pentru că nimeni nu îl iubea". **(22)** ● GEO ȘERBAN : „Pînă a apuca să ne dezmeticim de amintirea funestelor «vizite de lucru» ticluite de defunctul odios spre a-i prilejui urcarea fulminantă în cîte un balcon improvizat, de unde tuna și fulgera asupra gloatei, constatăm absolut siderați reeditarea lor întocmai". **(România liberă)** ●

Petre Stoica

prezentul continuă

Povara comunismului

Grea ca piatra de moară. Am dus-o-n spate dar mai ales în mihnirea și-n mohorala sufletului. Asupra noastră, a tuturor, era sabia cu tăișul înroșit de sînge închegat, batjocura ființei și amenințarea cea mai cumplită : nu știai dacă mîine mai esti liber sau dacă te duceai si tu unde erau duși sute de mii de români.

Organul cel mai de temut al vechilor orînduiri dictatoriale a fost fără discuție Securitatea înființată de Gheorghiu Dej pentru a-i apăra și proteja domnia lui criminală. Nu există și nici nu pot exista termeni de comparație între ce a fost și ce mai poate fi. Dej a fost unul din cei mai atroci călăi pe care i-a avut vreodată pămîntul românesc. Rămas fără egal în istorie, Dej a înființat închisori si lagăre la tot pasul umplindu-le pînă la refuz cu zeci de mii de oameni nevinovați.

Dictatura proletariatului era în fond dictatura securității. La început a fost bătaia. Tineri muncitori, cu ceva scoală la activul lor intelectual — cîteva clase sau chiar si 2—3 clase de gimnaziu, erau recrutați și-naintați direct la gradul de locotenenți majori. Ofițeri făcuți în două săptămîni sau două luni. Din acest moment locotenenților majori li se repartizau un birou și-o leafă pe săturate si li se aduceau spre anchetare „vinovați".

Nu greșesc dacă spun că acei „vinovați" erau tineri si că ei formau într-o proporție de aproximativ 40% efectivul închisorilor comuniste. Sînt acei tineri care-n învălmășeala evenimentelor stranii ce se succedau cu o repeziciune extraordinară, simteau „tradițional" adică „altfel" de cum ar fi vrut Chișinevski si se exteriorizau ca atare. În acele vremuri de grea asuprire singura speranță si unica modalitate ce se mai putea admite în vreun fel era dragostea fățișă față de Rege. El, Regele, rămăsese ultima speranță în calea tăvălugului rosu ce ne amenința din ce în ce mai brutal si obsesiv.

Și, tot din acele timpuri, două erau sărbătorile „mari" la care asistam si participam fiecare-n felul si cu simțirea lui. Una era sărbătoarea lui 7 noiembrie, cealaltă a doua zi, pe 8 noiembrie. Pe 7 noiembrie se sărbătorea într-un fast extraordinar și cu un tam-tam asurzitor la radio și-n presă, aniversarea marii revoluții bolșevice. La această sărbătoare participau în genere, muncitorii orașelor, antrenați de noile celule comuniste înființate la rîndul lor în toate unitățile, fabricile si uzinele țării. Ca si-acum, dorința de parvenire a unora — recrutați dintre muncitori, era enormă. Mulți muncitori și-au lăsat uneltele lor si s-au apucat de politică. Nu mai exista „exploatarea omului de către om" dar în schimb, venise cealaltă exploatare, a statului român de către cel sovietic. Pe conducta ce vărsa fără încetare petrol pe conducta de la Reni se încasau doi bani pe litrul de petrol si cheltuielile noastre de-al extrage era, pe-același litru, de zece bani. Ucigătorul Armistițiu ne-a sărăcit rezervele de petrol, ne-a devastat pădurile, ne-a lăsat munții golași, ne-a luat aurul si troleibuzele de la Craiova. Acești muncitori deveneau activiști ai partidului comunist — palavragii — iar alții s-au angajat în securitate. Cei din urmă, „locotenenții majori", trebuiau să-și afișeze cît mai strigător la cer zelul lor la cauza apărării comunismului. Inoculați cu doctrină kaghebistă ei trebuiau să depisteze si să nimicească dușmanii poporului. La rîndul lor, acești „dușmani" erau identificați, depistați cu sprijinul nemijlocit — urît, murdar — al informatorilor. Din te miri ce, un vecin de apartament sau de casă, te „turna" c-ai zis așa, c-ai făcut nu se știe ce, si, de îndată erai „înhățat" si dat pe mîna locotenenților majori. Acestia, neinstruiți psihologic si nici profesional, brute în devenire, școlarizați doar în două luni si poate nici atît, începeau să te bată. Te băteau într-un asemenea hal, încît reușeau uneori să smulgă niște „secrete". Ce-a zis unul, ce-a zis celălalt, bătaie, pe cine mai cunoști ? — bătaie — pe cine știi că a mai auzit de treaba asta si n-a spus ? — bătaie — ce părere ai despre ? — bătaie — îl iubești pe Rege ? — bătaie. Dacă-l iubești, bătaie, dacă declari că nu-l iubești, minți ! — și iar bătaie si tot așa si tot așa pînă la animalizarea deținutului. Cînd dădea „declarații" pe baza cărora era condamnat, de-acum deținutul nu mai era omul de dinaintea arestării. Locotenentul major care-și înregistra la activ cît mai multe condamnări din acestea, care devenea „fruntas", care descoperea prin bătăi si schingiuiri cît mai mulți „vinovați" era avansat în grad. Ajungea astfel căpitan, maior, colonel, general, Iulian Vlad. Băieți buni, buni, nu-i așa ?

Pe 8 noiembrie se sărbătorea ziua Regelui. Venea „riposta" împotriva lui Octombrie roșu. Tinerii ieșeau pe străzi, cîntau imnul regal, erau goniți de polițiști, fugeau, rezistau. Regele era nădejdea cea mare a mai tuturor intelectualilor dar și a țăranilor care auziseră de colhozuri. Din rîndurile manifestanților de 8 noiembrie se smulgeau vinovații. Mulți, foarte mulți studenți luau calea pușcăriilor, anchetelor, a schingiuirilor corporale făcute în modul cel mai bestial cu putință. Alți pușcăriași, dar și ei tot mulți, mulți, erau elevii de liceu. Ei, elevii, ei, studenții si chiar si tinerii muncitori erau cei care-l sărbătoreau pe Rege. Și ei, manifestanții cei tineri (cam actualii supraviețuitori ai Gulagului românesc) erau demascați de către unii, de către alții, mai apoi „turnați" în toată legea, arestați, anchetați, condamnați.

Abdicarea Regelui a fost cea mai cruntă lovitură dată întregului popor dar mai ales acelui tineret care-l apăra cu entuziasmul lui nemărginit. Abdicarea Regelui a însemnat diminuarea si uneori chiar și distrugerea de crez, de ideal, a unei generații de aur fără egal. După plecarea forțată a Regelui a urmat cel mai crunt dezmăț practicat de locotenenți majori, de gardieni analfabeți și brute, rinoceri și risi dements, sprijiniți altfel de-o presă în care excelau propagandiști ai slovei roșii, ai luptei necrutătoare de clasă, precum au fost Walter Roman sau Silviu Brucan, diavoli ai literei criminale, ca să dau numai două nume si nu alte mii și mii.

Cu timpul si mai ales după senzaționalele dezvăluiri făcute de Nichita Hrușciov cu referire la crimele lui Stalin, securitatea română și-a schimbat și ea tactica adaptîndu-se noilor cerințe ale timpului. Zeci de mii de foști deținuți politici au fost eliberați din închisori ei reluîndu-și locul în societate ca simpli salariați sau si mai arbitrar spus ca simpli constructori ai socialismului victorios, neapărat victorios.

Securitatea, din ce în ce mai blamată — „s-au făcut și ceva greșeli tovarăși!" — si-a perfecționat din nou metodele si le-a adaptat din mers la alte condiții, dar de funcționat a continuat să funcționeze fără astîmpăr. Nicolski a ieșit la pensie, au venit oameni „noi". Ceausescu cu vroia să capete si Premiul Nobel pentru Pace, altele erau de-acum problemele, altfel se derulau metodele de lucru.

Uriașul aparat al Securității a continuat să funcționeze antrenînd în această muncă a dedesubtului tot mai mulți informatori.

Și iată, a sosit și timpul ca acești informatori să fie cunoscuți. Operațiunea de demascare s-a început pe 12 ianuarie. Atunci un fost securist care se infiltrase pînă-n cele mai înalte sfere ale conducerii țării s-a văzut umilit, desfigurat politicește, hăituit. Contestatarul Mazilu fusese căpitan de securitate. De la acea demascare operațiunea respectivă n-a mai continuat. Între timp se făceau dispărute dosare de la Securitate. S-a avansat o cifră : 19 000 ! Cine a avut interes ca aceste 19 000 dosare să nu mai existe ? Și care au rămas ? Aici, SRI-ul demn urmaș al Securității și-a continuat „opera". Blamată mereu de ziariști, Securitatea a început să dea pe ici pe colo cîte un dosărel. Două dosare din acestea se trimit la sfîrșit de aprilie 1992 cui credeți ? României Mari și României libere. Acolo, în acele plicuri, se afla demascarea de care avea nevoie dl Măgureanu. Cei doi informatori erau bineînțeles de la România liberă, ziarul care... ziarul care și-a permis să dezvăluie întregii țări cazul Berevoiești. Domnul Măgureanu fost securist, fost, fost... i-a pedepsit aspru pe cei de la România liberă clamînd doi ziariști angajații acestei publicații. Maurul și-a făcut datoria ! Maurul știe să se răzbune ! El deține dosarul fiecăruia, si cine-l critică, ori îi cere demisia, tot atît de frumușel scoate dosarul de la cutie si-l înaintează publicării. Asta se numește șantaj selectiv, se numește o nouă metodă din arsenalul securității care nu scapă nicicum de vechile metehne. Cine critică regimul dlui Iliescu — întrucît e vorba tot de-un regim — e demascat. Nu pe toți nu si pe cei de la România Mare, Totuși iubirea. Epoca, Democrația. Dimineața, cînd e vorba de ziariști ci numai pe cei de la România liberă !

Ajunși aici, domnule Măgureanu, e cazul să vă spunem că v-ați dat arama pe față. Ați început-o cu doi redactori de la România liberă și ca să nu mai fie nici un dubiu i-ați amenințat si pe parlamentari. Fie, dar să n-o începem cu Florin Mărculescu, care, oricum trebuie să-și ceară ia tălpășita de la România liberă întrucît — si asta-i foarte grav — dacă a încasat bani de la Securitate precum se spune, pentru informările făcute, va trebui să înțeleagă că o treabă ca asta nu-i o glumă și nu poate fi trecută cu vederea.

S-o începem așadar cu primii activiști ceriști ai țării. S-o începem deci cu președintele. Da, da, cu dl Iliescu — pe care nu-l cred capabil să se fi coborît pînă la nivelul minor si defăimant al simplului informator de securitate (atribuție si mai jignitoare pentru un fost mare activist PCR) — ci vrem să cunoaștem dosarul Domniei Sale. Vrem să știm pe cine a demascat dl Ion Iliescu timp de 40 de ani, sau, inversul situației, de cine a fost „Turnat".

S-o luăm adică de unde trebuie — cu curățatul peștelui de la cap și nu de la măruntaie. Că dacă-i bal, bal să fie ! Altfel cît mai stă dl Măgureanu la putere, Omul Umbrei Prezidențiale, Securitatea continuă să ne șantajeze țara !

Anatolie Paniș

minimax

Tentația distopiei

În clipa de față avem nevoie de ceva asemănător cu ceea ce au făcut Marx, Lenin și Stalin la vremea lor. Ironia soartei stă în faptul că acum putem face astfel de lucruri numai în secret.

(Alexandr Zinoviev)

În România anului de grație 1992 d.H. — acum se vede asta parcă mai bine ca oricînd —, relația, esențială pentru orice societate, **dintre guvernanți și guvernați**, tinde tot mai mult să devină un **„război" de uzură, al nervilor**, firesc, avantajîndu-i pe primii, pe guvernanți, căci ei au pîinea si cuțitul, dar si bastoanele și scuturile (cu tot cu scutieri) si gazele lacrimogene și AKM-urile și cele două mașini blindate multifuncționale de reprimare polițienească, nou-nouțe, pe lîngă cele moștenite de la răposatii, si ditamai „aparatul" informativ și bună parte din mass-media. Dată fiind această situație, actuala guvernare, căreia i se tot zice „de tranziție", se arată ca o **guvernare de tărăgănare** urmărind, înainte de toate, trecerea timpului ; întreaga tevatură iscată în privința datei alegerilor este simptomatică. Ar fi însă, bineînțeles, iluzoriu de crezut că actualii guvernanți nu fac altceva decît să amîne un deznodămînt despre care au suficiente motive să-l anticipeze ca fiindu-le nu defavorabil, ci de-a dreptul dezastruos. Sigur, în masa parlamentarilor fe(de)seniști sau de alte specii asemănătoare, vor fi fiind unii care-și rontăie salariile și privilegiile de pomană, dar restul (ne) lucrează, la fel cum se întîmplă si în celelalte instituții ale Statului. În spatele-i, si disimulat printr-o grotescă parodie de luptă politică preelectorală, pot fi deduse obiectivele vizate de Putere și mijloacele alese întru atingerea lor. De unde și titlul ales, întrucît dintre continuările posibile și previzibile ale stării actuale (dar și fără a uita toate cele petrecute/pătimite anterior), cele mai probabile nu îndreptățesc nicicum optimismul, ba dimpotrivă.

Abstracție făcînd însă de, să le zicem, aparențe si zgomote, de calcule electorale, de vizite de lucru prin județele iliescofile sau de malversațiile unor liberali colaboraționiști (unii probabil cu vechi state de năimiti), deci, căutînd dincolo de această vînzoleală politicianistă, se impune întrebarea cu privire la natura actualei guvernări (ce o face să fie ceea ce este ?) si, mai departe, potrivit aceleiași metode de analiză datorată lui Montesquieu, impunîndu-se evidențierea principiului care mobilizează si ghidează atît acțiunile guvernanților cît si cele ale guvernaților.

Luînd drept bun discursul politic oficial, forma de guvernămînt existentă acum în România ar corespunde **republicii**, deci unui regim constituțional în care puterea ar trebui să fie structurată conform principiului separării puterilor Statului. În treacăt fie spus, desi are ca principal titlu de glorie inventarea celebrului principiu al separării puterilor (executivă, legislativă și judecătorească), Montesquieu, atunci cînd definește diferite forme de guvernămînt, consideră că puterea este suverană și indivizibilă, Kant fiind cel care a redefinit structurile de guvernare în conformitate cu principiile lui Montesquieu — forma republicană, opusă celei despotice, include însă, în gîndirea politică kantiană **(Proiectul pentru o pace eternă)**, si varianta consacrată ulterior prin denumirea de monarhie constituțională ! Or, dacă așa ar fi să fie, principiul care mobilizează acest tip de guvernare este numit de Montesquieu **virtute politică**, asimilată în plan psihologic cu iubirea de egalitate ; prin egalitate înțelegînd nu egalitatea în fața lui Dumnezeu si nici valoarea egală a tuturor oamenilor ci, îndeosebi, o cantitate egală de putere pe care o au toți oamenii, legile fiind cele care delimitează puterea fiecăruia. În acest fel, guvernarea constituțională, prin legi care enunță numai ceea ce nu trebuie făcut (delimitînd sfera publică), instituie posibilitatea libertății în sfera privată unde niciodată o regulă universală nu va putea să stabilească de o manieră univocă ce este bine și/sau rău, omul ca individ putînd acționa total liber, chiar dacă orientat de principii precum loialitatea, onoarea, credința s.a.

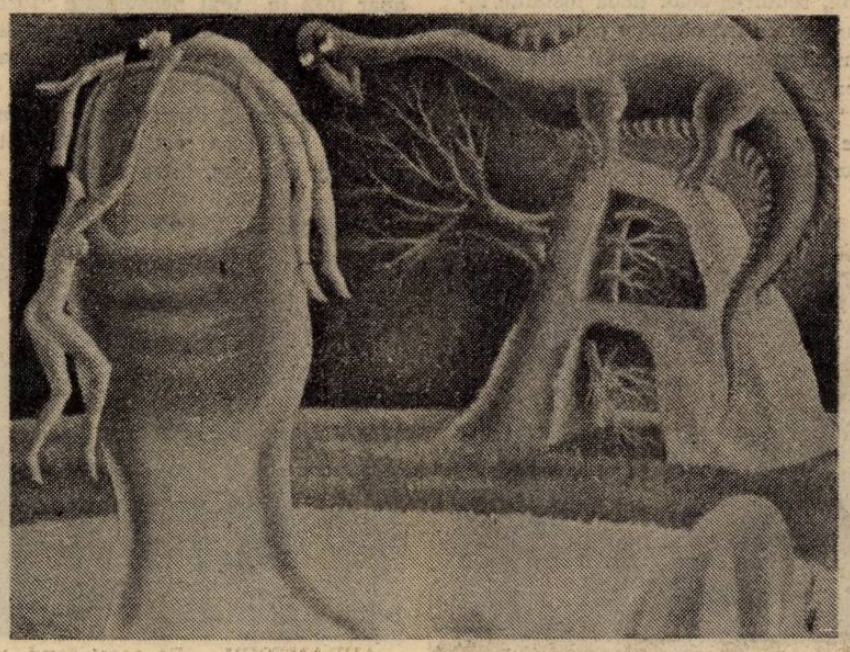

Încercînd a compara realitățile social-politice românești cu proiectul unei societăți libere, democratice, guvernată constitutional, rezultatul este dezolant. Dar, într-adevăr îngrijorătoare se dovedește poate nu atît starea politică actuală cît mai cu seamă explicația acestei stări și alternativa de evoluție pe care încearcă s-o impună actuala Putere. Concis formulată, explicația întîrzierii așezării societății românești într-o ordine politică democratică constă în **remanența fenomenului politic totalitar** în condițiile în care guvernarea instaurată în dec. '89, tocmai pentru că s-a realizat cum s-a realizat, este cumva obligată să păstreze, în esența-i, fostul mod de guvernare bazat, **în ultimă instanță**, pe teroare. Totodată însă, noii guvernanți nu au mai putut dispune nelimitat de mijloacele de dominație specifice totalitarismului, drept care s-a încercat continuu recuperarea disimulată a concesiilor făcute. Miza principală în acest „joc" a fost permanentizarea atomizării și dezorientării societății, substitutele folosite pentru represiunea polițienească și pentru ideologia unică fiind insecuritatea economică (dar și „agrementată" cu violență polițienească sau minerească) și, respectiv, întreținerea confuziei printr-un bombardament propagandistic continuu, înglobînd resuscitarea nostalgiilor populist-socialiste, inflamarea naționalismului, compromiterea ofertei politice a opoziției. Iar drumul este, pentru Putere, cu sens unic, neavînd altă alternativă decît să persevereze în practicarea acelorași metode, chiar dacă eficiența lor se înscrie pe o traiectorie descendentă, date fiind privațiunile la care este supusă marea majoritate a populației, amploarea corupției, rezonanța negativă a luptei pentru putere dintre cele două fracțiuni grupate în jurul „emanaților", după cum si, reciproc, sporirea audienței opoziției în rîndul celor ce s-au dezmeticit, dîndu-și seama în ce constă „salvarea națională". Tocmai de aceea însă, în încercarea de prefigurare a viitorului, își face loc distopia. Cei care au fost în stare să monteze o „revoluție" modernizată cu teroriști, să arunce Capitala în noaptea dinspre 13 spre 15 iunie '90 s.a.m.d., de bună seamă că nu pot pierde partida decît așa cum au și jucat-o tot timpul. Fără nici un fel de scrupule.

13 mai 1992

Șerban Lanescu

eseu

Introducere la secolul XXI

Acesta este titlul cărții semnate de preotul Ion Buga, ale cărui meditații spirituale le putem citi de doi ani în **România liberă,** la pagina **Lumea creștină.** Cartea este unică și insolită. Nu poate fi subordonată nici unui gen sau specii literare. Desigur, se pot descrie cîteva înrudiri pentru realizarea unei situări aproximative : eseurile corosive ale lui Cioran sau maniera sincopată, paradoxală a textului lui Matei Călinescu din **Zacharias Lichter,** cu diferența că în această carte adierea creștină este ca o respirație dureroasă și întremătoare în același timp, anulînd astfel caracterul de simplă literatură, oricît de tensionată s-ar dori. Preotul Ion Buga scrie deci dinlăuntru. El se află în interiorul Bisericii. Iar dacă Biserica are putința de-a cuprinde întreaga lume prin extensia ei de-a pururi sacrificială, atunci scrisul părintelui Buga păstrează un dublu caracter : pe de o parte binecuvîntează, pe de alta flagelează. Cele două ramuri ale prezenței spirituale se fac astfel pe deplin simțite : **mizericordia și rigoarea.** Mila ar degenera în sentimentalism profan și păgubos dacă n-ar fi întărită de asprimea atît de necesară în lupta cu necredincioșii. După cum rigoarea Vechiului Testament își află împlinirea în marea iubire coborîtă prin Har asupra oamenilor supuși greșelii, dar înnobilați prin ascensiunea rugăciunii. De aceea, **Introducere la secolul XXI** are și o calitate cathartică. În pragul noului secol și mileniu, umanitatea aflată într-o descompunere aproape fără precedent, are nevoia unei esențiale purificări. Nu-mi propun în aceste rînduri se recenzez cartea. Lucrarea preotului Buga este mult prea interesantă și imprevizibilă pentru a merita un asemenea tratament de serviciu. În consecință, ea trebuie asimțită, păstrînd depărtarea de paginile ei pentru ca in acest fel să-i vii în apropiere, dîndu-i tîrcoale cu inefabilul alunecării prin preajma Sensului ce o depășește dar o și întemeiază.

Anii trecuți, un vechi prieten care, din nefericire, nu mai este în viață, obișnuia să-mi spună : „Privește puțin și dă-ți seama ! Lumea asta e atît de ticăloasă încît merită Apocalipsul ! Nu mai există putere divină care s-o ierte ! Acum două mii de ani, cînd a coborît Domnul Iisus, într-un spațiu de civilizație mediteranean, copt pentru dezagregare, omenirea a mai putut fi salvată, iadul a fost golit de păcătoși și iertarea ca Gest al Genezei a reușit să relanseze Cosmosul istoric. Acum însă..." Într-adevăr, orice coborîre a Fiului Domnului în acești ani răvășiți nu ar mai putea fi decît o ipostaziere a Rigorii divine pînă la cele mai neîndurătoare consecințe pe care le presupune furia sfîntă a Apocalipsei. Mizericordia este de bună seamă depășită. Dacă în urmă cu două mii de ani au mai fost posibile iertarea și milostenia, explicația este că în pofida descompunerii cumplite a moravurilor ce caracteriza spațiul de cultură și civilizație mediteranean, în pofida liotelor de homosexuali și de desfrînați care împînzeau provinciile Imperiului Roman, lipsea viciul tehnicismului. În momentul de față vechilor păcate li s-a mai adăugat această ofensivă fără precedent și fără egal a unei tehnici monstruos de perfecte, care nu mai ține cont de nimic și pătrunde pînă în ungherele ultimului cătun de munte. Cu alte cuvinte, nu va trebui să plătim numai pentru perderaștii și lesbienele care ne dau tîrcoale, pentru preacurvia și canibalismul care invadează marile metropole, nu trebuie să plătim numai pentru aceste păcate vechi de cînd lumea, trebuie să plătim și pentru performanțele electronicii, pentru universul minicomputerelor, pentru razele laser și sateliții care voiajează de la un meridian la altul. Preotul Buga are conștiința acestor fapte. Un capitol al cărții sale se intitulează tocmai **Teologia secolului XXI.** Iată un fragment revelator : **La funeraliile veacului XX care se vor lungi probabil tot secolul XXI, avînd în vedere dimensiunile colosale ale mortului, va asista cu solemnitate și lumea a treia și un cor de preoți din exil va cînta prohodul și veșnica pomenire pe un text scris de filosoful speranței Emil Cioran.** Deci, tot secolul XXI va fi o continuă îngropăciune a secolului XX. În timp ce prostituata își va face de cap vom înhuma un mort fără a ști că facem acest lucru. Fuga omului de moarte, insensibilitatea sa în fața morții se vor regăsi și de data aceasta. Există un eseu excepțional scris de părintele Buga numit **Cifrul morții.** Aici întîlnim o interpretare a morții de pe pozițiile unui metafizician ce nu lăcrimează în zadar. Știința de-a muri se dovedește astfel știința supremă, egală cu cea a creativității divine. Nu întîmplător Iisus definește viața veșnică pentru om ca fiind rodul unei științe de-a pierde : **„cel ce-și va pierde viața lui pentru Mine, acela o va dobîndi."** Nu cred să fi întîlnit în literatura contemporană un fragment mai dur despre necesitatea de-a deprinde știința morții. De la eminescianul **„nu credeam să învăț a muri vreodată"** care, din nefericire, se tălmăcește numai în cheie sentimentală, ca un fel de adagiu nostalgic al omului silit să se despartă de cele ale vieții, nu s-a mai rostit cu atîta claritate, luciditate și amărăciune alt adevăr mai simplu și de neînlocuit. Știința de-a muri este absolut necesară într-o epocă în care toți oamenii aleargă cu limba scoasă pentru rețeta miraculoasă a prelungirii vieții. Dacă Domnul Iisus ar coborî acum pe pămînt El nu ar trebui să-i învie pe morți, dimpotrivă, ar trebui să grăbească moartea tuturor acelora care vor nejustificat să-și prelungească viața. Săracii și cerșetorii de acum două mii de ani care erau salvați de Fiul Domnului sînt „înlocuiți" în aceste vremuri de îmbuibații și milionarii care ar scuipa și crucea dacă ar ști că în acest fel vor reuși să mai trăiască încă o zi în plus. Simetria inversă funcționează perfect și ea ne face să înțelegem ce cumplită răsturnare a avut loc în spațiul acestui sfîrșit de veac, de mileniu și de Manvantara. Părintele Buga are în acest volum un text extrem de concentrat care ne trimite gîndul spre scurtele parabole religioase ale lui Vasile Voiculescu, din **Toiagul minunilor** sau ale arhimandritului Anania din **Amintirile peregrinului Apter.** El se cheamă **Sabia Duhului** și cu analiza lui vrem să încheiem această quasi-prezentare a cărții. Despre ce este vorba în acest mic text ? Despre un depravat, un bețiv, unul din cei mari ai satului care, în pofida faptului că era rău de tot amețit, se hotărăște să se ducă la sfînta Împărtășanie. Toți sătenii cu teama lui Dumnezeu se uitau la el înfricoșați de curajul nebunului care, beat mort, îl silea pe preot să-i dea împărtășania. Părintele, conștient de cele ce se întîmplau sub ochii lui, mai are puterea să-i spună ca un ultim avertisment că dacă el insistă, îi va da împărtășania, nu i-o va refuza, dar, în același timp să-și dea seama că împărtășania este în realitate foc și cel care nu e pregătit s-o primească va sfîrși rău. Căci mulți au murit fulgerați de această putere ce nu se lasă batjocorită. Bețivul însă nu cedează și stăruie pentru a primi sfînta euharistie. Acum are loc teribila inversare care ne face să credem că preotul Buga este un om cu frica lui Dumnezeu, dar pentru care frica nu reprezintă o simplă teamă, ci acel sentiment al înmărmuririi sacre. Ca în Dostoievski unde la moartea lui Zosima trupul neînsuflețit al sfîntului, ajunge ca să pută ca ultimul hoit, așa și în această scurtă parabolă cel care cade fulgerat de moarte nu este bețivul, ci tocmai preotul. Mai tîrziu, sărmanul bețiv, realizînd cumplitul deznodămînt, este cuprins de o mîhnire fără margini, încît nu mai are nevoie nici de mîncare, nici de băutură și moare la rîndul lui, întinzîndu-se pe țărîna proaspătă a mormîntului unde fusese pus nefericitul preot.

Ce sens neobișnuit conține această povestire ? Nu este cumva aici conținut tocmai misterul pe care mintea omenească nu-l poate cuprinde oricît de mult s-ar strădui ? Căci dacă păcătosul este mai sfînt decît preotul atunci și literele cărții pot ucide mai repede pe cel care le citește decît pe cel care le scrie.

Dan Stanca

povestea vorbei

Voi

Gramaticile uzuale nu uită să precizeze că pronumele **voi** nu e un simplu „plural al lui **tu**" ; el desemnează, în relație cu un **eu** vorbitor, fie mai mulți interlocutori reuniți într-o situație de comunicare de tip special (lecție, conferință etc.) — fie, adesea, un interlocutor real **(tu)** și persoanele care i se asociază prin tema discuției („voi care..."). În ambele cazuri, modelul comunicării îi atribuie locutorului o poziție destul de avantajoasă — de individualitate care se adresează unei categorii ; cum cuprinderea într-o clasă e în genere dezagreabilă (prin punerea între paranteze a unicității individului), folosirea pronumelui **voi** e, nu numai prin corespondența cu **tu,** prea puțin reverențioasă față de cei cărora li se aplică. Fenomenul e evident în română unde pronumele de persoana a II-a plural, **voi,** nu are, ca în alte limbi, și funcția de formă de politete pentru adresarea către un singur individ (sau măcar identitatea formală cu singularul). Pluralul verbului **(doriți, spuneți)** e ambivalent : el poate presupune ca subiect fie pe **voi,** fie pe **dumneavoastră** — pronumele de politete folosit pentru singular sau pentru plural („dumneavoastră sînteți amabil/amabili"). Apariția pronumelui **voi** sau a posesivului corespunzător **(vostru, voastră...)** rezolvă ambiguitatea și marchează, în același timp, emfaza (**„Voi** sunteți urmașii Romei ?" ; **„Voi** credeați în scrisul vostru, **noi** nu credem în nimic") — pentru că româna preferă, la persoanele I și a II-a, subiectul inclus, orice explicitare a lui devenind mijloc de reliefare.

Rubricile ziarelor și revistelor adoptă strategii diferite de desemnare a propriilor destinatari ; modelul comunicării între **autor** și **cititor,** departe de a fi general (se preferă pluralul incluziunii, reunirea celor două instanțe într-un **noi** cu interlocutor nedefinit, sau chiar discursul impersonal), diferă de la un tip de text la altul. „Poșta redacției" alternează, în funcție de o relație bine precizată, adresarea cu **tu** și cu **dumneavoastră** ; rubricile „frivole" — modă, muzică, teste psihologice, jocuri etc. — ezită chiar între **tu, voi** și **dumneavoastră** ; **voi** e posibil pentru că cititorii rubricii sînt definiți ca un grup relativ bine delimitat, cu interese comune ; în plus, genurile în cauză presupun o anume cordialitate, evită rigiditatea. Același **voi** ar părea deplasat într-un editorial ori într-un sobru articol politic sau economic.

Întrebuințarea lui **voi** rămîne totuși riscantă și în cazurile în care se acceptă familiaritatea — dacă textul scris mizează pe strategia comunicării cu fiecare cititor în parte, tratîndu-i pe cititori ca individualități, nu ca grup omogen. O asemenea strategie e uneori obligatorie. De fapt, toată discuția de mai sus nu are decît rostul de a lămuri sursele unei inadecvări destul de grosolane. Un test psihologic — prin excelență favorabil unei comunicări adresate, personalizate, cu cititorul — e prezentat, într-o revistă recent apărută, cu o consecventă folosire a verbelor la plural ; lucrul nu șochează de la început, dată fiind deja discutata ambiguitate a pluralului. Din cînd în cînd apar însă în text neașteptate forme pronominale : „Poate veți reuși să descoperiți ticălosul sau pudicul care dormitează în **voi** !" (s.n.). Situația de comunicare ar fi cerut într-un asemenea caz păstrarea ambiguității între plural și singular, între mulțimea de cititori și fiecare cititor în parte ; dacă lucrul nu era posibil (din cauza întregii structuri a frazei), ar fi trebuit ales ori singularul **tu** (potrivit cu intimitatea testării), ori forma de politete, tot cu înțeles singular, **dumneavoastră.** Cauza pentru care s-a ales construcția citată nu trebuie căutată prea departe : ea este, în chip foarte evident, o eroare de traducere. Articolul are chiar onestitatea (destul de rară în momentul de față) de a-și indica sursa — franceză. Confuzia între valoarea de singular politicos și cea de plural a pronumelui fr. **vous** nu e o noutate, multe traduceri (literare) introducînd disonanțe, neconcordanțe între adevăratele relații ale unor personaje în text și felul lor de a-și vorbi : cînd prea oficial, cînd prea nepoliticos.

Alegerea celei mai proaste soluții — **voi** — a fost favorizată, probabil, de uzul redus al persoanei a II-a singular în presa noastră, chiar în rubricile „de divertisment" ; poate și de o tendință de a-l evita pe **dumneavoastră** — cuvînt care pare să fie simțit, mai ales în textul scris, ca prea lung și prea greoi. În orice caz, în textul dat folosirea lui **voi** nu era o simplă scăpare : răspunsurile la test — moment al comunicării în care diferențierea, iluzia adresării intime și directe (de la „psiholog" la „pacient") sînt esențiale — utilizau același absurd și nivelator pronume personal sau posesiv : „numărul cel mai mare / de puncte / exprimă înclinațiile **voastre...**" ; „unicul obiect al atenției **voastre...**" ; „în concluzie, **vă** este necesară doza **voastră** de..." (s.n.). Artificialitatea soluției găsite de traducător e trădată și de inconsecvențe : **„Sînteți dotat** cu (...). Nu este adevărat că (...) **voi ezitați** din ce în ce mai puțin ? **Delicat și fin cunoscător, ați ajuns** la concluzia..." (s.n.). Mi se pare că în asemenea cazuri nu contează atît prezența unei inabilități de traducere, una pe lîngă multe altele, cît îngrijorătoarea indiferență a celui care (re)scrie față de situația concretă de comunicare, față de imaginea eventualului său cititor.

Rodica Zafiu

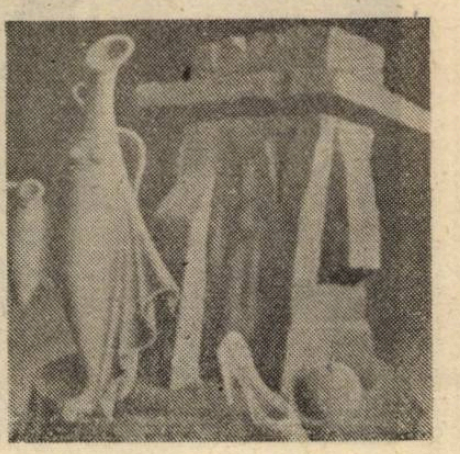

Un manuscris salvat

Petru Dumitriu, PROPRIETATEA ŞI POSESIUNEA, Editura Dacia, Cluj, 1991

Înainte de a pleca din România în 1960, Petru Dumitriu i-a încredinţat lui Geo Şerban (redactorul de carte al **Cronicii de familie**) manuscrisul romanului **Proprietatea şi posesiunea**, din care un fragment apucase să apară la începutul aceluiaşi an în revista **Viaţa Românească.** După aproximativ treizeci de ani, momentul acesta e rezumat în liniile sale generale în **La Moisson,** romanul publicat nu de mult în Franţa, de Petru Dumitriu, şi în prefaţa alcătuită de Geo Şerban pentru „Editura Dacia"din Cluj, cu ocazia tipăririi „manuscrisului salvat".

Avem de a face, deci, cu o recuperare spectaculoasă a unui episod despre care editorul de astăzi al manuscrisului ne spune că ar fi trebuit să facă parte dintr-o carte „proiectată a se numi **Biografii contemporane"** şi în legătură cu care romancierul alcătuise încă din 1957 (deci imediat după apariţia **Cronicii de familie)** un fel de manifest intitulat **Justificare a unei colecţii de biografii, autobiografii şi memorii contemporane.** Pe scurt, un vast proiect de esenţă balzaciană, care ar fi urmat să se realizeze însă pe o cale mai specială : nu din perspectiva cuprinzătoare a unui demiurg omniscient, capabil să reconstituie în toate articulaţiile ei lumea românească din jurul anilor '40—'50, ci cu ajutorul unor mărturii („memorii") venite chiar din partea personajelor.

În **Proprietatea şi posesiunea,** autor al „memoriilor" este un oarecare Erasmus Ionescu, născut într-un orăşel din preajma Dunării, „N...", în anul 1922, care mărturiseşte că simte nevoia să-şi povestească viaţa, cînd s-a apropiat de vîrsta de patruzeci de ani. O convenţie cît se poate de obişnuită (naraţiunea la persoana întîi), fără pretenţii artistice („mă voi limita la o naraţiune cît se va putea de limpede, care să fie totodată cît se va putea de evocatoare") şi fără mari strategii naratoriale („Nu voi povesti lucrurile aşa cum le-am aflat, sau cum le-am dedus, ci de-a rîndul, spre a nu îngreuna citirea acestor «Memorii»").

În cîteva cuvinte, amintirile lui Erasmus Ionescu sînt de fapt povestea unei familii pe care o va distruge simţul de proprietate şi de posesiune al unei femei. „Am avut un frate mai mare, mărturiseşte la timpul trecut naratorul, doi mai mici şi o soră. Eram copiii domnului preşedinte al tribunalului judeţean şi ai doamnei Cornelia Ionescu, născută Ciohodaru". Domnişoara Ciohodaru provine dintr-o familie „cu mare vază în judeţ", dar pentru că suferă de o gravă boală de nervi nu se va putea mărita decît cu preşedintele de tribunal Ieremia Ionescu, săltat în prima generaţie dintr-o familie oarecare de ţărani. Băieţii lor, Filip, Sebastian, Cristian şi Erasmus vor fi crescuţi mai întîi în casă ,spre a fi protejaţi de mitocănia celor din jur. Apoi Filip va fugi în Italia, pe urmele vocaţiei sale artistice, Cristian şi Erasmus vor fi trimişi în Germania, pentru a studia filosofia, în timp ce Sebastian se va angaja voluntar în armată, va pleca (fără s-o fi dorit) în război şi îşi va pierde urma după „dezastrul de la Stalingrad". În Germania, Erasmus şi Cristian se vor îndrăgosti de Elisabeth-Charlotte, fata unui profesor („Greu subiect, greu pe sufletul meu", notează „memorialistul", care va ieşi învins din această competiţie), cu care se vor întoarce acasă (după ce părinţii fetei vor muri într-un bombardament), spre disperarea mamei posesive. În cele din urmă, o dată cu retragerea nemţilor din ţară, Filip va fi omorît de un obuz care distruge casa Ioneştilor, Elisabeth-Charlotte va fugi („E foarte greu să trăieşti cu cineva care te urăşte de moarte", notează povestitorul) şi Cristian va porni disperat în căutarea ei, fără să ştim dacă va reuşi s-o regăsească vreodată.

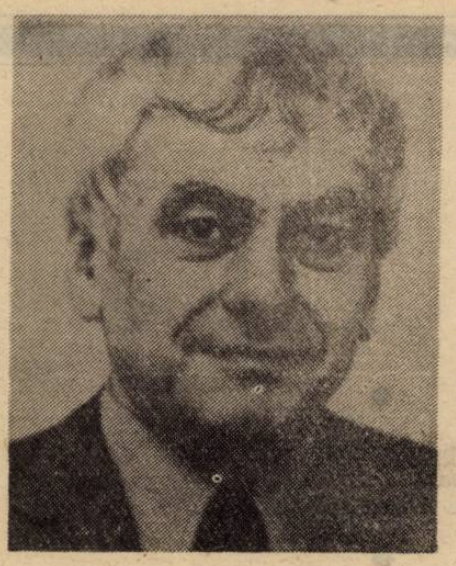

După cum se poate constata, fără ca psihologiile personajelor şi contextul social să fie cu totul ignorate de Petru Dumitriu (care se ascunde în spatele eroului său, Erasmus Ionescu), ceea ce predomină în **Proprietatea şi posesiunea** e analiza relaţiilor de familie, determinate de o logică de tip aproape exclusiv naturalist. O femeie tarată le transmite copiilor ceva din blestemul ei ereditar, care pînă la urmă îi va pierde pe cei mai mulţi dintre aceştia. Iar în timp ce în cazul doamnei Ionescu, ereditatea încărcată provoacă nebunia, la copiii care rămîn în prim-planul romanului, dereglările vor fi mai ales de tip sexual. Erasmus transformă atingerea propriului sex, cu mîna, într-o „voluptate cotidiană", care îi „arde" adolescenţa şi îl face să nu mai aibă „nici o bucurie", atunci cînd cunoaşte „prima oară femeia", Cristian se ataşează în chip exagerat de propria sa mamă, aşa încît un alt frate, Sebastian,îi poate spune la un moment dat, în bătaie de joc : „— Ia n-o mai giugiuli pe mă-ta în halul ăsta ! Ţi-e mamă, nu amantă !", iar Filip e hotărît să-şi trăiască viaţa ca Cezar, adică „omnium mulierum vir, omniumque virorum femina".

Naturalismul e prin urmare cel dintîi poncif al cărţii, născut probabil dintr-o intenţie „demistificatoare" pe care o trădează în subsolul romanului cîteva din **notele** ipocrite ale unui Editor imaginat de Petru Dumitriu : „NOTA EDITORULUI. [...] ; critica sceptică, nihilistă sau iraţionalistă a moralei burgheze sau creştine a dus la dezagregarea valorilor etice şi la comportări care n-au mai fost practicate în Europa din perioada elenistică şi din primele două secole ale imperiului roman".

Cel de-al doilea poncif (mai complicat) e de natură explicit socială şi în el intră mai ales viziunea personajelor asupra celui de-al doilea război mondial. Din acest punct de vedere, totul e văzut din direcţia anilor '50, cu atît mai mult cu cît Erasmus Ionescu îşi redactează memoriile în jurul vîrstei de patruzeci de ani. Dintre exemplele care se pot da în acest sens : Sebastian salvează pe front viaţa unor inamici capturaţi (iar aceştia îi cer numele „pentru cînd vor veni în România"), în retragere un neamţ iese dintr-o casă „cu un cearşaf plin cu, probabil, rufe de pat", alţi nemţi intră prin pivniţe şi ciocănesc butoaiele, în timp ce ruşii (cărora doamna Ionescu le dă să bea apă) lasă tuturor o impresie excelentă prin comportamentul lor demn : „...ei erau, sosiseră. Limba slavă şi feţele slave şi una tuciurie şi năsoasă şi cu ochii de păcură, de armean sau caucazian, şi steluţele roşii la bonete, şi aerul ăsta, nu de soldaţi supradisciplinaţi şi cu ceva de maşină în ei, ca nemţii, ci de războinici, aerul romantic şi aventuros pe care nu-l văzusem pînă atunci la nici un fel de naţie : ei erau, complet necunoscuţi, care intrau în viaţa noastră. Mă salutară, îmi vorbiră, dar nu ne înţelegeam: cereau de băut, le dădu mama apă. Preşedintele îi spiona pe fereastră. Se uitau la Dunăre, la deal ; apoi plecară : — **Do svidannia !"**

De ce totuşi **Proprietatea şi posesiunea** se citeşte oarecum „pe nerăsuflate" ?

Mai întîi din pricina numeroaselor **anticipări,** care amorsează şi dezamorsează în permanenţă naraţiunea. E singurul ei „truc" compoziţional, elementar, de altfel, dar în ton cu artificiul unei povestiri la persoana întîi, atunci cînd aceasta e făcută de un personaj „oarecare".

Sînt apoi scenele de familie, atmosfera „burgheză" extrem de firească, în ciuda intenţiei de a face din burghezie o clasă aflată din punct de vedere istoric la sfîrşit de drum.

Iubirea castă dintre Cristian şi Elisabeth-Charlotte, consumată în grădinile oraşului Altfurt, poate fi şi ea reţinută, în ciuda unor scene scoase parcă din **Grădina parfumată** a şeicului Nefzaoui şi din **Kama Sutra** sau, cine ştie, poate tocmai de aceea : „Acum ne-am obişnuit să ne mîngîiem, îi povesteşte Cristian lui Erasmus, să-i răsfoiesc paginile aromate ale cărţii voluptăţii pe care-o poartă cu ea, să-i dau în mînă greutatea toiagului tinereţilor mele, pe care s-a învăţat să-l mînuiască pînă la dezlănţuirea zvîcnirii supreme ; m-a lăsat uimit cînd s-a repezit să-l sărute şi să-l deguste, gata să-i cadă în genunchi ca în vechile temple ;...".

În fine, secvenţele de război, în special bombardarea oraşelor, sînt şi ele impresionante prin realismul şi prin violenţa lor.

Abandonat poate fără mari remuşcări în România, **Proprietatea şi posesiunea** este un roman care se citeşte cu exact aceeaşi uşurinţă cu care Petru Dumitriu l-a scris.

Florin Manolescu

Locuri comune
sau despre „băgarea de seamă"

Am primit zilele trecute o carte cu dedicaţie. Se mai întîmplă, rar, dar se mai întîmplă. Nu despre autor va fi vorba aici (ori, nu numai despre el), nici despre cele încăpute între coperte (reflecţii despre realitatea românească a ultimilor doi ani, venind din partea unui comentator echilibrat, pătrunzător şi incitant) ci pur şi simplu despre dedicaţia de pe pagina de gardă, ori, mai exact, despre finalul acesteia : „...prietenia unui **băgător de seamă.**" Poate că va fi scris asta multora, poate că e ultima dominei-sale găselniţă, deşi eu, eu sînt liber să-mi închipui că e anume făcută pentru mine, să mă surprindă, să mă asmută pe urmele ideii.

Ce vrea, adică, dumnealui, ce vrea să zică cu asta ? Căci eu iau lucrurile în serios, eu chiar consider că o dedicaţie este un enunţ suficient de complex şi complet pentru a putea fi analizat ca discurs finit. Şi vorbele, vorbele nu pot fi aruncate aiurea ; chiar dacă n-am fi pe deplin conştienţi, chiar şi atunci cînd le scăpăm din hăţuri şi ele depăşesc intenţiile, n-au cum să nu aibă rostul lor precis, n-au cum să nu spună ceea ce este de spus.

Desigur, structura de suprafaţă a unui asemenea discurs exhibă imediat, ca pe o pată uleioasă dar înşelătoare, un reflex al **autoironiei,** una balcanică ori postmodernă, cum vreţi, iată-ne, iar, în avangarda literelor mondiale), o autoironie însă înşelătoare pe sub care n-are cum să nu se ascundă cu totul altceva. Curînd, foarte curînd pricepi că acela care, cu atîta afişată modestie, se minimalizează pe sine (dar ce dovadă mai exactă pentru existenţa unei inteligenţe superioare vreţi decît aceea a cunoaşterii propriului loc şi a propriilor limite), foarte curînd pricepi că el s-ar putea să fie chiar mîndru de asta, s-ar putea să nu vadă nimic ruşinos în a fi un simplu băgător de seamă, dimpotrivă : adică vezi tu, prietene, eu nu m-am băgat în circul ăsta hidos, eu, eu pe margine, eu numai bag seama la ce se întîmplă şi cum se întîmplă, eu numai încerc să pricep care sînt regulile jocului şi dacă sînt respectate, păstrez distanţa, nu mă amestec cu nici un chip, nu că nu mi-ar sta în puteri, însă există o anume condiţie privilegiată, nobilă chiar, a băgătorului de seamă, o condiţie care, la o adică, are, ai să vezi, avantajele ei deloc negliabile, între care mîinile curate, cugetul rece şi surîsul în barbă nu sînt deloc lipsite de importanţă.

Şi abia acum îţi dai seama că, de fapt, condiţia existenţială ? socială ?) a băgătorului de seamă nu e cîtuşi de puţin una demnă de luat în derîdere, căci autoironia nu cere (şi nu permite) băşcălia celorlalţi, dar, mai ales, realizezi că nu trebuie, cu nici un chip nu trebuie confundată cu **neimplicarea.** El este şi nu este tocmai un chibiţ ; s-ar putea să fie un arbitru iar „băgarea de seamă" ar putea fi o îndeletnicire nobilă, uimitoare şi absolut necesară. Cînd sînt atîţia care fac (şi atîţia care dorm) poate că trebuie, musai trebuie să mai fie şi unii care să bage de seamă la ce fac şi la ce dorm ceilalţi (ceea ce, cu necesitate, presupune şi că băgătorul de seamă nu face şi nici nu doarme, el... bagă de seamă, adică veghează, cunoaşte, contemplă, analizează, străvede, despică firul în patru şi cîte alte asemenea atribute...).

Pentru o şi mai bună înţelegere a fenomenului este utilă şi absolut necesară o scurtă privire aruncată situaţiei inverse, scurtă nu din lipsă de spaţiu, ci mai curînd din lipsă de interes : **nebăgătorul de seamă,** jalnicul nebăgător de seamă, care nu se bagă unde nu-i fierbe oala, care e mîndru de lipsa lui de băgare de seamă ca de o aureolă a sfinţeniei şi cuminţeniei îndelung cultivate, care doarme liniştit şi nu vrea altceva decît liniştea să doarmă. Să-l lăsăm, e prea plicticos. E cu mult mai interesant să fii băgător de seamă chiar dacă, din modestie, din spirit de conservare ori chiar dintr-o orgolioasă şi calculată detaşare îţi iei singur distanţa, autoproclamîndu-te, cu o riguroasă cunoaştere de sine, ca fiind simplu, dar fermecător, băgător de seamă.

De-aici înainte putem continua aproape la nesfîrşit : există, desigur, un mod profesional, o atitudine estetică, un jemanfişism, vreo teorie despre viaţa de după moarte, alta despre ozn-uri, despre fotbal, modă, salata de fructe, bridge, iams, table, şeptic, religie, istorie, prietenie ; în toate aceste privinţe băgătorul de seamă are o inconfundabilă specificitate. Se pot scrie romane, se poate filozofa. Pentru mine, asta nu mai contează ; ceea ce am avut de spus, a fost spus. Deşi, totuşi, un semn de întrebare insistă, săltăreţ, şugubăţ, albastru : poate băgătorul de seamă să-şi schimbe condiţia, să-şi lepede pielea devenind, de pildă, de ce nu, **politician?!** Eu zic că nu, mie mi se pare o imposibilitate, cu toate că, la drept vorbind, firea românului, — s-a văzut — e atît de sprintenă, posibilităţile sale combinatorii atît de vaste, încît... Şi totuşi, eu nu cred.

Mihail Oprea

ion drăgănoiu

Aproape haiku-uri

Pe tobă cad picături
de ploaie.
Pielea plînge încet.

●

Noaptea razele lunii
sparte oglinzi
cînd bei din fîntînă.

●

Sub umbra cireşii
soarele
e mai mic decît musca.

●

Visînd o banană
maimuţa
îşi despăduchiază copilul.

●

Plin de roade...
Uşurat
eşti mai bun decît plin ?

●

Dar o dată
hîrtia
poate fi folosită la scris.

●

Îndoaie-te ; prin golul
trestiei
auzi fluierul vîntului.

●

Gheaţa surîde domol
picurînd
sub streaşina primăverii.

●

Unduieşte verdele apei
spart
de o broască ţestoasă.

●

De cîte ori o atingi
piatra plînge,
visîndu-se munte.

●

În loc de blocuri munţi.
În loc de praf
zăpadă, orbindu-te.

●

In spatele copacului
muntele.
Numai iarna îl văd.

Cumpătul, februarie 1989

Vis dunărean

Se făcea că eram pe
malul Dunării, la Smederevo,

la Londra pentru aceasta
îmi explica
wer herrscht hier...
Chiar. Cine domneşte aici ?
Să încercăm să aflăm :

Frică şi îndoială

Nu te îndoi
de acela
care îţi spune
că-i e frică

dar teme-te
de acela care-ţi spune
că nu cunoaşte îndoiala

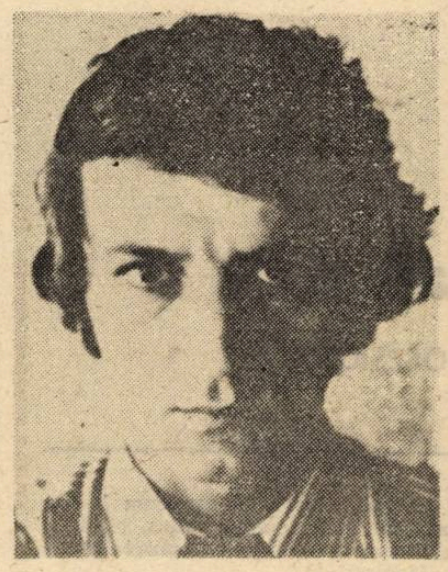

Dimineaţă

Mă duc în bibliotecă
şi caut
cartea
pe care vreau s-o citesc
Ea poate să mă mîngîie
Asta o ştiu

N-o găsesc
Titlul ei
Legătura roşie
firul de mătase al semnului
toată cartea
au fost visul meu

Bunii grădinari

Ce frumos
că mergem în grădină
mînă în mînă
şi avem grijă
de copacul nostru tînăr
şi-l udăm

Eu curăţ omizile
Tu îi aduci apă !
Ce verde ar fi
dacă nu
i-am fi tăiat
rădăcina

La bărbierit

Cu cît e lama mai ascuţită
cu atît mai tînăr
chipul meu în oglindă

Cît de adîncă trebuie să fie
tăietura

Ce aduce liniştea

Am crezut întotdeauna
doar liniştea
este fericirea

Dar nefericirea
aduce
o linişte mult mai adîncă

Mă trezesc
de parcă am dormit
fără vise

Respir
ca şi cînd n-ar trebui
cu-adevărat

Sunt obosit
ca şi cum aş fi obosit numai
de somn

Randament

Să aduni speranţă
din probleme rezolvabile
din posibilităţi
din tot
ceea ce promite ceva

Să-ţi economiseşti
puterile
pentru ceea ce
e cu adevărat
de făcut

Aşa creşte
pe tăcute
provizia de disperare
nefolosită

Contribuţii de audienţă europeană

— Ascendenţe, referinţe culturale româneşti —

Dacă în anii ce vin se va face încercarea de integrare într-un context cuprinzător a fenomenelor şi tendinţelor din literatura noastră interbelică, o atenţie specială trebuie acordată motivelor şi consecinţelor legate de plecarea în străinătate a două grupuri de scriitori români.

Primul grup este exclusiv alcătuit din exponenţi ai modernismului. Tristan Tzara, părintele dadaismului, se instalează în Elveţia, la Zürich, în 1915. Îl vor urma, între 1922 şi 1930, Mihail Cosma (Claude Sernet), B. Fundoianu, Ilarie Voronca, Jacques G. Costin, Victor Brauner, s.a. bilii cu toţii la Paris. Puterea de iradiaţie a magicului oraş lucrează spornic ; însă vizionar, pictorul Marcel Iancu se instalează în Palestina. Cei impulsionaţi de vraja Franţei avangardiste participă la magnetismul vital al căutărilor novatoare. Modelul este, aşadar, contagios. Asta şi explică rîvna noilor veniţi de a se integra, de a îşi satura apetitul intelectual. Modul lor de expresie creează o situaţie literară ce se afirmă împotriva prescripţiilor oficiale (şcoală, academie, comanditari instituţionalizaţi). Protagoniştii nu se mai lasă aserviţi nici unei subordonări limitative.

Dictiunea autorilor citaţi (li se adaugă, de acasă, Ion Vinea, Stephan Roll, Geo Bogza, Saşa Pană, Ştefan Baciu) este plastică, persiflantă, minimalizatoare. Dezgustul estetic faţă de sentimente publice convenţionalizate ori orgoliul personal cînd resorturi mai adînci sînt blocate de neînţelegere, transpar de îndată la cei care aspiră la altă rampă de manifestare decît cea a debutului pe tărîm natal. Migrarea îi aşează între hotare care au spaţiul lor propriu de întîlnire. Un fir conducător le propune şi le călăuzeşte, dincolo de reţeaua de idei, raţiunea comună, nu încă erijată într-o platformă, totuşi îngroşînd contestarea ca tip de reacţie antitetică la enunţuri-cliseu. Decişi să fie puşi la încercare în Franţa lui André Breton şi Picasso, a suprarealismului şi cubismului, cei ce aspiră la o artă dezgrădită găsesc teren prielnic de a se cunoaşte şi afirma. Este, pentru ei, inima civilizaţiei europene, modelul de preluat pentru a anula ceea ce s-a acumulat în numele dreptului la subversiune.

Nu este nevoie să urmărim cu date precise ce s-a întîmplat mai departe în diversitatea de interferenţe a culturii franceze. Interesează strict că modernistii români expatriaţi moşteniseră un tip estetic de comunicare poetică iar ei doreau să se identifice altuia. Cu nuclee de sens travestite, exhibînd un postsimbolism crud, vizibil dezagregator, Ironia subţire parodică, şi rareori sadică, provoacă insidioase perturbări în structurile textuale. Ludic, incoerent, iconoclast, manierist, Tristan Tzara — ca să ne oprim la exemplul său, cînd sever, cînd îngăduitor cu sine — transformă dintr-o plăcere copilărească accesoriile existenţei în obiecte desuete. Le desolemnizează, înfruntă cu ele proza cotidiană. „Insurectul" de la Zürich inventează un apocalips al lirismului declamativ. Pe urmele lui afinii autoreglează combinaţii cu onirismul şi absurdul. Altfel spus grupul ce părăsise ţara porneşte de la bune, strălucite tradiţii pe care le spiritualizează sub unghi petulant-ironic, prin sarjă şi disociere de limbajul uniliniar. Radicalitatea în discuţie este, totuşi, una de divertisment, dublată de respingerea artei mimetice.

Alta este situaţia scriitorilor ce iau drumul străinătăţii între 1937 şi 1945. Fie că este vorba de Emil Cioran, de Eugen Ionescu, de Mircea Eliade, de Al. A. Busuioceanu sau de Vintilă Horia şi Const. Virgil Gheorghiu, plecarea lor din România are o motivaţie politică, o urgenţă dictată de logica raportului de forţe. Sînt oameni încă tineri care au şi atins o maturitate de mobilizare a capacităţii personale repede confirmate. Scrupulul etic îi înscrie în familia de spirite a umanităţii româneşti aflată în dilema găsirii soluţiei potrivite cu puterile şi nădejdile naţionale la ceas de cumpănă. Se cere o înălţare peste evenimente care osîndesc ţara la aliante contra naturii. Sîntem într-un moment de derivă. Lumea liberă ne-a abandonat. Duşmanii jubilează. Păminturi străbune sînt înstrăinate prin Diktatul de la Viena. Răniţi în sensibilitatea şi conştiinţa lor de evoluţii ce se anunţă infernale, actanţii dreptei pro-occidentale fug, din premoniţie, de fascism şi totalitarism. Nu vor să fie revendicaţi/ încolonaţi de mişcări ce se dezlănţuie în numele crimei brune şi cu atît mai puţin roşii.

Intrigă, desigur, prezenţa în acest cerc a lui Eugen Ionescu, o monadă mereu sub controlul angajamentelor democratice. Dar el, ca şi alţii, învaţă că istoria lucrează complicat, neaşteptat şi, nu o dată, pe dedesubt. Ca atare, pare din capul locului un dizident al politicianismului şi academismului osificat. Dimensiunea gravă a scrisului său transpare imediat la nivelul neconvenabilului, al apetenţei pentru sotie din intransigenţă faţă de pseudo-transcendenţa goală sau de formarea aberantă a discursului. Cum în alt plan, la Mircea Eliade studiul trecutului devine pentru învăţat inscripţie, apel al trecutului să fie studiat în numele rezistenţei la tăcere, la risipire haotică. Fiinţa eruditului a primit retuşul adevărului pe plan moral şi al sensului cultic. Ca un perpetuu memento : iluminarea este un cadru în care tot ce este străvechi înseamnă o sursă vitală de viaţă.

Într-un autentic labirint de clarificări tîrzii sau asumate consecvent (ca în cazul filozofiei disperării la Emil Cioran) deziluzia livrească dar şi cealaltă, trăită, temută ca stare legată de exerciţiile dictaturii, solicită — în spectrul divers de atitudini — o experienţă a cîtorva scriitori de-a-i noştri plecaţi în lume din voinţa de ieşire din balcanismul neputinţei de a trece fruntariile mediocrităţii. Constrînşi la exil şi avînd de luat în piept acomodarea cu metropole cosmopolite. Pe care actanţii în cauză o rezolvă de la înălţimea valorilor egale cu societatea care îi adoptă.

Pentru a permite polifoniei să se exprime este clar că cele două valuri de scriitori români ajunşi în diaspora între 1915 şi 1945 ne-au deschis porţi spre lume prin exerciţiul constant al participării lor a eruptia artisticului. Demersul lor de stînga sau de dreapta s-a materializat umanist, cu recunoaşterea formelor spirituale într-o mare libertate de creaţie. Preţioasă atît în acţiunea directoare a principiului moral ce face credit personalităţilor cît şi acţiunii lor comune, mai mult sau mai puţin conjugate pentru restructurarea climatului intern, a substanţei şi gîndirii româneşti în ceasurile de criză.

Selectînd dintre prezentele relevante numele unui singur magistru, cel al lui Tristan Tzara nu am urmat o linie de separare de ceilalţi. Conversiunea lor la substratul organic al literaturii din care provin denotă iubire, regăsire. În numele acestora am urmărit un număr de simetrii şi repartiţii între valul modernist şi cel care i-a succedat, valul anticomunist. Opera avangardistă a lui Tristan Tzara sfidează orice inerţie, subminează tipare moştenite şi lucrează în favoarea unui răspuns la multiplele tensiuni ale veacului XX. Este, poate, imperfectă, însă cu siguranţă rămîne durabilă de vreme ce contribuie la fertilizarea misionarismului literar românesc mandatar al viitorului, marcat de evenimente cu siguranţă neobişnuite.

Henri Zalis

JURNAL VIENEZ

IV. Pictorul Heinz Stangl oferă şliboviţă

Pensiunea Stangl, Schopenhauerstrasse 3, etajul I e formată din două garsoniere : într-una locuiesc eu, într-alta doctorul Schmidt din Mainz, aflat la specializare la spitalul Michelbeuer. Avem în folosinţă comună bucătăria, baia. Telefon nu avem, telefonul se află cu un etaj mai sus, în locuinţa familiei Stangl. Cînd ne cheamă cineva, doamna Stangl sau domnişoara aleargă iute ca vîntul să ne anunţe. Fiecare veste poate fi capitală pentru viitorul omenirii, să n-o ratăm.

În holul locuinţei Stangl se află schiţe de Kubin, Kokoschka, Herzmanovsky-Orlando. Domnul Stangl nu i-a cunoscut, el are abia cincizeci de ani. O scară interioară duce din faţa peretelui cu lucrările maeştrilor în atelierul său. Heinz Stangl a expus şi a obţinut succes în Franţa, Italia, Olanda, Belgia. Au scris despre el personalităţi de primă mînă ale criticii europene. Îi spun prinţesei Bhumibol că locuiesc în pensiunea Stangl, că deasupra camerei mele se află chiar atelierul pictorului Stangl, despre care au scris cei mai de seamă critici europeni şi dînsa devine atentă, curioasă şi mă întreabă :

— A scris şi domnul ministru Pleşu ?

Sînt aproape sigur că domnul Andrei Pleşu n-a scris despre pictorul Stangl, dar nu intru în detalii. Îi explic doar că domnul Stangl a repurtat mari succese ilustrîndu-l pe Bataille, că el ar reprezenta o trăsătură de unire între luxul picturii lui Klimt şi febra erotizantă a lui Schiele. Ar fi între unul şi celălalt, dacă am putea să facem oarecare ordine printre istoriile vraişte ale artei moderne. Klimt e reprodus peste tot, e aşezat pe toţi pereţii. Viena îl adoră. Aşa că domnişoara Huu e încîntată să afle ceva limpede : cum că unul dintre urmaşii lui Klimt trăieşte, în carne şi oase, în Viena.

Domnul Stangl a ilustrat **Albastrul cerului** de George Bataille dar nu se laudă nici cu Bataille şi nici cu picturile sale : ele nu sînt pe Schopenhauerstrasse. În atelierul pictorului se află sculpturi sobre, reproduceri după Klimt, pînze ascetice. Dînsul e bolnav, nu bea. Ce vreau eu să beau ? Vreau vin ? Sau o şliboviţă adevărată ? E un timid, conversaţia se leagă greu, n-ar mărturisi despre iubirea sa pentru Bataille. Deşi pictura lui l-a descoperit pe Bataille tîrziu, atunci cînd el avea în urma lui foarte multe pînze despre contopirea dintre iubire şi moarte. **„Ce erau cele mai înalte ale vieţii sălbatice, în care se traduc liber aspiraţiile noastre ? Sărbătorile, a căror nostalgie ne însufleţeşte, nu erau decît timpul sacrificiului şi al orgiei“,** citează Heinz Stangl ca să spună : vienezii au descoperit acest lucru ceva mai înainte. Seccesionul, al cărui reprezentant întîrziat este, ştie destule despre întîlnirea dintre spasmul erotic şi spasmul morţii.

Era inevitabil ca un pictor vienez să-l citească, să-l iubească şi să-l ilustreze pe Bataille. Îi spun prinţesei Bhumibol : **era inevitabil.** Privim un album pe care mi l-a făcut cadou domnul Heinz şi dînsa roşeşte : **e pornografic.** Are un moment de ezitare, nu vrea să renunţe la conversaţia despre urmaşul lui Schiele ,mă întreabă dacă Bataille este un romancier credibil, dacă scenele de amor din **Albastrul cerului** nu-s curat pornografice. Îi explic că apar, din cînd în cînd în cultura europeană adevăraţii maeştri ai dezastrelor şi că filosoful domnului Heinz e unul dintre ei. În fond, toţi marii maeştri ai dezastrelor sînt pornografi.

Bhumibol mă priveşte întristată, sîntem la Café Central, pe locurile sfinte pe care odinioară îşi beau cafelele Hofmannsthal, Peter Altenberg, Ştefan Zweig, Hermann Bahr, Csokor, Musil şi Dumnezeule, cîţi alţii ! Şi-a vîrît nasul în frişcă şi de acolo aud :

— Ce-ar spune domnul ministru Pleşu dacă ar vedea asemenea mizerii ?

Discutăm despre ceea ce pot discuta intelectualii români într-o cafenea vieneză : despre Noica, despre Eliade, despre Editura Humanitas, şi, evident, despre domnul ministru Pleşu. Cînd scriu acest segment al **Jurnalului...,** dl Pleşu nu mai e titularul Ministerului Culturii. **Dar pentru un adevărat român, îmi telefonează din Viena Bhumibol, domnul Pleşu rămîne, în eternitate, ministru.**

Heinz Stangl nu bea şliboviţă, nu bea vin, nu bea nimic. Nu păstrează acasă nici una dintre pînzele care îi vor aduce gloria. Cum a pictat acele orgii, acele nesfîrşite serii de femei lubrice, de dezlănţuiri ale subconştientului ? Ezit să-l întreb. În pensiune există doar un afiş cu expoziţia lui la Galeriile Negrescu din Paris. O expoziţie mai veche. Beau şliboviţă, el îmi spune că Galeriile Negrescu nu mai există, că în septembrie va expune la Paris, dar în altă galerie. Îmi oferă un album cu serii de reproduceri care îmi amintesc de Grosz şi insist. Dar el acasă nu are nimic altceva decît ceea ce se vede.

Familia Stangl este, altfel, o familie burgheză, foarte bine aşezată în matca ei. Copii bine crescuţi, bine educaţi. Iar doamna Katharina pare descinsă din înalta aristocraţie vieneză. Totul e sobru, în această casă care respectă obişnuinţele acestui oraş şi ale acestei lumi.

Dimineaţa o întîlnesc pe domnişoara Stangl. O adolescentă frumoasă, bine crescută, elegantă. Conversăm franţuzeşte, ea are un accent impecabil. Îşi petrece vacanţele în Franţa. Europa devine mică-mică şi, în curînd, nu va mai fi loc în găoacea ei pentru melancoliile funebru-erotice ale domnului Stangl. Continentului or să-i fie restituite toate tabuurile pe care artiştii dezlănţuiţi ai secolului au reuşit să le sfărîme. Toate religiile de care, la începutul secolului, oamenii au încercat să se despartă.

— Ar trebui să-i ceri cîteva schiţe, îmi spune domnişoara Bhumibol. Înţeleg că alţi pictori nu mai există în Viena, spune.

— Cum să nu mai fie. Cum să nu mai fie. Şi ne bem cafeaua la masa la care, odinioară, Hermann Bahr îl întîlnea pe adolescentul Hofmannsthal, sosit aici în pantaloni scurţi.

Cornel Ungureanu

---

despre

Poezia nonşalantă

Primul elev al lui Mircea Ivănescu (descendenţă remarcată deja de aproape toată lumea), a primit nota maximă din partea lui Mircea Martin. Cu autoritatea lui tot mereu capitalizată şi mai niciodată cheltuită — şi tocmai de aceea infailibilă, criticul îl saltă uşurel nu numai peste pragul debutului, dar şi peste cel al mileniului. Iustin Panţa pune, astfel, de la bun început critica într-o delicată stare profetică, incitînd-o la o modulare previzionară a entuziasmului. Şi asta în ciuda faptului că prima senzaţie lăsată de poemele lui e una de eminent epigonism. Relaţiile sale cu sintaxa şi poetica ivăneşciene sînt atît de ostentative încît e o ruşine să mai fie subliniate. Deşi sînt o capcană grosolană, aceste raporturi merită, totuşi, oarece atenţie, măcar pentru a vedea în ce măsură ele sînt simplă paradă şi ce punct de fugă îşi construieşte tînărul discipol. Căci odată sedus de această sintaxă narcotizantă, din mrejele ei e greu de scăpat. Şi la acest nivel Iustin Panţa nici nu pare a face eforturi de personalizare. El tinde să toarcă limbajul în aceeaşi monodie ivănesciană şi să ridice poemul din aceeaşi ritualizare aparent prozaică a cotidianului. Ceremonializarea insignifianţei produce un discurs lax, aerisit, cu puţine secvenţe tari, sabotînd mereu retorica intensităţii semnificante. Biografia imediată şi cea interioară, ambele precare, sînt parazitate fără scrupul. Ca şi la Mircea Ivănescu, ţinta discursului pare a fi mai degrabă adormirea cititorului decît şocarea şi brutalizarea lui. E un mod de a face să triumfe ceremonializarea asupra sensului şi ritmul asupra semnificaţiei. Ceea ce lipseşte, de la prima vedere, din prestaţia lui Iustin Panţa este rumoarea mitică acoperită la Ivănescu de crusta subţire a banalităţii şi, mai ales, exasperarea şi handicapul unei sensibilităţi macerate de livresc. Anodinitatea lui e un element mai consistent, mai puţin transparent şi ea n-a devenit încă o simplă frecvenţă în care reverberează miticul şi arhetipalul. Tînărul poet e un frust şi un nonşalant (nu însă un primitiv). El n-are complexe, n-are inhibiţii, n-are ezitări. Cuvîntul lui merge la ţintă fără cortegiul de suspiciuni şi invalidări care-l însoţeşte în poeziile maestrului. Deceptivitatea acestuia, în registru creativ, a devenit la el voluptate discursivă şi, neputinţa simulată cu care Mircea Ivănescu îşi începe poemele s-a transformat într-o încîntătoare aurorală. Timiditatea unuia a devenit tranşanţă şi protocolul inhibitoriu din pragul poemului a fost înlăturat sau cel puţin scurtat. Aceeaşi sintaxă, handicapată la unul de alienarea limbajului, devine la celălalt stimulatorie şi eficientă. Iustin Panţa e un Mircea Ivănescu de dinainte sau de după calvarul complexelor livreşti, unul fie vindecat, fie încă neatins de cancerul îndoielii şi al lipsei de rost.

Dincolo de această direcţie, dacă nu contrară, oricum divergentă, a sintaxei şi retoricii se înghesuie destule elemente diferenţiatoare, pe a caror pregnanţă şi suficienţă poetul a şi scontat, de altfel. E, mai întîi, un proces de raţionalizare a formulei : disoluţiei parentetice a discursului Iustin Panţa îi opune soluţia îngropării unui discurs într-altul. Poemele sale vor rupe fluxul convenţiei grafice a versului prin intercalarea convenţiei grafice a prozei (a purei convenţii şi nu chiar a prozei, cum crede Alex. Ştefănescu în **Romînia literară,** 6/92). Alcătuit din două discursuri întretăiate, poemul le asamblează, însă, în aceeaşi tonalitate. Ruptura în secvenţă nu produce şi o distorsiune în ton, căci poetul riscă în prozaicitate doar pînă unde poate păstra ceremonialitatea ei. „Proza“ lui e o paranteză ivănesciană radicalizată şi dilatată la extrem. Ciocnirea secvenţelor se bazează, de regulă, pe un aleatorism trucat. Cel mai adesea ele atacă aceeaşi temă din unghiuri şi poziţii diferite, ajungînd, după panica iniţială a destructurării discursului, la o convergenţă contrapunctică : „După noaptea aceasta să nu mă mai cauţi — / m-am trezit regăsind toate obiectele în jurul meu / fără să mă mai regăsesc în mijlocul lor — / ai plecat în zori, semeni atît de mult cu amanta unui bandit, încît numai dacă ghiveciul cu mușcata este în colţul stîng al ferestrei, seara tîrziu, cînd n-o să te vadă nimeni, ce zici ?, îţi pui fusta scurtă de blugi, eu am să te aştept încordat închipuindu-mi cum te strecori pe uşă, crăpînd-o puţin şi apoi închizînd-o imediat în urma ta, n-o să ne spunem nici un cuvînt, nici înainte nici după, nu ne vom cruţa / liniştea oferită de tine este liniştea de după împuşcătura vînătorului de mistreţi / cînd mirosul prafului de puşcă încă nu s-a risipit — / nu trebuie să mai amînăm despărţirea, / vecinii deja ne bănuiesc, / ca să nu te întîlnesc mă îndrept înspre zidul de apus al oraşului / ca să nu mă întîlneşti te îndrepţi înspre zidul de apus al oraşului“. **(Despărţire).** Acest brevet îmbunătăţit asigură lirismului o mai bună fluenţă, îngăduind, în acelaşi timp, memoriei afective salturi cel puţin aparent imprevizibile.

Pe de altă parte, **Obiecte mişcate** (Ed. Eminescu, 1991), nu merge atît de departe în retorica insignifianţei pe cît îşi permite rafinamentul lui Mircea Ivănescu. Presat de propria vocaţie imagistică, Iustin Panţa convoacă mereu fulguranţa pe fondul urzelii dezlînate şi-şi ţine cu greu în frîul sintaxei istovite temperamentul senzual. Acesta se precipită în metafore, în ciuda prescripţiilor stricte de narativitate. Discursul se electrizează subit, ameninţînd să transforme narcoza ritualică a spunerii în vehemenţă. Pe cînd Mircea Ivănescu dă, într-adevăr, impresia că refulează un prozator, Iustin Panţa pare mai curînd a supune ascezei prozaice un imagist. Opţiunea lui pentru această formulă, e, de aceea, mai degrabă una de şcoală decît una structurală. Dar drogul sintaxei ivănesciene, care, de altfel, face tot mai multe victime, e utilizat aici şi pentru imunizare. De la configuraţia „stelară“ a reveriei ivănesciene, Iustin Panţa a trecut la discursul „în cruce“ şi de la madrigalurile destrămate la un soi de poezie realistă a iubirii. Într-un fel, poemele sale nutresc mai puţine iluzii, chiar dacă nu întreţin un fond existenţial deceptiv. Nonşalanţa discursivă induce în poeme o nonşalanţă existenţială în care investiţia de idealitate nu pare a fi prea mare. Filtrul poemului nu operează transmutaţii în structura şi fascinaţia realului. Trecerea liniei dintre un domeniu şi celălalt e o simplă deplasare a realităţii : „Trecînd pragul, lumea de afară s-a deplasat înăuntru“, ne previne **Epilog**-ul volumului. Această lume lăuntrică invadată de derizoriu e lumea explorată în **Obiecte mişcate.**

Al. Cistelecan

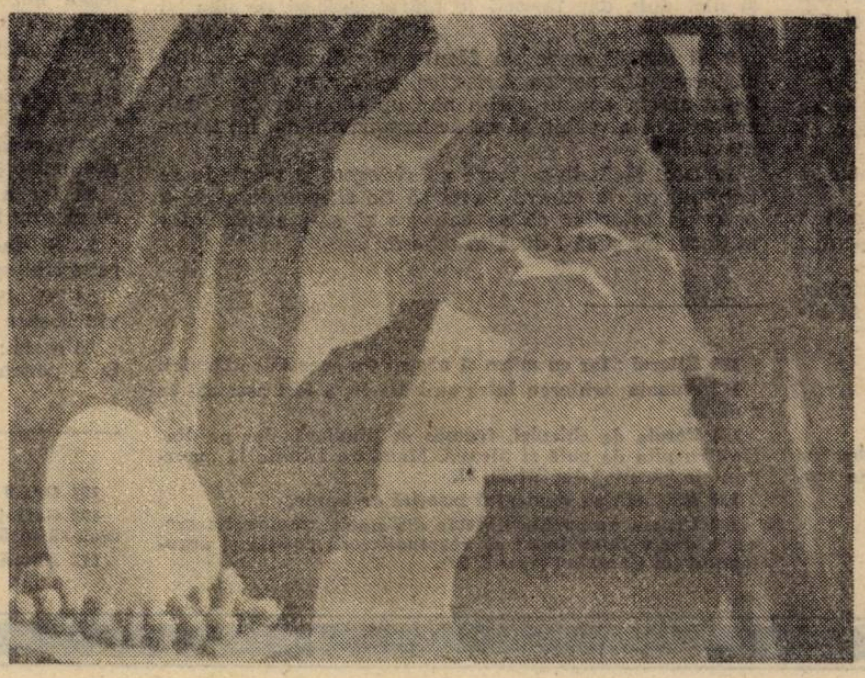

FAPTELE SFINȚILOR APOSTOLI

din NOUL TESTAMENT

Versiune revizuită, redactată și comentată de arhimandritul Bartolomeu Valeriu Anania, sprijinit pe numeroase alte osteneli.

CAPITOLUL 22

Pavel se apără în fața Iudeilor din Ierusalim ; mărturisește cum s'a convertit și cum a fost trimis la neamuri. Pavel și tribunul roman.

1 Bărbați frați și părinți, ascultați acum apărarea mea față de voi !

2 Și auzind ei că le vorbea în limba evreiască, au făcut mai multă liniște ; și el le-a zis :

3 Eu sunt bărbat iudeu născut în Tarsul Ciliciei, dar crescut aici, în cetatea aceasta, unde la picioarele lui Gamaliel am învățat în chip amănunțit Legea părintească. Fiind eu plin de râvnă pentru Dumnezeu, așa cum și voi toți sunteți astăzi,

4 de moarte-am prigonit această Cale [183], legând și predând la'nchisoare și bărbați și femei,

5 așa cum însuși arhiereul îmi dă mărturie, precum și tot sfatul bătrânilor ; de la care primind eu și scrisori către frați, mergeam la Damasc pentru ca și pe cei ce erau acolo să-i aduc legați la Ierusalim spre a fi pedepsiți.

6 Și a fost că-n timp ce mergeam eu și mă apropiam de Damasc, pe la amiază, deodată din cer o lumină mare a strălucit împrejurul meu [184].

7 Și am căzut la pământ și am auzit un glas zicându-mi : Saule, Saule, de ce Mă prigonești ?

8 Iar eu am răspuns : Cine ești, Doamne ? Zis-a către mine : Eu sunt Iisus Nazarineanul pe Care tu Îl prigonești.

9 Iar cei ce erau cu mine au văzut lumina și s'au înfricoșat, dar glasul Celui Ce-mi vorbea nu l-au auzit.

10 Și am zis : Ce să fac, Doamne ? Iar Domnul mi-a zis : Ridică-te și mergi în Damasc și acolo ți se va spune despre toate cele ce ți s-au rânduit să faci.

11 Și pentru că din pricina strălucirii acelei lumini nu mai vedeam, am venit în Damasc fiind dus de mână de către cei ce erau împreună cu mine.

12 Iar un oarecare Anania, bărbat evlavios după Lege, mărturisit de toți Iudeii care erau în Damasc,

13 a venit la mine și, stându-mi alături, mi-a zis : Frate Saule, recapătă-ți vederea ! Și eu în chiar ceasul acela l-am putut vedea.

14 Iar el a zis : Dumnezeul părinților noștri pe tine de mai'nainte te-a ales, pentru ca voia Lui s-o cunoști și pe Cel-Drept să-L vezi și din gura Sa să auzi ;

15 că'n fața tuturor oamenilor Îi vei fi Lui martor despre cele ce-ai văzut și ai auzit.

16 Și acum, ce mai zăbovești ? Ridică-te și botează-te și spală-ți păcatele chemând numele Său.

17 Și când m'am întors la Ierusalim și mă rugam în templu, mi s'a întâmplat să fiu în extaz

18 și să-L văd zicându-mi : Grăbește-te și ieși repede din Ierusalim, pentru că ei nu vor primi mărturia ta despre Mine !

19 Și eu am zis : Doamne, ei știu bine că eu prin sinagogi îi duceam la'nchisoare și-i băteam pe cei ce credeau în Tine ;

20 și când se vărsa sângele lui Ștefan, ucenicul Tău, eram și eu de față și încuviințam uciderea lui și păzeam hainele celor ce-l ucideau...

21 Și El mi-a zis : Du-te, că Eu te voi trimite departe, la neamuri...

22 Dar ei pân'la acest cuvânt l-au ascultat ; și și-au ridicat glasul zicând : Ia-l de pe pământ pe unul ca acesta !, că nu e vrednic să trăiască...

23 Și'n timp ce ei strigau aruncându-și hainele și azvârlind praf în aer,

24 tribunul a poruncit să-l ducă în tabără, spunând să-l ia la cercetare cu biciul, ca să cunoască pentru care pricină strigau așa împotriva lui.

25 Iar când l-au întins în curele, Pavel a zis către sutașul care sta în față : Oare vă este îngăduit să biciuiți un om roman [185] și nejudecat ?

26 Și auzind sutașul, s'a dus la tribun să-i aducă la cunoștință și i-a zis : Ce-ai de gând să faci ?, că omul acesta e roman...

27 Și tribunul a venit la el și i-a zis : Spune-mi, ești roman ? Iar el a zis : Da.

28 Și a răspuns tribunul : Eu cu multă cheltuială am dobândit această cetățenie... Dar Pavel a zis : Iar eu o am prin naștere ! [186]

29 Ca urmare, cei ce erau gata să-l ia la cercetare s'au îndepărtat îndată de el, iar tribunul s'a temut dac'a aflat că el e roman și că a fost legat.

30 Și a doua zi, vrând el să cunoască adevărul, pentru ce anume era pârît de Iudei, l-a dezlegat și a poruncit să se adune arhiereii și tot sinedriul ; și aducându-l pe Pavel, l-a pus în fața lor.

CAPITOLUL 23

Pavel în fața sinedriului. Uneltirea Iudeilor împotriva lui Pavel. Apostolul e dus la Cezareea.

1 Și Pavel, uitându-se țintă la sinedriu, a zis : Bărbați frați, eu până'n ziua de astăzi am viețuit înaintea

2 Dar arhiereul Anania [187] le-a poruncit celor ce ședeau lângă el să-l bată peste gură.

3 Atunci Pavel i-a zis : Te va bate Dumnezeu pe tine, perete văruit [188] ! Tu ședzi aici să mă judeci după lege, și'mpotriva legii poruncești să mă bată ?

4 Iar cei ce stăteau lângă él au zis : Îl ocărăști tu pe arhiereul lui Dumnezeu ?...

5 Iar Pavel a zis : Fraților, nu știam că este arhiereu ; că scris este : **Pe mai-marele poporului tău să nu-l vorbești de rău** [189].

6 Dar Pavel, știind că o parte sunt saduchei și cealaltă farisei, a strigat în sinedriu : Bărbați frați ! Eu sunt fariseu, fiu de farisei. Pentru nădejdea în învierea morților sunt eu judecat !

7 Și când a grăit el acestea, neînțelegere s'a iscat între farisei și saduchei și mulțimea s'a dezbinat ;

8 căci saducheii spun că nu este înviere, nici înger și nici duh, dar fariseii le mărturisesc și pe una, și pe cealaltă.

9 Și strigăt mare s'a făcut ; și ridicându-se unii cărturari din partea fariseilor, se certau zicând : În omul acesta noi nu găsim nici un rău ; iar dacă duh sau înger i-a vorbit, să nu ne împotrivim noi lui Dumnezeu ! [190]

10 Deci făcându-se mare neînțelegere și temându-se tribunul ca nu cumva Pavel să fie sfâșiat de ei, le-a poruncit ostașilor să se coboare și să-l smulgă din mijlocul lor și să-l ducă în tabără.

11 Iar în noaptea următoare, arătându-i-Se Domnul, i-a zis : Îndrăznește, Pavele !, că precum ai mărturisit despre Mine la Ierusalim, așa trebuie să mărturisești și la Roma.

12 Iar când s'a făcut ziuă, Iudeii au făcut sfat împotriva lui și s'au legat cu blestem zicând că nici nu vor mânca și nici nu vor bea până nu-l vor ucide pe Pavel.

13 Și cei care făcuseră între ei acest jurământ erau mai mulți de patruzeci ;

14 și ducându-se ei la arhierei și la bătrâni, au zis : Noi ne-am legat cu blestem să nu gustăm nimic până ce nu-l vom ucide pe Pavel ;

15 așadar, acum voi împreună cu sinedriul faceți-i cunoscut tribunului să-l coboare mâine la voi, ca având să cercetați mai cu de-amănuntul cele despre el ; iar noi suntem gata să-l ucidem înainte ca el să se apropie.

16 Dar fiul surorii lui Pavel, auzind de această uneltire, s'a dus și a intrat în tabără și i-a dat de veste lui Pavel.

17 Și Pavel l-a chemat pe unul din sutași și i-a zis : Du-l pe tânărul acesta la tribun, că are să-i aducă ceva la cunoștință.

18 Iar acela l-a luat și l-a dus la tribun și a zis : Chemându-mă pe mine Pavel cel legat, m'a rugat să-l aduc la tine pe acest tânăr, că are să-ți spună ceva.

19 Iar tribunul l-a luat de mână, s'a duc cu el de-o parte și l-a întrebat : Ce ai să-mi aduci la cunoștință ?

20 Iar el a zis că s'au înțeles Iudeii să te roage ca mâine să-l cobori pe Pavel la sinedriu, ca având ei să cerceteze mai cu de-amănuntul despre el ;

21 dar tu să nu te'ncrezi în ei ; că dintre ei îl pândesc mai mult de patruzeci de bărbați care s'au legat cu blestem să nu mănânce și nici să nu bea până nu-l vor ucide ; și acum ei sunt gata, așteptând făgăduința ta.

22 Ca urmare ,tribunul i-a dat drumul tânărului, poruncindu-i : Să nu spui la nimeni că mi-ai făcut cunoscute acestea !

23 Și chemând la el pe doi dintre sutași, le-a zis : De la ceasul al treilea din noapte [191] țineți gata două sute de ostași, șaptezeci de călăreți și două sute de sulițași, ca să meargă până la Cezareea ;

24 și să se aducă și animale de povară [192], ca să-l pună pe Pavel la mijloc și să-l ducă teafăr la procuratorul Felix [193].

25 Și a scris o scrisoare având acest cuprins :

26 Claudius Lysias, preaputernicului procurator Felix, salutare !

27 Pe acest bărbat, prins de Iudei și având să fie ucis de ei, aflând eu că e roman m'am dus cu oaste și l-am scos.

28 Și vrând să știu pricina pentru care îl învinuiesc, l-am coborît la sinedriul lor.

29 Și am aflat că este învinuit pentru întrebări din legea lor, dar fără să aibă vreo vină vrednică de moarte sau de lanțuri.

30 Și dându-mi-se de veste că împotriva acestui bărbat va să fie o cursă din partea Iudeilor, de'ndată l-am trimis la tine, poruncindu-le și pârîșilor săi să spună înaintea ta cele ce au asupră-i. Fii sănătos !

31 Așadar, ostașii l-au luat pe Pavel așa cum li se poruncise și l-au adus noaptea la Antipatrida.

32 Iar a doua zi, lăsându-i pe călăreți să meargă cu el, s'au întors la tabără.

33 Și dac'au intrat ei în Cezareea, i-au dat procuratorului scrisoarea și I l-au înfățișat și pe Pavel.

34 Și citind procuratorul, l-a întrebat din ce provincie este ; și aflând că e din Cilicia,

35 a zis : Te voi asculta când vor veni și pârîșii tăi. Și a poruncit să fie păzit în pretoriul lui Irod.

---

183 Biserica lui Hristos. Pavel folosește acest ebraism pentru a nu provoca un șoc prematur și inoportun în sensibilitatea mulțimii de ascultători.

184 Pentru înțelesul complet vezi nota de la 9,3.

185 Evident, cetățean roman.

186 Literal : Iar eu m'am și născut (în această cetățenie).

187 Anania, arhiereu între anii 47—59, a fost asasinat în anul 66.

188 Perete de chirpici, frumos pe dinafară, dar pe dinlăuntru plin de paie și pleavă. Metafora trimite la „mormintele văruite" din Mt 23, 27.

189 Retractarea strategică însoțită de ironie.

190 Ultima propoziție lipsește din unele manuscrise grecești, dar e limpede că ea reactualizează poziția și argumentul lui Gamaliel (vezi 5, 39).

191 Ora 9 seara.

192 Catâri de călărie, pentru Pavel și pentru cei ce urmau să facă un cerc împrejuru-i.

193 Antonius Felix, procurator al Iudeii între anii 52—60.

POEZIE ŞI RUGĂCIUNE

(despre funcţia soteriologică a artei)

De la hotarul morţii
aduci o ştire despre viaţa ta

Aceste versuri pe care le-am publicat în urmă cu mai bine de douăzeci de ani nu le-am scris în urma unor meditaţii strict teoretice, ca pe o finalitate, deci, a unui riguros program poetic, ci ele au venit spontan, la începutul unui poem care mai curînd semăna cu un oftat, cu ultima suflare a unui om care a ajuns la capătul puterilor : erau, deşi plasate la începutul discursului meu, concluzia unei experienţe care se desfăşura, acum, invers, o rememorare a vieţii în ceea ce are ea sublim, orbitor şi misterios, pornind de la sfîrşitul ei, de la moarte, către izvoare, către origine.

Dar de ce am ajuns tocmai acolo, la hotarul morţii, ca să pot spune ceva despre mine, despre viaţa pe care am trăit-o, despre semnificaţia evenimentelor acestor ani pe care i-am trăit în fericire şi suferinţă, o fericire care a venit numai din proiecţia în lumină, în cunoaşterea direcţiei şi sensului în care se îndreaptă aceste întîmplări, indiferent de natura lor bună sau rea, în raport cu linia vieţii mele ? Cu alte cuvinte, de ce un şir de evenimente biografice considerate în succesiunea lor discretă, de puncte izolate pe o linie imaginară care încă nu fac o viaţă de om, pot apărea absurde şi deci ireale unele faţă de altele şi în ele însele, deci nefericite şi străine faţă de o axă care să le solidarizeze în sfera coerentă a unui ego, dar care îşi modifică dintr-o dată şi diametral perspectiva dacă sînt privite din punctul lor terminus, din perspectiva morţii ? Nu cumva aici se găseşte dezlegarea înţelesului vieţii noastre, ale cărei întîmplări şi evenimente, luate disparat, ne rămîn închise pentru totdeauna sub pecetea tainei şi numai clipa din urmă poate să arunce o lumină mare şi definitivă asupra unei vieţi întregi, aparent trăite în lipsa de criterii a haosului ?

Sein zum Tode... Esse est excruciari... Jaspers şi Heidegger au pus doar nişte accente cu rol de etichetă sau emblemă pe nişte adevăruri care s-au impus conştiinţei morale şi religioase a oamenilor încă de la vîrsta fericită a cunoaşterii paradisiace, „lume ce gîndea în basme şi vorbea în poezii", cum o numeşte Eminescu. Aşadar, moartea devine, cu misterul ei impenetrabil, cutremurător, criteriul de apreciere, de judecare a valorii unei vieţi, liantul care face din elementele şi evenimentele disparate ale unei biografii firul roşu al destinului care îl scoate la lumină pe cel aruncat în labirintul existenţei.

Sein zum Tode... Existenţă către moarte, şi pentru moarte, nu în sensul în care toată viaţa trebuie să mi-o dedic scopului de a muri, să fac orice, chiar şi pe dracul în patru, numai să-mi sfîrşesc zilele date de Dumnezeu (infamie ! blasfemie ! mare păcat !), ci în acela că trebuie să procedez în aşa fel încît moartea, care este punctul terminus, finalitatea vieţii mele, să devină şi punctul ei culminant, cel mai înalt pe scara axiologică pe care eu însumi mi-o pot impune în raport cu transcendenţa divină, o transcendenţă care trebuie să devină pariul nu numai pascalian cu propria mea existenţă. Adică moartea mea nu se mai defineşte doar ca anihilare, ca negativitate pură a ego-ului meu nefericit şi înstrăinat de Dumnezeu, ci ca un filtru valorizant al faptelor mele, bune sau/şi rele care s-au succedat de-a lungul întregii mele vieţi şi pentru care, la nivelul conştiinţei diurne, cotidiene, a relaţiilor interumane, deci într-o perspectivă aproape politică ,englezul are o vorbă memorabilă şi profundă, chiar dacă într-o formulare aparent nonşalantă, cum îi şi stă bine acestui tip de abordare seacă a adevărurilor importante : trăieşte oricum, dar să mori ca un gentleman !

Dacă moartea creştină este criteriul adevărului unei vieţi închinate virtuţilor cardinale — credinţa, speranţa şi dragostea — predicate de Iisus Hristos, între care iubirea deţine locul întîi (şi iată numai cîteva dintre cuvintele apostolului Pavel în Epistola către Corinteni în această privinţă : „chiar dacă aş vorbi în limbi omeneşti şi îngereşti, şi n-aş avea dragoste, sînt o aramă sunătoare sau un chimval răsunător. Şi chiar dacă aş avea darul proorocirii şi aş cunoaşte toate tainele şi toată ştiinţa, chiar dacă aş avea toată credinţa încît să mut şi munţii, şi n-aş avea dragoste, nu sînt nimic"), aceasta poate însemna pentru mine, cel muritor, că jertfa finală a Mîntuitorului, a cărui pildă încearcă să o urmeze credinciosul mesajului trimis în inimă : **esse est excruciari, a fi însemnă a te crucifica,** îşi poate găsi echivalentul în sentimentul dragostei care poate unifica evenimentele unei vieţi într-un sens coerent şi, în acelaşi timp, şansa unică de a reaprinde, în inima creaturii, lumina şi forţa generoasă a Creaţiei divine, pentru a reintra în împărăţia veşnică, acolo unde nu este nici întristare, nici suspin, acolo unde, aşa cum stă scris, domnesc bucuria, extazul, beatitudinea. Deci moartea creştină nu este o dispariţie şi o anihilare a vieţii, ci o renaştere (cine moare pentru mine se naşte pentru viaţa veşnică), şi ea reprezintă, sau mai curînd este, o formă rituală a salvării, a ispăşirii de păcat, mîntuirea finală a omului căzut din graţia divină în calvarul acestei lumi : „De aceea, după cum printr-un singur om a intrat păcatul în lume şi prin păcat moartea, şi astfel moartea a trecut asupra tuturor oamenilor, căci toţi au păcătuit... ...Astfel, deci, după cum printr-o singură greşeală a venit condamnarea peste toţi oamenii, tot aşa, printr-o singură faptă de dreptate a venit către toţi oamenii o îndreptăţire a vieţii. Căci după cum, prin neascultarea unui singur om, cei mulţi au fost făcuţi păcătoşi, tot aşa, prin ascultarea unuia singur, cei mulţi vor fi făcuţi drepţi". (Romani).

Frescă de Nicolae Grigorescu, la Mănăstirea Agapia

Doctrina Învierii din morţi, fundamentală pentru credinţa noastră creştină, face ca modelul vieţii în Duh şi în Har ca o **imitatio Christi** să ne lumineze nouă, celor căzuţi pradă păcatului, fie celui moştenit, fie celor dobîndite, cu gîndul, cu vorba sau cu fapta, calea adevărată spre mîntuire, cu alte cuvinte rolul soteriologic al morţii, aşa cum stă scris : **Ego sum via, veritas et vita...** Mîntuirea noastră vine aşadar prin jertfa lui Hristos, şi nu depinde decît de credinţa inimilor noastre să intrăm pe uşa împărătească pe care El a deschis-o pentru noi şi înaintea noastră ca să-l urmăm întru viaţa veşnică, moartea acţionînd aici ca o condiţie a Învierii aşa cum a fost ea experimentată istoric prin Dumnezeul care s-a făcut om şi a murit şi a înviat după trei zile, şi cum se scrie în cîntecul de slavă al creştinătăţii : „Hristos a înviat ! / **Cu moartea pre moarte călcînd** / Şi celor din mormînturi / Viaţă dăruindu-le". Cîntec de slavă formulat într-o manieră spirituală specific europeană, deci cu vocaţie universală, singura în măsură să traducă un astfel de miracol incredibil pentru gîndirea logică, într-o haină logică, născută şi purtată cu distincţie, eleganţă şi instinct creator de-a lungul şi de-a latul lumii civilizate : **principiul negării negaţiei,** conform căruia dubla negaţie a unei judecăţi este egală cu afirmaţia acelei judecăţi, adică : **duplex negatio affirmat.** Parabola bobului de grîu este, pentru atîţia dintre noi, una dintre cele mai grăitoare chemări şi îndemnuri la viaţa întru Hristos, la acceptarea jertfei ca unică sursă a creaţiei mereu reînnoite întru Domnul, fie că o tratăm ca pe un adevăr material, obiectiv şi îl considerăm tale-quale, fie, mai ales, în infinita lui rezonanţă ca raportare la Fiinţa ideală, reală şi absolută a lui Dumnezeu, la care, de altfel, se şi referă : „A sosit ceasul să fie preamărit Fiul Omului. Adevărat, adevărat vă spun că, dacă grăuntele de grîu care a căzut pe pămînt nu moare, rămîne singur, dar, dacă moare, aduce multă roadă. Cine îşi iubeşte viaţa, o va pierde ; şi cine îşi urăşte viaţa în lumea aceasta, o va păstra pentru viaţa veşnică". (Ioan).

Moartea rituală căreia i s-a dat jertfă Iisus, Trimisul, Fiul lui Dumnezeu, pentru izbăvirea oamenilor de păcat şi salvarea sufletelor noastre de la zădărnicie şi neant prin harul coborît în lume ca o împăcare a acesteia cu ordinea iniţială, paradisiacă, pentru care a fost făcut omul ispitit de orgoliul satanic (nu este oare păcatul trufiei cel dintîi în ordinea celor mai grave încălcări ale faptelor supuse interdicţiei şi deci condamnării de către justiţia divină ?), din lecţia nu numai teologică, dar cu o clară trimitere la ascendenţa disputelor filosofice din şcolile ateniene şi romane, iată unul dintre cele mai frapante aspecte ale apostolatului pe care l-a practicat cel mai strălucit dintre propagatorii învăţăturii Domnului nostru Iisus Hristos, apostolul Pavel : mîntuirea de păcat prin moarte şi intrarea noastră în graţia divină prin harul său nu este numai o mărturie a credinţei, dar şi a elocinţei, a forţei argumentării strînse, fără fisuri, prin care ar putea să se strecoare întîmpinările unui adversar ipotetic : „Noi, care am murit faţă de păcat, cum să mai trăim în păcat ? Nu ştiţi că toţi cîţi am fost botezaţi pentru Iisus Hristos am fost botezaţi pentru moartea lui ? Noi, deci, prin botezul pentru moarte am fost îngropaţi împreună cu El, pentru ca, după cum Hristos a înviat dintre cei morţi întru slava Tatălui, tot aşa şi noi să umblăm în înnoire de viaţă. În adevăr, dacă am fost identificaţi cu El printr-o asemănare cu moartea Lui, vom fi una cu El şi în înviere. (...) Căci cine a murit este eliberat de păcat. (...) Fiindcă prin moartea de care a murit, El a murit pentru păcat, odată pentru totdeauna ; iar prin viaţa pe care o trăieşte, El trăieşte pentru Dumnezeu. Tot aşa şi voi înşivă, socotiţi-vă morţi faţă de păcat şi vii pentru Dumnezeu, în Hristos Iisus". (Romani).

Prezenţa păcatului în lume şi exorcizarea lui prin jertfă şi creaţie, în sensul în care instinctul demiurgic al omului funcţionează ca un reflex al celui Atotputernic în marea Sa milă de a izbăvi, de a mîntui această lume prin desăvîrşirea ei, prin ducerea pînă la capăt a intenţiei iniţiale de perfecţiune, stă în puterea acesteia şi a aceleia a artistului creştin a cărui operă poate fi considerată, în ordinea religioasă a lucrurilor, o **imitatio Christi,** dar şi un răspuns la rugăciunea fierbinte înălţată în biserică în fiecare duminică şi al cărei text paradoxal nu încetează să mă uimească şi să mă încînte prin supoziţia că în ordinea divină a lucrurilor s-a putut strecura şi o slăbiciune omenească : „Doamne-Dumnezeule, caută din cer şi vezi şi cercetează lumea aceasta pe care a zidit-o dreapta ta şi o desăvîrşeşte pe ea". Şi dacă eu am putut echivala arta de a iubi cu arta de a scrie şi cu arta de a muri, într-un soi de treime profană care să dea un statut ontologic în oglindă Creaţiei divine, am făcut-o dintr-un reflex natural al supunerii la această ordine iniţială a lucrurilor, eu însumi considerînd că fac parte, ca un instrument conştient, din planurile ei secrete : „Oricine se înalţă pe sine se va smeri, iar cine se smereşte pe sine se va înălţa", spune Iisus dojenindu-i pe cărturari şi farisei, dar în obişnuitul limbaj paradoxal al învăţăturii creştine avînd în centrul său doctrina păcatului (şi deci a mîntuirii), iar aici trimiterea făcîndu-se direct la păcatul trufiei, ca fiind în fruntea celorlalte forme ale căderii omului, se vede în mod limpede că, cu cît eşti mai umil, mai cucernic în faţa lui Dumnezeu, cu atît te înalţi pe scara naturală a firii şi, deci, te apropii de protecţia divină. Această înălţare se realizează prin recunoaşterea plină de dragoste a raportului Tată — Fiu, al omului de copil al Domnului care-şi înţelege statutul şi, în această calitate, cîştigîndu-şi şi un loc în ascendenţa sa divină, el se înalţă, smerindu-se, pe scara valorilor, spre deosebire de cel ce neagă autoritatea paternă şi, încercînd să se înalţe cu trufie, va fi îmbrîncit şi umilit, căzînd fără speranţă în dizgraţia veşnică, orbecăind în căutarea unei identităţi pierdute, oaie rătăcită, exclusă, alungată de la ospăţul protecţiei paradisiace.

Ars amandi = ars scribendi = ars moriendi, iată o triadă a imperativelor care mi s-au impus la modul categoric şi pe care mi-am proiectat-o, conştient sau mai adesea nu, ca pe o sfîntă treime coborîtă în existenţa mea esenţială pentru a o înălţa la rangul unei speranţe în mîntuire, în depăşirea limitelor istorice, temporale, şi care să mă reintegreze în ritmurile eterne ale creaţiunii dintîi, şi să mă redea unui paradis din care toate aceste **experienţe abisale — dragostea şi moartea retrăite prin artă** — îmi dau de ştire că eu l-am locuit cîndva, dar că am fost alungat, şi-că deci unicul efort care ar da un sens existenţei mele ar fi să regăsesc acel loc privilegiat, transcendental, de dinaintea oricărei experienţe istorice. Este un efort pus în slujba salvării, a mîntuirii mele, care, acţionînd în sfera ontologiei unui limbaj estetic, acţionează implicit în aceea a conştiinţei mele religioase, căci problema rezumată în formula sacramentală, „cu moartea pre moarte călcînd" se pune atît în rugăciunea creştină înălţată prin credinţa în harul divin al lui Hristos, cît şi prin opera artistică dăinuind în timp prin harul, talentul poetului care încearcă să imite actul creator al Demiurgului. Adică **problema morţii este comună şi esenţială, atît Religiei, cît şi Artei,** atît prin scopurile pe care le urmăresc cele două feţe tragice ale spiritului nostru, cît şi prin căile urmate de acesta întru realizarea acestui scop : **mîntuirea, salvarea sufletelor noastre de robia păcatului, eliberarea fiinţei din captivitatea ucigătoare a timpului căzut în istorie, refacerea — prin graţia divină — a statutului iniţial al omului : reîntoarcerea în eden la iubirea fără cunoaştere, la comunicarea fără cuvinte, la tăcerea unde egale sînt cenuşa şi flacăra timpului, unde, de la hotarul morţii, aduci o ştire despre viaţa ta, reîntoarcerea la rugăciune şi la Dumnezeu !**

Dan Laurenţin

titus popovici

REPORTAJ, CA FAPT DIVERS, ADEVĂRAT

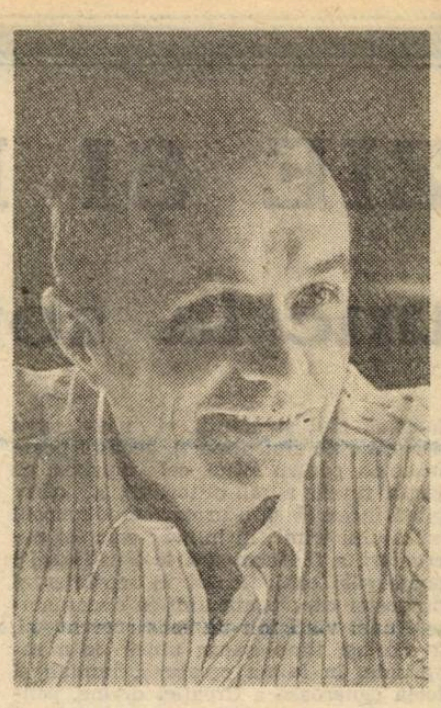

A cum foarte mulți ani, adică prin 1982—'85, redactorul-șef al ziarului „Scînteia" mi s-a adresat cu măgulitoare considerații : „Dumneavoastră, care locuiți aproape tot timpul anului în creierul munților, și unde se află unul din șantierele de însemnătate națională, n-ați vrea să ne scrieți un reportaj" ?. „Cu plăcere", am zis eu, depozitar a mii de fapte de eroism. L-am scris. N-a apărut. Ca să fiu sincer nici nu l-am predat solicitantului. Iată-l :

„Tema naratorului" : a devenit pentru scriitorul român, de obicei de sorginte rurală, un fel de obsesie, din moment ce spiritele neliniștite și destructive au pus sub semnul îndoielii estetice fraza cheie a proze. scurte sau lungi : **„La marquise sorti, à cinq heures".** Cine — zic aceștia — a văzut-o ieșind pe marchiză la ora cinci ? De unde cunoaște autorul că era o marchiză și nu o midinetă ? De unde știe că era ora cinci ? Și-a scos el, cel ce scrie, ceasul exact în acel moment ? Și după ce-a văzut-o ieșind, ce-a făcut ? A urmărit-o pe Marile Bulevarde ? A văzut-o intrînd „dans une garçonnière ?" Pînă aici totul este, sau ar fi posibil, dacă admitem că marchiza mergea pe jos și naratorul se luase după ea. Dar dacă marchiza s-a deplasat în trăsură ? Ar fi găsit, naratorul în acel moment și nu într-altul, un fiacru ca s-o poată urmări ? Și mai departe ? Mai departe naratorul vrea să fie crezut că vede prin ziduri, ca Asmodeu cînd descrie zvîrcolirile amoroase ale marchizei în brațele tinărului său amant, lucru oricum dificil pentru scriitor, în general un biet intelectual copleșit de griji familiale și de dizgrații fizice inavuabile.

A povesti la persoana întîi pentru a obține acea autenticitate fără care proza modernă nu poate aspira la succes, limitează însă înflorirea virtuților epice ca să nu mai vorbim de situația cu totul șocantă (mai ales în țările unde literatura este dirijată în mod liber spre necontenita întărire a moravurilor) în care s-ar situa naratorul, de obicei om cu nevastă și copii, dacă o inspirație **necorespunzătoare** l-ar împinge să oglindească tribulațiile unui pederast ! La persoana întîi ! El, memoru de partid, cu apetituri dacă nu robuste, oricît normale !

Iată, foarte sumar schițate dilemele ridicate de „tema povestitorului". Cine este el ?

În cazul reportajului nostru, din fericire un gen minor, **naratorul** este o ființă în carne și oase, iar cele **narate** sînt văzute și auzite cu urechile sale. Dar vai, trebuie să intervină și autorul reportajului și, în cazul acesta, el devine naratorul naratorului, așa cum pe unele cutii de ceai sau de cafea apare o superbă creolă purtînd pe umerii ei rotunzi o cutie de cafea sau de ceai pe care apare o altă superbă și identică creolă purtînd pe umerii ei rotunzi ș.a.m.d. pînă la infinitul mic. În cazul de față povestitorul este Iosif zis **„Blitz"** (se pronunță Blit) din pricina pasiunii sale pentru arta fotografiei, prin practicarea căreia își mai rotunjește veniturile la nunți, botezuri și înmormîntări. Oficial, Iosif B. este „cercetător" la o stație seismică în creierul munților Retezat, unde am și eu o căsuță botezată de neprietenii mei „vilă", „castel" ori „palat". Pentru 4500 de lei pe lună Iosif Blit supraveghează un creionaș care se mișcă pe o hîrtie gradată, înregistrînd cu extremă fidelitate mișcările scoarței noastre terestre. Această muncă nu-i reclamă o prezență continuă. La o săptămînă-două, atunci cînd nu e din cale-afară de solicitat de muncile din gospodăria sa personală aflată în vale, Iosif Blit urcă pe motoretă, pînă în creierul munților, ridică hîrtiile pe care creionașul a înscris cu fidelitate absolută pulsațiile misterioase ale planetei pe care avem responsabilitatea de-a trăi și le trimite la un **centru** care, firesc, le **centralizează**. În această muncă Iosif B. nu este singur : are un adjunct salariat cu 2400 pe lună, care este Mărioara, soția lui de a doua prima repauzînd acum cîțiva ani. Mărioara nu vine deloc în creierul munților, să supravegheze liniuța tremurată pe care creionașul schițează orgasmele secrete ale Terrei, deoarece suferă de diverse boli... Ei și în sfîrșit, dar în primul rînd Iosif Blit este... cum să ne exprimăm cît mai delicat, cît mai eufemistic și în același timp cît mai exact ? Să încercăm pe englezește : „honourable correspondent". Nu ! Cititorii „Scînteii" ne-ar putea acuza, pe bună dreptate, de snobism. Lucrător la cooperativa „Ochiul și Urechea" ? E argotic, vulgar, depreciativ. **Turnător ?** E o jignire lingvistică adusă celor care, în căldura infernală a cuptoarelor FAC TOTUL pentru ca noi, adică intelectualii, să putem, la rîndul nostru, „de a face totul". Informator ? Colaborator al **organelor ?** În sfîrșit, termenul în sine nu contează : important este că de cîteva decenii, de cînd a fost eliberat din activul trupelor M.A.I. Iosif B. îndeplinește cu sîrguință această îndatorire pe care, de altfel, o are orice cetățean conștient. Și tot atît de important, dacă nu mai mult este faptul că de peste cele cîteva decenii toți oamenii cu care Iosif Blit intră în contact STIU ACEST LUCRU, ceea ce creează între el și lume, între lume și el, un agreabil și oarecum dulce aer de familie. Pentru „a-l vizualiza" cum atît de frumos sună în limba noastră de azi termenul pentru desuetul „descriere", iată : Iosif e un om masiv, blond, chel cu favoriți îmbelșugați ochi albaștri, spălăciți, un zîmbet de o șiretenie atît de ostentativă încît se transformă, hegelian, în contrariul său, precum și o capacitate nelimitată de-a fi de aceeași părere **cu interlocutorul** său chiar dacă, numai cu cîteva clipe înainte, exprimase una contrară... Un om ca toți oamenii, cu necazurile lui, unele de ordin familial : băiatul din prima căsătorie, șofer, s-a căsătorit fără voia lui Iosif B. cu o fată foarte frumușică, altfel, harnică, dar dintr-o „familie de jos care, ca fapt divers, nu cadrează", și a plecat să locuiască la socri, drept care Iosif B. n-a participat la nuntă, ci a stat în fața seismografului, plîngînd. Alte drame, sînt de ordin politic, căci cum zicea Bonaparte baci : „La politique c'est la destinée moderne". Iosif Blit a ajuns la concluzia că „adevăratii tovarăși", adică aceia ce plătesc cotizația de multă vreme, nu mai sînt prețuiți : nu se mai bucură de nici un avantaj. Și cînd exprimă față de mine (membru al CC al PCR) aceste constatări amare, el n-o face în cadrul îndatoririlor sale de serviciu. Nu ! Ele sînt un ecou sincer al inimii sale, politicește rănite. „Cel puțin dumneavoastră, domnule Titus n-o să mă turnați. Sînt prea mic". În sfîrșit pentru a încheia această sumară schiță de portret vom spune că Iosif B. nu bea, avînd dischinezie biliară și își însușește într-un mod fascinant formulările presei noastre, cu completări personale, de o rară distincție. Astfel la întrebarea mea : „Ce-ți mai face familia, domnu' Iosif ?" el îmi răspunde solemn : „Mulțumesc. Ca fapt divers, bine".

Reportajul nostru care urmează să apară în „Scînteia" (organ al CC al PCR) ALEGEREA UNUI NOU PREȘEDINTE LA C.A.P. (să zicem) SILVENI, transcris în maniera în care mi l-a relatat naratorul, ar deveni monoton prin frecvența neverosimilă a expresiilor cu totul originale. Nu-mi rămîne decît să colaborez cu modestie, ca un narator al naratorului, asemenea superbei creole purtînd pe umerii ei rotunzi o cutie de ceai ori de cafea, pe etichetă căreia o superbă creolă... Așadar : **Organele**, după neabătute analize efectuate la fața locului, au ajuns la concluzia că președintele CAP „Decebal" din — să zicem — Silveni, trebuie de a fi reales în unanimitate în funcția sa de mare răspundere. Această indicație a **organelor** trebuia, conform principiilor democrației muncitorești-revoluționare, să capete aprobarea oamenilor muncii în cadrul Adunării Generale. („Dans le cadre de l'addition générale" cum am citit în „La Roumanie Nouvelle"). Întrucît președintele CAP, fost tractorist, intrase într-un conflict cu inginerul agronom, iar acesta din urmă izbutise să coalizeze în jurul lui majoritatea membrilor cooperatori (beneficiari-producători-proprietari). Adunarea generală se prevedea a fi furtunoasă, cu posibile ieșiri necorespunzătoare. Dorind de a le evita, președintele CAP, fostul tractorist, s-a internat la spital, la Județ, într-o rezervă. Cu acordul delegatului de la Județ, Secretar al Comitetului Județean P.C.R. cu problemele agrare, Adunarea Generală a început lucrările în absența Președintelui CAP. Dar cînd oamenii au început să se rădice unul după altul... „cum numai la Lupeni în '29, la Grivița în '33 și recent la Brașov". — comentează Iosif Blit, aflat acolo din întîmplare — și să arate că Președintele și-a ctitorit o casă cu vreo șaisprezece camere, că trăiește cu tovarășa contabilă care este totodată și secretara organizației de partid (bărbatul ei suferă de alcoolism așa că stă mai mult prin spitale) că președintele CAP, fostul tractorist, a împărțit arii peste arii tuturor rudelor, parcă ar fi... doamne iartă-mă ! că și-a numit soția delegată la batoză, drept care podul îi s-a umplut de ies grînele printre țigle și se adună porumbeii ca muștele pe căcat, că de la cîmp ducea cartofii, fasolea, morcovii, porumbul cu mașina personală, dar nu la sediul CAP ci, ca fapt divers, acasă la dînsul, căci : **„Cînd se fură cu factură / Nimenea nu te înjură/..."** Și făceau toate astea în văzul lumii, de ce să nu le facă ? Cînd veneau **tovarășii**, nu plecau ei cu portbagajele pline ? Și miei de paște și fruntea țuicii și altele multe, în timp ce noi care cotizăm din 1956 stăm, ne uităm, înghițim în sec ! Uneori și ăștia de la „Europa liberă", bandiți-bandiți, dar ca fapte diverse au dreptate ! Și atunci, văzînd **organul** județean că oamenii au început să dea drumul la gură în mod neorganizat, dar în cadru organizat, s-a enervat și a indicat că unde s-a mai văzut să se discute un tovarăș din conducere și activitatea acestuia, în lipsa lui ? După ce ședința s-a suspendat ca nestatutară, **organul** a spus Lenuței, contabila, secretara org. de partid, despre care **membrii** spuneau că trăiește cu președintele CAP, fostul tractorist :

— Să te regulezi stii, dar la ședință, ca fapt divers, taci !

Următoarea ședință a fost pregătită corespunzător și a început în mod corespunzător. Tovarășul de la județ a spus că problemele în general sînt cunoscute, așa că nu are rost să le mai repetăm încă o dată. S-a adresat președintelui CAP și inginerului agronom, cerîndu-le să-și ia angajamentul că vor colabora împreună ca doi membri de partid cu simț de răspundere, avînd numai și numai preocuparea de-a ridica calitatea activității din toate domeniile de activitate. Președintele, fostul tractorist, pe fața căruia se vedea că a fost bolnav, deoarece, zice Iosif, ca fapt divers arăta ca Nixon după ce a fost exclus din partidul său, a spus că în ceea ce-l privește pe dînsul nu numai că făgăduiește, dar chiar își ia angajamentul că va acționa cu toată hotărîrea, dînd dovadă de spirit de răspundere. Inginerul în schimb, a spus că el nu-și poate lua nici un fel de angajament de-a colabora cu spirit de răspundere cu un om care spune că „se cacă pe diplomele lui" și mai susține că el, președintele, ca fost tractorist are toată agricultura în vîrful **organului** său, înțelegeți la ce se referea. Acestea, a spus în continuare tovarășul inginer, ar fi probleme personale, dar faptul că președintele CAP trăiește în văzul lumii cu contabila, care e și secretară de partid, că fură fără rușine, chiar în văzul lumii, nepăsîndu-i de nici o prudență, acestea sunt probleme principiale ! Întrucît așa cum declară singur președintele, „le-am umplut destul port-bagajele curilor de la județ, ca să nu se mai ia după vorbe aruncate-n vînt de niște labagii !".

— Bine-bine, a zis tovarășul de la județ, cunoaștem aceste probleme. Să nu ne pierdem în mărunțișuri.

Atunci s-au ridicat oamenii, unul după altul, ca la Grivița, ca la Brașov în zilele noastre, că dacă și în alte orașe și sate ar fi așa, apoi n-am mai ajunge noi de rîsul Europei ca să nu ne dea clauza și au început să spună cum că președintele CAP, fostul tractorist și-a pus nevasta delegată la batoză, cum că trăiește cu contabila secretara de partid, cum că și-a ridicat casă cu șaisprezece camere ! Tovarășul de la județ n-a mai avut ce face și președintele CAP, fostul tractorist, a fost schimbat... L-au rotit și pe inginer, din pricina purtării necorespunzătoare. A fost ales un nou președinte, fost agent veterinar, un om corespunzător care are o față cu studii, **economistă**, dar postul de contabilă este deocamdată ocupat de Lenuța care pînă la alegeri, este secretara organizației de partid, și într-o zi a venit Lenuța la noul președinte, fostul agent veterinar, cu niște hîrtii să le semneze. Dînsul, tovarășul președinte a spus că mai întîi vrea să vadă ce semnează, Lenuța, stînd cîș, i-a zis că poate să se uite chiar ani la rînd, că tot nu va înțelege nimic. Atunci dînsul a pus să fie verificată pînă la chiloți, i-a remăsurat ariile și văzînd că avea mai mult decît scrie legea, bineînțeles i-au fost luate.

Contabilă, femeie frumoasă și încă secretara organizației de partid, nu s-a lăsat. S-a dus cu tot ce trebuie la Mînăstirea Lainici s-o învețe maicile de acolo cum să-i scurteze zilele președintelui. A treia zi înainte de vecernie, Lenuța a venit la biserică și a aprins o luminare cu fundă neagră, ceea ce, ca fapt divers, duce la moarte năpraznică. Părintele nostru din sat este un om foarte corespunzător, la locul lui. Colaborează cu noi și a colaborat încă de prin '56. Veneam la el noi, membrii de partid care cotizam încă de pe atunci, dar azi nu ne mai bagă nimeni în considerație, și-i ceream scaunele conzistoriale, să avem pe ce sta la ședințele noastre. Într-o zi, nu se știe de ce, părintele era supărat. O fi fost avînd și el, ca tot omul, probleme. În concluzie a spus că nu ne mai dă scaune. Atunci unu' Teodor, care a murit mai anul, călcat de un camion a zis mînios la rîndul său : „Bine părinte, nu ne dai scaunele, nici noi membrii de partid nu-ți mai cîntăm duminica în cor !" „Nu cîntați, să fiți sănătoși nici eu nu vă mai fac dările de seamă, să vedem ce-o să zică tovarășul Goldstein !"... Pînă la urmă ne-am împăcat, am făcut ședința chiar în conzistoriu și colaborăm pînă azi, așa că atunci cînd a văzut luminarea cu fundă neagră, părintele s-a dus de a stins-o și a informat unde trebuie despre acest eveniment. Niște moldovence care erau pe acolo cum sînt ele superstițioase, au început să strige : „Vai, vai, părinte, ai stins dumneata luminarea, acușica rău se plinește !".

Și... să vezi și să nu crezi : trebuiau începute arăturile de primăvară, să se poată raporta că au fost terminate. La stația de tractoare nu era strop de motorină. Părintele, ca om mai în vîrstă își făcuse rost de la Satu Mare de o sobă pentru export în vederea gerurilor de iarnă, și, ca fapt divers de cîteva butoaie cu combustibil de rezervă. Le ținea în pivniță. Noul președinte al CAP, fostul agent veterinar, a venit la dînsul și l-a rugat să-i dea ceva motorină cu împrumut, să umble barem un tractor pe cîmp, dacă s-ar întîmpla să treacă vreun pizdic de la județ din întîmplare. Părintele a fost de acord și președintele s-a dus el personal să tragă cu matul motorină în rezervorul tractorului și... ce-o fi fost în butoi știe mama dracului, ceva otravă detergentă, că motorina-i numa' gunoi, ce-i bun merge la export, ca să se poată plimba „dînșii" prin tot felul de țări, de n-a auzit nici Satana de ele... că îndată ce a tras o dușcă președintele a căzut la pămînt și a început să strige și să se zvîrcolească în dureri nespuse și Sfintele Paște le-a petrecut la spital, așa că tot satul vorbește că pînă la urmă, ca fapt divers, Lenuța și-a atins scopul cu luminarea cu fundă neagră ! Iar pîn'la sfîrșitul anului, cine mai știe ce se poate întîmpla ? .

Și mai departe ?

Astă e tot. Reportajul pentru „Scînteia" (organ al CC al PCR) s-a terminat. Rămîne să-i mai pun locul și data.

Locul : O țară condusă nu numai după principiile materialismului dialectic, dar și ale eticii și echității.

Data : Sfîrșitul secolului XX.

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

XXXV. POPORUL

Diferența dintre națiune și popor poate fi socotită perfect paralelă aceleia dintre personalitate și identitate. În interiorul personalității te manifești în mare măsură așa cum dorești să fii — exprimi mai curînd aspirații decît actualități structurate. Identitatea conține și evidențiază ceea ce nu poți să nu fii. Personalitatea este un vector. Identitatea este o anumită poziție într-un referențial — eventual în referențialul principal, ori decisiv, la care se poate apela. Națiunea este o realitate de esență vectorului. Poporul este o situare metaistorică a unei componente a genului uman. Identitatea nu este identitate dacă nu își află sursele și ancora în inconștientul individual. Existența unui popor este o formă de împlinire în act a pulsiunilor, venind dintr-un inconștient colectiv mai extins sau mai restrîns. Personalitatea derivă din sublimarea conținutului unui id, în acord cu pretențiile impuse de un superego în mare parte socializat și socializant. Națiunea apare ca tranziție a inconștientului colectiv în istorie, fapt reprezentînd selecția conștientă, rațională, a datelor oferite de natura noastră biologică, spre a deveni parte a evoluției spiritului. Identitatea și personalitatea umană se plasează într-o intercondiționare continuă. Calitatea unei colectivități umane, de a forma o națiune și aceea de a forma un popor, nu presupun interdependență. Aceasta nu înseamnă însă că a putea distinge între entități apropiate, în parte suprapuse și care totuși în sine nu se confundă și nu fuzionează nu este la fel de necesar teoretic și pragmatic. A dispune de capacitatea de schimbare implică nu în ultimul rînd știința de a identifica ținte discrete. În dezbaterile considerațiile și implicările noastre problematice post-revoluționare calitățile și caracteristicile naționale au fost continuu intermixate cu acelea populare (de popor) încît ceea ce ține de vectorialitatea existenței este încă văzut prea indistinct în raport cu acele elemente în sine ale ființei care sîntem, manifestările noastre de conștiință vin în examinările pe care le întreprindem o dată cu determinanții inconștienți iar ceea ce dorim să devenim nu ajunge să se elibereze de ceea ce nu reușim să nu fim. O idealitate pură vizează aproape totdeauna, în plan individual personalitatea, iar în spațiul social, națiunea. Afectivitatea, patimile, emoția vin din identitate și se adresează acesteia, vin din caracterul nostru popular și se adresează acestuia. Examinînd România și lumea mai mult cu gîndul la ceea ce vor fi, decît la ceea ce le-a dat să fie perspectiva națională, a prevalat, în această serie de eseuri. Eseul de față se instituie însă într-o reparație fără de care obiectivitatea demersului intelectual ar fi incompletă.

Cînd, în mijlocul secolului XVIII, după cîteva zeci de ani de domnie a unui bărbat încă tînăr, supranumit „Mult-iubitul", Robert François Damiens împlîntă cuțitul în spatele celui știut pentru veșnicie drept Ludovic XV, într-un moment probabil fericit al vieții sale (la ieșirea din palatul iubitei), provocîndu-i o rană mai curînd simbolică, întreaga Franță avea să se cutremure. Femeile au leșinat la auzirea veștii, bărbații încercau să își schimbe numele dacă acesta avea vreo legătură cu acela al criminalului, medicii și-au pierdut cumpătul, victima regală, fără să sufere aproape deloc, se comporta ipohondriac și — se pare — comandantul gărzii și-a păstrat sîngele rece făcînd, cu o veche experiență de război, singura examinare cilincă serioasă și concluzivă asupra suveranului, organizînd apoi elementele unei stări de necesitate care să reechilibreze regatul. Poate că în felul acesta, în anul — dacă socotesc bine — 1757, francezii învățau emoția extremă, incomparabilă, legată de a ucide părintele mitic, tatăl și șeful colectivității umane, și așa avea să se ajungă la condmnarea la moarte, cîteva decenii mai tîrziu a lui Ludovic XVI și a Mariei Antoinette. Cum ar fi arătat oare poporul francez astăzi sub ploaia de morți violente, asasinate, crime care jalonează istoria poporului român de la Decebal și pînă la Iorga, Antonescu, Pătrășcanu, Maniu, și, de ce nu — căci nu discutăm în planul valorii umane ci al psihologiei umane — Ceaușescu? Unul din cei mai mari învățători ai românilor — nu al fiecărui om al acestui popor în parte, căci acest lucru este firesc — al românilor ca popor este moartea. Identitate, caracter și moarte în istoria poporului român fac un singur trunchi și doar din acest trunchi va răsări, dacă va fi să răsară — și nu are cum să nu fie așa — un viitor ceva mai clar al poporului și națiunii noastre. Istoria lumii poate fi văzută și ca evoluție a modurilor în care omul părăsește realitatea aceasta, cîndva numită sublunară. Figurile președinților americani sînt și ele uneori straniu înnobilate de sacrificiul inutil, tot așa precum, cu multă vreme înainte, cele ale prinților scandinavi sau nobililor italieni. Ce ar fi însemnat însă istoria Occidentului într-o asemenea baie de crime aidoma celor care s-a abătut asupra atîtor secole din existența noastră? Crima împotriva conducătorilor, ca ființe sociale sau spirituale, pare să fie o dimensiune aproape magică a existenței în spațiul dintre Viena, Praga și Urali. Cine putem fi noi după o întreagă istorie a dispariției în moarte sau într-o echivalență tanatică a marilor noastre nume. Dacă ciobanul „Mioriței" — eventual nu se opune morții, am putea deduce că nu o face dintr-o solidaritate de dincolo de lume cu Decebal, cu Gelu, cu Mihai, Constantin Brâncoveanu, Iorga sau Antonescu. Mi s-ar putea răspunde că este aici un abuz poetic; trăim de obicei în prezent, lăsînd istoria să ne furnizeze mai curînd maxime potrivite decît părți ale inconștientului și conștiinței noastre. Trăim însă mereu în totalitatea duratei („Time present and time past/ Are both perhaps present in time future/ And time future contained in time past") și dacă există numai prin ceea ce includem în identitatea noastră și dacă aceasta se constituie din iradierea figurii părintești, asupra simbolurilor istoriei, nu putem fi liberi de modul în care moartea a marcat trecutul nostru. „Istoria literaturii române" a lui George Călinescu mi-a produs cu multă vreme în urmă, un exercitiu ale cărui consecințe nu vor înceta niciodată să mă marcheze. Am privit timp de cîteva ore portretele, multe dintre ele fotografie, ale scriitorilor nostri. Impresia globală este aceea a unui popor retras în el însuși, suferind de o imensă jale, gata mereu aproape să renunțe (deși nu a renunțat niciodată), impregnat de un profund tragism. „Sentimentul tragic al vieții" — în varianta unui Miguel de Unamuno, mi-am spus. Nu toate popoarele pot oferi o asemenea colecție de fotografii. Acum explicația mea este cu mult mai netă: pe figurile celor mai sensibili dintre noi s-a așezat umbra unui destin violent, neîndurător, mortal. O asemenea perspectivă nu are însă nici o semnificație dacă nu oferă o cale. Această cale se degajă însă din două eseuri freudiene pe cît de cunoscute și larg utilizate în psiho-filosofie și psiho-sociologie pe atît de pline de resurse încă: „Dostoievski și paricidul" și celebra „Totem și tabu".

Reluînd idei din „Totem și tabu". Sigmud Freud notează în „Dostoievski și paricidul": „Uciderea tatălui este pentru noi primul și cel mai important păcat al umanității și al individului. În orice caz ea este principala sursă a sentimentului de vinovăție..." Sintetizînd ideile freudiene lucrurile ar sta astfel: subiectul uman aspiră la uciderea tatălui, dar refulează rapid și profund această aspirație ea persistă însă în inconștient, generînd un sentiment inexplicabil de vinovăție; dacă figura care simbolizează tatăl suferă o moarte violentă, evenimentul este trăit drept realizare a dorinței proprii și sentimentul de vinovăție crește enorm, rămînînd la fel de inexplicabil subiectului; o primă scăpare de acest sentiment este găsirea unui alt simbol patern față de care individul se atașează cu o putere sporită; este posibil ca și acesta să sufere uciderea și atunci se amplifică cercul vicios al vinovăției; mai este posibil ca individul să nu mai suporte o culpabilitate inexplicabilă și să treacă el însuși la crimă (un alt eseu freudian: „Criminali prin sentiment de culpabilitate"). Aceste idei psihanalitice trebuie să ne facă să gîndim cu sporită seriozitate istoria noastră. Cel ce este supus la distrucția violentă exterioră, a simbolurilor parentale poate să evolueze înspre umilință și supunere (cazul Dostoievski și, în alt plan, al naturii sociale) sau către violențe și crime. Am putea face cîțiva pași semnificativi înspre înțelegerea relațiilor poporului nostru cu moartea, încercînd să vedem această relație paradigmatică mai întîi din punct de vedere general existențial și apoi, din punctul de vedere al psihanalizei socio-istorice.

Cîtă vreme existența și ființa sînt văzute dual — existență și inexistență, ființă și neființă — moartea nu are cum fi altceva decît un eșec, iar „experiența Ființei afirmîndu-se pe sine împotriva Neființei" nu poate genera decît anxietate (Rollo May, „The meaning of anxiety"). Notăm, fără a intra în detalii, că a gîndi dual, a dualiza, este un semn de infatilism psihic și, în consecință, astfel nu se poate ajunge decît la tensiuni, eventual nevrotice sau psihotice. Important este faptul că în aria noastră de cultură, în care se gîndește multivalent, multipolar, în care lumea este percepută caleidoscopic și reconstruită polifonic în spirit, viața și moartea sînt văzute pur dual. De ce această simplificare tocmai pe cel mai important dintre tărîmuri? Pentru că, realmente, poporul nostru a vrut să stea în preajma morții și să învețe din moarte. Crimele la adresa marilor săi oameni-simboluri l-au făcut să se păstreze în preajma morții. Respectul românesc pentru trecut și istorie a devenit, în viața unui întreg popor nu doar un act spiritual ci, uneori, și un mod al depășirii acestor sentimente de culpă, de origine pur complexuală. În aria noastră de cultură crima cu valențe simbolice oedipiene s-a repetat continuu. Am legat de acest fapt sentimentul timpului, care a devenit un timp reiterativ. Dar dacă durata este reiterare pură, atunci viața și moartea nu fac decît să alterneze, iar bucuria este o față a monedei mereu redobîndită, cu îndreptățire, de moarte. Moartea, în spațiul românesc este contraparte a existenței. Rotirea faptelor lumii nu este decît consecința unui gen de zoroastrism ori manicheism blînd, în care binele și răul nu luptă unul cu altul, ci își cedează puterea alternativ asupra lumii și oamenilor. Ecleziastul vede lucrurile la fel și, din acest motiv, el — foarte puțin aderent la spiritul Vechiului Testament căruia îi aparține — este patronul spiritual al lumii noastre est-europene. Occidentul tratează moartea și timpul în spiritul „Genezei" și Evangheliilor. Moartea este pedeapsă. De moarte — fiind pedeapsă — se scapă prin lege, virtute și credință. Omul dispune de putere asupra morții, limitată în cadrul Vechiului Testament, nelimitată în Cel Nou. Moartea nu este un concept existențial, ci moral și, în consecință, timpul este, sau poate fi, etic vectorializat. Extremul Orient încorporează existența în inexistență și, ca atare, pentru cel care poate contempla adevărul adevărat al lumii, dualitatea viață-moarte dispare. Și pentru occidental și pentru extrem-oriental culpa, legată strict de moarte, rezidă exclusiv în fapte concrete. Pînă și păcatul originar își află sfîrșitul în credință și grație. Vinovăția indefinisabilă, relația de umilință cu moartea se încheie într-un caz în acțiune și în celălalt în contemplare. Acolo unde timpul este vectorializat moral, actul esențial este facerea; acolo unde timpul este dizolvat în inexistență, decisivă este perfecțiunea percepției; acolo unde existența este dualizată (ciclicitate a vieții și morții), atotputernică este expresia. Iar expresia are ca lege contrapunctul mergînd adesea, inevitabil, pînă la contradicție. Contrapunctul nu este însă decît simbolul ciclului vieții și morții — iar angajarea într-o relație puternică de aderență la simbol sporește legătura cu realitatea simbolizată. Perfecți în capacitatea noastră de a exprima tragismul existenței sîntem înclinați să sporim în chip obiectiv acest tragism. Sîntem sau nu sîntem vinovați de morțile care au jalonat istoria noastră? Situînd faptele într-un referențial exterior, desigur, nu, dar obiectivitatea nu se reduce la atît. Făcînd din marile morți ale istoriei noastre cauze ale trăirilor tragice am dezvoltat în noi o aspirație paternalistă care a sporit riscurile noastre istorice. Existențial, scăparea din suferințele — psihologice profund asociate identității românești — este părăsirea paradigmei expresiei, pentru paradigma faptei. În expresie oamenii se disting întrucît se află în divergență. În fapt oamenii nu pot să existe decît prin convergență.

Psihologic națiunile de invadatori, de la vest de Tisa și pînă la Pacific au făcut, istoric, o desensibilizare în raport de culpabilitatea oedipiană a paricidului. În populațiile de războinici (în sensul unei vechi opțiuni istorice) asimilarea paternalistă a conducătorului cu tatăl magic este negată de un factor devenit decisiv în civilizațiile vestice: proporționalitatea riscului cu poziția socială și cu demnitatea. A acționa, mai curînd decît a te exprima și a-ți asuma acțiunea în condiții de risc (care diferă de autosacrificiu în care pot interveni inutilitatea și tendința de a compensa complexul de culpabilitate), sînt marile lecții pentru noi, rezultate din relația altor civilizații cu moartea și timpul.

Sîntem un popor marcat profund de suprimarea violentă și tragică a majorității celor care au constituit marile noastre modele. Faptul ne-a făcut vulnerabili la tendințele oedipiene paternaliste. Executarea lui Ceaușescu a fost un act de depășire a complexului de paricid. În ceea ce s-a petrecut la acel sfîrșit de decembrie am arătat poate că dorim să trecem dincolo de stadiul oedipian al existenței noastre naționale. S-a făcut doar în parte acest lucru: s-a refuzat celui rău calitatea de părinte. Ulterior încă o moarte a accentuat înclinarea către obediență a celui culpabil de crimă simbolică originară. Scîndările societății românești post-revoluționare reproduc straniu de sugestiv luptele de constituire a sistemelor de interdicții, consecutive paricidului primitiv. Este cazul să elimine — cei încercați încă de asemenea pulsiuni — orice tendință de alcătuire de imagini de tip patern. Depășind complexul de culpabilitate freudian poporul român se va descoperi drept o colectivitate de ființe umane egale. Atunci se va constata că diviziunea dramatică a acestui popor nu a reflectat decît variatele forme ale relației umane cu autoritatea paternalistă și cu sentimentul de perpetuă și neexplicabilă culpă generat de aceasta.

Avem în față niște alegeri. Sensul lor nu este acela de a ne oferi o ocazie de involuție, infantilă, nici acela de a ne autoculpabiliza alungînd un prezumtiv părinte. Există un element extrem de fin în orice acțiune de origine inconștient complexuală, de la spaima anxietății, la comportamente deosebit de complexe. Toate acestea generează o ieșire patologică din timp. Un părinte autoritar, primitiv, este în chip evident presupus veșnic. Desființarea caracterului extratemporal al unui simbol îi sustrage acestuia capacitatea de acțiune asupra inconștientului. Democrație înseamnă a opta pe timp limitat și în condiții strict determinate. Democrațiile înseamnă că pe fondul egalității eterne sînt permise doar decalaje de autoritate pentru interval redus. Denivelarea democratică este episodică și strict funcțională. Ar fi cazul să punem punct implicării noastre în tragismul propriului nostru destin. Identificîndu-ne oricare din noi, nu cu niște simboluri strălucitoare, semidivine și sfîșietoare ci cu toți semenii noștri buni sau răi (vecinii cu casa cei întîlniți pe stradă sau întîlniți în cărți) și — totodată — identificînd întregul popor cu fiecare dintre acestia, vom constata că destinul nostru nu a fost decît uneori tragic, mai mereu greu și nu rareori fericit (adunînd clipe bune de iubire, împlinire sau creație). Să sperăm că personajele unei istorii românești, literare sau neliterare, peste încă un secol vor privi din paginile cărții, către cititor cu un aplomb ce va reflecta siguranța celui care știe că nu poate fi dezavantajat de destin. Pentru că toți oamenii sînt egali.

Caius Dragomir

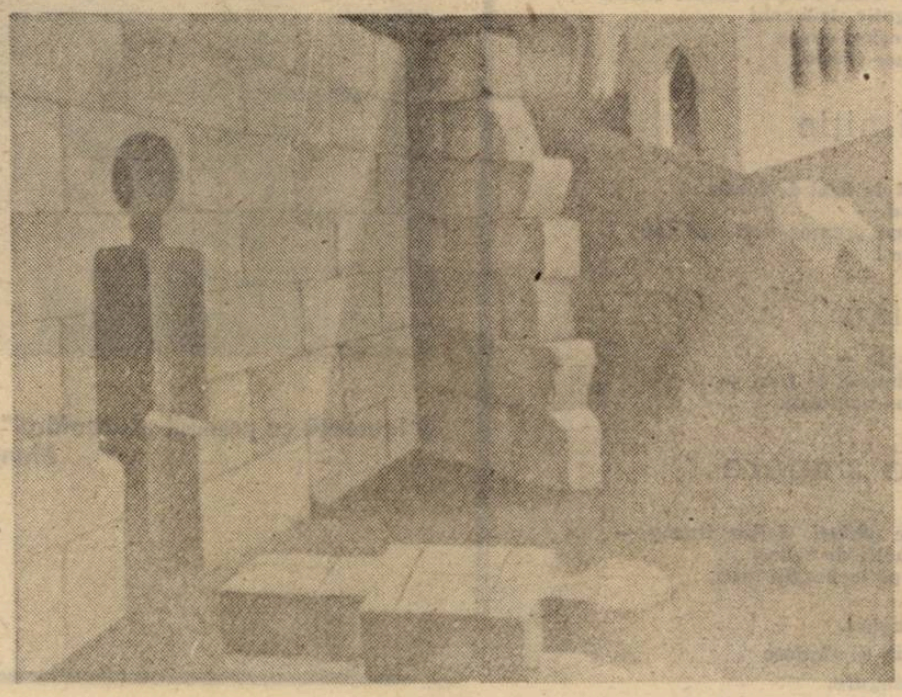

calistrat costin

Septembrie trist

Septembrie, zeul, milostivul nostru
de mult, boleşte de pustiu,
din nefiinţă, iubito, te mai plăsmuiesc
adeseori, rareori.
în sinea mea să te ascult
din zori în zori,
sînt clipe cînd aievea tainele noastre
retrăiesc,
dar incilcite sînt acele semne stranii
generatoare de dezastre,
mă spulber şi mă nărui, mă destram
de viu,
„eheu, Fugaces labuntur anni",
zădărnicia, şarpe din stele,
mă pătrunde...
Se face de iarnă, septembrie, vreme
nebună
şi nimeni nu vine de unde—de neunde
destinul să-mi spună,
şi noi năluciri se ntrupează
din vechi amintiri,
mă strămut dintr-o zi în alta în dodii
rezemîndu-mi smintit aiurarea
în rosturi
hărăzite pentru vecie de zodii,
mai pîlpîie şi încă se mai descîntă
o amăgire prin mine,
frumoasă Galateea,
sînt umbra ta pierdută fără om
în lume
voindu-te pe tine, doar pe tine,
omul rătăcitor, blestem ceresc
din cartea sfîntă
după îngemănarea sa femeia...
Mai cred năuc în basmul cu învierea
de apoi,
poate atuncea „cu şi tu" să capete
un nume !
Septembrie, zeul, vis de toamnă,
iubito,
mai fi-vom oare vreodată iarăşi
„noi" ?!

(Jurnal belgian)

...larmă de glasuri, tumult, hărmălaie,
pe alocuri scandal, tăraboi, şcheamăt
strașnic,
băştinaşii petrec, ba chiar şi unii
străini mai de soi,
se bea, se cîntă, se ţipă în gura mare,
vacarm, mereu sărbătoare,
se simte că sînt fericiţi
şi inima le este curată
şi că trăiesc o singură dată...
...deoparte, alături, străin,
mai străin decît toţi.
străin şi de mine,
stau şi-i ascult şi în sinea mea
le transcriu fericirea,
fiind oarecum fericit,
aşteptînd să mă-ntorc acasă la mine-n
neştirea
prin care încă mai sper să ating starea
aceea de graţie,
beţia de taine mărunte-ntru care
infirmii lumii au trăit şi murit...
(Liège, septembrie, 1990)

Pastel de fiere

...Un ciine s-a împotmolit printre
nămeţi
şi-aşteaptă, aşteaptă ca să moară,
schelălăie, schelălăie, mai speră,
ai zice că-n gîtleju-i se-ascunde...
o vioară
(ah, arta ce-i, ah, cît sîntem de bieţi !).
Cobor la ciine şi îl string la piept
şi îl aduc în casă şi îl pun la masă,
i-ntind bucate omeneşti, mîncăm,
mîncăm, ne bucurăm,
se gudură la mine, i-e bine, e fericit,
îi mîngîi creştetul atît de unduios
şi nesfîrşit
şi amîndoi privim pe geam cum
ninge,
cad fulgi dinspre neant înspre pămînt
în dans nebun
valsînd acoperind pămînt peste
pămînt,
şi nu ştiu ciinelui, prietenului,
ce să-i spun
de sensul aşteptării noastre,
voluptuos el rănile îşi linge,
va fi visînd sărmanul să zboare
către astre,
eu unul, ce mai vreau, demult, zău,
nu mai ştiu,
ce viscol, doamne, şi ce melancolie-n
lumina acestui ciine rău,
ce timp ciinos,
e frig, veninul vremii ne-a pătruns
pînă la os,
alături aşteptăm, înţelegîndu-ne-n
tăcere,
unul gemînd, unul lătrînd în sine
a pustiu,
în gură năpădindu-ne un gust
de fiere !

titus andronic

Lecţia de norvegă

nu faci decît să-ţi întorci
rănile
de pe-o parte pe alta
cum o corabie de wiking
pînza teafără-n vînt

Despăduriri

cît aer despădurit
de floarea salcîmului
eternă
şi sufletul cred
are un loc
al lui despădurit

Ieşire din spital

cînd iarna s-a dus
o parte din tine s-a dus
cu cel ce-a rămas
te identifici
pleci
dar spre viaţă nu poţi şti
unde !

Inscripţie

Mediaş — 725 de
ani de existenţă

Un burg ce-a fost :
bresle Casa Oberth ziduri istorie
turn gotic străvechi
şi-n orologii vara
se coace timpul

Definiţie

obosit de deal de soare
şi gînd —
cel mai frumos vers : să tac
poeme !

Haiku

liliac alb —
cutremurul de flori —
lumina nocturnă

Zile singure

Negre păduri. Coline îrump —
herghelie de zebre.
Stau pe icebergul meu,

în dezgheţ.
Singur. Şi gîndesc
zile singure.

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Folosindu-se de pretextul **unei aniversări, George Ivaşcu îi prezintă lui Şerban Cioculescu un fragment din capitolul** Caragialeana **din a sa** Istorie a literaturii române, **în prezenţa lui Constantin Ţoiu**

Laurenţiu Fulga : E noapte şi e frig, seniori

Remember : **A. E. Baconsky**

O laureată cu premiul „Luceafărul" a fost pusă la zid : Dana Maria Manu

Fabula ca limbaj

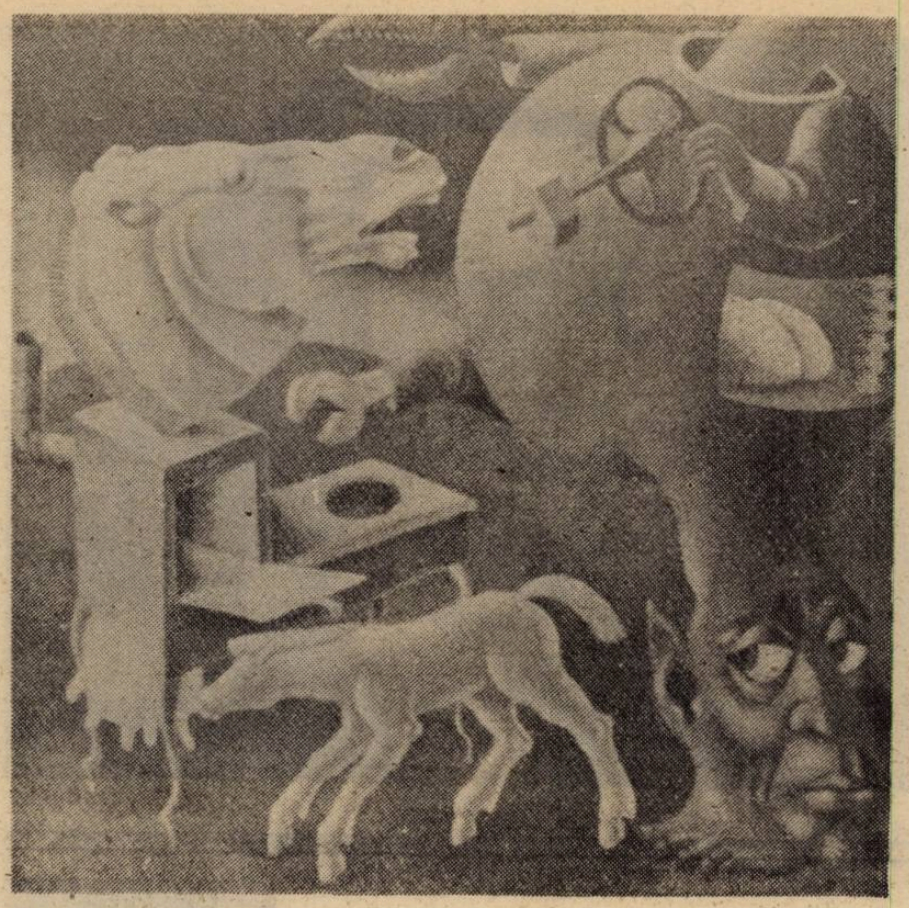

Florin Calafeteanu practică în lucrările sale (Galeria „Căminul artei" — parter) o artă a incitării. Nu știu dacă **imageriile** sale sînt sau nu sînt **pictură,** dar instrumentele pe care le folosește, pentru a ne transmite ceea ce are de spus, aparțin acestei arte. Și, în fond, artistul nici nu pare preocupat de problemele picturii, în termenii tradiționali ai noțiunii, concepția sa artistică urmînd traiectorii mai apropiate de narativismul fabulatoriu. Face acest lucru evitînd toate modelele anterioare sau, mai probabil, polemizînd cu ele într-o insolită sinteză. O viziune plastică motivată de **impulsul instinctului moral,** ce subliniază un spirit critic, lucid pînă la durere, aplecat asupra condiției umane și a realității imediate. Nu întîmplător, creațiile sale sînt populate de simboluri fantastice, ce abundau în vremea goticului tîrziu. Spiritualmente, Florin Calafeteanu face parte din aceeași familie cu Bosch, Breugel, dar și cu Goya și Dali. Și nu este departe nici de revoltele sur-realiste ale lui Victor Brauner, la noi, și, mai recent, de alegoriile lui Câltia, și Chirnoagă. O filiație ce exprimă, în mod atît de diferit și cu contribuții plastice de excepție, o atitudine, **o reacție a individului** la presiunile alienante ale timpului și societății.

Florin Calafeteanu nu face din aceste fabule pictate altceva decît ele pot fi : **mesaje purtătoare ale unui cod moral.** De aceea, este și foarte greu a le încadra într-un curent sau într-un gen apt să răspundă altor criterii estetice. Ele se reține ca atare, lumea le recepteză cu interes, mai mult sau mai puțin amuzată, dar altă finalitate decît cea legată de conținutul acestui discurs plastic insolit este greu de desprins. Pictura se află la remorca narațiunii. Oricît de inspirată ar fi — și este ! — ea nu rămîne în acest caz decît un mijloc de vehiculare a unei intenții moralizatoare.

Sigur, admirăm desenul, ne exaltăm simțurile în fața exuberanței cromatice, dar impresia generală lunecă pe lîngă ceea ce îndeobște numim pictură. Nu-i o scădere, ci o necesitate, căreia artistul a simțit nevoia să i se dedice cu fidelitate și cu mijloace cît mai eficiente. Și, în acest plan, reușita lui este deplină. Personal, sînt convins că această artă are în contemporaneitate o funcție modelatoare și avertizează, ce se află mai presus de rigorile estetice ale genului. Calafeteanu lasă liber jocul imaginației, forța asociativă și expresivitatea formelor puse în slujba ideației ating cote de o intensitate deloc comună. Meritul principal al artei acestui (totuși) pictor tocmai în asta constă, iar faptul că a reușit performanța unei exprimări coerente și, deci, credibile nu-i la îndemîna oricui. Asemenea încercări s-au mai făcut și se mai fac, fără a atinge, însă, pragul împlinirilor lizibile. Calafeteanu nu experimentează un nou limbaj, cît folosește un arsenal de instrumente consacrate cu o iscusință demnă de marii maeștri ai genului de la care se revendică. Este o lecție de însușire a unui bagaj cultural și artistic deosebit de bogat și de bine conturat stilistic, care îl definește, se pare, pe artist și care îi conferă o poziție notabilă în peisajul artei noastre contemporane.

Lucrările prezentate în expoziția personală de la „Căminul artei" au o evidentă omogenitate conceptivă, unitar elaborate într-o manieră care reliefează o supremație a lucidității în dauna sensibilității. Generațiile mai tinere de privitori sînt cucerite de o astfel de ipostază, aflată mai aproape de propria lor viziune asupra lumii și a felului cum ea trebuie tălmăcită artistic. În acest sens, arta lui Florin Calafeteanu este premonitorie, nu neapărat originală, dar puternic individualizată pentru a fi apreciată drept un semn al acestui final de veac. Judecînd după audiența la public și după comentariile pe care le suscită, creația acestui artist merită o soartă mai bună, ea fiind, prin conținutul ei și prin acuratețea plastică cu care este materializată, expresia unei spiritualități care ilustrează, la un moment dat, starea de grație a acestei civilizații. Ea există și realitatea ei poate fi ignorată, în ciuda inconsistențelor stilistice care o amendează, mai ales în ochii exegeților prea conformiști.

Corneliu Antim

muzica

Wagner — „un compozitor de mare risc"?

„Artă și politică" — titlul sub care sînt prezentate și comentate în Cotidianul două eseuri de Paul Johnson și Geoffrey Wheatcroft, nu mi se pare a fi cel mai potrivit. Mai exact ar fi fost, cred eu, „artiștii și politica". Și asta pentru că scurtele incursiuni în viețile a doi mari muzicieni — Wagner și Furtwängler — nu reușesc să stabilească o relație directă, și cu atît mai puțin convingătoare, între cei doi termeni propuși în generic.

Creatorul Tetralogiei a fost în fond un „refugiat" în cețoasa și cruda mitologie a germanilor și poate aici trebuie căutat sensul obstinației lui în a păstra puritatea unei moșteniri. A-l plasa pe Wagner între Marx, autorul lucrării antisemite „Asupra problemei evreiești" și Hitler, inițiatorul unui cumplit genocid, mi se pare un risc pe care nu și l-ar putea asuma nici măcar un foarte bun cunoscător al operei sale. Or, Paul Johnson, cu siguranță nu este o astfel de persoană. „Muzica lui Wagner poate inspira tot felul de sentimente, adeseori contradictorii. Ea poate, fără îndoială, să depraveze și să corupă, asemenea altor mari opere de artă. Totodată însă, ea poate să și înnobileze, iar la apogeul ei, aceasta este în fond caracteristica sa cea mai semnificativă. Pe scurt, l-am putea numi pe Wagner un compozitor de mare risc". Autorul eseului nu pare a fi, însă, nici corupt nici înnobilat de subiectul discursului său. Se reia aici (și încă la sfîrșitul secolului XX !) ceva din ridicola dispută dintre wagnerieni și antiwagnerieni.

„Micul tiran", cum îl numește marele eseist pe Wagner, „a fost un om deosebit de dezagreabil", ba chiar „un om rău", „la urma urmei, el a exploatat pe toată lumea" (?!) Tenebros portret, iar explicația autorului : „În cartea mea «Intelectualii», am argumentat faptul că nu se poate separa în totalitate viața particulară de operele publice ale scriitorilor... slăbiciunile de comportament tind să se reflecte în slăbiciuni ale argumentației", deși corectă în general și amendată parțial în ce îl privește pe Wagner, ne lasă, încă o dată, gînditori. Nu ne-ar fi plăcut, poate să fim contemporanii sau, și mai mult, apropiații lui Wagner, dar sîntem, azi, contemporanii operei sale. E dreptul fiecăruia să o iubească sau nu, să o înțeleagă sau nu, dar este datoria oricărui comentator să fie, dacă nu suficient de avizat, măcar prudent. Marile personalități cer unelte de analiză pe măsură.

„În ceea ce privește însă vinovăția lui W. Furtwängler (față de evrei — n.n.), aceasta este exagerată de G. Wheatcroft, care mi se pare că dă dovadă de un anume puritanism moral, în ciuda prudenței afișate. A continua să-i interpretezi în public pe Beethoven și Brahms, sau chiar și pe Wagner, și a nu face deosebire între evrei și germani, în măsura în care sînt buni profesioniști, nu e același lucru cu a compune și dirija imnuri naziste și a persecuta pe evrei și alte minorități, sau pe germanii democrați". (Alexandru A. Popovici) Observația mi se pare corectă și mă scutește de orice alt adaos.

Valentin Petculescu

parțial color

Imaginea României

De la Revoluție încoace se duce o luptă neîntreruptă pentru imaginea noastră, în general, și pentru imaginea României, în special. Fiecare vrea să arate cît mai demn, cît mai anticomunist, cît mai curat încît mă și întreb cum de nu s-au îmbogățit peste noapte unitățile de la **Nufărul.** În concurență, instituția de prim plan, televiziunea, spre exemplu, recurge la toate mijloacele pentru a ne prezenta o imagine fără paraziți, roz-bombon, altfel spus, trandafirie. Dar, vorba lui Arghezi, una spune și alta fumează. Simțind Răzvan Theodorescu că imaginea televizoarelor noastre începe să bată spre dreapta, grație talentaților și împărțaliilor Radu Cosarcă și Gabriel Giurgiu, le-a administrat o cură disciplinară, aruncîndu-i la munca de jos a „Actualităților", pentru a înălța în șa un nume, predestinat să bată doar spre stînga : Cornelius Roșiianu. N-au fost necesare invitații speciale ca omul să-și sființească purpura la care se închină. Imediat ce a preluat emisiunea „7 X 7" (poate ar trebui rebotezată, „7 X 0") ne-a demonstrat că posedă reale virtuți fanariote. Într-o săptămînă în care avuseseră loc evenimente de anvergură — dezvăluirea unei campanii electorale ilegale, tergiversarea unor legi, șantaje ministeriale, prezența la microfonul parlamentului a unui impudic, și n-am amintit decît o parte din ele — Cornelius Rosiianu trece mortul pe Academiei simulînd a nu cunoaște semnele diacritice, și ne oferă imagini fugare, consumînd cea mai mare parte a timpului afectat emisiunii cu un interviu fad, cu răspunsuri previzibile, chiar dacă interlocutor era un premiat Nobel, George Palade. Ce-am aflat noi cu această ocazie ? Că imaginea României s-a deteriorat mult după Revoluție, de la o lună la alta, datorită proastei guvernări. Nimic nou pe Frontul de Est. Că avem un potențial agricol de mare valoare, dar nu știm să-l exploatăm. Se aprobă. Ceea ce nu ne-a spus, sau măcar sugerat Cornelius Roșiianu este că în puzderia de vizite prezidențiale domnul Iliescu încurajează primarii și neocomuniștii să stagneze procesul descentralizării, să păstreze formele de asociere, astfel că neaplicarea consecventă și promptă a legii fondului funciar capătă acum explicațiile cuvenite. Disperat, ca și guvernanții noștri, de faptul că nu ne sînt recunoscute meritele în Occident, altfel zis, imaginea României e tot mai știrbită, crainicul de tobă lansează fatala întrebare : Ce face diaspora noastră ? Păi, destule și bune, răspunde George Palade, mai ales prin intelectualii ei, Cioran, Ionescu, dar imaginea țării se creează în interiorul ei și nu prin declarații și comentarii ce intră în distonanță cu realitatea. Instituțiile puterii trebuie să demonstreze că sprijină democrația autentică, și nu propaganda goală și inadecvată. Un discurs ca acela, din orașul celor șapte minuni, Caracal, al președintelui a stîrnit hazul pretutindeni. Invitația făcută domnului Iliescu de a nu mai candida pentru înaltul fotoliu a stîrnit, din partea celui onorat cu o asemenea generozitate, reacții previzibile. Puterea se obține prin victesuguri dar nu se păstrează prin sugestii. Mulți, din țară și din afara ei, au dovedit că tremurul imaginii românești își are izvorul în instabilității la Cotroceni. Contactul cu Vestul trebuie realizat de oameni pe măsura acestuia. Or, în actuala situație, oricîte petale de trandafiri am presăra peste un hoit, parfumul acestora nu va putea anula duhnetul năucitor, cu bătaie pînă la Paris și mai încolo. Iar, cînd în cadrul televizorului nostru apare capul lui Răzvan Theodorescu, ori de cîte ori presimte o deviație de dreapta, imaginea României se arată în toată splendoarea ei : luceste de goliciune !

Marius Tupan

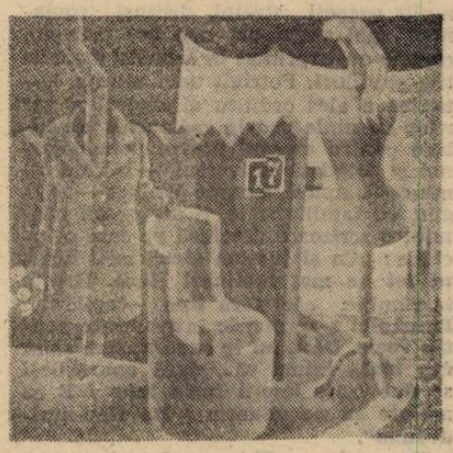

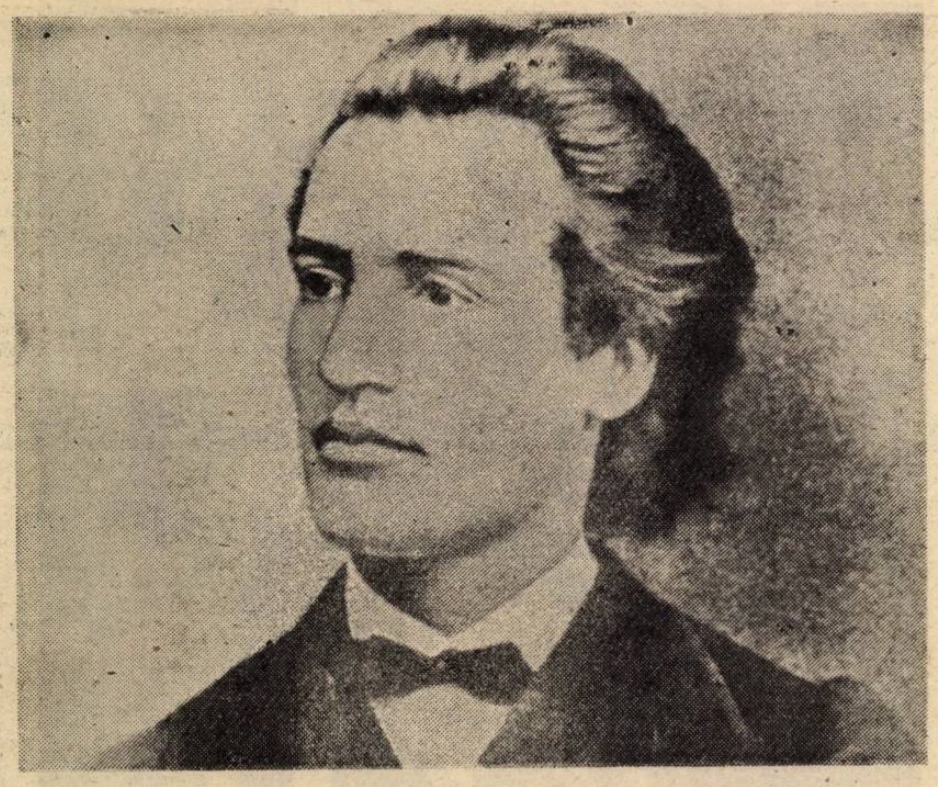

Vă prezentăm nr. 3 al revistei

Mihai Eminescu

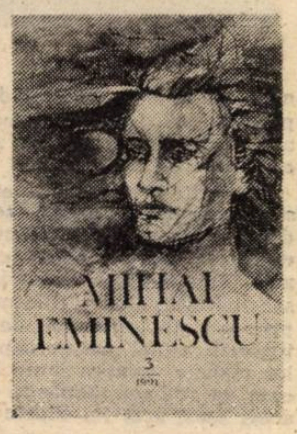

Din cuprinsul nr. 3 al revistei „Mihai Eminescu", care-i are ca directori pe Victor Crăciun (București), Mihai Cimpoi (Chișinău) și Vasile Levițchi (Cernăuți) apărut la Editura „Universul" din Chișinău, prin grija Uniunii Scriitorilor din Moldova, Ministerului Culturii și Cultelor din Moldova și Ligii culturale pentru unitatea românilor de pretutindeni, desprindem rubricile : Omagii, Eseuri, Cercetări, Aprofundări, Documente, Izvoare, Descoperiri.

Revista se deschide cu **„Eminescu inedit — Fragment dintr-o epopee dacică"** din care transcriu versurile : **„Din imagini de nori din mările-ntinse de stele / Curgi, o limbă a lirii în volburi spunînd de miine / Sau în arcuri înalte de aur cazi mîndră la vale / Creşti în fluviu măreţ, cu-nstelate, înalte talazuri, / Cînd în loc vei sta devin o mare măreaţă / ca ş-o-ntinsă oglindă d-argint luminată sub soare; / Dar dedesubtul cîmpiei netezi, comoare de basme, / Crească în straturi înalte aştri de flori şi de frunze / Crească halele ronde ale zeilor dacici şi lumea / Care din stele şi nori carpatici adus-ai cu tine".**

La rubrica Omagii sînt publicate nemuritoarele versuri ale lui Nichita Stănescu închinate lui Mihai Eminescu — **„O călătorie în zori", „De dragoste", „Triptic eminescian"** (Eminescu adolescent, Eminescu matur, Eminescu ultim), **„Quadriga"**, precum şi opiniile despre Luceafărul poeziei româneşti grupate sub titlul **„Orfeu sau scurt tratat de geometrie a cuvintelor"**.

Elvira Ivaşcu aduce în paginile revistei 15 gînduri pentru Eminescu din întreaga lume. Autoarea a cules gînduri închinate lui Eminescu de la mai mulţi oaspeţi străini, distinşi romanişti, mai vechi ori mai noi prieteni, care le-au exprimat în felurite modalităţi şi stiluri. Potrivit unei uzanţe, autoarea a ales ordinea alfabetică a ţărilor de unde provin mărturiile de iubire pentru eternul nostru poet naţional şi totodată universal, — Mihai Eminescu. Astfel, Brenda Walker — Anglia, cu familiaritate, îi adresează poetului o scrisoare deschisă pe care o încheie : **„Ca şi lumina stelei ce-a apus, tu tot ne mai luminezi încă. Esenţa ta rămîne, căci fără tine «copilăria» României s-ar pierde într-adevăr pentru vecie. Deci, nu te supăra dacă spun din toată inima că... dacă nouri deşi se duc / De iese-n luciu luna / E ca aminte să ne aducem / De tine-ntotdeauna".**

Xuwende — China, mărturiseşte că este impresionat de profunzimea ideilor din opera poetică, de plenitudinea imaginilor, muzicalitatea limbajului său firesc şi **„simplitatea stilului său proaspăt ca roua primăverii".** Emoţionante şi pline de conţinut şi farmec sînt şi opiniile lui Sumya Haruiya — Japonia, Ion Miloş — Suedia, Marco Cugno — Italia, Mihail Tkaci — Ucraina, Tasko Şarov — Iugoslavia, Danuta Bienkowska — Polonia, L. Maia — Brazilia, Dionis Bubani — Albania, Helmath Frisch — Germania, Rey Pal — Ungaria, Libusa Vajdova — Cehoslovacia, Rumiava Stanceva — Bulgaria. Reţine atenţia şi actualitatea Rugii lui I. Barthouil-Ionescu din Franţa : **„Doamne, dacă tot le-ai dat românilor şi lumii pe Eminescu, dacă tot le-ai dat lor asemenea minune, dă-le, rogu-te, acum, românilor înţelepciunea de a se regăsi, de a fi iarăşi ei, de a fi ei, de a fi ce ştia el că sînt".**

Revista cuprinde versuri închinate lui Mihai Eminescu de Teo Chiriac, Serafim Belicov, Vasile Tărîţeanu şi Dinu Ianculescu.

Reputatul critic Mihai Cimpoi prezintă, într-un aprofundat studiu două cărţi fundamentale : **„Eminescu sau despre absolut"** de Rosa de Conte şi **„Eminescu şi abisul ontologic"** de Svetlana Paleologu-Matta. Acelaşi reputat critic, Mihai Cimpoi, poartă un dialog cu Samuel Domokoş — Ungaria, privitor la una din aspiraţiile culturii maghiare : cunoaşterea lui Eminescu.

Un profund studiu publică prof. Al. Piru sub titlul **„Eminescu — poet naţional şi universal"**, iar Valeriu Matei îşi grupează gîndurile sub titlul **„Eminescu văzut de Poetul necuvintelor".** Radu Boureanu îl prefigurează pe Eminescu în durata eternităţii. Alexandru Mihailopol prezintă pe necunoscutul poet preeminescian — Gheorghe Greceanu, iar Constantin Patîngă aduce în paginile revistei **„Un caz aparte în materie de poezie vietnameză".**

Într-un amplu reportaj sînt redate acţiunile eminesciene iniţiate de Liga culturală pentru unitatea românilor de pretutindeni. Sînt prezentate imagini de la manifestările care au fost organizate la Chişinău şi Zaim. Dr. Valeriu S. Neaga încearcă să-i familiarizeze pe cititori cum este omagiat marele poet al neamului — acest **„magister perpetuus al literaturii şi culturii româneşti"** de către administraţiile poştale şi organizaţiile filatelice.

Ce am mai putea adăuga, în încheiere ? Poate îndemnul de a răsfoi paginile revistei pentru a afla cum sună versul eminescian în spaţii, cum **„«La Steaua» e mai aproape şi mai departe, rîul, ramul, freamătul, liniştea, singurătatea mărilor şi a noastră, a lui, căzut pe gînduri la masa de brad..."**

Lazăr Băciucu

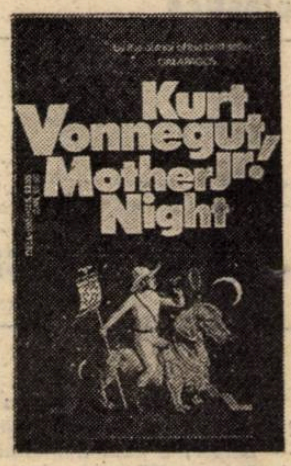

La noapte, pe strada Toamnei

M-am sculat cu noaptea-n cap pentru a scrie acest text. (O să ziceţi : „Asta iar începe cu critica biografică... nu tu obiectivare, nu tu detaşare de obiectul analizat..." Aşa şi este.) De fapt, că să respect întreg adevărul istoric, m-am sculat din cauza unui coşmar : se făcea că un dog german, avînd neaoşistul nume de Lăbuş, mîriia la mine ameninţător de pe terasa **CCA** ; am fugit alături, la Berlin, unde un ospătar de la **CIA** a încercat să mă înece într-un butoi cu bere românească ; în sfîrşit, după un şir întreg de peripeţii, am ajuns acasă, am adormit ostenit şi, cînd mi-era lumea mai dragă, m-a trezit un telefon de la Bogdan Teodorescu (bunul meu coleg de la „Co. Co."), care mă soma să-i spun la ce număr pe strada Toamnei stă Doamna Mona... În fine, mi-am revenit cînd mi-am dat seama că, totuşi, n-am telefon.

Oricum, căutînd telefonul asasin, am dat peste **Mother Night** a lui Vonnegut, căzută pe covor cu o seară înainte. Absolut întîmplător, în cartea citită noaptea trecută, personajul principal era un agent american acţionînd în Germania şi care, finalmente, ajunge în Israel. Howard A. Campbell, Jr., fiul unui reprezentant al firmei General Electric, pe teritoriul celui de-al treilea Reich, acceptă în timpul războiului să joace un dublu rol : aparent, el este propagandistul de limbă engleză a lui Goebbels (cu o trimitere vagă la cazul Ezra Pound), „antisemitul" Campbell fiind, în fapt spion american, recrutat cu mult timp înainte de un anume maior Wirtanen. Bine implantat în suprastructura nazistă — soţia sa, Helga, este fiica şefului poliţiei berlineze —, Campbell îşi joacă foarte convingător rolul său de moderator radiofonic al arianismului sans rivages. La sfîrşitul conflagraţiei, este arestat de un locotenent tembel, O'Hare, dar intervenţia lui Wirtanen este salvatoare. Numai pe jumătate, însă. Nu i se recunoaşte statutul de agent american, deşi — emiţînd ani de zile din Germania — el n-a slujit decît cauza drapelului „stars & stripes", în schimb i se permite să se repatrieze semiclandestin. Între timp, distinsa lui soţie dispăruse undeva în Crimeea, în slujba armatei (germane). Anii exilului ... acasă se scurg cenuşii, singura pată de culoare reprezentînd-o prietenia cu vecinul de bloc, pictorul amator George Kraft, alias colonel K.G.B. Iona Potapov. O scrisoare anonimă pe adresa unei publicaţii fasciste americane face din nou vîlvă în jurul său. Statul evreu vrea să-l aducă în Eretz Israel pentru o dreaptă judecată a crimelor sale (de război), naziştii americani îl consacră drept un sfînt al rasei albe, iar moţul de frişcă pe tortul muced al singurătăţii sale ameninţate de publicitate excesivă este pus de o pseudo-Helga, practic sora mai mică a acesteia, devenită şi ea agent sovietic. Moscova nu crede în lacrimi şi-l vrea pe Campbell în ţara socialismului biruitor, tot în scopuri propagandistice. În acest timp, un veteran american îl stîlceşte în bătaie, locotenentul O'Hare (devenit un falit oarecare) vrea şi el să regleze în mod similar, nişte conturi imaginare provocate de firescul delir de grandoare al oamenilor graşi, predispuşi la infarct, iar naziştii isterici din cercul doctorului Jones, editor al revistei **The White Cristian Minuteman** îi pregătesc — dublaţi de K.G.B. — o retragere strategică în Mexic. F.B.I.-ul intervine, arestează tot ce se poate aresta, (nu şi pe generalul care regizase din umbră totul), falsa Helga se sinucide — folosind clasica fiolă de cianură. Sastisit, Campbell hotărăşte să se predea din proprie iniţiativă statului Israel în vederea procesului dorit de toată lumea. În ultima clipă, primeşte la închisoare o scrisoare din partea colonelului „Wirtanen", de care fusese recrutat în tinereţe, care-şi declină adevărata identitate şi se arată gata să depună mărturie în favoarea sa, atestîndu-l ca agent american. Atît de stupid este un asemenea final, încît pe Campbell — care a ratat, astfel, totul, inclusiv propriul său statut de criminal de război — îl tentează gîndul sinuciderii, al contopirii oedipiene cu pîntecul matern al Nopţii, după o idee goetheană din **Faust.**

Dacă despre romanul lui Vonnegut nu voi mai spune decît că este dedicat faimoasei spioane Mata Hari, despre **Mama Noapte** ar mai fi destule de adăugat, eventual în desăvîrşitul stil cinic al prozatorului american. Ar fi inutil căci, oricum, copiii teribili nu învaţă nici istorie, nici geografie, nici literatură şi, dacă e să ne luăm după afirmaţia unui critic, nu învaţă nimic. Totuşi, la noapte, pe strada Toamnei, Doamna Mona va aprinde pentru ei cîte o lumînare, aşa cum îi şade bine oricărui creştin.

Dan-Silviu Boerescu

FLANNERY O'CONNOR

Bucuriile căminului

Urmare din pag. a 16-a

de pe scaunul lui, la micul dejun. Thomas moștenise firea rațională a tatălui, fără să aibă și voința lui nescrupuloasă și dragostea mamei pentru înfăptuirea binelui, fără tendința ei de a urmări acest țel. Planul lui pentru orice fel de acțiune practică se limita la: așteaptă și vezi cum or să se desfășoare lucrurile.

Avocatul fusese de părere că istorisirea atrocităților repetate suferite da fată era, în cea mai mare parte, neadevărată, dar cînd îi explicase bătrînei că fata avea o structură psihopatică, nefiind nici dajuns de țicnită pentru ospiciu, nici destul de criminală pentru închisoare, nici destul de stabilă în comportări pentru o viață socială, mama lui Thomas fusese mai impresionată ca oricînd. Fata recunoscu îndată că povestirea ei era neadevărată, din pricină că era o mincinoasă congenitală: afirma că minte fiindcă viața nu-i oferea nici un pic de securitate. Trecuse prin mîinile mai multor psihiatri, care izbutiseră doar să-i finiseze educația. Acum știa că pentru ea nu mai exista nici o rază de speranță. În fața unei asemenea afecțiuni, maică-sa părea încovoiată de un mister dureros, pe care nimic nu avea să-l mai facă suportabil, decît o întețire a eforturilor pentru a-l depăși. Spre necazul lui, părea că-l privește pe el cu compasiune, de parcă neguroasa ei caritate nu ar mai fi făcut deosebire între persoanele care-i erau obiect.

Peste alte cîteva zile dădu buzna în odaie și îi spuse că avocatul reușise să obțină eliberarea fetei pe parolă — pe garanția ei morală.

Thomas se ridică din fotoliul Morris în care se instalase, lăsînd să-i cadă din mînă revista citită. Fața lui lată și blajină se crispă, stăpînită de o durere anticipată.

— Nu cumva — zise fiul — ai de gînd s-o aduci pe fata ala aici!

— Nu, nu, îl asigură ea — liniștește-te, Thomas.

Cu mare greutate izbutise să-i procure fetei o slujbă într-o prăvălie din oraș unde se vindeau animale de casă, și-i găsise o locuință, cu pensiune, la o bătrînă doamnă hodorogită, din cercul cunoștințelor sale. Oamenii nu erau buni. Nu se puneau deloc în pielea unei fărturi ca Star, care avea numai handicapuri de suferit.

Thomas se așeză la loc și își reluă lectura. Avea impresia că scăpase la un fir de păr de o primejdie pe care nu-și bătea capul să și-o contureze mai clar.

— Ție, nu-ți poate spune nimeni nimic, comentă el, dar peste cîteva zile fata asta o să dispară din oraș, după ce a stors tot ce se putea de la tine. Nici n-ai să mai auzi de ea.

Peste două seri, veni acasă și deschise ușa salonului, și auzul îi fu străpuns de un rîs ascuțit, artificial. Maică-sa și cu fata stăteau în preajma căminului, unde fuseseră aprinse buturugile ornamentale ale sobei cu gaze. Fata trezea impresia imediată de a fi fizic necinstită. Părul îi era retezat ca al unui cățel și era îmbrăcată după ultimul răcnet. Plimbă încet peste chipul lui o privire prelungă familiar scăpărătoare, care peste o clipă se prefăcu într-un rictus intim.

— Thomas, exclamă maică-sa, și glasul ei plin de fermitate îl avertiza clar să nu explodeze, dînsa e Star, despre care ai auzit atîtea lucruri. Star va cina cu noi.

Fata se prezentă Star Drake. Avocatul descoperise că numele ei adevărat era Sarah Ham.

Thomas nu se clinti, nu scoase o vorbă, ci rămase înțepenit în pervazul ușii, părînd paralizat de o teribilă perplexitate. În cele din urmă rosti: — Ce mai faci, Sarah?, pe un ton atît de încărcat de dispreț încît fu șocat de sunetul propriului său glas. Roși tot, simțind că nu era demn de el să-și arate desconsiderația față de oricare creatură de acest gen, meritînd doar mila. Păși în încăpere, hotărît să păstreze măcar un minim de politețe, și se așeză greoi pe un scaun cu spătar drept.

— Thomas scrie articole de istorie, preciză mama, aruncîndu-i o privire amenințătoare. Anul acesta a fost ales președinte al Societății de Istorie din oraș.

Fata se apleca spre el și-i acordă lui Thomas o atenție de un gen aparte.

— Tii, e fantastic!, exclamă, fără să stea pe gînduri.

— Chiar zilele astea Thomas scrie despre primii coloniști care s-au statornicit în comitatul nostru, urmă mama.

— Fantastic!, repetă fata.

Făcînd un mare efort de voință, Thomas izbuti să se comporte ca și cum ar fi fost singur în odaie.

— Ia ascultă, știi cu cine aduce? întrebă Star, cu capul înclinat pe umăr, măsurîndu-l dintr-un anumit unghi.

— A, cu cineva foarte distins! spuse cu pedanterie mama.

— Cu copoiul pe care l-am văzut în filmul la care am fost aseară, spuse Star.

— Star, spuse mama, cred că s-ar cuveni să-ți alegi cu grijă filmele la care te duci. Cred că s-ar cuveni să le vezi doar pe cele mai bune. Nu cred că povestirile criminale sînt indicate pentru tine.

— A, păi ăsta era unul dintr-alea: crima-nu-rentează, o liniști Star, și pot să jur că arăta exact ca el copoiul ăla. Mereu îi puneau ceva în circă tipului. Arăta ca parcă nu mai poate suporta o clipă situația, fără să explodeze. Era o pacoste. Și nu arăta rău deloc, adăugă ea, cu un rînjet plin de apreciere către Thomas.

— Star, spuse netulburată mama, cred că ar fi grozav dacă ți-ai forma un gust pentru muzică.

Thomas suspină. Maică-sa turui în neștire mai departe și fata, fără să-i dea nici o atenție, își juca în voie ochii peste figura lui. Avea o privire atît de insinuantă încît parcă îl cerceta cu mîinile, odihnindu-și-le cînd pe genunchii lui, cînd pe gît. Privirea ei avea o scăpărare jucăușă și Thomas știa că era perfect conștientă că nu poate s-o vadă în ochi. N-avea nevoie de nimic ca să se convingă că se află față-n față cu însăși esența corupției, dar o corupție pe care n-o puteai învinui de nimic, deoarece îndărătul ei nu se afla nici un fel de spirit de răspundere. Avea sub ochi cea mai insuportabilă formă de inocență. Se întrebă distrat ce atitudine ar avea Dumnezeu față de asemenea ființă, cu gîndul ca, dacă-i stătea-n putință, să o adopte și el.

În tot timpul mesei, comportarea maică-sii fusese atît de idioată încît abia rezistase s-o vadă, și de vreme ce îi venea și mai anevoios să se uite la Sarah Ham, își plimbă asupra bufetului din partea opusă a încăperii o privire de statornic dezgust și dezaprobare. Mama primea fiecare remarcă a fetei de-parcă ar fi meritat o atenție scrioasă. Schiță chiar mai multe planuri privitoare la o folosire rodnică a timpului liber de care dispunea Star.

Sarah Ham nu acorda mai multă atenție sfaturilor bătrînei decît dacă le-ar fi lansat un papagal. Odată, cînd fără voie Thomas se uită în direcția ei, îi făcu cu ochiul.

De-ndată ce înghiți ultima linguriță de desert, se ridică și mormăi:

— Eu trebuia să plec, trebuie să fiu prezent la o adunare.

— Thomas, spuse maică-sa, vreau ca în drum s-o conduci acasă pe Star. Nu vreau să meargă singură în taxiuri, noaptea.

O clipă, Thomas rămase cufundat într-o tăcere furioasă. Pe urmă se răsuci și părăsi odaia. După aceea se întoarse, și pe chipul lui se zugrăvise un aer de obscură hotărîre. Fata era gata, așteptînd ispășită în ușa salonului. Îi aruncă o ultimă privire intensă, plină de admirație și încredere. Thomas nu-i oferi brațul, dar ea i-l luă oricum și ieșiră din casă, coborînd treptele remorcată de ceea ce ar fi putut fi un monument care, în mod miraculos, s-ar fi pus în mișcare.

— Să fiți cuminți! — le strigă din urmă mama.

Sarah Ham necheză și-i trase un ghiont în coaste.

În timp ce-și lua pardesiul, decise că avea cea mai bună ocazie de a-i spune fetei că, dacă nu renunță să fie un parazit pe spinarea maică-sii, o să se îngrijească el, personal, să fie luată îndărăt la închisoare. Avea să o înștiințeze că a înțeles prea bine ce-și pusese în gînd, că el unul nu e naiv și la anumite lucruri nici nu-i trecea prin cap să se coboare. La pupitrul lui, cu condeiul în mînă, nimeni nu era mai elocvent decît Thomas. Dar, cum se trezi închis în aceeași mașină cu Sarah Ham, teroarea îi înghețâ limba.

Fata își încolăci picioarele sub ea și spuse:

— În sfîrșit, singuri, chicoti.

Thomas viră, depărtă mașina de casă și șofă în viteză spre poartă. Odată ajuns pe autostradă, țîșni în plină viteză, de parcă ar fi fost urmărit.

— Isuse!, exclamă Sarah Ham, dîndu-și jos picioarele de pe banchetă, da' ce, arde undeva?

Thomas nu răspunse. Peste cîteva secunde, simți cum fata își face loc mai aproape de el. Își întinse oasele, se apropie și mai mult. Pînă la urmă lăsă să-i atîrne moale mîna peste umărul lui.

— Tomsili nu mă place — zise ea — dar cred că e fantastic de isteț.

Thomas străbătu cele trei mile și jumătate, cît avea de făcut prin oraș, în patru minute și ceva. La prima încrucișare, stopul era pe roșu, dar nu ținu seama de el. Bătrîna locuia cu trei blocuri mai încolo. Cînd roțile mașinii scîrțîiră sub frîne, el sări din vehicul și alergă pînă la portiera opusă, deschizînd-o fetei. Ea nu se mișcă din mașină și Thomas fu obligat să aștepte. După o clipă se ivi un picior, pe urmă apăru mica ei față albă șmecherească și Star își înălță privirea spre el. În privirea aceea era ceva care sugera orbire, dar orbirea celor care nu știu că nu pot vedea. Thomas se simți cuprins de o ciudată senzație de boală. Ochii aceia, lipsiți de orice sentiment, se plimbară peste el.

— Nimeni nu mă place — rosti fata, cu glas posac. Ce-ai face dacă ai fi în locul meu și eu n-aș suporta să te conduc cu mașina nici măcar patru mile?

— Mama mea te simpatizează, mormăi el.

— Ea!, pufni fata. A rămas doar cu șaptezeci și cinci de ani în urma vremurilor!

Cu răsuflarea tăiată, Thomas rosti:

— Dacă te mai prind că o mai sicîi, am să fac să fii băgată din nou la închisoare.

În glasul lui se ascundea o forță mocnită, deși fraza se auzi abia șoptită.

— Tu, și mai cine?, zise fata, și se trase îndărăt în mașină, ca și cum nici n-ar mai fi avut de gînd să coboare. Thomas întinse brațul, o înșfăcă orbește de pardesiu, trase de el și o scoase afară, apoi îi dădu drumul. După aceea sări la loc, la volan, și băgă mașina în viteză. Portiera cealaltă era încă deschisă și rîsul ei, dematerializat, dar real, săltă de-a lungul străzii de parcă ar fi fost gata să sară înăuntru, pe portiera deschisă, ca să-l însoțească mai departe. Întinse mîna și trînti portiera și apoi o luă înapoi spre casă, prea înfuriat ca să se mai ducă la ședința societății. Intenționa să-i spună pe șleau maică-sii de ce neplăcere avusese parte. Intenționa să nu mai lase loc nici unei îndoieli în mintea ei. Glasul tatălui său îi ricîia prin cap.

„Tărtăcuță seacă, mîrîia bătrînul, pune piciorul în prag acum. Arată-i cine comandă, pînă nu-ți arată ea ție".

Dar cînd Thomas ajunse acasă, maică-sa, cu multă înțelepciune, se și dusese la culcare.

În dimineața următoare cobori la micul dejun cu fruntea aplecată și cu bărbia ieșită în afară, semn că se afla într-o stare de spirit periculoasă. Cînd avea de gînd să fie hotărît, Thomas începea ca un taur care, înainte de a sarja, se dă-ndărăt, cu capul plecat și bate pămîntul cu copitele.

— Foarte bine, acum ascultă, începu el, pescuindu-și scaunul și așezîndu-se. Am ceva să-ți spun despre fata aia, și nu am de gînd să-ți spun decît o dată.

Își trase răsuflarea.

— Nu-i himic altceva decît o tîrfuliță. Își rîde de tine în spate. Intenția ei e să stoarcă tot ce poate de la tine. Nu ești nimic în ochii ei.

Maică-sa arăta de parcă ar fi petrecut o noapte zbuciumată. Nu se îmbrăcase pentru dimineață, ci purta halatul de baie, cu un turban cenușiu pe cap, ceea ce dădea fetei sale un deconcertant aer atotștiutor. Ar fi putut la fel de bine să ia micul dejun cu o sibilă.

— Azi dimineață o să trebuiască să te servești și frișcă din cutie, spuse ea, turnîndu-i cafeaua. De cealaltă am uitat.

— E-n ordine, dar m-ai auzit — mîrîi Thomas.

— Nu sînt surdă, spuse mama, și puse ibricul la loc pe trepied.

— Știu că pentru ea nu sînt decît o veche moară stricată.

— Atunci, de ce persiști în această necugetată...

— Thomas, spuse bătrîna, și-și duse mîna la obraz, s-ar putea să fii...

— Dar nu sînt eu!, îi reteză Thomas, prinzînd în pumnul îndesat piciorul mesei.

Mama se ținu mai departe de obraz, clătinînd ușor din cap.

— Gîndește-te la tot ce ai tu începu ea. Toate bucuriile căminului. Și pregătirea morală, Thomas. Nici un fel de înclinații rele, nu te-ai născut cu nimic rău în firea ta.

Thomas începu să sufle greu, ca un om asaltat de astm.

— Nu ai nici o logică, zise, cu glas moale. El ar fi pus piciorul în prag.

Bătrîna doamnă înțepeni toată.

— Dar tu nu ești ca el.

Thomas căscă gura, fără să scoată o vorbă.

— Oricum, urmă mama, pe un ton în care se strecura o acuzare atît de subtilă încît parcă ar fi răspuns la un compliment, n-am să o mai invit aici, de vreme ce ești atît de pornit împotriva ei.

— Nu sînt pornit împotriva ei. Sînt pornit împotriva intenției tale de a te face de rîs.

De-ndată ce părăsi sufrageria și în hise în urma lui ușa studioului, tatăl său i se așeză turceste în minte. Bătrînul avea iscusința unui om de la țară, de a conversa stînd turceste, deși se născuse și crescuse la oraș și se mutase într-o așezare mai mică doar mai tîrziu, ca să-și exploateze talentele. Cu o pricepere statornică, îi făcuse pe toți să-l considere unul dintr-ai lor. În mijlocul unei conversații purtate pe pajiștea tribunalului, se așeza deodată turceste, și cei doi-trei interlocutori îl imitau, fără ca schimbarea aceea să tulbure cîtuși de puțin discuția. Prin comportare, dăduse minciunii sale adevărul vieții, dar nu catadicsise niciodată să spună vreo minciună.

„Las-o să te calce-n picioare, spunea bătrînul. Nu ești ca mine. Nu ai destulă tărie ca să fii bărbat".

Thomas se apucă să citească de zor și curînd imaginea aceea păli. Fata provocase o răscolire în adîncurile ființei lui, undeva, dincolo de limitele capacității sale de analiză. Se simțea de parcă ar fi văzut o tornadă trecînd la o sută de pași de el și ceva îl avertiza că va reveni și se va îndrepta direct spre el. Nu izbuti să-și strunească mintea, să o pună în acțiune, pînă pe la jumătatea dimineții.

Peste două seri, stătea împreună cu maică-sa în „birlog", după ce cinaseră, fiecare citind partea care-l interesa din ziarul de seară, cînd telefonul începuse să sune, cu intensitatea de aramă a unui clopot de incendiu. Thomas ridică receptorul. Cum îl ținu în mînă, un glas feminin ascuțit țipă, răsunînd în încăpere: „Vino s-o iei pe fata aia! Vino s-o iei! Beată! Beată în salonul meu și n-am să tolerez una ca asta! Și-a pierdut slujba și s-a întors aici beată! N-am să tolerez!"

Mama sări de pe scaun și-i smulse receptorul din mînă.

Fantoma tatălui se ridică în fața lui Thomas. „Cheamă șeriful", îl îndemnă bătrînul.

— va urma —

moda, altfel

Istorioarele fac istoria parfumată

Despre galezi se știa că sînt oameni de evidentă franchețe și loialitate, un pic prea liberi în exprimare, spirituali, veseli, de o grosolănie ce putea fi iertată. Cam murdari și cam mîncăi și își fierbeau carnea cu multe ierburi parfumate. Cucerirea romană i-a făcut însă și „senteurs", mari amatori de parfumuri mai ales bărbații. Parfumul ajunge să plutească și asupra Mesei Rotunde, se strecoară în romanele cavalerești. Melusina, personajul fabulos imaginat de Jean d'Arras pentru tînărul duce Jean de Berry, ea, cea, cu șoldurile ademenitoare ce se topeau într-o coadă de reptilă, era posesoarea unei baghete magice din care ieșeau parfumuri ce dădeau somnuri delicioase. E prima apariție a parfumului în literatura franceză națională după mențiunile făcute de Grégoire de Tours.

Începînd cu secolul 11 folosirea parfumului trece de la nobilime la burghezie.

Într-o zi din 1370, are loc o mică revoluție în istoria parfumurilor, zi în care i s-a oferit lui Carol al V-lea primul parfum alcoolizat — celebra **apă a** reginei Ungariei, care era mai mult o rețetă de întreținere a tenului decît un parfum propriu-zis, după cum o păstrează un vechi manuscris: **eau-de vie** — de patru ori cîte 30 de uncii, rosmarin — 30 de uncii, puse împreună într-un vas bine închis și lăsate 50 de ore; apoi fierte în bain-marie, apoi distilate în alambic și apoi date pe față în fiecare dimineață.

Filip cel Bun avea o statuie (strămoșul celebrului pici din Bruxelles) din care, în loc de pipi, curgea apă, de roze.

Apar rețete extravagante, bizare cum ar fi următoarea: suc de broască sau moluscă, sînge de cîine, excremente de pasăre, pere bergamote, cedrat, portocală, rosmarin, ambră și **stirax benjoin** — o rășină aromatică extrasă dintr-un arbore de Java, folosită în stomatologie pentru tratarea cariilor și în parfumerie pentru fixarea mirosului, pentru persistența lui.

O foarte veche tapiserie din Arras, conservată la muzeul din South-Hensington, o prezintă pe Betsabea parfumîndu-și picioarele după baie. Parfumurile pătrund în artă și sînt captate în obiecte de artă. Sînt sechestrate în bijuterii, medalioane și inele, cercei, cutiuțe și sticluțe, mai ales în formă de măr. Moda a fost cuceritoare, mărul păstrător de parfum a devenit **pomme d'ambre**, apoi prin vorbire grăbită — **pomandre** și în final **pommade**. Pomadele figurează în toate inventarele regilor Ludovic XIV și XV dar rezistă cu dezinvoltură și ironie în expresia „Arăți ca un burghez pomădat!".

Într-o carte apărută în 1931 la Paris, scrisă de un chimist-parfumeur — Felix Cola („Le livre du parfumeur"), statistica parfumurilor înregistrate ca „originale", brevetate, notează două parfumuri create în România, Rodica și Doina, cu mențiunea că cele două nume au fost inspirate de două poezii ale „domnului Basil Alecsandri".

Corina Cristea

FLANNERY O'CONNOR

Bucuriile căminului

FLANNERY O'CONNOR ȘI DEZASTRELE ÎNSINGURĂRII

În tot cursul existenței sale bintuită de boli care au invalidizat-o, curmată la 30 de ani, Flannery O'Connor a dovedit o uimitoare și admirabilă energie morală. Catolicismul ei fervent, nealterat de zel misionar dar amorsat de sentimentul de culpă creat celor născuți în sud (în cazul ei, Georgia) de o civilizație clădită pe rasism, i-a definit ca principală temă a unei creații literare de o intensă spiritualitate : condamnarea unei lumi fără Dumnezeu și în care ignorarea divinității duce la alunecarea în demonism și la dezastrele însingurării. La vîrsta de 19 ani, în timp ce era bursiera universității din Iowa, studiind literatură engleză și științele sociale, i se publică prima nuvelă, „Coup d'essai, coup de merite", despre care criticul Richard Wilimons scria entuziast : Un precoce dar remarcabil și desăvîrșit debut". Romanul Wise blood (Singe înțelept) — drama unui tînăr care cade victimă combaterii secularizării religiei de către secte și intransigenței credinței sale autentice — și stabilește o reputație confirmată mai cu seamă de nuvelele sale din culegerile : Un om bun este greu de găsit, Violenții iau totul și Tot ce se învață trebuie să fie convergent. **Violența, brutalitatea, exploziile erotice, un umor sarcastic, se împletesc pentru a da o imagine stereoscopică a lumii amenințată de suflete moarte pentru care a murit divinitatea. De aceea, în numeroasele exegeze și judecăți asupra operei sale, critici ca Walter Aleen au fost tentați să-i stabilească filiația, mai curînd din Dostoievski decît din Faulkner.**

În orice caz, peisajul în care se zbat personajele sale e scăldat într-o lumină blafardie, cu fulgurări sulfuroase. Pentru O'Connor, infernul nu sînt ceilalți : din elemente cotidiene, fiecare își fabrică infernul lui, plutind în ambiguitate. Construcția riguroasă, gradația subtilă spre un climax **neașteptat, prin care se închide capcana destinului, sînt atributele ilustrative pentru universul, stilul și tematica sa — și în nuvela pe care am ales-o pentru această primă întîlnire cu o autoare celebrată, la un sfert de veac de la moartea ei, în 1989 drept „o contribuție remarcabilă și semnificativă la proza modernă".**

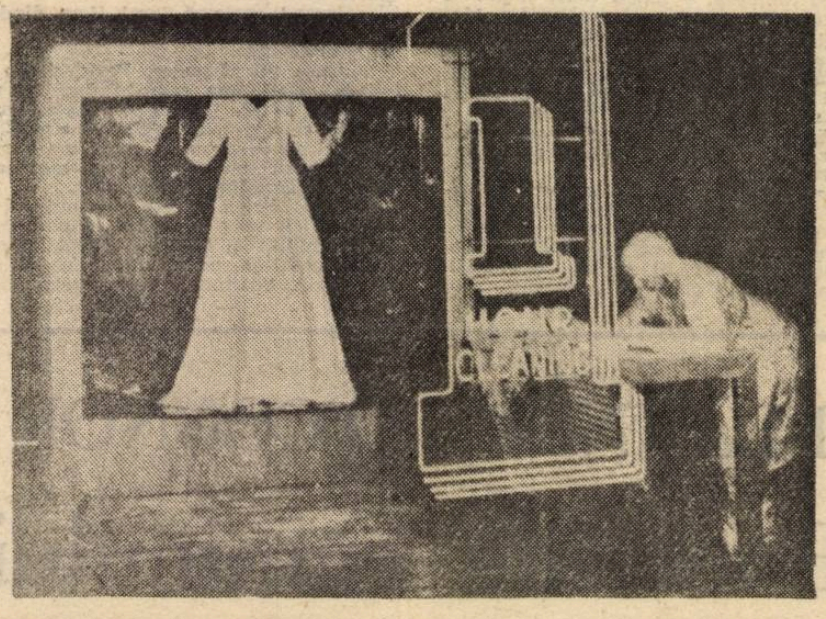

Thomas se trase în lături, spre marginea ferestrei și, cu capul strecurat între perete și colțul perdelei, aruncă o privire fugitivă spre aleea unde se oprise mașina. Mama lui și cu tîrfa coborau din vehicul. Mama ieși încet, amorfă și stingace, și apoi lunecară afară picioarele lungi, ușor curbate, ale tîrfuliței, cu rochia ridicată mai sus de genunchi. Cu un țipăt și apoi cu un rîs exploziv, ea se repezi în întîmpinarea cîinelui, care sărea, copleșit de bucurie, scuturîndu-și tot trupul de plăcere, pentru a-i ura bunvenit. În întreaga alcătuire masivă a lui Thomas se aduna mînia, cu o intensitate tăcută rău-prevestitoare, ca o mulțime care-și strînge rîndurile.

Acum nu-i mai rămînea altă soluție decît să-și facă valiza, să se ducă la hotel și să stea acolo pînă ce casa va fi curățată de prezența fetei.

Nici nu știa unde se afla vreo valiză, nu putea suferi să împacheteze lucruri, avea nevoie de cărțile lui, mașina de scris nu era portativă, era obișnuit cu o pătură încălzită electric, nu suporta să ia masa la restaurant. Mama lui, cu blestematul ei spirit filantropic, era pe cale de a distruge tihna casei.

Auzi cum ușa din dos a casei e trîntită și rîsul fetei țîșni din bucătărie, prin holul din spate, urcînd de-a lungul scării, pătrunzînd în odaia lui, năvălind spre el ca o descărcare electrică. Sări într-o parte și-și roti privirea prin jur. Dis-de-dimineață, rostise cuvinte categorice : „Dacă o aduci iar pe fata aia în casă, eu plec. Ai de ales între ea și mine".

Mama optase. O durere intensă îi încleștă fălcile. Era prima dată, în treizeci și cinci de ani de viață... Simți îndărătul pleoapelor o umezeală arzătoare. Apoi se corectă singur, năpădit de mînie. Dimpotrivă : nu făcuse nici o alegere. Se bizuia pe atașamentul lui față de pătura încălzită electric. Trebuia să fie învățată minte.

Rîsul fetei răsună și se înălță prin casă pentru a doua oară, și Thomas clipi din ochi. Vedea din nou cum arătase, în seara trecută. Pur și simplu năvălise în odaia lui. Cînd se trezise, văzuse ușa deschisă și pe fată înăuntru. Din hol se strecura destulă lumină ca să o facă vizibilă, cînd se întorsese spre el. Avea o față ca o artistă dintr-o comedie muzicală : o bărbie ascuțită, obraji rotunzi ca merele și ochi felini, lipsiți de orice simțire.

Sărise ca ars din pat și apucase un scaun cu spetează dreaptă, și pe urmă o împinsese pe ușă afară, ținînd scaunul întins în fața lui, ca un dresor care mînă afară din cușcă o felină periculoasă. O împinsese în tăcere prin tot holul, oprindu-se doar cînd ajunseră în fața odăii mamei, ca să bată în ușă. Cu un icnet scurt, fata se răsucise pe călcîie și fugise în camera de oaspeți.

După o clipă, mama deschisese ușa odăii sale și privise neliniștită. Fața ei, unsuroasă de la naiba știe cu ce se ungea înainte de culcare, era încadrată în bigudiuri roz, de cauciuc. Măsură cu privirea holul de unde fata dispăruse. Thomas stătea în fața ei, cu scaunul încă ridicat dinaintea lui, de parcă ar fi fost gata să domolească altă fiară.

— A încercat să intre în odaia mea — rosti ,cu glas șuierător, împingînd ușa. M-am trezit, și ea tocmai încerca să intre în odaia mea. Închise ușa în urma lui și ridică glasul, întăritat de afrontul suferit.

— Așa ceva n-am să înghit ! N-am să mai înghit nici măcar o zi situația asta!

Mama, pe care pașii lui o dăduseră îndărăt, pînă la pat, se așeză pe marginea acestuia. Avea un corp greoi, pe care se rezema un cap subțire, misterios de emaciat și nepotrivit cu trupul.

— Îți spun pentru ultima oară, stărui Thomas. N-am să mai înghit nici măcar o zi situația asta.

În toate acțiunile el, era lesne de observat aceeași tendință. Fără doar și poate, animată de cele mai bune intenții din lume, căuta să-și bată joc de virtute, să urmărească acest scop cu o intensitate atît de nepăsătoare, încît toate persoanele implicate ajungeau să se facă de rîs și virtutea însăși devenea ridicolă.

— Nici măcar o zi... repetă Thomas.

Maică-sa clătină din cap cu emfază, cu ochii încă ațintiți asupra ușii.

Thomas puse scaunul pe dușumea în fața ei și se așeză pe el. Se aplecă înainte, ca și cum s-ar fi pregătit să explice ceva unui copil înapoiat.

— Asta-i doar o pricină pentru care este nenorocită, spuse mama. E atît de cumplit, atît de cumplit. Mi-a și spus numele bolii, dar am uitat cum îi zice. E însă o pornire pe care nu și-o poate stăpîni. Ceva din naștere. Thomas — adăugă mama — și-și duse o mînă la falcă. Ia închipuie-ți că asta ți s-ar întîmpla ție ?

De exasperare, simți un nod imens în gît.

— Nu te pot face să pricepi, bîigui el, cu glas răgușit, că dacă nu e în stare să se ajute singură cu nimic, nici tu nu îi poți ajuta ?

Ochii mamei, întimi, dar intangibili, aveau culoarea zărilor largi albăstrite, după apusul soarelui.

— „Nimpormonică", murmură.

— „Nimfomană", spuse fiul, cu îndîrjire, N-are nevoie să îți furnizeze numiri dintr-astea aiurite. E doar o neterminată, moral. Asta-i tot ce trebuie să știi despre ea. S-a născut fără simțul moral, la fel cum altcineva s-ar naște fără un rinichi sau fără un picior. Acum înțelegi ?

— Mă tot gîndesc că s-ar putea să fii tu ca ea — spuse mama, cu mîna încă fixată pe falcă. Dacă ai fi tu în locul ei, cum crezi că m-aș simți, dacă nimeni nu te-ar primi în casă ? Ce-ai zice să fii un nimpormaniac, și nu o persoană deșteaptă strălucită și ai face lucruri de la care nu te poți opri și...

Thomas simți un profund și insuportabil dispreț față de el însuși, ca și cum, încet-încet, s-ar fi transformat în fata aceea.

— Ce avea pe ea ? — întrebă brusc bătrîna, mijindu-și ochii.

— Nimic ! — tună fiul. Acum ai să o scoți de aici !

— Cum pot s-o dau afară așa, în frig ? spuse mama. Azi-dimineață amenința că se sinucide iarăși.

— Trimite-o îndărăt la închisoare, sugeră Thomas.

— Nici **pe tine** nu te-aș trimite îndărăt la închisoare, Thomas — replică mama.

El se ridică, înșfăcă scaunul și fugi în odaia lui, cît vreme mai era în stare să se stăpînească.

Thomas își iubea mama. O iubea fiindcă așa era firea lui, dar în anumite împrejurări nu putea să mai îndure dragostea aceea filială. Erau împrejurări cînd sentimentul acela nu mai era altceva decît un pur și idiot mister, și simțea cum plutesc în jurul lui forțe, curenți invizibili, care îi scăpau cu totul de sub control. Totdeauna, îndemnată de cea mai banală considerație : **așa era frumos să procedezi.** Ajungea să-și ia cele mai necugetate angajamente cu diavolul, pe care, bineînțeles, nu-l recunoștea niciodată.

Diavolul era, pentru Thomas, doar un fel de a vorbi, dar era felul cel mai adecvat cu situațiile în care intra maică-sa. Dacă ar fi avut măcar cel mai modest nivel intelectual, ar fi fost capabil să-i dovedească, folosind exemple luate din istoria începuturilor creștinismului, că nici un exces de virtute nu este justificat, că o moderație întru împlinirea binelui produce, în mod echivalent, și o moderare a răului, și dacă Antonius din Egipt ar fi stat frumușel acasă și s-ar fi îngrijit de sora lui, nu l-ar fi bîntuit nici un diavol.

Thomas nu era un cinic, așa că, departe de a se împotrivi virtuții, vedea în ea principiul ordinii și singurul lucru care face viața suportabilă. Viața lui personală era făcută suportabilă de roadele virtuților mai sănătoase ale mamei sale — de buna rînduială păstrată în casă și de excelentele bucate servite. Dar cînd scăpa din mîini hățurile virtuții, ca acum, îl cuprindea senzația că se află în fața unor diavoli, și nu erau simple năluciri ale minții sau ale bătrînei doamne, erau locuitori concreți cu personalități bine definite, prezenți — deși nu vizibil — din partea cărora te puteai aștepta în orice clipă să scoată un țipăt ascuțit sau să zăngăne vreo cratiță.

Fata nimerise în închisoarea comitatului cu vreo lună în urmă, acuzată de falsificarea unui cec, și maică-sa îi zărise fotografia în ziar. La micul dejun, își oprise îndelung privirea asupra ei și pe urmă îi întinsese fiului cana cu cafea, murmurînd :

— Închipuie-ți, are abia nouăsprezece ani și a ajuns în închisoarea aia scîrboasă. Și nu arată a fi o fată rea.

Thomas aruncase și el o privire asupra fotografiei. Înfățișa mutra unei haimanale viclene. Atrase atenția că media de vîrstă a infractorilor era în constantă scădere.

— Oricum, arată ca o fată dintr-o bucată, spuse mama.

— Oamenii dintr-o bucată nu plasează cecuri false, remarcă Thomas.

— Nu poți să știi ce-ai face, dacă te-ai afla la strîmtoare.

— Eu unul nu aș folosi un cec fals, spuse Thomas.

— Cred că am să-i duc, zise mama, o cutiuță cu bomboane.

Dacă ar fi pus piciorul în prag chiar atunci, nu s-ar fi întîmplat nimic altceva. Precis că, să fi trăit taică-său, la punctul acela ar fi pus piciorul în prag. Asta era îndeletnicirea ei favorită : să ducă te miri cui, cutii cu bomboane. Cînd se muta în oraș oricare persoană din aceeași categorie socială cu ei, îi făcea numaidecît o vizită, ducîndu-i o cutie cu bomboane ; de cîte ori copiii prietenilor ei aveau un copil sau cîștigau o bursă de studii, îi vizita și le ducea o cutie cu bomboane ; cînd un bătrîn își fractura șoldul, se și înființa la căpătîiul lui, cu o cutie cu bomboane în mînă. Îl amuza-se, ce-i drept, ideea ei de a duce o cutie cu bomboane la închisoare.

Acum stătea în odaia lui, rîsul fetei îi vîjîia prin cap ca o rachetă, și-și blestema „amuzamentul" acela.

Cînd maică-sa se întorsese din vizita făcută la închisoare, dăduse buzna în studioul lui fără să bată și se prăbușise cît era de lungă pe canapea, ridicîndu-și pînă la spetează picioarele mici și umflate. După cîteva clipe, își revenise, în fine, destul ca să se scoale și să pună un ziar sub picioare. Pe urmă se trîntise iarăși la orizontală, spunîndu-i :

— Nu cunoaștem cealaltă jumătate a vieții fetei.

Thomas știa că, deși în conversația ei sărea de la un clișeu la altul, îndărătul banalităților se ascundeau experiențe reale. Îl durea mai puțin faptul că fata se afla la închisoare, decît că maică-sa trebuie neapărat să o vadă acolo. Ar fi dorit să-i cruțe toate privelîștile neplăcute.

— Perfect, rostise apoi, punîndu-și deoparte ziarul, acum ai face mai bine să uiți de toate astea. Fata a oferit cu prisosință motive de a fi dusă la închisoare.

— Nici nu-ți poți închipui prin cîte a trecut, zise mama, ridicîndu-se iarăși, ascultă numai.

Sărmana fată, pe nume Star, fusese crescută de o mamă vitregă care mai avea trei copii din altă căsătorie — unul fiind un băiat aproape în toată firea, care abuzase în asemenea hal de nevinovăția ei încît fusese silită să fugă de-acasă și să-și găsească mama adevărată. Odată găsită, mama adevărată o expediase în tot soiul de internate, ca să scape de ea. De fiecare dată, fusese nevoită să scape cu fuga de prezența unor bărbați perverși și a unor sadici atît de monstruoși încît acțiunile lor nici nu puteau fi descrise în cuvinte. Thomas era absolut sigur că mama sa nu fusese scutită de nici unul din detaliile de care-l cruța pe el. Din cînd în cînd, de cîte ori vorbea în mod mai vag, glasul îi tremura și el își dădea seama că își amintea vreo grozăvie care îi fusese descrisă în mod cît se poate de sugestiv. Sperase că peste cîteva zile amintirea tuturor celor auzite avea să i se șteargă din minte, dar nu se întîmplase așa. În ziua următoare mama se întorsese la închisoare ,ducînd niște Kleenex și cremă de față, iar peste alte cîteva zile îl anunță că deja consultase un avocat.

În asemenea împrejurări Thomas jelea sincer moartea tatălui său, deși cît trăise nu fusese în stare să-l suporte. Bătrînul nu ar fi înghițit nici o clipă asemenea nerozii. Neatins de compasiune inutilă, desigur că el (în spatele soției) ar fi tras sforile necesare, cu ciracul său, șeriful, și fata ar fi fost expediată pachet la penitenciarul federal, ca să-și ispășească sentința. Totdeauna fusese angajat în vreo acțiune furibundă, pînă într-o bună dimineață cînd (arucîndu-i soției o privire mînioasă, ca și cum ea singură ar fi purtat toată vina) căzuse mort

Prezentare și traducere de
Eugen B. Marian

Continuare în pag. a 15-a

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi, ISSN 1220—626 x
20 LEI

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri 27 mai 1992 • 19 (118)

PREMIILE UNIUNII SCRIITORILOR PE ANUL 1991

O amînare inutilă

Cu o tenacitate demnă de o cauză mai bună Parlamentul României a făcut tot ce s-a putut pentru amînarea alegerilor legislative. Degeaba a avertizat executivul asupra probabilelor consecințe neraste ale amînării în zadar au clamat partidele politice necesitatea urgentării alegerilor, inutilă a fost campania de presă în favoarea acestora. Nimic nu i-a putut clinti pe parlamentarii noștri din dorința lor de a mai dansa o vară dulcele vals cu scaune deputățești și fotolii senatoriale. Cînd n-au fost piedici procedurale a fost problema Basarabiei – ridicată acum cu aplomb penibil întrucît se bazează pe o eroare istorică de neiertat, aceea a recunoașterii imediate și necondiționate a independenței teritoriului românesc de dincolo de Prut –, cînd n-a fost disputa excesiv prelungită în jurul articolelor legii electorale a fost neînțelegerea – prelinzind mediere, deci altă pierdere de vreme – între deciziile celor două camere. În fine, cum-necum, aproape de sfîșitul lui mai știm mai puține despre data viitoarelor alegeri decît știam la începutul anului. Nu vom spune – precum alți comentatori – că la mijloc ar fi vorba de forțe oculte care urmăresc întîrzierea stabilizării politice și economice a țării pentru a crea un climat tensionat, un vacarm anarhic propice nostalgicilor comunismului și instrumentului lor de represiune : vechea securitate. Fără a contesta valabilitatea unei atari prezumții, vom spune că la mijloc este, mai degrabă, neseriozitatea parlamentarilor noștri, a celor mai mulți dintre ei, interesați egoist și irresponsabil de păstrarea cît mai îndelungată a imunității, eventual pînă la limita legalității, adică pînă în decembrie. Nu-i, totuși, exclus ca de neseriozitatea așa-zicînd structurală a parlamentarilor să profite – alimentînd-o și sporind-o – acele forțe oculte de sorginte comunisto-securiste. În orice caz regruparea părții vizibile a acestora din urmă este o evidență și recenta reacție auto-deconspirantă a dlui Dan Marțian, președintele Camerei deputaților, o confirmă dincolo de orice speculație. Problema e nu cui folosește probabil amînarea alegerilor – asta o știu și copiii – ci la ce folosește ea și la ce duce. Noi credem că nu folosește și nu duce la nimic bun. Și nu credem asta din fatalism – deși fatalismul e o componentă majoră a spiritului românesc – cît din rațiunea simplă că de aceste alegeri depinde echilibrarea societății civile. Cum orice amînare atrage după sine accentuarea dezechilibrelor există riscul ca atunci cînd vor avea loc, alegerile să nu mai poată echilibra mare lucru. Și s-ar putea să avem, în urma lor, o stabilitate în dezechilibru, ceea ce e mai rău decît instabilitatea. Există și în viața politică, precum în toate cele, un timp pentru fiecare lucru. Politicienii și politologii numesc această adecvare, această căutare a timpului potrivit ,oportunitate. Într-un parlament cu capul pe umeri, prioritățile se armonizează cu oportunitățile în sensul că temelor prioritare li se caută momentul potrivit din mai multe unghiuri de vedere, iar nu dintr-unul singur și acela ținînd de capriciu, cum pare că se întîmplă la noi cu această temă prioritară a alegerilor. Ceea ce nu se înțelege deloc în băncile Parlamentului e tocmai acest lucru : că deși folosește cuiva, amînarea alegerilor nu folosește la nimic. Vrem să spunem că indiferent cui i-ar folosi în plan electoral o atare amînare, ea nu poate ajuta, în plan politic, și mai ales, economic, la nimic. Nouă și probabil, majorității comentatorilor politici de la noi o asemenea concluzie ne sună ca un loc comun, la îndemîna chiar a celui mai puțin instruit cetățean. E într-adevăr un loc comun, dar numai pentru cei a căror vedere nu este împăienjenită de capricii, vanități și stupizenie. Pentru ceilalți e aproape o idee nouă și incredibilă. Abia asta e o fatalitate.

„L"

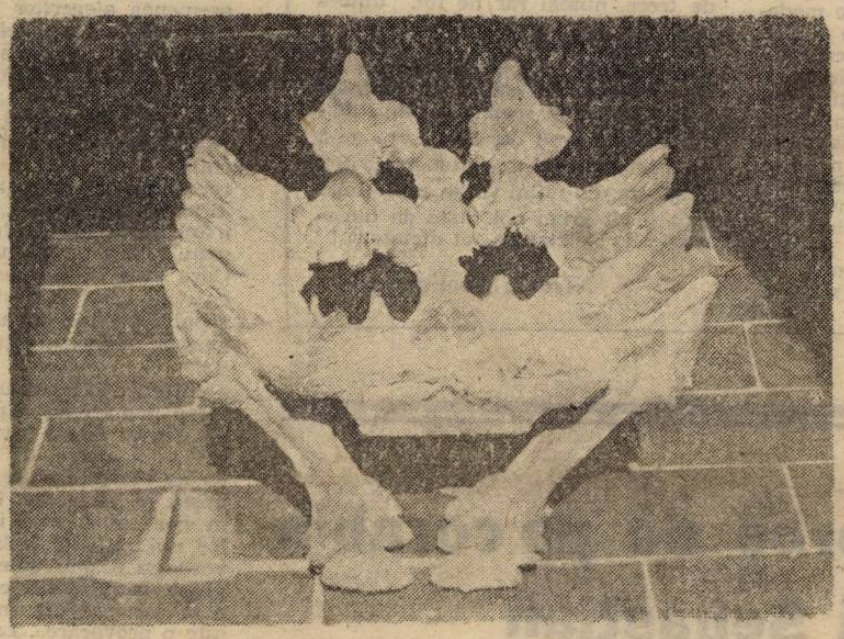

Cronica literară
de Florin Manolescu

O COBORÎRE ÎN INFERN

Momos
de Ștefan Agopian

CINE CONDUCE ROMÂNIA ?

Pe muntele cunoașterii

Am urcat pe
Muntele cunoașterii
Să privesc lumea

Lumea suferă fără speranță

Utopiile se prăbușesc
Pe spinările noastre.

Ion Miloș

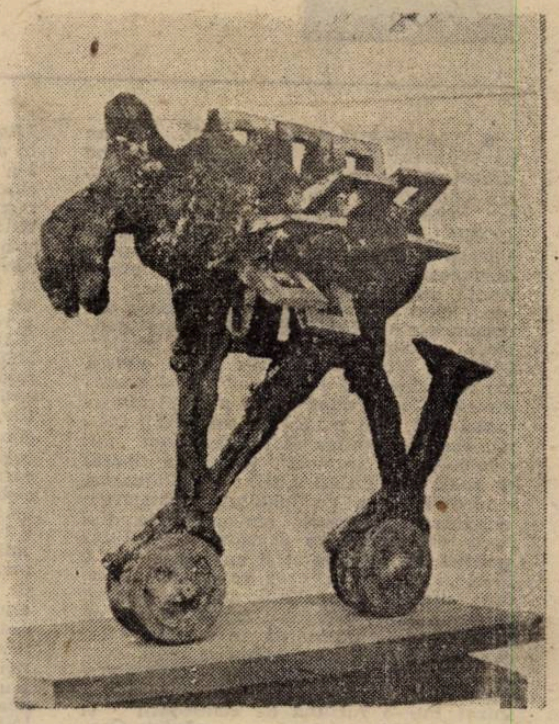

FLANNERY O' CONNOR

Bucuriile căminului

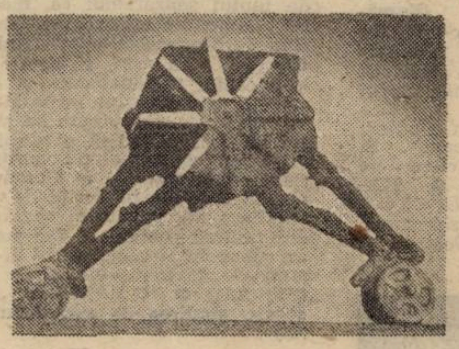

Poeme de Vladimir Holan

Ilustrațiile din acest număr sînt reproduse după lucrări ale sculptorului Ioan Bolborea, expuse la Galeria „Simeza". Fotografiile au fost realizate de Emil Berdeli.

Luceafărul

Director
LAURENŢIU ULICI

Redactor şef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacţie
MIRCEA CROITORU

semn

Dictatura, tot dictatură

Fiecare epocă/perioadă istorică are — oricît ar părea de ciudat — în centrul ei un cuvînt, un grup de cuvinte. Oricît ar părea de ciudat, din generaţie-n generaţie, sau mult mai rar, limba, aceeaşi, se schimbă. Probabil însă că nu esenţial. Viaţa noastră, a oamenilor, este tiranizată copios de cuvinte. Chiar faptul că „la început a fost cuvîntul" ne spune limpede că nu sîntem decît nişte realităţi de categoria a doua, dacă nu cumva chiar nişte derivate jalnice, nereuşite. Să nu se creadă însă că el, cuvîntul, e modelul. Nu, nici vorbă. Căci nu sîntem tiranizaţi întotdeauna de cuvîntul care exprimă ceea ce am fi înclinaţi să credem că este esenţa vieţii noastre la un moment dat. Dar dacă stau şi mă gîndesc mai bine, există şi-n cadrul cuvintelor, exact ca-n viaţă, tirani mai mari şi tirani mai mici, echivalenţi celor regionali sau judeţeni sau locali. Cuvîntul — tiran general, care ne stăpîneşte pe toţi, se-ntîmplă adeseori să fie mai aproape (decît celălalt, micul strop al unei zone) de esenţa epocii. Dacă aproape cu toţii am îmbrăţişat şi ţinem strîns forma sonoră şi grafică „democraţie", diferitele vîrste îşi au jelibonurile şi rock-urile şi pensiile lor. Se observă că, mai ales cu privire la tiranul general, forma este repede golită de conţinut, pentru a putea să circule mai uşor din gură-n gură, din pagină-n pagină şi nicidecum din minte-n minte. Săvîrşim un fel de crimă rituală cînd, fără să ştim sau ştiind, extragem o vorbă din fondul general al limbii noastre şi-l punem în centrul preocupărilor, în templul unde îl bolborosim pe urmă cu toţii, fără deosebire de sex, naţionalitate, rasă, clasă şi tot ce mai voiţi. Nu ştiu dacă păianjenul venerează mai pe urmă carcasa insectei pe care a golit-o de conţinut, dar ea se păstrează mult timp într-un ungher al pînzei sale, căci păianjenului altcineva decît el îi face curat prin casă. Dar şi nouă, ucigaşi de cuvinte prin venerarea lor în temple nevăzute, de aer, tot istoria, adică altcineva, abstract, ne face curat în creiere, din mie în mie de ani, ori şi mai rar, ori şi mai des. În creierele proprii în care locuim şi pe unde trece, numai rar de tot, umbra vreunei vorbe, făcînd să fluture o idee ţesută de mult, de altcineva, ca să se prindă în această insectă de preţ, cuvîntul. Şi căruia ne înclinăm fără să ne dăm seama, ca unui dictator, mult timp după ce l-am ucis, l-am împăiat şi l-am prelucrat astfel ca să dea din mîini şi din cap numai cum şi cît vrem noi. Asta da dictatură ! Sau : dictatura tot dictatură !

Nicolae Prelipceanu

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● TIA ŞERBĂNESCU : ...„dl. Brucan pare un profesor şi un prezicător bine dresat. Păcat că n-avem atîtea giste pentru cîte sfaturi ucigătoare are domnia sa". **(România liberă)** ● FLORIN DIACONU : „În realitate, ceea ce afirmă dl. **Văcaru şi aliaţii săi politici este pură demagogie**, desprinsă **direct** din experienţa anterioară a domniilor lor, atunci cînd afirmau recitind cu patos din documentele P.C.R., «vom face totu' pentru...» şi nefăcînd în realitate nimic". **(AZI)** ● FLORIN IARU : „Mai există loc de iertare, de ispăşire. Pînă şi preşedintele Iliescu, după tot ce a făcut rău acestei ţări, mai poate ieşi curat din scenă. Dar s-ar putea să nu fiu decît un om cu capul în nori". **(România liberă)** ● ILIE COSTANDACHE : „Infatuarea, egoismul, lipsa de loialitate, manevrele obscure şi interesele personale ale dlui Radu Cîmpeanu au dezagregat o forţă politică de prim rang şi au compromis o idee. Actualmente, ceea ce a mai rămas din «locomotiva» P.N.L. zace la revizie şi nu mai există nici o şansă ca ea să intre pe linia Cotroceni. În cel mai bun caz, «mecanicul» ar trebui aruncat peste bord". **(Tineretul liber)** ● OCTAVIAN PALER : „Partidul Naţional Liberal a intrat într-o furtună de contestaţii şi convulsii interne după ce a părăsit Convenţia Democratică. Acuzaţiile cele mai drastice vorbesc de oportunism, de trădare, de punerea ambiţiilor unor lideri deasupra intereselor naţionale". **(România liberă)** ● ANONIM : „Într-un interviu acordat revistei «Opinia studenţească», dl. Radu Cîmpeanu a declarat, răspunzînd unei întrebări privind autorul (român sau străin) pe care îl citeşte : «Citesc acum un român care nu e autor, ci general de poliţie — dl. Suceavă». Şi cînd te gîndeşti că Lenin îl citea pe Cernişevski". **(Expres magazin)** ● MATAHALA JACKSON şi HELENA VON DRACICOVA : „O tînără şi simpatică studentă de la Academia de Teatru şi Film (secţia regie) a sosit pe neaşteptate şi l-a anunţat pe dl. Vadim Tudor că l-a ales ca subiect pentru un film închinat personalităţilor politice ale momentului". **(România Mare)** ● LILI TANASOFF : „Nu dură mult şi ejacură, stropind-o pe Carolina pe tot corpul. Mai rămăseseră cîteva picături de spermă care tocmai se scurgeau gata să cadă, dar pe care Carolina nu le lasă să se piardă". **(Prostituţia)** ● LIGA PENTRU PROMOVAREA OBSCENITĂŢII PRIN PROHIBIŢII : „Scrisoare de mulţumire şi încurajare, tov. Gh. Funar, primar al municipiului din Cluj. Mult stimate şi iubite tov. prim. Prin înţeleptele Dvs. măsuri concrete şi dispoziţii draconice (bine faceţi că nu ţineţi seama de toleranţa excesivă a guvernanţilor actuali !) v-aţi cîştigat, la numai cîteva săptămîni de la alegerea Dvs., merite inestimabile. Ţineţi-o tot aşa ! Deşi nu aveţi decît patru ani la dispoziţie, poate — prin zelul Dvs. exemplar — veţi reuşi să terminaţi ceea ce părintele scornicesţean al naţiunii n-a apucat să radă într-un sfert de secol". **(Academia Caţavencu)** ● DAN IOAN MIRESCU : „Mai în glumă, mai în serios, noi zicem că este un avertisment pentru cei care ne înduioşesc hotarele". **(Politica)** ● EDUARD-VICTOR GUGUI : „În INFRACTORUL a apărut un articol care a trecut neobservat şi care dă explicaţia întregii activităţi a revistei ROMÂNIA MARE şi a partidului său. Este vorba de faptul senzaţional că, marele patriot C.V. Tudor nu este român. Gazeta cu pricina îi deconspiră adevăratul nume — **Corneliu Vadimski. În acest context sînt explicabile naţionalismul şi extremismul** gazetei şi partidului intitulate în acelaşi fel, deoarece, după cum se ştie, românii **nu au fost niciodată extremişti.** Extremişti au fost numai cei veniţi din afară, care, odată stabiliţi în România, şi-au pus în aplicare planurile de subminare şi anihilare ale poporului român. C.V. Tudor nefiind român — Vadimski nu este un nume de român, dinsul şi-a luat alt nume — devine explicabilă atitudinea". **(Baricada)** ● H. PARCEA : „Popa Tatu scoate gîndirea de sub sutană". **(Cuvîntul)**

Petre Stoica

dictatura personală

Adevărul anticonstituţional

„O întoarcere la adevăr este mai necesară ca oricînd", scrie Regele Mihai în Mesajul său către Ţară de 10 Mai, anul acesta, anunţînd că speră să nu fie „împiedicat de a reveni în ţară pentru a-mi servi poporul şi de a-l ajuta să iasă din mizeria morală şi materială"... Mesajul în sine avînd să întreţină, între timp, o jalnică furtună antimonarhică oficială...

Nu ştiu, poate alţii o iau în tragic, dar mie mi se pare amuzantă ieşirea din minţi prezidenţială faţă de monarhie, delimitările F.S.N.-iste bicefale şi delaţiunile proferate de la microfoanele cu circuit închis din Parlament, apărătoare ale Constituţiei — Constituţie ce a avut parte de un referendum în 8 decembrie 1991 manipulat, manipulat asemenea alegerilor libere din 20 mai 1990 ! Opinia publică fiind iar prinsă, programată în acest sens, pe picior greşit, în plină confuzie...

Ipoteza restaurării monarhiei nu poate, pur şi simplu, să elimine din start. În mintea unei anumite părţi a politicienilor noştri, ciocoismul şi impostura republicană comunistă ? Bancul cu justificarea spiritului „republican" la românii de la 1848, chiar dacă în fruntea statului era propus un **domn** iar Al. I. Cuza avea să fie numit de G. Călinescu, vai, „întîiul nostru preşedinte de republică", rămîne un semn de alienare a subconştientului nostru colectiv.

Altfel, anticonstituţionalismul reînvierii monarhiei, atîta cîtă e, în România de azi este o invenţie a noii democraţii : a clama, de la cele mai înalte trepte ale piramidei politice, că tot ce mişcă în ţara asta, în mass-media sau în particular, este împotriva intereselor naţiunii şi trebuie interzis dacă vorbeşte despre monarhie, dînd de gol proba legitimităţii ei istorice permanent ascunse, deturnate sau falsificate, este o provocare... La mijloc stînd aceleaşi obsesii de păstrare a puterii postcomuniste cu orice preţ, aceleaşi forţe obscure care-şi fac mendrele, ultraperfecţionate în diversiune : faptul că, fie şi firav, ar putea să fie regăsit, să regenereze în memorie trecutul glorios monarhist, furat la 30 decembrie 1947, să învie prin intuiţie, mai degrabă, decît prin documentare (vă puteţi închipui o televiziune liberă care să readucă pe tapet faptele necontrafăcute ale Regilor României şi guvernanţilor lor ? În nici jumătate de an întreaga Românie ar exploda, promonarhistă ! N-aţi văzut ce nenorocire s-a declanşat în mediile oficiale cînd s-a îndrăznit pe micul ecran să se dea cîteva minute, acolo, de peliculă documentară, de arhivă cu un rege autohton sau altul ? A fost sfîrşitul lumii : nu e clar? Groaza „republicanilor" de la Putere că ar putea să-şi piardă amărîtele lor de poziţii sociale îi scot la război pe faţă !), îi pune permanent în alarmă.

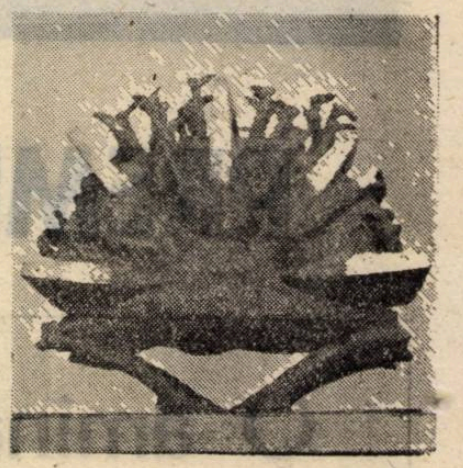

Cu totul premeditat fiind, nu degeaba şi faptul că în Constituţia F.S.N.-istă au fost prevăzute lucruri care nu se pot schimba, la o adică, nici după ce va fi ales un nou Parlament ! Ghiciţi care lucruri, între altele ? Nu se poate schimba „forma de guvernămînt", de exemplu, aţi ghicit, adică republica ! **Organizarea unui eventual referendum pentru monarhie fiind deja un fel de lovitură de stat !** Vă daţi seama ce politruci neocomunişti clarvăzători, profesionişti, avem, de fapt în fruntea ţării : nimic nu le-a scăpat din vedere, ei au ţinut mereu cont că oricînd monarhia ar putea să revină, de drept, naturală, în continuitatea istoriei în România...

În sfîrşit, despre „golanii" Pieţei Universităţii (22 aprilie — 13 iunie 1990, zi şi noapte) cărora eu le sunt naş religios, făcînd aici atîta caz, căsătoriţi civil anume de Ziua Proclamării Regatului, la 10 mai 1991, aflu, tîrziu, că ei sunt — pe cuvînt de onoare — „republicani" convinşi, „republicani din Opoziţie însă, membri activi ai P.A.C.", interesaţi să promoveze idealismul platonician în acest sens, te pomeneşti...

(Va urma)

Liviu Ioan Stoiciu

PREMIILE UNIUNII SCRIITORILOR PE ANUL 1991

În urma şedinţei de lucru din 21.V.1992, Juriul constituit din : Mircea Martin (preşedinte), Ştefan Agopian, Cezar Baltag, Al. Cistelecan, Aurel Covaci, Bedros Horasangian, Florin Manolescu, Mircea Mihăieş, Adrian Popescu, Cristian Teodorescu şi Doina Uricariu a hotărît acordarea următoarelor premii pentru literatura editată în 1991 :

POEZIE :

— PETRE STOICA : Piaţa Tien An Men II, Ed. Albatros

— LIVIU IOAN STOICIU : Poeme aristocrate, Ed. Pontica

PROZĂ :

— PAUL GOMA : Ostinato, Ed. Univers

— DUMITRU ŢEPENEAG : Zadarnică-i arta fugii, Editura Albatros

TEATRU :

— MATEI VIŞNIEC : Omul care vorbeşte singur, piesă apărută în revista Teatrul azi, nr. 1—2 pe 1991

CRITICĂ LITERARĂ :

— ADRIAN MARINO : Biografia ideii de literatură, Ed. Dacia

— GELU IONESCU : Anatomia unei negaţii, Ed. Minerva

PUBLICISTICĂ :

— ION IOANID : Închisoarea noastră cea de toate zilele, Ed. Albatros

— MIRCEA CIOBANU : Convorbiri cu Mihai I al României, Ed. Humanitas

LITERATURĂ PENTRU COPII :

— FLORENŢA ALBU : Copilărinde, Editura Ion Creangă

DEBUTURI :

— IUSTIN PANŢA : Obiecte mişcate (versuri), Ed. Eminescu

— MIHAI IOAN COCHINESCU : Ambasadorul (roman), Ed. Cartea Românească

— LUCA PIŢU : Naveta esenţială (eseuri), Ed. Moldova

LITERATURA MINORITĂŢILOR :

— BALLA ZSOFIA : A páncél nyomai (Urmele armurii) Ed. Kriterion

— DRAGA MIRIANICI : Rastevano detinstvo (Copilărie fericită), Ed. Kriterion

TRADUCERI DIN LITERATURA UNIVERSALĂ :

— C.D. ZELETIN : Baudelaire : Florile răului, Ed. Univers

— JEAN GROSU : Milan Kundera : Iubiri ridicole, Ed. Univers

TRADUCERI DIN LIMBA ROMÂNĂ :

— ANNIE BENTOIU : Gellu Naum : Partea cealaltă (L'autre côte), Ed. Cartea Românească

OPERA OMNIA :

— ŞTEFAN AUGUSTIN DOINAŞ

PREMII ONORIFICE PENTRU ÎNTREAGA ACTIVITATE :

— MONICA LOVINESCU

— VIRGIL IERUNCA

— DORIN TUDORAN

Premiile au fost sponsorizate de : Gazeta de Transilvania, Editura Aldomar, Editura Echinox, Fundaţia Expres, Editura Moldova, S.R.L. Casa Romană, S.R.L. Vanghelis. Decernarea a avut loc luni, 25 mai 1992, la sediul Uniunii Scriitorilor.

minimax

Bon anniversaire!

Guvernanţilor de azi ai României, întîi emanaţi, apoi votaţi la 20 mai 1990 cu o majoritate zdrobitoare (şi-aşa, zdrobiţi, am rămas), în fine, mai tirziu primeniţi cu ceva zişi liberali, agrarieni şi ecologişti, de-aceeaşi factură. Lor, de bună seamă, li se cuvine urarea din titlu, la împlinirea a doi ani de cînd sufragiul poporului i-a impus, cum se spune, în fruntea Ţării. Doi ani în care performanţele F.S.N. (chipurile acesta este partidul de guvernămînt căruia îi datorăm totul) s-au şi se vor mai dovedi încă multă vreme, într-adevăr spectaculoase. Depăşind cu mult toate aşteptările ! Oricum, vindecîndu-ne definitiv de viciul mirării.

Tocmai de aceea, n-a fost cîtuşi de puţin surprinzător că, deşi impasul politic este acum mai evident ca oricînd, Puterea n-a pregetat să-şi anverseze împlinirea celor doi ani. In două variante, ambele la fel de nonşalante. Adică cinice.

Întîi, s-a proţăpit **în faţa naţiunii —** după cum scrie pe genericul emisiunii tv ce ne-a fericit cu prezenţa-i — un reprezentant al F.S.N. sau, mă rog, a ceea ce a (mai) rămas (din) F.S.N. Să facă deci bilanţul. Frumos ca o poveste depănată la gura sobei, ori lîngă calorifer, dacă ar fi să dăm crezare bîrfelor din smîrcurile „României Mari" despre povestitor. Dl. deputat Constantin Sorescu. Domniei sale i s-a repartizat rolul de a recita CLIPA DE ADEVĂR — aşa s-a intitulat basmul. Două la primărie, două la catindrală ş.a.m.d. F.S.N. şi-a implementat peste tot şi în toate privinţele steagurile victoriei. O victorie cu semnificaţie şi rezonanţă nu doar locală — recita sus-pomenitul —, pen' că România reprezintă astăzi o garanţie a stabilităţii în Estul Europei. Citat. Stat de drept ? Economie de piaţă ? Visuri rozalii la 20 mai '90 dar pe care guvernarea fesenistă le-a transformat în realităţi. Curat stat de drept. Curat economie de piaţă. Şi de piaţă şi curat curată. (Doar nu degeaba avem şi noi ecologiştii noştri cuplaţi la guvernare, îndeosebi onorabilul şi stimabilul compatriot Herr Profesor Doctor Dolphi Drimmer, eventual candidat la şefia mişcării „Greenpeace" şi pentru care oamenii din părţile Sibiului strîng acum fondurile necesare înălţării unui bust în mărime naturală, spre veşnică pomenire.) La care a mai adăugat deputatul cu vorbire răspicată : pămîntul. Cel redat ţăranilor. Cît şi cum, asta e altă poveste. Atenţie însă !, ne-a avertizat dl. C. Sorescu. Forţele neocomuniste încearcă o revanşă. Referindu-se domnia sa la toţi fesenistii mutanţi regrupaţi din mers într-un alt partid, iliescofil zic răii de gură, partid ce şi-a găsit, se pare, lăcaş şi într-o fostă clădire ce prisosea S.R.I.-ului. După care, nu peste multă vreme, a urmat în aceeaşi seară de marţi 19 mai varianta 2 a bilanţului aniversar. Varianta prezidenţială. Abia întors dintr-o vizită de lucru oficială de peste Prut, dl. Ion Iliescu şi-a continuat campania electorală singulară citind telespectatorilor propria-i versiune despre starea actuală şi perspectivele României. Întru liniştirea tuturor. Deoarece acum putem fi siguri că alegerile parlamentare şi prezidenţiale se vor ţine cîndva pe la toamnă şi musai concomitent. Aşa, ca să se termine naibii o dată cu rîvna unora ce şi-au închipuit că se poate schimba ceva, bunăoară, Constituţia, cît priveşte modalitatea de alegere a preşedintelui sau forma de guvernămînt. Că amînarea asta ar putea avea urmări catastrofale, nu-i bai. Văzînd şi făcînd, iar americanii n-au decît să-şi ţină clauza şi ar face bine să nu ne mai dea lecţii de democraţie cînd am văzut doar cum se poartă cu negrii. În rest, una peste sau lîngă alta, nimic nou în textul citit de preşedinte, decît doar un concept ce s-ar putea să facă şi carieră şi valuri. **„Complex politico-economic".** Cu referire la cei care, în mod organizat, şi-au folosit funcţiile politice ca să se pricopsească. (Chiar zău, ar fi de adăugat, la urma urmelor, e şi nedrept !, cînd te gîndeşti că bătrînilor activişti comunişti le-au trebuit 'jde ani, deloc uşori, să agonisească bob cu bob cît au înşfăcat peste noapte „lupii tineri".) Iar după cel de-al treilea raport al comisiei parlamentare care a purecat guvernarea Roman, ţinta loviturii este transparentă. Continuarea urmînd să se vadă.

Neîndoielnic însă, se anunţă nu doar o luptă dură între cele două fracţiuni ale Puterii, ci şi posibilitatea unei deteriorări accelerate şi grave a situaţiei politice, eventual coincizînd cu un război dincolo de Prut. Deşi nu mai era nevoie, pentru că oricine a vrut într-adevăr, a putut să se dumirească în privinţa adevăratelor intenţii ale guvernanţilor, acum, **amînarea sine die a datei alegerilor** prin malversaţii politice grosolane — cu implicarea nedisimulată a preşedintelui —, vine să confirme cele mai sumbre aprecieri şi bănuieli cu privire la natura reală a actualului regim politic din România. Căci se-adună-ntruna şi se corelează semne rele. Greva ceferiştilor şi cele anunţate de CNSLR (mai mult de jumătate din salariaţii economiei de stat) indică depăşirea pragului critic al acceptării politicii economice a guvernului. Şi, tocmai acum, poliţia a terminat întocmirea dosarului lui Miron Cosma, urmînd să-l aresteze ! Prin Parlament bintuie, s-ar părea, un fel de streche politică dar ceea ce se petrece de fapt este constituirea în pripă a unui partid al preşedintelui Ion Iliescu prin care se speră contracararea Convenţiei Democratice. In acelaşi timp, apare din ce în ce mai evidentă lehamitea marii majorităţi a societăţii faţă de ceea ce se întîmplă în sfera politică aşa cum, previzibil şi concludent, a dovedit-o nivelul de participare al ieşenilor la scrutinul electoral local. Şi astfel, treptat, se conturează toate caracteristicile definitorii pentru o situaţie pre-dictatorială : criză economică acută, disperarea şi atomizarea societăţii, generalizarea corupţiei, instituţiile democratice (Parlament, partide, Justiţie) îşi pierd văzînd cu ochii autoritatea ; prefigurîndu-se dară, ca singură soluţie, intervenţia unei mîini forte, adică înarmată. Dar există şi „creierul" care s-o comande, chipurile pentru salvgardarea fiinţei naţionale. „Români, arma la picior !", ordonă Partidul România Mare. Coincidenţă (?!?), în aceeaşi zi cînd a apărut „ordonanţa" P.R.M., faţă de care în mod normal, M.Ap.N., S.R.I. şi M.E. trebuie să ia poziţie (iar dacă cele conţinute în text sînt false, Procuratura nu mai are cum să nu intervină), deci, în aceeaşi zi cînd ni se anunţa iminenţa intervenţiei armatei într-un conflict provocat în Ardeal de Ungaria şi U.D.M.R., „tribunul" aşa-zisei Partide Naţionale a apărut la televizor în calitate de lider politic. În fine ! Tot marţi, 19 mai, cînd, după doi ani de la alegerile cît de cît libere, societatea românească este mult mai departe de democraţie decît atunci. Există într-adevăr acum şi legi şi instituţii cu caracter democratic, există şi ceva germeni de economie de piaţă dar, la fel de evident este că, din ce în ce mai mulţi sînt cei ce compun o masă pregătită să-şi „recîştige" liniştea şi confortul unui alt regim dictatorial, eventual justificat cu o altă mitologie politică.

19 mai 1992

Şerban Lanescu

momos

Cine conduce România ?

Că în decembrie '89 România nu era condusă de nimeni şi a fost nevoie de o „emanaţie" care să pună mîna pe putere, o întrebare cel puţin de bun simţ se pune astăzi (21 mai 1992) : mai este „Emanaţia" din decembrie '89 conducătoarea ţării ? Chiar şi omul simplu îşi dă seama că nu. Imediat după „emanare", gazele toxice emise de regimul comunist în agonie s-au ales de cele nobile. Cooptaţii de atunci au renunţat imediat (sau aproape imediat) la funcţia ignobilă de emanat. Cei care se doreau neapărat şi cu orice chip emanaţi au strecurat însă şi ei gazul mirositor şi unii ca Iulian Vlad au ajuns la puşcărie, alţii ca Verdeţ (cred că Ilie) au fost lăsaţi liberi, dar nu cu vreun drept imediat şi major. Cei trei mari „revoluţionari", într-un fel chiar revoluţionari, Dan Iosif, Gelu Voican-Voiculescu şi Cazimir Ionescu şi-au făcut, fiecare după ştiinţa şi viclenia moştenită de la strămoşi, mendrele : unul cu un sac de bani verzi şi cu trei sau patru diamante „cît oul de gîscă", cum se spune în basme, altul cu familia Ceauşescu (tată-mamă) şi cu armele pe care (refulat fiind?) le găsea pe toate drumurile, ultimul cu măsura negustorului dîmboviţean care ştie că în vremuri de zaveră nimeni nu mai controlează dacă vinzi cu ocaua mică dînd-o drept aia mare. Aştia trei şi-au îndeplinit poftele ce le pofteau. Rămîn însă în discuţie şi ceilalţi doi, adevăraţii emanaţi, revoluţionari cît negru sub unghie, extraşi cu cleştele securist din anonimatul lor călduţ pentru a ne fi puşi ca o stea în frunte. Roman, ovrei deştept, întîi a făcut la repezeală cîteva milioane (zeci, sute ?), administrîndu-şi semnătura pe hîrtiuţe guvernamentale, Iliescu, mai rus, suflet nobil şi incoruptibil, a lăsat milioanele la îndemîna cîtorva consilieri şi a privit patern la „cheltuirea" lor. A adus minerii de cîteva ori la Bucureşti, simţind astfel sufletul revoluţionar al maselor care mătură totul în calea lor, a vorbit de omul nou şi Paste, în fine, a huzurit după mintea şi înţelegerea lui şi a alor săi.

Vremurile însă s-au dus pentru Petrică mai repede, pentru Iliescu la fel de repede, numai că El îşi consumă timpul în lentoarea timpă a celui care crede la nesfîrşit în norocul care a dat peste el.

Acum norocul s-a sfîrşit şi ţara se zbate fără a şti unde sînt cei care o conduc. Stolojan (ol.), parlamentul, preşedintele nu mai conduc de fapt nimic. Să sperăm că vidul creat nu ne va pune iar în situaţia de a emana la repezeală ceva.

Ştefan Agopian

Istoria ca literatură

Colonelul Grigore Lăcusteanu îi datorează cariera sa literară, postumă, în întregime lui Camil Petrescu ; acesta e cel care, în calitate de redactor al nou apărutei **Reviste a Fundaţiilor Regale**, publica în 1934 textul propus de nepotul îndepărtatului reacţionar de la 1848 şi tot el îi consacră un comentariu entuziast, de unde reiese motivul neobişnuitei admiraţii : amintirile cam agramate şi oricum lipsite de adîncime ale militarului sînt văzute în ordinea autenticităţii, ca o expresie directă a unei personalităţi şi a unui temperament, „unicul document scris, autentic, pentru psihologia individuală românească... din veacul trecut". Romancierul e impresionat adică de consemnarea ca atare a afectelor (colonelul e un impulsiv, un coleric), gîndurilor (puţine dar ferme) şi actelor unui individ destul de naiv şi de suficient pentru a nu încerca să-şi disimuleze propria imagine în faţa hîrtiei albe, căci sinceritatea sa nu decurge din umilinţă, ci din orgoliul celui destul de mărginit pentru a crede că el are întotdeauna dreptate. Datorat, desigur, unor împrejurări speciale cum sînt pasiunea momentului pentru literatura gidiană, a actului, pentru autenticitate, precum şi paralelismului (în cea mai mare parte iluzoriu) cu propriile experimente autenticiste, entuziasmul lui Camil Petrescu nu se explică mai puţin şi prin precaritatea informaţiei lui istorice şi printr-o curioasă autoiluzionare. În primul caz mă refer la numeroasele alte amintiri şi jurnale din secolul trecut, cunoscute sau chiar tipărite la data aceea, care infirmă ideea de „unic document" (Aricescu, Băscălescu, Kretzulescu, Ionescu de la Brad, Peşacov, Papadopol Callimah, Nestor, Suţu şi cîţi alţii încă), mai toate acestea fiind scrise fără intenţia de a fi publicate ; în al doilea, îndrăznesc să cred că, de fapt, ceea ce a trezit admiraţia romancierului nu a fost propriuzis „autenticitatea" textului, ci forma ei ostentativ vulgară, suficienţa, lipsa de control, mitocănia personajului însuşi, cu alte cuvinte, Camil Petrescu transferînd asupra personajului istoric aura în care vedea un posibil personaj literar. Acesta îl fermeca cu „autenticitatea" lui, brutală şi inimaginativă, care îl aşeza la începutul unui şir de asemenea eroi, de la Moş Teacă la Tănase Scatiu ; cînd va fi obligat să zăbovească mai mult asupra epocii de lucrul la romanul – ratat — care i-a mîncat ultimii ani de viaţă, **Un om între oameni**, îl va vedea pe Lăcusteanu mai aproape de dimensiunile lui reale: „un amestec de aroganţă şi de sentimentalism declamatoriu".

Nu e mai puţin adevărat că, fără să fie „unic" şi chiar fără să fie „unicul izvor în literatura românească" pentru „realizarea concretului vieţii veacului trecut", textul lăsat de Lăcusteanu este foarte interesant din două motive : este o sursă de informaţii istorice — nu numai de date, ci şi despre atmosferă, obiceiuri — şi totodată este una din puţinele confesiuni, nearanjate, a unui reacţionar autentic, lăsîndu-ne astfel să pătrundem în mecanismul curios al unui om care merge împotriva curentului, susţinut numai de imensul său orgoliu şi de un egoism greu de imaginat, cu atît mai mult cu cît memorialistul nu simte deloc nevoia să le mascheze. Militar prin favoarea întîmplării, locotenent la şaptesprezece ani şi căpitan la optsprezece, Lăcusteanu se crede nedreptăţit că la trezeci şi şapte de ani e tot major şi-i forţează mîna lui Ştirbei să-l numească colonel, ceea ce şi obţine. Şi atunci, bravul militar se gîndeşte să se pensioneze „pentru mai multe cuvinte", dar mai ales „că nu aveam nici o perspectivă, căci rangul de general atunci nu era la noi, iar cît pentru leafă, aveam dreptul la pensie să o primesc ca şi în slujbă, atît eu, pe viaţă, cît şi nevasta şi copiii mei..." Şi pentru că demisionarul de 38 de ani nu obţine repede pensia cît salariul întreg, „mă duc la consulul rusesc Halcinski şi îi spui istoria pensiei". Consulul (cel căruia Gr. Alexandrescu îi dedică faimoasa poezie **Adio,** la încheierea misiunii sale la Bucureşti : „Pocit, faimos proconsul, model de tiranie... Adio ! lung adio şi fără revedere ! / Departe, mult departe te du din ţara mea, / Pustiul Siberiii te-aşteaptă cu plăcere, / Pămîntul să te-nghiţă şi dracul să te ia !"), după vechea obişnuinţă a consulilor ruşi, cheamă la el pe un director din minister şi-i dă dispoziţie ca pînă a doua zi „jurnalul" să fie semnat : „A doua zi eram aşezat la pensie" notează satisfăcut petiţionarul, care încheie : „În aceeaşi zi m-am dus de am mulţumit lui Halcinski şi nicidecum patrioţilor mei, Domnului şi miniştrilor, cărora le-am slujit douăzeci de ani... Iată dreptatea !" Într-adevăr...

Expresia lui Lăcusteanu, care îmbină adesea incultura şi tentaţia frazelor radicale, sună caragialeşte pe alocuri : armata, zice el, îl iubea pe Ghica „în consideraţia sublimei sale administraţii ca şeful oştirei" deşi această era de fapt „condusă... de generalul Chiselev", iar la Braşov, trecînd prin vămile repetate, mai cu complicitatea ofiţerului, mai cu cîţiva galbeni strecuraţi vameşului austriac, răsuflă uşurat şi marţial : „Aici se termină suferinţele prin care am trecut cu sacrificul vieţii mele, vrînd să fiu ostaş credincios guvernului legitim..." Omul era însă curajos ; cînd mulţimea îi opreşte trăsura şi vrea să-l dezarmeze, el se opune cu arma în mînă : „m-am aruncat pe capră, pe de o parte apărîndu-mă cu sabia de dînşii, iar pe de altă parte împungeam caii ca să meargă. Unul mai curajos dintr-înşii a sărit în trăsură...", iar cînd o santinelă, „un spînzurat de guardist", intră peste el să-l împuşte, „deodată am sărit asupra-i şi, cu o mînă i-am apucat puşca şi cu cealaltă l-am apucat de gît şi l-am trîntit la pămînt..." Aşa era omul, un amestec de ridicol, de venin şi de tărie de caracter şi meritul amintirilor sale este tocmai că ni-l înfăţişează fără fard ; document psihologic fiind, el nu este însă şi literatură, ci material pentru literatură.

În această calitate, material brut pentru literatură sau pentru istorie, amintirile colonelului — ca oricare altele de acest fel — au nevoie de explicaţii, de note. Recenta ediţie pe care o publică Muzeul Literaturii române la Editura Porto-Franco* reia notele ediţiei din 1935, ale lui Radu Crutzescu, odată cu „comentariul istoric" al lui I.C. Filitti. În jumătate de secol şi mai bine de la data primei ediţii, cunoştinţele de istorie a epocii au mai crescut însă şi se simţea nevoia fie a unor note suplimentare, care să completeze pe cele ale editorului, fie a altor note : problema articolului adiţional din Regulamentul organic e relatată pe dos de colonel, ca şi cum această stipulaţie care răpea în fapt autonomia Principatelor ar fi fost votată de Obştească Adunare (p. 39) şi nici o notă nu explică realitatea, deşi literatura problemei este extrem de vastă, între mişcările revoluţionare de la Brăila şi de la Bucureşti, din 1840, autorul face o legătură care n-a fost niciodată probată şi nici nu pare posibilă (p. 46—47), şi aici lipsind o notă foarte necesară, relatarea ciocnirilor dintre turci şi pompieri, la cazarma din Dealul Spirii (p. 90) de asemenea nu coincide cu alte relatări etc.** Nici personajele care apar în text nu sînt întotdeauna identificate, directorul vămii din Braşov de pildă, „un slavon anume Vasitz, ultrarevoluţionar şi în relaţii cu cei de la Bucureşti" (p. 86) fiind de fapt doctorul român Pavel Vasici, „unul din cei mai activi prozatori români din Transilvania", după cum apreciază **Dicţionarul literaturii române de la origini pînă în prezent.** Editorul volumului adaugă însă în această ediţie un glosar, foarte necesar într-adevăr, dar insuficient şi cu multe greşeli ; la un rapid sondaj în text găsesc cuvinte rare neexplicate, precum **familia** (p. 4), rusism care înseamnă „nume de familie", **cavalerie** (p. 25), care înseamnă „decoraţie", **obvachta** (p. 27), adică „serviciul de gardă", **bivuac, măglişitor, a obşti** ş.a.m.d., iar în glosar găsesc termeni incorect definiţi precum franţuzismul **parsemată** (explicat ca „îmbrăcăminte pestriţă" deşi contextul de la p. 43 arată clar sensul de **presărat :** „valtrapuri de catifea... parsemate cu bucăţi de aur"), **asiejată** („alcătuită, compusă"), **baş boier** („staroste boieresc") **cernă** („a înnegri" ; de fapt e tot franţuzism, cf. p. 45, „au cernat acele hanuri", adică au înconjurat), **proroga** („a anula"), **trampă** („schimb în natură, troc") etc. Dacă mai adăugăm şi faptul că bibiliografia este incompletă (lipsesc trimiterile la foiletonul lui Perpessicius, în **Opere,** VII, la nota lui Iorga, în **Revista istorică,** 1934, la **Societatea de mîine,** 1937), că istoria familiei poate fi astăzi mult extinsă prin actele publicate în **Arhivele Olteniei** în special, că principiile filologice de transcriere sînt confuze (editorii au încercat să păstreze „particularităţile **grafiei** şi **pronunţiei** autorului, caracteristice graiului muntenesc", subl. ns.), avem imaginea unei ediţii foarte interesante dar perfectibile în toate, în afara prefeţei lui Petru Creţia, care este într-adevăr remarcabilă, surprinzînd în două pagini esenţa personajului şi a „literaturii" sale.

Mircea Anghelescu

* **Amintirile colonelului Lăcusteanu,** ediţie, text stabilit, note şi comentarii, bibliografie, glosar şi selecţie critică de Sande Vîrjoghe, prefaţă de Petru Creţa, comentariu istoric de Ioan C. Filitti, Galaţi Ed. Porto-Franco, f.a., 220 p.

** Nu înţeleg de ce notele lui Radu Crutzescu sînt revendicate, pe pagina de titlu a cărţii, de actualul editor.

Feminine

Între efectele ridicole ale feminismului (de prin alte părţi), cu deosebire lipsite de temei sînt prescripţiile lingvistice, încercările de a modifica uzul prin noi practici „nediscriminatorii" : pentru a elimina, de pildă, nedreptatea presupusă de utilizarea unei forme de masculin (deci reluată prin pronume masculin) pentru profesii şi roluri sociale. Instanţa abstractă **autor, cititor, cercetător** etc., gîndită în afara opoziţiilor de sex, e desemnată în mod normal printr-o formă masculină. Nu şi în textele angajate în disputa feministă — care, printr-un artificiu inutil din punct de vedere lingvistic, vor dubla, la fiecare pas — sau chiar vor înlocui — formele masculine prin corespondentele lor feminine. Într-un asemenea text, chiar ştiinţific, se va spune, de exemplu, că cititorul/cititoarea stabileşte... ; el/ea — sau ea/el, sau pur şi simplu ea — decodează..." ş.a.m.d. Observam acum vreun an că şi în presa noastră se manifestă o asemenea (uneori neizbutită grafic) dublare : în cazul horoscoapelor — unde nu e, desigur, vorba de tendinţe feministe, ci doar de o relaţie specifică cu publicul, textul urmînd să creeze impresia că se adresează fiecărui cititor în parte, diferenţiat, individualizat. În rest, pentru limba română actuală interesant este doar ce se întîmplă cu numele de profesii în relaţie cu purtătoarele lor de sex feminin. Problema e veche şi despre ea s-a scris destul, observîndu-se tendinţe diferite în limbajul standard şi în cel familiar. Neologismele nume de profesii şi funcţii moderne au intrat în limbă, în multe cazuri, cu o unică formă — gramatical masculină : **medic, avocat, ministru.** Româna dispune totuşi de multe sufixe concurente cu care se poate obţine, de la forma masculină, un feminin care să denumească fie soţia unui profesionist, fie (mai frecvent astăzi) femeia care practică respectiva profesie : **-ă, -că, -e, -easă, -esă, -iţă, -oaică, -oaie** etc. Ataşarea acestor sufixe la neologismele masculine generează însă, în multe cazuri, conotaţii familiare şi chiar depreciative. Diferenţa dintre **doamna doctor** şi **doctoriţa** e reală ; neutralizată în unele situaţii, ea devine evidentă în situaţia de comunicare cea mai caracteristică, în adresarea către persoana în cauză ; în acest context situaţional, e admisă doar prima formă (să ne imaginăm, altminteri, enunţul „Doctoriţă, te caută cineva !"). Stilul înrăit, varianta literară a limbii actuale preferă deci (ca şi în alte limbi) folosirea formei masculine, într-un context care s-o dezambiguizeze („Ana este medic generalist"). În situaţiile în care nu e posibilă referirea directă la o persoană identificabilă ca feminină, a apărut şi construcţia de tip „medic-femeie" ; destul de multe exemple au fost înregistrate în limbajul rigid al presei din ultimii ani (vezi **Dicţionarul de cuvinte recente** al Floricăi Dimitrescu — **femeie-astronaut, femeie-cineast, femeie-detectiv, femeie-forjor** etc. — şi **Gramatica pentru toţi** de Mioara Avram. În **Tendinţe actuale ale limbii române,** Al. Graur considera că „în general se formează mai puţin feminine de la masculine" şi că, sub influenţă romanică apuseană, ar fi oricum preferat sufixul **-ă : doctoră, pictoră, ingineră.** Dacă ultimul exemplu e perfect normal şi foarte frecvent azi, celelalte două au rămas periferice şi artificiale comparativ cu uzualele **doctoriţă, pictoriţă.** Sufixul **-iţă** pare totuşi să fie unul dintre cele mai productive în limbajul familiar. Şi cum presa actuală preia masiv — şi cu îndreptăţire — forme ale acestui limbaj, găsim atestări pentru mai mult sau mai puţin întîmplătoarele **hard-rocker-i-ţă** („Opinia studenţească", nr. 7, 1992, 6) sau **„punker"-iţă** („Graffiti", nr. 2, 1992, 5). Derivatele şochează prin contrastul dintre baza foarte recentă, neasimilată total — şi sufixul vechi, azi simţit ca popular şi familiar (semne ale situaţiei hibride sînt, de altfel, cratimele şi ghilimelele folosite de autori). Apărute în publicaţii diferite, cuvintele ilustrează actualitatea fenomenului, preferinţa pentru un sufix ca **-iţă** — în anumite condiţii morfologice şi lexicale. **Gangsteriţă** („Flagrant", 26—27 oct. 1991, 2) mi se pare deja banal.

O oscilaţie interesantă se observă la cuvinte pentru care dicţionarele au validat o soluţie — nu se ştie dacă într-adevăr cea mai rezistentă. Pentru **redactor,** DEX-ul şi DOOM-ul înregistrează şi, implicit, recomandă femininul **redactoare.** Uzul furnizează însă şi forma **redactoră** („A fost agresată şi redactora Frontpress, acredidată" — „Azi", nr. 502, 1992, 2) sau, familiar, **redactoriţă.** În stilul „supravegheat" se preferă totuşi forma de masculin : „Domna X, Y., redactor la...". În Dicţionarul de cuvinte recente apare, culeş din presa anilor '70, compusul **redactor-femeie :** „Scrise numai de redactori-femei, cele două noi reviste vor da prioritate..." **Reporter,** cu femininul **reporteră** (DEX, DOOM), produce şi derivatele **reporteriţă** sau, cu o marcă depreciativă evidentă, **renorterească** („Foamea", nr. 22, 1992, 2). Rezerva de sufixe poate fi oricînd folosită pentru obţinerea de derivate ad-hoc, între care se stabileşte o ierarhie de intensitate a valorilor stilistice. Diferenţa dintre **poetă** (derivat) şi **poetesă** (împrumut, dar analizabil) nu mai are nevoie de comentarii.

Dacă adăugăm la cele de mai sus conotaţia depreciativă a femininelor obţinute din numele de familie (**Popeasca, Ioneasca**) şi, dintr-o altă categorie de fenomene lingvistice, ceea ce Jacques Byck a numit „femininul peiorativ" (forme feminine desemnînd — şi — persoane masculine, cu o valoare depreciativă accentuată : **leră, haha-leră** etc. ; articolul său din 1933 se încheia cu cuvintele : „Cred că faptele din limba română pe care le-am semnalat vor înlesni formularea unui principiu general al femininului peiorativ") revenim la realele sau posibilele dispute feministe — şi a vanelor ambiţii de a modifica tendinţe reale ale limbii.

Rodica Zafiu

O coborîre în infern

Liviu Ioan Stoiciu, JURNALUL UNUI MARTOR, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992

La aproape doi ani de la deznodămîntul puţin scontat al unei adevărate epoci sociale şi politice, **Piaţa Universităţii**, Liviu Ioan Stoiciu publică un zguduitor **jurnal de martor**, avînd el însuşi o istorie neobişnuită. Pentru că textul, apărut mai întîi în serial în revista **Contrapunct**, într-un moment în care publicaţia Uniunii Scriitorilor nu depăşea tirajul de 15.000 de exemplare, a fost predat „Editurii Universitas" la 15 ianuarie 1991, dar a dispărut în chip misterios cînd avea „bun de tipar" şi urma să se publice la împlinirea unui an de la consumarea sîngeroaselor evenimente din 13—15 iunie 1990.

Autorul, cunoscut mai ales ca poet prin cele patru volume de versuri apărute în anii '80, este în acelaşi timp unul dintre disidenţii „epocii Ceauşescu", pe care Puterea instalată la conducerea ţării după revolta din decembrie 1989 a încercat să şi-i apropie pentru a-şi justifica legitimitatea. A fost numit (după cum precizează o scurtă fişă biografică, plasată la începutul **jurnalului**) „în fruntea judeţului Vrancea", ca „preşedinte al CFSN/CPUN — «independenţi» — şi membru în Parlamentul Provizoriu ; unde va rămîne, necontestat, «să facă revoluţie», pînă la 5 martie 1990 cînd profund dezamăgit de spectrul neocomunismului care se instaura cu paşi repezi în România, se retrage în tăcere, locuit de «politica postrevoluţionară», şi vine la Bucureşti, redactor şef al revistei Uniunii Scriitorilor, **Contrapunct**, de unde va demisiona la 9 ianuarie 1991...".

Ceea ce s-ar putea observa de la bun început este faptul că prin simpla sa apariţie, **Jurnalul** lui Liviu Ioan Stoiciu confirmă complexitatea extraordinară a unui fenomen în legătură cu care imaginea noastră de ansamblu continuă să rămînă deocamdată tulbure. Desfăşurat pe parcursul a peste cincizeci de zile (între 22 aprilie şi 13 iunie 1990) şi comparat de mulţi, datorită finalului sîngeros pe care l-a programat Puterea, cu momentul Tien An Men, fenomenul **Piaţa Universităţii** a fost, fără discuţie cel mai complicat şi mai spectaculos cîmp de etalare a tuturor speranţelor, dar şi a frustrărilor de după decembrie 1989, iar felul în care diferitele instituţii (inclusiv cea prezidenţială) partide sau personalităţi ale ţării au reacţionat în faţa acestui fenomen a dat tuturor o indicaţie clară despre pulsul adevărat al societăţii postcomuniste româneşti.

Despre **Piaţa Universităţii** au fost redactate în ultimii doi ani mai multe **rapoarte** (al Comitetului Helsinki din România şi al Grupului pentru Dialog Social, al Puterii şi al Opoziţiei reprezentate în Parlament, Gheorghe Dumbrăveanu (mort în împrejurări neelucidate încă) a alcătuit o carte-document, cu ajutorul textelor publicate în aprilie-iunie 1990 în cele mai importante ziare şi reviste din ţară, poetul Petre Stoica a publicat şi el, în 1991, o impresionantă culegere de poeme politice, **Piaţa Tien An Men II**, firma IRIMAG SRL a înregistrat în august 1991 discul **Din cîntecele Golanilor**, de Cristian Păţurcă, Laura Botoiani şi Dr. Barbi, iar Valeriu Sterian şi „Compania de Sunet" au editat la rîndul lor în toamna anului 1991, discul **Vino,Doamne !**, în ambele fiind vorba de cîntecele lansate de la balconul Facultăţii de Geologie din Bucureşti. Relativ recent, chiar **banda desenată** şi-a luat ca subiect de inspiraţie evenimentele din aprilie-iunie 1990 (**Love Story în Piaţa Universităţii**, de Valentin Tănase), oferind însă, din păcate, un exemplu „de paradă" pentru cei care nu văd decît defecte în spaţiul culturii populare scrise („triviale", „paraliterare" sau „de consum").

Cartea lui Liviu Ioan Stoiciu porneşte de la ultimul „act" al Pieţei Universităţii (13—15 iunie 1990), trăit din plin de **poetul** transformat prin forţa lucrurilor în **reporter**, şi completat cu mărturiile altor participanţi la evenimente. Avem de a face, prin urmare, cu o **mărturie** importantă din mai multe puncte de vedere. Pentru că aparţine unui om a cărui probitate e deasupra oricăror bănuieli, pentru că e de cele mai multe ori **directă**, înregistrată adică „la faţa locului" şi mai ales pentru că reuşeşte să acopere cîteva secvenţe în legătură cu care nu există (cel puţin deocamdată) alte mărturii. În plus depoziţiile din **jurnalul** lui Liviu Ioan Stoiciu aparţin totuşi unui poet, care s-a văzut confruntat dintr-o dată cu o realitate pe care nici măcar cea mai înfierbîntată imaginaţie nu e sigur că ar putea-o inventa. I-a fost dat poetului Liviu Ioan Stoiciu să facă şi această experienţă cu totul ieşită din comun, o experienţă care prin datele ei esenţiale, echivalează cu o coborîre în infern.

În rezumat, după ce reconstituie (din auzite) acţiunea poliţiei de „curăţire" a

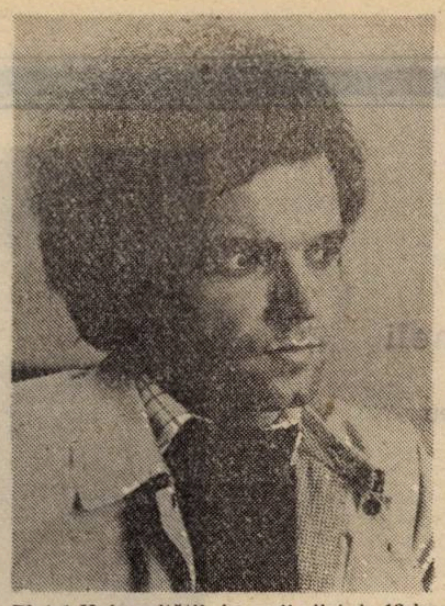

Pieţei Universităţii, în zorii zilei de 13 iunie 1990, „reporterul" asistă la explozia de violenţă din cursul aceleiaşi zile, pe un traseu care cuprinde Piaţa Universităţii, Poliţia Capitalei, Ministerul de Interne şi sediul SRI. Apoi intervenţia armatei („am văzut apărînd pe şoseaua cheiului Dîmboviţei, de după clădirea Casei de cultură şi a Policlinicii M.I., în viteză nebună, un vehicul de proporţii, pe roţi de cauciuc, necunoscut mie, o staţie mecanizată, cu un fel de rotor uriaş la vedere în mişcare în reacţie asemănător unei turbine sau asemănător unei autoutilitare pentru înălţarea sondelor, care va trece spre «Izvor», în urma lui rămînînd un fel de praf de sticlă, urît mirositor...") îl blochează în holul unei clădiri de pe Mihai Vodă, unde va rămîne ascuns în timpul nopţii şi de unde va auzi rafalele de arme automate, trase ca în timp de război. Odată cu ivirea zorilor va avea cutezanţa să-şi părăsească adăpostul şi să se îndrepte, din nou, spre Piaţa Universităţii, unde va fi surprins de mineri. Pe acest ultim itinerar, reporterul va trece pe lîngă mai multe bălţi de sînge închegat, în care s-au depus monede şi bancnote, ca pentru mort.

Poate că justiţia nu va lua încă mult timp în seamă depoziţia poetului (Comisia parlamentară care l-a audiat în acest scop n-a făcut-o). În schimb, sensibilitatea noastră şi, în cele din urmă, Istoria vor rămîne mereu impregnate de ţipătul acestor mărturii, care dovedesc că societatea românească poartă încă din plin stigmatul pe care peste patruzeci de ani de dictatură comunistă au reuşit să i-l aplice. Pentru că în centrul mărturiilor lui Liviu Ioan Stoiciu se află, de fapt, violenţa şi grosolănia de neimaginat a celor învestiţi cu obligaţia de a garanta, după decembrie 1989, democraţia şi speranţele unei explozii sociale anticomuniste. De aceea, poate că efectul cel mai puternic al mărturiilor lui Liviu Ioan Stoiciu este unul de contrast. Pe de o parte, **Piaţa Universităţii**, pe de alta, provocările şi mai ales ororile comise în ultimele trei zile de existenţă ale ei. Pe scurt, „extraordinara **Ţară a Golaniei**, cu precuvîntări de la Balcon imnuri, «kilometrul zero al libertăţii noastre», pancarte anticomuniste şi antiprezidenţiale, «punctul 8 al Proclamaţiei de la Timişoara», «caricaturi politice», apeluri, demascări, pe toate zidurile, antiguvernamentale, filme documentare nedifuzate la televiziune, cîntece, personalităţi la microfon, lideri apolitici şi «oameni de pe stradă care aveau ceva de spus»!", dar şi „aruncări de petarde, din maşini mici care dispăreau în dreptul baricadelor din Piaţa Universităţii, pe bulevardul Nicolae Bălcescu/pornirea sirenei de alarmă pe blocurile din jurul Pieţei Universităţii derutante, impresionante /infiltrarea unor foşti securişti, recunoscuţi, cu corturi, între «golani»/atacarea cu bîte («protocroniste», nemineresu...) a celor din corturi/ apariţia «puştoaicelor», una după alta, «puicuţe» care ţin neapărat să se «culce» în corturi, «că nu au unde să doarmă, fiind fugite, adică de acasă», fără acte. Prostituate ordinare ce vin să scuipe seminţe în faţa greviştilor foamei/. . ./trimitere de mîncare şi băutură otrăvite uşor, care să provoace indispoziţii grave şi intoxicaţii "

Faţă de estenţa „Golaniei" şi chiar faţă de provocările prin care s-a urmărit compromiterea **Pieţei Universităţii**, tot ceea ce s-a întîmplat începînd cu 13 iunie 1990 reprezintă o sfidare a spiritului, a imaginaţiei şi a bunului-simţ. Fără să se piardă în speculaţii pe marginea dedesubturilor acestor întîmplări, Liviu Ioan Stoiciu se rezumă să înregistreze **ororile** cu convingerea că tocmai imaginea exactă a acestei orori poate trimite în direcţia semnificaţiilor politice ascunse. Avînd la dispoziţie scenele descrise de „reporter", cînd societatea românească se află (pentru a cîta oară ?) la o nouă încrucişare de drumuri, nu mai e nevoie de accesul la scenariile secrete ale istoriei pentru a înţelege tîlcul tragediei care s-a jucat în iunie 1990. Minerii de lănţuiţi pe străzile Bucureştilor, sediile devastate ale partidelor politice aflate în opoziţie, soldaţii abrutizaţi, lovind, pe două coloane, arestaţii încărcaţi în dube sau urinînd somnolent de pe tancuri, anchetatorii care, pentru a smulge de la arestaţi depoziţiile dorite, răspîndesc în infernul de la Măgurele zvonul că în Piaţa Universităţii cărţile lui Mircea Dinescu au fost arse şi Marian Munteanu a fost omorît sau pe deasupra tuturor acestor orori, discursul preşedintelui Ion Iliescu („Dragi mineri. Mă adresez dvs. de astă dată mulţumindu-vă pentru răspunsul de solidaritate muncitorească pe care şi de astă dată l-aţi dat la chemarea noastră"), din dimineaţa zilei de 14 iunie indică limpede opţiunea adevărată a Puterii instalate în România la 20 mai 1990.

Aflat în punctul în care **mărturia** se întîlneşte cu **documentul**, cu **reportajul**, dar şi cu poezia, **jurnalul** lui Liviu Ioan Stoiciu este de fapt autobiografia unei lumi care ne cuprinde pe toţi şi în centrul căreia s-a aflat, timp de 52 de zile „Km 0" al „Zonei libere de neocomunism". Depinde în ce parte a acestei „autobiografii" ne plasăm.

Florin Manolescu

Caragiale, Heidegger şi perechea de ghete (I)

Cînd i se cer elemente de biografie pentru a fi adăugate unei „dizertaţiuni" asupra artei sale, Caragiale, refuzînd, face într-o binecunoscută scrisoare legătura directă între creaţia artistică şi meşteşugul cizmăriei : „Cînd ai dumneata o pereche de ghete, şi eftine şi potrivite, poartă-le sănătos, şi nu-ţi mai pese de locul naşterii autorului lor şi de-mprejurările vieţii lui, care n-au de loc a face cu ghetele d-tale."

În schiţa „O conferenţă" personajul-auctorial Nenea Iancu n-are ce face şi musai trebuie să ţină în faţa unui auditoriu feminin compus din admiratoare ale frumosului dizertaţia intitulată pompos şi ultimativ „Ce este arta?". În zilele de dinaintea conferenţei, din cauza puternicei emoţiuni, Nenea Iancu are friguri, umblă de colo, pînă colo fără să ştie încotro, vrea să fugă tocmai la Canada ca să-şi cîştige existenţa într-un mod onorabil, nu mai poate închide ochii, vrea să se sinucidă etc. doar pentru a scăpa de chinuitoarea întrebare la care va trebui să răspundă şi care îi ţipă şi îi sună în urechi ca şi trîmbiţa Apocalipsei : „Ce este arta ?".

Chiar în fatidica zi personajul nostru se duce să-şi ridice o pereche de ghete de lac comandate special pentru eveniment şi, ca prin minune primeşte de la Meşterul Florian, cizmarul, mult căutatul răspuns. Vorbindu-i despre meseria sa, acesta îi explică că într-o pereche de ghete se ascunde, în sinteză, întreaga lume : animale, păduri, mine de fier, de cărbune, petrol, plus priceperea şi talentul omului. Bineînţeles că Nenea Iancu, în faţa damelor, dezvoltă „artistic" parabola ghetelor (o metaforă derizorie pentru arta ca reprezentare şi sinteză a lumii) şi apoi „se dă jos de pe tribună, la rampă, şi, ridicînd unul după altul picioarele, îşi arată ghetele nouă...". După ce susţine astfel în mod strălucit conferenţa, va fi felicitat de una dintre gazde cu vorbele : „Frumos ne-ncălţaşi unchiule.". Iar cînd distinsa doamnă îi va întinde mîna pentru sărutare, Nenea Iancu va răspunde : „Mîna mi-o-ntinzi ? La cizmar altceva se întinde."

Atunci cînd este muncit de aceeaşi întrebare : „Ce este arta ?", Martin Heidegger (vezi **Originea operei de artă**) recurge tot la exemplul edificator al unei perechi de încălţări — nişte saboţi — desenată de Van Gogh. (Aici deschid o paranteză şi spun că, din punctul meu de vedere, eseul combină metaforic, parabolic diferite elemente „cărturăreşti" în acelaşi fel în care poemul combină elemente ale „realităţii". Amîndouă aceste genuri suprapunîndu-se, de fapt, prin intermediul **mărturisirii** biografice şi spirituale. Bineînţeles că într-un asemenea caz nu mai are nici o importanţă dacă în textul caragialean sînt incluse semnificaţiile la care eu, pornind de la acesta, ajung. Poate că la Caragiale nu-i vorba decît de nişte coincidenţe din care încerc să extrag, printr-o logică a metaforei, corespondenţe.) Dar, mai mult decît atît, filosoful german îşi desfăşoară teoriile despre artă folosind ca punct de plecare noţiunea de **ustensil** (produs meşteşugăresc), a cărui natură intimă ar consta în capacitatea de a sluji. Ustensilul, fiindu-ne familiar (avînd capacitatea de a ne inspira încredere, produs de noi pentru folosinţa noastră), poate fi un termen de compensaţie pentru opera de artă. Ustensilul (perechea de încălţări) „ocupă o poziţie intermediară între lucru şi operă". **(Lucrul**, în concepţia lui Heidegger, este, de exemplu, blocul de granit, reitatea simplă, care odihneşte în sine, nealterată.) „...ustensilul se dovedeşte a fi înrudit cu opera de artă în măsura în care el este un produs al activităţii umane. Cu toate acestea, opera de artă, prin prezenţa ei suficientă sieşi, seamănă mai degrabă cu simplul lucru, cu acea ivire a lui din sine şi cu neconstrîngerea lui la nimic (...) Astfel, ustensilul este pe jumătate lucru, dat fiind că e determinat de realitate ; şi totuşi el este mai mult. Dar în acelaşi timp el este pe jumătate operă de artă şi totuşi mai puţin, deoarece îi lipseşte suficienţa de sine propice operei de artă".

Nu voi încerca să refac traseul labirintic al „cercului hermeneutic" din studiul heideggerian. (Noica spunea că unul din defectele filosofului german ar fi acela că nu poate fi povestit.) Voi spune doar că, pînă la capăt, pentru Heidegger natura ustensilului este alta decît natura operei de artă şi că esenţa celei de-a doua nu se poate extrage din caracteristicile primului. Arta nu este, ca în parabola lui Caragiale, identică cu sau măcar simbolizată prin perechea de ghete. Ţinînd cont şi de unele observaţii ale filosofului voi încerca să deosebesc net între cele două: ce înseamnă să înţelegi arta ca pe un scop, „o suficienţă în sine" şi ce înseamnă să concepi arta ca pe un mijloc, ca pe o activitate meşteşugărească.

Prin simplul fapt al credinţei că întreaga lume a fost creată de Dumnezeu şi deci că ea, lumea cu tot ceea ce cuprinde, nu este decît un mijloc, un ustensil de ajungere la propria ei iluminare, la propriul ei sfîrşit-împlinire — voi spune de la început că sînt de partea parabolei lui Caragiale.

Cristian Popescu

paul daian

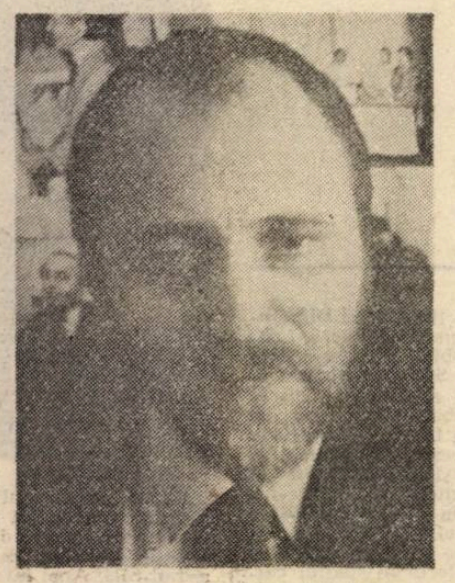

Stîngăcia în salut a femeii

în casa vieţii din pădurea de mesteceni
stăm unul lîngă celălalt şi bem vin negru
este o formă a abuzului
mai aproape de poezie
chiar discretă
în mobila neagră orgoliul construit
cu voluptate de ceasornicar trăieşte
precum poetul în propriu-i poem.
rafinament pe popor vechi poate.
dar efortul de a-ţi găsi liniştea
întrece timpul
şi cuvintele fac implozie la atingerea de
sîngele prevernal
încet drumul pare nesigur

• • •

peşti exotici se plimbă prin
violenţă cum se plimbă mîna ta
prin părul meu
oare aici în provincia de jos
voi înţelege numele care îmi umple
plămînii sau poate sensul normal
mă dezice.

• • •

cu mîinile în pădurea de var a fiicei mele
cu sexul pe pielea ei învăţ cuvinte
în provincia de jos şi nimic nu întrece
culoarea sîngelui
adînc, poate o părere de animal latin
să înceteze odată cu tatăl meu plimbarea
nocturnă
în jurul izvorului ce iese din piatră.
dar în plină poveste credinţa în tine
îmi umple creierul cu o bucurie întoarsă
spre părul ce iese din pereţi încet, încet
ca o plasă a dorinţei în care sclavul perfect
rînjeşte a crimă. mă aştepţi în aşternutul curat
de fetiţă
iar eu îţi voi săruta coapsele, căci nimic
nu îmi poate opri mîna să atingă pădurea de var

• • •

priveşte cum trec dansatorii
îmbrăcaţi în veşmintele preclasice
ale sîngelui
şi ascultă cîntecul lor
despre cum la malul Nordului
cuvintele îşi pierd sexul
la F. am făcut onanie
privindu-l fix în ochi pe Zguduitor
aşa este la jocul de biliard.

• • •

înscrisă în sînge este tăiere de aproape
a fiicei. păsări abrupte colorează aerul
rîsul ca o oglindă plină de viscere
îmi prelungeşte creierul, cafeaua neagră şi tare.
ţigara specială, vinul roşu şi sec.
respir cu ochii închişi o muzică înceată
şi nimic înafara ta nu mă poate face
să încerc mortarul cu dinţii.
degetele ating sexul, copilul trandafiriu
tatuează munţii adolescenţei
un joc al nopţii printre resturi incandescente
cărţi necitite pe masa apropierii
atîtea şi atîtea întoarceri la Gregor.
prin uşa închisă cu grijă de fetiţă.
şi ultima atingere, ultima.

• • •

în parcul spitalului din F. culcat pe iarbă
la soarele roşu mă gîndesc la tine
cum uneori îţi atingi carnea
cu o voluptate de samariteancă
sunetul ce iese din perete şi mirosul sexului tău
aduc pe fruntea mea o blîndă aşezare
a poeziei în casa pe care am construit-o
cu mîinile mele. ceva simfonic în această noapte
şi ne lăsăm adulmecaţi sub ceruri diferite
ca nişte animale obosite de prea multe cuvinte
umezite de tălpi îndemînatice.
totuşi în parcul spitalului din F.
boala se substituie propriului meu sex.
aşa ca un jazz.

despre...

Reconditionate şi noi

Cam jumătate noi, iar restul vechi, dar reconditionate, sonetele Constanţei Buzea din **Ultima Thule** (Ed. Cartea Rom., 1990) sînt dirijate cu toatele spre un golf elegiac. Un golf, altfel, nu prea adînc şi cu ape liniştite, cel puţin la suprafaţă. Zguduirile, dacă sînt, reverberează în vers doar sub forma fiorului, interiorizat şi el şi surdinizat, iar valurile mari sînt potolite de o sintaxa ce nu-şi riscă niciodată calmul. Cele reconditionate vin din mai vechea **Sală a nervilor** (1971) sau din **Ape cu plute** (1975). La unele din ele poeta n-a umblat prea mult, multumindu-se să le aplice doar depunctuaţia radicală în uz. La altele însă a mai schimbat cîte ceva, fie la nivelul celular al imaginii, fie inversînd ordinea versurilor ori adăugînd cîte unul acolo unde canonul îi resimţea lipsa. În total însă, bătaia reflexiv-elegiacă rămîne aceeaşi, fie că s-au ores sensuri, fie că s-au precizat nuanţe. Nici temperatura suferinţei nu se schimbă-si nici sistemul de laminare a ei. Repartizate într-o altă ordine decît cea din volumele iniţiale şi amestecate cu cele noi, vechile sonete nu se mai disting. Ele suferă în aceeaşi măsură şi respiră în acelaşi ritm controlat. Cu antena sa hipersensibilă, Val Condurache (**România literară**, 36/91) a descifrat, printr-o lectură „în filigran", „o tensiune insuportabilă, dar şi o blazare elegiacă, o resemnare aproape mistică". Toate acestea într-un sonet — **Cînd tai în două părţi egale mărul** — din **Ape cu plute**. Această cotă a tensiunii, dacă a fost bine stabilită de critic, nu e niciodată depăşită de cristalizările mai recente. Constanţa Buzea nici nu e, de fapt, o poetă care să-şi consume stările. Ea le drămuieşte, cheltuind doar puţin cîte puţin şi o suferinţă, odată însuşită, face în poezia sa o lungă carieră. Poeta îşi degustă decepţia, savurînd-o pe nuanţe. Ea introduce un tip de intelectualizare a discursului care nu numai că filtrează patetismul, dar îl şi raţionalizează în porţii subtile. Temele sale tind să se eternizeze şi să devină inepuizabile iar trecerea de la una la alta se realizează imperceptibil, după un lung şir de nuanţe istovite. Ele sînt toarse cu meticulozitate şi rezerva lor sentimentală e rareori ameninţată de scurt-circuitul vreunei fulgurante. Cînd acestea se produc, ele semnalizează ca un nucleu de fosfor într-un discurs plat mai curînd din rafinament decît din slăbiciune. Textul, de regulă, învăluie, nu dezvăluie, el economiseşte, nu revelează. Încălzite la foc mic, poemele se deapănă monoton, unind notaţia cu reflecţia şi plăcînd un registru aforistic peste real şi confesiune. Meditaţia devine un tic şi ca oprește avîntul discursului trăgînd reveria spre dramatizare. Dacă aceasta nu se produce întotdeauna, mersul voluptuos al reveriei nu e mai puţin întrerupt de oficiul racţiocinant, grăbit să ştampileze cu o semnificaţie expresă spectacolul jubilativ: „pe-acoperiş în pomi în tufe tunse/pe brazda cu mărar care răsare/vin vrăbii şi porumbi ciocănitoare/ de unde vin şi unde-au stat ascunse//începe jocul umbrei să-nfăşoare/piciorul alb al plopului în frunze/ce seamănă cu-un vas înalt cu pînze/mimînd apropiere depărtare//viaţa primăverii e o stare/cu taine noi şi pururi nepătrunse / din cît ne place nu ştim cît ne doare / e cald şi parcă pleoapele ni-s unse/cu miere de noi răspunse". Acest mod de a moraliza peisajul şi de a ameninţa suavitatea triumfătoare cu o semnificaţie dramatică denotă, pe de o parte, reflexe de fabulist şi, pe de alta, o teamă endemică de implicarea în propria stare. Cînd ating miezul de foc al acesteia, poemele se retrag, consolîndu-se cu un ocol. Aceasta e, cel puţin, situaţia stărilor pozitive pe care poeta le suspectează de precaritate şi le sabotează, contrariindu-le. Nu altul e avîntul cu care ea se lansează în cele negative, şi acestea domolite şi exorcizate, întoarse spre luminiscenţă. Nostalgii şi dureri murmurate se ordonează într-o suită invocatorie a morţii luminoase, a euthanasiei. Poeta îsi vegetalizează drama, îmblînzind-o astfel printr-o imagistică alinătoare, si face din cîntecul de extincţie o reverie melancolizată : „şi iarăşi văzduhul e plin/de-al frunzelor chin picurat/ca frunze ce pururea cad /desprinde-te suflete lin//ocol dînd păduri de brad/ocol dînd păduri de pin/cu ele tu fă-te vecin/şi-ndură ce e de-ndurat// nu crede sau crede puţin/că fără să fii eşti uitat/ca somnul în sine străin//senin întuneric din braţ/şi neagră lumină din pin/dormire în golul vărsat". Moartea se încarcă astfel de narcoză, devenind un proces insinuant şi nu unul vehement. Ea nu produce rupturi sau precipitări ale discursului, lăsînd nostalgia să se transforme în ceremonie. Unde şi unde apar nuanţe nu atît mistice cît religioase, ridicînd şi ele cota de luminozitate a unui lirism în fond funebral. Poeta se reculege intelectual în marginea stării, pîndindu-şi reacţiile interioare şi punîndu-le pe un ortativ ce le estompează convulsivitatea. Sonetul ei e şi un apel la protecţia muzicală, un mod de a topi violenţa durerii în melodie şi de a exorciza angoasa. Aceasta iese la suprafaţă mai puţin printr-un discurs manifest cît prin fantele deschise de concizia oximoronului. Din loc în loc aceste trape străluminează profunzimi ce se bănuiesc tensionate. Dar poemul rămîne, prioritar, un discurs îmblînzitor. El face rezonabil cutremurul interior şi suportabilă drama contrasă în adîncuri.

Al. Cistelecan

Sub semnul gustului pentru valorile sigure

„Într-un peisaj stratificat însemnările mele explică direcţiile adevăratelor împliniri, cele care fac posibilă schimbarea formelor, înnoirea tradiţiei. Nu este în pas cu timpul cine crede că putem trece mai departe fără să lămurim cine sîntem", spune criticul şi istoricul literar Henri Zalis în încheierea ultimei sale cărţi, Valori de referinţă în critica şi istoria literară românească, **Editura „Cartea Românească", 1991. Autor a peste douăzeci de volume publicate, fin cunoscător al peisajului literar contemporan, dar şi al reliefului critic românesc de la 1900, exeget al lui Zola, ca şi al lui Eigeldinger, eseist rafinat şi traducător stăpînind toate nuanţele francezei, un adevărat pionier în încercarea de a face cunoscută publicului românesc literatura elveţiană, domnul Henri Zalis pare să-şi fi aşezat întreaga operă sub semnul gustului pentru valorile sigure. În neobosita sa activitate, în pagina gravă a studiilor literare sau în ambianţa austeră a unei săli de conferinţe, eforturile sale — mascate, cel mai adesea, de o exagerată modestie de sine — sînt îndreptate, în general, spre definirea unei viziuni noi asupra unui scriitor sau unei şcoli literare. Războindu-se cu locurile comune ale istoriei literaturii, anti-didactic prin însăşi structura sa, justiţiar atunci cînd e vorba de scriitori al căror destin literar i se pare nedrept — cazul lui Aderca —, domnul Henri Zalis** afirmă cu claritatea, contrazice cu ironie, atacă elegant. **Clipa de astăzi, cînd împlineşte şaizeci de ani de viaţă, nu e decît un scurt respiro din existenţa neobosită a unui scriitor care şi-a făcut din dialog — cu istoria literaturii, cu personalităţile ei — un crez. La mulţi ani, domnule Henri Zalis !**

Florin Sicoie

Concursul naţional de poezie „GRIGORE HAGIU"

Editura „Porto-Franco" din Galaţi organizează ediţia a II-a a Concursului naţional de poezie „Grigore Hagiu". Pot participa la concurs tineri din toată ţara, inclusiv din Basarabia şi Bucovina de Nord, care nu au depăşit vîrsta de 35 de ani şi nu au debutat editorial. Manuscrisele autorilor declaraţi cîştigători vor fi premiate.

Premierea va avea loc în cadrul Festivalului Naţional de Poezie „Grigore Hagiu", ediţia a II-a ce se va desfăşura în zilele de 27–28 septembrie a.c. Manuscrisele nu vor conţine mai mult de 60 de poezii, pot fi depuse personal sau expediate prin poştă (Galaţi, b-dul G. Coşbuc, nr. 223 A) pînă la 1 septembrie 1992. Cu menţiunea obligatorie „Pentru Concursul naţional de poezie „Grigore Hagiu" însoţite de adresă şi o scurtă prezentare a activităţii literare a autorului. Precizăm că manuscrisele nu se restituie.

Replici la foşnet

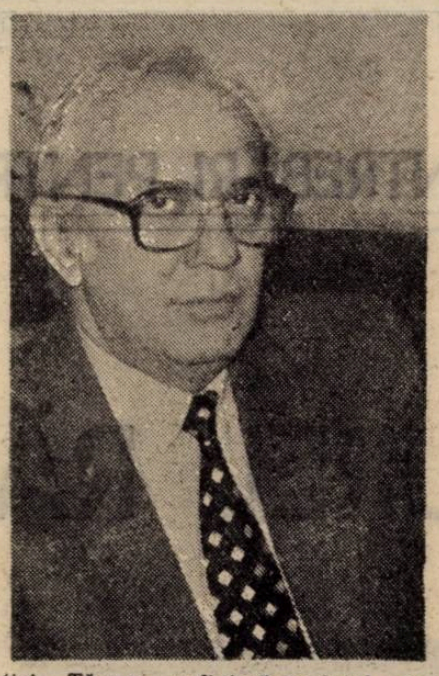

Întreaga creație poetică a lui Mircea Ciobanu, din care beneficiem de o nouă antologie, numită tot **Patimile** (Editura Eminescu, 1991), este pusă sub semnul condiției ontopoetice al pătimirii genezice a cuvîntului. Acest efort concentrat capătă și o semnificație gnoseologică prin dorința de a da la iveală un Logos ambiguu care încifrează și se încifrează, rostindu-se cu sensul mereu întors sore tăcere. Transmiterea existenței pătimite a Logosului în planul simbolisticii generale se realizează printr-o bine cumpănită intensitate a fluxului vital, ideatic și imaginar. Lucru cu atît mai dificil cu cît limbajul „înalt" caută calea mediană între cuvintele „tribului" și vorbirea revelatorie. „Doar eu sînt iar sărac și gol de vorbe, / doar mie, mi-au mai rămas în palmă / vreo două-trei, și-acelea vechi de-acasă, / din anii cînd și eu eram o vorbă / măruntă printre vorbele mărunte / de care mama și-aducea aminte. / Doar eu le sun : doar eu le-aud-încolo / nu-i nimeni la ananghie, ca mine, / încît să-mi dea cu inima ușoară / alt preț, în schimbul lor, decît ecoul" **(După risipă).**

Poezia este **foșnet** și **replică** (subtitluri pe care le găsim în secțiunea **Viața lumii) —** foșnet al materiei care se dezagregă în componentele ei fundamentale sub eroziunea temporală și replică a conștiinței apte să coaguleze semnificații din frămîntata anarhie a fortuitului magmatic. Foșnetul este o replică la agresiunea implacabilului, iar replica devine foșnet agasant ; poetul se repliază în spațiul semiotic foșnitor și vibratil dintre lucruri și cuvinte, unde nu există nici lucruri, nici cuvinte, ci doar promisiuni semnificante. „Abia acum, cînd s-ar fi cuvenit / să crape-n pietre inima, de zgomot, / e liniște sub cer — și peste lucruri / cad ploi de ceară verde —, abia acum, / cînd bronzul rînduit pentru năvală / și-alarmă trasă-n surle-ar fi gemut. / Trimite-mi, dintre sterpele nisipuri, în loc de dar, o viperă plăpîndă ; / încercuit, s-aud măcar un foșnet / de solzi răstălmăcit în zvon de scripet — / arcanul ei trimite-mi-l ; căci iarăși / mă tem de pînda care — aruncă-n aer / un zgomot nenceput în alt auz / dar într-al meu crescut ca-ntre coloane" **(E liniște sub cer).** Imaginația obsedată de inform, aluvionează realul cu irealitatea enigmatică într-o stratificare ce nu mai poate fi decantabilă. Totul este o învolburare cauzată de gîndul părăsirii ciclurilor vitale pentru a reveni la doritele „amurguri ale începuturilor" și pentru aflarea, **hic et nunc**, a unei certitudini, măcar iluzorie dar liniștitoare : cuvîntul, prin care sacralitatea poate fi îmblînzită orfic.

Încă din primul ciclu, **Imnuri pentru nesomnul cuvintelor,** este fixată misiunea estetică și ontologică a cuvintelor prin folosirea unui lexic specific : linii și semne rodnice, leneș și gîngav spor de linii, mișcarea și limpezimea preajmei. În ciclul **Vîntul Ahab** întîlnim o lume care reconstituie propria imagine reflectantă prin cuvînt ; spiritul, repudiind hazardul cunoașterii pedestre, este atras de realul „secund", perceput rațional. Coloratura sapiențială a textelor nu se îndatorează livrescului, ci transcenderii sensului inițial de către imaginarul care precede și determină rememorarea afectivă și morfematică. Înlănțuirea demersului ontologic în și prin cuvînt în cadrul unei realități aparte, desprinsă de aceea reală, dă naștere unei viziuni poetice pure. Cîmpul semantic despuiat de podoabe circumscrie axiologic elemente degradate și mate în urma combustiilor : cenușa, sarea, calcarul, varul, oasele, scrumul, leșia, argila, smoala, rugina, zgura, mîlul, ceața, sudoarea. Aceste elemente concrete și supramateriale sînt privite cu un ochi impersonal, dar pîcla ce plutește deasupra textului presurizează și scufundă totul în indistinct. Private de aureola primordială, cuvintele evocă un steril exercițiu orfic peste o nesfîrșită absență iar aceste viziuni dezolante sînt străbătute de un suflu specific, de o vibrație și o ardență strict condiționate de energia potențială a cuvîntului. „Laudă oaselor, varului lor și cenușii, / laudă-nvinșilor, rugului lor și desimii / celor ce cad în capcană cîntînd despre **ruguri,** / celor ce intră-n armură cum intră-n capcană. / Mîna mai-marelui taie cu torța cuvinte, / scrie-n văzduhuri poruncile fumului roșu, / mîna mai-marelui, arsă, arată spre lanuri — / laudă vîntului, spornicei guri care umple / goarne de lemn pentru vaier și tremur de frunză" **(Laudă).** Elementele materiale sînt absorbite de imuabilitatea tăcerii și a așteptării, alături de progresiva instalare a climatului absenței.

Fascinat de taina rostirii, Mircea Ciobanu acuză cursivitatea inexpresivă, cu accepțiile ei prea largi și banalizate („Cîte s-au zis au lăsat gura în paragină"). Față de cuvinte se nutrește o atitudine paradoxală : de iubire și de resentiment („Miaza de zi părăsind-o sînt unul și palid ; / vorbe aștept, între lucruri le-ntîmpin cu teamă — / mi-e-mpotrivă și singure vin, că a lor e / taina rostirii acum și-n așternerea văii" — **Ținutul pierdut).** Suspiciunea față de fidelitatea limbajului provine și din faptul că lucrurile nu mai sînt așa cum erau odată și trimit acum la un referent neobișnuit. „Cuvîntul e zăbală / de fier amar — și tac în așteptarea / albastrelor dovezi" **(Masca).** Cuvintele sînt neputincioase sau trădătoare, poemul consemnează mai ales imposibilitatea lor de a exprima existența pătimită a universului : „Cu limba umflată strivește / pe cerul gurii cuvinte amare, amare" sau „Limba caută silabe în beznele gurii". Martor al dramei ontologice, autorul renunță, în virtutea antimisticismului, la intervenția miraculosului : „Și prins în furci de-aș fi, și dus pe deal / prin flancuri oarbe, și străpuns ca roata / în miezul ei de spițe ucigașe / (să mă ridic, să aflu cum se-nvîrte / în jurul meu s'-al inimii lumina / sub care sînt) — dar nu voi porunci / acestor pietre-n pîine să se schimbe, / nici apelor în dulce untdelemn" **(Trimisule).** Mereu solitar cu imanența, poetul demonstrează încrederea sa în impactul transverbal al lucrurilor : „Cum lucrurile vin și nechemate, / cum vin și cad ucise-ntre cuvinte, / n-am să le pun nici astăzi la-ncercare ; / nici prins în furci de-aș fi, nici dus pe deal, / trimisule prin carcerile nopții" **(ibidem).**

Lirismul lui Mircea Ciobanu este încorporat în sfera tragicului sisific : „Cu vorbe despre umbre fără umbră / călătoream — și, dovedind nevoia / de scrum a vremii, ceața cu vedenii / plutea deasupra văii neumblate : / v-ar devora. Or astăzi, în armură / m-ascund avar și tot mă află sorii, / și sînt ofranda plăcilor încinse / în care gol m-am aruncat, sînt abur / treptat atras la cer prin vizieră" **(Zale).** În poemul **Seara** (din ciclul **Vîntul Ahab),** textul reprezintă o scară care se coboară zadarnic în hăurile întunecate și cuvintele sînt treptele inegale ce duc spre „un gol vuitor". Succesiunea nesfîrșită a scărilor lăsate la întîmplare naște teama de abis și starea de vină predestinată : „știi, așadar, ce înseamnă să stai neclintit pe-ntuneric, / nu știi, în schimb, ce înseamnă s-auzi prin desimile beznei / glasul stăpînului, neîndurător, poruncindu-ți / să scrii de-ntîmplările nașterii tale ceea ce nimeni / n-ar trebui să citească. Deci : scrii pe-ntuneric — / mîna se-mpiedică, mîna alunecă, mîna / oarbă cum este își pierde încrederea-n degete, / nu se mai sprijină-n ele". Autosupliciul lucid este condiția însăși a oscilației între vis și realitate ; rostirea ce asumă în parte durerea abstractă se dovedește a fi doar un paliativ în intenția de eliberare de suferință a spiritului dornic să-și afle salvarea. Secțiunea **Viața lumii** abundă în cuvinte scrise temător și cu nesiguranță, parcă.

Nostalgia după Logosul nepervertit de fenomenal ferește cuvintele de receptarea cotidiană și le păstrează în gama unei accepții speciale, într-o fizică lipsită de transcendent. Întrucît lucrurile se orînduiesc spre o formă indistinctă, se preferă în locul cuvîntului anterioritatea sa ; tăcerea : „Nimic denvins, nimic de lepădat / doar strigătul : Ci facă-se tăcere !". În loc să se transmită unui referent precis, experiența textuală folosește cuvîntul ca mediator al dobîndirii tăcerii — singura certitudine pentru întîmpinarea revelației. Tăcerea asfixiază cuvîntul, care fie că-și trăiește prin rostirea poetică o conștiință a neputinței („Traseul tăcerii strivește / cuvîntul ne-îndeajuns"), fie că simte nevoia protecției („Din marginea atinsă, cu dreptate / cuvîntului — și-l uit"), fie că își descoperă lucid promisiunile nerealizate de a fi deopotrivă preludiu și formă de împlinire a îndoielii — o posibilă inserție a Absolutului („S-a pus la cale piclă și tăcere / cuvîntul stă-n văzduhuri, nerăsfrînt"). Virtualitatea răsfrîngerii potențează, printr-un exercițiu de asceză și ardere rece, starea de plutire abstractă în tăcere. „Poezia lui Mircea Ciobanu este albă și rece, pentru deplina ei înțelegere îți trebuie o sensibilitate specială, asemănătoare oarecum celei pe care Parmenide o atribuie morților, sensibilă numai la întuneric, la rece, la tăcere" (Ion Negoițescu).

Eul individual cuprinde resorturile instanței impalpabile a eului universal, semnul acestei impersonalizări fiind umbra ; creatorul și cuvîntul devin ființa și umbra ei mărturisitoare. Deși umbra constituie doveditorul existențial, destinul ei este tragic prin lipsa pulsului vital : „Umbra mi-adună cuvintele, ea mi le vinde, / ea se lungește la drum de-nserare și-asudă ; /.../ Roabă din naștere, nu i se-ngăduie fiii, / sînii o ustură, laptele-i udă genunchii ; /.../ tac și n-o apăr, o las ; cu pecetea pe gură / lespedea trec și de lespedea lină mă bucur" **(Lepădarea de umbră).** Poetul are intenții de comunicare cu un interlocutor închipuit, căruia îi transmite mesaje scrise pe cea mai nesigură suprafață de scris : „Am fost poet în vremea lui Ahab./ Vîntul trecea pe deasupra , / -mbătrînind tot mai puține cuvinte spuneam. / Stam între dune, scriam pe nisip / doar pentru vînt, pentru limba și rarița lui / neștiutoare de semne" **(Vîntul Ahab).** Confundîndu-și glasul cu vocea anonimă a umanității damnate, poetul transformă totul în cuvînt („toate s-au dus, cu arcanul s-au prins în robia / neîndurătoarelor, mie viclene cuvinte") și le aureolează („Erau vorbe și plecam / cu ele-n jurul capului"). Însă comunicarea de la nume la nume este iluzorie : „O dată și iarăși / văzui mi-adoarme, dar numele celuilalt n-are / nume să-l chem" **(Piața lucrării).** Pentru așezarea în poem a „cuvîntului lîngă geamănul lui", gura „n-a deschis decît sterpe silabe". „sunet mărunt lîngă sunet".

Universul poetic al lui Mircea Ciobanu nu este unul al tăcerii, ci o oglindire a altuia unde zgomotul domină și bruiază cîntul. Spre a ne convinge, nu avem decît să citim poemul **Vacarmul (varianta)** din ciclul **Vîntul Ahab.** Misiunea poetului consistă în a aștepta clipa pentru care s-a pregătit : „Nu cumva chiar atunci un nebun îți va pune sub ochi, cu de-a sila, / poemele sale, rînjind ? / Nu cumva chiar atunci / răcnetul celui ce știe atît : să răcnească- / ți se va sparge-n auz ? ca un nas învîrtit pe o roată de-olar, / bine ars și vîndut pentru ceasul cînd mîna cuiva / îl va da de pămînt, ca să-l vadă cum crapă în țăndări ?" **(Febra).** Însăși lamentația cauzată de insuficiența vitală a cuvintelor se articulează din cuvinte („M-aud și eu, răscumpărînd vocale / din unghiul dur al clînurilor ; una / îmbătrînește-n drum pînă la mine — / cu stratul ei stîrnită, mi se vinde / pe tot atît dar învelită-n geamăt" — **Către Uran),** expresia deplină putînd fi îndeplinită doar de către formă, întrucît ea singură nu cere, în propria evaluare, referiri la un dat exterior, ci își revendică sieși natura și motivarea. Ideile cedează formei care, la rîndul ei, devine generatoare de idei. Presiunea verbului impune emoția rostirii, fără să rupă firul comunicant. Deși coerența sensului pare să sufere în favoarea elocinței, o cres-tere alegorică și parabolică prestabilite anunță premisa ideatică.

În poemul liminar din secțiunea **Vărsătorul de plumb, Melissos,** găsim heideggeriana imagine a locuinței poetice. Ctitorită sub dicteu zeiesc, ea ființează prin puterea de autogenerare înscrisă în legea numărului de aur. O dată începută, opera sa zămislește în ciuda dezimplicării creatorului, iar despre zei nu se poate vorbi deoarece prilejurile de cunoaștere a lor sînt tabuizate : „Tot așteptîndu-te asta și facem Melissos : / punem de-o parte cuvinte — / multe s-au strîns în unghere gurii, / puține scăpară pe limbă ; / fălcile noastre-ncleștate / paznice două ne sînt la o singură / scundă strîmtoare". Tăcerea precedă rostirea și, după ce dă naștere cuvintelor, încearcă să le cenzureze („Umflă-se, dar, nerostitele, / piară, cu totul sub limbă, bolnavele, / cele ce trag la taifas, la geamăt în loc de poruncă"), efort zadarnic în fața harului creatorului, care le va înșirui într-o textură ce declanșează jerbe semnificante. Rolul creatorului încetează odată cu începerea construcției, cel care se întoarce în tăcere fiind autorul iar nu opera, așa cum procedează poeții hermetici. „Seară era și lumina-ntomnase pesemne — Melissos ! or, casa / de cînd începuse să crească ! / încă de cînd se afla sub mistrii începuse / cuminte să crească. / Astfel încît, mă întreb : la ce bun să n-adoarmă zidarii ? / Casa-nvățase oricum să lucreze de sine". Patimile meșterului sînt preluate de către construcție din simplul motiv că, dacă la temelia operei nu s-a zidit pe sine, el este eclipsat de creația săvîrșită. Umbra care claustrează copilul este asemenea tăcerii care îl împresoară pe autor la sfîrșitul operei. Semnificației ontologice i se adaugă și una cosmogonică în virtutea faptului că universul însuși este o operă lăsată să se făurească de la sine după părăsirea sa de către **Deus otiosus :** „Astfel de fapte — ale cerului numeri, Melissos, / noaptea și-n frig ; / scripeții lucrează perechi pentru propria slavă, / roți înstelate se curăță, noaptea și-n frig, de prinosuri. / Cei ce l-au pus în mișcare / dorm în neștirea acestor dovezi de putere".

Dar se pare că lumea și-a pierdut codul inițial și inițiatic, s-a înstrăinat de matricea divină originară, intrînd într-o agonică descompunere. Meditațiile asupra destinului creatorului aparțin capitolului viziunilor declinante în aceste reiterări ale mitului constructorului care statornicește cu firul de plumb fundamentele casei, ale lumii și ale ființei. Senzația unei primejdii care plutește prin aer apasă continuu și prevestește, printr-o codificare tainică, inevitabilele plănuiri de rău augur ce duc la starea de pătimire a lumii. Întîlnim și simbolul cariului — **marele scrib —** ce insinuează galerii labirintice sub scoarța lemnoasă. Scrierea nu este decît o abrogare, zămislirea conține morbul distrugător iar afirmația implică și gestul negator. Orice pagină nouă care se scrie o neagă pe aceea precedentă. „Sînt la fila a doua, deci întîia nu există" — ni se destăinuie Mircea Ciobanu în ciclul poematic în proză **Armura lui Thomas** (neintrodus în prezenta antologie). Pe firul acelorași înșiruiri paradoxale, rana constituie simultan urma unei traume provocate pentru a prelungi, ca în basm, starea de veghe și de sacrificiu asumat, dar și incizia pe care a aplicat-o în materia tabulară cuvîntul genezic cu scopul de a închide releele comunicării ontice.

Paradoxul se extinde și la nivelul expresiei poetice însăși, unde se instituie simultan cuvîntul și umbra sa desemnificantă. Mircea Ciobanu preferă starea nesimbolică a cuvintelor, pe care le împletește într-o rețea vibratilă, cu efecte aluzive. El dă astfel dovadă de o stăpînire sigură a calităților participative ale cuvintelor neîmblînzite și anarhice. Limbajul prozaic este înlăturat prin dezvoltări perifrastice, iar pe spații mici se creează confortul densității reflexive, care revelă și ocultează totodată. Deși din poeme aflăm despre strînsoarea materiilor grele în năruire, despre torturi și putrefacții trupești și despre frămîntări ale spiritului, lipsesc ecoul metafizic și speranța transcendentă a mîntuirii. Sugestia de ton ceremonios și liturgic provin din evitarea problematicii intimiste, erosul nefigurînd, în a doua parte a creației, nici măcar sub veșmîntul iubirii abstracte sau nelămurite. Detașarea emotivă rarefiază patetismul și domolește disperarea de natură etică, iar disciplinarea geometrizată a senzațiilor asigură poemelor o seninătate marmoreană.

Vasile Spiridon

13 ÎNTREBĂRI PENTRU...

AUREL RĂU

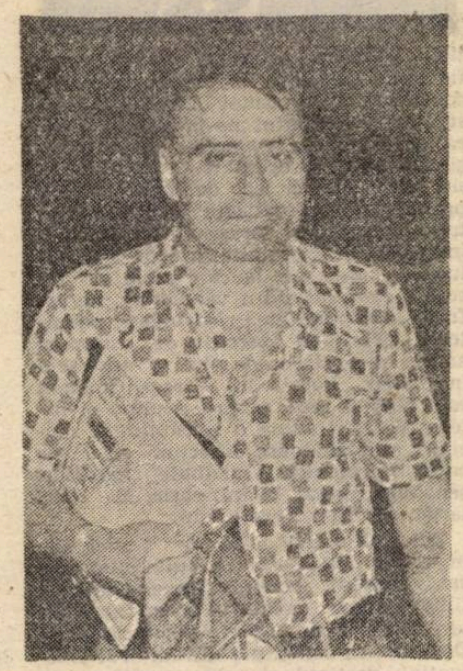

1. Stimate domnule Aurel Rău, vrem nu vrem, trebuie să ne referim adeseori — din raţiuni comparatiste — la un trecut nu prea îndepărtat. La vîrsta pe care o avem, ne-am confundat şi noi cu o parte a lui. Dumneavoastră aţi avut un rol mai important decît mine într-o politică, hai să-i zicem, culturală, care l-a dominat. Cu ce principii aţi plecat la drum, chiar de pe atunci, cînd aţi fost numit redactor şef al revistei „Steaua"?

Un om care se naşte pentru scris începe să scrie versuri sau proză prin primele clase de liceu, începe să se lecuiască de mirarea clasicilor, învăţaţi la limba română, prin cursul superior, ci spre terminarea liceului, spre intrarea în facultate e tentat să publice, să-si vadă încercările confirmate prin litera de tipar. Pentru generaţia mea acest moment evolutiv, al debutului, a fost nevoit să se confrunte, cum se ştie, cu un mediu dintr-o dată diferit, în care autoritatea social-politică instaurată înţelegea să pună condiţii, să impună tipare, oricărei lăstăriri. O poftă acerbă de-a modela, ca determinarea micimii piciorului fetelor în China, ca şi la alinierea crengilor pe spalieri, în horticultură, îşi spunea tot mai răspicat cuvîntul, devenind lege. După modelul autorului moral exterior (sau suprem) al societăţii care se voia construită. **Raportul asupra revistelor Zvezda şi Leningrad**, s-a furnizat grăbnic un instrument, între altele, autohton, **Poezia putrefacţiei sau putrefacţia poeziei,** pe care numai citindu-l şi ţi se făcea părul măciucă, în asemenea grad era scris ca măciuca. Literatura putea fi angajată sau nu putea fi nicicum, în R.P.R. — această formulare a lui Virgil Ierunca definea corect momentul 1950. Deci generaţia mea a intrat într-o asemenea pădure la 18-20 ani. A intrat la tinereţe şi-a ieşit la bătrîneţe, cum spune cîntecul. De aceea, imprecaţia „arză-te-ar focul!". Numai că în pădurea aceasta ai intrat cu o „mîndruţă" lîngă tine. Cu dragostea de cuvînt artistic, de frumos, de idee poetică, prin care speral să te poţi apăra. Respectiv, ai intrat avertizat. Pentru că reprezentările a ce puteau să însemne „cuvînt" şi „frumos" şi „idee" în poezie ţi le-ai însuşit prin acceptiile combustiilor înalte interbelice. Reforma învăţămîntului se produce în 1948 cînd eşti în ultima clasă de liceu. Cînd Arghezi, Rilke, Blaga, Paul Valéry, Ion Barbu, Trakl, Bacovia, **criticile** lui Lovinescu şi **Istoria** lui G. Călinescu şi **Les contemporains** ai lui Jules Lemaître sînt de acum lecturi la care poţi reveni fără riscuri prea mari. Aventura în care intri: de tatonări, de constrîngeri, de eroi, de confruntări, de păcăleli, de flux şi reflux, se va solda cu izbînzi sau cu eşec, după cum ai pornit sau nu la drum: cu aceste arme din pod ale tatălui lui Harap Alb sau cu simplă dorinţă de ginerire. Selecţia care ar fi fost? Să te întorci din drum, să intri din plecare în definitivă tăcere, cum patetizează după război voci, sau să încerci să fii? După tribulaţii, căderi, redresări, iluzionări, exorcisme, punctări, jubilări, păgubiri — s-a ieşit, cumva, din hăţiş. Dar cu ce preţ? Una din cărări a fost raportarea la interbelici. Evident imperfect, intelectualul, scriitorul de o minimă exigenţă cu sine a putut cunoaşte ce se scrie în literaturile libere ale lumii, a putut fi la curent cu mişcarea de idei, s-a putut cît de cît sincroniza, dar absorbit de înfruntarea specifică ţărilor cenzurii a fost privat de lupta specifică fiecărei noi generaţii: dezvoltarea prin opunere la certitudinile predecesorilor, admirarea prin contestare a contestatarilor, într-un iarăşi şi iarăşi fără sfîrşit. Ceva de ceas oprit la **Nu**, la **Pe culmile disperării**, la **Maytrei** e pedeapsa din inefabil pe care prin cerurile Mioriţei o deplîng îngeri buni.

Cam acestea, despre „cu ce principii...?" Întrebarea e mult prea vastă; de altfel ea, cum şi grupul de 13 întrebări, acoperă aria unei întregi posibile cărţi. Cît despre detaliul „cînd aţi fost numit", trebuie să precizez că problema era una de continuitate. În Ardeal e mai important acest cuvînt decît în alte părţi. În 1959, cînd mi se trece conducerea **Stelei**, unde lucram de la înfiinţare, revista se afla de vreo 3 ani buni într-un program literar distinct. Cu A. E. Baconsky şi George Munteanu, cu Victor Felea şi Aurel Surghianu, dar la început şi cu alţii, ca Mircea Zaciu şi Cornel Regman, pe parcurs cu prozatori; critici, poeţi de cele mai felurite facturi, noi stiam la Cluj că nu ceea ce ni se spune trebuie făcut e de făcut, ci ceea ce ne spune intuiţia şi opţiunea noastră firească, estetică, dar acestea trebuie luate în relativitatea lor, cu deplina conştiinţă a limitelor şi imperfecţiunii omeneşti.

INTERVIURILE LUCEAFĂRULUI

2. Deşi unii sînt tentaţi să nege cam tot ce a apărut în perioada comunistă, totuşi, nu putem scoate din circuitul istoric-literar valori reale, aş îndrăzni să zic chiar capodopere, ce se revelă la orice lectură avizată. Cum vă explicaţi prezenţa lor?

Cine ar înclina să nege tot ce a apărut înainte de 1989, în anii următori instaurării dictaturii comuniste, ar continua partea cea mai rea din spiritul ei. Să le amintim de oftatul capetelor celor mai păfrate, din ades repetata sintagmă „Scriitorii ăştia!"? S-au tipărit, uneori trunchiaţi, şi nu cu toate cărţile lor, clasicii — pe acest făgaş urmîndu-şi curgerea de lavă de aur ediţia de „Opere" Eminescu, pornită, dusă pînă l-a lăsat lumina ochilor, spre împlinire, de Perpessicius. Ion Negoiţescu publică eseul său insolit şi fecund, întîi parţial în paginile „Stelei", acompaniat, contrapunctat de o întreagă colecţie de studii eminesciene asigurate de editura „Junimea" din Iaşi. Reintră, cu oprelişti, cu tributuri, cu puterea întreagă sau diminuaţi de senectute, de urgia vremurilor, în arena, interbelicii, de la Bacovia la Blaga, iar după brutala injustiţie care i se face omului Voiculescu, surpriza de înnoire care-i sînt prozele şi **Sonetele închipuite** e o lumină postumă de un folos general. Manifestarea lor nu e la nivelul posibilităţilor nici pe departe, dar pentru cititori, mai ales pentru tineri, pînă la cei care vor muri la Revoluţie, ei nu mai sînt inexistenţi. Treptat în şcoli, în universităţi pot fi pomeniţi sau predaţi, extinderea unui pustiu ameninţînd cu aneantizarea e treptat stăvilită. Noile şi noile generaţii de scriitori autentici bat cu tălpile, întîi, pentru un zbor, pămîntul oricît de aspru de aici. Generaţia Nichita Stănescu şi Blandiana, şaptezeciştii, optzeciştii, alţii care nu se lasă uşor cuprinşi într-un lot anumit. Cunosc elevaţiile, abilităţile, strategiile cunoscute eseul şi limbajul critic. Şi aici e de citit şi de recitit serios, de ales grîul de neghină, înainte de a contesta. Nu trebuie uitate nici redresările de adînci consecinţe care sînt **Cadavre în vid** de A. E. Baconsky, **Paznic de far** al lui Geo Bogza, **Hanibal** de Eugen Jebeleanu, dar şi alte înfloriri de salcîmi a doua oară. Readucerile acasă ale lui Panait Istrati. Cîteva revelatorii monografii, între care **Creangă şi Creanga de aur.** „Cum vă explicaţi prezenţa lor?" Cum se explică un miracol?

3. Climatul literar a fost adesea viciat de indicaţii, de cozi de topor, de cenzură şi de toate anomaliile pe care le cunoaştem prea bine. Au existat însă oaze de confort spiritual, oameni care nu şi-au trădat vocaţia şi menirea scriitoricească. Care ar fi aceia şi cum îi priviţi azi, sub noua ierarhizare?

Climatul literar a fost mereu viciat, în reveniri ciclice, de asprimi, de născociri, ale Dogmei. Cei care le-au susţinut dintre cei care scriau erau falşii sau simplii profitori, aceştia de foarte multe categorii. Evident toată lumea plăteşte, încă pe pămînt, necinstea. Scriitorii înzestraţi care devin instrumente, o fac din varii pricini. Pentru „nişte bani", pentru un loc în faţă în clasamente, o călătorie în plus în locul altuia, din invidie, pentru a ascunde un impas de condei etc. Oamenii s-au folosit şi se vor folosi de structurile date. Iar structura „socialistă" multe permitea personajelor dure sau numai pitoreşti ale Fabulei. Dar au existat şi „oameni care nu şi-au trădat vocaţia". Între cei care şi-au trădat vocaţia, nu-i pun pe scriitorii care prin aşa-zise „atitudini în actualitate", acte formale, pot fi găsiţi culpabili de către judecători care se situează pe poziţii, să le zicem, metafizice. Respectiv, care n-au fost nevoiţi ca prin minime măsuri tactice să-şi asigure dreptul la cuvînt tipărit, la un dialog cu publicul, la o prezenţă în viaţa literară. Problema este dacă, ei, prin felul de a fi trăit, impur într-o lume impusă, ca oameni deci, nu ca neoameni, vocaţia şi-au urmat-o cu adevărat şi au dovedit că o au cu adevărat. Personal, cred, de pildă, că Arghezi şi-a urmat vocaţia inclusiv scriind **Cîntare omului** şi **1907**, la fel scriind versurile pentru copii din **Zdreanţă**, apoi ale senectuţii, din **Frunze**, şi putîndu-şi proiecta singur sumarul la **Scrieri.** Dacă discursul liric s-a cartezianizat ori s-a retoricizat, sau nota plastică, de caricatură, şi-a îngroşat liniile, să constatăm faptul. În cazul acestei naturi de excepţie a unei părţi a verbului liric românesc din secolul XX s-a evoluat astfel. La Blaga, iubirea, menţinerea sub orizontul mirabilului au dat spre senectute rezultate opuse, au păstrat aura de mister. Cu atît mai bine ţării...! În gesturile gazetarului, pamfletarului, omului social sau politic Arghezi au existat şi în tinereţe lucruri contradictorii (probabil), discutabile, dar aceasta n-a împiedecat răsărirea de luceafăr în tăcere a **Cuvintelor potrivite**, sau dimpotrivă explică întrucîtva aportul benefic al **Florilor de mucigai.** Sub aburi de alcool ai nevrozei, Bacovia are impresia că poate spune cu dragă inimă: „Mi-am realizat toate profeţiile politice", trăgînd adînc în piept fumul unei ţigări, cum îl arată o fotografie mizeră de prin anii '50. O clipă crede, ca Panait Istrati înainte de a călători în soviete, că visul socialist, de a i se da la cap „hidosului burghez", a fost tradus în faptă, că „mulţimea anonimă" e chiar avută „în vedere", pe cale de a-şi zidi **cetatea soarelui.** Poemul **cogito** va rămîne în continuare o utopie frumoasă — căci „Nu-i mîini / Nici azi, / Nici ieri, — / Timpul ...", şi poetul va muri în sărăcie, cvasiclandestinitate, lumină. El nu legitimează nimic, un regim de oprelişti, crimele de închisori etc. ci proiectează, ca nebunia lui Hölderlin, flori de azur în etern, prin enunţurile rotocoale de fum. „Frumos este cerul senin
Şi, crimele din închisori etc. ci procoale de fum.
„Frumos
Este cerul
Senin, au mînios.
Un aforism celebru
Te face să trăieşti", esenţialităţi.
Aşa cum Ion Negoiţescu în **Istoria literară** a sa, recentă, acordă incomparabil mai mult spaţiu lui Conachi decît Văcăreştilor, sau lui Alecsandri decît lui Eminescu, socotind că poate obţine mai mult perseverînd în terenuri mai puţin bătătoritte, cu anumite resurse de impact mai mari asupra gustului post-modernist — G. Călinescu socoteşte că într-o aplecare mai pozitivistă, cînd altceva nu e lesnicios, asupra vieţii şi operei lui Grigore Alexandrescu e o faptă utilă şi le poate spune contemporanilor (de atunci) mai mult decît cu o „exegeză", să zicem, asupra lui Păun Pincio. E problema şi drama sa. Privirea dramei în specificitatea ei e profitabilă pentru înţelegerea dramei mai mari, a întregii literaturi române la un moment, de sub vremi, dat. Acelaşi lucru se poate spune şi despre **Bietul Ioanide.** În ce mă priveşte am găsit modalitatea cumva, într-un stil voit alambicat, cu ac de croşetat încifrat, prin 1988, să arăt cum tot ce a fost prezentat în 2 ediţii de opere Ion Vinea ca formă „definitivă" a versurilor, fiindcă ultima, nu e decît o tristă stricare a formei din periodice, spontane, perfecte, stricare practicată de autorul însuşi, din raţiuni de cenzură, în vederea unei tipăriri la îndemnul unor la propriu voitori de bine şi cu complicitatea unor fatale reversuri ale unei asidue munci de traducător, unei — fruct al vîrstei — „clasicizări". Cei care l-au îndemnat să o facă s-au gîndit la o psihoterapie necesară **atunci,** sufletul era prăbuşit şi trupul bolnav. Ar fi onest să se opereze într-un asemenea caz cu noţiuni ca „oportunism", „lasitate", „conformism", „capitulare"? Dar, mai cu seamă ştiinţific, util, constructiv? O simplă reluare a ediţiilor prime va reaşeza totul în făgaşul normal, din perspectiva realismului şi adevărului.

4. Nu-i mai puţin adevărat că şi revistele de cultură au sprijinit multe puncte de vedere care erau în distonanţă cu „comandamentele zilei", au încurajat arta autentică şi au sporit nedumeririle potentaţilor. Printre acestea eu cred că se înscrie şi revista „Steaua". Aţi avut o vocaţie specială pentru a capta îngăduinţa cenzorilor?

Dacă **Steaua** se poate număra şi ea printre revistele de cultură care au sprijinit puncte de vedere în distonanţă faţă de „comandamentele zilei", e posibil ca pe ansamblu prin istoria ei să semnifice mai mult. Numai un studiu comparat şi minuţios, altfel plin de zădărnicii, din viitor, m-ar putea confirma sau infirma. În ceea ce priveşte „nedumeririle potentatilor", să reamintesc replica amicală, plină de savoare a unui conaţional, fost potentat, înaintea începerii unei şedinţe de supunere la şmotru, cu delegaţi din partea forurilor centrale — C.C., „Scînteia", conducerea Uniunii Scriitorilor cîndva între 1955 şi 1965: **„Stè,** iară scoţape!?" Funcţionarilor lipsiţi de o gîndire proprie li se adăugau înrolări din breaslă, cum odată blîndul Mihu Dragomir şi altă dată imprudentul Cicero ne Theodorescu. La prima din runde eram certaţi pentru „intimism" sau „evazionism" sau „paseism"; la a doua, în cercînd să ni se plătească o poliţă pentru persiflarea unor hilarităţi, se făcea o apropiere năstruşnică, exterioară, între vreo două cuvinte pescuite la întîmplare dintr-un articol publicat la noi şi altele dintr-un număr de ziar adus la propriu (cu ce riscuri!) din **Porunca vremii.** Erau clipe de cumpănă, sau apropieri de puncte limită, în care nu ştiai cum vei ieşi din „marea clădire" expresie a lui Bacovia, căci lucrurile se petreceau pe aleea Modrogan.

Despre modalităţi de „a capta îngăduinţa cenzorilor". Ele sînt o infinitate. A cere zile şi nopţi. În principiu te afla la drum pentru a obţine cît mai mul în privinţa deschiderilor, înlăturării ta bu-urilor, iar printre cenzori desco pereai nu o dată **inimi simţitoare** d frumos, mai închizînd ochii dacă n stabilindu-ţi chiar ei, ele, dozele, tribu turile de **praf în ochi,** pentru ca o în cărcătură de aer regenerator **să treac** Am explicat nu de mult în revist **Poesis,** acest mecanism, cu exces de a mănunte, cînd am vorbit de readucere în cîmpul publicaţiilor, prin **Steau** a poeziei originale a lui Lucian Blag Dar, mai trebuie subliniat: au există oameni bine intenţionaţi, ajunşi în locu de decizie, şi care din cauza riscurilo pe care şi le-au asumat au avut de su ferit. În funcţie de cît se va putea de tasa în suficientă măsură de propriile im plicări, şi va putea vedea în mai mar măsură relativitatea din lucruri, u martor dintre cei mai interesanţi, fiind că este un serios cercetător şi publici literar, rămîne Pavel Ţugui. Şi la ace capitol, încă un aspect. E cunoscută dă ruirea de sine pătimaşă, în limitele ac mise, nu o dată incomodă, cu care st mereu la o fereastră, de la un mome dat, poetul Tvardovski în fruntea r vistei **Novîi Mir.** Pentru acest rol el tr buia să beneficieze de o minimă imu nitate. A găsit-o într-o anumită cotă propriilor scrieri, într-un anumit aer d echidistanţă, într-un indeterminabil propriei personalităţi. Printr-o veghe tă, încet cultivată transparenţă a fapt lor el nu a legitimat, ci s-a legitimat, să nu-i fie pusă la îndoială aneantiza intenţia constructivă. Aceasta era „co structivă", nu pentru a duce înainte er hul general economic social al utopi unei alte lumi decît cea capitalist evident, ci pentru grăbirea situă

„peste mode și timp", a ceea ce avea dreptul să aspire la așa ceva. Ne aflăm în fața unei „vocații", fără conotații ironice ? Cu dovezi, mereu, că o interesează numai palierul culturii, **Steaua** a reușit să nu plătească cu desființarea obsesia sau predispoziția de a contribui la readucerea în circulație, vii sau morți, pe lîngă cei amintiți, a unor Adrian Maniu și Atanasie Damian, Felix Aderca și poeziilor românești rămase în țară ale lui Tzara, pe Dan Stolnicul și Pimen Constantinescu, Agârbiceanu și Ion Pillat, G. Bacovia și epigramistul Tudor Măinescu, Barbu Slătineanu, ca prozator, Al. Kirițescu și Constantin Noica, să-i publice cu traduceri pe eleniștii Șt. Bezdechi și T. Naum. Amplu, prin înțelegere asupra subiectelor, cu scop de lărgire a problematicii și terminologiei admise, cu studii de literatură universală i-a publicat pe Henry Jacquier, Tudor Vianu, Eugeniu Speranția, Petru Comarnescu, Ion Marin Sadoveanu, cu un interviu în premieră în Est pe T. S. Eliot. În premieră, cu traduceri abile sînt aduși din condei din cei mai mulți din marii poeți contemporani, mai ales nord-americani, pentru publicații literare surori încă niște „putrezi", niște **terra incognita.** Cu amnezia sa frumoasă, dar cu maturitatea de idee a scrisului său, lăsîndu-și o clipă de-o parte orgoliul care-i stă bine, decide, recomandat de Al. Philippide, să-și repună plugul în brazda publicisticii. A. Marino, tot aici. Și tot la acest țărm trage din valurile unei existențe extraliterare, ingrate, consecință a unei cruzimi începute pe cînd **Steaua** nu era și nu se văzuse, Teohar Mihadaș. Evident, la Cenzură, funcționau tehnici diverse. Un exemplu între altele. Nicolae Manolescu ține la noi o rubrică **Teme,** de mai mulți ani, scrisă cu plăcere — pentru că în afara lecturilor obligatorii, cerute de cronica literară săptămînală. Unele abordări, formulări nu convin „îndrumătorilor" (fie că vorbim de funcționari sau de produse publicistice ale funcțiilor cu putere de influențare). Același autor mai ține însă o rubrică, la o revistă din Moldova mi se pare. „Trouver un truc !" — și iată-l : o „indicație", la o ședință a Consiliului culturii, că nimeni nu poate semna număr de număr decît într-o singură publicație. Ni se cere în consecință, la timpul potrivit (ca o jumătate de măsură, mi se explică), să-l convingem pe autor că poate fi prezent cu aceeași rubrică la noi, dar tot la al doilea număr. „Deocamdată". Criticul încărcat de solicitări înțelege, mergem așa un timp și abandonează, „pentru moment". Punct lovit, punct țintit ; însă, ca la biliard, cu mandă.

Dar, a te apleca deasupra a patruzeci de ani dintr-o dată, și a vedea strictul esențial e imposibil. Te lungești, iată. E cum ți-ai afunda capul, cu un personaj al lui Kawabata, în Calea Lactee. Din senzația de ameteală face parte și dreptul de a gresi. De a stîrni viespi adormiți, de a supradimensiona nimicuri. Sau mai degrabă, dacă nu uităm că epoca e toată sub întrebare, e cum ți-ai da drumul în iad, cu hîrzobul lui Făt-Frumos, Fiul Iepei.

5. Sigur, mici concesii ați făcut și la reviste din Cluj, nu se putea, știm, altfel, în perioada „socialismului victorios", dar această toleranță apărea și ca urmare a plasării geografice ? Clujul reprezenta un punct strategic, nu numai politic ci și literar ?

„Concesii" s-au făcutt. pretutindeni, nesmintit, ca-ntr-o necontenită, mutuală negociere. Dacă în toate sectoarele vieții — în cultura reală, apoi la reviste de mari exigențe, ele s-au produs la modul cel mai gracil. A prostit fiecare niște pagini cît a crezut, după cît de tare de înger a fost. **România literară,** de pildă, a dat mai din plin pagina-ntîi, mai parțial a treia, adesea cele două pagini din centru, dar la pagina-ntîi, o dată scăpați caii publicării cîte unei fotografii de familie, nu i-a mai putut opri pînă în decembrie '89. **Steaua** cam tot în această perioadă a trebuit să dea prima foaie, apoi două și trei, și șase, desigur în intervalele dintre evenimente congresuale, aniversări etc., inventate de un calendar diabolic de vigilent, tot mai dese, dar pînă la 64 de pagini îi mai rămînea un spațiu cît două reviste lunare întregi, o proporție care nu trebuie subestimată. Faptul a fost observat cît cu îngăduință cît cu invidie. În ultimii vreo zece ani era nelipsit, printre reproșuri, la ședințe periodice, acela că o gîndire „comodă" se menține, ca un minus ideologic, într-o lipsă de organicitate, manifestată prin restrîngerea elementului politic, referiri la actualitate, mecanic, doar la primele pagini, în loc să se practice o diseminare... Eufemismul se purta din ambele părți, dar se și savura. Evident, actualitatea e peste tot, dar în forme specifice, săreau în **grăiul degeaba** sau în **lupta în riu** replicile, în fond ce sînt „recenziile" decît articole despre cărți abia apărute, ce sînt „confluențele", de nu referiri la mișcarea de idei contemporană în lume, „unghiurile și antinomiile", decît o atitudine declarat disociativă cu privire la evenimente din sfera filosofiei, poeziile și prozele de autori în viață, decît reflectări ale ambianței, traducerile în genere, decît conectări la universal ? Grea răscruce era de-un timp luna ianuarie. Nu chiar pentru oricine. Se aflau mai la adăpost scriitorii care nu lucrau în redacții, la fel universitarii, care te găseau lesne de cîte ori aveau un studiu, adesea din rațiuni didactice pregătit, de bună seamă doct, elevat, și se lăsau greu găsiți, explicabil, cînd ți se cerea să-i inviți și pe ei, la defilarea de pomină. Se vor găsi vreo dată hîrtii prin care „colegii lor de galeră" i-au „turnat" ? Așa că ei rămîn pe liste bune, ale mai-ne-implicaților, cu bani albi pentru zile de **apoi,** care, iată, s-a făcut **azi.** De la o vreme, **activiști** care răspund direct, secție de propagandă de la C.C., de la Sector, de la județ, lectori pe linie de Stat, odată cu planurile trimestriale, concretizare și completare ale celor anuale, îți cer liste lista de nume anticipat, ale celor care vor semna articolul, ditirambul, telegrama, oda, reportajul, tableta. Întotdeauna, pentru a se trece puntea. Ideea ca redactorul șef să dea el exemplu redactorilor, apoi ca redactorii să dea, într-o masă rotundă, într-un grupaj, exemplu colaboratorilor externi, face epocă. Gesticulări, trișări, expediente, cîteva prefabricate general valabile și un citat, o frazeologie jucată sintactic, barocizată alexandrin, pînă la virtuțile unui foc de artificii, **et que dieux nous protège !** Voioșită, sibilinică, regăsesc o situație de acest gen într-o însemnare din **Zodiacul** meu, din 1987, publicat în 1991, datată 11 ianuarie :

„Un telefon. Și tot ce-al construit,
Treizeci de zile grîie — năruit.
În harul-horul **Stelei,** martor ce-i,
«Ai tăi, cu mic cu mare, unde-s», hei ?
Eh, da ! Gîrliciul, bolta să nu cadă,
Zidari și calfe, opt —
pe corzi grămadă !
Și : schimbă, drege, apă, fier, mortar —
Ciufut, al gliei și fantast Ghenar !"

La această scoatere din foc a castanelor se adaugă și una a directorilor de edituri. Cum în toate sistemele ți s-ar face favoare că ți se publică o carte, mai virtos în anii „cultului" faptul acesta trebuie să-l plătești nițel : al includerii în plan, al trimiterii la tipar. Abia s-au stins muzicile concediilor, au plecat cocorii, și un telefon al redactorului de carte zbîrnîie : v-am anunțat, sînteți pe listă — ceva personal, un cursiv, dacă nu stih. Pentru volumul omagial care trebuie închelat, înaintat repede, ni s-a cerut... Aceasta, cînd nu se apelează la un text al tău din altă strîmtoare similară, căruia i se modifică, firește, o frază pentru a fi actualizat, pentru a părea altul, sau i s-a adăugat un final ca adecvare la tonul care se poartă în **acest** an. Iar în lumea liberă, dincolo de cortină, numai cu culesul ostenindu-se **Antologiile rușinii.** Vorba ceea, (altfel) a lui Blaga : „Căci roua, e sudoarea privighetorilor / care s-au ostenit toată noaptea cîntînd". Pe această punte, cine n-a prevăzut anii 80 și a rămas în slujba „creșterii limbii românești / și-a patriei cinstire", la dispoziția cauzei publice a scrisului frumos, din Patrie...

6. Tin să mai insist aici. Izolarea provincială era pe-atunci benefică sau, ca întotdeauna, omul sfințește locul ? Ne puteți da unele detalii cu privire la tratamentul preferențial al revistelor ?

Pe cît puteai, cu prețul pe care ți-l alegeai, tratamentul, dacă a existat unul „preferențial", ți-l decideai pînă la un punct sigur, probabil. În calcul puteai lua, s-a întîmplat adesea, și distanța de Centru. Înainte de declarația desființării cenzurii, un timp reală, dublată de repetări și repetări ale imperativului autocenzurii, apoi formală, reinstaurată tacit, sub forma restrîngerii la două „lecturi" (la Partid și la C.C.E.S.), **Steaua,** trebuie să se știe, **se bucura** de patru lecturi prealabile concomitente : Direcția presei și Secția de propagandă Cluj, Direcția presei și Secția de propagandă București. Deci a se trage cîte 6 șpalțuri. În repetatele schimbări de sediu, ultimele două : constrîngeri, s-au pierdut (sau a trebuit să se renunțe la) dosarele cu manuscrise ale numelor tuturor anilor, s-a ratat șansa de a se putea restabili, printr-un studiu comparat, mărunt, cît revista „de aleasă ținută" a născut față de cît a împlinit, confruntată cu grilele din aceste patru puncte cardinale. După cum un scut licărea și în acceptarea unor solicitări de activități obștești. Lecturi pe la sezători literare, cîte un discurs metaforă în gol. Ți se privea astfel, înlăuntru, prin fereastră, mai puțin. Cînd nu ți se privea mai mult. Depinde.

7. Mi-amintesc, trebuie să recunosc, cu plăcere, că o carte comandată de putere și susținută ca atare prin cenzurarea tuturor cronicilor defavorabile acesteia, mă refer la Istoria lui Ion Rotaru, a fost discutată pe larg și, bineînțeles, extrem de obiectiv numai în „Steaua". Cum ați păcălit vigilența cerberilor de la Consiliul Culturii și Educației Socialiste ?

Izolarea provincială era benefică, mai ales cînd feluritele campanii atingeau paroxismul. La fel în urmărirea programului de fond, de peste circumstanțe. Demascarea impusturii, compromisurilor de fond, salutarea actelor de curaj, a înnoirilor, a semnelor de deschidere au putut trece mai ușor așa drept întîmplări. Nealinierea și ea putea trece mai neobservată. După cum provincia comportă enorm dezavantaje. Unele au fost contracarate din plecare, primii redactori șefi sînt foști bucureșteni, M.R.P. și Geo Dumitrescu ; A.E. Baconsky se află într-o relație strînsă cu scriitori dintre cei mai informați sau afirmați, ca P. Dumitriu și Marin Preda, ca Paul Georgescu și Mihail Petroveanu. Nu puțin înseamnă să existe un redactor la (din) București, salariat sau voluntar. Petre Stoica și Geo Șerban rămîn în sufletul meu aceiași „steliști", în ambele sensuri **fos-fori.** Despre un tratament preferențial al revistelor nu poți vorbi fără a intra în detalii, cel puțin fastidioase. Mă restrîng la atît : în ce ne privește nu s-a practicat nostima monstruozitate „apărat de critică" abaterea criticii dinspre tine, din anii '50 ; în anii care au urmat n-a plouat cu elogii dinspre „foruri" ; de cîte ori s-a putut ca meritele să nu-ți fie văzute, ocazia nu s-a pierdut.

8. Am fi curioși să știm și despre alte asemenea momente, zicem noi, fericite, cînd „Steaua" a reușit să dețină primatul într-o problemă literară sau alta, sau chiar nefericite care s-au soldat cu sancțiuni și amenințări.

De regulă „mesele rotunde" sau grupajele de tablete de scriitor, la noi, au avut o rațiune tactică. În situațiile ideale, ori spre a fi dejucată o tematică impusă, ori pentru învăluirea unui punct de vedere mai ascuțit. În cazul discuției, așa cum a fost făcută asupra Istoriei lui Ion Rotaru arta a constat în plasarea sub un supratitlu : Literatura română actuală (îl redau din memorie) ; pentru cei care nu mai răsfoiesc, un cliseu oficial. Cu asemenea „soluții" se știa și cenzorul, cînd se potrivea a fi un om cu un respect al valorilor, acoperit. Dictonul „omul sfințește locul" se potrivește uneori și în legătură cu acest gen de **cititori.** Grație unei asemenea închideri a ochilor am putut publica în **Steaua** prin 1987—1988 două articole, unul despre poeziile lui Noica, în care voalat se tratau consecințele Ialtei, altul despre Fabula lui Urmuz, unde în locul jocului pur, sau lipsei de problematică, din punctul de vedere al criticii literare anterioare, identificam o tratare, în tehnica absurdului, a călătoriei ca imposibilitate, — ambele la tipărirea volumului **efigii,** apărut în 1989 depistate la o mărime a lupei și scoase, după faza de corectură, la „B.T." Dintre multele texte care ne-au fost oprite, sau inițiative, m-aș opri la un singur caz. O dezbatere amplă care se vroia de referință : asupra filosofiei românești. Între participanți : Constantin Noica, D.D. Roșca și Nicolae Mărgineanu, alături de mai tinerii ucenici întru Platon sau Aristot, bucureșteni și clujeni. Încă n-am pierdut speranța să regăsesc printr-o arhivă haotică acest șpalt, pe care știu că-l păstram. Din trecut de demult, aș aminti o asa-zisă fluierare în biserică. Aniversarea a 100 de numere de apariție, numărul conceput festiv, **100,** pe copertă cu un Eminescu desenat special de Ion Vlad. Despre ce reprezintă, pentru atunci, revista din Cluj scriu : Tudor Arghezi, G. Călinescu, Gino Luoi, Al. Dima ș.a. Henry Jacquier semnează o **Laudă limbii române,** Tudor Vianu eseul **Atitudinea stilistică,** Maria Tereza León și Rafael Alberti un articol care va deveni prefața la traducerea lor din Eminescu, cel mai important om de cultură al Persiei momentului Z. Safa „special pentru Steaua". **Cîteva cuvinte despre Saadi,** proză Ion Agârbiceanu și Petru Dumitriu. Alături de scriitorii din redacție, tineri, sînt prezenți cu creații originale mai tinerii Petre Stoica, Matei Călinescu, Liviu Călin, Mircea Ivănescu, Modest Morariu, Cezar Baltag. Într-un grupaj de traduceri din poeți străini figurează Elisabeta Bagriana, Edmond Vandercamen, Corado Govoni, Irji Wölker, Bertolt Brecht. Ca la noi la nimeni ! Pe deasupra, în acest sens deci, o fotografie : colectivul de redacție al revistei. Vîrste, provincii, caractere, aspirații, la gît cravată sau papioane. Un grup ? De capul lor ? Atîtea supărări, la foruri. „Ia declarați în scris ce-ați urmărit și ce n-ați urmărit... !"

9. În „Steaua" au apărut și apar nu numai autori locali ci și alții, plasați în diverse zone ale țării. Știm din experiență proprie și a altora că ați debutat scriitori pe care nu i-ați cunoscut niciodată la față. Nu v-ați temut de unele farse ? Nu v-a interesat, alături de bibliografie, și biografia celor pe care îi publicați ?

E adevărat, de cînd am putut să n-o facem nu ne-am interesat cine sînt cei pe care îi debutam. Biografie, origine socială, trecut. Singură impresia la lectură conta. Nume la întîmplare : Dan Constantinescu, Șt. Cazimir, Haralambie Grămescu, Petre Fati, N. Caratană, Andrei Codrescu, D. Ciurezu. Nu o dată aflam că unii autori nu erau agreați de autoritățile lor locale. Poate aceasta a fost într-o vreme valabil și pentru Gh. Grigurcu, în preajma Porții Sărutului lui Brâncuși. Sau pentru Bucur Țincu, colaborar putea fi considerată prezența lui Șt. Augustin Doinaș sub masca numelui unui student în agronomie, Ion Motoarcă, un vulpoi greoi, parcă anume ales, în derîdere, care a cîștigat în faza **Almanahului literar** un premiu la un concurs tematic, tor cu articole despre Cioran, pentru Grigore Popa, Romulus Ladea, N. Carandino ș.a. Farse au putut exista. Cea mai lată

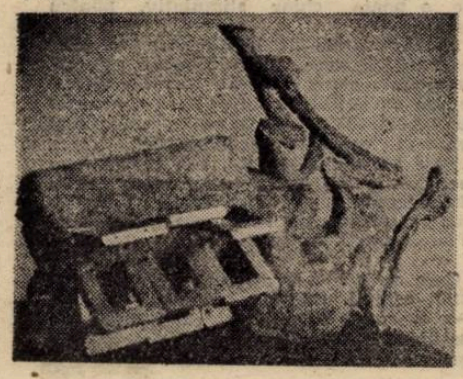

cu un lung poem despre... electrificare (anul 1951).

„Poeții antici, clasici sau romantici
Cîntau din buze, însoțiți din lîră,
Pe mine însă viața mă inspiră..."

se purcedea ritos în Prolog.

10. După „scărmăneala" post decembristă au mai rămas, se pare, puține rezerve neatinse. Voiculescu și Blaga sînt două exemple. Știu că ați avut privilegiul de a trăi în preajma celui dintîi. Ce v-a impresionat ? Vi l-ați ales ca model ?

Prin nenumăratele confesări al fiului său devotat, care se ocupa în exclusivitate de manuscrisele postume, Ionică, ne-a fost „apropiată" și umbra lui V. Voiculescu. La întoarcerea din detenție, sufletul de sfînt al autorului **Poemelor cu îngeri** găsește majoritatea odăilor din casa lui închiriate, trebuie să-i înghesuie pe tineri, acum restrînși la o singură cameră (Ionică se însurase). Scriitorul medic decide să rezolve singur problema spațiului : se sinucide printr-o reluată grevă a foamei. Acum Ionică scotea din manuscris, în dactilo, pe rînd, cîte-o proză și i-o publicam noi la Cluj. Ce mărgăritar se alegea, de fiecare dată, din fîrcălițurile și ștersăturile aruncate pe foi răzlețe, coperte, pîlcuri, spații albe sau tipărite de pagini de ziar, petice de hîrtie de ambalaj ! „Mă, să le dai cît mai greu ineditul ăstora ! eu n-am vrut să li-l dau, ca să-l aveți voi". „Aștia" erau cei care sfîrșiseră prin a-l condamna, în vîrsta senectuții, la cinci ani grei de temniță, în 1958, tîrziu. Nu avea o carie cînd l-au luat, se întorsese fără dinți. Dar cu aceeași integritate morală. Din discuții în discuții, Ionică se lasă convins, acum cînd și el se decide să scrie cîte ceva despre tatăl său, să redacteze un memoriu pentru obținerea reabilitării. Un om de bine, Maxim Berghianu, căruia i-o dau, reușește să-l ferească de vămi rele și Ionică, puternic sub emoție, e invitat la o ședință de tribunal, unde procesul e, simbolic, reluat, și V. Voiculescu declarat fără vină. Formal ? Sincer ? i se cer scuze. După noi demersuri nu netede, i se restituie ce se poate găsi din probele de la dosar, cîteva dintre ele manuscrise pur literare, celeste. Modestă reparație, operantă în luptele cu cenzura sau reticențe de pe la edituri. Pe Blaga îl îndrăgeam înainte de a-l fi cunoscut. Între alți zei ai versului românesc insuflat, constituia prin altitudine și viziuni și metaforă, de mult, un model. M-a impresionat comunicabilitatea lui, care adesea transforma lungile-i tăceri într-o legendă. Dar, fiindcă ați vorbit de „scărmăneală" post-decembristă. Alegerea grîului de neghină trebuie continuată — să nu fii istoric literar ! Trebuie mult citit, mult recitit însă. Nu doar luerat, așa, după ureche, aparențe și liste. Blaga nu zîmbiți ! dacă ar funcționa o „consecvență" pusă în slujba cunoașterii obiective, fără tendință, iată ! el ar putea să nu rămînă o „redută neatinsă". Cu Ivașcu s-ar fi făcut un proiect de o călătorie la Bicaz, în vederea unui reportaj. Cîteva articole apărute în **Contemporanul** prin 1960 pot părea ale oricărui **conformat.** Ce ne facem ? Legitimau și aceste texte ? Legitimau, dacă nu vrem să ne amintim că legitimarea lui Cristos se făcuse de către Iuda, prin sărut Dacă, harachirici uităm că urcarea vast în arena istorică a sovietismului ca sitem economic-social se produce prin darul de țări și popoare anglo-americane, ca în proiecția unor imagini la scară planetară din sate it. Jertfele în munți, mutarea vîrfurilor politice de ieri în închisori, de la tăcerea ulterioară prelungită, dinspre Acolo, au un zvon nu secundar prin timp. Bineînțeles că Blaga își lua doar niște măsuri de apărare, el care clipă de clipă avea deasupra capului sabia clandestinității romanului de rezistență **Luntrea lui Caron,** în amintire treapta diplomatică de ministru plenipotențiar, în operă paternitatea Marelui Anonim. Asta, pentru o invitație la seriozitate. Căci subiectul este uriaș și aparține umanității și **Posedaților** lui Dostoievski, nu poate fi abordat și epuizat la un șpriț.

11. Vi se pare normală demolarea fără discernămînt a tuturor statuilor ? Credeți că dezavuarea sistematică și violența extremelor naște un nou și periculos extremism ? Vă rog să mă contraziceți de contrariul !

Mi se pare normală din punctul de vedere al unor personalități de plan secund, sau numai unor firi grăbite, altfel valori, care au tot interesul să se lase cît mai liber terenul din fața lor. Și, ciudat, normală și din partea unor conștiințe lucide, integre, care, e drept, în exteriorul izolării noastre trăind, dar prin acest avantaj putînd vedea mai bine, din perspectiva uriașă a viitorului și trecutului, au sancționat strict, prompt, fără menajamente, conformismele unor „mari". Mă gîndesc la volumul **Românește.** Trebuia și în respectivele alternative un curaj enorm. Dar, mi se pare anormală, prin aceeași prismă, a perspectivei : asupra esențialității operei. Poate se potrivește, păstrînd proporțiile deplin, să fie evocate o reflecție a lui Ernst Jünger poate nu se potrivește. Era vorba despre **Falezele de marmură,** cartea superbă în care în plin

Continuare în pag. a 10-a

Interviu realizat de
Marius Tupan

florin oncescu

INTERMEZZO cu MARIA

Lumina murdară a dimineții de noiembrie pare că izvorăște dintre cele cîteva file răsfirate ale caietului aflat pe masă, sub veioza stinsă acum. Mihai, în pat, cu obrazul afundat în pernă, îl privește. Nu are nici un motiv să se grăbească să se scoale. E ora șapte, zi de duminică. Văzute din pat, filele caietului tranșează felii din aerul camerei.

☆

Boala secolului e singurătatea. Dacă într-o colectivitate izolată un membru o contractează, celorlalți le cresc șansele de a-și primi porția. Amator ar fi el, cel atins, de orice antidot propus dar, ca și melcului care și-a retras coarnele, îi sînt retezate canalele de comunicare cu ceilalți. Ultimii doi o iau concomitent, boala, lucru sigur. Singurătatea e deci molipsitoare. Ca orice epidemie, atacă cu predilecție aglomerările urbane. Nicăieri omul nu e mai singur ca într-un oraș mare. Ulceroșii suferă primăvara, singuratecii marelui oraș, duminica după-amiaza. Atunci familiile, în echipaje complete, bat străzile în lung și în lat. Tații, mamele și copiii, în timp ce se boscorodesc între ei, aruncă priviri scormonitoare în jur. Un bărbat singur ori o femeie singură sînt vînaturi grase. Mama își dă cu părerea asupra scopului care l-a-mpins afară din casă pe omul singur acum, cînd e clar că magazinele sînt închise și nici la slujbă nu merge nimeni. Tatăl dă din cap cu un zîmbet parșiv, știe el mai multe adică. Copiii bagă la tărtăcuțe că e ceva putred cu nenea ori cu tanti care se furișează pe lîngă ziduri. Pentru toți este de domeniul evidentului că plimbarea în sine nu poate fi un motiv de ieșit din casă de unul singur. Familia, da, a ieșit pentru plimbarea copiilor, care au atîta nevoie de mișcare. Sau ca să meargă cu toții la film ori la teatru. Oricine știe însă că nu se merge de unul singur la spectacole.

„Barem să plimbe un cîine, dragă !" prezintă o mamă celor ce-o înconjoară rodul meditațiilor ei asupra ingratei soarte a desperecheaților. Ele, mamele, în special, îi privesc aspru. Pentru un tată slab de minte, spun ele, un bărbat singur poate fi un exemplu prost iar o femeie singură, un prilej de visare neroadă.

☆

Este prima după-amiază de duminică de după despărțirea de Cristina în care, aflîndu-se singur în stradă, Mihai nu mai are neplăcuta senzație că este străpuns de priviri răuvoitoare. Așteaptă o femeie și crede sincer că acest lucru este evident pentru trecători. Gîndul, devenit sprinten, îi îngăduie să privească cu detașare angoasele sale din trecutele duminici. Femeia, doar anunțată, l-a trecut de cealaltă parte a baricadei, din judecat în judecător.

Pe Maria o întîlnise o zi mai înainte în timp ce umbla, după slujbă, fără un scop precizat, pe străzile din centru. Aștepta culoarea verde la intersecția de la Scala cînd a devenit deodată conștient că este fixat de o pereche de ochi întunecoși. Ochii Mariei. Recunoscînd-o, a fost profund tulburat, creierul fiindu-i invadat de crîmpeie de aduceri-aminte ale micii lor povești de odinioară. Era însă o altă Marie cea care îl privea acum șăgalnic, odată consumată surpriza revederii. O femeie robustă : pulpe zdravene, care se continuau cu coapse pe măsură, fusta din flanel nedisimulînd această situație ; umeri dolofani, aplecați în față de anii de muncă la birou — Maria e contabilă — ce parcă voiau să mai atenueze din semeția sînilor. Zîmbetul rămăsese, da. Dar nu mai era acel amestec fragil de voioșie și naivitate care-l cucerise pe Mihai șapte ani mai înainte ci părea secreția automată a feței celui ajuns la judecata că în viață obții mai multe simulînd voia bună decît arătîndu-ți adevărata dispoziție. Părea obosită. Oboseală remanentă, acumulată în ani. Ceea ce nu dispare după un somn bun și nici după un concediu la băi.

Au intrat într-o braserie. Au fumat — Maria fumează mult, patimă de fată bătrînă în devenire —, au băut bere și cafea. S-au privit pe îndelete și au discutat șoptit, ea iscodindu-l barbar, el părînd dibaci și întrebînd-o doar strictul necesar. Maria locuiește tot cu părinții ; părinți proaspăt pensionați care așteaptă să li se mărite fata și să scape în sfîrșit de toate Maria citește, vede filme și merge joia la Ateneu. Și mai ales povestește despre toate astea. Micul ei truc utilizat la capturarea bărbaților, are o încredere oarbă în el. Mihai a ascultat-o cu un are resemnat, n-am de ales, își spuse, trebuie lăsată să-și facă numărul. Înainte de a se ridica de la masă, Maria l-a informat asupra avalanșei de capodopere care năpăstuiesc, în actuala stagiune, teatrele orașului. În aer plutea necesitatea pronunțării unei invitații. Mihai s-a grăbit să o facă.

☆

Trec iernile prea reci și verile prea calde și lasă urme pe trupurile și-n sufletele noastre. Patimile reprimate ori cele scăpate din frîu, grijile, ambițiile, orgoliile, eșecurile sau aparentele împliniri își sapă ridurile lor pe frunți, sub ochi, în colțurile gurii.

Vine pe negîndite o zi cînd ești obligat să constați că inima bate prea repede după o cafea, o fugă după tramvai ori o zi prelungită prea mult în noapte ; că stomacul pare a fi atins de-o gheară de pisică după o vodcă ori înaintea unui prînz amînat pînă-n cină ; că plămînii te dor la nici trei țigări fumate. Îmbătrînesc, îți spui, chiar dacă abia ai trecut de treizeci de ani, gîndindu-te la tine ca la un ansamblu de mecanisme independente care își deapănă, în ritmuri imanente, perioadele de valabilitate. Povara

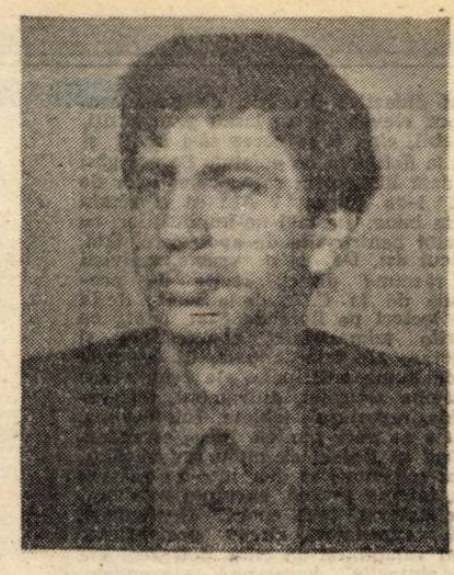

acestei evidențe te face să-ți pese de tot mai puține lucruri, să tinzi spre un mod de a trăi simplificat. Mănînci, lucrezi și dormi acum la orele cuvenite, în fiecare zi aceleași, la aceeași masă, în același birou, respectiv în același pat. Ziua de mîine o cunoști bine, este reluarea celei de ieri, anul ce va veni este totuna cu cel ce a fost. Omul singur ajunge mai repede la acest liman al nepăsării, ferit fiind de dulcea amăgire a utilității pe care o dau rolurile de soț și de părinte. Femei panicate de curgerea totdeauna prea grabnică a timpului se perindă prin viața bărbatului singur, încă tînăr, ca printr-o cameră cu două uși, de intrare și de ieșire, executînd milimetric același menuet, modesta emoție a începutului, placida însoțire și reproșurile finale succedîndu-se obsesiv.

Un chip de fată îndrăgit în prima tinerețe, revăzut acum, tulbură pentru o clipă perfecțiunea mediocrității în care plutești. Dar anii au trecut și peste fată ca și peste tine, iar alămurile înfiorate ale amintirii sînt repede înăbușite de surdinele modului rece, descărnat, în care ochii tăi văd acum totul.

☆

În Piața Rosetti, în fața tarabei unui vînzător de cărți vechi, Mihai o așteaptă pe Maria. Evitase trei seri la rînd ieșirea în oraș pretextînd, în ordine, vizita unei mătuși, o curățenie generală și o teribilă durere de stomac. Acum cedase, speriat de alternativa înființării Mariei în tihnita lui garsoniere și de cele două-trei zile în care n-ar mai fi avut gînd de plecare, cum se mai întîmplase. Îi răvășea atunci lucrurile, susținînd că le aranjează ; îi gătea, să nu-și mai cheltuiască banii prin restaurante cu autoservire ; îl mustra că nu-și duce mai des găleata cu resturi menajere la tomberonul din fața blocului, că bea prea multă cafea și fumează pipă în cameră cu fereastra închisă. Printre cicăleli intercala drăgălășenii gretoase ; făcea botic, țuguindu-și buzele mici dar pline. Înainte și după — mai ales după — momentele tandre din pat, Maria avea chef de vorbă. Nepoței și părinți, colegi de birou, șefi mai mici și mai mari, colege invidioase, bărbați impertinenți defilau fantomatic prin întunericul camerei. Toate poveștile urmăreau să acrediteze imaginea unei Marii cu suflet gingaș, trecînd neîntinată prin jungla vieții. Mihai, ascultător fără voie, se alegea cel mai adesea cu o stare de sălbatică somnolență, căreia însă nu-i putea da curs din cauza veghei Mariei, neobosită pînă la ceasuri mici.

De la un timp Mihai era somat aproape zilnic cu invitații la masă acasă la Maria, fiind îmbiat cu marea dorință a părinților ei de a-l revedea. Fire lucidă, el socoti că a sosit momentul punctului final. Se știe, orice asediu are un sfîrșit, cetatea capitulează sau se retrag invadatorii. Acum, așteptînd-o pe Maria, Mihai își plimbă distrat privirea peste cărțile jerpelite oferite la preț de speculă și respiră adînc.

☆

Ne sprijinim unul de altul, sărmani ologi. Cînd unul mișcă în rînd, cei din jur mîrîie. Dacă ți-ai găsît o casă mai convenabilă în alt colț al orașului, vechea gazdă îți reproșează faptul de a nu-i fi anunțat intenția de a te muta cu o lună ori două înainte. Dacă ți-ai aranjat trecerea într-un loc de muncă mai apropiat de propriile aspirații, vechiul șef se opune mișcării pretextînd că-l lași descoperit, fără om în schimb. Dacă simți cum te cuprinde nebunia în căldura căminului și, hotărît, îți faci bagajul, nevasta, cu șiroaie de lacrimi pe obraji, te acuză că ai amăgit-o, că fugi ca un scelerat, lăsînd-o lipsită de orice sprijin pe lume. Trăim ca mușchii prinse într-o pînză de păianjen. Firele care ne leagă sînt speranțele investite în noi. Părinții, profesorii din anii de școală, prietenii, iubitele, șefii de la locul de muncă se grăbesc să-ți arunce în spate povara speranțelor lor. Încearcă să calci numai un pas în afara drumului care, cu atîta generozitate, ți-a fost hărăzit. Vei cunoaște, atunci, ridicările exasperate din umeri, reproșurile și amenințările, ostilitatea agresivă.

☆

Maria are ochii umezi și o privire cu totul și cu totul nevinovată. A pretins, timid, să fie luată de mînă. Palma ei mică și grăsulie se odihnește acum în cea lată și osoasă a lui Mihai. Se plimbă, tăcuți, pe Dionisie Lupu. Ora este tîrzie iar întunericul, risipit la mari intervale de puținele becuri aprinse. Privind cu sfiiciune în jos, Maria, cu o dicție nazalizată, dezlănțuie atacul.

„Ce ți s-a întîmplat de te porți așa ?"

„Cum așa ?"

„Bizar. Ești nervos, nu ieși din casă, nu răspunzi la telefon, nu primești vizite ..."

„M-am săturat."

„Te-ai săturat de ce ?"

„M-am săturat să mă mai prefac."

„Să te prefaci ? Față de cine ? De mine ?"

„Față de toți. Dar mai ales față de mine."

„Fii mai concret."

Tenta intelectualistă, de „hai să ne așternem la o discuție fină", cu care Maria își rostise îndemnul, pe Mihai îl îngrețoșă. Îi dădu însă plusul de furie necesar ca să continue.

„Fac numai neghiobii. Parcă aș trăi pe-o scenă și m-ar stînjeni privirile din sală."

„Nu înțeleg."

„Ascultă. Aparent am libertatea să-mi aranjez viața după cum mă taie capul, în niște limite largi, firește. Da ? În realitate însă, clipă de clipă, eu unul mă simt prins în strategiile prin care cei din jur caută să-și satisfacă propriile interese."

Maria dădu nedumerită din cap.

„Uite, concret, cum mi-ai cerut să fiu. Cazul nostru. Doi oameni liberi, majori și cu salarii medii. De unde reproșurile tale că nu sînt de acord să ne facem, seară de seară, program împreună ? Invitațiile la ai tăi acasă, ce rost își au ? Nu vreau să-i văd, nu mă interesează. Ce urmărești ?"

Aerul de fetiță naivă dispăru în mod miraculos de pe fața Mariei, dînd la iveală trăsăturile aspre ale femeii calculate, jignite acum. Vorbi, șovăielnic la început, apoi cu însuflețire.

„Credeam că ai un sentiment deosebit pentru mine. Te-ai purtat frumos în primele zile de după duminica în care ne-am reîntîlnit. Acum văd însă că ești ... nebun. Acum îmi explic de ce te-a lăsat Cristina, da." A fost un atac sub centură, pe care însă Mihai l-a primit cu aparentă voioșie. Întrebă amuzat :

„De ce ?"

„Pentru că nu se poate pune bază pe tine, de-asta. Trăiești cu capul în nori. Singur în garsoniera ta, în mijlocul cărților tale pline de praf, cu pipa ta urît mirositoare și cafeaua de la șase dimineața. Nu-ți pasă de altceva, de altcineva. Spune-mi, te-ai întrebat vreodată ce simt eu seara, în casă, gîndindu-mă pe unde umbli de nu răspunzi la telefon ? Dar ai mei, care m-au văzut două luni întorcîndu-mă noaptea din oraș ori lipsind zile întregi de acasă, te-ai întrebat ce gîndesc ei acum, cînd se-mpiedică de mine, plînsă, în fiecare seară ? Nu te-ai întrebat. Pentru că nu-ți pasă decît de tine. Pentru că ești egoist ... un monstru egoist, asta ești, un monstru."

Monstrul, reflectat în privirile lucitoare ale Mariei, arborâ o figură senină, retrăgîndu-se abrupt din discuție. Tăcuți au rămas amîndoi pînă cînd, în stația din Piața Cosmonauților, Mariei i-a venit autobuzul.

„Te sun într-una din zilele următoare", o asigură, de jos, chiar înainte de închiderea ușilor, Mihai.

13 ÎNTREBĂRI PENTRU... AUREL RĂU

Urmare din pag. a 9-a

hitlerism este stigmatizată alegoric figura dictatorului. E minunat, e mai mult folositor în mod imediat să-l ataci pe „marele vînător" cît mai deschis, mai imediat cazul lui Thomas Mann. Numai că el și alții ca el o făceau... de peste ocean. Nu cred însă că ne amenință un nou extremism. Fiindcă pentru democrația pe care o dorim mai bună acum, în libertatea de expresie realmente obținută, metodele administrative, avem dreptul s-o spunem, și-au trăit traiul. Că nu ți se dau premii într-un hol de hotel, la un bal cu miss-uri, picături într-un ocean de sărăcie, e poate chiar stimulativ, pentru scris.

12. Momentele de identificare a unor scriitori(se pare, de preferință, poeți), cu operele confraților au rezultat uneori repere exegetice ce nu pot fi concurate de laboriosul, doctrinarul și metodicul drum al criticilor profesioniști. Blaga despre Meșterul Manole, Ion Barbu despre Poe, Cezar Baltag despre Ion Barbu sau, recent, dvs. despre Vinea. Intenționați să perseverați în concurența neloială cu critica ?

Cum vedeți, mă aflu și acum pe terenul criticii. Într-o zonă marginală, într-o exersare hibridă ; și ca în toate situațiile mele eseistice, fără metodă și fișe în clasoare — vulnerabil.

13. Scrieți poezie, proză, acum crit'că. Nu știm însă de vreo intenție în genul dramatic. Nu vă inspiră acest univers românesc actual, încărcat de un potențial comic rar întîlnit ? Ce credeți despre toată această comedie la ordinea (era să zicem ordinele) zilei.

Nu m-a preocupat teatrul. Poate și fiindcă trebuie să ai în vedere, cînd scrii, publicul. Factor mental, inhibant. Și poate pentru că acolo semnezi un cec în alb cu eventualul regizor. Dreptul oricui de a fi ți se amestecă în cuvinte, pentru a te diminua sau potența, ceea ce e același lucru. Dar, vorbind mai sincer, poate fiindcă e un gen care mi s-a refuzat singur. E adevărat, azi, comicul, e debordant. Dar deocamdată e ori anexat întreg de geniul caragialean, pe care realitatea pare să-l imite, ori e prada bună a improvizațiilor monologale actoricești de ocazie. Dar cum azi în mai mare măsură decît în epoci obișnuite lumea e un teatru, sîntem pe scenă, de ieri și de mîine, actori, toți.

FAPTELE SFINȚILOR APOSTOLI

din NOUL TESTAMENT

Versiune revizuită, redactată și comentată de arhimandritul Bartolomeu Valeriu Anania, sprijinit pe numeroase alte osteneli

CAPITOLUL 24

Pavel înaintea procuratorului Felix ; apărarea sa față de învinuirile Iudeilor.

1 Iar după cinci zile s'a coborît arhiereul Anania cu câțiva bătrâni și cu un oarecare retor Tertul și i s'au înfățișat procuratorului împotriva lui Pavel.

2 Iar după ce l-au chemat pe Pavel, Tertul a început să-l învinuiască zicând : Multa pace dobândită de noi prin tine și bunele întocmiri făcute acestui neam prin purtarea ta de grijă,

3 preaputernice [194] Felix, totdeauna și pretutindeni cu toată mulțumirea le primim.

4 Dar, ca să nu te obosesc mai mult, te rog să ne asculți, pe scurt, cu bunătatea ta.

5 Că pe omul acesta noi l-am aflat ca pe o ciumă și ca pe un urzitor de răzvrătiri printre toți Iudeii din lume, fiind el căpetenia eresului Nazarinenilor [195].

6 El a încercat să pângărească și templul ; și noi l-am prins și am vrut să-l judecăm după legea noastră,

7 dar a venit tribunul Lysias și cu multă silnicie l-a smuls din mâinile noastre

8 și pârîșilor lui le-a poruncit să vină la tine. Tu însuți cercetându-l, de la el vei putea să cunoști toate învinuirile pe care i le aducem.

9 Iar Iudeii susțineau laolaltă, zicând că acestea așa sunt.

10 Și când procuratorul i-a făcut semn să vorbească, Pavel a răspuns : Știind eu că tu de mulți ani ești judecător acestui neam, bucuros vorbesc pentru apărarea mea.

11 Tu poți să afli că nu sunt mai mult de douăsprezece zile de când m'am suit la Ierusalim ca să mă închin.

12 Și nici în templu, nici în sinagogi și nici în cetate nu m'au găsit luându-mă la'ntrebări cu cineva sau făcând tulburare în mulțime,

13 nici nu pot să dovedească cele ce spun acum împotriva mea.

14 Dar pe asta ți-o mărturisesc : că potrivit Căii pe care ei o numesc eres, așa mă închin eu Dumnezeului părinților mei, crezând în toate cele scrise în Lege și în prooroci,

15 având în Dumnezeu o nădejde pe care și aceștia înșiși o așteaptă, că va să fie o înviere a morților — și a drepților, și a nedrepților [196].

16 Și întru aceasta mă străduiesc și eu, ca înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor să am întotdeauna o conștiință neîntinată.

17 Iar după mulți ani am venit să-i aduc neamului meu milostenii și prinoase,

18 când niște iudei din Asia m'au găsit, curățit [197], în templu, dar nu cu mulțime și nici cu gâlceavă.

19 Ei, aceia, trebuiau să fie de față înaintea ta și să mă învinuiască, dacă aveau ceva împotrivă-mi ;

20 sau măcar aceștia să spună, ce nedreptate mi-au găsit când am stat înaintea sinedriului,

21 dacă nu cumva doar acest singur cuvânt pe care l-am strigat stând între ei, că pentru învierea morților sunt eu astăzi judecat de voi.

22 Dar Felix, cunoscând mai cu de-amănuntul cele despre Cale, i-a amânat zicând : Când se va coborî tribunul Lysias, atunci voi hotărî asupra pricinii voastre.

23 Și i-a poruncit sutașului ca Pavel să fie păzit, dar să aibă tihnă și nimeni dintre ai lui să nu fie oprit să-i slujească,

24 Iar după câteva zile Felix a venit cu Drusila, femeia lui, care era din neamul Iudeilor [198], și a trimis să-l cheme pe Pavel și l-a ascultat despre credința în Hristos Iisus.

25 Și vorbind el despre dreptate și despre înfrânare și despre judecata viitoare, Felix s'a înfricoșat și i-a spus : Deocamdată du-te, și când voi avea prilej te voi chema din nou... ; [199]

26 nădăjduind el totodată că Pavel îi va da bani ca să-l elibereze ; de aceea trimitea după el mai des și sta de vorbă cu el.

27 Dar când s'au împlinit doi ani [200], în locul lui Felix a urmat Porcius Festus [201]. Și vrând Felix să le fie Iudeilor pe plac, l-a lăsat pe Pavel legat [202].

CAPITOLUL 25

Pavel face apel la judecata cezarului. Apostolul în fața procuratorului Festus și a regelui Agrippa.

1 Așadar, la trei zile după ce Festus a intrat în provincie, s'a suit de la Cezareea la Ierusalim.

2 Și arhiereii și fruntașii Iudeilor i s'au rostit împotriva lui Pavel și-l rugau

3 cerându-i să fie trimis la Ierusalim — ca o favoare împotriva lui —, pregătind ei o cursă ca să-l ucidă pe drum [203].

4 Dar Festus le-a răspuns că Pavel e păzit în Cezareea și că el însuși avea să plece curând.

5 Așa că, a zis el, cei dintre voi care au ceva de spus să se coboare cu mine ; și dacă e ceva rău în acest bărbat, să-l învinovățească.

6 Și rămânând la ei nu mai mult de opt sau zece zile, s'a coborît în Cezareea ; iar a doua zi s'a așezat în scaunul de judecată și a poruncit să fie adus Pavel.

7 Și venind acesta, Iudeii coborîți din Ierusalim l-au înconjurat și aduceau împotrivă-i multe și grele învinuiri, pe care nu puteau să le dovedească.

8 Pavel se apăra : N'am greșit cu nimic, nici față de Legea Iudeilor, nici față de templu, nici față de cezar.

9 Iar Festus, voind să facă pe placul Iudeilor, i-a răspuns lui Pavel și a zis : Vrei să mergi la Ierusalim, și'n fața mea să fii judecat acolo pentru acestea ?

10 Iar Pavel a zis : Stau la scaunul de judecată al cezarului, acolo unde trebuie să fiu judecat ! Iudeilor nu le-am făcut nici un rău, așa cum tu o știi mai bine.

11 Dacă am făcut vreo nedreptate și am săvârșit ceva vrednic de moarte, nu mă feresc de moarte ; dar dacă nu este nimic din cele de care mă învinuiesc ei, nimeni nu mă poate da lor plocon [203a] ! Cer să fiu judecat de cezar ! [204]

12 Atunci Festus, după ce a vorbit cu divanul său, a răspuns : Ai cerut să fii judecat de cezar, la cezar te vei duce !

13 Și după ce au trecut câteva zile, regele Agrippa și Berenice [205] au sosit la Cezareea ca să-l salute pe Festus.

14 Și rămânând acolo mai multe zile, Festus i-a vorbit regelui despre Pavel, zicând : Este aici un bărbat pe care Felix l-a lăsat închis,

15 asupra căruia, când am fost eu în Ierusalim, arhiereii și bătrânii Iudeilor mi s'au rostit cerându-i osândirea.

16 Eu le-am răspuns că Romanii nu au obiceiul să-l dea pe vreun om plocon [206], înainte ca învinuitul să-i aibă de față pe pârîșii săi și să aibă putința să se apere de învinuire.

17 Deci, după ce s'au adunat ei, și nefăcând eu nici o amânare, am stat pe scaunul de judecată și am poruncit să fie adus bărbatul.

18 Dar când pârîșii s'au ridicat, nu au adus împotrivă-i nici o vină din cele pe care le bănuiam eu,

19 ci aveau cu el niște întrebări privitoare la propria lor religie și la un oarecare Iisus, mort, despre care Pavel zice că e viu.

20 Și nedumerindu-mă eu cu privire la cercetarea acestor lucruri, l-am întrebat dacă vrea să meargă la Ierusalim și să fie acolo judecat pentru acestea.

21 Dar când Pavel a cerut să fie ținut [207] pentru judecata Augustului [208], am poruncit să fie ținut până ce-l voi trimite la cezar.

22 Iar Agrippa a zis către Festus : Aș vrea să-l aud și eu pe acest om. Iar el a zis : Mâine îl vei auzi.

23 Deci a doua zi, venind Agrippa și Berenice cu mare alai și intrând în sala de judecată împreună cu tribunii și cu bărbații cei mai de frunte ai cetății, la porunca lui Festus a fost adus Pavel.

24 Și Festus a zis : Rege Agrippa, și voi toți bărbații care sunteți cu noi de față, îl vedeți pe acela asupra căruia toată mulțimea Iudeilor a mijlocit la mine, și în Ierusalim, și aici, strigând că trebuie ca el să nu mai trăiască.

25 Eu însă am înțeles că n'a făcut nimic vrednic de moarte ; dar de vreme ce el însuși a cerut să fie judecat de Augustul, am hotărît să-l trimit.

26 Dar ceva limpede să-i scriu Stăpânului despre el, nu am. De aceea l-am adus înaintea voastră, și mai ales în fața ta, rege Agrippa, ca după ce se va face această cercetare să am ce să scriu.

27 Că nepotrivit mi se pare să-l trimit legat fără să arăt învinuirile ce-i stau împotrivă.

---

194 **Preaputernice = Excelență ; formulă de politețe, folosită și de evanghelistul Luca în adresarea către Teofil din Roma (Lc 1, 3).**

195 **Nazarineni — adepții lui Iisus Nazarineanul. E singurul loc în care creștinii sunt numiți astfel, dar e cunoscut că adversarii creștinismului — inclusiv primii împărați romani — i-au tratat ca pe o „sectă" evreiască, o partidă disidentă înlăuntrul lumii iudaice.**

196 **Creștinismul — vrea să demonstreze Pavel — nu e o religie nouă, ci continuarea și desăvîrșirea celei iudaice, a Vechiului Testament.**

197 **Purificat după ritualul nazireatului.**

198 **Drusila era fiica cea mai mică a regelui Irod Agripa ; s'a căsătorit cu Felix după ce divorțase de regele Emesei.**

199 **Asemenea lui Ioan Botezătorul față'n față cu regele Irod Antipa (Mc 6, 17—18), Pavel răscolește conștiința unui demnitar crud, corupt și defrânat.**

200 **Doi ani era termenul maxim pentru detenția preventivă, la expirarea căreia învinuitul nejudecat și necondamnat trebuia pus în libertate. Reținîndu-l pe Pavel în continuare, procuratorul Felix săvârșea un abuz de fapt și de drept.**

201 **Procurator al Iudeii din anul 60 până'n 62, când moare.**

202 **Închis.**

203 **Transferul trebuia să-i fie prezentat lui Pavel ca un hatâr (ceea ce se va și întâmpla — vezi v. 9), care însă urma să se întoarcă împotriva lui.**

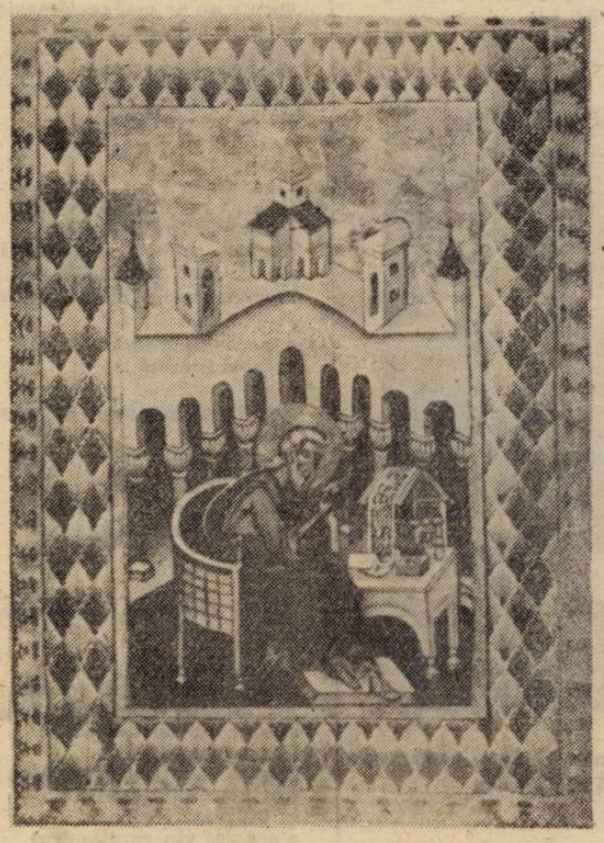

203a **Pavel a sesizat cursa ce i se întinde și nu numai că o respinge tăios, dar aruncă și o usturătoare ironie la adresa lui Festus.**

204 **Prin propunerea de a transfera procesul în sinedriu, Festus își declinase, de fapt, competența. Pavel se prevalează de cetățenia sa romană care-i acorda dreptul să apeleze la judecata imperială. Chiar în lanțuri fiind, apostolul își deschide drumul spre Roma.**

205 **Sora lui Agrippa și a Drusilei.**

206 **Festus a reținut ironia lui Pavel și o reproduce în contextul conversației sale cu iudeii cu nuanța : să li-l dea pe gratis, numai așa, de dragul lor, să le facă un hatâr.**

207 **Ținut sub pază, în stare de arest.**

208 **Majestății Sale Imperiale. Ca și cuvântul „cezar", augustus îl desemna generic pe împăratul în funcțiune (în cazul de față, Neron).**

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Stele fixe : Gheorghe Pituț împreună cu un Nicolae Velea Paznic la armonii :

Sub semnul realului : H. Zalis la 60 de ani

Un **Stîlp de foc** al poeziei române din Basarabia : Valeriu Matei

Istoria și critica literară de aceeași parte a... mesei sau, umăr lîngă umăr, Eugen Simion, G. Dimisianu și Z. Ornea

haiku

Brusc trezit din somn
văd copacul lunecînd
încet ca un nor

GLOSSĂ

E dimineață. M-am sculat înainte să sune ceasul. Somnul și timpul — care-i urmăritul și care urmăritorul ? Dacă am dormi tot timpul, visul ar fi viața noastră, și viața ar fi moartea. Dacă printre noi circulă astfel de oameni morți, care-au trăit cîndva în continentul somnului ? Produse ale unei fantezii iernatice. Frigul din cameră, căldura artificială de sub plapumă. Vrei să scrii tot mai mult în acest caiet, să trăiești în contact cît mai strîns cu gîndurile nestiute care iată, prin acest vîrf de creion, pot rămîne ale tale. Deplasarea sinuoasă a peneților, într-o altă accepție a lumii. Camerele noastre seamănă cu niște peșteri, ori cu rîndul al doilea de haine — te simți bine în el pentru că de mic ai fost dresat așa. Dacă ai fi fost obișnuit să porți pe tine serpentine metalice elastice, aerul, casele, pomii ți-ar fi apărut ca niște **realități lăuntrice neangajante**, le-ai fi perceput fără să te obsedeze. Libertatea ca o alternanță, un reflex adînc fluturător. Sinele se consolidează în prezența **reflexului** celorlalți. Sinele se structurează în prezența **reflexului** lumii. A fi deasupra elementelor nu aduce nici un folos. A fi printre elemente, o stinghie **din gardul à claire-voie** al elementelor. Ceasul se apropie de ora la care va suna. O să consemnez în acest text momentul cînd va suna. Sînt curios ce frază o să întrerupă. Sau poate o va continua ? Gabi mă strigă să mă duc să ridic jaluzelele. M-am dus și le-am ridicat. Frigul alb al unei ierni fără zăpadă a năvălit în casă. Rețeaua de licăriri nate a cerului a coborît în odaie. Caldarîmul, trotuarele, casele, garduri le, copacii așteaptă un lustru : matitatea lor le e insuportabilă. Nici soare, nici ploaie, nici zăpadă. Doar un ger mat, paralizant. Matitatea astupă simțurile, vasele lîberiene, porii tencuielii, urmele de galvan ale streșinilor. Matul, vecin cu opacul. Dacă nu transparența, măcar o lucire — așa pare să simtă sufletul nostru. Atribuim aceleași simțăminte și lucrurilor. Acest transfer a firesc, dar nu adevărat. El e urmarea unei torpori ; torpoarea **eului** nostru fatalmente egocentric. Copacul, dacă are **un eu, are unul mult mai centrifug.** Oricum, împletirea cu alții nu este evidentă sistematic. În felul acesta copacul poate ajunge mult mai rapid la mișcare decît noi. Nu-i neapărat un paradox. În natură mișcarea permeabilității poate fi mai importantă decît cea mecanică. Elementele care intră în combinație cu cît mai multe alte elemente sînt elementele cele mai răspîndite în spațiu. Nu mai țin în mînă sensul acestor fraze. Nu e nici măcar o beție textualistă. Crimpeie din ceea ce aș vrea să spun (oare vreau să spun ceva ?) răzbat ca niște personaje străini pe o ușă : pacienți într-un cabinet medical. Deschiderea unei cutii rotunde cu capac înșurubat, în care nu știi ce se află, și dacă ai și poate că n-ai mai deschide-o, sau ai deschide-o mai încet, mai prudent, simbolistică a celor ce tac, a celor care pot muri doar la gîndul că nu au un deget în plus, ori că acesta le-a fost furat. Și ceasul n-a sunat și n-o să mai sune. Ba da, acum mi-aduc aminte, a sunat în timp ce scriam și-am gîndit să-i opresc soneria ca să n-o deranjeze pe Gabi, dar nu mi-am adus **deloc** aminte de ce-mi promisesem mai înainte (mie și cititorului eventual, oricum potențial, al acestor rînduri), adică de faptul că voi puncta acest text cu sunetul ceasului. Deci, practic, acest text s-a sustras timpului. Dacă el însuși a forat un alt timp — rămîne de văzut.

(Jurnal anticameleonic — 31 oct. 1991).

Constantin Abăluță

luminița gabrea

Cartea

lui George Orwell

ne vom reîntîlni într-o lume
în care nu există întuneric,
îi spusese marele închizitor.
și veniră zile și ani
fără noapte.
biciuit de lumină,
cu pleoapele arzînd,
cu ochi ce-i credea morți,
se întoarse
și se căută în oglindă,
spre a nu se mai recunoaște.
nu este adevărat,
strigă.
tu ești acesta, fiule,
umbră scîrbavnică,
umbră scîrbavnică.

încet,
fără vlagă,
încercă să-și sfîșie trupul,
(cum ai sfîșia în durere
paginile mătăsoase ale unei cărți
ale cărei cuvinte nu le mai înțelegi).
încercă să-și prindă în oglindă privirea.

o, această lumină !
această lumină !

„nimic, niciodată nu se va schimba"

ci doar inima
bătea în liniștea
din ce în ce mai fierbinte
a clipei ce nu se mișca.

Ca să treci rîul

ca să treci rîul
nu trebuie decît să ocolești
un dulap uriaș plin cu struguri,
șiroaie de must izvorăsc
din sertarele lui
și pașii tăi sînt din ce în ce mai greoi
(încleiate tălpile tale
în dulceața fără egal
a acestui vin-copilandru)
dincolo de rîul
pe care nu-l vei mai trece niciodată
tremurau în lumina amiezii
dealuri de fum.
închide ochii,
amintește-ți mirosul nucilor verzi,
roagă-te pentru sufletul strugurilor.

Și totuși sîngele

stai întins pe pămînt
(neclintite frunzele în copaci)
nesfîrșită această mirare :
pe sub tine
prin tuneluri fierbinți
se tîrăsc cîrtițele cele nevăzătoare,

„visăm că trăim !
visăm că afară e soare !"

în trenuri îndepărtate,
călătorind către mare,
oameni necunoscuți dorm
așteptînd întîlnirea cu
mirosul algelor, cu mirosul de sare.

„visăm că trăim !
visăm că afară e soare !"

întinzi o mînă în sus :
nimic nu vine în întîmpinare.

„visăm că trăim !
visăm că afară e soare !"

și totuși sîngele curge,
neîncetat curge sîngele
prin toate ungherele
acestei umbre nefolositoare.

„visăm că trăim !
visăm că afară e soare !"

stai întins pe pămînt,
gîndești la clipa ce trece,
la trupul ce moare.

Vara

saturatele culori ale verii
mirosuri de demult
clipe repezi
clipe fragile
un tren mitraliat de lumină
lanuri de grîu.

singurătarea singurătăților :
vara în exil.

Cavaleria de bronz

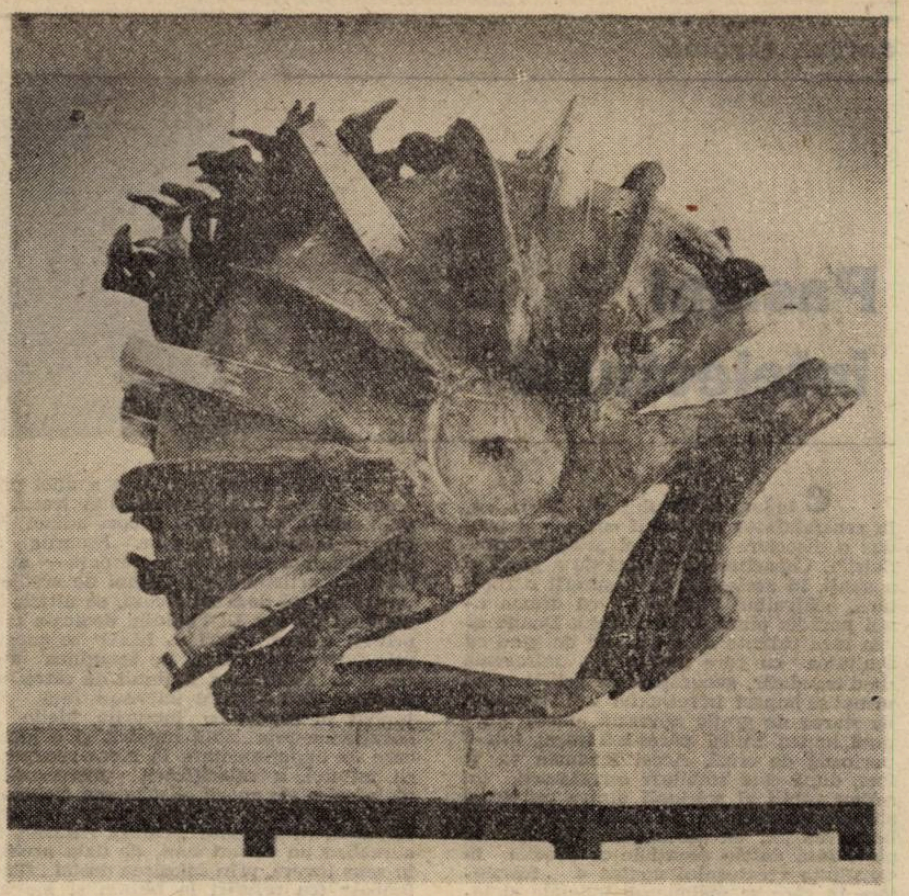

Pentru **Ion Bolborea** lumea reprezintă o sumă de forme armonice, asupra căreia artistul are căderea de a interveni pentru a-i îmbogăți sensurile. Gest creativ de o infinită disponibilitate și forță, care justifică pe un plan superior cutezanța prometeică a omului în a-și egala maestrul divin. Uneori, acest act lunecă în afara legilor firii, introducînd în ordinea universului criteriile aleatorice ale fantasticului. Sculptorul demonstrează, în expoziția sa ultimă de la galeria „Simeza", temeinicia unui asemenea demers. Sculptura sa se abate de la reguli prestabilite, dar nu le ignoră ! Plămadele sale au logica aparițiilor reale, detaliile anatomice sînt ferm conturate și articulate după legi de dinamică care există. Singurul drept pe care și-l arogă artistul este acela al amplificării datelor expresive.

„Miriapozii" lui Bolborea răspund, înainte de toate, unei asemenea cerințe. Herghelii întregi par să se adune într-un conglomerat viu în stare să bîntuie universul pe pămînt, în apă și în aer ! Viziune halucinantă de ev atomic, cînd orice dezagregare este cu putință, dar și orice proces aglutinant. Totul devine posibil !

Ion Bolborea își asumă această fabuloasă regie într-un cîmp deschis oricăror aventuri ale formei. O face cu frenezia creatorului autoritar, în căutare de soluții coerente și credibile. Construiește la limita derizoriului, fără complexe, cu credința că efortul său se încorporează unei geneze necontenite, căreia i se supun toate regnurile. Materia își cere în permanență drepturile, indiferent de prejudecățile noastre, pare a ne lămuri artistul. Și demersul său se circumscrie unei asemenea stări de fapt, guvernată de legile prefacerilor infinite.

Sculptorul merge chiar mai departe : își construiește formele mixînd elemente ale viului, de pildă, în ansambluri ce evocă jocul mecanic al scornelilor inginerești. Este o formă a gîndirii care caracterizează civilizația contemporană, ce evoluează în acest sens fără a fi amenințată de spectrul saturației. Există, știm cu toții, o logică a discursului fantastic, ce scapă regulilor consacrate, dar care operează în interiorul unor coduri proprii și absolut specifice. Sculptorul ce expune azi la „Simeza" intră în acest joc cu conștiința că rezultatul căutărilor sale poate deveni o lume posibilă . Problema ce se poate pune este cît de viabilă este, această lume, cît vor putea dăinui acești hibrizi în orizontul nostru de preferințe, chiar dacă miza lor nu este neapărat una de ordin existențial. Ion Bolborea purcede la „facerea" acestor creaturi cu metodă și instinct plămăditor. Extrage din ambianța reală componente purtătoare de semn, organizează aceste module conform unor scheme îndelung studiate (desenele din expoziție sînt convingătoare, în acest sens), după care prin intervenții succesive și variate, încercînd să atribuie formelor sale o individualitate distinctă, în ciuda omogenității de structură și a unității arhitectonice.

Artistul împlinește acest efort creator în bronz, un material pe care îl stăpînește foarte bine și în care se exprimă cu dezinvoltură. Suprafețele polisate alternează subtil cu cele patinate sau grosiere, într-o tentativă, voluptuoasă aproape, de conjugare a efectelor menite să definească un raport între expresia naturală și cea artificială. Mitul faustic este tălmăcit într-o manieră simplă și eficientă, materia supunîndu-i-se docilă ca sub imperiul unui pact divin. Sculptorul nu insistă asupra finisajului, lăsînd impresia că formele își continuă geneza. Ceea ce se reține contemplînd aceste fărpturi este obiectivitatea lor pregnantă, alura magmatică modelată la capătul unor combustii complexe. Este o sculptură senzuală izvorîtă din specularea calităților intrinseci ale materialului. Probabil că în evoluția damersului său creator sculptorul nu se va opri aici, deoarece indicii elaborării în timp a unei opere definitive și de sine stătătoare sînt vizibili, aceasta fiind doar o etapă a unui discurs plastic ce se prezintă azi ca un ciclu deschis oricăror perfecționări și dezvoltări. Este proba unei maturități a gîndirii artistice, pe care sculptorul o materializează cu consecvență de mai multă vreme.

Corneliu Antim

muzica

„Timișoara muzicală"

După Bacău, își revendică un loc pe harta manifestărilor culturale de prestigiu internațional și orașul de pe malurile Begăi. Deși mai modest sponsorizate, cele două festivaluri au mai estompat puțin, pentru mine, imaginea unui alt „internațional", penibil produs al „culturii de piață", cel al muzicii ușoare. Pentru cei ce au ochi să vadă, și, mai ales, urechi (cît de cît muzicale) să audă, este limpede ce direcție ar trebui să ia fondurile, chiar dacă modeste, ale instituțiilor interesate. În paranteză fie spus, în afară de muzicologul și compozitorul Gheorghe Firca, prezent pentru două zile la Bacău, n-am mai văzut pe nimeni din cei ce-ar putea avea un cuvînt de spus în redresarea „fragilei" noastre vieți spirituale.

A XVII-a ediție a Festivalului internațional „Timișoara muzicală", a debutat cu simfonicul Filarmonicii bănățene, dirijat de Remus Georgescu. În program, o primă audiție absolută, **„Simfonia giocoso"** de Tiberiu Olah, **Concertul nr. 2 pentru pian și orchestră** de Prokofiev, în interpretarea lui Jean François Antonioli, și poemul simfonic **„Așa grăit-a Zarathustra"** de Richard Strauss.

„Simfonia" lui Olah, deși reia unele **tehnici de limbaj proprii autorului** (mă refer în special la folosirea unui material sonor extrem de redus), mi s-a părut că luminează și o altă fațetă a personalității creatorului. Maestrul travaliului robust, al formelor pline, „afirmative", aș zice, își plasează recenta piesă în sfera „sugestiei", a căutării dramatice a unui răspuns. În titlu, giocoso e urmat de semnul întrebării. Pot oamenii, într-adevăr, să devină frați ? Asta ar vrea să semnifice inserțiile muzicale preluate din Simfonia a IX-a de Beethoven. Și încă un fapt pe care ni-l dezvăluie compozitorul. „Autorul vrea să arate că muzical, ideile, la prima vedere disparate, fiind încadrate în texte diferite, pot avea un numitor comun din punct de vedere intonațional. Mai mult, cele opt note ale foarte cunoscutei melodii de Chaplin, sînt absolut identice cu Psalmul 42, mai sus menționat" (Psalmul francez „Căutarea izvorului pur prin Dumnezeu" — n.n.). Finalul, oarecum abrupt, e reprezentat printr-un interval descendent, dar luminos. Interogația rămîne, dar, odată cu ea, și speranța.

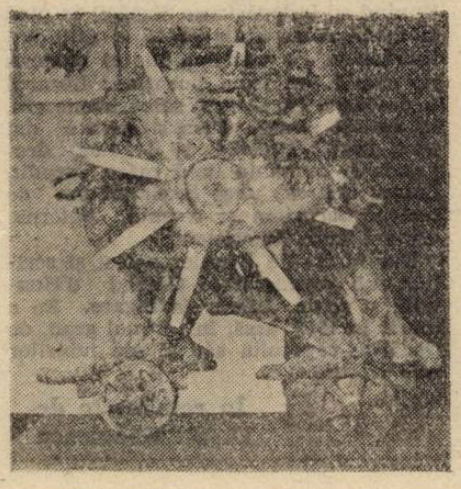

Remarcabilul pianist elvețian Jean François Antonioli numea abordarea Concertului 2 de Prokofiev — lupta cu „monstrul". Foarte puțini sînt pianiștii care se încumetă să o facă, dar și mai puțini cei ce izbutesc. Antonioli este, cu siguranță, unul dintre ei, oferind, alături de orchestra bănățeană, momentul muzical cel mai relevant al serii.

Uvertura simfonică „Așa grăit-a Zarathustra", în pofida prestigiului de care se mai bucură încă (prin generoasa ofertă timbrală și prin teutonică forță), rămîne totuși o piesă cu lungimi, hiperretorică și lipsită, în fapt, de profunzimea textului programatic. La Domul din Piața Unirii a concertat duminică apreciatul organist brașovean Eckart Schlandt. În program, lucrări de Bach, Rheinberger, Lassél, Honegger și Duruflé. A treia zi a festivalului a aparținut formațiilor corale. Corul Filarmonicii „Oltenia" din Craiova, dirijat de Alexandru Racu, și cel al Filarmonicii „Moldova" din Iași — dirijor Doru Morariu. Cel dintîi ansamblu a prezentat un concert de muzică religioasă, cel de-al doilea a făcut o incursiune în repertoriul universal și românesc. Din păcate, acesta din urmă s-a plasat într-o zonă stilistică oarecum datată. Muzicalitatea formației și seriozitatea tînărului ei dirijor sînt bune premise, însă, pentru o viitoare corală de prestigiu, sperăm, internațional. Mai menționez din programul festivalului, cîteva din momentele importante în curs de desfășurare. Trioul „Contraste" din Timișoara (cu Sorin Petrescu, Emil Sein și Doru Roman), poate cel mai bun „a tré" al nostru axat pe muzică contemporană, cu Pierrot Lunaire de Schöenberg și o primă audiție de Miriam Marbe, un recital și un simfonic cu pianistul rus Rudolf Kehrer și, în sfîrșit, un moment, cred, foarte așteptat — „Eumenidele" (Orestia III) de Aurel Stroe, cu soliști de prestigiu bine consolidat în timp, saxofonistul francez Daniel Kientzy, mezzosoprana Steliana Calos, contratenorul Jean Nirouet și tenorul Vladimir Popescu Deveselu. Iată deci o paletă muzicală generoasă, din care nu lipsesc nici cîteva formații de jazz, și care vor da, cu siguranță, contur unuia din importantele evenimente muzicale ale anului — Festivalul „Timișoara muzicală".

Valentin Petculescu

parțial color

Apologetul de serviciu

Noi, telespectatorii, purtați cu vorbe și cu imagini de la o emisiune la alta, de pe un pămînt sterp pe altul al făgăduinței, ne simțeam așa părăsiți, fiindcă un înțelept, care ne învăța cum să mergem, întîrzia să se mai arate la față. Dar, iată. cînd a simțit că rătăcirea noastră s-a cronicizat, Den Xiao Ping-Pong-ul românilor s-a îndurat de noi și a intrat pe undele magnetice. Nu oricum, ci ademenit de îmblînzitorul (dresorul ?) Emanuel Valeriu, cu părul schimbat — un negru bătînd spre roșu — dar cu aceleași propensiuni spre meditații profunde, mai adînci decît sondele de pe obrajii adolescenților. De la început a ținut să ne avertizeze că absența sa de pe micul ecran a ținut de o strategie, deoarece voia să vadă dacă previziunile sale se certifică în timp. Lăsînd la o parte modestia sa proverbială, putem spune că în această vreme — patru luni — are loc gestația la unele mamifere. Firesc, și ideile sale s-au înmulțit, făcînd pui, ceea ce s-a și observat de altfel. Noile generații de afirmații ale lui Silviu Brucan nu puteau să nu exprime vremurile sub care s-au născut. Prin ele am luat la cunoștință că sîntem niște oameni salvați, întrucît avem un prim-ministru ieșit din comun, din comună și din oraș. „Performanța lui e cu totul excepțională, depășind pe a lui Roman. Performanța lui în fața Parlamentului și la conferința de presă a fost un recital. (...) A reușit să se stăpînească în mod exemplar, deși au fost întrebări insinuante și uneori impertinente. (...) Cred că a ridicat stacheta omului politic român de după Revoluție la un nivel foarte înalt și foarte greu le va fi celor care vor urma să-l egaleze în acest fel." Parcă se reîncarnase în apropiere Gheorghiu-Dej sau Nicolae cel Răposat și profesorul se reînchina la icoanele lui preferate. Amintindu-ne noi și alte osanale brucaniene, judecînd însă la rece, iată ce putem constata : dacă guvernul lui Roman a fost constituit din **unicate**, înseamnă că Don Pedro era neapărat un superunicat. Dacă performanțele lui Theodor Stolojan le depășește pe ale superunicatului, trebuie atunci să admitem, după cum ne obligă logica, faptul că actualul nostru premier e un fel de geniu sau ceva pe aproape, potrivit meditațiilor lui D'ogene din Dămăroaia. Se vede, de altfel, cu ochiul liber, cîtă prosperitate e în țară și cît de asigurată e cultura română, pentru care Theodor Stolojan are o deosebită stimă, încît, într-un viitor foarte apropiat, multe reviste de cultură își vor înceta apariția. Pentru a ne convinge de toate acestea, înțeleptul s-a folosit de fraze, dar, cînd a adus vorba de producția de cărbuni din Valea Jiului, a recurs la grafice, cum, odinioară, Răposatul recurgea la machete de principiu. Îl anunțăm pe Silviu Brucan că nu e original. Un fost candidat la fotoliul de primar al Capitalei le-a și încropit în văzul telespectatorilor dar rezultatele i le-au demonstrat numai alegătorii. Oare, dacă s-ar organiza un referendum pentru a afla opțiunile românilor față de prezența pe post a lui Brucan, nu cumva ne-am trezi cu un cîștig ca al lui Cazimir Ionescu ? Poate televiziunea română va ține cont de această sugestie.

Dar, fiindcă ni s-a oferit îmbălsămatul prilej de a mai asculta unele vorbe, să-l urmărim încă pe învățat. Este evident că domnia sa a ieșit pe platou cînd Radu Cîmpeanu a intrat în corzi. Altfel, nu i-ar fi ținut parte. „Liberalii fac un calcul realist și lucid." „Liberalii și-au căpătat un capital politic și vor să și-l fructifice." „Liberalii fac un calcul electoral foarte reușit." Pînă și Emanuel Valeriu, performer al laudelor deșarte, a simțit ridicolul situației și nu s-a putut abține : „Nu cumva e o apologie a liberalilor în ceea ce ați spus ?". Numai că dămăroaiaologul nu se pierde ușor cu firea, de-a rezistat el atîtor valuri, și a atacat la drumul mare lozincile care au în conținutul lor cuvîntul **anticomunism**. Cică acestea nu ar mai avea o putere ca în 1990. Aici, lupul, îmbrăcat în piei de oaie, s-a trădat. Părul vopsit, bătînd în acele clipe și mai evident spre roșu, ne-a demonstrat că pentru Brucan nu mai există vindecare. Atunci ce mai caută pe micul ecran ? Chiar nu există la Elias nici o rezervă ? Că de politologi de serviciu (poate pentru anumite servicii !), cum îl numea Emanuel Valeriu, mai în glumă, mai în serios, e plină Jilava.

Marius Tupan

cartea străină

Pasiuni intelectuale

Cîndva, în secolul al XVII-lea, în sensibilitatea artistului englez s-a produs o disociere (T.S. Eliot „Poeții metafizici"). Capacitatea mirifică de a gîndi și a simți, în același timp, a suferit o ruptură, echivalînd într-un fel cu drama unui paradis pierdut. Dacă John Donne avea rara calitate de a „simți" un gînd cu acuitatea cu care percepea mireasma unui trandafir, generațiile de artiști ce au urmat se împart în reflexivi sau senzitivi iar starea de grație aurorală, odată pierdută, lumea însăși părea a fi intrat într-o perioadă de criză. Acest fenomen va fi fost, după cum stabilesc cercetătorii, un reflex subtil al sciziunii dintre religie și știință, fenomen ce, în secolul al XIX-lea, avea să se accentueze o dată în plus. Iată datele esențiale ce produc în conștiința creatorului englez o frămîntare în care se insinuează îndoiala și tăgada, dar și nostalgia vîrstei de aur, problematică ce o preocupă în cel mai înalt grad pe distinsa scriitoare engleză A.S. BYATT, constituind, de fapt, îmboldul lăuntric ce a generat majoritatea eseurilor literare ce alcătuiesc remarcabilul volum „PASIUNI INTELECTUALE"* („PASSIONS OF THE MIND", CHATTO &WINDUS, LONDON, 1991). Este un demers critic exemplar în care erudiția, îngemănată cu spiritul penetrant și harul artistului, dau farmec unor pagini incitante, rezultat al dorinței regăsirii unui paradis pierdut și al recuperării acelei unități depline specifice începuturilor. „Pasiuni intelectuale", după cum, emblematic, sugerează autoarea, încă din titlu, îmbină armonios efluviile generoase ale inimii cu rigoarea de o mare probitate și forță de pătrundere a intelectului. Este abordarea pasionată a unei problematici ce, fără îndoială, din trecut și pînă astăzi, va fi avut ecouri adînci în constiința oricărui creator. Eseurile se succed într-o pilduitoare coerență — mărturii ale artistului, profesiuni de credință dar și jurnal de creație cum, de altfel, tot volumul pare a fi. Paginile dedicate propriului roman „STILL LIFE" se constituie într-o confesiune pe marginea modului de abordare a ficțiunii de către un prozator pentru care interesul față de limbaj în raport cu lucrurile, ideile și narațiunea reprezintă implicit și o încercare de experimentare în sfera recuperării mitului, a valorificării universurilor metaforice ale epocii elisabetane (romanul „Fecioara din grădină"), paralel cu încercarea, în romanul „Natură statică", de a realiza un experiment, de data aceasta în sens invers, prin folosirea acelei „florilimbaj" (cu referiri la Milton și Mallarmé), acel limbaj eliberat de materie, nud, conceptualizat la maximum sau, poate păstrînd, în viziunea lui Mallarmé (...idée meme et suave, l'absente de tous bouquets", „Crise de vers"), acea epură a lucrurilor, detașate de concretețea obiectului și trăind virginal în sugestive arhetipuri poetice. Capitolul dedicat victorienilor se deschide cu un amplu eseu despre ideea de ficțiune, fapt, minciună, încarnație și artă la Robert Browning dar și la alți scriitori și creatori din secolul trecut, care, în opera lor, au reflectat criza pe care pozitivismul și încercările de interpretare istorică, scientistă, a textelor sacre au produs-o în conștiința veacului. Într-o perioadă în care, sub cenzura severă a științei, textele Bibliei încep să se transforme în mituri degradate, ce-și pierd veridicitatea, fiind considerate simple afabulații, episodul resurecției lui Lazăr (miracol al învierii) și însăși încarnația lui Hristos sînt puse tot mai mult sub semnul întrebării ca și capacitatea artei de a exprima adevărul. Și totuși dincolo de noianul de interpretări scientiste, mitul resurecției și al întrupării lui Hristos persistă transfigurat în paginile lui Michelet (pentru care istoricul face operă de „reînviere" a trecutului), în versurile lui Tennyson („In Memoriam"), la care învierea și întruparea — **„crez al crezurilor"** — este, în absolut, mai presus decît orice plăsmuire poetică, dar, mai ales, la Browning pentru care, dacă în privința episodului lui Lazăr mai pot exista dubii, arta își păstrează totuși capacitatea de a sluji și reda adevărul. Amplul său poem „Inelul și Cartea" este el însuși o întruchipare a dilemelor epocii (ce din planul religiei sînt transferate în planul artei), a investigării realului (devenit fapt al ficțiunii) din unghiuri diferite, în dorința de a pătrunde la miezul său de adevăr. Urmărind, în fond, același filon, A.S. BYATT reușește în „Omnipotența Gîndului — Frazer, Freud și proza postmodernistă" o foarte originală analiză a unor importante realizări ale romanului englez contemporan, dar și american (cu referiri la o serie de prozatori cum ar fi, de pildă, Iris Murdoch, Muriel Spark, Anthony Powell, Saul Bellow, Norman Mailer) în încercarea de a sugera (pornind de la afirmația lui Lionel Trilling) că în proza modernă, „Creanga de aur" a lui Frazer a avut o influență enormă, fiind un soi de carte de căpătîi pentru prozatori și aceasta din pricină că, într-o lume haotică și obsedată de zădărnicia existenței, într-o societate în care mitul resurecției și-a pierdut autoritatea primordială, spectacolul morții și reînvierii zeilor, cu implicita sa capacitate de a reda mitului prestigiul inițial, îl fascinează pe creatorul contemporan, fiind, într-un fel, un antidot, o forță ordonatoare, pentru o lume ce riscă să eșueze în aleatoriu. În aceeași succesiune ce asigură volumului nu numai o superbă unitate interioară ci și o stenică alunecare în mit, se așază și fascinantul eseu „Van Gogh — Anotimpul Verii și Moartea". După o amănunțită analiză a creației marelui pictor olandez, subliniind, o dată în plus, eșecul mimesis-ului pur (căci personalitatea umană se insinuează cu o irezistibilă forță oricărei creații), demonstrînd că pictorul „Florii Soarelui" reușește să surprindă în faptele modeste ale realității mitul, A.S. BYATT afirmă că în tabloul „Secerătorul" (opus „Semănătorului", pictat anterior — de văzut notațiile din scrisoarea adresată fratelui Theo), Van Gogh exprimă un sentiment de seninătate în fața morții — o moarte ca un surîs împăcat în plin soare — dovedind că a avut revelația resurecției. Și astfel, prin acest mare și chinuit artist, mitul lui Lazăr își găsește în nu mai puțin frămîntatul veac al XIX-lea o patetică recuperare. Este, de fapt, acea notabilă recuperare a mitului pentru care pledează întregul volum. Poate n-ar fi lipsit de interes să menționăm că aproape paralel cu scrierea eseului despre Van Gogh, autoarea isprăvea lucrul la romanul „Posedații" („Possession"). A.S. BYATT ne mărturisește, în prefața la „Pasiuni intelectuale", că această carte a constituit rodul încercărilor sale de a găsi forme narative capabile să exploreze elementele de continuitate și discontinuitate din gîndirea și arta secolului al XIX-lea și al XX-lea. Și nu este iarăși lipsit de semnificație că Randolph Henry Ash, poetul imaginar din romant, studia „Știința nouă a lui Vico, preocupat de mitul Proserpinei (al reînvierii Naturii, deci) și scrisese un poem despre Lazăr, că tînărul cercetător Roland Michell, redescoperea — reînvia, am putea zice — viața poetului victorian favorit, materializîndu-și (întrupîndu-și) el însuși latențele poetice într-un tulburător proces de resurecție spirituală. Putem conchide, astfel, că recuperarea paradisului pierdut, în care miturile își păstrează credibilitatea și mai subzistă încă unitatea începuturilor, se realizează, cel puțin, pentru o clipă în operă. Cu elanul unei conștiințe și sensibilități nedisociate, cu acea forță pe care o poate oferi numai o intensă pasiune intelectuală, A.S. BYATT reușește a ne convinge, o dată în plus, că arta poate juca un rol benefic în împlinirea aspirației noastre eterne spre atingerea integrității și armoniei depline a ființei.

P.S. Nu putem încheia aceste rînduri fără a menționa și alte eseuri ale acestui „lacom lector", cum se autodefinește A.S. BYATT, pentru care cititul și scrisul constituie două activități complementare. Se cuvin astfel menționate paginile dedicate atitudinii față de realism și experiment în proza postbelică engleză, studiul consacrat lui Ford Madox Ford, meditație gravă despre stilul prozei — o proză ce se cuvine a comunica „ideea dură a adevărului" (Iris Murdoch : „Against Dryness"), evitînd solipsismul prozei impresioniste. Interesante sînt, de asemenea, paginile consacrate unor prestigioase „voci feminine" în roman și poezie, precum și eseul despre poetul D.J. Enright (căruia îi este dedicat, de altfel, întregul volum).

* A.S. BYATT : „Passions of the Mind", CHATTO & WINDUS LONDON, 1991.

Virgil Lefter

meridiane

Capriciile Mariei

Viața tumultuoasă, încărcată de amoruri și de neprevăzut a fiicelor celebrului mag al parnasianismului, José Maria de Heredia, a fost, desigur, un subiect gras pentru discuțiile mondene purtate în saloanele Parisului de la sfîrșitul secolului trecut și a rămas să fascineze generații de cititori și de căutători în trecutul hîrtiei pecetluite cu harul literaturii. „Les Yeux Noires — les vies extraordinaires des soeurs Heredia" este ultima apariție în această serie : are ca autor pe Dominique Bona și a fost tipărită în 1990. Iată o fișă de lectură a acestui volum care aparține lui Claire Paulham și a fost publicată în „Le Monde".

Erau trei. Trei fiice ale tatălui lor, celebrul José Maria de Heredia (1842 —1905, academician francez), poet de origine cubaneză, a cărui singură culegere **Les Trophés** (1893), puse în genunchi mai multe generații de parnasieni. Trei fete frumoase, care aveau ca singură zestre, faptul că fuseseră crescute în mijlocul unor scriitori ca — Leconte de Lisle, Ferdinand Brunetière, Jules Lemaître, Alphonse Daudet, Sully Prudhomme, François Coppée — și ca singur trusou frecventarea celor mai căutate saloane literare ale Parisului. Trei fete atrăgătoare ai căror prieteni se numeau Marcel Proust, Philippe Berthelot, Léon Daudet, Jacques-Emile Blanche, Pierre Louys, Paul Valéry, Henri de Régnier, Anna de Noailles, Catherine Pozzi, Lucie Delarue-Mardrus...

Hélène, prima născută, în 1871, deveni soția burgheză și satisfăcută a romancierului Maurice Maindron. Louise, născută în 1878, îl sili pe Pierre Louys s-o ia în căsătorie — în care ea suferi din toate punctele de vedere, pînă la recăsătorirea cu bogatul și epilepticul tovarăș de călătorii al lui Victor Segalen, Augusto Gilbert de Voisins. Marie, născută în 1875 trebui să ducă o luptă surdă între păienjenișul de nedescurcat al iubirilor sale și ardoarea cu care își legă viața de existența rezonabilă sau nefericită a surorilor sale.

Marie făcea la 20 de ani, versuri apreciate de frații de Goncourt, pe care le publica **Revue de Deux Mondes** ; urma să scrie, în curînd, romane și se întreba cu cine să se căsătorească — cu Pierre Louys sau cu Henri de Regnier ? În iulie 1895 îl alese pe al doilea... și îl luă pe primul ca amant doi ani, chiar imediat după căsătorie !

Dar Louys era un amator de escapade care pleca adesea spre țările calde unde regăsea nesupărat metrese adolescente indigene pe care le împărțea cu Herold, Gide sau Debussy, pe care le fotografia în tot felul, descriindu-le în scrisorile sale. Atunci, Marie, pentru trecerea timpului, se amoreză vreme de două luni, de Jean de Tinan, tînăr autor al lucrării **Penses-tu réussir?** (1897). Copilul care s-a născut la 3 septembrie 1898, nu se știa dacă este al lui Pierre Louys, Jean de Tinan sau al lui Henri de Regnier...

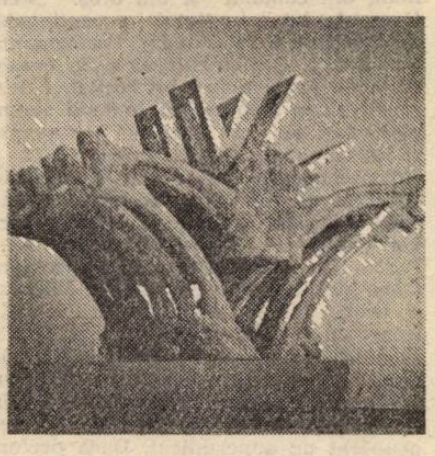

Abia trecuse un an : Louys se întorsese să trăiască puțin cu femeia sa maură Zohra Bent Brahim, se gîndea de asemenea, să se căsătorească cu Germaine Dethomas cînd a primit vizita grea de subînțelesuri a sorei Mariei, Louise care era întărîtată la culme pentru că nu s-a căpătuit. El nu rezistă și o luă, cu binecuvîntarea Mariei, care văzu aci o justificare, în ochii lumii, a prezenței lui Louys alături de ea, dar și o soluție la rezolvarea problemelor acestei surori pe care o iubește duios ... Cîțiva ani mai tîrziu, perversa ecuație se prăbușește căci Louise se topește pur și simplu pentru că nu e iubită, în timp ce Louys, refugiat în cercetările sale erudite, se încăpățînează să nu mai producă succese de librărie. El va scrie, de altfel, fratelui său : **„În mai 1899, am făcut ultima din prostii pentru cineva căruia nu-i voi dedica niciodată doi alexandrini".** Și această mărturisire dezolantă rezumă într-un fel ideea că viața literară și cea sentimentală a acestei „celule" de amanți fatali a fost legată : în adevăr, fiecare din ei află, în dorința sa de dragoste și în suferința sa, materia creației. Regnier, în afara poemelor sale, a ținut un jurnal în care calitatea pasiunii sale pentru Marie este exprimată în mod subtil : **„pentru ce a trebuit ca ea să fie legată pentru mine de frumusețea sorilor și de melancoliile toamnei și pentru ce a trebuit ca prin ea eu să particip la lume ?"**

Marie de Regnier scrise mai multe romane criptice, dintre care **L'inconstante** descrie amorurile sale cu Jean de Tinan și Louys (care a fost foarte jignit de această publicare în 1903). Cu Louys, ea făcuse, în 1901, planul unui roman în scrisori care rămase neterminat. Henry Bernstein — care a fost, mai tîrziu, amantul Mariei — scrise piesa **Le Secret** (1913) care privește unul din unghiurile acestei povești de dragoste cu mai mulți eroi. Cît despre Pierre Louys cel care a fost de departe cel mai complex și mai interesant, din punct de vedere intelectual membru al acestui grup infernal, el nu se va dezvălui chiar așa de „ușor".

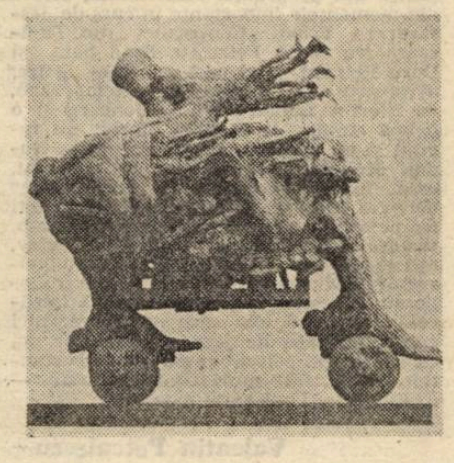

Toate scrisorile sale, aproape zilnice și încă inedite, către fratele său Georges, „directorul său de conștiință", vorbesc, sigur, în mod liber, de viața sa afectivă. Pe un alt plan am putea pune în discuție romanul „spaniol" **La Femme et le Pantin** (1898) — căruia el îi nega totuși orice caracter autobiografic — sau a unuia din romanele sale erotice **Trois filles de leur mère** (publicat postum în 1926). Dar mai ales **Pervigilium Mortis** (publicat în 1945), la care Louys a lucrat optsprezece ani după „nunta sa misterioasă" cu Marie de Regnier. Și mai trebuie pusă la socoteală și nu în ultimul rînd această parte autentică a operei lui Pierre Louys pe care o constituie nenumăratele fotografii pe care le-a făcut ...

Portretul, documentat și viu al Mariei de Regnier, pe care l-a compus Dominique Bona, amplificat cu acela al surorilor sale, a văzut lumina zilei grație unui lot din aceste documente erotice, ieșit din arhivele jalnic risipite ale scriitorului ; Dominique Bona, care a găsit aceste fotografii la un anticar, a voit să știe mai multe despre o femeie care mai întîi pozează îmbrăcată pentru ca apoi să scoată acele de la pălărie, șireturile cizmulițelor continuînd cu îndepărtarea cămășii ca pînă la urmă să se arate goală în atitudini îndrăznețe, cu consimțămîntul bucuros pe care îl dă jocul licențios : librarul îi destăinui că această sălbăticiune era, în același timp, fiica și soția a doi mari poeți : Heredia și Regnier, dragostea și cumnata unui mare erudit, Louys, metresa unui fascinant om de teatru, Bernstein și a unui puternic critic literar, Chaumeix.

Dar Marie de Regnier a fost și scriitor sub pseudonimul Gerard d'Houville și critic literar la **Figaro.** Ea a murit în 1963, arsă, în ultimul grad, de flăcările capotului său și ale iubirilor sale trecute.

În românește de
D. St. Rădulescu

Bucuriile căminului

Urmare din pag. a 16-a

— DINSU', zise grav șeriful, nu lăsa să-i crească nimic sub picioare. Mai cu seamă nici o buruiană sădită de o femeie.

— Ar putea ucide pe cineva cu pistolul acela, spuse Thomas, cu glas slab, plecîndu-și ochii asupra calotei rotunde a pălăriei texane.

Se așternu o tăcere prelungită.

— De unde l-a luat?, întrebă Farebrother.

— Nu știu. Ea doarme în odaia de musafiri. Trebuie să fie acolo, probabil în valiza ei, zise Thomas.

Farebrother se cufundă iarăși în tăcere.

— Ai putea veni să percheziționezi odaia de oaspeți, spuse Thomas, cu glas gîtuit de încordare. Pot să mă duc acasă și să las lanțul nepus la ușa din față și dumneata poți intra încetișor ca să te urci să-i percheziționezi camera.

Farebrother întoarse capul, astfel că ochii lui se uitau cutezători la genunchii lui Thomas.

— Pari că știi cum s-ar cuveni să fie făcută treaba, constată el. Vrei să schimbăm slujbele?

Thomas nu spuse nimic, fiindcă nu-i dădea prin cap ce-ar putea să spună, dar aștepta cu îndărătnicie. Farebrother îndepărtă mucul țigării de buze și-l aruncă pe iarbă. În spatele lui, pe veranda tribunalului, un grup de gură-cască, pînă atunci rezemați în stînga ușii, trecu lenevos în dreapta ,unde se statornicise o frîntură de rază de soare. De la una din ferestrele de sus, un petec mototolit de hîrtie zbură și ateriză pe pajiște.

— Am să vin pe la șase, spuse Farebrother. Să nu pui lanțul la ușă și să te ferești din calea mea și dumneata și alea două femei.

Thomas scoase un rîgîit gutural de ușurare, care ar fi vrut să însemne „Mulțumesc", și țîșni de-a lungul întinderii de iarbă ca un ins căruia i s-a dat drumul pe poarta închisorii. Fraza „alea două femei" se lipea ca un plasture în creierul lui — subtilitatea insultei aruncate mamei sale îi durea mai mult decît oricare din referirile lui Farebrother la propria lui incompetență. Cînd urcă în mașină, îi roși tot obrazul, brusc. Nu cumva o dăduse pe maică-sa pe mîna șerifului, ca să fie ca un muc de țigară pentru limba lui? Oare o trăda, ca să se descotorosească de tîrfulița? Văzu numaidecît că nu așa se înfățișa situația. Făcea tot ce făcea numai pentru binele ei, ca să o scape de o parazită care avea să-i distrugă tihna. Puse în mișcare motorul și merse rapid pînă acasă, dar odată cotit în aleea lor, decise că ar fi mai bine să parcheze la oarecare distanță de casă și să intre binișor pe ușa din spate. Parcă pe iarbă și pași în cerc, tiptil, spre spatele casei. Cerul era pătat de dungi în culoarea mustarului. Ciinele era adormit pe preșul de la ușa din spate. Cînd se apropiară pașii stăpînului, deschise un ochi galben, îl măsură, și-l închise iarăși.

Thomas se strecură în bucătărie. Era pustie și casa era destul de liniștită ca să-și dea seama de ticăitul zgomotos al ceasului din bucătărie. Arăta ora șase fără un sfert. În vîrful picioarelor, străbătu grăbit holul, pînă la ușa din față, și ridică lanțul. Pe urmă rămase o clipă în ascultare. Dindărătul ușii salonului, o auzi pe maică-sa sforăind ușor și presupuse că adormise citind. De partea cealaltă a holului, la mai puțin de trei pași de studioul lui, erau trîntite pe un scaun pardesiul negru al tîrfuliței și poșeta ei roșie. Auzi cum curge apa la etaj și decise că ea făcea baie.

Intră în studioul lui și se așeză la pupitrul său să aștepte, remarcînd cu dezgust că din cinci în cinci secunde, un tremur îi străbătea din creștet pînă-n tălpi. Vreo două-trei minute stătu așa, fără să facă nimic. Pe urmă luă un toc și începu să deseneze pătrate pe spatele unui plic aflat dinaintea lui. Se uită la ceas. Era șase fără unsprezece minute. După o clipă, trase într-o doară sertarul din centru, al biroului. O clipă, se uită pierdut la pistol, fără să-l recunoască. Pe urmă scoase un vaiet și sări de pe scaun. Fata pusese arma la loc!

„Idiotule!" îi șuieră în urechi taică-său. „Du-te de-l vîră în poșeta ei. Nu sta așa proțăpit. Du-te de-l pune în poșeta ei!".

Thomas stătea și se holba la sertar.

„Neisprăvitule!" — spumega bătrînul. „Iute, cît mai e vreme! Du-te de-l vîră în poșeta ei."

Thomas nu se mișcă.

„Imbecilule!" — strigă tatăl.

Thomas luă pistolul în mînă.

„Hai, grăbește-te!" — îi ordonă bătrînul.

Thomas făcu un pas înainte, ținînd pistolul într-o parte, cu fereală. Deschise ușa și se uită la scaun. Pardesiul negru și poșeta roșie se aflau aproape, la îndemîna lui.

„Dă-i zor, dă-i zor!" — spuse tatăl.

Dindărătul ușii salonului, sforăiturile aproape inaudibile ale mamei se înălțau și coborau. Păreau că marchează o ordine a timpului, care nu avea nici o legătură cu momentele rămase la dispoziția lui Thomas. Nu se auzea nici un alt sunet.

„Iute, imbecilule, pînă nu se trezește", spuse bătrînul.

Sforăiturile încetară și Thomas auzi cum gem drugurile scării. Înșfăcă poșeta roșie. La pămînt, parcă era o cărămidă, și cînd o deschise, îl lovi în nări un miros inconfundabil al fetei. Clipind repede, vîri pistolul înăuntru și se dădu înapoi. Fața îi ardea, acoperită de o nuanță urîtă — un roșu închis.

— Ce pune Tomsii acolo, în poșetuța mea?, strigă fata, și rîsul ei încîntat să-tă, rostogolindu-se pe trepte. Thomas se răsuci ca o sfîrlează.

Fata era în capul scării, cobora treptele în stilul unui manechin de modă, plasînd ostentativ un picior gol, apoi pe celălalt, în fața chimonoului purtat, într-un ritm bine definit.

— Tomsii e răutăcios, spuse ea, cu glas adînc, din gîtlej. Ajunse pe ultima treaptă și se schimonosi posesiv spre Thomas, a cărui față era acum mai mult cenușie decît roșie. Întinse mîna, deschise cu un deget poșeta și se uită la pistol.

Mama lui Thomas deschise ușa salonului și se uită după ei în odaie.

— Tomsii a pus pistolul lui în poșeta mea!, țipă fata.

— E ridicol, spuse mama, căscînd. Ce ar urmări Thomas, ca să pună pistolul în poșeta ta?

Thomas stătea ușor chircit, cu mîinile atîrnîndu-i moi din încheieturi, de parcă tocmai și le-ar fi tras dintr-o baltă de sînge.

— Nu știu pentru ce, dar cu siguranță l-a pus, stărui fata, și începu să se rotească în jurul lui Thomas, cu mîinile în șolduri, cu gîtul întins înainte și cu un rînjet intim lățit pe obraz, pironindu-l cu o privire aprigă. Dintr-o dată expresia ei păru a se deschide, la fel cum se deschisese poșeta cînd o atinsese Thomas. Stătea cu capul lăsat pe-un umăr, într-o atitudine de neîncredere.

— Ei, drăcie, tipul ăsta zău că-i un caz, rosti ea lent.

În clipa aceea, Thomas blestemă nu numai fata, ci întregul univers care făcea posibilă existența ei.

— Thomas n-ar pune un pistol în poșeta ta, zise mama. Thomas e un gentleman.

Fata pufni înăbușit.

— Poți să-l vezi acolo, zise, arătînd spre poșeta deschisă.

„L-ai găsit în poșeta ei, mă arieratule!", îi șuieră bătrînul.

— L-am găsit în poșeta ei!, zbieră Thomas. Tîrfa asta murdară și criminală mi-a furat pistolul!

Maică-sii i se tăie răsuflarea, auzind altă prezență în glasul fiului. Fața ca de sibilă a bătrînei doamne păli toată.

— L-a găsit, pe naiba!, țipă Sarah Ham, și se repezi spre poșetă, dar Thomas, de parcă brațul i-ar fi fost condus de părintele lui, o apucă înaintea ei și smulse dinăuntru pistolul. Cuprinsă de frenezie, fata făcu un plonjon spre gîtul lui Thomas, și chiar l-ar fi cuprins cu brațele, dacă maică-sa nu s-ar fi aruncat înaintea ei, ca să o ocrotească.

„Foc!" — zbieră bătrînul.

Thomas apăsă pe trăgaci. Detunătura se auzi ca un sunet menit să pună capăt răului de pe această lume. Thomas o auzi ca pe un sunet care urma să sfarme în țăndări rîsul tîrfelor, pînă ce toate țipetele vor fi amuțite și nu va rămîne nimic care să tulbure pacea ordinii desăvîrșite.

Ecoul pieri în valuri. Înainte ca ultimul val să se fi stins, Farebrother deschise ușa și-și vîri capul în hol. Timp de cîteva secunde, expresia lui fu cea a unui om care nu voia să admită o surpriză. Ochii lui, reflectînd întreaga scenă, erau limpezi ca sticla. Bătrîna doamnă zăcea pe podea, între fată și Thomas.

Creierul șerifului lucră instantaneu, ca o mașină de calculat. Văzu faptele de parcă ar fi și fost tipărite: tipul intenționase de la bun început să-și ucidă mama și să arunce fapta pe seama fetei. Dar Farebrother fusese prea iute pentru el. Încă nu observaseră că el băgase capul pe ușă. În vreme ce scruta scena, prin minte îi fulgerau și alte intuiții. Pe deasupra corpului victimei, ucigașul și tîrfa erau gata să cadă unul în brațele celuilalt.

Șeriful putea să recunoască un episod scîrbos, cînd îl vedea cu ochii lui. Era deprins să intre și să surprindă scene care nu erau chiar atît de păcătoase cum sperase el să le găsească, dar cea de față era la înălțimea tuturor așteptărilor sale.

VLADIMIR HOLAN

Deja mai tîrziu

Zi întunecată pe încreștitura ținută în cădere de hăul nevăzut.

— Și ce este soarta din voia noastră? întrebă paznicul care și-a înstrăinat noaptea.

— De ce să trăiești? întrebă sinucigașul.

De ce să mai trăiești? întrebă cel de-abia mort.

Dar mai tîrziu veni femeia întrebînd:

— Cine din voi poate spune: dacă nu te naști, mă nasc singur?

Întrebați

Dorința împlinită pe care disperă bucuria.
Vis zădărnicit de faptă.
Tablou înnebunind pînă la explicarea
de ce în natură este fără asemănare.
Locul gol al înțelegerii...

Întrebați lacrimile ce se va nimici.

Vrabie

Vrabia părăsind ramura înzăpezită
o leagănă puțin, astfel ademenind
prin negarea simțirii oarbe.

Puțină zăpadă cade de pe ramură.
Curînd va deveni avalanșă.

Adio

Furtuna trage iarăși din colțul de babă al soartei.
Conștiința, produsă de slăbiciune,
amorțește anapoda de cele trupești.
Cine dansează în haina din aripi de liliac?
Cine a tăcut la zbaterea celui zărit?
Apa din fîntînă ademenește un tînăr
un bărbat privește izvorul.
Totul s-a dus. Sînt cuvinte
despre care nu se poate vorbi.
Nicicînd nu-ți vei mai ține promisiunea.
Craniul ți a visat ochii.

În românește de
Sorin Paliga

„LETTRE INTERNATIONALE"

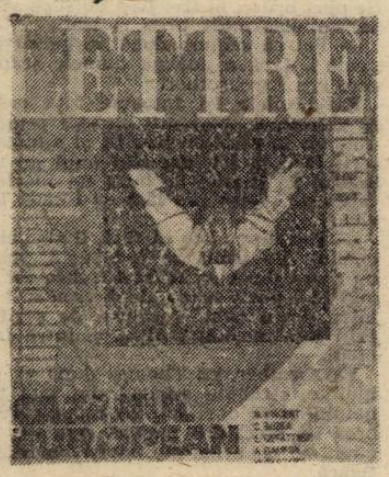

A apărut sub auspiciile Fundației Culturale Române.
— ediția română —
Redactor șef — B. Elvin și Antoniu Liehm.

„LETTRE INTERNATIONALE" este un trimestrial cuprinzînd eseuri, reportaje, povestiri, poezii, mărturisiri ale celor mai importanți scriitori ai lumii.

Prin colaboratorii publicației: Umberto Eco, Vaclav Havel, Carlos Fuentes, Salman Rushdie, George Steiner, Marin Sorescu, Jan Goytisolo, Hans Magnus Enzensberger, Adam Michnik, Gore Vidal, Agnes Heller, Ștefan Augustin Doinaș, Milan Kundera, Marina Warner, Octavio Paz, Julia Kristeva...

„LETTRE INTERNATIONALE" apare simultan la Paris, Belgrad, Roma, Budapesta, Berlin, Praga, Zagreb, Sankt Petersburg, Madrid și București.

„LETTRE INTERNATIONALE" — ediția română — (80 pagini, 125 lei), va fi difuzată de Centrul de Librării București și „Euromedia" — Asociație Culturală Franco-Română, prin librăriile din București și din țară.

moda, altfel

„Actualizarea" textelor (I)

Moda **actualizării** textelor, orelor de clasă în școli, **actualizarea** emisiunilor de radio și televiziune, **actualizarea**, pentru cei mici, studenți la grădiniță, a poveștilor nemuritoare, erau impuse de „marele, unicul izbăvitor de toate, unicul gînditor de toate, indestructibilul, invincibilul partid comunist, român sau de orice altă naționalitate". Această modă a fost atît de puternică, s-a inflamat „pînă peste urechi", atît de atotcuprinzătoare încît „unicul... invincibilul p.c." se **actualiza**, el însuși, nesilit de nimeni, cu de la sine putere, mereu și mereu, „again and again", vorba cîntecului. Mai greu a fost, nu cu studenții-aceștia, care în ciuda entuziasmelor, marasmelor sau mirajelor pot fi convertiți pentru **actualizarea** cursului sau a seminarului, ci cu **ascultătorii de povești**, cu „viitorul țării".

Un profesor de matematică, vorbind despre „Cercul lui Euler", încerca să **actualizeze** cu date suplimentare despre acest matematician-astronom. Eulertatăl (Leonard, 1707—1783, Basel-Petersburg) a lăsat o operă științifică: **Tratatul complet despre mecanica** (1741), **Noua teorie despre lumină** (1746), **Introducere în analiza infinitezimală** și **Instituiri de calcul diferențial și integral** (în aceeași perioadă), **Elemente de algebră** (1768—1771), **etc., etc.**; dar și fiul Euler (Jean-Albert, 1734—1800, Petersburg) a lăsat o operă științifică, astăzi avînd izul unor scrieri științifico-fantastice. Frățiorul, Charles Euler a fost nu numai medic ci și matematician și astronom. Un „utecist convins" (vă place sintagma?), elev al clasei în care se încerca **actualizarea** lecției a spus **răspicat**: „Aceasta nu este o **actualizare** a lecției!". Profesorul a găsit soluția, căci avea copii, o familie de întreținut: „Dar oamenii sovietici, poporul sovietic, comuniștii români și cei din toată lumea, vor depăși «Cercul lui Euler», vor face mult mai multe cercuri, cercuri mult mai avansate și mai ales mult mai cercuri!" (Aplauze furtunoase).

În cadrul „învățămîntului de partid", noi, profesorii, noi, colegi de cancelarie, unii chiar colegi de facultate, ne suspectam unii pe alții că nu ne **actualizam** destul. Pînă și Eminescu era **actualizat** nu numai prin Scrisoarea a **III-a**, care din punct de vedere spiritual e un imn național deci trebuie actualizat ci și prin poezia sa despre „beizadele", căci datorită ei, un tov. profesor a folosit unul dintre amfiteatrele Universității, pentru **a proceda la acțiunea de a ne convinge** sau cuceri că Eminescu cunoștea marxismul.

La grădiniță, interlocutorii erau adesea **incoruptibili**, nu acceptau că faimoasa „capră cu trei iezi" nu avea și miei, că lupul era un „dușman al poporului" ce trebuie lichidat și că după ce fusese schingiuit reapărea tot sub numele de „dușman al poporului" în „Scufița roșie", unii nu acceptau să fie cuminți ca iedul cel mic, alții doreau din tot sufletul, încă de mici, să devină lupi sau dușmani ai poporului iar o educatoare foarte iubită de „cursanți", la întrebarea „Ce învățătură tragem din poveștile cu lupul?" a primit răspunsul: „Nici una!". O mai înțeleaptă **actualizare** nici că se putea.

Corina Cristea

FLANNERY O'CONNOR

BUCURIILE CĂMINULUI (II)

Thomas rosti cu glas tare : Cheamă șeriful să se ducă acolo și să o ridice.

— O să venim numaidecît, spunea mai-că-sa. Venim și o luăm chiar acum. Spune-i să și stringă toate lucrurile.

— E într-un hal că nu-i în stare să-și stringă nimic, țipa vocea. N-ar fi trebuit să-mi arunci în brațe una ca ea ! Casa mea e una respectabilă !

— Spune-i să cheme șeriful, strigă Thomas.

Maică-sa puse jos receptorul și se uită ung la ei.

— N-aș da pe mîna omului ăluia nici măcar un cîine, rosti.

Thomas rămase în fotoliu, cu brațele încrucișate și se uita fix la perete.

— Gîndește-te la biata fată, Thomas, stărui mama. Care nu are nimic. Absolut nimic. Iar noi avem totul.

Cînd ajunseră la fața locului, Sarah Ham era lungită, cu picioarele desfăcute, rezemată de balustrada scării, pe treptele din față ale pensiunii. Bereta scoțiană îi era trîntită pe frunte, unde o îndesase bătrîna proprietăreasă, iar rochiile aruncate teanc, ieseau din valiza unde le azvîrlise tot ea. Ducea cu propria sa persoană o conversație de om beat, pe un ton scăzut, foarte intim. O dîră de ruj se întinsese pe o latură a feței. Se lăsă călăuzită pînă la mașină și pusă pe bancheta din spate de către mama lui Thomas, fără a părea să știe cine o salvase. „N-ai pe nimenea să stea de vorbă, toată ziua, decît o pereche de papagali blestemați", îndruga ea, într-o șoaptă furioasă.

Thomas, care nu coborîse din mașină, nici nu se uitase la ea, după prima privire revoltată, spuse :

— Îți spun, o dată pentru totdeauna, locul ei e la închisoare.

Maică-sa, stînd pe bancheta din spate, ținînd-o de mînă pe fată, nu-i răspunse.

— Foarte bine, du-o la hotel, urmă el.

— Nu pot duce o fată beată la un hotel, Thomas, spuse mama. Știi și tu asta.

— Atunci du-o la spital.

— Nu are nevoie de o închisoare sau un hotel sau un spital, declară mama, are nevoie de un cămin.

— Nu are nevoie de căminul meu, zise Thomas.

— Numai astă seară, Thomas, suspină bătrîna doamnă. Numai pentru astă seară.

De-atunci trecuseră opt zile. Tîrfulița fusese instalată în odaia de musafiri. În fiecare zi maică-sa pornea să-i caute o slujbă și o pensiune, și se întorcea cu mîna goală, fiindcă bătrîna lansase un avertisment general. Thomas stătea în odaia lui sau în „birlog". Căminul său era pentru el cămin, atelier de lucru, biserică, la fel de personal și de necesar ca și carapacea pentru o broască țestoasă. Nu-i venea să creadă că putea fi violat în felul acela. Fața lui înroșită păstra un aer constant de ultragiere uluită.

Dimineața, cum se trezea fata, vocea ei se pornea să zumzăie un blues a cărui melodie se înălța și oscila, apoi plonja jos de tot, însinuînd o patimă pe cale de a fi satisfăcută și Thomas, la pupitrul său, sărea în sus și începea, cu gesturi spasmodice, să-și astupe urechile cu Kleenex. De cîte ori trecea dintr-o odaie într-alta, de la un palier la altul, în mod cert, apărea și fata. De cîte ori se afla la jumătatea scării, urcînd sau coborînd, ori îl întîmpinase și trecea pe lîngă ea, lipindu-se sfios de perete, ori urca și cobora în spatele lui, scoțînd mici suspine tragice, care răspîndeau aromă de gumă de mestecat mentolată. Părea că adoră antipatia arătată de Thomas față de ea și era dispusă să speculeze orice șansă oferită de el, de parcă ar fi adăugat ceva delectabil martiriului său.

Bătrînul, scund, ca o viespe, cu pălăria de panama gălbejită, cu costumul lui de doc, cu cămașa lui trandafirie mînjită cu grijă, cu sforicica lui de cravată, părea a se fi postat permanent în mintea lui Thomas și de acolo, de-obicei stînd turcește, arunca aceeași sugestie făcută cu glas aspru, de cîte ori băiatul se oprea din studiile lui căznite. „Pune piciorul în prag. Du-te de-l vezi pe șerif".

Șeriful era altă ediție a tatălui lui Thomas, cu excepția faptului că purta o cămașă în carouri și o pălărie texană și era cu zece ani mai tînăr. Era de o nocînste dezinvoltă și-l admirase din toată inima pe bătrîn. Thomas, ca și maică-sa, ar fi făcut și un ocol mare, numai să se ferească de privirea lui sticloasă, de un albastru pal. Își păstra speranța în găsirea altei soluții, într-un miracol.

Prezența în casă a Sarei Ham făcea să-i fie insuportabile toate mesele.

— Tomsili nu mă place, declară fata, în a treia sau a patra seară, la cină, și-și plimbă privirea ei de copil bosumflat peste silueta latră și rigidă a lui Thomas, a cărui față încordată aducea cu cea a unui om prins în capcana unor mirosuri de nesuferit.

— Nu mă vrea aici. Nimeni nu mă vrea în preajma lui, nicăieri.

— Numele lui Tomsili e Thomas, o întreruose mama. Nu Tomsili.

— L-am dibuit eu pe Tomsili, urmă fata. Cred că e isteț. Mă urăște.

— Thomas nu te urăște, îi spuse mama. Noi nu sîntem oameni capabili de ură, adăugă, ca și cum ar fi pomenit de o imperfecțiune care le fusese înlăturată cu generații în urmă.

— A, lasă, știu eu cînd nu sînt dorită, o ținu morțiș Sarah Ham. Nu m-au vrut nici măcar la închisoare. Dacă m-aș sinucide, mă întreb dacă m-ar vrea și Dumnezeu.

— Încearcă și ai să vezi, mormăi Thomas.

Fata izbucni într-un hohot de rîs țipător. Apoi se opri, brusc, fața i se încreți și începu să fie scuturată de convulsii.

— Cel mai bun lucru ce am de făcut, zise ea, clănțănind din dinți, e să mă sinucid Atunci am să ies din calea tuturor. Am să mă duc în iad și am să ies și din calea Domnului. Și pînă și diavolul n-o să mă vrea. O să mă alunge din iad, nici măcar în iad..., se văicări ea.

Thomas se ridică, își luă farfuria și tacîmul și le duse în cabinetul lui, să-și sfîrșească acolo cina. După episodul acela, nu mai mîncase niciodată la masă cu ele, ci o pusese pe maică-sa să-l servească la pupitrul lui. La mesele acelea solitare, bătrînul căpăta o prezență intensă pentru el. Îi apărea legănîndu-se, lăsat pe spate, în scaunul lui, cu degetele mari vîrîte sub revere, rostind fraze ca : „Pe mine n-a ajuns ea să mă alunge de la masa mea".

Peste alte două-trei seri, Sarah Ham își tăie vinele de la încheietura mîinii cu cuțitul de curățat fructe și avu o criză de isterie.

Din cabinetul unde se retrăsese după cină, Thomas auzi un urlet, apoi o serie de țipete, pe urmă pașii maică-sii, trepidînd prin casă. Nu se clinti. Prima speranță, că fata își tăiase gîtul, i se topi cînd își dădu seama că n-ar fi putut face acest lucru, continuînd să țipe așa de tare. Își reluă lectura jurnalului și curînd țipetele se stinseră. Peste cîteva clipe, mama dădu buzna peste el, cu pardesiul îmbrăcat și pălăria pe cap.

— Trebuie s-o ducem la spital, îi spune. A încercat să-și facă seama. I-am strîns brațul într-un garou. O, Doamne, Thomas, urmă ea, închipuie-ți că ai fi atît de deprimat ca să comiți asemenea gest !

Thomas se ridică, lemnos, își puse și el pălăria și pardesiul.

— O s-o ducem la spital și o să lăsăm acolo, zise.

— Ca să o împingem iarăși la disperare ?, strigă bătrîna doamnă, Thomas !

Stînd acum în centrul odăii, dîndu-și seama că ajunsese la punctul cînd acțiunea devenea inevitabilă, gîndindu-se că trebuie să-și împacheteze lucrurile, să plece, Thomas rămînea totuși nemișcat. Furia lui era îndreptată nu împotriva micii tîrfe, ci împotriva mamei sale. Chiar după ce doctorul descoperise că abia se zgîriase nițel și stîrnise mînia fetei rizînd de garou și punîndu-i doar o urmă de iod pe tăietură, mama nu putuse să treacă peste incidentul acela. Pe umerii ei părea că fusese aruncată o nouă povară de durere, și nu numai Thomas, ci și Sarah Ham era înfuriată de acest lucru, fiindcă părea a fi o mîhnire generală, care și-ar fi găsit imediat alt obiect, indiferent de ce noroace ar fi adus soarta oricărula din ei. Experiența trăită cu Sarah Ham o cufundase pe bătrîna doamnă în jelirea întregii lumi.

În dimineața următoare tentativei de sinucidere, colindase întreaga casă și strînsese toate cuțitele și foarfecile, încuindu-le într-un sertar. Golise la chiuvetă o sticlă cu otravă pentru șoareci și ridicase tabletele contra gîndacilor puse pe podeaua bucătăriei. Pe urmă venise în studioul lui Thomas și-l întrebase în șoaptă :

— Unde-i pistolul ăla al lui ? Vreau să-l încui tu.

— Pistolul e în sertarul meu, tunase Thomas, și n-am să-l încui. Dacă se împușcă cu mîna ei, cu-atît mai bine.

—Thomas, susură mama, o să te audă!

— Las-o să mă audă ! urlă Thomas. Nu știi că nici prin gînd nu-i trece să se omoare ? Nu știi că soiul ei nu se sinucide niciodată ? Nu știi...

Mama se strecură pe ușă afară și o închise, ca să-l facă să tacă și rîsul Sarei Ham, apropiat de tot, în hol, răzbătu hîrîit pînă în odaia lui.

— Tomsili o să vadă el. Am să mă sinucid și pe urmă o să-i pară rău că n-a fost drăguț cu mine. O să folosesc chiar pistolașul lui, propriul lui le-vor-ver cu mîner de sidef !, țipă ea, și slobozi un rîs zgomotos, chinuit, imitînd pe vreun monstru din filme.

Thomas scrîșni din dinți. Trase sertarul biroului și pipăi după pistol. Era o moștenire de la bătrîn, care avusese părerea că în orice casă trebuie să existe un revolver încărcat. Într-o noapte trăsese două gloanțe într-un borfaș care dăduse tîrcoale, dar Thomas nu împușcase niciodată. Nu se temea defel că fata va folosi pistolul ca să-și ia viața, așa că închise sertarul. Ființe de soiul ei se agățau cu tenacitate de viață și erau capabile să smulgă fiecărui moment vreun avantaj, prin prefăcătorii cabotine.

*

Îi trecuseră prin cap mai multe idei menite să îl scape de ea, dar fiecare nu fusese decît o sugestie al cărei colorit moral arăta că emana dintr-o minte înrudită cu cea a tatălui său, așa că Thomas le respinsese. Nu putea obține ca fata să fie din nou închisă, pînă ce nu comitea vreo ilegalitate. Bătrînul ar fi fost capabil, fără un pic de remușcare, să o îmbete și să o trimită pe șosea în mașina lui, anunțînd totodată patrula însărcinată cu controlul circulației de prezența ei în mijlocul traficului, dar Thomas considera asemenea manevră mai prejos de piedestalul lui moral. Sugestiile continuau să-i vină în valuri, una mai șocantă decît cealaltă.

Nu nutrea nici cea mai slabă speranță că fata va pune mîna pe pistol și se va împușca, dar în după-amiaza aceea, cînd se uită în sertar, arma dispăruse. Studioul lui se încuia pe dinafară, nu pe dinăuntru. Puțin îi păsa de pistol, dar îl înfuria gîndul că Sarah Ham își vînturase mîinile prin hîrtiile lui.

Acum părea covîrșit de o buimăcire nouă. Stătu pironit locului cel puțin trei minute, pe urmă se răsuci încet, ca un vas de mare tonaj care își schimbă direcția și se postă cu fața spre ușă. Stătu acolo încă vreo cîteva momente, pe urmă ieși, cu fața încordată, gata să privească pînă la capăt încercarea.

Nu știa unde l-ar putea găsi pe șerif. Omul își făcea propriile sale reguli și avea un orar cu totul personal. Thomas se opri mai întîi la închisoare, unde-și avea biroul, dar acolo nu era. Se duse pe la tribunal și un funcționar îl informă că șeriful plecase pînă la bărbierul de peste drum. „Colo-i ajutoru'" — rosti funcționarul, și își arătă cu degetul, într-o vitrină, silueta amplă a unui om purtînd o cămașă în carouri, rezemat de latura unei mașini a poliției, privind în depărtare.

— Trebuie să vorbesc cu șeriful, zise Thomas, și o luă spre frizerie. Oricît de puțin chef avea să aibă de-a face cu șeriful, își dădea seama că omul era cel puțin inteligent și nu doar un morman de carne transpirîndă.

Bărbierul îi spuse că șeriful tocmai plecase. Thomas porni îndărăt spre tribunal și, în clipa cînd păși pe trotuar, zări silueta unui om uscățiv, puțin adus de spate, care gesticula mînios în fața ajutorului de șerif.

Thomas se apropie, plin de o agresivitate provocată de agitația lui nervoasă. Se opri brusc, la trei pași de șerif și spuse, cu glas mult prea ridicat :

— Pot să schimb două vorbe cu dumneata ?, fără a adăuga numele șerifului, care era Farebrother.

Farebrother își întoarse fața crestată de zbîrcituri, doar atît cît să-l prindă pe Thomas în raza sa vizuală, și ajutorul de șerif făcu la fel, dar nici unul nu vorbi. Șeriful își dezlipi de buză un foarte mic capăt de țigară și-l lăsă să-i cadă la picioare.

— Ți-am spus ce să faci, îi zise el ajutorului. Pe urmă se îndepărtă, schițînd un semn din cap, ca să-i indice lui Thomas că-l poate urma, dacă vrea să-l vadă între patru ochi. Ajutorul de șerif coti prin fața mașinii poliției și intră în vehicul.

Farebrother, cu Thomas după el, o luă înainte, străbătu scuarul din fața tribunalului și se opri sub un copac care umbrea un sfert din pajiște. Așteptă, aplecîndu-se ușor înainte, și își aprinse altă țigară.

Thomas începu să reverse tot ce-i stătea pe suflet. Cum nu avusese vreme ca să-i pregătească cuvintele, spusele lui abia dacă se legau. Repetînd de nu știu cîte ori același lucru, în cele din urmă izbuti să închege ce avea de spus. Cînd isprăvi, șeriful își păstrase aceeași poziție, în unghi ascuțit cu el, și privirea lui nu avea nici o țintă precisă. Rămase așa fără a vorbi.

Thomas începu povestea de la capăt, mai încet și cu glas mai potolit, și Farebrother îl lăsă să continue o bună bucată de vreme înainte de a rosti :

— Am eliberat-o odată pe parolă.

Pe urmă își îngădui un sfert de zîmbet, lent, atotștiutor, cu buzele ușor încrețite.

— Eu n-am nimic de a face cu treaba asta, spuse Thomas. De asta s-a ocupat mama mea.

Farebrother se așeză turcește.

— Căuta să o ajute pe fata, explică Thomas. Nu știa că nu poate fi ajutată.

— Socot că e un os prea tare ca să-l poată dînsa mesteca, cugetă glasul de la poalele copacului.

— Ea nu e amestecată în demersul meu, prezică Thomas. Nici nu știe că sînt aici. Fata e primejdioasă, cu pistolul acela.

În românește de Eugen B. Marian

Continuare în pag. a 15-a

Tom Wasselmann (S.U.A.) : Great American Nude Nr. 10, 1961. Oil on Canvas with Collage, 47 1/2 in diameter.

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133. tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi, ISSN 1220—626 x
20 LEI

SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă Miercuri, 3 iunie 1992 **20 (119)**

Hic sunt leones

Unui partid politic i te poți adresa printr-o parafrază la un proverb binecunoscut : spune-mi cine te conduce ca să-ți spun cine ești. Asta în situația acelor partide care-și pot permite — prin seriozitate, structură și coerență interioară — să țină mereu în acord grupul de lideri cu masa de aderenți sau simpatizanți. Nu știm dacă acesta e cazul partidelor noastre, nu știm dacă și cîte din ele se află în respectiva situație fericită. Să presupunem însă că da, că liderii noștri de partid sînt pe potriva partidelor și că, la rîndu-le, acestea din urmă se recunosc în liderii lor. Înainte de a încerca să privim, cu toată obiectivitatea de care sîntem în stare, calitățile și defectele principalilor lideri politici din peisajul nostru politic, se cuvine să afirmăm un lucru de-acum banal, evident pentru toți cei interesați de chestiuni politice : dl Corneliu Coposu, președintele PNTcd, e singurul lider de partid de la noi, ireproșabil ca personalitate politică. Repetăm, ca personalitate politică, iar nu ca persoană. Prin ce ?! Prin coerență, prin consecvență, prin cumpătare, prin bun-simț, prin disponibilitate pentru dialog, prin relativism și prin verticalitate. Ceilalți lideri de partide vor fi fiind respectabili ca persoane, unii, ca personalități în profesia de bază, alții, dar sînt departe de a avea coeziunea personalității politice a dlui Coposu. Să vedem, deci, cu cine defilează partidele noastre, cele cu pondere în peisaj, desigur. Frontul Salvării Naționale cu dl Petre Roman : inteligent, charismatic, cultivat, liberal prin comportamentul politic, social-democrat prin lozinci, orgolios, capricios, ambiguu, prizonier al dorului de putere pînă la suspendarea codului etic, tranzacționist, iubitor de dialog cu condiția să aibă ultimul cuvînt, sensibil la măgulire, înclinat spre supraevaluarea izbînzilor personale și spre subevaluarea erorilor proprii, — politicește adolescent, cu tot binele și cu tot răul unei astfel de vîrste. Frontul Democrat al Salvării Naționale cu, se pare, dl Petre Ninosu : mediocru, lipsit de charismă, marcat de stereotipii mentale și verbale, vanitos, imponderabil intelectual, spirit encomiastic, naiv, sentimental, social-democrat de ocazie, comunist prin comportament, — politicește ne-născut. Partidul Național Liberal cu dl Radu Câmpeanu : abil, locvace, calculat, egotist, orgolios, capricios, tranzacționist, liberal în concepții, retoric în expresie, sentențios, autoritar cu tendință despotică în comportament, disponibil pentru manevre de culise, — politicește matur, cu înclinații spre politicianism. Partidul Social Democrat cu dl Sergiu Cunescu : echilibrat, conștiincios, prudent, social-democrat prin educație, conservator prin comportament, fără charismă, modest ca prezență, tolerant, cooperant — politicește bătrîn. Partidul Unității Naționale Române cu dl Radu Ceontea : veleitar, imprevizibil, înghețat în proiect, șovin în concepții, suprarealist în comportament, liric în atitudine, simpatic în registru comic, — politicește infantil. Partidul Democrat Agrar cu dl Victor Surdu : practician, charismatic, eficient, socialist în concepții, liberal în atitudini, populist în comportament, luptător de tranșee, adaptabil la orice mediu — politicește fără vîrstă. Partidul Alianței Civice cu dl Nicolae Manolescu : inteligent, fără charismă, cultivat, liberal în concepții, liberal în comportament, liberal în atitudini, diplomat, șiret în variantă muntenească, plin de aplomb — politicește tînăr.

Aceștia fiind cei din banca întîi a principalelor noastre partide și admițînd că definirile pe care le-am încercat sînt plauzibile ar mai fi de văzut în ce măsură liderii în cauză comunică între ei caracterologic. Iată, în acest sens, o surpriză : dnii Roman, Câmpeanu și Manolescu sunt — din cele de mai sus — mult mai apropiați tipologic decît partidele pe care le reprezintă. Asta nu-i deloc un lucru neglijabil, mai ales pentru cine vrea să afle cîte ceva despre liniile de fond ale eșichierului politic românesc. Cum nu-i de neglijat nici că, într-o aceeași ordine tipologică, se întîlnesc dnii Ninosu, Ceontea și Surdu. Sau că dl Cunescu pare să se afle între cele două linii tipologice iar dl Coposu, deasupra lor. Liderul Partidului Național Țărănesc creștin și democrat reimpune în politica de partid legea morală, ceea ce dacă nu aduce numaidecît admirația politicienilor aduce cu siguranță un spor de prestigiu în electorat. Dar asta e altă poveste pe care, cîndva, vom învăța s-o citim.

„L"

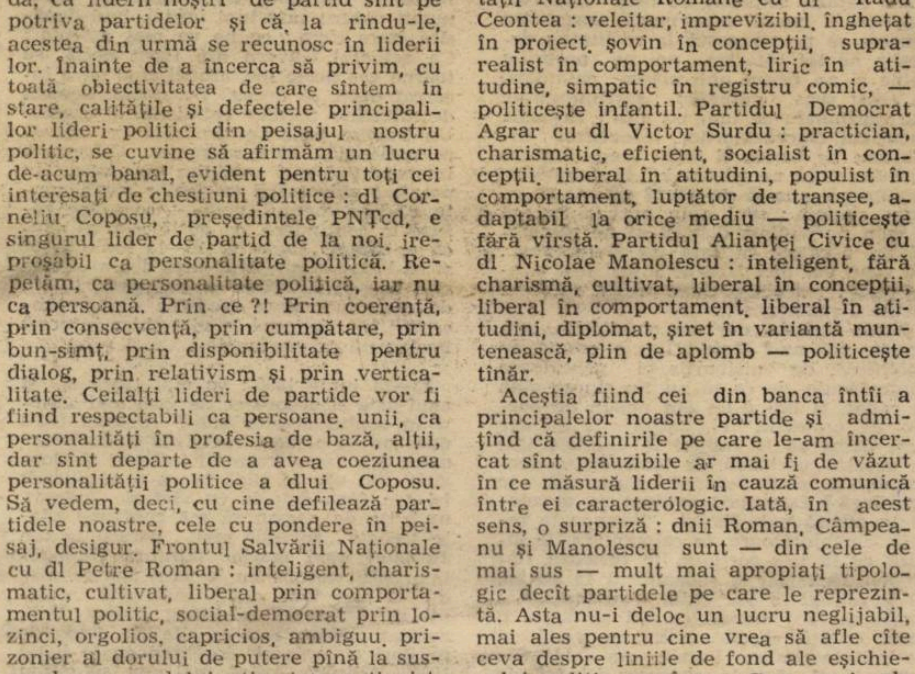

Irina Solomon : „Peruca cea mare" de Peter Kacvas

Isabela Petrașincu : „Noaptea saltimbancilor"

Recent, scenografia românească a ieșit din arena spectacolului, pentru a se exprima ca „personaj" de sine stătător într-o expoziție la Teatrul Național ; în paginile revistei sînt reproduse lucrări din cadrul acestei expoziții.

PREZENTUL CONTINUĂ

LAUDA LA ROMÂNI

de Gellu Dorian

OPINII

DE LA LIBERTATEA PRESEI LA DICTATURA REPORTERULUI

de Ilina Gregori

PRIVIGHETORUL

Elegie la spargerea vasului de preț

Cum mai jinduiau tinerii să-l țină în palme,
să-i admire fecioarele naive ce trec pe stradă,
„ei întrețin flacăra sacră a spiritului, ei nu
cedează prozei cotidiene", se șoptea în urma lor.

Acum vasul de preț e numai cioburi, sau scînduri
din carnea de odinioară ; cu lacrimi și rășini,
cu infinită grijă, încercăm să recompunem elicea
și punțile, tot ce-a fost dărîmat de vînturi demente.

Ce-a fost minunat odată cu anii cei fragezi s-a dus ;
sub șuvoiul aspru al zilei, cei care nu știu trăi decît
din ritmuri și revelații, din iluminări și simboluri,
mult vor avea de suferit, în chingile vasului împotmolit.

„Vălătucii hîrtiei și cernelurile se iau acestor oameni
nepractici !" Firi visătoare, dintr-o rasă ciudată, ce moare încet.
Vasul de preț, iată, s-a spart și miresmele curg în șuvoi.
De smirnă funebră, de sînge se umple apusul planetei.

Adrian Popescu

În pagina 16, o proză de

ALFRED ANDERSCH

MISIUNEA LORDULUI GLOUSTER

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Rațiune și entuziasm

Între rațiune și entuziasm am ales întotdeauna pe cea dintîi. Asta și pentru că, poate, mi s-a vorbit de atîtea ori, în tinerețea mea pierdută sub comuniști, despre entuziasmul cu care, chipurile, ba „oamenii muncii de la orașe și sate", ba pur și simplu „tinerii", ba te miri ce alte categorii tot atît de arbitrar fixate au primit cutare hotărîre a partidului. Care partid? Știți dumneavoastră care.

Este adevărat că minciuna are nevoie de entuziasmul celuilalt ca să i se poată impune. Căci rațiunea n-o va lăsa niciodată să treacă drept altceva decît ceea ce este. Entuziasmul, în schimb, care nu e decît somnul de după-amiaza al rațiunii prelungit apoi zile și nopți cu ajutorul unor droguri inoculate de cei interesați să dormi, are pe conștiință cele mai monstruoase crime. Naziste, comuniste creștine sau anticreștine.

Pentru mine cel din România de după al doilea război entuziasmul nu e, pe de altă parte, altceva decît acel „hei rup" al brigadierilor de pe la Salva-Vișeu menit să acopere strigătul de suferință al unui popor întreg, pus în butuci.

Astfel gîndeam și nu aveam cum să spun, pînă în 1989 cînd tot entuziasmul, de data aceasta cu semn schimbat, a ridicat din spaimă și supunere pe aceia care și-au oferit ori chiar și-au dat, în decembrie, viața spre a scăpa o țară întreagă, un popor întreg, de cea mai teribilă și rușinoasă dictatură sub care a stat. Logic de altfel: cui pe cui scoate. Dar nu e mai puțin adevărat că, atunci cînd e coincident cursului istoriei entuziasmul se vădește a fi un mijloc prin care ni se impune chiar domnia sa rațiunea. În general, însă, din entuziasmul manevrat de o rațiune superioară, de Dumnezeu în ultimă analiză, se cade, iarăși, și foarte ușor, din păcate, în entuziasmul celălalt gol, rătăcitor, autor de victime nevinovate. Căci cu cît entuziasm ne urîm astăzi între noi! Cu cît entuziasm ne aruncăm oricînd, la orice oră din zi și din noapte, blesteme dintre cele mai grave! Cine crede că ele sînt o prelungire firească a mișcării din decembrie '89 se înșală. Sînt aceste entuziasme negative, într-adevăr în prelungirea acelor zile fericite, dar în felul în care viscul e o prelungire a stejarului parazitar adică aberant, chiar dacă perfect explicabil. Și n-ar trebui decît să ne oprim o clipă cu toții, componenții acestei lumi românești de la finele mileniului doi de după Hristos, și să ne întrebăm ca Moromete: „încotro mergem noi?", pentru ca primul pas spre întoarcerea la rațiune, la datorie chiar, să fie făcut. După cum se vede primul pas spre rațiune nu e mișcare, ci stare pe loc și gîndire lucidă. Avem noi răgaz pentru asta?

Căci entuziasmul nu este, în fond, decît vîrful unei lănci pe care, însă, trebuie să o lăsăm rațiunii pentru a o îndrepta. Cînd înversul rațiunii manevrează această lance, cu vîrful ei cu tot atunci poate fi vai chiar de cei care cred că o țin zdravăn în mîinile lor, înainte de a fi vai de alții. Deocamdată mă tem că la noi, lancea nu este în mîna rațiunii. Cu toate acestea nu cred că va rămîne definitiv celor al căror gînd singur se exprimă prin strigăte de: Hei rup și Trăiască! Pentru generația următoare, sau pentru cealaltă, sînt speranțe. Curaj, îmi spun eu, de aceea, la începutul fiecărei zile.

Nicolae Prelipceanu

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● DOINA și ADRIAN ANTONIE: „Respingătoare prin vehemență, emanația dlui deputat **Ioan BESE** — PNL-Brașov. În stilul «demascărilor» practicate cîndva onorîndu-și numele, dl deputat a practicat «punerea la zid» a «ziariștilor irresponsabili» din presa română, ba chiar și din presa străină. Nu este prima oară cînd PNL arată cu degetul «înfierînd» presa mai dihai decît FSN-ul în epoca sa trandafirie."; „Oricum, de ce să ne mai mirăm... Liberalii știu conjungarea foarte bine: eu băs, tu bești, el bește ș.a.m.d." **(Baricada)** ● NICOLAE CERVENI: „Convingerea mea — și eu nu obișnuiesc să arunc vorbe — este că dl. Radu Cîmpeanu are un scenariu, ca să folosesc un cuvînt drag lui Iliescu, pe care nu-l cunoaște decît dumnealui și-l urmărește fără să-l spună companionilor săi politici. Eu nu știu ce urmărește, dar urmărește ceva care este împotriva opoziției, și, după opinia mea, care nu servește țării". (Interviu în **Zig Zag)** ● GABRIEL HUIEDUȘ: „Dezastru la P.N.L." **(Expres magazin)** ● ALCIBIADE: „La ieșirea din Tribunal, un grup de (...) huligani ai străzii au proferat injurii și au scuipat în direcția dlui **Vadim Tudor"... (România Mare)** Vai, vai, vai... ● DORU LIONĂCHESCU: „Perspectiva, tot mai clară, a aminării alegerilor pînă spre solstițiul de iarnă sfărîmă și ultimul ciob de credibilitate pe care actualul Parlament îl mai are în fața lumii și a țării". **(Tineretul liber)** ● ANTON UNCU: „După alegerile locale (...) cînd a devenit clar că opoziția unită constituie o forță iar șansele Frontului au scăzut îngrijorător, a început delimitarea, adică a apărut Frontul Democratic al Salvării Naționale, o diversiune politică pe care numai mintea exersată a unui politolog ar fi putut-o născoci". **(România liberă)** ● DAN STANCA: „Unii deputați și senatori, oricît de plini de ei au fost în urmă cu doi ani, acum simt că, odată lăsați la vatră, nu vor redeveni anonimii de dinainte, ci vor fi arătați cu degetul pentru gogomăniile pe care le-au făcut jucîndu-se cu legile țării". **(Tineretul liber)** ● MIOARA ROMAN: „Ceea ce pot să vă spun este un lucru foarte simplu, și anume acela că, din 1957, de cînd l-am văzut prima oară, dl. Dan Marțian nu și-a schimbat în nici un fel manierele". **(AZI)** ● ACCIDUZZU: „Academia Cațavencu caută colegi de liceu și de facultate ai profesorului Silviu Brucan. Oferim un bilet la «Cerbul de aur» pentru 5 (cinci) bucăți din facultate și 2 (două) rujuri pentru același număr bucăți de liceu". **(Academia Cațavencu)** ● MIRCEA MIHĂIEȘ: ... „dl. Iliescu preia și diversifică o practică de pe vremea lui Ceaușescu". **(România literară)** ● AUREL PERVA: „Ceea ce dezamăgește cel mai mult în amintita alocuțiune prezidențială este modul absolut superficial de tratare a problemei Basarabiei". **(Tineretul liber)** ● ION CRISTOIU: „Eliberarea Televiziunii, inclusiv prin acțiunea din interior, ar fi o lovitură de moarte pentru forțele neocomuniste care, în fața mutațiilor din electoratul român, simt cum le fuge pămîntul de sub picioare. Aceasta pentru că Televiziunea reprezintă, încă din decembrie 1989, unul din instrumentele transpunerii în viață a politicii neocomuniste". **(Expres magazin)** ● H. PARCEA: „ «Dimineața» publică o declarație a Frontului Democratic al Salvării Naționale, din care desprind o frază: «Monarhia este o instituție care favorizează încălcarea democrației». Regina Angliei, de exemplu, o încalcă zilnic". **(Cuvîntul)** ● IOAN HERA-BUCUR: ... „avînd ca surse de informare principale televizorul și ziarele, l-am situat pe domnul **Țiriac** pe un piedestal nemeritat". **(Dimineața)** ● Măi dragă... ILIE NEACȘU (director și fost): „Un bun român, mare și adevărat disident, închis din ordinul lui Ceaușescu pentru complot împotriva regimului comunist, dar tratat cu respect și considerație de securitate și poliție pe timpul detenției (...) m-am vizitat la redacție"... **(Europa)** ● ALEXANDRU BÎRLĂDEANU: „Afirmațiile sînt absolut gratuite". **(Libertatea)** ● EVA: „Și-a dat drumul pe burta mea exact în momentul în care reușise să și-l scoată din mine". **(Bordel).**

Petre Stoica

SCRISOARE DESCHISĂ

Domnului viitor ministru al Culturii

Stimate Amice,

Moftangiul care-ți trimite această scrisoare vine să te solicite într-o chestiune de care, pretinde el, ar depinde soarta lui și a copiilor lui. Te sfătuiesc să-l tratezi așa cum merită, așa cum l-au tratat și predecesorii dumitale, și să nu te intimidezi de faptul că unii au ajuns, iar alții vor ajunge în pușcărie. Te previn împotriva lui pentru că este un măgar și dacă nu mă crezi pe mine citește ce scriu despre el reviste ca România Mare sau Contrapunct care țin recordul gazetelor bine informate.

Pe scurt, el ar dori ca, îndată ce vei ajunge la postul pe care-l meriți, să te zbați pentru un buget mai mare (adică să te pui rău cu colegii dumitale de la Interne și Apărare), să faci eforturi pentru o lege a sponsorizării (adică să te pui și mai rău cu aceiași, care nu vor mai beneficia de banii contribuabililor) iar, o ca o culme, să susții din banii statului acele gazete, așa-zis literare, în care niște scîrța-scîrța pe hîrtie batgiocoresc președintele ales de Dumnezeu și Constituțiunea ce ați giurat.

În fața acestei infamii trebuie să ripostezi, dar cu grijă, ca să nu pați conflict cu mitocanul, căci este în stare să te injure la jurnal ori să ceară să fii tradus în justiție, cum a făcut și cu ministrul dinaintea dumitale.

De aceea, ca să te afli în siguranță, este bine să sezisezi. Parchetul, să-l umfle binișor pe onorabilul așa cum știi că se face. Că nu de cultură avem noi nevoie și, în general, să mai terminăm cu reacțiunea care a prins iar limbă.

În final să știi, stimate amice, că pe onorabilul îl cheamă...

Horia Gârbea

dictatura personală

Cățărați pe propriile ruine

Se pierd rangurile sociale pe zi ce trece: doar confuzia și dezordinea, postrevolutionare, se întîlnesc pe toate drumurile, clipă de clipă. Tranziția spre democrație a promovat de la totalitarism nu numai iluzia travestirilor, nu e o joacă. Săraci cu duhul cum suntem!

Am sărăcit cumplit pe plan național, material și moral, guvernanții noștri nu reușesc să ne trezească la realitate: degeaba ne tot cățărăm noi pe propriile ruine și ne ținem unii altora cuvîntări, în acest sens, mimetici sprijinindu-ne sau dărîmîndu-ne unii pe alții! Degeaba cucurigul clarvăzătorilor, înregistrat dimineața pe bandă și redat seara, înainte de culcare să ne adoarmă. „Desteaptă-te, române", e pus să ne aducă aminte pe ce lume suntem: răul e în noi în fiecare și cum nu suntem dispuși să ne răscumpărăm păcatele în fața lui Dumnezeu... Ce spun eu, nici Hristos însuși n-a anulat răul: „trebuie timp, trudă, răbdare, jertfă și rugăciune"...

Multe trebuie, dar am obosit. Eu am obosit, voi nu? Deja! Îmi e greață de „politică", de nisipurile ei mișcătoare contrafăcute, de ce să nu fiu sincer pînă la capăt, și îmi e un dor nebun de **poezie**, de protecția ei, atîta cît e: dar cum naiba să te întorci la uneltele tale în această perioadă de tembelizare neocomunistă, cînd Puterea, retrogradă, te provoacă? Deraniată evident de prezența ta critică publicistică, Puterea te invită, amenințătoare, te calomniază, te înjură că la ușa cortului, te fortează (inclusiv „financiar și econmic"!) să abdici, să te retragi în particular — numai să-și poată ea face mendrele... Că se duce o luptă crîncenă, surdă sau nu, pe viață și pe moarte pentru Putere, vin alegerile generale și „fortele obscure" își fac de cap, sunt gata să calce pe cadavre, nu se mai ține cont de nimic sfînt, lipsa de scrupule, duplicitatea și atacul la persoană sunt florile la ureche ce se poartă în văzul tuturor. Nimeni-și-nimic nu mai e dispus să piardă un centimetru din ce a cîștigat, necinstit, după Revoluție, pînă azi: o nouă realegere în Parlament înseamnă alți patru ani de putere, de îndestulare „capitalistă-sălbatică", de imunitate chiar. Și merită să faci orice, să tai capete nevinovate, dacă așa cer interesele de moment, să desființezi sau să înființezi partide, să faci diversiune, să te omori cu firea, să faci și pe dracul gol să ieși în față... Vai de capul nostru...

Vor fi aminate noile alegeri libere generale? Foarte bine: Parlamentul se **autodizolvă** constituțional abia la 9 decembrie 1992, pînă atunci nu văd ce le-ar strica senatorilor și deputaților salariile și avantajele sociale ce le au... Nenorocirea rămînînd pe capul Guvernului de criză, numit pentru șase luni inițial, luni depășite între timp: ce ne va mai aștepta? Că actualul Guvern n-a făcut decît să toarne gaz peste foc, atunci cînd nu a încercat decît să dreagă busuiocul, depășit de mizeriile politice cotidiene, ai crede... Un Guvern tipic neocomunist, de „salvare națională", fără speranțe... Oricum, e interesant să mai subliniez un aspect, în preajma **aniversării** tragicelor evenimente, că Parlamentul, vinovat, complice, refuză în continuare, cu obstinație să aducă pe tapet „Raportul 13—15 iunie 1990" și să-l amendeze fiind mai degrabă gata să-l paseze viitorilor parlamentari aleși: de ce? Nu cumva deoarece „fortele obscure" funcționează la vîrf chiar în acest Parlament de marionete...

13—15 iunie 1990: va mai trece el și anul ăsta și despre ce ne vom mai aminti în contul acestor zile? Prostia fiind pusă pe rol perfect, serviciile de dezinformare S.R.I.-ste (care au infiltrat și Opoziția, din păcate, pînă la a o paraliza!) își fac doar datoria cu vîrf și îndesat, nu? Ba da, aveau să mă confirme zilele trecute „golanii" mei, personaje din **Jurnalul unui martor** (Editura Humanitas, 1992), cărora eu le sunt nas religios din 19 mai 1991, odată căsătoriți, „golani" și „legionari" ai Pieței Universității, arestați pentru zeci de zile la rînd de militari și „mineri" începînd cu 14 iunie 1990... Adică? Adică, mai nou, să rămîn la un singur exemplu de diversiune, foștii „legionari" din 13 iunie 1990 ai președintelui I. Iliescu, ce au vrut să dea acea pretinsă „lovitură de stat", au ajuns chiar **legionari istorici**, „buni de legat", continuatori, cică, ai mișcării legionare interbelice, prin legalizarea unui **partid**, din acest an, al liderului Pieței Universității (22 aprilie—13 iunie 1990), Marian Munteanu, mereu contestat...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

prezentul continuă

Lauda la români

O caracteristică evidentă, care nu este deloc neglijabilă în stabilirea **sinelui** fiecărui popor, este și modul cum acesta știe să-și prezinte succesele. Adică acea **laudă de sine**, pe care însuși poporul nostru a definit-o că nu **miroase a bine**. Dar, probabil, în ultima vreme, acest proverb s-a uitat și la fiecare pas găsești **lăudăroși** din nimic, care își prezintă realizările proprii într-un noian de cuvinte care te ingrețoșează pur și simplu și aproape că te face nici să nu te mai gîndești la eventualele tale succese. De la faptul că și-a cumpărat blugi, tricou, haine, televizor, video, frigider, apartament, mașină, că are bani la CEC, bani la ciorap, că și-a făcut societate extrem de rentabilă, societate de vîndut spirt, gogoși sau siropuri insipide, pînă la te te miri ce relații cu străinătatea de la Istanbul sau Varșovia, toate acestea devin fapte de laudă la orice pas, la orice sindrofie, la crișmă, pe stradă, în pat cu nevasta sau cu amanta, în tren, în autobuz, în stația de tramvai, în sălile de concerte, pe stadioane, peste tot românul simplu, devenit peste noapte deosebit de complex, se laudă de nu-i mai ajung cuvintele, cele mai abile superlative despre sine. Faptul acesta nu este prea vechi la noi. S-a instalat cu siguranță după cel de al doilea război mondial, cînd comunismul a desființat economia capitalistă și-a naționalizat-o, dînd-o pe mîna celor săraci care, negresit, s-au îmbolnăvit pentru un timp de **fericire.** Pentru că lauda nu este altceva decît o boală psihică inversă tristeții sau melancoliei, asemănătoare de altfel cu megalomania și mitomania. Un om care se laudă fără să i-o ceară cineva sau fără să simtă că este nevoie în mod imperios de acea laudă, nu este altceva decît un om bolnav, împins spre a face acest lucru din dorința de a arăta că și el este **cineva**, a devenit cineva. Deci, spuneam că lauda a apărut la noi și s-a evidențiat în mod expres odată cu instalarea comunismului și cu așezarea în fruntea țării a **clasei muncitoare** și din această doar acea categorie care muncea efectiv cu brațul și deloc cu capul — așa au considerat comuniștii **munca**, ea incluzînd doar pe cei ce munceau efectiv fizic, cu mîna, fără a gîndi (de unde și sloganul „Noi muncim, nu gîndim"). Această categorie oropsită doar din pricina firească a decursului timpului — de cînd e lumea a fost așa —, a-junsă în bogăția avutiei naționale s-a îmbolnăvit efectiv de fericire și s-a comportat în continuare ca un bolnav, emanînd din mijlocul ei pe cei mai atinși de boală, degenerînd în paranoia boală evidentă a vîrfului clasei muncitoare, care ne-a condus în perioada comunistă și ne mai conduce încă. Exemplele se cunosc, nu mai are nici un rost să le enumerăm. Deci așa se explică de ce societatea noastră, în mare, este o societate bolnavă, și nu de orice boală, ci de boala **laudei de sine,** care s-a desprins din **boala fericirii** sau a goanei după fericire. Un astfel de bolnav este incurabil. A se vedea doar prin exemplul concludent al fostului tovarăș Ion Iliescu și al actualului Domn din fruntea țării. Nu e clipă din zi în care fericirea să nu-i izbucnească pe obraz, în zîmbet sau în rînjet, nu scapă nici o ocazie fără să nu se laude, de la cele mai mici contacte cu diferite personalități pînă la cele mai mari „împliniri" în relațiile cu străinătatea. Chiar și cînd vorbește de necazurile moldovenilor de dincolo de Prut, Domnia Sa zîmbește, rîde, crezînd că zîmbetul lui este acel panaceu mult visat (și votat) pentru liniștea noastră. Însă n-are cum, el vine de la un om bolnav, bolnav de fericire și de **lauda de sine,** care nu cunoaște bine, fapt care se confirmă acum mai mult ca oricînd prin exemplul situației dramatice în care ne aflăm.

Dacă la nivelul acestei categorii eflorescente, ajunsă în toate fazele sociale, lauda pare a fi un **modus vivendi,** inexplicabilă mi se pare lauda de sine la nivelul intelectualității. Se cunoaște doar că intelectualitatea a fost categoria socială cea mai obidită după 1945. Din rîndul ei au fost recrutate cele mai celebre victime ale închisorilor și torturilor comuniste. La un moment dat a fost atît de rarefiată încît un intelectual autentic puteai afla cu mare greutate. Dar, probabil, fuziunile care s-au făcut, conform ideologiei comuniste, între clasa muncitoare, țărănime și intelectualitate, au dus la o omogenizare a societății și astfel intelectualitatea a fost asimilată și ea de modul de viață al majorității. Astfel că este explicabilă îmbolnăvirea acestei categorii, microbul laudei fiind foarte puternic. Faptul de a **concura** n-a fost niciodată un act rău, ci dimpotrivă, a dus la performanțe extraordinare. Însă așa cum a fost el înțeles la noi, ca un act de omogenizare a societății, a dus la vicierea tuturor categoriilor sociale. Trădarea unor intelectuali, transformîndu-se în piloni de susținere a dictaturii comuniste, s-a născut și din dorința de a avea motive de laudă. Pe mulți i-am auzit lăudîndu-se că stăteau la masă cu familia Ceaușeștilor sau a acoliților acesteia, că puteau procura foarte ușor tot felul de lucruri, înlesnindu-li-se tot felul de avantaje, de la alimente pînă la burse și excursii în străinătate. Ba unii se lăudau că au intrat în **per** și în funcții de conducere pentru că li se oferea o protecție specială în fața oricăror organe de control și, desigur, ocrotiți fiind de securitate. Cunosc un astfel de caz, în care o delapidare foarte mare a fost trecută pe un nemembru de partid, care a fost foarte bine plătit, pentru a se acoperi astfel persoana vinovată care avea o funcție deosebită în conducerea fostului partid. Dar astea sînt deja lucruri cunoscute. Însă, faptul că intelectualitatea a acceptat jocul murdar al avantajelor, căutîndu-și astfel fericirea pentru a se putea și ea lăuda, a contribuit în mod decisiv la cronicizarea bolii societății, boală pe care n-o va putea vindeca decît timpul, extirpînd din trupul bolnav al societății pe toți foștii lăudăroși și actualii microbi care mențin boala.

Nu mi se pare deloc normală nici lauda comentatorilor sportivi care, atunci cînd prind ocazia, nu-și mai găsesc cuvintele care să îmbrace în cele mai deranjante laude pe sportivii care, de cele mai multe ori, nici nu-i ascultă, nici n-au nevoie de lauda lor găunoasă, scabroasă cam de fiecare dată. Pot fi făcute comentarii simple, informative, exacte, fără floricele, ceea ce ar însemna o răsplată mult mai mare și mai de folos decît laudele care te fac să închizi televizorul sau să-l dai mai încet. Modalitatea aceasta de laudă nejustificată, excesivă, prinde însă la marea masă, care astfel asimilează flagelul și-și va dezvolta propriile ei laude, degenerînd încetul cu încetul în boală. Deci și aici trebuie umblat, spicherii, comentatorii și realizatorii emisiunilor TV, pe lîngă faptul că trebuie să învețe să vorbească bine românește, mai trebuie să se și controleze sau să se trateze în privința modului cum prezintă unele emisiuni sau unele succese. Ar fi un pas bun spre vindecarea îmbolnăvitei noastre societăți.

Iar cît privește modul cum se laudă scriitorii cu productele lor literare, aici e mult de vorbit. Însă doar cîteva exemple ne-ar putea edifica în mod clar cam cine se laudă și cine nu. Nu l-am auzit niciodată pe Gellu Naum sau Mircea Ivănescu să se laude cu poezia pe care o scriu. I-am auzit în schimb lăudîndu-se peste tot și impăunîndu-se pe unde s-au dus pe Adrian Păunescu și Corneliu Vadim Tudor. Poeți ca Daniel Turcea, Virgil Mazilescu, Vasile Vlad, Ion Mircea, Cristian Simionescu nu cred că-și doreau sau își doresc laude la tot pasul și din orice gură, așa cum fac cei menționați mai sus și alții ca ei. Sau, a te folosi de poezie, de cărțile pe care le-ai scris, pentru a ajunge **acolo,** pe pragul acelei **fericiri** generale, pentru a te putea lăuda că ești cineva, este iarăși o manifestare a bolii **laudei de sine,** care la români cunoaște încă apogeul.

Gellu Dorian

momos

Altă opoziție?!

Foarte curioasă această strategie a amînării cu orice preț a alegerilor. Dacă pentru parlament faptul este explicabil, cei din parlament știind că nu mai pupă așa ceva cît or fi (majoritatea), pentru cei din opoziție această amînare a singurului moment politic veritabil, alegerile, este chiar foarte curioasă. Curioasă, dar nu inexplicabilă. În realitate, opoziția nu-și poate dori decît un singur lucru, alegeri, prin care, există această speranță, (și ea are o bază reală după alegerile locale) să iasă din situația de opoziție. Întrebarea este, vrea opoziția să iasă din situația în care se află? După ultimele mișcări politice, pe care le putem considera mai curînd mișcări negative, opoziția pare a fi intrat în adormire. Somnul care a cuprins-o este însă bîntuit de coșmare. Nefiind prea unită, nu știe încă pe cine să propună drept candidat la președinție. Iată un motiv de somn fără rațiune. Un oarecare, venit de la Paris, și parcă programat să ne trădeze a dat tonul; celălalt, venit de la Londra, 75 de ani, cu un schelet înșirat sub o piele pergamentoasă pe care, ca din întîmplare mai apare cîte un cos pubertal, își dorește atît de tare „sceptrul prezidențial" încît ar călca în picioare orice principiu democratic. Ăștia doi, ai noștri, foștii candidați fără noroc din 20 mai '90, au devenit atît de urîți încît nimeni nu-i mai vrea. Asta deoarece minciuna are șprîncene negre și părul alb, iar democrația londonezului a expirat în fața unei giște păroase și puțind la subțiori ca un closet.

Mai sînt și alții, tot de-ai noștri. Nicolae Manolescu, profesor universitar după răscoală, critic la curtea căruia s-a închinat toată lumea timp de 30 de ani, dar care a început să le „pută" de la un timp tocmai celor care căutau odinioară să-i intre în grații. Că Manolescu le pute, este treaba lor. Dacă nu-ți mai place un miros există o mulțime de explicații pentru această întîmplare. De exemplu, ai petrecut prea multă vreme mirosind ceva și te-ai săturat de acel ceva. Din punct de vedere științific poate apărea un prag psihic al saturației olfactive. Ceea ce nu se explică nici psihic, nici în alt fel este de ce această saturație nu a apărut mai devreme. De ce nu ne-am săturat de **mirosul manolescu** atunci cînd el avea cartea voastră în mîna stîngă și un bici în mîna dreaptă? Explicația pare la îndemînă: Manolescu nu mai are un bici în mîna dreaptă. Adormirea opoziției devine astfel o propunere coșmarescă: tovarășul Iliescu este tocmai bun pentru crai, cei care nu știm ce vrem și murim de frica de a nu greși încă o dată. Pentru a nu greși, opoziția dorește, evident, să rămînă ceea ce este.

Iar noi încercăm să dorim altă opoziție.

Ștefan Agopian

minimax

Dispolitica

Sînt fapte de eroism întrucîtva inconștiente, desigur, dar cu asemenea fapte se scrie istoria. Dacă n-am avea de pus pe seama popoarelor decît mari acte gîndite la rece, în analele lumii n-ar fi prea multe de comentat.

(Gustave Le Bon)

Dar acum, un fel de daimon sau ceva necruțător cotropindu-ne cu nelegiuirea, cu necredința și, ceea ce e cel mai grav, cu îndrăzneala pe care ți-o dă prostia, din pămîntul căreia toate relele își trag rădăcinile și cresc, pentru ca mai tîrziu să dea roadă cel mai amar celor care le-au trezit la viață — un daimon ca acesta a răsturnat și a prăpădit toate, pentru a doua oară.

(Platon)

Prin însăși sorgintea-i, răul de care suferă societatea românească este eminamente **politic** și, exprimat succint, ar putea fi numit astfel: **o societate de masă fără Conducător.** Decodificată cu ajutorul acestei grile, istoria celor peste doi ani care au trecut de la înlăturarea dictatorilor capătă sens, la fel ca și situația actuală cu perspectivele ce pot fi întrevăzute.

Înainte însă de a încerca explicitarea determinației și a implicațiilor situației mai sus menționate, se cuvine zăbovit puțin asupra sintagmei **societate de masă,** date fiind particularitățile realității sociale românești în raport cu teoria conținută în „manualele" de politologie, sociologie și psihologie socială. Așa cum mai mult sau mai puțin se cunoaște, masele (glorificate de marxism-leninism pentru a sluji drept piedestal și ca turme de sclavi sau carne de tun pentru satrapii comuniști) s-au impus pregnant în istorie și în Europa începînd cam de la Revoluția Franceză încoace. Desigur, fenomenul este mult mai vechi, cum se spune, de cînd lumea, dar ca atare a fost sesizat în reflexia psiho-sociologică abia în condițiile marilor aglomerări urbane și industriale pentru ca, pe linia începută de G. Le Bon, G. de Tarde și continuată mai tîrziu de S. Freud, în 1960 D. Bell să constate despre **psihologia mulțimilor** că „Se poate spune că este probabil teoria socială care are cea mai multă influență în lumea occidentală de astăzi". **(The End of Ideology,** The Free Press Glencoe, p. 21). De asemenea este, sau ar trebui să fie, iarăși, un fapt cunoscut **relația intimă între totalitarism și mase.** „Mișcările totalitare sînt posibile pretutindeni unde se găsesc mase care, pentru o rațiune sau alta, și-au descoperit un apetit pentru organizare politică". Iar după acest avertisment făcut de una dintre cele mai competente autorități în „materie" de totalitarism, definirea dată de Hannah Arendt **maselor** merită să fie citată în extenso tocmai pentru că astfel ne este defrișată calea spre a înțelege atît starea actuală cît și primejdiile pe care ea le încumbă. „Masele nu sînt unite prin conștiința unui interes comun și nu au această logică specifică a claselor care se exprimă prin urmărirea unor interese precise, limitate și accesibile. Termenul de «mase» se aplică numai oamenilor care, fie din cauza numărului, fie datorită indiferenței, fie a ambelor motive, nu pot să se integreze în nici una dintre organizațiile fondate pe un interes comun — partide politice, consilii municipale, organizații profesionale sau sindicate". Din punct de vedere strict politic masele fiind „aceste pături de oameni neutri și indiferenți politic care votează rar și nu se înscriu niciodată într-un partid". (Arendt, H., **Le système totalitaire.** Seuil, 1972, p. 31—32). Pe de altă parte, vorba ceea, dacă mase zici, Conducător zici, indiferent cum se cheamă el: leader, lider massimo, caudillo, duce, Führer sau, de ce nu?, Lider Național. Deocamdată însă, mai cu seamă că, oficial, campania prezidențială nu a început, nu vom insista asupra fenomenului de **personificare a puterii,** inerent în condițiile unei societăți de masă, reținînd doar observația, de altfel la îndemîna oricui, că împotriva acestui fenomen cu toate implicațiile sale, instituțiile democrației parlamentare nu constituie o garanție.

Așadar, dacă oriunde s-a impus (fie în varianta nazistă, fie în cea comunistă) totalitarismul a beneficiat de, și s-a bazat pe o societate masificată* , măcar și în grabă (deci lăsînd pentru altcîndva o analiză mai aprofundată) trebuie remarcat că în cazul României sînt vizibile cîteva particularități ce țin de specificul național, ori, poate mai de grabă, de hazard. Astfel, perioada în care s-a înregistrat maximum de teroare, teroarea în sine la care ajunge un regim totalitar, nu s-a suprapus cu existența unui dictator care să dezvolte pînă la ultimele consecințe așa-zisul cult al personalității. Cum bine se știe, abia mai tîrziu a apărut Ceaușescu, profitînd de și întreținînd amintirea terorii dar, în același timp, izbutind totuși, chiar dacă pentru o perioadă destul de scurtă, să cîștige adeziunea sinceră a maselor, „epidemie" la care n-a fost imună nici o bună parte din intelectualitate. În fine, specificul românesc a izbucnit abia în „epoca de aur" cînd fenomenele specifice totalitarismului și societății de masă au degenerat treptat într-o farsă tragicomică: dictatorul nu mai îngrozea pe nimeni într-adevăr (cu excepția lacheilor săi, activiști și securiști), dar, deși era urît de toată lumea, putea să-și continue nestînjenit ascensiunea spre piscurile luminoase ale comunismului, permițîndu-și fantezii greu imaginabile altundeva decît în perimetrul psihiatriei. România a ajuns un „caz misterios" pentru politologi și sociologi pentru că, de bună seamă, cei cîțiva dizidenți și o faimoasă scrisoare a 6 comuniști bătrîni nu puteau să constituie echivalentul vîntului de libertate ce bîntuia prin tot lagărul sovietic. În România, omul-masă, deși asculta în fiecare zi „Europa liberă" și știa ce se întîmplă împrejur, ba chiar văzuse și la televiziunea bulgară că, totuși, se poate ieși în stradă pentru a protesta, el, omul-masă, nu avea nici un chef să-și părăsească tihna sau să iasă din coada la adidași. Așteptînd!

Și n-a așteptat degeaba! Pînă la urmă i s-a dat voie, ba chiar a fost chemat să „facă revoluție". De cînd începe **dispolitica,** adică inaugurarea unui **straniu „sistem" de relații și acțiuni care, în ultimă instanță, consecvent, se dovedesc potrivnice scopurilor politice vizate și, implicit, așezării oricărui fel de orînduiala socială.** De unde și impresia de fantastic a rezultatului: parcă ar fi dictatură dar tocmai nu e, însă, la fel de sigur, nici despre democrație nu poate fi vorba.

Dispolitica! Vom încerca să verificăm dacă acest, hai să-i zicem concept!, poate căpăta drept de ședere pe tărîmul politologiei, interpretînd cu ajutoru-i atît istoria începută în decembrie 1989 cît și modul cum funcționează în prezent instituțiile politice și, respectiv, principalele forțe angrenate în relația guvernanți-guvernați.

27 mai 1992

Șerban Lanescu

*) Pe scurt, omul-masă este însingurat (ca efect al terorii), lipsit de personalitate și spirit critic, în atitudinile și comportamentul său, raționalitatea fiind net dominată de afectivitate.

eseu

Timp și valoare

Unul dintre sentimentele cele mai răspîndite ale epocii noastre este acela al „lipsei de timp"; timpul exterior, în care se desfășoară activitățile noastre, fuge cu o viteză prea mare în raport cu timpul ca durată, intrinsec, al vieții noastre.

Avem senzația că am fost expropriați de timpul nostru, că s-a produs un fel de „naționalizare" a timpului?

Am ajuns supuși unui timp pe care-l simțim străin, dinafară de noi și mecanic. Căci, din fenomen interior, diferit ca durată subiectivă și coloratură afectivă de la individ la individ, în raport cu un ritm propriu personal, el a devenit tot mai mult ceva exterior, standardizat și stereotip, pe care-l trăim ca pe ceva străin nouă și de aceea dureros, cu senzația că el ne-a „devorat", ne-a „înghițit" viața, care de aceea nu ne mai aparține.

De aici senzația continuă de vană luptă cu și contra unui timp străin, care a devenit însă viața noastră, dar, vai, fără a ne mai aparține.

Atîta vreme cît trecerea timpului cosmic, exterior, era trăită în propria conștiință preeminent ca durată interioară, omul era în armonie cu creațiunea; timpul era în fond ciclic, închis, asemenea unui cerc cuprins într-o serie infinită de alte cercuri, care constituiau eternitatea.

În eternitatea aceasta mare era eternitatea mică a propriei vieți; căci moartea, nefăcînd parte din viață — cine-și poate aminti de propria moarte dacă este mort? — era anulată și rămînea ca nesfîrșită durata propriei vieți, transpusă într-un timp mitic, al vieții de apoi, adică al unei alte dimensiuni spațial-temporale.

Căci știința modernă nu confirmă, la rîndul ei, existența, cel puțin ca posibilitate, a acestei dimensiuni spațial-temporale privilegiate, care este în tradiția umanității lumea de apoi?

Ce altceva este descoperirea fizicii moderne că timpul absolut, timpul egal și universal pentru toți, proclamat de Galilei și de Newton, care stă la baza fizicii clasice, nu există, dar există unități, dimensiuni spațial-temporale variabile pentru fenomene fizice diferite, de unde legea relativității spațiului și a timpului a lui Einstein?

Aceste spații și timpuri diferite în Univers au fost intuite de Tradiție. Fiindcă prin moarte se pierde corpul, dar viața trăită de zi cu zi, fluidul misterios și imperceptibil pînă acum măsurătorilor fizice, suflul specific de viață al omului care este personalitatea, nu pot ele persista la infinit, în „veșnicie", într-o altă dimensiune, potrivită pentru alte fenomene mult mai eterice? Chiar în virtutea principiului că nimic nu se creează, nimic nu se pierde?

Timpul mesianic, cu așteptarea și, respectiv, venirea lui Messia, și din nou așteptarea reîntoarcerii lui definitive, nu înlocuiau deloc timpul ciclic cu timpul linear, ci scandau, marcau mai bine acest timp ciclic, dîndu-i o nouă tensiune, aceea a așteptării împlinirii timpului.

Timpul linear în numele unui mit istoric, fără legătură cu timpul sacru, l-a adus epoca modernă, cu mitul ei, al progresului continuu, noul Messia al erei materialiste. Timpul sacru a fost împins la periferia preocupărilor noastre, aproape în uitare, evenimentele care îmbinau acest timp sacru cu timpul profan, și se puneau în comunicare cu Absolutul, adică sărbătorile liturgice, fiind înlocuite cu sărbătorile fără conținut spiritual, ale materialismului.

Revoluția tehnologică a impus criterii de eficiență și deci raționalizare a timpului, nemaicunoscute în epocile anterioare, care s-au concretizat cel mai bine în ecuația: timpul este egal cu bani (Time is money)!

Și nu este în această formulă, sentimentul complet mecanic și exterior al timpului, aceleiași de la baza filosofiei empiriste și a științei moderne în general, exacerbat apoi de pragmatism, la care s-a opus spiritualismul, filosofia timpului ca durată interioară, a lui H. Bergson?

Care află, fără doar și poate, rădăcinile sale în filosofia raționalistă a lui Descartes, mult mai îndreptată către subiect și psyche decît către obiect.

În această perspectivă, nu este atunci istoria omenirii o eternă căutare și luptă între sisteme de „orologii vitale" diferite, în care lupta pentru libertate, contra tiraniei, nu este altceva decît lupta pentru dreptul la propriul „orologiu vital", propriul ritm de viață, contra acelora impuse forțat, din afară?

Ce altceva decît eliberare de acest orologiu, este fenomenul acelora care nu acceptă societatea de consum, de azi, din Occident, hippy, freaks, etc., sau „revolta" artiștilor „blestemați" ca Rimbaud, ori fuga unui Gauguin la Tahiti, sau, cel mai elocvent, dezintegrarea sub ochii noștri a sistemului comunist, produsă chiar de foștii săi sclavi?

Ca și acum 2000 de ani de sclavii lumii romane, care și-au aflat propria interioritate și demnitate, propriul „timp interior", adică propria viață, dincolo de istoria Cezarilor, în timpul ultrateren predicat prin Apostoli de Isus Hristos, arătînd că supremația în istorie nu o au structurile materiale, ci ideile.

Marea Revoluție franceză, fondată pe valorile libertății și ale egalității, a pus la baza lor, pentru ca ele să poată fi atinse, frăția și amiciția, ca o condiție sine qua non; vezi, de aceea, cultul quasi religios al amiciției și instituționalizarea ei în scrierile lui Saint Just („Fragment asupra instituțiilor republicane").

„Forța instituțiilor constă în capacitatea de-a o folosi în numele naturii și al sentimentului; rațiunea singură dă loc numai la raporturi false, mutilate de ipocrizie și de «amour propre». Nu numai domeniul unuia singur, dar chiar violența convenției originare (adică pactul social, conform ideilor lui J. J. Rousseau — n.a.) trebuiesc aplicate pe temeiul frăției", scria Saint Just.

Dezvoltarea Europei de după Marea Revoluție a fost poate contrarie acestei viziuni politice și istorice, al cărei fundament era bazat pe triumful „virtuții" asupra egoismului și a moralei lui.

În acest sens, Revoluția franceză a fost probabil, în parte, o revoluție „furată".

Pentru că, în baza acestei noi ecuații a lumii moderne, „Time is money", omul a căzut dureros în timp, într-un timp exterior, care a fost uniformizat, ajungînd dintr-o coordonare preeminent interioară și psihologică — V. timpul sacru — o coordonată exterioară a vieții, un timp deci exterior propriei vieți, scandat de alții după necesități de producție, cîștig, consum, nemaisimțindu-se ca ceva ce ne aparține, ci ca „res", lucru, străin, care ne fuge, într-o perpetuă accelerație, spre neant.

Într-un cuvînt, am fost expropriați de propriul nostru timp și mergem către moarte, într-un ritm frenetic de bandă rulantă — maternitate, școală, uzină, spital și cimitir — din care nu mai este scăpare.

Singura consolare — căci în lucruri există totuși o consolare — este că epoca tehnică actuală, care, pe de o parte, ne-a expropriat de senzația de stăpîni ai propriului nostru timp mai mult ca oricare alta dinainte, ne-a pus la dispoziție translații temporo-spațiale — căci orologiul istoriei e încă diferit în părți diferite de lume — transformînd diacronia în sincronie, grație mașinii zburătoare, restituindu-ne o parte din timp.

Dar pînă cînd, dacă lumea se va omogeniza, devenind uniformă peste tot, în virtutea unei istorii și a unui timp unic și egal pentru toți, scandat de „cuceritorii timpului", după orologiul lor unic, centralizat și omologant?

Emil Rațiu

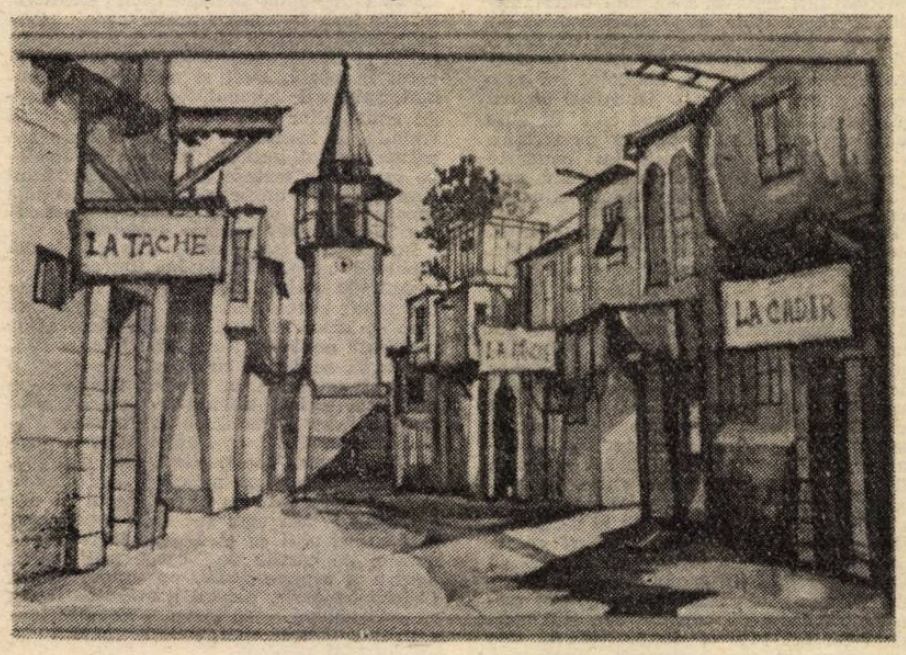

Gheorghe Cazan: „Take, Ianke și Kadîr"

povestea vorbei

„Un nou copac"

Cineva scrie, neinspirat, despre dispariția unui fost coleg: „În marea pădure a naturii și a culmilor domoale sau semețe ale leagănului românismului, Carpații, a căzut de curînd, trecînd, în neființă, un nou copac, îngroșînd rîndul celor ce nu mai sînt printre noi" („Verticale", nr. 3, 1992) Dincolo de excesul metaforelor stereotipe, de obligatoria atingere a temei patriotice, de confuziile între planurile figurat și non-figurat (copac — printre noi), de coordonările lipsite de logică (pădure a naturii și a culmilor) — textul cuprinde o formulare a cărei stîngăcie nu e prea ușor de explicat: „a căzut... un nou copac".

Nou face parte din categoria adjectivelor cu sensuri specializate în funcție de poziția pe care o ocupă față de substantiv — după cum îl precedă sau îi urmează acestuia; categorie din care fac parte și **simplu, pur, adevărat, sărac** etc. (pentru o descriere a comportamentului lor, v. Mioara Avram, **Gramatica pentru toți**, p. 283). Categoria există și în celelalte limbi romanice și e reprezentată de cam aceleași adjective. Diferența dintre „un simplu om" (sau „un simplu cetățean" — cum completează automat memoria noastră colectivă) și „un om simplu", dintre „o pură iluzie" și „o iluzie pură", „o adevărată informație" și „o informație adevărată", „săracul băiat" și „băiatul sărac" e evidentă. În fiecare dintre aceste cazuri, sensul principal (sau sensurile principale) ale adjectivului se leagă de așezarea acestuia **după** substantivul determinat: „un om simplu" e totuna cu „un om care e simplu", unde **simplu** poate însemna „lipsit de complicații, de pretenții; naiv etc." „Un simplu om" nu mai e echivalabil cu „un om care e simplu", ci cu formule de genul „doar un om", „nimic altceva decît ...". Plasat înaintea substantivului, adjectivul capătă un sens relațional (în contrast cu sensul absolut din „om simplu") — sau chiar afectiv („săracul băiat", „sărmanul om"). În raport cu regula de așezare a adjectivului **după** substantiv, antepunerea e o poziție marcată, un mod de subliniere afectivă (a se compara „facem o mică pauză" cu „facem o pauză mică"); aceleași valori le înregistrează, de pildă, adjectivele din franceză, chiar dacă în cazul lor antepunerea e ceva mai frecventă.

Plasarea după substantiv a lui **nou** corespunde sensului principal — „apărut de puțin timp" — al adjectivului, în vreme ce antepunerea e echivalentă cu o construcție cu adverbul **încă**: „Și-a cumpărat o haină **nouă**" (nu **veche**) — „Și-a cumpărat o **nouă** haină" (**încă** una, pe lîngă cele pe care le avea). DEX-ul înregistrează acest ultim sens, într-o formulare cam greoaie și fără a preciza legătura lui cu antepunerea lui **nou**: „care se adaugă (într-o succesiune) la ceva (de același fel) ce exista de mai înainte, care este încă unul pe lîngă cel existent".

În aceste condiții, exemplul de la care am plecat ar părea foarte normal: „A căzut un nou copac" s-ar traduce pur și simplu prin „a mai căzut un copac", „a căzut încă un / un alt copac". E totuși evident că există anumite constrîngeri suplimentare care fac ca propoziția cu „nou copac" să „nu sune bine". Antepunerea nu anulează total sensul principal al adjectivului; cele mai normale exemple cuprind, prin verb, ideea de apariție, de început: „vine un nou coleg", „cumpără o nouă rochie", „aprinde o nouă țigară", „apare o nouă ediție" etc. **Nou** e pus în relație cu alte obiecte și cu un context: nou față de altele, nou pentru cineva, pentru un domeniu... E implicată astfel perspectiva subiectivă: din punctul de vedere al vorbitorului, nu mai contează noutatea obiectului în sine, ci noutatea apariției acestuia în sfera sa de interes, în cîmpul său vizual: doar așa o mașină foarte uzată poate deveni, **pentru cineva**, „o nouă mașină". Din acest punct de vedere, e limpede că **nou** nu se poate combina în mod firesc cu verbe de dispariție, de sfîrșit: „a dispărut un nou produs", „S-a terminat un nou an"; contradicția dintre aceste verbe și sensul de „apariție" legat de **nou** e prea puternică.

Nepotrivirea din exemplul inițial mai are totuși cel puțin încă o explicație: adjectivul în cauză își păstrează, chiar în antepunere, posibilitățile obișnuite de combinare cu anumite substantive și nu cu altele. **Nou** e atribuibil în mod normal obiectelor, produselor: materiale sau culturale, mai mult sau mai puțin concrete: **compresor, spectacol,** — sau entităților abstracte: **an, idee.** Imposibilă e combinarea cu ființele văzute ca entități reale, nu ca funcții sau relații; cele din urmă permit să se vorbească de „profesor nou", „coleg nou", „președinte nou"; în schimb, nu se pot accepta (decît în cine știe ce context special, „obiectualizant") „pisică nouă", „copil nou"... Caracterul abstract și utopic al „omului nou" nu face decît să confirme această observație. Antepunerea păstrează, cum spuneam, incompatibilitățile care interzic uzului propoziții de tipul „i s-a născut un nou copil". Ne-am reîntors astfel la „noul copac", obiect imposibil — semn al confuziei textuale.

Rodica Zafiu

Olimpia Damian: „Revizorul de Gogol

A. Lăzărescu: Decor și personaj

cronica literară

Cealaltă jumătate a lumii

Petru Dumitriu, NE ÎNTÎLNIM LA JUDECATA DE APOI, Editura Univers, Bucureşti, 1992

După ce a lansat romanul **Ostinato** de Paul Goma, „Editura Univers" din Bucureşti publică în **Colecţia Ithaca, Scriitori români din exil,** o nouă carte pînă nu de mult interzisă, **Ne întîlnim la judecata de apoi,** de Petru Dumitriu, în traducerea Adrianei Fianu. Avem de a face cu cel dintîi roman pe care Petru Dumitriu l-a publicat în străinătate, după ce a reuşit să evadeze din ţară în 1960, **Rendez-vous au jugement dernier** („Seuil", 1961). „Acţiunea lui se desfăşoară în România anilor '50 (după cum precizează scurta recomandare de pe ultima copertă a volumului) şi cîteva figuri ale nomenclaturii comuniste din epocă se lasă uşor recunoscute. Miza scriitorului nu este însă romanul «cu cheie» ci o meditaţie asupra destinului individual trecut printr-o experienţă totalitară.

Într-adevăr, cu **Ne întîlnim la judecata de apoi,** Petru Dumitriu realizează un început de cronică a celei mai negre perioade din istoria contemporană a României, într-un spirit care exclude biografismul indiscret, pentru a viza chiar mecanismele particulare şi esenţa tragică a Istoriei. Proiectul fusese enunţat explicit imediat după apariţia **Cronicii de familie,** o primă secvenţă putea fi identificată în romanul neterminat **Proprietatea şi posesiunea** (apărut recent la „Editura Dacia" din Cluj), dar ideea unei legături foarte speciale între **istorie** şi **destin,** în condiţiile în care tragedia generală a unei mari colectivităţi ameninţă, înghite sau anulează individualitatea e de întîlnit chiar din prima carte a prozatorului, **Euridice,** publicat în 1947 la „Editura Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă".

Şi de data aceasta, un şir de personaje cu nume care aparţin mai mult Bibliei, mitologiei antice sau pur şi simplu culturii „clasice" (Prospero Dobre, Diocleţian Sava, Alfred Anania, Herakles Niţeluş, Isaia Prorocescu, Malvolio Leonte) va fi prins în vîltoarea unor evenimente care mutilează faţa Europei, începînd cu momentul declanşării celui de-al doilea război mondial şi care echivalează, în terminologia specială a cărţii lui Petru Dumitriu, cu o nouă şi îngrozitoare **glaciaţiune :** „Apariţia unei societăţi noi este la fel de ireversibilă şi de inevitabilă ca o glaciaţie. Leii şi caii mor de frig sau fug spre sud din faţa gheţurilor ce înaintează de la un an la altul, de la o iarnă la alta, mereu mai mult. Speciile izolate pe peninsule şi pe insule mor de frig. Iar în pădurea arctică, circulă numai urşii, renii şi vulpea polară. La fel şi la noi : după insurecţia din Ungaria pînă la sfîrşitul lui 1959 am văzut specii care au fugit spre sud — spre vest — unele care au dispărut în mizeria şi anonimatul social, altele care s-au adaptat. Asemeni unor animale care se acoperă cu o piele pe care la început nu o aveau, oamenii s-au schimbat, au devenit mai secretoşi, mai şterşi, şi-au părăsit unele veleităţi de independenţă individuală şi de spirit critic sau de civilizaţie sau de realizare personală sau de succes exterior. S-au închircit aidoma vegetaţiei boreale. Iar animalele glaciare au început a se înmulţi rapid, noii şefi, diferind ca tip fizic, trăsături sufleteşti şi spirituale ; ştiind din ce în ce mai puţin limbile occidentului ; din ce în ce mai stăpîniţi de instinctul împotrivirii surde sau frenetice faţă de necinstea Babilonului, faţă de ticăloşia neguţătorilor — ca ţăranii Asiei Minor faţă de Roma sau ca ciobanii nomazi faţă de China dinastiei Sung."

E un fel de a spune (prin onomastica aproape simbolică a personajelor şi prin metafora neaşteptată a glaciaţiunii) că oamenii au devenit **roluri** şi că scena pe care ei se mişcă nu mai aparţine vieţii, ci unei mari piese sinistre, căci textul îşi devorează unul după altul, propriii actori. Mai mult există chiar momente în care rom nul lui Petru Dumitriu avansează în direcţia **utopiilor negre,** unde individul a fost redus la o cifră, adică la o mărime foarte exact determinată şi introdusă într-un program din care aleatoriul a fost eliminat. La o recepţie de 7 Noiembrie la Ambasada sovietică din Bucureşti, participanţii se comportă ca nişte automate docile şi acesta este punctul din care începem să realizăm diferenţa dintre realismul contra-utopic al **cronicii** lui Petru Dumitriu şi realismul tradiţional al **„Comediei"** lui Balzac sau realismul analitic şi psihologizant al autoscopiilor lui Proust : „Ne aflam pe treapta cea mai de sus a peronului ambasadei. Salariaţi şi poliţişti din gardă strigau numerele maşinilor. La noi, nu se striga ca în Balzac sau Proust : «Oamenii Domnului prinţ de Guermantes !» ci «Două mii patru sute şaisprezece !» Iar din şirurile de Zimuri se desprindea cîte o lungă limuzină neagră cu doi **pistolari** lîngă şofer, aluneca de-a lungul şoselei Kisseleff şi urca spre peron."

Cu această perspectivă pe care Petru Dumitriu o stăpîneşte la perfecţie, romanul reuşeşte să reconstituie un adevărat ritual al degradării, etalat fără nici o concesie şi urmărit în toate componentele lui. Participă la acest ritual (sau scenariu) **şedinţele** (vestitele şedinţe de „prelucrare" sau de „excludere", din anii '50) şi, în strînsă legătură cu ele, jargonul comunist, eticheteie, limbajul de lemn (**conducere colectivă, sectarism, cultul personalităţii, vigilenţă revoluţionară, elemente duşmănoase, autocritică constructivă, sentimentalism mic-burghez).** Apoi locurile publice de întîlnire, de la Capşa la Cantina de stat şi de la plaja romantică a Mării Negre la „Parcul de cultură şi odihnă I. V. Stalin" din Bucureşti : „La capătul aleii care ducea spre lacuri, cîteva Zimuri lungi aşteptau. Cerul era albastru, copacii negri : o dimineaţă de iarnă uscată, rece. Şoferii ascultau radio sau vorbeau cu miliţienii întotdeauna prezenţi în acest loc. În depărtare, elegantele vile în care locuiau conducătorii ţării. La picioarele statuii, cîteva femei cu blănuri, guvernante, copii, cărucioare stăteau la soare. [...] Departe, turnul Combinatului poligrafic se înalţa roz deasupra unei ceţe uşoare movulii ce plutea pe lacul îngheţat." Nu lipsesc nici datele cele mai importante ale calendarului „noii religii" (7 Noiembrie, Ziua Femeii), semnele exterioare ale Puterii (vila, gheretele cu miliţieni la poartă, maşinile greoaie Zil, Zim sau Pobeda) şi, în paralel cu toate acestea, treptata schimbare la faţă a oraşului, care decade şi el, împreună cu toate reperele sale tradiţionale. Melancolic, strălucitor şi viu chiar în timpul războiului (într-o pagină care anunţă parcă **Delirul** lui Marin Preda), oraşul agonizează împreună cu locuitorii săi, aşa încît în penultimul capitol al cărţii naratorul poate constata decepţionat că „vechiul Bucureşti, complicat, voluptos, misterios, fără măsură, fabulos, rîios, nu mai exista."

Cu tot acest repertoriu de motive sau de tipuri şi de procedee ale degradării în faţă, este tentant să încerci o comparaţie între cartea lui Petru Dumitriu, scrisă în străinătate, şi **romanele politice** ale romancierilor „din interior", preocupaţi şi ei de subiectele acestea. Totuşi, dialogul între cele două jumătăţi despărţite ale literaturii române contemporane e poate mai interesant dintr-un alt punct de vedere. În fond, **Ne întîlnim la judecata de apoi** este şi romanul unei sfîşietoare drame personale — fuga unui Tristan (împreună cu soţia sa Isolda) din România, unde a fost silit să renunţe la proiectul personal al realizării unui mare ciclu de **biografii** sau de **cronici contemporane,** preţul evadării fiind automutilarea sufletească şi, mai ales, abandonul copilului, rămas în ţară ca zălog.

Ajuns la capătul calvarului său, **dincolo,** într-o lume care este de data aceasta a **utopiei,** Tristan măsoară nu numai drumul pe care l-a parcus, dar şi preţul pe care a fost obligat să-l plătească. Şi pentru că nu-şi poate oferi nici un răspuns liniştitor, meditaţia sa se transformă într-un exerciţiu continuu de autoflagelare, într-o veşnică Zi a Judecăţii de apoi, cu unităţi de măsură mai omeneşti decît cele cu ajutorul cărora lumea a fost împărţită în două jumătăţi : „Drept este poate acela (îşi spune Tristan) care, umil rămîne acolo şi acceptă şi roagă, şi poate că efortul meu este dement şi criminal. Luciditatea mea, mărunţişul adus la cunoştinţa omenirii, actul inestimabil al luării la cunoştinţă, nu valorează pesemne nimic fiind plătit la un asemenea preţ."

Plin de viaţă (în ciuda unui schematism al perspectivelor care aminteşte şi el de tehnica **utopiilor negre,** dar şi de rigoarea sau de claritatea moralismului clasic), **Ne întîlnim la judecata de apoi** poate fi socotit printre cele mai bune romane politice româneşti. Faptul că el a apărut mai întîi în limba franceză (după ce Petru Dumitriu l-a scris în româneşte) nu-l poate exclude din acest palmares. De regretat ar fi faptul că romancierul nu a supravegheat el însuşi versiunea dè la „Editura Univers".

Florin Manolescu

ERATĂ În cronica literară din numărul 19/1992 al revistei, în primul paragraf din prima coloană, în loc de „epoci sociale şi politice" se va citi „epopei sociale şi politice", iar în loc de „Editurii Universitas", „Editurii Humanitas".

solilocvii

Locuri comune

sau despre bîrna din ochiul altora

Nici n-apuc să intru bine pe uşă şi prietenul meu mă ia la întrebări. Menţionez că sîntem, ori am fost, ori, în fine, ţinem să rămînem prieteni în ciuda diferenţelor categorice de opinii politice. Ne leagă gusturi şi păreri comune amîndurora în aproape toate celelalte privinţe. Vor fi, însă, toate celelalte, la un loc, suficiente ? Nici n-apuc bine să intru şi mă mitraliază, cum n-a mai făcut-o de multă vreme cu atît mai mult cu cît s-a abţinut şi la venirea regelui şi la măgăriile cimpeneşti : ai văzut, domnule, ce e la Los Angeles ? peste patruzeci de morţi şi o mie şapte sute de răniţi (între timp...) pagube de mai bine de o jumătate de miliard, sparg magazinele, opresc maşinile ca să-i scoată pe albi şi să le dea-n cap ? Pricep cu greu despre ce este vorba, căci m-a luat ca din oală, de două zile, dacă tot e unu mai, bat malurile Herăstrăului cu cei mici, habar n-am de „Actualităţi" şi de ce mai mişcă prin lume. Ca să nu mai spun că a reuşit, în sfîrşit, să-mi repare cineva casetofonul defect de vreo doi ani, aşa că între Roşiianu şi „Les adieux" cu Arrau la 80 de ani, e mai mult decît limpede ce pot să prefer.

Aşa că-mi înşiră toată povestea, de la începuturile ei, adică de la bătaia pe care a încasat-o acum vreun an un şofer negru din partea unor poliţişti albi, şi-mi amintesc imediat de tot tapajul mediatic (democraţia ca libertate a presei... dar e atît de uşor să influenţezi opinia publică, iar în goana după senzaţional pot apărea efecte cu totul opuse intenţiei). Ceea ce uită prietenul meu, ori poate că nu ştie, este că atunci şoferul cu pricina îi „alergase" cîteva ore bune pe poliţişti înainte de a fi fost prins. Ceea ce nu uită însă — şi abia acum pricep de ce e atît de aprins, abia acum înţeleg ce legătură au toate astea cu mine, cu noi doi, cu realitatea românească (aţi citit bine, da, tragicele evenimente de la Los Angeles au, pentru unii dintre noi, au o ascunsă dar certă legătură cu realitatea românească), ceea ce nu uită, deci, prietenul meu, în culmea exploziei retorice menite să mă rătutească de tot, ca şi cum n-aş fi şi-asa destul de rătutit, e să-şi încununeze discursul cu o propoziţie antologică, despre care abia în zilele următoare am priceput, stupefiat şi în cele din urmă excedat, că va fi stat pe buzele multor români : **ai văzut, domnule, cine ne dă nouă lecţii de democraţie ?** Ai văzut că Bush a trimis tancurile ?

A doua zi dimineaţă, duminică, ultima zi a mini-concediului, ajung din nou în Herăstrău, un loc liniştit, retras, ştiut doar de puţini, pe malul opus circiumii de la Bordei, un loc pînă de curînd îngrădit şi păzit ca toate ogrăzile prezidenţiale. E drept că nici acum nu s-a dezgrădit cine ştie cît, ori asta nu s-a petrecut cine ştie cîtă vreme, căci abia de mergi vreo trei sute de metri şi doi soldaţi te invită muteşte să faci stînga-mprejur : ale cui oare ogrăzi, cu ieşire la lac, le păzesc ei **acum ?** Dar nu despre asta voiam să vorbesc aici.

Ajunşi într-o poiană, dau să trîntesc sacoşele-n iarbă. Dar n-apuc. Tipul lîngă care era să mă aşez, pur şi simplu pentru că acolo părea mai mult loc, mă ia la zor încă înainte de a apuca să mă opresc din mers : ai văzut, zice, ce bilci e la americanii ăia care ne dau **nouă** lecţii de democraţie ? Fără a zice un cuvînt, — vorba poetului — o iau urgent din loc şi parchez, cu familie şi bagaje, zece metri mai încolo. Ce-au ăştia cu mine ? ! Vor să-mi facă, neapărat, educaţie ? Bine, dar am şi eu, totuşi o vîrstă ! Sau, altfel spus, de ce naiba încearcă să „mă convingă" tocmai pe mine, oare ce scrie pe faţa mea, în definitiv faptul că port barbă nu e un motiv suficient, şi, oricum, mă confundaţi, oameni buni, la o adică eu i-am „înjurat" şi pe unii şi pe ceilalţi...

Mai întîi că, a te declara uimit de amploarea fenomenelor stradale ce au avut loc la sfîrşitul lui aprilie în America, dovedeşte o totală necunoaştere a problemelor americane reale, deloc ascunse de oficialităţi ori de massmedia, poate chiar, în goana după subiecte calde, poate chiar exacerbate. Apoi, e de-a dreptul greţos să te bucuri de nenorocirea altuia, cu atît mai mult cu cît nu e vorba de nenorocirea unui individ, ai cărui ochi s-ar putea pur şi simplu să nu-ţi placă, ci de o adevărată tragedie naţională. Ca să nu mai vorbim de stupiditatea, infantilismul gestului de a da cu sîc dintr-un Isarlîk bine mînjit.

Tot atît de stupid este şi apelativul general „americanii" în care sînt cuprinşi de-a valma, toţi, uitînd că există şi la ei destui exponenţi ai naţionalismelor şi autarhismelor (chiar dacă recentele campanii au arătat o poate surprinzător de slabă priză la electorat a unor asemenea tendinţe). Cei ce înjură democraţia americană au în vedere, pare-se, mai noua ei caracteristică definitorie, — credinţa în progres şi mondializare —, condamnînd „intervenţionismul american", dar uitînd că, mai mult ca sigur, şi noi datorăm proaspăta noastră libertate tocmai valurilor de adîncime ale politicii mai recente. Ori poate că regretăm tocmai această libertate ? ! ? Oricum, dar nu în ultimul rînd, necesara despicare a firului în patru, adică o mai atentă examinare a dedesubturilor unor reacţii ca cele întîlnite mai sus, demonstrează că e vorba de un complex refulat al propriei nimicnicii : conştienţi de oribilitatea autohtonelor mineriade ne bucurăm din tot sufletul, răsuflăm uşuraţi cînd ceva similar se întîmplă aiurea (Londra, mai apoi Parisul, iar acum Los Angeles). Numai că nu există absolut nici o sinonimie între „mineriadele" bucureştene şi explozia negrilor americani, căci minerii nu sînt o minoritate etnică, nu sînt nici măcar una defavorizată salarial şi, mai ales, lor nimeni nu le făcuse absolut nimic. Dacă negrii, pe drept cuvînt într-o anume măsură, s-au putut simţi atinşi de decizia unui „juriu alb", ce anume din atitudinea demonstranţilor Pieţei Universităţii putuse să lezeze în mod direct, personal, interesele comunităţii minereşti din Valea Jiului ? Intransigenţa morală faţă de erorile comunismului şi exponenţii acestuia ?

De aceea, că îşi dau ori nu seama în străfundurile minţii lor, cei care astăzi se bucură că, uite, vezi, se întîmplă şi în „democraţia americană" ceea ce s-a întîmplat în „democraţia" românească, comit nu numai o gravă eroare, confundînd o expediţie punitivă, absurdă şi abjectă, căci e pornită de niste simpli cetăţeni împotriva altora simpli cetăţeni, confundînd asta cu revolta relativ motivată (nu şi scuzabilă) a unei minorităţi etnice, dar mai ales, că îşi dau sau nu seama, cei care se bucură au nostalgia ordinii şi disciplinei comuniste.

E, totuşi, un nonsens, o nebăgare de seamă a propriului lăuntru, o gravă contrazicere de sine din partea acelora care, ca mine, crescuţi cu Led Zeppelin, Creedence şi Bob Dylan, cu mintea răsucită în Faulkner, Hemingway şi zeci de alţi scriitori, gata să se ia la hartă cu oricine pentru a-i dovedi că, practic, dacă dai poezia americanilor la o parte, din ultimii cincizeci de ani nu-ţi mai rămîne aproape nimic în materie, dispus să trateze drept iremediabil inculat pe oricine nu pricepe că Asimov nu e un simplu fictionist ci pur şi simplu unul din scriitorii importanţi ai secolului, absolut convins că cinematografia mondială înseamnă, în proporţie de 99%, a-me-ri-cani, de la „Once upon a time" la „Pretty woman", Chomsky şi Toffler, pi-si-urile şi sticluţa de Coca-cola din frigider, după toate astea şi sute altele, după ce ai respirat de fapt, zilnic, o **cultură** americană care te-a format în majoritatea cutelor minţii şi sufletului, să vii acuma şi să pui la îndoială **democraţia** americană, adică exact ceea ce a permis toate bunurile culturale cu pricina, mai mult chiar, să te bucuri că au pătit-o.

Or, fie şi măcar ideea de a sta pe acelaşi scaun cu domnul acela de la „Adevărul" care, din cînd în cînd, din plictiseală probabil, **se latră** pe prima pagină, şi tot ar trebui, prietenul meu drag, să fie destul ca să te alarmeze.

Mihail Oprea

horia zilieru

Lacrimă

Mai este mult ? De sare se
descarcă
prisaca lacrimii și-o ia pe lîngă
inaltpreamute clopoote s-ajungă
inmormîntarea ei. Acum e-o arcă :

străvechea arcă peste-a mării
tîngă
tăind potopul crunt. La probă
parcă
scînteile și muzica monarcă
îmi mișcă impietrirea mea nătîngă.

C-un veac mai tînără ca ochiul
spune
aceeași spaimă sfîntă : „elochime
nu știu ce caut și surîde greul

întoarcerii". Opaițe nebune
prin spinii morților din adîncime
ridică-n rod și vrajă curcubeul.

Lună

Nevroza alarmează trandafirii
și foarfecele domnului-setilă
le taie chivăra. C-o escadrilă
de luminări în turla mănăstirii

încenunchem. Nu vrei să-ntorci
o filă
în clima temperată a psaltirii ?
„că toți greșim în multe chipuri firii
și-i rău fără astîmpăr limba". Milă

îmi e de nepătrunșii de enigme.
Miresmele într-o imensă plagă
ne schimbă grupa sîngelui și-atacă

prin vene invalide paradigme.
Vai ! **ochiul mort pe ceruri**
desenează
un sex și luna intră-n metastază.

Dansatoare

Mănușa albă roza îmi aruncă.
S-o sperii o scufund în cupă. Vinul
uzat de priveghere scade chinul
de crai-de-isarlâc în țară frîncă.

Subt pleoapele înalte trec alpinul
sîn bipolar apoi eclipsa-adîncă
și tundra fără reni. Oglinda încă
spre polul sud îi mută clavecinul

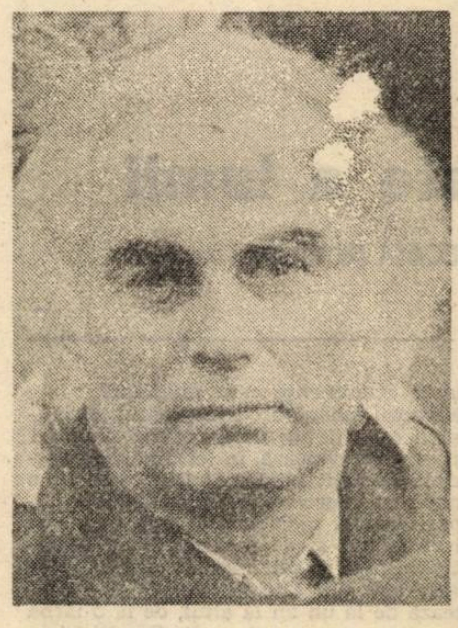

focoapselor în curbele scandate
cînd rup o cingătoare de porfiră.
A și țipat ? O am băut-o poate

cu vigilența vinului deodată.
Pe buza cupei gura mea respiră
deșertul jefuit de carnea beată.

Râsu-plânsu

În satul vechi începe să coboare
ascunsa stea ce sufletul o ține
cu fața către ornice streine
oprit'e c-un asin în ora mare.

String pleoapele la denii
de saline
imagini în alb/negru migratoare
din răstignirea veche ca o floare
de sălcii plîngătoare. Doamne !
cine

îmi va citi și copia amprente
de frica morții pe morminte nalte ?
Nu-mi știe nimeni mira gama
scara

veriga și seismele latente.
În prundul nepătruns al celeilalte
tăceri acordă viermele fanfara.

Blestem

Absența cerului natal te doare.
Ne vaccinez pas la parole ! indură
al treilea fulger : **viața** (ta) **cu gură**
și (lungi) **picioare de femeie care**

nefericită țese o armură
din rămășiți de aur din altare
și potrivește nimburile clare
cu fruntea geamănă și alba zgură

de smirnă arsă peste răni presară.
Între versanți de sfinți sînt pasarele
să treacă cimitirele rebele

în ochii imobili. Tu umple-i iară
cu focul dublu : sacru și profanul
și scoală-n trupul sterp leviatanul.

Din cartea, în pregătire
la JUNIMEA :

„ÎNTRE DOUĂ NOPȚI"

despre...

Roșu și negru

Sumbră indiscretă, iar pe alocuri chiar groasă, se lasă dinspre melancolia moldavă a generației '80 peste **Camera liturgică** (Ed. „Acțiunea", Piatra Neamț, 1992) a lui Radu Florescu, el însuși, probabil, un întîrziat de nevoie ale acestui eșalon. E vorba de acea melancolie ce-și scaldă marginile mai curînd în himeric decît în reverie și care-și deschide aripile discursului între ceremonialitate și colocvial. Ea ține să-și păstreze intactă penetranța existențială și să salveze un proiect metafizic într-un limbaj ironic ori măcar cotidian. Abdicarea de la retorica solemnă n-a fost urmată și de o demisie substanțială. Radu Florescu și-a însușit acest principiu poetic, fără a se lăsa, însă, remorcat de vreunul dintre colegii de serie ori de toți la un loc. Asistența primită din partea lor e mai degrabă una de climat, decît de poetică, iar la întregirea acestuia poetul nu vine cu mîna goală. Din aceleași instrumente el scoate alte arpegii. Aranjamentul textual al anxietății, bazat pe fulgurațe și pe tensiunea comprimată a fragmentului, îi aparține întru totul și dacă în repertoriu survin puține elemente inedite, modulația lui nu e mai puțin personală. Chiar de nu cu aplomb, Radu Florescu își taie versurile cu precizie și siguranță. **Camera liturgică** e un volum fără bîlbîieli și bîjbîieli, deși nu de o eclatanță aparte. Poetul găsește însă totdeauna drumul scurt spre stare și o atacă într-un limbaj minim și eficient. El nu o construiește, ci o definește. Lirismul său e unul de raport, cu o inventivitate ce se consumă în precizia desenului, nu în fascinație. De aici **aerele** neutrale pe care și le dă **discursul**, înăbușind, de fapt, un temperament expresionist. Sub enunțul rece și indiferent, de grefier, poetul lucrează în culori tari și în contraste violente. Aparent placide, poemele nu-și pot reprima un instinct sanguinar și ele se mișcă într-un spectru concis, alternînd între roșu și negru. Sînt culorile funebre ale lui Radu Florescu, întinse în tușe groase în fiecare poem și în a căror alternanță el contrage un fond predispus la dramă. Această picturalitate sumară e modul său de a rezuma conflictul între vital și mortuar și de a contura peisaje stranii pe linia dintre cotidian și himeric. Peisajele nu sînt altceva decît rapoarte asupra stărilor interioare : „spulberat la marginea visului viața mea pare un norișor / argintiu. tu vii și privești spre înlăuntru și vezi / soarele negru adîncindu-se în mare, ești singur pe țărm / și din clipă în clipă un cîine roșcat undeva pe o stradă / pustie va lătra înspre mare. / nimeni nu-ți știe plînsul și tristețea ta umple veacul / încet. orb peste ziuă cu fața spre cer închipui / trei cocori sîngerii un tremur de ape și peste mare / singurătatea înotînd în gol". Imaginativul e transpus în glacialitatea notației și el placează o confesiune construită din rupturi și frisoane. Dar investiția principală merge spre imagism, confesivul servind doar de cadru integrator. Tentația lui Radu Florescu e de a folosi viziunea în slujba confesiunii. El provoacă astfel contrarietăți interne între cele două principii, încercînd să subordoneze elementul tare celui moale și să oculteze factorul emergent în atmosferă. Partea sălbatică a textului, venind dinspre imaginarul convulsionat, trebuie să se topească în contextul mai fragil al stării. Dar maleabilitatea ei nu e întotdeauna la îndemîna poetului. Prins el însuși între dorința de a inflama versul printr-o terapeutică punctuală și cea de a libretiza starea de angoasă, poetul supraîncarcă adesea un pol al poemului. Anxietatea lui dă atunci în chiote și emfaza își scoate mîndră capul deasupra textului : „în mine deznădejdea se preface în fiară și / rupe din pîntecul meu /..../ sînele meu strivit de greutatea muntelui se / terfelește la soare" etc. Dar această clamare, emisă în general de abstracțiile persecutate de rîvna concretizării, nu constituie nota definitorie a poemelor. Acestea sînt, de regulă, mult mai grijulii cu propria acuratețe și, lucrate din fulguranțe, ajung rareori la distorsiuni pateticoidale.

Un expresionist pe unde scurte, Radu Florescu n-are, în pofida pregnanței, și suflu imaginativ. La acest capitol el trăiește din redundanță și economie. Acest suflu astmatic al imaginației justifică și opțiunea sa pentru contragerea registrului simbolic, pentru restrîngerea lui la izomorfismul adăpostului și refugiului. „Casa" și „camera" sînt titularele celor două cicluri ale volumului, ambele configurații fiind departe, de fapt, de orice confort și intimitate și plasate sub zodia himericului. Mai degrabă puncte de focalizare ale agresiunii și angoasei, ele sînt niște receptacole ale terorii existențiale, cuiburi infernale. Rarele adieri bucolice ori suave ce bat prin aceste ținuturi puse sub incidența frisonului se rezolvă și ele într-un proiect funest : „prin munți iarba crește aidoma cînteculul / în pasăre. casa mea din lemn și trifoi intra în pămînt / cu mîhnire și teamă". În ciuda unor delicatețe strecurate prin poeme poetul nu cunoaște, de fapt, soluția idilică. Caligraf al anxietății, el se ferește de patetizarea discursului atît prin transcripția albă a spaimei, cît și printr-o ușoară disponibilitate ironică. Amîndouă aceste strategii retorice protejează, în fond, sîmburele expresionist al unei poezii în care se desfășoară o confesiune asaltată.

Al. Cistelecan

Ileana Huber : Decor la „Faust" de Marlowe

JURNAL VIENEZ

Paul Celan și arta sinuciderii în Mitteleuropa (I)

Știam că Paul Celan locuise pe Rathausstrasse 20, trecusem de vreo trei ori pe-acolo fiindcă frumoasa pianistă ținea neapărat să vadă camera în care locuise poetul, dar așa ceva nu se putea. Pur și simplu. Prin '47 bunica ei îl cunoscuse, ba chiar, îmi dădea de înțeles nepoata împărătesei Bhumibol, se întîmplase ceva, ceva fulgerător! Îmi arăta mereu o felicitare trimisă în 1949 chiar din Rathausstrasse 20. I-am spus că și eu am o cunoștință timișoreană care a făcut liceul, la Cernăuți, împreună cu poetul. Și că la Timișoara cineva plătește o corespondență uite-așa de mare, fiindcă așteaptă să-i crească prețul. Speră că mai tîrziu va cîștiga milioane. Un pic mai tîrziu, cînd vor cădea dinșii de acord că Paul Celan este cel mai de seamă poet european al secolului XX.

Stăm la taclale la cafeneaua Frauenhuber, în seara trecută am fost aici cu Milo Dor. Bhumibol a vrut să vadă locul unde am fost eu aseară cu Milo Dor. E însoțită de vietnamezul ei și ceaiurile pe care le servim vor fi achitate din diurna lui de înalt funcționar. De fiecare dată cînd prietena sa rostește numele lui Celan dînsul are o ușoară contracție a mușchilor faciali : e gelos. Îl asigur că Paul Celan a murit de mult și fața lui se ilumineză, e fericit. Va zimbi două ore fără pauză : timp în care am consumat, împreună, cinci coca cola, trei ceaiuri, două strudele. Timp în care le-am explicat că pe scaunele pe care stau ei, azi, au stat Mozart și Beethoven, precum și — în timp ce genialii compozitori se plimbau pe la curțile diverșilor principi — prietenii, cunoscuții, precum și rubedeniile. Le-am mai spus — parcă — și că respectiva cafenea a fost întemeiată de unul dintre bucătarii preferați ai Mariei Tereza.

Cu o seară în urmă Milo Dor mă convocase la Café Frauenhuber fiindcă respectiva cafenea se află în centrul centrului : din Kartnerstrasse, inima Vienei, te abați vreo zece metri ca să dai de imperiala-i poartă. Pentru cineva care e prima dată la Viena, locul era ușor de găsit. Milo Dor e un bărbat plin de viață, de vreo patru decenii se află în mijlocul literaturii vieneze, îi știe pe toți și le știe pe toate. E un reper important pentru biografii lui Celan. A scris de mai multe ori despre el, i-a fost prieten. Dar cu cine n-a fost el prieten, mă întreb, cu cine ?

Prietenii mei au murit, spune Milo Dor, cei din generația mea n-au trăit mult. Unii s-au sinucis, alții au tras cortina la cincizeci, la șaizeci de ani. Eu sînt un supraviețuitor.

Nu a împlinit încă șaptezeci, e puternic, viguros, știe să deguste tihna cafenelei. Paul Celan a fost invitatul *Societății austriece pentru literatură*, cu puțină vreme înainte de moartea lui. L-a așteptat, atunci, o sală arhiplină, ei sperau să apară în ultimul moment. N-a apărut. Soția lui Paul Celan se numea Lestrange, era foarte frumoasă și foarte talentată, spune Milo Dor : socrii poetului aparțineau unei familii de aristocrați. Erau francezi șovini.

Nu știu dacă Milo Dor leagă sfîrșitul lui Paul Celan de neobișnuita sa căsnicie. *Paul nu era bețivan, eu îl cunoșteam din 1948, el nu era bețivan.* În ultimii ani devenise : își părăsea zile întregi familia, rătăcea prin circiumi, devenise un bețivan nevrotic, ein neurotischer Trinker ! Fiul lui s-a făcut claun, este claun !

— *E cel puțin claun celebru*, mă întreabă domnișoara Hu.

În jurul nostru obișnuiții ai cafenelei, domni care de zeci de ani vin aici să-și întîlnească prietenii, să citească ziarele, să converseze despre unele și despre altele. Într-un roman celebru, Doderer e de părere că, la cafenea, vienezul e singur. Milo Dor nu e vienez tipic, el este iugoslav nimerit aici după război. Numele lui real este Miloslav Doroslovac. Dar cine e vienez tipic între scriitorii din Viena ? Sebesteyn e ungur, Mnačko slovac, Jeannie Ebner, australiancă, Ivănceanu, român, Okopenko, slav. Cei care au ajuns *mari* au plecat. Îi adună, pentru vreo aniversare, pentru vreo comemorare, Österreichische Gesellschaft für Literatur al cărei lider, animator, șef, purtător de cuvînt, Wolfgang Kraus a întors, în deceniul al șaptelea, în deceniul al optulea, „mașina literaturii" : le-a demonstrat occidentalilor că există mari scriitori ai estului pe care trebuie să-i ia în seamă. I-a adus înapoi, pentru un scurt răstimp, pe Elias Canetti și pe Manes Sperber, pe Erich Fried și pe Martin Eslin pe Max Brod și pe Johannes Urdzil. Le-a redat conștiința de vienezi și a redat Vienei sentimentul că acești mari scriitori o reprezintă, că sînt ambasadorii ei la Londra, Paris, Tel Aviv sau New York. În 1988 i-a adus la Viena pe germaniștii americani, care sînt, la origine, vienezi, i-a întrebat ce le-a dat Viena. În 6 și 7 iunie 1988 la Palatul Wilczek au vorbit despre anii lor vienezi Franz H. Bauml, Susan E. Cernyak-Spatz, Joseph Fabry, Peter Heller, Alfred Holzel, Herbert Lederer, Walter H. Sokel, Carl Steiner, Evelyn Torton — Beck, George E. Wellwarth, Harry Zohn ; unsprezece magnifici ai bibliotecilor, ai studiilor ai întîmplărilor privind literatura și viața literară austriacă. Unii dintre ei povestesc cum, în America, au descoperit supraviețuitori ai literaturii austriece. S-au refugiat acolo. Au fost înghițiți de noua lume. Unii dintre ei s-au mai întors la Viena să descopere alți supraviețuitori ai anilor de glorie ai literaturii vieneze. La Viena se găsesc întotdeauna supraviețuitori. Viena e un continent al supraviețuitorilor. După 1938, cînd cîteva sute de scriitori, artiști au emigrat, orașul a căpătat o altă identitate. În 1948 Paul Celan are în buzunar cîteva nume și cîteva adrese. Pe unii îi găsește, mai sînt în Austria. Trăiesc încă. În 1955, cînd Harry Zohn se întoarce la Viena — pentru o călătorie „de studii", trăiesc, scriu Franz Theodor Csokor, Felix Braun, Oskar Maurus Fontana. În 1965 Petre Stoica poate să-l vadă, la o cafenea sau la alta, pe Lernet-Holenia. Tot în 1965 Baconsky mai are rarisima șansă de a-i întîlni pe Franz Theodor Csokor, pe Doderer, pe Cristina Busta și pe Cristine Lavant.

Prințesa Bhumibol îmi spune că trebuie să mai existe prieteni, cunoscuți, iubite ale lui Paul Celan. Trebuie să mai existe, îi spune înaltului funcționar care dă din cap cu distincție. Trebuie să mai existe supraviețuitori. Dar n-avem noi șansa de a-i descoperi, îmi spune frumoasa pianistă, cu sentimentul că am fi ultimii dintre cei care pot apăra *moștenirea*. Trebuie să mai existe supraviețuitori, îmi spune.

În Viena există scriitori care se bucură că te întîlnesc, că te cunosc, că pot afla de la tine știri despre alți prieteni ai lor. Există editori care îți pun în față un maldăr de opere ale autorilor austrieci de azi. Dar scriitorii importanți ai Vienei au plecat la Paris, la New York sau la Los Angeles unde, dacă au timp, îi caută pe scriitorii vienezi din Paris, din Londra, din New York sau din Los Angeles. Pe ei sau pe urmașii lor care, desigur, mai posedă prețioase amintiri. Cîți mari scriitori s-au oprit cîțiva ani în Viena ca să plece mai departe ? Viena mărginește, pune limite, are o istorie. Oricum am defini Viena ea rămîne capitala unui imperiu. Oricît am elogia spiritul vienez, el definește un exclusivism și un șir de iluzii. Oricum ne-am întoarce, cele mai de seamă repere ale orașului rămîn, de cîteva sute de ani, Stephansdom, Schönbrun, Hofburg : o catedrală și două curți imperiale. În preajmă, *cripta capucinilor*.

Viena e un centru al vechii lumi, un loc în care își prelungesc existența iubitorii aristocrației eterne. Sfîrșitul Imperiului e unul dintre acele cataclisme care încheie nu numai un secol, ci și o civilizație. Civilizația pentru care *spiritul europeana* fixa legile lumii moderne. Va rămîne Europa un cimitir al mamuților, se întreabă frumoasa pianistă. Se întreabă cu un zîmbet ironic. Ei, ea e pe jumătate vietnameză, așa că n-are ce pierde. E prințesa Bhumibol. Dar dacă vrea să viețuiască melancolic „încă o elegie", ca s-o citîm pe recent americanizata Susan Sontag, poate să se considere prințesă Ghyka. Are toate dovezile la îndemînă.

Zweig, Roth, Celan au plecat mai departe : fiecare s-a sinucis în felul său. Fiecare a trăit teroarea resurecției dreptei, fiecare a trăit pierderea Centrului lumii. Roth și Zweig, care au iubit *lumea veche* cu întemeierile-i imperiale, n-au ajuns să vadă așezarea în 1945, a *noului Centru*, a centrului provizoriu, la Moscova. Celan a crezut o clipă, în victoria noului centru, alături de prietenii săi de la București. Alături de prietenii săi de la Viena. De ce s-a refugiat Paul Celan la Paris ? De ce, la Paris, a scris doar în germană ?

Dacă toate țările oferă cronicii scandaloase procentul lor de sinucigași, sinucigașii adevărați, autentici, sinucigașii care presimt *finalul*, care recurg la această soluție cu un soi de străinie indiferență, se găsesc doar în Imperiul austro-ungar. Kronprinz-ul Rudolf patronează, o serie, Weininger, alta. Există toate categoriile de sinucigași : fiul lui Hoffmansthal, fiul lui Mach, fiica lui Schnitzler, Fiul lui Franz Joseph. Există sinucigași filozofi, sinucigași fizicieni, sinucigași literați. Există autori care s-au sinucis și autori care s-ar fi putut sinucide. În echipa posibililor, William Johnston îi așează pe Mahler, Kokoschka, Schiele, Ehrenstein, din echipa probabililor — cei care au încercat, fără succes, să o facă — ar face parte Alban Berg, Alfred Kubin, Hugo Wolf. „Fascinați de descompunere, aceste vlăstare fără ocupație (e vorba de tinerii aristocrați ai imperiului, n.n.) au purtat cultura barocă a morții la extreme fără precedent... Într-o lume roasă pînă-n măduva ei, moartea rămînea singura necunoscută majoră", scrie W. Johnston.

Cornel Ungureanu

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Luni, 25 mai au fost decernate Premiile Uniunii Scriitorilor pe anul 1991

Ștefan Aug. Doinaș : Premiul Opera omnia

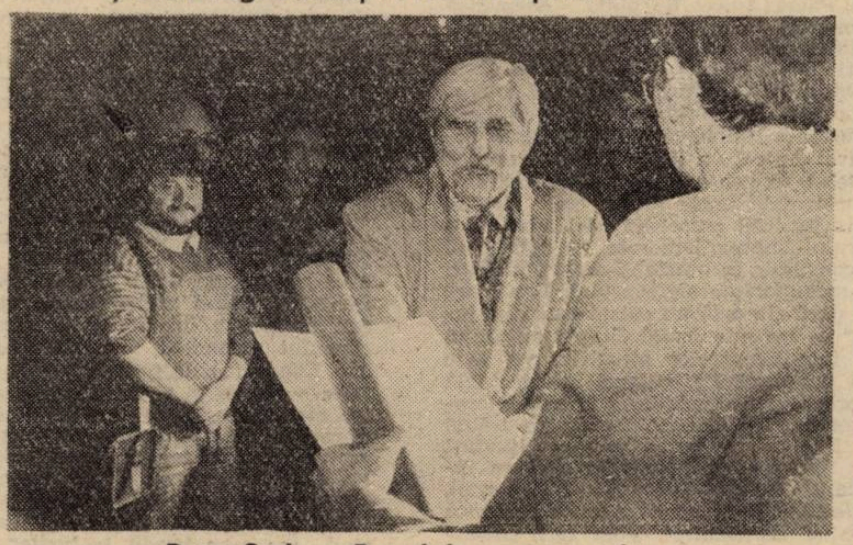

Petre Stoica : Premiul pentru poezie

Adrian Marino : Premiul pentru critică literară

„«Listen, my dear», îi spunea Oscar Wilde lui André Gide la Berneval. «**Les Nourritures terrestres** — minunat ! o carte excelentă ! tot respectul ! Dar acum trebuie să-mi promiți ceva : elimină din vocabularul dumitale cuvîntelul **eu.** Entendu ?» Și cum Gide nu părea încă să înțeleagă «You see, în artă nu există **persoana întîia**»".

Cu această frază descoperită cu încîntare în cartea adesea citată a lui Klaus Mann despre André Gide, mă decisesem deunăzi să încep un mic eseu despre recepția scriitorului francez în proza românească interbelică. „Gideismul" — real sau pretins — al unora dintre protagoniștii romanelor lui Mircea Eliade ar fi jucat desigur în acest context un rol central. Dar ce înseamnă de fapt aici : „real sau pretins"? Formula, deși ne vine cu mare naturalețe sub condei, se dovedește a fi un automatism regretabil, dacă ținem seama de faptul — greu de contestat — că succesul unei opere literare, mai ales atunci cînd el generează un fenomen, nu crește de regulă decît prin trădarea sensului ei originar. Dar unde se află depus „sensul originar" al operei lui Gide, a cărui lipsă o simțim adesea, pe cît de difuz pe atît de acut, atunci cînd parcurgem producția admiratorilor, adepților, imitatorilor? Nicăieri : acest „sens originar" este el însuși o ficțiune ; discursul critic — unic, definitiv, infailibil — în care el ar trebui să se încorporeze, nu există și nici nu poate exista.

Acest A, B, C al hermeneuticii mi se reconfirma (și pentru a cîta oară!) acum, cînd reluam, după mulți ani de uitare, lectura prozei lui Gide. Căci, de pildă, celebrul „amoralism", pe care în virtutea reflexelor culturale dobîndite, îl asociam instantaneu cu „gideismul" — disponibilitatea nelimitată pentru orice experiență nouă, apologia actului gratuit ca manifestare supremă de libertate, cultul exacerbat al eului, al unicității lui etc. — toate aceste anticipații deveneau, pe măsură ce regăseam textul autentic al scriitorului, un balast stînjenitor. Efect al unei recepții precipitate, valabile desigur, dar numai la un prim nivel de semnificații, asemenea pretinse/reale înțelesuri îmi readuceau în minte rugămintea lui Gide : „Ne me comprenez pas si vite ! Je vous en prie!", îi spunea el lui Klaus Mann, repetînd cuvintele unuia dintre personajele sale, și acesta scriitor. Scriitorii perioadei interbelice, și mai ales tînăra generație a anilor '30, l-au înțeles probabil „mult prea repede" pe André Gide — și nu numai pe el. Ar fi important de urmărit cîte transformări suportă „imoralismul" lui Michel (din **L'Immoraliste)** pînă a deveni „huliganismul" lui Pavel Anicet de pildă. Asemenea alunecări de sens sînt, repetăm, inevitabile atunci cînd vechiculul comunicării este discursul literar, care prin circulație, într-adevăr, „se consumă", pierzîndu-și cu ușurință, și în primul rînd, substanța simbolică. „Huliganismul" lui Pavel Anicet va fi și el „prea repede" înțeles, va genera și el malentendu-uri, catastrofale unele dintre ele. Criticii care se cred autorizați să-i aducă autorului imputații morale, au datoria să reconstituie în prealabil aceste drumuri și metamorfoze ale sensului. Dar oare — dacă „în artă nu există persoana întîi" — nu este însăși citarea autorului în fața instanțelor moralei cotidiene un paradox? Pe ce bază intelectuală s-ar putea redeschide „procesul imoralismului"? Ș dacă o facem, va trebui în final să ne scandalizăm recitindu-l pe André Gide ? Ne vom cenzura interesul pentru „decandenți", boemi, „blestemați" și ne vom scuza pasiunea pentru Baudelaire? Vom feri adolescenții de lectura lui Barbey d'Aurevilly sau a „demonicului" Laclos ? Vom avea destula forță să-l „înfierăm" pe Marchizul de Sade ?

„Elimină din vocabularul dumitale cuvîntelul **eu...**" Această rugăminte afectuoasă, dar nu mai puțin somativă ar putea fi adresată prin extindere și criticului literar, îmi spuneam, parcurgînd cu un început de **malaise** numerele recente ale cîtorva reviste literare bucureștene. Cu doi ani în urmă, irupția cuvîntului **eu** în aceleași publicații era exaltantă: participam (cu degetele înnegrite de cerneala tipografică și ochelarii aburiți de efortul de a nu citi deodată textul din pagină și cel de pe verso, pe care hîrtia groasă, poroasă nu-l mai ținea la respect) — participam atunci la Revoluție: explozia eliberatoare a vocilor atîta vreme reprimate. Dar așa cum s-a instalat ea acum, ca formă quasi-unică a limbajului publicistic și în speță a celui critic-literar, persoana întîi neliniștește. Regulile politeții, care dintotdeauna îi-au recomandat majestății-sale Eu să se disimuleze, își dovedesc din nou înțelepciunea, pentru că odată cu conjugarea verbului, deblocăm o întreagă structură mentală. Deplasîndu-ne de-a lungul paradigmei, ne deschidem Celuilalt, ne familiarizăm cu trăirile lui, integrăm (sau încercăm măcar) puncte de vedre diferite, pentru a enunța în final adevăruri care ar putea fi ale tuturor. Arbitrarul este marele pericol ce pîndește discursul monopolizat de „eu" — și el nu rămîne singur. Publicistica literară recentă demonstrează că, odată fixat în uzajul persoanei întîi, criticul nu mai dialoghează cu operele literare, ci direct cu autorii. O tristă consecință a liberalizării presei îmi pare a fi extinderea excesivă a spiritului gazetăresc, cu complementul ei ușor sordid: dilatarea excesivă a cotidianului. Cu greu rezistă criticul noului stil — spontan-prompt-agresiv —, pînă și istoricul literar devine peste noapte reporter. Degradarea discursului critic avansează pe măsură ce scriitorul este solicitat tot mai insistent, dacă nu chiar vehement, să se supună **ca persoană** examenului. Și această „convocare nominală" nu se reduce la scriitorii în viață : și cei iremediabil absenți sînt interpelați, trași la răspundere, abordați „ca de la om la om" — cu o cu totul altă familiaritate decît cea care domnește în ora tăcută a lecturii, și de dorul căreia deschidem de fapt o carte.

Îmi rămăsese în minte cronica lui Z. Ornea la **Memoriile** lui Mircea Eliade („România literară"). Genul lucrării abordate explica desigur în bună parte de ce discuția critică se ducea „la persoană" : autorul cărții i se părea criticului mai important decît cartea însăși, inegală ca valoare documentară — spunea domnia-sa — și mai curînd mediocră din punct de vedere literar. Prin urmare, nici atunci cînd abandonează **Memoriile** pentru a se referi la publicistica politică, încă insuficient cercetată, a lui Eliade, sau cînd inserează o însemnare (destul de echivocă) despre Eliade descoperită în jurnalul lui Mihail Sebastian (rămas încă nepublicat), Z. Ornea nu depășește regula operației în care s-a angajat, de vreme ce perspectiva de care se prevalează, este cea a istoricului literar, iar documentul ce-i stă în față, i se pare lacunar. Domnia-sa acuzase la autorul **Memoriilor** „o tendință de ocultare a adevărului" privitor la un anumit episod biografic — un „moment poate penibil" în viața acestuia, cum bănuiește Z. Ornea. Pentru a clarifica problema, istoricul literar recurge și la alte documente decît cele autobiografice — lucru profund legitim, cu atît mai mult cu cît specialistul el însuși își impune să procedeze cu simțul măsurii, al justiției și fără resentimente (credem că așa trebuie înțeleasă fraza cam întortocheată : istoria literară „(...) o / activitatea publicistică politică a lui Eliade, deducem / va înregistra și evalua, tot timpul, cu dreaptă și neresentimentală măsură"). Fără a supraevalua latura formală a discursului critic, nu putem să nu tresărim însă la anumite turbulențe în stilul comentatorului: alături de formulări cumva contorsionate ca cea citată mai sus, stau altele, mai mult decît spontane. De pildă : fiind vorba despre atitudinea politică a lui Eliade în anii fascismului ascendent, Z. Ornea scrie : „M. Eliade (...) de prin 1935—'36, **o cotește** o vreme, și el, spre legionarism", iar mai tîrziu, cînd pune la îndoială afirmația lui Eliade privind legătura dintre plecarea sa din țară și moartea lui Nae Ionescu, Z. Ornea insinuează că nu angajamentul moral jucase atunci de fapt rolul decisiv, ci mai curînd „așa **s-au brodit lucrurile".** Asemenea alunecări verbale distonează bizar în contextul lor, obligîndu-ne să ne întrebăm de ce se produc ele tocmai în momentele-cheie ale discursului. Oare de ce se asociază imputația morală pe care istoricul literar o aduce lui Mircea Eliade, cu licența stilistică ? Să percepem oare aici semnalul unei alte transgresii, petrecute pe alt plan al raportului dintre cercetător și „subiectul" abordat ? În alte situații, cu alți actori, asemenea schimbări abrupte de cod verbal, pot traduce o încercare de intimidare a interlocutorului, dacă nu chiar o ofertă cifrată de colaborare la nivelul moral „de jos", acolo unde abdicarea de la o idee se calculează odată cu opțiunea pentru ea. Să ne apărăm totuși contra unor astfel de asociații cu strategiile sinistre ale „limbajului de lemn", sperînd cu toată tăria că noua istorie a literaturii române se va scrie așa cum o cere Z. Ornea — cu măsură, cu simțul justiției și fără resentimente. Și mai sperăm că această operă mult așteptată nu va fi un simplu lexicon cronologic de biografii scriitoricești.

OP

DE LA LIBER'
LA DICTATURA

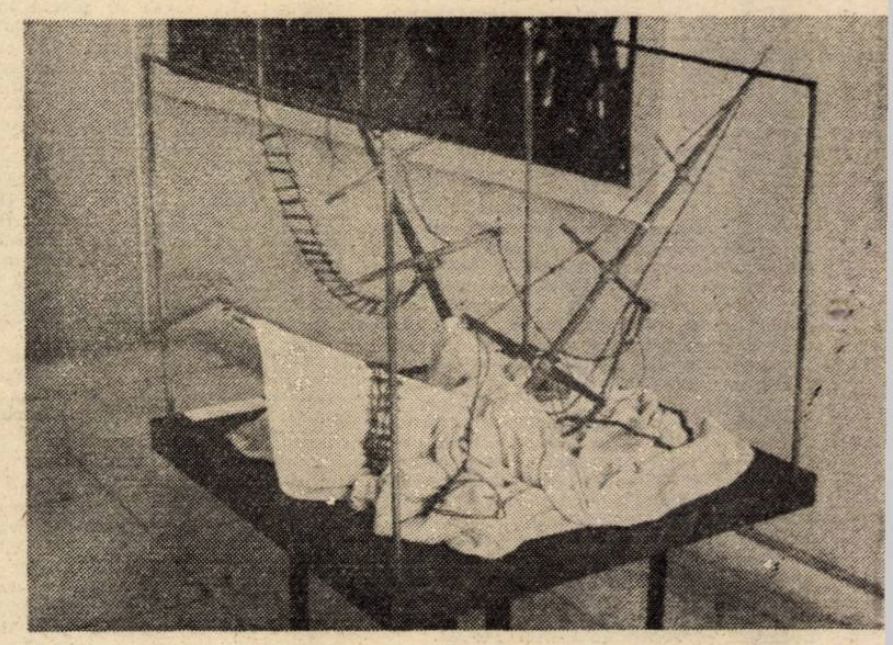

Bogdan Brolla : Mnchetă la „Furtuna" lui W. Shakespear

1991 ar trebui declarat anul editorial Mircea Eliade, se putea citi de curînd pe prima pagină a ziarului „Universul cărții", după ce o serie întreagă de „topuri" lunare aduseseră numele scriitorului în fruntea listelor de favoriți ai publicului cititor. Dar chiar și fără acest ajutor statistic, orice observator al scenei culturale românești putuse remarca succesul enorm al cărților lui Mircea Eliade. Zelul profesional al celui ce se străduiește să-și țină, pe cît se poate, la zi fișierele, bibliografiile, de abia mai face față: o adevărată competiție s-a declanșat între mai multe edituri, care oferă într-un tempo incredibil traduceri, reeditări sau ediții în premieră ale scrierilor lui Eliade, literare, științifice, memorialistice. Toată această febrilitate presupune o adevărată „foame" a cititorilor — fenomen pe care restricțiile suferite în anii regimului comunist îl explică foarte bine Dar „nevoia de Eliade" nu se reduce la dorința de a recupera un capitol prestigios al culturii românești ; ea exprimă cu siguranță nevoia mai adîncă, imperioasă, a românilor de a-și regăsi părinții spirituali. Dacă nu e prea naiv să ne imaginăm că o cultură are în felul ei un „suflet", atunci cultura română, atacată violent în tradițiile ei, trebuie să se simtă „orfană", și cum ea a trecut prin mizeriile, torturile, perversiunile comunismului, un nou **început** nu e imaginabil decît ca regăsirea Tatălui pierdut, ca **întoarcerea** Tatălui care, departe fiind, a rămas ferit de atingerile murdare ale istoriei răsăritene — Tatăl imaculat, personificarea Binelui, deținătorul Adevărului, al Înțelepciunii, Tatăl iubitor, statornic și blînd, Tatăl puternic, a cărui autoritate lumea întreagă o recunoaște... Psihologia aceasta e desigur infantilă, dar nu numai națiunile, ci și fiecare din noi rămînem cumva iremediabil copii. Și apoi cum să faci abstracție, în ciuda naivității proiectate în această imagine colosală, de nevoia uriașă de purificare pe care ea o exprimă — de speranța salvării spirituale și nevoia reașezării în adevăr, după lungile, chinuitoarele exerciții de dezumanizare suportate sub dictatură ? Mircea Eliade a devenit un mit — și ca orice mit, el poate fi pervertit ideologic și speculat politic. Pe de altă parte, era de așteptat ca supradimensionarea personajului să incite spiritu critic, ba chiar să trezească la un mo ment dat reacții sarcastice. Cine pute prevedea însă că, înainte de a găsi co rectivul rațional și eficace al idolatri ei, recepția lui Eliade va înregistra ur iconoclastă? Va urma oare „anului E liade" anul denigratorilor lui ?

Sub titlul „Culpa fericită" revist „22" a publicat cu cîteva luni în urm un articol al lui Norman Manea des pre Mircea Eliade. În ciuda intenți anunțate și insistent repetate, nu m pot dispensa de cuvîntul „eu". Cum s exprim altfel consternarea pe ca mi-a provocat-o textul, demoralizare adîncă, tenace, cu care lupt de atun și al cărei nume potrivit e de fapt **jalea?**

Ne-am cunoscut cu cîțiva ani în u mă, în timpul sejurului său la Berli și deși nu ne-am mai văzut de atun decît, cred, o dată, și nu am m schimbat decît cîteva, foarte puți ilustrate cu urări de Sărbători, mă bișnuisem să cred că devenisem, că a rămas și sîntem prieteni. Poate de ceea lectura articolului lui Norma Manea a fost o suferință pe care n o pot depăși decît răspunzînd.

Îmi amintesc încă precis modul r guros în care, la Berlin, Norman M nea își apăra condiția de scriitor, r lativa sa autonomie în raport cu pol ticul, datoria chiar de a evita confru tarea directă cu puterea. Deși îmi f sese greu la început, acceptasem logi sa, cînd spunea că scriitorul român n se putea opune represiunii — și n pentru că într-un conflict deschis cel dezarmat, nu ar fi avut nici o șa să de a învinge, ci pentru că, acce tînd să devină adversarul Puter scriitorul ar fi trebuit să adopte mi loacele ei de acțiune, s-ar descalifi deci ca scriitor. Dar nici în proza — terenul propriu de rezistență Norman Manea nu se dovedea înclin în mod special către social și nici n prezenta opțiuni individuale răspicat stilul său narativ se distingea prin no subiectiv-lirică, corespundea unei pr pensiuni pentru stările „intermediar amestec de reflecție și afect, lucidita și impuls imaginativ ; eroul său e „acasă" într-o irealitate apropiată totuși vag determinată, fluentă, cutr

II

ATEA PRESEI
REPORTERULUI

ierată de curentele memoriei, atrasă în adîncurile ei de un „delir", de o mare, tainică angoasă. M-am bucurat cu Norman Manea la apariția primului său volum în traducere germană, am urmărit și după aceea cu bucurie apariția — în ritm susținut — a unor noi cărți. Nu era greu de remarcat în cele mai recente dintre ele că abstinența politică practicată pînă atunci de autor, ținea deja de domeniul trecutului : abuzurile regimului comunist — morale, juridice, economice —, psihoza colectivă întreținută de spuravegherea continuă, mai mult sau mai puțin ascunsă a cetățenilor, destrămarea morală a individului într-o lume în care vina nu mai putea fi localizată etc. — toată această tragedie forma acum prim-planul prozei lui N. Manea. Descopeream în plus vocația dramaturgică a scriitorului, subtilitatea cu care reușea să-și construiască personajele prin dialog: mai ales tipul securistului perfect mi se părea o realizare deosebită, așa cum se constituia el în raport cu victima, de-a lungul anchetei, trecînd prin toate registrele stilistice, mobilizînd cele mai surprinzătoare valențe „perlocuționare" ale limbajului, jucînd pe rînd o mulțime de roluri și clacînd el însuși la răstimpuri, epuizat de această enormă și inumană exhibiție. Omul puterii, agentul fără pistol, salariatul tern în fond, care îmbracă orice uniformă, se deghizează fără reticențe, nulitatea periculoasă care aici surîde, aici urlă, aici spune un „banc", aici înjură — aceasta îmi părea a fi obsesia fecundă a lui Norman Manea și desigur miezul moral-estetic al cărților ce aveau să vină.

Nu mi-era cunoscut pînă la lectura articolului „Culpa fericită" interesul scriitorului pentru Mircea Eliade. Înțeleg însă din afirmațiile sale că Eliade nici nu-l interesează prin ceea ce **este** el însuși, ci mai curînd prin ceea ce el **reprezintă** — anume o parte a tinerei generații de intelectuali români din anii '30 — și că, apelînd la acest „caz", Norman Manea vrea să ilustreze cariera unei idei nefaste — totalitarismul — ca și rezistența nebănuită a fascismului, care renaște azi sub ochii noștri.

Cînd caracterizează prin această sumbră diagnoză situația României actuale, Norman Manea știe bine că nu este singur: multe voci s-au pronunțat în presa occidentală în mod asemănător, urmărind cu spaimă lupta acerbă a neo-comuniștilor pentru a-și păstra sau recupera puterea, și pronosticînd eșecul forțelor democratice. Nu a scăpat de asemenea nimănui că neocomunismul anexează ideea națională, ba chiar combinată cu cea religioasă, preluînd astfel din recuzita vechiului regim elementele cu priză socială verificată, după cum și comunismul, la rîndul său, adoptase naționalismul extremist și profitase chiar de formele culturii de masă, de tehnicile delirului colectiv descoperite de fascismul interbelic. Reconstituirea unor asemenea rețele de împrumuturi subterane, repetiții, transferuri și corespondențe — o problemă de socio-politică comparată dintre cele mai brizante — devine însă absurdă, dacă — fascinat de asemănările formale — cercetătorul ignora deosebirile nu o dată profunde de sens, cînd el nu mai discerne între adopțiune și uzurpare, între asimilare și pervertire, între apropierea unei idei și instrumentalizarea ei politică. Or viziunea lui Norman Manea nu e nici ea ferită de asemenea primejdii, iar primejdia latentă se îndreaptă spre punctul exploziei, atunci cînd autorul își alege spre exemplificare cazul lui Mircea Eliade.

Cît e de greu de demonstrat că opera lui Eliade a servit regimului comunist, o știe Norman Manea el însuși. Cum s-ar putea trece sub tăcere obstacolele de care s-a lovit editarea acestei opere în România, limitele rigide pe care editorii, redactorii de reviste, criticii nu le-au putut niciodată depăși, atunci cînd era vorba de acest autor ? Ceea ce insinuează însă Norman Manea este că, dacă Eliade nu a fost total interzis, aceasta se datorează faptului că spiritul lucrărilor sale convenea dictaturii. Iată-ne invitați să acceptăm silogismul care spune: comuniștii nu au fost **contra** cărților lui Eliade, au fost deci **pentru** ele ; ergo : aceste cărți nu sînt **anti** — ci **pro**-comuniste. **Dar aceeași sofistică prăpăstioasă ar trebui atunci aplicată întregii producții literare apărute sub dictatură — inclusiv publicațiilor lui Norman Manea ;** în plus, **ea șterge definitiv deosebirea dintre literatura română și aparatul de partid și de stat care o controla, creînd impresia că toată revalorificarea tradiției culturale, așa cum s-a petrecut ea de-a lungul ultimelor decenii, a fost exclusiv opera Securității!** Dată fiind precaritatea evidentă a argumentelor, ce rost mai avea mențiunea (repetată) că, în ultimii ani, Eliade întîlnise, printre nenumărați prieteni, colegi, cunoscuți mai apropiați, mai depărtați oficiali „și comuniști" ? (Numele acestora lipsesc însă).

Centrul de greutate al articolului „Culpa fericită" nu se află însă în pasajele care pun la îndoială anti-comunismul gîndirii lui Eliade, ci în cele care se străduiesc să dezvăluie fundamentul ei fascist .Numai că această apreciere nu poate fi demonstrată fără o cercetare atentă a operei eliadești, atît literare cît și științifice. Or, Norman Manea — îmi permit să remarc, scuzîndu-mă — nu este nici critic sau istoric literar și nici istoric al religiilor. E de înțeles deci că din articolul său lipsesc cu desăvîrșire observațiile pertinente sau măcar avizate privind enorma producție a scriitorului și savantului Eliade. Cele cîteva considerații generale cu care se deschide articolul, sînt de-o simplicitate incredibilă, iar detaliile „speciale" furnizate mai tîrziu asupra personajului (de genul: încă din adolescență Eliade se străduia să-și reducă orele de somn în favoarea celor de lectură, sau : deși în străinătate și captivat de știință, Eliade a continuat să scrie proză, și anume în românește, etc.) jenează în banalitatea lor pînă și pe un novice. Dar poate că publicul căruia i se adresează autorul, este de o ignoranță totală. Aceasta sporește însă dramatic răspunderea celui ce s-a decis să-l edifice. Dar, Doamne, nu se întîmplă în practică, mult prea adesea, tocmai contrariul ? În ce mă privește, deși am citit de-a lungul anilor cea mai mare parte a operei lui Eliade, nu pot găsi, orice efort aș face, vreun text — fie el literar sau științific — care să ilustreze acea „ideologie totalitară", care — conform opiniei lui Norman Manea — ar constitui o rădăcină primordială și o constantă ocultă a gîndirii eliadești. Aceeași neputință se leagă de pretinsul fascism, definit de Norman Manea ca „un fundamentalism creștin ortodox cu o structură teroristă" (cu precizările : cult al morții, ritualizarea sacrificiului creștin, excluderea străinilor, idealizarea satului, respingerea civilizației moderne, occidentale, a individualismului): **nu știu care dintre scrierile lui Eliade face apologia unei asemenea ideologii, nu știu nici măcar vreun alter ego prezumtiv al autorului, vreun erou fictiv care, în locul lui, să întruchipeze exemplar o asemenea doctrină. Bănuiesc că nici Norman Manea nu ar putea furniza vreun exemplu cît de cît acceptabil,** dar pentru domnia-sa acest impediment nu are importanță, de vreme ce **nu după operă** îl judecă domnia-sa pe Eliade — nu după miile de pagini scrise, nu după volumul enorm de muncă, nu după pasiunea și efortul intelectual-creator care a tins de timpuriu să se confunde cu însăși existența scriitorului, nu... În ce privește elucidarea raporturilor lui Mircea Eliade cu Legiunea, ar fi fost de așteptat o investigație privind publicistica politică a acestuia, dar nici aici nu înregistrăm vreun progres : în „Culpa fericită" regăsim aceleași indicii, referiri, citate pe care le utilizează și Z. Ornea, care și el le-a preluat în parte — din cîte înțelegem — de la biograful american al lui Eliade, Mac Linscott Ricketts. Aria de cercetare și analiză pe care am putut-o presupune la baza verdictelor lui Norman Manea, s-a redus pe nesimțite — ca o piele de sangrin, trist talisman ce-a măsurat alt timp decît al voluptății ; bucățica ce ne rămîne-n mînă, este memorialistica lui Eliade — dar nu toată, ci mai ales **Jurnalul**, dar nu tot **Jurnalul**... Spre completarea informației intră în schimb în joc colportajul — spicuiri dintr-o literatură orală crescută cu timpul în jurul celebrului personaj, și care ar fi putut deveni mai copioasă, ba chiar abracadabrantă, dacă discreția, demnitatea, modestia, sobrietatea fără defect a eroului nu ar fi contracarat anarhia genuină a unui asemenea tip de folclor. Și din nou ne întrebăm: cui i se adresează de fapt „Culpa fericită"? Nu numai specialistul, dar orice cititor de-o exigență intelectuală normală, va refuza o asemenea „edificare", simțindu-se cumva sfidat.

Comentariul desfășurat în „Culpa fericită" nu pleacă de la ceea ce conține **Jurnalul lui Eliade**, ci de la ceea ce **caută comentatorul** în text și **nu găsește**. De altfel Norman Manea bănuiește că nici nu ar putea descoperi — nici aici, nici în altă parte a operei eliadești — frazele de care ar avea nevoie, pentru a compune **dosarul fascistului** Eliade. Un citat fericit ales aduce chiar la un moment dat o rază de lumină în chinuitoarea operațiune : „Nu există mai mult nazism în Kant, în Fichte, în Hölderlin sau în Nietzsche (toți fiind gînditori revendicați de nazism) — și, la extrem, nu există nici chiar în muzicianul Wagner — decît există Gulag în Hegel sau în Marx. Sau Teroarea, cu toată simplicitatea ei, în Rousseau". (Dureros stil, în treacăt fie spus, a cărui vină o poartă, cu siguranță, traducătorul). Putem așadar continua lista personalităților deja menționate cu numele lui Eliade și renunța de a mai căuta în opera lui cauza fenomenului fascist ? Logica aceasta se dovedește prea simplă. Urmărind demonstrația lui Norman Manea, constatăm că, aplicată la cazul scriitorului român, disocierea înțeleaptă dintre discursul cultural-specializat pe de o parte și practica politică pe de alta, declanșează un mecanism psihic ciudat: **absența declarațiilor clar fasciste nu-l disculpă pe Eliade, ci produce dimpotrivă o nouă și complexă culpabilitate.** Vina lui Eliade constă, conform acestei dialectici pasionale, în : 1) a nu fi definit în mod explicit și public, nici în anii treizeci nici mai tîrziu, esența legionarismului și obiectivele lui practice ; 2) a nu fi analizat de ce, în ce condiții și pe ce căi ideile sale de ordin religios, filozofic, moral, estetic etc. puteau fi revendicate de mișcarea legionară și incluse într-un program politic ultrareacționar, șovinist, antisemit, obscurantist, terorist ; 3) a nu fi condamnat destul de limpede și aspru mișcarea legionară din România în ansamblul ei ; în sfîrșit, ultima și cea mai mare vină, aceea, 4) de a nu se fi declarat niciodată el însuși legionar !

De ce îmi vine oare în minte personajul filmului lui Bertolucci, „Am fost împăratul Chinei"? O viață întreagă a petrecut acest „dușman al poporului" în închisoare: nu a fost executat, poate nici chiar torturat, ci doar „reeducat". Ani de zile și-a scris și rescris sub control autobiografia, în variante tot mai „îmbunătățite", tot mai aprige și pasionate în elanurile lor autocritice. Dar tragedia împăratului-deținut nu e decît versiunea „pe ecran lat" și cu valuri-valuri de figuranți, a celei ce s-a repetat de mii și mii de ori între pereții unor birouri banale, atunci cînd reprezentantul Puterii stătea față-n față cu victima sa. Norman Manea însuși ne-a arătat în proza **sa că scopul anchetelor comuniste nu era în genere descoperirea vinovatului sau mărturisirea vinei, ci crearea ei, auto-inculparea victimei.** Ca cititori ai articolului „Culpa fericită" ne aflăm însă într-o situație inedită : orice solidarizare cu acuzatul, ba chiar orice ezitare, orice amînare a gestului de lepădare și condamnare, ne va arunca și pe noi pe banca acuzării. Cum să interpretăm altfel, dacă nu ca amenințare, semnalul pe care ni-l dă autorul încă de la începutul textului, asociind numele lui Mircea Eliade cu cel al lui Paul de Man ? Prin masiva, insuportabila presiune morală pe care o exercită asupra cititorului, acest discurs și strategia lui teribilă îmi par replica aievea a „artei" cu care torționarii din proza lui Norman Manea își subjugă victimele.

Dar oare torționarul din „Die Befragung" de pildă" (în volumul **Fenster zur Arbeiterklasse)** și-ar face atît de bine meseria, dacă el n-ar avea o „filozofie" a lui, un fel de concepție antropologică sigură, care-i spune că ceea ce deosebește specimenul uman de strămoșul său patruped, sînt de fapt veleitățile? — pretenții care, desigur, îi stau bine — valori, principii, idealuri — și fac impresie bună, dar de care, la nevoie, „ca să treacă puntea" și dacă-i „deștept", antropoidul avansat se debarasează, ca de niște straie de împrumut. O victimă cooperantă îi procură de aceea anchetatorului o satisfacție „spirituală", materialist-dialectică, confirmîndu-i că așa-zisele probleme de conștiință sînt de fapt ifose, iar lichidarea lor — o chestiune de rutină.

Într-un pasaj din „Culpa fericită" urmărim un scenariu neașteptat. Corectînd o ipoteză fugitivă a lui Mircea Eliade privind șansele sale după război în România, Norman Manea ne propune următoarea variantă drept mult mai plauzibilă : **Eliade se întoarce la sfîrșitul războiului din străinătate ; mai devreme sau mai tîrziu ajunge, ca mulți alți foști prieteni ai săi, la închisoare ; nu moare acolo, ci supraviețuiește detenției — dar nu cum își imaginase Eliade însuși, ca un cărturar modest, anonim, marginalizat, dimpotrivă : el reîncepe să scrie, să publice — și anume ceea ce regimul comunist aștepta de la el încă de la început!** Nu știu de unde vine mai întîi atrocitatea acestei viziuni : **de la facilitatea jocului imaginar cu viața și moartea, cu suferința, boala, eșecul unui om? de la aluzia perfidă, rea, pe care acest model biografic o face la traiectoria lui C. Noica? sau pur și simplu din banalitatea bruscă, rece, totală a ideii de conștiință ?**

Cînd după zeci de ani fostul împărat al Chinei părăsește cu creierul bine spălat închisoarea, el este de mult deja un bătrîn și bun grădinar : își va petrece restul zilelor singuratec, îngrijindu-și senin, zîmbitor, tăcut, cu nesfîrșită răbdare și dragoste, florile. „Culpa fericită" ne plasează într-un cu totul alt univers : tenebrele ne învăluie din toate părțile, pretutindeni pîndesc în umbră monștri. Să nu ne lăsăm amăgiți de aparențe, ne avertizează articolul, și în primul rînd **să nu ne înșele masca savantului Eliade, cordialitatea, afabilitatea lui cuceritoare, austeritatea vieții lui!** Din odaia lui încărcată de tomuri și manuscrise de la Chicago, aflăm cu groază, Eliade a lansat virusul „protocronismului", care — transportat de agenții săi în România — a declanșat acolo epidemia știută și a făcut atîtea victime de seamă! **În ireproșabilul savant, înconjurat la bătrînețe de atîta admirație, copleșit de onoruri — ne avertizează articolul — se ascunde „celălalt" Eliade, cel tînăr, legionarul, viu încă de vreme ce nu a fost exorcizat prin confesiune publică, auto-acuzare și ispășire rituală.** Și acest **dublu** nocturn, pe care Eliade, noul Dr. Jekyll, îl ocrotește la sîn, nu are instincte mult diferite de ale oribilului Mr. Hyde. O istorie **colportată** la momentul potrivit ne arată bestia dezlănțuită: „Este cunoscut de-acum, de pildă, că în 1940, aflînd că studentul Gogu Rădulescu (...) a fost reținut la sediul Legiunii și bătut cu funii ude, Eliade nu numai că și-a exprimat satisfacția față cu această «pedeapsă» barbară, dar a spus că el i-ar fi scos ochii". Denunțul rămîne desigur anonim.

Mi-am spus adesea în ultima vreme — pe urmele lui Rousseau de fapt — că omenirea ar fi fost poate mai fericită, dacă ar fi rămas analfabetă. Dar oare ca să ne ferim și de zvonuri, nu ar fi trebuit să ne naștem surdomuți? Dacă am fi și orbi, nu am cunoaște ispita și poate nici violența. Cel mai bine ar fi fost însă să nu ne naștem deloc, așa cum visează Cioran: **„A nu te fi născut !** Numai ce te-atinge acest gînd, și ce fericire te cuprinde! Ce libertate ! Cît spațiu!".

Ilina Gregori

Berlin, mai 1992

th. denis dinulescu

JURNALUL SURORILOR GRIMM

19 septembrie. Nu pot să ies azi afară. Plouă. Mă hotărăsc să mă apuc de jurnal. Ideea este mai veche. Adică să notez din cînd în cînd cîte ceva, că poate peste cincizeci-saizeci de ani o să-mi facă plăcere să-mi reamintesc. Nu știu dacă voi găsi numai lucruri esențiale de spus, nu știu dacă toate judecățile mele de valoare, cîte vor fi, vor ajunge în acest caiet și, în sfîrșit, nici nu știu dacă este foarte bine ce fac sau pentru ce-o fac ?

21 septembrie. În vacanța de vară am fost la mare. Nu este un eveniment deosebit, mulți copii merg la mare, dar anul acesta a fost pentru prima oară cînd mi-am făcut de cap în 2 Mai. Singur la bazar, singur la plajă, la școală la fotbal, pe stradă. De ! Am împlinit șapte ani. Nu cu mama de mînă, nu cu Titi.

24 septembrie. Titi e bunică-mea.

13 octombrie. Ziua maică-mii. Lume multă. Cei bătrîni au desfăcut glassvandul și s-au lățit pe o sută de metri pătrați. Eu am stat la mine în cameră cu Matei și Ana-Maria. Nu înțeleg cum de joacă Ana-Maria balet cu picioarele astea. Două grisine.

Matei îmi spune că săptămîna viitoare suntem distribuiți amîndoi într-o piesă la televiziune. Noi suntem copiii. Cum găsesc că suntem prea puțini, îl propun și pe Alex. Matei e de acord, el are rolul principal, deci el hotărăște.

Dincolo cei bătrîni dansează. Maică-mea cu tata, Tudor cu Ileana, Bogdan cu Lia, Tatiana cu Paul, Irina cu Șerban. Cîntă Celentano.

23 octombrie. În studio la TV. Platoul 4 .Păstrați liniște. Asta nu se poate pentru că viorile pe care ni le-au dat sunt din tablă și în contact cu arcușul scot un sunet înfiorător. Am înțeles că asta nu conta, pentru că Vivaldi era la M.G.S. Adică striga cineva tot timpul : M.G.S. ! M.G.S.-ule !, și-am înțeles că acolo-i toată șmecheria. Și tot de-acolo striga cineva la noi că-i prea mult sau prea rău ce facem noi trei. Sub mine s-a rupt un taburet. Fiind plin cu apă, studioul a fost inundat într-o secundă. De ce cu apă ? Ni s-a spus că trebuie să aibă greutate. Să stea locului .

După patru ore, regizoarea mai avea cinci fire de păr în cap. Din astea patru ore, doar zece minute urmau să rămînă în piesă. Restul de pînă la două ore, cît ține piesa, era cu o mamă care se tot plimbă de colo-colo cu niște plase. De ce ? N-o să știm niciodată.

14 noiembrie. Tata îmi spune că un jurnal trebuie să reflecte o parte anume a preocupărilor mele. Să aibă o linie, o unitate cît de cît. Adică nu că m-am culcat, m-am sculat și gata. Sau că mă duc la școală. Asta nu interesează pe nimeni. Toată lumea se culcă, se scoală, lasă că toți copiii merg la școală.

Îi spun că jurnalul e pentru mine, nu intenționez să-l public. N-are nimic, zice tata. Jurnalul, ai să înțelegi mai tîrziu, este o formă foarte delicată de exprimare. De obicei, continuă el, din cîteva mii de pagini cîte se adună într-o viață de om, publicabile sunt două-trei sute. Adică sunt cele cu o formă literară cît de cît accesibilă unui cititor pe care, repetă el, îl interesează doar dacă ai ceva original de spus, inedit, formidabil, evenimente deosebite, care lui nu i s-au întîmplat și din care poate să tragă niște învățăminte, nu cum scrii tu că a dansat Bogdan cu Bogdan. Sigur că poți să spui că era o casetă cu Celentano. Dar continuă și spune-ți părerea ta originală despre Celentano. Că ce-a însemnat el pentru tine, pentru cei de vîrsta ta, pentru bătrînii, ăia de dansau dincolo.

Dacă am înțeles ceva ? Am înțeles eu ceva, dar nu mi-e la îndemînă să-mi etalez nu știu ce cunoștințe sau să fac caz de nu știu ce preocupări extraordinare pe care le-aș avea, pentru că nu am deocamdată nici unele nici altele. Poate, mai tîrziu. Acum la opt ani...

10 ianuarie. Vacanța, cu Anul Nou cu tot, la Bușteni. Între două certuri cu Fonfi, fiul dlui Weigel, am schiat cu niște Fisheruri minunate.

Seara, domolit cu cîteva palme, Fonfi poate fi abordat și construim amîndoi din Lego un aeroport. Bineînțeles montan. E adevărat munții ne-au ieșit roșii, pista galbenă și avioanele verzi. Turnul de control era negru, cerul albastru, cisternele de benzină mov, pantalonii de pe noi uzi. Ce conta ? În cameră era cald, paturile erau făcute iar dl. Weigel prăjea slănina de fiecare seară.

20 ianuarie. La compunere avem o compunere. Dacă n-ar fi compunerile astea blestemate, școala n-ar fi un chin. Dar așa ?

3 februarie. Aseară au fost la noi Ileana și Bogdan. Mi-am terminat lecțiile și urmăresc discuția de la mine din cameră.

Tata vrea să dea două anunțuri pentru rubrica „Doresc să corespondeze". Unul pe numele unui băiat și altul pe numele unei fete. Ileana este de acord. Apariția lor depinde de ea. Ce temă să aleagă pentru eventuala corespondență ? Mai toți cei care-și dau adresa la ziar propun subiecte variate care nu se știe dacă-i interesează într-adevăr sau nu. Formații de rock, heavy-metal, muzică ușoară, fotbaliști, literatură, film, teatru, etc. Tata vrea să vadă dacă, propunînd o temă de corespondență mai ieșită din comun, nu-și atrage de partea lui toți corespondenții revistei Ileana. Bogdan și maică-mea nu sunt convinși că ăsta-i singurul lucru urmărit de tata. El nu-și dezvăluie intențiile pînă la capăt, spunînd : o să vedeți voi.

Deci se caută tema. Adică anunțul să apară așa : .....cutare, adresa cutare, vrea să corespondeze...".

După vreo oră de vodcă și ceva salată de boeuf, ideea vine : „probleme de viață". Nu tu film, sau poate și film, nu tu fotbal, formația Steaua, dar poate și fotbal .Și fotbalul și filmul pot fi probleme de viață.

Maică-mea e de părere că poate tata vrea să surprindă o anume stare de lucruri sau anumite mentalități prin această corespondență. Cum e de scontat că vor răspunde fel de fel de oameni, este probabil că această corespondență va ilustra starea de spirit a unui deceniu. Al optulea. Sigur că da, sunt de acord Ileana și Bogdan. Tata zîmbește.

Să dea nume reale ? Toți zic că nu. Pot fi surprize. Te poți trezi cu cineva la ușă. Se caută nume. Unul de fată și unul de băiat. Băiatul are 27 de ani, fata 23. Un moment de tăcere, adorm.

10 februarie. În discuția pe care am avut-o cu tata acum cîteva săptămîni despre rostul jurnalului, mult mai lungă decît am relatat-o eu, am înțeles că trebuie să încerc și niște descrieri.

Încep cu Bogdan. Este un bărbat de 43 de ani. Asta acum în 1986. Dacă jurnalul apare peste șaptesprezece ani, se adaugă 17 la 43. Dacă apare peste 30 de ani se face tot o operație de adunare : 30+43. Se află astfel vîrsta exactă a lui Bogdan în momentul cînd cititorul ajunge la această pagină. Dacă jurnalul apare în 1980, din 43 se scad 6 ani. Dacă nu apare niciodată, atunci vîrsta de 43 de ani rămîne valabilă pentru totdeauna.

Deci Bogdan este un bărbat de 43 de ani. Barba, pieptănătura, felul de a se îmbrăca, vădesc un dezinteres total pentru vestimentație și apariție în lume. Dacă acum e așa, apoi peste 17 ani cînd va apărea jurnalul, cum va fi ? Dar peste 30 ? Dar acum 6 ani ? Spune Irina că l-a văzut cu o cămașă roșie și pantaloni verzi. Cumpărase un pepene și trei castraveți. Mă rog. Săritor, tată admirabil. Bea. Cînd bea, admiră natura. Îl apucă așa o stare. Arată cu degetul : uite o frunză, ce mușcată, un plop. Ileana, soția lui, e la fel.

15 februarie. POLIȚISTUL MARONIU

Un polițist l-a murdărît pe unul cu cașcaval. Atunci celălalt l-a vopsit în maroniu. Polițistului îi mersese faima în lume că ar fi un extraterestru. Vîrful unei turle l-a bătut cu gardul în cap, deoarece polițistul stricase kilometrajul făcîndu-l să arate 2 000 km pe secundă. De pe acoperișul unei case începu să cadă o ploaie de farfurii de portelan pe care polițistul le aprecie ca pe niște cîrnați. Vaporul construit dintr-o cutie de conservă se pregătea să plece în țara oamenilor nebuni. Dar cînd ajunse acolo polițistul se decoloră la soare din cauza unei gagici cu trei țîțe. În ziar se dăduse veste că hornul unei case vrea să facă în așa fel ca să dezvolte țara. Atunci începu să arunce cu ceasuri care arătau cinci fără un sfert. Iar cel chemat să dezvolte țara eram eu.

16 februarie. Recitesc POLIȚISTUL MARONIU. Îmi place. Este prima mea proză. Ion, prietenul lui tata, zice să o bat în mai multe exemplare și să o trimit la revistele pentru copii. Mă mai gîndesc.

19 februarie. Ieri a fost ziua mea. Opt ani. Printre invitați și Ludmila. Stă cu noi în bloc și-mi face o curte asiduă. Eram curios să văd ce-mi face cadou. A intrat, s-a repezit la maică-mea și i-a întins o pereche de cercei. Normal că toată seara nu i-am adresat nici un cuvînt. Doar cu Alex ce-am mai împins trenul electric de colo-colo. Mama s-a îngrijit să avem de toate. Titi a făcut un tort excelent.

20 februarie. Surorile Grimm au fost trei : una mare și două mijlocii. Ideea a plecat de la cea mijlocie : să ținem un jurnal. Zis și făcut. Au chemat un notar, un bătrîn cu părul albastru care umbla cu un papagal vorbitor pe umăr, și i-au spus drept în față : vrem să ținem un jurnal. Moșul a înțeles imediat. A pus două ștampile, a numărat sutele și-a plecat. Fetele s-au apucat de scris și-au lăsat o operă nemuritoare.

Tata îmi spune toate astea, pentru că azi dimineață am avut o discuție în ce privește titlul acestui jurnal, în cazul în care va vedea lumina tiparului. Susține că trebuie să am grijă cum îl numesc. Pur și simplu „Jurnal" nu merge. Se vor crea confuzii. Toți au scris jurnale sau memorii. Cititorul ce să creadă ? Cumpără ? Nu. Și dacă nu vinzi geaba intri în istoria literaturii universale.

Jurnalul surorilor a dispărut pe la începutul secolului. A fost căutat, o vreme. Apoi, omenirea și-a îndepărtat atenția de la literatură, au venit războaiele, tot felul de stihii. Se pare că abia acum, în deceniul al nouălea, cîțiva cercetători și-au găsit timp să purceadă la scocioreli prin bibliotecile lumii.

Am adormit, gîndindu-mă la cele trei surori și la munca lor de-o viață.

25 martie. O scrisoare în cutia poștală. Este pe numele Immanuelei, pisica noastră. Destul de mirat, deschid și citesc :

„Stimată necunoscută,

De ce vă scriu ?... fiecare cu al său alter-ego, care în ceea ce mă privește, s-ar putea să fie preaplinul revărsărilor incandescentei trăirilor interioare, vulcanice, care poartă dureroasa vină a... firii mele ! Neverosimil sau nu... v-am scris totuși ca să am un fel de ușurare, deși cu aceasta n-am rezolvat ipotetic mai nimic ,fiind într-un fel un punct de plecare... căci s-ar putea ca dintr-un început aceste rînduri să vă pară cel puțin ciudate la o primă lectură fugară.

Astfel că ajuns aici de unde începe și acea largă deschidere a frumosului centru civic al municipiului, m-am oprit la chioșcul de ziare cu pricina solicitînd presa din acea zi... și m-am trezit că răsfoiam «Săptămîna», revista patronată de scriitorul Eugen Barbu, mașinal, fără o alegere prealabilă a rubricilor, unde dintr-un colț de pagină dintr-o fotografie, într-adevăr zîmbea mai mult decît discret, fosta actriță ploieșteană... Margareta Pogonat... cînd... privirea mi-a fost inundată de o lumină mirifică în străluciri de genii, fiindu-mi atrasă — incredibil dar adevărat — ca de un nefiresc magnet de... numele dvs. : «I»... de mi se părea că totul plutește în acea strălucire feerică de lumină, în care numele dvs. predomina cel mai imens și larg frontispiciu posibil ?

Mergeam — sau pluteam astfel — fascinat, fără să mai știu pe unde, atît eram de transportat, cînd... în urechi m-a sfredelit o frînă stridentă și m-a readus la realitatea puțin previzibilă în care eram, mă aflam în plină stradă carosabilă, în mijlocul ei, pe zebră totuși, locul marcat de trecere a pietonilor, în fața unei mașini ce oprise la cîțiva pași de mine, fortuită de împrejurare...

Cel care oprise vehiculul, a deschis portiera și-și scoase capul pe a cărui față se putea citi o îngrijorare tumefiată, apostrofîndu-mă într-o măsură pe deplin justificată, însă eu i-am surîs — de unde atîta putere ? — după care l-am salutat cu o oarecare mînie involuntară, deoarece mă trezise din acea stare de vis, — dacă așa pot numi acea ipostază prin care trecusem — grăbindu-mă să ajung la bordura trotuarului unde semaforul sclipea roșu...

Atunci cînd v-am așternut acestea, aici la Ploiești, noaptea își așternea lenesa maramă liniștitoare peste majoritatea mișcătorilor care se odihnesc în somn profund. Ploieștiul fiind capitala neîncoronată a revoluțiilor parodice, cu verva persiflării realului de bagatelă, curat-desucheată, care a avut în Caragiale exponentul de excepție, de rasă...

Cu deosebit respect și aleasă prietenie, sărut mîna ! Vasile"

Deci anunțul apăruse și iată prima scrisoare. O las pe masă să o vadă și tata. Sunt curios ce-o să spună.

14 aprilie. Scrisorile vin cu sutele. De comun acord cu tata voi trece în jurnal cele mai interesante epistole.

Discuție aprinsă între ai mei dacă să se răspundă la cîteva. Tata zice că da. Trebuie să ne gîndim, spune el, la o scrisoare tip pe care să o trimitem celor cît de cît interesanți, adică vor apărea indivizi care au ceva de spus, a căror timiditate, singurătate, îi fac să umple mai ușor cîteva pagini adresate nimănui decît să se destăinuie unora de prin preajmă.

25 aprilie. Atras de ineditul scrisorilor, într-o seară apare și prietenul Ion. Mi-am adus aminte de faptul că tata a insistat să am în jurnal și niște descrieri. Să încerc și cu Ion.

Ion este un bărbat de 45 de ani. Asta acum în 1986. Dacă jurnalul apare peste 28 de ani, se adună 28 cu 45 și dă 73. Vîrstă la care Ion își editează în „Opere complete" tot ce a scris. Dacă jurnalul nu apare, Ion tot asta va face la 73 de ani.

Cum stăteau ai mei cu Ion în jurul mesei pe care se aflau mîile de scrisori, ziceam că ne aflăm într-o poieniță. Îmbrăcat în kaki, pantaloni, geacă și cămașă, Ion este cu pușca la ochi. Arma este îndreptată undeva înspre vîrful celui mai înalt copac. O bubuitură. Nu se întîmplă nimic. Altă bubuitură. Nimic.

Natura e darnică și a umplut poienița cu fel de fel de flori : brebenei, magnolii, trandafiri. Apare un urs. Vine drept spre Ion. Cum sunt foarte aproape de ei, aud ce-și spun :

Ursul : — Nu-i bine ce faci !

Ion : — Sezonul s-a deschis... ce vrei să spui ?

Ursul : — Bine-bine, dar pasărea în care ai tras nu-i una oarecare...

Ion : — Cum adică ?

Ursul : — E regele papagaliilor. Dacă-l lași în pace și te împrietenești cu el îți împlinește trei dorințe, imposibil să n-ai și tu trei dorințe acolo.

Ion : — Am mai multe.

Ursul : — Păi vezi ? Taman pe el l-ai nimerit ! Ce impresie i-ai lăsat ! Voi oamenii nu vă gîndiți niciodată înainte de a face un rău...

Ion : — Da' n-am știut...

Ursul : — Cunosc eternul „n-am știut", cu care vă grăbiți să vă acoperiți fapte reprobabile... Stai mai bine jos aici lîngă mine, să fumăm o țigară și să vedem cum o dregem cu regele... Cum îl momim, să-l facem să înțeleagă că a fost o greșeală, mă gîndesc totuși că vrei să-ți vezi măcar trei din dorințele tale îndeplinite... Greșesc ?

Ion : — Nu.

Reiese din dialog că Ion este un băiat bun, iubitor de animale. Din cînd în cînd aduce cîte un porumbel acasă și-l îngrijește. Porumbeii nu vor, pentru că n-au nimic, dar asta nu are nici o importanță.

Altfel, Ion este un bărbat nu prea înalt, slab și mare amator de literatură, de unde și prietenia cu taică-miu. Nu poartă bască.

27 aprilie. Acu' două luni tata a cumpărat un AKAY fără boxe. Am urmărit ziarul zi de zi. Astăzi, în sfîrșit un anunț : „Apartament două camere pe hol, boxă mare". Diseară mergem împreună s-o vedem. Dacă se aude bine o luăm.

5 mai. Pentru mîine avem la compunere o compunere. Dacă n-ar fi compunerile astea mai treacă-meargă cu școala. Compunere :

„Cartea"

Cartea bună este cel mai bun prieten al omului. Din cărțile bune cunoaștem patria cu frumusețile și bogățiile ei, oamenii cu munca și obiceiurile lor, țări și popoare îndepărtate.

Cartea ne învață cum să ocolim răul, cum să facem fapte bune, cum să iubim adevărul și frumosul, să muncim cu dragoste cu toții, români, maghiari, germani și alte naționalități conlocuitoare, pentru înflorirea patriei și, la nevoie, să ne jertfim viața pentru apărarea ei, să iubim și să trăim în pace cu toate popoarele lumii.

Fără să vreau îmi dau seama că există un anumit limbaj al compunerilor. Asta mă deranjează.

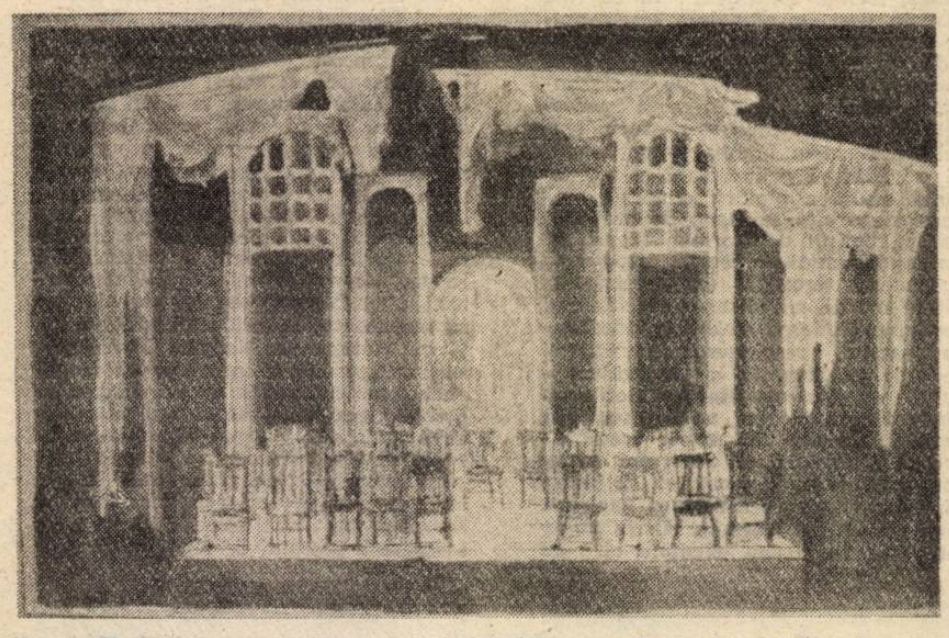

Aurel Florea : „Scaunele" de Eugen Ionescu

FAPTELE SFINȚILOR APOSTOLI

din NOUL TESTAMENT

Versiune revizuită, redactată și comentată de arhimandritul Bartolomeu Valeriu Anania, sprijinit pe numeroase alte osteneli.

CAPITOLUL 26

Pavel se apără în fața lui Festus și a regelui Agrippa ; amândoi îl găsesc nevinovat.

1 Agrippa i-a zis lui Pavel : Îngăduit îți este să vorbești pentru tine. Atunci Pavel și-a întins mâna și s'a apărat zicând :

2 Fericit mă socotesc, o, rege Agrippa, că'n fața ta mă voi apăra astăzi de toate câte sunt învinuit de Iudei,

3 mai ales pentru că tu cunoști toate obiceiurile și întrebările Iudeilor. De aceea te rog să mă asculți cu răbdare.

4 Viețuirea mea din tinerețe, cum a fost ea de la început în poporul meu și în Ierusalim, toți Iudeii o știu.

5 Dacă vor s'o mărturisească, ei de mult știu despre mine că am trăit după școala cea mai meticuloasă a religiei noastre, ca fariseu.

6 Și acum, stau și sunt judecat pentru nădejdea făgăduinței făcute de Dumnezeu părinților noștri,

7 la care cele douăspreze seminții ale noastre nădăjduiesc să ajungă slujindu-I lui Dumnezeu fără'ncetare, zi și noapte. Pentru această nădejde sunt eu învinuit de Iudei, o, rege Agrippa !

8 Cum de se socotește la voi de necrezut că Dumnezeu învie morți ?

9 Așadar, eu am crezut în sinea mea că față de numele lui Iisus Nazarineanul trebuie să fac multe împotrivă ;

10 ceea ce am și făcut în Ierusalim ; și luând eu împuternicire de la arhierei, pe mulți dintre sfinți i-am închis în temnițe ; iar când erau dați la moarte, întăream și eu cu glasul meu ;

11 și deseori îi pedepseam prin toate sinagogile și-i sileam să blasfemieze ; înfuriindu-mă tare pe ei, îi urmăream până și prin cetățile din afară.

12 Astfel că'n timp ce mergeam și la Damasc cu putere și însărcinare de la arhierei,

13 în calea mea, o, rege, am văzut în miezul zilei o lumină din cer mai puternică decât strălucirea soarelui strălucind împrejurul meu și a celor ce mergeau cu mine.

14 Și căzând noi toți la pământ, eu am auzit un glas zicându-mi în limba evreiască : Saule, Saule, de ce Mă prigonești ? Greu îți este să lovești cu piciorul în țepușă.

15 Iar eu am zis : Cine ești, Doamne ? Iar Domnul a zis : Eu sunt Iisus pe Care tu Îl prigonești.

16 Dar scoală-te și stai pe picioarele tale ; că spre aceasta M'am arătat Eu ție, să te rânduiesc slujitor și martor, și al celor pe care le-ai văzut, și al celor întru care Mă voi arăta ție [206a],

17 alegându-te pe tine din popor și din neamurile la care te trimit

18 să le deschizi ochii, pentru ca ele să se întoarcă de la întuneric la lumină și de la stăpânirea lui Satan la Dumnezeu, pentru ca să primească ele iertarea păcatelor și parte cu cei ce prin credința'n Mine s'au sfințit.

19 Iată de ce, rege Agrippa, n'am fost neascultător cerești arătări,

20 ci mai întâi celor din Damasc și din Ierusalim și din toată țara Iudeii și apoi neamurilor le-am vestit să se pocăiască și să se întoarcă la Dumnezeu făcându-i pocăinței lucruri vrednice de ea.

21 Pentru acestea m'au prins Iudeii în templu și'ncercau să mă ucidă.

22 Așadar, dobândind eu ajutorul de la Dumnezeu, până'n ziua aceasta stau și mărturisesc la mic și la mare, nimic spunând în afară de ceea ce și proorocii și Moise au spus că va să fie :

23 că Hristos va să pătimească și că, fiind El primul înviat din morți, lumină va vesti, și poporului, și neamurilor [209]...

24 Dar cu acestea apărându-se el, Festus i-a zis cu glas mare : Pavele, ești nebun ! Cartea cea multă te duce la nebunie [210]...

25 Iar Pavel a zis : Nu sunt nebun, preaputernice Festus, ci grăiesc cuvintele adevărului și ale înțelepciunii ;

26 că regele știe despre aceste lucruri și lui cu'ndrăznire îi vorbesc, încredințat că nimic din ele nu-i este ascuns, pentru că aceasta nu s'a făcut într-un ungher [211].

27 Crezi tu, rege Agrippa, în prooroci ? Știu că crezi !

28 Iar Agrippa i-a zis lui Pavel : Cu puțin de nu mă îndupleci să mă fac creștin... [212]

29 Iar Pavel a zis : Cu puțin, cu nepuțin, eu m'aș ruga lui Dumnezeu ca nu numai tu, ci și toți cei ce mă ascultă astăzi să fie așa cum sunt și eu — afară de aceste lanțuri...

30 Atunci regele s'a ridicat, și procuratorul și Berenice și cei ce ședeau împreună cu ei.

31 Și plecând, vorbeau unii cu alții : Omul acesta n'a făcut nimic vrednic de moarte sau de lanțuri.

32 Iar Agrippa i-a zis lui Festus : Omul acesta putea să fie eliberat dacă n'ar fi cerut să fie judecat de cezar.

CAPITOLUL 27

Pavel, înlănțuit, navighează spre Roma. Furtuna de pe mare, Naufragiul.

1 Iar după ce s'a hotărît să plecăm [213] pe mare spre Italia, pe Pavel și pe alți câțiva înlănțuiți i-au dat în primire unui sutaș cu numele Iuliu, din cohorta Augusta.

2 Și urcându-ne într'o corabie de la Adramit, care avea să treacă prin locurile de pe coasta Asiei, am plecat, cu noi fiind Aristarh, macedonean din Tesalonic [214].

3 Și a doua zi am ajuns la Sidon. Și Iuliu s'a purtat omenește cu Pavel și i-a îngăduit să se ducă la prieteni ca să primească îngrijire.

4 Și plecând de acolo, am plutit pe lângă Cipru, pentru că vânturile erau împotrivă.

5 Și dac'am străbătut marea Ciliciei și a Pamfiliei, am sosit la Mira Liciei [215].

6 Și acolo a găsit sutașul o corabie din Alexandria care naviga spre Italia și ne-a suit în ea .

7 Și după ce multe zile am plutit cu'ncetineală, deabia am ajuns în dreptul Cridului ; și pentru că vântul nu ne slăbea, am plutit pe sub Creta [216] spre capul Salmone.

8 Și cu greu trecând pe lângă el, am ajuns într'un loc numit Limanuri-Bune, de care era aproape orașul Lasea.

9 Și multă vreme trecând și mersul pe mare fiind primejdios fiindcă și Postul trecuse [217], Pavel îi îndemna

10 zicându-le : Bărbaților, văd că drumul va să ne fie cu vătămare și cu multă pagubă, nu numai pentru încărcătură și corabie, ci și pentru viețile noastre.

11 Dar sutașul s'a încrezut mai mult în cârmaci și în căpitanul corăbiei decât în spusele lui Pavel.

12 Și cum limanul nu era bun de iernat, cei mai mulți au fost de părere să plecăm de acolo și, de s'ar putea, să ajungem și să iernăm la Fenix, un liman din Creta cu deschidere spre vântul de miazăzi-apus și spre cel de miazănoapte-apus [218].

13 Și suflând ușor un vânt de miazăzi și crezând ei că sunt în stare să-și plinească gândul, au ridicat ancora și navigau cât mai aproape de Creta.

14 Și nu după mult ăvreme s'a stârnit asupra ei un vânt puternic numit Eurachilon [219].

15 și a răpit corabia ; și neputând ea să meargă împotriva vântului, ne-am lăsat duși în voia lui.

16 Și trecând pe lângă o insulă mică numită Cauda, cu greu am izbutit să fim stăpâni pe luntre ;

17 și după ce au ridicat-o, au folosit ajutătoarele [220] și au încins corabia pe dedesubt. Și temându-se să nu cadă în Sirta [221], au coborît pânzele [222] și erau purtați așa.

18 Și tare fiind loviți de furtună, a doua zi au aruncat încărcătura.

19 Și a treia zi cu mâinile noastre am aruncat uneltele corăbiei.

20 Și dacă timp de mai multe zile nu s'au arătat nici soarele și nici stelele și furtună mare ne amenința, orice nădejde de scăpare ni se luase.

21 Și nu mâncaseră de mult. Atunci Pavel, stând drept în mijlocul lor, le-a zis : O, bărbaților, trebuia să mă ascultați pe mine și să nu fi plecat din Creta și-am fi scăpat de această vătămare și pagubă.

22 Și iacum, vă îndemn să aveți curaj ; că nici un suflet dintre voi nu va pieri, decât numai corabia [223].

23 Că'n această noapte mi-a stat înainte un înger al Dumnezeului Căruia Îi aparțin eu și Căruia-I slujesc,

24 zicând : Nu te teme, Pavele ; tu trebuie să stai în fața cezarului ; și iată, Dumnezeu ți i-a dăruit pe toți cei ce călătoresc cu tine pe corabie.

25 De aceea, bărbaților, aveți curaj, fiindcă eu Îi cred lui Dumnezeu că așa va fi după cum mi s'a spus.

26 Trebuie, dar, să dăm de o insulă.

27 Și când a fost a paisprezecea noapte de când eram purtați încoace și încolo pe Adriatica [224], pe la miezul nopții corăbierii au presimțit că li se apropie un țărm.

28 Și aruncând măsura [225], au găsit douăzeci de stânjeni [226] ; dar dacă s'au îndepărtat puțin și au măsurat din nou, au găsit cincisprezece stânjeni.

29 Și temându-se ca nu cumva să dăm de locuri stâncoase, au aruncat patru ancore de la partea din urmă a corăbiei ; și doreau să se facă ziuă.

30 Dar corăbierii căutau să fugă din corabie și coborau luntrea în mare sub cuvânt că vor să întindă și ancorele din partea de dinainte a corăbiei.

31 Pavel a zis către sutaș și către oșteni : Dacă aceștia nu rămân în corabie, voi nu puteți să scăpați.

32 Atunci ostașii au tăiat funiile luntrii și au lăsat-o să cadă.

33 Iar înainte de a se face ziuă, Pavel îi ruga pe toți să mănînce, zicându-le : Paisprezece zile sunt astăzi de când așteptați și postiți, fără să gustați nimic.

34 De aceea vă rog să mâncați, fiindcă aceasta e spre mântuirea [227] voastră. Că nici unuia din voi un fir de păr din cap nu-i va pieri.

35 Și dacă a zis acestea, a luat pâine și, mulțumind lui Dumnezeu în fața tuturor, a frânt și a început să mănânce.

36 Și prinzând toți curaj, au mâncat și ei.

37 Și eram în corabie, de toți, două sute șaptezeci și șase de suflete.

38 Și săturându-se de bucate, au ușurat corabia aruncând grâul în mare.

39 Și când s'a făcut ziuă ei nu recunoșteau pământul, ci vedeau un sân de mare cu țărm nisipos, în care voiau să împingă corabia, dac'ar fi fost cu putință.

40 Și au desfăcut ancorele și le-au lăsat în mare, slăbind totodată funiile cârmelor ; și ridicând în bătaia vântului pânza cea mică din față, țineau spre țărm.

41 Și când au dat de un dâmb de nisip [228], au înțepenit corabia. Și înfigându-se partea de dinainte, stătea neclintită ; iar partea de dinapoi se sfărâma sub puterea valurilor.

42 Iar ostașii s'au sfătuit să-i omoare pe cei de sub pază, ca să nu scape vreunul înotând.

43 Dar sutașul, vrând să-l ferească pe Pavel, i-a împiedicat de la gândul lor și a poruncit ca aceia care pot să înoate să se arunce primii și să iasă la uscat,

44 iar ceilalți, care pe scânduri, care pe câte ceva de la corabie. Și așa au ajuns să scape cu toții la uscat.

208a Mărturisitor al vederii de acum și al viitoarelor fapte minunate ce i se vor descoperi.

209 Atât neamului evreiesc cât și păgânilor din afară.

210 Festus îl întrerupe în momentul când argumentarea eruditului și atât de logicului Pavel pare să fi căzut sub incidența absurdului.

211 Întregul fenomen creștin (patimile, moartea, învierea și înălțarea lui Iisus, predica apostolilor și primele comunități), totul e de notorietate publică, iar regele e printre cei ce o știu.

212 Aproape somat de Pavel să se convertească, regele reacționează printr-o jumătate de glumă.

213 Luca reia povestirea la persoana întâia plural ; ceea ce urmează are caracterul unui adevărat jurnal de bord.

214 Ucenic al lui Pavel, care-i va sta aproape, ca întemnițat, și în captivitatea din Roma (vezi Col 4,10).

215 Unele manuscrise precizează că după cinsprezece zile.

216 Pe lângă coasta de sud a insulei ; amănunt prin care naratorul pare să aibă'n față harta Mediteranei.

217 „Postul", nume tradițional al sărbătorii iudaice Kipur (Ziua ispășirii), singura zi de post obligatoriu prevăzută de Legea Veche (Lv 16, 29—31) ; ca se celebra în jurul echinocțiului de toamnă, când navigația era de obicei întreruptă până'n primăvară.

218 Literal : Liba și Horos ; numele celor două vânturi care puteau împinge corabia spre liman.

219 Dinspre nord-est.

220 Odgoane cu care era încinsă corabia spre a nu fi dislocată de furtună.

221 O arie marină periculoasă, probabil în apropiere de coasta Africii (Libia de astăzi).

222 Într'o seamă de traduceri străine moderne : ancora plutitoare (platformă de lemn ancorată de pupă, menită să frâneze vasul și să-l mențină, pe cât posibil, pe axa vântului). Atât practica navigației cât și contextul (v. 40) pledează însă pentru opțiunea de aici.

223 Textual : fără numai al corăbiei. Majoritatea versiunilor engleze traduc astfel, deoarece englezii, ca și anticii, credeau că o navă este o ființă însuflețită ; ei până'n ziua de astăzi o desemnează prin pronumele personal she = Ea.

224 Prin „Adriatica" se înțelege în acea vreme toată aria Mediteranei cuprinsă între Grecia, Italia și Africa.

225 Sonda de adâncime.

226 Un stânjen măsura aproximativ 1,80 m.

227 Grecescul soteria înseamnă și scăpare (dintr'o primejdie), și mântuire (de cel-rău). Pavel îl folosește în ambele lui dimensiuni : pe de-o parte, salvarea trupului prin întremare fizică ; pe de alta, salvarea sufletului prin Euharistie (vezi următoarele două versete).

228 Literal : un loc dintre două mări ; limba de nisip dintre doi curenți marini.

PRIVIGHETORUL

— rubrică de debut realizată în colaborare cu revista Expres Magazin —

DAN CERNESCU

● Unul dintre cele mai originale personaje ale poeziei tinere este, cu siguranţă, Dan Cernescu : profesor de franceză, mare meloman, constructor de rachete şi aeromodele unice în ţară, de bumeranguri australiene şi alte ciudate jucării zburătoare, îşi patronează la ora actuală „editura artizanală PRO DOMO", la care a debutat cu volumul „Aşchii de căluş", scos în tirajul de... 12 exemplare. Acum putem fi siguri că poezia va supravieţui în preajma munţilor Carpaţi, în orice vremuri şi în orice condiţii ! Ciclul „Video-clipuri" este un pamflet pe măsura „actualităţilor" noastre de toate zilele şi nopţile.

VIDEO-CLIPURI

(brusc, realitatea umileşte ficţiunea,
semnificantul o ia înaintea
semnificatului
campania electorală, înaintea
campaniei agricole :
cîţi candidaţi, cam tot atîtea Oscar-uri
pentru cea mai bună interpretare a lui
Caţavencu..
poate doar ochiul camerei
să mai înregistreze, impasibil, totul.)

8: 00 — 23.12.1989

cărţi groase, legate în pînză,
titluri aurite, broşuri cu coperţi roşii
zac vraişte în curtea Căminului cultura

(scăpate de iertarea prin foc
vor fi înecate de mînioasa uitare ?)

vîntul răsfoieşte
deşucheate scandări, fărîme de
apoteoză
„...fruntea-mi fără rid
...pe tine te urmează, scump partid !"

(la televizor
îl poţi vedea mişcînd, vorbind
pe autor...)

8: 25 — 23.12.1989

la poarta secretarei P.C.R.
flutură tricolorul Revoluţiei.

(ceva mai tîrziu, tovarăşa
va astupa, gospodăreşte,
gaura din steag
cu : „BUTIK — whisky, ţigări,
bombonele"
nebănuite talentele comunistului de
nădejde !
dar acel „K" de la „karagöz" ?)

7: 00 — 28.01.1990

compatriotul concetăţeanul
proaspăt unsul domn
intră tot în clădirea cu trepte de
marmură
tot la ora asta

(altfel unul dintre cei mai promiţători
tineri una dintre cele mai luminate
creiere marxiste ale judeţului

opere : „Tovarăşul prim — Discursuri"
şi : „Sfaturi literare"
vol. I „Pionieri", vol. II „U.T.C."
eşantion : „Pentru TREPTE DE AUR
îmi trebuie
cinci poezii — două cu ţara, trei cu
partidu'...")

10: 08 — 22.02.1990

(vreme de două luni
turnătorul şi-a lăsat barbă)

acum iese din frizerie
unde tocmai şi-a ras-o
şi pleacă grăbit să înfiinţeze
Liga Conştiinţelor Imaculate.

LILIANA CIORNEI

● Născută în 4 iunie 1962, Liliana Ciornei este contabilă la Liceul industrial din Cîmpulung Moldovenesc şi, probabil, o fire extrem de retractilă : „Prefer să-mi faceţi uitate aceste versuri, decît să primesc un răspuns care m-ar pune într-o situaţie penibilă în provinciala mea urbe. Nu v-aş lua tăcerea în nume de rău". Nu se poate tăcea în faţa poeziei sale. Ar fi penibil cel care ar face-o! Liliana Ciornei e o poetă !

Sezon

Marea, terasa, ringul de dans,
tangoul şi Borges —
zăpada din cerul gurii,
sarea pe chipul copilului mort.

Sumbre şi neînflorite sînt toate.

Un cuvînt golit de suflet

Între pereţi închiriaţi
o existenţă închiriată.
Chipul din oglindă —
picătura de sînge de pe
chiuvetă — amintirea —
bunicului săpînd o fîntînă
şi tu, aplecată peste ghizduri,
respirînd un cuvînt golit de suflet.
Ieşi din baie — spălată
de farduri şi privirea ţi se agaţă
de rafturile bibliotecii
unde odihnesc cei ce ţi-au oferit
o vagă descriere a morţii.

O voce de miere

Verticala — o linie tot mai greu
de reprezentat. Împingi căruciorul
de invalid al promisiunilor
cu o voce de miere, grea, în care
se afundă încet, dar sigur, gîrbova
stare de spirit a traiului domestic.
Îmbraci pielea de porc dis-de-dimineaţă
şi nici-un detergent nu va putea
îndepărta
parfumul ratării — atît de intim
şi de firesc.

N. MERIŞANU

● Scrie o poezie fără virstă a cărei actualitate profită din plin, asemenea poemelor lui Pound, de cunoaşterea la sursă a marii poezii greceşti şi latine. „Pentru un latinist, a învăţa italiana, franceza, spaniola este un fleac. Fără cultură profundă, poezia modernă rămîne doar o exhibiţie ridicolă". Poemele pe care le-am selectat din grupajul trimis de N. Merişanu sînt o provocare deschisă, prin acoperirea în valoare a profesiunii sale de credinţă.

Tristeţea vine din sud

Vînt, ploaie peste cîmpurile
semănate cu morcovi
îngeri mov în delta de aur.

Cetate plutitoare, amăgitoare
măsurată de nori şi durere.

Biped şi patruped privind
frunzele
copacului centenar,
vise lăptoase, incestuoasă
maternitate —
corăbiile plutesc pe bălţile verzi.

Tablou de iarnă

Zăpada acoperind inutile lucruri.
Domestice animale dormînd în cuburi
cenuşii ;
pe mese, zemoase fructe dintr-o vară
pierdută,
trupul bucurîndu-se de belşug.

Descriptio

În nopţile cu ceaţă, dihania cu patru
feţe
coboară pe plajele pustii.
În somptuoase palate nu se întîmplă
nimic.
Nicicînd mai candid diavolul
şchiopătează în bibliotecă, ignorînd
rigorile morţii.

haiku

**Stradă-nsorită —
o, neatinsă
de umbra cuvîntului !**

GLOSSĂ

Începe o nouă lună. Ce va aduce acest noiembrie. Entitatea calendaristică e poate singura forţă **reală** care ne conduce destinele. Sîntem, în primul rînd, robii aerului în care trăim, ai elementelor naturale care ne-nconjoară. Obişnuinţele care ne-acaparează de la o vreme tot de-acolo ne vin: ele sînt generate de climat. Şi gîndul poate că...

Nu îndrăznesc să articulez prea multe. Obişnuinţa poeziei : a sugera, nu a îngroşa! Dacă avem tăceri avem şi ecouri. Reverberaţiile aduc mai mult decît o mie de cuvinte. Omul se poate înţelege prin tăceri, dacă a trecut mai întîi prin miezul cuvintelor. A scrie cuvintele e primul pas spre a le înţelege. Înţelesul este condiţionat de un suport material. Înţelesul e al lumii întregi, doar gîndul e al tău. Mai exact : **înţelesurile** aparţin celor din jur. Dacă ele se mai suprapun, à rebours, peste gîndul iniţial — asta e altă problemă. Poţi să faci un semn în aer, să ştii de ce îl faci, şi totuşi după un timp să-ncepi să te-ndoieşti. Nemaivînd-l la îndemînă, memoria începe să-şi brodeze păienjenişul din care nimic nu mai scapă viu. Memoria, păianjen otrăvitor. Memorizarea a tot ceea ce nu este cuvînt scris are grade enorme de subiectivitate, care se accentuează cu timpul. O poezie sau tabla înmulţirii, sau pomelnicul morţilor familiei : sînt singurele lucruri sigure, pe care poţi să te bizui. Tot restul conţinutului memoriei e abur, influenţă astrală, hăţiş idiomatic. Te poţi descurca şi-n acest conţinut, însă ca-ntr-un limbaj primitiv, lacunar, cu nostalgia surpării evidente. Şi tocmai de această nostalgie ne-agăţăm în cea mai mare parte a vieţii noastre... Pentru că ne e lene să gîndim exact, să memorăm constiincios cuvintele, nu înţelesurile...

Zi cu soare, îmi aduce aminte umbra creionului pe această pagină. Pot scrie aşa printre desenele perdelei, timid început printre lucruri care nu se pot afla altfel. Stări în care cele cinci degete negre ale copacului de peste drum îmi par vii, pulsînd de-o tăcere pe care-o simt a mea. Ne întristăm doar pentru că nu recunoaştem dinainte ceea ce credem că ne-ar fi aparţinut. Tristeţea e ca malul apei pentru ogarul care n-a primit încă nici o fluierătură a vînătorului.

Constantin Abăluţă

(Jurnal anticameleonic — 1/3 nov. 1991)

Reflecţii şi parafraze

● Oamenii au inventat de-a lungul timpului nenumărate „reguli" de civilizaţie, mai mult sau mai puţin însuşite, mai mult sau mai puţin aplicate ; printre aceste reguli, poate chiar primele, au fost cele de vorbire. Uimitoare este însă absenta unor reguli de tăcere...

● Se spune că „tăcerea e de aur". Adevărul acestei afirmaţii se verifică cel mai bine atunci cînd nu se pot spune lucruri care să valoreze mai mult decît tăcerea...

● Unii luptă doar împotriva dictatorului dar nu şi împotriva dictaturii, pentru simplul motiv că dictatorul este cel care-i împiedică să-şi exercite propriile instincte de dominare.

● „Orice putere are nevoie de un drac" — spunea A. Michnik. Dar ce te faci însă cînd „dracul" este însăşi puterea ?

● Dacă Dumnezeu ar fi numit o comisie pentru crearea lumii, probabil că lumea n-ar fi apărut nici astăzi.

● DEMNITATE. Iată un cuvînt al cărui singular şi plural n-au fost niciodată în acord.

● Sînt oameni care cred că A CONSULTA înseamnă a cere altora să fie de părerea lor. Probabil că asa se simt mult mai „liniştiti" sau îsi întăresc doar o falsă proprie încredere. De verificat.

● În general toasturile se tin la desert ; unii scapă de grijă înainte de a lua supa pentru că nu se ştie niciodată dacă va mai urma desertul...

● Se spune că japonezii nu sărută niciodată pe nimeni, nici chiar rudele apropiate. Şi totuşi se iubesc...

● Sînt indivizi care pot inspira mai multă teamă privindu-i cum tin în mînă un buchet de flori decît atunci cînd au un satir.

Ileana Huber : Machetă de costum

● De mutle ori nu înţelegem — sau să refuzăm să credem — gesturile cele mai sincere, cele mai pasnice, pentru simplul motiv că sîntem surprinşi nepregătiti.

● Se întîmplă uneori cînd citind sau auzind ceva, să afirmi că şi tu ai fi putut s-o scrii sau s-o spui, dar, n-ai făcut-o. Probabil din cauza timpului relativist.

● Culmea opozitiei : sensul mirării a trecut în opoziţie faţă de cel pentru care a apărut acest gest reflex.

● Planeta noastră este un urias amfiteatru în care se joacă o piesă la care participantii sînt de trei feluri : eroi, trădători şi spectatori. N-as putea însă să spun CUM se schimbă rolurile şi DACĂ schimbarea este o funcţie a timpului de plictiseală.

● Se spune că energia umană este inepuizabilă. În acest caz oameni ar trebui să economisească drastic celelalte forme de energie. Şi totuşi nu se întîmplă asa.

● Este suficient ca un acelasi necaz să se repete, sau două necazuri diferite să apară în conditii identice sau foarte asemănătoare pentru a fi tentati să cădem în greseala superstiţiei.

● **1.** Numai natura poate gresi fără a putea fi judecată. **2.** Greselile ei se numesc „greseli naturale". **3.** Deci greselile sînt de două feluri : „naturale" şi „omenesti". Între ele există o legătură biunivocă.

● Unele „gusturi", bune sau rele, trec reversibil sau ireversibil în „poftă", conditia de ireversibil fiind totodată conditie de viciu.

● Sînt oameni care şi-au „construit" în timpul tineretii lor atît de magnifice „castele" în Spania, încît azi ar fi fericiti să-şi poată pune şi cortul pe locul fostelor „castele", dacă nu chiar să locuiască în ruinele lor...

● Tendinta actuală este spre simplificare : spre ESTE nu spre SÎNT.

● Prima dată spunem : asta nu mi s-a mai întîmplat în viata mea sau asa ceva n-am avut niciodată. A doua oară spunem : o singură dată am avut ghinionul. Feriti-vă de obisnuintă !

● Viata este ca o fabulă a cărei morală o afli ca de obicei la sfîrsit. Unii par că nu tin însă cont de ea sau nu vor să o afle niciodată. Poate de aceea unii sînt amorali...

● PARADOXUL SUFERINŢEI. Suferinta pe care o îndură din partea unora pentru altii este mai mică în raport cu aceea pe care o vei avea de îndurat din partea celor pentru care ai suferit.

M. B. Lupescu

Trienala de scenografie

Etajul al treilea al Teatrului Național sub semnul evenimentului artistic : scenografia românească iese din arena spectacolului pentru a se arăta publicului ca „personaj" de sine stătător. Văduvită de luminile rampei, în care trăiește funcțional și strălucitor, această artă a sintezelor ambientale și sincretice are virtuți poate mai puțin evidente sub raport plastic decît suratele ei din breaslă, dar nu mai puțin incitante. Pentru că ne aflăm într-o lume a desfășurărilor spectaculare, impactul ei asupra privitorului este net. O eficiență indiscutabilă, care a supus această artă, în ultimul secol, unei presiuni a tehnologicului mai mare decît în orice alt domeniu al artelor vizuale. Revoluția artei scenice, la care încă sîntem martori, are în ambianța scenografică un bastion de avangardă.

Nu altfel trebuie receptat acest salon al scenografilor, care ne copleșește și la această trienală cu creații de referință. Fapt cu atît mai meritoriu, cu cît organizatorii au avut lăudabila inițiativă de a așeza în uvertura expoziției lucrări ale studenților de la Academia de Arte Frumoase. Noul val al scenografiei românești, dirijat cu distincție profesională de maeștri de talia lui Popescu-Udriște, Niculaie Ularu, Dan Jitianu, se exprimă, chiar și la această oră, cu o maturitate a emisiei creatoare demnă de valoarea instituțiilor artistice, pe care se pregătesc să le slujească.

Expoziția este structurată pe trei secțiuni, care rezumă cele trei destinații specifice sub incidența cărora intră creația scenografică — teatru, film, televiziune. Este important de remarcat contribuția artiștilor scenografi din România la dezvoltarea artelor ecranului, cîmp de acțiune de mare audiență și cu posibilități de exprimare de o infinită cuprindere stilistică. Deși se resimt condițiile vitrege în care încă mai lucrează artiștii noștri scenografi, performanța lor este eminentă. Sînt pregnante schițele, machetele și, în general, concepția scenografică a lui Mihai Mădescu pentru „Henric al IV-lea" de Pirandelo, sau Vittorio Holtier la „Mult zgomot pentru nimic", Romulus Feneș la „Merlin", Victor Crețulescu pentru „Teatrul în vremea lui Nero și Seneca" și multe altele, care au transformat spectacolele respective, prin calitatea viziunii plastice propuse, în adevărate evenimente artistice. „Punerea în pagină" a unor asemenea creații se bucură la această trienală de o inspirată demonstrație de profesionalism, privitorul fiind atras, prin materialul documentar atașat, să pătrundă și în laboratorul creației scenografice. O realitate captivantă, valabilă atît în cazul scenografiei de teatru, cît și al celei de film și televiziune.

Ne-a făcut plăcere să ne reîntîlnim cu una dintre ultimele realizări scenografice ale cuplului Radu și Miruna Boruzescu, pentru spectacolul „Atlantida" de Chaillot montat la Paris. După cum, o surpriză notabilă o constituie grupul celor șase scenografi basarabeni, care apar astfel pentru prima dată integrați ambianței artistice românești într-o manifestare oficială cu caracter republican.

Vasile Rotaru : „Buzunar cu pîine", de M. Vișniec

Un tronson aparte în expoziție îl ocupă, cum este și firesc, scenografia de televiziune. Un domeniu în care problemele au o complexitate și o dinamicitate deosebite, unde capacitatea creativă este solicitată intens, iar confruntarea cu publicul este permanentă și severă (prin capricii !). Nume care defilează, de regulă, rapid într-un generic pe un ecran de televiziune, scăpînd multora, deși contribuția lor este adesea meritorie, apar astăzi în contact nemijlocit cu publicul în cîteva reprezentări de excepție — Paul Isac, Szantai Eva, Anton Stelia, Drigissa Petru, Virgil Popa, Zamfir Pasula, Teodora Dinulescu...

Scenografia de film, prin natura și dimensiunile ei, nu putea fi prezentă decît cu piese de detaliu, machete parțiale ori imagini fotografice „din decor". Dincolo de unele piese de recuzită din filmele cunoscute ale lui Sergiu Nicolaescu (armuri, trenuri, chivoturi, mobilier), impresionează efortul artistic reconstitutiv al arhitectei scenograf Adriana Păun și al colaboratorilor săi pentru filmul „François Villon". Un binemeritat loc, sugestiv susținut de materialele expuse, îl ocupă creația scenografică și recuziteră a filmului de animație, care deține la noi un soi de supremație a Cenușăresei. Dar prestația și consecvența artistică în acest domeniu a unor Ion Truică, Isabela Petrașincu, Luminița Cazacu, Mioara Buescu, T. Apahideanu sînt totdeauna o pledoarie pentru valoare.

Corneliu Antim

Vassa 100

Ion Cojar și Naționalul bucureștean au cîștigat pariul pus în 1988, la premiera „Vassa Jelesnova" de M. Gorki. Spectacolul a ajuns la venerabilul număr 100, proaspăt, actual, valoros, adevărat eveniment teatral. Cîștigarea pariului a fost determinată, desigur, de trupa actoricească, arzînd strălucitor în creuzetul marii performanțe, în retorta măiestriei artistice — dînd în clocot creator ! Este un spectacol în stil american, cu atmosferă americană, așa cum l-a scris Gorki, cu eroi ruși decrepiți, în agonie („lume sortită pieirii"), într-un spațiu specific rusesc, dar pe care și l-a dorit pus în scenă foarte americănește ! Regizorul Ion Cojar a ghicit dorința lui Gorki și i-a îndeplinit-o... A izbutit în magica lui îndrăzneală de-a uni personaje și vieți rusești, cu personaje și vieți americane, într-un univers existențialist general mapamondic, într-un **capitalism bolnav fără frontiere,** viabil la începutul secolului nostru, dar și la sfîrșitul acestuia — mizerabil și înălțător — adică... astăzi ! Este, deci, un spectacol al nostru (și al lumii), al zilelor noastre, pline cu negustori înmulțiți (și-mburgheziți) ca ciupercile, fiindcă este bîntuit de bucuriile și durerile, de fericirile și suferințele, de viața și moartea **negustorilor** de ieri (ajunși bancheri), **negustorilor** de totdeauna, care trăiesc și mor într-o sărăcie egală bogăției lor, adunată lacom și mîrșav, care trăiesc și mor respectînd cutumele junglei, care trăiesc și mor asfixiați în mocirla caracterului fără ... caracter (ceilalți, corecți și normali, nu rezistă, falimentează). Este epoca negustorilor neghiobi, orbi, surzi, neoameni, criminali... iar spectacolul gorkian-cojarian tocmai pe astfel de negustori (îmburgheziți, nu și cu har aristocratic) îi plesnește peste moravurile și malversațiile lor, îi dezbracă de aparențe și ni-i arată goi în esențele lor !

Vassa este, aici (prin Florina Cercel), o obeză chintesență a negustorului îmburghezit, dar fără har aristocratic, este o ființă crudă, rapace, tiranică, ipocrită, singură, fricoasă (în curajul ei nebun), este o mare grămadă de **voință,** care se rostogolește peste toți cei din juru-i, o avalanșă de încrîncenare, o criminală... Dar, înainte de toate, este **om,** cu virtuți și păcate (ne)obișnuite, cu sentimente (ne)obișnuite, cu credință și păgînitate, cu gingășii, refulări și umiliri, omul-**forță,** omul-**putere,** omul-**aer,** fără de care cei din juru-i slabi, leneși și viciați, ar pieri ! În duritatea ei, ea vrea binele și fericirea celor dragi, familiei, în fanatismul ei negustoresc știind că binele și fericirea în viață și pe pămînt (ba, și-n viața de apoi, în ceruri) se cumpără cu mulți, foarte mulți bani. Și că poți rezista doar fiind dur, mojic, bădăran, insensibil... Florina Cercel ne copleșește cu această Vassa, cu această femeie-**afacerist,** născută pentru afaceri, cu talent mult, ba chiar cu geniu, trăind pîrjolitor destinul ei de **patron** atît de contemporan ! Un rol care-i conferă blazonul de mare actriță...

Un joc dens colorat, pe o partitură generoasă, descifrată cu virtuozitate, dezvoltă la altitudinea sa de autentic monstru sacru George Constantin, în fratele Vassei, pușlamaua Prohor, spectatorul regretînd cînd personajul iese din scenă, ceea ce spune totul despre prestația acestui original actor. Are datele necesare unei creații reușite și Olga Delia Mateescu, în nora Vassei, distinsa, rafinata, hotărîta și bonoma Raquel, femeie paralizantă și demnă vizionară a unor timpuri noi, sănătoasă moral. Lasă urme adînci și persistente în conștiința estetică a spectatorului, prin exactitatea portretizării și prin cele mai fine nuanțe (care redau zbuciumul sufletesc) conferite personajelor întruchipate (permanent ostracizate, claustrate și torturate, dar fiecare în alt mod), pîndite de liniaritate, salvate prin bogată diversitate, actorii Tamara Crețulescu (blazata și maladiva, cu răbufniri lucide, Natașa), Magdalena Cernat (tumultuoasa și excesiv sensibila, pasionala pasăre cu zbor frînt, Ludmila), Rodica Mureșan (Ana, spirit malefic, suflet uscat, un fel de cîrtiță a familiei sau șobolan, care sapă din umbră galerii nevăzute), Gheorghe Cozorici (decrepitul soț al Vassei, Serghei, putred de depravat, moartea lui ciudată fiind o ușurare pentru familie).

Vlad Andrei Orheianu

Crainici și rezerviști (I)

Cap luminat — se vede doar cu ochiul liber ! — Răzvan Theodorescu putea să-și facă o echipă de crainici după chipul și asemănarea sa. Pentru impresia artistică și pentru a închide gura unor contestatari de profesie — cu modestie, vreau să fiu și eu plasat aici — a recrutat oameni noi la vremuri noi, dar, ca orice conservator, adică fesenist, a reținut și din vechea gardă, fiindcă nu voia să rupă definitiv cu un trecut pe care-l valorifică ori de cîte ori are prilejul. Ne-au părăsit (mai bine spus, ni s-au ascuns vederii!) George Marinescu, înflăcăratul zilelor revoluției, lucrînd cu același zel și pentru unii și pentru alții, Petre Popescu, sobru și parcimonios ca un recrut, Ilie Ciurescu, cîntăreț de palat și voiajor prezidențial, a cărui voce întuneca ecranul ori de cîte ori intra în priză. Nu s-au retras încă Victor Ionescu, Dumitru Graur, Florin Mitu, Felicia Meleșcanu, Cornelius Roșiianu, Cristina Bota și a fost distribuită parțial Delia Budeanu, atunci cînd nu e de serviciu la microfonul Pieței Revoluției. O parte din aceștia se chinuie să țină trena televiziunii, o alta aleargă să nu scape trenul celebrității de moment. Cît îl privește pe Florin Mitu, zece revoluții să vină și tot acolo va rămîne, fiindcă citește corect tot ceea ce i se pune sub ochi, fără să dea lecturii un suflu afectiv. Asemenea lui a rămas în tranșee și Dumitru Graur. Numai că numele său predestinat îl ajută să gliseze între regnuri și să ciripească într-o limbă în care numai Dumitru Pelican îl mai înțelege uneori. Colegul acestuia din urmă, Ilie Dobre, chiar îl adoră. Graur pare să-i fie maestru în domeniu, altfel nu l-ar imita cu atîta dezinvoltură. Șochează, firește Ilie Ciurescu. El nu numai că se leapădă de trecut, neputîndu-se încă acredita la Cotroceni — e acolo o privighetoare strecurată în stolul cucuvelelor ! — cum ar fi fost firesc, dar, în plus, își ascunde chipul — adică în minus — trimițîndu-ne în auz numai vocea sa dogită, inconfundabilă, care se înscrie în sunete de aur într-o epocă din același metal prețios. Un an și ceva cît a stat la cutie s-a inițiat în alt domeniu, astfel că azi ne desfață cu filosoficalele sale întru călărie, polo, volei, karate etc, fiindcă nimic din ce mișcă sub cupola sportului nu-i este străin. Sigur, decît cu Cornel Pumnea la risc — îți trînteste adevărul pe program cînd ți-e lumea mai dragă — mai bine cu Ilie Ciurescu la microfon, fiindcă s-a specializat de mult în mistificări și gogoși de tot felul, încît se poate deja privatiza în cadrul televiziunii, și așa cu vistieria secătuită. Or, pentru Ciurescu nu-i nici un efort să joace după cum i se cîntă. Cu Cornelius Roșiianu e mai dificil. Cînd se îmbată cu parfum de trandafiri intră într-un delir lingvistic năucitor, încît numai Victor Ionescu îl mai poate eclipsa. Căci aici e bătaia peștelui, în preajma rozelor, unde au mușcat din momeală mai mulți, iar unii, zbătîndu-se prea tare, au intrat de-a dreptul în cadrul rezerviștilor. Gabriela Neagu e una din victime. Știe el Roșiianu ce știe de dă o anumită intonație textelor venite de la Cotroceni. Trecut o vreme pe linie moartă, a reintrat iarăși în prim planul actualității, dar și al **Actualităților,** aruncînd peste bord un tînăr fiindcă pur și simplu a îndrăznit să fie obiectiv în privința unor evenimente la zi. Nu, nu-i permis ca Radu Cosarcă să aibă altă coloratură, trebuie să fie un om de echipă, să respecte opțiunile de la cel mai înalt nivel. Nu acum, ci cu mult mai înainte era nevoie să fie debarcat, ca să fie de exemplu și pentru alții. Poate vor învăța între timp ce să dea pe post și, mai ales, cum să prezinte știrile ca atare. Iată, spre exemplu, înlocuitorul său, și-a demonstrat iute iscusința cu prilejul premiilor oferite de Uniunea Scriitorilor. Secvențele filmate la Casa Vernescu au fost difuzate imediat după altele care aveau în prim-plan un borfaș. Există vreo legătură între cele două imagini ? Noi nu am făcut-o, dar, dacă Roșiianu s-a gîndit la ceva, s-ar putea chiar să fie fericit că a mai dat o lovitură opoziției. Oare, cui o fi voit să-i facă plăcerea ?

Marius Tupan

Cea mai verde insulă

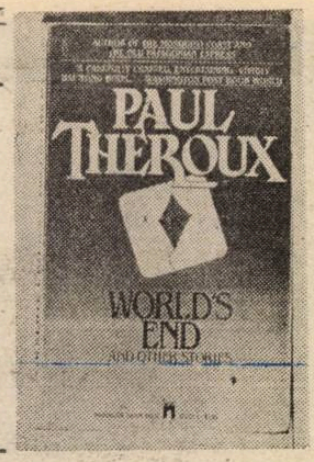

Autor al aclamatelor **Mosquito Coast** și **The Old Patagonian Express**, Paul Theroux își strînge în **World's End** nuvelele publicate mai întîi, conform obiceiului de peste Ocean, în marile reviste, în cazul de față „Harper's Magazine", „The New Statesman", „The New Yorker" ș.c.l. La fel proceda un Vonnegut în tinerețe, pentru motivul declarat al asigurării subzistenței și al acumulării de rezerve (financiare, afective, narative) în vederea redactării „marilor cărți". De fapt, în America este foarte profitabil, mai ales din punct de vedere publicitar, să-ți plasezi textele în reviste prestigioase și, pentru a „intra" în aceste pagini, concurența e foarte dură. (Nimic nou sub soare : Martin Eden din romanul omonim proceda la fel...). Nici publicații, precum **Playboy** nu sînt evitate, ba chiar dimpotrivă. Un Marquez bunăoară este clientul lor constant, ceea ce sugerează destul de evident diferența de atitudine (și aptitudine !) a marilor scriitori profesioniști față de contemporanii noștri autohtoni. Cîți dintre aceștia ar publica în **Prostituția** (200 000 exemplare) ? Dar, nu ! Șaizeciști, șaptezeciști, optzeciști, și parte din nouăzeciști preferă „Contemporanul", „Luceafărul" și altele...

Totuși, nici în Statele Unite nu-i suficient să-ți vezi publicate textele în revistele cu tiraj mare pentru a dobîndi liniștea sufletească și socială, plus independența economică, care să-ți asigure climatul corespunzător **scrisului** propriu-zis. Același Paul Theroux consacră, în finalul antologiei sale, nu mai puțin de 5 (cinci) pagini mulțumirilor pe care le aduce sponsorilor săi, de la John Simon Guggenhain Memorial Foundation (care i-a acordat o bursă de un an, prelungită apoi la doi ani) pînă la anonima doamnă Mabel Nittish, care i-a procurat... o bicicletă. Mai mult, sînt amintiți toți rectorii, decanii și șefii de catedră care i-au trecut cu vederea absențele de la colegiul unde era „visiting professor", făcîndu-se că predă literatura comparată. Literatura fără toți acești sponsori și sponsorei, este de neimaginat în Occident. Și funcționează ! Spre deosebire, în Valahia, Cristian Popescu, înainte de a fi sponsorizat de vreun „Coleus", se mulțumește — așa cum singur o declară în chiar revista „Luceafărul" — să fie „sponsorizat de Dumnezeu", iar Daniel Bănulescu încă mai speră să facă rost de fonduri și de sală pentru a sa nebunească expoziție... de poezie, cu fostele amante și noile texte expuse în vitrină...

Ei, și ce produce oare atît de sponsorizata literatură occidentală ? (Că veni vorba, nu toți autorii au nevoie de fonduri acolo, în Vest. Wallace Stevens, de pildă, era, el însuși, vicepreședintele unei companii de asigurări. Stau și mă gîndesc : oare Dl. Isărescu scrie poezii ? Eventual pe noile bancnote de 5 000...). Produce cărți. Cărțile, dacă editorii hotărăsc cum că ar fi bune, sînt sprijinite de mari campanii publicitare, impuse de piață și, apoi, vîndute. Firesc. Scriitorii capătă consistente drepturi de autor, dobîndesc faimă și o anume lejeritate a vieții (alta decît cea descrisă agonic de Kundera), care le permite să scrie în continuare. Dacă ei reușesc să nu se apuce de droguri și dacă nici SIDA nu-i răzbate, trăiesc ani mulți și fericiți, scriind și iar scriind.

Scriind nuvele, ca acest Paul Theroux. Spicuiesc din titlurile sale : **Zombies, Ghețăria Imperial, Algebra, Aventura engleză, După război, Vorbele-s fapte, Mînciunei rasei albe, Portretul unei doamne** și, sursa titlului acestui articol, **Cea mai verde insulă.** Theroux construiește scenarii pentru umanitatea americană cutreierînd lumea (Africa, Germania, Corsica, Porto Rico ș.a.m.d.). Un fel de **Innocents Abroad**, cum s-a și sugerat de altfel de către o anumită parte a criticii. Cinismul său este, totuși, uimitor de comprehensiv, fără a devia în poezele. Își iubește idioții (personajele, adică), le mai dă cîte-o palmă și, finalmente, este destul de mîndru că e american și că, pe oriunde s-ar duce în lumea asta largă, face ce face și rămîne tot american, asemenea protagonistului din nuvela cea mai amplă, **The Greenest Island.** Mai mult, acesta se și întoarce în America, după aventura sa portoricană, ceea ce face și Jerry Benda din **White Lies**, variantă super-parodică la **Out of Africa.** Fie pizza cît de rea, tot mai bine-n America, nu ? Cu un umor fin este privită și babușca Engliteră, în **The Odd-Job Man**, în care un umil profesoraș universitar american încearcă marea (literaturii) cu degetul (pătat de cerneală) în conservatorul Regat. **Volunteer Speaker** narează alienarea progresivă a unui cuplu de funcționari diplomatici aflați în Germania, iar **Portrait of a Lady** lumina stupidă în care-i apare Parisul, unui modest amploaiat din Boston . **Words Are Deeds** este consacrată unui eșuat în căsnicie care răpește o nouă soție dintr-un restaurant corsican de mîna a doua, chiar de sub privirile șingerosului soț și padrone aflat după tejghea.

Nimic spectaculos de altfel în tematică, dar o foarte inteligentă percepție a umanității mediocre aflate în căutarea unei determinări superioare. Cartea nu deviază în pedagogic, fiindcă Theroux nu se înghesuie să ofere soluții ori să profețească cine știe ce resurecție ulterioară. În plus, își permite și mici recitaluri stilistice, precum în cuplul de texte **Zombies** și **The Imperial Icehouse**, meditații deloc patetice asupra artefactorului confruntat cu propriul său artefact.

Una peste alta, o lectură rafinată, dar nu excesiv de condescendentă, a întîmplărilor de toată mîna, într-o carte care — fără a sparge geamurile librăriilor — consolidează reputația unui autor pe bună dreptate... sponsorizat.

Dan-Silviu Boerescu

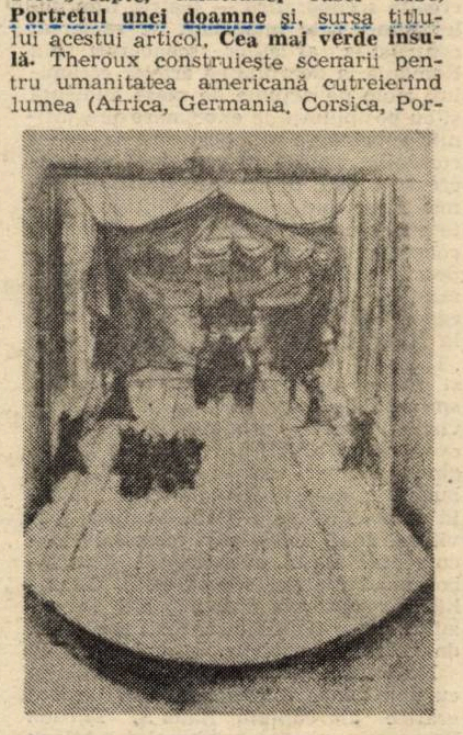

Virgil Miloia : Schițe decor la „Răceala" de Marin Sorescu

dosar: suprarealismul

PAUL ELUARD

Căutarea verbului

Paul Eluard este, cu Aragon și Breton, unul din fondatorii suprarealismului. El va fi ultimul care se desparte de Breton, în 1939, la întoarcerea din călătoria efectuată de acesta în Mexic, unde îl întîlnise pe Trotki. Dar timp de aproape douăzeci de ani, el va rămîne umbra discretă a lui Breton, mai grijuliu de propriile sale cercetări poetice decît de alternanța de scandaluri și excluderi în care suprarealismul își găsea paradoxala sa coerență.

În 1920, Eluard întemeiază revista **Proverbes**, participă la cîteva manifestații dadaiste, unde primește, în general, loviturile destinate altora. Ruptura cu Dada se produce în 1922 : Breton adună în jurul revistei **Littérature** (seria nouă) pe suprarealiști, cu Eluard în frunte. Eluard nu-și va întrerupe colaborarea la **Littérature** decît ca să întreprindă, fără să prevină pe cineva, o călătorie în jurul lumii, care arată măsura popularității sale : se și crede în apariția unui nou Rimbaud.

La întoarcere, Eluard îi regăsește pe Breton și Aragon ca să întemeieze **La Révolution Surréaliste**, al cărei prim număr apare în decembrie 1924, înlocuind defuncta revistă **Littérature.**

1924 este și anul publicării **Mourir de ne pas mourir.** Eluard va da apoi cîteva poeme la **Clarté**, va publica **Capitale de la douleur** în 1926 și **Les dessus d'une vie ou la pyramide humaine.** În noiembrie 1926 Cei Cinci (Aragon, Breton, Eluard, Péret, Unik) îi exclud pe Artaud. Vitrac și Soupault înainte de a proclama adeziunea lor la Partidul comunist.

În 1930 apare **Immaculée Conception**, prima operă comună a lui Eluard și Breton. Eluard participă apoi la redactarea fituicilor împotriva expoziției coloniale din 1931, amintește, în „certificatul" pe care-l dă lui Aragon cînd părăsește grupul suprarealist, fraza lui Lautréamont : „Toată apa mării n-ar ajunge să spele o pată de sînge intelectuală", înainte de a părăsi partidul comunist în 1933. Pînă la război, Eluard va mai publica : **La rose publique, Nuits partagées** (1935), **Les Jeux fertiles** (1936), **Les mains libres** (1937), înainte de a redacta cu Breton **Le Dictionnaire abrége du surréalisme** (1938). Războiul din Spania mai întîi, rezistența apoi, precipită evoluția lui Eluard. **Poesie et verité, Dignes de vivre, Au rendez-vous allemand** n-au nimic comun cu suprarealismul ; îngrijorătoarea înclinare a lui Eluard pentru un umanism din cele mai serbede își găsește concluzia în **Les poemes politiques** și **Une leçon de morale** (1949).

Breton și Eluard în travesti

Despărțit de Breton, Eluard va publica totuși în 1947 o admirabilă incantație erotică, **Corps mémorable** și **Le Phenix**, în 1951, unde se regăsesc ecourile slăbite ale celor mai frumoase cîntece de dragoste din marea epocă suprarealistă.

Ecouri prea repede stinse : Eluard moare în noiembrie 1952. Spectacol suprarealist ? : Din oră în oră radioul a oferit ca hrană, mulțimii, evoluția agoniei poetului, trist omagiu rezervat, de obicei, mareșalilor ieșiți la pensie și campionilor ciclești. Fără pic de îndoială, ascultătorii au ignorat cu toții, sensul cuvîntului amor-nebun.

BENJAMIN PERET

Anarhist absolut

A fost prietenul lui Breton și a rămas poate cel mai apropiat de el în timpul întregii istorii a suprarealismului. La moartea sa, atacat de George Huguet în termeni deosebit de jignitori, el își găsi apărători înfocați, care s-au dus să-l pălmuiască pe cel care îl defăimase. Péret a fost unul din suprarealiștii cei mai puri și cei mai duri. Acțiunea antireligioasă a grupului, scandalul permanent, cercetările poetice datorează mult acestui om secret, a cărui operă este, în final, dominată prin tandrețe și umor. Opera lui Péret este rară : el a refuzat întotdeauna să fie un succes de librărie. Și, malițios, publica în fiecare volum toate volumele precedente. **Le gigot, sa vie, son oeuvre**, pe care l-a editat Eric Losfeld, conține aproape tot ce-a publicat Benjamin Peret. Cea mai bună parte a operei sale, alături de poeme admirabile, e constituită din basme fantaste, umorale, minunate, ele se numesc între altele : **Il était une boulangère, Au 125 Boulevard Saint Germain.** Nu din întîmplare Benjamin Peret a făcut o antologie a basmelor populare din America de Sud.

Benjamin Peret a refuzat întotdeauna să se alăture unei coterii sau alteia ; a făcut războiul din Spania în rîndurile P.O.U.M.-ului anarhist și a provocat scandal publicînd, în Brazilia, unde se afla, **Le deshonneur des poètes**, al cărei titlu răspundea culegerii colective a poeților din rezistență, **L'honneur des poètes** și în care protesta împotriva înregimentării poeziei, chiar dacă era făcută pentru o cauză dreaptă.

Benjamin Péret rămîne un exemplu al revoltei fără concesie și opera sa scandalos ignorată, este una din cele mai frumoase pagini ale suprarealismului.

Traducere de D. St. Rădulescu

Dumitru Georgescu : Decor la „Domnișoara Cristina" de Gib Mihăescu

Urmare din pag. a 16-a

Misiunea lordului Glouster

reale — toate celelalte decurg astfel de la sine.

— Poți schimba lumea, așadar accentuă doctorul.

— Însă la realitatea numită Jeanne, domnii nu s-au așteptat ! spuse Nicolas cu o satisfacție amară în glas. Jeanne nu intra în planurile lor absolut deloc și — odată ce am făcut această descoperire, pe cînd, aplecat deasupra cărților, mă stingeam încet de tuberculoză, într-o mică mănăstire din Codrii Ardenilor, uitați de lume și părăsiți de Dumnezeu — am putut să cred în reîntoarcerea Jeannei.

— Astfel v-ați îndeplinit deci misiunea.

Bernheimer dădu din cap aprobator, în timp ce mașina opri în fața intrării de la Sportfeld.

— Da, spuse Nicolas.

Doctorul îl privi cu atenție. Nicolas era cu adevărat un englez tipic. Îi amintea de fotografiile făcute colonelului Lawrence.

— Mă duc să iau bilete, spuse Bernheimer. Între timp parcați automobilul.

Mergînd spre casa de bilete, simți deodată că totul se schimbase. Ceva nou plutea în aer. Nici o îndoială — undeva, în Domrémy. Fecioara se pregătea. În jurul ei se și adunaseră tinerii săi paladini, bărbați, precum acest Glouster. Săbiile lor înscriau nevăzut pe cerul Europei cuvîntul „Orléans".

— Două bilete, vă rog, spuse Bernheimer.

— De ce două ? întrebă domnișoara de la casă. Mai așteptați pe cineva ?

Doctorul Bernheimer îi aruncă o privire și se întoarse.

În arșița albă, dogoritoare, a amiezii, vastul loc de parcare, betonat, din fața stadionului era gol, complet gol.

„Desigur, gîndi doctorul, n-a sosit încă clipa, așa spusese Glouster".

Și cu un zîmbet amabil și bizar se adresă casieriței :

— Dați-mi totuși două !

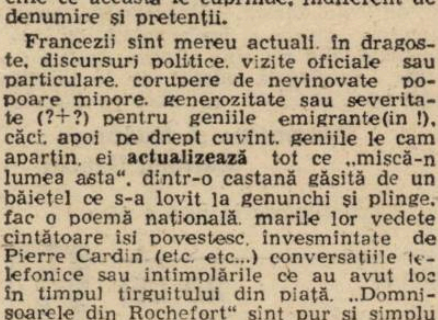

Valentin Călinescu : Decor

DOI POEȚI CHINEZI

JIDI MAJIA

Adormitele corzi

Dacă pădurea ar fi fost o mare
îmbelșugată
El s-ar fi aruncat în adîncuri
Trăgîndu-și sufletul pe marginea
țărmului
Coliba este asemenea unei nave
Eșuate înspre colțul sudic al pădurii
Spre colțul nordic al cîmpiei
Ancorată într-un imens port
Ciinele ațipit cu spatele arcuit
Desenează un cald și unduitor semn al
întrebării
În fața nopții de dincolo de foc
El doarme în
Coliba ce miroase a păr de femeie
Și a prune
Un vis ca o apă se insinuează tiriș
în jurul
Întunecatei sale coroane
Și în lumina zilei frumoasa umbră a
căprioarei
Nu mai plutește de atunci
Apoi, el începe vînătoarea, umerii îi
sînt acoperiți
Cu atît de multe aurite frunze de
toamnă căzute
Dar nu trage, ci îi urmărește
Dansul pe un deal din China de
Sud-Vest
Și ar fi dansat și el
Dar cum, căci pe un braț el are capul
soției sale
Și cel al copilului pe celălalt braț
Două mici porturi
Doar în gînd pare a fi în stare
Să se miște ușor cum vînătorii din
vechime
Fluierînd melodios
În timp ce nocturna păduricii
nemărginite
Se furișează ușor din fruntea sa

Un yi vorbește focului

Tu, care ne dai nouă sînge și pămînt
ne dai nouă
Întins dincolo de vechea istorie a
omului
Tu, care ne dai nouă profunzime și
consolare ne dai nouă
Care lași urmașii să se asemuiască
strămoșilor în umbre
Lăsînd ființărilor tandrețe și blîndețe
Tu, care ne faci să simțim compasiune
și zeitate să înțelegem
Ocrotește-ne respectul de noi înșine
Tu, care te ferești a-i răni pe alții
Ești abținere, chemare și vis
Tu, care ne oferi nemărginita bucurie
Ce ne lasă să cîntăm spre deliciul
inimilor noastre
Noi nu vom trăda nici cea mai mică
neplăcere
Cînd vom părăsi această lume
Dar fie că vom fi bogați, fie săraci
Ne vom îmbrăca sufletele
În veșnice straie

Daniela Trandafir : Personaj din „Furtuna"

Cîntec popular

De la piață oamenii s-au întors acasă
Dar poemul meu nu s-a întors
A fost văzut purtînd un lanț aurit
Sub streșinile unei răscruci în amurg
Beat
Așteptînd descurajat

Oile ce au pășunat pe dealuri sînt
de-acum în țară
Doar poemul meu nu s-a întors
A fost văzut de berbecul din fruntea
turmei
La apusul soarelui
Privind revărsarea cascadei
Încercînd să plîngă
Singur și bolnav de inimă

Vecinii din jur au adormit cu toții
Dar poemul meu nu s-a întors
Stau singur în pragul ușii așteptînd
Cine ar putea uita o asemenea seară ?

Contrast

Nu am nici un ideal
Deodată însă soarele prevestește
În spatele meu o primejdie
Văd un alt eu
Creștetul unui cap sprijinit pe noapte
și pe timp
Hrănindu-se din hrișca amară a lunii
Și văd că mîna mea nu este aici
Ci în întunecatele adîncuri ale
pămîntului
Înălțînd spre tării o floare de os
Ce poate chema
Sufletele strămoșilor

Văd un zid învechindu-se în strălucirea
soarelui
Și toate proverbele sînt înecate în
băutură
Văd cum ritmul muzicii caută adăpost
în lina oii
Un cîntăreț căutînd cu vîrful limbii
sale de flamă unduitoare
Pămîntul transcendental

Eu nu sînt aici căci există un alt eu
Mergînd în direcție opusă.

AI QING

Pe ruinele orașului antic Jiaohe

Miraj să fie oare ? O caravană taie iar
orașul
pătrunde în mulțime și zurgălăii
cămilelor
animă străzile și viața se revarsă
dintr-o dată.
Atelaje strălucitoare trec în șir indian.

Nu ! Palate fastuoase și splendide
pavilioane
în praf căzute sînt pentru vecie.
Tristețea despărțirilor și bucuria
regăsirilor
după mii de ani nu au lăsat vreo urmă
Cei rămași în viață se preocupă de
binele lor
Și nu mai așteaptă ca pămîntul să-și
destăinuie amintirile

Fereastra

În acele splendide zile
visez : ochii îmi stăruie asupra acestei
ferestre
ca și asupra ei...
În visele mele
o văd la fereastră sprijinită în coate
cu mîinile sub bărbia ei gingașă
cu ochii înduioșați
de amintirea gîndurilor sale

În ochii ei
un cer nemărginit se oglindește
iar culoarea cerului
este albastră precum visul meu
Pe cerul albastru
plutesc zdrențe de nori
În prelungirea privirii
ea vede chiar și umbra mea
Da, ea mă poate vedea
în acele splendide zile
căci și eu am văzut-o
în spațiul viselor ei

Acolo

Riu întunecat, cer întunecat
între tenebre
se-nșiră ici și colo
un miliard de lumini.

Totul este tăcut.
Doar acolo, dinspre lumini,
urcă fără oprire
scrîșnet de fier,
zarva orașului.

Printre lumini,
plutesc focurile roșii și verzi
lansînd secundă de secundă,
avertismente apocaliptice.

Riu întunecat, cer întunecat,
între tenebre,
se-nșiră ici și colo
un miliard de lumini.
Priviți :
acolo se zbate lumea umană.

Traducere de
Sorin Petrescu

moda, altfel

„Actualizarea" textelor (II)

actualizarea textelor nu este un fenomen ce apare numai impus de un regim politic. El e o reacție firească la meandrele vieții, e dovedit de mai toți artiștii lumii, din toate timpurile, mai ales de poeți („poezia este o experiență concentrată") și în special de cei ce scriu texte pentru **muzica ușoară**, în toate speciile ce aceasta le cuprinde, indiferent de denumire și pretenții.

Francezii sînt mereu actuali, în dragoste, discursuri politice, vizite oficiale sau particulare, corupere de nevinovate popoare minore, generozitate sau severitate (?+?) pentru geniile emigrante(în !), căci, apoi pe drept cuvînt, geniile le cam aparțin, ei **actualizează** tot ce „mișcă-n lumea asta", dintr-o castană găsită de un băiețel ce s-a lovit la genunchi și plînge, fac o poemă națională, marile lor vedete cîntătoare își povestesc, învesmîntate de Pierre Cardin (etc. etc...) conversațiile telefonice sau întîmplările ce au avut loc în timpul tîrguitului din piață. „Domnișoarele din Rochefort" sînt pur și simplu penibile (în ciuda distribuirii rolurilor) în ciuda studiilor, talentului și pretențiilor simbolice, sub umbrela **sansonetei** pălăvrăgesc despre subiecte usurele dar grațioase, mai cîntă, mai povestesc, își mai bat joc de străini, că adică **ei** sînt caraghioșii care le-au stricat **stilul** și dau un „cîntîsel" ce a înconjurat lumea, probabil datorită stupidității lui : „Gaston, c'est le téléphone qui sonne / Mais y a jamais personne qui repond".

Americanilor le este la îndemînă să reflecte **actualul**, în textele pentru muzică, marea forță pe care o asigură populația de culoare asigură o permanentă **actualizare** a oricărui text „cu cîrlig", chiar dacă el transmite credințe strămoșești, pline de religiozitate sau poate tocmai de aceea. Din puzderia de astfel de texte unele devin foarte iubite de receptori, de ascultători, mai ales atunci cînd în transmiterea lor, ca mesaj spiritual, intervin artiști valoroși. În jazz, **KULU SE MAMA** (sau **Juno Sé MaMa**) este un imn. „un binevenit sentiment de pace". Juno Lewis e cîntăreț vocal, maestru la tobe și compozitor. John Coltrane a fost și (rămîne) un geniu al saxofonului. Afinitatea dintre cei doi era veche și **KULU SÉ MAMA** a fost o actualizare a tot ce credeau ei despre ceea ce făceau. Nu numai bucata de jazz a rămas „clasic nemuritoare" ci și textul : **„Juno sé mama** a ajuns la mine prin tatăl meu / El m-a învățat ceea ce înseamnă **a fi** / Om. Individualitate. Putere / E un ritual dedicat mamei mele"... „În tinerețe am muncit / Și am visat / Am vrut să sculptez, să frămînt pămîntul / Cu mîinile mele. / Eu vorbesc cu mîinile mele. / Cine să mă învețe... nimeni. / Mi-am părăsit locul natal. New Orleans. / Oamenii mei nu erau familiarizați cu artele africane. / Eu voiam să construiesc, să spun. /"... „Eu, Juno, sînt născut tobosar. American. / Tatăl meu, un tobosar **tuxedo**" (jachetă neagră cu revere de satin, purtată în ocazii deosebite, de gală, oficiale sau un costum ce include jacheta specială, pantaloni negri cu lampas de mătase, lateral și cravată neagră sau fundă neagră). „cîndva un tobosar **tuxedo**, întotdeauna un tobosar **tuxedo** / Tatăl mamei mele a fost tobosarul unui căpitan"... „Centrul meu de Artă Afro-Americană va fi un cămin pentru cei fără de cămin / Viitori fii ai tobelor. / Coltrane se îndreaptă în această direcție / Un om care știe că direcțiile viitorului depind / de felul în care noi artiștii de astăzi / tăiem drumul".

Cu cîțiva ani în urmă, destul de mulți (vreo zece, cincisprezece, „anii trec ca apa") Tom Waits, roșcovan din cale afară (nu de culoare !) cucerește sau scandalizează America. „It depends on the point of view !", nici vocea lui bizară (**bizar** este cuvîntul care exprimă mai mult decît se poate explica în „cuvintele noastre simple" și niciodată nu se poate ști dacă e de bine sau de rău), nici cîntecele lui cu accente fierbinți sau nostalgice, n-au uluit ca textele scrise de el. Imitîndu-l, alții au cîștigat bani și glorii facile. Transplantată în Europa, muzica lui a creat dubii în apreciere mai ales datorită textelor. Reacția a fost interesantă, un fel de test : ori a fost iubit de la prima audiție ori n-a fost acceptat. Totuși, discurile lui s-au vîndut ca pîinea caldă, poate numai pentru a putea fi contestate, mai ales cel intitulat „Nighthawks at the Dinner". Ocupîndu-se de partea vocală, de pian și de chitară s-a ocupat și de texte, pe care le-a dorit expresii ale realității înconjurătoare. Optiunea a fost anunțată încă din titluri „Bere caldă și femei reci", „Ouă și cîrnat", „Nimeni", „Într-o noapte cețoasă" „Reportaj". „Ouă și cîrnat" are specificat, în paranteză, pe coperta discului : „Într-un Cadillac cu Susan Michelson" și apelează și la părerea unui cor „bufnițe de noapte la cina de aniversare a 49 de ani ai Emmei, / e un **rendez-vous** al străinilor în această seară în jurul urnei de cafea / toți țiganii care ciopîrțesc, însomniacii / acum toate ziarele au fost citite, acum chelnerița a spus / **ouă și cîrnat** și o margine de pîine prăjită / ...ce fel de plăcintă dorîți ?". **Corul :** „secțiunea clasificată nu oferă nici un fel de indicație (direcție) / e o cafeină noroasă pulverizată într-un nor de nicotină / acum atingerea degetelor tale persistă arzînd în memoria mea...". În „Reportaj" (succesul fiind **demențial, bestial,** după părerea tinerei generații) grosolănia e acuzat remarcabilă : „cumnatul meu era acolo, și-a înscris semnul **tattoo**, în asfaltul albastru, era în Malibu / Liz Taylor și Montgomery Clift / venind cu un ritm îndrăcit / ...Au fost primite toate înregistrările lui Stan Goetz, / n-am obținut nici un Smother Brother / așa că **I combed back my Detroit...**"

Cea mai formidabilă **actualizare** a unui text, a unei comunicări, e culeasă din „alesul" program al T.V. române și e transmisă de o mare personalitate politică **actuală.** Cine o recunoaște nu cîștigă nimic dar are dreptul să zîmbească (e puțin ?) : „Chestiunea primordială este escaladarea conflictului politic, în vederea parteneriatului pentru colaborarea împreună a tuturor partidelor, indiferent de culoarea politică".

Corina Cristea

ALFRED ANDERSCH

ALFRED ANDERSCH, scriitor german (1914—1980), unul din reprezentanții de seamă ai „Grupului '47".

Deși închis în anul 1933, pentru mai mult de șase luni, în lagărul de concentrare de la Dachau, ca șef al tineretului comunist bavarez, Andersch respinge ulterior cu fermitate ideile comuniste, mai ales în romanele sale „Zanzibar sau ultimul motiv" („Sansibar oder der letzte Grund") și „Cea roșie" („Die Rote").

În timpul celui de-al doilea război mondial se află pe front, de unde dezertează în 1944, fugind la americani.

Editează, după 1945, revistele literar-politice „Der Ruf" și „Texte und Zeichen". Din anul 1948 lucrează pentru o lungă perioadă la Radio, desfășurînd o fructuoasă activitate ca autor de piese radiofonice și critic. În 1952 apare mult discutatul său roman provocator „Cireșele libertății" („Die Kirschen der Freiheit"), cu un pronunțat caracter autobiografic, în care Andersch relatează și justifică evadarea din armata nazistă.

Este autorul unei serii de eseuri, studii critice, însemnări de călătorie, piese de teatru, nuvele, schițe, povestiri. Stilul său narativ realist excelează în precizarea detaliilor. Alfred Andersch avînd o deosebită predilecție pentru episoade cotidiene banale, cu un final cu totul neobișnuit și neașteptat.

Miruna și Radu Boruzescu : Decoruri și costume la „Atlântida" de Chaillot

MISIUNEA LORDULUI GLOUSTER

În inima orașului Frankfurt, colț cu localul gării principale și Bibergasse, se afla pînă mai deunăzi o dugheană cu cîrnăciori. Puteai să cumperi de acolo cîrnați fripți, cîrnăciori de vită sau delicioșii „Frankfurter" și să-i mănînci stînd în picioare, sprijinit de tejghea, privind la forfota din jur.

Pe 13 iunie, cam pe la prînz, Nicolas se afla aici, avînd în față, pe o mică farfurie de carton, un cîrnat fript pe care pusese mai întîi muștar, întrucît era prea fierbinte pentru a-l apuca cu mîna.

— Bun, nu-i așa ? îl întrebă un bărbat care gustase deja din cîrnatul său. Ar fi trebuit însă să luați unul fript mai bine.

— Mi-e totuna, răspunse Nicolas, împăturînd un șervețel de hîrtie și apucînd cu el cîrnăciorul. Oricum, cîrnați ca pe vremea mea nu mai există astăzi. Ăștia de acum sînt doar așa... o amăgire. Pe vremuri însă, în Burgundia, dacă ați fi văzut ce cîrnați erau !

— Da, da, pe vremuri..., spuse bărbatul. S-au dus timpurile alea...

Apoi adăugă curios :

— Burgundia ? N-am mai auzit. Unde-i asta ?

— Nu mai există de mult, pare-se — răspunse Nicolas posac, privind apoi cu admirație după un Buick-Cabriolet de culoare crem, care trecea pe Bibergasse. Am mai fost pe acolo de curînd. Acum partea aceea se numește cu totul altfel : Luxemburg, Belgia, Franța..., continuă el.

Bărbatul deveni deodată circumspect.

— Cînd ați fost în... în... ?

— Burgundia, completă Nicolas amabil.

— Hm... cînd ați fost deci în Burgundia asta ? își continuă celălalt întrebarea.

— Ultima oară în 1445, spuse Nicolas. Tare aș mai vrea să știu ce s-a întîmplat cu Burgundia. Dumneavoastră știți cumva ?

Bărbatul îl privi fix, în tăcere.

— Deh..., spuse el într-un tîrziu. Fiecare cu păsărica lui, dar dumneavoastră aveți un stol întreg. Își înfundă în gură și ultima bucată de cîrnat și își mototoli furios șervețelul.

— Vă bateți joc de mine ! Ziua-n amiaza mare !

Nicolas privi întristat în urma lui. Apoi, în timp ce-și minca cîrnatul, își pipăi duios vesta de mătase ripsată pe care și-o cumpărase dintr-un magazin de pe Goethestrasse. Și-o luase numai pentru că era fără mîneci ; îi amintea de cea din zale fine, pe care o purtase la Azincourt. Nicolas fusese un excelent spadasin și, cînd mergea la luptă, prefera întotdeauna doar vestele fără mîneci, care-i permiteau o mai mare mobilitate a mișcărilor.

Zîmbi, gîndindu-se cum îl eliberase pe Lancaster, care, îmbrăcat în fier din cap pînă-n picioare, fusese bătut zdravăn de francezi atunci, cînd îi scăpase sabia din mîini.

Aceeași aversiune a lui Nicolas față de armurile grele îl determinase să-și achiziționeze un mic automobil MG, roșu, pe care îl parcase acum în față, la Café Kranzler. Era foarte mîndru de faptul că MG-urile erau produse de industria din țara sa natală.

Furat de astfel de gînduri, deosebit de plăcute, nici nu observase că un domn îi vorbea.

— Scuzați-mă, spuse acesta, vă rog să-mi permiteți să mă prezint : Bernheimer. Doctor Bernheimer.

Nicolas se dezmetici brusc.

— Glouster, se prezentă el, înclinîndu-se ușor.

— Oh, un nume cunoscut, mărite Lord ! spuse doctorul Bernheimer. Sînteți desigur cel de-al șaptelea conte Glouster, care în timpul expediției militare a lui Heinrich al V-lea în Franța, cam pe la 1430, a dispărut fără urmă și nu a mai revenit niciodată pe Insulă ?

— Într-adevăr, spuse Nicolas cu răceală. Dar de unde știți... ?

— Am auzit puțin mai înainte, fără să vreau, discuția pe care ați avut-o cu bărbatul acela care a plecat așa de supărat, explică doctorul Bernheimer, zîmbind jenat. Și cînd apoi v-ați spus numele, nu mi-a fost greu să fac imediat legătura... Trebuie să știți că m-am ocupat puțin cu istoria familiilor englezești, adăugă el cu modestie.

— Oh, așa deci..., spuse Nicolas, devenind brusc curios. Îl privi cu atenție pe doctorul care purta un costum gri la două rînduri și care își pusese lîngă el, direct pe jos, două mape pline cu acte și lucrări. „Îmi amintește oarecum de Cusanus, pe care l-am întîlnit în 1440 la Trier, după ce citisem «De Docta Ignorantia»", se gîndi Nicolas. „Ce mult mi-a plăcut teoria despre contradicțiile sufletului omenesc, pe care însă nici ăsta de aici nu pare să și le fi armonizat — cu fața lui de ascet și cu ochii ăștia de muzician".

Între timp doctorul Bernheimer bea o sticlă de Coca-Cola.

— Cumplit de cald azi în oraș ! spuse el, împingîndu-și înspre ceafă pălăria de paie.

— Am putea să ieșim cu mașina undeva, în afara orașului, propuse Nicolas.

— Cel mai bine ar fi la Stadionul Sportfeld, consimți Bernheimer.

Se urcară în micul automobil, unde îngrămădiră și cele două mape și Nicolas acceleră cînd o coti pe Kaiserstrasse.

— Știți, aș putea să vă ajut în ceea ce privește Burgundia, spuse Bernheimer în timp ce treceau pe podul de peste Main. Practic, cu Burgundia s-a sfîrșit încă din 1477, cînd Carol cel Îndrăzneț a căzut în asediul de la Nancy.

— Cine a fost Carol cel Îndrăzneț ? întrebă Nicolas.

— Cum, nu l-ați mai apucat ? se miră Bernheimer. A fost cel mai de seamă om al Burgundiei. Ca militar însă a avut aproape întotdeauna ghinion.

— Interesant, spuse Nicolas. Din păcate eu am murit încă din 1445.

— Păcat, spuse Bernheimer cu o voce plină de regret, ați pierdut mult.

Apoi, privindu-l cu atenție pe Nicolas — zvelt, blond, un englez tipic —, continuă :

— Foarte în vîrstă nu puteți fi.

— Oricum, cincizeci de ani, spuse Nicolas. M-am născut pe 13 iunie 1395. Astăzi este ziua mea de naștere.

— Oh, felicitări ! Păreți însă mult mai tînăr !

— M-am fixat la treizeci de ani pentru această vizită.

Nicolas trebui să încetinească, deoarece șoseaua era blocată înspre Sachsenhäuser de două mărfare care se încrucișaseră.

— Conduceți excelent ! zise doctorul Bernheimer, în timp ce MG-ul gonea pe cheiul Mainului.

— Asta nu e totuși o artă, răspunse Nicolas, uitîndu-se la vitezometru. Mult mai dificil era de condus Omar.

— Cine era Omar ? întrebă Bernheimer.

— Armăsarul cu care am plecat la luptă în Franța în 1412. Era descendentul unui pur sînge arab, pe care tatăl meu îl cumpărase dintr-o călătorie în Trapezunt și-l încrucișase cu o iapă frizonă. La Orleans, Omar mi-a salvat viața. A trebuit să părăsim în grabă orașul, după cum știți..., adăugă el jenat.

— Orleans ! exclamă doctorul. Spuneți-mi, ați văzut-o pe Fecioară ?

— Jeanne ? spuse Nicolas, aruncîndu-i lui Bernheimer o scurtă privire piezișă, întunecată.

Apoi, pentru a schimba vorba, atinse în treacăt ziarul „New York Times" pe care îl avea în buzunarul de la jachetă și întrebă :

— Ce se întîmplă cu Coreea ?

— Și ce-o să se mai întîmple ! spuse doctorul Bernheimer grăbit. Americanii vor păstra Coreea, cum și voi ați reținut odinioară Calais-ul ca să-l destinați altor scopuri. Coreea însă nu este importantă. Mai bine povestiți-mi despre Fecioară.

Fără să-i răspundă, Nicolas o coti pe Forsthausstrasse, spre o stație de benzină, unde opri mașina.

— Douăzeci de litri ! se adresă el benzinarului.

Cît timp i-a făcut plinul și i-a controlat apa și uleiul, Nicolas a rămas la volan fără să scoată un singur cuvînt. Îi plăcea mirosul de benzină tot la fel de mult ca și mirosul de grăsime cu care își ungeau odinioară armurile, în taberele de campanie din Picardia.

Apoi, cînd o porniră din nou la drum, vîntul, care i se juca prin păr, nu se putea nicidecum compara cu cel al biruinței de la Azincourt sau cu cel al retragerii de la Orleans.

— Jeanne, însă, ar fi luat foarte în serios problema Coreei, spuse Nicolas însoțitorului său în cele din urmă. Am văzut-o pentru ultima oară la Rouen, pe cînd era dusă spre rug. După aceea am încălecat și am plecat de acolo, adăugă el foarte încet.

— Din cauza asta, deci, nu v-ați mai întors în Anglia ? întrebă Bernheimer.

Nicolas tăcea.

— Era o misiune, spuse el într-un tîrziu.

— Fecioara v-a încredințat-o ? Ați vorbit cu ea ?

— Nu, niciodată. Am văzut-o pentru prima oară la Orleans, ca învingătoare. Fața ei era luminoasă, ca o fantasmă. A trecut pe lîngă mine parcă în zbor. Am revăzut-o apoi la Rouen, la judecată. Nu era nevoie să vorbești cu ea pentru a-ți încredința o misiune.

— Ah, înțeleg. Și cum suna misiunea ?

— Retrage-te din toate, mi-a spus, păstrează-te numai pentru tine însuți și pregătește totul !

— Ce urma să pregătiți ? întrebă doctorul Bernheimer nedumerit.

— Reîntoarcerea Jeannei, firește, spuse Nicolas.

— Vreți să spuneți că ea revine ?

— Încă nu a sosit clipa, răspunse Nicolas. Dar va veni !

— Și v-ați îndeplinit misiunea ?

— Am pornit-o, atunci, călare, înspre est, relată Nicolas. În Franța nu puteam oricum poposi. Dar în ținutul Luxemburgului, care pe vremea aceea aparținea Burgundiei, am găsit o mică mănăstire unde m-am adăpostit. Acolo am citit scrierile lui Duns Scotus și Wilhelm von Occam, iar mai tîrziu pe cele ale lui Nikolaus von Cues. De aceea nu mă prea miră ceea ce e pe aici, adăugă el, arătînd înspre aleile străjuite de copaci, stațiile de benzină, stîlpii de înaltă tensiune și șinele de cale ferată. „Universalia sunt nomina", spuse el brusc, zîmbind sarcastic. Ideile nu sînt altceva decît cuvinte, înțelegeți, odată ce le începi poți apoi să faci ce vrei cu faptele

Prezentare și traducere :
Carmen Banciu

continuare în pag. a 15-a

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi, ISSN 1220—626 x
20 LEI

BIBLIOTECA „ASTRA"

SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri 10 iunie 1992 **21** (120)

Critica şi cenzura

Aceasta a fost tema Colocviului Asociației Internaționale a Criticilor Literari desfășurat în cursul săptămînii trecute la Neptun cu participarea unui mare număr de critici de pe toate meridianele, între care Robert André, președintele în exercițiu al A.I.C.L., Emmanuel Roblès, Jean Duback, M. Lagrange, Héléne Lenz (Franța), Neria de Giovanni (Italia), Jean-Luc Vauthier (Belgia), H. Bouraoui (Canada), R. Matuszewski, G. Lisowski (Polonia), Costas Valetas (Grecia), Nyilasy Balazs (Ungaria), Julio Conrado (Portugalia), Olas Jensen, Erna Moen (Norvegia), Ichiro Saito (Japonia), J. Garavito (Columbia), critica românească fiind reprezentată de Ov. S. Crohmălniceanu, Mircea Martin, Ioana Pîrvulescu, Cornel Regman, Maria-Ana Tupan și Laurențiu Ulici. Comunicările prezentate au reliefat diversitatea universală a fenomenului Cenzurii, cu motivații mai ales politice și ideologice în țările foste comuniste și în cele care au trăit sub alte regimuri dictatoriale, cu motivații economice, religioase sau morale în țările cu regimuri democratice, relevînd totodată particularitățile național-istorice pe care le-a cunoscut fenomenul de-a lungul evoluției culturii, în speță a literaturii mondiale. S-a văzut bine (și noi, românii ca și alții din jurul nostru o simțim din plin) că în locul cenzurii politico-ideologice — abolită odată cu răsturnarea regimurilor comuniste din Europa de Est — și-au făcut apariția alte forme de cenzură, nu mai puțin constrîngătoare, deși mai suportabile întrucît nu lezează întotdeauna în chip direct libertatea de exprimare a scriitorului. Așadar : cenzura economică — în țările din Est mai activă decît în cele occidentale ; cenzura morală pe fond religios — ilustrată recent prin cazul unui roman al marelui prozator portughez J. Saramago ; cenzura religioasă propriu-zisă — al cărei cel mai cunoscut exemplu este oferit de Salman Rushdie, autorul „Versetelor satanice", condamnat la moarte de fanaticii Islamului; apoi alte forme mai mult sau mai puțin vehemente de cenzură : etnică — față de accesul literaturii minorităților, lingvistică — față de literaturile scrise în limbi de circulație restrînsă, sexuală — față de literatura feminină, etc., etc. ; în fine formele involuntare de cenzură impuse de traduceri, editări ad usum delphini etc. S-a discutat de asemenea despre autocenzură, subliniindu-se caracterul ambivalent al acesteia în funcție de ceea ce o determină : benefică, atunci cînd răspunde unor exigențe proprii literaturii, respectiv conștiinței estetice a scriitorului și malefică atunci cînd se face ecoul unor presiuni extraliterare, în principal politice. Critica literară nu poate împiedica, desigur, manifestarea cenzurii în oricare din formele ei dar poate și trebuie să o detecteze, să-i demonteze mecanismele, să-i revele sensul deformator și prin asta, s-o descurajeze.

Diverse prin cazuistică și argumentație, unitare prin atitudinea generală față de cenzură, dialogurile purtate în cursul acestui Colocviu internațional au îmbogățit virtuala bibliografie a fenomenului în discuție și, în același timp, au izbutit să clarifice aspectele confuze deduse din chiar condiția semantică, la scară istorică, a noțiunii de cenzură. Ceea ce nu e puțin lucru, cu atît mai mult cu cît iluzia abolirii absolute a cenzurii — tentantă, poate pentru cei naivi — n-a făcut casă bună cu realismul și ordinea logică a examinării Critice a acestui „rău" care, după cum a remarcat unul dintre participanți, însoțește întreaga viață a individului și întreaga istorie a umanității.

„L"

EMINESCIANA

- Eminescu — repere germane
  de Dan Mănucă
- „În zadar rîuri în soare" — apel la dezlegarea unei enigme
  de Pius Kramar

în paginile 8 și 9

Rugă

fiind cu mine sufletul
clipelor pe care nu le am trăit
gust fără foame
numele lor nenumit

mi s-a părut că petrec
chinul celei
ce te născu și iți dete
somnul din sinii-i
doamne ascultă-mă
fără deloc să te minii
fără de umbra ți-o legăn
în brațele mele

vine o apă trimisă
de cine de unde
suie un înger
de care degeaba mă sperii

nu mă înecă
și nici nu mă lasă căderii
arată-mi că vine un capăt
blînd și curat
zilele du-mi-le
către un vîrf înecat

sau adu-mi aminte
de ierbi nepricepute
loc fă-mi în groapa cu șerpi
printre victime mute

Constanța Buzea

Vera Davidescu : Nud

STEPHANE MALLARMÉ — 150

în pagina a 16-a

În paginile 10–11 :

PRIMĂVARĂ UMBRIANĂ

fragmente de roman
de Adrian Popescu

În paginile revistei sînt reproduse lucrări ale studenților de la Academia Națională de Artă, lucrări expuse recent la „Galeria ANA". În pagina a 13-a, o cronică plastică referitoare la această expoziție.

Sorin Ilfoveanu : Natură moartă

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Mila 23, mila lui Dumnezeu

A 1 doilea braț de altădată, din antichitate adică, al Dunării, în Delta ei, se cheamă astăzi Gîrla Șontea și trece prin și pe lîngă lacuri cu sau fără nume, Nebunu, Furtuna, Ligheanca, scoțîndu-te, în cele din urmă, la Mila 23. Această Milă 23 este un sat de pescari înșirat pe malul Dunării Vechi, „departe de lumea dezlănțuită" a brațului Sulina astăzi deschis circulației navale numai între orele 10 și 15, din cauza navei „Rostock", ce ar cam fi trebuit să se nască, după nouă luni de gestație în apele tulburi și dulci ale Dunării Noi.

Lebedele, rațele și giștele (sălbatice, vezi bine), stîrcii cenușii, egretele și iar lebedele, rațele etc. te însoțesc pe Gîrla Șontea, mereu în bătaia puștii pe care n-o ai și nici n-ai vrea s-o ai.

Dar nu despre peisaje am vrut să vorbesc, ci despre satul de pescari Mila 23. Aici simți că timpul, dacă nu a încremenit, în orice caz înaintează cu pași foarte rari, televizorul color de la circiumă și berea Venus la cutie, expirată de-un an, nefiind decît sublinieri ale acestui fapt. Biserica e un fel de casă mai lungă, în capătul dinspre răsărit al căreia, s-a adăugat un turn. La ferestrele ei — perdelute curate, albe. Nu departe, lîngă o baltă rămasă de la cine știe ce inundație, stă să se rupă în bucăți biserica cea veche, asemănătoare celei noi, dar mai în vîrstă cu cîteva zeci de ani. Aici nu cred că există nimic care să fi rezistat o sută sau sute de ani, doar apa Dunării, mereu în trecere și ea. Casele sînt cochete, cu grădinițe și garduri din lemn sau din stuf. Circiuma e un adevărat club : fiind dotată cu televizor și băuturi scumpe, mulți locuitori, inclusiv copii, vin și se așază la televizor, aducîndu-și eventual sticla de bere, mai ieftină, de la o prăvălie din vecinătate. La un moment dat aud un bărbat vorbind aproape singur, „pe stradă", adică în fața circiumii, pe malul Dunării. Mă lămuresc îndată : face politică — e nemulțumit de partidele de astăzi, care nu mai au nici o autoritate, în timp ce înainte, ehei, zicea Partidul, adică Ceausescu, ceva și nimeni nu cîrtea. Recunosc aici dorința asiatică de supunere în fața unei autorități incontestabile. Și totuși, adaug, acești oameni au ajuns în Delta Dunării venind de foarte departe, de prin împrejurimile Moscovei parcă, tocmai pentru că nu avuseseră chef — strămoșii lor — să se supună autorității centrale a bisericii. Un singur act de nesupunere în viața unui om nu-l face pe acesta, automat, un revoltat de temut. Arunci o piatră în Dunăre (dacă găsești, firește, în Deltă, pietre), apele se deschid doar un sfert de secundă și se închid la loc, pentru totdeauna.

„Ulițele" satului sînt niște poteci mai largi, căci singurul vehicul care circulă pe ele e bicicleta. Și asta, probabil, foarte rar. Va mai fi coborînd de pe vreo navă, uneori, și vreun tractor, dar mă-ndoiesc că o ia razna pe „ulițele" Milei 23. Uscatul, în schimb, se ridică, cel puțin așa pare dacă privim clădirea veche și mai solidă a poștei, în curs de scufundare. În pămînt, nu în apă.

Noaptea, roua e abundentă iar în mai corul broaștelor stăpînește Delta.

La București un adult își începe un discurs, pe stradă, prin cuvintele „eu nu fac politică". La Mila 23, un adult face, fără să știe, apologia totalitarismului. Iar, pe marginea Gîrlei Șontea, în libertate provizorie, lebedele, pelicanii, giștele și rațele sălbatice, egretele, stîrcii. Stuf și sălcii sînt totul în lumea aceasta, îți vine să spui, cu un alt Ecleziast odată.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Cu cît slăbește Opoziția, cu atît se întărește Puterea

Cine Dumnezeu trebuie să mai vegheze la propășirea neamului azi, cînd marasmul a cotropit și sufletul, nu numai trupul țării ? Puterea politică postrevoluționară, „aleasă" sau „numită" este vinovată de situația explozivă de la noi, dar nu numai ea : și cine are conștiința aceea vinovată care să-și aplice singur o ispășire, fie și imaginară ? Dracul....

Rău am mai ajuns : pe cît de amplificată este aura Puterii azi, oricît ar părea de ciudat, pe atît de pilpîitoare este aura Opoziției politice de la noi ? Culmea, Opoziția părînd să piardă teren pe mîna ei înaintea noilor alegeri libere generale, după succesul de la alegerile locale, atîta cît a fost : orișicît...

În concordanță cu „doctrina socială" postrevoluționară, nescrisă a șomajului, inflației, corupției, sărăciei, mizeriei, bișniței oficiale și orientalizării, ce am ajuns ? Unde sunt acele forțe și activități de opoziție care să impună limite Puterii, să o controleze, să intre în conflict real cu ea și să încerce să-i corecteze acțiunile ? Ajungînd deja să mă sperie creșterea **consensului** pro-Putere pe plan național după trădarea Opoziției Unite de către gruparea P.N.L. — Radu Cîmpeanu și părăsirea Convenției Democratice : nimic mai grav pentru biata noastră democrație, democrație furată de peisajul neocomunist, Opoziția pierzînd teren, nimic mai grav decît această creștere a consensului... Mai nou, în cadrul actualei Convenții Democratice întrînd cică zîzania între Alianța Civică și Partidul ei, P.A.C., aflu cînd scriu aceste rînduri, ambițiile de întîietate între cele două conduceri continuînd (A.C. vrînd să dicteze P.A.C. sau invers ?), amplificînd confuzia electoratului căruia îi scapă **subtilitățile scriitoricești !** Zău, că e prea de tot : să mă ierte dragii scriitori implicați în aceste „lupte intestine pro și antimonarhiste", dar atracția lor pentru politică teoretică ar fi putut să rămînă onorabilă dacă și-ar mai fi ponderat dorința expresă de a face practică și a poseda puterea cu orice preț și n-ar mai căuta atîta **necunoscutul**, acel necunoscut care e o amenințare pentru propria libertate... În sfîrșit, să sperăm că eu am înțeles greșit ce e cu efectul ăsta al „alternativei" propuse de A.C. la președinția țării, oricît de **neutră** ar fi, că ea va ridica nivelul de dezvoltare instituțională a Opoziției politice de la noi și că, neașteptat, hulitul candidat al P.A.C. la președinția țării va avea atîta umor să accepte provocarea destinului cu seninătate în complicatul conflict de valori din sînul actualei C.D.

Sigur, va cîștiga, la alegerile generale ce vin, noul om al cuceririlor de viitor : vedeți numai măsura ce și-o arată azi „aleșii" (și „numiții" lor) în alegerile locale din februarie 1992, ce s-a schimbat ? S-a schimbat de pe o ureche pe alta doar pălăria cetățeanului naiv, turmentat sau nu, pus să voteze, mirat de noua păcăleală ! Fiindcă am senzația că Opoziția politică românească, manipulată, a ajuns să facă indirect jocul Puterii, să se arate în public divizată, la scară nereprezentativă, față-n față cu unor indivizi și grupuri sociale nemulțumite care au căpătat conștiința intereselor lor comune.

Altfel, noi să fim sănătoși că belele curg din toate direcțiile : extraordinara revistă a elitei scriitoricești **România literară** își suspendă apariția „din cauza dificultăților financiare", în vreme ce fatidicul 13 iunie e aproape iar... **România literară** nemaiapărînd în cinstea împlinirii a doi ani de la cîștigarea alegerilor din 20 mai 1990 de către F.S.N. și Ion Iliescu, firește ! Altfel, că veni vorba iar de 13 iunie 1990... să revin un pic la „golanii" Pieței Universității, căsătoriți civil la 10 mai 1991, cărora eu le sunt naș religios din 19 mai, anul trecut, cînd le-am ținut lumînările mari, vă amintiți cumva pe unde am rămas ? Că eu unul nu am uitat : căutînd bisericuța din strada Sapienței din București, unde eram așteptați, nuntași, de părintele — „golan" C. Voicescu, am rămas ca viteiul la poarta nouă, pe aceeași stradă a Sapienței, lîngă Biserica Mihai Vodă, aceea încuiată, părăsită, în spatele unor blocuri cu zece etaje, sălaș sfînt coborît din Dealul unde e acum Casa Poporului, „translatată" la indicația expresă a genialului nostru Diavol N. Ceaușescu, care... Care, privind cu luare aminte Biserica Mihai Vodă a strigat — strict autentic, vai — celor ce azi ne sunt „capitaliști" religioși, supraviețuitori lui, activiști neocomuniști, o vedeți, ea e Biserica Mihai Vodă ? Ea ? Dați-o mai încolo, la vale...

Liviu Ioan Stoiciu

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● RADU THEODORU : „Notez, ca un plus al cărții"... **(România Mare)** ● IOAN LASCU : „E vremea handicapaților". **(Tineretul liber)** ● „1985—1989 : Comunismul cade în groapa pe care le-o săpase capitaliștilor". **(Cuvîntul de ambe sexe)** ● DOINA DORU : „F.D.S.N. — la concurență cu «Divertis»". : „Votarea candidaturii dlui Iliescu la funcția de președinte al țării s-a făcut în spiritul tradiției : prin aplauze. «Am fi invidiați pentru acest vot unanim» a jubilat dl. Sorin Mester. Poate de membrii CPEx aflați în detenție și care n-au putut participa". **(România liberă)** ● CRISTIAN SANDU : „Duminică 31 mai a avut loc în sala Radiodifuziunii Conferința organizației municipale București a Frontului Democrat al Salvării Naționale." : „A fost adoptată cu unanimitate de voturi hotărîrea de susținere a candidaturii la funcția de Președinte al României a domnului ION ILIESCU. Desfășurarea lucrărilor a oferit un adevărat model de democrație și de luptă politică civilizată". **(Europa)** ● „Relicvele istoriei încearcă să se recicleze". **(Cuvîntul de ambe sexe)** ● „Am visat azi-noapte-n vis / Că te luam de clitoris". **(Prostituția)** ● DUMITRU BĂLAEȚ : „În special Partidul Național Liberal s-a ocupat cu racolarea de «creier» (inteligențe) comuniste care să-i vivifice rîndurile, pînă la noi circumstanțe". **(Socialistul)** ● ILIE NEACȘU (director și gînditor) : „Polemica îmi place și mă prinde de minune". **(Europa)** ● ADRIAN PĂUNESCU : „Semnalez încă o dată limbajul inadmisibil și dejecțiile antisemite ale revistei «Europa» și, mai ales, ale directorului ei, dl. Ilie Neacșu". **(Totuși iubirea)** ● NICOLAE LUPAN : „Cine e de vină ?" **(România liberă)** ● PLATON ȘI ARISTOTEL, BĂUTORI DE RUDOTEL : „Rodica Beclean ar fi refuzat, cică, funcția de redactor șef la Actualități pentru că asta ar fi urmat să o despartă de alesul inimii ei apolitice, bătînd în pieptul de acreditată". **(Academia Cațavencu)** ● „Marți, 19 mai, întreaga suflare a țării s-a frecat buimăcită la ochi ascultînd cuvîntarea de o inestimabilă valoare teoretică și practică a domnului **Ion Iliescu.** Jurai că a venit revelionul. Dar și Nicolae Ceaușescu !". **(Expres magazin)** ● MIRCEA MIHĂIEȘ : „Cînd se va scrie istoria distrugerii țării de către regimul fesenist, dnii Marțian și Bîrlădeanu își vor avea binemeritatele statui. Staturi cu capul în jos". **(România literară)** ● VLAD MACRI-ȘTEFAN STOIAN : ... „este de neconceput ca la conducerea unui serviciu, care se ocupă de siguranța informațională a Statului român, să se afle un iresponsabil care, implicat în lupta politică, acceptă să submineze securitatea națională divulgînd dosarele proprilor colaboratori". **(Baricada)** ● „Actorul, regizorul și senatorul Sergiu Nicolaescu, autor al unui raport pentru malgași despre revoluția română, strînge vîrtos semnături pentru candidatura la președinție. Ultima dată a fost văzut în Gara de Nord din București, solicitînd adeziuni difuzorilor de presă". **(Cuvîntul)** ● ION CRISTOIU : „Pe vremuri, domnul Sergiu Nicolaescu făcea filme în care tezele lui Ceaușescu erau vîndute sub un ambalaj hollywoodian. Acum, face rapoarte prin care caută să ne vîndă, sub același ambalaj ieftin, tezele domnului Ion Iliescu". **(Expres magazin)** ● H. PARCEA : „Vadim, trimisul special al lui Dumnezeu". **(Cuvîntul)** ● Dr. VIOREL GH. VODĂ : Ayatolahul Khomeyni spunea : «doresc un regim politic în care majoritatea cetățenilor să aibă o viață demnă, fără umilința sărăciei».". ; „Pentru mine ca romîn, este extrem de trist să văd în fundamentalismul islamic un izvor al dreptății". **(Europa)** Ha-ha-ha !... ● BOGDAN TEDELEANU : „Cu simțurile diamanate, (a nu se citi **emanate**, n.n) împinsă de o fină perversitate, i-am vîrît ușor degetul mijlociu, prin fesele ude de transpirație, în anusul elastic. Plăcerea a buimăcit-o instantaneu". ; „Un nou orgasm (al cîtelea ?) ne-a aruncat direct în brațele lui Morpheu care ne-a primit prietenos, așa înlănțuite cum eram". **(Club sex-caprice)** ● „Senatorul Dumitrașcu ține discursuri în genunchi". **(Cuvîntul)**

Petre Stoica

(va urma)

BULETIN DE PREZENȚĂ

VRĂBIUȚELE

Pe vremea cînd aflam din șoapte despre acele fapte scelerate și monstruoase, sau le citeam în cărți interzise, primejdios să le ții în casă, credeam ce se întîmplă, deși părea incredibil. Era vorba de arestări samavolnice, de procese montate prin tortură care uneori țineau ani, pînă ce scenariul îl acceptau toți acuzații, îl învățau pe de rost și la proces îl debitau fără greșeală, recunoscîndu-și vina și confirmînd-o pe a coinculpaților, sfîrșind prin a striga în fața plutonului de execuție „Trăiască Stalin !".

Asemenea procese s-au făcut și la noi, cunoșteam cîteva din ele ; acum aflu că au fost nenumărate, și de la o zi la alta se ivesc altele. Mereu apare cîte o nouă mărturisire, sau demascare, o pagină de ziar sau o carte. Socotesc că toată lumea ar trebui să citească literatura aceasta, care parcă preface în superfluu tot ce s-a scris înainte, de la prima carte tipărită, sau povestită, pînă în zilele noastre.

Scriu de o viață, am crezut în această misiune pe care nu mi-am luat-o deliberat, la o anumită vîrstă, ci se născuse odată cu mine. Știu că descurajarea de astăzi o să treacă, dar pînă atunci mă voi întreba, chinuit de silă și de îndoială, dacă lunga mea trudă și a celor ca mine, închinată speranței că vom îmbogăți spiritul omului, n-a fost decît o tristă deșertăciune. Ce folos că am încercat să creez lumi imaginare, după năzuințele mele spre frumusețe, cînd, dincolo de miile de pagini scrise întru această aspirație se săvîrșeau atrocități inimaginabile ?!

O femeie din lumea artelor, pe care am admirat-o, fără s-o fi văzut vreodată, își povestește acum anii de închisoare, făcuți fără nici o vină, numai fiindcă era nevoie de ea într-un scenariu, confecționat, ca să se justifice condamnarea la moarte a lui Lucrețiu Pătrășcanu. Autorii înscenării sînt morți astăzi. Dintre călăii care au aplicat pedepsele unul a murit de curînd, tocmai cînd venise timpul să dea socoteală, cu mare întîrziere ; pînă atunci trăise netulburat, dintr-o pensie bună, înconjurat de obiecte valoroase dobîndite pe cînd ținea cnutul în mînă. Altul, mai-marele primului, încărcat cu răspunderea multor torturi și crime se constată abia cînd, în sfîrșit, îl caută justiția, că este dispărut de mai multă vreme, poate, sau probabil, plecat din țară.

Victima își povestește acum anii de închisoare, doisprezece, timp cît a fost chinuită în fel și chipuri : șase ore de mers în continuu, în spațiul restrîns al celulei, urmate de numai două ore de odihnă, înainte de a porni de la capăt ; statul într-un picior, pînă la amorțire și pierderea cunoștinței ; carcera, ca un sicriu ridicat în poziție verticală ; apoi bătăile sălbatice, lipsa oricărei asistențe medicale, subnutriția, frigul iernii alternat cu zăpușeala lunilor de vară, una din ele numită „luna lui Cuptor", metaforă populară care înlocuiește adjectivele trebuitoare spre a ilustra iadul. Și, pe lîngă acestea, și mai presus de ele, **singurătatea.** Doisprezece ani fără altă prezență omenească decît a anchetatorilor și gardienilor, ființe cu caracterele umane abolite.

Dar, nici unul din atîtea chinuri nu mi se pare mai îngrozitor și mai sadic, decît alungarea vrăbiuțelor, faptă care a impresionat mai puternic decît alte cruzimi, chiar și pe judecătorii chemați într-un tîrziu să reabiliteze pe victimă.

Singura prietenie pe care a avut-o biata femeie, în doisprezece ani de izolare, au fost vrăbiuțele, pentru scurt timp, din nefericire. Veneau la fereastra cu gratii să ciugulească firimiturile de pîine sau de **turtoi**, sacrificate de ea, din rația ei mizerabilă. (Azi, cuvîntul turtoi îl cunosc nu doar pușcăriașii, ci și cititorii cărților scrise de aceștia).

Vrăbiuțele, care nu-și fac cuiburi, s-au aciuat într-o scobitură a zidului, sub streașină, de unde coborau ciripind să-și ciugulească firimiturile. Pentru femeia de după gratii au fost singura bucurie în cei doisprezece ani de captivitate, să le privească și să le asculte ciripitul, să-și facă din ele o lume în locul aceleia de care era lipsită ; ele i-au adus fericire, sau măcar mîngîiere, dacă primul cuvînt i s-ar părea cuiva că spune prea mult, uneori chiar pentru oamenii aflați în libertate.

Numai că regulamentul închisorii nu admitea clemență ; orice bucurie, oricît de mică se socotea ilegitimă. Într-o zi, ofițerul politic a năvălit urlînd în celulă, a bruftuluit-o rău pe prietena vrăbiuțelor, iar pe acestea le-a alungat de la fereastră ; apoi a poruncit să li se strice adăpostul. Scobitura din zid a fost astupată cu gătej, ceea ce mi se pare nu doar o cruzime și o stupiditate, ci, în primul rînd, o prostie.

Nu știu cum vor fi judecat păsărelele această întîmplare, probabil nu puteau s-o înțeleagă, au luat-o drept o calamitate a naturii. Și au făcut ce fac și oamenii, după un cutremur de pămînt bunăoară, cînd se apucă să ridice la loc casele dărîmate. Adică s-au pus pe treabă și cu cioculețul au smuls gătejele una cîte una, pînă și-au regăsit adăpostul. Minunat ar fi, și aș ierta multe oamenilor, dacă povestea s-ar sfîrși aici. Dar nu se sfîrșește, și mă umple de scîrbă pentru propria mea speță gîndul că pot să existe în ea asemenea oameni ; furios și neînduplecat, ofițerul politic a dat ordin să se astupe cuibul cu tencuială durabilă.

Radu Tudoran

Teodora Florescu : Natură cu mere verzi

momos

Un citat

„A ! generoși patrioți, care vă jertfeați și pe voi și pe copiii voștri pentru viitorul neamului, voi întemeietorii partidului liberal clasic, voi nu știați, desigur, în ce mîini bune avea să cază drapelul vostru. De ce la Paris, între un curs al lui Michelet și o predică a lui Lamennais, n-ați mers o dată la Madame Lenormant, celebra cărturăreasă, ca să vă prezică viitorul partidului liberal ? (...) Iată urmașii voștri liberali.

Iată haitele catilinare de politicieni liberali, de diplomați de mahala, de vînători de slujbe și de mici gheșeftari : avocăței lătrători, samsari dibaci, toate lichelele și drojdiile sociale, tinzînd să suie sus, cît mai sus, — distincție fără merit, avere fără muncă, pofte fără sațiu — roade minunate ale unei școli ce le-a înarmat numai instinctele pernicioase, pîndind alegerile și toate nevoile publice pentru a ciupi pataca ; neghiobi fără naivitate, răi fără bărbăție, urînd meritul și talentul deosebit ca pe niște vrăjmași de moarte.

(...) Iată-l pe mititelul veninos și ridicol care se zbătea ieri în noroi, cît de mare e acuma, cît de arătos și de senin (...) Privește emfaza dezgustătoare a parvenitului ! (...) Vezi această mîndră lipsă de libertate, de generozitate, de orice avînd nobil. El n-are înțelegere, ba simte chiar repulsiune pentru tot ce e frumos, pentru tot ce face mulțumire umană, fără imediată utilitate practică. Stropește cu noroi și pe mamă-sa.

(...) Iată marele partid colectivist, urmașul partidului liberal clasic ! Iată continuatorii patrioților vizionari de odinioară — toxice partide ale unor bătrîne idei generoase".

Acest lung citat din Caragiale mă oprește să-i înjur prea tare pe actualii conducători ai Alianței Civice, care par hotărîți prin politica pe care o duc în sînul călduț al Convenției, să-l ajute pe Ion Iliescu să cîștige viitoarele alegeri. A-l bloca în ultimul ceas pe Manolescu pentru a susține un alt candidat (altfel, am auzit, onorabil) înseamnă să-i dai șanse celui de al treilea candidat : Ion Rațiu. Stau și mă întreb dacă acest bătrîn rapace și viclean ar fi mai bun decît „cinstitul comunist" care este Iliescu ?

Sper că, totuși, Ana Blandiana, actualul președinte al Alianței, nu este amestecată în această afacere. Nu de alta, dar a lupta împotriva unui coleg care te-a susținut strălucit timp de 30 de ani, ar dovedi din partea doamnei Blandiana lipsă de caracter și un cinism care ar trimite-o pe distinsa poetă, fără nici un drept de apel, direct în rîndurile celor pe care astăzi îi disprețuiește.

Ștefan Agopian

minimax

Dispolitica (II)

Încercînd a preciza în continuare semnificația unui posibil neologism reclamat de specificul fenomenului politic românesc, principala dificultate se dovedește a fi delimitarea **dispoliticii de politica inadecvată** sau de oricare altă sintagmă similară anunțînd defecțiunea, carența actului politic. Or, și tocmai acest fapt este de natură să provoace interesul, în primul rînd este de remarcat că, de-a lungul întregii evoluții post-decembriste a României, începînd cu înseși „revoluția", toate acțiunile politice semnificative au fost inițial încununate de succes pentru ca ulterior, pe măsura evidențierii tuturor consecințelor, ele să se dovedească potrivnice intereselor și, implicit, scopului vizat de inițiatorii lor. Deși aparent îndreptățită, concluzia ce s-ar putea deduce, că explicația constă în lipsa de pregătire a principalelor personaje apărute pe scena politică românească în dec. '89, este falsă. Dimpotrivă, există numeroase dovezi atestînd profesionalismul „comandoului" care a preluat puterea în România, după cum și pregătirea anterioară pentru un alt stil de guvernare decît cel bazat în exclusivitate pe represiune. Cine are răbdare să parcurgă textele publicate în ultimii ani dinaintea „revoluției" de mulți dintre actualii guvernanți, își dă imediat seama că autorii, pe lîngă marxism-leninism și „opera genială", erau la curent cu bibliografia sociologică și politologică occidentală de ultimă oră. Declarația dlui Ion Iliescu din perioada-i „revoluționară", cum că nici domnia sa nici ceilalți „emanați" nu sînt cunoscători într-ale politichiei n-a fost, de bună seamă, decît un truc propagandistic ca atîtea altele folosite pentru a cîștiga încrederea maselor.

Așadar, oricît ar părea de ciudat, rezultatele politice dezastruoase obținute de așa-zisa guvernare fesenistă nu sînt datorate amatorismului. În același timp, analiza retrospectivă evidențiază în comportamentul Puterii o stranie consecvență : evitarea cu obstinație a unor soluții eficiente, perfect accesibile (chiar și atunci cînd ele au fost cît se poate de evidente), în favoarea altora care, de fiecare dată s-au dovedit a fi exact cele de natură să adîncească continuu criza politică. Exemplificarea este lesne de făcut, începînd cu „revoluția", o acțiune prin excelență dispolitică. Într-o primă fază, într-adevăr, efectul obținut a fost de-a dreptul fantastic, atît prin ecoul internațional aducător de încredere și ajutoare occidentale, dar mai ales prin fervoarea creată în sînul populației dispusă atunci, în decembrie '89, să-și urmeze necondiționat noii diriguitori, indiferent de cîte sacrificii i s-ar fi cerut. Singura condiție impunîndu-se noilor guvernanți pentru a rămîne într-o Carte de Aur a României, acoperiți de glorie întru eternitate era ca ei să joace cinstit satisfacerea nevoii de adevăr putînd să compenseze orice alte privațiuni ale traiului zilnic. Dar, bătînd cu pumnul în masă pentru a se face ascultat superpolitologul din Dămăroaia a indicat că, înainte de toate, pentru stupid people, burta contează. Combinat cu malversații politicianiste, diversiuni și dezinformare, populismul s-a dovedit cît se poate de eficient în fața unei opoziții abia înfiripate, surclasată de o manieră categorică la primele alegeri grabnic organizate. Ulterior însă, consecințele aparent secundare ale victoriei (clivajele sociale și, mai cu seamă, redeșteptarea neîncrederii față de instituțiile Puterii) aveau să se dovedească un handicap imposibil de depășit de noii guvernanți. În același timp, deși întreaga politică a liderilor Frontului dovedește o bună cunoaștere a psihologiei maselor, Puterea a greșit grav „jucînd" cu doi conducători, unul pentru „export" și altul pentru „uz intern". Ce a urmat se cunoaște, numai că nu pe de-a-ntregul, abia în campania electorală prezidențială ce va să vină urmînd a se decide lupta dintre „emanați". Iar lista acțiunilor dispolitice ale actualei Puteri poate fi îndelung completată, căci, de fapt, ea cuprinde toate deciziile politice adoptate în cazul marilor probleme cu care a fost confruntată România după înlăturarea dictaturii. Bunăoară, procesul comunismului. Acceptarea negocierii celebrului punct 8 al Proclamației de la Timișoara în urma căreia se putea găsi un compromis în privința carierei politice a dlui Ion Iliescu, ar fi permis evitarea mineriadei din iunie '90. Așa însă, în noaptea aceea de coșmar din 13 spre 15 iunie s-a produs ireparabilul și tocmai deoarece condamnarea celor responsabili pentru fărădelegile petrecute atunci nu este decît o chestiune de timp, procesul democratizării nu poate fi deblocat iar resurecția unui regim politic dictatorial rămîne în continuare posibilă. Adică inclusiv din această cauză. La fel, chiar dacă într-o măsură mai mică acțiunile dispolitice sînt sesizabile și în politica externă unde exemplul cel mai edificator se dovedește a fi, pe măsură ce trece timpul, lipsa de fermitate în relațiile cu Moscova.

Acceptînd că prin definirea propusă noțiunii de **dispolitică** guvernarea fesenistă își găsește specificitatea, întrebarea care se ridică în continuare vizează explicitarea determinației acestui „stil". Cu rezervele cuvenite titlului de ipoteză, explicația ce ni se pare a fi de luat în considerare se află undeva la intersecția dintre (a) practicarea în guvernare a unui „raționalism constructivist" cum îl numește Friedrich Hayek, sau „naiv" după formula lui Karl Popper (pe scurt, credința în posibilitatea și oportunitatea impunerii unui plan sau model în dirijarea evoluției societății — mentalitate cumva firească pentru o formație intelectuală marxistă), și (b) efectele transplantului instituțiilor proprii democrației reprezentative într-o societate masificată. În același timp și în același sens, a fost evident de-a lungul întregii guvernări feseniste că deși s-a încercat păstrarea ordinii sociale prin mijloace specifice unei guvernări democratice, tot timpul Puterea s-a bizuit pe reprimare violentă, iar dacă încălcarea principiului statului de drept și nerespectarea drepturilor și libertăților democratice n-au depășit totuși anumite limite, aceasta se datorează numai dependenței de ajutorul economic occidental.

Pe de altă parte, trebuie recunoscut că, așa, ca într-un ceas rău al istoriei României, nici opoziția (bineînțeles referindu-ne la opoziția autentică) n-a fost ferită de acțiuni dispolitice. Căci ce altceva este trădarea Convenției Democratice de către gerontocrații din PNL sau, încă mai grav, să-i spunem doar... indecizia existentă în sensul aceleiași Convenții în ce privește candidatura pentru președinție ? În acest caz, cuvenindu-se a lua în considerare explicația ipotetică avansată pentru Putere, ea trebuie completată și cu atitudinea contradictorie a intelectualității, mai exact a unor intelectuali, vulnerabili, dacă se poate spune astfel, la variii efecte nocive ale apropierii de puterea politică.

3 iunie 1992

Șerban Lanescu

Ciomagul candid

Între autorii pe care vechea cenzură îi desfigurase în permanentul război al croşetelor, lipsindu-i de cîteva dintre cele mai frumoase şi mai adînci texte ale lor, la loc de frunte se situează şi Paul Zarifopol, ale cărui pagini cel puţin incomode — ieri şi în parte chiar şi astăzi — aveau şi dezavantajul de a veni de la o persoană situată oarecum în însăşi ţesătura de legendă a originilor, în istoria incontestabilă şi mai ales respectabilă a începuturilor „mişcării", adică de la ginerele lui Dobrogeanu-Gherea, care periclita astfel chiar din interiorul panteonului o ideologie, mai bine zis o religie intolerantă la schisme. Editorul eseurilor sale după război, Al. Săndulescu, a fost deci obligat să lase deoparte o sumă de texte nu numai din periodice, neincluzîndu-le în revelatoarea sa culegere din 1988, ci şi din cele publicate în volumele antume, respectiv din volumul de debut intitulat **Din registrul ideilor gingaşe**, pe care nu le-a putut tipări la locul lor, în ediţia din 1971. Cazul lui Zarifopol nu este singular, din păcate, şi un mare număr de ediţii, inclusiv din clasici (începînd cu Alecsandri şi terminînd cu Duiliu Zamfirescu), vor trebui reluate sau completate cu volume reparatorii — nu ştim cînd şi nici nu îndrăznim să ne gîndim la aceasta. Al. Săndulescu este însă unul dintre primii care are stăruinţa (şi ocazia) de a purcede la această necesară operaţie şi, în aşteptarea unei întregi noi serii de opere care să reia toate textele lui Zarifopol, fără nici o discriminare din motive extraliterare, publică acum — după ce anunţase reparaţia prin republicarea a două texte „uitate" în paginile **Revistei de istorie şi teorie literară** din anul trecut — toate eseurile lăsate în afara ediţiilor anterioare într-un volumaş care inaugurează noua serie de eseuri a editurii Albatros. Intitulat **Marxism amuzant** *, după titlul unui foileton inclus în „registrul ideilor gingaşe", volumul ar fi putut la fel de bine purta, ca o trimitere mai cuprinzătoare la sfera generală a discuţiei şi la atitudinea autorului, titlul unui alt eseu de aici: **Ciomagul candid.** Într-adevăr, marxismul este numai un epifenomen, istoriceşte limitat, al unui proces mult mai profund şi mai îngrijorător, care vine din negura vremilor şi a cărui intensitate nu pare nicidecum să slăbească, anunţîndu-i astfel sfîrşitul: ura şi deci disprețul pentru intelectuali. Dincolo de chestiunea marxismului şi a divorţului premeditat dintre teorie şi practică (adică, după sugestiva simplificare a autorului, între marxismul ştiinţific al doctrinei şi radicalismul contondent al broşurilor de popularizare), dincolo de fericita împlinire a ţării între hotarele ei naturale care aduce, peste valurile jubilaţiei superficiale, mari şi imperioase datorii, ignorate în general nu numai de omul de pe stradă în euforia lui, dar şi de oamenii politici, dincolo de marea problemă a vecinului de la răsărit şi potenţialul său exploziv, de iraţionalul care cîştigă teren şi de multe altele, subiectul etern al acestor eseuri, formulat aici cu infinit mai multă eleganţă şi putere de sugestie decît o face autorul în textele sale, este poziţia şi datoria intelectualului în lumea modernă, rezultat al propriei sale activităţi întrucît este vorba de imaginaţie, de creaţie, de previziune, de ştiinţă, în care însă el îşi găseşte din ce în ce mai greu locul. Ceea ce îl face pe spiritualul autor să conchidă, nu fără îndreptăţire, că „intelectualii sunt singurii vinovaţi de tot ce se întîmplă în viaţa societăţilor, dacă luăm vinovăţia în sensul cel mai strict: maximum de luciditate în momentul faptei, prin urmare maximum de răspundere". Desigur, spune Zarifopol mai departe, există alte categorii cărora le este proprie adversitatea faţă de intelectuali, „bancheri şi industriaşi mari sau mineri sindicalizaţi pot disprețui şi urî pe intelectuali, dar aceasta e numai o stare de sentiment..."; o formă cu adevărat pernicioasă nu o pot da acestui sentiment primar, pentru că o transferă în planul permanent al ideilor, decît tot intelectualii, „singuri intelectualii au

fost în stare să prepare filosofic discreditul inteligenţei...". **(În procesul intelectualilor).**

Modalităţile în care Zarifopol discută specificitatea activităţii intelectuale şi, de aici, percepţiile ei deformate sînt multiple. Pentru cei — foarte numeroşi se pare — pentru care credinţa absolută, dogma, este o necesitate constitutivă, intelectualul nu este numai de neînţeles, ci şi pe drept cuvînt condamnabil pentru că el introduce tocmai principiul disoluţiei, al îndoielii; ca şi Toma necredinciosul, el nu acceptă nimic pînă nu-l supune filtrului inteligenţei şi raţiunii sale: „pentru fanatic, intelectualul este diavolul fiindcă intelectualul se îndoieşte". Structural, zice el începînd o linie pe care iată, recent, o continuă un alt moralist şi sociolog din stirpea sa, Alexandru George, ruralul are şi propagă această mentalitate ostilă dubiului intelectual şi favorabilă formelor tradiţionale, reprezentărilor imuabile, iar valul de antiintelectualism remarcat aici de către Zarifopol în anii treizeci se datorează, după el, valului mai general de ruralizare care operează tot atunci, haotic şi imprevizibil, nu numai în extrema dreaptă a spectrului politic, ci şi la cea stîngă: „Unul din cele mai clare efecte ale războiului a fost o straşnică pornire de ţărănizare a Europei. Şi ţara cea mai perturbată şi mai gata la orice este astăzi Rusia, cuibarul prin excelenţă rural, uriaş şi haotic" **(Analogii penibile).** Dar consecinţa insubordonării în planul ideilor şi a pretenţiei de a trece totul prin filtrul propriei puteri de înţelegere duce pe intelectual la insubordonare în plan practic, încă un motiv pentru care el este detestat de sovietele ruseşti de atunci şi de fapt de orice putere: „Nici o autoritate politică nu simpatizează cu intelectualii propriu-zişi. Aceştia formează cel mai indisciplinat, cel mai capricios şi neprevăzut material cetăţenesc. Îndeosebi pentru metodele şi calculele socialiste, intelectualii sunt supărători şi prin aceea că, la dînşii, colaborarea nu este destul de patentă ca la meseriile uvriere sau curat cinovniceşti: intelectualul lucrează izolat şi cu silinţa ca munca lui să nu fie simplu reproductivă. Astfel, intelectualul este un ghimpe în corpul majorităţii sociale, cu deosebire supărător conducătorilor care, instinctiv, caută a preface pe cetăţeni în jetoane, de figură şi culoare uniformă" **(Abstracţie şi egalizare).** De fapt, sugerează el în altă parte, această atitudine nici nu are cum fi ocolită pentru că intelectualitatea, ca aptitudine şi ca opţiune individuală, este aristocrată, precum ştiinţa: „Dar ea nu dă decît nuanţe, rezerve şi temperări" **(Revolta contra istoriei)**; ei nu au cum deveni „o grupare determinată şi caracterizată prin anume interese economice", adică „o clasă", şi de aceea a vorbi despre „lipsa de vlagă şi solidaritate a intelectualilor" este un nonsens: destinul lor este individual. Ei sînt văzuţi ca grup solidar numai din afară şi în doar două împrejurări: cînd e nevoie de un anumit lustru, de o cauţiune acordată unei guvernări discreditate şi numai ca o simplă potemkinadă fără conţinut **(Muncitorii decorativi)** şi cînd e nevoie de un derivativ ieftin, o cauză vizibilă pentru cele mai diverse neîmpliniri, un simbol al inegalităţii din care decurg toate relele noastre, de pildă aparenta lui inactivitate: „cetăţeanul Poincaré — celebrul matematician adică — muncea exact un sfert din timpul prescris de economiştii care fac autoritate în vremile noastre...".

Al. Săndulescu are dreptate să sublinieze în prefaţa volumului caracterul dureros de actual al acestor eseuri, imposibil de reeditat sub domnia cenzurii nu numai pentru cele cîteva implicări directe ale dogmei şi atentate la tabuurile de ordin politic, care puteau fi, la rigoare, puse şi ele între paranteze drepte ale eliminărilor binecunoscute, de cuvinte sau de fraze; nu puteau fi însă puse între paranteze libertatea de spirit şi acuitatea analizei societăţii contemporane, insubordonarea faţă de automatismele gîndirii şi refuzul clişeelor comode, care alcătuiesc însuşi fondul eseisticii lui Paul Zarifopol, exemplu strălucit, inclusiv în relativul său eşec de ordin social, pentru destinul intelectualului de marcă. Antologia recentă este o reparaţie şi probabil că reprezintă doar începutul unui proces: postum însă pentru autor, iar pentru cititori probabil fără efecte practice.

Mircea Anghelescu

*) Paul Zarifopol, **Marxism amuzant, Eseuri cenzurate**, ediţie şi prefaţă de Al. Săndulescu, Ed. Albatros, Bucureşti, 1992, 155 p.

A cotroci

În **Istoria Bucureştilor** a lui N. Iorga e un pasaj care astăzi nu poate decît să ne amuze, prin inevitabile asociaţii de idei: „La Cotroceni, al cărui nume chiar înseamnă un loc unde se «cotroceşte» cineva, sau, cum se zice în Banat, **se cotîrşeşte**, era marea pădure în care (...) Şerban Cantacuzino (...) a izbutit să găsească un adăpost". Verbul **a cotroci** este într-adevăr înregistrat de Dicţionarul academic al limbii române (şi de alte cîteva dicţionare anterioare), cu două sensuri: „1. a căuta cu de-amănuntul, a scotoci, a cotrobăi, a scormoni"; „2. a adăposti". Cuvîntul apare cu etimologia incertă (se fac trimiteri la posibile surse din maghiară) şi cu o variantă **a cotroşi** — „a bulduşi, a scociorî, a cotrobăi"; „a astruca, a înveli etc.". Există, în plus, **cotroc**, o variantă a substantivului **cotlon** „ungher, ascunziş", atestat cu sensul de „culcuş, adăpost". Indiferent de calea reală de formare a toponimului **Cotroceni**, legătura lui cu această familie de cuvinte pare foarte evidentă.

Verbul **a (se) cotroci**, oricum popular, pare să fi dispărut cu totul din lexicul vorbitorilor actuali; altminteri, cu sensurile sale (în special „a se adăposti", care îşi poate pierde neutralitatea în sinonime parţiale, marcate stilistic, precum **a (se) aciua, a (se) pripăşi, a (se) oploşi**) etc. şi cu sonoritatea expresivă — neeufonică —, ar fi fost cu siguranţă actualizat în jocurile de cuvinte prin care se manifestă umorul politic al momentului.

De altfel, limbajul politic serios a început să accepte şi la noi metonimia prin care numele unei instituţii sau persoane oficiale e substituit de cel al locului în care aceasta îşi are reşedinţa, de „adresa" sa. Procedeul este frecvent în limbajul politic şi diplomatic internaţional (Quai d'Orsay, Downing Street 10). Ziarele şi televiziunea vorbesc acum, tot mai des, de **Palatul Cotroceni** sau **Palatul Victoria** — pentru a desemna preşedinţia sau guvernul. Un pas mai departe e făcut prin renunţarea la „palat"; mai puţin protocolar, într-un stil publicistic mai alert, apare doar toponimul **Cotroceni**: „Articolele sale caustice au făcut-o indezirabilă pentru Cotroceni" („Expres Magazin", nr. 19, 1992, 25). Cînd transferul de sens e dus pînă la capăt, el e însoţit de unele mărci formale (de pildă, articularea); fenomenul e vizibil, deocamdată, mai ales în textele umoristice: „iniţiative ale Cotroceniului" („Academia Caţavencu", nr. 8, 1991, 2).

Frecvenţa toponimului Cotroceni în textele momentului are drept consecinţă şi producerea unui număr destul de mare de derivate — aproape toate formaţii glumeţe ironice: **cotrocenian, cotrocenist, cotrocenesc, cotrocenizare, cotrocenat, cotrocean, cotroc.** N-am observat însă, deşi derivarea regresivă a acţionat şi ea, să se fi „redescoperit" verbul **a cotroci.**

Adjectivele care trimit la sfera prezidenţială sînt **cotrocenian, cotrocenesc** („budoarul cotrocenesc", „Academia Caţavencu", nr. 8, 1992, 1), dar mai ales **cotrocean**, obţinut direct din numele propriu prin conversiune (procedeu la modă în limbajul publicistic actual — vezi „reforma stolojană" — şi despre care am mai vorbit): „consilierul cotrocean", „poetul cotrocean" („Academia Caţavencu", nr. 8, 1992, 3); formele circulă, trec dincolo de paginile revistei în care au apărut prima dată (adjectivul în cauză apare, în construcţia: „devotatei cronicare cotrocene", şi în „Expres Magazin", nr. 10, 1992, 25). Variantele derivării spontane sînt uneori înşirate, puse la dispoziţia cititorului: „o fi rămas, fără măcar să-şi fi dat seama, pur şi simplu **cotrocenian / cotrocenist / cotroc**" („Luceafărul", nr. 4, 1992, 5).

A. Harabagiu: Mere galbene

Dacă sensul adjectivelor e foarte uşor de dedus din legătura lor cu numele propriu care le-a stat la bază, alte derivate sînt mai mult aluzive, cu sens mai larg şi mai puţin precis; **cotrocenizare**, de pildă — „deziluzionat de «cotrocenizarea» Revoluţiei" („Tineretul liber", nr. 621, 1992, 2) — îşi precizează sensul doar în context (unde ar însemna, în linii mari, „acaparare, confiscare de către actualul preşedinte — şi de persoane din anturajul său"); izolat, ar putea fi interpretat şi ca „mutare la Cotroceni", „transformare după modelul Cotroceniului" etc. Şi substantivul **cotrocenat** e explicabil doar în contextul în care a apărut, într-o serie construită în parte pe criterii formale; poate de aceea ambiguitatea cuvîntului nici nu e complet eliminată, mai multe asociaţii stabilindu-se în jurul ideii de „putere cu sediul la Cotroceni"; „Toţi vreţi regate, toţi vreţi cotrocenate, toţi vreţi anticipate..." („România literară", nr. 42, 1991, 3).

Toponimul Cotroceni apare, în fine, în construcţii perifrastice — „ameninţă **Republica de la Cotroceni**" („Cotidianul", nr. 76, 1992, 2) — mai ales în cele care îl desemnează ironic, pe preşedinte — parodiind formulele solemne, hiperbolice; se remarcă, astfel, **„Titanul de la Cotroceni"** şi **„Leul din Cotroceni"** (ultimul bazat şi pe o ambiguitate de referent; „Academia Caţavencu", nr. 6, 1991, 6, 8).

Rodica Zafiu

Miorița în versiune postmodernă

Dumitru Țepeneag, NUNȚILE NECESARE, Editura Fundației Culturale Române, București, 1992

La bibliografia **onirismului estetic** românesc, Dumitru Țepeneag a adăugat de curînd o nouă și spectaculoasă carte, care prin concept amintește de **Zadarnică e arta fugii** (1991), iar prin titlu, de cunoscutul poem al lui Ion Barbu. **Ritmuri pentru nunțile necesare.**

Și de data aceasta narațiunea se organizează **tabular,** deci ca într-o pictură sau ca într-o fotografie care ascunde o poveste, printr-un proces de repetiție și de acumulare a detaliilor, în jurul unui punct fix. Un profesor, Ciobanu, care lucrează la o oarecare școală dintr-un sat nenumit, doarme sau vegetează sau agonizează într-o cameră insalubră, percepînd zgomotele din bucătăria învecinată și visînd/rememorînd sau trăind întîmplări ale unui trecut mai mult sau mai puțin îndepărtat, într-o succesiune de secvențe care face aproape imposibilă cadrarea sau fixarea momentelor în spațiu sau în timp. Prin datele ei exterioare, situația aceasta amintește de convenția de la care a pornit și romanul lui Virgil Duda, **Anchetatorul apatic,** în care un personaj aproape claustrat filtra semnalele venite din lumea exterioară, într-o încercare blazată de a recompune dosarul propriei existențe, în paralel cu dosarul cazului juridic instrumentat.

De data aceasta însă, profesorul Ciobanu stă parcă întins pe masa de disecție a unui invizibil laborator, în care sondele narațiunii onirice sînt capabile să-i surprindă absolut toate reacțiile.

Mai întîi cele exterioare, necomandate, reflexe („respiră adînc ca după o alergare", „închide ochii" „își șterge fruntea de sudoare") apoi amintirile, întîmplările care i-au marcat vizibil existența și în cutele cele mai ascunse ale subconștientului, rețeaua secretă de imagini obsedante (cele mai multe dintre ele de natură sexuală), care se repetă și se suprapun parcă la infinit.

Amintirile sau întîmplările trăite sînt legate de școala sătească la care profesorul lucrează, de elevi (o excursie, o scenă într-un laborator, alta în curtea școlii, într-o recreație) sau de colegii (Pădureanu, Munteanu) care s-au transformat cu timpul din tovarăși de suferințe profesionale și de petreceri, în dușmani.

Rețeaua imaginilor obsedante pornește de la existența a două femei, dintre care prima pare să fi fost soția profesorului (Ana), iar cealaltă (Ileana), amanta, și de la amintirea unei adolescente (Anica) pe care profesorul o iubește în secret.

Se adaugă la elementele acestea o serie de tăieturi extrase din repertoriul anecdotic al profesorului Munteanu (cu istorii de bordel, în care rolul principal îl joacă o oaie și un pitic) sau „compunerile" neortodoxe ale fotografului Andruța, care evocă extravaganța și naivitatea intens colorată a pictorilor primitivi : „trageți îi îndemna de sus mireasa trageți și vocea ei era din ce în ce mai slabă mai departe trînghia se dovedi curînd prea scurtă piticul începuse să se cațere în mîini dă-te jos nerușinatule dar el nimic cu agilitatea unui marinar se cățăra mai departe și atunci s-a auzit prima împușcătură mulțimea s-a întors surprinsă și apoi speriată și l-a văzut pe mire care îmbrăcase între timp uniforma de ofițer a celuilalt ori poate propria lui uniformă cu pistolul întins ochind calm și porni și cea de-a doua împușcătură și oamenii intrară în panică lăsară și frînghie și tot și ieșiră din curte îmbrîncindu-se piticul își dădu drumul cu iuțeala unei maimuțe la cel de-al treilea foc mireasa se prăbuși Andruța apăru ca din pămînt cu o targă pe care o întinsese ajutați și de mama soacră care nu înceta să se văicărească a vrut să fugă sărăcuța murmura ea printre sughițuri prin grilajul porții celei negre de fier mulțimea privea în tăcere gesturile solemne ale fotografului care transforma targa într-un adevărat catafalc și apoi dîndu-se cîțiva pași îndărăt calcula distanța necesară ca să prindă în obiectiv atît mireasa întinsă pe targa împodobită cu flori cît și mirele în uniformă de ofițer de marină care ținea de mînă piticul cu ochi albaștri și beretă de marinar uite de la depărtare poate fi luat drept un copil

un elev de școală primară cu obrajii bucălați".

Trei **simboluri** mai clare par să stea în centrul acestui complicat fragmentarium : limacșii (care apar din cînd în cînd în interiorul camerei igrasioase a profesorului Ciobanu și care trimit spre lumea dorințelor sau a impulsurilor sexuale) mioara amintirilor pastorale, dar și a ritualului pascal (căci accentul cade de data aceasta pe citarea repetată a unui moment sacrificial) și vulturul sau uliul (simbol al unei zări absolute, dintr-o viață trăită mai mult potențial — excursia școlară în care profesorul a însoțit-o pe Anica). N-ar fi deloc exclus ca aceste trei simboluri să vină și ele (ca și titlul întregii narațiuni) din direcția poeziei lui Ion Barbu, pentru a sugera, aproape ca în **Ritmuri pentru nunțile necesare,** cercurile din ce în ce mai strînse ale unei misterioase inițieri. Dar în timp ce la Ion Barbu „nunțile" sînt privite ca faze succesive ale cunoașterii, într-o ascensiune de tip solar, „nunțile" lui Dumitru Țepeneag sugerează o fulgerătoare ședință de anamneză, o prăbușire în sine a eului, spre un capăt în care s-a instalat moartea.

Surpriza naratologică a prozei lui Țepeneag apare însă în momentul în care descoperim că în logica polivalentă de punere în text a întregii compoziții (și care aparține în același timp visului, anxietății, dorințelor, dar și stărilor de boală sau de agonie în pragul morții) intră și aluziile din ce în ce mai transparente la scenariul arhaic al **Mioriței.**

Cele dintîi scene mai clare care ne dau dreptul să facem legătura cu un rezumat al baladei populare sînt de natură vizuală și ele amintesc, prin forța lor evocatoare și hipnotică, de pretextele de la care pornea fantezia suprarealiștilor : „se uită pe perete la petele de igrasie care formează acum un țărm de mare cu multe fiorduri și niște mogîldețe care pot fi luate drept vaci sau oi sau poate porci unele pete seamănă într-adevăr cu o cireadă de vaci și tauri altele cu niște cai în galop bate o briză destul de iute coamele cailor se resfiră în vînt turma de oi se adăpostește în spatele unei stînci enorme cei trei ciobani se sprijină zgribuliți în bîte unul stă ceva mai la o parte privește îngîndurat cîmpia care se pierde hăt departe la orizont".

Apoi traseul primului „desen" este reluat într-o încercare ceva mai clară de reinterpretare a întregului, fără ca totuși subconștientul să accepte să se retragă cu totul din sensul pe care el însuși l-a inaugurat : „se scoală caută într-un sertar al mesei și scoate cîteva biete creioane tocite unul roșu altul albastru și în sfîrșit unul galben se așază în fața ușii și se apucă mai întîi să întărească albastrul care se cam dusese al cerului apoi cu creionul cel galben peste urmele încă vizibile de albastru ca să scoată un verde aproximativ indicînd iarba alături de silueta prea roșie de rac opărit a ciobanului desenează un brad tot cu albastru și galben și cînd termină își contemplă satisfăcut opera îi mai rămîne să dreagă oaia pata aceea galbenă cu conturul întărît cu negru [...]".

Din acest moment, anecdota care se poate reconstitui e simplă și legăturile ei cu balada populară sînt evidente. În varianta din **Nunțile necesare,** doi profesori (Munteanu și Pădureanu) vor să-l distrugă pe un al treilea (profesorul Ciobanu), utilizînd în scopul acesta delațiunea : „și cînd redactăm raportul / avem tot timpul / punem și chestia cu Anica / te cred și eu / dar ce dovezi avem / lasă dovezile or să fie n-avea grijă". O tînără elevă (Anica) surprinde, ascunsă într-un laborator, discuția prin care cei doi „complotiști" pun la cale toate detaliile planului lor diabolic și vine s-o avertizeze numaidecît pe viitoarea victimă. Ca și în **Miorița** însă, victima acceptă cu seninătate finalul care i se pregătește, pentru că ar fi vorba de o fatalitate în fața căreia trebuie să te supui : „mi-e frică / de ce să-ți fie frică / o să se întîmple ceva / fugi de aici cu prostiile / precis o să se întîmple / da o să se întîmple o nuntă / nu-i vorba de nuntă / ba e vorba de nuntă și n-are de ce să-ți fie frică uite / a răsărit și luna / și soarele și luna".

Pe această cale, Dumitru Țepeneag unește în chip neașteptat **onirismul estetic** cu **postmodernismul,** într-o narațiune care reprezintă nu numai o performanță tehnică puțin obișnuită, dar și o sinteză aproape perfectă de dramă de grotesc și de lirism. În plus, narațiunea lui Țepeneag întărește și ea impresia că literatura scriitorilor români din diaspora (Mircea Eliade și Vintilă Horia, în primul rînd) e interesată într-o măsură mai mare decît proza din țară de revalorificarea marilor mituri și legende românești.

Florin Manolescu

Caragiale, Heidegger și perechea de ghete (II)

Atîta timp cît trăim în istorie, atîta timp cît timpul își lasă urmele peste noi, totalitatea existenței regnurilor nu poate fi decît un (mai bine sau mai prost practicat) mestesug al aducerii cerului pe pămînt. Atîta timp cît sîntem în interval, lucrurile-în-sine nu pot exista în legătură directă și definitivă cu noi. (Concluzionînd că arta este **punerea în operă a adevărului** ,Heidegger însuși va defini acest adevăr tot în mod paradoxal, ca pe o continuă tensiune polară, neîmplinită, neajungîndu-și sieși. În acest context **adevărul** lui Heidegger este o modalitate, nu un sfîrșit : „Adevărul este ne-adevăr. În starea de neascundere, deci în adevăr, este prezent în același timp celălalt «ne-», cel al unei duble interdicții. Adevărul este prezent ca atare în opoziția dintre locul de deschidere și dubla ascundere. Adevărul este disputa originară, în care, sub o formă determinată, este dobîndit deschisul în care se situează și din care se retrage tot ce se arată și se constituie ca ființare.") Ca oameni nu putem fi decît pilde, parabole — în parte luminați și în parte ascunși nouă înșine și celorlalți. Nu putem fi decît proteze ale celor ce vom fi (cu ajutorul lui Dumnezeu !) mîntuiți. Lumea toată, întreg existentul vorbesc în pilde. Fața văzută și fața nevăzută a vieții noastre de zi cu zi există una prin cealaltă. Unul din rosturile literaturii este cel de a arăta că tot ceea ce ne înconjoară este o parabolă. Literatura întreține în lume un continuu **moment de trecere,** o nastere, o moarte și-o nuntă suprapuse. Literatura dorește să întrețină transparența simbolică a faptelor noastre. Lucrarea divină, minunile, vorbele **cu putere** ale Fiului dovedesc că Dumnezeu vrea să facă din toate, din orice, — o pildă pînă la urmă transparentă. Și, într-adevăr orice carte, orice faptă au șansa de a sta (așa cum sugerează sfîrșitul Evangheliei lui Ioan) sub semnul simbolic al tainei hristice. În esență, literatura e rugăciune, e timp liturgic. Pentru că slujba religioasă și rugăciunea sînt vase comunicante între Sus și jos.

Acesta as vrea să fie sensul ultim ce s-ar putea intui din concepția despre artă a lui Caragiale : creația artistică nu-i decît o uriașă parabolă a faptului că omul, lumea, istoria sînt „doar" pilde, parabole, proteze ale unei lumi salvate, ale unor oameni mîntuiți, ale unei istorii împlinite în anti-istoria sfîrșitului său. Opera de artă este simbolul faptului că lumea este simbolică. Prezentînd arta ca meșteșug și meșteșugul ca sinteză-simbol a lumii (lumea care-i meșteșugul lui Dumnezeu — creatorul divin fiind de două ori amintit în textul „O conferență"), parabola lui Caragiale sugerează că ea, însăși noțiunea-vie de parabolă, poate fi o cheie pentru ultimele sensuri ale înțelesului.

Să încercăm a pune alături două descrieri ale unui ustensil, ale unei perechi de încălțări (neuitînd nici o clipă că, în cazul nostru, aceasta — perechea de încălțări — nu este decît un termen de comparație și un simbol pentru artă): sabotii țărănești desenați de Van Gogh și povestiți de Heidegger și ghetele purtate de Lache și de Mache în schița „La Paști" (text în care, din punctul meu de vedere și indiferent de voința autorului, se continuă parabola începută de Caragiale în „O conferență").

La Heidegger, în interiorul întunecat și lăbărțat al sabotilor se întrevede truda pașilor : în soliditatea lor greoaie dar nobilă s-a strîns încrîncenarea mersului domol prin brazdele pierindu-se în zare ale cîmpului. Din saboți „răzbate chemarea tăcută a pămîntului, calmul cu care acesta își dăruiește grîul copt." Se desprinde din perechea de încălțări „grija mută pentru pîinea de toate zilele, bucuria tăcută de a fi răzbit din nou nevoința, uimirea în fața miracolului nașterii și zbaterea sub amenințarea morții." Țăranca, trecînd seara tîrziu, după o zi de muncă sau în zilele de sărbătoare, pe lîngă saboți, „știe de toate acestea fără să aibă nevoie de atîtea observații și căutări." Datorită capacității de a inspira încredere a ustensilului, a perechii de încălțări, „țăranca este prinsă, prin intermediul lui, în chemarea tăcută a pămîntului :" și „este sigură de lumea în care trăiește. Pentru ea și pentru cei care sînt cu ea și în felul ei (...) abia capacitatea de a inspira încredere, proprie ustensilului, este cea care conferă acestei lumi atît de simple adăpostirea ei și cea care asigură pămîntului libertatea năvalnicei lui ieșiri din sine."

Deși descrie atît de înflăcărat perechea de saboți, nu trebuie uitat că Heidegger îi descrie astfel privindu-i în desenul lui Van Gogh. El vrea să ne spună, invers decît Caragiale, că nu în perechea de ghete vom descoperi sensul artei, ci numai prin intermediul artei (ca spațiu de deschidere, de relevare) vom înțelege semnificația reală a perechii de încălțări, vom înțelege natura intimă, adîncă a ustensilului.

La Nenea Iancu se poate vorbi de un cosmar hilar-grotesc al durerii de picioare provocate de strînsura ghetelor. Încă din „O conferență" perechea de ghete care-i va arăta lui Caragiale ce **este arta** este foarte „potrivită". : cît îl strînge cea din dreapta, tocmai atîta îi e largă cea din stînga. Lache și Mache cunosc în totalitate frămîntările, opintirile și icnitul umblatului cu ghete strîmte. Cea din dreapta supără cînd încerci să stai în vîrful picioarelor. Cînd urci la deal supără gheata din stînga. Pe drumul drept : viceversa. Cînd umbli pe stradă, așa, fără să știi exact unde vrei să mergi, ghetele supără amîndouă și la suis și la coboriș. Cînd te descalți ca să mai scapi o leacă de strînsură, cele zece degete de la picioare, eliberate, se mișcă de parc-ar cînta la clavir, se mișcă, așa, „ca niște mîini de harfonistă", iar ghetele „se mai zbicesc și ele de lacrimile picioarelor". Dar cînd trebuie să-ți pui din nou teribilele încălțări : „Vîrful merge... călcîiul nu vrea și scîrțîie, și picioarele, cari au gustat o dată libertatea și lumina, încep să palpite și să zvicnească nebuneste..."

Ghetele lui Caragiale sînt un **anti-ustensil.** Dacă pentru el arta e un meșteșug, atunci cizmăria artei e un meșteșug prost și nefolositor, cu roade nefaste. Parabola lui Caragiale **astfel** se dezvoltă. Și, pentru mine, se dezvoltă într-un sens bun, adevărat. Orice ris, orice injurătură adresate meseriei de scriitor nu pot face decît bine celui care se crede „creator", „descoperitor și păstrător al Adevărului" (ca la Heidegger) și uită că este doar creatură a lui Dumnezeu. Orice batjocură adresată Artei are șansa de a mai scădea orgoliul subteran, luciferic al artistului. Înțelegînd arta ca meșteșug și nu ca o creație cu scop în sine, Caragiale (cel care rîde de semeni și de istorie, de lume în totalitatea ei) poate fi alăturat celor care înțeleg lumea și istoria ca pe meșteșuguri precare, ca pe mijloace ce nu conțin în ele propriul lor capăt și Adevărul. Însă, paradoxal, concepția ascunsă în parabola lui Caragiale dă artistului o șansă reală. Cel puțin din punct de vedere moral ea este superioară. Chiar dacă e doar un mediator, artistul are într-adevăr ce media. Chiar dacă e doar un meșteșugar, artistul poate fi un ucenic al adevărurilor salvatoare.

Cristian Popescu

ion iuga

Rozul cupelor de magnolii

Frumusețea se mulțumește cu durata
unui fulg
prin ochii noștri fugară pedeapsă

implorăm rozul cupelor de magnolii
nedeschise încă
și conjur clipa în care se vor sparge
aceste pahare în care noi am așezat
ambrozie

visul cu albinele zboară și aurește
cu polen băncile noastre imaginare

sub cupola cerească iertată de amiază-n
magnolii

Imagine tremurată

Am sudat o ușă metalică la intrare
cu zăvor clandestin

stâlpii cilindrici leneveau în rugină
micșorându-se vederii
din prima clipă

casa se sperie de ușă
lumina se retrage în unghere
pisici tulburate zbaterea luminii
cutremură chipul neivit încă

Pămîntul de acasă

Viscolește iarba-n sămânță
germinează vântul
în șuvoaie
călărind sub oceane de frunze
viața

inopi de soare se strecoară
ca niște mâini sub ie
luminând sânii pământului

calde movile
respiră după legile inimii

latră câinii
când seara-i adusă-n ogradă de
mugetul vacii
și porcii guiță de sete
când mâna-mi obosește pe tăietorul de
lemne

în pot fi singur
pământul de acasă
mi păstrează urmele
în care crește seva unor copaci tineri

El nu se dezvinovățește

Mi se cere să dovedesc că am respirat
aer omenesc
că am greșit aproapelui meu
mi se cere să dovedesc că sunt om
că vorba mea este pasul meu
că vorba mea a fost numai a mea
și nicicând un strâmb jurământ

mi se cere dosarul biografiei personale
pe care nu-l cunosc cu
despre viața mea publică și comună
prezentă în dicționare

râd în fața noilor mei anchetatori
având alte culori și mucegaiuri în
cuvinte

și chipul celor de ieri

de ce am murit

Imaginara colină

Perforată de cârtițe colina
stele se-ntunecă-n cariile sicriului
așezat vertical
țăranul și-a construit sicriul cu ferestre
mortu-i o piatră între răsărit și apus
mâinile crengi refugiate-n umedul sud

colina se prăfuiește
cârtițe strivite împut aerul
prin pereții cu ferestre caută o
imaginară colină

în vreme ce prin trup cariile mută
vântul
irosind miros de rășină

Oglinda întoarsă

Sper să rămân oglinda de veghe
în turnul de apă
focul să se reverse pe luciul apei
vârtej albastru lipsit de rădăcini

izvoarele
în oglindă să se întoarcă
apele să urce pe-nălțimi
mai limpezi decât flacăra
alunecând

când tremură turnul de apă
se înclină

oglinda spălată de vâlvătaie

coroana unui arbore prin inima oglinzii
cum crește

Arborii se usucă

În țara în care m-am născut
seva din arbori se usucă
sub scoarță curge praf
arlă vântul prin măduvă

lanur[illegible] de grâu sunt numai paie
spicele sunt praf ușor
în sita combinelor
un pustiu fără viață umflă sacii
cu respirație fierbinte

pe umerii uscați fără vlagă
sacii sunt cât o povară de fluturi
fluturi care se schimbă în lăcuste
la venirea serii

grădinile mor fără garduri
jefuite din floare
merii se usucă
trunchiul ca o felie de sweitzer
hrănește molii

chipul gospodarului
îngropat de vântul roșu și uscat
ruginesc și combinele de atâta secetă
umană
rătăcită în țara în care m-am născut

O fiară care mă apără

Îmi consum fără dialog cafeaua amară
mă întreb de unde-i lumina în cerul
oglinzii
din laptele zorilor din respirația
pruncului
ori poate-i inelul care-l porți pe deget
îmi consum fără dialog cafeaua amară
în zori
umblând în vârful picioarelor să nu-ți
sperii îngerii
mă întreb cum mă descure singur
în hățișul propriilor mele vise
uneori mai sparg un pahar sau îmi
lunecă
farfuria din mâini jucându-mă
ca în pruncie și ascund cioburile
vinovății
în coșul de cutii metalice și manuscrise
sfâșiate
și mă simt împlinit că respiri aproape
leoaica mea tânără
dacă-aș fi singur încolțit de dușmani
simt cum ai deveni
o fiară care mă apără
îmi beau cafeaua fără dialog în febra
zorilor

stop-cadru

Demonstrație la paralele inegale

Prozatorul Gheorghe Crăciun este unul dintre **raisonneur**-ii promoției '80. Cu subtilitate și apetit teoretic, scriitorul semnează — cam în perioada 1981—1988 — mai ales în revista brașoveană „Astra", o suită de eseuri memorabile, pe care comilitonii le vor revendica ulterior drept program. (Între ele, în special **Trup și literă** — 1983 — va face „carieră", fiind agitat de unii dintre optzeciști drept stindard). Ispitele prozei scurte îl încarcă numai vremelnic și autorul dă, unul după altul, două romane, ce nu par să fi cunoscut preliminarii și tatonări stilistice. Primul dintre ele, **Acte originale, copii legalizate** (1982), este o scriere matură și echilibrată, lăsînd impresia că, pe alocuri, în cel de al doilea, autorul merge „în trena" propriei maniere.

Subintitulat **Variațiuni în contralumină**, romanul de debut fixează una dintre formulele optzeciste în liniile ei esențiale. O fixează prin iterație, prin gravitate și prin aerul de maturitate liniștită, contrastant cu impacienta juvenilă și cu ostentația febrilă din multe proze ale comilitonilor săi. Dincolo de deosebirile — care nu sînt puține — cele două compuneri sînt legate între ele de prezența unui protagonist unic, nu întîmplător profesionist al scrisului — prozatorul Vlad Ștefan. Din perspectiva lui, cartea lui Gheorghe Crăciun se scrie și se citește sub ochii noștri. Detalii diverse dezvăluie, între scriitorul brașovean și personajul său, o relație mediată de clauzele unui contract autobiografic.

Mai „așezat", cum spuneam, acest prim roman elimină din spațiul său virtual orice distanță sau fisură unde s-ar putea, eventual, cuibări ironia sau reflecția (auto) parodică. Dintre toți optzeciștii, autorul acestui roman își dezvăluie cel mai clar înrudirea cu scrisul — la fel de transparent, de solemn și de calm — al lui Radu Petrescu.

În termeni strict tematici, romanul trădează o fixație care dă, în ultimă instanță timbrul comun al prozelor lui Grosan și ale lui Nedelciu, ale lui Daniel Vighi, Bedros Horasangian sau Hanibal Stănciulescu : ecuațiile în care se pot plasa **scrisul și viața, scrisul și insul, scrisul și scrisul.**

Scrisul este obsesia majoră a lui Vlad Ștefan, care abandonează eforturile de a-i transgresa limitele, lăsîndu-se încercuit de el, circum-scris... Prin reinterpretarea abilă a raporturilor statornicite în mod tradițional de literatură, se ajunge la relația ai cărei termeni sînt gata fixați în titlul primului roman : acte originale / copii legalizate.

Numai că, în viziunea autorului fictiv Vlad Ștefan, **copiile legalizate acoperă o categorie compozită de „realități"**, care depășesc frontierele scrisului, fără să se sustragă integral tutelei sale, pe cînd **actele originale sînt produse de scris.**

Sub lupa autorului-personaj al lui Gheorghe Crăciun intră, odată cu scrisul, și viața. Ea este insistent chemată în instanță și denunțată pentru stereotipie, schematism emfatic, repetabilitate agasantă, formalism, cînd nu de-a dreptul pentru birocrație : tot atîtea apanaje ale scrisului. Pe banca acuzaților, determinismului literaturii îi la locul determinismul vieții :

„Aici e măreția și mizeria noastră. Trăind în schema vieții, sîntem trăiți de scheme, deși le refuzăm, le contestăm și credem că noi nu."

Compasul neliniștit al autorului-personaj măsoară sistematic distanțele dintre scris și trăire dintre schemă și eveniment, bîntuit de angoasa că limbajul însuși s-ar putea, la un moment dat, osifica, devenind o schemă — una printre altele — deversîndu-se în largul estuar de clișee rebutate ale vieții.

Ca și alți prozatori ai grupării, Gheorghe Crăciun exploatează funcțiile diferențiale ale grafiei, departajînd tipografic diversele „documente", aglutinate conform rețetei colajului. Este maniera preponderentă de a articula diferitul în această carte, unde rareori coerența fluentă a povestirii e ruptă de intruziuni ca aceasta :

„(Și nu vă faceți gînduri, nu fiți nerăbdători, căci ceva mai tîrziu și puțin mai departe veți cunoaște și scopul acestei deplasări. Nu este încă timpul să abordăm problema interesului meu pasager, dar atît de acut, cum se va dovedi. Vom rămîne o vreme în universul ploii, să-i străbatem contextul și apoi vom vedea. Vor fi și întîmplări, cum poate vă doriți. Totuși, ordinea mea, a ceea ce eu scriu, face ordinea lumii în această lectură. Urmăriți-mă, deci, ca pe un autor stăpîn pe subiect)."

La drept vorbind, într-un anume sens, „întîmplări" nu se prea petrec în roman. În această privință, rămînem în perimetrul acelui plan de realitate definit de un personaj al lui Horasangian, cu exclamația memorabilă : **„Ah ! cît este viața de cotidiană..."** Din gesturi banale, din momente terne și decolorate, se compune — cu opintiri și pauze de respirație — destinul celui care scrie, numitul Vlad Ștefan, al familiei sale (formate din Luiza, soție și Tea, fiică) și radiografia existenței lor mărunte, descompuse în gesturi cvasi-mecanice, de insectă plasată sub un microscop.

Dincolo de grila aceasta, care înghite orice gest, orice mișcare, descoperim, ici și colo, în carte — sustrăgîndu-se, parcă, dictaturii uniformizante și ritmului de metronom al scrisului — cîte o scenă, un peisaj rural, sau un crîmpei de conversație, a căror naturalețe dezinvoltă trădează în Gheorghe Crăciun un cunoscător atent al lumii ardelenești și un **prozator înnăscut**, care se sileste cît poate să pară doar „făcut".

Apariția, spre sfîrșitul decadei (1988), a unui nou roman — **Compunere cu paralele inegale** — a stîrnit comentarii contradictorii. Ele nu priveau atît cartea în sine, cît formula „textualistă", examinată prin ea, cu prilejul oferit pe tavă de ea.

Spre deosebire de **Acte originale, copii legalizate**, cel de al doilea roman este o rescriere, după **Daphnis și Cloe** al grecului Longos. Asta cred că înseamnă evoluția autorului la paralele inegale : **scrierea perspectivată, pe două fire epice paralele**, și nu raportul dintre viață și text, cum susține cronicarul literar Ioan Holban.

În mod paradoxal, în loc să osifice cartea, dîndu-i un aer de pedanterie ilvrescă, rescrierea, dublarea textului, cu un subtext artificial au drept efect atenuarea unei anumite solemnități, vizibile în primul roman, dînd cărții un ritm mai alert și un iz de spontaneitate.

Perspectiva metatextuală se lărgește, în această a doua carte. Romanul lui Longos rămîne infrastructura pe care — ca în virtutea unei atracții magnetice — se așază citate, referiri la alți autori (Holban și Camil Petrescu, de pildă), trimiteri la cartea anterioară și la scrierea ei etc. Dosarul literar al romanului crește văzînd cu ochii și, odată cu el, capacitatea de absorbție a textului în raport cu lumea.

În ramele livrești intră, potrivindu-se perfect, destinele unor cupluri sub toate aspectele heteroclite. Nu numai Vlad Ștefan-Luiza (deja întîlniți de noi în cartea anterioară) ci și Laurian-Liana, apoi Laurian și Micaela, Teohar și Micaela, Teohar și Dania se supun trafo-rului grecesc, fără să-și piardă naturaletea.

Departe de a întruchipa ultimul roman textualist (cum i se pare lui Mircea Mihăies), cartea lui Gheorghe Crăciun pare mai curînd debarasată de intransigențele textualiste, practicînd o autoreflexie bine strunită și cantitativ măsurată. Referirilor obstinate la actul scrierii și la consecințele lui îi iau locul, inspirat, trimiterile la modelul Longos și insertiile-citat, reproduse cu caractere grafice distincte. Salturile autorului de la o paralelă la cealaltă dau cărții ritm și antren, scotînd-o din calmul ticăit al celei-lalte.

Tehnica parafrazei nu dispersează ci, dimpotrivă, oferă un liant solid pentru istoriile „paralele" de dragoste care alcătuiesc romanul.

Scriitor matur cu o concepție bine limpezită despre literatură, Gheorghe Crăciun pare mai puțin „comestibil" decît autorii prozelor scurte, reporterești, lipsite de sofisticare și adesea — cum se întîmplă la George Cușnarencu, sau Hanibal Stănciulescu, la Mircea Nedelciu sau la Ioan Grosan — îmbibate de un umor suculent, cînd nu de-a dreptul „băscălioase".

Avem de-a face cu o literatură „năzuroasă", care își triază cititorii. („Substanța scrisului — susține Gheorghe Crăciun, răspunzînd unei anchete — este lipsită de valoare dacă nu s-a constituit în tine într-o formă irepresibilă. Dacă scriitorul este un simptom social și dacă eu sînt într-adevăr un scriitor, atunci cărțile mele au o adresă precisă." Pentru ca, în același interviu, într-un puseu de pesimism să declare : „Singurul meu cititor sînt eu însumi"). Scriitorul nu face concesii gustului comun, și cu atît mai puțin rețetelor consumiste de ultimă oră. Poate numai în acest sens se poate spune că literatura lui Gheorghe Crăciun închide un drum, reprezintă un terminus, nu un punct de pornire. Oricum, prozatorul brașovean este scutit de primejdia de a-și deveni sieși epigon. Cartea sa viitoare va trebui să opteze pentru o formulă nouă.

Monica Spiridon

FAPTELE SFINȚILOR APOSTOLI

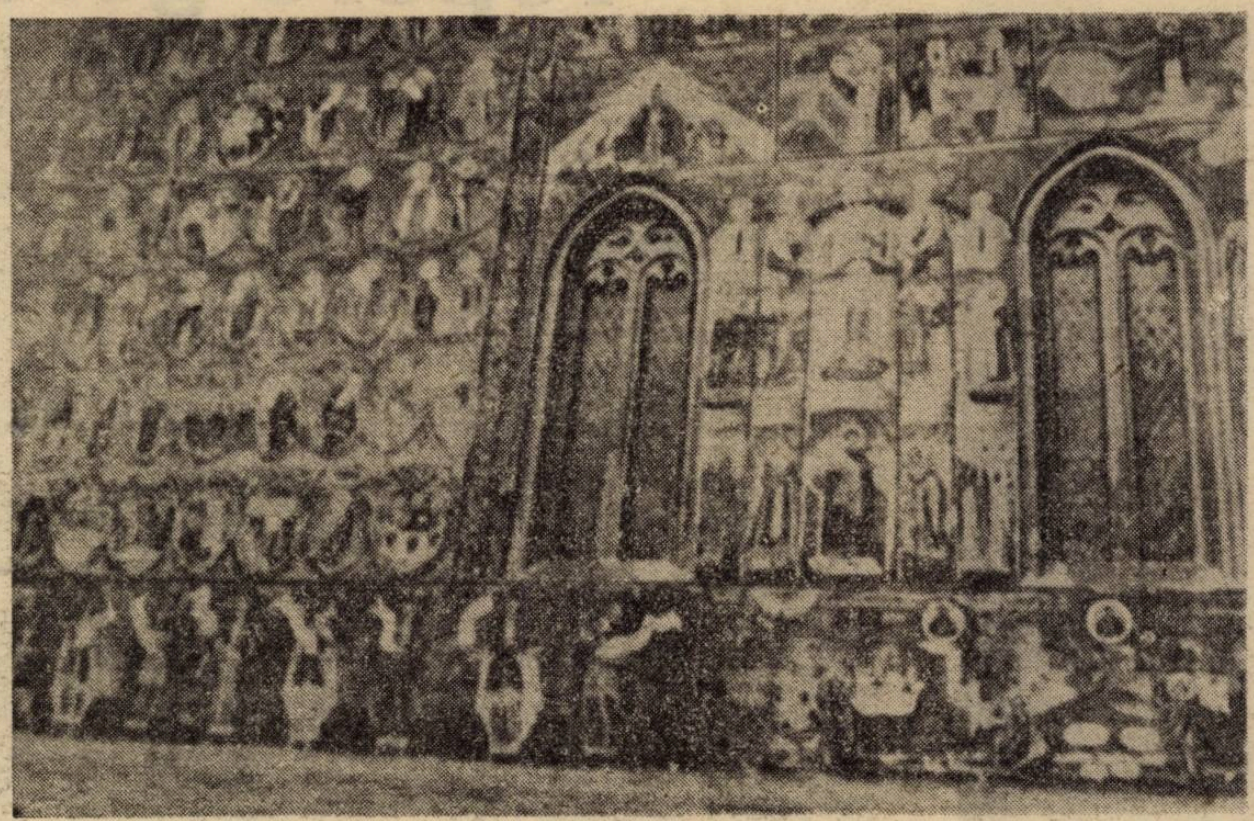

CAPITOLUL 28

Pavel e ospețit pe insula Malta și vindecă bolnavi. Sosirea în Italia. Pavel predică în Roma.

1 Odată scăpați, am aflat că insula se numește Malta.

2 Iar băștinașii nu mică omenie ne-au arătat ; că din pricina ploii care cădea și a frigului au aprins foc și ne-au primit pe toți la ei.

3 Și strângând Pavel o grămadă de vreascuri și punându-le pe foc, o viperă a ieșit din pricina căldurii și i s'a prins de mână.

4 Și când băștinașii au văzut fiara atârnată de mâna lui, ziceau unii către alții : Nu'ncape'ndoială că omul acesta e un ucigaș ; deși a scăpat din mare, dumnezeiască dreptate [229] nu i-a îngăduit să trăiască....

5 Dar el, scuturând fiara în foc, n'a suferit nici un rău.

6 Iar ei se așteptau ca el să se umfle sau să cadă dintr'odată mort. Dar dacă mult au așteptat și au văzut că nimic rău nu i se întâmplă, și-au schimbat părerea și ziceau că el este un zeu.

7 Iar în împrejurimile acelui loc erau pământurile căpeteniei insulei, cu numele Publius, care ne-a primit și ne-a găzduit prietenos timp de trei zile.

8 Și s'a întâmplat că tatăl lui Publius zăcea în pat, cuprins de friguri și de dizenterie ; la care, intrând Pavel și rugându-se, și-a pus mâinile peste el și l-a vindecat.

9 Și dacă s'a petrecut aceasta, veneau la el și ceilalți din insulă care aveau boli, și se vindecau.

10 Și ei cu multă cinste ne-au cinstit ; și la plecare ne-au încărcat cu cele de trebuință.

11 Și după trei luni am pornit cu o corabie din Alexandria, care iernase în insulă și care avea pe ea semnul Dioscurilor [230].

12 Și ajungând în Siracuza, am rămas acolo trei zile.

13 De unde, făcând un înconjur, am sosit la Regium. Și după o zi a suflat vânt de miazăzi și'n ziua următoare am ajuns la Puteoli.

14 Găsind acolo frați, am fost rugați să rămânem la ei șapte zile. Și așa am venit la Roma.

229 Literal : Dike ; zeița dreptății. Evident, localnicii văd în Pavel un condamnat de drept comun.

230 Dioscurii : frații gemeni Castor și Pollux, din mitologia greacă, patronii navigatorilor.

din NOUL TESTAMENT

Versiune revizuită, redactată și comentată de arhimandritul Bartolomeu Valeriu Anania, sprijinit pe numeroase alte osteneli.

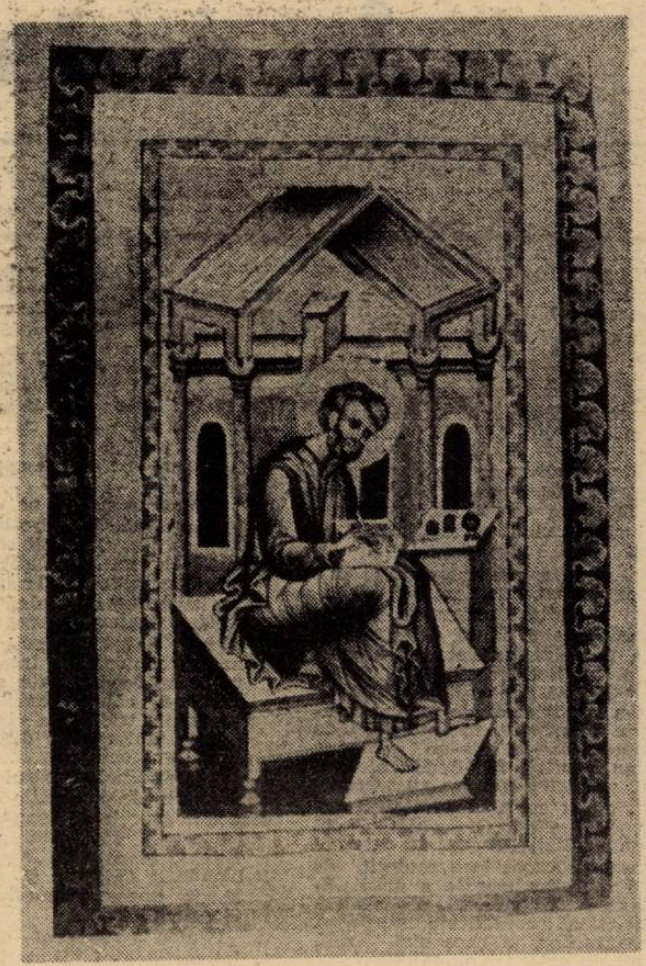

15 Și auzind despre noi frații de acolo [231], au venit în întâmpinarea noastră până la Forul lui Appius și la Trei-Taverne [232] ; pe care văzându-i Pavel, I-a mulțumit lui Dumnezeu și a prins curaj.

16 Iar când am intrat în Roma, sutașul i-a predat pe cei legați comandantului taberei, iar lui Pavel i s'a îngăduit să locuiască aparte cu ostașul care-l păzea [233].

17 Și după trei zile Pavel a chemat la el pe cei care erau fruntașii Iudeilor. Și dacă s'au adunat, el le-a zis : Eu, bărbați frați, deși n'am făcut nimic împotriva poporului sau a datinilor părintești, în legături am fost predat de la Ierusalim în mâinile Romanilor.

18 După ce m'au cercetat, aceștia voiau să-mi dea drumul, deoarece nu era în mine nici o vină vrednică de moarte.

19 Dar când Iudeii mi s'au împotrivit, eu am fost nevoit să cer să fiu judecat de cezar — dar nu ca să aduc vreo învinuire neamului meu.

20 Așadar, aceasta e pricina pentru care v'am chemat să vă văd și să vorbesc cu voi ; că din pricina nădejdii lui Israel sunt eu legat cu lanțul acesta.

21 Iar ei au zis către el : Noi nici c'am primit din Iudeea scrisori despre tine, nici c'a venit cineva dintre frați să ne dea de veste sau să ne vorbească ceva rău despre tine.

22 Dar dorim să auzim de la tine ceea ce gândești ; că'n privința acestei secte ne e cunoscut că pretutindeni i se stă'mpotrivă.

23 Deci i-au rânduit o zi ; și la gazdă i-au venit mai mulți. Și le vorbea de dimineața până seara, dând mărturie despre împărăția lui Dumnezeu, căutând ca și din Legea lui Moise, și din prooroci să-i încredințeze despre Iisus.

24 Și unii credeau în cele spuse, iar alții nu credeau.

25 Și neînțelegându-se unii cu alții, au plecat după ce Pavel a zis un cuvânt că : Bine a grăit Duhul Sfânt către părinții noștri prin Isaia proorocul.

26 când a zis : **Mergi la poporul acesta și zi : Cu auzul veți auzi, dar nu veți înțelege, și cu privirea veți privi, dar nu veți vedea,**

27 că inima acestui popor s'a împietrit și urechile lor greu aud și ochii lor s'au închis, ca nu cumva cu ochii să vadă și cu urechile să audă și cu inima să înțeleagă și să-și revină și Eu să-i vindec.

28 Deci cunoscut să vă fie vouă că această mântuire a lui Dumnezeu li s'a trimis păgânilor ; și ei vor asculta !

29 Și după ce a zis el acestea, Iudeii au plecat, făcând între ei noian de'ntrebări.

30 Iar Pavel a rămas doi ani întregi [234] în casa luată de el cu chirie ; și pe toți care veneau la el îi primea,

31 propovăduind împărăția lui Dumnezeu și învățând cele despre Domnul Iisus Hristos cu toată îndrăznirea, fără nici o piedică.

231 Desigur, creștinii din Puteoli i-au anunțat grabnic pe cei din Roma. În ambele localități existau deja comunități cu ucenici, direcți sau indirecți, ai lui Pavel.

232 La 65 și, respectiv, 47 km de Roma.

233 Nefiind un deținut de drept comun, ci ceea ce se cheamă astăzi un prizonier de conștiință (în plus cetățean roman), Pavel s'a bucurat de privilegiul regimului numit custodia militaris, **care-i acorda dreptul de a locui, sub pază, într'o casă particulară. Potrivit regulamentului, brațul drept al prizonierului era legat cu un lanț de brațul stâng al pazniculul.**

234 Precum mai înainte în Cezareea (vezi 24, 27 și nota), Pavel împlinește și aici termenul maxim de detenție preventivă. Eliberat, el va cunoaște o a doua captivitate în Roma, la capătul căreia va muri ca martir în anul 67. Luca își încheie cronica printr'un final deschis.

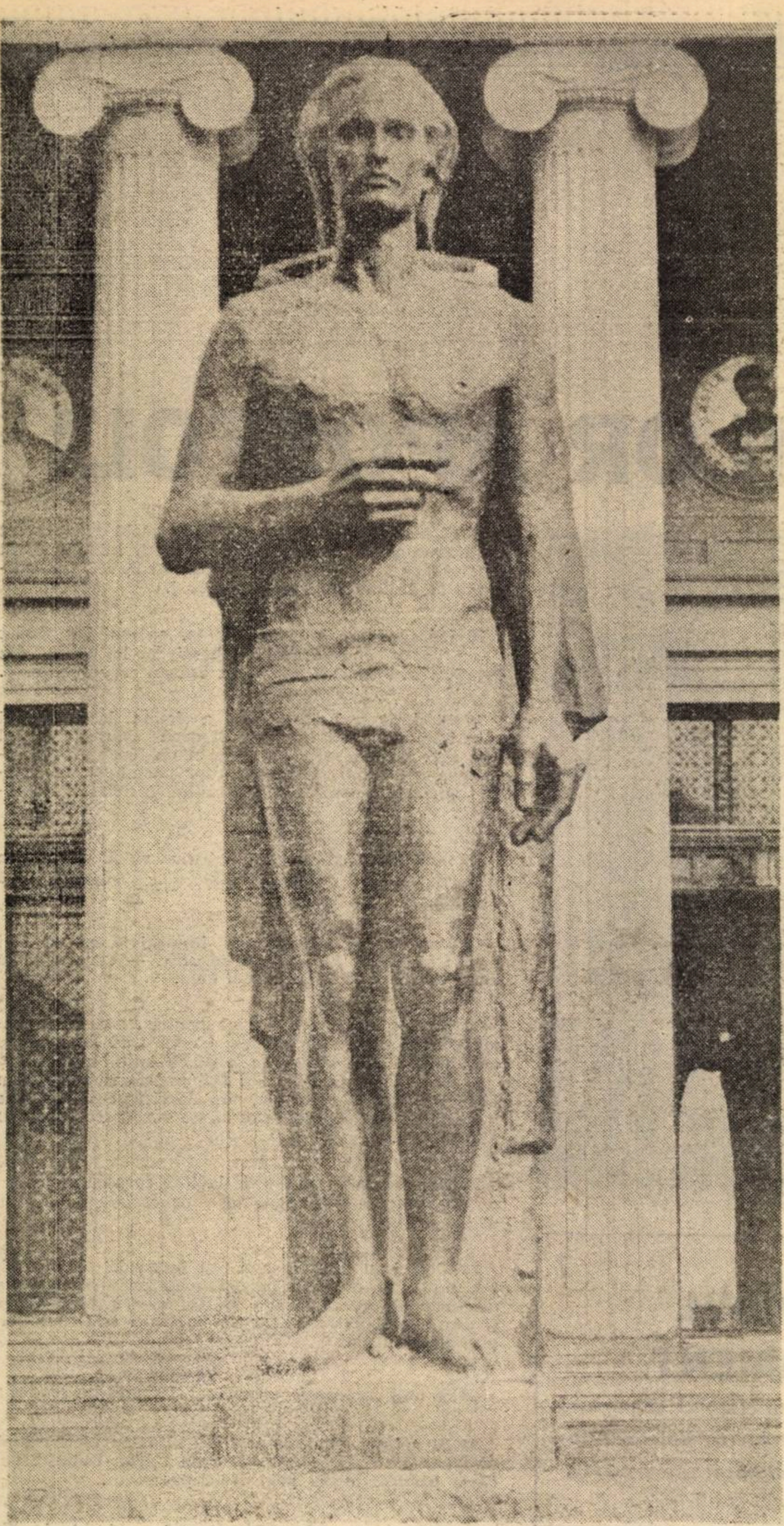

eminesci

EMINESC
repere gern

abia ieșit de sub tipar, volumul **Mihai Eminescu Nationale Werte — Internationale Geltung*)** constituie al unsprezecelea tom scos de Südosteuropa Gesellschaft, în colectia „Südosteuropa Schriften", precum si a cincizeci si opta publicatie scoasă de Südostdeutsches Kulturwerk (în seria „Wissenschaftliche Arbeiten"). Ambele societăti activează în München si se implică direct în actiuni culturale în favoarea culturii si literaturii române. Editorul volumului de fată este Ioan Constantinescu, de la Universitatea din Augsburg, autor al unor foarte bune culegeri anterioare despre Caragiale **(Caragiale : Facetten seines Werkes**, 1984) si Eminescu **(Eminescu im europäischen Kontext**, 1988). Culegerea de studii dedicată lui Caragiale este cea dintîi lucrare despre marele nostru dramaturg apărută în Germania din 1912 încoace. Tot lui Ioan Constantinescu i se datorează si editarea a două volume despre Mircea Dinescu (1991 si 1992), însotite de bune traduceri.

În iulie 1989, s-a desfăsurat la Augsburg, sub auspiciile Universitătii, un colocviu ocazionat de centenarul mortii lui Eminescu. Nici un invitat din România nu a putut participa. Interventiile lor au fost însă tipărite în volumul de fată, întregind astfel profilul anuntat al colocviului : „valoare natională — apreciere internatională". Desigur, este foarte dificil ca, în cazul unui poet mai ales al unuia care este întemeietor de traditie, să poată fi aflat un numitor comun pentru relatia enuntată. Se întrevăd însă la tot pasul recursul la comparatistică, trimiterea la contextul literar european al epocii. Două din studiile cuprinse în volum sînt edificatoare sub acest raport. Este vorba, mai întîi, de acela intitulat **Die irreale Chromatik als Strukturelement im Werk von Eminescu** (Cromatica irealitătii ca element structural al operei lui Eminescu) si datorat lui Ioan Constantinescu. Autorul are în vedere frecventa si calitatea întrebuintării unei coloristici care să se îndepărteze de reteta „ut pictura poesis". Este subliniat faptul că nici la Vasile Alecsandri nici la Dimitrie Bolintineanu nu pot fi întîlnite exemple de destructurare a lumii cotidiene cu ajutorul cromaticii. Cu Eminescu, se intră i intr-un context european, ilustrat larg de Ioan Constantinescu. Numer sele exceptări din textele eminescie vin în sprijinul tezei din titlul comu cării, detaliindu-se particularitătile c matismului soarelui, al aerului, al me lelor si pietrelor pretioase, al vegetal lui si acvaticului, al umanului. Mai a aici, în ceea ce priveste omul, sînt adu contributii incontestabile, care sublinia modernitatea versurilor eminesciene, c rora le este insuficientă coloristica „r lă" si care apelează, drept urmare, noi combinatii lexicale, de tipul „tim bate linistită, ca o umbră viorie". C matica, subliniază în concluzie Ioan Co stantinescu, a devenit la Eminescu, sinteză de modernitate si a contribuit afirmarea unei bune părti a poeziei no tre ulterioare.

În aceeasi tonalitate temperată se tuează si studiul **Lenau und Emines Die Leistungsfähigkeit eines Vergleic** (Lenau si Eminescu. Valentele unei co paratii), datorat lui Horst Fassel. O bu punere în temă, o cunoastere autoriza nu numai a operei celor doi poeti, c si a bibliografiei care îi priveste, p cum si, nu în ultimul rînd, o intelege corectă a posibilitătilor si datoriilor co paratisticii l-au determinat pe autor reevalueze în mod critic toate contrib tiile anterioare care au discutat posi lele afinităti dintre poetul român si po tul german. Restabilind un echilibru n cesar de multă vreme, Horst Fassel tre în revistă cele mai de seamă contrib tii de pînă acum în care au fost ana zate similitudinile Eminescu — Len si subliniază caracterul circumstantial asemănărilor, rezumate adesea la sup fata operei sau a biografiei. În afara u cadru foarte general, dictat mai curi de epocă, decît de afinităti structur paralelismul amintit, este de părere Ho Fassel, aduce în discutie mai curînd sibilităti, decît realităti literare.

Foarte apropiate de temeiul profund interventiilor lui Ioan Constantinescu Horst Fassel sînt paginile semnate Wolf von Aichelburg : **Eminescu a deutsch. Übertragungsprobleme** (Emin cu în germană. Probleme ale traduc rii). Semnatar al unora dintre cel m

„În zadar rîuri în so
– APEL LA DEZLEGAREA UNEI ENIGME

anul 1989 a fost așa cum a fost el, un an bogat în manifestări dedicate EMINESCULUI, constiintei poetice românesti.

Dincolo însă de truda împătimitilor de Poezie — creatori, publicisti, case editoriale, artisti — n-am putut să nu remarcăm prezenta nechematilor a celor care, pozînd în experti, convingători din păcate, deturnează, voit ori nu, adevărul....

„Floare albastră" a fost si, din nefericire, rămîne enigmatică nu atît din pricina propriei sale încărcături, cît dintr-a opacitătii cititorului (avizat). Căci, dincolo de problemele (si ele serioase), „boltă baltă", „totul totusi" si altele, apare adevărata problemă — stim ori nu să citim, stim ori nu să ni-l traducem pe Eminescu ?

Pînă la a-i transpune cuvîntul în spatiul altor coordonate, ar trebui noi să ne deprindem a evolua cu usurintă în propriul nostru spatiu. Ca să-l re-dau pe Eminescu cititorului de altă limbă, trebuie să mi-l redau mie însumi. Numai o profundă întelegere a mesajului AUTENTIC permite o altă versiune, nealterată a aceluiasi mesaj. Nu este admisibil ca un specialist (desi mai bine am pune ultimul cuvînt în ghilimele), să trateze cu superficialitate domeniul său de activitate, să se erijeze în cunoscător al lucrurilor pe care le-a văzut doar de la distantă si despre care, este limpede, nu stie nimic.

La o conferintă omagială, „Eminescu în cultura franceză", si care n-a fost decît o banală dare de seamă a cîtorva versiuni franceze ale operei eminesciene, nici măcar cele mai reprezentative, specialistul în cauză, în final decretează că nu avem dreptul să răstălmăcim Luceafărul după bunul nostru plac, ci numai asa cum ne indică el (sau ea). De exemplu, zice specialistul, „In zadar rîuri în soare...", citit ad litteram este o aberatie, ce e aia, apă într-un astru ? Deci, se va citi, **obligatoriu**, „rîuri însorite", aflate în lumina soarelui...

Chiar asa să fie ?

La începutul lunii septembrie 1872, în interval de o săptămînă, Eminescu citeste la Junimea „Egipetul" „Sărmanul Dionis", apoi „Floare albastră" si „Inger si demon". Dincolo de catalogările făcute — ciclul „iubitei de la Ipotesti", ori „epoca vieneză" —, să remarcăm că poemul „Floare albastră" a fost scris în vara lui 1872, cînd poetul a stat un timp mai îndelung acasă, la tară, prelucrîndu-si si adîncindu-si meditatiile de pînă atunci.

Eminescu, stim, a avut preocupări varii, aplecîndu-se cu insistentă însă asupra gîndirii si culturii orientale, îndeosebi indiene. De aici figura oarecum neobisnuită a poetului, „suflet de aceeasi esentă cu al lui Buddha, Platon, Schopenhauer..." (Cezar Papacostea, 1931).

La fel, s-a simtit atras de monumentala civilizatie egipteană, înconjurată de noapte, mister, dar si „de-un farmec sfînt". El nu a privit făuritorii piramidelor si ai stiintelor magice cu „Ochiul lui Horus", ci cu acela al împătimitului de adevăr, de lumină. O evaluare justă a dimensiunilor Văii Nilului i-a permis lui Eminescu să nu se lase coplesit de sentimentul măretiei trecute a unui „Egipt desfăcut în foc si aur", nici de reverii lenese, si să reconstituie pertinent lumea începuturilor, în care nici zeii, nici oamenii nu erau, ci numai Cuvîntul atotcreator.

Recitind numai poemele mai sus amintite, ne retin atentia cîteva pasaje : „Rîul sfînt ne povesteste cu-ale undelor lui gure / De-a izvorului său taină.." (Egipetul, v. 43—44) si, ceva mai încolo, despre „magul" din „turnul maur", cum urmăreste în oglinjoara-i de aur (?!) cerul : „El în mic priveste-acolo / căile lor tăinuite / Si cu varga zugrăveste drumurile lor găsite : / Au aflat sîmburul lumii tot ce-i drept, frumos si bun". (ibid., v. 58—60).

„Căile tăinuite" ne duc cu gîndul la triada cosmică asiro-babiloneană, Anu, Enlil si Ea, căreia îi corespund trei drumuri ceresti. Dar acestea nu curg din „sîmburul lumii". Trebuie deci căutată „a izvorului său taină", geneza Cerului, Apelor, Zeilor, Geneza însăsi... Nu „Papirusul Rhind" (Reguli pentru a studia natura si pentru a întelege tot ce există, toate misterele, toate secretele) ne va conduce către templul revelatiei — pentru a trăi clipa cînd El, Supremul, devine Univers, să deschidem „Hieros Logos"-ul orficilor „... fata Lui devine Cerul strălucitor părul de aur stelele : coarnele de aur căile zeilor ceresti : ochii, soarele si luna", si asa mai departe (fr. 168 ; vezi si Eschil, fr. 70 Nauk). Si atunci, „Fata pală-n raze blonde..." (Venere si Madonă, v. 15 dar si alte poeme), nu este reflexul acestor identificări ?

Pentru a preveni obiectiile (aparent întemeiate) că afirmatiile de pînă acum sînt simple supozitii, să trecem, asemenea pelerinilor din vremi apuse dinc de ale „Nilului lungi valuri", pe păm tul greu de istorie si galben-auriu, fi oglindă soarelui, pe pămîntul Asiei. care a scris „cea mai budistă poez (Amita Bhose), „text denotînd conta cu Dhammapada" (Const. Ciopraga), putea să nu cunoască BINE gîndirea diană.

Dacă nu punem la socoteală decît li ratura serioasă de limbă germană, prima jumătate a veacului său, la car avut acces (de ex. Fr. Schlegel, „V der Sprache und Weisheit der Inde 1809 ; A. Gladitsch, „Die Eleaten und Indier", 1914 ; Chr. Lassen „Indisc Altertumskunde", trei volume publica pînă la 1858 ; lucrările lui Colebrooke, parte dintre ele publicate si în germa cum sînt celebrele Eseuri, apărute Leipzig în 1858 etc) putem spune că minescu a avut la îndemînă un bo material, ilustrat cu traduceri din te reprezentative ale gîndirii si culturii la poalele vesnic însorite ale Himalay De aici si-a luat el pietrele care, slefui au devenit briliante :

— „Chiar moartea... / Acolo m adoarme în dulce linistire. / În vis fericite m-ar duce către nori" („I străinătate", finalul)

— „Te văd ca o umbră de-argint st lucită. / Cu aripi ridicate la ceruri p nită, / Suind, palid suflet, a norilor sc le, / Prin ploaie de raze, ninsoare stele..." („Mortua est", v. 9—12)

— „O rază fugită din chaos lume

...ane

...subtile versiuni germane din opera eminesciană (1972, 1975, 1989), Wolf von Aichelburg constată, de la bun început, „fatalitatea geografică" abătută asupra literaturii române care a determinat necunoașterea valorilor ei deosebite, marginalizate în raport cu ale unor popoare europene favorizate de dispunerea central europeană. Traducător cerebral, Aichelburg pledează pentru încadrarea versurilor lui Eminescu într-un context german corespunzător, ferindu-le de cliseele pe care cititorul deja le cunoaște din propria-i literatură. Aceasta ar însemna o apropiere a poetului român de cititorul german, înseamnă „a-l germaniza putintel" („ihn ein klein wenig einzudeutschen"), acolo unde și cît este posibil. Deci efectul stilistic presupune cunostințe foarte largi în cele două literaturi, aproximarea echivalentelor nu numai artistice, dar și spirituale. Tălmăcirea devine astfel un autentic act de cultură și face ca „urechea germană să nu rămînă surdă" la originalitatea poetului român.

Receptării lui Eminescu în spațiul german îi dedică Georg Cojerean cîteva pagini foarte dense, în **Versuch einer Darstellung der Eminescu — Rezeption im deutschen Sprachraum** (Eseu asupra receptării eminesciene în limba germană). Sînt trecute în revistă traducerile și studiile germane, de la Maiorescu, Mite Kremnitz și Carmen Sylva, la I. Scurtu, Fr. Lang, Lazar Gusho, Th. Frühm, Alfred Noyer — Weidner, pentru a se încheia cu Eva Behring, Klaus Weitman Hans Diplich.

Răspîndirea operei lui Eminescu în Italia o discută Luminița Fassel în **Zur Eminescu — Rezeption in Italien.** (Despre receptarea lui Eminescu în Italia). Subliniind valoarea antologiei apărute în colecția „Eminesciana" pe această temă autoarea dezvoltă contribuția profesorului milanez Gino Lupi, ale cărui merite sînt aflate în tentativa de a-l face cunoscut pe marele nostru poet publicului italian cu deosebire prin paralelisme cu o literatură familiară acestuia (Petrarca, Tasso, Leopardi). Demnă de remarcat mi se pare a fi și alăturarea — evidențiată de Luminița Fassel — pe care o face Gino Lupi între Eminescu și G.A. Becquer. Este remarcată de asemenea pertinența observațiilor cercetătorului italian, din **Storia della letteratura romena** (1955 și 1968), precum și din numeroasele articole inserate în **Dizionario-Bompiani delle opere e dei personaggi** (1946—1954), difuzat în lumea întreagă prin versiuni franceze, germane, spaniole, portugheze.

Comparatistica rămîne totuși domeniul la care se apelează frecvent în volumul editat de Ioan Constantinescu, atît în studiile deja amintite, cît și în altele, precum acela intitulat **Der Topos der Liebe als Leiden** (Toposul iubirii ca suferință), semnat de Viorica Sandu Constantinescu. Se pleacă, aici, de la premisa că, începînd cu Eminescu, literatura română a renunțat din ce în ce mai mult la mentalitatea orientalizantă. Motivul trubaduresc al „tribunalului iubirii" este aflat în **Venere și Madonă** și în **Scrisoarea II**, subliniindu-se faptul că poetul român a renunțat la aspectul oriental al motivului „iubirii ca suferință", amplificînd tematica europeană. Aspectul complementar, al „demitizării" este și el folosit de Eminescu, în tradiția literaturii occidentale. **Le Nord. Repère et complémentaire dans la mythologie dace de M. Eminescu** se intitulează comunicarea lui Marin Bucur, în care se aduc argumente substanțiale pentru titlul întregului volum. Poetul român — se afirmă — a imaginat drama mitică a dacilor sub semnul legendelor nordice, tangențele producîndu-se într-o lume a absolutului. În literatura noastră, Eminescu face să coboare spre sud mitologia Nordului, pe care o așază în locul mitului Romei. Periculoasă pentru Dacia era teroarea sudului, salvatoare — aliata nordică, eroii învinși ai Daciei adoptînd regatul divinităților septentrionale spre a-și salva propria origine.

Studiul semnat de Artur Greive, Gerda Schüler și Ion Talos se oprește pe larg asupra sursei eminesciene a epitetului „dulce", cu deosebire în **Ce-ți dorește cu tie, dulce Românie ?**. Este presupusă o influență a unor imagini din **Chanson de Roland**, apărut în traducere germană la 1861 și cunoscut probabil de Eminescu, dar nu sînt neglijate nici construcțiile asemănătoare întîlnite la scriitori români anteriori, precum Negruzzi sau Alecsandri. Tot asupra unor versuri de tinerețe se oprește și Peter Neuhofer, în studiul **Zur dichterische Entwicklung Eminescus** (Despre evoluția poetică a lui Eminescu), comparînd două versiuni ale poeziei **Din străinătate** și reliefînd, pe baza unei minuțioase analize textuale, efortul trecerii de la o poezie patriotică la una de iubire. Alte două comunicări sînt semnate de Svetlana Paleologu Matta și Ilina Gregori. Volumul se încheie cu un tablou cronologic al vieții și operei lui Eminescu și cu o bibliografie primară și secundară, cuprinzînd esențialul pentru un cititor de limbă germană (ambele alcătuite de Viorica Sandu Constantinescu).

Elegant și sobru (copertă de Radu A. Maier), temeinic alcătuit, volumul îngrijit de Ioan Constantinescu reprezintă o nouă și remarcabilă contribuție la cunoașterea literaturii noastre în Germania.

Dan Mănucă

*) **Mihai Eminescu, Nationale Werte. Internationaal Geltung**, Hrsg. Ioan Constantinescu, München, Südosteuropa Gesel. Ischaft, 1990, 150 p.

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Imagini de la festivitatea de decernare a Premiilor Uniunii Scriitorilor pe anul 1991 care a avut loc luni 25 mai a.c. la Casa Vernescu

Mircea Ciobanu : Premiul pentru publicistică

Liviu Ioan Stoiciu : Premiul pentru poezie

C. D. Zeletin : Premiul pentru traduceri din literatura universală

...are“

(ibid., v 52)

Indienii socoteau că după moarte, sufletul, eliberat, pleacă pe una din cele două căi (dacă a fost virtuos și, funcție de cît de virtuos a fost el), pe calea solară sau pe cea lunară, asemenea unei raze luminoase, el însuși fiind lumină : „Lumina din cer care strălucește acolo sus deasupra fiecăruia, deasupra tuturor, în lumi mai înalte decît cele mai înalte, ea este ceea ce este și lumina dinlăuntrul omului „Chandogya Upanisad, III, 13, 7)

„Tihna cea adîncă ce se înalță din trup și se contopește cu lumina supremă, vădindu-se în forma sa proprie, ea este Sinele, este nemurirea, este neteama, este Brahman" (ibid., VIII, 3, 4).

Odată cu moartea, Marele Somn, „Vamesul vieții", spiritul se desprinde, asemeni unui fruct de ramul ce l-a purtat, spre a se întoarce „grăbit pe drumul înapoi, înapoi la matcă, anume spre Suflul Vieții" (Brhadaranyaka Up., IV, 3,36).

Arderea omenească, trăirea (finală), viața, nu ar exista fără scînteia cerească, lumina din Lumină. Temperatura trecerii noastre prin lume o dă sufletul, de unde și ideea „fără suflet, fără foc" („Venere și Madonă", v. 18)

Desigur, putem extinde investigațiile asupra unui sector mai larg al operei Poetului, operă-n care Dorința joacă un rol de prim rang. Și în Rg Veda (X, 129) se spune : „Dorința s-a ivit la început, ea a fost cea dintîi emanație a spiritului..."

Amarele constatări ale nestatorniciei femeii se suprapun concluziilor vechilor înțelepți : „Prostii compară femeile cu o lipitoare. Între felul cum se poartă femeile cu ochi de gazelă și lipitori este o mare deosebire. Acestea iau bietilor muritori numai sîngele, pe cînd femeile iau totul : mintea, averea, puterea și fericirea" (Otto Böhtlingk, „Indische Sprüche. Sanskrit-Deutsch", 1865, II, 2.155 — iată, o altă carte pe care este posibil să o fi citit Eminescu)

Ce să mai spunem de „Ta twam asi", „Kamadeva", sau de versurile arhicunoscute oglindind Creațiunea — „Atunci nu era nici neființă, nici ființă ; nu era văzduhul nici cerul cel depărtat. Ce acoperea ? unde ? sub a cui ocrotire erau apele ? era oare un adînc fără fund ? / Atunci nu era moarte, nici nemurire ; semnul nopții și al zilei nu era ; Liber sufla fără suflare Unul ; mai presus de el nu mai era nimic altceva..." (Rg Veda, X, 129)

Cît anume, exact, îi datorăm lui Eminescu, încă nu știm. Dar recunoștința noastră ar trebui mai deplină să fie, de-a dreptul din inimă izvorîtă, adică dinlăuntrul Sinelui, al Luminii — cum spune „Brhadaranyaka Upanisad", IV, 22 — și nu o formalitate gratuită. Putina-ne sedere între Cer și Pămînt nu ne permite să fim expeditivi, cel puțin nu cu constiința noastră, și ce altceva este Eminescu decît Constiință ? O, da, „un vis al morții-eterne e viața lumii-ntregi", dar visele sîntem chiar noi, și dacă ucidem visele, pe noi ne ucidem.

Că tot ce s-a spus aici nu este emanația — și credința — unui singur spirit, stă dovadă una din versiunile franțuzești omise de specialistul amintit la început, admirabila tălmăcire realizată, în 1989, de Paul Miclău :

„En vain des rivières solaires
Dans ta pensée tu réunis"...

Pius Kramar

adrian popescu

PRIMĂVARĂ UMBRIANĂ

1. Veștile despre Cruciadă începură să sosească la începutul primăverii următoare. Se vorbea despre moartea prin înec a Împăratului Barbarossa. Alunecase într-o bulboană a vijeliosului Cydnus și armura îl trăsese spre adînc. Se povesteau lucruri uluitoare despre înfrîngerile nobililor cavaleri, despre foamea, păduchii aciuindu-se pe sub fierăria încinsă de căldura soarelui din fața Accrei luată cu mari pierderi, despre scorpionii și șerpii veninoși cu pupila triunghiulară, despre mustele deșertului. După un an au sosit și francii lui Filip; după aceea, oastea lui Richard. Acesta se dovedi norocos și brav. Cuceri Haifa, Jaffa, Arsuf, Ranula, Toron.

O parte din oastea, mult împuținată de călăreții iuți ai lui Saladin, are îngăduința ferice de a se închina la Mormîntul Mîntuitorului. Richard-Inimă de Leu îi conduce pe acești puțini fericiți pînă la douăzeci de mile de Lăcașul Sacru. Prin popor se șoptește cu fereală că de vină sînt și cei bogați care nu s-au smerit de-ajuns pentru a fi vrednici de binecuvîntare, nerenunțînd la mîndria lor binecunoscută... Acolo, iarna și atacurile beduinilor îi descurajează și fac pace cu Saladin. Ierusalimul e încă în mîna musulmanilor.

Se înnoptară pe neașteptate în Assisi cei trei frați numiți Macabeii, mai tăcuți și cu privirile parcă mai tulburi. Unul avea mîna amputată din cot și ceilalți doi șchiopătau ușor. După ei, revenirea fierarului și băiețandrul priceput la cai, teferi și cu mare poftă de a povesti despre obiceiurile necredincioșilor și cetățuia Ierusalimului. Armurierii și brutarii veniră și ei sănătoși acasă, doar că o scînteie, care nu avea nimic de a face cu luptele, stinsese lumina ochiului sting al unuia dintre armurieri, Corrado, cel mai mare, pe cînd încerca să dreagă umerii îndoiți ai unei armuri. Lucrase lîngă un dîmb de nisip și vîntul stîrnit brusc îi purtase drept în pupilă focul cel rău. Drept că în urmă cu o seară afirmase, băut fiind, că el e cel mai expert meșter și ar putea să repare și armele celor care îl chinuiseră pe Isus, adică ale brutalilor soldați romani ce îi puseseră o coroană de spini pe creștet Nevinovatului, după biciuirea poruncită de procuratorul din Pont. Nicolà, tatăl lor, plînse văzîndu-și băiatul infirm, iar soția lui (a bătrînului) aflînd de pățanie și de cauza ei posibilă (blasfemia, orgoliul nemăsurat) făcea Calea Crucii, în fiece vineri, la Sf. Petru. Cît despre baronul Favorino, care în ultimul moment se alăturase oastei pe drum în ciuda plînsetelor Donnei Hortulana, ce nu îi putuse schimba hotărîrea, ci doar i-o întîrziase, veni cu obrazul crestat de o lovitură de spadă arabă. Rivalii, familia Nepis, zîmbiră cu subînțeles cînd îl văzură („L-a pedepsit Domnul pentru mîndria lui!"), dar cum Donna Hortulana cunoștea puterea tămăduitoare a ierburilor de pe dealurile și cărările ce duc spre Subasio, rana se închise și aproape dispăru; rămase doar o cicatrice bine uscată de frunzele de rostopască.

Casa Fiumilor, deci, a Donnei Hortulana, sau Ortolana, nume care spune mult despre gustul părinților săi (nume evocînd vechile pasiuni pentru grădini ale romanilor, se poate, ați intuit deja, traduce prin grădinăreasă) se afla pe coastele de pe Subasio. Practic, cățărată pe munte ,dominînd așezarea, așa cum sînt atîtea castele în Italia; le vezi de departe crenelurile și turnurile ronde. Între casa părintească și cărările muntelui nu era deci o delimitare foarte clară, așa că, de fapt, grădina castelului era o parte a muntelui, sau invers. Oricum, granița, între natura naturată și natura aranjată de mîna omului era greu de făcut. Ortolana învățase de mică soiurile plantelor de leac și avea o adevărată iubire, personalizată subtil, pentru neamul florilor, pe care le îngrijea de mică. Și Clara o va moșteni în acest îmbold de a prețui trandafirul pentru misterul învîrtejirilor sale mistice, crinul pentru feciorelnicia înfățișării și a mirosului angelic, viorelele pentru devoțiunea culorilor monahale, unde roșul vital se potolește în albastrul infinit al cerului, iar petalele mici, violete au tresăriri candide sub boaba de rouă. Clara, sau Chiara, cum pronunță italienii, era și el un nume bine ales. Fata se arătase de o limpezime desăvîrșită aproape (aproape, deoarece nu era scutită de mărunte neglijențe sau naivități, corectate cu sîrg mai apoi) în ce privește respectul față de Cel Înalt, față de părinți și față de datoriile ei zilnice. Învățase să brodeze ca puține fete din Assisi și știa de asemenea mulți Psalmi pe de rost, lucru ce se întîmplă doar la o vîrstă matură, cînd și fără să deschizi Psaltirea știi că după „Cum dorește cerbul izvoarele apelor", negreșit urmează „așa Te dorește sufletul meu pe Tine, Dumnezeule", iar după „Miluiește-mă, Dumnezeule, după mare mila Ta" vine „Și după mulțimea fărădelegilor mele șterge fărădelegea mea...". Avea o Psaltire cu ferecătura de argint și cu unciale în două culori, iar începutul de Psalm era un potîr de crin, sau un cap de licornă, ori de leu, un miez de rodie, sau un ciorchine de viță. Cartea era o natură în mic și Natura o carte uriașă, răsfoită de degetele Creatorului pentru ca omul să o înțeleagă. Pentru a pricepe, din scrierea naturii, din cifrul ascuns în frunze și petale ,mugури și boboci, iarbă și fructe măreția lui Dumnezeu. „Cerurile spun slava lui Dumnezeu și Facerea Mîinilor Sale o vestește tăria". Așa că pe costișele de pe Subasio, prin crînguri și poiene se aflau silabele acestui limbaj divin. De pildă „Pecetea lui Solomon", o plantă așa de ciudată, care-și imprimă prin rădăcini în pămînt desenul amintind semnul poporului ales. Dar nervurile frunzei sau capsulele cu semințe ale măcesului nu conțin ele o lecție despre alcătuirea lumii? Nu seamănă nervurile cu liniile din palma omului și grăunțele din măciulițile macului cu icrele din burta peștilor și cu cîntecul din gușa mierlei negre? Cum să nu vezi punctele negre ale boabei de măsline și I-ul supiu al unui plop?

Începuseră zilele de la sfîrșitul lui martie și primulele albe-gălbui apărură alături de capișoanele ghioceilor...

Măreața Umbria e un peisaj de coline înalte acoperite de măslini și vie, dar și de așezări cățărate pe coamele dealurilor, pe înălțimea unui platou. Așa e Assisi urcînd spre muntele Subasio, lent dar ferm. O cetate pe un munte, ca pe Moria, Ierusalimul. Sau ca Aventinul. Nu, mult mai sus ,cum ai ajunge la nivelul caselor și bisericilor ce urcă spre Gianicolo, de unde ai panorama Orașului Etern. Francesco era și mai avîntat decît Clara în privința descifrării marii cărți a naturii. Mai sălbatic. Lui îi plăcea să se rostogolească în pîlcul de margarete mari, de pe cărările muntelui, să aspire pînă la ameteală mirosul crinului de pădure de culoarea focului (e drept că avea calicul mai modest decît cel de grădină, dar era mai rezistent), să cuprindă în căuș rododendronii cu flori singerii ce iubesc stîncile și să mîngîie blănița de căprior a mușchiului verde-întunecat. Dar ceea ce îi dădea o negrăită desfătare erau pinii cu scoarța înclelată, rășinile păreau lacrimi de miere și abținîndu-se să nu le guste își lipea, totuși, mîinile cu palma larg desfăcută de trunchii tineri. Îi plăcea să urmărească roiurile de albine de pădure și să găsească fagurii primitivi, lucrați de harnicele zburătoare, înfruptîndu-se uneori din ei ca un urs.

Sîngele tînăr simțea trezirea firii la o nouă viață, după întunericul zgribulit al iernilor cu cerul plumburiu, cînd trebuia să fie devreme acasă, altfel Don Pietro se arăta supărat și îi interzicea să mai lasă cu zlit-ul, sania de lemn cu tălpi lustruite oglindă, pe dealul dinspre casa Clarei. Se văzură de cîteva ori și se studiară reciproc cu viclenia nevinovată și curioasă a copiilor. Clara era mai mare cu doisprezece ani. O domniță adevărată. Stătea la casa bunicilor mamei, dar iarna obișnuiau să locuiască la castelul tatălui, la Sasso Rosso, ce aparținea familiei Schiffi. Nu prea departe de fapt de prima reședință. Acum începînd primăvara, văzu că rochia lungă a Clarei începea să se înfoaie pe lîngă straturile de primule din grădină. Mama, la vremea sa o îngrijise, acum era rîndul Clarei. De cîțiva ani, mutarea aceasta era pentru Francesco semnul că vara e aproape.

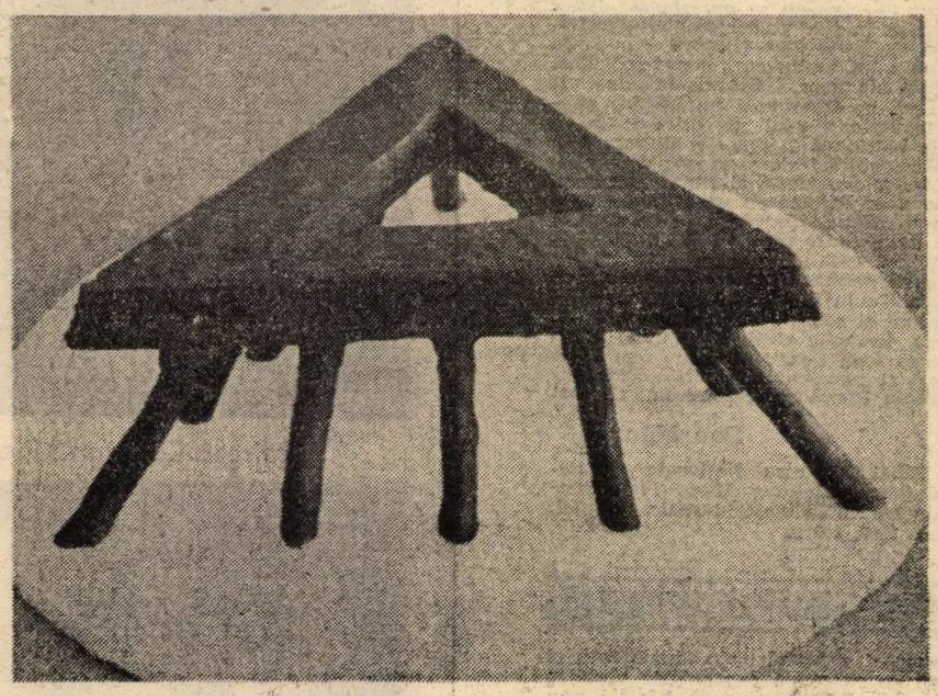

Adalgiza Harabagiu : Structură

2. Cînd încă nu se topiseră toate zăpezile, într-o zi de martie, înainte de Bunavestire, Anunciazione, cum zic italienii, alergă cuprins de un sentiment de inexplicabilă veselie și mîndrie prin pădurea ce începea după casa de vară a Clarei. Alergă mult și simțea că nu obosește, deși făcuse cîteva stadii bune, dezlănțuit și nebun de bucurie. Alunecă pe neașteptate și căzu într-o fosă. Plin de zăpada refugiată acolo, ud de transpirație, dar nevătămat, ieși destul de greu. Groapa era adîncă și pereții săi lunecoși; sub nea se vedea pămîntul galben, lipicios. Cînd să respire eliberat văzu în fața sa, așteptîndu-l cu bîtele ridicate amenințător, doi străini. Aveau părul mare în lațe și mîinile murdare. Doi răufăcători. Îi cerură punga în schimbul vieții.

— N-am bani! răspunse Francesco.

— Atunci vei muri! ziseră amîndoi aproape deodată.

— Cine ești, vagabondule, ce cauți în pădurea noastră?

— Pădurea e a tuturor, răspunse demn, băiatul postăvarului.

— Dar tu, tu, cine te crezi, cine, aaa?

Aveau ambii o vîrstă matură, erau niște disperați, sau niște înrăiți?

Îl loviră cu ciomegele peste umeri și îl aruncară înapoi în fosă.

— Cine ești?

— L'araldo del gran' Rè, rosti Francesco spre mirarea tîlharilor din pădure.

Pronunțase cuvintele auzite noaptea trecută în vis. Se făcea că el, Francesco, fiul lui Pietro Bernardone e crainicul unui Rege minunat, pe care nu numai că îl slujește, dar îl și adoră. Un rege cum nu e altul.

Răspunsul neașteptat stîrni rîsul răutăcios al bărbaților. Rîs gîfîit și dizarmonic. „Sărmanii, nici nu mai știu să rîdă", constată el.

Îl scuipară cu ciudă și îl lăsară cu un batjocoritor:

— Dacă e așa cum zici, giovanotto, băiețandrule, vestește-ți Regele din groapă!

Francesco se canoni mult mai mult de data asta să se salte din groapă; era obosit, simțea loviturile în umeri și mai ales îl scîrbise mirosul frust, de sudoare veche intrată în hainele slinoase ale celor doi. Identificase și mirosul moliciului ars, fumul lemnelor devenite jăratec, dar și ceva stătut și respingător. La un moment dat unul, nu știe nici acum care, îi astupase gura cu palma și Francesco era gata să vomeze din pricina călușului improvizat care îl sufoca și scîrbea. Ba chiar începură să glumească într-un mod înspăimîntător, încercînd să îl mîngîie pe obraz și să îl caute, chipurile, de bani în sîn. Fără să își dea seama, le repezise cîte un cot și un călcîi. La încăierările cu băieții de seama lui, Francesco nu trecea drept un papă-lapte, chiar îi numeau „principe" și îi recunoșteau calitățile de luptător, admirația lui pentru sacra instituție a cavalieriei călugărești se traducea într-o agilitate și îndrăzneală bizuită pe încrederea în Pronie! Așa că îi potolise puțin dar își și pecetluise astfel soarta.

— Aruncă-l! strigaseră amîndoi, iarăși, deodată. Se vede că ideile lor puține, dar fixe, erau și simultane.

Așa că pe coate și pe genunchi, reușì după cîteva dureroase încercări, să iasă la lumina puțină a zilei ce era pe sfîrșite.

Fugi prin pădure spre casă. Cînd ajunse în dreptul casei Clarei se opri o clipă să răsufle. I se păru, sau chiar apăru în o fereastră unde ardea o lumină mică de opaiț cu ulei, un cap blond care dispăru de la pervaz?

O luă, tot în fugă, în jos, intră pe Poarta Perlici în ultimul moment, lăsă în dreapta amfiteatrul și teatrul roman, unde se jucase cînd îl întîlnise pe „osul imperial", ajunse la colțul străzii pietruite numite, azi, **Sfînta Marie a trandafirilor,** se strecură pe o uliță strîmtă, scurtînd și ajunse în fața Palatului Comunei. Ocoli scurt și intră valvîrtej în casa părintească, aflată în spatele numitului palat.

Prea tîrziu. Rugăciunea de binecuvîntare a bucatelor serii era deja spusă și Pietro mînios, Pica se repezi la Francesco ghicind că i se întîmplase ceva rău. Dar, stăpînul casei o opri cu un: „— Lasă-l în pace, femeie...".

Pica se retrase cîțiva pași înapoi. Prima palmă îl atinse în ceafă și îl răsturnă pe Francesco uluit de mînia tatălui.

3. În timp ce îl izbea cu mînie și îl ocăra, Francesco simți că nu pentru întîrziere îl pedepsește. Reprosurile erau mai generale: „Risipitor nenorocit, nevrednic de numele tatălui, în loc să stai la tejgheaua familiei bați pădurea și coclaurile! Ai aruncat banii mei pe fereastră ,dîndu-i la un zdrențăros de cavaler!" Într-adevăr, în luna trecută, februarie e cea mai umedă și rece lună a iernii, lună de istovire și melancolie, de descurajare și așteptare obosită, întîlnise un cavaler coborînd spre Piața Comunei dinspre proprietatea Schiffilor. Cum Francesco primise de Crăciun o mantie de culoarea vișinei coapte, în care mantie se înfășura cu grație (calitate care nu i-a lipsit niciodată, de altfel, el făcea totul cu un farmec adolescentin și copilăresc totodată) i-a dăruit-o sărmanului de pe cal, împins de un puternic îmbold dinăuntru. „Cum să lași un luptător pentru eliberarea Sfîntului Mormînt, întors acasă, oriunde o fi ea, în Flandra, Languedoc, Occitania, Umbria, așa dezbrăcat în miezul iernii? Nu ne-a învățat Christos să-i îmbrăcăm pe cei nevoiași?" În altă zi, în prăvălie intrase un cerșetor și îl mustrase pe Francesco:

— Pe baroni și pe conți îi cinstești și le cauți prietenia (aluzie poate și la tovarășii de joacă, dar și la Chiara, mai mare cu doisprezece ani decît el), dar pe cel care îți cere în numele Domnului îl disprețuiești, alungîndu-l!

Imediat ce sărăcul ieși, trezit ca dintr-un somn agitat, roșu în pometi, Francesco fugi după calic și îi dărui tot cîștigul zilei obținut de el în prăvălie. Cînd dorea ceva obținea, datorită felului cutezător și curtenitor în același timp, vorbelor care mergeau drept la țintă, fără să rănească, dar cu hotărîre. Ar fi putut deveni un excelent comerciant.

— Și tu, se întoarse Pietro spre Pica, l-ai cocoloșit mereu. I-ai umplut capul și așa înfierbîntat cu poveștile tale despre Graal și Regele Pescar. La ce îi va folosi cînd eu nu voi mai fi?

Era limpede că vorbele de ocară stătuseră multă vreme dospind în inima grea a lui Pietro, că răbufniseră acum, violente, dar articulate ferm, semn că reprosurile și acuzațiile se închegaseră **înainte** mental și așteptau doar prilejul să explodeze. La colțul buzelor și pe partea inferioară a bărbiei i se ațînea un soi de spumă furioasă. Continuă cu și mai mare nemilă:

— De mîine, nu mai ieși din casă!

Donna Pica aprobă din cap supusă și jignită de cel pe care îl iubea încă. Își aminti că, la început, amîndoi socoteau versurile marelui Bernard de Ventadour drept mijlocitoare ale iubirii lor, „fin amors" care înnobilează și pe cei mai modești înălțîndu-i peste grijile zilei. Cum să uiți:

Lo rossinhols s esbaudeya
josta la flor el verjan
e pren men tangrans enveya
qu e u no posc mudar, no chan?

După chipul lui Bernard o și numise pe Donna Pica **Ris însorit,** pseudonimul unei doamne a trubadurului din Limousin, care avusese necazuri cu stăpînul său, Eblé cel orgolios. Iubirea înfocată deși pură pentru soția lui, pe care o adora Bentadour din pruncie, îi stîrnise mînia .La Toulouse, nu departe de casa părinților Donnei Pica, Bernard găsise adăpost și prețuire la seniorul Raimond. Și Francesco și Pica îl văzură de cîteva dăți pe marele trubadur, trovattore, cum îi spunea Pietro. Ultima dată înainte de a începe recitalul din curtea castelului contelui Raimondi. I se născuse al șaselea fiu și în cinstea acestuia lumea fusese poftită de pretutindeni în curtea reședinței, bineînțeles să se bucure de cîteva butii cu vin de Champagne și de ciozvîrtele de berbeci fripți întregi și de ciorchinii acelei toamne fecunde... Omul împlinit la trup, fără a fi gras, aflat la vîrsta deplinei glorii pămîntene, dădea indicații jonglerului cum să-i spună versurile („în nici un caz nu le țipa... aici, dragul meu Filhol, nu sînt strigăte de luptă împotriva păginilor nici ocări împotriva soților beți... rostește-le blînd, dar clar, fără a leșina vorbele... nu le moleși, nu le îndulci ca mierea mîncată cu lingura bucătarului, fă-le să alunece, să susure, dar să fie virtoase... dă-le miez de fruct, nu coajă

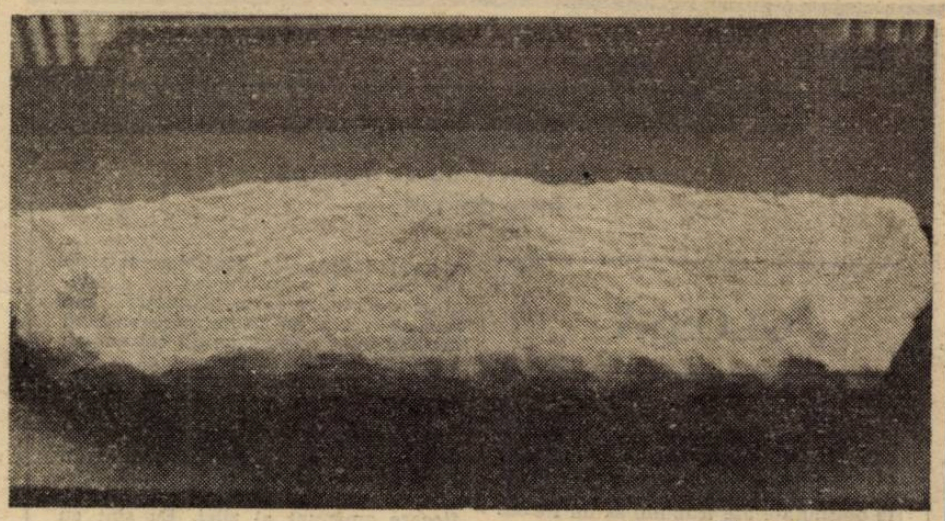

Benone Olaru : Compoziție

plîngăreață... să simți sămînța înțelesului și ardoarea intangibilului „Amor !"). Da, era chiar Bernard. După al șaptelea conte de Poitiers, începătorul poeziei de amor, Don Guillaume, duce de Acvitania, luptător fără noroc în Războiul Sfînt, poate și pentru că multe cîntece ale sale erau cam slobode, contrastînd, vai, cu atît de seninul celest din „Război și cîntec mi-au fost țel / Dar ele nu-mi mai plac defel / pleca-voi doar înspre Acel / Ce-l ia pe păcătos la sîn" era cel mai iubit cîntăreț.

Bernard le era cel mai drag autor de „canso"-uri, cîntece de iubire... Nu era singurul îndrituit la gloria (străveche) a cîntăreților ;unii îl preferau pe Turtă-Dulce, copil din flori, gascon plin de sine, pe numele său adevărat Marcabrun, ce era ales de cei înșelați în așteptări de iubitele lor. Turtă-Dulce era necruțător cu femeile, asemănîndu-le vulpilor la pîndă. Se șoptea cu admirație despre Jaufré Rudel și „iubita lui de departe", prințesa din Tripoli, de care s-a îndrăgostit **înainte** de a-i zări făptura, iubind, deci, întîi o imagine, o fantasmă, ziceau călugării, înșelătoare, a minții lui. Iubire hrănită cu lemnele aromate ale vestilor aduse de cei care veneau din Antiohia și ațițînd pînă la vîlvătaie inima prințului din Bloy, visînd-o pe prințesa din țara caldă, în castelul lui umed și rece. Ce curaj și ce nebunie, să pornești pentru o necunoscută pe mare, într-o corabie plină de oameni aspri care injură vremea și marea, să ajungi să te îmbolnăvești de dor și de mîncarea proastă ! Ce soartă, să mori într-un han străin, în brațele celei care nu îți mai era străină, ci o însoțitoare iubită. Atît de iubită încît obiectele din jur își pierduseră aerul familiar, iar cele depărtate deveniseră familiare... Nebunie, să vezi chipul ei răsfrînt peste tot... Un cruciat straniu acest Jaufré ! Un provensal, nobil prin naștere ca Guillaume, era Raimbaut de Orange, un pic rivalul lui Bernard. Vorbele sale erau înflorate și obscure, apropiindu-se oarecum de Marcabrun, de ceea ce se chema țesătura măiestrită și inextricabilă, uneori de „trobar clus", aluzii și cifruri complicate amintind împletiturile arabe de linii ce începură să apară pe cărțile de rugăciuni, pe misale, pe liturghiere, mai cu seamă după întoarcerea cruciaților. „Trobairitz", trubadure, se cunosc puțin numai de vreo douăzeci, dar oricum, ele formau mai ales **Curțile de amor** prezidate de nobile Doamne și unde erau discutate subtilitățile dragostei cavalerești. Era, apoi, pe vremea aceea la mare căutare versul lui Arnaut Daniel, perigordezul neîntrecut în rime prețioase ca nasturii de aur pe un veșmînt, sporindu-i bogăția triumfătoare. Despre Piere Vidal nu se mai știa nimic la acel timp, decît că se însurase cu o tînără grecoaică din Cipru, părăsindu-l pe Inimă de Leu cu care pornise în cruciadă, cea la care îi îndemnase pe assisiați pristavul din fața lui San Rufino.

Se mai vînturau știri în curtea castelului despre Faidit, care și-a pierdut tot ce-a avut într-un joc de noroc și a peregrinat cu același Inimă de Leu, care îl îndrăgise pentru felul său direct de a fi (Faidit era fiu de om înstărit, comerciant de grîne în Limousine) și pentru întîmplările povestite cînd sărac cum era se făcuse jongleur, grad inferior trubadurului adică un fel de actor, interpret, claun, dansator, om bun la toate, om-orchestră, cum spun cei de azi. Oploșit la marchizul Bonifaciu din Montferrato, om generos, dar fără măreția regelui Richard-Inimă de Leu, fără egal poate, a pornit cu noul protector în cruciadă gîndindu-se la primul. Cruciada a patra atît de nefericită ! Moartea marelui său prieten „al Angliei crai", mai viteaz decît Alexandru Carol sau însuși Artur, îi smulge lacrimi adevărate, bărbătești, demne de onoarea defunctului rege : „Mortz es lo reys, es son passat mil an..."

Cît de sobru plînge un trubadur adevărat ! Și cum cere iertare de umil Stăpînului și Judecătorului Ceresc, pentru prietenul său : „Ai, senher Dieus, vos qu etz vers perdonaire...".

Loviturile plouau iar peste crestetul lui Francesco. Ciudat, dar nu simțea nici măcar nevoia să se apere, cum o făcuse cu cei doi înainte cu cîteva ore. Simțea o voce lăuntrică îndemnîndu-l „rabdă, nu spune **nimic**, amarul ce îl simți va trece în dulce-amărui, apoi în dulce de-a dreptul pentru gloria Cerului, unde batjocoritul de oameni își ia din Mîinile Minunatului Rege răsplata !" Se întîmpla ca deseori cavalerii să fie canoniți, dar dragostea pentru Christos îi făcea să suporte totul și să biruie în cele din urmă orice ar fi fost : zgripțor, demon, șarpe veninos, scorpion, grif, arătare de ziuă (duhurile de amiază sînt cele mai viclene) sau de noapte dormită în pădure, în gura peșterii, lîngă flăcăra plăpîndă a candelei improvizate, cînd se trezesc iasmele adîncului de pădure neagră... Așa că își feri doar ochii și nu zise nimic. Se părea că Pietro obosise, sau spiritul cel rău era satisfăcut deocamdată, de ura provocată în tatăl cel minios și zgîrcit, se vede.

Pe Pica o jignise de fapt mai rău decît îl lovise pe fiul lor. Ea îi deschisese mintea doar asupra iubirii alese, îi vorbise amănunțit despre Elinor de Acvitania ,nepoata lui Guillaume de Poitiers, despre fiica Elinorei, Marie de Champagne, care domnea asupra unei Curți a Iubirii, unde femeile erau inițiatoarele mai durilor cavaleri, prinți de sînge și duci, conți și baroni din provincii noroioase. Îi făceau să respecte ceea ce pînă atunci desconsideraseră, să descopere sentimentul iubirii pure ce sacralizează femeia. Domnna, doamna avea un **Pretz**, preț spiritual deci nu putea fi cumpărată cu daruri, sau tertipuri. Era salutată și în salut era respect și candoare, ardoare și omagiu, îndrăzneală sau resemnare, implorare sau mulțumire sfioasă, în gradații infinitezimale. Să o zărești la biserică, duminica, să o întrezărești, o siluetă în depărtare, o rochie albă în lumina zorilor, argint în abur de primăvară toscană, să-i atingi din greșeală mîna palidă și roșind să-i ceri iertare, să-i prinzi mîneca și să-i simți încheietura fragilă unde se simte pulsul, ce aventuri ale inimii ! Și, dintr-o dată ,reproșul lui Pietro. Ca și cum nu s-ar fi iubit după un Cod al Amorului, cu toată dăruirea și numai apoi, cînd dovada pură a fost verificată, s-au căsătorit. A așteptat în răgazul fixat de mama ei cu nerăbdare să revină Piefro, l-a visat înainte cu o noapte de a sosi și a fost fericită că a avut astfel un semn că trăiau amîndoi într-o tainică și nevăzută lume supranaturală. Nu îi spusese el iluminat de o fervoare nouă, proaspătă : „Te iubesc așa cum a iubit Christos Biserica !" Cuvinte demne de Sordello, sau de francconul cîntăreț al lui Parzival, de abilul și mîndrul Wolfram von Esenbach. Iar ea, încîntată și rotindu-se deja în altă lume mai frumoasă și mai curată, mai aproape de Cel Înalt a întors timidă, roșind, obrazul, suspinînd : „Stăpînul meu, iubitul meu !".

Imitînd-o pe Contesa de Die a și compus cîteva strofe urmate de o **închinare**, unde se putea citi, în anagramă, numele lui Pietro... „Mă mîngîi că niciciind nu ți-am greșit / prietene, cumva ; ba, te-am iubit" murmură ea acum, amintindu-și de starea sufletească asemănătoare a contesei iubită de Raimbaut de Orange și pe urmă cu atîta cruzime nedreaptă alungată... Ce-i greșise dezlănțuitului său sot ? Cum de cîștigul și planurile de mărire a averii îl schimbaseră în așa hal ? Cînd ?

Cineva bătu cu putere în ușă. Se opriră surprinși toți, parcă sculați dintr-un coșmar. Se simțeau rușinați. Pica pentru Pietro, care își pierduse parcă mințile, respectul pentru ce e plutire spre cer, pentru dragostea lor înfiripată prin Bernard trubadurul și maturată în conclavurile secrete ale „fedeli d'amore" întîlniți în casa socrilor... Pietro pentru prostia lui. Francesco pentru întîrzierea lui vinovată. Fratele lui Francesco, pentru că își văzu idolul bătut...

O voce puternică anunță de afară :

—Postăvarule, a început războiul cu Perugia ! Pregătiți-vă de apărare, s-ar putea să ne atace în noaptea asta !

Se priviră în tăcere. În liniștea ce se instăpînise, Francesco se trezi spunînd cu înfocare o rugăciune abia învățată, rugăciunea Sfîntului Bernard. În prag se strîngeau una în alta, smiorcăind cele două servitoare, atrase de gălăgioasa și alarmata voce de adîncaori. Stăteau înfricoșate, așteptînd ca stăpînii să le **spună ceva** să le confirme că se află sub protecția lor, în slujba lor, la bine sau la răul ce se vestea. Cuvintele rugii se răspîndiră ca o promisiune de ocrotire mai mare, cu mult mai mare, decît a oamenilor, fie ei cît de avuți și de puternici.

„Adu-ți aminte, preablîndă Fecioară Marie, că nu s-a auzit niciodată să fi fost părăsit cel care a alergat sub ocrotirea ta, cel care a cerut ajutorul și mijlocirea ta. Însuflețit de această încredere, alerg la tine, Mamă, Fecioara fecioarelor. La tine vin și stau înaintea ta ca un păcătos. Mama Cuvîntului nu disprețui cuvintele mele, ci auzi-mă cu milă și ascultă-mă. Amin".

Am redat în traducere, sărăcind-o poate, latina învățatului Abate de la Clairveau, sfătuitorul papilor, cel care compusese ruga, așa de potrivită împrejurărilor în care se aflau și tuturor.

(Fragment din romanul „Tînărul Francisc", lucrare predată editurii Dacia)

despre...

Moarte și umor

Deși nu s-a lăsat cu cine știe ce urmări, pledoaria lui N. Manolescu din prefața **Carusel**-ului (1989) a fost perfect îndreptățită : secvența finală a liricii Mariei Banuș atinge strălucirea celei inaugurale, cu tot golul imens dintre ele. În ciuda, însă, a unui îndemn atît de fățiș și de stăruitor la reconsiderare, puțină lume s-a grăbit să ia în seamă ultimul volum al poetei — **Fiesta** (Ed. Cartea rom., 1990). De vină e, firește, în primul rînd momentul apariției, un an zguduit de cu totul alte urgențe și în care literatura părea nu atît un lux, cît o desăvîrșită desuetudine. Dar **Fiesta** nu e o carte de sezon, nici prin ceea ce are în ea șăgalnic, nici prin ceea ce are cutremurător. Dar mai ales prin felul în care le împletește, prin spaima învelită în umor și prin euforia blîndă ce transcende moartea. Ea e, înainte de toate, o carte agonică, dar de o agonie ce-și cucerește clipă de clipă seninătatea. Exercițiile de acomodare cu moartea din **Noiembrie inocentul** se continuă și aici, cam în aceeași tonalitate ce amestecă înseninarea cu angoasa. Despărțirea volumului în două cicluri, unul preeminent confesiv, celălalt de dominanță ludică, nu e arbitrară, dar nici hotărîtoare. Ceea ce le desparte ține mai degrabă de retorică, ceea ce le unește de substanță, de sentimentul iminent al morții. Jocul Mariei Banuș se desfășoară în această perspectivă funestă și el este un exercițiu de exorcizare, o terapie de amînare. Voluptatea lui e pîndită de frisoane și gratuitatea întoarsă mereu spre depoziția existențială. Principiul evaziunii, de la care pornește, e un principiu falimentar. Presiunea realității răstoarnă jocul în confesiune, legînd întreaga lirică, strîns, în jurul temei sale tiranice — intimitatea morții. Maria Banuș nu numai că nu patetizează această stare, dar duce sintaxa resemnării pînă la eliminarea oricărui element de crispare. Rareori în poezia noastră de azi drama a atins o asemenea cotă de seninătate și s-a construit din gesturi atît de umile. Gesturi purtînd toate relevanța morții și făcînd din aceasta o prezență familiară, casnică. Imediatețea acesteia n-are nevoie de o retorică de îngroșare ori de una stimulativă. Registrul ei implacabil e tocmai simplitatea. În acest climat de resemnare senină, poemele transcriu insinuarea morții în cotidian, fulgurantele ei irumperi în intimitate : „Tu strînge-mi cald, în jurul gîtului, fularul. / Acel ce strînge rece și ultimul e-aproape. / Și mîna dă-mi. Mă clatin. Mă sprijin de fantome. / Alunecăm lunateci, sub vreme, ca sub ape" **(Cuplu-n amurg)**. Fantele pe care moartea le deschide în existență și prin care ea își produce epifaniile fac din universul Mariei Banuș unul nu numai permeabil, dar și fisurat. Moartea circulă liberă prin el ca și cum principiul vital ar fi fost deja hipnotizat. Acesta nu ridică nici un baraj în calea celui funest și existența devine o ceremonie a extincției desfășurată fără turbulențe. E aici mai mult decît o consolare, e un abandon. E o împăcare cu soarta care a șters aproape orice urmă de atrocitate, resorbind-o în blîndețe și făcînd din imperativ o familiaritate. Maria Banuș pare a fi atins seninătatea de după absoluțiune. Ea nu se revoltă și nu se sustrage, nu se agită și nici nu se precipită. Mai mult decît la liniștea implacabilului, ea a ajuns la generozitatea sentimentului. Aceste reacții umane ce rezistă eroic în pragul morții, estetizînd-o nu numai existențial, dar și moral, dau poemelor o investitură tragică în plus. În infernul singurătății și al decrepitudinii, poeta regăsește intactă vocația sacrificiului. Tocmai umanizarea acestui timp sancționar, resurecția generozității și a dragostei sub urgența pre-mortuară, înaltă drama de la fiziologic la spiritual. Căci generozitatea ei înseamnă un spor tragic. Destinul a devenit inclement și orice pact cu el aduce doar o nouă dimensiune agoniei : „Sînt egoistă cum sînt toți poeții. / Spun : cînd va fi plecarea, / eu să plec întîi. / / Apoi te văd : / îți pui pe pernă capul și ești singur, / îți încălzești mîncarea și ești singur, / te-asezi la masă și mănînci. Ești singur. / / Doamne, ia paharu-acesta de la el. / El este bun și-ncrezător ca pruncii. / Pe nimeni n-a lovit. / / Lasă-mi mie paharul de venin, / felia mucedă de timp, / și dumicații mici de pîine bătrînească. / la masa ce coboară-ncet în Hades" **(La masă)**. Această Alcestă gata să accepte agonia supraviețuirii pune generozitate în coșmar. își ferește ființele dragi de aripa morții și adună durerea în sine. În cîmpul acesteia ea e un magnet, nu un element iradiant sau un releu. Tendința ei nu e de a face părtași ai propriei suferințe, ci de a o împărtăși pe a altora. Micile sentimente familiale ating aici un fond eroic. Mișcarea lor se face pe o grilă de jertfă. Căci ecoul acestei tandrețe ocrotitoare ce se revarsă asupra celor din jur e o tot mai acută însingurare și fiecare gest generos își are corespondentul lui dramatic.

Fără a se distanța de propria dramă, Maria Banuș o tonifică prin autoironie și umor. Presiunii existențiale surde și compacte ea îi răspunde printr-o decompresiune a textului, printr-o transcripție cînd alegră, cînd doar resemnată a spaimei. Poemele sînt sigure de greutatea propriei lor teme și de coerența suferinței. În locul unei sintaxe vertiginoase, care să dea morții un indice de vehemență, ele preferă o sintaxă lejeră, calmă și aparent estompativă. Versul se precipită rar spre metaforă și spre strategiile discursive ale potențării. El alege, de obicei, calea strict confesivă, evitînd registrul ficțional. Dar chiar și atunci cînd își dă drumul pe toboganul unei euforii lingvistice el nu iese din perimetrul delimitat de moarte. Această cale de atac și de ocol, în care se amestecă notații cotidiene cu **senzații** ale golului și iminenței, plonjoane în memoria paradisiacă și opriri în depresiune și în care epicul se racordează la autoironie, nu duce la un alt liman. Inventivitatea, lansată în recuperarea unei fascinații a limbajului și a unei beatitudini a jocului, reînnodînd linia mai veche a balcanicii, nu scoate nici ea poemul din zodia sa mortuară. Excepționala **Întîlnire**, o adevărată paradă a procedeelor de detasare și implicare în propria dramă, lasă poemul mult mai aproape de moarte decît era. De la „ziua se sfîrșește lent" pînă la „scîrba" și sentința finală a îngerului, poemul eschivează și fandează în toate chipurile, dar tema lui e ineluctabilă și strînsoarea ei definitivă. În acest lat fatal poeta așteaptă cu seninătate.

Al. Cistelecan

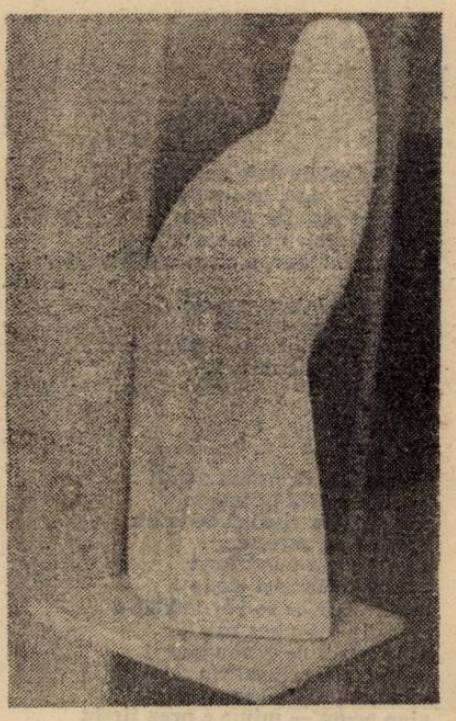

Emil Mica : Pasăre

eseu

În preajma zeului

În urmă cu peste două milenii, Socrate a fost judecat de tribunalul atenian și osîndit, după cum bine se știe, la moarte. Străvechiul — și emblematicul — conflict al filosofului cu Cetatea a persistat pînă-n zilele noastre. Care poate fi explicația ? De ce puterea a fost — și continuă să fie — stinjenită de gînditor ? De ce, în umbra puterii, Cetatea însăși s-a simțit tulburată de meditația liberă și aparent incomodă a filosofului ? La scurt timp după moarte, Socrate a fost reabilitat. Atenienii au regretat necugetatul gest, iar cei ce l-au condamnat au fost pedepsiți. Reabilitarea ulterioară n-a putut șterge însă din memoria timpului cumplita decizie...

Să ne amintim capetele acuzării : „Socrate a iscodit peste măsură cele de sub pămînt și cele din cer, face să învingă judecata strîmbă și îi învață și pe alții aceste (lucruri)"[1]. Filosoful a **cercetat, deci, peste măsură** — peste măsura **obișnuită** — iar judecata lui părea **strîmbă** — față de judecata **obișnuită**, desigur. Acuzatorii — Meletes, poetul tînăr, lipsit de talent, Anytos, omul politic, și oratorul Lycon — au mai adăugat : „Socrate calcă legea, stricîndu-i pe tineri și nerezînd în zeii în care crede cetatea, ci în alte divinități noi"[2]. A iscodi peste măsură cele de sub pămînt și cele din cer nu putea să nu afecteze într-un fel doctrina religioasă a vremii, iar tinerii — cu mintea limpede și deschisă — n-ar fi putut rămîne surzi la judecata filosofului. Învinuirile par îndreptățite, așadar, dacă le privim cu ochii omului politic, ai poetului netalentat și ai oratorului — reprezentanți ai **normei majoritare** și-ai **legii limitate.**

Socrate s-a apărat la proces : el nu s-a numit pe sine înțelept **(hotheòs sophòs einai** — „înțelept e (numai) zeul")[3], iar dacă totuși a acceptat acest calificativ a făcut-o numai pentru că, spre deosebire de cel care „își închipuie că știe ceva, deși nu știe" **(all' houtos mèn oietai ti eidénai ouk eidos)**[4], eu însumi filosoful — „dacă nu știu (ceva), nici nu-mi închipui că știu" **(egò dé, hosper oun ouk hoida, oude oíomai)**[5].

A ști că nu știi (ceva) se deosebește fundamental de convingerea că știi pe deplin (ceva) — deși nu știi. Faptul de a ști că nu știu (ceva) mă desprinde firesc de limita ce mă ferecă în temnița aparenței, îndemnîndu-mă să verific, să cercetez și să înaintez spre adevărul în dezvăluire. **Știind că nu știu,** mă întorc mai hotărît asupra obiectului de cercetat și-i caut profundul adevăr, pornind de la noi ipoteze sau premise... Dar convingerea intimă că nu știu, de fapt, ceea ce îmi părea că știu mă face să nu pot renunța niciînd la drumul ce se deschide înainte-mi să nu mă mulțumesc cu ceea ce am obținut — și obțin, în urma fiecărui nou efort al cunoașterii — să mă deschid spre adevăr cu via curiozitate pe care numai starea de perpetuă așteptare mi-o poate conferi. **A ști că nu știu** mai înseamnă, totodată, **a ști, de fapt, ceva, dar nu destul** — pentru a fi mulțumit cu ceea ce știu — a ști, în fond, mai mult și mai adînc decît mi-a fost dat, dar nu îndeajuns de lămurit pentru a mă mulțumi cu — și a stărui în — nestiința de pînă atunci. A ști că nu știu mai înseamnă, în fine, **a fi conștient de însuși faptul științei mele, a fi** conștient de ceea ce sînt — aici și acum — adulmecînd totodată ceea ce deocamdată nu sînt, dar pot deveni — a fi conștient, așadar, de Absolutul-în-devenire — scopul suprem al oricărei cunoașteri.

Socrate „a jignit" Cetatea : căci ascultînd vocea daimonului lăuntric, el a pus mai presus de toate — mai presus de orice zeitate — Zeul însuși : Absolutul : Principiul fundamental. A îndrăznit să ignore credința celor mulți în zeitățile mărginite și s-a lăsat ispitit de glasul — mut pentru ceilalți — al Zeului unic. Cum puteau să accepte atenienii această „blasfemie" atunci cînd Cetatea își conserva cu strășnicie datinile și legea, fără a le cerceta mai adînc ? Și ce drept ar fi avut filosoful — cel care știe că nu știe — să iscodească peste măsură „cele de sub pămînt și cele din cer" ? Mai mult, cu ce drept a putut spune Socrate „că în mine glăsuiește ceva divin, un zeu" — **hoti moi theíon tí kai daimonion gignetai (phoné)**[6] — atunci cînd zeii vegheau, pentru cei mai mulți, „dincolo", în inerta tăcere, atotputernici și inexpresivi ?

Să remarcăm legătura subterană a celor două constatări : **știu că nu știu** (ceva), pe de o parte, pe de alta **în mine glăsuiește ceva divin (daimonic), un zeu.** Știu că nu știu de vreme ce m-am desprins de limita convențională a celor **știute** de cei mulți : detașîndu-mă de limită, ajung inevitabil în preajma — și în stăpînirea — Zeului, dincolo de certitudinile mărginite ale acestei lumi. A cunoaște nu înseamnă a re-produce, ci a progresa : a **înainta** spre adevărul care nu a fost dat, ci **se dă : se adeverește.**

Curent, multimea operează cu o serie de noțiuni limpezi : nu le contestă semnificația — dacă ar proceda astfel actul însuși al comunicării s-ar desfășura cu dificultate —, dar nici nu se întreabă prea des despre raportul dintre ele. Mult mai rar — dacă nu excepțional — noțiunile însele sînt puse sub semnul întrebării. Operațiile intelectuale obișnuite conferă o anume siguranță cunoașterii. Dacă cineva s-ar încumeta să clatine esafodajul conceptual clădit cu migală, ar fi întîmpinat cu proteste. Și pe bună dreptate — pînă la un punct... Căci noțiunile au fixat o seamă de repere fără de care înțelegerea n-ar putea avea loc. Or filosoful se ridică tocmai împotriva „bunului simț" comun : atentează la convențiunalele „puncte de sprijin" și își îngăduie să le conteste. Cum să nu fie repudiat, marginalizat, alungat din Cetate ? Cum să nu fie „depășit" cu singurătatea — ba chiar condamnat la moarte, ca Socrate „cel ce iscodea pe cetățenii Atenei argumentîndu-le că noțiunile în care crezuseră sînt subrede ? De fapt, ce căuta Socrate ? Ce caută, în genere, filosoful ?

Știu că nu știu — îndeajuns. **Știu ceva** despre o anume noțiune, despre un anume obiect, dar nu-i cunosc **esența. Și-mi dau seama că nu știu,** detașîndu-mă, cum spuneam, de imaginea-i convențională și căutîndu-i dedesubtul, temeiul. Mai mult — și mai general — **știu că nu știu (ceea ce e esențial) despre viața mea,** despre lumea aceasta pe care o privesc, în care respir și-n mijlocul căreia îmi port destinul. Mă simt copleșit de invizibile ziduri, strivit de neantul fertil izbucnind parcă, de pretutindeni... Omul Cetății, în schimb, este pe deplin mulțumit cu ceea ce știe : se simte, în mod paradoxal, liber în temnița care-l închide. Nici măcar nu-și dă seama că e înconjurat de metereze, de pereți silnici. E fericit în mijlocul obiectelor care-l înconjoară, acaparat de mărunte scopuri cărora li se dăruiește total. Nu e vinovat atunci filosoful de faptul că-i alungă liniștea? Cu ce drept se amestecă într-o viață senină și pe deplin „justificată" ? Cu ce drept contestă „incontestabilul "? Cine i-a conferit acest drept ?

Acesta e punctul sensibil al discuției. **Cine** (sau **Ce**) i-a conferit acest drept ? În fond, filosoful este și el „cetățean". Ar trebui să simtă, să vietuiască, să gîndească aidoma semenilor săi. Totuși, filosoful **știe că nu știe.** Dar nu numai atît : ceva mai adînc îi tulbură liniștea — și tulburîndu-i-o, îl determină s-o alunge și din sufletul celorlalți... Ceva mai adînc : **Daimonul :** spiritul Zeului coborît, în privilegiatele clipe, în ființa filosofului, șoptindu-i cîte ceva despre sublima ființare de Dincolo. Spun martorii vremii că Socrate rămînea, uneori, încremenit, cu privirea rătăcită. În acele momente era probabil, „posedat" de Zeu : se afla sub stăpînirea lui și ulterior, cînd rostea încitat de impulsul divin. El nu se îndoia de veridicitatea noțiunilor, ci scruta legile cetății cu aceeași scrupulozitate, găsind pretutindeni limite.

Legea însăși era amenințată de gîndul filosofului. Nu „destabiliza" el Cetatea ? Nu se îndoia de normele majoritare — sădind neîncrederea în cetățenii ascuțiți la minte ? Hotărît lucru, trebuia îndepărtat. Mai marii Atenei au decis că trebuie să moară. Certitudinile lor mărunte se vedeau spulberate. Zeitățile împietrite și inexpresive — contestate. Ce mai puteau aștepta din partea filosofului și a filosofiei ? Lumea în care s-au pomenit și-n cercul căreia acționau li se părea fixă, imuabilă, „eternă" : le-a fost dată, și ei făceau (așa cum și astăzi fac) parte din ea — obiecte dintr-un peisaj familiar și intim. Dacă cineva s-ar încumeta să-l nege, le-ar contesta de fapt însăși existența lor împăcată, mărginită și plată. Cetățenii Atenei **știau** (așa cum cetățenii tuturor timpurilor **știau** — și știu). Nu suportau ca cineva să le demonstreze șubrezenia propriilor certitudini. La ce bun ? S-au născut cu ele, au crezut — și cred — în ele, au crezut — și cred — în valorile aparent ferme ale acestei lumi : puterea, bogăția... Ce sens ar mai putea avea vorbele „înțelept" ale filosofului ?

Și totuși, acesta a fost condamnat la moarte(alteori, în cursul istoriei, a fost izgonit, întemnițat, sau pur și simplu, marginalizat). De ce oare ? **Pentru că neliniștea lui s-a transmis.** Certitudinile aparent ferme au prins a se clătina. „Dacă e adevărat ce gîndește și spune Socrate ?" — rostea glasul cugetului în străfundul conștiințelor. „Dacă **el** are dreptate ? Dacă, într-adevăr, **nu știm** ceea ce ar trebui să știm ?"

Condamnarea filosofului trebuie să ne pună pe gînduri. Respingerea brutală (și negația vehementă, pînă la aneantizare) a prezenței sale mărturisește nu doar orgoliul, ci și **slăbiciunea** cunoașterii comune : precaritatea acesteia. „Simțul comun" a fost jignit și agresionat : a fost zguduit, de fapt... Conștiința comună a re-acționat. S-a lăsat prinsă în plasa țesută cu măiestrie de gînditor (nu întîmplător Socrate a fost reabilitat imediat după moarte și nu întîmplător mileniile ce au urmat i-au păstrat vie amintirea).

Dacă **știu că nu știu** (destul — sau esențialul) înseamnă că sînt pe drumul spre Absolut : că m-am desprins de poîghița convențională a cunoașterii comune și că m-am avîntat Dincolo... Unde ? În împărăția Zeului. Lumea — comună și plată cum pare a fi pentru cei mai mulți —stă în puterea și-n destinul Zeului. A-i descoperi esența sacră înseamnă a îndepărta vălul opac ce-o ascunde privirilor. Zeul nu veghează din depărtări, inert — ca zeitățile străine ale mitologiei eline —, Zeul însuși coboară în mine, vorbește prin mine : **daimonul** său poate fi auzit, dacă știu să-l ascult...

Corneliu Mircea

[1] Platon, **Apărarea lui Socrate**, 19 b
[2] **Op. cit.**, 24 c
[3] **Op. cit.**, 23 a
[4] **Op. cit.**, 21 d
[5] **Op. cit.**, ibidem
[6] **Op. cit.**, 31 d

haiku

Creangă în balans —
tăcut schimb de impresii
între doi nori

GLOSSĂ

În felul în care apar gîndurile, clorapii de noapte puși în picioare peste călciiele unse cu alifie ca să nu se murdărească așternutul și vechile obișnuințe ale trupului să nu fie obturate. De ajuns să-mi fie frig și toate chemările în care-mi pun o cît de mică speranță înainte de-a fi integrat de nimicnicie — fiord pe care atîția alții l-au descoperit. Cu noi înșine putem juca piese întregi nedespărțite în felul realului în două părți : public și actori. Unghiile de sub care mușteste sînge ne aduc aminte că am fost cîndva în față de piatră ori de apă : undeva la-ntretăierea destinelor de chilipirgii ai universului. Acont în cele cîteva mobile rămase de la unghiul meu care și-a încheiat propria viață în timp ce eu eram la Paris în acel an probabil unic al vieții mele și nu vream să știu de nimeni și de nimic așa cum spatele negru al oglinzii e unicul ostatec al singurătății. Calm, va fi o după-amiază salvată de ploaie, va fi o tăcere gravată-n auz ca o greșeală telefonică din alt oraș. Incongruențe necesare adulării pe mai departe a propriului trup, a călciielor bolnave, a nasului rece. Un contrabas se-aude din vecini, e o închipuire a acestei mîne de pix, vertijul afirmației mă face străveziu, eu însumi corespunzînd arcuirii unei crengi pe-un calcan cu tencuiala căzută, eu însumi ca o dîră lăsată de acest balans în calea primelor stele.

Nu. Nimic nu-i hotărît. Voi citi mai departe în timp ce scriu. Voi alege o secundă în care piciorul scaunului scîrțîie, ca un port-bonheur revizuit de fiecare amănunt al zilei. Eu sînt eu dacă nu e altcineva de față. Fiecare casă se prăbușește numărul migrează nesimțitor în altă parte. Eu am degete lungi în calea somnului, simetria plecărilor e colțuroasă ca piatra spartă. Noi și noi și...

Nu poți să afli nimic din silueta unui trecător atîta timp cît golul din tine rămîne în expectativă. Celălalt e cel care te nedumerește pînă la propria-ți absență. Prezența e mai departe de noi decît credem. Majoritatea dintre noi ne mulțumim cu aparența prezenței : haine, umeri, fețe, mîini, înșirate pe-un fir făcut din cuvinte, care le și sileste să rămînă-mpreună.

Constantin Abăluță

Jurnal anticameleonic — 23 nov. 1991

georgeta crișan

La ce bun certificate

Numărăm orele pînă la plecare
și mai trece o zi,
încă o poezie, încă un strigăt,
încă un cînt în zadar
încă o așteptare înfrîntă,
o foaie mai puțin în calendar
colo un război, ici o pace încheiată,
colo un bătrîn moare,
ici un copil se naște.
Proorocirea pietrei din Rhin
aruncată înapoi spre obîrșie
n-a fost minciună.
Nu încerca zădărnicirea orelor
prin scufundare în adîncuri.
Lasă cornul lunii să-ți netezească
șimplele și fruntea obosită.
Ghiocul timpului n-a fost de față
la numărătoare, iar martorii
au lipsit și de data aceasta,
Lasă-i în pace, bobul de grîu
crește și așa, iar fîntîna
se limpezește de la sine.
Nu mai adulmeca urmele mistreților
răniți
fuga este deja o moarte.
La ce bun certificate
cînd Prezentul este mai greu
ca o piatră de moară.

Haos

Mă sprijin de geana nopții
să pot asculta în liniște
cum stelele visează de mine
Vino și nu asculta
cum țipă în taină luna
ce cu pudoare-și naște
ultimii feți ce se vor înfrupta
pios din minunea mării.
Mă sprijin de geana nopții
și-i pipăi conturul fin
ca o coapsă de dansatoare
vino acum — mîine e prea tîrziu
lumina mă dă ție toată durută

privirilor triste-critice
nu te depărta prea tare de bătaia
aripilor grele, de cîntecul cucuvelei
și nici de țipătul tăios
și scurt al liliecilor.
Nu mă trezi înainte de scufundarea
stelelor în oceanul cerului,
pe care ne plimbăm — corabie fără
cîrmă
vino acum cînd luna nu s-a albit de tot.
mi-e frică de ziuă,
mi-e dor și mi-e frică
și totuși vino acum
pînă nu se face ziuă de tot.
Trezește-te în miez de noapte
și-ngenunche în fața
oglinzilor ce-ncep să doară
ca niște răni fierbinți.

Sînt copacul

Sînt copacul ce-și asumă
cardinalitatea telurică
dincolo de plînsul lumii —
osie ruptă și răsfrîntă
în sufletul tău,
cruce deturnată-n mine,
nu-ți aștepta răstignirea
asemenea cocorilor
ce-n primăvară se-ntorc.
Filfîire în roz — durată-n negru.
Să rămînem corzi pe care încearcă
încă păsările să-și scrie
ultimul lied pe portativul timpului
nu încerca să le prinzi iarăși
rotund în palmă, iluzia grea
ca un strigăt de cucuvea în noapte
îmi apasă pe tîmple și mă cheamă
obsedant de tîrziu,
îmi bate-n memorie,
mă strigă, mă cheamă
și se-ntoarce iarăși
bob de rouă — pur în simbol.

Vin studenții

Institutul de Arte Plastice, ajuns acum Academie Națională de Artă, iese la rampă viguros și pasionant într-o galerie proprie (un mai vechi deziderat se împlinește astfel), propunîndu-ne o nouă generație artistică — cea intrată în anul revoluției — și o nouă garnitură de pedagogi în meșteșugul artelor. Pe strada General Budișteanu, în imediata vecinătate a Academiei de Artă și a Casei-muzeu „Corneliu Medrea", este pe cale să se contureze o insolită enclavă artistică a Capitalei. Zona este centrală, deși nu atît de prielnică contactului cu publicul și nici negoțului cu artă, dar își are farmecul ei indiscutabil, mai cu seamă că în preajmă se află concentrată o mulțime de ateliere de creație și o galerie de artă consacrată — „Galateea". Localul fostei cantine studențești a ucenicilor dălții și penelului are astăzi o destinație mai presus de ingerințele ei sociale inițiale. „Galeria ANA" se află deja la a doua „premieră" expozițională, găzduind lucrările studenților claselor de pictură și sculptură (anii II și III) aflate sub tutela formativă a artiștilor-profesori Sorin Ilfoveanu și Mihai Buculei. Gestul tutelar este consemnat, simbolic și discret, chiar în expoziție prin două lucrări ale maeștrilor, prezentate într-o firidă-sanctuar dintr-o latură a sălii principale. Dacă mai adăugăm la aceasta și „binecuvîntarea" spirituală a patriarhului picturii noastre contemporane, Meșterul Corneliu Baba, care a ținut să fie prezent printr-o afectuoasă **Scrisoare deschisă** adresată tinerimii artistice de pe băncile școlii, avem imaginea unui festin cultural situat sub cele mai încurajatoare auspicii.

Cum arată, în substanța ei, această nouă promisiune artistică a țării ? La o primă deslușire, mai mult decît onorabil. Deși este vădită amprenta căutărilor didactice, de atelier, semnele valorii nu stau ascunse, stîngăciile, datorate lipsei de experiență ori personalității lor creatoare încă nedefinite, sînt dominate de frenezia exploziei imaginative și de prospețimea viziunii plastice.

Fiecare cirac își are în spațiul de expunere un număr îndestulător de lucrări apte să impună un profil distinct, pus în evidență și de criteriul unic de referință pe care l-au avut studenții-artiști (ne referim la clasele de pictură ale maestrului Ilfoveanu). Un același motiv tematic este declinat în versiuni incitante și bine individualizate de toți cei prezenți, fie că ne aflăm în fața unor naturi statice, fie că ni se propun studii de portret. Diversitatea stilistică este remarcabilă, paleta cromatică exprimă, prin valori bine stăpînite, o gamă sensibilă surprinzător de bogată și de convingătoare. Oricînd acești tineri pot intra, fără complexe, în agora artelor, cu rostiri de o forță expresivă aflată dincolo de orizontul simplelor înjghebări artistice.

Dacă ne referim la prestația studenților-sculptori, rezultatul căutărilor lor ne apare coerent și surprinzător de matur. Viziunile plastice sînt cutezătoare, dar niciodată excesive în tratarea modernă a subiectelor. O notă comună ambelor clase este lipsa de afectare stilistică ,debarasarea tranșantă de orice tic mimetic, pe care un talent neconsolidat sau neautentic nu l-ar putea evita în preajma unor dascăli de talia lui Buculei și Ilfoveanu. Personal, am fost surprins plăcut de acest contact, artisticitatea tuturor expozanților fiind în afara oricărui dubiu. Nu doresc o etalare părtinitoare a preferințelor, dar unele distincții se impun, pentru că înseși lucrările expuse ne îndeamnă la o astfel de judecată. Foarte închegată mi s-a părut lucrarea lui **Vlad Simion**, un portret de o picturalitate elevată, aflat cel mai aproape de spiritul maestrului care i-a insuflat suportul estetic. Superior clădite, în ulei și tempera, mi s-au dezvăluit creațiile **Adalgizei Harabagiu** (staticele, îndeosebi), ale lui **Tudor Jeleriu, C-tin Cioc, Vera Davidescu** (Nudul și compozițiile abstracte — singurele, de altfel, din toată expoziția). De la sculptură, o impresie puternică ne-au produs compozițiile lui **Benone Olaru** (o Răstignire gîndită într-o cheie modernă, de mare concizie stilistică și formală, dar evocînd spații bizantine de o rafinată sugestivitate), **Dumitru Popescu,** un „lemnar" demn de maestrul său și de buna tradiție a genului împămîntenită la noi, **Emil Mica** (cu o prelucrare liberă a modelului brâncușian al Măiestriei), **Tudor Balmuș,** (un Sarcofag de o convingătoare forță expresivă), **Vlad Perianu** (cu un semnificativ reper portretistic tăiat în piatră după indicațiile ontogenetice ale giganților din Insula Paștelui). Sigur, nu ne putem îngădui nici o omisiune, meritele reușitei acestui eveniment cultural și artistic, care este realitatea de acum a acestei galerii studențești, revenind întregii colecții și tuturor expozanților. Mai mult decît notabile, așadar, lucrările semnate de **Teodora Florescu** (statice sensibil compuse și împlinite cromatic), **Horia Vancu, Cătălin Bălescu** (un interesant Peisaj interior), **Silviu Filipovici.** Sculptura anilor ce vin poate avea și în aportul creator al lui **Toma Gabor, Nicolae Lupu** și **Lucian Taran** (sau Țăran) un consistent și original element de susținere.

„Galeria ANA", așa cum a înțeles să pătrundă în viața spirituală a Capitalei, poate deveni în scurtă vreme un reper de referință al peisajului nostru artistic. În strada Budișteanu nr. 10 a început să respire, convingător și tonic, însuși viitorul artelor plastice românești !

Corneliu Antim

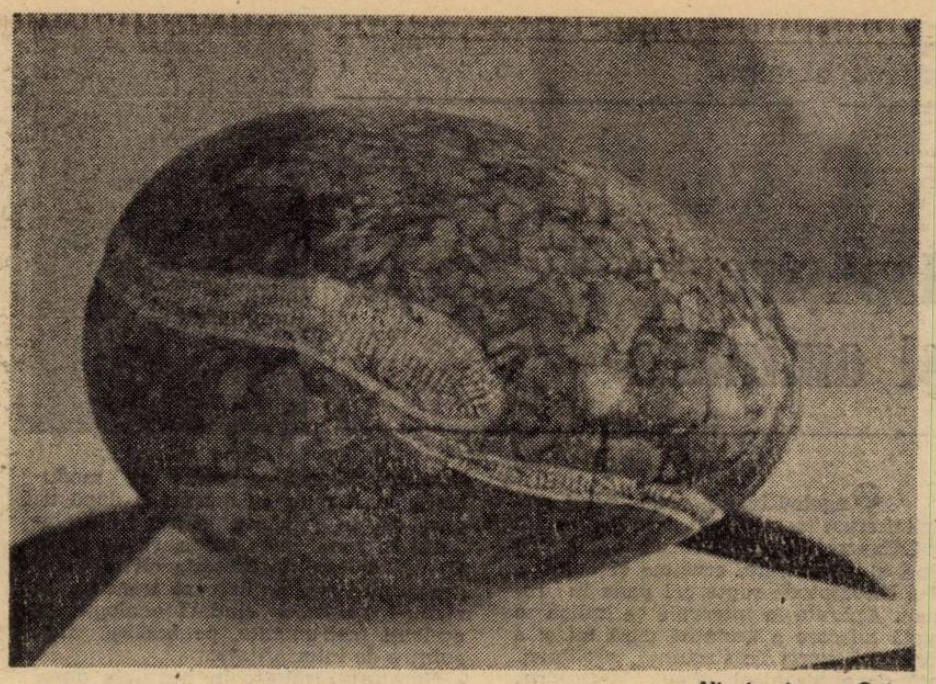

Nicolae Lupu : Oul

Săptămîna internațională a muzicii noi (I)

În ciuda dificultăților de ansamblu ale tranziției ce tinde parcă să se cronicizeze, viața muzicală dă dovadă totuși de o remarcabilă voință de supraviețuire. Deși puțini încă, nu lipsesc sponsori din țară și din străinătate, oameni și instituții care înțeleg că arta trebuie salvată cu orice preț de spiritul, nu o dată meschin, al economiei de piață.

Simbătă, 23 mai, **Alpha** de Octav Nemescu, a dat semnalul începerii celei de-a doua ediții a „Săptămînii internaționale a muzicii noi". O structură aforistică, o respirare („anacruză" cum o numește autorul) trimițînd spre ideea genezei lumii și care se completează impecabil cu piesa din finalul concertului — **Omega Recidiva.** Amintind de „Spectacol pentru o clipă" (1974), Alpha este o ipostază a timpului condensat într-o magmă luminos-armonică, iar Omega, cel mai dramatic și mai profund moment al serii, propune 40 de „sfîrșituri" (cadențe) ce prefigurează un timp dilatat. Din păcate, a doua piesă a zilei, **Concert pentru Hrisanide** de Rob du Bois, nu a putut fi salvată nici de prestigioasa prezență la pian a beneficiarului dedicației și nici de acuratețea orchestrei conduse de Ludovic Bacs. Principalul ei defect, chiar dacă am accepta o estetică a polistilismului, îmi pare a fi dezechilibrul acut între disonante (clustere, structuri post-seriale) și consonante (neobachiene, brahmsiene etc.), consonanțe prea „crude", prea directe. Strălucirea pianistică a lui Hrisanide a conturat însă cîteva momente solistice memorabile. De o admirabilă concizie (în contextul delirului formelor fără sfîrșit), **Concertul pentru trombon și orchestră** de Daniel Erb are forță, fluență, culoare și se impune ca una din cele mai importante pagini simfonice dedicate instrumentului solist. Mai vechea noastră cunoștință, Barrie Webb, în mare formă, se dovedește a fi nu numai un virtuoz al trombonului, ci și un muzician de mare finețe, capabil să construiască inteligent, să improvizeze convingător și personal în stilul propus de autor, acela al digeridu-ului australian.

Deși solicită cam aceleași calități interpretului, iar Daniel Kientzy le posedă cu prisosință, **Un couleur** — piesa pentru saxofon și orchestră de Louis de Pablo, nu mi s-a părut suficient de relevantă pentru prestigiul de care se bucură autorul, ci pare a fi mai mult un pretext pentru a pune în evidență remarcabila tehnică a lui Kientzy. Dincolo de sentimentul clar al unui deja vu, un bun control al timbrurilor, dinamica vie și coerența formală nu pot să nu fie amintite.

Din concertul de duminică, cel al orchestrei de cameră „Concerto", dirijată de Dorel Pascu, am reținut piesa lui Ulpiu Vlad — **Jocul viselor,** bazată pe contraste puternice între o zonă inefabil-modală și una textual-violentă și **Lumini tainice** de Dan Dediu, e lucrare densă, de rafinament timbral, admirabil orchestrată, ce reconfirmă talentul unuia dintre cei mai tineri optzeciști ai muzicii.

Programul seriei a stat, cel puțin prin titlu, sub semnul sacrului. Spun **cel puțin** deoarece Schönberg (cu De profundis op. 50b) și Michael Bayer (cu Canticum Mose et Agni), nu le-am perceput ca aparținînd amintitei zone. E greu de presupus că atonalismul cu tentă expresionistă, sau consonanța mai mult sau mai puțin gratuită ne pot duce spre muzica nonspectacular-ritualică. În schimb, **Psalmul 91** de Anatol Vieru, **Stabat mater** de Myriam Marbe (în special) și **Invocație** de Ștefan Niculescu ne-au bucurat prin simplitate programatică și tragism. Marbe și Vieru au oferit și o „lecție" despre modul în care, într-un spirit nou, poate fii recucerită consonanța, în timp ce autorul lui Invocație se dovedește a fi același maestru de necontestat al tratărilor heterofonice, sugerînd o „ceremonie imaginară".

Valentin Petculescu

(Fragment dintr-o prezentare făcută la postul de radio „Europa liberă".)

D-tru Popescu : Compoziție

Crainici și rezerviști (II)

Prin concurs propriu-zis sau prin concurs de împrejurări — se vede, de altfel, la o primă ochire ! — au apărut pe ecran chipuri noi. Din păcate, unele cu ticuri vechi, iar altele în curs de a-și defini — sau, după caz redefini — poziția, oarecum privilegiată în fața națiunii. Ajunși acolo, sub reflectoare și-n apropierea microfonului, crainicii noștri vor acum, cînd nu mai este prezentă decît cenzura liber-consimțită, să ne demonstreze că alegerea lor a fost inspirată, astfel că unii nu întîrzie să-și afișeze inteligența, dezinvoltura și, bineînțeles, prezența de spirit. Numai Angelo Tudor nu e luat de acest val, el devenind un caz aparte, mai ales că ivirea sa în televizor la ore mici îl avantajează. Ca orice persoană în deficit cu somnul, sper să și-l recupereze, mai închizînd ochii, și starea asta de perpetuă somnolență îi scuză pronunția și absența intonațiilor. De curînd ne-a anunțat că la Chișinău s-a desfășurat Colocviul „Presa tranziției și tranziția presei" și mai nimeni nu i-a imputat ceva. Pesemne în viziunea sa Chișinăul ar fi unul și același orășel cu Costinestiul, unde a avut loc manifestarea pomenită. În contrast cu el, Cristina Topescu, descendenta unui crainic de marcă, e agilă, plină de viață și de bune intenții. Cînd prinde microfonul, ține să-l păstreze cît mai mult, înșirînd cuvinte, aceleași spuse și cu alte ocazii, ceea ce ne demonstrează că are încă o memorie excelentă. Apoi, un gust pe măsura acesteia. În fața noastră își etalează tot felul de toalete, încît nu știi ce să admiri mai mult la ea — frazele sforăitoare sau straiele de toate culorile și formele. Pesemne nu vrea să supere pe careva, ci numai să-i amuze pe toți. Ca și colegii săi din departamentul **Sport,** Florin D. Mitu și Dragoș Cojocaru. Cu glasurile lor — reunite ! — teatrul **Tăndărică** și-ar spori încasările, iar copiii și-ar căpăta buna dispoziție, de care au atîta nevoie. Pe acești doi, ca și pe Dumitru Graur, îi încurcă **Emil Grădinescu** și Victor Bonifaciu, în nobila misiune de a forma o trupă comică, legată trup și suflet de Răzvan Theodorescu și Vidra sa, Emanuel Valeriu. Poate că se vor lua măsuri potrivite ca profesioniștii autentici să fie înlăturați la vreme sau numai trecuți printre rezerviști, la naftalină, ca în caz de revoltă sau pentru schimbări cosmetice să iasă iarăși pe platou, fie și numai pentru o vreme. Declanșîndu-se și alegerile parlamentare și prezidențiale, e mare nevoie de scamatori și păpușari, altfel opoziția își plasează ideile acolo unde nu se cuvine. Se impune, așadar, o nouă așezare a valorilor, bine supravegheată de la etajul 11. Cu Radu Cosarcă și Gabriel Giurgiu s-a declanșat procesul, dar noi considerăm că s-a făcut prea puțin și cu prea multă timiditate. O astfel de acțiune trebuie să cuprindă toate departamentele și toate pălărele magnetice. Sînt motive serioase ca și Anca Toader să intre pe o linie moartă, acolo unde ar putea-o urma Daniela Gămulescu. Cele două stînjenesc intrarea în prim plan a Elenei Voinea, continuarea de drept a Gabrielei Neagu și aliata de fapt a Feliciei Melescanu. Discreția Despinei Moiceanu nu poate fi văzută cu ochi buni, atîta vreme cît chipul iradiant al Iulianei Marciuc bate pînă departe, în inima celor de la etajele superioare ale Televiziunii. Perioada asta de tranziție, devenită cronică, trebuie să lămurească totuși multe ezitări în reorganizarea instituției din Pangratti. Crainicii nu pot fi redistribuiți pe post așa cum vrem noi, oameni cu tot felul de slăbiciuni, ci cum se cere de sus, eventual de pe măgura Cotroceni, pe firul scurt, ca bătăile să fie lungi. Căci avem nevoie de liniște, de stabilitate, de alegeri care să aducă în final cîștigători aleși pe sprînceană, după cum dictează conștiința celor care s-au îndrăgostit de putere ca pisica de ghem.

Marius Tupan

Ispășire și amînare

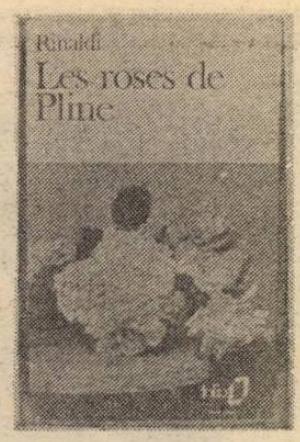

Angelo Rinaldi, magistru al criticii literare franceze pe care o exercită în **L'Expres,** investind recomandările cu ritm și temeritate, cruzime și culoare, și-a încercat de șapte ori pana în roman. Apărute la intervale ce indică o egală mișcare a gestației dacă nu și a scrieturii, semn de sîrguință, suplimentată de autocontrol, cîteva dintre romane au recoltat laurii juriilor. Astfel „La maison des Atlantes" a primit Premiul Femina în 1971 iar „La dernière fête de l'Empire" a candidat pînă în faze avansate la două mari competiții (premiile Goncourt și Renaudot) care s-au întors excluzîndu-l pentru că nu și-a marcat preferința în favoarea unuia sau altuia.

Două sînt surprizele prilejuite de acest recent excurs epic „Les roses de pline", Gallimard, 1991 într-o memorie a limitelor de existență în deceniul patru, o existență ce luptă să domine irespirabilul aer al necunoscutului personal, într-un univers dominat de homosexualitate. Totuși, surpriza vine de la Angelo Rinaldi însuși. Criticul atroce, persiflîndu-i pe un Julien Graeq sau François Nourissier pentru că modulează prozele lor cu măsuri și după tipare datate, prăfuite chiar, se deplasează în zone puțin adînci și, de regulă, nu ne exaltă fantezia cît mai degrabă plictisul, anchetează trenant, la rîndu-i, printr-o ciudată analogie, cu aceleași instrumente, pe aceeași fișie subțire de interioritate.

Naratorul trăiește în imediata apropiere a verișoarei Rose, persoană ce îi deschide ușa spre un șir de percepții și emoții, dar nu are cu ea o corespondență de **însoțire,** cît una mai discretă și mai insidioasă de **întreținere.** Rose se risipește cu farmec între numeroase aventuri erotice cu bărbați ce o servesc cu alții care o plătesc. Naratorul își permite să nu o judece, însă profită de pe urma ei ca să-i cunoască trecutul Cine crede că trecutul resuscitează are aici o nouă dovadă afirmativă. Urcă din negura lui un domn Solinas, o bizară Nina Salisachs, umbrele unei vile a Palmierilor, iar în oglinda timpului, grație sistemului de aerație, plutesc (într-un stil egal și o idee realist-clasicizată) siluete de indivizi mai mult sau mai puțin previzibile.

Bine adus din condei în majoritatea traversărilor, naratorul aparține gintei lui Oscar Wilde. E, pe rînd, sau concomitent, exaltat ori insolent, are cultul legăturilor pasagere cu femei la tariful casei ori cu juni fără instinctul rivalității.

Lipsa de concurență la nivelul realizării ambițioase, sensibilitatea abia marcată pentru un stil de avertismente și premoniții ce parcurg în vîrful picioarelor paginile cărții, desăvîrșita absență a oricărei retorici, de unde și senzația că romanul ratifică un pact între autobiografic și fantasmele crepusculare ale resorturilor intime — toate laolaltă despart prezentul roman de instinctul său vital, treaz pînă la dezechilibru.

Dimpotrivă, îmbibat de o temporalitate nălucitoare, „Trandafirii lui Pliniu" este scris cu o lentoare vecină cu inerția ; curge printre evenimente, ia cunoștință de ele (în principal ascensiunea fascismului mussolinian în provincia natală) aproape accidental, vag, precum un fîlfîit de aripă cînd vocile amiezii toride moleșesc totul. În plus,

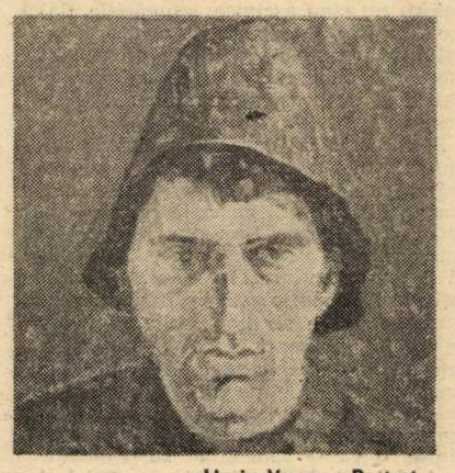

Horia Vancu : Portret

dacă toți pomenesc de o trezire ce întîrzie, să adaug că Rose cu iubirile ei zdruncină încrederea în steaua naratorului. Probabil fiindcă senzualitatea ei înțelege mai ușor avertismentele tulburi venite din cotidian. Pe cînd viața le conține explicit, autorul le stilizează pulsatil.

Haloul de poezie densă ce încercuiește supratema cărții (totul stă într-un sistem de opoziții de la ciocniri pînă la reverii) abate atenția de la caracterul atît de deosebit al prozatorului Rinaldi față cu enunțurile criticului. Prozatorul își apropie o lume în care se răsfrînge prelungind-o, pe cînd criticul, mereu arțăgos cu mediocritatea, cu gustul îndoielnic, sparge oglinda și pune în mișcare printre cioburi, textul deloc asemănător al neîmplinirilor sesizate în literatura anilor din urmă considerată una fără prea mari contribuții și profeții dătătoare de speranțe. Recuperarea acestui trecut, naratorul o realizează prin operații de limitare, cum este cea privindu-i pe domnul Tiberi sau madam Renée — ca momente dintr-un traseu amestecat, mistuit de felurite sindrofii. Pe de altă parte, Rinaldi știe să disponibilizeze micile evenimente ca să învie în popasurile la Père Lachaise sau în gara de Lyon, echivalentul realist al „reconstituirilor", inclusiv cele privindu-i pe ocupanții germani — cît și pe micii și marii colaboraționiști ai clipei. Din asemenea amănunte și scene, peisajul trăiește legat de istorie deși, în fapt, îi consacră un minim de propoziții, de ieșiri la rampă.

Sub ce stea va sta Angelo Rinaldi mai departe ? Inocența și violența îl vor sustrage cuceririlor care, deocamdată, agrează realul cu valori sugestive sustrase istoriei imediate. Nu de stare civilă, de polemică victorioasă cu eficiența ei. În mod limpede sîntem încă departe de punctul terminus al drumului început de creator acum două decenii.

Henri Zalis

JURNAL VIENEZ

Paul Celan și arta sinuciderii în Mitteleuropa (II)

Propozițiile s-ar potrivi romanului lui Joseph Roth, **Cripta capucinilor.** Frumoasa pianistă a fost ieri acolo, a văzut flori la mormîntul Mariei Tereza. Flori proaspete erau și la mormîntul lui Franz Joseph. A mai văzut cum la intrare așteptau o seamă de tineri cu flori.

Pe urmă iar îmi recită din Paul Celan :

„Er ruft spielt süsser den Tod der Tod ist ein Meister aus Deutschland." El strigă cîntați mai dulce moartea, moartea-i un meșter german. Oh, îi spun domnișoarei din București, de fapt ar trebui să traducem **Moartea e un meșter din Germania.** El era un spirit insular, el era o insulă în mijlocul acestei lumi. Așa cum erau și scriitorii germani din Praga : ei nu vor aparține niciodată noii hărți a lumii, cea statornicită după primul război mondial, ei vor aparține vechii lumi : limba mea maternă, va scrie Rose Ausländer, a rămas germana.

Distinsul funcționar vietnamez nu înțelege, distinsa pianistă încearcă să lămurească spinoasa chestiune. Un bătrîn domn chelner, care mi-a reținut și figura și a luat în considerație ideea că, fiind alături de cunoscutul scriitor Milo Dor s-ar putea să-i fiu prieten, să devin om de nădejde al cafenelei, mă întreabă :

Domnii sînt cunoștințele dumneavoastră ?

Sînt, cum să nu fie. Ei sînt niște vienezi mai proaspeți, niște vienezi încă neobișnuiți cu tradițiile casei. Comandăm iar coca-cola (vom plăti, sper, din fondurile de reprezentare ale domnului consilier la O.N.U.).

La Paris, îmi spunea Milo Dor, Celan ar fi putut să scrie franțuzește, așa cum au făcut-o Ionescu și Cioran. Nu mă îndoiesc că ar fi ajuns un scriitor de notorietatea lor. La Paris, el era un anonim, un însingurat, cred că însingurat încă prin căsătoria lui cu această doamnă frumoasă, talentată, cu părinți aristocrați șovini. Milo Dor are oroare de șovinism, de fascism, a scris de curînd un articol violent împotriva lui Kurt Waldheim : omul trebuie să-și facă mea culpa, fiindcă nu și-a făcut-o, dreapta austriacă a luat avînt. El este unul dintre argumentele ei de bază. Nu-l condamn, îmi spunea Milo Dor pentru ce a făcut în timpul războiului, îl condamn pentru că nu a dat o declarație foarte clară privitoare la acele fapte. „ Soarta lui Paul Celan arată că Austria nu are nevoie decît de poeți morți sau exilați*".

Cred că i-am spus lui Milo Dor că și Imperiul rus și Imperiul englez au rămas, ani în șir, sub același tir al acuzațiilor. Doar țările mici își păstrează scriitorii, i-am spus, lăsîndu-l să mă privească mirat :

— Chiar așa, domnule, chiar așa, se miră autorul recentei opere numite **Auf einem falschen Dampfer.**

O lume se apropie de sfîrșit, spunea Mircea Eliade printr-unul din personajele sale esențiale, atunci cînd își trădează secretele. Atunci cînd nu mai este nimic interzis profanului vulg, ochiului impur, privirii concupiscente, un ciclu al existenței omenești se încheie.

Cum să împiedicăm dezvăluirea tainei, deturnarea adevărului, decît negînd, distrugînd răul mesager, purtătorul mizerabilului cuvînt ? Sinucigașii Vienei au presimțit **sfîrșitul** și au încercat să se sustragă lui. Gestul lor aparține unui nihilism terapeutic. Nu numai voința de a refuza această lume trebuie citită în gestul sinucigas, ci și demnitatea consecvenței : ei nu voiau să-și trădeze lumea lor.

Prin Freud, Wedekind, Weininger, prin Klimt sau Schiele impresia de bresă în zidurile de apărare ale lumii vechi e atît de puternică, încît sentimentul de pierdere trebuie legat chiar de viitorul imediat. Pentru Viena, viitorul imediat al anilor în care Freud descoperă psihanaliza iar Wedekind o lansează pe Lulu înseamnă anii „dinainte de război" : 1913, 1914. Anii în care la Viena se adăposteau eroii secolului ce avea să se nască abia odată cu primul război mondial : Lenin, Trotki, Stalin, Hitler.

Nici unul dintre aceste personaje nu intră în grila sinucigașilor care ne interesează în acest serial. De fapt, unul singur dintre ei se sinucide. E dinsul vienez ? E duminică, în Viena duminica toți vienezii sînt, îmi spune domnul Cletiu, la sfînta slujbă. Cei pe care-i vedem sînt, ca și noi, musafiri, vizitatori, oameni care vor să voteze. De fapt ei vor să voteze. Mircea Duma și Marius-Ovidiu Cletiu fiindcă eu le-am spus: dragii mei, iubiții mei compatrioți, azi e nouă fevruar și numai cei de acasă votează. Sînt alegeri locale. Eu nu merg la vot. Domnul Cletiu a vorbit aseară la telefon cu doamna Cletiu și doamna Cletiu i-a spus : votezi la ambasadă. Ne ducem, așadar, la ambasadă : eu, domnul Cletiu, domnul Mircea Duma din Oradea, și el domiciliat la Kolpinghaus. Viitor critic de artă. Ne oprim lîngă un Mercedes model 1990 pe care proprietarul lui îl vinde cu 30 000 de silingi. Pomană, spune domnul Duma, pomană, oftează domnul Cletiu, dar noi n-avem în buzunarele noastre, în total, decît vreo cincizeci. Dăm tircoale mașinii, viitorul critic de artă ne explică de ce această mașină e superioară tuturor celorlalte. Ajungem la ambasadă. Mircea, care știe obiceiurile casei, povestește că de acolo, dinlăuntru, ei ne privesc cu o cameră video. Sună. Și sună iar. Apare un domn solid și suficient de mirat. Vrem să votăm, spune Marius Cletiu. Nu se votează decît în țară, spune decis domnul și dă să închidă poarta, dar Mircea Duma, obișnuit cu viteza de execuție a gazdelor, îi explică : domnule, trebuie să votăm. Avem și o cunoștință aici, adaug eu, dornic de lămuriri suplimentare. Un consilier cultural, spune repede Marius-Ovidiu Cletiu. Domnul e ziarist, mă arată, cu degetul, Mircea Duma.

O cheamă doamna Grete Tartler, zic eu, cît pot de repede.

Nu-i nici o Tatler la noi, mormăie omul stăpînirii și încheie : nu se votează decît la domiciliul din România. Și, profitînd de un moment de slăbiciune al viitorului critic de artă, altfel om călit în lupta cu mititele populare, închide poarta. O poartă de cetate. Inexpugnabilă.

Așa că mergem să vedem palatul Belvedere. Așa că mergem să vedem locul unde a studiat Maiorescu. Așa că ei mă duc să-mi arate monumentul ostașului sovietic eliberator.

Citesc cartea lui Amy Colin despre Paul Celan fiindcă domnișoara Huu vrea să afle părerea mea despre această carte. Mama ei a fost prietenă cu Amy Colin (zice) pe cînd profesoara de la Pittsburg era în România.

Trebuie să fi fost foarte demult, observ.

Aflu, spre surpriza mea, că adolescentul Paul Celan visa, ca și adolescenta Nina Cassian sau ca tînărul Ov. S. Crohmălniceanu la celălalt centru al lumii, propus de Moscova la începutul deceniului al treilea. Așa cum deduc din convorbirile cu Milo Dor, drumul la Viena nu însemna o abdicare de la solicitarea Celuilalt Centru.

Dacă cineva valorifică la Maximum cartea lui Petre Solomon privind dimensiunea românească a lui Paul Celan, atunci Amy Colin o face. Pentru cartea sa numită **Holograms of Darkness** i-a citit cu iubire pe Gherasim Luca, Paul Păun, Gellu Naum, D. Trost, Virgil Teodorescu, Sasa Pană. A citit studiul lui Matei Călinescu privind avangarda românească. Amy Colin a reconstituit cu dragoste, pricepere, devotament, momentul 1945—1947 al avangardei românești. Între două centre ale lumii. Între două morți, hologramele întunericului.

Din perioada vieneză a lui Paul Celan se citează introducerea la cartea lui Edgar Jené, **Der Traum von Traume,** Visul din vis. Desenele suprarealiste ale lui Jené nu au făcut senzație atunci dar astăzi, cînd le privesc, mi se par — unele — familiare : parcă l-ar reproduce pe E. T., extraterestrul lui Spielberg. Celan și prietenul său devansau, în Viena anului 1948, o incursiune în Utopia. Designul regizorului american putea fi regăsit în **Visul din vis !**

Dar paginile care mă surprind cel mai mult sînt cele privind Bucovina. Din Cernăuți vin stelele vieneze și berlineze ale teatrului german — Alexander Moissi, Paul Wegener, Hans Moser, Albert Bassermann, Max Pallenberg, Conradt Veidt. Un număr mare de pictori, un respectabil număr de filozofi (între care Constantin Brunner, mentorul Rosei Ausländer) de aci se trag. Între scriitorii bucovineni, Amy Colin îi citează pe Mircea Streinul, Iulian Vesper, pe cei de la **Iconar** și se oprește, pe larg, asupra unor autori ca Gregor von Rezzori, Eliezer Stainberg, Itzik Manger : poemele ultimului au fost traduse în germană de Alfred Margul Sperber, Rose Ausländer și Alfred Kittner. Dintre „cernăuțenii" plecați din România, numai Aharon Appelfeld și Dan Pagis au ales ebraica drept limba pentru cărțile lor. Ceilalți, marea majoritate, au devenit scriitori de limbă germană. Limba germană era, și după 1918, patria noastră, spunea Rose Ausländer. Poeta a murit într-un azil, în Germania : atunci — în zilele morții ei — R.F.G.

Recunosc că ne-am învîrtit foarte mult pînă am găsit Meldemannstrasse nr. 25—27. Era duminică și duminica vienezii sînt la biserică, pe stradă rămîn doar vizitatorii, gastarbaiterii, auslenderii, Metecii. Cei care nu pot să-și permită să trăiască această sărbătoare decît așa : plimbîndu-se, căscînd gura la vitrine, contemplînd monumentele. „În această perioadă — scrie Hitler în **Mein Kampf,** recapitulînd anii petrecuți pe strada Meldemann 25, mi-am făurit o concepție despre lume care a devenit fundamentul de granit al actualei mele activități."

Ne-am învîrtit foarte mult fiindcă pe străzi erau doar **ceilalți.** Vienezii știu totul despre orașul lor. Viena nu are secrete pentru ei. Dar duminica, atunci cînd pe străzi rămîn doar fratii nostri marocani, sîrbi, croați, rusi, polonezi, cînd spaniolii, suedezii, englezii germanii își încheie aici fericitul week-end ? Cînd m-am întors de pe strada Meldemann mi-am dat seama că singurul lucru serios pe care aș putea să-l fac este să transcriu ceva din capitolul Vila Adolf. E capitolul pe care Gerhard Roth îl scrie, în a sa **Călătorie în Viena interioară** despre locul cu pricina : **„Azilul de săraci din strada Meldemann e unul din locurile sumbre care oglindesc aversiunea, dezgustul, dorința secretă de moarte.."**

În strada Meldemann sînt cei ce se autodistrug : cei care trăiesc, cu voluptate, patima autodistrugerii. Căutam un prieten al lui Celan : nu-i. Nu mai locuiește aici. Sau a murit.

Dar Hitler ? În care dintre camere a locuit Hitler ?

Fiecare are varianta lui. Domnul Gerhard Roth e de părere că nimeni nu mai știe care este, cu adevărat, camera celui mai celebru sinucigaș al secolului.

Cornel Ungureanu

*Regăsesc fraza, exact așa, în cartea lui Petre Solomon, la pagina 128. Milo Dor o mai rostise, prin urmare, o scrisese **(Über Paul Celan)** Dietlind Meineke, 228.

Urmare din pag. a 16-a

Declarație de bîlci

cul landoului, ca o vociferare, în prea tacita fericire pentru un apus la periferie, cu furtună, în toate felurile totodată și fără motiv, al rîsului strident obișnuit cu lucruri și cu alămurile lor triumfale : de fapt, cacofonia la auzul oricăruia, o clipă depărtat, mai curînd nu se încrede, aproape de ideea sa, rămîne sensibil în fața obsesiei existenței.

„Sărbătoarea...“ și nu știu care întîlnire suburbană ! va numi copilul încărcat în distracțiile mele, vocea clară a unor anumite plictiseli ; mă supun și mă opresc.

Fără compensația acestei oscilații decît nevoia explicației figurative plauzibile gîndurilor mele, ca și cînd se ordonează simetric becuri de iluminat încet-încet limpezite în ghirlande și simboluri, am hotărît cu singurătatea ratată, să mă cufund chiar cu bravură în această dezlănțuire expresă și demnă de ură, cu tot ceea ce părăsisem într-o grațioasă companie : decisă și ne mărturisind surpriza modificării în programul nostru, își odihnește brațul ingenuu pe mine, în timp ce mergem să traversăm, cu ochii în șir, aleea de buimăceală care împarte în ecoul aceluiași scandal bîlciurile și permite mulțimii să închidă în sine pentru un timp universul. Ulterior asalturilor unei mediocre nerușinări în vederea căreia va fi deturnată lîncezeala noastră amuzată de crepuscul, în fond, bizar și purpuriu, ne reține tot atît cît norul incendiar un spectacol omenesc, sfîșietor: renegată de cadrul vopsit grosolan sau de inscripția cu majuscule o baracă, în aparență, goală.

Cui aparține acest culcuș deplorabil pentru a improviza aici, ca vălurile în toate timpurile și toate templele, taina! frecventarea sa tot timpul postului nu-și excitase posesorul înainte ca el să deruleze ca stegulețul de luptă al speranțelor bucurîndu-se halucinația unei minuni de arătat (ca zădărnicia famelicului său coșmar) ; și totuși, împins de caracterul fratern de excepție la mizeria zilnică ca a unei ocne, cînd înființează cuvîntul misterios de sărbătoare, ține pantofi numeroși tropăind (nebazîndu-se cîtuși de puțin pe profunzimile veșmintelor cîte o unică veleitate a asprimii ajungînd la unicul scop de a se consuma), el de asemenea! nu contează cine dezbrăcat de tot în afară de noțiunea care avusese loc acolo pentru a fi unul dintre aleși, dacă nu de a vinde, de a face să vadă, dar ce, cedase convocării la binefăcătoarea întîlnire. Sau, foarte prozaic, poate șoarecele educat sub rezerva că el însuși, acest cerșetor conta pe atletica vigoare a mușchilor săi, pentru a hotărî admirația populară, îi lipsea, în clipa precisă, cum rezultă aceea adesea din miza pe șederea omului în circumstanțele generale.

„Bateți toba !“ propuse înălțimea sa Doamna... numai tu știi cine, arătînd o tobă învechită din care se ridica, cu brațele descrucișate pentru a semnifica inutila apropiere a teatrului său fără prestigiu, un bătrîn pe care această prietenie cu un instrument de zgomot și de apel, poate, îl seduse cu desenul său vacant ; apoi, ca și cum, de aceea ce imediat se poate, aici, considera cel mai frumos, enigma, printr-o bijuterie încrustată pe mondenă, într-atît încît gura ei rămase mută, strălucea ! iat-o devorată, spre surprinderea mea de paiața amuțită în fața unei opriri a publicului care însală trezirea unor ra și fla asurzitoare al meu invariabil și obscur pentru mine însumi mai întîi „Intrați, toată lumea, nu costă decît un ban, îl dăm înapoi acelui căruia nu i-a plăcut reprezentația“. Nimbul de rogojină în mulțimea împreunîndu-i palmele senile gol, i-am agitat culorile în semnal, de departe, și am înaintat, gata să-mi fac loc prin mulțimea ridicată-n picioare în secretul de ceea ce știuse să facă cu acest loc fără vis inițiativa unei contemporane a serilor noastre.

La înălțimea genunchiului ea apărea, pe o masă, sute de capete.

Clar asemeni unui jet rătăcit de cealaltă parte o săgeta electric, străluce pentru mine acest calcul care în ciuda tuturor lucrurilor, ea, după cum era moda, o fantezie sau dispoziția cerului circumstanțiam frumusețea sa, fără supliment de dans sau de cîntec, pentru bîlci din belșug plătea pomana cerută în favoarea unui oarecare ; și din același gest îmi văd datoria în pericolul subtilei exhibiții, sau că nu era pe lume pentru a conjura defecțiunea în curiozități decît să recurgă la o oarecare putere absolută, ca a unei Metafore. Repede, să trăncănești pînă la clarificare, despre fizionomii nenumărate, despre siguranța lor care, nesesizînd totul dintr-o dată, merge pînă la evidență, chiar abruptă, implicată în cuvînt și consimte să-și schimbe moneda contra presupunerilor exacte și superioare, pe scurt, certitudinea fiecăruia de a nu fi tras pe sfoară.

O clipire, ultima, asupra unor plete în care fumegă apoi luminează splendorile grădinilor paloarea pălăriei de mătase în aceeași nuanță cu rochia statuară ridicîndu-se înaintează către spectator, pe un picior cum îl lasă hortensia.

Atunci :

Cosița — zborul de flacără extremă
Apus al dorinței — întreagă desfăcînd-o —
Se-așază (aș spune murind o diademă)
Pe frunte — vechiul loc — încununînd-o

Lipsit de aur suspinînd numai acest viu nor
Cu flacără arzînd mereu interior
Originală, singură și continuator
În giuvaerul ochiului veridic, rîzător.

O goliciune de erou tandru, defăimătoare
A celei ce nu mișcă nici astre, nici foc
Decît simplifică femeia cu onoare
Îndeplinind prin faptă fulgurantul joc

Să-mprăștie rubine peste-ndoială-n forță
Asemeni cu o veselă și tutelară torță.

Ajutorul meu în cioplirea vivantei alegorii care deja se supunea la așteptare îndelungată, probabil greșeala mea de elocvență ulterioară, pentru a potoli cu gingășie elanul răsturnat : „Am să vă fac să observați, am adăugat, acum pe picior de egalitate cu înțelegerea vizitatorilor, tăcînd scurt spre surprinderea lor în fața acestei concedieri printr-o afecțiune a reîntoarcerii la autenticitatea spectacolului, Domnilor și Doamnelor, dacă persoana care a avut onoarea de a se supune judecății dumneavoastră, nu cere pentru dumneavoastră comunicare a sensului farmecului său, un costum sau un anumit accesoriu obișnuit în teatru. Acest specific se acomodează cu aluzia perfectă pe care o dă toaleta care este mereu una dintre motivele primordiale ale femeii, și ajunge, la fel ca simpatica dumneavoastră aprobare să mă convingă“. Un moment de încordare de marcă apreciativă în afară de cîteva timide „Desigur !“ sau „Asta era!“ și „Da“ printre voci ca și multe „bravo“ dăruite de perechi de mîini generoase, conduseră pînă la ieșirea pe un loc liber de pomi și de noapte mulțimea în care mergeam să ne amestecăm, nu era așteptarea în mănuși albe încă a unui copilăros infanterist care le visa dezmorțite la aprecierea unei jartiere trufașe.

— Mulțumesc, a consimțit draga de ea, cu o adiere direct către ea dintr-o constelație în care frunzele aburite ca pentru a găsi aici dacă nu înseninarea, totuși obișnuința frigidă a vocii sale : port în spirit amintirea lucrurilor care nu se uită.

— Oh ! nimic decît loc comun al unei estetici...

— Dacă n-ați fi introdus, cine știe ? prietene, pretextul de a formula astfel în fața mea în intima izolare de exemplu a mașinii noastre — unde este ea s-o recîștigăm : — dar aceasta izbucnește forțat, sub lovitura pumnului brutal în stomac, care dă naștere unei neliniști a oamenilor cărora, cu orice preț, și dintr-o dată trebuie să le proclami ceva care să le întrețină visarea.

— Cine se ignoră și se aruncă golit de frică, în ghiarele publicului ; e veridic. Că dumneavoastră, Doamnă nu-l veți auzi atît de necombătut, în ciuda reduplicării sale pe o rimă a trăsăturii finale, vorbele mele amăgitoare după o modă primitivă a sonetului pînă la dumneavoastră prin diferite tonuri pentru a încînta un spirit deschis înțelegerii multiple.

— Poate ! acceptă gîndul nostru într-o bucurie a sufletului nocturn aceeași.

LIRICĂ SPANIOLĂ CONTEMPORANĂ

JOSÉ MANUEL CABRA DE LUNA (n. 1949)

* * *

Singurătatea apei
nu rezultă din absența
unei tovărășii. Posibila sa
liniște și renunțare,
durerea ei de a trăi,
profunda materie
din care se naște provin
din truda grea, din unitatea
complexă în care se făurește.

* * *

Recunoștința zborului !
A zbura e un act sau e putere ?
Ar putea oare să fie un mod
de a fi la celălalt capăt al vieții ?
Vedem mișcarea în ritmul
ceasului, dar deja pot afirma
fără echivoc că pasărea la care mă gîndesc
mă scapă de oroare, de măsura
temporală și sigură la care mereu apelăm,
ocolește geografii și zboară,
zboară cu un nord prefixat,
iar soarele ajunge să fie un vîrf de aripă
și orice măsurătoare devine inutilă
pentru că pasărea nemișcată pe care mi-o închipui
zboară prin cuvînt acolo unde e chemată..

ANTONIO SIMÉNEZ MILLÁN (n. 1954)

Glasuri din alte vremuri

Glasuri din alte vremuri, ascunse
poate de un zvon de valuri
care crește și le uită : doar
vestigii pe care noaptea le recunoaște,
iar nu lumina rece a acestor zori,
și tristă.
Aici nesiguranța a sălășluit.
Aici insomnia s-a umplut de torțe,
de luminări, de cenușă
plajă a singurătății, peisaj sterp,
unde dărîmăturile-și aduc aminte
de o fragilă frumusețe ruinată.
Depărtată bucurie,
ce spațiu al memoriei
a putut recupera focul trecut,
ce clipă de luciditate sau ce viață.
dacă marea le învăluie deja
și un lințoliu îi acoperă imaginea,
de parcă ar exista destin.
Mai rămîne lumina, un zbor de pescăruși.

JOSÉ MANUEL DEL PINO (n. 1958)

Nu știm mai nimic despre Atlantida

Culoarea...

Nu știm mai nimic despre Atlantida,
despre femeile și calitatea vinurilor sale ;
despre bancurile cele mai celebre și despre artiștii săi :
e confuză presupunerea sigură despre agricultura sa
și despre posibila preferință pentru porumb în loc de grîu.
Nu le știm nici ignoranța,
nici ritul artificios al temerilor lor.
Iluziile tinerilor și propensiunea pentru război
ori pentru pace,
jocurile de dragoste sau dacă cunoaștem cumva sărutul pe buze.

...se ascunde între soare
și triunghiul de piatră ;
realitatea a fost mereu ascunsă
între cromatismul
obiectului și ochii înfierbîntați
ai privitorului.

În românește de
Coman Lupu

moda, altfel

Moda căutătorilor de lumină de sud

Toți au pretins că erau căutători de lumină, ca și cum nu mai aveau ochi să vadă decît în lumina „cu totul și cu totul specială“ a Provenței, a Coastei de Azur. S-au dus în „chemarea sudului“ ca individualități distincte, fericite, încrezătoare, adesea disperate dar au acoperit spațiul mult visat ca aglomerări de căutători de minune, de geniu și de glorie, eventual de bani, de consumatori de alcool, de femei ce li se păreau mai temperamentale în Sud, deși Nordul de astăzi îi contrazice.

Marea e o fascinație, un motiv de existență brutală sau de existență visătoare, spirituală marea e **motiv**, pentru unii **leit-motiv**, iar **unii** pictori, asemenea păsărilor, asemenea peștilor și altor făpturi dirijate de Dumnezeu, doresc la un moment dat al vieții lor să migreze spre lumina cerului de deasupra mării. Poate că inspirația inițială a fost virgină ; voga a creat duplicitatea și impostura dar tot ea a filtrat valoarea. Mulți au văzut, puțini au putut spune ce au văzut. Toți și-au dorit „proprietăți“ pentru eternitate, în sud.

O întreagă generație de pictori a părăsit bruma pariziană, ei și-au părăsit atelierele spre a coborî spre ceea ce considerau că este „paradisul terestru“. Neliniștea unuia îl contamina pe un altul, bande de prieteni se antrenau să surprindă lumina miraculoasă măsurîndu-se în explozia culorilor, bogăția nuanțelor din tuburile de ulei și măiestria pensulelor. De îndată s-au format doi poli de atracție, Marsilia, ca început de drum, magnifică prin complexitatea sălbatică, portul vechi, care la vremea aceea era plin de vase ce veneau din toate colțurile lumii aducînd cu ele mirajul exotismului și Saint-Tropez, loc de beatitudine, de reverie, unic prin liniștea sa tandră, prin casele sale scăldate în aur de soare, gardînd unul dintre cele mai frumoase golfuri ale Rivierei franceze. Cannes și Nisa erau lăsate, cu generozitate plictisită, snobilor, bogătașilor sau pictorilor ajunși deja mondeni, ca Van Dongen, Dufy și Matisse.

Marsilia anului 1885 apare în pictura lui Jean-Baptiste Olive, născut la Marsilia, unde a avut un atelier în vechiul port și o locuință în La Canebière. E un pictor din opera căruia **marinele** se situează printre cele mai frumoase din lume. Minuțiozitatea picturii îi apropie opera de fotografie, ca primă impresie dar privirea în detaliu descoperă o senzualitate sudică, specifică acestui mare pictor provensal. În 1878 Paul Cézanne e cucerit de o Marsilie albastră, insinuantă. Mama lui avea o căsuță în Estaque, integrat astăzi orașului, pe atunci un sătuc cu căsuțe de cărămidă roșie. În 1883, **maestrul din Aix** îi scria lui Zola : „Am aici multe locuri frumoase de privit. La vremea apusului, urcînd pe înălțimi, ai o frumoasă panoramă avînd în fundal Marsilia și insulele, toate învăluite în înserare de un efect foarte decorativ“. În 1925, un pictor **revoltat**, care și-a petrecut aproape întreaga viață la Marsilia o imortalizează într-o paletă sumbră și vibrantă. A expus la Paris și la New York, apoi a căzut în indiferență și uitare. Abia de cîțiva ani acest pictor de geniu a revenit ca apreciere pe primul plan în preocupările și aprecierile amatorilor de artă și se numește Louis-Mathieu Verdilhan. Charles Camoin l-a răpit Parisului pe Albert Marquet și împreună, în același atelier, au pictat cu ardoare Marsilia.

„Sărbătoarea florilor“ din Saint-Tropez e o bucurie pentru privitor și se datorează unui pictor de origine poloneză, Moise Kisling, fascinat de lumina sudului sub efluviul căreia a ucrat pînă la sfîrșitul vieții sale, în 1953. Și Marquet a pictat casele portului din Saint-Tropez (1905), și Pierre Bonnard a descoperit farmecul inefabil al portului (1911) dar cele mai emoționante, mai strălucitoare, mai misterioase imagini ale celebrei localități se datorează lui Maximilien Luce (1904), cel care împreună cu Paul Signac a fondat neoimpresionismul și unui prieten, pentru care Saint-Tropez a fost **le coupe de foudre**, Henri Manguin (1920).

Din lumina lor vrăjită se vor bucura generații.

Corina Cristea

STEPHANE MALLARMÉ – 150

Publicate pentru prima dată în 1897 în „Biblioteca Charpentier", prozele lui Mallarmé reunite sub titlul „Divagaţiuni" reprezintă ultima lucrare îngrijită de el însuşi. Această culegere heteroclită a fost reluată în ediţia monumentală a „Operelor complete" de către îngrijitorii ediţiei Henri Mondor şi G. Jean Aubry în „Biblioteca Pléiade".

Deşi nu se poate defini cu exactitate, în cazul lui Mallarmé, sensul cuvîntului „divagations" şi nu i se poate atribui accepţia curentă derivînd din verbul „a divaga", traducătorii au socotit că păstrarea termenului „Divagaţiuni" este cel mai aproape de sensul termenului mallarméan.

Dăm spre publicare, pentru prima dată în limba română, alături de portretele unor artişti celebri ai timpului, două admirabile, dintre cele mai preţuite poeme în proză : „Nufărul alb" şi „Declaraţie de bilci".

Mallarmé, văzut de Gauguin

EDOUARD MANET

DACĂ un destin tragic, omisă Moarta hoaţă, complice al tuturor, omului gloria, dur, ostil, a marcat vreo bucurie şi gingăşie; mă tulbură — nu hăituiala contra aceluia care, de acum înainte, a întinerit marea tradiţie picturală conform instinctului său, nici gratitudinea postumă : dar, în mijlocul dezgustului, o ingenuitate bărbătească de şevalet cu haină de chit, barbă şi păr blond, rar, care începe să încărunţească cu înţelepciune. Pe scurt, zeflemitor cu Tortoni, elegant ; în atelier, furia care îi şiroia pe pînza goală, confuz, ca şi cum niciodată n-ar fi pictat — un dar precoce de altădată să neliniştească aici rezumat cu descoperirea şi chitanţa nepreväzută : învăţătura cu un martor zilnic, eu, care se joacă în întregime, din nou, de fiecare dată, nefiind altceva decît ca toţi ceilalţi fără a rămîne deosebit, după voie. Amintire, spunea el, atunci, atît de bine : „Ochiul, o mînă..." pe care o visez din nou. Acest ochi — Manet — al unei copilării cu descendenţă citadină, nouă, pe un obiect, persoanele aşezate, virgină şi abstractă, păstra nu de mult imediata prospeţime a întîlnirii, cu ghearele unui ris al privirii, pentru a sfida, în poză, în cele din urmă, oboselile celei de-a douăzecea şedinţe. Mîna sa — apăsarea simţită clară şi hotărîtă enunţa în care mister limpezimea vederii cobora la aceasta, pentru a ordona, vioaie, curată, profundă, ascuţită sau chinuită de o anumită întunecime, capodopera nouă şi franţuzească.

EDGAR POE

EDGAR POE, ca persoană, mi-apare de cînd cu Whistler. Cunoaştem, sfidarea marmurei, acea frunte, ochii cu o profunzime de astru negat doar prin distanţă, o gură pe care orice şarpe a strîmbat-o, cu excepţia rîsului ; consacrate ca un portret înaintea unui volum de opere, dar cu demonul în picioare ! tragica lui cochetărie neagră, neliniştită şi discretă : persoana similară a pictorului, pentru cine îl întîlneşte, în aceste vremi, la noi, pînă la preţiozitatea taliei sale, vorbeşte despre aceeaşi stare de rarefiere americană, îndreptată spre frumuseţe. Villiers de l'Isle Adam, în unele seri, în redingotă, tînăr sau suprem, evocă printr-un gest Umbra numai tăcere. Cu toate acestea şi pentru a o recunoaşte, totdeauna, în ciuda confruntării de dagherotipuri şi gravuri, o pioşenie unică în felul ei îmi ordonă să mi-l reprezint pe cel pur între Spirite, mai degrabă şi de preferinţă faţă de oricine, ca pe un meteorit ; stelar, fulgurant, proiectat dincolo de scopurile mărginite umane, foarte departe de noi, contemporan cu care a izbucnit în nestematele unei coroane a nimănui, la o distanţă de multe secole. El este această excepţie, într-adevăr, şi cazul literar absolut.

WHISTLER

DACĂ, la exterior, el este, pentru cei ce întreabă greşit, omul picturii sale — în realitate e tocmai contrariul, întîi, în sensul că o operă ca a lui, înnăscută, eternă, îi redă, frumuseţii, taina; se joacă de-a miracolul şi îl neagă pe semnatar. Un Domn rar, prinţ întru ceva, artist mai presus de toate, anunţă că e el, Whistler, în armonia cu care pictează întreaga fiinţă — statura, mică pentru cine vrea s-o vadă astfel, semeaţă, egalînd capul îngîndurat, savant, graţios ; şi se întoarce la obsesia pînzelor sale ! Atît cît să provoace ! vrăjitorul unei opere de mister închisă precum perfecţiunea, pe lîngă care gloata noastră ar trece chiar fără ostilitate, a priceput datoria prezenţei sale — să întrerupă toate astea printr-o furie de bravură pînă la a sfida întreaga tăcere admirativă. Această discreţie cizelată uşor, pe îndelete, compunînd ţinuta, e gata, fără a-şi pierde nimic din graţie, să izbucnească în vitalul sarcasm agravat aici de fracul negru şi cămaşa imaculată ca şueratul unui ris şi prezintă contemporanilor în faţa excepţiei suverane a artei, exact ceea ce, din autor, ei trebuie să cunoască, tenebros cu atît mai mult cu cît apare ca gardian al unui geniu, stînd lîngă el ca Dragon, războinic, exuberant, preţios, monden.

NUFĂRUL ALB

VÎSLISEM mult, cu o mişcare largă, limpede, adormită, avînd ochii întorşi în interior spre uitarea totală a mişcării, pe cînd rîsul orei curgea în jur. Atîta imobilitate mă lenevea încît mîngîiat de un zgomot inert al bărcii, n-am remarcat oprirea decît după scînteierea statornică a unor iniţiale pe vîslele dezgolite, ceea ce m-a readus la identitatea mea lumească.

Ce se întîmplase, unde eram ?

A trebuit, pentru a vedea clar aventura, să-mi reamintesc plecarea matinală, în acel iulie de flacără, în spaţiul viu dintre vegetaţiile adormite ale unui rîu mereu îngust şi distrat, în căutare de flori de apă şi cu un plan de a recunoaşte locul ocupat de proprietatea prietenei unei prietene, căreia trebuia să-i improvizez un salut. Fără ca panglica vreunei ierbi să mă reţină în faţa unui peisaj mai mult decît altul gonit cu reflexul său în undă de aceeaşi împarţială lovitură de vîslă, eşuasem în faţa unei tufe de trestii, capăt misterios al plimbării mele, în mijlocul rîului : acolo unde îndată lărgit în fluvial boschet, el îşi arată o nonşalanţă de eleşteu vălurit cu şovăielile de a porni pe care le are un izvor.

Cercetarea amănunţită mi-a dezvăluit că acest obstacol de verdeaţă în faţa curentului masca bolta unică a unui pod prelungit pe uscat, în ambele sensuri, printr-un gard viu închizînd nişte pajişti. Mi-am dat seama. Nu era decît parcul Doamnei..., necunoscuta pe care vroiam s-o salut.

O plăcută vecinătate în timpul sezonului, natura persoanei care îşi alesese o retragere atît de umed impenetrabilă neputînd fi decît conformă cu gustul meu. Desigur îşi făcuse din acest cristal oglinda interioară la adăpost de indiscreţia izbitoare a după-amiezelor ; trecea pe acolo şi din aburul argintiu îngheţînd sălciile nu mai rămase în curînd decît limpezimea privirii ei obişnuită cu fiecare frunză.

Toată o evocam lustrală.

Aplecat în poziţia sportivă în care mă reţinea o curiozitate, ca sub tăcerea spaţioasă a ceea ce anunţa a fi străina, am zîmbit începutului de robie degajată de o posibilitate feminină : care nu era prost reprezentată de curelele legînd pantoful vîslaşului de lemnul bărcii, cum te-ai contopi cu instrumentul sortilegiilor tale.

„— De fapt, o oarecare..." eram cît pe-aci să spun.

Cînd un zgomot imperceptibil mă făcu să mă întreb dacă locuitoarea malului dădea tîrcoale plimbării mele, sau, în mod surprinzător, apei.

Pasul încetă, de ce ?

Subtil secret al picioarelor care se duc, vin, conduc spiritul acolo unde vrea scumpa umbră pitită în pînză şi în dantelele unei fuste curgînd pe pămînt ca pentru a înconjura, de la călcîi la degetul cel mare, într-o plutire, acea iniţiativă prin care mersul se deschide, jos de tot şi cu pliurile arun-

cate în trenă, pentru o clipă, cu dubla lui săgeată savantă.

Cunoaşte vreun motiv pentru oprirea ei, însăşi femeia ce se plimbă ; şi nu m-aş semeţi oare prea mult, cu trestiile acestea de nedepăşit şi toată mentala somnolenţă în care mi se tulbură luciditatea, dacă aş interoga pînă acolo misterul:

„— Cărui tip vi se potriveşc trăsăturile, simt precizia lor, Doamnă, întrerupînd un lucru instaurat aici prin farmecul unei veniri, da ! acest farmec instinctiv care nu apără în faţa exploratorului cea mai autentic înnodată, cu o buclă de diamante, dintre centuri. O noţiune atît de vagă e suficientă : şi nu va încălca deliciul pătruns de generalitate care permite şi ordonă excluderea oricărui chip, pînă acolo încît revelaţia unuia (să nu-l aplecaţi, adeverit, peste pragul furişat unde domnesc) mi-ar izgoni sfiala, cu care nu are ce face".

Prezentarea mea, în ţinuta aceasta de braconier acvatic, pot s-o încerc, cu scuza întîmplării.

Despărţiţi, suntem împreună ; mă strecor în confuza ei intimitate, în această plutire pe apă în care visul meu o face să întîrzie pe nehotărîtă, mai bine decît o vizită, urmată de altele, l-ar autoriza. Cîte discursuri zadarnice în comparaţie cu cel pe care l-am ţinut pentru a nu fi auzit, vor fi necesare, înainte de a regăsi un acord la fel de intuitiv ca acum, cu auzul lipit de barcă spre nisipul întreg ce a amuţit !

Pauza se măsoară cu timpul nehotăririi mele.

Sfătuieşte, o vis al meu, ce-i de făcut ?

Să rezum într-o privire virginala absenţă risipită în această singurătate şi, aşa cum culegi, pentru a-ţi aminti de un loc, unul din acei fermecaţi nuferi închişi care apar dintr-o dată, înfăşurînd cu candoarea lor goală un nimic, alcătuit din vise intacte, din fericirea ce nu va avea loc şi din răsuflarea mea ţinută de teama unei apariţii, să plec cu el : în tăcere, vîslind puţin cîte puţin, fără a sparge iluzia cu vreo ciocnire şi fără ca bula vizibilă de spumă înfăşurată în jurul fugii mele să arunce la picioarele necunoscutei icoana transparentă a idealei mele flori.

Dacă, atrasă de insolit, ea a apărut, Meditativa sau Trufaşa, Vesela sau Sfioasa, cu atît mai rău pentru această inefabilă mină, pe care o ignor pentru totdeauna ! căci am îndeplinit după toate regulile manevra : m-am degajat, am virat şi deja ocoleam o buclă a rîului ducînd cu mine ca pe un nobil ou de lebădă, din care nu va ţîşni zborul, trofeul acesta imaginar, care nu se umflă de altceva decît de delicioasa vacanţă de sine, pe care oricărei doamne îi place s-o urmărească vara, pe aleile parcului său zăbovind uneori îndelung, ca pe malul unui izvor ce trebuie trecut, sau ca în faţa unui ochi de apă.

DECLARAŢIE DE BÎLCI

LINIŞTEA ! e sigur că lîngă mine, asemeni viselor, întinsă într-o legănare de promenadă sub roţile potolind interjecţia florilor, orice femeie şi eu ştiu una care vede limpede aici, mă scuteşte de efortul de a profera o vocabulă : să-i fac complimente exagerate cu privire la vreo toaletă care cere complimente, pe care mai-mai că o oferă bărbatului în favoarea căruia se înclină după-amiaza neputînd la întîlnirea întregii aceste apropieri fortuite, decît să sugereze distanţa pe trăsăturile sale ajunse la o gropiţă de surîs spiritual. Astfel nu consimte realitatea ; căci aceasta a fost fără milă, în afara razei care se simte a fi expirată de la-

În româneşte de **IOANA DIACONESCU** şi **MIHNEA MOROIANU**

continuare în pag. a 15-a

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi, ISSN 1220—626 x
20 LEI

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Bucureşti, 31 mai 1991 • 22 (121)

DESTUL!

O parte din parlamentarii României, suficient de mare pentru a asigura majoritatea în adoptarea deciziilor, s-a hotărît să folosească la maximum fotoliul parlamentar, respectiv privilegiile aferente, obţinînd amînarea, deocamdată sine die, a alegerilor generale. Nimic nu i-a putut întoarce pe parveniţii noştri agramaţi şi, practic, incompetenţi de la dorinţa lor de prelungire a căpătuielii, nici avertismentul dlui prim-ministru Stolojan, nici campania de presă în favoarea urgentării alegerilor, nici voinţa celor mai multe partide de a accede la stabilitate şi, desigur, nici situaţia dezastruoasă a economiei naţionale. Stupiditatea a strivit în Parlamentul nostru inteligenţa şi bunul simţ. In mod normal, acest act de refuz purtînd numele de sabotaj politic al societăţii de către o parte care, în fond, nu mai reprezintă electoratul român, ar fi trebuit sancţionat de Preşedintele ţării prin dizolvarea acestui parlament parazitar şi subversiv şi organizarea de alegeri anticipate în termen de două săptămîni. In plus ar fi fost igienic ca tuturor celor care – în pofida evidenţelor – au votat pentru amînarea alegerilor să li se ia dreptul de a mai candida pentru viitorul parlament. Fiindcă e limpede de tot că nu interesele ţării îi preocupă pe ei, ci numai şi numai interesele personale. Mă îndoiesc însă că Preşedintele României va risca un asemenea gest forte, chiar dacă domnia-sa ar fi de acord cu noi că asta e singura soluţie corectă. In orice caz sfidarea pe care o practică acum majoritatea parlamentară s-ar putea să aibă consecinţe neplăcute, pentru că electoratul s-a cam săturat de tertipurile la care asistă de atîta vreme şi n-ar fi exclus să ceară el, din stradă, dizolvarea parlamentului. Pichetele de grevă ale sindicatelor şi pericolul unei greve generale pe întreaga economie nu sînt de neglijat. In faţa inconştienţei argumentele logice şi invocarea democraţiei nu au nici o valoare, nu pot face nimic. Mai mult chiar, cu cît e mai insistentă logica şi cu cît e mai apăsat invocată democraţia cu atît inconştienţa se simte mai apărată şi, deci, mai în largul ei. Credem că a trecut vremea dialogului cu acest Parlament dominat de iresponsabili, a trecut vremea încercărilor de a-i mai convinge că greşesc fatal şi că sînt pe cale să ne azvîrle pe toţi într-o groapă de unde nu ştim cum şi cînd am mai putea ieşi. E momentul să le spunem fără nici un echivoc acestor domni : Destul ! Şi să le cerem să se retragă imediat din fotolii spre a se putea organiza alegerile generale în ultima duminică din iulie. Altminteri România riscă să intre într-o etapă de anarhie plurivalentă – politică, economică, socială etc – la orizontul căreia ceea ce se vede nu e în nici un caz prosperitatea poporului român ci, mai curînd, pauperizarea lui peste limitele suportabilului şi, implicit, un climat favorabil restaurării totalitarismului. Pentru evitarea acestei perspective nici un efort nu mi se pare prea mare. Nici chiar efortul parlamentarilor de azi întru părăsirea imediată a fotoliilor. La treabă deci, domnilor !

„L"

Augustin Costinescu : Arlechin

TITU MAIORESCU – 75

Documentar de Ion Manteanu

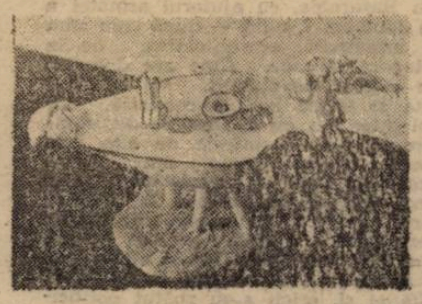

Ceramică de Costel Badea

Lucrările reproduse în acest număr au făcut recent obiectul unei expoziţii de grup, la galeria „Simeza".

PRIVIGHETORUL

— în pagina a 11-a —

Poezia

Primele incercări literare ale poetului Popescu datează de la frageda vîrstă de 7 ani. Le scrijelea cu un cuţitaş pe uşa veceului din casa părintească. Doar o naivă lipsă de receptivitate poate explica faptul că părinţii săi vopseau uşa de două ori pe săptămînă. Oricum, acele versuri circulă şi astăzi pe uşile tuturor veceurilor publice din Capitală. Oricine le poate citi.

Popescu lipea abţibilduri cu flori şi fluturaşi, lipea cărţi de joc cu popi pe faînţa alb-strălucitoare. Astfel şi-a ctitorit el sihăstria cotidiană a copilăriei sale. Chilia noastră de zi cu zi. Din cînd în cînd, din invelitoarea de argint a oglinzii ridea chipul curat, de sfînt purtat în extazul inspiraţiei, ridea chipul lui Popescu la anii fragezi ai copilăriei.

Dar, mai întotdeauna, scria şi plîngea. Acolo, în singurătate. De la atîtea şi atîtea lacrimi, aşa cum unii string pietre la rinichi, el strînsese în colţul ochilor diamante. Plîngea şi scria. Fusese instalat şi un pisoar miniatural în care aceste pietre preţioase erau colectate.

De-a lungul întregii sale cariere, în memoria atotcuprinzătoarei linişti din acea perioadă, pentru ca nu cumva volumele publicate de el să fie roase pe dinăuntru, în tăcere, de propriile lor gînduri şi rînduri. Popescu le va administra, din patru în patru ani, şocuri electrice.

In cinstea poetului, la orice colţ de stradă, vor fi înfiinţate chioşcuri de tras apa. 1 leu minutul de singurătate. Veşnic aglomerate, veşnic asaltate de cetăţeni inspiraţi. Iar la fiecare comemorare a sa, în toate localurile publice, în orice hotel, în Gara de Nord, în Piaţa Romană vor izvori, artezian, pisoare. Şi va fi primăvară. Va fi soare.

Cristian Popescu

Augustin Costinescu : Balerine

REVOLUŢIA ÎN VINTILEASA

proză de Ion Cristoiu

SINGURĂTATEA, O MALADIE AMERICANĂ

de Carson Mc Cullers

SEVILLA – ORAŞUL ÎMPĂRAŢILOR

de Francisco Morales Padron

— în pagina a 16-a —

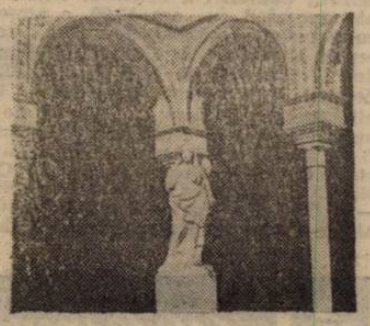

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI
Redactori-șefi adjuncți :
MARIUS TUPAN
EUGEN URICARU
Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Zu zwang

Lumea în care mai trăim este, oricît de aparentă s-ar fi arătat pînă acum pacea postbelică, în realitate mereu interbelică, o lume a războiului. Un război cu R mare de tipar, compus din multe, prea multe războaie cu r mic de mină.

Faptul că astăzi, nu știu cît iunie 1992, sintem iarăși la mijlocul unui sandvici războinic nu e deloc o întîmplare, nici nu e — deci — o excepție. Dacă ne uităm în stînga, oricum am fi așezați, dacă ne uităm în dreapta, la fel, nu vedem decît războaie, mai mult sau mai puțin fratricide. Sîrbii contra tuturor, inclusiv a conaționalilor pașnici de pe Terazie, „transnistrenii" contra românilor din Basarabia, cu ajutorul armatei a de două ori 7, cifră — după cum știm — însemnată, semnificativă, de la Pitagora încoace. Cine are dreptate nu e greu de stabilit, s-a și făcut asta și totuși luptele continuă, iar noi între ele, cu o oarecare dezorientare care-mi amintește de alte momente asemănătoare din istoria României. Sper să nu asistăm în acest final tulbure de mileniu la degenerarea conflictelor regionale în război generalizat, mondial cu alt cuvînt, ca-n 1914 sau 1941. Dar și atunci, ca și acum, am fost prinși la mijlocul bătăliei și, oricît s-au zbătut politicienii noștri, cei cu ochii deschiși, să ne mențină într-o neutralitate care ne-ar fi salvat poate, pînă la urmă am fost siliți să intrăm în război, ceea ce ne-a adus atîtea nenorociri, dar și întregirea națională, în primul dintre marile conflicte.

Jucătorii de șah numesc, în nemțește, zu zwang situația cînd unul dintre ei este silit de poziția de pe tablă să mute cum n-ar vrea, știind că merge, în următoarele — puține — mișcări, spre mat. În zu zwang a fost România și-n primul dar mai ales în al doilea război mondial. De fiecare dată cînd o parte importantă a teritoriului românesc se afla dincolo de granițele ei și numai intrînd în război se putea spera împlinirea idealului național al reîntregirii. În al doilea, însă, am pornit spre est ca să recucerim Basarabia și Bucovina ocupate samavolnic (ce bine se potrivește acest cuvînt cu sonorități slave în cazul de față !), găsindu-ne la finele războiului în situația de a ne reuni **doar** cu partea răpită a Ardealului, adică cea aflată în direcția exact opusă drumului inițial al armatelor. În șah ajungi în zu zwang atunci cînd, fie adversarul pătrunde în pozițiile tale, fie tu te aventurezi prea mult în pozițiile sale. Noi însă nu ne-am aventurat niciodată, cu o singură excepție poate, în ultimul război, prea mult în teritoriul dușman și totuși am fost, din start, în zu zwang. Pentru că alții au avansat mereu prea mult, depășindu-și spațiile vitale în căutarea altora și altora, care nu le aparțineau, devenind astfel, uneori, din vitale, letale. Am putea avansa ideea că în clipa în care teritoriul național nu mai devine decît obiect al expansiunilor economice, într-o Europă cu granițe culturale, mai mult decît militare, am scăpa și noi, românii, de spectrul veșnic al zu zwangului, care are și dezavantajul — nu minor nici măcar față de cel desenat pînă aici — de a nu ne lăsa să judecăm și să acționăm cu calm, rațional, după o analiză profundă, făcută în tihnă, a situațiilor, așa cum alte națiuni, aflate departe de tablele de șah ale istoriei, își permit în mod constant. De acest moment, al destinderii hotarelor militarizate se tem, însă, toți nevolnicii, care preferă jocul la peretele național celui mai deschis, pe un teren unde mai sînt și alți competitori și cîștigă — dar nu războiul ! — cel mai înzestrat.

Nu sînt sigur că zu zwangul în care ne-am aflat pînă acum de atîtea ori ne este dat pentru totdeauna numai nouă.

Nicolae Prelipceanu

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● „Ion Iliescu s-a hotărît să candideze". **(Tineretul liber)** ● ... „la adunarea ce a avut loc în fața primăriei din Jibou"... **(Independentul,** Craiova) ● GHEORGHE VOICU : „Președintele ILIESCU, chezășia sărăciei noastre". **(Expres-magazin)** ● „Activistul din Oltenița n-a avut onoarea să stea în fața Majestății sale, căci dacă ar fi fost așa, contrastul dintre cei doi i-ar fi scăzut chiriașului de la Palat popularitatea pînă la aceea a unui președinte de asociație de locatari". **(Academia Cațavencu)** ● „S-a stricat cuptorul domnului Cornescu". (EM PRESS) ● Prof. MIRCEA MOISA : „Dl Radu Câmpeanu contra dlor M. Kogălniceanu și T. Maiorescu". **(Alianța Civică)** ● ȘTEFAN AUG. DOINAȘ : „Așadar lecția de dezbinare, ilustrată acum cîteva luni de liderul PNL, Radu Câmpeanu, găsește elevi sîrguincioși". **(România liberă)** ● GABRIEL HUIDEȘ :... „electoratul, cu de-acum recunoscutul său fler politic, a dăruit (la Iași n.n.) candidatului PNL doar 2,75 din opțiunile sale". **(Expres magazin)** ● De, s-a răsturnat locomotiva... ● MIHAI CREANGĂ : „Și a urmat neuitatul Apel FDSN, citit de actrița Agatha Nicolau (...) care interpreta de minune o frumoasă combinație de Ana Pauker cu Goebbels, drept care a recoltat mai multe aplauze decît în toată cariera sa". **(România liberă)** ● ILIE NEACȘU (director și comunist de bine) : „Barul «Melody» din centrul Capitalei a cunoscut vineri 5 iunie începînd cu ora 13,00, o atmosferă cu adevărat românească". „S-a toastat pentru sănătatea lui Corneliu Vadim Tudor"... **(Europa)** ● ION I. BRĂTIANU, deputat de București, Președintele Uniunii Liberale Brătianu : „Cele 100 de numere ale revistei realizate pînă acum vor fi în acest fericit caz doar o etapă" etc. etc. **(România Mare)** ● ALICE CĂLINESCU — văduva lui George Călinescu — : „Să-i dea Dumnezeau lui Vadim sănătate și putere pentru a reuși și de aici înainte să salveze țara de dușmanii dinăuntru și cei de la graniță". **(România Mare)** ● ILIE NEACȘU : „Mă întreb ce s-ar fi întîmplat cu Țara și cu Neamul Românesc dacă n-ar fi apărut publicații de atitudine, naționale, ca «România Mare», «Europa», «Națiunea» ?" **(România Mare)** Ce s-ar fi întîmplat ? Ne-ar fi ocupat maigașii.... ● DAN ZAMFIRESCU : „Prin cele 100 de numere, «România Mare» a rămas în istorie ca revista care a salvat neamul de la dezastrul sufletesc programat (la computer, n.n.)". **(România Mare)** ● CONSTANTIN ANIN: „În ceea ce-l privește pe Corneliu Vadim Tudor, el va rămîne (...) tribunul neînfricat, împătimitul luptător pentru adevăr și dreptate. În raport cu pigmeii, domnul Vadim este piscul înalt, luminat de Dumnezeu și soare, dar și bătut de toate vînturile". **(România Mare)** Hai că asta-i bună... ● OCTAVIAN PALER : „Vîntul bate din altă direcție, pînă la Miloșevici va sfîrși, probabil, prin a constata asta". **(România liberă)** ● „Ne cerem scuze că, în numărul trecut al revistei noastre, dl. Corneliu Vadim Tudor a apărut în cadrul acestei rubrici fără obișnuitul titlu de noblețe pe care i l-am acordat cu mult timp în urmă, acela de găinar național. Cititorii sînt rugați să facă rectificarea cuvenită și să-i redea celui mai iubit găinar al poporului gloria pe care o merită". **(Cuvîntul)** ● IRINA MIHAI : „Vladimir se masturbează frenetic. Mîna îi pistonează puța subțire. Glandul roșu-violacou seamănă cu o corcodușă" ; „Nu după mult timp, lasă să-i scape un geamăt. Corina vede glandul cum se deschide și proiectează un jet lăptos, urmat apoi, de altele. Sperma aterizează pe mochetă, formînd o mică băltoacă". **(Prostituția)** ● ADRIAN SOCACIU : „Din actualul sediu al FDSN s-a tras" **(Cuvîntul)** ● „Boala de care suferă dl. Radu Ceontea e incurabilă : omul se visează Craiul Munților, dublat de Maria Antoaneta și Carolina de Monaco". **(Politica)** ● ION GHEORGHE : ... „Țara mea nu mai există / România Mare, / România Liberă, / România Socialistă !". **(Totuși iubirea).**

Petre Stoica

momos

Erori în lanț

Alegerile locale au dat un plus de încredere electoratului buimăcit de întîmplările „democratice" de după decembrie '89. Ele veneau după evenimente nu numai singeroase, dar care erau în măsură să demonstreze că România este „locul unde nu s-a întîmplat nimic", sau poate, mai bine formulat, locul de unde au plecat ai noștri pentru a veni ai noștri. Oamenii simpli, cei care au numai dreptul la vot și la o piine amară, după entuziasmul scălimb din 20 mai și-au tras răsuflarea gituită timp de 45 de ani și, instinctiv, fiindcă dreptul de a gîndi nu le aparține, și-au dat seama că prin votul lor au lăsat vechiul regim pe picioarele lui și că ei, din deținuți politici au devenit, după manifestarea la urne, deținuți de drept comun.

Alegerile locale au fost victoria lor prin care, sperînd la mai bine, au încurajat o opoziție pînă atunci nu numai batjocorită, dar chiar disprețuită. Nimeni în februarie nu a rîs de chelia dlui Halaicu, nimeni nu a considerat din cauza culorii brune că este țigan. Ca prim-ministru în vremea singeroasei „iliesciade", profund imoral, vinovat principal și el în organizarea întregii represiuni, în execuția scenariului desființării Zonei Libere de Neocomunism, fără scrupule ! El, primul ministru dînd ordin, după unele surse mai noi, chiar armatei la 13 iunie 1990 să tragă în plin în manifestanți, în pretinșii pucîști — așa cum a dat ordin în 25 septembrie 1991 să tragă armata în plin, inventînd mereu cîte o lovitură de stat : norocul nostru fiind că, neglorioasa noastră armată de azi a tras mai puțin în răsculați la 13 iunie 1990 și 25 septembrie 1991, decît în 16—25 decembrie 1989, nu se cunoaște exact de ce... Nu degeaba P. Roman, nu numai I. Iliescu, desigur, ține cu dinții de funcția supremă în partidul său și-și perfecționează serviciul de securitate obscur, paralel celui oficial (S.R.I.), sferele de influență ale acestor două servicii de poliție politică secretă anulîndu-se reciproc la orice atac intern de partid și unindu-se la orice atac extern F.S.N. —F.D.S.N. : faptul că amîndouă grupurile parlamentare F.S.N. refuză și azi intrarea pe rol a „rapoartelor 13—15 iunie" înseamnă, tacit, de fapt, că e o conlucrare ideală între F.S.N. și F.D.S.N., complice la crimele politice și abuz, grijulii la culme să nu cumva să li se dea de gol trecutul cel mai apropiat, definitiv compromițător. Cu atît mai mult cu cît s-a intrat în noua campanie electorală ! În așa fel că „13—15 iunie 1990" rămîne în continuare o tragedie postrevoluționară ce va trebui să fie elucidată și răzbunată de acea posteritate în care Puterea ar putea să aparțină Opoziției, vai...

Altfel, despre cei doi „golani" ai mei, „piețari", personaje în **Jurnalul unui martor ; 13—15 iunie 1990, București** (Editura Humanitas, 1992) cărora eu le sunt nas, ce să vă mai spun, să vă mai plictisesc un pic ? În ziua nunții lor religioase (nunta civilă, separată, a fost pe 10 mai 1991), în duminica de 19 mai 1991, plecați de acasă de la miri în căutarea bisericii din strada Sapienței, unde eram așteptați de preotul C. Voicescu, „golan" al Pieței Universității și sfinția sa, ce am luat seama ? La niște țipete de surpriză în acest sens... Am luat seama, coborîți din taximetre în strada Sapienței, rătăciți, că logodnica fotografului-„golan" Sebastian Țarălungă (arestat și el la Măgurele la 14 iunie 1990, dar eliberat după 24 de ore, de la el avînd să afle mama lui Mircea Dobrovicescu, mirele de acum, că e arestat acolo !), logodnica a fost uitată acasă la miri, în bucătărie, singură și nu are cheie...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

dictatura personală

Crima politică postrevoluționară

Ajunși în acest punct „înaintat" al libertății noastre recîștigate la 22 decembrie 1989, cît de cît, libertate dizolvantă, la doi ani de la dramaticele evenimente bucureștene din 13—15 iunie 1990, evenimente pe care eu unul nu voi înceta să nu le agit și să nu le aduc pe tapet, public, pînă ce nu vor fi pedepsiți exemplar (vor fi pedepsiți vreodată ?) toți cei vinovați de crimele politice postrevoluționare, de maimuțărirea statului de drept și de deturnarea democrației în contul unui neocomunism **cu față umană reformată,** cum spun, ajunși pînă aici, nu pot să nu mă mir iar : cum de este posibil, pe tot timpul mandatului său, acest Parlament ales la 20 mai 1990 să eludeze, să nu-și asume responsabilitățile, să refuze, pur și simplu, să discute și să amendeze cele două rapoarte (Putere — Opoziție) ale Comisiei parlamentare de anchetă „13—15 iunie 1990", constituite imediat după nenorocirea „golăneasco-legionaro-minerească", jumătate de an lucrîndu-se la ele ?

Adică azi e un lucru știut, că nici dracul nu le va mai include pe ordinea de zi a acestui Parlament ce trebuie deja să dea în primire ? Fiind egale cu zero rapoartele astea „13—15 iunie", lovite de nulitate... Mai ales că președintele ales al României la 20 mai 1990, vinovatul absolut al declanșării și întreținerii tragediei de atunci, nu vrea să se retragă la pensie la terminarea mandatului său ? Anunțîndu-și între timp, cu o nerușinare strigătoare la ceruri, candidatura la președinția țării pentru încă patru ani...

Într-un Parlament perfect F.S.N.-izat, în care Opoziția nu mai contează iar Puterea, minge fierbinte, ascunsă, e pasată cînd în mîinile F.D.S.N.-ului mereu interesat să acopere greșelile domnului Ion Iliescu, cînd în mîinile F.S.N.-ului unui Petre Roman, fost

Gheorghe Fărcașiu

disocieri

Filon de sens

Decesul fizic al autorului privește existența lui biografică. Cea literară este dominată de repunerea ei în discuție, mereu mai înțelegătoare cu modul în care opera lui Anton Pann retrăiește, de peste un secol și jumătate, favoarea de a fi proiectată (explicată) în funcție de scopul urmărit. Dacă am fi rămas sub dependența destinului trăit, dimensiunea antonpannismului s-ar fi restrîns la anecdotică și ar fi fost, cert o pierdere. Așa, cu un principiu explicativ util, actul creator al moralistului recuperează aproape total o existență dificilă ca să-i valideze limbajul și angajamentul.

Dar dincolo de tribulațiile biografice, dincolo de faptul că și-a trăit existența ca operă și opera drept formă de existență, Anton Pann s-a smuls merituosului anonimat sublimînd cu pana legende și parcelări altminteri neunitare, totuși parcă mereu dictate de vocea clipei prezente.

Știind că folositorul și plăcutul merg bine împreună, înțeleptul a știut să le împletească mereu. Și întocmai ca în **Povestea vorbei**, unde istorioarele au fiecare fabula lor (despre lenevie, prostie, minciună etc.), înțelesul mai general, cel original și valoros prin felul în care combate ideile greșite, dezmărginește o anumită servitute și devine, explicit, o laudă a poporului român, popor asuprit adesea, mințit mai întotdeauna, totuși în stare să se regăsească, superior asupritorilor săi, descoperindu-și siesi bucuria și hotărîrea cu care poartă în inimă certitudini fundamentale. Învinuirea adusă lui Anton Pann că ar fi didactic (un didactic atemporal), G. Călinescu o respinge cînd de astă dată, îl vizează pe V. Voiculescu. Criticul observă despre poet că „stă de vorbă cu vorbele", pe care le „mîngîie și le cîntă". Nu știu dacă Anton Pann procedase la fel, dar **Povestea vorbei** dă o indicație despre puterea cu care cuvîntul se topește în tîlc. Asta este calitatea tîlcuitorului: să coboare în ființa lăuntrică a vorbelor, să le lumineze temeiurile, să le găsească locul într-un desen mlădios. Dacă A. Pann știe să caute, dincolo de accepții enigmatice acel sens ce încîntă și surprinde meritul său răscumpără, într-o manieră proprie, micile riscuri de a rămîne impersonal în care se învăluie tîlcul.

Dar să nu uităm că sîntem într-o epocă de tranziție cînd oamenii nu mai știu cît datorează urcușului și cît treptelor de dedesubt. Poetul plin de vervă pune la grea încercare stări de spirit care reclamă serioase reevaluări. Astfel urcușul devine mai lesnicios dacă este parcurs în tovărășia cuiva în stare să ne iluzioneze, să dăruiască un punct de sprijin. Tîlcul reface o poveste, îi extrage înțelepciunea, îi revelează harul. Pe Anton Pann îl întîlnim mereu cum îi întîlnim mereu pe marii moraliști: cu zîmbetul pe buze și cu nevoia de perfecțiune niciodată întinată de motivații subrede.

Împrejurarea că a apărut într-o epocă de trecere atît de încărcată în evenimente explică măsura în care moralistul se lasă dublat de pedagog. Parțial sau complet orice moralist înclină să exploreze în spirit etic epoca în care s-a format ca și cea în care se transpune. Cu mențiunea particulară că Anton Pann știe să dea lecții, să judece fără să plictisească, să solicite cu orice preț o concluzie practică. Pedagogic, scriitorul nu-l anulează pe umorist, așa cum nici acesta nu abuzează de darul său înnăscut pentru recomandări utile. Prin aceasta el poate fi apreciat atît în latura literară cît și în cea, nu mai puțin importantă, de pregătire pentru viață. Perspectiva pașoptistă selectează pe moralist ca și pe filolog. Primul caută spațiul vacant pentru învățăturile ce se desprind dintr-o civilizație care a apus (cea a ișlicului, a giubelei și caravanseraiurilor) și din cealaltă în curs de adopție, a redingotei, a gazetelor citite cu voce tare și a mașinismului. Al doilea cultivă limbajul popular transformîndu-l în forță-motrice a ideilor primenitoare. Și deși „îi stă mai bine lui Anton Pann în anteriu, decît în haina croită nemțește a lui Alecsandri" [1]) sinceritatea de ton și de simțire îi sînt de mare folos. Gratie lor ingenioasa înmănunchiere de vorbe duhlii canalizează ambivalența scriitorului în direcția cea bună. Tot N. Iorga scria într-un articol dedicat **Cărților populare** [2]) cu referire la Anton Pann „Siliți de o nevoie mai tare decît toate mofturile goale și înfumurările proaste, ne întoarcem astfel la izvorul de adevăr, de frumusețe, de bogăție și de putere care e poporul și nu suprapușii cu haine de împrumut, valurile vii și nu spuma pingărită de prafuI drumului".

Așadar, pe de o parte moralistul veghează ca tendința spre imitare, cît și simulacrul de înnoiri să-și piardă orice credit. Pe de altă parte el vrea să îndrepte vechi cusururi precum flecăreala, beția, pizma, lăcomia, fățărnicia. Întocmai oamenilor „începutului de drum", cum atît de frumos i-a numit Anton Pann pe cei ce deschid o cale de la vechi la nou, Anton Pann este omul unei răspîntii. Are bunul simț al omului de rînd, și inteligența celui cu rădăcinile bine înfipte în experiența multiseculară a poporului.

Suculența lui, de care pomenește G. Călinescu, provine din spiritul mucalit al mahalalei bucureștene dar și din nevoia de demnitate a celor care vor să-și depășească în mod natural condiția. Nu mai-mutărind pe alții, cît rîvnind să se cunoască mai bine pe ei înșiși.

La confluența celor două lumi, a celor ce trag înapoi spre limbuție și huzur, dar și a celor ce visează la propășire, Anton Pann stimulează bunele deprinderi și persiflează mediocritatea.

Să nu uităm că Bucureștiul anilor pașoptiști este un vad comercial, cu tipicuri orientale în fața cărora nu pălesc spontaneitatea în atitudini și prospețimea de sentiment. Motivarea avansată de spiritul jovial al autorului a dat-o Paul Cornea cînd observă că Anton Pann nu ar fi fost el însuși dacă nu l-ar fi incitat obstacolele întîlnite la tot pasul, instituționalizate de ordinea fanariotă. Cum am văzut, Anton Pann este de-ajuns de dezinvolt să inițieze într-o versiune de pitoresc nastratinism reacția sa la abjecție, obscurantism, improvizație. Lapidaritatea în picături și refuzul gratuității în istorioare pot fi puse pe seama unui bun instinct moralizator. Îl confirmă și următorul citat din **Povestea vorbei** mai curînd o mostră perfectă de avertizare ironică: „Îmbucătura mare să-nghiți / Și nu vorba mare să nu zici / Desi / Îmbucătura cea mare / Se-nghite cu-necaz / Căci / Vorbele celor mari sînt ca / zmochinele de dulci / Iar vorbele celor mici sună ca niște nuci / Zice un înțelept : / Sau taci, sau zi ceva mai bun decît tăcerea".

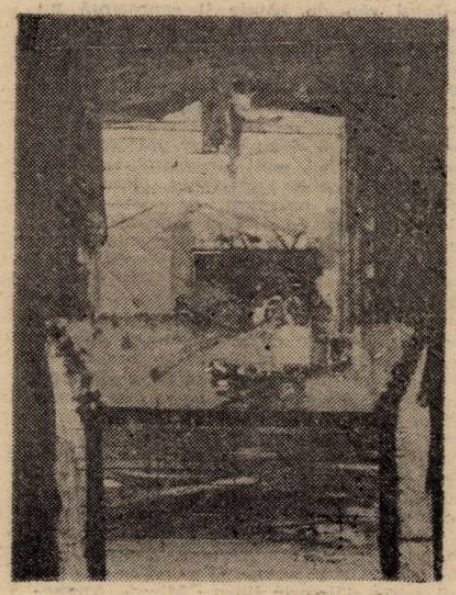

Ignat Ștefanov

Personajul antonpannesc se scaldă într-o lumină misterioasă. Nu este întotdeauna cel cunoscut din iconografia epocii. Mai degrabă, după ce se animă imaginea sa din cărți, un bărbat matur metamorfozat de mireasma glumelor, de strălucirea demersului moralizator, uimitor în claritatea cu care știe să privească în jur, să reușitige prin sarcasm gravitatea privirii ce judecă mentalități prăfuite. Iar dacă se situează decisiv în miezul timpului de tranziție ca un martor simpatic al ei, Anton Pann devine el însuși veriga de legătură între inșii derutanți fiindcă alunecă din timpul lor și primenirile pe cale să-i elimine de pe scena socială, pe măsură ce se suprapun scene, situații, pînde, bîrfe, un cortegiu de mici evenimente în care se autoproiectează povestitorul, fardat uneori, cîrtitor, colorat, eficace prin umor, minuitor de voci și tonuri ce șoptesc insidios sau comunică pe față pățanii. O literatură ca aceasta sfîrșește prin a fi **pe-trecere**, incorporare de considerații, lecții de viață, intoleranțe, frustrări, supralicitări.

La Anton Pann toate acestea nu fac decît să-i verifice uimitoarele disponibilități. Și să evidențeze, la confluența folclorului cu viața prozaică și a tensiunilor meditative în expansiunea vitală, că artistul a fost și rămîne exponentul sufletului național, încrezător în lumina ce aparține prezentului etern. Un legiuitor și un învățător.

Într-o colectivitate ce aspiră să treacă de la levantinism la civilizația europeană, limbutul Anton Pann, artist cu apucături meșteșugărești, însă bine orientat în esență de vreme ce se manifestă structural drept **o constiință critică**, se simte solidar cu generația ce vine, mai dotată și mai complexă, ce urmează să facă Unirea. Ar fi fost o apariție unilaterală dacă în punctul de plecare i-ar fi lipsit perspicacitatea și în cel de sosire succesorii. Așa, senzual și rațional, se hrănește din două filoane interferente. Are forța să le capteze cu rîndul: din oralitate împrumută culoarea, pitorescul, din montajul de hieroglife, inteligența combinatorie. A putut trece drept un autor documentar. Din fericire paroxismul onomastic și fizionomic prevestesc nu doar lexical cît mai ales prin savoare tipologică o linie bine individualizată de I. L. Caragiale și Tudor Arghezi. Pălăvrăgeala este doar forma acelui comic biciuitor de confuzii. Cum impresia că glumind Anton Pann colportează istorioare ține de stratagemele fabulistului. În totul este, de departe, un foarte promițător povestitor, neliniștit și euforic, interogativ cu măsură, prudent, cu învățăceii.

Henri Zalis

[1]) N. Iorga. **O luptă literară.** Vol. II. București, Edit. Minerva, 1979, p. 127.
[2]) **Op. cit.** vol. I. p. 40—41.

minimax

Ridendo castigat mores?

În raportarea-i la politic(ă), intelectualul are de ales — aprecia cîndva Thomas Mann — una dintre numai două atitudini posibile : ironia și radicalismul. Neîndoielnic, discuția de care este pasibil acest verdict poate fi lungă, dar îl vom prelua ca atare întrucît ceea ce ne interesează îndeosebi este declararea de către scriitorul german a preferinței pentru ironie, opțiune între totul de înțeles și de acceptat în 1915 cînd apărea prima ediție a cărții în cauză, „Considerațiile unui apolitic". După încă un sfert de secol, barem în cea mai mare parte din Europa, prezența ironiei în zona politicului ajunge să fie cel puțin suspectă. Distanțarea și vioiciunea spiritual-ludică manifeste în timp ce împrejur se petrec orori sînt greu de conceput altcumva decît ca efect al unui grav compromis moral, cu pervertirea intelectuală inerentă. Cel mult, rămîne ca o dovadă a forței „miraculoase" a spiritului faptul că unii dintre cei care au trecut prin lagărele de concentrare naziste sau care au îndurat „reeducarea" pușcăriilor comuniste, dacă au supraviețuit, au mai găsit totuși resurse pentru a accede la ironie. Corecția ce s-ar putea aduce acestui punct de vedere este că în condițiile represiunii politice naziste și/sau comuniste ironia a fost totuși un mod de rezistență, așa cum s-a mai întîmplat de atîtea alte ori în istorie în vremuri de restriște și prigoană. Într-adevăr, numai că totalitarismul nu poate fi judecat laolaltă cu alte forme de dictatură în pofida unor multiple asemănări ; tocmai în virtutea acestei singularități impunîndu-se și reconsiderarea îndreptățirii atitudinii ironice în zona politicului, bineînțeles, urmînd a ne referi la comunism, inclusiv datorită faptului că abia comunismul, prin persistența-i în timp, a evidențiat plenar „virtuțile" unui regim politic totalitar.

Într-o primă fază, definită prin teroare generalizată, regimurile comuniste au făcut de fapt imposibilă ironia în toate domeniile vieții publice, patosul revoluționar al to'arășilor însoțindu-se cu un soi de ascetism intransigent, asemănător fervoarei mistice, așa încît zîmbetul sau rîsul au fost adesea scump plătite fiind apreciate de-a dreptul contrarevoluționare și reprimate în consecință. Ce-i drept, privite din exterior sau după ce faza terorii a fost depășită, liturghiile politice și întregul mod de viață comunist, prin absurditatea-i, a servit și probabil va mai servi vreme îndelungată ca subiect predilect al umorului dar, date fiind milioanele de victime ale acestei aberații istorice, firesc nu poate fi în această privință decît umorul negru, sau „de spînzurătoare" cum îi spun nemții, **Galgenhumor.**

Odată ce regimul de teroare polițienească a anihilat complet orice posibilitate de manifestare a unei opoziții politice iar unicei proprietăți de stat a ajuns să-i corespundă o cultură unică psalmodiind în diferite registre ideologia oficială, încrîncenarea proprie începuturilor revoluționare s-a relaxat întrîndu-se într-o altă fază, aceea pe care Václav Havel a numit-o într-un celebru eseu politic („Puterea celor fără putere") **sistemul post-totalitar** — prefixul „post" semnificînd în concepția gînditorului ceh nu pierderea caracterului totalitar al sistemului ci numai că el este diferit de dictaturile „clasice" cărora li se asociază de obicei conceptul de totalitarism. Definitoriu pentru acest stadiu avansat al comunismului a fost că, pentru a evita marginalizarea ori chiar represiunea, individului nu i se impunea să creadă într-adevăr (în) ideologia oficială ci doar s-o accepte, mîrnind cît mai convingător devotamentul față de ea prin respectarea ritualurilor și a stereotipurilor ei verbale. Treptat, s-a instăpînit astfel o ordine socială nefirească, schizoidă, în care uniformitatea politico-ideologică oficială (manifestă chiar și prin vestimentație), aparent monolitică și infailibilă, era dublată-cu-și-ruptă-de diversitatea vieții reale, dichotomia, prezentă în viața fiecărui individ, traversînd de sus pînă jos întreaga ierarhie socială. În aceste condiții, raportarea ironică la putere, omniprezentă într-o „existență paralelă" a societăților comuniste, s-a manifestat ca un fenomen cu semnificație ambiguă. Aparent, era un sindrom de normalitate indicînd refuzul mistificării. În același timp însă (ceea ce și explică toleranța de care a dat dovadă poliția politică, la fel ca și în cazul literaturii ezopice „contestatare"), ironia, permițînd descărcarea tensiunii generată de dedublare, a funcționat ca un soi de drog folositor puterii pentru convertirea și asimilarea convenabilă în sistem a năzuințel umane între adevăr și libertate. A te raporta ironic la un regim politic totalitar, nu înseamnă, în ultimă instanță decît să i te supui și chiar mai mult : să-l slujești — intelectualii fiind cu predilecție „victimele" acestei capcane, pe de o parte, ironia satisfăcîndu-le propensiunea ludică, dar și orgoliul, pe de altă parte, aceeași ironie servindu-le ca alibi moral.

Acum, toate cele de mai sus sînt — nu-i așa ? — de domeniul trecutului, de unde și posibila nedumerire a eventualului cititor în privința oportunității reluării lor, mai cu seamă cînd sînt atîtea alte „chestiuni arzătoare la ordinea zilei". Asta s-ar părea. Dar parcă și altfel. Căci întreaga evoluție politică a societății românești din decembrie '89 încoace a fost marcată de ironie. Ba poate încă de două ori, sau în dublu sens.

Întîi, ironia ca mijloc de luptă politică. „Minunea" apariției perelor în plop avea să se dovedească emblematică iar ce a urmat, pe bună dreptate s-a numit ca fiind o confruntare dintre spiritul forței și forța spiritului. De-o parte, cea a Puterii, bazîndu-se pe același aparat polițienesc preluat cu tot cu „băieți" și metode de la fostul regim, singurele manifestări de „inteligență" au fost, în ultimă instanță, violența, demagogia deșănțată și abjecția unui soi de mahala politică ce, odată cu simboluri și sintagme istorice, și-a arogat cu cinism rolul de dispecer național al patriotismului. Iar că Puterea nu este cîtuși de puțin dispusă să accepte o mutație politică radicală, se vede pregnant abia acum cînd malversațiile din Parlament pentru aminarea alegerilor au depășit orice noimă, tărăgănarea fiind necesară pentru reașezarea vechilor to'arăși de încredere la toate nivelurile deciziei administrative astfel încît, la toamnă, alegerile (dacă vor mai fi alegeri) să nu mai prilejuiască nici o emoție în tabăra „Iliescu & Comp.". De partea cealaltă, a celor în continuare „fără putere", chiar dacă în multe ocazii reprezentanții lor politici n-au găsit cele mai eficiente „mutări", s-a înregistrat în schimb o adevărată explozie de fantezie, solicitarea cuvîntului și a imaginii ajungînd la performanțe de virtuozitate. Dar, în același timp, tocmai în risipa de inteligență și imaginație poate fi regăsită într-o bună măsură vulnerabilitatea celor care se opun actualei Puteri, căci argumentele logice și ironia, în confruntare cu pragmatismul cinic, au avut cam același efect ca încercarea de a face deratizare cu apă de colonie.

În al doilea rînd, deși tragică în esența-i, istoria celor doi ani și jumătate de cînd durează în România agonia comunismului este marcată de ironie și într-un sens mai profund. Căci ori de cîte ori s-a părut că evoluția politică a depășit pragul critic dincolo de care resurecția totalitarismului să fie imposibilă, de fiecare dată victoriile s-au dovedit apoi minore ori chiar înșelătoare. La fel după cum aceeași ironie răzbate și din destinul politic al celor rămași credincioși „trandafirului" (mulți poate de bună-credință), înlăturarea lor, în curs de desfășurare, confirmînd tradiția comunistă a sacrificării „tovarășilor de drum". O ironie încă mai amară cînd în acest joc perdant a fost antrenat și P.N.L. Și cum altfel mai potrivit decît tot cu ironie amară ar putea fi comentată anunțarea candidaturii la înalta magistratură de către cel ce se încăpățînează să înfrunte veșnicia în cărțile de istorie a României pe aceeași pagină cu Ceaușescu ? Și ce motto mai potrivit pentru un asemenea comentariu decît **„Opriți-l pe micuțul !"**, reclama comercială israeliană la un produs cu unică folosință ? În mod cert însă, apa de colonie nu poate da rezultate în deratizare !

10 iunie 1992

Șerban Lanescu

dreptul la replică

Literatura ca istorie!

Ca editor al volumului **Amintirile colonelului Lăcusteanu**, publicat sub egida Muzeului Literaturii la editura Porto Franco (Galați, 1991), am remarcat cu plăcere onoarea pe care mi-o face dl. Mircea Anghelescu (director al Institutului de istorie și teorie literară „George Călinescu", documentarist, cercetător, editor, critic și istoric literar, profesor universitar etc.) de a semnala acest important eveniment editorial (**Luceafărul**, nr. 19/21 mai 1992 p. 2). Dar, trebuie să recunosc și cu o oarecare surprindere și nedumerire. Cu toată stima pe care i-o purtăm distinsului critic și istoric literar etc., constatăm cu regret că, din păcate, comentariul domniei sale pornește de la o premisă eronată, unilaterală (cea istorică) și inadecvată, pe lîngă obiect, imputînd în plus, în mod gratuit, grave greșeli și imperfecțiuni editoriale, în mare parte false ori inventate.

Ca principal editor al acestui volum și în virtutea dreptului la replică, mă simt îndreptățit să fac cîteva precizări de natură istorico-literară și editorială.

1) La o abordare globală a textului colonelului Lăcusteanu se desprind două coordonate principale: valoarea istorică și valoarea literară. Se poate spune deci că memoriile sale se situează la granița dintre istorie și literatură. Valoarea lor istorică este incontestabilă, nu a negat-o nimeni pînă acum, nici măcar dl. Mircea Anghelescu. Pînă aici lucrurile sînt clare!

În privința valorii literare a textului lucrurile se schimbă, aprecierile fiind împărțite: unele entuziaste (Camil Petrescu), altele mai mult sau mai puțin reținute, dar nu negative (George Călinescu, Nicolae Iorga, Perpessicius, Șerban Cioculescu, Radu Albala, Florin Faifer, Ion Rotaru, Nicolae Manolescu, Petru Creția). Numai dl. Mircea Anghelescu neagă total valoarea literară a textului: „document psihologic fiind el nu este însă literatură, ci material pentru literatură..." („sau pentru istorie"). Ceea ce este fals și confuz. Oricum e dreptul domniei sale de a avea alte păreri. Dar, vorba domnului Ion Coja, aceștea putînd fi oarecum „părelnice"! Afirmația (preluată din prefața domnului Petru Creția) cum că „Grigore Lăcusteanu îi datorează cariera sa literară, postumă, în întregime lui Camil Petrescu" este doar parțial adevărată. Textul lui Lăcusteanu are valoare istorică și literară prin el însuși, raportat la memorialistica vremii, oferind cititorului contemporan o imagine inedită, e drept subiectivă, dar în cea mai mare parte reală, a evenimentelor de la 1848 (cu date suplimentare reflectînd atmosfera și obiceiurile timpului), prezentată într-un stil direct, simplu, pitoresc și plin de savoare. Meritul lui Camil Petrescu fiind doar acela de a-l fi descoperit și publicat, intuind totodată în primul rînd valoarea sa literară, apreciind „realizarea concretului vieții veacului trecut" ca „suprarealism al automatismului psihologic" „nuda sinceritate", „autenticitatea, stilul direct, simplu", „prezentarea nemediată a actului pur". Aprecierile lui Camil Petrescu sînt exacte, ele nu sînt rodul unui entuziasm facil, cum crede domnul Mircea Anghelescu. Ultracălinescian (prin formație și deformație profesională) și anticamilpetrescian, domnia sa explică, paradoxal, entuziasmul lui Camil Petrescu prin precaritatea informației lui istorice și printr-o curioasă autoiluzionare" (!!!). Colac peste pupăză adaugă stupefiant, că: „ceea ce a trezit admirația romancierului nu a fost propriu-zis autenticitatea textului, ci forma ei ostentativ vulgară, suficiența, lipsa de control, mitocănia personajului însuși...". Ceea ce este nu numai fals, ci de-a dreptul impertinent.

Dar dl. Mircea Anghelescu se războiește nu numai cu Camil Petrescu, ci mai ales cu Lăcusteanu. Se naște firesc o întrebare „celebră": „Bine, bine dar cu calul ce-ai avut?...".

Calul său de bătaie îl reprezintă nu textul, cum ar fi fost normal, ci aproape exclusiv colonelul Lăcusteanu, ca personaj istoric. Într-un autentic spirit revolutionar (deh! reminiscențe ideologice), dl. Mircea Anghelescu tună și fulgeră împotriva colonelului și-l caracterizează în fel și chip: vulgar, mitocan, reactionar, ridicol, ostil progresului, egoist, agramat, orgolios, analfabet, lipsit de orice cultură măcar, naiv etc. Domnia sa citează cu virf și îndesat anumite pasaje din confesiunile colonelului din care rezultă un portret moral grotesc, caragialesc și caricatural. Dar cît de nedrept! Realitatea este însă cu totul altă: cititorul care a avut șansa de a cumpăra această carte (de mult epuizată) și va avea curiozitatea de a o citi, va descoperi cu totul alt om. Dar de fapt nu omul contează, ci ceea ce scrie și cum scrie. Iar prefața domnului Petru Creția, nota asupra ediției, substanțiala selecție critică și textul în sine vor lămuri cititorul și vor proiecta o imagine mai adecvată a acestor memorii și a autorului lor. Confesiunile și relatările istorice ale colonelului Lăcusteanu sînt, realmente, pline de vervă savuroase, picante și de un pitoresc aparte. Faptul că reputatul critic și istoric literar Mircea Anghelescu (nu-i mai însir și celelalte funcții) nu le agreează e o chestiune de gust. Ori „de gustibus non disputandum!".

Jorge Louis Borges spunea într-un interviu că poezia (literatura în general) constă în a o simți: „Dacă un om nu simte poezia fizic atunci nu simte poezia deloc. **E mai bine să se facă profesor sau critic...**" (subl. noastră), director, arhivist, documentarist, cercetător, istoric literar sau orice altceva! Dar și pentru aceasta sînt necesare „simțul literaturii", discernămînt, spirit critic și lipsă de orice reticență în interpretare.

„Simțim poezia (literatura — completarea noastră) așa cum simțim apropierea unei femei..." — mai spune Borges. Că dl. Mircea Anghelescu nu simte nici una nici alta, regretăm sincer, noi nu-l putem ajuta cu nimic!

Cît privește notele și datele istorice suplimentare invocate de dl. Mircea Anghelescu am considerat pentru acest moment (ediția a avut un tiraj mic), suficiente relatările colonelului Lăcusteanu, precum și notele și pertinentul comentariu istoric ale lui Ion C. Filitti, care oferă o imagine reală despre adevărurile revoluției de la 1848, altă decît cea „oficială" pe care ne-a inoculat-o ideologia comunistă cu apropieri și similitudini frapante cu evenimente mult mai recente... Iar ideea că istoria familiei Lăcusteanu poate fi extinsă folosind actele publicate în **Arhivele Olteniei**, cum ne sugerează dl. Mircea Anghelescu, nu credem să intereseze prea mult marele public. Principalul argument care ne-a determinat să reeditâm **Amintirile colonelului Lăcusteanu** a fost (pe lîngă cel istoric) valoarea literară evidentă a acestei cărți (pe care dl. Mircea Anghelescu o ignoră). După știința noastră memorialistica este totuși un gen literar. Și, fie că vrea, fie că nu vrea dl. Mircea Anghelescu, memoriile colonelului Lăcusteanu au totuși valențe literare, încadrîndu-se în genul memorialistic. Că dl. Mircea Anghelescu, critic și istoric literar etc. nu consideră memorialistica specie literară, e treaba domniei sale. De fapt, **în intenție**, Grigore Lăcusteanu nu a avut pretenția să facă istorie (după cum o și spune — p. 1), cu atît mai puțin literatură (dacă, cum se vede, s-a întîmplat să aibă oarecare talent), iar memoriile sale nu urmau să fie publicate vreodată (v. nota lui Radu Crutescu — p. IX). Dar nici Grigore Ureche, nici Miron Costin, nici Ion Neculce nu urmăreau în cronicile lor să facă literatură. Aceasta nu înseamnă însă că scrierile lor nu au valoare literară (partea a doua a cronicii lui Ion Neculce nu are un evident caracter memorialistic). La fel și în cazul lui Lăcusteanu. Pe această temă îmi permit să-i recomand distinsului critic și istoric literar Mircea Anghelescu cu tot respectul cuvenit, excelentul studiu al unui specialist în materie, dl. Eugen Negrici — **Expresivitatea involuntară**. În concluzia acestor prime precizări istorico-literare, remarcăm efortul domnului Mircea Anghelescu de a privi **istoria ca literatură**, numai că s-a întîmplat să-i iasă tocmai pe dos, adică **literatura** ca istorie și morală, în tot cazul foarte confuz și deformat, denaturînd percepția memoriilor colonelului Lăcusteanu într-o perspectivă falsă și grotescă, spre regretul nostru sincer și al cititorilor.

2) În privința precizărilor de natură editorială (filologice, bibliografice), cu tot respectul și considerațiunea noastră față de competența și experiența incontestabilă în materie a domnului Mircea Anghelescu, constat, cu același regret, că obiectiunile aduse de domnia sa sînt în cea mai mare parte false și inventate. Referitor la glosar fac precizarea că, nefiind vorba de o ediție critică, am scos din text doar acele cuvinte într-adevăr foarte rare și necunoscute marelui public. Dar să discutăm la obiect: **familia** (p. 4) — cuvînt „rar" poate în concepția filogenetică a domniei sale (îl anunțăm pe această cale că noi am coborît de mult din conac și ne-am organizat precum se știe în familii; nu știm dacă și domnia sa oricum noi îl așteptăm!); **cavalerie** (p. 25) — cuvînt la fel de „rar" doar în viziunea pseudomilitară a domniei sale, căci **cavalerie** nu înseamnă „decorație", cum pretinde domnia sa, ci, o știe cel mai prost soldat, subunitate militară care folosește caii ca mijloc de luptă; **obvachtă** (p. 27) — „serviciu de gardă", într-adevăr este un cuvînt rar, dar nu apare în glosar dintr-o omisiune tipografică; **bivuac** — „tabără", „cantonament", cuvînt destul de uzual în literatura interbelică; **a obsti** — se înțelege din context.

Deci, precum se vede, pînă aici obiectiile aduse sînt în general false și imaginare. „Rare și nebănuite sînt căile domnului"... Mircea Anghelescu! În ceea ce privește cel de-al doilea grupaj de greșeli imputate: „termeni incorect definiți", precizez că și acestea sînt false. Explicațiile date de noi sînt corecte (**fasie-jată, bas, boier, cerna, proroga, trampă, parsemată**) și, cum dl. Mircea Anghelescu nu ne oferă propriile sale variante (cu excepția a două cazuri: (**cerna** și **parsemată**, unde are într-adevăr dreptate), ne simțim obligați să facem alte precizări. Referitor la omisiunile bibliografice semnalate (Perpessicius, Iorga), recunosc, sînt reale. Nefiind însă vorba de o ediție critică, omisiunile invocate sînt mărunte și nu aduc nimic nou, oricum nu schimbă cu nimic fondul problemei. **„În structura ediției am păstrat notele și comentariile lui Radu Crutescu.."** — se specifică destul de clar în nota mea asupra ediției (p. VIII). Dacă ar fi citit-o, domnul Mircea Anghelescu s-ar fi lămurit și nu mi-ar mai fi imputat pretinsa revendicare a notelor lui Radu Crutescu (de fapt ale lui Ioan C. Filitti). Faptul că pe coperta interioară a cărții notele invocate apar ca aparținîndu-i actualului editor, se datorează unei regretabile neînțelegeri și erori tipografice. Afirmația domnului Mircea Anghelescu că „principiile filologice de trascriere sînt confuze" e la fel de falsă și pripită, oricum discutabilă. În această privință precizez că am beneficiat de sfaturile pertinente și ajutorul substanțial ale unui filolog experimentat și de mare valoare, dl Petru Creția, căruia îi mulțumesc și pe această cale. Dacă dl Mircea Anghelescu ar fi cunoscut acest amănunt, sînt convins că tonul cronicii sale ar fi fost altul, iar obiectiile sale false și inventate nu ar mai fi existat!!! De altfel cred că, dintr-o acută lipsă de timp (pe care o înțelegem), dl Mircea Anghelescu nu a citit în întregime această carte, ci doar a frunzărit-o altfel nu-mi explic faptul că nu a remarcat în structura ediției o anexă interesantă cuprinzînd o depoziție a maiorului (pe atunci) Lăcusteanu și substanțiala selecție critică. Că ediția este perfectibilă e adevărat, cum totul este perfectibil în lume, așa cum perfectibil este însuși dl Mircea Anghelescu.

După cum se vede, atît comentariul domnului Mircea Anghelescu la text, cît și imputațiile de natură editorială aduse sînt, în cea mai mare parte eronate, evident rău intenționate. Oricum îi mulțumim pentru „bunăvoința", „generozitatea" și „obiectivitatea" cu care a recenzat această ediție.

Cît privește observațiile sale reale (puține) vom ține cont de ele într-o ediție viitoare, iar pe cele false și inventate (cam multe) i le returnăm intacte, cu tot respectul și explicațiile cuvenite. Și, ca să încheiem în „stilul" domnului Mircea Anghelescu, cu precizările de mai sus, am avut în fată judecata pripită a unui critic evident rău intenționat și imaginea clară a unei cronici ratate.

În rest, vorba lui Lăcusteanu „Judece lectorii"!

Sande Virjoghe

povestea vorbei

Din registrul ideilor vulgare

Confuzia între stilul familiar, chiar argotizant și vulgaritatea limbajului se perpetuează, intenționat sau nu. Sînt două realități care se suprapun doar parțial — în măsura în care formele familiare și populare marcate afectiv, în primul rînd depreciativele și injuriile, sînt caracteristice pentru limbajul vulgar — iar adresarea directă, la persoana a doua singular, poate deveni o formă de familiaritate ofensatoare, de depreciere a interlocutorului. Altminteri limbajul familiar, folosit în contextul potrivit, în care nu produce disonante, stridențe, contribuie, prin umor și detașare, la a regăsi firescul expresiei.

Nu un anumit lexic e în sine vulgar sau trivial (deși există, desigur cîteva cuvinte evitate de dicționarele curente): hotărîtoare sînt, în fond, intenția cu care termenii sînt folosiți în mod curent — și codul valoric implicit pe care această intenție se bazează.

Unul din domeniile tipice pentru vulgaritate — și pe care l-am văzut activat îngrijorător de des în ultimii doi ani — este cel al deprecierii defectelor fizice și a bătrînetii. Cuvinte ca **boșorog, fosilă**, intens prezente în campania electorală din 1990 nu doar în discursul străzii, ci și în cel al ziarelor, au continuat să fie vehiculate, în același fel de publicații specializate definitiv în vulgaritate, ca „România Mare" („Doi mormoloci bătrîni, scăpați din Acvariul cel mare de la Muzeul Antipa, sporesc cortegiul de fosile /.../ N-au dinți în gură, le plouă-n gingii, răspîndesc un miros de naftalină. /.../ pînă duc o lingură la gură se transformă dumicatul în colivă" — nr. 86, 1992, 2). Cuvintele sînt marcate de caracterul reductiv al sensurilor lor depreciative. A considera bătrînetea doar ca ruină fizică, a considera degradarea și defectele fizice doar sub aspectul inutilității sociale și al ofensei estetice, deci ca subiect de batjocură publică, a încălca interdicții de comportament social (prin aluziile batjocoritoare la proximitatea morții) sînt manifestări fundamental agresive. Nu registrul stilistic, repet, e sursa vulgarității, ci reducția și agresivitatea. Termeni familiari ca **a o șterge, a fi pe fază**, termeni agrotici — **parai, șmen, șușanele** — sînt folosiți în publicistica actuală pentru pitorescul lor, fără a constitui o sursă de vulgaritate. Vechea **Săptămînă** miza (o fac uneori și continuatoarele ei) pe confuzia între aprecierile de stil și cele de comportament: folosind un limbaj vulgar și agresiv în esență, prin codul de valori implicit și prin funcțiile discursului (delațiune, insultă) — dar incriminînd texte literare contemporane pentru nonconformismul lor lexical.

Codul valoric al vulgarității e esențialmente **reductiv**: lucrul e vizibil deopotrivă în domeniul defectelor fizice și în cel al intimității — care e redusă la funcții fiziologice, al diferenței etnice — redusă la prototipul dușmanului, ori al politicii — redusă la digestie. În acest din urmă caz, e de observat că reducția a fost acceptată (în perioadele de mai intense frămîntări politice din ultima vreme) de multe discursuri publice, chiar de publicații care fac altminteri puține concesii prostului gust. A folosi sintagme ca „lupta pentru ciolan", „ciolanul puterii" etc. înseamnă, dintr-o dată, a adopta judecata simplificatoare, perspectiva mentalității comune, a accepta echivalările metaforice standard: comportamentul social ca o competiție cu scop strict „nutritiv" și umanitatea ca animalitate. Explicabile ca reacție afectivă, de nemulțumire față de comportamentul politic actual, formulele **ciolanului** — tentante prin facilitate și populism — sînt inadmisibile, în fond, într-un discurs public care se respectă. E esențial pentru un comentator să nu idealizeze (alunecînd în clișee demagogice), dar și să nu vulgarizeze. Exemplul **ciolanului** e și un argument pentru a risipi prejudecata lexicală: cuvîntul în sine e resimțit doar ca popular, trăsătura vulgarității aparținînd sensului său figurat doar din cauza tipului de echivalare, a (pre)judecăților pe care aceasta se întemeiază.

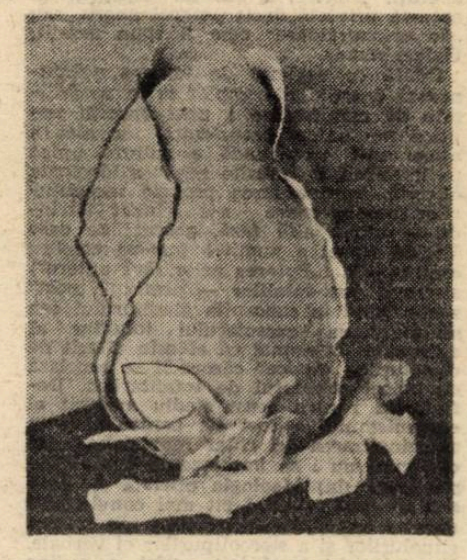

Florin Maior

Vulgaritatea este de altfel, reductibilă la clișee: așa se face că eșuează, adesea, în injuria animalieră cea mai plată: „România Mare" nu osteneste să-și numească adversarii **gloabă, maimuță, maimuțoi, șoarece, mîrțoagă**: „maimuța aia... care e coana mă-ta": „Iată ce-a nechezat mîrțoaga" (nr. 101, 1992, p. 16, 2). Limbajul e marcat de atitudinea agresivă față de Celălalt: de la negarea numelui — „Schimbă-ți, bre, numele..." (ib.) — la deformarea lui, mai ales prin grafii sau terminații străine (ceea ce presupune a considera originea etnică diferită ca un fapt negativ), la înlocuirea prin porecle bazate pe defecte fizice („Cap de Cauciuc", „Ardei Umplut") sau pe asociații sonore scatologice, la descrierea fizică în registru grotesc și animalier.

Mecanisme surprinzător de rudimentare caracterizează și vulgaritatea „pozitivă", a afecțiunii: funcționînd complementar, pentru a echilibra agresivitatea injuriei, reducția sentimentală prevede (cel puțin în revista la care am făcut dese referiri) declararea patriotismului absolut și, mai nou, a grijii pentru puii de animale: „puișori de cățel" — „aceste păpuși nevinovate" — „inimioarele astea mici" („România Mare", nr. 86 și 101).

Rodica Zafiu

Dincoace și dincolo de Thule

Alexandru Mușina, LUCRURILE PE CARE LE-AM VĂZUT, Editura Cartea Românească, București, 1992

a cincilea în echipa de la „Editura Litera" (Romulus Bucur, Bogdan Ghiu, Ion Bogdan Lefter, Mariana Marin, Alexandru Mușina, **Cinci**, 1982) și singurul care în fotografia de pe ultima copertă rîde cu poftă, debutant cu **Strada Castelului 104**, la „Cartea Românească", în 1984, brașoveanul Alexandru Mușina își aduce aminte de aceste două momente ale carierei sale, într-un volum de poeme scrise între 1974 și 1986. Un alt „debut" ? Orgoliu de autor „neînțeles" atunci cînd și-a publicat primele cărți ? Nostalgia lui „cum ar fi fost să fie..." ? Din toate cîte ceva, căci **Lucrurile pe care le-am văzut** este pînă la un punct prima carte completă, necenzurată și cu adevărat reprezentativă a unui poet din seria atît de bogată a scriitorilor **optzeciști**.

Primele două cicluri ale volumului (**I. Lecțiile deschise ale profesorului de limba franceză A.M.** și **II. Experiențele**) sînt definitorii pentru întreaga poezie de pînă astăzi a lui Alexandru Mușina.

Din cel dintîi reținem biografismul, prizа directă asupra realității în variantele ei acuzat nesărbătorești, adică derizorii, ironia tristă, persiflajul, hazul de necaz : „Instrument multilateral cu grijă lipesc / cartea alb-gălbuie de catalog etamină motive populare / copiii ăștia au niște părinți minunați artizanatul local / exportă în japonia sua germania etc. e drept / îi cam bat îi pun la rinit cartofi nu-i lasă / la școală îi fac uneori la bețe nu-i nimic / aceasta-i sarcina mea ce sigur sună blachiul / pe betonul proaspăt spălat nobila misiune / plutește ca o aureolă pe fruntea tot mai înaltă bonjour / mes élèves / bonjour camarade professeur ia te uită iar nu au cretă / stai cuminte și jap instrument indispensabil alb-gălbui deschideți / cartea la pagina 13 jap ha ha cum mă iubesc / instrucție si educație zicea grasul ăla terorizant jap / cam demagog dar avea jap dreptate..." **(LECȚIA A ȘASEA. În clasă)**.

În cel de-al doilea ciclu, dimpotrivă, realismul devine himeric, apropiat de specificul viziunilor grotești și de **S.F.**, iar locul ironiei îl iau disperarea, frica și nu de puține ori resemnarea : „Calculaseră exact unghiul de incidență / Al razei laserului pe bacteriile mele sentimentale. «Vorbește !» / Mi-au spus. Un fel de apă gălbuie / A început să curgă din mine în timp / Ce mă desfăceau pe-ncetul : două mîini, două picioare, / Două urechi, doi ochi, un nas și așa mai departe. // «Dar, părinți ai focului», le-am strigat / Cu gura mea vinătă, «nu mă amestecați / Cu celelalte, cu ceilalți, cu elementele ființelor : / Angiosperme, celenterate, unguligrade și așa mai departe !» // Ei tăceau. Nimic nu trecea dincolo / De iarba trandafirie a privirii lor, transportoare silențioase / Duceau maldărele de mîini, de picioare sortate / În direcții necunoscute. «Dar eu sînt / Stăpînul elixirelor, borțoaselor sticle strălucitoare, / Al pietrei filozofale, al animalelor de argint / Numite cuvinte, nu mă lăsați / Să fiu desfăcut, amestecat, sortat, catalogat, / Transportat și așa mai departe !» // Ei tăceau. În spatele ierbilor / Se vedeau umbre de dinozauri, sau poate / Doar așa li se părea ochilor mei, care, deja / Începuseră să se uite unul pe altul amestecați cum erau / În marea instalație de sortat, ca un flipper / Cu bile albastre, verzi, maro, galbene, cenușii / Și așa mai departe". **(Întoarcerea înainte ș.a.m.d. A cincea experiență)**.

Deriziunea, cotidianul fără strălucire, reproducerea ca și polemică a unei realități care a fost silită să se transforme în propria ei parodie revin în **Budila-Express** ca într-un jurnal al unei călătorii fără glorie, prin negativul Arcadiei idilice din utopia pastorală a vremurilor de demult : „Și noi am coborît la Hermannsdorf, am văzut / Bidonville-urile din marginea terasamentului, / Nesfîrșitele turme de capre rîioase, și noi / Am văzut Teliu-Valley, și noi am auzit / Graiurile amestecate ale triburilor de culegători de ciuperci. / Și noi am prăjit slănină la flacăra brichetelor, am croșetat / Răbdători, în așteptarea minunii, și noi / Am vizitat Întorsura-City, ba chiar ne-am întors / Cu preafrumoase suvenire. /.../ Și noi am călătorit cu Budila-Express, / Și noi am văzut fețele stoarse, ca niște cîrpe ajunse / La gradul zero al folosirii, ale junelor navetiste, / Și noi am simțit fluidul neîncrederii oarbe / Coborînd ca acidul sulfuric în oase, și noi am văzut / Banchetele jumulite de vinilinul / Din care aborigenii își fac portmonee, și noi / Am descoperit cultul secret / Al stomacului, sexului și capului aplecat, și noi / Am pătruns în catacombele realității". **(BUDILA-EXPRESS. 4. Defulare)**.

Chenarul unei ironii din ce în ce mai negre reapare și el în **Budila-Express**, inspirîndu-se parcă din sloganurile propagandistice ale „Epocii de aur" sau din iconografia oficială a „Cîntării României", altă contra-utopie consumată în realitate și imposibil de confundat : „Afișe imense. Color. Peisage. / ÎN prim-plan o frumusețe locală / Cu basma roz, autentică, și dinții / Întregi și proaspăt spălați. În fundal o fanfară de îngeri / În costume naționale. / (photo, Bild, foto : ALEXANDRU MUȘINA") **(BUDILA-EXPRESS. 6. Ilustrație)**.

În linii mari, aceleași sînt trăsăturile caracteristice ale **Hebdomadarului profesorului A.M.** plin și el de ironii referențiale sau autobiografice, de trimiteri personaliste dar și de transcrieri intertextuale care parodiază eroii și motivele marii literaturi : „a căzut devreme zăpada subțire au înflorit / în fine în mai s-i corcodușii coltul gerului / nu a mușcat din oasele noastre decît puțin / tu ens bertrans cîntă războiul / cu folle albe cu scrisul analfabet frumusețea / pretimpuriu ofilită dar conștiincioasă silitoare / noi spunem bancuri și-acum dar unde ne sînt / vali și gina lily cu strungăreață și rarahu / lumi cea veselă și plinută fată mare / unde e melanie handbalizdă și inimă de bărbat / unde sînt carmen yoghina și alpinizda corina / unde e zgumbi ce dansa french can-can pe mesele / din sala profesorală mimi cea iscusit croșetînd nuți fișneața / cu zîmbetul ei inocent iza cea fină în crupă / cu nasul mare fată bună cu ochelari unde-i grecoaica / de miha unde e woody cea repede vorbitoare ceața s-a pus / devreme în vara asta peste cîmpuri și zdraveni / cosașii orbecăie ca-ntr-un aluat..." **(Luni. Oamenii sînt buni)**.

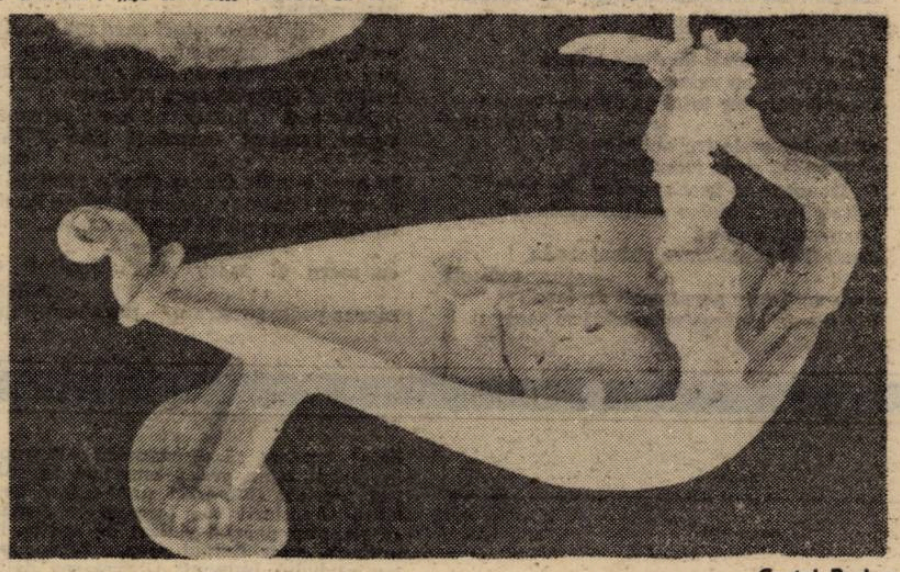

Costel Badea

În schimb, **Breviarul anestezic al Maestrului Fornicatus** e mai „încifrat", mai „patetic" și mai „erudit", aproape ca în spectacolele erotice sau ca în panoramele cu recuzită filo- și ontogenetică din poezia și din proza lui Mircea Cărtărescu : „E primăvară, totul pregătit : spirocheta, gonococul. / Trichomona, candida, aureus, curajul. / Drumul de la Emaus. Deodată aerul / Ca o fantă moale despicîndu-se, lăsînd să intre / În carnea ovală a schilor insecte, / Homunculi de praf, străvezia sferă. // Eu sînt un copil care învață, / Eu sînt ajutorul de chirurg al dimineții, / Eu sînt floarea ce suge aerul bolnavilor. / Eu sînt ciinele cu uleiul privirii / Răspîndit pe autostradă. Ele femei. // Cuvinte, multe cuvinte, buzele moi / Deschizîndu-se încet, lăsînd să intre / Amintirile stegozaurului, ale lui Homo Erectus : / Alături de homunculi de praf, insecte, ce străvezia sferă. / Și, desigur, covorul de flori, întoarcerea / De primăvară în Ierusalim : gonococul, / Spirocheta, trichomona, candida, aureus". **(Oda a II-a. Erotica)**.

Întîlnirea celor două tendințe mai importante din poezia lui Alexandru Mușina pare să se producă în ciclul **Alexia**, căci de data aceasta ludicul, ironia, intertextualitatea parodiată dar și patetismul, grav, sentimentalitatea bine struniță sau resemnarea își schimbă cu repeziciune locul de la un „episod" la altul și chiar pe parcursul unui singur poem. La rîndul său, cel dintîi fragment, intitulat **Cele amestecate**, poate fi privit ca un „rezumat" al întregului ciclu, în măsura în care vom recunoaște în el o combinație rafinată de coduri, prin care sînt indicate aproape simultan cele mai neașteptate niveluri ale existenței (de la cel exterior, frivol sau infantil, pînă la cel interior, adult și grav) : „Piș, piș, leul de iarbă. Leul de antimoniu. / Piș, piș, pisica. Și soarecele. Guzganul. Cataclop calul cel roșu, calul verde. / Pînă la glezne în ceață, «Ai tu / Pe tine culoarea aceasta» ? Plic, plici. / Ploaia vînătă la fereastră. Vroum, bomba, / Vrum, vrum, bombițele. Ciupercuțele. / În pajiștea mănăstirii. În cimp. // Păi, dacă cine ? Nea Nae Bularca / A schimbat picioicile pe cucuruz în Regat. / Gică Tăpoșu a înfierat I.T.B.-ul, eu / În stație am așteptat. Elevii mei / Conduc betoniere, autocisterne, excavatoare, / Vînd carne poporului. Cosesc, ară. Îmbătrînesc. /.../ Cataclop, cataclop, clop, calul în ceață. / Calul pe deal. Piș, piș, leul roșu prin iarbă. / Și leul verde prin rîu. Piș, piș, pisica-n meninge. Ronț, ronț, / Soarecele. Guzganul. În materia cenușie. / «Ai tu pe tine această culoare ?» Noi nu, / Niciodată, noi nu".

Profund dincolo de aparența de joc a poemelor sale, foarte aproape de realitate și de social în ciuda preferințelor pe care le arată pentru recuzita sau pentru simbolurile literaturii S.F., în fine, patetic și sentimental cu toate că se refugiază în spatele camuflajului ironic, Alexandru Mușina se impune ca unul dintre poeții cei mai originali ai contingentului optzecist.

Florin Manolescu

Locuri comune
sau geopolitică postmodernistă (I)

Zece iunie 1992. Miercuri dimineață. Peste cîteva zile se împlinesc doi ani de la marea mineriadă. În numele liniștii, al semi-restaurației adică (mai proastă decît o restaurație propriu-zisă, căci înseamnă statul pe loc), dar de fapt în numele prevalenței Statului față de drepturile și libertățile de tot felul (de la libera circulație a informației la existența unei justiții în stare de funcționare), în numele adică al gospodinelor, Ion Iliescu și-a depus, în sfîrșit, candidatura la funcția supremă în stat. Lucru pe care, de fapt, știam cu toții că îl va face de multă vreme. Gest care intră în limitele „firescului" nostru din ultimii doi ani, un firesc însă cu totul românesc. Surprinzător ar fi fost, cu adevărat, ca Ion Iliescu să se dea la o parte. Alegerile, în definitiv, vor avea rostul oarecum mai subtil de a testa cît anume din populație își dă seama că gestul actualului președinte este de fapt nefiresc, inoportun, nociv chiar. Poate întemeiat (dpdv al majorității), Ion Iliescu a susținut despre sine că este necesarul pilon al tranziției, menit să cenzureze duritatea șocului unei trecerei prea bruște. Dar acum, după mai bine de doi ani care n-au făcut decît să accentueze sărăcia generală și să închidă în și mai mare măsură niște perspective și-așa destul de înguste, acum este limpede pentru oricine nu e de tot nătîng că singura soluție rămîne radicalizarea reformei (adică, de fapt, începerea ei), deci renunțarea la o... prelungită tranziție, agonică, care n-a făcut decît să accentueze maladia. În atari condiții, liber-asumatul rol de liftier al celor care n-au fost în stare să ne ducă nici măcar de la parter pînă la primul etaj, rolul lor, în mod logic, s-a sfîrșit aici. Ori accepți că trebuie, musai, începută reforma (și atunci tu, ca om al tranziției, nu-ți mai ai locul) ori, dacă nu, măcar fii onest și declară-te **împotriva** ei. Oricum însă, nu e cinstit să prelungești cu tot dinadinsul o tranziție numai pentru motivul că ăsta e singurul fotoliu în care stai tu bine.

Nu e, care va să zică nimic surprinzător în proaspăta candidatură așteptată cu sufletul la gură de o țară întreagă. Cum nu e, să fim cinstiți, nici în tot mai accentuata fărîmițare a Opoziției, tocmai cînd lucrurile mergeau bine, tocmai cînd Puterea pierduse în mare parte terenul ferm de sub... Sînt la fel, toți, își zice înciudat omul de pe stradă, și procentul absenteismului crește. Și, de fapt, chiar așa este : sîntem la fel, cu toții. Orgolioși, supuși intereselor meschine de tip bisericuță, grup ori partiduț, inconsecvenți, fără vreo viziune coerentă asupra viitorului. Democrație în stadiu larvar : nici urmă de construcție, nici urmă de coerență. Totul din mers, în funcție de conjunctură. O politică conjuncturală în care nu ai o conduită proprie propriu-zisă, ci îți creezi una în funcție de mișcările adversarului.

Pe mine, astăzi, miercuri 10 iunie, mă mai interesează politica ? Da. Încă. Înțelegînd însă, între timp, că jocul e, de fapt, mult mai larg și că oricîtă libertate de mișcare ar părea să aibă politica internă (și politicienii autohtoni) există, totuși, un cadru în care se vede înscrisă, o anume... tendință a lumii contemporane. Să fie, oare, voința cuiva ? Trăim urmările acțiunilor ascunse ale vreunui stat, organizație, grup de interese ? Ori pur și simplu așa a fost să fie Istoria ?

Sigur este numai că trăim vremuri de un interes cu totul aparte, poate chiar decisive, de cotitură pentru ceea ce va fi (și cum va mai fi) de acum dinainte. Lumea contemporană fierbe și, culmea, noi, adormiții, uitații, părăsiții, fierbem o dată cu ea. Față de ceea ce se întîmplă la nivel planetar, micile pasiuni și meschinării politice de oriunde, și cu atît mai mult de la noi, nu au cine știe cîtă importanță (deși, atenție, istoria, totuși, o fac indivizii, cine știe ce vorbă spusă de un anume personaj într-o anume împrejurare, ascensiunea ori prăbușirea cine știe cărui politician, amănunte obscure se pot dovedi, și încă cum, decisive).

Este Statul o formă depășită ? Căci asta e principala întrebare a momentului. O idee, o stare de spirit deja veche, mai veche poate decît discursul ținut de Churchill în septembrie 1946 la Zürich, cînd s-a vorbit pentru prima oară limpede despre eventualitatea unei Europe unite. Și pînă astăzi, după momentul aproape euforic al Maastrichtului, dar și după, iată, nefericitul veto danez. Este, deci, Statul o formă depășită ? Și, dacă da, cum se împacă o atare situație (adică tendința de formare a blocurilor supranaționale, continentalizarea) cu explozia est-europeană a naționalismelor ? Depinde. Depinde nu numai de unghiul din care privești ; văzută de sus... Europa înfățișează spectacolul halucinant a două zone total distincte, cu tendințe cum nu se poate mai divergente : dincolo de etnicitate, Vestul vizează/visează o organizare supranațională în vreme ce Estul a pornit să fărîmițeze tocmai asemenea organizări deja existente (Iugoslavia, Ceho-Slovacia, ca să nu mai vorbim de multipla fostă Uniune Sovietică) tocmai în numele naționalismului. Cum se mai pot împăca cele două reflexe într-o, la o adică, Europă comună ?

Și totuși, privită cu mai mare atenție, problema de mai sus e nu numai o falsă problemă ci relevă, dacă vreți, tocmai cauzele ascunse care au stat la originea profundelor transformări din fostul bloc comunist european. Căci des-facerea statelor multinaționale create mai mult ori mai puțin artificial este premisa indispensabilă oricărei **ulterioare** integrări într-un organism general european. Cum să fi intrat uriașa caracatiță sovietică ? În ce fel, cît vreme ea era deja un stat supra-național ? În condițiile existînd pînă cu doi ani în urmă, proiectata Europă nici nu s-ar fi putut înfăptui cît vreme o bună parte a ei, cu tradiții și istorie, ar fi urmat să rămînă dincolo de scutul roșu. Concluziile, evident, vin de la sine. Și totuși, este Statul o formă depășită ?

Mihail Oprea

constantin abăluță

POEMUL STRĂZILOR

1.

Mergi pe străzi
atras de amănuntul unei voci
de sfioșenia unei ferestre
nu poți privi de-atita singurătate
uneori ți se potrivește o culoare a
cerului
riști o clipă să devii invizibil
adresindu-te tuturor după placul inimii
intr-o euforie de increat :
mergi liniștit statuie ciobită automat
blocat cu monezi
imprejur e numai clipocitul
trotuarelor foșnetul servietelor
umbra genelor și-a pălăriilor pe norul
cel mai apropiat
acest colț de zimbet la colț de stradă
ca o efigie căzută-ntr-un canal

Mergi și iți vine să uiți totul
un om lingă o vitrină
nu știi in ce direcție va lua-o dacă-și
va mișca
picioarele dacă o pală de vint ii va
flutura haina
cine nu se mișcă rămine în gheara
primelor cuvinte rostite
întunecările se transmit în oglinda
rotundă
de la-ncrucișarea străzilor
manetele impietrite
ale tulumbelor ce-nconjoară foișorul
de foc
bătrîna ce vinde-un orologiu cu design
de ceas de mină
l-a luat de una din curele și-l ține
pe spate ca un sac

Merg și firul unei întîmplări mă
depășește
un torționar invizibil mă caută
reguli in ceața copacilor
in penumbra sordidă a celor care sună
la ușă
aspectul de toamnă al borurilor și
manșetelor care se tirăsc
pe marginea trotuarelor
cer un pahar cu apă primei gospodine
și peste gard paharul se clatină stingaci
ca un gong minuscul răsucit de vint
cine aș putea fi
iar tu gospodină mă privești o clipă
nedumerirea șorțului cu buzunar imens
mă mai
urmărește un timp
in astfel de ocazii cerul n-are tăbliță
indicatoare
iar florile de prin grădini își
fragmentează umbra ca șopirlele
ce nu pot ști
ce nu poate calcula ziarul de lingă ușă
ce nu poate ghici cenușa de sub
semafor
ce nu poate umple talașul solar
nici magnetismul ploii pe chipuri
acea inconsecvență care ne face
suportabili pașii
pe eșafodul străzii următoare

2.

Te afli în mers te afli în plină rocadă
ești ca o carte cu foi lipsă dar cu altele
în plus
vei ajunge acolo unde vei ajunge
doar pentru că
acoperișele privesc în sus iar tu la ele
incitare clorofiliană
spirală descrisă de-un balon deasupra
unui lac
în timp ce prietenii minusculi de pe mal
zoresc fără intenție ca niște cili vibratili
pe străzile clipei

Merg și oamenii de după ziduri
mă privesc cu zgircenie
nu mă parcurg total ca să nu-i apuce
tremuriciul
zilnicelor mele treceri inopinate
ubicuității mele constitutive
O, Doamne se face seară cit eu trec
selipirile vitrinelor continentale mă
hăsurează o clipă
două trei vînzătoare chicotesc în
oglindă
o vipușcă taie aerul serii de iarnă
din pilnia cinematografului se scurge

mizeria de sub pleoape și cranii
e prea tirziu
ca să nu fiu acasă și vecina
măturind ultimele frunze și bruma de
zăpadă
tăgăduitor caldarim gol
iluzie a noului mileniu
zic noapte bună și după ce vecina
dispare
o pornesc iar tiptil pe străzi

3.

Acolo unde ajung acolo unde merg
nimeni nu mă aplaudă nimeni nu mă
zărește
sînt anonimul cu mîinile reci
cu bombeu fals ca o perpetuă
neadecvare
și vreau ca totul să rămină așa
vreau ca lumina să nu treacă prin
ferestre
ca să nn am ce căuta în camerele
voastre
bolnav de străzi pe prima scurtătură
s-apuc ca să ajung în bulevardul ocolit
care sfirșește lingă fabrica de piine
unde ziarele circulă minjite de făină
iar aburul și izul întrec consistența
magnetului
cițiva cercești cercești mă încolțesc
cu umbrele lor ca niște reflectoare
nici ei nu mă zăresc căci e doar purul
reflex al singelui care străbate
caldarimul întretăind creta șotronului
vechi locatari demolați trec și fac
semne
în aer pe unde trecea strada atunci
și curtile casele copacii atinși de iluzie
ca ochii unei pisici în plin soare...
Domnilor
eu merg și merg parcă scutind o
mare de
maree peste program parcă adiționind
pulberi dintr-un deșert rebutat
eu merg fără motiv
ca orice fisură în oglindă
intuiție a norilor

4.

Am plecat pe străzi
fără nici o țintă și liber ca un om
pe sub copacii care bordează cerul
printre crengile lor se văd copacii de aci
am mulți prieteni prin case
necunoscute
ei mă știu de prin chioșcuri cînd
cumpăr ziare
sau de prin parcuri cînd dirijez
amurgurile
cu gesturi calme peste boschete

nici nu știu ce să zic
alunec pe-o stradă cu multe ferestre
zidite
și cu pubele și mai numeroase
mă ciocnesc de-un om ce duce o butelie
de aragaz pe cap
și-i chibițez mult timp silueta ciudată
de nebun sau de tură
trec pe lingă frizerii bodegi felinare
întimpin c-un zimbet omenirea secundă
din vitrina unui fotograf —
imi pare că nu văd ci
că privirea-mi scămoșează realitatea
ca un cui desenele covorului —
O unde sint orbii ce adulmecă respirația
marilor lacuri
dincolo de care casele se liniștesc...

La urma urmei toate astea nu au nici o
importanță
cînd mergi pe străzi simți pulberea
cum mișcă
pe milioane de aștri invizibili
și știi că nimeni nu poate fi oprit
nimeni interogat
căci miopia pielii noastre
întemeiază confuze asemănări care ajung
în spirala stelelor

Acum
pe mineca hainei mi s-a oprit o muscă
fredonează din piciorușe
și-i un cîntec care-mi însoțește mersul
și mă simt bine de parcă m-aș făli
într-o oglindă
ape și goluri îmi trec prin creier
am ușurința unor seri în familie
simt nimicul cum ia forma tălpilor mele
devin o acută prezență în văzduh
urmărind firul străzilor străzilor
Acum

---

stop-cadru

Minunatele „povestiri" ale lui Dan Grădinaru

Într-unul dintre răgazurile petrecute în librărie descopăr într-o zi o carte, avînd ilustrată pe copertă un fel de amoibe monstruoasă, figurînd probabil masca grotesc-ilară a măgarului lui Apuleius cuprinsă de viltoare și încercînd să se ridice din apele oglinzii... Cartea : **Povestiri cu oameni și sălbăticiuni**, Ed. Cartea Românească, 1991. Autorul : Dan Grădinaru. Graficianul : Uriașu.

Fără a ne fi văzut vreodată, Dan Grădinaru nu-mi este necunoscut. L-am citit în '84 cu **Patru povestiri**, o simandicoasă carte de debut înghesuită anapoda între coperțile unui volum de proză împreună cu amintirile de război (...) ale lui Vasile Caia ; originală rezolvare prin compensație, pesemne, a „deficitului de creație și invenție în ordine literară" a însemnărilor colonelului. Dintr-un **Cuvînt de întîmpinare**, adăpostit de ciudata mezalianță literară, aflasem că Dan Grădinaru s-a născut la Pucioasa (amănunt important pentru mine), că a absolvit Facultatea de litere la București și că era profesor la Baia-Mare. Invitat la **Colocviile Ivasiuc** de la Sighet, în anul următor, dacă-mi mai amintesc bine, l-am cunoscut pe poetul Ioan Moldovan, autorul **Cuvintului...** și coleg de catedră (?) cu scriitorul. Rugindu-l să-mi dea adresa lui Dan Grădinaru, n-am putut să nu observ încurcătura și jena evidentă care-l rețineau să-mi vorbească despre prietenul său. Am dedus într-un tîrziu că poetul ar fi plecat la București, părăsind învățămîntul și că ei, colegii, nu-l înțeleg, mai ales că și-ar putea strica viața din cauza unei iubiri stranii etc. etc. L-am urmărit întîmplător, mai apoi, pe Dan Grădinaru în coloanele **României Literare** unde a semnat o vreme, cu oarecare regularitate, articole de critică, a dispărut iarăși, pentru ca să-l descopăr cînd mă așteptam mai puțin cu „amoibe" și **Povestiri**-le **cu oameni și sălbăticiuni.**

Am citit noua carte cu un nesaț întreținut și provocat constant de talentul inventiv al unui povestitor înnăscut și răsat, știutor și impătimit iubitor al diegezei postmoderniste. Plăcerea produsă de straturile suprapuse ale scrisului său (ironic și fantast, alegoric și ficționar, jucăuș, grotesc și masiv) este într-o asemenea măsură dominantă și molipsitoare, încît se poate vorbi cu toată seriozitatea de așa-zisul — atît de rar — efect de lectură omonimă. Cititorul consimte ca în E.T.A. Hoffman, să bea din **elixirele diavolului** și să „toarcă" asemenea răsfățatului motan și scrib Murr. De altfel, povestirile sale sînt atinse în majoritate de o ciudată somnie, în care realitatea nu mai e decît o instanță de a doua natură ce face jocul unor epatant-tranchilizante metamorfoze ale destinului.

În **Divertisment cu Hamilkar Gabler,** secretarul ambasadei germane la Praga din 1939 („scriitor amator în timpul liber"), lovit de un automobil, se dă fără să vrea în mina diavolului prin simpla rostire a imprecației „dracu o să le ia pe toate". Miraculosul contact al celor doi ar fi putut înriuri istoria omenirii căci, dacă Gabler l-ar fi împușcat pe Streck șoferul lui Hitler, cel de al doilea război mondial ar fi putut fi evitat. Numai că, transgresînd magicul, Gabler nu poate, în realitate, să-l ucidă pe Streck care-i devine și prieten...

Un soi de metamorfoză naivă și tocmai de aceea „suspectă", amintindu-mi nu știu de ce de gălăgioasa veselie a omuleților din pînzele lui Heitar dos Prazeres, se petrece în **Templul poeziei,** unde un agent secret, travestit în zidar, sub influența uriașului suflu artistic al „templierilor" (în fața războiului iminent aceștia se îndeletniceau mai abitir cu muzica, dansul și poezia), în loc să-și redacteze raportul și să-și trădeze „gazdele", preferă să se sinucidă. Discrepanța dintre tema gravă enunțată în subtitlul lucrării **(Raportul unui agent secret către superiorii din țara sa în legătură cu templul poeziei ridicat de partea inamică în chiar timpul preparativelor pentru războiul iminent)** și tratarea deliberat primitivă meșteșugit și fantast-ironică, atrage atenția asupra unei năucitoare „născociri" estetizante, viziune răsturnată a alternativei părăsirii funcției militante a scrisului. Observația pare valabilă pe o lectură transversă a cărții căci în **Golem (după Abraham Moles),** Iacob, învățăcelul întrebuindu-se și întrebîndu-și magistrul, pe rabinul Loew, despre semnificația interdicției impusă croitorilor, giuvaergiilor, blănarilor și evreilor de a-și exercita meseriile, Iacob, așadar descoperă — surprizîndu-și profesorul — că „imperiul s-a împotmolit și se caută un țap ispășitor". Ingenioasă mi s-a părut și alegoreza intitulată **Întîmplări pe Drumul Mătăsii** în care Dan Grădinaru ne face cadou, nici mai mult nici mai puțin, decît un **detectiv specular,** „el însuși în două exemplare unul care întreabă și altul care răspunde", smulgînd gîndurile din creierul „celuilalt" și trecîndu-le în creierul lui. Hu detectivul era altminteri capabil a lua chipul și a fi oglinda expresiei și vocii celuilalt. Înarmat cu un ulcior în care depunea trupul „spiritualizat" al adversarilor, detectivul Hu sfîrșește ucis de dragostea dintre Domenikos și Alexia. Maniera de tratare secvențial muzicală a lucrării precum și subiectul de o ambiguitate și cu o pigmentație de vetustețe istorică apropie deslușit **Povestirile...** lui Dan Grădinaru de straniul roman al lui Ioan Mihai Cochinescu, **Ambasadorul,** cartea cea mai frumoasă care a ieșit pe piața literară românească după „revoluție". Amîndouă reușesc să transceadă prin trama substanțial postmodernistă, dezvoltată în manieră „liberă", canavaua tipologiilor consacrate și ușor recognoscibile, idul textualist și esopic, fiind în mod indubitabil **altceva.** Dacă lăsăm la o parte **Kagemusha, împărăteasa fluturilor,** unde transcrierea și translarea aluzivă în cotidian a citorva elemente shakespeare-iene din **Furtuna** o face mai puțin apropiată de gustul meu, cartea lui Dan Grădinaru reunește o suită de cinci piese absolut încîntătoare **(Voltaire și Ignatiu de Loyola** apărea și în volumul de debut).

Am lăsat dinadins la urmă analiza uneia dintre cele mai frumoase secvențe ale cărții pentru că ea merită e mențiune specială. **Imago — imaginea Egiptului nostru** este un text bovaric în care domnul/doamna Bovary (pisicuța Laocoon din țara de cuvinte Bubastis) este însuși Dan Grădinaru. Însoțit/însoțită cu **șarpele cu clopoței** care-i otrăvește viața cu o dragoste mediocră, Pisicuța Laocoon pe post de profesor de desen, se îndrăgostește de eleva sa Anaconda, în fond, și ea un șarpe în sensul biblic deviat ; strălucitor și irezistibil însă pentru că n-a cunoscut încă eșecul. Viața care își ia tributul cu cea mai totală lipsă de căință, absolut indiferentă față de opțiunile noastre, face din „M" (Anaconda) obiectul adorației exclusiviste a profesorului, cu știință predestinat onomastic să fie ucis de doi „șerpi". Iubirea interzisă de morala dobitoacelor (țapul cu mustăți pe oală, cocoșul, cîrtița, bivolul caprele, șobolanii, dragonii, maimuțele — cu unele excepții, tot bestiarul zodiacului chinezesc) are darul de a răsturna toate obișnuințele, astfel că, de la o vreme, în **rezervația de artă** supravegheată de un paznic povestitor, culorile și pînzele încep să vorbească de la sine, anotimpurile se smintesc, ochii primului bărbat și ai primei femei din paradisul pămîntean încep să-și fure adîncimile. Pe fundalul mirobolant al nașterii, abia schițat gestuale, a iubirii, pîndită de nenumărate primejdii, viața obișnuită, plină de umilințe contrafăcută, falacioasă și ipocrită a animalelor devine prin reflexie tot mai greu suportabilă de către protagoniști. Mijloacele dezvoltate de scriitor pentru a crea într-acest univers constrîngător și anihilant un limb miraculos de poezie a dragostei dau măsura întreagă a talentului artistic rar al lui Dan Grădinaru. El coagulează într-o expresie îndrăgostită deopotrivă ideile cele mai subțiri cu scoriile realului, limbajul „gros" și libertin cu notația rafinată ce aduce izbitor cu însemnările **jurnalului ardelean** al lui Radu Petrescu. Sintaxa lui Dan Grădinaru este cînd limpidă, elastică și subțire ca o lamă de oțel, cînd turburată, încordată și împalidată ca o șoaptă de dragoste. Dincolo de un scenariu care poate fi ghicit pînă la un punct, povestea de dragoste a lui Dan Grădinaru din **Imago...** reiterează cea mai nobilă și cea mai la îndemînă, dar vai, ignorată morală a iubirii de la **Tristan și Izolda** lui Beroul la **Lolita** lui Nabokov, anume că, fiind inspirată de zei, nicicînd nu i se va putea reproșa că ar fi în vreun fel vinovată.

Așezată înțelept — ca un filtru iradiant —, exact la jumătatea cărții, **Imago...** înnobilează ezoteric substanța, și așa prețioasă, a unei cărți, chiar și singură suficientă pentru a proba din plin harul unui scriitor.

Ștefan Ion Ghilimescu

Topîrceanu și teatrul

Sînt cunoscute de multă vreme preocupările lui G. Topîrceanu față de teatru. Mai exact : față de toate aspectele vieții teatrale. A fost autor dramatic, cronicar, inspector general teatral. Lumea imaginată pe scîndură, precum și universul construit în jurul ei l-au fascinat încă din adolescență. Și au continuat să-l fascineze pînă în ultimele clipe. Despre această pasiune a autorului **Baladelor vesele și triste** s-a scris relativ mult, fie în articole speciale, fie în monografii. O antologie alcătuită numai în scopul de a oferi o imagine a relațiilor lui Topîrceanu cu teatrul a apărut însă abia cu puțin timp în urmă.*

Editorul Constantin Paiu, este el însuși un cunoscut cronicar dramatic, autor, între altele, al volumului **Confesiuni la Arlechin,** al unor dramatizări jucate cu succes. Astfel încît atenția pe care i-o arată lui Topîrceanu ca om de teatru se explică și prin fluidul subteran al unei pasiuni comune. A rezultat o antologie specializată, care adîncește un aspect particular. În ediția sa din 1983, Al. Săndulescu și-a propus doar să-l ilustreze. Constantin Paiu antologhează nu numai articolele neincluse în ediția **Scrieri**, ci și altele, necunoscute cercetătorilor de pînă acum ai scrisului lui Topîrceanu, cum ar fi **Însemnări și digresii** („Opinia", din 20 decembrie 1913) sau **O surpriză** („Mișcarea", din 15 noiembrie 1914). De asemenea, Constantin Paiu nu-și refuză dreptul — argumentat foarte serios — de a-i atribui lui Topîrceanu note și însemnări trecute cu vederea pînă acum de alți editori : **Petre Liciu** („Viața românească" nr. 3/1912), **Flacăra** („Teatrul", nr. 1/1912), **Farsă** („Teatrul", nr. 2/1912), **Publicul** („Teatrul", nr. 3/1912), **O discuție inutilă** („Teatrul", nr. 5/1912), **O dezinteresare suspectă** („Teatrul", nr. 7/1912), **Cîteva lămuriri** („Teatrul", nr. 9/1912) ș. a. Toate sînt fie semnate cu inițiale, fie nesemnate, editorul făcînd o muncă de pionierat în stabilirea paternității, cu un rezultat convingător. Prefața, avînd un titlu sugestiv **(Chiriaș grăbit în templul Thaliei)**, urmărește drumul spre teatru al lui Topîrceanu, află explicații de ordin istoric și psihologic, pentru a susține opinia potrivit căreia această dimensiune a personalității artistice a scriitorului nu a fost rezultatul unui accident, ci trebuie considerată drept unul dintre elementele ei definitorii. Autorul baladelor a scris nu numai versuri, ci și piese, reviste teatrale, a tradus dramaturgie, a fost inspector teatral pentru Moldova, a editat împreună cu Mihai Sevastos o revistă de specialitate, a scris cronici. Volumul de **Însemnări și digresii** fixează așadar mai mult decît un profil, aș zice chiar o efigie, atît prin textele pe care le include, cît și prin paginile prefeței.

George Topîrceanu a debutat în chip de cronicar dramatic în coloanele „Vieții românești", din octombrie 1911. O face în stilul lui inconfundabil, de nonconformist, luînd apărarea actriței Francesca Rozan, în fața acelora care îi contestau talentul pe motive etnice. A continuat, timp de doi ani, cu o anume regularitate, fie în „Viața românească", fie în „Teatrul", să-și spună opiniile nu numai onest (ceea ce nu ar fi însemnat mare lucru), ci și competent. Este aproape surprinzător să se constate cît de atent era cronicarul, spre exemplu, la jocul actorilor, urmărindu-l în detaliu. Dicția, frazarea, mimica, mișcarea scenică — nimic nu scapă privirii pătrunzătoare a lui Topîrceanu. Pentru a putea aprecia mai corect o prezență scenică, el și-a impus programatic să nu cunoască personal nici un actor și, mai ales, continuă el, nici o actriță. În acest fel, și-a putut lua libertatea de a scrie deschis, fără prejudecăți și cu sarcasm, acolo unde întîlnea urmele unui joc perimat, de modă veche. Pe State Dragomir, o celebritate a scenei dinaintea primului război, nu l-a iertat defel, deși personajul era un jovial. Dar, pe scenă, „d-sa vădește prea multe însușiri mimice cînd tace și o simpatică exuberanță de gesturi monotone cînd vorbește". Vasile Boldescu era un actor înzestrat. Dar : „cred că nu e rău să amintesc dlui Boldescu — și nu numai d-sale — că gesturile impetuoase deasupra orizontalei ochilor sînt riscate. Abuzînd de ele, la un moment dat, cînd diapazonul tragic o cere, vei fi nevoit să te înalți în aer. Și, într-adevăr, la dl. Boldescu s-a observat de cîteva ori această surprinzătoare tendință de ascensiune". Probabil că după astfel de observații, cei în cauză nu aveau decît să-și cenzureze pornirile care iscaseră împunsăturile de avertizare ale floretistului de la „Viața românească".

Observațiile lui Topîrceanu nu trec dincolo de un anume prag al ironiei, datorită unei deontologii critice foarte bine exprimate : „Dacă vrei să-ți biruiești adversarul, gîndește-te totdeauna că scrii pentru public, nu pentru adversar. Pune toată violența în fondul, mai mult decît în forma scrisului tău (...). O admonestare subțire duce la un rezultat mai sigur, căci un ac de pălărie poate răni mortal și în orice caz mai adînc decît vătraiul de la sobă".

Topîrceanu nu iartă artificiosul, exagerarea, contrafacerea, luîndu-și ca punct de control adevărul vieții. Desigur, pare azi o perspectivă perimată, deși numai „forma" raționamentului duce către astfel de concluzii grăbite. „Realismul" criteriilor lui Topîrceanu este o consecință a respectării logicii interioare a fiecărei piese. Instalat astfel înlăuntrul operei, cronicarul se desfată cu desfășurarea normală a conflictului, a evoluției personajelor, după reguli impuse, și respectate, de autorul însuși. O piesă al cărei control a fost pierdut îi oferă ocazia unei fandări reușite și a unui punct atins : „la un moment dat, apare Corbea, viteazul Corbea, care iubește foarte tare pe Genuna. Amîndoi s-așează pe o bancă. Asistăm la o scenă naivă, în care eroul se poartă cu o imbecilă stîngăcie și timiditate. Vine domnitorul, vin boierii, fac repede un plan de luptă. Noi asistăm mereu". Pus în cauză este, bineînțeles, Delavrancea, care era, în acel moment, „excelență", deci un temut. Și totuși ...

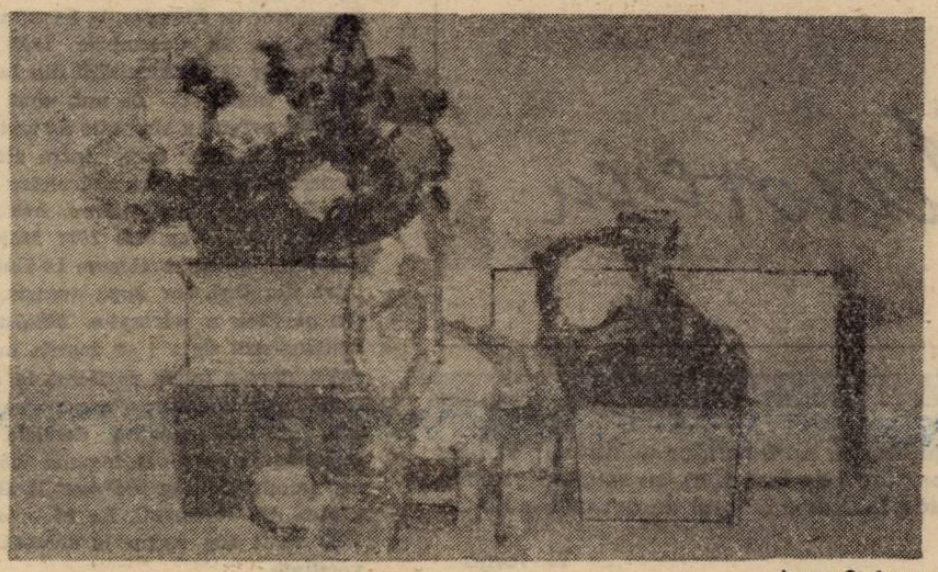

Ignat Ștefanov

Pentru Topîrceanu, așa cum se va fi remarcat în fragmentul de mai sus, povestirea subiectului — partea tare a celor mai mulți dintre cronicarii vremii — reprezintă o armă redutabilă. **O viață sfărmată** de I. Petrovici îi prilejuiește o asemenea întrebuințare a panopliei. Mărturisind că ar fi rezumat-o mental, de trei ori (fatidic, adică), cronicarul răbufnește: „E exasperant!" Sub ochii cititorului, încearcă din nou, pentru că „fără rezumat nu se poate". Și, metodic, distruge lucrarea lui Petrovici, care, fără îndoială , numai autor dramatic nu a fost.

Înscriindu-se repede în criticismul moldovean pe care îl dusese la apogeu Maiorescu, fostul valah Topîrceanu se arată rezistent la criteriul originalității naționale ca paravan pentru mediocrități. De aceea, standardele criticii lui au fost aceleași, fie că era vorba de Shakespeare, de Caragiale, de Hîrjeu ori de Riuleț. Cunoștea perfect faptul că teatrul „necesită unele cunoștințe speciale, care aproape că nu au a face cu talentul literar". În consecință, aprecia cu deosebire spectacolul și judeca nu atît piesa, cît reprezentația și tot ceea ce concura la împlinirea acesteia, de la administrație, la scenografie și public. Mai ales acestuia din urmă i-a acordat o atenție aparte, el însuși considerîndu-se un simplu spectator. Criteriul dominant rămîne totuși calitatea textului, care îl domină și pe Topîrceanu. Creatorul lui Hamlet și acela al lui Pristanda îi smulg rînduri de nedisimulată admirație, întemeiată pe argumentele unui fin cunoscător. Aceluiași degustător de esențe rare i se datorează și aprecierile drastice despre exprimarea personajelor din **Luceafărul**. Destinată declamării în tirade, aceasta nu l-ar fi deranjat prea mult pe un împătimit de spectacol. Topîrceanu avea însă și bunul simț al criticului literar, și, totodată, acuitatea omului din fotoliu : „D. Delavrancea se folosește cu multă artă de o limbă colorată și energică, dar care nu e nici arhaică, nici moldovenească, nici literară pură : e pestriță".

În 1914, Topîrceanu și-a încheiat activitatea de cronicar dramatic : începeau războaiele, prizonieratul și indigențele acestuia. Lumea de pe scîndură și de sub proiectoare nu i se va mai fi părut apoi decît o copie edulcorată. Din templul Thaliei, chiriașul grăbit a fost alungat de mohoritul Marte.

Dan Mănucă

* G. Topîrceanu, **Despre teatru. Însemnări și digresii**, antologie, studiu introductiv și note de Constantin Paiu, Iași, Junimea, 1991 (anul de pe copertă).

JURNAL VIENEZ

Pauza de masă: întîia

De fapt, am luat prînzul la Kolpinghaus înainte de a merge să votăm (Mircea Duma fusese la biserică, era duminică), înainte de a merge la Monumentul ostașului sovietic eliberator, înainte de a discuta despre Maiorescu și studiile sale vieneze. Dar cum să scrii un jurnal respectînd cronologia întîmplărilor ? Întîmplările noastre alunecă mereu din ordinea cea dreaptă în harababura cea Mare, în Marea Harababură, iar rostul celui care ține, pentru uzul cititorului, un jurnal e acela de a face puțintică ordine. De a sustrage nefericitei cronologii o istorie sau alta pentru a-i face loc pe fotoliul regal. Pe linia de plutire. Pe ambarcațiunea salvatoare. Sur le radeau de la meduse.

Întorcînd puțin lucrurile spre locul lor meritat dintîi, să scriu că domnul Ovidiu Clețiu mi-a explicat că, dacă eu îl respect, aș putea să iau masa la Kolpinghaus. M-ar prezenta drept unchi iar în calitate de unchi, portarul ar închide ochii. Un unchi al lui a fost cu cîteva luni în urmă.

Au mai trecut cîteva zile, am cumpărat cărți, l-am căutat pe Vintilă Ivănceanu, am stat de vorbă cu Milo Dor, cu Wolfgang Kraus, mi-am făcut permis de intrare la biblioteca națională, am vizitat trei muzee, am contemplat vila lui Hitler, camerele și tezaurul lui Franz Joseph și, dintr-o discuție într-alta, am ajuns și la mărturisiri privind regimul meu alimentar.

— Iau masa de prînz într-un restaurant chinez. E ieftin. Optzeci de șilingi.

Domnul Clețiu s-a făcut alb, chiar mai alb decît atunci cînd i-am spus că plătesc pensiunea (dormit și gata) două sute și cincizeci de șilingi. Domnu', vă rog eu, mi-a spus, avem cartelă, colegul nostru de cameră s-a îmbolnăvit, ne-a lăsat cartela. Vă rog, a spus îndurerat domnul Clețiu. Luați U 1, coborîți la statia Keplerplatz, vă aștept acolo mîine la ora 1. De acolo sînt doi pași.

Nu m-am dus în ziua cu pricina, dar m-am dus trei zile mai tîrziu,ploua, era frig, am intrat întîmplător la Kolpinghaus fiindcă era frig și bănuiam că hotelul se află prin apropiere. Holul arăta sublim, cușca portarului trăda noblețea instituției. Domnul Clețiu nu era acasă, dar erau Mircea Duma cu urmașul lui Hasek. A telefonat Majestatea sa Portarul, au coborît amîndoi să mă vadă.

M-au luat în camera lor, era cazul să-l aștept pe domnul Clețiu care avea curs. Pe culoare, arabi, chinezi, sovietici, polonezi. Și alte natii venite de pretutindeni să obțină azil politic, burse, ajutoare de somaj. Erau studenți, gastarbeiteri, marocani, libanezi, doamne românce cu copii după dînsele. Dacă în hol domnea o ordine teutonică și o liniște de spital particular, fiecare etaj însemna o treaptă mai sus în Imperiul cunoașterii. Ei locuiau la patru, lîngă asiatici.

Pe tren, pe lungul drum ce leagă Aradul de Viena, domnul Clețiu îmi spusese povestea vieții lui Mircea Duma. Acum, la o bere, în camera lor, domnul Duma îmi spune el însuși povestea vieții sale. Bem bere vieneză și privim la televizor celebra demonstrație a prostituatelor din Viena. Pe urmă un reportaj despre extremiștii cei violenți. Televizorul îi aparținea domnului Mircea Duma, acum șomer. Altfel, cîștigă bine, e priceput, și-a luat carnet de șofer. Chiar azi a susținut ultimul examen. Sărbătorim carnetul vienez al domnului Mircea Duma.

În cameră e foarte cald, nepotul lui Hasek nu participă la conversație, e bolnav, are piatră la rinichi. Se va duce acasă săptămîna viitoare. Noi bem bere, domnul Mircea Duma îmi spune cît de răi sînt cei de la consulat : nici nu vor să stea de vorbă cu el atunci cînd cere, îndreptățit, prelungirea de viză.

— Păi, zic eu, după alegeri îi schimbă.

Domnul Duma mă privește cu o plăcută surprindere, nu-i venea a crede. Nu mai îndrăznea să creadă.

Dadada, întăresc eu, stăpîn pe situație. Săptămîna viitoare va sosi doamna Grete Tartler. Vine sigur. E un om de nădejde. Și, fiindcă tot se îndoiește, zic :

— E o scriitoare importantă. N-ați auzit de Grete Tartler ?

Domnul Mircea Duma mă privește speriat, nu, nu auzise. El cu literatura stă mai rău. Dar se va pune la punct. Domnul Clețiu îl ajută. Vrea să studieze critica de artă, dar înainte de asta vrea să stringă ceva bani. Are probleme cu cei de la consulat. Ar trebui să scriu ceva despre ei. Să scriu că sînt mai răi decît cei de pe vremea lui Ceaușescu. Nu vreau să scriu ?

Gheorghe Constantin

— Las' că-i schimbă, zic. Vine doamna Grete și-i schimbă.

Domnul Duma se luminează, termină paharul într-o înghițitură. Deschide altă conservă, trebuie să sărbătorim schimbările.

— Dacă vine doamna Grete, spune, e bine. Și ciocnim în cinstea viitoarei diplomate.

Marius-Ovidiu Clețiu întîrzie, avem o cartelă disponibilă așa că e cazul să coborîm : cina se servește numai pînă la opt. Eu mă așez la masă, domnul Mircea ia două tăvi și le încarcă. E autoservire iar șefa liniei de autoservire e o româncă evadată din lagărul comunist de vreo cinci ani, o laudă Mircea. Viitorul critic de artă îmi pune în față o tavă pe care se găsesc fripturi reci,șuncă feliuțe, ouă fierte (două), strudele (două). **Să nu aducă și un compot ?** mă întreabă domnul Duma, cu bănuiala că disprețuiesc compoturile.

Să aducă, îmi iau eu consimțămîntul și în fața mea se adună hrană pentru șase. Îl rog pe domnul Duma să înțeleagă : nu pot minca. Un sandvis si gata.

Încercați, îmi spune el, mă sfătuiește el : și știe ce zice. Pe urmă o săptămînă puteți să trăiți cu ceaiuri.

Ce nu se poate cu un pic de bunăvoință, cu un pic de efort ? Ba chiar frumoasa chelneriță, admiratoarea lui Mircea, admiratoare a dlui Clețiu, ne mai aduce cîteva banane : Cum să nu-ncheiem o masă fără banane ? Fără Mozartkugeln ? Fără Schubertkugeln ?

La masa de alături ne privește cu dispreț o familie de români aflați în tranzit. Ei au împachetat și cară. Frumoasa chelneriță ne petrece pînă la poartă, ne zîmbește frumos, și ne mai invită. Ea e gazdă. Ea e șef aici.

Pretutindeni numai noi și-ai noștri ,îi spun admirativ domnului Duma. În curînd Europa va fi la picioarele noastre.

Și sus mai bem o bere, în așteptarea filozofului Clețiu.

Cornel Ungureanu

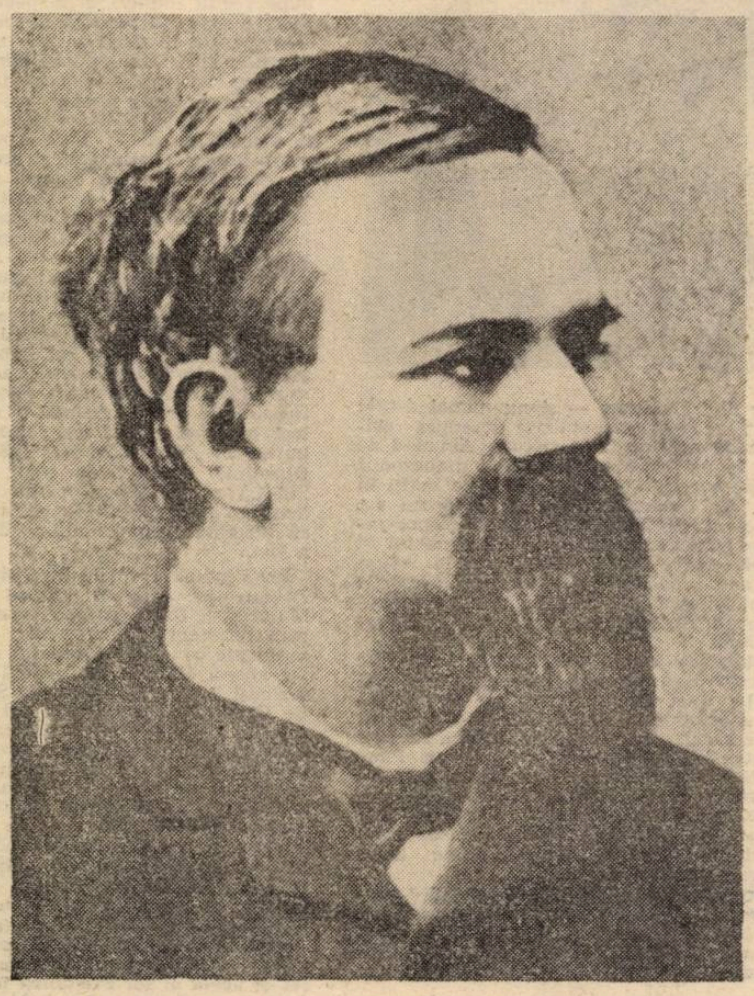

T Maiorescu

Profesor de o mare eleganță, orator parlamentar neîntrecut, scriitor corect și limpede la rostirea unor păreri de bun simț, cu scumpătate cîntărită, Maiorescu va lăsa în mintea tuturor o icoană de om mai mult decît amintirea unei opere.

N. Iorga

TITU M

25 FEBRUARIE 18

PROFESORUL

La cîteva zile după înapoierea lui Maiorescu în țară — în luna noiembrie 1861 — un afiș răspîndit în Capitală aducea la cunoștința doritorilor de cultură : „Cu autorizația Eforiei Învățămîntului Public, Domnul Titu Maiorescu va deschide, la 10/22 decembrie 1861, orele 1 1/2 după masă, un curs public și popular despre Educațiunea în Familie". Iată deci și debutul conferențiarului Titu Maiorescu. Aceste cursuri au fost ținute în localul Universității din București, săptămînal, timp de trei luni. În acest timp tînărul conferențiar a făcut și cîteva încercări de a intra în învățămîntul superior, dar n-a reușit. Abia în luna decembrie 1862 a fost chemat la Iași și numit director al internatului Liceului Național, și, în același timp, delegat să facă, la Universitate, un curs de istorie. Prima temă abordată la acest curs : „Despre istoria republicei romane de la introducerea tribunilor pînă la moartea lui Iuliu Caesar". În anul următor va fi profesor de filozofie, la Facultatea de Litere. La 22 decembrie 1863 a fost ales rector al Universității din Iași. Tînăr, de numai 23 de ani, noul rector n-a fost privit cu simpatie de mai vîrstnicii săi colegi, care, între altele, îi contestau și valoarea articolelor publicate în Convorbiri literare. **Așa se face că la 15 noiembrie 1871 Maiorescu și-a ținut ultima prelegere la Universitatea din Iași. Iar după aceasta, cererea pe care a adresat-o Ministerului Instrucțiunii de a i se acorda un concediu, spre a putea participa la dezbaterile parlamentare (fusese ales deputat), i-a fost socotită demisie. După treisprezece ani — în toamna 1884 — a fost numit din nou profesor, la Universitatea din București. La 20 octombrie 1892 va fi ales rector la această universitate.**

La 20 octombrie 1909 s-a retras definitiv din învățămînt.

Primii academicieni care au participat la C[i]pariu, avînd în dreapta sa pe Vasile Al[e]Primul din stînga fotomontajului — Ioa[n] Hodoșiu, George Barițiu, Alexandru Hu[r]Massimu, Ioan Străjescu, Gavril Munte[anu] Sbiera și [A]

JUN[IMEA]
și „Convorb[iri literare]"

Membrii „Junimei" (1867). În mijlo[c] V. Alecsandri. Are în stînga sa pe Tit[u] Maiorescu (1).

În primele luni ale anului 1863, cîți[va] publiciști și scriitori ieșeni au organizat, l[a] domiciliile lor, mici întruniri în care avea[u] să discute diferite probleme profesionale ș[i] să-și citească scrierile pe care doreau să l[e] trimită spre publicare. Cînd s-a ajuns l[a]

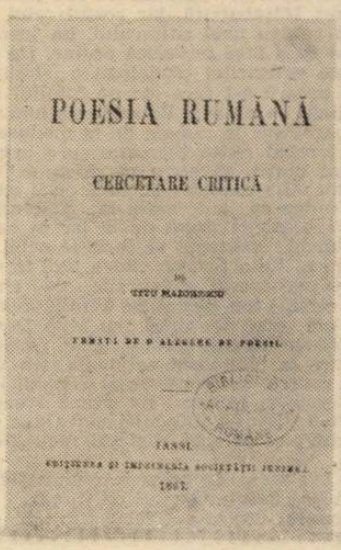

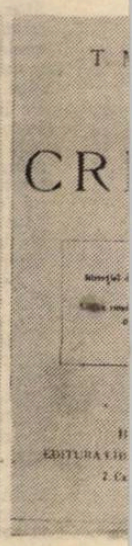

DEBUTANT — LA 11 ANI

Un vrednic elev al Gimnaziului de la Brașov, obține, la sfîrșitul anului școlar 1851, premiul întîi pentru învățămînt. Emoționat de distincția primită, el rostește — la 21 iulie 1851 — în fața profesorilor și a părinților școlarilor, un discurs de recunoștință din partea tuturor colegilor săi. Cîteva rînduri din acest discurs :

„Pătrunși de marele adevăr că învățătura e averea cea mai secură ce dînșii o pot lăsa moștenire, părinții își dau copiii la învățătură și sprijinesc școlile. Da, dragilor noștri părinți, învățătura e averea cea mai secură ce o lăsați fiilor voștri. Averea materială e supusă la mari schimbăciuni, numai învățătura e nepieritoare; o astfel de moștenire nici moliile nu o rod, nici focul nu o mistuiește, nici furii nu o sapă...".

Cuvîntelul acesta a fost publicat apoi în **Foaia pentru minte inimă și literatură** — la 2 august 1851. Cine era acest elev care debuta astfel, ca orator și ca publicist, la vîrsta de 11 ani ? Se numea Titu Maiorescu. Născut la Craiova, la 15 feburarie 1840. Tatăl său, transilvănean de origine, era profesor. Se afla atunci la Viena, în exil. Elevul Titu făcuse primii trei ani de învățătură la Craiova. Apoi, al patrulea an, la Brașov. În luna august 1851 tatăl său reușește să-l aducă la Viena și să-l înscrie la Academia Thereziană, unde rămîne pînă în iulie 1858, cînd își ia bacalaureatul, cu premiul întîi.

STUDENTUL

La 5 noiembrie 1858 Titu Maiorescu se află la Berlin și se înscrie la Universitate ; iar în anul următor, trecînd la studii la Giesen, obține doctoratul în filozofie. La 26 iunie 1859 scria, din Giessen, tatălui său : „Tocmai depusei doctoratul verbal, din filosofie. Sunt aprobat «magna cum laude»". Așadar la vîrsta de 19 ani studentul Titu Maiorescu avea primul doctorat.

La 3 noiembrie 1859, magnificul student se afla la Paris, ca bursier al Eforiei Școalelor din București. Acolo își va lua licența în drept, la 26 noiembrie 1861 ; apoi la Sorbona, licența în litere.

La 27 noiembrie 1861 revine în țară. Are titluri universitare prețioase și cunoaște șapte limbi. În Jurnalul său cu însemnări permanente, Titu Maiorescu scria, la 31 ianuarie 1856 : „Datoriile mele sînt a ști limbi și istorie. Vreau să știu cel puțin a ceti în toate limbile europene ; perfect însă voiu a ști limba latină, română, germană, franceză, engleză ; semiperfect, cea italiană și cea greacă veche". În cei zece ani de studii la Viena, Berlin, Giessen și Paris, și-a împlinit cu prisosință obligația luată de a învăța limbi străine, devenind astfel un neîntrecut poliglot la vîrsta de numai 21 de ani.

MAIORESCU — 75

— 18 IUNIE 1917

de la 1 august 1867. În mijloc — Timotei ri, iar în stînga pe Ion Heliade Rădulescu. giani ; apoi, spre dreapta, în cerc : Iosif i, N. Ionescu, A. T. Laurian, Ioan C. itu Maiorescu (1), V. A. Urechiă, Ioan dru Roman.

MEA ri literare"

nvingerea că aceste întruniri sînt de fo-s, inițiatorii au luat hotărîrea de a se nstitui într-o societate. Titu Maiorescu a aflat în fruntea acestor inițiatori, ur-at de : P.P. Carp, I. Negruzzi, V. Pogor Th.G. Rosetti. Aceasta era în primăvara ului 1864. În anii următori **„Junimea"** cum s-a numit societatea — avea mai ult de cincizeci de membri, printre care aflau și : Mihai Eminescu, A.D. Xenopol, Slavici, Ion Creangă și Caragiale. Pînă anul 1874, majoritatea ședințelor s-a ți-t în locuința lui Maiorescu, apoi, cînd esta s-a stabilit la București, principalii embri se întruneau tot la Maiorescu, iar i rămași la Iași, se întruneau la I. Ne-uzzi. Printre publicațiile înființate de **unimea"** s-a aflat și **Convorbiri literare** cea mai prestigioasă revistă de literatură ărută la noi în secolul trecut. În numărul din 1 martie 1867, Maiorescu publică pro-amul pe care îl va avea revista, pre-m și opt pagini despre **Poesia rumană,** în numerele următoare, principalele e articole care vor constitui conținutul toarelor volume de **Critice.**

Despre **„Junimea"**, istoricul George I-șcu spune un adevăr incontestabil : **„Ju-mea"** a fost o adevărată instituție a cul-rii române; a fost, ani de-a rîndul, labo-torul de creație al celor mai de seamă riitori, critici și savanți ai timpului". **cționarul literaturii române** (editura A-demiei, 1879), menționează, despre prin-pală publicație a **„Junimii"** : „Influența **nvorbirilor literare** asupra culturii și li-raturii române a fost decisivă". Iar noi petăm : Și **„Junimea"** și **Convorbiri li-are** au avut ca dirijor suprem în activi-ile lor, pe Titu Maiorescu.

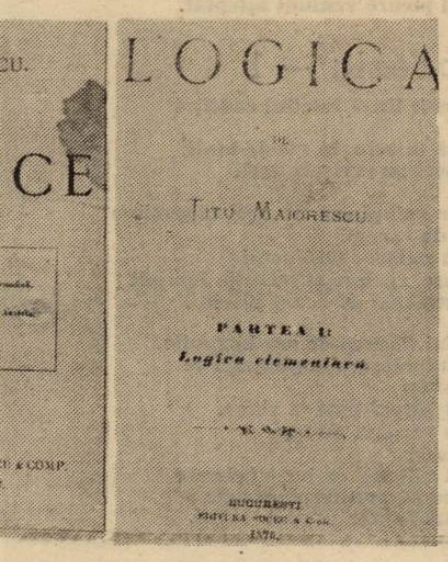

PATRIOTUL — omul politic

Patriotismul i-a fost însămînțat în suflet, lui Titu Maiorescu, de tatăl său. Era într-o duminică din luna iunie 1848. Generalul Gheorghe Magheru, venit la Craiova, îi dă lui Ioan Maiorescu Proclamația de la Izlaz **și acesta, suit pe un copac, o citește în fața imensei mulțimi adunată ca s-o asculte. Mai tîrziu, cînd Titu Maiorescu va activa în politică (deputat, 1871, 1878, 1889 ; ministru al Cultelor și Instrucțiunii, 1874—1876, 1890 ; ministru al Justiției, 1900—1901 ; ministru de externe, 1910 —1912 ; prim-ministru, 1912—1914), își va reaminti de această sfîntă** Proclamație **și va face tot ce îi va sta în putință pentru binele țării. S-a aflat alături de domnitorul Cuza pentru reforma agrară și pentru înființarea Universității din București ; a dat burse studenților merituoși, pentru continuarea învățămîntului peste hotare ; a contribuit la realizarea multora dintre cerințele Divanului ad-hoc ; a ridicat prestigiul limbii și literaturii române ; s-a îngrijit de sporirea învățămîntului de la sate, înființînd aproape 3000 de școli noi.**

În toată această activitate, ca și în învățămînt, a avut nu numai sprijinitori, ci și adversari răsăriți din pleava invidiei. Să reamintim un singur episod. La 2 decembrie 1885, Titu Maiorescu s-a duelat, cu pistoalele, la hipodromul din București, cu senatorul Eugeniu Stănescu. Motivul : acest Stănescu denigrase, într-un discurs, activitatea ministerială a lui Maiorescu. Rezultatul duelului — au tras amîndoi, cu pistoalele, la semnalul arbitrului, dar nici unul n-a ochit bine, deci au scăpat cu viață amîndoi.

Bustul lui Maiorescu la Rondul Roman, dezvelit la 26.06.1943.

Titu Maiorescu a fost unul din oamenii cei mai luminați ai întregului secol în care se plămădise România Modernă.

Tudor Vianu

Medalia — centenarul de la 1940

Stilul acestui logician, stilul acestui aristocrat al gîndirii, este limpede, rece, casat, avar în cuvinte și de o eleganță sobră. Maiorescu este creator de stil. El a creat la noi stilul ideilor. Și, poate, a rămas pînă astăzi cel mai bun scriitor de idei, al românilor.

G. Ibrăileanu

Bibliografie selectivă

Considerații filozofice pe înțelesul tuturor (în limba germană) Berlin, 1861. **Despre scrierea limbei române,** Iași, 1866. **Poesia rumană,** Iași, 1867. **Contra școalei Barnuțiu,** Iași, 1868, **Critice,** București, 1874. **Logica,** București, 1876. **Critice** (1867—1892), 3 volume, București 1892—1893. **Discursuri parlamentare cu privire asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I,** 5 volume, 1899—1915. **Critice,** 3 volume, București, 1908, 1915. **Istoria contemporană a României** (1866—1900), București, 1925. **Însemnări zilnice,** 3 volume (1855—1891), București, 1943. **Gedichte** (poezii), București, 1940.

Maiorescu a publicat și traducerile : Arthur Schopenhauer : **Aforisme asupra înțelepciunii în viață,** București, 1891. Henrick Ibsen : **Copilul Eyolf,** București, 1895. Alacon, Bret-Harte, Mark Twain, **Nuvele și schițe,** București, 1902.

Despre viața și activitatea lui Titu Maiorescu au fost scrise și publicate 31 de cărți și broșuri.

„Titu Maiorescu a murit în dimineața zilei de 18 iunie 1917 (1 iulie, st.n.). A fost înmormîntat a doua zi, la cimitirul Belu, din București, cortegiul fiind format din multă, multă lume, într-o profundă reculegere" — ne comunică ziarele timpului.

Titu Maiorescu văzut de caricaturistul N. Petrescu Găină (în revista „Pagini literare", 1899)

Apariția lui Maiorescu poate fi considerată ca providențială pentru destinele literaturii române, și deși și-a tras izvoarele dintr-o înaltă cultură occidentală, încadrarea ei în datele noastre sufletești merită să fie privită ca miraculoasă.

Eugen Lovinescu

OMAGII, ANIVERSĂRI, COMEMORĂRI

Societatea Academică Română (Academia Română de mai tîrziu) și-a început activitatea la 1 august 1867, cu cei 21 de membri numiți prin decretele din aprilie 1866 și iunie 1867. Printre acești aleși s-a aflat si Titu Maiorescu. Activitatea sa în acest înalt for cultural a avut ca țel principal ortografia limbii române, fiind numit în comisiile respective din anii 1879 și 1903.

Pentru realizările sale profesionale, academice și politice, Titu Maiorescu a fost sărbătorit cu precădere în zilele aniversare. Astfel, la împlinirea a 60 de ani, un colectiv de profesori au publicat un volum intitulat : **OMAGIU — 15 fevruarie MCM,** în care sînt cuprinse, pe cele 661 de pagini, articole semnale de : Iacob Negruzzi, Duiliu Zamfirescu, N. Gane, Pompiliu Eliade, G. Murnu, Ana Conta-Kernbach, A. Philippide, I. A. Bassarabescu, N. Iorga, C. Bogdan-Duică, I. Pop Reteganul Gh. Tăușan.

În 1910, cînd se împlineau 70 de ani de la nașterea lui Maiorescu, membrii societății ROMÂNIA JUNĂ, de la Viena, au organizat o serbare în onoarea „Acestui înțelept părinte al culturii românești", editînd apoi și o broșură, cu discursurile ținute atunci.

În 1940, la o sută de ani de la nașterea lui Maiorescu, Academia Română a ținut o ședință solemnă (la 16 februarie), în care academicianul profesor Ion Petrovici a rostit un elogios discurs ocazional. A vorbit atunci și regele Carol, care prezida ședința, spunînd, între altele și adevărul unanim recunoscut că Maiorescu : „Rămîne în istoria dezvoltării noastre culturale, un mare îndrumător". La 18 februarie 1940 s-a ținut o ședință asemănătoare și la Universitatea din București, iar la 22 februarie, o altă ședință în sala Dalles, la care au vorbit despre personalitatea și opera lui Maiorescu, profesorii și scriitorii : Gr. Tăusan, C. Rădulescu-Motru, I. Toroutiu, Tudor Vianu, Mircea Florian, Delavrancea.

La 15 noiembrie 1926 Seminarului Pedagogic din București i s-a dat numele : Seminarul Pedagogic „Titu Maiorescu". Profesorul Ion Petrovici, inițiatorul acestei înfăptuiri, a ținut un discurs elogios despre cel ce a fost „un mare apostol al culturii noastre, Titu Maiorescu."

La 26 iunie 1943 a fost inaugurat RONDUL ROMÂN — grupul celor 12 busturi de scriitori, între care se află și cel al lui Titu Maiorescu, bust realizat de sculptorul Dimitriu-Bîrlad.

Să mai reamintim că Maiorescu a fost și un mare iubitor de animale. În luna aprilie 1904 a izbutit să înființeze, la București, SOCIETATEA PENTRU PROTECȚIA ANIMALELOR — **S.P.A.** și a fost ales președinte, iar Grigore Antipa, director. În 1914, la împlinirea a zece ani de activitate a **S.P.A.**, Maiorescu a fost sărbătorit și pentru această realizare. Un amănunt : pentru strîngerea fondurilor necesare societății, pe zidul de la intrarea hotelului CONTINENTAL, din București, s-a aflat, permanent, o cutie cu o inscripție deasupra : „Doamnelor și Domnilor, cu 10 bani aruncați în cutie întrețineți Societatea timp de un minut — întreaga administrație și adăpostul ciinilor fără stăpîn". Și în fiecare seară casierul **S.P.A.** găsea cutia plină cu monede.

În luna februarie 1940, cînd se împlineau o sută de ani de la nașterea lui Maiorescu, a fost emisă și o medalie aniversară. Bronz, 60 mm diametru. Pe avers : chipul sărbătoritului și inscripția : **1840 — TITU MAIORESCU — 1917.** Pe revers : o femeie reprezentînd știința, și inscripția : **BIRUIT-A GÂNDUL. LOGICA — CRITICA — POLITICA.**

Documentar de Ion Munteanu

ion cristoiu

REVOLUȚIA ÎN VINTILEASA

a proape nimeni din Vintileasa nu urmări intrarea în celebrul studio 4 din după-amiaza lui 22 decembrie 1989. Cei din sat erau ocupați pînă peste cap cu alte treburi, mult mai importante. Unii tăiau porcul. Alții furau lemne. Cei mai mulți se îmbătaseră încă de dimineață. Era vremea răvăcitului. Că voiai sau nu, tot trăgînd vin dintr-un butoi într-altul, era imposibil să nu te faci criță. Dar chiar treji fiind, vintileștenii tot n-ar fi știut că Ceaușescu fusese răsturnat. De cîțiva ani, nici un televizor din sat nu mai era pus pe București. Toată lumea urmărea Moscova. Or, tocmai cînd Mircea Dinescu se făcea că lucrează, bine îndemnat în acest sens de Ion Caramitru, inima socialismului biruitor transmitea o masă rotundă despre importanța istorică a perestroikăi. Difuzoarele, în schimb funcționau pe Radio București. Toate erau însă afară, pe prispă, atîrnate într-un cui. Cei din casă n-aveau cum să audă vestea cea mare. Cei de afară aveau treabă cu porcul. Pavel Tinjală, un bătrîn din Vintileasa Deal, tocmai vîrise cuțitul în gîtlejul animalului. Printre zbieretele deznădăjduite, urechea lui prinse strigătele : *Ura ! Dictatorul a fost răsturnat ! Trăiască România Liberă !* — Ia te uită ! mormăi el, ștergîndu-și cuțitul de sînge, iar dau ăștia o piesă cu 23 August ! În scurt timp însă, vestea umplu satul. *Ceaușescu fugise ! Mulțimea din piață intrase în* Comitetul Central ! Televizoarele fură puse rapid pe București. Nimeni nu crezu o iotă din ce arăta micul ecran. Văzînd grupurile cu drapele din studioul 4 toți crezură că-i vorba de o nouă emisiune *Cîntarea României*. Europa Liberă, la care alergară cu toții, confirmă că tot ce se difuza la televizor era adevărat. Din acel moment, Vintileasa nu se mai dezlipi de aparat. Ce se întîmpla pe micul ecran întrecea cu mult tot ceea ce văzuseră ei în filme, inclusiv în cele americane. Porcii fură lăsați în mijlocul ogrăzii. Vinul rămase nerăvăcit. Cei beți se frecară la ochi, crezînd că s-au pilit atît de tare încît au vedenii politice. Noroc cu cei treji, care îi liniștiră, spunîndu-le că și ei văd la fel. Noaptea de 22 spre 23 decembrie trecu nedormită. Vintileștenii urmăriră cu sufletul la gură informațiile despre prinderea lui Ceaușescu. Se făcură pariuri pe tema dacă va reuși sau nu să fugă în străinătate. Spre dimineață, unii se luară la bătaie. Cîștigătorii aduceau drept argument știrea dată la televizor că dictatorul fusese prins. Cei ce pierduseră răspundeau că televiziunea minte. Ei susțineau că nu Ceaușescu fusese arestat, ci dublura lui. Ceaușescu fugise în Cuba, după ce, în prealabil, își pusese mustăți false, să semene cu Ion Țiriac. Chestia cu teroriștii nu-i sperie deloc. Cu ani în urmă, pe islazul din Vintileasa funcționase un poligon de artilerie. Zi și noapte proiectilele vîjîiseră peste sat. Pe la miezul nopții, ieșiseră și ei din case, trăgînd cu urechea. Nu auziră nimic deosebit. Doar pe Costache Boambeș, care-și făcea nevasta curvă. Dar asta n-avea nici o legătură cu revoluția. A doua zi pe la prînz, Vintileasa începu să se plictisească. Pierdeau timpul cu tot felul de prostii, în timp ce prin gospodărie erau atîtea de făcut. Trebuia rînit la vaci. Porcul aștepta să fie pus în borcane. Vinul băltea prin găleți. Astfel că satul se întoarse la treburile lui de fiecare zi. În fața televizorului rămaseră doar cîțiva flăcăi. Aceștia, muncitori la Florești, se adunau de vreo săptămînă, după-amiază de după-amiază, la Mitiță Banu, ai cărui părinți erau plecați la băi. Jucau table pe rupte, pălăvrăgeau pînă îi dureau fălcile, fumau. Ar fi mers, desigur, la lucru, dat fiind că în sat se plictiseau de moarte, dar nu aveau cu ce. Șoferul autobuzului care trecea prin Vintileasa se îmbătase criță, luînd drept ostatec autobuzul. Numeroșii delegați trimiși de IRTA se întorseseră la Florești cu buzele umflate. Nici Miliția nu reușise mare lucru. Șoferul, care locuia într-un sat din munți, la capătul traseului, amenința că pune autobuzul pe foc. Cîteva seri la rînd, flăcăii văzură entuziasmați cum revoluția cuprindea întreaga țară. În zeci, sute de locuri, primăriile fuseseră luate cu asalt. Masele populare, ascultînd îndemnurile de pe micul ecran, ieșiseră în stradă sau, mă rog, în uliță, după cum era localitatea, urbană sau rurală. Numai în Vintileasa nu se întîmpla nimic. Primarul, un fost ceaușist, bea pe gratis la bufet și, după ce se făcea cui, dădea cu pumnul în masă, răcnind cît putea de tare : *Jos Ceaușescu ! Mai adă o sticlă.* Vintileasa nu era cea mai amărîtă comună de pe cuprinsul țării. Și cu toate acestea, iată, alte localități mult mai prăpădite, unele chiar fără lumină electrică, l-o luaseră înainte. După procesul lui Ceaușescu, despre care tot satul spunea, că a fost trucat, grupul de flăcăi hotărî să treacă la acțiune. Programară pentru a doua zi o mare manifestație în fața primăriei. Așa își propuseseră ei : mare manifestație. În realitate însă, nu putea fi vorba de așa ceva. Gospodarii pe la care trecuseră nici nu voiseră să audă. — Măi băieți, le zicea cîte unul, ați înnebunit !? Mă vedeți pe mine, om bătrîn și cu copii însurați, umblînd pe șosea cu steaguri și pancarte ? ! La 23 august, hai mai treacă-meargă, m-am dus. Afacerea se întîmpla la Florești, nu aici, în Vintileasa. N-aveam cum să mă fac de rîs în fața celor din sat. Apoi deplasarea se ponta cu două zile muncă la colectiv. Sînteți voi în stare de așa ceva ? Sigur că nu erau. Ceruseră sprijinul președintelui CAP-ului, dar acesta îi refuzase politicos, spunînd că, în această privință, nu se primise încă nici o indicație de la comitetul județean de partid. Flăcăii se văzură obligați să se mulțumească și cu o mică manifestație. Mai ales că și așta fusese cît pe-aci să nu mai aibă loc. Nimeni nu voia să aducă de acasă un cearșaf pe care să se scrie cu vopsea roșie : *Jos primarul ! Culai Parvana = Ceaușescu !* Toți dădeau din colț în colț. Unii motivau că nu le dau voie părinții. Alții că cearșafurile lor nu erau într-o stare demnă de a exprima voința maselor populare din Vintileasa. Tot Mitiță Banu se sacrifică pînă la urmă. Ai lui erau plecați la băi, așa că n-a fost prea greu să ia un cearșaf din ladă, să-l rupă în două și să prindă bucățile de araci. Pe una din pancarte trecură lozincile împotriva primarului. Pe cealaltă, dorința de veacuri a vintileștenilor : *Vrem alegeri libere !* Făcură rost și de drapelul de stat al RSR. Îl scuturară de praf, îi decupară stema și-l dădură lui Cornel Bărboi, care trebuia să-l vînture încolo și încoace, cum văzuseră la televizor că fac cel din Balconul Comitetului Central. Lui Cornel Bărboi nu-i veni prea greu să transpună în practică sarcina încredințată. Avea o mare experiență la acest capitol, dat fiind că ducea prapurii la înmormîntări. Încercaseră să facă rost și de o portavoce, dar nu reușiră. Vasile Calistru, singurul care avea așa ceva (îi rămăsese de la o echipă de filmare și o folosea la îndrumatul cirezii, pentru că era văcarul satului), îi refuză categoric pe motiv că i se consumă bateriile. Cu chiu cu vai izbutiră să se stringă vreo 15 inși. În dimineața zilei de 27 decembrie o porniră spre Consiliul popular, aflat în celălalt capăt al satului. Gospodarii întîlniți în cale se opreau și-i priveau îndelung. Cîte unul se interesa curios : — Da', unde mergeți, măi flăcăi ? — La revoluție, nene, răspundeau băieții, mișcînd drapelul într-o parte și în alta. Pe marginea șoselei se ațineau cîțiva băiețași rebegiți de ger, care se luaseră după ei, smiorcăindu-se că vor să meargă la revoluție. Exigența asta născu discuții între demonstranți. Unii susțineau că trebuie primiți, ba mai mult, puși în față, cum se întîmplase la Timișoara. Să vadă, au curaj tancurile să treacă peste trupurile lor nevinovate !? Alții erau net împotrivă, zicînd că prezența mucoșilor ar putea compromite mișcarea. Ajunseră în cele din urmă la un aranjament mulțumitor pentru toată lumea. Îi lăsară pe băiețași să-i însoțească pe marginea drumului. În fața Consiliului popular nu găsiră nici TAB-uri, nici trupe USLA, ca în Piața Palatului. Ușa era închisă cu lacătul. Primarul era la bufet. Demonstranții nu disperară. Ocupară maidanul din fața primăriei și ridicînd pancartele și agitînd energic drapelul, prinseră să strige lozinci. Din cînd în cînd cădeau în genunchi și rosteau *Tatăl nostru* în cor, după exemplul, văzut la televizor, al tinerilor revoluționari din Piața Română. Vecinii se iviră, pe prispe. Unii, furioși că derbedeii ăia zbierau fără rost la ușa Consiliului, deși se vedea limpede că acesta n-avea program. Alții îi îndemnau în glumă să meargă la biserică, pentru că acolo era mai nimerit să spună *Tatăl nostru* în genunchi. Flăcăii nu le dădură nici o atenție. Învățaseră asta de la tinerii bucureșteni, care, la provocările securiștilor și ale altor slugi ale dictatorului, strîngeau rîndurile și strigau : *Fără violență ! Și voi sînteți români !* Pe prispa Miliției își făcu apariția Vasile Andronache, șeful postului. Era boțit de somn, fără centură, cu cămașa scoasă din pantaloni. Băuse zdravăn azi noapte la o cercetare de furt din avutul obștesc, în comuna vecină. Strigătele flăcăilor îl treziseră din somn. Soarta revoluțiilor depinde uneori de o simplă întîmplare. Poate dacă plutonierul major Vasile Andronache n.-ar fi fost atît de mahmur în acea dimineață, Vintileasa s-ar fi înscris la loc de glorie în marele concert al Revoluției române. Șeful postului, urmînd exemplul trupelor USLA din Piața Palatului, ar fi trecut de partea demonstranților. Le-ar fi deschis larg ușa primăriei, lăsîndu-i să intre în sediu și să-l ocupe. Numai că Vasile Andronache era mahmur. Îl dureau tîmplele atît de tare că-i venea să se dea cu capul de toți pereții. Arsuri înfricoșătoare i se cățărau pe gîtlej. — Tu-le muma-n cur ! — mormăi el, vinul n-a fost curat. Cine știe ce prostii au pus în el ! Și pe acest fond de indignare împotriva celor ce stricau bunătate de vin cu tot felul de chimicale, își puse mîinile în șold și răcni : — Bă puțoilor ! Plecați acasă că vă ia mama dracului ! Ia te uită, ați stricat bunătate de cearșaf ! Ei lasă că vă spun eu ! La aceste vorbe, lui Mitiță Banu i se făcu brusc frică. — Băieți ! șopti el pierit. Eu o șterg acasă, dacă află bătrînu' c-am luat cearșaful, din ladă mă stinge în bătăi. Și fără să le mai aștepte răspunsul, strînse cele două pancarte, le puse la subsuoară și plecă. Rămași fără materialul revoluționar, dar și speriați că ai lor nu știau ce făcuseră, ceilalți plecară capetele tăcuți și o luară încet după el.

Gheorghe Constantin

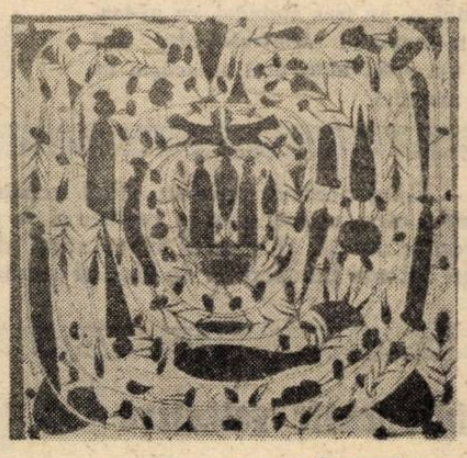

Ștefan Pelmuș

gheorghe izbășescu

Ansamblul de manevre — 1

Ei se mirau cît de deschis le vorbești. Se mirau,
Și nu înțelegeau că de fapt vorbești cu tine însuți.
Doar cu tine însuți.
Nepăsător la context, la ochii exteriori.
Să mai poți găsi cheia rătăcită
a vechilor semnificații.
Ca de fapt încerci să te convingi pe tine însuți,
să vezi
cît se mai poate merge pe drumul acesta al paradoxului.

Coliziune — 2

Nu te mai ascunde după zidurile unor întîmplări
crezute de tine semnificative.
Privește mai bine la aceste propoziții tunse
de curînd.
Va trebui să ai curajul de a-ți privi portretul
construit din cuvinte nefalsificate.
Chiar dacă ai să umbli în mîini prin aceste metafore.
Chiar dacă odată un poet te-a avertizat :
Cuvîntul e un vas în care ard foarte încet
simboluri defuncte.

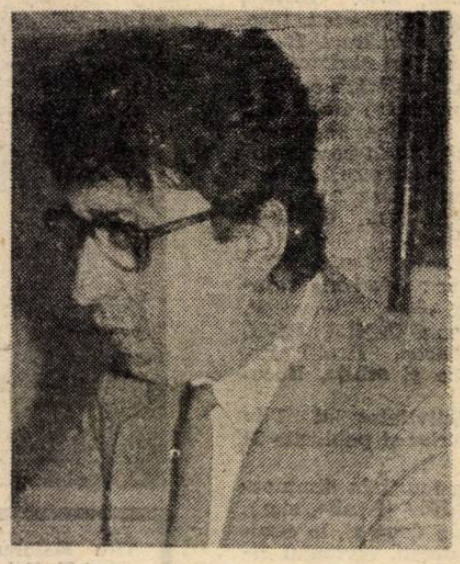

Tratat polemic — 3

Și azi : același surplus de mirare
în fața răsăritului
care s-a cocoțat pe tăișul securii.
În timp ce măcelarii disciplinați
își contemplă
viteza meseriei cu ace de ceasornic.

Doar din cînd în cînd — o mîriitură :
hălcile străvezii de carne
încordîndu-se
în gura simțurilor celor flămînzi.

Pictură metafizică — 4

Ca să te poți vedea cît mai bine
din toate părțile
trebuie mai întîi tu singur să plutești
pe deasupra orașului tău, chiar dacă
în sîngele mîinii drepte îți vor apune
toate manuscrisele.
Trebuie mai întîi tu singur să-ți cercetezi
pragul otrăvii,
să vezi tu singur dacă steaua ta mai e activă
în gura priveliștii bîntuite de furtuni.
Dacă pe sălbaticele pieți de viței
(pe care te-ai descris)
limbii a început să-i picure veninul așteptat.

Lupta cu poezia — 1

Cînd Mirianida a venit lîngă fotoliul cadrilat
din dormitor
și s-a dezbrăcat pînă la briu, în razele lunii,
(arătîndu-și sînii ușori cu perișori aurii
lîngă sfîrcuri,
sînii ei care oftau de voluptatea de a ști că gîndesc
acea frică lipită de carne)
mi-a zis, luîndu-i în palme : Iată ochii
vederii tale interioare, spaima și măreția luminii
prin care te vei contempla de-acum încolo !

Și atunci mi-am tăiat tăcerea de aur în șuvițe.
Șuvițe prelungi și șuierătoare împletindu-le
într-un bici zdravăn
cu care mi-am lovit trupul pînă la sînge.
Pînă cînd din blana păroasă de lup
(unde ea se așezase)
mi s-a smuls chipul sălbatic cu buze bolnave
care abia mai puteau să murmure numele
pruncului nostru care murea în pîntecul ei.

PRIVIGHETORUL

— rubrică realizată în colaborare cu publicația „Expres Magazin“ —

LADISLAU DARADICS

A terminat Filologia la Timișoara, e născut în 1957, locuiește la Deva și lucrează în învățămînt. Scrie proză, a publicat prin diverse reviste, o povestire i-a fost chiar premiată. Are un roman, „Maria, viata ta e o flacără“, predat la Editura „Cartea Românească“.

Teribilul poem **Elegii la Bergen-Belsen** a fost finalizat înainte de 1989 și n-a mai fost citit, pînă acum, de nimeni.

ELEGII LA BERGEN-BELSEN

— poeme de lagăr —

I

Pornim de jos, surmenați, ursuzi, pășim printr-un timp ce a rămas, dar nu mai este... Cocori uciși, bunici și prunci, schelete, mizerie umană. Și singe : bălți de singe. Ideea ne dă tircoale : ideea morții. Albă, inutilă...

Zeii au murit. Da, iubito... Lumea a devenit agresivă și feroce, pămintul ar fi trebuit ținut cîteva decenii sub un jet de dragoste, de sinceritate.

Haide ! Vezi sirma asta ghimpată agățată de pieptul deportaților ?

Morții serveau drept stilpi, drept bănci, drept așternuturi. Noaptea erau reci, ziua se-nmuiau, gurile lor singerau ca niște trandafiri imenși, uciși. Ochii lor deveneau oaze, frunțile lor — deșerturi palide și lucide.

E o promenadă cît se poate de rațională. Să plecăm deci din găoacea sensibilității : poezia e anemie, o boală. Gîndurile noastre sînt cuie pe care le vom bate în istorie. Poezia e o miriște de gumă, totu-i fluid, pînă și moartea se scurge : o suge pămintul.

Cimitirele sînt cetăți subterane locuite de oamenii cei mai pașnici din lume !

★
★ ★

Bărbați bărboși, copii-bărbați,
frați neinițiați, firtați,
ce bărbi v-au crescut, n-aveți nici chip,
pitulați colea sub nisip,

vîntul mîngiie barba ca iarba,
se joacă cu voi de-a baba-oarba,
și barba tot crește, o barbă de morți,
care e care ? să tragem la sorți,

cine e cine ? ne-ar putea spune
slova ori cîntul de rugăciune
gîndul ori vîntul, în iarbă și-n păr..
Plouă cu oase, cu adevăr...

II

Lasă-mi obrazul lin, atinge-l c-o privire. Lasă-mi netulburată fața, zîmbetul, să-i ardă amintirea. Alături, viața-mi : azi mormint.

Ne-ntoarcem în noi înșine cînd plecăm departe. Prinde păsările și aruncă-le-n groapă : vor deveni cuvînt. Mîine va răsări zborul și sufletu-mi va arde, înconjurîndu-te.

Cine ești ? Cine am fost ? Un cîine latră...

Puteam fi baligă, abur sau piatră.

Puteam fi orbi și n-am mai fi știut, puteam începe totul din nou, de la-nceput.

Cînd lacrima e sare, viața plînge. De ce e totul mînjit cu singe ?

Ciinii latră, doar morții tac. Cioplește o cruce din ăst copac, zidește o criptă din hoituri albastre, posibil lăcaș sufletelor noastre...

Totul e frînt și fără rost. Privește ce sînt și nu ce am fost !

★
★ ★

Cine va arde nemistuit în teamă
pe jarul morții ? pe cine nu cheamă
jocul pierdut, gîndul-cocor ?
Biruie golul nimicitor,

recade o stea, se-nalță un vis,
timpul trecut devine abis,
cărările ard, își rugă de duh,
reci cripte clădite din scrum în văzduh,

vechi șoapte întoarse și stoarse-n
blestem
de morții privați ce nu se mai tem...
Stringe-mă, dragoste, stringe-mă-n
brațe :
îngerii morții vor să ne-nhațe !

III

Ziduri, ziduri, cărămizi de timp clădite-n calea iubirii... Poate că sus, în turn, gîndul e slobod ! Înconjurați acest monument de cadavre : vedeți, așa arată sculpturile veacului nostru.

De aici lipsește o mînă, un cap ; ce eroare ! Moartea e un artist posomorît și indecent : ne lasă goi și storși de vlagă, de iubire... E ca un scrum ce-năbușă jarul, iar copiii sînt partea vulnerabilă a acestei statui : ei nu se-ndoaie în jug, unul chiar rîde, crezînd că ne jucăm un joc finit și infinit.

Ei. Ei știu să creadă.

★
★ ★

Pacea va-ncinge neamul de pașnice
tigve,
dalbe și sacre relicve,
puterea păta-va orgoliul înalt,
treceți în neant din vajnicul salt,

chemați și aripa dorului dus,
zborul rănit, răsucit ca un fus,
bătaia luminii pe crucea din dîmb,
neființa ce gîndul îl gituie strîmb,

steaua ce frige în noapte cînd strigi,
suflet sub frunze, ferit de ferigi...
Lasă-mă, lasă-mă zidit în cuvînt
tinguie tigvele, cată mormînt...

IV

Am o imaginație bolnavă. Mă visez în otavă rontăind o tulpină de cicoare. Vezi, nu moartea, amintirea mă doare !

Îmi asculți glasul : nu-l auzi. Încerc să te amuz. Ghemuită-n fotoliu, te stringi.

De ce plingi ?

Oare cîți ani au trecut ? Timpul meu n-are început. Viața ta încă nu s-a sfîrșit : uită că m-ai iubit.

Asculți o pasăre : un cîntec. Îngăduie-mi să-ți intru în pîntec : să mă naști. Oare mă poți naște ?

Te bîntuie o stafie, disperarea te paște.

Caută-mă atunci pe coline, prin fîn. Îți voi fi Stăpîn.

★
★ ★

Vreau singur, singur, mă doare o rană,
m-ai putea lecui doar tu, Ană,
totu-i frînt acu', viața și huma,
de ochii tăi s-a ascuns pînă și luna,

mîna ta zace în mîna mea, parcă
ești și nu în odaie, ce-ți trebuie barcă ?
nu te supără oare lemnul opac ?
dar ce arcă-i asta, are capac !

Cum te simți ? fascinant...
Navighezi, navighezi departe, în Neant.

V

Carnaval de măști cu morți, cu mirese uitate prin ungherele nevieții. O seară timpurie, atemporală ; șuvoaie sinistre de bărbați, femei.

Tibii, falange, tigve : cîte un cataarg zdrobit, sarabanda morții !

Întoarce-te acum, iubito, dar nu mă privi : mă văd în ochii tăi și mi se face teamă... E o cădere-n minutele și anii care vin, o prăbușire-n timpul ăsta ud din timpul care-a fost. S-a oprit în noi, și viața ta, ca o jertfă umilă, e sensul unic, blînd ce mai rezistă.

Haideți la carnaval și voi : jocurile morții sînt în toi !

★
★ ★

Rîdea cu ochii ieșiți din orbite,
sînge și sudoare îi șiroiau pe chip,
zbătîndu-se, parcă înotînd
printre cadavrele prăbușite în nisip ;

rîdea îndobitocit, nătîng,
ca orbul care vede-un anti-Crist,
mirosind a lună și-a tristețe,
nebun de lagăr, arlechin-artist ;

rîdea uimit de sine ca de-un hoit,
zornăindu-și oasele-umplute cu venin,
rupînd din propriul trup bucăți de ură
și mai murind puțin.

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Aspecte de la evenimentul care a avut loc la Casa Vernescu, luni 25 mai a.c. : Decernarea Premiilor Uniunii Scriitorilor pe anul 1991

Jean Grosu : Premiul pentru traduceri din literatura universală

Iustin Panța : Premiul pentru debut

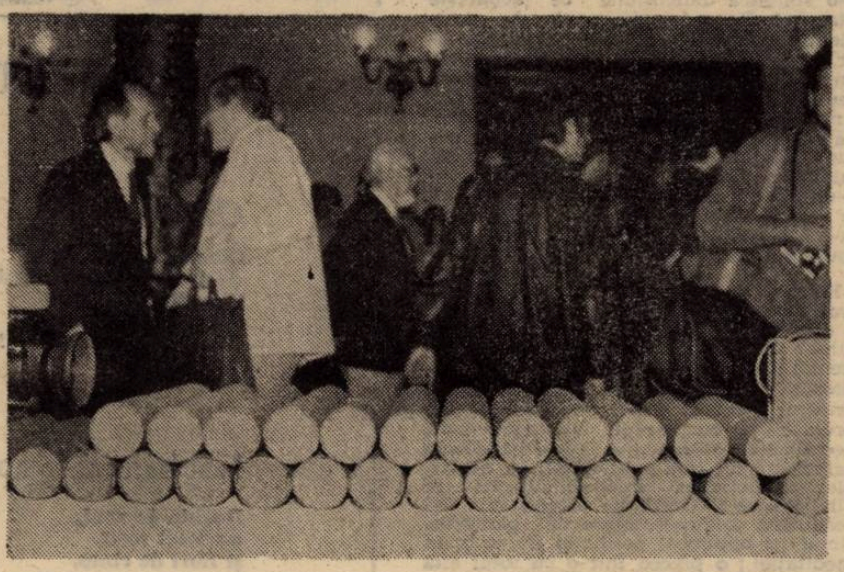

eseu

A gîndi ființa

A ști că nu știr (destul — sau esențialul) înseamnă a descoperi Zeul în toate și prin toate ; a mă identifica implicit cu Zeul care coboară-n mine în același timp în care eu însumi înaintez în adîncu-i. Toate noțiunile, toate obiectele, lumii — lumea însăși capătă o altă înfățișare, un alt temei : un alt, nou și revelator sens, un nebănuit scop. Fără îndoială că va trebui să abandonez **știutul** de pînă atunci și să mă cufund în fertila genune care-mi dezvăluie taina tainelor...

M-am desprins, așadar, de convenționala (și comuna) lume și m-am ancorat de noua lume a Zeului. M-am lăsat absorbit de vocea (și adevărul) Daimonului, contestînd ceea ce **știam** (sau ceea ce-mi **părea** că știu) pînă-n clipa acestui eveniment. A filosofa înseamnă, cu alte cuvinte, **a păși „dedesubt", înainte și „înaintea".** Știind că nu știu (nimic despre ceea ce ar trebui să știu), înaintez spre Adîncul-în-dezvăluire : îl caut și, căutîndu-l îl aflu. Cît de departe este, așadar, imobilismul concepției curente (împăcate cu sine în peisajul amorf al unei lumi date) de neliniștea sfîntă a filosofului, atras de glasul pururi chemător al Zeului !

Cetatea l-a condamnat pe Socrate la moarte, dar jertfa-i l-a sădit mai profund în inima Cetății. Filosofii autentici au fost — sînt, și, pentru o vreme probabil îndelungată, vor fi — marginalizați și ignorați, dar spiritul lor nu va înceta să pulseze în inima Cetății, căutînd s-o deștepte din „somnul rațiunii" care a născut — și naște, o vedem prea bine — monștri. Între acea **Weltanschauung** a omului de rînd și viziunea deschisă a filosofului prăpastia e numai aparentă. Filosoful defrișează un drum pe care cetățeanul Atenei l-a adulmecat, desigur, chiar atunci cînd l-a condamnat pe Socrate la moarte, cu siguranță însă atunci cînd l-a regretat și a învățat să-l iubească. Căci temnițele sufocă. Închisoarea cunoașterii comune strivește ființa vie a cunoașterii înseși. Iar filosoful sfarmă lacătele porților ferecate și luminează drumul : conduce omenirea spre împărăția Zeului. Mai mult, îi explorează împărăția...

De fapt ce înseamnă mai adînc, faptul că **știu că nu știu** (esențialul) ? Desprinderea de limitele cunoașterii comune și intrarea în imperiul Zeului — Cel care este cu adevărat pretutindeni și **dintotdeauna**, cel care **este**, așadar, dincolo de oricare hotar : **Ființa însăși.** Dincolo de orice scop imediat, dincolo de orice lucru sau fenomen, dincolo de orice „exactitate" — dar în adîncul oricărui scop, lucru sau fenomen, înlăuntrul făpturii noastre și-a oricărei noțiuni exacte — sălășluiește Ființa; Ceea-ce-este; Ceea-ce-ființează : **tò on**, dar și, în aceeași măsură, **tò einai** (cum spunea, în **Metafizica**, Aristotel). A mă îndrepta asupra Zeului — asupra Ființei — a-i explora interioritatea a mă dărui esenței Sale pentru a o urmări imediat în vastitatea unui orizont ce **durează numai întrucît se deschide**, nu înseamnă oare a mă desprinde efectiv de lume — și de oameni — spre a mă dărui unei goale abstracțiuni, a exulta în spasmul unei revelații artificiale ?

Să cercetăm cu atenție : a mă întoarce asupra Zeului — asupra Ființei —, a o gîndi, intensificîndu-mi întreaga energie sufletească și sublimînd-o în izbăvitorul moment presupune, desigur, **desprinderea**; nu desprinderea de **conținutul** adînc al lumii (și al meu, însumi), ci de limita ce mă desparte de lume. **De-limitarea de propria-mi limită** (și de limita dichotomiei subiect-obiect) mă **proiectează** într-o sintetică dimensiune ce **depășește integrînd.** Des-mărginindu-mă de limitele trupești, psiho-sociale, de timpul istoric chiar, mă aliniez văzduhului dens, purificator, simțindu-i vîlvătaia. A gîndi Zeul — sau Ființa — înseamnă, așadar, a mă lăsa absorbit de genunea vie, fremătătoare, în extazul unificator ce cunună Spiritul însuși, a mă elibera, finalmente, de orice limită, înaintînd într-un spațiu ce se deschide pe măsură ce ochiul rațiunii înaintează spre adîncu-i, iar timpul se varsă în mereu mai nou Originar.

Reprezintă oare acest moment o evadare ? O ignorare deliberată a sufletescului, a dimensiunii trupești „reale", a politicului ? Pusă astfel, întrebarea e fundamental greșită. Meditația — și revelația — filosofică punctează sfîrșitul ultim al oricărui efort al cunoașterii, scopul suprem ce-și conține și își transcende, deopotrivă, obiectul. A pune problema psihologicului (sau politicului) pe același plan cu acțiunea întensei adînciri în Sinele care-și dezvăluie splendoarea înseamnă a confunda, regretabil, planurile. Actul (și opțiunea) politic(ă) nu se opun meditației ; o preced într-o cu totul altă dimensiune, reală și adevărată.

Numai că cel puțin la fel de real și de adevărat este și ținutul absolut spre care înaintez. Să o spunem răspicat, repetînd vorbele lui Platon. Orizontul transcendental este la fel de real și de adevărat ca realitatea **concretă** a lumii. Mai mult, din noua perspectivă ontologică, el **reprezintă adevărul suprem și realitatea supremă.** A gîndi Ființa nu înseamnă, subliniem, a pluti în abstracțiuni gratuite, dincolo de o lume ce s-ar cere pusă în adevărata-i măsură politico-socială. Una este a participa activ la viața cetății și a pune-n ordine ceea ce e strîmb, nedrept, apăsător, cu totul altceva este a te retrage în singurătatea bogată a meditației, acționînd esențial prin gîndire — **ca gîndire.** De fapt, **a gîndi Ființa** și a mă abandona acestui eveniment înseamnă a mă dărui — împreună cu toți cei capabili de a mă însoți în ispititoarea aventură — unei lumi noi și înnoitoare, dimensiunii transcendentale autonome, lume ce transfigurează din temelie legile lumilor subiacente ei.

În fond, eu însumi mă pot defini ca eu numai în măsura-n care, detașîndu-mă de sinele propriei mele entități, mă eliberez — integrîndu-mă — orizontului sintetic al Ființei. Numai din miezul acestui imperiu mă pot sesiza cu adevărat, după ce m-am distanțat de sinele-mi inconștient și m-am întors asupră-mi, din benefica depărtare. Dar mă întorc în final asupră-mi sesizîndu-mă, și mă transpun necesarmente în condiția polară subiect-obiect. Astfel ia naștere fenomenul comun al conștiinței de sine, definitoriu pentru **homo sapiens.** A fi conștient de mine însumi presupune, deci, pe de o parte atingerea zării transcendentale (după ce m-am distanțat de propria-mi entitate), pe de alta părăsirea acestui fundamental reper și întoarcerea la mine însumi, cu certitudinea clară că eu sînt cel care sînt și că dincolo de mine există o lume obiectuală. Revelația metafizică survine atunci și numai atunci cînd sinele cufundat în abisul dezvăluitor al Ființei **rămîne în această dimensiune și i se integrează,** ca ființă conștientă (cu inconștient cu tot). Am putea spune că actul meditației transferă întregul orizont al conștiinței (cu inconștientul susținător) în genunea întredeschisă, des-mărginindu-l, anulînd polaritatea subiect-obiect și topindu-l în densa plinătate.

În cursul transcenderii, ochiul înfometat al cunoașterii surprinde, în prima clipă. Vidul (Neființa) și, dacă nu mai are puterea de a-l depăși, rămîne în golul deconcertant, pe care-l va descrie și din străinătatea căruia va rosti (opera unor Camus, Sartre, Cioran o mărturisește cu prisosință). Dar actul transcenderii se încheie, de fapt, numai o dată cu dizolvarea sinelui conștient în genunea Sinelui universal. Prin gîndul, sentimentul, trăirea intensă, fremătătoare a Ființei ce inaugurează noul tărîm ontonom, fiecare subiect se întîlnește efectiv cu celelalte, cu fiecare obiect sau lucru (diferențiat ca lucru în cîmpul conștiinței), cufundarea în Marele Tot fiind o simultană și profundă unificare.

A cunoaște înseamnă, cu alte cuvinte, a mă desprinde, deopotrivă, de obiectul mărginit al cercetării și de propria-mi entitate — de propriul meu sine — pentru a mă abandona Ființei (Supreme). Prin acest act mă voi surprinde cu adevărat, înțelegînd abia acum importanța enigmaticelor cuvinte gravate-n templul de la Delos : **cunoaște-te pe tine însuți.** Căci numai de la înălțimea noii perspective pe care mi-o conferă Zeul mă voi putea zări și înțelege într-adevăr...

Corneliu Mircea

fragmente

Proiecte de reîntoarcere

1. „D.—S.B. : La timpul prezent **— un prezent continuu, nuu ?** — literatura reciclează majoritatea aluziilor pierdute ale domeniului său...". Exact așa începeam un dialog semi-epistolar cu un critic contemporan și chiar mai mult decît atît. Era, cred, în primăvara dinspre iarna lui 1989 și încă mai făceam naveta la Roșiori de Vede, „cité de l'industrialisation prématurée". Ce mîndrie pentru un stagiar să își propună un asemenea schimb de misive fundamentale — de asta nu mă îndoiesc ! — asupra destinului culturii cu singurul om care avea în manuscris singura istorie exhaustivă a literaturii române ! Bineînțeles, ca orice proiect magnific, paninian, dialogul a eșuat curînd din însăși pricina superbiei sale... Rămîn doar aceste două foi de hîrtie înghesuind deopotrivă fantasme și orgolii : „...Cu mult înainte un Leonardo da Vinci exclama : **«Noile frumuseți se nasc din noi sinteze».** Această recuperare, această reintegrare (era, cred, vremea cînd predam elevilor mei rosioreni **Ultima brazdă** de Dragoș Vicol) într-un flux serial — căreia i se asociază, explicativ, fenomenul entropiei — se face, totuși, dintr-o perspectivă sau alta, oricum orientată, implicînd sau chiar parafrazînd un comentariu. Postmodernismul, cred eu, nu este un malaxor gigantic, autodevorîndu-se haotic, ci, mai degrabă, o meta-literatură globală. Și, atunci, istoria literară, meta-literatura tradițională ? S-a pronosticat din nou **amurgul istoriei literare** or, din perspectiva literaturii eseistice, trecerea criticii din meta — în însăși literatura, cu care pare a (se) sfîrși în senzuala indistincție. Imobilismul genurilor și speciilor fiind irevocabil abandonat, vom discuta, cît de curînd, literatura scrisă de fiecare autor în parte, nu critica eseul, proza, poezia, teatrul (... metamorfozelor !) aparținînd, să zicem, unor Nicolae Manolescu, Al. Paleologu, Mircea Nedelciu, Mircea Ivănescu, Marin Sorescu ?".

(Bun. Toate ticurile de tinerețe, colecție mai mult sau mai puțin sprintară a poncifelor și teribilismelor, cărora li se răspundea cu o ironie atît de soră cu seriozitatea că eu chiar o luam în serios. Urmează returul pe **backhand** al criticului :

„Este un aer de déjà vu această tendință a literaturii de azi (iată nu zic modernă, nu zic post-modernă !) spre renovarea federațiilor. Unde oare am întîlnit-o, sau, mai bine, cînd ? Fenomenul e vechi, foarte vechi, probabil că la origini literatura era una, în orice caz grecii, de la care mi se trag toate, chiar dacă (și) prin mijlocirea Romei, obișnuiau să vorbească despre poezia epică, poezia dramatică, poezia lirică, puneau adică punctul pe i (vezi relația poetică — poietică) iar, de ne gîndim bine, sfîșierea în felii a beletristicii e, în bună măsură, rezultatul spiritului de contradicție (contrazicere ?!) al romanității ce s-a înversunat pe antichitatea elină, văzînd că n-o poate scoate la capăt cu patologia sui generis germanică (inclusiv anglo-saxonă !)." **(Trebuie să recunoaș că nici măcar eu nu sînt în stare să scriu dintr-o răsuflare o frază atît de lungă încît să între-n ea întreaga literatură. Sînt consternat...)** „Cît despre critică, mi se pare destul de convingător un N. Frye cînd probează că o critică literară adevărată în ambii termeni nici nu există, sub acest nume ascunzîndu-se diverse perspective asupra literaturii : sociologică, psihologică, filosofică, general estetică — numai literară ba, căci, de-ar fi să fie literară, ar trebui să fie chiar literatură, ceea ce e foarte aproape de ce credem noi **acum.** Dacă am face un sul (poate un S.U.L., adică Statele Unite ale Literaturii) din federațiile (genurile) literare, am obține o bandă a lui Möbius extrem de grăitoare, nu crezi ?" **(Cred.)** „Să revenim însă la chestiunea arzătoare aflată la ordinea zilei și să băgăm de seamă că, la noi cel puțin și, mai ales, în Franța (vezi povestea cu chibritul, Sena și Dîmbovița ! — **n-o știu**), tendința de care vorbim exprimă o nostalgie scriitoricească, deseori întemeiată, a criticii, mai corect a criticilor, care resimt tot mai acut condiția de **surogat-mother** și ar vrea să **nască** propriii și adevărații lor copii. Numai că, pe de o parte, — vorba poetului — nu poate asta cine vrea, iar, pe de alta, folosirea „literaturii" ca limbă oficială în locul „poeziei", „prozei", „dramei" sau „criticii" nu poate evita, oricîte subtilități ar însoți-o căderea în teratologie. Și atunci ?" **(Într-adevăr, o problemă grea. Criticul o rezolvă, însă, curînd)...** „Apoi, dacă vorbim despre «literatura lui X», ce înțelegem, de fapt, prin asta ?" **(Sînt numai ochi și urechi. Eram, adică.)** „Că respectivul scrie ceva care nu mai e nici poezie, nici proză, nici dramă (și nici critică !), dar care are din toate cîte ceva ? Sau că scrie pur și simplu și poezie, și proză și teatru, și critică ? Mi-e teamă că despre a doua situație e vorba, pentru că prima ar fi fără acoperire în dovezi. Iar dacă e vorba de a doua situație, de ce să vedem în ea o marcă a timpului nostru cînd, în realitate, ea reprezintă o tendință tradițională a scriitorului român spre totalitate sau completitudine, de la Eminescu încoace, și chiar înainte de el, marii noștri scriitori (și chiar mai mărunți) afirmîndu-se ca autori de toate genurile, care va să zică de **literatură". Caz clasic de „traducere". Și-o iartă și de data asta ? (Ochi și urechi.)** „Ar fi deci să ne întrebăm de nu cumva, plasat în spațiul literelor românești de azi, «post-modernismul» e o formă fără fond, și, dacă gîndim că nu e (dar, mai întîi, să găsim !) să vedem care îi e «fondul» real, nu însă privindu-l cu ochii lui Ihab Hassan sau ai lui Lyotard, care erau atîntiți spre o cu totul altă realitate, ci cu ochii noștri fixați asupra realității literaturii / culturii române. Este exact ceea ce nu s-a făcut în zgomotoasa și adesea puerila discuție / controversă de mai an pe tema respectivă" **(Vezi Caiete Critice)** „Tradiționala înapetență a scriitorului și criticului nostru pentru teorie e ilustrată deprimant de convingător și de faptul că ne place la nebunie să colportăm teoriile altora (căci avem o bună memorie și o receptivitate aleasă) în loc să emitem noi un punct de vedere teoretic, dacă nu chiar o teorie. Cei care totuși o fac (vezi cazul, mai vechi, al lui M. Dragomirescu și cel, mai recent, al lui A. Marino) sînt priviți cu o nu știu ce bazată condescendență ironică, mai păgubitoare decît neînțelegerea."

2. Transcriu acum o sesizare pe adresa Sfatului Popular al Raionului Cislău (Secțiunea Sănătate) și dată spre rezolvare tovarășului Boerescu (tatăl meu) pe data de 9 februarie 1956 : „Tov. Doctor. Subsemnații Atena I. Necula și Popescu Ghe. Marica din Com. Calvini sat Biscenii de Sus Rai. Cislău Regiunea Ploiești Vin în fața D-tră cu prezenta reclamațiune pentru următorul motiv / Locuitorul Petre De. Popescu tot din această comună și vecin cu noi în ulterior timp de cîteva zile **a binevoit să a construit un closet** drept este că pe proprietatea sa însă după cum vine gardu în răzoru între noi la un cot cu acel closet care vine în fața caselor noastre fiind ambele case în același curte la o depărtare de fața casei circa 5—6 metri / Susnumitul a făcut acest lucru nu pentru că nu a avut unde săl facă dar **pentru ami face mie o neplăcere foarte neomenească** / Totodată mai arăt că în casele noastre există doi copii mici sub 7 ani care unul a fost bolnav de Poliomenită (paralizie ifantilă) și unul de Brohipleomonară /. Pentru cele arătate mai sus rog să binevoiți a face cercetare la fața locului și ai pune în vedere **pentru a distruge acel closet care ne face imposibilitate de a putea sta vreodată cu ușa casei deschisă sau fereastra** care ambele case sînt exact față în față cu closetul și acest closet nu are încă o construcție ermetică ci este ceva numai ceva în chip de ris pentru a face rău caselor noastre cînd îl construia iam propus să nu îl construiască în acel loc în schimb am fost insultată. / Trăiască Lupta pentru **Pace !".**

3. În ziua în care nu-mi voi aminti aceste lucruri, probabil voi muri.

Dan-Silviu Boerescu

anca armaș

Cine...

Cine-ți aude lacrima
de primul zbor al luminii ?
Cine-ți aude risul,
cine cîntă cu tine,
iubire, cald descintec ?

Rochia de voal

Rochia de voal,
cu maci roșii,
și flori de cîmp,
acea rochie de voal,
n-a uitat încă,
balul de-o clipă,
frumoasa rochie de voal...

Ploaie de stele

Cad stele-acum,
Visele mele,
Aduc pe drum,
Ploaie de stele...

Drumul e plin,
Din nou, cu ele,
Ceru-i senin —
Ploaie de stele...

Bezna

Umblă încet ;
mi-am lăsat aici un vis,
dincoace, o speranță...
și bezna aceasta,
îngrozitoare...
Umblă încet !

Unde-s doi, puterea crește

Se înmulțesc tot mai mult expozițiile de grup, forme post-revoluționare ale cooperației artistice, dar care au drept scop nu o chestiune de palmares, ci una de atragere a privitorului în cercul potențialilor colecționari. Adică, o schimbare de optică, de la idilicul „consumator de artă" al erei perfecțiunii deja atinse, la consumatorul propriu-zis de obiecte de artă. Consumatorul sărăciei socialiste multilateral dezvoltate era un puritan înrestrat cu un fel de polonic uriaș și invizibil, totodată, cu care obișnuia să pătrundă în saloanele festinurilor artistice (de tot felul) și să înfulece cu

nesaț bucatele ce-i erau servite cu o patriotică și dezinteresată generozitate — artistică, se înțelege !

Rarii cumpărători, care treceau pragul expozițiilor, dar, mai ales, al atelierelor de creație, erau, totuși, tot cei cu bani, care mai puteau agonisi prin simplul capriciu al profesiei, funcției sau poziției lor sociale. Așa s-a făcut de au ajuns, încet-încet, colecționari cu oarecare notorietate activiști de partid și de stat (unii de rang înalt), ofițeri de securitate, mai cu seamă dintre cei cu atribuții în exterior (deh, vedeau lumea !), medici, profesori, anumite categorii de negustori și, mai recent, adică de prin anii '80 bișnițarii, care prin intermediari (Brokers), aflașera în artă un mod de a-și spăla banii.

Multe lucruri nu s-au schimbat nici acum. Diferența este că afaceri de acest gen se fac la vedere, comerțul cu artă tinde să capete o piață organizată, au apărut chiar mari shop-uri de artă și de antichități veritabile, ca să nu mai vorbim de micile „mafii" de tip sindical, care își dispută segmentul de piață ce-l avem.

Cei necuprinși, încă, de acest prim val restructurant, încearcă să se descurce pe speze proprii, în spațiile consacrate (ale U.A.P.), dar înfrățindu-se tovărășește pentru a trece puntea suspinelor — financiare și materiale, de bună seamă. Reușita în materie este discutabilă, dar trebuie reținut un amănunt deloc nesemnificativ : pînă a-

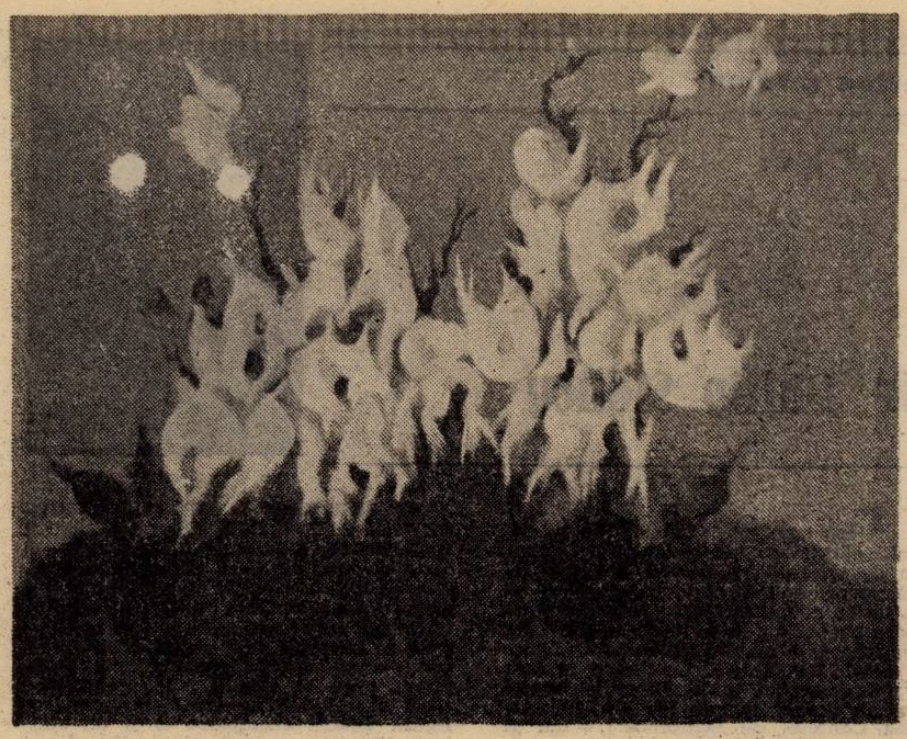

Gheorghe Constantin

cum am asistat la vreo șase sau șapte asemenea expoziții, în care oferta artistică era și una comercială imediat negociabilă ; dar în absolut toate calitatea prestației artistice a fost de cea mai bună factură. Cea de la „Simeza" din primele zile ale acestei luni nu s-a dezmințit. 12 artiști au expus pictură și arte decorative — sticlă, vitraliu, compoziții vitrate, ceramică și bijuterii. Nume cu rezonanță printre semnatarii afișului, ce ar fi putut oricînd obține cu succes o sală întreagă pentru o personală, cum sînt Costel Badea, Ștefan Pelmuș, Augustin Costinescu, Marian Nacu... Dar susținerea cauzei, ce-și propune schimbarea unei mentalități „galeristice" la români, pare a fi mai presus decît orgoliile individuale. Cei ce expun acum într-o ambianță de ei înșiși creată și cu inspirată încărcătură estetică și emoțională, fără a diminua cu nimic ceea ce fiecare artist reprezintă în colțul său de simeză ca individualitate creatoare, realizează un spațiu rezonant, de sinceră comunicare pe calea unui limbaj artistic matur exprimat, fără afectări sau concesii făcute bunului gust. Fiecare dintre ei ar merita cîte o caracterizare, dar expoziția avînd un cu totul alt caracter, decît cel al reconfirmării sau demonstrării virtuților artistice de excepție (evident !), se definește azi prin ceea ce ne oferă ca întreg : o captivantă incursiune în vitrina de împliniri de dată mai recentă ale acestor artiști, care se dezvăluie publicului amator de artă cu lucrări ce pot oricînd face obiectul unei investiții sigure, la prețuri deloc jenante (totuși, se cunoaște, piața de artă de la noi este printre cele mai ieftine din Europa) decît poate pentru buzunarele mereu hămesite ale artiștilor, care abia de prididesc să-și acopere cheltuielile de regie și materiale, taxînd prea puțin propriul lor efort creativ, conceptia, unicitatea gestului lor artistic. Dar, asta este altă poveste. Pînă una-alta, ideea se reține, în așteptarea confirmărilor pe care le vor face, sperăm, cei care, de la un timp, nu mai sînt chiar așa de săraci !

Corneliu Antim

Săptămîna internațională a muzicii noi (II)

Pe neașteptate să particip la toate manifestările „Săptămînii...", îmi îngădui să mă opresc puțin asupra a două momente care mi-au reținut în mod special atenția. Recitalul de lieduri al mezzosopranei Steliana Calos a beneficiat din păcate de un public la fel de „esențializat" ca și amintitul gen. Ales, dar puțin. Spun din păcate, pentru că vocea solistei, poate cea mai expresivă și mai inițiată în fenomenul contemporan, a creat cîteva „secvențe", aș spune, antologice. „Lirica" a fost și ea strălucit reprezentată. Texte de Blaga și Radu Stanca, Kierkegaard, Hölderlin și Traki, Eminescu și Pater emon din Evanghelia după Matei Dacă liedurile lui Rob du Bois au aparținut zonei mai „reci", expresionist-dodecafonice, deci, implicit, modernismului, cele ale compozitorilor români s-au apropiat mai mult de sensibilitatea contemporană. De la repetitivismul simplu și foarte vibrant al **Monediei** de Felicia Donceanu, pînă la straniu-ritualica **Eu cred** de Carmen Cârneci, de la ecouri dintr-un Jora puțin „îndulcit" (la Remus Georgescu), la rafinamentul sensibil și lirismul dens al Liviei Teodorescu, recitalul Stelianei Calos (excelent acompaniată de pianistul și compozitorul Mihai Vîrtosu) a demonstrat nu numai capacitatea solistei de-a parcurge inteligent și profund ample zone stilistice, ci și disponibilitățile speciale, aș zice, ale compozitorilor noștri pentru genul sublimat, „total" al liedului.

Într-o formă ușor și fericit „reorchestrată", **Noapte de mai**, în chiar interpretarea autorului — Cristian Alexandru Petrescu, a fost, de asemenea, un moment de „rezistență" al serii. Într-o partitură dificilă vocal și intonațional, compozitorul a știut să creeze o lume extrem de bogată în sugestii, un fel de macrocosmos în care materia și cuvîntul se amestecă într-un unic și nobil metal. **Aurora boreală** de Șerban Nichifor (în interpretarea experimentatului tenor Vladimir Deveselu — la pian Octavian Rădoi), nelipsită de bune secțiuni vocale, atestă aceeași preocupare a autorului pentru un polistilism practicat îndeosebi de compozitori americani. Evidența „atomizare" a vieții contemporane ar putea justifica în plan teoretic astfel de căutări, acest tip de „democratizare" a muzicii duce însă în plan estetic, nu o dată, spre zonele kitsch-ului „post-modern".

Centrul de greutate al „Săptămînii muzicii noi" a fost plasat în finalul ei, cuprinzînd trei piese orchestrale de Iannis Xenakis. Deși se revendică, prin titluri și motto-uri programatice de la vechea lume greacă, Kyanya, Ais și Nekuia par mai apropiate însă de metafizica spiritului germanic. În Kyanya, o magmă puternic disonantă, cu densități continue, apăsătoare, se simte o „bună geometrie" ce structurează masa aparent amorfă a orchestrei. O materie grea, telurică, imense clustere mișcate constituie, în fapt, amprenta întregului program. Ais, axată pe tematica morții, cu vagi luminări diatonice și-o partitură solistică de nuanță evasi-expresionistă (leitmotivul ei este țipătul înfricoșat al lui Munch), pare mai apropiată de zone abstipale. În sfîrșit, Nekuia, înrudită tematic cu Ais și scrisă cam în aceeași perioadă ('82), aduce suprafețe mai suple, unisonuri plasate într-un timp straniu de polifonizări punctualist-continue.

Códa Săptămînii s-a consumat însă în fosta Casă Enescu, unde compozitorul Pascal Bentoiu i-a înmînat brăileanului, prin naștere, Xenakis, diploma de membru de onoare al Uniunii compozitorilor din România.

Concluziile, dacă ar fi să desprindem, pentru rotunjirea textului, una, ar fi aceea simplă că amploarea și succesul cert al manifestării obligă desigur la o continuare și o sprijinire a sa ritmică, fără hiatusuri. Să sperăm că acolo sus, cineva ne mai iubește. Deși semne mai consistente nu prea sînt.

Valentin Petculescu

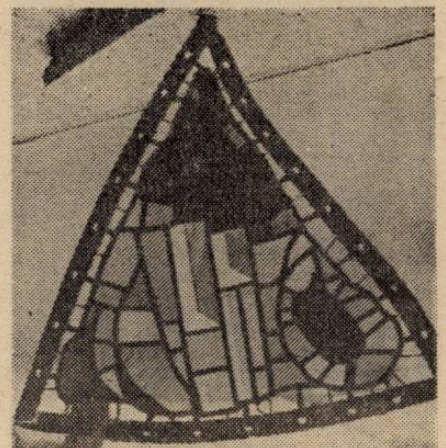

Crainici și rezerviști (III)

Asadar, unii crainici s-au ascuns — vremelnic ! — pe la diverse departamente, în spatele camerelor de luat vederea, pregătiți oricînd să iasă în față, dacă patria lui Răzvan o cere și rețeaua e liberă, alții apar cu intermitențe, să știe tot telespectatorul că nu mor caii cînd vor ciinii, iar cei care se sacrifică (din vechea gardă) au devenit caii de bătaie ai gazetarilor. Condiția asta le-a stimulat o anume imunitate, fiindcă orice îi atinge nu-i afectează. Emanuel Valeriu e exemplul cel mai strălucit, fără a fi vreodată strălucitor. Oricîte săgeți s-ar îndrepta spre el, omul, rămas vreme îndelungată la poarta „Europei libere", dar pătruns cu elan în studiourile televiziunii, continuă să ne fericească și azi cu figura sa respinsă la export, știind, de altfel, după cum ni se spovedește uneori, cîte parale face. Poate tocmai de aceea și-a însușit bine spunerea Lăpușneanului : ne vrea cu orice preț și nu scapă nici un prilej să-și împingă dascălii în față, iar pe stăpîni îi amenință doar cu lingușeli. Ține neapărat să vedem noi că nu-i singur pe lume, neocrotit, iar deasupra, în locul unei stele, stă fixată o cucuvea. Această pasăre sacră l-a și influențat să apară pe micul ecran, mai des, la ore mici, cînd copiii dorm — deci nici un pericol ! — iar cei cu insomnii nu se mai sperie, după ce au văzut — și și-au imaginat ! — atîtea la viața lor. Poate tot din cauza figurii sale încîntătoare — ca o piatră de moară măcinînd în gol — se arată tot mai rar Mircea Hamza, omul de casă al „României Mari". Tentativele unora de a-l păstra la naftalină pe acest crainic ofensiv în dreapta pentru a-și ocroti stînga — de unde și nenumăratele sale stîngăcii, ca să nu le spunem gafe — s-au soldat, ca și în cazul lui Valeriu, cu eșecuri, fiindcă maiorul de ieri și-a păstrat și-acum stelele în cel mai înalt grad. Or, în cazul lui, ce rost mai are profesionalismul ? Cadru autentic de rezervă, nu este niciodată rezervat cînd încearcă să ne demonstreze capacitatea sa de selecție și puterea partizanală. Din cauza asaltului dat limbii române i s-a ondulat nu numai părul, ci și limbajul. Inovațiile sale în pronunție sînt imbecile. **Trei** devine **trai**, probabil după nivelul său de îndestulare (lingvistică) ce are aceeași sonoritate ca și o bandă de magnetofon în stergere. Ori de cîte ori televiziunea vrea să compromită o manifestare îl trimite la fața locului pe acest brav minuitor de arme. Cu el merge la sigur. Nimic nu-l complexează dar nici nu-l trezește. Doar, uneori, prezența Donei Tudor, cînd această ține să se măsoare cu el, fie în vreo campanie electorală, fie pe vreun cîntar în Cișmigiu. Această ființă angelică pare să fie pregătită special pentru a corupe electoratul, căci cum am putea explica absența acesteia pe micul ecran perioade mai lungi de timp ? O dorim mai des, chiar și la ore mici, fiindcă în cele edulcorate stă de veghe Smaranda Jelescu și ea defilînd sub stindard roșu, ca Ilie Ciurescu, Felicia Melescanu sau Cristiana Bota.

Reapărut cu timiditate tot pe la ore întunecate, Costin Buzdugan înregistrează acum o frecvență pe unde magnetice ca și căderile de tensiune pe o rețea supraîncărcată. Arbitru între partide și politicieni, dedușca Buzdugan își acompaniază cuvintele cu clătinări ale capului și spasme ale trunchiului, sugerînd telespectatorului că a intrat în priză fără să-i cunoască acesteia legăturile intime. Întrebările sale vin din secolul nouăsprezece iar comentariile se plasează cu două veacuri mai în urmă. Probabil e păstrat la vedere nu numai pentru a putea vorbi de lipsa harului și a stilului, ci și pentru a ni se demonstra că dacă ai rezerviști de vocație nu trebuie să le oferi o pensie onorabilă, ci să le oferi o nouă șansă de a mai stîrni hazul telespetcatorilor, mult prea încrîncenați după vizitele de lucru ale prăsitorului de cucuvele, triluind de mult pe la tot felul de case pustii.

Marius Tupan

Sir Philip Sidney

Reprezentant strălucit al spiritului „cărturăresc și cavaleresc", cum plin de venerație îl numea Spenser, ființă „neprihănită", în viziunea lui Shelley, autor al unora dintre cele mai frumoase sonete din literatura engleză, cum scria, după o matură chibzuință, Charles Lamb, izvoditor al unei cărți în care se pot descoperi toate direcțiile ulterioare ale prozei engleze (V. Woolf : „Arcadia Contesei de Pembroke"), dar și unchi al lui William Herbert, Conte de Pembroke, în care unii cercetători cred a fi descoperit pe misteriosul „tînăr blond" din nu mai puțin fascinantele sonete shakespeariene, Sir Philip Sidney a fost și a rămas una din figurile cele mai luminoase ale Renașterii engleze, un nobil paragon al epocii elisabetane. Numeroasele scrieri contemporane ce i-au deplins cu lacrimi grele sfîrșitul timpuriu laolaltă cu legendele ce s-au țesut în jurul ființei sale n-au făcut decît să confere și mai multă strălucire superbei tapiserii a operei iar timpul a așternut treptat, treptat asupra portretului său o aleasă patină, învăluindu-l în inevitabile umbre dar și nebănuite frumusețî. Astăzi, la mai bine de 400 de ani de la stingerea din viață a marelui poet, exegeza sidneyană se înfățișează bogată și rodnică. Și totuși lipsea acea biografie literară amplă, capabilă a oferi o imagine totală a ilustrului personaj, înlăturînd umbrele trecutului și aducîndu-l în lumea noastră cu toată somptuoasa și seducătoarea frumusețe a universului său. Această complexă sarcină și-a asumat-o KATHERINE DUNCAN-JONES*, distinsă reprezentantă a universitarilor oxfordieni, istoric literar și filolog a cărei competență în domeniu este demonstrată nu numai de studiile pe marginea poetului preferat ci și de editarea prozei și versului lui Philip Sidney, precum și de munca plină de răspundere pe care o implică editarea textelor sonetului shakespearian. „SIR PHILIP SIDNEY — POET CURTEAN" („SIR PHILIP SIDNEY — COURTIER POET", HAMISH HAMILTON, LONDON, 1991) este o carte de erudiție pură și învăluitor farmec cărturăresc. Ea reînvie cu acribia și grația specialistului o viață de excepție, reușind a surprinde acele momente esențiale în evoluția unei personalități, care, printr-o neobișnuită contribuție a destinului, avea să devină în frămîntatul secol al lui Shakespeare, nu numai o figură umană exemplară ci și un strălucit literat, precursor al marilor direcții ale literaturii engleze. Unul din meritele de căpătîi ale acestui compact volum ni se pare a fi talentul cu care autoarea reușește a sugera cum opera se naște din imprejurările tainice ale vieții. Și este o experiență rară să poți urmări pe parcursul unei existențe modul în care circumstanțe unice au generat și modelat universul imaginar al unui artist de excepție. O copilărie senină, vegheată de numeroase mătuși care, asemenea unor zîne bune, l-au ocrotit, insuflîndu-i dragostea de carte și patima spiritului cărturăresc, anii de școală petrecuți la Oxford, unde Philip Sidney avea să-și asimileze o solidă cultură umanistă, în fine, o adolescență ce i-a oferit un lung turneu european, prilej de contact nemijlocit cu mai toate spiritele reprezentative ale epocii — scriitori, artiști, umaniști, editori, savanți și oameni de stat — prind viață din paginile cărții. Apoi anii petrecuți în preajma reginei Elisabeta, cu experiența nu rare ori traumatizantă și umilitoare a curteanului. Se cuvine precizat aici că existența lui Philip Sidney a fost marcată de o semnificativă contradicție. A aspirat mereu la dregătorii și titluri nobiliare, dornic în același timp să stea cît mai departe de această lume și să se poată refugia în spațiul securizant al gîndurilor și artei sale. Și poate tocmai aici se ascunde marea tensiune lăuntrică a vieții lui Sidney. Căci aspirant la soarta labilă a curteanului, autorul tratatului „Întru apărarea poeziei" nu s-a simțit cu adevărat în largul său decît atunci cînd, părăsind tumultul acestei pestrițe și nesățioase faune, s-a așezat la masa de lucru și, înconjurat de tomurile sale (a căror frumusețe a celebrat-o într-un sonet) s-a lăsat în voia reveriei, abandonîndu-se îndeletnicirii scrisului. Regina Elisabeta însăși, vestita „Regină Fecioară", a avut o atitudine ambiguă față de acest merituos supus al său. L-a simpatizat și prețuit, dovadă tristețea sinceră ce a copleșit-o la dispariția lui, dar l-a ținut veșnic la distanță, străduindu-se, programatic parcă, să-i refuze orice dregătorie ce l-ar fi putut implica în treburile statului. L-a numit paharnicul ei, l-a folosit în delicate misiuni diplomatice (slujindu-se de faima pe care tînărul și-o cîștigase atît în cercurile umaniste cît și în lumea monarhilor europeni), i-a încredințat răspunderi militare în Țările de Jos, dar atît și nimic mai mult. Poate că în această atitudine se ascunde și calculul unui monarh abil care, un destoinic umanist el însuși, a știut care sînt armele cu care poate lupta mai bine umanistul. Și apoi, KATHERINE DUNCAN-JONES reușește a demonstra, în pofida unei tradiții idealizante, că Philip Sidney a fost, de fapt, o ființă nu lipsită de aroganță, un impulsiv și un pătimaș, care, adeș își ieșea din fire — ceea ce nu era tocmai potrivit pentru un slujitor al coroanei. Fără a demitiza cîtuși mai degrabă din dorința de adevăr și rigoare autoarea face niște precizări în legătură cu Philip Sidney, care, deși evidente, au fost sistematic trecute cu vederea de către istoricii literari. Departe de a fi fost un individ de o abstractă perfecțiune, poetul nu a reprezentat nici pe departe o întruchipare a frumuseții ideale, așa cum tradiția dorea să-l consacre. După mărturisirile lui Ben Jonson (în care se ascunde, poate, și o umbră de pizmă), creatorul lui Astrophil a avut o față prelungă și ascuțită, tenul congestionat și chipul ciupit de vărsat. Sînt amănunte care însă nu știrbesc cu nimic farmecul acestui personaj (la cultura sa extraordinară se adăuga și un unic farmec personal — un soi de charismă — care, fără îndoială, îi subjuga pe contemporani) care din portretele de epocă (a fost pictat și de Veronese) ne privește falnic, înfățișînd privitorului un chip de o nobilă și spiritualizată frumusețe. De altfel, Philip Sidney a fost și un mare generos. Autoarea evocă numeroase ocazii cînd această aleasă trăsătură de caracter și-a pus pecetea asupra întregii sale ființe. Apoi, tînărul arogant și impulsiv suferea de boala secolului, de acea melancolie ce ades punea stăpînire pe el, înnegurîndu-i existența. Contribuții importante aduce KATHERINE DUNCAN-JONES nu numai în legătură cu personalitatea umană a artistului ci și cu opera sa. Relevante sînt paginile consacrate celor două versiuni ale romanului „Arcadia" (avînd ca sursă de inspirație romanul pastoral al lui Sannazaro) în care analiza problematicii și imagisticii este deosebit de valoroasă. Se dovedește aici că, deși iubitor al recluziunii, Philip Sidney nu a fost un artist al turnului de fildeș. Preocupată mereu de îngemănarea dintre operă și existență, KATHERINE DUNCAN-JONES reușește o prezentare foarte originală a ciclului de sonete „Astrophil și Stella". Dacă tradiția literară vedea în acest ciclu, de regulă, o transcriere aproape fidelă a unui episod biografic, autoarea, făcînd corecturile logice de rigoare, dovedește că ne aflăm în fața unei ficțiuni căci, în spiritul doctrinei literare specifice Renașterii engleze, ciclul este o plăsmuire ce reușește, numai grație măiestriei lui Philip Sidney, să dea iluzia autenticității. În realitate, aceste complexe sonete, în care Philip Sidney se dovedește deopotrivă artist și poet (și în care conflictul cu petrarchismul este evident, într-un mediu literar care s-a slujit de creația lui Petrarca, văzînd în ea un model infailibil), par a fi fost scrise nu pentru a relata povestea de dragoste secretă cu Penelope Rich ci pentru a satisface apetențele poetice ale acestei reputate protectoare a literaților din epocă. Sonetele îi prilejuiesc, totodată, autoarei fine disocieri pe marginea psihologiei și eroticii sidneyene. În fine, cartea lui KATHERINE DUNCAN-JONES se citește și ca un roman de epocă. Descoperim în paginile sale amănunte inedite, pline de culoare, despre obiceiuri și moravuri, descrieri de somptuoase festinuri, turniruri sau daruri oferite reginei de anul nou — cărora li se descifrează sensurile simbolice. Autoarea are simțul fabulosului. Ne înfățișează eresuri și legende. În timpul unui cutremur, cum nu s-a mai pomenit la Londra, clopotele bat singure, lumea iese pe stradă așa cum se afla în acele clipe și asupra întregului oraș se instalează o atmosferă stranie. O documentare riguroasă, bogată și pasionată conferă cărții densitate, un colorit și o forță de pătrundere aparte. Este de remarcat că noianul de documente cercetate, vechile tomuri de pe care se șterge colbul, nu dau nici o clipă cititorului senzația de fastidios. KATHERINE DUNCAN-JONES are meritul, virtuți de artist am zice chiar, de a transfigura totul. În timpul acestui periplu prin lumea severă a documentului ai ades sentimentul că străbați un cring mirific în care auzul îți este mîngîiat de foșnetul blînd al frunzelor și te învăluie mireasma florilor. În această carte ni se revelează imaginea adevărată, palpitînd de viață a unui mare artist. Și ceea ce este foarte important, închizînd ultima pagină a acestei biografii literare dedicate lui Philip Sidney, ești cuprins de dorința nestăvilită de a-i reciti cărțile.

Virgil Lefter

*) KATHERINE DUNCAN-JONES: „SIR PHILIP SIDNEY-COURTIER POET", HAMISH HAMILTON, LONDON, 1991.

CARSON MC CULLERS:

Singurătatea, o maladie americană

Acest oraș, New York-ul — ia gîndiți-vă cîți oameni ne aflăm în el, opt milioane cu totul. Un prieten de-al meu englez, cînd a fost întrebat de ce locuia în New York City, a răspuns că îi place la noi fiindcă poate să fie tare singur. Dar, pe cînd prietenul meu rîvnea să fie singur, însingurarea multor americani care trăiesc în marile orașe este un lucru involuntar și înfricoșător. S-a spus că singurătatea este marea maladie americană. Care este natura singurătății ? Ar părea un aspect esențial, dacă ar fi o căutare a identității.

Pentru cel care contemplă desfășurarea vieții ființelor din jurul lor, pentru filosoful amator, din complexa țesătură de ricoșeuri a dorințelor și detestărilor noastre, nici un motiv nu pare mai puternic sau mai durabil decît dorința individului de a-și revendica identitatea și de a se simți integrat, aparținînd unei comunități. Din pruncie pînă la moarte, făptura omenească este obsedată de aceste motive duale. În cursul primelor săptămîni de viață această nevoie de identitate dobîndește o stringență la fel de intensă ca și nevoia de lapte. Pruncul întinde mînuța după degetele de la picioare, apoi explorează zăbrelele leagănului său ; iară și iară compară deosebirea dintre propriul său corp și obiectele din jurul lui, și în ochii încă nesiguri în descoperirea lumii răsare o minunare veche de cînd specia.

Căpătarea conștiinței propriului său eu este prima problemă abstractă pe care o rezolvă ființa omenească. Într-adevăr, această conștiință de sine ne depărtează de biologic și ne ridică deasupra animalelor inferioare. Această primitivă luare de conștiință, de cucerire rudimentară a identității, se dezvoltă constant, se accentuează treptat de-a lungul tuturor anilor existenței noastre. Poate că maturitatea nu înseamnă altceva decît, pur și simplu, istoria acestor mutații, care îi dezvăluie individului relația dintre el însuși și lumea în care se află.

După prima stabilire, a identității, se naște nevoia imperativă de a pierde acest sentiment, nou găsit, de separare, și de a aparține, de a face parte din ceva cu adevărat vast și mult mai puternic decît debilul, singuraticul eu. Sentimentul izolării morale este insuportabil pentru noi.

În romanul meu **Participantă la nuntă** apărut în românește sub titlul **Vara verde**, (n. tr) drăgălașa fată în vîrstă de doisprezece ani, Frankie Addams, dă glas acestei universale necesități : „Necazul cu mine este că de multă vreme am fost doar o persoană EU. Toți oamenii fac parte dintr-un NOI, afară de mine. Dacă nu aparții unui NOI, asta te face să te simți prea însingurat".

Dragostea este o punte care duce de la sentimentul de a fi EU către NOI, și în dragostea personală se ascunde un paradox. Iubirea pentru alt individ deschide o nouă relație între personalitate și lume. Îndrăgostitul are o nouă rezonanță față de natură și poate chiar să scrie poezii. Iubirea este afirmare ; ea motivează răspunsurile date prin **da** și sentimentul unei comunicări mai extinse. Iubirea alungă teama și, în securitatea creată de această stare de îngemănare găsim mulțumire, curaj. Nu ne mai temem de obsedantele întrebări, vechi de cînd lumea : „Cine sînt EU ?" „De ce sînt EU ?". „Încotro mă îndrept ?" — și, de vreme ce ne-am descotorosit de teamă, putem fi cinstiți și caritabili.

Căci frica este principala obîrșie a răului. Iar cînd se ivește întrebarea : „Cine sînt EU ?" și nu i se dă un răspuns, atunci frica și frustrarea proiectează asupra lumii o viziune negativă. Sufletul înspăimîntat poate să răspundă doar : „Deoarece nu înțeleg (Cine sînt EU), știu doar că **nu** sînt". Corolarul acestei incertitudini emoționale îl constituie snobismul, intoleranța și ura de rasă. Individul xenofob poate doar să respingă și să distrugă. În timp ce națiunea xenofobă, în mod inevitabil, poartă războaie.

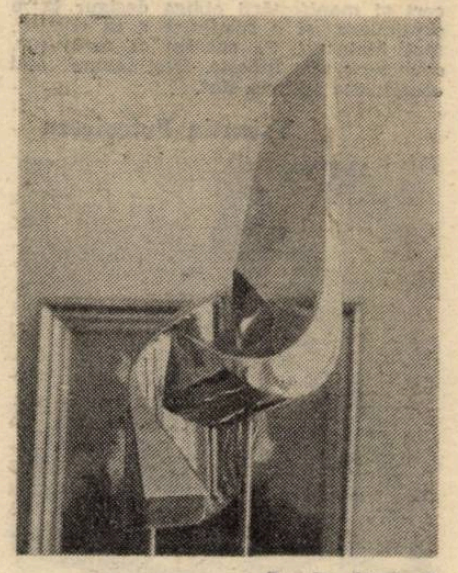

Bogdan Hoșbotă

Singurătatea americanilor nu își are obîrșia în xenofobie, ca națiune, noi sîntem un popor cu inima deschisă, căutînd întotdeauna contacte imediate, alți pași în cîmpul experienței. Dar tindem să descoperim lucruri noi ca indivizi singuri. Europeanul, sigur pe legăturile sale familiale și pe loialitățile sociale rigide, știe prea puțin despre însingurarea morală care este o trăsătură nativă pentru noi, americanii. În vreme ce artiștii europeni tind să formeze grupări sau școli estetice, artistul american este eternul pribeag și proscris — nu numai din sînul societății, la fel cum se întîmplă cu toate mințile creatoare, ci chiar înlăuntrul orbitei propriei sale arte.

Thoreau a luat calea pădurilor ca să caute sensul ultim al vieții sale. Crezul său era simplicitatea și **modus vivendi**, îi înfățișa deliberata despuiere a vieții exterioare, redusă pînă la un nivel spartan al satisfacerii oricărei necesități, în scopul ca viața sa lăuntrică să poată înflori în deplină libertate. Țelul său, așa cum și l-a definit, era să îndese lumea într-un colț. Și în acest mod a descoperit realmente : „Ceea ce un om găsește despre el însuși, îi determină, sau mai degrabă îi indică, destinul".

Pe de altă parte, Thomas Wolfe s-a întors către oraș și în colindările sale prin New York și-a urmat căutarea frenetică, de o viață întreagă, a fratelui pierdut, a ușii magice. Și el a îndesat lumea într-un colț și, pe cînd trecea printre milioanele de locuitori ai metropolei, privindu-i în ochi și răspunzînd astfel privirilor lor, trăia această experiență : „Această tăcută întîlnire este sumarul tuturor întîlnirilor din viețile oamenilor".

Fie că ne aflăm în mijlocul bucuriilor pastorale de la țară, ori în mijlocul metropolei labirintice, noi americanii sîntem într-o căutare veșnică. Rătăcim, chestionăm. Dar răspunsul așteaptă în fiecare inimă separat — răspunsul propriei noastre identități și modalitatea de a ne putea stăpîni singurătatea, astfel ca să putem simți că, în sfîrșit, sîntem integrați.

În românește de Eugen B. Marian

Urmare din pag. a 16-a

Sevilla pentru a răni

în viziunea lorchiană, Sevilla rănește, așa cum rănește în fiece moment, Sevilla rănește pe acela care sosește la ea și pe acela care trăiește în ea. Rănile produc durere, te fac să suferi. Sevilla rănește și doare. Sevilla pentru a trăi. „Să vezi Napoli și apoi să mori, spun napolitanii, iar sevillanii spun, să vezi Sevilla și apoi să trăiești". Să trăiești rănit de Sevilla.

Poetul Pedro Salinas și-a dat seama că tristul cîntec al Sevillei se afirma odată cu cerul cenușiu. E adevărat. Și a denumit-o „războinică răutăcioasă" dorind să știe de ce în fiecare înserat îl rănea cu splendorile campanilelor sale. Un alt rănit al Sevillei.

Poate tu, lector, ești rănit chiar din clipa aceasta de oraș. În acest caz repetă împreună cu Lorca : „Sevilla pentru a răni", repetă cu Salinas, „Vai, Sevilla/iubește-mă ca prietenă" ; repetă cu Juan Ramón Jiménez, „Sevilla, oraș al tău/oraș al meu !"

Să încercăm să punem aceste versuri ditirambice ale poeților, poeți ce nu sunt sevillani, reversul disprețuitorilor. Și mai bine dacă vin din glasuri dinăuntru. Să recurgem la două sensibilități pe care le asociem mereu, poate pentru că unul s-a numit *Vandalio* și celălalt *Albanio ;* poate pentru că ambii au murit departe de Sevilla în Mexic. Din condeiele și inspirațiile lor au țîșnit prețioase poteci literare însă suficiente pentru a atinge faima ; un scurt și delicat madrigal în cazul lui Gutierre de Cetina, o cărticică de viziune extraordinară a orașului în cazul lui Luis Cernuda. Vandalio și Albanio s-au arătat duri cu Sevilla în care s-au născut ; asta este însă o altă poveste...

Pictorul care a plecat

Pictorul care a plecat — Velásquez — și pictorul care a rămas — Murillo. Doi bărbați ; două genii ; două destine. Velázquez a fost primul din șapte frați, în timp ce Murillo va fi ultimul din paisprezece. Unul a luat numele de familie al mamei sale ; celălalt, cel al bunicii după mamă. Încă nu se născuse Bartolomé cînd copilul Diego, de unsprezece ani, intra în atelierul lui Francisco Pacheco cu a cărui fiică va contracta căsătoria în 1618, un an după ce s-a născut Murillo. Știm puține lucruri despre copilăria și tinerețea acestor două ființe pe care îi unea obîrșia și vocația, și pe care îi despărțea și-i vor despărți vîrsta și distanța. Pentru că Diego Velásquez pleacă la Madrid în 1923, iar Murillo este un copil de șase ani și aproape de a rămîne orfan. Ei împart scena natală, martoră încă a unei norocoase opulențe.

Bartolomé Esteban Murillo nu a părăsit niciodată orașul nașterii sale, în afară de o scurtă escapadă la Madrid în 1658. Cei doi pictori s-au văzut oare ? Acolo se aflau Alonso Cano și Francisco Zurbarán. Bartolomé Esteban a vrut să rămînă mereu sub cerul natal și ,poate că s-a bucurat de o glorie mai mare și mai curată decît oricărei alteia". Murillo nu a simțit nevoia de a scăpa de ambianța locală, ci și-a legat destinul de un peisaj. Nici cerul și nici dragostea nu și le-a schimbat. În clipa cînd a fost călător a făcut-o doar în propriul lui oraș, hoinărind din cartier în cartier ; din Magdalena în San Isidro, din San Isidro în San Nicolas, din San Nicolas în Santa Cruz,din Santa Cruz în San Bartolomé, din San Bartolomé în Santa Cruz, unde moare în 1682.

Diego Velásquez a făcut din Palatul Regal domiciliul său și a părăsit Madridul doar în două ocazii, pentru a pleca în Italia, în 1629 și 1649. La Sevilla nu a mai revenit niciodată. A părăsit locuința regală în 1660 pentru a fi înmormîntat. Împrumutăm de la poetul Luis Cernuda cuvîntul său în dorința noastră de a da o explicație poetică acestui a nu te întoarce niciodată al lui Diego Velásquez în orașul său

„A reveni ? Să revină cel ce
după lungi ani, după o lungă călătorie,
și obosit de drum are dorința aprinsă
de a-și revedea pămîntul..."

Îi era mai ușor destinul dacă rămînea în Sevilla ? Numit pictor al Regelui și valet de cameră, Velásquez trăiește la Palat, departe, e adevărat, de intrigi și camarile. Nu are relații cu funcționarii Palatului menținîndu-se departe de luptele și invidiile proprii acestui corp de slujbași. Rezervat, flegmatic, melancolic, distant, nu era un personaj popular.

În schimb, viața lui Murillo, neavînd însărcinări oficiale, se scurge într-o totală întrepătrundere cu poporul, conectat cu grupurile de artiști și cu prietenii lui, cu cei care vor înființa Academia de Pictură (1660). Afabil,

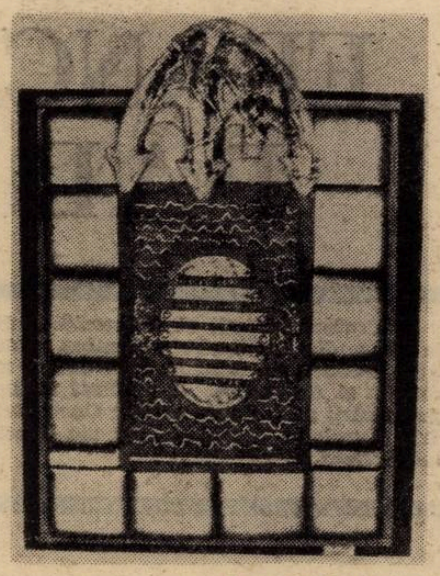

Augustin Costinescu

blînd, umil, timid, modest, era un personaj foarte cunoscut în Sevilla.

Dacă este adevărat ceea ce spune Ortega, că Velásquez nu a vrut niciodată să fie pictor, că nu s-a recunoscut ca pictor, și că pictura pentru el nu era un mod de a trăi, tot atît de adevărat este că Murillo a vrut să fie pictor, că și-a trăit întreaga viață ca atare, că această profesiune a constituit felul său de a exista. Velásquez, a se observa — ne avertizează Ortega : o singură femeie, un singur prieten — regele — un singur atelier — Palatul. Schema coincide cu Murillo doar în prima situație : o singură femeie. În celelalte, circumstanțele sunt diferite. Murillo se va bucura de o mulțime de prieteni populari și cu renume — Mañara, Veitia și Linage, Justino de Neve — și va picta în diferite ateliere pentru a muri exercitînd ca pictor pînă la ultima suflare.

Diego Velásquez realizează opere fără a se grăbi, nu acceptă comenzi de la nimeni, execută doar ceea ce suveranul îi cere, și își pierde timpul împodobind casele regale. O familie compusă din soție și două fiice nu implică griji prea mari. Bartolomé Esteban în schimb pictează mult, sarcinile îl încovoaie. O femeie, zece copii, și nenumărate calamități urbane îi produc mari dureri de cap.

Cînd în anul 1649 Velásquez întreprinde o călătorie în Italia, Murillo suferă în propria familie consecințele teribile ale unei epidemii de ciumă care elimină jumătate din populația orașului. Fără a lua contact cu arta italiană și fără prietenia lui Rubens, Velásquez ar fi fost cu totul altul. Fără Sevilla și fără personajele locale, Murillo ar fi pictat cu totul altfel.

Pictorul care a rămas a permis ca orașul să pătrundă în pînzele sale. În afară de figurile feminine, atît de specific sevillane, sevillianismul se face prezent în temele religioase, în anumite tipuri și în detaliile vieții cotidiene. Picturile lui Murillo au înălțat și apărat ca nimeni altul dogma. Neprihănitei Zămisliri atît de scumpă orașului. Orașul lui *sine labet*... Din paleta lui țîșnește mereu glorioasa Fecioară, tînără Fecioară, aeriană, senin de frumoasă, peste un capitel de îngerași „murillești". Acestea sunt imagini care împreună cu alte pînze ale sale, de atitudini calme, atrag și reconfortează. Însă pictorul a trăit într-o epocă plină de patimi, de criză economică și de dezastre demografice, ce apar pe figurile acestor copii și ființe mizerabile, în acești răniți care nu aglomerau doar paginile romanelor picarești, ci și tindele bisericilor, porțile mănăstirilor, piețe și străzi. În cadrul uneia sau al alteia al acestui oraș Sevilla — cel religios și cel al suferințelor — figurează un al treilea : cel al obiectelor familiare, de uz cotidian : oale de aramă, de lut, coșuri etc.

Velásquez, pictorul care a plecat, palatin și aulic, pictează pe Rege tot de atîtea ori pe cît Murillo *Neprihănita Zămislire*. La Palat, rege era Felipe al IV-lea ; la Sevilla, regină era *Fecioara*. Velásquez, palatin și curtean, realizează teme mitologice și istorice precum și portrete, multe portrete, fără a uita, în patru ocazii, tema religioasă, temă ce îi era secundară. Nu lipsesc nici cîinii, nici caii tot atît de mîndri ca și călărețiî lor. Murillo, neavînd nimic de curtean, lasă loc în pînzele sale lumii religioase pe care păturile populare o cereau ; apar oamenii străzii și ai spitalelor ca cei ai Sfintei Caritați, precum și scene din viața intimă de cămin, fără a lipsi portretele. Nici animalele nu lipsesc, însă sunt niște căței obișnuiți, și niște cai lipsiți de mîndrie. Nu este calul lui Paul și nici măgărușul care o duce pe Maria în Egipt.

Să ne închipuim pentru o clipă că Velásquez nu a părăsit Sevilla și că a persistat pe linia picturii pe care o cultivase pînă în 1623, și în care figurează, cu altă tehnică, o tematică asemănătoare celei a lui Murillo. Nu știm dacă pentru ambii ar fi fost loc în oraș. Pentru ambii și pentru Zurbarán și Valdés Leal... Singurul lucru de care suntem siguri este că dacă Diego Velásquez nu ajungea să simtă „ridicula necesitate madrilenă" de care ne spunea Juan Ramón Jiménez, și care îl conduse la abandonarea Sevillei, el, în loc de a solicita rasa de călugăr al ordinului religios Santiago, ar fi putut cere să fie frate al Sfintei Caritați... la fel ca și Murillo.

moda, altfel

„Le style est l'homme même" (I) (Buffon)

1900... GUSTAV KLIMT

În 1968, la 50 de ani după moartea sa, **Viena**, după ce în 1900 îl considerase prea „art nouveau", îl găsește pe, de fapt, „bizarul, extraordinarul, uluitorul" Gustav Klimt, foarte „psihedelic".

Mintea umană, permanent cercetătoare, „specializată" în a da verdicte, adesea prevede fenomene naturale, cataclisme naturale dar nu prevede (adesea nici nu ține seama de...) apariția unei personalități artistice, științifice, politice ce își va pune puternic amprenta spirituală asupra unei generații, asupra unei epoci. Nenumărați creatori de artă sau de revoluții științifice par pur și simplu „extratereștri" în vremea lor.

În 9 februarie, 1918, cimitirul vienez Hietzinger îl primește ca pensionar pentru eternitate pe Gustav Klimt. Jurnalele vremii erau alarmante și alarmate, căci anunțau cu titluri fierbinți că „Bolșevicii sînt la Kiev" și că sînt „Zece mii de morți în Rusia". Imperiul austro-ungar n-avea cum să mai trăiască, fierberea era pe dedesubt, uraganul politic al morții era dezlănțuit. Gustav Klimt a murit la 56 de ani. În fața mormîntului încă deschis, un critic a ținut un discurs **nostradamusist (!)** prin care spunea că revine generației viitoare sarcina de a se pronunța în legătură cu locul pe care G.K. îl va ocupa în pictură. Și iată că, deși el rămîne „bizarul, extraordinarul, uluitorul" G.K. emoția pe care picturile lui o provoacă este la fel de puternică și de ambiguă. Ceea ce în epoca sa a fost considerat scandalos în tablourile sale, astăzi e seducător, fascinant, magnetizant, hipnotizant. Fiecare tablou al său este o enigmă (sau ne propune o enigmă), uneori este un răspuns neașteptat de prompt la o enigmă din spiritul receptorului dar și într-un caz, și în celălalt, întîlnirea cu G.K. ne neliniștește. În pînzele lui mișcarea e neîntreruptă ca în natură, ca în viața omului, ca în mintea omului, ca în dorințele și visele omului. „Maniera" lui a fost considerată naturalistă, impresionistă, simbolistă, pointilistă, tachistă, atinsă vizibil de **fluența** lui Degas, de ascuțimea ironică a lui Toulouse-Lautrec, de vigoarea și lirismul lui V. Van Gogh, de delicatețea vaporoasă a portretelor feminine realizate de Boldini, tributară hieratismului figurilor din mormintele egiptene, alegorică și morbidă ca a prerafaeliților sau ca aceea a lui Gustave Moreau, impresionantă prin contururi ce ne trimit gîndul în misteriosul frescelor, contururi precise, glasate care-l evocă și pe Puvis de Chavannes, aurită ca arta bizantină, plină de insinuare în imortalizarea înlănțuirilor de mîini, trupuri, fețe umane, ornamentată cu geometrizări răspîndite „ca o lepră glorioasă", ca o pajiște împestrițată cu flori, debordantă de un erotism triumfător, dar și de o spaimă cumplită, de o senzație aproape serafică (unii spun **trivială**) de îmbinare a dragostei cu moartea (Eros și Thanatos), a suferinței cu bucuria, a tinereții cu bătrînețea..., marcată stresant de arta japoneză...

Toate acestea, mai mult sau mai puțin familiare spiritului germanic (chiar și celui cult), receptate, „rumegate", asimilate, exprimate însă atît de nou, atît de ciudat, au făcut ca „mințile umane" înconjurătoare creatorului G.K. în epoca sa (nu e singurul caz, ci confirmă regula), să-l considere un „STRĂIN ÎN ȚARA LUI", dar și în epoca sa.

Poate tocmai aceste aprecieri ni-l apropie, ni-l fac familiar și mai ales generator de venerație, nouă ce ne cuprindem de farmecul sfînt al mesajului pictural, iscălit GUSTAV KLIMT.

Corina Cristea

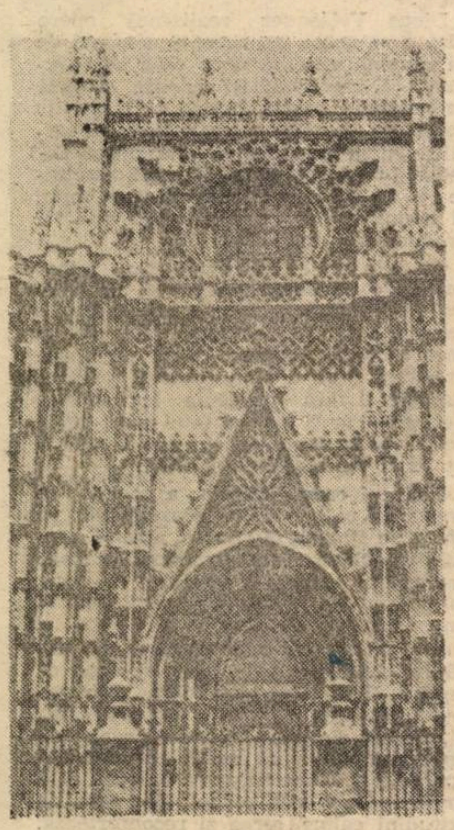

FRANCISCO MORALES PADRON

Profesor emerit al Universităţii din Sevilla şi rector al Academiei Regale de Litere din Sevilla. Este membru al unor organisme internaţionale şi naţionale (vreo treizeci) ; a funcţionat ca docent al unor Universităţi din Puerto Rico, Venezuela şi Argentina. A publicat un nesfirşit număr de articole precum şi mai multe cărţi : Istoria Americii ; Cuceritorii Americii ; Istoria Descoperirii şi Cuceririi Americii ; Teorie şi Legi ale Cuceririi ; America in romanele sale ; Istoria unor Relaţii Dificile etc., etc.

SEVILLA, ORAŞUL IMPĂRAŢILOR

Nu e ceva la îndemînă — am spune chiar că este imposibil — să întîlnim un oraş care să fi fost patrie a doi împăraţi ai unei Rome stăpînă a lumii pe vremea cînd ei domneau, aşa cum a fost Italica. Aflată la şapte kilometri de Sevilla, pe calea care duce spre Extremadura, acolo zac astăzi ruinele primei întemeieri romane din afara peninsulei originare. Întemeierea ei a avut loc în anul 206 î.c. printr-o hotărîre a lui Publius Cornelius Scipion „Africanul", după ce îi învinse pe cartaginezi la Ilipa/Carmona. Apian ne spune că numele de *Italica* a fost dat drept compliment pe care a vrut să-l facă primilor locuitori, soldaţi răniţi şi veterani cărora Scipion dorise să le acorde un adăpost. Locul le reamintea soldaţilor ţara lor de baştină. Pe acest tărîm cu o climă plăcută şi aproape de rîurile Betis şi Guadiamar, de unde oraşul lua apă pentru viaţa de zi cu zi, aşezarea a fost ridicată pe un deal din cele multe asemănătoare. Nu prea departe se afla cealaltă aşezare El Carambolo, avară cu secretul păstrat în profunzimea ei. Umilul sat de cetăţeni romano-italieni este deja un municipiu în timpul războaielor civile dintre Cezar şi fiii lui Pompei. Cu împăratul Adrian, Italica primeşte titlul onorific de colonie şi trece, fără îndoială, la noua sa situare acolo unde azi se află Santiponce, pe locul ruinelor actuale. Adrian, aminteşte Dio Casio, „a onorat oraşul patrie al său cu măreţie şi i-a oferit multe şi magnifice daruri". Aceste atenţii imperiale au determinat ivirea unei noi Italica, cea de la Termele cele Mari şi din Amfiteatru (secolul II d.C.). Un oraş cu un amfiteatru sau coliseu pentru mai mult de 25.000 de spectatori (proveniţi cu toţii de prin împrejurimi), cu mai mult de zece kilometri de străzi pavate, o împrejmuire defensivă de vreo trei kilometri, un lung apeduct de la Guadiamar şi Paterna...

Din două familii romane cu puternice rădăcini în Andaluzia, cea a lui Ulpiu şi a lui Aeliu, se vor naşte în secolul II d.C. italicienii Traian şi Adrian. Marcus Ulpius Traianus, a fost primul spaniol, primul andaluz şi primul provincial, înălţat la rang imperial. Militar magnific, a stăpînit Dacia şi a dat Imperiului maxima sa expansiune teritorială. Al doilea, educat de ruda sa Traian, care a jucat rolul de tată adoptiv, luptă împreună cu acesta în războaiele dacice şi îl succede la imperiu în anul 117. El este răspunzător mai ales de dezvoltarea şi înfrumuseţarea orăşenească a Italicei, care se menţine de-a lungul secolelor trei şi patru, constituind epoca sa de splendoare. Apoi începe declinul ce se consumă în secolul VI, şi la sfîrşitul căruia este doar un tîrguşor mizerabil transformat în ruine în epoca musulmană. Sunt unii care îl denumesc în mod greşit Sevilla cea Veche.

Italica şi împrejurimile ei încărcate de melancolie ca tot ce a fost şi nu mai este. Totul pare ca o plimbare pe înserat cînd constaţi revenirea şi dominarea naturii, precum şi lipsa cu desăvîrşire a unor vieţi care şi-au realizat ciclul lor pe acest scenariu. Pe aici nu se plimbă nimeni, nimeni nu umblă şi nimeni nu aleargă pe drumurile pietruite ; nimeni nu coboară şi nimeni nu urcă scările care duc la etajul al doilea al locuinţelor ; nimeni nu se adăposteşte sub portice şi nimeni nu face comerţ în ele ; nimeni nu se joacă pe dalele pavajului ; nimeni nu se îndreaptă spre necropole ; nimeni nu se odihneşte în curţile interioare ale caselor Exedra sau ale Păsărilor ; nimeni nu se îndreaptă spre amfiteatru, la circ, la teatru sau la terme pentru a se bucura de gladiatori, de cursele de cai, de histrioni sau de băi. Este greu să reconstruieşti casele cu ajutorul imaginaţiei, să populezi străzile cu oameni, să îmbraci masa de piatră a coliseului cu plăci de marmură şi să finisezi tribunele...

Să-l lăsăm pe poet a cărui proză convingătoare ne-a sosit de-a lungul timpului „...în mijlocul acelor relicve jalnice, care în ciuda secolelor scurse se mai află încă în acest ţinut neîncetat pe care azi îl denumim Sevilla cea Veche, cu toate că grandorile sale nu sunt încă acoperite de morminte, şi în liniştea bătrînei aşezări, cel mai distrat călător strigă din secole faima iluştrilor săi fii, şi cere pentru acele relicve distruse admiraţie şi respect dînd în vileag că acolo au fost primele patrii ale lui Traian, ale lui Adrian..."

Sevilla pentru a răni

Dacă luăm lirica drept Ghid pentru Sevilla vom constata că *oraşul în sine*, cu ajutorul unor adjective ne este arătat cel mai bine de ghizi poeţi. Şi împreună cu oraşul, Fluviul şi Giralda, două caracteristici ale urbei considerate simboluri. Ele sunt însuşi oraşul. Fără Fluviu şi fără Giralda, Sevilla nu este Sevilla ; Turnul este unic, fără egal ; în ce priveşte Fluviul, el ne dă senzaţia că izvorăşte şi moare chiar în Sevilla. Urbea cu dorinţa ei posesivă de femeie frenetic îndrăgostită, a devenit împreună cu Turnul şi cu Fluviul, conştientă că fără Fluviu şi fără Turn ea nu ar mai exista.

Nu există fluviu în lume, scria Juan Ramón Jiménez, care să aibă un nume mai lichefiat, ca acest Guadalquivir. „Litera G este scrisă în munţi, printre leandri, iar litera R se deschide şi se închide în Sanlúcar şi apoi se găseşte în litera M a mării Atlantic". Miguel Hernández îi doreşte fluviului, într-un ceas dramatic pentru Spania, să aştepte... cînd deja García Lorca afirmase că „Pentru corăbiile cu pînze Sevilla are un drum..." Fluviul. Un fluviu care „curge între portocali şi măslini", şi căruia Federico îi adaptă un cîntec al lui Lope fredonîndu-l ca un chefliu :

„Vai fluviu al Sevillei
ce chip frumos ai
plin de pînze albe
şi ramuri verzi".

Este un fluviu vesel, poetic, care, desigur, poate deveni feroce şi periculos aducînd teroarea, cum s-a întîmplat cu Lorca, într-o noapte de neuitat a anului '27. Fluviul creşte, în stare să inunde urbea, înecînd-o :

„Sevilla, trezeşte-te
pentru a nu te îneca în fluviu".

„Oraş al fluviului", fluviul prin excelenţă, îl numeşte Miguel Hernández. Fluviul este coordonata orizontală în încercarea de a situa-descrie oraşul; şi Giralda este coordonata verticală ; „Giralda uşoară, transparentă — mai mult sau mai puţin decît cristalul" — în proza poetului din Moguer. Turn împodobit în aprecierea poetului din Granada. Eleganţa, transparenţa, voioşia Turnului cel Mare definesc faţa urbană. Dacă Guadalquivir este *Fluviul* prin antonomază, Giralda este *Turnul* prin excelenţă. Fluviu şi Turn sunt Sevilla contopindu-se cu ea :

„Sevilla este un turn
plin de fine arcuiri"

cîntă Lorca. Şi Juan Ramón Jiménez care o numeşte cu numele ei, o linguşeşte curtînd-o frumoasă, veselă, fină, blondă, inefabilă...

„Inefabilă Giralda,
graţie şi inteligenţă, trestie slobodă
— O sfeşnic de lumină !
pare că se leagănă, vîntului, cerul-
din cerul imens, cerul
care deasupra-peste ea-îl are,
plantă inefabilă, paradisul !"

Frumoasă, veselă, blondă, fină, inefabilă... Adjective pentru un turn care, foarte bine, se potriveau pentru un oraş. Drăgăstoasă, zveltă, creştină... Adjective pentru un oraş care foarte bine se potriveau pentru un turn. Adjective de Miguel Hernández care a denumit Sevilla oraş de măslini, oraş al fluviului, oraş al taurului... etern şi graţios oraş, oraş al tinerilor...

„Oraş îndrăgostit, oraşul cel mai
zvelt,
care, deasupra unui turn porţi
fixată :
Sevilla".

Dezmierdări în plus ca cele ale agonicului Miguel Hernández nu se mai pot face oraşului.

„Sevillei îi acord dezmierdările pe
care le fac ţie..."

cîntă Juan Ramón Jiménez. Dezmierdări pentru un oraş frămîntat de ei şi împreună cu ei şi care din ei trăieşte. Sevilla inundată fantastic, inundată de toate rîndunicile din lume în imaginaţia lui Juan Ramón Jiménez ; rîndunici care zboară ca într-o rotire de ceaţă plutitoare peste oraşul care reprezintă sufletul poetului Becker. Sevilla Roma andaluză.

„Sevilla pentru a răni
Cordoba pentru a muri"

În româneşte
Ezra Alhasid

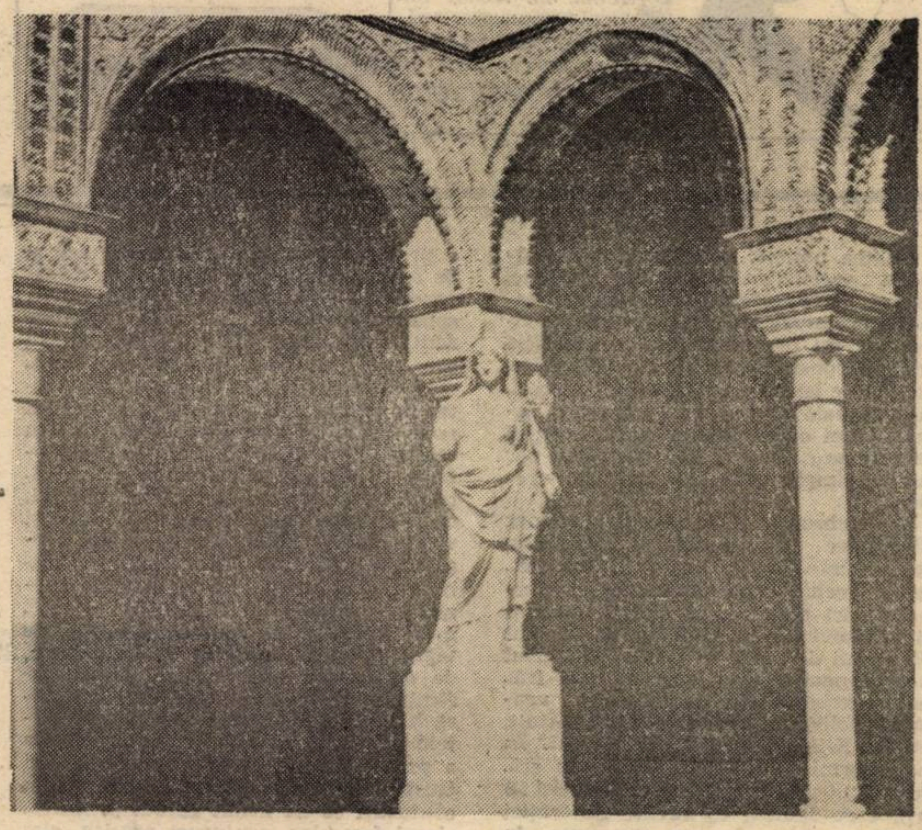

continuare în pag. a 15-a

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi, ISSN 1220—626 x
20 LEI

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● Miercuri, 24 iunie 1992 **23 (122)**

PE LOCURI, FIȚI GATA... (I)

Așadar, data alegerilor generale a fost în sfîrșit stabilită : 27 septembrie. S-a votat ceva în Parlament în legătură cu asta, a fost votată și legea aferentă. Se mai așteaptă doar promulgarea prezidențială. Ar urma ca în 27 iulie să înceapă oficial campania electorală. Care campanie se va desfășura la munte și la mare, semn că originalitatea noastră politică se ține tare în șa. Noroc cu bugetul cetățeanului român care va cenzura sever dorul de munte sau de mare, obligîndu-i pe cei mai mulți să-și petreacă zilele de concediu la domiciliu sau, cel mult, la neamurile de la țară. Gurile rele zic că bugetul acesta e atît de sărac tocmai pentru a-i face pe oameni să se implice în campania electorală, pentru a le spori, nu-i așa, conștiința politică. E o glumă, desigur, dar una cu miez serios, cu miez și cu mîză, și s-ar putea ca promotorii ideii originale de a fixa campania electorală în plină vacanță tradițională să aibă surpriza celui care sapă groapa altuia. Pentru că electoratul român a dat deja semne de trezire și va înțelege, credem, cîtă perfidie dar și cîtă nepricepere a stat în mintea parlamentarilor care au impus amînarea alegerilor. Oricum, zarurile fiind aruncate, rămîne ca vreme de o lună, adică pînă la startul propriu-zis al campaniei electorale, partidele politice să caute și să găsească drumul cel mai scurt de la veleitatea Puterii la realitatea ei care, în mod normal, se află în mîna electoratului. Cu alte cuvinte, să afle calea regală de acces la această mînă. O repede privire asupra mișcărilor din interiorul formațiunilor noastre politice ne poate ajuta să intuim cîteva din liniile tactice ale strategiei lor electorale dar pentru o analiză cu mai mare coeficient de siguranță e nevoie de o privire mai insistentă. Înainte de a o încerca se cuvine să observăm că prima preocupare comună tuturor partidelor în luna care a rămas pînă la declanșarea campaniei electorale va fi, indiscutabil, întocmirea listelor de candidați pentru cele două camere ale viitorului Parlament. Experiența alegerilor anterioare care au propulsat în Parlament persoane ce au izbutit să se compromită iremediabil în ochii electoratului va duce, probabil, la o întărire a atenției față de propunerile de candidaturi. Vor fi căutate nume noi, ceea ce nu e foarte simplu. Mai ales în cazul coalițiilor de partide, unde se vor ivi, suplimentar, dificultăți mari legate de prezența pe lista comună a candidaților fiecărui partid din coaliție. Orgoliilor — poate firești — va trebui să li se opună o sumă de criterii cît de cît rezonabile de întocmire a listei, criterii care nu sînt nici ușor de precizat și nici ușor de impus în dispută — căci dispută va fi — ordonării numelor pe listă. Dificilă va fi, apoi, — atît pentru partidele solitare cît și pentru coaliții — armonizarea intențiilor de la centru cu dorințele din teritoriu, știut fiind că la această oră electoratul român nu este încă ispitit de programe politice, de doctrine sau de principii de partid, ci mai mult de orientări generale și de persoane. În fine, o anume dificultate va ridica și exprimarea publică a candidaților în condițiile nesusținerii financiare de la bugetul statului a campaniei electorale. Vor fi avantajate în această privință partidele puternice și coalițiile, ceea ce, în definitiv, e firesc. Toate aceste dificultăți sînt, cum spuneam, proprii intervalului pre-electoral. Fiecare din ele conține și presupune o seamă de motivații și consecințe pe care — întrucît ni se par de maximă importanță — le vom analiza data viitoare.

„L"

Jean Al. Steriadi : Trăsuri în Piața Mare din București ● În celelalte pagini ale revistei sînt reproduse desene și gravuri ale aceluiași artist.

Președinte călare pe o Carte

Are aerul prostiei
crase : în timp ce îi miroase carnea în jur a
trandafir, el, umbră
a unei plăceri trecătoare, se scutură că
îi e totuna și mai trîntește o
prefață în piața
mare a orașului, ateu, unde e în vizită și
unde e o viermuială de nedescris, ce naiba, este
zi de sărbătoare
religioasă și azi ? E zi de tîrg... Știți,

simt căldură pe aici, în această parte a locului
nostru natal și totodată frig
în cealaltă parte a corpului ! Sunt
hărțuit, mă auziți ! Își
aruncă pelerina de pe sine, „mai presus de turma
mea", spune, cabotin și ride la
public : dar de ce îmi descarc eu vouă
sufletul, pentru că voi cîrtiți...

Desface paginile vii, cu proscriși și tăieturi, de față
cu toți și citește, pe sărite, lozinci,
informări, poezii de demult, curiozități
comuniste... Lepădînd orice
mîndrie, îngîmfare și
neînțelepciune : o, voi, surizători ai sorții,
strigă, avem o nădejde
comună, cîntările de pace ale cetelor
îngerești ! Vechea lor cîntare de pe vremea visului
de aur

a iubitorilor de slavă
lumească, pizmuiți... izgoniți și
mai ales răstălmăciți... Președinte călare

pe o Carte de carne, urîașă, pe
terenul
excitabilității primare.

Liviu Ioan Stoiciu

În favoarea cui trece timpul?

– în pagina a 16-a –

Portret de turc

EXECUȚIA nu va fi amînată!

– piesă într-un act, de Iosif Naghiu

ÎN PAGINILE 8 ȘI 9

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI
Redactori-șefi adjuncți
MARIUS TUPAN
EUGEN URICARU
Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Elicoptere sau alegeri

În sfîrșit, dl. Ion Iliescu s-a hotărît : candidează pentru președinție. Am fi ipocriți dacă am spune că ne încîntă anunțul făcut undeva, pe la Zalău. Dar din ziua aceea de ianuarie (1990) cînd domnia sa și-a luat înapoi cuvîntul, dat „în focul revoluției" din Decembrie (1989), nu ne mai miră multe lucruri ce vin din direcția asta. La urma urmelor am auzit atîtea și am văzut atîtea încît acest anunț ne lasă reci. Ba chiar, mă gîndesc, grea soartă au comuniștii în zilele noastre ! Ultimul refugiu este, cum știm, întotdeauna și pentru toți, casa părintească („Home, sweet home"). Numai că, după ce le-au aruncat în aer casele părintești milioanelor de oameni, comuniștii s-au trezit și ei fără „home, sweet home", acolo unde ar fi putut să se retragă la o adică. Asta pentru că, deși scoaterea în afara legii a P.C.R. a fost ca „alba-neagra", patronată de noul candidat la președinție, la Moscova, acolo unde era căsuța lor „cuibușor de nebunii", PCUS-ul a fost eliminat cu hotărîre din viața politică. Deci, unde să se mai ducă un comunist de omenie căruia i s-a retras creanga de sub picioare, după ce singur si-o tăiase? În mod obișnuit ar fi luat drumul Moscovei, cum a făcut Erich Honecker, dar și el a trebuit să se refugieze te miri unde, tocmai pentru că refugiul tuturor comuniștilor, din toate țările, s-a desființat. Și cum Erich Honecker, „Honicher" pre limba lui Ceaușescu, nu prea are unde să mai candideze, a rămas pe drumuri. Cum pe drumuri ar rămîne și comuniștii noștri, fără o președinție, un Senat, o Adunare a Deputaților. Așa că ne arătăm înțelegători chiar cu cele care nu ne convin, ne este limpede pentru ce a luat dl. Ion Iliescu hotărîrea „în cestie". Înțelegem și cum vor arăta listele de candidați ale FDSN, FSN, PRM, PSM și restul companiei. Îi vom vedea acolo pe toți cei care nu mai au unde să se refugieze și o iau în sus, tot mai în sus. Cum în sus o luase, în ziua de 22 Decembrie (1989) și fostul lor stăpîn.

Rămîne, totuși, o întrebare : avem destule elicoptere pe Dealul Mitropoliei și pe cel al Cotrocenilor ? Că-n Piața Palatului putem spera. Deși istoria nu se repetă chiar întotdeauna și, oricum, vehiculul ei evoluează, adesea, neașteptat.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Mirosul luminărilor arse îmi face rău

Sentimentul crepuscular postrevoluționar neocomunist continuă... **13 iunie 1992 :** de ce revin în Piața Universității ? Revin la ora cînd soseam și acum doi ani, înainte de ora 17, să fi fost 16,20 ? Că se repetă refugiul contemplativ... Acum doi ani la ora 16,20 ardeau baricadele Poliției, autobuze și camioane speciale, era fum înecăcios, funingine și ploua mărunt : astăzi, polițaii deviază circulația mașinilor, Piața Universității este ocupată de manifestanți pașnici, e soare și destindere... În 1990 și în 1992, la 13 iunie, înainte de ora 17, Marian Munteanu vorbește de la Balcon, e extraordinară amintirea vocii lui, îmi dau seama, îl ascult tot lîngă eseistul Toma Roman (vedeți **Jurnalul unui martor**, Editura Humanitas, 1992), întîlnit întîmpător : sigur, datele problemei s-au schimbat, azi Marian Munteanu este liderul unui partid contestat (Mișcarea pentru România), fost și actual „legionar", pe cînd în 1990 el era „apolitic" ! Azi, 13 iunie 1992, fostul lider al Pieței Universității (22 aprilie — 13 iunie 1990), Marian Munteanu, de la microfoanele instalate în Balconul Universității... Ce spune ? Spune, de pildă că „au sperat dușmanii noștri că o să ne cuprindă frica și deznădejdea, dar s-au înșelat" : sau că „acest comunism postrevoluționar care se zvîrcolește" — netrebuind să avem nici o îndoială că „victoria este a noastră" ! Retorică goală...

13 iunie 1992, Marian Munteanu, de la acelasi Balcon al fostei Zone Libere de Neocomunism : „Dumnezeu să-i odihnească pe cei ce-au murit pentru noi ! Vom învinge !", cei ce-au murit și la 13 iunie 1990 — în vreme ce mulțimea scandează azi, ca și acum doi ani, „Jos Iliescu !" „Regele Mihai !" sau „Nu mai vrem nici un pic președinte bolșevic !" Nu e nimic nou... În 1992, la ora 17, în 13 iunie, închizîndu-se microfoanele Balconului Universității, deschise simbolic, așa cum s-a întîmplat și în 13 iunie 1990 : se repetă sentimentul că în preajma morții nu mai ai nimic de făcut ? Moarte a memoriei noastre imediate, atît de perfect speculate de vinovații principali, I. Iliescu și P. Roman și complicii lor la crima politică organizată pentru 13—15 iunie 1990....

13 iunie 1992 : cei de la Balconul Universității, foști „golani", coboară și vin să se închine la Troițele din centrul Pieței, să se roage, să aprindă o lumînare și să pună o floare. Deschizîndu-se acum microfoanele tribunei improvizate de „Alianta Poporului", contestată și ea, peste drum de Universitate, pe trotuar, în fața esplanadei Teatrului Național : Octavian Rădulescu, „golan" agresiv, îi invită pe fostii „golani" ai Pieței Universității să vorbească în fața multimii adunate, îi invită pe grevistii foamei de atunci, adevărați eroi... E aceeasi tribună improvizată ce a supraviețuit pînă la 13 iunie 1990, apărută după retragerea studenților din Piața Universității : pe ea atîrnă azi o pancartă de pînză pe care scrie — „Dacă **acum** nu, atunci **cînd** ? Dacă nu **noi**, atunci **cine** ?"

Nu lipsesc, de altfel, azi, 13 iunie 1992, din Piața Universității „piatra de hotar" (distrusă și ea la 13 iunie 1990 și refăcută) a Kilometrului Zero al libertății noastre, nici steagul găurit al României prins în vîrful unei prăjini elastice : se scandează „Iliescu judecat pentru sîngele vărsat !", în vreme ce Octavian Rădulescu îi strigă de la microfon președintelui țării, plecat în aceste zile la o suetă ecologică la nivel înalt în Brazilia — „Ion Iliescu, ești un gunoi al istoriei românești", făcîndu-mă să roșesc brusc, în general .cuvintele politice „tari" îmi provoacă emotii! I. Iliescu fiind făcut în continuare trădător al intereselor de stat, căruia — aud bine ! — ar trebui să i se pregătească „o cameră la un spital de nebuni" !

„Jos criminalii !", scandează mai departe mulțimea : „Iliescu -a tras în noi după 22 !"... Mirosul lumînărilor arse, sute și sute, insinuat în Piața Universității prin cine știe ce curenți de aer de la Troițele Eroilor, îmi face rău, îmi schimbă poziția, mă mișc din loc în loc ; mă ridic pe vîrful picioarelor și caut din ochi cunoscuți, eventual pe cele două personaje ale mele „golani" fondatori ai Pietei Universității, cărora eu le sunt nas, fi surid unuia sau altuia, dar pe personajele mele nu le văd, cum nu le-am văzut nici în 13 iunie 1990, deși bănuiam că-mi sunt în preajmă, prezenți neapărat pe aici ? Personajele mele au adus azi aici, știu, o coroană de flori la Troite si au aprins lumînări martirilor din 13—15 iunie 1990, în numele Partidului Alianței Civice...

Liviu Ioan Stoiciu

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● „O putere neocomunistă nu poate îngădui democratizarea societății" ; „Ion Iliescu ar fi putut deveni factor important al reconcilierii naționale." ; „Busola președintelui indica, din nou, comunismul. Ruperea definitivă a societății românești a culminat cu spargerea Pietei Universității. Cu înecarea **Zonei libere de neocomunism** în sînge. Era sîngele poporului său." ; „Povara răspunderii pentru această ruptură adîncă a societății românești este limpede, o poartă Ion Iliescu". **(România liberă)** ● „Se împlinesc doi ani de la suprimarea prin forță a demonstrației maraton din Piața Universității. Doi ani de cînd minerii, la chemarea celui ce are ca simbol o cucuvea, au sosit cu bîte, topoare, lanțuri să curețe Piața de «Golani». Ei și alții ca ei, prin acțiuni barbare, prin distrugerile unor instituții de învățămînt, sedii de partid, redacții ale unor ziare, au pus pecetea regimului instaurat în Duminica Orbului. Jalnica imagine a României se datorează acestor personaje, ieșite la lumina zilei, dar și celor din umbră : S.R.I., F.S.N., Poliției, președintelui cu sediu într-un palat uzurpat". **(Zig-Zag)** ● OCTAVIAN PALER : ... „e din ce în ce mai clar că un om al Estului, la Cotroceni, în următorii patru ani, poate însemna o catastrofă pentru România". **(România liberă)** ● RADU G. ȚEPOSU : „La Cotroceni, presedintele Iliescu reprezintă în această clipă punctul maxim al conservatorismului, al închistării și nostalgiei comuniste. Construind cu tenacitate stalinistă, tot mai durabile metereze pentru o nouă dictatură, presedintele Iliescu nu mai are de așteptat decît prima brumă a toamnei, căci toamna se numără bobocii. Și tot atunci li se sucește gîtul". **(Cuvîntul)** ● DAN-SILVIU BOERESCU : „O spusă a lui **Ion Iliescu**, președinte legitim al României și al unei anumite părți a românilor : «La noi, sînt unii **extremiști** care vor unirea cu Basarabia» !!!". **(Phoenix)** ● OCTAVIAN PALER : „Am ascultat într-o seară, la televizor, un fel de declarație-apel a F.D.S.N.-ului și nu-mi venea să-mi cred urechilor" : „După tot ce au făcut de la revoluție încoace, acum pozează în opozanți și pretind că au «soluții» ! Ce soluții ? Chinezăriile dlui Iliescu ? Cele care ne-au transformat în excepție a Estului european ? Oare acești domni ne cred amnezici sau cretini ?". **(România liberă)** ● DAN STANCA : „F.D.S.N. și-a dat arama pe față și arată cît se poate de limpede că îl interesează stagnarea societății românești". **(Tineretul liber)** ● „Dl. deputat F.S.N. — Bacău, Viorel Aramă, a fost văzut în zorii zilei de joi, 21 mai în oborul de vite băcăuan, căutînd să-și plaseze cît mai avantajos marfa : un porc de vreo sută cincizeci de kilograme". (EM PRESS) ● VALERIA DORNEANU : „Sîntem o țară la cheremul unui Parlament pe drojdie". **(Zig-Zag)** ● ... „în Cluj, bufetul «La trei păduchi» (cum de nu i-a schimbat denumirea marele primar amar Funar ? n.n.) din strada Gheorgheni nr. 12 are patru patroni. Fiecare vinde prin rotație, cîte o săptămînă. Tot așa se roteau președinții fostei Iugoslavii, și se știe ce a ieșit". **(Cuvîntul)** ● PETRE FLORIAN : ... „**penisul mai căpătă cîțiva centimetri în lungime**". : „O întoarse pe Aida cu spatele și fesele acesteia îl excitau înnebunitor așa că **anusul ei primi cu o imensă plăcere sexul extrem de răsăritean.**" **(Prostituția)** ● „Na-ți-o frîntă că ți-am dres-o !". **(Politica)** ● „P.N.L. doarme în FRONT". **(Expres magazin)** ● „În ce-l privește pe mediatorul partidelor politice pe micul ecran, el este imparțial ca... Covrigul : 5 minute — fără deosebire politică. 20 pentru F.D.S.N. Și uite așa am participat la ceea ce nu mai sperăm să apucăm vreodată : o ședință de P.C.R. O ședință hotărîtă și fermă, cu lozinci luate din adîncul istoriei Cominternului : da, comunismului în România ! Nu, imperialismului occidental ! Chiar și tovarășa Ana Pauker a fost adusă la microfon !". **(Formula AS)** ● ION SPÂNU : „Un ucigaș — consilier al Craiovei". **(Expres magazin)** ● „Cel mai iubit gălnar al poporului, Corneliu Vadim Tudor, ne anunță într-unul din numerele (...) că ni se pregătește o dictatură militară." ; „De ne vom întoarce-n dictatură, cum dorește V.C. Tudor, grăind cu o strîină gură, nu mică ne va fi mirarea cînd o să-l vedem pe pandurul nostru cu sabie și cintirom, comandînd cite-un pogrom". **(Cuvîntul)** ● ALEX. ȘTEFĂNESCU : „Nu e nimic de ris". **(Zig-Zag)** ● OCTAVIAN PALER : „Ne-am putea consola, eventual, cu ce se zice în «Odiseea» : că zeii stîrnesc nenorociri pentru ca generațiile următoare să aibă ce să cînte". **(România liberă).**

Petre Stoica

(va urma)

prezentul continuă

Recunoașterea cititorilor

Probabil că peste puțină vreme în revistele literare va începe să se discute, ca noutate, străvechea noastră problemă : de ce nu avem roman. Cu sau fără semn de întrebare. Aș fi fost ceva mai sigur de viteza de reacție a prozatorului român dacă, în răstimpul din urmă, acesta si-ar fi încercat norocul (o spun cu toată seriozitatea) în proza scurtă pentru reviste. Fiindcă, pînă la roman povestirea e cel mai sigur indiciu de adaptare la nou a prozatorului. Vorbesc de prozatorul generic, cel care întreține starea literaturii și îi dă pulsul, indiferent de locul pe care îl ocupă în ierarhia publicului sau a criticii literare.

Un scriitor, în a cărui mobilitate narativă aveam o încredere totală, m-a dezorientat cu cîteva luni în urmă. Mi-a spus că nu-și mai recunoaște cititorii. Dacă vă amintiți, unul dintre primele subiecte despre care s-au scris mai multe eseuri memorabile în '90 a fost acela despre dispariția cenzurii. Și a autocenzurii. În acele eseuri am simțit o teamă, un fel de inhibiție a scriitorului care, după ce a inventat o sumedenie de arme secrete cu ajutorul cărora să dea peste cap redutele cenzurii, se trezește în stăpînirea unui exces de mijloace cu care nu mai știe ce să facă. Ceva asemănător s-a petrecut în așa-numita artă militară în clipa cînd zidul de cetate a fost înlocuit de tranșee. Pentru că libertatea prozatorului de a scrie despre orice ține nu neapărat de disponibilitatea sa de a spune adevărul, numai adevărul și nimic altceva în plus : martorul nu poate relata mai mult decît e în stare să vadă, și pentru o relatare adevărată, care să nu fie nici simplu reportaj și nici parabolă dezlegată de reprezentarea strictă a lui *aici* și *acum*, martorul are nevoie de instrumente adecvate. Adică, într-un cuvînt, trebuie să știe să vadă. Într-un interviu apărut de curînd în *Contrapunct*, Gellu Naum vorbea despre starea de poezie, o formă integratoare de cunoaștere care n-are nimic în comun cu „rutina de mijloace a literaturii". Această alternativă, a vîrfului de lance care strică deprinderi, pentru a provoca ulterior altele, are avantajul că netezește locul capodoperei. Dar există o relație inversă, și ea de analizat, în măsura în care „literatura", cu rutina ei, provoacă reacția de exasperare a capodoperei.

Or, la ora asta, există o tăcere îngrijorătoare din partea „literaturii". Ideea cu nerecunoașterea cititorilor funcționează, după mine, ca o excelentă figură de stil, dar ea trădează mai curînd un soi de complex al neadaptării scriitorului. Pur și simplu lumea s-a modificat mai iute decît capacitatea mea de a o lua în primire. Încît chestiunea esențială nu e aceea de a mă descotorosi de mijloacele inutile. Mai curînd trebuie ca, măcar temporar, să am tăria de a redeveni eu însumi cititor. Cititor al unui text care urmează să fie scris.

O bună parte din literatura noastră interbelică, mai ales aceea apărută imediat după primul război, păcătuiește prin neînțelegerea procesului de modernizare în care intrase România.

Romanul orașului, cel puțin, abundă în victime de tot soiul : puri, neacomodați, neacomodabili sau, pur și simplu, dezamăgiți. Trebuie spus însă că acest tip de personaje, ca și nostalgia după o perioadă anterioară, edenică, vezi bine, avea deplinul concurs al cititorilor, care oftau la oraș după liniștea tîrgului natal sau după lipsa de complicații a vieții la țară. Dar chiar la romancieri ai unei acuzate modernități, cu personaje acomodate la ritmul existenței urbane mai apare reflexul acestei neînțelegeri. Gheorghidiu al lui Camil Petrescu disprețuiește lumea afacerilor, nu vrea să se lanseze în speculații de bursă, respinge discuțiile frivole, deși nu e atît de categoric în alegerea cărărilor vieții, încît să refuze moștenirea care-i cade pe cap. Ca mînuitor de capital Gheorghidiu e complet iresponsabil, în vreme ce analfabetul Luminăraru dovedește un remarcabil spirit practic și un simț al afacerilor care-l ajută să facă avere. De altfel, nici protagonistul celuilalt roman interbelic al lui Camil Petrescu nu e mai chibzuit decît Gheorghidiu. Fred Vasilescu trăiește modern, are mari complicații sufletești și pare a încerca să răscumpere păcatele tatălui său. Luminăraru, care și-a strîns averea fără să-și bată capul cu chestiuni de etică, cheltuind zdravăn și evitînd vulgarele probleme financiare.

Acum, treptat, începe să se profileze aversiunea față de cei care aleargă să se îmbogățească și nu mă aș mira să vedem apărînd o literatură a frumoasei lumi dinainte, a acelei sărăcii cuminți, din care ne împărtășeam cu toții. Deocamdată însă scriitorul preferă să tacă. Oricum, sînt curios ce înfățișare va avea semănătorismul acestui sfîrșit de secol.

Cristian Teodorescu

momos

Despre momos

Dl Al. George a constatat (public) că domnia-sa nu este aniversată ; drept pentru care a hotărît că singura soluție în fața singurătății este să te aniversezi cum poți : cel mai bine în scris. Așa că a scris un „articol" și l-a oferit fostei (deocamdată) reviste „România literară". Articolul a apărut și am înțeles cu toții că lucrurile merg prost : iată, un mare scriitor modest, împlinind o vîrstă deloc oarecare, a fost uitat de confrați și, în modestia pe care ți-o oferă scrisul, dînsul s-a uitat în oglindă. A văzut acolo un scriitor, dar mai mult decît atît. a văzut acolo cerul înstelat. Știți d-voastră despre ce e vorba. În fulgarin si fără telefon, scriitorul Al. George a avut curaj să-și rîdă în nas. Mai orgolios decît dînsul, eu voi scrie un articol despre mine : fără nici un merit, fiind numai dintr-o întîmplare fericită coleg cu adevărați scriitori ai acestei țări, mi-am permis să țin o rubrică numită „Momos". Rubrică în care nu am fost atent cu nimeni. Fiindcă „Momos" înseamnă, repet, a nu crede în nimeni, din grecescul dispreț, glumă, batjocură. El a fost „zeul grec al istoriei, zeflemelei si bîrfei". Am ales o cale nebătătorită știind că „Momos nu are prea mult de pierdut dacă rămîne neglorificat, fiindcă nu a fost din cei cărora li s-au adus onoruri, nici chiar în vremurile bune". (Lucian din Samosata). Cîțiva scriitori au avut rubrici, mulți au și acum. Ca aspirant la meseria de scriitor am visat să ajung la acest drept, o încununare, într-un fel, a meseriei pe care ți-ai ales-o. Dl. Laurențiu Ulici, critic și director a hotărît că am acest drept : să țin o rubrică în revista pe care domnia-sa o conduce. Astăzi fără a fi Alexandru George, fără a fi nici măcar un scriitor important, iată că dintr-o întîmplare fericită a vieții mele, sînt titularul unei rubrici în care pot să-mi bat joc de orice.

Nu cred că Ion Rațiu, un babalîc sărac (nimeni nu știe dacă I.R. este bogat sau nu, asta rămîne de discutat) cu duhul, hotărît să-și consume „potența" la 75 de ani, ar putea fi bun de președinte al României. Eu, Ștefan Agopian, după opt (8) luni de „lucru" cu domnia-sa mi-am dat seama că ; drept pentru care semnez.

Ștefan Agopian
16 iunie, orice an

minimax

Raționalitatea violenței

Coincidență ! Încă una prin care gîndirea politică românească își reafirmă vocația originalității, atît de puternică încît „tiparele" sociologiei și politologiei „clasice" par să fi rămas cu totul neîncăpătoare. Deci, nici mai devreme, nici mai tîrziu, ci tocmai așa, în ajunul comemorării a doi ani de la **iunie cel negru al României.** Parlamentul (pînă una alta, scăpat de grija alegerilor) a găsit de cuviință să se producă în fața poporului telespectator, în direct dînd citire, cu intonație, raportului despre a patra mineriadă — bineînțeles, oficial se cheamă altfel, păstrată fiind tradiția titlurilor cu lungimi ce depășesc posibilitățile mnezice obișnuite. Așadar, vezi Doamne, în spiritul transparenței s-a voit ca tot românul să afle cum și de ce s-a întîmplat ce s-a întîmplat în septembrie '91, ba încă mai mult, abordată fiind și delicata problemă a responsabilității ce iscă bănuiala că cineva, cîndva cumva ar urma să dea socoteală pentru geamurile și capetele sparte, doar ce naiba !, sîntem într-un stat de drept. Sau, dacă nu chiar tocmai asta a urmărit comisia parlamentară păstorită de dl. senator Timofte : consolidarea ordinii de drept. Drept care și întrebarea : **urmărindu-se, într-adevăr, oare ce ?** Sigur, nu e primul raport parlamentar despre nenorociri petrecute în România post-decembristă și, cunoscută fiind soarta celorlalte, ar trebui poate, să fie tratat ca atare, cu nonsalanță adică. În același timp însă, gîndind conținutul raportului acum în ceață prin corelare cu situația politică actuală, n-ar fi deloc exclus ca de astă dată semnificația și implicațiile lucrării parlamentare să fie altele, de așa natură încît neliniștea conținută în întrebarea de mai sus să-și aibă rost.

Abstracție făcînd încă de conținut, în primul rînd nu poate să nu intrige alegerea momentului destinat prezentării raportului. Atît de nepotrivit, momentul, încît parcă dinadins s-a urmărit confirmarea **crizei de raționalitate** remarcată într-o recentă cronică politică a fi dominanța vieții noastre publice. (Andrei Cornea, **Iraționalitate**, în **22**, nr. 23 **(124)**, **1992**). Deși tentantă, o asemenea interpretare se dovedește însă mai curînd „poetică", bref nu rezistă, impunîndu-se căutarea unei alte explicații a coincidenței, ca și, în genere, a tuturor acțiunilor cîrmuirii ce par a se plasa în zona „misterioasă" a iraționalității. Iar atunci, dacă nepotrivirea ce intrigă este între (a) scopurile afirmate, sau atribuite Puterii, și (b) modalitățile de acțiune adoptate întru atingerea respectivelor scopuri, în varianta refuzului unei crize de raționalitate, înseamnă că (a) trebuie reconsiderat, ori, altfel spus, înseamnă că scopurile Puterii sînt altele decît cele ce par a se vedea „cu ochiul liber". Într-un astfel de gînd, momentul ales pentru detonarea raportului „comisiei Timofte", departe de a fi o stîngăcie sau gafă politică, evidențiază coerența logică a unei rationalități înăuntrul și potrivit căreia Puterea a acționat și acționează consecvent. **Raționalitatea violenței.** O rationalitate tragică, atît pentru că au fost jertfite vieți unor oameni nevinovați, cît și datorită înlănțuirii evenimentelor aidoma împlinirii destinului în tragediile antice.

Începutul se află de bună seamă în cele întîmplate în dec. '89 cînd, concomitent cu înlăturarea dictatorului, s-a confecționat „legitimitatea revoluționară" a unei noi elite politice prin provocarea ieșirii în stradă a maselor și înscenarea basmului cu teroriști. La fel ca în orice revoluție, în momentul imediat următor cuceririi puterii politice noilor guvernanți li s-a impus dezamorsarea potențialului de violență anterior provocată, maselor oferindu-li-se o nouă mitologie politică (democrație, abolirea comunismului, stat de drept, libertăți civice ș.a.m.d.) dar și **doi** „emanați" a căror „aură revoluționară" să poată cataliza consensul unei majorități sociale necesară pentru cîștigarea unor alegeri cît de cît libere : condiția acceptării noului regim pe plan internațional. Odată trecută însă euforia inițială, atunci cînd la întrebarea „Frontul ăsta ce mai e ?!" singurul răspuns plauzibil s-a dovedit a fi cel bine cunoscut. „De ce re !". Puterea a fost confruntată cu ample manifestații contestatare de stradă în orașele unde „revoluția" i-a vindecat pe mulți de frică. În aceste condiții schema de guvernare adoptată a constat în provocarea și/sau chiar înscenarea unor acțiuni violente împotriva ordinii de drept care să compromită opoziția politică (costul/riscul asumat fiind întreținerea unor falii sociale, inclusiv cea interetnică generatoare de „complicații" politice internaționale), totodată obținîndu-se astfel legitimarea intervenției represive a Statului prin exercitarea a ceea ce în politologie este numit „violență instrumentală". Distorsiunea intervenită pe parcursul aplicării acestei scheme se datorează luptei existente între fracțiunile Puterii, momentul de criză intervenind în partea a doua a zilei de 13 iunie '90 cînd angrenajul de reprimare s-a blocat ceea ce l-a obligat (?!) pe dl. Ion Iliescu să apeleze la mineri. Succesul obținut în următoarele două zile de cosmar conținea însă în sine mai multe efecte bumerang : (1) compromiterea iremediabilă a președintelui Ion Iliescu, dezechilibrul intervenit în relația cu celălalt „emanat" furnizîndu-i acestuia din urmă o periculoasă

încărcătură de „muniție politică" ; (2) consolidarea unui centru de putere cu statut ambiguu ilegal/legal, întîmplarea făcînd ca în Valea Jiului masa minerilor să-și aibă și un lider pe măsură subapreciat pînă în septembrie '91 ; (3) radicalizarea luptei politice, după iunie '90 orice compromis al opoziției cu Puterea fiind pasibil de grave acuzații morale ; (4) izolarea politică și economică a României în plan internațional, handicap irecuperabil pentru „guvernarea Roman". Și astfel pentru a se ajunge la „septembrie negru '91" nu mai lipsea decît ca, pe măsura agravării crizei economico-sociale, aparatul de represiune al Statului să se modernizeze continuu așa încît guvernanții să se poată simți în siguranță indiferent de amploarea nemulțumirii celor guvernați. Ceea ce s-a întîmplat. A patra mineriadă n-a fost decît consecința firească a unei guvernări bazată pe raționalitatea violenței responsabilitatea pentru cele întîmplate revenind în mod egal tuturor compartimentelor Puterii, eventual cu o mențiune specială pentru dl. Ion Iliescu a cărui carieră prezidențială a interferat mereu cu aceea mai mult sau mai puțin sindicală a dlui Miron Cosma. Iar că acesta din urmă și-a ajutat președintele în debarcarea unui tovarăș de drum incomod, nu este cea mai absurdă dintre interpretările posibile ale celei de a patra mineriade.

După cum era de așteptat, concluziile comisiei parlamentare sînt altele, importantă fiind atribuirea rolului de țap ispășitor dlui Miron Cosma, în subsidiar, dacă tot s-a ivit prilejul lovindu-se și în forțele politice de opoziție. Or, dată fiind adeziunea de care beneficiază liderul sindical din Valea Jiului, funcționalitatea reală a menționatei concluzii nu poate fi alta decît că ea pune la dispoziția Puterii posibilitatea ca la nevoie (iminența unei înfrîngeri electorale), să poată declanșa un nou val de violență. Și nu este singura rezervă „de siguranță". Încă una mai este pregătită în Ardeal unde români de talia dlui Funar întrețin mereu aprinsă flacăra „patriotismului".

17 iunie 1992

Șerban Lanescu

Dumnezeiască este rufăria...

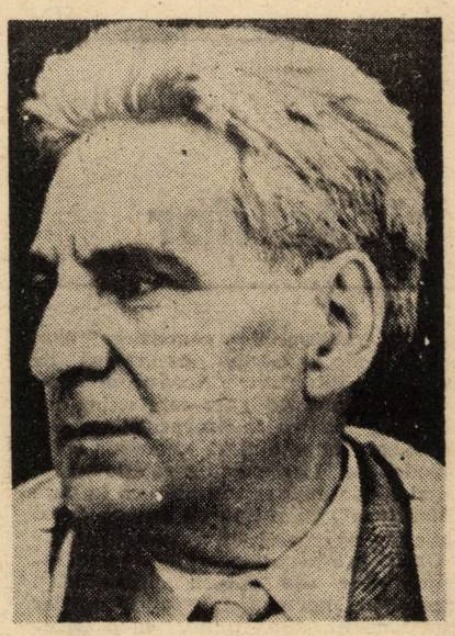

Spre deosebire de proză, care i-a fost privită cu interes încă de la început, poezia lui Călinescu a dat multor cititori impresia unei improvizaţii, a unui joc („şi titanii au dreptul să se joace din cînd în cînd" zice un recenzent în **Buna-vestire**), şi apariţia volumaşului din 1937 prilejuieşte doar patru sau cinci recenzii dintre care două numai în **Viaţa românească**, revistă al cărei redactor fusese cu puţin timp înainte şi care îl cultiva în continuare (chiar în acel an, Ralea îi propunea din nou redacţia revistei). Între acestea, cronica litărară a lui D. I. Suchianu manifestă un entuziasm ieşit din comun pentru poezia lui Călinescu, care i-ar fi pricinuit criticului „o bucurie imensă" pentru că îi aducea „ceea ce totdeauna dorisem : un poet care să nu se mărginească, la fel cu ceilalţi, a visa şi eventual a ne povesti pe urmă visul" ; Călinescu „este acel Santos Dumond care a făcut cea dintîi plimbare efectivă în ţara visului", poeziile lui au „o originalitate enormă şi un farmec unic", „minunate găsiri verbale" şi, în concluzie, „este un mare şi adevărat poet". Mai la obiect şi mai echilibrată este recenzia apărută în numărul următor sub semnătura P. (în care I. Bălu îl identifică pe Al. Philippide) ; autorul confirmă în volum „existenţa unui material poetic bogat", unde „o inspiraţie ciudată, înclinată către rit şi legendă, se revarsă în versuri puternic construite... fără rigiditate totuşi şi fără stricteţi prozodice", „o sensibilitate trecută prin sita culturii şi o emotivitate cerebrală" care duc, toate, la concluzia rezonabilă : „este o poezie de cunoaştere, adînc intelectuală, lucidă şi gîndită, care aduce o interesantă diversiune în lirica noastră contemporană" (în **Viaţa românească** nr. 8—9, 1937, p. 139—140). Al doilea volum de versuri antum, **Lauda lucrurilor**, apărut în 1963, beneficiază de o primire entuziastă care nu mai tolerează decît superlativele : „atitudinea civică, limpede şi bine marcată... anunţîndu-se solemn identificarea cu cauza maselor, cu cauza socialismului... noua atitudine ideologică se manifestă în întreaga carte prin optimismul ce o inundă" zice un critic bucureştean, un altul clujean vorbeşte de „suflul puternic şi generos al unui temperament arzător, de candoarea primordială ce prezidează naşterea poeziilor călinesciene, candoare desăvîrşită uneori ce învinge în cititor aproape orice rezistenţă sau obiecţie...", iar pe malul Bahluiului se remarcă „atitudinile lirice caracteristice poeziei noi, realist-socialiste... funcţia socială a poeziei" şi există impresia că „o pulbere de diamante... sclipeşte peste tot în **Lauda lucrurilor**". Mai exersată, sau mai puţin strînsă în cleştele obligaţiilor sociale, istoria literară nu va întîrzia să pună în evidenţă structura compozită a unor texte şi să ridice întrebări după ce poemele în cauză intră în patrimoniul său, adică după ce titanul va fi plecat în căutarea cetăţii Cambalù. În monografia sa din 1979, D. Micu vorbeşte astfel de finalul impropriu din **Profesorul de latină**, de „finalul lipit absolut arbitrar" din **Lauda zăpezii** sau de vibraţia din **La un portret**, care „e stricată în ultima strofă de o pseudoideologizare inutilă, inadecvată motivului liric şi cu totul stîngace". Aceste discrepanţe, aceste ruperi de nivel, de idee, nu pot fi discutate fără o absolută independenţă de spirit şi fără întregul material necesar înainte, adică fără o ediţie în sensul adevărat al cuvîntului, critică sau nu, dar alcătuită după rigorile filologice şi istorico-literare.

Pînă cînd va mai putea să apară o ediţie ştiinţifică a operelor lui G. Călinescu, Marcel Duţă — care a colaborat la pregătirea uneia în Institutul purtînd astăzi numele maestrului — publică recent un volum în care reia întreaga lui producţie lirică „după manuscrise" *. Ţinînd cont adică de sumarul celor două volume pregătite

de el (al volumului dactilografiat de autor prin 1950 şi cel alcătuit zece ani mai tîrziu, „cu toate poeziile pe care le-ar fi vrut publicate, exclusiv cele 11 din prima plachetă"), Marcel Duţă include în volumul de faţă cele patru secţiuni stabilite de autor (**Lauda materiei, Doina lui Orfeu, Statornicie** şi **Gloria cîntării**) cărora le adaugă : o primă secţiune intitulată **Ars poetica** (incluzînd **Cititorului, Condeiul care arde** ş.a.), o **Addendă** de paisprezece poezii, o secţiune **Din manuscrise** cu patru texte din care două parodii (după Tzara şi Arghezi) şi alta simetrică, **Din manuscrise**, cu şase texte, şi alte patru într-o ultimă rubrică de **Traduceri-parafraze** (Catul, Petrarca, Ronsard, Baudelaire). Fiind publicate după manuscris, sau după prima apariţie (în revistă sau volum), aceste texte sînt în măsură să dea cititorului imaginea fidelă a voinţei autorului şi nu aceea deformată, la care a fost silit, după împrejurări, de cenzorul circumstanţei istorice şi al editurii sau de propria sa complezenţă. Astfel se lămuresc şi nedumeririle — adevărate sau simulate, pentru conturnarea aceleiaşi cenzuri — cărora le dădea glas cartea lui D. Micu. Întrucît ediţia lui M. Duţă este extrem de parcimonioasă cu comentariile istorico-literare, aceste elemente sînt doar în fugă amintite în **Argumentul** editorului şi cititorul trebuie să le caute în chiar textele acum scoase la iveală pentru întîia oară în forma lor genuină. Strofa finală din **Profesorul de latină**, care în volumul din 1963 suna strident conformist. („Astăzi dascălul teribil reieşindu-mi înainte / Mi se pare fără minte, / Azi şi eu declam pe antici, dar mînînd cum pot mai bine / Mari tractoare şi combine"), arată de fapt astfel : „Astăzi dascălul teribil reieşindumi înainte / Rîde candid şi cuminte. / Abia azi cînd viaţa doare înţeleg că este bine / Să cresc turme şi albine", lăsînd cititorului impresia că sensul cugetării concluzive a fost întors cu o sută optzeci de grade, iar în **Lauda zăpezii** îngerinţa este de-a dreptul enormă şi nu poate să nu implice cunoscutul spirit ludic, înclinarea către canular, a profesorului, care devenea mai acută în momente de contrarietate. Căci ultimul distih al poemei („Aşa fără păcat este rufăria / Ţesută la fabrică de fruntaşa Maria") suna în realitate „Aşa dumnezeiască este rufăria / În care dorm Isus şi Fecioara Maria", cu toate conotaţiile posibile în viziunea biblică, mistică sau morală.

Din nefericire (cel puţin pentru istoricul literar), zgîrcenia cu care sînt oferite detaliile de istorie literară sau textologică, impuse fără îndoială de costurile care sugrumă iniţiative editoriale mai puţin norocoase decît aceea de faţă, împiedică punerea în lumină a întregului proces disimulat în spatele unei simple constatări : un text ia locul altuia. Pentru poeziile incluse în secţiunile **Addenda, Din periodice** şi **Din manuscrise**, o foarte succintă explicaţie împreună cu minimele trimiteri bibliografice fac accesibile cititorului elementele esenţiale ale acestei istorii interne : pentru **Oglinda** e preferat textul inedit, aflat în manuscris, celui apărut în 1963, care este publicat în **Addenda, Nocturna** din aceeaşi secţiune este prima formă (apărută în 1947) a poeziei **Patul** din **Lauda lucrurilor, Naufragiu** e forma inedită a poeziei din care va fi „extrasă" şi prelucrată varianta **Cosmonaut**, inclusă în volumul din 1963 ş.c.l. Comparaţia este de tot interesul pentru că nu e vorba întotdeauna de modificări circumstanţiale, ci şi de variaţii în tonalităţi diferite, cu chei diferite : **Nocturna** din 1947 apăsa mai mult asupra sugestiei materiale, a carnalităţii vegetale implicate în lucruri, dacă se poate spune aşa, de unde şi ciclicitatea ei, faţă de reformularea din 1963, care mută accentul pe reprezentările mentale, pe ludic, pe gratuit („O ladă a Pandorei / Umplută cu himere"). Din notele foarte eliptice grupate în „precizări istorico-literare" nu înţeleg : preferinţa pentru varianta din 1963 este a autorului sau a editorului ? Dar la **Oglindă I** şi **Olindă II** ?

Este însă de sperat că imensul material documentar şi bibliografic investit în notele la acest volum şi la toată ediţia Călinescu în general nu va fi pierdut şi că acest prim volum, care prezintă un esantion al meritoriilor ei rezultate, va fi punctul de plecare al unei valorificări integrale — pentru opera lui Călinescu şi pentru altele. Deocamdată avem întîia oară la îndemînă textul necenzurat al versurilor lui Călinescu şi judecata critică poate intra în scenă abia acum.

Mircea Anghelescu

* G. Călinescu, **Lauda lucrurilor. Poezii 1927—1965**, ediţie integrală după manuscrise, text stabilit şi argument de Marcel Duţă, Ed. „Grai şi suflet — Cultura naţională", Bucureşti, 1992, 295 p.

Modalizatori

Categoria modalizării cuprinde, în limbile naturale, mijloacele prin care se exprimă atitudinea vorbitorului faţă de propriul său enunţ. Un tipic enunţ modalizat e cel format dintr-o afirmaţie şi un adverb care îi certifică acesteia, din punctul de vedere al vorbitorului, adevărul : „**Desigur** că e noapte". Sistemele logice ale modalizării stabilesc tipuri clare : modalităţi aletice (necesar/posibil), epistemice (se ştie/se crede), deontice (obligatoriu/permis), axiologice (bun/acceptabil), etc.; studiul unei limbi identifică, în marea varietate de forme prin care se exprimă modalizarea, cîteva raporturi fundamentale corespunzătoare celor logice dar înregistrează în primul rînd numeroase ambiguităţi şi interferenţe. Analiza lor pragmatică surprinde diferenţe de utilizare între forme aparent sinonime sau sinonime (cum ar fi *pesemne, pasămite, cică, chipurile*) sau cuprinse în şiruri bazate pe gradaţie.

Cel mai interesant e să urmăreşti modalizarea nu într-o simplă propoziţie izolată, ci în text. Textele comunicării curente, mai ales cele de tip persuasiv, desfăşoară strategii deloc simple ale modalizării ; chiar o statistică e relevantă în acest domeniu, căci „ticurile", preferinţele pentru un tip sau altul de modalizare, pot întemeia o tipologie a textelor şi a autorilor acestora.

Ar trebui observat că pînă şi limbajul de lemn a utilizat — şi chiar destul de intens — formulele de modalizare. Lungi, greoaie, cu suprapuneri inutile, acestea aveau (cel puţin în textele oficiale româneşti din ultimii ani) o structură-tip : cu modalizator deontic — *trebuie, poate* (acesta din urmă, în sensul „are voie", „îi e permis") şi verb de declaraţie — în primul rînd *a spune* : „putem afirma cu îndreptăţită mîndrie că...", „se poate spune că...", „iată de ce putem spune că...", „trebuie să spunem deschis că...", „consider necesar să subliniez faptul că...", etc. Asemenea formule alternau cu cele prin care se exprima, explicit, certitudinea („fără nici o îndoială"). Analiza sumară a acestor construcţii nu poate fi decît superficială : termenii lor sînt polisemantici (*a putea*, de pildă, are cel puţin două sensuri principale modale — de posibilitate şi de permisiune, şi unul nonmodal — referitor la aptitudine, capacitate) şi contextul mai larg e hotărîtor în a stabili valoarea reală a formulei. În exemplele citate, paradoxal, *a putea* e echivalent cu *a trebui*, neutralizarea diferenţei dintre cele două verbe corespunzînd de fapt unui principiu general după care tot ce se *poate* spune (adică e permis), *trebuie* spus (e obligatoriu). Obligativitatea opiniilor impuse şi certitudinea absolută sînt consecinţe firesti ale existenţei instanţei atotputernice şi impersonale din totalitarismul comunist. Formulele citate exprimă însă şi un adevăr pe care ar vrea să-l ascundă : că limbajul instituie o lume independentă de cea reală, o ficţiune obligatorie ; de aici frecvenţa verbului *a spune şi a* echivalentelor sale. Jocul valorilor modale se dovedeşte, de la distanţă, foarte interesant şi ambiguu ; obligaţia sau permisiunea sînt prezentate ca fiind acordate de real („putem spune pentru că asa e"), cînd de fapt sînt acordate de putere („putem spune pentru că asta ni se cere") ; textul permite, oricînd, ambele lecturi, şi în plus una cinică, în care **a putea** îsi actualizează sensul de pură posibilitate : „putem spune pentru că orice se poate spune ; de ce nu ?". (Nu e nevoie să mai precizăm că asemenea lecturi „postmoderne" nu au fost prevăzute de textele în discuţie).

În textele actuale nesupuse altor constrîngeri decît cele ale stilului şi intenţiilor de comunicare, ale strategiilor persuasive, dominantele sînt semnificative. Am comparat cîteva editoriale din mai multe publicaţii recente : diferenţele care apar între ele în utilizarea modalizatorilor sînt dintre cele mai frapante. Există, de pildă, un model al „necesităţii obiective". În care certitudinea subiectivă a enunţului e prezentată constant ca o realitate incontestabilă şi independentă de vorbitor („în mod sigur", „e clar că..."). Formulele de certitudine alternează cu cele apreciative, la care subiectivitatea e şi mai puternică în fond, dar tot atît de atenuată în formă („din păcate", „din fericire").

Un alt tip de text e cel dominat de modalizarea căreia i se recunoaste deschis caracterul subiectiv — prin explicită raportare la persoana vorbitorului : „eu cred că...", „eu nu mă îndoiesc", „mă tem că...", „pe cuvînt că..." etc. Există desigur şi modele hibride, în care jocul constă tocmai în oscilaţia permanentă între confundarea şi disocierea autorităţii personale („eu ştiu că") cu aceea socială, obiectivată („se ştie că"). O strategie de succes pare a fi şi evitarea sistematică a modalizării. În fond, o propoziţie nemodalizată poate fi mai convingătoare decît cea care acumulează mijloace de întărire — tocmai pentru că prima nici nu evocă posibilitatea de a fi contestată sau pusă la îndoială. Textul care evită modalizarea încearcă de fapt să creeze o puternică impresie de real.

Exemplele de mai sus au avut în vedere doar termenul tare al acestui tip de modalizare : certitudinea. Tehnica de convingere poate însă uza chiar de mărturisirea îndoielii ca de o garanţie a onestităţii vorbitorului. Există texte în care predomină formele incertitudinii şi rezervei („presupun că...", „probabil", „se pare", „e posibil", „nu sînt convins") şi în care modelul propus este cel al dubiului intelectual al moderaţiei : uneori — simplă strategie, folosită pentru a scoate în relief puţinele afirmaţii prezentate ca sigure. Nu e rar nici abuzul de dubitative, ezitînd între ticul unei simple precautii formale — şi teama de claritate şi de fermitatea expresiei.

Desfăşurată în text, modalizarea alcătuieşte (alături de alte mijloace, în primul rînd de conectori), un schelet un mecanism al discursului raţional, argumentat, coerent. Pe care unii din cei ce i-au surprins sau i-au deprins tehnica îl pot umple cu cele mai puţin raţionale şi argumentate asertiuni.

Rodica Zafiu

Romanul cu geometrie variabilă

Ioan Petru Culianu, HESPERUS, Editura Univers, Bucureşti, 1992

Asasinat în împrejurări care au rămas pînă astăzi neelucidate şi la o vîrstă la care, de regulă, marile energii creatoare abia încep să iasă din faza de proiect, Ioan Petru Culianu poate fi considerat totuşi un adevărat savant, cu o operă impresionantă atît prin dimensiune cît şi prin semnificaţia ei. A apucat să publice aproximativ 15 volume în cîteva din limbile de mare circulaţie mondială, s-a impus, pe urmele maestrului său Mircea Eliade, la Catedra de Istorie a religiilor de la „Divinity School" din Chicago şi tot ca Eliade a reuşit să îmbine vocaţia literară cu cea ştiinţifică, într-o încercare aproape supraomenească de a cuprinde **totalitatea** existenţei, după un proiect inaugurat de antichitate şi reînviat apoi de marii renascentişti.

Dintre cărţile sale, cea dintîi care apare şi în România se întîmplă să fie romanul ştiinţifico-fantastic **Hesperus**, prefaţat de Mircea Eliade în 1982 şi publicat pentru prima dată într-o versiune italienească la Milano, în 1990.

Punctul de plecare al cărţii lui Ioan Petru Culianu îl reprezintă catastrofa nucleară din anul 2384, care va distruge aproape întreaga civilizaţie a planetei noastre. Vor supravieţui doar **hiperboreenii**, retraşi într-un gigantic adăpost subteran, şi **hesperienii**, adică locuitorii coloniei Hesperus—2, din inima continentului sud-american : „Hesperus—2, singura porţiune din Terra locuită de oameni [...] este izolată de natura sălbatică dimprejur prin intermediul unui zid electromagnetic invizibil. Orice obiect, de orice natură, care se apropie de zid la o distanţă de mai puţin de 100 metri, este avertizat de primejdie printr-o descărcare de scîntei verzi uriaşe, acompaniată de un zgomot de tunet [...]. Dacă obiectul înaintează pînă la o distanţă de 10 metri, este dezintegrat de o scînteie de acelaşi fel. Acelaşi lucru este valabil şi pentru obiecte provenind dinlăuntrul suprafeţei circumscrise, cu deosebirea că acestea nu sînt niciodată dezintegrate, ci respinse de suflul unei puternice descărcări de culoare roşie".

Hiperboreenii sînt oameni în înţelesul vechi al cuvîntului, hesperienii în schimb au realizat „visul profeţilor libertăţii fără efort", reuşind să scape de emoţii, prin extirparea „centrului inimii" şi să trăiască peste 6—7000 de ani prin regenerarea anuală a celulelor corpului. Hiperboreenii ar vrea să iasă la suprafaţa planetei (care după circa 6000 de ani de la catastrofa din 2384 a devenit din nou locuibilă), dar se tem de ostilitatea hesperienilor şi mai ales de liderul acestora, Dennis Horton, marele Artist al Transformării, un fel de Budda-yogin explicat cînd „mistic", cînd „ştiinţific" : „În principiu este vorba de utilizarea completă a posibilităţilor latente ale creierului uman, ceea ce îngăduie anularea tuturor ficţiunilor cu care sîntem obişnuiţi : spaţiul, timpul, cauzalitatea naturală, compoziţia fizico-chimică a universului, structura atomului etc., etc. Toate acestea sînt pure modele euristice care explodează de îndată ce sînt puse faţă în faţă cu o forţă capabilă să transforme în acţiune ideea relativităţii şi a simultaneităţii lumilor. Într-un mod şi mai concret, s-ar putea spune că Horton e capabil să mînuiască visele în aşa fel încît poate crea, după plac, orice fel de lume, fără a se supune vreunei constrîngeri logice".

La rîndul lor, liderii hesperienilor bănuiesc că şi hiperboreenii ar dispune de serviciile unui Mutant, comparabil cu Horton prin disponibilităţile sale mentale. De aceea, între cele două lumi va începe o activitate febrilă de infiltrare cu spioni şi cu agenţi de securitate cu nume extrem de evocatoare (Mc Kellog, Vassiliev, Lester Holiatov etc.), în ideeea unei anihilări reciproce.

N-ar fi deloc exclus ca în momentul în care şi-a compus cartea, Ioan Petru Culianu să fi vrut să recicleze, printr-o combinaţie aproape cibernetică de „metisaj", cele mai importante coduri din sistemul literaturii ştiinţifico-fantastice şi de aventuri.

Din această perspectivă, în **Hesperus** putem identifica de la început „urmele unui roman de anticipaţie tehnico-ştiinţifică, plin de toate acele invenţii şi **gadgeturi** cu care imaginaţia noastră populează realitatea cotidiană a secolelor care vor urma. Coloniştii din Hesperus—2, utilizează propulsoare, „ferăstraie moleculare" pentru prepararea alimentelor sau dezintegratoare electromagnetice, iar locuinţele lor sînt realizate din substanţe stranii, obţinute prin acţiunea unor tehnologii de vis : „Pornind de la două tipuri principale de material de construcţie, [hesperienii] au ştiut că creeze o uimitoare varietate de locuinţe. Cu ajutorul ferăstraielor moleculare, ei au transformat respiraţia nocturnă a plantelor într-un fel de spumă. Fişiile suprapuse, tratate cu pigmenţi extraşi din aer, care le asigurau culori diverse şi discrete, au format, după solidificare, mari locuinţe expuse luminii, transparente dinlăuntru şi perfect opace pentru privitorul dinafară".

Avem apoi un sistem de relaţii proprii pentru romanul S.F. post-atomic, în care civilizaţia se conservă pe principiul rezervaţiilor închise, cu relativ puţini supravieţuitori, iar lumea exterioară se întoarce la aparenţa celor mai vechi ere geologice. Aşadar, în colonia din Hesperus vom întîlni copaci de peste 200 de metri, în timp ce prin atmosfera planetei va zbura uriaşa pasăre Gavin sau Elethalul, care se va hrăni cu fructele roşii ale arborelui Kanaph.

Contrautopia este şi ea reprezentată în **Hesperus** printr-un număr de exigenţe tipice acestei specii : controlul riguros al tuturor activităţilor (inclusiv al celor reproducătoare), extirparea sentimentelor sau indexarea tuturor cuvintelor legate de afect (**spaimă, ruşine, ris** etc.).

S.F.-ul de tip **space opera**, îşi semnalează prezenţa prin tema războiului dintre două lumi afrontate, la care Ioan Petru Culianu va mai adăuga însă şi cîteva din ingredientele romanelor de spionaj, cu agenţi secreţi ingenioşi, dar lipsiţi de scrupule, strecuraţi în inima taberei adverse.

Există în **Hesperus** şi o suficient de consistentă partitură umoristică, realizată după tipicul romanelor de călătorii aventuroase, cu savanţi-exploratori care se pun în cele mai comice şi neaşteptate situaţii, prin naivitatea lor funciară, de oameni cu capul în nori. E cazul profesorului Jacques Guillaume, care cunoaşte peste 600 de limbi sau de dialecte arhaice şi care a fost trimis de hiperboreeni să-l descopere pe misteriosul Mutant, printre sălbatecii supravieţuitori ai planetei.

Însă lucrul cel mai interesant care se petrece în **Hesperus** este faptul că schimbîndu-şi de mai multe ori înfăţişarea, travestindu-se sau metamorfozîndu-se permanent, romanul îşi adaugă încetul cu încetul o dimensiune vanvogtiană, în care esenţial se dovedeşte a fi potenţialul speculativ. Din acest punct de vedere, romanul lui Ioan Petru Culianu pare să reproducă şi naratologic traseul unei adevărate iniţieri, căci la capătul tuturor metamorfozelor din **Hesperus** se află lumea libertăţii absolute, cînd oamenii ajung să trăiască în propriul lor vis : „Bărbatul care îl înlocuise pe Keph Solins porni încet spre trunchiul unui arbore, iar în momentul în care piciorul lui îl atinse, în loc de ciocnire urmă o pătrundere lină în masa compactă a lemnului. Intrat pe jumătate în trunchiul uriaş, o invită să-l urmeze. / — Nu-ţi fie teamă. Vei ajunge într-un spaţiu familiar. / Femeia îl urmă înlăuntrul lemnului, care nu opuse nici o rezistenţă. Pătrunse într-o gelatină de culoare cenuşie, în care nu deslueşea nimic. Se agăţă de mîna bărbatului ,care o călăuzi către o peluză întinsă, proaspăt cosită, înconjurată de un parc sălbatic".

Pe traseul acesta, care ne aminteşte de vîrtejul lumilor paralele din S.F.-ul speculativ, cel din urmă pas pare să fie operaţiunea de „fisiune" mistică, prin care din trupul fizic al pămîntenilor se va desprinde trupul lor astral : „Îşi vîrî mîinile, încet, sub coastele lui. De data aceasta nu se simţi nici o durere, deşi vedea dispărînd degetele în carne. Apoi braţele ei se depărtară deodată, trăgînd de coşul pieptului să-l rupă. Oasele şi măruntaiele lui stăteau să se despice, pîrîiau din ce în ce mai tare, pînă ce o deschizătură largă în piept îi eliberă sîngele în şuvoaie. Nu mai vedea mîinile stăpînei, dar le simţea încă presiunea, sub care întreaga sa fiinţă se rupse în două. Fu o explozie totală, din rătăcirea căreia se regăsi cu greu, dar, în mod straniu, complet dedublat. Două conştiinţe deliberau la oarecare distanţă una de alta, auzindu-se şi percepîndu-se distinct. / Stăpîna ieşi, lăsînd uşa larg deschisă. Una din fiinţele care se născuseră din ruperea în două a lui Keph o urmă. Găsind cale liberă, alergă în salturi pînă afară şi se ascunse în iarbă. (...) Forma ei de existenţă era cu totul diferită de a lui însuşi. La început, energia desprinsă fusese egală cu cea rămasă, dar acum, în timp ce el rămînea acelaşi, constant şi liber, viaţa acelei creaturi elementare se micşora tot mai mult, conştiinţa ei se întuneca. Atunci cînd murmurul ei deveni imperceptibil, Keph rămase din nou unic, deşi profund schimbat faţă de omul plin de răni care intrase noaptea în casa stăpînei". Nu încape nici o îndoială, partea cea mai profundă şi mai artistică din **Hesperus** e de căutat la acest nivel al romanului, plin de viziuni ameţitoare, de freamăt iniţiatic şi de mister.

Cu o intrigă căreia puterea de concentrare a cititorului obişnuit nu-i poate face faţă şi fără să aibă claritatea stilistică a unui text bine şlefuit, romanul **Hesperus** rămîne însă un excelent exemplu de naraţiune cu ofertă multiplă.

Florin Manolescu

De-amorul artei (I)

«A SCRIE. Amăgiri, zbateri şi poticniri pe care le aduce dorinţa de „a exprima" sentimentul iubirii într-o „creaţie" (indeosebi scrisă).»

Roland Barthes Fragmente dintr-un discurs îndrăgostit

INSUFICIENŢA POEMULUI

Poemul visează să fie scrisoare. Vrea să aibă un singur destinatar.

Poemul aproape că nu mai suportă să aibă cititori. El îşi doreşte prieteni.

Visul poemului este de-a fi o discuţie la crîşmă, la un pahar de vin, cu amicii.

Visul poemului este de-a fi o prelungită privire în ochii femeii. (Numai iubita se poate privi şi-n ochi şi-n gol în acelaşi timp.)

Poemul aproape că nu mai suportă să însemne proasta veşnicie a textului care noaptea se ţese şi ziua se strică. Poemul visează să fie „cămaşă fără cusătură, de sus ţesută în întregime" (Ioan 19, 23).

Iubita nu este Lumea în general ; iubita este o persoană. Dar, în acelaşi timp, dragostea pentru ea este o întrupare a dragostei pentru Lume. (În poem lumea de-aici şi lumea de dincolo sînt una si aceeaşi.)

Visul poemului este de-a fi alcătuit numai din cuvîntul **te-iubesc.** Cuvîntul **te-iubesc** este tăcere. (Roland Barthes spune că acest cuvînt „nu e supus nici unei constrîngeri sociale", „nu are nuanţe", „suprimă explicaţiile, construcţiile, gradele", „nu este metaforă a ceva", „nu transmite vreun sens", „nu poate fi folosit".) S-ar putea ca **te-iubesc** să fie chiar acel Cuvînt-Unic din care, după Origen, este formată întreaga „limbă" edenică.

Orice poem visează să fie de dragoste.

De fapt, poemul este doar un exerciţiu preliminar, o „şedinţă de antrenament". El vizează performanţa neîncetatei mărturisiri — rugăciuni — psalmodieri — bucurii.

IUBIREA NU ESTE NICI BĂRBAT, NICI FEMEIE

Inima, atunci cînd se cuprinde înăuntrul ei de rugăciune, atunci cînd este umplută cu sfinţenia liturghiei, este chiar Fecioara Maria în rugăciune : „Iată roaba Domnului, Fie mie după cuvîntul Tău !" (Luca 1,38).

Iubirea-în-rugăciune este înger. Poemul, visînd să fie inimă, nu este nici bărbat, nici femeie. Orice poem tînjeşte să fie înger păzitor, adică un „înger al castităţii".

Poemul-inimă visează să fie gravid de pruncul Iisus, să-l renască la nesfîrşit Logosul.

„Povestea" poemului nu e cu Binele şi cu Răul ; poemul e fără conflict ; „povestea" poemului e cu îngeri.

Poemul visează să nu fie un act de

posesiune. (Vorbele se pot rosti cu adeverită **putere** numai dacă le rosteşte Dumnezeu — Matei 7,29. De obicei, vorbele se spun numai în schimbul a ceva ; ca şi banii, sînt neputincioase, aşteaptă un răspuns, o răs-plată). Iubirea nu se face, nu vrea să aibă şi nici nu este avută. Iubirea nu există prin posesiune. (Faţă de tatăl lumesc care **are** un fiu şi faţă de fiul lumesc care **are** un tată, în Evanghelii Fiul **este** în Tatăl şi Tatăl **este** în Fiu.). În iubire nu mai eşti **eu.**

Fecioara Maria este pre-figurarea arhetipală a Sfîrşitului Lumii. Primul om îndumnezeit. Orice poem visează să să „re-virgineze" lumea. Orice poem este visul la Lumea-Fecioară. Continuă Apocalipsă.

În ebraică, „Duh" are două genuri. El este şi feminin. În **Evanghelia evreilor** Iisus spune : „mama mea, Sfîntul Duh". Iar Dostoievski observă că „Sfîntul Duh este o manifestare a Frumuseţii.") Orice poem este un vas care aşteaptă Duhul.

Poetul grădinăreşte icoana Lumii-Fecioară, icoană înminunată, locuită de soare. Icoana Fecioarei ce ţine la piept copilul Iisus. Copilul — preot — Pantocrator.

(Aceste vorbe „ale mele" — cele de mai sus — sînt adresate, bineînţeles, oricărui cititor ; dar au ajuns la mine de la textele **lui Gheorghe Iova şi sînt spuse mai ales lui.)**

Cristian Popescu

radu sergiu ruba

Arborele magnetic

Odată smulse toate cuiele
vine ea, în micile cratere
singurătatea...
improvizînd...
Să vezi şi să nu crezi !
Tot trupul face cultură
citeşte cu ochii
cu degetele de la mîini, de la picioare
tălpile noaptea pe gheaţă
calcă din literă-n literă :
Alpha Centauri... Epsylon Eridanni
şi aşa mai departe pînă la Omega.
Lecturi !
Căci treizeci de ani în geometria
euclidiană
a stat şi a aşteptat
măsurînd în neştire lungimi de paturi
lipind din diferenţe protocolul femeii
ideale.

A scris.
Nu le-a trimis.
Lăsînd cutiile poştale
să se-nmulţească în toate direcţiile.
A dormit cu fruntea pe o imagine :
un idolatru !
Cum ce să aştepte ?
Ca tot omul
dar pierzîndu-şi pînă la urmă credinţa
în minune
A stat şi a privit.
Ştia că se scufundă.
O civilizaţie, acolo
minoică...

Dar revărsîndu-se uneori în stradă
scăpat de sub psihanaliză
balcoane, turle şi ganguri fluturîndu-i
pe urme..
O ruşine continentală !
Ce spaimă pe sosiile sale !
Se-mprăştiau
luau chipul prietenilor apropiaţi
apoi din ce în ce mai depărtaţi.
În timp ce sîngele ca riu
înconjura de trei ori infernul
vuind la orice reluare a circuitului
s-abată cumva privirile femeilor.
Ce dans nupţial ! — cădea şi gîndul
peste nu mai ştiu care păsăroi
singuratic...

Unde nu vine un Monte Cristo
să răzbune toate tufele acestei lumi !...

Cînd biblioteca odihneşte
dispusă totuşi într-o ordine
a culorilor de la coperţi
să citească tot trupul şi s-ajungă în cele
din urmă
într-un fel de amurg
sub orizont
cu preţul ochilor părăsindu-şi spirala
cromozomială
să i se piardă urma sub altă-nfăţişare.

Singur în şifonier

Nu-i fac curte
de teama să nu stric o prietenie
cu toate că pîndesc un moment
favorabil
pe fondul plictiselilor sale
şi de aceea mîngîi cu grijă
toate cele treizeci şi şapte de pisici
ale prefacerii ei în fiinţă umană
dar mai ales o stîmez
venită cum este direct din neolitic
să-şi încerce buzele asupra mea
abia aştept.

Cu ea îmi umplu viaţa ca să nu fiu
nevoit
să înţeleg ce se întîmplă.
Mie îmi place spaţiul verde din faţa
blocului
de unde alung copiii mieşti
ca nu cumva să se sărute
eu ador să păzesc intrările-n aleea
noastră
pe amîndouă deodată
interzicînd sorcovele
confiscîndu-le celor dintr-a VII-a
steaua
eu caut mereu pentru mine în viaţă
exemple de viaţă superioare.

Cu ea îmi motivez absenţele.
Directorul săpăturilor o cunoaşte.
Frumuseţea ei nu o dată
a pus în ordine tot şantierul.
Cu toţii mă felicită
căci sînt într-adevăr iubitul ei...
Ce bine-ar fi totuşi s-avem un copil !...
Cu el mi-aş motiva neatenţia
dreptul de-a nu-mi bate capul
că tot n-aş pricepe
doar mă-nţelegeţi
e băieţelul la mijloc

educaţia lui
viitorul.
Mie îmi plac mai departe treptele de
la intrare
cum tot vor ele să ducă undeva
şi ne scot astfel din bloc
cu îl simpatizez chiar şi pe ciinele
premiat de la cinci
care nu ştie să latre decît la sonerie
aleea noastră în general e plină de
turisme parcate
şi ca particular
sînt mîndru de asta-n tot timpul meu
liber.

Cum să am eu copil cu prietena mea ?!
Cum adică ?!
E numai aşa...
un fel de a trage cu urechea
pe la ce se mai spune
e...
ce mai !
E o prostie.
De fapt eu rămîn acelaşi
cu obiceiuri fixe

lăudîndu-mă cel mult că timpiţii mei
sînt mai deştepţi
ca timpiţii colegului de psihologie
iar acolo la şcoală
fac figură de medie
între amicul Ispas şi amicul Enache
nimic mai mult.
Blocurile din aleea noastră
au toate cîte zece etaje
stau faţă în faţă
să ne uităm unii în casele altora
coordonîndu-ne astfel linguriţele în
ceai
Cînd linguriţa mea e pe direcţia acelor
de ceasornic
cea a prietenei mele se roteşte în sens
invers.
Cu prietenia ei umplu toate razele
cercului.
Salvez aparenţe.
Nimic nu înţeleg din tot ce fac.
Ea mă ajută să uit că pe etajera din
baie
cheleşte zilnic periuţa de dinţi
mă-ndeamnă să golesc această catedră
de persoana mea visătoare
şi să devin credibil
în faţa deşteptilor mei
şi la intrările-n alee
cu atenţia trează
întotdeauna
căci dinozaurul a dispărut
dar şobolanii persistă.

O nimica toată

Am înfiinţat printre copiii de la bloc
o mică organizaţie de apărat spaţiul
verde
şi prin aceasta morala.
E mai bine astfel căci ei ţipă teribil
la presimţirea oricărui pericol
deci nu-i picior de cetăţean nici de
arici
să calce-ntre gard şi perete
ba chiar am pe unul care-n trompeta
de hîrtie
vesteşte întruna sfîrşitul lumii
e-aşa l-a învăţat bunică-sa
penticostala.

Plantele în frunte cu un pom
îşi văd de primăvară şi de toamnă
iar cu morala e aşa
că bunăoară o fetiţă
îşi critică întotdeauna mama
cînd aceasta urcă scările indiferentă.

Sînt duşi ca exemplu şi pe la alte
blocuri.
Trompetistul susţine pe acolo
că ar vrea să se facă tanchist
ştiu că nu dintr-o chemare anume
ci în memoria unui bunic birjar.
Eu — spune şi fetiţa —
vreau în viaţă să mă fac cu funcţii.

Mă iubesc s-ar crede ca pe-un tată.
Nicidecum.
Poate ca pe un taximetrist de lux
ştiindu-le pe toate
sosit cum e direct din circulaţie
şi dîndu-le pe mînă o joacă uşoară
cu jucării ce-i drept nevăzute
dar care funcţionează... funcţionează...
funcţionează.

despre...

Marginile tăiate

Horia Bădescu e un poet la care elementul artizanal a precumpănit întotdeauna asupra celorlalte. Indiferent de tentaţiile vizionare sau de reacţiile atitudinale, poemul său se lăfăia în calofilie, întorcînd totul în preţiozitate şi rafinament. Ce-i drept, nici atitudinile nu erau din cele mai brutale şi nici tentaţiile din cele mai imperative, ambele surdinizate într-un proiect muzical al confesiunii. Poetul a găsit o linie de mijloc, domestică şi confortabilă, în care frustrările se pierdeau în nostalgii iar nostalgiile în reverii. Exista întotdeauna o limită cuminte în durere şi una rezonabilă în fervoare. Un duh caligrafic tăia excesele, programat mai degrabă de-o himeră estetistă decît de vreo exigenţă existenţială. Discursul său năzuia mai curînd la delicateţe decît la acuitate şi mai întîi la ingeniozitate decît la depoziţia de conştiinţă. Tristeţi senine şi suferinţe voluptuoase defilau pe un ecran graţios al limbajului, întretăiate de reverii acrişoare şi de meditaţii cu performanţă metrică. Confesiunea se aburea, străbătînd un filtru eufemizant şi derivînd în graţiozităţi. Uşoare pale coşmaresti mai crispau din cînd în cînd cîte-un vers sau cîte-o imagine, dar rareori un poem întreg îndrăznea să iasă din muzicalitate şi vrajă pentru a se angaja în depresivitate şi a se lovi tranşant de atrocitatea existenţială. Utopia calofilă, transformată în religie a poemului, destindea liniile durerii sau ale anxietăţii într-o lirică mai încîntată de propria-i subtilitate decît îngrijorată de propria-i greutate. Nostalgii şi exultanţe se uneau într-un limb amoral al poeticii, sedusă parcă iremendiabil de savanteria sensibilităţii şi de bravura livrescă. Horia Bădescu nu numai că nu părea în stare să se mai schimbe, dar nici nu părea să dorească aşa ceva. Panta elegiacă pe care mergea avea o înclinaţie lină, ceea ce dădea suferinţei un simt ceremonial. Era greu de presupus că această cuminţenie ce-şi pusese o ţintă fascinatorie a limbajului era, de fapt, rodul unei tunsori sistematice. Iată însă că defuncta cenzură scoate acum la iveală un alt Horia Bădescu. **Furcile caudine** (Ed. Eminescu, 1991) sînt chiar lirica sa depoziţională. Stocate de la debut şi pînă în decembrie '89 — şi tot mai vertiginos după '71 — piesele volumului „nu schimbă — zice Cornel Moraru în **Vatra** (4/'92) — esenţial imaginea poetului", dar ele fac trecerea la „vehemenţa satiricului şi grotescului, pe un fond acut de tragism". Atît şi încă ar fi destul pentru a tulbura imaginea unui poet eminamente melancolic şi suav ori exultant şi rafinat. Notele noi nu intră în orizontul de aşteptare al evoluţiei sale, chiar dacă, procedural, poemele nu diferă de gemenele lor mai fericite.

Două sînt, în principal, marginile tăiate ale acestei poezii : accentele depresive în care a alunecat tot mai des elegia existenţială şi coarda morală. Cele două sînt, firesc, întreţesute, dar adesea una din ele domină poemul. Coarda morală produce poeme latine, satire născute din indignare şi înversunare. Verbul se aspreşte brusc şi cadrul sonetului începe să spumege, întreţinînd imprecaţia pînă la viziunea atroce a jegului moral : „Încep s-aud troznind împărăţia : / bicisnici, hoţi, lichele, trădători ; / rămîne bîlciul agăţat de sfori /şi în urechea lumii vorbăria. / Şi şobolanii care să socoată / cît loc uscat sub punte a rămas / şi liota de nespălată gloată / înfulecînd flămînd la parastas / şi deşucheaţii prea setoşi să urle / tot ce-au tăcut cu pantalonii uzi / şi toţi dogmaticii rămaşi lehuzi / cu sfincterele înghetate-n surle ; / şi noi rămînem Sancho mai departe / un biet nebun, un înţelept şi-o carte". În acest climat de scîrbă morală poetul păstrează o vreme iluzia salvatoare a poeziei, opunînd-o detracării. Poemul ca refugiu se dovedeşte însă curînd o etică fragilă şi inconsistentă şi Horia Bădescu ajunge repede să-i simtă condiţia alienată. Ultima iluzie stinsă e chiar iluzia mîntuitoare a poemului. Orizontul existenţial devine atunci de o deceptivitate compactă şi poetul atinge un sunet bacovian al disperării : „Ceaţă şi ploaie, ploaie şi ceaţă... / Unde-i în urmă, ce e în faţă ? / Viaţa e moartă, moartea-i în viaţă / Ceaţă şi ploaie, ploaie şi ceaţă..." Acest sunet ajunge dominant atît în construcţia fină a „ronsetelor", cît şi în piesele degrevate de idealul şi rigoarea formei fixe. El e adesea calchiat, servit de o memorie insistentă şi imediată a cosmarului bacovian, asumat ca o paradigmă. Dar nu mai puţin el e nutrit de propria experienţă a atrocităţii. Poemele şi-au pierdut sensul fascinatoriu şi ele nu mai leagănă realitatea în incantaţii meticuloase. Ochiul agresat de grotesc răspunde printr-o sintaxă a notaţiei brute în care norma eufemizării a fost substituită de cea a acuităţii. Realitatea nu mai încîntă în poemele lui Horia Bădescu, ea dezgustă şi oripilează. Întors cu faţa la real, poetul e şocat de mizerabilitatea lumii. El nu mai e tentat acum s-o rafineze, ci doar s-o fotografieze : „Sordid, / pe treptele cerului / lîngă gară : / plin de păduchi / şi de prostituate nedeclarate, / plin de speranţe şi de vagabonzi, / cu grinzile trosnind / de atîtea îmbrăţişări vinovate, / plin de rîia timpului / şi de benedicţia socială, / cuib de oameni săraci / coşcovit de uitare / şi de grija zilei de mîine, / scîrbit de numele lui / ca de o tîrzie autorizaţie / nupţială" **(Hotel Pax)**. În **Furcile caudine** notaţia consemnează progresia sordidului, confesiunea transpune cosmarul interior al conştiinţei iar meditaţia se angajează într-o viziune a detracării. Liniile lirismului se adună într-un mănunchi angoasant şi se comprimă într-o noapte infernală. Din această noapte Horia Bădescu iese prin invocaţia din **Addenda**, datată chiar 25 decembrie 1989.

Înşiruite aşa, pe ata cenzurii, poemele dovedesc o deosebită coerenţă de atitudine, în ciuda diversităţii lor formale şi a distanţei în timp. Fără îndoială că, împrăştiate la locul lor, ele n-ar fi avut decît forţa minimă de a nuanţa, pe ici — pe colo, un lirism altfel tonic şi solar. Principiul sertarului e cel care le dă coerenţa.

Al. Cistelecan

POEZIE ŞI RUGĂCIUNE (II)

— despre funcţia soteriologică a artei —

De la hotarul morţii aduci o mărturie despre viaţa ta

Încît se ivește o întrebare tulburătoare pentru cel care se ocupă nu numai cu arta de a scrie **(ars scribendi)**, dar și cu aceea de a muri **(ars moriendi)** întru Hristos, Dumnezeul nostru : este scrisul un act de iubire și de smerenie față de Dumnezeu sau, tot ca imitație a actului demiurgic, o răzvrătire trufașă, o tragică izbucnire a orgoliului nemăsurat, după care această lume este considerată imperfectă, și deci fie că trebuie corectată, fie imaginată din nou ? „Să stăm bine, să stăm cu frică, să luăm aminte", iată un enunț care exprimă un adevăr esențial al religiei, al cuplului om — Dumnezeu : a sta bine în fața celui Atotputernic înseamnă a sta cu frică și smerenie, în conformitate cu ordinea filial-paternală, în care noi sîntem, ca fii ai Domnului, creaturile Sale, iar El va fi mereu și de-a pururi, Creatorul. Credinciosul, ca și poetul (prin poet înțeleg artistul în general) este o ființă în căutarea lui Dumnezeu, a Absolutului, și, născut fie cu un gol, fie cu un prea plin al inimii, el rămîne un sfîșiat între cer și pămînt, între înger și demon, încercînd, dacă a avut norocul sau nesansa să călătorească la Delphi, cu gîndul, cu vorba sau cu fapta, să dea curs poruncii oraculare : Gnothi seauton ! Cunoaște-te pe tine însuți în ceea ce ai esențial, nepieritor, care este de esență divină, pînă cînd vei ajunge la adevărurile cele mai simple enunțate în principiile ontologice care stau la baza lumii, enunțuri axiomatice, paradigmatice, adevăruri exprimate la modul tautologic specific cunoașterii paradisiace, în felul în care Dumnezeu i se dezvăluie lui Avraam : „Eu sînt cel ce sînt", adevăruri și enunțuri pe care le au în comun și religia și arta, cele două forme ale cunoașterii, care se întemeiază în mod expres pe revelație, pe iluminarea în **orizontul noietic**, al locului de unde începe speculația, în orizontul metafizic, și în cel estetic, pentru care imaginarul, recrearea lumii nu se pot realiza decît pornind de la o experiență senzuală practicată asupra ei. Dar ambele căi de acces către Ființa absolută, fie că pe aceasta o numim Dumnezeu din punctul de vedere al religiei, fie că Frumusețe — deci aici au intervenit, în conceptul ca atare în devenirea sa istorică, metamorfoze spectaculoase, nu o dată idealul artistic, al frumosului clasic, fiind înlocuit cu urîtul, răul și absurdul —, din punctul de vedere al artei, am văzut că apar brusc în conștiința noastră, ca un incendiu sau un cutremur în urma căruia vălul amăgitor care acoperă obrazul schimbător al lumii se rupe și un nou echilibru se instalează, o altă ordine a universului se instaurează ca adevărată și externă : de aici înainte clipa siderală în care eul nostru a devenit conștient de existența conștiinței universale ca un element, sau poate componentă, sau pur și simplu o proiecție de o clipă — **a clipei siderale** — a acestei conștiințe universale, devine începutul lungului drum al cunoașterii, deci al autocunoașterii, lui Dumnezeu prin picătura de eternitate pe care acesta ne-a dăruit-o din prea mare mila sa. Căci spre deosebire de Iehova, predecesorul său iudaic din Vechiul Testament al cărui succesor de drept este, pe Dumnezeul creștin nu-l definesc în primul rînd puterea, forța lui punitivă în cazul încălcării legilor și poruncilor, nu setea de sînge și răzbunare care-și au izvorul într-o ciudată gelozie pe devotamentul trădat al credincioșilor, ci o nesfîrșită generozitate și iubire care merg pînă la sacrificiu : sacrificarea propriului său fiu, Iisus Hristos, și jertfă, și răscumpărare, în același timp, și sub același aspect, pentru a aminti una dintre problemele capitale ale teologiei, tratată și într-o carte a Părintelui Galeriu. Sincretismul noțiunii Dumnezeului ebraic cu alte forme de proiectare a zeităților și divinităților antice este subliniat de Hegel prin apropierea sensului, rolului justițiar al lui Iehova cu cele ale zeiței Nemesis. Dar voi spune că Dumnezeul creștin care-i succede și care va deveni punctul de convergență al celei mai răspîndite și puternice religii mondiale, tocmai fiindcă are la bază iubirea față de aproapele în toate ipostazele sale, deci o generozitate infinită care izvorăște din toate manifestările sale cerești și pămîntești, **imitatio Christi** nu mai rămîne la nivelul unei practici de cult, ci un ideal soteriologic vizînd revenirea picăturii de eternitate la eternitatea-mamă din care s-a desprins, a conștiinței umane la conștiința divină, topirea omului cu Dumnezeul-Tată al cărui fiu este. **A fi înseamnă a fi crucificat (Esse est excruciari —** Jaspers), înseamnă nu numai să atingi ultima treaptă a păcatului, moartea, dar și să te salvezi, să te mîntuiești, prîn această jertfă.

...De la hotarul morții / aduci o mărturie despre viața ta — Cu moartea pre moarte călcînd, așadar același lucru cu „cine moare pentru mine, se naște pentru mine". Moartea nu înseamnă stingere și dispariție fără urmă într-o irealitate informă și deci inconștientă, în afara bunătății și milostivirii conștiinței divine care prin ea însăși trebuie să fie infinită în spațiu și veșnică în timp, dar în concepția noastră creștină moartea ca experiență limită a cunoașterii absolute înseamnă Viață, Înviere. Religia în accepția noastră creștină îl conține pe Dumnezeu ca pe adevărul său revelat, iar Arta care este demnă de acest nume, în clipele sale de glorie, este tot epifanie și urmărește aceeași cale de acces către ideea absolută, cum ar spune bătrînul Hegel, la care trebuie să revenim mereu, atît pentru seriozitatea și puterea de analiză, comparabile la numai cu cele ale lui Aristotel, dar mai ales pentru ceea ce-l face contemporanul și fratele nostru, un bărbat pe cît de vrednic în a ieși cu fața curată, luminoasă, din cele mai obscure și primejdioase capcane ae spiritului filosofic, pe atît de credincios și cu frica lui Dumnezeu prin abandonul final în brațele Domnului al oricărui proiect metafizic al omului, al rațiunii sale de a fi, al cunoașterii de sine a omului prin Dumnezeu. Religia și arta, în aceeași concepție, sînt nu numai două căi de acces către cunoașterea absolută, ci și două forme de a ne reprezenta scopul acestei cunoașteri absolute : discursul religios al pietății, credinței și rugăciunii și încercarea de recreare a lumii în conformitate cu gestul demiurgic inițial sînt legate prin același reflex profund specific naturii antropologice — imperativul absolut al lui **imitatio dei.**

Formele sau treptele acestei cunoașteri, ale sacralizării lumii profane prin coborîrea logosului în istorie, a veșniciei în existența temporală, sînt aceleași, fenomenologia spiritului ca desfășurare artistică și religioasă avînd ca punct de plecare și factor declanșator iluminarea epifania, revelația, fie că ea aparține lui Saul din Tars, pe drumul Damascului, fie, **mutatis mutandis,** lui Marcel Proust, pentru care faimoasa bucățică de prăjitură, madeleina, este începutul lungii sale călătorii în memoria voluntară și mai ales involuntară, în căutarea timpului pierdut. Mesajul divin este receptat prin cuvîntul biblic, prin imaginea lui întrupată în icoanele adăpostite de biserică, acest trup mistic al Domnului, de însuși simbolul acestui trup al lui Iisus Hristos, concretizat în sfînta împărtășanie. Intuiția și reprezentarea formală, iconică a artei și religiei, ca epifanii ale spiritului absolut sau ale lui Dumnezeu, se pot realiza însă numai prin credință și totală dăruire, fie că scopul acesta este urmărit și atins ca imagine a frumuseții și binelui, fie ca alternativă a răului prin decăderea omului din raiul său metafizic originar în dezordinea, în haosul lucrurilor lipsite de spirit, de conștiința apartenenței la legea universală, la punctul unic de emergență pe care orice credincios și orice artist demn de acest nume le-a putut recunoaște în contemplarea adevărului că : „imaginile sclipitoare ce-n repezi siruri se distern / repaosă nestrămutate sub raza gîndului etern". Aceste două versuri ale lui Eminescu nu o dată mi-au fost paradigmele după care s-au rezumat diferitele forme de manifestare ale spiritului meu, reprezentat fie în direcția senzorială, estetică a cunoașterii și reprezentării lumii („imaginile sclipitoare ce-n repezi șiruri se distern"), fie în cea intelectuală, noietică („amor intellectualis"), („repaosă nestrămutate sub raza gîndului etern"), aparența și esența, forma și fondul unei realități spirituale unice cu expresie duală, încît nu o dată am definit poezia ca fiind forma fondului **(fondul artei este forma !).**

Ars amandi = ars scribendi = ars moriendi : de la hotarul morții aduci o știre despre viața ta : punerea semnului de egalitate între dragoste și moarte ca stări limită ale conștiinței, ca zone extreme ale existenței semnificative, acelea care ne pot comunica într-un anumit grad, mai mic sau mai mare, ceva din misterul lumii care ne înconjoară și pe care-l adăpostim noi înșine ridicîndu-l la nivelul conștiinței de sine prin arta scrisului, toate aceste trei niveluri deci ale vieții noastre spirituale vorbesc despre funcția lor mîntuitoare, ca revelații ale salvării pentru și prin Dumnezeu. Epifania, revelația sensului profund al lumii, al adevărului și al vieții (nu este oare scris: „Eu sînt calea și adevărul și viața"), se face de obicei la lumina unui mare foc, vederea fiind cel mai abstract dintre simțuri, organul intelectual, metafizic al omului, așa cum se petrec lucrurile cînd i se încredințează lui Moise rolul de călăuză pentru eliberarea din robie a evreilor din Egipt : „Și Îngerul Domnului i s-a arătat într-o flacără de foc, care ieșea din mijlocul unui rug. Moise s-a uitat ; și iată că rugul ardea cu foc, și rugul nu se consuma. Și Moise a zis : «Mă voi întoarce să văd ce este această priveliște minunată și pentru ce nu se consumă rugul» (...) Și El i-a zis : «Nu te apropia de locul acesta. Scoate-ți încălțămintele din picioare, căci locul pe care calci este un loc sfînt». Și el a adăugat : «Eu sînt Dumnezeul tatălui tău, Dumnezeul lui Avraam, Dumnezeul lui Isaac și Dumnezeul lui Iacov. (...) Iată că strigătul fiilor lui Israel a ajuns pînă la mine și am văzut chinul cu care îi asupresc egiptenii. Acum vino, Eu te voi trimite la faraon și vei scoate din Egipt pe poporul Meu, pe fiii lui Israel.» (...) Și Moise a zis lui Dumnezeu : «Cine sînt eu, ca să mă duc la faraon și să scot din Egipt pe fiii lui Israel» (...) Și Dumnezeu a zis lui Moise : «Eu sînt cel ce sînt». Și-a adăugat : «Vei spune fiilor lui Israel : EU SÎNT m-a trimis la voi»". **(Exodul).**

A se remarca formula tautologică prin care Dumnezeu se definește pe sine, formulă către care tinde orice cunoaștere dusă la pragul extrem al esenței și după care urmează tăcerea, tautologia fiind ea însăși o expresie sonoră a tăcerii așa cum o visăm noi, poeții moderni, de mai mult de un secol încoace, și cum ea, ca rezultat, ca fruct al cunoașterii metafizice, există încă din cea mai veche antichitate în definirea filosofică a Ființei, de la Parmenide și Heraclit — după care nu s-a făcut nici un progres, pînă la Heidegger, în zilele noastre : FIINȚA ESTE ! **Ens est esse ! Deus est esse !** De unde rezultă încă o dată că scopul ultim și cel dintîi principiu al Religiei, și Artei, și Filosofiei, ca vizînd cunoașterea și întemeierea absolutului, rămîne unic și același, definit tautologic, prin sine însuși, adică trecut sub/acoperit de tăcere.

Cel mai spectaculos caz de iluminare și convertire la opera lui Dumnezeu este însă acela al lui Saul din Tars, care, pe drumul Damascului, din prigonitor al creștinilor, devine, sub numele sfîntului Apostol Pavel, cel mai important propovăduitor al Evangheliei lui Hristos : „Eu sînt iudeu, născut în Tarsul Ciliciei, dar am fost crescut în cetatea aceasta ; am învățat la picioarele lui Gamaliel, în întregime potrivit legii părinților noștri, și am fost atît de plin de rîvnă pentru Dumnezeu cum sînteți și voi toți azi. Am prigonit pînă la moarte această Cale, am legat și am pus în închisoare bărbați și femei. Marele preot și toată bătrînimea îmi sînt martori. Primind și scrisori de la ei către frați, m-am dus spre Damasc, să aduc legați la Ierusalim pe cei care se aflau acolo, ca să fie pedepsiți. Cînd eram pe drum și mă apropiam de Damasc, deodată, pe la amiază, **a strălucit în jurul meu o mare lumină din cer** (s.m.). Am căzut la pămînt și am auzit un glas care-mi zicea : «Saule, Saule, pentru ce Mă prigonești ?» «Cine ești, Doamne ?» am răspuns eu. Iar El mi-a zis : «Eu sînt Iisus Nazarineanul, pe care tu Îl prigonești»". **(Faptele apostolilor).**

Dacă aceste două cazuri de iluminare aparțin **Bibliei,** din care cel al lui Moise, **Vechiului Testament,** iar cel al lui Pavel, **Noului Testament,** în descrierea cărora este implicat și depune deci mărturie un text sacru, el însuși revelat de la Cel de Sus, următoarele două aparțin timpurilor mult mai apropiate nouă și manuscrisele eroilor acestor miraculoase revelații ne stau la îndemînă, pot fi citite cu ochii noștri. Primul îl are ca protagonist pe filosoful și matematicianul **Blaise Pascal** care, la mănăstirea Port Royal, în vestita noapte de 23 nov. 1654, „de la aproape zece și jumătate noaptea, pînă la aproape douăsprezece și jumătate noaptea", încearcă marea iluminare a adevărului lui Dumnezeu, aproape în același termeni de foc cu eroii **Bibliei** : „Foc ! Dumnezeul lui Abraham, Dumnezeul lui Isaac, Dumnezeul lui Iacob și nu al filosofilor și savanților. Dumnezeul lui Iisus Hristos. Certitudine. **Bucurie.** Certitudine. Sentiment. **Vedere, bucurie.** Pace. **Dumnezeul lui Iisus Hristos.** „Deum meum et Deum vestrum" **Ioan, XXVII** „Dumnezeul tău va fi Dumnezeul meu" — Ruth. Uitare a lumii și a tuturor lucrurilor, în afară de Dumnezeu. Nu-l găsești decît pe căile arătate în Evanghelie. Măreție a sufletului omenesc. „Părinte drept, lumea nu te-a cunoscut, — dar eu te-am cunoscut" **Ioan, XVII.** Bucurie, Bucurie, Bucurie — și lacrimi de bucurie. M-am despărțit... Dereliquerunt me fontem aquae vivae". „Dumnezeul meu, mă vei părăsi oare ? Să nu fiu despărțit de tine întru eternitate ! (...) — Iisus Christos ! Iisus Christos ! M-am despărțit de el, am fugit de el, am renunțat la El, L-am răstignit — Să nu fiu niciodată despărțit de El ! Nu poate fi păstrat decît prin Căile arătate de Evanghelie. Renunțare totală și dulce — **Supunere totală lui Iisus Christos și confesorului meu. Bucurie eternă pentru o zi de exercițiu pe pămînt.**

«Non obliviscar sermones duos. Amen».

MISTERUL — lui Iisus Christos (1655 ?)"

Dan Laurențiu

EXECUȚIA NU VA FI AMÎNATĂ!

PIESĂ ÎNTR-UN ACT

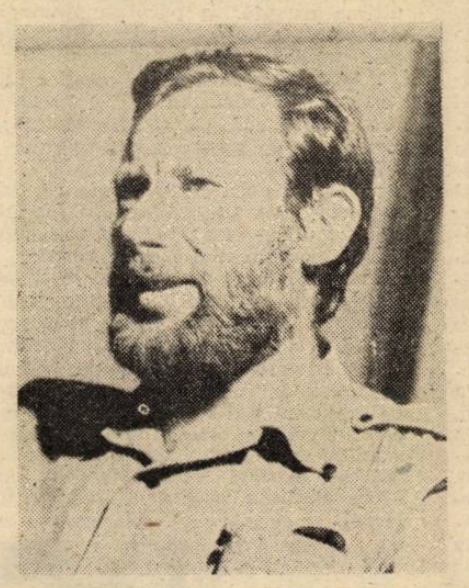

iosif naghiu

Personaje :

Condamnatul la moarte
Gardianul I
Directorul închisorii
Generalul Baraba
Aghiotantul
Gardianul II

Celula unui condamnat la moarte. În colț, locul unde ar trebui să existe un recipient pentru nevoi este acoperit cu o pînză albă. Condamnatul doarme liniștit, senin ; pare împăcat cu situația sa, ba chiar mulțumit. Din cînd în cînd geme în somn și spune alintat : „Haj Mitutico !". O rază de soare îi zace pe față. Încearcă să o alunge, apoi prins de jocul ei, fără să se trezească, o mîngîie, îi caută formele calde rîzînd și spunînd : „Haj Mitutico !". Zgomot, scrîșnet de balamale. Ușa se deschide. Apar Directorul închisorii și Gardianul. Primul, funcționar asaltat de probleme, corpolent, sănătos, cu mustață. Amîndoi privesc la condamnat cu căldură și înțelegere. Apoi, Directorul începe să inspecteze celula, în timp ce Gardianul se apropie de rampă.

CĂLĂUL (arătînd către Condamnatul la moarte) : Toți fac pe nepăsătorii !... Că le e lene să se trezească pînă și-n ultima zi. Să nu credeți că fac asta din dorința de a trece pe lumea cealaltă în somn fără nici o durere sau spaimă, și să păcălească justiția ! Nu... O fac din delicatețe, din dorința ca noi executorii unei sentințe atît de teribile să nu ne simțim vinovați. **(Pauză)** Și, de cele mai multe ori, reușesc. Execuția decurge senin, ca o mică serbare familială sau de recunoștință, nimeni nu se mai miră că unul din cei prezenți la serbare a dispărut ! **(Privește la spectatori ca să vadă efectul.)** Da, condamnații noștri de azi nu mai sînt cei de altădată, care nu reușeau — din te miri ce motive — trece pe lumea cealaltă fără scandaluri, recursuri reproșuri și alte subterfugii !- **(Privește cu tandrețe la Condamnat.)** Sînt niște condamnați de tip nou, conștienți, cu simțul răspunderii, trec granița dintre viață și moarte discret, fără patetismul ridicol și demodat al vechilor condamnați, care, după ce erau decapitați — într-un ultim elan de protest — își luau și capul în mîini, și după ce îl sărutau lung, apăsat, pe gură, îl depuneau în coșul alăturat... **(Pauză.)**

E adevărat că în fața unor asemenea dovezi de delicatețe nici noi nu ne lăsăm mai prejos. **(Se duce în colțul camerei lîngă Director. Scoate de undeva niște instrumente muzicale și la un semn, în celulă răsună un cîntec suav și subtil. Directorul îl însoțește mînuind cu dexteritate un triunghi cu niște ciocănașe transparente de sticlă. Ecourile se răspîndesc în celulă, ușor, diafan, ca un cîntec de leagăn. Condamnatul se trezește treptat. Privește în sus, pipăie prejul, apoi cu un zîmbet copilăresc, nevinovat, se scarpină în cap ca în filmele mute. Cei doi privesc la el încîntați. Cîntecul a încetat. Condamnatul s-a trezit. Își dă cu palmele peste față ca și cum s-ar spăla, mișcă de cîteva ori limba sub buze și cu asta a terminat spălatul pe dinți. Se așază cuminte pe marginea prejului).**

GARDIANUL (admirativ) : Acum o să mă întrebe cît e ceasul !

CONDAMNATUL : N-am să întreb ca să nu deranjez și tot nu mai are importanță !

GARDIANUL : Dar eu tot spun pentru că așa scrie la Regulament : „Înainte de execuție condamnatului i se va spune cît e ora exactă ca să știe cînd a murit !" Patru și un sfert !

CONDAMNATUL (respiră adînc mulțumit) : De cînd așteptam clipa aceasta !

GARDIANUL : Pentru dumneata este ultima deșteptare !

CONDAMNATUL : În sfîrșit !

GARDIANUL : Și drumul de aici pînă la locul execuției va fi ultimul drum !

CONDAMNATUL : Sper să fie cît se poate de scurt. Nu-mi place tărăgănarea!

DIRECTORUL (publicului) : În ciuda infracțiunii comise, a rămas același cetățean conștiincios, care nu vrea să întîrzie cu nimic mersul neabătut al justiției. E încă o dovadă că între mecanismul statal și cetățeni s-a instaurat o armonie deplină ! **(Se întoarce.)** Bună dimineața domnule Condamnat ! Țin să vă spun că deși atitudinea dumitale e exemplară ne pune în situații tot mai ingrate. Mai ales în cazul de față cînd, înainte de execuție, mai avem de îndeplinit o formalitate destul de meschină. **(Arată o foaie tipărită.)** Din păcate Regulamentul ! **(Face semn Gardianului.)** Ce scrie aici, Gardian ?

GARDIANUL (ia foaia, citește) : Scrie așa : **(Tușește).** Ca să nu se facă de rușine în ultima clipă, Condamnatul trebuie să-și execute mai înainte, toate nevoile ! **(Tace jenat.)** Vă rog să mă scuzați !

CONDAMNATUL (săritor) : Prudența aceasta mi se pare normală !

GARDIANUL : Unde mai pui că unii condamnați, deși au făcut tot ce trebuia înainte, chiar și de două ori, tot degeaba !

DIRECTORUL (elegant) : Nu va fi cazul cu dumneavoastră... Sînteți un infractor dintr-o bucată !..

GARDIANUL : Ca și delictul comis. Pînă și avocatul apărării nu a mai cerut onoratei instanțe decît „O moarte cît mai ușoară !" Ca și cum ar exista o moarte ușoară. Toate-s la fel. Și glonțul, și funia și ghilotina !

CONDAMNATUL : Putea fi și mai rău. Am auzit că în unele țări există și condamnarea la moarte prin electrocutare !

GARDIANUL : E o moarte grea ! E o moarte mult mai grea decît celelalte !

CONDAMNATUL : P-asta o meritam ! **(Tace.)** Dar să nu pierdem vremea și să trecem și peste acest ultim amănunt prevăzut de Regulament ! **(Caută cu ochii locul cu pricina.)**

DIRECTORUL (grăbit) : Mai ales că în ciuda mijloacelor noastre de confid destul de modeste v-am pregătit o surpriză. **(Dă jos pînza ridicată în colțul celulei. Apare un W.C. de porțelan sau faianță înalt, fastuos, împodobit cu desene exotice. Mîndru.)** O capodoperă a stilului renascentist din perioada barocă, executată de însăși marele nostru italian Florio !

CONDAMNATUL (copleșit) : Sînt măgulit ! Vă garantez că dacă timpul nu m-ar presa, l-aș folosi mai pe îndelete! **(Îi dă țircoale și după cîteva clipe de studiu se așază pe el.)**

DIRECTORUL : Nu trebuie să vă grăbiți ! Cu toate că afară gîdele preotul și nu în cele din urmă, ziariștii așteaptă. Ba, după cîte am auzit, la ultimul drum care vă așteaptă au ținut să fie prezente și cîteva personalități respectabile ; printre care generalul Baraba !

GARDIANUL (la poziție) : Temutul Baraba ? Cel care la ultima bătălie a măturat infanteria inamică dintr-o privire ?

DIRECTORUL : Dar nu vă faceți probleme... Cîteva minute întîrziere, abia că o să vă facă mai așteptat !

GARDIANUL : Mai ales cînd aceste minute întîrziere sînt cauzate de necesitatea respectării Regulamentului !

CONDAMNATUL (se mișcă stingherit pe W.C.) : Ciudat !

DIRECTORUL : Care a fost conceput de însuși Părintele Patriei !

CONDAMNATUL : Nu îmi vine ! Ezit!

GARDIANUL : A cărui grijă față de condamnații la moarte este mult cunoscută !

CONDAMNATUL : Pentru prima oară în viață !

DIRECTORUL : Vă preocupă ! Fiți mai degajat ! Ce-ar fi să vă gîndiți la ceva mai plăcut și mai puțin actual... **(Privește la Gardian)** De exemplu la linia viitoare a modei ?

GARDIANUL (Prompt, scoate dintr-un pachet o cămașă albă, fără guler) : Uitați ce cămașă frumoasă v-am adus pentru ultimul drum... O raritate ! **(Condamnatul s-a chircit pe W.C.)** Nu vă place ? Fiți liniștit, e curată, nevastă-mea a spălat-o și ea se pricepe ; nu-mi spală decît mie și condamnaților la moarte. N-a avut pînă acum nici o reclamație. **(discret.)** Și după cîte știți, asta contează. **(și mai discret.)** Pentru dosarul meu de pensionare.

CONDAMNATUL : Nu-i vorba de asta. N-aș vrea să vă închipuiți că nu fac ceea ce trebuie cu scopul ignobil de a trage de timp. **(Cei doi protestează. Condamnatul face un mic efort și scoate un strigăt.)**

DIRECTORUL (speriat) : Nu, nu așa ! Vreți ca ziariștii să creadă că vă chinuim ? Nemaivorbind de preoții care abia așteaptă ca bucătarul închisorii să uite să dea deținutului bucățica de carne la felul doi sau prăjitura preferată și hop! Au și anunțat Vaticanul ca să-l beatifice pe năpăstuit ! Dacă ține așa, Dumnezeu să mă ierte, dar locul celor 12 apostoli va fi luat de 12 tîlhari ! **(Se deschide ușa celulei și Gardianul II îi șoptește ceva la ureche. Directorul agitat, ceremonios)** Domnule condamnat, o veste grozavă. Însuși Părintele Patriei va veni să asiste la execuție !

CONDAMNATUL (stins) : Nu aveți un ziar ?

DIRECTORUL : Un ziar ? !..

CONDAMNATUL : Acasă, cînd mă duceam dimineața la baie, luam și ziarul cu mine ca să citesc pagina de vînzări, cumpărări și decese. Mai ales rubrica de decese mă ajuta grozav la purgație !

DIRECTORUL : Bineînțeles ! .., Sigur că da ! Să se aducă de undeva un ziar !

CONDAMNATUL : Nu știu cum să vă mulțumesc !

DIRECTORUL : Dar de ce să îmi mulțumiți ?... De ce credeți că sîntem noi puși aici ? Să vă păzim ? Să vă ținem închiși ca să nu fugiți ? Eroare ! Într-un stat evoluat ca al nostru, conștiința, cinstea infractorului sînt mai presus de pedeapsă ! **(Explică)** Sîntem puși aici pentru aici pentru a vă satisface orice dorință. Doar este știut, nu există condamnat care înainte de execuție să nu aibă o dorință mai capricioasă, mai poetică... Nu-i așa Gardian ?

GARDIANUL : Poetică să trăiți !

DIRECTORUL : Îmi aduc aminte de unul, cu trei omucideri, știți ce-a dorit ? Să i se facă un om de zăpadă ! În plină vară ! **(Așteaptă să vadă efectul.)** Am ras toată zăpada de pe congelatoarele personalului închisorii și i-am făcut un om de zăpadă cum n-a mai văzut... **(Se uită spre ușă în așteptarea ziarului. Discret.)** Un altul a vrut să vadă cum arăta un timpit cînd se uită pentru ultima oară într-o oglindă venețiană... I-am adus din Veneția o oglindă venețiană. Pentru noi ultima dorință a condamnatului este sfîntă chiar înainte ca el să fie beatificat de biserică, așa cum s-a întîmplat într-o închisoare vecină... Știți, biserica nu agreează pedeapsa cu moartea și luptă pe toate căile s-o abrogăm.

CONDAMNATUL : Mie condamnarea la moarte mi-ajunge. Am meritat-o, vreau s-o ispășesc. Crima săvîrșită de mine a fost fioroasă, nu merit nici să mai trăiesc darmite să mai fiu și beatificat ! Domnule Director, mă simt onorat că îmi țineți companie în niște momente atît de grele și nici nu vă închipuiți cît îmi e de rușine că eu, între timp, stau aici fără nici un folos. Dar ce să fac, credeți-mă e pentru prima oară.

DIRECTORUL (bucuros) : Uite și ziarul mult așteptat... Acum să sperăm că nimic nu va mai sta în calea dorințelor noastre... **(Se înșurubează cu spatele. Gardianul face la fel.)** Așa... **(Trage cu ochiul.)** Și acum să-l lăsăm pe condamnatul nostru să savureze presa în liniște... **(Trage cu ochiul)** Va trece de pagina întîi, de pagina a doua, de pagina a treia și va ajunge acolo unde dorește... **(Trage cu ochiul.)** La Mica Publicitate... Fără nici o presiune din partea Direcției Închisorii... **(Trage cu ochiul.)** Mîine, poate chiar azi, ziarele vor consemna cu exactitate : „Condamnatul nostru la moarte, datorită condițiilor puse la dispoziție de conducerea închisorii, și-a băut înainte de execuție cafeluța și și-a citit ziarul acolo, unde îl citesc tot cetățenii !" **(Trage cu ochiul.)** Gata ? **(Condamnatul neagă disperat.)** Nici acum ? ! **(Condamnatul nu știe ce să spună).** Nu-i nimic, nu vă impacientați, timpul poate să mai aștepte, vedeți-vă de nevoi. **(Îi ia deoparte pe Gardian.)** Totul e pregătit ?

GARDIANUL : Da, să trăiți !

DIRECTORUL : Au venit toți ?

GARDIANUL : Și gîdele cu fringhia și preotul cu ultimul maslu și ziariștii cu televiziunea.

DIRECTORUL : Carlucci ? **(Gardianul face o mutră nedumerită)** Ziaristul ăla scîrbos de la ziarul de opoziție... Bețivul ăla cu dinți ascuțiți...

GARDIANUL : Nu... **(Rîde.)** Pesemne că a adormit !

DIRECTORUL : Mai bine... Execuțiile sînt mai plăcute cînd știi că au parte de o relatare obiectivă.

CONDAMNATUL (răsucește scandalizat ziarul pe toate părțile) : Rubrica asta am mai citit-o !... Ăsta-i ziarul de ieri ! **(Arată ziarul.)** Morții ăștia sînt morții de ieri !

DIRECTORUL (ia ziarul, se uită la el, apoi îl mototolește și îl aruncă) : De ce nu i s-a adus Condamnatului ziarul de azi ?

GARDIANUL : Încă n-a apărut, să trăiți !

AL DOILEA GARDIAN (intră și spune Directorului ceva la ureche.)

DIRECTORUL (enervat) : Acum ?... N-are decît ! Lasă-l să evadeze ! **(Al doilea Gardian vrea să-i spună iarăși ceva la ureche) :** Am spus, avem alte treburi acum ! Lasă-i să evadeze ! **(Al doilea Gardian iese ca să se întoarcă din nou. Îi spune ceva la ureche.)**

DIRECTORUL : Au și evadat ?! Cîți ? **(Gardianul îi spune ceva la ureche.)** Zece deținuți și ceva ? Ce înseamnă acest „și ceva" ? **(Al doilea Gardian îi spune ceva la ureche.)** Numai o parte din el ?... Cît ?... **(Al doilea Gardian îi șoptește ceva la ureche.)** Pe gura de ventilație !... Nemaipomenit ! **(Al doilea Gardian iese pentru ca să se întoarcă imediat. Se apropie iar și îi șoptește ceva la ureche.)**

DIRECTORUL (țipă enervat) : Să aștepte ! **(Al doilea Gardian îi șoptește ceva la ureche.)** Cum ?... **(La poziție de drepți.)** Părintele Patriei ? ! A și sosit ?... **(Condamnatului.)** Hai, fă un efort, președintele e superstițios, i-a ghicit cineva într-un ochi de pisică de lapte că la al 12-lea beatificat va pierde conducerea statului și va fi răstignit ! Nu-i poți face una ca asta ! Bine măcar că nu a venit și Carlucci, cine știe ce perdaf ne trîntea !

AL DOILEA GARDIAN : (intră din nou și îi spune Directorului ceva la ureche.).

DIRECTORUL (speriat) : Generalul Baraba !...

GENERALUL BARABA (îmbrăcat pompos, plin de eghilețI și fireturi. În jur de 50 ani. Solid, impunător, aferat. Privește la cei din celulă.) Ce se întîmplă, de ce întîrzie execuția ?

DIRECTORUL : Domnule General !... Condamnatul nostru a cărui dorință de participare la spiritul regulamentului nu ne putem plînge, are o mică problemă. Nu-i vine !

GENERALUL (mirat) : Nu îi vine ?... Ce nu îi vine ? **(Directorul îi spune ceva la ureche. Generalul dă din cap afirmativ.)** Înțeleg !... E de neînțeles !... Ceva cu totul confuz !... Ba chiar rușinos deși omenesc... Și într-o zi așa importantă !... Cînd însuși Părintele Patriei !... **(Energic.)** Nu-i poate face una ca asta !... Este foarte sensibil !... Dacă nu-i merge bine de dimineață este prost dispus toată ziua... **(Condamnatului)** Hai, fă un efort !... Fă mai multe eforturi !... Dacă-i nevoie... Dacă poți... Și de ce să nu poți ?... Doar ai mîncat, nu ?... Ai servit masa de seară ?... Și masa de dimineața ?... Atunci apelează la puterea ta de voință... la caracterul tău integru și duplicitar... la sistemul tău imuno-deficitar... Ușurează-te !... Fii credincios patriei pînă în ultimă clipă. **(Condamnatul trece prin toate stările, jenă, rușine, confuzie, chin, rugă, implorare a Celui de Sus, în zadar. Generalul privește la Director.)** Ați apelat la sentimentele lui patriotice?

DIRECTORUL : Sigur că da... În ciuda fărădelegii săvîrșite, e patriot sută-n sută.

GENERALUL : Deci l-am întuit cît se poate de bine... **(Rîde mulțumit..)** Cehii mei crînceni, neiertători nu și-au pierdut agerimea !... E un tînăr virtuos, plin de boli și speranțe... Ca toți cetățenii... Ca toți condamnații la moarte. Puțin palid, puțin încercănat... **(Condamnatul plînge.)** Plînge !... Îi e jenă de noi... Îi e rușine. **(Condamnatul se chinuie.)** Uite, l-am convins **(entuziast)**, vrea să încerce din nou ! **(Generalul se apropie de condamnat și strigă ca un microbist).** Hai, hai !.. Acum ! Nu te lăsa !... **(Condamnatul încearcă se chinuie, cade epuizat.)**

GENERALUL (dezolat) : În zadar !... **(Directorului.)** Vezi ? El a încercat. Nu l-ați pregătit îndeajuns !

DIRECTORUL : L-am pregătit... L-am bălmăjit ! Sufletește... spiritual... I-am dat și ulei de ricin. Degeaba !... E încă în faza în care spiritul său nu poate comanda trupului.

GENERALUL : Cunosc faza asta... O fază tipică... De subdezvoltare... Inversă. De obicei la subdezvoltați trupul comandă spiritul. E una din temele de bază ale sociologiei moderne după ultimul război mondial. S-a studiat îndelung însă numai pe negri și pisici : și la ei este stiut, spiritul este redus. În privința asta darwinismul nici nu infirmă nici nu confirmă... Trebuie căutat altceva... Altundeva... **(Îl ia pe Director deoparte)** Ce vrea ?... Bani ?... Grațiere ?...

DIRECTORUL : Nici una nici alta ! E un om simplu, de modă veche... cu obiceiuri la fel... Ceea ce dorește e un ziar...

GENERALUL : Un ziar !

DIRECTORUL : Un ziar... Cu o rubrică de mică publicitate... Zice că e singurul lucru care-l ajută. Mai ales coloana de decese.

GENERALUL : Extraordinar !... N-o să crezi dar și mie mi se întîmplă la fel !... Și de ce nu i-ați dat un ziar ?

DIRECTORUL : I-am dat. Însă ziarul pe care i l-am dat e de ieri. Și pentru purgația de azi...

GENERALUL : Are nevoie de ziarul de azi...

DIRECTORUL : Încă n-a apărut ! Și după cîte bănuiesc, cei de la ziare nici nu dau drumul rotativelor pînă nu au vești despre execuție. **(Dă din mîini neputincios.)** Opoziția !... **(șoptit.)** Așteaptă vești proaste ! **(Intră Gardianul II. Îi șoptește ceva la ureche.)** Directorul raportează. Au intrat în grevă deținuții de la secția 2 !

GENERALUL : Refuză mîncarea ?...

DIRECTORUL : Mai rău... Scaunul !

GENERALUL (privește la condamnat care stă pe W.C. neajutorat. Supărat.) Toate astea din cauza lui **(Îngîndurat.)** Și totuși incapacitatea lui este sinceră. N-are nici un subtext. **(Îi dă ocol)**... nu poate pentru că nu poate. **(Îl pipăie.)** Nimic ascuns, nici un pretext, nici un artificiu... Asta poate face și prozeliții... Și știți ce se poate întîmpla dacă greva asta a scaunului trece de zidurile închisorii ? !... Se răspîndește-n oraș ! Poate duce la o epidemie... O revoluție... E foarte grav... **(Cugetă.)** Lăsați-mă singur cu el ! **(Toți ies. Generalul cugetă și mai profund. Condamnatul caută o poziție mai demnă.)**

GENERALUL : Nu te deranja. Vezi-ți de treabă ! Bineînțeles dacă poți. Nu vreau să se creadă că faci ceva împotriva voinței. Cît timp ești în viață poți beneficia de toate drepturile... Constipaționale... Îți sînt garantate **(se duce la ușă, revine cu un scaun,)** Dci să stăm și să vorbim. **(Condamnatul încearcă să vorbească. Generalul îl întrerupe.)** După cum vezi sînt un om cu vederi democratice... Largi... Nu folosesc armele mele secrete de care se teme tot dușmanul decît în cazuri extreme... **(Pauză)** Încă nu ?

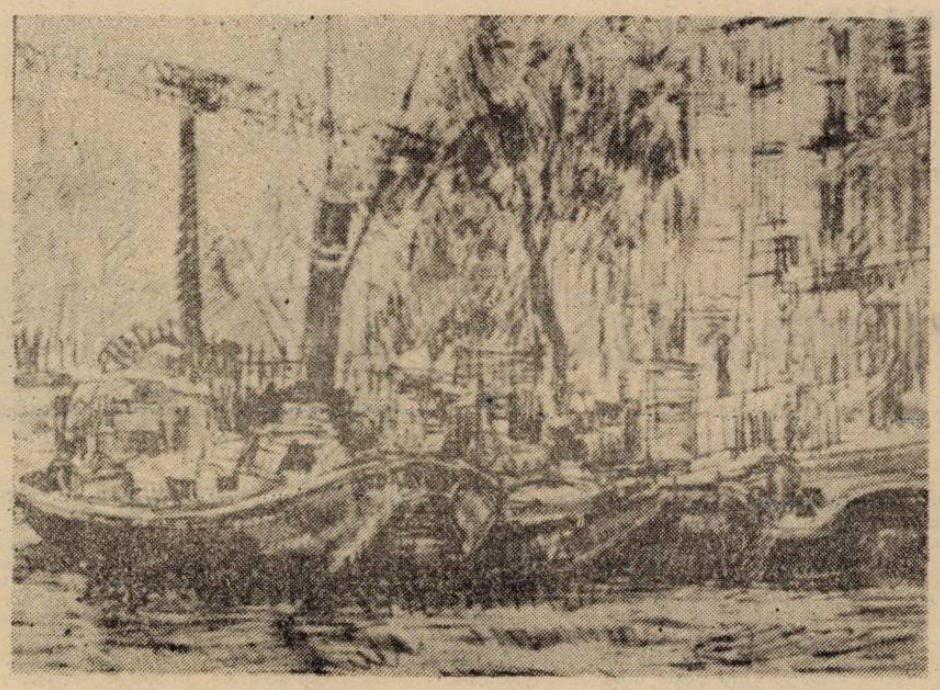

CONDAMNATUL : Nu ! **(Stau amîndoi, condamnatul face eforturi. Generalul bîțîie nervos din picior.)**

GENERALUL : Soție ?

CONDAMNATUL : Am avut.

GENERALUL (curios) : Te-a părăsit ?

CONDAMNATUL : Am omorît-o !

GENERALUL : Cum ? !

CONDAMNATUL (face semnul tăierii gîtului).

GENERALUL (după o pauză) : Da... Totdeauna e mai bine cu un ceas mai devreme decît un ceas prea tîrziu... Sînt într-un totul de acord, deși asta e mai bine să rămînă-ntre noi... Știi ce cult al femeii există în țara asta... O adevărată manie, sînt privite ca niște sfinte ! **(convins.)** Dacă aș mai avea timp aș face la fel ; din păcate pentru mine e prea tîrziu, nevastă-mea a fugit ! Cine știe cu ce culturist mușchiulos îmi cheltuiește banii adunați cu atîta efort !... Mai bine... De tot ce sînt curios este dacă și ăluia îi bagă noaptea pești în pantofi...

CONDAMNATUL : Pești în...

GENERALUL : Îi bagă în încălțări, sub ciorapi și ca să nu sară afară îi leagă și de gît cu șireturile... **(Enervat.)** Luni de zile m-am chinuit să-nțeleg dacă gestul ăsta avea vreo semnificație. Am consultat zeci de chiromancieri, de sociologi de poeți simboliști, de pescuitori subacvatici, nici unul nu mi-a putut da un răspuns plauzibil... Nu că m-ar fi deranjat, dar noi militarii plecăm iute de-acasă cum se crapă de ziuă nu-mi dădeam seama de accident decît în curtea cazărmii, era prea tîrziu, cum să scot pești din cizme în fața regimentului adunat la raport, fără o undiță ?... Ar fi bătut la ochi !... **(Pauză).** Tot nu îți vine ?... **(Condamnatul face semnul negației cu regret.)** Da noi bărbații nu avem decît de tras de pe urma femeilor !... **(Discret.)** Nimic ?

CONDAMNATUL (gata să plîngă de supărare) : Nimic !

GENERALUL : Nu fi amărît !... Te înțeleg !... Totul ar putea rămîne-ntre noi, din păcate, afară, Președintele, clerul, presa și nu în cele din urmă, prietenul gîde, someză... Fără a mai vorbi de directorul închisorii... **(Rîde.)** E strîns cu ușa de niște schimnici ai scaunului !... Tot nu ?

CONDAMNATUL : Tot...

GENERALUL : Al naibii ziar !... Tu nu poți să-ți faci treaba pentru că n-ai ce citi, el nu poate să apară pentru că îi lipsești din materialul de bază... **(Bîțîie dintr-un picior.)** Blonda ?

CONDAMNATUL : Cine ?

GENERALUL : Fosta soție...

CONDAMNATUL : Blonda...

GENERALUL : Voluptuoasă ?

CONDAMNATUL (lacrimogen) : Voluptuoasă !

GENERALUL : Picioare lungi, de spioană ?

CONDAMNATUL (șiroaie de lacrimi) : Picioare lungi, de spioană...

GENERALUL : Bestia ! Exact ca a mea !... **(Discret).** Vrei să-ți spun un secret ? Și Președintele are una la fel... **(Rîde gîdilat de un gînd.)** Încă puțin și o să-i bage și lui peștele în pantof... **(Brusc serios)** După părerea mea condamnarea la moarte pentru uciderea propriei soții ar trebui abrogată ! E un delict minor, este știut, rufele murdare se spală în familie ; ce se mai bagă acolo justiția ? Dacă vrei să știi i-am spus și Președintelui ceva despre asta... Și el s-a arătat receptiv, n-a spus nici da nici nu... Dacă ai face o cerere de grațiere cred că as fi capabil să îl conving să o semneze... Ce zici ?... Am pune și clerul și presa cu botul pe labe... Fără să mai vorbim de Președinte care are varice. Un asemenea gest de clemență ar destinde ambele părți...

CONDAMNATUL (hotărît) : Domnule General !... Țin să vă mulțumesc dar eu nu doresc să fiu grațiat. Dimpotrivă. Cred că pedeapsa primită este prea blîndă față de ce am făcut. Eu, domnule General, vreau să vă spun... vreau să vă spun.. **(Plînge.)** Regret că am omorît-o pe Mimi !...

GENERALUL : Te cred, te cred... Cum să nu regreți o femeie care n-a apucat să te înșele și nici nu ți-a pus nici un pește în patofi...

CONDAMNATUL : S-a purtat atît de frumos... M-a spălat... M-a pieptănat... Mi-a dat mîncare și... noapte de noapte... **(Nu mai poate vorbi.)**

GENERALUL : Bestia !...

CONDAMNATUL : Adevărul e că eu... de mic copil am avut un defect... Dar nu știu dacă am timp să vă povestesc. Afară evenimentele, presa, Părintele Țării...

GENERALUL : Povestește... Sînt curios...

CONDAMNATUL : Mie de mic copil... mi-a plăcut să umblu pe acoperișuri de case și să subtilizez lucrurile întinse acolo pe frînghii la uscat, mai ales sutienele, chiloții și ciorapii de damă intens colorați...

GENERALUL : Extraordinar !... Și mie cînd eram mic copil îmi plăcea să umblu pe acoperișuri și să subliniez lucrurile întinse la uscat, pe frînghii ... și acuma mai am acasă o mulțime de obiecte de damă intens colorate, le întind pe cuiere și din cînd în cînd, trag cu ochiul la ele **(uimit.)** Nici nu-mi vine să cred că există o asemenea potrivire de obiceiuri la doi oameni atît de diferiți... Și totuși există !...

CONDAMNATUL : Apoi, cînd am mai crescut, am început să fac curte fetelor și nu a mai trebuit să umblu pe acoperișuri... Dar obiceiul de a aduna obiecte intime intens colorate, l-am păstrat.

GENERALUL : Nemaipomenit !... Și eu, cînd am crescut, am început să fac curte fetelor și nu am mai furat obiecte din alea de damă de pe acoperișuri ! Continuă !... Așa cum îți povestești viața, am impresia că pătrunzi în secretele mele cele mai ascunse, mai tainice...

CONDAMNATUL : Așa că mica mea avere secretă și inutilizabilă a continuat să crească cu timpul, fetele rideau, hihihi, hahaha și se lăsau deposedate fără prea multe proteste, ce conta pentru ele un sutien, un ciorap în timp ce pentru mine ele deveneau niște trofee niște simboluri victorioase ale bărbăției și agresivității asupra genului feminin...

GENERALUL (cu însuflețire) : Și ce simboluri, ce neuitate agresivități !... Nici eu nu pot să le uit, deși a trecut atîta timp de-atunci !

CONDAMNATUL : Apoi, m-am însurat.. Și după un timp Mimi a dat peste obiectele cucerite cu atîta trudă și nebănuind importanța lor pentru mine le-a aruncat pe foc.

GENERALUL (scoate un strigăt de oroare) : Nu !... Unde le-a găsit ?

CONDAMNATUL : În magazia de lemne.

GENERALUL : Ce imprudentă, ce greșeală fatală !... Să le ții atît de la vedere. De ce nu le-ai ascuns ca și mine, după panoplia de arme ?

CONDAMNATUL : De unde să am eu o panoplie de arme ?

GENERALUL : Ai dreptate pentru asta ar fi trebuit să fii general **(Pauză.)** Vezi dragul meu de ce te înțeleg de ce îți dau în mare măsură dreptate ? Pentru că femeile, în special cele blonde și voluptuoase, sînt niște bestii. În fața lor distanța dintre un general și un criminal este infinitezimală **(Arată.)** Atît !... Dacă n-aș fi avut panoplia de arme, acum puteam să stau eu pe această canapea intimistă **(Arată la W.C.)** așteptînd să fiu executat cît mai repede...

CONDAMNATUL : Așa zic și eu... Am ucis trebuie să fiu pedepsit **(Plînge.)** Și să ajung cît mai repede acolo, unde sînt așteptat de Mimi...

GENERALUL : Din păcate nu e atît de simplu... Nu te supui regulamentului închisorii și refuzi scaunul...

CONDAMNATUL : Nu îl refuz. Nu pot. Organismul meu așa s-a obișnuit. Să mă scol dimineața, să-mi beau cafeluța și să-mi iau ziarul cu mine la baie... Nu am ziar, nu am buda...

GENERALUL : Din păcate... **(Suspină.)** Cu toate că te înțeleg, faptul acesta mă obligă la o soluție forte. **(S-a hotărît.)** Ai văzut, am încercat să te conving omenește, te-am ascultat, am găsit între noi chiar și similitudini uluitoare... dar, în caz de pericol, eu sînt militar ! Am avansat din treaptă în treaptă și am cîștigat toate bătăliile cu dușmanii datorită unei singure calități... Ochii mei ageri, sfredelitori. Soldații mei, soldații dușmanilor mei, m-au și poreclit din cauza privirii mele crunte și fioroase, Baraba cel nemilos...

CONDAMNATUL : Știu !...

GENERALUL (mulțumit) : Pe cîmpul de luptă era de-ajuns să arunc o privire asupra infanteriei inamice, și, aceasta indiferent că era la Assterloo sau la Chidin, la Matango sau la Vitograd își aruncă armele și fugea cu pantalonii pe vine, cuprinsă de o pîntecăraie subită.

CONDAMNATUL : O știu și asta...

GENERALUL : Sigur, toate aceste victorii fulgerătoare, cu timpul au fost trecute în tratatele de istorie cu niște interpretări mai semantice, mai filozofice. Nu m-a deranjat, important pentru mine e că țărișoara noastră să nu mai fie atacată de nimeni ! E clar ?

CONDAMNATUL : Da, domnule General !

GENERALUL : Atunci să trecem la subiect ! Aceasta arma teribilă care este privirea mea nemiloasă, am jurat să nu o mai folosesc niciodată **(Pau ă).** Însă încăpățînarea acestei nevoi mai mult decît omenești mă obligă la o derogare. Sper să nu afle nimeni, mă bizui pe discreția dumitale de ceățean și de frate întru subtilizarea obiectelor colorate. Ești de acord ?

CONDAMNATUL : Da !

GENERALUL : Fără să închizi ochii ?

CONDAMNATUL : Fără !

GENERALUL : Atunci...

(Generalul ia distanță, se concentrează, execută niște pase hipnotice. Condamnatul face eforturi să-și stăpînească tremuratul și să reziste cu ochii deschiși în timp ce generalul îi aruncă privirea aceea teribilă. Ochii săi caută, sfredelesc, străpung. W.C.-ul maestrului Florio începe să se clatine sub condamnat, pereții celulei să crape, dușumeaua de piatră să fumege, părul condamnatului se ridică electrizat de violența impactului. Apoi, treptat totul se liniștește. O bucată de moloz cade de sus. Generalul își strînge fruntea cu o batistă. Bătăi în ușă.)

GENERALUL : Ce s-a întîmplat ?

VOCEA DIRECTORULUI : Zidurile închisorii au crăpat ! Tavanul sălii de mese s-a prăbușit ! În ciuda grevei pe care au declarat-o, scaunele deținuților au cedat fără voie ! **(Intră în celulă Directorul și Gardianul.)**

GENERALUL (cu fața-n batistă) : Și aici ? **(Privirile se îndreaptă spre condamnat. Acesta clătina capul dezolat.)**

CONDAMNATUL (autocritic) : Nimic...

GENERALUL : Mă rog... Cu trecerea anilor mai slăbește vederea !

DIRECTORUL : Cît despre Părintele Patriei **(În șoaptă.)** Tropăie ! Tropăie în continuu... E nerăbdător. E nervos. Ce să-i raportez?

GENERALUL : Încercarea de a-l convinge pe condamnat a dat greș. Refuză cele trebuincioase refuză și grațierea... Sîntem în fața unei situații limită cu efecte imprevizibile în masă... **(Strigă.)** Aghiotant !... **(acesta apare.)** Decretăm starea de alarmă ! Suspendăm temporar apariția unor ziare de opoziție !

DIRECTORUL : Ce tragedie !

GENERALUL : Ce tragedie ?

AGHIOTANTUL : Domnule General ! Ca de obicei ordinele dumneavoastră au fost executate cu atîta entuziasm încît au luat-o înaintea decretului ! Cinci regimente au ocupat principalele puncte strategice ale Capitalei. Bisericile au fost închise, ziarele de opoziție au fost suspendate. **(Scoate din buzunar un ziar.)** Din păcate la redacția principalului ziar de opoziție am ajuns prea tîrziu. Iată descrierea detaliată a execuției de azi dimineață !

DIRECTORUL : Dar condamnatul n-a fost încă executat !

GENERALUL (mirat) : Au scris despre execuție fără să o aștepte ?

AGHIOTANTUL : Ziaristul acela năbădăios, Carlucci... S-a sculat prea tîrziu. Așa că în loc să vină aici s-a dus direct la tipografie și a dat descrierea execuției de săptămîna trecută, schimbînd numele executatului de atunci cu al condamnatului de azi.

GENERALUL (citește) : O porcărie ! Informarea asta greșită o să-l discrediteze și mai mult în fața opiniei publice. Din păcate fără ca să ne poate fi de folos... Ce să mai spun ? Execuția se amînă ! Domnilor ! **(Ieșe. Ieșe și aghiotantul.)**

DIRECTORUL : Am plecat și eu, e timpul să mă ocup și de alți deținuți. **(Privește disprețuitor la Condamnat.)** Aici tot nu mai avem nimic de făcut.

GARDIANUL : Și eu ?

DIRECTORUL : N-ai auzit că execuția se amînă ?

GARDIANUL : Tocmai acum cînd mă pregăteam să ies într-un mod onorabil la pensie **(Ieșe.)**

(Deținutul rămîne singur. Stă pe W.C. copleșit de rușine. Apoi se apleacă și ridică ziarul aruncat de General. Începe să-l răsfoiască absent, fără chef. Pe măsură ce începe să citească cronica morții sale, devine tot mai interesat, fața i se luminează trupul se destinde.)

CONDAMNATUL (dîndu-și seama de situație) : Domnule General... Domnule Director ! Patria este salvată !... Execuția nu va fi amînată !

mioara cremene

CE, AM BĂUT BENZINĂ?

Îmi amintesc precis : era exact șase și douăzeci și patru, cînd am ajuns în sfîrșit cu trenul la destinație... Sandi ajunse în zori la Lomnița. Cu alte cuvinte **pe la ora lăptarilor.** Așa se spunea în Carpatia : **ora lăptarilor..** Firește era doar un fel de-a vorbi.

Înțelețnicirea dispăruse de mult, și numele ei nici nu mai figura, cred, în noile dicționare... Gîndul că un oarecine ar mai putea suna în zori de zi la ușa cuiva numai pentru a vărsa un lichid onctuos dintr-un bidon argintiu într-un **litru,** iar din **litru** într-o modestă cratiță din cîmpul muncii socialiste, un asemenea gînd, o asemenea idee nu i-ar mai fi trăsnit nici unei gospodine cu scaun la cap, nici chiar locuitoare a unei astfel de vechi urbe universitare, îndepărtată îndeajuns de Burg, de Capitală, pentru a mai păstra cîte ceva din bunele și tradiționalele obiceiuri.

Și totuși... Crainicii zorilor lăptoase existaseră cîndva... Ba Sandi apucase chiar să-i și cunoască. Îi zărise dînd năvală odinioară la oră matinală, la ceas știut, lăptari și lăptărese, arhangheli și bivoli, pogoriți din neant spre săvîrșirea miraculoaselor lor rituri.

Își amintea prea bine de chipul unei lăptărese mai ales : auzind-o sunînd, tatăl lui Sandi ieșea din sala de baie cu briciul în mînă anume ca s-o zărească ; pe cînd **studenta,** chiriașa casei, se arăta și ea în halat pufos ca să admire cum, de pe sub rîndurile de mărgele răsăreau două bidonașe argintii ținute pe sub braț și împingînd înainte două țîțe, vizibile prin răscroiala bundiței. Și cum șirula în cratiță un lichid cam anemic, alb-verzui, ca izvorît din îngerești sfîrcuri...

Pe urmă, s-a întîmplat odată ca lăptăreasa familiei Gorea să nu-și mai arate nurii mai mult de-o săptămînă. Era tocmai pe vremea cînd înțeleținicirea asta începuse să se cam piardă, altminteri doamna Gorea, mama lui Sandi, n-ar mai fi stat să aștepte după laptele ei prost îndoit cu apă. Și iată în sfîrșit, divina vestitoare a zorilor dalbe că sună din nou la ușă. Aceeași. Tot atît de vorbăreață, de zîmbitoare. Aducătoare a unui lapte tot atît de prost. Doar cu virful nasului lipsă.

Cică vina era a lăptarului, a soțului acestei femei îngerești. El îi mușcase/sau mai bine zis îi păscuse nasul, cu prilejul uneia dintre acele bătăi sfinte, obișnuite din nuoși strămoși în unele sate mocănești din Carpatia.

— Să-l lași !... Să nu mai stai cu el !, a țipat plină de indignare **domnișoara, studenta...**

Îngerul casei a dat trist din cap : — Așa am să fac ! Nici vorbă... Ceva mai la toamnă, după strînsul recoltei... Acum nu se poate, am lucru la el...

— Ia mai lasă, iubițico ! Nu-ți mai face sînge rău... Dacă stă cu el înseamnă că-i place. Tot ei se culcă după aceea !, a șoptit doamna Gorea luînd studenta de braț.

Bietul înger pocit a zîmbit, arătîndu-și două rînduri de dinți fără cusur : — Ssst !... Nu în fața unui copil nevinovat...

Dar copilul acela, băiatul numit ca mine Sandi, era și atunci mult mai puțin nevinovat decît se bănuia. Știa destule. Atît el, cît și sora lui mai mică, și ea de față, privind peste umărul frățiorului, sub gene lungi.

Oricum ar fi însă, istorisirea noastră începe la **ora lăptarului,** la un astfel de ceas de o mare puritate matinală. Cu mai puțină întîrziere ca de obicei și în tot cazul înainte de șapte, trenul lui Sandi — trenul meu — s-a oprit pufăind și aruncînd mult fum încărcat de aburi negricioși. Era prin 1959, și dacă nu mă înșel într-o joi... Îmi aduc aminte cum, privind prin fereastra compartimentului în care mă perpelisem întreaga noapte, am aruncat către peronul gării o privire destul de plictisită : nu mă așteptam să zăresc vreo mutră cunoscută la asemenea oră. Am tresărit însă surprins. Rudi Schuller, vechiul meu coleg de universitate, era pe chei și pare-se mă aștepta.

— Servus, bătrîne ! — Servus...

Voioșia părea că-i pătrunde în obrajii scofîlciți ca aerul suflat într-o mănușă. Ochii, doi nasturi verzi, străluceau.

Am coborît în grabă. Pe urmă, cu cele două valize la picioare, ne-am strîns în brațe și ne-am bătut pe umăr în tăcere.

Atunci, cu acest prilej, mi-a apărut primul chip necunoscut, fetița aceea plimbîndu-și cîinele, mi se pare... În rest, nu era nimeni pe chei. Gara părea pustie. Îmi mai revine și-acum în nări mirosul acela de tocăniță locală gătită cu ulei de rapiță răzbind din partea dinspre restaurant și-amestecat cu izul chiștoacelor rîncede... După cum, întîmplarea face că mai păstrez undeva pe retină imaginea acelui dulău uriaș, flocos și cenușiu-roșcovan. O clipă, mi s-a părut chiar că stăpîna lui fixează cu interes acel nou venit care eram. Dintr-un soi de instinct, m-am prefăcut că n-o văd...

Gara din Lomnița anunță destul de binișor arhitectura orașului. De cum cobori te izbește **nu știu ce-ul** ei, pedant și profesoral. Are în ea ceva de **templu ridicat în secolul trecut spre cinstirea și gloria geniului politehnic inventator al drumului de fier.** Și totodată, pare că se încruntă și strîmbă din nas profund nemulțumită de banalitatea călătorilor și de duhoarea fumului de locomotivă ! De-aceea pesemne, mai păstrează pe unul din pereți un ornic de pe vremea diligențelor.

Dedesubt și în centrul geometric al aceluiași perete, zăresc parcă și-acum un cadru cu figura plinuță și zîmbetul prietenos al celui mai destoinic fiu al Carpatiei, conducătorul și cîrmaciul ei. Era Dmitri Anton Antoneik. Însă și-atunci, în ciuda aerului sănătos din cadru, umbla o vorbă cum că ar fi suferind...

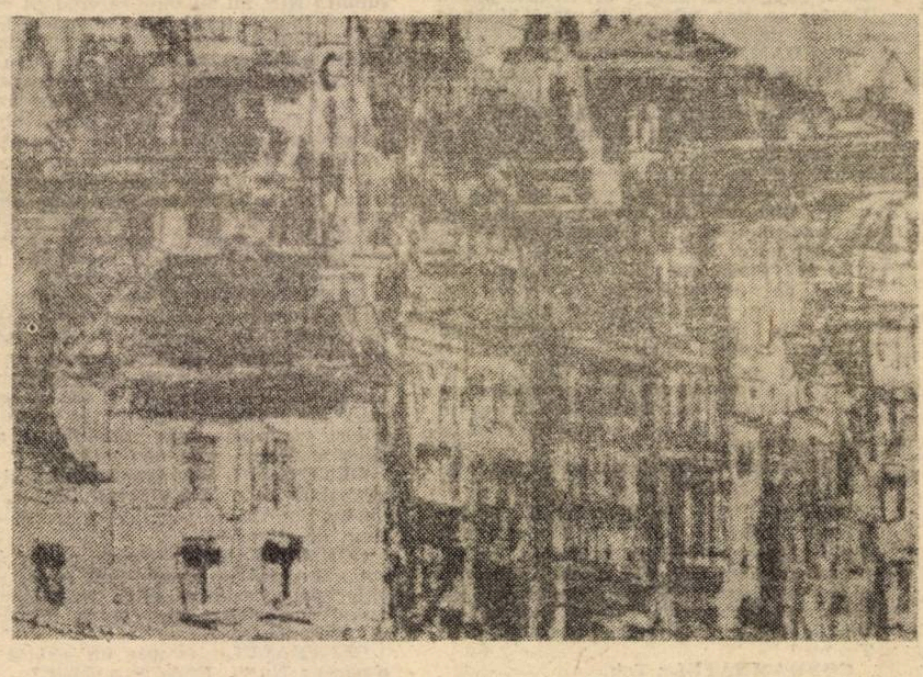

Deocamdată însă, chipul său mai trona încă dedesubtul unui spațiu albicios. Se simțea că aici se lăfăise cîndva o altă figură aparținînd unui cîrmaci-conducător superior primului, pre numele său Stalin. Dar cineva dăduse fără îndoială ordin să se scoată tabloul. **Sic transit gloria mundi.** Stalin era mort...

...Deci Rudi venise să mă întîmpine la gară. Îl revăd și acum zîmbetul voios, în timp ce mă bate pe umăr pregătindu-se să rostească primele cuvinte de bun venit : — Superb ca de obicei ! Bravo bătrîne... Îmi amintesc cum, ușor jenat de această remarcă admirativă, m-am aplecat să-mi strîng calabalîcul... În fond și dacă nu mă înșel, pe Sandi l-au jenat întotdeauna astfel de remarci.

Stau și mă întreb de altfel : să fi fost el cu adevărat frumos la urma urmei ? Cu atît mai mult cu cît în '59, la douăzeci și nouă de ani trecuți, își pierduse de o bună bucată de timp, aerul său de bărbat foarte tînăr.

Am chiar acum în fața mea o poză cu chipul lui Sandi din acea vreme. Strecurată în portvizit, nu m-a părăsit niciodată ; a însoțit cei alți douăzeci și nouă de ani ai mei de peregrinări și exil...

Smead, cu părul negru răvășit în șuvițe bucle deasupra unei frunți prematur încreștită și poate puțin prea înaltă, bărbatul acela cu trăsături distante, uscative, contrazise de un nas de o regularitate de statuie antică și de o privire intensă, arzătoare, omul, tipul acela, e drept nu prea june, dar nici încă matur, îmi pare că posedă un farmec tenebros, dar indiscutabil... Poartă inscrise pe obraz semnele unei virilități din păcate evanescente. În stare însă pe atunci să tulbure tinerele doamne... Și bătrîioarele de altfel, de ce să tăgăduim. Frumoasele sau mai puțin frumoasele, pe cele slabe, subțiratice ori grase, ba chiar și foarte grasele. De ce nu ? Chestie de gust. Azi, pot s-o recunosc.

Îmi acord acest drept cu atît mai mult cu cît, în schimb, la ora actuală, în secunda în care încerc să descriu în mod obiectiv un relativ tînăr mascul abia coborît din tren, pe cale să își recupereze două valize roase, precum și obiectul său cel mai de lux, un radio marca Starsfurd, rămase pe un chei de gară, în același timp, nu mă pot împiedica să nu arunc din cînd în cînd cîte o privire critică în splendida oglindă venețiană care-mi face față : cel pe care-l zăresc își poate permite să judece fără părtinire omul din fotografie... Prea multe-i deosebesc în chip vădit ! Pe jumătate chel, îmbătrînit și buhăit de băutură, tipul acela cu ochelari din oglindă n-are nimic dintr-un Don Juan... Să ne întoarcem mai bine la bărbatul din poză...

Parcă-l revăd : cu gulerul paltonului ridicat și un șal lung de mătase albă înfășurat romantic în jurul gîtului. Cărîndu-și calabalîcul, el și Rudi se îndreaptă cu pași lenți către sala de așteptare. În timp ce, în spatele lor se aud niște pași.

— Să nu întorci capul, șoptește Rudi. Au și început să se țină după noi... Ascultă : e mai bine să ți-o spun de la început, aici unde nu ne poate auzi nimeni... Mi-au trasat sarcină să te supraveghez și să le fac un raport.

Străbătînd sala pașilor pierduți pe lîngă niște ghișee întredeschizîndu-și fără chef pleoapele, ieșim în sfîrșit. Ne întîmpină, moțăind încă, cetatea universitară.

Iat-o ! Mă bucură să o revăd. Lenevoasă ca întotdeauna și molatec întinsă peste dealuri... La ora asta cînd pe tot teritoriul, prin toate tîrgurile și orașele industrioase ale Carpatiei, activitatea e deja în toi... Locuitorii lor stau la coadă prin stațiile de autobuz ; ori se înghesuie, se agață ciorchine la ușa tramvaielor. Ea, nimic. Ea tot mai rămîne calmă. Cucoana bătrînă își îngăduie să mai picotească încă. Pesemne s-o fi culcat cam tîrzior aseară, obișnuită să citească pînă către zori cu ochelarii pe nas cine știe ce text interzis, ascuns sub plapumă. Cu scufă albă pe cap, cu cocul de nori pus pe moațe, abia de-și ridică grațios pleoapele. În timp ce caută pe sub pat — a și început ! — sticla scăpată aseară din mînă. Avînd în vedere că baba asta savantă și adorabilă mai are obiceiul să și bea, are darul beției. Ba pot spune că îl are sub forma lui cea mai periculoasă : închisă în sine. Betia solitară. Ochi în ochi cu tine însuți. În fața oglinzii... Consecință directă : la ora șapte dimineața, aici, la Napocavari abia de se zăresc cîțiva napocăvărești, vagi siluete strecurîndu-se către gară : niște medici desigur nevoiți să facă naveta, ori niște învățători repartizați la țară. În timp ce către Soare-Răsare, sus, pe dealul cu imobile noi locuite mai ales de salariați (hutuli) ai unei fabrici de încălțăminte, cîteva becuri licărind slab par să indice totuși începutul unei oarecari activități cotidiene... Fapt care nu pare să influențeze însă liniștea domnind pe versantul celuilalt deal, din față, în cartierul așa-zis **al curvelor,** unde nimic nu mișcă. Iată-l ! Nici cele două planuri cincinale și nici ordinele strașnice venite de sus, de la Burg, nu au izbutit să alunge din aceste fortificații membrele unei confrerii, respectuoase și respectate odinioară. Cu pleoapele lor storuri lăsate și văruite pe dinafară, căsuțele astea, în care se vinde amor, ultim vestigiu al unui comerț înfloritor conform tradițiilor antice, rezistă, se perpetuează, datorită probabil străvechii arte de a se adapta la circumstanțe. Acum de pildă, au o alură proletară : ai zice un rînd de școlărite, de pioniere, cuminți, disciplinate, stînd drepți în curtea școlii și asistînd la înălțarea matinală a drapelului...

Jos, la poalele dealului, un rînd de copaci te face să presimți că acolo se ascunde patul unei girle. E cam tot ceea ce se poate zări cînd ieși din gara napocăveșeană. În afară bineînțeles de Biserica Neagră, împungînd cerul. Dar turla ei înaltă o poți zări de peste tot.

...Revăd cei doi amici coborînd treptele și cărînd, unul geamantanele roase,

iulian comanescu

Pictură din coji de portocală

Din tristețe, după lungi eforturi laborioase
rupe cu clește dentisului miezul
— în formă intimă de pară și viscer —
alunecă apoi pe gheața oglindă a clipei
către capătul acestei seri,
pînă în cușca unde
maimuța curăță o portocală cu miez de minge de baschet
cojile aruncîndu-le otova,
pictînd cu ele acest poem.

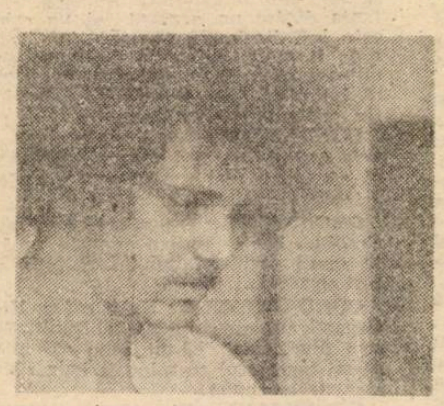

Silogism

vine o zi cînd sufletul actorului se pitulează
în crăpătura din podeaua scenei,
în memoria de elefant a decorului.

vine o zi cînd fizionomia lui se mulează
pe masca veche,
grecească.

Nevroză

În loc să dorm fumam o țigară,
ca o odaie goală așteptam să intri-n ea
(ignorat trai al lucrurilor, în spatele utilului).

în loc să te iubesc fumam o țigară,
mizeria mă bîntuia ca un fior,

în loc să vii fumam o țigară,
clipa se topea în rotocoale de fum.

Excese

Aprilie se face mai
și raza de soare pornește, către ochiul meu,
ca glontele din pușcă.

Sînt greoi și perimat ca un dinozaur.
Curînd vor crește alte flori,
alte furnici vor gîdila
subsuoara verde a pămîntului.
Curînd, Darwin va lansa pe piață
variante simțitor ameliorate
ale strămoșilor.

și celălalt prețiosul aparat de radio. În piața din fața lor, la brutăria din colț, e coadă. Un șir de babe și moșnegi insomniaci pălăvrăgesc așezați pe scăunele.. Ceva mai încolo, un rînd de **gazuri** și de **pobede** a adormit de-a binelea sub așternutul auriu al frunzelor de castan.

Drept în fața lor se întind străduțele orașului vechi, datînd din perioada cînd localnicii, văcari, agricultori, păstori coborîți din podinile înalte dintre munți sau de prin cheiuri, n-aveau dreptul să se așeze în cetate. Așa au și rămas de altfel : oarecum **extra muros**, în fața zidurilor, niște marginali, acești urmași ai unei țărănimi străvechi, călcînd apăsat, găsindu-și greu cuvintele, firi închise, bărbați și femei absorbiți de **cunoașterea** lor, de **știința** lor intimă, inexprimabilă în vorbele de fiecare zi...

Cît despre ceilalți, cît despre cetățenii autorizați să ocupe casele înalte din centru sau din cartierele de lux, imobilele construite pe vremuri de aristocrația orașului și repartizate acum lor, cît despre toți acești **învirtiți**, acești **descurcăreți** dibaci și smecheri, bine **cazați**, dregători mai mici sau mai mari, instalați însă toți cît se poate de confortabil pe diferitele trepte ale administrației de stat și ridicînd acuma glasul, strigînd, manifestîndu-se activ, ei bine !, au fost și sînt în general niște aventurieri, niște venetici. La ora actuală, mulți Gitani.

...Da, așa s-ar părea. Noua rasă a seniorilor locali, năvălitorii cei mai recenți nu sînt alții decît sclavii, foștii sclavi ai noroadelor de la ses : **gitanii**, trib chinuit, nomad, silit de împrejurări să se sedentarizeze... Atîta rău! Mahalaua asta veche napocavăreseană a mai văzut mulți și multe. De-ajuns să privești mai atent fațadele caselor ei, ca să ghicești că să simți că așa tăcute cum sînt își strecoară ceva, comunică între ele. Și, ce anume...? Ce-și spun, fără glas, sprijinindu-se una pe alta, asemenea unor bătrînioare ostenite de-o prea lungă așteptare în fața cine știe cărui magazin ?... „Lasă !, au aerul să-și spună". „Lasă lasă.. N-au **decît să strige cît vor. Să dea din mîini. Să ne umple de lozinci și de drapele... Să mărșăluiască pe străzile noastre urlînd prin difuzoarele lor. Or să se ducă și ei, precum atîția alți năvălitori. Răbdare ! Toți au sfîrșit prin a se duce. Apa trece, pietrele însă rămîn și noi sîntem pietrele... Deocamdată să nu cricnim, să ținem locul. Să închidem pleoapele. Noi știm ce știm... Să creadă ei că încuviințăm**".

...Dar acoperișurile joase și frontispiciile cu dungă albastră nu însoțesc drumețul decît o foarte scurtă vreme. Ele constituie în realitate o mahala măruntă, o zonă seculară spre care cetatea, devenită oraș, a întins de multă vreme un braț tentacular. Așa încît lui Sandi și lui Rudi nu le-a trebuit mult ca să ajungă la un bulevard mai larg ducînd către centru.

Rudi și cu mine ne continuăm deci drumul... Tot mergînd, mă întreb în sinea mea dacă știe ceva. O fi aflat sau nu ce mi s-a întîmplat de curînd ?

— Ai primit telegrama mea ? — Bineînțeles, încă de ieri seară. — Și atunci ? Unde mergem acum ? La tine ? La o casă de oaspeți ? la un hotel ?

— Glumești ? Ți-am găsit, bătrîne, un hogeac pe cinste. Ai să dormi la vechea noastră gazdă, îți mai aduci aminte ? La coana Irenke.

— Nu-mi vine să cred ! Ce spui ? Să mai dispună ea de un **spațiu locativ ?**

— Hm, hm ! Cu condiția să faci rost de repartiție. Și în mai puțin de douăzeci și patru de ore. Dar ea știe că ai relații. Așa încît deocamdată te primește, fiindcă fi-su e la armată și o **aranjează**.

Rudi nu îmi dă alte explicații. Cît despre mine, tac și încep să îmi fac socoteala cum și în ce fel am să obțin autorizația de a mă instala în odaia cu pricina.

— Ascultă, reîncep să vorbesc peste cîțiva pași. Ascultă, frate : trebuie să-ți spun că nu mai sînt ce eram... Ies de-a dreptul dintr-o ședință de critică de la Comitetul Central. Dintr-o plenară. La Burg la ora actuală...

— Nu te mai ostenit... Mai bine taci. De altfel, vrei să-ți spun ceva ? Fă-te că nu-ți pasă. Te frămînți prea mult, rezonezi prea mult și nu e bine... Ții totdeauna să precizezi, să pui punctul pe i, un obicei tîmpit, acolo unde o aluzie e arhisuficientă... Pe urmă, ți-am mai spus-o : ferește-te de gafe în fața mea. Ai uitat ce-am vorbit adineauri ?

Cei doi amici au ajuns acum la un pod noroios și se mențin pe bordura îngustă în timp ce din spatele lor se aud pași. O fetiță sosește în fugă și depășindu-i, se întoarce :

— Salut voios, nene Rudi !

— Ei, ia te uită : Irinel ! Ce e cu tine ? Nu ești la școală ?

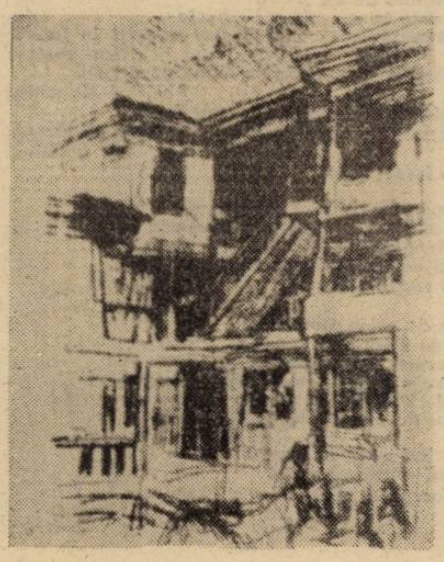

— Ba tocmai acolo mă duc. Dar alerg fuga acasă să-mi iau ghiozdanul, că am dormit azi-noapte la gară, **la tata**...

În ciuda spuselor ei, fetița asta nu pare prea grăbită... Acum s-a oprit și țopăie în fața lor, iar părul ei, de un blond cam spălăcit și nedisciplinat, neadunat în codițe se ciufulește, săltă și el, zglobiu, copilărește.

În fine, Irina își îndreaptă arătătorul ei roz către noul venit și întreabă plină de inocență. — Cine e el ?

— Nu știi ? E nenea Sandi ! Nu-ți mai aduci aminte ? Venea pe vremuri la voi... Dar tu, desigur, erai încă mică.

— Și... e aici de multă vreme ?

— S-ar putea... Dar nu e încă sigur.

— Nenea Sandi este frumos.

— Îți place ?

— Hmm, hmm !

Fără să mă scape din ochi, copila dă din cap luînd un aer experimentat. Apoi, deodată, sare înapoi și o ia la goană :

— ...Cu bine ! Iertați-mă, dar mă grăbesc.

— Nu care cumva să ajungi după intrarea în clasă...

— Eu ? Ce, am băut benzină ? Nu, nu... Eu ? Niciodată...

Am auzit oare bine ? A spus : „**Ce, am băut benzină**" fata asta ? Prin urmare tot se mai spune așa ? Frîntura asta de frază îmi trezește nostalgii... de parcă ar fi fost ieri...

Pentru că da, am cunoscut și eu pe vremuri un băiețel și o fetiță obișnuind să pronunțe aceleași cuvinte sîcîitoare... Era, taman în anii aceia cu lăptărese sunîndu-ți la ușă și cu tot soiul de alte minunate strigăte și zgomote, cu o adevărată muzică, o melodie a tîrgului atît de îndepărtată și de dispărută, încît în mintea mea se înșiră în niște ani miraculoși. De vrajă. Ani fericiți. Chiar dacă pentru părinții băiatului în chestiune, numit Sandi, și ai surioarei lui, începuseră de acum să fie timpuri grele, pline de lipsuri și de griji.

Dar n-are a face !... Oricum, pe-atunci, laptele, hrana în general, avea obiceiul să îți sosească așa, ca de la sine, în fața ușii și prin curți pe sub geamuri... Tot soiul de vestitori îți dădeau de știre. O auzeai venind. Ți se anunța strigîndu-ți „**pui, pui**" și „**rahat cu apă rece**" „**lapte covăsit**", și „**peșteee peșteee**"... Tineri pescari de prin Sud, de pe malurile Dunării, urcau către munte. Cu cobilița pe umeri, băteau drumurile tîrgului gata să îți descopere de îndată ce îți manifestai dorința, pe sub prelate, crapi dînd încă din coadă în enormele coșarnițe, somni mustăcioși, ori cegi, ba chiar nasul ascuțit al unui nisetru.

Uneori, li se mai alătura și glasul meșterilor călători. Tot soiul de meseriași veneau de departe, disprețuind fruntariile, pentru ca să ți se plimbe pe străzi cu metrul în mînă, și purtînd în spinare, într-un cadru de lemn, bucăți mari de sticlă. Oamenii ăștia strigau : „**geamuri, geamuri**"... Mai veneau pe urmă și cărbunarii, strigînd : „**chiop, chiop !**" Ba cîteodată se mai auzea pe uliță și „**gaz, gaz**"... Era semn că trecea prin apropiere vreun găzar, un păcurar, o profesiune rămasă din moși strămoși, de pe cînd păcura, sîngele ăsta viscos al pămîntului, mai mustea încă deasupra gliei și se făcea bălți ; încît păcurarii o luau cu găleata. Bărbații aceștia ne dădeau de știre că sînt aici, gata să alimenteze lămpile noastre de petrol și resourile gospodinelor. Mi-aduc aminte că odată, unul, a urcat pînă în bucătăria mamei, în timp ce noi zburdam prin curte... Îl mai văd și acum. Era un țap destul de bătrîn, sur și păros cam peste tot... Iar prin șlițul de la ițari, acolo pe scară, în timp ce urca treptele, drumețul ăsta ne-a scos să-i vedem **sula, daravela**... un instrument de toată frumusețea, roșu, gros, și lung aproape atît cît cobilița ! Drept care, sora mea s-a prefăcut speriată și a fugit chițcăind, cum îi șade bine unei domnișoare bine crescute. Or, dacă nu mă înșel, la vîrsta aceea, aveam și noi necontenit pe buze această întrebare, un soi de formulă magică. I-am spus-o lui Rudi.

— Cu soru-mea Margareta, pe cînd eram copii, întrebam și noi : „**ce-am băut benzină**"... ?

— Da, zice. Așa era moda și-atunci. La noi, la Dorhei de pildă, în cetatea mea de obîrșie, ne deprinseserăm să spunem : „**Da' ce ? Am băut benzol ?**"

Cu încetul, bulevardul pe care ne aflam își schimbase între timp aspectul. Era acum parcă mai puțin părăginit, mai curat și mai impunător, pe măsură ce ne apropiam de centrul orașului... Pe cînd tot mergînd și discutînd, continuam să depăn în sinea mea amintiri. ...Benzina, era folosită de mama lui Sandi pentru a scoate petele de pe îmbrăcăminte. De ce, și în ce împrejurări ar fi trebuit oare Sandi să o bea? Nimeni dintre băieții și fetele care repetau la infinit această propoziție nu avea aerul să o știe prea bine ! În timp ce, calea pe care înaintam împreună cu prietenul și fostul meu coleg, Rudi, evolua către o oarecare majestate. La rîndul ei, lumina zilei evolua și ea : trimis din cer, un mănunchi de raze se revărsă brusc pe trotuar atingînd părul însoțitorului meu și scoțînd în relief firele cărunte. Băgai atunci de seamă cît a îmbătrînit, în ciuda tenului său spînatec ; și în ciuda faptului că sîntem practic de aceeași vîrstă. Dar ce să-i faci, așa-i provincia !

— ...Erau încă vremurile bune atunci ! murmură Rudi de parcă mi-ar fi ghicit gîndurile. Era pe timpul războiului...

— Așa e.

— Hei, anii trec ! E de ajuns, ca să-ți dai seama de asta, să te uiți cum cresc plozii. Copila de adineauri de pildă. Știi, este fata lui Pop.

— Cîți ani are ?

— Vreo unsp'ce, doisp'ce.

— Foc de drăguță.

— Îți place ?

(Fragment din romanul „Oribila crimă din Carpatia")

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

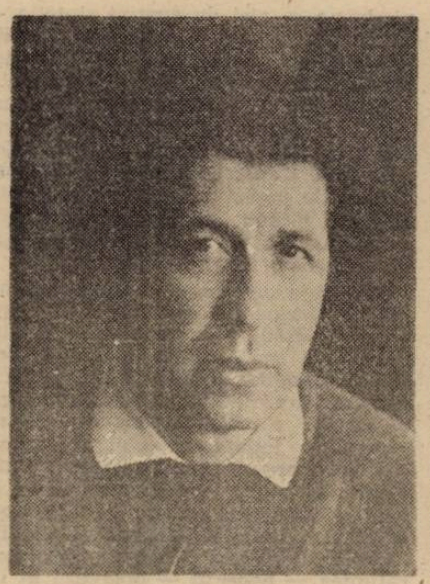

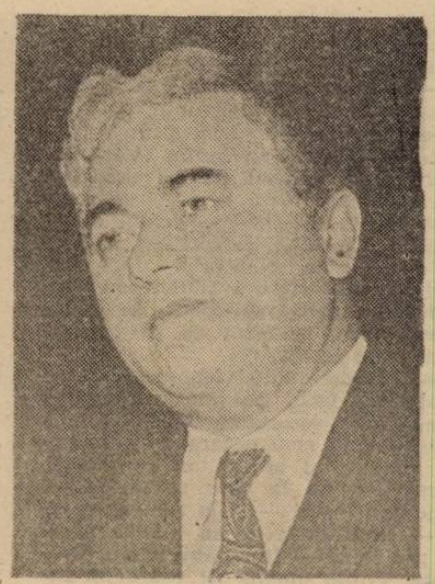

Un îndemn al lui Gellu Naum : „Poetizați, poetizați..."

...și un semiprofil pe pagina de gardă a volumului „Profiluri literare" : Romul Munteanu

„Paznic de far" : Geo Bogza

„Creatorii și lumea lor". Azi : Ovidiu Papadima

„Glasul" lui Iulian Vesper

eseu

Daimonul interior

Cercetarea vie şi profund înnoitoare a lui Socrate nu se confundă cu — şi nici nu se reduce la — mecanismul intim al conştiinţei de sine, „mecanism" obscur încă pentru filosofii elini (care l-au intuit, totuşi, într-un înţeles diferit de cel modern). Sinele se raportează la — şi se scrutează mai adînc prin — ochiul întredeschis, la rîndu- i „cercetător", al Zeului. Cunoaştea obiectului dat este, implicit, **cunoaştere a fiinţei conştiente despre sinele-i pătruns în orizontul transcendent,** reflectat de (şi transfigurat prin) acesta.

Dacă momentul (şi fenomenul) conştiinţei au făcut posibile înscăunarea şi, mai apoi, cercetarea temeiului unificator, noua confruntare aprofundează fenomenul însuşi al conştiinţei, perspectiva de la care se pleacă — principiul însuşi — şi la care se ajunge — omul proiectat în lumina acestui principiu — fiind, întrucîtva, deosebită. Fiinţa umană îşi caută nu individualitatea, ci **universalitatea,** după cum, reciproc, temeiul unic îşi caută adevărul în şi prin chipul (determinat) al fiinţei umane. Cunoaşterea **de sine** (a omului conştient de propria-i entitate prin orizontul transcendent şi, simultan, a principiului însuşi prin fiinţa umană pe care a înnobilat-o) verifică acţiunea efectivă a temeiului unic.

Categoriile logice devin implicit categorii etice. Cunoaşterea logică va presupune cunoaşterea concomitentă a valorilor morale, aşa după cum, reciproc, cunoaşterea (lucidă) a categoriilor etice nu va putea evita — ba se va supune chiar — **lógos**-ului profund al Fiinţei-în-dezvăluire. Filosofia nu va mai despărţi, decît metodologic, **logica** de **etica implicită** a meditaţiei, trăirii şi vieţuirii prin care sinele fiinţei umane se deschide spre orizontul transcendent (căruia i se supune), chiar dacă cele două „discipline" ale unicei ştiinţe — filosofia — vor fi tratate separat. În esenţă, logica şi etica sînt profund unitare : **consubstanţiale** (nu întîmplător cercetarea eminamente logică a temeiului unic efectuată, peste două milenii, de Spinoza va explora teritoriul etic, sub genericul acestei din urmă dimensiuni).

Gîndind principiul şi păşind în orizontu-i unificator, **sîntem obligaţi prin chiar actul acestei pătrunderi să ne desprindem de limitele fiinţei (noastre) determinate şi să fiinţăm în deplina universalităţii lumină,** întîlnindu-ne — aici, în spaţiul sintetic — cu fiecare semen, cu fiecare entitate (pînă atunci mărginită). Ecoul acestui eveniment va persista, neîndoielnic : sunetul pur va răsuna ca o chemare şi ca un îndemn în temniţa sinelui revenit la (sau în) orizontul conştiinţei. „Tavanul despărţitor" s-a subţiat şi, de sus, de pretutindeni răzbate lumina difuză a **Fiinţei** unificatoare, capabilă de a guverna acum, din înălţimi (sau din adîncuri) fiinţa umană.

Socrate a surprins procesul trans-formării interioare ; s-a concentrat asupră-i, căutîndu-l în sine şi-n ceilalţi, pentru a-l analiza apoi meticulos. **Zeii sînt dincolo, dar şi în mine însumi,** prin sufletul care, nemuritor fiind, îmi guvernează trupul. **Daimonul** lăuntric reprezintă îndemnul vocii divine care-şi deconspiră prezenţa, operînd eficient prin mine. Totul va depinde de felul în care ştiu „asculta" această voce (dacă sînt, desigur, pregătit s-o ascult). „Vocea" vorbeşte fiecăruia, aşa cum raţiunea — **lógos**-ul — operează în intimitatea fiecăruia. Să rămînem deci treji, atenţi la îndemnul (şi gîndul) lăuntric care — universal fiind — nu poate să nu rodească în şi prin mulţimea semenilor. Acesta a fost şi este temeiul **maieuticii** socratice : răbdarea, arta de a deştepta lumina principiului unic **în fiecare suflet** prin **dialogul** atent, condus cu tact, sistematic.

Orizontul unificator se (poate) impune cu aceeaşi fermitate în orice individualitate ; altfel n-ar avea sens şi nici n-ar domni autoritar „deasupra" şi deopotrivă, în „interiorul" fiinţei noastre. Pentru a-l institui însă, trebuie să ne sustragem inertei somnolări ce ne păstrează în căţuşele unei gîndiri lipsite de reper. Fiinţa trebuie „provocată" conştient metodic, trebuie „surprinsă" în faptele, fenomenele, procesele comune. Orice act, noţiune sau entitate nu reprezintă, în fond, decît întruchiparea temeiului unic. Putem sesiza, ca atare, orizontul principiului pornind de la orice fapt (sau obiect) comun ; de la orice „pretext". Cu menţiunea că acest **pre**-text conţine în adîncu-i (şi precede) marea răsturnare (de perspective şi sens) pe care o aduce cu sine raţiunea : gîndul temeinic, desfăşurat în orizontul sintetic al principiului.

Socrate a descoperit, cum se exprima Aristotel „metoda inductivă" [1]. Individualul conţine generalul şi înaintează — atunci cînd este încurajat, — spre acesta. Orice entitate, orice fapt, orice acţiune „răsfrînge" universalul. Rămîne doar să-l sesizăm cu răbdare Să îndepărtăm, deci, straturile „aparenţei" şi să înaintăm metodic spre esenţa ce nu ne va putea „scăpa" atunci cînd ea subzistă în fiecare fenomen.

Cercetarea socratică a căutat să pună în lumină **dedesubtul fundamental : ce** este în fiinţa ei fiecare entitate. După Aristotel, pe lîngă metoda inductivă, Socrate a descoperit şi principiul **definiţiei generale.** A căuta (şi a formula) **definiţia** unui lucru anume înseamnă a-l înţelege în **esenţa** naturii sale. Metoda „diviziunii" — despre care s-a vorbit atît — trebuie înţeleasă mai curînd ca o des-părţire progresivă de „faţetele" fenomenale ale obiectului, despărţirea ce proiectează, sistematic, spre **esenţa** acestuia. Îndepărtîndu-ne de fals şi aparenţă, progresiv şi temeinic, ne apropiem de orizontul trainic, subteran, învăluitor. Acest drum a fost conturat de Socrate : drumul spre esenţă. Drum ce nu poate fi despărţit de **purificarea** simultană a sufletului devenit mai bun şi mai frumos din clipa-n care a devenit mai adevărat.

Căci dacă eu însumi caut — şi mă îndrept spre — ceea ce este veşnic, mă desprind inevitabil de sinele-mi bîntuit de pulsiuni şi afecte, pentru a **mă identifica cu esenţa — cu Fiinţa pură** — care mă purta şi anterior, desigur, de care abia acum se dez-văluie. Căutînd definiţia adîncă a obiectului contemplat, devin conştient, cu alte cuvinte, de **Fiinţa** care-i conţine şi guvernează ; sau prin mine, Fiinţa însăşi devine conştientă de Sine. Deschiderea spre universal determină **ethos**-ul („atitudinea") subiectului ce gîndeşte principiul integrîndu-l — ca „obiect" universal — comunităţii „somate" să caute orizontul principiului fundamental. Atitudinea (**ethos**-ul) faţă de temeiul unificator se răsfrînge în „atitudinea" faţă de semeni. Întoarcerea spre adevărul esenţial reflectă întoarcerea spre adîncul „întredeschis" al fiecărui individ, cercetat acum din perspectiva Binelui suveran.

Fie că s-a referit, concret, la valorile etico-morale, fie la capacitatea raţiunii de a sesiza şi institui conceptul, filosofia socratică a confruntat lumea „dată" şi precară cu principiul subteran. S-a văzut o dată mai mult că reperele cunoaşterii comune sînt şubrede, că nu rezistă la un examen atent şi profund al gîndirii. O nouă dimensiune — şi un reper mult mai sigur — s-a impus după ce examenul cunoaşterii (conştiente de propria-i dimensiune transcedentală) s-a încheiat : esenţa : temeiul unic. Omul a ieşit biruitor din această confruntare : şi „a rezistat" numai în măsura-n care s-a ştiut apropia de — şi pătrunde în — ceea ce este durabil, omniprezent, fundamental : temeiul-a-toate.

Corneliu Mircea

[1] **Metafizica,** XIII, 4, 1078 6 17-32

haiku

Aştepţi
Atîtea umiliri
sub muşchiul ce arată nordul...

GLOSSĂ

La ce e bună această viaţă cînd stai dimineaţa pe marginea patului şi te gîndeşti la toate şi la nimic şi asculţi radioul fără să vrei ca pe-o tristă complezentă făcută bătăilor singelui pe care le simţi în degetul arătător acesta pe care-l strîngi pe pix. Nu vrei să mai faci nimic, să te mai întîlneşti cu nimeni şi totuşi aştepţi un telefon ca să te vezi cu un prieten care să te pună în legătură cu cineva care să-ţi procure 5 foi de tablă galvanizată, la o adică măcar neagră, care-ţi trebuie la reparaţia casei. E prea mult. E prea mult totul. Totuşi, tu trebuie să scazi puţin preamultul, ca să-ţi mai rămînă un mic spaţiu de respirat, puţină substanţă nervoasă pentru a nu exploda, un dram de îngăduinţă pentru a te ocupa de trup, de această biată umbră care se tîrîie pe lîngă case şi pe lîngă inutila linie de tramvai în veşnică reparaţie. Totul se repară la noi dar nimic nu se drege. Totul se începe dar nimic nu se termină. De aceea nu există nici bucurie a muncii, nici juisare. Totul e tern, insipid, anost. Şi plinul şi golul sînt niste ruine. Puritatea e un loc geometric invizibil, o abstracţie a minţilor noastre **dornice.**

Să stai aşa pe marginea patului urmărind urmele celor cîtorva rectangluri vizibile pe planşetă — urme ale proiectelor tale de-odinioară cînd erai student la Arhitectură — rectangluri pasionale care-ţi divid viaţa, ţi-o i-realizează.,

Telefonul nu mai sosește, nedumerirea aşteptării, rostul nu mai contează, sînt de ajuns gestul, mişcarea, schimbarea decorului. Şoarece care rozi prin galerii, rontăitul tău însufleţeşte lamelele parchetului şi dă tencuielii un fosnet silnic — e o întrecere între elemente, e un timp care se punctiformizează deschizînd orizontul nimicului.

În vasul gol de pe masă e o floare de care-mi amintesc, o floare scutită de curgerea timpului şi proaspătă în orice clipă, o floare nedelimitată de tot ce e în jur. Simt şi miros această floare. Îmi pipăi uşor faţa cu mîinile. Tîp brusc. Tîp fără să aud ceva şi-o lumină mare îmi cade moale pe creştet.

Constantin Abăluţă

Jurnal anticameleonic — 2/3 nov. 1991

dana opriţă

Miercuri

Ochi albicioşi enormi diformi se prăbuşesc spre pămînt
dintr-un paradis
pierdut pentru totdeauna memoriei noastre ;
ningedesigur si am impresia că acei ochi
imensi sînt trimişi spre noi să ne supravegheze să ne urmărească
gesturile si cuvintele să ne mai dea o sansă :
— pietre decoloratеimbătrînite ochi firedenisip
diamante priviri spirale lovind casele cu materia lor moale
atingînd cu degete imaginare
un imaginar tărîm al făgăduinţelor —
iar noi repetăm cuminţi greseală după greseală
dezghiocăm literă după literă alergăm disperaţi după cuvinte
să le alegem
să le primim să le împărtim ca pe cuminecătură
fără ca nimic să se schimbe fără
ca zăpada să ne poată vorbi purifica
gonind pelingăea ca dintr-un vagon înplinăviteză
tricotînd pulovăre friguroase după un model interstelar —
îmi doresc si eu unul de ce să mint
dar nu se găsise pentru mine mărimea potrivită
despre această sinucidere în masă a fulgilor
eu nu stiu încă mai nimic
nu-i înţeleg încă mecanismul
stiu că nu sînt încă pregătită pentru marea întîlnire
chiar dacă acum nu-mi doresc decît un buchet de ghiocei.

Duminică

Nimic nu poate fi mai plăcut într-o cameră de spital
decît să sorbi sucul amărui al unui grepfrut cu gesturi bătuteincuiele
m a si nii d e sc ris
devorind aerul de afară fiindcă e de afară
de acolo de unde ştii că s-ar putea să nu mai ajungi niciodată.
„Sauvequipeut !" deodată strigă comandantul
cu glasul lui răgusit
ceea ce ai făcut si tu, iubitul meu,
aruncîndu-te de la etaj
ceea ce au făcut si ceilalti de-a valma femei copii bărbaţi
bunici (bunicile erau mai înţelepte
mai aşteptau ceva)
te-ai azvîrlit cu mîinile întinse parcăaifivrutsăzbori
dar un zbor spre în jos nici măcar spre adînc
un zbor atît de caraghios !
Îmi pare rău ,iubitul meu, eu
nu te voi urma
chiar dacă este cutremur chiar dacă a început potopul chiar dacă
însusi comandantul s-a aruncat primul pe fereastră strigînd mereu
să ne salvăm. Cine poate. Eu nu pot.

Uneori după ce cu un cutit de o mie de ani
am decupat cojile unei portocale si am stropit peste tot cu aroma lor
în timp ce-i spăl lama — încă tăioasă încă lucitoare —
sub jetul de apă ţisnindcasingelecaldaluneiveneabiatălate
m ademeneste gîndul ucigasului
si mă uit cu ură spre propriu-mi pat spre
urma trupului ce încă mai încălzeste
asternutul neschimbat de un secol.
As vrea să pot asista la propria-mi moarte
să intuiesc durerea violentă a glonţului azvîrlit în inimă ficat stomac
să tremur la zvicnirea spasmodică a trupului atîrnat de gîtlej
cu un streang abia dat cu săpun Lux sau Rexona
să mă încerce senzatia de sufocare si de apă invadîndu-mi plăminii
într-un înec prin imprudentă.

Nu as putea să mă sinucid nici nu vreau
dar as asista cu plăcere la propria-mi moarte
la îngropăciune incinerare
mai mult sau mai putin falsele lacrimi
la pomeni slujbe rugăciuni...

Mi-e lehamite ca de orice duminică.
Zi a soarelui — de noapte poate —
a tristetii a disperării singurătăţii
ziua în care cu bucurie ţi-ai turna otravă în papuci
sau te-ai scufunda în alcoolul zilei de mîine
dîndu-te cu capul de perna zidurilor.

„N-ai curaj !" — îmi spun îmi repet
„Ba-l am !" — îmi spun îmi repet
fiindcă tocmai accept să trăiesc.
Dar fără tine.

spectator

La Naționalul bucureștean:

O copleșitoare „Livadă cu vișini"

La deschiderea cortinei, te copleșește **albul** total al scenei (decor Mihai Mădescu), cu bombardamentul floral al vișinilor, tüll-ul dînd iluzia visului frumos, romantic... O natură ireală, pură, pe fundalul căreia apar, vijelios, petele de culoare ale personajelor (costume Doina Levința) speriind o fantomă albă, **timpul** (de fapt mama sau bunica actualei moșierese Ranevskaia, ea însăși jucîndu-se cu copilul care a murit), slalom somnambulic prin livadă... Cei care revin de la Paris, năvălesc în camera copiilor, cu jucării, cu dulapul centenar — simbol al blazonului familial — și cu alte însemne care trezesc nostalgii, dar și dureri sufletești. Apoi, spațiul se inversează, sala de spectacole devenind livada de vișini, iar scena un colț patriarhal citadin al vieții aparent liniștite (din spatele livezii), avînd în „coastă" cimitirul, ceea ce aminteste permanent eroilor că viața lor, așa cum este ea (mizerabilă sau înălțătoare), se va sfîrși tot... acolo! Este și fîntîna cu apa stătută a tradiției, oglindă a sufletelor moarte! Nu lipsește fundalul cu fabrici și ferestre de „foc", cu proletari mișcînd greoi și solidarizîndu-se în grupuri statuare sau în cerc, nici pavilionul cu distracțiile lui boierești și snoabe, distracții care trec dincolo de limită, în isterie și demență, dansurile stereotipe devenind bîțîieli și bălăbăneli schizo-epileptice. În sfîrșit, spațiul pustiu al casei moșierești părăsite, se-ntinde-n toată scena. Cad sfîșietor ca niște schelete uscate vișinii doborîți de securile barbarului Lopahin, iar muzica (Henry Mălineanu) după ce a punctat acțiunea scenică prin sonuri expresive, întregitoare de atmosferă hieratică sau păminteană, se transformă în liturghie sau prohod pentru a reînvia în ritmuri dracești, semnificînd că **timpul** și **via'a** și **secolul** se grăbesc nebunește... Deci, timpul trece și îngroapă vieți, destine, întregul spectacol fiind o scurgere transformatoare a timpului și vieții, pe fundalul transformator al naturii, de la romanticul peisaj rustic al livezii (cu lumini amăgitoare, cu magie și poezie) și pînă la amenințătorul poluantul și dezumanizantul peisaj industrial...

Pe multe meridiane ale globului, prin fantezia creativă și novatoare a mulți regizori de marcă, printre care se numără și Andrei Șerban, piesele lui Cehov au cunoscut variante ultra-moderne, supra-realiste și avangardiste, originale viziuni **recreatoare** ale universului uman cehovian, accentuînd teatral fina observație a disoluției omului (sclav al vremii și-al societății), acucînd dezbaterea scenică, în zilele noastre cruciale, într-o țesătură de coduri pe măsura cerebralismului receptorului contemporan de artă. Spectacolul lui Șerban împlinește un periplu românesc de mare forță (vezi montările lui Pintilie, Harag, Alexa Cornișteanu Dembinski) și valorifică experiența celor două „livezi" realizate anterior în America și Japonia, **șlefuind** ideatic și estetic o reprezentație copleșitoare, într-un ritm alert, trepidant, frenetic. Folosește o teatralitate concentrată și o vizualitate generoasă, prin care demonstrează dezagregarea omului măcinat de timpul social și de istorie. Folosește o interpretare plină pînă la refuz de verbozitate, de vorbărie nevrotică între patetism, lirism și paroxism, disecînd cu minuțiozitatea chirurgului obsesiile și crizele spirituale ale eroilor, propunîndu-le jocurile terapeutice ale psihanalizei, astfel răspunzînd tuturor întrebărilor asupra lumii și-ale omului prezente în textul cehovian. Totul se petrece într-o realitate crudă și onirism anesteziant, sugestiile și metaforele scenei semnificînd **inconștiența** și **raționalitatea**, într-o acerbă luptă deschisă, pe viață (distrusă) și pe moarte (salvatoare a demnității). Previziunile cehoviene s-au împlinit și noi (spectatorii) savurăm din plin falimentul dictaturii proletariatului și-al comunismului aplaudînd multe din replicile piesei cu patima trăitorilor direcți ai ultimelor evenimente determinate de-o istorie bolnavă (evenimente **prognozate** de Cehov prin căderea nobilimii albe și prin nașterea burgheziei din mojicimea rusnacă, devenind treptat roșie, precum și prin trezirea din somnolență a plugarilor și proletarilor, hrăniți cu oratoria peltică a unui fanatic proletculist). Regizorul privește istoria bolnavă cu distantarea comicului fin, a umoristului parodic și sarcastic, dar permanent lucid. Totul este o zbatere (zadarnică) ridicolă, neputincioasă. **Timpul istoric** (pierdut) nu iartă! Involuția omului și-a naturii nu mai poate fi oprită! Șerban, prin comicitate, nu sufocă ambiguitatea și transparentele, nu atenuează maleficul distrugător nu anulează dramaticitatea și tragismul eroilor, doar le translează în blîndă caricatură a unor oameni sfîrșiți, care mor sufocați, în ciuda exercițiilor de respirație regeneratoare (mediul ambiant este poluat, aerul proaspăt s-a terminat)! Un singur personaj este consecvent grotesc, întîrziatul student și viitor tribun al unei ideologii dogmatice — bîlbîite și sîsîite pe fondul la fel de morfolit al Internaționalei — bolșevicul-mameluc Petea Trofimov. Mișcarea scenică este infernală, **masele** moșierimii și slujitorilor acesteia, ale burgheziei în ascensiune și ale proletariatului în trezire, se învălmășesc haotic li se prelungesc monstruos umbrele conferind spațiului scenic deosebită plasticitate și dinamism la limita sincopei cardiace (virtejul timpului, turbionul istoriei). Oamenii vorbesc între ei, dar nu comunică, își deapănă soliloviile și se adîncesc în însingurare și-n alienare. Își scaldă visurile și speranțele în penibil și stupiditate. Cu toată această încărcătură semiotică, limpezimea mesajelor curge ca un izvor în sufletul spectatorului...

Toate personajele rîd mult, rîd de ele însele, rîd de ceilalți, rîd de viața lor, rîd de soarta lor, rîd de societatea și timpul lor rîd pînă la rictus, pînă la rînjet, pînă la plîns. Se rîde maladiv, nervos, strident, prostește, angelic, draconic, culpabil, defulant, trist, jalnic... Se zîmbește rar. Se trăiește într-o veselie fortată, falsă, mortificatoare, dar se trăiește arzător, cu patimă, cu voluptate, pustiitor, ca-n apropierea crepusculului. Ne cuprind mila și compasiunea, dar simțim și satisfacția că acești oameni au dispărut, ba ne cuprinde îngrijorarea cînd ne amintim că s-au născut și se nasc mereu alte asemenea specimente în jurul nostru, chiar și astăzi, cînd ne-am luat responsabilitatea de-a stăpîni istoria și timpul...

Ranevskaia Lepoldinei Bălănuță este o cabotină, o uzată piesă de muzeu, cu morga boieroaicei rasate, cu sîngele albastru al clanului, cu caratele (care și-au pierdut strălucirea) nobilimii, nu-și descoperă feminitatea sau o ține-n frîu, o înăbușă sau pur și simplu nu o are. În dublură, Ileana Stana Ionescu este mai mult femeie cu temperament vulcanic, cu sensibilitare chinuitoare, autoflagelantă, cu pasiune flămîndă, chiar vicioasă, ultă adesea că-i moșierească de viță veche. Ovidiu Iuliu Moldovan este un Lopahin autentic în bădărănia sa, în mojicia sa, în ignoranța sa, știe să aplice biblia parvenitismului, ru-și ascunde veneratia pentru moșierii scăpătați, dar le cumpără livada, dezvoltă grădat lipsa de afecțiune, de suflet. Claudiu Bleont creează un memorabil student întîrziat, acel spirit malefic propovăduitor și deschizător de zări noi, **roșii**, Petea Trofimov, ridicol și sfertodoct, intelectual infantil, avorton al bolerimii și trădător al acesteia prin mariajul revolutionar cu proletariatul imbecil, cu acea turmă oarbă pe care el dorește cu obstinație s-o conducă... Ghicim viitorul esec al **cauzei** pentru care Petea (probabil onanist, asa explicîndu-se răceala în fața asalturilor Aniei) pledează grobian, dezgustător. Leonid Gaev și-a găsit interpretul ideal în Damian Crișmaru, alcătuindu-i cu mijloace simple portretul decrepit, fanat, acel bolnăvicios de sentimental apărător gălbenos și senil al blazonului nobiliar, psihopatul jucător care a pierdut marea partidă de **biliard al vieții**. Varia este fiica „prusacă" a familiei, bolnavă de autoritate și veleitarism, rece, insensibilă, isterică (Eugenia Maci), dar și tumultuoasă, habotnică și agățătoare de oricare sensă spre-a salva familia de la pierzanie (Maia Morgenstern). Mezina Ania joacă naivitatea și candoarea, iubirea maternalistă, dar deschide și perspectiva iubirii erotice, este victimă credulă a idealurilor timpului ce va să vină (nevăzînd prăpastia), se agață de demagogul Petea (varianta Anei Ciontea), este, în acelasi timp, sinceră și bolnăvicios de sensibilă adolescentă maturizată care vede în studentul Petea salvatorul ei (egoism?), iar în vremurile proorocite de acesta o sansă la supraviețuire (varianta Rălucăi Penu). Vecinul Piscik, mosierul scăpătat care-și prelungește agonia împrumutîndu-se mereu cu ruble de la alti boieri scăpătați, este fostul mojic ajuns stăpîn de averi, lacom și lenes, escroc abil și cersetor, ascunzîndu-și manevrele sub masca umorului rusesc traditional, redat grosier de Gh. Dinică și ceva mai „subțire" de Val Uritescu. Servitoarea Duniasa își imită stăpînele în fandoseli și istericale, ba și-n tinută și-n violonie. Cerasela Stan realizînd o compozitie bolovănoasă, nescrupuloasă si hazlie iar Cecilia Bîrbora fiind mai artăgoasă si temperamentală, dezvoltînd calități de viitoare autoritară stăpînă. Guvernanta refulată și **bufonul burlesc** (circaresc și prestidigitator) își revendică în Carmen Galin interpreta ideală, tristă bătătoare de joc și provocatoare de haz despre dramatica situație a mosierimii rusesti în plină degringoladă, singur **rîsul** detasat si distantat fiind mediumentul care-i mai poate lungi supravietuirea. Lacheul Iasa este otreapa ascunsă în snobism si bune maniere (Adrian Pintea) si-n lingusire si perusinare (Mircea Rusu). Firs este servitorul devotat, păstrător al traditiei si cutumelor de castă nobiliară (Gh. Cozorici). Epihodov, ratatul nătărău si purtător al unui imaginar blestem esuarea fiind drapată cu clovnerii, este Claudiu Istodor. Figuratia, ecleraiul si scenotehnica sînt exacte, parcă elaborate de un computer.

Vlad Andrei Orheianu

muzica

Festival „Ionel Perlea"

De curînd, la Slobozia a fost inaugurată Casa Culturii, prima instituție din zonă destinată culturii profesioniste în cele mai diverse ipostaze — librăriile Humanitas, Coresi, Universal, spații expoziționale, biblioteca municipală, cinematecă, discotecă, centrul de conservare a tradiției, inspectoratul de cultură și o sală de spectacole — un adevărat conglomerat în care fiecare vîrstă își poate găsi un spațiu de reprezentare. Locuitorii orașului, obișnuiți pînă acum, după cum afirma scriitorul Nicolae Stan (cel ce conduce, direct, destinele culturii din județ) cu „mișcarea de amatori", se vor acomoda, cu timpul, ideii de a intra într-o expoziție, de a citi o carte bună sau de a asculta muzică.

O primă manifestare de anvergură desfășurată în sala de spectacole a fost Festivalul și Concursul „Ionel Perlea", organizat în colaborare cu Ministerul Culturii și Fundația Jora, destinat tinerilor interpreți de lied, gen dificil și, de aceea, prea puțin abordat în ultimii ani. Această primă ediție a programat trei după amieze de concurs, urmate de recitaluri de lied susținute de maeștri ai genului care, în același timp, s-au aflat și în juriu — o experiență inedită, benefică atît pentru tinerii aflați la început de drum, cît și pentru cei care, după ce au apreciat evoluția concurenților, au putut demonstra ei înșiși, calitățile artistice care i-au impus în lumea muzicală — Stellana Calos, Bianca Manoleanu, Pompei Hărășteanu acompaniați la pian de Mihai Vîrtosu, Remus Manoleanu și Ina Oncescu. O întîlnire în plan valoric diferit, avînd, însă, ca numitor comun, marea muzică, aplaudată, din păcate, de prea puțini spectatori — unde vor fi fost profesorii, medicii sau elevii școlii de muzică din oraș? Absența îndelungată a culturii adevărate pe aceste meleaguri își spune cuvîntul, dar existența acestui nou și elegant Centru Cultural va determina, sperăm, o schimbare în modul de a gîndi și în preocupările locuitorilor. S-au acordat premii și mențiuni tinerilor concurenți, studenți ai Academiilor de muzică din București și Cluj precum și elevi ai Liceului de muzică „George Enescu" din capitală, premiul Perlea revenind Claudiei Codreanu, studentă a Academiei bucureștene — clasa prof. Georgeta Stoleriu — o frumoasă voce de mezzosoprană, înnobilată de o excelentă înțelegere a sensurilor frazei, de o rostire expresivă în germană franceză sau rusă. Repertoriul divers abordat de interpreți a cuprins lucrări de Mozart, Schubert, Brahms, Wolf, Strauss, Musorgski, Enescu, Jora etc.; ediția următoare va include în programul de concurs și piese impuse din creația de lied semnată de Ionel Perlea, concretizînd, și în acest fel, semnificația și prestigiul muzicianului născut în cîmpia Ialomiței. Prin inițierea Festivalului și Concursului „Ionel Perlea" se dorește, pe de o parte, renașterea școlii românești de interpretare a liedului, iar pe de altă parte, includerea orașului Slobozia în circuitul vieții muzicale a țării, alături de centre de tradiție precum Cluj, Iași, Timișoara. Reușita acestei prime ediții va fi, sperăm, o garanție pentru nivelul și interesul pe care îl va suscita manifestarea în edițiile sale viitoare.

În clădirea destinată, cu ani în urmă, a fi gazdă secerii, ciocanului și tractorului socialist, devenită, acum, Casa Culturii, în ambianța cărților, a expozițiilor de pictură, sculptură și arheologie, s-a auzit de această dată sunetul etern al muzicii.

Anca Florea

parțial color

Sportul rege

În sfîrșit, televiziunea română ne-a răsfățat. Atît de mult că pe unele doamne le-a astenizat, aruncîndu-le în priviri fotbal european ore în șir, iar, în pauze, tot fotbal, intern de data asta, cu goluri și plinuri de antologat, dar nu antologice. Golurile s-au arătat pe teren, plinurile în vitrine, unde spectatorii britanici — se putea să nu-și dea iarăși arama pe față! — au simțit nevoia să le împrăștie pe străzi, dacă nu cumva să le diminueze valoarea. Altfel spus, carnavalul nu a rămas dator suedezilor, acolo unde răceala nordică se aprinde la orice scînteie. Dar, fiindcă în micul nostru ecran au intrat mai ales echipe, numai una și una, fotbalisti de clasă și de rasă, încît erai tentat să spui că, prin ten, ai de-a face cu un campionat mondial, părăsim străzile pentru a rămîne numai în incinta stadioanelor. Unii afirmă că am asistat la multe partide mediocre, dovadă și rezultatele nedecise, iar unele faze au avut rezolvări de campionat județean. Nici chiar așa. Să urcăm totusi în B, fiindcă aici se trag fazele pe sfoară. Oricum, la pomul lăudat nu trebuie să te duci cu sacul. Apărări beton, atacuri neinspirate, combinații fedeseniste, în care Văcaru, Ninosu și Solcanu ar fi fost vedete, ca și în partidul ce s-a desprins, dar nu s-a închegat încă. Disperarea de a nu ieși din competiție — iată și gîndul lui Bîrlădeanu! — a creat un antifotbal de zile mari. Nu mai vorbim de jocul la intimidare și de atacurile vehemente la corp. Numai în jocul Germania-Scoția au ieșit patru capete sparte, ceea ce înseamnă că picioarele au fost mult mai active, ca în una din mineriadele noastre, cînd erou a devenit Alexandru Stark, legîndu-se la cap fără să-l doară. Pentru această strategie a fost expediat la Paris, în vreme ce fotbalistii în Suedia. Agonia pentru verzituri a arătat lumii fotbalistice, dar și celeilalte, care a tras cu ochiul la gazonul frămîntat, că trăim într-un sfîrșit de secol mult prea pragmatic, pentru a mai urmări evoluțiile misticopoetice ale bardului de la Bîrca. Sportul rege, atît de strălucitor altădată, a pălit în multe momente, și doar Papin, vedeta francezilor, sau Dobrovolschi, vedeta moldavo-rusă, au mai ieșit din serie, fără a deveni eroi de serial. Și totusi, acolo unde s-au spart mai multe capete a mai apărut si fotbal spectaculos. Partida Germania—Scoția a fost o rara avis într-un campionat cenușiu. Cel puțin pînă la ora la care scriem noi acest text. Singurul care a făcut o figură de excepție a fost arbitrul danez Mickelsen. Mare artist! Credeam că măcar aici, în furturi la drumul mare, deținem supremația, avînd actori de talie, cum ar fi Necsulescu, Velea, Constantin, dar ne-am înșelat. Mereu ne-o iau altii înainte. Danezul a validat semnalizarea tusierului si, închizînd ochii, a anulat un gol senzational al lui Van Basten, aruncat în poarta rusilor. Să mai spună cineva că falitii lui Boris nu-s avantajati de destin! Rar, foarte rar, în văzul milioanelor de telespectatori, te poți juca atît de usor cu propriul tău destin de cavaler. Un cavaler nu în negru ci în rosu, căci aici trebuie să stea explicația. Să-l înțelegem si pe danez: decizia sa a fost influentată de această culoare, desi acum nu prea mai are căutare, decît pe la noi, oarecum.

Ca si televiziunea, crainicii deportati în Suedia ne-au încîntat realmente. Drama lui Graur e aceea că are un nume ce nu-l poate trăda. Ori de cîte ori pune mîna pe un microfon, ciripește de intră toate zburătoarele în alertă, darmite noi, care învățăm tot mai greu o limbă ca a lui. Ionel Stoica mai ponderat, a vorbit si mai puțin. Singură tăcerea îl poate salva definitiv. Cu Emil Grădinescu e mai greu, fiindcă el pronunță si corect si ce trebuie făcînd o notă discordantă cu ceilalți doi. Să nu ne temem. S-ar putea să-i imite într-o zi si să avem o tripletă de elită.

Marius Tupan

cartea străină

Ca-n Texas!

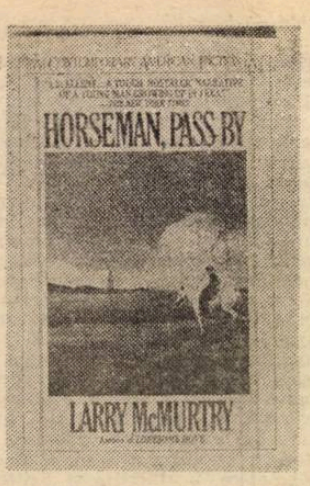

Sîntem tributari farmecului mediocru al locurilor comune atunci cînd vine vorba despre Texas. Între John Wayne și J.R., sîntem striviți ca un hamburger de la McDonald fiindcă și americanii au mințit poporu' cu televizoru', cînd un set-cadru de false imagini Eastmancolor, din care lucesc flinte ghintuite și danturi impecabile, ici și colo cîte-un sîn impecabil sfidînd și el cerbicia sutienului. Și, uite-așa, preț de 5—600 de episoade visăm cu ochii deschiși la Pamele și piscine, crezînd că Edenul s-a mutat pe undeva prin comitatul Braddock...

Poți scăpa de aceste stupide prejudecăți de coafeze și, de pildă, citind clasicul **Horseman, Pass By** al lui Larry McMurtry, carte — culmea ! — ecranizată și ea sub titlul **Hud.** Nevăzînd însă filmul, mă declar mulțumit de story-ul original, deloc roz-bonbon. Un roman așa-zicînd clasic în formă, povestea inițiatică a unui adolescent ajuns la momentul critic al desprinderii copilărie / familie / trecut. (Nu degeaba s-a subliniat influența unor James Jones, J. D. Salinger și Thomas Wolfe.) Dacă ar fi să caut o sintagmă definitorie pentru unitatea stilistică de ansamblu, aceasta ar fi „anti-idilismul cinic și, totuși, nostalgic". Alegînd perspectiva lui Lonnie Bannon, puștanul (17 ani) lovit de un Zburător... de culoare, Larry McMurtry nu și-a propus să inoveze din punct de vedere narativ. Ba chiar, dimpotrivă, a riscat un anume conformism. Dacă totuși, în aceste condiții, n-a căzut în platitudine și într-o previzibilitate enervantă, aceasta se datorează excelentei sale prize la cotidianul agreșt al vieții de fermier, fapt explicabil și prin ascendența de cowboy a autorului. **Cattlemen**-ii lui McMurtry nu fac paradă de pușlile lor, n-au veste cu franjuri și, dacă vă vine să credeți, se descalifică prin neprezentare la rodeo. În schimb, luptă cu o teribilă epizootie ce seceră vacile precum SIDA marile vedete ale show-biz-ului. McMurtry prezintă asemenea scene în culori întunecate și, într-un fel, nediferențiat, umorul nedîndu-l deloc afară din ranch. Episoadele casnice sînt cam haotice, fiind dominate de conflictul dintre Hud Bannon (unchiul protagonistului) și restul lumii echipă eteroclită în care intră un petrolist milionar (pe a cărui soție o seduce), negresa de la bucătărie (pe care o violează cu martori), un argat (pe care îl face K.O. fiindcă încercase să intervină în pomenita agresiune erotică) și, mai ales, bătrînul Homer Bannon, care — la 86 de ani — „se încăpățînează" încă să conducă ferma după tipicul autocrației patriarhale (ne aflăm, de fapt, prin 1954).

Lonnie este, în ciuda pulsiunilor vîrstei, un spectator pasiv al acestor încleștări pe viață și — cum se va vedea curînd — pe moarte. Singura excepție o constituie relativ tardiva sa intervenție pseudo-salvatoare în scena violului. Cu multă finețe, este analizat comportamentul său interior în aceste clipe. Spre deosebire de prietenul său Jesse, care, instinctiv, intervine pe negîndite, Lonnie nu se poate abține să nu contemple mai întîi scena de la fereastră timp de cîteva minute și abia apoi trage două-trei focuri de armă fără adresă, dar care pun punct situației atît de penibile. Minutele de contemplare reprezintă însă concretizarea, chiar dacă prin intermediar, a unor obsesive fantasme erotice, peste care se suprapune instantaneu imaginea propriilor rateuri anterioare. Ca orice timid, preferă în absența inițiativei partenerei prezumtive, satisfacția de substituire. Lonnie participă la violul Halmeei într-un mod puberal ce anunță, totuși, pe viitorul mascul. Din alt unghi, el îmi apare asemenea unui sîrguincios cititor al revistei **Prostituția,** purificat de ipocrizia onanistă a detractorilor ei printr-un catharsis homeopatic. Dacă un asemenea băiat ar exista în realitate, i-aș trimite un abonament gratuit la această regină neîncoronată a presei noastre postbelice, chiar de-ar fi să-i rog pe prietenii mei de la **Tinerama** să facă oficiul de expeditori și, în prealabil, de traducători. „Chestie de traducere", nu ?

Revenind la **Horseman, Pass By,** să notăm și foarte filmicul și relativ imprevizibilul său final, parțial justificat însă pe linie narativă, în care Hud îl împușcă pur și simplu pe matusalemicul Homer, anticipînd — în stilul lui Miron Cosma — cel „mult o pedeapsă cu suspendare. Previzibilă rămîne însă opțiunea lui Lonnie, care, lipsit de pilonii încrederii de sine (reprezentați aproape alegoric de bunicul Homer, confidentul Jesse și negresa Halmea — catalizatoarea elanurilor sale neîmplinite), nu poate decît să plece în lume spre a-și încerca șansele luîndu-se la trîntă, bărbătește de pe-acum, cu viața **și așa mai departe.**

Dan-Silviu Boerescu

JURNAL VIENEZ

Paul Celan și arta sinuciderii în Mitteleuropa (III)

Dacă sinuciderea celorlalți se supune unei legi a finalurilor, solicitărilor unei înalte ordini, acea Ordine care a așezat în ierarhiile K.u.K. în prim-plan Ofițerul și Funcționarul sinuciderea artiștilor urmează și inspiră o artă a sinuciderii. Finalul încoronează o artă de a trăi. De la Kronprinz la Weininger, sinuciderea consfințește nu supunerea față de lege, ci abaterea. Subminarea artistă a legii. Ca în societățile secrete, există un semn de recunoaștere a aleșilor. Scrie Stefan Zweig despre Kleist : „El ridică moartea la scara pasiunii, beției, orgiei, extazului. Sfîrșitul lui este un abandon, o beatitudine pe care n-a cunoscut-o niciodată în viața sa, totul este bucurie mentală, exaltare ! Se aruncă în prăpastie cîntînd !".

Nu se poate să nu te ducă gîndul că el, Stefan Zweig, cel mai popular, deci cel mai bine înșurubat în realitățile deceniului al patrulea, nu și-a visat o asemenea moarte. Bărbatul de succes al deceniului, mondenul și rafinatul, cel care poseda rarisima știință de a armoniza, în viață și societate, contrariile, visa **să se arunce în prăpastie cîntînd.** Ar fi fost o împlinire a Operei ! Un apogeu ! Încă o demonstrație de iubire și fidelitate față de **Lumea de ieri,** pe care o evocase cu atîta iubire. Ar fi fost o încoronare a artistului, ca adevărat erou al veacului.

Istoria are însă ironiile ei și Stefan Zweig a trebuit să părăsească scena altfel. Paginile sale testamentare nu transcriu victoria ci, mai degrabă, eșecul. Cînd, la 23 februarie 1942 el se va sinucide (la Petropolis, oraș imperial !) el va lăsa acest mesaj, atît de depărtat de beatitudine, exaltare, delir pasional : „Cred că este mai bine să pui capăt , la timp, cu capul sus, unei existențe în care munca intelectuală a fost mereu bucuria cea mai pură și libertatea individuală binele suprem al acestei lumi. După o lungă noapte, vor putea vedea aurora. Eu sînt prea nerăbdător, plec înaintea lor".

Jean-Marie Rouart, care citează acest fragment testamentar, crede că Zweig a fugit nu numai de o lume devenită barbară, ci și de regresul sufletului său către o stare primitivă. **Ura față de sine,** Selbst-Hass, „deja latentă în sufletul evreu al Europei Centrale și pe care isteria totalitară o încălzea tot mai mult" începe să ia locul iubirii de sine, atît de înfloritoare în mediile umaniste. Iar Zweig fusese, nu-i așa, un umanist.

Haideți să discutăm despre ura de sine, despre Selbst-Hass, specialitate a Mitteleuropei ! Înainte de a fi teritoriul pe care sinuciderea bate toate recordurile, **locul** bate toate recordurile în descoperirea și afirmarea **urii** de sine. Cioran pleacă spre lume dintr-o Mitteleuropă care a practicat decenii de-a rîndul acest sentiment straniu, **„modern"** prin excelență. Antiromânismul lui e o dulce poezie față de antisemitismul cîtorva mari scriitori evrei, dintre care Weininger e cel mai celebru. Cei mai mari antisemiți ai secolului XX, crede Aaron Apelfeld nu sînt germani, sînt evrei. Într-un text superb, Manes Sperber încearcă să racordeze ura de sine la ideea de dezechilibru interior. Ura față de sine, scrie Manes Sperber, nu este o specificitate evreiască. „Ea îi acaparează pe toți aceia care se identifică cu cei ce îi disprețuiesc pentru că ei cred că astfel ar putea nu numai să-i dezarmeze, ci și să-și schimbe părerea în favoarea lor. Așa acționează oamenii care fac să depindă judecata asupra lor de aceea a altora, adică a inamicilor. Împinși de un sentiment de insecuritate care sfărîmă echilibrul lor interior, ei se întreabă fără încetare ce ar putea gîndi acești inamici despre ei. Ei înșiși se disprețuiesc și devin disprețuitori **în speranța de a fugi, astfel, de dispreț"** (s.n.).

Dar nici Rouart nu face din ura de sine o specialitate evreiască : „Această Selbst-Hass, care duce la distrugere, nu aparține, evident, numai poporului evreu. În anumite condiții, poate să treacă prin ea oricine. Hidoasă, ea se trage din copilărie și din profunzimile inconștientului. (...) Ceea ce nu iubim în noi înșine, este ceea ce nu a plăcut altora, ceea ce ne-au învățat ei să detestăm în imaginea noastră".

Cine a iubit Viena mai mult decît românii, decît slovenii, decît naționalitățile care credeau în drăguțul de Împărat ? se întreabă Roth. Austriecii pur-sînge cîntau **Wacht am Rhein,** visau Germania Mare, Reichul de o mie de ani ; românii, croații, evreii, slovacii însemnau, de fapt, Felix, Austria sus-

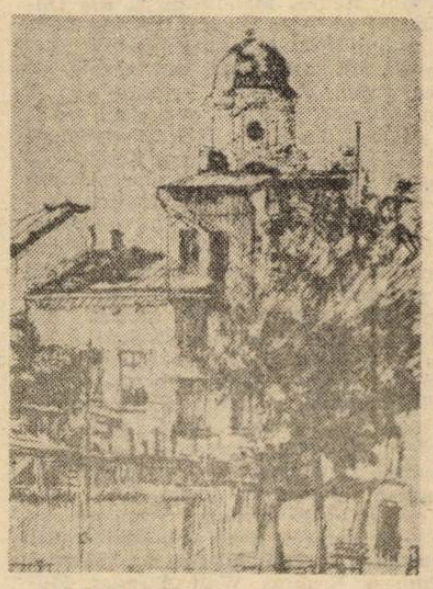

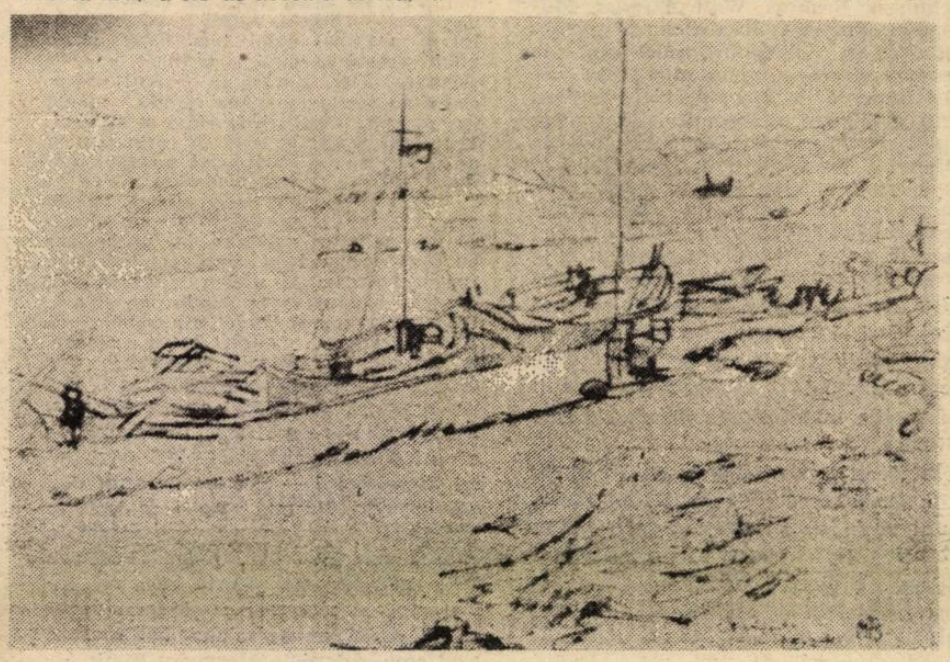

tine autorul **Marșului lui Radetzky.** Ei o iubeau. Ura față de sine a Austriei, iată o temă de meditație.

Poate că ar trebui să scriem despre golul pe care spațiul vienez îl creează la sfîrșitul secolului trecut : cum în el se revarsă **toți ceilalți. Cum pun piciorul pe pămîntul din afara Vienei,** spunea Freud, **cîștig, ca Anteu, putere.** Viena se revarsă în afară. Imperiul se revarsă în Viena. Drumul către Viena e o mișcare aproape inerțială a vremurilor postbelice. Ani mulți cei de pe margine, chiar atunci cînd s-au așezat în noile lor state, cînd s-au împlinit în națiunile lor, pleacă spre Viena. Amy Colin, în studiul consacrat lui Celan a făcut o listă lungă, lungă de actori filosofi, scriitori cernăuțeni care au plecat către Viena. Și dacă mă gîndesc că încă lipsesc de pe această listă scriitori de anvergura lui Robert Flinker ! Chiar în vremea în care locuiau în Cernăuții românești, ei rămîneau în limba germană. Locuiau în limba germană. Trăiau în limba germană, scria Rose Ausländer. Rămăseseră în această limbă sublimă a exilului lor.

Moartea e un meșter german, va scrie Celan, după ce ai săi pieriseră în lagăr.

După ce el se exilase în limba germană.

Ar trebui, prin urmare să vedem, cum se îndepărtează de sine Paul Celan, pînă la descoperirea ideii de dispariție.

Despărțirea de sine a lui Celan e melodioasă, **poetică,** descoperindu-și ritmurile. Prin poezie. (Holograma **întunericului** se cheamă cartea lui Amy Colin). Am văzut că lumea în care s-a născut migrează, fuge, trece **dincolo.** Acest dincolo, care este un spațiu al suferinței și al morții îl încearcă mereu. Unde se află refugiul, celălalt Centru care ar putea oferi o dreaptă așezare în Lume ? Întîlnirile esențiale ale lui Celan au loc în subteranele negației. Evreu, va locui în limba germană. Iubitor al Centrului roșu, se va refugia în Orașul-lumină. Boem, sărac, se va căsători cu o femeie din înalta societate. A intrat într-una din marile familii exclusiviste și, poate, sovine. **Tot ceea ce l-a negat i-a dat sens,** îi spun domnișoarei Hu (stăm la Café Central și bem cafele, îl așteptăm pe Consul să plătească). Iar domnișoara Hu, un pic iritată de întîrzierile repetate ale vietnamezului : iar domnișoara evocîndu-și copilăria bucureșteană : **mătușa ei i-a spus atunci, demult, că singurul om cu care s-ar fi sinucis, împreună, împreună ! ar fi fost Paul. Era ca și cum ai fi făcut dragoste pentru ultima oară, ca și cînd ți-ai fi trăit iubirea de adio ! O, spune ea, o singură dată te poți îneca în Sena împreună cu Paul Celan ! Și să ratezi această șansă !**

Cornel Ungureanu

* Din confesiunea lui Cioran, **Despre două tipuri de societate :** „Născut dincolo de Carpați, n-ați putut să cunoașteți jandarmul ungur, teroare a copilăriei mele transilvane. Chiar atunci cînd zăream doar de departe unul, intram în panică și o luam la fugă : era străinul, era dușmanul :ură, era **ură".**

Urmare din pag. a 16-a

În favoarea cui trece timpul?

F.F. : Da, şi asta înseamnă că trebuie pusă mai întîi întrebarea : de unde vine această agitaţie perpetuă, această revoluţie permanentă pe care Marx o atribuie burgheziei ? De unde vine acest dinamism care a disociat definitiv civilizaţia noastră de civilizaţiile pasive sau statice, precum cele ale Indiei sau ale Chinei ?

JC-S : Şi de unde vin ele, după părerea dumneavoastră ?

F.F. : A scinda istoria în perioade este o faptă periculoasă. Rădăcinile a ceea ce noi numim modernism urcă cu siguranţă pînă la Antichitatea greco-romană. Grecii sînt cei care au inventat raţiunea critică. Dar cred că mişcarea în care sîntem antrenaţi a început în secolul al XVI-lea prin repunerea în discuţie a fundamentelor spirituale ale societăţii tradiţionale.

J.C.-S : Deci odată cu Reforma ?

F.F. : Într-adevăr, odată cu Reforma, ea însăşi un copil al umanismului. Istoria Reformei este ca o paradigmă a manierei în care procedează Istoria. Totul a început cu Erasm care, fără a vrea să distrugă Tradiţia, a dorit să aşeze practica Bisericii, după părerea lui deviată şi coruptă, în armonie cu principiile ei. În intenţia lui Reforma, adică restauraţia Bisericii în puritatea ei evanghelică originară, trebuia efectuată de chiar ierarhia ecleziastică, la vîrf, într-un spirit de toleranţă persuasivă. El însuşi a fost înspăimîntat de rezultatul revoluţionar al scrierilor sale prin care supunea autoritatea „datorată lui Dumnezeu, prin graţia lui Dumnezeu" judecăţii raţiunii individuale. Reformismul său pacifist a a suscitat un nou avatar al religiei mîntuirii, noi fanatisme, războaie religioase, violenţele Sfîntului Bartolomeu. Cînd violenţele s-au sfîrşit, după ce armele au tăcut iar Statele au ieşit din confuzia teocratică, s-a născut filozofia Luminilor, o nouă speranţă de reformă, o nouă credinţă în raţiune şi ştiinţă, un nou vis de conciliere a autorităţii cu suveranitatea poporului. Nu mai continui, cunoaşteţi urmarea.

JC-S : Vreţi să spuneţi că ne învîrtim într-un cerc vicios şi că tentativele de a raţionaliza Istoria şi de a elibera omul eşuează în mod fatal în noi violenţe, în revoluţii şi contrarevoluţii sîngeroase, şi în fanatisme ?

F.F. : Nu cred în fatalism. Una dintre principalele mele preocupări care m-a condus în cercetările şi reflecţiile mele istorice a fost chiar aceea de a interoga actorii şi martorii asupra manierei în care interpretau istoria pe care o trăiseră. L-am menţionat deja pe primul martor, Goethe, care ezita între un optimism fragil şi scepticism. Ba credea că, trecînd prin toate catastrofele, insanităţile, războaiele şi revoluţiile, umanitatea avansează totuşi în ştiinţă şi civilizaţie. Ba gîndea că omenirea nu reuşeşte să se stabilizeze, că vor exista întotdeauna cei puternici — care nu vor împiedica abuzurile de putere, şi masele — care nu se vor mulţumi cu progrese lente şi cu ameliorări progresive ale condiţiilor lor de viaţă. Aşa că a ajuns la o concluzie stoică, asemănătoare celei a lui Voltaire — să-ţi cultivi grădina : adică fiecare să-şi facă meseria cît poate mai bine, în pofida a toate acestea. Al doilea martor, Burke, acest conservator liberal în spirit, şi-a exprimat speranţa că posteritatea civilizată va trage învăţăminte din crimele celor două secole barbare şi se va abţine să mai lupte împotriva violărilor toleranţei printr-o şi mai mare intoleranţă, căutînd mereu noi pretexte religioase, ideologice şi morale pentru agresiuni.

JC-S : Acest conservator şi-a făcut o mulţime de iluzii.

F.F. : Ca şi utopiştii progresişti ai secolului XIX. Revoluţia franceză, războaiele napoleoniene au dat naştere la două noi ideologii, la două noi alibiuri pentru a mobiliza pasiunile distructive ale maselor : ideea suveranităţii sau a autodeterminării naţiunilor, a Statului-Naţiune şi a naţionalismului pe de o parte, şi utopia socialistă a societăţii absolut drepte pe de altă parte. Rivalitatea monştrilor reci, a Naţiunilor-State, resentimentele maselor, frica de comunismul nivelator, speranţa mîntuirii au condus la două noi războaie, unul mai devastator ca celălalt, şi la două totalitarisme. Evident, eu simplific, căci istoria ultimelor două secole este atît de bogată, atît de complexă, atît de diversă, încît nu poate fi redusă la istoria unor conflicte între state şi între clase. Speranţa lui Burke într-o posteritate mai civilizată nu s-a realizat deloc, mai curînd s-a adeverit scepticismul lui Goethe.

J.C.-S. : Al lui Goethe care găsea o explicaţie a dezastrelor succesive în aviditatea celor mari şi în nerăbdarea celor mulţi. De ce această nerăbdare ?

F.F. : O vedem demonstrată de-a lungul întregii istorii moderne. Cred că ea se naşte din inegalitatea de evoluţie a ţărilor şi din atracţia pe care o exercită ţările cele mai înaintate, mai prospere, mai fericite, asupra popoarelor înapoiate. În zilele noastre o regăsim în atracţia pentru societăţile mai libere şi mai prospere din Europa Occidentală şi Statele Unite. Ea a erodat sistemele comuniste şi a suscitat o agitaţie permanentă în ţările din lumea a treia.

J.C.-S. : Cursa dezlănţuită a germanilor din est către vest ar putea fi o ilustrare în acest sens.

F.F. : Magnetismul unei societăţi de consum atît de apropiate a făcut să se năruie zidul de la Berlin... Orbire a conducătorilor, nerăbdare a maselor. Schema este aplicabilă.

J.C.-S. : Se pare că există totuşi un progres. De data aceasta revoluţiile au fost paşnice.

F.F. : Pînă acum. Dar asta nu înseamnă că sînt mai puţin radicale. Priviţi stricăciunile pe care le-a făcut comunismul. Cîte ruine, cîte oraşe şi uzine prost construite, care îmbătrînesc prost. Iar distrugerile mentale sînt probabil mai grave decît cele materiale. Sărăcie, invidie, perspective frînte.

J.C.-S. : Regretaţi cumva şi dumneavoastră, ca mulţi alţi observatori, ordinea şi stabilitatea care au domnit timp de patruzeci de ani datorită ... trebuie s-o spunem, datorită diviziunii Germaniei şi aservirii a jumătate din Europa ?

F.F. : Este foarte adevărat că Europa Occidentală a profitat de această ordine, de ceea ce se numea „echilibrul terorii". Dar, pentru 150 de milioane de europeni, această ordine însemna supunere şi regresiune. O ordine împotriva naturii. Dar între această ordine şi noua ordine pe care o dorim se află dezordinea tranziţiei. Diviziunii Europei nu îi poate urma imediat unitatea Europei. Cel mai grav lucru în aceste condiţii este vidul lăsat în spirite de eşecul a ceea ce Edgar Morin numeşte „cele două mari basme despre emanicpare şi eliberare, cele două mari mituri totalitare".

J.C.-S. : Nu-şi datorau ele oare înflorirea şi puterea de seducţie faptului că umpleau un alt vid ?

F.F. : Într-adevăr, comunismul ca şi nazismul sînt de neînţeles dacă nu le pui în legătură cu decreştinizarea progresivă, dar şi cu criza civilizaţiei raţionaliste. Ele sînt ideologii ale mîntuirii prin violenţă. Şi nu ar fi fost posibile fără eşecul ideologiei salvării prin fraternitate şi ştiinţă.

J.C.-S. : Sînteţi pesimist ?

F.F. : Nu, sînt optimist prin temperament, dar vreau să rămîn lucid. Pe marele maidan din estul continentului nostru, evacuat de comunism, văd cum dau tîrcoale stafii malefice : clericalismul, şovinismul, invidia deghizată în egalitarism, rasismul, fără a uita inevitabilul antisemitism. Văd popoare care şi-au cucerit libertatea, popoare cărora li s-a dăruit libertatea. Ele se află adesea în situaţia unor oameni ieşiţi din închisoare care, neştiind unde să se îndrepte şi nici cum să-şi ia viaţa de la capăt, recidivează, căutînd să-şi plătească poliţele. Căci a fi liber şi a şti să te foloseşti de libertatea ta sînt două lucruri diferite. După război, Carlo Levi a scris o carte frumoasă : „Frica de libertate". Oamenii năzuiesc la libertate cînd sînt lipsiţi de ea, dar, cum o cîştigă, ea îi înspăimîntă. Prea multă responsabilitate, prea multă nesiguranţă, prea multă dezordine. Drama încă nu s-a sfîrşit. Eu cred că era revoluţiilor nu este terminată. Ea va continua.

J.C.-S. : Emmanuel Berl a declarat într-o zi că „Lumea se va schimba, din moment ce lucrurile nu mai pot merge aşa."

F.F. : E un fel de a descrie necesitatea schimbării. Celălalt fel ar fi de a spune că lumea se va schimba pentru că ea nu se poate opri din schimbare, dintr-o schimbare în toate direcţiile. Unele naţiuni se integrează, marile imperii se dezintegrează.

În timp ce noi vorbim, Imperiul stalinist se dislocă ; Iugoslavia, microimperiu construit după modelul sovietic, suportă aceeaşi soartă, cu scene de oroare pe care le contemplăm zdrobiţi şi neputincioşi. Unele ţări se unesc, pregătesc o nouă ordine europeană, altele se aruncă în anarhie. De-abia ne-am golit cupele de şampanie pentru a sărbători căderea zidului de la Berlin şi prăbuşirea comunismului în Europa cînd, iată, că alţi extremişti încearcă să ocupe cîmpul rămas liber... Alte intoleranţe, alte violenţe. Ne dăm seama că înfrîngerea comunismului nu este neapărat şi o victorie a democraţiei ; că extremismele sau cele două mari totalitarisme ce au sfîrşit printr-un dezastru au fost preţul plătit pentru incapacitatea prinţilor care conduc ţările cele mai civilizate din lume, pentru neputinţa lor de a rezolva problemele politice, economice, sociale şi culturale din ce în ce mai complexe. Evoluţiile demografice şi tehnologice se desfăşoară cu viteze diferite, ceea ce este în sine o sursă de tensiuni. Aceste probleme continuă să aştepte să fie rezolvate şi nu încetează să se agraveze.

Acest secol ne-a adus două mari războaie fratricide, şi două păci stupide : plătim încă pentru greşelile din 1917—1918. Totul rămîne de făcut, totul este de refăcut : administraţia, învăţămîntul, spitalele, sistemul asigurărilor sociale, justiţia, drumurile, oraşele lăsate în părăsire timp de mulţi ani. Mediul înconjurător este sinistru, economiile epuizate, preţurile cresc, uzinele se închid. Se va putea oare construi o democraţie stabilă în ţări care se află într-o situaţie încă şi mai dificilă decît cea a Germaniei de Est şi care nici nu sînt, precum aceasta, luate în grija compatrioţilor din R.F.G. ? Prăbuşirea U.R.S.S.-ului pune probleme încă şi mai neliniştitoare. Reformismul lui Gorbaciov a eşuat. Tentativa de contrareformă a conservatorilor a avut ca singur efect declanşarea revoluţiei. Către ce se îndreaptă această Rusie aruncată în anarhie ? Nu cred că voi mai trăi destul ca să văd sfîrşitul acestei revoluţii ce va fi fără îndoială sîngeroasă. Commonwealth-ul Statelor suverane, libere, democratice, în locul Uniunii Sovietice nu este oare o utopie încă şi mai utopică decît a fost socialismul democratic al menşevicilor din 1917 ?

Dar agresivitatea şi trezirea a ceea ce putem numi vechii demoni ai şovinismului şi ai diverselor tipuri de fanatisme integriste nu sînt cele mai mari primejdii care ne ameninţă civilizaţia. Eu mă gîndesc mai curînd la vechiul mit al ucenicului vrăjitor. Cea mai mare primejdie se ascunde în neputinţa noastră de a stăpîni forţele pe care noi înşine le-am dezlănţuit. Am trezit pofta de bunăstare şi de libertate a popoarelor, fără a le oferi şi mijloacele de a şi-o satisface. Sistemele noastre politice au fost concepute la o scară mică, pentru cetăţi, pentru nişte state mijlocii, fie şi pentru state mari, dar nu pentru o scară mondială. Filozofia Luminilor nu a fost concepută la scara unei lumi de o atît de mare diversitate, şi aflată într-un dezechilibru crescînd. Îi incităm pe unguri, pe cehi, pe polonezi să se inspire din modelul nostru de cultură pentru a-şi reconstrui societatea. Credem oare că ei nu observă cît de mult ne lipseşte chiar nouă stabilitatea, cît de mult ne îndoim chiar noi de valoarea şi finalitatea modelului nostru ? Eu sînt aproape visceral antideterminist. Futurologii nu au prevăzut niciodată nimic. Cine ar fi prevăzut, acum o sută de ani, ca dintre Rusia, China, India şi Japonia, cea mai săracă şi mai puţin dezvoltată dintre ele le va întrece pe celelalte ? Care sovietolog a prevăzut evoluţia Uniunii Sovietice după 1990 ? Şi totuşi este sigur că întîietatea demografică şi economică a ţărilor în curs de dezvoltare este însoţită deja de pe acum de o repunere sub semnul întrebării a vechii noastre ordini. Tare mi-e teamă că Homo Europeus va pierde beneficiul mileniilor de gîndire, de organizare instituţională şi de eforturi industriale care au condus la statul nostru de drept şi la societatea noastră pluralistă. O fi acesta un fel de rasism — într-un sens mai larg — sau conservatorism ? Putem răspunde acestor întrebări angoasante cu „amor fati" al lui Nietzsche sau cu resemnarea lui Paul Valéry asupra mortalităţii civilizaţiilor de felul alei noastre. Oricum ar fi, nu pot să-mi ascund neliniştea de a vedea cum moare o calitate de viaţă de care sînt ataşat mai mult ca niciodată. Mi-e teamă pentru Europa.

J.C.-S. : Iată-vă îndreptăţind remarcile pe care diplomatul şi istoricul Sergio Romano mi le-a făcut despre dumneavoastră : „Singurul imperiu din lume care să fie în acelaşi timp liberal, democratic şi multinaţional este astăzi Europa de Vest. Ea este adevărata patrie a lui Fejtö căci ea este singura ţară din lume ce îngăduie tuturor celor care îi compun cultura să coexiste armonios într-o concetăţenie ideală. În ce altă parte a lumii ar mai putea exista un François Fejtö ?"

F.F. : Într-adevăr. La capătul drumului revii la vatra, ţara, valorile tale, la ai tăi. Dar cum aş putea să nu-mi mărturisesc neliniştea ce se strecoară în înţelepciunea dobîndită ? Oriunde se duce timpul care trece, lumea în care vor trăi nepoţii mei va semăna mai puţin cu lumea pe care o voi părăsi eu decît a semănat aceasta cu lumea în care m-am născut. Va fi probabil o lume mult mai dură. O vîrstă de fier mai curînd decît una de aur. Dar profesiunea de credinţă pe care le-o voi lăsa cu limbă de moarte va fi aceeaşi pe care mi-au transmis-o mie părinţii şi străbunii mei : încredere, indiferent de orice, în puterea inteligenţei şi în dragostea de bine.

moda, altfel

„Le style est l'homme même"

(Buffon)

1900... GUSTAV KLIMT (II)

Contemporan cu Oscar Wilde, cu Beardsley, Pierre Loti şi Maeterlinck, Gustav Klimt este un burghez adevărat, cu un temperament exuberant, un bărbat cu un foarte mare apetit pentru femei, generos cu modelele sale, plăteşte bancnotele fără să le privească, n-are nimic din morbideţea şi decadenţa pe care alţii o reclamau în secol. O fotografie dintr-o vacanţă ne prezintă un bărbat puternic ,mare, surîzător, cu obrazul încadrat de barbă. Fizicul artistului n-are absolut nimic comun cu rafinamentul picturii sale. După moda vremii, îşi începea dimineţile cu o plimbare în zori, pînă la micul pavilion Schoenbrunn, de unde contempla răsăritul soarelui, apoi se înveselea cu un mic dejun copios şi substanţial, la Tivoli.

G.K. a făcut o carieră strălucitoare, îndestulată, recunoscută la timpul său sub aprecierea că a fost un pictor oficial şi monden, specializat în decoruri istorico-alegorice, dintre care se pot vedea cele de pe scara de onoare de la Burgtheater şi de la Kunsthistorisches din Viena.

La patruzeci de ani îşi schimbă viaţa şi trece de partea celor ce se considerau „artişti neînţeleşi". Se cunoaşte data precisă a acestei schimbări pe care el a considerat-o „alegerea libertăţii" — 3 aprilie 1897. În această zi, 40 de artişti, membri ai sobrei şi respectabilei Societăţi a artiştilor vienezi, i-au urmat exemplul şi au hotărît să facă o „Secesiune", ca altădată plebea romană ce s-a retras pe Aventin pentru a protesta împotriva puterii. Numai că **secesiunea vieneză** nu avea intenţia să se retragă într-un turn de fildeş şi de însingurare, ci anunţa că va participa activ la marea luptă eliberatoare care deja se desfăşura pe mai multe fronturi ale lumii sub numele ce-i scandaliza pe mulţi şi îi înspăiminta pe şi mai mulţi, ARTA NOUĂ.

Programul reclama o privire larg deschisă asupra lumii, ridicarea artei vieneze la nivelul celei internaţionale şi considera pictura o soră egală tuturor disciplinelor artistice, începînd cu arhitectura şi artele aplicate. „Secesiunea", avîndu-l preşedinte pe G.K., cu **Revista albă,** avea corespondenţe la Paris, prin Rodin şi Puvis de Chavannes, prin revista **Ver Sacrum.** Construcţia în care aveau loc întîlnirile şi expoziţiile era un gest şi un exemplu de modă nouă, strecurat printre greoaiele construcţii neoclasice ale Vienei de atunci, de arhitectul avangardist Joseph Olbrich.

Încă din perioada sa academică pictura lui G.K. includea un anumit mister, o anumită nelinişte. Între 1900—1903 K. expune trei mari compoziţii pentru plafonul aulei Universităţii din Viena : **Filozofia, Medicina şi Jurisprudenţa.** Proiectele sînt uluitoare ; în spaţii interstelare, plutesc aglutinate în ciorchine nudităţi patetice, femei fatale ornamentate ca idolii orientali, ţesute în motive fantastice în alegorii ce se desluşesc bizar. Scandalul a fost ca un incendiu uriaş, s-a ţipat despre pornografie şi alienare mintală ; 70 de profesori au semnat o petiţie de protest iar medicii s-au revoltat. G.K. a declarat jurnaliştilor că nu-l interesează numărul celor cărora opera lui place ci „cui" place, calitatea lor. Ca răspuns greutăţilor şi mizeriilor declanşate de ministerul Instrucţiunii publice, „Secesiunea" ,cu mare pompă, a depus o coroană de lauri la picioarele **Filozofiei,** cu inscripţia „Fiecare timp cu arta sa, fiecare artă cu libertatea sa". Klimt, repetînd gestul lui Rodin în „afacerea Balzac", şi-a retras pînzele, care, din păcate au pierit în ultimul război, dar francezii au avut timp, cu flerul care-i caracterizează, să-i ofere **Filozofiei** medalia de aur în timpul Expoziţiei universale de la Paris. Academismul francez s-a dovedit a fi mai puţin intransigent, mai puţin obtuz decît cel vienez. Moda lui Klimt a început la Paris şi acum a cucerit lumea ,motiv pentru care vienezii sînt foarte mîndri şi pe care-l fructifică din plin.

Corina Cristea

IN FAVOAREA CUI TRECE TIMPUL?

François Fejtö este aproape necunoscut cititorului român chiar dacă, vreme de cîteva decenii, cartea sa „Istoria democrațiilor populare" (vol. I în 1952, vol. II în 1969, vol. III va apărea în 1992) a constituit un fel de „pasaj obligatoriu" pentru toți cei care voiau să se documenteze în problemele estului european, ori pur și simplu să înțeleagă ce se petrece în această parte a lumii. Specialist al agenției „France-Presse" apoi profesor la Institutul de Studii Istorice din Paris, Fejtö s-a născut în 1909 în Ungaria, într-o familie de evrei răspîndită pe întreg teritoriul fostului imperiu austro-ungar, acea Mitteleuropa al cărei locuitor spiritual încă se mai consideră. Într-o viață lungă și nu lipsită de peripeții (închis sub Horthy, în 1933, pentru comunism fugit din țară în 1938, naturalizat francez în 1955) Fejtö mărturisește acum a fi avut avantajul de a vedea „un larg peisaj al Istoriei privită ca o lungă durată" : de la comunism la nazism (care i-a exterminat familia din partea tatălui), de la Rezistență la metamorfozele de după război.

„Où va le temps qui passe ?", cartea-interviu alcătuită de Jacqueline Cherruault — Serper și apărută în toamna lui 1991, relevă nu numai multiplele fațete ale complexei identități a istoricului și individului Fejtö, se instituie nu numai ca prelungire și adesea chiar lămurire a luărilor sale de poziție ca istoric, ziarist și pedagog, dar ne dezvăluie și prospețimea unui spirit care, ca martor al tuturor marilor drame ale secolului, nu a încetat nici un moment să fie contemporanul vremurilor pe care le-a trăit.

Acum, după dispariția lagărului comunist, Fejtö se alătură acelora care prevăd/așteaptă/nădăjduiesc hegelianul „sfîrșit al istoriei", considerînd că perioada 1989—1992 este doar „primul act al Revoluției Mondiale", — cum își și intitulează un articol scris în primele zile ale acestui an : „... puțin cîte puțin, opinia publică occidentală începe să-și dea seama că intrăm într-o fază nouă a istoriei civilizației noastre, o fază revoluționară, de revizuire a tuturor valorilor și instituțiilor, o revoluție profetizată atît de către Marx cît și de către Nietzsche. Or, dacă actualele revoluții sînt cu totul diferite de ceea ce au profetizat pesimiștii, în schimb ele au în comun cu marile revoluții ale trecutului faptul că, o dată izbucnite, capătă o dinamică sui generis care le face irezistibile și își devorează atît copiii cît și părinții : prima revoluție rusă i-a devorat pe Kerensky și pe menșevici, iar a doua, cea actuală, l-a devorat deja pe Gorbaciov." (8 ianuarie 1992, Neuilly/Seine).

O convorbire cu FRANÇOIS FEJTÖ

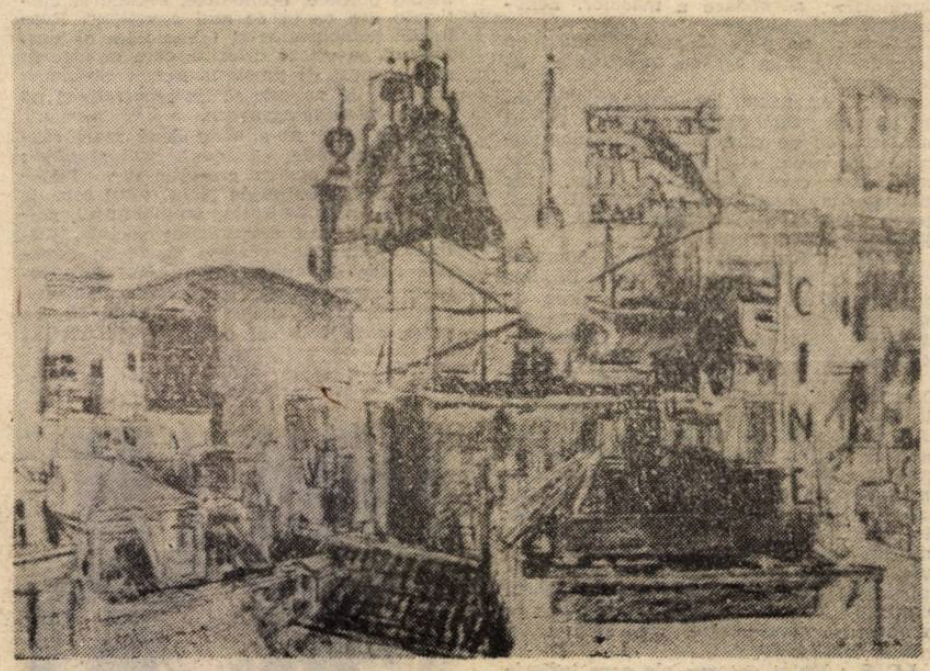

J.C.-S. : Cum vedeți dumneavoastră, acum, prezentul și viitorul ?

F.F. : Cum am spus deja în „Memoriile" mele, experiența m-a învățat să fiu prudent. Goethe evocă binecuvîntarea unei vieți lungi ce i-a permis să vadă desfășurarea Istoriei într-un peisaj vast și pe o durată lungă. „Am trăit, spune el, într-un moment în care evenimente foarte mari au răsturnat istoria universală și s-au succedat fără întrerupere de-a lungul existenței mele. Născut în timpul războiului de Șapte ani, am trăit apoi emoțiile războiului de independență al americanilor. A urmat Revoluția franceză și am fost, precum toți compatrioții mei cu idei liberale, plin de bucurie și entuziasm. A venit Teroarea, care m-a înfricoșat, m-a oripilat. Pe urmă Napoleon. L-am văzut în persoana la Iena. «Este istoria universală călare pe un cal» am strigat. Apoi am trăit Waterloo-ul și pe urmă Restaurația și acum — așa era în 1830 — simt că se apropie din nou evenimente și mari tulburări. Astfel, înaintînd în viață, viziunea mea asupra istoriei s-a schimbat. Judecățile mele asupra unui eveniment sau al altuia, asupra unei epoci sau alteia, spre exemplu asupra Revoluției franceze, s-au schimbat cu timpul. Astfel încît acum gîndesc că bilanțul acestei ere revoluționare este, totuși, pozitiv, căci peste tot în Europa încep să învingă liberalismul, moderația și toleranța." Or, după revoluția din iulie, cu un an înaintea morții sale, Goethe a revenit asupra acestei conversații : „Iată o revoluție pe care am prevăzut-o. Dar să nu credeți că totul se va termina odată cu ea. Lupta dintre radicalism și conservatorism va continua. Istoria nu s-a sfîrșit."

Cu ocazia unei mese rotunde organizate de Universitatea din Milano despre „Informație și Politică externă", unde mi s-a făcut onoarea de a mi se propune să închei dezbaterile printr-o retrospectivă și un bilanț al activității mele, am avut posibilitatea să aplic aceste observații ale lui Goethe la propria mea experiență, datorită aceluiași beneficiu al vîrstei. Și eu am văzut multe schimbări.

Născut sub Franz-Josef în imperiul austro-ungar, îmi aduc minte de Sarajevo, de război — aveam nouă ani — de vremea revoluției din Octombrie, de urmă de Comuna lui Bela Kun, cea care n-a durat decît o sută de zile. A fost prima mea întîlnire cu comunismul. Am trăit Contra-Revoluția, Teroarea albă, o trecătoare refacere, criza mondială din 1929, recrudescența militarismului german, nașterea nazismului, ascensiunea puterii sovietice și procesele de la Moscova. Am trăit și am observat toate acestea în Ungaria, fiind mai întîi comunist, apoi socialist și codirector al unei reviste antifasciste. Pe urmă am venit în Franța, unde am fost martorul decadenței. Apoi, războiul. M-am înrolat ca voluntar, dar asta n-a durat prea mult. Eram în Bretania cînd am auzit, pe 18 iunie 1940, apelul lui Charles de Gaulle, și am înțeles ce însemna asta. Am trăit în Franța petainistă, am asistat la organizarea rezistenței, la care am participat modest în Lot. Am trăit marea zi a eliberării Parisului, în sunetul clopotelor care sărbătoreau evenimentul. M-am întors la Paris pentru a afla vestea pieririi familiei mele din partea tatălui, în Ungaria. Am hotărît să rămîn în Franța, am devenit ziarist francez, scriitor de limba franceză. A urmat perioada de după război, cu suișurile și căderile ei, cortegiul ei de bucurii și deceptii. Am trăit insurecția ungară din 1956 și Primăvara de la Praga în 1968.

Mi-am terminat expozeul de la Milano spunînd : „Zăresc acum niște lumini la Est, ca și cum s-ar pregăti o răsturnare, ca și cum am asista la ultimii ani ai stalinismului în Rusia. Speranța renaște, dar împresurată de cîte incertitudini ! Ezit așadar să trag vreo concluzie." Pe 7 august anul următor am consemnat concluzia noii ediții germane a „Istoriei democrațiilor populare" pe un ton mai optimist : „Țările Europei centrale s-au angajat pe calea reformelor. Schimbările nu par încă ireversibile. Dacă, în lumea noastră complexă, totul nu depinde decît de încrederea în sine, de dinamismul, voința de a trăi și disciplina popoarelor, atunci mai sînt încă multe lucruri care mai depind de acestea. Se poate imagina că Uniunea Sovietică va înțelege că guvernele impuse de alegeri libere în Europa centrală ar putea practica o politică prietenească față de URSS, chiar dacă ele n-ar mai fi controlate de partidele comuniste dependente de ea."

Cîteva săptămîni mai tîrziu tabloul se schimbase complet. Și, abia la un an de la sceptica mea luare de cuvînt de la Milano, mă aflam la Budapesta, asistînd la funeraliile naționale ale lui Imre Nagy, preludiu al înmormîntării comunismului în Ungaria. În cursul celor 6 luni care au urmat, explozițiile au fost succesive : Germania reunificată, Europa centrală eliberată, țările balcanice în plină revoluție. Perspectiva lui 1988 se modificase integral în 1989. Doi ani mai tîrziu, în urma unui putch derizoriu, comunismul din URSS s-a prăbușit, iar acesta nu e decît începutul. Patruzeci și cinci de ani după războiul cel mai distructiv din istorie și după zdrobirea nazismului, noi am asistat la prăbușirea celuilalt totalitarism, învins în războiul rece. Cum să nu vezi în aceasta marea victorie a civilizației noastre raționaliste, industriale, tehnologice, liberale și mercantile, asupra irationalului, inumanului și spiritului de dominație ? Și totuși, euforia din 1989 nu va dura multă vreme. Noi nu credem, precum spunea Goethe în 1930, că odată cu această victorie lucrurile sînt terminate. Avem mai curînd impresia că intrăm într-o perioadă căreia nu-i întrevedem sfîrșitul. Confruntarea Est-Vest, care se termină — acum, acoperise și camuflase în umbră nenumărate probleme nerezolvate.

JC-S : Deci nu sînteți de părerea istoricului japono-american Fujuyama care susține că Istoria și-a spus ultimul cuvînt, că ea s-a sfîrșit prin capitularea aproape fără condiții a colectivismului în fața capitalismului și a marxismului în fața liberalismului ?

F. F. : Nu nu cred că Istoria s-a sfîrșit, nu cred că victoria civilizației noastre este ireversibilă și definitivă. Desigur marxismul ca sistem politic și economic alternativ s-a prăbușit. Totuși Sartre cu care în realitate am fost de foarte puține ori de acord nu s-a înșelat spunînd că filozofia istoriei a lui Marx va rămîne „orizontul de nedepășit" al secolului nostru și fără îndoială și al secolului următor.

J.C-S : Iată-vă redevenit marxist ceea ce poate părea paradoxal, după tot ce ați spus și ați scris.

F.F. : Nici marxist, nici sartrian. Dar puțini istorici au descris și au analizat mișcarea civilizației capitaliste industriale și tehnice cu atîta inteligență și chiar cu atîta entuziasm precum Marx în „Manifestul Comunist din 1848". El cîntă acolo în cîteva pagini un imn de glorie marelui actor faustian al secolului său, burghezia, despre care spune că „a arătat ce poate realiza activitatea umană... Ea a realizat minuni care sînt altceva decît piramidele egiptene, apeductele romane, catedralele gotice... Expedițiile pe care le-a dus la bun sfîrșit sînt cu totul altceva decît invaziile și cruciadele." Aș vrea ca aceste pagini să fie înțelese, căci ele îmi par mai actuale acum decît în momentul în care tînărul Marx le-a aruncat pe hîrtie. El spune că burghezia nu poate exista fără a răsturna în mod constant instrumentele de producție, deci raporturile de producție, deci ansamblul condițiilor sociale. El spune că „împinsă de nevoia unor debușee din ce în ce mai largi pentru produsele sale burghezia invadează întreaga suprafață a globului... că exploatînd piața mondială ea dă o formă cosmopolită producției și consumului în toate țările. Autarhia locală și națională fac loc unui trafic universal, unei interdependențe universale a națiunilor.

JC-S : Prevăzuse deci extensiunea economiei de piață la întreaga lume.

F. F. : Da. Și societățile multinaționale, și integrarea europeană. Și multe alte lucruri. Crezînd că descrie mișcarea secolului său, el a descris de fapt o mișcare care continuă și nici gînd să se oprească. Marx gîndea în mod greșit — și tocmai această eroare, devenită un mit, a dat naștere marxismului — că mișcarea de industrializare și comercializare declanșată de burghezie va fi stinjenită de structurile proprietății private. El credea că, presată de proletariat, burghezia nu va fi la înălțimea acestui proces. Trebuia deci colectivizată economia pentru ca aceasta să-și poată urma nestingherită dezvoltarea. Colectivismul trebuia să fie o împlinire a acestei evoluții, eliberarea definitivă a forțelor de producție, sfîrșitul contradicțiilor, al alienărilor, al conflictelor, și sfîrșitul Istoriei. Vizionarul avea dreptate, utopicul s-a înșelat. Capitalismul este cel care a reușit să răstoarne colectivismul. Și noi urmărim, în prezent cum el își continuă mersul revoluționar de distrucție-construcție care face să sară în aer limitele naționale de-a lungul planetei. Ce este asta altceva decît o revoluție permanentă, care nu are nimic liniștitor în ea în ceea ce privește individul. Utopiștii au visat o ordine bazată pe libertate. O ordine bazată pe libertate a fost realizată, chiar dacă nu e decît o ordine foarte relativă și cu libertăți foarte relative. Ea există în cîteva țări care sînt numite dezvoltate, precum Franța. Și, cu fiecare zi mai mult, noi ne dăm seama de fragilitatea acestei ordini și de precaritatea libertăților.

J.C.-S. : Credeți deci că schema lui Marx asupra mișcării Istoriei este în continuare valabilă ?

F.F. : Cu condiția de a o prelungi în amonte și în aval, ea este valabilă pentru marea durată, aș zice pentru macro-Istorie. Ea servește pentru a survola secolele, cu peisajele lor accidentate. Și de asemenea și cu condiția de a fi nuanțată, dacă vrem să ne servim de ea în imediat. Căci viziunea lui Marx este rectilinie, precum cea a majorității contemporanilor săi, în special cea a lui Hegel. Este vorba despre o viziune a Istoriei înțeleasă ca o creștere continuă a puterii omului asupra propriei sale naturi și a progreselor sale continui în domeniul științei și al moralei. Or credința în progresul continuu a primit o lovitură mortală în 1914. Noi am învățat din propriul nostru destin că Istoria progresează prin eșecuri și erori, prin deviații și fundături. Primul război mondial a surprins umanitatea occidentală în plină visare pacifistă. Nimeni nu voia să-i creadă pe profeții nenorocirii, precum Nietzsche. Cine ar fi putut crede că poporul cel mai civilizat al Europei va putea să se dedea, ca actor ori numai complice, unor acte pentru care cuvîntul „barbarie" este un eufemism inadecvat ?

JC-S : Spuneți că trebuie prelungită gîndirea lui Marx în amonte și în aval...

Prezentare și traducere de Mihail Oprea

continuare în pag. a 15-a

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi, ISSN 1220—626 x
20 LEI

BIBLIOTECA CENTRALĂ SIBIU